

LUCUBRATIONUM
 IN M. T. CICERONIS
 ORATIONES, TOMVS SECVNDVS: QVO INVE-
 ctuarum eius omnium Explicationes comprehendere
 libuit, quarum Autores atque seriem cum primi
 Tomi Catalogo reperies.

AD HÆC,

*Rerum & uerborum in utroq; hoc Lucubrationum Tomo
 memorabilium INDEX.*

Cum gratia & priuilegio Imp. ad quin-
 quennium.

BASILEÆ, PER IOAN-
 nem Oporinum.

LUCUBRATIONUM
 IN M. T. CICERONIS
 ORATIONES, TOMVS SECVNDVS: QVO INVE-
 ſtiuarum eius omnium Explicationes comprehendere
 libuit, quarum Autores atque ſeriem cum primi
 Tomi Catalogo reperies.

AD HÆC,

*Rerum & uerborum in utroq; hoc Lucubrationum Tomo
 memorabilium INDEX.*

Cum gratia & priuilegio Imp. ad quin-
 quennium.

BASILEÆ, PER IOAN-
 nem Oporinum.

ACTIONIS IN VERREM PRIMAE,

QVAE DIVINATIO DICITVR, ENARRATIO,

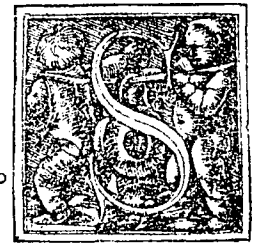
Q. Asconio Pediano autore.

ARGVMENTVM.

C. N. Pöpeio primū & M. Crasso Cos. C. Verres perfunctus Quæstura, Legatione, Prætura urbana, patre C. Verre, & prætextato filio, & filia nupta, uxorem habens, cum successisset in Sicilia C. Sacerdoti Prætori, eamq; non sibi succedente Arrio, per triennium tenuisset, atq; in ea fuisset libidinosus, auarè, crudeliterq; uersatus, succedente tandem in eadem prouincia Metello, repetundarum reus ab Siculis appellatus est: qui omnes, præter Syracusanos, & Mamertinos, M. Tullium, illo tempore florentem defensionibus amicorum, ad accusandum descendere compulerūt, iam pridem illis necessitudine copulatū, quoddam Quæstor in Sicilia fuisset Prætor Sex. Peduceo: & quod, cum decederet, in illa oratione quam Lilybæi habuit, multa ijs benignè promississet. Accessit his, non ignobilis futura de Verre uictoria: quia à Metellis, Scipionibus, & multis alijs nobilib. uiris, et præcipuè ab Hortensio ipso defenderetur, facile & principe in senatu propter nobilitatem, & in foro ob eloquentiam rege causarum, & eodem Consule designato cum Q. Metello fratre Metellorum, alterius Prætoris Siculi, alterius Prætoris urbani. His ita constitutis, extitit Q. Cæcilius Niger, domo Siculus, & Quæstor Verris, & eiusdem, ut ipse dicebat, inimicus, qui se potius accusatorem contenderet constitui oportere, has afferēs causas: unam, quod ab eo læsus, & ob hoc iurè ille sit inimicus, quare præuaricator esse non possit: alterā, quod cum Quæstor ei tum fuerit, etiā ipse in quæstione crimina nouerit Verris: tertiam, quod Siculus pro Siculis agat. Huiusmodi propositionibus Cicero designatus Aedilis, his capitibus respondet: accusatorem eum esse oportere, qui inuitus cogitur religione officij, rogatus ab omnibus Siculis, qui pro Republica agat, quem uolunt qui accusant, quem metuit qui accusatur, qui idoneus est faciēdia, & innocentia, qui hoc facit imitatione maiorum. Diuisio principalis una de se ipso, altera de contentione sui & Cæcilij. Diuinitio dicitur hæc oratio, quia non de facto quæritur hæc coniectura, sed de futuro, quæ est diuinitio, uter debeat accusare. Alij ideo putant diuinationē dici, quod iniurati iudices in hac causa sedeant: & quod uelint, præsentire de utroque possint. Alij, quod res agatur sine testibus, & sine tabulis: & his remotis, argumenta sola sequantur iudices, & quasi diuinent. Agitur autem causa senatorijs iudicij in inuidia apud populum constitutis corruptio nemultorū, uexatis prouincijs omnibus, ac socijs populi Romani seßis toto orbe terrarum, accusatoribus præuaricatione infamibus, flagitante plebe iudicia equestris ordinis, quæ ferè ante annos 10. uictor Sylla sustulerat, cognoscende de pecunijs repetundis M. Glabrione Prætoris, & amplissimis quibusq; senatorijs ordinis iudicantibus, summa expectatione cunctorum. Genus cause honestum. Status, qualitas negotialis comparatiua, de constituendo accusatore, qui potissimum

de duobus, aut qui solus accuset. dicit enim Cæcilius, aut à se accusandum esse Verrem, aut à se quoq;

INITIVM EXPOSITIONIS.

I quisuestrum iudices.) Hoc toto capite solæcismi species continetur, nisi addas Et, aut Idem: ut sit, Et subito nunc mutata uoluntate ad accusandum descenderim. Quare multi non descendere rim legūt, sed Descendere.

Eorum qui adsunt.) Coronam populi dicit, circum subsellia stantem. Causis, iudicijq; publicis.) Causæ etiam priuatae sunt: sed repetundarum, ambitus, maiestatis, & ceteræ, reipublicæ causa constitutæ sunt.

Vnà & id, quod facio, probabit.) Principalis diuisio huius cause bipartita est, utrum rectè Cicero accuset, & utrum Cæcilio sit anteposendus. Siculis omnibus.) Elatoriè cum enim à duob. Quæstoribus Sicilia regi soleat, uno Lilybæano, altero Syracusanus: ipse uerò Lilybæanus Quæstor fuerit Sex. Peduceo Prætoris: omnibus tamen se placuisse dixit. Cum Quæstor.) Narrationem in exordio multi admirantur, ac reprehendunt, sed non rectè. est enim argumentalis narratio ad priorē diuisionem: in qua quæritur, an rectè Cicero ex defensore accusator effectus sit.

Veteribus patronis multis.) Siculi ueteres patronos habebant: in quibus Marcellus, à Marcello ortus, qui Syracusas uictor seruauit incolumes: Scipiones, quorum auctor P. Scipio Africanus, Carthagine excisa, Siciliae ornamenta retulit sua, quibus quondam à Pœnis uictoribus spoliata erat: Metelli, quorum familia proximè Siculis patrocinium præbuit, cum fuit reus Lepidus in ea prouincia Prætor, instantibus ad accusandum cum Metellis duobus, Celere, & Nepote.

Populati, atq; uexati.) Populati auaritia, uexati libidine et crudelitate. Cuncti.) Simul omnes, quasi coniecti. In causis, iudicijq; publicis.) Iam hoc contra Cæcilium est, qui nunquam sui periculum fecit. Causam defensionemq;.) Causa genus est ad accusationem, & defensionem. Et mirè defensionem uult esse, non accusationem. Sæpe esse pollicitum.) In ea oratione, quam decedens Lilybæi habuit. Venisse tempus aiebant.) Ut Terentius: Hoc hercle factum est: fac, ut promissa appareāt. Sese iam ne deos quidem in suis.) Mire imitatus est uerba Siculorū, dolore oxymora, & inania: quasi deos non habeant, qui sinu lacra perdiderunt. Ex delubris.) Ex templis, etsi delubra hic aliter ostendit Tullius, aliter cum dicit templis atq; delubris. & sunt qui tēpla esse dicant, singulorum dijs atributorum locorum: delubra, multarum ædium sub uno tecto à diluuiio pluuiæ munitarum. alij delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum, more Dodonæi Iouis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesq;

desq; uisuntur. Sunt etiam, qui delubra ligna delib-
brata, id est decortica, pro simulacris deorum more ue-
terum posita existiment, sed male. Per triennium.) Ex-
pectabat Arrium in prouincia Sicilia successurum Ver-
ri: qui non successit. hinc in triennium Verri Prætura
durauit. Rogare, & orare.) Rogare ut hominem,
orare ut deos. iam enim, quibus id facerent, non habe-
bant. Quos, me incolumi, nemini supplices esse o-
porteret.) Superbissimum uideretur, si addidisset Alte-
ri: ut esset, nemini alteri. nam hoc non addidit: quasi
nec ipsi Tullio supplicare debere intelligatur. Quan-
quam cum anaphora sit ad personam Siculorum, non uide-
tur inuidiose orator dicere, quæ Siculos dixisse com-
memorat. Grauius, et acerbe.) Grauius, quod accu-
sare nolebam: acerbe, quod Siculorum iniurijs afflige-
bar. Multorum bonorum exemplo.) Ipse mox dicet,
quo exemplo optimorum uirorum. Vetere consuetudi-
ne.) Quia uiri robustiores accusare consueuerant, non
ut nunc, adolescentuli. Non ex meo.) Ut Cæcilius, qui
inimicitias persequitur suas. In Achaia, Asia.) In his
prouincijs Legatus et Proquestore Dolabella C. Ver-
res flagitia multa commisit. Romæ denique.) In Præ-
tura urbana. Populata, uexata.) Non à Verre tan-
tum, sed ab omnibus. hoc enim uult intelligi, prodesse
uelle rei publicæ accusationis exemplo. Socij.) Non
Siculi tantum, sed per omnes prouincias. Accusato-
res se idoneos non habere.) Cæcilius tangit. Po-
pulus Romanus interea, tametsi multis incommo-
dis.) His enim X. annis, uictore Sylla ciuilibus bellis,
spoliatus est populus Romanus potestate tribunitia,
iudicandi iure, quod habuit per equites Romanos,
et militari arbitrio, creandorum sacerdotum senatus,
aut iudicium. Difficultatibus.) propter plebem ru-
sticam, quæ partim agros, partim ius ciuitatis ami-
sit: partim omnino proscripita est, uictore Sylla,
quod plebs Romana de Marianis partibus fuerit. dif-
ficultatem enim, paupertatem significat. Terentius e-
contrario: Quam uos facillime agitis. & ipse alibi:
In summa difficultate esse nummaria. Iudiciorum
desiderio tribunitia potestas efflagitata.) Primus Si-
cinius tribunus pl. nec multo post Quintius, & po-
stremo Palicanus, perferunt, ut tribunitiam pote-
statem populo darent Coss. Cn. Pompeius Magnus
& M. Licinius Crassus. Ordo quoque alius ad res
iudicandas postulatur.) C. Gracchus legem tulerat,
ut equites Romani iudicarent. iudicauerunt per an-
nos XL. sine infamia. Post uictor Sylla leges tulerat,
ut senatorius ordo iudicaret: & iudicauit per X.
annos turpiter. nunc Aurelius Cotta legem fert, ut se-
natores, & equites Romani, ac tribuni æriarij simul
iudicent. hoc est quod Tullius dicit, offensione sena-
torij ordinis fieri. & bene addit, Quoque: ut simul
iudicatuos alios esse, monstraret. Etiam censorium
nomen.) Regendis moribus ciuitatis Censores quinto
quoque anno creari solebant. hi prorsus ciues sic no-
tabant, ut qui senator esset, eiiceretur senatu: qui e-
ques Romanus, equum publicum perderet: qui ple-
beius, in Caritum tabulas referretur, et æriarius fieret,
ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ: scilicet ad
hoc ut esset ciuis, sed tantummodo ut pro capite suo tri-
buti nomine æra penderet. iisdem cōpleto quinquennio

urbem lustrabant, & Solitaurilia sacrificia, de sue, o-
ue, tauro faciebant eorum notam successores plerum-
que soluebant. Hoc igitur tam triste seuerumq; no-
men populus Romanus sic oderat, ut inter missum
esset per plurimos annos: quod nunc Orator propter
infamiam corruptorum iudicium dicit plebem ipsam,
quæ antè recusabat, exposcere. In hac libidine ho-
minum nocentissimorum.) Qui prædantur socios po-
puli Romani. Totius ordinis.) Senatorij scilicet,
Cognitorem iuris sui.) Qui defendit alterum in iu-
dicio, aut patronus dicitur, si orator est: aut adu-
catus, si aut ius suggerit, aut presentiam suam com-
modat amico: aut procurator, si negotium suscipit:
aut cognitor, si presentis causam nouit, & sic tuc-
tur, ut suam. Ergo cognitorem dixit modo, familia-
rissimum defenforem. De quo non præiudicium,
sed planè iudicium.) Præiudicium dicitur res, quæ,
cum statuta fuerit, affert iudicaturis exemplum, quod
sequantur. iudicium autem, res, quæ causam litemq;
determinat. idq; præiudicium de Verre, iam factum
est. iudicium est, cum spoliatus prouincia, id quod Si-
culi antea publicè testimonium dixerat, actorem cau-
sæ suæ contra Verrem Tullium quæsisse. Ne nimi-
um familiariter inimicitias.) Sensus est, per iocum hæc
significans. quasi dicat: Videto Cæcili, ne nimium a-
mice inimicitias exerceas: hoc est, ne inimicum et sin-
gas, ut præuicari possis. Deinde sunt testes uiri cla-
rissimi.) Ordo, & sensus hic est: Primum causam ini-
mici tui subleuando non uideberis accusator, deinde
testimonijs conuinceris in eo quod negas me à Sen-
tis esse delectum. Scit is, qui est in consilio, C. Mar-
cellus: scit is, quem adesse uideo, Cn. Lentulus Mar-
cellinus.) Et Marcellus, & Marcellinus, inter se ge-
niti sunt. quare reddidit rationem, cur isti Siculo-
rum patroni sunt: scilicet, quia à M. Marcello origi-
nem ducant, qui Syracusas cepit, nec tamen delent.

Uestrum iudicium à suo iudicio.) Non dixit, ab
sua uoluntate: ut præscribat iudicibus, sequendos esse
Siculos: quod paulo antè tentauit. Duo crimina
uel maxima.) Per unam furatus est, Syracusam: per
alteram furta exportauit, hoc est Mamerinam. Sed
leuiter hoc præterit, quod illos quoque conatur à
laudatione Verri abducere. Syracusanorum autem
crimina & de Heraclij bonis, quæ cum palæstris
partitus Verres est, & de Cleomenis Nauarchi: flagi-
tio, & de alijs multis rebus interpretantur. Mamer-
tinorum, de nauis quam Verri fecerunt, & quam pop-
ulus Rom. ex fodere non exhibuerunt, nullis alijs im-
munitatibus contra fas remunerati. & duo crimi-
na, generaliter: nam multa sunt. Ut oculis iudicari
possit.) Hoc quidam leuiter à Cicerone dictum, &
neoterice putant: sed aptum est assuefactioni. Cur
hoc mihi detrimento esse debeat.) Cur hoc me in hæc
causa debeat impedire. Temporis, uel et uoluntatis, si-
cultatis.) Temporis, Marcelli iudicantis tunc: ma-
letudinis, Marcellini, quod erat tunc infirmior uolun-
tatis corporis: facultatis, alterius Marcelli, in-
uis magis studiosi, quam eloquentie. Quæ nemini-
nem.) Ac per hoc neminè, Cæcilius significat. Ceterum
uili ferè actione & priuato iure repetuntur.) Reclat
hoc enim iudicium pecuniarum repetundarum, publicum
est.

cum est. Hanc habent arcem.) Arx uel sedes tyran-
ni dicitur, ut sepe alibi: uel editus in ciuitate & mu-
nitione ad salutem ciuium locus, ut Verg. Quo res sum-
ma loco Panthæ, quam prendimus arcem? ergo pri-
ma spes in muris est, secunda in arce, si muros ho-
stis irruerit. Non modò à populo Romano.) Cur
à populo Romano, si socialis est: quia ipsi socij po-
puli Romani sunt. Quod in unaquaque re.) Leges
Hieronicas, Rupiliasq; dicit, aut regis sui, aut Ru-
piliij, de X. Legatorum sententia constitutas. Eri-
pisti, atque abstulisti.) Eripisti, quicquid auri &
gemmarum: abstulisti, quod in unaquaque re bene-
ficio senatus populiq; Romani iuris habui. Sester-
tium milles ex lege repeto.) Frustra calumniatur Ci-
ceronem quidam homines, & modò eum sestertium
milles dicunt repetere, modò quadringentes: cum
primum non suo ore, sed Siculorum loquatur accusato-
ri uociferatum: deinde, si maxime ad eum sunt refe-
renda quæ dicit, adhuc non instructus sit contra Ver-
rem, nec ad plenum nouerit causam. tertio, cur aut ca-
lumniatoris, aut præuicarioris personam subeat, cū
aliud agatur: non enim de condemnando Verre, sed de
constituendo accusatore conflagitur. postremo, cur id
fraudis sit Ciceroni, cum ad tempus oratorum dicta pro-
ferantur: nam eodem modo erit contrarium presenti
actioni, quod alibi dicit, oratione uictum à se Cæcili-
um, qui idoneas causas ad accusandum Verrem mul-
tas protulisset. Accedere, aut aspirare.) Accedere,
est proximum fieri: aspirare, in eam partem, qua
quid quæsitum est, uultum & oculos ac spiritum or-
is aduertere. Etiam si tacent, satis dicunt.) Tale
illud est: Cum tacent, clamant: & Victoriam ip-
sam uicisse uideris: & Philosophandum est, etiam si
non est philosophandum. Hæc in loco nec oxymora,
nec cacozela iudicanda sunt: aut enim inferiori-
bus dictis, aut supra positis leniuntur: ut est illud,
Verreor, ut hoc quod dicam, perinde intelligi possit
auditu, atque ego ipse cogitans sentio: & illud quod
sequitur, Verum non tacent. Ecquis unquam tam
palam de honore, tam uehementer de salute sua con-
tendit? Bene distribuit. Omnis enim studiosa cōten-
tio aut de honore, aut de salute præcipua est. Non e-
nim, inquit, illud peto quod soleo, cum uehementius
cōtendi, impetrare.) Acriter ipsum inducit Hortensi-
um, consiteri consuetudinem suam in corrupendis
iudicijs peruagatam: & addit, uideri sibi tantum de se
impetratum à iudicibus corruptis, si Cæcilius con-
stituatur, quantum si planè absoluitur Verres. et est
ordo et sensus: Non enim, inquit, illud peto, quod
soleo impetrare à iudicibus, cum uehementius con-
tendi. quid? Hoc scilicet, reus ut absoluitur: non
id peto. Cum uehementius contendi.) cum pecu-
niam iudicibus dedi. Significat iudicium corrup-
pi. Sed quare non aperte dicit? quia ipsum Horten-
sium inducit loquentem: & omnes homines faci-
le est, quod honestum, quod non inuidiosum.)
Scilicet ut à Cæcilio Verres accusetur: quo facto,
non damnabitur reus: & cum hoc egerint iudices,
tamen non uidebuntur esse corrupti, cum tantum-
dem fecerint. Cuius ego causa laboro.) Inepti sunt

homines, qui hanc clausulam notant, ut malam: cum
sit ex Spondeo & Bacchio de industria durior ad
exprimendam sententiam positam, more Ciceronis,
ut alibi idem: Non tu eum patria priuare, quæ ca-
ret, sed uita uis. Te ipsum ulciscantur.) Ulciscor
& punio significat, & uindico. nunc ergo, puni-
ant, intelligemus. A pueris nobilibus.) Appio
Claudio, adolescente nobili, qui cum accusaret Te-
rentium Varronem repetundarum ex Asia, uictus ab
Hortensio est: in quo iudicio discoloribus ceris si-
gna sententiarum notabantur. Significat & Casarem,
item adolescentem, in Dolabella reo ex Sicilia, qui
quidem damnatus est, quantum potuit, per Hor-
tensij gratiam. Nam si non damnatus est Dolabel-
la, quo modo postea dicit Tullius: Nemo iam Do-
labella neq; tui, neque tuorum liberum, quos tu mise-
ros in egestate ac solitudine reliquisti, misereri po-
test. Significare potest sanè etiam Scaurum, qui alte-
rum Dolabellam consularem triumphalemq; accusa-
uit: & potuit eidem Hortensius resistere. Si à qua-
druplatoribus.) Quadruplatores, delatores erant crit-
minum publicorum: in qua re quartam partem de-
scriptorum bonis, quos detulerant, cōsequabantur. Alij
dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusato-
res, qui conuicti quadrupli damnari soleant, aut alia,
aut pecunia grauioribus usuris foenerata, quam pro
consuetudine, aut eiusmodi aliorum criminum. Ali-
quis metus adiunctus sit ad gratiam.) Id agit cor-
ruptor, ut gratiosus iudex non solum uelit seruire corru-
ptori suo fidem, uerum etiam aliquid habeat, cur uel
inuitus cogatur ad custodiendam pactionem promissæ
à se gratiæ. Quid autem est, quod metum adiungat
ad gratiam? scilicet aut custos, aut signum, aut aliquid
eiusmodi. Certos.) Aut ob hoc, quod sententiam su-
am cur quisq; damnaret, aut cur quisq; absolueret, pri-
us dixisset: aut ideo certos, quasi sequestres huius rei
inter iudices se habere dicit Hortensius: quibus, ante
quam tabulas in unum omnes conijciant atq; confun-
dant, furtim ostendant quam quisq; sententiam consti-
tuendo accusatori conscripserit. Non enim singulos
ferre sententiam, sed uniuersos constituere.) In Diui-
natione, & in alijs causis maioribus uniuersi iudices
in cista tabulas simul cōiiciebant suas, easq; insculptas
litteras habentes, A. absolutionis, C. condemnationis
cum de alicuius capite agebatur, N. L. ampliationis.
his enim literis significabant, non liquere. Vult ergo
corruptionis tantam sollicitudinem circa iudices esse
Tullius, ut hac religione iniecta pro se iudicent: singu-
li autem sententiam de tabula pronuntiabant in leui-
oribus causis: et ob id ipsum neque nota, neque custode
opus fuit, cur corruptor iudicium adiungeret metum
ad gratiam iudicantis: cōstituere autem, tabulas in ci-
sta ponere, significat magis, quam decernere. Cera-
tam unicuique tabellam dari, cera legitima.) Varro
cōsobrinus frater Hortensij, reus ex Asia apud L. Fu-
rium Prætorum, primo de pecunijs repetundis, de-
inde apud P. Lentulum Suram est accusatus, absolutusq;
est à Q. Hortensio, qui corruptis iudicibus hunc metum
adiunxit ad gratiam, ut discoloribus ceris insignitas
iudices tabellas acciperent, ut timeret uniusquisque
eorum ne fidem pactionis non seruasse uideretur, si

non in tabula, quam unicuique datā meminisset Hortensius, ex nota cere scilicet discoloris, absolutū Varionem reperiret. Non illa infami ac nefaria.) Mirè ex ipsius Hortensij persona hoc dicitur, quæ sepe uirtus maxima Ciceronis in huiusmodi allocutionibus inuenitur. Ad uiros fortes.) Quam graue futurum erat, si, Ad me, diceret. cum de illo specialiter, nominatimq; dicat. & uiros contra pueros nobiles ponit, spectatos cōtra sordidum quadruplatorum genus. Totam esse mutandam.) Amare totam dixit: quasi ex nulla parte bonam rationem defendendi habeat Hortensius. Meliore conditione sit.) Id est, meliorem conditionem habeat, meliorq; sit, quippe qui & possit, & debeat honestè agere, & hoc sit facilius quam corrumpere iudices. Homines eos, quos ipse uidit.) Bene, ipse uidit: maior enim est Hortensius Tullio, adeo ut in libris qui de Oratore scribuntur, etiam laudetur Hortensius à L. Crasso & M. Antonio. Hos autē se Cicero, Catonemq; ueneratur, & multos alios, quos & de Oratore, & in Oratore, & Bruto collegit: sed Crassum & Antonium uidit Hortensius: alij uetustiores sunt. Sine magno multorum periculo posse corrumpi.) Bona occasione subtiliter & iudicibus comminatur, & Siculis acrimoniam suam in accusando demonstrat. Susceptā.) Suscipitur totū, recipitur pars: suscipitur principale est, recipitur quod hinc pendet. suscipitur solum aliquid propter se, recipitur etiam propter aliud. Ut mihi non unus improbus.) Verres. Omnis improbitas.) Et corrupti iudices, & corruptores eorum, & sequestres, & interpretes, & emissarij, & omne quod uitij est. Tu te tui periculum.) *ἀνὸ τῆς πέρας* tentamentum dicit. Hoc est, quādo tu te ipse tentasti? quando uel exercuisti, uel protulisti? Vitam alterius totam explicare.) Præstruit ad illud quod dicturus est, multa esse crimina in Verre, quæ conscius societatis Cæcilius non audeat attingere. & hoc innocentia est, uitam alterius totam explicare: illud eloquentia, atque ea non modò in animis iudicium & c. quod sequitur. Sociorum salutē commodo prouinciarum.) Hoc est, causam patriæ suscipere, ut recepisse singulorum. Rationem uitæ respicere.) accusatorem esse. Sua reddere.) defensorum. Deinde accusatorem firmum, uerumq; esse.) Firmum, ut possit: uerum, ut uelit. Ut est hominum genus.) Amariora dicturus, ad Siculorum personam cōtulit dicta. Nisi à Siculis potuisse cognosci.) Aut quia Siculus ipse est: aut quia, nisi fuisset Quæstor in Sicilia, nihil aliud fecit Cæcilius, in quo noscetur quid hominis esset. Deportare literas.) Asportare aliquid, ut intereat: deportare, ut mutet locum. Potamonem scribam, & familiarem.) Hæc omnia signa sunt falsi accusatoris. Lectissimum adolescentem.) Vera laudatio. uult enim illum non ut inimicum fratris contra germanitatis officium esse cū Verre, sed ideo quòd Cæcilius quoq; Verri carior sit. Queritur Sicilia tota.) Ineptè quidam mirantur, cur hæc Tullius in accusando Verre non obiecerit Cæcilio, et multa alia: & non intelligunt hæc ad tempus commodè adiungi, quæ uictō Cæcilio non sunt necessaria. Frumentum in cellam.) Annonas Prætoris

dicit, quæ in frumenti certo numero prebebantur ab Siculis: in quibus Verres & pecuniam pro frumento exegit, & eo precio, ut pro duobus sestertijs duodeuos in modios singulos exegerit, sexties plus quam emebatur. Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis.) Sicilia dabat decumanum frumentum, quod ab aratoribus exigebatur sine precio. Dabat emptum, pro quo ex S. C. pecunia soluebatur. dabat estimatum, quod decretum Prætor in cellam, hoc est in usus cellæ estimare solebat, accipiens, cum interdum pro frumento pecuniam sumeret. Pecuniam publicam tractabas.) Hæc erat prima senatoris administratio, Quæstorem fieri, & in prouincia curam gerere pecunie publicæ in usus diuersos erogandæ. Ne qua deductio fieret.) Modò deductio dispendium significat, aliàs deductio imminutio est, etiam iusta. Mancipes à ciuitatibus.) Mancipes sunt publicanorum principes, Romani homines, qui quæstus sui causa si decimas redimunt, decumani appellantur: si portum, aut pascua publica, portitores, aut pecuarij: quorū ratio scriptura dicitur. hi omnes exigēda à socijs suo periculo exigunt, & reipublicæ representant, prouidentes tamen in illa redemptione commodis suis. licet autem si moderatè fiat, estimare in cella Prætori frumentū, mancipi pro frumento ab aratoribus pecunias accipere nō licet. Quod cum faciebat.) Est uera defensio, est & inanis, ut tamen aliquid dici uideatur, neutram harum habuit Verres: & tamen ita faciebat, mirè ostendit auaritiæ cecitatem. Sunt alia magis occultia furta.) Ineptè à quibusdam queritur, quæ sunt: nulla sunt enim, sed oratorum est, neque minuire laudes, uel crimina, neq; ostendere. Benignissimè cū Quæstore suo cōmunicauit.) Ioculariter irrisit, fires designans, ut tota ista Quæstura ad societatem furtorum uideatur, non ad accusationē. Si tibi iudicium postulat.) Certa sunt, in quibus impunitas iudici datur, ut in causa proditoris, maiestatis, & si quid huiusmodi est. Certæ etiam personæ sunt, quæ indices fieri possunt, itaque neque repetundarum causa per indices agi solet, neque senatoria potest iudicium profiteri salutis legibus. Index est autem, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat impunitate proposita, est autem: sensus: Index potes esse, si tibi hoc licet: accusator, de qua re agimus, esse non potes. Satis contumeliose tanquam leuem hominem exagitant Cæcilius. Ego etiam quæ tu sine Verre commisisti.) Quæ ista? nulla scilicet, hæc enim uim cōminatio nis, non ueritatis habent. Et qui sis.) Non in nominis tantum, & in genere est, sed in omnibus attributis personæ, ergo, qui sis, & quòd Siculus, cominet, & quòd indoctus, & quòd non intelligeret, & quòd nullo ingenio. Putas ne te posse.) Propriū oratoris est, in omni qualitate cōparatiua sic agere, ut, cum cui præferri uelit, occasionem sibi sumat ostendendi, quam peritè possit tractare id ipsū de quo agitur, ergo quia de constituendo accusatore ambigunt, ostendit Cicero qualis accusatio esse debeat: ut perinde, ac dicit, uideatur acturus. Athenis, non Libyæ, Roma, non in Sicilia.) Dicit illum græcas literas simul & latinis in Sicilia didicisse, in ea insula quæ neutra lingua bene utatur. ita enim Plautus in Perse: Dabuntur

Dabuntur dotis inde sexcenti tibi

Logi, atq; Attici omnes: nullum Siculum acceperis.

Quod mihi ab amicorum negotijs datur.) quod licet per amicorum negotia. Ita mihi deos uelim propitios) Genus iurijurandi id est, quod dicimus: Tantum mihi diuinitas faueat, quantum uerum est illud, quod dico tibi. Sic igitur: Ita mihi deos uelim propitios, ut commoueor animo, ac toto corpore perhorresco, cum mihi illius diei uenit in mentem, quo die citato reo, & c. Magnitudo iudicij.) Reputandarum. iudicium sine dubio magnum est, & ex persona Verres, qui post Præturam de fortunis omnibus dimicat, & amplitudine iudicij: sunt enim clarissimi & auctoritatis contemplatione, & multarum rerum huiusmodi. Tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras.) Metum ad offensionem inimicorum Verres retulit, cogitationem ad expectationem hominum, laborem ad magnitudinem rerum.

Iouem ego Optimum Maximū.) Hæc capita solent uisitata esse caudidici imperitis, quod genus uitij in primo libro Rhetoricōn uulgare nominat. Incipiebant autem ueteres, ut Virgilius ostendit, aut ab inuocatione deorum, quale est, Præfatus diuos solio Rex insit ab alto: aut ab reprehensione superioris temporis; ut ait Lucilius, Vellem cum primis, fieri si fors potuisset. Vitiose ambo cola. & Virgilius: Antè equidem summa de re statuiffe Latini Et uellem, & fuerat melius. —

Cuius ego ingenium ita laudo.) Cur hoc Tullius dicit: scilicet, ne terreantur Siculi laude patroni aduersarij sui. Factum esse nec ne.) Factum est, non est factum: calumniationes. & hoc genus argumenti cōplexio dicitur, quæ, si probabilis est, uincitur: si necessaria, solui non potest. Quid cum accusationis tuæ membra diuidere coeperit?) Hic irridet Hortensij cōsuetudinem, ut sepe aliàs. Transigere?) Quod manifestum est. Expedire?) Definiendum. Absoluere?) Diuidendum. An transigere est, quod aut consiteri non timeat, aut negatione excludat: expedire, quòd diffinitione soluatur: absolucere, quod per qualitatem licitum esse monstratur? Ipse profectò metuere incipies.) Mirè descripsit imperitū, cui persuaderi possit, uerum dicere aduersarium sum. Ex illius inuidia deonerare aliquid.) Hoc plus est, quam socium criminis reddere. Poteris ne eius orationis subire inuidia?) Quasi latinè dixit, ut magno ponderi subire. Præstringat aciem.) Vel à præstigiatoribus transtulit uerbū, uel à tironibus, qui ignari & rudes pugna etiam uano armorum sonitu terrentur præstrictis luminibus. Plautus in Milite Glorioso: Ut ubi ueniat, contra conserta manu Oculorum præstringat aciem in acie hostibus.

Magister ludi.) Literarij ludi magister: omnem enim scholam ludum dixere Romani. & magistrī ludi dicuntur, qui primas literas docent. Ergo libellum ueterem uult intelligi attulisse Cæcilius, unde magister dictata pueris præbere consueuisset. Cum subscriptoribus exercitatis, & disertis.) Ironia. Subscriptores autem dicuntur, qui adiunare accusato-

rem caudidici solent: quos oportet summissius agere, quam dicat ille quem sequuntur. Ut omnibus enim rebus.) Hic ratio redditur, quare dixit: Tametsi non est satis. nam supra ideo posuit, Est aliquid hoc: ut ostenderet, quod sine his nihil sit Cæcilius. Proximum subscriptorem.) Secundum ab accusore Cæcilio. Habet Allienum.) Cæcilius scilicet. Allienum autem uolunt intelligi proprium nomen esse, quasi ab Allia, ut Virgilius:

Quosq; secans infaustum interuenit Allia nomen. Alij alienum, non nomen proprium putant esse, sed alienum, & alterius iudicij, & non ex auditorio Prætoris, maiorumq; causarum, sed à subfellijs: hoc est, non à tribunalibus. sunt enim subfellijs Tribunalium, Triumuirorum, Quæstorum, & huiusmodi minorum iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subfellijs confidebant. Hunc tamen ab subfellijs.) Vtrum hoc ad contemptum, an ad genus laudis pertinet? Ego quasi ad laudem dictum accipio, ut maior irrisio sit Cæcilij, qui nec à subfellijs fuerit aliquando. In clamando quidem.) Huiusmodi homines in libris de Oratore non declamatores, sed clamatores idem Tullius uocat. Totum iudicium sustinebit.) Quia tu nec partem iudicij sustinebis: hoc est enim totum iudicium, & spes omnis.

Actoribus Græcis.) Palliatarū scilicet fabularum. in his enim etiam si latinæ sunt, græca omnia seruantur. nam latinæ fabulæ per pauciores agebatur personas, ut Atellanæ, togatæ, & huiusmodi aliæ. An ideo actores græcos dixit. * Sepe illum, qui est secundarum, aut tertiarum.) Comœdia quinque actus habet, hoc est, quinque ducitur in scenā. Est ergo persona primarū partium, quæ sæpius actu regreditur: secundarum, & tertiarum, quæ minus minusq; procedunt. Terentius in Phormione:

Quia primas partes qui aget, is erit Phormio.

Quam ille primarum.) Subaudi, partium. Multum submittere.) Subaudi. uocem, uel gestum. Quartum quem sit habiturus.) Duos dixit, quo modo quartum nominat? scilicet ab accusatore, cum ipso Cæcilio numerans proximum Apuleium. Quartum ex illo grege oratorum.) Obiurbatores quosdam sordidosq; caudidicos significat, qui adhibebantur ad moram faciendam, dum meliores aduocati recrearentur, & se denuò compararent ad dicendum. & non recessit à translatione scenicorum, qui sunt tragici & comici, dicendo quartum actorem, & gregem. Cuicumque.) siue mihi, siue Cæcilio. Alienissimis hominibus.) Hinc apparet, etiam supra alienum, alieni iudicij hominem significari. & ideo de alienis, quasi exteris, per iocum dicit, tanquam peregrinantis & aduenis, aliquem hospitio esse recipiendum Cæcilio. Quasi præteriens satisfaciā uniuersis.) Sufficiet, inquit, omnibus, quòd ego uel præteriens breuiter dixero, pro leuitate eorum quibus respondendum est. obliquè autem Cicero remouere conatur Cæcilius etiam à subscribendi spe, quòd postea ille poposcerat secundarū munus. Sed inhumanissimū erat dicere, ne subscriptorē quidem idoneū posse esse Cæciliū. quare in summa sibi subscriptorem necessarium non esse dicit. Alibi mox ait: Sed ne subscri-

bendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem. De populo subscriptor addatur.) Amare, subscriptor de populo: quasi isti in uulgo numerandi sint. & Addatur proprie, quasi inuito & superbo, quod huiusmodi res addit dicantur. Vestri ordinis reos.) reos uestra defensione condignos, uel fures & seruos nequam, qui apud Triumuiros capitales apud columnam Meniam puniri solent. Ad columnam Meniam.) Menius, cum domum suam uenderet Catoni & Flacco Censoribus, ut ibi Basilica edificaretur, exceperat ius sibi unius columnae, super quam tectum proieceret prouolantibus tabulatis, unde ipse & posteri eius spectare munus gladiatorum possent, quod etiam tum in foro dabatur. ex illo igitur columna Menia uocitata est, causis eiusmodi. Aderant autem his rebus moratores, apti talibus negotijs. Custodem, inquit, Tullio me apponite.) Subscriptorē non dixit, sed custodē: ut, quia acerbē responsurus erat, lacepsitus conuiciū facere uideatur. nam subscriptores non solum chartarum causa, neque iuuantis accusatoris adhiberi solent, sed etiam ut non facile corrumpatur. De isto custode toto.) Hoc est, de omni genere subscriptorum: id est, etiam si Cæcilius subscriptorē se esse deposcat. Nunquam tales uiros commissuros.) Facturos prauē: nam committi fraus dicitur, atque peccatum. sum enim & fidelis, & diligens: & ideo nec custode indigeo, & speculatorem esse inter mea secreta non patior. Verum, ut ad te Cæcili redeam.) Rectē, quia in subscriptores *μαρτυροῦσι* fecerat. Sed ceteri Siculi.) Sæpe in Cæciliū utitur hoc conuicio, ut illū non Romanū, sed Sicilū dicat. Prefectus Antonij.) Quidam Antonius curator tuendae totius orae maritimae, qua Romanum erat imperium, non solum ipse nequam, uerum etiam comitibus pessimis, rem inauditam inuasit, & indicto Cretensibus bello, malē re gesta ibidem perijt, antequam Pompeius contra piratas missus est. de hoc alibi ait Tullius: Post Marci Antonij infinitum illud imperium senserant. Quibus se in classe uti uelle dicebat.) Cani remigibus celeuma per symphonicos solebat, & per assam uocem: id est ore prolata, et, ut in Argo nauis, per citharam. sed quia hic in classe dixit, possumus intelligere, ad hoc symphonicos capi solere, ut in classe pugnantibus classicum canant: unde ipsi tubae classis nomen est positum, classicum. Non Verres, sed Q. Mutius.) Scaeuolam significat. huius Quaestor Rutilius Rufus damnatus est, quod cum Praetore consenserit suo, ne publica ni aliquid agerent in prouincia sua. quo cognito, equites Romani (nam tum ante Syllana tempora iudicabant) damnarunt eum. hic est Mutius, in honore cuius Asiani diem festum Mutia nominabant. Redit ad se, atque ad mores suos.) Nota, redire ad se homines. Circeo poculo.) Illa enim sues ex hominibus faciebat. Redit autem, iam ad argumentum, non ad similitudinem pertinet. uult enim innuere, quod rectē fecit, alienum esse, & breuissimi temporis: proprium uerō, & perpetuum, quod admisit. Hic tu si lesum te à Verre dicis.) Iniuria semper iniusta est: ledi etiā aliquis iuste potest. nam & qui iurē damnantur, leduntur, sed non iniuria. & rectē contra patiar, defen-

dam, posuit: contra concedam, negabo. Et bene addit, negabo: potuit enim aliter atque intelligi de sensio: est enim hic finis, quid sit iniuria. Quam ne in alio quidem probarent.) Qui & idoneus orator, & integer Quaestor Verri fuisse. Quomobrem eum, cui Quaestor fueris, accuses.) Accuses, pro eo quod est accusare uelis. an apud nos modo accuses, cum dicas ab illo tibi iniuriam factam? Itaque negat L. Philoni.) Omnia exempla sunt Quaestorum, qui Praetores suos non permisi sunt accusare. Atque ille Cn. Pompeius.) Propiora exempla & magis similia, posteriora ponenda sunt. Strabonem autem dicit Pompeium, Cn. Pompeij patrem. Et enim cum lex ipsa.) Vide, firmamenta argumentorum quoties in oratione sine metu fastidij repeti solent. Clarissimi uiri nostrae ciuitatis.) Hoc rursum extra contentionem, quam ante cum Cæcilio habuit, de suo officio, quemadmodum coeperat, repetit, ne leuis uideatur ex defensore repente accusator factus. M. Catonem illum sapientem.) Cato hic accusauit Ser. Galbam pro direptis Lusitanis, & P. Furium pro ipsam pro iniquissima aestimatione frumenti. Accusabat M. Aquilium.) Hic M. Aquilius de pecunijs repetundis accusatus est. hic est igitur Lentuli Surae pater, in carcere strangulati propter coniurationem. L. Cotta tam in iudicium uocabat.) Hunc P. Africanus post se cundū consulatū & censurā dicitur accusasse. Iudicijq; corruptis et contaminatis.) Corrupta iudicia sunt in ijs qui acceperunt pecuniam, contaminata in ijs qui offensione ordinis infamantur. Requirit.) amissum sentiet. hoc est enim, nihil requirit, non sentiet sibi decesse aliquid ex ijs rebus, quas nunquam habuit. Ego me dignitate superatum non arbitror.) Ero enim defensor, ut fui: & necessitatem accusationis euadam. hoc quidem uidetur planē dicere: sed latenter hoc significat, prauo de se iudicio magis iudicibus haesuram turpitudinem, quam sibi.

PAULI MANVTII IN ASCON. Pedianum, Scholion.

Domo Siculus.) Quia uideo esse, qui legendam putent, Homo Siculus, non alienum fuit ueterem locutionem exemplis confirmare. dixit Plantus, Domo Carthaginienfis: Virgilius, qui Cærete domo: et in antiquis lapidibus, Domo Perusia, Domo Aricia. Hec tota capite.) Hoc toto capite, non dubito quin sit legendum: quo modo idem locutus in commentario II. Verrinae. Annos XL.) Paulo plures fuerunt, si subtilius numeretur. tulit enim legem de iudicijs. C. Gracchus in tribunatu primo, id est Q. Metello T. Flaminio Consulibus. et Cicero confirmat libro in Verrem II. cum equestrē ordinem per annos propē quinquaginta iudicasse dicit: quo loco, ad augendā sententiam inuidiā, annos propē quinquaginta dicit, cū paulo plures quadraginta fuerint. quāquam ibi Pedianus de actis nis propē quadraginta uideatur subscribere: quasi ad ueritatē locutus esset Cicero, non ad consuetudinē oratorū. ut etiā in oratione in Pisonē, Quadraginta actis nis ante me Consulē: cum uix triginta septem fuerint.) Qui quidem damnatus est, etc.) Hoc loco mihi Pedianus non satisfacit. nam etsi non est locus sine modo, apparet

apparet tamen, quid significet. Primum dissentit à ueritate, atq; etiam à se ipso, cum dicit damnatum esse eum Dolabellam, quē Cæsar accusauit: cum, absolutū esse, et ipse testetur in commentario orationis pro M. Scauro, & Plutarchus etiā ac Suetonius in Cæsare. Rursus errat, cum infert, significari posse etiam Scaurum, qui alterum Dolabellam accusauit. loquitur enim Cicero de ijs, qui absoluti sunt Hortensio defensione. Porro quem Dolabellam accusauit Scaurus, is (ut infra) iudicio damnatus est: eumq; significat Cicero in III. Verrina, cum dicit, Nemo iam Dolabella, & c. Sed ecce alia eiusdem inconstantia: alibi absolutum dicit Dolabellam, quem Scaurus accusauit, damnatum alibi Quasi latine dixit.) Quid, si Translatiue dixit, ut magno pondere subire? ut dicat, ita Ciceronē dixisse: Eius orationis subire inuidiam, quasi de magno pondere loqueretur. sic Virgilius dixit, Muroq; subibat: & Subiere pheret. Videtur igitur, si Asconium sequamur, legendū, inuidiā, non inuidiam, ut est in impressis libris. Sunt enim subsellia Tribunorū, Triumuirorū, Quaestorū, & huiusmodi minora iudicia exercentium. Ego à subellijs, expono, qui uersatus sit in iudicijs. nam subsellia non uideo qui probare possit Asconius, eorū tantū fuisse, qui minora iudicia exercent: cum pro omnibus iudicijs generaliter à Cicerone usurpentur, ut epist. Fam. 208. & libro II. de Oratore, 121. & in Bruto 192. & alibi non semel. An ideo actores, & c.) Hic aliquid desideratur. nam est locutio Pediani familiaris, cum priore interpretatione haud planē contentus, alteram adiungit. Causis eiusmodi soliti, aderant autē his rebus moratores apti talibus negotijs.) Hoc & deprauatum est, & uidetur abundare. potius ad illud pertinet, quod est paulo supra, Ex illo grege oratorum.

IN EADEM ACTIONEM PRIMAM IN VERREM, FRANCISCI SYLLII AMBIANI COMMENTARIUS.

I quis uestrum Iudices.) Hæc oratio appellatur Diuinitio, autore Quintiliano lib. 7. Iudicia quæ sunt de accusatore constituendo, diuinationes uocantur. Cur ita uocentur, Asconius Pedianus, & A. Gellius cap. 4. libri secundi scripserunt. Legibus cautum erat, ut in publicis causis ante, si reo comodum sit, iudiciū de accusatore fiat, utrum illi accusare liceat, nec ne, ut est in libro Rhetoricorum ad Herenn. 1. Quintiliano uerō autore libro 7. in accusatore constituendo spectandum est, à quo maxime uelint ij de quorū ultione queritur, & à quo minime uelit is qui accusatur. Frequentissime tamen hæc sunt quæstiones, uter maiores causas habeat, uter plus industriæ aut irium sit allaturus ad accusandum, uter id meliore fide sit facturus. Ea Cicero in hac oratione fecit diligenter. Si quis uestrum Iudices.) Quintil. lib. 4. de exordio præcipiens: Non inutilis, inquit, est ratio occupandi quæ uidenter obstare: ut Cicero dicit scire se mirari quosdam, quod is qui per-

tot annos defenderit multos, læserit neminem, ad accusandum Verrem descenderit. Deinde ostendit hanc ipsam accusationem Verri, esse sociorum defensionem. Quod schema prolepsis dicitur. Id quum sit utile aliquando, nunc à declinatoribus quibusdam penē semper assumitur, qui fas non putant nisi à contrario incipere. hæc ille. Solent etiam Cicero in defensionum exordijs honestam aliquam causam dicere, cur ad defendendū accedat, ne id aut gloriæ, aut pecuniæ cupiditate, aut aduersarij odio factū credatur. Si quis uestrum Iudices, aut eorum qui adsunt, forte miratur.) Autore Prisciano lib. 18. Virgilius de rebus quas sine dubio factas esse ostendere uult, indicatiuis cum coniunctione Si, usus est: quando uerō dubia res ostenditur, utrum fieri possit necne, per inductionem subiunctiuis Latini magis utuntur. Cicero tamen hoc in loco, ut idem ait, additione Fortē, cum indicatiuus usus est, loco subiunctiui cum dubitatione positi. Eodem autore paulo post, Ita sim Cicero dixit, non dubitans, sed approbans. Quod posse intelligi pro ita inueniar, uel cognoscar, idem paulo post scribit. Ex ea prouincia decessissem.) Decedere ex prouincia, non diſcedere, magistratum, quū legitimo tempore confecto, q̄ ei succedat, missus est, Cicero dicere solet. In ueteribus patronis multis.) Marcellos, Scipiones, Metellos, hos patronos Asconius nominat. Metellos uerō affuisse Verri, in Actione 2. Cicero dicit. Quū summum in ueteribus patronis multis.) Particulā Quū, poni cum eo quod est plus: & tum, cum eo quod est minus, idq; per adiectiua summū & nonnullum significari. has etiam particulas cum uerbo modi subiunctiui coniungi, hoc ex loco adnotandum est, quod sit rarius, ut est apud Vallam lib. 2. Publicē.) id est, publico consilio. Si quod tempus.) id est, si qua temporis conditio. Ne deos quidem.) ad quos ultimum perſugium esse solet. Per triennium.) Vsu sæpe ueniebat apud Romanos ueteres, ut prætores prouincias triennium administrarent. Tot annos Galliam M. Fonteius, tot annos Asiam Q. Cicero administrauit. Prouinciæ enim prætorie annuæ erant: ut Asiam L. Flaccus annum administrauit. Sed si non mitteretur, qui prætori anno 1. uel 2. succederet, triennium prætor administrabat: ut Cicero ad Q. Fratrem scribit se cisse se, ne ei anno priore, itemq; altero succederetur. C. Verrem Siciliam triennium tenuisse, quod ei Arrius non successisset, Asconius tradit. C. Cæsar legem tulit, ut prætorie prouinciæ plus quam annum, Consulares plus quam biennium non obtinerentur, ut ait Cicero in Philipp. 1. Sed hanc legē latā esse arbitror, quum de iusto Pompeio rerum potitus est. Rogare & orare.) Hæc duo uerba Asconius distinguit: Rogare, inquit, ut hominem, orare ut deos. Iam enim quibus id facerent, non habebant. Nonius uerō Marcellus in eadem propē re dici putat. Rogare, inquit, est deprecari & postulare: orare est, precibus postulare. In utroque uerbo hunc Ciceronis locum citat. In eum locum.) id est, in eam molestiam aut necessitatem. Officio.) quod in Sicilia quaestor fuisset. In eadem prouincia post me.) Ne intelligas Cæciliū post Ciceronē proximum in Sicilia quaestorē fuisse. Nam Sex. Peduceo prætor, Cicero fuit quaestor, & Cæcilius Verre.

Verre. Inter Peduccum & Verrem C. Sacerdos prætor Siciliam administravit. Quæstor in eadē provincia.) Hac ratione Cæcilium provinciam fidelius defendere posse significat, quod recentior provincia eius aut beneficiorum memoria sit. Adiuvento.) id est, excusatione. Sed excusatio est, cur quid factū aut faciendum non sit: adiuventum uero, cur aliquid sit faciendum. Adiuvento sibi fore putabat, si Cæcilio commissa accusatio fuisset. Aduersarium.) id est, contrarium. ut pro Cn. Planco: Quum autem audirem meos partim inimicos, partim inuidos huic accusatio ni esse fautores, eandemq; rem aduersariam esse in iudicio Cn. Planco, quæ in petitione fuisset adiutrix, dolebam iudices, & acerbè ferebam. Remississent.) id est, concessissent, ut Actione 5. Multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus, ista ratione cellæ nomine coggerunt (omnino ego neminem uideo præter istum. Sed de hoc uobis, et concedo esse multos) in hoc homine rem adductā in iudicium uidetis. Quid facere potestis? Vtrum quum iudices sitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere? an quum lex sociorum causa rogata sit, sociorum querimonias non audire? Verum hoc quoque uobis remitto. Inde remittere, est aliquid ex iure suo benignè & liberaliter aut accepta pecunia concedere, ut quum dicimus remittere uectigalia. ut pro P. Sestio: Remissis semisibus & trientibus, quinta propè pars uectigalium tolleretur. Inde remissi homines dicuntur, qui tristes & seueri nō sunt, qui aliorum facta aut dicta sine ulla offensione tolerant, quos iucundos appellant. ut pro M. Cælio: Cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus graui ter, cum iuuetute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. Idem in eadem oratione remisit dixit, pro eo quod est non seuerè: Ex ipsa queram prius, utrum me secum seuerè & graui ter & prisce agere malit, an remisit & leniter & urbanè. Si istum non nossent.) quem domo Siculum fuisse Asconius dicit. Officio.) Quia quæstor in Sicilia fuit. Fide.) quia promisi commodis eorum me non defuturum. Multorum honorum exemplo.) qui improbos ciues accusauerunt. Autore Quintiliano libro 12. principes in republica uiri non detractauerunt hanc officij partem, creditiq; sunt etiam clari iuuenes obidem Reipublicæ dare malorum ciuium accusationē, quia nec odisse improbos, nec similitates pro uocare, nisi ex fiducia bonæ mentis uidebantur. Idq; quum ab Hortensio, Lucullis, Sulpitio, Cicerone, Cæsare, plurimis alijs, tum ab utroq; Catone factum est.

Veteri consuetudine.) quum homines ætatis constantis, non adolescentes accusarent. Postea tamen factum est, ut adolescentes gloriam sibi ex eloquentia quærent, cuius maxima est admiratio in iudicijs, ut ait Cicero libro de Officijs 2. Quorum, inquit, ratio duplex est. nam ex accusatione et defensione constat. Quarum etsi laudabilior est defensio, tamen etiam accusatio probata persepe est. L. Crassus, & M. Antonius, quum essent admodum adolescentes, ex accusatione nobili & gloriosa maximam sibi ipsi gloriam pepererunt. Et P. Sulpitij eloquentiā accusatio illustra-

num in iudicium uocauit. Laboris.) Laborem accusationis dicit, quauis sepius defensionum laborem dicat. Defendere enim quàm accusare, facilius est: quæ admodum uulnus curare, quàm facere: ut est apud Quintil. libro 5. Necessariorum.) Siculorum, quibuscum necessitudo mihi intercedit. Consolatur.) Accusatoris enim nomē odiosum est. In instituto meo.) id est, in ratione defendendi. Hanc causam.) quod rogauerunt me & ornauerunt Siculi, ne se supplices aspernerer. Tam grauem.) id est, tanti momenti. Hoc quod facio.) Verres enim accusationem postulat.

Me Reipub. causa facere profiterer.) Autore Quintiliano, uir bonus accusatoris nomen ita horrere non debet, ut nullo neq; publico neq; priuato duci possit officio, ut aliquem ad reddendam rationem uoce uocet. Nam & leges ipsæ nihil ualent, nisi actoris idonea uoce munitæ. Et si poenas scelerum expetere his non est, propè est ut scelera ipsa permissa sint: et licentiā malis dari, certè contra bonos est. Quare neq;

sociorū querelas, nec amici uel propinqui nec, nec erupturas in Rempublicā conspirationes inultas patietur orator, non poenæ nocentiū cupidus, sed emendandi uitia, corrigendiq; mores. Nam qui ratione tra duci ad meliora non possunt, solo metu continentur. Cicero in libro de Officijs 2. de adolescentium industria accusandi scribens: Hoc, inquit, non est sepe faciendū, nec unquam, nisi aut Reipublicæ causæ, ut duo Luculli: aut patrocinio, ut nos pro Siculis, pro Sardis, pro M. Albutio Iulius Cæsar. In accusando etiā

M. Aquilio L. Fusij cognita industria est. Semel igitur, aut non sepe certè. Sin erit cur faciendum sit sepius, reipublicæ tribuatur hoc munus, cuius inimicos ulcisci sepe, non est reprehendendum. Modus tamen adsit. Duri enim hominis, uel potius uix hominis uidetur, periculum capitis inferre multis. Stipendiarij.) id est, qui stipendia populo Rom. quotannis soluunt. de qua uoce alio loco plura scripsimus. Exitij solatiū.) Se enim solabimur, si Verres dānetur, a quo ipsi exitium acceperint. Qui iudicia manere.) Probat Cicero hanc Verres accusationem Reipub. salutarem esse. Manere apud ordinem Senatorium.) C.

Sempronius Gracchus Tribunus plebis legem tulit, ut soli equites iudicarent. Hiq; annos propè quinquaginta continuos iudicauerunt. Quibus iudicibus ne te nuijsima quidem iudicij corrupti suspicio fuit. Abenquitibus ad senatores L. Sylla transtulit iudicia, quod L. Cinnam contra se equites adiuuissent. Quibus iudicibus inueterauit opinio etiam apud exterarum nationes, pecuniosum hominem quantumuis sit nocens, neminem posse damnari: ut est in actione in Verrem secunda. Accusatores se idoneos non habere.) Quos in ciuitate esse utile est, ut metu cōtineatur audacia: ut est in oratione pro Sex. Roscio. Idoneos.) Nam pecunia corrupti præuariat. Iudiciorum securitate.) ut nocentes dānentur, & innocentes absque luctu. Tribunitia potestas.) quæ L. Sylla uictor, plebis inimicus, sustulerat: quam postea Cn. Pōpeius & M. Crassus restituerunt. Iudiciorum.) id est iudicia: ut mi-

nisteria & seruitia pro ministris & seruis sepe dicuntur. Leuitatem.) quod pecunia facile corrumpantur. Ordo quoq; alius.) id est, non senatorius solus,

17
lū, qui tū iudicabat, sed etiā equister. Quod asperius antea.) De censorū institutione & potestate satis multis scripsimus in Catone Maiorem Ciceronis. Quia mox rebus populi Ro. regendis hic magistratus præerat, factus est odiosus. Itaq; anno circiter octauo q̄ institutus fuerat, effectq; annorū quinq; Aemilius Mamercus ingenti consensu populi legē tulit, ne amplius quàm annua & semestris censura esset. Postea factū arbitror, ut tacito populi cōsensu potius quàm ulla lege lata sublata fuerit. Quoniā tamē ante hanc actionē senatores solite lege Cornelia iudicabāt, hiq; pecunia sepe corrupēbatur, et improbi senatores a cōsorb. senatu mouebatur, ideo censoriū nomē populus Ro. posebat. Tamē Cicero dicit in orat. in L. Pisonē, censurā quadringētos annos durasse, cuius potestate minuere, quo minus quinto quoq; anno de ciuiū Romanorū moribus iudicaretur, nemo conatus est. Eam tamē P. Clodius trib. pleb. sustulit. Populare atq; plausibile.) id est, gratū populo Romano, & iucundū. Hominiū nocentissimorū.) quorū nemo pecuniosus cōdemnatur, quod iudices facile corrumpere. Integri.) qui pecunia non corrupērentur.

Nunc quoniā quib. rebus adductus.) Ostēdit, quæ dixerit: quæ dicturus sit, proponit. quæ ratione oratio sit magis dilucida: auditores quæ audiuerūt, continent fidelius, & ad reliqua audiēda sunt attentiores. Intelligo iudices.) Se præponendū Cæcilio ostendit, quæ pars diuisionis secūda erat. Quæ de pecunijs repetūdis.) In causa repetundarū tantū hanc cōtrouersia de accusatore cōstituedo fieri solitā significat. Delatio.) id est, accusatio. Hæc duo in primis.) Ex Quintiliani sententiā hæc duo spectari, antea docuimus. Hæc partē secundā in duas partes diuidit. Iudiciū de pecunijs repetūdis est cōstitutū.) Erat constitutū a senatu. aut a Cōs. ut C. Verres actiōe repetūdarū uocaretur in iudiciū. Hoc ex loco attende, iudiciū ante accusatorē cōstitui. Vastasse.) Vastare ciuitatē aut agros dicitur is, qui ciues aut colonos occidit, aut per superbiā, avaritiā, aut crudelitātē profugere cogit. Domos exinanisse.) Id est, bonis spoliasse. Exinanire hominē, est fortunis spoliare. ut Actione quinta: macharēses iā omni frumēto ablato, iam omnib. iniurijs tuis exinanitos, tributū ferre miseros ac perditos coegisti. Exinanire agros idē in eadē actione dicit: Electos aratores esse dico, agros uectigales uexatos atq; exinanitos a Verre, populatā uexatāq; provinciam.) Exinanire nauim pro eo quod euacuare dicitur. Idē Actione septima dixit: Nox illa tota exinanienda nauim cōsumitur. Cognitorē.) Cognitor qui sit, diximus in Commentarijs pro Q. Roscio. Vtrū Q. Cæcili.) Hæc primā partē diuisionis rursus in duas partes diuidit.

Rogatu.) Rogatu, & paulo post arbitrato, in ablatiuo tantū in quarta declinatione inueniuntur, ut iussu, euentu, permisso, hortatu, restōsu, aliq; eiusdē generis per multa. Graue.) id est, ut uulgō dicitur, efficacē. Non præiudiciū.) Præiudiciū quàm multis modis dicatur, est apud Quint. lib. 5. Est aut præiudiciū minus graue q̄ iudiciū. Sed planè iudiciū.) Nā, ut alio loco Cicero dicit, reus in iudiciū adductus est Verres, homo uita atq; factis omnī iā opinione dānatus. Quod ita percrebuit.) Causa est, cur planè iudiciū iā factū putetur. est aut percrebuit, impersonale. Inimicitias exercere.) Ut

pro L. Flacco: An similitates nescio quas cum liberis

uestris Flaccus exercet? Viri clarissimi.) Eos laudat, quo grauius eorum testimonium sit. Impudentiæ meæ.) id est, mei mendaciū. Impudens enim mendaciū sepe dicitur, & impudentia pro mendacio. Scit.) Id est, uidit, & tum præfens fuit, quum id a me Siculi petierunt. Pluris enim, ut ait Plautus, testis est oculatus unus, quàm auriti decem. Nam qui audierunt, audita dicunt: qui uiderunt, planè sciunt. In consilio.) id est, in cœtu iudicum. Consilium per se, pro cœtu iudicum, & in hac oratione & alibi sepe a Cicerone dici inuenias. Quem adesse uideo.) In corona populi, circum subfella iudicum stantem. Marcellus iudex erat, Marcellinus nō erat. Marcellus et Marcellinos gētiles fuisse, Cic. significat in lib. Epist. famil. 15. ad C. Marcellum consulē designatū scribens: Quando, inquit, ita accidit, quod maxime mihi fuit optatū, ut omnīū Marcellorum, Marcellinorū etiam (mirificus enim nominis ac generis uestri fuit erga me semper animus) quando ergo ita accidit, &c. Ex tota prouincia nobilissimi.) Nobilissimi ex tota prouincia, & totius prouinciæ, dicitur. Præter duas ciuitates.) Syracusanā & Mamertinā. C. Verri.) id est, a C. Verre. At enim.) Obiectio est. A me potissimū.) quū Marcellus & Marcellinum Siculi patronos habeant. Id mihi nō sumo.) Vulgō dicerent, id de me nō præsumo. Sumere enim & assumere in hac re a Cicerone dici, loco alio docuimus. In oratione mea non pono.) Ut postea: Malo in aliorū spe relinquere, quàm in oratione mea ponere. Patronis.) Marcellis. Ducta.) id est, habita. Quemuis, ut hoc mallet.) Ordo est, ut Siculi mallet quēuis de ijs qui essent idonei, suscipere hoc: id est, Verres accusationem. Hanc rem.) hanc Siculorum petitionem. Supplices uestri.) id est, qui uobis supplicat. De hoc dicendi genere alius diximus. Tota lex de pecunijs repetundis.) L. Piso is qui Frugi cognominatus est, quum esset tribunus plebis, legem primus de pecunijs repetundis Censorino & Manilio Cōs. tulit, ut ait Cic. de Claris oratoribus. Idem in lib. de Offi. 2. ad centum & decem annos antè latam dicit, quàm eos liberos scriberet. Postea M. Acilius Glabrio de pecunijs repetundis legem tulit seuerissimam, ut ait Asconius.

Sociorū causa.) Ut actione secunda: iudicia de pecunijs repetundis a maioribus nostris sociorum causa cōparata sunt. Socialis.) id est, ad tutandas sociorū fortunas. Nationū exterarū.) Repetundarū iudiciū cōstitutum est etiam in eos, qui exterarum nationes populi essent. Hanc arcem.) id est, hoc perfugiū. Seueri custodes.) Legū custodes iudices sunt. Lege agi.) id est, Verrem in iudicium lege repetundarum uocari, et & argumentū a fictione. Sedibus.) id est, domibus: ut, Sedes ubi fata quietas ostendunt. Beneficio Senatoris.) Victis enim leges nouæ imponi solent. quod si ijs permittant uictores, ut ijsdem tantum quibus amea usi sunt, id uictorum beneficio sit. Senatus populusq; Romanus Siculis permisit, ut legibus Hieronicis & Rupilijs uterentur, quibus antequam uicti essent, usi fuerat. Sestertiū nullies.) id est, uncies quinquies cetera millia coronatorum. Ex lege.) quod lex tantū restitui iubet, quantum ablatū sit. Si tibi Q. Cæcili.) Argumentū a fictione est. Quod cuius probare deberent.) id est,

est, facere deberet, ut unusquisque probare deberet. Quid si legas, Quod cuius probari deberet? Desertos.) Nam deficit socius, parēs prodit: ita patronus deserit. Suam causam.) Iulius Rufinianus in lib. de Fuguris, hic enthymema esse dicit ex cōtrarijs sententijs: apud quem scriptum inuenio, sua causa. ut ea sententia sit: Te neq; uelle sua causa operā tuā prestare. Quod si suam causam legere mauis, uerbū defendere, aliud ue quod generis eiusdem ascribendum est. ut legatur, suam causam defendere. At enim solidum.) Probat Verrē, qui iniurias fecit, minime uelle ab ipso Cicero ne accusari. Solidum. id est, firmum & certū. Alterum illud credo.) Ironia est. Delatio.) id est, accusatio. Paulo post commemorabo.) quum dicit multa esse oportere in eo qui alterū accuset. Cōtemnat.) id est, non metuat. Magnus ille defensor.) Non Verri tantum, sed aliorum multorum. Multos enim Hortēsius defendit, qui cōtra caput dicere, id est accusare, non didicit, ut ait Cicero pro P. Quintio: At neque C. Aquilius (inquit) de capite alterius libenter iudicat, et Q. Hortēsius cōtra caput nō didicit dicere. Tibi suffragatur.) ut tu accusator cōstituare. Me oppugnat.) ne constituar. Offensione.) id est, infamia. Contendere.) id est, a iudicibus postulare. Non enim, inquit, illud peto.) Ethopoeia est, ad Hortensij in iudicijs corrupendis improbitatem demonstrandā. Da mihi.) Hoc singulis iudicibus corruptis Hortensij dicere Cicero fingit. Ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiā.) quā iudices corrupti Hortensio polliciti sunt, anteponendo Cæciliū Ciceroni. Certos esse in consilio.) id est, aliquos esse ex iudicibus a se constitutos. Ostendi.) a corruptis iudicibus, ne simulent se Hortensij causa Cæcilio suffragari, quū id nō faciant. Itaque uoluit Hortensius, ut hi tabellas prius ostenderēt, quā in urnam mitterent. Non enim singulos.) iudices sententiam ferre solebāt aut clam, aut palam: id est, aut tabellas in urnā mittendo, aut sententias dicendo. Quum tabellas in urnā mittebant, si leuior causa erat, singuli mittebant: si grauior, uniuersi. Ceratam unicuiq; &c.) Sensus est, Hortēsius ait unicuiq; iudicem dari tabellā ceratam cera legitima, qualis dari lege solet, quæ sit unius coloris. Significare autem uidetur notitas iudicij, id est, A uel C, uel N L, a iudicibus ipsis in ijs tabellis inscribi solitas: quamuis in defensione Milonis Cicero dicat ternas tabellas a Pōpeio consule singulis iudicibus datas, ut quam uellent, in urnam mitterent. Is mos mutari potuit, quū Aurelia lege iudicia etiam ad equites & ad Tribunos ærarios translata sunt, ne tam facile iudices corrumperentur. Non illa infami ac nefaria.) id est, discolore, quali cera ceratæ tabellæ ab Hortensio iudicibus corruptis data sunt in causa Varronis rei repetundarū, quæ tabellæ facile internosci poterāt. Laborat.) ut Cæcilius accusator constituatur. Si a pueris nobilib.) ut Appio Claudio, qui Varronē: Cæsare, qui Dolabellam: Scauro, qui alterū Dolabellā accusauerunt, ut ait Asconius. A pueris nobilibus.) Pueros pro adolescentulis poni arbitror. Prætoris enim edito pueri postulare prohibentur. Pueri autem sunt, qui annum septimumdecimum in totum nō compleuerūt, ut ait Vlpianus libro Digestorum tertio, Tit. De postulando: Pueritiam, inquit, dum minorem decē & septē

annis, qui eos non in totum compleuit, prohibet postulare. Adolescentes autem gloriam sibi ex accusatione querere, est apud Ciceronē in libro de Officijs secundum do. Adhuc.) id est, hucusq; in qua re Cicero dicere solet. Eludit.) Eludere propriè gladiatorum est, quū uicerint, ut ait Donatus. Cicero, Quam diu etiam furor iste tuus eludet? Eludere etiam est, finem ludo imponere: Donatus in Eunuchum Terentij. Si a quadruplatoribus.) Quadruplicatores qui sine, Asconius scribit. Sex. Pompeius author est, quadruplicatores dici eos qui eo se quaestu tuebātur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus quadruplicatio erat. Huius generis est furis manifesti, & feneratoris actio. M. Cato de re Rustica: Maiores nostri, inquit, hoc sic habere, & ita in legibus posuere, furem dupli condemnari, feneratorum quadrupli. Id de fure non manifesto intelligit. In iudicijs dominari non posse.) Hortensium fori regem Asconius antea appellauit. Quis ipse uidit.) Cicero ad Atticum libro quarto scribit, in suis dialogis Oratorijs mentionem cuiusquam fieri non potuisse ab ijs qui disputant, nisi eius qui illis notus aut auditus esset. In extremo autem libro de Oratore, L. Crassus de Q. Hortensij adolescentis natura, doctrina, ingenio & memoria honorificam mentionē facit, quem se consule in Senatu Africa causam defendisse, & postea pro Bithynia rege dixisse affirmat.

Præter fidem & ingenium.) M. Antonium illa dicentem Cicero in libro de Oratore secundo facit: Mea ratio in dicendo hæc esse solet, ut boni quod habeat, id amplectar, exornem, exaggerem: ibi commorer, ibi habitem, ibi hæream: a malo autem uitioq; cause ita recedam, non ut id me defugere appareat, sed ut totum bono illo ornando & augendo dissimulatum obruatur. Multorum.) eorum qui iudices corrumperint. Omnis improbitas.) id est, omnes improbi: ut corrupti iudices, eorumq; corruptores. In aliorum spe relinquere.) Arrogantiam uitat. Quo tempore.) etiam eo quo iudices corrumpi facile esset, aut potius quum facile non corrumperentur: quo tempore orare minoris esset negotij. Quæ in re.) id est, quæ in causa. Specimē dedisti.) Specimen a speciendo, uerbo antiquo, factum, est paruum illud quod mercatores merces maiores uendituri, emptoribus ostendere solent, ut ex eo aspicere possint quales sint merces. Id in frumento uendendo fieri solet: probam uulgus appellat. in de Specimen pro exemplo & probatione usurpatur: ut Cicero libro de Natura deorum tertio, Q. Scæuolam temperantiæ prudentiæq; specimen appellat. Idem lib. de Legib. 3. de Senatu scribens: is ordo, inquit, uitio uacato, cæteris specimen esto. Specimen dedisti.) Vt Virg. lib. Georg. 2. Salsa aut tellus, & quæ perhibetur amara, Tale dabit specimen. Specimen, a dignam probationē Seruius exponit. Quid negotij.) id est, quā laboriosum. Concedam.) Aduersarij causæ suæ iudicē facit per conditionem, ut aduersarij causam magis eleuet. Nihil est enim quod minus fecerendum.) Nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorū, ac peccata reprehendat: quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officij declinauerit: ita postulat ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitiosos, in quibus alterum reprehenderunt. Fure aliquem aut rapacem

rapacem accusaris, uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. Maleficum quempiā adduxeris, aut crudelē: cauendum erit semper, ne qua in re asperior aut inhumanius fuisse uideare. Corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita uestigium libidinis appareat. Omnia postremo quæ uindictaris, tibi ipsi uehementer fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est: qui quod in altero uitio reprehendit, in eo ipse deprehenditur. Author est Cicero, in principio Actionis quintæ, ubi in hanc re multa inuenire licet. Te adhuc ab nullis.) Legendū arbitror esse, Eū adhuc ab nullis, &c. ut ea sententia sit: Credo illud unū omnes animaduertere, Cæciliū ab nullis nisi a Siculis qualis esset, adhuc potuisse cognosci. Itaq; Siculos hoc dicere, etc. A Siculis aut ideo cognitus est, quia fuit Siculus, et quia in Sicilia Quæstor fuit. Ex me nō aud.) Quæ significamus nos dicere nolle, ea plerumq; auditores maiora esse suspicantur, quā si diceremus. Ut est hominū genus.) id est, ut Siculorū ingenium & natura est. Nimis acutum.) id est, ualde acutum. Hinc Siculos multū esse facetos Cicero dicit in lib. de Oratore secundo, & actione in Verrem sexta. Literas.) id est, instrumenta, quæ in Verre scripta tibi darētur, si eius accusator constitutus, in Sicilia eius crimina inquireret. Illius prætura, & tua quæstura.) id est, crimina quæ Verres Prætor, & quæ tu Quæstor in Sicilia admisissetis, iisdem literis conscripta essent. Asportare.) ut periret, id est, lacerare aut urere. Deinde accusatore firmum.) Hoc secundum est quod in eo esse oportet, qui alterum accuset. Firmum.) id est, constantem, qui præuicator non sit. Eum.) id est, talem. Nec ea dico.) Auditorum suspicionem rem committit. Infirmare.) id est, negare, aut refutare. Te.) dico. Scribam & familiarem tuam.) Ut reditionem in gratiam cū Verre probet, ne odio Cæciliij cum Verre in prouincia retentus uideatur. Scribas aut, Quæstores etiam in prouincia habebant. Eos uulgò nunc appellant clericos thesaurariorum. Retentum esse.) Quamuis Quæstor simul cum Prætoris prouinciam sortiatur, eatq; cum eo in prouinciam, non nunquā tamen Quæstori exacto anno aut biennio mittebatur successor, quum Prætori non mitteretur: itaq; e prouincia Quæstor ante Prætoris nonnunquam decedebat. Lectissimum atq; ornatisimum.) Quamuis fratrum rara gratia sit, M. Cæciliū laudat, ne uideatur fratris odio cū Verre remansisse: sed ea de causa, quod Q. Cæcilius Verri esset reconciliatus. Non adesse.) Propinquos enim & amicos aduocare solebant, qui in foro aliquid acturi erant. Tuas iniurias.) quas tibi Verres fecit. Ab aratoribus.) Romani quum nationem aliquam bello subiugauerant, cā agri parte mulducebant, aratores: si pascuarius, pecuarij dicebantur. In cellam.) Cella appellata est, quod ibi celemus quæ occulta esse uolumus, ut ait Sex. Pōpeius: ut cella penaria, ubi penus: uinaria, ubi uinum recōditur. H. S. V.) Sesterijs duobus legit Asconius. Nonius quoq; Marcellus eandē secutus lectionē est. Exigere, inquit, ui extorquere est. M. Tullius in Diuinatione: Et quū esset tritici modius sestertijs duob. pro frumēto in modios singulos duodenos sestertios exigisse. Condemnē.) id est, condē

nari faciā: ut probare pro eo quod est, facere ut approbes, sæpe Cicero dicit. Qualis.) id est, quā improba, quā prauaricationi obnoxia. Domestici.) id est, proprii et tui. Criminis.) a Verre admisi. Emptum est, &c.) Decumanū frumentū, id est, frumentū quod aratores pop. Ro. solvebant. partē enim decimā solvebant, inde appellatū decumanū est. Decumanū in quā frumentū non emebatur: quod præter id emebatur, solvebatur. Soluta non est.) Siculis. Te accusante, nullum.) Nā si accusator constitutus esses, huius criminis mentionē nullā faceres. Quemadmodū defensusus esset.) Amplificatio est. In medio posita sunt.) id est, uulgaria sunt, & cognita omnibus. Ut istius credo animos.) id est, ut insultantem minus & inimicum Cæciliū haberet. Nā, ut est apud Iuuenalem: Quis nunc diligitur, nisi conscius, & cui feruens Aestuat occultis animus, semperq; tacendis? Nil tibi se debere putat, nil conferet unquam, Participem qui te secreti fecit honesti. Charus erit Verri, qui Verrem tempore quo uult, Accusare potest. Animos.) Animos in numero plurali, pro magnanimitate, & ut ita dicam, animositate, quum de uno homine sermo est, dici nonnunquam, alio quoque loco inuenias: ut lib. Epist. ad Atti. 7. Sed hæc opinor, sunt in his libris, quos tu laudando animos mihi addidisti. Et libro Aeneid. Virgil. 12. de Turno: Vltro implacabilis ardet, Atollitq; animos. Fecerit.) id est, commiserit. Si id lege permittitur.) id tamen non permittitur, quia repetundarum causa est, & quia es senator. Concedas.) id est, locum des. Commisisti.) id est, fecisti. ita enim exponit hunc locum Nonius Marcellus. ut paulo post, Daturus crimini, id est ascripturus. Quid illa Cæcili.) Hoc tertium est, quod in accusatore esse oportet. Scopulo fo.) arduo. Quū omnis arrogantia.) Authore Quintil. lib. 11. Omnis sui uitiosa iactatio est, eloquentiæ tamen in oratore præcipuè, assertq; audientibus nō fastidium modò, sed plerumque etiam odium. Neque est quod possim dicere.) Sæpe enim Cicero ingeniosum se esse negat, ut alio loco docuimus. Extra hanc contentionē.) ne in hac cōtentione de constituendo accusatore, iactare se uideatur. Tu te collige.) id est, ad te redi, et tanquā dispersum animū tuum collige, ut in cogitando firmior sit atq; fortior. In quaestura.) Consularē prouinciā C. Carbonis Verres quæstor sorte obtinuit. Cn. Dolabellæ prætoris legatus in Asia fuit. idē fuit postea prætor urbanus, & postremo Siciliā obtinuit, ut Actione tertia amplius scriptū est. Romæ.) in prætura urbana. In Italia.) in quaestura. In Achaia, Asia, Paphy lia.) in legatione. Nō solū audiant.) Autore Quintiliano libro tertio, orator illa tria prestare debet, ut doceat, ut moueat, ut delectet. Non Lilybæi.) Lilybæus est unum ex tribus Siliciæ promontorijs, in Libyā spectans, ut ait Polybius libro primo de primo bello Punicō. Quum in cas ingrederis.) id est, quum ad eas accedis. Eiusdem ætatis.) cuius ego sum. Laboribus.) id est, defensionibus. Quum illius temporis mihi uenit in mentem.) Priscianus libris 17. & 18. existimat genitiuum pro nominatiuo positum esse: Valle libro primo placet subintelligi conditio, status, qualitas. Existimo autem integram locutionem esse, ut uerbū Venit impersonale sit. Id esse uerum, uerbi significatio scis

tis ostendit. Citato reo.) id est, Verre uocato, ut eius causa agatur. Non solum commoueor animo.) Boni oratoris esse timere in orationis principio, idq; Cicero sepe cōtigiſſe, alio loco docuimus. Significat etiā Cicero actionis difficultatem. Audientiam factura.) De hoc dicendi genere scripsimus in Catonē Maiorem Ciceronis. Offensione hominum.) qui à Verre offensi fuerunt. Offensio enim passiue dicitur. Qui enim ab aliquo offensi sunt, ij in eum qui offendit, satis grauiter dici posse non putant. Tu horum nihil metuis.) Cæcilius Oratorem bonum non esse ostendit. Ex uetere aliqua oratione.) Seruius enarrās illud Virgilij ex libro Aeneid. undecimo, de oratiōe regis Latini ad suos, Præfatus diuos solio rex inſit ab alto, Antè equidē summa de re statuisse, Latini, Et uellē, & fuerat melius: More, inquit antiquo. Nam maiores nullam orationem nisi inuocatis numinibus inchoabant. sicut sunt omnes orationes Catonis & Gracchi. Nā generale caput in omnibus legimus. Vnde Cicero per irriſionem ait: Siquid ex uetere aliqua oratione, Iouē ego Opt. Max. Et Demosthenes in oratione cōtra Aeschinē, ὁ πῶτος ὁ γὰρ, ὁ αὐτὸς ὁ δὲ ἑσθιῶν, τοῖς θεοῖς ὁ ἄριστος ὁ πάντων ἀρίστος. Hæc ille. Est aut exordiū uulgare. nā in plures causas accommodari potest. Si nemo tibi responsurus.) Argumentū à fictione est. Qui cum.) id est, cum quo. Petitiones.) Multa petūt oratores à iudicibus. Hortensius quū uehementer contenderat, impetrare solebat, ut reus ab solueretur. Vt nonnullū etiam de suo ingenio, &c.) id est, nonnūquam dicit ad ostentandū suum ingeniū.

Elusurus.) ut, Pueros nobiles elusit. Qui tibi affus.) id est, quæ animi fluctuatio, & incerta ratio. Homini minimè malo.) Ironia est. Quid quum accusationis tuæ membra.) Sæpius defensor diuisione utitur, rarò accusator. Nā defensor ex accusatiōe colligit, quæ cōtra se præcipua sunt. Diuidere cœperit.) Hortensius sepe usum fuisse diuisione, est in oratione pro P. Quintio. Authore Quintiliano li. 4. multū laudis ex diligentia partiendi Q. Hortensius tulit, cuius tamen diuisionem in digitos diductam nonnunquam Cicero leuiter eludit. In digitis suis.) Haud scio an de hac uulgari in digitos diuisione, an de illa quæ apud doctos fuit, locum hūc intelligi liceat: de qua quid uenerabilis Beda scripserit, est apud Iodocū Clichthouæū in libro de mystica numerorū significatione. Transigere, ex pedire, absolucere.) Hæc tria uerba ad tres status Asconius refert: primum ad statum cōiecturæ, secundū ad finitionis, tertium ad qualitatis. Posunt enim in eadem causa incidere quæstiones speciales, quarum hi status sunt.

Ne innocenti periculū faceris.) id est, ne innocentē in iudiciū uocaueris. Tibi enim ut Verres innocēs uideatur, Hortensius ui orationis efficit: quemadmodum Pericles quum luctando uictus erat, dicēdo cecidisse negabat: itaq; rem se habere, spectatoribus persuadebat. ut in Politicis Plutarchus autor est. Faceſſeris.) Verba capeſſo, faceſſo, uiso, habere præterita capeſſi, faceſſi, uisi, Priscianus libro decimo tradit, hunc locū citās. Inueniri tamen in quibusdam codicibus faceſſiris dicit. Commiserari.) id est, iudicium misericordiam in Verrem commouere. Deonerare.) id est, detrahere, diminuerē, quod uerbum frequēs usu non est. Traicere.) id est, traducere. Quæstoris cum Prætores necessitu-

dinem.) Ea quæ sit, postea dicit. Morem maiorum.) quo prætor quæstori loco parentis erat. Sortis religionem.) Sorte quæstores, prætores et consules, obtinebant prouincias. Eam autē sortem fieri diuinitus putabant. Poteris ne eius orationis subire inuidiā.) Asconius legēdū putat, Poteris ne eius orationi subire. quod Cicero Latine dixit, ut magno ponderi subire. in eadē sententiā Non. Marcellus est: Subire, inquit, resistere & respondere est. M. Tullius in Verrem Diuinatione: Poteris ne eius orationi subire. Ita in codice antiquo manu scripto inuenio, quāuis in uulgatis exemplis orationē scriptū sit. Gestu ipso ac motu corporis.) Gestu quantum ualuerit Hortensius, scripsimus pro P. Quintio. Huiusce rei.) id est, huius controuersie de accusatore constituendo. Si ab isto libro.) Significat Q. Cæcilius habere scriptā orationē, qua Cicero responsurus sic: nec eam ab eodem scriptam, sed ab aliquo iudi magistro indocto: extra quam orationē nihil dicitur Cæcilius sit, ne uerbo quidem uno discessurus. Librum autem pro oratione dicit. Solet enim Cicero iudiciales suas orationes, libros appellare: in quo eum, ut in alijs multis, Quintilianus imitatus est. Illi quoq; iudicio.) de Verre, quemadmodum huic controuersie non desieris. In hac prolusione.) id est, in hac conuentione de constituendo accusatore, quæ est ueluti quedā prolusio præ contentione illa quæ in accusando Verre fuerit. Est autem prolusio, id quod uulgò appellant preliudium: ut qui seriò lufuri sunt, præmeditatione quadam ante se exercent, ut lufione concalcant. Id uulgò dicunt, nōdum ludere pro bono. Seruius exponens illud Virgilij ex libro Aeneid. undecimo, de tauro ad pugnam se preparante: Sparsa ad pugnam proludit arena. Ad pugnam proludit, inqt, id est, præmeditatur. Cicero: Si mecū in hac prolusione nihil fueris: id est, præmeditatione certaminis. Cum acerrimo aduersario.) Q. Hortensio. Non etate.) Non etate, nam iam grandis etate est. Oratores eos qui in agendis causis ab adolescentia exercitati non sunt, tanquam imperitos, Cicero in contemptū adducit: ut de L. Quintio Oppianici patrono Cicero pro A. Cluētio: Nā Quintius quidē quam causam unquā antea dixerat? Quū annos ad quinque uiginti natus esset, quis cum unquam non modò in patronis sed in laudatoris aut aduocati loco uiderat? A subſſilis. Hac quoq; etate uaria sunt fori genera, tā in ciuili re, quā in ecclesiastica: quorū alia alijs præſtiores atq; ornatiores caufidicos habēt, nec alijs alio in foro caufas agere licet. In clamādo quidem uideo.) Vſu uentū ut indoctiores clamēt robustius, ut quod ratione adipsi ſci non queunt, id clamore conentur obtinere, utq; uulgò doctiores esse uidcatur. Itaq; Cic. lib. de Orat. i. scribens quod Oratori necessariū sit: Non, inquit, caufidat cum nescio quem, neq; proclamatores aut rabulā hoc sermone nostro conquirimus: sed eum uirū, qui primus sit eius artis antistes, cuius cū ipsa natura magnam homini facultatem daret. Idem de Oratore ad Brutū: Nō, inquit, declamatores de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimū querimus. Sepe illum qui est secundarum.) Donatus exponens illud ex prologo Terentij in Phormionem, Primas partes qui agit, is erit Phormio: Primas, inquit, partes qui agit, primas nūc maximas, ad actorē enim retulit. Cicero: Sepe illi qui

qui est secundarū aut tertiārū partiū. Clarius.) Vulgò dicerent altius. Clarā uocē & magnam, non altam à Latinis dici, alio loco docuimus. Se aliquid facturū.) Futurum, non facturum legendū est, ut antea: Si mecū in hæc prolusione nihil fueris. Itēq;: Esto, ipse nihil est, nihil potest. itēq;: Vt tu tandē aliquid esse uideare. Ex illo grege oratorum.) Gregē oratorū in contemptum dicit: ut M. Varro, autore Non. Marcello, dixit gregē rabularum. Nonnunquam tamen grex in bonam partē dicitur: ut gregem amicorū, & gregem Philosophorū à Cicero dici, alio loco docuimus. Honorē habiturus.) id est, factururus. de quo dicēdi genere alibi plura.

Quasi præteriens.) id est, in transitu. De populo.) id est, uulgaris & indoctus. ut pro Archia: Quum ei libellum malus poeta de populo subiecisset. A columna Menia.) Ea quæ sit, Asconius planē. Eius columnæ meminit Cicero pro A. Cluētio: Ex petulanti atq; improbo scurrā in discordijs ciuitatis ad eā columnā, ad quam multorum sepe conuicijs perductus erat, tū suffragijs populi peruenerat. Significat autē, iudices ad hanc columnam suffragijs populi eligi solitos. Quid si legas, à columna Mentiana? Nam ut ab Aemilio Aemilianus, ab Octauio Octauianus, ita à Menio Menianus inclinari debet. Sex quoq; Pompeius Meniana appellata esse dicit à Menio cōsore, qui primus in foro ultra columnas tigna proiecit, quò ampliarentur superiora spectacula. Custodē, inquit, Tullio me apponite.) Accusatoribus custodes apponi. morē fuisse significat, ne ipsi corrupti præuaricarentur. Reo quoq; lege datū esse ut custodē accusatori apponeret, qui cūcta nosset quæ accusator attentaret, ut nihil clam neq; præter opinionē in iudiciū afferre posset. Plutarchus in uita Catonis Vitensis scribit. Capſas.) id est, armaria, arcas, hip poperas, quas mallas uulgò dicūt, in quas ego repositurim instrumenta ea quæ contra Verre in Sicilia conquisierim. Nā si mihi custos appositus esses, teq; ad meas capſas ad mitterem, multis custodibus mihi opus esset, ne quid ex his capſis ad Verres caufam pertinens sublegeres. Ne quid enuncies.) ex consilijs & secretis meis in Verrem. Ausſeras.) id est, asportes, & furens ut percat. Non esse hos tales uiros.) Asconius legit, Nunquam taleis uiros. Creditam.) à Siculis.

Quam multa.) quæ oratorem habere oportet. Reus nocens.) nō modò C. Verres, sed quiuis alius. Nunc librum.) id est, orationem scriptam. Monitor tuus.) qui secundum te est, ut uoce præiens te in gradum restituat, si quando deijciare: aut quid diciturus sis moneat, si quid oblitus sis, aut nisi memorie fideliter mandaueris. Eū prothocolā uulgus appellat. Tenet.) in manibus. Tenet, Marcellus hoc in loco exponit, pro eo quod est comprehendit & detinet. Neq; esset uerisimile.) Verris crimen amplificat. Eximium.) id est, electum. Ab eximendo eximium dictum est. Id autem eximiū dicitur, quod ex magno aliquo numero. & tanquam optimum & maximè conueniens eligitur. Autore Macrobio libro Saturnalium tertio, eximiū in sacrificijs sacerdotale uocabulum est. Hinc eximia hostiæ, quæ ad sacrificium destinata eximuntur è grege, uel quòd eximia speciei quæsi offerendæ numinibus eligantur. Vtrūq;.) id est, ut debeat, & possit. Superiorem esse.) id est, ac

beat, uel ut possit. Adoptauit.) id est, omnino elegit. Optare enim eligere est. Inde optio appellata est. Nisi si planē nihil sapit.) Stultus enim est, qui quod sibi nociturum sit, dicit. Liberta Veneris Erycinæ.) Eryx Veneris et Butæ filius fuit. Is occisus ab Hercule, monti ex sepultura sua nomen imposuit, in quo matri fecerat templum. Autor est Seruius libro Commentariorū primo in Aeneid. Vergilij. Polybius tamē in lib. 1. de primo bello Punico scribit, Erycem & Segestā urbes in Sicilia à profugis quibusdam Troianis euerſa patria conditas fuisse. In Eryce quondam fuisse Veneris templum religiosum maximè, magna mulierum illius ministerio dicatarum celebritate ornatum, quæ non ex Sicilia tantū, sed etiam ex nationibus exteris aduocarentur, Strabo libro sexto autor est. Quòd autē Agonis Veneris liberta fuerit, conijcere licet certū quoddā ministerij tēpus fuisse, extra quod sacerdotes in libertatē uindicarentur: ut de Vestalibus in Ausonij Griphum scripsimus. Coptiosa.) id est, locuples: à copijs, id est, à diuitijs. de qua uoce à Cicero sepe usurpata alibi scripsimus. Præſectus Antonij.) Is M. Antonius fuit, cui infinitū illud imperium, id est, totius oræ maritimæ potestātē Senatus decreuerat, ut prædones persequeretur, ac mare omne pacaret, ut ait Lactantius lib. de Falsa religione primo. idem bellū aduersus Creteſes parū prosperè gestū morte sua finit: ut ait T. Liuius lib. 97. Hic iunior fuit M. Antonio oratore, & grandior M. Antonio triumpho. Hūc Volaterranus scripsit filiū fuisse M. Antonij oratoris, quæ et Siciliam & prouincias omnes populatū fuisse dicit. Eius præſectus qui fuerit, ne Asconio quidem cognitū fuit. Symphoniacos seruos.) quos in delicijs habebat. ut pro Milone: Milo qui nunquam tū casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges.

Quibus se in classe.) Budeus quoq; in annotationibus in Pandectas hunc locū explicat. Omnium Veneriorū.) Quāuis sacerdos Veneris Erycinæ fuerint fœminæ, Venerios tamē appellat. ut pro A. Cluētio: Martiales quidā Larini appellabatur ministri publici Martis, atq; ei deo ueteribus institutis religionibusq; Lariuatium consecrati. quorū quum satis magnus numerus esset, quumq; itē ut in Sicilia permulti Veneri sunt, sic illi Larini in Martis familia numerarentur. Quocirca conijcere licet, uiros quoq; Veneri Erycinæ cōsecratos fuisse. Qui se à Venere liberauerunt.) id est, qui Veneris ministerio subducti sunt, eiusq; Veneris liberti sunt. Religionē Veneris.) Eadem fermè ratione multi faciūt hac etate, qui se suaq; omnia diui Antonij esse dicūt, quò ab improborū hominū iniuria tutiores sint.

Viro optimo.) Ironia est. Iudicium dat.) id est, iudiciū constituit, aut præiudiciū fert, ut Milonis accusatores Cn. Pompeium Cos. tulisse dicebant de cæde quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit.

Si patēret.) id est, si cōstaret. Iudicant recuperatores.) Recuperatores iudices erāt in caufis priuatis, ex equitum aut publicanorum ordine. de quibus alibi scripsimus. In possessionem bonorū mulieris mittit.) id est, mulierem bonorū possessione priuat. alio in eius bonorum possessionem misso. Redigit.) id est, cogit, cumulat. ut paulo post: Cogit quæstorem suū pecuniam quam ex Agonidis bonis redegeſſet, eā mulieri omnem adnumerare. Pauca mancipia.) id est, paucos seruos

symphonicos. Lilybaeum Verres uenit.) Significat Ago uidem, quia ueneris liberta facta esset, Lilybaeum redisse.

Non Verres.) id est, non populator provinciae, qualis fuit: sed Q. Mutius, id est optimus atque innocentissimus provinciae qualis fuit Q. Mutius Scaeuola, is qui Asia consul ita bene administravit, ut solemnem diem festum in eius honorem Asiani consecraverunt, eumque Mutia appellauerunt: qui (autore Valerio Max. lib. 8. Tit. Quae cuique magna contigerunt) Asia tam sancte et tam fortiter obtinuit, ut Senatus deinceps in eam provinciam ituribus magistratibus exemplum ac formam officij Scaeuolae de creto suo proponeret. Ad hominum existimationem.) id est, ad bonam famam apud homines querendam. Libidine.) id est, auaritia Euestigio.) Autore Prisciano lib. 25. Romani euestigio dixerunt, uel quod stas aliquis in eodem uestigio facit (unde a stado statim quoque dicitur) uel quantum tempus est in uno uestigio faciendo, quod est breuissimum. id est ut probet, citat hunc locum: apud quem scriptum lego, Redijt ad se, non, redit ad se. Tanquam aliquo Circeo populo.) Circe caseum farina, mel nouum uino Thasio admiscebat. Id poculum hospitibus ubi dederat, uirga percussos in sues mutabat. Eos alio medicamento quum ungebat, in humanam formam restituebat: ut est apud Homerum libro Odyssae decimo. Poculo.) id est, potione: continens pro contento. Factus est Verres.) Ad uerrem suam alludit. Quum antea Mutius esset, Verres factus est. Quamulum.) Diminutio usus est, ut cum Agonidi paruam reddidisse pecuniam ostendat. Visum est.) Vulgo dicerent, uisum est sibi bonum.

Defendam.) id est, iure factum ostendam. Grauiorem iudicem.) In codicibus alij iudicem, non iudicem inuenire licet. Perfidiosum.) quod eum petas accusandum, cum quo amicitiam simulas. An praenaricator.) quod cum petas accusandum, cui te inimicum esse simulas. Nam tu es Verri uel amicus, uel inimicus. Si es inimicus, tu es perfidiosus: si amicus, tu es praenaricator. Est enim praenaricator, qui diuersam partem adiuvat, prodita sua causa, ut ait Vlpianus libro Digestorum 47. de praenaricatoribus. Itaque eris praenaricator, si cum Verre in amicitiam redisti, eumque simulatis inimicitijs adiuues. Nam prodita Siculorum causa, cum adiuuabis, quem accusandum suscepis. Quae storem illius fuisse.) Q. Caecilius satis grauem causam ad accusandum Verrem putat, quod eius quaestor fuerit, quamuis nullam ab eo iniuriam acceperit. Eius enim crimina melius nosse se, quam quemlibet, putat. Hanc causam, quod Verri quaestor Caecilius fuerit, satis grauem ad defendendum Verrem, non ad accusandum, Cicero dicit. Illud enim artificiosum est, ut quod in re sua aduersarius conuertit, id in rem diuersam deflectanus. Autore Quintiliano libro quinto, oratoris est efficere, ut aliquid ab aduersario dictum, nostrae potius causae uideatur esse coniunctum. ut petit accusationem in Verrem Q. Caecilius, quod fuerit quaestor eius: id ipsum Cicero, ut pro se uideretur, effecit. Amicior.) Et ideo potius defensor. Suscipiendam.) id est, suscipiendam accusationis. Causam necessitudinis.) qualis inter praetorem et quaestorem est. Ad inferendum periculum.) id est, ad accusandum. Si plurimas a tuo praetore.) Argumentum a fictione est. Eas ferendo, maiorem laudem.) Quum a superiore inferior, ut a praetore di-

scipulus, a domino seruus, a marito uxor, a patre filius acceptam iniuriam fert aequo animo, laudem maiorem adipiscitur, quam si ulcisceretur. Illud M. Cato senex scripsit, ut est apud A. Gellium lib. decimo: In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares. Illa te, si adulterares, digito non auderet contingere. neque ius est. Autore Platone in Apologia, neque in domum, neque in patrem, si quid ab illis patiari, quicquam referre ius est: neque si iurgio hi te laceffant, contra iurgare: neque si te uerberent, uicissim uerberare liceat.

Statuent hanc causam.) Id autem efficiunt iudices, si te accusatorem constituerint. Quum incertum sit de iniuria.) id est, quum sit certum nullam tibi a Verre factam iniuriam. Sine uituperatione.) id est, ut Verrem non accuses. Quid differat.) id est, quid distet. Ita enim loquitur hunc Marcellus explicat. Inferior sit.) Causa inferior est, qui ius habet, ut uulgo dicunt, minus euidens: ut contra superior dicitur. ut pro P. Quintio et si causa pari Quintius discedere inferior uideretur, tamen esset non mediocriter conquerendum. Nunc in causa superiore ne ut par quidem sit postulat: inferiorem esse patitur, datur usque eo, ne cum bonis fama fortunisque omnibus Naeui cupiditati crudelitatisque datur.

Muneris.) id est, officij. Numero.) id est loco: ut Actione 2. Socij fidelissimi in hostium numero existimati. T. Linius lib. uicesimo secundo: Nos hostium numero habuit captiuos. Periculum crescit.) id est, periculum facessas: id est, accuses. ut pro L. Corn. Balbo: Fore huic ut ab illo periculum crearetur. Et in oratione antequam exiret in exilium: Nemini iniuste periculum creauit. Qui enim accusatur, in periculo est ut condemnetur. In ratione reddenda.) id est, ut rationem et causam reddas. Repudiare.) Sententij iudicium. Neque Philoni.) Haec exempla apud autorem alium non legi. Potestas est data.) Dare potestatem dicit, quem admodum Actione septima, facere potestatem. Potestas aspicendi nemini facta est. Propter indignitatem.) id est, quia indignus et non idoneus accusator esset. Repudiatus est.) A iudicibus, a praetorum suorum accusatione. Libido.) id est, cupiditas. Cum C. Iulio.) Is est C. Caesar, qui apud Cicronem de Oratore disputat.

Ad periculum.) quod reo creatur. Vel ad periculum laudis, honoris, et fame, quod subit is qui accusat. Haec enim, nisi uincat, amittit. Si probabilis.) Argumentum a minore ad maius. Dolori suo seruiunt.) id est, dolorem suum lenire et mitigare tentant. Hominis enim affecti iniuria dolor mitigatur supplicio eius qui fecit iniuriam. In P. Gabini.) Hoc quoque exemplum alibi non legi. In P. Vatini delationem nominis postulat.) Postulare delationem nominis in aliquem, est alicuius accusationem postulare. Q. Caecilius.) Hic alius erat ab eo, qui Verri accusationem postulabat. Achaem.) Achaem a P. Gabinio populatam significat. Adoptarant.) id est, elegerant: ut ponitur ante Actorem totius causae adoptauit. Ad probandum.) id est, ut approbetur. Accusauit eum.) Per eihopetiam facit Q. Caecilium commemorantem causam accusationis, sed utiliter ad causam Ciceronis: deinde comparat commemoracione suae accusationis, cuius causam sibi didicere atque illustriorem facit. Apud quos quaestor fueris.) Vt ego Siculorum sui quaestor, quorum causa

accusationem postulo. Clarissimi uiri.) Quoniam Ciceronis etate ferè adolecentes accusabant, Cicero uero iam maior natu Verri accusationem postulabat, ne uero iam mirarentur, id facere se in proximo dixit, adductum uero bonorum exemplo, ueteri consuetudine, inuitu quoque maiorum. Hoc in loco id a maioribus factum, idque reipublicae utile fuisse ostendit. Temporibus optimis.) quum lex repetundarum nulla erat. Est autem argumentum a minore ad maius. Ducebant.) id est, existimabant et iudicabant. Ita hunc locum Marcellus exponit. iniurias propulsare.) Nam accusabant eos qui iniurias fecerant. Illi sapientem.) Sapiens enim Cato cognominatus est, quod naturam ducere secutus fuerit, ut est in Catone Maiore Ciceronis. Cum multis.) ut est in Sergio Galba, quem nonagenarius accusauit, ut in Catonis uita. Plutarchus scribit: apud quem de Catonis consulatu et triumpho de Hispania, multa legere licet. iniurias nuper.) Cicero Actione quarta: Fecit, inquit, nuper homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Syllanum consularem uirum accusauit propter Egritomari transalpini hostis iniurias. Ibi M. Syllanum appellat, quem hic Decimum Syllanum. Hominum nocentium.) qui a patris suis adolescentulos accusatores eludi facile sperant.

Longo interuallo repetita.) id est, longo tempore retrorsum petita. Non inertissimum.) id est, non imperitissimum, non omnino sine arte. Est autem liptote. Minus enim dicitur, et plus intelligitur. Fide diligentis.) Haec duo in patrono plurimum habent momenti.

Prodire.) id est, progredi. Illiusmodi.) id est, imperitos. Leges et iudicia.) quae magna ex parte minuantur, quum uiri graues nocentium hominum accusationem suscipiunt. M. Aquilium.) quem M. Antonius defendit, ut est in Actione septima. P. Africanus homo uirtute, et c.) Minor. L. Cotta in iudicium.) Huic causa grauissimis criminibus confessa, septies ampliat, ad ultimum octauo iudicio absoluta est: ut ait Valerius Maximus libro octauo, Titulo, Infames rei quibus de causis damnati aut absoluti sunt. Quid sibi iste uult accusator?) ne.) imitatio est orationis eorum qui moleste ferunt Cicronem postulare accusationem Ver-

ris, aut qui metuum ne accusandi consuetudo ad homines honestissimos uirosque grauissimos referatur. Iste.) Cicero. Quum adilitatem petat.) illum ordinem gerendorum magistratum, ut primum quaestura, deinde aedilitas, deinde praetura, deinde consulatus, postremo censura gereretur, fusius docemus in commentarijs in Cicronem de Senectute. Cicronem fuisse annis triginta quinque maiorem, quum hanc orationem habuit, et aedilitatem petiuit, conijcere licet. Anno enim uigesimo septimo Sex. Roscium defendit, ut est apud A. Gellium libro decimo quinto. ca fuit prima causa publica quam egerit. Quum in causis biennium uersatus esset, primum Athenas se contulit, deinde Asiam totam peragravit, quo tempore biennium absuit. postquam ex Asia redijt, unum annum causas nobiles egit. Postea quaestor annu in Sicilia fuit. Triennio post, quum in causis plurimis, et in principibus patronis uersatus esset, designatus aedilis, Verrem accusauit: ut est in libro de Claris oratoribus. Quum tamen hanc accusationem postulabat, aedilitatem petebat. Superioris.) id est, maioris: quamuis superior etas dicatur sapius, quae

praecessit. Honoris amplissimi.) id est, consulatus.

Miseros, et c.) qui miseria premuntur, qua indigni sunt. Desperata reipublicae, iudicijque corruptis ac contaminatis.) Vnde translatio ducta sit, in promptu est, ut pro P. Sylla: Ex magnis et diuturnis, et iam desperatis reipublicae morbis ista repente uis erupit, ut ea confecta et eiecta, conualescere aliquando ciuitas possit.

Non minus de laude.) Accusator si innocenti negocium facebat, ac propterea non uincat, ea poena est, ut laudem, honorem, famam, existimationem amittat. Diligentissimè et laboriosissimè.) Diligentiam in oratore ualere plurimum, alio loco docuimus. Cum diligentia labore oratori coniungendum esse, saepe in hac oratione Cicero significauit. Quamobrem.) Conclusio est. Expectatio.) Ad praeteritum opinio, ad futurum expectatio pertinet. Collectam.) id est, acquisitam, ut paulo post: Habet existimationem multo sudore, labore, uigilijsque collectam. In offensione.) id est, si causam amittat. Multos obsides habet.) Eos obsides paulo post enumerat: hoc est, aedilitatem quam petit, spem propositam, existimationem multo sudore, labore uigilijsque collectam. Accurperare.) Obsides enim recuperare, uiri boni est. Habet spem.) non aedilitatis solum, sed praeturae et consulatus. Probauerimus.) id est, ut iudices approbent fecerimus. Per populum Romanum.) qui ipse suis suffragijs mandat magistratus. Tantulum.) id est, aliquantulum. Vt ea quae singulatim.) Vsu saepe uenit, ut quae singulatim longo tempore collecta sunt, ea uniuersa uno tempore perdantur: ut quae incendio, alluione, hostium incurfione pereunt. Autoritate.) Ea, autore Quintiliano libro tertio, uita ante acta, si illustris fuit, generis nobilitate, etate, fortuna comparari solet. Ordini uostro.) id est, Senatui.

IN EANDEM ACTIONEM IN Verre a primam, Christophori Hegendorphini Scholia.

Quo orationis genere Cicero in Verrius usus sit.

Vsus est Cicero in scribendis inuectiuis, partim demonstratiuo genere orationis, parim iudiciali. Demonstratiuo quidem, quod in Verrem adeo inuehitur: ubi mirum est, quam crebris et perspicuis notacionibus, quas et hoc orationis genus exposcit, utatur. Ceterum cum Verrem iam huius, iam illius criminis accuset, crimina Verri obiecta confirmet, obiecta a patronis Verri diluat, iudiciale quoque orationis genus interferit. Nec uero satis dici potest, quam ferueat totus Cicero in his orationibus. Nemo oratione consequi queat, quantis scommatis, salibus, dicerijs, Verrem incessat: et Verrem non hominem, sed uerè uerrem esse totius Siciliae ostendat.

Quis status Orationum uniuersarum.

Status generalis orationum uniuersarum est, Verrem reum Repetundarum esse. Quid repetundae sint, docet Valla libro Elegantiarum primo, Cap. 37. Ille status in omnes orationes spargitur. Alioq tot sunt status, quot crimina Verri obijcit Orator. Porro illud studiosum iuuenem admonere uolo: Cicronem, mea quidem sententia, in Verre criminando, non parum secutum esse Demosthenem, qui Aristogitonem Atheniensem, Verri per similem, oratione ut longa, ita ue-

hementissima infectatur, quod damnatus ob as alienum, contra omnes leges rem publicam attingat. Deinde obseruabit iuuenis, quanta orbis pestis sit, si in hominem sceleratum, qualis Verres est, Magistratus incidat. Postremo, iucundam orationis compositionem, miram tam uerborum quam sententiarum copiam, gratam schematum uarietatem, et lucidas ac copiosas narrationes, aptissimos orationum transitus, et si qua alia sunt, iuuenis uel me tacente annotabit.

Cur oratio prima, Diuinatio dicatur.

Q. Cæcilius Niger, homo Siculus, quaestor Verres, et eius, ut ipse affirmabat, inimicus, contendebat se potius, quam Ciceronem, accusatorem Verres constitui oportere: at Siculi Ciceronem constituerunt. Iam in oratione ista prima queritur de futuro, quæ est Diuinatio, uter, an Cicero, an Cæcilius, Verrem accusare debeat. Proinde Diuinatio hæc oratio inscripta est. Porro genus causæ est honestum. Status orationis primæ est negotialis, comparatiuus, de constituendo accusatore, quis potissimum de duobus, aut quis solus accuset.

I quis uestrum iudices, etc.) Exorditur à sua persona, nimirum quibus reb. adductus sit ad accusandum Verrem.

Iudicijsq; publicis.) Iudicia publica dicta sunt, quod cuius ex populo executio eorum plerumq; daretur. uide in Institutis, in Titulo de iudicijs publicis. Is si mei consilij.) Diuisio huius causæ, utrum Cicero rectè accuset, et utrū Cæcilio anteponendus sit. Vnà et id quod facio.) Autore Valia libro secundo, unà pro simul hoc in loco Cicero dixit: quod apud eum raro inuenire licet. Ex hoc loco emendabis Vallæ codicem. Cum quaestor.) Narratio admodum argumentosa. Factū est, uti.) Argumentum, quare Cicero in Siculorum memoria hæserit. Patronis multis.) Marcello scilicet, Scipionibus, et duobus Metellis, ut annotauit Asconius. Qui nunc populati.) Argumentum ab iniurijs, quibus Siculi à Verre adfecti sunt.

Defensionemq; suscipere.) Extenuatio est, nam accusationem dicere debuerat. Sæpe esse pollicitū.) Argumentum ab honesto. Nam honestū est stare dictis. Sese iam ne deos.) Argumentum à rei magnitudine. Quod eorum simulachra.) Verrem impictatis et sacrilegij notat. Luxuries in flagitijs.) Obserua diligenter quam aptè tribuat utriusq; singulis suos effectus. et est Asyndeton. Per triennium pertulisse.) per quod Siculi Arrium quendam Verri successurum expectabant, ut Asconius annotauit. Hoc uno pratore.) Exaggeratio iniuriarum. Dicebam eos habere.) Ostendit quod munus accusandi Verrem à se reiecerit. Multorum bonorum exemplo ueteri consuetudine, etc.) Sic P. Sulpitius C. Norbanum, ciuem seditiosum, in ius uocauit. Sic L. Fufius Manilium accusauit. author Cicero libro Officiorum secundo. Quo in negotio.) Secunda exordij pars, in qua istam accusationem in Verrem, non tam accusationem, quam defensionem esse docet. Non potius accusatio.) Propositio est. Defendo enim.) Confirmatio propositionis est. Et hoc quod facio.) Argumentum ab honesto. Non in Sicilia solum.) Exaggeratio scelerum Verres. Sed in Achaia, Asia.) Achaia regio Græciæ undique mari

circumsepta, præterquam à Septentrione, cuius metro polis est Corinthus: auctor Plinius libro quarto, capite 4. Cilicia.) Regio minoris Asia, Syria proxima: auctore Plin. lib. 5. cap. 26. Porro Verres in his regionibus legatus fuit. Prò deum.) Comica exclamatio.

Populate, uexate.) Exaggerat iniurias Verres, per distributionem. Populate, uexate, funditus euerse.) Articulus, cum incremento uocum. Populus Romanus.) A querimonia populi Romani, ob corrupta iudicia. Tametsi multis incommodis.) Nam cum plebs Romana rustica à Mario staret aduersus Syllam, Sylla uictore plebs Romana et agros et ius ciuitatis amisit, et proscripita est. Vide Florum epitome LX XVII. iudiciorumq; infamia.) Apud Romanos iudicia apud uarios erant. Gracchus legè tulit, ut penes Romanos equites iudicia essent: qui per annos uiginti sine infamia iudicium munere functi sunt. Deinde uictor Sylla legem fert, ut iudicium ad senatorium ordinem reuocetur: qui decem annis cum summo dedecore iudicauerunt.

Postremo Aurelius Cotta legem fert, ut et senatores, et equites Romani, et tribuni æriarum iudicandi munere fungerentur. uide Ciceronem in prima Philip. et Asconium Pedianum. Totius ordinis offensione.) Id dicit propter ærarios tribunos, quibus cum quoq; iudicandi unà cum alijs ordinibus potestas delegata esset, senatus grauius offensus est. Ego sic intelligo.) Virum Cicero Cæcilio anteponendus sit, differit. Hoc est de uoluntate.) ἐπιθυμία est. Sicilia prouinciam.) Amplificatio est iniuriarum, per distributionem. Me cognitorē.) Cognitorum, id est, eum qui præsentis causam norit, et sic tueatur ut suam. Adsumt, queruntur.) Confirmatio à testibus. Auxiliū sibi per me.) Argumentum à uoluntate Siculorum. Virum Q. Cæcili.) Apostrophe ad Cæciliū. De quo non præiudicium.) Præiudicium dicitur res, quæ cū statuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum quod sequantur: iudicium autem, res, quæ causam litemq; terminat. Auctor Asconius Pedianus. Causam inimici.) Ironia est. Deinde sunt testes.) A testibus, probat, Siculos à se petiisse defensionem sui. Cn. Lentulus.) de quo Cic. in lib. de Claris orat. ita scribit: Cn. Lentulus Marcellinus nec unquam miseratus, et in consulatu pereloquens uisus est, non tardus sententijs, non inops uerbis, uoce canora, facetus satis.

Marcellorum nomini.) Propter Marcellum, qui Syracusas expugnatas, eas intactas reliquerat. Et ita uehementer esse.) Argumentum à necessitate. Sed quid ego.) Correctio est. Præter duas ciuitates.) Intelligit Syracusas et Mamertinam, quarum ciuitatum una permissa ut Verres furta committeret, per alteram furta exportauit, ut posterius in quarta Verrina dicitur. Tacite quoq; perstringit ciuitates istas. At enim cur à me.) Obiectio est. Verum id mihi non.) Præoccupatio cuiusdam obiectiois. Sed uniuscuiusq; temporis.) Hoc propter Marcellum dicit, qui id temporis iudicium agebat. Valetudinis.) propter Marcellinum hoc dicitur, qui id temporis infirmiore ualetudine erat. Facultates.) Hoc propter alterum Marcellum dicit, qui studiosus magis quam eloquens fuit. Reliqua est.) Transitio est. Equid autoritatis.) Quantum apud iudices ualere debeat, quod Siculi à se Cicerone patrociniis sui petierint, docet. De quo quid ego.) Exorditur confir-

confirmationem ab occupatione. Quin tota lex.) Legis repetundarum expositio. Quis igitur est.) Legem agere, est uerbum iuris, et significat intentare actionem. Sicilia tota.) Quod auri, quod.) Distributio. Abs te sestertium.) Sestertius est dictus ex eo, quod duos asses et semissem haberet. qua ratione quaterni sestertij, denarium Romanum ualebant. Et sestertius dictus, quia tertius semis est: duo sunt solidi asses et semis. Nota estimatione sestertius ualet decem Turonicos denarios, ad monetam grossum Marchionicum. Deinde mille huiusmodi sestertij faciunt sestertium in neutro genere, et conficiunt plus minus uiginti quinque coronas. Porro quod hic dicit Cicero milles sestertium Verrem abstulisse, et infra tamen dicit quadringentes sestertium: Asconius respondet, Oratorem hic adhibere, id est, amplificationem usum. Vide quoq; Budæum, qui hunc locum tractat lib. 1. de Asses. Tamen his inuitissimis.) Argumentum à turpi. Tamen in aliena causa.) Pythia est, cum repetitione. Cur eorum sper.) Acriter in Cæciliū inuehitur. Eos nunc plane.) Argumentum ab indigno. Non optimè es meritis.) Modesta reprehensio per liptoten. Atenim solidum.) Transitio est. Obscurum est.) Ironia est. A quo Verres minime.) Argumentum à uoluntate Verres. Sunt multa quæ.) Distributio est. Paulopost commemorabo.) Reiectio est. Nullam rem.) Collatiuncula personarum. Et ait hoc se honestè.) Fictio ne uitur. Nam Hortensium alloquentem iudices intro dicit, ut et Cæciliū Ciceroni anteponant, et se corrumpti patiantur. Id peto.) Iucunda mutatio orationis est. Nam antea Hortensium numero plurali usum introduxit, mox singulari utentem facit. Et ait idē.) Iudicia esse corrupta probat. Ceratam unicuiq; tabelam.) Annotauit Asconius Pedianus, in Diuinationibus, et alijs causis maioribus uniuersos iudices in cistâ tabulas simul cõieisse, easq; in sculptas literas habuisse, uel absorptionis, ut A. uel donationis, ut C. uel ampliationis, ut N. L. cum scilicet parum liqueret, uel denuo causam agi oportere significabant. A pueris nobilibus.) Scilicet Appio Claudio nobili adolescente, qui cum accusaret Terentium Varronem repetundarum ex Asia, uictus ab Hortensio est, in quo iudicio discoloribus ceris signa sententiarum notata sunt. Significat et Casarem adolescentem, qui defendebat Dolabellam repetundarum ex Sicilia. Ceterum in eo iudicio Dolabella in gratiam Hortensij condemnatus fertur.

Quadruplatoribus.) id est, delatoribus publicorum criminum: in qua re quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, consequebantur. ita Asconius. Rationem illi defendendi.) Acerbè hoc dicit, perinde ac si Hortensius prorsus nullam bonam defendendi rationem habeat. Nihil erat.) Comminatur iudicibus, et Siculis acrimoniam suam in accusando ostendit. In mentē tibi nō uenit.) A causæ magnitudine argumentū. Cognosce ex me.) Quæ in uero accusatore esse debet. Siculos hoc dicere.) Acerba dicturus, in Siculo uel personā dictacōfert. Ex me nō audies.) Callida occupatio. A sportare te uelle.) hoc est, uelle accusando Verrem, et illius et tua ipsius flagitia abscondere. Ante quam de Sicilia.) A signis colligit, Cæciliū falsum accus-

factorem fore. Queritur Sicilia.) Crimen Verres. In cellam imperauisset.) Annonā prætoris intelligit, quæ in frumētū certo numero præbebatur à Siculis, in quibus Verres et pecuniā pro frumento exegit, et eo precio, ut pro duobus sestertijs, duodenas per singulos modios exigeret, sexies plus quam emebatur. Furtum impudēs.) Amplificatio criminis. Id ne alteri crimini.) Dilemma est. Emptū est ex S. C.) Aliud crimen Verres.

Mihi crede Cæcili.) Tertium crimen Verres, cum Cæcilio cōmune. Mancipes à ciuitatibus.) Māceps est, inquit Festus, quisquis à populo aliquid emit, cōducitq;: quia manu sublata significat se autorem emptionis esse. Verum, Pedianus inq; māceps erat publicanorum principes, Romani homines, qui decimas quæstus sui causa redimebant, aut publica pascua: quorum ratio, scriptura dicebatur. hi enim exigēda à socijs, suo periculo redimebant, et populo representabant, prospicientes commodis suis. Atq; hæc quæ in medio.) Facetū admiscet. Si id lege permittitur.) lege repetundarum, quæ non uult ut causa repetundarum per iudices agatur, neq; ut Senatorius homo iudiciū profiteatur. Ac uide quantum.) Epilogus est. Ego etiā quæ tu.) Collatione uitur. Intelligo quam scopulo.) Deprecatur arrogantiam. Quamobrē nihil dico.) Occupatio est per distributionem. De te Cæcili.) Iracundiā amolitur. Tu ipse quemadmodum.) In Cæcilio non esse facultatem agēdi ista causam, probat. Quæ C. Verres in quæstura.) Argumentum à crimine Verres multitudinem. Non Libyæ.) id est, urbe Siciliae, de qua Strab. lib. 17. Porro Cicero dicit Cæciliū literas tā Græcas q̄ Latinas in Sicilia didicisse, quæ neutra lingua bene utatur. Sic enim Plautus in Persa ait: Dabūtur tibi sexceti logi, atq; Attici, nullū Siculū acceperis. Non in Sicilia.) A loco quo literis studuit Cæcilius, dicendi facultatē ei adimit.

Fortasse dices.) Subiectio est. Ergo hæc in te.) Modeste de se dicit, et ita quidē, ut tamē in se plus uirium dicēdi esse quam in Cæcilio doceat. In foro iudicijsq;.) Super hunc locū Ciceronis uide Quintilianum lib. 12. cap. 1. Et cogitatione prospicio.) Argumentum à causæ magnitudine, et illis quæ causæ difficultatē pariāt.

Tu horum nihil metuis.) Hoc dicit propter hominum offensionem. Nihil cogitas.) Hoc propter hominum expectationem. Nihil laboras.) Hoc dicit propter rerum magnitudinem. Iouem ego optimum.) Perstringit ridicula quorundā causidicorum exordia, quæ uel à precatōne, uel reprehensione superioris seculi ducunt.

Tibi cum homine.) A persona aduersarij Hortensij, Cæciliū huic causæ imparē esse ostēdit. Disertissimi.) Disertus est, qui satis acute atq; dilucidè apud mediocres homines ex communi hominum opinione dicere potest. Auctor Cicero de Perfecto oratore lib. 1. Non pertimescam.) Ideo dicit hoc, ne Siculi laude aduersarij terreantur. Me opprimit cōsilio.) id est, ratione quada alte petita, et plerumq; plura perpendēte, et comparante, habente in se et inuentionem, et iudicationem. Vide Fab. lib. 6. cap. ult. Te uerò Cæcili.) Ostendit quomodo Cæcilius impar huic causæ futurus sit, aduersario Hortensio existente. Quotiens ille tibi.) Explorat rationem dicendi ipsius Hortensij. Ut eligas.) Dilemma intelligit, argumenti genus, quo Hortensius crebro usus est. Deoncrare.) Est uerò ἀνεπίστα. Nam plus quam b 4 est, quam

est, quam socium criminis reddere. Ne innocenti periculum. Mirè describit imperitū patronū, cui persuade- ri possit, aduersariū uera dicere. Quæstoris cū præto- re.) Quæstres cū imperatorib. pop. Rom. id est, cōsuli- bus & prætoribus itabāt ad administrandā rē pecunia- rī, & prædā ac manubias in rationes publicas referen- das, ut uidere est apud Liuiū. Pro his hodie habemusthe- saurarios bellicos. Proterea magna necessitudo putaba- tur, instituto maiorum, quæstori cum præto- re suo esse, cum quo communē prouinciā sortitus erat, et discrimi- na bellica obibat. Cum subscriptoribus.) Subscripto- res dicuntur caussidici, qui adiungere accusatorē solēt.

Hunc tamen à subfellijs.) id est, qui minoribus tantum iudicijs interfuit. Nonius: Subfelliā sunt tribunorū, quæ- storum, et huiusmodi minora iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, sed subfellijs confidebāt. Ut in actoribus.) Expolitio est à simili. Veruntanē L. Apu- leiū.) De hoc Apuleio ita dicit Cic. de Oratoribus cla- ris: Lucius Apuleius Saturninus eloquentissimus uisus est, magis specie tamē et uictu atq; amictu ipso capiebat homines, quam aut dicendi copia, aut mediocritate pru- dētiæ. Iam hoc considerate.) Apostrophe ad iudices.

Si quam habet.) Correctio est. Nisi fortē quem ex illo grege.) Intelligit obturbatores quosdā, sorādosq; caussidicos, qui adhibebāt ad moram faciendā, dum meliores aduocati recrearentur, & se denuō ad dicen- dum præpararent. Ex quibus hominibus.) Facetum admiscet. Ex quibus alienissimis.) Ex hoc loco con- tendit Asconius, suprà pro Alienum, legendū esse alie- num: id est, iudicij alieni hominem. Tanta ne nobis.) Respondet obiter ad ea quæ subscriptores dixerant.

De populo.) Amarulentē hoc dicit, quasi isti subscri- ptores in uulgo numerādi sint. A' columna Menia.) Menius cum domū suā uenderet Catoni & Flacco cōso- ribus, ut ibi Basilica edificaretur, ex cepitijs sibi unius columnæ, unde ipse & posterī eius spectare munus gla- diatorium possent, quōd etiam tum in foro dabatur. De- inde ad Meniam columnā in leuissimos quosque reos animaduertebatur. uide Asconium. Inquit Tullio.) Cæcilio omnem spem se subscribendi in hac causā au- fert. Custodem, inquit.) Astutē custodem, & non sub- scriptorem dixit Cicero, ut qui acerbē responsurus e- rat, proinde se lacepsitum, cōiucium facere uideri uult.

Ad meas captas.) Nam subscriptores, Asconio auto- re, adhibebantur partim chartarum causā, partim iu- uandi accusatoris gratia, partim ne accusatores faciliē corrumpere. & est scomma atrox in Cæciliū.

Diligentia speculatore.) Sic colligit Cicero: Fidelis et diligens sum: ideo nec custode opus habeo, nec specu- latorem inter secreta mea patior. Verum ut ad te.) Clausula argumentorum, Cæciliū non idoneum accu- satorē Verris esse. Quem monitor tuus.) Facetum est in uoce monitor. Iniuriam tibi fecisse.) Subiectio est. Arbitror.) Concessio est. Quod si ei potissimū.) Cicero Cæciliū suis ipsius uerbis cōiucit. Te ab illo esse læsum.) Extenuatio iniuriarū Verris aduersus Cæ- ciliū. An prouinciā.) Amplificatio est. Concede igitur.) Argumentū ab antecedente ad cōsequens. Nam prouincia.) Confirmat prouinciā accusare Verrem.

Uitorem iniuriarum.) Incrementum. At eam tibi.) Subiectio alia. Minimē.) Cōfutatō subiectōnis à cir-

cumstantijs. Cognoscite ex me.) Cæciliū nullam iniuria inimicitijs digna à Verre affectum esse probat. Agonis est quædam.) Narratio est. Veneris Eryci- næ.) Eryx collis Siciliæ excelsus, in quo Veneris tem- plum locatum est, quod singulari ueneratione colitur, antiquitus mulierum frequentia refertum, illius mini- sterio dicatarum, quas & à Sicilia & externis è regio- nibus multi locarāt. Inde Erycina Venus dicta est. Hæc Strabo libro sexto Geographiæ. In classe.) Ut uel re- migibus læta uocantur, ut scilicet remiges pro modulorum & harmoniæ ratione uel concitarent uel inhiberent remos: uel qui in classe pugnantibus classi- cum concinerent. Unde ipsi tubæ, classis est nomen posi- tum classicum. Vide Asconii, & Budæum in annota- tionibus Pandectarum iuris ciuilib. Iudicant recupe- ratores.) id est, qui recuperationes, hoc est receptionē rerum ablatarum faciunt. Vide Festum Pompeium.

Quid enim facere potuit elegantius, &c.) Amplificat factum Verris. Factus est Verres.) Nomen Verris ambiguum sugillat. significat uerres quoque porcum non castratum. Nam ex illa pecunia.) Exemplū iniu- stitiæ Verris. Hic tu si læsum.) Apostrophe ad Cæci- lium. Deinde de iniuria.) A' signis colligit, Cæcilio à Verre iniuriam factā non esse. An præuicatorē.) hoc est, tu uis constitui accusator Verris, ut deinde eum defendas. Quid si ne iniuria.) Clausula est. Nisi for- tē.) Obiectio alia Cæciliij. Quæ causā gratis esset.) Cōfutatō obiectōnis. Ridiculum est putare.) Hoc est, ridiculum est putare illum iuste inferre alicui peri- culum oportere, qui aliquando amicus, mox inimicus factus est. Quam ne in alio quidem.) Hoc est, iudices cum illam causā iniuriæ in nullo alio iustam esse de- creuerint, ob quam necessitudo uiolari deberet, ergo nec in te iustam esse decernent. Non potes eum si- ne.) Dilemma est. At uide quid.) Repetit superio- rem Cæciliij obiectōnem. Ego si superior.) Cōfutat obiectōnem per biazō: id est, per uoluntatem. Sic à maioribus nostris accepimus.) Confirmatio. Quam obrem.) Clausula. Etenim ista quæstura.) Reprehen- sio dilemmatis Cæciliij, falso concludentis. Neq; ferē unquam.) Exemplis confirmat, quōd quæstres non permissi sint suos prætores accusare. Atque ille C. Pompeius.) Exemplum recentius adfert. Sæpè hæc causā.) Redit ad argumentum suprà tractatum, ni- mirum illum accusare debere, qui ab illis, qui iniurias ab aliquo perpessi sunt, rogentur. Operam, studium.) Congeries est. Nulla priuati iniuria.) Ab exemplo.

Innocentissimus L. Piso.) De hoc L. Pifone, Cice- ro de Oratoribus claris ita scribit: L. Pifō, Tribunius plebis, legem tulit primus de pecunijs repetundis, Cen- sorino & Manilio Consulib. Ipse etiam Pifō egit caus- sarum, argumentum. Quem actorem.) Argu- mentum à turpi. An quod ad commemorandum.) Argu- mentum à consequentibus. Vira illustrior commemo- ratio.) Ostendit turpe esse, si Cæcilius Verrem accusat.

Consuetudo maiorum.) statuendum inter præto- rem & quæstorem arctissimam differentiæ esse familiari- tatem. Delectus ab uniuersa.) Ostendit honestam esse, ut ipse Verrem accuset. Clarissimi iuris.) Repet- tit quædā de suo officio, ne uideretur leuis, quōd ex de-

fensore subito accusator prodiret. Defendere M. Ca- tonem illum sapientem.) M. Cato accusauit Sergium Galbam pro direptis Lusitanis, & P. Furium pro ijs- dem, propter æstimationem iniquam frumentī, ut an- notauit Asconius. Neque enim magis animos homi- num nocentium.) Argumentum ab utili. Institu- tum referri.) Correctio. Cum Pub. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit.) Lentuli Suræ pater, in carcere strangulati, propter coniurationem Catilinæ. L. Cot- tam in iudicium uocabat.) Quem P. Africanus ante secundum Consulatum & secundum censuram accu- sasse dicitur, ut annotauit Asconius. Nemo miraba- tur.) Collatio exempli. Quid sibi iste uult?) Obie- ctio aduersariorum Ciceronis. Ego uerò & etatis non modò meæ.) Responso ad obiectōnem. Hoc re- medium est ægrotæ ac propè desperatæ Reipub.) Ar- gumentum ab utili. Nulla salus Reipublicæ maior est.) Argumentum à rebus quas amissurus sit, nisi i- stam causam summa fide & diligentia agat. Et est pro- loquium maius. Itaque semper ij diligentissimè.) Cōfirmatio. Q. Cæciliū.) Minor propositio, Cæciliū nihil amittere posse, etiam si istam causam indiligentissimè agat. A' nobis multos ob- ides habet Pop. Rom.) Secunda pars minoris, in qua ostendit quæ ipse amissurus sit, nisi in hac causa offi- cio fungatur. Habet existimationem.) Distributio- nes quas amittere possit, nisi causam diligenter a- gat, ostendit. Quapropter iudices.) Peroratio ab hortatione.

Ratio in media figura est, causa iudicialis de ac- cusatore constituendo. Cur Diuinitio dicatur, tradit Asconius. Item qui status, & quæ diuisio prin- cipalis. Status negocialis comparatiuus, utrum à Cice- rone, an à Cæcilio accusandus sit Verres, uel an à Cæ- cilio quoque? Diuisio capitum orationis duplex: una, qua de seipso disputat: altera, qua se confert cum Cæ- cilio. Exordium inducitur lætæ πρόδηλον, ad euer- tendam inuidiam accusationis. Reddit enim rationem facti sui, cur cum antea defendere solitus fuerit, nunc descenderit ad accusandum. Ostendit que id rectè se- ficere, quōd & rogatus sit à Siculis: & quōd hæc ip- sa non accusatio, sed defensio appellanda sit: & quōd reipublicæ tempus hoc postulet. Deinde accedit ad rem, & hæc duo proponit inter se & Cæciliū spe- ctanda esse: quem maxime uelint Siculi hanc causam agere, & quem minime uelint reus. Quæ propositio bi- partita est, ad confirmationem causæ, & iudicationem principalem continet. Priorem eius partem confir- mat à testimonijs, se rogatum esse à Siculis. Item ua- lere hoc oportere apud iudices, secundum legis uo- luntatem, quæ est de repetundis. Posterio- rem colligit coniectura uoluntatis ex metu incommo- di Verrem se nolle actorem, optare Cæciliū, idq; to- tum probat comparatione personarū, sui, Cæciliij, & Hortensij: uter inter se & Cæciliū, Verrem graui- us accusaturus sit, & uter cum Hortensio acrius pu- gnaturus. Se timeri & fugi non à Verre solum, sed e-

IN EANDDEM ACTIONEM, Bartholomæi Latomi Partitio.

Ratio in media figura est, causa iudicialis de ac- cusatore constituendo. Cur Diuinitio dicatur, tradit Asconius. Item qui status, & quæ diuisio prin- cipalis. Status negocialis comparatiuus, utrum à Cice- rone, an à Cæcilio accusandus sit Verres, uel an à Cæ- cilio quoque? Diuisio capitum orationis duplex: una, qua de seipso disputat: altera, qua se confert cum Cæ- cilio. Exordium inducitur lætæ πρόδηλον, ad euer- tendam inuidiam accusationis. Reddit enim rationem facti sui, cur cum antea defendere solitus fuerit, nunc descenderit ad accusandum. Ostendit que id rectè se- ficere, quōd & rogatus sit à Siculis: & quōd hæc ip- sa non accusatio, sed defensio appellanda sit: & quōd reipublicæ tempus hoc postulet. Deinde accedit ad rem, & hæc duo proponit inter se & Cæciliū spe- ctanda esse: quem maxime uelint Siculi hanc causam agere, & quem minime uelint reus. Quæ propositio bi- partita est, ad confirmationem causæ, & iudicationem principalem continet. Priorem eius partem confir- mat à testimonijs, se rogatum esse à Siculis. Item ua- lere hoc oportere apud iudices, secundum legis uo- luntatem, quæ est de repetundis. Posterio- rem colligit coniectura uoluntatis ex metu incommo- di Verrem se nolle actorem, optare Cæciliū, idq; to- tum probat comparatione personarū, sui, Cæciliij, & Hortensij: uter inter se & Cæciliū, Verrem graui- us accusaturus sit, & uter cum Hortensio acrius pu- gnaturus. Se timeri & fugi non à Verre solum, sed e-

tiam ab Hortensio: Cæciliū suspectum esse Siculis, & multorum criminum Verris participem, cum quæ- stor eius in Sicilia fuerit. Deinde se studium & exer- citationem adhibuisse, ut paratior in foro uersaretur: Cæciliū ne intelligere quidem, quantum onus affe- ctet. Iam cum Hortensio, eloquentissimo patrono, pu- gnandum esse, cui nulla in re par esse possit Cæcilius. Quinetiam elusum iri ab inferioribus patonis, quo excellentior in eum feratur Hortensius. Inducit de- inde breuiter, & perstringit alteram partem cau- se, Cæciliū non solum anteponendum sibi non esse, sed nec adiungendum subscriptorem: quippe cum fides illius suspecta sit, sua autem & fides & diligentia in su- scepta causa non defutura. Atque hinc subiungit resu- tationem rationum aduersarij, quibus ille contendebat se potissimum accusare debere: nempe quia et inimicus esset Verri ob acceptas iniurias, & quōd præuicari non possit: & quōd nosset crimina Verris, quæ in quæ- stura cognouisset. Contra quæ ita contendit Cicero, ut doceat Siculos grauioribus iniurijs affectos esse: & Cæciliij iniuriam leuiorē fuisse, & postea rediisse in gra- tiam cum Verre, imò ne iniuriā quidem fuisse. Postre- mō si qua fuerit, tamen obseruatione ac more maiorum prohiberi Cæciliū, ne eum accuset in iudicio, cuius ip- se quæstor fuisset. Quo confirmato exemplis, redit ad disputationem de uoluntate Siculorū, & eius uim ex- plis confirmat, illud adiungens, uiros fortes & probos ad iudicia publica eligendos esse, quorum industria ac fide, legum autoritas, & seueritas iudiciorum con- feruetur. Postremō concludit totam orationem, perso- narum contentione: et quid in tanta causa agendum sit iudicibus, admonet.

EIVSDEM B. LATOMI AN- notationes in primam Cice- ronis actionem in Verrem.

I quis uestrum, iudices.) Occurrit in- uidiæ, quōd cum defendere consueue- rit, nunc accuset. Propositio est orna- ta circumstantijs, quam deinceps nar- ratione excipit. Quum quæstor in Si- cilia fuisset.) Narrat quomodo à Siculis rogatus sit: & est argumentalis narratio, quia ad probandū perti- nent. Itaq;.) Similitudinis, non causalis coniunctio. Cuncti.) id est, maior pars. Me sæpe esse pollicitū, sæ- pe ostēdisse dicebant.) Inducit uerba Siculorū, quibus affectum exprimit. Nam illud, Sese iam neq; deos habe- re, tanquam fatuum est ex dolore, quod Græci ἐξύω- ρον uocant. Tempore.) conditione et causa tēporis. Dicebant.) Hoc parodiçōs pronuntiandum est, ad imitationem uerborum suorum ad Siculos. & est pro- popociæ species. Tēpore.) id est causa. Quo in nego- tio tamen illa me res iud.) Alia purgatio ex finitione, hanc non accusationem, sed defensionē esse. Quōd si hanc causam.) Tertia purgatio, quod Reip. causa ac- cuset, in quo uehementius insurgit. Qui iudicia mane- re apud ordinē Sen. uolum.) Lege Sempronia equester ordo iudicauerat sine infamia: post lege Cornelia, sena- tores. Nunc autem Aurel. Cotta legem ferebat, ut equi- tes & Senatores & Tribuni ærarij simul iudicarent. Leuitatē

Leuitate.) corruptione. Nūc quoniam.) Transit ad rem. et constituit propositionem bipartitam, quæ continet iudicationem causæ, quem uelint accusare Siculi, et quem nolit Verrem. Nam hæc ostendunt, uter accusare debeat, qui est status causæ. Defratur nomen.) accusatur. Delatio.) accusatio. Siciliam provinciam.) Propositio specialis, qua argumentationem aggreditur. Vtrum Q. Cæcili.) Inuadit Cæciliū. et probaturus quod proposuit, adiungit et alterum caput, ut efficiat firmam probationem. Nam his duobus capitibus efficitur plena confirmatio, si rogatus sit à Siculis, et si uoluntas Siculorum ualere debeat. Unde ex iuncta syllogismum conficiunt. Vtrumque probatione persequitur. Si id audebis.) Hoc contrarium facit Cæcilio: et oratorie perfectionem sumit, ut acrius refutet. Videto ne nimium.) Urbanè dictum, pro, uideto ne te inimicum fingas, ut præuaricari possis.

In consilio.) id est, in numero iudicum. Quod omnino.) quod sunt sub patrocinio Marcellinorum. Sed quid ego.) Hoc schema aptum est augendo ordini, et Fabio dicti poenitentia dicitur. Præter duas ciuitates.) Syracusanos et Mamertinos. At enim quur à me.) Occupatio, quæ primo tanquã friuolam repellit: deinde ex abundantia interpretatur, et ab inuidia remouet. Du etia.) id est, habita. Tēporis, ualeitudinis, etc.) Tēporis, Marcelli, qui tū iudicabat: ualeitudinis, Marcellini: facultatis, alterius Marcelli, magis studiosi quam eloquentis. Mea fuit semper.) Cōcludit. Neminē.) Cæciliū intelligit. Reliquū est.) Probat sociorum uoluntatem ualere oportere, ex causa legis, quam breuiter amplificat. Argumentatio proprie est ex destinatis.

Repetundo.) repetendo, prosequendo. Repetuntur.) uindicantur. Arcē.) Præsidium. Seueri custodes.) iudices. Sestertiū millies.) id est, uicies quinquies centū millia coronatorū. et oratorie hoc facit, Siculos accusatoriē uociferari. Nā alibi ipse summā ponens, facit quæ dringenties sestertiū: id est, decies centū millia. Tam impudens.) Cæciliū intelligit. Si tibi Q.) Obiurgatio in Cæciliū, qua cōcludit hunc locū. Nunc hoc dicūt.)

amplificandi causa. Neque uelle suā causam.) 40 Videtum hic agere legendum sit. Fortunis euertere.) id est, perdere. Solidū.) id est, certū. At enim solidū) eipwv hoc dicit. Delatio.) accusatio. Sunt multa.) Alterū caput principale, Verrē à se nolle accusari. Et partitur bifariā hanc disputationē, se de ipso primum, deinde de contentione sui et Cæcilij dicturum esse. Itaque magno.) Probat se timeri à Verre, ex actiōe Hortensij, quæ acriter insectatur. Probatio coniecturalis est, ex adiunctis. Suffragatur.) te adiuuat in hac causa. Contendere.) petere. Non enim, inquit.) Inuidiose inducit Hortensium, confitentem suam consuetudinē in corrumpeudis iudicijs, quod acrius et festiuus est in eundē, quam si ipse loqueretur. Imitatur enim more eorū, qui sua delicta lenius atque honestius proferunt.

Cum uehementius contendit.) hoc est, pecuniam iudicibus dedi. false et ambigūe dictum. Ad gratiam.) Iudiciorū corruptorū scilicet. Certos.) nempe interpretes passionis, qui testes sint fidei singulorum in absoluendo reo. Tabellas.) quibus sententiæ erant inscriptæ. Ferre sententias.) id est, de tabella pronunciare: 60 sed constituere, id est, in cista ponere. Cera legitima.)

Id acriter notat Hortensij improbam calliditatem in P. Lentulo Sura absoluendo. In quo iudicio discoloribus ceris tabellas dederat iudicibus, ut unquamque prolatam ex cista recognoscere posset, absoluisse uenerat. Res tota.) totum iudicium. Si à pueris.) Appium Claudium et C. Cesarem intelligit, quorum alter Teretium Varronem, alter Dolabellam accusauit.

Quadruplatoribus.) delatoribus criminum publicorum. Huic ego.) Bona occasione minando Hortensio, etiam iudices terret, et se commendat Siculis, acrimoniam suam demonstrando. Receptam, susceptam.) Suscipimus nostra sponte, et propter se recipimus rogati, uel compulsi. In quo ego.) De se modestè loquitur. Tu uerò Cæcili.) A se transit ad Cæciliū, et ostendit quibus rebus ille impediatur, quo minus uerè et constanter accusare possit. Causam sustinere.) Græci ἀντιὸν ἔχειν. Primum integritatem.) Instituit enumerationem, quam longius exequitur. Deportare, asportare.) Deportare ad imitandum locum, asportare ut pereat. Nec ea dico.) Præteritio. H. S. V.) sestertijs quinis. Tamen ne qua deductio.) Hoc eipwv nōs dicitur, quasi aratoribus non soluendo, pecunie publice pepercit. Sed nihil minus: quia eandem pecuniam auertit Verres, et fortassis cum Cæcilio communi cavit. Mihi crede.) ἐπιφώνημα. Mancipes.) Mancipes erant publicanorum Principes, qui uestigia à populo redimebant. Sunt alia.) Præteritio. Si tibi iudicium) Neque in omnibus causis impunitas iudici datur, neque persona senatoria iudicium prosperi poterat. Quare contumeliose hoc dicit in Cæciliū, exagitant eum tanquam leuem hominem. Iudicium postulas.) ut sis index factorum. Agendi.) in iudicio.

Ratio.) observatio. Aut enim id mihi.) Addit causam. Fortasse dices.) Vide quā cautè et modestè de se loquatur. Non enim sibi arrogat, quæ detrahunt Cæcilio, sed pro eisdem laborè et studiū suū substituit: quæ cum nō sint in Cæcilio, iam ipsa re plus in se quam in illo æstimandum relinquit. Iam nunc mente, et.)

Amplificat timorem suum, ut temeritatem Cæcilij acriter arguat. Audientiam.) audiendi facultatem et intentionem. Iouem ego Opt. Max. Veteres aut ab inuocatione deorū, aut à superioris temporis reprehensione incipiebant. Nunc ne illud.) Laudat Hortensium, et Cæciliū terreat. Paratissimo.) id est, instructissimo. Cuius ego ingenium.) Hæc dicit, ne Siculi terreantur laude patroni aduersarij. Factum esse.) Hanc complexionem uocant Rhetores, acere argumentationis genus: ut si pecuniam exegit pro frumentationis genus: ut si non exegit, cur obijcis? Vi-

to, tu particeps fuisti: si non exegit, cur obijcis? Videt exemplum apud Gellium de Protogora et Euathlo.

Aestus.) conturbatio. Malo.) id est, uersuto et callido. Vult enim imperitum esse. Quid cum accusa- tionis.) Hic irridet Hortensij consuetudinem in partiendo, quod itidem facit pro Quintio. Transigere.) Quod negationem concludit, uel quod confiteri non dubitat. Expedire, id est, definitione soluere. Absoluerit, quod per qualitatem licitum esse monstrat. Periculum faceberis.) ne calumnieris. Præstringat.) obtenebret. Iudicium futurum.) iam statim apparebit. Prolusione.) proœmio. Esto.) Occupatio.

Subscri-

Subscriptoribus.) Subscriptores erant causidici, qui accusatorem adiuuabant. Tyrone.) rudè, inexercitatu, nouitium. Allienum.) Alij legunt Halienum, et melius opinor. A' subfellis.) Subfellia erant tribunorū, tritū uirorum, Quæstorū, qui de minoribus causis cognoscebant. Tribunalia et sella curules erant maiorum magistratum. In actoribus.) In fabulis primarum partū persona erat, quæ sæpius in agendo progrediebatur. Secundarum, quæ minus: et sic deinceps. Ex illo grege.) Sordidum genus causidicorum significat, quos obturbatores uocabant, qui ad hibeantur ad moram faciendam, dum meliores aduocati recrearentur. Alienissimis.) loco alludit ad nomen Alieni. Hospes.) Quia à subfellis in Prætoris iudicium. Quibus ego.) Digreditur in subscriptores, quos repellendo, oblique deterret Cæciliū etiam à subscribendi spe: quoniam et subscriptionē sibi postulauerat. Figuratus est locus uerū impudens, quia aperte repellere Cæciliū à subscribendo non decebat. Vide Fab. libr. 9. Columna Mœnia in foro erat, ad quam fures et serui nequam à Triumuiris puniri solebant. Vide Aconium. Quid ad hæc dici potest?) Occupat quæ dicturus est Cæcilius, et reprehendit. Neque enim esset.) Exagitat hominem, tanquam peregrinum. Nam primò irridet hoc dictum Cæcilij, deinde pro se utitur, tertio reprehendit.

Cui consulcret.) cui nullam inferret iniuriam. Quod si ei.) Conuertit Cæcilij rationem in suam partem. Adoptauit.) elegit. At eam tibi.) Negat iniuriam factā esse Cæcilio, et rem narrat. Continetur finitione. Erycinæ.) Ab Eryce mōte Siciliæ, ubi colebatur. Hæc bona habebat in Sicilia, sicut magna mater in Pessinunte agro in Phrygia, quæ ei sacra erant.

Præfectus Antonij.) Hic Antonius curator fuerat ore maritimæ ante Piraticum bellum. Symphonia eos.) Per symphonicos remigibus in classe celeusmæ cani solebat. Venerorum.) id est, qui sub Veneris familia erant. Est adhuc id quod.) Occurrit existimationi de Verre. Q. Mutius.) Q. Mutius tanta contententia fuit in prouincia, ut Astani diem festum nomine eius celebrauerint, quem Mutia appellauerunt. 40

Deinde de iniuria.) Ex iudicio ipsius Cæcilij, quod in gratiam cum Verre redierit. Grauiorem.) locupletiore. Perfidiosum.) si non uerè redijsti in gratiam, sed simulas. Quæ causa grauis.) Alia ratio, quam inuertit contra Cæciliū. Etenim si plurimas.) Amplificat ab iniuriarum remotione. At uide quid.) Repetit inuersionem, et probat ex maiorum instituto. Officij.) id est, honoris et magistratus.

Muneris.) id est, in administranda prouincia. Cum uerò.) ἀντιθεσις, in contentionem, et incertamen. Itaque neque L.) Exempla Quæstorum, qui Prætores suos accusare non sunt permisi. Atque ille Cn.) Confert exempli similitudinem. Semper hæc causam.) Reddit ad confirmationem causæ, et argumentatur ab honesto. Ad periculum accedere.) Quia ex accusationibus conflantur magnæ inimicitie. Etenim si probabilis.) Confirmat ex minori. et probabilis, id est, laudabilis. Nuper quum in pub.) Exemplum honesti patrocinij. Q. Cæcilius.) Non hic Cæcilius intelligitur. Etenim quum lex.) Approbatio, 60 qua reficit firmitatem confirmationis: Rhetores

cōmemorationem uocant. Accusauit.) ἀγορεύων uerū et inducit. Clarissimi.) Exempla patrociniorum pro clientibus et hospitibus. Cum multis graues.) Cato accusauerat Serg. Galbam, pro direptis Lusitanis: item P. Furium, pro eisdem. Neque enim magis animos hominum nocentium, et c.) Approbatio, qua ad antegressam contentionem sui et Cæcilij respicit. Laborant.) id est, anguntur. Tum quum P. Lentulus.) Exempla magnorum uirorum, qui nocentes ciues accusabant. Nemo mirabatur in Africano illo.) Laudat ueterem morem Reipub. et acriter repellit inuidiam accusationis, quam aduersarij mouebat.

Mæ.) id est, eius cuius nunc sum: temporis est. Corruptis.) pecunia scilicet. Contaminatis.) infamia. Quamobrem hoc statuere iudices debetis.) Concludit conferendo se cum Cæcilio, uter diligentius accusaturus sit. Titubatum.) peccatum. Quapropter iudices uestrum est deligere.) Remouet metum inuidie in senatorium ordinem, si hæc causa negligentius acta fuerit.

MICÆLLI TOXITÆ, IN ORATIONEM M. T. CICERONIS PRIMAM CONTRA VERREM COMMENTARIUS: EX SCHOLIS IOAN. STURMIJ ANTEMERIDIANIS.

ARGUMENTVM.

C. Verres ex Sicilia reuersus Romā, à Siculis receptundarum accusatur. Cedit autem hæc accusatio in eos proprie, qui cum in magistratu essent, prouincialibus aut ui, aut dolo eripuerunt pecunias, uasa preciosa, uestes, frumentum, nauigia, nummos. C. autem Verres adeo crudelis auarus quæ fuit, ut ne deorum quidem simulacris pepercit. Accusauit eum Cæcero, defendit Hortensius: qui noua et inexpectata actione ita fatigatus est, ut causam desereret. Statim enim altera actione Cicero à iudicibus petijt, ut liceret sibi uti oratione non continuata: sed in singulis criminibus testes ac tabulas proferre posset. Quamobrem mox uictor extitit, et Verres sponte in exilium iuit. Posteriores quinque orationes continuata non sunt, nec in foro habita, sed scriptæ domi: quam ob causam etiam libros uocat. Crimina quatuor ei obijcit: unum quod in quæstura commisit, apud C. Carbonem: alterum, quod in legatione apud Dolabellam in Asia perpçtrauit: tertium, Prætura est urbanæ: quartum, Siciliense, quod ad hanc causam proprie pertinet. Orationes septem sunt: prima Diuinitio dicitur propterea, quoniam cum de accusatore constituendo agatur, coniecturam et quasi præiudicationem habet rei futurae, honestatis, æquitatis que. Nam ut uult Acon. Pedianus, remotis testibus ac tabulis, sola argumenta iudices sequuntur, ac quasi diuinant. Contentiunt autem inter se M. Cicero, et Q. Cæcilius Siculus, qui Verris quæstor fuerat, uter potius accusare Verrē debeat. Causæ quidem genus est iudiciale, sed cum de liberationibus tamen cōiunctum. Forma dicendi grauis est, quod ex periodorum cōpositione et tractatione intelligitur, quæ fit comparatione personarum, et rerum plena enumeratione. Habet autem hæc oratio partes tres, principium, confirmationem et perorationem. In principio quidē rationē officij sui reddit: et Sicilia

rum postulata, & Verris iniurias, & Reipub. iudicio rumq; tēpora, & necessitatē commemorat, ut se defendat, & iustā sibi ad accusandū Verrē causam esse ostēdat. Ad confirmationem accedit μεταβάσει, id est, transitione. In hac causā ostendit, quamobrem nemo sibi in accusando Verre preferendus sit. Cupiebat enim Verrem accusare Q. Cæcilius, & tres causas adferrebat: unam, quod iurē ei esset inimicus, quoniam ab eo esset laesus: alterā, quod Verris crimina ei essent nota, quia quæstor eius fuisset: tertiam, quod cum Siculus sit, pro Siculis agere se maximē deceat. Contra has causas Cicero utitur confirmatione bipartita. Primum enim, eum constitui debere contendit, quem maxime uelint Siculi, socij Rom. populi, quibus facte sint iniuriæ, Verres autem nolit: se uerō præ alijs postulari: igitur se esse deligendum. Hanc copiose tractat: ostendit enim, reum minimē uelle eum in quo sit innocentia, integritas, ueritas, dicendi facultas, ingenium, litera, exercitatio, atque usus: quæ omnia deesse Cæcilio ostendit. Fit autem hoc ab Oratore artificiose, ad uitandam arrogantiæ suspitionem. nam cum de se profiteri has uirtutes non auderet absq; inuidia, eas aduersario omnes adimit. Deinde eum debere contra Verrem dicere, qui id sine periculo facere possit: se id posse, Cæciliū non posse: se igitur potius debere constitui, quā Cæciliū. Hinc τῆς αἰτίας πραγμάτων ἡ καὶ συνηρητικὴ nascitur, id est negotialis status, siue qualitatis, Vter constituendus sit: atq; comparatiuus. Confertur enim cum accusatore accusator, & deliberatur, uter accusare debeat. Peroratio breuis est, et eandem ferē cum principio tractationē habet. Nam & personas cōfert, & iudices sui admet officij: quæ orationes rotundæ dicuntur, propterea quod sententiæ postremæ respondeant primis, & tractatio appareat esse *λυσιτελιῶν*.

I quis uestriūm.) Sententiæ huius principij omnes τὸς ὄντοισιν ἡ δὲ συνέθεσις αὐτῆς, id est, ad beneuolentiam atq; docilitatem accommodatæ sunt. Ac primum *ἡ ἀσπίς* habet oratoriam, id est, uerborum ac sententiariū dilatationem. Est enim περιβολὴ octo dilatata membris, & habet περιελκυσμὸν μετὰ λατὰς ἁρῶν καὶ ἰσορροπίαν. Primum enim occupatione præmittit officij sui rationem: & cum antē neminē accusarit, causas reddit cur Verrem accuset, & cur preferendus sit Cæcilio. *πρόσληψις* Græci, Latini anticipationē uocant: quoniam quod ob stare uidetur, anteuertitur. Quintilianus libro 7. conqueritur, quod omnes Rhetores suo tempore occupationibus uterentur. Quod uitium fuit in orationibus, id nunc est in annotatione artis & scriptorum. Sed hoc tamen in loco necessaria est occupatio, qua partitionē, id est, totius orationis summam, & promissionē officij sui tractat: se honestē ad accusandum uenire, & neminem sibi in accusando Verre preferendum esse. Atq; sic tres adfert causas. 1. Fidē suam. 2. Promissionem. 3. Siculorum calamitatem. Si quis.) *πρόσληψις*. Eorum qui adsunt.) Hoc propter astantem coronam dicit. In causis.) Generale est uocabulum. non solum enim de iudicijs, sed de senatu etiam, & de concione dicitur: ideo primo loco ponitur. Ostendit hanc causam esse publicam, quia C. Verres repetundarum accusetur: quamobrem etiam dicit, iudi-

cijs publicis. Defenderim.) *ὑπεράσπις*, id est, propositio causæ. Leserim.) accusarim: genus loco speciei. Omnes autem ferē orationes Ciceronis defensionem habent, non accusationem. Voluntate.) consilio & instituto meo, quod à uoluntate pendet. Descendere.) Descendimus ex loco superiore ad inferiorem. Cicero hoc per comparisonem dicit, propterea quod deterior & ignobilis est accusare quā defendere. Vna & id.) *ἰσόρροπος*: promittit enim se facturum esse fidem auditoribus, ac iudicibus. Consilij causam.) ubi meam audiuerit confirmationem, & refutationem: quæ artis uocabula in orationibus sunt uitanda. Adrorem.) id est, accusatorem: genus loco speciei. Atq; hic statim in ipso principio, ut antē indicauit, partitionem habet, obscuram tamen: id quod sepius facit Cicero, ut in oratione pro Aulo Cluentio, item pro P. Sextio. Fit autem hæc partitio per occupationem. Simpliciter poterat dicere: Dicā uobis causam cur Verrem accusem, sed inseruit grauitati. et circūductione utitur, et quedā interserit, quæ omitti potuissent, per *ἐπιμειβάται*: ut, laferim neminem: item, mutata sententia, &c. Non igitur periodos, sed περιόδων orationis genus est, quod grauitati inseruit, & plerumq; partitionem habet. Cum quæstor.) *ἐξήγησις*, narratio causarum officij sui, quæ primam partitionis partem confirmat. Est autem narratio *ἐγκατασχέσις*, instituta propter partitionem, non orationē. Prima causa est fides Ciceronis: Ego sum amicus Siculorū, ideo ad me uentū est. Itaq; id est, et ita. quādo rationalis est particula, *προσπεφύκτος* est: si uerō cōparationis, *προσφύκτος*. Cū summū.) et summū. Constitutū.) Cōstituerē & disponere præsidia dicimus: disponimus præsidia multa, cōstituimus singula. Ut Siculis.) beneficia. Qui populati.) id est, in bonis et animo turbati. Populatio agrorū est, uexatio corporū. Causa secūda, Siculorū calamitas. Fortunarū.) Ostendit magnitudinē causæ: uentū est ad me propter meā fidem, & Siculorum calamitatem. Me sepe.) Tertia causa, Ciceronis promissio. Ita omnis narratio *ἐγκατασχέσις* causarum notationem habere debet. Ostendit disse.) promississe. Venisse tempus.) Redit ad ipsam rem, hoc est, ad Siculorū calamitatem, quam exaggerat commemoratione rei maxime. Causas tres commemorauit, cur ipse Verrē accuset. 1. Fidem suam. 2. Siculorum calamitatem. 3. Promissionem suam. De duabus non ita multa dicit: tertiam causam, quæ est calamitas Siculorum, cum sit grauisima, amplificat. Antē dixit causam fortunarum suarum omnium: hic non solum fortunas, sed cōmoda, uitam, atq; salutem nominat: quæ omnia, cum sint magna, grauitatem etiam magnam habent. Amplificat autē illa ratiocinatione, quæ fit, cum ex uno plura colligimus. Incipit enim ab eo crimine quod est maximum, uidelicet impietate: quod ne deos quidem Verres in templis reliquerit. à quo deinde ad alia descendit. Hæc uerō amplificatio maximē fit ad conciliandā Verri inuidiam, Siculis beneuolentiā. Se se iam ne deos.) Commemoratio malorū, in qua odium est aduersus aduersariū. Ingentem enim crudelitatem esse oportet, quæ etiā aduersus deos ausit assurgere. Vocat deos, deorum simulachra, quæ Verres in templis surripuit. Sacerdōs.) antehac nunquā uiolata. est enim sacerdos, quod uiolandum non est. Quas res.) Est hic breuis amplifica-

amplificatiunculā, quæ fit uerbis rebusq; inter se differentibus, *ἁρτὰ ὀυγασίαν*. Venit ab enumeratione rei unius, ad enumerationem rei uniuersalis & generalis. Dixit Verrē sustulisse deos à templis, ab hoc crimine ad alia descendit. Sunt autē duæ hic figuræ: una uerborum proprietatis, propria enim proprijs redduntur: altera sententiariū distributio, & rei amplificatio. Luxuries.) Causa efficiens pro effectu. uocat autem luxuriam, omnem libidinem & uoluptatem, id est, incontinentiam flagitiorum. Auaritia.) est habendi cupiditas, quæ ex luxuria existit. Crudelitas.) nimia seueritas in puniendo. Triennium.) Tempus ad extremum ponit, ut magis exaggeret diuturnitatem calamitatis. Rogare & orare.) Semper plus est apud Ciceronem orare, q̄ rogare. Ne illos.) Vitauit relatiuū & reciprocu, quo tamē uti potuisset. Quos me.) Argumentū à maiori ad minus: Si nō uis alijs nos esse supplices, nec tibi patieris nos esse supplices. Tuli.) *Ἐναντία τῶν αὐτῶν*, & pars altera narrationis ad Cicer. pertinet. Causam enim qua motus hæc defensionē suscepit, ostēdit. Obseruandū hic, quod petitionē prolixè tractarit, quia opus habuit amplificatione. responsonē uerō, et negotij susceptionē, breuiter tractat: quia opus non habet amplificatione. Grauitet & acerbē.) In grauitate est molestia, in acerbitate cruciatus. Grauitet tulit, propterea uita suæ consuetudinem: acerbē, propter Siculorū calamitatem. Ut aut eos.) Duo proposuit, acerbē & grauitet se tulisse: ideo etiam duo reddidit. Tempore.) iniquitate temporum. Actorem.) id est, accusatorem. Quo ego.) *περὶ ἀναπόνησιν*: aduersarium ledit, cum quo illi est contentio, & statim in principio consilium suum ostendit. breuiter enim attingit, quæ postea tractaturus, et prolixius probaturus est. Nam illi.) Hic ostēdit breuiter illū malè administrasse quæsturam, id deinde clari⁹ explicabit. Adductus sum.) *ἰνέσις*, & conclusio totius superioris loci. Habent autem conclusiones sepe plus, quā sit propositum: quod tum licet, cum res est clara, & probatione non habet opus. Antē exemplorum mentionem non fecit, sed hic facit, quia est *ὁμολογημένον*. Multorum bonorum.) magistratuū. Ista differunt. Exemplum est singulorum, instituta certorum autorum: consuetudo etiam sine auctore. Ut onus hoc laboris atque officij.) Latinum quidē est, suscipere laborem et officium, sed tamen nō est proprium: magis proprium est, onus suscipere. Cicero coniungit onus laboris & officij. Non ex meo.) id est, non propter meum, sed meorum necessariorum tempora. Ex, sepe significat causam efficientē. Sic apud Terentiū, Laborat ex dolore: id est, propter. Quo in negotio.) Correctio, ac transitus ad defensionem meliorem. Hactenus enim se remotione defendit, quæ pars est qualitatis: quod scilicet coactus sit accusare Verrem sua fide, promissionē, et Siculorum calamitate. Nunc ad defensionem *ὀργισμένον* uenit. Dicit enim, non tam accusare se Verrē, quā defendere Siculos, cum patria hostem accuset. Mortales.) Hoc uocabulo sepius utuntur oratores, tum cum oratio assurgit. Defendo enim.) Accusator semper habet propositam seuitiā, defensor misericordiā. Sed hoc non nunquam inuertitur: ut in Rosiana, in qua ad seuitiā accendit iudicē, id etiam facit in hac oratione. Utitur au-

tem hic enumeratione: & primò ponit homines, deinde ciuitates, postremò Siciliam totam. Vnus.) id est, unus tantummodo. Accusandus.) id est, si officium me cogit ut accusē. Hic locus uidetur mihi mutilatus, atq; ita legendum arbitror: Quamobrem si mihi unus est accusandus, defendendi autem multi, &c. Quamuis enim omnia exēplaria secus habeant, tamen mala esset ratio: Ego unum Verrem accuso: ergo in defensione maneo. est enim uitiosum. Quod si hanc.) *πλάσις ἐν περιείσῃ*, quæ habet *ἀντιλήψιν ὑποθετικῆς*, rem tamen serriò concludens. Repetit autem paucis defensionem superiorem. Ego, si hæc non essent causa, tamen rectē facerem propter rempublicam. Causam tamen idoneam.) Scilicet officio meo causa idonea est, ex qua gloria capi potest, & comparari honos. Illustris est, quæ magna et aperta habet crimina. Illustris.) ratione officij. Graue.) causis & rebus. Ut homo singulari.) A persona aduersarij non solum beneuolentia, uerum etiam causa & ratio captatur. Cupiditate.) auaritia. Quid est?) Amplificat rationem defensionis, & idem auget. hanc enim causam cum publicis commoditatibus cōiungit, & ostendit hominē singulari audacia & cupiditate. atq; hoc crimē ad rempub. propriè pertinere, quia causa sit repetundarum. Dicit autē Quid est, pro, quid enim est. Sæpe enim Romani particulas causales omitunt. Est autem hæc amplificationis propositio: totum enim proponit, deinde ad partes descendit, quæ amplificandi ratio est optima. Arist. enim s. Topicorū, propositiones *διαιρητῆρας* esse uult, quæ ad ornatum pertinent. Totum est, respub. partes, populus Ro. & socij, ad quas ab illo optime amplificando descendimus. Habet autem hic locus uariā causarum ac commodorū enumerationē. Aut.) Incipit à particulari. et peruenit ad uniuersale. primum enim ponit rempub. à qua ad populum Romanū uenit: à populo Romano, ad externos: ab his denique, ad omnes homines. Populata.) Populatio est agrorum & locorū. uexatio, corporū & animorum. estq; hic rhetorica distributio. Socijs.) Socij erant, qui populo Romano erāt uectigales. Funditus euerse.) Proceperunt species, nunc genus sequitur. Exitij.) Exitū est, post amissam spē salutis. Omnium.) & populi & sociorū. Propriū est amplificationis, redire ad ipsam principij & totum. Sic in Bucolicis Virgilij Achibœus à Tityro incipit, & ad se uenit, deinde ad Tityrū redit: & hoc *λύσις* uocatur. Sic Tityrus etiā qui respōdet. Ita hoc in loco facit orator. Defensio mea est salutaris reipub. salutaris est populo, item socijs: est omnibus salutaris. Prouinciæ.) Probatio ordinē propositionis nō sequitur. proposuit enim tria, populata, uectata, funditus euerse: tria etiam reddit, prouinciæ, populi, stipendiarij: à postremo autē incipit. Qui iudicia.) Iam sequitur probatio alterius. Populus Romanus diuisus erat in tres partes, equites, senatores, et plebem. Quod si pars præcipua laborat, etiam totum corpus laborat. Senatores post proscriptionem Syllæ solū iudicabant: prius Equites iudicabant, & quo tempore hanc causam egit. Qui.) Litigatores: est autem *ἐπίπλησις*, siue *ἐπιπλησις*, qua sæpe utitur. Minatur autē eis ne transferantur iudicia ad ordinē equestre. Iudiciorum.) Iudicium hypallagen facit. locus enim hic iudicibus inuidiosus esse poterat. Affectus est. Iex bellis ciuilibus.

uilibus. Difficultatibus.) Incommoda sunt rerum praeteritarum, difficultates praesentium. Veterem dequestrem. Iudiciorum desiderio.) uerorum scilicet. Hic uide de compositionis breuitatem. Periodi sunt bimembres duo, tertia est prolixior. Leuitate.) propter leuitatem. Ordo) uel equestris, uel plebeius. Non nominat eum ordinē, ut terreat iudices. Iudicum culpa.) Amplificatio à ratiocinatione: plus indicat, quam dicat. Ostendit quanta sit populi offensio, cum expetat eos quos oderat. Cōpositio hic est mutata. Est quidem periodus bimembris potestate, sed compositio est facta *καταφορᾶ*. fecit enim periodum monocolum, propter hyperbaton. Ut autem ostendat esse periodum, subiungit aliam dissolutam. Asperius.) Inuidiosus. In hac libidine.) Conclusio totius qualitatis absoluta, *συμπέρασμα καὶ ἔμβασις*. conclusio exordij in qua *ἄλλος* est, odij scilicet & inuidiae: *ἄλλος* officiosi ingenij. Nocentissimū hominū.) Magistratuū maluit genus ponere, quam speciem: minus enim illud est inuidiosum. Querimonia.) de iudicij us. Ordinis.) senatorij. Offensione.) inuidia. Homines.) oratores. Non uult aliquid arrogāter de se dicere, ideo nō dicit oratores, sed homines. Idonei.) facultate dicēdi. Integri.) uita et innocētia. Legūq;.) id est legibus praecipue uitur. Eā partē.) id est ad ipsa iudicia, ad emendationē fori & iudicij. Nunc quoniā.) *μετὰ βραχίονος πρὸς τὸ σύγκρισιον*, transitus ad comparisonem, cuiusq; bipartita propositio. Est autē hęc secūda et praecipua huius causae pars. Dixi enim statum esse negotialem, *πραγματικὴν ἢ ἰσχυρὴν καὶ συγκριτικὴν*, quia comparat se cum Cecilio, & statim in ipso principio à partitione incipit. Primam partem iā tractauit, cur ad hanc causam defendendam accesserit: nunc ad alteram uenit, et egregium syllogismum facit. Quem hi postulant, quorū causa lex repetundarum lata est, is accusator praeferrī debet: Siculi me poscunt, nō Ceciliū: ergo ego Cecilio praeferrī debeo. Orator primo loco minorē probat, & mentionē solū maioris facit: deinde ad maiorem redit, & *θεσις* facit. Maior enim propositio semper *θεσις* est. minor *ὑπόθεσις*. Contentione.) comparatione, in qua ego cum Cecilio comparor, uter magis sit eligendus. Constituendo.) eligendo. Ego sic.) Propositio syllogismi maiorē per contraria ponit nudā absq; probatione, cui statim minoris probationem subiungit. Delatio.) Accusatio, *ἐσαγγελία* in bonā partē hic accipitur. Primum non fuit inuidiosum delatoris nomen: sed cum delatores mali facti sunt, etiam uocabulū inuidiosum factū est. Factae iniuriæ.) quarum causa lex est lata. Minimē uelit is) reus. Maior propositio, amplificata per cōtraria. Hęc duo in primis spectari.) *κατὰ βραχίονος τῆς συγκρίσεως ὅν διαίρεσις διμυρεῖ*. Quibus factae sint iniuriæ.) accusatores sic uocat. In hac causa.) Digestio sequitur, quae nihil est aliud quam *διαίρεσις ὑπόθεσις*, diuisionis ordo: quem uelint Siculi, quem & uelit Verres. Siciliam.) Propositio minor cū ratione, à qua incipit quod apud dialecticos *ὑποτίθημι* dicitur, apud oratores est *παθητικόν*. Sunt autem omnia unū in locum condensata uehementer. Breuis est iniuriarum comemoratio *συντόμῳ ἀξίῃ* facta. Habet enim *ἔγνω*, quoniā totū cū praecipuis suis partibus ponitur. Depopulatus est.) Prius dixit populatis, quae quidē

rei sunt eiusdem, sed hoc illud est uehementius. Depopulari significat maruū ui atq; multitudine uastare. ponit primō Siciliam, eā deinde diuidit: habet autē omnis *διαίρεσις* magnitudinē. Fana.) templa. Postponit fana, propterea quod priuata erant. Fidem meā.) Hęc est altera ratio. Spectatā fidē uocamus, quae publicē cognita est: spectatū publicū est, cognitū uerō etiā elām. A uehementiori incipit: postquam enim cognita est fides, dicitur spectata. Auxiliū sibi.) id est, me accusatorem postulant: respicit ad id quod dixerat (quanquā nō tam) &c. Est autē *ἐπιμωμῶν* in minore. Nam rē eandē per idem significantiā explicat. Me cognitorē.) Quē admodū apud nos differunt patronus, aduocatus, & procurator: sic apud Romanos differēbant cognitor causae, & actor, & orator. Vtrum Q. Ceciliū hoc.) Antē affirmatiuus usus est propositionibus, & argumentatione perfecta: nūc negatiuus ponit propositiones, Nō postularūt te. Et dilemāte utitur: Vel dices me nō esse postulatum à Siculis, uel indignos esse quibus satis fiat. Si dices me non postulatum esse, iuuas causam Verri, & praearicaris: si dices indignos esse quorū uoluntas pōdus habeat, mentiris. Omnia ista sunt *κατανοήματα*. Copiosissimē tractat hoc dilemma, & hic integrē argumentationis habes exemplū. Vtrū dices.) Propositio dilemmatis. Ad causam accedere.) Accedimus ad rē nostra uoluntate, suscipimus rogati: recipimus cū promissione, & ab alijs desertā. Iussu.) Sic dicimus, tuo rogatu, monitu, impulsu feci: sed non dicimus, satis facio rogati tuo, &c. Multa nomina quartae declinationis in ablatiuo sunt usitata, quae in alijs casibus usitata nō sunt. Graue.) magnum pondus habere. Graeci hanc metaphorā non habent: ut multas Graeci, quas Latini non habent. Optimorum, fidelissimorū.) Optimos uocat propter uirtutē, fidelissimos propter fidē. Si id audebis.) *ἐπαίρησις ἢ λόσις διὰ τὸ μᾶλλον εὐμενῆσαι*. Prima est *σοφιστικὴ*, altera *δυνατολογικὴ καὶ ποιητικὴ*. Est autē in priori parte *ἐνδοξμα*, in posteriori *ὑπόθεσις καὶ ἀποφρασις*. Inimici tui.) Verri. Simulas.) praearicator es. Subleuabis.) defendes, iuuabis. Praeuidicium.) inchoatū iudicium, non iū autē perfectū. Percreuit.) id est, quod sic fama est, hic *σοφιστικὸν μέριον* est, an Ciceronē Siculi actorem esse uoluerint. Hoc si tu.) *διαβολικὴν* refutatio. insinuat enim eū tergiversationis ac praearicationis. Hecres.) postulatione Siculorū. Nimū familiariter.) cōtra leges. Vide are.) tergiversator esse, & praearicator. Deinde sunt testes.) Haec tenus probatiorem posuit *τεχνολογία* sequitur *ἀπὸ τῆς μαρτυρίας καὶ ἐλεγχῶν*. Appellabo.) nominabo. Vellem.) Malim legere, uellent: ut sit sensus, Tales uiri sunt, qui mendacium propter me dicere non uelint. Consilio.) In hac Diuinatione consilium est, quasi praeuidicium actionis, in quo de actione iudicatur. ideo autem Diuinationem hanc uocat consilium, quia de constituendo accusatore deliberatur. Ad esse.) astare in corona. alter testis unus fuit ex numero cognitorum, alter ex astantibus. Fide atque praesidio.) Fides in uoluntate est, praesidium in opibus. Fides id est, constanti uoluntate. praesidio, opibus & auxilio. Hi sciunt.) Repetitio testimonij rectati, quae habet uehementiam. Hoc.) patrocinium. Necessitas dinis.) Necessitudo nec sanguine, nec affinitate estimata.

sed beneficijs & beneuolentia. Est enim beneficijs confirmata utrinque beneuolentia. Sed quid ego.) Testimonium generale, ac certius *κατὰ ἀποδοξίαν*: aut enim generatim testes nominamus, aut singulatim indicamus. In deligendo.) Dicit etiam constituere actorem. Iudicij uestrū.) in me eligendo. Omnium.) Prius nō nominauit testes singulares: in generali autē commemoratione testium primum uoluntarios nominat, deinde missos, hoc est legatos: dum inquit, omnium ciuitatum, &c. Duas ciuitates.) Syracusas & Mamercum. Hęc enim duae ciuitates Verrem nō oppugnabant. Mamercum enim duae ciuitates & avaritiæ erat receptaculum, Syracule libidinis. Ita utrosq; sibi habebat obstrictos. Quicquid enim libidinosē & auarē egit, id apud has ciuitates egit. At enim.) Post rem probatā, & minoris confirmationē, occupationē *καὶ λόσιον ἢ ἀνασινεῖν* ponit, cur se petierint, ut uitet crimen arrogantiae: & dicit se nō petitum, quia sit orator optimus, sed quia maxime idoneus. Ita modestē atque sine arrogantia orator causam dicit, cur sit à Siculis petitus. Hęc enim pars confirmationis difficultatē habet propter arrogantiae suspicionē: *ἀποδοξίαν* autē ac defensionē hęc occupationē tractat. At enim.) Aliās dicit Sed enim: particulae sunt occupationū. Potissimū.) id est, praeter ceteris oratoribus. ex numero aduerbiorū est in unum definitum, quae pauca sunt, pro potissimē. Si esset.) *ἀνοδὸν ἔστω*. Petissent.) Duplicem hoc apud ueteres habuit syncopē. pro petiissent enim dicebant petiissent, et petissent: & utrumq; usitatum est. Perpicuum est.) ex ijs quae sunt dicta. Nunc uero.) Defensio. Oculis iudicare.) Oculis iudicare, de re manifesta dicitur. Libenter utitur Rom. prouerbij, ex corpore humano sumptis. Sic dicunt, Vix corpore euasi: ut Germani dicunt, Vix pelle integra euasi: id est, in maximo periculo fui. Detrimēto.) id est, inuidiosum esse debeat. Verū.) Hęc *ἀποδοξίαν* argumentatur: si reddēda esset causa, redderem: sed id mihi non arrogo, quamuis causam habeā. Pono.) in oratione mihi non arrogo. Patronis.) oratoribus. Vtitur uocabulo meliori. Accusatorē nominari, inuidiosum est: oratorē, artis patronū, uirtutis & gratiae. Non ita.) Iam sequitur iusta defensio: Ego nō sum in causa, sed tempus remouet causam à se in circumstantias. Vniuersi usq;.) patrocinij. Tēporis.) Siculi, quo Verres fuit prator. Valetudinis.) id est, quia oratores aliquando egrotant, ut defendere nō possint, ego hanc causam suscepi. Facultatis.) id est, etatis. Quidā per etatē dicere non possunt. Ostendit, etiam adolecentes sibi debere praeferrī. Mea.) Ostēdit se nō praeposituū fuisse alijs, sed unū ex omnib; relictū: ut dicit in oratione pro S. Roscio, ubi simili defensione officij sui usus est. Voluntas.) id est, ego cōsensi ipsi Siculis postulamentibus. Sententia.) reuera ita cogitauī. Hoc.) hęc accusationem. De his.) ex his. Suscipere.) causam suam. Reliquū est iam.) Pars altera *διὰ μέγαν*, quae est *ποιότητις*. Haec tenus ostendit se postulatum à Siculis: nunc probat Siculos dignos esse, qui hęc à P. Romano defensionē impetrent. Poterat enim obijci, postulationem Siculorū non debere habere autoritatē: id Cicero refutat. Minorē probauit *τὸ λόγιον ἢ τὰς μαρτυρίας*: hęc autē partē ideo posteriore loco ponit, quia aditum facit ad propositionē maiorem. Eandem enim habet sen-

tentiā, quam maior propositio, quae est syllogistica. Maior est: Quem socij uolunt, is debet deligi. Hanc confirmat *προσολογισμῶν*: Quorum causa lex est lata: illi debent deligere actorem: Siculorum causa lex est lata: ergo, &c. Minor probatur: quia sunt socij. Si enim pro socijs est lata, etiam pro Siculis. Reliquū.) id est, restat ex illis duobus. nam de duobus etiam dicitur. Ecquid.) id est, an ne aliquid, an horū postulatione apud uos debeat esse grauis, id est, autoritatem & pondus habere. Ecquid.) Facit commorationem in eadem sententia: sed hoc posterius habet etiam rationē. In suo iure.) id est, suis pecunijs: quia lex repetundarū lata erat sociorū causa. Supplices uestri.) id est, qui uobis supplices sunt. hic ponit propositionē prosyllogisticā, non autē ipsam syllogismi propositionē. De quo.) Quem socij deligunt, is sit accusator. hanc propositionem probat, quoniā lex repetundarū sociorū causa fuit lata. Ita, ut dixi, rationem prosyllogisticā ponit, nō autē propositionē. Nemo se ex hoc loco expedire potest, nisi dialecticā teneat praepcepta. Nam ciuib;.) Confirmatio propositionis praemissae, & subiungit propositionē syllogismi. Ratio ex loco differentiarū sumpta est. differentiam enim ponit inter legem ciuiū & socialem: hęc erat publica, illa priuata. Ciuili.) forensi actione: id est, more ciuium Romanorū non ad diuisionē iuris, sed consuetudinē & mores referendū est. Socialis.) ad socios pertinet. Hanc arcem.) id est, legem hanc habent quasi castellum & arcē quandā, nationes externae. Aristoteles uocat hoc *ἔνος*, id est, imaginem. Custodes.) iudices. Respicit autē ad consuetudinem Graecorum, qui *νομοφύλακας* uocant legū custodes. Nā Siculi tum loquebantur graecē, & nominabant custodes iudices. Requiritur.) non sunt. Requiritur ea quae non sunt, desideramus quae praesentia non sunt. Ab ultimis.) id est, socij requirunt. Quis igitur.) Iā ad minorem & propriā redit propositionē. Ponit autē hic integram argumentationē, maiorē scilicet propositionē cum minore: Quem socij deligunt, is accusator esse debet: Me elegerunt: ergo. Sic saepe repetitur propositio nes. Minorē tractat *ἀντιφάσις*, Te autē nolūt. Sicilia.) Causam coniungit cum ipsa propositione, ut uitet inuidiam. Est autē hic *ἰσοποιία*, quae nihil est aliud quam minoris explicatio, atq; approbatio cur illū noluerim, et quare Siculorū arbitrata lege agi deceat. Est autē duplex hoc in loco partitio, prima rei oblate, auri, argenti, &c. altera locorū, ex sedibus, et cetera. Urbibus.) Hoc dicit propter locos publicos: sedes dicit propter priuata aedificia. Eripuisti.) Eripimus ui, auferimus publicē & palām. Sestertium millies.) In lege repetundarum non fuit aestimatio rerum ablatarum nominata, sed in iudicijs ea queri solebat. Oportebat autē accusatorem non nimium petere, alioqui causa cadebat. Ideo hic dicit, Sestertium millies abs te repeto, id est, probata dico. Repetimus autē nostra, petimus aliena. Quoniam id nō poterat.) *συμπέρασμα, καὶ μετὰ βραχίονος πρὸς τὸ δούτερον μέρος τῆς συγκρίσεως*. Concludendo enim transit ad alteram cōparationis atq; cōfirmationis partē. Harū.) Ratio propositionis minoris: Me delegit, quia me actorem idoneū fore putauit. Quem.) id est, quoniā. In huiusmodi re.) Asseneratio oratoria: quae conclusionem, quam argumentationi absolutē subiun-

xit, amplificat. Tria igitur facit. 1. Se postulatū esse, & retinendum dicit. 2. Q. Cæcilium rei sciendum. 3. Eum præuarcationis taxat. Ita duæ propositiones magna ex parte iam sunt tractatæ, maior scilicet & minor. hæc duo subiecta habuit, Ciceronem & Cæcilium. Se expetitum, Cæcilium reiectū ostendit. Iam quia se inuitis Cæcilium uolebat obtrudere, importunitatis, impudentiæ, ac præuarcationis eū taxat. Accedere, aut aspirare. Aspirare ad rē dicitur, qui tā propē accedit, ut halitū in eam immittere possit. Si tibi.) Pars altera minoris propositionis, hanc τῆς ἀντιθέσεως, id est, cōparationis. Quem socij deligunt, is actor esse debet: Me autem delegerunt, ergo. Hanc partē probauit. Contraria pars est, Te non delegerunt. eam iam tractat, & introducit Siculos Cæcilium rei sciendos: quia præuarcatorem esse sciebant. Sumitur igitur hoc argumentū in τῆς ἀντιθέσεως. Nō nouimus.) ἵπμον ἢ ἕατ' ἰσθονακέντα. Per eū.) Ciceronem. Deberent.) possent. cuius ratio apud omnes constare deberet, quod cuius deberet esse uerisimile, aut placere. Alterū.) me. Alterū.) te. Si tacerēt.) Criminosa suspicio. Obijcit illi clam præuarcationem, & dicit eum nebulonē esse. Tamen.) Reprehensio oratoria, in qua retundit impudentiā Cæcilij. & est hic ἵπμον ἢ ἕατ' ἰσθονακέντα, illa uerborū fuit. Eandē enim rem quater dicit. Deinde etiam hanc sententiā, Cur te ijs obrudis, qui te nolūt: copiosissime tractat. Itaq; uix præclarius τῆς ἐπιμνήσεως habemus exemplū, q̄ in hoc loco. Loquere.) scilicet ultrō. Offeres.) obtrudes. Desertos.) desitutos. Velie suam causam.) Dicimus uolo causam tuā, & possum causam tuam: semper subaudiendum est, defendere. In epistolis dicit, Cuius causam quātopere cuperē, deberemq;. Dicimus etiam, possum & uolo tua causa: qui modi loquendi ualde elegantes sunt apud Latinos, quāuis iam sint obsoleti. Cur.) ἵπμον ἢ ἕατ' ἰσθονακέντα. Legi.) repetundarū, id est, in hoc iudicio. His.) socijs. Significatio maioris propositionis. At enim solidum id est.) Pars confirmationis altera, contraria primæ, ἕατ' ἀντιθέσεως. Maior erat: Quæ socij uolunt, & quæ nolit reus, is diligēdus est. Est igitur bipartita hoc in loco propositio, alterā partem probat. Reus uult Q. Cæcilium, ergo Q. Cæcilium non est eligendus: Me Verres nō uult, ergo ego potius eligendus sum. Et ostēdit hic Cicero se, quāu utilis & commodus sit socijs, tam inutile & incommodum fore Verri. Solidū.) confirmatū, quod labefactari amplius non potest. Metaphora sumpta ab ædificijs ac columnis. Solidum uocamus adminiculū: ei contrarium est labefactatum. In oratione solidum dicimus, quod est conclusum. Contraria aut aliquando manifestius ac clarius negant, quā negantia. Sunt enim hæc magis generalia, illa specialiora. Alterū illud.) quod proposui, quod me reus nolit. Obscurum.) Opponitur ei quod dixit solidum. Differentia sunt solidum & obscurū, quod pro infirmo posuit. Sæpe enim oratores differentibus loco contrariorum utuntur. Ecquis.) Quædā exemplaria habent Et quis: utrumq; bonū est. Contendit de honore.) Palam de honore contendere, est impudens: uehementer de sua salute contendere, est periclitatis. Delatio.) accusatio, et criminatio: hic etiam in bonā partē accipitur, ut apud Græcos quoq;

διαβολῆ. Sic et sycophantia uocabulū nō erat in honore, postea aut factū est inhonestū: ut Sophistarū quoq; quib. crectæ olim erant statuae. Nūc in malā partē semper accipitur. Sic Cæsarij temporibus, delatorū nomen apud Rom. inuidiosum factū est. Sunt multa.) innocentiā uite, doctrinā, dicendi q̄ facultatem dicit. Est aut hic τῆς ἀντιθέσεως, quæ breuis est. Assentiri.) assentiri debes. Contēnat.) quā nō metuat itaq; magnus.) Declinatūcula a personarū cōparatione ad personam Hortensij, quem suauiter hoc in loco Cicero illudit. Probat a signo, quod Verres nolit Ciceronē accusatorem, scilicet a defensore Verri. Quem defensor Verri Hortensius deprecatur, cum etiam reus deprecatur. Vocat aut Hortensium magnum, qui rex fori dicebatur tūc temporis, ne statim in principio orationis uideatur calūniari. Nullā enim ferē causam agebat Hortensius, quā non uinceret. Eius oratio erat elegans, & grata cum audiebatur. scripta uerō non ita placebant: ideo fori rex est dictus, quod in agendo ualere. Iudicibus.) Vocat iudices, qui sunt in hoc cōsilio. Consilia sunt futurarum rerum, iudicia præteritarum: sed hæc pro illis aliquando sumuntur, ut habes apud Quintilianum. Honestē.) sine ulla cogitatione corruptela, aut præuarcationis. Non enim inquit.) Rufus aduersus est, quæ est antē usus, introducit ipsius Hortensij uerba, & ea bona fide recitat. Hortensius non petebat Verrem absolui: sed cum non accusari ab illo accusatore petebat. Vehementius.) oratione. Hortensius hoc de se non diceret: est ergo inuidiosa hæc oratio. Vocat aut oratores comentionem, quando magna uociferatione agitur. Hoc.) scilicet Cæcilio. Illo.) Cicerone. Quod facile est.) scilicet accusatorē quē uolumus. Is.) reus. Sine illo tuo.) ἄλογος: taciti sunt Hortensij. Periculo.) Prius dixit, sine offensione, id est, periculo. Cuius causa laboro.) Iā uenit ad contrariū. Inuocauit aduersariū loquentē pugnantia. Nō peto ut absoluitur reus, sed peto ut ille desinat. Cur id: quia peto ut absoluitur. Est relictus ad propositum, sed pugnantia etiā habet. Et ait.) Hoc in loco ostendit ipsum aduersariū minime uelle se accusatorem, quia sibi memit. Facit aut Hortensium etiam consciū huius præuarcationis, eūq; fingit fatentē suū facinus. Deinde minatur aduersario Hortensio, quod a non pueros & adolescentes, sed Ciceronem habiturus sit aduersariū, qui acriter se cum sit congressurus. Ascōnius, qui hunc locum ualde corrupit, allocutionē esse dicit: id est, profopopetiam. Ait.) fatetur, secū cogitat: t. met si palam dicere nolit. Ad gratiā.) ad ipsam largitionē. Metus.) certū iudicium ipsius promissi. Perfacile.) scilicet decernere ceras. Ferre.) pronūciare. Constituere.) in urnam conijcere. Erat enim duplex ratio ferendarū sententiarū, quando erat parua causa, solum ex tabulis pronūciabant suū iudiciū: ut si condemnabant, dicebant, T. An. Milonē, quia ciuem Romanū occidit, cōdemnauit si absoluebant, T. An. Milonē, quia ciuē maiū occidit, absoluo. Si dubitabant, dicebant, Non liquet. Sed si magna esset causa & inuidiosa, scribebant suas sententias, et cumulatim dabant præconi qui in urnā conijcebat. Ita C, condemnationis erat nota: A, absolutionis: si uerō, nondū liquere, significabat. Certas esse.) scilicet ostendere tabulas, & sententiā pro corruptore dicere.

uinosos.) cum cumulo, simul. Ceratā tabellam.) in qua sit scribēda sententia. Legitima.) id est, in qua erat A, id est, absoluo. id est, recepta, confirmata legibus, cerā unius coloris. Debebant enim tabellæ unius esse coloris. Infami.) discolore, in qua erat C, id est, cōdemno. hæc dabantur uel arguendi, uel turpitudinis causa, & corrupendi gratia. Alludit ad iudiciū illud quod contra Varronē fuit constitutū, quem Hortensius defendit, accusatum repetundarum: & tabulas infames, hoc est, uarij coloris protulit, cum iudiciū metueret corruptionē. At is.) Hortensius. Ostendit inuidiosam metus causam. Hactenus rex fuit in foro Hortensius, et habuit accusatores pueros: iam autē propter accusatorē qui & possit & uelit et audeat dicere, sibi metuit: ideo iudices corrumpere cogitat. Res delectat.) propter suam auctoritatem. Elusit.) Metaphora sumpta a gladiatoribus: cū non serio cum aduersario congregiuntur, istus dicuntur eludere, cum euitant, & declinant, nec ferunt aduersarium. Voluntas translata sit.) Voluntas transfertur ab aliquo qui libenter facit: id est, si fortes uiri et spectati homines ultrō ad causas acceperint. Quadruplicatores.) delatoribus. Quadruplicatores sunt, qui quartā partē bonorum sumunt ex sua delatione. Alij dicunt eos esse, qui quartā partem ex suo iudicio sumunt: uel propter damnam rei, qui quartā partē suorum bonorum perdit. Ego malo priorem sententiam seruare. Viros fortes.) Virtutum uocabula uiris tribuuntur, bonorū uocabula humanitati. Spectatos.) honoratos. Perstringit hic Hortensium, et dicit ei non cū pueris & quadruplicatoribus rem fore, sed cū eo qui uirtutem amat. Huic ego homini.) Comminatio ualde conueniens moribus et eloquentiæ Ciceronis. Græci dicunt ἀπαλό. Si a me.) quoniā ex uoluntate iudiciū pendet, ut actor constituatur, non autē Siculorū. Meliore.) id est, ut meliorem & honestiorem uiam sequatur, nec agit corrupendi, sed defendendi causa. Ut imitetur.) Consiliū dat. L. Crassum & M. Antonium.) Hos duos oratores Cicero solos laudauit, quos in libris de oratore etiam introduxit. Facit aut illorū mentionem ideo, ut ostēdat Hortensium nondū perfectum esse oratorem, sed maiores posse reperiri. Fidē.) diligentiam. Ingenium.) doctrinā & eloquentiā. Ingeniū enim est aut ingenta, aut ex culta uniuscuiusq; indoles & natura. Agente.) accusante, genus pro specie. Minus enim illud est odiosum, quā hæc. Multorū.) corruptorum iudicum, qui pecuniam acceperunt. Ego in hoc iudicio.) Propositionis meminisse oportet: Quem uoluit socij, reus aut nolit, is est constituendus actor: Socij me uolūt, reus uerō non uult: ergo ego sum constituendus orator. Ea hactenus est probata. Iam metum inijcit iudicij, & hanc causam cum publicis coniungit cōmodis. Recepta.) eorum rogatu admissam. de priuata causa dicitur. Susceptam.) scilicet ultrō a me. Hic manifestum uidetur discrimen inter recipere & suscipere. Ut mihi non.) Incrementū eorundē uerborū per ἰπμον ἢ ἕατ' ἰσθονακέντα, improbus, improbitas. Petiuerunt.) ideo dixit receptam. Extinguenda.) Plus est delere quā extinguere: in extinguendo relinquuntur uestigia, in delendo nihil remanet. a rebus aut diuersis ad rem unā adhibet metaphoram. Extinguimus flammam, delemus maculas. In quo.) in qua defensione. Eniti.) suscipere.

Spe.) cogitatione. Spes est amicorū: illi sperant bene de nobis, qui bene nobis uolūt. Fortassis pro aliorū, legendū est amicorū, quæ lectio etiā esset melior. Tu uerō.) Redit ad alterā τῆς ἀντιθέσεως partē, quæ ualde modesta est. Non enim dicit in se esse innocentiam uitæ, orationis ueritatē, ac dicēdi facultatē, quæ in bono accusatore requiruntur: sed dum ea adimit Cæcilio, se diligenter per omnē uitam studuisse inquit, ut hæc in se essent. Itaq; locus hic magnam uerecundie significationē habet. Iam orator ostendit difficultatē actionis, & deridet aduersarium, quod malus & uitiosus accusator ac uir sit, nec doctrinā habeat. Tractatur aut hic locus copiose magno rerū ornatu, & enumeratione eorū quæ in bono accusatore requiruntur. Habet igitur amplitudinem. Specimen.) id est, quo tempore tu aut publicè aliquid fecisti, aut etiam apud te cogitasti. Vult eum neq; oratorē neq; declinatorē esse: & ostendit negligentiam eius in utraq; exercitatione, quod neq; declamarit priuatim, neq; publicè causas egerit. Periculū tui.) quādo te in umbra excrucisti. Sustinere.) agere. Tum adolentes dicebatur ad rempub. accedere, quādo causas publicas uel defendebant, uel oppugnabant: quod Cicero sustinere dicit. Atq; eam τὸ γερνόν ἡδὲ τὸ καθ' ἑαυτὸν. Sociorū salutē.) ἀναγίθμωσις & comprehensio omnium, ut magnitudo intelligatur. Per partes explicat, quid sit causam publicā sustinere. Et sic ostēdit quæ in oratore requirantur. In oculis.) In oculis conspectuq; omnium ponere, est τὸ ἐπιμαρτυροῦν, ut dicit Aristot. Cognoscet ex me.) Iā ostēdit quæ in oratore requirantur. & primū aduersario imperitiam obijcit, quod nec declamator fuerit unquā, nec actor. Deinde, tanquā discipulū cū docet, et duo ei præcepta non artis, sed morū ostendit, quod accusatorē constantem et integrū uirū esse oporteat: Cæcilium talē nō esse, ideo non debere accusare. Quoniā.) Irrisio. Si unum.) Proponit ei optionē, ut fiducia suæ causæ ostendat. Istuc.) μεταβιβαστικόν est, pro istud. sæpe enim Romani d in c mutant. Sæpe est ἀπὸ λυοῦ: istuc intro auferte, apud Terē. pro ista hæc, in quo crasis esse uidetur. Concedā.) accusationē C. Verri. Dicimus agere in aliquē, nō autē accusare in aliquē: sed accusare aliquē, et accusatio alicuius, non in aliquē. Primū.) Principiū est enumerationis, & singulorū separatim facta remotio. Integritatē.) Integritas & innocētia est uitæ præteritæ, firmitudo aut uitæ præsentis. Integritas est in cogitatione, innocētia in ipsa actione. Innocēs, q̄ nemini lefit: integer, qui candidū habet animū. Nihil enim.) Ratio ἀπεσπυλλεγμένη: Qui non potest rationem uitæ suæ reddere, is ab altero eandē nequit exigere: Qui aut non est integer & innocens, is non potest reddere rationem uitæ suæ: ergo ab altero non potest reposcere. Ab hoc ad singulare descendit: Cæcilius non est integer, & c. Reposcere.) Deposimus primi, reposimus secundo loco: utriq; latinū. Sic poscere est tanquam genus, a quo incipit postulatio: is dicitur deposcere, id est ualde postulare: q̄ uicissim postulat: is dicitur reposcere. Hic ego.) τὸ προσημῶνον. Hic ad minorē accedit, quam oratorū more præponit: hoc est, nō simpliciter, sed per ambages. Ea aut talis est: Q. Cæcilius non est integer: est igitur remotio primi, quæ fit unica Siculorū suspitione atq; testimonio. In oratione pro lege Manil.

contraria est tractatio: ibi enim Pompeio tribuit quatuor, quae in imperatore deligendo requiruntur: hic autem remouet à Cecilio omnia. Est igitur ibi κατασκευάζειν, hic autē ἀπαίρειν. Cui tunc.) Ex consequente signum intelligit antecedens. Siculi habent te pro cōscio rapinariū Verris, est ὑπαλλογῆς, quae quauquam uideatur esse dictionis, tamē orationis saepe est. Siculos hoc.) Testimoniū & suspicio Siculorū. Illi quidem.) Obijcit Caelio praearicationē. Mos erat Romanorū ut cū mitterent aliquē in prouinciā, dabant illi potestatem literis & instrumentis publicis, quas literas accusatori dabant, ut quicumq; uellet praetorē accusare posset. Eū morē adhuc Galliarū Rex obseruat. Nunc dicit Caeliū nō uelle literas, ut possit cogere testimonia, sed suppressere. Suspiciosum.) In malam partem accipit aduē: quōd facile aliquid mali suspicetur. Literas.) testimonia ciuitatum. Literis.) scilicet testiū. Prætura.) furta tuæ quaesturae et praeturae. Consignata sit.) Cōsignamus signo, subscribimus manu. Deinde.) Propositio ac remotio secundi, quod est animi firmitudo ac constantia, quae Graecis ἐμμενῆς dicitur. Firmum.) constantē. Verumq;.) liberū. Eum ergo.) Probat ex coniumctis, eum & furē esse, & praearicatorē. Vnum signū, antequā ex prouincia redijisti, redijisti cum Verre in gratiam. Alterū: Tuus scriba est adhuc apud Verre: Hoc testū erat, & ignorabatur. Cicero id aperit. Tertium, Tuus frater est cū Verre. Quartum, Tu socius es factorū. Haec sunt uehementissima, & quasi necessaria. Nam tamesi coniumcta singula uim magnā non habēt: in unum tamen locū congesta, sunt ualde uehementia, & quasi necessaria. Ut in uersu hoc dicitur: Quae non profunt singula, iuncta iuuāt. Nec ea dico.) Signa ponit κατά παρασκευάζειν, praeteritionē: nam quod maxime dicit, se nō dicturū esse dicit. In gratiā redisse.) id est signū λῶσιμον: potest enim negari. Potamonē.) 2. signū. Confirmant autē signa sequentia primū. Fratrem tuū.) 3. signū. Lectissimū.) propter iudiciū hominū. Ornatissimū.) propter dignitatē rei familiaris. Signa.) Utitur uocabulo oratorio. Video enim permulta.) 4. signū, quod syllogismū hūc habet: Qui criminū societate cum reo est coniumctus, is nō potest defendere socios: Tu Caeli cū Verre societate criminū es coniumctus: ergo. Incipit hic Cicero à minore, eamq; copiose tractat. Cupias.) scilicet esse uerū. id est, constantē, liberū, ac certū accusatorē esse. Nam sine his tribus non potest defendi. Queritur.) Commemoratio rerū singulariū. Iam recenset ea crimina, de quibus ostendit ipsū fuisse consciū. Ab aratorib;.) Aratores erant, qui agros pop. Romani conduxerant ad arandū. Pecuarij uerō, qui agros conduxerant ad pascendū. Cellā.) id est, in usus domesticos. Cella uocatur proprie quoduis receptaculum rei domesticae. Vocamus cellā uinariā, cellā panariā, &c. Nō estimatur loco, hoc est, ut sit subterranea: sed etiam sub tecto cella est, quolibet loco. Cū esset.) cū uenderetur. Magnū crimē.) Post rem atrocē, indignā, & auarā, ponit ἐπιφάνεια, et indignationē oratoriā, ἀγαυότητα. irascitur enim, et nomen dat crimini. Iniuria nō ferenda.) furtū uiolentiū: ἔβειν hic uocat iniuriā. Vtrū.) Cōfirmatio furti ἀλαμματα, qua ostendit Caelium non posse accusare Verre. Si obijcies.) χιασμός. Incipit à posteriore.

Dabis.) obijcies. Tu ipse.) non per tuos: Nō fuisse in Stigator, sed author. Si praetermittere.) Pars altera dilemmatis. Qualis erit ista.) ὑπαλλογῆς. Domestici.) proprij. Criminis.) furti. Suspicionē.) Mentio minus est, quam suspicio: saepe enim rei alicuius fit mentio absq; suspicione. Emptum est.) pecunia publica. Alterū crimē. Prius exactionis erat, hoc educationis. Ostendit Verri plus acceptū esse, quam expensum: atque per hoc necessariō probat, Caeliū fore praearicatorē. Es futurus praearicator, q̄ es cōscius sceleris. Quare q̄ nimū exegisti: deinde emptū ex senatuscōsulto frumentū nō soluiisti, sed deductionē fecisti. Omnis pecunia.) Negatio infinita apud Rhetores, pro aliqua nō est soluta: apud dialecticos dicitur negatio uniuersalis. Hoc crimē.) à Verre commissum. est autē haec perodus dissoluta trimembris. Non igitur uera est perodus, sed periodica compositio propter dissolutionē, et potest uno spiritu pronounciari. Nullū.) leue. tu enim non poteris illius mentionē facere. Tu quaestor.) Ostendit crimem solutionis impedite ad Caelium quoq; pertinere, quia quaestor fuerit. Est autē Quaestor proprie, q̄ pecuniā publicā tractat. Deductio.) Nihil est aliud deductio, q̄ pecuniā debitā cōpensatio, cū pro re aliqua aliud compensatur, & detrahitur. Locus hic difficilis est. Numeratā pecuniā nō poterāt abscondere quaestores et praetores: tabulas enim habebant accepti & expensi. Sed erāt multae res extraordinariae, quas in tabulis scribere nō erat opus: ijs faciebāt deductiones, et res alias pro pecunia substituebant. Est ergo deductio pecuniā, re alia cōpensatio. Huius criminis.) pecuniā deductā, nō soluta. In deductione erat cōpensatio, in solutione representatio. Cū autē omnis altercatio sit obscura, perodus nō magis est obscuranda: ideo mēbris hic utitur. Maximū.) propter furta. Notissimū.) propter iniurias iniuria enim est manifesta iniquitas. Graeci uocant ἔβειν. Mihi crede.) Oratores uocāt uehemēter proponere, quādo cū asseueratione proponunt. Est autē hic maior propositio, interposita confirmationi minoris. Qui cū socio crimine coniumctus est, is nō potest accusare: in societate criminis Verri cōiumctus es: ergo, &c. Quod coniumctus sis probo, quia in singulos modos duodenos se tertios exegisti: deinde pecuniā persoluentā nō persoluiisti. Post haec crimina, eorūq; probationē, statim maiore sub iungit: & facit propositionē non contingētē, sed necessariā. Vere.) id est, necesse est ut male defendat. Coniumctus.) Dicimus coniumctus sum Petro, et coniumctus cū Petro. Mancipes.) Tertium crimen. Redemptores illi erant uectigalium, quorum erat frumentum exigere, non autem pro frumentis pecuniā: ut ex hoc loco licet colligere. Verre praetore.) id est, factum ne est hoc à solo Verre. non de tempore, sed de persona facta est sententia. Sic maior est probata. Quid agitur.) Probat Caeliū crimen hoc Verri obijcere nō posse. Daturus.) accusabis Verre in hoc crimine. Ergo.) conclusio probationis, non argumentationis. Atq; ergo.) haec.) Duo hic facit. Primum reiicit longiorem criminum commemorationē, deinde minatur aduersario. Tria illi obiecit, quae quidē maxima esse dixit, sed semiora habere ostēdit. In medio.) in medio positū dicitur, quod omnes sciūt, aut quo omnes uti possūt. Graeci habent eandē loquendi formam: dicunt enim τὰ οὐκ ἔστιν.

stēdit iam cur sint res tā uariae, ἢ ὅλη τὸ ἀγῶνος. Grauitatē.) magnitudinē. Voce.) Enumeratio eorū quae ad officiiū oratorū pertinent: estq; ordinis ἀναστροφῆς. Putas ne, quae C. Verres.) Alia enumeratio sumpta ex persona: prior ē re sumpta fuit. pertinet autē haec enumeratio πρὸς τὸ τὰ εἶναι. Plurimū enim ad uincendū facit, si argumēta bene collocata sunt. Quamobrē summa oratoris uirtus est ἀτακτοῦ ἀναστροφῆς. Quaestura.) Consulari fuit enim Quaestor Cn. Carbonis. Legatione.) Asiatica. Prætura.) Siciliēsi. Romae.) in quaestura. In Italia.) in praetura scilicet. idē repetit. Parrarit.) cōmiserit. uocabulū antiquū. Quemadmodū.) id est, poteris ne ordinē, factorūq; obseruare circūstantias. Locis.) Romae, in Italia, in Asia. Tēporibus.) legationis quaesturae, & praeturae. Oratione.) id est, poteris ne ita eloqui omnia, ut non solū audiantur quae dicis, sed etiā oculis quasi inspiciantur? Vna enim quaeuis res requirit suum orationis genus. Respicit illa quae prius dixit, consilio & ingenio. Ideo enim addidit consiliū, quia cuiq; rei suum orationis genus debet attribui. Putas ne.) Quarta enumeratio ex genere scelerū. Huiusmodi.) qui accusatur repetundarū. Libidinosē.) in amicos. Nefariē.) in deos. Crudeliter.) in innocētes. Eam & quē.) Facit hic eius figurā mentionē, qua regnat orator: quam Hermogenes uocat οὐδίασιν, id est, subiectionem ob oculos. Quae uerō haecenus sunt tractata, ad ἐπιπαισιν pertinent. Acerba.) Acerba dicitur propter dolorē, indigna propter iniquitatē. Magna sunt.) hic postremū illud exponit, et expolit, ἐπιπαισιν. Mihi crede.) iteratio & asseueratio. Demonstrāda.) Dicimus oratione simpliciter, demonstramus firmiter argumentis, explicamus οὐδίασιν. Est αὐτίσιν in his uerbis. Causa nō solū.) Idē ter dicit. Agere.) Haecenus retrahit, nūc personā. Libetē.) Libetē audiūt, qui sine fastidio audiūt: studiose, qui diligētē audiūt. In quo si te.) ἢ δὴ ἀναμῆς τὸ πτόπος, μὴ δὴ αὐτὸς ἡ δὴ ἀναμῆς. Haecenus enim quid oratori sit necessariū exposuit: nūc uerō infantia & imperitiā Caelij ostendit, quod nullā exercitationē dicendi & nullā doctrinā habeat. Natura.) Haec necessaria sunt in oratore. 1. Natura. 2. Ratio et ars. 3. Doctrina. 4. Exercitatio. In quo haec nō sunt, is nō est idoneus: In Caelio nō sunt: ergo nō est idoneus. Athenis.) Athenae florebat puritate sermonis, et artū doctrina. Lilybaeū.) Obijcit ei obscuritatē loci. Expectatā.) Causa expectata est, ad quā magna frequentia auditorū cōfluit: ibi opus est magno conatu & magnis lateribus. Consequi diligentia.) scilicet in inueniendo & collocando. Laudem huius habes lib. 1. de Oratore: Est autem haec uirtus in oratore maxime necessaria. Fortasse dices.) Occupatione redit ad comparationis partem alteram, de se scilicet. Loquitur autē de se magna modestia, & quid inter se & Caeliū intersit, ostēdit. Diligentia sibi, nō eloquentia arrogat. Primum enim se, ut assequeretur illa omnia quae in oratore bono requiruntur, magno studio à pueritia elaborasse ostēdit, in omni uita nihil egisse aliud: Caeliū uerō nihil de his quantae sint, ne nūc quidē cogitare ac suspicari. Deinde se animo cōmoueri, toto corpore perhorrescere in causis adēdis, propter rerū magnitudinē: Caeliū nihil metuere, nihil laborare, nec oratorem aut cōpositorē esse, sed furē, nihil posse dicere nisi dom-

Occupatio poterat Verres obijcere se postq̄ uidisset scelera Verris, societate eius renūciasse. Cicero dicit eā adhuc durare, quia bona nondū sunt diuisa. & sumitur haec probatio à signo consequenti. Quapropter.) Conclusio argumentationis. Non potes accusator esse, quia cōscius es criminū: Sed iudex esse potes, si id lege permittitur. Est autē hic digestio, quae figura tum adhibetur, cū res ipsas distinguimus. Iudicium.) Malim legere iudiciū, id est, si iudex esse uis. De accusatione.) id est, si accusare uolueris. Iudex nō est ex litigatoribus, sed testimonij loco: accusator autē litigator & criminator est. Si id.) id est, quandoquidē. Iis.) mihi. Demonstrare.) accusare. Ac uide.) ἀντιθέσις adiecta conclusioni. Haecenus haec sunt probata: Quae socij uolūt, is constituendus est: Me uolūt: ergo. Itē: Quae reus nō uult, cōstituendus est, me nō uult: ergo. Item: Qui praearicator est, actor esse non debet: Tu es praearicator: ergo. Haec habuimus haecenus, nunc alia sequitur argumētatio. Qui facultatē, doctrinā atq; ingenium habet, is constituendus est: Ego haec habeo, tu nō habes: ergo ego sum constituendus accusator. Quid illa.) Sequitur remotio tertij, facultatis sili et usus dicendi. Proponit maiore per enumerationē ἀπαίρειν τὸν συμβαλλόντων: nec cupit docere iudicē, sed aduersarium. In oratore constituendo rationē facultatis dicendi habere oportet. Sustinere.) Sustinemus accusando, & defendendo: est enim uocabulum mediū. Facultas agēdi.) id est, natura ipsius corporis. ἐπιπαισιν. Consuetudo dicendi.) id est, doctrina & usus. Ratio.) praecipua & doctrina. Intellego.) Praemonitio minoris propositionis, & praeteritio eius. Is constituendus est, qui est bonus orator: Tu nō es bonus orator. Haec minor nō est inuidiosa. Ego sum bonus orator haec inuidiosa est. ideo nō audet dicere, sed praemonet. Est igitur ἀπαίρειν cōtra arrogantia. Scopulosus.) periculoso. Scopulosus locus est in quo naufragiū, id est, damni metuendū est. Intellego.) Modestē resistit suspicioni arrogatiā, quo liberius possit plurib; uerbis ad aduersario dicere. Scopulosus.) Sūpta metaphora à naufragiibus. Modestissima.) id est odiosissima. De te Caeli.) Redit ad aduersarium, & facit argumentationē separatā. Qui idoneus est, is diligendus est: Ego sum idoneus, Caelius uerō nō est idoneus: ergo ego sum eligendus. Minor, propositionem habet contrariā. Modestē se idoneum ostendit, Caeliū non esse idoneū pluribus commemorat. ἀντιπῶσι enim, ut dixi, tractatur. De te.) in tua causa, in tuo negotio. Contentionem.) absq; comparatione, antequam in iudiciū ueniamus in hac Diuinatione. Dicit hoc ideo, quia nondū ad accusationem & ipsum crimen uentum est. Existimes.) quid suscipias. Te collige.) Dat consilium aduersario. Putas ne te.) Repetita ἢ τὴν ἀναμῆς τὸ ἀγῶνος τῶν ἰσχυρῶν, hoc est genus cōmune, uniuersum, magnū atq; arduum. Enumerat enim iam omnia quae in hac causa sunt considerāda. Maximis.) propter crimina de stupris, rapinis, sacrilegijs, furtis, peculatis, tibi erit dicendum. Acerbissimis.) propter iniurias. Varias.) Saepe enim aliquid est multiplex, quod non habet grammatem, nec uarium est: ideo addit, graues & uarios. Multiplex est, quod numerosum est: uarium, quod non est unius generis, sed diuersorum. Cum causam.) O-

compositū, cum tamen ex tempore sepe sit dicendū, & cum disertissimo congregiendum. Se ingenii Hortensij non pertimescere: Cæciliū uerò parē illi esse minime posse, &c. Utinā.) Optat, non ostentat arrogatiæ crimen. Optat omnia, partē sibi arrogat, exercitationem scilicet, ingenij uerò atq; facultatis mentionē non facit.

Quod si.) Facultatem optat, & à maiore ad minus argumentatur. Si ego qui maxima cura & studio incubui, non habeo facultatē, multo minus tu qui nihil hæc curasti. Præfert se aduersario, non cæteris oratoribus.

Sed ne nunc quidē.) Obijcit aduersario negligētiam, & contemptum iudicum. Is enim iudices uidetur contēnere, qui in oratione sibi nihil metuit. Ego qui.) Iam suum pudorē, uerecundiam atq; metum in agendis causis ostendit, qui in aduersario nullus est. Laudatur autē hæc uirtus in Crasso apud Cicer. de Oratore. Eiusdē.) Nō omnib. se præfert, sed equalibus. Datur. Liberū. Reo. Verre. Ita deos.) ὁ τὸν θεός. Non solum cōmoneor animo.) Corporis indicia magis mouēt, quam animorū: horū enim sensa sub oculos nō cadūt. ideo nō miseret nos hominis tristitia affecti, uulnerati autē nos miseret. Studia.) conatus, aliquando apparatus uocat: ratio tamen Aeschines uocat *κατασκευά*. Audientia.) attentionē: uocabulum nouū proculdubio tum fuit, & à Cicerone factum. Offensione.) indignatione. Tu horum.) Hactenus de se uerecundē, nunc de aduersario contēptē loquitur. Ostendit enim illius impudentiam & contēptū. Ideoq; etiā oratio uerborū significationē decreuit. Si quid.) Iam ostendit, cum nihil nisi domi elaboratū dicere, nec quicquā in forum afferre posse, quā declamationē: cumq; non oratorē sed furē esse. Ac si nemo.) Transitum facit *εἰς τὸ εἶπε* ad cōparationem nouā utriusq; cum Hortensio, à cuius facultate rei ostēdit difficultatē. Ac primum de se nota loquitur: deinde explicata consuetudine & ratione dicendi Hortensiana, aduersariū imparē esse ostendit. Minor erat, Cæcilius nō est idoneus accusator in hac causa. Id triplici argumēto ostēdit: primo, à cause magnitudine: deinde, ab ingenio ipsius oratoris Cæcilij, quē dicit esse in doctū: tertio, ex ipso aduersario Q. Hortensio, cui par esse Cæcilius minime possit: se parē esse posse, quia ante etiā sit cum illo congressus. Hac igitur tria in minore propositione tractatur. priora duo absoluit: iam tertium explicat. Est autē *ἀντιθέσις*, quam Hermogenes uocat *ἀντιθέσις*, cum ex cōtrarijs sententijs una remouetur. Estq; hoc loco pulchrum exemplū, de se cum modestia dicendi. Tamen ipsam causam.) tamen non posses stare: qui igitur staret in causa tanta, in qua aduersarium habebis maximum oratorē, potentem & disertū. Demonstrare.) Proprium est generis laudatiui. Si laudare aliquē non possis, quomodo poteris uulnerare? Nūc.) Altera pars antitheti. Disertissimo.) Disertus dicitur natura: paratus arte, & usu, atq; exercitatione. Qui cum.) cum quo. Modo discernendū.) Duo sunt orationū genera apud oratores: unū, quod altercatio uocatur, quæ breues sententijs et *διανοητικὸς* habet, & *ἀπορρητικὸς* dicitur, quod fit interrogādo atq; respondēdo: alterū est perpetuū, uocaturq; *θετικὸν*, quod perpetuis argumētationibus cōstat. Vtrumq; hic ponit. Omni.) perpetua oratione. Cuius ego ingenii.) Rursus de se: & se parem Hortensio esse ostendit, cum quo sepe in

isdem, sepe in contrarijs causis est uersatus. Delectari.) propter oratorum consuetudinem hoc dicit, qui artis obseruatione delectari poterant. Vulgus autem, tametsi delectaretur, tamē cur id fieret, ignorabat: id quod oratores nō latebat. Decipi.) auxilio artis: ideo autem me arte nō decipiet, quia ego quoq; artem habeo. Consilio.) agendi. Tria hic ponit, quæ in oratore bono requiruntur: consilium, quod est in inueniēdo atq; collocando: artificium, quod in elocutione atq; actione cōsistit: ingenii, quod in rebus subitis perspicitur. Sæpe enim consilia et domestica meditationes sunt mutandæ propter iudicem, auditores, aut personas alias, de quibus nihil sciimus. Conabitur.) audebit. id est, Q. Hortensius nunquā mihi imperitiam atq; infirmitatē, ut ego tibi, exprobrabit. Petitiones.) Aconius intelligit postulationes, *αἰτήσεις*. Solent enim oratores sepe aliquid à iudice postulare, nec mala est interpretatio. Potest tamen etiam esse metaphora à gladiatoribus sumpta, ut intelligas petitiones, insultus, subitiosus, & inuasiones. Ut enim gladiatores, sic etiam oratores se inuicem petunt. In isdem.) Vna causa sepe à uarijs oratoribus agebatur. Sic Milo à multis, non ab uno solo est accusatus. Contrarijs. Iut in causa Quintiana. De suo.) Minatur illi rursus. Te uerò.) Pars altera comparisonis, de Cæcilio, & de Hortensij rationibus ac petitionibus. Est autem hoc comparisonis proprium, ut id quod uolumus amplificati, proponatur in initio, & repetatur in fine: ut in prima Virg. Eclo. Tityre tu patule, &c hoc postea repetit, Tu Tityre lentus in umbra, etc. ita hoc quoq; in loco facit Cicer. Elusurus.) reprehensurus tua argumenta. Metaphora sumpta à gladiatoribus, qui tela motu corporis declinant. Quoties tibi potestatem.) ostendit Hortensium magnam copiam habere complexionum & dilemmatum, quibus Cæciliū uincere possit. Factum esse.) in coniecturis. Verum an.) in qualitatibus. Id contra te.) Hoc est proprium dilemmatum. Dilemma enim breue est, & acutum, & punctum ferit. Per hoc autem intelliges omne arctū argumētationum genus. Syllogismus uerò directus est, & explicatus, feritq; cæsum. Qui tibi.) Supporem aduersarij ostendit. Est autem hic ordo nature obseruatus. primum enim tremimus, & astuamus: deinde sequitur titubatio, ut nesciamus quid sit dicendū: tertio oculi obfuscantur. Minime malo.) Quidam putant ironiam esse. Ego intelligo minime malo, id est, minime uehementi, acuto, & ingeniosi in dicendo: minime perito, & sine usu forensi, quem Greci *δενδρὸν ἐν τῷ λίαν* dicūt. Acuti enim & ingeniosi, mali esse uidebantur olim: at qui non erat ingeniosus, minime malus uocabatur. Habet igitur hæc locutio *ἀρχαϊσμός*. Quid cum accusationis tuæ.) Altera ratio Hortensij. Ostendit genus argumētationis eius acutum, rationē scilicet diuidendā, & memoriam bonam. Est autem pulchrum, aduersarij orationē diuidere: in eo enim orator suā ostendit prudentiā. Membra.) cum tuā orationē ceperit in partes diuidere, & hoc primum est: alterū, ut singulas partes intelligamus, et memoria teneamus. Non autē diuidimus mēbra, sed ipsam accusationē in mēbra. ideo quidam de speciali intelligunt argumētatione, quæ quidē interpretatio acuta est, et docta, sed nescio an uera. Ego puo quod

quod ista distincta sint ordine agēdi. Principij est transigere, medijs expedire, finis absoluerē. Transigimus cū aduersario, distinguendis & explicandis eius argumētis: expedimus, nostris argumētationibus: absoluius, amplificationib. & conclusionibus. Pulcherrima Hortensij methodus fuit, primum in dilemmatis, deinde in diuisionibus, tum in argumentationibus, postremò in affectibus & locis communibus. Ipse profectò.) Rationatio amplificatoriā: ipse Cæcilius credit Verrem innocentem, ergo magis iudices. Facefferes periculum. id est, ne fidem tibi faciat, Verrem esse innocentē.

Quid cum.) Alia Hortensij ratio de affectibus, & locis communibus. Quæ hactenus sunt tradita, ad confirmationem pertinent: iam ostendat, cum etiam nō posse peruenire. Illius.) Verris. Deonerare.) immūnerē: id est, scit bene quæ loco cōmuni sint idonea. sunt enim ista omnia *εἰρηναῖα*, id est, loci cōmunes. Necessitudine.) arctore amicitiam. Morem maiorū.) qui nolent prætorē à Questore accusari. Sortis religionē.) id est, magistratus religionē. Ex hoc autē loco intelligitur, etiā questores fuisse sorte datos. Subire.) sustinere. Vide modò.) Nūc etiā actionis facit mentionē. Legitur autē de Hortensio, quod eius oratio recitata propter uocē, actionē, gestusq; bonos placuerit: domi uerò lectā, non ita placuisse. Perstringit.) ne tibi metū adferat. Atq; huiusce.) In hoc loco Cicer. probat, quod re ipsa hoc sit, quod dixerit, *ταυτέστιν ἀναγγέλλω*, tractatū *ἀντιθέσις*, quod argumētum habet minoris ad maius: Simili non poteris resistere, quomodo illi resistes? Adhuc enim in confirmatione minoris pergit, Cæciliū non esse idoneum, nec firmos etiam habere subscriptores: quia non sint oratores, sed clamatores. Huiusce rei.) quod nihil in causis forensibus possit. Atq; ita absolutus est hic locus de accusatore profectò. Est autē utilissimus ad imitandū locum, cū exponere uolumus quid in aliquo requiratur. quod modis sit duobus: uel *ἀρχαῖα* omnium, ut hic: uel *θεσῖα*, ut pro lege Manil. & uel comparisonem habent, ut hic: uel non habent, cum est inuidiosa, ut pro lege Manil. Si enim.) Dat optionem aduersario per *ὑποθέσις* *λαὶ ἐν τῷ εἶπε*. Vocat autē Her

mog. *ὑποθέσις*, syllogismū hypotheticū ex repugnātib. Hodie.) quod scilicet faciendū est. Libro.) oratione domi facta: continens pro contento. Liber enim cōtinet, quod scriptum est. Magister ludi.) sophista. Ostendit eam ita imperitum, ut non solum non possit subitò dicere, sed etiam magistro opus habeat in dicendi ratione, cum domi aliquid uelit cōponere: qui magister etiam non sit disertus, sed fur & similia oratorum. Isteo libro.) composita oratione. Arbitrabor.) concedam, fatebor. Illi iudicio.) Verrino. Non deesse.) satisfacere possit. Officio.) accusatorio. Sin me cū.) Assumptio & conclusio *ὑποθέσις*, informatā hypothēsi per antitheton. Nihil fœcis.) id est, nihil poteris aduersus me, nullus fueris. Acerrimo.) Hortensio. Acer aduersarius est, qui uulnera potest infligere. Esto.) Quamuis hæc occupationis loco ponamur, tamen etiam sunt pars tertia confirmationis *ἀναμνηστικὸν*. Tres enim aduersarij rationes refutat. quarū prima est. cum habere bonos subscriptores: quod negat, & tamen eos ostendit Cæcilio esse doctiores, & magis idoneos, & qui ali

quid sint remissuri de eo quod possunt, altera, cum odio

habere Verrem propter iniuriam. tertia, quod nouerit Verris crimina, quia questor eius fuerit. Tacite autem ad hanc confirmationē uenit, ut uix animaduerti & diuidi à confirmatione superiore possit. Esto, id est, dicat fortasse aliquis: particula est concedentis, aut digredietis ad rem aliā. Sic Demosthenes *εὖ* dicit. Subscriptoribus.) Subscriptores sunt, minores actores causarum, & adiutores atq; custodes accusatorū. Solebant illis dari ad uitandam præuaricationem, & exacuendā diligentiam accusatorū, quos subscribere criminationi in tabulis oportebat. Erant enim ueluti testes, et custodes, ne qua fieret præuaricatio. Exercitatis & disertis.) Nam facit disertum consuetudo, & usus exercitatum.

Est tamen hoc aliquid.) Refutatio occupationis, *ἀποσιτιστὸν αὐτοῦ λόγον*. Tametsi.) sed. Princeps.) qui est primus actor. Ornatissimus & paratissimus.) In oratore copia requiritur, & elegantia. ideo dicit propter hanc, ornatissimus: propter illam, id est ipsa argumēta, paratissimus. Proximum.) id est, secundo loco accusatorem. Subscriptorē.) unū ex minoribus actoribus.

Non etate.) id est, hominē quidem iam senē, sed imperitum. Non posset autē maior esse contēptio. A subsellijs.) scilicet euocatū, id est, subselliōrū iudicem causidicū. Erant subsellia, minora iudicia priuatarū causarū. In dicendo.) Dicimus, aliquē posse aliquid re aliqua, & in re aliqua. Clamando.) Ostendit hunc habere naturam, sed non facultatē: ideo indoctum esse, et imperitum, quia nullā artem habeat, sed solum clamorem.

Ac ne is quidem.) Locus hic urbanitatē habet. Dicit Alienum non audere bene agere, ne Cæciliū pudefaciat, & eū uincat. Remittet.) id est, abscedet aliquid in sua ratione dicendi, & non agat ea diligentia ac studio, quo posset. Hoc probat simili. Actoribus.) historiis. Secundarū partium.) *δευτερευουσίων*. Tertiarū.) *τριταγουσίων*: ut Demosth. dicit Aeschinē *τριταγουσίων*. Clarius.) altius, maioribus clamoribus.

Princeps.) primarū partium. Lenocinabitur.) aduolabitur, conciliabit tibi gratiam. Lenones enim nihil aliud conantur efficere, quā amantium gratiam inter se conciliare. Significatissima est metaphora, quoniam lenones omnibus in rebus amatoribus cedūt, ut prudentiores esse uideantur. Iam hoc.) Conclusio: Ergo tu nō es satis idoneus, nec potes accusare: tui subscriptores nec possunt, nec audent. Facit autem hic *μεταθέσις*. primum dicit considerare, deinde in aduersario desinit, & dicit, si tibi primas in dicendo partes concesserit. Facultate.) Facultas est exercitationis, ratio uerò artis.

Quartum.) Ostendit orator Cæciliū nec idoneum accusatorem, nec auxilijs satis esse instructum. Auxilia autē erant subscriptores, qui non solum adiutores, sed etiam custodes & obseruatores accusatorum esse debebant. Enumerauit duos subscriptores, erat præterea tertium genus: hi se adiutores fore profitebantur, quicumque esset accusator futurus. Hos Cicero deridet. Quartum.) subscriptorem, scilicet à Cæcilio: is enim primus est, L. Apuleius secundus, Alienus tertius, quartum nō nominat. Enumeratio infinita fuit: nunc eam claudit. Postularunt.) à uobis iudicibus. Obignatoris non est defendere, sed solum testimonium dare: subscriptoris, non solum testimonium dare, sed etiā adesse. Delationem dedissetis.) accusatorem cōstituissetis.

Paratus uenis.) Dicimus instructū esse ab aliqua re. Hic uouē dicit, paratum aliquē esse ex aliqua re. Omnino enim, Ex referendū esse uidetur ad Paratus. Hospes.) subscriptor ignotus, & alienus. hi enim non possunt nobis multum prodesse. Quibus ego.) Reiectio respon- sionis, contēptus gratia, quæ saepe apud oratores fit *σω τομια*. Breuiter.) Summatim, generatim. Consulto.) non prudēs. Tanta ne.) Vniuersalis responsio contra omnes *μικτωνός*. & *ἀγανήνους*, oratoria indigna- tio. Putatis me ita destitutū amicis, ut opus habeam a- lienis amicis. Amicorum.) subscriptorū. De popu- lo.) de popularibus & plebeis oratoribus. Reorum.) sceleratorū. Causam.) delationē, actionē contra Ver- rem. Columna Mœnia.) Apud columnā Mœniā cau- se criminales agebantur, & minores rei accusabantur. Interpretes dicunt, ad eum locum congressum esse ma- lorum hominū, & uiliū personarum. Custodē me op- ponite.) Hic uidet subscriptorū fuisse, non solū adiua- re oratores, sed etiā custodire tabulas. Custodem.) li- terarū, tabularum, testimoniorū. Si te semel.) Malo legere, si te semel ad meas captas admiserō, nō solum ne quid enuncies, sed etiam ne quid auferas, custodiendus es. Incipit autē iam ridiculē agere, & ab oratore ad su- rem uenit. Captas.) literarū mearū receptacula. Ne quid auferas.) librorū. Accusat eum perfidiæ, & præ- uaricationis. q. d. Ego metuo, si te admittā, ne cōmuni- ces cū aduersarijs meis. Aspirare.) peruenire. est pro- ximē accedere. Etenim.) id est, mca fides quam mihi homines habent, & quam ego ipsē præsto, custodē re- pudiat. Custodē, *γρηματὸφύλακας* intelligit. Reformi- dat.) nō opus habet. Speculator est hostium, custos no- strorū. Verūm ut ad te.) Primum cōcludit superiorē argumentationē uniuersam, quæ triū fuit partiū. 1. Ni- hil esse in Cæcilio, quod in oratore bono requiratur. 2. Eum habiturum magnū aduersarium Hortensium. 3. Subscriptores non satis firmos, sed imperitos esse. Dein de transit ad rationē aduersarij proximā, quæ est de ini- iuria sibi facta à Verre. Et hic uehementer urget aduer- sariū, eumq; non satis magnā habere causam aduersus Verrem ostēdit. Quam multa te deficiant.) scilicet in- tēgritas uitæ, orationis ueritas, dicēdi facultas. Quam multa.) uitæ scilicet impuritas, orationis falsitas, & di- cendi imperitia. Reus nocens.) Ostendit eum tam esse nocentē, q̄ is sit quem uult accusare. Monitor.) sub- scriptor Allienus. primō ponit hoc uocabulū propriē, deinde pro consultore. Dicit, monitor iste tuus non e- rit tibi adhibitus memoriæ causā, sed consilij. Est hic *παράγραμμα*, id est, cum unum uocabulum in duplici significatione accipitur. Atq; hactenus irridendo con- clusit. Video mihi.) Rursus obijcit ei orationē, nō ab ipso compositā, sed ab alio: eamq; ab oratoribus extra- ctā. Quid enim dices?) Refutat iam secundam aduer- sarij rationē, qui dicebat: Is accusare debet, qui iniuria est affectus: Ego à Verre affectus sum iniuria: ergo e- go accusare debeo. Cicero maiorem primō refellit, ciq; conditionem addit: Si possit accusare is qui iniuria est affectus, accuset: si non possit, non accuset: sed is quem uult, maiori affectus iniuria. Minorē sic oppugnat. Pri- mūm quod affectus sit iniuria Cæcilius, fātetur Cicero: sed eum dignum fuisse ea iniuria propter scelus & me- ritum suum, affirmat. Deinde dicit eum nulla affectum

esse iniuria, quia meruerit: & si tamen aliqua sit affe- ctus, Siculos longē maiori esse affectos. Ergo non eum qui uelit, sed qui possit, accusare debere. Dicitur.) in foro iactas, quotidie ostendis et significas. Arbitror.) dicturum te. *εἰπωεῖα*: non negat, sed dissimulat. Face- ret iniurias.) scilicet Verres. Eximium.) Eximium di- citur, qui est ex reliquorum numero segregatus, excel- lentia atq; dignitatis causa. Cui consuleret.) cui parce- ret & ignosceret. Sed ceteri.) Inuerso. id est, Siculi ipsi inuenerunt ultorē suarū iniuriarū. Firmamentum oratoris, pendens ex superiore propositionē, pri- mūm *ἀντιπατάλλεσι*: Concedo te iniuria affectū: sed maiori sunt affecti Siculi, quos tu impedires: deinde *εὐψία*. Ultorem.) accusatorem, & actorē. Per te.) tua oratione, atq; actione. Id quod non.) ἀποδεικνύει est ex præcedentibus. Persequi.) ulcisci. Ceterorum.) Sicularū. Et hoc te.) Hactenus contra minorē: hæc cō- tra maiorē sunt. Debeat.) id est, cui facta sit iniuria. Vtrunq;.) scilicet uoluntas & facultas accusandi & lædendi. Non quid.) Corrigit maiorem propositi- onem Cæcilij: & addit ad eam, Sed quid, &c. Corrigi- tur enim propositiones aut additiōe, aut ablatione, aut negatione. In minore *ἀφείψεσιν* facit: Tu nō potes. To- tus iste syllogismus *ἀνασυναγωγικός* est, refutatorius, nō confirmatorius. In omni autē actione duo sunt specian- da, uoluntas et facultas. uoluntas imbecillis est, nisi etiā facultas accedat. Communi igitur ratione contra aduer- sariū agit. Quod si.) Altera additio ad minorē: facta est mihi iniuria, cōcedo, dixit autē: sed nō potes accusa- re, quia imperitus es, quia disertissimū habes aduersa- riū, quia subscriptorib. cares bonis. Nūc addit aliquid: Facta est tibi iniuria, sed nō tibi soli: imō his iudicib. ma- ior facta est iniuria, propter uexatā Siciliā totam. Hæc nō habent contradictionē, sed est breuis oppositio atq; cōparatio maioris et minoris, *σύνγκρισις* *λαβὴ* *ὑποδείξις*. Si tu quereris propter iniuriā priuatā: iudices magis id facere debēt, propter publicā. Grauius ferri.) propter iniuriā publicā. Iudicū enim est, hanc ulcisci. Vtrum.) Alia ratio, quæ habet cōparationem personarum, est e- nim hoc in loco *σάρις* *σύνγκρισις*. Tres aut rationes cō- tra unā attulit Cicero. Ratio aduersarij est: iniuriā mi- hi fecit. Ciceronis prima ratio: Tua uindictiōe Verres erit impunitus. altera: Vis quidē uindicare, sed non po- tes. tertia: Etiā si tibi iniuria facta est, tamē Siculis ma- ior facta est. Est igitur oratio nō copiosa, sed argumēto sa, facta oppositione rerū maiorū & minorū breui, ut- bis significantibus & grauius. Hoc esse grauius.) Si ciliam uexatā. Concede igitur.) *συμπαράγραμματος* po- stremæ rationis. Is.) ego Cicero. At eam.) Pars alle- ra huius loci, hactenus enim quasi facta esset iniuriā, ita restitit. nunc de nomine rei contendit, & expositione qualitatis facti, ostendit nō iniuriā fuisse, sed solum of- fensionē, siue læsionē: non *ὑβρις*, sed *ὑπέρτατος*. Nam ut antē emendauit propositiones aduersarij, ita hic o- mnino tollit minorem *ἀφύψεσιν*, & dicit: Non facta est ti- bi iniuria, sed à C. Verre scelus tuum impeditū est. Est autem hæc reprehensio minoris, quasi occupatio que- dā superioris correctionis. Et dicuntur hæc *ἐπιμνήσις*. 60 Qualis.) quid dicatur esse iniuria, impedire enim scelus non est iniuriā facere, sed æquitas. Agonis est.) Nar- ratio

ratio simplex, *ἀνίγνωσις* *ἀπλῆ*, quæ ad præcipuum sta- tū huius causæ non pertinet. Nam primus status oratio- nis est, uter accusare debeat. Hæc autē narratio ad sta- tum definitionis pertinet. ostendit enim, non fuisse iniu- riam, sed sceleris obstaculum. Adhibetur igitur ad pro- bandum statum definitionis. Liberta Veneris.) quæ defuncta est sacerdotio Veneris, & se religione eius liberauit. ut enim domini seruos, ita dii homines reli- gione sibi obstrictos habebant. Copiosa.) Copio- sus dicitur, qui abundat uarijs opibus & copiosis. Lo- cupletes sunt, qui pecunijs & nummis abundant. Symphoniacos.) Symphoniaci sunt, qui iam musici uo- cantur, & his erant deteriores: solam enim practi- cam habebant, at Musici etiam doctrinam. Per in- iuriam.) *ὑβρις*. In classe.) Epitheton factum re- prehensionis gratia. pugnant enim, mollem & for- tem esse, militem & symphoniacum esse. Sunt enim o- ratorum epitheta uel *λαβασυναγωγικῆς*, uel *ἀνασυναγω- γικῆς*. Venerorum.) In bonam partem hic accipitur, id est eorum qui seruiunt Veneri. Hic uidemus etiam li- bertatem in religione fuisse. Liberauerunt.) Libera- re se à Venere, est se ex serua Veneris libertam facere. Viro optimo.) id est, pessimo. est enim ironia. Nam ut propositio fuit ironica, sic quoque est narratio. Iu- dicialium dat.) condemnat eam. Accipitur in deteriorem partem: uerbum medium, pro uerbo certæ significatio- nis. Eam.) Agonidem. Iudicant.) illā dixisse. Præto- rum erat, poenam constituere: iudicū, de statu iudicare. Prætor finem iudicij præscribebat, iudices reū & ob- noxium poenæ faciebant. Erant autem recuperatores, reū amissarum iudices. Adiudicat.) detrudit in ser- uitutem. Veneris, denuō seruā facit. Redigit.) sibi con- stat. Ita dum.) Epiphonema patheticū. Mancipia.) pueros symphoniacos. Lilybæum uenit.) Pars altera narrationis, qua ostendit quid Verres fecerit. Hæc sum- ma est, Quicquid sit secundū leges, nō est iniuria: Ver- res fecit secundum leges: ergo Verres Cæcilio non fecit iniuriam. Factum improbat.) id est, iudicatum irri- tum facit. Annumerare.) scilicet numero. Quicquid enim persoluebatur olim, fiebat uel numero, uel ponde- re, uel æstimatione. Annumeramus aut numero. Est adhuc.) Occupatio & declinatiuncula, ante absolutam narrationem festiua, ut Verrem etiam in crimen tra- hat. Habet enim hic locus urbanitatem. Loquitur enim de Verre iocose & *εἰρωνικός*. Syllogismus fuit: Cui fa- cta est iniuria, is accuset: Mihi Cæcilio facta est iniuria: ergo ego accusare debeo. Maiorē additione correxit: nominē etiā, quā postea omnino amouit. Iam ipsum reū in crimen trahit, & ostendit pecuniam à Cæcilio con- gestam cum Verre fuisse communicatam: & utrunque nebulonem esse dicit. Quid enim.) *ἀνίγνωσις* uerbo- rū priorū. Mutius.) id est, ciuis honestissimus, & iudex iustissimus. Hic enim summam iustitiæ laudē habuit. Elegantius.) *πολυτιμότερον*. Vchemētius.) fortius. Tāquam ex.) Alludit ad fabulā de Circe & Ulyssis socijs. Factus est Verres.) id est, fur. eum postea uocat beluonem, beluam quæ omnia potest uorare & uerrere: id est, in unum colligere. Redit ad se.) *τὸ τε- λωτικὸν* τῆς ἀνιγνωσεως λόγιον, postrema huius narra- tionis pars. *ἀσπίτηταις*, exitus cōtrarius & inasperatus. Ad se uertit.) Verisimile est Ciceronem scripsisse uer-

rit. tamen si enim pro præterito accipi non possit, tamen pro præsentī possumus accipere. Parum enim usitatum est Veritū præteritum. Sed non temerē corrigendi sunt libri. Hic tu.) Conclusio *ὀργιστῆς*, quæ fit uerborum distinctione, *διαστολῆς*: cum aliud uerbum alij rei tribui- mus. Cicero etiam digestionē uocat. dicit nō esse iniuriā factam Cæcilio, sed scelus impeditum. Deinde te ini- iuria.) Tertia pars minoris: in qua ostendit nullam esse iniuriā. Pars prima fuit: Facta tibi est iniuria, sed Sicu- lis maior. Secunda: Non est iniuria, sed impedimentum sceleris. Nunc tertium adfert argumentum, quod non sit iniuria, quia statim cum eo redierit in gra- tiam. Primum tractat *συννεστικός*, alterum *ὀργιστῆς*, tertium hoc *συναγωγικός*. ex adiūctis enim & signis pro- babilibus, probat cum Verre eum rediisse in gratiam: quia in domo Verres postea aliquoties fuerit, quia se- cum Verres cœnauerit. Hinc ille colligitur syllogismus: Qui cum aliquo in gratiam redit, is non potest conque- ri de iniuria sibi facta: Tu Cæcili in gratiam cum Ver- re redijsti: Ergo de iniuria facta conqueri non potes. Valde copiosus est orator in refutanda minore. Vtrū- que.) *ἀλλοιούμα* imperfectū, hoc est, inchoatū: firmum tamen utrinq; quo à signo uenit ad *τεμνύσιον*, hoc est, propriā rei & necessariā notam. Vel redijsti cum eo in gratiam, uel non redijsti in gratiam: Si non redijsti cum eo in gratiā, perfidiosus es in dissimulatione iniuriæ: Si redijsti in gratiā, præuaricator es, scilicet malē accusan- do, ideo legib. puniēdus. Sic multa sunt probabilia, quæ argumentatione fiunt necessaria. Perfidiosum.) ergo nō est tibi credendū. Præuaricatorem.) ergo causa ti- bi nō est cōmittenda. Quid si.) Postrema pars ostēdit nullā esse iniuriā. Causa.) Ratio conquerēdi de iniu- ria. Contra postremā rationē agit. Nisi.) Ratio mi- noris propositionis: An quia Questor fuit, idcirco ac- cusare debeat. Ex loco *ἀναρωτῶν* & consequentiū, atq; etiā repugnantium, refutat hanc rationem. Cæcilius sic argumentatur: Qui necessitudine magistratui est con- iunctus, is debet accusare: Ego Verri coniunctus sum magistratu: Ergo ego accusare eum debeo. Cicero facit syllogismum contrariū: Qui in magistratu simul sunt, illi se mutuo nō accusent: Cæcilius cōiunctus fuit Verri in eodē magistratu: ergo, Cæcilius non debet accusare. Huius syllogismi medium inde sumitur, quod ueteres summam reuerentiam esse minorum magistratuum er- ga maiores uoluerunt. Quod igitur Verres fuerit Que- stor, pro se Cicero utitur uolentē, *βιάσις*. Est enim ar- gumentū ex consequentibus & repugnantibus. Si que- stor eius fuisti, amicus, nō accusator esse debes. Differūt autē inter se accusator & amicus, ac repugnant. Con- tentione.) Propositio contrarij syllogismi *ἀνασυναγω- γικός*. Necessitudinis.) sortis. quæ uos coniungit. In- ferendum periculum.) id est, accusandum. Consequens pro antecede. Etenim.) Probatio maioris proposi- tionis *ἐν περιουσίαις ὑποθετικῶς* *κατ' ἀντίθετον*, id est, propositione sententiæ contrariæ, iuxta Hermogenem. quod ex polit *ἐν βίαις*. Iniurias accepisses.) Non om- nes relationes usitate sunt. Damnum dare & accipere dicimus: item iniuriam accipere, sed dare iniuriā nō est ualde usitatu. Cū uerō.) Sententiā cōtraria, *ἀντίθετον*, quod habet propositionē et redditiōnē, et conclusiōnē. Quam id.) in causa Agonidis. Iniuriā appellas.) resistendo

resistendo tibi in causa Agonidis. Hi statuent.) Conclusio ἀντιθετος και συλλογισμος. Hanc causam.) Agonidis. Violandam.) accusandam: tum enim necessitudo uiolatur cum quis accusatur. Qui si.) ἐπεξεργασια rei eiusdem, id est, expositio ἀντιθετος και ἐπιμολωδ και ὑπόθεσις. quoniam enim uehemens est hæc ratio, ideo repetit eam, ut melius iudicium memorie infingat. Est autē hic pura ὑπόθεσις. nam et propositio antitheti habet ὑπόθεσις, et redditio. Prius ἀντιθετον nō habuit duplicem ὑπόθεσις, mutauit autem σχηματισμὸν. antē enim numero usus est plurali, et modo subiunctiuo: nunc singulari utitur, et indicatiuo modo.

Quare cum.) Conclusio categorica. Sine uituperatione. id est, non potes accusare. At uide.) Redit ad suū syllogismū. Probauit non esse iniuriā, etsi esset iniuria, tamen hic locū non habere, quia Verris Quæstor fuerit Cæcilius. Utitur autē hic probatione uiolēta, plena et absoluta, dum mutat qualitatem affirmatiuam in negatiuam: quam probat primō autoritate maiorum, deinde exemplis. Ac tractat hunc locum ἐπιμολωδ ample, et copiose. de officio quæstoris erga prætorem primum rationibus sententijsq; differit. deinde argumentis pluribus cōfirmat. Omnibus rebus.) innocentia uitæ, orationis ueritate, dicendi facultate. Opinionem.) Opinionem uocat syllogismum non apodicticum, sed dialecticum. Omnes enim probabiles syllogismi sunt dialectici. Tu cum omnibus.) σύγκρισις personarum.

Ego si.) Pars altera συγκρίσεως, quæ habet concessionem. Accusatorem.) scilicet te. Sic enim.) Ratio maioris propositionis, quæ pugnat cum propositione aduersarij. Pugnanti enim sunt, accusare et obseruare. Necessitudinis.) ἀρτίσμιε ἀμικτιε. Est enim necessitudo, necessaria duorum coniunctio. Sortis.) Ut prætoribus sorte obuenebant prouinciæ, sic etiā quæstores sorte dabatur: id quod ex hoc etiā loco colligimus. Prouinciæ.) Interpretatur quod dixit Sortis.

Quamobrem.) Conclusio syllogismi. Ut autem propositiones superiores fuerunt hypothetica, et habuerunt ἀντιθετον: sic etiam conclusio puram habet hypothesein et antitheton. Numero.) loco parentis, pro parente. Cum uerō.) Pars altera antitheti. Si.) etiam si. Iniustū, impiūq;.) Sunt uerba quæ rē ipsam exaggerant. Etenim ista.) Iam uenit ab illa ratione logica ad παραδείγματα. Syllogismus enim fuit: Qui quæstor est, is superiorem suum magistratum ne accuset: Tu quæstor es Verris: Ergo ne accuses eum. Maiorem probauit autoritate maiorum: Maiores uoluerunt Prætorum Quæstori parentis esse loco. Hoc, quia negari posset, exemplis confirmat: et uno in loco tria profert coniuncti: postremum tractat seorsim, et latius, et ad causam præcedentem accommodat. Quæstura.) necessitudo quæstura tuæ. Neq; ferē.) Conclusio inductionis infinita, à qua incipit: exempla enim semper sunt ἐπαυτινά. Cum autem tutum nō sit uniuersale probare per particularia, ab his enim ad illud ascendimus: ideo uel infinite proponendum est, uel præmunienda propositio. Ferē.) Hoc dicit, ne possit dari ὄψασις. Cōtentionē.) diuinationē. Itaq;.) Propositionis probatio. Lucio Philoni.) Hic quæstor fuit, alter prætor. Quorum nemo.) Propositio inductionis, à postremo enim, hoc est à cōclusionē incepit. Repudiatus

est.) à iudicibus. Propter indignitatem.) ἀνάξιον: cum quis non est idoneus. Violandæ necessitudinis.) uiolandi officij, publici muneris. Atque ille Cn. Pompeius.) Hoc exemplum seorsim tractat copiosius, ut confirmet inductionem. ostendit enim ista exempla ad rem pertinere, firma esse, et magna habere præiudicia: idq; facit argumento à maiori ad minus. Si Cn. Pompeius, cui magis licuit (nam à prouincialibus rogatus fuit) repudiatus est: tu etiam repudiandus es, cui minus licet: nam à prouincialibus reijceris. Semper hæc causa.) Propositio syllogismi confirmationis, quem ante proposuerat, nec ἀπαξιωτικὴ και περιφραστικὴ, quæ factæ sunt per idē significantia. Summa est: Honestum est, defendere socios. Est igitur redditus ad primam rationem suæ confirmationis, quæ erat: Quem socij postulant, is accusator esse debet. Sæpe enim oratores, quæ firmissima sunt, primo loco ponunt, et eandem in postremo copiosius repetunt. atque hoc ad τέρψιν pertinet. Maior probatur, quia sociorum causa lex est lata. Est enim hæc eius propositionis ratio προσυλλογισμὸν. Semper.) Propositio loci communis, cuius tres sunt partes. I. Honestum fuit semper. II. Pro socijs. III. Ad periculum accedere. Omnes autem partes oratorum more sunt ornata uerborum ἐπιμολωδ. Sed ut ante simpliciter hanc sententiam tractauit, ita hic eam tractat συλλογιστικῶς atque παραδειγματικῶς. His enim duabus de causis repetitur, non solum memorie gratia. Causa.) hæc defensio. Inimicitias.) causas: quoniam causis inimicitie comparantur. Ad periculum.) accusationem ipsam. Operam.) Ut tria proposuit, sic tria reddit: sunt enim paribus relata paria. Etenim.) ἐπιμολωδ breuis, id est propositio approbatio, ex loco comparationis minoris ad maius: quæ tamen unius sunt generis. Si enim propter res priuatas ad pericula accedere est honestum, etiam honestum est propter respub. Si probabile.) honesta. Duo significat probabile: aliquando id quod est credibile, aliquando id quod probū, id est, honestum est. Suas.) domesticas, priuatas. Honestior.) probabilior. Nuper cū.) Venit rursus ad exempla. Plurimq; enim ab uniuersalibus propositionibus incipit, et descendit ad singularia. Quidam oratores utuntur exemplis, quidam inductionibus, quidam utrumque coniungunt: qui sunt præstantissimi. Probat autem his exemplis, publicas iniurias licere depellere: et adfert exemplum recens, quod magis probat. Fortissimus.) propter uirtutem militarem: innocentissimus, propter uirtutem domesticā, integritatem. Poeta suas ἐπιμολωδ liberas habent, et in rebus etiā tristibus ludunt: sed oratores ad causas accommodat, ut in hoc loco. Pertinet enim hæc laus personæ ad præsentem causam. Achai.) socij Romani. Patronum adoptarunt.) Metaphora à parentibus sumpta, qui liberos adoptant. Dicitur enim de alijs etiam rebus. Sic petitorum erat adoptare accusatorem, iudicium eligere. Est enim adoptare, aliquem nostrorum locum deligere. Etenim cū lex.) Redit ad syllogismi sententias: et utraq; cōiungit ἀποδείξις. Est enim altera confirmationis propositio: Quem socij postulant, is debet accusare. Ratio προσυλλογισμὸν: quoniam am quorum causa lex est lata, pro ijs dicere honestissimū semper fuit. Fecit autē ἀπὸ τῶν ἀξίων: quæ est, quando in uertimus

uertimus rationē propositionū, id est quando rationes preponimus, et propositiones subiungimus. Vide s. Topicor. Aristot. Parata.) cōparata, et lata atq; cōstituta. est enim simplex pro composito. Actore.) defensorum suarum fortunarum, ut deinde uocat. An quod.) Alia approbatio, constat συγκρίσει utriusque partis ac officij. Tractat autem inuidiose oratorum more. Ratio nem enim Cæcilij cum sua ratione cōfert: et se honestè facere, illum inhonestè, propter coniunctionē sortis ostendit. quæ contentio tota est ἰδιωδ, quod mores oratoris bonos, aduersarij uero malos indicat, qui ingratus est magistratui suo superiori. An quod.) Comparationis propositio. Asconius enim Peditanus statū comparatiuū esse dicit. Commemorandū.) Cōmemoratur id, quod solū proponitur: probatur id, cuius etiam ratio offertur. Splendidior.) Splendidum et illustre uocat id, quod est perspicuum. Qui cū Quæstor.) Hæc est ratio Cæcilianæ. ter autem rem eandē proponit, inuidiæ causa. Sors.) Sorte enim obuenebant prouinciæ. Deorum iudicium.) Propter sortem hoc dicit, quæ quasi diuinum quoddam est iudicium. Hominum.) Hoc propter consules dicit. Decernebantur enim prouinciæ à consule et populo: licet sorte et diuinitus obuenerent. An accusaui.) Altera pars et ratio comparationis. Sociorum.) populi Romani. Amicorū.) meorū. Eorū causa.) sociorū, id est publicarum iniuriarum causa. Apud quos fueris.) ut ego apud Siculos. Eum cuius.) id est, in priuata causa. ut Cæcilius Verris. Clarissimi uiri.) Ut sententiā confirmationis primā repetijt, ita etiā hic occupationē exorij renouat ἀντιθετος, id est, qualitate absolutā, quam cōfirmat exemplis seuerissimorū hominū, et cōsuetudine maiorū, et necessitate temporū, quibus se tuetur, quod hoc accusationis genus semper habitum sit honestissimum, semper salutare reipub. Clarissimi uiri.) Exemplorū propositio est, quæ ἀπόδειξις, id est, adiunctionem habet. Addit enim, socios: estq; testimonium generale, atq; infinitū θετικόν. Temporibus opt.) Vocat optima tempora, in quibus non solum respub. floruit, sed uirtus etiam culta fuit. Amplissimum.) Ad dignitatem pertinet. Pulcherrimum.) Ad honestatem pertinet. Hoc sibi.) ἀπόδειξις, facta ad propositionem. Ostendit non solum honestum esse socios defendere, sed etiā hospites et clientes. Sunt autem clientes, qui sunt in nostro patrociniō. M. Catonem.) Iam exempla ponit. tribuit autem tria magna Catoni. 1. δωδεις est. 2. glorie. 3. ἀρετῆς. Ostendit hanc causam pertinere ad publicum iudicium, et utilitatem. et amissam ueterē consuetudinem restitui debere, propter utilitates publicas, contendit. Clarissimum uirum.) Claritas uirtutis est præmium: primum effectum, ortum à uirtute ponit, deinde causam. Dicim dixisse.) in ius uocasse. Neq; enim magis.) Id ad ἀναβολῶν uenit, quæ est, quando aliquid copiosius exaggeramus, et interpretamur iniquius. Repetita.) Repetitur aliquid ab inferiore ordine, refertur à magistratu. Sociorum querimonie.) Hispanorum. Venit rursus ad exemplorum probationem. Inertissimum.) diligentissimum et prudentissimum M. Catonem. Hoc timent.) Redit rursus ad calumniam, et excitationem iudicis. et facit ἐπιμολωδ. Homines.) famosi et nocentes. In rebus malis, et misere

ris, hoc uocabulo utitur: in honestis, uocabulo uiri. Laborant.) solliciti sunt. Hoc institui.) Institui dicitur, quod recens inchoatur. Instituium nondum usurpata, referimus antea usurpata. Serpere.) id est, à multis usurpari. Prodire.) à populo confirmari: sunt metaphoræ. Honestissimos.) Honesti dicuntur non solū propter bona animi, sed etiam propter corporis et fortunæ bona. Non imperitos.) ἀεικνῶν et acerbum. Digno ostendit Cæciliū et quadruplatores. Adole scētulos.) Horum erat olim accusare nocentes. Primus enim gradus erat ad rempublicam accedendi. Viri autem solum defendebant. Cicero uerō etiam uiros accusare debere ostendit. Cuius consuetudinis.) Redit ad exempla. Non poenitebat.) id est, non paruus usus uidebatur apud patres. Sic Virgil. Ne te poeniteat calamo triuuisse labellum: id est, ne parum tibi uideatur. Consuetudinis atq; instituti.) Hoc autorem habet, illa autem caret. Addit hoc, ut ostendat rem consilio confirmatam, et comprobatam. Atq; instituti.) ἐπαυτινῶν est, pro, imò instituti. Princeps fuit.) Princeps senatus est, qui primus sententiam rogat, aut rogatur: qui dignitate et autoritate in senatu præstat. Aquilium.) scilicet reum repetundarum, ut ait Asconius. Subscriptore.) Subscriptores erant, ut dixi antē etiam, qui acta obseruabant et notabant, et ex ipsis monebant accusatorem. Nec solum chartarum, sed etiā fidei erant obseruatores atq; custodes: nunc uocamus aduocatos. Virtute, fortuna.) Ostendit, quibus rebus Africani amplitudo constiterit. Amplissimis.) Legendū est amplissimus. Censor.) scilicet semel. Bis consul.) Asconius dicit ante secundum consulatum accusatum esse hunc ab Africano: ut uideatur legisse, Antequam bis consul, et c. Sed priorem lectionem malo. Iure tum florebat.) ἐπιμολωδ subiungit: id est, laudē ac commoda huius consuetudinis atq; instituti, per conglobationem consequentium et effectorum. Tria autē ostendit bona, quæ eam consecuta sunt consuetudinem, atq; institutum. Nemo.) Accommodatio huius loci ad præsentē causam, suamq; personam. Redit enim iam ad se, et argumēto maioris ad minus probat, sibi quoq; licere, quod tum P. Africano et P. Lentulo uiris amplissimis licuit. Paruis opibus.) Hoc opponitur amplitudini. Quid sibi.) Exponit calumniam iniquorum suorum ἐπιμολωδ. Iste.) Cicero. Ego uerō.) Hoc loco aperte negat id quod intenditur, scilicet quod sit inhonestum accusare nocentes. Est autem locus uehementior factus significatione et comparatione cuento rum. Talis etiam sententia pro Quintio et pro S. Roscio fuit, sed hic est moderatior. Non habet magnos motus hæc oratio, ut in deliberatiuis causis fit. nemo enim in periculo uitæ uersatur, sed solum oratione leditur Cæcilius. Aetatis.) Erat uirilis etatis tū Cicero. Superioris.) senectutis. locus est comparatorum: Si licet seni accusare, licet etiam uiro: Si licet consuli, licet etiam ædili. Nam si illi nō est inhonestum, nec erit huic inhonestū. Miseras.) innocentes. Et profectō.) Hic ostendit pericula, quæ futura sint, nisi mos ille antiquus reuocetur. Est igitur ἐπιμολωδ, comminatio et territatio oratoria. Ostendit utile esse uiros bonos, non autē malos accusare. Aegrotæ.) Aegrotæ respub. est, onerata malis ciuibus: desperata, quæ malis ciuibus ferē est d oppressa.

oppressa. Homines.) Ostendit nunc remediū, & tres accusatoris uirtutes requirit, ut sit integer te purus sceleris, ut sit honestus, & auctoritatem habeat, ut sit diligens. Medicina.) Hodie ipsam artem sic uocant, & apud ueteres quoq; sepe ita usurpabatur, sed accipitur etiam apud Latinos pro eo quod Græci φάρμακον appellant. Vt in oratione Quintiana dixit medicinam facere, pro adhibere remedium. Nulla salus.) Propositio perorationis, qua aditum sibi facit ad finem causæ suæ. De laude.) diligentia. De honore.) auctoritatis. Fama.) integritatis & honestatis. De capite.) Caput uitæ est & famæ atq; infamie, fortuna bonorū.

Existimationis.) id est, famæ. Quamobrem.) Peroratio, quæ eandem propè habet methodum, quam habuit principium. Vt autè repetijt occupationē, ita hinc repetijt comparationem, ἀντιπαράθεσιν. Motus non est uehemens, sed habet sententias, quæ ad beneuolentiam & amorem suum pertinent, dum ostendit sibi uitam laboriosè & honestè esse actam. Est igitur hæc oratio omnino rotunda. Ab occupatione enim & comparatione incipit, & in ipsa desinit. Opinio.) existimatio bona. Expectatio.) id est, nulla laus. Collocatio.) comparatā: sic etiā dicimus colligere gratiam.

Reliqui tēporis.) reliquorū honorū. Non minus.) Legendum est, nō nimis. dicit aut non nimis seuerè, pro non seuerè. Scueritas, auctoritatis est: accuratio, sollicitudinis: diligentia, laboris. Facit hinc incrementū descendendo. Non enim augendo solū sit incrementū, sed etiā descendendo. Offensione.) hominū, si scilicet condemnentur, sinuenciat esse calumniator. De ueteribus ornamentis.) quæ nulla sunt. Flagitiosissimè.) Flagitium turpitudinis causa est efficiens. A nobis.) Altera comparationis pars est, de se enim loquitur, & in se esse ea ostendit, quæ aduersario deesse dixit. Obsides.) uxore, liberos, affines, & amicos. Recuperare.) Hoc propter Siculos dicit. Incolumes.) Propter liberos, uxore & amicos hoc dicit. Honorē.) τιμὴν, magistratū, aedilitatem. Spem.) maiorū honorū, cōsularis. Vigilij.) diligentia & sollicitudine, quæ in aduersario deesse ostendit. Tantulum.) Si uel modicè errauerimus, si deprehendar esse calumniator. Estq; rursus ἀντιπαράθεσιν. Collecta sunt.) scilicet existimatio, fauor, spes. Quapropter.) Conclusio summa, quæ se iudicibus probat & commendat. tribuit enim sibi pulcherrimas uirtutes: in fide est ueritas, qua metus præuaticationis tollitur: in diligentia labor, in consilio prudentia: in auctoritate, quam hic honestam rationem uocat, est seueritas. Diligere.) Malo legere, deligere. Vos si.) ἐπιπαύεις. Cōminatur enim iudicibus indignationem populi, si contra se iudicent: & simul se illis commendat. Hos enim duos aculeos in eorum animis relinquit. Atq; ita absoluta hæc est actio: quæ quidem generis est iudicialis, sed tamen cum deliberationibus communicat: quoniā ἀσπίς habet παράταξιν rei futuræ, uter accusator constitui debeat.

IN SECUNDAM CLERONIS ORATIONEM CONTRA C. VERREM, Q. ASCONII PEDIANI COMMENTATIO.

Isto Cecilio, & accusatione ad se delata, Cicero, cum inquisitionis tēpus in Sicilia postulasset dies CX. & cū filio patris sui Tullij totam provinciam colligendis literis in Verre, & denunciandis testimonijs peragrasset diebus L. quia pedestre iter ex Sicilia & propter fugiuos, & propter Verres insidias dubitabat, à Vibone transijt. tū repente adueniens, cum uideret id agi, ut à Glabrione Prætoris, & ab ijs iudicibus qui tunc erant, ad alium annum, alijq; Prætorē res tota transiret, eripereturq; sibi reus patrociniō Hortensij ac Metelli, qui tunc Consules futuri erant, (per hos enim Verres eludendi iudicij fiducia sumpserat) hoc cōmentus est rationis, ut orationē longā præmitteret, neq; in criminibus declamatione cum mulandis tempus absumeret, sed tamūmodo citaret testes ad unūquodq; crimen expositū, & eos Hortensio interrogandos daret, qua arte ita est fatigatus Hortensius, ut nihil, contra quod diceret inueniret, ipse etiam Verres, desperato patrociniō, sua sponte discederet in exiliū. hoc igitur laborat in oratione hac tota Tullius, ut ostendat, non dolo, nec astutia, sed necessitate facere id quod fecit: & magis aduersariorum fraudib; occurrat, quam ut ipse sit captiosus. uult enim, ut diximus, omnne hoc tēpus, quod est ante Cal. Ian. dispensare in totius causæ actionē, ne ad alium Prætorē aliosq; iudices nouis Consulib; ueniendū sit. Toto igitur hoc libro exhortatio iudicū cōtinetur ad uerè iudicandū: minime aduersarios diriguntur, omnia tentantes ad corrupendum iudicium: & expositiones Ciceronis consilij sui iudicib; exhibentur, quas intractas & cōmūter breuitas quoq; obijciendorum criminū mira arte cōficitur. Status, quantum ad crimina causæ repetundarum pertinet, coniectura multiplex inest omnibus libris. quantum ad specialem intentionem libri huius refertur, causa ne gottialis extra scriptum in particula iuris est cōstituta. inducitur enim postulatio de agēdi nouo genere: siquidem petit permitti sibi non uti oratione perpetua, sed breuiter crimina proponere, & ad singula testes dare. Sunt autem capita orationis hæc: an talis reus, cuius damnatio profit reipublicæ: an talia & tam manifesta crimina ad patrociniū desperandum: an huiusmodi ab eo & ab eius suffragatoribus & dicta & facta ad eludendam accusationem, ut nouo genere sit agēdum Tullio. quarum rerum quasi per narrationem facit demonstrationē. Expositio consilij sui, ut cum iudicibus deliberatio, uidetur inducta: in qua ostenditur certandum cum Hortensio astutia, non utendo horis omnibus ad dicendum, ad tollendam, si fieri possit, compendationem, per testes crimina comprobando. facit hoc Cicero, ut hæc res non solum compendio et breuitate moram temporis tollat, sed etiam circa artificium dicendi breuitatem etiam in hac parte uim oratoris ostēdat. Qui cōcionibus Quintianū dicit Tribunū pl. qui ueneficij reū Oppianicū Cluētio accusatore defendens

defendens, uel stus erat illo damnato. Legibus aut L. Aureliū Cottā Prætorē significat; qui legē promulgat de restituendis iudicij equestri ordini. Depeculatorē ararij.) sub Carbone Consule, cū Quæstor esset. Peculator aut, qui furtū facit pecuniæ publicæ. Vexatorē Asiæ.) sub Dolabella, cū Legatus ei, & pro Quæstore esset, mortuo Mallole. Prædonē iur. urb.) in prætura urbana, quam Sicilia secuta est, de qua nūc accusatur.

Cū multa mihi à C. Verre terra mariq; insidia.) Aliàs significat insidias, quæ uitæ eius factæ sunt: aliàs, quæ in tegetati & existimationi. nā uult intelligi, etiā præmia sibi præuaticationis ostentauisse Verrem: sed terra mariq; insidias factas, significat. Ordini, nomini deniq; senatorio.) Ordini insidiatur, ne dignitas iudicandi ordinem sequatur, detectis in corruptione iudicantibus: nomini, ne senatoriū nomen honori sit, sed potius ignominia. senatorio enim bis subauditur, & senatorio ordini, et nomini senatorio. Semel ait se in uita per.) Consumaciā Verres præcipit. nam semel uiciniū est ad penē nunquā. ex eodē sensu est, quod semel in uita risisse Crassum scribit Lucilius, unde Virgilius mihi uidetur dixisse, Tū primum nostri Caciū uidere timentē. Tum cū à me reus factus.) Quid est reum fieri, nisi apud Prætorē legib; interrogari? Cū enim in ius uetum esset, dicebat accusator apud Prætorē reo, Aio te Siculos spoliaste. si tacuisset, is ei astimabatur, ut uictor: si negasset, pecebatur à magistratu dies inquirendorum eius criminū, & instituebatur accusatio. Diem.) Dies seximino genere tēpus: & ideo diminutiue dicebatur breue tempus & mora. Dies horarū XII generis masculini est: unde hodie dicimus, quasi hoc die. petijt aut Tullius C & X dies: Rupilius, siue Oppius, suppositus à Verre, C & VII petijt. Inuenit iste, qui sibi in Ach.) Alij hunc Rupiliū, alij Oppiū putant: sunt qui Rupiliū dicunt accusatorē, Oppiū reum: alij Q. Metellū Nepotē accusatorem, Curionē reum. Moris aut fuerat, ut agēdi dies priori prior daretur, itaq; si omni tēpore postulato usus esset ad inquisitionem Tullius, futurū erat, ut prior locus ad agendum daretur ei qui biduo breuiorē diem postulauerat. cuius accusationis interposita de industria mora, cum Verres ad alios Consules distulisset. Cum pub. auctoritatibus.) publicis literis. Perdita, profligataq;.) Peius uoluit esse profligata, quam perdita. est enim perditū, quod inueniri non potest: profligatū, quod potest. Tempus emisit.) id est, dilationē temporis impetrasse. Iudiciū autem suū debemus intelligere, sibi apū: & cōtrario ait, alienū tempus offenderat. Quod si nō modò in causa.) per innocentiam. Honesto præsidio.) per cōpensationem criminū auctoritate dicentis. Aut in alicuius eloq;.) Acerbè in Hortensium, què corruptione iudicium, nō eloquentia sua, dicit esse confisum. Gratia.) amicorū plurimorū, quibus defensoribus uteretur. Deligeretur ex senatu, qui reus fieret.) Oppius, uel Curio. Hoc Prætorē.) Glabrione scilicet. Hoc consilio.) lectissimorū ex omni numero senatorum iudicū. Quod populū R. in reiectione iudicū.) Ex ijs quos renuit, intellectū est, eos iudices habere uelle, quos corrupti posse consideret. Ni si Cn. Carbonē.) Carbo, Mariane partis dux, idēq; Cōsul, desertus Arimini est à Quæstore suo Verre: spoliatus pecunia publica, quam Quæstor in exercitu de arario sumpserat, cū ad Syllā ille transiret proditor partiū

Marianarū. Cuius legatio.) Legatus per has provincias Dolabella Procōsulis fuit, & pro Quæstore, Mallole mortuo: eiusdēq; in iudicio, cū accusaretur, proditor fuit. In inuidiā suis mal. adduxit.) Propter sua scelera, inqt, tū fecit inuidiosum reū. Oppugnauit, et prodidit.) Peius prodere, q̄ oppugnare: propterea quod oppugnare inimici, & hostis officij est: pro odere grauius, cum ad eos qui amici esse debent, referatur hoc uerbum.

Cuius Prætura urbana, &c.) Quemadmodū hic dicit, sic diuisa sunt crimina huius Præturæ urbanæ, scilicet iuris dicundi, sartorumq; tectorum. Contra omnium instituta.) Qui Prætores urbani ante se fuerunt, sunt aut instituta Prætorū in decretis interponēdis, ad iudicandisq; causis. Ita uexauit, ac perdidit.) Nimirum uexauit, ingētis calamitatis usum significat. nā & ipse suprā sic ait: Populata, uexata, funditus euerse provincie. Virgilius, Cædida succinctā latratibus inguina mōstris Dulychias uexasse rates. Ex aratorū bonis.) Aratores frumēti de cimā dare populo Romano solent. hos nō una atq; altera, sed tribus amplis decimis per mancipēs à se subornatos, id est, publicanos, qui decumani uocantur, Verres exhaust. Socij fidelis.) in host. num. existimati.) Hic locus crimina cōtinet in ea oratione, quæ inscribitur de supplicijs. Absentes rei facti.) Vt Sthenius, & Heraclius.

Partim regū locupletis.) Agathoclis, aut Hieronis, Sicilia regū. Nostrorū imp.) Scipionis, & Marcelli. dedit Marcellus, reddidit ex Africa Scipio. In stupris uero.) De Cleomentis uxore dicit. Proponit inania mihi nob.) Vt Curionis, & Metellorū trū, Hortensij, & Scipionis. hi enim Verri palam suffragabatur. Aliud quiddā diu machinetur.) dilationē accusationis, & corruptionem iudicij. Redemptio est huius iudicij facta.) Sic quiddā accipiunt, quasi hoc dicat Cicero, corrupti sunt isti iudices. nō hoc dicit, sed ait artifices quosdā corruptorū iudicū pactos esse cum Verre, & redemisse semel omnē procurationē iudicij corrupendi suo periculo, absolutioisq; præstāda. Ea mansit in conditione.) Hic est sensus, de pacto inquit, & promissione iudicū. sed postquā reiecti sunt iudices, displicuit totū negotium redemptoribus, & resilierunt à conditione ac pacto. Renūciata est tota cōductio.) Renūciatio dicitur recusatio eius rei, quæ in pactū & promissione uenerat. Libelli nominū uestrorū.) Moris erat, celebratā iudicū reiectione, & haberi in officio Prætoris, & in arca reponi nominā iudicū selectorū. reiectio aut idcirco dicitur, quia cum multi iudices in cōsilio cum Prætoris suo iudicaturi essēt, qui quæ sitor fuisset in publica causa: uerbi gratia, repetitū darū, ambitus, maiestatis: necesse fuerat eos primū de curia senatoria cōscribi, cum senatus iudicaret: deinde in urnā sortitō mitti, ut de pluribus necessarius numerus cōfici posset: tertio, id est post urnā, permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero reiciant, quos putauerint sibi aut inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore. solet autē ex moribus ac fama iudicū illorum quos aut reiciebat, aut retinebant, uolūtatis coniecturā facere populus quis causæ suæ considerare, quis corrumpere iudices uellet. reiectio ne celebrata, in eorū locum qui reiecti fuerant, sub sortie batur Prætor alios, quibus ille iudicū legitimus numerus cōpleretur. prima enim sortitio dicebatur. his perfectis, iurabāt in leges iudices, ut obstricti religione iudicarent. cum iurasset omnes præter ipsum Prætorē, nomina eorū

libellis, ut supra diximus, consignabantur, & ubiq; habeantur, ne pro selectis iudicibus, ut fit in multitudine, aliqui suppositi corruptissimè iudicaret, itaq; et * Prætoris tribunal ut considerent iudicatur Prætori suo. Nullo nota, nullus color, etc.) Est hæc Cicero, quia contra Hortensium profuit, sepius repetat: tamè, in qua causa, et à quo, et quo modo hæc facta sint, meminimus in Diuinatione narraffe. Illud factum tamen animaduertendum, quod allini sordes non tabulis, sed sententijs, figuratè dixit. Ex alacris, atq; lato.) Alacris, siue alacer, ut trug; enim dicitur, is qui uiget sensibus uniuersis: quod est indicium erecti animi, atq; sublimis. nam è contrario laecer dicitur, amputatis corpore sensuum mēbris, hoc est, auribus, oculis ue, quæ ad animum sepe transferuntur: ut plerunq; afflicto animo sensibus non utamur erectis. sic alacer dicitur is, cui omnis sensus in loco suo quisq; * de gat ui sunt & intenti, ut uultu indicet adesse animū non sincerū sensibus suis: qua re cognita, illud quoq; intelligitur, aliud esse alacré, aliud letū. Sunt qui alacré festinantē & properū dici putant, quasi alis acrem. Comitij cōsularibus.) Sunt etiam adilitia, et prætoria, & tribunitia comitia. Ecce aut.) Propriū hoc Ciceronis est in rebus improuisis, quod cum cura Virgilius & legit, & trāstulit: ut, Ecce autē gemini à Tenedo. Eadem illa uetera cōsilia.) corrupendi iudicij. Per eosdem.) per supra dictos redēptores cōductoresq; facinoris istius. C. Curio, quē ego.) Quæri solet, cur hoc de Hortensio, cur de alijs non dicat. quia nemo solebat precari ueniam ueteres de eorū cōpellatione nuda, quos negotiū tangeret. Curionē aut patrem dicit. Tam apertè, palamq; dixisset.) Apertè, ad uerba pertinet non obscura: palam, ad præsentium multitudinem, & qualitatem frequentis loci. Ad ipsum fornix Fabianū.) Fornix Fabianus arcus est iuxta Regiam, in Sacra uita, à Fabio Censore constructus, qui à deuictis Allobrogibus, Allobrox cognominatus est: ibique statua eius posita propterea est. Apertè iam, ac perspicuè nulla.) Non ex sua persona hoc dicit Tullius: nā esset offensum. Quod tota Sicilia, omnes Sicili, omnes negotiatores.) ἐπεὶ ἕρην οἰς: ut, qdqd subiectū est, intelligatur eius esse, quod dixit, tota Sicilia. In unius potestate.) Hortensij scilicet. Non tenebimus iudicia.) Finxit dicere, non tenebimus iudicia, mollius scilicet, quā si populares fingeret dicētes, auferemus à senatu iudicia. Istius perditū letitia.) Verris. Hominis amplij. gratulatio.) C. Curionis. Et M. Metello obtigisset, ut is de pecunijs repetūdis.) Sorte obuenebat unicuiq; Prætori. hic ergo M. Metellus amicus Verris, successurus Glabrioni fuerat. Fiscos cōplures.) Sporta, sportula, sportella, nummum sunt receptacula: & sacci, sacculi, saccelli, & crumene & uelle-reæ, & scortæ, & mantica, & marsupia. ita fisci, fiscina, fiscella, sparteæ, sunt utensilia ad maioris summe pecunias capiēdas. Vnde qd maior summa est pecunie publicæ, qd priuata, ut pro * cōsū priuato ærarium dicitur pro loculis, et arca thesauri pro sacculo fisco, unde fisco pecunia publicæ, et cōfiscare dici solet. Illis diebus paucis, cum Prætores desig.) Accusatio cœpta est Nonis Augustis, & comitia cōsularia fuerūt VI. Cal. Augusti. nec multo post sortitio Prætorum fuit, celebratis eorundem comitijs. A quodam senatore ad equitem Rom.) Horum nomina nonnulli ponūt ineptè, quasi certū sit,

quod dicitur, & non de industria fingatur à Tullio ad inuidiam aduersariorum, & sui defensionem: quia cogitur nouo modo causam agere horis breuioribus, quā mos est accusatoribus: itaq; suspicatur senatore, alij Cras sum, alij Hortensium. Equitem Rom.) Alij neminē proferunt, alij Publiū quēdam, temporibus illis in diuidenda pecunia populo famosissimum. pecunia Siciliensis, est ex Sicilia prædationibus capta. Comitiorū meorum nomine.) ut ego Acilitate deijcerer, quam petebā. post consularia enim & prætoria comitia, adilitia sequebantur. comitiorum autem meorū nomine addidit, ut ostenderet, excepta hac pecunia totam corruptionem iudicij destitutam esse. Qui se omnia mea causa debere arbitrantur.) Locutio pro plena habetur: sed si quæras, quod integrum est: deest facere. ut sit, omnia facere. & bene omnia protulit, ut hæc proditio secreti alteri propter amicitiam uideatur esse suscepta. Diuisores omnium tribuum.) Vtrum legitimos habet omnes tribus diuisores suos, quos Plautus magistrōs curiarum in Augularia uocat his uerbis, Nam noster, nostre qui est magister curiæ, Diuidere argenti nummos dixit in uiros: an diuisores, criminis nomen est? sed si hoc esset, nō sibi unū ex ijs carum esse dixisset. Cum ipse Prætorum petisset.) Ostendit Verrē non gratis factū fuisse Prætorum urbanum, & alterū Metellum, Prætorum Sicilia, pecunia Verris similiter meruisse Prætorum. C. Verrē Romilia.) C. Verrem nomen est proprium. Romilia nomē est tribus, ablatiui casus: ut sit, ex Romilia. tribus enim urbana rusticæq; omnes XXXV numerantur: ex quibus aliquam necesse est, cuiusq; ordinis fuerit, cuius Romanus obtineat. moris autem fuit, cum aliquis cuius Romanus ostendendus esset, significaretur aut à prænomine suo, aut à nomine, aut à cognomine, aut à cognatione, aut à tribu in qua censeretur, aut à curia, aut à censu, si erat senator, eques ue Roman. sic alibi ait, L. Claudius Palatina. Patris istius discipulū.) tanquā diuisorū magistri. Istius.) Verris scilicet. Ex optima.) Ironia est. Urgebant comitia.) hæ sunt res maxime. Urgebant comitia, instabat iudicium, fisci minabantur.) Exquisitè dictum. Agere, quod ad iudicium pertinebat, liberè.) Vel occupatione in petendo honore, uel quia accusatio libertatem uel minas exigat. petitio blandimenta et preces. Minari deniq; diuisoribus, ratio nō erat.) Curenim minarer, inquit, accusatoribus, uel diuisoribus, quos accusatione Verris impeditus accusare nō possem, id ipsumq; illi callidi homines intelligerent? Districtū, atq; obligatum.) Districtus potest et sine uinculis in diuersum manu ducentium ferri: obligatus etiā nodis uinculorū in loco intelligitur. Plus est ergo obligatū esse qd districtum. Qui quamobrem arceserentur.) Bene interposuit hæc ad causam non ueniendi. nam sine hac ad designatū Consulē, Siculos nō uenisse, contumacia uideretur. sanè & hic, & in primo capite Verrinarū animaduertitur inconsequens locutio, similisq; solacissimè si quidem non uenisse, legeris: nam si, non uenissent legeris, error non erit. Cæterorum hoc anno.) Crimino se, ut supra diximus, in Hortensium, Metellosq; Cum filio blando, & gratioso.) Feminis, ac maximo meretricibus amicitie conueniunt: gratia uerò quæ potest in adolescentibus esse sine infamia: gratiam enim amicorum copiam modò dicit. Appellare.) quasi familiares. Et conuenire.)

conuenire.) quasi de promissorū debito. Intellectum & animaduersum.) Intelligitur aliquid argumētis, animaduertitur sensibus præsentis animo utētib; plerunque enim aduertimus rem aliquā oculis, aut quouis sensu corporis, sine animi intētionē. ergo plus est animaduersum, qd intellectu. an, ab alijs intellectu, ab alijs animaduersum, intelligi potest: quod si est, rursus plus erit intelligere, qd animaduertere. Ut cuius diuitiæ me.) Magna emphasi diuitias dixit. et significat breuiter, etiā sibi præmia præuaricationis oblata, sed frustra. Sed etiā Q. Metellū.) Subaudi, Consulē. & ne error sit in nominibus, tenere uos oportet, tres Metellos esse: unū Consulē cum Hortensio, alterū in urbe Quæsitore dæpe cuius repetūdis, tertium Sicilia Prætorum. Dedit enim prærogatiuā suæ uolūtatis eiusmodi.) Dilogia dicitur figura, cum ambigū dictū duas res significat. nā prærogatiua præter iustū integrūq; beneficiū aut dictum, aut factum aliquid significat liberalius ab eo, qui nobis bene facturus est. & rursus, prærogatiua sunt tribus, quæ primæ suffragiū ferūt ante iure uocatas. Mos enim fuerat, quo facilius in comitijs cōcordia populi firmaretur, bina omnino de iisdē cādūdati comitia fieri: quorū tribus primæ prærogatiua dicebatur, quod primæ rogaretur, quos uellet Cōsules fieri: secundæ, iure uocata, quod in his, sequente populo, ut sepe contigit, prærogatiuarū uoluntatem, iure omnia compleretur. Hoc igitur dicit Cicero, uocādo ad se Metellū Siculos, & eos minis deterrendo ab accusatione Verris, prope omne beneficiū, corruptarum à se tribuū Verris pecunia, persoluisse. Vult enim, illū Verris pecunia Consulē factū intelligi. An me taciturū.) Est hic epithetapen sibi non emēdatio dicti atrocissimi, sed confirmatio ponitur rectè dixisse, causa subiecta cum quadā acrimonia. Arcesit alter Cōsul designatus Siculos.) Hic est prærogatiua, quam Metellus Verri pro prærogatiuis reddidit. nam huius rei fuerat dilata narratio. Prouisum.) Quo modo, si comitiorum sortis atq; fortuna est: sed uult totū pecuniā Siciliensi, hoc est, corruptis à Verre tribubus, esse confectū. Te non fato, ut cæteros ex uestra familia.) Dictū faciet & cōtumeliose in Metellos. antiquū Neuij est: Fato Metelli Romæ fiunt Cōsules. cui tunc Metellus Cōsul iratus, uersu responderat senario hypercatalecto, qui & Saturnius dicitur: Dabunt malū Metelli Neuij poetæ. de qua parodia subtiliter Cicero dixit, Te non fato, ut cæteros ex uestra familia. Quæsitore.) Prætor de pecunijs repetūdis quæstionē exercens. nam propriè Quæsitores dicuntur criminalium quæstionū. ut Virgilius, Quæsitore Minos urbanam mouet. Duo igitur Cōsules.) Q. Hortensius, Q. Metellus. Quæsitore.) M. Metellus. Nimum diligenter.) Hæc est artificiosa laudatio iudicis, sine suspitione affectationis, & tamen efficax ad beneuolentiā. qui aut diligetem utuperare non poterat, pro crimine addidit Nimum. Terentius, Ne quid nimis. M. Cæsonius.) Designatus Aedilis cū Tullio, & ideo nō iudicaturus, quia & Aedilis & iudicis partes sustinere non poterat uno tempore. ut aut sagacem integritatem eius ostenderet, non dixit, Quod corrupamur: sed, conemur corrupere: & nō Aperta & plana corruptione, sed Aliqua, id est, uel exigua. Iuniano cōsilio.) Iunius Quæsitore fuit in Cluētij causa Verre Prætor, in qua cum Oppiani-

cus damnatus esset, defensor Oppianici Tribunus pl. Quintius rem in inuidiā adduxit, cū diceret pecuniā in iudicio fuisse uersatam: & cum incertū esset, ex qua parte esset profecta, populus Romanus non credidit ab Oppianico datā. quia dānatus erat, & errore multorū in falso crimine Cluētius fuit. hic ergo Cæsonius, dānatis alijs iudicibus, nō modò innocēs pronūciatus est: sed etiam ex ijs fuit, qui illa crimina Staleni, & Bulbi, & Gutte, & cæterorū iudicū detexerūt, cū Verres quoque turbatus subiectos iudices esse diceret, & interpolatos libellos sortitionis iudicum, quos libellos ipse obfignauerat. Magistratū ineat necesse est Nonis Decembris.) eo die Tribunus pl. futurus. Ex acerrima equestri illa familia.) Nouo modo laudē ab ignobilitate quæsiuit, more suo laudās equites Romanos, & maxime, quia cū iudicaret, sine infamia se gesserunt. L. Cassius cum ad cæteras res.) Inde sunt leges Cassiæ tabellariæ de suffragijs liberè ferēdis, non uoce, sed tabula. ille ille Cassius, qui cognoscēdis criminalibus causis in primis quærendum esse dicebat, Cui bono. Homines ueteres.) graues, & seueri. & uide figuratè singulis additā laudē ex ore aduersarij, ueluti ostendētis, cur sibi isti omnes displiceāt. Tribuni militares.) Tribunorū militariū duo genera, primū eorū qui Rufuli dicuntur. hi in exercitu creari solēt. alij sunt Comitiati, qui Romæ comitijs designantur. Subfortiemur etiā.) Mirè ostēdit securitatem rei, tanquā ipse sit omnia facturus. Nonæ Sextiles.) Sextiles, Augustæ. Quintiles, Iuliæ: nōdum enim nomina de Imperatoribus sumpserat: propter quā mutationē nominum Virgilius ait, Et incipient magni procedere menses. hæc tota argumētatione significat Cicero bis accusare se non posse, si accusandi consuetudinem seruare uoluerit, nō seruire breuitati. Ludos uotiuos.) Hos Pōpeius uouerat, si Sertoriū superasset. Deinde cōtinuō Romani sequuntur.) Romani ludi sub regibus instituti sunt, magniq; appellati, quod magnis impensis dati sunt: tūc enim primum ludis impensa sunt ducenta millia nummum. alij ideo magnos ludos dictos putant, quod Conso, consiliorū secretorū Deo, id est, Neptuno laticū regi & rerum conditarū, & dijs magnis, id est, laribus urbis Romæ, dati sunt: quibus aiunt raptas Sabinas esse. ut uideatur propter hoc dicere Virgilius, Magnis Circensib. actis. nā et Circēs ludi sunt. Deinde se ducturos.) dilaturos, morā facturos. Dicēdo.) lōga oratione. Excusando.) cur interdum non dicāt. admittebatur enim excusationes multæ etiā pro reo, aut occupationis alicuius, aut male ualitudinis. Ad ludos Victoriæ.) Hos Sylla instituit bello ciuili uictor. Secundū quos plebeij ludi.) Quos exactis regibus pro libertate plebis fecerūt, aut pro reconciliatone plebis post secessionē in Auentinū. Quē ego hominē.) Metellū scilicet: in cuius locū subfortiendū iudicē, ex persona Verris supra dixerat, qd Prætor futurus sit ex Cal. Ian. qui nūc in iudicū numero est. Iurato suā.) Cum iudex sit Metellus, tabellam iudiciariā iuratus accipiet: cū Prætor fuerit, & non iurabit, quia non est iuris, & in potestate habebit tabellas omnium iudicū. Id enim cōsiliū mihi profectō taciti dabit. Sermocinatio ista nō decet iudicū grauitatē: ideo Taciti dixit. sic agit aut, ut ostēdat se nō debere horis legitimis abuti bis ad accusandū Verrē, cum possit prima actione testimo-

nijis uti tātum. Perficiam, ut nemo unquā paratior.)
q̄ ego uenerim scilicet. nunc illud est quod postea dicet,
in alia tēpora referuemus, id est, in secundā actionem.

Auctoritatibus.) cōfirmationibus eloquētiae scilicet.
Ex istius tēpore, & causa) Sēsus est: non ingenij tui
est, quod cōtra me malitiose exis: sed hoc ita expetit tē
pus huius, hoc est periculū Verris, et mala causa, quam
suscepisti. Secūdu bīnos ludos.) Post bīnos ludos, uo
tios, ac Romanos. Ante primos ludos comp.) Id est,
me & te dixisse profitēs, cōperēdinationis iudicibus
faciā potestātē. Astuta.) urbana: etenim urbs & v̄o di
citur. Terētius, An in astu uenit? Cupiditas.) Corrup
tionē iudicū significat. In q̄busdā iudicijs.) Terētij Var
ronis: ubi discoloribus ceris usus est, et ubi, ut supra di
ximus, elusit nobiles pueros. Afidū.) molestū, addi
tū. Ex eo loco, ex quo.) de Rostris scilicet. Hoc mu
nus Aedilitatis.) Allusit ad ambiguitatem muneris, &
Verris nomē bestia preferētis. Qui aut deponere etc.)
Deponitur in sequestri: accipitur ab eo q̄ corrūpitur:
recipitur, id est, promittitur, ab eo qui pro iudicaturō
spondet: pollicetur, q̄ apud se dicit aut premiū, aut sen
tētia potestātē esse. sequestres sunt, apud quos pecunia
deponitur: interpretes, p̄ quos inducitur pactio. Inter
X. annos.) Rectē dixit. hoc enim tēpus, quo senatus iu
dicat, uictore Sylla ab ordine equitum transferēte iudi
cia. Annos propē L.) Tanto enim ferē tēpore equester
ordo iudicauit, lege Sēpronij. Sublata populi Romā
ni potestāte.) scilicet sublata prouocatione ad populū,
hoc est, a Tribunis pl. Q. Calidijs damnatus dixerit.)
Q. Calidius, M. Calidij oratoris pater, ex Prætura Hi
spaniēsi accusatus a Gallio, pro quo postea Cicero di
xit, atq; dānatus, cū sensisset iudicibus pecuniā cōtra se
datā, in eos iudices qui paruo pretio corrupti se dāna
uerāt, exclamauit: Vel idoneam, inquit, mercedem pro
meo capite pacisci debuistis. hoc saltē honestatis esset in
uocabulis, ut hominē prætoriū non uili precio uende
retis. & Hōnestē, ironicē dictū est. Lis estimata sit.)
hoc est, pecunia, de qua lis fuit, & propter quā cōdem
natus est, in summā redacta, quae de eius rebus exigere
tur. Duae enim poenae rei cōsequēbātur dānationem, pe
cuniae altera, in qua uel simpli, uel dupli, uel quadrupli
ratio ducebatur: altera exilij. Qui ambo peculatus dā
nati sunt.) Quid hoc, inquiet quispiā, ad iudicū corru
ptū pertinet? respōdebimus, litis estimatiōē fieri non
solū ex titulo propositi criminis, sed etiā ex alijs proba
tionibus, quae ex anteaactis rebus apud iudices cōstitē
runt. hi, peculatus crimine proposito, etiā quas iudican
do pecunias ceperāt, reddiderūt. Similiter soluiur etiā
illud, quod supra de pecunijs repetūdis positū est. Qui
C. Verre Prætore urbano forticēte.) Sic hoc crimino
se dicit, quē admodū supra, Hortensio Prætore. & totum
hoc magis inuidiose, q̄ uerē dicitur: nā ipse Verres pro
testimonio dixit, in Iuniano iudicio adulteratū fuisse
tabellas suas, in quib. suppositi iudices esēt ad sentiētia
am corruptā ferendā. Quē incognita causa condēna
ret.) cū causam antē nō audisēt. significat aut C. Fidi
culanū Falculā, qui ad cōplendā Oppianici dānationē
dicebatur esse suppositus. Quod inuētus est senator.)
Stalenū dicit ab utraq; parte fuisse corruptū, quod ad
uersus eum recitatū postea in Cluentiana oratione uix
purgat, ubi dicit a solo Oppianico sestertij D C. Caio

Aelio Staleno iudici data pro numero iudicū, qui cor
rūpendi esēt. Ut discoloribus signis.) Iam supra dicit
est. Signa aut alij ceratas diuerso colore tabulas, alij ab
iudicibus appositas tabulis ceras diuersi coloris aut, ut
hoc signū esset ad uoluntatē rei sentiētia scriptā. Iura
torū hominū.) iudicū scilicet, qui in leges antē, q̄ iudi
carēt, iurare cōsueuerant. Se habere hominē poten
tem.) Hortensū uult intelligi: scit enim hoc nimis uale
re ad minuendā eius auctoritatē. Apud M. Glabrio
nē.) Prætore praesentis anni, quiq; praesest huc iudi
cio. Neq; enim ullā aliā ob causam pop. Romanus.)
Per annos cōtinuos tres populus Romanus illo tēpore
tribunitiā potestātē flagitabat. hoc Cicero utitur ad in
uidiam iudiciorū & infamā senatu iudicātē. Qui Cn.
Pōpeio.) In inuidia tū Pompeius fuit, quod Cōsul red
deret populo tribunitiā potestātē: sed totū Tullius ad
sui tēporis commodū refert, ut etiā Catuli sentiētia in
senatu demonstrēt. Cum primū concionē ad urbē Con
sul designatus.) Ad urbē, in arbe. Et sic dici solet de ijs,
qui cū potestāte prouinciali aut nuper ē prouincia re
uertisēt, aut nondū in prouincia profecti esēt. Pompe
ius autē pro Cōsule de Hispania, Sertorio uictō, nuper
uenerat, et statim habuerat concionē de restituendā tri
bunitiā potestāte, Palicano Tribuno pl. Homines in
speculis sunt.) scilicet equester ordo, et urbana plebs,
& omnes qui fauent tribunitiā potestati. Obseruāt.)
modō speculatur, aliās ueneratur. Virgilius, Praeterea
regē non sic Aegyptus, & ingēs Lydia, nec populi Par
thorū, aut Medus Hydaspes Obseruāt. Post legē tri
bunitiā.) ex quo lex fertur de tribunitiā potestāte re
stituendā. Vnū senatoreū ncl tenuiss.) pauperē, qui un
de iudices corrūperet, nō haberet. Dolabella aut signi
ficat. Quod tamen si non reprehendū.) Potuit enim di
ci, Quid ergo? noxius si pauper sit, nō est damnandus
Nō gratia.) Vult amicū uideri Hortensij Verre, sed tā
tūmodo praedae participatione sociatū. Nō cognatio
ne.) Hoc ad Metellū collegā Hortensij pertinet, qui il
lū, tanquā si sit cognatus, defendit. Mediocrinitio.)
Ut si quis nimia seruitute patrociniū mererit, aut affe
ctatione aliqua defendi meruerit. Inuestigare.) ratiō
ne. Cōsequi.) uia. hoc totū ad terredos a corruptione
iudices dicitur. Post hēc cōstituta iudicia.) Senatoria
iudicia dicit, p̄ hos X. annos Sylla legibus constituta.

Qui iam pridē inuētus est.) Verre dicit. Quo loco
fis.) in tribunali. Fac tibi paterne legis Aclia.) M.
Acilius Glabrio legē Aclia tulit, de pecunijs repetūdis
seuerissimā, ut quae cōperēdinari quē liceret reū.
Fortissimū patrem.) M. Aciliū Glabronē. Sapien
tissimū aut.) Scauolā dicit, iuris peritissimū, q̄ cū Cn.
Pifone Cōsul fuit quo anno Tib. Gracchus occisus est.
Grauissimū socerū fuisse.) Scaurū significat. Scauri cō
stantia.) Inde subicit, quid sit constantia et animaduer
tendū hanc esse artificiosam laudatiōē iudicū ad bene
uolentiam, quae tamē ab aſſētationis suspitione se mota
est. Ad suspitionē criminis.) quod multum rapuit. Ad
rationē salutis.) ut corruptis iudicib. reus referretur.
Seruū designatorū Consulū.) Mentionem facit illius
rei, quā de Metello supra mōstrauerat. quod Siculus do
mū arcessitos iam antē conterrui. Quādragesima die
bus interpositis.) Vis qui sunt per bīnos ludos, uotios
atq; Romanos: quos alij bini cōsecuturi erāt, uictoria
atq;

etque plebei. Cū hęc frequentia totius Italiae, etc.) Fre
quentia dicit plebis rusticae, cui uoluit iudicij exitu no
tam esse integritatē suam. conuenerat autē ex munici
pijs cuiuscūq; modi multitudo, aut propter comitia suf
ragiorū causa, aut ludorū uotiuorum, Romanorū, Vi
diorū, plebeiorū: aut ut censeretur apud Cēsores Gel
loris, Lentulū, qui tunc erāt. Huius iudicij, et laudis
fructū, & offensionis periculū uestrum.) Figura Zeu
gma: ad singula enim subaudiendū est, puto esse oportere.
Faciā hoc non nouū, etc.) Verum dicit. etenim L. 10
Licinius. & itē M. Licinius, ambo consulares: Marcus
uerō etiā triumphalis fuit. hi cum accusarēt L. Cottam,
non usi sunt oratione perpetua, sed interrogatione te
stium causam peregerūt. Illud a me nouū cognoscetis.)
In eo se dicit noui aliqd allaturū, in quo diligētius cri
men expositorus est, quam qui ante ipsum breuiter ac
cusauerūt. Ut ubi id interrogando.) Apparet ex hoc
dicto, testes suos etiā ipsum accusatorē interrogare cō
fuisse. Argumētandi, dicēdiq; sit.) Argumētari, est ar
gumētis uti ad rē probandā: dicere, amplificatiōe uti
ad rem, ad delectandū cōmouendūq; auditorē oratione
perpetua. Si quis erit, qui perpetuā orationē.) Vides
q̄, argumētis se usurū non negat tā modō, quanquā per
petuā orationē se neget habiturū in hac actione, quae
prima est. Si quis erit qui perp. or. accusationēq;.) Be
ne hęc separauit, ut ostēderet, etiā sine perpetua ora
tionē accusationē tamē esse: ut res non una, sed ut duae
sunt. Nūc id quod facimus, ea ratione f.) Inconsequēs
locutio, et obscura nō minus est, q̄ illa in fine orationis
pro Ligario. nisi forte, facimus, semel ponitur. Cum
multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues atq; soci
os.) A specie cepit, & subiūxit genus, dicēdo postea,
in deos atq; homines. sed nō est uitiū, quod pro auxēſ
positū, nō pro ratiocinatione est. Sestertij quadrim
geties.) Diximus de hac questione summā uaria. in Di
uinatione enim sestertij millies dixit. quod soluimus, q̄
adhuc nō erat insinuata criminū ratio Ciceroni: & q̄
ex persona Sicilia loquebatur, augere uoluit ueritatē,
& quoniā spe dupli uel quadrupli repetitionis, quan
tius accusatori progredi licuit. nā quāuis sestertium
quadringētes a Verre petitū esset, septuagies tamē du
pli nomine exigi iussus est, ad gratiā ne Hortensij, an su
am, an etiā commuentia Ciceronis ipsius, parū cōperim
mus. Dixi.) Moris ueterū fuit, cū satis usum esset flu
xisse uerborum, hanc sibi necessitatē finēda orationis
imponere, ut dicerēt ad ultimū, Dixi: quod etiā, ab ut
raq; parte oratione cōsumpta, ut in cōsiliū dimitteren
tur, Prætor soleret pronuntiare, Dixerūt. bene ergo
Tullius denunciāns aduersarijs cōpendiū breuitatis, hoc
uerbo usus est, Dixi. Non autē hic finitur prima actio:
inducitur enim dehinc a Tullio testes: quorū uerba in
oratione cōscribere, nullius elegatiā fuit. Multis autem
diebus prima actio celebrata est, dū testes Verris pro
ducūtur criminū diuersorū, dū recitatū publicæ pri
uateq; literae: quib. rebus adeo stupefactus Hortensius di
citur, ut ratiōē defensionis omitteret: adeo percussus
Verres, ut abiret in exiliū sua sponte. nec qd amplius in
iudicio gestū est, nisi q̄ Tullius metues ne tantū negoti
um penē tacitū prateriret, finxit Verre cōperēdinationē
nī praesitō fuisse, ut bis defensus accusaretur iterū, et quē
admodū uictoria cōsulerat breuitate dicēdi, ita laudē

eloquētiae tāquam repetita accusatione est consecutus,
reliquorū cōscriptione librorū, q̄ ceteros cōsequitur.
IN ASCONIVM, PAULI MANV
tii Annotatio.

Intractās, & c.) Nōnulli ex ingenio reponūt, Tra
ctans cōmuniter breuiterq; obijciendorū criminum mi
ram artē conficit. C & VIIII petijt.) Antē, C petijt.
addidi numerū octo dicrū, ex libro III in Verre, & ex
ipso Asconio in hac eadē pagina, & alibi. Promisiōē
iudicū.) Nihil mutatū est. uidetur aut hoc deesse, aut hū
iusmodi quippiā. Consignabatur.) Hoc maluimus, q̄
continebantur, ut antē. Insequens locutio.) Reposui
mus, Inconsequēs locutio: quomodo et ipse loquitur a
libi, & Charisius grāmaticus, alijsq; praeterea. Desi
gnatus Aedilis cum Tullio.) Qui tamē magistratū non
gesit, uel ualetudine impeditus, uel alio magistratū auō
catus. gesit autē cū Tullio aedilitatem C. Antonius, is
qui eiusdem collega fuit in consulatu.

IN EANDEM ACTIONEM IN VER
rem Francisci Syluij Ambiani Cōmentarius.

ARGUMENTVM.

Principio hortatur iudices, ut infamā ordini sena
torio inustam ob corrupta iudicia, eluant. Eluent aut,
si C. Verre hominē pecuniosum, & iam omniū opinio
ne damnatū condemnent: qui in pecunia praesidiū se fir
mū habere praedicat. Id ut probet Cicero, Verris crimi
na strictim enumerat, quae ullius ingenio aut eloquētia
defendi posse negat. Verri spes maior facta est, quod Q.
Hortensius & Q. Metellus Cōs. Q. et M. Metellus prae
tores designati sint, qui omnes Verri fauebat. Ex qui
bus Marco praetura urbana, et Q. Sicilia forte obigit.
Verres omniū tribuū diuifores noctu ad se uocauit, cū
ijs pr omiffa grandi pecunia agere conatus est, ut Cice
ronē aedilitate deicerēt. Hortensius & Metelli tres con
siliū constituerūt, ut causa differretur in Calend. Janu
arias, quo die inirēt magistratus, Hortensius et Q. Me
tellus consulatum, M. Metellus praeturam urbanam, &
Q. Metellus Siciliensem.

Q̄ uod erat optandū.) Quā magna sit infamia iu
dicū qui pecunia facile corrūpantur, ut huius
infamiae maculā eluant, principio suadet Cicero. Auto
re Quintiliano libro tertio, si turpibus honesta suadea
mus, laus & uulgi opinio proponēda est: & postremō
motus, nisi ita fiat ut suademus, adhibēdus. ea hoc in lo
co facit Cicero. Vestri ordinis.) Senatorij. Soli enim
Senatores tū iudicabāt. Sūmo reſpublicae tēpore.) Id
est, ultimo, et rep. agrotā, & spē deplorata. Inuetera
uit.) Ut pertimescere et extimescere, nō inueterare, Latī
nē dici arbitror. ut lib. Tusculanarū disputationū 5. Ni
hil inueterascere, nihil extingui, nihil cadere debet eo
rū quae in uita beata consistūt. Et inuectiua in Catilinā
tertia: Memoria uestra Quirites nostrae res aletur, ser
monib. crescēt, literarū monumētis inueterascēt & cor
roborabūtur. Ut aut pertimesco pertimui, ita inueterā
sco inueteraui habet praeteritū. Quāuis.) id est, quā
tumuis. Neminem posse damnari.) quia corrumpit
iudices. Qui concionibus.) L. Quintus (ex primis
illis tribunis plebis, qui facti sunt tribunitia potestate
restituta.) Oppianicum ueneficij reum a Cluentio fa
ctum defendit. Victus damnato Oppianico, iudices a
Cluentio corruptos esse putauit, multis concionibus po

pulum Romanum cōcitauit. C. Iunium eius causæ qua sitorem in iudicium uocauit: qui inuidia quam Quintius excitauerat, nōdum sedata condemnatus est: ut est fufius scriptum in oratione pro A. Cluentio. Ex legibus.) Significat legem Aureliam, quam M. Aurelius Cotta ferre parabat, de iudicādi potestate Equestri ordini restitueda. Reus in iudiciū adductus est C. Verres.) Oblatam esse diuinitus occasionem sedandæ inuidiæ, Senatus ostendit. Verrem enim nocentem esse omnes opimantur: se absolutum iri pecuniæ magnitudine sperat, & distitit. Eum si iudices condēnabunt, omnes iure condemnatum esse, nec pecuniæ magnitudine iudices corrupti potuisse existimabunt. quocirca inueterata iudiciorum inuidia atq; infamia sedabitur. Prædicatione.) id est, ut palam distitit Verres. Communi.) id est, totius ordinis senatorij. Ad omnes enim senatores ea infamia pertinet. Reconciliare.) id est, recuperare: ut reconciliata gratia dicitur ea, quæ amissa aut immutata recuperatur. ut libro Epistolarum familiarium 5. Quod scribis de reconciliata nostra gratia, non intelligo cur reconciliatam esse dicas, quæ nunquā immutata est. Depeculatore ararij.) Depeculator est, qui sacram rem aut publicā furatur. Inde peculatus appellatus est. Autore Vlpiano libro Digestorum 48. Lege Iulia peculatus cauetur, ne quis ex pecunia sacra, religiosa publicā ue auferat, aut intercipiat, ne ue in rem suam uertat, nisi cui utique lege licebit: neue quis in aurum, argentum, æs publicum aliquid indat, ne ue immisceat, ne ue quo quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo, quo id peius fiat. Labeo, ut eodem titulo Paulus scribit, peculatum definit, ut sit pecuniæ publicæ aut sacrae furtiū. Cur peculatus appellatus sit, apud Sext. Pompeium legere licet. Depeculatorem ararij.) In his actionibus Verrem Cicero criminari solent à quatuor rebus: à quaestura, à legatione, à prætura urbana, & à præfectura Siciliensi. Scuerè.) secundum leges. Religiosè.) secundum iusurandum uestrum. Autoritas hærebit.) id est, fixa manebit. Hoc uerbum in re etiam mala dicitur. ut pro Q. Roscio: Potest hoc homini huic hære peccatum? Et pro P. Sestio: Hæreret illa nihilominus in republica turpitudine. Ut autem turpitudine hære, ita res hære turpitudini dicitur. ut Inuictiua in Catilinā primā: Quod priuatarum rerum dedecus non hæret infamiæ: Hære in mente, in uisceribus, in medullis, Cicero dixit. Veritatem.) id est, æquitatem. Verum enim pro iusto sepe dici, alio loco docuimus. Reus iudicij.) Quum enim Verrem Cicero accusat, facit ut neq; reo accusator, neque iudicio reus desit. Neque tantum me expectatio.) Quantum commoueat, in Diuinatione prædixit. Ita deos, inquit, mihi uelim propitios, ut quum illius temporis mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum sit, non solum commoueor animo, sed etiā toto corpore perhorresco, &c. M. Glabrio prætori.) M. Glabrio prætor urbanus huic iudicio præerat. Iis esse metuendum.) qui repetundarum reifacti sint. Surripissent.) in provincia. Multis.) Ut sibi, patrono, iudicibus, Metellis, alijsq; fautoribus. Nihil tam sanctum.) Sanctum est, quod ab iniuria hominum defensum atque munitum est, ut ait Metianus iuriconsultus libro Digestorum primo,

de rerum diuisione. Quod non expugnari pecunia possit.) Philippus Alexandri pater negabat ullum castellum inexpugnabile esse, ad quod asinus auro onustus posset ascendere. Iugurtha urbe Roma cedens, quum urbem respexisset, dixisse fertur, O urbem uenalem, & cito perituram, si emptorem inuenerit. ut ait Titus Liuius libro sexagesimo quarto. Ad conandum.) id est, ad turpiter audendum, & ad corruptendos iudices. Tam esset obscurus in agendo.) id est, consilia sua dissimularet atque occultaret. Stultitia.) quod consilia sua prædicet. Corripendis.) id est, iniuste rapiendis. Corrupendi.) Adnominatio est. Consilia.) id est, secreta. Quum è prouincia recessisset: ut recens ab alicuius ætate esse dicitur is, qui non multo post eum fuit. Cicero libro de Natura deorum tertio: Quos igitur ut Tyndaridas appellabas, id est, homines homine natos: & quos Homerus, qui recens ab illorum ætate fuit, sepultos dicit Lacedæmone. Vetere.) usque à quaestura quam gesserat, quo tempore ea coeperat, & in præsens negocium creuerat. Tempus alienum.) id est, non aptum, non conueniens. Nam apud inflammatos homines negotio adhuc recenti, nullus est rationi, aut precibus, aut etiam corruptelæ locus: ut in oratione pro A. Cluentio, Populo Romano L. Quintij concionibus commoto, C. Iunius, qui in Oppianici causa Quaestor fuerat, condemnatus est. Fiducianum idem Quintius accusare nolebat postea, quod hominum studia deseruisse intelligebat. Inquirēdi.) Budæus in Annotationibus in Pædētis, querere iudicium esse & magistratum dicit: inquirere aliorum. Est autem inquirere, quod uulgo dicitur informationem facere. Ne Brundisium quidem peruenit.) id est, ex Italia non discessit. Est enim Brundisium nobilis portus Italie, unde in Græciam transitus est. Est autem Achaia Græciæ regio. Hominem.) Achaicum inquisitorem. Meum tempus.) id est, mihi datum post 110. dies ad Verrem accusandum. Obfideret.) id est, oppugnaret & auferret. Inturus fecerit.) Legatus, prætor urbanus, & Siciliæ præfectus. Tot graues legationes.) Quum reus causam dicebat, si in prouincia bene et abstinenter uersatus fuerat, à ciuitatibus legati publicè mittebantur cum laudatione: si uerò improbè, itidem legati mittebantur, qui reu oppugnarent. Hæ autem legationes multum ualebant ad rei salutem, aut periculum. Profligata.) Profligere, ut ait Aul. Gellius cap. decimoquinto libri decimi quinti, est prodigere & deperdere: profligatasq; res quasi profligatas et perditas appellamus. Præterea profligata dicimus ea quæ propè absoluta & affecta sunt: ut profligata ædificia, templa, alia quæ fere multa. Cicero in libro Tusculanarum quaestionum quinto: Atqui si ita est, profligata iam hæc, & penè ad exitum adducta quaestio est. Id est contra A. Gellij sententiam. Senatoria iudicia perditā profligataq;.) Nam senatores soli iudicabant. Procellam temporis.) quæ ex inuidia recens nata erat. In causa.) id est, in causa ueritate. Dum hic.) Cicero. Quæ opus esset.) id est, quibus opus esset. Hoc consilio.) id est, nobis iudicibus. In reiectione iudicium iudicauit.) facta à me & Verre. reieci enim, quos metuēbam ne Verres cor-

rum pereret, reiecit Verres quos à se corrumpi posse non speraret. Reiecere autem iudices, est quod uulgo dicitur, reculare eos quos habes suspectos. De reiectione ratione paulo post Asconius. Quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi & copia.) Nullius patroni ingenio & eloquentia Verres crimina defendi posse, ut ostendat, ea breui commemorat, quæ postea in alijs actionibus tractat fufius. Hac ratione ostendit Verrem existimare, in pecunia sola salutis præsidium collocatum esse. Ut adolescentiæ.) Occupatio est. Maculas.) id est, turpitudines. Sic enim locum hunc Nonius Marcellus explicat. Quæstura, primus gradus honoris, quid aliud.) Vlpianus libro Digestorum primo, De officio quaestoris, quaesturam dicit initium esse & quasi primordium gerendorum magistratuum, sententiæ quæ in senatu dicendæ. Cn. Carbonem spoliātū à quaestore suo pecunia publica? Id in libro tertio fufius scriptum est. Proditum consulem.) Proditum propinquus: Consul aut quaestori suo loco parentis est. Cuius legatio exitium fuit Asiæ totius, & Pamphylia.) Cn. Dolabellæ prætoris legatus Verres fuit in Asia, & Pamphylia, quæ minoris Asiæ regio est. Scelus illud pristinum renouauit et instaurauit.) quod quaestor Verres commiserat. Proquaestor fuisset.) Ut libro 3. Idem quem Cn. Dolabella, postea C. Malleolo occiso pro quaestore habuit (haud scio an maior etiam hæc necessitudo fuerit, quæ illa Carbonis, ac plus iudicij uoluntatis ualere quam sortis debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem fuit. Nam quæ in ipsum ualebant crimina, contulit in istum, causam quæ ille in eum cui legatus pro quaestore fuerat, inimicissimum atque improbißimum testimonium dixit. Alia quæ ibidem Cicero uerbis persequitur. Proquaestorem fieri non forte, sed prætoris uoluntate Cicero significat. Cuius prætura urbana ædium sacrarum fuit, publico rumq; operum.) De ea quoque libro tertio. Additio & condonatio.) id est, adiudicatio, et ut uulgo dicunt, in manus deliberatio. In prouincia Sicilia, quæ iste per triennium ita uexauit ac perdidit.) De his in reliquis libris Cicero dicit. Neque suas leges, neque non sua senatus consulta, neque communia iura tenuerunt.) ut in Diuinatione per prosopepeciā Sicilia: Quod, inquit, in unaquaque re beneficio Senatus populiq; Romani iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuißti, atque abstulisti. Imprudentiam subterfugisti.) hominis auarissimi. Satiæti.) hominis libidinosisßimi. Tam patria atque auita.) id est, tam æquo iure possessa, qualia sunt quæ ab auis ad parentes, atq; inde ad nos hereditario iure ueniunt. Abiudicaretur.) id est, iudicio tolleretur. ut in dissuasione legis Rulli: Iudicabit Alexandriam esse, à populo Romano abiudicabit. Et pro A. Cecinna: Qui quum liber esset, censori noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. His exemplis attende, dici posse abiudico tibi, & à te. Ex aratorum bonis nouo nefario quæ instituto coactæ.) ut in Diuinatione: Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, quum frumentum sibi in cellam imperauisset, & quum esset tritici modius HS II. pro frumento in modios singulos, duodenos sestertios exegisse. In quam sententiam Asconius exponat, uidere licet. Seruilem in modum

cruciati, et necati.) ut P. Gaius Conanus à Verre in Sicilia in cruce actus est, quod seruorum supplicium erat. de hoc in libro septimo plura. Monumenta antiquissima partim, &c.) id est, statuas, aliq; ornamenta. Reddiderunt.) ab alijs ablata. Affabrè.) id est, pulchrè & artificiosè. Petulantia.) id est, libidine. Recognoscere.) id est, in mentem reuocare. ut in libro Tusculanarum quaestionum primo: Declarare se non tum illa discere, sed reminiscendo recognoscere. Alicuius eloquentiam.) patroni. Habeat in manibus.) id est, certam. Redemptio est huius iudicij facta.) Ut antea palam distitit non sine causa se pecuniæ cupidum fuisse: quoniam tantum in pecunia præsidium experiatum esse, sese id quod difficillimum fuerit, tempus ipsum emisse iudicij sui, quod cætera facilius emere possit. Vel intelligit Verrem cum quibusdam sequestribus pactum fuisse grandi pecunia, ut ipsi iudices corrumpent. Mansit in conditione.) cum sequestribus. Manere conditione etiam dicimus, ut apud Virgilium: At tu dictis Albane maneres. Quod usitatus dici arbitrator, ut stare dictis & conuentis. De quo dicendi genere alio loco plura. Reiecti sunt.) à me, & à Verre. Fortuna populi Romani.) Sortitio fortunæ est. Id fecit fortuna populi Romani, ut sortitione fierent iudices, qui facile corrumpi non possent: quos autem pecuniæ cupidos Cicero sensit, eos reiecit, ne corrumpentur ab ijs quibuscum Verres pactus fuerat. Conditio.) Ut ita legatur, placet magis quam cōductio, quo modo in alijs codicibus scriptum inuenio, ut conditionem pro pacto intelligas. Nulla nota, nullus color, nulla sordes.) id est, nullæ tabulæ discolors, quales in causa Terentij Varronis iudicibus corruptis Hortensium dedisse, Asconius in Diuinatione scripsit. His sententijs.) id est, horum iudicium tabulis. Allini.) id est, appingi & induci. Inde litura, & interlitæ tabulæ dicuntur. Comitij consularibus.) quibus non modo consules, sed etiā prætores fiebant. Consilia.) corrupendorum iudicium. Argumento iudicioq; patefacta est.) id est, suspicione, & ut uulgo dicunt, probabilitate. Pedetentim, cauteq; dicentur.) Pedetentim, ut ait Nonius Marcellus, distitit est cautè, quasi lenta & tarda itione. Id ut probet, hunc locum citat. Ad ipsum fornicem Fabianū.) Seruius enarrans illud ex libro Aeneidos sexto: Cyclosum e ducta caminis, Mænia conspicio, atque aduerso fornice portas. Fornice, inquit, id est, arcu. Cicero: Videt ad ipsum fornicem Fabianū. Voce maxima.) id est, clarissima. Vulgò diceret altissima uoce. De hoc genere dicendi alio loco plura scripsimus. Ei uictoriam gratulatur.) Usitator sermo est, gratulor uictoriæ tuæ, quam gratulor tibi uictoriam. Donatus enarrans illud ex Eunuchio Terentij, Aduentum gratulantur. accusatiuum pro datiuo positum esse dicit. Est autem gratulari, significare uerbis, aut scriptis letum se esse de aliena felicitate: quamuis nostris quoque rebus aliquando gratulemur, ut in oratione pro Q. Ligario: Esti per sepe uirtuti, tamen plerumque felicitati tuæ gratulabere. Dijs uerò gratulari, est ijs gratias agere. Afranius: Quod saluus uenis, melius est, gratulor dijs. Vitorian autem dicit pro litis obtentu. Lucratione processus uulgò dicit. Ea in re sepius dici inuenias, quam

ut testimonijs probandū sit. Ideo autem uictoria appellata est, quia uincere causa dicimus, ut loco alio docuimus. Tibi eripietur.) id est, te accusante liberabitur.

iudicia diutius.) id est, iudicandi potestate Senatus amittat, si in hac causa iudices corrumpantur. Transfrendis.) ē Senatū ad Equestrē ordinem. Obtigisset.) id est, sorte euenisset. Postquam enim Senatus decreuerat quae prouinciae cōsulares essent, quaeq; praetoriae, cōsulū inter se, itemq; praetorum sortitio fiebat. De pecunijs repetundis.) id est, de causa C. Verris. Quere ret.) id est, in repetundarū quaestione et causa praetor esset. Nā M. Metello obtigit, ut praetor urbanus esset. Vel quareret, id est, quaesitor esset. Accusatoris enim officium est, inferre crimina: defensoris, diluere, aut propulsare: testis est, dicere quae scierit, uel audiuerit: quaesitoris est, unūquenq; eorum in officio suo continere: ut est in libro Rhetoricorū ad Herennium quarto. Paulo post Asconius quaesitorē appellat praetorē, de pecunijs repetundis iudicia exercentē. Pueros.) id est, seruos.

Fiscos cōplures.) De fisis, praeter ea quae scripsit Asconius, licet multa legere apud Bud. eū in Annotationibus prioribus in Pandectas. Ad senatorem.) id est, apud senatorē, in domo senatoris. Seruius enarrās illud Virgilij ex libro Aeneidos primo: Prima quod ad Troiā pro charis gesserat Argis: Ad, inquit, et apud accusatiuae sunt praepositiones: sed apud, semper in loco significat: ad et in loco, et ad locū. In loco, ut, Ad quem tū Iuno supplex his uocib. usa est. Et Cicero, Decē fiscos ad senatorē quendam relictos. Item: Ad M. Leccam te habitare uelle dixisti. Quasi decem fiscos.) id est, ad decem fiscos. Quasi enim incertum numerum, non similitudinem hoc loco significare uidetur. Comitiorum meorum nomine.) quibus ego petiturus sum aedilitatem. Nam post comitia consularia et praetoria haberi solita esse aedilita, cognosci potest ex multis T. Liuij locis. Ad istum.) C. Verrem. Demonstrat.) id est, docet, indicat. Quam liberaliter eos tractasset.) C. Verris ambitum in praeturae petitione significat.

Proximis consularibus praetorijsq; comitijs.) ut Q. Hortensium et Q. Metellum Cōs. et M. et Q. Metellos praetores facerent. Quamuis autē consules et praetores iisdem auspicijs et comitijs fierent, comitia tamen cōsularia et praetoria Cicero dicit, ut maiore Verri largitionē ostēdat, qua effecerit, ut cōsules et praetores faceret eos quos sibi fautores sciret. Si me aedilitate deiecisset.) id est, fecissent ut in aedilitatis petitione repulsam pateret. Deiecisset, pro praecipitasset hoc loco dici, Non. Marcellus scribit. Fortem amicum.) id est, audacē. ironia est. Nam fortis in bonam partem dici solet. Ex eadem familia.) C. Verris. Romilia.) 50 tribu. Autore Seruio libro Commentariorum in Aeneida Virgilij tertio, figura nonnunquam pulchra est, si elocutio imperfecta sit: ut Cicero in Verrinis, Q. Verrem Romilia. et nō addidit tribu. Romilia tribum rusticam fuisse, Cicero significat in oratione contra Rulum ad Quirites: Quaesui, inquit, ex eo Calend. Ianuarij, quibus hominibus, et quemadmodum illum agrum esset distributurus. Respondit, a Romilia tribu se initium esse facturum. Primum quae est ista superbia et contumelia, ut populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur: antē rusticis detur ager, qui habent, quam

urbanis, quibus ista agri spes et iucunditas ostēditur Romilia tribus, ut ait Sext. Pompeius, dicta est, quod ex eo agro cēsebantur, quae Romulus ceperat ex Veietibus. Sesterterium quingētis millibus. Id est, aureorum coronatorū duodecim millibus et quingētis. Praemonebat.) is qui se omnia mea causa facere debere arbitrabatur. Rebus maximis.) id est, petitione aedilitatis et accusationis C. Verris meditatione. ut in oratione pro L. Murena fieri posse negat, ut q̄ magistratū petat, et accusationē meditetur. Vtrūq; Seruius Sulpitius ficere conatus, cōsulatus repulsam passus est. Destritū atq; obligatū.) Itaq; eos a me accusari nō posse. Primum ab Hortensio.) Nā postea a Q. Metello accessit fuerit. Liberos fuisse.) id est, liberē fecisse. Iste.) C. Verres. Dominū.) quia cōsulibus designatis amicus erat. (ū filio.) C. Verrem, quū causam diceret, habuisse filium praetextatum, Asconius in Diuinationem scripsit. De fide.) patrocinijs. De honore.) id est, de aedilitate.

De honore deieceret.) Dicendi genus adnotandum, propterea quod antē dixit, si me aedilitate deiecissent. Posteaquam illa petitionis, et c.) id est, posteaquam aedilis factus sum. Magis uacuo ac soluto.) id est, minus sollicito. Duceretur.) id est, differretur, et ut uulgō dicunt, prolongaretur. Dedit enim praerogatiuam.) De praerogatiua scripsimus in orationem pro L. Murena. Pro praerogatiuis.) Nam antea commemorauit C. Verres, quā liberaliter tractasset diuiores proximis cōsularibus praetorijsq; comitijs. Itaq; aut ad tribum praerogatiuam, aut ad beneficia in Verre a Q. Metello Cōs. collata referre possis, de quibus paulo post Asconius. Existimationisq; meae.) Existimationem hic saepe dici attendas, pro ea quae uulgō dicitur bona reputatio. Esset praetor in Sicilia, cum ijs ita loquitur.) id est, in prouinciarum sortitione ei Sicilia obuenisset. Praesertim Siculos timidos homines et afflictos.) Siculi timidi erant, nō tam natura, quam quia afflicti erant. Cum propter hominem perditissimū.) Hominem perditissimum innocētī, ut alienissimū propinquo opponit. Sed opera sua cons.) quod diuiores tribuum liberaliter tractasset.

IN EANDEM; CHRISTOPHORI HEGENDORPHINI SCHOLIA. ARGUMENTVM.

In secūda Verrina Cicero petit sibi copia fieri, non uti perpetua oratione sed breuiter crimina Verris proponere, et ad singula testes producere. Porro capita orationis haec sunt: An talis reus, cuius damnatio profuit populo Romano: an talia et cōsilia, ad corrupendum iudiciū: an talia et tā manifesta crimina: an huiusmodi ab reo, et eius suffragatoribus, et dicta et facta ad eludendā accusationē efficere debeāt, ut nouo genere sit agendū Tullio. Quarū rerū quasi per narrationē scit demonstrationē, expositionē cōsilijs suis: et cū iudicibus deliberatione utitur, in qua ostēdit, certandū cum Hortensio astutia, nō licere uti iustis horis ad dicendū, et c.

Quod erat optandum.) Exorditur ab opinione hominum, dicens homines opinari iudicia esse corrupta: pecuniosum hominem, quamuis sit necens, neminē posse damnari. Id non humano.) Attentionē parat. Cum sint parati.) Haec ad inuidiam aduersario

CHRISTOPH. HEGENDORPHINI SCHOLIA. 89
rū suorū faciūt. Qui concionibus.) Quintiū intelligit, tribunum plebis, qui ueneficij reum Oppianicum Cluentio accusatore defendēs, uictus erat, illo damnato. Et legibus.) L. Aureliū Cottā intelligit, qui legē promulgat de reuocandis iudicijs ad Equestrē ordinē. Huic ego cause.) Beneuolentiā captat. Depeccatore ararij.) Obiter cōgerit crimina Verris, quae postea explicaturus est. Labē atq; perniciē.) Incrementū. Praedonem iuris.) Qui in munere urbani iudicis multa praedatus est. Equidē ut de me.) Ostēdit Cicero Verre sibi praenauaricationis praemia ostēdisse. Externationib. etc.) Senatorib. quos pecunia Verres corrupere conatus est. Nominū.) id est, uolēs nomen senatoriū ignominiosum et inuidiosum facere. Qui ita distat.) Inuidiosa Mimesis. Quod si q̄ audax est.) Corrupti a Verre iudicia posse, dicit. Reus a me factus.) Reū fieri, uerbū iuris est, et significat apud praetorē legib. interrogari. cū enim in ius uentū esset, dicebat accusator apud praetorē reo: Aio te Siculos spoliasset: si ita uisisset, lis ei estimabatur, ut uictō: si negasset, pe- 20 tebatur a magistratu dies inquirendorū eius criminū, et ita instituebatur actio. Haec Asconius. Biduo breuiorē.) Postulauit uerō Cicero decē dies ad perquirenda crimina Verris. Achaicus inquisitor.) Pleriq; Rutiliū, pleriq; Oppiū putāt esse, annotatore Asconio. Brundisium uenit.) Oppidū Italiae, ex quo in Graeciam transitus est, in primis Italiae portu nobile, autore Plin. lib. 3. cap. 11. Meū tēpus obsideret.) Hic mos erat, ut agēdi dies priori prior destinaretur. Itaq; si omni tempore postulato ad inquisitionē criminū Verris Cicero 30 usus esset, futurū erat, ut illi qui biduo breuiorē diē postularat, priori agēdi locus daretur: sicq; illo agente, causa Verris ad alios Cōsules trāsata esset. Nūc homo audaciss.) μαγαλυσὸν ad fidē criminib. Verris praerendi, et fraudē Verris aperit. Iudicia perditā, profligatq;.) Malignitas Verris. In pecunia praesidiū.) Consulū Verris in corrupendis iudicib. ostēdit. Quod si nō modō in causa.) Adimit Verri omnia honesta defensionis praesidia. In alicuius eloquētia.) Acerbē in Hortensii hoc dicit, ut quem nō eloquētia, sed corrup- 40 tione iudicij cōsum uideri uult. Cōtemneretq; ordinē.) Technā Verris ostēdit. Quid iste speret.) Auferri Verri spē corrupendi iudicia. In reiectione iudicij.) In reiectionis iudicib. quos Verres habere uoluit, et quos corrupere potuisset. Etenim quod est ingeniū.) Propositio p̄ interrogationē. Cuius ut adolescentiae.) Narratio aliquorū scelerū Verris. Quaestura primus gradus.) Quid in quaestura Verres fecerit. Cū in Cn. Carbonē.) Hic Marianae partis dux, idēq; Cōsul, desertus Arimmi est a quaestore suo Verre, spoliatus pecunia publica, quā quaestor in exercitu de arario sumpserat. Haec Asconius. Vide quoq; Appianū lib. 1. Bellorū ciuiliū. Nudatū et proditū.) Amplificatio a comitantibus et cōsequētibus rē. Sortis necessitudinē.) Hoc est, quod Verres praetor praeter ius familiaritatis intercedētis inter quaestorē et praetorē, Carbonē pecunia spoliavit. Cuius legatio.) Crimē legationis. Cum in Cn. Dolabellā.) Cū scilicet Dolabella in iudicio accusati proditor esset. Vide Velleiū Paterculū. Addictio et cōdonatio.) Est uerō addicere, saepe auctione face- 60 re, et bona proscribere, et licitatib. obijcere. Iā uerō omniū.) Scelus quaesturae in Sicilia gestae a Verre.

Hoc praetore.) Per οὐδὲν ποιοῦν, siue ut Latini uocāt, congeriē, uniuersa scelera a Verre in Sicilia perpetrata, cōgerit. Ex aratorū bonis.) Aratores frumētī decimā pop. Rom. dare solebāt. hos nō una atq; altera, sed tribus amplis decimis per mācipes a se subornatos, id est, publicanos q̄ Decumani uocātur, Verres exhausit. Regū locupletiss.) Maximē Agathoclis et Hieronis Siciliae regū, de quib. Liuius lib. 5. belli Pun. Spoliavit, nudauitq;.) Gradatim ad summū per incrementū ascēdit. In stupris uerō.) Elegās praeteritio. At enim haec ita.) Subiectio est. Hominē esse arbitror.) Argumentū a rumore. Ut alicuius eloquētia.) Hoc ad inuidiā Hortensij dicit. Proponit inania nobilitatis.) Intelligit Curionē, et Metellos tres, Hortensii et Scipionē. hi enim Verri palam suffragabantur. Simulat se eorū.) μαγαλυσὸν est ad sequentē narrationē. Quā spē nūc.) Diuisio est. Breuiter iā iudices.) Attentionē captat. Ut primū ē prouincia.) Narrat ut Verres corrupendi iudicij rationē ceperit. Redēptio est huius iudicij.) hoc est, quidā artifices corrupendorū iudicij, pacti sunt cū Verre, et redemerūt se omnē procuracionē iudicij corrupendi suo periculo subituros, et absolutionē Verri impetraturos. Libelli nominū uestrorū.) Cū enim iurasset electi iudices, nomina eorum in libellis continebantur, et ubiq; habebātur, ne corrupti aliqui iudices pro electis iudicibus sese ingererent. Haec Asconius. Quae res primo.) Confirmatio est. Nulla nota.) hoc est, nō uidebātur iudices posse corrupi, ut falsum decernerēt. Posuit autē sentētiās pro tabulis, figuratē. Iudices enim in tabulas sentētiās suas redigebāt. A me pedetēm.) Praemissione uitur. Videt ad ipsum.) Locus est cōiecturalis, a Curionis gratulatione ipsi Verri facta. Fornicē Fabianū.) Fornix, locus arcuosus, iuxta Regiā, in sacra uia, a Fabio cōfore cōstructus, autore Asconio. Quod cū tā multi.) Argumentū a testib. ex quib. Cicero Curionis gratulationē audierit. Renūcio.) Sermocinatio est. Alijs ridiculū.) Regressio est. Apertē iā.) Ex sua persona hoc dicit Cicero, ut annotauit Asconius, quanquā et ad alios nō incōmodē referri posse uideatur. Sed nos non tenebimus.) Mollius est, q̄ si dixisset, auferemus ē Senatu iudiciorū potestātē, et est μαγαλυσὸν. Quis poterit Verre absoluto.) Iudices territat his uerbis. Ecce aut illis.) Locus a gratulatione Verris ob creatū praetorē M. Metellū. Ad equitē Romanū.) Fictioe utitur Cicero. Nā fingit hoc ad inuidiā aduersariorū, et sui defensionē, q̄ cogatur breuioribus horis causam dicere, quam mos accusatoribus sit. Diuisores omniū.) Diuisores, id est, homines qui suscipiebant munus corrupendi precio suffragia plebis, quos Plautus in Aulularia magistrōs curiarū uocat. Cōmemorasse istū.) Obliquē narrat orationem Verris ad diuiores habitam. Cum ipse praetura petisset.) Inuidiosum est hoc. ostendit enim Verre non gratis esse factum praetorem urbanum. Sollicitabar rebus.) A rerum turba amplificatio. Dominum esse arbitrabatur.) Inuidiosum est. Cursare iste homo.) Efficatio est. Ut apud M. Metellū.) Cur Verres causam suā apud M. Metellum dici uelit, ostendit. Dedit praerogatiuam.) Est amphibologia in uoce praerogatiua. Nam est sensus Ciceronis: Q. Metellus dedit praedictum suum Verri pro precio a Verre dato, ad redimenda praerogatiuarum tribuum suffragia,

suffragia, quibus consul Metellus erat factus. Ita uides prerogatiuam in superiori loco significare prauidicium suffragatorum: at in posteriori esse adiectiuum, & significare prerogatiuas ceteras: quae inde dicebantur, quod primae sorte adducta suffragia ferrent. autor Cicero libro de Legibus. An me tacitum.) *ἔπιθροῦν* est. Nam non solum non corrigit atrox dictum, sed etiam confirmat quod dixit, subiecta quadam causa. Accessit alter.) Explicat hoc quod modo de Metello dixit. Se consulem.) Sermocinatio est. Quid est Metelle.) Apostrophe ad Metellum uehementissima. Testes praesertim Siculi.) A' testium conditione argumentum. Quid faceres pro homine.) A' minori argumentum. Te non fatis.) Alludit ad uersus Nauij, Fato Metelli Romae sunt consules. cui Metellus iratus, uersu responderat scenario hypercatalectico, Dabunt malum Metelli Nauij poetae. Haec Asconius. Non solum effugiemus.) Recenset Cicero, quae Verres & eius patroni causae suae profutura sperauerant. Iudex est M. Cesonius collega nostris accusatoris.) Is M. Cesonius aedilis cum Cicerone fuit, & proinde non iudicandi munere fungi poterat: quia & aedilis & iudicis partes sustinere uno tempore nemo quibat. In Iuniano consilio fuisse.) Iunius quae stor, fuit in Cluetij causa iudex, Verre praetore: in qua cum Oppianicus damnatus esset, defensor Oppianici tribunus plebis, cum diceret pecuniam in iudicio fuisse uersatam, Cesonius, damnatis alijs iudicibus, non solum innocens pronuntiatus est: sed etiam ex ijs fuit, qui crimina aliorum iudicum detexerant. Seuerissimos atque integerrimos iudices.) Figuratae singulis addit laudem, ex ore aduersarij, ostendentis cur sibi iusti iudices omnes displiceant. Illa equestri familia, & disciplina.) Laudat equitem: quia dum equites iudicabant, sine infamia se gesserant. L. Cassius ex familia, tum ad ceteras res, tum ad iudicandum.) Ille Cassius est, qui legem de suffragijs liberè ferendis, non uoce, sed tabula tulit. uide Ciceronem libro tertio de Legibus. Tribuni militares sunt designati.) Tribunorum militarium duo genera sunt. Primum illorum qui Ruffuli dicuntur: hi in exercitu creari solent. Alij sunt comitiati, qui Romae in comitijs designantur, de quibus Liuius in multis locis. Subfortiemur etiam.) Mirè ostendit securitatem rei, quasi ipse Verres comitia habiturus sit. Decem dies sunt.) Haec eò spectant, Ciceronem, si pro more accusatorum se gerere uelit, hoc est, uiginti dies accusare, bis accusare non posse. Ludos uotiuos.) Quos Pompeius uouerat, si Sertoriū superasset. uide Plutarchum in Pompeio. Ludi Romani.) Ludi qui sub regibus instituti sunt, autore Liuii primo libro ab Vrbe cond. magni appellati, tum quod magnis impensis dati sunt (impensa enim sunt in eos ludos ducenta millia numum:) tum etiam magni dicti sunt, quod dijs magnis, id est, laribus Romae urbis dabantur. uide Liuium in primo. Excusationes.) Admittebantur enim excusationes pro reo, aut occupationis, aut incommodae ualitudinis. Ludos plebeios.) Quos exactis regibus pro libertate plebis fecerunt. uide Liuium libro undecimo ab Vrbe. Nunc iudices uos consulo.) Communicatio est. Si utar ad dicendum meo legitimo tempore.) Cicero legitimo ad dicendum tempore uti non uult. Perpetua oratione percipi potuit.) id est, non interrupta ita quod interrogetur testes, quos

accusatores alioqui interrogare solebant. *ἑκκατὰ* e-rit Hortensi, dicam aperte.) Apostrophe ad Hortensium. Nunc quoniam pugnare.) Acerbe in Hortensium dicit. Ante primos ludos comperendinam.) Comperendinare, est mutuo denunciare litem in comperendinum, id est, tertium diem: ne alter litigatorum fugitans litium, fortasse causari possit, cum in rem praesente, id est, causam ipsam uentum est, se imparatum uenisse. uide Asconium & Budaeum. Vnde hic inquit Cicero, ut comperendinè, id est, ut denunciatur utriusque nostrum in perendinum, id est, tertium diem, lis. Verum quod institueram dicere, mihi rem, &c.) Ad supra institutum orationis cursum redit, nempe sibi cum Hortensio rem esse. Ego cum hanc causam Siculorum rogatu.) Repetit locum supra sepe tractatum. cur istam causam susceperit, quid sibi in ista causa propositum sit. Nam illud mihi nequaquam.) Praeoccupatio est. Quae per hosce annos.) Inuidiose haec in Hortensium dicuntur. intelligit uero corruptionem iudicum. Quos libidinis, infamiaeque.) Tacite reprehendit iudices corruptionis cupidos. Quoniam totus.) Hunc locum etiam supra tractauit. Prosteor huic generi.) *παρρησια* est. Moneo, praedico.) *ἔσθλο* est. Hoc munus aeditatis.) Minatur corruptoribus iudiciorum. Aut seque stes.) id est, illos apud quos pecunia deponitur. Aut interpretes.) id est, per quos inducitur passio. Aut potentiam, aut imp.) *ἄσθενος* est. Erit tu consul.) Subiectio est. Ego autem aedilis.) *ἀνεκδοτος* est, & responsio ad obiectionem. Vt ipse consul.) Eximit animis Siculorum metum consulis Hortensij. Omnia non modo commemorabuntur.) Quae in accusatione Verri dicturus sit, praememorat, auditores attentos faciens. Cum equester ordo.) Laudat iudicia equestris ordinis. Ad senatorium ordinem.) Exempla corruptorum iudiciorum, senatoribus iudicibus. Sublatamque populi Romani.) Prouocationem ad populum intelligit: de qua Liuius in secundo ab Vrbe, & lib. octauo. Q. Calidius damnatus.) Calidius ille Marci Calidij oratoris pater, ex praetura Hispaniensis accusatus a Gallio, atque damnatus, cum sensisset iudicibus pecuniam contra se datam, in eos iudices qui paruo precio corrupti eum damnauerant, exclamauit: Idoneam pro meo capite mercedem pacisci debuistis, nec minoris sestertij triginta praetorij hominem condemnare. Lis aestimata.) id est, pecunia de qua lis fuit, et propter quam damnatus est, in summam redacta, quae de eius rebus exigeretur. Quod in Caio Herennio.) Criminofo hoc dicit. Qui de maiestate damnatus.) *λεσα*, seu imminuta populi Romani. Est uero maiestas, amplitudo & dignitas populi Romani, quam minuit is, qui exercitum hostibus populi Romani tradidit. ita Cicero libro secundo de Oratore. Qui cum iudex esset.) Intelligit Falcianum Falculam, qui ad complendam Oppianici condemnationem dicebatur esse suppositus iudex. uide orationem Ciceronis pro Cluentio. Vt reum damnaret.) Intelligit Stalenum ab utraque parte corruptum in causa Oppianici, de quo Cicero in oratione pro Cluentio. Vt discoloribus signis.) Plerique signa, ceratas diuerso colore tabulas fuisse dicunt. Plerique a iudicibus appositae tabulas ceratas diuersi coloris aui, ut hoc signum esset iudicatum pro uoluntate rei. Hoc ipso iudicio.)

iudicio.) Amplificatio a loco. Cum praesertim.) A dicto Verri probat, eum omnem spem in iudiciorum corruptio- ne ponere. Me arbitrari fore.) Repetit dictum suum: quod apud M. Glabronem dixerit, atque illo uult iudices a pecunijs accipiendis detertere. Aduocatis.) id est, qui aut ius suggerunt, aut praesentiam suam alicui accommodant. O' commemoranda.) Exclamatio cum indignatione. A' maioribus.) Indignatio a maiorum instituto. Apud uos odio.) Verrem in odium iudicum trahit. Cui loco per deos immortales.) Peroratio orationis, ab hortatione ad iudices, ut infamiam iudiciorum extinguant. Tempus opportunissimum.) Ab opportuno argumentum. Nulla in iudicijs seueritas.) Ab opinione hominum argumentum. Neque enim ullam aliam ob causam.) Confirmat argumentum apposita ad suam causam relatis, populum Romanum ob corrupta iudicia senatores contempitui habere. Neque hoc Q. Ca- tulum, hominem sapientissimum.) Argumentum secundum, de quo uide Ciceronem pro lege Manilia. Ipse denique Cn. Pompeium.) Argumentum ductum a concione Cn. Pompeij. Nunc homines in speculis.) Argumentum ab observatione populi Romani. Vident adhuc post legem.) hoc est, latam de tribunitia potestate restituen- da sub consulatione Pompeij, autore Plutarcho in uita eius. Nulla enim laus.) Dolabella intelligit, accusatum am- bius. Hoc est iudicium.) A' genere iudicij argumen- tum. Est huiusmodi reus.) Argumentum a perso- na rei. Non gratia.) Hoc ad Hortensium referri potest, quem Cicero Verri amicum uideri uult. Non cognatione, &c.) Hoc ad Metellum refer, qui Ver- rem non aliter defendebat, atque si cognatus ei esset. Po- stremo ego.) A' sua persona, quod possunt infamiam in hoc iudicio effugere, confirmat. Vt in eorum consi- lijs.) Hoc est, ego ita agam, ut homines non solum audiant, sed etiam uideant consilia eorum qui a Verre stant. Vos aliquot iam.) Clausula est. Constat inter om- nes.) Argumentum a genere iudicij. Si quid erit offen- sum.) Argumentum a metu. Quapropter primum.) Precatio, ad orationis uehementiam faciens. Deinde si plures.) Metum iudicibus incutit. Diligentia M. Glabronis.) Apostrophe ad M. Glabronem praetorem pathetica et est adhortatiuicula. Suscipe causam se- ueritatis.) Argumentum a rebus, quibus debeat prouide- re. Vt is hoc iudicio.) Argumentum ab utili. Quid dare populo Romano.) Argumentum ab offi- cio. Quid reddi maioribus.) A' maiorum exemplo argumentum. Quare si Glabronis.) Intelligit Ma- nilium Glabronem, fortissimum uirum, qui legem de- pecunijs repetundis seuerissimam tulit, in qua nec com- perendinare reo licebat. Et est argumentum hortato- rium, a lege patris. Nocenti reo magnitudinem.) Hoc est, si te ut aequum est, gesseris, populus Romanus intelliget, immensam pecuniam plus obfuisse reo quam profuisse. Mihi certum est non committere, &c.) Non uult Cicero istam causam usque ad consulationem Hor- tensij & Metelli extrahi, propterea quod eos Verri pa- lam suffragare certum habebat. Consiliumque mute- tur.) Consilium, id est, quo nolo perpetua uti oratione, nec differri causam ad consulationem Hortensij & Metel- li. Nouo exemplo.) Repetit mentionem rei illius, quam supra recensuit, quod Metellus Siculos domum

accessitos conterruerit. Vt homines miseri.) Ob- serua incommoda quae consecutura sint, si haec causa in consulationem Hortensij & Metelli prorogetur. Haec frequentia totius.) Frequentiam dicit plebis rusticae, quae accusante Cicerone undique ex municipijs Romam con- uenerat, aut propter comitia suffragiorum causa, aut gratia ludorum uotiuorum. Huius iudicij.) Hoc ad iudices. Faciam hac non nouum.) Ab exemplis tuctur, quod in accusando non perpetua accusatione utatur. Princi- pes ciuitatis.) ut L. Lucilius, & M. Licinius, ambo con- sulares, qui cum accusarent L. Cottam, non usi sunt perpe- tua oratione, sed interrogatione testium causam perege- runt. Tum testes ad crimen.) Ex hoc loco liquet, ac- cusatorè quoque ipsum a suis testibus accusatum esse. Ni- hil inter usitatum.) Collatio usitatae et suae accusationis. Haec prima accusationis.) Summa prima accusationis in Verre instituta. Praeterea CCC. HS.) id est, qua- dringentes millia sestertiorum. ita interpretatur Budae- us in lib. 1. de Aesse, et in secundo supputat, ad quamam pecuniarum summam illa sestertia excreuant. Et legit Budaeus, quadringentes sestertium, quae summa apud nos decies centenis millibus aureorum aestimari debet, dumtaxat coronatorum. Ita Budaeus in posterioribus an- notationibus Pandectarum Iuris ciuilibus.

IN EANDEM ACTIONEM,
Bartholomaei Latomi
Partitio.

Haec oratio postulationem de nouo genere agendi continet, quae admodum indicat Asconius. Petit enim ora- tor, ut propter fraudem aduersariorum sibi perpetua oratione abstinere liceat, ne tempus dicendo extraha- tur: & crimina singulatim exponere, & confirmare testibus, ut totum iudicium intra certum tempus pera- gatur. Est igitur oratio iudicialis, & statum habet negocialem ex qualitate iuris, An iustum petat Cice- ro: hoc est, an ei permittendum sit, ut hoc modo agat. atque hic scopus est principalis. Interim deterret aduer- sarios, ne quid fraudis moliantur: & iudices cohortat- tur, ut uerè & incorruptè iudicent. Quae quamuis capita adiuncta sunt extra postulationem, ad eundem tamen finem referuntur, nimirum ad prohibendam iu- dicii iudificationem. Partes orationis sunt, Exordium, Contentio, Peroratio. Exordio mouet attentionem, & ca- ptat beneuolentiam ab officio suo: amouendam esse a se- natorio ordine iudiciorum infamiam. Contentio tria capita continet: Nouae actionis postulationem, quod est principale: Comminationem in aduersarios, et iudi- cum exhortationem. Actionis postulatio tractatur hoc ordine. Primum proponit & confirmat conatum Verri ad eludendum iudicium, docens quam spem habeat ille in pecunia sua, & quomodo iudicium peruertere co- netur. Estque hoc caput eius loci coiecturale: Conetur ne Verres, speretque se posse iudicium pecunia corrumpere. Quod quidem ex dictis eius & factis confirma- tur. Deinde id illi necessarium esse demonstrat, pro- pter tanta & tam manifesta crimina, quae atrociter & criminofo commemorat commissa ab eo in quaes- tura, in legatione, in praetura urbana & Siciliensi, in Asia, in Pamphylia. Quod et ipsum caput coniectu- ra continetur: Sit ne hoc Verri necessarium consilium, cum aliter damnationem euadere non possit. Idque ex

metu damnationis, propter criminum magnitudinem & perspicuitatem confirmatur. Post hæc inducit consilij eius narrationem, quid nunc ille cogitet. et rem paulo altius repetit, quid autem constituerit, & quid nunc molietur Hortensij et Metellorū auxilio ad iudiciū eludendū. Quam totam rem ita narrat, ut non ipsam modō, sed & præcedentia probet, & inuidiam faciat Hortensio ac Metellis, & magnam interim curam iniiciat iudicibus, ne quid eius fraudis quæ concepta sit, cum summa iudiciorum infamia perficiatur. Caterum his explicatis (nam causam postulationis continet) mox ipsam postulationem inducit, demonstrando quid facturus sit, quo modo, hoc est nouo genere actionis huic fraudi & astutiæ aduersariorum occursum. Comprehenditur igitur summa huius capituli hac propositione generali, quæ iudicationem continet: quia talia conetur & molietur Verres ad iudicium eludendum, sibi nouo genere agendum esse. Altero capite, quod continet comminationem in aduersarios, se prolaturum minatur (si quid fraudis committant) non solū quæ nunc improbè facturi sint huic iudicio peruertendo, sed quæ cū que antè etiā ab illis in iudicijs tractandis flagitiose sint commissæ. Postremò exhortatur iudices, ut constanter & incorruptè iudicando, ueterem iudiciorum maculam diluant. nullum enim unquam tempus magis idoneum fuisse, quàm in hoc reo: nullum magis necessarium, propter iudiciorum infamiam: nullam unquam fuisse populo Romano maiore ullius iudicij expectationem. In conclusione minas renouat in aduersarios, & conuertit exhortationem ad prætorem: & ad principalem intentionem reuertitur, repetens consilij sui summam, & ostendens quomodo hanc causam expeditissimè sit acturus.

IN EANDEM ACTIONEM

Bar. Latomi adnotationes.

Orditur à commendatione officij sui, in subleuanda iudiciorum infamia. Primò rem proponit gratulando iudicibus, deinde narrando explanat. Summo.) id est, maximè necessario, opportunissimo. Cum sint parati.) Q. Tribunus plebis accendebat inuidiam Senatus, propter damnatum Oppianicum, quem ipse defenderat. Aurel. autem Cotta promulgat legem, de restituendis iudicijs Equestri ordini, qui ante Syllam uiginti annis incorruptè iudicauerint. Infamiae communi.) Communem infamiam uocat, quia & ipse senator erat. Depeculatore.) in quaestura sub Carbone consule. Vexatorem Africæ.) cum legatus Dolabellæ, & postea Proquaestor esset. Ego hoc tamen assequar.) Monet tacita interminatione. Equidem de me.) Ostendit Verrè conari corrumpere iudicium, quod primò probat ex dictis & factis illius, deinde & criminum magnitudine. Itaque cum ego.) Huc alij Rupilius, alij Oppium putant, alij Q. Metellum in Curionem, alij Racitium accusatorem, Oppium reum. In ordinandis autem causis prior prior dies statuebatur. Quamobrem Cicero non omni tempore quod in Siciliam postulauerat, usus est, sed intra quinquaginta dies confecit negotium, cum centum & decem postulauerat. Etenim ille Achaicus.) Vult illum simulasse inquisitionem in Achaia, ut se ab agendo excluderet. Itaque statim Romam rediisse.

Videt Senatores.) Ex tempore cōiecturam confirmat. Tempus iudicij.) ut iudiciū in sequentē annū ex tra heretur, ad aliū prætorē, & ad alios iudices, et tempus, id est, occasiōe. Procella.) id est, periculū. Et quò animū intendat.) nempe ad corrumpendū iudicium. Quamobrem.) Remouet spem corruptoris à iudiciū contumelia. Vnum illud intelligo.) Verres reiecerat bonos ac fortes uiros, retinuerat eos quos se corrumpere posse sperabat. Nam primò sortitio fiebat iudiciū, deinde reiectio, deinde subfortitio in locū reiectorū. Etenim quod.) Probat consilium corruptionis ex criminum magnitudine. Quo in loco singulari artificio capiti omnia breuiter & criminose commemoras, exhibet specimen accusationis suæ si sibi perpetua oratione uiliceret, in commemorando seruat temporum ordinem. Cuius ut adolescentiæ.) Carbo dux Marianarū partū fuit, & idem Cons. desertus à Verre quaestore suo Arimini spoliatus publica pecunia, cum ille ad Syriam transiret. Cuius præturæ.) Enumerando seruat diuisionem criminum præturæ urbanae, quæ postea in eadem actione persequitur. Innumerabiles.) Enumerat genera criminum præturæ Siciliensis, de iure dicendo, de frumentaria, de signis, de supplicijs: quæ quatuor postea libris explicantur. Quæ cum ita sint.) Concludit hunc locum, & ad alia transit. Proponit inania.) nobilitatem, ut Curionis, Metellorum, Hortensij & Scipionis, à quibus defendebatur Verres. Quam spem.) Probata desperatione Verris in causa, deinceps demonstrat quomodo conetur iudicium eludere: & rem paulo altius repetit. Totum narratione explicatur, quæ certa signa & argumēta continet. Constituta.) comparata. Redemptio.) Erant qui pacti fuerant cum Verre, ut semel totius iudicij corrumpendi proeuratiōe in se reciperet. Renunciata.) id est, reuocata. Fortuna Populi Rom.) Quia in sortitione optimi quique exciderant, suam diligentiam uocat in improbis & suspectis reiciendis: cum Verres bonos reiecit, retinuitque improbos. Libelli nominum uersorum.) Facta subfortitione, nomina iudicum conscripta in libellis deponerantur apud prætorem, & simul ubiq; habebantur, ne alij supponi possent: Nulla nota.) Hæc quamuis figuratè dicantur de improbatione sententiarum, tamen obliquè diriguntur in Hortensium, qui in iudicio quodam tabellas discoloribus ceris notauerat. C. Curio.) Interfatione uitat offensionē, quia odiosum erat aliquem nominari in iudicio. Pedetentum.) id est, prudenter. Quod cū tam.) Signū ex gratulatione Curionis. Etenim sic.) Inducit gratulationem & uitam de offensionis, & mouēdi causa. Nam curam & metū conatur iniicere iudicibus. Ecce autem illis ipsi.) Aliud signū, ex gratulatione de Metello prætorē designato. Quereret.) id est, iudiciū exerceret. Fiscos complures.) Hoc Asconius putat fingi à Ciceroe ad inuidiam aduersariorum, & sui defensionem. Cum ipse præturam petisset.) Significat eum corruptis suffragijs prætorē esse factū, ut ne nunc quidē à simili crimine abhorreret uideatur. Q. Verrè Romilia.) Subauditur ex: ut sit, ex Romilia, et est nomen tribus. Nā omnes ciues in aliqua tribu erant, quæ erant numero quinque & triginta, & ab eadem plerūq; accipiebant denominationē. HS. quingentis millibus.) id est, uiginti quingentis

97 millibus coronatorū, si sestertios numos accipias: sin uerò sestertias, sunt centū uiginti quinq; millia coronatorū, quod uix est credibile. Agere quæ ad.) Res cōtrariæ, petere honorē, & eodem tempore accusare. Ratio non erat.) non erat commodum. Districum atq; obligatum.) ut diuiores accusare non possent. Nam districum est, in diuersum astrictū. Obligatū, etiā in eodem loco uinculis innotatū. Dominum.) scilicet sua pecunia. Cursare iste.) Cursare solliciti est, currere festinatis. Blado & gratiofo.) Hoc ad improbationē filij, et ad uituperationē patris dicitur, qui illū corrūpi passus sit. Gratiofo enim ad copiā amicorū pertinet, turpi obsequio conciliatorū. Cuius diuitiæ.) Hoc in partem uerborū dicit, & latenter significat, etiā sibi præmia præuaricationis fuisse proposita. Reperio iudices.) Colligit summam narrationis, & porro confirmat. Dedit enim prerogatiuam.) Aetiologia facta est, quia prerogatiua & liberalitatis est, & suffragationis: liberalitatis, in Metello, qui pro Verre conatus est, Siculos ab accusatione deterrere: suffragationis, in Verre, qui pecunia sua Centurias prerogatiuas Metello cōparauit. Nā hoc significat Cicero. Propriè prerogatiuū est, quod ante legitimū beneficium liberaliter impenditur, siue id factū siue dictū fiat. Vide Asconij. An me taciturū.) in obsequio uerborū, quæ est dicti atrocioris cōfirmatio, causa eius subiecta, cum increpatione, ne maledicere uideatur. Est igitur remedium contra iniuriæ existimationē. Te non fatio.) Contumeliose hoc, alludens ad uersiculum Næuij: Fato Metelli Romæ fuit Consules. Cui tū Metellus consul respondit: Dabunt malum Metelli Næuij poetæ. Non solum.) Inducit Verrem ipsum ratiocinantem, & demonstrantem commodum ducendi iudicij in sequentē annum: qui locus est ex spe commodi, sicut præcedens ex signis. Illud uide, quomodo laudet iudices ex ore aduersarij, dum illū facit causas ostendere, cur unumquēq; nolit iudicem. Iuniano consilio.) Iudicium significat, quo Oppianicus condemnatus fuit cū ab utroq; & reo & accusatore iudices pecuniā accepissent. Vide orationē pro Cluentio. Ex familia.) Vnde lex Cassia Tabellaria, & L. Cassius ille seuerus iudex, qui identidem Cui bono fuisset, querendum monebat. Ex cal. Ianuar.) id est, post. Quæstioni.) iudicio. Nouæ sunt hodie.) Ratiocinatio Ciceronis, quia facultatē ex tempore ostendit. Ducturos.) dilatos, morā facturos. Excusado.) aut occupationē, aut malā ualitudinē, quæ reo concedebantur. Victoria.) quæ Sylla uictor instituerat. Quæ ego hominē.) Quamuis contra Metellum dicat, tamē nō laedit eum, quia in reiectione retinuit. Et iurato suam.) Iudices iurati erant, Prætor iniuratus exercebat iudiciū, & in potestate omnium tabellas habebat. Nūc ego.) Demonstrat aduersariorū consilij: nūcquid sibi agendū sit, ostendit. et uicitur cōmunicationis schemate, de liberado cum iudicibus. Res omnis mihi tecū.) Acriter minatur Hortensio, & consuetudinē eius in corrūpendis iudicijs infectatur. Tempore.) periculo. cōperendinē.) id est, me et te dixisse proferens, cōperendinationis faciam potestati. Comperendinatio erat, iudicij inter litigatores in perendinū diem denunciatio. Nā illud mihi.) Dicit sibi non tā propter Verrē hanc causam suscipiendā fuisse, quæ quod Hortensius se inter-

poneret. Regnumq; iudiciorū.) Hortensius, rex caesarū in foro appellabatur. Assiduū.) scilicet instando. Hoc mihi sumo.) Hæc minatur se secunda actione facturū esse, ut terreret aduersarios. Secum habere.) uerba. Hoc munus.) Cū munus dicit, ad nomen Verris respicere uidetur, tanquā bestiae cōficiendæ. Recipere.) promittere. Interpretes.) erant qui actionē indicebant. Constituta.) contracta sit, extiterit. Potestate.) pro uocatione ad populū, quæ Sylla sustulerat, sublata Tribunitia potestate, postea restituta à Pompeio. Nam ad Tribunos prouocabatur, si quis iniusto iudicio se condēnatū putasset. Q. Calidius.) Calidius exprobrauerat sordidis iudicibus, quod se tā paruo cōdemnasset. HS. XXX.) Sestertiū tricies Ascon. legit, quæ sunt septuaginta quinq; millia coronatorū. Sim legas sestertia triginta, erūt mille quingenti. Honestè.) εὐνομίως. Lis aestimata.) Litē aestimare, erat pecuniā, de qua lis erat, et propter quā reus cōdemnabatur, in summā redigere. Itaque & in iudicio repetundarū, et maiestatis, & peculatus, & pecuniæ ob rem iudicandā acceptæ lis aestimabatur, ueterib. criminibus unā cū proposito computatis. Disco lorib. signis.) Hoc Hortensius fecerat, de quo supra dictū est. Sæpe dixisse.) Confirmatio ex dicto Verris. Ex quo mihi.) Amplificatio ex sociorum iniuria, quam bona occasione priori loco subiungit. Cui loco.) Hortatur iudices. ut uerè iudicēt. quæ est extrema pars orationis, qua hæc orationē concludit. Neq; enim ullā aliā ob causā.) Argumētatur ab infamia senatorij ordinis. Reuera iudicia.) Nēpe ut metu prouocationis ad Tribunos et ad populū iudicia meliora fierent. Q. Cæciliū.) Cōfirmat & amplificat ex Catuli oratione in Senatu. Vnum senatorē.) Dolabellā significat. Deinde est.) Ex persona Verris, et sua accusatione. Cōstat inter.) Ex consilij amplitudine. Consilium.) Iudices. Quapropter.) Optat fieri id quod hortatus est: & mirè renouat. Verum quod ego.) Cōuertit hortationē ad Prætorē. Religionis.) iurijurandi. Cogita quo loco sis.) A' maiorū imitatione. Legis Acilia.) Acilius Glabrio legem Acilia tulit de pecunijs repetundis, multo seueriorē quæ antea fuit: in qua nec cōperendinari sinebat reū, hoc est, causam bis dicere. Quare si Glabrio nis.) Explanat distributiue. Mihi certū est.) Redit ad intentionē principalem. Non patiar.) Renouat, quod hic de Metello Conf. dixit. Arcefferent.) id est, aduoarent. Res iudicetur.) sententia feratur. Cum hæc frequētia.) Conuenerant homines frequētes Romæ ex Italia, uel comitorū uel ludorum causa. Non nouū.) Nam idem L. Lucilio, & M. Licinio ambobus consulibus, in accusando L. Cotta factum fuit. Interrogando.) testes scilicet. Hæc prima actionis.) Colligit & proponit summam primæ actionis futuræ. CCCC. sestertia.) sunt decies centena millia coronatorum.

IOACHIMI CAMERARII IN SECUNDAM VERRINAM, ANNOTATIO.

Renunciata est tota conditio.) Hoc uerū puto. Veneti tamē, & alij quidā libri, Conductio habet, haud scio an pro cōdictio. Nam hæc inter se permutata sæpe uocabula scimus: et nescio an non sint diuersa, quāuis grammaticis secus uideri sciam. Quamū sibi ac liberis suis satis esse arbitretur.) Veneti, Arbitraretur: id quod mihi nequaquam displicet, ac potius admodū probatur.

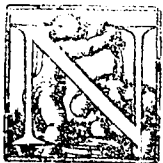
Cum accusatio nostra in obliuionem diurnitate ad-
ducta sit.) Veneti & alij, In obliuionē diurnitatis ne
que aliā lectionē subijci oportuisse existimo. Neceſſa-
riō fieri intelligat.) Veneti, Intelligat: aequē obscuro sen-
ſu, quē una particula inferta poterat perficere, ut hoc
modo totus hic locus legeretur: Nunc id quod facimus,
(ea enim ratione facimus, ut malitiē illorum cōſilio no-
stro occurramus) neceſſariō fieri intelligant.

IN TERTIAM CI- CERONIS ORATIONEM CON- TRA C. VERREM, Q. ASCONII PEDIANI COMMENTATIO.

ARGUMENTVM.

Dinceps hęc omnia non dicta, sed scripta sunt,
cōtra eum, quod ita factū est. Fingit Cicero ad-
esse in iudicio Verrem comperendinatū, et respondere
citātū, & defendi. in ceteris enim orationibus defensor
futurus, accusationis officiū his libris, qui Verrinarum
nomine nūcupantur, cōpensare decreuit: & quoniā ac-
cusare multos indecorū Tullio uidebatur, in una causa
uim huius artis & eloquentiē demonstrare. nā & bene
intelligentes omnē uirtutem oratoriā, quacumq; in cri-
minationib; cōstituta est, hic expressam uidēt: & cōtra
ex hoc defensionū uim in ceteris orationibus, et neruos
eius ex hac uirtute cognoscunt, quæ in opprimendo ex-
primitur reo. Igitur rerū scena sic facta est, ut dicit Tul-
lius, non autē acta res est. Adest, inquit, Verres, respon-
det, defenditur. ergo cū prima actione accusatus sit, ac
defensus Verres: nūc, uelut defensus iterū (sic enim mos
erat) in altera actione, accusatur ad ultimū rursus ora-
tione perpetua, crimina repetundarū, & alia pleraq;
ex antea acta uita sepe firmantur. sumitur etiam hinc se-
pe defensio, omnis enim confirmatio ab attributis perso-
næ, & negotio sumi solet. ergo attributa personæ ma-
ximē in antea acta uita quæri solent: negotio, in ipso cri-
mine. Libros igitur pro qualitate criminū Tullius diui-
dens, antea actis unum dedit, hunc scilicet solū, crimini i-
psi repetundarū quatuor: unum de iurē dicendo, alterū
de re frumentaria, tertium de signis, quartum de sup-
plicijs, ad hanc enim similitudinē poeta Virgilius Mino-
em iudicē apud inferos, tanquā si Prætor sit rerum ca-
pitaliū, quæstorem appellat: dat ibi sortitionē, ubi ur-
nā nominat: dat electionē iudicū, cum dicit, Cōsiliūmq;
uocat: dat cognitionē facinorū, cum dicit, Vitasq; et cri-
mina discit. Ergo hic liber, qui de antea acta uita est,
statum neceſse est coniecturalem habeat. Capita autem
quatuor ipse Tullius fecit, diuidendo totā hanc accusa-
tionē in ea quæ commisit Verres primō in Quæstura,
deinde in Legatione, tertio in Prætura urbana, postre-
mō in Prætura Siciliensi. cum autem omnes eius actus
Quæsturæ nomine, Legationis, Præturæ urbanæ, Sici-
liensisq; quadripartita librorū diuisione cognoscantur:
antea acta eius omnia hoc libro cōprehensa sunt ad eorū
fidē, quæ post dicentur. Proœmia sanē huius libri in ſi-
mulatione constituta sunt, quasi ueræ accusationis in
Verrem, audentē adesse, atq; defensum: in exhortatione
iudicum ad rectē iudicandum: tum in minis contra ad-
uersarios: et in exhibenda ratione officij sui, cur ita ma-
luerit accusare, ut prima actione tantum testibus utere

tur. quæ omnia eiusmodi sunt, ut non tam noua dicere,
quā dicta libri superioris instaurare uideatur. Post
hęc omnia ipsius Ciceronis per honores Verres, cum
crimimbus iunctos diuisio, per ordinē temporū currit.

Neminem uestrū ignorare arbitror
iud.) Hoc totum figmentū est Cicero-
nis, ut sequentiū librorum uera actio
uideatur. nam Verres tam sua sponte
elegit exilium. Respondet.) Rectē
dictū est, respondet. nam apud ueteres & iudices, &
rei, & accusatores, & defensores, citabatur à præcone
Prætoris. Patior iudices.) Cum dolere debuerit, resti-
tit sibi: pati se, & aequo animo ferre dicit, ut pugna ui-
ctoria cōsequatur. Neq; enim salus ulla maior Reip.)
Eadem repetit, quæ in prima actione dicta sunt, è Rep.
esse dānari Verre. Diligenter reiectis.) Reiectos iudi-
ces pro electis intelligi cōuenit. ibi enim reiectio iudi-
cum, ubi & retentio, cōtinetur. in reiectione autē accu-
satoris, uel fides accusationis, uel præuocationis persi-
dia, ut supra dixi, apparet. Et propē depositā) de-
ſperate salutis. sic & Virgilius: Ille ut depositi profy-
ret facta parentis. Postremō ut esset hoc iudicatum.)
Subauditur, acceſſi, & non laus ad omnia, quib; hoc uer-
bum in hac sententia conuenit. Reus est enim nocen-
tiſſimus.) Terentiū: Et habet quod det, & dat nemo lar-
gius. et de persona: Fatuus, inſuſus, tardus stertit. Im-
piē, nefarieq; cōmisit.) Nefandū, est non ſandum: neſa-
rium, quod sacra polluit, farre pio solita celebrari. ergo
neſarij, sacrilegi. Agunt cum præcipitem.) Propriū
Ciceronis & in orationibus, & dialogis, & in episto-
lis, sepius eandē ſententiā dicere, & uti eloquentiē di-
uerſis modis iſſdē ſententijs, tamen ab aliqua occasione
repetitis. nam et hic repetitio furoris, in qua uidetur in-
ſaniæ Verres causam uelle monstrare. est enim hic locus
de supplicijs irrogatis: ubi ostēdit, ciues Romanos Ver-
rem pro prædonibus occidiſſe. Religiones uerō, cri-
moniaeq;.) De signis & furtis tacet moab, quasi minus
idoneis ad furorē auaritiæ. Supplicio cōmuni.) aſſi-
matione litis & exilio. Cui dānari expediret.) Quia
minor in damnatione pœna, quā in concione populū
Romani, & in eorum animaduersione. Non illū ma-
ius in seſe scelus, &c.) Subtiliter etiā iudicibus cōmina-
tur. Non id tempus.) quod inuidioſum ſenatui est.
Non is reus.) qui est nocentiſſimus. Non id tem-
pus.) quod inuidioſum ſenatui est. Non id conſi-
lium.) quod ex optimis uiris lectū tale est, ut ſi quid in
ipſo culpæ fuerit, sperari melius ex ſenatu non poſſit.
Ne actor quidē.) Tullius scilicet, in quo omnia ad uin-
cendum parata. Ad aliud iudicium.) populū scilicet,
& equitum Romanorum. Alieno nomine.) Quæſto-
res urbani ærarium curabant, eiusq; pecunias expen-
ſas & acceptas in tabulas publicas referre conſue-
rant. alieno autem nomine dicit, Carbonis nomine, &
exercitus eius: nam Conſulis & militum eius nomine
pecunias ex ærario ſumptas auertit, conuerſus ad Syllā
bellis ciuilibus. uel alieno nomine, ad frumentū emptionem,
quod Siculis nō perſoluit. De capite.) Hoc in Si-
cilia fecit gratioſius in decumanos, ut frumentum in au-
ctione promiſſum ab decumanis, uſibus populū Roma-
ni cum illi reſtagarentur à plicito de ſumma detraxe-
rit; minusq; eos inferre paſſus ſit annoſa populo Ro-
mano.

mano, quod illicitū probatur multis documentis. M.
Marcelli, & P. Africani monumenta.) signa concessa
& reportata Siculis à M. Marcello & Scipione Afri-
cano. nam Marcellus donauit, quæ uictis Syraculis a-
ſportare iure belli potuerat: Africanus uicta Cartha-
gine reportauit, quæ uictis Siculis ademerant Pœni.

Meditetur de ducibus hostium.) Hic crimen de sup-
plicijs esse cognoscitur: in hoc enim libro hæc latius ex-
plicatur. Quos in eorū locū subditos.) Captis præ-
donum ducibus, Verres illos quidem remisit, accepto
præmio: pro illis autē mercatores innocentiſſimos par-
tim trucidauit, partim domi suæ priuatim reſeruauit,
quod diceret timuisse se, ne sibi crimini daretur, eos ip-
ſos à se pecunia liberatos esse. Vſq; dum per me licue-
rit.) quantum in ipſo fuerit. An hoc domi suæ priua-
tus, quod est maiestatis crimen, hostes publicos habere
non dubitauit: sed finem fecit huius audaciæ me cogen-
te, qui inſtitui ut de eius domo in publicam custodiam du-
cerentur. Quo me iam pridem uocat populus R.) Se-
dicit, quia ædilis est factus, ut defendat libertatem po-
puli Romani. Qui cognitores homines.) Hoc genus
defensionis in iure cognitor dicitur, maximē cum de a-
licuius ſtatu agitur. ipſe alibi, Cognitorem iuris sui.
Quinque & XXX.) ac per has totus populus Ro-
manus. Principiō tres fuerunt, Tatiensis una à Tatio
rege, Ramnensis altera à Romulo, Luceres altera à Lu-
cumone, siue Lucretino, siue à luco, quem lucum Aſy-
liu uocauerat Romulus. post de nominibus Sabinarum
plures fuere, quibus deprecatricibus parentum bel-
lum maritorumq; finitum est. ad postremum XXX
& V factæ. Obtulerunt autem nomen aut à tributo
dando, aut quia primō tres fuerunt: unde etiam Tribu-
ni dicitur. Religionem.) quia iurati testes dicebant.
Latumijs.) Latumiæ carcer Syraculis. Latomiæ au-
tem Sicularum lingua, id est, lapidiniæ dicuntur, loca
caſſi lapidibus excæta. De loco superiore.) de Ro-
ſtris. quippe qui ædilis sum factus. Quo in numero è
uobis complures fuerūt.) Alia enim sortitione nunc se-
dem, alia in diuinatione constituendi accusatoris fuit.

Inimicitias iustas.) Ad aliud argumentum uictoriam
suam interpretatus, simpliciter fatetur quod in diuina-
tione expugnauerat, non idoneam fuisse causam accu-
ſandi Verres Cecilio commentitiam similitatem. an iu-
ſtas inimicitias non magnas dicit, ut è contrario Virgil.
Iniuſto sub ſaſce uiam dum carpit.

Cum id postularet.) Bene addidit, quia in Diuina-
tione huiusce rei mentio facta non erat. Vim in in-
quirendo tantam habui.) Dicit plura crimina inueniri
potuisse, quā inuenta sunt, si uellet Tullius non ad le-
gem repetundarum inquisitionem facere, sed ad uni-
uerſi quæ commiserat Verres. nam certē quantum ab-
ſtulerit ex Sicilia Verres, non quantum flagitij com-
miserit, dicere, accusatorem causa compellit. Ne
quis de mea fide.) Et Verres pecunioso rapinis inuidio-
ſum, & apud iudices plurimum ualet: ut non siue cau-
ſa de eorum constantia, Cicero dubitare uideatur. &
ualet ad suspicionem magnopere, immo opinionem,
uel potius fidem redempti Hortensij & fautorum Ver-
ris ad defensionem eius: quo se quoque è suspitione ho-
minum non excepit Tullius. Sciebam, in reijciendis
iudicibus.) Multi, inquit, ita subtiles fuerunt præuaria-

tores, ut in tota actione fideles actores esse uiderentur,
qui tamen non effugerūt suspiciones hominum, cum in-
reijciendis iudicibus uersarentur. reijciens enim malos,
& retinēs bonos, uerus accusator intelligitur. qui uerō
cōtra facit, et ut sit impedimento ceteris, astu tegat, de
hoc intelligitur quod præuicator existat. Et est bona
occafio, cū causa laudamur iudices oratoris. Post hęc
statū reip. quo nunc utimur.) Qui est per X. annos, ex
quo Sylla uicit, ex quo iudicat ſenatus. Quam iste lau-
dem.) Vitat argumentum, quod ipſe in libris rhetorico-
rum reprehendit, & commune appellauit. Qui cum
P. Galbam iudicem reieciſſet.) bonum. M. Lucreti-
um retinuit.) malum scilicet. Sed tamen scire uos conue-
nit, hunc Lucretium à Cicrone esse reieciſſum. neq; enim
præſentem iudicem uituperare ſas fuit. Reijci paſſus
eſſet.) Ac per hoc reieciſſet ipſe. Contra honorem
meum nihil poſſe debere.) Quia non ſum ædilitate de-
iectus. Deinde reliquis iudicibus.) Apparet, multis die-
bus prima actione accusatum productis testibus Ver-
rem. Non enim ſpolia C. Verres.) Ut quadruplator,
qui de condemnati bonis ipſe aliquid ſumam. Sed exi-
ſtimationem.) ut bonus ciuis exiſtimator. Cum cau-
ſa.) Cui rei contrarium est, sine causa. Reipublicæ con-
ſulere.) Subaudiendum est ad omnia, mecum fuit. Ab-
ſtulerit.) pro ſuo ſuſtulerit, perſuaſum ſibi habuerit, et
crediderit. Quanto periculo uerturi ſimus ad eos iudi-
ces.) Vult intelligi metuendum eſſe ſenatui, ne equites
Romani iudicent: quos non ſolum pro integris, ſed etiā
pro inimicis nobilitatis uult populus Romanus iudices
eſſe. A porta ſubito ad iudicium retraxiſſet.) Hoc
communiſſetur Cicero, ut credamus ueram fuiſſe ſecun-
dam actionem, quæ ſecundam ueram geſtorum fidem
non dicta, ſed ſcripta eſt. Non ſine cauſa.) corruptis
iudicibus ſcilicet. Nunc ne nouo querimoniæ gene-
re.) Aſtutia Ciceronis hæc fuit, utendo teſtibus, ut
nihil reliqui eſſet Hortenſio, niſi ut eos interrogare
poſſet. dicendi autem facultatem nullam ei dedit, nihil
ipſe dicenſo. etenim metuebat, ne ſi locum dicendi in-
ueniſſet: Hortenſius, breuitatem temporis longa oratio-
ne conſumeret, ut ſecunda actio ad alios iudices, qui
corrumpi poſſent, aliumq; Prætorem poſt Cal. Ianuar.
perueniret, Conſulibus futuris ſe & Metello, fautori-
bus Verres. hæc ita ſunt, quemadmodum dicimus. ſed Ci-
cero ſic proponit querelā Hortenſij, ut & iniuſta, et ri-
dicula eſſe uideatur. Et eſt ordo: nunc ne nouo querimo-
niæ genere uti poſſit Hortenſius, morem illi geram.
Hic tu fortasſe eris diligens.) Apoſtrophā ad ipſum
Hortenſium, qua oſtendit, non poſſe ſe cogi uti oratio-
ne perpetua, & omnibus horis ſuis, ſi nolit uti. Et mi-
rè horis dixit, cum dies ſint plurimi, ut oſtendat nimi-
am diligentiā, & eas horas dicendis dictione eſſe com-
plendas. Veteres præterea horas generaliter dicebant,
more Græcorum. Quod mihi lex mea cauſa dedit.)
De comodo proprio licet unicuique detrudere, præ-
fertim cum inde aduerſario nihil poſſit eſſe incommo-
di. Ea re quidem.) Ut queſtionem propoſitam inſir-
maret, cauſam propoſitionis aſſinxit, quæ ſibi ſolutio-
nē propoſiti, quam uolebat, aſſerret. Adimo enim cō-
perendinatū.) Comperendinatū pro comperendi-
natione poſuit. & eſt ſenſus: aufero uobis moleſtiam bis
dicendi. ſed quid dices utile eſſe bis dicere? & mihi

ego denego hanc utilitatem: in qua re cur me accuses, non habes. aut enim comperendinatio propter me magis, quam propter te, est instituta: aut non magis propter te, quam propter me. si enim numerum dicendi cōsideres, ex æquo res est si ordinem, ego sum prior & ultimus. nam simul accusator dixerit, respondet prima actione defensor: & rursus comperendinatio iudicio, dicit prior defensor: & defensionem tanquam duplicem in medio positam, obruit ultimus accusator. Glaucia primus tulit.) Ante legem Glauciam de comperendinatione, aut statim sententia dicebatur, si absolendus esset reus: aut, Amplius, pronunciabatur, si uideretur esse damnandus, cum dixissent iudices Non liquet, hoc est, obscura causa est. itaque ea pars interposita dilatio dicebat, in cuius peroratione uidebatur obscuritas: cōperendinatio uerò utriusque partis recitatio est. Alij sic adnotant. Comperendinatio est secunda actio. item comperendinatio est, ab utrisque litigatoribus iniuriam sibi denunciatio in perendinum diem. namque cum in rem aliquam agerent litigatores, & poena sacramenti peterent, posebant iudicem, qui datur post trigessimam diem: quo dato, deinde inter se in perendinum diem, ut ad iudicium uenirent, denunciabant. quò cum esset uentum, antequam causa ageretur, quasi per indicem rem exponebant. quòd ipsum dicebatur causæ coniectio, quasi causæ suæ in breue coactio. Alij sic. inter comperendinationem & ampliationem hoc interest, quòd comperendinatio ex una tantum re datur, cū causam iudex non intelligeret. & omnino, si uidebatur iudicibus bona causa, absoluebant reum: si mala, non statim damnabant, sed hac excusatione parcebant. nam cum condemnandi nota esset C litera, absolucndi A, ampliandi signum N L dabant, quo significabant non liquere: unde ampliatio nascebatur. Iudicari.) dicitur sententia absolutionis. hoc significat id quod sequitur.

Citò absolui.) iudicari. Tardè condemnari.) ampliari. Aciliam legem.) Acilij Glabrionis, patris huiusce Prætoris: de quo etiam supra dixit. quæ lex neq; comperendinationem, neq; ampliacionem habet. Mit tam in consilium.) id est, perorabo. nam mittere iudices in consilium, est dimittere iudices ad sententiam dicendam, ubi, allegatis omnibus argumentis, orator dixerit, Dixi. In hoc quidem genere causarum.) coniecturali scilicet. Sestertium quadringentis.) In Diuinatione, millies dixit. sed cur ita uariauerit fidem summæ, iam in superioribus diximus. Nomina sua exegisse.) Tituli debitorum nomina dicuntur, præsertim in ijs debitis, in quibus hominum nomina scripta sunt, quibus pecuniæ mutue data sunt. cui rei contrariū est, mutuas accepisse. ergo nomina, debita, uel debitores. Hæc eadem se audisse dicerent.) Apud antiquos & de auditione testimonium dicebatur. Vt in testibus interrogandis.) Tenere debemus, interrogationes testium & accusatoris & defensoris esse, & eius qui producit, & eius contra quem producuntur. Sed etiam populus R.) qui circum subsellia coronam fecit. Interposuistis accusatorem.) Qui iste sit accusator, uel quem accuset, in priore libro iam notauimus. quòd autem dicit, menses mihi tres cum eripuissetis, hoc dicit: C & X dies inquirendi in Sicilia postulauit. cōsequens erat, ut, etiā si quinquagesimo die redisset, ut redij, statim accu-

104
sarē. quod ne possem facere, interposuistis accusatorem quendam cuiusdam ex Achaiarum, qui sibi C & VIII peteret. ita factū est, ut quāuis ego festinatō redisset, ille adhuc proficisceretur, nō potuerim tamē agere, donec cōplerentur illo absente C & VIII dies. Sic enim erat à Prætorē legibus ordinatū, ut, si intra centum & octo dies ille inquisitor Achæicus aduenisset, priore loco ageret. ita factū est, ut prope tres menses sine iudicij impedimento ad agendam appositos sine causa Tullius amiserit aduersariorum dolo. ceterum enim & octo dies plus, quam tres menses sunt. Vt cum horis nostris.) XX diebus scilicet. hi enim dabantur ad accusandum legitimi, totidemq; defensori ad respondendum. Ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset.) Testes tabularum facti dari solent: itaq; ab accusatore dantur. non facti, non dantur testes: ergo nihil profunt à parte defensoris. quid ergo facit pro defensore oratio scilicet, cuius potestatem Hortensius non habuit tacente accusatore. non ergo defendere Verrem non ausus est, sed quia nō poterat ut uolebat, in totū prætermisit Hortensius. Si, quam diem qui istum eripendium redemerunt.) Etingit Tullius peruenisse se ad passionē eorum, qui in se susceperant procuracionem corripendorum in iudicium, & liberandi Verri. quos ita in cauendo scripsisse dicit, pro eo se promittere corrupturos esse iudicium, si post Callan. de Verre iudicarent. In eam diem ego.) Esem stultus, inquit, si quā diem illi in promittēdo elegeram, ego in accusando nō fugissem: præsertim cum possem effugere, si imprudens non essem. Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur.) Alij fecerunt hoc dies XX. alij pauciores, alij plures. Aut ex isto, quæ sui simillimum produxit.) Reprehendit homines stultissimi Tullium, quòd in filio Verri innoxiam ledat ætatem, ignorantes illum accusatoria arte prouidere, ne in epilogis productus ab Hortensio conciliet misericordiam iudicem patri. Lenonum, aleatorum, perditorum.) Lenones sunt scortorum, perdutores etiam inuitarum personarum, & in quibus supra exercita legibus uindictantur. Quæstor Cn. Papius Consul facti.) Vno nomine Cn. Papij Carbonis et tempus criminis significauit, & crimen. legitur tamen & Consul.

Obtigit tibi consularis.) prouincia, subauditur. Dissensio ciuium.) Leuiter dixit bellum ciuile grauisimum Syllæ cum Marianis. Quid sentire debueris.) cum quibus facere. Ac sorte.) Potuisti enim, & debuisti, si nolles repudiare illā sortem, aut susceptam tueri. Pecunia attributa.) quæ in stipendium militum de ærario à tribunis ærarij adnumerari Quæstorii solet. ergo Verri adnumerari intelligitur. Voluntatis affectionisq; eorum.) Syllæ eorum scilicet. Compilarit.) pilos peruellerit, sic fraudauerit furto, ut ne pilos quidem in corpore spoliatis reliquerit. Ad nobilitatem.) hoc est, ad suos. totum hoc per ironiam dicitur. Accepi inquit.) referri ad ærarium ratio solet pecuniæ publicæ à Quæstoribus. Verres igitur retulit. sed Tullius hoc reprehendit, primò falsam hanc breuem relationem esse: deinde idcirco acceptam, quia proditor Carbonis fauorem sibi apud Syllam comparauerat. nam paucis uerbis, quid acceperat, quid reliquerat, dixit. Dedi stipendio, frumento, Legatis.) Hæc omnia nomina sunt erogationum, quibus aut stipendium militi-

105
bus dedisse se, dicit Verres, aut frumentum coemisse in annonam exercitus, aut Legatis, & pro Quæstoribus in sumptibus dedisse: eis enim alimenta de publico dabantur.

Cohorti Prætorie.) comitibus consularibus. Veteres enim omnem magistratum, cui pareret exercitus, Prætorē appellauerunt. unde et prætorium tabernaculum eius dicitur, & in castris porta prætoria, & hodie quoque præfectus prætorio. Pro Quæstore.) id est, pro officio quæstorii. significat autem Quæstoris annonas. sibi imputat pecunias publicas datas Verres. Accepi, inquit, uicies ducenta triginta quinque millia, quadringentos decem & septem nummos. Reliqui Arimini sexcenta millia.) Hæc summa cum ratione consentit. Hoc modo aut tu Hortensi, aut ego.) Ambo enim Quæstores fuerunt. Quæ ne falso quidem potuit.) Non enim uerisimile est, tantæ pecuniæ rationem duobus uersiculis confici potuisse. Oppidum sibi elegit Ariminum.) Hoc oppidū Albinouanus Syllæ prodiderat, dux ipse Marianus. Recita denuò. P. Lentulo, L. Triario Quæstoribus.) Hoc est caput lectionis reatarum à Verre rationum ad ærarium totius Quæsturae eius. Non ut honos, & dignitas.) pro nobilitate pugnante Syllæ contra Marianos. hac enim de causa se transfugisse aiebat Verres, ut dignitas & salus nobilitati restitueretur. Idem fecisses quod anno post M. Pisoni.) Exemplo urget Verrem, ut ostendat, quid facere potuisset, nisi furum pararet. Beneuolenti esse iussit.) Beneuolenti pleriq; Syllani erant. Non modo existit.) emergit, ex oritur, exurgit. Maleolo occiso.) Oratoriē pro mortuo occisum dixit. Quæ in istum ualebant crimina.) Aperiens hoc postea dicitur est Tullius. etenim accusator Dolabellæ uolens indice Verre uti contra Dolabellam, librum criminum communium Verri & Dolabellæ Verri ostendit: & promisit hæc se crimina non obiecturum, si sibi Verres & causam omnem Dolabellæ proderet, & testimonium aduersus cum diceret. quare Verres Dolabellam, cui Legatus, & pro Quæstore fuerat, oppugnare cōpulsus est. Inimicos autem accusatoresq; Dolabellæ, Cæsarem dicit. nam Scæurus Dolabellam alij accusauit, nec damnare potuit. Miser cum eset.) Miserum pro innocente Tullius ponit. sic alibi: Et erunt, qui illum, si hoc fecerit, non improbum, sed miserum: me non diligentissimum Consulem, sed crudelissimum tyrannum existimari uelint. Ex communi calamitate.) Ex Syllanis temporibus scilicet, ne diceret de Syllæ. clausit, ut diceret, Syllæ mihi iussit, Syllæ hoc fecit. Circumscriptione.) sublato, circumducto, ac prætermisso. aliis decepto significat. Posteaquam Cn. Dolabellæ.) *ἀναπείραξις* de Dolabellæ. nam supra de eius damnatione dicebat. Est alius mihi locus.) de signis scilicet. an pecculatus, si hinc euaserit Verres? Aestimatum.) imposito precio exactum, secundum legem repetundarum. Itamagni fluctus eieciabantur.) extra fines litoris exibant. Temporibus exactis.) mensibus exactis. Sacra putatur.) Sacra mari colitur medio. elegerunt potius sacra dicere, quàm, id quod in consuetudine est, sacra. Vt ne Persæ quidem, cum.) Dario Xerxēq; duce. Dijs hominibusq;) Quia non solum hostes erant, ut pote barbari: uerum etiam more gentis suæ nulla dis in terris templa condenda esse cre-

debant: præsertim cum uni Soli, quæ uenerarentur, uix mundus ipse sufficeret. Erant ergo & adium sacrarum & simulacrorum euerfores. Equos, muneratq;) Quærendū cur equos à cæteris muneribus separauit. an quia Asiani magno pretio aestimant equos? Quem quondam in comitio uidiſtis.) Licebat enim mutua hæc signa deportare Romam Aedilibus ad ornatum ludorum, & rursus socijs reportare. nec hoc crimen distulit in orationem, quæ est de signis: quia specialiter crimen & breue est, nec habet quod adijci possit. Iunonis Samiæ.) Hinc Virgilius, Posthabita coluisse Samo. Nō ad prætorē, sed Romam deferri oportere.) Atqui legimus, de Oppio & de Procilio non apud populum Romanum depositas esse querelas, sed apud eos sub quibus agebant aut Quæsturam, aut Legationem. Legatus autē Verres non Neronis, sed Dolabellæ erat. Cum obſignandi gratia uenisset.) Moris fuit, ut accusator obſignaret domum, & clausa omnia eius, quem accusaturus erat, ne qua furtorum indicia aut in uasis, aut in signis, aut in literis constituta, ab eo remouerentur. Ad omnes columnas.) Locus intercolumnium dicitur. In Sylua.) In uiridario. Subdio.) id est, sub cælo. Cælum Græci *τοῦ ἄνω* dicunt: sed ita declinatur, hoc dium, huius dii, huius dio, hoc dium, & dium, ab hoc dio. Quandiū alium Prætorē.) Metellum scilicet, cum iudicibus, quos in horum locum, quemadmodum supra dixit, subfortiturum se Verres esse credebatur. Nostris testibus, quàm horis tuis.) Vſus est enim prima actione Cicero magis testibus suis quàm temporibus: id est, sibi ad dicendum lege datis.

Quæstorem.) Legitur & Quæstorem. si Quæstorem, illum ipsum Glabrionem, cuius cura est ut socijs omnia rapta reddantur. si Quæstorem, eum ad quem rediguntur pecuniæ ex proscripti bonis, & à quo socijs adnumerantur. Sæctorem autem dicit, aestimatorē, redemptorēq; bonorum damnati, atque proscripti, qui spem sectans lucri sui, id est, secutus spem aestimationis suæ, bona omnia auctione uendit, et semel infert pecuniam uel ærario, uel socijs. cōtra hos igitur iam pugnat Verres, inquit Tullius, subtrahens omnia signa, non contra me qui illum, etiam subtractis signis, testimonij tamen possum conuincere. Trierarchus.) nauis triremis præpositus. Triremis ternos remorum ordines habet. ita & biremis, quadriremis, & deinceps dicuntur. Quem omnia intus canere dicebat.) Cum canunt citharistæ, utriusque manus funguntur officio: dextra plectro utitur, & hoc est foris canere: sinistra digitis chordas carpit, & hoc est intus canere. difficile autem, quod Aspendius citharista faciebat, ut non uteretur cantu utraque manu, sed omnia, id est, uniuersam cantionem, intus & sinistra tantum manu completeretur. unde omnes quotquot fures erant, à Græcis Aspendij citharistæ, in prouerbio dicebantur: quòd, ut ille carminis, ita isti furtorum occultatores erant. Valet hoc prouerbium & in eos, qui multum intestinis suis commodis consulunt præter honestatem.

Artificio superasse.) Vt interius positus esset, qui intus cantare consueuerat. Pergæ fanum antiquissimum.) Apparet oppidum Pergam uocari, cuius nominatius casus Pergæ est: ergo aduerbium loci Pergæ. Fanum, religiosissimum templum, unde fata petuntur.

Quid de L. Scipione?) De quo cum senatus ambigeret, utrum idoneus esset, qui in Asiam contra Antiochum mitteretur: P. Scipio Africanus, frater eius, Legatum se ei obtulit ad id bellum gerendum, & uictoriam reportauit. Quid de L. Mummius?) Legatorum populi Romani uiolatorum causa bellum aduersus Corinthum Græcâ urbem gessit populus Romanus, eamq; deleuit duce Mummius. cur autem Græcorum triumphorum ponit exempla? quia de signis loquitur, quorum copia apud Græcos est constituta. Omnes erant eiusmodi.) boni scilicet. P. Seruilius.) Bona occasio promerendi iudicis, cum obtestatione coniuncta. hic enim bellum in Cilicia gessit, deq; ea triumphauit, captis Coryco, Olympo, Fasylide, tribus magnis eius terræ urbibus. Legatus quaestorius.) Legatum ex quaestore agens. Per triumphum uexit.) Ferulis enim signa ante triumphantem ubi per pompam solebant. Ad ararium perscribenda.) Hæc fuit ueterum diligentia, ut, quod quisque de subiugata prouincia per triumphum apportauisset, perscriptum in tabulis in arario reponendis conseruaretur. Figuram, statum.) Status est circa gestum, situmq; membrorum: figura circa ornatum et habitum uestis, insignium, & armorum. Certè maior est.) Non uideo quid apportet hic sensus. nihil enim mirum diligentiorum esse Seruilius, quam Verrem, si ita est: nisi fortè quod ait, Certè maior est, sic accipiamus, quasi dicat, Verrem maior est: quod subiunxit, argumentum sit, uirtutis, quam uoluptatis, maiorem esse fructum. Dices tua quoque signa.) Oratoria plasi hanc sibi obiecit quaestionem, quæ genus confessionis in se habet, nam Aedili atque Prætori Hortensio, & item Metellis, raptâ ex prouincijs signa ad ornandum forum & comitium commodauerat Verres. Olim enim, cum in foro ludi populo darentur, signis ac tabulis pictis partim ab amicis, partim à Græciâ commodatis utebantur ad scenæ speciem, quia adhuc theatra non fuerant. Comitium.) Locus propter senatum, quod coram equitibus, & populo Romano licet. Quis iudiciorum dominos.) Hortensium, ceterosq; nobiles. Ex Asia, atque Achaia.) unde fuerant ista signa per furtum sublata. Ab socijs per scelus ablata, creptaq;.) Nam solebant magistratibus commodare reddenda. Habeo & ipsius, & patris eius accepti tabulas.) id est, acceptarum pecuniarum. Legitur & Ab eo, & Accepi. Moris autem fuit, unumquemque domesticam rationem sibi totius uitæ suæ per dies singulos scribere, quo appareret quid quisque de redditibus suis, quid de arte, fœnore, lucro uel seposuisset quoque die, & quid item sumptus damni uel fecisset. sed postquam obsequandis literis reorum ex suis quisque tabulis damnari cœpit, ad nostram memoriam tota hæc uetus consuetudo cessauit. Dicit igitur Tullius, habere se & patris eius tabulas, quoad uixit: et ipsius Verri, quoad confecisset dixit. ex quib. proditur, quam multæ tabulæ pictæ, quot signa apud eum, nulla emptionis origine furto capta noscantur. Remoratur que in eo, quod se dicat Verres non ex aliquo tempore cœpisse literas domesticæ rationis facere, sed ex aliquo tempore destituisse: quod factum nullo exemplo defendi potest. Quoniam quidem cum imperio ac securibus.) *εἰς πῶν τὰ μετὰ σὺν ἔργω-*

εἰς πῶν τὰ μετὰ σὺν ἔργω. Cum imperio ac securibus, bene: quia non licet negotiari magistratibus, sed priuatis. De Antonio.) Hic est M. Antonius, dissolutissimus curator totius oræ maritimæ, Cretæ mortuus: de quo ipse dicit, Postquâ M. Antonij infiniti illud imperium senserant: & quem Salustius ait per dunde pecunie genitum, & uacuum à curis nisi instamibus. Est aliqua etiam huiusce rei ratio.) uel mala, uel bona. Dicit ergo, est non bonam, apparet tamen esse aliquam rationem. Aut ipse hoc dicit, bona ratio nunquam scribendi, iudicium perscrutans de tabulis non conficiendis: aliquando cœpisse, correctio erroris in melius: destituisse cum cœperis, mala ratio: est enim inconstantia, et mutatio quædam in deterius. Usque ad M. Terentium, & C. Cæsium Cos.) Ab horum consulatu uidetur tabulas Verres rationum suarum destituisse consignare: quamuis à præsentis tempore non longè abest. Alio loco, cuiusmodi sit, considerabimus.) Scilicet ad tegenda furti pertinet ista prætermissio rationum, ne conscriptis ijs quæ ante habuit, & ijs quæ nunc habet, extraneam rerum possessio cerneretur. Atque utinam neges.) Cum enim confiteris, est improbe, uideris tamen aliquid dicere, cum dicis, E mi, non rapui. si autem negaueris, & conuinceres, & huiusmodi defensione iudaberis. Impluuium.) Locus sine tecto in ædibus, quo impluere imber in domum possit. Quæ sectorem expeccat.) Repetundarum causa ita se habet, ut si conuictus reus sit, atque damnatus, pecuniam reddat a stimata lite, hoc est in precium redactis omnium furtis: quam summam pecunie proscriptis eius bonis sectores curabant. Sectores autem dicti sunt, qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proq; ijs pecunias pensabant singulis: ac postea pro compendio suo singulas quasque res pecunia populo uenditabant. sola ergo hæc duo signa dicit apud Verrem relictâ, affortatis ad amicos ceteris signis. At credo.) Transitus ad aliam criminum speciem. non enim hæc quæ ante acta sunt, sic dicit, tanquam Siciliensia crimina propria huius cognitionis: quæ per singulos libros constat esse diuisa, ut de iure dicendo, de frumentaria, de signis, de supplicijs. Ad summum Græcorum otium.) Dixit hoc secundum illam sententiam de Græcis habitam, quos otiosos & leues esse consensum est. Cui iste à Cn. Dolabella effugit.) Ergo non è republica ire coactus est: sed ut mitteretur, ambitione perfecit. Nicomedes autè Bithyniæ rex est, Sadala Thraciæ, ambo socij populi Romani. Imitatorem quendam.) Imitatorem eum dixisset, addidit Quendam, ut ostenderet non appellatiuum nomē esse, sed proprium. Videant.) si in promptu res est. Inuestigent.) quam non uideant. & ideo posterius positum. Homo factus ad istius libidines.) In nascendo fors est, in faciendo industria. bene ergo non natum, sed factum dixit. non enim naturam perductores potestare Verri, sed ipsum sibi docendo post eos fingere. Cum suæ partes essent.) id est, uicissitudo tangeret. simul enim ostendere uult, nec suscipiendum sibi esse nunc hominem: & cum suscipiat, condignum solere suscipere. Vna cupiditate.) una, uel præcipua: uel uere una, extra quam non iure, non more, non honestate mouetur. Ius suum.) ne Rubrium pateretur. Laborabat.)

ut ostenderet uix paucos inuentos, qui ad opprimendum eum, numerum damnationis implerent, post ampliationem. Idcirco ne exercitum, atque hostem relinquebas?) Recte dixit: bellum enim à Dolabella gerebatur in Cilicia. Sed etiam spoliati auxiliij.) auxiliij, pro auxilio, Quaestoris scilicet. Aut auxiliij ipsius pecunie, quæ auertebatur. sic Virgilius: Auxiliūq; uia ueteres tellure recludit Thesauros. Ad inimicos tuos.) accusatores scilicet causeri. Nisi damnato.) Nō posset enim rationes falsas ad ararium referre Verres, nisi damnato Dolabella, qui redarguere mentientē præsens ualeret. Testimonium tuū, quod apud Neronem dixisti.) contra Philodamū. Bellū ne populo R.) Sic enim ad Neronem scripserat Verres. Nisi publicè satisfactū sit.) nisi decreto publico traditi ad pœnā sint culpæ auctores. Satisfacere est enim, tantū facere, quantum satis sit irato ad uindictam. Et ciuitati bellū indicit.) ut Corinthijs, ut Tarentinis. Licetorē tuū.) Cornelium scilicet. Legitimum tempus ad ulciscendū.) An uito magistratus: accepto enim successore ad magistratū accusari possunt. Et ais, iudiciū esse factū.) Locus reprehensionis contra iudicatū: ne profit Verri, Philodamū esse damnatū. In alios transtulisse.) non in Philodamū. Neq; in eos, quos tu insimularis.) dixeris, uel accusaris. sensus hic est: Et alios, inquit, nō Philodamū, accusasti: et ij ipsi quos accusasti, damnati nō sunt. Vbi hos persequeris?) subauditur, nusquā, *εἰ ὁ νόμος*. Ab accusatore interrogatus.) Verres scilicet productus in causa Philodami, et interrogatus. loqui enim, nisi interrogato, testi non licebat. interrogatur autē & ab eo, contra quem productus. Cur imminuisti ius legationis?) Qui potestatem suam in administrando non defenderit, imminuti magistratus, ueluti maiestatis læse, reus est. Quod is Ephesi.) Ephesus ciuitas, in qua Diane numē peculiariter colitur. Sed etiam inter hostiū tela.) Inuidiose orator hoc addidit, eū de magistratu dicat, non Legato. nam Legatorū, in fœderibus faciendis, uel legibus pacis belliq; dicendis, sancta corpora iure gentiū atque inuolata seruantur. De sua classe.) Habent enim Milesij præsidariam classem, ex fœdere præbendā populo Romano maritimis necessitatibus. Myoparo nauigij nomē est. L. Magio, et L. Phannio.) Hi transfuga facti à Mariano exercitu apud Mithridatē agentes, ab eodē Rege ad Sertoriū missi erant de paciscenda societate belli aduersus Romanos: quos in Italia iam positos, et ad Sertoriū festinantes, et hostes iudicauerat, et inquirendos mandauerat senatus. Hi tamē ad ultimū ad Romanos, prodito ex magna parte Mithridate, redierunt. Usque à Dianio ad Sinopen.) Dianium, Hispaniæ maritima ciuitas: Sinope, Ponti est, ubi Rex Mithridates erat. Renunciationemq; eius.) Quia renunciauerat, nauem à Verre L. Magio uenditā fuisse. Non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt.) hoc est, non solum prohibitos se scribunt, sed cur se magistratus ipse prohibere curauerit, ne cum oporteret, in literas publicas referrent quod gestum esset. Qui tametsi februarium mensē.) Hic est mensis, quo frequens senatus postulatis prouinciarum legationibus audiendis datur. Et consulum designatorum nomen expectant.) Et Extimescunt, legitur nam utroque uerbo idem signi-

ut ostenderet uix paucos inuentos, qui ad opprimendum eum, numerum damnationis implerent, post ampliationem. Idcirco ne exercitum, atque hostem relinquebas?) Recte dixit: bellum enim à Dolabella gerebatur in Cilicia. Sed etiam spoliati auxiliij.) auxiliij, pro auxilio, Quaestoris scilicet. Aut auxiliij ipsius pecunie, quæ auertebatur. sic Virgilius: Auxiliūq; uia ueteres tellure recludit Thesauros. Ad inimicos tuos.) accusatores scilicet causeri. Nisi damnato.) Nō posset enim rationes falsas ad ararium referre Verres, nisi damnato Dolabella, qui redarguere mentientē præsens ualeret. Testimonium tuū, quod apud Neronem dixisti.) contra Philodamū. Bellū ne populo R.) Sic enim ad Neronem scripserat Verres. Nisi publicè satisfactū sit.) nisi decreto publico traditi ad pœnā sint culpæ auctores. Satisfacere est enim, tantū facere, quantum satis sit irato ad uindictam. Et ciuitati bellū indicit.) ut Corinthijs, ut Tarentinis. Licetorē tuū.) Cornelium scilicet. Legitimum tempus ad ulciscendū.) An uito magistratus: accepto enim successore ad magistratū accusari possunt. Et ais, iudiciū esse factū.) Locus reprehensionis contra iudicatū: ne profit Verri, Philodamū esse damnatū. In alios transtulisse.) non in Philodamū. Neq; in eos, quos tu insimularis.) dixeris, uel accusaris. sensus hic est: Et alios, inquit, nō Philodamū, accusasti: et ij ipsi quos accusasti, damnati nō sunt. Vbi hos persequeris?) subauditur, nusquā, *εἰ ὁ νόμος*. Ab accusatore interrogatus.) Verres scilicet productus in causa Philodami, et interrogatus. loqui enim, nisi interrogato, testi non licebat. interrogatur autē & ab eo, contra quem productus. Cur imminuisti ius legationis?) Qui potestatem suam in administrando non defenderit, imminuti magistratus, ueluti maiestatis læse, reus est. Quod is Ephesi.) Ephesus ciuitas, in qua Diane numē peculiariter colitur. Sed etiam inter hostiū tela.) Inuidiose orator hoc addidit, eū de magistratu dicat, non Legato. nam Legatorū, in fœderibus faciendis, uel legibus pacis belliq; dicendis, sancta corpora iure gentiū atque inuolata seruantur. De sua classe.) Habent enim Milesij præsidariam classem, ex fœdere præbendā populo Romano maritimis necessitatibus. Myoparo nauigij nomē est. L. Magio, et L. Phannio.) Hi transfuga facti à Mariano exercitu apud Mithridatē agentes, ab eodē Rege ad Sertoriū missi erant de paciscenda societate belli aduersus Romanos: quos in Italia iam positos, et ad Sertoriū festinantes, et hostes iudicauerat, et inquirendos mandauerat senatus. Hi tamē ad ultimū ad Romanos, prodito ex magna parte Mithridate, redierunt. Usque à Dianio ad Sinopen.) Dianium, Hispaniæ maritima ciuitas: Sinope, Ponti est, ubi Rex Mithridates erat. Renunciationemq; eius.) Quia renunciauerat, nauem à Verre L. Magio uenditā fuisse. Non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt.) hoc est, non solum prohibitos se scribunt, sed cur se magistratus ipse prohibere curauerit, ne cum oporteret, in literas publicas referrent quod gestum esset. Qui tametsi februarium mensē.) Hic est mensis, quo frequens senatus postulatis prouinciarum legationibus audiendis datur. Et consulum designatorum nomen expectant.) Et Extimescunt, legitur nam utroque uerbo idem signi-

gnificatur Hortensij autem & Metelli opibus dicit Legatos Meliseos posse terreri, ne de myoparone dicant, praesertim cum ad beneficia petenda uenturi sint Februario mense, & in manu sit Consulium, quando, & quemadmodum referant ad Senatium. & bene Nomen Consulium dixit, ut potentiam demonstraret eorum, quorum etiam nomen formidinem efficit. Religione adducti.) Quia iurati testes produci solent, non solum ne falsa dicant: uerum etiam, ne, quae uera sunt, taceant. Legum domesticarum metu.) Patriae suae legum, quibus coguntur de incommodis patriae non tacere. C. Malleolo Quaestore Cn. Dolabella occiso.) Suspicioso uerbo usus est: nam non insistit, ut probet a Verre occisum esse: sed ita uult uideri, quia Verri mors eius lucro fuit. Alteram tutelae.) Filij Malleoli tutor factus est Verres. Syngraphas fecerat.) Inter syngraphas & cetera chirographa hoc interest, quod in ceteris tantum quae gesta sunt, scribi solent: in syngraphis etiam contra fidem ueritatis pactio uenit, & non numerata quoque pecunia, aut non integrè numerata, pro temporaria uoluntate hominum scribi solent, more institutoque Graecorum: & ceterae tabulae ab una parte seruari solent, syngraphae signatae utriusque manu, utriusque parti seruandae traduntur. Extrema cera.) ultima tabula, ultima parte tabulae. Expensa Chryfogono seruo.) Queritur, cuius seruo: Verri scilicet, non Malleoli. Quadrarunt.) solida facta sunt, ut neque plus quicquam, neque minus inueniatur in summa, ubi enim ratio sine fraude est, difficile est sexcenta, detractis quadringentis, quadrare, & solidari, uel solidari fieri, quin aut minus aut plus aliquid reperiatur. Nomen infimum.) ultimum titulum. infimum autem, ut appareat falsum esse. Ut illa de Cn. Carbonis pecunia.) Et ibi enim, sexcenta superfuisse, mentitus est.

Commune Miliadum.) Mirè, Commune, Rempubliacam. Frumento imperando, aestimando.) Licebat enim magistratibus in usus suos frumentum accipere, si uellent, aut pro frumento precium: quae aestimatio dicebatur: in qua re auarissimi quique infinitam pecuniam contrahebant, iniquum precium socijs imperando. Coria, cilicia, saccos.) Cilicia, texta de pilis in castrorum usum atque nautarum. Dolabellae aestimata.) sub quo haec Quaestor Verres admisit. Consistam in uno nomine.) Perseuerabo, inquit, in eodem titulo quaestorij criminis. Ex eodem genere.) furtorum scilicet Verri. In sua potestate ac ditione tenuit.) obnoxium criminum conscientia, & societate cum reo Dolabella, cui pro Quaestore fuerat, & Legatus. Homo adolescens.) Quia cupidius accusauit, quam grauiorem uirum decebat: sed excusatur aetate. Eorum omnium uoluntatem repudiavi.) Quia non, ut Scaurus, adolescens accuso. Non accusatorem maxime laudari uolo.) Accusatorium nomen in totum uiro bono fugiendum est. uel hoc dicit, se uelle non satis accusatorem uideri. tale est illud Terentianum: Eia, ne parum leno fies.

Rationes ad ararium.) Quia redargui potuit eorum falsitas, si ante damnationem Dolabellae more Quaestorum rationes ad ararium retulisset. sic enim fiebat ante, cum de prouincijs Quaestores Romam redissent. Perinde quasi exscribendi.) Etsi occupaf-

set accusator tabulas rei, aut amicorum eius, tantum ad necessarios usus licebat exscribere, id est, exempla tras ferre. Qui nunquam rationes ad ararium referat.) Hoc ideo, quia nec superioris Quaesturae, quae cum Carbone fuit, rationes ad ararium retulisset. Tribus uerficulis.) Ait enim, Accepi, dedi, reliqui. Quaestores quoque.) Bini Quaestores in Sicilia quotannis erant singulis Praetoribus, Lilybetanus, & Syracusanus. Omen magis quam causa.) Omen, auspiciam: causa, excusatio. Omen autem ideo dixit, quia eius exemplum attulit Verres, qui pecuniarum damnatus est. Ecce.) residuis sordibus. Nomina.) tituli, & capita criminum. Quod minus Dolabella.) In hoc capite, ut ostendat falsitatem rationum Verri, dicit non conuenisse summas Dolabellae cum ipsius summis: in qua re uult credi, non Dolabellam, sed Verrem fuisse mentitum. Hinc ille extraordinariae pecuniae.) Sordida lucra, & furta significat. nam ea sunt, quae neque de redditibus, neque de annonis, neque de aliqua legitima accessione, ut donationis, aut hereditatis, uerbi gratia, uidentur adiectae. Hinc ratio cum Q. & Cn. Posthumij, Curtijs.) Hi sunt, qui extraordinarias pecunias Verri tractabant: quae in tabulis Verri nunquam scriptae sunt, ne se ipse proderet, ac pecunias tantis suis literis indicaret. Hinc sestertium quater decies P. Tadio.) Et extraordinariae Verri pecuniarum susceptor hic ostenditur, Graecorum testimonio. Cui sit data nihil ad me.) Oratoriè, quae probari non possunt, fingit se uoluntate negligere. Terentius: En, non dico quasi non noris, tentatum aduenis. Tabulas cum conficeres.) Quomodo ergo dicit, Verrem tabulas non habere, sed aliquo tempore coepisse non scribere haec ergo tempore rationis tabulas confectas habere. His expensum non ferres.) Expensum ferre, est scribere, te pecuniam dedisse. Acceptum Curtij referrent.) accepisse a te se scriberent, expensum tulisse se sibi scriberent. Ut ex utroque genere.) Summa diuisionis & actionis Praeturae urbanae, et criminum C. Verri, in duobus constituta, iuris dictione, & partis te-
40 Atis. Qui auspiciato a Chelidone.) Auspicari dicuntur, ineuntes magistratus, & qui Chelidon, id est, birundo, urbem frequentat, faciem urbanam prouinciam Chelidonis auspicio meretricis dicit esse susceptam. Neque census esset.) neque centum millia sestertium possideret. Nam more ueterum censi dicebantur, qui centum millia professione detulissent. huiusmodi adeo facultates census uocabantur. Alij sic intelligunt, Neque census esset: hoc est, neque census eius in quinquennium illud esset factus, quorum annorum spacio instaurari census solet apud Censores, quorum ad ministratio per lustrum, hoc est quinquennium extenditur. An tentatus.) Tanquam scire quis uellet, qualem se Praetorem fuerit praebiturus. Appellat heredem.) Inuriosum uerbum in persona Praetoris appellatio enim, est inferior ad potiore. Cum intelligam, legem Voconiam.) Voconius legem tulerat, ne quis census, hoc est pecuniosus, heredem relinqueret filia. hoc ergo caput edicti est, legem Voconiam probantis Praetoris. Non improbum, non inofficiosum, non inhumatum.) Haec enim, testamenta non solent ualere, nam im-
60 probum, contra leges: inofficiosum, contra merita-

inhumanum, contra pietatem. Sua sponte scelerrata, ac ne sciri est.) Maleficia sponte, & non disputatione iuris consultorum, sed naturali interpretatione fugienda sunt: ut ueneficium, parricidium, & cetera, quae etiam nullo prohibente euitanda sunt. Cornelia, testamentaria, ne quis priuatus pecuniam faceret. Ex certo tempore.) Ut etiam id quod semper reprehensum est, tamen a certo tempore in iudicium ueniat, & a certo tempore plebi possit. Rata esse non patitur.) Hoc totum ei uisus est: ut quasi per indignationem dici uideatur, & interrogatiue. Cedò mihi leges Atinias, Furias, Fuffias.) Ite omnes de iure ciuili sunt, nihil continent criminum capitalium, publicorum, iudicij. Bona fortunaeque.) Bona in ipsis possessionibus, fortunae in fructibus earum. Eripies igitur pupillae togam praetexam?) Toga communis habitus fuit & maris, & foeminarum: sed praetexta honestorum, toga uiliorum: quod etiam circa mulieres seruabatur. Hoc populus Romanus non manu iudicasset.) Confusa locutio: abundare enim uidetur Non. Postquam ius praetorium constitutum est.) ex quo ius praetorium stabilitum est sic hoc dixit, quasi diceret, post conditam urbem Romam, aut post hominum memoriam, ex quo est ius praetorium. Tum uti proximum quoniam potissimum heredem esse oporteret.) si is intestatus mortuus esset. Ita secundum cum possessio daretur.) Quasi ab intestato agnati eius succederent, quamuis diceretur testamentum fecisse, si tamen tabulae non proferrentur. Et hoc uetus edictum, translaticiumque est.) Translatitia ueteres dixerunt non noua, nec nuper inuenta, sed aliunde translata. Si habuisset iste edictum.) quale supra translaticium dixit esse. Lege ageret in hereditatem.) experiretur iure, quemadmodum probaret se heredem scriptum esse, & possessionem a praetore peteret. Aut pro praedelitatis iudicium, cum satis accepisset, sponsonem faceret. ita de hereditate certaret.) Aut peteret, inquit, ut possessor esset: aut acciperet ab aduersario satis pro praedelitatis iudicium, & ipse sponsonem faceret, & ita de hereditate certaret. Lis iudiciumque est, cum litigatur de ea re apud praetorem, cuius incertum est, quis debeat esse possessor. & ideo qui eam tenet, satisfiat pro praedelitatis iudicium aduersario suo, quo illi satisfiat, nihil se deterius in possessione futurum, de qua iurgium esset. Rursus sponsonem ipse pro uocatur ab aduersario certae pecuniae, aut aestimationis quam amittat, si sua sit hereditas, de qua contenti. Praedes ergo dicuntur satisfactores locupletes pro re, de qua apud iudicem lis est: ne interea, qui tenet, diffidens cause, possessionem deteriore faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Si possessor, sponsonem non faciet.) subauditur, est: hoc est, si possessor est, sponsonem non faciet. Quid id ad Praetorem?) Bene dixit, cum incertum sit, cuius debeat esse possessio, cur Praetor dicat, si possessor est, quasi iam probauerit possessorem esse eum, qui incubauit: ergo, a quo pretium accepit, possessorem illum uocat, & uetat eum facere sponsonem: & cum in possessionem mittere Praetor ipse deberet, quem nondum misit, iam possessorem appellat. Ergo quia possessor est, non moues possessione: si possessor non esset,

non daret.) Contrarium posuit, ut ostenderet improbitatem gratificati Praetoris. Ergo nec adimere tibi licet possessionem incubati, nec dare iure poscenti. quod cum utrumque fieri oporteat, cur huc possessorem nominas, a quo corruptus es, quasi cum, quia possessor dicitur, mouere de possessione non posses? Si de hereditate ambigitur.) Caput est edicti Verri. Hoc translaticium est.) Ciceronis uerba sunt. Qui se dicat heredem esse.) Verba Verri iniusta: Dabo, inquit, si quis tabulas testamenti bene obsignatas protulerit. Sequitur, dabo, inquit, si se tantum heredem factum esse dixerit, quamuis ille testamentum non proferat. Apparet Verrem contra Minutiam gentem fuisse corruptum ab eo, quem ante possessorem appellat in edicto, quam ei possessionem paratus est dare. Ipse in Siciliensi edicto.) Figura prolepsis, non enim adhuc peruenimus ad Siciliam: cuius crimina, in accusatione futura sunt, in tempore, praeterita. Capite Anniano.) Proprie iuris capita dicuntur. In quibus ita intercessit.) Intercede re, ut uides, etiam Praetor Praetori solet: ut Piso Verri, appellatione cause ad collegam facta. Quam plena ac referta Chelidonis.) Plebeia quaedam clientula Verri Chelido fuit, quae illum etiam moriens fecit heredem: qua causa impune illam meretricem appellat orator.

Tribunus pleb.) M. Lollius Palicanus. Cuius rei.) non in eodem negotio, sed generaliter, cuius criminis, id est crudelitatis. Suo tempore.) cum ageretur de supplicijs. Viros bonos, & honestos.) Quomodo igitur fallunt mortui uoluntatem, cum ad Verrem aduentum an uetuste bonos pro magnis, honestos pro diuitibus posuit: an bonos, & honestos, ut ipse crediderat? Dat eis possessionem.) iniuste, aut enim solui potius debuit testamentum, quod contra legem Corneliam factum fuerat, aut integrum cum uoluntate mortui permanere. Lex est, poena est.) Accusetur, inquit, cum fecerit, & damnetur: hoc Praetoris est: non, prohibere ne faciat, qui enim ius dicit, factorum iudex est, non futurorum duntaxat in ciuilibus causis. O modestum ordinem.) Quia ordinem dixit, equitum Romanorum ordinem dici quidam putant: sed libertinos significat, quorum non conditionem, sed more suo, quasi honestorum, ordinem uocat. C. Sulpitius Olympus fuit.) * Vetus locutio: eminus est Vulturinus Capua tria millia passuum. Ex edicto istius, quod edictum sacerdos non habuerat.) Edictum in causa ueteri nouum adhuc ostendit, ut nummarium probet. nam ex ipso negotio uidetur edixisse Verres, ut omnis libertus non patrono tantum, sed etiam patroni filiae sextam relinquat hereditatis. L. Gellius.) sine ornamentis nomen posuit, quia per se clarum est consularis & nobilis uiri.

Aduentitia.) quia ab alieniore hereditas ueniebat. Non alienus a matris eius genere, & nomine.) Qui putant eorum pronuntiandum, non uident contra testis suae dignitate nunquam dicturum Ciceronem fuisse. ergo simpliciter accipiendum est. uult enim patrem Verri diuisorem fuisse, matrem honestiorem intelligi. Tabulas protulit.) per quas probauit abesse a se pecunias certis nominibus inscriptas. non enim Verres scripserat se accepisse: sed illo tempore, unde, & quomodo, & per quos dederit, scriptum in tabulis ostendit. Quo maxima rerum frequentissima quotidie aduocationes fiunt.)

Vel uti consulantur conuenientibus aduocatis, uel ut al-
 terutri parti apud arbitros adsint, uel ut ipsi iudices in
 rem aliquam capiantur. Quibus de fartis testis.) Ha-
 rum rerum cura propria Censoribus datur, id est sar-
 torum tectorū. uerum hæc cum cæteris * imite aut edi-
 lium cura est annua. Prætores, nisi senatus decreuerit,
 de hac re minus laborant. Sine ullo intertrimento.)
 Detrimentum uel unius partis dici potest: intertrimen-
 tum non ad unius partis spectat, sed dantis & accipien-
 tis. Nullam columnam, quæ ad perpendiculum esse
 possit.) Perpendiculū linca laterū æqualitatē probat,
 à summo ad imū altitudinē probans hoc cum columnis
 omnibus, tum maximè in structilib. euenit, in quib. aut
 media, aut ima crassiora sunt. Sartis testis quæ domi-
 nata est.) Addidit, quæ, ut esset plenū dictam, nam sar-
 ta testis dicuntur. Frugalissimus homo.) parcus &
 attentus. Castissimus.) Quo magis indignum sit
 ad meretricem uenisse. Etenim iudicium id quod pro-
 pè omnium fortunarum.) Causam Mustius pecunia-
 riam habuit, Tullio defendente, cuius oratio non est edi-
 ta. Foro ornato.) Hæc fieri ludis solebant, qui in foro
 etiam tum dabantur. Ab eo mancipe, quem apposuisset.)
 Rabonio scilicet fabro. Veteratorium.) acutū,
 callidum. Quod est igitur remedium: quod.) Repe-
 tit quod, ut deliberantis cunctatio uideatur inesse uer-
 bis eius. In bonis, prædibus, prædijsq; uendendis.)
 Bona prædia dicuntur, bona satisfactionibus obnoxia,
 siue sint in mancipijs, siue in pecunia numerata: prædia
 uero domus, agri. hæc omnia uenduntur, si rationi pu-
 blicæ locator sartorum non responderit. Ad hoc autem
 hæc omnia sunt obnoxia, ut pro sua uoluntate agat re-
 dēptor operis, quicquid suo periculo facit. tu autē Ver-
 res, cum ego populo Romano sim obnoxius & prædi-
 bus, id est, fideiussoribus, & prædijs appositis, tu mihi
 non exactor sis operis, sed dominus uoluntatis? Ut
 optima conditione sit.) Ad hoc, inquit, astrictus redem-
 ptor tenetur populo Romano, ut optima conditione,
 quod uult, de redemptione sua agat. & tu eum exclu-
 dis, quem solum admitti oportuit, ut ad eius pecuniam,
 ac sumptū operis, quem illi imputaturus es, alius acce-
 dat. Prædibus, & prædijs.) Prædia sunt res ipsæ: præ-
 des homines, id est fideiussores, quorum res bona præ-
 dia non uno nomine dicuntur. Populo cautum est.)
 arario scilicet. Corriguntur leges, censoriè, quod e-
 nim uideo.) Non ei prouocatio pronuntiandum. Socium
 ne admittito.) eum, tradere ædem debebat. Ne ue
 partem dato.) Aliud enim socius, aliud parciceps. qui
 certam habet partem, non diuise agit, ut socius. Ne ue
 redimito.) Ne ipse iterum à se redimat, ut per supposi-
 tã personã alter ei redimat. Cuius prædia subicrant pe-
 riculum.) Satisfactorem dicit fuisse D. Brutum. Si
 quid operis causa rescideris.) Satisfactet damni infe-
 cti redemptor nouus ueteri, si quid pro necessitate ope-
 ris in æde læserit. Qui redimit, redemerit.) Raboniū
 significat. Qui à uetere redemptore acceperit.) Pu-
 pillū dicit, huic iubet satisfacere Raboniū, hoc est ipsum
 sibi, nam cum sit tutor pupilli, utrobique res eius agitur.
 Hoc opus bono suo quoq;.) Verbum est res diuersas
 simul comprehendens, hoc est, bono latere, integris mē-
 suris, apta arena, utili calce, machinis idoneis, proba-
 materic. Manuprecij machinæ.) Manuprecium dici-

tur, ubi non tam materia ratio, quam manus atq; ope-
 ris ducitur. De populo accedere.) Hucusq; à capite
 quod est, At enim, interrogatiue pronuntiandum est.
 & contra responsiue, Omnes reiecti sunt. Omnia, in-
 quit, facta sunt, ne quis de populo redemptor fieret, qui
 aut pupillo parceret, aut cõscijs prædæ prætoris esset.
 Sed quaeritur, qui fieri potuit, ut cum ex Idibus Septē-
 bribus in Calendas Decembres diem operi faciundo
 præstituerit, omnes angustijs temporis excluderentur,
 in tanta facilitate operis faciendi, quam ipse ostē-
 dit, cum diceret, minus esse operis illas quatuor colum-
 nas reponere, quam unam ab integro nouam efficere.
 Respondetur, Ciceronem impensam operis paruum pu-
 tare, non moram: sed has, inquit, angustias tempo-
 ris non timuit Rabonius, propter conuenientiam Ver-
 ris. Neq; Calendis Decēbris, neq; Nonis, neq; Idi-
 bus.) Religiose in me * nominat uultu * diuo * nouit
 Idus Calē. * Cicero Nonas addidit, quauis hoc pronū-
 ciatione soluat. Et cum irrisione hoc dici uidere pos-
 sumus. Istam diem quomodo assequitur?) quo modo
 accurrit ad diem? Putabat se aliquid defensionis habi-
 turum.) Ut diceret, adeo nullum apposuit redemptorē,
 ut post diem præstitutum operi non ab eo susceperim
 opus, nec in acceptum retulerim. Ut uno minus teste
 haberet. ut de tot, qui contra se sunt, testibus, unum Ra-
 bonium detraheret. Cum die cæteros exclusisset, tum
 in eius arbitrium ac potestatem uenire uolebat.) Præ-
 stituendo diem angustissimam operi, diuis res affectus
 est Verres, inquit: & cæteros exclusit cõditione tempo-
 ris, & ipsum Rabonium in sua potestate habuit, qui ui-
 debat quidem sibi prædam eripi à Verre, sed non se com-
 mouebat, metu temporis præfinit. Qui sibi ereptam
 prædam arbitraretur.) Rabonius scilicet à Verre sibi
 arbitraretur lucrum redēptionis ereptum. Quod iam
 iste ferre non poterat. Nimis enim erat inuidiosum.
 Rabonij tabulæ.) In quibus scriptum est, ad Verrem
 pecuniam peruenisse, quam Rabonius tutor pupilli no-
 mine dedit Verri, tanquam si ipse à pupillo acceperet.
 Gracchi credo, aut Saturnini.) seditionum Tri-
 bunorum pl. Sine bulla.) Simul cum prætexta etiam
 bulla suspendi in collo infamibus ingenuis solet aurea,
 libertinis scortica, quasi bullientis aque sinus communi-
 ens, pectusq; puerile. Dubitamus, quid iste in hostiū
 præda molitus sit.) Scilicet, cum piratarum nauem ce-
 pit, & prædam omnem ad se auertit. Ex L. Metelli
 manubijs.) Ex æde Castoris, quam de manubijs L. Me-
 tellus extruxerat, qui Metellus subactis Dalmatis, Dal-
 maticus appellatus est. Manubiæ autem sunt prædæ im-
 peratoris pro portione de hostibus capta. A signo
 Vortumni in Circum maximū.) Signum Vortumni in
 ultimo uico Thurario est, sub basilicæ angulo stetit
 tibus se ad postremam dextram partem. Vortumnus au-
 tem deus inuertendarum rerum est, id est, mercaturæ.
 Circus autem maximus est idem, in quo nunc Circen-
 ses spectantur. Quam tu uiam thesaurum atq; pompæ
 eiusmodi exegisti.) Sic exegisti. Exigere uiam dicuntur
 magistratus, cum uiciniam cogunt munire quam dili-
 gentissimè sumptu facta. Thensa autem sunt sacra uehi-
 cula, pompa ordinum & hostiarum. Thensa alij à di-
 uinitate dici putat: alij, quod ante ipsas lora tenduntur,
 quæ gaudent manu tenere & tangere, qui eas dedu-
 cunt.

Orbita autem duas res significat. nam orbita & ro-
 ta ipsa intelligitur, & uestigiū rotæ in molli solo. In-
 tercessisset contra legem Corneliam.) ut Tribuni pl. alio-
 rum quoq; magistratum capessendorum potestatem ha-
 berent. Persuasisset dicitur hanc legem Optimius. Con-
 tra alicuius hominis nobilis uoluntatem.) Catulum signi-
 ficat, qui tunc princeps fuit Syllanæ factionis. Paucos
 homines, ut leuissime dicam, arrogantes.) Catulum, Hor-
 tensium, Curionemq; significat. Manubias detrahere
 conatus sit.) Spolia que sita de uiuo hoste nobili per dedi-
 tionem, manubias ucteres dicebant: & erat imperatorum
 hæc prædæ, ex qua quod uellent facerent. Nā de subfor-
 titione illa Iuniana iudices nihil dico.) Sortitus erat iudi-
 ces Prætor Verres in iudicio, quo Oppianicus accusatus
 est à Cluētio. Reiectione utriusq; facta, subfortitus est in
 eorū locum Verres, ut mos est, alios. Damno Oppiani-
 co, cum in inuidia res esset, quod pecunia reus uideretur
 oppressus, & princeps illorum iudicium damnatus esset
 Iunius, quod diceretur alios supposuisse, qui reum damna-
 rent, non eos quos Prætor fuerat subfortitus, etiam Ver-
 res ipse, ut hæc inuidia aduersus Iunium uera uideretur,
 sustulit, quos in suis tabulis habebat, & alios in litura scri-
 psit, & obsignauit annulo non solum suo, sed etiam scri-
 be sui, quem furtorum participem suorum & diuitem se
 erat, & annulo donauerat aureo. Eiusdem modi sub-
 fortitionem homo amenissimus suorum quoque iudicium
 fore putauit.) Obscurus locus, sed, ut opinor, hic sensus
 est: Putauit, inquit, Verres eodē loco supponi potuisse iu-
 dices, qui se corrupti absoluerent: quemadmodum suppo-
 siti erant, qui Oppianicū condemnarant. nam. Qu. Cur-
 tius, sodalis eius, iudex quæstionis, subfortiebatur in locū
 reictorum, quos iste redemerat, improbos iudices, quib.
 ad uenales sententias proferendas ultimo die subiectis ute-
 retur. Facile autem pro ueris iudicibus improbi supponi
 poterant, uolente hoc iudice quæstionis, et illis patienti-
 bus, qui ueri iudices erant: quia nisi citati nō considerant, et
 graue onuserat, & incommodum iudicare. Qu. Cur-
 tius iudicem quæstionis.) Apparet hunc post hoc factū
 à Cicerone esse reiectum conuicio populi, qui in corona
 aderat. Ex hac decuria nostra.) Decuriam modò ordi-
 nem, ac per hoc ex uobis: quia honestiorum decurie, in se-
 riorum centuriæ dicebantur. Cuius mihi copia quam-
 largissime factam oportebat.) Quæ scilicet non fieret, si
 pro uobis alij subicerentur. Quos iste annuerat.)
 Quasi diceret, suggereret. Sine causa.) Nō reiectis scilicet
 ijs, in quorum locum alios subfortiebatur. hoc est ue-
 stro nobis * manente neq; reiecto.

PAULI MANVTII IN ASCO-
NIUM ANNOTATIO.

Olympo.) Sic legendū, non ut antiè, Olyntho, ex Agra-
 ria prima ad populū: præterea Strabone, Ptolemæo, Eutro-
 pïo, & Salustij historiarum lib. 1. apud Priscianum.
 Curator totius oræ maritimæ.) Error Pediani, est e-
 nim hic Antonius orator, de quo in dialogis de Oratore,
 in quibus etiam ipse libro 2. de rationibus à se confectis
 contra hominum opinionem testatur. M. Terentiū.)
 M. Licinū, malim, qui Consul fuit cum C. Cassio Varo, à
 presenti tempore non longè. Eutropius libro 6. in bello
 Spartico, & noster in oratione pro Cluentio. Terentij
 Consul mentionem his temporibus non inuenio. Sic
 alteram dici.) Fero Alteram: tamen iterum magis place-

ret. Ut Corinihijs, ut Tarentinis.) De Corinthijs men-
 tio est in oratione pro lege Manilia, & in Asconio alibi:
 de Tarentinis in Valerio lib. 2. & Floro lib. 12. ante le-
 gebatur, ut Cornelius, ut Terentius. Abundare enim
 uidetur Non.) Nihil abundat, si cum interrogatione le-
 gas, non tamen semper uigilas Asconi. Aut pro prædæ.)
 Apertius esset, Aut per prædæ.

IN EANDEM ACTIONEM IN VER-
REM TERTIÀ, FRANCISCI SYLLÆ CÕMENTARIUS.

ARGUMENTVM.

Post Verri accusationem dies multi consumpti sunt in
 testibus interrogandis, & literis tam publicis quam priuatis
 recitandis. Quibus rebus Q. Hortensius consternatus,
 C. Verrem deseruit. Ipse autem Verres in exilium abiit.
 Fingit tamen Cicero Verrem adesse in hac actione, quam
 in foro non habuit, sed tantum scripsit. Quod ad sit, id ual-
 lere ad probandam suam accusandi diligentiam, & augeri
 dam iudicium in eo condemnando gloriam. Quod ad sit,
 mirandum non esse ostendit propter magnam eius audaci-
 am atq; amentiam, quæ ira deorum in eum iniecta sit.
 Quod si crimine repetundarum ab ijs iudicibus absolutus
 sit, inuenientur alij iudices, qui eum alijs criminibus con-
 demnent. Quod si eum hi quoq; absoluant, ad pop. Rom.
 iudicium uocabitur, quod libertatis & ciuitatis iura uiolauerit,
 qua de re populi Rom. iudicium est.

Post accusationem Verri, quæ in extrema oratio-
 ne superiore Cicero fecit, testes contra Verrem Ci-
 cero produxit, tabulas tam publicas quam priuatas ex Si-
 cilia aduectas contra eundem recitari iussit. Quibus re-
 bus Hortensius stupefactus defensionem deseruit, & Ver-
 res in exilium abiit. Fingit tamē Cicero Verrem ab Hor-
 tensio defensum, eumq; huic actioni adesse. Altera actio-
 ne.) Prior enim actio fuit Verri accusatio, testium inter-
 rogatio, & tabularum recitatio. Statuerat ac delibe-
 rauerat.) Hinc attende, maius esse deliberare quam sta-
 tuere. Tam nefarijs criminibus.) Inde Verrem addu-
 cit in odium. Proiectus ad audendum.) id est, effusus,
 uel eminens, ut proiectam audaciam pro A. Cluentio ap-
 pellat: illi quorū eminet audacia, atq; proiecta est, à con-
 silijs malitiæ deseruntur. Ut ad audiendum proiectus,
 &c.) Anominatio est. Manifesto.) Manifesto à Cice-
 rone sepius quam manifestè dicitur. Teneatur.) id est,
 conuictus sit. Sireticeat.) id est, si non respondeat.
 Pudentem exitum.) Causa enim pudoris abisset. Ve-
 stra uero.) Nam si Verres nō condemnatus in exilium a-
 bissset, iudicium laus magna non fuisset. Eorum enim inte-
 gritas in homine locupletissimo condemnando cognita nō
 fuisset. Mea diligentia.) in Verre accusando. illo-
 rum.) hominum potentissimorum. Tum demum.) id
 est, tunc primum. illa uicta.) Hominum potentissimo-
 rum cupiditas, Verri pecunia, & patronorum minæ ac
 potentia. Inuidisse uestre laudi.) Ut M. Cato, quum se
 ipse occidit, Cesaris laudi inuidisse dicitur. Senatorio
 consilio.) id est, Senatu iudicante. Veritatis.) id est, æ-
 quitatis & iustitiæ. Ab hoc ordine.) Senatorio. Abiit
 dicari.) id est, sententia sua à se auferri. Aegram.) In
 Diuinatione egrotam dixit: Hoc remediū est egrotæ ac
 propè desperatæ Reipub. Depositam.) id est, despera-
 tam. Sic enim Asconius & Non. Marcellus exponunt.
 Scriuius libro Commentariorum Aeneidos Virgilij 12. lo-
 cum

cum illum exponens, ut depositi proferret fata parentis: Depositi, inquit, id est desperati. Nam consuetudo erat, ut desperati ante ianuas suas collocarentur, uel ut extremum spiritum redderent terræ, uel ut possent à transeuntibus fortè curari, qui aliquando simili morbo laborauerant. Cicero: Aegram & propè depositam Reipub. partem. Hæc ille. Pro uoluntate populi Romani. Erit autem iudicata pro uoluntate populi Romani, si C. Verres condemnatur. Cõstituta. id est, firmata. Alioqui enim iudicia à Senatu ad aliũ ordinem transferrentur. Postremo. Verbum accèssi, ut ait Asconius, repetendum est. Itaque ita intelligi oportet, Accèssi ad inuidiam iudiciorum leuandam, accèssi ad uituperationem tollendam, accèssi postremo, &c. Definēt. Quod sepe dicuntur. Neque ipse. Aut C. Verres, aut Qu. Hortensius. Impiè nefarieque. Impiè ad deos, nefarie ad homines refertur. Nec placet Asconij inter nefandum & nefarium differentia. Quamuis enim nefandum latina uox sit, eam tamen à Cicerone usurpari uix inuenias. Is enim nefarium, non nefandum dicere solet. A mente consilioque deducitur. Verris amentiam probare incipit, quo minus mirandum sit, si ad hoc iudicium adfit. A mente consilioque deducitur. id est, à mente consilioque, ad insaniam deflectitur, ut Actione superiore: Cuius diuina me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs de honore deiceret. Agunt. id est, urgent & impellunt, ut hunc locum explicat Non. Marcellus. Præcipitem. in amentiam scilicet. Præceptus est is qui in caput ruit. Quos partim securi percussit. Ut Herennius, aliosque. De his supplicijs Romani in Actione septima Cicero dicit filius. Cuiem Romanum cædi uirgis, & securi percusi, olim fuit mos: sed postea lege Porcia uirga à corpore ciuis Romani remotæ sunt. postea C. Gracchus legem tulit, ne quis ciuis Romani inuisu populi Romani morte multaretur. Exilium poena capitis erat. In uinculis. id est, in carcere, & Syracusis in Latunijs. Iura libertatis. Quia ciues Romani erant, ut Romana libertate & ciuitate uterentur. In cruce sustulit. Id autem supplicium seruorum erat, non ciuium Romanorum. Dij patrij. Seruius libro Comment. in Georg. Virg. 1. deos esse patrios dicit, qui præsumt singulis ciuitatibus, ut Minerva Athenis, Iuno Carthagini. Hoc tamen loco uidetur Cicero significare deos penates, qui parentum, liberorum, totiusque familie curam & quasi tutelam susceperunt. Macrobius libro Saturnalium tertio in illo uersu Vergiliano: Dij patrij seruate domum, seruate nepotem: deos penates intelligi putat. Quod iste. Priscianus libro septimo scribit hoc in loco liberum pro liberorum dici. apud quem scriptum est, quod iste unus inuentus est, &c. Liberum autem, ut liberorum usitate dici, Cicero in libro de Oratore testis est: ut quum cupidus liberum, aut in liberum locum dicimus. In tenebris. id est in atrio, aut in loco penitentiæ, quò suas copias condidit. Auaritiæ supplicio communi. id est, repetundarum. Nam per auaritiam populatus Siciliam est. Ut isto damnato bona restituantur ijs quibus erepta sunt. Significat illud poenæ in lege de Repetundis constitutum fuisse, ut qui damnatus esset, bona restituerentur ijs quibus ablata fuerant. Istius supplicio luendus est. id est, purgandus & lauandus. Sed expugnatorem pudicitie. id est uoluptatis. Non si-

qui sicca hominem occidit, autore tamè Quintiliano li. 10. per abusionem sicarios etiam omnes uocamus, qui cædè telo quocunq; comiserint. Sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumque. Carnificem appellat eum qui nouo quodam & crudeli supplicio necat homines, quales apud ueteres fuisse multos accepimus, quos tyrānos uocauerunt, ut Phalarim, Procrusten, Busirim. Sic autem dicti sunt, quòd carnem facerent, autore Donato in Hecyra: Caro proprie dicitur mortuorū, quòd careat anima. Cuiusdam nari expediret. Nam si damnetur à uobis, morte non multabitur: si uerò absoluat, ad populi iudicium adducetur, cui soli potestas est, ut reum morti adiudicet. Istum absolutum dijs hominibusque inuitis. His enim inuitis absoluetur, si uos cum absolueris. Tamen ex manibus populi Romani eripi nullo modo posse. Quia libertatis Romanæ & ciuitatis ius C. Verres uiolauit, quum ciues alios in Sicilia securi percussit, alios in cruce ton. iussit. Hoc autem ad iudicium populi Romani pertinet. Itaque si à uobis repetundarum absoluat, ad populi Romani iudicium perduellionis reus adducetur. Consilium. id est, coetus iudicum. Apud tales uiros. Id sèpe à Cicerone dicitur. Vulgò dicerent, apud tamos uiros. Ne actor quidem. id est accusator: quia id de se dicit, uita ar rogantiam. Victus. id est, conuictus. Occultè. id est, per calumniam. Sustinebunt tales uiri. id est patientur. Se tot Senatoribus. Testibus in Verrem scilicet. Prouincia. Sicilia. Sustineam. Permissio est, cum quadam prohibitione. Quibus probemus istum in questura pecuniam, etc. Rem paulo post dicit fugi. Aucturiss. A Cn. Carbone ad L. Syllam. Quod priore actione didicistis. Quòd ego testes produxi, & tabulas recitari iussi. De capite. id est, de summa. Frumenti decumani detraxerit. Quòd decumani nomine decumani soluere populo Romano. Qui illum cius peculatum. Est enim peculatus, rei uel sacra, uel publica furtum. Emergit ex peculatu iudicio. Permissio est, ut gradum faciat à sequentia, quæ sunt grauiora. De ducibus hostium. Hæc in libro de supplicijs tractantur filius. Nostro crimini. Quòd in eum nos intendimus. Hoc in illo maiestatis iudicio si licuisset, sibi ostenderit. Populi enim Romani maiestatem inuenit, qui priuatus domi suæ captiuos retinet. Si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam. Argumentum à genere ad speciem in affirmat. one non ualet in negatione uerò optimum est. Licere genus est, oportere species. Itaque Cic. pro L. Cornelio Balbo: Est, inquit, aliquid quod non oporteat, etiamsi licet: quicquid uerò non licet, certè non oportet. Tam difficile esse probare genus, hoc est licuisse, Cicero significat, ut id si probet Verres, Cicero promittat se condere in affirmatione speciem, hoc est, oportuisse. Ex hoc quoque euaserit. id est, absoluetur. Permissio est. Proficiscar eò. id est, ad iudicium populi Romani Verrem adducam. De iure enim libertatis & ciuitatis. id est, de iure pertinente ad populi Romani libertatē & ciuitatem. De iure ciuitatis. id est, ciuium. Ne intelligas, si quis se gerat pro ciue, qui ciuis non sit: ut si questio est de aliquo, iure an in inuicta ciuis factus sit, qualis de Archia et Balbo fuit controversia, quæ apud iudices tractata fuit. De iure libertatis & ciuitatis fuit causa C. Rabirij perduellionis rei, quæ ipse apud populum Romanum acta est. Consilia senatoria. id est,

iudices qui sunt ex ordine Senatorio. Questiones. id est equiticos, quibus cruciantur ij de quib. habentur questiones. Euolet ex uestra seueritate. id est, celeriter euadat. Ex uestra seueritate. id est, ex se uero uestro iudicio. Credet. Populus Romanus. Antea. id est, actione priore. Qui cognitores. id est, cognoscetes statum eius. Homines honestos. quibus credendum fuit. Sublatum. à tollendo. Credant omnes quinq; & triginta tribus. Tot enim Romanæ trib. erant, tam urbanæ quæ in rusticæ. Eas quoque curias appellatas esse, Sex Pompeius tradit. Hæc autem tribus in iudicio populi Romani reum suffragijs suis uel damnabant, uel absoluebant. Amplius dicitur, amplius quàm centum. Et religionem suam. Nam testis iuratus dicebat testimonium. Multos ciues Romanos in Latunijs. Latunias ex græco, & maxime à Syracusanis dictas esse putat Sextus Pompeius, quòd latonias & appellant & habent instar carceris, ex quibus locis excisi sunt lapides ad extruendam urbem. De latunijs Syracusanis Cicero in libro de supplicijs filius. Sunt igitur latunias generali uocabulo loca, ea unde lapides in usum nostrum excisi sunt. Lapidicinas latine uulgò appellam. Censet Budæus in adnotationibus in Pæleas, melius appellari lapidicinas, quo nomine Plautum usum fuisse dicit. Eius in sententiam, ut alijs sèpe, ita hoc loco concedo, ut sit lapidicina compositum à lapide & cadendo: ut aurifodina dicitur. autore Prisciano libro sexto, Latini uetustissimi huius lapis protulerunt. Enim in duodecimo Annalium: Occumbunt multi letum ferroque lapide. A Latonijs latoni appellati sunt, non qui parietes & domos lapidibus edificat, sed qui in lapidicinis lapides excidit. Magna enim fuit cognatio literarum o & u: ut poichrum & colpam, pro pulchro & culpa ueteres, autore Prisciano, dixerint. Pulyxena pro polyxena, ut ait Quintilianus: & sacerdos, et epistula, ut ait Politianus, ab iisdem dicta fuere. Beneficio populi Romani iustus suffragio Aedilis factus sum. In reliquis. quæ in Verrem postea agentur. Explorata. id est, probata: ut hunc locum Nonius Marcellus explicat. Quum longo intervallo ueterem consuetudinem retuli. Nam, ut in Diuinatione dixit, homines honestissimi, & uiri fortissimi antea accusabant, ut Publius Lentulus M. Aquilius, Africanus minor bis consul & censor L. Cottam in iudicium uocauit. tum florebat populi Romani nomen, ciuitatis maiestas grauis habebatur. Postea imperii adolescentuli accusare ceperunt. Hanc etatem Cicero præteruictus cum Verrem accusat, ueterem illam consuetudinem refert, quæ longo intervallo fuerat intermissa. Vt ei qui istius Quæstor fuisse. id est, Qu. Cæcilio, qui Verri Quæstor in Sicilia fuerat. Inimicitias Cælij cum Verre inimicitias fuisse simulatas, Cicero dixit in Diuinatione. Inquirendi. id est, faciendæ inquisitionis uitiorum Verri. Celeritas reditionis. Nam quamuis Ciceroni dati essent dies centum et decem, die quinqueagesimo redijt. Lauti. id est, elegantes & suaves. Ita enim hunc locum exponit Nonius Marcellus: apud quem locum hunc ita scriptum inuenio: Romanum ut ex Sicilia redij, comites istius atque amici lautissimi & passent, legendum esset. Dissipassent. id est, diuis-

gassent. Hinc. id est, ex parte Verri. Memoria nostra. id est, tempore meo. Pactionis suspicionem. id est, quòd pacti essent cum reo, & haberentur præuariatores. Post hunc statum populi Romani. id est, postquam senatores soli iudicauerunt. Simili splendore & dignitate. Iudices breuiter laudat, ut laus oblata, non quæ sita uideatur: quod etiam postea sèpe facit. Quintilianus libro quarto scribit, hac ratione iudices conciliari posse. Quam laudem. in reiciendis iudicijs. Qui quum P. Galbam. Probat Cicero hanc laudem sibi cum Verre communem non esse, quòd Verres bonos iudices reiecerit, improbos retinuerit. Eius patronus. Hortensius. Suos. C. Verri. Nimum sui iuris sententiæque. Esse scilicet: id est, quòd essent nimium seueri, & suum ius atque sententiam nimium seuerè tutarentur, itaque Verrem condemnarent, quamuis esset familiarissimus. Comitibus meis. quibus ego aedilis factus sum. Quo die primum. Nonis enim Sextilibus hora nona iudices in C. Verrem confederunt. Contra me. ut adilitate me diceret. Fructum diligentie. quòd diligens fuerim in bonis iudicijs retinendis, & improbis reiciendis. Primo die. Cicero proposita accusatione, ut est in Actione superiore, multos dies producendis testibus, & tabulis recitandis consumpsit. Quæ omnia ex Actione prima esse dicit. Victorie. id est, uincendi causa. Quemadmodum non responderet. id est, profugens exilio uoluntario se multaret. Comperendinatum. id est, istius causam in longum tempus dilatam. De comperendinatione paulo post Asconius plura scribit. In adnotationibus Budæi in Pandectas non pauca inuenias. Ludorum. Votiuorum, & Romanorum. Existimationem populi Romani. quam populus Romanus de me haberet. Cum causa. id est, ut honestam causam accusandi Verri haberem. Quum ad agendum Cicero accedit, honestam causam solet ostendere, ne aut questus, aut gloriæ, aut odij causa accessisse uideatur. Reipublicæ consulere. Meum fuit, cum hoc & proximis repetatur. Ex priore actione abstulerit. Legit Asconius, non abstulerit, sed sustulerit: pro eo quod est persua sum habuerit. Vix cum huius parua. Magna criminum Verri amplificatio est. De toto oratione. Senatorio. Hoc si uobis lenius uidetur. quòd ad alium ordinem iudicandi potestas transferatur. Quòd putatis onus esse graue. Nam Cincia lege cauebatur, ne quis orator aut iudex ob orandam causam aut iudicandam donum munus ue acciperet: ut in Ciceronis Catonem Maiorem scripsimus. Primum interesse, &c. Quum quis ob aliquam turpitudinem mouetur dignitate, id ad famam sordidum maxime est. Reieccritis. id est, deposueritis. An quòd probare, &c. id est, non potueritis efficere, ut populus Romanus approbaret fidem & religionem uestram, quia corruptos uos cognouerit. Quum Verrem à porta. Persistit in fictione. Non sine causa illius consilium tam repenit, &c. Quòd in corruptis iudicijs spem aliquam haberet. Nunc ne noua querimonie genere uti possit, &c. In actione priore Cicero oratione perpetua usus non est. Testes & tabulas per multos dies contra Verrem, ut diximus, produxit. quocirca Hortensio defendendi Verri potestatem eripuit. Quum enim nihil dixerit accusator, quid patronus refutabit? Reliquit tantum Hortensio, ut testes interro-

garet. Ea de re queri possit Hortensius: cui Cicero hoc loco respondet. Opprimi reum de quo nihil dicat accusator.) id est iniuste condemnari. Aduersarios. id est, accusatores. Subleuaturum fuisse cum, quem contra dicere.) quia patrono defensionis materiam praeuifsem. Hic tu fortasse eris diligens.) Apostrophe est ad Hortensium. Abusus.) id est, omnino usus. Ab enim in compositione complet nonnunquam significationem dictionis cum qua componitur, ut ab numero, ab soluo.

Comperendinatum.) id est, comperendinationem, ut sit quarta declinationis.

IN EANDEM ACTIONEM IN
Verrem tertiam Christophori Hegendorphi Scholia.

ARGUMENTVM.

Fingit Cicero adesse in iudicio Verrem comperendinatum, respondere citatum. & quum prima actione accusatus sit, & defensio Verres, nunc uelut defensio iterum (sic enim mos erat) altera accusatione accusatur perpetua quadam oratione. Ceterum in hac accusatione Cicero in primis crimina repetundarum, summus eloquentiae uiribus inuadit, & alia pleraque amedicta uitae scelerata iterum in medium producit.

Neminem uestrum ignorare arbitror iudices.) Exorditur ab insinuatione, Verrem praeter omnium expectationem audentem adesse, atque defensum esse dicit. Statuerat ac deliberauerat.) Amplificatio à circumstantiis. Est idem Verres.) Copulatio est. Me laboris mei, uos uirtutis uestrae.) Ex re sua & iudicium esse ostendit, quod Verres iterum iudicio adsit. Nam si iste id fecisset.) Confirmatio propositae propositionis. Imò uero adsit.) Concessio. Vestra integritas cum.) Aduersarios in inuidiam adducit. Neque enim salus ulla maior.) Repetit quae in prima actione dicta sunt, è republica esse, Verrem damnari. Socios, leges.) Congeries est. Itaque mihi uideor magnam, & maximè agram.) Reddit officij sui rationem, cur Verrem accuset.

Reipublicae partem suscepisse.) Argumentum à publico commodo. Etenim sine dubio.) Confirmat in hoc iudicio iudiciorum infamiam tolli posse. Tametsi de absoluteione.) Praeoccupatio est. Multa enim & in deos.) Impudentiae Verres causas Cicero recenset.

Quos partim securi percussit.) Amplificatio, qua id quod primò angustè propositum est, deinde per quandam distributionem explicatur. Porro aspergit quoque dinosin: id est orationem rebus inuidiosis, asperis, duris, impijs uim addentem. Partim implorantes iura libertatis.) Hoc est, cum essent liberi homines, debere esse immunes à poenis, supplicijs tam horridis. Religiones uero.) Impietas Verres in deos. Simulacra deorum.) Sacriligia Verres. Non id solum queritur.) Quid in hoc iudicio Verres queratur, ostendit. Non enim firrem, sed ereptorem.) Amplificatio est per correctionem, uel quia uerba ampliora cum minoribus comparantur. Vide Fabium libro octauo, de amplificatione.

Nam quis hoc non intelligit.) Argute Cicero non modò reum terret, sed etiam iudicibus comminatur. Praeclare nobiscum actum iri.) Terret iudices, & hortatur eos tacite, ne Verrem absoluant. Cum sana spoliaret.) Articulus cum incremento uocum. Non est, non est.)

Conduplicatio cum praeoccupatione. Metuo ne quid arrogamus.) Praemollit id quod de se dicturus sit. His ego iudicibus non probabo.) Verrem non impune eripi posse probat. Se tot senatoribus, tot.) A sceleribus Verres probat non metuendum esse iudicibus, ne aut Verres occultè surripiatur, aut impune eripi possit. Reperimus, si istum uiuum.) Terret iterum iudices.

Quod iste M. Marcelli.) Quae M. Marcellus expugnatiss Syracusis Romam è Sicilia deportari curauit, uide Liuium libro quinto secundi belli Punici. Non dubitauerit auferre.) Nam Marcellus multa monumenta deprecantibus Syracusanis reliquit. Meditetur de iudicibus.) Argumentum à sua ipsius confessione. Fateatur id quod.) Concessio ironica. Se priuatum hominem.) Amplificatio à conditione hominis. De iure enim libertatis & ciuitatis.) Verres accusatur uoluntate libertatis Romanae. Credit ijs equitibus Rom.) Primum exemplum uiolatae iuris libertatis à Verre. Credit omnes.) Secundum exemplum uoluntate libertatis, iuris Romani. Vir primarius.) Tertium exemplum. Probabit fidem & religionem.) Quartum exemplum uoluntate libertatis. Morte esse multatos.) Amplificatio ab indignitate. Hanc ego causam.) A sua persona colligit. Quapropter omnes in hoc iudicio.) Clausula argumentorum, ne Verres impune abeat. Nequaquidem ratio.) De suo in agenda causa Verres studio dicit.

Meorum autem necessariorum.) Cur causam istam suscepit. Quod meum factum.) Simpliciter fateatur commentitiam similitudinem Caecilij cum Verre, Caecilij non fuisse idoneam causam accusandi Verres. In Si ciliam sum inquirendi causa profectus.) Suum in hac causa studium commemorat. Pudorem uero ac religionem.) Deprecatur & suspicionem corruptionis, & fauorem Siculorum. Romam ut ex Sicilia.) Narratiuicula. Homines lauti.) Hoc propter Hortensium dicit, qui elegantiore & comptiore amictu uti soluerat, autore Gellio libro primo. Sciebam in reijciendis.) Hoc est, in hoc quod reieci aliquos iudices, satis scio plerosque suspectos factos in iudicio cum Verre ad corrupenda iudicia. Ac diligentia probaretur.) Id est, cum fideles alioqui actores uiderentur esse. Porro hoc in Hortensium & ceteros Verres amicos dicit. Putabam non solum notis.) Fidem & diligentiam suam in hac causa conuictam esse dicit. Quoniam reijci.) Paradoxon. Nam comitijs meis.) Argumentum à signo.

Quis tam nouarum rerum.) Tacite indicat de iudicibus malam ortam esse opinionem, quod accepta pecunia falsum decernerent. Id sum affectus.) Quid in prima actione contra Verrem & dixerit & egerit, narrat. Deinde reliquis diebus.) Apparet Verrem prima actione, productis contra eum testibus, multis diebus accusatum esse. Queres primo.) Confirmatio est.

Nulla nota.) hoc est, non uidebantur iudices posse corrumpi, ut falsum decernerent. Posuit autem sententias pro tabulis, figuratè. Iudices enim in tabulas sententias suas redigebant. A me pedetentim.) Praemissione utitur. Videt ad ipsum.) Locus est coniecturalis, à Curionis gratulatione ipsi Verri facta. Formam Fabianum.) Fernix, locus arcuosus iuxta Regiam in sacra uia à Fabio Censore constructus, autore Asenio. Hoc si nobis leuius.) Occupatio est. Deinde illud cogitare.) A periculo

A periculo futuro, si senatoribus iudicandi potestas eripiatur. Quos propter odium.) Ab expectatione inimicorum senatus. Haec me iudices.) Mitigat hortationis prolixitatem. Nonnulli suspicati.) Argumentum à spe inimicorum. & fingit hoc Cicero, ut credatur uera fuisse secunda actio, quae secundum ueram gestorum fidem non dicta, sed scripta est. Nunc ne nouo.) Cicero proponit querelam Hortensij, conquerentis Ciceronem non iusto tempore accusasse reum Verrem. Porro Cicero ista querelam Hortensij ideo proponit, ut ridicula & iniusta uideatur. Hic tu fortasse eris.) Apostrophe ad Hortensium, quae ostendit se non cogi posse, ut utatur oratione perpetua, & omnibus horis suis, si nolit. Causam cognosci oportet.) Propositio Hortensij. Ea re quidem.) Causa propositionis. Id igitur tu molestè tulisti.) Ironia Ciceronis. Adimo enim comperendinatum.) Ab ea enim significatione, qua comperendinare procrastinare est, & est diem de die ducere, comperendinati rei dici possunt in causis criminalibus, quos curia dimissos fide esse sua uoluit: hoc est, quos suae ipsorum custodiae commisit, ut aut urbem carceris loco habeant, aut priuatum aliquam domum. Comperendinati ideo dici possunt, quia non planè absolui sunt, sed ueluti uadimonio quodam obstricti, uel quia nondum comperta satis crimina sunt, uel quia nondum satis innocentes se approbauerunt. Vide Asonium Pedianum, & Budaeum in prioribus annotationibus Pandectarum. Si eum qui posterius dixit.) Sensus est: Comperendinatio propter me magis quam propter te est constituta, aut non magis propter te quam propter me. Si enim numerum dicendi expendas, ex aequo res est: si ordinem, ego sum prior. Nam si accusator dixerit, respondet primae actioni defensor. Rursum, iudicio comperendinato, prior defensor dicit, & defensionem tanquam duplicem in medio positam accusator ultimo dicens obruit. Vel amplius pronunciar.) Ampliare, uerbum iuris est, & est damnationem rei differre, aut quia coram sistendi testes sunt, aut quia nondum planè liquet aut de crimine, aut de poenae modo. Ex quibus colligere potes, ampliationem parum differre à comperendinatione. Ampliatio numerum certum actionum non habebat, comperendinatio uero iterata erat actio. Nequaquam tam manifestis.) Non fuisse in hac causa comperendinatione opus, docet. Verum si causam.) Repetit Hortensij obiectionem. Nonne aut in tabulis.) Ex priorè actione, quae testibus tantum usus sit, causam Verres cognitam probat. Dio quidem fuit Halesi.) Narratiuicula. Quo tempore igitur.) Obiectio est. Cum Dio ipse prodiret.) Argumenta, quibus Verres pecunià à Dione accepisse conuictus est. Sic à me sunt acta.) Non fuisse in priorè actione perpetua oratione opus, dicit. Nego esse quicquam.) Causam Verres in priorè actione cognitam docet. Etenim sic me egiisse.) Quomodo priorè actionem egerit, narrat. Interposuisti accusatorem.) Alij Rupilium siue Oppium à Verre suppositum intelligunt: alij Rupilium accusatorem, & Oppium reum: alij Qu. Metellum Nepotem accusatorem, & Curionem reum. C V I I I. sibi in Achaia.) Sic enim erat à Praetoribus legibus constitutum, ut si intra centum & octo dies ille inquisitor Achaicus rediisset, priorè locum ageret, & ita factum est, ut propè menses tres Cicero ni eriperentur. Ut cum horis nostris.) Cur Cicero suis

horis ad accusandum concessis à lege, uti noluerit. Deinde ita tempus duceretur.) A dolo aduersariorum.

Ne quem nemo prima.) Nam cum Cicero in priorè actione explicatis criminibus, semper testes interrogaret, Hortensius Verres defensor adeo perturbatus est, ut reum indefensum relinqueret, & reus ultroneum exilium sibi sibi conscisceret. In cautione uiderunt.) Fingit Cicero se rescuuisse pactionem Verres amicorum, qui in se susceperant procuracionem corrupendorum iudiciorum, liberandiq; Verres, si post Calendas Ianuarias de Verre uideatur. Est ergo Ciceronis sensus: Quam ego essem stultus, si quod tempus illi in promittendo elegeram, ego in accusando non effugissem, praesertim cum possem effugere. Itaque primum.) Occupatione quadam & attentos animos iudicum facit, & Verri inuidiam maximam conflat. Quae stor Cn. Papirio.) Vnius criminis Verres propositio. Quae stor ex S. C.) Accusat Verrem male gesta quaestura: & est narratio splendida. Cognoscite hominis.) Parenthesis ad motum animi facit.

Erat tum dissensio ciuium.) Subindicat primum bellum ciuile Romae commotum inter Syllam & Marium, anno Urbis conditae sexcentesimo sexagesimo secundo. De quo uide Appianum libro primo Bellorum ciuilium, & Eutropium libro quinto Historiarum Romanarum.

Quibus illam reiectionem.) Quo animo Verres pecuniam auerterit. Hoc est rationes referre.) Vituperat rationem Verres. & est psyma. Sibi elegit Ariminum.) Hoc oppidum erat quod Albinouanus dux ipse Marianus Syllae prodiderat: uide Plutarchum in Sylla. & est argumentum à loco. Recita denuò Pub. Lentulo.) Hoc est caput relatarum rationum à Verre, totius quaesturae eius. Malus ciuis.) Obiectio Verres. Fucrit alijs.) Confutatio obiectionis. Marcus Piso Quae stor.) Exemplo urget Verrem, ut ostendat quid facere potuisset, nisi furtum pararet. Nec morem maiorum.) Qui instituerant Quae storem summa reuerentia, summa necessitudine erga suum Praetorem affectum esse debere, ut supra in Diuinatione habitum est. Etenim si haec perturbare.) Argumentum à malis futuris, si Quae stor Praetori fidem non seruat. Ipse Sylla.) Ab exemplo.

Vbi iste summae rei.) Argumentum est, Verrem proditorum esse. Nunc quamuis sint.) Redit ad superiorem Verres obiectionem. Nullae occultiores.) Probat commune esse malum. Ita ne uero?) Exaggerat hoc, quod Verres consulens Carbonem descruerit. Itaque idem iste.) Accusat Verrem male gesta legationis pro quaestura apud Dolobellam. C. Malleolo occiso.) Suspicioso uerbo usus est. Nam non urget Malleolum à Verre occisum esse, sed ita uult uideri, quia Verri mors eius lucro fuerit. Nam quae in ipsum.) Intelligit C. Caesarem, qui Cn. Dolobellam, sed ita seditione ciuili inter Marium & Syllam, repetundarum postulauit, in quo iudicio Verres contra Dolobellam improbissima testimonia dixit. uide Suetonium in Caesare. Quid hoc homine faciat.) Exaggeratio. Nolite quaeso iudices.) Occupatio est. Mibi propterandum.) Transitus est. Syllanarum proscriptio.) Nam Sylla prima die octoginta proscripsit, secundo ducentos & uiginti, autore Plutarcho in uita Syllae. Acrapinarum praeterrittam.) Nam Sylla proscriptorum liberis ius petendorum bonorum eripuit, et bona eorum uendidit, ex quibus primò multa rapuit. Ita Florus Epit. 98.

Postquam Cn. Dolobella.) Insimulat Verrem malè gestæ legationis apud Dolobellam. Sed non inauditum.) Nam & Alexander Seuerus Verconium Thurinū quendam nebulonem fumo necari iussit, ut scribit Helius Lampridius in uita Alexandri. Prætermittam minora.) Occupatio, attentionem faciens. Ibi hominem ingenuum.) Amplificatio à conditione hominis. Est enim tanta facti religio.) Ut etiam testatur Strabo in æcimo, & Macrobius in 1. Saturnal. Non dubito quin.) Apostrophe ad Verrem. Latonam ex longo errore.) Fabula hæc partim ad amplificationem, partim ad ornamentum orationis facit. Cum bellum toti Græciæ.) De quouide Iustinum in 11. In Asiam uerò.) Crimina Verri in Asia commissa. Illa uerò expugnatio.) Nam adiles in ludorum apparatu signa nobilia ex urbibus sociorum populi Romani Romam deportare poterant, ita ut socijs ea deinde reportarent, autore Asconio. Cum obsignandi gratia.) Mos fuit, ut accusator obsignaret domum rei repetundarum, & clausa omnia eius bona seruaret, ne qua furtorum indicia aut in uasis, aut in signis, aut literis conscripta, à reo amouerentur. Contra quæstorem.) Alij quæstorem legunt, & tum intellige Glabronem Præto-rem iudicij repetundarum in causa Verri, ad quem redigebantur proscriptorum bona, & à quo socijs raptæ reddebantur. Sectoremq; pugnare.) Sectorem, id est, estimatorem redemptoremq; bonorum damnati atq; proscripti ob crimen repetundarum, qui spem sectans lucri, bona omnia rei auctione uendebat, & semel inferebat pecuniam, uel ærario, uel socijs, ut ita fieret factus illis quibus proscriptus aliquid surripuerat, autore Asconio. Aspendum uetus oppidum.) Quid in Pamphylia Verres fecit. Omnia ex fanis.) Exaggeratio est. Aspendum citharistam.) Facetum admiscet de Aspendio citharædo. Asconius Pedianus ad hanc ferè sententiã narrat: Vulgares citharædi cum canunt, utriusq; manus officio funguntur: ita ut dextra plectrum teneant, id quod foris canere appellant: sinistra digitis chordas carpant, quod qui dam intus canere uocant. Difficile uisum est quod Aspendius citharædius faciebat, qui nequaquam uteretur manu, sed omnia, id est totam canionem, intus, et sinistra tantum manu complecteretur, atq; ita tacito leniq; modulamine sinistra contractis chordis canilena peragebatur, ut uox ad citharædum dumtaxat, aut proximè ad assistentem, perueniret. Hinc fluxisse proverbiū, ut furaces homines, Aspendij citharistæ Græcis uulgò dicerentur, ideo quod ut hic carminis, ita illi furtorum essent occultatores. Proinde Cicero facetissimè rapacitatem Verri taxare uolens, dicit eum Aspendium citharædum sustulisse, & in medijs ædibus suis posuisse: hoc est plus quam furem esse Verrem. Pergæ sanum antiquissimum.) Pomponius Mela libro primo, Pergæ, inquit, Pamphylia oppidum est, Dianæ, quam ab oppido Pergæam uocant, templum. Id à te nudatum.) Exaggeratio criminum in legatione à Verre commissorum. Cum imperio.) id est, à populo Romano nominatim imperium sortitus. Ita interpretatur Festus. Quid ego de M. Marcello.) Ab exemplis uetustis Verrem urget, à maiori ad minus. Amiochūq; regem.) Scilicet ad montem Sipylum, autore Liuiio libro quinto & sexto belli Asiatici. Ornatiſſimam Corinthum.) scilicet metropolim Achaie, autore Plinio libro quarto, capite quarto. Verreor ne hoc fortè.) Præocu-

patio est. Ita æquabiliter omnes.) Lewis proferunt Romanorum iuxta seriem temporum. Olynthum in co-
pijs.) urbem Thraciæ, autore Pomponio libro 2. Et omnibus rebus auctam. Vide Eutropium libro 6. capite 1. Nam postea Scruilius.) A recenti exemplo Verrem urget Cicero. Diripienda ac uexanda.) Nam adili atq; prætori Hortensio, & item Metellus, rapta ex prouincijs signa ad ornandum & forum & comitium Verres commodauerat. Tu quæ ex fanis.) Collatio facti Scruilij cum facto Verri. Cognoscite ex literis.) A ratione Scruilij, cum omnia signa per triumphum uecta, ærario scripta intulisse probat. Dices tua quoque.) Oratoriè obijcit obiectionem, quæ confessionem in se habet. Vidi collucere omnia furis.) Inuidiosa narratio. Vidi enim eos qui iudiciorum.) Tacite perstringit Hortensium, & ceteros adiles, qui à Verre signa accommodata acceperant. Socij uerò, nationesq;.) Verisimile facit, illa signa à Verre adilib. accommodata, furto sublata fuisse. Alio in loco lachrymantem.) Argumentum à lacrymis legatorum. Quorum omnium hunc sermonem.) Dialogus est ad inuidiam Verri comparatus. Sed, ut opinor, solet hæc.) Facetum est, & obiectio Verri.

Habeo & istius tabulas.) Confirmatio est. Mos olim fuit Romæ, ut unusquisque domesticam rationem totius uitæ suæ per singulos dies tradenda conscriberet: in qua apparebat quid quisq; de redditibus suis, quid de senore lucriq; secernere posset quoque die, & quid uim sumptus damni ne fecisset. Dicit igitur Cicero, se habere & patris eius tabulas, & ipsius Verri: ex quibus prodit quàm multæ tabulæ pistæ, quàm multa signa opad Verrem furto sublata occultentur. Patris, quoad uixit, tuas.) Accusat domesticam Verri rationem, ut quam ad tempus aliquod fecerit. Hoc uerò nouum.) A ratione domestica Verri, cum multa signa furatum esse probat. Quæ sectorem expectant.) Repetundarum causa sic se habet, ut si conuictus reus sit atque damnatus, pecuniam reddat estimata lite, hoc est in precium redactis omnibus furis: quam summam pecuniæ, proscriptis eius bonis, sectores curabant. Ad impluuium.) locum scilicet quod aqua impluit in domum, collecta de celo.

Quàm multis ingenuis.) Accusat Verrem suprarum in legatione commissorum. Sed ego onus.) Occupatio. Oppidum est in Helleſponto.) Narratio ut splendida, ita copiosa, stupri à Verre uiginti quidam Lampfacenæ per uim illati. Maxime sedati.) Hæc narrat, ut crimen Verri detestabilius faciat. Ad Latorum.) Proprium nomen esse, Asconius autor est. Erat comes eius Rubrius.) Noua narratio iucula. Laborabat.) Res laborabat, quia inuitus Rubrius suscipiebat. Ut Græco more biberetur.) Quem Plautus in Mulinis indicat, dum inquit: Noctes diesq; bibite, pergræcamani, amicos amicos, piscite parasitos, obsonate plausibiliter. Vel alludit ad morem quem Ausonius indicat: Ter bibe, uel toties ter, sic mystica lex est. uide Athenæum lib. Dispnoſophistam 2.

Hic tum alius.) Prothesis est. Seruos ad se uocet.) Pietas patris erga liberos ostenditur. Clamor interca.) Epitasis est. Iactatur domi suæ.) Amplificatio iniuriarum. Hæc ubi filio.) Processus consilij Rubrii. Omnes eodem animo.) Semina argumentorum narratio ni aspergit. Ad populū loquebatur.) Amoluntur metum animaduersionis. Ut grauius apud eos.) Oratorie hæc,

riè hoc, quia parendū non tam Verri quàm Legato populi Romani dixerunt. Sic iste multo scelerator.) Exaggeratio sceleris Verri ab exemplo. Quam ille Adriani.) Aut legatus, ut aliqui uolunt: aut Prætor Africae, ut alij. Porro Adriani temporibus Cinnæ uixit. Uiuus exstus est.) Quod corrupto seruitio ciuitatis illius, de principum nece conspirasset. Ita Asconius. Neq; adhuc causam.) Exaggeratio, quod nulla causa motus Verres tantum facinus commiserit. Nunc cum ipse.) A teste facinus Verri comprobatur. Qui tum accensus.) Accensi dicebantur, qui in locum mortuorum militum subrogabantur, & ad legionum censum adscripti erant, autore Festo Pompeio. Potesis dubitare.) Ad damnandum Verrem hortatur iudices. Nisi uerò illud.) Præoccupatio est. De quo ne multa differam.) Confutatio obiectionis. In quo uideo Neronis.) Ut Nero Philodanum & filium cædis damnari, narrat. Rogat & orat Dolobellam.) Inuidiose narrat. Nam Verrem corrupisse non nihil iudices, argumentis multis ostendit. Erant nonnulli togati creditores.) Non dicit equites Romanos, sed Legatos, & creditores Græcorum, ut causus gratificationis in Verrem conijciat. Accusator apponitur.) Non dicitur adit, sed apponitur: hoc est, à Verre subornatur. Qui si dixisset.) Facetum admiscet. Cn. Dolobella spiritus.) Amplificatio est. Nam plus significauit dicendo spiritus, quàm si dixisset animositatem, uel contentionem. Non per Neronem.) Excusat Neronem. Tum uerò quod.) Quid in altera actione aditū sit cum Philodamo, narrat. Condemnatur per pauca.) Ut damnatum Philodamum ostendit. Vi quadruplum.) Sententia de Philodamo lata. Grandis natu.) Affectus mouet. Sed pater de filij.) Comutatio. Homines innocentes.) Exaggeratio est. Iamiam Dolobellam.) Affectus mouet ab apostropha ad Dolobellam. Quod enim cum Quæstoris.) Nam Verres apud Dolobellam agebat legatū Proquæstorem, ut supra habitū est. Cuius re uera Quæstoris.) Renouat supra dicta Verri scelera. Cæperunt ne domum.) Tumultū Lampfaci ad domum Verri ortum probat. Tunc neque in literis.) Commoratio est. Nam si quam Rubrius.) Per occupationem & iniuriam Verri, Lampfaci tumultum concitatum esse coniecit. Tum illorū testimonia.) Argumenta coniecturalia. Cuius tanta peccata.) Exaggerat Verri peccata. Porro autem populi Romani.) Locus à populorum conditione & fortuna. Nolite per deos immortales.) Obscrat iudices. Tu mihi cum circumsessis.) Exaggerat iniuriam à Verre factam. Hic tibi persurgam.) Paradoxon. Quid si hanc rem.) Locus reprehensionis contra iudicatum, ne profit Verri Philodamum condemnatum esse. Themistoclem &c.) Probat quod Verres non Philodamum, sed alios, & quidem falso concitati tumultus accusauit. Qui te uiuū comburere.) Affectus mouet. Ab accusatore.) Verba ex testimonio Verri deprompta. Quo tui id.) Congeries argumentorum, quib. probat Cic. alios falso à Verre accusatos concitati tumultus. Cur iniurias tuas.) Crebris interrogationibus pathos mouet. Nuper M. Aurelio.) Ab exemplo Verrem urget. E' fano Dianæ.) Quod Amazones Asia potitæ consecrassent traduntur, autore Pomponio Mela. Magnū hoc Lampfacenū.) Translatio. Illud quo tunc taceri.) Auaritia Verrem accusat. Quid Milesijs lanæ.) Quæ optima apud Milesios erat. Plin. lib. 8.

capite 47. Lana laudatissima, inquit, Appula; & quæ in Italia Græci pecoris appellatur. tertium locum Milesiæ oues obtinent. Vide quoq; Virg. 3. Georg. Hi sunt homines.) Exaggeratio criminis à Verre commissi. Ad Sinopam.) Quas Chalybes habitant, patria Diogenis, autore Mela lib. 1. O di immortales.) Exclamatio pathetica. Nauem tu de classe.) Amplificatio, Verri facti abusu. An quia tum Cn. Dolobella.) Obiectio Verri. Multum te ista fessilit.) Confutatio obiectionis per uiolationem. Quamobrem unam.) Amplificatio à contentione & uocum, & orationū. Tameſi mensē Feb.) In quo frequens senatus Rom. postulatis prouinciarum, item audiendis legationibus dabatur, autore Asconio. Porro de mense Feb. uide Ouid. 2. Fast. Alteram tutelæ.) Accusat Verrem, & per uim occupatæ tutelæ, & malè gestæ. Bisyngraphas fecerat.) Inter chirographa & syngraphas hoc discriminis est, quod chirographa tantum in ijs quæ gesta sunt, scribi soleant. In syngraphis aut, etiam contra ueritatis pactonem, & nō numerata pecunia, aut non integra numerata, per scribi solet. Hæc Asconius.

Dixit HS decies.) Hæc forma loquendi centum supplementis estq; sestertium decies, decies centena sestertia, seu mille sestertia, uiginti quinque nullia coronarum. uide Plutarchum in Antonio. In hunc modum quadocunq; aduerbium additur uoci sestertium, centum supplementis. nam obtinuit consuetudo, ut centum omittatur. D C. eodem modo quadrarunt.) Tunc autem quadrant rationes, cum solidæ sint, adeo ut neq; plus quicquid, neq; minus inueniatur in summa. ita Asconius. Hæc est istius præclara.) Exaggeratio criminum Verri. Iam te non Siculi.) Confirmatio à testibus. Flentes.) Affectus mouet. Pro Quæstore uerò quomodo.) Accusat Verrem malè gestæ Quæsturæ sub Cn. Dolobella Quæstore. Aestimando.) Licebat enim magistratibus in usus suos frumentū accipere, si uellent, aut pro frumento pecuniam. Cilicia.) texta de pilis in usum castrorum & nautarum, autore Asconio.

Itaq; M. Scaurus.) Ab exemplo ostendit, quàm ipse syncere Verrem accuset. Non modò proditori.) Allegoria est. Rationes ad ærarium.) Accusat Verrem relationum rationum. Non audet referre.) More Quæstorum. sic enim fiebat, antequam ex prouincijs Quæstores Romam rediissent. Exscribendi potestatem.) Nam accusatores reorum repetundarum cogebantur facere copiam amicis rei exscribendi tabulas rationum. Tribus uersiculis.) scilicet accipi, dedi, reliqui. ita Asconius. Quæstorem se in senatu.) Bini enim Quæstores quotannis in Sicilia fuerant, singulis Prætoribus, Lilybetanus & Syracusanus. Quam Verres illi expensum tul.) Accusat falsitatem rationum Verri, nimirum summam Dolobellæ non conuenisse cum summis ipsius Verri. Quæ & Cn. Posthumij.) Hi sunt qui extraordinarias pecunias Verri tractabant, quæ in tabulis Verri nunquam scriptæ sunt. Extraordinariæ pecuniæ.) id est, sordida lucra & furta. Nam ea sunt quæ neque de redditibus, neque de annonis, neque de aliqua legitima cessione aut donationis, aut hereditatis Verri acceperunt. Publico Tadio numerata.) Et hic extraordinariarum pecuniarum acceptor fuit, autore Asconio. Hinc emptæ aperuissimè.) Accusat Verrem, ob turpiter emptam præuram. Homo scilicet.) Enumeratio. Alia porro pecunia.) Oratorie,

torie, que probari non possunt, fingit uoluntate se negligere. & est reiectio. Homo stultissimus.) Apostrophe ad Verrem uehementissima. Verum ad illam ueniamus.) De Prætura urbana Verris dicturus, nouo exordio utitur. In quibus non dubito.) Præoccupatio est. Quibus ego in rebus.) Beneuolentiam captat ab excusatione. Fatebor etiam illud.) Attentionem facit à scelerum Verris magnitudine. Quapropter ita me.) Diuisio criminum Verris in Prætura urbana commissorum. & parat docilitatem. Et sartorum tectorum.) Sartè, inquit Festus Pompeius, ponebat uetres pro integrè: ob quâ causam opera publica, quæ locantur ut integra præstentur, sarta tecta uocantur. Sarcire enim, integrum facere. Hactenus ille. Porro cura exigendi sarta tecta à redemptoribus, ad censors spectabat: interdum etiam ad ædiles, raro ad Prætores, nec nisi dum senatus decerneret. Qui principio.) Propositio. Qualis in edicto.) De iure à Verre in Prætura dicto narrat. P. Annius Afel.) Narratiuncula. Neque census esset.) Nam census dicebatur is, qui centum millia sestertium in professione deserebat, autore Afconio: & aspergit narrationi argumenta. Lex nulla prohibebat.) Voconius legem tulerat, ne quis census, id est pecuniosus, unicam filiam hæredem relinqueret, aut e Pomponio Lato, de Legibus Romanorum. Consuetudo iuris.) De quibus uide Institutiones in titulo de Naturali iure, gentium & ciuili. Appellat hæredem.) Intelligit pupillarem institutionem, de qua in Institutionibus in titulo de Pupillari institutione, primo par. Totum edictum ad Chelidonis arbitrium.) Verris libidinem taxat. Delectat enim me.) Ironia est. Non inofficiosum.) Inofficiosum testamentum appellatur, quando in testamento liberi hæredantur præter meritum, aut omittuntur præter causam à parentibus. In lege Voconia.) Interpretatio legis Voconia. Neque in ulla præteritum tempus.) Locus communis est: Lex ad futura negocia, non ad præterita refertur. Inde Imperator in l. leges. C. de Legibus inquit, Leges & constitutiones suarum certum est dare formam negocijs, non ad facta præterita reuocari. In quibus non ius nouum.) Locus communis est, Amè facta in iudicium non uocantur. Cornelia.) Cornelius legem tulit, ut homines qui parricidij causa telo accincti sint, gladio persequantur. Tulit & alias leges, quas uide apud Pomponium Latum de Legibus Romanorum, et Aymarum libro secundo Historie iuris ciuili. Numaria.) Ne quis scilicet priuatam pecuniam faceret. Leges Atinias.) Lege Atinia cautum fuit, ut eius rei quæ surrepta erat, æterna esset autoritas, nisi in potestatem eius cui surrepta esset, reuertetur. uide Aymarum libro secundo. Scribis si quis hæredem.) Verba ex edicto Verris repetit. Qui non generis, sed hominis.) Sic colligit Cicero: Hominis causa edictum à Verre constitutum est, ergo iniquum. Atque si in posterum.) Sic colligit: Edictum Verris ad præterita respicit, ergo iniquum. Ecquis est inuentus Prætor.) Sic colligit Cicero: Tale edictum nullus unquam Prætor edixit, ergo iniquum est. Ne quis ediceret.) Sic argumentatur: Non obseruatur Verris edictum, ergo iniquum fuit. Corrigere uoluntates.) Cum scilicet ultima uoluntas mortuorum rata esse debeat, l. prima, C. de Sacrosanctis ecclesijs. Tu ipse ex Siciliensi.) Sensus uerborum est: Edictum

cto urbano eleuasti autoritatem tuam, quam quondam edicto Siciliensi comparasti. Atque ego non dubito.) Exaggerat factum Verris, quod sitam Pub. Annij. b hæreditate excludere conatus sit. Acerba atque indigna.) Ab acerbitate iuxta & indignitate exaggerat. Quid enim natura nobis.) Locus communis est, Nihil charius est liberis. Miramur istum.) Exaggeratio facti Verris ab inopinato. Prohibes.) Exaggeratio à contentione factorum. At ego concedo.) Concessio amarulenta. Posteaquam ius prætorium.) Recenset uetustum edictum prætorium, quod Verres nouo quodam edicto correxit. Vti quenquam proximum potissimum.) Intelligit agnatos, de quorum successione uide Institutiones in titulo de Legitima agnatorum successione. Si is intestato.) Quis autem intestato mori dicatur, uide Institutiones de Hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur. Et hoc uetus edictum.) hoc est, ita olim statutum fuit à Prætoribus ueteribus, quod si quis etiam testamentum fecisset, et si intestatus mortuus esset, & bonorum possessio daretur proximis agnatis mortui. Translatum esse.) id est, non nuper inuentum, non nouum, à multis antea Prætoribus usurpatum, in ueteribus Prætorum abis repperit. Si quis testamento.) Narrat quoddam aliud edictum uetus, à Verre nouo edicto correctum esse. Lege ageret.) id est, experiretur iure, quemadmodum probare se hæredem scriptum esse, & possessionem à Prætoribus peteret. Aut pro præde litis.) Litis uindictarum est, cum litigatur apud Prætorum de care, cuius incrementum est quis debeat esse possessor: & ideo qui eam tenet, iustitiam pro præde liti uindictarum aduersario suo, quo illi satisficiat, nihil se deterius in possessione futurum, de qua iurgium esset. Rursus sponione ipse prouocatus ab aduersario, certæ pecunie aut estimatiouis quam amittat, nisi sit hæredes de qua contendit. Porro prædes dicuntur satisfactores locupletis, pro re de qua apud iudicem lis est, ne interim, qui rem tenet, cause diffidens, possessionem deterorem faciat, tecta dissipet, excindat arbores, culta deserat. Ita Afconius. Ergo quia possessor.) A contrario colligit, ut improbitatem Prætoris Verris ostendat. Pro qua pecuniam acceperas.) Apparet Verrem contra Minutiam gentem fuisse corruptum ab eo, quem ante possessorem appellat in edicto, cui possessionem paratus est dare. Et tabula testamenti.) Nempe septem, ut indicat Imperator in Institut. titulo de Testament. ordinandis. Quid ait.) Communicatio est. Ipse in Siciliensi.) Accusat Verrem, quod aliter in prouincia, aliter in urbe Prætor edixerit. Ex edicto Siciliensi.) Prolepsis. nondum enim ad Siciliam prouinciam peruenimus. Virum digniores.) Absurda querit, ut improbitatem Verris declararet. Precio accepto.) Accusat Verrem, quod aliter decreuerit atque edixerit. Quem iste collegam.) Laus Pisonis. Quæ uarietas decretorum.) Accusat Verrem, quod decreta sua sæpe reuocauit. Decretumq; multabat.) Accusat Verrem, quod contraria decreuerit. Hinc illi homines.) Facetum admiscet. In plebem uero Romanam.) Propositio à dubitatione. Virgipilem Romanam.) Obiter Verrem crudelitatis accusat. Quis ignorat?) Superbiam Verris infestatur. Pub. Trebonius.) Narratio cuiusdam facti. Nec minus dimidium.)

dimidium.) Dimidium est, quod non ipsum dimidiatum est, sed quæ ex dimidiato altera pars est. Ita Gellius lib. tertio, cap. decimoquarto. Impetrent.) Infestatur hoc factum Verris. Das possessionem.) Excuit factum Verris, & est apostrophe. Quid ad eum.) Ea querit, quæ æquissima sunt, ut iniquitatem Verris ostendat. Equiti Romano.) Verba Verris ad libertum petentem hæreditatem P. Trebonij. Verum ut ex uno.) Narratione alia superbiam Verris declarat. L. Gellius causam.) De quo Cicero de Oratoribus claris ita inquit: Non tam uendibilis orator, qui in ut nescires quid ei deesset. Nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec rerum Romanorum & uerbis solutus satis. Debere eum aiebat.) Dialogismo ornat orationem. Quid enim Verres?) Exaggeratio facti Verris. Multa canibus suis.) Videtur allegoria esse, & per canes accipiendos adulatores. Nam canis animal est adulantissimum, Flinio autore. An uero dubitamus.) Clausula est argumentorum, quibus superbiam Verris probauit. Quos nunquam liberos.) A maiori argumentum. In sartis tectis.) Accusat Verris auaritiam, iuxta furta quæ in sartis tectis exigendis exercuerit. Nam quid ego.) Occupatio. Seu potius.) Correctio. In æde Castoris.) Exemplum amplificationis à loco. Quotidiano aspectu.) Nam hoc templum in foro Romano erat, autore Dionysio Halicarnasense libro sexto Antiquitatis. De quo templo uide & Valerium libro primo de Miraculis. Plinium libro tricesimoquarto, capite sexto. Aedem Castoris.) Narratio. Sine ullo interimento.) Varro libro primo de Lingua latina: Detrimentum, inquit, à detritu dicitur, quod ea que trita sunt, nullius precij sunt. ab eadē mente interitum, ab eo quod quæ inter se trita sunt, etiam diminuta sunt. Porro Afconius: Detrimentum, inquit, unius partis esse potest: interitum uero, damnis & accipitnis est. Secundum quod Cicero interitum pro communi consuecendi alicuius negocij iactura posuit, quam uulgius perditam utriusque appellat. Cum ille id quod erat.) Dialogismo narrationem expolit. Vis ad perpendicularum.) Perpendicularum est linea laterum æqualitatem, summi ad imum proportionem probans, uulgo plumbum uocatur. Virruuius li. 7. de Tectorio opere loquens, inquit: Longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendicularum, anguli ad normam respondentes exigantur. uide Plinium libro 36. cap. 22. Cum sibi omnes.) Consilium tutorum iuxta cognatorum pupilli. Non æquitas.) Indignitas rei. Petere auxilium à Chelido.) Odiosum est quod narrat. Dominata est.) Verbum inuidiosum est. O multis acerba.) Exclamatio pathetica est. Vt mitam cetera.) Occupatio est. Domum uenisse arbiraminus.) Communicatio. Qui nulla conditione.) Exaggeratio indignitatis. Domus erat plena.) Factitia mimesis. Noua iura.) Ad inuidiam Verris conflandam hæc faciunt. Simul ac potestas.) Mira & rotunda narratio breuitas est. Respōdit illa.) Dialogismus est. Dixit iuratus P. Potit.) A testibus, quæ dixit, confirmat. Tantus in adolescente.) Acclamatio est. Nō te pudet.) Apostrophe ad Verrem stomachabunda. Reiecti à Chelidone.) Continuat supra institutam narrationem. Ne multa.) Elleipsis est. Ludis ipsis Rom.) A circumstantijs exaggerat rei indignitatem. Ab illo mancipio.) Maniceps dicitur, qui aliquid à populo emittit, cōducitq; dicitur

manceps, quia manu sublata significat se emptorem emptionis esse. Ita Festus Pompeius. Vbi illa consuetudo.) Accusat Verrem, quod obliterit, ne pupillo ædem Castoris redimere liceret. In bonis prædijs.) Bona prædia dicuntur bona satisfactioibus obnoxia, siue sim in mancipijs, siue in pecunia numerata, id est credita. Prædia uero, domus, agri dicuntur: quæ omnia uenduntur, si rationi publicæ locator sartorum tectorum non responderit. Ad hoc aut hæc omnia sunt obnoxia, ut pro sua uoluntate agat redemptor operis, quicquid suo periculo facit. Hæc Afconius. Optima conditione.) id est, quod uult, de sua redemptione agat. Excludit eum solum.) Sensus uerborum Ciceronis est hic: Quandoquidem pater pupilli ædem Castoris conductam habuit, & omnia pericula eius operis in se recepit: æquū est, ut uel soli pupillo potestas redimendi hoc templi, fiat. Ex opere faciundo.) Verba quædam ex lege Verris sunt. Qui de L. Martio.) Leges Verris recenset. Quid ita?) Subiectio. At erat probatio.) Confutatio. Ne parum locuples.) Præoccupat Verris obiectiones. Subiecit periculum.) Porro periculum dicit, quia si redemptor operis publici, publicæ rationi non respondeat, bona fideiussorum redemptoris uendebantur. HS DLX nullibus.) Accusat Verrem, quod tami ædem Castoris addiderit. Machina apposita.) Machina instrumentū dicitur, quo moles aliqua facile quocunq; uolueris, impelli potest. Nunquā edilitatem.) Hoc ideo dicit, quia cura ædium tam priuatarum quam publicarum ad ædiles, unde etiā nomen habent, pertinebat. Damni infecti.) Damnum infectum, est damnum non factum, sed quod futurū timetur. l. ij. ff. de Damno infecto. Quib. de bonis.) Exaggeratio iniuriæ, quæ Verres pupillum affecit. Hoc opus bonum.) Verbum est res diuersas simul comprehendens: hoc est, bono latere, integris mēsuris, apta harena, utili calce, machinis idoneis, proba materia. Manus precium.) Manus precium machinæ dicitur, ubi nō tam materie ratio, quam manus atq; artis ducitur. Sed ineptum.) Reiectio est. At enim si pupillo.) Sensus est: Esto non licuit hoc templū pupillo redimere, certe alius quispiam de populo illud redimere potuit. Codicem obsignasset.) Scilicet more accusatoris, qui rei repetundarum codicem obsignare potestatem habebat, ne reus aliquid aut negare, aut expungere posset. Nōne argumentamur.) Ad Verrem pecuniam nomine pupilli à tutore Rabonio datam, peruenisse confirmat. Quod iam iste.) Locus ab indicio Verris. Hic etiā priore actione.) Renouat querelam Hortensij, quod in priore actione Cic. pupillū Iunij prætextatum in iudiciū prouduxisset. Quid erat Hortensij.) Responsio Ciceronis ad querelā Hortensij. Quem pater moriens.) Pathos inuidiosum. Nefario latrocinio.) Amplificatio in uocibus. Multos annos in sordibus.) Sordes sæpenumero reorum statum conditionemq; significat, dum inter reos relati sunt, antequā absoluantur aut damnentur: qui etiam status hominum reatus appellatur. uide Pandectas ad legem Iuliam. Quod argumentum pueritiæ.) Pathos mouet. Ideo quod communis est.) Hortatur iudices, ut Verris improbitatē, & simul tollere omnes neruos intendant. Perfacile uero.) Ironia est. A quo M. Marcelli.) Amplificat auaritiā Verris, quā in sartis tectis exigendis exercuit. Qui in foro populi Ro.) A minori argumentū. Qui manubias.) Manubiæ appellantur pecunie à

nia à Questore ex uenditione prædæ redactæ. autor Gel-
lius libro 13. cap. 23. Ex L. Metelli manubijs. id est,
ex æde Castoris, quam ex manubijs L. Metellus extruxer-
at, qui subactis Dalmatis, Dalmaticus dictus est. ita Asco-
nius. A signo Vertumni. Vertumnus, deus est uertien-
darum rerum, id est mercaturæ, cuius signum erat in ul-
timo uico Thurario, sub angulo basilicæ. ita Asconius.
Quam tu uiam. Exigere uiam dicuntur magistratus,
cum uiciniam cogunt munire uiam diligentissimè. Pe-
tita multa. Quod iniquè multam exegerit, narrat.
Contra legem Corneliam. De legibus Cornelijs, uide in
oratione pro Cornelio de Maiestate. Hominis nobi-
lis. Catulum significat, qui tunc princeps fuit Syllanæ
factionis. ita Asconius. Homines arrogantes. Catu-
lum, Hortensium, Curionem significat, autore Asconio.

Iam qui ex calamitate. A minor. Manubias de-
trahere. Asconius ita exponit: id est, spolia quaesita à ui-
uo hoste nobili per deditioem. sed ego malo Gellij sen-
tentia stare. Sed etiam annulus aureus. Sortitus erat
iudices Prætor Verres in iudicio, quo Oppianicus accu-
satus est à Cluentio: at damnato Oppianico, cum inuidiæ
res esset, quod pecunia reus uideretur oppressus, et prin-
ceps illorū iudicū Iunius damnatus esset, quod diceretur
alios iudices supposuisse qui reum damnares, nō eos quos
Prætor fuerat subfortitus, etiam Verres ipse, ut Iunius ue-
rè condemnatus uideretur, sustulit iudices, si quos in suis
tabulis habebat, et alios scripsit, et ob signauit annulo
non solum suo, sed etiam scribæ, quem furtorum suorū
participem, diuitem fecerat, et aureo annulo donaue-
rat. Ut ne defensionem. id est, putauit Verres eodem
modo potuisse supponi iudices, qui se corrupti absolue-
rent: quemadmodum suppositi erant, qui Oppianicum
condemnauerant. Iudicem quaestionis. id est Præto-
rem urbanum, qui inquirendo crimini præest, de quo iu-
dicium exercet. Ex hac decuria. Apparet istum Cur-
tium post hoc factum reiectum esse à populo, qui in coro-
na adsuerit. Quos iste annuerat. Sensus est: Nisi Q.
Curtius à populo de suo munere deiectus esset, nunquam
obtinuissent iudices quos uolebam. Caterum cū ille Cur-
tius munere priuatus fuerit, nihil metuendum mihi erit,
ne subfortirentur alij iudices, qui accepta pecunia Ver-
rem absoluerent.

IOACHIMI CAMERARII IN TER- tiam Verrinam Annotatio.

Disposita sub Dio uidimus. Veneti, sub diuo. est au-
tem, ut puto, Aeolicè interposita u. litera, ut digamma:
quemadmodum et in Dauo. Sit hoc genus aliquod mi-
nimè probandum. id est, huiusmodi aliqui homines. Sed
Veneti ita: Verum sit hoc genus aliquid minimè prob. id
est, huiusmodi sit aliquid, quod nemo probare possit. id
est, in hoc genere, quasi Græca figura id est. Quod
tamen minimè mihi aridet, etsi propè simile omnino re-
peritur ad Atticum: Orationes, aut aliquid id genus so-
leo scribere. Iactatur domi suæ uir primus. Ut hoc:
Primam scio dices, si uideris. Et suauiam in presen-
tia quæ essent, prima habere. Et Maro: Prima quod ad
Troiam pro caris gesserat Argis. Sed in Veneto exem-
plo est, Vir optimus. Proinde quasi excribendi po-
test. Veneti, perinde. Sed tam perinde, quàm proinde,
ueteres in similitudinis significatione usurparunt, ut
quamuis unum sepe de altero factum, non ausim nega-

re, scripturam tamen mutandam non ferè existimem.
Si potest tibi dicto audiens esse. id est, tuo dicto, ut
qui mihi hæres in medullis. Sed rectius Veneti, et alij
quoque nonnulli libri, edicto. Quos nunquam libe-
ros homines duxerit, solitus sit app. In Venetiis multo
explicatio locus: Quos nunquam liberos putauit, li-
bertinos homines sol. ut paulo antè: Equiti Romano
tam locupleti libertinus sit homo hæres? O modestum
ordinem, quod illinc uiuus surrexit. De libertinis e-
nim intelligenda hæc omnia, et libertinorum ordinem
illum uocauit, teste Asconio quoque. Nonne argu-
mentamur, quod ista pecunia peruenerit. Nam quidam
fortè, Nunquid uerius. Erepta esset facultas eorum,
quos iste annuerat. Veneti, eorum, cum is annuerat.
Sed Asconium, quos, apparet legisse. ut fortè uerum sit,
quos cum iste annuerat, et c.

IN EANDEM ACTIONEM Bartholomæi Latomi Partitio.

Hæc actio cum sequentibus non uera, sed ficta est, ut
indicat Asconius. Continet autem crimina Verri, quæ
ab eo commissæ sunt ante Præturam Siciliensiam, scilicet
in Questura, Legatione, et Prætura urbana. Nam cum
Cicero totam accusationem sequentem, quæ nunc perpe-
tua oratione tractabitur (nam antè testibus tantum et ta-
bulis causa probata est) in quatuor partes distribuat, tres
prædictas hæc una actione persequitur. Quartam, quæ
est de Prætura Siciliensi, et propria huius iudicij repe-
tendarum, in quatuor sequentes libros digerit. Itaque
hic crimina explicantur, quæ Verres commisit in Que-
stura et in Legatione, partim in Asia, Achaia et Pam-
phylia, partim quæ Romæ deinde ab eo patrata sunt cum
Prætor urbanus esset. Status orationis et sequentium a-
ctionum coniecturalis est, sed tam multiplex, quot sunt
crimina. De unoquoque enim controuersia est, et
unumquodque per se et separatè explicatur. Partes ha-
bet, Exordium, Propositionem, et post hæc perpetuam
criminum explicationem, interpositis interim argumen-
tis, cum amplificationibus, usque ad finem. Exordium con-
stat in sinuatione tradit Asconius. Criminetur enim pri-
mò reum, et impudentiam eius, uel potius amentiam admi-
ratur Orator, quod conuictus superiori actione, in iudi-
cium redire ausus sit. Eamque rem conuertit in commodi-
tatem iudicium, et simul officium suum ostendit. Deinde
de terret aduersarios, et exhortatur iudices, ne eripi si-
bi hunc reum patientur, et ad alios iudices transferri,
propter discrimen existimationis ordinis Senatorij, si mi-
nus attenti et constantes fuerint in tam nocente reo in-
dicando. Quo loco demonstrat officium et diligentiam
suam in causa, et ordinem actionis recenset, ostendens se
se nihil prætermisisse: hoc restare tantum, ut iudices suo
quoque officio fungantur. Postremò reddit rationem su-
terioris actionis, cur ibi testibus, nunc perpetua oratio-
ne rem agat: et contendit contra Hortensium, et ita
transit ad propositionem. Facit igitur exordium attentos
et beneuolos iudices, et dicta superioris libri instaurat.
Propositione indicat Orator quid prætermisurum sit, et
quibus de rebus dicturus. Factique distributionem totius
accusationis quadripartitam criminum, Questuræ, Le-
gationis, Præturæ urbanæ, et Præturæ Siciliensis. Nar-
ratione

ratione priora tria capita exequitur, quartum reseruat,
ut prædictum est, ad actiones sequentes. Sed interponit
interim argumenta, ut dixi, et testimonia renouat, et in-
ferit amplificationes à locis, rebus et personis, ad atro-
citatē iniuriæ, et criminum indignitatem demon-
strandam.

IN QVARTAM CI- CERONIS CONTRA C. VER- rem orationem de Prætura Sici- liensi, & primùm de Iuris- dictione.

AE C sine dubio ad accusationē pro-
positi criminis spectat oratio. Nam in
superiores antea res sunt expositæ:
quæ quia magis adiuant accusationem
quàm ipsæ sunt principales, in unum li-
brum coactæ sunt iudicio Ciceronis cursim enumeratis,
quæ Verres Questor, quæ pro Questore, quæ Legatus,
quæ denique Prætor urbanus admisit. Vbi uentum est
ad causam ipsam, et Siciliensia crimina, quatuor libros
edidit: unum de iurisdictione, alterum de frumento, ter-
tium de signis, quartum de supplicijs: in qua distributio-
ne non ordo temporis, sed facinorum genera et momen-
ta seruata sunt. Incipit autem à laude Siciliæ, et egredi-
tur ad crimen Dionis, deinde Sossippi, et Epicratis.
Sed de iure Siculorum euerso frustra quidam Ciceronem
reprehendunt, quod nō inde coeperit: cū superiora crimi-
na non egerant eiusmodi tractatu, qui ad sequentia perti-
net: et oratoris consilio à magnis iisdemque clarioribus
sumendum esset exordium. Itaque post hoc de Heraclio,
de expressis honoribus ab inuitis, de Epicrate Bideno,
deque rebus capitalibus, de Sopatre, de Sthenio: quæ om-
nia genus unum criminum efficiunt, quod est de iure di-
cundo. Alterum de senatoribus, de sacerdotibus, de Cen-
soribus præcio à Verre factis, de collatione in statuas, de
publicanorum cum Verre conuenientia in fortis, de tabu-
lis Carpinatij pecunias Verri extraordinarias continen-
tibus. Genus causæ in omnibus Verrinarum libris ad-
mirabile. Status principaliter coniectura. Eam ad
hoc negotium prouincia attraxit. Hoc uerò plus est,
quàm quod in Diuinatione dixit, Suscepi causam repu-
blicæ. Princeps Sicilia. tum cum Messana ciuitas se-
ditione diuisa, auxilium contra Hieronem per alios à po-
pulo Romano petijt: quod initium fuit discordiæ. Nun-
quam postea deficeret. Apparet, quia post societates et
amicitiam firmatam nihil tale commiserant. In amici-
tia perpetua manerent. quæ nunquam defecerant. Si-
gnis monumentisque pulcherrimis. Præparatio ad librum
de signis. Denique ille ipse M. Marcellus. Hic impe-
rator cum esset, uicit, cepitque Syracusas, et uictis pe-
percit. Quæ cum manu munitissima esset. Ne quis
diceret: Nō fuit quod timeret. Cū ut consilioque cepisset.
ne quis diceret: Nō potuit hostiū urbē Syracusas. Quan-
do illa frumentum. Omne genus pensitationis in hoc ca-
pite positam est, canonis, oblationis, indictionis. Itali-
co bello. Sociali. Quæ forsitan ne sentiamur quidem
iudices. Quædam commoda ut non sentiantur, alia
consequuntur, ut sanitate integritas uirium. Sentimus
autem si illa subtrahantur: cuiusmodi est quod nunc di-

cit, negotiatores Romani lucra faciunt, et locupletes
sunt de opportunitate Siciliae. Illam uicerem. bonam
consuetudinem. Non hanc quæ nunc increbruit. mal-
lam. Neque publicanus, neque negotiator odio sit.
Hæc sunt Romanorum hominum per prouincias nomi-
na. Aram legum. Tribunal Prætoris, ac subsellia iu-
dicum. Publico consilio. Quia non potest negari, si
isse illos accusatores M. Lepidi, addidit, Publico consilio:
quasi illud omnes tunc fecerint. Tame si illum annū.
M. Lepidi Prætoris, qui accusari coeperat à duobus Me-
tellis, Celere, et Nepote: qui cum legibus interrogas-
sent, uicti eius apud populum gratia, desisterunt. Ut
bis ex ea familia. Semel, quod proauis conseruauit ui-
ctor Syracusas: iterū, hic pronepos magistratu suo Sicu-
los recreauit. Postquam M. Antonij. Hic est M. An-
tonius, qui gratia Cottæ Consulis, et Cethegi factione
in senatu, curationem infinitam nactus totius oræ mari-
timæ, Siciliam et prouincias omnes depopulatus est, et
ad postremum inferens Creten sibus bellam, morbo in-
terijt. In neminem ante hunc. Rectè: quia Lepidus
legibus tantum interrogatus, nec dum etiam coeperat
accusari. Postulata Consulibus, quæ non postulata.
Ne ipse in Verrem concitasse Siculos uideatur, uolunta-
tem eorum Verrem cum multis alijs rebus esse monstra-
tam dicit, tum etiam quia petitiones ad senatum per Le-
gatos Siculitales miserunt, ut non tam beneficia postula-
re, quàm huius iniurias describere uideantur, ut puta cum
petunt, ne rei fiant absentes, quia Sthenius apud Ver-
rem hoc passus fuerat, et alia huiusmodi. A quo mea
longissime ratio. A quo, à qua re, à quo negotio, accu-
sationis scilicet. Publicè priuatèque. aut Legati, aut
suas iniurias persequentes. At quemadmodum iudi-
ces uenerint. Obscurus sensus, et per hyperbaton,
cum parentesi figura, et nouo modo, in sententia ma-
gis quàm in uerbis explicatur. Est enim sensus hic: At
quemadmodum iudices uenerint, id est, quàm animose con-
tra Verrem, ex hoc cognoscite. et docet, quoties deter-
riti, et per quos, et quibus minis, accusandi tamè Verri
non deposuerint uoluntatem. Saluti enim potius illo-
rum consulam, quàm uoluntati. Hoc ideo, quia contra
Metellum dicturus est Sicilia tunc Prætozem. Que-
stores utriusque prouinciæ. Duos Questores habet
Sicilia, Lilybatanum et Syracusanum. Nam Prætori
una prouincia est, Questori due. Præstò fuerunt. Ut
impedirent scilicet meam inquisitionem. Sequitur enim:
Non minus acres contra me fuerunt. apparet, cum trien-
nio Siciliam tenuerit unus Verres, Questores tamè per
annos singulos huic esse mutatos. Prætozem uerò. Ip-
sum Metellum, successorem Verri. Vna opera. Quod
Romam uenerunt, aut quod processerunt in conspectum
iudicum. In laudando atque repetendo. Accusando
repetendarum. Quæ ratione isti amica sit. Ob re-
missa munera, societatemque prædarum. Alia ciuitas
nulla iudices publico consilio. Scilicet laudant alia, sed
non publico consilio, per priuatos testes. Suprà e-
nim dixit: Præter duas ciuitates, Mamertinam sci-
licet, et Syracusanam. Vis illi summū imperij.
Metelli Prætoris in Sicilia, et Romæ fratris eius Me-
telli alterius, Consulibus cum Hortensio. Inuisu po-
puli, ac Senatus. Magnificè quidem Siculum ta-
men dicit et populum, et Senatum.

Testimonium publicum, mandataq; acceperant.) *à suis civitatibus scilicet. Vsu uenisse.) conigisse. Statim Romæ, & ad urbem.) Prætura uis. omnis enim magistratus, qui intramuranus non est, nec urbis, etiam si admistrator eius Romæ est, ad urbem dicitur. Sallustius, utriq; ad urbem Imperatores erant. Maximam uno anno pecuniâ in facere possit.) Cur uno anno? an quia diuinabat, Arrio sibi non successuro per triennium se fuisse in Sicilia futurum? Cum uideret in foro latrocinia.) Furta in ede Castoris, ac pro Rostris. In quarto actu improbitatis.) Fabula, siue tragœdia, siue comica, quinque actus habere debet. Ergo & mirè transtulit: & significatur, admistraciones in republica Verri infames, tanquam scenicos actus spectaculo omnibus fuisse. Non solum generâ furandi, sed etiam nomina.) Species negociorum hominumq; significat. Quas ego istam in Italia scripsisse arbitror.) Quasi in naui scribere non potuerit. sed hoc eò dicit, quia constat Verrem negocia Siciliæ extra Siciliam didicisse. Sacerdote Prætoris.) Hic & temporis admnitio est, & argumentum calumniæ Verri, de qua Sacerdos nihil contra heredem statuerit. Quadruplicatores.) accusatores, siue delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli: siue, quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusauerant, quartam partem consequebantur. Ad urbem.) Iam supra diximus, quid intersit ad urbem, & in urbe. Iis, qui Erycinum montem obtinebant.) Lilybætanus scilicet Quæstor, non Syracusanus. nam hos binos Quæstores annuos habuit Sicilia. Excursor & emisfarius. Sic uocantur conciliatores furtorum, quæ à magistratibus committuntur, atq; internuncij. Paulo tamè considerationem.) Si constatoriorè, inquit, aliquatenus calumniatorem quæreret, reperire non posset. Veneri absoluti, sibi condemnat.) Sensus hic est: ita Verre in causa bona tamen prædatum, quasi minus damni esset, si Dionem Erycinæ Veneri addicere uoluisset. Quod non debatur.) Mirè persequerit in causa, ut ostenderet calumniam fuisse Prætoris. Quid ipsius Qu. Cæcilij Dionis.) Ipsius, honorificè positum est, quasi alicuius magni hominis. Qui tunc in Macedonia fuit.) Pro Consule scilicet. nam, ut opinor, Curioni successerat. Sed legis exceptio?) Quæ non licet ut testimonium defensori denunciet accusator. E' Chelidonis sinu.) Alludit ad nomen, quod hirundo, quam Chelidona Græci uocant, ucri, id est tempore ueris, sit amica. Si commissum quid esset.) Commissa dicuntur, quæ contra testatoris uoluntatem facta, aut non facta ab herede, multa aliqua pœnaq; plectuntur. Ipsos uiginti annos.) Præscriptio temporis. Cognoscit.) Iam primum hoc peccatum. Ab duobus fratribus.) In uoluntate uideri & patris damno, & unam patris hereditatem & duos fratres. At enim ad ad Verrem pecunia ista non peruenit.) Coniectura statuta. Tentatur.) Mirè contra Hortensium, qui improbos sepe defendit. Verres calumniatores apponebat.) A summo ad imum, hoc est, à primis ad postrema. Volcatio sese dicunt dedisse.) Tollit coniecturam, causam querit. Ecquis Volcatio.) A persona. Veniat nunc.) A consequentibus. Sed cum ob tua decreta.) Collectio. Centum cohortes fugitiuorum fuissent.) Propter Athenionem dicit, qui dux fugitiuorum per Siciliam fuit. Sed in tua manu numerat.) Diffinitiuè. Nam si hanc defensionè probabit.) admittetis, accipietis. Non ac-*

cepit ipse.) sed non accepit ipse. Licet tollatis.) Pro eo quod est, iam tollite. Ad Qu. Mutij innocentiâ referatur.) Qu. Mutij Asiam singulariter rexerat, adeo ut dies festus à Græcis in honorem eius constitueretur, qui diceretur Mutia. Missos faciamus.) Dimittamus à nobis de prouincia, eorumq; opera non utamur. Rationem reddendam nobis arbitremur.) accusare non posse credamus. Et eos in concione.) Quædam præmia & honori, & lucro sunt, ut hæc, uexilla, fulcræ, coronæ ciuicæ. At annuli aurei ingenuitatis signa & liberationis à cura inuictæ publicarum. Qui iudicia dant.) Prætorum. Si, cum hæc à quopiam uestrum petita sum, Prætor improbus, cui nemo intercedere possit.) in prouincia scilicet. Nam Romæ appellari Tribuni possunt contra omnem potestatem. L. Octauius.) Verbi gratia hunc dicit, qui nunc in numero iudicum sedet, subtiliterq; laudat. Ut Prætor in ea uerba iudicium det.) in uerba litis iure conposito. L. Octauius Balbus iudex, homo, &c.) Hæc sunt exempla uerborum, quæ in uerba iudicium dare solent Prætorum improbum. Iuris & officij.) Ius ad doctrinam pertinet, officium ad uirtutem. L. Octauius Balbus iudex esto.) Iudicio suo fungatur Balbus in Seruiliu. Si constat, fundum Capenatum P. Seruilius esse, nequis fundus restituetur Catulo.) cuius non est. Memento aut, iudices præsentem esse, quorum nomina utitur ad exemplum. Iudex esto.) Si non restitueretur fundus, hoc significat, ut restituat. Aut condemnare eum quæ non oportet.) Quia de fundo exempli dederat, subiecit clausulam etiâ de condemnatione. Si non accipit, quod te debere dicit, ac cuses: si petit, ducas.) Sensus hic est: si non accepit creditor, quod se debere debitor dicit, accusetur: si petitur, condemnetur: idem scilicet. Duci iussit.) uel uerè fieri, & accusari eum qui petitor esset, uel etiâ damnari. Melius autem, duci iussit, in uincula uel in carcerem, inuicimus: quam duci iussit, damnauit. Qui ciues Romanum erant.) Subaudiatur, dabantur. Si Siculi essent.) Subaudiatur, rei. Tum si eorum legibus dari oporteret.) Subaudiatur, iudicia. Qui Siculi.) Subaudiatur, erant in dices. Si ciues Romani essent.) Subaudiatur, rei. Sic Terentius: Hic in noxa est, hic ad defendendam causam adijt: cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas. Verum ut totum genus complectamini iudiciorum, prius iura Siculorum.) Explanationem subiecit obscuræ rei. Domi certet.) apud ciues suos. Suis legibus.) Siculis etenim apud ueteres, non Romanorum iure, sed et siculorumq; ciuitatis legibus agebatur. Ex P. Rupili decreto.) Hic est P. Rupilius, qui quondam ex publicano factus Consul, postea decem Legatorum sententia leges Siculis conscripsit. Cum alterna ciuitates reiectæ sunt.) Apparet ex hoc dicto, primum petitoris ac rei ciuitatem ad iudicandum proponi: postremò iri ad aliam quamlibet, utriusq; facta reiectione. Quod ciuis Romanus.) Dicitur, in eo: ut sit, in eo quod ciuis Romanus. Ex ciuibus Romanorum conuentu.) Ex ijs ciuitatibus, ad quas ciues Romani conuenire solent agenda sua aut publica rei causa. Aut eum iudicem, quem commodum erat.) Venisse potest pro eo quem uolebat. Sic Terentius: Amat, dabitur & me argentum, dum erit commodum. nam meretrici dare quando est commodum? sed est positum pro eo, quam diu liberit. Si quid perperam iudicari sentias.) Multi subdistinguit, et separatim addunt, Senatui, ut quasi per

interrogationem ostendat, ne senatui quidem cuiusquam ciuitatis in potestate fuisse iudicare quod senserat. Nisi cum nihil intererat istius.) Nisi, cum quid iussu ederet, non habebat. Stragula uestis.) Stragula uestis est picta. infans.) Nouè, sed proprie. Reliqua Asconij desiderantur in Verrinas accusationes. PAVLI MANVTII IN ASCONII ANNOTATIO. Quemadmodum Iudices uenerint.) Non uidit Asconius, si legatur uenerint, obscuritatis nihil esse: quomodo nunc in uulgatis libris legitur. IN EANDEM ACTIONEM IN VERREM QUAM CHRISTOPHORI HEGENDORPHINI SCHOLIA. Multa mihi.) Occupatio est. Ego tamen hoc.) Cur de antea clis sceleribus Verri dixerit. Atq; adeo.) Exorditur à laude Siciliæ. Nam cum omnium.) Consilium Ciceronis astutusimum obserua. Itaq; maioribus.) Eadem Siculorum erga populum Romanum beneficijs imperatorum aliquorum probat. Quare P. Africanus.) Prætor 24. annos natus, autore Plinio de illustribus uiris. Carthagine delicta.) Septuagesimo anno post quam condita est, autore Eutropio libro quarto Histor. Rom. Urbem pulcherrimam.) Laus Syracusarum. Quæ cum munissima.) Nam fuit sita sub monte Pachyno, autore Plinio libro tertio, capite octauo. Victorie mansuet.) Asyndeton est. Tantum ille.) Epiphonema. Itaq;.) Laus ab utilitate. Quando illa frumentum.) Genera pensitationum complectitur, nimirum canonem, oblationem, in dictionem. Italico maximo diffie.) Sociate scilicet, quod in Italia gestum est, cum Picentes, Marsi, Peligni, antea populo Romano merigeri, libertatem sibi equam asserere cepissent. De quo bello uide Eutropium libro quinto Rerum Rom. Quid illa.) Interrogatio ad orationis motum facit. Quod commodum.) Amplificatio commodi à circumstantijs. Iam uerò hominum.) A uarijs uirtutibus Siculos laudat. Magistratum autem nostrorum.) A patientia iniuriarum Siculos laudat. Tametsi & illum annum.) Exemplis probat patientiam illorum. Ut bis ex eadem.) Bis dicit, quod semel auus Marcelli uictor conseruauit Syracusas: deinde pronosps magistratu suo Syracusanos incolumes reliquit. uide Liuium libro quinto secundi belli Pun. In neminem ciuitates.) Parasceue ad causam Siciliensem. Hunc deniq; ipsum.) Occupatio. Sed cum perferre non.) Ab iniuriarum Verri magnitudine locus. Vnius scelere.) Excusat Siculos, quod in Verrem publicè testimonia dixerint. Fecerunt etiam.) Cur Verrem præter morem auferet. Post quam M Antonij.) Hic est M Antonius, qui gratia Cottæ consulis, & Cethegi factione, in senatu curatione infinitam naclus totius oræ maritimæ, & Siciliæ, & omnes prouincias depopulatus est: ad extremum Cretensis bellum inferens, morbo interiit. hæc Asconius. Quamquam in hac causa.) Correctio cum extenuatione. At quemadmodum.) Subiectio est. Videor mihi liberius.) Quia contra Metellum dicturus est, Siciliæ tunc Prætorum. Ecquem existimatis.) Docet quoties Siculi deterriti, & per quos, & quibus minus uoluntatem accusandi Verrem nunquam deposuerint.

Ex istius cibarijs.) Scomma est. Videte quid potuerit.) Communicatio. Prætorum uerò.) In Metellum dicit, successorem Verri. Grauiissimos.) Ironia est. C. Heium iuratum.) Testimonium C. Heij in Verrem. Cum duabus in rebus.) Aut scilicet quod Romam Legati uenerunt, aut quod in conspectum iudicum processerunt. Dicitur certo loco.) Reiectio est. Reperitis enim.) Indicat qui nam hoc factum sit quod Verres ab aliquibus sit laudatus. Desertissimisq; oppidis.) Extenuat hoc, quod Verres ab aliquibus est laudatus. Tam graues ciuitates.) Obserua amplificatiunculæ. At enim istum.) Subiectio. Primum si ita esset.) Consultatio subiectionis à concessione rhetorica. Priore actione.) Est consultatio à falso. Ego hoc.) Dicturus de causa Siciliensi, beneuolentiam captat. Quapropter de istius.) Propositio est, qua docilitatem iuxta attentionem parat. Qui simul atq;.) Verrem meditatam ad euerendam Siciliam uenisse narrare incipit. Tametsi prouinciæ.) Correctio. Cum ex nomine istius.) Cauillatur nomen Verri: est autem locus ab etymologia. Etenim quis dubitare.) Ab antea clis in magistratibus flagitijs, quomodo Verres in Sicilia gesturus esset auguratum, probat. Quodie.) Verrem meditatam ad Siciliam pessundandam profectum, narratione exempli confirmat. A propinquo homine.) Prosopographia narrationem ornat. Quid hæc hered.) Subiectionibus uariat orationem, & improbitatem Verri ostendit. Audiuit, Dionem cuidam.) Narrat Verrem à Dione quodam Siculo pergrandem pecuniam iniuste extorsisse. Itaq; apponit.) Intelligit Lilybætanum Quæstorem. Nam Sicilia semper duos Quæstoreres habebat. Erat eiusmodi causa.) Cur Verres Neuii Turpionem ad petendam hereditatem subornarit, indicat. Maluit uidelicet.) Ironia amarulenta est. Quid ego nunc hic Sex.) Testibus quod narrauit confirmat, per occupationem. Nomen te mihi testem.) hoc est: Nonne ego te Hortensio teste possem Verrem huius criminis conuincere, nisi lex obstaret, quæ uetat ne defensor testimonium accusatori det. Venerius homo.) Facetum est in uoce amphibola Venerius. Accipite aliam.) Narrat aliam Verri calumniam, qua pecuniam quo iure, quaq; iniuria extorsit. Vicerunt Agrinenses.) Paradoxon. Verres calumniatores.) Argumentum à coniecturis. Pecuniæ maxime dabantur.) Incrementum. Adiuuante.) Concessio est. Quæ uis erat Volcatio.) Argumentum à persona Volcatij. Vnam libellam, id est, unum assem, ut interpretatur Budeus in primo de Ase, citas hunc locum Ciceronis. HS quadringentis.) id est, quadringentis centena nullia sestertium. & hæc fuit summa furtorum Verri in Sicilia, quæ apud nos decies centenis milibus aurorum æstimari debet, dumtaxat coronatorum. uide secundam Verrinam in fine. Ob tua decreta.) A consequentibus. Cohors tota illa tua.) Hoc propter Athenionem dicit, qui dux fugitiuorum per Siciliam fuit. Nam si hanc defensionem probatis.) Hortatur iudices, ne Verre tam friuolè se defendere patiantur. Qui non ad Qu. Mutij.) Qu. Mutius Asiam diligenter rexerat, ut dies festus à Græcis in honorem eius constitueretur, qui dicebatur Mutius dies. Non solum nos abstinentes.) Dogma præscribit, nam docet ut in prouincia Prætoribus uiuendum sit. Africani est hoc hominis.) Obiectio. Cum ab eo uetus.) Exemplum Chreias, quod & Chreiarum tradantur

Bandarum rationem indicare potest. Etenim reuera.) Confirmatio Chreias. Sed tu, cum.) Insectatur Verrem, quod amicos suos in prouinciam quasi in praedam uocarit. Cum hos sibi quaestus.) Metabole. Hoc est cum sua cohorte.) Epexegetis. Det quem uelit.) A facili. Homo et iuris et officij.) Formula dandi iudicis. Aut condemnare eum.) hoc est, iudex a Verre constitutus, nolens uolens cogetur condemnare eum quem non oportet, si modo Verri gratificari uelit. De creta eiusmodi, si non.) Profert unum decretum Verri: ex quo alia, qualia fuerunt, cognoscere possimus. C. Fuscium duci.) Recenset aliquos quos Verres ob res alienum in uincula ducti iusserit. Qui ciues Rom.) hoc est, ita Verres iudicauit, ut si ciues Rom. essent rei, Siculi iudices essent. Sin uero sicut rei essent, ciues Romani iudicia exercerent. Siculi hoc iure sunt.) Iura Siculoꝝ recenset. Ex P. Rupili decreto.) Hic est Rupilius, qui quondam ex publicano creatus consul, postea decem legatorum sententia leges Siculis conscripsit. Hæc Afconius.

Quod priuatus a populo.) Apud ueteres enim non Romano tantum more, sed et suæ cuiusque ciuitatis legibus agebatur. Hæc omnia isto pretore.) Narrat Verrem iura Siculoꝝ corrupisse, labefactasse, perdidisse. Si quis perperam iudicasset.) Edictum Verri. Lege Hieronica.) hoc est, Verres et legem Hieronicam, et omnia alia iudicia de conuentu sustulit. Quam potestatem habuerit.) Transitio. Heraclius est Hieronis filius.) Narrat quomodo Verres cum Heraclio quodam Syracusano egerit. Audit hæc etiam Ver.) Consilium Verri.

Quorum uxores istæ.) Verri libidinem notat. Hi ut dico hominem.) Monita amicorum Verri recenset. Faciemus ut palastrite.) Consilium amicorum Verri. Tum eum docet Heraclius.) Exceptio contra sortitionem. Posteaquam ea dies uenit.) Quæ in iudicio facta sunt, narrat. Aduersarij postulant.) Contentioso dialogismo exornat narrationem. Quid ego istius.) Correctio stomachabunda. Chelidone inuita.) Ad inuidiam Verri hoc facit. Quod supplicium dignum.) Cum magno stomacho hæc loquitur Cicero. Prescriptum tibi cum esset.) Digressiuicula est in apostrophen ad Verrem, in qua crimen Verri exaggerat, quod contempta lege Rupilia iudices elegerit. Tibi nulla lex fuit.) Incrementum. Verum ut institui.) Ad institutam narrationem redit. Caput consilij.) Obserua proprietatem orationis.

Vt absentem Heraclium.) Heraclius absens condemnatur. Presertim tantæ pecuniæ.) A circumstantijs damnatio exaggeratur. Itaque hoc dum corrigere.) Cupiditas iuxta improbitas Verri ostenditur. Educit ex uirna.) scilicet in quam iniecit nomina iudicum futurorum. Quæ, malum, ista.) Accrimie facta quodammodo digressiuicula, in Verrem calamum stringit. Ecquando his de rebus.) Dinosis est, nam multus est Cicero in exaggeranda indignitate rei, hoc est, damnationis absentis Heraclij. Profecto enim negare non.) Sic ratiocinatur Cicero: Debui ex lege Rupilia sortiri iudices, quia Heraclius id postulauit. quod si dicis legem Rupiliam a te non obseruatam uoluntate Heraclij, ipse te mendacem facis, cum Heraclius adesse noluerit hac gratia, quod non ex lege Rupilia iudices haberet. Ergo inquiet.) Subiectio. Primum si id.) Confirmatio. Verum ex ista.) A falso. Paucos Syracusanos.) A testi-

monio. Posteaquam damnatus.) Quid Verres damnato absente Heraclio fecerit. Eripis hereditatem.) Iniquitatem Verri ostendit in eripienda Heraclio hereditate. Verum esto.) Est elegans concedendi genus, quando ita aliquid concedimus, ut etiam si iustum sit, tamen aliud priori annexum, iniustum existere dicimus. Quam impudenter.) Exaggeratio facti. Quam illa res calamitosa.) Affectus narrationi aspergit. Ut quicquid ex lat.) Per distributionem quæ res ex bonis paternis Heraclij ad Verrem peruenerit, narrat. Dicebant scyphorum.) A testibus Syracusanis prædationem Verri in bonis paternis Heraclij, probat. Fuit maximus clamor.) A consequentibus cognitam prædam Verri ex bonis Heraclij, probat. Veruntamen fuit.) Verrem conuictum esse furti, probat. Sed proximum.) Translatio fami. Vnum annum tecum fuit.) Fugam bonorum hominum a Verre ostendit. Tamen summa cura.) hoc est, nihil unquam commississet, quod uel tuæ uel suæ famæ officere potuisset. Quid est quod tu.) Apostrophe ad Verrem, quæ ostendit, uanum esse quod Verres queratur se suorum committum peccatis premi. Numerantur illa.) Reperit id quod supra dixit, per commemoracionem. Ex hac iniquitate.) Verrem multis ad multa facinora autorem fuisse probat. Ut omnia signa.) In transcursum hæc attingit. Deinde ut in curia.) Accusat Verrem, quod sic Mæcelorum sustulit. Mithridates in Asia.) Ab exemplo percollationem tracto, factum Verri exaggerat. Verrea ut agerem.) Verrea a Verre instituta sunt. Iam in tanta istius.) Rhetorū more occupatione utitur. Nam me dies.) Dinosis adhibet orationi. O Verrea præclara.) Exagitat Verrem, quod Verrea instituerat. Quam scilicet serpat.) Apta præparatio ad sequentem narrationem.

Bidis oppidum est.) Narrat Verrem Epicratem quendam hereditate spoliasse. Nunquam uos.) Irridet Verrem. Vinctior discederet.) Palastrite quando uolebant decertare, ungebant corpora, partim ut essent agiliores, partim ne alius ab alio facile apprehendi caperent. Homines Rhegyum.) Palastrite Bidentis Rhegyum ad Epicratem proficiscuntur. Volcatius animo.) Volcatius palastris nummos reddidit. Dicit aliquis.) Obiectio. Attendite.) Confutatio obiectio. Tu qui institueras.) Apostrophe ad Verrem uehementissima. Aut dandam.) Respectu Bidentium ciuium hoc dicit. Aut accipiendam.) Respectu Volcatij hoc dicit. Iam intelligitis.) Coniecturis colligit, pecuniam a Bidinis in scio Verre Volcatio datam. Argumentum primum est, quia Verres non in Volcatium animaduertit. Argumentum secundum, quia non puniuit Bidinos. Argumentum tertium, quia Volcatius Verri non succensuit, cum pecuniam acceptam reddere coactus est. An hoc solum.) Epilogus argumentorum coniecturalium. Verum illud.) Quorum argumentum, quia Verres hereditatem et bona paternam Epicratidis Bidinis tradidit. Ostendit nouo modo, iniquum Verri institutum. Petunt hereditatem.) Vt sit actum iudicium de Epicrate, narrat. Iudicium solui.) hoc est, se uelle promittere iudicium solui, hoc est, ut daretur hoc quod lite finita a iudice pronunciaretur. Calurag. i. Infit. de Saifdat. Insimulare ceperunt.) Calurnia Bidinorum. Iste ampliam.) Calurnia Verri in Epicratem. Qui per simulationem.) hoc est, cognoscatur pecuniam redditam a Volcatio Bidinis ciuibus ad Verrem

ad Verrem rediisse. Iste Epicratis bona.) Edictum Verri iniquum. Verum res est.) Crebris interrogationibus indignitatem rei exaggerat. Hic nunc de miseria.) Attentione conciliat. Et Heraclius.) Digressio est ab instituto. Cum L. Metell.) Metellus Verri in Sicilia successit. In utriusque bonis.) Et iniquitatem in dicendo iure, et rapacitatem Verri ostendit. Alia Lilybæi, alia Agrigenti.) Verbes Sicilia sunt, de quibus Pompon. Mela libr. 2.

Non seruaturū.) Narrat Metellum omnia a Verre instituta rescidisse, ut iniquitatem Verri planam faciat. simul atque ego.) Narratiuicula. Verum quod institui.) Ad institutum redit, ac de Siculoꝝ miserijs dicere incipit. Heraclius ille.) Narratiuicula. Et accusatur Verres, quod testes ui retinuerit. Iam Heraclij Centuripini.) Accusatur Verres pecuniæ per calurniam extortæ.

Quod ciuis Centur.) Accusatur Verres iniuriæ maximæ, qua ciuem Centuripinū affectit. Quæ istius autoritas.) Nullam fuisse Verri autoritatem ostendit. Ignominia autem illa.) Peroratio est iniuriarū Verri, quibus in rebus pecuniarijs Siculos onerauerit. Iam uero in rerū.) Narrat ut Verres se apud Siculos in causis capitalibus gesserit. Ex multis similibus.) Hæc ad attentionem captandam faciunt. Sopater quidam.) Narratiuicula. Causam Sopatri.) Laus Q. Minulij. Ad Timarchidē.) Accipit Timarchides pecuniam a Sopatro. Homo quanquam.) Exaggeratio partim a natione, partim a fortuna. M. Petiliū.) Quem Sopatri fuisse accusatorem intelligere possumus. Iste homo liberalis est.) Ironia est. Minutius qui.) Excusat Minutium. Quid ageret.) Dilemma est. Ita properans de sella.) Amplificatio a circumstantijs. Tametsi minus id quidem.) Per correctio nem, non laborandum esse populo Rom. qualem Verres in iudicio sententiam ferat, ostendit. Illud est capitale.) Prospiciendum esse monet, ne Verres ex hoc iudicio repetundarum elabatur. Hoc populus Rom. recusat.) Indicat iudicibus Cicero, populum Romanum nolle Verrem iudicem habere. De se homines.) Populum posse Verrem iudicem rejicere probat. Etenim si illud est.) Exaggerat hoc, quod Verres a Sopatro pecuniam accepit ob absoluendum, et tamen tandem eum condemna-

uerit. Ut ne prædonū quidem.) hoc est, turpe est prædones in fide seruanda Prætoris prouinciali fideiores esse. Quentū mihi Bulbum.) Præoccupatio est, nam præoccupat obiectio nem Verri, obijciens se in hac re Bulbum et Stalenum imitari. Hunc hominem.) Exaggeratio indignitatis. Qu. Minutius iuratus.) Testibus confirmat, Verrem a Sopatro pecuniam accepisse. Patre innocentiſſimo.) Pathos est cum antitheto. Remoto consilio.) Exaggeratio est ex contentione sententiarum. Accipite nunc.) Attentum lectorem facit. Sthenius est

is.) Noua narratio facinoris Verri in re quadam capitali cuiusdam ciuis Thermitani. Huius hospitio.) Pathos mouet. Et cum apud eum.) Semina argumentorū sunt, quibus indignitatem rei declarat. Studiose, ut dixi.) Excusat adolescentem, quod illam supellestem emendit. Etenim ut simul.) Nouam narrationem inchoatæ narrationi interferit. Erant signa ex ære.) Recenset signa quæ Verres Sthenio auferre uoluerit. Etiam quod.) Laus statuæ ab artifice. Verres auferre.) Obserua aptam conuictionem harum uocum. Hæc cum iste.) Ad supra institutam narrationem redit. Sthenius uehement.) Ar-

gumenta Sthenij, quibus probabit, non licere, neque honestum esse, si Verres illa signa secum tolleret. Habebat in.) Carpit Verri libidinem. Vna nox intercesserat.) Facetum admiscet. Aiunt ab eo.) Calurniantur mimi ci Sthenij, eum literas publ. corrupisse. Sthenius po.) Obserua æquitatem, qua Sthenius nixus est. Omnium æquus.) Ironia est. Ac sine teste.) Exaggeratio ab indignitate. Profugit.) Pathos mouet. Itaque tantum.) Accusatio Sthenij est. Cum iste pronun.) Sententia Verri in Sthenij dicta. Homo Venerius.) Exaggeratio sententiæ iniquæ. Ut cum rei capitalis.) Hæc narrat ad augendam inuidiam Verri, quod cui inimicus pepercit, Prætor parcere noluerit. Aut si liceret.) Dialogismus.

Veniunt domestici nunciij.) Hæc narrat, ut Verri improbitatem ostendat, ut qui nec patris, nec amicorum literis ab incepto depelli potuerit. Neque pietatis.) Exaggeratio. Sed abs te.) Apostrophe ad Verrem. Et est epiplexis. Citat accusatorem.) Pergit in narratione secunde calurniæ Sthenio intentatæ. Si præfens Sthenius.) Locus communis, non oportere reū condemnare absente accusatore. Etenim si posset.) Ab exemplo confirmat. Nunciabatur illi.) Per distributionem narrat quæ Verri et a patre, et ab amicis præscripta sint in causa Sthenij.

Vertit stylum.) Paræmiacōs dixit, id est, mutat quod scripsit. inde sumptū, quod antiquitus in tabellis cæcatis scriptabant stylo graphiario, cuius altera parte, nimirum acuta, literas exarabant, altera latiore rursus obliterabant quod exarassent. Vnde Horatius in Sermonibus: Sæpe stylum ueritas, etc. Primum ipse in Sicul.) Verrem dictitasse licere nomen absentis recipere, testibus probat. Et Possides Matro.) Locus a testibus peregrinis. Dicit præterea.) Gradatio a testibus. Quæ cum ita essent.) Apostrophe ad Verrem cum obiurgatione. Videtis ne.) Pysma patheticum. Is mihi etiam.) Pathos est ab indignitate rei. Videte porro.) Adhortatio ad iudices.

Ciuem Romanum.) Insectatur Cicero Verrem, quod Sthenio ciuem Rom. præter morem in sua causa adscripserit. At credo Sthenius.) Subiectio ironica. Quis in tabulis.) Occupatio. Fortasse enim.) Subiectio. Quid si omnium.) Confutatio subiectionis. Quam hic C. Claud.) Claudium fuisse inimicum Sthenij probat. Videtis illum.) Adhortatio ad iudices. Subscripto capillo.) Notatio est. Is est C. Clodius.) Iuuenis alioqui nobilis et eloquens, ut testatur Cicero in libro de Oratoribus claris: et uide Plutarchum quoque in uita Cicronis. Sequester.) id est, apud quem et pecunia, et res de qua controuersia erat, deponeretur. Propè collega Timar.) C. Clodium oratione perstringit. Hic uos dubitatis.) Hortatur iudices, ut audaciam et iniuriam Verri puniant.

Quod illi iudices.) A minori ad maius. In grauissima causa.) Nam Sthenius accusabatur rei capitalis. Afficiſti? cuius absentis.) ομολογῶ. Non dicam amicum.) Exaggerat iniuriam a Verre Sthenio illatam, a circumstantijs. Nihil enim minus libenter.) A persona Sthenij exaggerat. Domum suam inuitauit.) Exaggerat iniuriam Verri, hospiti Sthenio illatam. Quare de hospitio.) Clausula. Nemo enim ignorat.) A dignitate Sthenij apud suos exaggerat. Est ne Sthenius is.) Ab honoribus Sthenij iniuriam exaggerat. Maximis ex pecuniæ. A meritis in re publ. Thermitanorum exaggerat. Est ne hic.) Quod Sthenius accusatus a Pom-

peio absolutus sit, exaggerat. Quod propter C. Marij.) bellum scilicet gerentis adversus L. Syllam, ut scribit Eutrop. li. 5. Histor. Ro. Ita porro laudatus.) A laude omnis Siciliae exaggerat. Postremo est ne.) A memorabili factio Sthenij exaggerat iniuriam. Attingeres.) Miosis est. Deniq; nunc uidete.) Contentio personarum. Vide inquam.) Repetitio propter vehementiam orationis.

Hoc de nomine.) Verrem in Eryco monte argenteum Cupidinem posuisse cauillatur. Faciunt hoc homines.) Omnia ad inuidiam Verri trahit. A Chelidone uenisset.) Inuidiosum est quod hic narrat. nam uult libidinem Verri ostendere. Hic ego si hanc causam.) Cur hanc causam Siculorum aduersus Verrem agere coeperit, narrat.

Ex istimatioq; offensio.) Nam senatores iudices male audiebant in iudicijs, quod se corrumpi paterentur, & saepe iniurias sententias ferrem. hanc offensam, existimationeq; labefactam, Cicero in accusando Verre recuperare conatus est, ut supra saepe habitum est. Quid amicum.) Cur Sthenij causam tanta fide agat, recenset. Atq; ut aliquando.) Epilogus criminum Verri, quae in reb. iudicatis, & iudicijs datis, commisit. Audistis ob ius.) Accusat Verrem, quod ob ius dicendum, pecuniam acceperit.

Meministis Q. Varij.) A testib. confirmat. Quod enim praeterea.) Propositio generalis est: Verres omnes honores, potestates, procuraciones, pecunia uendit. Legati Centuripini.) Propositione generali inductione confirmat. Tota Sicilia.) A senatoria dignitate probat.

Quamuis puer.) Quia apud Romanos ante annum 25. nemini licebat consulatum petere. Ab isto & praeco.) A numero praecorum, propositione generalis probat. Nam cum esset ex ueter.) Verres Agrigenti senatoriam dignitatem uendit. Idem fecit Heracleae.) Verres Heracleae quoq; senatoriam dignitatem prostituit. Nolite expectare.) Transitione utitur. Syracusis lex est.) Accusat Verrem, quod religionem pecunia uendiderit. Homo ingeniosus.) Ironia est. Responsum, ires.) Dialogus finis. Cephaedi mensis est.) Iterum accusat Verrem uenditi sacerdotij. Non est homo auctor.) Ironica hyperbole. Est consuetudo Siculorum.) Ita scilicet, ut in trececos quinquaginta quatuor dies, quibus duodecim lunae cursus confici credebant, annus extenderetur.

Quos ille... intelligit intercalationem, de qua Macrobius ita scribit: Cum ergo Rom. ex hac distributione Popilij, ad Lunae cursum, sicut Graeci, annum proprium computarent, necessario & intercalare mensem instituerunt, more Graecorum. Nam & Graeci cum animaduertent temere se trecentis quinquaginta duobus diebus ordinasse annum: quoniam apparet de Solis cursu, qui trecentis sexagintaquinque dieb. & quadrante zodiacum conficit, deesse anno suo 11. dies, & quadrantem, intercalares statuta ratione commemurunt: ita ut octauo quoq; anno nonaginta dies, ex quib. tres menses tricenum dierum coposuerunt, intercalarent. Vide quoq; hac de re Libanium Sophistam in argumento orationis Demosthenis contra Androtonem. Qui non ta.) Est festiua agnominatio in etymologia caeli. nam caelum a calatura siderum & stellarum dictum est, ut scribit Plin. lib. 2. cap. 3. Iam uero Censores.) Accusat Verrem, quod censuram accepta pecunia uendiderit. In Sicilia isto Praetore creati sunt.) Cur Siculi censuram accurate gerendam mandent. In censu habedo.) Officia censorum indicat. Flagrabat domus

tota.) Amplificatio est insignis. Sed ne miremini.) Praeoccupatio. Exponam uobis breuiter.) Captat attentionem. In mulierum corruptelis.) Prosopographia est. & simul cur Timarchides Verri tam uicem charus fuerit, ostendit. Eundem mira quaedam.) Digressione utitur in describendo Timarchide.) Haec uero eius creatura.) Studia Timarchidis exponit, & cur Verres eum tam plurimum fecerit, narrat. In Timarchidis potestate.) Amplificatio ab indignitate rei. Is igitur, ut dico.) Ad istam tam narrationem redit. Denarij trecenti.) Denarius Rom. ualebat duos grossos & septem & dimidium nummos, qualib. Misenses utuntur, autore Budaeo. Primum quo tantam pec.) Expositulatum cum Verre Cicero, ob pecuniam a Censorib. ad statuas acceptam. Nam aut publice.) Probat non licere Censorib. ad statuas Praetoris pecuniam conferre. Quisquam dubitabit.) Infirmat quod Verres dixerat, beneficij causa censuram Censoribus permisisse. Extenuarant, auxerant.) Conuenio uocum. Itaq; in tributis.) Censum iniquum Censorum Verri instituitur. Nam L. Metellus.) Iniquitatem census Censorum Verri probat inde quod eum Metellus resciderit. Te autem Praetore.) A consequentibus. Teneat iam sane.) Concessio simulata. & incipit exaggerare hoc, quod Metellus censum Verri resciderit. Fecit amicus reces.) Exaggeratio rei a persona quae fecit. Sed antequam.) Praeoccupatio. Tantum conficitur ex.) Confirmatio a testibus. Quare cuiusmodi.) A minori ad maius. Verum ubi tandem.) Exaggerat factum Verri, quod pecuniam istam non ad statuas contulerit. Si hoc in teruallo.) Dilemma. Si a uobis.) A malo exemplo Verri factum exaggerat. Sed cum genera.) A festiua mensi festo odio, factum illud Verri exaggerat. Etenim si C. Ver.) Est locus a pari. nam ita uult argumentari par delictum est, populum poscere pecuniam, & eam auferre: & poscere populum pecuniam statuarum nomine, et eam auferre: ergo ex utroq; delicto condemnandus est. Quod si quem statua.) Enumeratione utitur, qua docet quid in statuis ponendis faciendum sit. Desine queso.) Modum in statuis Verrem non seruasse probat. Belli haec pietatis.) Ironia est. Verum quoties.) Interpretatio est. Vna ciuitas cum.) Probat ab iniuris ciuitatibus pecuniam ad statuas a Verre extortam. Quin etiam si quis.) Amplificatio a circumstantia. Primum igitur.) A testib. probat, Siciliam coactam Verri ad statuas pecuniam contulisse. Nam caetera quae.) Collatio est aliorum postulatorum, cum hoc nouo postulandi genere. Rogant et orant.) Exemplum collationis rerum. Propter tuos ternos denarios.) quos in singulos modios frumenti, qui ubi in tuam cellam dabatur, imperaueras. Postulat enim.) Postulatum de statuis, quod & quale sit commemorat, & utitur commemoracione. Feis a me quod.) Hoc est, cum in Siculorum potestate sit statuas ponere, uel non ponere, cur petunt ne id liceat? Mihi impone istam.) Summa est: uult probare Cicero Siculos propterea tam non modo postulare de statuis: quod a Verre saepe coacti sunt per uim statuas ei ponere. ob id dicit, Mihi impone istam uim, & c. quasi diceret, non mirum est Siculos postulare, ne liceat eis iniuris polliceri statuas, cum antea saepe a Verre ni ad statuas promittendas adducti sint: & si ego Cicero ita uicoger ad statuas promittendas, exemplo Siculorum idem peterem. Mihi enim reuincatur.) Exceptio

Exceptio Verri contra testes contra se productos, ut quos inimicos esse dicere solitus fuerit, proinde illorum testimonium nihil ponderis habere. Te statim hoc.) Enthymema falso concludens. Ergo aratores.) Ex persona Verri haec dicit. Omnino praclare te.) Respondet Cicero ad exceptionem Verri. Atq; id genus hominum.) Laus aratorum. Id accipio, eos tibi.) Repetit Verri exceptiorem contra testes aratores, per commemoracionem. Quid ergo illa.) A factio aratorum Verri non inimicos esse probat.

Virum tibi commodum.) Nempe quod uel honoris gratia statuas tibi crexerunt, uel quod tu per uim ac metum pecuniam ad statuas extorsis. O causam singulari.) Exclamatio uehementissima. Eum reum qui.) Exaggeratio a persona rei. Certum ita uobis iudicandum.) Explicat tandem hoc, quod haecenus adeo inuoluit, ostendens cur nam aratores Verri statuas statuerim. Atq; ut hoc tamen.) A testib. probat. Quem uoles eorum testimonium.) Id est, cum adeo iniurius fueris aratoribus: proinde non credibile est, ut sua uoluntate pecunias ad statuas de-

derim. Etenim omnes ded.) Subiectio Verri est. Vi atq; imperio adductus.) Reiectio est. Et huius ego.) Peroratio criminis de statuis. Venio nunc ad ciuitates.) Verrem a Siculis quoq; iniuris pecuniam ad statuas excessisse, confirmare incipit. Itaq; cum non solum.) Praeoccupat ea quae ob stare poterant, ne crederetur Siculos iniuris pecuniam ad statuas contulisse. Pulchra illa Verrea.) Ironia. Posuisse, abstulisse.) Antitheton uerborum. Virum tibi Siculos.) Dilemma. Qui, quod nullo.) Cur Siculi inimici Verri sint, probat. Etenim cum propter uirtutem.) Cur Andron legatus a Siculis electus sit, narrat. Si in istum animaduersum, non.) Metum iudicibus, iniicit. Qui te in tua ciuitate.) A minori. Virum uoluerint.) Siculi statuas Verri erectas deiecerunt, ergo iniuris pecuniam ad statuas dederunt. Tot homines in Asia.) Exaggerat factum a nouitate. Apud omnes Graecos.) Exaggeratio facti Siculorum a more Graecorum. Itaq; cum Rhodij.) Ab exemplo confirmat morem Graecorum. Amantibus, litoribus.) Distributio. Videtis igitur.) Clausula argumenti est a more Graecorum ducti. Quae monumenta hostium.) Argumentum ab exemplo contrario.

Tawrominiani, quorum.) Inductione quadam colligit. Nam quid ego.) Occupatio. Quanta illuc multitudo.) Exaggerat factum Siculorum, quod Verri statuas euerterint. At quo loco.) Exaggeratio a loco. Atque ego.) Causam deiectionis statuarum Verri deprecatur Cicero. Centuripinorum senatus.) Narratiuicula est. Videte grauitate.) Exaggeratio facti Centuripinorum. Cum hoc consilio.) Ad narratiuiculam redit. Statuas, quae institus.) Extenuatio. Metello homini.) Modeste reprehendit Metellum. Non erat in hoc.) Enthymematia.

Ego, si Metellus.) Occupatio. Videte iudices.) Exaggeratio iniuriarum Verri: & est locus a causa. Haec tum dicerem.) Occupatio est. Velim quarere nunc.) In Metellum libere dicit, & est Parrhesia. Sed ego Metello non.) Mitigat orationem suam. Iam igitur.) Clausula est argumentorum, quib. firmavit, nullam statuas Siculorum uoluntate Verri datam. Quo quidem in crimine.) Quantum odium Verres ex pecunia ad statuas exacta adeptus sit, narrat. Quae uestra defensio.) Haec ad patronos Verri referenda. Cur oderum? cur Halesium.) Inductione quadam utitur. Quem omnes mortales.)

Ab aequo. An hoc dicere audebis.) Praeoccupatio Verri na. Quis enim tibi molestus.) Praeoccupat quaedam etiam supra acta. Ab negotiatoribus.) A partibus ad totum. Potes igitur dicere.) Non conueniens Siculos, & oratores docet. An quorum autoritate.) A pari. Nisi forte.) Alia subiectio Verri est. En tua sapientia.) id est, stultitia. Nam Verres cuidam magistro publicanorum scripserat, ut diligenter caueret atq; prospiceret, ne quid esset in literis publicanorum, quod contra suum caput atq; existimationem ualere posset, atq; ita sua stultitia Verres penes se perdidisset. Etenim rem.) Narratio est, qua narrat cur nam Verres publicanis gratiosus fuerit.

Quae sine portorio.) Portorium dicitur pecunia quae datur pro traiectione trans aquam. Itaq; socij fecerunt.) Hic uidet cur publicani de Verre tam bene senserint. Carpinatum saepe ad se.) Dialogus finis. Itaq; ille multitudinis.) Narrat decumanos decreuisse, ut haec litera quibus existimatio Verri laederetur, tolleretur. Quid expectatis amplius.) Pyssina est. At quorum iudicio.) Subiectio. Arbitrentur reos iudicari.) Exaggeratio a iudicibus. Non nostri generis.) Ironia in Verrem est. Decumani, hoc est.) Decumani qui fuerint. Habeo ex his qui.) A testib. confirmat, literas remotas esse. Vos nunc utrum.) id est, etsi decumani non uerbis te condemnauerunt, tamen uoluntate condemnauerunt. Et hic est contentio de scripto, nempe de iudicio decumanorum. Dico te maximum.) Multa Verrem absq; portorio Syracusis exportasse commemorat. Quid defendet Hortensius.) Diluit Hortensij defensoris Verri obiectiones. Quod cum ita sit. Nihil se fingere uelle proponit, & hoc attentione facit. Meminero me non.) De suo in accusando Verre officio obiter differit. Quapropter nihil est.) Ad institutum redit, non metuendum Verri, ne quid fingat.

Multa quae scio.) Callida occupatio. Tantum agam.) Proponit quaedam, quae ordine tractaturus est. Acne forte.) Praeoccupatio. Nam quod in publicanorum.) Cicero literas societatis remotas esse confirmat. Itaq; hoc ut comperi.) Quo pacto literas remotas intellexerit, ostendit. Itaq; ad L. Vibium.) A teste. Iam non quero unde.) Furta Verri exaggerat. Quasi etiam amicorum.) Subiectionibus utitur. Cum haec paucorum.) A minori ad maius. Cuiusmodi praedo.) Amplificatio. Nunc hoc attendite.) Adhortatio ad iudices. Furta Praetoris.) furta Verri ex portorio. Cogitate nunc.) Amplificatio est per distributionem. Nunc ad sociorum.) De tabulis accepti & expensi publicanorum, & de Carpinatio commemorat. Inspiciebamus.) Narratio. Erit uobis luce clarius.) Digressiuncula a narratione. Cum hic maximè.) Ad institutam narrationem redit. Repente aspeximus.) De lituris tabularum differit. Versuram fecisse.) Donatus in Phorm. Terentij scribit, Versuram facere, esse as alienum ere alieno soluere, aut minore faenore maiorem acceptam pecuniam occupare. Hinc ducta uoce, ut autor est Festus Pompeius, quod uertatur creditum.

Atq; haec postulabam.) Mitigat factum suum Cicero. Videtis Verrutium.) Alloquitur circumstantes. Sic habent se tabulae.) Peroratio uehementissima, in qua & Verrem & defensorem eius Hortensium insecatur. Tu ipse Verres.) Fingit Verrem praesentem, qui absuerit. Crassi & Antonij.) De quibus Cicero in lib. de Oratoribus claris. Nimirum illi.) Collatio ueterum oratorum,

Ab aequo. An hoc dicere audebis.) Praeoccupatio Verri na. Quis enim tibi molestus.) Praeoccupat quaedam etiam supra acta. Ab negotiatoribus.) A partibus ad totum. Potes igitur dicere.) Non conueniens Siculos, & oratores docet. An quorum autoritate.) A pari. Nisi forte.) Alia subiectio Verri est. En tua sapientia.) id est, stultitia. Nam Verres cuidam magistro publicanorum scripserat, ut diligenter caueret atq; prospiceret, ne quid esset in literis publicanorum, quod contra suum caput atq; existimationem ualere posset, atq; ita sua stultitia Verres penes se perdidisset. Etenim rem.) Narratio est, qua narrat cur nam Verres publicanis gratiosus fuerit.

Quae sine portorio.) Portorium dicitur pecunia quae datur pro traiectione trans aquam. Itaq; socij fecerunt.) Hic uidet cur publicani de Verre tam bene senserint. Carpinatum saepe ad se.) Dialogus finis. Itaq; ille multitudinis.) Narrat decumanos decreuisse, ut haec litera quibus existimatio Verri laederetur, tolleretur. Quid expectatis amplius.) Pyssina est. At quorum iudicio.) Subiectio. Arbitrentur reos iudicari.) Exaggeratio a iudicibus. Non nostri generis.) Ironia in Verrem est. Decumani, hoc est.) Decumani qui fuerint. Habeo ex his qui.) A testib. confirmat, literas remotas esse. Vos nunc utrum.) id est, etsi decumani non uerbis te condemnauerunt, tamen uoluntate condemnauerunt. Et hic est contentio de scripto, nempe de iudicio decumanorum. Dico te maximum.) Multa Verrem absq; portorio Syracusis exportasse commemorat. Quid defendet Hortensius.) Diluit Hortensij defensoris Verri obiectiones. Quod cum ita sit. Nihil se fingere uelle proponit, & hoc attentione facit. Meminero me non.) De suo in accusando Verre officio obiter differit. Quapropter nihil est.) Ad institutum redit, non metuendum Verri, ne quid fingat.

Multa quae scio.) Callida occupatio. Tantum agam.) Proponit quaedam, quae ordine tractaturus est. Acne forte.) Praeoccupatio. Nam quod in publicanorum.) Cicero literas societatis remotas esse confirmat. Itaq; hoc ut comperi.) Quo pacto literas remotas intellexerit, ostendit. Itaq; ad L. Vibium.) A teste. Iam non quero unde.) Furta Verri exaggerat. Quasi etiam amicorum.) Subiectionibus utitur. Cum haec paucorum.) A minori ad maius. Cuiusmodi praedo.) Amplificatio. Nunc hoc attendite.) Adhortatio ad iudices. Furta Praetoris.) furta Verri ex portorio. Cogitate nunc.) Amplificatio est per distributionem. Nunc ad sociorum.) De tabulis accepti & expensi publicanorum, & de Carpinatio commemorat. Inspiciebamus.) Narratio. Erit uobis luce clarius.) Digressiuncula a narratione. Cum hic maximè.) Ad institutam narrationem redit. Repente aspeximus.) De lituris tabularum differit. Versuram fecisse.) Donatus in Phorm. Terentij scribit, Versuram facere, esse as alienum ere alieno soluere, aut minore faenore maiorem acceptam pecuniam occupare. Hinc ducta uoce, ut autor est Festus Pompeius, quod uertatur creditum.

et sui seculi. Nemo ita uiuebat.) Explicat cur nam ueteres oratores istis patronis sui seculi fortunatores fuerunt. Nunc uero quid.) Subiectionibus uarijs utitur. An ab hac infamia. hac est, an infamiam et nequitiam Verris poterit egregijs factis Verres obscurare.

IOACHIMI CAMERARII IN QVARTAM Verrinam Annotatio.

Vt possim aliquo modo aliquando.) In Venetis, aliquando omittitur. et sane de scriptur: corruptiore, cum utrunq; a librarijs legeretur, ita in orationis contextum irrepisse uideri possit. Dionis, hominis pudentissimi.) id quod retinendum uidetur: cum Veneti et alij libri habeant, prudentissimi. Quo de agitur ex iure equum P. Seru.) Veneti sensu manifestiore, ex iure, eum P. Seru. Argenti benefacti: quod nescio quo pacto alteri et nos praefertimus. Id quod nos Romae cogn.) Satis plana de hac lectione omnia. Veneti tamen, et alij, Item ut uos Romae cogn. quod neq; ipsum repudiamus. Sed cum genera quadam pecuniarum capiendarum comprobauerimus.) Veneti, comprobaremus: itidemq; alij. Sed apparet, hoc de comprobare factum, et hoc contractum uerbum in nostris libris solutum esse. Ante ipsum louem in primo aditu uestibuloq; templi.) Sic et in Venetis libris. Alij Sepim, aut nescio quid habent. Ac fit in sexta Actione mentio sacerdotij Iouis, qui honos apud Syracusanos amplius esset. Considerandū tamen putauimus, an forte in archetypo fuerit talis quaedā scriptura, quā imperiti librarij postea deprauarint, Ante ipsum Zena: aut, Ante ipsum Zana: id est, τῶν Ζηνῶν, uel Doricē Ζανα.

IN EANDEM ACTIONEM Bartholomaei Latomi Partitio.

Quatuor sequentes actiones proprie ad causam Siculorum pertinent, sicut in partitione praecedenti actum est: et continent crimina commissa a Verre in praetura Siciliensi. Diuiduntur secundum quatuor genera criminum, quib. singulae orationes attribuantur, ut de iure dicendo, de re frumentaria, de signis ablatis, et de supplicijs. Status omnium coniecturales sunt, sicut praedixi, et totidem quot sunt crimina. In prima explicantur crimina quae in iure dicendo commisit Verres, eaq; exordium habet cum digressionem. deinde et criminum explanatione, quae perpetua narratione interpositis confirmationibus tractatur. Exordio reddit attentos iudices, indicans se multa praetermittere, ut maturius ad causam ueniat. Sed prius quam accedat, digreditur ad Siciliae laudationem, ut et eo ipso excitet iudices, et praeparet animos ad futuram criminationem. Subnectit digressioni studium Siciliae in hac causa persequenda: et Mamertinos Syracusanosq; excusat, quod laudant Verrem. Explicatio criminum tractatur sicut in superiori oratione, interpositis, ut dixi, probationibus ad fidem, tum amplificationibus ad indignationem, post singulas ferē narrationis partes. Amplificationes inducuntur crebris excursibus, et a personis, locis, rebus, causis, temporibus sumuntur. Crimina omnia quae recensentur, partim sunt in rebus cognitis et iudicatis, iudicijsq; datis ob pecuniā, partim in uentis honoribus et sacerdotijs, partim in exactis pecunijs statuarum nomine, partim in ablatis rebus, quasi pro his portorū datū non esset. Ea q; omnia in Dionem Halesinū, Heraclū Syracusanū, Epicratē Bidinū, Sopatrū Halicien-

sem, Stheniū Thermanū, et in ciuitates plurimas, publicanos, aratores, et negociatores commissa demonstrantur. PETRI NANNII IN QVARTUM Verrinarum librum Castigationes.

Itaq; ad omnes Siciliae prouincia semper usi sumus, ut quicquid ex sese posset esse, id non apud nos nasci, sed domi nostrae conditum putaremus.) Vetus codex sic habet: Sed domi nostrae conditū iam putaremus. Magistratuū autem nostrorū iniurias ita multorum tulerūt, ut nunquā ante hoc tempus ad aram legum, praesidium uestrum, publico iudicio confugerent.) Vetus: Confugerint, absolute, non pendentem tempore. Indicatur enim, eam rem nunquam ante actam fuisse. Aut si uobis indigni essent uisi, quibus opem auxiliūq; ferretis, urbes aedes relinquerēt, quandoquidē iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent.) Vetus: Quandoquidē agros iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent. Vox, agros, plane necessaria est ad supplementum sententiae. Facile enim illi relinquunt patriā, qui agris exui sunt. Ut obiter inuicem, exagitados hic esse, quod exturbatos, non autem simpliciter uexatos. Quid illi quae forsitan ne sentimus quidem, quanta sunt, quod multis locupletioribus ciuibus utimur.) Nescio an legendum, multo locupletioribus ciuibus utimur: sed deest mihi suffragiū et attestatio aliorum codicum. Ecquom ex istimatis unquā illa in prouincia absentem.) Vt. Et quem existimatis, et c. idq; per petuō, quam obrē uisum est adnotare. Virg. Et quicquam, pro ecquis usurpare uidetur: Et quicquam numen Iunonis adoret, quamquā Linacer ibi, et pro ita exponat. Videte quid potuerit, qui quatuor in prouincia quaestores, studiosiss. defensores, propugnatoresq; habuerit.) Vetus: Qui quatuor in una prouincia quaestores, et c. atq; ita diuosis illa antithesi numeri inualescit. Fuit aut Sicilia, teste Pediano, in duas quaesturas diuisa, Lilybetanā et Syracusanam: idemq; credit, hos quaestores omnes Verres fuisse, ut qui per singulos annos quaestores immutauerit. Mibi si cōtra tantā auctoritatē dissetire liceret, libēs credere duos quaestores Verres fuisse, duos itē Metelli. Nō enim uerisimile est, reiectos a Verre tam acriter pro illius salute contra Cic. coortos esse: praesertim cum Cic. postmodū adiungat, ipsum praetorē Metellū, totamq; eius cohortē Verri addidit. fuisse. Praeclara laudatio, cū duabus in reb. legatorū una opera cōsumitur.) Omnia hic integra, sed Ascōnij interpretatio in hunc locū mihi uiciosiss. uidetur. Vna opera, inquit, quod Romā uenerūt, aut quod processerūt in conspectū iudicū. Nihil falsius. Ad hoc enim misit eras, ut laudarent Verre, atq; ad hanc unicā operam destinatis: sed ea duplex facta est, dum et sua a Verre repetunt, et ipsum laudāt. Vis illa summi imperij tantū potuit apud perpaucos homines, nō ciuitates, ut aut leuissimū quidā ex miserrimis desertissimisq; oppidis inueniretur, qui inuicti populi ac senatus proficiscerēt: aut hi qui cōtra istū legatos decreuerant, et testimonij publicū mandataq; exasperant, ui ac metu retinerentur.) Vetus: Aut hi qui contra istū legati decreti erant, et testimonij publicū ac mandata acceperant, ui ac metu retinerentur. Omnino id rectius: enim qui legatos decreuerant, retēt: sed illi qui delicti erant, ut legationes obiret. Cum uideritis nulla uir uentri, nullo periculo prohiberi posse.) Vetus: Nullo periculo prohiberi potuisse. Intelligitis enim, nullis hominib. lo prohiberi tanto odio, quanto istum, Syracusanis esse, et fuisse.)

Vetus: Vetus hic anadiplosim habet coniunctio- nis, et: Quanto istum Syracusanis esse, et fuisse. Primum si ita esset, tamen uos in questione.) Vetus: Tamen uos in hac questione. Si cuiquā deniq; ulla in re unquam temperauerit, ut uos quoq; temperetis.) Vetus: Ut uos quoq; ei temperetis. expressa persona, cui temperandum sit, quamquam ea facile subintelligatur: sed quia numerosus est, saltem uisum est admonere. Qui simulatq; forte ei prouincia Sicilia obuenerit, statim Romae et ad urbem antequā proficisceretur, querere ipse secum, et cum suis cogitare cepit. Vetus: Querere ipse secū, et cū suis agitare cepit. Cogitamus animo, agitamus cum in delibere ratione consilia tractamus: utrumq; tolerabile, secundum tamen malum. Quid aut differat, Romae esse, et ad urbē, explanat Pedianus. Omnis, inquit, magistratus qui intra muranos nō est, nec urbanus, etiamsi administrator eius Romae est, ad urbem dicitur. In uerbis istis nihil uitij, in distinctione culpa est. sic enim legendum, Nec urbanus etiam: hypostyge post etiā fixa, non ante. si administrator tor eius, etc. Nam prouincialis magistratus cum peregrē est, nunquam ad urbem dicitur esse, sed tum cum Romae, uel circa Romam uersatur. Legendum ergo ad istum modum: Omnis magistratus qui intramuranus nō est, nec urbanus, etiamsi administrator eius Romae est, ad urbem esse dicitur. Quibus nam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniā facere possit.) Nihil hic deprauatum. sed quia Asconius hic mendosus uidetur, addā meā diuinationem. Cur uno anno, inquit, an quia diuinabat Arrium sibi non successurum: per triennium se in Sicilia futurum. Ego ita legendum puto: An quia diuinabat Arrium sibi successurum, nō per triennium se in Sicilia futurum. Ideo enim unius anni consilia habuit, quia annuam suā praeturam, nō triennem fore expectabat: alioqui de toto triennio consilia inuisset. Cū ex nomine istius quod in prouincia facturus esset, peridiculi homines augurabatur.) Vetus: Peridiculi homines augurabantur. ut illud peridiculum, in faceta allusione ad nomen Verris, qui a uerrendo dictus uidetur, non in ipsis sit personis dicentiū. Quo die Siciliae tetigit, uidete satis ne paratus ex illo nomine urbano ad euerendam prouinciam uenerit.) Vetus: Ad euerendam prouinciam uenerit. Hic ipsa paronomasia indicat, quid dicaces homines praesagerint ex etymo Verris. Caterum M. Tullius nonnihil paronomasiae uim dilutam reddidit, quum tam longo spacio Verre, et euertere, disseparauerit. id ideo factū, quia in seria et graui oratione lusus paronomasiae parū idoneus. HS undecies numeratū esse.) Vetus: D numeratū esse. ea nota solet esse quingentenaria, maxime si sit tribus aequis laterib. descripta, et graecum Δ triangulari forma representet. Vt enim X decem significat: ita utrinq; superinducta basi, millena rij numeri significationē praese fert, hoc modo, X. cuius dimidia pars subtracta, Δ quingenta significat. librarij tamen pro hoc caractere X hac forma utuntur ε ∞ com moditate scribēdi sequētes. Nonnunquā pro centenis millibus hanc notulā ponūt, C o, sed de hoc alibi latius. Nisi posuisset Veneri Erycinā esse multatū.) Ego legendū cen seo multandū, etiamsi omnes codices in diuersum sentiat. Quoniam Veneris nomen esset, causam calumniae se reperiturū.) Vetus: Causam pecuniae se reperiturū, hoc nonnihil uisum est pop. prius tamen rectius puto. Is qui Erycū montem obtinebat.) Eade quoq; lectio in sequētib. Vetus au-

tem sic habet: Is qui Erycium montem obtinebat. Plinius hunc montem semper Eryceum appellat. ita quoq; Virgil. Siue Erycis fines, regnumq; optatis Aesthis. Nihil de Dione, nil de socru tua, foemina primaria, Seruilia, uetere Dionis hospita audistis.) Vetus: Nihil ex Dione, nihil ex socru tua, et c. quam lectionē puriorem censemus. De eo enim audimus, super quo nobis aliquid enarratur. Ex eo audimus, qui hoc ipsum nobis enarrat. Contemnitur quidē aliquando haec differētia, sed rariis. quale ferme il lud est Plautinū in Pœnula. De te quidē didici haec omnia. Horū pater abhinc duos et xx. annos est mortuus.) Vt. Horum pater abhinc duo et uiginti annos est mortuus. sic et Virgil. Si duo praeterea tales Idaea tulisset Terra uiros. Quae uis erat Volcatio tanta.) Vt. Quae uis erat in Volcatio tanta. Mox deinde, Vt HS. CCCC milia duobus hominib. auferret.) Vt. Duobus nominibus auferret. Nomina sunt debitorum, ipsa quoq; debita atque adeo tituli expensae et acceptae pecuniae. Superiore tamē lectionē puto meliorem esse. Comites illi tui dilecti.) Vt. delecti, quod nisi ironice intelligatur, multo melior est uulgata lectio. Quo quisq; te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingat.) Vetus: Ut quisq; te maxime, et c. Primum on nū opera danda est, ut eos nobiscū ducamus.) Vetus: Educamus. Africani est hoc, hominis liberalis.) Ego legendum puto: Africani, hoc est hominis, et c. Cum ab illo uetus affectator ex numero amicorū.) Vetus: Affectator, et ex numero amicorum. Etenim re uera multo magis petendū ab hominibus, si salui esse uolumus.) Vetus: Si salui et honesti esse uolumus. quod omnino requiritur. Cum hos sibi quaestus constituisset, magnos atq; uberes, ex his causis quas ipse instituerat in consilio.) Vt. Quas ipse instituerat cū in consilio. Id quoq; integritas sententiae requirit, ob eam quae sequitur, Tum infinitum genus inuenerat, et c. Si cum haec a quopiam uestrum petita sunt, praetor improbus, cui nemo interdiceret possit.) Multo ista sincerius antiquū exēplar: Praetor improbus, cui nemo interdiceret possit. Romae praetori intercedere licet. In prouincijs ubi nec parem, nec superiorem habet, uis eius a nullo magistratu impediti potest. Si apparet fundum Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruiliij esse.) Vetus: Ex iure Quiritium eum P. Seruiliij esse. Olim triplices erant domini: Domini honorum, qui a Theophilo Bonitarij dicuntur: domini ex iure Quiritium, et pleno iure domini. Caterum in hoc loco ingens difficultas, quae haud scio an explicari possit: conabimur tamen, quatenus dabitur. Praetor formulā iudicandi iudicib. praescribere solebat, ad quam illi sententiā suā adtemperare cogebantur: queres ab ipsis usq; regib. ortum trahit. Liu. primae Dec. li. 1. derege Tullio: Dum uiros, inquit, qui Horatio perduellione iudicēt, secundū legē facio. Hac lege Duuiri creati, qui se absoluerē nō rebantur ea lege, ne innoxii quidē posse, quū condēnasset, etc. Vides hic quasi dictatā sententiam condemnationis, quare istiusmodi iudices sui arbitrij nō sunt, ac tantūmodo pronūciatores alienae sententiae. Videmus nunc quae sit necessitas certo modo iudicandi in formula Verrina. L. Octauius iudex esto: Si apparct fundum Capenatem, de quo agitur, ex iure Quiritium eum P. Seruiliij esse, neq; is fundus a Qu. Catulo restituetur. Haec nunc formula dictati iudicij: nunc uerba Ciceronis expendamus. Non necesse erit L. Octauio iudici cogere P. Seruiliū

ut unquam subintelligi possit Videm, agros, legesque suas reddidisset.) Vetus: Verbum et agros. et merito loquitur de una ciuitate Thermitana, non de prouincia multarum urbium. Iste homo aequus, atque a cupiditate omnium remotissimus.) Vetus: Atque a cupiditate remotissimus, omnia sa uoce, omnium. Ambigo hic mecum, an sit legendum, Atque a cupiditate omni, etc. Quae Sthenio facta esset, eos statuisse, ut quod dico postularetur.) Vet. Ut hoc quod dico. Ut omnibus nobis tacentibus ipsa tua te tabulae condemnare possent, quae so codicem circumfer.) Vetus: Cedo quae so, codicem circumfer. Verba sunt Ciceronis ad scribam, uel aliquem ministrum, ut librum per oculos iudicium circumferat. Quin cum potissimum ex omni numero delegerit, cui improbam personam imponeret.) Vetus: Cui improbam falsi cognitoris personam imponat. Hic uos dubitatis iudices.) Vetus: Hic uos dubitabitis iud. Quae tabula tua imperio tuo reuulsa, nunc a me reportata est.) Vetus: Inde a me deportata est. et rectius. Non enim tabulam in locum suum Thermitis restituit, sed Romam eam secum ad iudicium extulit. Quicumque senator uoluerit fieri.) Vetus: Voluerat fieri. Mox deinde: Quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret, si is precio apud istum fieret idoneus, ut uinceret, factum esse semper.) Vetus: Si is precio apud istum idoneus uinceret, factum esse semper. Neutrū ualde arridet. Fortassis sic legendū, refer uatis uerbis, sed ordine mutato: Si is precio apud istum ut fieret idoneus, uinceret, factum esse semper. Quas enim leges dat is qui habet imperium a pop. Rom. auctoritatem legum dandarū a senatu.) Deest hic coniunctio, et: ut sit, et auctoritatem legum dandarum. Ne quis minor triginta annis.) Vetus: Ne quis minor triginta annis.

Cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quam ex uetere Agrigentiorum.) Mutatum hoc, in uetere plenum: Ne plures essent in senatu ex colonorum numero. De senatorum enim numero, non de ciuium praescribitur. Ut hic amplius numerus esset.) Vet. Ut his amplior numerus esset. Cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium.) Vetus: Cuius nomen exisset. Sic Virg. Cuius pecus: an Maelibet? neque infrequens est in hac locutione Cicero. In ea re nihil obscure facere uoluit.) Vetus: In ea re iste nihil obscure, etc. Eo die Kalend. Martias prosciberet.) Vetus: Proscribere iuberet. Est autem hic proscribere, alterum pro altero scribere, et in ipsius locum substituere: non autem uenale proponere, aut precium in alicuius caput scripto publice indicare. Itaque sit omnibus recusantibus, et implorantibus.) Mibi plenum non uidetur, nec est ullum subsidium ex alijs codicibus. fortasse talia quaedam desunt: Itaque id sit omnibus recusantibus, et deos hominesque implorantibus. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensam comitalem, comitijs iam abhinc triginta diebus habitis.) Vetus: Diebus, ut ipse putabat, quindecim, etc. reliqua consentiunt, neque hic omnia integra esse existimo. Addam meam diuinationem, non quod scopum me putem attingisse, sed ut sentiat quid nam requiram: Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensam comitalem fuisse, comitijs iam abhinc triginta diebus habitis. Timarchides is suo labore, suisque accessionibus.) Vetus: Suis accessionibus, idque multo syncerius. fuerat enim Timarchides accessus, ac statim ibidem: Huius negotij atque operis mo-

lestiam consequbatur.) Vetus: Molestia consequbatur. Hae uero eius ars et malitia admiranda, quod consensim tota prouincia quid cuique esset necesse, indagari et odorari solebat.) Vetus: Hae eius ars et malitia admiranda, quod accuratissime, quid cuique accidisset, quid cuique opus esset, indagari et odorari solebat. Nescio an legendum, Huius uero ars, pro, Hae eius ars. Video enim eius pecuniam summam esse pergrandem ad HS CXX millia tantum conficitur.) Vetus: Conficitur, et in numero pecuniae, in hoc loco uetus codex cum uulgatis consentit. Ceterum sub finem orationis, ubi Cicero hanc summam his uerbis repetit: Nullam pecuniam statuarum nomine nisi ui expressam, et coactam, quo quidem in crimine non illud solum intelligo uolo, te ad statuas HS CXX millia coegisse: Habet scriptus codex has notulas, Co Co Co coegisse, ut sint trecenta millia, qui numerus, ut triplo ferme maior est, ita conuenit cum hoc loco qui mox sequitur: Etenim si C. Verres CXX millia populorum uerbi gratia Centuripinorum poposcisset, eamque pecuniam abstulisset, non opinor esset dubium, quin eum, si tum id placuisset, condemnari necesse esset. Haecenus per hypothesis finxit minorem summam captam, unde tamē damnandus esset, ut argumentum a minore ad maius colligeretur. deinde ponit summam maiorem, quam ueram arbitror: Quid si eundem populum HS CCC millia poposcisset, eamque coegit, atque abstulit, nū idcirco absolueretur quod adscriptum est, eam pecuniam datam statuarum nomine. Haecenus Cicero. Quod si haec summa non illa ipsa est quam exegit Verres, friget, quod nonnulli uocant. Esse autem superiorem summam fictitiam, indicat Cicero, cum dicit uerbi gratia, si ergo apologetis quoque ficta erit, quid efficiet istiusmodi illatio? Post quinquennium statuarum nomine accersat.) Vetus: Arcepsat, quod de accusatione frequentius dicitur. Ac de auertenda pecunia quero abs te.) Vetus: Age de auertenda pecunia quero abs te. Mox deinde: Virum ipsae ciuitates solidae sint statuas tibi faciendas locare, et ei qui possent optima conditione locare.) Vbi, qui, pro, cui, uetusto more. Qui non risere parces, Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili. Declinabant enim ueteres, Quis, quiuis uel quouis, qui, quem: uel ad istum modum, is, cuius, cui, cuem. Cum in manifesto furto tenere.) Vetus: In manifestissimo furto tenere. Sed tamen non nouo modo postulantur, rogant et orant.) Vetus: Sed tamen non nouo modo postulant, sed rogant et orant. Uulgata tamen meliora arbitror. Pete potius, ne quis te inuitum polliceri aut facere cogat, nihil ergo.) Vetus: Nihil rogo, et recte. Nihil enim Siculus tale a Senatu uult petere, aut rogare. Hic tibi etiam multo magis quam ante in aratoribus uidendum, et considerandum.) Vetus: Hic tibi etiam multo magis quam paulo ante, etc. Quam uoles eorum testium quos produxero, qui in Sicilia testes sint.) Mibi ista uerba (qui in Sicilia testes sint) octosculidentur, et superflua. Modò aratorum, honestissimorum et locupletissimum, et Siculorum, et ciuium Rom. maximum numerum abs te alienasti. Sed malo uulgata: postea enim de alienandis Siculis tractatur. Qui maxime ab iniurijs nostrorum magistratum remoti

moti esse consueuerunt. Idque syncerius, nam male coherent duo superlatiua, maxime remotissimi. Quod nisi Metellus hoc tam grauitur tulisset, atque illam imperio edictoque prohibuisset.) Vetus: Atque illam rem imperio, etc. In quem ipsi cum grauisimo testimonio, quod nunquam antea Romam mandata, legatosque misissent.) Vetus: In quem ipsi cum grauisimo testimonio publice, quod nunquam antea, etc. Statuae quae istius causa nihil prodesse, reponuntur, hic ego aliud alij concedo.) Locus hic plane mutatus, quem Vetus integritati hoc modo restituit: Statuae quae istius causa nihil prodesse, reponuntur: decreta Centuripinorum, quae de statutis erant facta, non tolluntur. Hic ego aliud alij, etc. Sed multo etiam illud magis, quod simul demonstrandum est.) Vetus: Quod simul demonstratum est. Et rectius, nam hoc ipsum iam ostendat. An hoc dicere audebis, utrum de aratores, utrum denique Siculi uniuersi bene existimēt, ad rem id non pertinere.) Vetus: Utrum denique, simul uniuersi bene existimēt, aut quomodo existimēt, ad rem id non pertinere. Omnne te sperabas inuidiam. Porum autem et scripturam. Loquitur autem de rationibus et uectigalibus rerum pecuariarum. Verum accidit, ut Carpinatus, qui iam cum isto summa consuetudine, ac praeterea ratione coniunctus esset.) Vetus: Praeterea re ac ratione coniunctus esset. Habeo ex his qui affuerunt, quos producam homines honestissimos ac locupletissimos, istos principes equestris ordinis.) Vetus: Habeo ex his qui affuerunt, quos producam, quibus haec committam, homines honestissimos ac locupletissimos, ipsos principes equestris ordinis. Quorum splendore, uel maxime istius qui legem promulgauit, oratio et causa nitatur.) Vetus: Oratio et causa nitatur. Ergo equites Rom. qui te suo iudicio condemnari noluerunt.) Vetus: Ergo equites Rom. qui te suo iudicio condemnari noluerunt, horum iudicio condemnari noluerunt. Vides ingentem lacunam expletam. Dicam paulo amplius, nec enim iam uereor.) Vet. Dicam paulo promptius, id est, minus obnoxie. Vult enim, uideri se haecenus metu offensionum non nihil contraxisse libertatem loquendi. Vobis si facultate uere atque honeste iudicandi fide et diligentia mea fecero, mibi in eo si ne minimum de curriculo uitae.) Vetus: Si ne minimum quidem de meo curriculo uitae. Ne quid mecum fingam.) Vetus: Ne quid in te fingam. Qui per eos annos magistratus istius societatis fuissent, sciebam enim hanc.) Vetus: Qui per eos annos magistratus istius societatis fuissent, apud quos tabula fuisset, sciebam enim. En bonam partem seminae in uulgatis exemplaribus omissam. Cum haec paucorum mensum.) Vetus: Paucorum mensum, quod quia saepius occurrit, uisum est semel annotare. Certè multos genitios in uita uidebis contractos in uetustis codicibus. Nunc hoc attendite, his exportationibus quae recitatae sunt, scribit HS LX socios perdidisse.) Vetus: HS DC. Socios perdidisse. Mirum sexaginta, uel in sexagies, uel in sexcentos uicissim permutata esse: quod nostris temporibus ob usum notularum, quas cypheras uocant, procliuē esset. Furta Praetoris quae essent HS duodecies.) Vet. HS CCC. Eadem haec res est. haec enim notula et millenarij, quibus si addas CC, duodecies sestertij feceris. Ceterum haec summa conjungit ex LX millibus HS, quae erant uigesima

portorio debita, quem numerum si per 20 multiplicaueris, sunt in totum 1200000. Omnes igitur Cicero merces complectitur, non solummodo nudas uigessimas. Erant acceptae pecuniae a C. Verrutio, sic tamen, ut usque ad alterum R. litera constarent.) Vetus: a C. Verrutio, C. F. sic tamen, ut usque, etc. Quid sibi characteres uelint, non intellego, nec uideo quem usum habeant in hoc loco: tamen ut inuenti fuerint, uisum est reponere. Fortasse C. Caius est, F. Verrutius, V consonante in digamma Aeolicum mutato. Tabulas societatis in forum deferro.) Vetus: Tabulas societatis in forum defert. Postulo mihi respondeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? Vetus: Mercator, an negotiator, an arator, an pecuarius. In Sicilia an decefferit.) Vetus: An iam decefferit. Videtis extremam partem nominis, caudam illam Verris tanquam in luto demersam.) Vetus: Partem nominis codam illam tanquam, etc. Id sapit eam antiquitatem, quae Ciceronis tempore in usu erat. sic codex, uel caudex dicitur: ola, aula: lorus, laurus. inde etiam Adrianus uicissim eum qui Florus erat, Flaurum appellauit. Festiuit autem Verrem caudatum fecit, alludens ad id quod uerres suum significat. Magis uir inter mulieres nequam, quam impura inter uiros muliercula.) Vetus: Magis uir inter mulieres, quam inter uiros muliercula, sed nescio an uulgata exemplaria rectius sese habeant. uidetur enim in hac ambypalage, siue anaclasi, nequam uir et impura mulier sese mutuo respicere, et ad contumeliam committi. Non absimile est illud Curionis de Iulio Caesare, eum esse omnium mulierum uirum, et omnium uirorum mulierem.

ACTIONIS IN VERREM QUINTAE PARTITIO, per Barthol. Latomum.

Hae actio rem frumentariam continet, et in tres partes diuiditur: frumentum decumanum, emptum, et aestimatum. Exordio beneuolentiam captat ab accusandi periculo, quam legem sibi praescribat is, non praesentis modo existimationis, sed etiam in futuram uitam, qui ad alios accusandum descenderit. Deinde respondet obiectioni Hortensij, et reddit rationem accusationis huius, non quam in Diuinat. posuit, sed a communi bonorum uirorum officio sumptam: eandemque exaggerat indignando contra aduersarios improbitatem. Postremo postulat attentionem, eoque ipso accedit ad propositiorem. Propositio tripartita constituitur, de frumento decumano, de empto, de aestimato: quem ordinem in confirmatione persequitur. Contentio siue criminum explicatio tractatur sicut in praecedentibus actionibus, narratione uniuscuiusque criminis, ac subiecta confirmatione, interpositis interim amplificationibus. De frumento decumano initium sumit a narratione generali, exponens breuiter iura et uectigalia agri Sicilicis, ad intellegendam criminum rationem: quae multa et uaria deinde persequitur commissa in ciuitates et aratores, partim in exigendis decumis ad arbitrium decumanorum, subiecta lege Hieronica: partim in pecunia frumentario nomine exigenda. Eumque locum grauitur amplificat, a perditā et uastata prouincia: coniecturisque ac testimonijs ostendit, Verrem socium decumanorum fuisse. In empto frumento ostendit pecuniam publicam ad emendum frumentum interuersam fuisse a Verre, et ad commodam ipsius redactam. Idque triplici furtorum genere, foenerando apud societates, a quibus pecunia attributa fuerit:

fuert: non soluendo aratoribus, & detrahendo quantum collibuisse. Item totam pecuniam & datam ex publico frumenti nomine, & acceptam ab Halesinis, ab eodem ablatam fuisse. Tum deductiones factas scribæ, & collybi, & ararij nomine, cum pecunijs aratoribus pro frumento numeraret. Eoq; in loco inuehitur tam in scribam, quam in Verrem pluribus uerbis, & commouet indignationem. Circa æstimatum frumentum ita improbe & iniquè actum esse demonstrat, ut doceat dimidio pluris Verrem, quam Senatam in cellam æstimasse. Quo in loco occurrit ad omnem aditum defensionis, ad confirmandam improbitatem: & indignitatem iniuriæ ostendit in aratores: & indicat quanta licentia peccati futura sit, si huic crimini ignoscatur: & profert dissimilium exemplorum collationem. Conclusio habet indignationem ab iniuriæ magnitudine, et ab incerto rustici laboris euentu: adnoscitq; criminum explicatorum enumerationem.

IN EANDEM ACTIONEM
in Verrem quintam, Eubuli Dyna-
teri Scholia.

ARGUMENTVM.

C. Verres Siciliae Prætor, cum multa nefanda, impia & crudelissima in Siculos facinora perpetrasset, prætura defunctus, à Siculis repetundarum reus in iudicium uocatus est. Siculorum enim opes multis fraudibus, dolo, ut in priuatum usum transtulerat. Conscium facinorum suorum, auaritiæ atq; rapacitatis, habuit Apronium, uix liberum (ut Cicero inquit) hominem, cui summa rerum commissa erat, ut decumas uendere, frumentum emere, æstimare, & lucrum sibi placitum hinc sumere liceret. Accusabatur & multis alijs nominibus Verres, quorum scelerum capita in prioribus orationibus habentur. Quarum prima tantum & secunda in iudicio habita sunt. Reliquas posteriores domi scripsit Cicero, in iudicio Verre adesse, & à se accusari fingens. Summa autem totius quintæ actionis, Res frumentaria est. Diuidit hanc in tria capita. primum enim de decumano, hinc de empto, postremo de æstimato frumento differit. Vehemens in his omnibus Cicero est. multis enim, uarijsq; argumentis eum iniuste egressse conuincit. Quare status orationis huius est iudicialis, omnia penè eius constitutionis capita continens. ipsam enim contra naturam, legem, consuetudinem, iudicatum, æquum et bonum pactumq; fecisse indicat. Cõparatione interdum utitur: Num penes ipsum fuerit, immutare antiquas leges Siculorum, & consuetudines. Criminis translatione nullam hic esse docet, quia Apronium Verri cõsilio, Verri imperio, et Verri autoritate omnia egressse ostendit. Concessionem (quæ tertia Assumptiuæ iudicialis constitutionis pars est) omnino prosternit, cum eum non necessitudine, non imprudentia, non fortuna aut casu in horum scelerum colluuiem incidisse conuincit. Reliquum ergo est, omnia hæc consilio sano, & auaritiæ stimulis facta esse. Quæ purgationis confutatio tam uehemens, nullam etiam deprecationem locum relinquit. Coniectura uero hic plurimæ coincidunt, utpote cum auaritia & lucro suo permatum fuisse ad hæc ostendit. Affert ibi signa rei euidentissima, quæ cum eò uentum fuerit, exponemus.

Reliqua abundè in Partitombus suis Latomus.

Mnes qui alterum iudices.) Exordij orationis huius mirifice tractatur. Incipit à generali sententia, quam Pronunciatorum loco quasi testimonium proponit. Cum etenim beneuolentia, attentionis & docilitatis ratio in omni oratione imprimis habenda sit, & nihil perinde beneuolentiam apud honestos iustosq; iudices quam honestatis rationes pariant, rectissime Cicero istam quam uult iudicum beneuolentiam sibi conciliare perorat. Gnomem ergo, ut dixi, præmittit, quæ ostendit quid nam is qui accusatoris partes suscipere instituit, obseruare debeat. hunc enim sibi omnium actionum liberam potestatem præscindere, & uiuendi exactissimum molestissimumq; modum sibi inuigere docet. Hoc quàm periculosum sit, exemplo Crassi eleganter indicat. Exponit deniq; se omnium grauissimum onus suscepisse, quoniam nullus criminis defensionem sibi in posterum reseruare possit, qui talem reum peragat, qui omnibus criminibus obrutus, & cunctorum scelerum mancipium sit. In eoque omnia scelera accusare cogitur. Quæ ratione itaq; beneuolentiam iudices huic negarent, quem honesti rationibus permatum, & uirtute impulsam, tam graue & molestum suis humeris onus imponere uident. Secunda beneuolentia captandæ ratio à Republica desumpta est, cum eum se accusare dicit, quem omnes odio & inuidia persequantur: Romanae scilicet reipublice pestem, summamq; infamiam. Attentionem parat, cum quid antea Verres egerit, ostendit: & grauius esse hæc de quibus nunc dicturus sit. Docilitas hic multis inculcatur. ostendit enim plurimis, quæ Verri crimina, & quæ nam in hoc accusanda sint. Est etiã Exordij pars, obiectionis confutatio contra Hortensium. Se etenim iuste accusare conuincit, arguens ab officio, & enumeratione Verriorum facinorum, quam pulchra antithesi exornat. Hæc exordij summa: nunc singula diligentius excutiamus. Omnes qui alterum iudices, &c.) Quoniam nihil in perfecta oratione mutilum, & suo destitutum præsidio proponi debet, uideamus quomodo primam illam exordij sententiam Cicero & probet & exornet. Omnis argumentatio, ut auctor ad Herennium docet, quæ absolutissima est, quinque consistit partibus: Propositione, ratione, rationis confirmatione, exornatione, & complexione. Propositio hic est: Omnis accusator, quid negocij in omnem uitam suscipiat, considere rare debet. Ratio breui subiectione hoc uerum esse demonstrat: Legem enim sibi indicunt omnium uirtutum, qui ab alio rationem uitæ reposcunt. Satis nunc hoc uehementer uidebatur. Quam enim hoc molestum & graue sit, nemo est qui non intelligat. Sed mox rationis confirmationem subiungit, quæ causam ponit, ob quam accusator omnium uirtutum legem sibi indicat. Si quis enim hoc sibi sumpsit, ut corrigat mores aliorum, quis huic, si quãdo ipse ab religione officij discesserit, ignoscatur? Hinc deinde concludit, id quod ad beneuolentiam spectare uidebatur, hunc scilicet ciuem utilissimum esse, qui seipsum necessitate quædam ad bene agendum cogat. Sed mox superiorum rationum Exornatio sequitur, quæ in Crassi & iuuenum orationum exemplis consistit, & in qua partium enumeratione probat quàm exactam uiuendi normam sibi præscribat, qui aliorum morum censor haberi uult. Complexio omnium horum breuis est, & generalis sententia: Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Nullis impulsis inuincit.)

165

ius actionis grauitas magis elucescat. Et in hoc homine.) Hæc illa exordij pars est, cuius supra meminimus, qua Hortensij obiectioni respondet, causam adducens, ob quam hanc accusationem intendat. Mitto iam rationem.) Occupatio, qua summas huius accusationis causas præteriturum dicit, non tamen sine ratione harum mentio nem faciens. Has autem causas nunc omittit, quia de his in prima oratione (quæ Diuinitio inscribitur) abundè descriuit. Inimicitia causam iam declaraturus est. An tu maiores ulla.) Obicit Hortensius: Indignum est, Ciceronem tam acriter in Verrem inuehi, nulla priuata adductum inimicitia. Diluit Cicero, per definitionem inimicitiarum, & enumerationem facinorum Verri: quæ singula cum sua uoluntate, sui animi affectu & uirtute confert: ut hinc pateat iustissimas ei cum Verre inimicitias esse. Argumenti forma hæc est: Inimicitia maiores non sunt, quàm contrariae hominum sententia, studiorum et uoluntatum dissimilitudines: Mihi cum Verre contraria sententia, & nulla studiorum similitudines sunt: Ergo inimicitia mihi cum eo iusta & maxima est. Maiorem non probat: per senim clara est. Si enim amicitia bonorum confensio est in diuinis & humanis, & si sine uirtute nulla amicitia cõstat, quemadmodum multis locis disputat Cicero) manifestum est, bonis cum malis amicitiam ne minimam quidem posse existere. Minore, quia ad causæ suæ confirmationem & odiu Verri conciliandū plurimum ualebat, & piose tractat: pulchra cõparas antithesi Verri facinora, suiq; studiū. Et hisce rite inter se collatis, colligitur iustas contra Verrem inimicitias Ciceronem exercere, quod erat probandum. Cauet autem Cicero, ne insolentior uideri possit, & ob hoc in comparatione illa tam suum quàm Verri nomen reticuit. Propria enim laus sordet: & Verri facinora erant notissima, celato licet auctoris nomine. Obseruanda autem hic mira uerborum copia, qua orationem & auget & intendit. Primum enim ponit, Non inimicum esse: deinde, Animo æquo uidere, non infestissimum esse, non concitari, non plus etiam quàm inimicum esse, et alia hisce similia. Videmus quantum ornatus, elegantia, acrimoniae & uehementia, hæc copiae uarietas pariat: quæ & in aliorum scriptis examinandis, & in nostris maxime obseruanda erit. Ex thenfarum orbitis.) Thense, ut Asconius tradit, sunt sacra uehicularum, pompa ordinum & officiorum. Notat autem hic sacrilegia Verri, quibus ne minimis quidem leuissimisq; rebus, unde lucrum sperabat, pepercit. An si qua in re.) Aliud argumentum à minori ad maius. Si una tantum in re me priuatum lesisset, iure ei inimicus essem: Cum omnes in omnibus rebus leserit, me inimicum iure esse negabis? Probat etiam ab exemplo, se merito odisse, cum totus hunc populus & omnes boni oderint. Adiuungit hisce in eadem periodo & tertium argumentum, ab officio suo desumptum. Quid illa, quæ.) Recriminatio ponitur. Non enim Cicero sufficit, ostendisse se hunc merito accusare, nisi etiam conuincat Hortensium & reliquos Verri fautores iniquissime agere, quod tam impuram beluam amplectatur. Nam (ut Asconius tradit) defendebatur Verres à Metellis, Scipionibus, & multis alijs uiris nobilibus: imprimis autem Hortensio, qui tunc princeps curiæ ob nobilitatē, & rex fori ob eloquentiam uidebatur. Hos ergo cum nulla alia ratione liceat refutare, iniquissime agere ostendendum est, & in contemptum, inuidiam, odiumq; rapere oportet. quod hic

166

Membrum uocant, quæ cum triplex est, (ut hoc loco) est perfectissima. Appellatur autem membrum, res breuiter absoluta, sine totius sententiæ demonstratione: quæ alio membro orationis deinde excipitur. In omnem uitam negotij.) Oneri hic negotium, utpote maius opponitur. hoc enim magis diuturnum, illud minus uidetur. Et onus presentium, negotium plerumque futurorum temporum est. & pro cura, molestia, & sollicitudine ponit, ut apud Terentium: Poeta cum primum animum ad scribendum appulit, id sibi negotij credidit solum dari, &c. Quapropter hoc etiam.) Argumentum ab effectus eius, qui aliquid Reipub. causa accusat. Utilitas enim, quæ à plurimis spectatur, duplex est. Nam ciuem improbum à Republica remouet, & seipsum bonum fore profitetur, & præstare cogitur. Communi uoluntate uirtutis.) Est in hominibus aliquod adhuc à natura uirtutis studium. nam (ut Cicero lib. 1. de Natura deorum ait) uirtute nihil amabilius. & 1. de Finibus bonorum & malorum ostendit, uirtutes propter uoluptatem expeti. Sed cum corrupta in homine natura plus quàm latens illa in nobis uirtutis scintilla ualeat, non modò communi illa qua omnes afficiuntur erga uirtutem uoluntate, sed necessitate quadam opus est: quam qui habuerit, eum Cicero aliquid in uirtute præstanda posse existimat. Hæc autem utraq; parantur tum, si aliorum morum ueri correctores esse uoluerimus. Ex homine clariss.) In exemplis adducendis commendatione opus est, quam & hic obseruat: sed breuibus absoluit, quia erat notissimus. nam (ut Valerius Max. ait) tantus erat apud iudices L. Crassus, quantus apud P. C. Aemilius Scaurus. si quidem eorum suffragia robustissimis & felicissimis eloquentiæ stipendijs regebat: eratq; sic fortis, ut ille curiæ princeps. Quo minus etiam perspicitur.) Secundum exemplum oratorum iuuenum quod latentem habet obiectionem. Ardua res accusare nõ est, quia hoc tritum & uulgare est. Diluit hoc, dicens ab his fieri, qui non curarum & periculorum rationem tantam, quantum gloriae & laudis habeant. Atq; hoc ego plus.) Transit ad suam personam. haec enim de omnibus accusatoribus in genere dixit: nunc suam hanc actionem ostendit omnium esse periculosissimam. Argumenti uis est in comparatione minoris ad maius, siue unius partis ad totum. ut, Si onus hic suscipit, qui unius criminis reum peragit: An non ego maximum onus subeo, qui in uno homine omnia scelera accuso? Minus autem illud comparationis membrum, accurata commemoratio & expolitione tractat, partes nonnullas scelerum enumerans. nam si ea cum quibus nostra comparamus, humiliora fuerint, exornationibus expolienda erunt. Unde & Cicero hac minoris expolitione, suam actionem (quod maxime ostendere conatur) periculosissimam esse conuincit. Ego in uno homine omnia.) Emphasin hoc habet, quod has quasi contrarias particulas coniungit, Vnum scilicet & Omne. facit hoc ad clariorem rei sensum, & argumenti uehementiam. Sed etiam oris.) in odium Verrem rapit. eum enim in iudicio quoq; & aduersæ fortunæ casibus contumacem & superbum esse demonstrat. Est autem effectio, seu notatio quædam: quæ utilitatem magnam habet, si quid ostendere uelis: & uenustatem, si breuis sit, & dilucida. Patior non molestè.) Idem quod ante dicit, per expolitionem, in qua incundum & necessarium inter se confert, quod hu-

uehementissimè Cicero facit, cum nouos homines contemni, industriam proculcari, frugalitatem despici, ingenuum & uirtutem deprimi ab illis clamitat: cumq; auaritia illorum detegit, quod non uirtute & honestis studijs ipsius Verri, sed muneribus adducti, eum in fidem suam receperint. Nam (ut Plutarchus testatur) inter alia & sphinga eburneam à Verre Hortensius accepit. Hæc autem cum à bonis æquo animo audiri non possint, quin summam hisce indignationem concitent, copiosius exponuntur. non enim minimus ad uictoriam gradus hic est, si nos gratos, aduersarios autem inuisos reddere possimus.

Quid hoc cuiquam.) Deplorat temporum illorum miseram conditionem, ubi non uirtute, sed auro honores compensabantur. Possunt hæc non ineptè de nostris quoque temporibus dici. nam, Aurca nunc planè sunt secula, plurimus auro Venit honos. Ridiculam autem & inuisam facit Verri causam, iocosa illa eiusdem cum L. Mumio comparatio. Verum hæc dicuntur.) Comminatio, quæ plurimum ualet in indignationibus. terret enim malè sibi conscios. Superiore omni.) Sequitur alia exordij pars, attentio scilicet. Rogat ab amictis, & rei ipsius magnitudine. Addit postremò honesti rationem, quam uelut aculeum ultimo loco ponit, ut hoc commoti, non dedignentur grauisimam accusationis partem audire, qui antea in leuioribus attenti fuerint. Nunc tractare.) Docilitas hisce paratur, quæ non plurimum ab attentione differt, nisi quod orationis scopum paucis adumbrat. Dociles enim auditores habebimus, si attenti fuerint. Obseruantur autem hic attentionis præcepta ferè omnia. De magnis enim grauibsq; de nouis & ad rem publicam pertinentibus se dicturum promittit. Obseruandum porro est, quòd in enumeratione eorum quæ hic obseruanda esse ait, hoc quòd maximum, & ad persuadendum uehementissimum est, postremo loco posuit, uitam scilicet uictumq;: ut hoc non modò suaderet, sed & cogeret iudices attentos esse, cum se uitam uictumq; aliter retenturos non esse audirent. Neminem uestrum præterit.) Narrationis loco pauca in Sicilia encomium præmittit, quòd hæc scilicet re frumentaria Romanam rempublicam subleuet. Testantur hoc inter alios historicos multis in locis Lilius, & Appianus. Ea causa triperita.) Secunda huius orationis pars est, Partitio, qua breuiter proponit, qua nam de re dicturus sit. Et distributa est expositio eorum quæ hic tractantur. Tria in hac sunt capita, frumentum emptum, decumanum, & æstimatum: quæ singula eo quo proposuit ordine perscquitur. Nam ut Cicero de Inuentione libro primo inquit, meminisse oportet, ut & prima quæque pars, ut exposita est in partitione, sic ordine transigatur, & omnibus explicitis peroratum sit hoc modo, ut ne quid posterius præter conclusionem inferatur. Facit hæc dilucida partiendi ratio plurimum ad auditoris iudicium: certas enim res auditor animo percipit, & quando peroratum sit, intelligit. Inter Siciliam.) Initium hic sumit tertia orationis pars, quæ contentio siue criminum explicatio uocatur. Tractatur in hac tota res frumentaria perperam & iniquissimè à C. Verre administrata, quam (ut modò diximus) eo ordine quem supra proposuit perscquitur. & primum de decumis disserit: ostendit grauisimas C. Verri iniurias, quibus ciuitates Siciliae, ciues Romanos & aratores afflixit. Quo autem clarior iniuriarum expositio

esset, pristinum Siciliae statum, antiqua iura & maiorum leges exponit: ut hinc intelligi possit, quomodo ante sub regibus, postea sub Romanis, quibus legibus moribusq; & qua consuetudine uixerint, deinde in quam miseriam à Verre Prætorè redacti sint. Faciunt hæc ad misericordiam Siculis, Verri inuidiam odiumq; concitandum. Stipendiariu.) Vestigal hoc erat, quod Romani ijs quos bello deuicerant, multa loco imponebant, ut belli præriti poenam & seditionis rebellionis uel terrorem illis incuterent: quale Carthaginensium tributum fuit apud Apianum, in libro qui Libycus inscribitur. Siciliae ciuitates.) Potentissimi olim fuerunt Siculi, maximè cum prima Aphricani belli origo contra Romanos exoriretur. Regem tum habuerunt Hieronem uirtutibus insignem, qui Carthaginensiu socius cum multis aduersis cum Romanis prælijs conseruisset, pacem petens in Romanorum amicitiam receptus est. Rege autem hoc mortuo, Hieronymo regnante, defecere ad Hannibalem, & à Marcello rursum Romanorum imperio subiecti sunt. Vide Liuuium libro quinto, Decadis tertiæ: & Flori epitomen Decadis secundæ: & libro secundo, capite sexto, de Bello Punico. Notandæ autem hic dictiones sunt, quibus Cicero utitur. Siculos enim in amicitiam fidemq; receptos esse dicit, ut eodè quo antea iure essent. Latet in hoc quædam argumenti uis, quæ Verrem iniquissimè fuisse ostendit, quod Romanæ fidei creditos tam malè tractauerit. Per pauca Siciliae ciuitates.) Inter quas & eius rogi metropolis Syracusa fuit, uetustate & diuitijs conspicua, quæ Archimede mathematico aliquandiu defensa, tandem capta est, ad cuius capiuitatem Marcellum Ilachrymauisset tradit Liuuius. Videte nunc.) Applicatio superiorum ad actionem ipsam, qua ostendit Verri iniquitatem, qui tam antiqua instituta immutare ausus fuit. Facit autem hoc amplificatione quadam, qua Siciliam laudat, & Romani magistratus diligentiam fidemq; in Siculos depingit. Subsidiu belli.) Vnde & Flori libro quarto, capite secundo, Siciliam Sardiniamq; annonæ pignora uocat. Hic primus instituta.) Hæc in ipsum Verrem diriguntur magna emphasi, & enumeratione eorum quæ Verres subuertit: quæ fit per asyndeton, cuius magna in oratione uehementia est. celeri enim ictu corpus aduersarij quasi sauciari uidetur. Sed & incrementum hic inuadendum est: nam ueluti gradatione quadam singula sese consequuntur. Instituta enim omnium, maiorum consuetudo uincit, hanc amicitia conditio superat: sed his omnibus ius societatis tanquam sacrosanctum anteponendum est. Verri uero crudelitatem, & furentem immutandi libidinem, Conuellendi uerbo graphicè describit, quo rabiem crudelem, non tamen imprudentiam commissam ostendit. Quia in re primum.) Duo in hoc factu reprehendit. primum, quod noui aliquid in re tam uetusta excogitaret: secundum, quod excogitatum rem nouam sine magistratus consilio iussuq; promulgauerit. In omnibus enim factis, non modò ipsum factum per se, sed & modum quo aliquid factum est, inspicere oportet. unde sæpe colligemus, factum per se bonum, primum modo administratum, perniciosissimum fuisse. Primum autem illud eludit magis Cicero quam consutat. Facit enim hoc ad inuidiam & contemptum Verri concitandum. Sarcasmos autem est, quo antea actam eius uitam mirè irridet & uituperat, ingeniosum eum appellans per ironiam,

nam, qui in bonis legibus peruertendis, & nouis sanctionibus pestilentissimus fuit. Sed in secundo illo crimine hæret diutius. In edictis prætorijs.) Edicta prætorica & censorias leges supra quoque posuerat: nunc uero emphasis causa repetit, quo eius impudentiam plenius demonstrat. Prudentem uero & exercitatum, ut supra, per ironiam uocat. Sed quod tua sponte.) Inuentio criminis uehementis duplici enim interpretatione exponit, quid sit sua sponte aliquid agere. Deinde cum reprehendo dixit, mox accuso subiungit. Hoc autor ad Herennium interpretationem uocat, & efficacem esse ait. Necessè enim est auditoris animum commoueri, cum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum. L. O. Flauio & C. Cottæ.) Secunda reprehensionis pars est, cur sua sponte iura Siciliae immutaret? Hoc quam inique fecerit, exemplo declarat Consulum, qui cum à Senatu permissam potestatem haberent, legem tamen Hieronicam immutare noluerunt. Tractatur hoc exemplum comparatione pulcherrima minoris ad maius. Opponuntur autem hic & comparantur inter se, omnes utriusq; partis circumstantiæ, Consules scilicet & Verres, hoc modo: Prudentissimi uiri, & homo mirum consilij: summa autoritate præditi, & nullius autoritatis existens: hi quibus Senatus & populus permisit, & is qui iniussu populi & Senatus fecit: siculus unus recusans, & tota recusans Sicilia: amplificatio & detrimentum uestigalium: nome: Hieronica legis, & lex tota. Postremum uero illud de lege Hieronica caput, quia plurimum ad huius cause confirmationem faciebat, fusiùs tractat. Non enim satis ualidum argumentum est: Hæc res tot seculis & inter tot eximios uiros immutabilis semper fuit, ergo ne nunc quidem mutari debet. Deplorandum enim est magis, quod in exultandum, si res aliqua perniciose tanto temporis spacio incolumis persistat. Quare nisi rem perniciosam fuisse ostenderimus, malam eius rei commutationem fuisse non apparet. Diutina enim & bonæ consuetudinis abrogatio damnanda est: ne ergo idem Verres obijcere posset, legem hanc Hieronicam mirè commendat, autorem eius uisitationem & æquitatem prædicans. Summa itaque argumenti in hoc est: Quæ multis seculis immutata non sunt, & ad reipublicæ salutem faciunt, immutare iniquum est: Lex Hieronica reipublicæ salutaris, & multis seculis immutata persistit: Ergo legem Hieronicam immutare iniquum fuit. Maior manifesta est, nec ulla probatione indiget. Minorè mirè amplificat & probat: Quia nec arator decumanum fraudare, nec decumanus aratorem iniuria afficere per hanc legem poterat: Colligitur ergo, Verrem in legis sublacione iniquissimum fuisse, quod erat probandum. Vt neque in segetibus.) Probat legem Hieronicam talem fuisse, ut arator decumanum fraudare non potuerit. Argumentum à partibus sumptum est. Obseruandum autem est, tribus modis ex partium consideratione argumenta duci: nam ex remotione singularum & omnium resellimus, aut uniuersale ex unius reiectione refutatur, aut idem ex coaccuratione omnium, aut magnæ partis affirmatur. Primum modus ex negatione est, quo & hic Cicero utitur: omnes enim negat partes fraudis & doli, quibus decumanus ab aratore decipi posset. Qui enim ex partium remotione argumētari uoluerit, cautus sit oportet, ut omnes partes enumeret: si etenim una tantu neglecta ab eo fuerit, uniuersa

sale eius unius partis negatione infringi poterit. Cū hæc essent.) Adaptatio superiorum ad Verri causam, qua iniquitatem eius mirè amplificat. Vehementiam habet hæc correctio, quòd eum non commutauisse, sed euertisse dicit. Odium quoq; parit Verri comparatio hæc, qua eum ad publicam salutem comparata, in priuatos & turpissimos usus conuertisse ait. Postremò à decumanorum persona ostendit, quam inique egerit: quoniam non decumanos, sed cupiditatum ministros instituisse demonstrat.

Per quos ostendam.) Promissio hæc attentionem parit. Solent enim rhetores, si ad arduum aliquod actionis caput peruenerint, attentionem paucis sibi conciliare.

Eorum omnium qui.) Copiose describit per prosopopoeiam, uel notationem (ut autor ad Herennium uocat) personam Apronij, cui summam rerum in decumis Verri crediderat. Hæc autem sic inter se miscet, ut ex Verri persona Apronius, & ex Apronij Verres cognosci possit. Apronium uero scelestissimum esse, argumēto à pronunciatis probat: quia grauisimæ legationes de eo conuestæ sunt. Secundo ab adiacentibus eum describit: quia impudens & salax, contumax & superbus. Hoc autem probat argumento à comparatis: An non eum in Sicilia præfecturæ scelestissimum fuisse iudicabitis, qui nunc in aduersa fortuna tantam oris proteruiam præ se fert?

Spiritus.) id est, superbiam & arrogantiam: ut & Home rus Græcos μεγα ανιωσιος appellat. Sui similes.) Graculus enim asidet graculo, & ανιωσιος ομοιωσ, neque parum ad animorum coniunctionem morum similitudo facit. Si potestis.) Magna in hisce duabus dictionibus energia latet. his etenim ostendit, Verrem Aproniumq; tam profligatæ uitæ fuisse, ut nullus hisce alius similis conferri potuerit. Immensa aliqua uorago.) Rem ipsam quam hic tractat ostensurus Cicero, uerbis rei conuenientibus utitur. Faciunt hæc orationem grauem, & uehementiorem. Ille erat.) Complexio breuis eorum quæ hæcenus descripsit. Res etenim non proponenda modò, exponenda & expolienda est, uerum etiam in summam per complexionem est redigenda: ut ea quæ hæcenus fuisse auditor audiens minus intellexit, postremò in unum locum constipata, quasi ob oculos posita uideat. Cum acubante.) Rem turpem commodis uerbis proponit, quibus Verri odium conciliat. Sed & Plutarchus testatur, Verri filium pudicitia minus liberaliter prostituta infamiam tulisse. Vnde & Cicero alicubi à Verre molliciei damnatus, respondit: Inuis cum filijs hæc transigenda sunt. Hunc, uti dicere.) Personam suis notis descriptam, nunc ipsi cause accommodat. Hæc, inquit, persona non modò ad libidinis seruitium usus est priuatum, sed & hæc publicè socios Romani populi Siculos uexandos præbuit. Ostendit ergo Cicero, hæcenus causam ipsam efficientem horum scelerum, Verrem scilicet, turpissimam fuisse: causam præterea adiuuantem (quam Rodolphus Agricola ministrantem uocat) fuisse perniciosissimam. Nunc qui finis harum causarum fuerit, docet. Per se autem manifestum est, malorum causarum malos esse fines. Quorumcumque enim efficientia bona fuerint, eorum effecta bona sunt, & contrà. Huius audacia.) Amplificationem singulorum adhibet, cum Apronium non audacem, sed audaciam: non nequam, sed nequitiam: non crudelem, sed ipsam crudelitatem uocat. Opponuntur autem hisce atrocissimis dictionibus non

sine misericordie commotione, fidelissimi socij & optimi ciues. Traditos iudices, atque addictos fuisse, nouis.) Modum facti amplificat, non subdidit modo aut tradidit Apronio Siculos, sed addixit, quod grauissimum est. Addicere enim, aliquid certo alicui destinare significat. & addicere Prætor dicebatur, si debitore creditori tradebat, ut in ipsum & uitæ & necis haberet potestatem. Præterea autem egregie & breuiter quæ hæcenus dixit repetuntur. Addixit, inquit, Apronij audacie, nequitie, & crudelitati, nouis institutis & edictis, tota Hieronica lege sublata. Quæ cum singula per se pondus habeant, in unum condensata plurimum ualent. Primum edictum iudices audite præclarum.) Hæcenus uniuersalia, nunc ipsa singularia tractat. huc usque enim non aliud quam Verri iniquitatem & flagitia ostendit, quibus legem optimam (Hieronicam scilicet) sustulerit, & iniquissimam sua libidine constituerit. nunc uero singula huius Decumanæ legis capita examinat, quid ue iniquitatis in his reconditum sit, discutit. Primum itaque proponit legis caput, quo tantum arator dare cogebatur, quantum imperasset Apronius. In cuius sententia exponenda, pulchra uerborum exornatione utitur, quam autor ad Heremum ratiocinationem uocat. sepius enim se interrogat, & uniuersumque propositionis rationem petit. Hæc autem exornatio ad sermonem uehementem accommodata est, & animum auditoris retinet attentum, tum uenustate sermonis, tum rationum expectatione. Hoc uero caput confutat, quia tyrannicum, & quia contra Siculos socios constitutum est. Per deos immortales.) Exclamatio, propter rei indignitatem. hæc etenim si in loco adhibeatur, plurimum in indignationibus ualeat. Ad amplificationem autem hoc plurimum facit, quod se licet inimicus sit, hoc non crediturum ait, nisi tota Sicilia & ipsius Verri edictum approbaret. Unde ad huius probationem argumento à pronuntiat utitur, & suo hunc gladio iugulat. Obseruandus autem hic ueterum mos est, quo edicta & chirographa, non oratores, sed scribæ illis astantes recensere solebant, quemadmodum & apud Demosthenem uidere licet. Iudicio ut arator decumanum persequatur.) Octupli iudicium decumano iniquo Verres constituerat, non quod eos punire in animo haberet, sed pretextum iniquitatis sue obducere conabatur. Poterat autem hoc Cicero obiici. Verum & hoc diluit argumentis, ex omnibus iudicialis status capitibus deductis. Primum enim ostendit, hoc esse contra consuetudinem & pactum: quod exemplis aliarum prouinciarum probat. Secundò, contra legem esse dicit: iniquum enim aratorem petere, cum id decumani sit officium. Tertio, contra naturæ leges & communes animis hominum inscriptas sententias, hoc est ut quis de re perditam iudicium instituat, quod re integra facillime precauere poterat. Quarto, id æquo & bono contrarium est, ut is possideat qui eripuit, & non is qui manu sua acquisiuit. Deinde quintam rationem ex deliberatio genere desumptam addit: Quia plurimi sunt, qui sine maximo incommodo labores suos & familiam re linquere non possunt. Sexta eiusdem generis est: quia periculosum foret, Apronium tuas delicias, imò & uitam tuam coram te accusare. Verum & alia restabat obiectio: aliquem scilicet fortem extitutum aratorem, qui bona crepta repeteret, & octupli litem intenderet. Con-

cedit hoc, sed ita ut iniquitatem huius iudicij plenius ostendat. Aratorem enim plus damni quam commodi hinc accepturum docet ab ipsa iudicij forma, iudicium & rei ipsius, Apronij scilicet, persona. Iudicium enim Syracusis in Verri conspectu erit, iudices erunt ex Verri cohorte electi, Reus erit, quem ob potentiam & libidinem Verrem ipsum, & Siculorum tyrannum appellare possis. Ex his omnibus ergo concluditur sic: Iudicia uera sunt, quæ liberam iudicandi potestatem & sceleratorum penam habent: Iudicium illud octupli à Verre institutum hæc non habet: Ergo iudicium hoc nec uerum, nec iustum est. Maiorem probare uel ponere, opus non est. est enim notissima, & ex iudiciorum fine & officio desumpta. Ad minoris probationem omnia ea faciunt, quæ supra enumerauimus: & illud quod postea dicit, neminem hoc edicto aut in iudicium uocatum, aut poena multatum esse, cum tamen non desuerint, qui aratores per uim spoliarunt, & fraudibus defraudauerunt. Atque hæc est iudicij illius iniquitate tractatio. Tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum.) Odium hoc concitat. Illos enim maxime odisse solent omnes boni, qui uiros bonos, iustos & simplices affligunt, quibus titulis apud ueteres agricole insignes erant. Viri est æquus, decumanum petere, an aratorem repeteret? Reliqua argumenta quæ supra recensimus, interrogatione eloquuntur. hæc enim uerborum exornatio, ad rei indignitatem indicandam confert. Iubet recuperatores.) Descriptio iudicij, quæ ostendit nihil hinc utilitatis aratoribus mansurum. Recuperatores autem erant iudices, qui de bonorum iniquè ablatorum recuperatione iudicabant. Reijcere pro eligere dixit: unde & reiecti iudices, pro electis ponuntur, ut docet Asconius. Viles autem & contemptos facit iudices, quod canes eos nominat, concinna sanè metaphora, utpote qui Verri non alia de causa quam gula gratia adhibebantur. O præclarum.) Ironia, quæ iudicij illius iniquitatem prosequitur. Damnatus? immo.) Correctio est, quæ plus intendit orationis uehementiam, quam si primo loco uehementior illa dictio posita fuisset. Etenim quod esset.) Pulchra iudicij corrupti descriptio per hypotyposin, quæ alij hypographen uel energiam uocant: quæ descriptio est Rhetorica, & oratio exprimens rem, personam, affectum, &c. Scripsit de hac multis Erasmus libro secundo de Copiarum. Inest autem hic et Personæ descriptio, Apronij scilicet: quæ non minimas uires ad iudicij illius iniustitiam arguendam habet. Collusio.) Onomatopoesia hæc est. Hæcenus enim facti, id est iudicij descriptionem posuit. nunc genus eius exponit, & rei nomen dat, non tamen sine incremento. Erit tamen in aratores lenior quam uidetur.) Alia est obiectio, quæ se Verres agricolis non insensum fuisse dicere poterat, quod minorem aratoribus quam decumanis penam constituerat. Falso hoc institutum fuisse Cicero docet, quia magistratus officium erat, ea ab aratoribus quæ decumanus edixisset, exigere. illa uero præclara est clausula edicti, quod.) Alium iniquitatis pretextum Verres habebat: permittendo ut uer uellet recuperatores sed daturum, si controuersia incidisset. Duo hic reprehendit. Primum controuersiam, id est, actionem aut causam ciuilem nullam hic esse. Secundò, & si sit actio ciuilis, hanc tamen optionem decumanorum propriam esse. Primum probat ex definitione actionis ciuilis, quamuis eam ipsam

ipsam non ponit, partes tamen eius aliquot recenset: quibus ostendit controuersiam ciuilem quæ in iudicium iustum uenire possit, nullam esse. Eius definitionem ex Herogene petas licet. Cum autem in hac actione nec is qui debebat reus sit, nec iniustitiae locus sit, nec leges & consuetudinis ratio ualeat, non immeritò ciuilis actio hæc esse negabitur, & aratorum uoluntas est. Secunda partis reprehensio ad periculum probatur. Nemo enim aratorum periculo adeo est amans, ut recuperatores à te postulet. Huc autem ea faciunt, quæ supra de recuperatorum iniquitate dixit. Et sic primum illud Verri legis caput confutatum est. Quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore Transitio ad aliam legem, per interrogationem. Coniunguntur autem hic duæ leges, & utraque iniuste esse conuincuntur, quia sibi inuicem repugnant. hæc etenim uetustas, illa iubet, imò cogit, ut huic legum contrarietati non alia ratione, quam summo aratorum damno subueniri possit. Sed ad huius amplificationem eorum descriptio facit, contra quos maxime lata est, contra Equites scilicet Romanos, qui suo iure Apronij iniquitatem fugiueros se sperabant. Ex tempore ab Apronio admonitus.) Prima huius legis circumstantia, quæ iniquitatem eius arguit, quia sine ulla premeditatione tulit, propria impulsus libidine, quod contra legislationum rationem communi est. ut Aristoteles inquit) in πολλοῖς τοῖς οὐκ ἀγαθὰς ἡγεμονίαις. Q Septimo honestissimo homine.) Secunda circumstantia, quod ob certas quasdam personas legem hanc tulit: non (ut reuera esse debebat) uniuersalem, sed singularem. Utraque ergo hæc contra legislationum solentem consuetudinem instituta sunt, quæ deinde duobus nominibus egregie comprehendit, dicens: Exoritur PECULIARE EDICTUM REPENTINUM. Iam uero illud non solum contra legem Hieronicam.) Alia lex, quæ non minus iniqua esse quam superiores, conuincitur argumentis ex pronuntiatorum loco deductis. Lex enim Hieronica, consuetudo & iura inter pronuntiatam numerantur. Ostendit quæ nam aratores uexantur ostendit, cum ex Leontino Lilybæum usque aliter uocari posse docet. Quæ loca cum inter se maximo intervallo distent, Lilybæum enim promontorium uersus Africam tendit, & Leontini Italiam uersus habitant, manifestum est, sine aratorum summo damno hæc perficere non posse. Argumenti forma hæc est: Quæ contra leges, consuetudinem, iura & priuilegia Siculorum sunt, non sunt statuenda: Lex Verri de uadimonij promittendis, & legibus & priuilegijs consuetudinibus; Siculorum repugnabat: Ergo non erat ferenda. Maiorem, ut & in alijs ferè semper, non ponit, quia notissimam. Minorem ponit, & amplificat. Aliud deinde subiungit iniquum, quo stationum iugera profueri aratores cogebat. Quid igitur est quod ex hac iniquitate nouorum edictorum.) Conclutit ea quæ hæcenus dixit, uehementi uerborum exornatione quam subiectionem uocant. Seipsum enim interrogat, deinde quid factum sit per responsionem exponit. Sed cum maximum aduersarij argumentum aggressus esset, attentionem parare necesse erat, quam pulchra circumductione consequitur, se de his dicturam promittens, quæ magis ad rem facere uidebantur, si prius hanc partem explicauisset. Magno, inquit, decumas uendidi.) Obijcit Verres: Quæ feci, Respublicæ causa feci.

uolui magno uendere decumas, ut maius hinc Republicam emolumentum maneret. Iniuste cum fecisse, sic demonstrat Cicero. Primum, iniquè egisti, quia non decumas, sed bona & fortunas omnes aratorum uendidisti. Est hoc contra iustitiæ regulam. Iustitiæ enim est, suum cuique tribuere. Probat hoc, quod cum plus quam dimidias, non decumas uendidisse ait. Secundò, iniquum est pluris uendere id quod non licebat, quam ceteri id quod oportebat. Tertio, ostendit cum nec innocentia, nec diligentia, nec ingenio in hoc faceret consecutum esse. Innocentiam & ingenium argumento ab antea sumpto refutat: diligentiam per pronuntiatam diluit. Quarto, docet hoc esse contra consuetudinem, quia nemo antea fecerit. Quintò, exemplum Metelli adducit. Sextò, euentu & fine probat quàm iniquè, astutè & perniciosè Verres egerit. Quibus rebus.) Subiectio. Vide nter importunitatem tuam, Senatusque bonitatem.) Argumentum ab exemplo Senatus, quod tractat comparatione minoris ad maius. Iungit his quoque exempla Hortensij, Pompeij, & Marcelli. Quid effecisti, quid ass.) Ab euentu & fine docet, iniquissimam hanc legem fuisse, nec utilem quæque: quia dum minus commodum adipisci conatur, maius perdidit. Successit tibi L. Metellus.) In Metelli exemplo diutius immoratur, tum propter uiri huius dignitatem, tum quia à Metellis Verres defendi uidebatur. Hoc autem exemplo id probat quod supra dixit, Verrem agris suis aratores pepulisse. Verri etiam iniurias amplificat, quod contra omnem consuetudinem & morem absens accusatus sit à Siculis, quibus imperitabat. Non mehercle.) Obiectio, ne affectibus commotus hæc dicere uideatur. Testimonium autem proprium Cicero ponit, & oculatus testis est. Nam (ut Asconius tradit) inquisitionis tempus in Siciliam Cicero postulauit, & totam prouinciam colligendis in Verrem literis & testimonijs peragravit. Nam cum quadriennio post in Sic.) Amplificatio à circumstantia temporis. Ager ipse.) Emphasis & hyperbole rhetorica. Desiderare ac lugere.) Metaphora ab animato ad inanimum. Herbitensis ager.) Species eius nunc enumerat, cuius genus antea posuit. Satis dictum esse uideri poterat, si Siciliam aratoribus destitutam per huius iniquitatem dixisset. Sed ut & ueritas rei, & huius negotij grauitas constaret plenius, recenset primarios agros, qui huius iniuria suis aratoribus spoliati erant. Tu in tanta.) Popularem illum non fuisse ostendit, partium earum enumeratione, quæ popularitati maxime repugnant. Addit postea argumentum à pronuntiatam, cum dicit se hac ratione uoluisse popularem esse, quam nec populus Romanus, nec Senatus mandauerit. Atque hæc perinde loquor.) Aliud diluit, quod obijci poterat: quod licet iniustum esset, leuius tamen est quam hoc quod Cicero intendit. Dicerent enim: Gloriæ cupiditate commotus, decumarum precio omnes prætores pristinos uincere uoluit. Hoc Cicero negat, hac ratione interim ad id à quo supra digressus erat rediens. Promiserat enim supra se ostensurum, lucri causa hæc à Verre instituta esse: id nunc exequitur. Quid si doceo.) Propositio hic est: Tu tui lucri causa tantum nefus, tantas iniurias & rapinas instituisti. Coniecturalis ferè hic actio instituitur. coniecturis enim probandum est, quo animo Verres fuerit. probatur principali ratione factorum, quia plus ipse frumen in reseruauit, quam

populo Romano miserit. Facultatem autem (quæ non minimum in coniectura caput est) probare non est necesse. Per se enim liquebat, Verrem in Sicilia fuisse potentissimum. In uoluntate ergo probandi omnis actio consistit. Primum in hac demonstranda argumentum uel signum est, uox ipsa Verri, qui uno decumarum quæstu se omnia pericula redempturum promisit. Secundum, è communi hominum sensu desumptum est: Nemo omnia iura & consuetudinem omnium cum utuperatione sine quæstu mutare conatur. Tertium, à temporis circumstantia, & edictorum qualitate deducitur: Quia tum noua nascebantur edicta, anno uidelicet tertio, quibus ad decumarum summam nihil, ad quæstum autem eius multum accedere poterat. Quartum simile est secundo: Nemo sine quæstu tantam infamiam, capitis & fortunarum periculum suscipit, quæ propositio maior est. Minor: Tu tantam infamiam, capitis & fortunarum periculum suscepisti. Ergo tui quæstus gratia fecisti. Maior licet non necessaria, probabilis tamen est. Rhetores enim non tam necessarijs quàm probabilibus rationibus utuntur. Nam & Aristoteles Rhetoricam facultatem esse ait, uidendi id quod in singulis actionibus probabit incidit. Et Hermogenes in tractatu de Statibus: Quod enim reuera (inquit) & uersaliter honestum aut utile est, aut alia huiusmodi inquire, Rhetoricæ officium non est. Minorem uero Cicero probat, per Siculorum querimonias, & ipsius Verri testimonium, qui ipse dixerat se reum fore. Concluditur ergo, hæc tanta pericula, infamiam & turpitudinem, illum nunquam suscepturum fuisse, nisi maximè hinc quæstum habuisset. Atqui hoc erat quod supra se declaraturum esse promiserat. Etenim quoni in summam.) Hactenus quid innouauerit, quas iniquas tulerit leges, & quod sui lucri gratia hæc fecerit, ostensum est. Nunc singulatim iniurias Siculis & Romanis ciuibus illatas recenset, in quibus circumstantiarum rationes & amplificationum modi diligenter considerandi sunt. Exempla Siculorum quinque, Romanorum duo adfert: quorum postremum mira narrationis uenustate, circumstantiarum amplificatione, & uerborum exornatione commendatur. Hæc omnia autem ad hunc scopum referuntur, ut eum ne Romanis quidem æquiores quàm Siculis fuisse ostendat. Iste ciues Romanos? Interrogatio cum indignatione, cui per subiectionem ipse respondet. Mitto uincia.) Occupatione Verri facinora & crudelitatem in Romanos recenset. Facit autem hic enumerandi modus plurimum ad indignitatem rei demonstrandam, plus enim in suspicionem relinquit, quàm uerbis dictum sit. Clara res est.) Quoniam exemplum hoc illustre & horrendum etiam erat, iudicij animos breui attentionis formula conciliat, ut rem tantam, tam atrocem, diligentius perciperent. Nam (ut Rhetores tradunt) non modò in exordijs, sed in tota oratione, beneuolentiæ, attentionis & docilitatis ratio habenda est. Iam ne intelligitis Iudices, quæ pestis, quæ imm.) Conclusio exemplorum. Opponuntur hic non sine maxima energia, pestis & immanitas, atque antiquissima, fidelissima, proximèq; prouincia. Antiquissima autem prouincia dupliciter dici potest, uel pro nobilissima: ut uirtute nihil antiquius dicere solemus, pro eo quod est nobilissimum, quod & apud Græcos inuenitur. apud Platonem enim pro honore dicitur: & οὐδὲν ἔτι παρὲς τὸ ἄριστον, pro eo quod ἄριστον ἐστὶν. Vel etiam ad tempus

referri potest. Nam ut Cicero in initio quartæ Verri: ne te statur, Sicilia omnium prouincia appellata est. Totò minimum antea.) Quot tyrannis Sicilia olim afflicta fuerit, multi historici tradunt, in primis autem Valerius Maximus libro sexto, capite secundo, in exemplo mulieris cuiusdam Syracusanæ, quæ cū omnes Dionysij tyranni Syracusani exitium expeterent, sola ut incolumis esset orabat. Et à Dionysio hanc non debitam sibi beneuolentiam admirante, accersita & rogata, semper peiorem malo, & peiori pessimum tyrannum succedere, se iam olim animad uertisse dicebat. cupere ergo, cum hoc præsentis infortunio quàm diutissimè conflictari, ne crudelius forte experitur. Vnde apparet fatale quodammodo fuisse, Siculis tyrannorum libidini succumbere. Tot homines.) Impudentiam Apronij singularem ipsorum iudicij exemplo comprobare nititur, cum ait nullum antehac huiusmodi à quoquam uisum esse. Hæc tu omnium.) Vehemens apostrophe ad C. Verrem, in qua idem argumentum quod supra positum est repetitur: Sine quæstu suo hæc nunquam Verrem admisisset. Et tantum.) Inuidiam, odium & contemptum Verri hæc pariunt, ne iudices de hoc ualde solliciti sint, qui ipse Apronij turpissimum commercium salutis sue studio prætulit. Quæsi Athenio.) Exemplo amplificat Verri crudelitatem. Fuit autem Atheno dux scriuiliis belli, quod Siciliam plus quàm Punicum bellum uastauit. uide Florum libro tertio, capite decimono. meminit huius obiter Appianus libro primo, de Bellis ciuilibus. Priuatim hoc modo.) Quid in priuatos homines commiserit Verres, hactenus multis ostensum est. grauiora nunc sequuntur, qualis scilicet in publicis inferendis iniurijs ipse fuerit: ut hinc manifestè pateat, eum non minus Reipublicæ Siculæ, quàm priuatis quibusdam infensum fuisse. Ponuntur autem huius rei exempla uel testimonia decem & nouem, quæ nunc ordine recensibimus. Primum exemplum Agrinensium est, quos non minus crudeliter quàm iniquè Verres tractauit. Probatur hoc, ut & sequentia fere omnia, testimonijs legatorum & publicis Agrinensium literis. Additur et testimonijs commendatio. Secundum, Herbitenses citantur, quos scortorum causa iniquissimè afflixerat. Scorta erant, Pippra, & Tertia Isidori Mimi filia. Pippra maritus, Aeschrio, Tertia tutor Docimus fuit. Hisce duobus Herbitensium agrum miserè uexandum proposuit, non alia causa quàm fæda impulsus libidine. Odium autem Verri conciliat, quod Persarum reges & Barbarorum ipsum inuitatum fuisse tradit. Sed in ipso exempli initio docet, quàm iniquum hoc fuerit, à persona Herbitensium, & Verri officio. Concludit exemplo L. Syllæ, quod mirè amplificat comparatione maioris ad minus. Tertio, Segestenses ponuntur, quos Tertia meretricis causa afflixerat. Publicas mutauit tabulas, de uectigalium ueris detraxit, & donauit Tertia. Probatur hoc testimonio publico. Quarto, minorum urbium exempla ponuntur, ut eum ne minimis quidem peperisse constet. Liparentes per Aulum Valentium afflixit, quod idem publico testimonio probatur. Quinto, Tifensium numerantur iniuriæ, qui plus quàm araucrim, dare coacti sunt à Diogneto Decumano. Probatur & hoc ut superiora. Concludit per apostrophem ad Verrem, quæ eius iniquitatem & rerum confusionem ostendit. Sexto, Amestratini duobus annis ad maximas decumas etiam pecuniam

177
niam addere coacti sunt. Concludit non ad decumanos, sed ad ipsum Prætorem prædam hanc decunisse. Septimo: Petri pecunias dare coacti sunt Turpio- ni homini turpissimo, antea iniuriarum damnato. Octa- uo, Halycensium iniuriæ recensentur, quibus ostendit, licet nihil ad se huius prædæ peruenisset, Verrem tamè supplicio dignum, qui tantum seruis permisit. Nonum, Segestensium est, qui extra forum uadimonium dare coacti sunt. Hoc iniquum esse, ipsius iuridicialis status capitibus probatur, quia contra iura & leges. Sed aratorum uexationes exponit exemplis duobus, Dioclis scilicet, & Amet Brochi Senatoris. Postremum autem hoc mirè amplificat exemplis aliorum. Sententia generali indicat, quàm minimè ferenda sit contumelia Senatorio ordini illata. Commotionem postea ponit, qua Senatores terret, ne tantum sui contemptum sibi ipsi concilient. Causam ponit, quia per se inuidiæ uentis ordo uester expositus est. Decimum Thermitanorum exemplum docet, quantum prædæ ex horum agris ablatum sit, cum Venuleio qui decumas emerat eas non permisit. Probatur & hoc publicis Thermitanorum tabulis. Undecimum Imachariensium est, qui omni frumento ablato, tributum fere coacti sunt. Probat ipso decreto tributi, & testimonio publico. Duodecimum Ennensium est, qui plus dare sunt coacti, quàm decumæ uenditæ sunt. Sed in huius exempli tractatione attentionem sibi parat, & docilitatem, ne in una orationis forma diutius inharerent molestus ferrent, ne uel ignorarent ad quem scopum hæc deberent referri. Decimotertio Calatinorum exemplo docet, Verrem contra morem publicum, contra iura, contra sua ipsius denique instituta egisse. Decimum- quartum, quod Muticensium est, indicat, hos à Theomasto sic uexatos, ut ad decumas omnes perfoluendas triticum emere coacti sint. Decimoquinto Hyblensium, ostendit sexies tantum ablatum esse, quàm quantum factum sit. Probat hoc literis publicis. Decimumsex- tum, quod Menenorum est, huius simili modo committitur. Probatur literis publicis. Subiungit pulchram à Romanorum officio, & Siculorum persona commotionem. Addit deinde aliam beneuolentiæ & attentionis formulam. In decimo septimo plurimorum agrorum ue- xationes coniunguntur, ut uehementius Iudicium animos tot agrorum catalogo commoueat. Proponit quid postea dicturus sit, de duorum scilicet agrorum miserimis afflictionibus. Et primum quidem illud quod in hoc ordine decimo octauum est, Actnensium exponit iniurias mira uerborum amplificatione. Probantur hæc omnia Actnensium testimonio, & Centuripinorum testi- bus, quorum commendatio subijgitur. Decimum- nonum exemplum Leontinorum est, in quo cum & pu- blico Leontinorum testimonio, & literis tabulis quæ Apronij destitueretur, ne ea res sibi fraudi esset, causam præmittit, quæ, quo minus testimonia hic nancisci potuerit, obstitit. Deinde ex iugerum cum decumis comparatione docet, quantum à Leontinis ablatum sit, per fraudem & iniquitatem, cum tamen summo affecti beneficio uiderentur. Subiungit breuem de numerorum additione disputationem, quam iniquam esse docet argumentis ex Pronunciatorum loco ductis, quia neq; exemplo cuiusquam esse docet, quoniam hanc pecuniam non in ararij re-

tulit. Hæc itaq; sunt exempla, quibus Verri iniquitatē, auaritiā crudelē, & effrenem libidinem taxat. Timens autem Cicero, ne iudices utilitatis rationibus, persuasi, hæc honesti rationes negligenter: ut omnium satisfaceret obiectiōibus, Verrem non modò iniquè, sed perniciosè præturam suam administrasse docet. Absulit quidem frumenti plurimum, Romanis misit, urbem impleuit, populo res gratissima fuit: hoc tamen egit interim, ut Sicilia aratoribus destituta, in posteros annos omnem ferè frumenti copiam negaret. Exemplum ponit fictū, quo ostendit quàm iniquum sit hoc modo agere. Secundò docet hoc sic actum esse, & id exemplis nonnullorum agrorum probat, qui maxima aratorum parte destituti erant. Habemus ergo hoc exemplorum catalogo, hanc Verri administratiōnem & iniquam & perniciosam fuisse. Priuatim hoc modo.) Transitio per interrogationem, ad publicas iniurias. Populo fideli.) Ad iudicum animos commouendum, hoc Agrinensium encomium facit. Breuiter.) Attentionem parat. Agrinensium.) Horū laudes celebrat, quibus iniurias illatas esse ostendit. Vehementiam autem habet tacita illa & occulta significatio, quæ dicit, Hominum autem hunc prætorem locupletium. Hæc enim ostendunt, ipsos à Verre esse spoliatos. Minis ac ut.) Vehemens Aproniana libidinis expositio, quæ docet, quales nam eius apparitores fuerint. Odiosum hoc facit Verre. Omnis enim potestas, nedum uis, odiosa est. Istum.) scilicet Verrem, huius enim agebatur negocium. Hac lege.) Interponuntur hæc Agrinensium exemplo, ut Verri iniquitas, & aratorum miseria clarius elucescat. Et dissimulate.) Concessio seu permissio quædam, huius loco maximè idonea, quia securitatē animi nostri, confidentiam accusatoris, & causam rei iniquam ex hac Iudices intelligunt, cum nos non rationibus magis, quàm ipsorum sententijs, omniumque communi consensu inniti uident. Imperat Agrinensibus.) Verrem iniquis rationibus, ut imperio pecunias ab Agrinensibus corrasisset docet. Argumentatur à definitione hoc modo: Vi & imperio cogere inuitos ut lucrum dent alteri, est pecunias contra legem capere: Verres uel imperio Agrinenses inuitos Apronio lucrum dare coegit: Ergo Verres contra legem Agrinensium pecunias abstulit. Maiorem per interrogationem effert. Minor per se manifesta est: nam hactenus hoc exemplo non aliud, quàm huius minoris probationem ponere conatus est. Magna præda.) Attentionem renouat. An hæc obscura.) Testimonia, quibus quæ hactenus dicta sum, probantur. Concludit hoc exemplum minis, hoc modo: Unica hæc Agrinensibus illata iniuria te condemnare posset: Sed etiam aliarum urbium incommoda recensere. At quorum hominum? Encomium Herbitensium, quo Verri iniquitatem magis amplificat. Argumentum sumitur ab Herbitensium persona, uel (ut Dialectici uocant) à subiecto. Herbitenses enim sunt quasi subiectum iniuriarum earum, quas ipsi pertulerunt. Quibus parcere.) Ab officio Verri, seu causa finali Prætoris. Primo anno uenerunt eius agri decumæ tritici medimna.) Duorum annorum iniquam exactionem decumarum ostendit, quod plus lucri dare coacti sint, quàm decumæ uenerint. Tertij anni iniurias, quia magis iniuste & grauiore sunt, copiosius tractat. Unus adhuc fuit.) Exemplum Syllæ docet, iniquam illam de capite remissionem esse.

Tractatur comparatione maioris ad minus. Comparantur autem inter se, uiri fortissimi, & mulieres deterrimae: Sylla, cuius uoluntas pro lege erat: & Verres libido, quae omnibus legibus implicata tenebatur: pecunia acquisita, & populi Romani uectigalia. De Sylla porro monarchia, praeter Plutarchum, multa quoque scribit Appianus libro primo. De crudelitate eius Valerius Maximus libro nono, capite secundo. Florus multis in locis, & cap. quinto, libri quarti. Ad peculatus iudicium. Peculatus, rerum publicarum furtum est. Sed Verres cum ea quae publica erant, ui rapuisset, peculatus iudicium sustinere cogebatur. Qui cum. Haec tunc celeberrimorum agrorum exactiones exposuit, nunc minores persequitur. Lipara autem insula est iuxta Siciliam, una ex septem Aeoli insulis, aut (ut alij uocant) Vulcanijs. uide Melam libro secundo, capite septimo: Solimum capite duodecimo. Defensionem huius facti nullam esse, dilemmate conuincit. Si enim eo minoris se decumas uendidisse inquit, ut eo maius lucrum reciperet: peculatus reus fit, quia publica bona imminuit, ut priuatum lucrum aueret. Sin maximo se decumas uendidisse ait, insignis iniustitiae arguitur, qui per se magno uenditis decumis tantum lucrum addidit. Etiam ne haec. Vehemens conclusio, a circumstantijs ipsius insulae Liparae amplificata. Quae est ista praeda? Repetitio seu anaphora. quae si interrogatione commixta fuerit, plurimum habet uirium. Notandum etiam hoc loco orationis incrementum, quo semper lenius uocabulum hoc quod grauius est, subsequitur: ut praeda, uis, direptio. Insuper tota huius exempli expositio fermocinatione, uel *διαλογισμῶ* uariatur. Venio ne seruo. Amplificat exemplum Annei Brochi per comparationem, & instituta maiorum, qui equestrem ordinem, nedum Senatorium, maioris dignitatis esse uoluerunt. Addit huic aliud exemplum C. Cassij, ut appareat se non in uno saltem Anneo Senatorium ordinem uiolauisse. Attendite iudices. Breuis attentionis formula a circumstantijs loci, temporis & personae ipsius Apronij. Nihil de luxuria. Occupatio per *ἰπαραφορὰ*. Per deos. Exclamatio uehemens, rei indignitatem demonstrans. Quaestio siue adeo. Correctio, quam Graeci *ἰπανερθεσι* uocant. Proh dii immortales. Comparatio a minori ad maius. Iam uero si Siculorum. Communem facit Siculorum causam, cum causa Reipublicae. Facit hoc multum ad persuadendum. non enim utile modo, sed & honestum uidetur, Reipublicam defendere. Obijci autem poterat: frustra haec, & falso clamatis Cicero. Siciliam exinanitam esse ais: quod non tui, sed Metelli, qui huic prouinciae successit, officij est. Falsa itaque haec uidentur, cum is nihil conquiretur, qui hoc maxime debebat. Respondet Cicero per paragraphen, & permissionem. Primum enim hanc obiectionem ceu leuem & inanem, nihilque ad rem pertinentem repellere conatur, argumento a Metelli persona sic ducto: Amici contra amicos testimonium non ferunt: Metellus Verres amicus est: Ergo Metellus contra Verrem testimonium non fert. Maior patet per se. uera enim amicitiae fructus non nisi in capitis periculo percipiuntur. Minor probatur ex factis ipsius Metelli: quia multos ne contra hunc testarentur prohibuit. Secundum concedit hoc quod aduersarij obijciebant, & paragraphen hanc omittit. Sed hanc ipsam obiectionem in Verres iugulum reflectit, ostendens Metellum suis literis ad Consules datis, contra Ver-

rem testimonium tulisse. Literarum sensum interpretatur. Argumentatione ducente ad absurdum aut impossibile (ut uocant) utitur sic: Si Metelli non creditis epistola, aut Metellum falsa scribere, aut amicum ledendi cupidum esse, aut praetorem, qualis prouincia sit, ignorare putabitis. Si horum nullum in Metellum competit, quia interger, amicus, & prouinciae studiosus: Ergo literis eius credendum est. Et hoc modo totum fere negotium peractum esse uidetur. Si enim illi non aliud quam Metelli testimonium querebant, hoc praesente alio quod causam tenetur non erat. Notandum autem est, quanta uerborum uarietate per fermocinationem Metelli testimonium citet, quo auditorum animos ad hoc audiendum, & quasi ad cauta causa cognoscendum attentiores redderet. Eos etiam nominat, ad quos literae scriptae sunt, ut certior illis fides haberi possit. Non enim scriptorem modo, & rei scripta materiam, sed etiam eum ad quem scriptum aliquid est, in epistolis considerare oportet. Qui reliqui? Breuitas hic mira, sed magna laetis energia inest. Synecdoche est. ex consequentibus enim intelliguntur praecedentia. Reliquos enim aliquos esse dicere non possumus, nisi aliquos sublato esse intelligamus. Licet autem non eo fortasse animo haec Metellus, ut Verri detrimento essent, scripserit: hinc tamen, quod res ipsa est, Cicero colligit. Si reliqui quidam sunt, alios aut fame, aut bello periisse, aut fugisse necesse est: Sed nec fame, nec bello pulsi sunt, nec interierunt: Tuae ergo iniquitate pulsi sunt. Et hoc modo unica hac dictione omnem Siciliae uastitatem, urbium desolationes, agrorum desertas, aratorumque luctus comprehendit. Sicut Virgilius uniuersam Troiae ruinam absoluit, dicens, Et campos ubi Troia fuit. Per exempla autem hostium Verres crudelitatem amplificat, qui Siculis plus quam crudelissimi hostes nocuerit. Pestis. Amplificatio. Adiectiui loco substantiuum ponit, pestem scilicet pro pestilenti. Aratorum, inquit, penuria. Aliud nunc aequae uehemens naclius, simili modo tractat. Sed quo fortius feriret aduersarium, praecedentia repetens, per *συναρτισμῶ* omnia huc colligit, non sine magno uerborum incremento. Addit deinde argumentationem a minori ad maius, quae ab utili & Reipublicae commodo deducta est. Ac ne miremini. Ne hyperbolicè nimis de Verres facinoribus dicere uideretur, comparatione maiorum facinorum haec minora, quae haecenus posuit, uera esse demonstrat. Mirum ne si tot profugerunt, cum multi sibi mortem consciuerint? Hoc exemplis probat. Concludit recepta & certa sententia, quam & supra posuit, haec Verres sine maximo quaestui nunquam inuoluisse. Quid? illud perpetere. Rem grauiam, quam & superius attigerat, nunc absoluerit aggreditur. Attentionis igitur captationem praemittit. Propositio est: Verres decumanorum fuit socius, & ad hunc omne ex decumanorum uenditione lucrum peruenit. Primum hoc probat testimonijs decumanorum, & imprimis Apronij, quem tamen certum erat nihil nisi coactum dicturum fuisse contra Verres salutem. Concludit hinc: Nisi uera dixissent, tu tam atrocem non tulisses iniuriam. Obiectionem autem est: Haec clam me fecerunt, non audiui haec, nec quisquam ad me retulit. Falsam hanc obiectionem esse docet exemplis Siculorum, Romanorum, & altero Apronij testimonio, quod palam coram ipso Praetore, & ante tribunal eius dictum est. Subiungit huic Imperatorum exemplum,

exemplum, qui Collegas suos magistratu pepulere, si auctoritatem suam horum uictijs aut incuria obfuscare uidebant. Secundum quod huic obiectioni respondet, exemplum Scandilij est, quod pulchra uerborum uarietate Cicero tractat: Scandilij integritatem & fortitudinem, Verres contra tergiversationem & iudicij metum, quem absurdum fuisse mercatorum exemplo ostendit. Postremo Verres iniquitatem & commercium, quod cum decumanis habuit, conuincit inde, quod Apronium, qui omni cruce dignus erat, muneribus honorauerit. Concludit deinde, Verrem decumanorum socium fuisse: nec hoc crimen a se aut alio inimicorum excogitatum, sed iam crimen a se aut alio inimicorum excogitatum, sed iam olim, dum Praetor erat, uulgatum fuisse. Pecunia redimere. Nam ut supra ex Plutarcho docuimus, pecunia & iudices & alios quoque Verres oppugnabat, quoniam solenni & iusto iudicij processu se absolui non posse intelligebat. Querebant cum luctu. Subiectio iucunda, qua ostendit Verrem haec ignorare non potuisse. Hec te uox non. Asyndeton, seu dissolutio, ut auctor ad Herennium uocat. Habet autem hoc schema & acrimoniae multum, & ad breuitatem ualde accommodatum est. Cum enim iratos nos esse & commotos ostendimus, incisis maxime utimur. Haec autem magis intenduntur exclamatione, quae sequitur. Quid est hoc? Expolitio exempli superioris, per uerborum & tractandi uarietatem. Quae stotes. Multa de his Valerius Maximus libro secundo, capite secundo. Spectata autem apud omnes nationes fuit disciplina militaris Romanorum, qua quandiu floruerunt, tamdiu imperij sui caput extulerunt. Hac enim efficebant, ut non modo milites, sed ne collega quidem, Tribuni, Quaestores, & Praefecti, Imperatoris edictum conuenirent. Nam ut Valerius tradit, Qu. Fuluius Flaccus Fuluium fratrem Tribunum militum, quod cohortem suam domum mittere iniussu Consulis ausus erat, magistratu mouit. Papirius quoque dictator, cum Fabius Rutilianus equitum magister Samnites prospero praetio fugasset, sicures tamen expediti, & ipsum denudari iussit, quod contra suum edictum cum hoste esset congressus, de quo uide Liuium libro octauo, Decadis prima, & caetera. Hinc autem Verres dissoluta disciplina colligitur, qui plus suis decumanis concessit, quam collegis suis Imperatores permittere solebant. Verum ut istos. Hortatur iudices, & officij sui admonet. non enim ignorabat, aliquot eorum muneribus corruptos esse. Verum ne auaritia libido plus uirum quam aequitatis & iustitiae obseruata haberet, breui repetitione omnia quae haecenus dicta sunt adducit, ut omnia ea in unum locum coacta, uehementius commouerent iudicum animos. Argumenta habet ab honesto ducta. Postremo Albae testimonium profert: quem cum Verres amicus esset, non recusat iudicem habere Cicero, ut animi sui in hac causa securitatem & Verres immensam iniquitatem ostenderet. Verum hoc, ut opinor. Summum defensionis caput conuincere aggreditur. Obijciebat Verres, se populi Romani causa magno decumas uendidisse. Et in hoc summam salutis suae constituebat: è re enim populi erat. Quod unico tantum exemplo falsum esse Cicero ostendit. Syllogismus est: Qui pluris uendere potest, nec uendit, is magno uendere non studet: Tu Leonini agri decumas pluris uendere potuisti, nec uendidisti tamen: Ergo ut magno uenderes, non studuisti.

Maior nota est, & è communi hominum consensu sumpta. Minorem pronuntiat testimonium probat. Concludit hinc non modo id quod intendit, sed & alia quae antea quoque tractauit. Primum, Verres hoc fuisse negotium constat, quia Apronio minori uendidit precio, quoniam totum se ab illo auferre posse non ignorabat, à Minutio praeter decumas nihil recepisset. Secundum, ingentis praedae spes & studium hic fuit apud eum, qui tantum praesens lucrum tam facile neglexit. Tertium, non Hieronica lege, nec decumas tantum, sed aratorum fortunas uendidisti. Minutius enim tanti non emisset decumas, nisi tuis legibus plus inde se auferre posse cognouisset. Et huic postremo secundum illud aduocatum innectit comparationem quadam, qua ostendit quantum hinc lucri habuisset: cui quiduis permissum erat, si is qui minus poterat, tantum lucrum inde sperabat. Conclusio est uehemens, qua ceu uictor Verri insultat. Quid si haec. Actionem decumarum ualidissimis testimonijs concludere nititur. Validiora autem sunt nulli ijs, quae ab amicis contra amicos dicuntur. In his enim nulla inuidiae, odij, aut similitatis suspicio est, & nemo quin uerissima sint dubitat. His ergo Cicero utitur. Ne autem nimia uerborum copia obtunderet, duobus contentus, reliqua omittit: quorum alterum L. Metelli grauissimi uiri est, qui tamen Verri beneuolus erat: alterum Timarchidis est, qui Verres acensus erat. Primum quidem non è uerbis, sed ex Metelli factis petitur. Is enim, dum Apronium condemnare non uult, ne praedictum contra Verrem ferat, testatur hoc factum Apronij causam eandem esse cum Verre. Secundum uero ex Timarchidis literis profertur, quibus Apronio Verres negocia commendat, monet, hortatur & instruit, quae singula ipse interpretatur. Non paruam autem spem de Metelli filio Verres conceperat, hunc scilicet pecunia corrumpi posse, ut causam suam apud patrem defenderet. Hoc Cicero uanum esse ostendit, ab ipsa filij persona. Occasione etiam tam idonea data, de Verres filio quaedam adijcit, quibus Verres iniquitatem & perniciam docet, qui non modo ipse perniciosus ciuis sit, sed etiam perniciosum filium relinquat. Et haec est conclusio eorum, quae de decumano frumento in hac oratione disputantur, quae prima contentio pars est. Sequitur empti frumenti tractatio. Sequitur ut de. Secunda orationis huius pars, de frumento quod à Siculis emi oportebat, disputat. Inuenerat autem Senatus Verri, ut è publica pecunia frumentum emeret, & Romam mitteret. Hoc quanta cum fraude administrarit, satis copiose explicat. Attentionem praemittit, cum se de magnis rebus & breuiter dicturum esse promittit. Narrationem subiungit, quae Senatusconsulti sententiam, & emendi modum coninet. Propositio principalis est: Tu pecuniam publicam ad domum tuam auertisti. Tria fortiorum genera fuisse docet: Binis centesimis foeneratus es, pro frumento multis nihil soluisti, & multa ijs quibus soluebas, detraxisti. Primum genus testimonio Vectij equitis Romani probat. Concludit dilemmate: Aut negabis, aut licitum esse docebis: Sed neutrum potes facere: iure ergo damnaberis. Secundum genus, quod non soluerit, probat Halcinorum testimonio: Frumentum improbauit, ut pecuniam posset exigere. Inique improbatum esse docet, communi axiomate: Nihil simul bonum & malum esse potest:

potest: Frumentum Siculum cum decumae darentur, bonum erat, et iustum: Bonum ergo erat, cum emeretur. frumentum enim idem est. Secundum, quo iniquitatem ostendit, est, quod non modo non dedit quod debebat, sed quod non debebat abstulit. Probatur id literis publicis. Obijcere Verres poterat, non se, sed mancipios suos fecisse. Sed cum stultum magis hoc sit, quam ualidum, a Cicero eluditur. Subijcitur generalis sententia de peccandi consuetudine, et anteacta uita Verri, ut eius improbitas magis pateat. Tertium iniquitatis argumentum est, quod ex uno eodemque frumento multiplicem fructum habuit. Probatur, qui ab Apronio suo proprium frumentum emit, non enim aratores multi, quod ei uenderent, habebant. Deinde tertium furtorum genus sequitur, de precij detractioe. Dilemma ponit: Detrahere licitum est, aut licitum non est: si licitum est, ad populum hoc quod redundabat referendum erat, praesertim in tanta ararij angustia: Sin licitum non est, nemo non uidet quam inique hoc a tuis scribis factum sit. Inuehitur in scribam, et de his copiosius differit: et quam iniquum sit, si hoc concedatur, Catonis exemplo demonstrat. Postremo quam iniquis muneribus scribam honorauerit, argumentis ex consuetudine seu prouinciatis (ut Dialectici uocant) deductis docet. Et haec omnium eorum summa est, quae de empto frumento hic tractantur. Dicitur iudices est. Vitima contentioe pars, frumentum aestimatum continet, cuius principales partes haec sunt. Vsitatum Romanis fuit, ut a Siculis aratoribus frumentum quod in cellam recondideretur, per praetorem exigerent. Cum autem (ut fieri solet) multi aratorum frumentum aut commode dare, aut facile aduhere non possent, nonnulli Praetorum tantum pecuniae, quanti frumentum tum uendebatur ab aratoribus, quibus hoc beneficij loco erat, accipiebant. Processit tandem auaritia Praetorum longius, ut cellam frumentariam in remotissima quaecumque loca transpoperent, quo maiorem aestimationem possent iniungere. Quos Verres secutus, singulari sua auaritia incitatus, pluris aestimauit frumentum quam usquam uenderetur, praeterea plus multo quam oportebat, abstulit. Tractatur hoc factum a Cicero grauiter, quoniam etiam alij in hanc causam trahi uidebantur. Verres enim quod negaret non habebat: iniuriam hanc non esse, dicere non poterat. Refugium itaque huius unicum erat hoc, quod et alij idem fecissent. Concedit Cicero, multos id fecisse, uiros bonos, sed tanti quanti uendebatur aestimauisse: Verrem autem omnes iustae aestimationis limites transiisse. Magnam praeterea defendendi copiam facit, ut uel hinc huius sceleris improbitas pateret. Hisce pulchra sermone modum aestimandi enarrat: cuius conclusio est, aratorum fortunas euersas, et horum instrumenta quoque dilapidata esse, quoniam prioribus iniurijs exinaniti non habuerint, ut hanc aestimationem persoluerere possint. Hoc immerito factum esse, tribus iudicialis generis argumentis ostendit, mira breuitate, singulis uerbis singula argumenta absoluens hoc modo: QVO MODO? QVO IURE? QVO EXEMPLO? Quae tria nec consuetudinem obseruata, nec legibus satisfactum, nec exemplis hoc probatum esse conuincunt. Possunt autem hoc loco exempla inter Iuris caput numerari, quod autor ad Herennium iudicatum uocat. Deinde quam incommodum sit aratorem numos dare, ab effectis aratorum ostendit:

stendit: quoniam non numi, sed frumenta aratro queruntur. Praeterea tantam hanc iniquitatem, tantum incommodum fuisse docet, ut frumentum gratis in cellam dare aratoribus utilius fuisse: quod testimonio Sositini Entellini probat. Secundo, ut concedat hanc aestimationem licitam fuisse, non tamen Verri hanc, sed populi fuisse docet. cui Verres quod obijceret non habebat, praeterquam quod prouinciae hoc intolerandum esse aiebat. Hunc suo gladio Cicero iugulans, etiam suum factum intolerandum fuisse docet, cum non grauitate iniuria, sed pecuniae magnitudine a publico illo facto differat. His Sophoclis testimonium subijcitur. Hac interim aestimationis tractatione, cum a proposito suo digressus aliquantum esset, comoda electione (quam Hortensio concedit, ad institutum reuertitur, exemplorum scilicet aliorum multitudine Verrem non posse absolui. Primum quo diluit obiectionem est, quod multa in Verre similia singularia facinora, et ob id aliorum exemplis illam non liberari. Secundo, peccantium multitudo non absoluit. Tercio, hunc damnare utile erit. sic enim improbi minus poterunt. Quarto, miserum hoc est, si praetorum iniquorum multitudo eorum iniquitatem impunem reddidit. Quinto, periculosum erit. Sexto, iniquum est, nec ipsi hoc probare poteritis. Septimo, duo proponit, ut utrum melius sit, eligant: An propter multos ueni parcendum, aut unius damnatione multorum iniquitas coercenda sit. Quid sit eligendum, iudicis officium docet, quod iniustitiae poenam, iustitiae premium constituit. Octauid, exempla haec ad defendendum inutilia sunt: non enim auctoritatem habent. Quaecumque enim damnantur per se, alia approbare non possunt: Haec exempla damnantur, Ergo ipsa non probant. Exemplis enim huiusmodi utendum est, quae et recepta sint, et auctoritate sua ad nostri facti defensionem faciant. Quemadmodum enim in comparatione (ut Aristoteles ait) oportet praedictos quoque uerba sic etiam exempla clara, manifesta et approbata, ad probationem adhibenda sunt. Non, ab ipso subiecto desumptum est: iniquissimum est, quia in Sicilia factum, quae uel iustitiae, fidelitatis et propinquitate inclita est. Sequitur Verri obiectione, qua suam iniquitatem Antonij et Sacerdotis exemplo defendere conabatur. Vbi primum ad Antonij exemplum respondet, ostendens Antonij facta, nec a Senatu nec populo probata, non imitanda fuisse. Sacerdotem uero recte fecisse docet. hoc enim ut faceret, aratores petierunt: et ipse remissior fuit, cum plus exigere posset: quare Verri factum cum hoc minime conferri poterit. Generalis deinde solutio ponitur: non nuda exempla, sed et temporum illorum statum considerandum esse, quoniam (ut supra quoque dixit) aestimatio non per se, sed aratorum commodo et uoluntate perpenditur. Id et Antonij et Hortensij exemplo probat. Praeterea ut commune hoc esse facinus concedat, etiam hoc ipsi concedant necesse est, omnes illos peccauisse, et esse muliendos, patronumque omnium prouinciarum se profuenerit. Subiungit his argumentum a sine se iudicum officio ductum. Omnis inique agens, si in iudicium uenit, a uobis damnandus est: Verres iniquus in iudicium uenit: Ergo hic damnandus est. Unde et hoc colligitur: Quod si et alij Praetores Verri similes rei fuerint, simili iudicio damnandos esse. Ponitur postea quadam, quae quam periculosum hoc sit ostendit: si Verrem

184
185
186

si Verrem absoluerint. Non enim furem modo absoluent, sed et alios ut furari pergant, incitabunt. Postremo hoc quod ualidissimum est collocat, quo uno breui, sed acerri- mo dicto, omnem eius iniquitatem non sine magna indignationis commotione proponit. Quinque enim plus eum abstulisse inquit, quam imperatum aut licitum sit. Cum enim accusatori iudicis ira et commotio tanquam scopus proposita sit, curandum est, ut postremo argumento ceu acerri- mo telo iudicis animum penetremus: quoniam ea quae ultimo dicuntur, firmiter memoriae inhaerent, et aculeum sortem in auditorum animo relinquant. Unde hoc in omnibus Ciceronis orationibus obseruari uidemus, ut extremum locum ualidissima quaeque argumenta, et ad commouendum idonea, occupent. Haec ad huius loci expositionem nunc sufficiant. Quapropter cognita tota.) Conclusio sequitur, quae breuem et luculentam facinorum enumerationem complectitur. Immiscet denuo rationes a periculo sumptas. Ostendit, ad quos haec pertineant: ad aratores scilicet, quibus ut misericordiae affectum conciliaret, paucis rustici laboris euentum dubium esse ostendit, argumentum a Causa efficiente deducto: quoniam cum uentis et tepestatibus, quibus inconstanter nihil est, fluctuantur. Commiserationem autem (quae tertia conclusio- num pars est) breuem facit, nam (ut Cicero de inuentione inquit) commotus animis, diutius in conuestione morari non oportet, nihil enim lachryma citius arescit. Concludit deinde totam orationem argumento, quo honestum esse ostendit, ut socijs succurratur. IOACHIMI CAMERARII IN V. Verrinam Annoatio. In cubiculo socius.) Veneti, ac alij: In cubiculo solus: quod non incommodo sensu legi uidetur. In hoc homo luteus, etiam callidus et ueterator esse uult. id est, homo humilis, ut in Pisonem, ex luto et argilla factus. et in VI. Actione, luteum negotium, id est fuit. Sed Veneti, et alij quoque libri, Lynceus, perpetua ironia. Sui quae stus causa constituisse.) In Veneto exemplo, irrupisse: quod cuiusmodi sit, aut esse debeat, mihi quidem parum liquet. Cum trib. decumis pro una defungeretur.) id quod sese re- cre habere sentio. Veneti, defugeretur, id est, carperetur: haud scio an sine causa reposito uerbo, quamuis rustico, inu- sitatione tamen et hoc loco translato. Eius uocem im- probam agnoscat. Ita et Veneti, et uerum esse iudico. Aliqui, prob. m. s. i. p. o. m. i. s. quod cum aliqui non animad- uertissent, probrosam supposuere. Fundum elocatum esse dicebat, dabat iste iudicium.) Veneti, Fundum eum lo- catum esse, dabat testes, iudicium. Forte legendum, Dabat testes, iste iudicium. Primo anno uenerunt eius agri decumae tritici medimna XVIII. Attidius istius, et c.) Veneta lectio huic similis, praeterquam quod in illa non est Attidius, sed accensus: quod sane placet. De numeris uero quid et hoc loco, et deinceps per totam ferè orationem fiet? Ego quidem eos qui diligenter attenderint, facile a- numadueros esse aliquam horum rationem existimo. Mutare autem, uel corrigere sine auctoritate exemplorum ueterum, cum alicubi deprauatio manifesta sit, non ausim. Videlicet igitur non Turpioni lucrum datum, sed pete.) Veneti ita: Videlicet gloriatur. Non Turpioni lucrum, etc. Sunt haec iam ad HS CCC XL. mod. tritici.) Ita et Veneti, et alij libri. Sed quis HS locus? Veru à numeris abstineret manus, ac istorum supputatio relinqueret studio-

se lectori. Sine enim uel exemplaribus ueteribus et in corruptis, uel doctorum uirorum communicato studio atque collata opera restitui non possunt. Ex eo fundo qui HS dena merita sset.) Plautus quidem similiter Pseudolo, Quid meret machera. Sed nescio tamen quo pacto haec figura alienior uidetur: magisque placet Veneta haec lectio, Ex fundo cui HS dena merces esset. Maximosque agros populabatur Apronius, perparum ex illis magnis lucris ad se peruenire.) Veneti, perparum, et c. Id enim hac figura dicitur perparum lucrum, ex illis magnis lucris. Non aliqua se simulatione populi Romani existimationi hominum uendicasset.) Locum corruptum esse satis apparet. Veneti ita: Non aliqua se simulatione existimationi hominum uindicasset. Posse non incommodo sensu ita legi puto: Non aliqua se simulatione populari existimationi hominum uendicasset. Nam si XXX. mod. tritici tu comotus non esses.) Veneti rectius DXXX. sed et hoc considerandum. Quid accidit tandem, ut horum populorum agrifrutum eiusmodi te Praetore ferrent, quod nunquam antea, quod neque tibi, etc.) Veneta lectio elegantior, Quid accidit tamen, et c. et, ut nunquam antea. Praetor qui adesse iussit.) Alij, adire. Veneti minus recte, nisi fallor, abire. M. Castritium summo splendore, ingenio, gratia praediū.) Veneti, et alij, gloria, pro gratia: quod et ipse cur mutare debuerit, non uideo. Nam cum ex S. C. et ex legibus.) Veneti et alij, ex Sicilia: non recte, ut uidetur. Quid enim sit, ex Sicilia, et ex legibus? Sed ex coniunctione armonae atque aestimationis.) Illud quidem, coniunctione, quid sibi uelit, non est certè manifestum. Veneti, conuentione: ut intelligatur precij multiplicatio. Non omnes, si quae sunt praeterea facultates, sed arat, etc.) Veneti elegantius, et uere, ut puto: Non hominis quae sunt, et c. V: post haec tantas pecunias.) Planius Veneti, Ne post hac tantas pecunias magistratibus uestris decernemus. id est, hoc decreto emptioe infinitas pecunias conficiendi potestatem daremus. PETRI NANNII IN LIBRUM QVINTUM in Verrem, Castigationes. IN ueteri codice ita titulus assignatus fuit: LIBER SECVNDVS DE LEGE FRUMENTARIA. Ita hoc iudices ex homine clarissimo.) Veneti itaque hoc iudices: ut sit aetiologicon, non similitudinis aduerbium. Et quantum indicare possemus, ostendimus.) Vetis: Et quantum dicere possemus, ostendimus. Sed superior lectio magis aridet. dissimilem enim se facit adolescentibus, qui accusationes temere sine iudicio suscipiunt. Quod ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitijs, in quibus alterum deprehenderunt.) Veneti: Quod ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitijs, in quibus alterum reprehenderint. Ut non omnibus, mihi magis placet, quam illud, hominibus: ita reprehenderint, malim, quam deprehenderint, qui enim accusat, non deprehendit, sed reprehendit. Scio te Romae cum praetor esses, edicto tuo possessiones hereditatum ad alienos.) Vet. cod. Edicto tuo possessiones hereditatum a liberis ad alienos, quae pars orationis haud dubie requiritur in hac triplicata comentione, a liberis ad alienos, a primis heredibus ad secundos, a legibus ad libidinem. Romae uenderet, legemque his rebus, quam ipsis uideretur, edicerent.) Vetis: Legemque rebus, quae ipsis uideretur, edicerent. Sed uideo hanc syllepsim

apud castissimos autores in magno & multo usu. Horatius in Satyris, notante Iudice quo nosti, populo. Nam ita diligenter constituta sunt iura Decumani. Vetus: Constituta sunt iura Decumano. Qui hoc non commutavit, sed euerterit, eaque iam diu ad salutem sociorum, utilitatemque reipublicae composita comparataque essent, ad suos improbißimos quæstus conuerteret. Vetus: Qui hæc non commutaret, sed euerteret, atque ita idem est <sup>ovxpo-
vixpõs</sup> uerborum, Commutaret, euerteret, conuerteret. quanquam ille ipse non est tam sanctæ religionis, quam quidam Grammatici uolunt. Fingite uobis, si potestis, aliquem qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse posset, is erat Apronius. Vetus: Is erit Apronius, haud dubie melius, fingitur enim is qui talis futurus esset, non qui iam esset. Hunc in omnibus stupris, in sanorum expilationibus, hunc impuris conuiujs principem adhibebat. Vetus: Hunc in omnibus stupris, hunc in sanorum expilationibus, hunc impuris, etc. atque ita Epanaphora triplici repetitione per tria commata pulcherrime contextitur. At ego omnes dico plus quam decumas abstulisse. Vetus: At ego omnes dico plus, ac multo plus quam decumas, &c. Non mediocrem acrimoniam affert istiusmodi ^{παραβωρισ}. Vna illa causa, iudices, quam uidetis: quod ultro etiam illufos se, & irritos ab iudicio decessuros uidebant. Vetus: Quod ultro etiam inlufos se & irritos, ab iudicio decessuros uidebant. Sed quærent, quomodo petitorum ipsam Apronio permiffissent, ut quantum uellet, posceret. Vetus: Quod ultro etiam inlufos se & irritos, ab iudicio decessuros uidebant. Sed quærent, quomodo petitorum ipsam Apronio condemnarent, hanc tu licentiam diripiendorum aratorum, cum decumanis, hoc est, Apronio permiffisses, ut quantum uellet, posceret. Ingens hic uulnus persanatum est. Tamen audes illius iudicij mentionem facere. Vetus: Tamen audes illius iudicij mentionem facere. Sed uulgata magis placent. non enim de numero agitur iudiciorum, sed de ipsa natura iudicij. Quæ ab affectis tuis quadrupli condemnari. Vetus: Quæ druplo condemnari. Arator enim tuos istos recuperatores nunquid uolet? Vetus: Tuos istos recuperatores nunquam uolet. Puto rectius esse si assertiuè, quam si interrogatiuè legatur. At ista uis Septitium, & nonnullos Septitij similes non coercent. Vetus: At ista uis Septitium, &c. Ne tollam potius, quam paciscar. Vetus: Non tollam potius, quam paciscar, superius magis antiquè, qui Ne pro non usurpabant. Sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area, cohibito tollendi nisi pactus esset. Vetus: Prohibitio tollendi nisi pactus, &c. Statuit iste, ut arator decumano quod uellet decumanus uadimonium promitteret. Vetus: Statuit iste, ut arator decumano quo uellet decumanus. Longè id castius, sed non opus est semper acinere suffragium quasi ^{πράβωλιον}. Docebo cepisse maximas, omnesque eas iniquitates, de quibus antè dixi, sui quæstus causa irrupisse conuincam. Vetus: Sui quæstus causa constituisse conuincam. Cum trib. decumis pro una defrugeretur. Vetus: Pro una defrugeretur. Quam M. Marcellus. Vetus: Quam C. Marcellus. Salus prouinciæ commoda rei frumentariæ ratio Reipublicæ, ut satis frumenti in Sicilia suppeditaretur. Vetus: defectum, quem asteriscus * indicat, eumque permagnū, integerrimè reseruit: Ratio Reip. in posteritate fuit negligēda, cū rem ita constitutā accepisses, ut et po.

Rom. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur. Quid affecutus es? ut Prætor te, nescio quid ad decumas accideret. Vetus: Quid affecutus es, ut pop. Rom. Prætor te nescio quid, &c. Literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, & serant in beneficio pop. Ro. Vetus: Literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, et rogat, ut serant beneficio pop. Rom. Vetus: Ut uel in subintelligas, uel beneficio, hoc est, ad beneficiū siue in beneficio interpretaris, ut sit septimus casus. Cōtinuò deinde, Hoc petit aliquanto ante suum aduentū. Vetus: Propter hoc petit aliquanto ante suum aduentum. Quam non de istius prauitate & iniurijs deplorare. Vetus: Quam non de istius improbitate & iniurijs deplorare. Tamen antiquum modum sationis nulla ex parte exequi potuit. Vetus: Nulla ex parte assequi potuit. Campus Leontinus, cuius antea spes hæc erat, ut cum obstitum uidiffes, annonæ caritatem non metueres. Vetus: Cuius antea species hæc erat, ut cum eum obstitum uidiffes, &c. Infinitis partibus rectius istud quam illud, loquitur enim de uultu, ut sic dicam, illius loci: qui talis erat, ut ueritatem uideretur polliceri. Tu etiam audes mihi mentionem facere decumarum, tu in tanta acerbitate. Vetus: Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum, tu in tanta improbitate, tu in tanta acerbitate. Tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & pop. ad coronam daturum? Vetus: In hoc crimine ceruiculam iactaturum, ac populo ac corona se daturum. Procuratores istius quæstus & ministros rapinarum duos fuisse. Vetus: Procuratores istius quæstus & ministros rapinarum duo fuisse. Vetus: Vix areæ, nisi pactus esset arator, ne tolleret, kal. Sextilibus decumas de portatas haberent. Vetus: Arator ne tolleret, ut ante kal. Sextiles, decumas, &c. Quod erat imprudentia prætermiffum, id quæstu ac tēpore admonitus, reprehēdit. Vetus: Tēpore admonitus deprehēdit. Puto utriusque, tolerabile, ut reprehendere sit retrahere, quod omiffum erat, et quasi sub manus reuocare: deprehendere, sentire quod antea nondum intellectum erat. Tantum tui capitis fortunarumque periculum neglexisse, cum totius Siciliæ quotidiæ gemitus querimoniasque audires. Vetus: Tantum capitis tui fortunarumque periculum neglexisse, ut cum totius Siciliæ quotidiæ gemitus, &c. Tamen abs te totam alienari prouinciam, tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles. Vetus: Tamen totam abs te alienari prouinciā, tot homines honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles. Etenim quoniam summam & numerum iniuriarum iudices uobis nō possem exponere, sigillatim autē. Vetus: Etenim quoniam summam & numerum iniuriarum uobis iudices nō possum expromere, singillatim autem. Vetus: Sed tritici septem millia medimnium ex Nymphonis arationibus edicta pœna. Vetus: Edicta pœna. Fundum eum locatum dicebat. Vetus: Fundum eum locatum dicebat. Si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quam colonus esset professus, tum Xenonē damnaretur. Dicebat ille non modo non arasse. Vetus: Quam colonus professus esset, tum uti Xenonē damnaretur, dicebat ille non modo se non arasse id quod satis. Mox deinde, Sed nec dominum eius fundi esse, nec locatorem, uxorem esse. Vetus: Nec locatorem, uxorem esse. Omisso ubique addere meum suffragium. facile enim sentitur in re licita quida à non. mucoso lectore, quid prauum aut rectum, nullum

189 nullum aut integrum, genuinum aut supposititium. M. Cossutius iste nihilominus iudicium H. S. LXXX. dabat. Vetus: M. Cossutius iste nihilominus iudicium dabat, omisso numero sestertiorum, nescio an rectè: certè iudicium non fuisse tum peractum, sequentia indicant. sed fieri potest, ut in iactandis minis, etiam summam multæ ostendauerit. Tum iste magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonē adirent, dum res dijudicaretur. Vetus: Tum iste maxima uoce Venerijs imperat, ut Xenonē audiret, dum res iudicaretur. quod rectius arbitror. uoluit enim minas suas exaudibiles esse ad terrorem reo. Demum ad istum in ius deductus est. Vetus: Eductus est, hic plenum est, quod sepius antea nunc duci, nunc educi nominauit. Quæ est arbor Iudices in foro. Vetus: Quæ est arbor, iudices, Aetnae in foro. Quæ non uiri fortes magno & libero animo affecti ferenda arbitrentur. Vetus: Arbitramur. Id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum uenire. Vetus: Peruenire. Neque ante dimissum, quam ad conditiones eius de pactus est. Vetus: Ad conditiones eius deiectus est. Sed puto uulgatum melius. quia in turpibus et malis conditionibus de pacificum, siue de pacificum, utrumque, enim inuenitur, quanquam id ipsum & in bonam partem quandoque usurpatum uideas. Qui cum araret in Aetnensi, cum is ager in Apronio cum ceteris agris esset traditus. Vetus: Qui cum araret in Aetnensi, cumque is ager Apronio, &c. Refertur eius sermo Apronio. Vetus: Refertur eius sermo ad Apronium. Apparitores à Prætorē assignatos habuisse decumanum, si mediocre argumentum uideri potest. Vetus: Si hoc mediocre argumentum uideri potest. Non mehercule quæ loquor crederem, tamen si uulgo audire. Vetus: Non mehercule hæc quæ loquor crederem, tamen si uulgo audieram. Nemo hoc non nescit, nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se priuum hoc dicit audire. Vetus: Nemo tuorum amicorum, nemo promptè abductus, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc diceret audire. Nō magni momenti id, sed ex fide mihi referendum uidebatur, quicquid diuersum, aut amplius inuenissem, modò non planè absurdū uideretur. Huius uerba auditis, nam Qu. Lollius filius eius. Vetus: Huius uerba auditis, nam Qu. Lollius eius filius. Incredibile genus iniuriarum, contumeliarumque; ferre. Vetus: Perferre. Ut quo cum inire conuiuium, nemo unquam nisi turpis, impurusque; uolisset. Vetus: Ut qui cum inire conuiuium, &c. Quæ si Athenio uicisset, in Sicilia non fecisset. Vetus: Quæ si Athenio uicisset, rex fugitiuorum in Sicilia, &c. Sed puto, ex glossmate marginali in contextum irrupisse. Si appareat aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. Vetus: Quare se in iudicio dicturum aiebat. Dicat licet Hortentius, si audeat, magno Verrem uendidisse. Vetus: Dicat licet Hortentius, si uolet, magno Verrem uendidisse. Atque adeo aratorum dominum ac regem fuisse. Vetus: Arationū dominū ac regem fuisse. Sed hoc lanquidius, quia personis caret. Apronio dent lucrum tritici medimna XXXIII. Vetus: pro hoc numero, XXXIII medimna habet: eandemque summam in sequentibus retinet. Tum cum uendebas decem medimna potius addidissent, quam H. S. D. C. Hanc pecuniæ summam uidetur Cicero constituere pro medimnis XXXIII, si enim medimna in modios resolueris, de-

inde singulis modijs ternos sestertios attribueris, prouenient H. S. D. XCIII. Desunt ergo integritati istius summæ, non nisi sex sestertia. Ceterum medimna singula, singula millia significant: quo more sestertia, mille sestertios. Ut probaret Apronius, hoc triticum imperat Argyrinensibus Verres. Vetus: Ut probaret Apronius hoc triticum, quod ei dabatur, imperat. Tanto numero frumenti in lucri nomen imperato. Vetus: Lucri nomine imperato. Iniuria prætoris eripiuntur tritici medimna XXXIII. Hic numerus conuenit cum superiori uetusti codicis lectione. Præterea H. S. LX. Vetus: Præterea H. S. L. Quos tui quæstus causa euocasti. Vetus: Quos tui quæstus causa euocasti. Apollodorum cui Pyragri cognomen est. Vetus: Cui Pyragro nomen est. Tanta auctoritas est in eorum hominum fidelitate, tantus dolor iniuriæ. Vetus: Tanta auctoritas est in eorum hominum fidelitate, tantus dolor in iniuria. τούτο τοῦ ἀδικίου ὄνον concinnus apparet, & minus flexuosum. Verum non una, sed uniuersæ similibus. Vetus: Verum non una te tantum te, sed uniuersæ similibus. Aacens istius item minister. Vetus: Atidius item istius minister. Coguntur Horbitenses ei lucri dare modium XXXVII. millia. Vetus: Coguntur Herbitenses ei lucri dare tritici mod. XXXVII. millia. Ceterum hanc notulam M^o obseruauit in ueteri codice, nunc pro medimnis, nunc pro modijs capi, sed confusis signis. M^o enim modios, M^o medimna indicat. Dicitur autem est eadem figura lucri dare, quæ accessionis dare: ut subintelligas, nomine, uel causa. Eiusdem rationis propemodū uidetur, quod noxæ dare appellamus. quanquam aliqui noxæ datiuum potius quam genitiuum malint. Atque hoc triticum lucri coguntur publicè dare, cum iam priuati aratores ex agris spoliati. Vetus: Atque hoc tantum triticum lucri coguntur dare publicè, cum iam priuati aratores ex agris, &c. Et ipse Herbitam cum illa prædonis copia. Vetus: Prædonum copia. Publicè coactus est ei conferre lucri tritici modium XXI. accessionis ∞ ∞. Ex qua nota quantum datum sit intelligas: sed quid datum sit, nō exprimitur. Istius, qui se regem Siculorum esse dicebat. Vetus: Qui se regem Siculorum esse dicebat. Alterum iactationis, alterum persuasionis, utrumque tamen rectum esse potest. Aeschriōnis Syracusani uxor est Pippa. Vetus: Pippa. Hoc nomen adulteræ Cicero libenter inculcat, & quia mimi filia, & quia uox Pippa cum Chelidone non parum conuenit: alterum autis nomen, alterum soni quo auct utuntur. Catullus de passere, Ad solam dominam usque pipiebat. Si ad Aeschriōnem precium redisset. Vetus: Si ad Aeschriōnem precium redisset. Suprà adiecit Aeschriō, neque enim metuebat, ne Prætorē Verre decumana mulier damno affici posset, addicitur medimnis MM. Vetus: Addicitur medimnis VIIIC. Melius hæc octo millia summa, quam illa duorum millium, conueniet cum sequentibus locis, ubi bis eundem numerum repetit his uerbis: Addicitur medimnis MM. dimidio ferè pluris quam superiore anno. Quam autem in decumis fuit superiore anno, ex his uerbis patebit: Anno secundo (inquit) cum emisset Apronius decumas tritici modium XXV. millibus: quæ summa ferè dimidio minor, quam octo millia medimnorum, quæ

in se continent quadraginta octo modiorum millia. Ac rursus: intellexit iste ita magno uendidisse, ut amplius ex Herbitensibus exprimi non posset: demit de capite medimna DC. iubet in tabulas pro medimnis MMMVII. referri, & c. Pro hoc numero habet uetus codex, VII. iam singulas monadas in his libris pro totidem millibus capi, supra admonitum, idemq; annotatum à Georgio Agricola. Ceterum hunc numerum MMMVII. octo tantummodo millia significare, hac ratione mihi persuadeo, scriptum scilicet olim fuisse MMMV. insolenti certe modo, sed non semel in Verrinis obuius. Alius librarius, qui uoluit indicare has literas omnes esse millenarias, pro tribus MMM. tres notas in margine ascripsit: id alius rursus in contextum retulit, atque ita nobis ex superfluo iste tres monades accreuerunt. Coniectura meam uel uero, uel uerisimili niti, sequentia indicabunt. Verres enim ista licitatione octo millia iubet ad sexcenta diminui, ac pro eo numero in tabulas referri DMMDIII. hoc est, ut ego computo, septem millia, quingenta & quadringenta. Cur autem factum sit ut D redundet, hanc, quæ mihi certe utcumq; probabilis uidetur, causam accipe. Librarius, cum uidisset in hoc numero D ante MM. preponi, & notam esse credens quingentenariam, eam in tergum post M reiecit hoc modo, MMDIII. Alius qui alibi offenderet DMMIII, alibi MMDIII, credens D de esse, quod utrobique inuenerat, in unum contulit, & suo codici DMMDIII ascripsit. Pergamus nunc ad tertium locum, unde plus fidei nostræ opinioni accumulabitur: Promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas, eò postquam uentum est, coguntur Aeschroni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios MMMDC. Audiuius supra, sexcenta medimna de capite esse detracta octo millium, ea debent contineri in istis MMD C modiorum. id an ita sit, iam statim liquebit. Continet enim singula medimna senos modios, quamobrem si sexcenta medimna per senarium multiplices, absolute conficiunt tria millia modiorum, & sexcentos. Vides egregium æquamentum utriusq; summæ. Muliercularum deterrimarum improbiissimi cognitores.) Vetus: Muliercularum teterrimarum improbiissimi cognitores. Sunt autem hic cognitores, non procuratores ad litem, qui causam familiariter cognitam habent: sed procuratores, ad negotia decimarum scilicet, uxores enim illorum decumanæ erant reuera, ipsi in re uxoria procuratores. Non audio enumerate HS. XV.) Vetus: HS. XII. Nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur.) Vetus: Quo tandem modo uobis non modò ferendum, uerum etiam audiendum uidetur. Malum uulgatam lectionem, quæ indicat id nullo modo ferri debere, & insigniter puniendum, quanquam uetus exemplar etiam magni ponderis uerba habeat, scilicet ne audiendum quidem, tantum abesse ut sit ferendum. Cui Respub. totam se tradidit.) Vetus: Cui Respub. se totam traderet. L. Sylla.) Vetus: L. Sulla. sic cypressus & cypressus. Illum uiris fortissimis iudicarunt Patres conscripti dimittere de summa non potuisse.) Vetus: Remittere de summa non potuisse. Quas cum addixisset eidem illi Docimo, hoc est, tritici modium quinq; millia. Mutillum hoc esse credo, uidetur enim aliquid præcessisse, cui ista interpretatio, hoc est tritici modium, & c. ad-

hibenda sit, ut exempli causa ita fingamus, quas cum addixisset eidem illi Docimo HS, XV. millibus addixisset hoc est, in tritici modium quinq; millia, id obiter annotandum, non legi debere quinq; millia, sed quinq; millibus. Vitium hoc frequenter obuius ex notulis oritur, nam V. M. cum nullum certum casum designens, errorem dedere librariis, ut id in eos casus, in quos non congruebat, describerent. Hoc nomine uidetis tritici modium M. M. de capite esse dempta.) Vetus: Hoc nomine uidetis tritici modium VII. de capite esse dempta, sed hic numerus mihi ob hyperbolem detractionis non ualde aridet, maloq; summam uulgatæ lectionis, uel ob id quod tacita allusio uidetur in hoc nomine Tertia, cui tria millia modium donauit. Ex horum seueritate te ulla uis eripiet, aut ulla largitio eripiet. Ignaua est ista repetitio: ac proinde ad dubito, num sit legendum, Ex horum seueritate te ulla uis, aut largitio eripiet. Sed si eripuerit, non intelligit hæc, quæ iam dudum loquor, ad aliam questionem, atq; peculatus iudicium pertinere.) Vetus: Sed si eripueris, non intelligis, & c. Mihi hæc perseverantia apophthepes ualde aridet. Aulus Valentinus est in Sicilia interpretes.) Vetus: Aulus Valentinus est in Sicilia, & rectius: nam postea eundem Valentinum nominat. Recita, inquit, testimonium Liparensium, deinde quemadmodum Valentio nummi sint dati. Emit agri Liparensis mæcri atq; ieiuni medimnis DC.) Vetus: Miseri atque ieiuni DC. sed malè, de medimnis enim loquitur, ut statim patebit. Hoc est tritici medimna I. millia.) Vetus: Hoc est tritici M^o ∞ ∞. Sed & hoc quoq; malè, nam XXX millia HS, lucris causa data, si deni quini sestertij in medimna singula imputentur, duo millia medimnorum faciunt, HS XXX millia. Scituenda à Sicilia in insula inculta.) Vetus: Scituenda à Sicilia in insula inculta. Itaque qui tot annos agellos suos ante te prætorem redimere à priuatis solebant, iidem seipfos à te precio imposito redemerunt.) Vetus longè rectius: Itaque qui tot annos agellos suos ante te prætorem redimere à piratis solebant. Prætorem enim in eodem maleficio ponit, quo prædones. Quid ergo à Tysensibus perparua actenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimis.) Vetus: Quid uero à Tysensibus perparua actenui ciuitate, sed aratoribus laboriosissimis. Cur hoc autore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant.) Vetus: Cur hoc autore non Romæ quoq; serui ad publica uectigalia accedant. Tertio anno HS. MM. modium tritici lucris Diogeneto Venerio dare coacti sunt.) Vetus: Tertio anno HS. XII. modium tritici lucris Diogeneto, ut diuinare nò possum, uter numerus rectior (proxiore tamen animo in hoc, ut malim XII millia, quam duo, quia superiore anno exegerat HS. XXI) ita facile sentio, utrobique, uel sestertios, uel modios delendos esse. Quod si in ista deletionem mihi optio detur, modios expungere uelim: quia secundo anno sestertij dati sunt, non modij, ergo uerisimilius, anno tertio quoq; sestertios delendos. Deinde quod Verres lucris uult dari, id plerumq; sestertijs, raro modijs consummatur. Aliquanto plus ipsi auferrent, quam quantum pop. Rom. Decumanum nomine daturum sunt.) Vetus cum maiore integritate: Aliquanto plus ipsi lucris auferant, quam quantum pop. Rom. & c. Dant Banobali medimna DCCC, HS. MD.) Vetus: Dant Banobali medimna DCCCL. Numeros qualescumque libuit ascribere, ut studiosis diuinandi materia suppeditarem.

ditarem. Vendite erant decumæ DCCC. hæc si multiplicaueris per quindecim sestertios (tanti enim, ut in superioribus patet, medimnum ueniebat) sicut in totum duodecim millia sestertium. Ceterum illi plus lucris, quam decumanum nomine, coacti erant dare Banobali, quamobrem hic numerus, qui multo minor est, scilicet HS M. D. nequaquam conuenire potest. Nescio ergo num legendum sit XD. hoc est, quindecim millia. Numerus certe ultra decuplum exaugendus est, si eum maiorem uelimus reddere. Profectò nūquam iste tam amens fuisset, ut ex agro Po. R. plus frumenti seruo Venerio, quam Prætori tribui pateretur.) Vetus: Seruo Venerio quam Populo Romano tribui pateretur. idq; sincerius est. Fessit librarios, quod saepe in antiquis codicibus P. R. nunc Prætorum significet, nunc Populorum Romanum. Accuratior libri, ubi Prætorum indicant, has literas PR non distinguunt: ubi populorum Romanum, discrimen interijciunt hoc modo, P. R. Petri cum eorum decumæ magno additæ essent, tamen inuitissimi P. Neuius Turpionis improbiissimi hominis, qui iniuriarum, Sacerdote prætoris, damnatus est HS, VII. dare coacti sunt.) Vetus: HS, LII dare coacti sunt, qui numerus legitimus est, ut mox docebimus. Cur autem ex quinquaginta facta sint quinq;, parum liquet, nisi fortasse olim nouula fuerunt, quibus simplices numeri ad decuplum assurgerent. Ut exempli causa, V sit quinq;, V quinquaginta, V quingenta. Certè Budeus auctor est est in secundo de Ase, apicem porrectum super quemcumque numerum, millia significare. Cur autem id suspicer, in causa est, quod plerumq; hunc scriptum codicem in decuplum dissentire uideo. Sequitur deinde: ita ne dissolute decumas uendidisti, ut cum medimnum quindecim millibus uenisset, hoc est HS. XXXXV. falsum id esse, ipsa computatio ostendit. nam cum medimnum constet quindecim sestertijs, sicut ex quindecim millibus medimnorum, ducenta: triginti quinq; millia sestertiorum. Rectè igitur hic uetus codex, qui ita habet: Ut cum Medimnum esset quindecim sestertijs (intelligit autem sestertios nummos, quibus singula medimna comparabantur) Decumæ autem uenissent medimnum I. (hæud dubiè millibus) hoc est HS. XXXXV. Si tria ista millia medimnorum multiplices per quindecim sestertios (hoc enim est precium uniuscuiusq; medimni) resultat inde summa quadringenta quinq; millium. Sequitur deinde, ut lucris decumano HS. MMM. darentur. Hæc tria millia non sestertiorum, sed medimnorum sunt: nec lucris, sed decumanum, ut ex uetusto codice, quem supra citauimus, patet. Habet in hoc loco uetustum exemplar ad istum modum: Ut lucris decumano HS, LII darentur, ut etiã supra dixit. nam hic eandem summam repetit. Partes igitur, ut mihi legendum uidetur, in unum contraham: Petri, cum eorum decumæ magno additæ essent, tamen inuitissimi P. Neuius Turpionis improbiissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote prætoris damnatus est, HS, LII dare coacti sunt. Nane dissolute decumas uendidisti, ut cum medimnum esset HS, XV. decumæ autem I. uenissent. hoc est HS, XXXXV. ut lucris decumano HS, LII darentur. Videlicet gloriatur, non Turpionis lucrum datum, sed Petri pecunie erepta.) Vetus: Videlicet gloriatur non Turpionis lucrum datum, sed Petri pecuniam ereptam. Is ab isto literas adfert, ut sibi contra iura omnia, contraq; legem Rupiliam.) Vetus: Ut sibi contra omnia SC. con-

tra omnia iura, contraq; legem Rupiliam. Hic Venerius quemadmodum aratores eluserit.) Vetus: Quemadmodum in aratores eluserit. Panormitanus Phimes cognomine, homo illustris ac nobilis arator.) Vox arator in ueteri exemplari deest. Is agrum in Segestano (nam commercium in eo Panormitanis est) conductum habebat: hæud dubiè malè.) Vetus: Is agrum in Segestano, nam commercium in eo agro ueneri est. Excusat autem Cicer. cur conductum, non suum arauerit, nimirum qui caruerit iure commercandi. Nescio an legendum: Nam commercium in eo agro nemini Panormitanorum est, ut soli Panormitani sint exclusi. Pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, dedit HS sexdecim millia, & DCLIII.) Vetus: Pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, decedit XS DC. LIII. Mihi illud Decidit, ad ostendam iniuriam neruosius uidetur, qui enim post longam licitationem, paulatim detrahendo de summa quæ petitur, ad eum numerum uenit quem uoluit, atq; ita transigit, decidere dicitur, ut agrè uideatur ea multa salutem redemisse. In numero uero exemplaria conueniunt: sexdecim enim millia & XS parisi momenti sunt. Id nonnihil contra Budeanam obseruationem, quod ut XS chiliades significant, ita DC non chiliadas, ut sint sexcenta millia, sed sex tantummodo centurias denotant. Hunc ordinem, si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas iudicare.) Vetus: Si dignitate antecellere non existimabas, nec hoc quidem sciebas iudicare. Neutrum placet. arbitror autem sic legendum: Hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas, ne hunc quidem sciebas iudicare. Vocat enim Cicero in inuidiam Verrem, quod ordinem de se aliquando iudicaturum contempserit, atq; ita in eo tractando se gesserit, tanquam nesciret penes eos iudicia esse. Ornabant eos quicunq; in operis erant, quæcumq; equitè Rom. in prouincia uiderant.) Vetus: Ornabant eos qui in operis erant, quemcumq; & c. Parum, uel nihil ista differunt, sed tamen id ipsum usum est annotare. Omnes qui habitabant in Sicilia, aut qui Siciliam attigissent.) Vetus: Omnes qui haberent in Sicilia. Quod in commodum est: nisi haberent, pro habitarent interpreteris. sic enim Plautus in Aulularia loquitur: Patri auoq; amicus huius, qui nunc hic habet. Habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac uiri boni difficillimè possunt.) Vetus: Quem pati prudentes ac uiri boni difficillimè possunt. idq; rectius. Nam uerecundus acerrimum sensum doloris in sui ignominia percipit. Spoliasti Siculos, solent enim inulti esse in iniurijs graues.) Vox ista graues, in ueteri non habetur, & obest sententiæ: nisi pro graues legas grauibus, mutato casu: ut intelligatur, Siculos ne in magnis quidem iniurijs uindictam affectare. Cedo mihi etiam istum senatorè.) Vetus: Cede mihi etiã istum senatorium. In hac tam misera & indigna conditione uitæ.) Vetus: In hac tam misera et iniqua conditione. Congruentius id multo in senatoria fortuna nulla indignitas, sed iniquitas multa, dum temporum culpam coguntur præstare. Addicitur Venuleio tritici mod. VII C.) Vetus: Addicitur Venuleio tritici mod. VII. Imachares iam omni frumento ablato.) Vetus: Achares iam omni.) Vetus: Vulgata lectio sincerior uidetur, quanquam in sequentibus mentionem faciat Achar. noru. Tributum ferre miseros ac perditos cogessit.) Vetus: Tributum facere miseros ac perditos cogessit. Esi utrumq; rectum, mirè etiam

men mihi blanditur illud facere tributum: quod populus, cum tantum nec in arario, nec in uectigalibus haberet, tributum coactus sit eam pecuniam conferre.

Ennenses, cum decumae uenissent, agri Ennensis medimnium MMMCC. Apronio coacti sunt dare tritici mod. LXXMMM, & HS, III millia. Vetus codex: Ennenses, cum decumae uenissent, agri Ennensis medimnium VIII CC Apronio coacti sunt dare tritici mod. XVIIII, & HS III millia. Vulgate lectionis numerus praeter alia incommoda, uix quid sibi uelit, ad liquidum diuinare posses. Si enim LXXMMM pro septuaginta tribus millibus intelligas, modios que ad medimna contrahas, duodecim milia medimnorum continent, superexcescunt uno modio, qui numerus, si ad medimnorum III millia & ducenta respicias, ultra quadrupli habet proportionem: sin LXXMMM, non nisi tria millia & septuaginta monadas interpretaris, ut minor numerus maiori prepositus sit: ista mediocritas mihi magis arrideret, intelligo que id totum praeter decumae accessionis nomine datum esse. Iam quod uetustus liber habet, redemptas esse decimas VIII, & ducentis, coactos autem dare Ennenses tritici modios XVIIII. & HS, III millia, aliquam ansam nobis uidetur adferre ad coniecturam faciendam. Tria enim milia medimnorum, ut habent libri impressi, XVIIII milia modiorum faciunt. Super sunt CC medimna. quibus HS, III millia respondent. quod si in unum conuigere uelis, quod in utroque exemplari sanum uidetur, ita textus concinnandus esset: Ennenses, cum decumae uenissent agri Ennensis medimnium tribus millibus & ducentis, Apronio coacti sunt dare tritici modiorum XVIIII millia, & HS III millia. atque ita fieret, ut tantumdem esset in accessione, quantum in capite. Nam per omnes ciuitates, quae decumae debent, praecurrit oratio mea. Vetus hic syncerior: Nam per omnes ciuitates quae decumae debent, praecurrit oratio mea. Theonastus Syracusanus in agrum Mutiensem cur abs te immisus est. Vetus: Theonastus Syracusanus in agrum Mutiensem cur abs te immisus est. Cognoscite pactiones Menenorum. Vetus cod. Cognoscite pactiones Menenorum. Ab his per summam iniuriam, per summam contumelias. Vetus: Ab his per summam iniuriam, per acerbissimas contumelias, & caetera. Et ita caetera de oratione tolli mea, ut in causa relinquam. Vetus codex: Ut tamen in causa relinquam. Audietis Agrigentorum fortissimorum uirorum, diligentissimorum que querimonias. Vetus codex: Audietis Agrigentorum, fortissimorum uirorum, diligentissimorum que & locupletissimorum hominum querimonias. sed quia postea inquit, Catmensium locupletissimorum, non puto Ciceronem tam conuinctum duas gentes eodem titulo ornare uoluisse. Eggynam, Capitnam, perditas esse hac iniquitate decumanorum. Vetus: Hac iniquitate decumarum. Quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit. Vetus codex: Si cui quid aut remissum, aut relictum sit. Duarum ciuitatum reliquos feci agros, iudices, fere optimos, ac nobilissimos, Aetnensium & Leontinorum. Vetus cod. Aetnensium ac Leontinorum.

L. medimna, per deos immortales unus ager uno anno CCC mod. tritici, & praeterea L. millia lucri dat Apronio. Vetus: HS, L per deos immortales, unus ager uno

anno CCC millia mod. tritici, & praeterea L. millia lucri dat Apronio. Caterum incorruptiorem cretinus uulgatam lectionem. Moris enim est Ciceronis, quod antea per medimna breuiore numero contraxit, id postea, ut res maior uideatur, in modios diffundat. Iam tamen medimna ex se reddunt CCC millia modiorum. Caterum ista summa tota est lucri, neque nomine decimarum, sed accessionis data: quod Cicero postea euidentissimè declarat. Centuripini, quod in omnibus fere finibus habent possessiones, etiam caeterarum ciuitatum damna. Vetus codex: Centuripini, quod in omnibus fere finibus habent possessiones, etiam caeterarum ciuitatum damna. Verum, ut dixi, ratio certa est. Vetus. Verum, ut dixi, &c. Quid si C? quid si CC? quid si CCC? Vetus hic sine ullo salu per seriem numeri decurrit: Quid si C? quid si CC? quid si CCC? quid si CCCC? Qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti. Vetus: Qui ex lucri magnitudine coniecturam capiam furti. Quid si docebo, iudices eos qui CCC millia mod. lucri faciunt, damnari furtuos fuisse, si tua iniquitas sit, ut ex cohorte recuperatores non intercedant. Vetus codex hic omnia facta tecla facit: Si tua iniquitas, si tui ex cohorte recuperatores non intercedant. Librarij cum legissent conuictis & confertis uerbis SITV, ultimam literam T suspicari, ex SITVT fecere. Quin propter iniquitatem tam magnos questus feceris: propter magnitudinem questus, improbus esse uoueris. Vetus codex: Quin propter improbitatem tam magnos questus feceris, propter magnitudinem questus, improbus esse uoueris. Vix bene anthyphallage, sed ea absolutior est in secundo loco, omnibus undecumque uerbis mutuo inuersis. quale est illud: Non uiuendum ut edas, sed edendum ut uiuas. Cum tot cruce, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores praerentur. Vetus: Cum tot cruce, tot supplicia, tot ex cohorte recuperatores. Alteram lectionem commendat uarietas, alteram uis amplificandi. Hoc enim uis est, primum illud dico, pluribus medimnium uenisse decimas. Vetus: Pluribus millibus modiorum uenisse decimas, sed uulgatam melius. Quod si furi non poterat, ut plus quam decem medimna ex iugere ararent. Vetus: Ex iugere ararent. idq; constanter. Verum ego legendum arbitror, non ararent, sed exararent: hoc est, cultu agrorum obtinerent. ita enim Cicero perpetuo loquitur. Professio est agri Leontini ad iugera XXX millia. Hic iam approbatur, singulas monadas singula millia significare. na quod supra dixerat ad iugera XXX, hic dicit XXX millia. Vetus autem codex, ut supra XXX, ita hic quoque eandem notulas referat. Hec sunt ad tritici medimna X C. Vetus hic per nonaginta intelligimus nonaginta millia. Deductis tritici modijs CCXVI, quanti decumae uenierant. In hoc numero nullum est uirium. triginta enim sex medimna per senarium multiplicata, hanc summam conficiunt. qui sequitur, uitio laborat. Reliqua tritici CCXIII. III. Vetus codex: Reliqua tritici CCXIII. idq; recte, nam nonaginta sexcuplata (tantum enim medimnorum ex triplicata decimatione colligitur) reddunt ex se quingentos quadraginta modios: quibus si detrahas ducentos & sexdecim, quanti publicanus redemit, manent in residuo trecenti uigintiquatuor. Adde

tus summae quingenti quadraginta millia modiorum tres quingentesimas, id est, tritici mod. XXXII. CCC. una quingentesima totius summae decem millium est, & octingentorum modiorum: quae triplicata, hunc numerum absoluit, 32400. Sunt haec iam ad sestertia trecenta quadraginta mod. tritici. Primum delenda est haec uox Sestertia, ut plane superuacua: deinde numerus iste infra magnitudinem iustam consistit. Vetus autem codex excedit, in quo habentur trecenta sexaginta. Ex enim trecentis uigintiquatuor, & triginta duobus millibus, ac quadringentis, coit summa CCC LVI millium & quadringentorum. Iam ut quadringenta millia conficias (is enim est scopus Ciceronis, & tantum in lucrum refertur) opus est adhuc XXXII millibus, & DC. ea complenda sunt ex XC millibus sestertiorum: quos si binos cum dimidio in modium imputes, non multum decrit summa istius integritati, quam Cicero constituit. Hunc defectum ille, ut non magnum, in maximo numero negligendum putauit. Vt enim numerum rotundent excessus, defectus que, non magno autem contemnere assueuerunt. Hoc minimum ut sequamur, quoniam XC medimnas duximus, accedant eo nouo pessimoque exemplo ad HS, XC millia. In ueteri deest Ad praepositio. Cum ex eodem agro dimidio plus abstulerit. Vetus: Cum ex eodem agro dimidio plus ipse abstulerit. Atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur. Vetus: Atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur.

Iam iste homo amentissimus in uendendis decumis numerorum faciebat accessiones ad singulas decimas. Vetus: HS. faciebat accessiones. Caterum res eadem, uox diuersa. idem enim sestertius & nummus apud Romanos. Vt si quis uillicus ex fundo, cui HS dena merces esset. Vetus: Vt si quis uillicus, cui HS dena merita esset. Id si rectum erit, qui pro quis, cui pro qui, meritasset pro merisset, capi necessum est. Est autem hic merces, fructus, siue proventus, nonnunquam & usura. Horatius: Quinas hic capiti mercedes exigit. Neque id solum actum est, ut hi minus multis iugis ararent. Vetus: Neque id solum accidit. Paruum id, sed tamen rectius, id enim actum est, quod effici uoluimus: id accidit quod fortuito contingit. Argyrinensis ager quorum hominum quam honestorum, quam locupletum. Vetus: Argyrinensis ager quorum hominum quam honestorum, quam locupletum. Eos in agris minore instrumento, minus multis locis, minores remansisse. Vetus: Eos in agris minore instrumento, minus multis iugis remansisse. Vt sererent quamplurimum, quod illi semper sua causa fecerant. Vetus: Vt sererent quamplurimum, quod illi semper sui causa fecerant. Iam uero, si Siculorum fortunas negligitis. Vetus: Iam uero, iudices, si Siculorum fortunas negligitis. Hec omnia doctico ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum testimonijs. Vetus: Hec omnia doceo literis ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum testimonijs. An praetorem quemadmodum prouincia affecta sit. Vetus: An praetorem quemadmodum prouincia afflicta sit. Quas ad urbis questores misit. Vetus: Quas ad urbanos questores misit. Summa data est opera a me. Vetus cod. Summa ui opera data est a me. Tantum non aratoribus Metellus obides dedit, se in ulla in re Verri simile

futurum. Deest hic negatiua particula non. Rectius ergo uetus codex: Se non ulla in re Verri simile futurum.

Expectare etiam iudices, si potestis. Vetus: Expectate etiam, expectate si potestis. Cum uero perditis profligatisq; socijs uectigalia populi Romani sint diminuta. Vetus: Sim deminuta. Saltem commoda uestra respicite. Vetus: Saltem commoda populi Romani respicite. Quid caeteri Siculi, quid ille maximus numerus aratorum, qui non modo ex agris reiecti sunt. Vetus: Qui non modo ex agris eieci sunt. Tamen nunquam perpetere, quod ille gemitus luctusque, & c. Vetus: Tamen nunquam perpetere, propterea quod illi gemitus luctusque, & c. Omnibus enim neruis mihi comendandum est. Sed conscientia sceleris auaritiaeq; suae frenaret. Vetus: Sed conscientia sceleris auaritiaeq; suae frenaret. Non aliqua se simulatione existimationi hominum uindicasset. Vetus: Non aliqua se simulatione existimationi hominum uendisset: id est, uendibilem ac probabilem aliquo modo reddidisset.

Quod quo mihi magis adlubescit, sed tamen optio in medio est, eligat quisque quod malit. Ego in rebus fere paribus meam censuram libentius addo, nam in multum uariante pondere quid opus est, cum id omnibus constet.

Teneo in medijs uectigalibus populi Romani in ipsis fructibus prouincia Siciliae furem manifesto auerentem rem frumentariam. Vetus: Teneo, teazo inquam, in medijs uectigalibus Populi Romani in ipsis fructibus prouincia Siciliae furem manifeste auerentem. Vt mihi anadiplosis in teneo admodum placet, ita facetia ex paronomasia auerentem, importunior uidetur in tam atroci oratione, quae delicias omnes aspernatur. Sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni socium tibi in decumis esse dicitaret. Vetus: Sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunibus omnibus, ni socium se tibi in decumis esse dicitaret. Cogit Scandalium Apronio ob singularem improbitatem atque audaciam, praedicationemq; nefariae societatis HS, D millia mercedis nomine ac praemij dare. Vetus: HS, quingenti millia mercedis ac praemij dare. Eadem forma: qua supra annotauimus, Lucri dare.

Quid interfuit homo audacissime, utrum hoc decerneres quod Apronius dicebat, an tu de te proferres. Vetus: An tu de te profiterere. Agri uero Leontini, qui plurimum efficit tritici mod. CCVI. Vetus: Qui plurimum efficit tritici mod. CCXVI. qui numerus uerus est, repetit enim eandem summam quam supra bis uerbis posuit, deductis tritici mod. CCXVI. quanti decumae uenierunt. Sed ad unam unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere. Vetus: Tritici mod. mill. XXX uoluisse addere. Nihil in hoc boni, nisi ut planum faciamus, inuerso ordine aliquando scribi a librarijs, MXXX. nunc rursus XX millia. Quot & quam maximis in rebus tenere, non uides. Vetus: Quot & quam manifestis in rebus tenere, non uides.

Nam si DXXX mod. tritici commotus non esses. Nota quingentaria, D scilicet, extere da. Vetus aut multo rectius: Nam si XXX mod. tritici commotus non esses. Si unius agri decumas XXX mod. minoris quam potuerit uendidisse. Vetus: Si unius agri decumas XXX millia modiorum minoris quam potuerit, & c.

Sed legendum XXX millibus uerum id uitium obuium ubiq; & facile animaduertitur. Quod ego expecto, cupioq; te illud defendere. (Vetus: Quod ego expecto, cupioq; te ita illud defendere. Tenetur igitur iam iudices.) Vetus: Tenetur ergo iam iudices. Leuiculum hoc, sed hic numerus constauit aliquando, & minus effluens uidetur. Aduentu L. Metelli, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamento amicos r edemisset.) Vet. Cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamento amicos reddidisset, quod sincerius puto. Est autem panchrestu medicamentum, quod ad omnes morbos sit utile, quale poetæ suam panacem fingunt. Eductus est Apronius, eduxit uir primarius C. Gallus senator à L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Apronium.) Vetus: Eductus est Apronius, eduxit uir primarius C. Gallus senator, postulatit à Metello, ut ex edicto iudicium faceret in Apronium. Hic rursus uidet, educere, esse reum facere, siue accusare. Præiudicium se de capite C. Verri per hoc iudicium nolle fieri.) Et hic uox necessaria deest.

Vetus: Præiudicium à se de capite C. Verri nolle fieri. Totum hoc crimen decumanum perorabo.) Vetus: Totum hoc crimen decumanum perorabo. Neceffe est quod redundaret de uestro frumentario questu.) Lege hic, redundarit. Iam hoc cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur.) Vetus: Cæde, concide, nonne uerba domo. Volo mihi fraterculo tuo credas.) Vetus adhuc blandius: Volo mi frater fraterculo tuo credas. In cohorte charus habere.) Vetus: In cohorte charus habere. & rectius, non enim illi optat gratiam apud cohortem, sed eius gratia illi spem & fiduciam facit, quod audacius tenet. Si Vulteiū habebis, omnia ludibundus perficies.) Vetus: Omnia ludibundus conficies. Concedes, non hoc crimen nos in te confingere.) Vetus: Concedes ne, non hoc crimen nos in te confingere. Quibus rebus ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli.) Vetus: Quibus rebus ac muneribus se insinuet in familiaritatem Metelli. Verum in hoc erat uno, quod easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas.) Defectus unius literæ sententiam totam corrumpit. Vetus: Verum in hoc errat uno, quod easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas. Apronius ipsum Metellum non precio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, non sermone incauto atq; improbo posset corrumpere.) Vetus castiorem lectionem habet: Non conuiuio, non muliere, non sermone impuro atque improbo posset corrumpere. Quid enim incautus sermo facit ad corruptelam prætoris? Atq; moderatè ad istius amicitia arrepsert.) Vetus uetuste, adrepsert. Ex qua recuperatores nulli dabantur.) Vetus hic redundantiior est, sed (ut puto) ociose: Ex qua in aratorem recuperatores nulli dabantur. Mihi generalitas magis placet, ut in nullos recuperatores ex cohorte sint dati, potius quam id solummodo contrahi ad speciem aratorum. Fac enim fuisse in isto C. Lelij, M. Catonis materiem atq; indolem.) Vetus: Fac enim in eo aut C. Lelij, aut M. Catonis, & cætera. Nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior esset: nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non, id quod turpissimum est, patri similis putaretur.) Vetus nihilo rectius: Nihil unquam audiuit à pa-

tre, quo prudentior aut melior esset: nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non id quod turpissimum est, patri similis putaretur. Mutila haud dubie utrobique lectio, nec quomodo restituiam uideo. Ceterum quod mihi proximum uideatur uera sententia, per diuinationem subijciam, quo acutior aliquis uel ingenio, uel melioribus exemplaribus instructus, mea ista hæriolatione admonitus, ad certiora inuenienda comendat: Nihil unquam à patre audiuit quo pudentior, aut melior: nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non honestior: sed quod turpissimum est, patri similis putaretur. Esset inerti atque impuro & improbo parente, nauus & pudens & probus filius.) Vetus plenius ac melius: Esset ex inerti atque impuro & improbo parente, nauus & pudens & probus filius. Ex quo intellexistis innumerabilem frumenti numerum per triennium aursum à Republica esse, abreptumq; aratoribus.) Vetus: Ereptumq; aratoribus. Emendi duo genera fuerunt, unum certarum decumarum.) Vetus: Emendi duo genera fuerunt, unum decumarum: omnia diuisione, certarum. Ceterum Budæus in secundo de Ase, legit non certarum, sed cæterarum. Illius decumanti tantum, quantum ex primis decumis fuisse, tritici mod. DCCC.) Si hic textus purus esset, mirum diligenti lectori uideretur, cur certus numerus modiorum in primis decimis statuatur, cum pro anni libertate necesse sit, eos nunc pauciores, nunc plures esse, rursus in secundis decimis, que gratuita non sunt, sed emuntur, ne ibi quoque certa summa definiri potest, quam ipsæ primarum decumarum prouentum imicentur. quamobrem magis libet uetusto codici attendere, qui post uerbum fuisse, hypostigmen habet, deinde hæc uerba subiungit: Huius imperati tritici mod. DCCC, ut ostingentia illa millia solummodo pertineant ad tertium frumentum, quod Cicero imperatum uocat, quod non à singulis coloniis, sed à ciuitatibus petebatur. Sed tamen fieri nequit, quia Cicero etiam in decumano frumento certum numerum populerit, quod post euentum temporis commode fuerit. tum enim pro re nata pecunie attemperatur: aliqui supputatio sestertiorum qui pro illis impensi sunt, nulla ratione induci potuissent. Cætera que sequuntur, quantum ad numerum attinet, mirè inter sese collidunt. Precium autem constitutum decumano in modios singulos HS ternos, imperato HS quaternos, ita in frumentum imperatum HS duodecimas in annos singulos Verri decernebantur, quod aratoribus solueret. Hactenus Cicero. Si pro DCCC quaterni sestertij in singulos modios sunt dandi, sicut HS non duodecimas, sed trices bis. Atq; eandem summam effici ex his numeris, annotauit Budæus. Ceterum ego arbitrator, faciliorem lapsum fuisse in notulis istis numerarijs, DCCC, quam in dictione ista ad plenum descripta duodecimas. Quod si statuimus modiorum fuisse DCCC millia, ex quadruplicata exurgit illa summa, quam Cicero posuit, numerum duodecimas. Subiunguntur deinde illa uerba Ciceronis: in alteras decumas ferme ad nonages. Ego opinor hanc summam non confici ex ratione secundarum decumarum, sed ex frumento imperato: quod cum in singulos annos sit duodecimas, intra triennium sit octuages quatuor: cui sexies deest, ut plene absoluat nonages: ac proinde dictum esse à Cicerone ferme nonages, atq; ita ista uerba

uerba, in alteras decumas, è suis seibus detorta in alienum locum immigrasse. Hæc mea opinio est, quam castigatores libri aliquando inueniunt, uel astruunt, uel infirmabunt. Si quis malit Budæum sequi, illi secundus et quintus liber de Ase adeundus est. Iam si quis summam omnium conficere uelit, quam Cicero his uerbis describit: Sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propè centies tricies erogatum est: si ergo ex octuages quater, uel efficeret centies tricies, addendum est quadrages sexies. Sed nos statuimus, quadrages quinque adiungendum esse, ne ad plenum sit centies tricies: ut cum uerbis Ciceronis conuenire queamus, qui ait propè centies & tricies erogatum esse. Si hanc hypothesin admittimus, erunt in frumento decumano D. millia mod. pro quibus sestertij termini dati in modios singulos decies quinque efficiunt: ij rursus intra triennium triplicati, quadrages quinque ex se reddunt. Sed hoc me male habet, quod iam exiguum numerum in frumento decumano statuere compellamur. Ceterum mutilum esse locum, mecum sentit doctissimus ille Guilielmus Budæus. Fingam igitur lectionem nouam, non quod id probem, cum fatear hoc ipsum meram esse hæriolationem: sed ut imperitor aliquis sciat, hic omnia facta tecta non esse. Illius decumanti tantum quantum ex primis decumis fuisse, huius imperati tritici mod. DCCC nullia. Precium autem constitutum decumano in modios singulos HS ternos, imperato HS quaternos: ita in frumentum imperatum HS duodecimas, in annos singulos Verri decernebantur, quod aratoribus solueret, id ter repetitum intra triennium ferme ad nonages exurgit. In alteras item decimas pro D. millibus modiorum in singulos annos HS, decies quinque attributum, id recursum trienniali triplicatum quadrages quinque efficit. Sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum est. In alteras decumas ferme ad nonages, sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum. Vetus: in alteras decumas ferè ad nonages, sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum. Id libuit annotare, quia obseruari istiusmodi aduerbia non minus in eis, quam in ueteribus codicibus scribi. Nihil probare uelim me dicente, quod non ante mihi metipsum probatum sit.) Vetus: Nihil cuiquam probari uelim me dicente, quod non ante mihi metipsum probatum sit. Tu cui publicam ex Arpinati literis gratias egerunt.) Tameñ uetus codex non refragetur, legendum, Tu cui publicam ex Carpinati literis gratias egerunt. & sic quidam libri impressi habent. Quas ego Syracusis apud Carpinatium in literarum allatarum libris, Romæ in literarum missarum apud magistrum Tullium familiarè inueni.) Vetus breuius, circa istam speciem battologizari: Quas ego Syracusis in literarum missarum libris apud magistrum L. Tullium familiarem tuum inueni. Quibus ex literis impudentiam foenerationis queso cognoscite.) Vetus: Quibus ex literis impudentiam foeneratoris queso cognoscite. Possumus P. Seruiliij & C. Antistitij magistrorum, primorum hominum atq; honestissimorum.) Vetus: Possumus P. Seruiliij, & C. Antistitij magistrorum literis, primorum hominum, &c. Vectius fratris tui questoris impudentissimum tuum furtum.) Ve-

tus codex integrior: Vectius frater tui questoris testatur tuum impudentissimum furtum. Scribam tuum dicit Verres huius praescriptorem foenerationis fuisse.) Vetus: Huius praescriptorem foenerationis fuisse. quod rectius puto, ut scriba rationes earum usurarum confecerit. Huic iste annos singulos cum sexaginta tritici millia modium imparauisset.) Vetus: Huic iste in annos singulos cum sexagena tritici millia modium imparauisset.

Obstupui iudices, cum hoc primum mihi Halesæ demonstrauit.) Vetus: Obstupui iudices. atq; ad eum modum non semel scriptum repperi. Halesinus Aeniæ.) Vetus cod. Aeniæ. Video frumenti granum Halesinos, quibus sexaginta millia modium.) Vetus: Video frumenti granum Halesinos, quibus sexagena millia modium. Sed monstrum ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, precium ei frumento constituere: quod constituisset, id ciuitatibus auferre.) Ingens hic defectus, sed iustum supplementum habes ex ue eri exemplari. Ciuitatum frumentum improbare, suum probare: cum suum probasset, precium ei frumento constituere: quod cum constituisset, id ciuitatibus auferre. Quot uoluit esse in uno furto peccatorum gradus? Quot uoluit esse in uno. Retines sestertia duodecim: tanti enim est frumentum Siciliense ex lege aestimatum.) Vetus: Retines sestertia XXI. & eundem numerum in sequentibus habet: Iterum, Pop. Roman. à quo HS, XXI in medimna pro eodem illo frumento abstulisti. Sed fuerit HS, III. quonia tu tantum à ciuitatibus in singulos modios exegisti.) Vetus: Sed fuerit HS, III S. hoc est, trium & semis. Atq; hæc ita gesta esse iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatū, & ex testimonijs publicis.) Vetus an ad ipsam facit in conuentione, & Atq; hæc ita gesta esse iudices cognoscite, & ex literis publicis, et ex testimonijs publicis. Deinde continuo sequitur, In quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelligatis.) Vetus: In quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelligatis. Mancipes in istis rebus esse uersatos.) Vetus: Mancipes in istis rebus. Magna olim affinitas inter i & u. sic paulo post, Proxumè, pro proximè. Quis proxumè meruisset soluere. Ego frumentum neque attigi, neque aspexi.) Vetus cod. Ego frumentum neque attigi, neque aspexi. Inspicere diligentioris curæ est, aspicere negligentioris, & quasi primoribus (ut sic dicam) oculis delibare. Commune tamen lectionem praefero ob allisionem, que est in prepositione Ad: unde ambo uerba incipiunt, neque attigi, neque aspexi. Indicat autem Verres, uel nullam sibi eius rei, uel minimam curam fuisse. Iterum gessit hereditaria questuram cum Dolabella.) Vetus: Iterum gessit hereditariam questuram cum A. D. Labella. Nam ut illud missum faciam, permultos aratores in alteras decumas, & in hæc DCCC mod. & cætera.) Hic aperte demonstrat, DCCC mod. ad imperatum frumentum pertinere. Alter, quod id frumentum improbissimè partum, non semel, sed bis.) Vetus: Alter, quod id frumentum improbissimè per triennium partum, non semel, sed bis. Vnum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad statuum pecuniam contulerunt.) Vetus: Vnum, inquam, da mihi ex illis aratoribus, qui tibi uel ad statuum, &c. Nam collybus esse qui potest? cum utantur omnes uno genere nummorum.)

nummorum.) Vetus: Nam collybus qui nunc esse potest? cum utantur omnes uno genere nummorum. Est autem hic collybus precium, quod accipit argentarius pro opera impensa in pecunijs permutandis. aliquando est liuor ex ærugine nummorum, digitis computantium adhærescens. Cerarium uero quid uocas, quomodo hoc nomen ad rationes magistratus? Vetus: Cerarium uero quid? quomodo hoc nomen ad rationes magistratus? Videtur autem hic cerarium esse precium, quod exigunt scribae pro impensis ceræ. Vt tantam pecuniam scriba tuus auerret: ut ad etymon Verri alulsum sit. Et eorum commoda à me labefactari atque oppugnari iniuria dicit.) Vetus, & fortasse rectius: Labefactari atque oppugnari iura dicit. quasi cerarij ius iam scribis quasitum sit, quod sequentia probant, cum inquit: Quasi uero hoc scribis ullo exemplo sit, aut ullo iure concessum. Mecum duos frugalissimos homines scribas haberem, L. M. milium, & L. Segeium.) Vetus: L. Maniliū, & L. Sergium. Præco qui abire iussit, uia-
tor ac Venerius, qui fiscum sustulit.) Vetus: Præco qui adire iussit, uia-
tor ac Venerius, qui, &c. Quæ pars operæ aut opportunitatis in scriba est, cui rei non modo merces tanta detur, sed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? Vetus: Quæ pars operæ, aut opportunitatis in scriba est, cur ei non modo merces tanta detur, sed, etc. Qui ordo industriæ propositus est, & dignitati, miramur turpes aliquot in eo esse: quo cuius precio peruenire licet.) Vetus: Miramur turpes aliquos in eo esse. Vtrumque rectum, & haud scio an aliqui nonnunquam pro aliquot, & quantum pro quotquot. Catullus, O quantum est hominum uenustiorum: pro, quotquot homines uenustiores. Tu ex pecunia publica HS, tredecies.) Vetus: Tu ex pecunia publica HS, ter decies. de qua terminatione aduerbiorum superius dixi. Consulari homini HS, XVIII millibus aestimata sit.) Vetus: Hic omisso nomine sestertiorum, has notulas habet, GII
∞ ∞ ∞ lis aestimata. Arbitror autem GII pro sestertijs esse positum, ut sit sigma cum duobus iota. nam certum est etiam hanc esse notam sestertiorum, IIS. ut hic sit ordo hysteropteros. Vt HS, uno nomine tredecies auferret.) Vetus: Vt HS ter decies auferret. Optime Republica gesta.) Vetus: Optime Republica gesta. Qu. Rubrum excellenti uirtute, autoritate, copijs, & cetera.) Vetus: Qu. Rubrum excellentem uirtute, autoritate, copijs, & c. Prius illud magis arridet, ut uox Excellentis per zeugma à superiori ad omnia referatur. M. Castritium summo splendore, ingenio, gloria præditum.) Vetus: M. Castritium summo splendore, ingenio, gratia præditum. Quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere: te uero eo magis, quod ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbißima confessio comparatur.) Vetus codex: Quod cum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere, tum uero eo magis, quod ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed, &c. Multos sepe uiros bonos, & fortes, & innocentes, cum aratoribus & cum ciuitatibus frumentum in cellam quod sumi oporteret.) Vetus: Frumentum in cellam quod sumi oporteret. Ceterum hoc uix

excuses à uitio, nisi subintelligas id, ut sit, id frumenti in cellam quod sumi oporteret. An quoniam hoc non audes dicere.) Vetus: An quoniam hoc cum non audes dicere. Nam ego tribus HS non possum uendere.) Vetus: Nam ego HS ternis non possum uendere.

Cum Senatus tibi quaternos nummos dederit.) Vetus: Cum Senatus tibi quaternos HS dederit. quod re idem, sed uerbis diuersum est. Dic, inquit ille, planius.) Vetus: Dic, dic, inquit ille, planius. ut indignatio appareat ex anadiplosi. Hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te prætor.) Vetus: Hoc deerat iniuriæ, & hæc calamitas. Sed primum magis aridet, & b. opor. in commatibus. Pro alteris decimis, emptoq; frumento, aut nihil datum: aut tantum datum, quantum reliqui scriba fecerat: aut ulro etiam id quod didicisti ablatum.) Nihil uariat antiquum exemplar. existimo tamè omnino legendum, Aut ulro etiam id, quod dedisti, ablatum. ut indicet, aut nihil datum, aut parum datum: aut hoc ipsum quod ulro dederit, ab aratore reuulsum esse. Nummos uero ut daret arator, quos non aratro ac manu querit.) Vetus: Nummos uero ut daret arator, quos non exarat. Alterum haud dubie alterius interpretamentum. nam fructus aratro ac manu querere, hoc ipsum est, quod toties antea exarare dixit. Placet ne uobis, in cellam magistratibus nostris frumentum Siculos gratis dare.) Vetus: Placet ne uobis, in cellam magistratibus uestris frumentum Siculos gratis dare. Idem nunc pro eodem numero frumenti HS, VII millia dare coactus est.) Vetus: Idem nunc pro eodem numero frumenti GII ∞ ∞ ∞ dare coactus est. Hic clarè liquet, eam notam GH, sestertiorum esse, ut superius diximus. sed ibi respondebat hic numerus XV III millibus, hic VIII millibus. uidetur scriba notulam hanc attemperasse ad uocem H Subi femis præit.

Sicilia decumas det pro singulis tritici modijs ternos denarios.) Vetus: Sicilia decumas det pro singulis tritici modijs ternos X. quod si signum denarij est, id que di'igmer obseruatum est à Budæo. Non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuit, sed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, factum esse defendes? Vetus: Non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod oportuerit, non ex eo quod licuit, sed ex eo quod aliqui fecerit, id quod reprehenditur, factum esse defendes? Sequitur deinde: Fecerunt aliqui alia quam multa.) Vetus: Fecerunt alij alia quam multa. Hæc plurimum solent & autoritatis ad probandum, & iucunditatis ad audiendum.) Vetus: Hæc enim plurimum solent & autoritatis ad probandum, et iucunditatis ad audiendum. An cum eos non poteris proferre, hos recentes, & cetera.) Vetus: An cum eos non poteris proferre, proferes hos recentes. Ex omnibus igitur populi Romani prætoribus, consulibus, imperatoribus.) Vetus: Ex omnibus igitur populi Romani prætoribus, proconsulibus, imperatoribus. Vt multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbißima noluisse Antonium imitari, quam se defendere posse, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse.) Vetus castigatior hic est: Vt multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbißima uoluisse Antonium imitari, quam si defendere possit, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse. Sed haud scio an sit lapsus typographi. sensus enim manifeste

209
nisi exigit, etiam si refragarentur omnia exemplaria. Antonium cum multa contra sociorum salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum, & faceret & cogitaret.) Vetus & hic quoque meo iudicio castigatior est: Multa contra sociorum salutem, multa contra utilitatem prouinciarum. Quomodo enim pro crimine obijci potest, si consul contra prouincialium uoluntatem fecerit, qui onera omnia uectigalium subeunt non uoluntate, sed necessitate. Ita Antonij exemplo istius audaciam defendis.) Vetus codex: Ita M. Antonij exemplo istius audaciam defendis. Remissior aliquando eius fuit estimatio, quam annonæ.) Vetus codex, Quam annonæ. In pari propemodum pondere, superius prætulcrim. est enim ipsa annonæ, quedam estimatio rerum promercalium. quanti enim per aliquod tempus frumentum uendi solet, id eius annonæ est: quæ si grauis est, chara dicitur. Terentius in Andria: Tam annonæ chara est. Græci ἀγορὰ uocant. Cum esset ante nouum tritici mod. HS, XV.) Sic omnia exemplaria, tam uetera quam noua, quæ mihi uidere contigit. Ego hanc mutilam orationem ita sarciri posse arbitror: Cum esset ante nouam messem tritici modius HS, XV, ut charitas ista annonæ fuerit ante messem. nam postea subiungit: Eodem tempore Antonius ternis denarijs aestimauit post messem. Nam aestimauit denarijs XIII.) Vetus codex: Nam aestimauit X III. non expresso genere nummismatis. Ceterum X non est hic nota numeri, ut decem sit, sed nummi denarij. ternos autem fuisse denarios, etiam sequens locus coarguit. nam Antonius, qui ternis denarijs aestimauit, tantidem Verres se aestimasse dicit. Quoniam non eo tempore, neque simili fecit anno.) Vetus: Quoniam non eo tempore, neque simili fecit anno. Quid dicitis.) Vetus: Quid dicitis. Biennium prouinciam obtinuit.) Vetus codex: Biennium obtinuit. Vnum aut in uilitate nummum arator quisquam dedit? Vetus codex: Num aut in uilitate nummum arator quisquam dedit? Viuidius hoc, & rectius. Permagnum ex cibarijs pecuniam reportare.) Vetus: Permagnum ex cibarijs pecuniam deportare. Improbam arguo.) Vetus: Improbam arguo. Quaternos aenos denique, aut uicenos cogit alius.) Vetus: Quaternos, quinos, denos denique. Quauis erit iste denarius, qui non sit ferendus.) Vetus: Qui non sit ferendus. hoc est, tolerandus, non agnumerandus. Non enim à nobis summa, sed genus estimationis est comprobatum.) Vetus: Non enim à nobis summa, sed genus estimationis erit comprobatum. quod conuenientius huic loci. res enim nondum acta erat, sed semel admissi hypotesi, futura. Neque hoc potestis iudicare ternis denarijs aestimare licere.) Vetus quod deest sententiæ adiungit: Neque hoc potestis iudicare, ternis denarijs aestimari licere, denis non licere. Non est iam in lege atque officio, sed in uoluntate hominum, atque audacia, positus modus aestimandi.) Vetus: Non est iam in lege atque officio, sed in uoluntate hominum, atque auaritia, positus modus aestimandi. Vt non iudicio quam plurimos impios liberetis.) Vetus: Vt non quam plurimos improbos liberetis. Quid possumus contra illum prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui Rempublicam sistere negat posse.) Vetus: Qui rempublicam subsistere negat posse. Quo genere ab socijs maxima pecunia auferatur.) Vetus: Quo ge-

208
nere ab socijs maxima pecunia auferatur. Quis obfret, quis erit tam cupidus uestri.) Vetus: Quis obfret, quis erit tam cupidus uestrum. Hinc cum una decumæ lege & conditione trahantur.) Vetus: Hinc cum una decumæ lege & consuetudine trahantur.

ACTIONIS IN VERREM SEXTAE PARTITIO, per Bartholomæum Latomum.

HÆC actio signorum & rerum preciosarum furta rapinasque continet. Exordium nullam habet, nec perorationem: sed statim à re ipsa incipit. Explicantur crimina, sicut in superioribus actionibus, & interpositis amplificationibus confirmantur: Digressiones crebrae ubiq; sed duobus in locis insignes: De rapina Proserpine, ad augendam Ennense crimen: & Syracusarum descriptio, qua furta in eandem urbem & rapinae amplificantur. Inter cetera improbißimum crimen est in Antiochum regem Syriæ, quem hospitem in Sicilia ac spoliatum rebus preciosissimis, Verres prouincia excedere iussit. Item incredibilia in deorum aedes, è quibus spreto omni numine antiquissima quæque, ac religiosissima abstulit. Maxima uero, & innumerabilia in ciuitates, notos, amicos, & alienos commemorantur, à quibus non modo argentum & aurum, signa que & tabulas, & uestes, uasq; preciosa per summam iniuriam abstulit: sed quicquid omnino concupisisset ex quouis genere suppellectilis, ita improbe & impudenter eripuit, ut monstri instar esse uideatur.

IN EANDEM SCHOLIA, BARTHOLOMÆO LATOMO PRÆLEGENTE EXCEPTA.

Enio nunc ad istius quemad.) A' re ipsa incipit, quam incremento nominum amplificat. Penditote.) aestimate. Deliacum.) æreum, à Delo insula. Textilem.) ut in ueste stragula, quam et Præclam uocamus. Magnum uideor dicere.) Negat se quicquam affingere, & obiectionem suam explanat. Unde igitur incipit.) incipit à Mamertina ciuitate, & signa ab Hæto ablata commemorat. Nimirum didici.) Hoc dicit, ne & ipse harum rerum studiosus esse uideatur. Theßijs.) in Græcia. Canephoræ.) Virgines nobiles Athenis sacra in canistris ferre solebant. Sed earum artificem quem nam? Et id dissimulat, se harum rerum studiosum esse. fingit enim sibi nomen excidisse, ne autem scisse uideatur, & simul orationem minime præmeditatam esse ostendit. Quintus Claudius.) Amplificat contrarijs exemplis. Commodis.) Rebus commodatò acceptis ab hospitibus. Proh deum hominum que fidem.) Inuehitur, & commouet indignationem. Meretriciam.) Propter Chelidonem libertum Verri, cuius mentio facta est in tertia Actione. Sed quid ego tam uehementer inuehor? Ocurrit defensionem, quam primò reprehendit, deinde argumētis, & testimonio Heij confutat. Repellar.) à defensione.

defensione. Videte maiorum.) Ostendit eum contra legem fecisse, quam interpretatur & amplificat. Dicit aliquis.) Negat Heium eas res uendidisse, idq; argumentis colligit. Religionis.) disciplina. Aes alienum habuerit.) id est, debuerit pecuniam. Patrios.) quos a maioribus suis acceperat. Præter fructus.) scilicet prædiorum. HS. V. mil.) id est, centum quinquaginta coronatorum. HS. MDC.) id est, quadraginta coronatis. Malo emere quam rogare.) Prouerbum de re uili. Dicit aliquis.) Occurrit infirmationi, & se a suspitione cupiditatis liberans, a persona Verri quæ dicta sunt, confirmat. HS. CXX.) id est, tribus millibus coronatorum. Quid mihi tam optandum.) Profert testimonium Heij, priore actione dictum. Quid sedes Verres.) Agitat amicitiam Mamertinae ciuitatis, & testimonij pondus amplificat. Cybea.) Nomen nauis, quam Mamertini Verri edificauerant. Quæ quia dixit.) Adiungit aliud crimine in Heium, & eius occasione digreditur in Mamertinam ciuitatem, a qua laudabatur Verres, & grauissimè in eam inuehitur. Tèpore dato.) opportunè. Quia religioni suæ.) Sicut affinis crimini, pro religionis obseruans, cui contrarium est a religione, a crimine abesse, uel alienum esse. Homo amentissime.) Increpat stultitiam hominis, quod hac animaduersione in Heium laudationi suæ incitatus fuerit. Quæ necesse erit.) scilicet dicere.

Integra.) intacta. Hæc tibi laudatio.) Negat laudationem Mamertinorum omnino ualere oportere, quia socij criminum fuerint. Commo lasti.) commode fecisti.

At publicè commodasti.) Occurrit defensionem, & ipsam in crimen uertit. Phaselus illa.) Amplificat simili exemplo. Mamertinam.) Dicit Mamertinam ciuitatem degenerasse a maioribus suis, quæ in C. Catonem seuera, in Verrem indulgens fuerit. HS. XVII.) id est, quadringentis quinquaginta coronatis. Lis æstimata est.) Certe summæ condemnare, est litem æstimare. Timarchidis.) affecit Verri. Vacatio.) immunitas. Munere.) officio. Verrea.) festa solemnia. Sextum Cominium.) De Cominio, item de cruce cuius Ro. dicitur in sequenti actione. Laudatum etiam.) Acriter inuehitur in Mamertinos, & aliud etiã delictum eorū in Senatorium ordinem commemorat. Nec prius illam crucem.) Redit ad crucem, & uehementer exaggerat. Verum hæc emisse.) Objicit aliud crimen in eundem Heium, de peripetasmatis ablatiis. Peripetasmata.) puta uestis, quæ circumtenditur parietibus, Attalica appellata: quod eam auro intertextam Attalus instituerit. Eadem autè & tapetia dicta. Referret.) in tabulis scriberet. HS. D.) Centum uiginti quinque coronatis. HS. C. C.) id est, quinquaginta millibus coronatorum. Expedias.) defendas. Quid? a Philarcho.) Alia & alia eiusdem generis crimina. Gratis.) sine precio. Excurrit in Cyberras fratres, per quos Verres omnia inuestigare solitus fuerit, eoq; ipse hominem odiosorem facit. Re.) usu.

Verre me Hercules.) Subtextit criminis narrationem. Hydriam.) Vas aquarium. Venerius.) unus ex ministris Verri. Sigillatos.) signis ornatos. At ita studiosus est.) Inferit narrationem de impotenti cupiditate Verri, quam in coniecturam criminum conuertit. Comperendimatus.) id est, ad secundam actionem citatus, quod fiebat, cum mala causa uidebatur iudicibus, ne statim damnarent reum, sed quantum possent, parcerent.

Infimularctur.) argueretur. Verum uti Lilybetum.) Aliud crimen, in Lilybetanos commissum. Abaci.) Abacus mensa, in qua uasa in triclinio exponebantur. Erat e-tiam mathematicorum tabula, in qua descriptis lineis calculorum ratio ducebatur. Dicit se emisse.) Occupat defensionem, quam tanquam uanam exagitat, requirendo tabulas Verri, quas ille metu furtorum non confecerat. In donatione histrionum.) Histriones leuius donari solent. unde & donationes eorum leuius æstimantur. Transfigere.) euertere. Collum in laqueum inferenti.) Scilicet uite tædio, bonis consumptis. Gaudet etiam si quid.) Ironica approbatio. Primo homine.) primario. HS. M.) Viginti quinque coronatis. Scaphia.) Vasa, a scapharum similitudine. Cum emblematis.) Ornamenta intelligit extrinsecus addita, ut signa, & calaturæ, quæ eximi possunt, ab inuoluntate. Toreumata.) sunt opera cælitata, a τὸ τρέμα. Eriphylam.) Eriphyla accipimouli Amphiarum maritū bello Thebano latente prodidit, qui profectus h. ita terra absorptus est. Vasa collegerat.) Vasa colligere militare uerbum est, cum castrum mouentur, ad quod faceret aliquid, significans Diodorum toreumata secum asportasse. Apponit.) instruit, adornat. Nomen deferr.) reum fieri. Primum.) Quia etiam Sthenet absentis nomē postea recepit, ut A. 3. significatum est. Imprudens hic.) Confutat defensionem, & ridet falsam. Cn. Calidio.) Amplificat crimen comparatione aliorum Prætorum. Tu dignior.) Auget inuidiam a superbia. Thuribulum.) Thuribulum est uas, in quo thur accenditur. Emblemata.) signis, quibus ornatum erat. Credo tum.) Amplificat a copia provincie. Peræqua.) Peræquè legendum puto. Proportione.) pro comparationis æqualitate, incerta certis conferendo. Fortuna.) scilicet belli. Hoc crimen, &c.) id est, dum per singulas familias crimen confirmem. Argentum illi.) Aliquid deesse uidetur. Argentum purum.) sine cru-stis & emblematis. Acroama.) Res auditi digna, uel sententia, uel festiua narratio, etiam homo festiuus: sed hic pro re ponitur. Sine corollario.) Corollarium additamentum, quod præter debitum addi solet: ut quæ in comitijs apophoreta uocabatur, Saturni alibus dari solita, quæ illa describit Martialis. De loco superiore.) de tribunali.

Thecis.) repositorijs. Crux.) Crux, testorū durius, quo res ornandi seu tegendi causa operitur. Eurriculum.) Alludit ad nomen Verri. Per magistratum.) per potestatem. Quem in luto uolutatum.) Et hic alludit ex ambiguitate nominis, ad suum. Festi-quam.) officina Syracusis instituta. Nata.) facta. Cum faceret.) id est, cum curaret sibi fieri. Non laborauit.) non metuit, non sollicitus fuit. Genera.) Hoc

schemate ostendit minimè præparatam esse orationem, sed tanquam extemporalem. In cretula.) terra argillisa & candida, qua ueteres in epistolis signandis uti solent, sicut & cera. Texturina.) Texturina ad uestem regulam instituta. Comparare.) emere. Venio nec.) Candelabrum ab Antiocho rege ablatum, quod in Capitolium ponendum erat. Temporibus.) difficultatibus. Exponit.) in abacis. Trulla.) nomen uisus. Quæ uox.) Amplificat crimine, & instigat iudices in reum. Inuenero.) intercepto. Hoc loco.) Appellat & Calpurnium, qui Capitolium dedicauerat. More omnium.) Verres teres patroni, ab inuocatione deorum incepte solent, quod

quod negat licere Verri. Concepto.) commissio, perpetrato. Segesta est oppidum.) Signum Dianæ a Segestanis ablatum. Facem præferbat.) Quia luna in cælo est, & noctem illustrat. Hanc tu tantum.) inuehitur, & audaciam increpat. Te nunc P. Scipio.) Obiurgat Scipionem, quod Verrem defendat, qui Africani monumentum sustulerit. Depeculatus est.) sustulit. Obstruxit.) obscurauit. Potes domestica.) Occurrit tacite defensionem. Non præcepto.) non anteuerto, non obsto, quo minus tibi integrum sit accusare si uelis. Si istius amicitia.) Inuidiose taxat aduersariorū querelam, & suas partes defendit, se meritò etiam inuito Scipione & cæteris Verri defensoribus, nomen Africani tueri. Sit apud alios.) Hoc dicit ex persona aduersariorum, & mox reprehendit. Audistis nuper.) Aliud crimen eiusdem generis, & aliud multo grauius adiunctum. Annueris.) solennibus. Stipatum.) circumdatum. Obdu-rasset.) obriguisset. Non possum dispossitè.) Amplificatio a criminum multitudine, & nomine Marcellorum. Quid Agrigento.) Signum Apollinis Agrigento ablatum, & idementatum in Herculem, qui tandem defensus fuit. Victoria.) contra Carthaginenses. Vectibus.) palis ferreis, quibus utuntur operarij in saxis, & grauioribus operibus molendis. Nutabat.) uacillabat. Faciam.) comparata. Desideratum.) amissum. Ire in consilium.) dimittere partes causa perorata, ad sententiam ferendam. Insula est.) Templum Iunonis in Melita spoliatum. Prædonum.) Quos uicit, & mari expulit Pompeius. Nimum mihi diu.) Transit ad aliud crimen, cum præparatione commemorans fabulam de raptu Proserpine. Libræ.) Proserpine. Inflammasse.) accendisse. Propter.) iuxta. Myoparoni.) Myoparo nomen nauigij. Gramineas hastas.) Puto legendum, fraxineas. Ad deferenda.) id est, ad deportanda, quod est operariorum, qui operam suam mercede locant. Nimio opere.) immodicè. Licet iste dicat.) Adimit defensionem. Stipendiarios.) Stipendiarij erant, qui stipendia militibus nomine Romano dabant. Visenda.) spectatu digna, insignia. Atque ut cæteros.) Narrat de Syracusanis, quomodo testimonia furtorum perscripta, & de laudatione Verri ex illis cognouerit. Appellatur.) Appellatur pro Verre, ad prohibendum ne Senatusconsultum perficiatur. Laudent te sanè.) Redit ad laudationem Mamertinã, & unã cum Syracusana confutat. Verrea.) sacra. Diem festum ludorū.) Marcellorum.

IOACHIMI CAMERARII IN VI.

Verrinam Annotatio. Nihil apud ciuem Rom. denique istum, quod ad oculos animiq; acciderit.) id est, quod conspexerit, atq; concupierit. Sed alia lectio, quam & Veneti libri retinent, mihi sanè placet: Quod oculos animumq; accenderit. id est, cupiditate pernouerit. Modò ut bona ratione ement, nihil pro potestate, nihil ab inuito.) Hæc mihi quidè admodum probantur. in emptionibus enim quantum ualeat potestas, quis non uidet? Potestatem autem dicit magistratus, ut pro Cluentio: At neque priuatus accusare, nec sedata iam inuidia uolebat. Videtis igitur non in causa, sed in tempore ac potestate spem omnem accusatoris fuisse. In Venetis tamen, & alijs quibusdam libris, nihil pro potestate, omissum. Sed in suis nummis multos esse.) Sic & Veneti. Sed est locutio profectò alienior. Et quam

facile potuit fieri ut eius, in suis, mutaretur? Qua iudiciū est, communi arce sociorum.) quasi defensione & præsidio. Sed Veneti libri melior & euidentior lectio: Qua iudiciū est, communis ac priuata rei sociorum. Dicent quæ necesse erit ingratis.) Hoc uerum puto, ut pro Quinto, Extorquendum est inuito atq; ingratis quod non debet: apud Plautum Curculione, & alibi sæpe. sed & a Latomio, ingratis, id est non libenter. Veneti tamen, & alij, gratis habent. Quæ malo integra referuare, ut quam minimum.) Omnino melior lectio Venetorum, sed & aliorum quorundam librorum: Quæ modò integra referuare uolui, ut quam minimum. Quod clari opus erat.) Veneti, & alij, oportuerat. Quid autem est aliud, opus erat, nisi oportuerat? In Sicilia quidem cum essem, sic a Cæmuro.) Veneti & alij, Siciliae quidem. & memorantur sanè de Cicerone similes locutiones. sed ipse tamen de his ita differit ad Atticum libro septimo, ut præpositionem non esse omittendam, seruire uideatur. Effet autem simile illud huic Virgiliano: Aut Crete iussit considere Apollo. Ne multa HS. C. C., me, inquit, poposcerunt, dixi me daturum C.) Hæc est perquam elegans lectio, & uera etiam uidetur. Veneti & alij ita: Ne multa HS. M. me inquit, dixi daturum. quæ profectò summa pecunie in quauis preciosos scyphos nimia fuerit. Sestertia enim mille, fuerint decies: id est, coronati, ut nunc loquimur, circiter XXV. M. Dionysiarum ad se proagorum.) Hoc est, summum magistratum uocari iubet. Veneti & alij, pardiurū: sed re incerta. illud retinimus. & mox, Ut ipse de me detrahant: elegantiora Veneta, Ut egomet mihi detrahant. Sed illa tamen non possum improbare. Qui non obrusit aliqua ex parte monumenta P. Scip.) Alij, obstruxit. id est, illa obscurauit. translatione ab edificationibus duata, quibus officitur luminibus, aut commoditati altarum ædium. idq; uerum puto. Atque illius sani amicitia.) ut, Propter hospitæ huiusce consuetudinem. Veneti tamen & alij, amicitia. sed amicitia legit & Priscianus libro quinto. Ac iam illa omitto.) Veneti, Nunc iam: itidemq; alij. Sed nobis tamen nostrum probatur. Signumq; Apollinis, qui Tenites uocatur.) Fortè a tenijs. Veneti, Thesimotes. sed de hoc cognomine nihil habeo dicere. Ut ex marmore Iachum autem Paralū.) Hæc uera scriptura. Nam quod alij, ut & Veneti, Parthalum habent, ex eo (ut opinor) euenit, quod in archetypo reperissent librarij, inserta aspiratione, Parthalos: ut in Exhedra quoque, & similibus factum animaduertimus. Eorum tabulas exquirebam.) Veneti, & alij, scribebam: quod sensum minus commode absoluerit uidetur. Exscribebam quidè erat planè aptū. Atq; adeò cum iam non solè discessio facta esset.) Veneti & alij, At uerò.

ACTIONIS IN VERREM SEPTIMAE PARTITIO, PER Bartholomæum Latomum.

Continet hæc actio rem bellicam flagitiose administratam, & supplicia in Siculos & Romanos ciues. Exordiū ironia cõstat in reum, ad commouendū odiū & indignationē. Deinde ad rem accedit, & accusat negligentiam in custodiendâ prouincia, & crimina improbitatis, luxuria et crudelitatis commemorat, interpositis probationibus. et amplificationibus crebris, sicut in præcedentibus actionibus. Primò enim docet, prouinciã Siciliam nulla opera Verri

Veris, sed natura loci & institutis suis satis tutam fuisse ab omni contagione seditionum ac bellorum. Deinde illum non solum non defendisse provinciam, sed etiam pecunia accepta coniuratis comprehensis & praedonibus percipisse. Post haec partitur in capita reliquam criminatio nem, & demonstrat itinera luxuriosi imperatoris in obe unda provincia, & quod pecuniam auare ex classe quaesiverit, & quod crudelitatem immanem exercuerit in nauarchos & ciues Romanos: quorum alios uirgis ad necem conciderit, alios necauerit in carcere, alios contra ius & libertatem Romanae ciuitatis in crucem sustulerit. Ex quibus omnibus Nauarchorum casum, & ciuis Romani supplicium magna commiseratione deplorat. Peroratio habet commendationem totius causae ad iudices, comminationem in aduersarios, & postremo inuocationem ad deos: in qua renouationem omnium criminum inducit, atque ita concludit.

IN EANDEM SCHOLIA, BARTHOLOMAEO LATOMO PRELEGENTE EXCEPTA.

NEMINI uideo dubium esse iudices.) Orditur *κατά τῶν ἀπολλωνίων*, occurrens defensionem quam irridet. Constituitur.) ab Hortensio. Fugitiuis.) seruis, qui spartaco duce ad bellum concitati fuerant.

Quid agam.) Dubitatio ironica. Impetus.) accusatio nis. Lactaturus.) amplificando, & uerbis exornando. Talem.) Emphasis in habet. Obteri.) opprimi, obrui. In iudicio M. Aquilij.) Defensio Aquilij commemoratur in secundo de Oratore. Sed ita queram.) Negat ullam operam Verri fuisse, in provincia tuenda: quoniam ipsa per se, & situ ab hostibus, & disciplina aliorum praetorum, satis tuta fuerit. Cum M. Crasso.) Crassus & Pompeius seruire bellum confecerunt in Italia. Nam posteaquam.) Seueritatem disciplinae exemplo confirmat. Quid igitur, nulli ne.) Docet Verrem percipisse facinorosus, accepta a dominis pecunia, eaque re causas etiam motuum & coniurationum in provincia aluisse. Seruitium.) seruos. Tricarinum.) regione Siciliae. Dicta.) cognita & iudicata. Quid deinde? quid censetis?) Suspendit expectationem, quo rei indignitatem amplificet. Nam acrius ferunt annos, quae inopinata accidunt. Celsus, ut Fabius tradit, uocat sustentationem. Nundinatio.) praetio pecuniaria. Quid hoc loco.) Inuehitur in improbitatem, & rem amplificat. Indemnatis ciuibus.) illum intelligit, quem Messanae crucifixerat, de quo postea dicitur.) Res iudicata.) id est, sententiae latae. Hoc uero nouum.) Facit Verri factum grauius. O praclarum.) Ironica exclamatio. Fecisset uideri.) Quae forma erat pronuntiandi. Quid hoc in Apolloniense.) Colligit alia plura eiusdem generis facinora. HS. LX.) Sestertia sexaginta, hoc est mille quingentos coronatos. HS. centies.) id est, duo millia quingentos coronatos. Integer.) sine iniuria. Excoegit.) Sermo hominum de Verre. Exanimatus.) consternatus. Magistrum pecoris.) id est pastorem. Exhiberi.) produci. Videte constantiam.) Amplificat rem quam narrauit. deinde ad probationem criminis accedit. Quid si ab Apollonio.) Ironice se corrigat: & quasi remittens seueritatem accusatoriam, multa praetermittit quae in resunt, ut acrius

ad unum perueniat, quo ex iudicio ipsius Verri crimen conuincit, propter pecuniam Apollonii in carcerem coniectum fuisse, ac dimissum. Dissolutum.) improbe. Omnia igitur.) Colligit in summam quae enumerantur, & proponit Hortensij actionem, ut quod contra destinauit, acrius inferat. Nam quae iste.) Ostendit quantum hac ratione praedatus sit Verres, & coniecturam ex Apollonij causa facit. Vnum habuisse Apollonium.) qui pecuniam in tempore non dederat. Cupio mihi iudicari.) Absoluit hunc locum de pacata provincia, & ad aliam transit. Subijci.) suggeri, in memoriam redigi. Itinerum primum.) Commemorat ignauiam & luxum hominis in provincia obeunda. Octophoro.) quam octo homines ferebant. Farctus.) impletus. Reticulum.) id est, solliculum lineum, rariore textura. Fusi.) prostrati. Nequitia.) luxuria. In arcis.) Area locus planus in agro, in quem fruges demesse comportantur arieturam faciendam. Carbaseis.) iuicis. Huc igitur tu Imperatorem.) Increpat Hortensium, & a defensione deterret, obiter percurrando uitam amantem Verri. Aera illa.) id est flagitia. Nam ad stipendia alludit, in quibus es militare soluebatur. Abduci.) spone sua. Perduci.) inuito, unde perductores, qui inuitas personas ad libidinem alicuius auerunt. Aleatoris Placentini.) Quam intelligat, incertum est. Significat stupratorem Verri adolescentis. Aere diruius est.) id est, aduopia redactus, ita ut soluendo non esset, nam es alienum intelligitur. In stipendijs damna.) Res alienum flagitiose adolescentiae. Aetatis fructus.) Stuprum intelligit, quo uult eum es alienum flagitiose contractum dissoluisse. Obdurisset.) exoletus factus fuisset. Quos praesidia.) id est, honestas matronas expugnauerit. L. Lucullo, M. Cotta Cos.) Quo anno praetor urbanus fuit Verres. Vadimonij.) id est, sistendi in iudicio, ut promiserat. Paludatus.) paludamento indutus, de more Romano. In urbem introferri.) Magistratum ex urbe egresso, non licebat in urbem redire, nisi consecrata provincia: quod si contra fecisset, censerebatur contra auspicia facere. O dii immortales.) Amplificat neglectam religionem a Verre, dissimili exemplo, quod de se sumit. Datum.) ad dignitatem. Creditum ac commissum.) ad fidem & industriam. Habeo rationem.) aestimo. Libero.) Apolloni, ut opinor, ut Vergilius: Liber & alma Ceres. Libera.) Proserpina. Floram.) Flora dea florum, cui celebrabantur floralia, riuu parum uerecundo. Ius, imagine.) cuiusmodi in atrijs nobilium disponebantur, & praeferebantur in funere ijs, qui ex ea familia mortui fuissent. Hodie arma uocant, nempe insignia familiarum, ut picti in scutis leones, lupi, ursi, gryphes, &c. Proden dam.) prop agendam. Alicui.) id est, sibi ex caeteris: non quod necesse fuerit sibi dari, sed quod oportuerit eam alicui dare ex candidatis. In loco.) Commodum scilicet, & idoneo: id est, in idonea persona. Mitto enim & praere.) Significat, quomodo suffragia pecunia corrumpit. Illud rationis habuisti.) reputasti. Itaque non modo.) Præterit caetera, & ordinem temporis seruat. Thempsanum.) Thempsa oppidum in Brutijs, quod apparet a fugitiuis captum fuisse, discedente Verre ex provincia. O diuina Senatus.) Profert tacitum iudicium Senatus. Esto, nihil ex.) Venit ad bellum Piraticum, in quo docet maxima auaritia & crudelitatis crimina commissi

commissi fuisse. Rem naualem.) Proponit nauale crimen, & obicit nauem a Mamertinis sumptu publico edificatam fuisse. Quid mihi hoc loco.) Occupat defensionem, & ab omni parte excludit. Senatori.) Mamertino, qui nauis edificandae praefuerat. Publice.) publico nomine. Nauiculariam facere.) Sicut argentariam, & Medicinam facere. At Mamertini.) Occurrit argumento, & docet non effici quod intendatur. At enim idcirco.) Remouet aliam defensionem, & maiestatem commissam esse docet in nauem Mamertinis remittenda. Denique.) Addit & aliud crimen, de frumento remisso Mamertinis, & alijs imperato. R. C.) id est, Rerum Commentarijs. Ac de consilij sententia.) Verba sunt decreti in Commentarijs perscripti. Nomina.) iudicium. Nam statim L.) Contrarium exemplum loco praedicti. Ista ad Netinis.) Ista legendum. Hic mihi etiam.) Repetit mentionem Mamertinae laudationis, & conspirationem exagitat. Vulnera.) uitia. Verum ut ad classem.) Rediit ad institutum, & crimen nauis remisse amplificat. Precario.) precibus, Aduerb. Cognoscite nunc nouam.) Transit ad aliud crimen in re nauali commissum. Nauarcho.) Nauarchus, qui praest nauis. Qui potest esse.) Verrem alloquitur. Lucrari.) lucrabatur. Hunc uero hominem, & c.) Subaudi feretis. Sexcentenos nummos.) Tantum dabatur a nauitis pro missione, ex instituto praetoris. Quos qui dederat.) Locus est corruptus. Quum propter istius.) Docet praedam ex hostibus captam, sibi seruasse, & ducent hostium cum caeteris captiuis pecunia accepta dimisisse. Facti.) in operibus preciosis. Signati.) in pecunijs. Archipiratam.) Vult, Archipiratam dimissum fuisse, idque coniectura credibile facit. Iudex esse bonus.) Monet iudices, ne eiusmodi coniecturae genus negligant. Vnus plures.) Dissimili exemplo Seruilij coniecturam amplificat. Autorem tui facti.) Autorem, qui idem fecerit, & quem Verres sit imitatus. Age porro.) Quasi priore infectione remissa, ac recepta defensione nihilominus instat, & docet alium captiuum in locum Archipiratae suppositum fuisse, idque probat ex custodia ratione. Quum maximus.) Admisit aliud crimen interfectorum ciuium Romanorum. Myoparone.) nauis scilicet. At quemadmodum.) Confirmat obiectum crimen ex ipsius Verri confessione, & uehementer amplificat. Induit.) illaqueauit. Fit.) id est factus est. Aliquam manum contra populum Romanum facere.) aliquem numerum hostium contra populum Romanum legere. At etiam qui triumphant.) Amplificat dissimili exemplo. Et nunc credo esse dubium.) Hoc per ironiam dicitur. Probat enim expedisse Verri, ut suppositum Archipiratam seruaret, neque aliter facere potuisse, siquidem fidem in iudicio suo facere conaretur. Virum.) Vult Verrem inter mulieres potius quam uiros habendum esse, uel propter mores, uel quia muliebria adolescens passus sit. Erat Nice.) Incipit narrare aliud crimen de classe amissa, libidine & auaritia praetoris. Quid primum.) Amplificat Cleomenem praefectum fuisse classi. Sagum.) uestem militarem. Lampaceni periculi.) De Lampaceno periculo uide tertiam Actionem. De Adriano.) Hic Adrianus cum auare imperaret Vitae, uiuus in praetorio exesus fuit. Imperium.) praetorium. Crepidines.) Crepidio ora ripae uel litoris, ad quam aqua alluit: dicta, quod

ibi fluctus crepitet. Aspirare.) attingere. Atheniensium classis.) Nicia duce, ut est apud Thucydidem. Quid Cleomeni.) Inducit Verri deliberationem de Cleomene, ut ostendat improbitatem, & euidentius exprimat. Dissolutus.) remissus. Exanimatus.) euacuatus. Phalargum.) Phalargum legendum puto. Apponitur.) subornatur. Emissarium.) furtorum interpretem. In comaeatu.) in immunitate nauigandi ex permissione praetoris. Vnde comaeatum dicimus habere milites, cum eis ad tempus permissum est abesse ab exercitu. In qua docet, quot.) Colligit inuidiam, & mouet affectum ex scripta oratione unius ex Nauarchis. Talem uirum.) Talem ad laudem pertinet. Hic cum ceteri Siculi.) Amplificat ab existimatione Siculorum de populo Romano. Leuia sunt haec.) Cedit ironice id quod etiam iniquum uidetur causa fiducia pari. Obsoletis.) uulgaribus, leuibus. Ut ad eas.) Fingit uerba inhumani lictoris, atque hinc acerbitatem etiam colligit. Est ne aliquid.) Facit schema, quod uocant praeter expectationem, augendi causa. Nam illorum liberi.) Verba quasi ex persona Verri. Desunt.) in malam partem. Per deos immortales.) Amplificat supplicium nauarchorum, & accendit iudices. In septemdecim populis.) qui defecerant ad Carthaginenses. Quid uero illa.) A Segestanorum cognatione amplificat. Vbi pecunias exterarum.) Amplificat ex comparatione criminum, quae in unum contrahit. Metuunt homines.) Addit causam inuidiosam in eos, qui ex prouinciarum spolijs ditati erant. Hoc iam ornatu.) Auget inuidiam ex moerore parentum in iudicio, & est redditio contentionis. Ex litibus aestimatis.) id est damnatione tui. Quapropter si quem.) Occurrit defensionem, quam ex omni parte adimit. Offenderint.) impeerint. Quod si fortuna.) Conuertit defensionem in aduersarium. Ego culpam non in Nauarchis.) Vrget, & probat culpam in praetore fuisse. Nullum uacuum tractum.) id est, nullum uacuum fuisse inter eos qui trahebantur. Hic tu etiam dicere.) Redit ad instigandos iudices, & rursum crimina colligit acri infectione. Necessitudini.) quia quaestor in Sicilia fuit. Reliqua est ea causa.) Deinceps commemorat animaduersiones & supplicia in ciues Romanos. Non enim Charybdim.) De Scylla & Charybdi tertio Aencidos. Pluribus & maioribus.) Alludit ad Scyllam, quae inferiori parte canibus succincta esse dicitur, intelligit autem emissarios Verri, & furtorum interpretes, quos actione tertia commemorauit. Sertorianos milites.) Sertorius hostis erat, & reliquias belli Mariani persequabatur in Hispania. Olores.) aromata. Quid est Verres.) Profert testimonia. Si quis rex.) Instigat iudices, & crimen amplificat. Circumretitum.) tanquam laqueis & retibus circumdatum. Maiores plagas.) grauius iudicium, scilicet maiestatis. Superiore ex loco.) quoniam designatus est ad ius, & magistratu uito de loco superiore, hoc est apud populum in concione causam acturus. Quid enim defendit.) Admit defensionem, quam primum reprehendit, deinde infectione tollit. Translator quaestura.) A Carbone & Sylla. Adsumt enim Puteoli.) Negat Sertorianos fuisse, & testimonijs confirmat. Nam quid ego de P. Gauius.) Transit ad aliud crimen: quod quia grauissimum est, ad eius cognitionem praeparat iudices. Gauius hic, quem dico.) Nar

rat de Gauio, & per totū admixtis adfectibus. Meruisse. militasse, stipendia fecisse. Speculandi.) explorandi. Desiderata. post Syllanam uictoria, deinde a Pompeio restituta. Nunc quoniam.) Probat et testimonijs. Hoc in Verris.) Ex confessione ipsius Verris factum exaggerat. Induatur.) capiatur, illaqueatur. Ac iuguletur.) Alludit ad nomen Verris. Cognitoribus.) Sic dicuntur, qui aliquem defendunt, cum de statu eius agitur.

Esse futurum.) Verbum est hoc in loco infinitum, futuri temporis. alio qui futuram erat dicendum. si esset participium. Fit mentio apud Gellium. Cognosceret hominem.) de statu eius testaretur. Facinus est.) Amplificatio per incrementum. Causam.) conditionē. Si hæc non ad ciues.) Gr. uii & uehementi contentione mouet animos iudicum, & est hyperbolica amplificatio. Auctores) præsidet. Hoc loco.) iudicij uesfri. A me, tamen si satis.) Monet iudices, ut recte iudicent: & metu illis adhibet, quoniam accedit ad totius accusationis perorationem. Si res aliter acciderit.) id est, si absolutus fuerit Verres. Nam & si qua uis.) Significat se iterum accusaturum esse, si Verres ex hoc iudicio euadat. Potestatem dedit.) Quia designatus est ædilis, quo in honore cū populo pro concione agere potuit. Crescere.) magnus fieri. Notatos.) infamia scilicet. Quamobrem te quoque.) Monet Hortensium, & ei minatur. Regiam uestram dominationem.) Alludit ad id quod Hortensius rex fori appellabatur. Sed quo die.) per Cn. Pompeiū, cum a Sylla sublatis fuissent. Vnumquemque nostrum.) Eos qui in hoc iudicio erant intelligit. Ea lege iudicij.) Aurelia de iudicij, quam M. Aurelius Cottæ prætor ferebat. Promulgata.) in publicū propoſita. Quam de uobis habet.) posse uos corrumpi. Responsurus.) compariturus in iudicio. Vestra dignitas.) Senatoria.

Quod reprehendatur.) si quid peccatur. Propter offensionem.) propter iudicia malè administrata. Qui tanto, &c.) in absoluendo Verre. Queret aliquis fortasse.) Occurrit obiectioni, & ostendit se quia nouus sit homo, necessario quod dixerit facturum esse: & nobilitatem interim, à qua defendebatur Verres, in inuidiam adducit.) Tot hominum.) à quibus defendebatur Verres. Omnia beneficia.) omnes magistratus. M. Catonis.) Censorij. Pompeius.) Strabo opinor, Magni Pompeij pater, qui floruit Italico bello, ante Syllam & Marium. Nouorum hominum.) Noni homines appellabantur, quorum parentes nullum magistratum gesserant. Quam obrem mihi iudices.) Hunc locum concludit. Receptum.) promissum. Ad quos, &c.) intelligit Hortensium. Disceptante.) iudicante. Nunc te iupiter.) Peroratio totius accusationis, in qua deos omnes implo- rat, quos uiolauerat Verres, testes & uitores criminum, ut illi quidem tribuant dignum factis suis exitium: sibi autem, fidei suæ & diligentie in accusando iustam apud pop. Rom. approbationem. Locus plenus est grauitatis, & interim criminum repetitionem continet. Donum regale.) Regis Antiochi. de quo uide Actioe 6. Pulcherrimum simulacrum.) Iouis. Latona.) mater Apollinis & Dianæ. Deli.) Nomen urbis in insula eiusdem nominis. Chio.) ex oppido Chio. P. Africani.) Maioris. Idæa) in Phrygia. In celeberr. loco.) in foro Romano. Libera.) Proserpina. Sanctissimæ deæ.) Proserpine. In iudicanda.) in puniendo Verre.

216

Verrinam Annotatio.

Qui in rebus non ita defendatur.) Alij, in re, sed uelut scripturam probo, qui nunc reus. Fuit ita resp. quondam.) Alij, responsio: quod falsum esse & parer. Est & Veneta commodi sensus scriptura, reprehensio. Latomias Syracusanas omnes audistis.) Sic est forma nomen usitata. Sed alij, Latumias. Veneti Latumias, amiqua forma. ut Laumedon pro Laomedon, & mutata uim o, quod in Græcis nominibus facere Latini consueverunt. ut Priamus. Sic igitur Latumiam illi ueteres, & λαρμιας. Sed urbe portus ipse cingitur et includitur.)

Non possum hoc ullo modo reiicere. Veneti tamen, & alij, concluditur. Ne multa, iudices, libertate, quam uos socijs dedistis, hæc ille, &c.) Venetum & aliorum librorum lectio uera est: Libertatem, quam uos. ut hoc, urbem quam statuo uestra est. & Populo ut placerent quas fecisset fabulas. Vtrum ego desipio, & plus quam satis est.) Veneti, & alij, Et plus quam satis opus est, quorum alterum de explicatione inculcatum uidetur. Non ut aliquid ex huius bonis usurparet.) Veneti uerius, recuperaret. Tuus hospes Cleomenes hoc dicit, se in terram esse egressum.) Veneti & alij, in terra esse profectum. Hoc mutandum quidam putant, esse profectum. Sed illa nostra lectio sanè longè abducta uidebitur: non exponere tamen uolumus. Quibus arguimus se ad salutem uiri arbitrabantur.) id est, quibus rebus demonstrare nitentur se mercatores, non milites Sertorianos esse. Sed Venetis minus rectè, quibus adiumentis se, &c. Hæcne plebi Rom. te prætor est constituta conditio.) Hanc ueram lectionem esse, nemo (ut opinor) dubitare poterit. quam uis Venetus liber, quem esse emendatis, noluit, et nos magis facimus, uulgarè retineat: Hæc in plebe Rom. te prætor. Non enim certè iacere hoc loco oratione oportet. Ut dubitatione aliqua crucis.) Rectè. id est, ut tibi affertur dubitatione, an crucis illum supplicio se statim afficere uelles. Veneti non deterius, dilationem: id est, ut supplicium saltem differre uelles. Ut ille in dolore cruciat; moriens, per angustia freto.) Veneti similiter. Alij, freu. sed nos usitatus illud huic antiquiori prætulimus. Et mox, supplicio affectam. nota figura sermonis. Veneti, & alij, supplicio affixum: de crucis supplicio minus simpliciter.

217

quites Romani polliciti sunt se illa ipsa nocte paulo ante lucem uenturos, tanquã salutatum Consulē, & intromis- sos more Consulibus & iure amicitie, in lecto cum interse- cturos. Huius consilij Cicero per Fuluiã factus certior, domum suam præsidij ualidioribus firmat, duos equites ad eadem, ut constitutum erat, uenientes aditu prohibet. Eo ipso die in templo Iouis Statoris Senatū habet, ut ad eum referat de coniuratione, deq; reip. periculo. In Senatū Catilina uenit, aut dissimulandi causa, aut sui expurgandi, tanquam iniuria læcessitus foret. Tum cum nemo amicorum, nemo propinquorum salutauit. ij, prope quos affedit, in alia subcella sessum ierunt. Cicero siue presentia eius timēs, siue ira commotus, luculentã hanc (id quod ait Sallustius) atq; uilem reip. habuit orationem: cuius hoc est argumen- tum. Hortatur Cicero, impellitq; Catilinam, ut cum so- cijs coniuratis ex urbe egrediatur in exiliū, uel in castra Manlij, quod consilia eius de cæde Consulibus, Senatibus, ciuium, urbisq; incendio, & Italia uastatione, sibi & Senati cogita sint: quod eius conatibus omnibus priuato consilio obstiterit. nihil in urbe esse quod eum delectare possit, quem omnes boni ciues metuumt & oderunt. Miserū eum ostendit, quod quum ueniret eo ipso die in Senatū, nemo eum Senator salutauerit, nemo ei assidue uoluerit. Vitan- de suspitionis causa, antè Catilina se multis uiris clarissimis in custodia dare uoluit: nullus eum asseruare uoluit. tanto metu omnium & odio flagrabat. Pollicitus est Catili- na socijs, abire ad Manlium in castra: ab eo postulat Cice- ro, ut id faciat, quod in castris Manlij cum improbis et sui similib. uersari incundū ei futurum sit. Catilinã in Manlij castra proficisci, quam a se Consule interfici Cicero pu- tat uilissimam. Nam primum si proficiscatur, nemo de coni- uratione dubitabit: deinde eum sequentur omnes cõiurati. Si in urbe necaretur, improbè factum putarent ij, qui de coniuratione dubitant, & coniuratorum grex totus in ur- be remaneret. Quocirca hortatur eum cum coniuratis, ut exeat cum suo & suorum exitio, rei q; publicæ salute.

IN INVECTIVAM PRIMAM CONTRA L. CATILINAM, ad Senatū, Francisci Syluij Am- biani Commentarius.

ARGUMENTVM.

De Catilinæ cõiuratione amplius dicere post Sallustium, Plutarchum in uita Ciceronis, Appianum in lib. secund. de Bellorū ciuiliū, mihi uidetur superuacaneum. Ideo quæ hinc nostræ rei propiora sunt, ea solum attingam. Legitur Ca- tilinæ denunciatione, quum iam longius processisset con- iuratio, coniurati in domum M. Leccæ VIII Id. Noueb. nocte consequente conuenerūt. Ea nocte dies Catilinæ ex- eundi, cæteris mandandi conditio, cædis atq; incendiorum per totam urbem descriptio constituta est. Iam se exiturum Catilina dixit, sed paululum sibi esse moræ, quod Cicero consul uiueret. Tum C. Cornelius & L. Vargunetius e- quites

qui tamdiu furores tuos æquo animo patiamur. Patien- tia. id est tolerantia. Quousq; tandè abutere.) Nam furor fit læsa sæpius patientia. Et ueterem patiendo iniu- riam inuitas nouam, ut ait Publius Syrus. Eludere, ut ait Donatus in Eunuch. Terentij, enarrans illud, Eludet ubi te uictum senserit: propriè gladiatorū est, quum uicerint. citatq; hunc locum, additq; Eludere est, ludo finem impo- nere. Quem ad finem. id est quousq; id est, quando au- dacia tuæ finem facies. Audacia ferè in mala re dicitur. Nihil ne te nocturnū.) Quintil. lib. 9. ab ijsdē uerbis plu- ra acriter & instanter incipere docēs, hoc Ciceronis ex- emplo rem probat, ubi nihil repetitur. Nihil urbis uig.) Vbi de cõiuratione auditum certius est, decreuit Senatus, uti Romæ per totam urbem uigiliæ haberentur, hisq; mi- nores magistratus præfessent, ut ait Sallustius. Nihil ti- mor.) Nam immutata urbis facies erat. Tristitia inuasit omnes, neq; loco, neq; cuiquã satis fidebant. Nihil con- cursus honorū.) Qui tum esse solet, quum pestis reip. op- primenda est. Consensus, nō concursus legit Quintil. Nihil hic munitijs.) Senatus legitimus, qui singulorū men- sium calendis & idibus haberi solebat, in curia habeba- tur. Indictus aut, qui scilicet noua causa adueniente indi- cebatur, in loco augurato haberi solebat. Inde pro Senatu sæpe templum dicitur. Senatū aut in templo Iouis Stato- ris tum habuit Cicero, quum hanc in Catilinam oratio- nem habuit. Id templū ad initium sacræ uie, quæ ad Pala- tium spectat, edificatū fuisse, Plutarchus in uita Ciceronis tradit. De hoc templo apud T. Liuū lib. 1. multa licet le- gere. Horum Senatorū.) quos scilicet uereri debueras. Consc. teneri.) id est, ab his omnibus Senatoribus cognosci. Constrictã rem cõscientia tenere, est rem ita certò scire, ut ea ex animo nostro extorqueri nō possit. Quid prox. nocte.) in domo M. Porcij Leccæ. à quo consilio infra di- cet. Quid superiore nocte.) id est, proximã præceden- te. Sua enim cõsilia nocte cū cõiuratis Catilina capiebat, quo illa nocturnis tenebris forent occultiora. Quid eg.) Illud ex arte est, ut quū aduersariorū nobis consiliū patefa- ctum esse totum significare uolumus, ex eo pauca dica- mus. Tum enim reliqua nobis cognita suspicabuntur. Quid consilij cep.) id est, quid deliberaueris. O tempo- ra.) In magna rei quam trahat indignatione, Cicero id di- cere solet. ut in actione in C. Verre 6. & in oratione pro Domo sua ad pontifices. Prisc. lib. 16. scribit hoc loco O esse particulam indignandi. Quintil. li. 9. scribit, indigna- tionis simulatione affectus auditorū moueri. ut, O tempo- ra, o mores. Viuit, uiuit.) Repetitio est, in qua prioris sententiæ uerbū ultimū ac sequentis primum est idem. qua figura utuntur poetæ sæpius: Pierides uos hæc facietis ma- xima Gallo, Gallo cuius amor tantū mihi crescit in horas. Sed ne oratores quidè raro: Hic tamen uiuit, uiuit? immo etiam in Senatū uenit. Publici consilij.) quod Senatus ca- pit. Nos autem.) Ignauia suam aliorumq; ciuium accu- sat, qui sibi reip. satis facere uidentur, si Catilinæ tela de- clinent, quem interficere debeant. Quamuis enim uiri for- tis sit, nonnunquã periculis se subtrahere, seq; reip. refer- uare: in hoc tamen Catilinæ furore non licebat. Vir am- plis.) Argumentū à minore ad maius per comparationē. Vbi, ut ait Quintilianus lib. 8. non solum totum toti, sed etiam partes partibus cõparantur. Nam Catilina Græc- cho, status reip. orbi terrarum, mediocris labefactatio cæ- di & incendijs & uastatione, & priuatus Consulibus com- paratur.

VOVSQVE tandè.) Quam- uis id fiat sæpius, ut in orationis proemio ad auditores sermo diri- gatur: aliquando tamen ad aduer- sarium directus acrior fit atq; ue- hementior. Cicero pro Q. Liga- rio: Habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum. Sallustius in Ciceronem: Grauius & iniquo animo maledicta tua paterer Marce Tulli. Sicut & Cicero fecerat in Catilinã: Quousq; tan- dem abutere Catilina patientia nostra: autor est Quinti- lianus lib. 4. Idem lib. 9. præcipiens, interrogatione acro- rem & uehementiorè fieri probatione: Figuratum est, in- quit, quoties nō sciscitandi gratia assumitur, sed instandi. ut pro Ligario: Quid tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? & Quousq; tandem abutere Catilina patientia nostra: & Patere tua cõsilia nō semis? Et totus deniq; hic locus, quanto (inquit) magis ardet, q̄ si diceretur, Diu abuteris patientia nostra: & Patent tua consilia. Tandem.) Prisciano autore libro decimoquin- to, hic repletuã coniunctio est. autore Seruio, causa orna- tus ponitur. Vtriusq; sententia Valle non probatur. Nam oratio interrogatiua plus habet uirium, quam quæ figu- rata nō est. Orationis interrogatiuæ uim particula tan- dem facit uehementiorem. Abutere patientia nostra.)

219

paratur. P. Scipio Nasica.) De Tiberij Gracchi cæde quum alij multi, tum Plutarchus in uita Gracchorum scripsit. Vir amplius.) Hunc Scipionem T. Liuius libr. 49. ait uirum optimum à Senatu iudicatum esse. Priuatus.) id est, nullum genus magistratum. autore Cicero libro de Officijs primo, priuatum oportet æquo & pari cum ciuibus iure uiuere: neq; submissum & abiectum, neq; effertentem se nimis: tamen in re pub. ea uelle, quæ tranquilla & honesta sint. Hic tamen attende, priuatum dici cum qui sit Pontifex maximus: ut T. Liuius libro 21. C. Flamini-um Consulem designatum appellat priuatum. Nam il- la nimis antiqua prætereo.) Id solet f. cere Cicero, quum multa exempla citat, ut autè externa quàm domestica, an- tiqua quàm recentia memoret. hæc enim magis quàm illa mouent. Hæc exemplum, quod amiquius est, præteri- re se dicit: alioqui ante Scipionè Hala citatus fuisset. Hæc Sp. Melij cædes facta est circa annum ab Vrbe condita CCCXVI. de qua T. Liuius multa in lib. 4. Q. Serui- lius.) Hunc Caium Seruilium Liuius appellat. Nouis rebus studentè.) id est, regnum affectantè. Fuit, fuit.) Hæc geminatio amplificandi gratia fit. ut, Occidi, occidi nō Sp. Melium. Ista quondam.) Quondam hic præteriti temporis esse, Priscianus libr. 15. docet, ut pro futuro Ver- gil. dixit in Buc. Quondam tua dicere facta, Tempus erit. & pro præseni: idem in 2. Aeneid. Quondam etiam ui- uis redit in præcordia uirtus. Habemus enim sic.) E- nim hic est particula continuatiua, non causalis. In qua si- gnificatione nonnunquam, sed sæpius nam à Cicero dicitur. Senatusconsultum in te.) In atroci negotio recip. Senatus decernere solebat, ut uiderent Consules, ne quid respub. detrimenti caperet. Tum licebat Consulibus exer- citum parare, bellum gerere, socios ac ciues ad bellum co- gere, domi militæq; imperium summū atq; iudicium ha- bebant. Aliter iniussu pop. Rom. harum rerum nulla con- suli potestas erat. Autor est Sallustius in bello Catilina- rio. Hoc senatusconsultum.) Quando S. C. datum sit, non conuenit. Dicit enim Sallustius, id datum postquam C. Cornelius & L. Vargunteius Cicronem Cos. oppri- mere domi conati sunt. Antea factū Plutarchus in uita Ci- ceronis dicit. Quam sententiā secutus mihi Cicero uide- tur, quòd eo ipso die, quo coniuratorum manus effugit Ci- cero, habita sit hæc oratio. Vehemens.) id est, ugens. Et graue.) id est, seuerum & triste. Non deest recip. consilium.) quo consilio hæc autoritas Senatusconsulti fa- ciendi Senatui permittitur. Nos nos Cos.) Priscianus libr. 17. scribit, pronomem aliquando amplioris signifi- cationis causa poni, ubi tantum ad alios omnes uidetur fieri discretio. ut Cicero in 1. lib. Inuectiuarum: Nos, nos, dico aperte, Consules desumus. Intellegimus enim, quòd nemo alius nisi nos desit. Ut L. Opimius Cos.) Id apud Plu- tarchum in Gracchorum uita amplius scriptum est. Nox nulla intercessit.) id est, eo ipso die, quo id S. C. man- datum est, C. Gracchus interceptus fuit. Propter quas- dam.) Hoc dicit, ut C. Gracchi facinus, propter quod oc- cusus est, ostendat leuius esse Catilinæ facinore. Cla- rissimo patre.) T. Sempronio Graccho, qui duobus Con- sulatibus, duob. triumphis & Censura ornatus fuit. Auus.) quorum auus maternus fuit Scipio Africanus ma- ior. M. Fuluius Flaccus.) C. Gracchi in ferendis legi- bus seditiosus socius, quia cum Graccho contra salutem rei publicæ fecerat, Senatus clementia interfectus est eodem

die quo Gracchus, eius domus euersa & publicata est. qua porticum post aliquanto Q. Catulus de manibus Cimbricis fecit, ut ait Cicero in oratione ad Pontifices de domo sua. Cum liberis.) id est, cum i. lio, cui facta optio est, ut genus mortis eligeret: ut ait Appianus in li- bro 1. Liberos autem etiam pro unico filio dicit, A. Gellius scribit. C. Mario & L. Valerio Flacco Cos.) De quo pluribus agit Cicero in oratione Pro C. Rabirio perduel- lionis reo. C. Seruilium Glauciam, & L. Saturninum se- ditiosus legibus remp. lacerantes, & comitia cadibus dis- cutientes, C. Marius sextum Cos. in curia Hostilia morte multauit, ut Velleius libr. 2. autor est. Nam unam diem mors remorata est.) id est, Nunquid interempti sumus eo- ipso die quo factum est S. C. Reip. pena, quia scilicet respub. seditiosos ciues multare solet. Vicesimumiam diem.) Negligentiam suam uel nimiam patientiam ar- guit. Quo, inquit, die hæc S. C. data sunt, perniciosis ciues interfecti sunt. Vicesimus iam dies est, quum hoc S. C. ha- bebimus, necdum eo in Catilinam usi sumus. Hebescere- ciem.) Vnde fit metaphora, satis patet, quòd hoc S. C. da- tum sit tanquam gladius, quo necetur Catilina. Quòd in- tem tamdiu quiescat, uelut rubigine acies eius hebescat & obtunditur. Ferrum enim, ut apud A. Gellium Cato ait, si non exerceas, rubigo inficit. Horum Senatorū.) Con- uenit accentu acuto in media, alioqui interfici dicendum esset. Viuis & uiuis.) Hanc noctis geminationem, ubi aliquid interponitur, uehementiorem esse Quintilianus libr. 9. præcepit. ut: Bona, miserum me, consumptis enim lachrymis tamen infixus animo hæret dolor: bona, in qua, C. Pompeij acerbissima uoci subiecta præconi. Viuis et uiuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Non dissolutum.) id est, non inertem, nō diffidentem, non negligentem, tanquam recip. cura solutus sim. Cicero Actio in Verrem 7. Intellego maluisse Domitium cri- delem in animaduertendo, quam in prætermittendo disso- lutum uideri. Inertia.) id est, stultitia, quòd solertiam quæ inertia contraria est, prudentiam Cicero appellat. Inertia igitur: id est, stultitia, quòd clementis & huma- nus esse uelim in cum, qui parricida patriæ esse cogitet, quæ mea quoq; nequitia est. Castra sunt.) C. Marius Ma- rius, qui sub L. Sylla strenuè militauerat, in Etruria Fesulis cum alios multos, tum L. Sylla ueter. nos milites impe- rio Catilinæ habebat, qui princeps fuit belli faciendi. In Etruria f. uicibus.) id est Fesulis, prope quas Floren- tia non multo post deducta colonia est. In Etruria fau- cibus.) id est, in ingressu Etruriæ. In dies singulos de- cit, quum indies obtineat dicendi consuetudo. Impe- ratorem eorum.) id est Catilinam. Ne hoc postui.) Apud Quintilianum libro nono lego, Ne non potui: Vtimur, inquit, uulgo comparatiuis pro absolutis, ut cum se quis infirmior esse dixerit, duo inter se comparatiua committimus. Si te Catilina comprehendi, si interfici iussero, credo erit uerendū mihi, ne non potius omnes bo- ni seruis à me, quàm quisquam crudelius factum esse di- cant: Hoc enim uerbum credo à Cicero sæpe dictum in oratione interrogatiua, cum ironia, tanquam per paren- thesin. ut in oratione contra Rullum in Senatu: Vos hæc, nisi euertere remp. cuperitis, ac nobis nouam dominatio- nem comparare, credo quàm perniciosa essent, non uide- retis: Idem: Hoc motu atq; hac perturbatione animorum atq; rerum, cum po. Ro. nox & autoritas Consulis opte-

derit, summam tranquillitatem pacis & ocij, uerendum (credo) nobis erit, ne uestra ista præclara lex agraria ma- gis popularis esse uideatur? Quum uero scelera consilio- rum uestrorum, fraudemq; legis & insidias, quæ ipsi po- pulo Romano à popularib. Trib. plebis fiunt, ostendero, pertineam (credo) ne mihi non liceat contra uos in con- cione consistere? Omnes boni.) Ciues boni dicuntur, qui reip. studiosi sunt, etiā si improbi sint homines. Nam bonus ciuis & bonus homo, eodem modo non dicuntur. Aristoteles lib. Politicorum 3. ubi docet boni ciuis & bo- ni hominis eandem uirtutem non esse, boni ciuis uirtutem esse dicit, conseruationem communis societatis: societatem uero esse remp. quocirca ciuis boni uirtutem ad remp. spe- ctare. Sententia igitur est: Si te interfici iussero, nemo ex bonis ciuibus id à me factum crudelius dicet, sed omnes potius dicent prius factum oportuisse. Iampridem fa- ctum esse oportuit.) id est, te Catilinam interfectum. Firmis præsidijs.) quæ scilicet in urbe collocaui, ut noctur- num præsidium Palatii & uigilias. Oppressus.) id est, circumdatus, & circumuallatus, & circumclusus. Co- mouere.) id est, mouere. ut paulo infra: Num inficiari po- tes, te illo ipso die meis præsidijs, mea diligentia circum- clusum, commouere te contra remp. non potuiffes? Non sentiemus.) id est, quum non animaduertes. Adhuc.) id est, hucusq;: quæ eius propria significatio est, in qua Ci- cero usurpare solet. Speculabuntur atq; custodient.) id est, obseruabunt id est, attentè uidebunt & audient, quæ facies aut consuetudinis. Illustrantur.) id est, declarantur & patefiunt. Teneris undiq;.) id est, arcana tua confi- lia, quæ nocte in priuatis parietibus cepisti, tenemus & scimus: id est, ut uulgo dicunt, tu declearis. Mecum li- cet recognoscas.) id est, si oblitus es, ea tibi in mentem re- uocabo. Quo uerbo Cicero tum utitur, quum aduersarij uicta sibi cognita dicit. Ante diem V. Calend. Nou.) Hoc die Cicero Cos. futura erant comitia consularia. Sed pridie Cicero ad senatum retulit, quoniam multa nar- rabatur quæ Catilina facturus erat, ut per uim fieret Con- sul, factum est S. C. referente Cicero, ne eo die comitia haberentur. Quo die frequenti senatu Catilinam Cicero excitauit, eumq; de his rebus iussit, si quid uellet, quæ ad se allate essent, dicere. Tum hæc Cicero Catilinæ prædi- xit. Ante diem XII. Cal.) Autore Prisciano libr. 18. di- citur tertium & tertio Cal. uel Non. uel Idus, uel Calen- darum, No. Iduum, pro in 3. die ante Cal. uel Non. uel I- dus. Cicero in 1. Inuectiuarū: Meministi ne me ante diem 12. Cal. Nouembrium dicere in Senatu, fore in armis cer- to die, qui dies futurus esset ante diem 6. Cal. Nouemb. Ante diem 6. Cal. pro ante Cal. dictum esse, idem Priscia- nus eodem libro scribit. Administrum.) id est, magnam & præcipuam ministrum: qua uoce usus sæpe Cicero est. Ad enim habet uim intendendi: ut adamare, amirari, adui- gilare. Contulisse.) id est, proposuisse & destinasse. In ante diem.) id est, in die qui esset ante diem. Tuor- um consiliorum reprimendorum causa.) id est, ne opti- mates, ut consulueras, occideres. Illo ipso die.) id est, ante diem 5. Cal. Nouemb. Cum te Præneste.) Hoc Præneste & hæc Prænests, autore Seruio lib. Comment. 7. dicitur. Superiorem nocte,) qua conuenisti in domum M. Porcij Leccæ Senatoris cum cōiuratis: quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit, atq; acerbissima, ut ait Cicero pro P. Sylla. Priori nocte.) id est, superio-

re. Inter falcarios.) Falcarij à falce dicti sunt, qui fal- ce metunt. Hos aut conuictos appellat falcarios, proptè rea quòd ciuitatem omnem, adeoq; ipsa urbis ædificia tan- quam falce metere, id est, ferro igniq; omnia uastare: ut scenifica demetit omnia, ita hi nihil erant relicturi. In- ter falcarios.) id est, cum falcarijs: uel ut exponit hunc lo- cum Prisc. lib. 1. s. in eum locum ubi erant falcarij. Hoc di- cendi genere Cicero utitur etiam in oratione pro P. Sylla: Quid tandem, inquit, de illa nocte dicit, cum inter falca- rios ad M. Leccā nocte ea quæ consecuta est posterū diem No. Nouemb. me Cos. Catilina denunciatione conuenit? Consilio.) id est, Senatu. Video esse hic.) Sallust. nomi- nat XI Senatores, qui fuerunt ex cōiuratione, Lentulum, Antronium, Longinū, Cethegum, P. & Ser. Syllas, Var- gunteium, Animum, Leccam, Bestiam, & Curium. Di- scribuisi partes Italia.) Nam Cn. Manlium Fesulas, Se- ptimium in agrum Picenum, C. Iulium in Apuliam dimisit, autore Sall. qui tamen scribit, has Italia partes antè distri- butas, quàm in domum Leccæ cōiurauerit. Cic. tamè pro P. Sylla, dicit ea nocte Catilinæ exeuudi, cæteris manèdi conditionem, per urbem totam cædis atq; incendiōrū de- scriptione constitutā esse. Quos Romæ relinqueres.) Hac nocte constituit Catilina, ut cum egraderetur ad ex- ercitus, Lentulus in urbe relinqueretur: Cassius incen- dijs, Cethegus cædi præponeretur, ut ait Cic. pro P. Syl- la. Descripsit urbis partes ad incēdia.) Duodecim op- portuna urbis loca ad incendia descripta esse, quibus Sta- tilius & Gabinius præfecti essent, Sallust. scribit. Con- firmasti.) id est, affirmasti. Paululum tibi moræ.) id est, nihil te remorari, nisi quòd uiuerè. Reperti sunt duo equites Rom.) Hos Sallust. C. Cornelium & L. Var- gunteium, Plutar. & Appianus cum Cornelio M. Cethe- gum nominant. Dimisso.) id est, dissoluto. ut dimitti- ti Senatum, dimitte exercitū, dimitti discipulos dicimus. Comperi per Fuluiam.) quæ omnia Cicero patefa- ciebat. Exclusi.) id est, aditu prohibui: id est, in do- mum meam non recepi. Quos tu mane ad me.) Hi e- nim duo equites Romani ceperant consilium, ut prima lu- ce Cicronem Consulem tanquam salutatum uenirent, ut introuissi Cicronis more & iure amicitia, cum in lecto suo trucidarent: ut ait Cicero pro P. Sylla. Hi ianua pro- hiberi se indignè ferentes, in ipsis foribus ita acclamaue- runt, ut in apertam suspitionem uenerint. Id tempo- ris.) Id temporis & id ætatis, pro eo tempore, & ea æta- te sæpe dicit Cicero. libro Epistolarum ad Atticum deci- motertio: Venit ad me, & quidem id temporis, ut reti- nendus esset. Idem de Finibus quinto: Is locus ab omni turba id temporis uacuus esset. Idem libro Epistolarum familiarium sexto: Ita uiuimus, & id ætatis iam sumus, ut omnia quæ non nostra culpa nobis acciderint, fortiter ferre debeamus. Perge quòd cepisti.) Quintilianus li- bro nono, ubi de dictionum repetitione præcipit: Con- gregantur, inquit, uerba idem significantia. Quæ quum ita sint Catilina, perge quòd cepisti, egrudere aliquando ex urbe, patent portæ, proficiscere. Et in eodem, alio li- bro: Abijt, excessit, erupit, euasit, nimium iamdiu. Iulius Rufinianus Epitropem esse dicit, qui figuratè con- cedimus, ut quòd uelit quis faciat. Virgilius: 1, sequere Italiam uentis, pete regna per undas. Et Cicero: Profi- ciscere: Nimium iamdiu te imperatorem illa tua Man- liana castra desiderant. Murus interfit.) parietes pri- uati

uati sunt, muri uero & moenia publica sunt: ut ianua priuatorum edificiorum est, porta publicorum, murus urbis. Huic ipsi Ioui Statori.) cuius in templo senatus hic habebatur. Antiquissimo custodi huius urbis.) Quam Sabini cum Romulo bellum gerentes, Capitolium Tarpeiae prodicione occupassent, Romulus inclinata sua acie, fusa que ad ueterem portam Palatii, ab Ioue precatus est, ut foedam suorum fugam sisteret: ibi que Ioui Statori templum uouit, quod monumentum esset posteris, Iouis praesenti ope urbem seruatam esse. ut ait Titus Liuius libro primo. Nec ob id credas primum Romae hoc templum fuisse. Iouis enim Feretrii ante hoc primum Romae templum sacratum fuisse, idem scribit. Stator Iupiter a sifredo dicitur, quod autore Gellio habet praeteritum sifiti, & habet supinum statum. inde status conditissusque cum hoste dies, in lege tabularum duodecim, & in primo de Officijs dicitur. Tanquam infestam Reipublicae pestem.) Infestum, ut ait Aulus Gellius libro nono, id dicitur, quod malum infert cuiquam. Cicero pestem & perniciem appellare solet, id quod damnum afferat maximum. Periclitanda.) id est, in periculis uersanda, & ad exitum petenda. In uno homine.) id est, in me Cicerone, cuius salus cum Reipublicae salute coniuncta est. Proximis comitijs.) quibus, Cicerone consule, D. Syllanus, & L. Murena consules designati sunt. Anno enim superiore Catilina consulatus repulsam passus, in hunc annum petiuit consulatum. Quo die haberentur comitia, Cicero quod homines iam tum coniuratos cum gladijs in campum deduci a Catilina sciret, descendit in campum cum firmissimo praesidio fortissimorum uirorum, & cum illa lata & insigni lorica: ut idem ait in oratione pro L. Murena. In campo.) Martio. Nullo tumultu.) id est, nullo bello, aut belli apparatu, aut nulla publica ciuium perturbatione concitata. Me petisti.) Petere honorem, sanam, fortunam alicuius, iugulum, caput, hominem, Rempublicam, ferre in re mala dicimus. Perniciem meam.) id est, meam perniciem redundaturam in Reipublicae calamitatem. Id quod primum.) id est praecipuum, ut uocem populum Romanum ad arma ex S. C. te que interficiam. Disciplinae que maiorum.) Haec enim autoritas S. C. in atrociori periculo Reipublicae a maioribus instituta est. Ad seueritatem lenius.) id est, minus seuerum. Semina Reipublicae.) Quemadmodum usuenire solet, ut quicquid humoris corrupti in corpore sit, id totum hucus ad se contrahat: quicquid aquae in nauis est, id ad sentinam confluat: ita in ciuitate quotquot improbi sunt, ad aliquem unum improbitate insignem concurrunt. Id in hac Catilinae coniuratione factum est. Nam, ut ait Sallustius, qui ubique probro atque petulantia maxime praestabant, qui per decora patrimonium amiserant, omnes denique quos flagitium aut facinus domo expulerant, ij Romam sicuti in sentinam confluerunt. Quintilianus lib. octauo de Metaphor. scribens, dicit Ciceronem recte sentinam Reipublicae dixisse, quum foeditatem hominum significaret. Non iubeo.) Nam id inuidiosum esset Romae, & penne regum, si Consul iuberet ciuem in exilium ire. Extra istam coniurationem.) id est, exceptis tuis coniuratis. Extra enim pro praeter dicitur. Cicero libro Epistolarum familiarium octauo ad Curionem: Derideri

te putas. nunc demum intelligo te sapere. Sed, mehercule, extra iocum ualde mihi tuae literae facetae elegantisque uisae sunt. Idem in oratione pro Dome sua: Cuius est nemo in tanto populo extra contaminatum illum & cruentam P. Clodij manum, qui rem ullam de bonis meis attigerit: qui te non metuat ut parricidam patriae, qui te non oderit ut improbum hominem, & flagitiosum. Vel quia quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, per se expetit. ut ex aliquo poeta Cicero ait de Officijs libro secundo. Domestica turpitudinis.) Nam tu fratrem occidisti, quem mortuum ut uiuum a Sylla proscribi impetrasti, ut legum poenas euitares. Tu filium necasti, ut Aureliam Orestillam uxorem haberes. Tu cum filia concubuisti. Haec sunt partim apud Sallustium, partim apud Plutarchum in uita Ciceronis. Nota non iniusta.) Inuere notam, pro eo quod est ignominiam & dedecus asferre, saepe Latini scriptores dicunt. Cicero pro Aulo Cluentio: Qui precio adductus eripuerit patriam, fortunam, liberos ciui innocenti, is Censoria seueritatis nota non inuretur? Idem pro P. Sylla: Neque enim nunc propulsanda calamitatis suae causa supplex ad uos iudices confugit, sed ne qua generi ac nomini suo nota nefariae turpitudinis inuratur. Inuere maculam, odium, dolorem, uulnus, aliaque eiusdem generis multa dicimus. Non haeret.) id est infidet, & infixum est, & manet. Cicero pro P. Sextio: Si isti Cypriae rogationi sceleratissime non paruisset, haeret illa nihilominus in Republica turpitudine. Idem pro M. Caelio: Quare ista conditio iudices respiciatur, nec Catilinae familiaritatis crimen haereat. id est, Caelio infixum sit, & noceat. Terentius in Hecyra: Sola hic fuit: In te omnis haeret culpa Sostrata. Non ad audaciam ferunt.) Catilina, auctore Sallustio, maxime inuicem, uel adolescentium familiaritates appetebat: eorum animi molles, & aetate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. Nam ut cuiusque studium ex aetate flagrabat, alij scorta praebere, alijs canes atque equos mercari. postremo neque modestiae suae parcere, dum illos obnoxios fidiosque sibi faceret. Ad audaciam ferrum.) id est arma, tela, sicas. Ad libidinem facem.) id est scorta. Superioris uxoris.) id est, prioris. Domum uacuum fecisses.) id est, filium ex ea superiore uxore necasses. Catilina captus amore Aureliae Orestillae, cuius praeter formam nihil unquam bonus laudauit, quod ea nubere illi dubitabat, timens priuigium adultum aetate, pro certo creditur, necato filio uacuum domum scelestis nuptijs fecisse. auctor Sallustius. Alio incredibili scelere.) id est, coitu cum filia. Quam ex stupro filiam Catilina sustulit, eam postea habuit uxorem, ut ait Asconius Pedianus in Commentarijs in orationes Ciceronis in Catilinam & Antonium. Cui mulasti.) id est, praeter hoc scelus grauius aliud commisit. Sileri.) id est, a me non dici. Proximi Idibus.) id est, Idibus Nouembribus. Senatus enim legatus singulorum mensium Calendis & Idibus habebatur, ut iam diximus. Spiritus caeli.) id est, spiritio aeris: id est, haec uita, que sine spiritu esse non potest. Pridie Calend. Ianuar.) Mos fuit Romanorum, ut noui Consules in concione, quam primam haberent, populo Romano gratias agerent, quod suffragio ipsius facti essent Consules, maiorum que laudes expo-

des exponerent. ut ait Cicero in oratione Contra legem agrariam Rulli, quam Calend. Ianuar. habuisse se dicit in oratione in L. Pisonem. Pridie Calend. Ianuar.) L. Torquatus, & L. Cotta designati Consules actionem primam habituri erant. L. Catilina, P. Antronius, & Cn. Piso circa Nonas Decembris communicauerunt consilium, ut eos Consules interficerent. Ea re cognita, rursus in Nonas Februar. consilium caedis transtulerunt. Iam tum non Consulibus modo, sed plerisque Senatoribus perniciem machinabantur. Quod in Catilina maturasset pro curia signum socijs dare, ex eo die post conditam urbem Romam, pessimum facinus patratum foret: quia nondum frequentes armati, conuenerant, ea res consilium diremit. auctor est Sallustius. Pridie Calend.) Priscianus libro decimoquarto: Cicero in primo Inuectiuarum: Pridie Calend. Ian. Calend. tamen Ianuarias caedi Consulibus destinatas fuisse, Sallustius scribit. Lepido & Tullio Coss.) De horum Coss. nomine inter scriptores non conuenit. Asconius Pedianus L. Volcatium & Tullium: Sallustius L. Tullium, & M. Lepidum: Cicero pro Sylla, Lepidum & Volcatium. Idem hic Lepidum & Tullium appellat. In comitio.) ubi habenda concio erat. Cum telo.) quod neque in comitium, neque in forum, neque in curiam ferri licebat. Principum.) id est, Senatorum, & ciuium primariorum. Ut enim dux belli est, ita princeps est ciuitatis. Aliquam mentem.) Alij legunt, meum aliquem. Fortunam Reipublicae obtinisse.) Reipublicae fortuna id tribuit, quod Catilina signum dare maturauerit. Ac iam illa.) scilicet que sequuntur. Non multo post commissa.) id est, anno secundo. Nam Consules Torquatum & Cottam Catilina necare conatus est. Post hos Consules facti sunt L. Caesar, & C. Figulus. His Consulibus Cicero & C. Antonius Consules designati sunt. Petitiones conijcere gladiatores dicuntur, quum aduersario uulnus infligere conantur. Ictum gladij iacere uulgo dicunt. Petere hominem quid sit, ante diximus. inde petitio appellata est. Haec igitur metaphora a gladiatoribus tota facta est. Gladiatorem postea Catilinam appellat. Petitiones coniectas aduersarij qui sunt nudi, id est, sine armis & clypeis, aut parua declinatione euitant, aut corpore effugunt. Seruius enarrans illud Verglij ex libro Aeneidos nono: At Nisus ruit in medios, solum que per omnes Volscentem petit. Petit, inquit, id est, appetit. Petitiones enim proprie dicimus impetus gladiatorum. Unde Cicero, Quot ego tuas petitiones ita coniectas: declinationem intelligat, quum ad eludendum ictum aduersarij corpus in hanc uel in illam partem inclinamus. Inde factum est, ut declinare pro eo quod est uitare, dicamus. Cicero in primo de Officijs: Declinetque ea que ei nocitura uideantur. Corpora effugere pro uerbali sententia est, periculum tam imminens, ac penes premens arte quadam declinare. Translatum a gladiatoribus, ictum modico flexu corporis fallentibus. auctor est Erasmus. Mihi latere.) id est, mihi incongnitum esse. Vergilius tamen in libro Aeneidos primo dixit, Nec latuere doli fratrem Iunonis, & ira, quod usitatus est. In tempore.) id est opportune, quoscilicet tempore scire mihi utile sit. Terentius in Hecy-

ra: Opportune te mihi Phidippe, & in ipso tempore ostendis. Idem in Heautonimorumenio: In tempore ad eam ueni, quod rerum omnium est primum. Quoties tibi extorta est sica de manibus.) id est: Quoties tuis conatibus restitui. Et tanquam tua tibi de manibus extorta fuisset sica, nihil conficisti. ut in primo libro de Officijs Cicero de oppressa coniuratione: Consilio, inquit, diligentia que nostra celeriter de manibus audacissimorum ciuium delapsa ipsa arma ceciderunt. Casu aliquo.) id est: Quoties conatus tuus casu aliquo, & fortuna Reipublicae elusus est, ut pridie Calend. Ianuar. & Non. Februar. Sica a secundo, quasi seca, genus erat gladij parui, ad caedem faciendam, quod facile occultari posset. Inde sicarius, qui sica hominem occidit. Sed per abusionem, auctore Quintiliano libro decimo, sicarios etiam omnes uocamus, qui eadem telo quocumque commiserint, homicidas dicunt. Initiata sacris.) id est, sacrata. Cultris enim utebantur in mactandis uictimis. ut Aenea Hecatae sacrificante apud Vergilium libro Aeneidos sexto: Supponunt alij cultros, tepidum que cruorem Suscipium pateris. Auctore Seruio in Commentarijs in librum Aeneidos secundum: frons uictimae, & foci, & cultri, mola salsa aspergebantur. Huiusmodi cultro uictimario in profana re uti non licebat. Deuota.) id est, addicta sacris & destinata: ut in libro Aeneidos duodecimo: Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aris. Succedet fama, uiuusque pro ora feretur. Consulibus in corpore.) Eam enim primum uoluit defigere in corporibus Torquati et Cottae Consulibus. postea saepe in corpore Ciceronis Consulibus. Paulo ante.) sed hoc ipso die. Necessarijs.) id est, propinquis. Quis te salutauit?) In Senatum uenit Catilina, ut coniurationis suspitione se purgaret. Sed adeo creuerat eius odium, ut id frustra tentaret: quippe quum prope eum nemo Senator asidere uoluerit, sed ab eo se quisque auerterit longius, ut ante diximus. Si hoc post hominum memoriam contingit nemini, uocis expectas contumeliam.) Morem fuisse significat, ut qui in Senatum intret, eum saltem amici & propinqui salutarent. Grauisimo iudicio taciturnitatis.) Quod te amici & propinqui non salutauerunt, id eorum silentium, taciturnum de te iudicium erat. Constituti tibi.) id est, a te. Partem istam subselliorum.) id est, ne tibi asiderent, surrexerunt, alioque sessum iuerunt. Serui mehercule mei.) Auctore Quintiliano libro octauo, amplificatio per comparisonem incrementum ex minoribus petit. Augendo enim quod infra est, ex quo sumitur comparatio, necesse est extollat id quod supra positum est. Cicero in Catilinam: Serui mehercule mei, & cetera. Urbem non arbitraris?) relinquendam. Agnoscas conscientia scelerum tuorum.) id est, quod tu tibi ipse conscius sis. Odium iustum.) ut apponat ei quod dixit, iniuria suspectum. Omnium nostrum parens.) pro eo quod est, nostra omnium parens dicit. ut paulo ante: Ad omnium nostrum uitam salutemque pertinent. Item: Qui de meo nostrumque omnium interitu cogitent. Odit ac metuit.) Alium autem seruauit ordinem: Nemo qui te non metuat, nemo qui te non oderit. Si te parentes timent atque odissent tui. Parricidio suo.) id est, interitu suo, que communis est omnium nostrum parens.

Sic agit.) id est, sic loquitur. Tacita) usitatus quam tacens. ut paulo post: Quorum uoluntatem tacitorum perspicis. Ad rei amplificationem prosopopoeia, id est, personae fictione nonnunquam utimur, quum scilicet absentis, aut mortuo, aut mutae rei, aut inanimae sermonem dāmus. In qua seruari decorum illud poeticum oportet, hoc est, ut ficta persona dicat, quod si uiua adesset, diceret. Utimur enim fictione personarum, ut ait Quintilianus libro undecimo, et uelut alieno ore loquimur: dandi sunt ijs quibus uocem accomodamus sui mores. de hac non pauca idem cum alijs in locis, tum in libro tertio scribit.

Tot annos.) ut in 1. Aeneid. Vna cum gente tot annos Bella gero. Hoc tamen in loco Quintilianus libro nono legit, Aliquot annis. Nullum flagitium sine te.) L. Syllam in crudeli proscriptioe secutus est. Prioris et posterioris coniurationum autor fuit. Tibi um, et c.) id est, nemo ciuem Romanum praeter te occidit, qui multos occidisti. Direptio uexatioq.) L. Catilina Praetor obtinuit Africam. inde quum redisset Cotta et Torquato Coss. a P. Clodio adolefcente reperturam accusatus, absolutus est, ut ait Aconius Ped. in commentarijs in orationem Ciceronis in L. Catilinam, et C. Antonium competitores. Impunitam.) Cicero libro Epistolarum ad Atticum primo, et in oratione in L. Pisonem, dicit Catilinam bis absolutum fuisse. Quaestiones.) id est iudicia, de qua uoce in Ciceronis Miloniana scribimus. et Quintilianus libro tertio. Tulisses responsum.) id est, accipisses. ut ferre punctum, et ferre tribum: id est, accipere tribus suffragia. Horatius: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Cicero pro Cn. Placo: Quod quaestus es plures te testes habere de Volitina, quam quot in ea tribu puncta tuleris. Idem: Quamcumque tribum inquam delegeris, quam tulerit Plancus, tu ostendito si poteris uitium: ego qua ratione tulerit, docebo. Repulsam ferre idem dicit in lib. de Finibus bon. 5. Auano populo repulsam fert. Morari.) non habitare, sed moram trahere. Aeque animo.) id est, pacato et quieto. Abire in aliquas terras.) id est, regiones. T. Liuius lib. 21. terras in hac significatione dixit. Aut in alias terras transferendum bellum. Ereptam.) liberatam, subtractam. Fugae solitudiniquē, mandare.) Qui enim deliquerunt, stimulo conscientiae, aut poenae metu exagitati profugunt, latentes quae solitudinem quaerunt. Mandare se fugae, est profugere: mandare se solitudini, est se occultare, et solitudinem quaerere: id est, hominum aspectum euitare. Refert, inquis, et cetera.) Quum habebatur Romae Senatus, consulum alter ad Senatum referebat id de quo faciendum Senatusconsultum erat. nec aliter ullum fieri S. C. licebat. Ideoq; Cicerone exulante, P. Clodius lege cauit, ne quis Consulum ad Senatum referret de reuocando Cicerone. Referre ad Senatum est, ponere in deliberationem Senatus, ut fiat Senatusconsultum: ut ferre ad populum est, ponere in deliberationem populi, ut ferat suffragium. Hic ordo.) id est Senatus. Sibi placere decreuerit.) id est, Senatusconsultum fecerit. Abhorret a meis moribus.) Dicebat ante Cicero, cupere se clementem esse, et in tantis reip. periculis non dissolutum uideri. Idem in oratione pro P. Sylla, se natura esse dicit lenem et misericordem. Si igitur in Senatum referret Cicero de Catilinae exilio, serueritatem contra naturam suam assumere uideretur. Quid hi.) Senatores. Animaduertis horum silentium.)

Sententia est: Quum dico tibi, Egredere in exilium, Senatores tacent: id si dicerem uiro bono, ut Sextio uel Marcello, in hoc loco Senatus iure optimo mihi uim affert. Tacito itaq; iudicio Senatus dignum te exilio putat, hoc ipso in templo Iouis Statoris. Rem enim diffidendam Senatus non putaret, nec loci sanctitas tueri ne posset, tanta esset dicti atrocitas. Paulo ante.) quum uoces in Senatum. Quorum ego.) id est, quos uix tandem retineo, quin tibi uim et manus inferant. Meditare.) cogites. Tibi istam mentem.) ut in exilium fugere uelles. Mea uoce.) id est, mea oratione. Animum induxeris ire.) Inducere animum, et inducere in animum cum infinitiuo, est putare, arbitrari, uelle, persuaderi. Terentius in Andria: Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas credere, quibus id maxime utile est. Idem in Eunuchio: Qui huic assentari animum induxeris, ex flamma te petere cibum posse arbitror. Idem in Hecyra: Lenia sunt, quae tu pergrauia esse in animum induxisti tuum. Idem in Andria posuit cum gerundio: Quum illa animum induxisti tuum, hoc quod cuperes aliquo pacto efficiendum tibi. In praesens tempus.) pro eo quod est in praesenti tempore. Nam ut ait Priscianus libro decimo octauo, Latini praepositionem In accusatiuo saepe adiungunt loco ablatiui. Terentius in Eunuchio, In quem exempla fient: pro, in quo. Idem in Adelphis: Vere or in os te laudare amplius: pro in ore. Cicero Inuectuarum primo: Si minus in praesens tempus, at in postritatem impendat. Sallustius in bello Catilinae, hoc dicendi genere usus est: Si causa peccandi in praesens minus suppetebat, nihilominus insontes sicuti fontes circumuenire et iugulare. Recenti memoria scelerum tuorum.) id est, quum adhuc erit recens memoria scelerum tuorum. In posteritatem.) quod in posterum saepe dicit. Vulgare magis est in futurum, quae uoce Linus roro utitur. Quanta tempestas inuidiae.) id est, uis inuidiae. Inuidia autem hic ea est, quae mala gratia uulgo dicitur. Non est mihi tanti.) Aristoteles libro Ethicorum tertio dicit inuidiam uiro forti metuendam: quae tamen reipublicae causa suscipitur metuenda non est. Ista igitur inuidia mihi tanti non est: id est, eam tanti non facio. Sed tu ut uitij, et cetera.) Sententia est, Non est postulandum, ut commoueare tuis uitij: is enim non est, ut a turpitudine unquam te pudor reuocauerit. non est postulandum, ut poenae legum pertimescas: is enim non est, ut te a periculo metus reuocauerit, et cetera. ut etiam postremum postremo respondeat. Ut temporibus Reipublicae concedas.) id est, ut ad Reipublicam tempore accommodes: et quum te res ipsa publica timeat, discessu ex urbe eam metu liberares. Ut te aut pudor unquam.) Quintilianus libro nono de detractioe praecipiens, et eius tertiam esse speciem dicit, in qua unum ad uerbum plures sententiae referuntur, quarum unaquaeque desideraret illud, si sola poneretur. Id accidit aut praeposito uerbo, ad quod reliqua respiciant. ut pro A. Cluentio: Vicit pudorem libidinis, timorem audacia, rationem amentia. Aut illato, quod plura clauduntur: Neque enim is es Catilina, ut te aut pudor a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furoribus unquam reuocauerit. Ut saepe iam dixi proficiscere.) Primum enim dixit: Perge quod coepisti, egredere aliquando ex urbe, patere porta, proficiscere. deinde: Egredere ex urbe Catilina, libera Reipublicam metu. Proficiscere.) Proficisci in re agra et difficili dicitur.

ut ait Donatus, exponens illud Dami Terentiani in Andria: Quid causa est, quin hinc in pistrinum recta proficiscaris: Recta uia, et recta dicit Terent. non recte, quando locale est. In Phormione: Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, recta domum sumus profecti. Si mihi inimico. id est, uis mihi constare uel inuidia, uel gloria: si inuidiam, proficiscere in exilium: si gloriam, in castra Manliana cum manu coniuratorum discede. Iube re ciuem Romanum proficisci in exilium, esse uidetur nimirum sibi potentiam usurpantis. Ideo Ciceroni inuidiam inflaturus Catilina sit, si in exilium egrediat. Conflare pro eo quod est facere, quum alij multi, tum saepe Cicero dicit. ut pro M. Caelio, conflare inuidiam: in Verrem Act. 4. conflare crimen et inuidiam: id est, ob crimen homini inuidiam facere. Ibidem conflare negocium, id est, facere et exhibere. de Responsis aruspicum, conflare pathones et societates: id est, facere. Pro Deiotaro, conflare consensum: id est, facere consensionem. Pro Roscio, conflare inuidiam, id est, facere. Pro eodem, conflare iudicium, id est, iurem facere: Pro Cluentio, conflare seditionem. Pro P. Sylla, conflare exercitum, et conflare tumultum. Libro Epistolarum familiarium quinto, conflare bellum. In Partitionibus, conflare crimen et suspiciones. Pro Caelio, conflatum monstrum, id est compositum. Vnde facta ratio sit, promptius est quam ut dici debeat. Sermones hominum.) id est famam. Molem.) id est, onus istius quam tu mihi constaueris. Nam pronomen istud, et a Cicerone et a Terentio, ad personam secundam referri saepius attendimus. Seruire laudi meae.) id est, laudem mihi facere. Importuna manu.) Cicero importunum pro malo, crudeli et inhumano, saepe dicit in orationibus. ut pro P. Sestio, dicitur manus Catilinae importuna. Ibidem, prodiga importuna, et ciuis importunus. Pro Murena, importunus Catilina gladiator. In Verrem actione tertia, importunum animal. In Pisonem, importuna bellua. In Rullum, importuna auaritia. Pro C. Rabirio, importuna actio rega. Pro Cluentio, importuna mulier. Pro domo sua, importuna pestis. De aruspicum responsis, importunum scelus. De prouincijs consularibus, importuna crudelitas. Unde importunias factas, in his saepe rebus dicitur. Perditos.) improbos, sceleratos homines appellare solet Cicero. uero appellat meos, quo nomine uulgo appellantur. Intra patria bellum. Usitatus quam illud uulgare, Fac bellum contra patriam. Latrocinium.) Latro is est, qui saepe praedae hominum uita insidiatur, quales sunt grafitatores, et uiarum obsessores. Latrocinio impio.) id est, contra patriam facto. Qui te ad forum Aurelium.) Tibi, non te legendum hic esse Priscianus docet: qui libro octauo dicit latine praecipit, praestolor te et tibi. Terentius in Eunuchio, Quem praestolare Parmeno. Cicero in primo Inuectuarum, Qui tibi ad forum Aurelium praestolarerentur. Ad forum Aurelium.) Forum pro tribunali dicit. Nam saepe Cicero appellat tribunal Aurelium: et pro L. Flacco, et A. Cluentio gradus Aurelios. Ante id Aurelium tribunal magnam fuisse plateam, quod etiam improbi homines conuenirent, coniectare licet: quod autore Cicerone in oratione quam habuit ad Quirites post reditum, homines pro tribunali Aurelio palam conscribebantur, ac centuriabantur, quum Clodiana inuidiae tempestas in ipsum Ciceronem impendebat. Non modo liberi, sed etiam serui homines ex uicis omnibus concitati, tu pro

hoc tribunali conscribebantur, ut ait idem pro P. Sestio, pro Domo sua, et in L. Pisonem. Via Aurelia profectum Catilina in castra Manlij, Cicero dicit oratione proxima ad Quirites. Aquilam illam argenteam.) Catilinae. Aquilam C. Marius bello Cimbrico in exercitu habuisse dicebatur, ut ait Sallustius. Aquila hic non dicitur pro uexillo, in quo depicta aquila sit: sed erat signum aquilae conflatum. autore enim Vegetio libro de Re militari secundo, tria Romani in exercitu signorum genera habebant: aquilam, dracones, et uexilla. Aquila totius legionis signum est, quam portat aquilifer. Dracones sunt singulorum cohortium. legio enim in cohortes decem diuiditur: quos qui ferunt, draconarij dicuntur. Cohortes uero in centenarias diuidebantur. Singulis centenarijs suum erat uexillum. In uexillis singulis notatum erat ex quota cohorte, quota centuria esset, ne quid milites a signo aberrarent. Praeternito ueteres in legionibus Minotaurum habuisse, quod ducis consilium semper occultum esse deberet, ut in labyrintho ille abditus erat, ut idem ait in libro tertio. Aquila igitur et draconum signa erant conflata, non picta. Vexillum autem a uelo factum est: ut ab ala axilla, a mala maxilla. Euestan, id est feralem, mortiferam. Sacarium, sacrorum esse repositorium Valla dicit. Hic pro sacello dici uidetur. Ut possis.) id est, quomodo possis. ut apud Terentium, Ut is ualet? Tandem aliquando.) saepe simul dicit Cicero. Meditati.) exercitati. Qui feruntur.) id est, uulgo dicuntur. Catilina patiens inedia, algoris, uigiliae erat, supra quam cuiquam credibile est, ut ait Sallustius. Tacere humi, et uigilare ad obsidendam stuprum, maritorumque somno insidiandum, et ad facinus obcundum, ad bonis occisorum insidiandum: id est, ad expectandum quoad mariti dormiant, ut uxoribus eorum potiare: et ad insidiandum hominibus, ut interfectos eos spoliare. Consulatu repuli.) id est, quum te accusari ambitus effecit: ne Consul esses. L. Catilinam et C. Antonium ambitus Cicero accusauit. Huius oratio quamuis desideretur, in eam tamen commentarij Aconij Pediani extant. Tentare.) id est, experiri an posses uexare. Nam te Consule, ista tua coniuratio bellum appellari possit. Alioquin latrocinium, non bellum appellabitur. Deprecer.) id est, depellam et euitem prece adhibita. Percipite quaeso.) Exordium speciale est, in quo auditores facit attentos. Eo utendum est, quum quid dicturi sumus, quod nostra multum intersit auditores cognoscere. M. Tulli quid agis?) Hae prosopopoeia patriae ad Ciceronem mollior est, quam superior illa eiusdem patriae ad Catilinam: Nullum iam aliquot annis facinus extitit nisi per te. Natura enim Cicero erat humanior, Catilina audacior. Hunc fictum personae sermonem conuenire decet, non solum personae cui datur, sed etiam personae ad quam datur. De utraque prosopopoeia est apud Quintilianum libro nono. M. Tulli.) Vocatiuum casum in principio soluta orationis raro inuenias. illud tamen sine ueterum imitatione non fiat, ut quum alienum sermonem allegamus, in orationis principio uocatiuum collocemus. L. Pisonem, inquit, Romulum dicunt ad cenam uocatum, ibi non multum bibisse, quia postridie negocium haberet. Et dicunt. Romule, si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Euocatore seruorum.) Seruius libro Commentariorum in Aeneidos Vergilij octauo, tria

tria militie genera scribens, euocationem genus tertium fuisse dicit, quum ad diuersa loca mittebantur multi ad cogendos milites. Euocatorem igitur, id est, ad militiam uocantem, per conquisitores. Seruos tamen a Catilina repudiari, quamuis initio magna copie ad eum concurreret, Salustius scribit: partim quod opibus conuersionis fretus erat, partim quod alienum suis rationibus existimabat uideri, si causam ciuium cum seruis fugitiuis communicaret. Lentulus in eius exercitu seruos non fuisse ostendit in literis, quae ad eum missae deprehensa fuerunt. In quibus hortatur eum, curet, ut omnium sibi auxilia adiungat, etiam infimorum. Infima autem conditio et fortuna seruorum est, ut ait Cicero in lib. de Offic. 1. Non emissus ex urbe.) Antanacis est: cuius multas species Quintil. li. 9. ponit, sed elegantius esse dicit, quod est positum ad distinguendam rei proprietatem: Hanc reip. pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimere posse. quod exemplum paulo infra est. Et quae propositionibus in contrarium mutantur: Non emissus ex urbe, sed immixtus in urbem esse uideatur. Maclari.) id est, occidi. ut apud Virg. in lib. Aeneid. 10. Hic maclat Laona, Pheretiq; Demodocumq;. Id aut uerbum a sacrificijs tractu est. Maclus enim, unde maclare dicitur, est quasi magis auctus. Quum aut thus aut uinum super uictimam fundebatur, dicebat maclus est taurus thure aut uino, id est, cumulata est hostia, et magis aucta, autor est Seru. lib. Comment. in Aeneid. Virgilij 9. In sacris aut, ut idem lib. 6. ait, uerba mali omnibus uitabantur. Hinc maclare uictimas, pro occidere dicimus, id est, magis augere. Virgil. lib. Aen. 4. Maclant letas de more bidentes. Vel ad hominem sacrum alludit. Apud Romanos ueteres a Duumuiris rerum capitalium ad pop. Rom. prouocatio erat. Qui a pop. Rom. ob maleficium damnabatur, is homo sacer dicebatur. Eum qui occiderit, Tribunitia lege, parricida non sit, id est homicida. Ex quo quiuis homo improbus sacer dicitur, autor est Sex. Pomp. qui tamen negat hominem sacrum immolari fas fuisse. Legem a Valerio Publicola constitutam fuisse de prouocatione aduersus magistratus ad populum, sacrandoque cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia iniussit, Titus Liu. scribit 2. lib. Mos ne maiorum.) qui morte ciuem non multabant, iniussu pop. Rom. Etiam priuati, id est, non solum magistratus, sed etiam priuati, ut P. Scipio Nasica Pontifex Max. Quae de ciuium reorum supplicio.) Lex Porcia uirgas ab omnium ciuium Romanorum corpore amouit. Eadem libertatem ciuium licitori eripuit. Lex Sempronia, quam C. Sempronius Gracchus tulit, cauebat ne iniussu pop. Rom. ciuis Romanus morte multaretur, ut ait Cicero in orat. pro C. Rabirio. Praeclaram uero.) Ironia est, autore Donato in Comment. in Eunuchum Terentij, Verò sepe dicitur in Ironia, ut, Egregiam uero laudem et spolia ampla refertis, et c. Id apud Terent. sepe inuenias. Qui te hominem per te cognitum.) Commemorat populi Rom. in Ciceronem beneficia, ut ostendat Ciceronem pro salute pop. Rom. non debere inuidiam metuere. Hominem per te cognitum.) id est, qui maioribus tuis preluxisti, a quo splendorem maiores acceperunt: uel nouum hominem, qua ratione maius fuit populi Romani in te beneficium. Nam pleraque nobilitas, ut ait Salust. in bello Catilinario de Consulatu Ciceronis quasi pollui Consulatum credebat, si eum nouus homo, quantumuis egregius, adeptus foret. De suo Consulatu Ci-

tero in Rullum ad pop. Romanum: Me, inquit, perlongo interuallo prope nomoria temporumq; nostrorum primum hominem nouum Consulatum fecistis, et eum locum quem nobilitas praesidijs firmatum, atque omni ratione uallatum tenebat, me duce recidistis, uirtutisq; in posterum patere uoluistis. Tam mature.) Certa quadam et legitima aetas gerendi Consulatus erat, antequam etatem suscipere non licebat. Cicero anno suo.) id est, eo quo ei licebat gerere, Consulatum petijt, estq; factus Consul, quod nemini nouo homini ante se contigisse, dicit in Rullum ad Quirites. Ad summum imperium.) id est, consulare, qui honos amplissimus etiam dicitur. Per omnes honores gradus.) Honorum, id est, magistratum illi gradus sunt, Quaestura, Aedilitas, Praetura, Consulatus, Censura. Cicero fuit primum Quaestor, deinde Aedilis, deinde Praetor, anno secundo post Consul. Quam inerti.) Magistratus inuictam suscipit, si est nimis acer et senex, aut iners et desidiolosus, et negligens in iudicandis maleficijs. Leuiorem superiore posteriore dicit inuidiam. Testu.) id est, aedificia. Est autem synecdoche. ibi enim pars pro toto ponitur. Hec aut figura quam uis sit poeisis familiarior, tamen in prosa mucronem pro gladio, et testum pro domo recipi, Quintilianus lib. 8. scribit. Vsuram unius horae.) id est, tempus: uel ut exponit Donatus, id est uitam. Is enim exponens illud ex Aedilphis, Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum pro manu dederis, unde utatur: Utatur, inquit, id est uiuat: unde usura uita dicitur, ut, Vnius usurae horae gladiatori isti ad uiuendum non dedissem, ut usuram lucis pro tempore uitae, aut pro uita ipsa saepe dicit Cicero. In Verrem actione septima: Cur inquam ciuibus Romanis, quos piratae ceperant, securi statim percussis, ipsis piratis lucis usuram tam diuurnam deditis? Pro P. Sylla: Lucis ne hanc usuram eripere uis, plenam lachrymarum atque meroris? Et pro Rabirio Posthumo: Vsuram huius lucis, et uerum conspectum ne eripiat. In oratione ad Quirites in Rullum secunda: Paruam exigui temporis usuram bonae de me opinionis postulo, pro parua parte utenda. Gladiatori.) Catilinae. Parricida: a Latinis praesens dicebatur, non solum qui parentem, sed etiam qui alienum occidisset, ut ait Sextus Pompeius. Hic uero parricida amplificationis causa dicitur, patria enim communis parens omnium est. Ciues igitur sunt ueluti fratres: qui igitur ciues necat, ciuium parricida est. Virtute.) id est, animi magnitudine, id est fortitudine. In qua significatione a Cicerone saepe dicitur. In hoc ordine.) id est, Senatores. Imperiti.) id est idiotae, stulti, et uulgo ut dicunt, simplices. Nam postea stultum refert ad imperitos. Conuere esse patet.) Factam, non patefactam hoc loco apud Priscianum lego, lib. 18. Quae lectio placet. Paulisper reprimi.) Locus hic uidetur ostendere, quid distet inter reprimere et comprimere: ut sit reprimere ad tempus, comprimere in perpetuum. Idem Quintilianus sentire uidetur libro nono, ubi de antanacis scribit. Quod si se eiecerit.) id est, tanquam ex naufragio in Manliana castrapulerit. Eiectus enim is est, qui litori ex naufragio labule, uenit aut fortunae beneficio saluus se applicat. Terent. in Andria: Atticus quidam olim nauis fracta apud Andriam eiectus est. Virgilius libro Aeneidos quarto: Eiectum, et litore egentem Excepi, et regni demens in parte locaui. Idem in primo: Si quibus eiectus syluis aut in uerbis errat.

errat. Eiectus, inquit Seruius, id est, naufragus. Adulter pestis, id est, matura. Verum etiam stirpis.) Stirps quum est generis feminini, genus significat. Virgilius in lib. Aen. 7. Hec stirpem inuisam, et fatis contraria nostris Fata Phrygum. In masculino arborem significat. Idem sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum Sustulerant. auctores sunt Priscianus lib. 5. et Seruius lib. 3. Comment. in Aen. Vergilij. Stirpem sacrum pro oleastro, ubi nauis seruati ex undis, sua figere dona solebant. Paulo post pro olestri trunco uel radice stirpem dicit: Namque diu luctans, lenoq; in stirpe moratus, Virib. haud ullis ualuit discludere morsus Roboris Aeneas. Idem in eodem lib. stirpem dicit pro caudice, id est ca trunci parte unde aguntur radices. Is enim de Latini sceptro: Ut sceptrum hoc, inquit, det uirgulta, nec umbras, Quam semel in syluis imo de stirpereichsum. Columella in lib. 4. dicit pro ramo eo ab arbore auulso uel deciso, quod terra infixus radicat: Nulla stirps, inquit, antequam deponatur, uexata et infracta melius prouenit, quam quae integra et inuoluta sine iniuria composita est. Stirpem in genere foeminino posuit, ut Horat. stirpes raptas dicit. Est igitur hic sumpta similitudo ex stirpe pro caudice, uel pro ramo ab arbore auulso. Huius enim modi stirps in certo arborum genere, quum plantatur, agit radices. Stirpes Seruius plantas appellat lib. Georgic. 2. Plantae, inquit, et plantaria differunt. nam plantae raptae sunt de arboribus, plantaria uero ex seminibus nata, cum radices et terra propria transferuntur. Malorum omnium.) id est, omnium incommodorum, ne de improbis hominibus intelligas. Ac ueteris furoris.) Biennio ante conceptam hanc conuersionem in consulatu suo emerisse, Cicero dicit in oratione pro P. Sylla. Maturitas erupit.) Perstat in translatione pestis adultae. Pestis aut aliud quod uis uicis tum demum erumpere dicitur, quum maturum se sua uis, sine ullo medicamento sine ferro aperit. Maturitas uicis etiam domestico sermone dicitur. Ex tanto latrocinio.) id est, ex tanta conuersione et latronum turba. Tolletur.) maclabitur. Periculum autem residebit.) Perstat in translatione pestis, quae si nondum matura ferro aut medicamentis aperitur, uel opprimatur, tum sanies ipsa in uenis atque in uisceribus penitus residet, aliaque erumpet. Aegri morbo graui.) id est, grauius egrotantes. Aeger dicitur animo et corpore, egrotus uero corpore. Terentius tamen egrotum animum saepe dicit. ut in Andria: Priusquam harum scelera et lachrymae confusa dolis, Reducant animum egrotum ad misericordiam: id est, tristitem et iratum. Idem in Heaut. Caepe non humaniter, neque ut animum decuit egrotum adolescentuli tractare, sed ui, et c. Ab alijs autoribus dici raro inuenias. Aestu febrili.) id est, aestu febrili. Releuari.) id est, conualescere. Afflicti.) id est, egrotant. Viuis reliquis.) conuersionis scilicet. Viuis melius quam uiuentibus, quod usu rarissimum est, nisi participium sit. Quare fecerat.) Conclusio est. Id quod saepe iam dixi.) id est, bis primo: Magno me metu liberabis, dummodo inter me et te murus intersit. deinde: Cum a me quoque, id responsum tulisses, me nullo modo posse ipsam parietibus tutum esse tecum, qui magno in periculo essem, quod ipsam meo nibus contineremur. Domi suae Consuli.) id est, mihi Consuli domi meae. Circumstare Tribunal Praetoris urbani.) Decretis a Senatu prouincijs, quae Consulares, quae

Praetoriae essent, sortiebantur Praetores qui ad quas prouincias administrandas proficisceretur: cui sorte obuenerat, ut in urbe remaneret ad dicendum ius Romanis ciuibus, is Praetor urbanus dicebatur. Circumstare Tribunal.) Id autem significat Cicero in pro popoecia patriae ad Catilinam: Tu, inquit, non solum ad negligendas leges et quaestiones, uerum etiam ad deuincendas perfringendasque ualuisi. Obsidere cum gladijs curiam.) quum L. Torquatum et L. Cottam consules et plerisque senatores Nonis Februarijs necare conatus est, quum numquam maturauit pro Curia socijs signum dare, malleolos facesque ad incendendam urbem comparare. Vegetius lib. de Re milit. 4. malleolos esse dicit uelut sagittas, quae ardentes obsessi proficiunt in turres hostium ambulatorias: quae si adhaerint, uniuersa conflagrant. Nonius uero Marcellus esse dicit manipulos sparteos, pice contextos, qui incensi aut in muros aut in testudines iaciuntur. Ad incendendam urbem.) Catilina antequam in domum M. Porcij Leccae cum conuersionis conueniret, multa moliebatur, Consuli Cicero in insidias tendebat, incendia parabat, opportuna loca armetis hominibus obsidebat, cum telo erat, ut ait Sallustius.

Inscriptum in frontem.) Frons homini tristitia, hilari tatis, clementiae, seueritatis index est, ut ait Plinius lib. 11. Idco a ferendo frontem appellatam putauit, quod praeseferat quid in animo sit. Sententia est, quid quisque de re sentiat cognoscatur. nam hilari fronte ciues boni sunt, tristi uero et obnubilata conuersioni. Vel improborum discessu, quid quisque de re sentiat, ex fronte cognoscatur, tanquam si id in eorum frontibus inscriptum esset. Hisce omnibus, quae sequuntur. Tum tu Iupiter.) id est, precatio est, ut apud Virgil. Da nunc Tymbri pater ferro quod missile libro. Cicero in Catilinam, quum inuocat Iouem ad poenam conuersionis, atque ita concludit: Aeternis supplicijs uiuos mortuosque maclabis. haec Iulius Rufinus in li. de Figuris. Aris.) id est templis: partem pro toto posuit. Cicero dicit Catilinam ad haec sua uerba obmutuisse. Is enim in libro de Oratore ad Brutum de genere dicendi scribens, quod Graeci *κατακλιση* nominant, quo perturbantur animi et concitantur, in quo uno regnat oratio: quod uehemens est, incensum, incitatum, quo causa eripiuntur: quod quum rapide fertur, suscipere nullo pacto potest: Quo genere, inquit, nos mediocres, aut multo etiam minus, sed magno semper usi impetu, saepe aduersarios de statu omni deiecit. Nobis pro familiari reo summus orator non respondit Hortensius, a nobis homo audacissimus Catilina in Senatu aculeatus obmutuit. Etiam Ciceronis ingenium Catilina fugit, ut ait Plinius lib. 7. Sed auctore Sallustio, paucam quaedam purgandi sui causa dixit. Quum uero in Cicero nem maledicta conijceret, coeperunt omnes obstrepere, hostem ac parricidam eum uocare. Tum furibundus ille: Quoniam, inquit, circumuentus ab inimicis praecipit agor, incendium meam ruina restinguam: deinde se ex curia domum proripuit. M. tamen Cicero hoc a Catilina antequam dictum fuisse scribit, in oratione pro L. Murena. Paucis enim diebus ante diem XII. Cal. Nouemb. Catoni iudicium minuant, et denunciant, Catilina respondit: si quod esset in suas fortunam incendium excitatum, id se non aqua, sed ruina extincturum. Nocte intempesta cum trecemorum satellitum comitatu urbem egreditur, sibique consularis dignitatis insignia fasces atque secures praecedere iubet, inque Manliana castra contendit.

LVCIVS Sergius Catilina nobili genere natus fuit ma-
gna vi & animi, & corporis, sed ingenio malo, pra-
uoq;. Huic ab adolescentia bella intestina, caedes, rapinae,
discordia ciuilibus, grata fuit: ubiq; iuuentutem suam exer-
cuit. Corpus patiens inediae, uigiliae, algoris, supra quam
cuiquam credibile est. Animus audax, subdolos, uariis,
cuiuslibet rei simulator ac dissimulator, alieni appetens,
sui profusus, ardens in cupiditatibus: satis eloquentiae, sa-
pienae parum. Vastus animus immoderata, incredibili,
nimis alta semper cupiebat. Hunc post dominationem L.
Syllae, libido maxima inuaserat Reip. capiunda. neq; id
quibus modis assequeretur, dum sibi regnū pararet, quic-
quam pensi habebat. Agitabatur magis magisq; indies a-
nimus ferox, impia rei familiaris & conscientia scelerum:
quae utraq; his artibus auxerat, quas supra memorauimus. In-
citant eum praeterea corrupti ciuitatis mores, quos pes-
sima ac diuersa inter se mala, luxuria atq; auaritia uexa-
bant. Sed maxime eum in furorem agebat proxima consu-
latus repulsa, quod sibi Ciceronem praetatum uidebat. In-
tam itaq; corrupta ciuitate Catilina id quod factu facillim-
um erat, omnium flagitiosorum atq; facinorosorum cir-
cum se, tanquam stipatorum cateruas habebat. Cum his
igitur tandem sua consilia communicat, & breuiter in Se-
natus & omnium honorum necem & exilium commo-
rat, quo ipse primum, deinde alij coniuurati urbe & impe-
rio Romano potiantur. Cicero autē cuius diligentia con-
iuratio inuestigata & deprehensa erat, quod tum consul
esset, in Iouis statoris templo muricissimo, Senatum ha-
bet, ut ad eum referat de coniuuratione, deq; magno Reip.
periculo. Venit in Senatum Catilina, siue dissimulandi cau-
sa, siue expurgandi sui. Sic uti iurgio lacepsitus foret, ubi
eum nemo salutauit, imò ij propter quos assederat, in alia
subsellia transferunt. Hic Cicero eo conspecto, siue presen-
tiam eius timens, siue iustissima commotus ira, luculetam
atq; utilem Reip. habuit orationem: qua Catilinam accu-
sat maiestatis, eiq; suadet, ut urbe cedat, atque in exilium
abeat, aut cum reliquis coniuuratis ad Manlij castra pro-
peret. Quod facit Cicero eo consilio, ut si Catilina disce-
deret, nemo iam de coniuuratione dubitaret: tum ut urbem
imminentis periculo liberaret. Huic accusationi nō respon-
dit Catilina, ut Cicero in Oratione testatur. A nobis, in-
quit, homo audacissimus Catilina in Senatu accusatus, ob-
mutuit. At Salustius Catilinam respondisse scribit, ac pos-
tremum obstrepentibus omnibus, hostemq; & parrici-
dam uocantibus, uerba illa iactasse: Quoniam quidem cir-
cumuenius, inquit, ab inimicis praiceps agor, incendium
meum ruina restinguā. Sed obmutuisse, quod Cicero scri-
bit, intelligendus est, qui se purgare ac defendere nō per-
seuerauerit, nec quae obiecebantur, diluere potuerit.
Nam se illico ex curia domum proripuit. Ibi multa secum
ipse uolens, quod neq; insidiae in consulem procedebant,
& ab incendio intelligebat urbem uigilij esse munitam,
optimū factu credēs, exercitū augere, ac priusquā legio-
nes scriberentur, multa ante capere quae bello usui forent,
nocte intempesta cū paucis in Manliana castra profectus
est. In quibus castris, quas in agrum Pistoriensem abdu-
xerat, nō multo post cum suis copijs oppressus occubuit.
Laudandus, si tam fortiter pro patria, quam contra pa-

triam depugnasset. Mores autem, & uitam Catilinae, lo-
tumq; negocium tum ex Cicerone, tum ex Salustio, qui
de coniuuratione Catilinae copiose scripsit, intelligit.

Genus orationis.

Genus orationis huius ²³⁶ *236* est, ut Cicero in
Oratore dicit, uehemens incensum, excitatum, quo cause
eripiuntur: quod cum rapide fertur, sustineri nullo pacto
potest. Cause genus iudiciale, quod cū duas contineat par-
tes, accusationem & defensionem, haec accusatio est, quam
alij inuectiuam uocant. Status cause, facti & coniecturae:
cuius loci sex sunt, Probabile, collatio, signum, argumen-
tum, consecutio, approbatio: quae omnia his duobus con-
tinentur, causa & euentu, & ad unum adiunctionem lo-
cum referuntur. Iudicatio, uel propria iudicij questio, nul-
la est, praeter statum ipsi: ut fecisti, non feci, status est iu-
dicatio, an fecerit. Partes orationis sex insunt, sed narratio
in totam spargitur orationem, quo magis seruiat conie-
cturae & suspicioni.

Exordium.

Quousq; tandem.) Abruptum & ualde incitatu prin-
cipium est. Exorditur enim ab aduersarij persona & au-
dacia, ut eum in odium rapiat: perconclatione uero ad
eum oratione dirigit, quo uehementior sit oratio, quoq;
ei maiorem terrorem incutiat. Abutere.) quasi dicat,
non patiemur amplius. Significat hoc principio Senatum
non ignorare Catilinae uitam. Tandem.) Longā signi-
ficat patris expectationem, & habet magnam grauita-
tem. Eludet.) Est in hoc uerbo magnum pondus. Si-
cuntur enim eludere ij qui per ridiculū hominis contem-
nunt. Affectus autem sensim augentur. Nam quod secun-
do loco dixit, uehementius est quam quod primo. Fu-
ror.) Furor est, in patriam conspirare. Catilina enim bis
in eam coniuurabat. Iactabit.) Amplificat tribus mem-
bris. Est enim auxesis, & idem semper dixit. Effre-
nata.) Translatio ab equis, qui dicuntur effrenati, cum sine
freno feruntur, quasi dicat, audacia tua Catilinae reineri
nō potest. Nihil ne te.) Repetitio cum perconclatio-
ne & adiunctione, nam uno uerbo ad finem adiecto, sex
membra concludit & comprehendit. Nihil.) Diffe-
runt interrogatio & perconclatio: quod interrogatio sit
noscendi causa, perconclatio uero reprehendendi. Ora-
tionem.) scilicet patrum, uides horum ora expandere, et
te toruē aspicere. Idcirco significat esse signa desperatae
salutis. Palatium.) Est collis Romanus, in quo Euan-
der & Romulus habitabat. erat enim locus muricissimus.

Mouerunt.) Salustius in Catilinae coniuuratione, di-
cit praeter reliqua, quae a prudentissimo Senatu erat pro-
uisa, si quis aliquem ex coniuuratis accusasset, & ostendisset
coniuurationem, donata illi libertas est, & coniuuratio
ipsi remissa poena. Nam dicit constituta in urbe uigiliae,
quibus minores magistratus praerant, ut pote censores,
aediles, praetores. Nam mulieres tendere manus ad caelos,
& miseratae liberos, sibi patriaq; diffidere. At Catilinae
crudelis animus ijs non mouebatur, nimirum planctibus
& percussionibus pectorum mulierum. Quil proximi-
ma, quid superiore.) Spargit coniecturae locos a signis, in
quibus insunt tempus, locus, persona, consilia. Vbi sit
ris.) Orator ut uehementius animum crudelē Catili-
nae permoueat, aperit illi quae putabat latere (ea enim no-
te haec admisit) Catilina enim consulebat cum suis, ut eu-
rarent consulem Cicronem interficere. Salustius uero
haec

haec explicat planius, nimirū Catilinam castigasse igna-
m suorum foederatorum. Fucris.) in Lecca domo.
Quos conuocans.) tuos coniuuratos, & socios scelerum.
Consilium.) scilicet de opprimendo consule, & bello ge-
rendo contra patriā. Quid proxima nocte.) Haec pro-
portio loco debent haberi. Mores.) Salustius memo-
rat inter causas coniuurationis, mores corruptos. Con-
sul uidet.) Locus indignationis plenus. Reprehendit Se-
natum, & paulo liberius, quare parrhesiam esse liquet,
ex eo quod magistratum quem uereri debebat, tam asperē
reprehendit. O tempora, o mores.) Exclamatio. Tem-
pora nimirum infelicia & misera, mores corrupti & pes-
simi. Senatus hoc intelligit.) Locus indignationis.
Consul uidet.) Mitior est castigatio, quod seipsum repre-
hendit. Collega autem Ciceronis erat Caius Antonius. is
erat unus ex ijs ducibus, qui contra Catilinam depugna-
runt. Hic tamen uiuit, uiuit?) Reuocatio uerbi cum
indignatione. Viuit.) quasi dicat, res est noua, & in-
solens. Magistratus enim poenas expetere debuisset. Vi-
uit.) Cicero auget sua ipsius interrogatione, & non est ge-
minatio. Hoc enim est in eadem comprehensione: sed hoc
loco sit in diuersa. Igitur est reuocatio uerbi, cum nimirū
id quod in fine alicuius sententiae ponebatur, a principio
alias ponitur. Imò uero octium.) Correctio. Imò in
Senatum.) Facit Orator paranomastiam, Viuit & uenit.
Et publici consilij particeps.) Indignationem exaggerat.
Publici consilij.) Semper auget. multi enim accedunt Sena-
tum, ut aliquid rogent aut petant, neq; tamen sunt par-
ticipes consilij. Sed grauius est, Catilinam esse unum ex
consiliarijs. Notat & designat.) Hoc postremum non
ferendum. Nos autem uiri fortes.) Ironia & licentia.
Ignari enim non fortes sunt, qui hoc tantū curant, ut tela
uicini, non ut hostem feriant. Reipublicae.) munere no-
stro. Tela.) Omnia arma intelligit, quibus munitaba-
tur Reipublicae. Ad mortem te Catilina duci.) Propo-
sitis qua proponit Catilinam tollendum esse: quod si quis
neget, exemplis probat, sumptis a minoris comparatione.
Duci ad mortem.) Quod si quis neget, confirmat exem-
plis. Putauerit autem quispiam lege Porcia uetitum esse,
ne quis manum afferat cui Romano. sed ultimum esto
supplicium, exilium. Cicero uero hic excipit maiesta-
tem. Lex enim Porcia intelligit eum qui ira commotus,
furatus sit aut occiderit. Sed iam obseruat pulchram hanc
uariationem alternam. nam modò ad Senatum, modò ad
Catilinam conuertit orationem. Ad mortē duci.) Re-
sponso ad castigationē. Nam illa nimis antiqua praeter-
terito. Nouis rebus studentem.) Suspectum ex suspec-
tione affectati regni, id est, largitione frumenti in ciues
Romanos. Et est argumentum ex minori. Fuit, fuit.)
Geminatio, quae fit, quoties idem uerbum continuo repe-
timus. Habemus enim in te.) Vidistis quemadmodum
Orator tractauit causam Catilinae. Debere enim illum ad
mortem duci, idq; probauit & amplificauit. quorū exem-
plorum uis dependebat ex minori. Deinde damnauerat
ignominiam suorum temporum. Iam ostendit non minus
autoritatis inesse hoc die, quam huic quod potuisset ali-
quis. Senatusconsultum.) Decretum Senatus expres-
sum est in historia Salustiana. Nam ibi dicit: Haec cum
Ciceroni nunciaretur, constitutus in dubio, neq; expedire
potuit quid esset faciendum. Cicero tamen ad Senatū re-

tulit, qui decreuit ut consules uiderent, ne quid reipublica
detrimenti caperet: scilicet C. Antonius & Cicero consu-
les. Salustius explicat in quem finem fuerit Senatus hoc
decretum, cum dicit: Permittitur cohibere milites & so-
cios, & summum ius tenere. Quae potestas nulli dabi-
tur sine populi iussu. Reipublicae consilium.) Rempub-
licam ponit pro autoritate. Consilium reipublicae est po-
puli autoritas, ordinis est Senatus. Nos.) Distinguit au-
toritatem a persona. Quia si suo officio esset functus, ius-
sisset Catilinam duci ad mortem. Et consilia Ciceronis o-
stendunt, ut cogat illū excedere ex urbe, quia uidebat fugā
duo bona consequi: unum, ut aperta esset coniuuratio: alte-
rum, urbem liberatam a periculo fore. Copiosa sanē, &
admirabilis, plenaq; affectibus oratio. Opimius.) Exem-
plū ponit quid possit in illo senatusconsulto: quia aliquib.
erat permissa Reipublica, qui quidē statim euerfores pa-
triae & proditores occiderunt. Probat autem Cicero in-
ductione & exemplis quid se deceat facere. Gracchus.)
Quia Catilina se iactabat nobilem, Cicronem uero ho-
minem nouum. Gracchi fuerunt, qui leges agrarias tulle-
runt. Fuit enim Tiberij Sempronij Gracchi filius G. Grac-
chus. Auis, maioribus.) Scipione Africano, gentēque
Corneliorum. nam familia Corneliorum fuit clarissima.
Fuluius.) qui fuerat Consul, & cum de eo esset suspicio,
occisus est. Permissa reipublica.) Salustius ait manda-
tum esse Consulibus, ne quid detrimenti caperet Reipubli-
ca. Saturninus.) Varietas Ciceronis, mox interfectus,
ne nox remorata, nulla nox intercessit. antea sine interro-
gatione, hic cum interrogatione profert. Remorata.)
retenta. At nos.) Si quibus mandata reipublica est.
Castigat se ipsum & Senatum. Antonius autem & Cae-
sar erant quoq; ex coniuuratis. At nos Parrhesia. At nos.)
Alia geminatio. Patre.) Tiber. Sempronio Graccho.
Auis, maioribus.) Scipione Africano, gentēque Cornelio-
rum. Hebescere aciem autoritatis.) Acies autoritatis,
id est, uim gladij, qua se uti licet ad tollendum Catilinam.
Inclusum.) Senatusconsultum quasi gladium. Tabula.)
Sunt quasi uagina, acies, gladius, auctoritas & potestas
occidendi. Verū tamen inclusum in tabulis, tanquam
in uagina reconditum.) Declarat translationem, nam Se-
natuscos. est quasi gladius: tabulae, uagina, acies, auctori-
tas & facultas occidendi. Viuis & uiuis.) Obserua ge-
minationem coniunctam particulae & nisi iteratione esse
magis, cuius Cicero in Part. Orat. mentionem facit.

Cupio.) Repetitio. Obserua Oratoris officium, in eo
quod a Catilina ad P. C. ab his uicissim ad Catilinā flectit
orationem, ut alteram in continuo metu, alteros in indi-
gnatione uerjet & contineat. Me non dissolutum ui-
deri.) Dissolutus, negligens, remissus, frigidus, indulgens.
Sed iam me ipsum inertiē nequitiaeq; condemno.) Nequi-
tia, aforti, ab eo quod nec quicquam est in tali homine, ex
quo idem nibili dicitur. Nequitia contrariū uitiū est fru-
galitati, Cicero Tusc. Gellius multa libro septimo, capite
secundo: Nequam, afortis homo, nibiliq; neq; frugis bo-
nae. Deponendam audaciam.) Exornat contrario. Eū
dentia autem in bonam partem, & confidentia & auda-
cia in malam sumuntur partem. Audaciam.) Supra sta-
rorem. Cicero uero seipsum condemnat, ut tacite & Sena-
tum condemnet. Clementem.) Apostrophe. Clemens
est, qui multa de iure remittit. Dissolutum esse, est uitiū:
cum clementem esse, sit uirtus. Dissolutus.) nihil curat,

nec poenam, nec supplicium, nec uitium, nec uirtutē, nec quicquātale. Atq; ad id in Senatu.) Ad id hic significat certē, & quod solemus dicere, quod deterius est. Castra.) Cicero hęc enumerat, ut in metum alios incitet, atque ad id indignationem, nam metus est causa indignationis, & indignatio est causa supplicij. Castra.) Nunc intelligit exercitum. Hetruriae.) prope scilicet Romanam. neque enim longē aberat, imō Roma est in ueteri Hetruria. Videtis.) Catilinā. Intestinam aliquam quotidie perniciem.) Solet Cicero intestinum cum occulto seu incluso & domestico coniungere, ergo intestina perniciēs est nō externa, sed interna, atq; ad id periculosior. Translatio sumpta est ab animalis intestinis, qui sunt uacui nerui in uentre, per quos cibus coctus & digestus meat. Molientem.) Cicero nititur ut ostēdat quantum sit perniciēs ex hac coniuratione, & quanta pestis sit in ipsa ciuitate. Imperatorem.) Manulium fuisse in faucibus Hetruriae, dictum est. primarius autem dux erat Catilina. Manulium ferē erat praetor Catilinā. Molientem.) tractantem, parantem, minantem. Intestinam.) Hoc uerbo uehementer periculum auget. Solet enim Cicero intestinum appellare morbum cum incluso & occulto scelere laborant. & solet maximē cum nominibus inclusi, & occulti, & domestici coniungere. Tum deniq; interficiam te.) id est, interfici iubebo. Sic Herodes apud Lucam, iacobum interficit. Qui id non iure factum est: fateatur.) Significat se hoc non factum, donec reliqui conuati detecti, quo fiet, ut nocere non possim. Intestina.) Quod si morbus in intestina corporis parte haeret, facilius est curatio: sed si in ipsis intestinis morbus inest, tunc non facile curatur. Itaq; cum Catilina pestis esset Reipub. in ciuitate ipsa & Senatu, haud dubiē morbus erat eo periculosior. Quia sedes morbi erat in intestinis & praecordijs reipublicae. Si enim te iam Catilina.) Significat Orator nihil sibi timendum, etiam si iubeat illum occidi, non esse time ad os hominum reprehensiones, quod nemo prae interpretaturus: imō boni dicent, tardius quā par erat, factum esse. Credo uerendum.) Sententiam suam trahit per ironiam: credo enim uerbum, est nota ironia. Viuus & uiuus.) Altera uerbi a fine conuersio. Speculabuntur.) obseruabūt, explorabunt. nam specula, eminentior locus est, ē quo itinera & uia aliquorum obseruari atque inspicere possunt. Oculi speculabuntur, aures custodient. Eorum ego.) Occupatio. Catilina autem perterritus est. ea nocte quae secuta est diem, abiit. Nemo improbus.) Continuaciones & cōprehensiones sunt. Etenim quid est Catilina quod iam amplius expectes.) Non impellit illū ad maleficiū, sed ad bonam frugem & poenitentiam reuocat, id quod ostendunt illa uerba: Muta iam istam mentem, quasi an hunc diceret modum: Nihil est Catilina quod iam expectes te posse quod moliris, efficere, cum & tua consilia iam pateant: et sic obserueris, ut mouere te cōtra rempublicam nō possis. Consultius igitur feceris, si coepta deferas, mentem que mutes. Praesidijs.) Habebat Cicero tum ex municipijs, tum ex urbe multa & firma praesidia in tota urbe. Commouere.) Hyperbolicum est, id est, ne quid agere possis cōtra Rempublicam. Sentientem.) id est, nihil tale cogitantem. Si neque nox.) Reddit ad locos coniecturae, temporis & loci, quibus de coniuratione constare possit. Muta iam istam mentem.)

est mentem mutare, poenitere: & mutare poenitentiam age, poenitit te, respicere. Est igitur locus obseruandus, ut latine id dicamus, & proprie. Sed neque nox.) Haestenus uniuersalia tractauit, nunc delabitur ad singularia, certioresque coniecturas. Ostendit nox.) Mater scelerum nox est, qui malefaciunt, odiunt lucem: sed tamen tenebrae non possunt obscurare scelera. Parietibus.) Propopoeia, attribuit enim sensum parietibus. Si neq;.) In hac comprehensione est compar. Luce sunt clara nobis tua consilia omnia.) Coniectura ab adiunctis ijs quae rem antecedunt. Quae etiam mecum licet recognoscas.) id est, me si non meministi ea tibi subijciete confitearis. Obluiscere.) id est, ne facias, est enim metonymia: intelligit enim id quod sequitur ex eo quod antecedit. Teneris undique.) id est, quod supra, multis meis praesidijs oppressus. Teneris.) id est omnia scelera tua sunt nota. & est coniectura ab adiunctis, quae rem antecedunt. Administer.) Auget diligentiam officij. Meministi ne.) Praedixi quod factum post tuo consilio est, ergo antea illud a te fuerat constitutum. Hoc pacto ostendit se consilio omnia Catilinā tenere. Num me sefellit.) quo magis terreat Catilinam, urget & dicit se omnia rescire, nihil clam esse, neq; solum tempus, rem, sed diem ipsum cognoscere. Dicat aliquis, Quo pacto Cicero nouit: Salustius respondet: In ea coniuratione cuius conuatus senator fuit Quintus Curius, flagitij & facinoribus coopertus: deinde erat ei cum Fulvia nobili muliere uetus consuetudo. Curius autem cum amaret Fuluiam, patefecit illi omnem rem, quae deinde ad Ciceronem detulit. Eandem historiam habemus in scriptura diuina.

Dies.) Quasi dicat: Si dies me non sefellit, ergo reliqua non tam difficilia cognoscam. Consulisse ante diem.) Salustius ait Gaium cepisse arma cum multitudine ante sextum diem, sed Cicero dicit ante quintum diem. Quinta die.) id est 27. Octobris. Consulisse.) Salustius: Igitur senatus cons. facto missi sunt ut extra urbem reprimerent militum impetum. Circumsulsum.) oppressum, obfessum, circumuentum. Romanissimum.) Salustius: Nam alios in alia loca Catilina misit, qui intium facerent, seq; ad exercitum profecturum, si Ciceronem oppresissent. Obseruanda hic forma Oratoria loquendi. Poetae hoc pacto dicunt, Nostra remanserunt caede, ut, Tuos stentis oculos. Qui cum te Praeneste.) Reliquas coniecturas iam omnes persequitur, ut patet per se. Praeneste oppidum in Italia, quod uoluit occupare Catilina, tanquam munitum locum, poterat enim imminere urbi. In nocturno impetu.) tanquam latro. Nihil agis.) palam & factum. Nihil moliris.) nihil paras clam. Nihil cogitas.) nihil animo tecum reputas & uoluis. Quod ego non modo audiam.) audio quae agis, uideo quae moliris, sentio quae cogitas. Nihil moliris.) Epilogus totius narrationis, & facinorum coniecturae. Cogitas.) Argumentum ex minori. Recognosce mecum tandem.) Commoratio in loco munito & coniectura temporis & loci. Intelliges.) Vigilare se dicit Cicero: quia Catilina uigilabat ut perficeret instituta. Ideo Salustius: Parauit incendia, loca obsedit, cum telo fuit, alios iussit, etc. Nocte uenisse.) Incepit apertius signa coniecturae tractare. Dico te prior nocte uenisse.) Nota prior nocte, pro superiore, id est, ea quae

ca quae illum diem cum nocte proxima antecesserat, quod die hanc habuit orationem Cicero. Inter falcarios.) Falx non solum instrumentum est quo utimur ad metendas segetes, sed etiam bellica machina, ad oppugnandos muros, ut Nonius Marcellus, & Vegetius tradunt. Falces etiam quales messorum sunt, curribus inferi solebant ad stragem militum faciendam, unde currus falcati Livio dicuntur. Sed falcarij milites dicti, qui falces gerebant. seu translate dixit, qui tanquam demetere ciuitatem Romanam trucidando erant parati. Non agam obscure.) Signa nunc clarius ostendit, quibus coniurationem Catilinā probet. locus, tempus, spaciū, occasio, spes perficiendi, spes celandi. Primum nocte consilia agitata fuisse, & qua nocte indicauit, nempe superiore: deinde inter falcarios milites, quod spem perficiendi ostendit: & in Leccae domo, in qua spes celandi est. Conuenisse autem eodem complures eiusdem amentiae scelerisq; socios.) Ad spem perficiendi est referendum. Leccae domum.) Hic locus referendus ad spem celandi. Eiusdem amentiae.) Periphrasis est coniurationis. Num negare audes.) Percunctatio qua terret Catilinam.

Conuincam.) probabo testibus & consijs tuis, multi enim ex senatoribus hac peste erant infecti. Conuincam.) Undecim ex senatoribus erant in coniuratione.

Taces.) Regula: Taces, ergo assentiris. O dii immortales.) Iracundia cum exclamatione, quae ad metus animorum, & ad amplificandum plurimum ualeat. & est etiam breuis a proposito declinatio exaggerationis causa. Hic hic sunt.) Geminatio cum uociferatione. Urbis atque orbis.) Paronomasia, id est, agnominatio seu allusio literae unius mutatione. Grauisimo consilio.) Senatus descriptio ad dignitatem rei extollendam.

Voce uulnere.) id est prodo, acuso, nomino. translatio a uerbo seu telo, cuius mentionem fecit. Fuisi igitur apud Leccam.) Reditus concinnus ad propositum. & attende orationem membratim absolutam. Distribuisi partes Italiae.) Nam C. Manlium, Fesulas atque in eam partem Hetruriae, Septimium quendam Camertem in agrum Picenum, C. Iulium in Apuliam demisit: praeterea alium aliō, quem ubique sibi opportunum fore credebant. Sallustius. Est autem hic demonstratio, quam Cicero de Oratore tertio illustrem explanationem uocat, Graeci hypotyposin: ea est rerum quasi gerantur sub aspectum pene subiectio: quae & in exponenda re plurimum ualeat, & ad illustrandum id quod exponitur, & ad amplificandum. uide eadem plenius exposita in oratione pro P. Sylla. Perge quod coepisti.) Amara exhortatio ad rem male coeptam perficiendam, ut & illa Virgilij primo: Sequere Italiam uenis, pete regna per umbras. Incedia.) Sallust. Sed urbs diuisa, ut Statilius et Gabinius cum magna simul manu duodecim simul loca incenderent, quo tumultu facilius esset aditus ad Cos. ceterosq; quibus insidia parabantur: & Cethegus domum Ciceronis obsideret. Item Domini nostri unici Seruatoris ad Iudam proditorem, Quod facis, accelera. habet autem ironiam.

Nobiscum uersari iam diutius non potes.) Nam aut tibi abeundum est, aut moriendum, idcirco addit: Delectare.) Venit ad suasionis locos, quibus suadet ut Catilina abeat in exilium. Primus ergo locus fuit ab imperio Consul, secundus a suauitate & dulcedine patriae. inuicem cedunt illi qui magnam uoluptatem capiunt & de

lectationem ex patria: facile uerō patria carent, qui nihil iucundi habent, quo se oblectent. Delectare.) Propositio, & primus locus ab amore ciuium. Est autem locus communis: Quem odere, perisse expetunt: quem metuunt, hunc odium. Quae nota domestica.) Secundus locus: Si in patria sumus in magno honore: isq; autem locus, ut etiam superior, ex contrario est intelligendus. Nota.) Enumerat notas, ut ostendat nullum Catilinā tribui. Et est propositio turpitudinis: quam triplicem facit, domesticam, priuatam & publicam, ex quibus suadet Catilinā esse cedendum. Domestica quidem turpitudō, quod filium proprium occidit, secundo fratres occidit, tertio filiam duxit in uxorem. Hae enim dicunt Salustius, Plutarchus, & Asconius Pedianus. Nota.) Translatio a ferro candenti, a quo inuruntur stigmata. Inuisa.) id est, infixata. Domesticae turpitudines.) Domestica est, quae intra parietes priuata, quae domi & foris sit. Dedecus.) Nullo uerbo bis utitur, antea enim dixit notam. Irretisses.) illexisses. Hae Salustius apertius explicat. Quid uerō.) Versatur in probabilitate coniecturae, quae cum in causam & personam diuidatur, uersatur iam in eius uitia detegenda. Sed in enumeratione scelerum obseruate gradus & incrementa. Quid uerō.) Salustius prope iisdem uerbis usus est in hoc scelere describendo: Salustius tamen aperte describit, Cicero teste. Alio incredibili scelere.) propriam scilicet filiam in uxorem duxisse. Cumalase.) auxisse, Colophonem addidisse sceleribus tuis, & tanquam fastigium. Cumalasi.) Translatum a cumulis granum, nam cum metiamur modio frumentum, solemus baculo deijcere, ne cumulatim relinquatur. Sileri.) tum a me, tum ab alijs. Immanitas.) Duae causae propter quas omitto: primo, ut posteri nesciant tantum scelus fuisse in ciuitate: secundo, nesciant nos non puniuisse sceleratos, primum quidem ab honestate, secundum a negligentia poenae. Immanitas.) Vocat scelus ut ab Aristotele in Ethicis heroicae uirtutes, quae humanam uirtutem superant, ut Hercules, &c. ergo ut est uirtus heroica, ita quoque uitia infra humanitates sunt. Praeternitto.) Enunciat Catilinā fortunarum suarum ruinae sibi proximam. Proximus.) scilicet in Octobri. Iam autem de priuata turpitudine dicit, id est de fortunis hic secundus locus. Praeternitto minas.) Hic est praeteritio.

Fortunarum.) scilicet propter aes alienum contractum. Ad illa Manliana castra perge.) Ironia. & inest emphasis, cum dicit, illa tua castra ex nebulonibus conflata, nimirum impia & scelerata. Non feram, non patiar, non sinam.) Ratio est cur diutius esse nobiscum non possis, quia non feram. & est membrum cum interpretatione, ut ad Herennium libro quarto, Quae non iterans, idem redintegrat uerbum, sed id commutat quod positum est, alio uerbo quod idem ualeat. Nobiscum uersati.) Vociferatio est. Ioui Statori.) Stator dictus est Iupiter, quod Romuli precatione, acies eius contra Sabinos pugnans iam inclinata, in fugamq; conuersa steterit, Ioue eam stare faciente, ut Liuius habet libro secundo. Cicero antequam iret in exilium: Iupiter Stator, quem uere huius imperij statorem maiores nostri nominauerunt: cuius templum a Romulo uictis Sabinis in palatij radice cum uictoria est collocatum. Item de Finibus, cum Iouem salutarem, hospitalem, statorem dicimus, hoc intelligi uolumus,

lumus, salutem hominum in eius esse tutela. Nunc iam apere Rempublicam uniuersam.) Ex uerbo dilatata oratio, ut Cicero in Partitionibus oratorij dicit. Nam uerbum est, id est, simplex sententia, Rempublicam uniuersam petis: quae sequentibus dilatatur. Magna dijs immortalibus habenda est gratia.) Conuertit sermonem ad Senatum. Amplificat autem scelera Catilinae, dum gratias agit dijs, quo liberarint Senatum à tanto periculo. Est autem quoque ampla oratio, cum de dijs fiat: quod Cicero in Partit. orator. testatur. Antiquissimo cust.) à condita urbe. Toties iam effugimus.) Catilina enim bis conuabat. Periclitanda.) id est, cum Catilina iam sepius conuabat, non amplius est Reipublicae salus sinenda in periculo. Designato.) Ad Catilinam se conuertit, quo perterreat illum à suis sceleribus. Facit autem alternis sententijs. nam modo ad Senatum, modo ad Catilinam transfert orationem. Quamdiu mihi Consule designato insidiatus es.) Quo Catilinae crimen maius & grauius uideatur, comparat Orator suas appetitiones cum Reipublicae appetitionibus. id est, comparat Catilinae scelus, quod in occidendo Cicero designare uoluerat, cum eo scelere quo Rempublicam euertere conabatur: quod quanquam non apparet, tamen paulo post apparebit. Altera comparationis pars haec est, altera sequetur. Non enim ita ieiune & aride (ut dialectice) sed ample & copiose res tractant. Non publico me praesid.) id est, priuato. ne fortasse uideatur regno more tyrannicis se defendere uelle. priuatus enim si expetit armis, non publicis debet se ueri armis. Proximis comitijs.) Probat quod dixit: est enim tanquam propositio confirmatio. Comitijs.) In quibus comitijs maiores magistratus creabantur. insequentis anni Consules erant Decius Syllanus, & L. Murena. Catilina uero, & L. Antonius candidati erant consulatus. Tunc ergo curabat Catilina Cicronem interfici: uiderat enim Cicronem ob stare ijs quae ipse expetebat. In campo.) scilicet Martio, loco comitorum. Quotiescumq; me petisti.) id est expetisti: id est, quae stitisti me mali causa, ut petere iugulum, id est, uelle iugulare. quod nihil aliud est nisi querere ad necem. Facere non audeo.) Quam sit tota exulcerata ostendit, cum dicit se quod primum & precipuum & proprium est disciplinae maiorum, facere non audeo, id est, pop. Romanum ad arma uocare, ad Catilinam interficiendum. Faciam id quod est ad sceritatem lenius, ad communem salutem utilius.) Compar hic factum animaduertitur, cum similiter cadente, idq; pari omnino numero syllabarum. Residit in Republica reliqua conuicatorum manus.) Manus, id est multitudo, pars. Exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna, & perniciofa sentina Reipublicae.) Translatio sumpta à nauis. nam urbem siue Rempublicam nauim uocat: conuictos sentinam, quos paulo ante manum appellauit. Est enim sentina, ima pars nauis in curuo carinae sita, in qua nauis totius sordes conflunt. sic illi sordes & foeditates totius erant ciuitatis. Nemo qui te non metuat, nemo qui te non oderit.) Oderunt quem metuunt, quem quisque odit, perijsse expetit, Officiorum secundo. Quae nota domesticae turpitudinis non iniusta uita tuae est?) Obserua & hic ex uerbo dilatata orationem, tum ex proprijs, tum ex assumptis. Propria sunt domesticae turpitudinis, oculi, manus, corpus, assumpta reliqua usque ad

fortunarum turpitudinem. Nam turpitudinem in tria genera distribuit: in domesticam, priuata, & publicam. De domestica prius, mox de priuata, tertio loco de publica. Haec autem omnia faciunt Catilinae conuicationem probabilem. nam probabile, locus est unus ex illis prius coniecturae locis. Diuiditur probabile in causam & uitam. Causa est ea quae induxit ad maleficium commodorum spe, & euitatione malorum. Vita hominis ex antea inspectatur, ut facit hoc loco Cicero. Nunc iam aperte rempetis, sed totam Rempublicam. Ad exitum.) Reseruat ad uires. Maiestatem. scilicet agrorum. Quare quoniam.) Epilogus superiorum. Proprius.) scilicet uocare ciues ad arma ad te interficiendum. Cum telo.) quod neque in comitium, neque in forum, neque in curiam ferri licebat. Praeterea lex Cornelia de sicarijs, homicidas ferro persequitur, uel eos qui homines occidendi causa cum telo ambulant. Institutionum libro quarto de publico iudicio. Non aliquam mentem.) id est consilium, rationem, uoluntatem. nam mens est, quae cupimus & prouidemus. Metum, quod alij legunt, alienum est. Ad illa uenio.) Transito oratoria, qua uice epilogi utitur. nam primo enumerat duas partes turpitudinis, & ad tertiam uenit: commoratione & expositione haec omnia tractantur. idem enim dicit in hoc toto loco. Ad summam Reipublicae.) Quae in uita ciuium & libertate, id est salute, est sita. Potest ne tibi huius uita haec lux Catilinae, aut, &c.) Propositio fuit in istis, ad summam Reipublicae, &c. Hic autem explicat propositioem. Referuntur autem eò omnia, ut cum uideat nihil suauius esse in patria, eo citius discedat. Spiritus.) Est tractatio, ita est traducendum, huius cœli spiritus, & aeterni. Horum.) scilicet Senatorum. In comitio.) centuriato. Comitium erat in campo Martio. Quoties tu me designatum, quoties me Consulem interficere uoluisti?) Repetitio ad augendam uim. Quot ego tuas petitiones.) id est insidias & conatus, tuos ictus, tua tela, quibus me opprimere uoluisti. Metaphora à gladiatoribus sumpta, qui gladio corpus hominis petunt, & uulnere percutereq; uolunt. Idcirco addit, Parua quadam declinatione (& ut aiunt) corpore effigi. quod pronomen fuisse ostendit cum dicit, Et ut aiunt. Significat enim se facile & magna cautione periculum à Catilina intentatum & periclitatum uita esse. Vide Chiliades D. Erasmi. Nihil agis.) ut supra: Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas. in quare seipsum Cic. imitatur: imò tantum immutato uerbo. Nam Nihil assequeris, pro eo quod supra Nihil cogitas. posuit. Sceleri ac furori tuo.) Obiectio: Cur ergo non est factum, si ego parauim manum militum? respondet Cicero, Tu non potuisti ob fortunam populi Romani. Quoties tu me designatum.) Consulatum Cicero diuidit in duo tempora, amplificandi gratia: in Consulatum designatum, & Consulatum. In tempore.) id est opportune, siue ad tempus, siue per tempus. Terentius Heautont. In tempore ueni, quod rerum omnium est primum. Quoties iam, quoties.) Geminatio cum particula interiecta, siue potius iteratio. Nihil agis.) Signa deplorati animi, nolite redire ad mentem. Inuitata ac deuota.) id est, consecrata et destinata, dedicatq;. Elapsa sica.) id est, quae tuis conatus sunt frustrati, non affectu finem quem optabat.

optabat. Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse uideam.) Praemunitio ad id quod aggreditur. Venit paulo ante in Senatum.) Coniecturam capit ab euentu, non Catilinae quidem, sed Senatus, qui taciturnitate & secessione declarauit se male de Catilina suspicari, eam timere & odisse. at haec non fiunt sine causa. Consequitur igitur, maleficum esse Catilinam. Vult Catilinam prioribus & certioribus signis coarguere. Cum enim Catilina in Senatum purgandi causa uenisset, nemo ei assurrexit. & hoc euentu suspiciones collegit. nemo enim te salutaui, & omnes in alteram partem cesserunt: ergo signum est, eos aliquid de te timere. Sapientes autem non frustra timent. Est igitur signum ab adiunctis. consuetum enim erat, ut ingredienti Senatori assurgerent & salutarent omnes, aut saltem propinqui. Contumeliam uocis.) Omnia referuntur ad caput hoc rei, nimirum ut suadet Catilinae, urbe sibi esse cedendum. Expectas.) ut scilicet patres dicant, Abi in exilium. Subsellia uacua.) illa in quibus Catilina sedebat: non tamen alij Senatores abierunt ex Senatu, sed in contrariam partem cesserunt. Nam erat subsellia ad dexteram, & ad sinistram. fingite ergo tanquam ad dexteram cesserint Senatores, relictis illis subsellis omnibus, tanquam illi non considerent suum corpus, sunt enim illa signa satis graua & terribilia. Quid quod aduentu tuo ista subsella.) Omnia tractat arte, & omnia spargit in uarias partes. Quid quod omnes Consulares.) Distinguit Consulares à reliquis, qui non Consulares erant, sed tantum praetorij. Consulares enim in honestiori loco sedebant, illi autem cedebant, quod magnum signum erat. nam erant aetate confecti, & sapientes. Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas?) Aggreditur nunc praeclearum illum locum comparationis et similitudinis, qui maxime accommodatus est ad amplificandum: nec solum ad amplificandum, sed etiam ad illustrandum. Triplex autem est comparatio, altera à seruis, altera à ciuibus, tertia à parentibus. Est autem à minori. Si enim me serui timerent, ut ciues te, profecto mihi domum deserendam arbitrarer. Est etiam euhymena. Serui mehercule mei.) A comparatione minoris, suadet Catilinae, urbem esse relinquendam. Tu.) quem scilicet oderunt. Etsi me meis ciuibus iniuria suspectus.) Alterum ex comparatione argumentum, in quo et paria sunt, & imparia. Paria sunt ciues, imparia sunt dissimilia, iniuria suspectum esse, & iustum esse odium. Ergo si iniuria essem meis ciuibus suspectus, abirem. tu iustum ciuium odium agnoscis, & non abis? Sensus.) Argumentum à maiori. Si enim animo ciues à te abhorrent, ergo etiam exterioribus sensibus. Si te parentes timerent atque odissent tui.) Comparatio est à parentibus, ad patriam deprompta ualde ad permouendum, animum que frangendum apta, à pari, uel simili, in qua inest coniugatum, patria, parens. Si te.) Tertia comparatio. Communis parens.) Ergo conuenit, ut eius reuerentia cedas aliquo. Parricidus.) Amplificat Orator auxess. Huius tu neque auctoritatem uerebere, neque.) Distributio, qua methodicis omnes urbis locos numerat. Magistratus enim tres sunt partes. Vna auctoritatis, qua ferre leges potest: altera iudicij, quo utitur in eos qui obediunt: tertia uirium, id est gladij, quo potest punire maleficos & scelestos. Haec tamen per hypothesin sunt po-

sita. itaque locus dicitur à fictione. Quae tecum Catilina sic agit.) Persona ficta inductio est, quae ad Herennium libro quarto confirmatio appellatur, grae ce proso-popeia. inducit enim patriam, hoc est, Romam conquirentem. quare commiserationem mouet, & grauitatem conciliat orationi. Per te, sine te.) Eiusdem uerbi in extremum conuersio. Quodammodo tacita loquitur.) Haec est elenchi ignoratio, diuisa ne, aut distinguenda. ut cum dicit, tacita, id est muta: quae non loqui potest sua natura, tacet: sed me affingente illi sermonem, loquitur. Nullum iam tot annos facinus extitit.) Incipit alloqui, & sine exordio nullam captat beneuolentiam. loquitur enim patria pro sua auctoritate. Tibi neces, tibi uexatio.) Eiusdem uerbi à primo repetitio. Tu non solum ad negligendas leges & quæst.) Obserua, te, tibi, tu, polyptoton, cum idem uocabulum in multis casibus ponitur. Directio.) Respicit ad historiam hanc: Fuerat enim Catilina in Africa Praetor: obtinuerat enim eam pecuniam, sed male gubernabat: unde de discedens ab ea, accusat illum repetundarum: sed absolutus erat, corruptis à se iudicibus. Si ueris.) Complexio. Dilemma uocant, utrinque concludens argumentum. Nunc uero.) Conferit superiora scelera cum hisce. Quamobrem discede, atque, &c.) Epilogus est dilemmate confirmatus. Non ne impetrare debeat.) sua auctoritate atque iudicio, etiam si uim adhiberi non possit. Quid? quod tu te ipse in custodiam dedisti.) Cicero haec trahit ad cause utilitatem, quasi conscientiae signum male esset, quod custodiri uellet Catilina: quod tamen posset in altera partem trahi, tanquam nullius sceleris conscius esset, nihilq; timeret. Si.) Hac coniunctione (ut grammatici dicunt) indicat dictum hoc esse uerum. Cicero autem exemplum fictum refert ad similitudinis locum, speciemq; similitudinis facit exemplum. Exemplum in uerum & fictum diuidit. Adhibere.) quasi dicit, debeat patria à te impetrare sua auctoritate & iudicio. Nam antea tria proposuit, quae patria possit agere. Et ad custodiendum te diligentissimum.) Similiter cadens à ueritate & est quoque membrum. Ausus es, atque domi.) Interpretatur Cicero audaciam Catilinae, quod cum decreuerat illum neci dare, tamen illum adibat, & iubebat Cicronem ut se custodiret. Quae cum ita sint, Catilina.) Conclusio superiorum. Concludit enim detecta eius conuicatione, magniq; sceleribus, nullum amplius ei locum in urbe esse. His partibus tutum.) Hoc debuisset retundere audaciam, cum Cicronem talia audire dicentem Catilina: nimirum Cicronem non intra moenia tutum esse posse. His.) scilicet priuatis templi huius. Omnia enim priuata dicuntur praeter moenia. Continermur.) Constat hoc argumentum ex maiori. Si enim in iisdem moenibus non sum tutus, & sine timore, igitur nec priuatis parietibus. Venisti.) Tentauit omnes uias, uoluit esse apud Cicronem, Metellum & Lepidum. à Cicero depulsus, uoluit esse apud Metellum. Metellum.) Metellus unus est ex his qui contra Catilinam bellum susceperunt. M. Marcellum.) Is fuerat unus ex socijs Catilinae. & est is Marcellus, pro quo Cicero habuit orationem. Demigrasti.) id est, ex illorum domo migrasti in Metelli domum. Sagacissimum.) Translatio à canibus, qui

ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed ut appellant hi qui planè & latinè loquuntur.

Etenim si summus uiri, & clarissimi ciues.) Ex minoribus, ut supra orationis huius initio: An uerò uir amplissimus P. Scipio Pontifex maximus Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem, & c. Inuidiam mihi in posteritatem redundaret.) Inuidiam redundare, translatio ab aquis & fluminibus, qui redundant imbris. Tamen hoc animo semper fui, ut inuidiam uirtute part.) Sententia altera de inuidia, inuidiam propter uirtutem non esse metuendam, cum potius sit gloria, non inuidia.

Mulctarunt.) Vim comparandi habet hæc responsio à minori. An leges, quæ de ciuibus, ut Porcia & Semproniam, quæ auertebant uincula & ferra à corporibus Romanorum, sed diluit præclare. Cicero tamen nihil dicit contra leges, sed occurrit ab interpretatione legum. Leges enim de ciuibus loqui ait, Catilinam uerò non esse ciuem, sed proditorem. An inuidiam posteritatis times? Utitur loco comparationis. confert enim inuidiam cum eo quod debet Reipublicæ. Tam mature ad summum imperium.) Consulatus erat summum imperium Romanum: Dictatura autem extraordinaria erat. Præclaram uerò populo Romano refers gratiam.) Ironia diluit, & animo ingrato Catilinæ. Num est uehementius seueritatis.) Magistratui magis timenda nota ignominie, quam seueritatis. Inuidia incendio conflagraturum?) Hic sumit ex igne metaphoram, supra ex aqua. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui.) Quasi correctione quadam rationem reddit, cur Catilinam non interfecerit, non ad deuitandam inuidiam, sed se minus offense propter quosdam qui dicebant nullam coniurationem esse constatam. Ordine.) scilicet Senatorio.

Quæ uident.) Quidam enim cum Catilina fuisse eadem nocte. Non uident.) quod stultitie est. Dissimulent.) est improbitatis. Qui spem Catilinæ.) de occupando Consulatu. Mollibus sententijs aluerunt.) Senatores quidam dicebant, Fortasse non est uerum, oportet nos habere certiora signa. Mollibus.) id est blandis. Corroborauerunt.) Prouerbiu uide, Amyclas perijt silentio. Senatores dum coniurationem non crederent, corroboratus est morbus. Imperiti.) id est, ut barbari, idiotæ & stulti. Egrege.) Alij, non regie. rex enim est, qui legitimis legibus imperat: qui autem sua libidine, is est tyrannus. Reprimi.) Comprimi plus est quam reprimi, id est, quam refrenari & leniri. Comprimi.) id est, omnino tolli, ut fit in morbis. Medicamenta quedam sunt parata ad morbos leniendos, & non omnino tollendos. Si uerò interfecisset Cicero Catilinam, fuit quidem re ipsa coniuratio, sed reliqui coniurati in urbe fuissent, & creassent periculum ciuibus.

Quod si eiecerit, secum que suos eduxerit.) Reddit rationem facti, & repellit obiurgationem patriæ. Eiecerit.) id est, sua sponte abiecerit. & est uerbū translatum. Eiecti dicuntur nauæ, qui nauis fracta eiciuntur ad aliquem scopulum. Eiectis.) scilicet naufragis, &

penè submersis. Eiectus.) scilicet à tempestatibus ad Manianos scopulos illisus. Translationes hæc crebra tanquam stellula exornant orationes. Collectos naufragos.) id est, qui per scelera atque flagitia quasi in altum nauigantes sua omnia decoxerunt, & quasi nauis fracta, id est, patria amissa, eiecti ad litus sunt. Optima translatio. Extinguetur atque deletur.) Crebris metaphoris quasi stellulis exornat orationem, qualia sunt illa, pestis, stirps, semen malorum omnium, item scelerum, furoris, audacie maturitas, pro sceleribus quæ creuerunt, & robusta facta sunt. etsi ulcera etiam mature scere dicuntur. In uenis atque uisceribus Reipublicæ.) Visus quis aut alius humor corruptus. Ut sepe homines aegri morbo graui.) Similitudo ab ægrotis accepta. Aeger, est res publica: morbus, coniuratio: aqua gelida, pœna sumpta de Catilina. Aestu febriliq; iactantur.) Per henzidiam, cum unam rem intelligeret, id est, estuantem febrim, nam febris est calor præter naturam, qui à corde principium sumens per totum corpus diffusus, id lœdit. Releuatus pœna.) tanquam aqua gelida. Quare P. C. secedant improbi, secern.) Conclusio est totius orationis ab enumeratione & indignatione. Malleolos ad incendend.) Malleoli sunt iaculares ignes ad incendendas hostium munitiones parati, sparto & pice conflati. Polliceor uobis hoc P. C.) Locus adhortationis. Paucis enumerat authoritatem quam habeant, & primum diligentiam Consulum, qui debent uigilare. Virtutem.) id est fortitudinem. Oppressa.) Est interpretatio. Sit denique inscriptum in fronte uniusc.) Mens à uultu fingitur: sic dicta, quod præ se ferat animi affectiones. Tum tu Iupiter, qui isdem, quibus hæc urbs auspici.) præcatio, qua permouentur animi ad indignationem. Quem Statorum.) quasi dicat, seruatorum. Tellis.) Figuratè hoc est dictum. Utitur autem hic distributione: uno enim nomine potuit cõplecti hæc omnia, scilicet res publica. Arcebis.) repelles. Coniuncta.) Precatur ut malè puniat. Singulis autem suum epitheton induit: est igitur distributio quoque. Mactabis.) Videt religio Ciceronis, qui fatetur Deum remuneratorem esse

beneficiorum, maleq; factorum, animorum que hominum esse immortales. Alternis supplicijs uiuos mortuosq; mactabis.) Sunt qui legunt mactabis. Ex hoc loco religio elucet Ciceronis: nam & Deum credit, & eum esse remuneratorem, ultoremque malorum, & immortales esse animos nostros.

IOACHIMI CAMERARI IN Catilinariam primam An- notatio.

Quamquam quid est quod loquar.) Veneti, Quamquam quid loquar. Corrigit enim superiora. & mox: Etsi uideo, si mea uoce perterritus ire in exilium animum induxeris: Veneti, tamen si, quod magis probò. Et in ipsa perterritus, ut in alijs quoque quibusdam libris, non legitur, uideturq; ab explicatore irrepsisse.

IN

IN INVECTIVAM SECUNDAM IN L. CATILINAM, ad Senatum, Francisci Syl- uij Ambiani Commen- tarius.

ARGUMENTVM.

HAC oratione exultat Cicero, quòd Catilinam pestem nefarie molientem patriæ ex urbe emiserit. Emisit autem potius quàm occidit, ut etiam coniurationis socios persequi posset: quod non potuisset, oppressus inuidia, si Catilinam occidisset. Catilinam nihil esse foris timendum ostendit, sed magis pertimescendos eos, qui in urbe remaserunt: in quos fore se seuerè minatur, si quid in Rempublicam conentur. Iis concedit, ut ad Catilinam ex urbe exeant. Id si fiat, rempublicam esse dicit fortunatam, quòd hac ratione improbis hominibus purgetur. Se consulurum ijs qui respiscentes quiescent, aduersus alios gerendo bello ducent se profuturum. Eludit eos, qui dicant à se Catilinam in exilium eiectum, quum ipse scelerum conscientia conuictus in Maniana castra abiuerit. Hanc eiectionem à se Catilinam inuidiam, modò eat in exilium, non in castra Manlij ad bellum patriæ faciendum, negat se unquam deprecaturum. Exponit, ex quibus hominum generibus coniuratorum copia sint: deinde singulis medicinam consilij affert. Has copias nihil omnino pertimescendas esse ostendit. Populum Romanum hortatur, ut domos suas custodijs uigilijsq; defendant. sibi, urbi, colonijs & municipijs satis prouisum dicit. Coniuratos qui in urbe sunt, ut ex eam iterum hortatur: si quid in Rempublicam conentur qui remanserint, carceris pœnam minatur. Spem conseruandæ urbis se dicit concepisse, deorum quibusdam significationibus, quorum opem suadet implorandam, ut præsentem urbem defendant. Est habita hæc oratio postero die quàm superior. Deliberatiua oratio est.

Andem aliquando, Quirites, L. Catilinam furentem audacia.) Tandem particula tarditatis est, ut demum, quum scilicet aliquid factum tardius dicimus, quod aut factum oportuit. Terentius: Vix tandem sensi stolidus. Idem, Modò ne id demum sensisti Pamphile? Tandem aliquando pro re eadem simul dicit sepe Cicero, ut dicendi ratio augeatur ut hic, & libro superiore: Ibis tandem aliquando. Quamuis utrobique Priscianus libro decimoquinto aliquando futuri esse temporis putet. Scelus anhelantem.) id est, summo ardore animi scelus committere cupientem. Ferrum uobis.) id est eadem. Urbi flammam.) id est, incendium.

Abijt.) Verborum congregatio est, autore Quintiliano, ut libro superiore diximus. Idem Quintilianus libro nono scribit hic esse homocoteleuton. Quæ dicendi ratio fit etiam singulis uerbis: Hæc cubat, dolet, piget, pudet, & Abijt, excessit, erupit, euasit. Monstro illo.) id est, Catilina monstroso ciue, qui patriæ pestem molitur. Sine contouersia.) id est, ne Catilina quidem repugnante. Non in campo.) Martio scilicet, ut comitijs Consularibus, quum Cicero consul armatus lo-rica in comitia uenit, ut Catilina perditos conatus elude-

ret. In foro.) ubi etiam ad perfingendas leges & questiones ualuit Catilina. Non in curia.) Vbi nullus Senatorum ipsi assistere sustinuit. Loq̄ ille motus est.) A bellatoribus translatio facta uidetur, qui occupatum aliquem locum pertinaciter tuentur: unde si fuerint deiecti, uincuntur facilius. Motus igitur Catilina loco est, cum ex.) id est, ex urbe excessit. Bellum iustum geremus.) quia cum hoste geritur. Ex occultis insidijs.) Nocte enim de coniuratione Catilina consultabat. Ea nocturna consilia in apertum Cicero coniecit.

Quòd uerò non cruentum mucronem.) Nam punctum feriebant Romani, non casim. qua ratione facilius multo occiditur hostis. Ideo Vegetio libro primo autore, tyrones punctum, non casim ferire discabant. Punctum feriendo, cruentus fit mucro. Quòd uiuis nobis egressus est.) id est, me Consule uiuo. Catilina in domo Leccæ dixit, cupere se ad exercitum proficisci, si prius Ciceronem oppressisset, quem suis consilij officere multum sentiret, ut ait Sallustius. Aliàs sepe Ciceronem Catilina occidere conatus est, ut libro superiore dictum est. Percussum atque abiect.) id est, euersum. In qua significatione dici, Nonius Marcellus autor est. Inde percussus pro attonito & stupefacto dicitur, tanquam quòd membris eius sedes euerja sit. Vergilius in primo Aeneidos: Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates. & libro octauo: Obstupuit tanto percussus nomine Pallas. Abiectum.) id est, odij causa eiectum. ut ablegare, amittere, amandare dicimus. ubi particula à uel ab odij quandam significationem habet. Retorquet oculos profectò sepe ad hanc urbem, quam.) Hoc magis uerisimile est, quàm quod Cicero conpertum sit. Ex suis faucibus erept.) A feris translatio est. Luget.) magis quàm dolet. Euumucrit.) Alia translatio est. In hoc ipso.) quòd Catilinam eiecerim. Triumphat.) Ad id alludit, Magnificetq; uicimus. uel Triumphat gaudio, ut pro L. Murena Cicero de Catilina dicit: Tum erupit à Senatu, triumphans gaudio, quem omnino uiuum illinc exire non oportuerat. Idem pro Aul. Cluentio: Tum uerò illa egregia ac præclara mater palam exultare letitia, ac triumphare gaudio cepit, uictrix filia, non libidinis. Sed ubi uictoriae nulla mentio est, id uerbum Cicero usurpat in libro Epistolarum ad Atticum nono: Ego quum ex ipsa re magnam capio uoluptatem, tum meum factum probari abs te triumpho & gaudeo. Quòd tam capitalè hostem non comprehenderim potius, quàm.) id est, tam pestiferum & perniciosum. ut in libro de Senectute: Nullum capitaliorem pestem, quàm corporis uoluptatem hominibus à natura datam dicebat. Supplicio affectum.) Affectum in re bona raro, sepius in mala dicitur. Mos maiorum.) Nam per sepe etiam priuati in hac Republica perniciosos ciues morte mulctarunt, ut in superiore dixit oratione Cicero. Huius imperij.) Consularis scilicet, quod ego gero. Seueritas.) ut tanta fuit Consulatus seueritas in C. Gracchi, & M. Fuluij in L. Saturnini cæde, ut eo ipso die quo sibi decreto Senatus mandatum est, ut uiderent ne quid Respublica detrimenti caperet, hi ciues perniciosi interempti sint. Qui propter stultitiam nō putarent.) id est imperitiam, & quam uulgus appellat simplicitatem. Qui propter improbitatem fauerent?) Nonnulli è Senatoribus pericula que à Catilina imminabant, non uidebant: aut si uidebant,

debant, dissimulabant. Horum auctoritatem secuti imperiti multi & improbi, Ciceronem fecisse crudeliter dicerent si Catilinam occidisset. Ne uobis quidem omnibus.) id est, esse ex uobis qui non crederent. Hostem.) Catilinam. Parum comitatus.) Eum trecenti satellites consecuti sunt, ut ait Plutarchus. Hunc in Manliana castra cum paucis profectum, Sallustius scribit. Tongillum mihi.) Mihi causa ornatus hic tantum ponitur, ut pro L. Murena: Apud exercitum mihi fueris, inquit. Tongillum Publicium, & Munatium, abiectos homines & contemnendos, secutos esse Catilinam dicit, cum in urbe remanserint coniurati nobiles & ualentes: ut ostendat, magis metuendos qui in urbe remanserunt, quam Catilinam, eosque qui eum secuti sunt. Calumnia.) Aut ociosa est haec uox & superuacanea, aut hic locus emendatus non est. Quorum es alienum.) Pecuniam neruos bellorum esse, dici solet. Ideoque Philippus Macedo castella omnia expugnari posse dicebat, in qua modo asellus onustus auro posset ascendere, ut ait Cicero libro Epistolarum ad Atticum primo, autore Sallustio, Catilina pecuniam suam aut amicorum fide sumptam mutuam Fafulas ad Manlium mittebat. A Publicio et Munatio sumpta pecunia mutua est, sed ea helluationibus consumpta est, ne credant eam Quirites ad usum belli consumptum iri. Quanto ere alieno.) quae res impellit eos potius ad ciuium & urbis caedes & incendia. Itaque ego illum exercitum exaratum ex Gallicanis legionibus. Cum hoc delectu.) Et cum hoc delectu, etiam in nonnullis codicibus lego: sed emendata mihi lectio non uidetur. quae illo modo mihi uidetur emendatio, itaque ego illum exercitum ex Gallicanis legionibus comparatum cum delectu etiam, ut ostendat Cicero, Catilinae exercitum nihil esse metuendum. Nam Gallicas legiones C. Manlius Catilinae nomine comparandas curauerat, quae ex contemnendis hominibus erant. Quae uero Metellus Celer Praetor a Senatu in agrum Picenum missus est, eiusque permissum uti pro tempore atque periculo exercitum compararet, ut ait Sallustius. Ex Gallicanis legionibus.) quae scilicet in Gallia nobis transalpina, ubi tum erant Boii, comparatae sunt, quae fluuio Rubicone & Alpibus continetur. In agro Piceno.) Picenum regio Italiae est, quam quintam Plinius libro tertio ponit. eam uberrime hominum multitudinis esse dicit. Idem capite quinto libri eiusdem, a Surrentino ad Silarum annum XXX. M. passus agrum Picenum esse dicit.

Quem habuit.) Habere delectum est, quod dicimus congregare milites, quod bonorum & malorum delectus sit, ut mali remittantur, bonorum nomina accipiantur. Qui milites congregant, hi a Liuiio conquisitores dicuntur. Magnopere contemno.) id est, nihil metuo. Contemnere enim saepe dicitur, ut metuere ei contrarium sit, unde artium scriptores praecipuunt, aduersarium in contemptum iudicium adducendum esse. Senibus desperatis.) Desperati senes epitheto perpetuo dicuntur, quod eorum uita diuturnitas nunquam speretur. Inde prouerbiolum apud Aristotelem libro Rhetoricorum secundo est, Beneficium apud senem collocandum non esse, eo quod id propter uita breuitatem, quae reliqua est, non referat. De speratam senectutem Cicero dicit in oratione pro Marco Caelio, pro extrema, quae capulo proxima sit: Conseruate, inquit, pareni filium, ne senectutem propere desperatam contempnissimam uideamini. Desperatus agrotus uis est,

cuius de salute desperatur: & desperatus morbus, qui est grauisissimus, & anceps maxime. Inde desperata respublica & agrotat dicitur a Cicerone in Diuinatione, & pro Publio Sylla: Magni, diuturni, & desperati respublica morbi. Inde desperatum hominem, pro perditio & improbo, idem saepe dicit, quem in uiam reduci posse nulla spes est. Nemo enim adeo ferus est, autore Horatio, ut non misere possit. Desperare honorem idem dicit pro L. Murena, & desperare pacem, libro Epistolarum ad Atticum septimo. Desperare de honore & de fama, uulgo dicunt. Agrestis luxuria.) Vel hic locus mendosus est, uel haec duae uoces ociosae sunt: uel intelligi debet, Senibus desperatis, id est, perditis agrestis luxuria. Decoctoribus.) id est, heluonibus, & patrimonij uoratoribus. Vadimonium deferere.) Vadimonium est sponso sistendi in iudicio, quum quis reus citatur, isque dicto die in iudicium uenire se promittit. Promittit vadimonium, quum dicto die uenit. Obit vadimonium, quum dicto die non aduenit, & ut uulgo dicunt, ponitur in defectu, deserit vadimonium, uel ad vadimonium non uenit: ut ex Ciceronis oratione possis cognoscere, quae pro Publico Quintio est. Libro Digestorum secundo, titulo, Si quis in ius uocatus non ierit, Paulus scribit, ut ex quacumque causa ad Praetorem, uel alios Praesides, qui iurisdictioni praesunt, in ius uocatus, uenire debeat, ut hoc ipsum sciat an iurisdictionis eius sit. Si quis non ierit, a iudice qui uocauit, multa damnabitur. Deserere vadimonium quam exercitum malle, est malle (ut uulgo loquuntur) amittere multum, uel negocia multum necessaria relinquere, quam exercitum non sequi. Vadimonium enim deserere non solebat, nisi iustissima ex causa. Concedent.) id est, territi animum amittent. Quos etiam in Senatu uenire.) Nam Senatores undecim ex coniuratis fuerunt, quorum Curius Senatu ob probum aliquid motus fuerat. Quid cogitent, me scire.) non solum quid dicant aut faciant. Cui Apulia sit attributa.) C. Iulio Apuliam, Etruriam Manlio, agrum Picenum Septimio distributas, Cethegum cedi, Cassium Statillum & Gabinium ad incendenda duodecim urbis loca praefectos fuisse, in oratione superiore diximus. Superioris noctis.) non nouissima, sed quae nouissimam praecessit. qua in re superior uix dicitur. Ideo superiorem, nouissimam intelligere possis, quae ex urbe Catilina discessit, qua mandauit Lentulo, Cethego, ceteris que, ut coniurationis opes confirmarent, insidias Consuli maturarent, eadem atque incendia pararent, se propediem cum magno exercitu ad urbem accessurum. Catilina ipse pertinuit.) Argumentum a minore ad maius, quo ostendit coniuratos eos qui in urbe remanserunt, magis quam Catilinam timendos esse. Haec enim consilia coniuratorum quum dixit, Catilina in Senatu pertinuit & profugit. Hi.) coniurati, qui eadem audierunt, & noctis superioris consilia sentire intelligunt, nihil promouentur. Hi.) coniurati, qui in urbe remanserunt.

Meam pristinam lenitatem perpetuam.) qua in Catilinam usus sum, quamuis id Senatusconsultum uehemens & graue in eum haberem. Quod expectaui, imale lenitate scilicet, hoc est, ut Catilina exiret, ut coniuratio uobis omnibus patefacta esset. Nisi si quis est, qui.) id est, nisi quis est. Ut nulli esse ulli, pro nulli esse, Aulus Gellius: Et neminem hominem, pro neminem, Lucili

leni scriptores dixerunt. Non est iam lenitati locus.) Vi Terentius in Andria: Enim uero Daem nibil loci est sequi, neque socordia. Locum actionis, opportunitatem esse temporis, stoici dicunt, ut est apud Ciceronem libro de Officijs primo. Aurelia uia.) ad quam est Aurelium forum: de quo ante. Ea uenitur Roma in Etruriam. Releuata.) In sententia metaphora stat, quae nauis premittitur, quum exhauritur, nauis releuatur. Vel ab aegrolis facta translatio est, ut in oratione superiore: Morbus qui est in republica, releuatus istius poena. Recreata.) tanquam ex morbo refecta & sanata, ut in oratione ad Quirites post reditum: Bona ualitudine iucundior est ijs, qui a graui morbo recreati sunt, quam qui nunquam aegro corpore fuerunt. C. Marium in eadem fluctibusque fessum a Minturnensibus recreatum, Cicero pro Cn. Plancio dicit. Idem de promitijs Consularibus, Macedoniam exercitu ita uexatam dicit, ut uix possit se diuturna pace recreare. Id uerbum ad animum transfertur, ut libro Epistolarum ad Atticum duodecimo recreare a morore dicit. Et libro quarto: Literis, inquit, sustentor & recreor. Et pro Cn. Plancio: Confessus iste reficit & recreat mentem meam. & pro Milone: Me recreat & reficit Cn. Pompeij sapientissimi & iustissimi uir consilium. Conceperit.) id est, miserit, ut pro P. Sylla: Quod flagitium Lemulus non cum Antonio conceperit. Per abusionem sicarios omnes uocamus, qui eadem uia quocumque commiserint, ut ante diximus. Quis testamentorum subiectus, etc.) Subiectus testamentorum est, qui pro testamento uero falsum supponit, ut in oratione pro A. Cluentio, quum Oppianicus Asinij adolescentis pecuniosi hereditatem captaret, Aulus Asinij senonians, ut erat constitutum, simul at se aegrotare, & testamentum facere uelle: Oppianicus ob signatores, qui neque Asinij, neque Aulij uosset, ad eum adducit: Asinij nomine testamentum ob signatur. Aulus ilico conualescit, Asinij breui illo tempore occiditur. Subiectus testamentorum a Cicerone appellatur in libro de Officijs tertio testamentarius. Neque, inquit, de sicarijs, ueneficijs, testamentarijs, furibus, peculatoribus hoc loco differendum est. Vbi paulo post de falso L. Minutij Basilij testamentum scribit, quod quidam a Graecia attulerunt. Quod quo facilius obtinerent, scripserunt heredes secum M. Crassum & Q. Hortensium, etatis eiusdem homines potentissimos. Circumscriptor.) id est, impostor & deceptor. Circumscribere enim fallere est. Cicero in libro Academicarum quarto: Alterum est, quod fallacibus & captiosis interrogationibus circumscripti atque decepti quidam, quum eas dissolueri non possunt, desciunt a ueritate. Idem libro de Officijs tertio: Dolus malus legibus erat uentus, ut tutela duodecim tabulis, & circumscriptio adolescentium lege Lectoria. Idem in Philippica decima quarta: Testamenta credo subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circumscribunt. Quis gameo.) Gameones, ut ait Nonius Marcellus, a gameis dicti sunt, quae sunt loca uinolentiae, & libidini apta. Varro in Modio: Hoc interest inter Epicurum & Gameones nostros, quibus modulus est uita culina. Citatque hunc locum in Catilina.

Quae mulier infans.) Catilina etiam mulieres aliquot sibi ascit, quae primo ingetes sumptus stupro corporis tolerauerant. Per eas se Catilina credebatur posse seruitia urbana sollicitare, urbem incendere, uiros earum uel adiungere sibi, uel interficere, ut ait Sallustius. Non fami-

liarissime.) in eadem sententia Sallustius est. Catilina, inquit, omnium flagitiosorum atque facinorosorum hominum circum se tanquam stipatorum cateruas habebat. nam quicumque impudicus, adulter, gano, alca, manu, uentre, pene, patria bona dissipauerat, quicumque alienum a grande conflauerat, omnes parricidae, sacrilegi, conuicti iudicijs, aut pro factis iudicium timentes: ad hoc quos manus atque lingua periurio, aut ciuili sanguine alebat, postremo omnes quos flagitium, egestas, conscius animus exagitabat, hi Catilinae proximi familiaresque erant.

Sine illo facta est.) Idem dixit in oratione superiore, in prosopopoeia patriae ad Catilinam. Quod nefarium stuprum.) Sallustius: Adolescens Catilina multa nefanda supra fecerat, cum uirgine nobili, cum sacerdote Vestae, alia huiusmodi contra ius fasque. Eundem cum sorore stuprum fecisse diximus. Iuuentutis illecebra.) Autore Sallustio, Catilina iuuenum uel adolescentium familiaritates maxime appetebat. nam eorum animi molles, & etate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. Nam ut cuiusque studium ex etate flagrabat, alijs sortapere, alijs canes aut equos mercari, postremo neque modestiae suae parcere, dum illos obnoxios fidosque sibi faceret. Qui alios ipse.) Sallustius hanc Ciceronis sententiam non probat. Scio (inquit) nonnullos, qui ita existimarent, iuuentutem quae domum Catilinae frequentabat, parum honeste pudicitiam habuisse. Sed ex alijs rebus magis, quam quod cuiquam id compertum foret, haec fama ualebat. Seruiebat amori.) id est, lenocinabatur. Alijs mortem parentum.) in coniuratione filijfamilias erant, quorum ex nobilitate pars maxima erat, qui in illa urbis uasatione parentes interficendi erant: ut ait Sallustius. In ludo gladiatorio.) ubi se gladiatores exercent, ut ludus literarum dicitur.

Intimum.) id est, familiarissimum. Nemo in scena leuior.) id est, nullus histrio, nullus mimus. Mimi enim uiles & abiecti ita habebantur, ut ab his nominatim appellari contumeliosum existimatum sit. Ideo Lucilius eum, a quo in scena nominatim laesus fuerat, & L. Accius eum a quo fuerat nominatus, in iniuriarum iudicium uocauerunt, ut est libro Rhetoricorum ad Herennium secundo. Hanc esse causam arbitror, cur Terentius in prologo a se factis nominat: se non appellet, sed solum poetam, ne qua sibi tum afferretur contumelia, quum mimus prologum recitaret. Sodalem.) Sodalis hic dici uidetur, pro socio in rebus leuioribus & uoluptuarijs: in qua significatione dici Valli existimat. A sedendo, uel simul edendo dici, Sextus Pompeius putat: quod ita sodales socij sunt in helluationibus & comestationibus, alijs que huius generis libidibus. quamuis in re quoque honesta dicatur sodalis. Diuersa studia in dissimilatione.) Cicero in oratione pro M. Caelio, de Catilinae studijs diuersis cum alia multa dicit, tum illud: Erant, inquit, apud illum illecebrae libidinum multae, erant etiam industriae quidam stimuli & laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum, uigebant etiam studia rei militaris. neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris illum puto, tam ex contrarijs diuersisque inter se repugnantibus naturae studijs cupiditatibusque constatum, & cetera. Eius itaque diuersa fuerunt studia. nam improbis & nequam hominibus familiaris fuit, & tamen fortitudinis partibus se exercuit: hoc est, frigore,

tenetur, qui ab eo artem nullam accepisset. Malè gerendo negotio.) id est, res suas malè collocando & administrando. qua ratione multi ex opulentis pauperes fieri solent. Partim sumptibus.) qui parsimonie contrarij sum. Rem familiarem conservari debere diligentia & parsimonia, Cicero dicit in libro de Officijs secundo. Inde prudenter illud dictum est, Parsimoniam optimum esse uectigal. Vacillam.) periclitantur. est enim à uacillante nauis facta translatio. Ut contra ante dixit: Si salui esse uelint, Sylla sit his ab infiris excitandus. Itemq; Neque enim isti qui possessiones habent, alia ratione illa salui esse possunt. Vadimonij.) id est, sponsonibus sistendi se in iudicio, id est, citationibus. Nam citantur rei hi, qui promittunt uadimonium. Iudicij.) id est, damnationibus, quæ scilicet à creditoribus in ius uocati, damnantur. Proscriptionibus honorum.) id est, uenditionibus possessionum, aliorum uel honorum, quas inuiti faciunt à creditoribus in iudicio uicti. Proscribere enim est, uentilem rem proponere. Cicero in tertio de Officijs: Claudius proscripsit insulam, uendidit, cum C. Calphurnius. Idem: Tu quum ædes proscribas, tabula tanquam plagam ponas, domum propter uitia uendas. In illa castra.) Manlij. Inficiatores.) Inficiatores potius lego cum Prisciano libro duodecimo, ubi præcipit de syllaba ce, adiuncta cum pronomine hic, hæc, hoc, in his casibus ubi in se definit: quàm infitores. Petitionem negat Cicero in primo de Oratore: Nobis in tribunali Q. Pompeij Prætoris urbani familiaris nostri sedentibus, homo ex numero disertorum postulabat, ut illi unde peteretur, uetus & usitata exceptio daretur, cuius pecunie dies fuisset? Quod petitoris causa comparatum esse non intelligebat: ut si ille inficiator probasset iudici, amè petitam esse pecuniam, quàm esset cepta deberi: petitor rursus cum peteret, ne exceptione excluderetur, quòd ea res in iudicium amea non uenisset. Quo in loco errasse mihi usus est Non. Marcellus, qui hoc Ciceronis loco utitur, ut doceat inficiatores esse falsi criminis obiectores. Author Rhetoricorum ad Herennium inficiationem lib. 1. appellat obiecti criminis negationem, & quam Quintilianus lib. tertio depulsionem uocat. Ex intentione, inquit, & ex inficiatione iudicatio constituitur, hoc modo: Inuentio, occidisti Aiacem: Inficiatio, non occidi: Iudicatio, occiderit ne. Si stare non possunt, corruant.) id est, si de sententia & spe deiiciantur, sibi mortem domi consciscant. Honestè.) extra coniurationem scilicet. Perire turpiter.) cum coniuratis. Cum multis.) coniuratis. Si soli pereant.) domi. In latrocinio.) id est, bello in patriam. Postremum genus est de Catilina delectu.) non solum numero, sed etiam genere uitæ eius quæ Catilina propria est, & qua utitur Catilina præcipue. Imò uerò de complexu, & c.) id est, familiarissimis ei, & intimis. Imberbes.) id est pueri, uel adulescentes, uel uiri barba uulsa. quales erant melles & effœminati. Apud Aulum Gellium capite duodecimo, libro septimo, P. Scipio Africanus minor, P. Sulpitio Gallo homini delicato obiecit, quòd quòtidie unguentatus aduersus speculum ornetur, quòd eius supercilia radantur, quòd barba uulsa feminibusq; subuulsis ambulet, quòd in conuiujs adolescentulus cum amatore, cum chirodota tunica inferior acubuerit. Pexo capillo.) id est, cura nimia composito. Capillum in numero singulari pro coma sæpe dicunt auctores maximi. Be-

ne barbato.) Romanis antiquis mos fuit, ut barbati tonderent. Hinc graues illi & sapientes senes, barbati dicebantur. Cicero pro L. Murena: Hæc, inquit, tum quod illos barbato ridicula credo uidebantur. Sed hanc ueterum barbato horridam, non pexam, idem significat in oratione pro P. Sextio de L. Pisonæ: Alter ò ò ò boni quam teter incedebat, quam truculentus, quam terribilis affectu. Vnum aliquem te ex barbato illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen Reipublice dices intueri. Vestitus asper nostra hac purpura plebeia, ac pexa fusca, capillo horrido. Barbato uerò, quæ molliter pexa est, & curata, barbato, eosq; qui congerunt barbatos, idem appellat. Pro M. Cato de Appio Claudio: Aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbato illis, nò hac barbato, qua ista delectatur, sed illa barbato, quam in statuis antiquis & imaginibus uidemus. Idem in Epistolis ad Atticum libro primo: Nam qui dies uenisset rogationis ex Senatusconsulto ferenda, concussa hanc barbato iuuenes, totus ille grex Catilinae, duce filioli Curionis, & populum ut auerteret, rogabant. De more barbato & genas radendi ante senectutem, A. Gellius scribit libro tertio, capite quarto. Bene igitur barbato, id est barbato, & barbato bene pexa & curata, Manicatis.) Manicatis tuncis ac talaribus Romæ, atque omni in Latio uti uiris indecorum, ut foeminae solis decorum fuisse, uti ueste longa & manicata ad ulnas curaq; aduersus oculos protegenda, idem Gellius eodem in capite scribit. Igitur uirorum tunica citra brachia desinebant. Talaribus.) id est, ad talos demissis, quæ mulieres erant, nò uiriles, quæ uiris probro dabantur. Cicero in oratione pro A. Cluentio, in L. Quintium: Facite, inquit, ut non solum mores eius & arrogantiam, sed etiam uultum atque amictum, atq; illam usque ad talos demissam purpuram recordemini. Idem in Verrem Actione septima: Stetit soleatus Prætor populi Romanum pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula mixta in litore. Apud Virgilium libro Aeneidos nono: Remulus Troianis hostibus ignauiam, & (ut ita dicam) effœminationem obijciens: Vobis, inquit, picta croco, & fulgenti murice uestis, Desidia cordi, inuit indulgere choreis, Et tunica manicas, & habent redimicula mitre. Seruius uersum hunc postremum exponens: Tunica, inquit, uestis, habent manicas. quòd etiam Varro uituperat, dicens: Manicatis et talaribus tunicis. nam colobijs utebantur antiqui. Hæc ille. Colobia autem sunt uestes sine manicis. Talaribus tunicis, legit Nonius Marcellus, non talaribus ac tritis tunicis, uti in exemplis omnibus scriptum inuenio: Tunica, inquit, est uestimentum sine manicis. Cicero in Catilinam, Manicatis ac talaribus tunicis. Si adiuuog, & tritis, contra Ciceronis sententiam dices. Nam in tritis uestibus huiusmodi homines effœminati nulli unquam ornatu inuenerunt. Velis amictos, non togis.) Romanis ueteres sola toga amicti fuerunt, postea substrictas et breues tunicas citra humerum desinentes, cum toga induerent, ut ait A. Gellius capite duodecimo, libri septimi. Quamuis tunica talares non fuerint, togam à ueteribus Romanis ad calceos usque demissam, ut à Græcis pallium, Quintilianus libro undecimo scribit. qui miratur Plinium tradidisse, id Ciceronem sacre solitum, uel andaram uariidiciam sine tunica, toga sola amictus, estate exercebat. In forum

In forum quoque sic indutus descendebat, iusq; dicebat. In repperat ueterem consuetudinem, secundum quam & Romuli ætatis statua in Capitolio, & in Rostris Camilli fuerunt togatae sine tunicis. auctor est Asconius Pedianus. Velis amictos, non togis.) Togarum laxitatem exprimit. Quorum omnis industria uitæ.) id est, hi homines delicatissimi in re nulla suscipiunt laborem, nisi quòd in caenis antelucanas uigilant. Antelucanas coenas, ut arbitror, appellat nocturnas, quæ ad primam lucem ab helluonibus et ebriosis hominibus continuantur. ut M. Antonium Plutarchus scribit in Hippie mimæ nuptijs coenatum, tantum uini per uniuersam noctem hausisse, ut ei postridie in concionem uocato, necesse fuerit in conspectu populi Romani euomere. Amelucanum.) id est, quòd fit aut suscipitur ante lucem. Cicero libro Tusculanarum quaestionum quarto: Cui, inquit, non sunt audita Demosthenis uigiliae? qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana uictus esset industria. Ita amelucanum, ut antemeridianum & pomeridianum dicit in libro de Oratore tertio: Non est, inquit, paucorum libellorum hoc munus, ut hi qui scripserunt de dicendatione, arbitrati sunt: neque Tusculani, neque huius ambulationis antemeridiane, aut nostræ pomeridiane sessionis. Impuri impudicisq;.) Hominem impurum pro improbo ueteres dixerunt generaliter, ut ait Donatus in Commentarijs in Adelphos Terentij. Neque cantare.) Autore Acemilio Probo in uita Epaminonda, Romæ turpe erat cantare & saltare, quæ in Græcia laude digna erant. Sallustius in bello Catilinae, Semproniam impudicam describens, eam dicit psallere & saltare doctam elegantius, quàm necesse est probæ mulieri, quæ luxuriæ instrumenta sunt. Virum sapientem in foro saltaturum non esse, Cicero in libro de Officijs tertio scribit, si id promiserit, quòd ea ratione sola hereditatè adiret. Idem in oratione Postredium in Senatu, A. Gabinium saltatorem calamistratum uocat. L. Murenæ Seruius Sulpitius in accusatione maledicti loco obiecit, quòd esset saltator. In huius defensione illa Ciceronis uerba sunt: Nemo, inquit, fere saltat sobrius, nisi forte insanit: neque in solitudine, neque in conuiuio moderato atque honesto. Intempestiu conuiuuij, amerciloci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. Macrobius libro Saturnalium tertio de cantandi & saltandi apud ueteres ratione scribit. Cicero libro de Oratore tertio, saltationis duo esse genera significat: alteram seucam & histrionicam, quæ infamis & uiro indigna est: alteram uirilem, quæ ab armis aut palaestra sumpta est, quæ forti ac uirili laterum inclinatione fiat. Hanc Quintilianus libro primo ueteribus Romanis dedecori fuisse negat, esseq; argumento saltationem sacerdotum, nomine & religione usque ad tempora sua durantem. Lacedæmonios quoque saltationem quandam tanquam ad bella quoque utilem, habuisse inter exercitationes scribit. Hanc tamen saltationem qua oratorem futurum institui uelit, ultra pueriles annos retinendam non censet. Saltare potius quàm psallere, ut in uulgatis exemplis scribitur, legendum est. Vibrare.) id est, ui in ciuium corpora adigere. Spargere uenena.) id est, necare ueneno id quòd præcedit, pro eo quòd sequitur. Seminarium, ut ait Val-la libro primo, non locus, sed semen ipsum dicitur, id est, plantule. Translatio hæc satis nota. Mulierculas in contemptum dicit, id est meretrices. His præsertim

iam noctibus.) quæ longiores sunt, ideo quæ frigidiores. Nam ad sextum Idus Nouembris habita hæc oratio est. Apenninus mons Italiae amplissimus est, perpetuis iugis ab Alpibus tendens in fretum Siculum, ut ait Plinius capite quinto, libri tertij. Ut mediam Græciam Thermopylis, ita Italiam Apennino dirimi, Titus Liuius libro trigesimo sexto auctor est. Pruinâ ex gelido rore gigni, Plinius libro secundo scribit. Aristoteles autem libro Meteorologic. primo scribit, id conuenire & disconuenire inter pruina & rorem, ut uapor quidam eleuatus, nocturno frigore altius ascendere prohibitus, quum humi subsidit, congelatus pruina, in aquâ mutatus ros dicatur. Quantum inter pluuiam & rorem, tantum inter niuem & pruinam conuenit. Hanc pruinam albū gelu uulgò appellant: dictam pruinam, quòd fructus & uirgulta perurat, Sextus Pompeius scribit. Exustionem, quæ iniuria pruinariū eueniat, Plinius libro decimo septimo carbunculationem appellat. Hyemem.) id est, frigora hyemis. Nudi saltare.) Hanc frigoris patientiam, si quando est, pueritiæ turpiter actæ tribuit. O bellum magno opere pertimescendum, cum.) Ironia est. Cohorem prætoriam.) Prætoriam cohortem, ut ait Sextus Pompeius, dicta est, quæ à Consule uel Prætoze non discedat. Scipio enim Africanus primus fortissimum quemq; delegit, qui ab eo in bello nò discederent, & ceteræ militiæ munere uiscerent, & si qui plex stipendiū acciperent. Idem Prætoriam portam in castris appellari dicit, quia exercitus in prælium educitur. Quia initio Prætores erant, qui nunc Consules, hiq; bella administrabant, quorum tabernaculū dicitur Prætorium. Vegetius libro de Re militari primo, portam prætoriam etiam dicit scribit, quæ ad Orientem, aut quæ ad hostem spectat. Has tam præclaras.) Ironia est. Confecto & saucio.) id est, grauiter uulnerato, qui in castra Manlij abiit. quia uim orationis meæ sustinere non potuit. Conficere, ut ait Donatus in Eunuchum Terentij, proprie conuenit gladiatoribus ijs, qui grauissimis uulneribus ocubuerunt. Cicero in Catilinam: Gladiatori illi confecto & saucio. Cicero tamè grauissimè uulneratos gladiatores dicit confectos in libro Tusculanarum secundo: Mittunt, inquit, uulnerib. confecti ad dominos, qui querant, quid uoluit, si satis factum ijs non sit, se uelle decumbere. Sententia est: Consules & Imperatores Catilinae, coniuratis ex Romana ciuitate flos & robur totius Italiae, agrestibus & syluestribus coniuratis coloni & municipes opponuntur. ex Catilina parte rem extenuat. Catilina enim confectus est & saucius, ciues coniurati naufragi sunt eiekti ac debilitati, coniurati alij sunt cumuli syluestres. Naufragos appellat ciues coniuratos, tanquam quòd in ciuitatis tempestate fecerunt naufragiū, unde in castra Manlij eiekti sint. Vrbes coloniarum & municipiarum.) id est, coloni & municipes. Respondebunt.) id est, resistunt & repugnabunt. Cumulis.) id est, multitudini ordinè in pugna nullum seruauit, qui tamen in re militari ualet plurimum. Ceteras copias, ornamenta, & c.) id est, Senatum, equites Romanos, populum, urbem ærarium, & c. Conferre.) id est, comparare. Nos suppeditamur.) id est, abundamus. Hoc tamen uerbum sapius iungitur cum nomine significante rem quàm personam. Cicero in 1. de Offi. Suppeditant autem & campus noster & studia uenandi, honesta exempla ludendi. Itemq;: Si omnia nobis quæ ad uictum cultumq; pertinent, quasi uirgula diuina, ut aiunt,

suppeditaretur. Et li. 3. Neue comitatus, ut quum ubi omnia suppeditata sint a nobis, tute tibi defuisse uidcare. Quib. suppeditamur.) id est, Catilina eget reb. ijs, qb. abudamus. Ipsas causas.) Catilinae, et nostrae scilicet. Contendere.) id est coparare. Caecilius: Egoni uitam meam Atticam comendam cum ista rusticana Syra? Licim. Illi sua uita cum mea contentant, quorum in corpore ita crebra sunt uulnera uita, noue cicatrici ut locus non sit. Hac aliq; multa exempla Non. Marcell. citat, qui docet contendere esse coparare. Ipsi Catilinarij.) id est, nobis inferiores sint. Ex hac parte.) id est, ex nostra. Pudor et pudicus ideo dicuntur, q; putu pro puro dixerunt antiq. autor est Sext. Pomp. Est aut pudor honesta quaedam et liberalis uerecundia: cui petulantia contraria est, quae dissoluta est et effusa dictorum factorumq; ueneris in reb. pmissa sibi licetia. Sed pudor in dictis, pudicitia in factis potius est: fraudatio fidei contraria est. Qui es alienum dissoluere noluit, fide amittit, fraudat creditores. Ignauia fortitudini opponit. Eam parum latine philo sophi nostri pusillanimitate appellat. Etiam si.) Bellorum alia humanis tantum uiribus sine ullo diuino auxilio utrinq; geruntur, ut apud Homer. Iliad. 8. ubi Iupiter dijs omnibus interdicit, ne quis eorum Troianis aut Graecis ferat auxilium. Alia diuino auxilio maxime geruntur, cum tantus paup animis hostium diuinitus offunditur, ut nullo negotio uincantur. Est igitur semetia: si boni ciues, quorum ex parte uirtutes sunt, deficerent, et uincrentur ab improbis, pro qb. uiria pugnaret, dii tamen ipsi a uitijs uirtutes superari nunquam paterentur: id est, ciuib. bonis animos, et improbis pa uore adderet. Sine ullo tumultu.) id est, militum delectu. Quam pars.) quorum multi Catilinae coniuratione secuti sunt. Multos ex ordine senatorio Sallust. nominat, qui in coniuratione fuerunt. Q. Metellus Celer praetor in agrum Picenum missus est cum ea potestate, ut pro tempore et periculo exercitum copararet, ut ait Sall. Is Metellus est, a quo repudiatu Catilina est, quum ei dare se in custodia uoluit. Gallicanum agrum.) ante Gallicum appellauit. Maturandis.) id est, accelerandis. Iam ad Senatium.) Significat eo ipso die se habere senatum. Quia nati sunt ciues.) Ciuium duo erant genera, alij nati, alij ciuitate donati erant. illorum arctior necessitudo quam horum erat. P. Africanus maior dicere solebat, malle se unum ciuem seruare, quam mille hostes perdere. L. quoq; Lucull. in concione militum, malle se dixit unum ciuem Rom. hosti eripere, quam omnes sibi hostium res uedicare. autor est Plutar. in eorum uitis. Tantum ciuis obseruandi studium erat. Solutior.) id est maior et liberior. Id quod latebat.) id est, coueratio. Mea hanc.) Cic. in li. de Leg. 2. omnib. municipibus duas esse patrias dicit: unam naturae, alteram ciuitatis. ut Cato quum esset Tusculi natus, in po. Ro. ciuitate suscepit. Itaq; quum ortu Tusculanus esset, ciuitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram iuris. Idem in eodem lib. natum se, et Q. Fratrem dicit in parua uilla prope Arpinum. ubi pater et auus eius uixerunt. Insidiator.) qui proficiscetes ad Catilinae in urbem retrahat ad pernam. Vindicte.) id est animaduersore et punitore, q; in carcere quoq; extremo supplicio improbi ciues efficiuntur. Significationibus.) id est signis et indicijs. Ut quondam.) Ut bello Senonico, et bello Punico 2. dii abesse uidebantur, q; po. Ro. uinci paterentur, nihilominus in hoc bello Roma, in illo Capitolium defendisse uidentur, q; magna in imbrum, et grandinis Annibalē ab urbe mouere castra coegerint, et ascendentibus Gallis clangore anseris Romanos excitauerunt: superatis cum ab alijs, tum maxime a Cn. Pompeio.

Bi Cos. superiorē orationē habuisset, affectuque simulada omnia, demisso uultu, uoce supplicii postulare a Patrib. cepit, ne quid de se temere crederet. ea familia ortum, ita se ab adolescentia uita instituisse, ut omnia bona in spe haberet: neq; existimaret sibi patricio homini, cuius ipsius atq; maiorum plurima beneficia in plebe Ro. essent, pudice rep. opus esse, cum eam seruaret M. T. in quinque ciuis arbitrio Roma. Ad haec maledicta alia cum adderet, obstreperes, hostem atq; parricium uocare. Tu ille furibundus: Quomodo quae circunuectus, inquit, ab inimicis praecipit agor, incendium meum ruina restringat. Deinde se ex curia domum proripuit: ibi multa secum ipse uoluit, q; neq; insidiae consuli procedebat, et ab incendio intelligebat urbem utq; esse munitionem, pimum factu credens exercitum augere, ac prius legiones scriberetur, multa autem capere, q; bello usus foret, nocte in tepe sta cum paucis, siue ut Plut. cum trecentis delectis uiris in Manliana castra profectus est. Sed Cethego atq; Lelulo, ceterisq; quorum cognouerat prompta audacia, mandata qb. reb. possint, opes factionis confirmet, insidias consiliu inuicem, caedem, incendia, aliaq; belli facinora parat, se propediem cum magno exercitu ad urbem accessurum. Sed Cic. postquam eius dici aduocata concione, hac oratione ad Quirites habuit. In qua tria facit. Primum de coniuratione non esse amplius dubitandum monet, cum Catilina ad castra Manlij confugerit. Deinde de ceteris coniuratis suadet, ducem sequatur suum. Postremo de bello suscipiēdo, ac de coniuratis opprimēdis consilium incipit suum aperire, se bona spe esse, deos immortales urbem uelle conseruare. Idcirco ad eorum opem implorandam in peroratione extrema Quirites hortatur.

Causa & dicendi genus.

Genus causa suasiuū est. Sed quia suasiuū duo sunt genera. nā aut in senatu semetia dicenda est, aut cum populo agendum. In senatu minore apparatu agendum est. sapienter enim est consilium, multisq; alijs dicendi relinquendus locus. Vitanda etiam ingenij ostentationisq; suspicio. Concio capit omnem uim orationis, et grauitatem uarietateq; desiderat. Nā quia summa dignitas est populi grauis, causa reip. maxime motus multitudinis, genus quoq; dicendi gradus quoddam et illustrius esse adhibendum uidetur, maximaq; pars orationis ad mouendam est ad animorum motus: nonnumquam aut cohortatio aut commemoratio aliqua, aut in spe, aut in metu, aut ad cupiditate, aut ad gloria concitandos. Sepe etiam a temeritate, iracundia, spe, ab iniuria, inuidia, crudelitate reuocandos. Loci deliberationis, tutum, honestum, utile, inutile, ad tria genera bonorum malorum uel: quod fieri potest, quod fieri non potest: facile, difficile, necessarium, non necessarium: magnum, paruum. Ad utilitatem uero in hac causa omnia referuntur, non quod non sit maxime dignitas expetenda, sed uincit utilitas plerumq; cum subest ille timor: ea neglecta, ne dignitas quidem posse retineri. Status coniectura esse uidetur: ut an sit de coniuratis supplicium sumendum? an sit contra Catilina bellum suscipiendum. Partes orationis sunt, confirmatio, consiliatio, peroratio. Principia enim in hoc genere uel non longa, uel sepe nulla. Sunt enim ad audiendum q; deliberandum, sua causa parati. Nec multum sane sepe narrandum. Est enim narratio praeteritarum rerum, aut praesentium. Suasio autem futurarum. Quare ad fidem et ad motum adhibenda est omnis oratio. Hae ante omnia Cic. in hac concione praclare efficit. a. et ut huius est oratio et grauis et uaris, et ad fidem et motum

sed motum maxime. nam proposita spe salutis reip. in qua est dignitas et utilitas, ad eam spem et uictoria omnia conseruit. De exordio uero satis perspicuum est, hic nullum esse ad beneuolentiam comparatum. Hoc est enim quod intelligit Cicero, cum dicit in Partitionibus, sepe nulla esse suasionis principia. nam de attentione et docilitate satis apparet, ea sepe semper esse necessaria. Itaq; interdum a propositione, interdum a diuisione aliqua incipit. Narratio autem hic nulla est: nisi q; sparsim de his quae cum Catilina acta sunt, populum docet. Exorditur ab hac propositione: Catilina Quirites: metu liberati sumus. Hanc amplificat a scelere Catilinae, et a magnitudine periculorum. In quibus est attentio. Exornat similiter cadentibus, et desinentibus, furem, anhelantem, molientem: quae aures suauitate demulcet. Ex urbe uel eiecimus.) Distributio quaedam attentionis facit: deinde cofutatur quaedam: mox consilium dat. Abijt, ex celsu, euasit, erupit.) Dissolutum, seu ut ad Herod. 4. dissolutio, quia sine uinculis uerba ponuntur. Est etiam articulatio: qui sit, quoties singula uerba, interuallis a se oratione, distinguuntur. Differt a membro, q; hoc genus celerius, et crebrius, illud uero tardius et rariius, fanciat. Est etiam synathrismus, et quaedam synonymia, seu interpretatio. Tandem.) Hoc uocabulo ab initio prima orationis est, in quo obseruare oratores uix nunquam eodem uocabulo in eodem loco bis uti: supra et in secundo, hic in primo loco ponit. Tandem.) post longam scilicet et diuturnam expectationem. Est autem in hoc uocabulo uis attentionis, erigit enim animos ad audiendum. Furem audacia, scelus anhel.) Varietas collocationis. Maiore quoq; habet uim alternatio et uarietas uocabulorum: aut etiam suauitate, ut et multorum numeri et soni. Anhelantem scel.) Similis locus extat in gestis Apostolorum: Paulus adhuc spirans caedem. pro quo possumus dicere, anhelans caedem. Anhelantem.) id est, sumopere concupientem perficere scelus, id est coniurationem, et trucidare senatum. Summa autem haec sunt amplificationes. Ferrum, flamma.) id est, bellum et incendium. Eiecimus.) Distributio cum diminutione. tria enim sunt, quorum alterum altero maius est. Nulla pernicies.) Simpliciter dices, Nihil timendum a Catilina: sed hoc exornat figuris. in uerbo enim perniciei magna uis posita est. non enim malum dicit, sed pernicies, quae summum est malum. A monstro illo.) Denominatio, seu hypallage: qui modus ualet ad rem demonstrandam. Nam fit hypallage, seu immutatio, seu transductio, seu denominatio, cum pro uerbo proprio subiicitur aliud quod idem significet, sumptum ex re aliqua consequenti. monstrum enim pro monstro positum est: id est, quod naturam formam uel suae speciei non seruat. qualis erat Catilina, qui cum homo esset corporis forma, animo belua, et moribus, esse uidebatur, quae ratione etiam prodigium appellauit. Manibus.) Synecdoche est, pars pro toto. Atq; hunc quidem.) Sic solet in pro. hortationis gratia loqui ad milites, ut praeteritum pro futuro proferat. simile exemplum extat apud Livium de Hannibale. Non enim iam inter latera nostra.) Ex uerbo dilatat et amplificat orationem. Breue est, Nullas Catilinae insidias iam timeamus: hoc dilatat uarietate locorum, ex qb. insidiarum cofueuerat Catilina. Huic etiam similis est sequens conuatiatio. Iustus bellum.) quia contra latronem iustum bellum geritur. Loco ille motus est.) Metaphora sumpta ex ijs q; loco aliquo munito deieci, se iam tueri non possunt. Quod uero non cruentum.) Mouet indignationem a crudeli uoluntate Catilinae. Mucronem.) Intellecto est, pars pro toto. Ferrum.) Denominatio, materia pro telo. Stantem.) id est non euerfam: idem pro antithesin intelligitur. Profligatum.) id est perditum et abiectum, afortunum. Tacet.) Refertur ad perijt. Oculos.) Emergit, describit enim fugam Catilinae. Quirites.) Erat hoc

honoris nomen, quod perinde est ac domini principes, a Romulo q; dictus est Quirinus: Vnde Romani dicti sunt Quirites tanquam reges. Vnde Virgil. Romanos rerum dominos, genitoremq; togata. Perculsum.) Percussus ad corpus refertur, percussus uero ad animum. id est, de gradu deieci. Quae quidem letari mihi uid.) Prosopopoeia. nam urbe letari dicit. uel metonymia, urbs pro ciuib. q; in urbe sunt. Quod tantam pestem euouerit.) Translatio ab egrotis q; corruptum humorem morbiq; causam uomunt, et uomitione sanantur. At si quis est talis.) Occupatione diluit, quod obijci poterat, satis fuisse, si comprehendisset Catilinam, q; emisisset. nam in deliberationibus illud queritur, duobus propositis utilibus, utrum utilius, et pluribus qd utilissimum. Coparat ergo haec duo inter se Cicero, comprehendisset Catilinam, et emisisset. atq; ex circumstantijs, quas uocat tempora, probat melius fuisse emitti q; comprehendere. Capitalem hostem.) id est pestiferum, perniciosum. Sed cum uiderem.) Videbam enim fore, ut non omnes crederent. itaq; emisi, ut uideretis pugnandum esse cum hoste, et non cum ciue. Quem quidem ego hostem Quirites.) Ostendit non esse formidandum Catilinae nam foris, nec reliquos coniuratos. magis autem timendos esse, si in urbe mansissent. Quem.) Haec dicitur in peroratione. Vitam ille.) Optatio seu uotum. Longillum mihi eduxit.) Mihi datus communis Romanis usitatus. Quem amare in praetexta calumnia coep.) In praetexta, id est, cum esset puer. Nam praetexta cum nobiliu puero rum uestis esset, uario ornatu picta praetate ponitur. et est metonymia. In praetexta.) cum esset annorum quatuordecim. Calumnia uero, id est fraude. nam cum calumnia fraudem, et malitiosam in libris uexationem significet, ad omnem fraudem dolumq; transferitur. Publicium et Mimacium.) Erant homines diuites, qui magna pecunia Catilinae mutuum dederat. Aes alienum contractum in popina.) Si pecunia timetis Quirites, Longilli Publicij, et Mimacij, hunc ego timorem uobis excutio, ea pecunia, quam Catilina mutuum ab his acceperat, in ganeis et popinis est consumpta. quare ex ea reip. nullum importari detrimentum potest. Reliquit, quos uiros? quanto alieno ere.) Ostendit, q; coepit, non eos q; extra urbem sunt, sed qui relictum in urbe sunt, esse formidandos: malos ere alieno grauatos, promptos manu, et audaces nobiles, quae res ad maleficia eos possit impellere. Quos uiros? diuites nimium, qui reip. nocere potuerunt, in urbe reliquit. Popinis.) Popina pro ganeis accipitur. Itaq; ego illum exercitum.) Ut bellum ostendat non esse pertimescendum, in contemptum exercitum Catilinae adducit, ut qui sit ex eneruatis militibus collectus. Copias uero Q. Metelli Celeris esse fortes et exercitatas. Et est locus a coparatione utriusq; exercitus. Delectu.) id est armilustrum: Itali dicunt la mostra. habere autem delectum significat quoq; colligere exercitum. Ager Gallicus is est, quam hodie appellat Lombardiam. Vbi est Placentia, Ariminum, Mutina, Bononia. Picenus ager.) quae Marchiam uocant Anconitanam, ab Ancona urbe. Ex senibus, desperatis agresti luxur.) hoc est corruptis, et infirmis. nam nihil tam eneruat hominem, corruptusq; debilitat, q; luxur et uoluptas. Ex rusticis mendic.) Mendicus, mendiculus, mendicissimus, mendicabulum, mendicatus: mendicos, as. Est autem mendicus, q; pedem in suo ponere non potest. a minus dictum existimant. Decoctor.) Metaphora ducta a stomacho, ex eoq; dicuntur decoctores, qui per libidines et malas artes patrimonia consumunt. Decoctor.) patrimonio belluo, et ganeis perditus. Vadimonium.) sponsio sistendi coparendiq; in iudicio: quod quia sine magna et iactura et infamia deserere non licet, prouerbiu factum est, Rem esse pro qua uadimonium deseri possit, de re praecleara, aut maxime necessaria, quo utitur Plin. in Proem. Nat. hist. Quibus ego non modo

A dijs.) Grandior est oratio interiecta mentioe deorum immortalium. Leu. inde.) id est minuende, alleuande, leuioris faciende. Sed cu.) Enthyemmate probat ex minore. Quanq.) Correctio. Significat aut coniuuratos. Mchercule.) Notat Catilina corrupta cofilia, naturam, mores, ut malit interfici latrocinans, q placate cum suis ciuib. uiuere. Latrocinamē.) id est bellū patrie inferentē. Sed cur.) Cicero transit ex hoc loco in aliū cursum sermonis. Et est praecisio, et facit traductionē ad odiū concitanā in Catilinā. Nobiscū sunt.) Interpretatio est. Placare.) Vide Ciceronis lenē animū. Vlciſci.) id est punire, quod magistratus est. Exponā enim.) Proponit orator simul ac diuidit, quod ad attentionē et docilitatē pertinet. nam ubi quid, quod dicturi sumus, proponimus, facimus dociles et attentos. Dicit aut quo modo collegerit exercitū Catilina. idq; duabus de causis facit: primō, ne timeant Romani: deinde, ut fidē faciat singulis generib. hominū quos in concio ne esse uidet, posse eos sanari. Tu.) Apostrophe ad diuites, quos leniter obiurgat. Detrahēre.) q. d. Aequū ne est? Acquirere.) sc. dissoluto ere. Tu.) Dinumeratio diuitiarū. Quid.) Vitur percunctatioe, nō subiectione. Hac aut particula utimur ad excitandos animos. Sacrosanctas.) immunes et integras, inuiolatas, quas uiolare nō licet. Sumptū aut est à legibus. Tribuni etiā plebis erant sacrosancti. An tabulas nouas.) nouas rationes, nouos codices abolitis ueterib. de tabulis nouis. Cic. de Offic. lib. 2. Sallustius quoq; scribit Catilinam illis suis ministris coniuurationis pollicitū esse nouas tabulas: quae quidem tabulae debitorū, si à tribuno plebis dicebatur nouae tabulae, tunc abolebatur omnia nomina ari alieni, ita ut nullus dissoluere cogereur creditori quod debebat. Quae quidem res populo ualde erat inuidiosa, et magnorū motuū causa. Errant.) Reprehēdit eos qui hoc à Catilina expectant. Auctionariae.) id est, quae in auctioe proferantur. Salui.) Qui enim sunt obstricti ere alieno, sunt tanq; q in naufragio sunt: quo quandiu tenentur, salui esse nō possunt. Maturius.) id est citius. Certare cum usuris.) est tantopere amare possessiones et fructus eorū, ita ut nolis soluere as alienū, uendito fructu: et certant potius cū creditoribus, q as alienū dissoluāt. Stultissimū est.) Stulti sunt propterea, q q diu sunt in ere alieno, tam diu magis grauantur et augētur usurae. Sed hosce.) Adhibet singulis medicinā, ut erat pollicitus. Alterū genus.) Pergit orator explicare ex quib. hominū generibus exercitus Catilinae confectus fuerit. Aere alieno.) Differt hoc genus à primo. Primū enim generis homines erāt diuites, sed huiusmodi nō sunt diuites. Quanq.) Vitur aduersatiuis coniunctionibus, q qui dominationē expetunt, et rerū uolunt potiri, oportet eos magna habere rerū aduimēta, pauperes uerō illi nō habent. Fieri namq; uix potest, ut qui caret facultatibus, possit rerū potiri. Potiri uol.) id est, uolūt dominari. Dicimus aut potiri rebus, et rerū, et res. Potiri res, est comicū: potiri aut rebus et rerū, est elegātie. Differunt tamē haec inter se. nam potiri rebus, est frui uoluptate, ut pecunia, adibus: potiri uerō rerū, est principatū habere. Rerū.) imperio. Honores, quos quieta.) ut piscatores faciūt, qui putāt se plures pisces capturos in aqua perturbata, quā clara, tranquilla et quietā. Quib. praecip.) Addit medicinā. Et est uerbū medicorū, qui dicuntur aegrotis praecipere. Desperāt.) Quemadmodū uenator tam diu sequitur ferā, q diu sperat: cū uerō desperat, re uocat canes cornu aut clamore. Conari.) Verbū tale hoc est, ut infinitiuus omiffus possit intelligi, ut conari uerba, scilicet exprimere: ita hoc loco conantur cōsequi. Primū.) Ratio an illis sit desperandū, propter ademptas facultates. Magnā concordia.) Facultates belli sunt magni animi et fortes, cōcordia,

magna militū copia. Inuictō pop.) Epitheta singula ornat et illustrat. Quod si iam.) Quod si iam, id est, sicō exemplo deterret eos à scelere cōiurationis. In cin.) id est, inuictū be. Nefaria.) id est impia. nam qui in patria aut liberos et amicos aliquid moluntur, dicuntur nefarij et impij. Tenu genus.) Descriptio ueteranorū militū: de quo genere dixit in oratione, collectū esse eum exercitū ex rusticis mendiculis. Aetate confectū.) id est, ex senib. sunt alij collecti. Exeritatione rob.) id est ueteranis militibus. Ex ijs colonijs.) Colōnias 47. deduxit, autore Liuiō. Beati.) Beati dicuntur qui omnib. bonis circūfluunt, quae nunq; deesse possunt. In tantū as al.) id est, tantū as alienū contraxerunt. Familijs.) magno numero seruorū. Tenuēs.) id est mendiculos. Vtroq;.) uerū ueteranos q agrestes. Praedatorū.) id est latronū. Praedator est rarū uocabulū, sepius dicimus praedones. Sed eos.) Modicā addit. Insolentius.) arrogantius. Insolēs dicitur, qui inimia et inusitata elatione est. Dolor inustus.) Traslatio à chirurgis, qui cum nō possunt sanare ulcus, inurunt. Passura.) A minori ad maius. Probat nō esse passuros ciues Romanos. Quartū genus.) Hoc genus ab alijs differt. hoc enim est uariū, mistū et turbulētū. quae tria idē significat. nam mixta sum uaria et cōfusa. sed Orator utitur interpretatione, ad corpus orationis augendū. Turbulētū.) Duo potest significare: id est seditiosum, et apū ad excitandas turbas. Unde legitur de tribunis plebis, quosdā habuisse turbulētis orationes, id est seditiosas. Quod si uultis hanc significationē huc torquere, nō recuso. Significat quoq; turbas hominū exuarijs generibus hominū collectas, ergo turbulētū, id est seditiosum, siue ex turba et colluione hominū collectū. Emergent.) Translatio sumpta ab aquis, ex quib. dicimur emergere, tanq; ex naufragio, unde uix enatant. Nunq; emergent.) nunq; diuites fiunt, uel nunq; ere alieno eximētur. Paruim inertia.) Est locus conomicus. Cic. in Parad. Nesciunt homines q magnū uelut sit parsimonia. Inertia opponitur diligētia: inertiamq; comitatur pigritia, sicuti artē industria. Malē gerēdo neg.) malē administrāda re familiarī. Vacillāt.) nutant, periclitantur. Translatio à nauibus, quae in aqua uacillāt et nutant. Vadimonijs.) id est spōsionibus, quib. in iudiciū sibi debēt, et ut dicunt, citationibus. Iudicijs.) condemnationibus. Ula castra.) Manliana. Emphasis est. Hosce.) Cicero dicit quid sentiat de ijs hominibus. Et hoc eō pertinet, ut animos Quiritum metu liberet. Stare possunt.) Addit medellā, id est si nō amplius possunt cōsistere in suis bonis. Corruant.) siq; suos interficiant. Locus ex ambiguo. Suadet autē ijs honestū esse trāquillē obire diem suum, q cum tumultu perire. Quiritum genus.) Cicero semper unū genus altero addit dētenu: ita enim paulatim crescit oratio. ultimūq; generis hominum sunt omnium deterrimū. Reuoco.) Remedium addit. Cacer capere.) Sarcasmus. Postremum.) hoc uelimū genus omnium est scelestissimū. Describitq; id energia, quae nim habet ob oculos quippiā ponendi. De eius delictū.) Imperatores habent circum se praetorios milites, qui custodiunt eos. Genere.) id est nobilitate. Vno uerō.) Correctio ad augendū addita. Pexo capillo.) Hae est hypotyposis illa, quae delictos eos ostēdit. Manicatis.) Manuleatas tunicas uocat Plautus: quibus contraria sunt colobia, quae proprie sunt sine manicis tunicae. Talaribus.) ad talos usq; demissis. Talaris.) id est laciniosa et laxa. Toge autē induebantur supra tunicas. Romani etiā à togis dicti sunt togati. Antelucanis comis.) id est intempestiuus, nocturnis, et in totā noctem productis. ut antemeridianus, sic antelucanus dicitur. Pueri lepilli.) ironia. Psallere.) id est, ad citharam canere. Puto autem

esse legendū, salt. arc. saltatio enim semp apud ueteres data est uo. quod idē à sall. fit de sepronio. Cicero pro Mur. ut p. uo. ante diximus: saltatio est extrema pars intēpesti ut cōiuij. Sicas ubi.) in corpore defigere, tractare, cedere. Venenū.) id est, uenenis homines tollere. Semina. rū Catilinariū.) id est, Catilinē similes. nam seminarū, siue plantarū, et locus est ubi semina siue plateae et surculi deponūtur, ut in de cū tēpus erit trāsferātur: et ipsa quoq; semina, et plantas teneras significat. Translatū uerō pro principio, et causa, et origine sumitur. Cic. de Off. li. 1. de familijs loquēs: id aut est, inq; principū urbis, et quasi seminarū reipub. Quia uolūt.) Adhibuit remē lūi sexto generi, mirū ut se cū Catilina cōiungant et discedant. Mulierculas.) Ad eorū supra respicit. significat eos esse delicatos et effeminatos, atq; nō aptos ad militandū. Est autē ex p. a. u. id est hostilis derisio, qua adducit hostes in cōtemptionē, ut Romani deponāt timorē. iam.) sc. longiorib. et frigidioribus. 6. enim id. Nouē. id est s. die habitū fuit haec oratio. Apenninus.) Si proficiscaris à Roma in Italiā, ubi est p. Apenninū montē praēliū euadū. Est enim quasi dorsum Italiē. Salt. arc.) Notat luxuriā iuuenū, q nudithoreas ducebāt. Cic. tamē hoc ioci uice memorat. quod summū ipsius artificū esse uidetur. p. iocū enim cū uidetur excusare, maxime accusat. O bellū.) Exclamatio p. ironiā facta, et cōcludit iam genera hominū. Instante.) Ex altera parte enumerat copias Rom. ut collatione facta utriusq; exercitus, Romani nō timeant. Eiecti.) A naufragio ducta trāslatio, et est hic comēto. Tumuli.) id est colles, p. diminutionē. Latronis.) sc. Catilinē. Sed si.) Digestio est facultatū Romanarū. Suppedito tria significat. Primū subministro: ut, Pater suppeditat filio panē. Deinde Pecunia suppeditat mihi, id est, nō deest. Tertio: Omnib. reb. necessarijs suppeditatur, id est abundat. Digestio aut haec fit p. contentionē. Contēdere.) id est, cōparare. primō significat contēdere cū hoste, id est pugnare: secūdo contēdere, id est cōferre rē cū re. Taceāt.) Contrariū intellige: Nos floreamus. Ex hac parte.) Delabitur paulatim in cōtentionē, ut antea diximus plurib. aut modis hāc contentionē ornāt. superiores cōtentiones fuerūt interpuētā, id est, alie semētiae sparse: nunc autē uult ut omnino emineat cōtentiones. et primō singula singulis, deinde plura plurib. opponit, et paria paribus. Contentioes aut adhibētur p. eritq; ad similitudinē uerborū ut tantā. Fraudatio.) id est fraus. Cōstantia, furor.) nam furiosi sibi nō cōstāt, modō hāc uolūt, modō illa. Ex quo obseruandū cōtraria aliquādo fieri eodē nomine, ut constantia et inconstantia: aut diuerso nomine, ut pietas et scelus: constantia, furor: tēperantia et luxuria, fortitudo et ignominia. Cōiligit.) id est cōcertat. Dij ipsi.) Solēt enim dij suere bonis causis. itaq; homines nō freti uiribus, sed bonis causis pugnare debēt. Virtutes.) Metonymia, pro ijs in qb. uirtutes sunt. Quae cū.) Peroratio sequitur, quae suā diligentiā et lenitātē cōmētat. Vigiljs.) Incipit ab adhortatiōe. Adhortatur enim ut aduersus coniuuratos se tuātur. Tecla.) id est tomos. Est mo. ificātū uerbū, id est tropus. In agrū Gall.) Enumeratio breuis eorū quae in oratione dicta sunt. Prohibebit.) ne possit Catilina exercitum adiuuere ad urbē, et ne latius possit uagari. Reliquos.) Occupatio. Cōstituentis.) Naturalis hic est ordo in reb. gerēdis: cōstituentis primō, deinde maturare, tertio agere. Quia nati.) Ciuiū alij nati, alij in ciuitatē asiti: illi arctiori necessitudine inter se deuincti sunt, q do

nati. Plutarchus ait P. Africa cū M. iorē dicere solitū, mille se unū ciuē cōseruare, q mille hostes perdere. Et Lucullus in cōiione militū dixit, mille se unū ciuē Rom. hosti eripere, q omni sibi hosti res uendicare. Tantū ciuis cōseruandi stultū fuit. Soluitor.) remissior, dissolutior, mollior, nimis. Latebat.) sc. cōiuratio. Erūpere.) id est patefieri. Trāslatio à morbis, et quae ex eis nascitur morbi enim cū sunt humores collecti, erumpūt. Mā hanc.) Cic. de Leg. 2. omnib. municipib. diuis esse patrias diuites unā naturae, alterā ciuitatis. ut Cato cū esset Tusculi natus, in pop. Ro. ciuitatē susceptus est. Itaq; cū ortu Tusculanus esset, ciuitate Romanus, habuit alterā loci patriā, alterā iuris. Insidiator.) qui uel occidit, uel in urbē retrahat ad poenā: q. d. q. tum Sallustius quibusdā factū esse scribit. Sed eo tantū dicit quo haec oratio habita est, factū est à Cos. potest. ut cōiuratis ab eūdi impune: et illi nō eo die, sed in sequentib. retract. fuerūt. Cōnovent.) Minatur supplicium cōiuratis. Magistratus.) sc. Aediles, Praetores, et Tribunos plebis. Vm licē.) ultorē, puniōrē. Atq; hae.) Pollicetur omnī se facturū esse, ut trāquilla sit pax inter ciues, neue currat ad arma. Res in xamae.) Venusia contentio. Sed si tus.) Excusat se si cogitur reliquos cōiuratos punire. Significationibus.) id est signis. Ducibus.) sc. dijs. Nō procul ut.) cū bella in Africa, in Macedonia, in Asia gereremus. Venerari.) sc. sacrificijs et precibus. Urbē pulcherrimā.) Ab urbis excellētia, et à uoluntate deorū. Vir. Georg. 2. Scilicet et rerū facta est pulcherrima Roma, Septem quae una sibi circūdedit arces. Superatis.) Nam Cn. Pompeij uirtute omnia erāt pacata. In quo loco inest enumeratio cum amplificatione.

IOACHIMI CAMERARIJ IN CATILINARIAM II. ANNOTATIO.

Ex rusticis mendiculis.) Verior lectio, Ex rusticis mendiculis: id est, uilissimū uerū operarū seruis. et mox: Pate feci in senatu hesternio die. alij, hesternā die: sed in hoc nihil, uel nō multū certē interesse puto. Et talaribus ac tritis tunicis.) Veneti, ac tritis, omittūt. et uel letur certē ad sensum minus cōuenire. De genere enim quodā delicatorū et molliū loquitur. Fortasse: longius hoc fir. rit suspicari, legendum, Talaribus ac ricis tunicis: non tamē reticere, cū incidisset, uolumus. Supra etiā, aut imberbes, aut bene barbato, uidetur uerius, aut penē barbato. Ut neq; quisquam bonus intreat.) Veneti et alij: Ut ne quis bonus intreat: quod et ipsum non displicet.

IN INVECTIVAM III IN L. CATILINAM AD QVLRITES, FRANCISCI SYLVII AMBIANI COMMENTARIUS.

ARGUMENTVM. Allobrogū Legati à P. Lentulo per P. Umbrenū, L. Cassiū, et P. Gabiniū sollicitati ad cōiurationis societate, Q. Fabio Sangae rem omnē imlicarūt. Per Fab. Cic. factus certior, ut legati rē diss. mu. it hortatur. Cōstituit. ano. te. qu. egrederētur, C. Pontinū et L. Flaccū praetores ad pontē: Miluū, quā ituri legati erāt, collocat, ut eos cū literis ad Catilinam et ad senatū suū reuertētes, cū eorū uiae duce T. Vulturcio interciperēt. His ex uia à praetor b. prima luce Romā retractis, Cic. uocatis ad se ijs: q. le gatis ad Catilinā literas dederāt. senatū in cōplo dea Concordia habuit. In senatu qd. actū sit. po. Ro. eo ipso die ad uesperā hae oratiōe docet. In senatu igitur T. Vulturcius

accepta iussu Senatus fide publica, & Allobroges, qui ex coniuratione essent, quid machinarentur indicauerunt. Introducti alius post alium. Lentulus, Cethegus, Statilius literarum a se scriptarum signa tandem cognoscences, de coniuratione confessi sunt. Acta sunt gratiae Cicero, C. Antonio Cos. Flacco & Pontino praetoribus. P. Lentulus praetura se abdicauit. Hic & reliqui in custodias liberae traditi sunt. Supplicatio ad omnia deorum puluinae Cicero nomine decreta est. Deprehensis coniuratis, Catilina conatus metuendos non esse ostendit Cicero: cum quo sibi pugnandum fuisset, si in urbe remansisset: deorum uirtu & consilio deprehensam coniurationem, ex prodigijs quae anteceperunt, & ex simulacro Iouis in Capitolio ad orientem spectante, ex consilio Aruspicum posito, probat. Quare hortatur populum Romanum, ut dies supplicationis cum uxoribus & liberis celebrent. Ostendit hoc bellum Catilinae futurum fuisse multo crudelius bellis civilibus Syllae, Sulpitij, Octauij, Cinnae, Marij, Lepidi, Catuli, in quibus ciues innumerabiles occisi sunt. Pro huius deprehensa coniurationis indicio atque uictoria Cicero neq; honorem, neq; triumphum, neq; statuam postulat, sed memoriam huius diei perpetuam. Orat populum Rom. ut prouideat, ne quid sibi hoc beneficium noceat, si quam inuidiam sibi poena coniuratorum in posterum constauerit. Omnem suam operam in coniuratos pollicetur, etiam cum priuatus erit. Populum Romanum hortatur, ut domos suas uigilijs custodijq; defendant. Oratio deliberatiua est. cuius in prooemio ostendit diem cum quo deprehensa coniuratio est, quo eodem die habita est haec oratio, qui dies Non. Decembr. est, perinde ut natalem urbis Romae diem quotannis celebrandum esse.

Publicam, Quirites.) illud Cicero per sepe facit, ut quum acrius mouere uult, per partes enumeret, quod in genere dici posset. Omnium uestrum uitam, omnium nostrum salutem in his orationibus a Cicero dici attendendum est. Nam si ex Grammaticorum praeeptione diceretur, uestram omnium uitam, nostram omnium salutem dici oporteret. Bona, 40 fortunae.) Fortunae in numero plurali pro fortuna bonis Cicero saepe dicit. Hic uero bona & fortunae dicit, ut saepius moueat, & tanquam friat animos auditorum. Domitium imperij.) A Roma Romanum imperium dicebatur. Hodierno die.) usitatus quam hodie Cicero est. Ex faucibus fati.) Metaphora a feris est, quarum faucibus quum quid eripitur, ex periculo extremo liberatur. Fatum pro interitu, pro morte uiolenta, non naturali dicitur. Quam illi quibus nascimur.) Natalem diem celebrari Romae mos fuit, quibus in sacris solis operam uoluptati dare licebat. In caeteris seruabatur castitas, ut ait Seruius, exponens illum Virg. ex Bucol. uersum, Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola. Romae quoq; natalem 12. Calend. Maij celebrari solitum, quo die animatum nihil ad sacra adhiberetur, quod diem ipsum, qui origini patrie consecratus erat, purum & sine sanguine seruari oportere putarent, Plutarchus in uita Romuli scribit. Salutis certa letitia est, nascendi incerta conditio.) id est, quum quis nascitur, incertum est, bona ne amala sit eam natio. Nonnullis enim uita contingit ita misera, ut horam 60 eam qua nati sunt, detestentur. Ad deos immortales.)

Apud Seruium in libro Aeneidos sexto, illud Ennii est, Romulus in caelo cum dijs genitilibus cum Deo. De Remulo quid Proculus dixerit, ex Lino, Plutarcho, alijsq; satis cognitum. Urbem seruaui.) De hoc die illud Cicero in oratione pro L. Flacco est: O nonne ille decembres, que me Consule fuis, quem ego diem uere natalem huius urbis, aut certe salutarem appellare possum. Tempia & delubra simul saepe dicit Cicero, Aesculapio Pediano in Cicero's Diuinationem autore. Sunt qui templa esse dicant singulorum locorum dijs attributorum, delubra multarum aedium sub uno tecto, a diluio pluuie munitarum. Subiectos propere iam ignes.) Cicero in L. Pisonem: Ego tela extremo mense Consulatus mei intenta uigilijs ciuitatis de coniuratorum nefarijs mandatis extorsi, ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendi, protuli, extinxi. Vobis iam exponam breuiter.) Propositio est eorum quae dicitur est, quae ratione attentos & dociles facit auditores. Coniuratorum manum simul exituram.) Coniuratos, non coniuratores, ut testes & iudices iuratos, non iuratores, latine dicimus. Oculis uideretis.) Pleonasmus non est. Nam ad rem certius significandam, Oculis adiecit. Maleficium.) id est, coniurationem. In re atrocissima saepe dicitur maleficium a Cicero. ut pro Sexto Roscio, maleficium appellat parricidium. Allobroges Galliae populi sunt, qua parte Arar Rhodano miscetur acrole, nulla gente Gallica opibus aut fama inferiores, ut ait Titus Livius libro uigesimo primo. Qu. Fabius Maximus filius fratris Africani minoris, qui in Fabiorum familiam adoptatus est, Consul uincit, inq; deditioem accepit. inde Allobroges cognominatus est. More Romanorum, qui gentem, nationem uel bello deuicerat, eius patronus erat, ut est apud Cicero in libro de Officijs primo. Ex Allobroge familia Qu. Fabius Sanga Allobrogum patronus erat. Allobrogum Legati a P. Lentulo per P. Umbrenum sollicitati, ad Qu. Fabium Sangam rem omnem uti acceperant, detulerunt. Cicero eorum quae audierat, Fabium certorem facit. Cicero's consilio Legati societatem coniurationis simulant, ut amplius scribunt Sallustius & Plutarchus in uita Cicero's. Tumultus Gallicus excitandi causa.) Bellum generalis dictio magis est quam tumultus. Autore Cicero in Antoniana octaua, potest esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest. Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticum, & tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimum, praeterea nullum tumultum nominabant. Grauiorem autem tumultum esse quam bellum, quod bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. Cum literis mandatisq;.) id est, ut uulgo loquuntur, cum literis credenti. T. Vulturium Crotoniensem Sallustius appellat. Facultatis.) id est, occasionem & opportunitatem. Hesternum die.) usitatus quam heri. L. Flaccum.) Is est L. Valerius Flaccus, quem repetundarum factum reum postea Cicero defendit. Cn. Pontinum.) C. Pontinum Cicero pro L. Flacco, C. Promptum Sallustius appellat. Ex praefectura Reatina.) id est, ex praesidio Reatino. Noctis uigiliae ab antiquis dicitur. Noctem enim in quatuor uigilijs diuidebant, ut est

sent duae ab occidente sole ad mediam noctem, & totidem inde ad solem orientem. Noctis horas itidem antiqui dixerunt. Integris signis.) id est, non resignatae, non aperta. Machinatorem.) id est, principem & auctorem, quem architectum alibi appellat. Cicero pro A. Cluentio: Ipsum principem atque architectum sceleris absoluerunt. & pro Sexto Roscio: Nonne quibus potest intellegere omnium architectum & machinatorem unum esse Chrysozonomum? Temere.) imprudenter, & sine causa. Cogere Senatum.) pro eo quod est congregare dicit, ut in libro Epistolarum ad Qu. Fratrem secundo: Prius die Idus quum Appius Senatum infrequentem coegisset, tantum sui frigus, ut populi conuicio coactus sit nos dimittere. Libro Epist. famul. quinto: Recordare caetera quam cito Senatum illo die facta sortitione coegerim. Cogere indices.) Idem in oratione pro L. Murena, cogere medicos. libro Epistolarum quarto, cogere agmen. libro Epistolarum ad Atticum decimo quinto, cogere pecunia. pro M. Fonteio, cogere pecunia a ciuitatibus, pro eo quod est colligere dicit. Maximum sicarum numerum.) id est, sicas plurimas, ut Aetione in Verrē quinta: Magnus a multis frumenti numerus, magnaq; pecuniae coactae sunt. Introduxi Vulturium.) Singulos alium post alium introduxit. Nec qui prius introducti erant, aduenientibus alijs exhibant. Fidem publicam.) id est, ex publica fide impunitatem. Iussu Senatus dedit: ille dixit.) Cicero in oratione pro C. Rabirio, Consuli fidem publicam licere sine autoritate Senatus dare negat. Nec uiolata fides publica est caede L. Saturnini, cui eam C. Marius Consul sine Senatus consilio dederat. Exciperet.) id est, reciperet & interficeret. Quintilianus in lib. quarto: Aprum quem isti muneri obtulerat, exceptum esse a se uenabulo confusus esset. Ducibus urbanis.) coniuratis scilicet. Et a L. Cassio.) Legati a Lentulo, Cethego, Statilio, item Cassio iusturandum postulauerunt, quod signatum ad ciues suos perferrent: aliter haud facile ad tantum negotium impelli posse. Caeteri nihil suspicantes dant. Cassius semet eorum uenurum breui pollicetur, ac paulo ante Legatos ex urbe proficiscitur. autor est Sallustius. Equitatu.) quia eo Galli ualenti maxime. De Cinna Tit. Livius libro septuagesimo nono & octuagesimo tertio. L. Fiorus lib. Epitomatium tertio, & amplius. Appianus libro de Bellis civilibus primo. Post uirginum absolutionem, post Captiolijs, &c.) Fabia Vestalis uirgo non multo ante hanc coniurationem incesti causam dixit. Ei Catilina obiectus est. Fuit tamen absoluta, quia soror erat Terentiae Cicero's uxoris, ut ait Aesculapio Pedianus. Post Cap. incensionem.) id est, incendium, in oratione pro P. Sylla: Meis consilijs meis laboribus, mei capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atque confossis, incensione urbem, interuisione ciues, uastitate Italiam, interitu Rempublicam liberaui saepius tamen incendium dicitur. L. Scipione & Norbano Consulibus ante L. Sylla dominationem Capitolium, quod a Regibus plus quadragesimos annos miserat, exustum est: cuius incendij causa omnes latuit, ut ait Appianus libro primo. Cethego cum caeteris.) Autore Sallustio, Cethegus de sociorum ignauia querebatur. Illos dubitando, & dies prolatao magnas opportunitates corrumpere, facta, non consulto in tali periculo opus esse, seque si pauci adiuaerem, languemib. alijs impetum in curiam

facturum. Natura ferox erat, uehemens, manu promptus, maximum bonum in celeritate putabat. Saturnalibus.) id est, eo die quo fieret Saturnalia, quae quartodecimo Calendarum Ianuar. fieri solita esse, Macrobius libro Saturnal. primo scribit. Estq; in ea sententia, ut Saturnalia uno tantum die fierent. quamuis sint autores, qui diebus septem fieri solita scripserunt. Tabellas.) id est, literas, inde tabellarius. Quae a quoque.) id est, unoquoque. Signum.) quo signata erant. Linum incidimus.) Qui literas negocij paulo secretioris mittunt, eas funiculo obligant: deinde qua parte funiculi nouius est, cera imposta signant. Hunc morem etate sua fuisse Cicero significat. Linum enim, pro funiculo lineo dicit. Cognouit signum.) id est, non negauit, confessus est. Ferramenta dicuntur instrumenta ferrea, quibus fabri utuntur. Horatius in libro Epistolarum primo: Cras ferramenta Theanum Tolletis fabri, deinde gladios, sicas, lanceas, hastas, pila, aliaq; huius generis tela uel ferrea, uel ferro praefixa significat. Pro P. Sylla Cicero: Obtulit se ad ferramenta prospicienda. Bonorum ferramentorum studiosum.) ut haec etate multi non ignobiles armamentarium studiose ferramentis adornant. Abiectus.) id est, animo deiecto et depresso. Cognouit manum & signum suum.) id est, scripturam propriam: qui in re manus hic saepe dicitur.

In eadem fere sententia.) in qua erant illa Cethegi. Signum, imago.) Appositio est, quae Cicero usitata ad modum non est, Lino multum familiaris. Imago aui tui.) id est, P. Lentuli, qui C. Gracchum persecutus est, de quo in oratione proxima plura dicemus. In annulis uirorum clarissimorum capita insculpebantur, hisq; literas obsignabant. Autore Lino libro uigesimo septimo, quum annulo Marcelli Consulis simul cum corpore Annibal potitus esset, eius signi errore ne cui dolus necceretur a Pae-no, metuens Crippinus eius collega, circa ciuitates proximas miserat nuncios occisum collegam esse, annuloq; eius hostem potitum, ne quibus literis crederent nomine Marcelli compositis. Valerius Maximus libro tertio, titulo De ijs qui a parentibus claris degenerauerunt, scribit e manu Scipionis detractum esse annulum, in quo caput Africani patris sculptum erat. Idem libro octauo, titulo de Cupiditate gloriae, annulum signatorum appellat. Facere potestatem, pro eo quod dicunt, dare potestatem, uel dare facultatem, saepe dicit Cicero in orationibus pro Sexto Roscio, in Verrem Aetione septima, pro Cluentio, Antequam iret in exilium, Post reditum in Senatu, Pro domo sua. Surrexit.) Lentulus. Impudentia.) id est mendacium. Hoc literarum exemplum ipsam ferme uerbis est apud Sallustium. Etiam infimorum.) id est seruorum, quorum infima conditio est. Impudenter.) id est mentiendo. Argumenta.) probationes. Sic obstupuerunt.) Diatyposis est, quam Cicero sub oculis subiectionem appellat: quum res ita describitur, ut tanquam sub auditorum oculos subijci uideatur. Aspiciebant inter se.) id est, se mutuo. ut inter se amant: quod dicunt, amant se mutuo. A principibus acerrime ac fortissimae.) Aulo Gellio autore capite septimo, libri decimi quarti, M. Varro scriptum reliquit, quum haberetur Senatus, rogandarum sententiarum illud fuisse ordinem, ut primus rogaretur quem Censores principem Senatus legissent, deinde uiri Consulares per ordinem, postremo reliqui Senatores: sed postea nouum

IN INVECTIVAM CONTRA CATILINAM II.

nouum morcm institutum per ambitionem & gratiam, ut qui Senatus haberet, quem uellet, primum rogaret, modo is esset uir Consularis, deinde alij Consulares ordine suo, postremo reliqui Senatores. A principibus igitur.) id est, a Consularibus, qui primi sententiam dixerunt. Senatus.) id est, reliqui Senatores. Senatusconsultum per discessionem factum significare uidetur: quod tum fieri idem dicit, quum consentiretur. Ex memoria.) id est, ut memoriter: ut ex scripto dicere, id est, legendo. Gratia uerbis amplissimis aguntur.) In eo Senatu Q. Catulus Ciceronem parentem patriam nominauit. eidem coronam ciuicam a repub. deberi L. Gellius dixit, ut ait Cicero in L. Pisonem. Amplissimis uerbis.) id est, singularibus, ut dicit etiam pro P. Sylla. A suis & Reip. consilijs.) C. Antonius Ciceronis Consulis collega, Catilinae familiaris & necessarius erat: ideo cum eo Consulatū petierat. adiecit deinde animum ad petendum Consulatū proximum, sperans si designatus foret, Antonio se ex uoluntate usurum. Metuens igitur Cicero, ne contra rem publicam sentiret, pactione provinciae eum expulit: ut ait Sallustius. Ea fuit causa, cur cum exercitu aduersus Catilinam missus sit. Quod si cum Catilina sensisset, extra urbem minus quam in urbe nocuisset. Gloriatum Cicero in oratione in L. Pisonem, quod Antonium collegam cupidum provinciae, multa in republica molientem, patientia atque obsequio suo mitigauerit. In custodia traderentur. Hos coniuratos in liberam custodiam uiris clarissimis alios alij traditos fuisse, Sallustius scribit. M. Ceparium.) Q. Ceparium Sallustius appellat, qui (ut idem ait) in Apuliam ad concitanda seruitia proficisci parabat. Vbi uero audiuit Gallos cum comitatu deprehensos esse, ex urbe profugit, paulo ante quam mississet Cicero qui eum ad se accerseret. Sed ex fuga retractus est. P. Furium.) Is est (ut arbitror) quem Cicero in oratione pro C. Rabirio, hominem omnibus insignem notis turpitudinis dicit. Q. Manlium Chilonem.) Legendum est, Q. Magium Chilonem. ut in Ciceronis libro Epistolarum quarto, Seruius Sulpitius scribit de Pub. Magio Chilone. Non enim legere memini, ex Manliorum familia fuisse, qui Chilo appellaretur. A quo Gallos ad Gabiniū.) P. Lentulum P. Umbreno dedisse negocium, ut Allobrogum Legatos ad coniurationis societatem impelleret, ut ab Umbreno Legatos in domum D. Bruti, quae foro propinqua erat, quum absente Bruto Sempronius (quae ex coniuratione erat) ibi esset, ab eodem Gabiniū accersitū, quo maior autoritas sermoni esset, quo praesente aperta coniuratio fit, & nominati coniurati, scribit Sallustius. A L. Cassio fuisse nominatos, Cicero dicit in oratione pro P. Sylla. Poena.) De poena mortis non intelligit, sed de poena carceris. Nondum enim decretum erat, quo supplicio punirentur. Supplicatio dijs immortalibus.) Mos erat Romanorum, ut ex Senatus decreto Imperatorum nomine qui bella gererent prospera, supplicationes ad deorum templa cum liberis & coniugibus causa gratulationis celebrarentur. Ut autore Cicero in oratione de Prouincijs Consularibus, C. Marij nomine decretae sunt supplicationes quindecim dierum: C. Caesaris nomine, sua se sententia totidem decreuisse, et Cn. Pompeio Mithridate interfecto se Consule referente, decem dierum supplicationem decretam esse dicit. Bene gesta Republica.) Ut in Pisonem: Mihi togato Senatus, non ut multis bene gesta,

sed (ut uerbum) conseruatae Republica singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. Magistratu se abdicauit, & purpuream uestem, quam induit, ut ait Plutarchus. Religio non fuerat.) In campo Martio, auspiciato in loco, captatis prius auspicijs, Coss. & Praetores fiebant. In his igitur magistratibus tanquam deorum consilio factis, aliquid inesse religionis uidebatur. quae religio C. Marium Cos. nihil remota est, quo minus C. Glauciam L. Saturni furiosos Tribunicos secutum interficeret. de quo in oratione prima dicitur. Priuato.) id est magistratum nullū gerente, quod se Praetura abdicauerit. Ille unus.) Catilina scilicet. Omnium aditus tenebat.) id est, norat rationem alloquitur omnes, & sollicitandi. ut in quarto Aeneidos: Sola niri melles aditus & tempora noras. Neq. lingua, neq. manus deerat, &c.) Erat eloquens Catilina, & manu promptus. Cum aliquid mandauerat, ipsemet fiebat, quod in se plus quam in alijs diligentia putaret inesse. Saturnalia constituit.) quibus caedes & incendia fierent. Neque tanto ante.) Qui Saturnalia constituebant, diem caedis & incendiorum, plus quindecim dies ante constituerunt. Catilina tam longum tempus non constituit. Manifeste.) Manifeste a Cicerone sepius dici attendimus. Priscianus libro decimoquinto, aliquot aduerbia ab adiectiuis nominibus facta dicit, quae in o solum exant: in falso, consilio, postremo, sedulo, auspiciato, augurato, mani festo, priuato, precario, merito. Sed nec priuato, nec priuate, sed priuatum latine dicitur. Ut leuissimum dicitur.) id est, ne grauiore & atrociori uerbo utar. Nam ad arma capienda ciues bonos ex senatusconsulto conuocaturus fuisset, & Catilinam interfecit. Tantis periculis a tanta pace, eodem modo cum uerbo liberassimus non conueniunt. nam liberare periculis, ut liberare moris, & liberare tanta pace, id est, tam pacate, ut liberare tam paruo negotio, id est, tam facile, dicimus. Opem & auxiliium tulerint.) Vtrumque dicit, ut rem magis significet. Ut eos penē oculis uidere possimus.) quamuis ipsi in corpore sint, uideri non possunt. Nam ut illa omittant.) illud ex arte est, ut quem dicturi sumus, quod cause nostrae ualde utile sit, nonnulla quae minus utilia uideantur, nos omittere simulemus. Hac enim ratione praeparamus auditores ad audiendum attentē, id quod causa nostrae sit utilius. Canere.) id est diuinare. Canere enim, autore Seruio in Commentarijs in librum Aeneidos primum, etiam diuinare significat. Virgilius in libro Aeneidos tertio: Atque haec deinde canit diuino ex ore sacerdos. Cotta & Torquatus Coss.) L. Cotta, & L. Torquatus designati Coss. fuerunt Volcatio et Lepido Coss. quorum tempore prior coniuratio facta est. Haec prodigia id tempore apparuisse, Cicero hic significat. De priorē coniuratione Sallustius in bello Catilinario scribit. De caelo esse percussas.) De caelo percuti, & de caelo tangunt. De caelo tactas memini praedicere quercus: sepius dicitur Latini, quam quod uulgo dicitur, fulminari. Depulsa.) id est deiecta. Legum era liquefacta.) Leges tabularum duodecim in aereis tabulis fuisse scriptas, Dionysius Halicarnassensis libro decimo, & Titus Liuius libro tertio scripserunt. ueluti Solonis leges in tabulis lignis scriptas fuisse, Plutarchus in eius uita ait. Moysi leges in lapideis tabulis scriptas fuisse, libri sacri testantur. Quem

in aurum.) Inauratum dicimus, non deauratum. Paruum atq. lactentem.) Haec prodigia uerbis per scripta sunt in libro Ciceronis de Diuinatione primo. De hoc autem Romuli signo, quod in Capitolio erat: Hic syluestris erat Romani nominis atrix Marti, quae paruos Mauortis semine natos uerbis grauidis uitali rore rigabat, Quae cum pueris flammato fulminis ictu Concidit, atq. a uulsi pedum uestigia liquit. Aruspices ex tota Hetruria.) Hetruscos aruspices maxime fuisse de ditos constat, apud quos Tages disciplinae eius uel diuinationis autor apparuit, ut est apud Ciceronem libro de Diuinatione secundo. Fata ipsa flexissent.) Fata deorum flecti & mutari posse significat. Vergilius uero sentit, fata extrahi posse, mutari non posse. In libro Aeneidos 6. Sibylla de Palinuro: Desine fata deum flecti sperare precando. Et libro septimo Iuno: Atq. immota manet fati L. uinia coniux, At trahere atq. moras tantis licet addere rebus. Item libro octauo Vulcanus: Nec pater omnipotens Troiam, nec fata uetabant Stare, decemq. alios Priamum superesse per annos. Autore Seruio, secundum aruspice libros & sacra Arumia, quae Tages composuisse dicitur, fata decem annis quadam ratione differri possunt: nunquam tamen penitus immutari possunt. In excelsum.) id est, in altum. Forum, curiamq.) Forum, ubi agebantur causae: curia, ubi habebatur legitimus senatus: & comitium, ubi ad populum habebantur conciones, sibi proxima erant. Illustrantur.) id est declarantur. Ut.) id est, ita ut. Ita.) id est, in excelsum, & ad orientem. Consules illi.) Cotta & Torquatus. Neq. a superioribus.) L. Caesare & C. Figulo. Tam praecipuus.) id est, tam peruersus. In eadem Concordia.) Tempora Concordiae Romae tria fuisse accepimus. Vnum, quod in arce Vulcani Cn. Flauius Aedilis Curulis summa inuidia nobilium dedicauit, ut ait Titus Liuius libro nono. Alterū, quod ad imitū secundi belli Punicī L. Manlius Praetor in Gallia per seditionem militarem nouit: idq. L. Aemilius, M. & C. Attilijs, L. Scribonius in arce dedicauerunt. Tertium a L. Opimio Cos. in foro, C. Graccho occiso, aedificatum est, ut ait Plutarchus in uita Gracchorum. Signum.) Iouis. Summam.) id est, arrogabo, & (ut uulgo dicunt) praesumam. Assumere quoque in hac dicitur. Credita.) id est commissa. Et ignotis & barbaris.) Allobrogibus scilicet. Huic tantae audaciae.) id est, hominibus tantae audaciae. Ut homines Galli.) quibus insitum erat cum Romanis odium. Ex ciuitate male pacata.) Allobrogū fuisse urbem quandam significat, ex qua Allobroges nominati sunt. Sallustius quoq. Allobrogum ciuitatem dicit. Allobrogum regnum tempore secundi belli Punicī fuisse, T. Liuius lib. uigesimo primo dicit. quorum multas ciuitates fuisse Sallustius significat: sed una erat praecipua, unde appellabantur. Male pacata.) Q. Fabius, filius Fabij eius qui Scipionis minoris frater in Fabiorum familiam adoptatus est, Allobroges deuicit. inde Allobrogicus cognominatus est. Hi Romanorum imperium iniquo animo tolerabant: ideoq. nullo negotio non modo ad defectionem, sed ad belli cum Romanis gerendi societatem impelli poterant. A patricijs.) coniuratis. Ad omnia puluina.) id est, templa. Illos dies.) Multorum dierum hanc supplicationem decretam significat. L. Sylla P. Sulpitium oppressit.) Belli Mithridatici prouincia L. Sylla Consuli sortitione obtinuit. C. Marius huius belli prouinciam sibi appetens, cum P. Sulpitio Trib. pleb. egit, ut

ca sibi prouincia pop. Rom. suffragijs decerneretur. Quo plures beneficio sibi suo obligatos Sulpitius haberet, legem ferre uoluit, ut exules reuocarentur, ut noui ciues libertiniq. in tribus distribuerentur. Sylla & Q. Pompeius Coss. id ne fiat, operam dant: multorum dierum iustitium edicunt, quo minus legem ferri liceat. Sulpitius conducta multitudi ne armata, etiam in Consules ferendae legi aduersantes impetum facit. Ibi Pompeij Cos. filius, Syllae gener, occiditur. Sylla Capuam ad exercitum proficiscitur, apparare uelle simulans ea quibus opus sit ad bellum Mithridaticum, exercitum Romam conuertit. Signis collatis cum Mario & Sulpitio in urbe pugnat. Victum Sulpitium de uilla retractum occidit. Marius a Minturnensibus nauim publicē accepta in Africam nauigat. autores sunt Titus Liuius lib. 77. & Appianus libro Bellorum ciuiliū primo. Custodem huius urbis.) Hoc dicit propter bellum Cimbricum a Mario confectum: propter quam uictoriam primores ciuitatis alioqui ei inuidentes, ab eo conseruatam Rempub. fatebantur, ut ait T. Liuius libro sexagesimo octauo. Quamuis C. Marium municipem suum Cicero semper laudare solitus sit, quum in eius mentionem incidit: ibi autem ideo laudat apud populum Romanum, quia popularis Marius fuit. Partim eiecit.) duodecim uiros, in quibus Sulpitius & Marius fuerunt, a Senatu hostes patriae iudicandos Sylla & Pompeius Coss. curauerunt. Cn. Octauius Cos.) L. Cornelio Sylla ad bellum Mithridaticum profecto, C. Cornelius Cinna Consul designatus perniciosas leges per uim ferre conatus est. Cn. Octauius collega eius aduersatur, cum eo in urbe pugnat. Cinna uictus fugit: Consulatu abdicatus, patriae hostis indicatur, alias urbes ad defectionem sollicitat, seruos promissa libertate euocat. C. Marius ex Africa rediens, cum Cinna se coniungit. Romam quaternis castris obsidet, quibus praesunt Cinna ipse, C. Marius, Sertorius, & Cn. Carbo. Multis ex ciuibus ad eos deficientibus, in urbem commeatu penē defectam recipiuntur. Eam clarissimorum uirorum caedibus foedauerunt. Cn. Octauium Cos. multos Senatores, multos ex equestri ordine, Q. Catulum, L. Merulam flammam dialem, M. Antonium & C. Caesarem duos oratores clarissimos, Crassos patrem & filium, aliosq. innumerabiles aduersae partis nobiles interfecerunt. ut Titus Liuius libro 79. & Appianus lib. 1. scribunt. Omnis hic locus.) id est, comitium, ubi leges ferre Cinna conabatur, ubi pugnatum est. Lumina ciuitatis.) id est, uiri clarissimi. Vltus est huius uictoriae.) De Syllae uictoria & crudelitate idem autores, & Plutarchus in uita L. Syllae scripserunt amplissime. Postea quum.) scilicet, redijt a bello Mithridatico. Quanta diminutione ciuium.) Nam urbem & uniuersam Italiam caedibus repleuit, ut ait Titus Liuius lib. 88. Ex equestri ordine duo millia & sexcentos, Senatores nonaginta, Consulares quindecim occidit, ut ait Appianus. Dissensit M. Lepidus.) Mortuo Sylla de eius funere dissensio fuit inter M. Lepidum et Q. Catulum Consules, filium eius quem a Cinna occisum diximus: primum de funere eius, deinde de actis eius rescindendis, quae aduersante Catulo Lepidus omnino rescindi uolebat. Postq. abiuerūt Consulatu, in campo Martio collatis signis pugnauerunt. Victus Lepidus, in Sardinia fugit, ibiq. morbo interijt, ut ait Appianus lib. 1. & T. Liuius lib. 90. Interitus ipsius Lepidi non tam attulit lucrum reip. q. interitus ceterorum. Internecone.) Internecone ab interneconando appellata est. Particula inter, in compositione auctiua est, adeo ut non pro me-

pro mediocri significatione sit, sed qua maiorem habere nō potest: ut interfectus, interceptus. autor est Donatus, enarrans illud ex Andria: Dauus interturbat omnia. Idem enarrans illud uersum ex Eunuchō, Quod nos capere oportet, hęc intercipit: Intercipit, inquit, proprie quasi totū capit. Plautus in Aulularia: Quę sola interbibere Corinthiensem fontem & Pirenęum potest. Dijudicata. id est, terminata. A causarum ciuiliū diffensione facta translatio est, quę iudicū sententia terminatur. Nulla unquam barbaria. id est, nunquam ulli barbari. Ducerentur. id est, existimarentur & haberentur. Quantum infinita cędi restitisset. id est, reliquum fuisse facta cęde infinita.

Obire. id est, adire & attingere. Nullum premium uirtutis. id est, nullum honorē, nullum magistratū, qui uirtutis premium ab Aristotele dicitur libro Ethicorum 4. qui idem libro magnorum Moralium 2. ex uirtute gigni honorem dicit. Autore Cicerone libro de Oratore tertio, sapiens uirtuti honorem premium petit. Nullum infigne honoris. id est, nullum triumphum, quod precipuum magistratus insigne est. Aedilitatis enim magnificentia, Quęsturę fides, & Pręturę diligentia & integritas, munebant uiam ad Consulatū, qui magistratus erat amplissimus. Consulibus precipue triumphus ob rem bene gestam decernebatur. Triumphare Romę minoris nō ducbatur, quā in Gręcia Olympiā uincere. Triumphus igitur erat amplissimum honoris insigne. Nullum monumentū laudis postulo. id est, nullam statuam. Viris enim clarissimis, de Repub. meritis optimę, statuę in rostris collocabantur. Gręci hunc honorem habitum hominibus, in monumentis huiusmodi nonnulla deorum religione consecrari arbitrabantur, ut ait Cicero Actione in C. Verrę quarta. Huiusmodi statuas iam a uiris nonnullis uel clarissimis non fuisse optatas inuenio. M. Cato maior multorum statuas quum uideret positas: Malo, inquit, homines de me querant, cur statua Catoni posita non est, quā cur posita est. autor est Plutarchus in Apophthegmatis. Eodem autore, Agesilaus Lacedæmoniorum dux, quum Gręci qui sum in Asia, decreuissent ipsi statuas in clarissimis urbibus ponere, ad eos scripsit in hanc sententiam: Mei ne una quidem sit imago, neq; picta, neq; sculpta, neq; conflata. Idem moriens amicos rogauit, ne ullam sibi mortuo ponerent statuā. Si quid, inquit, pręclarę gessi, hoc meū monumentum erit: sin minus, ne omnes quidem statuę momentum meum esse possunt.

Nihil mutum. id est, nullę statuę quę muta sunt & tacitę. Minus digni. id est, indigni. Sermonibus crescent. Ciceroni constans is animus fuit. Nam postea proconsul cum Asiā prouinciam summa iustitia, abstinentia, & clementia administrasset, ob hęc beneficia nullos honores sibi, nisi uerborū ab Asiaticis decerni siuit, statuas prohibuit, ut libro Epistolarum ad Atticum 6. scribit. Agesilaus is, cuius paulo antę mentionem feci, nullam imaginem suam passus est esse. Unus uerō Xenophoniis libellus in eo rege laudando, facillē omnes imagines hominum statuasq; superauit, ut ait Cicero lib. Epistolarū familiarū quinto.

Inueterascent. Scriptorum monumenta quo sunt antiquiora, eo minus inuidię sunt obnoxia, & autoritatem uel iustate acquirunt. Extitisse. id est, emeruisse, & pręter alios apparuisse. Terminaret. id est, finiret & terminos poneret. Vobis erit prouidendum. Nam nisi me defenderitis, nullus posthęc pro salute cōmuni perditorum hominum audacię se opponet. Mihi quidem ipsi, &c.)

Hoc prouidendū populo Rom. quod dicit Cicero, id causa Reipub. dicit, non uitę cupiditate. Satis enim se uixisse dicit, cum nullum honoris & dignitatis gradum altiorē possit ascendere. Consulari uitro immaturam mortem accidere posse, in Oratione proxima negat. Idem in lib. Tusculanarum disputationum primo: Nemo, inquit, parum diu uixit, qui uirtutis perfectę perfectō functus est munere. Multa mihi ipsi ad mortem tempestiua fuerunt, quę utinā potuissē obire. Nihil enim iam acquirebatur, cum data erant officia uitę. Hęc ille.

CAELII SECVNDI CVRIONIS IN Catilinariam tertiam scholia.

ARGVMENTVM.

Patefacta per Quintum Fabium Sangam, & per Legatos Allobrogū coniuratione, & Legatis cum Vulturcio Crotoniensi quodam ad pontem Maluum, uti cum ipsis erat constitutum, captis, & in urbem retractis, Consul ad se uocari iubet Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabiniū, itemq; Q. Cepariū Terracinensem. Lentulum quod prętor erat, ipse manu tenens in Senatū perducit. Reliquos cum custodibus in eadem Concordiā, quod Senatū aduocarat, uenire iubet, magnaq; frequentia eius ordinis Vulturcium introducit: sermionem cum literis Lentuli, & aliorum ad Senatū, & populum Allobrogum, item ad Catilinā perferri iubet: ibiq; Lentulum ac reliquos certissimis argumētis atq; iudicijs conuictos, Senatū decreuit, uti in liberis custodijs haberentur. His peractis, Consul in concionē prodians, de ijs quę acta & cōperta erant, populum Rom. docet: & simul ostendit coniuratione patefacta, & illustrata, nihil tam esse uimendum. De supplicationibus decretis, & honore sibi habito, nonnulla dicit. In quanto fuerit urbs periculo, multis rationibus declarat. de deorum prouidentia in urbe conseruanda pie ac copiose disputat. Hortatur ad eum diem, qui fuit Non. Decemb. anno ab Vrbe condita D C C. ad perpetuam conseruandę urbis memoriā, consecrandum, inuidiam summę beneficij deprecatur: omnem suam operam, studium & diligentiam pollicetur. Ad extremum Quirites admonet, uti domos suas, etiam si nihil sit metuendum, in sequenti nocte custodijs uigilijsq; defendant. Hęc pauca de orationis huius summa, quę copiose in ipsa oratione orator exponet. Causa suasoria est. Suadet enim, ut diem illum ad perpetuandę memoriā celebrent, & supplicationibus deorum immortalium beneficium agnoscam. Nam quod omnia, quę cum coniuratis acta sum, exponit, id eō pertinet, ut patefactam coniurationem intelligam Quirites: atque ob id sine metu sint, ac Deo grati. Status est, an sit is dies celebrandus, quod quidem faciendum esse, ab æquitatis locis prebat. ex quo statum æquitatis & iuris esse constat. Sed si quis cōtendat hic multa de factis tractari, & propterea orationē esse iudicialē: respondemus primō statum alium esse posse, & aliam causam. Deinde negamus statum esse conseruandę. Nam quę de facto afferuntur, non tanquam prima tractantur, sed ad suasoriam tanquam ad signa referuntur. Dicitur di forma est initiō plena. Sed postea tota in illa laudabili mediocritate cōsistit, ergo ab eo quod potius est, nomen habebit, scilicet quod sit mediocris. Partiu collocatio & numerus hic est: Exordium, expositio, confirmatio, & cōclusio. Exordiu a beneuolentia et attentionis locis: in quo nulla etiam uoluptas adesse potest. Estq; referendum in lo-

net patefactę coniurationis modum. Cōfirmatione signa profert, quibus certū sit deos immortales Vrbe Romam conseruare uelle. Conclusio breui adhortatione cōficitur.

Rempub. Exordiu duo cōtinet, cōmemorationē beneфициj, & diei consecrationē. Rempub. Vnū uerbum hoc, diuisione amplificatur. Sunt enim partes reip. uitę, bonę, coniugis, liberi, imperium, fortunatissima urbs. primaria partes sunt hic ab Oratore descriptę. Neq; tamen in hac diuisione sequitur Aristotelem in Politicis, sed suā populare & oratoriam sequitur, & est amplificatione orationis hoc exordiu. Quirites. orbis terrarū principes. & captat beneuolentiā, maximē uerō sibi cōciliat Quirites, quod ea omnia magna modestia profert, quę causa reip. pub. egerit. Attentionemq; sibi cōciliat, quod rerū magnarum mentionē facit, quę pertineant ad reip. conseruationem. Rempub. Ex uerbo dilatat orationē. Hoc exordium in duas partes diuidimus, ut altera pars contineat beneficia conseruandę urbis: altera huius diei perpetuā cōsecrationem. Petit enim a Quiritibus, ut dies illa æternę memorię consecratur. Rempub. Diximus ex uerbo orationem dilatare. Quod quidem ualde accommodatum est ad augendum corpus orationis, cum quod uno uerbo poterat dici, pluribus extenditur. facit quoq; ad cōmouendos animos, quo maiori impetu, tanquam fluminis rapiamur. Dilatio autem ex uerbo fit duobus modis: aut proprijs, aut assumptis, ut in hoc loco. Propria enim sunt, ut coniuges, uita, liberi: Assumpta autem, ut erepta urbs ex incendio, flamma, & Orci faucibus. Bona, fortunę. Differentia quędam est inter hęc duo uocabula. Nihil enim frustra dicitur ab oratore nostro, etiam si uideatur ad amplificandam orationem, quędam addidisse. Discrimen ergo hoc statuemus: Bona enim sunt genera rerum. Nam bona alia sunt animi, alia corporis, alia fortunę. Animi bona sunt, ut uirtus: fortunę, ut pecunia: corporis, ut agilitas, et hęc omnia dicuntur nomine honorum. Atqui corporis & fortunę dicuntur bona, propter animi sola bona. Animi enim bona cōmunicant suum nomen cum corporis & fortunę: quemadmodum fortitudo nomen suum uirtutis cōmunicat cum iustitia & ceteris uirtutibus. Hinc ergo colligite discrimen: omnes quidem fortunę esse bona, sed nō omnia bona esse fortunę. Donucilij. Tanquam caput hoc erat imperij, & in hac tanq; domo totum mundi imperium habebatur. Liberos. tanquam feminaria reipub. Deorum immortalium. Causam nunc dicit efficientē, antea enim esse statum nominat. Periculis meis. Tanq; Cicero sit adiutus causa & socia quędam. Flamma. Quia a duodecim partibus urbem decreuerat incendere. Ferro. Quia bonos trucidare decreuerat. Fati. id est, mortis faucibus, uor. agne, quę omnia uorat & absumit.

Esti non. Altera pars huius exordij, quę continet consecrationē huius diei, & petit, ut quoniā diem conditę Vrbe celebrarent Romani, dignū esse arbitrentur, ut etiā iste consecratur, in quo cōseruati sunt. Salutis certa latitia. Locis ex comparatione probat, diem illum cōseruationis esse præstantiorē & digniorē, quā in quo condita sit Vrbs. Et primus locus est a nascendū cōditione, qui eō refertur, cum stabilia incertis anteponuntur. Quod sine sensu nascimur. A specie, quę cōparationis esse dicitur. Dies uerō salutis iucundior quā dies natiuitatis. Genere autem sublato, tollitur species. ut, cum nullus sensus adest, nulla etiam uoluptas adesse potest. Estq; referendum in lo-

cos cōmunes, de die natiuitatis & salutis hominum. Incerta cōditio. Thraces, maximē Tharuesini, cum quis nasceretur, celebrabant diem magno luctu, quia incerta cōditio nascendi: si uerō quis moreretur, celebrabant diē magna lætitiā, quod omnibus malis perfuncti, mortui uiderentur. Ad Deum referre. Barbari Canonizare. Delubra. sunt ampliora tecta, in quibus multi continentur sacelli. & templum est speciale. Ignis. Expolitio est. Quę quoniam. Conclusio, quę transit ad narrationem.

Breuit. Attentionis locus. Principio. Exordiu hactenus productum est, iam sequitur expositio, quę in illo negotio facta fuerant, tum extra senatū, tum intra senatū. Sed cum narrationis uirtutes sim probabiles, ut breuis sit, suaui, dilucida, hac in parte hęc tractat, ut nihil in ea desiderari possit. Principio. Narratio hęc est, quę tamen uidetur habere suos locos beneuolentię & attentionis.

Principio. Ab aduersariorū & sua persona. Huiusce nefarij. Addit hęc propter excitandum motū, & suū beneficium effendendū, qui ex tanto periculo eripuerit. Absconditis insidijs. Morbus patens nō est tam periculosus ac incōditus: ut cum hęc insidię sint absconditę, magis periculosa sunt. Eijciebam. Hęc sunt assumpta, & collatione utitur: admittitq; minorē iniuriam, ut maiorē euitet.

Vt uidi. Hęc sunt necessaria in oratione. Itaq; ut cōperi legatos. Cępi heri orator suam narrationē, in qua pergit: & id quod nunc dicit, ostendit sua uigilantia & diligentia esse effectum. Compert. scilicet per Sangam, ut Sallustius. Legatos Allobrogum. Allobroges populi sunt Gallię. Sunt enim in Celtas, in Belgas, in Aquitanos Galli diuisi. Cętae sunt ultra Rhodanū, Sabaudi nunc magna pars dicti. Nam citra Rhodanum sunt Heluetij. Rhemus ab una parte ambit, ab altera alpes, ab altera Araris.

Allobroges autē semper fuerunt fortes uiri, & liberi. hi fuerunt socij Romanorū, qui appellabantur a coniuratis, ut cum eis coniurarent. id intellexit Cicero a Sangam, qui fuit amicus Allobrogū. Et tumultus. Tumultus a bello differre, Philippica octaua ostenditur. Dicebant socij Antonij esse tumultū, mitius uerbū q; bellū: sed Cicero repugnabat, & docebat esse plus q; bellum. ut si quis dicat hominem, dicit etiā animal: ita qui dicit tumultū, dicit quoq; bellū, ut sub genere species coninetur. Transalpini. Allobrogici.

Cum literis. mandatis, quę ore proferrent, nam pauca erant in literis, sed multa in mente. literę autē erant fidei et credentię. ut hodie dicitur, Mitto illum ad te, ut fidas illi quę dicit tibi. Atq; Narrat Cicero quid postea fecerit, et quomodo comperta sit cōiuratio, ne possent negare coniurati. L. Flaccū. Hic est ille Valerius Flaccus, pro quo Cicero orationē habuit. Qui omnia de. pręclare & egregiē de aliquo sentire, & fauere alicui. Pontem Maluum. Ut in Sallustij antiquis libris, Moluius (non enim Miluius dicendū est) sedecim stadijs ab urbe Roma distat, in uia Flaminia supra Tyberim est. Et pons interesset. inter utrosq; interiectus esset. Eodem. ad eundē locū. Isti. Prætores. Interim. dum illi expectant. Tertia ferē uigilia exacta. Gręcis dicitur. Erat enim nox diuisa in quatuor uigilijs, unaquęq; autē uigilia tres horas cōmebat. Educitur & ab illis gladij. ex uagina eripiuntur. ut Vergilius periphrastricōs dixit: Vagantq; eripiunt enses. Prætoribus nota solis. Sallustius dicit hoc notum fuisse legatis. Cicero hic dicit, solis prætoribus conciliandum igitur. Noluit Cicero aperte hoc populo dicere,

ne legati fuisse uideretur proditores: nam nō omnes neces-
se erat dicere populo. Ignorabatur. Potest intelligi,
qui erant cum pratoribus. Litera quae cumq; Persequi
tur instituta narratione, ut ex literis certius conperiretur
cōiuratio, ideo uoluit esse integras. Sum enim litera
id est, certa signa, & sceleris argumenta. Integris si-
gnis: non labefactatis, nō resolutis, non apertis. Si enim
essent aperta, nō tantū ualissent. Ipsi comprehensi. Ni-
mirum omnes legati Allobrogū, cum toto comitatu. Di-
lucesceret. Id est, praefata iam ferē quarta uigilia, nā cum
tantū pons Moluius abesset à Roma, opus fuit una aut al-
tera hora. Barbari dicunt dies est, quod Cicero lucet dicit:
cum uerō dicūt, ferē dies est, Cicero dilucescere dicit. De
ducuntur. ad Ciceronē consulē. hāc politica. Cic. ue-
rō statim cogitauit, En isti coniurati, qui sunt in urbe, hoc
rescere uix potuerunt. Itaq; statim eos aduocari & accessi
praestat, & ita capiuntur prius q̄ sciunt legatos esse ca-
ptos. Si enim sciuissent, aut fugissent, aut tumultū excitas-
sent. Machinatorē. Gabiniū, nō Catilinā huius cōiura-
tionis. Nihil dum. Venit hic, quia uolebat cōiurationē
dissimulare. Machinatorē. In Pisonem conuincit ma-
chinatorē & architectum. sunt enim uigilanti adificio-
rum. sunt ergo translata uerba à corpore ad animum. ali-
quando quoq; talem hominem artificem uocat. Accessit
tur. Supra uocatur. Cum autē dicit, accessit Statilius et
tardissimē Lentulus: illud accessit non simpliciter uoca-
re significat, sed adducere, & facere ut ueniat, siue inuius
siue uolens uocatus fuit Lentulus: quamuis nō tardē uoca-
tus sit. Hic Lentulus erat praetor, quare consul ipsum ma-
nu tenens in Senatum perducit. Credo. Hāc sunt assum-
pta, reliqua sunt necessaria. Hic Lentulus fuit ualde pin-
guis, ut historici scribunt. cum noctu scripsisset, oportuit
eum etiam in multam lucem dormire. non erat consuetus
noctū scribere, ex hoc colligitur eum fuisse ignauum. Sallu-
stius nō ita diligenter distinguit, quis fuerit primus, & quis
postremus. Cum uerō. Habent praetari uiri rationem
bonam, cur aperiendae sint literae. sed Cicero habet melio-
rem, ut prudens consul, cur nō sint resignandae. Tumul-
tus incitatus. Inijcere tumultum, proprie non dicitur, sed
intelligitur de eo qui metu sit. Utitur autē Cicero loco iu-
ris & aequi, et argumento ex pari: hi loco ex cōmodo utun-
tur. dicit opus esse, ut publicum negotium referatur ad se-
natum publicum. Etenim. Occupatio. Negauit me.
Malo, inquit, in his periculis notā nimiae diligentiae, quam
negligentiae subire. Ut uidistis. Nam habitus erat sena-
tus ante hanc orationē. Coegit. conuocauit, congregauit.
Celeriter. ne dicerem me in illa mora aliquid machinātū
esse. Atq;. Prudens cōsul, qui nihil omittit, eodem tēpore
multa agit. hāc sunt exempla uigilantissimi consulis. Ad
monitū Allobrogū. Videmus hic Allobrogū legatos om-
nia sciuisse, & cōscios fuisse, quia ipsi uiderant arma in do-
mo Cethegi, quae erant quoq; signa cōiurationis. E qui-
bus ille. Duo cōmoda sequebantur inde, tum quia erant
notae cōiurationis, tum quod ablatis armis nō poterant pu-
gnare. Si quid telorū. armorū. Nam telorum pro qui-
buscumq; armis usi sunt Romani. Effretet. Extra do-
mum ferret, exportaret. Sicarum. quas prius tela uo-
cauit. Introduxi. Sallust. hoc paulo aliter dicit. dicit Ci-
ceronē sua manu Lentulū duxisse sua domo, quod praetor
erat, ne uideretur captus. Sine Gallis. Sallustius dicit eū

legatis introduxisse. quod Sallustius dixit, cum Gallis, id
est, legatis: prius cum Gallis, deinde sine Gallis. Primo ne-
gavit & dissimulauit, secundo fide publica iussus dixit o-
mini. quare de primo tempore, quo introductus est, nihil
dixit. Iussu senatus. Hāc ad politica pertinet. Cicero
consul sine iussu senatus fidem publicā nō dedit, ut etiā pro
Rabirio dicit, potestātē nō habuisse cōsulem, sine senatus-
consulto fidem dandi. Fides autē publica est impunitas, &
ut uulgus uocat saluus conductus. Tum ille dixit. Per-
git orator narrare quae cum coniuratis in senatu acta sint.
Cum uix se ex magno. Nihil ū erat maximus timor in il-
lo homine, qui in cōiuratione captus et deprehensus erat:
sed solent senatores indicibus cōdonare, quāuis sint inge-
ntia scelera. Mandata. quae ore essent profrenda ad Ca-
tilinam. Ut seruorum praesidio. Hoc ex Sallustio disci-
mus, qui seruorū praesidia, id est seruitia, infimos appellat.
quoniam ut Cicero de Offic. lib. 1. ait, infima est conditio
seruorū. Id autē. Addit causam hoc in loco, assumpta
hāc uocantur in narratione, cum rationem reddidit. De-
scription. id est, partitum & diuisum. nam descriptio est
partitio & diuisio, & distributio. Cedentē, infimam.
Grauiores uerbis utitur q̄ Sallustius oratorio more: id est
cum innumerabiles homines occidisset. Praesidio est. id
est, paratus. Fugientes exciperet. capere & trucidare-
ret, captos occideret. Urbis. qui à Catilina in urbe re-
lictū erant. Galli. scilicet Allobroges. Praescriptum.
praecipit & mandatū. Ut equitatum. Gallia equitatu,
Germania uerō pedestribus ualeat copijs. Confirmasse.
iureiurando affirmasse & iurasse. Ex fati Sibyllinis.
Approbatio sumpta ex testimonijs diuinis, id est, ex uaticinijs
& Sibyllinis fati. nam uaticinia cōprehendunt fata
& interitus fatales. Vaticinia & carmina fata idem sunt.
Arupticum. ab ara inspicienda, hoc est, ab hostia quae in
ara collocatur. Cinna. L. Cornelius Cinna, et
Cornelius Sylla, tertius erat Lentulus. Hoc est, quod in pro-
uero est in carminibus Sibyllinis: Tria u. r. r. pessima,
hoc est, Cappadoces, Cilices, & Cretes, hoc erat apud
Graecos: apud Romanos tres Cornelij, Cinna, Sylla, et Len-
tulus. Virginū. scilicet Vestalū. Incentione. Sallu-
stius incenso Capitolio, per participiū: Cicero per nomen
uerbale. Incendit & incensio idem sunt. Cum ceteris.
cōiuratis. Nihil id longū. Sallustius, nimis prolatando,
id est, differendo. Saturnalib. id est, die Saturnalū, qui
erat xiiii Februarij. Vide Macrobiū. Ac ne longū. Pote-
rat orator & alia narrare, quae interciderunt, & facta e-
rant, ante q̄ literae aperiuntur: sed ut breuis sit, refecit ea
quae superuacanea esse uidebantur. Nam breuitas quoque
uirtus est narrationis: quod autē ad causam ipsam perti-
net, narrat. Et est obseruanda formula dicendi, ne longum
sit. est enim forma dicendi, qua ostendimus sermonē nos ab-
rumpere, & abscindere. Dicunt ergo scriptores, ac ne lon-
gum sit, ut breuiter dicā, ut breuis sim, ut paucis absolū.
Proferri. Reliquit Cicero his qui acceperāt literas: meli-
tas aperire neq; cōirectare, ne in suspitione aduersarij ue-
niret. fuerūt in serinio à praetore conseruate. Tabellae.
literas. unde tabellarij. nam ueteres in tabellis scribebant.
Proferri. Sallustius, offerri. A quoquā. id est, a singu-
lis. Ostendimus. Querat quis, qui sciuerūt Cethegi esse
literas: indices id dixerāt, deinde ex signis cognoscebant.
Signū cognouit. Cognouit suū signū: sed stultū fuisse, cō-
fiteri suum signū esse: sed confessus est, agnouit, affirmauit.
nam

nam fessent etiā falsa signa fieri. quare hic interrogatus,
confessus est suū esse signū, atq; ita suo testimonio cōuictus
est. Nos linū incidimus. Primo igitur ubi de signo con-
fessus est, hoc primo dicit, Nos linū, &c. ordine narrat, ne
populus putet esse fraudem. uidemus hodie quoq; literas li-
no, id est filo aut funiculo uinciri, quo sint tutiores. quē mo-
rem uidemus antiquū esse. Et est materia pro forma posi-
ta, per metonymiam, linū pro filo. Legimus. presente
scilicet senatu & Cethego. Sepe. Cicero hic tantū argu-
mentū literarū narrat. & haud dubie literae erant breues:
nam dederat mandata legatis, & tantū literas fidei. Prae-
cepissent. exposuissent. non enim in ardua illa & graui
significatione accipitur, sed molliori, praecipere pro recita-
re, narrare, exponere. Paulō antē. Antē fuit interroga-
tus Cethegus, ut apparet. cum misisset in domum Cethegi,
quae fuit ex eo, ad quid haberet tot arma. Respondet: De-
lector armis, sum miles, quis me uult reprehendere? sum ci-
uis & liber. Cum uerō audiuit literas coram se legi, conti-
cuit, & debilitatus est: quod argumentū sceleris. Ferra-
mentorū. pro eo quod est armorū. nam ferramenta, pro
quibuscumq; armis, per metonymiam, materia pro forma.
Quae apud ipsum. scilicet sic, per syllepsin. Introdu-
ctus. Hāc Sallustius nō narrat, sed paucis dicit lectis lite-
ris. Cognouit. Obseruandū hoc, Sallust. ferē semper di-
cit, agnouit, Cicero cognouit, quod nos dicimus recogno-
uit. Manū & signū suū. Nō erat manus, sed literae quas
fecit manus per metonymiam seu hypallagen, ut Rhetores
uocant. In eandem. qua Cethegus, conticuit scilicet.
Quae siui. rogauit. Annuit. non est locutus. annuimus
capite, oculis. micamus digitis. Est uerō. Hāc Cicero
subiecit, & ex ista imagine ualde Lentulum reprehendit.
Aui. Auius illius fuit, qui occidit Gracchum in seditione
Gracchana. Muta remocare. sic Sallust. in prooemio bel-
li lugurthini, Imagines maiorū nostrorū habere quandā
uim accendendi in animis nostris, eandem uirtutē. Et est cō-
moda obiurgatio, quae ostendit Lentulū degenerare à suis
maiorib. Leguntur eadē ratione. qua lectae erant literae
Cethegi. Si quid de his rebus. si uellet respondere aliquid.
Post autē aliquanto. Inuersio, aliquanto autē post. Edi-
to. prolato. Surrexit. sedebat enim tanquā Senator.
Quae siui à Gallis. nam putabat eos non prodituros se.
Constanterq;. ea scilicet quae semper dixerant, tu nobis
dedisti, & ita atq; ita nobiscū egisti. Per quem. per Ga-
binium. Ab eo. Lentulo. Secū. id est, cum eis, Vultur-
cio scilicet & legatis. Demens. tanq̄ attonitus conticuit.
magna est conscientiae uis, tam ad accusandū quam ad excu-
sandum, ut ad Romanos de ui conscientiae. Item pro Sexto
Roscio Amer. & in Pisonē. Inficiari. negare. nō dicit
de literis, sed de fati Sibyllinis. Ingeniū illud. acutiū sci-
licet & praetariū, & in dicendo potens. Deficit. desti-
tuit. Deficere me & mihi dicitur. Impudentia ab audacia
differt. impudentia ad uerba, audacia ad facta refertur.
Vulturcius uerō. Vulturcij audax indicium explicatur,
qui sua spōte, nō coactus, iubet tanquā Consul literas pro-
ferri, cum esset ei impunitas promissa. Cognouit. com-
probauit. Sine nomine. Sic colligo omnes literas fuisse
sine nomine, ut fieri in magnis periculis solet. ipsi legati in
pectore habebant mandata. Qui sim. Ex hoc patet no-
men nō adscriptū fuisse. Sed ita. Sallustius, Quae uerū exem-
plum infra scriptum est. Et cogita. Sallustius: Et cogita
quā in calamitate sis. Vide. Sallust. memineris. Quid

iam tibi sit necesse. scilicet te uirum esse, ut Sallustius ait.
Auxilia. Numero hāc tantū differunt. Nam Sallustius di-
xit, auxiliū petas. ex quo patet, q̄ uerus hic sit Cicero, quē
nihil affinxit. Ac mihi. Conclusio huius narrationis.
quae scelus cōtinent, collegit in unum locū: deinde amplifi-
cat. Cōtinentur autē argumentis istis loci cōiectura. Argu-
mentū autē est, quo arguit res certioribus signis, & finita
suspitione, deinde etiā cōsecutione. Ac mihi. Cicero hoc
epilogo colligit sceleris argumenta, eaq; nō dubia: ideo cer-
tissima appellat. Argumentū autē est cōiectura pars. qui-
bus igitur hic utitur, sunt partim argumenta, partim cōse-
cutiones, quae quoq; partes sunt ac cōiecturae. cōsecutio cō-
prehendit signa, quae testimonia facti sunt, & cōiecturam
cōtinent. Argumenta. Quae uerba uocat Aristoteles.
Tabellae. literae. Signa. sigillis impressa, ut fieri solet.
Deniq; uniuscuiusq;. Nam nullū grauius est testimoniū.
Color. mutatus à consuetō. Oculi. inconstantes motu
quodam, ut nō reperiant locū. Sunt enim signa animi con-
scij. Vultus. abiectus & demissus. Taciturnitas. qua
maximē crimen conuincitur. hāc igitur sunt illa certiora
signa & argumenta. Obstupuerant. Hāc etiā pertinet
ad oculos et ad uultū. Aspiciebant. tanq̄ dicerent, Tene-
mur, actum est. Seipsi. id quod dixit, uniuscuiusq; con-
fessio. Indicijs. Exponit quid postea factum sit à senatu.
Nam haecenus dixit de se, quomodo patefecerit cōiuratio-
nem: nunc senatus decreta recenset. Editis. prolatis &
palam ostensis. Consului. petij consiliū, ab eo consilium
accepi. Dictae sunt. Sunt qui principū nomine tantū cō-
sulares intelligant, hoc est, qui fuerūt consules. quae sēmen-
tia mihi nō displicet. ita ut senatus hinc factus sit bisaria,
ut primō sententiae sint rogatae à principibus, deinde reli-
qui Senatores in eorū sententiā per discessionē irent. Si-
ne ulla uarietate. id est, uno cōsensu. alibi sine ulla mora
dixit. Senatus consultū. id est, senatus decretū. Senatus-
consulta sunt iuris ciuilibus partes, ut Instit. lib. 1. legitur, &
apud Cic. in Topicis. Exponā. id est, quantum recordari
potero dicā. Propositio est. Ex memoria exponere, formu-
la est notanda, id est, memoriter exponere: cōtraria est ei
quae dicit, recitare ex scripto, & de scripto. Verbis am-
plissimis. Verbis singularibus dicit pro Sylla. quae uerba
hāc fuerunt, postea audiemus. Virtute. fortitudine. Cōsi-
lio. ratione quadam, qua homines optimē uident, quid in
quaq; re sit agendū. Et uix separatur prudentia à consilio,
nisi quod prudentia exequitur, quod consiliū statuit: & cō-
siliū praecedit, prudentia sequitur. Deinde. Secunda
pars decreti. Collegae meo. C. Antonio, qui collega Ci-
ceronis Cos. secundus: & fuit quoq; unus ex cōiuratis, sed
summa prudentia retractus est à cōiuratione per Cicerone-
nem. Sallust. dicit Ciceronē C. Antonio permisisse unam
provincia, ne contra remp. sentiret. Hinc est quod ipse C.
Antonius fuit missus cōtra Catilinā, ut si uellet nocere, esset
extra urbem, & uideretur Cicero eum honore ornare, ex
quo duo bona uenirent, ut uis periculo liberaretur. Nam
consul potuisset multū nocere in urbe: si uerō nollet pugna-
re cōtra Catilinā, ut ipsius cōiuratio detegeretur: finxit se
egrotum esse, ne pugnaret eo die, quo debellatus Catilina
fuit. Impertitur. Obseruandū impersonaliter poni, quod
rarū est. Atq; ita censuerūt. Alia capita decreti explicat
nunc, & primū de cōiuratis. nam magistratus debet bonos
laudare & seruare, malos uerō punire. Cum se praetura
abdicaasset) ut in eum liceret animaduertere. nam magistra-
tus erat

ultionem uates in diuinis literis sepe minatur. Audacia.) Hypallage, pro audacib. Quod uero ut.) Addit etiam aliud diuinae prouidentiae et beneuolentiae erga Romanos signum. Homines Galli.) id est, alicui et externi. Ex ciuitate.) Innuat Cicero, eos habuisse ciuitatem quae Allobrogum nominatur. Male pacata.) id est, inquietae, quae non libenter iugum imperij nostri ferret, ad defectionem propensa. Id nonne diuinitus.) Tanquam diceret, nemo negare potest. Praesertim.) Amplificat hoc a facilitate. Quamobrem Quirites.) Quemadmodum diceret coeperamus, incipit hic huius orationis peroratio. Diximus enim initio, quatuor partes esse, exordium, expositionem, confirmationem, et perorationem, quae hic sequitur: et haec cum exordio ferè copulatur, quod est artis, ut in Partitionibus oratorij. Dixerat supra Et si, &c. eadem hic repetit, sed maiore copia. Est igitur hic peroratio, quae ex arte duabus partibus constat, enumeratione et amplificatione: sed omissa enumeratione, amplificatione ad animos permouendos utitur. Est igitur status in hac oratione, An sit hic dies celebrandus, status iudicialis. Qui aliter docet, errat. Estque hic propositio perorationis, quae et totius orationis propositio fuit. Quod autem, quomodo coniuatio patefacta esset, exposuit: id factum est, ut sua et decorum immortalium merita illustrarentur et auerentur. Puluina.) Synecdochicos, pro teplis in quibus puluina erant. Cum coniugibus.) Quomodo haec clara, et ut heri diximus, usu magna, ergo multum mouet. Sed profecto.) Comparatione probat, et amplificat. Iusti.) pro beneficiis a dijs immortalibus acceptis. Iustiores.) Mireretur quis cur non repetat et alterum uerbum debuit, debitor comparatum, quia non est in usu, quod si dixisset, Magis debuit, non fuisse elegantius dictum. Et erepti.) Haecenus simpliciter, sed hic est beneficii amplificatio. Sine caede.) Quamuis enim saepe multi uincant, tamen non sine inagno damno, et sine magna caede fit. Sine sanguine.) id est uulnere. consequens pro antecedente. Non est idem sine caede, et sine sanguine. nam possum sine caede uincere aliquando, non tamen sine sanguine. Et hic sunt gradus quatuor, quorum alter altero est maior et praestantior. Me uero togato.) Quartus gradus amplificationis, qui enim uincunt, habent imperatorem armatum in equo pugnantem. Cicero autem non fuit armatus, sed togatus, semper enim toga armis opponitur. et in eo est quintus gradus amplificationis. Etenim recordamini.) Tanquam diceret: Nonne recordamini? Dissensiones.) dimicationes. Quas audistis.) quae uestra memoria non fuerunt. Is, ea, id, ad remetiora refert: hic, haec, hoc, ad uiciniora. L. Sylla.) Fuit enim magna inter hos contentio. nam cum esset Sylla decretum a senatu bellum Mithridaticum, Marius ad Sulpitium praetorem uenit, orauitque ut efficeret, ut ei contra senatus uoluntatem a populo hoc bellum decerneretur. Custodem huius urbis.) Quia fuit Arpinas, ut et Cicero, semper eum quoque laudauit: et deinde propter bellum Cimbricum, quod ipse confecit. Cn. Octavius Cos.) Collega huius fuit Cornelius Cinna. Nam Octavius fuit ex parte Syllae. Expulit autem Cinna propter leges quasdam perniciosas reip. quas Octavius noluit ferri. Postea.) nimirum cum C. Marius et Cinna redirent ad urbem cum exercitibus cum quibus erat Sertorius, et Cn. Carbo. Clarissimis.) multis, et praecipue Q. Catulo, Merula, Crasso, Scaeuola Iuriscōs, et alijs principibus ciuitatis. Lumina.) Translatio praecleara a caeli sideribus. sic appellatur propter amorē patriae, iurisprudentiam, et fortitudinem. Huius uictoriae.) Mariane scili-

cet. Q. Catulo.) is qui fuit interfectus, reliquit quoque filium Q. Catulum, hic dissentiebat cum Lepido. et hic non est Lepidus, de quo in Philippicis. Fuit autem dissensio de fine re, et actus Syllae. Nam Q. Catulus uolebat, ut honorifice sepeliretur. uoluit etiam ut acta illius celebrarentur. Non tam ipsius.) scilicet Syllae. Atque illae dissensiones.) Proximè noster orator attulit aliquot bellorum civilium exempla, quae iam ad scopum incipit dirigere, et altera comparationem partem proferre. Sumuntur autem hi loci a rebus dissensionum et contrarijs, de quibus in Part. orat. dicit, qui loci etiam in hac perorationis parte cernuntur. Delere et commutare non sunt contraria, sed differentia tantum. Sed delere et stare sunt contraria. est etiam quaedam coniunctio in his. Nam qui in aliquo commutat, priorē formā aliquo modo delet, ut cum cera sigillo imprimitur. In Officijs duo genera bellorum scilicet: primum, cum de uita, de capite, de salute: secundum, cum de honore, dignitate decertandum est. In hac conuentione non utri imperarent, sed utri uiuerent, contendebatur. Neque hanc urbem.) Noluissent illi hanc urbem incendere, ut Catilina: sed in ea quae erat excellere. et obseruanda hic est optima et expolitio. nam eandem rem uariè uersat ac tractat. Delere et corrigere, uidentur eadem esse. et in tertio loco usus est translatio, florere: quod prius dixit, principes esse. Atque ille tamē omnes.) Epanalepsis, reuocatio eiusdem uerbi. Internecone.) est ubi ab utraque parte multi occidunt, ut pauci supersint, extrema clade. unde in Philip. interne cinum bellum. Dijudicata.) definita, nece scilicet. In hoc aut uno.) Altera pars comparationis. Dicit hoc uno, quasi alterum bellum tale nullum fuerit. Saepè usus est belli uoce, sed uariatione, casus translatione. Sua gente.) fortasse cum exteris. A Lentulo.) Nam hi quatuor duces fuerunt. Ita.) Haecenus fuit pendula peroratio, amplificat beneficii sui. Infinita caedi.) sed infinita caedes nullam habet finem. significat nullum super futurum. Super futurum.) Alij super uicturum, sed falso. Obire.) circumire. Et urbem.) Paria partibus relata, amplificatio a magnitudine periculi. Quibus.) pro tantis. Moderatio animi Ciceronis ex hoc loco ostenditur, qui solo hoc ipsarum testimonio contentus est, cum alij pro minoribus beneficijs acceperint maiora praemia. Praemium uirtutis.) Sunt dignitates, honores, magistratus. Nulli infigne.) nullum triumphum, qui fiebat aliquo ducto in curiam Capitolium. Monumentum.) seu monumentum a memento. Significat statuam in basi positam. Ornamenta.) Refertur ad insigne honoris. Non sunt paria paribus, sed tria tribu relata. Mutum.) statua. Tacitum.) triumphus. Memoria uestra.) in uestra memoria esse malo. Eandemque.) nimirum uestra memoria propagata, et monumentis, id est, historijs, siue decretis uestris. Duos ciues.) se et Pompeium intelligit. Nam Pompeius ferè eodē tempore piratas et Mithridatem potentissimum regem bello superat. Alter.) id est ego. Sed quomodo.) Amplificatio beneficii comparatione sui et Pompeij. Quod mihi uiuendum.) Rationem reddit. Quos uict.) id est, meis ciuibus, ideo in maiore inuidia uersor: ille uel occisos uel subactos hostes reliquit, nec cum illis uiuere cogitur. Mihi mea ne quando.) Contentio, sunt enim contraria, profint, obfint. Memes enim.) Comendat seipsum ciuibus suis. et sunt hic eadem uerba. Est autem hic expolita conuentio. Magni enim.) Cor rectio, ne uideatur diffidere suae causae, aut auxilio Quiritum. Magna uis.) Locus communis de conscientia, quae nulla maior uis, nullum uerius indicium, siue nocentes, siue innocentes

innocentes simus. Est enim in nobis.) Significat, si me Quirites defenderitis, erunt et alij qui uos defendent: si uero me non defenderitis, alij etiam nec uos defendent. et est magnum argumentum, et locus qui ad politica referatur, de referenda gratia et honorum defensione. Quicquam uideam altius.) Consulatus enim extrema laborum et honoris meta erat. Ergo eum uita fructum perceperat Cicero, quem cupi uisset. Ergo reliqua uita nullum Ciceroni fructum afferre poterat, sed reipub. tantum. Priuatus.) ita me geram priuatus, ut omnes cogatur dicere, me omnia recte administrasse. Laedat.) Sunt contraria laedere et ualere. Tractabo.) quod dixit, me geram. Quae gesserim.) quod conseruari rempub. Ita uiuam ut posterior pars uita priori respondeat. Ea uirtute.) id est, non casu et fortuito me, quae gesserim, apparet, consilio atque uirtutis habitu. Vos Quirites.) Concludit et adhortatur Quirites, ut Deum opt. max. uenerentur, ac precetur, et nihilominus ipsi sint uigilantes, ne inter oscitantes opprimantur. Id ne uobis.) Clausula qua sua opera et uigilantia quoque eis pollicetur, quae mirifice conciliat Ciceronem Quiritibus.

IOACHIMI CAMERARII IN Catilinariam III. annot.

In honore debet is, qui eandem hanc urbem condidit, &c.) Hanc nequaquam possum lectione reijcere: neque certe postponenda Venetorum et aliorum librorum scriptura uidetur, quae sic se habet: In honore debet dies is, qui eandem hanc, &c. Sed quae sequuntur nostra, uos qui ignoratis ex actis scire potissis: est uero uitiata esse non apparet, tamen his uerba praefero: Vos qui ignoratis et expectatis, scire potestis. Tardus autem Lentulus uenit.) Hoc, uenit, inculcatum uidentur, neque reperitur uel in Venetis, uel plerisque alijs libris.

IN INVECTIVAM M. T. CICERONIS QVARTAM IN L. CATILINAM, IN SENATU, FRANCISCI SYLVII AMBIANI COMMENTARIUS.

ARGVMENTVM.

Postridie quam deprehensi coniuati, indicati, confessi, et in custodias liberae traditi sunt, Legatis Allobrogum T. G. Vulturcio ex senatus decreto praemia data sunt amplissima. Huius diei postridie, cum seniret Cicero operari manus comparari ad eripendos uis custodij coniuatos, habuit senatum in curia, ut de coniuatorum poena senatus decerneret. D. Syllanus Cos. designatus, primus sententiam rogatus, eos ultimo supplicio afficiendos censuit. Eius sententiam multi secuti sunt. Postea C. Caesar censuit eos publicatis bonis per municipia dissipandos, inque publicas custodias tradendos, denunciatis poenis ijs qui eximerent, uel qui ut reuocarentur ad senatum referrent. Hanc Caesaris sententiam multi sequebantur, pluresque secuturi uidebantur, propterea quod maiorem Ciceroni inuidiam coniuatorum poena ex hac sententia decreta, constatura esse uidebatur. Cicero, ne in hanc sententiam reliqui omnes concederent, utque sua uox officio sancta consulari uideretur, hanc orationem in senatu habuit. Hortatur Senatores, ut cogitent magis de suo, de coniugum et liberorum periculo, quam ipsius Ciceronis. Caesaris sententiam uere popularem esse dicit: eam laudat, eam sibi minus periculosam fatetur. Sed hortatur Senatores, ut Syllam potius quam Caesaris sententiam sequantur. Nec uerendum ijs esse ostendit, ut uideantur

tur crudeliter, si deprehensos coniuatos ultimo afficiat supplicio: sed potius uerendum, ne si in coniuatos lenes et clementes sint, in patriam crudeliter esse uideantur. Sibi esse satis praesidij ad ea transigenda quae statuerint dicit, quod omnes omnium ordinum homines ad imperium retinendum studiose consentiant. Hortatur ut provideant, ut eam dicant sententiam, ne similis unquam fieri possit coniuatio. Tantam multitudinem inimicorum sibi uidet susceptam, quam multi sunt coniuati. Sed eos contemnit, eos nunquam metuet, dum apud populum Rom. erit Consulatus sui memoria. Ab ijs si ulla uis afferatur, in quo animo se moriturum negat: quod moriendum omnibus sit, quod inter laudes Africanorum, L. Pauli, C. Marij, et Cn. Pompeij aliquid loci gloriae suae fore speret. Sed si ea uis afferatur, pauum suum filium M. Tullium senatum comendat. Ut fortiter decernant, postulat: quae decreuerint, effecturum se pollicetur. Oratio deliberatiua est. Ea esse habita 7. Idus Decemb. Anno ab Vrbe condita DCC. Eo enim anno Ciceronem fuisse Cos. Plinius scribit.

Ideo patres C.) Multi Senatores Caesaris sententiam, quae exilio coniuatos multabat, in rem Ciceronis esse putabant, quod hac coniuatorum poena minus inuidiae subiret Cicero, ideoque hanc Caesaris sententiam sequebantur. Eos igitur Senatores hortatur Cicero, ut periculum suum, et coniugum, et liberorum metuant, magis quam ipsius Ciceronis. Ora.) id est, uultus. Etiam si.) id est, quemuis. In malis.) id est, periculis. Eam deponite.) Deponere multis in rebus Cicero dicit. ut pro L. Murena, deponere studium et fauorem. Pro eodem, deponere labores. lib. Epist. famil. 4. deponere curas et dolores. lib. de Offic. 2. deponere molestias. oratione in Rullum ad Quirites, Actione 1. deponere inuidiam. oratione post reditum in senatum, deponere odia. de Prouincijs Consularibus, deponere inimicitias. pro Cn. Planco, deponere simultates. pro Milone, deponere timorem. pro M. Caelio, deponere memoriam pro obliuisci. et pro Pub. Sylla, deponere ex memoria. in eadem re dicit. Data esse fato aut deorum numine.) Donatus exponens illud Terentij ex Eunuchis, Est istuc datum profecto, ut grata sint quae facio omnia: Datu, inquit, id est, fato decretoque concessum. Virgilius: Non dabitur regnis esto prohibere Latinis. Non forum.) Significat autem aliquid periculi sibi intentatum esse a Catilina in foro iudiciali. Non campus Martius.) cum scilicet magnam illam loricae accipere coactus est, ut diximus in Oratione prima. Non curia.) cum Catilina Ciceroni minatus, duo corpora reipub. esse dixit, quorum alterum caput haberet, sed agrum: alterum sine capite, sed potens et ualidum, cui se ipse caput adiungeret. Id anigma extimuit Cicero, ut ait Plutarchus in uita Ciceronis. Summum auxilium.) Autore Cicerone libro de Offic. 2. cum imperium populi Romani beneficijs tenebatur, regum, populorum, nationum portus erat et periculum senatus. Non domus.) ad quam missi sint duo equites, qui Ciceronem tanquam salutatum ueniens, in lecto interficerent, ut ante dictum est. Comune periculum.) Negat Cicero in oratione pro Domo sua, quicquam sanctius, quicquam omni religione munius, quam sit domus uniuscuiusque ciuium: Hic, inquit, arae sunt, hic focj, hic dij penates, hic sacrae religionis caerimoniae continentur: hoc periculum ita sanctum est omnibus, ut inde arripi nemine fas sit. Autore

fit. Autore Plutarcho in uita Gracchorū, apud Romanos ueteres ne in capitali quidem causa reum domi licebat facere: sed ante domū consistens praeo, tuba citabat. Cōmune per fugium.) nō refugium Cicero solet dicere. Confugere tamen, per fugium, nō perfugere in hac re dicimus. Vnde confugebam dixerūt Latini ueteres. Hunc exitū Consulatus mei, &c.) id est, stalem finem. Septima Idus Decembris, ut iam dixi, habita haec oratio est. Calendis autem Ianuarijs designati Consules, de more iurandi erant magistratum. Ut uos populoq; Romano.) Per partes cōmouendi causa enumerat, quod in genere dicere potuisset. A uatibus fatale.) id est, ab aruifficibus, & a fati Sibyllinis. Nomen suū.) id est, Cornelii. Mihi parcere.) id est, mei misereri. ut in lib. Aeneid. i. Parce pro generi, & propius res aspice nostras. Inde parcere, pro ignoscere factum est. Quorū enim miseremur, ijs ignoscimus. Relaturos gratiam esse.) Deum hominibus referre gratiā dicimus tum, cum pro egregio aliquo facinore ad iudicandam religionem suscepto, uel pro aedificato templo, uel pro uita honeste acta, aut ab impendenti malo seruat, aut felicem aliquam fortunā assequitur. Ut habere gratiam Deo dicimus, pro eo quod est Deo agere gratias. Si quid obtigerit, a quo animo, &c.) id est, si mihi mors subeunda sit. Obtingere mala tantū dicimus, ut Donatus significat, enarrans illud Terentij ex Phormione: Præter spem atq; incredibile hoc mihi obtigit, ita sum iratus, animū ut neque am ad cogitandum instituere. Idem in Andriam Terentij, contingere dicit id quod uix euenit. Neque enim turpis mors forti uiro.) Turpis mors ea est, quam quis formidat. Ea uiro forti contingere non potest: cum fortitudo, autore Cicerone de Officijs, sit, mortis doloriq; contemptio. Grauis, non turpis legit hoc loco Quinilianus, lib. 6. Nec immatura Consulari.) Vsurauit ex petenda est, ut uirtute ad gloria nobis muniamus uiam. hanc qui affecutus est, satis diu uixit. Hanc affert Consulatus, qui honos amplissimus est. Ideoq; Cicero in oratione superiore, in gloria uirtutis negabat se quicquam uidere altius, quō sibi libet ascendere. Immatura.) id est, nimium citō adueniens. Ut immatura poma dicimus, quæ nō dum matura ex arbore decerpuntur: ita immatura mors ea est, quæ ante extremā senectutē accidit. Autore Cicerone in lib. de Senectute, ut poma ex arboribus, si cruda sunt, ut euelluntur, sic matura & cocta decidunt: sic uitam adolescentibus uis auferit, senibus maturitas. Nec misera sapienti.) Ea est disputatio libri Tusculanarū questionum primi. Mærore nō moueat.) Plutarcho autore, M. Ciceronem Q. Frater & P. Nigidius ad coniuuratorum poenam accenderunt. Nec uxor.) Terentia non reuocat. Filia.) Tullia. Paruulus filius.) M. Cicero. Gener.) Cicero tres generos suos dicit. Vnū in lib. Epistolarū familiarium primo, Crispum: alterū in libro secundo, Dolabellam: tertium in 13. libro, Cn. Pisonem, cuius saepe meminit in orationibus. Cicero. Nobiscum omnes etiam si uis, &c.) id est, mecum cum uxore, cum liberis. Potius & illi & nos.) Mihi legendum uideatur, Non potius quam. Iterum Tribunus plebis.) quom fieri uellet T. Gracchus, & Scipione Nasica occisus est, ut ait T. Liuius lib. 58. Gracchorū & Saturnini Trib. plebis seditiones fuerunt grauisimæ, sed nulla ex parte conferendæ cum hac coniuuratione. De his, inquit, iudicaturi non estis, sed de manifestis coniuuratis. L. Saturninus.) Is Tribunus plebis, C. Memmii candidatū Consulatus petitorē

maximū, quæ aduersariū actionibus suis metuebat, interemit, ut ait T. Liuius lib. 69. Resisterunt Romæ.) id est, remanserunt: id est, qui Catilinam secuti nō sunt. Sollicitur Allobroges.) literis datis a coniuuratis ad Allobrogum Senatū. Seruitia, id est, serui: ut apud Vallam est. Seruorum auxilia, ut sibi Catilina adiungeret, scripsit Lentulus, ut ex literarū exemplo oratione superiore recitauit. Hesterno die.) Sallustius dicit præmia Allobrogibus T. Vulturio decreta esse, eo ipso die quo indicata coniuuratio est. Id factū postero die Cicero dicit. Damnati esse uideantur.) Sallustio autore, Senatus frequens hos coniuuratos iudicauerat cōtra remp. fecisse. Tanq; integrū.) id est, tanq; nihil iudicasset, ideoq; uobis integrū sit, quā uelitis ferre sententiā. Inclinauē, se scilicet, uel inclinatur, ut, Nox humida celo præcipit. Quocinq;) siue ad liberandū coniuuratos, siue ad damnandum. Statuendum uobis ante noctem est.) Nam sciebat Cicero, a libertis & clientibus Lentuli opifices & seruos ad eum ut eripendum sollicitari, a Cethego per nuncios familiam atq; libertos in audiēciam orari, ut impetu facto ad se proxima nocte irumpere rent. Huic.) facinori. Affines esse.) Affinis pro consocio, datiuo sepius iungitur, ut pro A. Cluentio: Duos solos uideo autoritate censorū affines ei turpitudini iudicari, & pro P. Sylla: Circumspecte paulisper membris uestris, ut alia omittamus, hosce ipsos homines, qui huic affines scelere fuerunt. Affines suspitionis ab eodem in eadem oratione dicuntur, de quibus habetur suspicio: Vbi neq; homines fuisse putantur, huius affines suspitionis. Transcendit Alpes.) ad Allobroges. Sustentando.) id est, patiendo. Ac prolatando.) id est, differendo. Quocinq;) ratione.) siue liberetis, siue damnetis. Video duas adhuc.) nō quod hi duo soli deliberauerint, sed hæc due sole hucusq; dictæ sententiæ sunt, qui non consentiant inter se, quæ in aliam alij iuerunt. Sed Nerouem autē Casarē dixisse sententiā, Appianus lib. 2. scribit: qui coniuuratos euenit custodiendos, quoad Catilina superatus esset, ut rem diligentius certiusq; inquirerent atque animaduertent. Mortis poenam remouet.) id est, censet morte multandos nō esse. Cōmunispiritu.) id est, aere, qui cōmunis omnibus est, ciuibus iuxta & exteris, seruis & liberis, omnes enim spirant. Vsurpatū.) id est, usitatū, nam ab usu uisum pare Non. Marcellus inclinat. In improbos.) M. Manlium, Sp. Melium, Sp. Cassium, Gracchos, L. Saturninum. Alter intelligit mortē.) C. Casaris sententiā perscripta a Sallustio est: illinc assumas quæ ad hunc locū pertinent. Atq; haud scio, an ea ipsa sit oratio, quam habuit Casar. Scribit enim Plutarchus in uita Catois, uti cum de coniuuratorum poena ageretur, a Cicerone celerrimos quosdam scriptores dispositos, qui signis quibusdam & notis br. uibus multarum literarum uim habentibus dicta omnia colligerent, unde factum initium est notariorum eorum, qui in foro iudiciali scribant quā celerrimē. A quibus postea acceptam breuem Ciceronis defensionē Milonis, Afcōnius Pedianus autor est. Sed solam Catois orationē, ut ait, seruata ferunt. Mihi nō uidetur, cur Catois potius quam Casaris, aliorumq; seruata sententiā sit, cum Cicero ipse in oratione pro P. Sylla dicat, cum de coniuurationis indicio superiore Senatu ageretur, constitutos a se Senatores summa uirtute, memoria, sciētia, cōsuetudine et celeritate scribendi facillime quæ dicerēt, qui omnū indicia dicere interrogata, responsa perscriberent. Id indicium in tabu-

publicas relatu, ab omnibus librarijs idem describi iussit, per uulgauit, ediditq; populo Rom. toti Italiae, atq; in omnes prouincias diuisit, ut eius indicij nemo ignarus esset. Idem de Senatorū sententiā factum arbitror. Sed cōtra se. Idem de Senatorū sententiā factum arbitror. Sed cōtra me, ut nō credam illam Casaris orationem esse: primū, quod è repub. usum nō sit illam orationem seruari, & Catois solius seruata, cuius ex sententiā in coniuuratos animaduersum est. Deinde, quod aliqua hic Cicero dicit, quæ non sunt in oratione Casaris. Aut necessitatem nature.) cum quis morbo uel extrema senectute moritur, tunc enim uitam natura producere non potest. Cicero de senectute, senum mortem nature necessitate afferri dicit. Aut laborum & miseriarum.) cum quis mortē sibi consciscit. Nunquam inuiti.) quod eam miseriam nunquā putarent. Libenter.) cum sibi mortem consciuerunt. Vincula sempiterna.) pro carcere, ut uulgō loquuntur, perpetuū dicit. Iniquitatē.) Nam iniquū est municipibus imperare, ut cōiuratos in custodias suas accipiāt. id rogando impetrare facile non est. Decernatur.) ut in municipio disperantur. Ego enim suscipiā.) Nam in quæ municipio Ciceroni placeret, C. Casar deliberabat. Si quis corū.) municipum scilicet. id in Casaris oratione nō est. Vincula.) id est, carcerem. Horribiles custodias.) id est, carceres horridos. Sancit.) scilicet, ne quis, &c. Quos condemnat.) sua sententiā. Aut per Senatum.) censet Casar, ne quis de coniuuratis his postea ad Senatum referat, nēcum populo agat. Qui aliter fecerit, Senatū existimare, eum contra remp. & salutem omnium fecisse. Eripit spem.) uincula sempiterna censendo: rumpendi uincula, & ad Senatum referendi, & cum populo agendi potestātē adimendo. Quam si eripisset.) id est, si morte multandos censuisset. Vno dolore animi & corporis.) id est, sustinendo mortem. Significat autē, ut corporis, ita animi sensum extremū in morte esse: hoc est, unā cum corpore animam interire. In qua sententiā erat, qui ultra mortem ullum curæ aut gaudio locum esse negat. Id igitur Cicero dicit, quia Casaris sententiā refert. Nam multis in libris Cicero animam immortalem esse contendit, ut in primo Tusculanarum, in Lælio, in Catone Maiore, in lib. de Repub. sexto. Multas & omnes scelerum poenas.) id est, cruciatū conscientia. De huiusmodi conscientia uexatione Cicero in Paradoxo: Te, inquit, cōscientia stimulant malediciorū tuorum, te metus exanimant iudiciorum atq; legum. Quocūq; aspexisti, ut furia, sic tua tibi occurant iniuria, quæ te respirare non sinunt. Qui tamen satis opibus hominum septi esse & muniti uidentur, ut idem ait libro de Finibus primo, decorum tamen numen horrent, easq; ipsas sollicitudines, quibus eorum animi noctes diesq; exedunt, a dijs immortalibus supplicij causa importari putant. Macrobius in expositione Somnij Scipionis, per Tityi supplicij, cuius iecur uultures duo uicissim sibi succedentes continuo exedunt, male conscientia tormenta significari dicit. Cicero pro Sex. Roscio: Nolite, inquit, putare, quemadmodū in fabulis sepe numero uidetis, eos qui aliquid impie sceleratq; commiserunt, agitari & perterriti furarū tædis ardentibus. Sua quemq; frigus, & suus terror maxime uexat: suum quemq; scelus agitat, amētiaq; afficit, suæ male cogitationes conscientiaq; animi terrent. Apud inferos.) Inferos negat esse Cicero, quemadmodū facit pro Aulo Cluentio, & in Tusculanarum questionū primo. Hoc Casarē.) autore huiusce sententiæ, quem

secuti sitis. Impetus populares.) id est, populi. Illam alteram.) Syllani. An amplius.) quam si secuti sitis sententiam Casaris. Negocij.) id est, molestia & periculi. Reipub. utilitas uendicat.) Vendicat rem is, qui eam in iudicio suam asserit. Utilitas periculorū meorum rationes sibi uendicat, id est, suas esse affirmat. Illa igitur sententiā est, cum respub. mihi se ipsa populi Romani suffragijs commisit, cum scilicet Cos. factus sum, ea lege se cōmisit, ut nullum periculum defugerem causa utilitatis eius. Et maiorum eius amplitudo.) quorū uoluntas in rempublicam semper bona fuit. Magna tum erat Ciceroni cum Casare amicitia, quæ multo etiam postea perseuerauit. Tanquā obsidem.) Casar hac deliberatione uerè popularis uisus est, non furiose. Hanc sententiā, cum suam in remp. uoluntatem testatus est, uelut obsidem tradit. Hoc ideo uideatur Cicero dicere, quod multi de C. Casare malè sentiant: alij quod fauere coniuuratis, alij quod hac leuore coniuuratorum poena sibi fieri aditum ad urbis dominatum putaret. Non neminem.) id est, aliquem. Is qui fuerit, ignotum est. Quæstori mihi.) qui maledicium quæsiui. Gratulationem.) id est, supplicationem, qua dijs gratulabatur, id est, gratias agebant, de quo uerbo est apud Vallam libro quinto. Legem Semproniam.) Lex Semproniana a C. Sempronio Graccho lata cauebat, ne iniussu populi Romani ciuis Rom. morte multaretur, ut amē dixi, utq; in magistratum, si quis contra fecisset, animaduerso foret. At uerò C. Casar.) id ab aduersario objeci possit Ciceroni. Qui autem.) id purgat Cicero. Ipsum latorem legis.) C. Gracchum. Iussu populi.) Ab historie fide hic uidetur Cicero discedere. nam autore T. Liuii lib. 61. cum C. Gracchus seditione Tribunatu acto Aucinum cum armata multitudine occupasset, L. Opimius Cos. ex Senatus consulto populum ad arma uocauit. Tum Gracchus pulsus interemptusq; est. Quāuis enim populus Consulem secutus sit, eius tamen populi iussu, id est, suffragio, Gracchus interemptus nō est. Nam ut Senatus censet, ita populus iubet. Aeternis tenebris uinculisq; madare.) id est, in sempiternū carcerē tradere. De meo sensu.) id est, de animi mei sententiā. Ita mihi salua repub. &c.) In risurandi formula est. ut cum dicimus: Ita me Deus bene amet, ut dico uerum. Mihi proposui.) id est, animo meo. Purpuratum.) id est, Cos. uel Prætozem. Togis enim magistratum prætexta purpura erat. Quam acerbissimū sanxerit loco.) Loco uerbi sanxerit, legendum arbitror sumpserit. Importunus.) id est, crudelis. Dolorem.) ex occis uxore & liberis & incensa domo conceptum. Cruciatu serui.) sororis suæ Iulia. Virum.) id est, maritum. Iulia enim mortuo Antonio marito, filio M. Antonij oratoris, & patre M. Antonij Triumiri, nupsit P. Lentulo, ut ait Plutarchus in uita M. Antonij. ubi scribit, hoc Lentuli supplicij fontē & caput fuisse inimicitiarū, quæ inter eum & Ciceronē intercesserunt. Hic Casar anteq; diceret sententiā de Lentulo, excusauit propinquitatē, ut & luctu sororis moueretur, & salutem reipub. prouideret. autor est Cicero in s. Philippica. Cum autē iussu Cos.) quem intelligat, mihi conijcere nō licet, præter C. Gracchum, qui fuit filius Cornelie filia P. Cor. Africanam maioris. Ex Corneliorū familia Lentulum esse, nemo ignorat. Quāuis huius Lentuli auus nō fuerit, aliqua tamē generis propinquitate cum eo coniunctū fuisse nomen familiae docet. Hæc autem propinquitates uel affinitates nominibus

propinquitatem interiorum significantibus appellare sole-
mus, ut patruelis Lilius & Cicero saepe appellant fratres
patruelis. Q. Metellum maritum Clodiae fororis P. Clo-
dij, Clodij fratrem saepe appellat Cicero. Nec licet intelli-
gi ipsum Lentuli auum, de quo paulo post dicit. C. autem
Gracchus iussu L. Opimij Cos. interemptus est. Cuius au-
uum, pro cum auum si legeretur, improba lectio non esset.
Filiusque eius impuberem.) Si C. Gracchum intelligere li-
ceat, hic Gracchi filium intelligit eum, quem paruum ma-
ter Licinia manu tenebat, quum maritum Gracchum in
Auentinum proficiscentem profecuta est. Impubem & im-
puberem dicit Priscianus libro sexto scribens, hunc Cice-
ronis locum citat. sed corrupte citari inuenio in codice etiam
uetusissimo ad hunc modum: Filiumque eius impuberem le-
gatum a patre missum. Impuberem tamen potius quam im-
pubem dicitur in soluta oratione. Necandum.) id
est, necare debuisse. Quorum aui & filij.) Quod simi-
le factum est, atque est hoc Lentuli factum. Largitionis
uoluntas.) Omnes enim Gracchi leges erant populares.
multae autem largiebantur aliquid populo Romano, ut
quam tulit de uestimentis dandis militibus sine stipendiorum
diminutione, ut frumentaria, de annonae pauperibus dan-
da: de quibus fugiunt Plutarchus. Partium quaedam con-
temtio.) ut plebeiorum cum patribus & Senatu, ut C.
Gracchi & Fuluij Flaccum cum M. Liuij Druso, de quibus
apud Plutarchum. Illo tempore.) C. Gracchi. Gra-
ue tum uulnus accepit.) Valerius Maximus libro quinto,
titulo de ingratis, hac de re scribit amplius. Accepit uul-
nus.) ut pro P. Sextio: A quibus hic multis uulneribus ac-
ceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, se abiecit ex-
animatus. Item pro P. Sylla: Accepit P. Sylla iudices, uehe-
mens uulnus & mortiferum. Ne quid, &c.) id est, ut
Gracchi conatibus obsisteret. Hic.) Publius Lenulus.
Attribuit.) id est, sua conuulsis munera distribuendo,
attribuit nos, scilicet me Cos. & uos Senatores. Hoc ex ar-
te est, ut quod ab aduersarijs nostris nobis obijciatur, uel
obijci possit, id in aduersarios eijciamus, si fieri potest, uel
contrarium nobis conuenire ostendamus. Miloni obiece-
runt aduersarij, quod Clodio insidias fecerit: contra obij-
cit Cicero, quod Clodius Miloni insidiatus sit. Sextus Ro-
scius ab aduersarijs occidisse patrem accusatus est: id aduer-
sarios fecisse Cicero contendit. Ab A. Cluentio corruptos
esse iudices dicunt aduersarij: ab Oppianico aduersario eos
corruptos Cicero docet. Mirantur nonnulli fortasse, quod
Cicero qui defendere alios solitus sit, ad Verrem accusan-
dum descendat: Cicero magis id se facere docet, ut defen-
dat Siculos a C. Verre uexatos, quam ut Verrem accuset.
Hic itidem obijci possit Ciceroni suspicio crudelitatis, si
morte mulcentur conuulsati: probat Cicero, nisi morte mul-
centur, Senatum crudelitatis in patriam suspicione labo-
raturum. Dissimulare.) id est, tacere. Nam quae audi-
mus, si tacemus, dissimulare uidemur. Vereri habere.)
id est, uereri ne habeam. Transigenda.) id est, efficien-
da, & (ut uulgo loquuntur) in executione ponenda. Ple-
na templa circum forum.) In curia habitae haec oratio est. Cu-
riae forum iudiciali proximum erat. Circum forum multa fuerunt
templum, in quibus in causa Milonis praesidia Cn. Pompeius
distribuit. Inuenta sola.) in plebis discessionibus, in Sylla-
nis seditionibus, et alijs saepe ciuili dissensio erat. Summa
ordinis & consilij concedunt.) id est, uestrum ordinem & con-
silium summum esse fatentur. Inde amplissimus ordo Sena-

tus est, sed amplissimi ordines sunt Senatorius & Eque-
stris. Vobiscum de amore Reipublicae certent.) id est, non
concedant Reipublicae. a uobis magis quam a se diligere. Hu-
ius ordinis.) id est, Senatus. Dissensio inter Senatum &
Equestrum ordinem coepit, aut certe aucta est lege Sempro-
nia. Cum enim Senatores soli antea iudicarent, ideoque a
plebe timerentur, C. Gracchus trecentos ex ordine Eque-
stri iudices adiecit, parem Senatoribus numerum constituit.
Haec lex potentiam Senatus magna ex parte debilitauit.
Hic Plutarchus in uita Gracchorum. L. Sylla Eque-
stri ordini potestatem ademit, eamque totum Senatum resti-
tuit. Posita L. Aurelius Cotta Praetor Senatui, Equestri or-
dini, & Tribuniis ararijs iudicandi potestatem lata legem
cit. Confirmo.) id est, promitto & affirmo. Tribunos
ararios Budaeus in annotationibus in Pandectas eos esse
dicit, quos receptores generales appellant. Scribas item
uniuersos.) Scribarum ordo honestus erat. Nam hominum
erat sanctissimorum atque innocensissimorum, quorum fidei
leges & tabulae publicae committebantur. ut est apud Cice-
ronem Actione in C. Verrem quinta. Magistratus scribas
habebant, qui suas res in magistratu gestas in tabulis fide-
liter referrent. ut Cn. Flauium Aedilis curulis scribas fuisse
A. Gellius libro sexto scribit. Cicerone eadem Actione
quinta autore, Imperatores superatis hostibus optime Re-
publicae gesta, scribas suos annulis aureis in concione saepe
donarunt. Idem ibidem, sibi Quasteri in Sicilia duos fuisse
scribas dicit. Eius ordinis magna pars curabat ea quae
ad ararium pertinerent. Aerarium curia & foro proxi-
mum erat. Id significat Cicero pro Milone, cum appellat
Pompeium ea uoce, ut audire possit. Pompeius enim dispo-
situs praesidijs, ad ararium sedebat. M. Varro, ut ait Macro-
bius libro Saturnalium primo, scribit eadem Saturni ad-
firum faciendam locasse L. Tarquinium Regem. In templo
Saturni ararium & publicas tabulas seruari, ex eoque ta-
bularium appellatum, Plutarchus scribit in Problematis.
Huius fortis.) id est, ministerij ad ararium praesidij. Scri-
barum enim, ut arbitror, sortitio fiebat, qui magistratus in
prouincias sequebantur, quique in urbe remanentes, quod
ipsorum officium erat, curarent. Ingegnus.) ut est in li-
bro Institutionum Iustiniani primo, titulo de Ingegnis, est
is qui statim ut natus est, liber est, siue ex duobus Ingegnis
matrimonio editus est, siue ex libertinis duobus, siue ex al-
tero libertino & altero Ingegnio, siue ex matre libera ma-
tus, quamuis pater seruus tum fuerit. Etiam tenuissimum
rum.) id est, non solum locupletum, sed etiam tenuissimorum.
Libertini, ut in eodem Iustiniani libro scriptum est,
titulo de Libertinis, sunt qui ex iusta seruitute manumissi
sunt. Libertinus et libertus, autore Valla libro quarto, hoc
distant, quod libertus ad patronum refertur: per libertinum
uero significamus hominis conditionem. ut sit libertinus
non seruus nec Ingegnus, sed qui aliquando seruus liberta-
te donatus est. Qui fortuna sua huius ciuitatis ius con-
secuti.) Ita legendum est. Ut libertas, ita seruitus fortuna
est. Serui fortunae bonitate libertatem adepti, simul cum li-
bertate ciuitatem adipiscuntur: id est, fiunt ciues Romani.
Hanc uerè suam patriam esse iudicant, quamuis hie nati
non sint. Nam ut in libro Institutionum Iustiniani primo
scriptum est, serui aut nascuntur, aut fiunt nascuntur ex an-
cillis nostris, fiunt autem iure gentium: id est, ex captiuitate
te, aut iure ciuili, cum homo liber maior XX annis ad-
precium participandum se uenundari passus est. De liberti-
nis ijs

nis ijs intelligitur hic locus, qui serui ex captiuitate fue-
runt: qui proprie serui, id est, seruari dicuntur: ut probi, id
est, probati. Imperatores enim captiuos uendere iubebant,
ideoque eos seruare, non occidere solebant. Hinc nati.) id
est, ciues Romani. Hinc nati dicit, quemadmodum Teren-
tius in Andria: Illam hinc ciuem esse aiunt. Urbem ho-
stium.) Eam enim ueluti urbem hostium ferro & igni uas-
tare conuulsauerunt. Qui modo tolerabili conditione sit
seruitus.) id est, cui seruitus acerba non sit, qui acerbum
& imperiosum atque inhumanum dominum non habeat.
Ciuum.) conuulsatorum. Lenonem Lentuli.) Autore Sal-
lustio, liberti & pauci ex clientibus Lentuli diuersis itin-
eribus opifices atque seruitia, in uicis ad eum eripiendum soli
citabant, partim exquirebant duces multitudinum, qui pre-
cio rempublicae uexare soliti erant. Cethegus autem per nun-
cios familiam atque libertos suos electos & exercitatos ora-
bat in audaciam, ut grege facto cum telis ad sese irrumpe-
rent. Circum tabernas.) Tabernam ab officina distingui
Valla scribit lib. 4. quod officina sit, ubi opera fiunt: taber-
na ubi opera ipsa, ceteraque merces uenduntur. Ceterum
differenciam hanc negat esse perpetuam. Tabernas hic acci-
pit Cicero pro officinis, in quibus operarij conducti opera
faciunt. Hic autem operarij magna ex parte erant improbi
& egestes, quos ad uim faciendam conducere & concita-
re facile erat. Et ut seruitia pro seruis, ita operas pro ope-
rarijs ad facinus faciendum conductis saepe dicit Cicero. pro
P. Sextio: Constitutum illo anno est, quantum in illis dua-
bus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas conci-
tatas quemuis ciuem nominatim Tribuni plebis consilio ex-
ciuitate perturbari. Idem pro eodem: Eosque operarij sua-
rum gladijs & lapidibus obiecerit. Fortuna miser.) id
est, egestes. Locum sellae.) ubi sederent in opere faciendo
operarij, qui inde sellularij, & ars sellularia appellatur,
quam sedentariam appellat Aristotelis interpres in libro
Moralium magnorum secundo. Cubile ac lectulum.) Haec
distinguere uidetur Cicero, ut lectulus interior sit & cha-
rior quam cubile. Vergilius in libro Georgicorum primo,
cubilia talpae, & corui cubilia dicit: ut ne putes hominum
tantum dici cubilia. Lectulum dicit, ut in prima oratione
in Catilinam: Paulo ante lucem me in meo lectulo interfe-
cturos pollicerentur. Et pro L. Murena: Strauit pelliculis
haedinis lectulos Punicanos. Hunc cursum uita.) id est,
hanc uitae breuitatem. Ociosam.) id est, sedatam, tran-
quillam, pacatam. Genus hoc uniuersum.) Multos esse
operarios significat, qui in uicis, non in tabernis quaestum
faciant. Amicissimum est ocio.) Alij codices habent, A-
mantissimum est ocio. Ocium autem pro pace & tranquil-
litate saepe dicit Cicero. Omne eorum instrumentum.)
quo utuntur operando. Occlusis tabernis.) In lectu pu-
blico, atque in ciuili seditione tabernae occludi solent. Pa-
tria communis.) Rei inanimae sensum tribuit, ut in Proso-
popoia fieri solet. Anima de fortunis omnium, de sedibus,
de focis uestris.) id est, uita. ut amittere animam, id est, ui-
tam, saepius dicit Sallustius. Alij memoretur.) Mirum
si hic locus emendatus est. Memorari enim pro meminis-
se dici non potest. Haec duo uerba quid distent, ex illo Ver-
gilij uersu libro Aeneidos septimo intelligi licet: Et me-
mimis enim diu, & memorare potestis. Quocirca me-
moreri, quam memoretur legi rectius putem. Alij autem
genitius antiquus est. Haec enim adiectiua nomina in ius
genitium habentia, apud antiquos, ut reliqua adiectiua

declinationis secundae inflectebatur. Id Ciceronem alio lo-
co fecisse ne ignores, illa uerba sunt apud Priscianum libro
sexto, ex Ciceronis oratione pro Tullio, quae non extat:
Hoc iudicium sic expectatur, ut non una rei statui, sed om-
nibus constitui putetur. Nox una.) id est, uel Satur-
nalia, quae caedes facienda erat: uel nox, quae interceptae
sunt conuulsatorum literae. Praecurritis mihi.) id est, pra-
uenitis me, studio reipublicae scilicet. Officio functa con-
sulari uideretur.) id est, ut ego qui sum Consul, quae mea
sit sententia dicerem. Redeo.) Hoc uerbo praesenti osten-
dit hanc excursionem, quae iam usurus est, fore breuem, qua-
lem esse debere Quintilianus libro quarto praecipit, cum
in media narratione aut quaestione est. de sententia idem
sentendum est. Ea ratione uerbi praesentis operis celeritas
ostendi solet. Terentius in Eunuchis: Hos prius introdu-
cam, & quae uolo simul imperabo, postea continuo exco.

Mors omnibus est parata.) id est, fato constituta omni-
bus est. Seruius enarrans illud ex libro Aeneidos decimo,
Stat sua cuique dies: Stoici, inquit, dicunt futurum statu-
ta seruari. ideoque subiungit Vergilius: Sua Turnum fata
uocant, metaque dati peruenit ad aui. Cuius consilio An-
nibal, &c.) P. Scipio Cos. anno secundi belli Punici 15.
exercitum tradidit in Africam. multis uictorijs Carthage-
nenses debilitati, Annibalem ad defendendam patriam re-
uocare coacti sunt. In Africa uicto Annibale foedus ictum
est, Carthago Romanis facta est tributaria. In Africam re-
dire, atque ex Italia decedere coactus est. Similem narrandi
rationem Quintilianus non probat lib. 4. Quaedam, in-
quit, etiam turpiter conuertuntur, ut si peperisse narres,
deinde concepisse: apertum testamentum, deinde resigna-
tum. Ornetur eximia laude.) Alij codices habent, Orne-
tur alter eximia laude: idque melius. Quamuis ille exemplo-
rum dicendorum ordo sit, ut antiquissimum quicquid sit, ita
primum locandum sit. Hic tamen deletas Carthaginem &
Numantiam prius dicit, quam Persen captum, qui captus
est a Scipionis patre ante has urbes deletas. Sed hoc fecit
Cicero, ut Africanum utrumque simul tractaret. Cuius cur-
rum.) in Triumpho scilicet. uicti enim hostium duces ante
currum triumphantis duci solebant, ut pulcherrimum spe-
taculum fructumque uictoriae populus Romanus percipe-
re possit. Tamen cum de foro in Capitolium currum flecte-
re incipiebat qui triumphabat, uictos in carcerem duci iu-
bebat, ut ait Cicero Actione in Verrem septima. Bis Ita-
liam.) C. Marius Teutones & Ambrones duobus praelijs
circa aquas Sestias delcuit: in quibus caesa traduntur eorum
ducenta millia, & capti nonaginta. Ob hanc uictoriam
triumphus ei oblatu est: quem, quoad Cimbros uicisset, di-
stulit: a quibus ante uicti fuerunt, primum Papyrius Carbo
Cos. deinde M. Iunius Syllanus Cos. tertio Aurelius Scau-
rus Consul Legatus, quarto C. Manlius & Q. Seruilius
Caepio proconsoles, postremo Q. Catulus proconsul, qui
fauces Alpium obsederat, ut ipsi aditum in Italiam interclu-
deret. Hos C. Marius quintum Cos. iuncto exercitu cum
Catulo uicit. CXX millia occidit, LX millia cepit. aut or-
est T. Lilius libris 63. 65. 67. 68. Marium diuinum uirum ad
salutem imperij natum, Cicero dicit pro P. Sextio: & pro
C. Rabirio patrem patriae, parentem libertatis ac reipub-
licae appellari posse confirmat. Anteponat omnibus
Pompeius.) Is enim rerum gestarum magnitudine superio-
res omnes superauit. Patrefacere nobis prouincias.) id est
subiugare, in easque nobis aditum dare. Habeant quo uicto-

res reuertantur.) Cn. Pompeius tum in Asia cum Mithri date bellū gerebat, cum arderet hæc coniuratio. Quod Ciceroni rediens dixit, ab hac re alienum non est. Id autem apud Ciceronem est libro de Officijs primo: Mihi quidem certè, inquit, uir abundās bellicis laudibus Cn. Pompeius multis audientibus hoc tribuit, ut diceret frustra se triumphū tertium deportaturū fuisse, nisi meo in rempub. beneficio ubi triumpharet, esset habiturus. Alienigenas dicit, quos exterios appellare solet. Recepti.) facta deditione. Conspiratio in bonam partem dicitur sapius à Cicerone, ut in Oratione pro Domo sua: Hanc nostram coniunctionem, hanc conspurationem in repub. bene gerenda, hanc iucundissimam uitæ atq; officiorū omnium societatem, certi homines factis sermonibus et falsis criminibus diremerūt. Idem in lib. de Offic. 2. Magnas utilitates adipiscimur, conspuratione hominum atq; consensu. In malam quoq; partem pro hac coniuratione dicit idem in Oratione ad Quirites antequam iret in exilium: Quoniam, inquit, animaduertistis illam conspurationem constatam ita esse restinctam, ut nulla scintilla compareat incendij, uos quoq; tribunitiam sedate temeritatem. Amoris conspurationem idem dicit in libro de Finibus primo: Epicurus, inquit, una in domo, et ea quidem angusta, quam magnos, quantaq; amoris conspuratione consentientes tenuit amicorum greges? Pro imperio.) Consulatus gloria causa petebatur. Consulibus enim decernebantur prouinciæ, dabantur exercitus. Iis re bene gesta triumpho decernebantur. Triumpho autem nihil in uita posse gloriosius contingere arbitrabantur. Ideo honorū populi Romani finem esse Consulati, Cicero dicit in oratione pro Cn. Planco: Pro imperio Consulati, pro exercitu, qui Ciceroni datus fuisset, si prouinciā sortitus fuisset, quam neglexi præ studio Reip. Prouincialibus.) id est, quæ mihi in prouincia parassent. Paruum meum filium.) M. Ciceronem, cui postea scripsit libros de Officijs. Quapropter de summa.) Hæc Ciceronis sententia est, ad quam rediturum se promissit, cum egredere-tur. In deliberatiua autem oratione sententia pro conclusione poni solet. Fortiter.) id est, sine ullo metu. Parere uestris decretis nō dubitet.) si censeatis coniuratos morte multandos, in quam sententiam senatus quantum potest inclinat.

CAELII SECVNDI CVRIONIS in quartam contra Catilinam orationem scholia.

ARGVMENTVM.

Dum ea quæ superiore Oratione diximus de coniu-ratis et iudicibus aguntur: dumq; legatis Allobrogum, et T. Vulturcio comprobato eorum iudicio premia decernuntur, liberti et pauci ex clientibus Lentuli, diuersis itineribus opifices, atq; seruitia in uiris, ad eum eripiendū sollicitabant: partim exquirebant duces multitudinū, qui precio rempub. uexare soliti erāt. Cethegus autē per nuncios familiam atq; liberos suos electos et exercitatos orabat in audaciā, ut grege facto cum telis ad se erumperent. Cos. ubi ea parari cognouit, dispositis præsijs, ubi res atq; tempus monebant, conuocatoq; senatu, refert quid de ijs fieri placeat, qui in custodia traditi essent. Sed eos paulo antè frequens senatus iudicauerat contra rempub. fecisse. Tunc D. Syllanus primus sententiā rogatus, quod eo tempore Cos. designatus erat, morte esse multandos censuit.

Sed Casar ubi ad eum uenit, rogatus à Cos. sententiā mortis poenam remouit: caterorumq; suppliciorum omnes acerbitates amplexus est. Vbi hoc uidit Cicero, hac oratione P. C. hortatur, ut fortiter de poena coniuratorum ante noctem sententias dicant: nec se unum, sed totā rempub. respiciant. Se posse et inuidiam, et mortem ipsam, si coningat, propter rempub. conuenere. Post quem M. Porcius Cato, rogatus sententiam, de coniu-ratis more maiorum supplicium sumendum censuit. Consulares omnes itemq; senatus magna pars in Catonis sententiam, discessit. Quare de Lentulo Surra, de Cethego, et alijs qui tenebantur, nocte quæ instabat, Consule iubente, supplicia extrema sumpta fuerunt: ne mora aliquod reipublice periculum crearetur. Habita fuit hæc quarta oratio. 7. Idus Decembris, anno ab Vrbe condita DCC. quo etiam anno Plinius Secundus Ciceronem Consulem fuisse scriptum reliquit. Versatur in genere deliberatiuo, quamuis enim de supplicio Catilinæ, aliorumq; coniuratorum agat Cicero, tamen hæc ad deliberationem referuntur. Status est qualitatis siue iuridicalis (Axiomata perip. Graeci uocant) de poena enim coniuratorum queritur. ubi necessario loci, æquum et iniquum, ius et iniuria, utile, inutile tractantur. Dicendi genus quod *κατακλιτικόν* Græcè dicitur, amplum est, utpote figuris et amplificationibus exornatum. Partes orationis non omnes in hoc genus cadunt: et quæ cadunt, non ordine naturali collocantur, sed pro Oratoris arbitrio constituuntur. Exordium primò præclarum admodum, dein refutatio, cui succedit confirmatio, postremò sequitur peroratio.

Video P. C.) Exordium totum beneuolentia constat. ait enim se non de se, sed de republica sollicitum esse. Propositio talis est: Hortor uos P. C. ut uobis ipsis potius et reipublicæ consulatis: idq; feceritis, si fortiter de coniu-ratis deliberaueritis et eos ultimo supplicio afficiendos decreueritis. Itaque adhortatur senatum, ad fortiter de coniu-ratis iudicandum, idq; ex duobus locis facit. primū ex communium periculorum magnitudine. Deinde à præiudicio. Est mihi.) Quoniam se parat metuum periculi à se remouere, et in totam rempublicam transferre, ideo hæc subiicit: Si enim, inquit, ita uolentibus satis incidi in hunc consulatum meum, ut omnia extrema perferam, non grauabor: sed omnia libenter perferam, modo sit in salutem reipublicæ. Data est.) formula loquendi breuis, fato decretoq; deorum constituta, solent prolixius loquentes dicere. Terent. in Eunuchis, Est isthuc datum, ut grata sint propè quæ facio omnia, quasi dicat, hoc fato in lucem editus sum. Vergilius lib. 8. Aeneid. Non dabitur regibus. Et hæc dicunt emphasi quadam. Est autem amplificatio suppliciorum et dolorum, quos aliquis ferat. Ut omnes acerbitates.) Interpretatio est, et sunt gradus. nam alterum altero grauius est. Translatio sumpta à fructibus immaturis, quorum sapor acerbus quidem est palato, sed sine dolore tamen: uulnus autem dolorem efficit. Est ergo acerbitas minus aliquanto quam dolor. Est enim dolor, ægritudo crucians, Tuscul. 4. Cruciatuq;.) Asperum uerbum, quod etiam rei asperitatem significat. Feram non solum.) Differunt. non enim omnis qui fortiter, idem libenter fert: sed qui fert libenter, fert etiam fortiter. Dicit hoc Cicero, ut sit cumulatam beneficium, ut sit cum uirtute coniunctum, quod est uoluntarium. Ego sum ille Cos.) Magna ueritas est, et copia oratoris in dicendo

in dicendo, ille ad emphasin pertinet primum. significat enim in quem omnium hostium tela conijciuntur, et qui pro repub. libenter uult pati. Ille enim emphaticòs aliquando in malam partem, aliquando uerò in bonam sumitur. Cui non forum.) Exemplum eius cum ex uerbo dilatatur oratio. Ego sum ille, qui nullo in loco tutus sum. Illud, nullo in loco, amplificat. genera loci sunt, forum, campus, curia, domus, lectus, et sella curulis: sed orator non contentus distributione, singulis partibus definitionem quandam breuissimam addit. Forum in quo æquitas coninetur, atq; idem in reliquis loci generibus. Campus.) scilicet Martius, in quo creabantur magistratus. Campus ergo, locus consularibus auspicijs cõsecratus: idem, magistratibus creatis, quod non sine auspicijs fiebat. Non curia.) locus habendi Senatus, quo auxiliij atq; opis gratia concurrunt omnes gentes. 2. Offi. Cum imperator populi Rom. beneficij tenebatur, regum, populorum, nationum portus erat, et perfugium senatus. Non domus.) Ut enim ad sua cubilia animalia bruta post longos errores et fugas se recipiūt, sic homines cū excluduntur omnibus reliquis perfugijs, ad suā domum, tanquā in portum, et asyllum perfugiunt. Hæc sedes.) id est, non quæuis, sed in qua sedem honores et magistratus sacrosancti, auget indignitatem à loco et dignitate personarū. Ego multa tacui.) Isthis repetitionibus magnam dignitatem conciliat orationi, significat enim nihil perferorem in suos ciues fecisse, sed omnia prætentasse. Hunc exitum.) Quoniā iam peruenerat ad suum finem. hæc enim oratio 7. Idus Decemb. est habita, et proximis Cal. Ianuarijs creabantur noui consules. Subeat.) Moriamur, subeamus, quæcumq; sunt subeunda animo forti. Sunt enim sententiæ quæ ostendunt magnitudinem animi, et amorem patriæ. Ut uos.) uno uerbo, ut totum imperium Romanū conseruarem: aut ut rempub. Romanā et totam Italiā conseruē, sed hoc cum uellet amplificare, partitione dilatauit. Ex foedissima flamma.) Quibus ex malis et periculis liberauit patriam, exponit. Ex acerbissima uexatione.) Pudicus Cicero his uerbis significat stuprū et incestum. Et uasitate.) directionibus sequuntur bellum. atq; hæc copia diligenter est notanda. Etenim si P. Lentulus.) Surrus adhuc in exordio, eiusq; priori parte, qua orator ex magnitudine periculi hortatur ad fortiter sumendum supplicium de coniu-ratis. hoc autem loco amplificat suum beneficium, ex dissimili, et ex contrarijs. Fatale.) Ex paribus, quoniam sunt utraq; fata: et quatenus, confert fatum cum fato. contraria uerò fata Ciceronis et Lentuli, nam à fato Lentuli pernicies, à Cicerone uerò salus reipub. prouenit. Vatribus.) id est, à Sibyllinis oraculis. Cur ego.) Et hoc ex pari est, quasi dicat, non possem et ego letari? significat ergo hic Cicero, fato id datum esse, ut per ipsum rempub. conseruaretur, et coniuratio detegeretur, ex quo patet, Ciceronem non solum Peripateticum, sed etiam Stoicum fuisse, qui fato omnia fieri sentiat. Quare P. C.) à se remouet periculi metum, et concludit exordij priorem partē: respicit enim ea quæ dixit initio, sed eum per deos immortales metū deponite, etc. Consulite, prospicite.) Varietas, duo hic proposuit, quibus plura refert. ad id quod dixit, Consulite, cõseruate uos, illud retulit, Fortunā liberosq; uestros: ad Prospicite, Populi Romani nomen defendite, et quod supra primo loco dixit, hoc dicit hic in secundo. Mihi parcere.) significat ignoscere, significat etiā custodire, non absumere, ut pater par

cit rem filijs. sed est hic alia significatio: significat enim, nolite me respicere, aut mei rationē habere, nolite de mea salute solliciti esse. et pendet hoc à prima significatione. ut enim qui parcat pecuniæ, ea non utitur: ita qui parcat amico, eius opera non utitur, sed in aliud tempus reseruat. Nam primum.) Reddit rationem cur sibi non timendum putet, prima ratio à Deo, et æquitate, et prouidentia. Pro eo mihi ac mereor.) Locus cõmunis est, quem ita pronunciamus, ex benefactis debere homines à dijs bona sperare, contra ex malefactis mala. Deus referre gratiam dicitur, cum cultoribus suis benefacit, cum eorum rationē habet: et referre gratiam nō solum ad homines, sed etiam ad deos pertinet. Et est præclara formula loquendi, ut Sulpitius in epistola, quæ incipit, Postea quæ mihi renunciatum est de obitu Tullie filie tuæ: ibi dicit pro eo ac debui, id est, quantum debui. Deinde si quid obtigerit.) Altera ratio: Bona conscientia moriar, quia scio me honestè et pro patria mori, non contra patriam, est et magnanimitatis argumentū. Male autem quidam hic cum Donato dicunt, Obtingere tantum de malis rebus intelligi, non de bonis, cum tamen etiam in Epistolarum famil. lib. 2. legatur, quo loco Cicero ad C. Cælium scribens, ait: Cum optatissimū nuncium accepi, te mihi quæstorem obtigisse. Neq; enim turpis mors.) Ethica sententia est, quæ exornata ex quadam distributione, et digestionem tribuit cuilibet rei suam partem et dignitatem. Et hic errant quidam interpretes, qui dicunt, idcirco non posse turpem mortem accidere fortibus uiris, quia illi nō formidant: ea enim est turpis mors, quæ formidatur. Non est hoc: non facit formido turpē mortem, sed causa mortis. Nam si causa est honesta, mors turpis esse non potest. et est locus cõmunis. Nec immatura consulari.) Et est quod proxima oratione dixit, se nihil uidere quo altius libèret ascendere, cum enim quis ascendit ad summos honorū gradus, iam maturus est. et est translatio à fructibus. Nec misera.) Est paradoxum Stoicū, sic enim Stoici dicebant, omnes sapientes esse diuites, liberos, beatos, etiam in equuleo et tormentis. Sapientia est beatitudo summa, et miseria est eius contrarium: et miseria est in sceleribus et uitijs, atq; in opinione, his remotis, nusquam miseria reperitur. Nec tamen sum ille ferreus.) Sententiæ ei de qua diximus, respondet orator occupatione per subiectionē. Diceret enim quispiam, Cum nihil melius tua causa, tamen tuæ saluti consulere debebas, uel tuorum domesticorum causa. Est enim commiserationis locus. Significat etiam se pluris facere rempub. quam omnes domesticos. Quasi dicat, quāuis his etiam mouear, hic tamen motus non me mouet ad uitam retinendam, cum pernicie reipub. quoniam plura bona sunt paucioribus anteponenda. Et est locus cõmunis. Secundo dicit moueri quidem se, sed ut salui sint, non ut pereant, sicut dicere solemus de aliquo patre, qui nimium indulget suis, dicimus perdere suos liberos indulgentia: ita dicitur, sic amandos liberos, ut non pereant. Itaq; moueor in meos domesticos, sed in eam partem, ut eos conseruem. Et primò proponit alteram partem, et est denominatio, significat enim hominem durum, immitem, et immanem. Ferreus, id est stupidus, qui nō cõmouetur. Qui fratris charissimi.) Aderat enim frater ipsius Quintus, et reliqui cognati et propinqui, ut exitū rei uiderent, nam Ciceroni non parum metuebant, si eo autem tore supplicium de coniu-ratis sumeretur. Sed aliter uideatur semire Plutarchus, qui dicit Q. Fratrem, et uxore Te

remiā impulisse ad puniendos cōiuratos. sed hoc dicit Cicero, quoniam nō uult illorū animū prode, sed dissimulat: nō dixit falsum, sed reticuit uerū. nam sine alterius damno, aut potius cum alterius cōmodo, licet aliquādo uerū tacere, siquidem nemo id requirat. Mœrore.) Rectē. nam mœror ægritudo flebilis à Cic. Tusc. 4. definitur. Lachrymis.) quas mœror elicit. Circumfessum.) stipatū, circumdatum, munitū. Exanimata uxor.) metu & pauore consternata. nam metuit exitū huius rei. Est enim exanimatio metus subsequens, & quasi comes pauoris: pauor uerò metus, mentē loco mouens. Ex quo illud Ennii (inquit Cic. Tusc. 4.) Tum pauor sapienciā mihi omnē ex animo expector. Abiecta metu filia.) id est, debilitata, afflictā & prostrata, & quod dixit de uxore exanimata. sed uariat orationē. Tullia scilicet lectissima puella, si quæ unquā fuit forma & literis & moribus prædita. Et parvulus.) Marcus, qui post patris necem fuit collega Augusti Caesaris in Consulatu, teste Plutarcho: præclarus adolescens, eruditus & reipub. amantissimus. Parvulū appellat, quia tum adhuc fuit puerulus. Qui mihi uidetur amplecti reipub.) Hæc specie animis patriū obiecta, miserationē mouet. est enim in prælio. Tanquā obsidē.) Dicuntur obsides illi uiri, qui damur uictori à uictis. Sed hoc loco ponitur pro sponfore. Nequille.) scilicet me mouet. Gener.) Crassipedē, Dola bellam, & Cn. Pisonem generos habuit Cicero. de Crassipede cum hic loqui puto. Moueor.) Altera pars subijcitur. Vobiscū.) alij nobiscū: sed malē. Cicero enim seipsum hic nō cōprehendit, id quod declarā illa uerba: Eitā si uis aliqua me oppresserit. tanquā diceret: Volo meos saluos esse uobiscū, etiā si mihi esset pereundū. Quare P. C.) Epilogus primæ partis huius exordij, cui postea addit amplificationes egregias. repetit igitur epilogū prioris illius partis. Procellas.) id est, pericula. Translatū à maris tempestate. Non Tyberius Gracchus.) Amplificat post exordij collatione explorū. ostendit longē maius periculū à cōiuratis; quā unquā antea in ulla seditione imminere. Agrarios.) homines scilicet: ut leges agrariæ sunt enim agrarij, qui leges agrariæ fauent, id est, qui appetūt agros, ut illis agri distribuantur. Agrestes autem, qui in agris habitant. Agrarios igitur pro scditiosis, usurpauit. In discrimē aliquod.) Periphrasis est, pro accusatur. Sunt enim hæc formulæ elegantes, atque ad amplificandum accommodatæ. Tenemur.) sunt in carcere. Est frequentatio, quoniam in unū locū omnia congeruntur ad augendam rem. omnia dicta sunt hætenus per alias tres orationes, quæ hic paucis & summatim repetuntur. Qui ad urbis.) Tria tribus referuntur præclara collatione differentium aut dissimilium, non contrariorum: Vtrique malē egerunt, sed hæc longē sunt grauiora. Nemo ue ad.) Est hyperbolicōs dictum ad augendum. Augent, & quæ incredibiliter tollunt, inquit Cicero in Part. orat. incredibiliter, idem hyperbolicōs. Ad deplorandum & lamentandum.) Lamentatio, est ægritudo cum eiulatu. Cic. Tusc. 4. Hæc omnia iudices.) Secunda pars exordij, qua ostendit ex præiudicijs, à cōiuratis poenas esse sumendas. Primum quod.) Est propositio, & deinde propositiois explicatio. Et est unū argumentum, quod senatus nec possit, nec debeat pedem referre. Deinde quod.) Secundum præiudiciū. Tum quod.) Tertium præiudiciū, quod iudicatis illos in carcerē conijciendos esse. Maximē.) Quartum præiudiciū. Postremō.) Quintū & ultimū præiudiciū. præmia decreta sunt his,

qui fecerunt iudicia cōiurationis, ergo sunt condemnati cōiurati. Est ex contrario. in Philip. quoque multa huiusmodi tractat. Amplissima.) Ergo eadem ratione decreuit poenas cōiuratis, si minus uerbo, re tamen ipsa. Sed ego institui.) Propositio est totius orationis: refert enim ad efficiendi sint. Hoc est igitur summum huius orationis caput, quod tractat per adhortationem. nam etiam si dicit orator sententiam suam de facto, & de poena, tamen adhortatur maximē ad poenam sumendam de cōiuratis: itaque est in hac oratione qualitatis status. nam non ambigitur, an sit cōiuratio facta: sed sit ne in reipub. facta, id est, iure ne an iniuria: queritur igitur de poena & premio. Hæc autem aduersatiua sed posita est, quia in exordio sine aduersatiua dixerat, captos condemnatos esse, idcirco dicit Sed: tanquam diceret, quanquā istis præiudicijs satis constat condemnatos esse, tamen quasi non iudicati sint, ad uos referam. & hæc est consilia modestia, quæ sibi apud P. C. beneuolentiam conciliat. Tanquam integrum.) id est, tanquam nondum tractatum, nondum iudicatum. transfertur à corporibus ad animum. Sallust. Cos. ubi ea parari nouit, refert quid de his fieri placeat, quæ custodiam traditi erant. Sed eos paulo ante frequens senatus iudicauerat contra reipub. fecisse. Ergo non erat integrum: sed Cicero tanquā integrum, ut dixi, refert, ut omni reprehensione careat, quam tamen uitare non potuit. Ad eod. periculosum est, reipub. administrare. Illa prædicauit.) Cos. aliorum suffragia rogabat, ipse suffragium nō dabat, nisi partes essent æquales, ut ipse in altera parte incumberet. Sed tamen admonendi causa licebat eicū uellet dicere, ut hac oratione facit. Significat autem, Prædicauit, non uaticinari, sed antè dicere, præmonere. Quia uidebat uarias sententias, Caesar non recusabat eos morte multandos. D. Syllanus & Cato censebant, idcirco hanc orationem interposuit. Ego.) Propositio subijcit sibi consilium, & amplificat cōiurationem. dicit enim sua opinione maiorem esse cōiurationem: est igitur ab inopinato. ualeatq; hic locus ad attentionem comparandam, propter rei magnitudinem & nouitatem. Sed hanc.) Altera pars collationis facti cum sua opinione. Tantam.) ad quantitatem. Tam exitiosam.) ad qualitatem. A ciuibus.) Potuisset esse cōiuratio, sed non à ciuibus. auget à personis. Nunc quicquid est.) Sequitur igitur ex periculi magnitudine deliberandum esse celeriter de eare. nam maximis malis occurrendum est in tempore. Nam serò medicina paratur, cum mala per longas iam ualuerint moras, ut inquit Ouidius. Hodie, inquit, statuendum est, quicquid statuere uultis. hoc autem dixit orator, propter id quod Sallustius indicat, quod Cethegus & alij concitabant per nuncios multitudinem. Quicquid est.) sit, nec ne. Quocunq;.) Siue ad sententiam Syllani, siue Caesaris accedere placet. Statuendum uobis.) Videmus quantum errauerint hi, qui tempore Cicronis, dicebant Cicronem hos indēmnatos occidisse, ut Antonius & Clodius obijciebant. Et quanquam permissit liberum patribus, tamen admonet illos pro suo officio de duobus: alterum est de magnitudine periculi: secundo loco refutat sententiam Caesaris. & quod per totam facit orationem, spargit hortationem ad fortiter sine ullo metu indicandum. Primum autem tractat à magnitudine sceleris, secundum à multitudine sociorum & cōiuratorū. Affines esse.) Translatū uerbum à cognatione. hinc affinis culpa, id est, socius sceleris. Latius.) id est, hoc malū in plures quam putatis disseminatum est, & propagatū, & sparsum: plures quam quis putet, occupauit, inuasit, infecit. Manauit.) Declarat quod latissime cōiuratio propagata sit. manare, id est, longius fluere. quod aquarum est. Disseminatū.) à granis translatio. Transcendit alpes.) usq; ad Allobrog. in Galliam. Obscurē.) latenter, clam. per metonymiam. Serpens.) Translatum à serpentibus, siue à morbo qui cancer & carcinoma appellatur. Id opprimi.) Occupatione occurrit eorum animis, qui dicerent sustentando, & prolatando posse tolli. respondet Cicero, non esse ex ijs morbis, quæ tempore sanari possint. Sustentando.) ferendo, tolerando, patienti. Prolatando.) Prolatere, differre, proferre in longum. Placet.) scilicet iudicare. Vindicandum.) Nō sic legendū, sed iudicandū. Video.) Proponit breuiter duas duorum consulariū sententias, easq; contrarias. Caesar amplectitur omnia supplicia, mortem reijcit, nō uult eos occidi. Sententia Caesaris perscribitur à Sallust. sed Syllani non nisi paucis uerbis. Morte esse multandos.) Supplicium sumere, & morte multare, idem est. Multare est translato uerbum à legibus. & multa erat poena pecuniaria. parat. inter multa. l. aliud est fraus. ff. de uerb. sig. Quid à poena differat multa, uide loco citato, & l. si qua poena. ff. eod. Multa proprie non potest dici supplicium, sed supplicium multa appellari potest. Hæc delere.) Cic. hæc dicens circūduxit manum, senatū indicans, totumq; imperium. est enim Auctoris dictum, id est, per demonstrationem. Vterq;.) Cicero ut prudens & sapiens erat, nō statim reijcit Caesaris sententiam, quæ tamen ei displicebat: sed prius laudat, & uidetur illos æquare. sed callidè refellit Caesaris sententiam. Magnitudine.) scilicet sceleris. Alter.) Confert sententiam Syllani & Caesaris. ostendit in quibus similes & dissimiles sint. intelligit autē hic D. Syllanum. Qui.) Amplificatio reipublicæ Romanæ. Puncto temporis.) Puncto nihil est tenuius. græcè τὸ πῶτος dicitur, itaq; ex Geometria huc transfertur. in omnibus artibus est, sed translato. in sola Geometria est proprium, in Dialectica est indiuiduum. Et est quasi diceret, ne puncto quidem temporis, hyperbolicōs, cum in omni oratione uentur ad inum & centum. etiam minuendo hyperbole dicitur, in Part. orat. ut de augendo dixerat: aut ea quæ obscuramus, quæ incredibiliter tollimus. Et hoc communi spiritu.) Sic pro S. Roscio Amer. Quid tam cōmune quam spiritus uiuis per spiritum aërem intelligit. Cic. de Natura deorū inquit: Nisi enim uno & continuato spiritu omnia continerentur, non subsisterent. Et est hic numerosum quiddam ex uerbi collocatione in fine. Multum itaq; collocatio ad concinnitatem & suauitatem orationis ualeat, ut qui malè collocant, uideantur barbari esse, ut Valer. Maximus & Suetonius, item Plinius, qui habent selectissima uerba & latina, sed malè collocata. Atque hoc genus poenæ.) Exempla adfert, de quibus postea. itaq; non est anteuerendus orator. Improbus.) Non dicit malos. sumit pro perditissimis, nequissimis & profligatis. nam malos in hoc genere non appellauit homines Cicero, non quo non sit latinum, sed alia est eius significatio: mala enim dicuntur, quæ patimur. Recordatur.) subijcit, memorat, in memoriam reuocat. est aliud recordari, cum significat simpliciter misisse, & uenire aliquid in mentem. Alter.) Caesar. intelligit.) putat, existimat. Necessitatem.) cum morbo ali-

quo aut senectute homines moriuntur. Aut laborum.) externa aliqua ui, cum quis sibi adfert manus uolentas, aut ab alio occiditur. sed primū potius intelligitur. Itaq; eam.) necessitatem. Sallust. Omnia orta occidunt, & aucta senescunt. Nec sum fortes qui seipfos occidunt, sed imbecilles, & uicti dolore. Vide August. de Ciuit. Dei. Vincula uerò.) ut inquit Caesar, semper intelligendū est. Sempiterna.) quod uulgo perpetuū carcerem uocant. Certē.) inquit Caesar. Singularē.) quia nulla præterea poena est inferis post hanc uitam. nam animum cum corpore extingui Caesar existimat. Vide Catonem apud Sallust. Municipijs.) id est, per singula municipia. municipia, liberae ciuitates. Poëticum est, ut currere campis, id est, per campos. solent in auferendi casu ponere. Habere uidetur res ista.) Modestè refellit Cicero Caesaris sententiā. Dicit ciuitatibus liberis imperare. nam liberū esse, & parēre imperio aliorū, sunt cōtraria. Cicero nouerat rerum naturam, quāuis Romani semper in omni fœdere superiores esse uolebant: est igitur dilemma, id est, cōplexio, aut illa municipia sunt roganda, aut imperandū est. utrumq; dissoluit orator. Ego enim suscipiam.) Refellit, & postmodum concedit ut ferant sententiā. modestus est Cicero. Adiungit grauem poenam.) Altera sententiæ Caesaris pars, in qua tria continentur: primo irrogat, secundo loco horribiles custodias circūdat, id est, horribilibus uult eos includi carceribus. custodia enim septennumero pro carceribus, sæpe etiā pro custodiibus ipsis usurpatur. Postremō eripit spem libertatis. præclare Cicero exaggerat Caesaris sententiā, quā tamen postea illudet & refellit. Spem.) euadendi atq; aliquando exeundi. Locus cōmunis: Spem unicā esse: quæ hominem in miserijs consolari possit: quæ si absit, reliqua omnia nihil esse. Quid. de Pōto lib. 1. Spes alit agricolis, spes fulcis semina mandat. Viuere spe uidi, qui moriturus erat. Hinc est quod D. Paulus spem tantopere cōmendat, quasi ea sit unica, & sacra Christianorum anora. Spes, inquit, non pudefacit. Publicari.) forense uerbum, id est, ad aerarium & fiscum redigi, confiscari, ut Asconius & legulei dicunt. Admissit.) ut Caesar existimat. nam Cicero Caesaris sententiam eloquitur. Itaq; ut.) Finis sententiæ Cesarianæ, qua significat mortuos non esse miseros, cum nihil sentiant, iam intelligant, nimirum extinctis cum corporibus, etiam animis. Sed hæc à doctis scribi aut dici, ut homines à sceleribus deterreamur, & in officio retineremur. o hominem impium. Antiqui.) simplices, ut dicunt, & rudes. De hac questione disputat Cicero cum Attico suo Tusculana prima. Nunc P. C.) Retulit bona fide Caesaris de cōiuratorū poena sententiam. nunc propositis utriusq; Caesaris & Syllani sententijs, ingreditur ad Caesaris sententiam refellendam: uerū id facit amice, & quasi dissimulante, ne illum suæ sententiæ infestorem faciat. Video.) quasi diceret, Video Caesaris sententiam mihi utiliorē esse: uerū non quod mihi utile est, sequi debeo, sed quod reipub. conducere uideatur, cuius unius in deliberando habenda ratio est. Quoniam hanc is reipub. uiam.) Duo genera semper, inquit Cic. pro Sextio, in hac ciuitate fuerunt, eorum qui uersari in reipub. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt, quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi & esse uoluerunt. qui ea quæ faciebant, quæq; dicebant, multitudini iucunda esse uolebāt, populares: qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuiq; probarentur, optimates habebāt. Itaq; ex his liquet,

quid sit *Cæsare* eam reipub. ut secuti esse, quæ popularis haberetur. Nescio.) Formula dicendi, qua affirmamus aliquid dubitauer. ut illa de *Offic.* lib. 1. Atq; haud scio an satis sit cum qui lacefserit, iniuria sua pœnitere. Sed tamen.) id est, omnium periculorum ratio reipub. utilitati proponenda est, ad quam omnia sunt referenda. Vendicat.) Verbum iuris, cum ex iure & sententia pratoris ad eundem possit tanquam propria. Quid interest.) Est enim occupatio quadam dicebant quidam *Cæsare* fauere coniuratis, & omne ex deterioribus popularibus excusat eum Cic. quod grauius supplicia in eos statuisset. Tanquam obfidem.) Vt tur graui uocabulo. obfides enim dantur uictoribus a uictis. Sunt enim obfides id uictoribus, quod sunt pignora priuatis hominibus. Obfides sunt personæ, pignora autem res inanimatae. Concionatorum.) Ita uocat per ignominiam Tribb. plebis, qui conciones ad populū habebant nimis populares & seditiosas. Et animū uerè popularē.) Videtur Cicero duo item popularium hominum genera inuenire, quorum alteri leues, & leuem auram tantum populi concionibus blandis captassent: alteri quæ populo utilia, non modo iucunda erant, procurabant. hi uerè populares erant, in quorum numero *Cæsarem* conciliandi causa reponit. Video de istis.) Videbat Cicero aliquem abesse a senatu, ne ferret sententiam de coniuratis. & puto *Crassum* illum diuitem, de quo apud *Sallust.* Non meminē id est, al. quē. Is &.) Trahit eum in inuidiam, ostendens eum non esse popularem. Iam hoc.) Tria tribus refert. Gratulationē.) gratiarum actiones. Significat hæc eum iudicasse, quod hostes sint, non ciues. Supplicatio & hostes sunt relata: si decernitur, supplicatio decernitur. itaq; eum in inuidiam trahit, ut non possit hinc referre pedem. Sunt etiā imperator & supplicatio relata, & imperator & hostes sunt relata. ut si quis sit imperator, oportet esse hostes, quos deuicerit. ergo totum hoc argumentū pendet ex relatis. At uerò.) Reddit ad sententiā *Cæsaris*, & ad legem, qua cautum erat, ciues occidere: eamq; interpretatur Qui autē.) Refert autem, ut resellat. Possē.) scilicet interpretor: Qui sunt hostes, non sunt ciues: coniurati sunt hostes, ergo non sunt ciues. Deniq; ipsum.) Repetit duo diuerticula. primum, non esse coniuratos hos ciues. secundum, legem non placuisse popululo. Nam *Sempronius* occisus est ob hanc legem. Sed *Lucretius* ait iussu populi non occisus esse. sed iussu Consulis. Sed iussu populi possumus dicere, quod factum est consensu populi, quia populus erat dominus: nam consensus pro iussu habetur. Sed uereor ne sit corruptus hic locus, ne uelit Cicero dicere manu populi, pro iussu populi. Idem & ipsum.) Pergit in expendenda & explicanda *Cæsaris* sententia, quæ pars speciem habet refutationis, etiam si secus habeat. Nam refutationes sæpe tam leniter tractantur, ut uix appareant. Videtur autem dicere *Lentulum* largitorem & prodigum non esse, cum tamen maximè dicat. Largitor dicitur, qui spe dignitatis largitur & effundit: prodigus, qui in societatibus sua profundit. Iam gignos a largitionibus, quæ sunt publicæ pecuniarum effusiones. Largitor ergo in publicis, prodigus in priuatis commoditatibus & uoluptatibus. Ergo largitor in malam partem capitur. Non putat.) sic refertur: non putat etiam appellari posse popularem, id est, ex eorum ciuium numero, qui uerè populares appellantur, ut ante dixit. Cum de.) Conatur Cicero tueri sententiam *Cæsaris*: sed addit uerbis uim, ut *Cæsarem* ita semire interpretetur, cum tamen ea non fuerit

Cæsaris sententia. itaq; interpretando resellit. Itaq; homo.) Quoniam non putat esse ciuem, & uerè popularem, *Cæsar* citat legem *Porciam* & *Semproniam* de ciuibus Romanis, & *Cæsar* damnat hos: ergo non putat esse ciuem, nam leges ille de ciuibus, non de hostibus loquitur. Mitissimus atq; lenissimus.) Argumentū ex minore: si *Cæsar* mitissimus homo eos ita damnat, quid nos faciemus, qui non tam lenes & mites esse uolumus. Aeternis tenebris.) Solemus dicere, ad perpetuum carcerē abijcere. Lenando.) inueniendo tempore, aut leniendo. Adiungit etiam.) Penā exaggerat a *Cæsare* decretam, ut reliquis nihil repugnare uideatur, qui grauius decernunt. Quamobrem.) Concludit hunc locum de his duabus sententijs per diuisionē, seu dilemma: Non erit periculum, si sequantur sententiam *Cæsaris*, siue *Syllani*: si *Cæsaris*, quia *Cæsar* popularis est, quia *Cæsar* dixit *Syllani* sententiam esse leniorem, *Obinebo*.) estimabo, tenebo. Eam.) sententiā *Syllani*. & id ex *Cæsaris* sententia dicit. Quamquam P. C.) Correctio. corrigit enim quod proximè dixit, de uitanda crudelitate sententiæ. idem etiam *Cæsar* dixit. Immanitate.) magnitudine crudelitatis. a feris sumptū. Ego enim de me.) de me ipso coniecturā facio. Nam ita mihi.) Forma et conditio iuristurandi ex causa sumpta, ita me diuitem. Vehementior.) seucior, acerbior. dicit esse non naturalem acerbiteriam, sed fortuitam, & per accidens (ut isti dicunt) id est, propter eorum salutem. Quis enim est.) quasi diceret nullus. & hoc testatur omnes historici. & nisi tam mitis fuisset, ut *Plutarchus* testatur, eum eo communicatum fuisset consilium, cum *Cæsar* & *Brutus* interficere *Cæsarem* uellent. Misericordia.) quæ & egritudine ex misericordia (quod alterius miseria cor tangit) alterius iniuria laborantis, qui uerò laborat iurē, improprie egritudine est misericordia. Duo sunt quæ hic patiuntur, respub. & coniurati, si ignoscitur coniuratis, respub. laborat: si coniurati puniuntur, respub. egritudine liberatur. Videtur enim.) Magnū lumen orationis. præclara descriptio consequentium malorum. Non est magnum discrimen inter descriptionem & demonstrationem illam *Cornificianā*, quæ eum grauius, & *Sempronius* dicitur graue. Demonstratio plerumq; est rerum præteritarum. Descriptio autem rerum consequentium & futurarum. Constat etiam orator amicitiam quandam, & conuentionē. Videre lucem.) Facit urbem solem. nam sol est lux terrarum. ita si quis solem mundo tollat, sic est, si quis tollat Romam. Translatā sunt uerba. Atq; arce.) id est, ad quam confugit omnes gentes. Alludit autem ad asylium *Romuli*, de quo apud *Liuium* lib. 1. Subito uno.) Mouent isti a celeritate ruinae tantarum rerum. Videtur enim mihi.) Hæc est illa descriptio, in qua haud dubie orator noster calamitates, quæ ab hostibus, urbibus captis fiunt, recenset. Et *Cæsar* irridens eius mentionem facit in sua oratione, ubi dicit: Sed per deos mortales, quod hæc oratio pertinuit, &c. Sed & alij huius calamitatis mentionem fecerunt, ut patres qui rationis instros facerent. & si quis dicat *Cæsarem* de *Cicerone* dicere, falsum dicit. Nam *Syllanus* dixit prius eodem modo. Nam *Ciceronē* post *Cæsare* dixisse, perspicuum est. Cernenti mo.) Obseruanda est hic uarietas & copia: primum dixit, *Vi deor* mihi uidere: secundò, *Cerno* animo: tertio, *Uersatur* ante oculos: quarto, *Proposui* mihi. Vno incendio.) Addit postea grauius uerbū, ut crescat oratio, *Sepulta* patria, hoc enim est longè grauius, etiam si idem sit, tamen grauius est

uerbum, sepulta esse, quæ incidere uno incendio. Sepulta.) scilicet in cineribus ac fauillis. Miseros atq; insepultos.) Domus quidē sepulta esse possunt in cineribus. sed non omnia corpora. Magnū erat apud ueteres, insepultum esse corpus, ut apud *Verg.* de *Palimuro*, qui corpus suum huic mari postulat *Acn.* lib. 6. Eripe me his inuitis malis, aut tu mihi terrā. Inijce, &c. Hæc sunt ualde popularia ex uulgi opinione ducta. Sed *Cic.* in *Tuscul.* quæst. studiosius hæc tractans, cōtēmit. Sed illud obseruandū & distingvendū est: intelligendum nō de his uiuis, quibus mandant officia. sed de ijs, quibus hæc fiunt. sed tamen uiuorum refert, & interest propter multas causas, corpora recte sepeliri. Aceruos.) Non dicit simpliciter ciues, sed aceruos ciuium: id est, ingentem multitudinem ciuium mortuorum & insepultorum. Versatur mihi.) Nunc ab ipsa patria ad ipsos conuatos transit. est descriptio aduersariorū. *Cetheg.*) Cui summa erat uoluptati homines trucidare. qualem igitur uultum habuisse eam belluam putamus? *Bacchanis.*) quia dixit furor, non dixit furētis, sed *Bacchanis*, quod poetice esset nimis. Cæde.) Non simpliciter cæde, sed uersa cæde, ut grauius permoueat. *Perhorresco.*) totus frigeo, cōtēmit. a febre sumptū. *Lentulum.*) haud dubie talem, qualis *Cethegus*. et spectat ad hoc quod supra dixit de *Sibyllinis* oraculis, eum fuisse tertium illum *Cornelium*. *Fatis.*) *Sibyllinis* oraculis & uersis. *Purpuratū.*) Signū regni potestatis, præter iudæos, erat purpura Regibus un de etiā *Romani* Consules gerebant fasciam quandam purpuream instar coronæ. *Iudæi* uerò oleū habebant, quo ex Dei lege in augurabatur reges. Tum lamentationē.) cum *Catilina* tanta cædem effecisset, ut qui caderetur, nemo superesset. *Fugam.*) qua fugerem impetū hunc. *Vexationem.*) id est, honores præceptos istis uirginibus *Vestalibus*, & uiolantia pudicitia. *Perhorresco.*) Verba facta uocantur cōiunctione, lib. 3. de *Orat.* ut abhorresco, perhorresco. Et quia.) Nunc hanc ipsam descriptionē orator ad seipsum dirigit et occludit. Misereamur nos potius patriæ quæ conuatorū. Misera atq; miseranda.) Differunt si quis merito supplicio afficiatur, miser quidē est, sed non miserandus: qui uerò iniuria malis afficiuntur, miserandi sunt. quilibet igitur miserandus est etiā miser, sed non omnis miser est miserandus. Vtrum is.) Ab exemplo, non esse crudelitatem & misericordiam erga patriam. est autē fictum exemplū (argumentum a fictione uocant) quod Cicero similitudini subiicit. Quare si quis dicat esse similitudinē, non erraret. *Socrates* etiam ita apud *Platonem* disputabat, & utebatur inductione. De seruis.) illi coniurati quoq; sunt serui legum, quia in illos animaduertit leges. *Clemens.*) Quæsiuit orator huic exemplo gratiam ex contrarijs. *Acferreus.*) scilicet sit, aut uideatur, id est, durus. Translatū est. *Dolorē.*) suam scilicet. *Cruciatu.*) nocentis serui. Sic nos in his.) Applicat nunc illud exemplū, atq; ex hoc patriæ calamitatem. In uestigijs.) non urbe. nam urbe cōflagrata & sepulta, præter uestigia nihil restat. *Gemem.*) in se infissim *Romanis*. Viuitur autē orator relatione, seu translatione ad excusandā crudelitatis notā, & refert eam in conuatos, qui locus ex iuridicali sumitur. Nisi uerò.) Ab exemplo & præiudicio, & ad absurdum cōpellit. si enim nos sumus crudeles, dicimus *L. Cæsare* esse crudelem, qui eandem sententiā dixit de *P. Lentulo*. quod est absurdum. Sororis sue.) quem sororū quidā uocant. Hæc fuit uxor *M. Antonij*, & eo mortuo nupsit *Lentulo*. Virū.) mari

tum, *Lentulo*. Argumentū a maiore, si *L. Cæsar* suū affinē condonauit, nec tamen fuit crudelis habitus: cur nos crudeles haberemur, qui non sit affinis nobis. *L. Cæsar* fuit *Iulij Cæsaris* auunculus. *Electissimæ.*) rectius *lectissimæ*. solet enim *Cicero* uti *lectissimis*. & significat egregium, id est, egregie electum & separatum. sed quoniam egregissimus non dicimus, oratores *lectissimū* dicunt: significatq; ornatissimum, honestissimum, & omnibus uirtutibus præditum. Cum animo.) Videtur unum exemplum deesse, quod in *Sallustio* legitur, qui in historia sua dicit: In his erat *Fuluius* Senatoris filius, quem retractum, &c. Et non dubium est, quin *Cic.* in tanta inopia exemplorū hoc non præterierit. Vbi igitur *Cicero* hoc exemplum *Fuluij* proposuit, delapsus est etiam ad antiquiora. *Crudeliōr.*) crudeliōr est uisus, cum uita priuandū esse dixit. sic sequitur sententia. Cum animo.) Sic integra erit sententia: Aut cum *Fuluium* *Flaccū* iussit *Cos.* interfecit, filiumq; eius impuberem legatum a patre missum, in carcere necandum esse dixit. Sic ex *Plutarcho* in uita *Gracchorū* corrigo, & legendum esse cenfeo. Præterea *Sallustius* alium *Fuluium*, qui ad *Catilinam* initio profectus esset, iussu patris necatum esse scribit: In his, inquit, erat *Fuluius* Senatoris filius, quem retractum ex timere iussit parens necari. & ad detur *Cicero* omnia hæc exempla repetiuisse: sed librariorū negligentia, quod tam multos *Fuluios* legerent, omiſsa & corrupta esse. Et proculdubio prius exemplum de *Fuluo* Senatoris filio, de quo *Sallustius*, est omiſsum, quia librarius putabat se bis terue scribere *Fuluium* eundem. Legatum.) Legatum, non ligatum. Missum in carcere.) Sic distinguit, missum, in carcere necandum, non carcerem. Filiumq;.) id est, *Fulutum* filium. Fuit fortasse circiter annos quindecim aut sedecim natus, qui a *Plutarcho* in *Gracchis* dicitur habuisse pulchram orationem pro patre suo. Dixit.) scilicet *L. Opimius* *Cos.* *Sallustius* *Fuluium* Senatoris filium nominat. *Cicero* Senatorem patrem, aut quia fortasse nolebat eum propter filium decedere afficere, aut quia non erat necesse. nam & pater *Fuluius* uocabatur. Quorum quod.) Loquitur de tempore *Gracchorū*. Simile fuit factum.) tum scilicet in seditione *Gracchorū*. *Largitionis.*) tantū suspicio, non factū erat. nam uolebat diuidere ciuibus tenuioribus agros. Atq; illo tempore.) in illa seditione fuit auus huius *Lentuli*. *Valer. Max.* lib. 5. cap. 1. de ingratis mentionē facit *P. Lentulum* uulnera accepisse: confert hunc cum suo auo, & instituit conuentionē. & hæc est propositio. Est cōtentio contrariorū, tueri dignitatē & minucere dignitatē. Et propter conuentionē est amplificatio per distributionē. amplificat enim alteram partē distributionis. *Gallus.*) *Allobrogas*. *Seruitia.*) pro seruis, pro multitudine seruorum, aliquando etiam pro seruitute accipitur. ut *Verg.* egl. 1. *Nec seruitū me exire licebat.* Est etiam hic similitudo desinēs, accersuit, concitauit, &c. *Attribuit* cuiq; suum munus. Nos.) Senatores. *Catilina.*) tanquam imperanti. *Vereamini* cenſeo.) signoria seu dissimulatio. Sic apud *Sallustium* *Cato*: *Misereamini* cenſeo: deliquere homines adoleſcētuli. *Cum* multo magis.) Explicatur *Ironia*, potius contra nobis timendū est, ne nimis crudeles dicamur, cum mites esse uelimus. ita & *Cato* fecit apud *Sallustium*. Sed quæ ex audio.) *Occipatio* est, qua orator confutat sermones, si quis dicat non esse satis præsidij in urbe, quare ferendum sit ne opprimamur. *Ex audio*, id est, audio, et non significat impetrare.

ut, Deus audit omnes, sed non exaudit. non est illud discrimen in lingua latina. idem sunt, nisi quod Exaudio plus est. dicendum autem, Deus exaudiat. Dissimulare.) tacere. lactantur.) sparguntur rumores. Ut habeam.) id est, ne habeam satis presidij. Caesar contra, dicebat consulem habere satis presidiorum apud Sallust. Ad ea.) id est, si statueritis eos necandos. Transfigenda.) exequenda, executioni mandanda. Omnia prouisa.) Nunc fidem facit presidiorum, ut auferat metum. Nam hic multum obstabat. et amplificat rem. Prouisa, id est, ante uideamus quid opus sit, postmodum paramus, disponimus et confirmamus. Summa cura.) quae ex municipio Arpinati ex sua patria, et ex alijs municipijs conuocauerat. Tum.) Attribuit magnam laudem populo Rom. Locus conciliationis. Ad summum imperium.) id est, ad senatum et rempub. tuendam. Omnes adsunt.) Animum facit Cicero a copijs et facultatibus: primum igitur ponit presidia. proponit autem et attentionem parat, et partitione quadam dociles facit. Denique omnium.) Haec est partitio quaedam. Tres ordines Romae erant, equestris, plebeius et patricius. fuerunt deinde ingenui, liberi, serui. ab aetate, senes, iuuenes, mediae aetatis. Plenum est forum.) Partitio tertia a locis. nam circa forum erant multa templa. et cum dicit, forum, intelligit per excellentiam Romanum forum: nam erant multa fora, sed in Romano erat Capitolium, ubi haec oratio habita erat. et alio loco non licebat habere senatum quam in sacro. Causa enim est.) Amplificatio est presidiorum ab omnium ordinum consensu. nam in alijs causis erat diuisa ciuitas, itaque hic remouet metum. Praeter eos.) Excipit tantum coniuratos, sed ne id quidem sine amplificatione. nam ostendit fuisse homines impios, scelestos, quibus etiam si non coniurassent, tamen propter ipsorum scelera perendum erat. malebant igitur cum alijs per improbitatem perire, quam soli. unde locus communis, quod a scelesti malunt alios secum in flagitium trahere, ut pereant. et hoc est contra dictum hoc, Nemo perforat nauim in qua nauigat: ipsi reipub. nauim, in qua nauigant, perforant. Contra Ionas propheta facit, qui iussit se unum eijs, ne reliqui eius causa perirent. Et secerno.) a ciuibus nostris. Neque.) Sententia est, primum ut sit contentio, secundum amplificatio. potest esse ciuis improbus, sed priuatus, qui tamen non est hostis. idem est quod Cic. supra dixit in sententia Caesaris, cum reselleret legem Porciae. Ceteri uero ad amplificandum utuntur amplificatione, quod aliquando significat admirationem, aliquando indignationem, aliquando iram. et hic significat admirationem, quia raro fit consensus talis omnium. causa enim post urbem, et c. ergo haec est consensus. Frequentia.) multitudine. Studio.) affectu, desiderio, uoluntate. Virtute.) fortitudine. Ad communem.) id est, libertatem. seruitus enim, ut Iuriscōsulti aiunt, morti equiparatur. Quid ego.) Incipit primam partem suae digressionis explicare, et c. Ita enim erant ordines distributi. Patrii dicebantur, quia familijs senatorum antiquiorum erant. Equites Rom.) qui equos aiebant ad bellum paratos. Plebei, ex plebe qui pedites erant. Summam ordinis.) principatum, primas partes, summum imperium. Ut uobiscum.) uobis principatum concedunt, sed in amore reipub. pares esse contendunt, nolunt esse inferiores. Est quaedam alacritas in ijs uerbis quibus equites Rom. laudat. At haec causa.) Saep enim fit, ut inter quos erant similitudines et odia, hi aliqua fortuna causa, et de improbi-

so oblata, reconcilientur. cuiusmodi accidit inter Herodem et Pilatum, propter oblatum Christum Dominum, ut in sacra historia legitur. Quam.) causam. Adhortatio est ad istam concordiam retinendam. Pari studio.) Separat Tribunos aerarios, propterea quod etiam uenerant in decurias iudicum. fuerunt milites pedites, et ob fortis facta centuriones, et fungebantur honoribus: erat Tribuni aerarij, et iudices: antea iudicabat solus senatus. Nunc autem postea efficit, ut etiam hi iudicarent. postea Syl. Aurelia factum est, ut omnes tres iudicarent. Tribuni aerarij sunt, quos uos uocatis Schaffner. Scribat item.) quae acciperent omnes contractus priuatorum ciuium, et senatus. hodie Secretarios, Cancellarios, Notarios uocant. Laudat scribas, quia erant uiri boni, ut et necesse erat. s. ad. in Verrem quoque laudat. Et recte eos adiungit Tribunis aerarij, quibus opera dabant. Quos cum.) Pulcos clam uocatos a Cic. sed tamen non dicit, illud quasi coepit etum sit. Ab expectatione.) ut fortiter iudicent de coniuratis. Huius sortis.) iudicij. nam et forte sciebant, quae iudicij. Omnis ingenuorum adest.) Cic. de inu. distribuit genus personarum. Iuriscōsulti distribunt a re personarum, lib. 1. Instit. Omnes homines aut liberi sunt, aut serui. hanc diuisionem persequitur Cic. lib. 1. sunt autem liberi natura, et ingenui dicuntur: aut fortunati liberi, et admodum liberi dicuntur. Ingenui dicuntur, tit. de ingenuis, qui statim ut nati sunt, liberi sunt. siue ex duobus liberis, siue ex duobus libertinis, siue ex libero et libertino nati sunt, iure liberi natura dicuntur. Qui fortunati liberi appellantur, hi esse dicuntur, qui ex iusta seruitute manumisi sunt. Instit. lib. 1. Etiam tenuissimum.) id est, pauperum uerum. nam non omnes possunt esse diuites: ut etiam hodie, non omnes nobiles diuites sunt. Quis est enim.) Tanquam diceret, nemo est. Operae precium.) Ad alteram partem ueni diuisionis personarum. Libertini sunt, qui ex iusta seruitute manumisi sunt. Iusta seruitus, cum quis patitur se uendi, et cum rapitur quis pra in bello. Cicero diligenter persequitur has diuisiones a ueteribus sumptas. In ista enumeratione hominum et ordinum uarietas est. 1. Quid ego comemorem. 2. Pari studio. 3. Operae precium est. uarietas, inquam, et ut oratio distinguatur, ne similitudine fatidicem pariat. Operae precium.) res digna. Quin in uirtute.) id est, qui erant mancipia, id est, manu capiti, probris et dominis suis certarent, ut libertatem mererentur. Ergo uirtute, id est, fortitudine. Hanc uerem.) non illam quam reliquerunt in qua nati sunt. Quam quidam.) Ex antithesi tractat. non est argumentum ex minori, ut quidam uolunt. Quidam.) ut Lentulus, Cethegus, et c. Hinc.) id est, Romae, ex hac urbe. Terentius illine, id est, hinc nati. Interdum sine motu ponitur, ut summo loco nati, id est, nobilissimi. Sed urbem hostium.) id est, non suam patriam, ut libertini. Sed quid ego.) Haret adhuc in copiarum enumeratione. Loquitur enim de seruis qui spe libertatis promissa uoluerunt pro reipub. pugnare. Seruus est nemo.) Ad dicit explicationis causa. Libertas est naturalis facultas cuiuslibet uiuendi ut uult, id est, pro ratione et legibus. Apud Plautum in Captiuis, Omnes profecto liberi libertini sumus, quam serui. Qui modum.) id est, qui non habet dominos nimis difficiles et duros. et qui modum, pro qui situm. Qui non audaciam.) coniuratorum scelus constitutum de-

testetur. Obstare.) scilicet istis audacibus, ne rerum potentiam, et ciuitatem perdant. Qui non tantum.) Reperitionibus amplificat. Audet.) scilicet pugnare. et ad fortitudinem refertur. Potest.) in facultatibus si quid habet. Nam ut iuriscōsulti dicunt, serui non habere possunt peculium, tamen uoluntate domini possunt. Quare si que.) Epilogus occupationis, ostendit urbis presidia diligenter. Lenonem.) De his Sallust. copiose: Libertini, inquit, et patriciis clientibus Lentuli, diuersis itineribus opifices atque seruitia in nicis ad eum eripiendum sollicitabant. Auditum.) quod aiunt, quo fertur. Lenonem.) Amplificat uerbis, ut nihil sine criminatione dicat. quendam libertinum Lentuli intelligit. de quo Sallustius, ut modo ostendi, sed dicat quis, quomodo igitur isti erant liberti, qui paulo ante erant serui? Familie cum periclitabantur, seruos aliquando ante, aliquid quando uero post factum liberabant. Lentulus ante factum eos dimisit, ut eo premio commoti audacius se gererent. Qui in tabernis.) Ab officinis differunt, quod in officinis operam manuum sunt: in tabernis autem tantum exponuntur uenalia. Sed tabernae non proprie pro diuersarijs ponuntur, sed auctores saepe confundunt. Intelligit hic Cicero omnes officinas. Egentium.) nam audaciores sunt ad aliquid patrandum propter egestatem. Imperitorum.) id est, idiotarum. Et id quidem.) Fatetur quod obijciunt quidam hoc tentum esse, sed nullos esse repertos. Fortuna miseri.) id est, egeni. Qui non.) Significat quanta animorum tum fuerit coniunctio. Sella atque operis.) Pulcherrima periphra sis officinae. Officina est locus selle atque operis, et quae stus quotidiani, significat mechanicos quos uocant homines, et artes mechanicas, unde quoque uocant idiotas mechanicos. Cicero in Offic. uocat sordidas artes. Quidam non mali auctores secularis et sedentarias appellant artes, quarum omne opus est in faciendo, quod manu tractentur, opusque relinquunt, quod extet et appareat. Cubile.) per tantum uocatur. cubilia sunt ferarum, sunt enim cubilia pauperum ferarum, ut cubilia bestiarum, nisi uelimus cubilia et lectulum hic pro eodem poni, quod mihi non displicet. Cursum hunc ociosum.) Non ociosum quod nihil agant dicitur, sed quod in umbra sedentes suas res agant. ocium enim aliud est iners et sine opere, aliud actuosum, interdum temporis a laboribus et solitis muneribus uacuitate, ocium significat, et simpliciter, quietem et pacem. Qui in tabernis.) Transit ad propolas et uenalitates, proprie hic sumit tabernas pro loco ubi res uenduntur. Imo.) alijs nisi legitur, et est ironia. Frequentia sustinetur.) Si enim multi erunt in urbe, multi uendentur. Ocia.) non bello, sed pace et quiete. Quid tandem.) Ex minore argumentum, nam tum erant oclusa tabernae. Quae cum ita sint.) Conclusio quae habet quatuor partes: primo, hortatio: secundo, digressio: tertio, repetitio: quarto, commiseratio. Haec peroratio habet enumerationem, sed in amplificatione tota uersatur. Quae cum ita sint.) id est, quamobrem concludendi formula Ciceroni familiaris. Pop. Rom.) Intelligit omnes partes supra enumeratas: nomine pop. Rom. praeter se natum. Locus autem est ex pari uel aequo, alijs reipub. Habetis Cos.) Conciliat sibi animos auditorum a suis in reipub. meritis. Ex media morte.) Sic appellat praesens periculum. Non ad uitam suam.) id est, non ut sibi uiueret. Incisa multa hic sunt, quibus etiam solet inesse dissolutum. Ad hunc graec. Meme.) Non sunt hic quinque, sed tantum tria, mente, uoluntate, studio, idem significant, animo

scilicet, deinde sequuntur duo, uirtute, id est fortitudine, et uoce. Obsessa.) Locus commiserationis, qui continet amplificationem et energiam. Manus tendit.) id est, supplex precatur. Vobis.) Amplificatio facta per distributionem, ut ex uerbo dilatetur oratio. uerbum fuit patria. Arcem et Capitolium.) Sunt idem, uoluit dicere arcem Capitolinam, ut Verg. Aeneid. 1. molemque et montes in super altos: uoluit dicere ingentes montes. et est poetica figura, cum adiectiuum in substantiuum resoluitur. Penates.) Deos selectos, qui duodecim erant, quos etiam deos patrios uocabant. Ignem Vestae.) Idem est, nullum erat Vestae simulacrum, sed tantum ignis in ara aeternus et perpetuus, quem ignem curabant uirgines Vestales, quae fuerunt ut nunc monachae. Ouid. Fast. Tu nil per Vestam, quam puram intellige flammam. Credo hoc habuisse Romanos a Chaldaeis, qui et ipsi ignem coluerunt. Sunt qui dicunt Vestam pro terra positam. Atque delubra.) quae in templis sacella sunt. Testa.) domus priuatorum hominum, ita complexus est omnia. Praeterea.) uobis iudicandum est an uelitis retinere et conseruare, an ea omnia amittere. De uestra.) Ab adiunctis, a domo, quae proxima fuit, ad homines transit. Anima, id est, uita. Anima significat etiam aeraem spirabilem, unde quidam uitam aeraem esse putant. De sacis.) ubi ignis fouetur, et ubi putantur esse dii penates et domestici lares. Ut sui.) scilicet aliquis, si sine consulo, legamus, et est locus communis de officio magistratus. Habetis.) Quo excutiat metum, diutius in eo loco moratur. Cogitate.) Reuocat periculum in mentem. Quanta uirtute.) id est, quanta fortitudine. Deorum benignitate.) Pietribuit deo fortunarum amplificationem. Exaggeratas.) amplificatas et ualde auctas. Vobis hodierno.) post septedecim annos facti sunt serui, a Iulio Caesare, nam is efficit quod Catilina molitus erat, nec assequi potuit. Atque.) Nunc uitat arrogantiam, neminem scilicet uelle reipub. consulere, quam eum. Non uolo uos excitare, nam in hac re diligentiores estis quam ego: sed hoc est meum munus. Mea uox.) mea haec oratio. Princeps.) prima. Functus.) id est, ego functus. Nunc antequam.) P. C. Propositio digressionis, quae sequitur amplificandi causa. Ego quanta manus.) Primus locus digressionis a multitudine inimicorum, quos ipsum sustinere oporteat, pro reipub. salute. Sed eam.) multitudinem scilicet, incusserat prioribus uerbis metum Senatui ex multitudine improborum, eundem nunc metum excutit per contemtionem. Locus est a persona aduersariorum. Turpem et infirmam.) Quis igitur non contemnat, et paruofaciat? Manus.) multitudo. Valuerit.) potuerit. Metamen.) Consolatur seipsum a bona conscientia et reipub. salute. Etenim mors.) Ratio, mors enim pro reipub. fugienda non est. Praestat enim pro reipub. cum gloria mortem oppetere, quam uiuere, et naturam tantum spiritum reddere, sicut ipsi alicui dicit: Ut spiritum quem naturae debemus, pro patria salute effundamus. Ostendit autem his uerbis orator, se inglorium non moriturum. Cetera enim.) Declarat se, et instituit grauem collationem ad sua in reipub. beneficia amplificanda. Bene gesta.) Formula Romanis usitata, cum hostes uicti erant: sin contra, rem male gestam esse dicebant, cuius rei exempla crebra sunt in Epist. Ciceronis, et in Lilio. Sit Scipio.) Expolitio. Factum est hoc loco, quod dicit secundum bello Punico. Locus communis huius comparationis hic est, quod beneficia diuturniora anteponantur breuioribus. Est

bus. Est autem concessio rhetorica. Infestissimas.) inimicissimas. Numanti. anq; deleuit.) Pes dochimus, quo Cicero delectatur. Fuit hoc tertio bello Punico. Habeatur uir.) Post Philippum & Alexandrum. de hoc uide Plutarchum in uita Pauli Aemilij. & attende copiam illustrem, Sit clarus, ornatur, habeatur uir egregius, sit in aeterna gloria, anteponatur omnibus. formulae laudis, quae notidae diligenter sunt. Qui bis.) Semel ad Ambrones, & paulo post Cymbros. Anteponatur omnibus.) Magna laus. nam postremo ponit Pompeium, ut tanquam colophonem adderet. Regionibus.) Hyperbole, rem enim incredibiliter tollit. Erit profecto.) Magna laus. alludit ad dictum Pompeij, de quo Offi. 1. cum ex Mithridatico bello reuenteretur: Se frustra triumphaturus, nisi inueniret urbem in qua triumpharet. intelligit enim tum urbem a Cicerone conseruatam, in Catilinae coniuratione. Quam est.) Alia ratione ostendit maius esse beneficium patrie conseruatae, quam externae uictoriae. Quae difficilia, pulchra. sed nostra uictoria, uictoria fuit difficilior, ergo pulchrior & praeclearior.

Alienigenae.) quos Graeci uocant ἀλλογενούς, id est, externos, uel externos. nimis sepe nostri scriptores Ecclesiastici eos ethnicos uocant. Recepti.) Si se dedunt, si uolunt conuenire. Qui autem ex.) Altera pars comparationis. Neque ulla.) Verum est quod dicit Cicero, si illa concordia esset aeterna, sed sensit non multo post, cum in exilium ire coactus fuit ob hanc causam. Pro clientelis.) Tertia pars perorationis est, quae petitio dicitur. prima hortatio erat, secunda digressio, tertia petitio, quarta commemoratio. Petit autem, ut hoc eius factum in autoritatibus perscribatur, quod & factum est uerbis quam amplissimis. Pro his.) Reuocatio primi uerbi, sine repetitio. Quod si meam.) Quartus locus perorationis: magna commemoratio, tanquam iam esset moriturus, filium suum adhuc paruulum commendat senatui. Quapropter.) Conclusio cum hortatione ad fortiter de coniurationis iudicandum. utitur autem breui enumeratione ad memoriam renouandam clausula ad conciliandum & instigandum comparata.

IOACHIMI CAMERARII IN
Catilinariam III. annot.

Qui mihi uidetur amplecti rempublicam tanquam obfidem consulatus mei.) Veneti, Quem mihi uidetur amplecti respublicam tanquam obfidem consulatus mei. Sed ut utraq; lectio mihi quidem nescio quo pacto obscurior, ita utraq; uera uidetur putari posse. Qui non dolorem suum & cruciatum dolore nocentis, & cruciatu lenierit.) Veneti & alij, qui non dolorem cruciatu lenierit: ut illa iam ab explanationis inculcatione suspecta fieri incipiant. Nisi cuius L. Caesar, uir fortis.) Hunc locum ego quidem existimo facile intelligere omnes corruptum esse: sed lectio quae inter diuersas mihi optima uisa, ea est quam subiecinus: Nil L. Caesar uir fortis. & amantiss. reipub. crudelior nudius tertius est uisus, cum sororis suae foeminae lectissimae uirum praesentem & audientem uita priuandum esse dixit. M. Fuluium iussu Cos. interfectum, filiumq; eius impuberem legatum a patre in carcerem missum necandum esse dixit.) In quibus ne quis nimis audaces mutationes factas esse arbitretur, historia breuiter temporum illorum exponenda est. Marcum enim Fuluium Flacum summopere C. Gracchum defendisse constat, atque eum filium suum misisse ad Cos. Opimum, puerum formosum, & pudore cum mis-

rabilem, tum admirabilem, qui de conditionibus pacis ageret. Hunc cum Cos. iterum uenire ad se uelisset, reuersum patris iussu, comprehendit, & in carcerem conijci iussit. Eundemq; postea patre occiso, crudeliss. interemit, neq; pugnarum neq; certaminum participem. Hunc igitur necandum in carcerem missum, & patrem iussu C. Gracchi interfectum, probauit oratione sua tum L. Caesar: ut haec mihi lectio, iam confirmata ab historia, firma esse posse uideatur. Quia sua fortuna ciuitatis ius consecuti.) Veneti, nisi fallor, uerior: Quia sua uirtute fortunam ciuitatis consecuti. Aut recepti in amicitiam.) Veneti & alij, in amicitiam, non habent: & irrepetitum esse, suspicari licet.

IN M. TVLLII CICERONIS ORATIONEM IN TOGA CANDIDA CONTRA C. ANTONIUM & L. CATILINAM COMPETITORES IN SENATU, Q. ASCONII PEDIANI COMMENTATIO,

ARGUMENTVM.

Haec oratio dicta est L. Caesare, C. Figulo Coss. post annum quam pro Cornelio dixerat. Sex competitores in Consulatu petitione Cicero habuit, duos patritios, P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam, quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, C. Antonium, M. Antonij oratoris filium, L. Cassium Longinum, duos, qui tantum non primi ex familijs suis magistratum adepti erant, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem. Solus Cicero ex competitoribus equestri erat loco natus, atq; in petitione patre amisit. ceteri eius competitoris modeste se gesserunt, uisq; sunt Cornificius & Galba sobrij ac sancti uiri: Sacerdos nulla improbitate notus. Cassius, qui iners ac stolidus tum magis quam improbus uideretur, post paucos menses in coniuratione Catilinae esse apparuit, ac ueremissimarum sententiarum fuisse autorem: itaq; hi quatuor pro re iacebant. Catilina autem & Antonius, quanquam omnibus maxime infamis eorum uita esset, tamen multum poterant. coierant enim ambo, ut Ciceronem Consulatu deicerent, adiutoribus usi firmissimis, M. Crasso, & C. Caesare. itaq; haec oratio contra solos Catilinam & Antonium est. Causa orationis huiusmodi in senatu habenda Cicero fuit, quod, cum in dies licentia ambitus auergeretur propter praecipuam Catilinae & Antonij audaciam, censuerat senatus, ut lex ambitus aucta etiā cum poena ferretur: eiq; rei Q. Mutius Orestinus Tribunus pleb. intercesserat. cum Cicero, grauiter senatu intercessionem frenare, se rexerit, atq; in coitionem Catilinae & Antonij inuictum esse ante dies comitorum paucos.

Dico P. C. superiore nocte cuiusdam hominis nobilis, & ualde in hoc largitioni quo stu notus & cogniti, domum Catilinam & Antonium cum sequestribus suis conuenisse. Aut C. Caesaris, aut M. Crassi domum significat. etenim acerrimi ac potentissimi fuerunt Ciceroni refragatores, cum petijt Consulatum, quod eius in dies uiam crescere dignitate animaduertebat. & hoc ipse Cicero in expositione suorum consiliorum significat. eius quoq; coniuurationis, quae Cotta & Torquato Coss. ante annum quam haec dicerentur facta est a Catilina & Pisona, arguit M. Crassum autorem fuisse. Quem enim aut amicum habere potestis, qui tot ciues trucidauit: aut clientem, qui in sua

ciuitate cum peregrino negauit se iudicio aequo certare posse? Catilinam, cum in Syllauis partibus fuisset, crudeliter fecisse, nominatim etiam postea Cicero dicit, quos occiderit, Q. Caecilium, M. Voluminium, L. Tantalium: M. etiam Marij Gratidiani, summe popularis hominis, qui ob id bis praetor fuit, caput abscissum per Urbem sua manu Catilina tulit: at quod crimen saepius ei tota oratione objicit. fuerat uero hic Gratidianus arcta necessitudine Ciceroni coniunctus. Clientem autem negat habere posse C. Antonium. nam is multos in Achaia spoliauerat, naclus de exercitu Syllano equitum turmas, deinde Graeci, quos spoliauerat, eduxerunt Antonium in ius ad M. Lucillum Praetorem, qui ius inter peregrinos dicebat. egit pro Graecis etiam tum adolescentulus, de quo paulo ante mentionem fecimus. & cum Lucillus id, quod Graeci postulabant, decreuisset, appellauit Tribunus Antonius, iurauitq; se ideo iurare, quod aequo iure uti non posset. hunc Antonium Gelius & Lentulus Censorum sexennio, quo haec dicerentur, senatu mouerunt, causasq; subscripserunt, quod socios diripuerit, quod iudicium recusarit, quod propter aeris alieni magnitudinem praedia manciparit, bonaq; sua in potestate non haberet. Nec se iam tum respexit, cum grauis simis uerbis decretis absens notatus est.) Catilina ex Praetura Africam prouinciam obtinuit. quam cum grauius uerxisset, Legati Afri in senatu iam tum absente illo questi sunt, multaq; graues sententiae in senatu de eo dictae sunt. In iudicij quanta uis esset, didicit cum est absolutus: si, aut illud iudicium, aut illa absolutio nominanda est.) Ante annu quam haec dicerentur, Catilina cum redisset ex Africa, Torquato & Cotta Coss. accusatus est repetundarum a P. Clodio adolescente, qui postea inimicus Ciceroni fuit. defensus est Catilina, ut Fene Stella tradit, a M. Cicrone. quod ego ut addubitem, haec ipsa Ciceronis oratio facit, maxime quod is nullam mentionem rei habet, cum potuerit inuidiam facere competitori tam turpiter aduersus se coeuntem, praesertim cum alterum competitorum suum Antonium in eadem hac oratione sua admoneat, suo beneficio eum ex ultimo loco Praeturae candidatum ad tertium peruenisse. Nescis, me Praetorem primum esse factum, te concessione competitorum, & collatione centuriarum, & meo maxime beneficio postremo in tertium locum esse subiectum? qui igitur Antonio suffragationem suam imputandam putat, is, si defendisset Catilinam, caput eius protectum a se non ei imputaret? quod ita esse, manifestum est ex eo, quod statim dicit. Q. enim Mutius Tribunus pleb. intercedebat, ne lex ambitus ferretur: quod facere pro Catilina uidebatur. hunc Mutium in hac oratione appellans Cicero sic ait: Te tamen Q. Muti tam male de republica existimare, moleste fero, qui hesterno die me esse dignum Consulatu negabas. quid? populus Romanus minus diligenter scit sibi constituere defensorem, quam tu tibi? qui, cum te forti L. Calenus ageret, me potissimum fortunaru tuarum patronum esse uoluisti. & cuius tu consilium in tua turpissima causa delegisti, hunc honestissimarum rerum defensorem populus Romanus a te repudiare potest? nisi forte hoc dicturus es, quo tempore a L. Caleno furti delatus sis, eo tempore in me tibi parum auxilij esse uidisse.) Verum, ut egerit Mutij causam Cicero, sicut Catilinae egerit eum uideri uult Fene Stella, cur, cum, quamuis male existimet de causa Mutij, tamen ei exprobrat patrocinium suum, non idem in Catilina faciat, si modo pro eo dixit; & cur ipsum illud iudicium saepius in

infamiam uocat? quod protinus uideretur non fuisse facturus, si in eo iudicio fuisset patronus. Atq; ut alia omittam, hoc certe uix uidetur dicturus fuisse, si illo patrono Catilina repetundarum absolutus esset. Stupris se omnibus, ac flagitijs contaminauit. caede nefaria cruentauit: diripuit socios: leges, quaestiones, iudicia uiolauit. & postea. Quid ego, ut uiolaueris prouinciam, praedicem: nam, ut te illic gesseris, non audeo dicere, quoniam absolutus es. mentitos esse equites Romanos, falsas fuisse tabellas honestissimae ciuitatis existimo, mentium Q. Metellum Pium, mentium Africam. uidisse puto nescio quid illos iudices, qui te innocentem iudicarunt. O miser, qui non sentias illo iudicio te non absolutum, uerum ad aliquod seuerius iudicium ac maius supplicium reseruatum. Veri ne ergo simile est, haec eum Catilinae obijcere, si illo defendente absolutus est? Praeterea mouet me, quod, cum sint commentarij Ciceronis earum etiā defensionum, commentarij autem principium ita: Quod iudicio absolutus est Catilina, ut Clodius infamis fuerit, praenariatus est. nam & reiectio iudicium ad arbitrium rei uidebatur esse facta. Populum uero, cum inspectame populo collum secuit hominis maxime popularis, quanti faceret, ostendit.) Diximus & paulo ante, Marij caput Catilinam per urbem tulisse. Me, qua amentia inductus est, ut contemneret, constituere non possum. utrum aequo animo laturum putauit? an in suo familiarissimo non uiderat, me ne aliorum quidem iniurias mediocriter posse ferre? Manifestum est C. Verrem significari. Alter, peccore omnino uendito, & saltibus prope addictis, pastores retinet, ex quibus ait se, cum uelit, subito fugitiuorum bellum excitaturum.) C. Antonium significat. Alter induxit eum, quem potuit, ut repente gladiatores populo non debitos polliceretur, quos ipse consularis candidatus perspexit, & legit, & emit, praesente populo Romano factum est.) Q. Gallium, quem postea reum ambitus defendit, significare uidetur. hic enim cum esset Praeturae candidatus, quod in Aedilitate, quam ante annum gesserat, bestias non habuerat. dedit gladiatorium, sub titulo, patri se id dare. Quamobrem augere etiam mercedes si uultis, Q. Mutium peruerti legem impedire ut coepit sententiam. Cos. sed ego ea lege contentus sum, qua duos Consules designatos uno tempore damnari uidimus.) Legem Calpurniam significat, quam C. Calpurnius Piso ante triennium de ambitu tulerat. Quod autem dicit damnatos esse designatos Consules, P. Syllam, & P. Antronium, de quibus iam diximus, uult intelligi. Cognomen autem Q. Mutio Tribuno, quem nominat, fuit Orestinus. Atq; ut istum omittam, in exercitu Syllano praedonem, in introitu gladiatorem, in uictoria quadrigarium.) De Antonio dici manifestum est. sed dicit eum in exercitu Syllae praedonem propter equitum turmas, quibus Achaiam ab eo uexatam esse significauimus. In introitu gladiatorem, pertinet ad inuidiam profectionis, qua tum facta est. In uictoria quadrigarium, quod, cum Sylla post uictoriam Circenses faceret, ita ut honesti homines quadrigas agitarent, fuit inter eos C. Antonius. Te uero Catilina Consulatum sperare, aut cogitare, non prodigium atque portentum est? a quibus enim petis? a principibus ciuitatis? qui tibi, cum L. Volcatius Cos. in consilio fuisset, ne petendi quidem potestate esse uolueris. Paulo ante diximus, Catilinam, cum de prouincia Africa decederet, petiturus consulatum, & legati Afri questi de eo in senatu grauiter peruenissent, professus deinde est Catilina petere

petere se Consulatum. L. Volcatius Tullus Consul consilium publicum habuit, an rationem Catilinam habere deberet, si peteret Consulatum. nam querebatur repetundarum. Catilina ob eam causam desistit a petitione. A senatoribus qui te autoritate sua, spoliatum ornamentis omnibus, uinctum penes Africanis oratoribus tradiderunt. Diximus modo de hoc. nam iudicium quoque secutum repetundarum, a quo ipse per infamiam liberatus est Catilina, sed ita, ut senatorum urna damnaret, equitum et tribunorum absolueret. Ab equestri ordine, quem trucidasti? Equestris ordo pro Cimnani partibus contra Syllam steterat, multasque pecunias abstulerant: ex quo secularij erant appellati: atque ob eius rei inuidiam post Syllanam uictoriam erant interfecti. A plebe qui spectaculum eiusmodi tua crudelitas praebuit, ut nemo sine luctu aspiceret, sine gemitu recordari posset. Eiusdem illius Marij Gratidiani quod caput gestarit, obijcit. quo loco dicit Catilinam caput M. Marij gestasse, quod caput etiam tum plenum animae et spiritus ad Syllam usque ab Ianiculo ad aedem Apollinis manibus ipse suis detulit. omnia sunt manifesta. ne tamen erretis, quod his temporibus aedes Apollinis in Palatio sit nobilissima, admonendi estis, non hanc a Cicerone significari, ut puto, quam post mortem etiam Ciceronis multis annis Imperator Caesar, quem nunc D. Augustum dicimus, post actam uictoriam fecerit, sed illam demonstrari, quae est extra portam Carmentalem, inter forum Oitorium, et circum Flaminium. ea enim sola tum demum Romae Apollinis aedes. Quid tu potes in defensione tua dicere, quod illi ne dixerim? quae tibi dicere non licet. et paulo post: Denique illi negare potuerunt, et negauerunt: tu tibi ne inficiandi quidem impudencie locum reliquisti. quare praecleara dicentur iudicia tulisse, si, qui inficiantem Lusciū condemnarunt, Catilinam absoluerim confite me. Hic, quem ne minas, L. Luscius notus centurio Syllanus, diuesque est uictoria factus (nam amplius centies possederat) damnatus erat non multo ante, quam Cicero dixit. obiectae sunt ei tres caedes proscriptorum circa eosdem dies. L. quoque Bellienus damnatus est: quem Cicero ait auunculum esse Catilinam. hic autem Lucretium Asellam, Consulatum contra uoluntatem Syllae ad turbandum statum ciuitatis petentem, occiderat, iussu Syllae tunc Dictatoris. Is ergo negat ignarum esse, quum etiam illi, imperitos se homines esse, et, si quem interfecissent, Imperatori ac Dictatori paruisse dicerent. etiam ac negare quoque posse: Catilinam uero inficiari non posse. Huius autem criminis periculum, quod obijcit Cicero, paucos post menses Catilina subiit. post effecta enim comitia consularia, et Catilinam repulsam, fecit eum reum inter sicarios L. Lucullus paratus eruditusque, qui postea Consulatum quoque petijt. Hanc tu habes dignitatem, qua fretus me contemnis et despicias, an eam, quam reliqua uita es consecutus? cum ita uixisti, ut non esset locus tam sanctus, quod non aduentus tuus, etiam cum culpa nulla subesset, crimine afferret. Fabia uirgo Vestalis causam incesti dixerat, cum ei Catilina obijceretur: eratque ab soluta haec Fabia, quia soror erat Terentiae Ciceronis. ideo sic dixit, Etiam si culpa nulla subesset. ita et suis pepercit, et nihilo leuius inimico summi opprobrij turpitudinem obiecit. Cum deprehendere in adulterijs, cum deprehendas adulteros ipse, cum ex eodem stupro tibi et uxorem et filiam inuenisti. Dicitur, Catilinam adulterium

commississe cum ea, quae ei postea socrus fuit: et ex eo stupro duxisse uxorem, cum filia eius esset. haec Lucius quoque Catilinae obijcit in orationibus, quas in eum scripsit. nomina harum mulierum nondum inueni. Quid ego, ut uolaueris prouinciam, praedicem, cuncto populo Romano clamare, quoniam absolutus es. Dicitur est iam saepius, Catilinam ex Praetura Africam obtinuisse, et accusante eum repetundarum P. Clodio absolutum esse. Praeterea illum nefarium conatum tuum, et penes acerbum, et luctuosum populo Romano diem, cum, Cn. Pisonem socio, neque alio nemine, eadem optimatum facere uoluisti. Quos nominat, intelligitis. fuit enim opinio, Catilinam, et Cn. Pisonem adolescentem perditum, conuuisse ad eadem senatus sciendam ante annum quam haec dicta sunt. Cotta et Torquato Coss. eamque eadem ideo non esse factam, quod prius, quam parati essent, conuirsus signum dedisset Catilina. Pisonem autem, cum haec dicerentur, perierat in Hispaniam, missus a senatu per honorem legationis, ut auus suus ablegaretur. ibique, dum iniurias prouincialibus facit, occisus erat, ut quidam credebant, a Cn. Pompeij clientibus Pompeio non uito. An oblitus es, te ex me, cum Praetura peteres, petisse, ut tibi primum locum concederem? quod cum sepius ageres, et impudens a me contemderes, meministi, me tibi respondere, impudenter te facere, qui id a me peteres, quod auunculus nunquam impetrasset? Diximus iam supra, Syllae ludis, quos hic propter uictoriam fecerit, quadrigas C. Antonium et alios quosdam nobiles homines agtasse. praeterea Antonius redemptionem habebat ab arario ne tetrigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem. fuit autem notissimus in circo quadrigarum agitator Boccus. Dicit de malis ciuibus. Qui postquam illo, ut conati erant, Hispaniensi pugniculo ueruos incidere ciuium Romanorum non potuerunt, duas uo tempore conantur in rebus sicis distringere. Hispanensem pugniculum Cn. Pisonem appellat: quem in Hispania occisum esse dixi. Duas sicas, Catilinam et Antonium appellari manifestum est. Hunc uos scitote Licium gladiatorem iam immisisse cupidum Catilinam iudices, quum Curium hominem quaestorium. Curius hic notissimus fuit aleator, damnatusque postea est. in hunc est hendeca syllabus Calui elegas: Et talis Curius pereruditus. Hic orationi Ciceronis et Catilinae et Antonium contumeliose responderunt, quod solum poterant, in uictis in nouitate eius. feruntur quoque orationes nomine illorum editae, non ab ipsis scriptae, sed ab Ciceronis obiectatoribus: quas nescio an satius sit ignorare. ceterum Cicero Consul omnium consensu factus est: Antonius pauculis centurijs Catilinam superauit, cum ei propter patris nomen paulo speciosior manus suffragata esset, quam Catilinae.

PAULI MANVTII IN ASCONIIUM ANNOTATIO

In concionem Catilinae et Antonij. Cum paulo ante dixerit, Coierant ambo, ut Ciceronem Consulatum deicerent, reposui Concionem pro Concione. Tanti sum. Tanusium nominat Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus. Torquato et Cotta Coss. Non dubio, quin legendum sit, Lepido et Tullo Coss. uide supra ut alia argumenta omittam.

IN M. TULLII CICERONIS ORATIONEM IN VATINIUM SCHOLIA, Bartholomaeo Latomo praefegente excepta.

ARGUMENTVM

P. Lentulo, Q. Metello Coss. cum magna contentione ageretur per T. Annum Milonem, et P. Sextium Trib. pleb. ut Cicero ab exilio reuocaretur, quem P. Clodius in tribunatu expulerat, P. Sextius quo contra uim aduersariorum munitior esset, armatos homines circa se habuerat. qua de causa finito tribunatu, de ui accusatus fuit a quodam M. Tullio, adiuuantibus Clodianis, et a Cicerone defensus. Sed in eo iudicio cum A. Vatinius testimonium dixisset contra Sextium, homo alioqui impurus, et Clodianae factionis adiutor, cum quo Cicero iam antea inimicitiae intercesserant, confutatus est a Cicerone hac uehementi et inimica oratione. in qua illi primum respondet Orator ad conuicia, quae in se coniecta fuerant. deinde grauissime infestatur personam hominis ex antea facta uita, atque totum illius testimonium de Sextio confutat ac reprehendit. Oratio est iudicialis, reprehensionem testimonij continens: sed tota penes in demonstratione personae uersatur. Statum habet coniecturalem, an credendum sit Vatinius. Sed hoc totum qualitate personae explicatur, an cum talis sit Vatinius, testimonio eius sit credendum. Primo habet exordium, ad contemptum personae: deinde reprehensionem maledicorum in ipsum Ciceronem: postremo uita infestationem, quae tota acriter, more iudiciali, per interrogationem tractatur.

I tua Vatini.) Orditur κατὰ πρόληψιν, et causam reddit cur interroget potius Vatiniū, quam contemptum tacitus dimittat. Nemo enim te ut.) Aetiologia, interpretandi causa. Quare ne tibi.) Concludit sententiam. Etenim debuisti.) Causa, cur uexandum putarit potius, quam dimittendum. Et est ex meritis Vatini. Sed hesternus.) Refutatio, qua primum uanitatem arguit, ex ipsius Vatini dictis, quia pugnantia dixerit. Qui et Titum Claudium.) Epistola 7. ad Quintum fratrem refert, Sextium a quodam M. Tullio de ui accusatum fuisse, ergo plures fuerunt accusatores. In quorum altero.) Oshendit quid efficiatur ex dictis Vatini, quae exposuit. Nimium est uehemens.) Obiurgat, quod prodire ausus fuerit. Repente enim te.) Comparatio ad hypotyposin, id est, euidentiam orationis. Hypotyposi autem respicit ad guttur Vatini, quod illi strumosum erat. unde alibi per iocum, uocauit inflatum oratorem. Ut mihi renouatus.) Hoc uidetur esse corruptum, quia certam sententiam non praestat. Sed quare a te.) Reprehendit obiectionem: et qualitatem ita defendit, ut oblique perstringat aduersariū. nam quae a Cornelio remouet, tacite confert in Vatiniū. Num Heliam? num?) Lex Helia et Fusia obnunciationem confirmabant, quae resistebatur perniciosi legibus. C. Caesar autem in Consulatu cum legem agrariam inuito Senatu ferret, adiuuante Vatiniā, qui tum Trib. pleb. erat, obnunciante collegam suum M. Bibulum armis a foro expulerat. Codicem legisse di.) Defendit causam Cornelij ex uide definitionis, quid sit maiestatem minuere: de qua re lege Asconium. Attamen hoc Vatini.) Oshendit a signo, se in defendendo Cornelio populo Romano rem gratā fecisse.

Vaticinando sperare.) Vatiniano more uiuendo, alludendo ad nomen. Nam quod mihi.) Confutat aliam obiectionem, de discessu suo, quem defendit. Quare Vatini.) Conclusio, quam per ironiam amariorē efficit. Deinde eius uiri.) Vide num, Ne increpes, legendum sit. nam alioqui deesse aliquid uidetur. At enim dixisti.) Reprehendit aliud dictum Vatini, idque ex qualitate, cui inficiationem adiungit. Scilicet aspera mea.) Inficiatio. Sed nihil sit factum.) Concessio ex abundantia, qua ad qualitatem reuertitur. Reddo tibi tuum.) id est, uices tibi debitas refero. Atque ut aliquando ad.) Infestatio uitae (tertia orationis pars) quam grauitate et uehementer tractat, obseruato more interrogandi testes in iudicio. Et ut me tecum.) Incipit a natiuitate, et ordinem temporis persequitur. Atque illud tenebricosiss.) Oratoria ἀπόφασις. Non populi beneficio.) Puto L. Caesarem intelligi. nam hic cum C. Figulo consulatu Ciceronis antecessit. Aquaria prouincia.) Puteolis in Campania, a calidis aquis dicta. Factus es Tribunus plebis.) Tribunatus plebis, quem uehementer exaggerat. Ac tibi iam inde.) Premunit ad tribunatus infestationem, ne C. Caesarem offendant. Ut cum inaudita sacra.) Colligit indignitatem rei ex contrarijs, uel ex minori, quod Vatinius magica sacra colat, contemnat auspicia. Impedimento non futuram.) Significabat Vatinius, se nulla obnunciatione impeditum iri, quo minus ea quae destinauerat, in tribunatu perficeret. Et quoniam hic unus.) Iterum se iungit Caesarem a Vatiniō, ut acrius urgeat. Primum quare.) Ex differētibus probat. Deinde quae sit.) Hoc ad qualitatem pertinet: quia non est recte factum, quod alicuius autoritate defendi necesse est. Deinde, erumpet.) παρρησία, quae maxima est assertationi. Ex his tres erant.) Ad impediendū actiones tuas perniciosas. De quibus duos praetextatos.) id est, maioribus honoribus functos, ut aeditate, uel praetura, uel consulatu: quamuis hic aeditatem intelligat. nam praetexta eorum erat magistratuum insigne. Te aeditiam praetextam.) Non constat. nam pendet ex historia. Tertium scis, ex illo.) Puto Q. Metellum Nepotem intelligi. Quem dirumpis cum aeditiam.) id est, aeditate functum: hoc est, praetextatum. Volo uti respondeas.) Vide quomodo amplificet. primum, quod solus ex collegis legem tulerit, contempts collegis. deinde, quod contra auspicia tulerit. quo loco exaggerat, quod augur fieri uoluerit. postremo, quod Consulatum attulerit: quare uehementer exaggerat, et deinde Vettianū iudicium, quod ab illo falso subornatum fuerat, subiungit. Quae quidem leges.) Gabinius et Pisonem intelligit, qui annum consulatus Caesaris secuti sunt. Ecquando dubitatis.) Redditio periodi. Adeone non labefacta.) Increpatio. Hoc loco quare.) Argumentatur ex hypothese per fictionem, ex eo quod futurum erat, si fuisset augur. Illi autem quibus eras.) Pompeius et Caesar. Cum eum tu Consularem.) Primo Vatinius conatus est consulē in uincula ducere, nisi a collegis prohibitus fuisset. deinde pontes struxit in foro, ne quis intercedere posset. Nam saepius actum fuit magna contentione, cum Bibulus Caesari obnunciaret. Tabula Valeria.) Locus erat in foro, a tabula ibidem fixa sic dictus. Fuerisne tanta.) Obijcit Vettianum iudicium, et rem grauitate exaggerat. M. Bibulum.) Enumerat eos, quibus per Vettium insidiatus sit Vatinius. quos intelligat, incertum est: nisi quod suspicor ex socijs Catilinae fuisse, quos L. Paulus accusatos damnauerit. Questionem de tot amp.) uaditium,

dicium, nempe rogationem, qua iudicium decerneretur. Et quoniam crebro.) Obijcit crudelitatem in C. Antonium, quod cum Vatinius legem promulgasset, qua dabatur reo alterna reiectio iudicium, expectasse eum donec Antonius reus fieret. Deinde in lege adiecisse, qui post legem suam reus factus esset, ut hac exceptione Antonium à beneficio legis excluderet. Qui tuam post legem reus esset factus.) Verba sunt exceptionis in lege, quae post legem promulgatam ascripserat Vatinius. Dices familiaritatem.) Occurrit defensionem Vatiniij. nam Maximus accusabat Antonium. Et quoniam pecuniam aliorum.) Obijcit pecuniarum rapinas à republica. Eripueris ne partes chariss. munera, seu officia quaestiosissima. In illo ipso anno.) C. Casare & M. Bibulo Coss. quo Vatinius erat Tribunus plebis. Amicissimi tui.) C. Casarem intelligit, qui legem Iuliam tulerat de Repetundis. Apud quem tu etiam.) Significat affinitatem Vatiniij, ad contumeliam Caesaris potius, quam ad honorem pertinere. Atque illud etiam.) Obijcit iniuile factum & contumeliam in Q. Allium, quod in epulo eius solenni cum toga pulla accubuerit. Dices supplicationes.) Occurrit defensionem. Quero illud etiam.) Obijcit quod cum reus esset, iudicium ui disturbarit. Quod priuatus.) post tribunatum. nam in tribunatu reus esse non poterat. In quo ne quid.) *κατὰ ἀποφασίαν* quod dixit probat suo testimonio. Atque illud etiam quero, Amplificat ex libidine peccadi. Et quonia legationis tuae.) Obijcit quod non legitimo iure legatus factus sit. Fuerat autem legatus C. Considio in Hispaniam, ut supra dictum est, non senatusconsulto, ut mos erat, sed sua ipsius lege, qua etiam C. Casari imperium per Galliam transalpinam & Illyricum in quinquennium dederat. Age factum est.) Remittit quod exaggerauit, ne sit acrior in absentem Casarem, & ad alterum reuertitur. Post te continuo.) Clodius in tribunatu G. abinio & Pisoni Syriam et Macedonia dederat plebiscito. Atque illud etiam audire.) Obijcit, quod contra legem Tulliam gladiatores det populo. Nam petebat tunc praetura Vatinius Cn. Lentulo L. Philippo Coss. quo anno haec causa acta est, ante consulatum Craffi & Pompeij, quo tempore Caesar in Gallia bellum gerebat. Ob haec omnes res.) Concludit obiectionem praecedentem. Nec post Romam conditam.) Intelligit comitia Praetorum aliquoties habita fuisse, propter studia Craffi & Pompeij contra Catonem, qui cum Vatino petebat, uide Plutarchum in uita Catonis. Ac si haec omnia.) Obijcit iudicium Caesaris de ipso, & iactantiam reprimi. Quod si ipse Caesar.) Concludit uehementer, & exaggerat. Quero quae tanta in te.) Arguit inconstantiam testimonij, quod quae ante laudauit, nunc testimonio ledere conatus sit. Gladiatoribus & bestiaris.) qui cum bestiis in arena depugnabant. Sed cum Titum Animum.) Negat separari oportuisse, quorum causa eadem sit. Extremum illud est.) Alia inconstantia testimonij, quod cum in singulari praeparatione Albinouani uoluerit uere accusari Sextium, negarit de ui eundem accusandum fuisse, &c.

IN EANDEM ORATIONEM
contra Vatinium, Antonij Goueani commentatio.

P. Vatinius in P. Sestium reum de ui testis productus, Ciceronem quoque Sestij patronum suo testimonio per-

strinxit, Cornelianam illi defensionem, exilium, inconstantiam uero praesertim & leuitatem exprobrans: quod Pompeij amicus esse coepisset, ad eiusque uoluntatem suam de agro Campano semenuiam immutasset, C. Caesaris fortuna & felicitate commotus. Aegre tulit Cicero: Vatiniūque interrogatione hac tripertita, de ui, de auspicijs, de regnorum donatione, suo concidit arbitratu, dis hominibusque; plaudentibus: tantum erat omnium odium in hominem. Acta res ea est I I I. Idus Martias, Cn. Lentulo Marcellino, L. Martio Philippo Coss. Interrogatio haec ad quod genus causae referatur, tum qui in ea sit status, frustra quaeri existimo: pars enim est Sestianae orationis, à qua separata esse, mirum nemini uideri debet, cum ita Papius lib. V. cap. de Testibus scribat: Interim aduersus testes singulos dirigitur actio: quod insectationis genus & permisum defensionibus legimus in Orationibus plurimis, & se paratim editum, ut in Vatinium testem.

Tantum modo indignitas.) non quid etiam odium in te meum postulare. Indignitas.) Indignus dicitur, qui nullo plane honore dignus est. Id significare hoc loco indignitatem, Cicero ipse paulo post indicat: Quare, inquit, ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, quod interrogem, quem nemo congressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet. Iis.) Sestio, & eius tum patronis, tum aduocatis. Ut pronomen hic ad reū, eiusque; tum patronos, tum aduocatos, tum etiam ad iudices: ita iste & ille ad aduersarios referuntur. Sic post paulo: Nemo enim horum aut ita te refutandum ut grauem aduersarium. Sordes.) obscuritatem. Ita haec eadem oratione: Habeat hoc praenū tua indignitas, ut adolescentiae turpitudine obscuritate & sordibus tuis obtegatur. Tacitus dimitterem.) Sine ulla aut interrogatione, aut refutatione. Proprie uero dixit Dimitterem. ea namque dimittere dicimus, quae retinere poteramus. ita testes dimittimus, consilium dimittimus, senatum dimittimus, concionem dimittimus, quum abire iubemus. Vt grauem aduersarium.) à quo causa nostra ualde prematur. Aut ita rogandum.) Cicero in suorum consiliorum ad P. Lentulum explicatione, hanc Vatiniij insectationem, in interrogationem uocat. Verba haec sunt: Tota uero interrogatio mea nihil habuit praeter reprehensionem illius tribunatus. Itaque haec eadem oratione, concludam iam interrogationem meam. Intemperantior.) Iracundior. Ita Philipp. 1. Nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter. Propter tuum in me scelus.) Qui furoris Clodiani in me exturbando ab urbe per uim, sine ullo iudicio, sine ulla lege socius fueris. Cic. haec eadem orat. Nam quod mihi discessum obiecisti meum, tantum tibi respondo me cum tu caeteraque; Reip. pestes armorum causam quarere tuis, odiumque; diturnum: quod in bonos iam inueneratū habebatis, saturare cuperetis, scelus & furorē uestrum etiendo maluisse frangere, quam resistendo. Ab omnibus pene uimcor.) Tanto odio suis ciuibus fuit Vatinius, ut in prouerbum abierit, Odium Vatiniianū: qui cum gladiatorio munus daret, lapidatus à populo fuerit. Quae de re ita Macrobius Saturnalior. li. 11. Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorum munus ederet, obtinuerat ut adules edicerent, Ne quis in arenam, nisi pomum misisse uellet. Fortē ijs diebus Cassilius à quodam consultus, an maxime pomum esset: respondit, Si in Vatinium misurus es, pomum est. Unde Catullū dixisse puto. — *Odissim*

Odissim te odio Vatiniانو.
Vexatum.) grauius exagitatum. Vexare uerbum est ingentis calamitatis. Cicero in Diuinatione: Populatae, uexatae, funditus euerse prouinciae. Idem II. Verrina, Ita uexauit ac perdidit. Idem hac ipsa oratione: Et si ego te perditorem & uexatorem reipublicae fero, tu me conseruato-rem feras. Vergilius:
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias uexasse rates.
Luce.) Spiritu, anima. sic enim pro Roscio Amerino: 10
Quid enim tam comune quam spiritus uiuis, terra mortuis, aqua fluctuantibus, litus ciecitis: ita uiuunt dum possunt, ut ducere animam de caelo non queant. In eadem significatione ponitur à Vergilio Lux quarto Aeneidos:
Oculisque; errantibus alto
Quae siuit caelo lucem, ingenuitque; reperta.
Pauca simis interrogationibus.) Cicero in epistola illa ad Lentulum longè optima sic de hac sua Vatiniij interrogatione: Tota uero interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionē illius Tribunatus: in qua omnia dicta sunt libertate animoque; maximo de ui, de auspicijs, de donatione regnorum. Venisses in suspicionē P. Sestio.) P. Sestius suspicatus esset causam à te suam oppugnari. In oratione pro Sestio ita de Vatino Cicero: Non est natio siquidem pro Sestio ita de Vatino Cicero: Non est natio ut dixisti: quod ego uerbum agnouit: est enim illius à quo uno maxime P. Sestius se oppugnari uidet, hominis eius qui hanc nationē deleri & concidi cupiuit. Mihi ignoscere.) ignoscere est poenā praetermittere. Cicero ad Brutum epistola cuius initium est, Messalam habes: Sed scelere ris, inquit, poenā praetermittere (id enim est quod uocatur ignoscere) etiam si in caeteris rebus tolerabile est. Tempori.) susceptae defensionem. Et eius uoluntati parere uoluissem.) Quod in defensione Sestiana in Vatinium dixerit locis duobus, non tam inimico animo id se fecisse dicit, quam ut Sestij uoluntati pareret. Sed hesterno pro testimonio.) Probat non falso uenisse Vatinium in suspicionē P. Sestio: quare merito fecisse Sestium, qui eum à quo oppugnari se uidebat, uoce patroni sui uulnerari uoluerit. Cum Albinouano sermonem non modò de Sestio accusando.) Cicero epistolarum ad Q. Fratrem libro secundo, epistola cuius initium est, Scripsi ad te antea superiora, Ad III. inquit, Id. Februarias Sestius ab indice Cn. Nerio Pupini de ambitu est postulat, & eodem die à quodam M. Tullio de ui. Dicendum ergo est aut à consilio Sestij accusandi destitisse Albinouanum, T. que; item Claudium: aut subscriptores fuisse. Vnus siquidem erat actionis princeps neque; à pluribus eodem iudicio, eodem tempore, reus idem postulabatur. Quod si plures reperiebantur qui eandem delationem postularent, ut in Verris causa Q. Cecilius Niger, et M. Cicero: in causa A. Gabini de Repetundis, T. Nero, & C. & L. Antonij: tum Diuinitio fiebat de constituendo accusatore. Paulò antè.) hodierno pro testimonio. Testis idem non semel interrogabatur. Imprudens.) Is imprudens aliquid facere dicitur, qui nescit se id facere quod facit. Terentius in Hecyra,
— Equidem plus hodie boni
Feci imprudens quam sciens ante hunc diem unquam.
Contrarium eius est Prudens. Terentius in Eunuchis,
Et tædet, & amore ardeo, & prudens sciens,
Viuus uidensque; perco.
Indicasti.) Indicare est de suo facto confiteri, Terentius in

Eunuchis: Egomet meo iudicio nuser tanquam forex hodie perij. Idem in prologo Adel.
Postquam poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Raperet in peiorem partem quam acturi sumus,
De se ipse iudicio erit: uos eritis iudices.
Cicero ad Atticum, Indicabo me, inquit, tibi.
Denique.) Quod signum est inimicis cuiusdam familiaritatis. Conciones P. Sestij scriptas.) Quas Sestius in Tribunatu habuisset, cum de Cicerone reducendo ageretur ad populum per summam contentionē: cum uerisimile est quaedam ad concitandam multitudinē in Clodianos dixisse Sestium. Scriptas dedisse.) Iam enim Caesaris instituto tam senatus quam populi diurna acta conficiebantur & publicabantur. Suetonius in D. Iulio: Iusto honore (de consulatione loquitur) primus omnium instituit ut tam senatus quam populi diurna acta conficerentur & publicarentur. In quibus sine dubio conciones erant magistratum: quemadmodum & in senatus actis, senatorum sententiae. In hoc iudicio.) P. Sestij. Accusatores esse subornatos.) ut credi tuo testimonio non debeat, cuius consilij Sestius accusetur. Quem praeparatorem.) Sestij collusionem. Is praeparator dicitur, qui non tantum contendit quantum potest. Porro Albinouanū ideo praeparatorem existimabat ab initio Vatinius, quonia lege de ui Sestii postulabat, qua lege absolutū iri uidebat. Cicero in calce huius Interrogationis: Extremū illud est, quod mihi abs te responderi uelim, cum multa in Albinouanū de praeparatione diceret, dixit ne nec tibi placuisse, nec oportuisse Sestium de ui reū fieri: quouis crimine, quouis lege accusandū potius fuisse. Ab initio.) cum primū Sestij nomen de ui deferre uellet. Nimis uehementer ferocisque; natura.) Iracundus nimium es: qui nefarium scelus committere eum putas, qui te uerbo uno laedit. Antequam Vatiniū interroget, ad ea respondet, quae sibi à Vatino fuerant obiecta. Venisti iratus omnibus.) non Sestio modò cui eras inimicus, sed & mihi qui inimicitias tecum nullas exercueram. De Vatino siquidem ita scribit Cicero in oratione pro Sestio: De quo ego, cum quotidie rueret, uerbum feci iudices nunquaneque; putauit cum omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnare, de uno sagittario me queri conuenire. Cum ante te Gellius.) C. Gellius Publicola L. Philippi priuignus, frater L. Gellij Publicolae clarissimi uiri & optimi Consulis. sic enim eum apellat Cicero in Oratione pro Sestio. Nutricula seditionis.) Sic in oratione pro Sestio de C. Gellio: Ecquae seditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis seditionis, cui ille non familiaris? ecquae turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unquam bono? benedixit? imò uero quae fortem & bonum ciuem non petulantissime est insectatus? qui, ut credo, non libidinis causa, sed ut Plebico la uideretur, libertinā duxit uxore. Sensi atque; prouidi.) Sentire est ex ijs quae uidentur futura praevidere. Cicero in epistola ad Octavianū (sic enim inscribi debet, non ad Octaviū. iam enim Octavianus factus erat Octavianus) In ea igitur epistola ita Cicero: Illud uero quod & praesentis doloris est iudicium, & praeterita iniuria testimonium, & absentium sensus significatio, non praetermittā, quia quonia praesens id facere prohibeor, absens prosum. Inflato collo.) praeracundia tumente. locatur in strumā, quam in gutture Vatinius habebat. Quae de re ita Plutarchus in Cicero: Vatiniū uero quod strumis

strumis guttur haberet tumidū, cum quandam oraret causam, oratorem appellauit inflatū. Ut mihi renouatus ille tuus in te ueterem eum amicum, sed tamen familiarē suum defenderim.) Locus corruptus est, & mutilatus: neque tamen magnam accepisse uidetur plagam. mihi ita uidetur emendandus & restituendus, Ut mihi renouatus tuus ille tribunatus furor uideretur. Ac mihi primū omnium obiecisti quod C. Cornelium ueterem meum amicum, sed tamen tuum familiarem defenderim. C. Cornelium.) Reum maiestatis lege Cornelia: quem Cicero Prætor defendit, L. Manlio Torquato, L. Aurelio Cotta Coss. apud Q. Gallum Prætozem. Veterem amicum meum.) Quod potest excusationi sufficere: ueterem enim meum amicum desere re nolui. Sed tamen tuum familiarem.) Ut mihi non debcas tu de Cornelio defensio obijcere, qui eo usus sis tam familiariter. facilius enim existimabūt homines propter eam familiaritatem, quæ tibi erat cum Cornelio, nihil Cornelium fecisse sine te: quàm me seditiosis ciuibus fauere. quod ueteri meo amico defensionis auxiliū non negarim. Cum in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc uteris nonnumquam, defensio nunq̄ uituperari.) Summis uiris sepe non est creditum, cum testimonium aduersus inimicos dixissent: iudic. tumq̄ est officere religioni inimicitias posse. Quare Q. Metello Pio, L. Martio Lucullo, Q. Hortensio, M. Aemilio Lepido aduersus C. Cornelium testimonium dicentibus creditum non est, ut autor est Valerius Maximus. Cicero pro Fonteio: An uerò uos id in testimonijs hominū Barbarorū dubitabitis, quod persæpe & nostra, & patrū memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ ciuitatis uiris dubitandū non putauerunt? Qui Cn. & Q. Cæpionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderūt: quorū uirtuti, generi, rebus gestis, fidem & autoritatē in testimonio cupiditatis atq; inimicitiarum suspicio derogauit. Ecquem hominem uidimus, ecquem uerè commemorare possumus partem cōsilio, grauitate, constantia, cæteris utriusq; honoris, ingenij, rerum gestarū ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse: tamen huius, cuius iniuriæ nutu orbis propè terrarum regebatur, iurati testimonio nec in C. Fimbriā, nec in C. Memmū creditū est. Noluerunt ij qui iudicabant hanc partem inimicitijs uiam, quæ quisq; odisset, ut cum testimonio posset tollere. Defensio nunq̄ uituperari.) Leges enim quæ damnari neminē causa indicta uolūt, nemini deesse defensorē uolunt. L. Torquato Consuli uitio datū nō est, quod Catilinæ reo de repetundis fuisset aduocatus prima iam ad eum Catilinæ coniuratione delata. C. Cornelium nō defenderē.) C. Cornelius Trib. pl. cum legem ferre uellet, Ne quis nisi per populū legibus solueretur, quod antiquo quoq; iure cautū erat: Publiusq; Seruilius Globulus eius collega Scribam subijcere, & Præconem recitare prohiberet, codicē ipse arripuit, & populo recitauit. Quo facto Tribunitiæ potestatis maiestatem uiolasse accusabatur. Num legē aliquam Cornelius contra auspicia tulcrit.) Num legem Heliam siue Aeliam (utroq; enim modo scribi potest) contempserit, obnunciationi nō parēdo, quæ lege Aelia cōfirmabatur: quæ admodum testis est Asconius in Orat. in Pisonem. Duas esse leges Aeliam & Fusiā, non unam, ut uulgò creditur, ex innumerabilibus Ciceronis locis colligi potest. Ne longius abess, sic scriptū est hoc ipso loco in quo sumus, Num legem Heliam, num Fusiā neglexerit. Vbi certè tanquā de legibus duabus loquitur Orator.

Rursusq; hac eadem Orat. Num quæ ex omnibus Tribunis plebis, quicumq; scātiosi fuerint, tam audacē audieris fuisse, ut unquam contra legem Heliam aut Fusiā conuictum aduocaret? Cicero ad Atticum lib. 1. epistola cuius initium est, Queris ex me: Lurco autē, inquit, Tribunus plebis qui magistratum simul cum lege Aelia iniit, solutus est & Aelia & Fusia, ut legem de ambitu ferret: quam ille bono auspicio homo claudus promulgauit. Ex ijs locis nemini dubium esse potest, quin leges duæ sint Aelia & Fusia. Quæ earum uis fuerit, tum qui latores, non facile reperias. Lege Aelia confirmatam obnunciationē scribit Asconius. Obnunciare uerò is dicitur, qui ei qui cum populo agere uult, refert quid ipse de cælo seruans uiderit, audierit, senserit. Cicero pro Sestio: Itaq; fretus sanctitate Tribunatus cum se nō modò contra uim & ferrum, sed etiā contra uerba & intercessionem legibus sacratis esse armatū putaret, uenit in templū Castoris, obnunciavit Consuli. Ac paulo post de eodem scribens: Cumq; auspicijs religioniq; parens obnunciaret quod senserat, luce, palam &c. Lege Fusia quid cautum fuerit, compertum non habeo: cautum feratse id erat: Ne quis eo die quo de cælo seruatum sciret, cum populo ageret. De latorebus legum harum id tantum habeo, quod ex oratione Ciceronis in Pisonem colligere potui. In ea sic scriptum est: Cenuū propè annos legem Heliam & Fusiā tenueramus. Ab Aulo igitur Gabiniō & L. Pisonē Coss. sublata de re pub. sunt leges Helia & Fusia rogatione Clodia, ordinem consulum retrouenerunt, annos septuaginta nouem usq; ad Consulatum P. Furij siue Fulij Philonis reperio, centum & undecim ad Q. Aelij Pæti Cati (quos ego latores legum harum existimo) consulatum: ut dicere oratorum more poterit Cicero, cenuū propè annos eas leges in ciuitate retentas: quarum altera paulo plures, pauciores altera paulo retenta fuerat. Num Consuli uim attulerit.) C. Calpurnio Pisoni: qui, ut scribit Asconius, cum uehementer quereretur improbè facere Cornelium qui codicē recitaret, Tribunitiam intercessionē ea ratione tolli, graui conuicio à populo exceptus est. Templum.) eadem Castoris. Cicero pro Sestio: Captū erat forum anno superiore, eade Castoris tanquam arce aliqua à si. gtiuis occupata: silebatur. omnia hominum cum egestate, tum audacia perditorū, clamore, concursu, ui, manu gerebantur: perferrebatis. Idem in Pisonem, Arma in templo Castoris: O proditor templorū omnium, uidete te cōstituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te Consule arx ciuium perditorū, receptaculū uictorū Catilinæ militū, castrorū forensis latrocinij, huiusmodi legum omnū ac religionum. Num intercessorē uidecerit.) num P. Seruiliū Globulū, intercedere uolentem de templo Castoris deturbat. Nam religiones polluerit.) Romana omnis religio in auspicijs & sacra diuisa erat: auspicia Romulus, sacra Numa constituit. Cicero tertio de Natura deorum: Cumq; omnis populi Romanæ religio in sacra et in auspicia diuisa sit, tertium aduocatum sit, si quid prædictionis causa ex portentis & monstris Sibyllæ interpres, aruspices uel conuenerunt. Harum ego religionū nullam unquam contempnam putari: mihiq; ita persuasiō mulum auspicijs, Numam sacris consuetudinibus fundamētum esse nostræ ciuitatis. Tua sunt, tua sunt hæc omnia.) Vatinius auspicia, legem Heliam, legem Fusiā neglexerit, obnunciationē uis nunquā parendo, dictus ijs conuictum aduocando quibus de cælo sciret esse seruatum, Consuli uim attulit,

attulit, cum M. Bibulum Cos. qui Cæsari aduersabatur, in carcerem duci iussit, domi inclusum tenuit, domo uictrahi per uiatorem iussit, eadem Castoris armatis hominibus tenuit, intercessionibus paruit nunquam, religiones polluit, auspicia contemnendo, sacra nefaria suscipiendo, largiendo regna, tetrarchias donando, uectigalia ciuitatibus remittendo exhaustit ærarium, rempub. compilauit, pecuniā partim à Cæsare, partim à publicanis eripiendo.

Codicem legisse dicebatur.) codicem suæ legis, eoq; factum inuicisse Tribunitiam maiestatem. Sed recognoscendi.) Recognoscere est quod Galli dicunt, reueoir.

Concilium illo die dimisisse.) concionem illo die dimisisse. De eare ita Asconius in Orationem pro Cornelio: Et cum illos Cos. qui sibi intentabant manus, præhendi à latrone iussisset, fracti eius fascēs cuncti, Lapidesq; etiā ex ultima concione in Cos. iacti. Quo tumultu Cornelius perturbatus, concilium dimisit. Conciliū autē est pars populi cōgregata: non totus populus. Vide Gellium lib. 15. cap. 27.

illo die.) Nam die alio ita eandem rursus legem ferre cepit, Ne quis in senatu legibus solueretur, nisi C. C. adfuisset: ne quis cum solutus esset, intercederet, cum de ea re ad populum ferretur. Quam causam.) colorem. Terentius in Andria Scena III. actus primi,

— inuenerit

Aliquam causam quam ob rem eiciat oppido.

Idem in Hecyra, actus IIII. Scena IIII.

Est tibi causa est de hac re, mater te impulit.

Ad patronos tuos.) propè enim est cum accusabere. Cic. ad Q. Fratrem epistola libri secundi, cuius initium est, Sestius noster absolutus est, de Vatinijs accusatione ita scribit:

Quin etiam Paulus noster cum testis productus esset in Sestium, confirmauit nomen se Vatinijs delaturū, si Macer Licinius cunctaretur: & Macer à Sestij subfellij surrexit, ac se illi non defuturum affirmauit. Quid queris? homo audax & petulans Vatinius ualde fractus debilitatusque discessit. Huc pertinet quod non ita multo post dicit Orator: De te autem quid sentiant homines, in honore experti sumus, in salute expectamus. Quod os afferes.) quo ad eos pudore uenies, cum tu mihi Cornelij defensionem in maledictis obijciēdam putes ciuis profecto te melioris. De

Cornelio siquidē ita Asconius: Cornelius homo nō improbus uita habitus est, fuerat Quæstor Cn. Pompeij, dein Tribunus plebis C. Pisonē Consule: in eo magistratu ita se gessit, ut in superioribus actisq; uideretur. In maledictis.) Cicero pro Cælio quid maledictum sit, docet ijs uerbis: Sed aliud est, inquit, maledicere, aliud accusare: accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumēto probet, teste cōfirmet: maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliā, quæ si petulantius iactatur, conuictum: si facietius, urb. autas nominatur. Paulò post ista defensionem.) anno postquam Prætor Cicero Cornelium defendit. Bonis uiris.) optimatibus, senatus studiosis. Magnificentissimè consulem factum.) Cicero in Pisonem de adeptione sui Consulatus, Me cuncta, inquit, Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nō prius tabella quàm uoce priorem Consulem declarauit. Pudenter uiuendo.) castè & integrè uersando in priuatorum periculis. Cicero pro Lege Manilia: Et meus labor in priuatorum periculis castè integrèq; uersatus ex uestro iudicio fructum est amplissimum consecutus. Quæ tu impudenter

uaticinando.) Alludit ad nomen Vatinijs. Quæ impuden-

ter uaticinando, sperare se dixerit Vatinius, paulò post dicit Orator: Quæsturam, inquit, petisti cum P. Sestio, cum hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero consulatu gerendo te diceres cogitare. De Auguratu quoq; Vatinius cogitauit: Augurq; fieri uoluit in locum Q. Metelli. Quæ de hac eadem oratione ita Cicero: Quæro illud etiam ex te, conatusne sis, uoluerisne, deniq; cogitaris in illo tuo non regno, sed intolerabili latrocinio augur fieri in Q. Metelli locum. Nam quod mihi discessum obiecisti meum.) tanquam periculi metu profugerim: quod Cicero non uult confiteri. Sic enim pro Sestio: Nam si ego in causa tam bona, tanto studio Senatus, consensu tam incredibili honorum omnium, tam parato, tota deniq; Italia ad omnem contentionem expedita, cæsi Tribuni plebis despectatissimi hominis furori, contemptissimorum Coss. leuitatem audaciamq; pertimui, nimium me timidum, nullius animi, nullius consilij fuisse confiteor. Idem in Pisonem: Quod mihi igitur, inquit, certamen esset eiusmodi? cum C. Mario sciret, aut cum aliquo pari, an cū altero barbato Epicureo, cum altero Catilinæ laternario: quos neq; hercule ego, neq; superciliū tuum, neq; collegæ tui crotala ac cymbala fugi, neq; tam fui timidus, ut qui in maximis turbantibus ac fluctibus Reip. nauē gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculā, tum collegæ tui comam inuatum spiritum pertimescerem. Discessum obiecisti meum.) Ciceronis ab urbe discessus, exilium dici non potest, cum ciuitate priuari nemo ciuis sine lege, sine iudicio possit. Cicero pro Sestio: Tum princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id quod dignissimum Rep. fuit, nihil de me actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite non modò ferri, sed ne iudicari quidē posse, nisi comitijs centuriatis: uim fuisse illam, flammā quassatæ reipublicæ, perturbatorumque temporum, iure iudicijq; sublatis, magna rerum perturbatione impendente, declinasse me paululum, & spe reliquæ tranquillitatis præsentis fluctus, tempestatemque fugisse. quare me qui nulla lege abessem, non restitui lege, sed Senatus autoritate reuocari oportere. Et quod horum, quibus ille dies acerbissimus fuit q. i. t. l. luctum se.) iudices demonstrat: qui partim Equites erant,

partim Senatores: qui pro Cicero uestem mutarant. Qui idem tibi latissimus.) Cicero pro Sestio de Vatinijs: Ille, inquit, unus ordinis nostri discessu meo, luctu uestro palam exultauit. Luctum & gemitum.) Luctum Galli dicunt dueil: ad uestitum refertur. Cicero in Oratione post reditum in Senatu: Te Consule non est licitū nō decretis modò, sed ne luctu quidē atq; uestitu reipub. subuicere. Cum tu cæteraq; reip. pestes.) P. Clodius, A. Gabinius, L. Piso. Odiumq; diuturnum.) conceptum iam inde à coniuratione Catilinæ extincta, occisq; Ciceronis iussu coniuratis. Cicero pro Milone: Quodnam concepi tantum scelus, aut quod in me tantum admisi facinus iudices, cum illa indicia communis exitij indagari, patefeci, protuli, extinxi? Omnes in me eosque redundant ex illo fonte dolores. Cedendo maluisse frangere quàm resistendo.) Et si resistendo potuissem, cum pro me omnes boni parati essent depugnare, totaq; Italia ad omnem esset contentionem expedita. Cicero Pro Sestio: Nam si ego in causa tam bona, tanto studio Senatus, cōsensu tam incredibili bonorum omnium tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, cæsi despectatissimi hominis

furori, &c. Cum patriæ pepercerim quam seruaram.) si noluerim patriam perire, quam ab incendio Catilinæ seruaueram. Cicero pro Sestio: Vnum enim mi restabat illud, quod forsitan non nemo uir fortis, & acris animi magni; diceret: Restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. De quo te te, inquam, patria testor, & uos penes patrij; dii, me uestrarum sedium templorumq; causa, me propter salutem meorum ciuium, qua mihi semper fuit mea charior uita, dimicationem eademque fuisse. Victi essent improbi: at ciues, & ab eo priuato qui sine armis etiam Consul Remp. conseruauit: Sin uicti essem boni, qui superessent? Tu me conseruatore feras.) qui Tribunitio furori cedendo, iterum Remp. conseruauit. Conseruatore uocat Cicero quem *σωτήρα* Græci uocant: eum scilicet qui salutem dat: uerbo tamen non satis significante. Nam quemadmodum ipse scribit libro secundo in Verrem, *σωτήρα* latino uno uerbo exprimi non potest. Verba Ciceronis hæc sunt: Itaque cum non solum patronum istius insule, sed etiam *σωτήρα* inscriptum uidi. Hoc quantum est: ita magnum, ut Latino uno uerbo exprimi non possit. Is est nimirum *σωτήρα*, qui salutem dedit. Hæc Cicero. Nullum tamen Latinum unum uerbum melius exprimere potest quid *σωτήρα* sit, quam Conseruator aut Seruator. Terentius optimus latinitatis, quemadmodum Cicero scribit, magister, sic in Adelphis scribit: Ipsa si cupiat Salus, Scruare prorsus non potest hanc familiam. Reipublica causa homines de meo reditu laborasse.) quam perturbari erat necesse, si Pompeij acta rescinderemur, quod Clodius cogitabat: cui Pompeius ut haberet quem opponeret, de Cicerone reuocando agere cœpit. In rem publicam ingressus.) Is in rempublicam ingredi dicitur, qui ad petendos honores se confert. Cuius desiderio ut hæc m. d. forum mœstum m. c.) Cicero in Oratione post reditum in senatu: Itaque postea nihil uos ciuibus, nihil socijs, nihil regibus respondistis: nihil iudices sententijs, nihil populus suffragijs, nihil hic ordo autoritate declarauit: mutum forum, elinguem curiam, tacitam & fractam ciuitatem uidebatis. Idem pro Sestio: Quem curia magis requisit, quem forum luxit, quem æque ipsa Tribunitalia desiderauerunt? Omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. Omnia denique bonarum artium studia siluerunt.) Omnium uirtutum exercitationes intermissæ sunt: nemo in senatu sententiam dicebat: nemo cum populo agebat, nullus in iudicijs uox audiebatur: quæ bonarum artium Cicero studia uocat. Nam intelligere literarum studia, ualde est frigidum. Artes pro uirtutibus dixit alio loco Cicero: sic enim in Oratione pro lege Manilia scriptum est: Est hæc diuina atq; incredibilis uirtus imperatoris. Quid ceteræ quas paulo ante commemorare cœperam, quantæ atq; quam multæ sunt: non enim solum bellandi uirtus in summo atq; inperfecto imperatore querenda est, sed multæ sunt artes eximie huius administræ comitesq; uirtutis. Ac primum quanta innocentia debent esse imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia, quanta fide, quanta facilitate, quanto ingenio, quanta humanitate? Mea causa.) propter me hominem. Omnia illa Senatufconsulta.) Cicero pro Sestio: Nam quid ego illa de me diuina Senatufconsulta commemorem? uel quod in templo Iouis optimi maximi factum est, cum uir is qui tripertitis orbis terrarum oras atque regiones tribus triumphis adiunctas huic

imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi uirtus: monumentum patriæ conseruatae dedit: cuius sententiam uis frequentissimus senatus sequutus est, ut unus dissentire hostis: idq; ipsam tabulis publicis mandaretur, ad memoriam posteritatis sempiternam. Vel quod est postredie decretum in curia populi ipsius Romani, & eorum qui ex municipijs conuenerant, admonitu, ne quis de coelo seruaret, ne quis moram ullam afferret: si quis aliter fecisset, eum planè reipublice euersorem fore, idq; senatum grauisimè laturum, & ut statim de eius facto referretur. Quæ grauitate sua cum frequens senatus nonnullorum scelus audaciamq; tardasset, tum illud addidit, si diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. Decreuit eodem tempore senatus, ut ijs qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ, atq; ut iidem ad res redeuntes, ut ad diem rogationis uenirent, rogarentur. Idem paulo antè: In una mea causa post Romam conditam factum est, ut literis Consularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes qui rempub. salutem esse uellent, conuocarentur. quod non inquam senatus in uniuerso reipub. periculo decreuit, id in unius meæ salute conseruanda decernendum putauit. Populi iussa.) Lex de meo reditu lata comitijs centuriatis in campo Martio, referentem Patricio magistratu. Italia totius.) Italia sub cura erat urbanorum magistratum: usq; ad Rubiconem protendebatur: in ea erant colonie aliquot, præfecturæ, municipia. A Rubicone Gallia erat prouincia. Neq; enim putandū est eos qui ultra Rubiconem essent, suffragiū in urbe habuisse. Cunctarū societatum.) omnium societatum, uectigaliū, omnium publicanorū. Publicani qui in iisdem uectigalibus uersantur, socij dicuntur. Cicero pro Sestio: Nullum erat Italia municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigaliū, nullum collegium aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium, quod tum non honorificentissimè de meæ salute decreuisset. Omnium collegiorum.) Collegia sunt communia concilia eorum qui uel eundem honorem gerunt, gesserunt, uel idem tractant artificium. Cum mea unius salute esse coniuictam.) Non dixit Orator, Cum sua salute esse coniuictam: ferri siquidem id non possit: sed cum sua unius, quemadmodum & cum salute multorum aliorum clarorum ciuium. Laudis uero est non uulgari, hominis unius operam tam multis hominibus esse salutarē, unoq; homine tam multos indigere. Reddo tui.) in contrarium respondet. Nam respondere proprie dicitur, qui crimen idem, quod sibi obiectum est, in aduersarium reuertit. Vnde dicuntur à Vergilio Syluæ respondere: Si canimus, inquit, syluis, respondem omnia syluæ: quoniam uocē candē remittunt. Terent. in Phormionis Prologo: Hic respondere uoluit, non lacerare: Benedicis si certasset, audisset bene: Quod ab ipso allatum est, sibi id esse relatam putat. Cicero pro M. Cælio: Deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falso responsa sint, erubescas. Esse odio ciuitati.) Quid Ciuitas ab Urbe differat, indicat locus iste epistolæ Ciceronis ad Plancium: Liberasti igitur ciuitatem metu, urbem periculo. Urbem ergo faciunt ædificia, ciuitas est ipsorum ciuium multitudo. Honos tali populi Romani uoluntate p. e. d. a. m.) Quam magnifice Cicero omnes honores in republica adeptus sit, quantaq; populi uoluntate, dicebamus paulo ante. Salus tanto populi

ANTONII GOVEANI COMMENTATIO. 345

dio ciuitatis nemini reddita.) nemo tam impensa ciuium uoluntate ab exilio reuocatus est. Tres omnino Consulares ante Ciceronem urbe pulsi fuerant, M. Popilius, Q. Metellus, C. Marius: de quibus nulla magistratum consensus, nulla ad rempublicam defendendam populi conuocatio, nullus illi motus, nulla municipiorū decreta extiterunt. Cicero in Oratione post reditum in senatu. In honore experti sumus.) in Questura, in qua postremus adhæsit: in ædilitate, in qua repulsam tulit. Cicero in Oratione pro Sestio, de Vatiniio loquens: Alter, inquit, qui ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Heliam, senatus auctoritatem, Consulenti, collegas, honorum iudicium nihil putaret. Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, & honoribus primis, sed non præstantissimis opibus & gratia: tribum suam non tulit: Palatinam denique, per quam omnes illæ pestes uexare populum Romanum dicebamus, perdidit: nec quicquid illis comitijs quod boni uiri uellent, nisi repulsam tulit. Itaq; de Aedilitate intelligendum arbitror, non de Prætura, locum quoq; Orationis huius, in quo scriptum sic est: Tum quæsiisse quendam de Vatiniio, quemadmodum ferret: Cæsarem respondisse, Vatiniium in Tribunatu gratis nihil fecisse: qui omnia in pecunia posuisset, honore animo æquo carere deberet. In salute expectamus.) Duo siquidem parati erant deferre nomen Vatiniij, quem admodum paulo ante dicebamus, Paulus Aemilius, & Licinius Mæcer. Et me cum homine non solum impudentissimo atq; infimo conseruam, de teipso homine & arrogatissimo, & mihi inimicissimo quæro Vatini.) Mendi suspicionem mihi dat illud Non solum: quod quod referri possit, non habet: si pro Non solum, reponeremus Omnium, integra essent omnia, atque plana. Iam uero Impudentissimum pro impurissimo dicit. Pudens enim probum & castum apud Ciceronem significat: quare impudens improbum & impurum. Huic ciuitati, huic reipublicæ, huic urbi.) Romanis ciuibus, Romanorum communi, Romanis sedibus & ædificijs. Urbs Roma proprie dicitur, quemadmodum Athenæ Astu. Vn de Terentius, An in astu ueni? His templis, arario, curiæ.) Tempia ostendit quæ in foro erant, & si non omnia: nam & Castoris ædes in foro erat. M. Valerius Publicola ædem Saturni ararium instituit. Qua de re uide Liuium. Tullus uero Hostilius Alba euersa principes Albanorum in patres elegit, templumq; ordini à se aucto Curiam fecit, quæ Hostilia appellata est. Liberis, ciuibus.) Coniugibus legendum puto, non ciuibus: nam & liberi cum coniugibus coniunguntur à Cicerone semper: & ciuium iam meminerat, cum ciuitatem poneret. Ceteris denique deorum immortalium delubris.) ceteris deorum templis, quæ hinc nec uideri, nec ostendi possunt. Quid inter templum & delubrum intersit, docet ijs uerbis Asconius: Sunt qui templa esse dicunt singulorum dijs attributorum locorum, delubra multarum ædiu sub uno tecto à diluuiio pluuiæ munitarum. Alij delubra dicunt ea templa, in quibus nunc sunt delubra corporum ablucendorum, more Dodonæi Iouis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodæq; uisuntur. Sunt etiam qui delubra, ligna delibrata, id est, decorticata pro simulacris deorum more ueterum posita existiment: sed malè. Hæc Asconius in Diuinationem. Hic tamen ita loquitur Orator, ac si idem & templum esset & delubrum. Auspicijs, religionibus.) auspicijs & sacris. Duas dicebamus esse

Romanæ religionis partes, auspicia, & sacra: quæ utraque Vatinius polluerat atq; uoluerat. Me ciuem in hac ciuitate nasci.) qui è municipio sum Arpinate, non in ciuitate Romana natus. Quæ de re ita Cicero secundo de Legibus: Gaudeo, inquit, Attice me incunabula penè me tibi ostendisse. Tum Atticus: Equidem me cognosse admodum gaudeo. Sed illud tamen quale est, quod paulo ante dixisti, hunc locum (idem ego te accipio dicere Arpinum) germanam patriam esse uestram? nunquid duas habetis patrias? Est ne una, illa patria communis? Nisi forte sapienti illi Catoni fuit patria non Roma, sed Tusculum. Tum Cicero: Ego mehercule & illi, & omnibus municipibus duas esse censeo patrias: unam naturæ, alteram ciuitatis. ut ille Cato cum esset Tusculi natus, in populi Romani ciuitatem susceptus est: ita cum ortu Tusculanus esset, ciuitatem Romanam habuit: alteram loci patriam, alteram iuris. Ut uestri Attici, priusquam Theseus eosdem migrare ex agris, & in Astu quod appellatur, omnes se conferre iussit, & Sunij erant iidem & Attici: sic nos & eam patriam ducimus ubi nati, & eam qua excepti sumus. Itaq; ego hanc meam esse patriam nunquam prorsus negabo, dum illa sit maior, & hæc in ea contineatur. Tum memoriter respondet.) ex tempore, impremeditatus, non de commentario. Licet impudens per me.) qui te non accuso: si te accusarem, non liceret. Leges enim sunt, iudicia sunt, poenæ sunt, si quis parietes perfoderit, si quis uicinos compilarit, si quis matrem uerberarit. Questuram petisti.) Questura in minoribus erat magistratibus: siquidem neque sellam curulem habebant Questores, neq; ius imaginis, neq; agendi cum populo potestatem, neq; iudicia, neque auspicia. Primus P. Valerius Publicola cum ædem Saturni ararium constituisset, Questores duos qui pecuniæ publicæ præessent, populi suffragijs creari uoluit: ij fuerunt P. Veturius, & M. Minutius: qui primi ex patribus questuræ munus Comitij curiatis cœpere. Creuit postea numerus usq; ad IIII, tum aliquanto post usq; ad VI. Syllanis uero temporibus plures XX fuisse in urbe Questores legimus. Non populi beneficio, sed Consulibus.) L. Iulium Cæsarem dicere uidetur, quo Consule designatus Questor est Vatinius. Cum quo necessitudinem aliquam Vatiniio fuisse possumus ex eo colligere, quod C. Iulij Cæsaris L. Cæsaris fratris filij affinis erat Vatinius. Ita enim Cicero hac eadem Oratione de Casare loquens: Apud quem tu etiam nos erimari soles, qui illi sumus amicissimus: cum tu ei contumeliosissimè toties maledicas, quoties illi te affinem esse dicis. Extremum adhæsisse.) non tam creatum, quam non reiectum fuisse. Aquaria prouincia.) Aquaria prouincia cura erat Questoris urbane præfecti mercibus, quæ mari uel omnino aquis exportantur, uel importantur. Aquarios enim, hoc est, eos qui aquam circumferbant uenalem, cœercere, non Questoris, sed Aedilis cura erat. Cælius ad Ciceronem Proconsulem, quam ipse Aedilis esset: Quod si ego, inquit, cum tabernarijs & aquarijs non pugnassem per eos dies, ciuitatem ueternus occupasset. Prouincia, manus & curam omnem significat. Terentius in Phormione, — O Geta prouinciam Cepisti duram. Cicero tertia Verrina, quem ego librum primum uoco. Nam ut Prætor, inquit, factus est, qui auspiciatō à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbane prouinciæ. Quo in loco Urbanam prouinciam dicit, munus dicendi iuris inter ciues. Sorte obtigisset.)

sortito obuenisset, ut tacitum ferre populum debueris. Quod quoniam factum non est sine omnium clamore, aperte homines iudicauerunt non fuisse tibi eam curam et prouinciam demandaturos, qui etiam a fortuna tibi eam oblata egerent. Puteolos.) Puteoli olim Dicæarchia dicta, urbs Campaniæ est, a puteorum multitudine sic dicta, portus Romanorum: quam in Italia fuisse necesse est, cum a magistratibus urbanis regeretur, Puteolanorumque negotiorum querelæ ad Cõsulem deferrentur. Custodem ad continentendas.) Custodem hic dicit Cicero quod Galli dicunt Guardæ. Ita Terentius in Eunucho: Miror quid ex Piræo abierit: nam ibi custos nunc publicè est. Aliquando Custodem dicit Cicero, quem Græci ἀγρονομός, Galli uerbum græcum exprimere uolentes, Contrerolleur appellauerunt.

Sed portitorem ad partiendas merces.) nouo quodam è genere portitorem. Ludit Orator in nominis similitudine. Duo porro crimina Vatiniio obijcit, primū quod cum custos tantum missus esset, ille pro portitore se gessit: neque portitoris modo contentus, quem admodum portitores ceteri, nihil quenquam exportare sinebat, nisi ea lege ut mercium partem alteram mercator, alteram ipse haberet. Hominesque negotia gerentes.) negotiatores. In conuentu.) negotiatorum. Cicero Oratione in Verrem VII. quem ego librum V. facio: Num potes hoc negare Verres, in foro Lilybei maximo conuentu, C. Seruiliū ciuem Romanum in conuentu Panormitano ueterem negotiatorem etc. Rursus eadem Oratione: Qui cum amplius centum ciues Rom. haberet ex conuentu Syracusarū, qui eum cognoscerent. Post quaesturam exierisne Legatus.) missus ne Legatus sis ex S. C. Legatus minister est numeris prouincialis, autor bellici consilij. Legatorum uaria erant genera, quæ omnia Cic. ijs uerbis hac eadem Oratione complectitur: Adeo ne tibi sordidum consilium publicum uisum est, adeo afflictus senatus, adeo misera et prostrata respublica, ut non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij autores, non ministri numeris prouincialis senatus more maiorū deligere posses? Legati dicebantur eo quod a senatu legabantur, et mittebantur. In ulteriorem Hispaniam.) in qua pars Beticæ erat, et tota Lusitania. Vide Plinium, et Pomponium Melam. C. Cosconio Proconsule.) C. Cosconius Cicero- ne Consule Prætor fuit. Cicero in Oratione pro P. Sylla: At quos uiros? non solum summa uirtute et fide, cuius generis in senatu facultas maxima: sed etiam quos sciebam memoria, scientia, consuetudine, et celeritate scribendi facillimè quæ dicerentur, persequi posse: C. Cosconium, qui tum erat Prætor: M. Messalam, qui tum præturam petebat: P. Nigidium, Appium Claudium. Quem cum anno sequente Proconsulem faciat, non tantum ij Proconsules erant, qui in Vrbe Consules fuerant, sed qui cum imperio Proconsulari in prouinciam mittebantur ex inferioribus magistratibus. Nam et C. Cassius qui Prætor tantum fuerat, cum interfecto Cesare in Syriam uenisset prouinciam Consularem, ad Ciceronem scribens hac utitur in literis inscriptione: C. Cassius Proconsul S. D. M. Ciceroni. Prætorrem autem exiuisse ab urbe Cassium, non Consularem, epistole eæ quas ad Antonium Brutum et Cassium conscripserunt, aperte declarant. in utraque hac utuntur inscriptione: Brutus et Cassius Prætor. S. D. Antonio Consuli. In posteriore uerò ita scribunt: Nos Antonium te nulla læsionibus iniuria: neque minaturum credidimus, si Præ-

tores, et ea dignitate homines aliquid edicto postulasse- mus a Consule. Eadem ratione Cicero scribens ad Q. Metellum, qui ex Prætura in Macedoniam missus erat prouinciam Consularem, hac utitur in literis inscriptione: M. Tullius M. F. Cicero Q. Metello Q. F. Celeri Proconsuli S. D. Q. autem hic Metellus Prætor fuerat Cicero- ne Consule. C. Cosconius mortuus est Consul. C. Iulio Cesare, cum è uiginti uiris esset agrarijs: in cuius locum inuitatus Cicero fuit. Sic enim ad Atticum scribens: Cosconius, inquit, mortuus sum in eius locum inuitatus: id erat uocari in locum mortui. nihil me turpius apud homines fuisse, neque ad istam ipsam a quoquam aliquid alium sum enim illi apud bonos inuidiosi: ego apud improbos meam retinuissem inuidiam, alienam assumpsissem. Et cum illud iter pedibus confici soleat.) non nauigio. Cicero ad Atticum: Accersit, ut cum Dyrrhachij essemus, duo nauicij afferrentur, unus classe fratrem Epheso Athenas uenire, alter pedibus per Macedoniam. Pedibus autem Roma in Hispanias ueniebatur XL diebus. Vide epistolam Pello- nis ad Ciceronem ultimam. Certa sit ratio nauigandi.) non flexuosa: per Massiliam. Fueris ne, quod tibi sine S. C. facere non licuit, in regno Hiempsalis, fueris ne in regno Mastanesofis? Hiempsal et Mastanesofis reges erant Numidiæ. Hiempsal certe Hiarbæ, qui cum Domitio Mariano duce a Pompeio uictus est, in regno successit. Auto- res Plutarchus et Florus. Ad quos reges cum mandata a senatu nulla haberet Vatinius, in eorum regna uenire non potuit cum potestate. Nam ne liberis quidem legationes, quæ ad hereditates uel syngraphas persequendas, uel denique rei priuatæ causa dabantur, obire sine S. C. licebat. De quibus liberis Legationibus ita Cicero tertio de Legibus: iam illud apertum profectò est, nihil esse turpius, quam quenquam legari, nisi reipub. causa. Omnia quem admodum isti se gerant, atque gesserint, qui legatione hereditates aut syngraphas suas persequuntur: in hominibus est hoc fortasse uitium. Sed quaero, quid reapse est turpius, quam sine procuratore Senator, Legatus sine mandatis, sine ullo reipublicæ munere. Quod quidem genere legationis ego Consul, quanquam ad commodum senatus pertinere uideatur, tamen approbante senatu frequensimo, nisi mihi leuis tum Trib. plebis intercessisset, sustul- sem. minui tamen tempus, et quod erat infinitum, annuum feci. Ita turpitudine manet, diuturnitate sublata. Venis- ne ad fructum per Mauritaniam.) Fructum dicuntur omnes maris angustias, a seruire aquæ. Cicero Oratione in Verrem septimo libro, ut nos existimamus quimo: Et illud, inquit, audiuius M. Craffi fortissimi uiri uirtute consilioque factum, ne ratibus conuinctis fretum fugitiui ad Messalam transire possent. Quo in loco mare illud angustum, quo ab Italia Sicilia separatur, fretum uocat: ut in eo in quo sit- mus, maris illas angustias, quæ sunt inter Herculis colum- nas, quas Sallustius quoque fretum uocat maris Italici et Oceani. Mauritania uerò ultima Africa pars est, de- diturque ab Occidente fretum. Tribunus plebis.) Tribuni plebis erant, quos plebs auxilij ergo aduersus patres crea- bat. Decem autem erant sic tamen in duodecim tabulis scriptum est: Plebes quos pro se aduersus patres auxilij ergo creauit, Tribuni eius sumo. Cur autem instituti sint, ergo docet Cicero secundo de Legibus, ut essent scilicet, quos populus Consulibus posset opponere, ne ad reges uerum res Romane decernerent. Tu prætor missus.) Neque enim

enim te de actis Cesaris, sed de tuis scelcribus interrogo, ne forte tanti uiri nomine ad defensionem tuæ improbitatis abutare, tibi que ea de quibus te interrogo, clames esse cum Cesare communita, Cesaris que a me per tuum latus, quod soles dicere, sauciari, tuasque sordes et indignitatem cum clarissimi uiri splendore coniungas. Ex tuis tenebris extraham.) Metaphora a feris, quæ ab hypogeis, hoc est, subterraneis locis, in arenam extrahantur, ubi conficiuntur uulneribus. Quod soles dicere.) significans scilicet Cesaris a me per tuum nomen accusari. In tuis pulmonibus et uisceribus adhererunt.) tuos pulmones et uiscera non prætergredientur. Et quoniam omnium magnarum rerum a dijs immortalibus principia ducuntur.) Cicero libro secundo de Legibus: Ordine igitur, inquit Q. natus, nam hunc tibi totū dicamus diem. Tum Marcus, A Ioue Musarum primordia, sicut in Aratio carmine orsi sumus. Quorsum istuc? inquit Q. Tum M. Quia nunc iidem ab eodem, et a ceteris dijs immortalibus sunt nobis agenda primordia. Optime uerò frater, inquit Q. et fieri sic decet. Quoniam igitur a dijs immortalibus principia rerum omnium magnarum ducenda sunt, uult Orator huius quoque interrogationis initio Vatiniium statim de deorum immortalium pollutis uiolatisque religio- nibus interrogare. Qui te Pythagoricum soles dicere.) Qui soles dicere sacra te dijs ex præceptis institutisque Pythagore, qui eum sectam sequaris, ficere debere. Porro a Pythagora sacrorum omnium ritus promanarunt: nam et Numi ab eo sacrorum rationem accepisse ferebatur, quibus reipub. postea Romanam constituit. Ut cum inau- dita ac nefaria sacra susceperis.) Ut cum alteram Roma- næ religionis partem pollueris. Sacra porro intelligit hoc in loco priuatæ, quæ quisque sibi priuatim facere poterat. Nefaria tum dicuntur sacra, cum hostiæ immolantur, ne- que decoræ, neque gratæ dijs. Itaque lege XII. tabularum ca- uebatur, Ut quæ quoque diuo decoræ et gratæ essent ho- stie, prouiderentur. Deos manes mactare soleas.) Dijs manibus sacrificare. Manes dicebantur inferorum animæ, quoniam manare è corpore in corpus credebantur: cuius opinionis autor princepsque fuit Pythagoras. Auspicia, quibus hæc Vrbs condita est.) a Romulo adificari cœpta. Quomodo auspiciato Romulus urbem condidit, uide Liuium. Quibus omnis respublica atque impertum te- neatur.) sine quibus nihil geritur, quod ad rempublicam et imperium pertineat. Augurum responsa.) De ijs, quæ ij quorum auspicia erant, de cælo seruantes uiderant, au- diuerant, senserant, augures respondebant, et quæ deo- rum uoluntas significaretur, signis illis, senatum doce- bant. Atque eius collegij arrogantiæ.) Quam alij au- toritatem uocabant, Vatinius arrogantiæ nomine inui- dioso appellabat. Quanta augurum esset in republica au- toritas, Cicero secundo de Legibus ijs uerbis docet: Maxi- mum autem, inquit, et præstantissimum in republica ius est Augurum, et cum autoritate coniunctum. Neque uerò hoc, quia sum ipse Augur, ita sentio, sed quia sic existima- re nos est necesse. Quid enim maius est, si de iure quaerimus, quam posse a summis imperijs, summisque potestatibus comitatus et concilia uel instituta dimittere uel habitare scindere? Quid grauius quam rem susceptam dirimi, si u- nus Augur et alium dixerit? Quid magnificentius, quam posse decernere ut magistratu se abdicem Coss? Quid re- ligiosius, quam cum populo, cum plebe agendi ius dare,

aut non dare? Quid leges non iure rogatas tollere? ut etiam decreto collegij? ut Liuius consilio Philippi Consul- is et Auguris? Nihil domi, nihil militiæ per magistratus gestum posse cuiquam sine eorum autoritate probari?

Seruaris ne in eo fidem.) Feceris ne quod facturum se- natui denunciaras. Figuratè autem loquitur Orator: ne- que enim si improbe facturum te ostendas, itaque facias, fi- dem seruare diceris. Concilium aduocares.) concio- nem aduocares, plebem aduocares. Patricios non poterant Tribuni plebis in concionem aduocare. Populus uerò uel ad comitia siue comitiatus, uel ad concilia conuocabatur: ad comitia uniuersus, pars ad concilia. Cicero III. de Legi- bus: Quid enim, inquit, maius est, si de iure quaerimus, quam posse a summis magistratibus comitiatus et concilia uel instituta dirimere, uel habitare rescindere? Vide Gellium eo loco ad quæ te remittebam paulò antè. Legemque fer- res.) Rogationes Tribunitiæ plebiscita sunt, non leges, si proprie loqui uolumus. Lex enim Comitij Centuriatis referente patricio magistratu ferri debet. Cicero tamen omnes rogationes leges uocat: credo quod non minus ualere- t plebiscita, quam leges: plebiscitisque patricij quoque, non se- cus ac plebs, tenebantur, lata præsertim lege Hortensia.

Quod scires eo die de cælo esse seruatum.) E Vatiniij collegis tres erant, quos de cælo quotidie sciebat Vatinius seruare: quem admodum paulò post dicit Orator. Quod et si sciret, impedimento tamen ea res Vatiniio nunquam fuit, quo minus cum populo ageret aduersus legem Fustiam. Is ue- rò de cælo seruare dicitur, qui signa aliqua de cælo cap- tat, è quibus uolentibus ne dijs cum populo ageretur, con- cere Augures possent. Quod solis magistratibus facere li- cebat, quem admodum paulò post dicemus. Et quoniam hic locus unus est quem tibi cum Cesare communem esse dicas.) Et quoniam hic locus unus est de neglectis auspi- cijs, in quo eandem esse dicas causam tuam et Cesaris, cui moram nullam unquam attulit quo minus populum conuo- caret, legemque ferret, quod M. Bibulum collegam de cælo quotidie seruare sciret. Cicero pro Domo sua: Tu Marcum Bibulum in concione, tu augures produxisti: te interrogan- te Augures responderunt. Cum de cælo seruatum sit, cum po- pulo agi non posse: tibi M. Bibulum quaerenti se de cælo ser- uasse: respondit: idemque in concione dixit ab Appio fratre tuo productus, te omnino, quod contra auspicia adoptatus esses, Tribunum plebis non fuisse. Tua denique, omnis actio posterioribus mensibus fuit, omnia quæ C. Cesar egisset, quæ contra auspicia essent acta, per senatum rescindi oportere. Seiungam te ab illo.) Docebo quantum inter tuam et illius causam interfit. Non solum reipublicæ causa.) quam perturbari erit necesse, si Cesaris acta rescindi ne- limus, quoniam contra auspicia egisset Cesar. neque enim hominibus eripi potuissent quæ legibus Lulij consequen- ti erant, sine rerum omnium confusione. Senatui causam tuam permittas.) Senatui causæ tuæ cognitionem de- feras. Quod facit Cesar.) Suetonius in D. Iulio: Fum- ctus, inquit, Cesar Consulatu referentibus C. Memmio, L. Domitio Prætor. de actis superioris anni, cognitionem se- natui detulit. Deinde quæ sit autoritas eius.) Deinde audiri ne is debeat, qui non quod ipse benefecerit, sed quod alius similiter fecerit, se defendit. Si eum ma- gnitudo contentionis.) si tam uehementer ad conten- tionem cum M. Bibulo collega de agro Campano susce- ptam Cesar incubuisset. Studium gloriæ.) gloriæ cupiditas.

cupiditas. quæ efficit ut uelimus multos mortales beneficijs deuincire: quod Cæsar agrum Campanum diuidendo consequi sperabat. Præstans animus, excellens nobilitas.) quæ uinci nesciunt. De sua nobilitate ita Cæsar ipse in ea oratione, qua amitam suam Iuliam mortuam in concione pro more laudauit. Amite, inquit, meæ Iulie mater num genus ab Regibus ortum, paternum cum Dis immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Martio sunt Martij Reges, quo nomine fuit mater, à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. ita in genere & regum sanctitas est, & deorum ceremoniæ. Aliquod impulisset.) ut leges contra auspicia ferret, impulisset. Quod & tum ferendum esset.) cum adiutoribus Pöpeio & Crasso ad ferendas leges uteretur, quibus resisti nõ posset. Vide Plutarch. in Cæsare. Et maximis rebus quas postea gessit.) Cicero in oratione de Prouincijs consularibus. Itaq; cum acer rimis nationibus & maximis Germanorum & Heluetiorum Cæsar prælijs felicissimè decertauit: ceteras contriuit, compulit, domuit: Imperio populi Romani parere assuefecit: & quas regiones, quasq; gentes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster Imperator nosterq; exercitus, & populi Romani arma peragrarunt. Id tu tibi furcifer sumes.) id tu tibi homo indignissime arrogabis? Furciferi serui, qui ob flagitium aliquod, plaustrum lignum, cui temo affigitur, quæ furca dicta est, circumferre per urbem, aut uiciniam à dominis cogebantur, ignominie magis quam supplicij causa. Et audietur Vatinijs latronem hostemq; omnium religionum id sibi licere postulantem, quod licuerit C. Cæsari? Sacrilægum non minus uocauit qui sacra religionesq; uiolauit, quam qui rem sacram furto sustulit. Collegas habuisti uiros fortes nouem.) Hinc colligas X fuisse Tribunos plebis, cum Vatinius Trib. plebis nouem collegas habuerit. Vir autem fortis est, uir magni & acris animi. sic enim Cicero pro Sestio, Vnũ enim mē restabat illud, quod forsitan non nemo uir fortis, & acris animi magniq; Terentius in Phormione,

G. O uir fortis atq; amicus. uerum hoc sepe Phormio Vercor, ne isthæ fortitudo in neruũ erumpat deniq; Idẽ in And. D. — Dum licitum est, dumq; etas tulit, Amavit, tum id clam. cauit ne unquam infamie Ea res sibi esset, ut uirum fortem decet.

Ex ijs tres erant.) Cn. Domitius, Q. Ancharius, C. Fannius. Cicero pro Sestio: Fuit collegium nuper Tribunũ, in quo tres minime, uehementer duo populares existimabantur. ex ijs qui populares non habebantur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas non erat, duos à pop. Romano Prætores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi & suffragijs intelligere potui, præ se populus Romanus ferebat sibi illũ in Tribunatu Cn. Domitij animum constantem & egregiũ, atq; Q. Ancharij fidem ac fortitudinẽ, etiam si nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratum fuisse. Iam de C. Fannio quæ sit existimatio, uideatis: quod iudicium populi Romani in eius honoribus futurum sit, nemini dubium uideri debet. Quos priuatos esse dicebas.) quibus, cum priuatos eos duceres, de cælo seruare non esse ius existimabas. ijs enim de cælo licebat seruare, quibus cum populo agere licebat: hoc est, quemadmodum in legibus XII tabularum scriptum est, Consuli, Prætori, magistro populi

equitumq; eiq; Quem patres produm Consulium rogan-
dorum ergo, Tribunũq; quos sibi plebes rogassit. De
quibus duos prætextatos.) Prætoris prætexta indutor.
Cn. Domitium & Q. Ancharium dicit: qui Prætores facti
erant: quem admodum paulò antè dicebamus. Sedentes
uides.) de causa Sestij iudicantes. Sedere pro iudicare
non semel dixit Cicero. Sic ad Atticum epistola cuius est
initium, Saturnalibus mane: Deinde, inquit, Apameæ
quinque dies morati, & Synnadis tridũ, Philomeli quin-
que dies, Iconij X sedimus. Quo in loco nescio quis pro
pro sedimus reposuerat Pecimus, satis inconsideratè. Cuius
rei nisi tu me mouisses Aemyli, hoc tibi per me litera-
ti nunc non deberent. Te adilitiam prætextam.) Ma-
iores magistratus, hoc est patricij, prætexta utebantur,
sed non eadem omnes. Aedilibus autem ius fuisse præ-
textæ, Cicero testis est libro in Verrem quinto: Nunc sum,
inquit, designatus Aedilis: habeo rationem quid à populo
Romano acceperim, mihi ludos sanctiss. maxima cum ce-
remonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos. Ac uerbis
aliquot interpositis: Ob earum, inquit, rerum laborem &
solicitudinẽ fructus illos datos antiquiorem in senatu sus-
tentie dicende locum, togam prætextam, sellam Curulem,
ius, imagines ad memoriam posteritatiq; prodendam.
De Prætexta ita Macrobius: Tullus Hostilius rex
Romanorum tertius, debellatis Fetruscis, sellam Curulem,
lictioresq; & togam pictam, atque prætextam, que insi-
gnia magistratuum Heiruscorum erant, primus ut Romæ
haberemur instituit. Plura qui uolet, Macrobius ipsum
legat cap. quinto, libro Saturnaliorum primo. Tertium
scis ex illo obfesso atque afflictio Tribunatu autoritatem
Consularem hominẽ esse adolescentem consecutũ.) C. Fannium
intelligit. de quo in Orat. pro Sestio loco à nobis paulò
antè citato: Cuius uoluntas in Tribunatu grata populo
Romano fuit, & si nihil agere potuisset. Quæ ratio est cur
obfessum atq; afflictum dicat eius Tribunatum. De C. Curione
filio posset comodissimè intelligi hic locus, cui, quoniam
niam unus is palam Cæsari aduersabatur, quem admodum
ad Atticũ scribit Cicero, plausus maximi, consulatione fo-
rensis perhonorifica, signa præterea beneuolentie premul-
ta à bonis impertiebantur: nisi Tribunũ cum Vatino non
fuisse sciremus. Consularem autoritatem.) summam au-
toritatem, parem Consulibus. neque enim putandum est
Consulem esse factum C. Fannium: cum de eo ita Cicero:
Quod iudicium populi Romani futurum sit, in eius hono-
ribus nemini dubium uideri debet. Ex quibus partim
planè tecum sentiebant.) Fustum intelligit: de quo epist.
ad Atticum, cuius initium est, Accepi aliquot epistolas. Cu-
rioni, inquit, signa beneuolentia per multa à bonis imper-
tiuntur. Fustum clamoribus & conuicijs & sibilis confu-
tamur. Omnes habuerunt leges promulgatas.) Per tri-
num nundinum leges promulgabantur, antequam ferri
ciperent, ut populo spaciũ daretur ad cognoscendam le-
gem. Cicero pro domo sua: Hæc homines improbi ad quos-
dam uiros fortes longè aliter ac à me dicta erant, deuol-
runt. hora nona eo ipso die tu es adoptatus. Si quod in ce-
teris legibus trinum nundinũ esse oportet, id in adoptione
satis est trinum esse horarum, nihil reprehendo. C. Cosconius.)
Filius fortasse eius C. Cosconij, cuius antea mentio
nem fecimus, qui ex Prætura missus in Hispaniã uertere
est cum imperio Proconsulari. Quæ tanta nis.) quod
tantum animi robur. Ut quum tui nouem collegas, etc.)

Legen-

Legendum puto, ut quod tui nouem collegas. aliter si legas
illud id quod sequitur, quò referri possit, non habebit.
Quod autem collegas Vatinijs deterrebat à ferendis legibus,
erat quod sciebant quotidie de cælo seruari. id quod
Vatinius contemnebat. Post urbem conditam.) Post Ro-
mam auspiciatõ constitutam. scelus siquidem summum pu-
tabant, in ea urbe autoritatem auspiciorum contemnerent,
quæ auspiciatõ esset condita. Cum te Tribuno plebis es-
set etiam tum in repub. lex Helia, & Fustia.) cum nondum
Clodius leges Heliam & Fustiam sua rogatione sustulisset
de republica, cum etiam tum ualerent in ciuitate. De legibus
Aelia & Fustia antea diximus. Quæ quidem leges
anno post.) A. Gabinio, L. Pisonæ Coss. Præsidentibus
in templo.) Alij libri, Sedentibus, hoc est, inspectantibus:
quæ mihi lectio magis placet. Cicero pro Sestio: iisdem
Consulibus sedentibus atque inspectantibus lata lex est,
ne auspicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi in-
tercederet: ut omnibus fastis diebus legem ferre liceret: ut
lex Helia, lex Fustianæ ualere. Templum autem dicit æ-
dem Castoris. Duobus non Consulibus, sed proditori-
bus huius ciuitatis.) Quæ eis tuenda commissa erat: si-
quidem Coss. salus populi suprema lex erat, quemadmodum
scriptum est in legibus XII tabularum. Rega post-
estate Coss. duo sunt, olli salus populi suprema lex esto.
Duo autem illi proditores ciuitatis erant Gabinus & Peto:
qui precio prouinciarum Tribuno plebis Clodio Reipublicæ
salutem addixerant. Vnã cum auspicijs.) Rogatione
Clodia non solum lex Fustia, sed ipsa etiam auspicia magna
ex parte tollebantur. auspicia, quoniam diebus fastis per
eam non licebat seruare: lex uero Fustia, quoniam cum
lex Clodia seruare de cælo prohiberet diebus ijs, qui
bus cum populo agere fas, hoc est, fastis omnibus diebus,
nullus legis Fustianæ relinquebatur usus, quæ prohibebat
eo die cum populo agere, quo sciretur de cælo esse seruatum.
Cum intercessionibus.) cum obnunciationibus: (neq; enim
aliæ intercessionibus lege Clodia tollebantur.) quæ lege
Aelia confirmabantur. Cum omni iure publico.) Ius in
publicum & priuatum diuiditur: Publicum est, quod ad
statum rei Romanæ spectat: Priuatum, quod ad singulorum
utilitatem. In illo tuo latrocinio.) in illo tuo Tribunatu.
Latrocinium interim pro latrocinatione ipsa sumitur, ut
hoc in loco. Interim pro latronũ manu. Cicero pro Domo
sua. In eius regnum immisisti huius ciuitatis latrocinium.
Augur fieri.) qui patricius non esset, neque sanctus
maioribus magistratibus. cum legibus XII tabularum
cautum sit, auspicia patrum esse debere. Verba legis
sunt hæc: Auspicia patrum sunt. Pro Q. Metello.) Qui
cum auguratum petere cogitaret, missus cum aliqua uel
curatione uel potestate à senatu sit: uel, quod ego magis
puto, urbem reliquerit Cæsaris, Pompeij, Crassiq; odio sit.
Cicero ad Atticum epist. cuius est initium, Cupio equidem:
De istis, inquit, rebus expecto tuas literas, quid Arrius
narret, quo animo se destitutum ferat, & qui Consules
parentur, utrum ut populi sermo, Pompeius & Crassus:
an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Ser. Sulpitius:
& num quæ nouæ leges, & num quid noui omnino:
& quoniam Nepos proficiscitur, cuiam auguratus
deferatur. Vbi Q. Metellum Nepotem sine dubio intelligit.
Quo in loco si proficiscitur pro moritur positum est,
quod quidam uolunt, Vatinijs Auguratum petisse in Q. Metelli
demortui locũ dicemus: quod mihi non pla-

cet: cum de eo aliquot epistolis posset, ut de uiuo, scribat
Cicero: Deinde exprompsit Cyprio suum, Nepotissq; o-
dium in Cæsarem & Pompeium. Dignus te nodus hic est
Aemyli: quare eum nobis solue. Cum ut quicumq;.) Cum
mihi uidetur redundare. Illi autem quibus eras in delicijs.)
Cæsar, & Pompeius, quibus eras in amoribus, à quibus
tu Augur fieri sperabas. Cicero epist. ad Atticum cuius
est initium, Subito cum mihi: Proinde isti licet quos uolent
Consules, Tribunos plebis, deniq; etiam Vatinijs strumam
sacerdotij dibapho uestiant: uidebis breui tempore, etc.
Quod Augures omnes usque à Romulo.) Quæ primus
auspicia constituit, augurq; primus fuit. Sic egresses.)
Ioue fulgente, aut denique contra auspicia. Mælestatem
horum.) Populi Romani est mælestas. Somnia tua.)
uanas spes & cogitationes de Auguratu. M. Bibulum.)
Calphurnianum, Cæsaris collegam. Bene de republica
sentientem.) Bene de republica sentire est, sanè sentire,
ea sentire quæ patriæ sunt salutaria. Ne tu mihi homo
potens irascaris.) homo diues. sic enim hac eadem
oratione Cicero: Qui iam nos tuis diuitijs terret. Atque
alio loco: Et quoniam aliorum pecuniam despicis, de tuis
diuitijs intolerantissimè gloriaris, etc. Terentius in
Eunucho:

Quis est tam potens cum tanto munere hoc?
Idem in Adelphis:

Sed Demea hoc tu facito tecum cogites,
Quam uos facillimè agitis, quam estis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles. Idẽ in Heautontimoroumenis
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Quod autẽ Orator dicit, ideo se non dicere M. Bibulũ bene
de repub. sensisse, quòd Vatiniũ in se nolit irritare, quòd
ab eo disenserat: mihi eius reticentiæ uerior causa uide-
tur, quòd Cæsarem nollet offendere, qui Bibulo pulso foro,
curia, templis omnibus, locis omnibus publicis, domi cõ-
cluso & obfesso, solus omnia in magistratu gesserat. Tam-
tum animo ab actionibus tuis dissentientem.) Qui domo
abditus nihil aliud, quam per edicta obnunciabat: quem
admodum in D. Iulio Suetonio. De quibus edictis ita Cæ-
cero ad Atticum: Bibulus hominum admiratione & bene-
uolentia in cælo est: edicta eius & conciones describunt,
& legunt. Ac rursus epistola sequente: Itaq; Archlochida
in illum edicta Bibuli ita sunt populo iucunda, ut eum lo-
cũ ubi proponitur, præ multitudinem eorũ qui legunt, transi-
re nequeamus. Cum eum tu Consulẽ in uincula duceret.
) Tribuni plebis Consules in uincula ducere poterant.
Quis primus Tribunus Consules in uincula duci iusserit,
scribit Cicero III de Legibus, Et si, inquit, quinquennio
ante D. Brutũ & P. Scipionẽ Consules (quos & quantos
uiros?) homo omnũ infimus & sordidissimus, Trib. ple-
bis P. Curiatus in uincula coniecit, quod antè factum non
erat. A tabula Valeria.) Tabula Valeriæ meminit Cicero
in epist. quoque ad Terentiam uxorem, cuius est initium,
Noli putare: ijs uerbis, Nam ad me P. Valerius homo
officiosus scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi,
quemadmodum à Vesta ad Tabulam Valeriam ducta
esset. Quem ego locam sic intelligo, ut cum in carcerem
duceretur Terentia, ad Tabulam usque Valeriam tantum
ducta sit, & inde missa. Ducere & Duci apud Cicero-
nem significant Ducere & Duci in uincula. Cicero Ora-
tione in Verrem IIII quem ego librum II uoco, si non
accipis quod te debere dicis, acuses: si petitur, ducas.
Verba

Verba sunt ex Verris edicto prouinciali. sequuntur Ciceronis uerba, C. Fusitū duci iussit pettorem, L. Suetiū, L. Raciliū. Quos igitur non uinculis coercere, sed ignominia tantū carceris afficere magistratus uolebat, ad Tabulā usq; Valeriam duci iubebat. Quid loco nomen dederit, diuinare nō possum Aemili: neq; uerō audeo, ad te scribens: fortasse posita eo loco erat Tabula fœderis omnium uetustissimi, quod quidem pop. Romanus sub rege Tullo Feciali Marco Valerio cum Albanis percusserat: cuius meminit, quemadmodū scis, Liuius. Fœdera solere publicis poni et affigi ad memoriam insequentis temporis sempiternā, testis est Cicero in Oratione pro Cornelio Balbo: in ea scriptum sic est, Cum Latinis omnibus fœdus ictum Spurio Cassio, Posthumio Cominio Coss. quis ignorat? quod nuper meminimus in columna aenea post rostra incisum et perscriptum esse. Feceris ne ante rostra pontem.) Naues Amiatum partim in naualia Rome subductæ, partim incense rostrisq; earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraq; id templum appellatum est. Liuius. Continuatis Tribunatibus.) Pro Tribunatibus sedebant Prætores, de causisq; iudicabant. In foro erant, ubi quoq; erant Rostra. Cicero hac eadem Oratione, Quæro ex te Vatini, Num quis reus in Tribunal sui quasitoris ascenderit, eumq; uidebitur, subsellia dissiparit, urnas deleuerit, eas deniq; omnes res in iudicio disturbando commiserit, quarū rerum causa iudicia sunt constituta: scias ne tum fugisse Memmium, accusatores esse tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos, iudices Quæstionum de proximis Tribunalibus esse depulsos, in foro, luce, inspectante populo Romano quæstionem, magistratus, morem maiorum, leges, iudices, reum, pœnam esse sublata. Minores iudices, quales erant Censurarij, de subsellijs iudicabant. unde subsellia pro minoribus iudicijs ponit Cicero. Sic enim scriptum est in Diuinatione: Verū tamen L. Apuleiū esse uideo proximum subscriptorem, hominē nō etia e. sed usu forensi atq; exercitatione tyronem. Deinde ut opinor habet Alienum, hunc tamen a subsellijs. Continuauerat autē Vatinius Tribunalia, materia superiecta de Tribunali in tribunal. Et cōstantissimus.) Perpetua apud Ciceronem Bibuli laus est constantiæ. Sic enim in Oratione pro domo sua: Adest præfens uir singulari uirtute, constantia, grauitate præditus M. Bibulus. Item alio loco: Constantem multa fecit in Consulatu M. Bibulus. Sublato auxilio, exclusis amicis.) Poniis altitudine. C. Caesaris clementiæ, atq; opt. uiri.) Caesar clemens natura fuit. M. Bibulum foro c. t. l. p. o. expulisses.) Id Casarē fecisse scribit Suetonius: cuius uerba hæc sunt: Lege Agraria promulgata, obnunciamem armis foro expulit. Miseris ne uiatorem.) Cicero in Catone Maiore: A uilla arcessabantur in senatū Curij et ceteri senes: ex quo qui eos arcessabant, Viatores sunt nominati. Ut quod in priuatis semper est seruatum.) Neminē domo sua extrahere per uim atq; eripere licebat. Vnde apud Terentium Sannio cum de iniurijs adolescentis quereretur, Domo, inquit, me eripuit, uerberauit. Sanctissimas leges Heliam et Fusiam.) sanctionibus cōmunitas. Sanctiones autem dicuntur partes illæ legum, quibus pœnas constituimus ijs qui aduersus leges fecerint. Sanctus autem a Sagninibus dicitur. Sagnina herbæ sunt, quas Romanorum legat: ferebant. Quæ in Gracchorum ferocitate.) Gracchos etas faciebat feroces et uehementes. Ferocitas adolescentiæ est, ut scribit in Catone Maiore Cice-

ro. De utroq; Graccho Tib. et C. uide Plutarchum in uita Gracchorum. Leges quas Tiberius tulit, promulgant, sunt Agrariæ leges duæ: altera, Ne quis ex publico agropius quam decem iugera possideret: quam aduersus uoluntatem senatus et equestris ordinis tulit. Promulgant et aliam legem Agrariam, quasi quis latius agrum patefaceret, ut ipse, et C. frater et Ap. Claudius fœderis Triumuirum iudicarent qua publicus ager, qua priuatus esset. C. uerō Gracchus Frumentariam legem tulit, ut semisse et tertiam frumentum populo daretur. tulit et Agrariam legem, quam frater eius tulerat. tulit et tertiam, ut D. C. equites CCC senatoribus admiscerentur: hoc est, ut equester ordo bistaniū uirium in senatu haberet. Cicero in Oratione pro Sestio et Agrariæ legis Tib. Gracchi, et Frumentariæ C. meminit his uerbis: Agrariam Tib. Gracchus legem ferebat: grata erat populo, fortuna constituit tenuiora uidebantur. nitentur contra optimates, quod ea discordia excitari uidebant: et cum locupletes possessionibus diuitiis mouerentur, spoliari rempub. propugnatoribus atque trabantur. Frumentariam legem C. Gracchus ferebat: incunda res plebi Romana: uictus enim suppeditabat largē sine labore. Quas leges Gracchi, etsi ciues erant turbulentis, non tamen contra auspicia tulerunt. Et in audacia Saturnini.) Cn. Apuleius Saturninus homo natura audax adiuuante C. Mario, octiso A. Numio competitori Tribunus pleb. creatus, legem Agrariam per uim tulit. Audacem eum uocat Orator, quoniam et competitori Tribunatus, et C. Memmium Consulatus candidatum, quem maxime actionibus suis aduersarium timebat, interemit. Eo tamen feroris deuenit nunquam, ut contra leges Heliam et Fusiam facere conatus sit. Et in colluione Drusi.) ciuitatis confusione, immixtis in urbem Italicis omnibus populis, quos spe ciuitatis sollicitat, quibus adiuuantibus leges tulit perniciosas, Agrariam, Frumentariam, et Iudiciariam, ut a qua parte pœnes senatum et equestrem ordinem iudicia essent. Quæ leges Liuii dicuntur a M. Liuii Druso latore: qui tamen auspicioꝝ auctoritatem ijs ferendis nunquā contempsit. Et in contentione Sulpiij.) aduersus Coss. L. Syllam, Q. Pompeium Rufum: quibus aduersantibus leges promulgauit perniciosas, ut exules reuocaretur, ut noui ciues libertiniq; distribuere in urbibus. Et in cruore Cim. no.) L. Cornelius Cinna in urbem receptus, uelut captam eam cædibus et rapinis uisitauit. Etiam inter arma Sullana uixerunt.) Sylla reipub. occupata leges multas tulit. nam et Tribunatiam immittit potestatem et ius ferendarum legum ademit, et Pontificum collegium auxit. Quomodo Tribunatiam immittit potestatem docet III de Legibus his uerbis Q. Cicero nis Frater: Quamobrem, inquit, in ista quidem re uehementer Sullam probo, qui Tribunus plebis sua lege iniuriam facienda potestatem ademerit, auxilijsq; ferendis reliquerit, Pompeiumq; nostrū ceteris rebus omnibus semper implissimis summisq; effero laudibus: de Tribunatiam potestate taceo: neq; enim reprehendere libet, nec laudare possum. Qui ex eo magistratu non modo emergeris ex mendacitate.) Cicero hac eadem Oratione, Quæ cum ita sint, quæro ex te sis ne ex pauperrimo diues factus in illo ipso anno, quo lex lata est acerrimē de pecunijs repetundis. Tolle et delere.) ciuitate priuare. Cum enim L. Vectium Legendum uidetur, Cum L. Vectium. Qui in senatu confessus esset.) Vectij consiliū detulerant Curiones ad Pompeium

peium, Pompeius ad Senatum: uocatus itaq; est in Senatū Vectius. Cum telo.) cum pugione, quem sibi à Bibulo Consule per eius scribam C. Septimum missum Vectius dicebat. Telo autem, ut scribit Caius Iurisconsultus in interpretatione legum XII tabularū, uulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur: sed et id omne significat, quod manu cuiusq; iacitur. Sequitur ergo ut lignū, lapis, ferrum hoc nomine contineatur. dictum ab eo, quod in longinquum mittitur, à Græca uoce τειχον. Hæc Caius. Ut delectos uiros.) Liuius lib. V. Decadis IIII. Concilium quidē uniuersæ gentis post dimissos Romanos non habuerunt: per apocletos autem (ita uocant sanctius concilium: ex delectis cōstit. ut uiris:) id agtabant, quoniam modo res in Græcia nouarēt. Ex quo loco colligimus, qui delecti dicantur uiri, ij scilicet, qui ad ciuitatis consilium sanctius adhibentur, qui ijdem principes ciuitatis dicuntur. Necem afferre uoluisse.) Cur id de se confessus sit Vectius, quæq; Vectiani totius indicij causa, et quæ item ratio, Cicero ad Atticum ijs uerbis scribit: Vectius ille, ille noster index Casari, ut perspicimus, pollicitus est, sese curaturam, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. Itaq; insinuatus in familiaritatem adolescentis, et cum eo ut rem indicat, sepe congressus, rem in eum locū deduxit, ut diceret sibi certū esse cum suis seruis in Pompeiū impetū facere, eumq; occidere Hoc Curio ad patrem detulit: ille ad Pompeium, res delata ad Senatum est. Introductus Vectius primò negabat se unquam cū Curione refutisse: neq; id sanè diu: nam statim fidē publicam postulauit. Reclamatus est. Tum exposuit manum fuisse iuuentutis duce Curione, in qua Paulus initio fuisset, et Cn. Cepio, hic Brutus, et Lentulus Flaminijs Filius conficio patre: postea C. Septimum scribam Bibuli pugionem sibi à Bibulo attulisse. quod totum irrisum est, Vectio pugionem defuisse, nisi ei Consul dedisset. coq; magis id reiectum est, quod ad IIII Idus Maij Bibulus Pompeium fecerat certiorē, ut caueret insidias, in quo ei Pompeius gratias egerat. Introductus Curio F. dixit ad ea quæ Vectius dixerat: maximeq; in eo tum quidem Vectius est reprehensus, quod dixerat adolescentum consilium ut in foro cum gladiatoribus Gabinij Pompeium adoriremur, in eo principem Paulum fuisse, quem constabat eo tempore in Macedonijs fuisse. Fit S. C. ut Vectius quod confessus fuisset se cum telo fuisse, in uincula conijceretur: qui eum emisisset, contra Remp. eum esse facturum. Res erat in ea opinione, ut putarent id esse actum, ut Vectius cum pugione in foro, et item serui eius cum telis comprehenderentur, deinde ille se diceret indicaturum: idq; ita actum esset, nisi Curiones rem antè ad Pompeium detulissent. In concionem produxeris.) Priuati non poterant cum populo agere, nisi data à magistratu concione. A Vatinijs in concionem hic dicit Cicero Vectium productum: ad Atticum uerò scribens, à Casare. uerba hæc sunt: Postero autem die Casar, is qui olim Prætor cum esset Q. Catulum ex inferiore loco iusserat dicere, Vectium in rostra produxit: eumq; in eo loco instituit, quo Bibulo Cos. aspirare non liceret. Indicem in rostris.) Indicare est de suo facto confiteri, quemadmodum antea dicebamus. Index igitur, ut scribit Asconius, qui facinoris cuius ipse est conficius, latebras indicat impunitate proposita. In illo inquam augurato templo.) Tempia uocabant loca undiquaque patentia, augurato delectis, uerbisq; conceptis dedica-

ta. Itaq; Rostra templum erant. Liuius quoque Rostra templum uocat eo loco, quem antea, cum de rostris scriberemus, citabamus. Terentius in Eunuchis, Cælum templum facit: Qui templa cœli summa sonitu concutit. Cicero item in Somnio Scipionis: Quæso, inquit Africanus, quousq; humi defixa tua mens erit: nōne uides quæ in templa ueneris? Nouem tibi orbibus, uel potius globis, connecta sunt omnia. Auctoritatis exquirenda causa.) Ad confirmandas suas rogationes. Sic Manilius Tribunus plebis Ciceronem in concionem produxit, ut is suam legem populo suaderet. Sceleri et menti tuæ.) Mens est, quæ excogitat et comminiscitur: animus qui cupit. Terentius in Andria:

Mala mēs, malus animus, quem quidem ego si sensero. In concione tua.) à te, non à Casare uocata. A terrogatus.) non à Casare. Eos uiros.) qui Casaris actionibus aduersabantur: præsertim uerò Curionem filium, quemadmodum paulò antè dicebamus. Spoliaueras Consulatu.) Consulari omni potestate priuatas. L. Lucullum.) L. Licinium Lucullum: qui Casari uehementius resistebat. Sic enim Suetonius in D. Iulio: Cetera item, inquit, quæ cuique uoluit dilargitus est Casar contradicens te nullo, ac si conaretur quis, abstrito. M. Catonem interpellantem extrahi curia per licetorem, duciq; in carcerem iussit. L. Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metum iniecit, ut ad genua ultrò sibi accideret. Ad Imperatorias laudes.) quibus cumulatam erat Lucullus: tantum enim imperator fuit, ut Mithridates rex post Alexandrum maximus omnibus eum ducibus de quibus legitur, prætulerit. Cicero in Lucullo. Cum filio principe iuuentutis.) C. Curione adolescente primo. Cum reipub. conuictiore etiam, quam ab illa etate postulandum fuit.) Cuius causam aduersus Casarem uehementius constantiusq; defenderat, quam ab ea etate expectabant homines. Cicero ad Atticum: Vnus loquitur, et palam aduersatur adolescens Curio. Quæ causa fuerat, cur illi per Vectium capitis periculum creare uoluerat Casar, adolescentemq; in facinoris alicuius suspicionem adducere.

L. Domitium.) Aenobarbum: cuius Prætoræ annus ex cepit Consulatum Casaris: qui, quemadmodum iam antè Casar prouiderat, atque ideo tollere de ciuitate uoluerat, statim inito magistratu cum C. Memmio de Casaris actis retulit ad senatum. In posterum autem propter omnium spem quæ de illo est, atq; erat.) Tum de eo spes erat ut Prætor acta Casaris rescinderet. nunc spes est Consulem facturum, quod Prætor non potuerit. Quod cum et ipse Domitius nō dissimularet, sed palam minaretur cum candidatus esset Consulatus, effecturum se Cōsulem quod Prætor nequiuisset, adempturūq; se Casari exercitus, Crassum Pompeiumq; in urbem suæ prouinciæ Lucam extractos compulit Casar, ut detrudendi Domitij causa Consulatu alterum peterent. Testis Suetonius in D. Iulio. Huc spectant illa uerba Ciceronis ad Atticum lib. epist. IIII. epistola cuius initium est, Multa me in epistola tua delectarunt. De Domitio, inquit, τὸ κατὰ τὴν ἀναγκαίαν οὐκ ἐστὶν ὁμοίως τὸ τοῦ, quam est ista τῆς ἀπορίας nostræ. uel quod ab ijsdem, uel quod præter opinionem, uel quod uiri boni nusquā. Vnū dissimile est, quod huic merito. Nam de ipso casu, nescio an illud melius. Quid enim hoc miserius, quam eum, qui tot annos quot habet Des. Cos. fuerit, fieri Consulem non posse, præsertim cum aut solus, aut certè non plus, quam cum

cum altero petat? Flaminem Martialem.) Qui erant
Flamines, intelligimus ex uerbis XII tabularum: Diuisq;
alijs sacerdotes, omnibus pontifices, singulis Flamines sun-
to. Flamines autem scribit Lilius primum à Numatres
institutos, Ioui, Marti, Quirino. Auct. deinde urbe, ad
XV creuerunt. Flamines dicebantur, quasi Filamines,
quod pileū scilicet gestarent, in quo uirgula oleagina mo-
dicum lanae habens in summo instar fungi incret: quē cum
per astum ferre non poterant, caput ligabant filo, quod nu-
do capite incedere fas non erat. Quod erat eo tempore
Gabinij tui competitor.) quod eo anno Consulatum cum
Gabinio summo tuo petebat. Victus tamen à Gabinio est,
Gabinusq; cum L. Pisonē creatus est Consul: ille Pompeij,
hic Caesaris generi fauore. Illam labem.) nostri impe-
rij ignominiam, & dedecus. Tuo scelere.) Pompeij qui-
dem & Caesaris consilij, scelere tamen tuo. Sic enim Ora-
tor eadem hac Oratione: Quod si Caesar qui te suae digni-
tatis augendae causa periculo tuo, nullo suo scelere ferri
praecipitem est facile passus, &c. Respublica uicta
non esset.) Leges perniciosae per uim latae non essent, auspi-
cia non perdidissemus, censoriam notionem retineremus,
ego ex urbe pulsus non essem. Huius etiam filium.) L.
Lentuli filium. L. quoq; Lentulum uocat epistola ad Q.
Fratrem, cuius est initium: Ego ex magnis caloribus. Ga-
binium, inquit, tres adhuc factiones postulant, L. Lentu-
lus Flamini filius, qui iam de maiestate postulauit. Lentu-
lum autem filium dicebat Veclius in eo consilio fuisse con-
scio patre. L. Paulum.) L. Aemilium Paulum princi-
pem eius consilij Veclius nominat. Hic est L. Paulus qui
cum Caesaris esset aduersarius, Consul creatus cum C. Mar-
cello instate iam bello ciuili, à Caesare pecunia corruptus,
pro Caesare loqui coepit. Qui tum Quaestor Macedo-
niam obtinebat.) eo tempore quo consiliū, cuius ille prin-
ceps nominabatur, initum dicebatur. Mirum autem meri-
tū uideatur, quo modo ille Quaestor Macedoniae prouin-
ciam Consularem obtinere potuerit. Intelligendū itaq; est,
eos qui cum imperio prouincijs praerant, si quidem suc-
cessor tardabat, ipsiq; de prouincia decedere properaret,
ne sine gubernatore relinquere prouincia, Quaestores
interim solitos relinquere cum potestate: & tum prouin-
cias dicebantur Quaestores obtinere. Cicero ad Caeliū epi-
stola cuius est initium: Non potuit accuratius agi. Ego, in-
quit, de prouincia decedens, Quaestorē Caelium praeposui
prouincia: puerū inquis, at Quaestorem, at nobilem adole-
scentem, at omnium ferē exemplo, neq; erat superiore hono-
re usus quem praeficerem. Atq; aliquot uerbis interpositis:
Postremo nō tam mea sponte, quam potentissimorum duo-
rum exemplo, qui omnes Cassios Antonosq; cōplexi sunt,
hominē adolescentē non tam allicere uolui, quam alienare
nolui. Qua de eadem re ita ad Atticum epist. cuius est ini-
tium: Ego dum in prouincia sum. Nos, inquit, prouincia
praefecimus Caeliū: puerū inquis, & fortasse fatuū, & nō
grauem, & nō continentem. Assentior: fieri nō potuit ali-
ter. Nam praeter fratrem nemo erat quem sine contumelia
Quaestori, nobili praefertim, auferrem. Pompeius eo ro-
bore uir, his radicibus Q. Cassiū sine sorte delegit, Caesar
Antonium: ego sorte datum offēderem? Duos nefarios
patriae proditores legibus exterminarat.) P. Antonium,
eiusq; aliquem in coniuratione secunda socium. P. Antro-
nius Cos. designatus cum P. Sylla Consule item Des. poe-
nas legibus ambitus dedit: quae cum ciuitate damnatos nō

priarent, nō possumus dicere de eo iudicio hic loqui Ora-
torem. Ambitus damnatos de ciuitate non tolli, testis est Ci-
cero in Oratione pro P. Sylla: Accepit, inquit, P. Sylla in-
dices uehemens uulnus, & mortiferū: ueruntamen ius-
modi, quod uideretur eius uita & natura accipere potuis-
se: honestatis & dignitatis habuisse nimis magnam iudica-
tus est cupiditatem. Postea uerō quis P. Syllam nisi macten-
tem, demissum, afflictum uidit? Quis unquam est suspica-
tus hunc magis odio quam pudore, hominū aspectum lu-
cemq; uitae: qui cum multa haberet inuita, uenit a uerbis et
fori propter summa studia amicorum, quae tamen ei sola in
malis resisterēt, absuit ab oculis uestris: & cum lege retine-
retur, ipse se exilio penē multauit. De coniuratione Catili-
naria accusatos Vargunteium, Seruiliū Syllam, P. Lentulū,
M. Leccanū, Cornelium, P. Antonium, testis Cicero est in O-
ratione pro P. Sylla: quem de eodem quoq; crimine accusa-
tum à Torquato adolēte, defendit. Ciceronis uerba haec
sunt: Quis nostrū adfuit Vargunteio: nemo. ne hic quidem
Q. Hortensius: praesertim qui illum solus amicus de ambu-
defendisset. non enim iam se ullo officio cum illo coniunctū
arbitrabatur, cum ille tanto scelere commissū officio
rum societate dimisset. Quis nostrū Seruiliū Syllam, quis
P. Lentulum, quis M. Leccanū, quis Cornelium defendit: ad-
putauit? quis ijs horum adfuit: nemo. quid ita? quia ceteris
in causis etiam nocemes, uiri boni, si necessarii sunt, nō
defendendos esse nō putam. Quid Antonio: nō me solum
copia abundarat, nō ij omnes qui sum in repub. principes,
deseruerūt: imō etiam testimonio pleriq; deseruit. Ex quo Ci-
cero loco illud quoq; colligimus, damnatū Antonium &
eius socios: in exilium uerō missos ex epistolis ad Atticū:
in epist. siquidem cuius initium est, itineris nostri. Et si-
mul, inquit, intelligebam ex eo loco si te haberem, posse
me Brundisium referre: sine te autē nō esse nobis illas par-
tes tenendas propter Antonium. Ac rursus epistola, cuius
est initium, Brundisij ueni. Esset mihi, inquit, ista solitu-
do, praesertim tam familiaris in loco, nō amara: sed itineris
causa ut diuorterē, primū est deuium: deinde ab Antonio
& ceteris quadridui. Sequēte item epistola sic scribit: Scri-
pseram ad te quas ob causas in Epirum nō essemus profe-
cti, quod & Achaia propē est, & plena audacissimorum
inimicorum, & exitus difficiles haberet, cum inde pro-
ficisceremur. Quod me ex fortiss. ciuium numero segre-
gandum non putaris.) Quid de Cicero indicat Ve-
clius, Cicero ipse his uerbis ad Atticū scribit: Me, inquit,
Veclius nō nominauit: sed dixit Consularem deseruit uiciniū
Consuli sibi dixisse, Abalam Seruiliū aliquem, aut Brulū
opus esse reperiri. Descripsit ergo Ciceronem, non nomi-
nauit Veclius. Qui fuit ille iam furor tuus? Eo-
nim factū aperte ostendebas, te Veclium subornasse. De-
scendissetq; de rostris.) concio dimissa esset. Sic enim ad
Atticum scribit. Eum repente reuocares.) Reuocat
dicunt Galli Rappeller. Terentius in Hecyra,
Num nouum aut mirum est reuocari, cum cursum di-
quod institueris. Et eodē rursus loco, Reuocemus hominē.
Inculcaris ne.) etiam atque etiam subieceris. VI C.
Pisonem generum meum nominaret.) Ea de re ita Cic-
ro ad Atticum: Addidit ad extremum Veclius, cum iam
dimissa concione reuocatus à Vatiniū esset, se audiuissē
Curione consciū esse Pisonem generum meum C. Antonium
Piso Frugi primū maritum fuit Tullio: Ciceronis filius,
secundus

secundus Craſſipes, tertius C. Cornelius Lentulus Dolabella, sub quo ex parte deceſſit. Piſonis & Dolabellae mul-
tis meminit locis Cicero. Craſſipedis, cui antequam iret in
Ciliciam pater, nupſerat Tulliola, in Epist. ad Qu. fra-
trem meminit his uerbis: De nostra Tulliola tui mehercu-
le amantissima spero nos cum Craſſipede confeciſſe. Dies
erant duo qui poſt Latinas erāt religioſi: cetero qui con-
fectum erat. Latius erat exiturus. Ad VIII. Idus Apri-
les ſponſalia Craſſipedi praebui. Dolabellae nupſit Tullio-
la, cum eſſet in Cilicia Cicero. Id ex Caelij ad Ciceronem
proconſulem literis intelligi poteſt. In ea nanq; epistola cu-
ius eſt initium: Non dubito quin perlatum, ſcriptū ſic eſt:
Illud, inquit, mihi occurrit quod inter poſtulationem & no-
minis delationem, uxor à Dolabella diſceſſit. Quid mihi
diſcedens mandaris, memini: quid ego tibi ſcripſerim, te nō
arbitror oblitum. Non eſt iam tempus plura narrandi. V-
num illud monere te poſſum, ſi res tibi non diſplicebit, ta-
men hoc tempore nihil de tua uoluntate oſtendas, & expe-
ctes quemadmodum exeat ex hac cauſa: deniq; inuidioſum
tibi ſi, ſi emanarit. Rurſus eadem epistola: De Dolabella
integrum tibi referes ſua deo. Ex quibus Ciceronis locis
manifeſtū tenemus lapſum Plutarchum: qui ſcribit Tullio-
lam duos tantum habuiſſe uiros. Optimorum adoleſcen-
tium.) Senatus ſtudioſorum. Reliquit neminem.) Mor-
tuum eo tempore fuiſſe indicat C. Piſonem, itemq; M. La-
terenſem: Veclius Piſonem et Laterenſem, cum iam dimiſ-
ſa concione reuocatus à Vatiniū eſſet, nominauit. Hic eſt
M. Luuencius Laterenſis è municipio Tuſculano, qui à
Plancio in adilitatis petitione ſuperatus fuit. Promul-
garis ne quaſtionem de tot ampliſſimis uiris.) Iudicia ne
poſtularis aduerſus tot ampliſſimos & tales uiros. ea de re
ita Cicero ad Atticum: Nunc reus erat apud Craſſum Di-
uitem Veclius de ui: & cum eſſet damnatus, erat iudiciū
poſtulatorum. quod ſi impetraſſet, iudicia fore uidebantur.
ea nos (utpote qui nil contemnere ſolemus) non pertime-
ſcebamus. Indici Veclio premia ampliſſima.) Indici-
bus premia proponi ſolebant, ut ea ratione ad indican-
dum allicerentur, quorum ipſi eſſent conſcij. Allobrogi-
bus iudicijs in Catilinae coniuratione premia ampliſſi-
ma data ſunt. Sed conuicio repudiatis.) Conuicium in-
terdum uerbo ſit. Cicero lib. tertio in Verrem: Cui niſi e-
go ui populi, & hominum clamore ac conuicio reſtiſſem.
Interdum re ſit: Terentius in Adelphis: Hic ante ades non
fecit melius erit conuicium. Fregeris ne in carcere cer-
uices.) Veclium à Craſſo Diuite damnatum ſcribit Cice-
ro ad Atticum. Eiusq; ſcleris.) corrupti iudicij. In
te ipſum quaſtio ſtagitaretur.) in te ipſum qui in alios
quaſtionem ſtagitabas. Legem de alternis conſilij rei-
ciendis.) De Conſilij porro alternis nihil me legiſſe me-
mini, niſi quod in Oratione pro Plancio ſcribit Cicero:
Sed aliquando, inquit, ueniamus ad cauſam, in qua tu no-
mine legis Liciniae, quae eſt de Sodalitijs, omnes ambitus le-
ges complexus eſt. Neque enim quicquam aliud niſi editio-
ſios iudices eſt fecutus, quod genus iudiciorum ſi eſt aequū,
nulla in re niſi hac Tribuaria, non intelligo quamobrem
ſenatus hoc uno in genere Tribus editi uoluerit ab accu-
ſatore, neque eandem editionem tranſtulit in ceteras cau-
ſas: de ipſo denique ambitu reiectionem fieri uoluerit iu-
diciū alternorum. Quo in loco iudicia alterna uocat,
quae hic conſilia alterna. Videtur itaq; lex Vatiniā fuiſſe,
ut etiam in cauſa Tribuaria alterna iudicia ſiue conſilia

reijcere reo liceret, ut C. Antonius de Sodalitijs quoq; iu-
dicatur accuſatus. Conſilium autem iudicij partem ſigni-
ficat: dicimus ſiquidem conſilium accuſatoris, & conſiliū
rei. Cicero libro tertio in Verrem: Quos is annuerat, in
ſuum conſilium ſine cauſa ſubſortiebatur. Expectaris
ne dum C. Antonius reus fieret.) C. Antonius M. Antonij
oratoris filius, Ciceronis in conſulatu collega C. Iulio Cae-
ſare, M. Bibulo Coſ. in iudicium uocatus eſt. Cicero pro
Domo ſua ad Pontifices: Hora fortaiſſe ſexta diei queſtus
ſum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defen-
derem, quaedam de republica, quae mihi uifa ſunt, ad illius
miſeri cauſam pertinere. haec homines improbi ad quos-
dam uiros fortes longe aliter atq; à me dicta erant, detule-
runt. hora nona illo ipſo die tu es adoptatus. Clodium au-
tem factum eſſe plebeium C. Caſare conſule, ex Ciceronis
locis uarijs intelligi poteſt. qua de re autem accuſatus ſit
Antonius, non ſatis conſtat: de ui certe à M. Caelio Cicero-
nis diſcipulo accuſatus eſt. Cicero pro M. Caelio: Accuſa-
uit Caelius C. Antonium collegam meum, cui miſero praec-
clarū in rempublicam beneficij memoria nil profuit, nocuit
opinio maleficij cogitati. Ac paulo poſt rurſum: Nō enim
poteſt qui hominem conſularem, quod ab eo rempublicam
uiolatam diceret, in iudicium uocari, ipſe in repub. ciuis
eſſe turbulentus. Hoc autem loco accuſatum dicit à Quin-
to Fabio Maximo. Reus fieret.) poſtularetur. Apud
Cn. Lentulum Claudianum.) Alij libri Cn. Lentulum,
Qu. Claudium habent, ut nomina ſint duorum praetorū,
apud quorum alterum de ui, alterum alterius criminis ac-
cuſatus fuit Caius Antonius. Praetori enim ſua dabatur
quaſtio, de qua iudicaret. Cicero pro Cluentio: Legum
miniſtri, magiſtratus: legum interpretes, iudices: legum
denique idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus.
Quid eſt Q. Naſo, cur tu in iſto loco ſedeas? quae uis eſt
qua abs te hi iudices tali dignitate praediti coercentur?
quid ergo eſt? haec quaſtio ſola ita gubernatur? quid M.
Pletorij & C. Flamini inter ſicarios? Quid C. Orcinij pe-
culatus? quid mea de pecunijs repetundis? quid C. Aquilij
apud quem nunc de ambitu cauſa dicitur? quid reliquae
quaſtiones? Cuiusdam tamen Cn. Lentuli Claudiani me-
minit Gellius libro decimo octauo, capite quarto, de quo
non arbitror Ciceronem nunc loqui. Statim tuleris in
eum.) tanquam in eum legem ſcripſiſſes. Qui tuam
poſt legem reus factus eſſet.) Verba ſunt legis Vatiniiae,
quibus excludebatur C. Antonius, ne legis beneficio uti
poſſet, quod poſt eius legem reus factus eſſet. Homo con-
ſularis.) Antonius cum Cicerone conſul fuit: ut paulo an-
tē dicebamus. Cum Q. Maximo.) accuſatore Anto-
nij: hic autem Q. Fabius Allobrogici filius fuiſſe uidetur,
quem Valerius ſcribit perditū fuiſſe luxuriae. Sumptis
inimicitij, ſuſcepta cauſa.) ſumptis inimicitij cum Anto-
nio, propter Achaos ſpoliatos, ſuſcepta q; eorum cauſa. C.
Antonius praetor in Achaia pecuniam magnam contra le-
ges conciliauit, qua de re ita M. Cicero ad Atticum: Nam
mihi Pompeiani prodromi nunciunt, aperte Pompeium a-
cturum Antonio ſuccedi oportere, eodemq; tempore a-
get Praetor ad populum. res eiſmodi eſt, ut ego neq; per
honorū, nec per popularem exiſtimationem honeſtē poſ-
ſim hominem defendere: nec mihi libeat, quod uel maxi-
mum eſt. etenim accidit hoc, quod totū cuiuſmodi ſit, man-
do tibi, ut perſpicias. libertum ego habeo ſanē nequam ho-
minem: Hilarem dico ratiocinatorem & clientem tuum.

de eo mihi Valerius interpres nunciat, Chiliusque se audiuisse scribit hęc: Esse hominē cum Antonio: Antonū porro in cogenāis pecunijs distitare partem mihi queri, & a me libertū cōmunis quęstus custodem esse missum. Ac sequente deinde Epistola: Ego enim te arbitror cęsis apud Amaltheam uictum, statim esse ad Sitionē oppugnandum profecturum. nec tamen id ipsum certū habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epeiro temporis ponas. ita neq; Achais hominibus, neq; Epiroticis paulo liberiores literas cōmittere audeo. Quamobrem anno ipso sexto, quo Achaiam spoliavit, motus senatu a Censoribus est, ut scribit Antonius Padianus. Quęstione consilioque delecto. Quęstione iudicij moderator est, & qui de facto querit. Consilium autem pro parte iudicij sumitur hoc in loco, quemadmodum antea sumi posse docebamus. Cōmodiorem inimico suo contentionem reiectionis. Cōmodior contentio reiiciendorū iudicium data fuisset C. Antonio, si ei lege Vatinia alterna consilia reiicere licuisset. Nihilque Maximus fecit alicuius a sua uirtute, aut illis uiris clarissimis Paulis, Maximis, & Africanis. Temporibus optimis amplissimū pulcherrimūque ducebatur uiris clarissimis, si ab hospitibus clientibusque suis, ab exteris nationibus, quę in amicitia populi Romani ditioneque essent, iniurias propulsarent, eorumque fortunas defenderent. M. Cato ille sapiens, gessit, propter Hispanorum, apud quos cōsul fuerat iniurias, cum multis graues inimicitias. P. Lentulus, is qui princeps senatus fuit, accusauit M. Aquilium. P. Africanus homo uirtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, L. Cottam in iudicium uocauit. Cn. Domitius Decimo Sylla no diem dixit, propter unius hominis Egritomari paterni amici iniurias. Tua fraus, tuum maleficium. Quid sit fraus, declarat Vlpianus his uerbis: Aliud est fraus, aliud pœna: fraus enim sine pœna esse potest, pœna sine fraude esse non potest. pœna est noxa uindicta. fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœna quędam preparatio. Quod imagnes patris, & fratris sui fratrisque, filiam. Historia mihi ista tota ignota est. patrem C. Antonij M. Antonium Oratorem fuisse Asconius testatur, cui Plutarchus filium alium quoque dat Antonium cognomento Criticum, patrem M. Antonij triumuiui, maritū Iulie, quę postea nupsit P. Lentulo, cui in carcere ob Catilinę coniurationem fractę ceruices sunt iussu Ciceronis cōsulis. Non in familia, sed in exilium ire maluit, quā in uinculis mori: exilium siquidem pœnę est declinatio: quemadmodū scribit Cicero in Oratione pro Cecinna. Et quoniam pecuniam aliorū. Pecunię appellatione rem significari Proculus ait, neque solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli quā mobiles, & tam corpora quā iura, ut Hermogenianus ait, eo nomine contineri. hereditatis nomen iuris est. Feceris ne fœdera tribunus plebis cum ciuitatibus. Fœdera imperij sunt conditiones. Cicero lib. 7. in Verre, quem ego quintum facio: Sustulisti ius imperij, conditionem sociorū, memoriam fœderis, qui ex fœdere ipso nauem uel usque ad Oceanum, si imperauissemus, sumptu periculoque suo armatam atque ornatam mittere debuerunt: hinc in fracto ante sua tecta & domos nauigarent, ne sua mœnia portusque defenderent, precio abs te ius fœderis & imperij conditionem emerunt. Fœdera autem a fecialibus percutiebantur,

ut autor est Titus Liuius libro primo decadis primę, scribens de fœdere antiquissimo, quod percussit P. R. cum Pop. Albano. Cicero libro septimo in Verrem: At enim idcirco nauem Mamertinis non imperasti, quod sunt fœderati. dii approbent: habemus hominē in Fœdialium mœnibus educatum, unum præter ceteros in publicis religionibus fœderum diligentem ac sanctum. Fœdera autem faciebat populus, aut ab imperatore senatiue factum confirmabat: alioquin sacrosanctum nõ erat. Tribunus plebis fœdus facere non poterat. ciuitates autem quibus cum fœdera fiebant, liberae erant, hoc est, suis legibus utebantur: immunesque a uectigali erant, & si onus aliquod eis erat impositū, ueluti nota quadam seruitutis. Cum tetrarchis. Tetrarchę sunt qui in quarta parte regionis alicuius regnant, ut decarchę qui in decima, unde tetrarchia et decarchia. Cum regibus. Regem Alexandrinū intelligit, de quo Cesare consule confectum fuit, quemadmodum scribit Cicero ad Atticum epist. lib. 2. Erogaris ne pecunias tuis legibus ex arario. tuleris ne ut Casari ex arario pecunias erogare liceret. qua de re ita Cicero ad Atticū: Prorsus ut scribis, ita sentio, turbatur sanpisceramus nil est quod non timendū sit, quod nos timere non debemus: quid enim ista repentina affinitatis conuulsio, quid effusio pecunię significat? quę si essent extrema, tamē esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut hæc extrema esse nõ possint. Bripueris ne partes illo tempore clarissimas, partim a Casare, partim a publicanis. Vatinius in tribunatu causa Casaris gratis nihil fecit. sic enim aliquando post orator: Tum quęsisse quendam de Vatino quemadmodū scriberet, ipsum respondisse Vatiniū in tribunatu gratis nil fecisse, qui omnia in pecunia posuisset, honore æquo animo carere debere. Magnam itaque a Casare pecuniã Vatinius eripuit, ut eius actiones iuaret: a publicanis uero pecuniã eripuit, ut remissionem petentes iuaret. siquidem scribit Suetonius: Casarem publicanos remissionē petentes, tercia mercedum parte releuasse, ac ne in locatione nouorū uectigaliū immoderatus licitarentur propalam monuisse. quod de re ita quoque Cicero ad Atticum scribit: Cn. quidem nostrer quid cogitet, nescio: qui quidem etiam istuc adduci potuerit. nam adhuc hoc is cogitauerit. Si leges Casaris probaret, actiones ipsum prestare non debere, agrariam legem sibi placuisse, potuerit intercedi necne nihil ad se pertinere: de rege Alexandrino placuisse, sibi aliquando confici. Bibulus de caelo tunc seruauit, necne sibi querendum nõ fuisset: de publicanis uoluisse illi ordini cōmodare. Quid autem sit petere publicanos remissionem, explicat Cicero Epistola ad Atticum, cuius initium est: Magna mihi uarietas uoluntatis. Alia, inquit, delicie equitum uix ferende, quas ego non solum tuli, sed etiam ornauit. Asiaticam qui de censoribus conduxerunt, quęstus sunt in senatu se cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse, ut induceretur locatio postulauerunt. Quę cum ita sint, locum hunc corruptū esse existimo, atque ubi scriptū est partes, scribendū esse per partes. at quoniam artes charissimę non dicuntur, ut neque partes, scriptum fuisse putem clarissimas, & si usitatus est notissimas. Quid agam Aemili, partes charissimas dici non puto: neque uero ualde placet, artes clarissimas. sed multo tamen hoc melius, nisi tu tamen aliud uis. Quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrime. Legem de pecunijs repetundis, qua senatores tantum tenebantur, primum lata est a Lucio Calpurnio Pisone Frugi Tribuno plebis, ut

autor Cicero est libro tertio in Verrem, & in Bruto: lata deinde est a C. Serulio Glaucia, ut autor est Cicero pro Rabirio Posthumo: lata deinde a L. Sylla, ut testis Cicero est in eadem oratione, pro Posthumo: lata item est a M. Aquilio Glabrio, ut scribit Cicero, secundum orationem in Verrem, qua M. Glabrio comperendmatum reo tollebat. lata postremò est a C. Iulio Casare, in primo consulari, in qua multa seuerius scripta quā in legibus superioribus fuisse memorantur. Cicero in oratione pro Posthumo: iubet lex Iulia persequi ab his ad quos ea pecunia, quam is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. Si est hoc nouum in lege Iulia, sicut multa sunt seuerius scripta, quā in antiquis legibus, & sanctius iudicata, &c. Quę autem sint capita legis Iulie, in uestris Digestorum libris abunde scriptum est: quem totum locum huc transferrem, nisi ad te scriberem. Non modò acta nostra. Legem nostram de Ambitu: de qua paulo post plura dicit Orator. Leges autem cuiusque in eius actis sunt. Cicero Philippica prima: Quinquam ea quoque sit effusa, si in actis eius fuit. ecquid est quod tam proprie dici possit actum eius qui togatus in Repub. cum potestate imperioque uersatus sit, qui in lex? quere acta Gracchi? leges Sempronie profertur: quere Syllæ? Cornelie? quid? Cn. Pompeij tertius consularis, quibus in actis consistit? nempe in Legibus. a Casare ipso si quereceris, quid nam egresset in urbe, & togę leges multas responderet se & præclaras tulisse. Sed etiam amicissimi tui. quemadmodum tu gloriaris: argumentum autem est a repugnantibus, eius legem contemnere, cui amicissimus sis. Quoties illi te affinem esse dicis. De affinitate Vatini & Casaris nihil me legisse memini. Affines porro, ut scribit Modestinus, sunt uiri & uxoris cognati: dicti ab eo quod duę cognationes, quę diuersę inter se sunt, per nuptias copulantur, & ad alterius cognationis finem accedunt. Quo consilio aut qua mente feceris. Maius est mente carere, quā consilio. In epulo Q. Arius. quod populo in funere patris Q. Arius dabat. Quem uideris. nostra memoria. Quem audiueris. ex superiore memoria. Quo exemplo, quo more. Maius est more aliquid facere, quā exemplo: exemplum enim esse potest unius factum. Dices supplicationes te illas non probasse. Non intelligo de quibus supplicationibus loquatur. an de supplicationibus mortuo Ario decretis, an alteri alicui mortuo supplicationes decerni, fas non erat. Cicero Philippica prima: An me censetis P. C. quod uos inuiti, secuti estis, decreturum fuisse, ut parętalia cum supplicationibus miscerentur, ut inexplicabiles religiones in Rempub. inducerentur, ut decernerentur supplicationes mortuorum? Nil dico quis fuerit L. ille Brutus, qui & ipse regio dominatu Rempub. liberauit, & ad similem uirtutem, & simile factum stirpem in prope quingentesimum annum propagauit: adduci tamen non possum, ut quęquam mortuum conuingerem cum deorum immortalium religione. Veruntamen uerisimile non fit Q. Ario mortuo decretas fuisse supplicationes, nisi fortè re eius auspicijs feliciter gesta, ubi ipse mortuus esset. Nullę fuerint supplicationes. decerni non potuerint. nullum enim id est quod iure fieri non potuit. Vides ne me nil de anni illius causa. de actis Casaris. Ut munus sit fueris. Munus proprie est quod necessario subimus lege, more, imperio uel eius qui iubendi habet potestatem: dona autem proprie sunt, quę nulla necessitate, iure, aut

officio, sed sponte præstantur: quę si non præstentur, nulla reprehensio est: et si præstentur, plerūque laus quędam est. sed in summa in hoc uentum est, non quodcumque munus idem donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus, dicatur. Verba Martiani tua sunt ff. de uerborum significatione. sed quid erat opus uel autorem citare, uel locum tibi indicare? Populi Romani festum diem. Qui dies festi sint, his uerbis declarat Macrobius: Numa, ut in menses annos, ita in dies mensem quenque distribuit: diesque omnes aut festos, aut profestos, aut intercisos, uocauit. Festi dijs dicati sunt: profesti hominibus ob administrandam rem priuatam, publicamque concessi: intercisi deorum, hominumque communes sunt. Festis insunt sacrificia, epulę, ludi, ferię: profestis fasti, committiales, comperendmi, stati, præliares. Intercesi in se non in alia diuiduntur. illorum enim dierum quibusdam horis fas est, quibusdam fas non est ius dicere. Hęc Macrobius. In funere familiari. Funus familiare est, cum de familia aliqua esserimus. Fausti adolescentis nobilissimi paulo ante ex epulo. quod populo dederat in honorem Syllæ patris mortui. Famem illam ueterem tuam non expleras. in Fausti epulo non fueras. Obicit Vatinius egestatē quam olim laborauerat. Dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? Neminem inquit uideras atratum accumbere, etsi dominum epuli, & eius amicos, antequam accumberent, atratos uidisti. Quare locus corruptus est, itaque restituendus: Dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium uideras. Nomen epuli. Epulum nomen est lætitię, & magnificentię. Si ergo se festum in epulum intulit, uiolauit nomen epuli. Quod priuatus admisisse. sanctus iam tribunatu. Postulatus ne sis lege Licinia & Iulia. Locum esse arbitror corruptum, legendumque Licinia, & Iunia. sic enim pro Sestio de Vatino: Quem non tam admirror, quod meam legem contemnat hominis inimici, quā quod statuit omnino Consularem legem nullam putare. Aeliam, Didiam, Liciniam, Iuniam, contempsit. Legis huius Licinię & Iunię meminuit quoque Cicero ad Atticum, scribens (ut mihi uidetur) de re eadem: Et minore, inquit, sonitu quā putaram, orbis hic in Repub. est conuersus: citius omnino quā potuit, id culpa Catonis: sed rursus improbitate istorum, qui auspicijs, qui Aeliam legem, qui Iuniam & Liciniam, qui Ceciliam & Didiam neglexerunt: qui omnia Reipub. remedia effuderunt, qui regna, qui prædia, tetrarchias, qui immanes pecunias paucis dederunt. Ac rursus Epistola, cuius est initium, Occupationū mearum: Nunc ad ea quę quęris de C. Catone, lege Iunia & Licinia scis esse absolutum. Ex quibus locis colligas Iuniam, hic non Iulia esse legendum. Quę porro fuerit uis huius legis Licinię & Iunię, non memini me legisse: de lege Iunia prorsus nihil legi. Licinię leges uarię fuerunt. Licinia quędam fuit lex, cuius meminuit Cicero in Rullum a Licinio Crasso lata, eadem sententia qua Ebutia, quę nõ modò eum qui tulerat de aliqua curatione, ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines excipiebat, ne eis ea potestas, curatione mandaretur: cuius item meminuit in oratione pro domo sua ad Pontifices, his uerbis: Præter quod quod ne id quidem per legem Liciniam, ut ipse tibi curationem ferres, facere potuisti. Licinię alterius legis meminuit Cicero pro L. Cornelio Balbo his uerbis: Itaque cum paucis annis post hanc ciuitatis donationem

acerrima de ciuitate quaestio Licinia & Mutia lege uenisset. Cuius meminit praeterea Asconius in Orationem pro Cornelio maieftatis reo, his uerbis: P. Licinium Crassum oratorem, & Q. Mutium Scruolam Pontificem Maximum, eundemq; oratorem, & iurisconsultum significat. Hi enim legem eam de qua loquitur, De regendis in sua ciuitate socijs, in Consulatu tulerunt, cum summa cupiditate ciuitatis Romanae Italici populi tenerentur. Lex alia Licinia fuit, De quingentis iugeribus: cuius Liuius meminit, his uerbis: Quid legem Liciniam excitauit de quingentis iugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? Alia quoque fuit lex Licinia, cuius meminit quoque Liuius Decadis primae libro septimo his uerbis: Extremo anno comitia consularia certamen patrum ac plebis diremit, Tribunis negantibus, passuros comitia haberi, nisi secundum legem Liciniam haberentur: Dictatore obstinato tollere potius totum consulatum e Repub. quam promiscuum patribus & plebi facere. Memmius praetor.) Hic fuit C. Memmius qui cum L. Domitio collega de actis Caesaris, ad Senatum retulit, ut autor est Suetonius. Ex ea lege ut adesses die tricesimo.) Adesse, est ad respondendum uenire. Cicero libro tertio in Verrem: Neminem uerum ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermonem uulgi, atque hanc opinionem populi Romani fuisse, C. Verrem altera actione responsurum non fuisse, neque ad iudicium affuturum. Ex ea autem lege dixit, quoniam aliae leges breuiorem dabant diem ad respondendum. Lex enim Lucretia, qua Caelius postulatus est, decimo die adesse iubeat. Cic. Epistola ad Qu. Fratrem, cuius est initium, Risi niuem atram: Cognosce, inquit, nunc Idus. Decimus erat Caelio dies. Domitius iudices ad numerum non habuit. Nullum onus imponam tibi testimonij.) non arguam te, sed ut in caeteris rebus feci, rogabo.

Quae mihi breui tempore ex eodem isto loco.) Mina tur Vatini accusacionem. Subsellia dissiparit.) Iudices maiorum iudiciorum in subsellijs sedebant. Cicero in Bruto: Quare si anguste & exiliter dicere est Atticorum, sint sane Attici: sed in comitium ueniant, ad stantem iudicem dicant, subsellia grandiore & pleniore uocem de siderant. Idem in Diuinatione: Veruntamen L. Apuleium esse uideo proximum subscriptorem, hominem non aetate, sed usu forensi, atque exercitatione tyronem: deinde ut opinor habet Alienum hunc tamen a subsellijs: qui quid in dicendo possit, nunquam satis attendi. Vrna deleuerit.) in quas iudices conijciebant tabellas. Euertere urnas probrum est. Quarum rerum causa iudicia sunt constituta.) de quibus omnibus rebus quaestiones legibus sunt constituta. Accusatores esse tuos.) In accusatoribus subscriptores numerat: alioquin unus est in una causa accusator.

Iudices quaestionum de proximis tribunalibus esse depulso.) Tribunalia omnia in foro erant, quemadmodum antea dicebamus, atq; ita inter se uicina, ut continuari poterint. Magistratus.) Praetores intelligit. Leges.) qui iudicia publica dantur. nam quemadmodum in priuatis iudicijs formula actionis certa est, ita in publicis certa lex. Iudices.) qui in consilio pratori adsunt.

Poenam esse sublatam.) Poena publicorum iudiciorum, aut capitalis erat, aut nominis & pecuniae. Quae autem poena capitalis sit, Modestinus libro Regularum octauo his uerbis declarat: Licet, inquit, capitalis

tur, poenae tamen appellatio capitalis, moris, uel amissionis ciuitatis intelligenda est. Publicis tabulis.) Quae populi Romani sunt, proprie publica dicuntur. Vlpianus lib. X. ad Edictum, Bona ciuitatis abusu publica dicta sunt: sola enim ea publica sunt, quae populi Romani sunt. Ex legatione redieris.) De hac Vatini legatione ita Cicero ad Atticum Epistola, cuius est initium, De Geographia etiam, hercule, inquit, uerum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius. Primum qui cum in domo Caesaris quondam unus uir fuerit, nunc ne in XX. quidem esse potuerit. Deinde alia legatio dicta erat, alia data est: illa opima ad exigedas pecunias, Druso ut opinor, Pisaurcnsis nebuloni Vatini reseruatur: haec ieiunata larum Legatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora reseruatur. Tua lege dices.) Leges Vatini iam ante meminimus: ea Caesari permissa Campanum agrum diuidere. Consilium publicum.) ciuitatis. Senatum autem describit. Ex eius ordinis autoritate.) ex Senatus consulto. Senatus consultis omnibus, cum scriberentur, hoc praefigi solebat, Senatus auctoritas. Vide Epistolam Caelij ad Cicronem, cuius est initium, Etsi de Republica.

Non curatores.) quibus curatio aliqua extra urbem dabatur, ij quoque Legati uocabantur. Cicero ad Atticum lib. VIIII, inquit: Nonas uesperis a Balbo redite mihi literae fuere. Nonis Senatum ut Brutus in Asia, Cassius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. O rem miseram, primum ullam ab istis, dein si aliquam, hanc Legatariam prouinciam. Non interpretes.) uoluntatis populi Romani. Non bellici consilij autores.) Consilium Imperatorum constabat ex Legatis. Prouinciae decernendi.) Alij libri Decernenda. Ego nihil immuto. Terentius in Heautontimoroumenis prolog.

Facite aequi sitis, date crescendi copiam,
Nouarum qui spectandi faciunt copiam.

Quod autem dicit eripuisse Vatini Senatui prouinciae decernendae potestatem, eo spectat quod scribit Suetonius, Lege Vatini decretam fuisse Caesari Galliam alteram, prouinciam consulari, cum Ilyrico: cum tamen lege Semproniae prouinciae consularis a Senatu decerni deberent.

Cicero ad pontifices pro domo sua: Quid homini terribilius L. Pisoni nomine nominatim populos liberos multis Senatus consultis, etiam recente lege generi ipsius liberatos, uinctos constructosq; tradidisti? Nonne cum ab eo merces tibi beneficij, precijq; prouinciae, meo sanguine tibi esset persolutum, tamen ararium cum eo partitus esse: itaque uerobis prouincias Consulares, quas C. Gracchus (qui unus maxime popularis fuit, non modo non abstulit ab Senatu, sed etiam ut necesse esset quotannis per Senatum constitui leges decreta sanxit, eas lege Semproniae, per Senatum decretas rescidisti: extra oratione sine sorte nominatim dedisti, non consulis, sed Reip. pestibus: Idem in oratione de prouincijs Consularibus: Quatuor sunt prouinciae P. C. de quibus adhuc intelligi sententias esse distas, Galliae duae, & Syria, & Macedonia. Decernenda nobis sunt lege Semproniae duae. Imperatoris deligendi.) Senatus deligit Imperatorem, creat populum. Post continuo.) anno proximo sequente. Fecit idem in duob. prodigijs Reip. Clodius.) P. Clodius de Pisonem tulit, ut ei liceret sibi legare quos uellet. Cicero in Orat. pro Sestio, Pisonem alloquens: Pro te ipso quis ueste mutauit? ne illi quidem quos legatos non modo nullo S. C. sed etiam repugnantem senatu tribuit legasti.

legasti. Improbis.) Improbis interim sceleratū, quemadmodum hoc in loco, interim minus idoneum, sed id cum addito significat. Terentius in Andria: Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum, ipsum animum egrotum ad deteriore partem plerumq; applicat. Ex S. C. tulerim.) Legibus quas patritij magistratus ferre uolebant, senatus auctoritatem accedere necesse erat. Biennio quo quis petat, petitus sit.) uel petierit, uel petere cogitabit. Nisi ex testamento praestituta die.) Vltima uoluntatis semper habetur ratio. In ipsa petitione.) Praetor: aedilitatis enim iam tulerat repulsam. Gladiatores audeas dare.) Quos cum daret, lapidatus a populo est, quemadmodum initio commentarij huius dicebamus. De ijs Vatini gladiatoribus Cicero pro Sestio: Aeta mea illi displicere quis nescit? qui legem eam contemnant, quae dilucide uetat gladiatores biennio quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. In quo eius temeritatem satis mirari iudices non queo: facit enim a pertissime contra legem: facit is, qui neq; elabi in iudicio iucunditate ipsa possit, neque opibus & potentia leges ac iudicia perfringere. Sed habet defensionem duas: primum, Do, inquit, bestiaris: lex est scripta de gladiatoribus, festiue, accipite aliquid etiam acutius. Dicit se non gladiatores, sed unum gladiatorem dare, & totam aedilitatem in munus hoc contulisse. Praeclara aedilitas, unus leo, ducenti bestiarum. Certissimi gladiatoris.) Certus gladiator, cuius manus non aberrat in infligendo uulnere. Post Romam conditam.) Vtrumq; dicimus, & post urbem conditam, & post Romam conditam. Non nihil tamen interest, cum Romam & urbem dicis. Paulus lib. 1. ad edictum. Urbis appellatio muris, Romae autem continentibus aedificijs finitur: quod latius patet. Marcellus lib. 5. Digesto rum ex Alpheni opinione: Urbs, inquit, est Roma, quae murum circumgit: Roma est etiam, quantum continentia aedificia sunt. Tribum Sergiam perdidisse.) non tulisse in petitione aedilitatis. Cicero pro Sestio de Vatini loquens: Aedilitate petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, sed non praestantissimis opibus & gratia: Tribum suam non tulit. De Vatini quemadmodum ferret.) in petitione aedilitatis praeterito. Omni honore.) Primus honorum maiorum gradus erat aedilitas: quo qui indignus iudicatur, omni honore indignus iudicatur. Vniuersorum hominum rusticorum.) In tribubus urbanis sex populi erant: in rusticis, flos ipse ciuitatis. Praetorem exoptes.) In qua opera Pompeij praetura M. Catoni est, ut Plutarchus scribit. De ipsa causa.) Sestij. Hinc apparet orationem hanc partem esse orationis Sestianae. Ab eadem illa terribili furia.) App. Clodio, cuius consilio Sestium nunc oppugnans, quemadmodum nuper Milonem. Gladiatores & bestiaris rempublicam obsedisse.) Quod disertè lex Lucretia uetat. Ob eandem causam.) propter me. Eodem crimine.) de ui. Quae autem haec fuerit lex de ui, & quae eius sententia, declarat Cicero in oratione pro Marco Caelio, his uerbis: Idem cum audiat esse legem, quae de seditionis consceleratisq; ciuibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus uim attulerint, rempublicam oppugnarint, quotidie queri iubet, legem non improbet, crimen quod uersetur in iudicio requirat. Rursus eadem oratione: Dicta est a me causa iudices & perorata: iam intelligitis quantum iudicium sustineatis, quantum res sit commissa uobis. De ui queritis: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium reipublicae penè extremis temporibus tulit: quaeq; lex sedata il-

la flamma consulatus mei firmantis reliquias conuersionis extinxit. De praeruaricatione.) Vlpianus libro primo de Adult. Praeruaricatores, inquit, eos appellamus, qui causam aduersarijs suis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt: a uariando enim praeruaricatores dicti sunt. Plinius: Arator nisi incuruus praeruaricatur: unde in forum translatum hoc quoq; crimen est. Quae pro me a Sestio facta sunt.) Sestius pro Cicero ad Caesarem in Galliam iter suscepit, & posteaquam tribunatum iniit, nunquam quieuit nisi lege de Cicero reditu lata. Cicero pro Sestio: Hoc interim tempore P. Sestius iam designatus iter ad Caesarem pro mea salute suscepit, pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & perficiendi facultatem animum Caesaris a causa non abhorre. Idem in oratione post reditum in senatu: Quam rationem pari uirtute, animo, fide, P. Sestius secutus pro mea salute, pro uestra autoritate, pro statu ciuitatis nullas sibi inimicitias, nullam uim, nullos impetus, nullum uitae discrimen uitandū unquam putarit.

Haec Acemili Ferrette in Vatiniā interrogacione commetabamur. Ad te autem scribuntur cum ob eas causas, quas initio posuisti uerō, ut quae huius generis tua apud me sunt, tibi reddam atq; restitua. Iterū uale, & me, ut facis, ama.

IN EANDEM CONTRA VATINIUM ORATIONEM IOACHIMI CAMERARIJ ANNOTATIO.

Cum affirmares, nullum tibi omnino cum Albinouano sermonem, non modo de Sestio accusando, sed ulla unquam de re.) Veneti: Sed nulla unquam de re. Ut sit simile illi in primo de Oratore, ut in Venetis libris, quemadmodum diximus, legitur: Negaretq; nisi Posthumus & natus, & antequam in suam tutelam uenisset, mortuus esset, haeredem eum esse non posse. Si Romae deniq; ab ore impr.) Veneti emendatè sic, Strumae deniq; ab ore impr. Nam Vatini strumam & alibi Cicero irridet: Denique Vatini strumam sacerdoti dibapho uentiant.

IN ORATIONEM ADVERSUS L. PISONEM ASCONII PEDIANI COMMENTATIO.

ARGUMENTVM.

Haec oratio dicta est Cn. Pompeio Magno II. M. Crasso II. Cos. ante paucos dies q̄ Cn. Pompeius ludos faceret, quibus theatrum a se factū dedicauit. hoc intelligit ex ipsius Cicero uerbis potest, quae in hac oratione posuit. dixit enim sic: Instant post hominum memoria apparatus magnificētissimiq; lud. Feneſtella quidē posuit hanc inter eas orationes, quas dixit Cicero L. Domitio Appio Claudio Cos. ultima, sed, ut ego ab eo dissentiam, facit prium, quod Piso reuersus est ex prouincia Pompeio & Crasso Cos. Gabinius Domitio & Appio: hanc autē orationē dictā ante Gabini reditū, ex ipsa manifestū est: deinde, quod magis naturale est, ut in ipso recēti reditu inuentus sit in Cicero, respōderitq; insectationi eius, qua reuocatus erat ex prouincia, q̄ post anni interuallū. apparet autē Cicero nem respōdisse Pisoni. in summa, cū dicat in ipsa oratione Cicero instare magnificētissimos apparatusimosq; ludos, non uideo quomodo hoc magis Domitio & Appio Cos. dicitur sit, quibus Consulibus nulli notabiliores ludis fuerūt, q̄ Pompeio & Crasso: quo anno Pompeius exquisitissimis magnificētissimiq; omnis generis ludis theatrum dedicauit.

Argumentum huius orationis breue admodum est. nam cum reuocati essent ex prouincijs Piso & Gabinus sententia Ciceronis, quam dixerat de prouincijs consularibus Lentulo & Philippo Cos. reuersus in ciuitatem Piso de infestatione Ciceronis in senatu conquestus est, & in eum inuectus, fiducia maximè Cesaris generi, qui tum Gallias obtinebat. Pisoni Cicero respondit hac oratione.

INITIVM EXPOSITIONIS.

Vod minimū specimen in te ingenij, ingenij autem? immo ingenui hominis, ac liberis qui colore ipso patriam aspernaris, oratione genus, moribus nomen. Tamen si hæc oratio inscribitur in L. Pisonem: tamen non puto uos ignorare, hunc Pisonem ex ea familia esse, quæ Frugi appellata sit: & ideo dicit aspernari eum moribus nomen. Hoc non ad contemnendam Placentiam pertinet, unde se is ortum gloriari solet, neque enim hæc mea natura fert: nec municipij, præsertim de me optimè meriti, dignitas patitur. Magnopere me hæstare confiteor, quid sit, quare Cicero Placentiam municipium esse dicat. uideo enim in annalibus eorum, qui Punicum bellum secundum scripserunt, tradi, Placentiam coloniam deductam pridie Cal. Ian. primo anno eius belli, P. Cornelio Scipione patre Africani, T. Sempronio Longo Cos. Neque illud dici potest, sic eam coloniam esse deductam, quemadmodū post plures etates Cn. Pompeius Strabo, pater Cn. Pompeij Magni, transpadanas colonias deduxerit. Pompeius enim non nouis colonis eas constituit, sed ueteribus incolis manentibus ius dedit Latij, ut possent habere ius, quod ceteræ Latine colonie id est, ut pretendi magistratus gratia ciuitatem Romanam adipiscerentur. Placentiam autem, sex millia hominum noui coloni deducti sunt: in quibus equites deducendi fuit causa, ut ponerentur Gallis, qui eam partem Italiae tenebant. deduxerunt Triumuii P. Cornelius Asina, P. Papirius Maso, Cn. Pompeius siue Cn. Cornelius Scipio. eamque coloniam L. III. deductam esse inuenimus. Deducta est autem Latina duo porro genera earum coloniarum, quæ à populo Romano deductæ sunt, fuerunt. Itaque aliæ Latinorum essent. De se autem optimè meritos Placentinos ait, quod illi quoque honoratissima decreta erga Ciceronem fecerant, certauerantque in ea re cum tota Italia, cum de reditu eius actum est. Hic cum ad Padum Placentiæ fortè confedisset, pauci in eam ciuitatem (nam tum erat ciuitas) ascendit. Prius enim Gallus, deim Gallicanus, extremè simplaceminius haberi coeptus est. Hic quoque dicit ciuitatem fuisse. ab eadem persuasione ponit Placentiam municipium fuisse. Auum autem Pisonis primò Gallum fuisse ideo ait, quod uenisse eum in Italiã dicit trans alpes, quod in Italia confederit, Placentiæ postquã ascitus sit à Placenti auius multo post ea tempora fuit, quibus Placentia colonia deducta est. Lautiorem pater tuus socerū, quam C. Piso in illo luctu non ei filiam meam collocaui, quem ego, potestas cum omnium fuisset, unum potissimum delegissem. Quis fuerit socer Pisonis patris, supra dixit his uerbis: Insuber quidam fuit, id est mercator, & præco. is cum Romam cum filia uenisset, adolescentem nobilem Cæsonium hominis furacissimi filium ausus est appellare, filiam collocauit. Caluientiũ auius eum appellatum, patris Pisonis, contra quem hæc oratio est, socerū. Rutiliũ Atiliũ

Nudum Fenestella tradit. Cicero filiam post mortem Pisonis generi P. Lentulo collocauit, apud quem illa ex partu decessit. Ego in C. Rabirio perduellionis reo XL. annis ante me Consulẽ interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam, atque defendi. Post aliquis credere, lapsam memoria. Ciceronem, qui dicat, XL. annis ante se Consulẽ factũ esse S. C. aduersus L. Apuleiũ Saturninũ Tribunum plebis: cum XXXVI. anni à C. Mario & L. Valerio Flacco Consulibus numerentur. sed hic nõ subtilis computatio annorum facta est, uerum summam tempus comprehensum est: & perinde accipiendum, ac si dixerit propè XL. annis. hæc enim consuetudo est ipsius Ciceronis: itaque idem in ea quoque, quæ habuit in Catilinam in senatu, cum octauo decimo dies esset, posteaquam factum S. C. ut uiderem Cōsules, ne quid Respublica detrimenti caperet, dixit: Vigesimum iam diem patimur hebescere aciem horũ auctoritatis. habemus enim S. C. uerũtamẽ inclusum in tabulis, tanquã gladium in uagina reconditũ. Ego, cum in cōcione abiens magistratu à Tribuno pl. dicere prohiberer ea quæ cōstituerã, cum is mihi tantũmodo iurare permitteret, sine ulla dubitatione iuravi, rempublicã, atque hanc urbẽ mea unius opera esse salutã. Diximus iam antea, à Q. Metello Nepote Tribuno pl. Ciceronẽ Consulẽ tu ab eunẽ prohibitiũ esse conacionari de reb. quas in eo magistratu gessit. Dicit de ludis cõpitalitijs, quos Q. Metellus fieri ueluit. Q. Metellus (facio iniuriã fortissimo uiro mortuo, qui illum, cuius pauca eos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna beina conferam) sed ille designatus Cõsul, cũ quidã Tribunus pl. suo auxilio magistratos ludorũ ludos cõtra S. C. facere uisisset, priuatus fieri ueluit: atque id, quod nõ dũ potestate poterat, obtinuit auctoritate. Tu, cum Calend. Ian. cõpitalitorum dies incidissent, Sex. Clodiu, qui nunquã antea prætextatum fuisset, ludos facere, & prætextatũ uolitare passus es. L. Cæcilio Q. Marcio Coss. quos & ipse Cicero supra memorauit, S. C. collega sublata sunt, quæ aduersus temp. uidebantur esse. solebat autẽ magistri collegiorũ ludos facere, sicut magistri uiciorũ, faciebãt cõpitalitios prætextati, qui ludi sublatis collegijs discussi sunt. post nouem demẽ annos, quæ sublata crãt, P. Clodius Tribunus pl. lege lata restituit collega. inuidiã ergo et crimen restitutorũ confert in Pisonẽ, quod cum Cõsul esset, passus sit ante, quã lex ferretur, facere prætextatũ ludos Sex. Clodiu. in fuit familiarissimus Clodij, & operarũ Clodianarum dux: quo auctore postea illato ab ijs corpore Clodij, curia cum eo incensa est. quos ludos tunc quoque fieri prohibuit L. Murrus Tribunus pl. ante biennium autem ante, quæ restituerentur collega, Q. Metellus Celer Consul designatus magistro ludorũ ludos cõpitalitios facere prohibuerat, ut Cicero tradit, quãuis auctore Tribuno pl. fierent, cuius Tribuni nomen adhuc non inueni. Ergo his fundamentis positus Consulatus tui, triduo post inspectante & tacente, à P. Clodio fatali portento prodigioque: reip. lex helia & Fustia euerfa est, propugnacula, muriq; tranquillitatis, atque ocij: collega, non ea solũ, quæ senatus susulerat, restituit, sed innumerabilia quedã ex omni fece urbis ac seruitiorũ constituta, ab eodẽ homine in stupris inauditis, nefarijsq; uersato, uetus illa magistratu pudoris & modestiæ censoria seueritas sublata est. Diximus L. Pisonẽ, & A. Gabinio Coss. P. Clodium Tribunũ pl. quatuor leges per uoluntate reip. tulisse: annonianã, de qua Cicero hoc loco mentionẽ non facit,

non facit, (fuit enim summe popularis) ut frumentũ populo, quod antea semis aris ac trientibus in singulos modos dabatur, gratis daretur: alterã, ne quis per eos dies, qui bus cum populo ager liceret, de caelo seruaret. propter quã rogationem ait legem Fustiam & Aeliam, propugnacula & muros tranquillitatis atque ocij, euerfam esse: obnunciatio enim, qua perniciosis legibus resistebatur, quam Aelia lex confirmauerat, erat sublata: tertiam de collegijs restituentis, nouisq; instituentis, quæ ait ex seruitiorũ fece constituta: quartam, ne quæ censores in senatu legendo præterirent, ne ue qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & utriusq; Censoris sententia damnatus esset. hæc ergo eius lege Censurã, quæ magistra pudoris et modestiæ est, sublata ait. Persequere connexos his finibus dies, pro Aurelio tribunali, ne conuiente quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiam hilarioribus oculis, quam solitus eras, intuent, delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi unquam nec facere, nec pati turpe duxit. Profecto intelligitur, P. Clodium significari. Dicit de Castoris templo. id autẽ templum, sublato aditu, reuulsis gradibus à coniatorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur. Catilinam lege reuulsarum absolutũ esse accusante P. Clodio, iam dictum est. Cum equites Rom. relectaretur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur. L. Lamiã à Gabinio Cõsule edicto relegatum esse, iam diximus. Sepulchra mehercule, ut dici audebam, te ut primum aspexit, Campanũ Consulẽ repudiauit. Dicitur est in diffuasiõne legis agrariæ ad populum, plateam esse Capuã, quæ Sepulchra appellatur, in qua unguentarij negotiari soliti. ergo eos quoque, qui in ea platea negotiarentur, dicit inuitos Pisonem uidisse, cum Capuam Consul uenit, quod eos, à quibus ille expulsus erat, adiunisset. Ecquod in hac urbe maius unquam incendiũ fuit, cui non consul subueniret? at tu illo ipso tempore apud socram tuam, cui domum meam exhauriendã patefeceras, sedebas. Post profectiõnẽ ex urbe Ciceronis, bona eius P. Clodius publicauit. postea direpta sunt omnia, quæ aut in domo, aut in uillis fuerunt, & ex eis ad ipsos Cõsules lata complura. domus direpta primũ, deinde inflammata, ac diruta est. Socrus Pisonis quæ fuerat, inuenire nõ potui, uidelicet quod auctores rerũ non perinde in domibus ac familiaris foeminarum, nisi illustrium, ac uirorũ nomina tradiderunt. At ne tum quidem emerfisti lutulente Cæsoniẽ miserrimis naturæ tuæ sordibus, cum experrecta tandem uirtus clarissimi uiri, celeriter & uerum amicum, & optimè meritum ciuem, & suũ pristinum morem requisit. Profectò, Cn. Pompeium significari, intelligitur. De me, cum omnes magistratus promulgassent præter unum Prætozem, à quo non fuit postulandum, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos Tribunos pl. legẽ comitijs centuriatis tulit P. Lætulus Cos. P. Clodij App. Claudius, sicut iam saepe significauimus, fuit frater. Duos tribunos, de quib. ipsis saepe iam diximus, quos de lapide emptos ait, quia mercede id faciebãt, Sex. Attilium Serranũ, & Q. Numeriũ significat. Appellatus est hic, uulturibus illius prouinciæ, si dis placet, Imperator. ne tum quidem Paule noster tabellas cũ laurea Romã mittere audebas? Confido uos intelligere. L. Paulum nunc significare, qui fuit pater naturalis Africani posterioris, quiq; de Macedonia atque ultimo eius de rege triumphauit: Macedoniam autẽ Piso, in quæ hæc oratio est, obtinuit: propter

quod Paulũ eum appellat, irridẽs eum, quod ibi se nõ prospere gessit. M. Marcellus, qui ter Cõsul fuit, summa uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutẽ, gloriã laude uiuit. Fortasse quærat, quem dicat Marcellũ, fuit autẽ nepos M. Marcelli eius, qui bello Punico secundo Syracusas uicit, & quinq; Cõsulatus adeptus est. hic autẽ Marcellus, de quo Cicero dicit, naufragio ad ipsam Africã perijt, paulo ante coeptũ bellum Punicũ tertium. idẽ, cum statuas sibi, ac patri, itemq; auo poneret in monumentis aui sui ad Honoris & Virtutis adẽ, subscripsit, III. Marcelli nouies Coss. fuerat autẽ auus quinquies, pater semel, ipse ter. itaq; neq; memitus est, & apud imperitiores patris sui splendorem auxit. Me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expularas, quam incenderas, Pontifices, Consulcs, Prætores collocauerunt, mihiq; quod ante me memini, pecunia publica edificandã domum censuerunt. Hæc Cicero oratorio more, nõ historico, uidetur posuisse. nam multis etatibus ante Ciceronẽ nulli id contigisse uerũ est. nemini uerò unquã antea, uideamus, ne parum cautẽ dicamus. antiqus enim temporibus pluribus idẽ contigit. nam Valerio Maximo, ut Antias tradidit, inter alios honores domus quoque publicẽ edificata est in Palatio: cuius exitus, quo magis insignis esset, in publicũ uersus declinaretur, hoc est extra priuatũ aperiretur. Varronẽ autem tradere M. Valerio, quia sapius uicerat, edes in Palatio tributas, L. Higinus dicit in lib. priore de uiris claris: P. Valerio Volesi filio Publicolæ edes publicas sub Velia, ubi nunc edes Victoriæ est, populum ex lege, quam ipse tulerat, concessisse. tradunt & Antiochi regis filio obsidi domũ publicẽ edificatã, inter quos Atticus in annalib. quæ postea dicitur Lucilij poetæ fuisse. Varro quoque in lib. III. de uita populi Romani, quo loco refert quã gratius fuerit erga benemeritos, dicit Mutini, quod in Sicilia cũ equitatu suo trãsierat ad nos, ciuitatẽ datam, adẽq; & pecuniã ex arario. Videamus tamen, nõ ideo Cicero dicat sibi, quod antea nulli, domũ pecunia publica ex arario edificatã, quia illis aut locus publicẽ datus sit, aut domus quæ non fuerat eorũ, neque propter illos publico sumptu edificata: Ciceroni domus, quæ fuerat ipsius, & diruta atque incensa erat & cõsecrata, publico sumptu edificata sit: quod nouum & huic primo, & adhuc etiã soli cõtigit. O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: amentẽ Paulũ, rusticũ Mariũ, nullius consilij patres horũ Consulũ, qui triumpharunt. Diximus hæc orationẽ esse dictam Cn. Pompeio Magno II. M. Crasso I. Cos. Pompeij pater bello Italico de Picentib. M. Crassi pater P. Crassus ante bellũ Italicum de Hispanis triumphauit. Eadem cupiditate uir summo ingenio præditus C. Cotta, nullo certo hoste, flagrauit. eorũ neciter triumphauit, quod alteri illum honore collega, alteri mors ademũ. Crede uos quætere, & quis hic Cotta, et quis ille collega Crassi fuerit. fuit autẽ C. Cotta, orator ille compar P. Sulpitij, qui est in dialogis Ciceronis de Oratore scriptis, qui, cũ decretus illi esset triumphus, mortuus est ante diẽ triumphi, cum cicatrix uulneris eius, quod ante plures annos in prælio acciperat, rescissa esset repete. Crasso autẽ collega fuit Q. Scæuola Põtifex: qui cũ animaduertet Crasso, propter summam eius in rep. potentiam ac dignitatẽ, senatũ in decernendo triumpho gratificari, non dubitauit reip. magis quã col lege habere rationẽ: ac, ne fieret S. C. intercessit. sed idem prouin-

provinciam, cuius cupiditate plerique etiam boni iuri delinquebant, deposuerat, ne sumptui esset arario. Irrisa est à te paulo ante M. Pisonis cupiditas triumphandi: à qua te longè dixisti abhorre. qui etiam si minus magnū bellum gesserat, ut abs te dictum est: tamen istum honorem contemnendū nō putauit. tu eruditior, quā Piso? Quis hic et M. Piso fuerit, credo uos ignorare. fuit autem, ut puto iam nos dixisse, Pupius Piso eisdem temporibus, quib. Cicero, sed tanto etate maior, ut adolescentulū Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo et antiquæ uitæ similitudo, et multæ erāt literæ. orator quoq; melior, quā frequentior, habitus est. biennio tamen ferior, quā Cic. Consul fuit. triumphauit pro Cōsule de Hispanis, Q. Hortensio, Q. Metello Cretico Coss. ante Ciceronis Consulatū. Instat post hominum memoriā apparatusissimi, magnificentissimiq; ludis: quales non modò nunquā fuerūt, sed ne quo modo quidem fieri posthac possint, possum ullo modo suspicari.) Cn. Pompeij ludos significat, quib. theatrum à se factum de dicauit, quibus ludis elephantorū pugna primus omnium dedit in circo. Est quidā Græcus, qui cum isto uiuit, homo, uerè ut dicā, sic enim cognoui, humanus, sed tam diu, quā diu cum alijs est, aut ipse secū.) Philodemū significat, qui fuit Epicureus illa etate nobilissimus, cuius et poëmata sunt lasciuia. Quāquam, quod ad me attinet, nunquā istam inuiniuā curam inficiando tibi.) Propè notius est, quā ut indicandū sit, hunc uersum esse L. Accij poëtæ, et dici à Thyeste in Atreo. Quod populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias socios, stipendiariosq; misisti.) Manifestum est, P. Clodium significari. Equid uidet, equid senis, lege iudicaria lata quos posthac iudices simus habituri? Legimus iudicariā ante aliquot annos, quibus temporib. accusatus est Verres à Cicerone, tulit Aurelius Cotta prætor: qua communicata sunt iudicia senatui, et equitib. Romanis, et tribunis ærijs. rursus dein de Pompeius in Consulatu secundo, quo hæc oratio dicta est, promulgauit, ut amplissimo ex censu ex centurijs aliter, quā antea, lecti iudices, æquè tamē ex illis tribus ordinibus, res iudicarent. L. Opimius eiectus patria est, is, qui et Prætor, et Cōsul maximis periculis rempublicā liberat. non in eo cui facta iniuria est, sed in eis qui fecerunt, sceleris et conscientie poena remansit.) Notum est, Opimium in prætura Fregellas cepisse: quo pacto uisus est ceteros quoque nominis Latini socios malè animatos repressisse: eundēq; in Cōsulatu Fuluiū Flaccum cōsularem, et C. Gracchū tribunitium oppressisse: ob quam inuidiam postea iudicio circumuemus est, et in exilium actus.

IN ASCONIVM PAULI MANVTIJ ANNOTATIO.

Pauci in eam ciuitatem.) Paucis post annis in eam ciuitatem, sententia desiderat. Quod in Italia et c.) Nihil muto, sed ad semetiam sic esset apertius: Gallicanum, quod in Italia confederit: semiplacētinum, postquam ascētus sit à Placentinis, quod multo post et c. L. Cæcilio Q. Marcio Coss.) Ante L. Iulio C. Mario Coss. uidi prius mendum, cum horū Cōsulum nomina nemo traderet: tum consideratis Asconij uerbis, ad correctionem perueni. cum enim his Consulib. sublata collegia dicat, eademq; nouem post annis à P. Clodio Tribuno pl. restituta, paulo post in ferat: à Cōsulibus Pisonem et Gabiniū numerans, quo anno Tribunus pl. Clodius, comperi nouem annis interpositis

Consules fuisse Cæciliū et Marcium. correxi igitur et Asconium, et Ciceronem ipsum, in quo legitur, L. Lucellium C. Marium Coss. Ante biennium autem ante.) Alterum Ante delendum uidetur. nam, ante biennium, idem est, ac si dicas, biennio ante: quo modo locutus est et supra, In Aedilitate, quam ante annum gesserat. et Eutropius, Ei magister equitum Dictatori ante annum fuerat.

Quod antea senis æris ac trientibus in singulos modios dabatur.) Cum in oratione pro Sestio de P. Clodij legibus hæc scripta animaduertentem. Lata sunt Consulibus illa centibus, immo uerò approbantibus etiam, ut censoria notatio et grauissimum iudicium sanctissimi magistratus tolleretur de republica: ut collega non modò illa uetera contra S. C. restituerentur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia conscriberentur: ut remisissimis et trientibus, quinta propè pars uectigaliū tolleretur: et que sequitur: cū hæc in quā legerem, nō dubitauit, quin pro senis æris legendum esset semis æris: quod ualeat, semisibus: nam semis indeclinabile, et æris est pro assibus: siquidē et M. Varo in analogia, Tresis, inquit, pro trib. æris, quod sit pro assibus. Apud socrum tuam.) Hinc apparet, in oratione pro Doma sua legendum esse, Ad socrum Consulū, non, ut antea, socerū. III. Marcelli et c.) Nulla frē mutatione locum restituimus, cum ante legeretur, Hi Mercellii, atque hic quasi aliud agens locum in Velleio Patreulo emendemus: in quo lib. II. legitur, Circa eadē tempora M. Metelli fratres uno die triumphauerūt: cum legendū sit, III. Metelli fratres. Mutini.) Sic ex L. Iulio reposuimus, ante Murrinæ. Pupius Piso.) Ridiculū erat legere ut antea, Publius Piso: cū hūc ipsum Pisonē et Cicero, et Pedia nus Marci prænomine ita appellauerint. fuit autē hic M. Pupius Piso Calpurnianus, qui cōsulatū cū M. Messala gessit.

IACOBI OMPHALII ANTONIACENSIS IN L. PISONEM ANNOT.

ARGUMENTVM.

Reuocatus Piso cum Gabiniō ex consularibus provincijs, Lentulo et Philippo Coss. ex Ciceronis Senatusq; sententia, grauitè in frequenti Senatu de oppressione atque insecutione Ciceronis conquestus est, fiducia maximè Cesaris, sui generi, qui tum Gallias occupabat. Eius insecutioni hac nobilitate oratione, Cn. Pompeio Magno et Marco Crasso secundum Coss. habita, respondet Cicero. Oratio est generis demonstratiui, in robusto ac sublimi dicendi genere posita, tota pathetica, ac crebris comparationibus, locis communibus, amplificationibusq; expolita. proinde eius lectio in primis utilis est, ad parandam eloquentiam. Constitutio est qualitat. Partes habet: exordium abruptum, Contentionem, que perpetua quædam hic narratio est, omnibus occasionibus amplificata, et Epilogum.

Am ne uides bellua.) Vehemens et abruptum exordium, accommodatum inuectiuis. Nam et grauem in famia improbitatisq; insecutionem habet, et signus est amplificatum. Senis.) Metaphora per deflexionem. Frontis tue.) Metonymicòs frontem seueritatem intelligit. Est enim frons seueritatis et clemencie index, à ueteribus Genio dicata, quem admodum religioni caput. Nā magna seges, parua mobilis, rotunda iracundos, lata leues et incōst. mes arguit. Alexand. Genial.

Genial. dierum lib. secundo, cap. decimonono. Hinc dicitur pulchre elocutiones, frontem contrahere, id est, admirari: Exporrigere, apud Terentium, id est, læto animo esse: Ferire, id est, animo affligi, apud Ciceronem ad Atticum. Syrum nescio quem.) Syrum dixit per ταραχισίον, siue ταραχισίον, hoc est, diminutionem. Nam Syri populi uiles, neglecti, et ab omni existimatione relictī ac inopes fuerunt: sicut et Cappadoces. Quod addit, De grege nouitiorum, hoc quoque contemptionem significat. Color iste feruili.) Auxesis reprehensionis à signis. Est autem in genis pudoris et uerecundie sedes. nam rubore suffusa in pueris integritatem animiq; uirtutem pollicentur.

Non dentes.) ταραχισίον, id est repetitio, augendæ indignitatis causa. Oculi, supercilia.) ταραχισίον, siue dissolutum. Oculi sanè hominis naturam mentisq; imaginem representant quasi cordis nuncijs. ex his enim iratum, lætum, et affectum animum diiudicamus. Supercilia.) Hæc fastum superbiamq; habent, eoq; deflexa austeros, inflexa irrisores, demissa maleuolos arguunt. Vultus.) In uultu cuiusque ueluti indoles ac uoluntas relucet. Prorsus in facie, inquit Salustius, uultusq; uecordia inerat. Estq; hic locus communis. Obseruabit autem iuuentus, frequenter Ciceronem eiusmodi uti signis in describendis pessimum hominum ingenijs. Sic pro Murena: Vultus, inquit, plenus furoris, mens scelere obstricta, lingua maledictis impedita, oculi feritatis, sermo atrocitatis plenus. In fraudem.) Gestit copia, et orationem illustrat figura, quam à ταραχισίον Græci uocant. Ea enim apta est, quoties aliquid instantius dicimus. Dicitur autem hoc loco fraus, impostura et deceptio, cum alijs quoque periculum et poena ueteribus dicatur, refereme Vlpiano l. Cum autem. ff. de Aedil. edict. Hinc in fraudē impellere, illicere, apud Terentium deducere. Pauci ista tua.) Metaphoris illustrem facit orationem, ac uehementē. Scribit autem Cicero cūm alicubi, tum in oratione ad Senatū, hunc Pisonem esse hominem sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, plenum uini, somni, stupri, nec aliud quicquam præter simul, ut am irritamq; tristitiam in forum attulisse. Nullam non modò.) Adimit Pisoni omnem ciuili uitæ ac militaris disciplinæ usum. Porro domi ac militie cū uixisse dicimus, qui experiens est, ut ait Cicero, et multo rerū usu exercitus. uulgus ineptē uocat expertum.

Contentio, secundæ orationis pars. Obrepsisti.) Contentio, que hic perpetua quædam narratio est, omnibus locis amplificata. Significat autem obrepere, clam prorumpere et aduenire. Ut is mihi, inquit Cicero, amplissimus habetur, qui sua uirtute in altiorē locum obrepit, nō qui ascendit per alterius incommodum et calamitatem. Is mihi gloriabitur.) Collatio à causis tracta, ad extenuandum Pisonis honorem. Erat autem hic Piso ex clarissima familia Pisonis Frugi, cuius magna et præclara in rempublicam extant officia. meminuit Pisonis Frugi Cicero in fine orationis scriptæ pro M. Fonteio. Piso est à populo.) Pisonem intelligit, qui Frugi cognominatus fuit, uir (ut Cicero ait in oratione pro M. Fonteio) tanta uirtute atque integritate, ut optimis illis temporibus, cum hominem inuenire nequam non posses, solus tamen Frugi nominaretur, quem Gracchus inimicus coactus fuit appellare Frugi. Meminuit et Cicero Pisonis Frugi, libro tertio Tusculanarum questionum. Noti illi erant mortui.) Antithesis, id est, contrapositum, inuicem sche-

ma augendis rebus. quale est illud in Catilinam: Honesse uiuere cum non possit, turpiter perire maluit. Qui laudis uirtutisq; splendore charus omnibus esse non potuit, maluit uitiorum turpitudine cunctis esse insensus.

Me cum quæstorem.) Altera comparationis pars. Tractat autem et hunc locum in oratione pro lege Manliæ: Propter dilationem, inquit, comitorum ter prætor primus cunctis suffragijs sum renunciatus. estq; tota hæc orationis pars figuris rhetoricis exornata. Nam quid ego.) Amplificatio à sui consulatus functione, per comparationem. Miserum me.) Dissimulatio cupiditatis, et tanquam quædam præcastigatio. Habet autem ex more Cicero, ut hominem scurram, scelere atque infamia fractum, uocet pestem atque labem. itaque frequentes apud illum uituperationis sunt formulæ, sentina et fex urbis, bustum reipublicæ, coenum hominis, pecus, cadauer, et putrida caro, scelus ac dedecus, et c. quibus in eos utitur, qui labe ac scelere animos gerunt impeditos atque oppressos. Consero.) Hic est quod comparo: alijs recipio et transfero significat. ut, Ego id omne, quod petis, ad tuum arbitrium consero. Consul es renunciatus.) id est, designatus, factus, pronunciatus.

Nihil dicam grauius.) ταραχισίον, præcastigatio. Impeditis reipublicæ temporibus.) scilicet ciuili distidio: quod tum serpere cœpit, quum tota respublica magnis factionibus turbaretur. Porro Casari ad parandos egentium animos conuerso, rogationemq; de deducendis colonijs, diuidendisq; agris ferenti, Bibulus obstitit, ut autor est Plutarchus in uita Pompeij. Nequior quā Gabinius.) Hunc Cicero in oratione post reditum in senatu habita, scribit primum ætatis suæ tempus ad omnes libidines diuulgasse, egestatem et luxuriam domestico lenocinio sustentasse, et egregium (ut refert Plutarchus) inter omnes Pompeij scurras assentatorem fuisse. De hoc etiam quædam scribit libro tertio Epistolarū ad Quintum fratrem, cuius initium est, ad sextum Idus Octobris, et c.

Me cuncta Italia.) Metonymia. Hanc historiam refert idem Cicero in oratione pro lege Agraria: Est illud, inquit, amplissimum, quod meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, sed uocem uiuam præ uobis indicem uestrarum erga me uoluntatum ac studiorum tulistis. Cicero in Philipp. dicit tabellam esse populo datam, omnib; senatui: significans ius esse populo datum eligendi quem uelit. Legis agrariæ.) Inter Gracchanas leges extat Agraria, Coss. Cassio et Proculo primum lata, et magnis postea rerum motibus per annos ferè triginta tractata, quam Cicero postea sustulit. Extant eius orationes pro lege Agraria contra Rullum. Meminuit illius Liuius libro secundo ab Vrbe condita, Dionysius Halicarnas. Appianus, Plutarchus ac Florus. Idem Cicero eius incommoda describit libro Officiorum secundo. Agrum Campanum.) Huius agri meminuit Cicero in oratione prima contra Rullum, ad finem ferè. et item in secunda: Maiores, inquit, nostri non solum id quod à Campanis acceperat, non imminuerunt, uerum etiam quod et tenebant, quibus adimi iure non poterat, coemerunt. Quæ de causa nec duo Gracchi, qui de plebis Romanæ commodis plurimum cogitauerunt, nec L. Sylla, qui omnia sine ulla religione, quibus uoluit est dilargitus, agrum Campanum attingere ausus est. Rullus extat, qui ex ea possessio ne rempublicam dimoueret, ex qua nec Gracchorum benignitas

nignitas eam, nec Syllæ dominatio deieciisset. Scribit de eo quoque Lilius, & Plutarchus in uita Ciceronis, qui dicit illo ob ararij inopiam uendito, certum habitandi locum Campanis ciuibus datum esse. Antonio Cicero in Philippi ca secunda obijcit, quod agrum Campanum compranforibus suis & collusorib. diuiserit. Ego in C. Rabirio perduellionis reo.) C. Rabirius, quod cum telo in collisione oppressi Saturnini adfuerit, eiusq; caput ludibrii causa circumtulit, à T. Labieno perduellionis reus Cicerone defendente peractus est. Sustinui.) hoc est, Senatus factum defendi. est autem hic annorū supputatio summam comprehensa, autore Asconio Pediano. Ego adolescentes bonos.) Historiam habes apud Plutarchum in uita Ciceronis, & passim in epistolis. Conuulsuri.) Venusta metaphora à stirpibus sumpta, pro infringere & labefactare. Sic conuellerē reipublicæ auxilia: Reipublicæ, ait alicubi Cicero, præsidia conuellerunt, amicitia qui abijciunt. Cupidum prouinciæ.) scilicet Macedoniæ, ut Plutarchus in uita Ciceronis refert. exardebat enim eo tempore coniuratio Catilinaria, cuius ut non ignarus fuit Antonius, ita rem omnem dissimulauit ob prouinciæ passionem, arisq; alieni, quo obstringebatur, magnitudinem. Mitigauit.) Mitigare est lenire, & ueluti ad moderationem effingere. ut literis bonis ad humanitatē ex agresti uita mitigamur, & tristis seueritas humanitatis condimentis erit mitiganda. Studiōrum labores, ut ait Cicero, magna compensati gloria mitigantur. Ego L. Catilinam cædem Sen.) Huius historia p̄na sunt omnia Ciceronis scripta. & meminerunt quoque Plutarchus, Appianus Bellorum ciuil. li. secundo, Augustinus libro primo, cap. quinto. Orosius libro sexto, Eusebius, Salustius, & c. estq; hic locus mirabiliter amplificatus. Ego tela.) Commoratio, amplificandis expoliendisq; rebus apta. Erat autem à Catilina interficiendi Ciceronis negotium datum C. Cornelio & Marco Cethego. Sed horum insidias, quibus per salutationes & officij speciem interfecturi consulem fuerant, prodidit Fulvia, noctu ad Ciceronem profecta. Intenta iugulis ciuitatis.) Metonymia, & uenusta metaphora in uerbo Intendere, à uenatoribus sumpta. Horatius intendere animum dixit, Salustius ingenium. Intendere litem Cicero, ac pleriq; iurisconsulti dixerunt: ubi hodie uulgus iurisconsultorum ineptē dicit, litem intentare. cum intentare sit, uim & cōmationem alicui obijcere. Vergilius, Præsentemq; uiris intentant omnia mortem. Protuli, extinxit.) Incrementum. Parentem patriæ.) Hæc ferè gesta sunt anno ab Vrbe condita sexcentesimo nonagesimo nono. Est autem Cicero parens patriæ omnium primum appellatus à Catone Uticensi, autoribus Plutarcho in uita Ciceronis, Plinio libro septimo, capite tricesimo. Iuuenali Satyra octaua: Sed Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. M. Qu. Catulus.) Locus à pronunciatō. Ciuicam coronam.) Corona erat aut triumphalis, aut obsidionalis, aut ciuica: quæ ei dabatur, à quo ciuis esset conseruatus. Aul. Gellius libro quinto, capite sexto. Mihi togato.) Historiam scribunt Plinius libro septimo, capite tertio: Quintilianus libro secundo, capite decimo septimo: & passim in orationibus Cicero. Togato.) Togæ usus in maxima Reipublicæ tranquillitate fuit. eoq; togati Romani dicuntur, quod togis, rebus domi ac foris bene pacatis uterentur. Hic emphasim habet. Supplicationibus.) Supplicare est, magnis in malis

& rebus nostris afflictis alicui supplicem esse. hinc supplicationes, quarum frequēs mentio fit apud Liliū. Atribuno plebis.) Qu. Metellum Nepotē intelligit, qui Ciceronem consulatu abeuntem, de suo magistratu dicere non est passus, ne inde populi seditio oriretur. Quo quidem tempore.) uide Plutarchum. aliquot enim ciuium millia incredibili studio obuiam Ciceroni iuerunt. Mecum esset.) Hac locutione significamus & animi uoluntatisq; cōiunctionem. ut, Omnes boni mecum sunt: id est, mihi iussu fragantur. Quod Terentius in Phormione dixit, cum aliquo stare: Nam ni hæc ita essent, ait, cum illo haud staret, id est, consentiret, illum propugnaret atque defenderet.

Atque ita est.) Epilogus per enumerationem. Exposui breuiter.) Transitus ad alteram collationis partem per antithesim, & locum repugnantium, ad ostendendam obiti magistratus indignitatem, ad hunc modum: Consul est, Senatus consulta tueri: At Piso contra ludos fieri, leges conuelli, & huiusmodi alia passus: Metellus designatus consul obtinuit, ne ludi spectarentur: Piso consul conuulsit, & c. Compitalitij.) Hi ludi, qui à magistris uicorum fiebant, Bacchanalia, & collegia, & quicunque alij ludi, tumultum excitare posse uidebatur, post nouum annum quam prohibiti essent, per Clodium sum restituti, est autem res hæc ex admirabili euentu nata, ut ex Lexici uideri licet. Helia & Fusta.) Asconius Pedianus hanc rem amplissimè scribit. Publius Clodius Tribunus plebis, Cos. Pifone & Gabinio, quatuor leges in Reipublicæ exitium tulit. quarum prima fuit Annonia: ut frumentum, quod antea senis aris ac triemibus in singulos modios dabatur, gratis daretur. Secunda, ne quisquam magistratus impediretur, contra legem Eliam & Fustiam: Pomponius Latus Alliam uocat. harum monumenta exciunt apud Iureconsultos. Tertia, ut collegia & ludi restituerentur. Quarta, ne quem censors in Senatu legēdo præteriret, neque ignominia quem afficerent. Lex euerfa est.) Legem euertere, antiquare, frangere, delere, conuellerē, damnare, Cicero passim dicit. Porro huius quoque his uerbis meminit Cicero in oratione de Aruspicum responsis: Sustulit, inquit, Heliam & Fustiam, maxime Reipublicæ salutare, consiliam extinxit, intercessionē remouit, auspicia deleuit, consules sceleris sui socios arario, prouincijs, exercitu armavit: & quæ sequuntur. Scribit idem amplius in oratione pro Sestio, quem locum mihi satis est notasse, ne commentarijs onerem iuuentutem. In oratione quoque in Vatiniū, conqueritur duas has leges indignissime esse conuulsas. Cum tu interim.) Infert per locum repugnantium, ut dixi: quando boni consulis est, ut refert Cicero in oratione pro C. Rabirio, cum cuncta reipublicæ auxilia labefactari conuelliq; uideat, ferre opem patriæ, succurrere salutē, fortunisq; communibus, salutem suam posteriorem communi ducere. Scribit in hanc orationem Cicero in oratione quam habuit post reditum in Senatu: Domus atque debat, inquit, non fortuito, sed oblato incendio. Consules epulabantur, & in coniuratorum congratulatione uersabantur, cū alter se Catilinæ delicias, alter Cethegi conuulsurum fuisse diceret. Bustum.) Bustum nunc exustum cadauer, nunc tumba & sepulchrum Lilio ab Vrbe condita libro quinto dicitur. Cicero in Philippica prima: Sed dicit, inquit, in urbe infinitum malum, idq; manat in dies lapit, inquit, in foro bustum faciunt, qui antea sepulchrum in Senatu effecerant. Hinc bustuarij, præfractē temerarij

rarij homines, qui in defuncti honorem ante eius bustum de uita dimicabant. Non dū quæ feceris, sed quæ, & c.) Commonitio siue interfectio, qua transit ad criminationem Pisonis. Non dico.) Correctio, ad amplificandam indignitatem. Centum propè annos.) Clausula per enumerationem. Nemo tam effuse petulans.) Amplificatio nominis, augendæ indignitatis criminationisq; causa. Sic pro Marco Cælio de Clodia: Vidua liberè proterua, petulante diues, effuse petulans, & c. Prosequere connexos his funeribus, & c.) Funera uocat perturbationē Rei publicæ, grauemq; optimorum ciuium diuexationem, cuius autor fuit Publius Clodius. Pro Aurelio tribunali, & c.) Amplificatio à seditione reipublicæ, quam Pub. Clodius sublato aditu Castoris, ac reuulsis gradibus concitauit. Scribit hanc rem amplius Cicero in oratione pro Domo sua ad Pontifices: Cum uerò, inquit, gradus Castoris conuulsisti ac remouisti, tum ut modeste tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu atque ascensu repulsisti: cum eos, qui in conuentu uirorū bonorum uerba de salute mea fecerant, adesse iussisti: eorumq; aduocatio nem manibus, ferro, lapidibus discussisti: tum profecto ostendisti, uim tibi maxime displicere? Est autem totus orationis decursus uehementi insectatione amplificatus.

Cui templum illud fuit te Consule arx ciuium perditum.) Amplificatio uerbi τὸ ἱερὸν αὐτοῦ, ut pluribus uerbis rei indignitatem demonstrat. Erat non solum domus mea, sed totum palatium, & c.) Altera collatio per antithesim, ad exaggerandam Pisonis inhumanitatē. historia extat apud Plutarchum. Cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ.) hoc est, feceras potestatem, quem uellem, magistratum eligendi. Est enim prærogatiua, antelatio quædam. Nunquam aspirasti.) Reprehensio abiectæ negligentiae. Est enim aspirare, leuiter contendere. ueluti si dicas, pigri ac tardi est ingenij, ad nullam eruditionem aspirare. Mihi uerò ipsi coram, & c.) Grauis reprehensio priuati facti, & cuiusdam ueluti proditiōis, ad Pisonis improbitatem coarguendam.

Genero meo, propinquo tuo.) Cicero repudiata Terentia uxore, prædiuitem puellam in uxorem senex duxit: filiam suam, quæ prius Pisoni Frugi nupserrat, illo defuncto, in uxorem dedit Lentulo. Egere, foris esse Gabiniū.) Hic postea urbe eiectus, atque damnatus est. Sed à Senatu quidem desperasse.) Desperasse ab aliquo, & desperare alicui, & desperare aliquid dicimus: ut, Nemo ita despondere animum debet, ut fortunis desperet.

Veror ne qui sit.) Præcastigatio. iuxta illud: Fronti nulla fides. Meministi ne coenam?) Narratio sordium & perfidiæ Pisonis, qua oppressus Cicero furori Clodiano cessit. est autem hic dictum siue loquor. Nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, & c.) Extemperatio uerbi τὸ ἄγαστρον ad augendam à loco inuidiam. Gurgustium enim tugurium est, ex arundine & straminibus compositum. Soleatum.) Sicut crepidas antea Senatores, mox Equites, demum milites habuerunt pro prias: ita soleæ, id est calceamenta, quibus plantarum calces teguntur, habentis iuncta, à patricijs & senatoribus ad mulieres sunt reiecta, propterea quod soleatum esse parum habebatur uirile. Cicero quoque in Philippicis, Verrem uocat soleatum Prætorem. Terribillam nobis popinam.) Per metonymiam dixit, nido rem popinæ, in qua obsonia publicè uenduntur. Ganea

& ganeum idem dicitur. Aulus Gellius popinationem uocat, quam Cicero supra belluationem dixit. Et hinc popinones, quos uulgò hodie tabernarios uocamus. Inbalasses.) Onomatopœia, qua res ipsa fit dilucidior. Quid enim facere poteramus?) Parembesis, ad declarandam rei turpitudinem. Idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatum, & c.) Obruit Pisonis obiectionem, per criminis translationem: nempe, se consulem de insidijs coniuratorum ad senatum retulisse: Senatum autem sua autoritate coniuratos damnasse. Productus in concionem.) id est, longo comitatu deductus. Est enim multæ significationis uerbum producere. nam producere uirginem, est prostituere. hinc productores, hoc est, lenones. Donatus autem propriè res uenales produci putat. & producere studia, atque sermones in multam noctē dicimus, & c. Grauis auctor.) uisoria, siue illusio. Collatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & c.) Præclara horum omnium extant in reipublicam beneficia. Et non Cesonius semiplacentinus Caluentius.) Hic Cesonius cuiusdam furacissimi hominis fuit filius, cuius filiam in uxorem duxerat quidam ex Pisonibus, unde hic productus est. Eundem in oratione post reditum in Senatu habita, uocat Cesonium Caluentium, sine sensu & sapore hominem. In oratione de Prouincijs consularibus, uocat Cesonium Caluentium, nisi locus sit deprauatus: Te enim, inquit, Imperatorem infelicissimo & teterrimo Cesonii Caluenti, ciuitas libera spoliata est. Est autem hic interpretationis locus à natalibus. Respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum, & c.) Hyperbolicòs Pisonis habitum ac de formitatem describit. Nam relatio illa salutaris & diligens fuerat Cos.) Referre hoc loco est, consultandæ causa aliquid nunciare. Et referre prærogatiuam Cicero dixit, inter primos sententiā dicere: Prius, inquit, quā in nocentes animaduertetur, referri de crimine solebat ad Senatū. quod ipsum iudiciū sequebatur, atq; inde relatio. Quid enim interfuit inter Catilinam.) Excursus in scelera Catilinæ, Publij Clodij & Pisonis, per collationē.

Quæ enim L. Catilinam, & c. Confirmatio à signis, per antithesim. Leges incendere.) Dissolutum. historia uniuersa extat apud Plutarchum. Non enim se tetis priuare uoluerunt, & c.) Confirmatio à signis, per antithesim. Huic enim populo.) Comprobatio collationis. Omnium gentium uictore.) Plinius libro septimo, capite uicesimo sexto. Quod autem maius iudicium expectatis.) Probatio à signis, plena uehementiæ & affectionum, figuris quoque ad augendam facinoris indignitatem illustrata. Ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitatis.) Amplificatio uerbi τὸ ἄγαστρον, id est, interpretationem, tota pathetica. Sed iam redeo ad præclaram illam concionem tuam, & c.) Regressio ad intermissionem, Rhetores frequentationem uocant. Porro Plutarchus in uita Ciceronis refert, Ciceroni reo præter eque streum ordinem ex Romana iuuentute uiginti millia muta to habitu, ac passis capillis adfuisse: Senatum quoque, ne uestem ueluti ex publica mœstitia mutandam esse decerneret, à Pifone & Gabinio Cos. prohibitum fuisse. Locum hunc amplius tractat Cicero in oratione pro Pub. Sestio. O noster misericors.) Exclamatio ironica. Quid facis?) Subiectio rhetorica. Omitto enim illud consulem edicere, & c.) Occupatio, qua in crudelitatem Pisonis

num me. refert.) Reiectio per reprehensionē consilij Pisonis. Quem deleueras.) Epanaphora, Similiter desinens, incrcmentū. Atq; haud scio an malim.) Sensus huius orationis eiusmodi declaratur dilemmate, siue argumentatione à remotione. Litera aut sunt missa, aut nō sunt missa. Si missa sunt, damnatas eas à multis esse oportuit. Si non missa, in causa fuit, scelerū tuorū conscientia. Eiusdem igitur sceleris est, aut impeditum te in literis mittendis fuisse, aut pudemē in suppressendis. Quod si nō tuis nefarijs.) Obliquam enumerationē partium per remotionem habet hęc instandi interrogatio, ut probet per locum causarum, literas non esse missas. Tu uerò qui ad senatum nihil scripsis.) Amplificatio per collationē Gabinijs & Pisonis, ad utriusq; scelera describenda. Natus abdomini suo.) Is dicitur, qui uoluptatum illecebris irretitus, in omnem libidinum turpitudinē se inuoluit. Nam abdomen pinguedo est, quæ ab alijs ac pube sursum uersus ad præcordia tendit. metaphoricōs pro luxuria & libidine usurpatur. Facit sanē orationem figuris cōcitatiorem, ad mouendos affectus.

O dij immortales.) Exclamatio indignitatis. Voragines scopuliq; reipub.) Metaphoræ plenæ inuidia. Cum de me ea Senatus consulta.) Collatio. An ego, si te & Gabinium.) Digreditur in locum cōmunem, & Philosophorum more disputat de infamiae ac scelerum turpitudine, de innocentiae animiq; uirtute, quæ supplicio expugnari non potest. Faciunt huc pulchrē, quæ idem Philippica undecima scribit: Nam quo, inquit, maior uis est animi quam corporis, hoc sunt grauiora ea quæ cōcipiuntur animo, quam illa quæ corpore. Miserior igitur, qui suscipit in se scelus, quam is qui alterius facinus subire cogitur. Virtutis uerò uim immensam ac immortalē his uerbis idem describit in Oratione pro Publio Sestio: Virtus magnitudoq; animi in tempestate quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atq; hæret in patria, splendetq; per se semper, neq; alienis unquam sordibus obsolescit. Nullum est supplicium putandum.) Confirmatio per locum cōmunem, quæ amplissimē Cicero tractat in Tusculanis quæst. Atq; hoc quidem etiam isti tui dicūt, &c.) Locus à pronuntia to Epicureorū. Audis in præsepibus.) Præsepes, hoc in loco lupinaria dicuntur. estq; repetitio. Sed dicunt ipsi.) Expolitio sententiæ Epicureorū, quam in Paradoxis, & libris de Finibus bonorum & malorum, describit amplius.

Etiam si in Phalaridis tauro.) Phalaris Agrigeminorū tyrannus, in tauro æneo à quodam Perillo ædificato, fontes concremabat, nouo uidelicet supplicij exemplo. Tantam uirtutis esse uim uoluerunt.) Epiphonema. Quæ est igitur poena? Subiectio, quæ poenæ uocabulum describit.

Nec mihi ille M. Regulus.) Confirmatio ab exemplis. Historiam describit in Tusculanis quæst. & Paradoxis Cicero, Valerius lib. 1. de Cultu deorū: Tuditanus, Aul. Gellius lib. 6. cap. 27. Nec C. Marius.) De Caio Mario, qui magnis saepe rerum motibus rempub. liberauit, atq; ad postremum, ut Syllæ uictoris infinitam seuitiā deuitaret, mortem sibi consciiuit. uide Valerij Max. lib. 1. cap. 5. & Plutarchum in uita Syllæ. Florum lib. 3. cap. 21. Ciceronē in Paradoxis, & lib. 2. Tusculanarum quæst. Thyestes ista execratio est.) Prouerbij figuram habet. Erat enim Thyestes Pelopis filius, maledicentissimus poëta, & in execrationibus prorsus inhumanus. Ut ait ille.) Ennium poëtam significat, qui eiusmodi carmina in fabulam de Thyeste retulit. ea carmina refert et Cicero lib. Tuscul. quæst. 1.

Marcus Marcellus.) Hic Marcellus, referente Asconio Pediano, quintū Consul, Syracusas uicit, extinguit naufragio apud Africam. paulo ante bellum Punicum tertium. In fortuna quadam.) Epiphonema. Quæ est igitur poena? Rediit ad insectationem per argumentationē, quam Subiectiōnem Rhetores uocant. Ecce duos duces in Prouincijs.) Locus attentionis ab indignitate ac nouitate neglecti magistratus. Sic fuisse infirmatū.) fractum, impeditū, oppressum. illustris metaphora. Ex qua pronuntia mo-
10 dō uir omni dignitate ornatisimus.) Ab exemplis. Historiam describunt præter Plutarchum, Plinius de uis illustribus, cap. 22. Liuius lib. 7. ab Vrbe condita, Aul. Gellius cap. 13. libri noni. Valerius Max. lib. 3. cap. 2. Eutropius lib. 2. cap. 1. Florus primo. Mihi enim, ut constitui, satis est locum indicasse, quæ diligens quisq; lector inuestiget. Ab altero allatæ literæ.) Dissolutio. Dij immortales.) Exclamatio, qua simul poenam, quam Pisoni & Gabinio imprecatus fuerat, interpretatur uehementi & omnibus figuris illustrata oratione, ad cōmouendos affectus. Et gener-
20 uerborū.) Nomen Imperatoris olim Prætoribus magnarum laudum titulus fuit: postea illis accōmodatum, quorū auspicijs, parta pace, & imperio aucto, decē aut undecim millia hominū uno prælio cecidissent. Sic Metellus, sic Cicero profligatis apud Amanum Parthis, Imperator est appellatus. Quod ideo hic subiecti, adolescentia studijs seruans, quia paulo ante Cicero uocauit ironicos Imperatorem ipsum Pisonem, cuius nulla præclara in rempublicam extant beneficia. Qui uos non oculis fugat.) lucundam facit orationem periphrasi & dissolutione. Hæc ego sem-
30 per de uobis.) Clausula. Plura enim acciderūt.) Amplificat poenam, cōmemoratione rerum in prouincijs à Pisoni & Gabinio gestarū. Porro, optare nouē dixit, pro imprecari. Me tamen fugerit deorum immortalū.) Locus cōmunis, quem his uerbis explicat Valerius Maximus: Len- to gradu, inquit, ad uindictam sui diuina procedit iras, sed tarditatem supplicij grauitate compensat. Similis ferē est apud Liuium lib. 3. ab Vrbe condita. Nolite enim putare P. C.) Interpretatur illorum factum, me uis infamiam, de-
scribitq; exemplis scenicis. Est autem in primis uenusta
40 Quintilianus in hac rationē sententia, lib. Institutionum oratoriarum 12. cap. 1. Nihil est, inquit, tam occupatum, tam multiforme, tot ac tam uarijs affectibus concisum atq; laceratum, quam mens mala. Nam cum insidatur, sibi, cuius, labore dstringitur. & iam cum sceleris compos fuerit, sollicitudine, poenitentia, poenarū omnium expectatione torquetur. Similis est apud Ciceronē in oratione pro Milone, item Iuuenalem Satyra 14. Huc pertinet locus Cicero nis in oratione de Aruspicio responsis: A dijs, inquit, immo-
50 mortalibus quæ esse poena maior potest furore atq; demer-
tia? nisi forte in Tragædijs, quos uulnere ac dolore corporis cruciari ac consumi uides, grauiores deorum immortalium iras subire, quam illos, qui furentes inducuntur, punitas, &c. Mitto.) Occupatio. Dimittendi uerò exercit-
tus.) Erotemate taxat furorem Pisonis. Si famulatum dimisisses.) Exaggerat facti turpitudinē, indignitatemq; dimissi exercitus, à minore. Ecce tibi alter.) Collatio, qua Gabinijs furorem signis & rebus turpiter atq; auaris gestis comprobatur. Amplificantur autem omnia epithetis & circumstantijs. Ad hanc Tusculanū montem.) Hyperbolicōs infamias Gabinijs substructiones, ædificationesq; immen-
60 sas describit. Regi Aegypto uendidit.) Ptolomæus Gabi-
nium

inim consularem uirum in Syriam profectū, ut transportato in Aegyptum exercitu, regnum sibi restitueret, ingentis pecunie pollicitatione adeptus. Plutarchus in uita Marci Antonij. Quam prouinciam Publ. Lentulus.) Ab exemplo. Interposita religione.) Interposita religio, ueluti mali omnis metus, prohibebat quicquam noui fieri. Hinc Gellius religioſos dies lib. 4. uocat nefastos, & omnis funesti suspitione infames, quibus uetabatur rem facram aut nouum fieri. Sed quoniam fortunarū contentio nem ficere, &c.) Transitus à fortunarum collatione, ad
10 utriusq; reditus comparationem. Ut à Brūdusio.) ciuitate Italiæ. Neq; in municipium.) Colonia sic differt à municipio, quod illa ex ciuitate aliō traducitur: Municipis autē in ciuitatem ueniunt, suumq; ius proprium habēt: excludebanturq; à magistratibus & suffragationib. Neque præfectura.) De præfecturæ origine & dignitate multa commemorantur apud Alexandrum ab Alexand. Genitium dierum libro sexto, capite uicesimo. Tempora letari.) Hyperbolicōs omnia augustiora illustratq; facit. Quod ante me nemini.) Hoc nouū ac uni Ciceroni conti-
20 git, quod diruta eius domus, incensa ac consecrata, sumptu publico fuerit ædificata, cum tamen multis ante ætatibus (ut scribit Asconius Pedianus) Valerio Maximo, M. Valerio Publicolæ, et Antiochi filio obsidi, Murrhinæ, cæterisq; de ciuitate bene meritis uiris domum populus Romanus ædificauerit. Habes reditum meum.) Cōmonitio, qua transit ad alteram contentiōnis partem, de reditu Pisonis. Præter os illud pristinū tuū.) Metonymia. Quos tu Meandros.) quos, id est interpretatio, apta rebus au-
gēdis, cui subijcit antithesim, ad describendū foedissimum
30 Pisonis reditum, plenum probri ac infamiae. O familie, non dicam Calphurniæ.) Exclamatio ad augendam indignitatem Pisonis, cuius abiectiōnem familiæq; deprauationem taxat, correctiōne rhetorica. Sed quid ego numero.) Correctiōne sui pulchrē dissimulat animum, ex singulari Pisonis odio laborantem: & inuidiā uehementius auget. Togulæ licetoribus.) Auxesis inuidiæ, ab habitu. Sic iste tanto exercitu.) Epilogus paruus. At audistis P. C.) Reucllit, atq; exagitat Pisonis uocem, ac Philosophorum more disputat de gloriæ ac laudis studio. O scelus.) Ex-
40 clamationib. irrumpit in affectus. Cum extinguebas Senatum.) Amplificat Pisonis scelera, per ipsum. Hoc modo Decimus Syllanus.) Confirmatio ab exemplo.

Quod si te Senatus populusq; Romanus.) Epicherema rhetoricum quinq; partium, in hunc ferē sensum coniectum: Nemo suscepto bello triumphis honorem despicit, nisi prædæ cupiditate ducatur. Atq; hoc est, ratio additur, ac deinde assumptū siue mediū: Sed Piso triumphum contempsit. estq; hæc pars amplificata expolitione, more rhetorum. Sequitur postremō conclusio: Ergo, &c. Notauit
50 hoc argumentum, ut iuuenius diligenti animi iudicio obseruet, quam artificiosè Rhetores ipsam dicendi artem sepe dissimulent, quo facilius in quam uelint sententiā animiq; habitum auditores trahant. Nam ut leuitatis est.) Ratio secunda Epicherematis pars, per locū cōmunem. Nullum (inquit Cicero in oratione pro Archia poëta) uirtus aliam mercedem laborum periculorūq; desiderat, præter hanc laudis ac gloriæ. Extant similes sententiæ in oratione pro Milone, apud Valer. Maximum lib. 7. cap. 15. Cum uerò non modò nō postulante atq; cogente.) Assum-
60 ptum, siue medium, quo colligit ac interpretatur, Pisonem

in administranda Macedonia, rebusq; susceptis nihil spectasse, præter prædæ ac rapinarum cæcā cupiditatem. Hanc rem amplius in oratione Post reditum in Senatu habitā sic describit, ut significet Gabinijs Syriam, Pisoni Macedoniam à Pub. Clodio Tribuno plebis datam esse, ut illius furori consules omnia permitterent, illi manum, copias, illi paratos centuriones compararent, illum sceleratis concionibus subleuarent, Senatus auctoritatem iriderent, Equitibus Romanis mortem proſcriptionemq; minitarentur, sibi uerò Ciceroni cædem & dimicationem denuntiarent. Et paulo post eadem in oratione scribit, Pisoni Campiano cōsuli à Clodio condonatum esse totam Achaiam, Thessaliam, Bœotiam, Græciam, Macedoniam, omnēq; Barbariam: Gabinijs uerò Syriam, Babylonem, Persas, integerrimas pacatissimasq; gentes ad diripiendum traditas. Extat insigne auaritiæ exemplum de Pisoni, in eadem oratione. Non est integrum Cn. Pompeio.) Expolitio à contrarijs bonorum exemplis, tota ironica. historiam de Pompeij triumpho ante notauimus. Pub. Seruili.) Hic in bello Piratico Isaurum oppidum flumine, quo hostes aquabantur, auerso, ad deditiōnem compulit. Plutarchus in uita Pompeij, Plinius capite ultimo illustrium uirorum, Sextus Rufus, Valer. Maximus cap. quinto libri octauo, Eutropius cap. primo, libri sexti. De Curione item multa extant apud Plutarchum uita Pompeij, Cæsarem in Commentarijs, Florum libro quarto capite secūdo. De Camillis & Paulo, iam ante diximus. O stultos Camillos.) Exclamatio ironica. Istorum amborum consulum.) Ex hoc loco quoq; apparet, orationem hanc esse habitam Cn. Pompeio & M. Crasso secundum
Coss. Porro Pompeij pater bello Italico de Picenibus, Crassus pater ante bellum Italicum de Hispanis triumphauit. Quid cessat hic homulus.) Tapinosis, ad exagilandā Pisonis disputationem, ab exemplo C. Cæsaris. Feriur ille uir.) ipse, cum dissolutione. Flagrat.) Metaphoricōs, id est ardet. ut uoluptuarij homines graui ubiq; flagrant infamia, hoc est, malè audiunt. Flagrare literarū studio, flagrare infamia, ad Atticum dixit Cicero, pro uehementer insanire, flagrare desiderio patris. Incensam illius cupiditatem.) Superlatio. Resinguas.) Metaphora. Volitantem gloriæ cupiditate.) Volitare proprie est discurrere. hic metaphoricōs dixit pro aestuare. Gestit autē hoc in loco orationis copia Cicero, ut ferri, flagrare, ardere, incendi, uolitare gloriæ cupiditate: adeoq; locus uniuersus in ironicas antitheses est coniectus. Dices enim.) Proſopœia, id est, sermocinatio, uenustum schema, & ad exornandam sententiā, & ad exprimendam impudentem ac illiberalem Pisonis orationē. Ut noster ille diuinus dixit Epicurus.) De Epicureorū & Stoicorū controuersia, multa scribit Augustinus libro de Ciuitate Dei octauo, capite primo. & Cicero lib. 3. Tusculan. quæstionum. Ver-
tes te ad alteram scholam.) id est, disputationem. Figura est metonymia. Quid tandem habet iste currus? Descriptio triumphis, quam uide apud Alexandrū ab Alex. Genial. dierum libro sexto, capite sexto. Macedonicam lauream.) Corona triumphantis antea dabatur ex myrto, referente Masurio: max lauro plexa, propterea quod laurus nullo fulmine afflaretur: postremō ex auro. sed eam seruus eodem in curru supra triumphantis uerticem tenebat, ut humane fragilitatis memoria atque exemplum triumphantis frangeret insolentiam. Magnam autem
r 3 hic

hic locus habet extenuationem Lucij Pisonis, quod se ad omnem honorem abiectionem morumque depravationem dimiserit. Notabit quoque iuuentus insignem et in primis elegantem dictionem, Ex hac die biduo ante, &c. Ad erarium) Hunc morem seruatum fuisse Romanis, refert amplius in Annotationibus in Pandectas Budeus. Quas rationes si cognoris.) Pisonis egestatem desertam atque nobilitatem paupertatem, uoluptatum sordibus contrariam, taxat scōmate ac ioco amarulento. Legi autē debet, id est, abiit, excessit, non extat. Verba sunt Plauti in Trinummio à Cicerone traducta. Hec tu oratione.) Redit ad insectationem, et rem exaggerat exclamatione plena indignitatis atque reprehensionis, cum dicit: O tenebrae, ô lutum, &c. Paterni generis.) hoc est, familiae Pisonis Frugi, quae ornatissima habita semper fuit, ut ante notauimus. Nescio quid.) Diminutio. Mediolanensi praecone) Comparatione exagitat Pisonis turpitudinem. Praeconis enim erat, ad comitia conuocare Quirites, quod quoniam uile atque abiectum habebatur, dari plerumque semper solebat libertis, quem admodum etiam munus apparitorum. L. Crassus.) Amplificat ab exemplis. L. Crassi nimia potentia, ac quaedam maior etiam triumphus cupiditas, quod illius collega Q. Scauola pomifici foret suspecta, impedita est senatus consulto. Quod i uero dicat, spiculis prope scrutatus est Alpes: significat, quantum ille laboris ac studij impenderit rebus praecclare gerendis, spe maxime triumphus, cuius honorem abijcere uidebatur ac spernere Piso. Eadem cupiditate.) C. Cotta insignis orator, ante triumphus diem ex rescissa cicatrice mortuus est, autore Aconio Pediano. M. Piso uero orator, de Hispania triumphauit. Tu crudelior.) Conclusio epulherematos, per ironiam. Iam uides.) Epilogus prioris disputationis, cum enumeratione, qua transit ad priuata et domestica Pisonis uita, quibus omnium in se ciuium odium concitauit. Age senatus odit te.) A signis et causis, tanquam inductione usus Rhetorica colligit, quanto odio omnium penè ordinum laboret Piso. Obseruabit autem iuuentus, quam orationis copia ac diuina quadam uertate rem uniuersam illustret Cicero. Senatus, inquit, odit te, Equites Romani uidere non possunt, plebs perditum cupit, Italia execratur. Multum iuuabit, haec diligenti animi iudicio ad imitationem Latinae linguae obseruari à iuuentute, quae plurimum studij atque industriae impendere eloquentiae studiis debet. Instam post hominum.) In his Pompeius primus omnium elephantorum pugnam in circo dedit, cantabatque in Pompeianis theatris Roma recentes illius uictorias, Ponticos et Armenios triumphos, Q. Metello et L. Afranio Consulibus: ut scribunt Plutarchus, Aconius, L. Florus lib. 4. cap. 1. Sed nimia haec illius laudatio atque potentia, cuius ferè comes est inuidia, magna apud plebem excitauit indignationem. Sibilum metuis?) Argumentatio per subiectionem, apta refutandis aduersariorum hypophoribus. Dolor enim est malum.) Sententia Epicureorum, quam amplius Cicero in Tuscul. questionibus explicat. Iam quod uerbis.) Expolitio per uerba, siue congeriem. Comptoribus.) Legi debet, comptoribus. Luxuriam.) Amplificatio ab absurdo, et domesticis sordibus. Oculorum et aurium uoluptati.) id est, scenicis spectaculis. Toreuma.) Toreumatis nomine, quicquid artis elegantia exculptum est, comprehendimus. à τὸ πικρὸν, id est sculpo. Conchyliis aut piscibus.) Plinius lib. Na-

tural. hist. 9. cap. 34. scribit non aliunde maiore luxuriam, quam ex concharum genere petitam fuisse: eoque censoribus, autore ac principe M. Scauro fuisse cauiti, ut sic glures, ita conchyliis coenis adimerentur. Idem hoc scribit lib. 8. cap. 57. Vbi galli cantum.) Scomma cum uehementi insectatione. Dicit aliquis.) Procaelepticos exponit Pisonis institutionem. Magnam laudandi aut uituperandi materiam praebet locus ab educatione, ut pulchre tradunt Rhetores, quando fieri plerumque semper solet, ut ad naturam moresque eorum deducatur, quorum praecipis ac manibus imbuimur, quae rem in argumentum pulchre quoque Cicero trahit, in oratione pro M. Celio. Est quidam Graecus.) Philodemum philosophum Epicureum significari patet Aconius Pedianus, cuius obscena admodum sicutum carmina. Cum hac dijs irata fronte.) Metonymia, cum acerba execratione. Non apud indoctos.) Praecastigatio à nauo orationis genere, diuerso propemodum ab hoc genere epidictico. Recte an secus.) Apodioxin. Aud. sibi profecto dici.) Expolitio sententiae Epicureorum. Explicatur.) Metaphora. Adhinnij.) Onomatopoeia. Claudius pilam.) In eos conuenire Erasmus scribit, qui quicquid à praecceptoribus acceperunt, siue id doctum siue indoctum sit, nullo animi iudicio sequi ac tenere solent. Quid multa?) Interfatio. Est autē hic.) Descriptio Philodemi Graeci philosophi. Ut poetam.) Contemptio, quando poetis leuitatem ac furorem quoque attribuit Plato. Deuenit.) Epulherematos, siue correctio. Deuenire enim est, descendere, et ueluti dilabi. Sic Cicero se dicit consulatu in mediis omnium rerum certamen deuenisse, atque discrimen. Sic dicimus: in eam fortunam deuenire, ut quod fors ferat, necessario mihi sit ferendum. Incidere est, temere ruere: ut Incidere in morbum, amicitiam, suspicionem. Quo tam sapiens.) Metonymia, estque argumentum à maiore. Qui si fuisset.) Reprehendit philosophi institutum, à descriptione philosophiae, tanquam per locum coniugatorum, ut si philosophia est uirtutis ac bene uiuendi disciplina, &c. debet certe philosophus à nullo uirtutis ac bene uiuendi officio declinare. Idem Cicero in Tuscul. questionibus, philosophiam definit uita dominam, uirtutis indagatricem, expultricemque uirtutum. Quae quidem laudatio.) Redit ad inuictam Pisonis, per anthyphoram. Cedant arma toga.) Dialogus est. Magnam Cicero inuidiam constituit, ut Plutarchus quoque refert, huius carminis iactatio. Nam et Clodius Cicero frequenter obiicit, quod gloriosus de se praedicet, quod se louem, quod Mineruam suam sorore esse iactet, cuius tamen obiectionis indignitatem Cicero in oratione pro Domo sua ad pontifices refutat: Ego, inquit, cum mihi largitiones, libidines obijciuntur, respondere solo, meis consilij patriam conseruata. Non tam sum existimandus de gestis rebus gloriari, quam de obiectionibus confiteri, quod idem Quintilianus alicubi de Cicerone scribit, quo magis illum bonum uirum esse probet. Et Antonius huius carminis inuidia conatus est Cicero obruere, ut nullo licet in Philippica secunda et tertia. Fluctus illos excitauit.) Elegans imprimis metaphora. Quam uarij uentem fortunae fluctibus iactatus sit Cicero, apparet maxime ex praefatione illius in libros de Oratore, et oratione ad Quirites habita antequam iret in exilium. At hoc misquam.) Anthyphora: cuius amplius argumentum habet in oratione ad Quirites antequam iret in exilium. Veruntamen.) Interpretatur carmen suum, ad diuendam obiectionem.

lectam criminationem Pisonis. At in illo altero, inquit, beres.) Refutatio per inuersionem Rhetoricam, siue reuerentem. Atque ista ratione.) Translatione rhetorica regerit obiectionem inuidiae criminationem in Pisonem et Clodios. Plutarchus sanè in uita Ciceronis causas offensionis commemorat, ob quas Cicero oppressus à Caesare, proditus à Pompeio, neglectus à Crasso, infelicem miserimi hominis casum subire conatus fuerit. Pernicies quaesita.) Eiusmodi locutionum cum proprietatem, tum elegantiam, summa cum diligentia obseruabit iuuentus, cuiusmodi quoque est, periculum creare, pestem adferre, accusationem et crimen facere, litem capitalem inferre. Alioqui si nihil praeter orationis intellectionem quaeratur, ut ferè hodie fit in scholis, parua erit eius lectionis utilitas? Omitto.) Occupatio. Sed sit offensus.) Concessio rhetorica. Sic in 4. Aeneid. Estis egram nulli quondam flexere mariti, &c. Placidò ne etià pugnabis amoris? Quod si est.) Fictio argumenti à minori. Tu quidem tu.) Conduplicatio, qua Pisonem grauissimè inuidiae offert. Iam paulò ante dixisti.) Probatio à pronuntiato. Me Cn. Pompeius.) Explicat causas, quibus Pompeius ad inimicitiam impulsus fuerit. Stare suo iudicio.) Venusta locutio. Ad Atticum dixit, Stare animis: id est, animi magnitudinem retinere. Stare conditione, stare sententia, quod est, in eadem uoluntate permanere. Nonne ad te.) Probatio ab exemplis. historia passim in scriptis Ciceronis, Plutarchi, et aliorum refertur, neque est obscura. Ecquid infelix.) Repetit in inuidiam Pisonis responsum. Ego C. Caesarem.) Locus coniecturalis de sua in Caesarem uoluntate, ad repellendam obiectionis inuidiam. historiam ante notauimus. Sed praeter uita.) Prudens eorum reiectio, quorum commemoratio habere nonnihil offensionis uidebatur. eoque totus hic locus leuiter à Cicerone attingitur, quasi magnus ille et longo rerum ciuiliu usu exercitus orator, magis motam suspicionem reiciat, quam ut confutet. Scribit in eam ratione pulchre alicubi Fabius Quintilianus, monens ne in earum rerum commemoratione, quae audientium animis esse possunt suspecta, diu insistamus, &c. Me ut Cn. Pompeius.) Signis probat Pompeij amicitiam in se uoluntatem. Iam uides.) Epilogus, quem ornatiorem facit locis com-

munibus, quatenus suscipiendae sint inimicitiae. In oratione pro C. Rabirio Posthumo: Mortales, inquit, nos inimicitias, immortales uero amicitias habere oportet. Quam sententiam utinam omnes in animo haberemus, ac non tam hostilibus animis nos diuexarem. Sed est nescio quae, ut Cicero dicit in oratione pro L. Cornelio Balbo, seculi huius labes, et quaedam ueluti macula, uirtuti inuidere, uelle ipsum florè dignitatis infringere. Equidè dicat.) Amplificatio, dicendi libertas, qua fidem sibi de sua in Caesare uoluntate, rebusque illius gestis dicturo conciliat: etiamsi sub hac figura saepe lateat assentatio. Porro de rebus à Caesare gestis, quia multa ac magna sunt, et extolluntur à Cicerone in oratione pro M. Marcello, poterit lector uidere Plinium lib. 7. Natural. histor. Plutarchum, Appianum, et Caesarem in suis Commentarijs. Sed cum me expetat.) Expetimus ferè honesta, etiamsi Cicero poenas expetere dixerit: sed eum diligimus, quem amore et perpetuo quoddam iudicio complectimur. Refricabis.) Metaphoricòs, id est, reuouabis. hinc reficere uulnus et obductam cicatricem simili figura dicimus, pro renouare dolorē. sed et reficere memoriam dicimus. Nec desero.) Metum adfert Pisoni, cumque uehementi insectatione exagitat. An uerò tu parum.) Amplificatio à formis uitiorum, per ad augendam Pisonis inuidiam atque odium. Recenset autem primum insignia crudelitatis exempla, cum graui criminatione, plena conuicij ac uituperationis. Addixerat.) Addicere, uerbum est auctionibus accommodatum. hoc in loco significat, cuius ueluti damnati sanguinē sub hasta uendere. Et addicere fidem religionemque, precio, est pecuniam ob rem iudicandam accipere. Quem ne maiorum quidem more.) Amplificatio crudelis impietatis, à modo, quem tréπον Graeci appellant. Facti enim qualitas poenas ac supplicium distinguit, in quam sententiam pulchre scribit Claudianus in l. aut facta. par. qualitate. ff. de poenis. Pleuratus.) πένθος, commiserationis ac indignitatis à senectute, cuius imbecillitas uenerationem meretur. Exemplum adfert Macrobius lib. Saturnal. 4. cap. 3. ex Vergilio: Dauri miserere senectae, Ducitur infelix aeo confectus Aletes, &c. Rabocentum.) πάθος, à fortuna. Vergil. Tot quondam populis terrisque superbum Regnatorem Asiae, etc. Denselitis.) Bellum primum Romano populo cum Macedonibus propter foedera Philippi regis, cum Hannibale crudelissimum fuit, Leuino Cos. Secundum, cum Perse Philippi filio, Cos. Marcio Philippo. Tertium, cum Andrisco, qui Pseudophilippus est appellatus, praetore Iuencio, quem cum legione amissum restituit cosul Metellus. autores sunt Tit. Linius lib. 4. et 5. Florus lib. 2. Eusebius li. 4. cap. 3. Valtr. Maximus lib. 7. cap. 5. Esque cum fidelissimis socijs.) Antihesi indignitatem auget. Vechgalia.) Explicat Reipublicae pericula, à Pisonis inuecti. A te Iouis Velsuri.) Multis cognominibus appellatur Iuppiter, ut Puluerius, Abretanus, Prodigiarius, Praedator, Xenius, Pluuius, Latialis, Stator, &c. Qui cum uno.) Epilogus cum enumeratione. Cognoscis.) Transito ad auaritia Pisonis. Apollonia.) Ciuitas Epiri Corinthiorum, hodie Valonia Straboni dicitur. est et alia inter insulas Thraciae, cis Istrum amnem. Honorarij.) à definitione. uide Alciantum in l. Inter domum. ff. de Verborum et rerum signifi. Budeum in Pandectis. Quid ego rerum capitalium.) Amplificatio Pisonis scelera, auariciae, crudelitatis, libidinum. Populari sacerdoti.) Pub. Clodium dicit, qui pontificis et sacerdotis domum ac templum incestu polluit. memini huius in oratione pro Milone, item de Aruspicum responsis, et passim. Mitto aurum coronarium.) Occupatio Rhetorica multiplicata Pisonis scelera enumerat, ac priuata quaedam illius facta plena improbitatis atque perfidiae recenset. Deuorare.) pecuniam, laboris molestiam, hominum stultitiam, pulchre locutiones. sic enim dicimus, Optimarum artium studioso uiro omnes uita, laborum, hominumque molestias esse deuorandas. Euomere.) Simili metaphora elegantiā dixit, pro expensum ferre, et rescribere, rependere. Est autē euomere iram, euomere acerbitatis uirus in aliquem stomachari. quale illud: Orationem impuriissimo ore in aliquem euomere. Lege Iulia.) scilicet rependendum. lata primum à L. Pisonis Frugi, in eos qui erarium uel prouinciarum pecunias aut dona depeculati sunt. Aetolia.) Topographia Aetoliae, Graecae regionis, in tertio sinu Europae. Opœna.) Exclamatio, in quam affectibus implicatus irrumpt, augenda inuidiae causa. Arfinoan.) Vrbs in Cyrenaica regione. Ut ipse dixisti.) Locus pronuntiat. Quibus autem hostibus.) Subiectio rhetorica. Aras et focos.) Pathos indignitatis et misericor-

miseri cordia a fortuna. Atq; ut duorum.) Amplificatio per comparatione Albutij & Pisonis, qua deformem, ignobilem, abiectum, & infamem Pisonis reditum describit. auget autem inuidiam antihesi. Quae cum ita sint.) Epilogus generalis, cum partium enumeratione & affectibus.

Nisi reipub. tempus.) Metum addit ab animaduersione iudicum. Lege iudiciaria lata.) Hac lege ab Aurelio Cotta promulgata, iudicia senatui, equitibus Romanis, et tribunis aerijs communicabantur: cam rursus, ut scribit Asconius Pedianus. Pompeius quo tempore haec oratio habebatur, tulit, ut amplissimo ex censu atque centurijs, ex iisdem quidem ordinibus, aliter tamen atq; antea electi iudices, res iudicarent. Iudices iudicabunt.) Epexegetis, & quaedam prioris sensus interpretatio. Equidem.) Anacephalosis, qua per capita tanquam quae in oratione sparsa sunt, repetit. L. Opimius.) Historiam scribunt Plutarchus in uita Gracchorum, L. i. cap. 6. Appianus libro Bellorum ciuili. cap. 1. Aulus Gellius lib. 11. cap. 13. Orosius lib. 5. cap. 12. Non in eo.) Actiologia, priori sensui subiecta. At contra bis Catilina.) A contrarijs exemplis Catilinae, & P. Clodij. Quinq; & septuaginta.) id est, omnes te iudices suis damnent sententijs. Omnes memoriam.) Amplificatio per distributione, ad explicandas publicas omnium offensiones. Achaia exhausta.) Exuperans dicendi uis & copia. Ad horum omnium.) Enumeratio priuatarum sordium, quibus implicatus Piso, in omni animi deprauationem ac turpitudinem se abiect. Qui si nihil.) Dilemmate urget Pisonis humilitate. An tu mihi.) Conuellit Pisonis excusationem. est autem hic locus communis, quem Cicero refert in oratione pro C. Rabirio Posthumo habita, statim in ipso orationis exordio. Quamquam, inquit, hoc plerumq; facimus, ut consilia euentis ponderemus, & cui bene quid processerit, multum illum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus. Supplicium legis ac iudicij.) Locum hunc exemplis antea confirmauit. Et sane lubrica est iudicij ratio, quo maior certe iusti ac aequi ratio habenda est eis, qui ad rerum ciuilium administrationem accedunt. Extant de hac re insigniores aliquot loci apud Iureconsultos in l. respiciendum ff. de poenis. in l. rem non nouam. C. de iudicij. in c. statutum. par. 4. insuper. de rescript. lib. 6. c. 1. de senten. & re iud. c. nouit, extra de iudicij. Sed abiectum, contemptum.) Hac sum conscientiae male ac laese supplicia siue tormenta. Quare.) Conclusio.

IOACHIMI CAMERARII IN orationem contra Pisonem annot.

Hic in fraudem homines imp.) Veneti, in errorem: quorum utrum de altero fluxerit, dictu difficile. Vos rogatores, uos distributores, uos custodes fuisse tabularum.) Veneti: Vos rogatores, uos diribitores. Et legendu ita putant pleriq; in oratione habita in senatu post reditu: Tot rogatores, diribitores, custodesq; uidiſti: Nam tutores, quod aliqui maluerunt, quid esse hoc loco possit?

IN M. T. CICERONIS PHILIPPICAS, FRANCISCI Maturantij Perusini praefatio.

Vanum Demostheni consummato apud Graecos oratori tribuerit Cicero, uel hinc manifeste potest colligi, quod quas in M. Antonium scripsit orationes, in quibus Demosthenem imitari praecipue nititur,

qui aliquot orationibus est in Philippum Macedonem regem Alexandri patrem inuectus, Philippicas appellauit. Eas tamen ex ueteribus complures, & in primis A. Gellius Antonianas nonnunquam suo nomine uocauerunt: & Demosthenem quidem, ad Brutum scribens, multa & in dicendo perficere, se conari multa posse illi, uelle se, dicit. Existij haec orationes Cicero causa facere, dicunt etiam Satyrico poeta:

O fortunatam natam me Consule Romam: Amoni gladios potuit contemnere, si sic Omnia dixisset, ridenda poemata malo, Quam te conspicuae diuina Philippica famae, Volucris a prima quae proxima.

Cum enim Triumuiratu inuassent Octauius, Antonius, Lepidus, & atrocissima illam proscriptionis tabulae Sylla proponerent exemplo, ante omnes Cicero ad necem postulat. Antonius: qui ea lege concessus est, ut L. Caesarum auunculum suum ipse concederet. Habita sunt orationes haec a Cicero in senatu, partim ad populum post luluam Caesaris quatuor et xx. uulneribus idibus Martij; coeque. Et hanc quidem primam Calendis Septembris Dolabellae a tero ex consulibus audiente, magna libertate, admirantibus cum ceteris, nec minore dixit facundia. Cuius argumentum huiusmodi est. Casare trucidato, M. Antonio & Dolabella Coes. ceteri primò collaudati à multitudine interfectorum, tamen inconstantiam & opes amicorum Caesaris ac fraudes ueriti Brutus & Cassius, Capitolium occuparunt. Uicero tamen Antonius, consulatus abiectis insignibus, & mutata ueste delituit. Verum quando nemini. Nos nocere cepit, tutaq; esse omnia, prodijt è latebris. Senatus in Telluris aede habitus est. Multa pro concordia facta sunt uerba. Cicero illico princeps in illo ordine apparuit. Cum reuoluta libertas uideretur esse, pacem inter amicos, & interfectores Caesaris qui Capitolium occupauerant, iussit discordiarum memoriam sempiterna obliuione delendam censuit. Brutus & Cassius letis omnibus è Capitolio uocati, non prius tamen descendere, quam Antonius & Lepidus uterq; filium suum obsides pro illis in Capitolium mitterent. Et C. quidem Cassium coena die illo Antonius,

Lepidus Brutum adhibuit. Postredie uero eius diei, cum de obliuione discordiarum, de prouincijs diuidendis Antonius retulisset, summo studio ei senatus assensus est, etiam ut Caesaris acta rata manerent. Magna tunc omnium iudicio laude est Antonius consecutus, quod intestinum suum prouentia sustulisset bellum, & recto consilio ac ciuili animo usus fuisset. Sed mutata mox eius uoluntas est, resq; ad sententiam rursus et clade spectare cepit. Quare offerenti legatione Dolabellae, qui procosul in Syria proficiscebatur, assensus est Cicero: & secutus quidem illi fuisset, nisi Pansa & Hircius designati Coes. et calendis Ianuarij consulatu inuenerint, retinuisent, rogantes ne imitatores ac discipulos suos desereret, ope ac consilio eius Antonium anno consulatus sui penitus euersuros pollicentes. sed haud multo post Brutus & Cassius coitate in se & ab amicis Caesaris et ab anno multitudine furori, & ueteranis quos timebant plurimum, cessere, Antonium profecti, illicq; se committere: neq; in urbem quamquam licebat per Antonium, redire uoluerunt. Quare cum omnibus & sibi praecipue, quod amicus interfectorum Caesaris habebatur, formidolosus esset Antonius, egrèq; illius ferret impotentiam, ab eadem omnino Cicero statuit, ea sit eoq; consilio, ut Athenas nauigaret, toto reliquo tempore Antonij

Antonij consulatus illic futurus, & tunc demum rediturus, cum Pansa & Hircius consulatu inuissent. Profectus itaq; est: & in Sicilia delatus, cum traicere in Graeciam uellet, uento ad Leucopetra (promontorium id Calabriae est) relatus fuit, ubi reuertendi in urbem nouum cepit consiliu, cum mutata Antonij uoluntate intellexisset, & repudiatis malis suis, sese ad senatus autoritate totum contulisset. Sed reuersus prope in urbem nihilo meliora offendit quam proficiscens reliquerat, imò aperte iam tyrannidem affectabat Antonius. armatos milites inter subsellia collocabat, quoties in senatu ueniebat, omniaq; uenalia habebat. cui magnam Ciceronis reditus attulit suspitione. Cumq; postredie eius diei quo redijt Cicero, senatus haberetur, & adesse recusaret Cicero, uel quia fessus è uia, uel quod indicio quodam paratas sibi comperisset insidias, iturum se cum fabris, & Ciceronis domum demoliturum, audiente senatu minatus est: misitq; milites, qui aut illum ducerent, aut si uenire recusaret, pignora saltem caperent. Id quidem ab illis factum est. quod pro sua dignitate tulit Cicero iniquissimè: ueniensq; postredie in senatum, cum profectio nis suae & reuersionis, ne quis fortasse miraretur, causas explicasset, de M. Antonij iniuria questus est: de re publica uero ita liberè & magno animo locutus, ut admirati sint omnes uehementissimè. Quicquid in re publica à cal. Mart. ad eam diem, quae erat calendae Septembris acciderat, disseruit. Mutatione Antonij uoluntatis pluribus arguit. Quae eius esset sententia de tota re publica. audacter, & de suo periculo nihil ueritus aperuit. Quae oratione iritatus Antonius inicitias Cicero denuntiavit: qua denunciatione tantum abijt ut deterritus quicquam sit, aut urbe cesserit, ut multo etià audacior quam prius factus, illius, quis insolentissimi & impotentissimi minas ultrò pro utilitate reipub. iritare uisus sit. Postea xij. calendis Octob. cum maxima armatorum caterua uenisset in senatum sup. itus Antonius, & longa oratione, qua pluribus meditatatus fuerat diebus, in Ciceronem esset inuectus: ideo non affuit Cicero, cum mirum in modum cu peret, quod amici qui ad manifestum cognoscebant interitum proficisci, retinuerunt. Erant enim longè potentiora Antonij arma. Hinc summis uterq; uiribus ad opes augendas conuersus est. Et Antonius quidem undiq; comparabat auxilia: Cicero C. Octauium, qui postea Caesar Augustus cognominatus est, ad quem propter Caesaris auunculi eius nomen, et quod heres relictus erat, ueterani milites confluabant, sibi adiuuauit. Neq; difficile id sane fuit, cum & hereditate & magna pecunia fraudatus, magnisq; ab Antonio contumelijs esset affectus. Huc accedebant aliae causa complures, & in primis paterna quaedam amicitia. Hac re ita Ciceronis factio superior facta est, ita Ciceronis autoritate atq; opibus auctus & sublatus est Octauius, ut territus tandem Antonius urbem reliquerit, & patriae hostis iudicatus à senatu sit. In hac ergo Philippica & quare ab urbe discesserit, & quod obrem redierit, prius docet: deinde de iniuria Antonij queritur, cuius carpit impotentiam, studium suum & operam omnem reipub. pollicens. In deliberatio uero causa genere uersari haec oratio principaliter uidetur. Continet enim primu consiliorum quae Cicero habuit & in proficiscendo & in redeundo, expositione: & quae sit eius de re publica sententia ac uoluntas. Incidit quidem demonstratiuum genus, cum pluribus accusatur Antonius. Rhetoricè autem priusquam de re publica dicat, purgat obiecta, & quae auditoribus possent suspitione facere, quod illis utatur aequioribus, & est beneuo

lentie captatio. Fecit idem in orat. pro Milone. idè et illo neus praestat apud Verg. in ea qua ad Didonem habet oratione. statim enim post breuissimum exordium purgat obstantia.

GEORGII TRAPEZVNTII IN primam Philippicam ARGUMENTVM.

Cum Brutus & Cassius interfectores Caesaris, coctate plebis furori cessissent, & ueteranos Caesaris imemnes (quam per Antonium liceret) in urbem Antio, ubi exulabant, redire nollem, essetq; omnibus & maxime bonis formidolosus Antonius, Cicero quoq; ex urbe sibi discedendum putauit, quod & interfectorum Caesaris amicus habebatur, & Antonij superbiam & impotentiam ferre non poterat. Dolabellae qui in Syria consulatu gerebat, legationem ei deferent, primu quide assensus est: deinde cum Hircius & Pansa Coes. designati rogassent ne se imitatores ac discipulos deserere uellet, seq; anno consulatus sui, consilio atq; ope eius, si adesset, euersuros ac plane eiecturos Antonium pollicerentur, legatione Dolabellae renuit: seq; ea spe & consilio Athenas conuulit, ut simul ac illi consulatum inuissent, ipse Romam reuenteretur: interea dum Antonius consulatu gereret, Athenis toto aestatis tempore futurus. Profectus igitur Cicero, anteq; in Graecia traiecisset, nuncijs allatis de uoluntate Antonij comutata, Romam redijt. Cumq; Antonius postredie senatu habuisset, non uenit, quod ex indicio quodam insidias timeret. id egrè ferens Antonius, milites statim misit, qui aut illum in senatum adducerent, aut domum eius incenderent. Veru nonnullorum precibus adductus, acceptis pignoribus contentus fuit. atq; ita non sine suspitione Romae erant, ut alterius alter insidias uitaret, donec Octauius, quem C. Caesar heredem reliquerat, Romam reuertit: quem Cicero inimicitijs atq; odio Antonij compulsus, sua autoritate atq; opibus adeo auxit atq; extulit, ut Antonius metu Romam relinquere cogereetur, & hostis à senatu iudicaretur.

PHILIPPI BEROALDI COMPENDIARIAE IN PHILIPPICAS M. T. CICERONIS annotationes.

Demosthenes Oratorum Graecorum longe princeps, ac penè lex orandi, orationes luculentas in Philippicis Macedonum regem condidit, quas ob id Philippicas uocauit, omnibus oratorij uirtutibus eminentes. In quibus non tantum utilitati Atheniensium (quae plerisque Rhetoricis doctoribus materiae deliberatiuae est finis) q̄ honestati consulit & gloriae. M. Tullius cum se totu ad imitatione Graecorum contulisset, maxime Demosthenes est emulatus. Illu habet archetypon exemplar: illu cum primis admiratur, eumq; omnium praeconio laudis extollit. Cuius nomini ac penè numini tantum tribuit, ut orationes in M. Antonium Triumuiru silo bellatoris fulminantes, Philippicas appellauerit: quae & Antonianae nominantur. In quibus non minus claru quam in forensibus orationibus eloquentiae lumen effulget. Ad clamatoribus inter scholasticas cotrouersias haec maxime suasoria celebrata est. Deliberat Cicero an promittente salutem Antonio Philippicas coburat. omnes pro libris Ciceronis solliciti fuerunt. Eam suasoriae parte declamantes, quae consiliu dat, omnia illi potius subeunda supplicia, q̄ monumenta ingenij sui ipsum exurere. Apud Quintilianum reperio altera quoq; huiusce suasoriae parte fuisse tractata. Sic enim

Sic enim scribit: Quare & cum Ciceroni dabimus consilium ut Antonium roget, uel etiā ut Philippicas, ita uitam pollicēte eo, exurat: nō cupiditatē lucis allegabimus (hæc enim si ualet in animo eius, tacentibus quoq; nobis ualet) sed ut se reipub. seruet, hortabimur. hæc illi opus est occasione, ne eum talū precū pudeat. Cestij Declamatoris eloquium illud est de Cicerone, dignū scitu, nec indignū memoratu, quod sic inquit: Si ad desiderū populi respicis Cicerone, quando perieris, parū uixisti: Si ad res gestas, satis uixisti: Si ad iniurias fortunæ, & præsentē reipub. statū, nimīū diu uixisti: Si ad memoriā operū tuorū, semper uicturus es. Dixit idem Sestius: Nunquid opinio me fecit? Intellexit Antonius saluē eloquentiæ monumētis nō posse Cicerone mori. ad pactionē uocaris, qua pactione melior in te pars tui petitur. Si occiditur Cicerone, iacebit inter Pompeiū patrem filiūq; & Afraniū Petreiumq;, Q. Catulū, M. Antoniū illum indignū hoc successore generis. Si seruetur, uiuet inter Ventidios & Caphones & Saxas. Ita dubium est an satius sit cum illis iacere, an cum his uiuere. Assere te potius libertati, & unū crimen inimico adijce: fac Antonium moriendo nocentiorē. Ab altero quoq; Declamatore disertissimo Aurelio Fusco decenter dictū est: Quoad humanū ingenium incolume manserit, quandiu suis literis honor, suum eloquentiæ precium erit, quandiu rerum natura aut forma steterit, aut memoria durauerit, admirabile posteris uigebit ingenium: & uno proscriptus seculo, proscribet Antonium omnibus. Crede mihi, uilissima pars tui est, quæ tibi uel eripi uel donari potest. Ille uerus est Cicerone, quem proscribi Antonius non putat, nisi à Cicerone posse. Non ille tibi remittit proscriptionē, sed tolli desiderat suam. Si fidem deceperit Antonius, morieris: si præstiterit, seruiēs. quod ad me attinet, fallere malo. Per te M. Tullii, & tres & sexaginta annos pulchrè actos, per salutariē reipub. consulatū, per aternā, si pateris, ingenij tui memoriā, oro & obtestor, ne moriaris confessus quod nolueris mori. M. Cicero sanguinaria illa Triumuirali proscriptioe proscriptus, sub aduentum triumuirorū cedens urbe, primò in Tusculanū fugit: inde transuersis itineribus in Formianū, nauim conscensurus proficiscitur. Vnde in altū prouectus, cum modò à ueniis aduersis retrò ferretur, modò ipse iactationē nauis cæco uolue me fluctu pati non posset, tædium tandem eum & uitæ & fugæ cepit: regressusq; in uillam, Moriar, inquit, in patria sæpe seruata. Satis constat seruos fortiter fideliterq; paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticam, & quietos pati quod fors iniqua cogeret, iussisse. Ecce tibi præstò adest Popilius o-lim à Cicerone defensus: quem cum armatis militibus postquam aduentare prospexit: Accede, inquit, ueterane, & incide ceruicem. Itaque prominenti ex lectica, præbemiq; immotā ceruicem, caput præcisum est, relatumq; ad Antoniū. quo uiso letus dixisse fertur: Peracta proscriptio est. iussuq; eius inter duas manus in Rostris positū, ubi ille consul, ubi sæpe cōsularis, ubi eo ipso anno aduersus Antoniū quanta nulla unquam humana uox, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat. Vir sanè fuit magnus, memorabilis ac penè diuinus, & in cuius laudes exequendas, Cicerone laudatore opus fuerit. Ciceronis mortē Cornelius Seuerus isto elegantissimo carmine deplorauit:

Oraq; magnanimum spirantia penè uirorum
In Rostris iacere suis: sed enim abstulit omneis,
Tanquam sola foret rapti Ciceronis imago.

Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iurataq; manus, depraesaq; fœdera noxæ,
Patritiumq; nefas: est nunc & poena Cetheg,
Deiectusq; redit uotis Catilina nefandis.
Quid fauor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerunt? sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit una dies æui decus, istaq; luctu
Conticuit Latiae tristis facundia lingua,
Vnica sollicitis quondam tutela salutisq;
Egregium semper patriæ caput, ille senatus
Vindex, ille fori, legum, riuusq; togæq;
Publica uox seuis aternum obmutuit armis.
Informes uultus, sparsamq; cruore nefando
Canicem, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tantorū, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans, nec lubrica fata deosq;
Respexit: nullo luet hoc Antonius æuo.
Hoc nec in Emathio mitis uictoria Perse,
Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo:
Inq; triumphato ludibria cuncta lugurtha
Abstulerant: nostraq; cadens ferus Hannibal ire,
Membra tamen Stygias tulit inuiolata sub umbras.

IOANNIS STURMII IN ORATIONES PHILIPPICAS CICERONIS
& primū quidem ipsum
ARGUMENTVM.

Marcus Tullius Cicero, cum post C. Caesaris mortē rempub. iniquè & regio more uideret ab Antonio Caesaris in consulatu collega tractari, Athenas iter instituit, ut à patriæ suæ calamitate tantisper oculos auerteret, dum M. Antonius consulatu suo desungeretur: ut simul ac Hircius atq; Pansa consules designati suū inissent consulatum, ipse Romā rediret. Neq; enim poterat uir aliquin in repub. summa autoritate, Antonij inuicem effrenatū animū cohibere, neq; illius potentie sine ciuium suorū clade resistere. Erat enim cum per se satis potēs, tum ex Caesaris bonis audior, maxime autem alterius consulis cōiunctione factus. Nam P. Dolabella, quē Caesar eodem anno aliquādo in suum locū substituere conatus est, & tamen reiectus Antonij intercessione, post Caesaris eadē consulatus insignia accepit, & cum Antonio concordia causa consilia sua cōiunxit. Multos exules ciues pessimos restituerunt, multis immunitates dederūt, multorū decretorū tabulas fixerūt, nō ex Caesaris Cōmentarijs, sed ex sua libidine. Profectus itaq; Cic. & in Sicilia usq; delatus, uel, ut ipse dicit, propter uentos aduersos, et nouū nunciū cupidè auditū: uel, quod mihi uerisimilius est, ob noua aliqua cōsilia in itinere reperta & inita priusquā in Græciam transmississet, professionem cōmutauit, Romamq; est reuersus. Postridie uerò eiusdem diei Antonius senatū habuit de faciendis supplicationib. Casari. Ad hunc Cicero, quod in fidas metueret, nō uenit. Quod factum Antonius iritatus tanq; probrū uindicare incepit. Milites enim cōsistim misit, qui nisi in senatū deduci uellet, domū eius demoliretur. Sed neutrum, quamuis utrumq; proteruè imperasset, profecit. Nam ex quorundam consilijs atq; precibus Paulullū ex iracundia remisit, & pignoribus acceptis contentus fuit. Hanc contumeliā Cicero agrè ferens, insequente die in senatū uenit. Consiliū abitionis et reuersionis suæ exposuit, de hesternā iniuria conquestus est, contra Antonij sententiam

tiam de Caesaris morte, supplicationibus, actisq; multū criminando Antoniū, disputauit. Postremò utrumq; consulē, Dolabellam, qui tum coram aderat præsens, & Antonium qui absens erat, & cōmouit atq; reprehendit, summa prudentia & constantia, cum maxima omnium admiratione.

GENERALIS TECHNOLOGIA
primæ Philippicæ per Ioannem Sturmium.

Quoniam argumentū exposuimus, breuiter quidem, sed tamen quantum opus erat in magna scripturæ copia qui de hac re multiplicem posteris historiæ reliquerunt: proximum est ut de genere orationis, de dicendi figura, de orationis ordine dicamus. Deliberatiui generis est oratio, mixta κατὰ μέρος, hoc est, locis demonstratiui, & eius quod in iudicijs tractatur. Sunt autē hi præcipui, & eius quod coactus sit patria exire propter Antonij potentiam, atq; hic locus narrationē habet inui sui consilij, & de facta sibi iniuria. & συμφορῶν ἀναγκαίων mixtim, ubi de actis Caesaris, & quatenus seruanda censeat, exponit. Postremò duo loci ex comparatione τῆ καλοῦ & αἰσχροῦ, de uera & falsa gloria: tametsi quoq; τὸ συμφορῶν, ut etiam superiores comprehendant. Versatur igitur hæc oratio in forma deliberatiua, & statum habet generalē & rationalem qualitatis. Sed hæcenus de orationis genere, nunc dicendi figura exponenda est. Atq; in hac sanè parte nō sum nescius, esse nonnullos qui ita dicendi formas distinguant, ut existiment epistolas Cic. in remissa illa & humili forma esse: opera philosophica in mediocri & moderata: orationes uerò omnes in graui illa & grandiloqua. Est quidem hoc ut dicunt, tamen apud bonos oratores ex causarū genere figura quoq; dicendi uariatur. Neq; temerè duas Ciceronis uel Demosthenis orationes reperias quæ per omnia scripturæ caractere sint consimiles. Et fortasse nulla apud Demosthenē est quæ nō quauis Lysia sit uehementior: tamen hic multipliciter se uel remittit, aut in altum extollit, aut incedit in medio. In oratione contra Olympiodorū, humili reperit: erectior est in ea quæ cōtra legem Lepidinis scripsit, contra Aeschinē uix modum facit uiolentia. Sic apud Cic. in Oratione pro P. Quinto moderatè quidem, agit tamen, uehementius pro Ligario, & M. Marcello: uehementissimè autē pro Sexto Roscio, & Annio Milone. Ponimus igitur sub moderata figura primam Philippicam. Temperatè enim narrat, moderatè cum quodā acumine refutat, acrius in fine monet & reprehendit. atq; hæc omnia aptè & modestè ex uerborum sententiarumq; exorinationum mixtura. Nunc, ut promissimus, de orationis ordine & dispositione (quam οἰκονομίαν Græcorum quidam nominauerūt) dicendum est. Partes hæc oratio tres habet, principium, contentionē, & perorationem. Nam narratio nulla hic proposita est, sed ea quæ statim abitionis & reuersionis causam exponit, nō cōfirmationis semina habet, uerum aditū tantū ad eam patefacit, & exordij locū obtinet. Tria enim, quantum ego intelligere possum, Orator in ea spectasse uidetur. Primū, ut ostendat iustam causam & abitionis & reditionis fuisse, nempe Antonij regnum, & charitatē erga patriam. Deinde ut aduersarij inconstantia & summā potentia & regni cupiditatem declaret, qui simulatū erga patriā animū, breui in eius perniciem cōmutauerit. Postremò ut uideant honestam & necessariā causam esse sententiæ dicendæ: non odium aut temeritatē, sed patriæ cōmodum ac salutem. Hæc tametsi nō aperte proferrantur, tamen rectè & obliquè latente animorū motu perficiuntur ad beneuolentiam & attentionem. Mauult hoc Cicero facere, quàm ab illata iniuria protinus initium sumere. Difficile enim erat, eam partem citra inuidiæ suspicionem tractare, quam Cicero plerumq; uitat. Quocirca post generalem propositionem, principium statim occupat ipsa narratio, non tam, ut diximus, principalis questionis expositio, quàm uestibulum honestum ipsius causæ. Post hanc autem de iniuria agit, non prolixè, ad declinandum odij suspicionē, sed acriter tamen reprehensione. Deinde subiungit sententiā suam de supplicationibus, eadem breuitate qua proximam. Deinde contentionem collocauit præcipuè questionis, de actis Caesaris, quæ cōmunis concordia causa seruanda putat, sed quatenus ueteribus Caesaris legibus non repugnent. Eas enim præcipuè pro actis haberi debere. Verum hoc orator non magna contemione agit, sed κατὰ συνήθειαν, ut aduersario odium pariat, & sibi modestiæ laudem inueniat, & beneuolentiam conciliet. Ex his occasionem capit transeundi in speciem quandam anticategorias, quæ tractatur prolixius. Probat enim re ipsa quòd ibidem Antonius peccat, ubi aduersarios reprehendit. Nam eum non solum falsa pro ueris ferre, uerum etiam quædam constituere quæ Caesaris legibus aperte repugnent, & maximo fiant reipublicæ detrimēto. Habet igitur hæc firmamenta contra Antonij rationes. Acta quidem Caesaris retinenda censeo, sed non tu falsa ferre nō admittis uiris bonis debes, sed legitime ferre debes, sed ea ferre debes quæ Caesaris actis non repugnent. In fine contra utrumq; Dolabellam scilicet & Antoniū agit. eos uerum fructum rectè factorum decet: eum esse non à populo metui, sed amari. confirmat hoc aptissimis argumentis. Hic locus quoniam cōmodissimus erat ad animorum permotionem, ideo in extremo collocatus est, & tractatus prolixius propter Epilogi breuitatem, adeo ut ipse epilogi uicefungi uideatur. Atq; hinc uidere licet quomodo & qua ratione principium, medium, & extremum collocarit.

BARTHOLOMÆI LATOMI IN
Philippicam primam
ARGUMENTVM.

Hæc Philippica dicta est in senatu absente Antonio, & continet liberam sententiā de omnibus quæ ab Idibus Martijs, quibus interfectus fuerat Caesar, usq; ad Calendas Septembres acta fuerant. Exponit primò causam profectionis & reuersionis suæ, & queritur de iniuria Antonij. Deinde castigat senatum, & inconstantiam quorundam in republica arguit. Deinde disputat de actis Caesaris, & acta quædam nouasq; leges Antonij reprehendit. Postremò conuersa oratione ad Dolabellam & Antonium, hortatur Antoniū, ut omnis prauis consilijs, imitetur maiores suos, & ad rempublicam reuertatur. Scopus orationis est, ut ostendat se rediisse ex itinere, ut rempublicam defendat contra Antonij & quorumuis improborum consilia: & ut confirmato senatu, Antonium, si possit, ab instituto reflectat. Status igitur principalis, an senatui constanter gerenda sit respub. & nouis consilijs resistendum. Orationes sunt deliberatiui generis.

CHRISTOPHORI HEGENDORPHINI in Philippicas præfatio, & primæ

ARGUMENTVM.

Cvr dictæ Philippicæ orationes, Fab. Quintilianus lib. X. de Cicerone scribit, quod is se totum ad imitationem Græcorum, & maxime Demosthenis dederit: unde & istas Orationes in M. Antonium Triumvirum scriptas, uerbo, ut Plutarchus quoque autor est, Demosthenis nominauit. Siquidem & Demosthenes quatuor Orationes in Philippum regem Macedoniae conscripsit: quarum imitatione Cicero & se in Antonium scripsisse uideri uult. Sed uidendum quæ Cicero occasio scribendi istas orationes fuerit. Cum Brutus & Cassius interfectores C. Caesaris, urbe Roma & propter concitatum plebem & metum Veteranorum discessissent, et Amij exularent, Cicero quoque in urbe manere uolebat, tum quod interfectorum Caesaris amicus putaretur, tum quod Antonij & superbiæ & impotentia ferre non posset. Et cum primū obnixè laborasset, ut cum Dolabella Legatus in Syriam mitteretur, deinde Hircio & Pansa Consulibus rogantibus ne se desereret, se anno consularis sui omnibus consilijs, omnibus uiribus Antonij uires fracturos, se Antonium ex urbe eiecuros: mox Legatus Dolabella esse recusatus, & Athenas proficiscitur, hac spe, & hoc consilio, ut cum primū Pansa & Hircius consulatū iniuissent, ipse Romam rediret. Profectus Cicero, priusquam in Græciam peruenit, nunciatur ei Antonium altum esse factum, atque fuisse: quo audito Cicero mox Romam reuertitur: quo reuerso, Antonius postero die senatum habet. ad quæ cum non accessisset Cicero, simulans se de uia decessum esse, sed re uera insidias Antonij metuens, Antonius absentia Ciceronis grauius commotus, milites mittit, qui aut illum in senatū pertraherent, aut domū eius incenderent. Ceterū rogatu quorundam amicorum, captis pignoribus contentus fuit. Ex hoc simultas inter Antonium & Ciceronem erat, donec Octauius, quem Iulius Caesar heredem instituerat, Romam redit: quem Cicero inimicitijs & odio Antonij adductus, sua autoritate, suis opibus ad eum auxit, adeo euexit, ut Antonius metu Romam relinquere cogeretur, & hostis reipublicæ a senatu iudicaretur. Hinc Cicero orationes illas in Antonium habuit. Habuit uerò eas partim in senatu, partim ad populum. Vide Plutarchum in uita Ciceronis copiosius de his rebus differentem. Ceterū quam istæ Orationes Ciceronis alijs præstent, primò omnium inde colligitur, quod Cicero eas iam senex, in quo iam eloquentia maturuerat, et iudicium firmatum erat, conscripsit. Deinde & testimonio Iuuenalis probari poterit. Huc pertinet & illud elogium Plinij libro VII. cap. 30. de Cicerone: Tuum Catilina fugi ingenium: tu M. Antonium proscriptisti. Argumentum porrò primæ Philippicæ hoc est. In prima Philippica Cicero & cur Roma discesserit, & cur reuersus sit, primò omnium narrat. Sub hoc de Antonij iniuria conuenitur. postremò superbiæ & impotentiam Antonij accusat, & suam operam Reipublicæ pollicetur. In his autem Philippicis in primis usus est demonstratiuo & iudiciali orationis genere. Demonstratiuo quidem, dum in Antonij uisuperio uersatur. Iudiciali, dum obiecta diluit, dum fortiter crimina regerit. Porrò in prima Philippica & deliberatiuo orationis genere utitur. Siquidem in ea & profectiois & reuersionis suæ consilia explicat, tum quæ sit

sua de Republica sententia, ostendit. Admisceat tamen huic orationis generi iudiciali, dum in principio statim orationis obiecta purgat. Admisceat & demonstratiuum, dum in Antonij superbiæ & impotentiam inuehitur.

IN PRIMAM PHILIPPICAM FRANCISCI MATVRANTII Commentarius.

Patres conscripti. Romulus cuncti elegit Senatores: quorum collegium ab ætate, quoniam senes essent, senatum appellauit. Patres uerò uocati sunt, uel quod ij dumtaxat electi sunt, qui patres essent: quod illo tempore, cõueniente primū ad nouam urbem incolendam multitudine, haud multis contingerat. Vel à patrono quodam ex illis qui Euanthrum secuti sunt, qui imbecilliorū olim curam gessisset, plebiq; presidio extitisset. Vel (quod Plutarcho maxime placet) quod primores ac potentes paterno officio humiliores in suam fidem ac patrocinium suscipere oporteret: id quod etiam Sallustius sequitur, qui patres à curæ similitudine tradit appellatos. Adscripti inde in eum ordinem pluribus, patres conscripti dicti sunt: quod nomen & dignitatis plurimum, & inuidia minimum præ se tulit, ut Plutarchus ait. Festus conscriptos seniu uocatos, qui ex equestri ordine patribus adscribebantur, ut Senatorum numerus expleretur. Aliquando. Cesare occiso. Quasi in uigilia. imago est, quam uicini dicitur Græci, tanquam in loco aliquo & statione custodiæ causa constitutus. Vsq; quædam. Aliquod, & in loco significat, & ad locum. Terentius in Eunuchis: Occidi, neque uirgo est usquam. In eadem Telluris. ubi habitus est senatus post Iulij necem, neque enim haberi nisi in sacro loco senatus poterat, exiliū & more Romano. Fuit autem Telluris templum ad forum Romanum & uiam sacram, non procul à Capitolio & Palatio: ideo frequenter illic haberi senatus solebat. Caelum autem & Ops, quæ & Tellus est, ut Samothracum docebant initia, & Varro refert, magni erant diij: & ijde apud Aegyptios Serapis & Isis dicti. Vetus exemplum. hortus ut nemo anteactarum rerum accusaretur, & ut omni iniuriarum memoria senatus consulto & lege deleteretur. Historia autem hoc habet: Bello Peloponnesiaco multis censuris delendum esse Atheniensium nomen, urbemq; incendio consumendam, negantibus Spartanis alteri se Græciæ oculum eruturos, sub conditione pax data est, ut dimissa Pirææ uersus muri brachia deicerent, nauesq; quæ reliqua foret, traderent: Resq; publica ex Lacedæmonijs triginta redtores acciperet. Quod factum est, iniuncto regi Lacedæmoniorum Lysandro formandæ urbis negotio. Sed rectores illi tyranni facti sunt, qui oppressas seruitute tenebant Athenas: ciues quibus fortuna in bello pepererat, partim expulerunt, partim interfecerunt: plurimorum bona publicata inter se diuiserunt. Thrasybulus Lyci filius Philen contra fugat munitionem in Attica castellum, habuitq; secum non plures triginta ex suis: & cõparata inde multitudine haud sanè magna, in Piræum transiit, Murechiamq; munitionem: unde bis tyranni qui oppugnare aorti erant, uisuper sunt repulsi, protinusq; in urbem armis atq; impetentibus amissis refugere. Critias in secundo prælio cecidit tyrannorum dux. Pax facta Pausania Lacedæmoniorum regis interuentu, his conditionibus, ne qui præter triginta tyrannos, &

405 & decem qui postea Prætores creati pari crudelitate erant usi, exilio afficerentur. Eleusiam in exilium migrarunt. Inuictis diebus, cum bellum intulissent Atheniensibus, cuncti sunt trucidati. Thrasybulus insignem libertatis uictoriam, clariorem aliquanto moderationis laudem fecit: legemq; tulit, ne quis anteactarum rerum accusaretur, neue mulctaretur, omnesq; in hanc legem, quæ nullam præteritarum iniuriarum mentionem fieri permittebat, iurare cogit: quo pacto labantem ciuitatis statum in pristinum habitum reuocauit. Lex uerò illa uocata est obliuionis iniuriarum, quam Athenienses & uicini dicunt. Multi autores. Valer. li. 4. ti. de moderatione, Flauius Volpiscus, Paulus Orosius, Tranquillus, Probus Aemilius in uita Thrasybuli, Trogius lib. 5. meminere. Græcū uerbum) obliuio, hoc est obliuio iniuriarum. Liberos eius. Brutus & Cassius cum multa pro concordia in æde Telluris uerba fecisset Antonius, uisusq; esset recto consilio ac ciuili animo uti, eumq; omnes collaudassent, è Capitolio (quod interfecto Cesare occupauerant, principum suauis in forum descendere, missis prius ab Antonio & Lepido liberis, qui obfides pro illis essent. Cumq; unum duntaxat filium miserit Antonius, liberos dicit, nam quod Aul. Gel. quoque docet, liberi multitudinis numero etiam unū significant, & tam foemina quam marem. Quod à Lepido quoque factū est, uni tribuit Antonio. Domi de rep.) de actis & commentarijs Caesaris. Hunc ord.) Senatoriū. Res optimas de quibus. Senatores deliberarent. In Caesaris commentarijs.) Sunt cõmentaria libri in quibus. nude res signantur, & quædam initia duntaxat. Seneca in Declamationibus. Sine cõmentario nunquā dixit, nec cõmentario contentus erat, in quo nude res ponuntur. Cic. in Bruto: Nō est oratio, sed capita rerum, & orationis cõmentarium. Dicitur cõmentarium et cõmentarius. Aul. Gel. Est adeo Probi grammatici cõmentarius satis curiose factus. Num qui ex. rest.) ac si diceret, nulli. plures enim postea sunt restituti, multi eiecti, in Caesaris cõmentarijs minime notati, & ut eijcerentur descripti. Vnū aiebat.) restitutum esse ex Caesaris cõmentarijs. Num immunitates data.) Sic ex Antonio quærebatur à quopiam, quasi dicat, nullæ. Seruio Sulpicio.) iuris prudentissimo, & eloquentissimo. Decreti.) quo aliquid alicui admitteret. Beneficij.) quo aliquid alicui conferret. Vel decreti in re publica, beneficij in priuata. Quæ uim iam.) Nam Sylla prius, inde Caesar perpetuam sibi dictaturam assumpserunt. Obsederat.) Non potuit uti aptiore uerbo, hoc est occupauerat. Regno.) cuius nomen & inimicum libertati, & Romanis inuisum, nam reuera rex fuerat Caesar, & regis usus potestate, etsi Dictatoris tenuerat nomen. Sæpe iustum fuisse.) Non nisi in magno Reipub. discrimine creati Dictator consuevit: statimq; re perfecta ob quam creatus fuerat, Dictatura se abdicabat: neq; ultra sex menses retinere illam fas erat. Summa ei fuit potestas, à qua nulla erat prouocatio ad aliū magistratū. In caput ciuis Romani animaduertebat, omnisq; Resp. penes illū erat. Quod futuros dicitur magistratus, appellatum esse Dictatorem Varro ait. Alij quod eius dicto audientes essent omnes. Sæpe Dictatura utilissima Reip. extitit, cū alicuius uiri consilio et opera, metus discussus est sedato bello, hostesq; repressi. L. Quintius Cincinnatus, quæ trepida ante boues Dictaturam induit uxor, bello Sabino & Volso, obfesso ad Algidū Minutio Consulē uictis hostibus, sextodecimo die postquam acceperat di

ctaturam, deposuit, ad agriculturam reuersus. Iterū uiginti annis postea Dictator creatus difficillimo & periculosissimo Reipublicæ tempore, Sp. Melio oppresso, qui regnum affectabat, Dictatura subito abiit. Idem & Camillus bello Gallico, idē & alij complures uarijs temporibus bellisq; & periculis diuersis præstitere. Semper utilis Reipub. Dictatura fuit, antequam Sylla et Iulius Caesar sub Dictatoris nomine tyrannidē arriperent, & honestum prius nomen impotentia et diuturnitate corrūperent. Regno.) regia potestate, qua per omnia usus est Caesar. Regni timore. Sublata penitus dictatura. Vncus impactus est.) nam unco tractus est, & in Gemonias abiectus: qui puniendi damnatos Romanis mos fuit. Ouid. in Ibin: Perq; uias urbis populo plaudente traheris, infixusq; tuis dentibus, uncus erit. Tranquillus: Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, uncoq; tractus in Tiberim. Erant autem scale Gemoniæ ad rupem Tarpeiā, unde damnati in Tiberim deiecebantur: sic à Gemonio quodam dictæ, qui primus est deiectus. Per hunc aut quæ fugitiuū uocat, C. Amatiū significat, q̄ humillimæ fortis homo, ut ait Liuius, prioris Marij filium se falso prædicabat. Cumq; ob hanc simulationem C. Caesaris putaretur affinis, (nam C. Marius Iuliam habuit uxorem Iulij Caesaris amitam) & eius interitum ferret permolestè, plebem ad res nouas molendas sollicitabat, & Senatui cædem mimabatur. Aram uerò ante rogum Caesaris in foro cõstituerat: collectaq; audaciorū manu, ijs qui effugerant in Capitolium, tremèdum se præstiterat: quorum nonnulli in provincias quas sortiti erant uiuio Cesare, abierunt: C. Brutus in Cisalpinam Galliam, Trebonius in Asiam quæ circa Ioniam est, Tullius & Cimber in Bithyniam, Cassius & Marcus Brutus, quibus Senatus plurimum fauebat, sortiti & ipsi sequentis anni prouincias, Syriam Cassius, Macedoniae Brutus: cum urbani Prætores adhuc essent, & necessitate adesse in urbe cogerentur, lege prohiberent ne cui extra uiginti annū prouinciæ administratio cõferri posset. Exortus est rumor Amatiū ipsum cum his agitare consilia, et Antonio unā insidiari, qua remotus Antonius, in eos prius inuectus, Amatiū cepit, & perdidit nullo iudicio exhibito, audacter admodū: quod opus ut arduū iniquumq; Senatus admiratus est, habitaq; utilitatis ratione dissimulante tulit, intelligens, absq; huiusmodi audacia, quæ ad Brutum pertinebant & Cassium, in tuto collocari non potuisse. Sed & milites & populus Amatiij desiderio, ob quæ re uera Antonius populo acceptus fuerat, dolore nimio affecti, ut qui ab Antonio spernerentur, forum clamoribus oppleuere, probra in Antonium iacientes, magistratus quoque adhortantes, ut Amatiij locum aram quæ dixi frequentarent, & Cesari in ea sacra facerent. sed ab Antonij militibus, foro sunt pulsi, & idcirco longè maiori affectu indignatione uociferabantur. Aliqui ex Caesaris amicis imagines eius proferebant, quoad missis ab Antonio militibus, restitutum alijs occisi, alijs capti sunt, serui quidam cruci affixi, liberi nonnulli ex alto quodam loco precipites dati, quo pacto sedati tumultus: sed odium ingens ex magna populi beneuolentia in Antonium conflatum. Hæc serè Appianus Cū collega.) ab Antonio facta cum collega Dolabella. Cum serperet.) post trucidatū Amatiū. Idemq; bustum) qui Amatiū erant secuti, hoc propter Caesaris imagines dicit in foro cõcrematas. Qui illam in sepultam sepulturam.) nam quotidie aliquam Cesaris cremabant imaginem, tanquam crematus iam non esset.

esset. Quotidie.) post crematū Cæsare. Talis animad-
uersio.) Appianus Antonio tribuit, quæ Cic. Dolabellæ.
Sunt alia quæ Dolabella fecit sine collega: quæ communia,
inquit, fuissent cum Antonio, nisi abfuisset Antonius. Dola-
bella ijs qui in Cæsare cōiurassent, ignoscendū esse prædi-
cauit, & dolere se quod ipse quoq; manu à Cæsaris cæde
abfuisset, quando uoluntate minime abfuisset. Dolabellæ
tunc maxime omnes confidebant: quæ quia ut iuuenē &
Consulē aduersaturū Antonij conatibus existimabant, de-
scendere è Capitolio Brutus & Cassius, & in media consi-
stemus multitudine, nihil timidum locuti sunt: sed populū
adhortati, ut suos imitari maiores uellet: qui reges nō ui, ut
Cæsar, sed lenitate & legibus imperantes, passi tamen non
fuerant. Hæc & plura cum dixissent, confestim in Capito-
lium, nō satis fidentes rebus presentibus, se recepere. Anto-
nius uerō & Lepidus simulata cum interfectores cōcor-
dia, & pacem pollicentes, sed ulcisci Cæsare uehementer
cupientes, effecerunt ut Cæsaris testamentū L. Pisonē soce-
ro eiusdē postulante aperiretur. aperitū recitatumq; est in
Antonij domo. Fumus inuitis pluribus ex Senatoribus, &
in primis Cassio, etsi Brutus nō abnuebat, indictū est. Ro-
gus in campo Martio extructus iuxta Iulie tumulum. pro-
rostris aurata ades ac simulacrū templi Veneris genitricis
collocata, intraq; lectus eburneus, auroq; ac purpura stru-
tus: ad caput trophæū cum ueste in qua fuerat occisus. Pro-
nunciavit Antonius per præconē Senatū Consulitū, quo om-
nia simul ei diuina atq; humana decreuit. Concrematū ca-
daver est in foro ante curiam, congerente turba arida uir-
gulta cum subsecilijs & tribunalibus: nam rogos in campo
Martio extructus fuerat. Et cum uarie essent sententiæ,
ubi cremandus Cæsar esset, repente duo quidā gladijs suc-
cincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succende-
runt. Laudatione quam habuit, sic plebem accendit Anto-
nius, ut confestim à funere ad domū Bruti & Cassij tetende-
rit, egreg; repulsa fuerit. Tunc mirifica apparuit Dolabel-
læ opera in reprimenda perditorū audacia. Illius execra-
te columna.) quam solidam propē uiginti pedum lapi-
dis Numidici illi iisdem Amatij sectatores, & plebs in foro
erexere, scripserq; Parenti Patriæ. apud quam longo tem-
pore sacrificare, uota suscipere, controuersias quasdam in-
terposito per Cæsare iureiurando, distrahere perseueraue-
re, ut ait Tranquillus. Ab illo uno die.) quo scelerati
repressi, & columna à Dolabella euersa. Ecce enim.) Ci-
ceronis est, in rebus improuisis hac particula uti, ut in Ver-
rem: Ecce autē repente ebrius Diomedes, esurientibus cum-
ctis. Quod cū cura Virg. & legit & transtulit, ut ait Asco-
nius: Ecce autē gemini à Tenedo. Et: Ecce manus iuuenē
interea post terga reuinctum. Edixerat.) Antonius. &
proprio usus est uerbo. magistratū enim edicere est, hoc
est iubere, unde edicta Consulū, ac Prætorū. Per ipsum.)
Antonū. Cōsules designati.) Hircius & Pansa Cal. Ian.
proximis consulatum inituri. Patriæ liberatores.) qui
abierant in prouincias, ut dictum est. Cuius à ceruicib.)
Effictio est. nam rei inanimata dat quod est animata, cer-
uices scilicet urbi. Et in concionib.) in conuenu populi
& multitudine, in loco publico. In sermone.) in loco pri-
uato, & inter amicos. Veterani.) Cæsaris milites, qui cū
in bellis secuti fuerant, & tunc partim in Macedonia, par-
tim ad Brundisium erant. Cauerat.) prospexerat eorū la-
boribus, præmijs consulens, & assignatis agris. Quas ha-
bebant.) possidebant assignatas à Cæsare & senatu. Inci-

tabantur.) ab Antonio & Lepido ad bona interfectōriū di-
ripienda. Audire mallē.) nam quod ipse ait Cic. in Epi-
Lentius in animum descendunt quæ audiuntur, q̄ quæ uiden-
tur, minusq; cōmouent. Ius legationis liberū, Joblatum à
Dolabella, qui in Syriam proficiscebatur. Liberū.) pote-
ram enim pro meo arbitrio legatus proficisci, uel nō. Se-
natus cogendi.) tunc enim nō cogebatur: nam pro sua libe-
dine cuncta gerebat Antonius. Fore uerō sperabat Cic. ut
Coss. Hircio & Pansa & ipse aliquid in senatu autorita-
tis haberet, & senatus per Consules cogere, cum prius
domi Antonij absente senatu & populo etiā inuito omnia
agerentur. Non sine causa.) timebat enim insidias, &
Cæsaris ueteranos, qui ad Brundisium ciuitatem: Lapygia
in Calabria erant: quæ Cretenses habitasse, memoria pro-
ditum est, qui è Gnoso cum Theseo discesserant. Porius
Brundisius cōmodissimus est: multi enim uno ore portus
includuntur, qui nulla fluctuū agitatione turbantur, cum
interni sinus excipiant, ut forma ipsa cerui cornibus simi-
lima sit, unde nomen inditū. locus enim uno ore urbe, cerui-
no capiti maxime est comparandus: & Mesapiorū lingua
Brundisii cerui caput nominatur. Strabo autor. Brundu-
sio soluebant Romani in Græciam & Asiam nauigaturi,
redeuntesq; inde Brundisium appellabant. Syracusas.)
urbs est Siciliæ, quam Archias è Corintho nauigans con-
didit, & agri fecunditate, & naturali portuum cōmoditate
in signis. tribus annis obsessas M. Marcellus expugnauit,
& diripuit. tantū ut mulieribus & templis parceretur, e-
dixit. Transmissio.) transitus & traiectio. Transmittē-
re, transire. Verg. Alia de parte patentes Transmittit cur-
su campos. Cōiunctissima.) Omnis Sicilia fuit Ciceronis
studiosissima, propter questurā illic integerrimē admini-
stratam. Necessarios.) amicissimos Siculos. Leucopet-
ram, quod est promontoriū agri Rhegyni.) Quia mirū
si superior locus librariorū & literatorū negligentia tam
insigne mendā accepit, ut uinctus pro uncus scriberetur:
cum hic locus, quem etiam in doctis apertum esse conuenie-
bat, tam temerē sit deprauatus? Quis enim ignorare po-
tuit Leucopetram non Sicilia, sed Italia & Calabria atq;
agri Rhegyni promontoriū esse? quod & ipsa indicat Ci-
ceronis uerba. Ait enim Leucopetram ex Sicilia relatum se
uentis. Cum agri Rhegyni scribendum fuerit, sicut & Ci-
cero scriptum reliquit, Agrigenti scriptum ab imperitis
est. Leucopetra Calabria est promontorium, sic à colo-
re uocatum. album enim apparet. è Rhegyo ad orientem
nauiganti occurrit per stadia quinquaginta. montis Apce-
nini finem esse dicunt. Strabo. Intempesta.) inactiosa,
non habens idoneū tempus rebus gerendis. In ulla.) quæ
in agro erat Rhegyno. Comitibus.) qui Ciceronis comes e-
rat itineris, & idem familiaris atque hospes. Is est P. Va-
lerius, ad quem est Ciceronis epistola libro primo ad Len-
tulum, cuius initium est: M. Tullius Cicero Publio Vale-
rio Iuriconsul. salutem dicit. Cur enim tibi hoc non gratifi-
cer, nescio. Cum non esset, quoniam parum peritus iuris
uideri tamen uolebat & uocari Iuriconsultus: quod in e-
pistola quæ est in principio libri 3. ad Appium Pulchrum
melius cognoscitur. Municipibus Rhegyni.) ex Rhegyo
municipio. Quid sint municipes, A. Gellius docet libro
decimoquinto, cap. 13. Rhegyum uerō Chalcedenses con-
didere, qui quam ex oraculo decumatum Apollini ob-
lati fuissent, è Delphis eò deduxisse coloniam feruntur,
alijs secum assumptis. sic dictum est, quoniam eo loci con-

ditum fuit, ubi terræ motu Sicilia est ab Italia auulsa inter-
ueniente angusto fretō. p̄r̄. w̄. d̄. fr̄. ang. est. Roma.) hoc est
à Roma. Recentes.) qui nuper uenerant ab urbe. Ac-
cipio.) intelligo. Virg. Accipe nunc Danaūm insidias.
Concionem.) orationem habitam in Senatu, qua Sex. Pom-
peii ex Iberia acciri suasis, ubi aduersus Cæsaris Prætores
bellum gerebat, eiq; pro paternis bonis in publicum reda-
tis, uicies & quinquagies x. mille drachmas Atticas decre-
uit rependi: maris quoq; præfectū institui debere, quem ad-
modū & parens eius olim extitisset, rebusq; urgentibus
Romanorū classe ubicunq; ea esset, uti posse. Senatus sin-
gula admiratus cōcessit, Antoniumq; per uniuersam diem
laudibus immensis extulit. Non enim quispiam eo popula-
rior fuisse uidebatur: quamobrem desiderabatur ab omnib.
Cassius porrō & Brutus qui ex Pompeiana factione esse
dicebantur, tūc quidem in honore habitū, salutē indubiam
adipisci putabantur. Senatus Antonio concessit, ut contra
uulgi insidias custodia corpori adhiberet. Ille uerō ad sex
milia militum cōegit, in quibus eos qui sub Cæsare milita-
rant, & ordines duxerant: qua multitudine esse formidolo-
sus postea cepit omnibus. Ea lecta.) est enim in scriptis
ad Ciceronem perlata. Edictum Bruti & Cassij.) qui
Prætores erant urbani. Fuit autem hoc edictum, ne cui in-
tra uigesimum annum prouinciæ administratio dari pos-
set: quod iniquo animo tulerat Antonius, crepta sibi, ado-
lescentibus, qui audaciores solent esse, gratificandi potesta-
te. Remissis Gallijs.) Quarum Cisalpinæ D. Bruto cum
tribus legionibus, Transalpina Munatio Plæco obtigerat.
Sed Cisalpinam sibi Macedonia loco, quæ ei obuenerat,
concedi à senatu postulabat Antonius: id animo agitans, à
Cæsare è Gallia redeunte Pompeium oppressum. Senatus
periculum animaduertens, sollicitus cepit esse: & subesse
insidias intelligens, misit qui nunciarent D. Bruto, prouin-
ciam retineret, exercitū alium scriberet, quo Antonio ob-
sisteret. Veliam deuictus.) Oppidū in agro Lucano Ve-
lia est, quam ex terra Phocide fugati ab Harpalo regis Cy-
ri præfecto condiderunt. autor A. Gellius. Græci Heleam
dicunt, quoniam intra paludes sita est, quas illi uocant.
Cum insolentior fieret in dies Antonius, & magis magisq;
timendus esset, Brutusq; & Cassius tutum nihil intueren-
tur, etsi Urbani prætores, ueluti priuati tamen degebant,
inclinabant ad fugam. Quorum uoluntate cognita, sena-
tus eis frumenti ex omnibus locis conuocandi curam iniun-
xit, ut sub honoris prætextu Urbe excederent, & minime
uiderentur effugere. Ergo Velia Cicero offendit Brutum.
Pulcherrimi facti conscientia.) quod Cæsarem occide-
rat, & patriā seruitute tyranni liberauerat. L. Pisonis.)
Cuius filiam Calpurniam uxorem habuit Cæsar. Is L. Pi-
so suaserat deponenda arma, ad senatus auctoritatem om-
nia referenda, libertatem conseruandam. longa uerō ora-
tione Antonij accusauerat impotentiam, & de nutata uo-
luntate erat conquestus pluribus. Magno animo hortatus
fuerat, ut ei occurreretur, & ut C. Octauius, quem Iulius
in familiam nomenq; suum adoptauerat, reuocaretur, qui
Antonij audaciæ & conatibus obijceretur. Is primus uel
solus potius dissuasit parentalia cum supplicationibus Iu-
lio decernenda, quod retulerat & uolebat Antonius: ma-
gna contentione multis contra differuit rationibus: sed pa-
rum est adiutus ab ijs à quibus uel in primis debuerat. Ci-
cero in epistola ad Cassium: Ita nec Pisoni, qui in eum pri-
mus inuictus est, nullo assentiente: nec mihi, qui idem tri-

gesimo post die feci: nec P. Seruilio, qui me est consecutus,
tutō in senatū uenire licet. Cædē enim gladiator querit. Is
tamen L. Piso postea Antonij absentis defensor cōtra Cice-
ronem extitit. Vtriusq; cōsili.) profectiois & reuersio-
nis. Cōfido.) credo, tum in præterito, ut hic: tum in præ-
senti, ut Cic. in principio de Officijs: Quamq; à Cratippo
nostro principe huius memoriæ philosophorū hæc te asti-
duē audire atq; accipere confido. in futuro, Ita fore confida-
mus. De hesternis, & c.) Qui minatus in senatu est, cum
rediisset Cicero, & in eo ordine nō affuisset, missurū se fa-
bros qui domū demolirentur, & milites qui inuitum trabe-
rent: postea uerō acceptis pignoribus, reliqua ui abstinuit.

Hannibal credo, & c.) qui post Cannensem pugnam ca-
stra posuit ad Anienem ad tertium ab urbe lapidem, urbem
obequitauit, & hastam intra Romana moenia iecit: quo
tempore magna Romæ trepidatio fuit. De Pyrrhi pace.)
Hic Epirotarum rex fuit. accersitus à Tarentinis, pro illis
aduersus Romanos uario euctu bella gessit. ad uigesimū ab
urbe lapidem castrametatus est. Cum de pace cum eo age-
retur, & potentiorū per Cynæ legatū fauor quaereretur,
Appius senex & cæcus lectica in senatū latus turpissimas
cōditiones magnifica oratione discussit, usus uerbis quæ ex
Fnnio recitauit Cicero in Catone Maiore: Quo uobis
mentes rectæ quæ stare solebāt Antehac, præcipiti sese uer-
tere ruina? Luminibus captus est, quoniam Potitius ut Her-
culis sacra publicos seruos edoceret, persuasit. De suppli-
cationib.) decernendis unā cum parentalibus in honorem
Iulij, cum tamen ex ueteri more & semper custodito duo-
rum, trium aut plurū dierū pro re ab aliquo bene gesta de-
cerni solerent, & præuic esse triūphi plerunq; ibant autē
sacerdotes per urbem templa aduentes, supplicantes dijs,
& gratias agentes. Quoties autē de supplicationibus refe-
rendum erat, ab amicis illius cuius gratia decerni postula-
bantur ipsæ supplicationes, in senatum precibus Senatoris
cōuocari solebant. Gratia.) causa. De triūpho.) cuiuspiā
decerendo. Sine curia.) Cogendi per uiatorē senatores,
quando de supplicationibus aut triumpho agendum. nam
cogendi laborem ipsis relinquūt, quorū de honore agitur.

De uia languerem.) ex itinere fessus essem. Fabris.)
demolitorijs. Multiplex enim faber est, lignarius, ferra-
rius, lapidarius. Disturbaturū.) demoliturū. Publicē
ex & c.) In festante P. Clodio Tribuno pleb. & Pisonē ac
Gabinio Coss. cum posset armis cōtra uim defendere se, ce-
dere maluit Cicero: mediq; nocte urbem egressus, exul fa-
ctus est: Villa eius incensa, uastati agri, bona sub hasta uen-
dita, domus diruta: & quō solū quoq; auferretur, ades Li-
bertatis in area ex edificata. Restituito Cic. decimo & se-
xto mense post domus publica impes: reedificata: in qua,
etsi numini sacrata fuerat, Ciceronē pōtiffices, Coss. Præto-
res collocauerūt, quod in oratione cōtra L. Pisonē ipse ait.

Aut quid.) Duobus modis cogi Senator potest, ut uel pi-
gnus ab eo auferatur, uel multa, hoc est, pecuniaria pœ-
na irrogetur. Samnitū uocabulum multam dicit esse Var-
ro, & specialis peccati esse, cuius animaduersio pecunia-
ria sit, cum pœna generalis existat. Vt parentalia cum
supplicationibus miscerentur.) ut in Cæsaris honorem
quotannis parentalia simul & supplicationes certo die ce-
lebrarentur. Sunt autem parentalia, iusta mortuorum: &
parentare est pro mortuis parentibus iusta facere, & epu-
lum dare. Omnes uerō maiores in infinitum parentes uo-
cari ait Cassius Iuriconsultus. Apud ueteres Romanos, si-

cuti nunc à nobis Nouembri mense, duodecimo Calendas
 Februarij parētia celebrari pro mortuis solita sunt, quod
 Ouidius tradit in Fastis. Cum supplicationibus, quas
 item in Caesaris honorem decerni uolebat, tanquam relatus
 in deos esset. Inexpiabiles, quae expiari non possent, nam
 non pro mortuis decerni supplicationes cōsueuerunt, sed pro
 uiuis: nō pro re tristi, sed pro leta, ut pro uictoria. Ille Lu
 cius Brutus, à quo sunt exacti reges, et p. urbi libertas, dignus
 est ad cuius sepulcrum supplicetur: multo minus Caesar,
 qui regio dominatu liberam urbem praesit. Ille profuit pel
 lendo tyrannidem, hic obsuit exercendo. Et est à maiori
 adminus argumentum: Si non dignus Brutus, multo mi
 nus Caesar. Id honoris duntaxat Bruto tributum, quod ca
 dauer eius in foro positum collega Valerius laudauit, ma
 tronae anno luxerunt. Corruptum scio locum, et lum. id
 est Iunium, non Lucium Brutū legendum. Regio domina
 tu, eiecto Tarquinio Superbo et filijs. Stirpem.) Mar
 cum Brutū, qui Caesare occidit. Propagauit, extendit.
 sumptum à uitibus, unde et propago. Cum deorū immor
 talium religione, ut ei ueluti dijs immortalibus supplice
 mus. Nusquam, Nullo enim loco Bruti sepulcrum o
 stendebatur. Si quis accidisset casus, Propter hanc reli
 gionem et nouam et periculosam, et propter hoc piacu
 lum, deorum cōmoueretur ira: quia cōmissa in eos scelera,
 pestilētia, fame, bello solent ulcisci. Possent defendere, et
 dicere, monui ego uos ne faceretis. Et dici solet, quando
 quippiam accidit errore et peccato, quod nobis est prohi
 bentibus cōmissum. Iam sunt, ut bellum quod adhuc in
 Hispania gerebatur contra Sextum Pompeij filium à Pe
 treio et Afranio praetoribus. Qui id non probat, de
 cretas Iulio supplicationes. Huic ordini, Senatorio.
 Mihi uerò, qui liberè semper dicere consueui, qui nul
 lius unquam subire inimicitias pro Rep. ueritus sum. Li
 bertatem tueri, sine qua nemo optet uiuere, quod ait Sal
 lustius. In hunc locum, Senatū. Dicendi periculum, quod
 instat liberè loquentibus, et aliquos in quos dicitur,
 offendentibus. Calendis Sextilibus, quibus relatum ab
 Antonio est de supplicationibus et parentalibus Iulio de
 cernendis. Unus Cōsularis, L. Piso. Cōsulares erant qui
 Consulatu gesserat. Maioris autē habebantur auctoritatis
 et prerogatiua in Senatu. Optimae sententiae, ne pa
 rentalia et supplicationes Iulio decernerentur. Pro nihi
 lo, Hoc est, ut quid accidat Reip. non magnopere cure
 mus. Vultu, annuendo et indicando placere sibi illius
 sententiam. Malum, Intericētū est, frequens apud hunc
 autorem et in hoc opere, et in Verrem, sicut nefas, apud
 Virgilium nonnunquam. Voluntaria seruitus, Cui uestra
 sponte uos subijctis, nemo enim sua sponte seruus fit, et
 natura omnes liberi, et ad libertatē proni nascimur: haec
 appetitio non modò in homine est, qui rationis est parti
 ceps, sed in brutis etiam, nam quod ait Ouidius,
 Cum bene sint cauea clausae Pandione natæ,
 Nititur in syluas quaeque redire suas.
 Fuerit quaedam necessaria, Qui necessitate, ut bello, ser
 uittuti subijctur, ipsa necessitate defenditur. Nec ego hoc,
 Non ego, inquit, ab omnibus Consularibus hoc requiro,
 ut liberè sicut L. Piso loquantur. Multi enim sunt quorum
 silentio ueniā do, cum aut Antonij necessitudine, aut Caesa
 ris beneficijs loqui prohibeantur: sed eos liberè non loqui
 doleo, quibus nulla est cum Antonio necessitudo, qui nulla

accipere à Caesare beneficia. Video enim eos in populi do
 mani suspicionem uenire, et alium quidem alia causa, uel
 metu scilicet uel premio, quod se dignum sit, non effice
 re. Quare primum maximas, Dicimus habeo gra
 tiam, ago gratias: sed cum utrumque uerbum iungimus ego
 et habeo, gratias dicimus, et non gratiam. Quid effice
 re possit, Videbat enim parum profuturam sententiam
 suam, sed dignum se sic dicere intelligebat. Auctoritate,
 sententiam et uoluntatem. Benignè audiat, Est bene
 uolentiae captatio, quam non in exordio solum, sed et per
 totam orationem colligere studemus. Athuc, hucusque,
 Primum igitur, Sementiam nunc dicit de actis Caesa
 ris, et seruanda asserit, quae non seruari ab Antonio, hoc
 docet argumento: qui leges Caesaris non seruat, is acta eius
 non seruat: Antonius leges Caesaris destruit, ergo acta Caesa
 ris destruit. Non quò probem, non quò laudem et
 approbem seruanda Caesaris acta esse, cum reuera non sint
 seruanda. Potest, probare. Pacis, cui uel in primis
 prospiciendum cōsulendumque est. Modò sine aduocatis,
 Scilicet adesset, hoc est, sine operis et militibus, quibus ue
 luti aduocatis et defensoribus stipatus uenit in senatū, et
 causam suam tueretur Antonius, quem admodum priuati causas
 suas per aduocatos agunt, quāquā inficitiam Antonij no
 tat fortasse, qui sine aduocatis tueri se ac defendere nequi
 ret. Sed ut opinor, licet ei minus ualere, locus est cum
 amaritudine, quasi dicat, nō licet minus ualere ei, quod mi
 hi heri nō licuit, mihi non licuit asserere excusationē quòd
 languerem, et mihi met displicerem, omnino enim pigro
 ra sunt accepta, nec Antonio itaque licere debet aliquam af
 ferre excusationē quòd abesse hodie debeat. Chirogra
 phis, Recitato Caesaris testamento, et cadauere in foro
 antrostrā cremato, acta eius seruari postulat Antonius,
 eaque in cōmentarijs relata penes se habebat à Caesare tradi
 ta, in quibus decreta iudicataque, et multa ad multorū gra
 tiam erant scripta. Scribam Caesaris Faberij nomine, statū
 in omnibus atque obsequentem nactus, urbibus et dynastijs
 scribebat quibuscumque, de poscenibus aliquid cōcedebat, ut
 libitū erat addens et detrahens, alijs magistratus, alijs im
 munitates dabat, multos Senatores faciebat, plures ab exi
 lio reuocabat, eaque omnia ueluti à Caesare amē decreta se
 facere praedicabat, quamobrem iocantes Romani Antonium
 et reliquos eiusmodi Caesaris amicos Charonitas appella
 bant: qui si quid obiectum esset, illic ad defuncti chiro
 grapha confugerent: quo factum est, ut Antonij opes au
 ctæ plurimum fuerint: quibus territi Brutus et Cassius, ab
 urbe cesserunt. Calpurnia item Caesaris uxor, ad Antonium
 mariti pecuniam transtulerat, erat autem talentorum qua
 tuor millia. L. Antonius frater Trib. pl. et Caius alter fra
 ter praetor designatus, eius furoris socij erant. Syngrapha,
 cautio est per contrahentiū scripturam facta, cum uterque
 contrahentiū scribit. Chirographum, manus scriptura est,
 et sic interpretatur. Cicero ait epistolam misisse chirogra
 pho suo, id est, manu sua exarasse, nō dictasse. Quod quis
 sua manu notauit, chirographū est. Se uno autem, So
 lus enim erat qui Caesaris esse diceret. Tantummodo di
 ctis, quia solummodo penes se cōmentaria Caesaris dice
 ret esse, non etiam ostenderet. Quae ille in aere incidit, in
 marmore dicimus incisa sunt litera, in gemma, nō in ma
 mōre: et in aere, non in aere. In tabulis uerò aereis leges scri
 bebantur. Nisus aereis (quod ait Plinius) ad perpetuitatem
 monumentorū iam pridem translatus est, tabulis aereis, in
 quibus

quibus publicae constitutiones incidantur. Et Ouid. in
 quibus publicae constitutiones incidantur. Et Ouid. in
 quit: Nec uerba mirantia fixo Aere ligabantur, nec sup
 plex turba timēbat Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tu
 plebs scilicet et leges, nam Lex est gene
 rale iussuam populi rogante magistratu. Pro nihilo habe
 buntur? quae si dicat, minime decet leges Caesaris pro nihi
 lo haberi, et acta quae Antonius unus author profert: et
 non profert quidē, sed tantum dicit, seruari. Equidē exi
 stimo, Acta sunt publica. Iuuenalis, Cupient et in acta re
 ferri Libri scilicet in quibus rerum publice gestarū sit de
 scriptio. Vnde actuarij, qui acta in senatu scribebant. Tran
 quillus: Orationes aliquas reliquit: inter quas temere quae
 dam profertur pro Qu. Metello: quā non immeritò Augu
 stus existimabat magis ab actuarijs exceptam male subse
 quentibus uerba dicentis, quā ab ipso editam. Sunt et
 priuata, ut acta Pompeij, acta Syllae, acta Caesaris, acta Ma
 rij. An si cui quid ille promissit, id erit fixum? sic inten
 dit argumentum, non est opus dicere, in cōmentarijs et
 libellis hoc uel illud annotauerat Caesar quod facturū e
 rat, et facere alicui promiserat: quoniam quod cuiquam
 promittebat, id ratum erat, et faciebat: quod uerò non po
 tuit, neque uoluit facere, id non fecit. multa autem multis
 promissit Caesar, quae non impleuit. Quae tamen, pro
 missa. Multo plura, quā ipse promiserit fortasse Caesa
 ris. Beneficia, ut immunitates. Tributa, gratis.
 Data, quibus dari conueniebat, et merentibus. Pecunia
 utinam ad Opes, Ops mater deūm est, et Cybele di
 citur. Haec pecunia ex bonis redacta erat Pompeianorum
 occisorum, et damnatorum ac proscriptorum: ideoque
 cruentā uocat, nonnullis iniuste minis et crudeliter extor
 tam, et quae restituenda fuerat ijs quibus erat adempta, sed
 eam Marcus Antonius interceperat. Inferius Philippica
 octaua: Postulat praeterea, ut chirographorum et com
 mentariorum sua collegaeque, sui decreta maneant: quòd la
 borat ut habeat quod quisque mercatus est: si quid accepit,
 habeat qui uendidit, et ne tangantur rationes ad Opes, id
 est ne sequester septies millies recuperetur, ne fraudi sit Se
 piemuiris quod egissent. Ad Opes, in aede Opes. Si ita
 in actis fuit, ut effunderetur. Nam non ita in actis fuit ut
 Antonij fieret, sed ut in templo Opes seruaretur. Ecquid
 est, si nihil tam in actis alicuius qui Remp. administra
 uit, dici potest, quā lex aliqua ab eo lata: nihil in actis
 C. Caesaris numerari magis potest, quā ab eo latae leges:
 sed has Antonius non seruat: ergo acta non seruat, quae ser
 uanda dicit. Quae acta, Si quae, inquit, acta Grac
 chi, et ostendi, ita ut fit, postulas tibi, proferuntur et
 ostenduntur leges ipsius Gracchi, quae Semproniae uocantur:
 et acta Syllae, exhibentur Corneliae leges, quia nihil ma
 gis in eius numeratur actis qui Remp. administrant administra
 uit, quā ab eo latae leges. Tiberius Gracchus Tiberij Sem
 pronij Gracchi filius, Scipionis ex filia nepos, plures tulit
 leges Tribuni pleb. cum esset: inter quas, ne quis plus mil
 le agri iugera haberet, et ut Attali Regis hereditas popu
 lo diuideretur. L. Cornelius Sylla Dictator et ipse multas
 leges tulit: testamentariam, de parricidis, de sicarijs: et ut
 Senatus contra legem Curiatam, hoc est sine sorte, prouin
 cias ciuilibet magistratui assignare posset, et alias com
 plures. In quibus actis consistit, legibus duntaxat ab eo la
 tis. Chirographa, exhibita certis personis propria manu
 scripta. Nō istas res, huiusmodi chirographa et priuatas
 concessiones. Duceret, existimaret esse. Cōcedo, etiam

si in actis habenda non sunt. Connuco, consensio, ocu
 los claudo, ita ut sit, quoties quippiam non uidere simula
 mus. Tubero, ut est apud Aulum Gellium de Marco Atti
 lio Regulo: Palpebras quoque eius, ne connuere posset,
 sursum ac deorsum diductas insuebant. Tranquillus in
 Iulio: Delicta neque obseruabat omnia, neque pro modo
 exequabatur, sed defertorum ac seditiosorū inquisitor ac
 punitor acerrimus, connuerebat in ceteris. Plinius: Vignū
 gladiatorū paria in C. principis ludo fuisse, in his duo om
 nino qui contra comminationem aliquam non cōnuerent.
 lib. 11. Quae lex melior, Acta Caesaris seruanda Anto
 nius dicebat, quae in legibus à Caesare latis consistere osten
 dit Cicero. Leges uerò Caesaris ab Antonio sublatae, et pri
 mum quidem de Praetorijs ac Consularibus prouincijs, ius
 dicariam inde, et demum de ui et maiestate, ideoque et a
 cta Caesaris sublata. Praetoria, in quas mitti praetores con
 suere. Consulares, in quas Proconsules. Prouin
 ciarum ergo aliae erant Praetoriae, aliae Consulares. Hac
 lege, quae Iulia de prouincijs dicebatur. Sublata, ab An
 tonio, qui contraria quotidie his legibus et sua debat et fa
 ciebat. Quid ea lege quae promulgata est de tertia, iudicia
 Iulius lege lata ad duo genera iudicium redegit, eque
 stris ordinis, ac Senatorij: Tribunos aerearios, quod erat ter
 tium, sustulit. Duae prius hac Iulia lege eligebantur decu
 riae iudicū, altera ex equestri ordine, ex Senatorio altera.
 Sed Antonius tertiam Centurionum adijcere uolebat. Pro
 mulgata, Lex antè promulgabatur, deinde cum approba
 ta fuisset, in aere incidebatur, et in aereario condebatur, et
 tunc demum lata dicebatur. Trinundino autem prius pro
 mulgabatur. Est autē promulgare quasi prouulgare, hoc
 est in uulgus edere, ut Pompeio Fes. placet. et Trinundi
 num quidē dicitur à ternis nundinis. Nundinae uerò mer
 catum significant, quoniam octo diebus rustici in agris uer
 sabantur in opere faciundo occupati, et nono quoque die in
 urbem ueniebant, rerum permutationes facturi, lites com
 posituri, ac suffragia Senatus consulto concessa, si opus fo
 ret, laturi. Primis nundinis et item secundis lex promul
 gabatur, ut à singulis atque uniuersis, quod ait Macrobius,
 facile nosceretur. Tertio foro seu mercatu, cū omnis et ur
 bana et agrestis adesset turba, rogatio fiebat: praeco uerba
 legis scriba subijciente recitabat: et si populus scisciebat,
 lex ferebatur, hoc est in aere, ut dictū est, incidebatur, et in
 aereario reponerebatur. Et primis quidem ac secundis nundi
 nis intercedere, hoc est, cōtradecere et impedire licebat: cū
 uerò lata fuerat, minime. Hinc Cicero dicit aduersas duas
 leges, quas post Caesaris mortē Antonius promulgauerat:
 alteram de tertia decuria iudicium, alteram ut de ui dam
 nati prouocarent ad populum, si uellent. De alijs tamen,
 inquit, legibus quae promulgatae sunt, saltem queri possu
 mus: de his quae iam latae dicuntur, ne illud quidem licuit.
 Ille enim nulla promulgatione latae sunt antè, quā scri
 ptae. Ex quo ostendit trinundino recitatas populo nō fuisse,
 neque intercedere illis licuisse. Nec multò post ait: Lo
 quor de legibus promulgatis, de quibus est integrū nobis:
 nō enim latae erant, sed tantū promulgatae. Libellū, chi
 rographum seu cōmentarium. Quod ad populū, etc.)
 Quicquid Romae statuebatur, aut curiatis, aut centuria
 tis, aut tributis comitijs statuebatur. Cum ex generibus om
 nium comitia ferebantur, curiata erant comitia: cum ex
 censu et aetate, centuriata: cum ex regionibus et locis, tri
 buta. In campo Martio duntaxat centuriata habebantur
 comitia,

comitia, cum centum ex omni tribu superiorum censu et aetate atque honestiorum eligebantur qui aliqua de re iudicarent. De classibus in quas diuisit populum Seruius Tullus, de centurijs, de comitijs, de ritu suffragij ferendi more Romano, multa Livius lib. 1. ab Urbe cond. et Dionys. lib. 6. tradit. Comit. a.) quibus coit populus ad danda suffragia in rem quampiam uel iubendo uel uetando: unde comitiales dies, quibus agere licet cum populo. Centurionum, inquit.) Qui bus id honoris tribuere uolebat, ut militum auxilio, et eorum qui duxerant ordines, quicquid uellet in repub. faceret. Quid? Interrogat Cic. Isti ordinum.) Centurionum. Iudicatus.) Iudicandi facultas, quarti ordinis. A. Gellius: iura ui mihi non liquere, atque ita iudicatu illo solutus sum. Iulianus.) qua duae eligebantur decuriae, et ex equestri ordine, et ex Senatorio. Pompeia.) Aurelius Cotta aliquot annis ante accusatus a Cicerone Verrem praetor legem iudicariam tulit, qua communicata sunt iudicia senatorum, equestri ordini, et tribunis aerijs. Poppeius postea in secundo Consulatu tulit, ut amplissimo censu ex Centurijs aliter quam antea lecti iudices, aequae tamen ex illis tribus ordinibus, res iudicarent. autor Peditanus. Non patebat? Ac si dicat, patebat. nam et Centurionibus, et ijs qui duxissent ordines, licebat esse in iudicium decurijs, modo amplissimo essent censu. Censu praefinebatur, inquit.) Ant. id est praefinebatur qui eligi possent, nec nisi amplissimo censu, et equestribus facultatibus, hoc est quadringentis sestertijs eligebantur. Non omnes autem centuriones hoc censu erant, et priuare eos iudicandi honore, uidebatur indignum. Non Centurionum solum.) Responsio Cic. scilicet praefinebatur census. Itaque quod iuri fortissimum.) et equites, et Centuriones, qui eodem censentur numero. Non quare inquit istos.) inquit Antonius, fortissimos et honestissimos. Quicunque ordines duxit, iudicet.) siue sit amplo censu et pro uecta aetate, siue non, modo ordines duxerit. Ducere ordinem, est magistratum in militia et in castris gerere, praefine esse decuriae, centuriae, manipulis, cohorti. At si feratis, quicumque equo meruisset.) Cicero respondet, non solum quicumque centurio, sed quicumque equo meruit, sit inter iudices. Si feratis.) quonia non feratis: et ferendum minime esset ut digni et indigni iudicent, etiam qui equo meruerint, hoc est qui ex publico equum habuerint. Dari enim et alii iumentum equus solebat ex publico. Eques ex equestri erat ordine. qui uero equum ex publico habebat, eius nulla erat dignatio, tantum oportebat ut praesto cum equo esset, quoties Respublica eius opera indigeret. Equum ad mere penes censorem erat, si quis strigostorem habuisset, ut A. Gellius et Valerius Maximus tradunt. Quod est laudatius.) ut iudicent quicumque equo meruerunt: laudatius, quam ut iudicent quicumque ordines duxerunt, ut decuriones. Legitur et lautius, id est splendidius. Nemini probaretis.) nemo fieri consentiret. Fortuna.) censu, ut sit, amplissimo. Dignitas.) ut amplius etiam gesserit magistratum, et dignus sit. Non quare, inquit, ista, addo etiam.) Antonius, ex ijs etiam eligi iudices uolo, qui manipulares sunt, hoc est manipulos ducunt externorum militum, ipsi externi, et non Romani ciues. nam Caesar unam legionem ex Transalpinis conscriptam Alaudam uocabulo Gallico appellauit, quam disciplina cultusque Romano institutam et ornata postea uniuersam ciuitate donauit. Alauda autem uocabulo Gallico aueni significat quam Galerita nos appellamus. Tranquillus et Plinius authores. Aliter enim.) Nisi

Transalpini iudicent in urbe. et ironice dictum est. Nostrum.) Ego Anto. intelligo, et milites qui multa per uim et contra maiestatem commiserant. O contumeliosum honorem ijs ipsis quibus defertur, quod ad iudicandum ne opinantes quidem uocantur. Hic est enim legis iudex. Hic lege aetate lata Antoni iudex eligitur, qui quoniam uilis conditionis et sortis est, iudicare libere non audeat, sed metu, aut aliquid cuius sceleris conscientia, pro tua libidine iudicet. Sed deciperis et tu et quicumque lege hanc de tertia Centuria ad iudicanda excogitarunt. Ut enim quisque sortidissimum uidebit esse, ita libere scueritate in iudicando utetur: existimabit enim fore ut sordes et turpitudinem suam purget, si libere loquatur et iudicet. Quamuis est error.) qui laus est, id est, quam late patet, et ad quam multos pertinet. Altera promulgata, et c.) Caesar legem tulerat de uis et maiestate contra eos qui aut uim facerent, aut amplitudinem magistratus et Respublicam minuerent. Legis iuliae de maiestate meminerunt libri Iurisconsultorum: quae in eos qui contra Imperatorem uel Rempublicam aliquid moliti essent, suum uigorem extendebat, cuius poena aemulione sustinebat, et memoria rei etiam post mortem damnabatur. Sustulit autem Caesar prouocationem. Nihil enim quempiam qui aut uim fecisset, aut maiestatem laesisset, prouocare posse: sed Antonius et Lepidus promulgauerunt contraria huic legi, nondum tamen tuleram contra hanc legem, ut de uis damnati ac maiestate, ad populi prouocare possent, quo nihil preciosius homines enim audaces redduntur ad perpetranda scelera, sperantes impunitatem si uiderint esse ad quos damnati prouocare possint. Cuius uis ter sit.) cui utile sit. Nemo reus est istis legibus. Nemo damnabitur de uis et maiestate, cum sit ad populi prouocatio. Nemo qui futurum putemus.) nemo enim accusabit eum qui elabi iudicium posse uidebit prouocatione. Armis enim gestis.) bello et ciuili discordia. At res populares.) Obiectio est, si armis gesta in iudicium non uocabuntur, at res populares uocabuntur, hoc est in populo gesta, ac spectantes ad populum. Utina uelletis.) Responsio est Ciceronis, ut populari, hoc est liberum et in populi arbitrio positum uelletis aliquid esse: quia si libertate sua populus uteretur, omnia recte fierent, et una mens ac sententia populi de Republica esset. Et eius legis.) ut damnati de uis et maiestate ad populum prouocent. Damnatum iudicio.) per ipsam legem de uis et maiestate. Ad eam ipsam.) scilicet maiestatem populi Romani. Reueri.) per prouocationem. Ut quisquam prouocet.) Quonia non id agitur ut prouocet quisquam, sed ut nemo unquam accuset eum quem prouocatione elabi posse uideat: quod et turpe acrisantem esset, et periculosum. Conducat.) pecunijs corrupta, et ueluti ad dandam operam conducta ac mercenaria. Ad operam merce narias.) ad multitudinem quam reus mercede conduxerit. Protrahatur.) rationem iudicij redditurus, et resistentia poenam subiturus. Duae maxime salutare.) quasi dicat, nihil aliud, cum uideam paratam prouocationem, et uiam impunitatem per corrupta populi suffragia consequendi. Quam ad pestem.) ac si dicat, ad quamuis pestem et damnum. per se enim Tribuni seditionibus alebantur, unde et eorum furor dicitur atque insania. Quid quod.) Verum ostendit acta Caesaris de strui ab Antonio, cum obrogatur legi ab eo lata, quae iubet interdici aqua et igni damnato de uis et maiestate. Quod tollitur.) scilicet prouocatio re. Tantis per enim et in urbe est damnatus, et interdici aqua et igni

ignis non potest, donec populus ad quem prouocatus est, aut damnarit, aut absoluerit. Interdicere quempiam aqua et igni, est prohibere illum ab usu aquae et ignis, quibus duabus rebus maxime humana continetur uita. Obrogatur.) obrogatur legi, cum prorsus tollitur. Quaestio.) cum per tormenta et cruciatus quaeritur quid reus fecerit. Rescinduntur.) irrita fiunt et tolluntur. Prolatas esse.) in publicum. Et fixas.) in parietibus, in arario, ac in aes incisas. De exilio reducti sunt a mortuo.) quia post Caesaris mortem prolata sunt, quae Caesaris esse dicebantur, cum re uera non essent, quibus dicebatur uoluisse Caesarem aliquos exules reduci, id quod ipse uolebat et fingebat Antonius, ut prius est dictum. Ciuitas data non solum singulis, sed nationibus.) ut legioni Alaudarum. Antonius quo sibi fauorem ciuitatum et nationum uendicaret, ciuitatem illis dedit. Natio genus hominum est qui non aliunde uenerunt, sed ibi nati sunt. Graeci uocant: nos indigenas appellamus. Vctigalia.) publici prouetus: quos Graeci uocant. Sunt etiam priuatorum. Cicero in Parad. Ex meo tenui uctigali annua ducenta capio. Ergo haec, et c.) Ironice. Ergo quae unus Antonius profert domo sua, quasi domi suae composita, ea defendimus: quae Caesar qui ipse et tulit, et gloriabatur tulisse, eueritimus. Ipse.) Caesar. Eas in qua Caesaris leges.) Hyperbaton est: in quo aut eadem uerba quae in principio clausulae sunt posita, repetimus, aut diuersa quae idem ualeant, ut in rhetoricis ad Herennium: Si persuasus auditor fuerit, id est, si oratio aduersariorum fide fecerit auditoribus. Et paulo post: Ergo si fidem factam putabimus. Quae promulgatae sunt.) Possimus, inquit, de his legibus quae promulgatae sunt, conueniri, quia non sunt adhuc latae, et in aes incisae: sed aliqua late dicitur ab Antonio, scilicet quae trimundino, uti prius est dictum, promulgatae non sunt, de quibus conueniri non possumus. Quid sit.) Occurrit obiectioni, et, quaerunt, inquit, Antonius et caeteri eius amici, atque idem sentientes, cur timeamus ne male ferantur leges, cum habeamus bonos Tribunos, qui uideant, si id fiat, intercessuri, et sese opposituri. Paratos qui intercedant.) Ironice, quasi dicat, minime habemus Tribunos plebis, qui intercedant, si malas leges Consules ferant, quod propter L. Antonium dictum est M. Antonium fratre, qui Tribunus erat eo tempore. Paratos qui reipublicae religione defendant.) Propter augures hoc dictum, quibus ius erat obnunciandi, si auguria non addicerent, aut si pluisset, aut tonuisset. Erat autem Augur M. Antonius. Lex autem Fustia et Helia erant quae uetabant agere cum populo, nisi seruatum de caelo fuisset. In oratione contra L. Pisonem quaeritur Cicero obnunciationem, qua perniciosas legibus resistebatur, Fustia et Helia legibus (quas propugnacula murosque tranquillitatis atque oculi uocat) euerfam esse. Obnunciatio autem Auguris erat, qua obnunciabatur, hoc est, non posse per auspicia fieri admonebat. Tribunorum plebis ea fuit autoritas, ut quicquid senatus decreuisset, ita ratum esset, si Tribuni approbarent. Praecipue autem intercessione pollebant, sese alijs magistratibus opponendo, et per eos uim fieri prohibendo, adeo ut cum unus collegis repugnaret, facile impedire omnes posset. Et sacrosancti qui dem atque inuolubiles erant Tribuni. Augures tanta fuerunt autoritatis, ut nihil neque domi, neque foris nisi auspicio gereretur: quod Valer. Maximus docet de institutis antiquis. Quae tu mihi intercessionem, inquit.) Veluti dialogus est, hoc Antonius respondet Ciceroni, et quidem indignatus. Intercessionem.) Tribunitias. Religiones.) augurum

obnunciations. Eas scilicet.) Cicero respondet. Negligimus ista.) Antonius. Foris sepietur.) Et hic Antonius. Quid tum? Cicero et conuictus sermo est. Id lex erit? Ac si dicat, non erit. Cedo illa legitima.) Dic illa, inquit Antonius, legitima, et quae sint, respondet Cicero, quae more sunt a maioribus tradito, ut tum demum aliquid ratum sit, cum populus sciuerit. Qui populus? Antonius populum dixit, sed quoniam populum? an illum intelligis qui uis et armis a uobis est exclusus? Quo iure? quod mihi ius commemoras? An eo quod.) eo iure quo omnia sunt sublata, uis et armis scilicet. Atque ego hoc dico de futuris.) Quae superius de Caesaris actis dicit Cicero, ut rescinderentur ab illis ipsis qui inuolata manere uelle assererem. Si de legibus prouincialibus, iudicialibus, et de uis ac maiestate aliter ferretur quam Iulius tulisset, item ut leges omnes dissoluerentur, et ciuitas laberetur in deterius: futura quidem erant: nam facturi dicebantur Antonius et Dolabella: et integrum ipsis ac liberum fuerat adhuc non facere: ideoque ne faciant, monet Cicero. Postea continua oratione praesentem Dolabellam alloquitur, multa de Antonio, plura de republica dicens. Quod est Augurum.) quia fungor auguris officio, sic enim ut illi solent, futura praedico, quoniam augur erat Cicero. Resilietur oratio mea.) dicar uanus fuisse et mendax uates. Loquor de legibus promulgatis.) a te Antonio, sed nondum latae, et in aes incisae. Integrum uobis.) liberum non ferre. Irasci.) Vtriusque Consulibus, et praesentibus Dolabella, et Antonij absentis reprehensus uita, sed auaritiam in primis, et dominandi cupiditate obiecturus, quod per uim multa et contra leges faciant, ueniam dicendi postulat, et quasi nouo utitur exordio. Amice utrumque et familiariter obiurgat, quod actionum eorum initio exilus non consentiat, et ut alia ratione gloriam et potentiam quaerant, hortatur. Facilitatem.) quae proprie est in admit-tendo, audiendo, ignoscendo. Mihi.) Dicere uoluit, pessima existimatur. Auorum.) maiorum, ut M. Antonij Oratoris, qui auus fuit Antonio, Syllanas partes secutus, quem C. Marius necauit, magna in repub. autoritatis. Auiculi, qui fuit L. Caesar, frater Iuliae ex qua natus est, et ipse Consul, et magni in repub. splendoris, nec minoris integritatis. Cum tanta gladiatorum sit impunitas.) cum impune liceat gladijs uti. Promam.) depromam, exhibebo. Translatio a penus, unde necessaria ad uictum depromuntur. Ut qui armis utatur.) non offendendi, sed sui defendendi causa, ut dicebat Antonius. Ut qui armis utatur.) scilicet irascitur. Si ita necesse est.) quia necesse ei minime est, etsi hoc praetendit audacia et furori suo. Iis qui pro repub. et c.) non noceant et c. Sed iidem.) amici, Antonij familiares. Ita mecum.) loquuntur. Licebit.) libere loqui in Antonium, quoniam inimicus habetis Caesaris, et interfectorum amicus. Pisoni seruo.) Caesaris, qui in Antonium inuictus fuerat, et solus libere loqui ausus, ut est prius dictum. Admonent quidam.) periculum esse ne occidat Antonius. Quod cauebimus.) Nam in senatum non uenimus: nec erit minus iusta causa non ueniendi in senatum mortis metus, quam morbus. Excusantur qui praetendunt morbum, multo magis ego excusandus uidebor, si mortis praetendam metum: et simul Antonium tangit, qui morbum praetendens causam, in senatum non uenerat quod die hanc Cicero habuit orationem. De utriusque uestrum errore.) de mutatione uoluntatis et actionum: quibus de rebus dicit. Credo enim uos.) non credere simulat,

quod maxime credit. Quae semper ab amplissimo.) Cice-
ro ipse in Officijs: Quamobrem & haec quidem uide-
da sunt, & fugienda pecuniae cupiditas. Nihil est enim tam angu-
sti animi, tamque parui, quam amare diuitias. Nihil hone-
stius magnificentiisque, quam pecuniam contemnere, si non ha-
beas: si habeas, ad beneficentiam liberalitatemque conferre.

Expiato foro.) disiecta illa ara quam in foro Amatius ex-
truxerat: & columna euersa, quam Caesari a plebe erectam
diximus fuisse. Videbatur enim uiolatum forum fuisse, &
piaculum commissum ab illa multitudine perditorum & au-
dacissimorum hominum, qui aram & diuinos honores Ca-
sari statuerant. Dissipato concursu impiorum.) nefario-
rum qui ad aram conueniebant, & tectis ac templis urbis
minabantur. Principibus sceleris.) Animaduertit enim Do-
labella cum in audaces sceleratosque seruos, tum in impu-
ros & nefarios. Cuius ordinis.) Senatorij, equestris, ple-
beij. Cuius generis.) Ac si diceret, cuius qualitatis & gra-
dus. multi uero sunt inter senatores, equites, plebeios. Cu-
ius fortuna.) pauperes, diuites: liberi, serui. Aptarunt.)
accommodarunt, adiunxerunt. Autore.) monitore, suo so-
re. Consensum illum theatri.) quod cum ingressus esset,
omnes plausere. Earum rerum obliui.) Seditiosum gessit tri-
butum Dolabella: graues autem excitauit turbationes,
cum legem de nouis tabulis ferret: cumque ea causa plebs tu-
multuaretur, inducti sunt a M. Antonio magistro equitum
milites so. qui omnes sunt a plebe caesi. hoc autem eo tempo-
re contigit, quo Caesar contra reliquias Pompeianas & Iu-
bam in Africam traiecerat. Doloris ueteris.) quae con-
ceperam lata a Dolabella de nouis tabulis lege. Cum tuum
collegam.) Quartum Consul creatus Caesar, Antonium sibi
assumpsit collegam. instituerat autem urbe excedere, magi-
stratu se abdicare, & in locum suum Dolabellam subroga-
re: quia de re etiam in senatu uerba fecit. Sed moleste ferens
Antonius inimicum sibi in magistratu adiungi, in Dola-
bella grauius est inuectus: nec pauciora tamen aut equiora
ab illo audiuit. Re infecta senatus est dimissus: cumque in
sententia perstaret Caesar, Dolabellamque renunciari Con-
sulem iussisset, auguria obiecit Antonius, efficitque: ut ab in-
cepto desisteret Caesar: quo postea necato, Consularem ue-
stem induit, & Consulatus insignia circumtulit Dolabel-
la. Antonius oblitus auspiciorum quae obiecerat Caesari,
cum pacem in Telluris templo suassisset, ut quo animo ipse
esset, omnibus patefieret, Dolabellam collegam sibi esse uo-
luit, quod ante passus non fuerat. Te ipso augure.) non
enim licebat Consulem sine auspicijs creari. Ipse uero An-
tonius auspex fuit Dolabellae Consulatum in Caesaris lo-
cum inuenti eo ipso die quo Caesar trucidatus est. Pacis
obfes.) pro Bruto & Cassio, qui a Capitolio sunt uocati.

Viros fortissimos.) Brutum & Cassium. Haec iniusta.)
impressa ignominia. Ab equis sumptum, quibus cauterio,
hoc est, ignito ferro, notae & signa quaedam imprimun-
tur. Ut enim propter unius.) M. Manlius ob defensum
Capitolium Capitolinus cognominatus, cum Gallicos the-
sauros suppressisse argueretur, & addictos ac nexos pro-
pria pecunia liberaret, suspitione regni affectati in carce-
rem coniectus est, & postea de Tarpeio saxo praecipitatus,
domus diruta, bona publicata. adiecta est & gentilitia no-
ta, quod gentis Manliae decreto cautum est, ne quis M. Man-
lius uocaretur. Liuius lib. 6. ab Vrbe condita. Vnius di-
ctatoris.) Iulij. Poenitebat.) pudebat. Vergil. in Bucol. 60
Nec te poeniteat calamo triumphasse labellum. Licet quod

cuique libet.) nam & dicebant hoc plures, & credebant.
Quamquam solent domestici.) quod re uera accidit quoti-
die, ut principes uiri a domesticis persuadeantur & depra-
uentur. Deprauare.) arrectitudine & honestate detor-
quere. Verum iter gloriae.) Cic. lib. 2. Offic. Ut pecuniae,
inquit, non querenda solum ratio est, uerum etiam collocan-
da, quae perpetuos sumptus suppediet, nec solum necessa-
rios, sed etiam liberales: sic gloria & querenda, & collocan-
da ratione est: quamquam praecclare Socrates hanc uiam ad glo-
riam proximam & quasi compendiariam esse dicebat, si quis
id ageret, ut qualis haberi uellet, talis esset: quod uera glo-
ria radices agit & propagatur: sicut omnia celeriter tan-
quam flosculi decidunt, nec simulatum potest quicquam esse
diuturnum. Metui.) Cic. in eodem lib. Omnium rerum nec a-
ptius quicquam ad opes tenendas ac tuendas, quam diligere: nec alie-
nius, quam timeri. Praecclare itaque Ennius: Quem metuit,
oderunt: quem quisque odit, perijisse expetit. Multorum autem
odij nullas opes subsistere posse, si aenea fuit ignotum, nu-
per est cognitum, morte scilicet Iulij. In fabulis ipsi.)
Tragicorum poetarum. apud Actum Atrius inducebatur
dicens: Oderint, dum metuant. & item apud Ennium, ut re-
fert Cicero. Perniciosum fuisse.) quoniam aut occisi sunt,
aut in exilium pulsi. Auum tuum.) M. Antonium ora-
torem eloquentissimum, qui multa & domi & militia gessit
praecclara: perijt autem Mariano & Cinnano furore, eius
caput pro rostris est positum. Is L. Cinna Consul cum Octa-
uio legem de exilibus reuocandis, Mario scilicet & ceteris
tulit: prohibitusque a Collega, & honore priuatus, ex
urbe profugit: transiensque ad partes, iunctus est Mario:
cum quo urbem ingressus, & Octauium interfecit, & plu-
rimas edidit caedes & crudelitates. Exitus.) finis &
mors. Quem.) Caesarem. Ea lege.) eo pacto, eo modo.

Cum summa gloria.) Summa enim gloria est, tyrannum
occidere: & ei qui id facit, praemia solent tribui. Maiores
tuos respice.) restitue, repraesenta, redde. Sine quo.)
sine ciuili beneuolentia. Quisquam.) tuorum, quibus obdu-
cturus es quasi tenebras & obliuioni, si perges sic facere.
uel quisquam nostrum omnium. Quid enim gladiatorij clamo-
res.) maximi, & quales gladiatorum fore esse. Historia au-
tem hoc habet: Caesar bellis omnibus ciuilibus confectis Ro-
mam redijt, formidabilemque uniuersis se praebuit. Omnes ho-
nores qui excoctari ab homine possunt, ei decreti sunt.
Sed aliquando eum salutantibus ut regem, inelamauit ne
hemem & ingenuum populus: ipse Caesar esse, non regem,
callide subiecit. Lupercalibus item cum diadema capiti e-
ius in foro sedentis & spectantis unus ex lupercis accurreret
Antonius imposuisset, aegre tulit populus: iterumque ac ter-
tio imponere illo, ac reiiciente Caesare et omnino respicente,
clamore magno populus letitiam prodidit. Caesaremque
summis laudibus extulere omnes. Quid populi uersibus.)
qui tribunal Bruti (erat autem praetor urbanus) uersibus in
hanc sententiam noctu implebat: Brute dormis, neque uereres
Brutus. Quid Pompeij statuam plausus infiniti.) quae a po-
pulo posita a Caesare, & coronata est reperta. Dolabellae
(tribuni.) qui omnes aduersabantur Antonio & Dola-
bella, praeter unum Saluum qui Antonio fauebat, & L. An-
tonium fratrem. Quid?) Suspendenda particula, & adiu-
uanda pronuntiatione sciscitatio. Apollinarium ludo-
rum.) Brutus, ut dictum est, Praetor erat urbanus, cum esset
Caesar necatus: & quoniam nihil tui Romae uidebat, dis-
cedere ex urbe statuerat: & Senatus, ne fugere uideretur,
ei &

ei & Cassio rei frumentariae curam demandauit. Cum
ergo abisset Brutus, ludos quos edere in Praetura constitue-
rat, uoluit & iussit se absente edi: & magnifice & sum-
ptuose nimis emerat elephantos complures, quos exhibere
populo in spectaculis mandauit. Profectus Neapolim cum
hibitoribus & mimis, de Canutio quodam qui in re sceni-
ca habebatur praestantissimus, scripsit ad amicos, ut non nisi
uolente illum adducerent, quia Graecum quenquam ui cog-
noscere esse dicebat. Scripsit & Ciceroni, orans ut his ludis
omnino interesset. Quibus ingens plausus Bruto datus est,
est aberat: quo ingens apparuit populi studium in liberta-
tis auctores, ingens beneuolentia, & in tyrannos odium.
Apollinares uero ludij, qui & Scenici dicuntur, quoniam
recitatione fabularum commendabantur, T. Sulpitio Potito,
& C. Licinio Stolone Cos. cum intoleranda uis pestilen-
tiae urbem uexaret, inter alia caelestis irae placamina insti-
tuit sunt actus ex Hetruria ludionibus. Circi dumtaxat
prius spectaculum fuerat, quod Romulus dum rapiebantur
Sabinae, primus omnium Consualium nomine celebrauit. Li-
uius 7. ab Vrbe condita, & Valerius Maximus, auctores.

Obeatos illos.) Cassium & Brutum. Actio tum plau-
di.) poetae cuius fabula recitabatur Atrius. L. Actius Tra-
goediarum scriptor fuit. natus est Mancino & Serano Cos.
non multo ante Ciceronem & Cn. Pompeium, genitus pa-
rentibus libertinis. Seni iam Pacuuius Tarenti sua scripta
recitauit. Pisaurum inter colonos ex urbe deductus fuit, fun-
damque illic habuit, qui Actianus est dictus. Nisi forte.)
Non enim Actio post annos sexaginta quam scripserat il-
lam fabulam, sed Bruto & Cassio plaudebatur. Equi-
dem is sum.) Ocurrit, Non sunt magni facienda huiusmo-
di plausus, quoniam a paucis & iisdem popularibus poten-
tiorum fauorem aucupantibus dari solent. fateor, inquit
Cic. & eos semper ego contempsi. Sed quando non a pau-
cis, qui nihil aliud agunt & student, sed ab uniuersis tri-
buuntur, non contemno, nec plausum esse, sed iudicium pu-
to. hoc est, quid sentiant uniuersis de eo cui plaudunt, iudi-
care & demonstrare existimo. Popularibus.) ac si dice-
ret uilioribus. Semper contempserim.) nam (quod ipse ait
in Offic.) qui ex errore imperitiae multitudinis pendet, in
magnis uiris non est habendus. Ii qui ante sequi, & c.) ut
Antonius. Tam caram populo Romano uiuam & c.) nam sa-
tis, inquit, consideratis cuiusmodi populi sit iudicium de ui-
ris bonis, & libertatis studiosis, & quae uoluntas in ipsa
retinenda libertate. A. Hircius uero Consul designatus, &
imiturus proximam Consulatum cum Pansa, grauius egro-
tauit, & maximus fuit omnium timor, maxima sollicitudo,
ne decederet, publice priuatimque suscepta uota. In quo
meminimus.) ac si dicat, in nullo, quod ipse subiungit. Non
interpretamini.) non intelligitis, & quale sit iudicatis.

De uestra uita.) quos timent obfuturos reipub. Extar-
ret.) apparet quasi monumentum aliquod. Vel ad etate-
tem.) quia iam senex. Vel ad gloriam.) quia per omnes
decurrit magistratus. Huc.) ad etatem & gloriam.

GEORGII TRAPEZVNTII IN
primam Philippicam Annot.

A Ntequam de reipub.) In hac prima Philippica Ci-
cero & quare Roma profectus fuerit, & cur re-
derit, primum proponit: deinde de iniuria Antonij queri-
tur: demum illius impotentiam & importunitatem osten-
dit, & suam studium operamque reipub. pollicetur. Ali-

quando.) scilicet interfecto Caesare. Quasi in uigilia.)
Imago, quam Graeci in uocant. Usquam.) al quo. In
adem Telluris.) in templum. Neque enim alibi senatus ha-
beri poterat, quam in loco sacro. Atheniensiumque renoua-
ui uetus exemplum.) cum scilicet bello Peloponnesiaco post
multas reipub. conuersiones, tandem Athenienses, qui in-
ter se ipsos multas caedes ediderant, conuenerunt, ut oblite-
rata iniuriarum memoria, communi consilio cōcordes & una-
nimes reipub. susciperent. Graecum etiam uerbum usur-
pauit.) scilicet ἰσχυροίαν. Et liberos eius.) Nam
cum Brutus & Cassius principum suorum a Capitolio (quo
se interfecto Caesare receperant) in forum descendissent,
& Cinna quodam concionem habente, desiderio & mise-
ricordia Caesaris cum plebs esset concitata, rursus se in Ca-
pitolum conuulserunt, postmodum obside filio Antonij ac-
cepto iterum descenderunt: ubi in templo Telluris pace fa-
cta, ita inter eos conuenit, ut acta Caesaris seruarentur, &
eius cadaver magnifice efferreretur: quo tempore Antonius
multa de concordia differuit. Quas habebat domi de re-
pub.) Hoc dicit propter commemorata Caesaris. Ad hunc
ordinem.) Senatorum scilicet. Res optimas deferebat.)
quibus de rebus Senatores deliberarent, & auctores essent.

Num qui exules restituit?) quasi dicat, nulli. hoc dicit,
quia postmodum multos reduxit, multos etiam eiecit, quos
Caesar in commentarijs suis minime notauerat. Vnum ac-
bat.) scilicet restitutum esse ex commentarijs Caesaris.

Num immunitates datae.) nullae. Nam postea multas ci-
uitates ac populos, qui tributum populo Romano pende-
bant, immunes fecit. Seruio Sulpitio.) qui iurispruden-
tissimus fuit, & eloquentissimus. Festinat.) corripit.

Quae uim iam regiae potestatis obtinebat.) post Syllam
scilicet & C. Caesarem, qui perpetuam dictaturam sibi as-
sumpserunt, cum illud imperium semestrem legibus esset.

Quod saepe antea iustum fuisset.) scilicet cum & legi-
bus accipiebatur, & legitime deponeretur. Vincus impa-
ctus est.) infixus est. Inuaserat.) tanquam in alienam possessio-
nem. Quae nisi collega abisset.) profectus scilicet in Sy-
riam. Serperet.) sensim & sine sensu subiret, progredere-
retur. Bustum in foro facerem.) id est, cadaver in foro
cremarent. tum enim bustum dicitur, cum cadaver concre-
matum est. Qui illam insepultam, & c.) id est, qui effe-
rant, ut mortui ac sepulti desiderium ac memoria superesset
ac uiuere. in quo notat Antonium, qui in conuentione repu-
gnante Cassio, cedente Bruto, tandem obtinuit ut Caesar
magnifice sepeliretur, & funus duceretur. Talis animad-
uersio fuit Dolabella.) id est, ita animaduertit, puniuit alii
quos Dolabella. Exceratae columnae.) in qua amici Ca-
saris ad aeternam eius memoriam inscripserunt, Parēti Patriae.

Consules designati.) scilicet Hircius & Pansa. Habe-
remque ius legationis liberum.) poterat enim pro suo arbitrio
legatus proficisci. Non sine causa.) pertimescebat enim insti-
dias. Vrbs coniunctissima.) propter quaesturam quam
gessit in Sicilia. Vrbs.) Urbem pro ciuitate posuit,
sicut in Epistolis ad Atticum, quum dicit domum suam
inflammata fuisse urbe inspectante. Agrigentii.) ci-
uitas est Siciliae. Praeter naturam, praeterque fatum.)
Violentam & inopinatam mortem significat: ut est apud
Homerum, μηδ' ἔστι μοῖραν δέμον ἄριστοφρονος.
Quod Cicero fatum atque naturam uidetur dixisse, illud
multo ante Demosthenes dixit ἡμῶν σφάθου his uerbis,
ὁ μὲν τοῖς γονύσι νομίζων, μόνον γυνώσκων, τὸν τῆς ἐπιμαρτυρίας τῶν

De hesterna Marci Antonij iniuria.) Dicitur enim M. Antonium milites mittere uoluisse qui Ciceronem in Senatum pertraherent: postea pigrioribus acceptis reliqua ui abstinuisse. Præ me semper tuli.) Non solum, inquit, hoc leue eius & exiguum beneficium in memoria habui, sed etiã prædicauit: quod est gratissimi hominis. Ut ægrotos.) Hoc dicit propter Appium Claudium, qui bello Consentino Tarentino, cum Senatores pacem cum Pyrrho faciendam censerent, delatus in Senatum dissuasit, qui apud Ennium his uerbis Senatum reprehendit: Quo uobis mentes rectæ quæ stare solebant Antehac, præcipiti sese flexere ruinas? Hunc Pyrrhū Consentini cum aduersus po. Ro. bellum gererent, ex Græcia accersuerunt, ut eo Imperatore uterentur. Remississet de seueritate cogendi.) quam scilicet ita intenderat. Parentalia.) iusta sunt mortuorum. Inexpiabiles.) quæ nullo supplicio, nullo sacrificio piari & expurgari & luiti possent. Stirpem.) progeniem suam, scilicet Brutum qui Casarem occidit. Propagauit.) produxit. sumptum de uitibus. Si quis accidisset grauior Reipublicæ casus.) propter hoc piaculum & iram deorum. Solent autem dii immortales publica scelera aut bello, aut morbo, aut fame ulcisci. Velim.) utinam. Vultu.) indicando scilicet uoluntatem animi sui, lætitiã scilicet aut dolorē ostendendo.

Ab omnibus ijs.) quos scilicet necessitudo Antonij, aut beneficium Casaris prohibent liberè loqui, sicut erat L. Casar, & multi alij. Primum igitur acta Casaris.) Superius causas utrasque & protectionis & reuersionis suæ exposuit, deinde questus est de iniuria Antonij: in multos etiam Consulares uehemens fuit. Minimè rogatus sententiam de actis Casaris, seruanda dicit, quæ ab Antonio non seruari docet, hoc argumento: Is acta Casaris non seruat, qui leges non seruat: Antonius leges Casaris non seruat: ergo Antonius acta Casaris non defendit. Destruit enim leges primum de prouincijs prætorijs & consularibus, deinde iudiciarias, demique eam quæ est de ui ac maiestate à Casare lata. Sed quia rationem habendam maximè arbitror pacis atq; ocij.) quia in primis consulendū censeo & prospiciendum ocio ac paci. Modò sine aduocatis.) Vel aduocatos intelligit milites, quibus septus in senatum ueniebat, & eorū præsentia ac ui causam suã tuebatur, quæ admodum priuatorum aduocati tueri solent: aut certe eius infantia notat, qui per se sine patronis & aduocatis se tueri ac defendere nõ possit. Sed, ut opinor, licet ei minus ualere, quod mihi heri per illum nõ licebat.) id est, licet ei ualitudinẽ malam afferre in excusationẽ nõ ueniendi in senatum, quæ mihi non profuit heri cum à me afferretur: quia Antonius nõ concessit, nec excusationem probauit. Hoc chirographũ.) alij chirographus, quod quis manu sua notauit. In as incidit.) In as, nõ in are incidi quid dicitur. Sculpebantur autẽ leges literis incisiss. In quo populi iussa perpetuasq; leges.) Nam lex est generale iussum populi magistratu rogante. Tributa.) cui debebantur pro meritis. Data.) gratis. Ad Opis.) in eodẽ loco & pias. Cruentia illa quidem.) ex bonis scilicet Pompeianorũ casorũ. Togatus.) in pace, nõ in bello. Promulgata.) quasi promulgata. Tum demũ lex lata esse dicitur, cum per trinundinũ propõsita est. Centuriatis comitijs.) quando omnes centuriæ in campo Martio suffragium de aliqua re ferunt.

Equo meruisset.) militasset equo. Quod est laudatus.) Equo honorabilis, splendidus. Ex legione Alaudarũ.) quam

Cæsar in ulteriore Gallia cõscripsit, ergo erat Barbara legio. Nostri.) scilicet milites, qui multa per uim & cõtra maiestatem cõmiserunt. Liberè iudicare nõ audeant.) aut propter auaritiã & sordes, aut propter conscientia dicitur ius facinoris, aut meũ. Quantus est error.) quãdã latus est error, quãdã latè patet, quãdã ad multos pertinet. Ad operas mercenarias.) ad eos quos ille reus mercede conduxerit. Protrahatur.) ad pœnam scilicet atq; supplicium.

Quæstiones.) cum scilicet per tormenta & cruciatu queritur quid sit a reo cõmissum. Quid quod obrogatur legibus Casaris.) id est, leges Casaris abrogantur. Natio natus.) Natio genus hominũ qui nõ aliunde uenerunt, sed ibi nati sunt, quos Græci ἀποχθονιασ uocant. Vestigia.) quæ græcè τῶν δεικνύται dicuntur. Immunes.) ἀλλοτρίων. Recitant.) ipse pronunciauit per præconẽ, ἠρωγῶν. Paratos habemus qui intercedunt.) ἰπρωγῶν, quasi dicat, Tribunos plebis non habemus qui intercedant, si Consules malas leges ferant. hoc autem dicit propter Lucium Antonium, M. Antonij fratrem, qui eo tempore Tribunatũ gerebat. Paratos qui repub.) Hoc dicit propter Augures qui ius habebant obnunciandi si Tribb. pl. egressi cum populo Ioue tonante aut pluuie. Erat autem id temporis Augur M. Antonius. Cedo illa legitima.) τὰ νόμιμα, scilicet quæ scripta sunt legibus. Sciuit.) decreuit, sanxit, constituit, a scio deriuatum. inde plebscita. Refelletur.) refutabitur, ἰσχυρῶς διαστῶν. Est integrum.) nam lata nondum erant: quare licet eas uel accipere, uel reijcere. Irasci.) Hoc loco ostendit Consules auaritiã & dominãdi cupiditate multa per uim & cõtra leges facere. Nouo quodam exordio licentiam querit. Reprehendit igitur amicẽ, ut uidetur, utrumq; quod exitus initio actionum suarum non consentiat: Deinde hortatur ac monet ut alia uia gloriã querant & potentiam. Auorum.) auum habuit M. Antonium oratorem: auunculum L. Casarem, ut ego opinor. Cum tanta præsertim gladiatorum sit impunitas.) hoc est, cum liceat tam impunè uti gladijs. Ea.) ὅς ὃς ἢ ἄλλοι. Ea autem est gloria, laus rectè factorum magnorumq; in repub. meritorum, quæ tum optimi cuiusq; tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. Expiato foro.) ἢ ὅς ὃς ἢ πῶς. Placulum cõmissum esse uidebatur per eos qui aram Casari & diuinis honores statuebant. Cuius ordinis.) uel Senatorij, uel Equestris, uel plebeij. Cuius generis.) Sunt enim tam inter Patricios quãdã inter Equites & plebeios multa genera & gradus. Deniq; fortuna.) uel pauperes, uel diuites: uel serui, uel liberi. Aptarunt.) accommodarunt, adiunxerunt. Quo autore.) quo consiliario, quo duce, quo admonitore. Auspiciozum te ipso Augure nunciante.) quia non licebat Consulẽ nisi auspicio sumptio creati. Inusta est a te.) impressa est ignominia. sumptum ab equis quibus notæ ac signa cauterio, hoc est, ferro calido imprimuntur. Vnde nota Censoria, quando Censores ignominia afficiebant aut Senatores, aut equites. Pœnitebat.) parũ uidebatur, scilicet fortuna & amplitudo & charitas & gloria quã adeptus fueras. Deprauare.) prauum uidet, facere prauũ, uel à recto detorquere & deflectere. Nihil enim.) Hoc dicit, quibus domi omnia fiam castè, sanctè, integre, incorruptè: tamen domestici pierunq; in malũ & non rectè accipientes, in uitia detorquet. Domestici.) quos superius dixit familiares, οἰκιστῶν. Detestabile.) dignũ detestatione, & abominandũ, execrabile. In fabulis.) in Tragœdijs, ut apud Actium Aircus inducitur. Oderint dum metuant.)

metuãt.) crudeliter sanè: quare et regno pellitur. Si enim exitus.) mors, interitus. Sine quo.) scilicet sine beneuolentiã ciuũ. Gladiatori.) cum dabatur munus gladiatorũ. Hærebant.) infixi erant. Actio.) histrionũ & Tragœdiarum actori. In illo apparatusimo spectaculo.) Nam cum Brutus multa atq; omnis generis animalia undiq; cõmisset, anteq̃ Roma cederet, quanq̃ postea ludis facendis adesse non posset, tamẽ omnia illa animalia exhiberi, et quãmaximè ac magnificentiã ludos fieri uoluit: adeo Neapolim cõcesserit, ubi multos histriones ludorũ Apollinariũ cõduxit, ac Romã misit. Scripsit etiam ad amicos, ut Canutiũ quendam Græcũ egregiũ ea tẽpore histrionem conducerent. A Cicerone etiã uehemẽter contendit, ut ludis suis omnino interesset. A popularib. ciuibus.) qui bonos oderunt, et malis artibus ac rationib. gratiam populi querunt. Quale sit, non interpretamini.) id est non exponitis uos, & explanatis uobis ipsis quo animo populus Romanus sit. & cuiusmodi sit eius iudicium & uoluntas in retinenda libertate, cum tantopere laboret de uita Hircij, qui propugnat pro libertate.

PHILIPPI BEROALDI IN PRIMAM PHILIPPICAM ANNOT.

Græcum uerbum usurp.) Amnestiam significat: sic Genim græco uerbo obliuio iniuriarũ significatur. Super quo historia talis apud luculentos scriptores perscripta est: Thrasylbulus ciuitatem Athenarũ oppressam à triginta tyrannis, cum in libertatem uindicasset, atq; Atticos pal. abundos in patriam reduxisset, non minori prudẽtia ac moderatiõne usus quãdã fortitudine, ad cuncta pacificanda, pacemq; reconciliandam, legem tulit saluberrimã, ne quis amesturum rerum accusaretur: ne qua præterita iniuriarum mentio fieret: ne quis multaretur. Et hanc Athenienses ἀμνηστια uocauerunt, hoc est legem obliuionis: qua concussus & labans Atticæ Reip. status in pristinum habitum est reuocatus. Cic. igitur cum post interfectum Casarem Dictatorẽ iacere conaretur pacis fundamenta inter Romanos tumultuantes, dicit se in templo Telluris usurpasse uetus uerbũ, hoc est amnestiam, ut ita obliuione sempiterna, memoria discordiarũ deleteretur: quem admodum apud Athenienses Thrasylbuli consilio factitatum fuerat. De Amnestia Probus Aemilius, Valerius Maximus, Flauius Vopiscus, Paulus Orosius meminerunt. Meminit & quadantenus Tranquillus, omisso tamen Amnestia nomine, & nos in libro Annotationum copiosius fusiũq; cuncta perscripsimus. Vnum aiebat, præterea neminem.) De quo exule restituto intelligendum sit, non temere reperias qui tibi explicet. significatur autẽ Sextus Clodius P. Clodij filius infestissimi M. Tullio, super quare extant M. Antonij & Ciceronis epistolæ. sic enim scribit M. Antonius: A Casare petij, ut Sextum Clodium restitueret, impetraui. Vncus impactus est.) Caium Amatum signat, qui humillimè sortis homo se ferebat Marij filium, qui perinde ac Casaris necessarius, arã illi interfecto constituerat, collectaq; perditorum manu sese formidandũ exhibebat. hunc Antonius incremit. quod facinus Senatores demirati sunt, & approbauerunt. Autores Appianus & Linius. Euerctio execratæ columnæ.) Non sat liquet an hæc illa sit columna quã plebs Romana in foro statuit Casari Dictatori solidam propè uiginti pedũ lapidis Numidici: inscripsitq; Parẽti Patriæ. Nam ne credamus hæc

hoc in loco significari, facit Suetonius, qui scribit quem ad modum apud eandẽ columnã longo tẽpore sacr. ficare & uota suscipere, & controuersias quasdam interposito per Casarem iureiurando distrahere populus Rom. perseuerauerit. In Epist. ad Atticum dilaudans hoc facinus Dolabella sic inquit: O mirificum Dolabellam meum: columnam tollere, locum illum sternẽdum locare. Quid queris heroica. in hunc sensum Lactatius lib. 1. sic refert: Quod si Consul nõ fuisset Antonius, C. Casar pro suis in Remp. meritis etiã defuncti hominis honore caruisset, & quidem consilio Pisonis soceri, & L. Casaris propinquũ, qui uetabant funus fieri: et Dolabellæ Consulũ, qui colũnam in foro, id est titulu eius euerit, ac forum expiauit. Infrã dicit bustũ Casaris in foro euersum esse à Dolabella. Calẽd. In nijs immutata omnia.) In Epist. ad Atticũ: Nonne memini sti clamare te omnia perijsse, si ille funere elatus esset: Sapienter id quidem. Itaq; ex eo quæ manarint, uides. Quæ scribis Calendis Iunijs Antonij de prouincijs relaturũ, ut & ipse Gallias habeat, & utriusq; dies prorogetur, licet bitne decerni liberè? Habere ius legationis liberũ.) Sic in omnib. ferè Tullianis codicib. legi solet, & exponi liberum ius, ut intelligamus fuisse in arbitrio Ciceronis, utrũ legationem ab Dolabella oblatã suscipere uellet, an renuere: sed mihi purior lectio et uerior uidetur esse si legas, ius legationis liberæ: sunt enim quædã legationes partim uotiue, partim liberæ nuncupate. Votiua legationẽ ex eo dictam autumant, quod sumitur ad uota dissoluenda. Liberam uerò legationem ex eo opinor appellatam, quod libera sit, et ad quacũq; nationẽ: quæ impetrari solebat à Senatu tanquam causa proficiscẽdi honesta, & uelamentũ, ut ita sub nomine legationis honorifico procul à patria ciues esse possent. Interdum liberæ legationes exigendi causa petebantur. quod multi boni uiri sepe fecerunt, ut docet M. Tul. in orat. pro Flacco. De libera legatione mentionem facit D. Brutus his uerbis: Cũ in his angustijs uersarer, placitum est mihi, ut postularẽ legationẽ liberam mihi, reliquisq; nostris, ut aliqua causa proficiscẽdi honesta quæreretur. Idem M. Tul. in epistola quadam ad Quintum fratrem sic inquit: Illud autẽ quod cupit Clodius, est legatio aliqua, si munus per Senatum, per populum libera, aut Byzantiũ aut Brogitarũ, aut utrumq; plena res numerorum. Liberæ legationes uidebantur habere definitum tẽpus quinquenij ex lege Iulia. Verũm ne dubitemus hoc in loco legendũ esse, ius legationis liberæ, euidenter ostendit M. Tul. epistola quadam ad Atticũ scribẽs sibi legatione opus esse, honestiorẽ esse libera uotiua. Sed licet, inquit, uti utraq; atq; mihi ex interuallo, Dolabella, inquit, me sibi legauit ad quartũ Nonas Apriles. id mihi heri uespere nunciatũ est. Votiua ne tibi quidẽ placebat. Itẽ: Cogites quid agendum nobis sit super legatione uotiua, quod in his locis moneor à multis ne in Senatu Cal. adsim. Præter naturam, præterq; fatum.) Considerandum atq; id maximè requirendum putat Aul. Gell. quãratione dixerit accedere multa humanitus posse præter fatum, quando sic ratio & ordo & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sim. Nihil autem dubium est quin uiolemam & inopinatam mortẽ significauerit, tanquam in faciendo sine uita quæ uiolemasunt, non uideantur è fato uenire, sintq; præter naturam. Virgilius quoq; id ipsum quod Cic. de fato opinatus uidetur, cũ in quarto Acneid. de morte Didonis uioletã sic scriberet: Nam

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat. hoc est, non secundum institutum naturæ, quod satis attributum est hominibus, scilicet ut nulla ui adhibita moriantur. Hinc enim difficilis mors est, cum non consensu naturæ spiritus redditur: sed extorquetur uiolentia, & extrahitur ante diem quo natura potuit afferre consensum. Græci *βίον αὐτῶν* uocant mortem uiolentam, & *βίον αὐτῶν* homines qui uiolenta morte perimuntur: de quibus frequens mentio apud Firmicum Maternum. Contra Demosthenes *βίον αὐτῶν* appellat suæ spontis mortem, quam naturalem intelligi uult, quasi naturalis & fatalis ille sit obitus, qui nulla extrinsecus ui coactus uenit. Coguntur non pignoribus.) Marcus Varro in libris epistolicarum questionum disseruit de pignore capiendo, deq; multa dicenda Senatori, qui cum in senatum uenire deberet, non adesset. nam Senatores infrequentes captis interdum pignoribus multabantur. Ex senatus sententia edificatam domum.) Intelligi planè uult domum suam, quam cum olim Clodius incendisset, mox senatus censuit publica pecunia edificandam. Gloriatum Marcus Tullius in oratione contra Pisonem, sibi, quod antea nemini, pecuniam publicam ad edificandam domum fuisse decretam. Quod nō tam historico more, quàm oratorio, ut inquit Asconius Pedianus, uidetur posuisse. Nam multis atatibus ante Ciceronem nulli id contigisse, uerum est: an uerò nemini unquam antea, uideamus, ne parū caute dicamus. Antiquis enim temporibus idem contigit Valerio Maximo, cui inter alios honores domus quoq; publicè edificata est in palatio. Et Antiochi regis filio obsidi domum publicè edificatam tradunt. Varro quoq; refert Mutini qui ab Hannibale transierat ad Romanos, edes Romæ datas, & pecuniam ex ærario. Videamus tamen num ideo Cicero dicat sibi, quod antea nulli, domum pecunia publica ex ærario edificatam, quia illis aut locus publicè datus sit, aut domus, quæ fuerit eorum, non publico sumptu edificata: Ciceronis uerò domus quæ fuerat ipsius, & diruta atq; incensa erat, & à Clodio consecrata Libertati, publico sumptu edificata sit, quod nouum & huic primo & adhuc etiam ipsi soli contigit. Vt parentalia cum supplicationibus miscerentur.) Parentare est manibus defunctorū parentū sacrificare, unde & parentalia dicta sacra quæ dijs manibus soluantur. Fabius Maximus Seruilianus pontifex negat oportere atro die parentare: quia tunc quoq; Ianum Iouemq; præfari necesse est, quos nominari atro die nō oportet. Quenam, malum, est ista seruitus.) Annotant grammatice hanc particulam malum, esse interiectionem indignationis: quæ locutio cum honesta sit, frequens est apud celeberrimos scriptores. Donatus in cōmentario Phormionis: Malū, inquit, est aduerbiū interpositæ indignationis. Ad Opis maneret.) In epistolis ad Atticum in hanc sententiam sic scriptum legimus: Rapinas scribis ad Opis fieri, quas nos tum uidebamus: nec liberati ab egregijs uiris, nec liberi sumus. ita laus illorum est, culpa nostra. Vbi annotanda elocutio est ad Opis, pro ad adem Opis deæ: sic ad Telluris, ad Vestæ, ad Dianæ, & sexcenta similia reperies apud autores classici, & primi nominis. De tertia decuria iudicum.) Tiberius Gracchus legem tulerat, ut equites Romani iudicarent: qui iudicauerunt triginta annis sine infamia. post Cornelius Sylla uictor leges tulerat, ut Senatorius ordo iudicaret: & iudicauit per decem annos turpiter. Lex quoque ab Aurelio Cotta lata est, ut unā

cum Senatoribus & equitibus Romanis Tribuni ærarij simul iudicarent. Caesar dictator lege Iulia iudicariarum degit iudicia ad duo genera iudicum, equestri ordinis, & Senatorij: Tribunos ærarios, quod erat tertium genus, sustulit. Decurie autē iudicum, ut Plinius nostrer refert, pluribus discretæ nominibus fuisse. alij namq; Tribuni ærarij, alij Selecti, quidam Nongenti uocabantur. De Selectis ait Horatius: Vnum ex iudicibus selectis obijciebat. Decurie iudicū non nisi quatuor fuisse primò, deinde alie quoq; à Caesaribus addite sunt, ut in cōmentarijs Tranquilli suis locis annotauimus. Centuriatis comitijs.) Centuriata comitia, ut summam explicem id quod plenis paginis apud pleroseq; implicatū est, dicuntur quando nō uirum ferunt suffragia, sed centuriatim, hoc est, ut singule centurie singulos calculos ferant. Curia uerò ea sunt comitia in quibus uirum populus suffragiū fert. In centuriatis comitijs potestas omnis erat penes optimates & nobiles: in curiatis uerò penes populū. unde controversia quandoq; orta inter patritios & plebeios, postulamentis patricijs annu temibusq; ut comitia centuriata haberentur, in quibus ipsi pollebant: contratendebantur plebeijs, & curiata comitia efflagrantibus, in quibus ipsi erant domini suffragiorum. Iudicatus.) Iudicatio, iudicandiq; potestas, nomen est. Ex legione Alaudarū.) In epistolis ad Atticum: Misit ad me Cecinnam quendam Volaterranū familiarem suū, qui hoc pertulit tantū, Antonium cum legione Alaudarū ad urbem pergere, pecunias municipijs imperare, Legionē suā signis ducere. Caesar Dictator, ut apud Suetoniu enarrauimus, legionem unam ex Transalpinis conscripsit, quam uocabulo quoq; Gallico Alaudam appellauit: eamq; postea uniuersam disciplina cultuq; Rom. institutam & ornata, ciuitate donauit. Plinius quoq; de alauda auicula scribens, quæ alio nomine Galerita appellata est, postea inquit, Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat. De legibus quæ promulgatæ sunt.) Promulgari leges dicuntur, cum primū in uulgus eduntur, quasi promulgari. Caput autem & origo & quasi fons legum rogatio est, quando scilicet promulgantur leges, populū ita rogat, id est, interrogat magistratus, Velitis iubeatis ne Quirites hoc fieri Ex instituto priscorum lex trinis mundanis promulgabatur: eratq; integrum per id tempus intercedere ac tollere si parum probaretur, siue quid uitij esset. Vbi uerò trimumā no lata erat, & in tabulis æneis incisa, amplius rescindere infirmareq; non licebat. Trimumā dicit interpretatur Priscianus quasi trinarum mundinarum: de quo M. Tullius in Oratione ad Pontifices: Si quod in ceteris legibus trimumā esse oportet, in adoptione satis est trimum esse horarum, nihil reprehendo. Quintilianus: Sive non trimum forē mundano promulgata lex, siue non idoneo die fuit. Te intuens Dolabella.) Dolabellam subaccusat, quod à uirtute pristina degenerauerit, & Rempublicam cuius fuerat ab initio defensor, non solum deseruerit, sed etiam euerterit: de quo sic scribit ad Atticum: Ego, si me non improbisimè Dolabella tractasset, dubitasset fortissem utrum remissior essem, an summo iure contēderem: nunc etiam gaudeo mihi causam oblatam, in qua & ipse sentiat, & reliqui omnes me ab illo alienatum, idq; præ me feram, & quidem me mea causa facere, & Reipublicæ causa, ut illum odrem, quod cum eam me auctore defendere coepisset, non modò deseruit emptus pecunia, sed etiam quantum in ipso fuerit, euerit. Extant Ciceronis epistolæ ad Do-

epistolæ ad Dolabellā, quibus eum præconio laudis extollit, tanquam Reipublicæ propugnatorem: qui mox immutata uoluntate deseruit partes optimatum, secutus factio nem Antonianā. Ab amplissimo quoque contēpta est.) Plato libro sexto de Rep. philosophum dixit minime cupidum pecuniæ esse: carpitq; φιλοχρηματιστῆς. sic enim Græci auaros pecuniæq; sitientes appellant. Neminem licet M. Manlium uocari.) Quintilianus in tertio: Post mortem adiecta quibusdam ignominia est, ut Melio, cuius domus solo æquata: Marcoq; Manlio, cuius prænomen è familio in posterum exemptum est. Linius libro sexto: Adiecta, inquit, mortuo nota sum, publica una, qua latum ad populū est ne quis patricius in arce aut in Capitolio habitaret: gentilitia altera, quod gentis Manliæ decreto cautum est ne quis M. Manlius uocaretur. Vt culpam, sic etiam suspitionem.) Quintilianus in secundo salubriter præcipit carendum esse non solum crimine turpitudinis, uerum etiā suspitione. Caesar Dictator interrogatus cur Pompeiam repudiasset uxorem, Quoniam, inquit, meos tā suspitione quàm crimine iudico carere oportere. Oderint, dum metuunt) Seneca lib. 1. de Clementia sic inquit: Timere uult, quia inuisus est: & illo execrabili uersu, qui multos dedit præcipites, utitur, Oderint, dum metuunt. Inde cernis quanta rabies oriatur, ubi supra modū odia creuerunt. Item, Vocem illam diram & abominandam, Oderint, dum metuāt, Syllano scias seculo scriptam. Item, Considero multas uoces magnas, sed detestabiles in uitam humanam peruuisse: ut illam, Oderint, dum metuunt. Caligula imperator, ut auctor est Tranquillus, tragicum illud subinde iactabat, Oderint dum metuāt. Vox autem hæc ab Atreo crudelissimo apud poetam Tragicum usurpata est. Ludorum Apollinarium.) Romanorum annalib. continetur, ut Macrobius refert, ludos primò Romæ Apollini celebratos esse ex uaticinio Marcij uatis, carmineq; Sibyllino: qui dum celebrarentur, repentinò hostis aduentu plebes ad arma excitata, hosti occurrit: eoq; tempore nubes sagittarum in aduersos uisa ferri, & hostem fugauit, & uictores Romanos ad spectacula dei hospitatis reduxit. Hinc intelligitur prælij causa, non pestilentie, sicut quidem existimant, ludos Apollinares institutos. In carminibus Marcij uatis inuentum ita esse ferunt: Hostem Romani si ex agro pellere uultis, uomicamq; quæ gentium uenit longè, Apollini uouendos censeo ludos, qui quot annis comiter Apollini fiāt. his ludis faciēdis præstis Prætor q; ius populo plebiq; dabit summū. hoc si rectè faxitis, gaudebitis semper, fietq; respub. uestra melior. Linius lib. 25. ab origine Urbis: Hæc est, inquit, origo ludorum Apollinarium, uictoriae, non ualeitudinis ergò, ut plerique uentur, uotorum: factosq; populus spectauit coronatus, matrone supplicauerit, uulgò apertis ianuis in propatulo epulati sunt, celeberrq; dies omni ceremoniarum genere fuit. Annotandum à Liniio dici ualeitudinis ergò, pro causa, secundum priscorum consuetudinem, à quibus dicitur, statim donatus est honoris utriusque ergò, id est causa, hinc illud notissimum poeticum, illius ergo uenimus. Qui his ludis.) Brutus postquam uidit tuò Romæ se esse non posse, in Asiam proficisci destinauit: uerum cum esset Prætor, ludos absens facere curauit: quorum cura & administratio ex magna parte ad Pomponiū Atticum pertinebat. Idem per epistolam rogauit M. Tullium, ut ludos suos spectaret: de quibus sic scribit ipse ad Atticum,

illos ludos celebrari, & esse quàm gratissimos cupio, idq; ita futurum esse confido. Alio quoque loco docet uenationem postridie ludorum Apollinarium editam esse à Bruto. Reperio apud autores quod annotatu dignū, & huic loco mirè congruit, ab Accio poeta conditam fuisse fabulā cui nomen est Brutus: quam inter togatas prætextatas numerant. Ex titulo suspicari meritò possumus hanc fabulam Bruti titulo inscriptam, celebratam his ludis scenicis fuisse, quos Brutus absens fecit. Ad hanc fabulam alludere uidetur et M. Tul. sic scribens ad Attic. Tuas iam Brutus literas expectabat: cui quidem ego non nouum attuleram de Tereo, ille Brutiū putabat. Tam charam populo Rom. uitam.) Hircius & Pansa designati Consules post Antonium & Dolabellam, Cōsulatus inire honorem Cal. Ian. debebant: quos cum populus Rom. Reip. consulturos speraret, charos habebat ita, ut meritò cum id temporis morbo implicitus Hircius foret, sollicitudine maxima atq; timore affectus sit, & uota pro eius salute suscepit. M. Tullius prætextatos & grandes discipulos uocabat, cum eo declamandi magistro iam designati Consules uterentur. Hircium & Dolabellam festiuiter epistola quadam ad Papyrium Petum dicit se habere dicendi discipulos, cenandi uerò magistros: illos apud se declamare, se apud illos cenare. Quod uixi, uel ad etatē) Cestius Declamator egregiè dixit: Si ad desiderium populi respicis Cicerone, quando perieris, parum uixisti: Si ad res gestas, satis uixisti: Si ad iniurias fortunæ, & præsentem Reipublicæ statum, nimium diu uixisti: Si ad memoriam operum tuorum, semper uicturus es.

IOANNIS STURMII IN PRIMAM PHILIPPICAM ANNOT.

Antequam de Rep.) Protinus ab initio propositionem facit totius orationis generalem, quæ ipsa etiam in se multo maximam ordinis & dispositionis partem complectitur. Est igitur locus docilitatis. Ego cum sperarem.) Initium narrationis *ἡρώδης* ex duob. membris. Nec uerò usquam.) Explanatio posterioris membri, ideo priori loco posita, quoniam breuior erat. Græcū etiam uerbum.) Hanc legem Thrasylbulus tulit post deictos & profligatos triginta tyrannos. Erat autem lex *ἀμυντικὴ*, ut ne quis de antea factis accusaretur, nec ueritate præteritarum rerū mentio fieret, lata communis concordie causa. Vide Valerium Maximum libro quarto, & Aemylum Probum in uita Thrasylbuli. Præclara tum or.) Explanatio prioris membri in initio narrationis per enumerationem, qua probat iustam quandoque spem fuisse tranquillioris & melioris Reip. Vnū aiebat, præter.) Sextum Clodium aiebat P. Clodij filium, qui precibus Antonij à Casare est restitutus. Multa prætereo.) Pulchræ commonitio, ad augendam fidem cum breuitate orationis. Lux quædam uidebatur.) Declinatiuncula, *ἡρώδης* ad orationis grauitatem, & exaggerationem. Liberatus cædis periculo.) Aptus reditus ad ipsam enumerationem: cuius tamen extremum & unicum membrum est, tamen magnum pondus habet. Nam C. quendam Amatium, qui se filium C. Marij, & propterea Casaris affinem falso dictitabat, hominem post Casaris necem popularem & seditiosum, Antonius indicta causa interfecit, ad Gemoniasq; scalas unco infixio trahitur: quo factio summam suam erga Casaris percussio-

res uoluntatem declarauit. Vide Appianum et Florum.

Exposui P. C.) Transitus ad alteram partem expositionis ex periodo bimembri, uel ut alij uocant, per conuersionem breuiter & absolute. Quae plus habet adm.) propterea etiam auditu iucundior. Omnis transitus docilitatis locus est, hic etiam attentionem habet. Non sine causa.) Propter ueteranos, qui Brundisij erant.

Quae tamen urbs.) Declinatiuncula. magis enim festinationem suam & animi dolorem ostendit, quam narrationem perpetuet. Veritus sum ne.) ad probitatem ingenij sui innuendam. Cum autem me.) Continuatio narrationis. Estque hic locus plenus signis uerisimilibus, & ipso rei insperato exitu iucundam expositionem habet. Ex his quidem.) Haec tenus ita ex circumstantijs temperauit orationem, ut in summa festinatione necessaria mora facta esse uideatur. Nunc causae redditus rursus per enumerationem exponitur. M. Antonij conuentionem.) Hanc in senatu habuit pro Sexto Pompeio Cn. filio, qui id temporis in Iberia bellum gerebat contra Caesaris praetores. Hunc reuocandum in patriam suam, & pro patris bonis, quae in aede Opis in publicum redacta erant, uigesies & quinquages decies mille drachmas Atticas restitui, & praesidem maris institui debere censuit. Nec multo post.) Editum Bruti erat, ut ne cui intra uigesimum annum prouincia obueniret. quod factum erat a Bruto & Cassio urbanis praetoribus contra Antonij potentiam, qui minor his annis erat. Fit enim plerumque ad fidem narrationis. Remissis Gallijs.) Nam harum Cisalpinarum D. Bruto cum tribus legionibus obuenerat: Transalpinam M. Manlius Plancus sortitus erat: Cisalpinam Antonius loco Macedoniae postulabat: quae res suspecta Senatui fuit, eoque Bruto significauit ut prouinciam retineret, & contra Antonium maiorem manum faceret.

Tum uero tanta.) Pulchra occupatiuncula ad beneuolentiam augendam. Atque ego celeriter.) Declinatio tum ad Brutum commendandum, tum ad causam eam commendandam a persona L. Pisonis.

Erectus enim.) hic locus habet, propter libertatem orationis. Ex quo primum.) Pars altera declinationis etiam, tamen superiori coniuncta, ut causa fuisse illa uideatur maturandi redditus. Hunc igitur ut.) Resumptio conclusionis.

Transitus post factam narrationem ad reprehensionem Antonij iniuriae, qui locus tamen si prior uideatur potuisse esse, & occasionem habuisse maioris expositionis & querelae, tamen ideo utrumque uitatum est, ne uideretur suum, non Reip. negotium agere. Cui sum amicus.) More suo aduersario se amicum profitetur. Quid tandem erat causae.) Propositio huius loci. Nulla causa fuit cur in Senatum cum contumelia cogerer. Subiungitur inde ex proximo probatio. Nam neque solus ab ea, neque ea res agebatur, ut necessarium esset: sed de supplicationibus agebatur, ubi gratia, non multa requiritur. Hannibal credo.) Pulchra ironia uice infirmationis ad contumeliam aduersarij atque eius causae. Imitatus est hunc locum Liuius in oratione Catonis pro lege Oppia. Hannibal post cladem Cannensem exercitum suum promouit ad tertium ab urbe lapidem, Romam obsequit, & intra moenia iaculum misit, unde magna omnium mentes consternatio occupauit. Pyrrhus Epirotarum rex, uario Marte saepe pro Tarentinis contra Romanos pugnauit. Postremo ad uigesimum ab urbe lapidem castra posuit, ceptumque est de pace agi per Cyncam legatum: ad quod consilium Appius Caecus & senex delatus est, qui fortissimè et prudētissimè regijs promissis sua oratione restitit. Coguntur enim non pigres, sed amore & consuetudine. Qui cum mihi mos.) ad maiorem defensionem. At ille uobis aud.) Criminatio ex aduerso illata, ad quam aduersionem ostendendam. Nimis iracundè.) ad maiorem uituperationem et indignationem. Se publicis operis disturb.) & exaggeratio facti.

Aut quid est ultra.) in abundantia uel quaedam argumenti, hoc pacto: In supplicationibus gratia, non multa ualere debet. Tamen si etiam aliis, nunquam ultra pigres est, nunquam adium demolitio. Qui si scisset.) Hoc cum contumelione quadam proferendum est. Habet autem transitum ad insequentem probationem.

An me censeis P. C.) Propositio pulchris exornata & producta schematibus, ad orationis uehementiam & grauitatem. Nihil dico quis.) Comparatio a maiori ad amplificationem. Ut cuius sepulch.) Ratio cur dissuadeat supplicationes. Ego uero eam sententiam.) Summam sententiae dixit: tamen nunc quasi nihil dixerit, incertum profert. Sed pertinet hic locus ad animorum perturbationem, habetque in se ipsam quandam deorum ira & metu. Quae partim iam sunt.) illud extra ambitum collocatum est, ut magis aures & mentes feriat. Sed haec ignoscant.) ad deprecationem & excusationem magno iudicio charitatis suae erga patriam.

Quid de reliquo.) ad reprehensionem insequentium, & tractationem principalis quaestionis, quae est de Caesaris actis. Qua quidem ex re.) ad reprehensionem temperata per querimoniam. Non modo uoce nemo.) Cum admiratione illud proferendum, habet tamen & admixtam indignationem. Quenam, malum.) Plena reprehensionem.

Fuerit quaedam necessaria.) propter regnum, scilicet Caesaris. Nec ego hoc.) Pulchra praesumptio ad beneuolentiam. Elabitur autem per distinctionem. Quare primum gratias.) Conclusio siue absolutio praemunitio ex locis beneuolentiae & attentionis. Primum igitur.) Apta propositio huius quaestionis, non integra, sed diuisa et separata, & spatiosa longius, ut paulatim assensum demereatur, hoc pacto: Caesaris acta seruanda quoque, censeo, sed quae legibus eius non recipiunt, ut multa eius chirographa, libelli, commentario li: & ea demum quae legitime seruari deberent, ferantur, quae non pro Antonij arbitrio excogitantur. Haec enim tria sunt firmamenta in hac quaestione contra Antonij rationes.

Hic intelligat studiosi quam callide Orator et sensim incedat: quod fit plerumque in firmamentorum collocatione. Eadem quidem existimo.) Approbatio primi firmamenti.

An si cui quid.) Infirmitas contraria sententiae, a maiori. Quae tamen multo.) Alterum firmamentum breuiter & paucis saltè indicatum. Sed ea non mutuo.) Pulchra praeratio post rem exposita. Cruenta illa quidem.) Hoc quidem quiddam uocat, ego malim Aristotelem sequi, & in hoc autem loco prior pars quae est ex permissione, eo suauior est, quo magis aduersariam causam quam suam laedit. Quamquam ea quoque.) Altera

rationis

rationis primi firmamenti resumptio. Quare acta Graecati) Probatio per locum comparationis a simili estque forbi) quaedam argumentationis uari) A Caesare ipso si.) Aliud argumentum a fictione, quod genus Graeci uocat. Sed ea ipso concedo.) Transitio facta rursus ad speciem quaedam aduersionis faciendam.

criminator enim Antonium quod magis in eo peccet ipse, quod ab alijs uelit seruari. Quid? ea lege.) Caesar Tribunos avarios iudicum ordinibus amouit, & senatorum Equitumque duas decurias reliquit. Antonius rursus tertiam addidit centurionum contra legem Iuliam. Dissoluuntur.) Et uos acta Caes.) Ironica occupatio, ex comparatione maioris & minoris per attentionem. At quae est illa tertia.) Dissolutio contra legem Iudiciariam Antonij.

Querunt quid sit.) Occupatio ad ostendendum iustam causam esse doloris et metus, per intercedant.) Scilicet Tribunos plebis. Religione defendant.) Scilicet augures. Quas mihi inquit.) Haec tenus pronunciauit: nunc Orator ex aduerso interrogat. Eas scilicet.) Responso aduersarij, sed omnia illa actionem simulatam cum contemptu habent. Negligentiam ista.) Reprehensio ad uim & uolentiam, ad comparandam inuidiam. Quid tum? Rursus alter interrogat. Ce do illa legit.) Hoc est, ostende quid demum legitimum & iure latum existimes. Suntque uerba Ciceronis. Respondet alter ex definitione legis, Quae Consules &c. Rursus Cicero, Qui populus &c. Atque ego hoc dico.) Comonitio ad excitationem Senatus, loco conclusionis.

Trasce te quidem.) Postrema pars orationis: quae, ut diximus, in reprehensione Consulatum est. Atque forma quaedam est deliberationis mixta ex locis laudatiui generis. Principio gratiam & iucundam habet praemunitio a personis Dolabellae & Antonij multa cum attentione & beneuolentia. Collegam tuum aiunt.) Si aiunt legis, sit si audio, sit repetitio unius uerbi, utrumque tamen bonum per hyperbaton. Video autem quam sit.) Trahit eum in inuidiam & odium indicatio ne potentiae. Ego si quid in uitam eius.) Auertit suspicionem et crimen dicacitatis ac studij in reprehendendo, ut non suum animum sequi, sed Reipub. causam agere uideatur. Quod si, ut a quibus.) ex aduerso illata facta optioni, ut plus odij & inuidiae Antonio, sibi beneuolentiam & fauorem maiorem conflet. Sed per deos immortales.) & redditus ad personam Dolabellae, statim arrepta propositione, uterque uestrum erat. Credo enim uos.) Ratio ex loco adiacentium & actuum, apud Rodolphum Agricolum: uel ut Rhetores, ad studio nobilium. Compositio est & producta ex repugnantibus, ad orationis grauitatem. Ea autem est gloria.) Explanatio a definitione. Dicerem Dolabella.) Genus quoddam est praeritionis, nam quod se dicturum negauit, per quendam hoc exemplo ostendit, recte factorum fructum scilicet. Cuius ordinis.) Approbatio per acclamationem. Mihi etiam, quo.) A minori confirmatio. Recordare quae so.) Alterum exemplum ad explanationem uerba gloriae fructus. Hanc tu P. D.) Rursus loco conclusionis. Te autem M. Antoni.) Transitio ad personam An

tonij, quem & suo exemplo docet errasse, & quis uerus sit gloria fructus, ostendit. Hic uide uicunditatem orationis ex uicisitudine personarum: quomodo scilicet primum a Dolabella inceperit, deinde ad Antonium deflexerit: rursus ad Dolabellam redierit, iterum ad Antonium iam diuerterit. atque haec uirtus quaedam est collocationis. Exponit autem eius in Rep. instauranda bonam uoluntatem ac fidem qua principio usus est, & cum exaggeratione et uehemetia dictionis exponit, ut hoc modo ea quae insequuntur, indigniora uideantur. Multum a me dissentientes, beatum putant.) Postremo consulatione Caesar cum collegam sibi Antonium assumpsisset, decreuit uel ex urbe exire, uel se eo magistratu abdicare, & in suum locum Dolabellam subrogare. Cum ea de re senatus conuocasset, dimissus est propter Antonij orationem quam contra Dolabellam habuit. Rursus cum Caesar instaret, opposuit auguria Antonius, donec mortuo Cesare Dolabella insignia consularia arripisset, atque ex communione consiliorum pax inter Antonium & eum esset facta. Ut enim propter unius.) Amplificatio facti cum comparatione a pari. M. Manlij scelus.) propter Gallicos thesauros suppressos, & propter regni affectati suspicionem. Vide Liuium lib. 6. ab Urbe condita. Num te cum haec pro salute.) Indignatio temperata dolore & conuestione, quae ipsa actione magis cognosci potest. Unde igitur subito tanta.) Sic argumentatur, uel amore pecuniae, uel regni cupiditate captus uoluntatem tuam mutasti. Non gratia pecuniae, ergo regni. Prius membrum probat ex loco adiacentium: de posteriore suspiciose ueretur.

Hic animaduertant studiosi, quantum hunc locum cum superiori iucunditate tractet, ut non tam extorquere, quam cum quadam beneuolentia impetrare quod cupit uideatur. Quod si ita putas.) Hanc propositionem constituas, Metui a ciuibus, non est uerum iter gloriae. Charum esse ciuem.) Approbatio ex euhymemate. Quod uideamus etiam.) primum posterioris partis confirmatio ab exemplo fabuloso. Utinam Antoni.) Alterum exemplum uerum & efficacissimum ad probandum partem priorem euhymematis. Itaque ut omittam.) Confirmatio totius euhymematis coniuncte facta. Sed quid oratione te flectam? Rursus separatim posteriorem partem confirmat ab exemplo Caesaris, quod accommodatissimum & firmissimum est. Quem qui beatum fuisse putant.) Occupatio, ut refutet uulgè opinionem. Quare flecte te quae so.) Conclusio & cohortatio a maiorum eius exemplo, a populi uoluntate & expectatione, quae probatur multorum enumeratione.

Obeatos illos.) Exclamatio cum ad exaggerandam uoluntatem populi, tum ad motum animorum faciendum ex commendatione liberatorum patriae. Equidem is sum.) Pulchra ad exaggerationem.

Quid igitur hoc uos.) Vehementer concludit. Cepi P. C.) Epilogus generalis & breuiusculus.

BARTHOLOMEI LATOMI IN primam Philippicam Annot.

Antequam de Republica.) Incipit a propositione, qua partitur summam eorum de quibus dicturus est. Aliquando.) post interfectum Caesarem. Statuebam.) Metaphora ducta a militibus qui in stationes constituantur. Discedebam.) Manet in metaphora, tanquam

t 2 miles

miles in statione. In eadem Telluris.) Interfecto Cesare Senatus in eadem Telluris conuocatus fuerat, ut ageretur de pace & concordia cum coniuratis, qui Capitolium occupauerant: ad quam rem conficiendam Antonius dederat filium suum obfidem, ut Cassius & Brutus de Capitolio discederent. *Amisio est obliuio iniuriarum.* quod uerbum tunc ab Atheniensibus usurpatum fuit, cum a Thrasybulo 30. tyranni expulsi fuissent. Præclara tum oratio.) Instituit *Amisio est obliuio iniuriarum.* primò commemorat rectè facta Antonij, ut cum his postea mutatam uoluntatem conferat. Cuius.) Cassio & Bruto, quos laudat Cicero tanquam recuperatores ciuitatis. Cum dignitate.) ut Consul debeat. Constantia.) ut bonum ciuem. Vnum aiebat.) Sextus Clodius P. Clodij filius intelligitur, qui fuerat à Cesare restitutus. Figeretur.) in publico proponeretur. Multa prætereo.) Correctio rhetorica. Vnius impactus.) C. Amatius obscuræ sortis homo, se C. Marij filium prædicauerat, ex Iulia Cesaris amita, & interfecto Cesare concitabat multitudinem ad seditionem. Itaque ab Antonio interfectus, & unco tractus more damnatorum, in Gemonias præcipitatus fuerat. Nam cum serperet.) Multitudo ob interfectum Cesarem uehementer concitata erat, & quotidie cremabatur in foro imago aliqua Cesaris, ad renouandum desiderium. Porro Antonius autor fuerat ut Cesar honorificè sepeliretur: quam rem hic notat Cic. quasi ad incitandam multitudinem pertinuerit. Itaq; insepultam sepulturam uocat, quasi nondum consummatam, sed quotidie motu aliquo reuiuiscētem, festiua *Amisio est obliuio iniuriarum.* Execrata columnæ.) Amici Cesaris columnæ in foro inscripserant, Parenti patriæ: quæ euerit Antonius, & locum saxo strauit. uide Suet. Ius legationis.) Legatio aut publica erat, aut uotiua, aut libera. Publica mandabatur publico nomine: uotiua & libera priuatum impetrabatur, aut uoti soluendi causa, aut alio priuato nomine. Exposui P. C.) Transit ad alteram partem narrationis, cur ex itinere redierit. A quibus primùm.) Antonius concionem habuerat de Sexto Pompeio Magni filio reuocando, qui post mortem patris reliquias belli contra Cesarem in Hispania persecutus fuerat. Nec multo post.) Brutus & Cassius urbani prætores edixerant, ne cui minori 20. annis prouincia mandaretur. Remissis Gallijs.) In sortendis prouincijs Antonio Macedonia obuenerat, Gallia Cisalpina Bruto, Transalpina Munatio Planco: sed cum Antonio ad ea quæ conceperat, Gallia opportunior uideretur, cœpit agere apud Senatum de permutandis prouincijs: quam rem tamen ut difficilem & suspectam mox sua sponte omisit. Atq; ego.) Continuando narrationem, obiter de fortuna Bruti queritur. Nam Brutus & Cassius ingrauescente metu Antonij, quamuis Prætores essent, tamen urbe excesserant, cura rei frumentariæ per speciem prouinciæ à Senatu eis mandata. Ex quo primùm.) L. Piso focer interfecti Cesaris, suaserat depositis armis omnia ad Senatus auctoritatem referenda esse, multaq; alia dixerat tum ad arguendam mutatam Antonij sententiam, tum ad confirmandam libertatem pertinentia. Sed pauci sententiam eius fuerant secuti: quod dolebat Ciceroni: & postea inconstantiam Senatus arguit.

Præterq; fatum.) Mortem uolentem intelligit, sed quomodo hæc præter fatum sit, disputant authores, cum fato omni comprehendantur. Mihi uidetur Cicero per fatum diuinam ordinationem significare, quæ mali causa esse non

potest: quod etiam Mosellano uidetur. Violenta autem mors contra Dei uoluntatem inuitis adfertur. uide Gellium lib. 6. de fato & lib. 13. & Macrobius de Somnio Scipionis lib. 1. Quoniam uiriusque consilij.) Inducit querelam in Antonium, & est accusatoria pars orationis, nam præcedens in narratione consumpta fuit, & habuit consilij expositionem, quod ad purgationis naturam refertur.

Cui sum amicus.) Hoc dicit ad remouendam offensionis suspicionem. Officium autem Antonij in se significat ex Clodiano tempore, quo ab Antonio defensus fuit, sicut ipse commemorat in oratione pro Milone, & in secunda Philippica. Quid tandem erat.) Propositio querelæ, cui mox adiunguntur argumenta defensionis, quod non fuerit in Senatu. Ad confirmandam iniuriam Antonij argumenta sunt ex pari, & ex more cogendi Senatus.

Hannibal credo erat.) *Amisio est obliuio iniuriarum.* sumpta de secundo bello Punico. Pyrrhus bello Tarëntino petierat à Romanis, ut pacis componendæ causa in urbem reciperetur: quod Appius Cæcus lectica delatus in Senatum dissuasit. De supplicationibus.) Hoc ex *Amisio est obliuio iniuriarum.* infert. Supplicationes sacra erant quibus dijs publicè ob rem bene gestam gratiæ agebantur. de his Antonius retulerat ad Senatum, ut unâ cum parentalibus Cesari decernerentur. Non pignoribus.) Senatores si abessent, pignoris captione, aut multa indicta cogebantur in Senatum, præterquam in supplicationibus aut triumpho decernendo. Aedificatam domum.) Reprehendit Senatusconsultum ab Antonio factum, ut Cesari tanquam parenti patriæ supplicationes cum parentalibus fierent. huic contradixerat L. Piso. Parentalia erant sacra quæ mortuis fiebant: quæ coniungi cum supplicationibus, Cicero nefas putat. Quis fuerit.) Argumentatur ex maiori. Sed hoc ignoscant.) Corripit cum deprecatione, & transit ad reprehendam inconstantiam Senatus. Pertinent ista ad principalem partem orationis quam de Rep. proposuit. Itaque Senatusconsultum modò reprehendit. in quo uide quam commode ex persona Antonij huc delapsus sit, ut etiam animaduersionem auditoris fessellisse uideatur. Sed hoc.) Deprecatur. Semper licebit.) *Amisio est obliuio iniuriarum.* Potestas modò.) *Amisio est obliuio iniuriarum.*

Honore.) Senatorio & consulari. Amplifimos.) Consulares & prætorios, item quæstorios. Icturone uos.) Insurgit acrius, et obiurgat principes Senatus. Voce.) sententia sua. Quenâ malum, est ista.) Malum, interiectio indignantis, & facit infensam *Amisio est obliuio iniuriarum.* ut sit sensus: Euerit necessaria seruitus, certe uoluntaria esse non debuit. Quenâ.) Asperior obiurgatio. Ne ego hoc.) Occupatione excipit eos qui necessitudine aliqua aut beneficijs Cesaris tenebantur, ceteros ut priuatis rationibus corruptos arguit. Vocem requiro.) qui loqui debent, & resistere perniciosæ sententiæ. Quare primam.) Conclusio, & simul mouet attentionem. Primum igitur acta.) Antonius multa beneficia dabat ex actis Cesaris, sicut ipse prædicabat. Leges etiam quasdam ferebat contrarias legibus Cesaris: quæ Cicero hoc loco reprehendit. Status subest partim finitionis, quæ appellanda sunt acta Cesaris, num chirographa etiam & commentaria Cesaris, ex quibus Antonius beneficia dabat: partim contrariarum legum, ubi docet Antonij leges pugnare cum legibus Cesaris, atq; ad eò Antonium pugnare cum seipso, qui in beneficijs dandis uel minima acta Cesaris rata esse uelit, in legibus ferendis eadem ipse euerit. Seruanda

seruanda, iniquè fecit Antonius qui ea euerit. Vellè adferret Antonius.) Negat Antonium seruare acta Cesaris, & sententiam, cum inuidiam profert in absentem. Sine ad uocatis.) *Amisio est obliuio iniuriarum.* & per *Amisio est obliuio iniuriarum.* loquitur, scilicet conuocatis & armatis hominibus. Quod mihi heri.) Argumentum ex pari. An in commentariolis.) Argumentatur ex minori, & simul ostendit pugnantia committi ab Antonio. Vide autem argumenta finitionis implicata in comparatione, quibus obiter confirmat leges Cesaris potissimè in actis esse, quas tamen euerit Antonius. Commentariolis.) Diminutio ad contemptum. Equidè.) existimo. Epiphonemate complectitur id quod effectum est argumentatione.

Ansi cui quid ille.) Probat chirographa & commentarios non esse in actis, quoniam præstare omnia non poterunt: acta autem præstare possunt. est ergo ex differentiabus. Quæ tamen multa plura.) Obiter arguit improbitatem Antonij, qui acta supposuerit. Sed ea non muto.) Corripit quod dixit, ne durior sit: et obiter profert aliam fraudem Antonij de pecunia ad Opis seruata, quæ ex bonis Pompeianorum redacta fuerat, quam Cesar iusserat restituere, sed Antonius interuenerat. Cruentia.) ac proinde iniustissima. Sed hic.) *Amisio est obliuio iniuriarum.* Quamquam ea.) Concessio oratoria. Ecquid est quod tam.) Rursus confirmat leges in actis esse à persona actoris: quod est ex causa efficienti, quæ propria actorum est. Potestate.) dictatoria. Quare acta.) Confirmat exemplis. Gracchi.) Tiberij uel Caij. Sylle.) dictatoris. A Cesare.) Hoc exemplum fictorium est, sumptum *Amisio est obliuio iniuriarum.* Toga.) in magistratu. Cedant arma togæ, &c. Chirographa.) *Amisio est obliuio iniuriarum.* Sed ea ipsa concedo.) Concedit ex abundantia, ut augeat ordinem reprehensionis. Concessio est per *Amisio est obliuio iniuriarum.* Coniunctio.) dissimulo, non repugno, consentio. translatum ab oculis. Quæ lex melior.) Laudat legem Cesaris, ut augeat improbitatem Antonij. Quid? ea lege quæ.) Cesar duas decurias iudicum ordinauerat, equestris & Senatorij ordinis, sublati Tribunis æriarijs, qui ante lege Aurelia iudicauerant. His Antonius tertiam decuriam addebat, descriptam ex centurionibus, siue equites Romani essent, siue non essent, quod Cicero reprehendit, tanquam contra iudicia quæstium. Decuria est nomen ordinis: decuriare uerò, segregare est, ac describere. Nisi forte si quid.) *Amisio est obliuio iniuriarum.* colligit ex minori, si commentarij in actis sint, multo magis leges esse oportere. implicat inuicem singulis penè uerbis argumenta confirmationis, ex causa finali, ex genere rei, et legum ferendarum autoritate. Centuriatis comitijs.) Centuriatis comitijs inibatur suffragium ex classium descriptione, hoc est, ex censu & ætate, qua ratione seniores & optimates præcedebant tenuiores, etiamq; grauiora comitia. Curiatis autem tributim inibatur suffragium, nullo delectu census & ætatis, unde & in his popularius agebatur, cum sæpe sordidissimus quisque in prærogatiua suffragaretur. At quæ est ista.) Instituit altercationem ad explicandam improbitatem legis. Iudicatus.) iudicandi potestas, iudicum ordo: sicut consulatus. Præfiniebatur.) Translatum à locis accessis. Censu præfiniebatur.) Censu equester erat quadringentum sestertium: id est, duodecim millium coronatorum: quem qui non habebat, esse non poterat in equestri ordine, nec proinde iudicare. Itaq; hanc causam profert Antonius, cur tertiam decuriam adijceret, non equitum, sed centurionum: qui siue equites essent, siue non essent,

tamen iudicarent. Itaque uiri fortissimi.) Responso est Ciceronis, inferentis ex uerbis Antonij, quod laudandum est in lege Cesaris. Et redditur per inuersionem. Inuersione fit, cum aliquid quod aduersarius sumit, in illi torquemus: ut puta: Linguae non sunt descendæ, ne nos in *Amisio est obliuio iniuriarum.* inducant. imò descendæ sunt, ut hæresin fugamus. Aliud: Satyrici poetæ non legendi sunt, qui docent uitia. imò legendi sunt, ut uitijs cognitis euitemus. Non quæro.) Cum stomacho pronunciandum est. At si feratis.) hoc *Amisio est obliuio iniuriarum.* respondet Cicero ad id quod Antonius dixit, quicumq; ordinem duxit, & feratis pluraliter dixit, unâ complectens collegam, qui unâ cum Antonio has leges ferebat. Parodi con est accentio, siue admodulatio, ut apud Vergiliū: Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo, &c.

Equo meruisset.) Eques Romanus esset. In iudice.) Aetiologia. Adde etiam iudices.) Mirè fingit ista dicentem Antonium, quasi superbè ac præfractè legem suam defendentem. Legionem Alaudarum uocat, quam Cesar conscripserat ex Transalpina Gallia, cultiq; ac disciplina Romana institutam, postea ciuitate donauerat, nomen indiderat à galearum forma, quam representat alauda auicula apud Gallos, quam Romani galeritam uocant. Nostrum.) nostræ factionis, scilicet Antonianæ. O contumeliosum.) Exclamat in rei indignitatem. Hic enim.) Declarat quod dixit. Legis iudex.) Synecdochicòs. pro iudices. Eorum.) Antonij, & collegarum eius. Sordidissimus.) obscurissimus, abiectionis fortuna. Sordes eluet.) Metaphoricòs, id est, obscuritatem suam discutiet. Laborabitq;.) dabit operam. Altera promulgata lex est.) Hanc legem reprehendit, primò quòd armet licentiam seditiosorum hominum: deinde quòd obroget Cesaris legibus. Probat priorem partem ex remotione, non pertinere ad præfentes reos, neq; ad futuros, ergo ad licentiã ciuitatis. utrumq; explicatur argumentatione. Quis enim est.) Interrogatione acrius urget. Armis enim gesta.) Confirmatio ex consequentibus. At res popularis.) Subaudi est. Occupatio est ex persona aduersarij, rem populo gratã esse, si ad eum prouocetur. Respondet Cicero per optationem, negans hoc populare esse, & subest finitio, quid sit populare esse hoc tempore. Salute.) libertate. Quæ est.) Conclusio acris. Quid enim.) Declarat. Sed quid plura.) Corripit, et infert quod efficitur ex argumentatione, legem ad impunitatem peccatorum pertinere. Probat coniecturis, periculo, si quis reus delatus sit. Genus correctionis, quod rhetores uocat dicti poenitentia. Quis enim.) Confirmat. Multitudini conductæ.) Multitudinem conductam et operas mercenarias, seditiosos homines significat, precio comparatos à reo, ut eum iudicio eripiant.

Conductæ.) corruptæ ad soluendum reum. Non igitur.) Concludit specialiter. Prouocatio.) ius prouocandi. Quæstiones.) iudicia. Quid est.) Sequitur conclusio generalis, specialis præcessit. habent eandem uim. Quam autem.) à spe impunitatis. Quæstionibus.) iudicijs. Quid quod obrogatur.) Docet hanc legem Cesaris legibus contrariam esse, quæ est altera pars reprehensionis. Obrogare autem, est rem contrariam rogare: sicut obnunciare, est etiã decernere & statuere aliquid. Quæ quidem ego P.) Amplificat leges Cesaris à tempore, & actorum magnitudine, ut leges Antonij deprimat. Hoc tempore.) nondum confirmata concordia, spectante Antonio ad dominatum. A mortuo.) Cesare. Non solum.)

Ordo amplificandi. Immunitatibus.) Septimus casus.

Ergo hæc.) *ἡπιότα* ex minore. & habet *ἰπώματα*, cum dicit Viro optimo, Antonium intelligens. Recitant.) per præconē. Ipse.) Caesar. Ac de ijs tamen.) Correctio, qua distinguit de quibus legibus loquatur. nam ceteras mutari non posse, dolet. Promulgata.) proposita.

Nulla promulgatione.) ergo non legitime. Antequam scripta.) id est, in senatu approbata. nam ubi S. C. factum erat, scribebatur, et plures auctoritatem suam adscribebant: cuius rei exemplum extat in epist. Cælij quadam ad Ciceronem lib. 8. in Epist. familiaribus. Querunt quid sit.) Occurrit illis qui putabant nihil periculi esse à promulgatione legum Antonij, quoniam in latrone earum intercessionibus & obnunciationibus defuturæ non essent. à quo dissentit Cicero, & profert uolentiam Antonij. Monet Senatum, ut occurrat in tempore his incommodis. Religionem.) obnunciationem. Defendant.) obnūciant. Quas tu.) Locus tractatur *ἀπολογία*. Eas scilicet.) Respondet Cicero. Negligimus.) Rursus uerba Antonij. Quid tum?) Respondet Cicero. Iubetis.) uos Coss. Interrogat, quod dici non potest. Cedo illa.) Sunt uerba Antonij. Sciuit.) decreuit. Qui populus?) Interrogat Cicero. Quæ si.) Est confirmatio per *καθόριστον*. Augurum.) Ad augures pertinet, ut impendentia mala Reip. denunciant, quò præcaueri possint. Promulgatis.) ab Antonio. Irascite.) Alloquitur Dolabellam, & primò queritur de Antonio, cuius offensionem deprecatur: deinde utrumq; hortatur, ut relictis prauis consilijs, ad Rempub. redeat. Capita hortationis sunt, à laudabili, & periculoso tyrannorum exitu. Est tertia pars orationis. Quamquam te quidem.) Temperat Cicero ubiq; orationem, ne inimicos irritare magis, quam sanare uideatur. Auorum.) Antonianorum. Auunculi.) L. Cæsaris, qui fuerat frater matris Antonij. Sed tum.) Resumptio. Iratum & armatum.) Facit *αυτομαχία*. Sed proponam.) Deprecatur defensionem, & locum purgationis habet. Si consuetudinem.) Format orationem per *ἀντίθεσιν*. Dixerò.) ex officio boni Senatoris, & Rempub. amantis.

Quid hac.) Postulatio est æquissima. Admonent.) familiares Antonij. Nec erit.) Subest argumentatio ex minori: Mortis causa iustior erit quam morbi. Sed per deos.) Liberior erumpit, & monet qua uia ad ueram gloriam contendendum sit. est & locus ex laudabili. Totā oratio habet colorem amici loquentis, potius quam inimici. Credo.) Format sententiam ex *ἀντίθεσιν*. Et habet oratio hæc tacitam quandam ratiocinationem ad amplificationem. Dicerem Dolabella.) Profert exemplum ueræ gloriæ, & loquitur de eo tempore quo à concitata multitudine ara Cæsari in foro statuta fuerat, & diuini honores habiti: quam turbam discusserat Dolabella, & de auctoribus supplicium sumpserat. Dicerem.) Occupatio rhetorica. Diem.) Hic dies fuit post mortem C. Cæsaris. Expiato.) Expiato dicit, quasi pollutum fuerit forum propter honores illi habitos tanquam deo.

Recordare quæso.) Tribunatum Dolabellæ significat, quem ille seditiose gesserat, promulgata lege nouarum tabularum, quibus omne æs alienum contractum inter ciues abolebatur. Theatri.) Nam in theatro populus plauserat Dolabellæ propter discussam multitudinem in foro. Hanc tu.) Concludit epiphonemate. Te autem M. Antoni.) *ἀπορροφή* ad Antonium, cuius primò glori-

am ex re Æle factis commemorat: deinde mutatam uoluntatem ita improbat, ut illi periculosam fore ostendat. Quæ fuit.) Amplificatio acta Antonij illius dici. Veterani.) Veterani timebant ne acta Cæsaris rescinderentur, quibus continebantur beneficia illius. Quum tuum collegam.) Antonius cum antea recessisset Dolabellam collegam, quem Cæsar sibi subrogabat, opponeretq; aspiciat, mox interfecto Cæsare. sponte sua illum assumpsit. Inimicitijs.) Erant inter Antonium et Dolabellam inimicitie. Antonius putabat suam uxorem à Dolabella esse corruptam. Obses.) qui datur uictori. Ut illi.) Brut. et Cassius. Sustulisti.) ex Rep. Ate.) Hæc ingeminatio habet emphasim. M. Manlij.) Exemplū ad amplificationem à simili. Sic tu.) Similitudo. Vnde igitur.) Transit ad reprehendam mutatam uoluntatem, & mirè orationem temperat. Vnde igitur.) Infert per *ἀντίθεσιν*. Adduci.) Vide temperamentum, ne hominem iritet, quem tamen scit esse morosissimum, & sibi inimicum. Atq; ut.) Bene optat Antonio, quem tamen nouit inimicum esse: sed facit Reip. causa. Metui uerò.) *ἀντίθεσιν*. Quod uidemus.) Testimonium ex poeta, et sunt uerba Atrei apud Acau. Illacrat.) Exclamatio laudantis M. Antonium. Prosperas.) Intellegit honorem. Sed quid.) Correctio. Profert exitum C. Cæsaris. Beatus fuisse.) Locus communis. Impune.) nulla poena. Sine quo.) sine qua re. Et populi quidē.) Colligit multa populi Romani iudicia, quibus ostendit illum interfecto tyranno uelle Reip. liberam esse. Gladiatori.) ludis gladiatorijs editi. Quid Pompeij.) Statua Pompeij post mortem Cæsaris coronata, magnos plausus excitauerat. O beatos.) Brutum & Cassium intelligit. Nisi forte.) *ἰπώματα* Equidem is.) Occupatione confirmat plausum iudicij loco esse, cum ab omnibus ordinibus redditur. Popularibus.) seditiosis. A. Hirçij fuisse.) Hirçius consul designatus, cum in morbum incidisset, populus uota eius nomine susceperat. Probatum illū esse populo.) Distributio ad amplificationem. Cepi P. C.) Extrema conclusio.

CHRISTOPHORI HEGENDORPHINI in primam Philippicam Annot.

Antequam de Rep.) Exorditur à propositione contraria quæ ordine ducturus est. Patres Conscripti.) Festus Pompeius scribit Patres Conscriptos uocatos, qui ex equestri ordine patribus adscripti sunt, ut senatorum numerus expleretur. Breuiter.) Captat docilitatem.

Consilium & profectio.) Attentionem captat: nam magna proponit. Ego cum.) Primò narrat quomodo Romæ profectus sit. In ædem Telluris.) quæ erat ad forum Romanum, & uiam sacram, non procul à Capitolio & Palatio, in qua Senatus crebrò habebatur. Quod tum in sedandis discordijs.) De hac historia uide Iustinum libro quinto historia, & Velleium Paterculum in posteriore uolumine historia Romanæ. Pax deniq; per eum.) Nam quum Brutus & Cassius interfectores Cæsaris facta cæde in Capitolium confugissent, nec descendere uellent, Antonius Consul, habito in æde Telluris Senatu, uelut patris auctor, liberos suos obsides in Capitolium misit, fideq; descendendi tuò interfectores Cæsaris dedit. Hæc Velleius Paterculus in uolumine posteriore historia Romanæ. Ad deliberationes eas quas.) Multa præclare ab Antonio & Dolabella facta narrat. Num qui exules

restitit.) Interrogationibus orationem ornat. Vnam aiebat.) Sextum Clodium scilicet, P. Clodij filium, qui M. Tullio Cicero in infestissimus fuerat. Multa prætereo.) Occupatio est. Ad singulare enim.) Hæc uerba reddunt auditorem attentum. Vncus impactus fugitiuo.) C. Amatium designat, qui abiectissimæ sortis homuncio, se Marij clarissimi uiri filium uenditabat, & perinde atque Cæsaris necessarius esset, arce illi occiso erigebatur comp. nata perditorum hominum manu, magnum timorem ciuitati incutebat. Hunc Antonius cum magna senatus et admiratione & approbatione interemit. auctor Appianus libro Bel. ciuil. tertio. Atq; hæc omnia.) Epilogus. Alia propria Dolabellæ.) Propria Dolabellæ facta narrat. Eæt autem Calend. Iunij.) De mutata Antonij uoluntate in Rep. narrat. Vrbe carebant ea.) *καθόριστος* mouet ab indignitate. Ius legationis liberum.) Bero. legit, ius legationis libera. Est uerò legatio libera inde dicta, quòd libera sit, & ad quamcumq; nationem: quæ impetrari solebat ab senatu tanquam causa proficiscendi honesta, & prætextus, quo sub titulo legationis procul à patria ciues esse possent. Exposui P. C.) Transitus est.

Veni Syracusas.) A locis narrationem uerisimilem facit. Leucopetram.) Strabo libro sexto. Est, inquit, è regione ad Orientem nauiganti promontorium, quod à colore Leucopetram, id est saxum album appellat. Agri Rhegyni.) ciuitatis Calabriae, de quo Strabo libro sexto.

Cumq; imtempsta nox.) A tempore narrationem uerisimilem reddit. Municipes Rhegyni.) A personis narrationem uerisimilem facit. Municipes.) Municipes sunt ciues Romani ex municipijs suo iure & legibus suis utentes, muneris tamen honorarij, id est fungendi magistratus, participes, à quo munere capebendo dicti uidentur. auctor Gellius libro decimosexto capite 13. Edictum Bruti.) ne intra uigesimum annum prouinciæ administratio alicui dari possit. auctor Appianus libro secundo Bellor. ciuil. Remissis Gallijs prouincijs.) quarum una Cisalpinam D. Bruto, Transalpinam Planco obtigerat. Sed Cisalpinam Macedoniae loco, quæ ei obtigerat, à senatu Antonius postulabat. auctor Appianus libro secundo Bellor. ciuil. Veliam.) Oppidum Italiae. auctor Mela lib. 2.

Quanto meo dolore.) *καθόριστος* ab occupatione. Neq; uerò illi.) Præoccupatio est. L. Pisonis.) Huius filiam Calpurniam Cæsar uxorem habuerat. Is L. Piso suaserat ut arma deponerent, Senatui per omnia morem gererent, libertatem tuerentur. tum etiam in Antonio inuectus erat: denique ut Octauius filius Cæsaris adoptiuus, qui Antonio reluctaretur, domum accerseretur, consuluerat. tum ne parentalibus supplicationibus Iulio Cæsari persoluerentur, dissuaserat. Præter naturam etiam, & c.) Violentam & inopinatam mortem intelligit, quæ rectè potest uideri præter naturam accidere. Virgilius quoq; id ipsum quod Cicero de fato opinatus est, cum hoc in quarto libro Aeneidos dixit de Elisa, quæ mortem per uim potuit esse. Nam quia nec fato, merita nec morte peribat. Tanquam in faciendo sine uita quæ uolenta sunt, non uideantur è fato uenire. uide Gellium lib. 13. capite 1.

Quomodo utriusque.) Transitus est. Quid tandem erat causa.) Propositio querelæ de iniuria Antonij. An non sepe.) Ab exemplis Antonium urget. Hannibal modo.) Exaggerat iniuriam à circumstantijs. De Pyrrho Pyrrhus rex Epirotarum, cum aduersus Romanos

aliquandiu uario Marte pugnasset, Cyneas legatus eius ad Senatum Rom. missus, petijt ut componendæ pacis causa rex in urbem reciperetur: de qua re cum ad frequentiorum Senatum referri placuisset, Appius Claudius, qui propter inualitudinem oculorum iam diu à consilijs publicis abstinuerat, uenit in Curiam, & sententia sua tenuit ut id Pyrrho negaretur. Hæc Florus Epito. 13. Ut penè liberorum.) Exaggeratio iniuriæ à iusta causa absentia. At ille.) A dicto Antonij exaggeratio. Aedificatam domum.) Intellegit domum suam, quam cum exularet, Clodius euerterat. at reuerso illo ab exilio, senatus domum publicæ pecunia restaurandam censuit. Vide orationem Ciceronis in Pisonem. An me censetis.) Inuebitur in decreta ab Antonio, & dicit se nunquam decreturum fuisse ut Iulio Cæsari mortuo supplicatio decerneretur. Est autem hic status coniecturalis. Nihil dico.) Occupatio est. Sed hoc ignoscant.) *καθόριστος* à precatione. Quid de reliquis Reip.) *καθόριστος*, id est preparatio ad ea quæ de Republica dicturus est. Atque utinam.) Votum, Græci *ὡς ἂν* uocant.

Homines amplissim.) *καθόριστος* ab indignitate rei. Idcirco.) Obiurgat grauissimè uiros consulares, quòd sententiam L. Pisonis sequuti non sint. Deinde à uobis.) Captat beneuolentiam ad ea quæ dicturus est.) Primum igitur.) Propositio est. Non quòd probem.) Præoccupatio est. Velle adesset Ant.) *καθόριστος* est, id est risus amarulentus. Sine aduocatis.) id est operis fabrilibus, quibus non secus ac aduocatis Antonius res suas tutabatur. Porrò infantiam quoque Antonij tacitè notat.

Quemadmodum.) Summa sequentium argumentorum hoc syllogismo colligi potest: Qui leges Cæsaris non seruat, is acta eius non seruat: Antonius leges Cæsaris non seruat: ergo nec acta eius seruat. Ac ne prolatis.) Correctio. In æs incidit.) Leges intelligit. Pecunia utinam ad Opis.) matris deum, quæ alio nomine Cybele uocatur. Porrò hæc pecunia, de qua hic loquitur Cæcero, est pecunia redacta ex bonis Pompeianorum, partim occisorum, partim proscriptorum. Quamquam ea quoque.) Concessio ironica. Ecquid.) Confirmatio maioris, quòd acta Cæsaris propriè sint leges Cæsaris, probat ab exemplis per inductionem. Acta Gracchi.) Florus Epitomarum 60. Syllæ.) De legibus Syllæ uide Pomponium Latum de legibus Romanorum. Pompeij.) De legibus Pompeij infra, & in Institutionibus lib. 4. in titulo de Publicis iudicijs. Quæ lex melior.) Confirmatio minoris propositionis, ab Antonio scilicet leges Cæsaris non seruatas, sed destructas. Quam ne Prætoris prouinciæ.) Leges Cæsaris ab Antonio uiolatas esse, primò probat à legibus prætorijs ab Antonio uiolatis.

Quid.) *καθόριστος* ab euhymemate. De tertia decuria.) Cæsar iudices in duo genera diuiserat, ita quòd iudices essent aut equestris aut senatorij ordinis homines: & Tribunos ærarios ab Aurelio Cotta quoque inter iudices electos sustulerat. At mortuo Cæsare Antonius Tribunus ærarij iterum iudicandi potestatem faciebat.

Contumeliosum honor.) Exclamatio pathetica est. Ut de ui.) seu publica, seu priuata, aduersus eos lata qui uim uel armatam, uel sine armis, commiserint. Sed si quid armata uis arguatur, deportatio ex lege Iulia de ui publica irrogabitur. Si uerò sine armis, in tertiam partem bonorum suorum publicatio imponitur. pariter iterum lege Iulia. In sit. de iudic. pub. De maiestate.)

Lata aduersus eos qui contra imperatorem uel Rempub. aliquid moliti sunt, cuius poena animæ amissionem sustinet, & memoria rei etiam post mortem damnatur. par. Publica autem. Institut. de iudicijs publicis. Quis est hoc die.) Legis Antonianæ improbatio ab inutili. At res popularis.) Subiectio. Vtinam.) Cōsultatio subiectionis à negatione. Quæ cupiditas.) Ab inhonesto legem improbat. Quid enim turpius.) Probat legis turpitudinem. Sed quid plura de lege dispuo.) Correctio. Quasi uerò.) A fine legis, legem improbat. Quis est enim.) Confirmatio à diuisione, uel potius distributione. Non igitur pro-uocatio.) Clausula argumentorum est. Quid est igitur.) Exaggeratio. Quid quod obrogatur.) Exaggeratio est finis legis Antonianæ. Quæ quidem ego.) Redit ad superiorem propositionem, acta Cæsaris seruanda esse. De exilio reducti.) Quia Antonius dixerat in actis esse Cæsaris, ut aliqui exules ab exilio reducerentur. Vide Appianum libro secundo Bell. ciuil. De exilio reducti.) A minori probat leges quas uiuus Cæsar tulit, imprimis tuendas esse. Eas inquam.) Repetitio cum magna uehementia. Ac de his tamen legibus.) Transitio est. Querunt quid.) *ἔπειτα*, id est occurso obiectionis est. Tribunus plebis.) Hoc dicit propter Lucium Antonium, qui isto tempore Tribunus plebis erat. Religio-ne.) Hoc propter Augures dicit, qui obnunciare solebāt, si in legebus ferendis aues non addicerent. Quas tu mihi.) Dialogismo orationem exornat. Reipublicæ salus.) Nam salutem Reipublicæ erat, si quando Tribuni plebis legibus latis à Senatu intercederent: aut quando augures obnunciabant infustum esse eum diem, quo uel leges ferre, uel comitia inire uellent. Atque ego dico.) Adhortatiuncula ad Patres Conscriptos est. Irasci te quidem.) Dicitur & in Dolabellam Consulē presentem, & collegam Antonium absentem, nouo quodam exordio utitur. Pro Repub.) Captat beneuolentiam à re pro qua dicitur est. Noui facilitatem.) Captat beneuolentiam à facilitate Dolabellæ. Auorum.) Scilicet M. Antonij oratoris, qui Syllam sequutus à Mario interfec-tus est. Sed promam ius.) Captat beneuolentiam ab æquitate postulationis, quam ab Antonio postulet. Il est si liberè quæ sentiam.) Expexegegis est, quando uerba se-quentia, præcedentia interpretantur. Non idem tibi ad-uersario.) Eingit secum loqui Antonij familiares, per mi mesin. Admonent quiddam.) ne scilicet ab Antonio ino-pinatò interficiat. non enim uult apertè indicare id quod cauere debeat, ne offendant & iritet animos plerorumq;. Sed per deos immor.) In Dolabellam inuehitur, sed amice, quod uoluntatem Reip. defendendæ profusus depofuc-rit: & eam iam cuertit, quam antea omnibus uirib. pro-pugnauerat. Credo enim.) A diuisione locus. Sed charita-tem ciuium.) Locus à re, quum nobiles è Rep. concupi-scant. Ea autem est gloria.) Locus à finitione gloriæ. Dicerem Dolabellam.) A fructu rectè factorum Dolabel-lam hortatur. Expiato foro.) id est ara deturbata illa, in qua scelerati quidam Cæsari diuinos honores habebāt, ut supra habuimus. Dissipato concursu impio.) qui ad aram cōuolabant, & incendia tam tectis quam templis minitabantur. Cuius ordinis.) Amplificatio facti Do-labellæ. Poena.) Serui in crucem suffixi sunt: liberi uerò homines præcipites è loco edito detrusi. autor Appianus lib. 2. Bellorum. ciuil. Earum rerum oblit.) Indicat tri-

bunatum Dolabellæ, quemadmodū seditiose gessit, ut scri-bit Appianus lib. 2. Bellorum ciuiliū. Hanc tu potius-sti.) Clausula & amica reprehensionis, & hortationis. Magna loquor.) *ἔπειτα* mouet. Hanc tu inquam.) Am-plificatio à repetitione. Te autem M. Antoni.) Nonni-hil in M. Amonium absentem dicit: & eum, quò rectè ad ueram gloriā commendat, hortatur. Depositis inimicijs.) Quum Iulius Cæsar aliquando Consul crearetur, neq; in urbe manere auderet, in locam suam Dolabellam eligendum censuit: quem quum collegam habere Antonius repu-diasset ex augurio, tamen postea quum Iulius Cæsar oeci-sus esset, cum ultrò optauit, oblitus augurij, &c. Vte-nim propter exemplum.) Ab exemplo pari factum An-tonij eraggerat. M. Manlij.) qui Capitolū à Gallis de-fenderat, quum obstructos ære alieno liberaret, nexos exol-ueret, crimine affectati regni damnatus, de Saxo Tarpeio deiectus est, in cuius notam senatusconsultum factum est, ne cui de Manlii gente, Manlio cognomen esset. Hæc Flo-rus Epit. 6. Num huiusce quum pro salute.) Exagge-ratio factorum Antonij, à commodis quæ facta eius se-quita sint. Non possum adduci.) Occupatiuncula est. Quinquam solent.) Correctio quædam est. Charum esse ciuem.) Hortatur Antonium ut malit se charum esse ciuib. quam metui. Quod uidemus etiam.) Ab exitu ty-rannorum tragæorum Antonium hortatur, ne metui à ci-uib. uelit. Oderint, dum me uiuant.) Tyrannica uox, sumpta est è tragædia Accij, & à multis scriptoribus u-surpata, præcipuè à Seneca libro de Clementia secundo. Acerbissimum eius dicim.) Is enim cum Syllanus esset, à Mario & Cinna interfectus est, cuius caput pro rostris positum fuit. L. Cinnæ.) De Cinna Europium uide lib. quinto hist. Rom. Si enim exitus.) A morte Cæsaris An-tonium hortatur. Beatus est nemo.) A finitione beati lo-cus. Quare flecte te.) Epilogus. Et populi Romani iudicia.) A iudicijs populi Romani utruq; & Anto-nium & Dolabellam hortatur, ut diligè magis quam me-tui, & Remp. liberam potius quam oppressam uelint. Quid enim gladiatoribus.) cum scilicet Cæsarem confe-ctis bellis ciuilib. pleriq; regem salutarerent. uide Appianū lib. 2. Bel. ciuil. Plausus infiniti.) dati à populo propter statuam qua Pompeius propter uirtutem suā donatus est. Apollinariū ludorum plausus.) A plausu populi in lu-dis Apollinarijs dato adhortatur. Apollinæres autem lu-di dicti, quod in laudem Apollinis celebrati sunt. Et alij hi-storici scribunt pestis gratia, alij uictoriæ causa celebra-tos. Liuius in 5. secundæ belli Punici, Macrobius in 1. Sa-turnalium. O beatos illos.) Exclamatio pathetica est. Actio.) Poëtæ tragico, cuius fertur exhibitæ fabula cui no-men Bruto fuerit, quæ fabula cum magno applausu spe-ctata est. uide Petrum Crinitum lib. 1. de poëtis Latinis, & Eusebium in Chronicis. Equidem is sum.) Occupa-tio est. Satis enim erat.) Distributio per incrementum. Non interpretamini.) id est, non exponitis, non expen-ditis cuiusmodi sit iudiciū et uoluntas populi Romani in retinenda libertate, cū ad cō de Hircij libertatis propugna-toris uita laborarit. Certè in nullo.) Subiectio. Quod igitur.) Clausula hortationis. De uestra uita.) de uobis, qui adhuc incolumes estis, & non laboratis morbo, ut Hir-cius. Cepi Patres Conscripti.) Epilogus orationis to-cius. Cæpi Patres Conscripti.) Epilogus orationis to-cius: in quo differit & cur tam liberè de Republica, & quid posthac, si uixerit, diciturus sit.

10D. BADI ASCENSII IN PRI-mam Philippicam Annotatio.

Sed ut si quid mihi humilitus, &c.) Loci huius e-narratio apud Aul. Gellium est li. Noct. At. 13. ca. 1. Præter naturam, inquit, præterq; fatum, an utruq; idem ualere uoluerit, fatum atq; naturam: & duas res *ἀντὶ τῶν ἰσοκρίτων* *ἰσοκρίτων* *ἰσοκρίτων* *ἰσοκρίτων* an uerò diuiserit separaritq;, ut alios casus natura ferre uideatur, alios fatum, conside-randum equidem puto. Atque id maximè requirendum, quæ ratione dixerit accidere multa humanitus posse præ-ter fatum, quando sic ratio & ordo & insuperabilis quæ-dam necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum clau-denda sint: nisi illud sanè Homeri secutus est, *μηδὲ γὰρ μοῖραν δέμον ἀϊθ' ἰσοκρίται.* Nil autem dubium est, quin uiolentam et inopinatā mor-tem significauerit, quæ quidem potest rectè uideri accide-re præter naturam. Sed cur id quoque mortis genus extra fatum posuerit, neque operis huius est explorare, neque temporis. Illud tamen non prætermittendum est, quod Vir-gilius quoq; id ipsum quod Cic. de fato opinatus est, cum hoc in 4. lib. dixit de Elisa, quæ mortē per uim posita est, Nam quia nec fato, merita nec morte peribat: Tanquam in faciendo sine uita, quæ uiolenta sunt, non ui-deantur è fato uenire. Demosthenis autem uiri prudentia pari atq; faciundia præditi uerba idem ferè significancia de natura atque fato, M. Cicero secutus uidetur. Ita enim scriptum est in oratione illa egregia, cuius titulus est *περὶ τῆς πόλεως ἢ τῶν τοῦ ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων*, ἢ τῆς πόλεως ἢ τῶν τοῦ ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων. Quod Cicero fatum atque naturam uidetur dixisse, id multo an-tè Demosthenes *τῶν ἀποκρίτων ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων* appel-lauit. *ἀποκρίτων* enim *ἀποκρίτων*, quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit. Hactenus Gellius.

MICÆLI TOXITÆ RHAETI P. L. Commentarius in Philippicam M. T. Ci-ronis primam, confectus ex scholis Ioannis Sturmij pome-ridianis.

AR G V M E N T V M.

Magna Philippicarum laus est, in quibus Cicero ad Attieum scribit, enituisse Demosthenē: quem cum in cæteris omnibus, tum in his orationibus maximè imitandum sibi proposuit. Ut enim hic contra Macedo-niaregē scripsit, sic Cicero contra Antonium: quæ etiā cau-sa fuit, ut has orationes ueteri potius atque Græco, quam nouo & Latino nomīne Philippicas appellaret. In hac au-tem prima senatores, & per hos populum Romanum hor-tatur ad libertatem tuendam: & M. Antonium à consi-lijs deterioribus ad meliorem uiam atque consilia sanio-ra deducere conatur. Genus dicendi est tenue quidē, sed quale in orationib. esse solet, & grauitate rerum, quæ sena-torem decent, mixtū, & suis ornatum sententiariū formis.

Partes.

Partes huius orationis sunt, Propositio, confirmatio, peroratio. Ponunt alij plures, alio etiam modo: sed nos commodissimè distribui in has tres orationem totam, arbitramur.

Propositio.

Nullum hæc oratio habet exordium, ut in deliberatio-nibus ferè fieri solet: sed ab ipsa propositione incipit, quæ est *κατάστασις*. Est autem *κατάστασις* ordinis constitutio. Proponit igitur se dicturum causas abitionis & reuersio-nis suæ: tum de Repub. tamen autem tria tantum propo-nat, tamen quadruplex est diuisionis expositio: de qua re in confirmatione.

Confirmatio.

Confirmatio bipartita est: pars prima habet ἀπολογία, altera sententiæ suæ de Republica dictio. Nam quia uè deri poterat inconstantior, quod interfecto Cæsare ac Re-publica iam ad senatus consilium auctoritatēq; reuocata mansisset Romæ (cuius membri in diuisione non memi-nit) postea uerò discessisset, ac demum in Urbem redij-set: causas reddit & mansionis suæ, & abitionis, et reuer-sionis: scq; rectè & mansisse in Republica, ab eaq; disces-sisse, ac reuersum iterum esse ostendit. Hanc partem nar-ratione tractat, cuius primum membrum, cur Romæ in-terfecto Cæsare manserit, in propositione positum non sit: it: fortè ideo, quod operæ precium non fuit ponere, quo-niam cum abitione mansio ita cohærebat, ut necessariò inde cepisse narrationem uideretur. Status huius partis est absolutus, quæ Græci ἀπὸ τῆς πόλεως uocant: utrum rectè in repub. Cicero manserit, utrum rectè ab ea discesserit ac re-uersus sit. Sententiæ dictio in duas etiam partes distribui potest: primum enim de re, hoc est de actis Cæsaris dispu-tat: deinde cum Dolabella & Antonio agit. Noua autem *κατάστασις* ad hanc partē accedit: et prius de Antonij quæ-ratur iniuria, quam de repub. dicit. Acta Cæsaris statu tra-ctat duplici: primum definitionis, quid sint acta: tum com-parationis, quæ magis sint seruanda, leges ne an chirogra-pha. Absoluta de Cæsaris actis disputatione, ad personā Dolabellæ & Antonij orationem deflectit: quorum pri-mo rectè facta laudans, inconstantiamq; uituperans, eos terreat: deinde consilium illis dans, ut relictis consilijs pra-uis, redire ad rempub. uelint, cohortatur. Huius partis *ἰσοκρίτων* est *ἰσοκρίτων*, an redeundum illis sit ad Rempub. & senatus auctoritati parendum. Cause igitur genus *συμ-βουλευτικόν* est, mixtum tamen locis generis demonstratiui propter tractationem personarum.

Peroratio.

Ἐπίλογος ἢ *ἰσοκρίτων* est ad beneuolentiam comparatus: ostendit enim in eo orator ingenium suū atq; animum sollicitū de Repub. & senatorum laudat æquanimitatem, quod be-nigne ac diligenter cum audiissent: tum reipub. operam suam in sententiā liberè deinceps etiam dicēda pollicetur: ac tandem concludit *ἢ τῶν ἀποκρίτων ἰσοκρίτων ἰσοκρίτων*. Quamquā igitur bre-uis est *ἰσοκρίτων*, ut in deliberatiuis causis esse solēt, nec eor-um, quæ antè dicta sunt, enumerationem habet: tamen et artificiosus, & ad causam maximè accommodatus est: cuius finis præcipuus est *ἰσοκρίτων*. Quæ cum animis audito-rum excitata est, fit ut attentè atque diligenter orator au-diatur: quod cum sit in fine, signum est uictoriæ.

Ntequam de Republica P. C. dicam ea.) id est, antequam in senatu meam sen-tentiam exponā. Propositio *κατάστασις* id est, ordinis constitutio per diuisionem. Proponit autem tria: abitionem, reuersionem, & sententiæ suæ de Repub. dictionem: quatuor uero exponit. *ἰσοκρίτων* enim mansionem etiam ha-bet, ut

bet, ut autē dixi, quam non proposuit. Patres.) P. C. uocas senatores. Primi enim senatores quos Romulus instituit, patres maiorum gentium uocabantur, deinde patres minorum gentium his coniungebantur. Postea patres C. sunt uocati, quod in unum ordinem essent collecti atque coacti.

De Rep.) Hec est pars tertia partitionis. se enim dicturum etiam de Rep. ostendit, quod in altera confirmationis parte facit. Ego cum.) Pars prima confirmationis, quam dixisse esse *ὑποδείκνυμι* : defendit enim se Cic. idque necessarium non solum ne inconstantiorem esse uideatur, sed ut plus etiam autoritatis sua de Repub. sententia habeat: et ut sibi beneuolentiam, aduersario odium conciliet. Et autem haec *ὑποδείκνυμι* narratione, quae tametsi in deliberationibus raro est propter rem: tamen propter personas saepe solet incidere, ut in hac deliberatione Ciceronis. Primum autem eam partem, quam in diuisione non proposuit, uidelicet tempus mansionis, tractat *ὑποδείκνυμι*. Ostendit enim non suum tantum, sed M. etiam Antonij erga Rempublicam studium atque uoluntatem, et huius praecleara facta commemorat. Aliquando id est, tandem: significans uerbum est.

Consilium auctoritatemque. Haec in libero populo recte coniunguntur: in rep. enim libera esse debent. Vbi enim nec consilium, nec auctoritas est, ibi *ἀνάγκη* esse dicitur. Quasi in.) *ὑποδείκνυμι* est. Deijciebam.) *ὑποδείκνυμι* quam suam ostendit diligentiam. Pacis.) concordiae. Vetus exemplum.) scilicet *ἀμνηστία*. Cum uicti a Lacademone uisum essent Athenas, triginta rectoribus imperium dederunt: qui cum tyrannidem exercerent, tandem a Thrasybulo uincuntur: qui *ἀμνηστία* legem statuit, ut uetus iniuria tyrannidis ac proditoris obliuioni traderetur. Memoriam.) Graeci uocabuli interpretatio est: cauet diligenter Cicero ne Graecis in oratione uerbis utatur, idcirco explicat illa Latinis. Praecleara.) Hic sequitur enumeratio egregie factorum Marci Antonij. Deinde uenit ad malefacta. Causa abitionis a rebus latis incipit, et definit in tristibus: similiter etiam reditionis. In priore parte ad meliorem mentem hortatur Antonium: in posteriore populum aduersus ipsum excitat. Voluntas.) eaque a uero et sincero animo profecta. Liberos.) unicum Antonij filium sic uocat, quem obsidem dedit tyrannicidam qui in Capitolium confugerant. Atque his principijs.) obliuione scilicet discordiarum. Adhibebat.) Adhibemus priuatum: Aduocamus publice et in iudicijs. Principes ciuitatis.) id est, Senatores. ut dicimus princeps senatus, sic etiam ciuitatis. Deserebat.) Deserimus palam, agitamus clam.

Cum dignitate et constantia.) Dignitas est in conseruatione honestatis: constantia autem in fiducia. Commentarijs.) artis quae rerum erant priuatarum, ut leges publicarum. Num qui exules.) Asperitas est, cum interrogatio est cum breui et subita responsione: eam in rebus obscuris et odiosis adhibemus: ut in hoc loco.

Vnum.) S. Clodium, de quo in secunda Philippica. Immunitates.) Immunitas non solum dicitur munerum publicorum, sed etiam uectigalium. Ideo latius patet apud Latinos uocabulum immunitas, quam apud Graecos *ἀνεργία* : ἀνεργία idem est quod immunitas. Ser. Sulpitio.) Hic uiuit tempore C. Caesaris. Decreti aut beneficij.) Decretum publicum est: beneficium priuatum. Multa praeterca.) ἀποδείκνυμι. Ad singulare.) Ratio *ἡ ἀποδείκνυμι κατὰ πρόσωπον*, id est, excitationem expectationis rei magna dicitur autem singulare, quod so-

lum est in aliquo genere. Dictaturam.) Hoc est singulare illud M. Antonij factum, quo tum Rom. populo nihil potuit contingere letius. Dictator autem is dicebatur, cuius summa erat auctoritas, etiam supra ipsum senatum. Erat autem extremum populi Romani praesidium, neque creabatur dictator, nisi in summis periculis. Diximus.) id est, non sumus interrogati sententias, cum sententiae interrogantis refragamur. Rhetorica comminatio est, et argumentum a consequente ad antecedens. Senatusconsultum.) scilicet de abroganda dictatura, C. Caesar perpetuam dictaturam instituerat, hanc Antonius subulit. Auctoritatem secuti sumus.) Auctoritate sequimur, cum interrogatis sententiam probamus. Lux quaedam.) *ὑποδείκνυμι* metaphora, qua in rebus latis utimur. Regni timore.) id est, non solum praesentis, sed etiam futuro rege sublato. Perpetua.) continuata, non sempiterna: durauit enim solum usque ad mortem Caesaris. Est autem perpetuum, quod intermissione: sempiternum, quod sine caret. Caedis.) morte Caesaris. Vincis impactus.) Vincim pingebantur ijs, qui per ciuitatem traherentur rei ad scelas Gemonias, ex quibus condemnati conijcebantur in Tiberrim. Collega.) Dolabella. Collegium publici institutum est: Societas in priuata institutione: Sodalitas in publicitate est. Nam cum serperet.) *ὑποδείκνυμι* hoc enim in loco transitum facit ad laudem Dolabellae, sic prius dixit quae laudabiliter ab Antonio gesta sunt. Demde summa scelerum utriusque ostendit. facit autem hoc tribus de causis: Primo, ne uideatur dicax: deinde, ut aduersarios in officio contineat: postremo, ut senatum in proposito confirmet. Infinitum malum.) domesticam seditionem sic uocat. Insepultam sepulturam.) Duo contraria coniunxit: ut in Rosciam dixit exiguae copias. Sic Graeci *ἡ ἀποδείκνυμι* locutio est *ὑποδείκνυμι*. Cui.) Hae particula orationem *ὑποδείκνυμι* facit. Liberos.) Substantiue posuit.

Eae enim.) Hic praerupta est abitionis expositio *κατὰ πρόσωπον ἀποδείκνυμι*. Vocabulum autem Eae, semper aliquid noui et admirabile importat. Edixerat.) Edicere magnorum hominum est, et potentium. Nichil per senatum.) scilicet egit. Consules designati.) Virgilius et Pansa primum designabantur consules: deinde Iulius et Pansa primum designabantur consules: deinde Iulius et Pansa primum designabantur consules. Ius legationis liberum.) id est, libera legationis ius. Legatio libera est, ad quamuis ciuitatem: mandata, quae praescriptum habet numerum uocatus, quae ex uoto est suscepta. Exposui P. C.) Pars posterior narrationis, in qua causam reuersionis ostendit transitione. Consilium.) causam. Effectum pro causa efficine ponit. Nunc reuersionis.) In posteriore membro scit hyperbaton, in priore non scit. Placem enim periodi *μακρότερον* magis quam *μειότερον*. Cum Brundisium.) Narratio simplex est *ὑποδείκνυμι*, et perspicua. Vitauissem.) quia ibi erant Caesariani. Caeni. Sextilibus.) eo tempore non dum erant mensium nomina Iulij et Augustij: sed hic sextilis, ille quintilis dicebatur. Transmissio.) Praeterea causam falsam *ἀναλογία* pro causa: est igitur *ὑποδείκνυμι*, id est, expositio non causa loco ipsius causae. color dicitur Latinis.

Vna nocte.) Rationacinatio oratoria. Veritus sum.) Ratio cur non potuerit manere. Et hic aliam causam praetextit non ueram: ostenditque cur praecedenti chromate sit usus. Necessarios.) si dicuntur necessarii, quibus carere non possumus sit autem necessitas sine necessitudine officij, affirmata matrimonio, consanguinitas ex stirpe et genere eodem.

449 eodem. Et ut haec differunt, sic etiam necessitas et amici ita differunt. Ut transmitterem.) Dicimus transmittere ab ita transmittere Rhenum: et cum duobus accusati solui, et transmittere Rhenum exercitum. Austro.) Hic enim uentus contrarius est proficiscens in Graeciam: Iapyx uero secundus. Intempesta nox.) Nox intempesta dicitur, in qua nullum tempus est agendi. Valerij comitis.) Hic simul erat profectus. Expectamus uentum.) secundum. Concionem.) quam habuit ad populum de repub. prima causa uera. Nec ita.) Altera causa uera, editam Casij et Brutij. Addebant.) Haec tenus duas ueras causas posuit, quae negari non possunt. Antonius enim, quae prima causa est, concionem habuerat. Altera, Brutij et Casij decreta fuerat. Hic tertiam ponit, eamque falsam. Remissis.) reddiis, non amplius administratis. Nulli neque rem.) *ὑποδείκνυμι* oratoria. Non quo.) Occupatio oratoria est, Beneficia, qui in tempore gratulatur: minus bene, qui cito, et non in tempore: Pesime uero, qui sero. Dicit igitur tametsi in tempore gratulari non potui, maluitamen cito, quam sero gratulari. Atque ego.) Hoc in loco ostendit quomodo spes illa in itinere sibi sit ablata, et multos insepultos exitus ponit, qui orationem reddunt suauem. Excederet.) Ostendit abitionem uoluntariam, non necessariam: ideo non dicit, eiechus esset. Simul autem Brutij ostendit letitiam, ut populum ad similem excitet. Maximij.) propter difficultatem.

Pulcherrimi.) propter gloria. L. Pisonis.) Huius mentionem facit, ut excitet alios exemplo fortissimi uiri. Co secutus.) scilicet Piso. Hunc igitur.) Contrariorum comparatio imperfecta. In priori enim membro non dicit absens. Hic igitur.) Exponit consilij sui impetum asperum et prolixum: non enim periodicus, sed oratione utitur periodica.

Quonia utriusque.) *κατὰ πρόσωπον* altera, qua ad secundam confirmationis partem accedit. Quemadmodum enim principio Cassij totius summam diuisit: ita nunc nouam facit *κατὰ πρόσωπον*. Se prius de Antonij questurum esse iniuria, quam de republica sit dicturus. Primum laudauit Antonium, nunc uituperabit: sic etiam Dolobellam. Atque ita duos semper contrarios affectus in hac oratione miscuit, ut eam ad illorum amicitiam dirimendam habuisse uideatur. Vtriusque.) abitionis et reuersionis. Probata.) Causa probari dicitur, quae admittitur. Officio.) Brundisino, de quo in initio secundae Philippicae. Tam acerbe.) cum tanta iniuria atque ignominia. Cogere.) Metaphora a congregatione pecudum: Cognus autem inuitos. Minus frequentes.) Ratio oratoria imperfecta, multitudine enim errantium non excusat peccatum, sed potius auget. Oporteret.) Ostendit, causam non satis magnam fuisse, ut ueniret in senatum. Est autem ironia. Pyrrhi pace.) id est, de pace facienda cum Pyrrho. Supplicationibus.) C. Caesari faciendis. erant autem supplicationes principum *ἀποδείκνυμι*. Quo in genere.) Firmamentum Ciceronis contra rationem aduersarij. Pignoriibus.) non mulctis, aut poena, Penes.) quia sola gratia coguntur, ideo hoc dicit. Languerem euia.) defatigatus essem. Antequam autem statu absoluto fuit usus, quod recte fecerit, cum in senatum non uenit, quia nemo ad supplicationes uenire cogatur: hic assumptiuo utitur statu, et causam in morbum reicit. At ille.) Hic aduersario constat odium. Cum fabris.) operis publicis. Cuius enim me.) Status minor praescriptionis scilicet, uel actionis.

An me.) Irrisio, defensionem enim suam ab irrisione eodem.

claudit, quam ab irrisione etiam inceperat. Remississet aliquid.) Remittere, est relaxare: amittere, est totum relinquere: Intermittere est ad tempus omittere, et in medio relinquere. Cum supplicationibus.) Orationia parrhesia, et excitatio senatorum. Ostendit enim supplicationem non esse faciendam, quia mortuus sit Caesar: cum sit contra religionem, mortuos inter deos referri. Supplicationes mortuorum.) Contraria coniungit. mortuis enim supplicationes fieri non possunt. Propet.) non enim omnino fuerunt quingenti anni. Cum deorum.) Id est, cum supplicatione, quae deorum immortalium cultus est. Sed hoc.) Votum est, deprecatur bellum, morbum etiam, et territat simul. Deceuit.) supplicationes Caesaris.

Quid de reliquis.) Iam se ad dicendam libertatem excitat, et facit sibi aditum ad sententiae dictionem de republica, cui conquestionem praemisit. Dignitatem.) scilicet meam. Atque utinam Calend. Sex.) quibus fuit senatus habitus. Consularis.) scilicet Piso. Amplissimis beneficijs.) Beneficia populi Romani amplissima sunt magistratus, ut praetura, ut consulatus etiam. Ducem.) principem.

Idcirco ne nos.) Iam est criminatio. Ne uultu quidem.) *ὑποδείκνυμι*. Fuerit quaedam.) etiam si fuerit sub C. Caesare. Latini uocant uoluntarium et necessarium, quod Graeci *ἐκδοσιον καὶ ἀκούσιον* uocant. Nec ego hoc.) ἀποδείκνυμι post reprehensionem. Primum igitur acta.) Pars altera confirmationis, sententiae suae dictio de Repub. hoc est, de ijs rebus quae ad Rempublicam pertinent. Primum autem de actis agit Caesaris: tum de personis Dolabellae et Antonij. Acta Caesaris in duo capita diuidit, in chirographa et in leges, id est acta publica, et priuata. Suntque hic duo status, definitionis unus, et alter comparationis. Primum enim disputat ac definit quid sint acta, chirographa ne an leges: deinde per comparationem, leges magis esse seruandas quam chirographa docet. Primum.) Propositio ad euitandum odium proposita. Quoniam autem contra honestatem est, ut acta eius seruarentur, quem uiri fortes et boni dignum morte iudicarent, ideo *ἀνεργία* addidit: non quod acta illius probet, sed ne quem in Republica tumultum improbatis illis excitet. Vellem.) Hic pergit ad statum definitionis, quae res appellandae sint acta, commentarioli ne an chirographa, uel leges. Aduocatis.) id est, sine milite. ironia est. intelligit enim satellites et sicarios eius, quos saepe in senatu secum habebat.

Minus ualere.) id est, egrotare. Quemadmodum.) id est, qua distinctione defenderet, quid acta uocaret. An in commentariolis.) Propositio status coparationis. Conferet enim leges cum commentariolis et chirographis. per contemptum aut commentariola, id est, uiles commentarios uocat. Prolatis.) Proferre, est rem ipsam ostendere praesentem.

Que ille in es.) Definitio legis. Lex est sententia incisa in es, populi iussu fixa, rogatu consulis perpetuo seruanda. Equidem.) Iam suam fert sententiam. Non possumus autem bene Latine dicere, lex est actus, sed leges acta esse dicimus. Loquitur igitur oratori, quia specie solui inuestigat.

An si.) Reddit ad alteram chirographorum partem. Promissa aut facere id est quod seruare. Reperta sunt.) in falsis chirographis. Sed ea non.) Reddit ad primam propositionem, scilicet acta Caesaris esse seruanda. Praecleara.) Ironia est. Pecunia.) Mortuo Cn. Pompeio, et omnibus Pompeianis profligatis, bona eorum omnia redacta sunt in fiscum, et deportata ad aedes Opis, ut si quando

quando opus haberet ijs, populus Rom. uti posset. Eam pecuniā ab Antonio interceptam esse ostendit. Effusa.) per Antonium. quod magnum fuit facinus. Ecquid est.) Propositio definitionis actorū. Leges esse acta, inductione probat. Togatus.) nullo bello existente. Odiosa sententia. Tyrannicum enim est, in libera repub. pacis tempore, imperium & potestatem habere. Chirographa.) est res promissa et declarata manu propria. Sed ea ipsa.) iam uenit ad aliam argumentationem. Qui leges Caesaris non seruat, is acta ipsius tollit: Antonius leges Caesaris tollit, ergo Antonius acta Caesaris tollit. Maioris propositionis probatio prius posita est, Leges enim acta sunt. Est autem hoc *κατασκευασμένη* incipere à probatione aequam ad rem ueniat. Minorem iam etiam probat: Antonium scilicet leges tollere. Non ponit syllogismum, sed probationes propositionum syllogismi. Opt. cum Reipub.) Vocat optimam rem publicam *ἀριστοκρατίαν*.

Plusquam annum.) hæc lex erat Caesaris. Sublata.) ut est ab Antonio sublata. Caesar legem tulit, ut diu ordines iudicarent: Senatorius, propter dignitatem: & equestris, propter censum. In iudice ergo requirebatur dignitas & census. M. Antonius tertiam decuriā constituit: ut scilicet Centuriones etiam iudicarent: nec Romani solum, sed etiam peregrini. Et uos acta.) iam ponit propositionem. q. d. Qui ergo leges Caesaris euertit, is acta eius euertit. Sed Antonius leges Caesaris euertit: ergo etiam acta.

Nisi fortè.) Hic repetit probationem illam primam maioris *κατασκευασμένη*. Comitibus centuriatis.) Comititia centuriata semper erant honestiora, quam curiata. In illis enim per classes, et secundū dignitatē, honestatē, ac cēsum rogabantur suffragia: in his uerò illud non fiebat. Est igitur hoc in loco comparatio. At quæ est.) iam oppugnat illā legem per altercationem, cuius propria est *ἀπολογία*. Antē in minore propositione causam accepit, ut disputaret contra legem Antonij de tertia decuria, quæ non est ferenda: nunc minoris simul probationem. Centurionum.) Centuriones etiam erant equites Rom. tulerat autem Caesar legem, ut equites iudicarent, ergo etiam Centuriones iudicare debebant, ut Antonius uolebat. Ideo discrimen ponit inter legem Iuliam & Antonij Cicero: Caesar uolebat equites eos iudicare qui censum & dignitatem haberent: tu pauperrimum quemq; uis iudicare. Ordinem duxerunt.) id est, quicumq; fuit Centurio: is autem dicitur Centurio, qui certum ordinem militum duxit. Nūc uocamus capitaneos uocabulo barbaro. At si quis.) Argumenta à minore ad maius. Equo meruisset.) id est, eques esset.

In iudice enim.) Pulchra est sententia, pauperes enim facile corrumpuntur. per fortunam autem censum intelligit. Manipulares.) qui manipulos ducunt. Alaudarum.) Gallorum: est enim Gallicum uocabulum. Nam illi ad modum auis, ut habet Liuius, instruebāt exercitum.

Nostri.) id est, mei homines. O contumeliosum.) Amplificatio per exclamationem, ex loco euentorū post rem enarratam. ostēdit enim quæ euentura sint, ex lege de tertia decuria. Nec opinantes.) inuitos. Hic.) scilicet honos. ii.) Centuriones. Libere iudicare.) propter stipendia quæ habebant ab Antonio. Centuriones enim stipendia habebant à ciuibus quibusdam, quorum uoluntatem in iudicijs sequi cogebantur. Error.) scelus, à *ἐκτροπή*.

Sordidissimus.) egentissimus: egestatem enim sordes sequuntur. Consequens igitur est pro antecedente. De

curijs.) iudicium. Turpes.) scilicet militum. Altera.) Hic locus rectè intelligi nisi ex diuisione reip. nō potest. Sunt autem genera rerū pub. quatuor. Democratia, Aristocratia, Oligarchia, Monarchia. Hæc si recta est, et bona, regnum dicitur: si mala, tyrannis. Romanus uerò populus mixtam habuit Democratiam & Aristocratiam. Ad has formas Cicero plerumq; in orationibus suis sententias accommodauit, quod quis facile potest animaduertere. Hæc utrū tandem lex est.) Vituperat legem illam: primò quòd legum potius quædā sit dissolutio, idq; probat remotione, quod neq; ad præsentem, neq; ad futuros pertineat. deinde, quòd Caesaris legibus abroget. At rei.) Occupatio, cui statim Cicero respondet uoto. Omnes enim.) *ἅπαντες*, quid sit esse popularem hoc tempore, consensus scilicet omnium ciuium de salute reipub. Quæ est igitur.) Conclusio uehemens. Quid enim est turpius.) Ratio conclusionis à turpitudine legis, et indignitate rei.

Sed quid plura.) Præteritio. Quasi uerò.) à causa finali uituperat legē illā. Id agitur, id fertur.) *ἵνα* ostendit qua de re agatur. Quis enim.) Confirmatio à distributione. Non igitur.) *ἀπὸ τῶν* euentorum: hoc enim in loco consecutionem euentorum facit: & quid ex illa lege euentorum sit, ostendit. Quæstionesq;.) Quæstiones uocant latini iudicium, ut in oratione pro Milone est: De ui hæc constituta est quæstio, id est, iudicium. Quid est.) Euentorum conglobatio. Velim esse.) resistendo senatui: hæc enim lex erat lata pro senatu & magistratu. Abrogatur his legibus.) Tertius euentus, id est, quid quod lege Caesaris abrogabuntur. Quæ quidem.) Præteritio post rem uituperatam. Rem enim uituperat, qui enumerat mala, quæ ex ipsa eueniunt. Hac autem præteritione ad conclusionem peruenit, quæ uehemens est, concludimus autem uehementer, cum et probamus & uulnus facimus aduersario, & auditori: id quod hic Cicero facit. A mortuo.) id est, post mortem Caesaris. Ciuitas.) Hic Antonio obijcit quod etiā obiecerat Verri. Immunitatibus.) *ἀνομίαις* sic uocat. Ergo hæc uno.) Conclusio per comparationem facta. Optimo.) Ironia est. id est, sceleratissimo.

Gloriabatur.) id est, laudem affectus erat: in bonā enim partem accipitur. Iudicijs.) id est, de duabus decurijs iudicium quas Caesar constituit. Eas inquam.) à specie ad genus argumentum est. Ac de ijs.) Conquestio ostendit deploratam spem emendationis, præterita enim, ut nec futura, emendari non possunt. Possumus autem de præteritis conquiri, non item de futuris. Promulgata.) Promulgata lex dicitur, cum nondū est fixa. Ille enim.) Ostendit duas leges de decurijs & prouincijs rectè latas, quia tempus & consuetudo non sit seruata: simul enim scriptæ & promulgatae sunt. Quærum.) *ἵνα* illius primæ conglobationis euentorum *κατὰ τὴν* ad uitandum enim talium alio orationis genere euenta repetit, & aliquem ex P. C. si

bi respondentē introducit. Bonis.) cum habeamus bonos trib. plebis. Inquis.) obijcis. Intercessionem.) scilicet tribuni plebis & augurum. Antiqua.) more graecorum loquitur qui *ἀρχαίως* uocant, quod uile & stultum est. Forum sepietur.) quoniam non habet rei præterite *ἵνα* ponit rei futuræ: & ostendit reipsa eos hæc comperuros. Omnes clauduntur.) *ἵνα* ter idem dicit. Utere.) secundum ius & consuetudinem. Rogandi.) popululum. Sciuit.) iussit, decreuit: posuit pro *ἐπιτάχισεν* & *ἐπέταξε*. Qui populus.) Syllogismo hypothetico tollit cau-

sa-

sa-
453
sam sine qua non: tribuni enim plebis, & augures non poterant aliquid statuere sine populo. Si intercedent tribuni plebis iure, & apud populum, & augures intercedent. sed ius nullum est: populus exclusus est: ergo tribuni plebis intercedere non possunt. Atq; ego.) Conclusio. Tollis intercedere non possunt. Atq; ego.) id est, uos uidebitis o-
mine ergo leges has. Quæ si facta.) id est, uos uidebitis o-
minio sic futurū. Irasci.) Digreditur iam à causa ad per-
sonam Dolabellæ & Antonij: ac primū eos uituperat &
territat: deinde illis dat consiliū. Quia uerò hæc pars est
grauissima orationis, præmunit se contra iram consiliū, &
pauca cum Dolabella agit, quia is erat æquior. Cum An-
tonio uerò pluribus, quoniam & impudentior erat, & ma-
gis sibi infensus. Facilitatē.) in bonā hic partem accipit.
Cum enim coniuicta est cum ratione, humanitatē & co-
mitatem: si ratione caret, leuitatē significat. Collegam.)
oratoria: impressio uolenta, & orationis per-
turbatio. Sed eum audio.) Duobus uerbis in eadem sen-
tentia utitur, quæ uno absolui debebat. Odiosum.) impor-
tunum, infestum. Gladiorū.) scelerum *ἡρώδεια* est. Sed
promam ius.) *ἀφ' ἑωσὶ* uoluntatis, quæ primū optionem, dein
de contrariorū tractationē habet, postulat autē certis cōdi-
tionibus talem lenitatē ab Antonio, qualem à Dolabella spe-
rat. Ego si quid.) *ὀνόματι*. Quo minus.) Optio. Pri-
mam deprecor.) *ἀφ' ἑωσὶ*. Iis qui.) id est, mihi. Quid hac
postulatione.) Cicero ipse uocat hic *ἀφ' ἑωσὶ*, sed latino uo-
cabulo. Quod si.) Contrariorū tractatio. Ita mecum.)
scilicet argumentatur. Pisoni.) scilicet licuit. hic enim
liberimè de repub. dixit, & optimæ sententiæ autor fuit.
Quidā.) scilicet mortē. Nec erit.) id est, nec enim erit.
Morbi.) quæ scilicet causa Antonij est. Mortis.) Quæ
mihi fortuna est. deinceps argumentatur à minore ad ma-
ius: si Antonius propter morbum in senatum nō uenit, mihi
etiam licet non uenire in senatū, ut eitem mortē, id est,
nec ipse occidat. Sed per deos.) Appellauit utrumq; Do-
labellam præsentem, & Antonium absentem: iam se ad Do-
labellam solū conuertit: nec dicit quid iam agat, sed ea con-
memorat quæ ab eo rectè facta sunt, ut eum ad beneficien-
dum incitet. Errere.) Error peccatum est, quod aliena
uoluntate fit, *ἀπὸ τῆς* scelus, quod cum uoluntate & consi-
lio suscipitur, à *ἡρώδεια*. Amplissimo quoq;.) Amplissimi di-
cuntur propter dignitatem: clarissimi propter res gestas.
Opes.) Opes sæpe pro præsidijs personarū ponuntur. Ea
autē.) Sententia generalis. Ostendit quæ sit uera gloria: quæ
scilicet consistit in rectè factis in tempore. Rectè factorū.) id
est, cum uirtute factorū. Gloria relatiuū est, nō habet corre-
latiū nominatiuū: fundamentū eius est laus: terminus rectè
facti. Optimi.) propter aristocratiam. Multitudinis.)
propter democratiam: populi enim nō erat statuere aliquid,
nisi seratus rogasset: nec senatus erat promulgare, nisi con-
sentiēte populo. Ita mixta erat aristocratia cum democra-
tia. Dicerem.) Non solum Dolabellam in uiam reuo-
cat, sed excitat etiam auditores ad faciendam similia. Re-
ctè factorum fructus.) id est, quæ gloria esset. definitio lo-
co definiti posita. Expiato foro.) id est, sublata illa inse-
pulta sepultura. Ordinis.) plebeij, equestris & senatorij.
Quinetiam.) Amplificatio per ratiocinationem orato-
riam. Gratulamur.) mihi. de hac re scribit ad Dolabel-
lam, uide Epistolam ad Atticum. Gratulamur autem in re-
bus laetis, gratias agimus acceptis beneficijs. Theatri.) id
est, omnium presentium, seu totius coronæ presentis.
Earum rerum.) quòd studiosus esses Caesaris. Primo enim

Cæsarianus erat, ideoq; offenderat populum: deinde mu-
tauo consilio destruxit sepulturam Caesaris, qua re memo-
riam præcedentis offensionis iterum delcuit. Te autem
M. Antoni.) Ut Dolabellam, ita iam Antonium etiam
appellat, & commemorat quæ ab eo rectè facta sunt, per
conglobationem. Adhuc enim Antonij animum uult ten-
tare, si possit eum in uiam reuocare. Concordia.) reno-
uato exemplo Atheniensium. Collegam.) Dolabellam.

Auguria.) lata. Viros fortissimos.) Brutos & Cas-
sios. Consequatis diebus.) Aliquando insequentes dies
uocat. Caesar semper dicit die sequenti. Maximum au-
tem.) Quod præcipuum est, ad extremum posuit. Nota.)
Metaphora ab ijs sumpta, quibus notæ in frontem inurrun-
tur. Ut enim propter.) Comparatio uehemens, ex qua
Antonij inconstantiam arguit, qui mutata uoluntate, &
consilio, omnium dominus ac dictator esse cupiat, cum ar-
tē dictatoris nomen sustulerit. M. Manlium.) Ab hoc li-
beratum est Capitolū obsessum à Gallis. Liberauit enim
ipse omnes oberatos, ex quo in suspicionem regni & ty-
ranidis uenit, ideoq; cum tota sua familia sublatus est è
medio. Num huiusce.) *ἵνα* *κατὰ* *ἡρώδεια*. Vnde igitur.)
Nunc causas inuestigat mutatæ uoluntatis. Non
possum.) Prima causa pecuniæ cupiditas: quod tractat
ἀφ' ἑωσὶ. Quamquam.) Occupatio. egregium exemplū
est in Herodiano libro primo, de Comedo ab aulicis cor-
rupto. Sed noui.) Correctio occupationis, ad Antonij ani-
mum conciliandum. Atque uiam.) *ὁδόν*. Non adula-
tur autem ei, sed hæc omnia facit reipublicæ atq; pacis cau-
sa, & ut eum in uiam meliorem reducat. Illud magis ue-
reor.) Altera causa, libido dominandi: quam primum tra-
ctat *ἡρώδεια*. Deinde *συγκρίσις*: qua ostendit, quæ sit uera
gloria uia. partem autem posteriorem *συγκρίσις* exem-
plis probat fabularum. Quod si ita.) *ὀνόματι* siue *πλοσόν*.

Charum esse.) *συγκρίσις* per congeriem *ἀπὸ τῶν*. Me-
tui.) Pars altera. est autem pulcherrima comparatio siue
ἀντιθέσις: in priore parte ad multa unum est relatum, sine
aliqua coniuictione: hic duobus, coniuictione: connexis
redduntur quatuor sine coniuictione. Verba grauius sunt,
& significantia. Quod uidemus.) Confirmatio ab exem-
plis poetarum. Utinam Antonij.) *παράδειγμα* *παρά-*
δειγμα *ἀδελφῆς*, adhortatio ab exemplis, quam à uoto inci-
pit. Exempla duo sunt, eaq; contraria. Vnum enim dome-
sticum est aui Antonij clarissimi uiri, qui propter rempu-
blicam perijt: alterum C. Caesaris, qui propter tyrannidem
est occisus: ideoq; ad territandum propter exitum tristem
ualet plurimum. Libertate.) Pulcherrima magistratus
à plebe in republica libera distinctio. Itaq; ut omittam.)
ἀπεδίωξις *συγκρίσις*. Sed quid oratione.) *ἀποδίωξις* lon-
gioris tractationis, & studij in Antonio ad mentem melio-
rem reuocando. Si enim.) Ratio *ἀποδίωξις* ab exem-
plo contrario, quod exitum habet tristem: ideoq; ad ter-
rendum maxime ualet. Quem qui.) *ἀπὸ τῶν* eos enim
uulgus beatos esse iudicat, qui cum imperio sunt, & sunt
potentes. Sed quàm sint illi beati, Dionysij docet apotheg-
ma. Beatus est nemo.) Ratio occupationis à definitio-
ne. Quare flecte te.) Perorationis principium, in quo
repetit exemplum domesticum generaliter, quo eum ad
republicam rectè gubernandam adhortatur. Quamquā
enim peroratio est breuissima, & in eo loco demum inci-
pit uerè: Cēpi P. C. reuersionis meæ fructum, & c. tamen
hic suum habet fundamentū. Non igitur ad iudices solum

u
institui-

rionis auxilio: ac si dicat, non suppetebat tibi pecunia, qua unam tribum ambires. Favore Caesaris Iulij inquit Plutarchus inter augures cooptatum fuisse Antonium. De ui.) quod ui pulso competitore, superiores fuissent pro Antonio laborantes. At beneficio sum usus tuo.) Et hoc obiecerat Atonius, suo usum beneficio Ciceronem, quod eum Brundusij quum posset, non occidisset. ad quod respondet Cicero. Pompeio in Pharsilia superato, quum Cato qui naualibus praerat copijs, & classem & exercitum Ciceroni committendum censeret, omnesq; ut acciperet, hortarentur, ac unum illum sibi ducem in communi salute deposcerent: ipse constanter recusavit, sinemq; sibi belli fecisse, & in ocium properare palam respondit. quod eius dictum sic molestè quidam tulere, ut parum abfuerit quin occideretur. quare properè in Italiam reuersus, statuit Brundusij Caesaris reditum in Asia & Aegypto commorantis praestolari. Erat autem Brundusij Antonius, qui Ciceronem, quod in partibus fuisset Pompeianis, occidere potuit: quod obiecit, dicens suo eum beneficio uiuere, uixq; se eum à Caesaris militib. defendisse. Semper praeme tuli.) fassus sum semper, ac si ita ut dicis, esset. Minus prudenti.) rem ipsam ut est cognoscenti. Ipse uictor.) Caesar. Eum tu occideres, què saluū Caesar uoluisset?) ac si dicat, minime. Quod si esset beneficiū, nō occidere eū possis. quoniā beneficiū nō est illi quib. Caesar nō ademit uitā, eū posset, nō laudarentur quod eū interfecerint sed ingrati haberentur, & uituperarentur: sed quia laudatur, idcirco non adimere uitam, non est beneficium. illum.) Caesarem. Seruati.) non occisi, ut Brutus, Cassius, & reliqui, qui partes Pompeij secuti sunt, quibus uictor Caesar pepercit. Quam miserum.) miserum enim uideri debet, te hominem nefarium tantum habuisse licentiā, ut ciuem optimum & praestantissimum necare posses, si uelles. De interitu Reipub.) quae interijt per te. Ne ingratus uiderer.) in te, qui non ademisse iactas uitam, cum posses. In illa querela.) quae est in superiore oratione. Et quidem.) & tamen nullus adeo temperans extitisset, qui de te conquerens abstinere à maledicto possset. Reliquias Reip.) Propter interceptam pecuniā hoc ait, quae fuerat ad adem Opis: & propter quatuor millia talenta, quae à Calpurnia Caesaris uxore accepit. Turpissimo mercatu.) Tanquā in nundinis & mercatu omnia Antonius uendiderat, magistratus, immunitates. Cum leges eas.) ut Praetoriae prouinciae plusquam annum, Consulares plusquam biennium obtinerentur, ut duabus decurijs tertia Centurionum adderetur, ut de ui & maiestate damnatis liceret prouocare. De te.) nam uolebat Antonius licere sibi prouinciam pro arbitrio suo retinere. Intercessionē.) Tribunitiā. Sustulisses.) Consulari potestate & auctoritate. Omnes impunitates.) omnes impuros & foedos homines, aleatores, gaeneones, ut mox dicitur. Lustris.) Sum & in sylvibus lustra ferarum habitacula. Virg. Non absunt illic salus, & lustra ferarum & loca sordida, atque occulta: in quibus qui uersantur, gula & luxuria operam dant: ac ipsa etiam lupanaria. Plaut. in Asin. Lustris studet. Confectus.) consumptus, exinanitus. Cum M. Crasso.) Hic est M. Crassus ille diues, qui perijt in Parthis, cum quo Ciceroni graues & diuturnae fuerunt inimicitiae. Earum uerò extitit causa, quod cum Catilina coniuirasse eum Cicero insinulauit: & in oratione quam de Consulatu suo habuit, Crassum ad se noctu uenisse retulit, epistolā à Ca-

tilina missam tenentem, qua illum quasi conscium ad confirmandam coniurationem hortabatur. Quod uero in Ciceronem equior esset Crassus, ac non aperit in secleratum, filius caussa extitit: qui studiorum gratia Ciceroni affectabatur, & sic obseruabat, ut eo damnato ueste mutauerit: idq; ut coplures nobilissimi adolentes facerem, suaserit. Tandè uerò patrem etiam reconciliauit Ciceroni. Tum.) quādo habuit primā illam orationē quae hanc praecedat. Vita communis.) ac si diceret humane consuetudinis, quam sequi solemus. non enim si quid scriptum aut dictum est nobis ab amicis prius, id cum inimici euadimus, diuulgare debemus. Nec prudens quisquam facere audeat.) nam si hoc fieret, abstinerem homines loqui multa cum amicis aut scribere absentes: quippe qui dicerem, si fortè inimicitiae inter nos exorirentur, quequid dixerō aut scripsero, propalabitur. Aliqua offensione.) id est si qua offensio interuenit, si displicuerunt. Vita societatem.) ut ad amicum non audeat quisquam scribere aliqua de re, si dubitat eum aliqua offensione interueniente proditurum. Inepta.) ut ioci & dicta faciat, ambigua, & obscena nonnunquam, qualia sunt in Ci. epistolis illis ad Patum, & alios nonnullos. Seria.) de Reipub. sed non diuulganda, quādo periculum est inde ei qui scripsit, ut cum tempora accusamus, & principes carpimus. Sit hoc inhumaniutatis tuae.) id est imputetur inhumanitati tuae, cum sic sis natus: sed uos P. C. incredibilem stultitiā uidete, & considerate. Homo disertus.) ironicè. Vituis, inquit, uideris.) operis & affectis, hominibus impurissimis & scelestissimis. Mustelle Tamisio, Tyroni.) quos & inferius comemorat. ij uini exhalandi, non acuedi ingeniij causa declamare dictu abantur: quod post dicitur. Inter sicarios.) Quasi iocatur Cicero, & tamè uerū obijcit crimen Antoni, quod & ipse & opera eius obnoxij essent legi de sicarijs, quoniā armati uenerant in Senatu. Lex uerò Cornelia de Sica, homicidas ultore ferro persequitur, uel eos qui hominis occidendi causa cum telo ambulauit. Sica uerò est, quequid te, i hominis occidendi causa fertur. An chirographo.) ipsi manus meae scriptura. In quo habes &c.) in effingendis scilicet chirographis, & scripturā manus alicuius ac characteribus, ex quibus magnum capis fructum in adulterinis literis & testamentis. Qui possis?) quasi dicat, nō uideo. nō enim sum meae, sed librarij mei manu. iam in uideo &c.) Et hic iocatur, sed cū felle & acri reprehensione: Curioni dicit inuidere se, qui nihil Antonium sapere docuit tanta mercede: ei enim se substrauerat Antonius, ut est dictum. Omne autem tuum crimen est.) omnis in tali re tua accusatio est, & in hoc me criminaris. At ego tuas literas.) Literae Antonij quas hic significat, sic incipiunt: Occupationibus est factum meis, & subita tua profectio, ne tecum coram de h. cre agerem: quam ob causam ueceor ne absentia mea leuior sit apud te. Quod si bonitas tua responderit iudicio meo, quod semper habui de te, gaudebo. A Casare peij ut Sexus Clodij restitueret. impetraui. Erat mihi in animo etiam tum sic uti beneficio eius, si tu concessisset: quo magis laboro, ut & tua uoluntate id per me faceat liceat. Quod si diuiniorem te eius miseræ & afflictæ fortunæ praebes, non contendā ego aduersus te. Ex hac M. Antonij epistola satis liquet quem de exilio reducere uelit, & quem admodum inuito Cicerone adiret se nihil esse facturū. Quēdā de exilio reducere.) P. Clodij filiū intelligimus: quē exulē reducere

Antonius

Antonius scripsit ad Ciceronē prius, se illū nisi Cicero annueret, nō reuocaturū. Quid enim me interponere auctorem ac si diceret, facturū omnino fueras, uellem nollem ego. Huius ordinis.) Senatorij. Caesaris lege.) quam in actis & libellis Caesaris tu ipse esse dicebas. Meam gratiam.) meū beneficium. Lege lata.) Si Caesar tulerat ut P. Clodij filius restitueretur, neq; Ciceronis cōsentientis, neq; Antonij reuocantis poterat beneficiū esse. Attenti.) quo Antonij magna & uera in illum dicam. Modestiam.) in uita & morib. Oblitiū esse putetis mei.) consuetudinis meae. Vel quod ita factus est Consul.) Caesar Antonū sibi collegam assumpsit. Caesaris ergo arbitrio, nō populi suffragijs factus est Consul, non lege, nō more: idcoq; ait Cicero, Vel quod ita factus est Consul. Statuerat autem Caesar se magistratu abdicare, ita ut in locum suum Dolabella subrogaretur, quod prius est dictum. Re uester.) uobis enim & publicae utilitati, non meae & priuatae, ut Antonius sua, Consul fui: nec quicquam, nisi ex senatus auctoritate gessi aut constitui, cum omnia Antonius ex libidine agat. Tu homo sapiens.) ironicè. Fatum.) ut quemadmodū ille, pe

cum pecuniam creditam accipimus, acceptam referre dicimur: cū uerò reddimus, expensam. Ad quos.) uilissimos & nefarios. Audiendi sum.) & ostendit quo pacto quasi per dialogū, uox enim est cuiuspiam interrogantis cur in senatū aut forum nō descendat Antonius: cui respondetur. Dat natalitia.) dat facultatē celebrandi natales dies in hortis suis, & ipse interest. Neminem nominabo.) cui det. Sed putatote eum.) cogitate uos ipsi, & diuinate. Phormion.) Phormio & Gnatho personae sunt parasitarum Terentianae. Alter in fabula cui nomen dat, alter in Eunucho introducit. Ballioni.) Ballio lenonis nomen. is in fabula est apud Plautū, cui nomen Pseudolus. Tuus uidelicet.) Hae Antonij fuerant uerba, quae eleuat & contemnit Cicero. Scilicet & uidelicet derisum indicant cum amaritudine quādā permixtū, ut Terentius: id populus curat scilicet. In eo templo.) Cōcordiae, ubi habitus est fenatus, quod post apparet, quādo in Ciceronē dixit Antonius, aut certe in Curia, quae sacra erat. nō enim in sacro loco haberi senatus poterat. Vergil. Hoc illis curia templū. Cluium Capitolinū.) qui ducebat ad Capitolium ex Romano foro. Ut illa credo.) Hae ironicè ait, ideo Cluium inquit Capitolinum armatorum seruorum plenum fuisse, ut tunc illa Senatus cōsulta de coniuratis fierent, cum uim fenatui afferebam, & ita ut uolebam sentire illum cogebam, quod in diuersum accipiendum est: nam & salutaria referente Cicerone Senatus cōsulta facta sunt, quibus liberata ab interitu respub. & puniti nefarij homines coniurati. Praeter te.) qui Catilinæ perfimilis minime affuisti, quasi iniquo animo ferres talia in Catilinam statui. Quis nomen nō dedit?) interrogatus itā ne censeret, & quasi proficens se in senatus uoluntate futurum, nam militaturi unā cum aliquo consule seu imperatore, nomina dabant. Consociorū iudicij.) Hae omnia apud Crispum. Haberet ducem.) me. Ad sepulturam.) hoc quid sit, prius est dictū. P. Clodius.) cum accusator Ciceronis ad populū multa obiecit: sed illud in primis, quod de indemnatis ciuib. Romanis supplicij sumpsisset. Disciplina.) educatio. Quanta tecū esset contentio.) dum minus cohaerentia dicis, et à te ipso dissentis. Eum.) me. Eos.) Senatores. In hac cella Cōcordiae.) templū Concordiae in cliuo fuit Capitolino nō procul à Iunonis Monetæ templo, quod illic fuit ubi domus M. Manlij in Capitolio, qua diruta aedes Iunonis est extructa. Furius Camillus uouit bello Veientano, & posuit. Ouidius autor in Fastis. Cella uerò pars templi est, ubi res diuina sit, ubi simulacrū numinis, circa quam praecinctiones columnarum. & in cellam ingredi omnibus fas non erat. Ab Ityreis.) Ityrea regio est Palaestina Iudaea, in qua Antonius sub Gabinio cōsule meruit, unde etiā multos abduxit, quibus postea utebatur seruis & ministris. Sunt item Ityreici uicini Parthis & Arabibus, montanā incolentes regionē, homines malefici. Verg. optimos arcus significare uolens, Ityreos dixit in Georg. Ityreos taxi torquentur in arcus. Alteri.) mihi. Salutaria.) quae salutē attulerunt. At etiam quodam loco facetus esse uoluit.) Nam quasi per iocū, Ciceronis recitauerat uersum, Cedāt arma togae. Salis.) facetiariū. Terent. Qui habet salem, quod in te est. Ab uxore mimae.) Antonio fuit uxor & eadem soror C. Antonij filia, Ciceronis collegae in Consulatu, quam à Dolabella adulteratam suspicatus repudiavit, & Fuluiam accepit, C. Curioni prius nuptā: quae sic imperium in uirum exercebat, ut ei se gratiam ha-

berē aliquando Cleopatra dixerit, quōd ita institutum ab ea acceperit Antonium, ut uxoris esse obnoxius didicisset. Hic Volumniam intelligit mimam, quae ueluti uxor Antonio erat: et quam tanquam nurū mater Antonij sequebatur, ut mox dicitur. Succisui operis.) Quidā tex. hoc nō habent. Succisua tēpora uocat Plin. sunt aut quae à rebus necessarijs succisa sunt, & ab illo tempore quod alicui certae rei destinatum est, diuisa, ut horae nocturnae quietis. Cic. lib. de Legibus, Succisua quaedā tempora incurrunt, quae ego perire non patior. A. Gellius: Quātum autem uitae mihi deinceps deum uoluntate erit, quātumq; à cura & à re familiari, procurandoq; cultu liberorū meorum dabitur octum: ea omnia succisua & subsecundaria tempora ad colligēdas huiusmodi memoriarū delectationum culas conferam. Meo consilio interfecit.) Id quod alij quoq; Ciceroni obiecere, eius cōsilio et impulsu à Milone occisum Clodiu. Cum tu illū.) Antonius ducēta quinquaginta millia debebat: pro quib. cū intercessisset Curio, cuius erat sortum, Curionis pater agrē ferens, domo prohibuit Antonium. is se ad P. Clodiu contulit: nec multo post ortis inter ipsum & Clodium inimicitijs, in Asiam abiit.

Oppilatis.) direptis. Nam tabernam illam librariam in qua delituit, fugiens Clodius Antonium, etiam oppilauit. Est autē oppilare & compilare, furari, sed ita, ut ne pilus quidem remaneat. uel quoniam milites quae rapiunt, in pile figuram conferunt, ut ait Pedianus. Fauisse.) contra Clodium. Rem transegit.) Clodium occidit in uia Appia. Scilicet is animus.) quasi reip. causa occiderit Clodium Milo: quod in illi oratione nititur probare quae pro Milone extat. At latatus sum.) Diluit et hoc quod obiecerat Antonius. In tanta latitia.) quae fuit publica occiso Clodio. Quaestio.) Lege Pōpeij, qui tulit ut de caede in Appia uia facta quaereretur. erat autem tum solus Consul Pomp. ut Cicero & Pedian. Non satis prudenter illa & c.) Nam ueteri lege 12. tab. de morte hominis quaestio constituta est. Nemo in me dixit.) me suafore aut impulsore caesum Clodium. Quod uerō dicere ausus es.) Diluit obiectum ab Antonio, qui dixerat Ciceronis culpa ciuile bellum exortū. Temporibus.) quid enim quibus egerim temporibus, ignorasti. M. Bibulo.) qui collega fuit Caesaris in consulatu: in quo sic impotenter Caesar se gessit, ut uenire Bibulum in senatum prohibuerit, & communem magistratum penē solus administrauerit. hinc duo illi uersus iactati, Non Bibulo quicquam nuper, sed Cesare gestum est. Nam Bibulo fieri Cōsule nil memini. Tunc inita est concordia inter Caesarē, Pompeium, & Crassum: pro quorum arbitrio gubernabatur Respublica. Et Lucanus ait, Tu causa malorum Facta tribus dominis communis Romae. Pompeius Caesari tradidit.) eius filia Iulia in matrimonium accepta. Vnū, ne quinquennij & c.) Post primum Consulatum, Socero L. Pisone, geuero Cn. Pompeio suffragantibus Gallia Cispalinam initio lege Vatinia cum Illyrico, mox per Senatū Comitam quoq; accepit in quinquennū, & cū imperio. Sed cum L. Domitius Consulatus candidatus adempturum ei exercitum minaretur: cum Crasso Pompeioq; Lucan urbē prouinciae suae accitis effecit ut detrudēdi Domitij causa alterum peterent Consulatu, & sibi in alterū quinquennium imperium prorogaretur. Cicero quantum in ipso fuit, Pompeio persuasit id ne fieri pateretur. Alterum, ne pateretur fieri.) iam annos nouē Gallia cum imperio tenuer-

rat Caesar, cum Marcus Marcellus Consul ad Senatum retulit ut Caesari ante tempus succederetur, quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet uictor exercitus. Et ne absentis ratio in comitijs haberetur.) Miserat enim cenurionem quendam Caesar, qui consulatum suo nomine, & tempus prouinciae prorogandum peteret: quem egredientem curiam Senatu, auditis quae acta erant, posita ad ensis capulū manu dixisse ferunt: At hic dabit, si uos abnueritis. Pompeius autem legem tulerat de iure magistratum: & eo capite quo à petitione honorum absentes submouebat, ne Caesarem quidem acceperat, per obliuionem: ac mox lege in es incisa, & in ararium condita, correxit errorem. Cicero duo hae Pompeio suasisse se non negat. Pacis.) concordiae. Cum aduersantibus. Caesari Marcellus ad Lentulo Consulibus, qui iam ab eo Pompeium penitus abalienauerant, id ageretur, ut & prouinciam & arma deponeret Caesar, depositurum se libenter arma per Curionem pollicitus est, si id Pompeius quoq; faceret. nec multo post literas ad Senatum misit & populum, quibus petebat ut Cisalpina tantum Gallia Illyricumq; sibi cum duabus legionibus cōcederetur. paulo antē à Cilicia reuersus fuerat Cicero, utriusque amicos orans, lenire Pompeium non desistebat: sed is cum caetera non abnueret, exercitum non concedebat. Ad id autem Caesaris amicos impulerat Cicero, ut praedictis contenti prouincijs, et una tantum legione, inimicitijs depositis pacem agerent. sed qui cum Lentulo sentiebant, non suere. Pacis quidem suasor fuit Cicero, quod pluribus in locis ipse scribit. Caesarem meo consilio interfecit.) Conspiratum est in Caesarem à LX. amplius, C. Cassio Marcoq; et D. Brutis principibus. cōspirationis, nemo inter coniuratos Ciceronem tradidit fuisse: & ipse quodam loco dolet eius se rei conscium non fuisse. Timuerunt fortasse lubricum in eo fidei, coniurati, cum alijs causis, tum quod à Caesare & ab eius amicis fiebat plurimi.

Prauaricatore apposuisse uidear.) id est, de dila opera, aut ego in me dicere hortatus sum: qui cum contra me dicere uideretur, tamen pro me dicere. Laudi enim sibi fore existimat, si inter Caesaris interfectores & libertatis assertores nominetur. Prauaricator uerō eo differt à patrone, quod is ea dicit quae causae conducunt: ille uerō se causam simulans defendere, quae obsunt dicendo causam prodit. Alienis.) Brutus & Cassius, & caeterorū qui quia tyrannum sustulerunt, insignem merentur laudem. Iactasse.) gloriosos esse. Partim obcuris.) non ignobilibus, sed qui nullum gesserunt magistratum. Partim adolescentibus neminem occultantibus.) nam inter coniuratos adolescentes fuere Caelius & Buolianus, Sestius Naso, & alij nonnulli. eius autē aetatis est nihil reticere. Impulsissem ergo, inquit, Brutus, si conscius rei fuisset, et necesse uisum esset. Auctoribus.) Iu. Bruto qui reges exegit, & populi Romani primus libertatē peperit: & C. Seruilius, qui magister equitū iussu Q. Cineinnati Dictatoris Sp. Meliū equitē Ro. frumentum populo in magna penuria sua impensa largientē, & ob id factū conciliata sibi plebe regnum affectantem interfecit: quod Lilius scribit. ab Vrbe condita. Vterque.) Vtriusq; Brutus, M. scilicet & Decimus, paternum genus in Iunū Brutū referunt: à quo sunt, ut diximus, eieci reges: sed Seruiliae matris M. in C. Seruiliū Halam origo refertur. Plut. arch. auctor. Alter.) Marcus. Quid C. Cassius.) Familia Cassiorum per uelusta extitit, ab eo Cassio originem duxit cognomine spu.

Spem qui consularis regni affectati crimine damnatus, necatus est. Caeteri fuere praestantissimi, & libertatis studiofissimi, sed insignis seueritatis, ut ille L. Cassius, qui quoties alicuius iudicij questitor esset, in quo de homine occiso quae reueretur, suadebat iudicibus atq; praebat, cui perire illum fuisset bono. & ille item qui filiu Tribunū plebis, qui agraria legē primus tulerat, ac multis pro rebus alijs populariū legē deponit, adhibito propinquo & amicorum consilio, affectati regni crimine damnauit, uerberibusq; affectum necari iussit, ac peculū eius Cereri consecrauit. Ipse C. Cassius, quod in Bruto Plutarchus tradit, ab inuente aetate tyrannos oderat. Huius rei quam scribit Cicero, ipse solus auctor, cum fugientē Pompeium persequeretur Caesar, & ad Hellepontū peruenisset, triremū inopia scaphis exercitum traducere compulsus est. Cassius uerō fortuna quadam triremium copia comitatus, obuiam factus est, cum ad Pharnacem properaret. Et quamuis aduersus paruas naues magno triremium numero turō depugnare posset, Caesaris tamen sceleritate conterritus, impetrata uenia ultrō illi & se & triemes omnes dedit, quae erant lxxx. Contigisse autem tunc arbitror ut Caesarem occidere cogitauerit, cum ab Alexandria in Syriam & in Pontum transijt contra Pharnacem magni Mithridatis filium, quem quatuor quibus in conspectu uenerat horis, tota prostrigauit acie. simul autē & Cassius erat. Siue his clarissimis uiris. M. & D. Brutis, & alijs plurimis. Ille.) Caesar. Cydni.) Per Ciliciam decurrit: cuius auctore Solino incerta origo, alij ex monte Tauro nasci, alij ex Coaspidis alueo defluere tradunt. per mediam fluit Tarsum, à qua tamen non procul esse eius ortum Strabo inquit: aquam uero rapidissimā frigidissimamq; & ea gratta hominibus ac bestijs auxiliari, qui neruos crassiores habent. Cn. Domitium.) L. Domitij filium, qui adolescens in coniuratione fuit. L. autē Domitius Praetor Caesarem ab euntē consulatu, quem aduersus auspicia legesq; gessisse existimabatur, ad disquisitionem Senatus uocauit, & mox Consul imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: successorq; Caesari per factionem nominatus, principio ciuilibus belli ad Corfinium captus est. inde dimissus, Massilienses obsidione laborantes cum aduentu suo confirmasset, repente desinit, acieq; demū Pharsalica occubuit. Sed is quē Cicero nominat, filius, inter confectos Caesarianae necis, quanquam inscius, damnatus lege Plotia, ad Brutum Cassiumq; sibi propinqua cognatione coniunctos transiuit. Classi praefuit, quam partibus prostrigatis Antonio sponte tradidit, solusq; omnium ex his qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplissimos honores percurrit. postea ciuili redintegrata discordia inter Augustum & Antonium, legatus Antonio, & summa imperij sibi commissa, ad Augustum transijt, & in diebus paucis obiit. Auunculi.) Pompeij, ex cuius sorore natus est. Spoliatio dignitatis.) neq; enim ullam dignitatem eum adipisci passus est Caesar. C. Trebonio.) Is & Caesaris partes secutus est, & in eius amicis semper fuerat. L. Tullius Cimber.) & is in amicis fuit Caesaris. Duos Seruilios Cascas.) Cognomento Cascas duos fratres dicit, qui relictus Hala quam Casca possunt cognominari, quod progenitorē suum Seruiliū Halam sunt imitati. Alter ex Seruilijs.) C. Seruilius Casca primus Caesare iuxta collum ense percussit: in quem Caesar conuersus, eius apprehenso gladio, Sce-

lerate, inquit, Casca quid agis? Ille autem fratrem uocans inquit, & c. Plutarchus. Ergo ego sceleratus.) Merito stultitiae Antonium arguit Cicero, qui sceleratum ipsum appellet, quod uideatur conscius coniurationis fuisse: cum Brutus interfector, quod nemo negat, honoris à te causa nominetur. Hic stupor.) haec hallucinatio, atque hic error. Constitue, iuristiue. Tu, inquit, qui Consul es, quae decet constare esse, statue utrum bonā an malam causam uelis interfectorū esse. Edormi.) dormiendo eijce & expurga. Terentianū autem est. ille enim ait: Ibo in angulum, ibi interca hoc uilli edormiscam. Crapula uerō est ebrietas nimia, & capitis ob ebrietatē attonitio. ut atheni dicunt Graeci. An faces.) quod attonitis fit & stupidis ac lethargicis. Ad punctum temporis.) Nam secundum Geometras & Euclidem, punctum est cuius pars nō est. Quicquā esse medium.) tanquam tertium, & alterutrum, duntaxat homicidas, aut uindictes. Patrie parentē.) sic dicebat Antonius, patrie parentē Iuliu eos occidisse: sed tyrannus ille, nō parens fuit. Tu homo sapiēs.) ironice. Te referente.) te proponente. Legibus cautum erat, ne liceret Praetori Urbano plus decē diebus abesse ab urbe. Antonius in senatu retulit, ut Bruto, quando rei frumentariae esset praefectus, abesse liceret, & legibus soluit, nec uoluit illis esse obnoxium. Ludi Apollinares. De quibus plura diximus in primam Philippicam. Prouinciae.) Macedonia prius Bruto, Syria Cassio concessa fuerat: sed cum Antonius Macedoniam sibi, Syriam Dolabella assumpsisset, & qui pro Cassio & Bruto aderant, alias dari illis deposcerent prouincias, Cyrene ac Creta Cassio, Bithynia Bruto concessa est. Questores additi.) qui in prouinciam sequerentur. Iam retexo & c.) conuerto, in contrarium muto: & qui dicebam me inter coniuratos non fuisse, dico iam fuisse. In equum Troianū.) in quo, quod aiunt Poetae, non nisi uiri principes clausi sunt. Cicero ait ex Isocratis ludo ueluti ex equo Troiano innumeros principes exiisse. Virg. Huc delecta uirum sortiti corpora furim includunt caeco lateri. Sed regnum.) quasi dicat, te & caeteros qui regnum hic agitis. Meus filius.) meus character, mea dicendi figura, in ea fabula fuisset, non incepissem solum, sed etiam complexissem. Fabula, ut tragœdia & comœdia, quinque actibus absoluitur. Incipere nihil prodest, nisi compleas. Et in prouerbū exijt, ut abesse extremum actum dicerent, cum imperfecta res esset. Cic. Extremum actum tanquam ab inerti poeta esse neglectum. Hoc consilium.) occidendi Caesaris. Narbonne.) quae ciuitas est Galliae, à qua nomen prouinciae, cuius amplissimum est emporium. supra exitum Araris fluminis Narbonensemq; lacum iacet. Seuocari.) Cum quidam Antonium unā cum Caesare trucidandum censuerent, prohibuit Brutus, dicens quod pro legibus ac iure suscipere retur, id omni iniuria carere debere. Negocium tamen datum fuit Trebonio, ut ingrediente Senatum Caesare, Antonium extra retineret, seuocaretq; cum enim Consul esset, eius timebant auctoritatem. Cicero inuit iatro seuocatum à Trebonio, quod conscius esset Caesaris necis. Non indicasti.) Cum Brutus & Cassius caeteriq; occidendi Caesaris cōsiliū cepissent, illud agit. uere inter se, an ad eam rem perficiendam Antonius esset inuitandus. quod cum nonnullis placeret, contradixit Trebonius. inquit enim se Antonij mentem iam antea tentasse, cum Caesar ex Hispania reuerteretur: Antonium uerō non esse assensum,

non tamen id eum indicasse. Virum.) Tu autē uir nō es, sed timidus & mollis. illud Casianum, cui bono fuerit.) Hoc & in oratione pro Milone, & superius est a nobis dictum. Hæreas.) dubites. Ad eam Opis.) intercepta quæ illic erat pecunia: quod prius diximus. Per eandem tabulas.) eorundem creditorū. nam solutis nominibus & debitis ueteribus, easdem, hoc est, priores tabulas cū iisdem renouauit creditoribus, mutuatus rursus ab eisdem pecunias quas dissiparet. Tam multa.) a Calpurnia Cesaris uxore, quod prius diximus. Officina.) Veluti officina, quæ est ubi opera fiūt, ut statuarij, sisoris, cum taberna sit ubi effecta uenduntur, etsi eadem potest esse & officina, & taberna, ut sutrina. Nundina.) mercatus: proprie sunt feriarū dies, quod mercandi causa rustici in urbem ueniunt, ut ait Pompeius. Nescio quid conturbatus.) quasi Cic. significare uelit consciuum Iulij necis Antonium fuisse. Hoc crimen.) Cesaris nex. Clarissimos uiros.) Brutum & Cassiū, & ceteros cōiuratos. Nō arguo.) nō accuso fuisse. Castramibi Pompeij.) Obiecit quod serō in Pompeij castra uenisset, & omnia improbis perturbasset consilijs. Quo tempore Pōpeius ueniente ex Gallia Casare urbem deseruit, Cicero cum fascibus & licitoribus quos pop. Romanos illi dederat, se in prædijs suis circa Campaniam oramq; maritimam cominebat. redire in urbem, cum Casar post Pompeij a Brūdijs fugam hortaretur, recusauit: quia si adesset, ea dicenda essent, quæ nullo modo tacere posset: & Casarem offenderet, qui cum in Hispaniā proficisceretur, ex itinere Ciceroni (quem ad Pompeium nauigaturum satis constanti fama afferebatur) epistolam scripsit, ne ad aduersarios transiret hortatus, et ut ab omni abesset ciuili cōtentione. Sed cum pueret uirum bonū semper reipub. partes suscipere solutū, nō esse in his castris in quibus & Pompeius optimē de se meritus, & senatus ac Consules consistrent, minusq; honestos in castris de se haberi acciperet sermones, tuto ocio periculosum prætulit bellum. Occulte enim parata nauis, cum omnis maritima ora a Cesaris custodiretur militibus, et Antonio in primis mandata a Casare esset ut Ciceronē obseruaret, ad castra Pompeij nauigauit: ubi cum peiora omnia opinione offendisset, & neq; gerendi belli consiliū, neq; Pompeij copias probaret: pacē primō, deinde quod Pompeius ualde ab ea sententia abhorrebat, ut bellū traheret, suadere institit. Cumq; eum multorū uaria offenderent uitiā, quos emendare non poterat, quasi poenitentia ductus quod eō accessisset, omnia contemnere, & sese a rebus gerendis quantum poterat abducere coepit. Nos liberi essemus.) facta pace, & compositis inter Casarem & Pompeiū rebus. Tot duces.) Pompeium, Scipionē, Catonem, Petreium, & Afraniū. Exercitus.) in Pharsalia, in Libya. Cōficeret angribus.) oppressa reipub. & amissis ornamentis. Dimissa.) est enim miseriarū omnū finis mors. Tot consulares.) qui in Pharsalico bello perierunt. At non hi maximo & c.) Pompeius Pharsalicā pugna inuitus quidem suscepit. nam trahere malebat bellum: id quod ut faceret, hortabatur Cicero, cum præsertim cōmeatibus abundaret, quibus carebat Casar: sed magna Senatorū multitudo, magna equitū, qui superiores fore se credebant, ut susciperet coegerunt: quod Appianus tradit pluribus. Elati spe uictoriae.) qui fore sibi persuadebant ut uincerent, sicut apud Dyrrachium uicerant. At uerō & c.) & hoc obiecerat Anto. alienatū a Cicero fuisse Pompeiū, Ciceronis ipsius dicacitate & accu-

sationibus. Contulit.) cōmunicauit. De summare.) de tota reipub. Spectare.) quasi fuit. Præsent.) scilicet dignitati: non quid utile esset, sed quid se deceret spectans. Quid sequeretur.) Rationes quibus uterq; suam firmaret sententiā. Ille cōsularis uir.) Pōpeius. Paphi.) oppidū Cypri ab Agapenore conditū, quod distare ab Alexandria per tria millia & sexcenta stadia quidā dicit, unde Venus Paphia. Sectorem.) Sector, ut ait Pedianus, est qui spem lucri sui secutus, bona cōdemnatorum auctionabatur, hoc est, in auctione uendebat. Idem ait alio loco sectorem esse aestimatorem redemptoremq; bonorum damnati atq; proscripti: qui spem secutus lucri sui, id est secutus spem estimationis suæ, bona omnia in auctione uenit. Plinius libro 36. Vnde enim illi uiricus Syllā, & Metella mater, proscriptionū sectrix? Lucanus, Sectorq; fauoris ipse sui populū. Antonius bona Pompeij redempta a Casare, sub hasta uendebat: sed exigi redemptionis a se precium molestē ferebat: atq; hanc sibi fuisse causam cur bello Punico non interfuisset, dicebat: quod parū uideretur in his quæ prius gesserat, gratia consecutus. Cumq; Casar precium domus Pompeianæ poposcisset, iratus uehementer est Antonius, quod pro tanto eius in Casarem studio, pro tantis sudoribus ac periculis, pecuniam illam non remitteret, sed quæ emerat uel dono acceperat Pompeij bona, ea uendebat Antonius: ideo sectorem appellauit. Ne loci quidem.) Et hoc obiecit Antonius, iocari in castris solitum quandoque Ciceronem, quasi parum prudentem, & ineptum omnino, qui tam tristi & periculoso Reipublicæ tempore iocari posset. Facetissimus fuit Cicero, cuius facetiarum impatiens erat Pompeius: dicebatq; de eo, Quæ fugam habeo, quem sequar, nō habeo. Cum in castra uenisset, dicentibus serō uenisse, respondit, Minime serō ueni. nam nihil hic parati uideo. Interroganti deinde Pompeio ubi gener eius esset Dolabella, respondit, cum socero tuo. Et cum donasset Pompeius transfugam ciuitate Romanā: O hominē bellū, inquit, Gallis ciuitatem promittit alienam, qui nostram nobis reddere non potest. Propter quæ merito uidebatur dixisse Pompeius: Cupio ad hostes Cicero transeat, ut nos timeat. Animis relaxantur. remittunt animos. Mæstitiam meā.) Nam, quod diximus, cum uideret cōtentionem suam, & multorum offenderent uitiā, quasi poenitentia ductus quod in castra uenisset, omnia negligere, & sese a rebus gerendis abducere coepit. In utroq;.) in iocis & mæstitia. Hereditatem & c.) Hoc obiecerat Antonius, diuitem Ciceronem factū, & tamen nullam ei hereditatē obuensisse: ex quo uolebat colligi, mali quippiā egisse Ciceronem, & improbē ditatum esse. Sallustius in eoratione qua in Ciceronē inuehitur: Ex conuirsis, inquit, alios pecunia cōdemnabas, cum tibi alius Tusculanū, alius Pompeianum uillam edificabat. Utinam hoc.) utinam quod mihi crimini das, nullam mihi obuensisse hereditatē, id uerū tuū crimē esset: ut nulla tibi obuenerit hereditas, cum obuenerint plurimæ. Plures amici.) quos mortuū fecisti, ut eorum adires hereditates. Amplius sestertia.) ac si diceret, sestertia plusquam ducenta. Accepim ueluti.) ex hereditatibus quæ mihi obuenerunt, accepi, & in mea rationum libris ex tali re habuisse annotauit. Animi dolor.) quod amico priuauerat. L. Rubrius Casinas.) Casinum Campaniæ oppidum, ubi Latina uia coniungitur Appiæ. Silius: Nymphis que habitata Casini Rura exstantur, mox & uicinus Aquinas. Est & Siluius eius-

dem nominis Straboni. Varro Casinatē agrum ficum optimam inquit producere. Fecit heredem.) ut tu inquires, qui cuiusdem defuncti inuasisi falsis tabulis hereditatem. Statu.) lōg., an breui. Quo municipio.) qua patria. Quiribus.) qua in parte municipij. Alienissimorum.) qui tibi nunq; fuerūt amici aut noti. Nō adisses.) Quoniā soluendo creditorib. patris non eras, quæ et ipsum bonis su pra. mo. lū erogādis tenuē factū legimus. In aliena uilla.) Tiburtino Scipionis. Magistrū.) Sextū Clodiū Rhetorem, de quo mox dicitur. hoc magistro utebatur dicendi, sed magis compotor erat. Suffragio tuo.) ut tibi in declamādo suffragetur. Salsum.) facetū, & qui falsis multū habet: unde falsū dicta: & insulsus, inurbanus ac insipidus. Dicere.) iocari et morderē adhibita urbanitate. Locos aut eiusmodi dicta et dictiones maiores dixerunt. Cicero in epistola ad Cornelium Nepotē: Ita q; nostri, cū omnia quæ dixisse mus, dicta essent: quæ faceret et breuiter et acutē locuti esse mus, ea proprio nomine appellari dicta uoluerūt. Auertunt.) M. Antonium. Sensim.) paulatim & sedatē. Alienā.) abhorrentia a causa, & penitus inutilia. Duo milia iugerum.) Actus quadratus undiq; centū uiginti pedibus presinitur: duplicatus iugerū facit: dictum, quod ex duobus quadratis actibus iunctum sit: ut Varroni uerō & Plinio placet, quod uno iugo bouum in die exarari potest. Occupat ergo iugerum in lōgitudine pedes ducentos quadraginta, in latitudine centū uiginti. Leontini.) Leontium mediterranea Siciliae ciuitas, et in regione Septentrionali, cuius agri feracissimi, quod ait Cicero in Verrem actione quinta. Immunita.) nullū uectigal pendencia, contra antiquā & Hieronis & Romanorū legem, qua Siciliae agri Decumani erant, hoc est decimam pendebant: cui colligendæ qui præerat, Decumanus uocabatur. Sextū Clodium.) Hic est Sex. Clodius Clodij familiarissimus, et operarum Clodianarū dux, a quo illatum in curiā Clodij cadauer est, & cum eo curia incensa. Etiā hoc ex Cesaris commentarijs?) scilicet fecisse dicis, ex Cesaris uoluntate, quæ in cōmentarijs apparet? De Capano.) qui publicus erat, quem Antonius largitus fuerat. Inquinauit.) fœdauit. De ipso correctore.) Irrisue ipso Antonio. Nouus.) nouis criminibus. Prætextatū.) antequam uirilem sumpsisti togam. nam prætextā, quæ uestis fuit regū & magistratuum, a principio ab Hetruscis sumpta, diu puerilis usurpauit ætas. Decoxisse.) creditorum fidē fessillisse, et mercatorum, interceptis pecunijs: unde decocto res de quib. iure consulti loquuntur. Patris.) qui & ipse prodigus fuit. Pietatis plena defensio.) Ironice et irrisiue neq; enim pius est, neq; decet, filium crimen suum in patre transferre. In quatuordecim ordinibus.) L. Roscius Otho Consul legem tulit qua equitibus ordines primos 24. assignauit ad spectandum: sed ijs duntaxat qui quadringenta in censu haberent sestertia. Hæc & theatralis lex uocata est. Decoctoribus.) ijs qui coxissent, sed fortuna uitiō, non scelere, ut amissis naufragio mercibus & pecunijs: quod accidere frequenter solet. Virilem togā.) quā sextodecimo anno Liberalibus accipiebant deponentes prætextam, quod in Fastis tradit Ouidius. Muliebris stola.) quoniam in muliebres abiisti mores, ueluti prostituta femina ac uulgare scortum factus, certam pro uitæ mercedem postulans. Curio.) filius. Stola dedit.) ut uiri solent uxoribus. Veteres non honestam solum uerō stola dixerunt, sed omnē quæ muliebri corpus tegetet. Mar-

cellus. Sed pro honesta poni frequētius cōsueuit. Valerius titulo de Pudicitia: Te custode matronalis stola censetur. In Domitij potestate.) Is est Domitius de quo supra diximus, ad Corfiniū captus, amator & corruptor pueritiæ. Pater eius.) Curionis. Hortante libidine.) quæ te stimulabat et comitabatur. Nō potuit.) nam omnino te Curio pater domo prohibuit: quod tunc accidit, cū pro Antonio qui ducenta quinquaginta millia debebat, intercessit. Sexages sestertii.) quod Curio filius ex pecunia paterna pro Antonio effuderat, pro quo intercesserat. Sestertius & sestertii dicitur. dupondius uerō fuit et semis, id est due libræ & semis. Notatur aut duplici LL. & S. unde incipit. Sexages uerō aduerbium est, a sexaginta, ut si dicas, Mutuo tibi bis sestertii: significas duo sestertia mutua re. Florentissima fa.) Curionē. Aes alienū.) debita filij tuo nomine contracta. Redimeret.) quasi additū creditoribus. Congessione.) ut ne loqueretur quidē tecū. Ausus esses?) ac si dicat, minime. Perstringam.) complectar. In eidamus.) præcidamus et omittamus. Intimus erat, & c.) Cum amoribus, libidinibus, uarijsq; sumptibus grande es alienum constasset Anto. & duceta quinquaginta millia deberet, intercessissetq; pro eo Curio, & Curionis pater iacrico Antonium domo prohibuisset, ad P. Clodium trib. pl. ea tēpestate se contulit: in cuius cōubernio haud multū fuit, siue quod inimicos Clodij formidaret, siue quod Clodiani furoris satietas eū cepisset, ut Plutarchus ait. Quiddam iam tū molitus est.) Fuluiam credo Clodij uxore de coitu appellauit, aut eam adulterauit: postea eam ipse Antonius in matrimonio habuit. Inde iū Alexandriā.) Antonius offensus amenia, ut diximus, Clodij, in Græciā ait: ubiq; permansit, & corpus ad militaria certamina, & linguam ad dicendū exercens. Contigit aut ut A. Gabinius (qui unā cū L. Pisone Cōsulatū gesserat, quo tempore accusante Clodio Trib. Cicero in exiliū pulsus est.) finito Consulatu in Syriam prouinciā proficisceretur ad eam cum exercitu obtinendam, sicuti Pōpeius inuitis serē omnibus Senatoribus uoluerat. Antonium fortē, ita ut fit, cum offendisset, ut secum proficisceretur hortatus est. negauit se priuatum iturum. Præfectus uerō equitibus secutus est. Pugna uit contra Aristobulū Iudæorū regem & fortiter et feliciter parua manu magnas hostiū copias fudit: ipsum Aristobulum unā cum filio cepit. Cūq; Ptolemæus cognomento Auletes a suis regno pulsus impetrare a Romanis non potuisset ut restitueretur in regnum, uenissetq; ad Gabinium, ingentē pollicitus pecuniam, si eum restitueret: dubitantibus ceteris, & in primis ipso Gabino, etsi cupiditate regiæ pecuniæ erat accensus, et ut reduceret Pompeij literis hortaretur, Antonius reducendū esse persuasit: ductoq; per loca aspera & difficilia exercitu, Pelusium peruenere, ac cepere. Inde Alexandriam profecti, regem in regnū unde exciderat, reponere, contra populi uoluntatē, & decreta Senatus (statuerat enim ne omnino reduceretur.) neglecta etiam religione uersuum Sybillinorum, qui huiuscemodi fuere: Si Aegypti rex auxilio quondā indigens uenerit, eius amicitia ne abnueritis: sed illū cū multitudine ne iuueritis. quod si aliter factū fuerit, labores & pericula habebitis. Reus deinde Gabinius factus est, sed cum pecuniarū, tum Pōpeij auxilio absolutus. Idcirco profectū inquit Cicero Alexandriā Antonium contra Senatus decreta, et contra religionē. Iū.) ab Antonio. Gabiniū.) hominē scelestissimū: cuius ubiq; uita lacerat Cic. Qui cum.)

cum.) cum quo. Rectissime.) ac si diceret: cum nihil non flagitiose faceret. Inde.) ex Asia. Qualis.) ac si dicat minus honestus, consumptis omnibus pecunijs quas ex regis Ptolemæi largitione acceperat. In ultimam Galliam.) ad Casarē. In tuo.) ac si dicat, nihil: omnia enim sibi uen dicauerant creditores. Præter unum Misenum.) prædiū in Campania ad Misenum, quod est Cumis proximū pro montorium, ut ait Strab. Cum socijs.) cum lenonibus, mi mis & parasitis, aut certe creditoribus qui partem occupa uerant. Tanquā Sifaponem.) Villa erat Antonij Sifapo, quam & ipsam cum socijs tenebat. Ad quæsturam.) qui magistratus dari adolescentibus consuevit. Prius ad pa trem tuum.) quoniam ad me prius uenisti quàm ad patrem tuum. Satisfieri.) id est, ut tuam accipere expurgationē. nam is satisfacere dicitur, qui offendit quempiā, cum tan tum facit quāuis læso & irato satis sit ad pœnā, ut ait Pe dianus. Tranquillus in Iulio: Valerij Catullum, a quo si bi uersibus de Mamurra perpetua stigmata imposta non dissimulauerat, satisfaciem eadem die adhibuit cœnæ. De gratia.) ut in gratiam redires mecum. Cultus.) in ho nore habitus. Idem & c.) Clodium occidere. Sine Sena tusconsulto.) Non enim Quæstor in prouinciam profici scebatur, nisi eam ex Senatusconsulto sortiretur, & lege. Ad Casarem.) in Galliam. Id unum per fugum.) ad Cæ sarē, aut ipse Casar. Ducebas.) existimabas. Ibi.) apud Casarem in Galliā. Aduolas egens ad Tribunatū.) Dis cordia in ciuitate exorta, cum optimates Pompeio hære rent, populus in Casarem esset propensior, C. Curio parti um prius optimatū, mutata uoluntate popularis factus, & Casari largitionibus inuitatus fauens, gratia quā apud 30 populum dicendo comparauerat, effecit ut Trib. pl. Anto nius crearetur. nō multo post inter augures cooptauit. An tonius uerō simul atq; magistratum iniit, & partes & cau sam Casaris plurimū iuuat. nā Marcello Consule scriptas iam legiones Pompeio decernente, & novos insuper dele ctus habendi potestātē dante, intercessit, rogationemq; fe rens obtinuit plebiscito, ut B. bulo in Syriam contra Par thos bellum gerenti scriptæ legiones mitterentur. qui uerō deligerentur, Pompeio nō parerent. Cumq; eodem tempo re senatus pars maxima neq; recipi missas a Casare literas 40 uellet, neq; recitari pateretur, ui Tribunitiæ potestatis fre tus Antonius uenit in senatū, & ipse recitauit. Quibus au ditis, cum æqua postulare uideretur Casar, multorū mu tati sunt animi: & uoluntates plurimū qui prius aduersaban tur Casari, conciliatæ. Cum præterea relatū esset in sena tu, Casarem ne placeret legiones & exercitiū dimittere, an Pompeiū: Casariq; arma dimittenda plerisq; censentibus, assurrexit Antonius, rogauitq; placeret ne utrumq; pari ter ab armis discedere: quam sententiā omnes penē alacri ter excepere, & summo studio cōprobauerē. Antonij uerō 50 collaudauerūt: & ut legem ferret hortati sunt: quod fieri ab eo Marcellus et Lentulus Consules prohibuerūt. Ob late sunt & aliæ cōditiones ab amicis Casaris, quas M. Ca to & Lentulus Consules improbant, & senatu Antonij & ceteros qui Casari fauebant, eiecerunt. Abiens uerō è curia Antonius, multa in capita inimicorū imprecatus est. mutata mox ueste, & conducto uehiculo ad Casarē fugit cū Q. Cassio: & clamitās apud illū nullas in urbe leges ua lere, ius Tribunitiū sublatum esse, omnibus qui æquum bo numq; defendant, capitis periculum imminere, Casarē im pulit ut cum exercitu in Italiam properaret, & postea pa

triæ arma inferret. Vitrici.) P. Lentuli. * Imò uerō uiri legendum cōtendit Hieronymus Ferrarius in emendatio nibus suis ad Philippicas Cic. ut Curionē intelligas, qui su periore anno tribunus pl. fuerat, emptusq; a Casare, abe ius causa pertinaciter steterat. Virū autē Antonij uocat, in xta id quod supra inquit: Sed citō interuenit Curio, qui te a meretricio quæstu abduxit, & tanquā stolam dedisset, in m. atrimonio stabili & certo locauit. Sic etiam locutus est post red. in sena. Ea q; dixit, quæ si uir eius Catilina reu xisset, dicere nō esset ausus. * Fulcra.) firmare, sedatis discordijs inter senatorij ordinis homines qui Pompeio fa uebant, & populares qui Casaris erant studiosi. ipsi.) C. Casari, ut depositis armis & relicta prouincia Romanam priuatus rediret, priuatumq; splendore cum omnū bene uolentia, quā tyrānidem cum omnū odio mallet. Man cipatum.) ueluti mancipiū Casari additū: ac si dicat, ea fecit pro quibus supplicio dignus erat, ut securi quæ admo dum noxij & damnati feriretur. Luminibus.) principi bus uiris, qui uelut quædam lumina erant. Quod in ho stem togatiū decerni solitū est.) nam interdictū est ei senatu, ex quo ignominiose eiectus est: & ut in exiliū abiret, coac tus: ac mox Reip. hostis indicatus: id quod in Catilinam quoq; adhuc togatiū seruatiū est, ut ex Ciceronis orationi bus intelligitur quæ in illū extant. Mos fuit maioribus in terdicere senatu primò, deinde urbe, togatis hostibus: mox abeuntes hostes iudicare. Vendita.) Casari. Addicta.) destinata. Illud uulnus inflatum.) quod hostis indicatus es, tibi q; aqua & igni interdictū est: & permissum omni bus ut te impune occiderent. Causam belli.) cum seruili indutus ueste & meritoria uestis rheda te ei obtulisti: se natum accusasti, & sua sponte ad tyrānidem accessio occa sionem & prætextum arma sumendi, & milites autoran di præbuiti: id quod in Casaris & Pompeij uita scribit Plu tarchus pluribus. Circumscriptus.) circumuentus & op pressus. Omitto quā hęc falsa. Nam reuera captus im perij consuetudine, quod ait Tranquill. pensitatisq; suis et inimicorū uiribus, occasione rapiende dominationis usus est, quam a tate prima concupierat: quod existimasse uide tur Cicero de Offic. lib. 3. dicens semper Casarē habuisse 40 in ore eos qui sunt in Phœnijs Euripidis uersus: & apud Aristophanem, quod sic Cicero ipse cōuertit: Nam si uiolandum est ius, imperij gratia uiolandum est: alijs rebus pietatē colat. Constitisse.) positam fuisse & hæsisse. Consules.) Mar cellum & Lentulū. Veniente infestis signis ad urbem Cæ sare, Pompeius urbem est egressus, & Capuam ad exerci tum profectus. Abeuntem Consules sunt profecti: postero die maior senatus pars ad Pompeiū discessit. Omnem sobolem.) omnē iuniorū multitudinē, & quasi omnē so tum Ro. populi. nam in adolescentibus spes est prolis suf ficiendæ, ut in grege uidemus. & Verg. ait: Mōdo nanque gemellos Spem gregis ab filice in nuda conuixa reliquit. Exterminatam.) extra patriæ terminos & fines positam. Ut igitur in se.) Pulcherrima similitudo. Causa est abdo rū.) quoniam ex semine nascitur. Semē.) causa origo. nō cabulū aut reuinit similitudinis. Tres exercitus.) in Phæ ralia, Pompeij & Senatus: in Hispaniā, Petreij & Afraniij: in Africa, Scipionis & Iubæ regis. Clarissimos ciues.) Pompeiū, Catonē, Scipionē, & plurimos quos Pharsalicū & Hispaniæ bellū absumpsit. Ratiocinabimur.) collige mus. Vni accepta referemus.) uni Antonio imputabi mus.

mus. Vt Helena Tro.) E curia pulsus Antonius, mutata ueste, & meritoria uestis rheda, quod prius sepe diximus, Casarē ad arma contra patriā capiendā accendit: & idcir co ut Helena a Troianis, quoniam raptā a Paride, bello quo Troianorū opes corruiere, repetita est: sic populo Romano Antonius omnū malorū causa fuit: id quod falsum esse Plu tarchus putat: (quoniam nō ita, ut inquit, leuis Casar erat, neq; sic ira præceps ruebat.) & alias fuisse causas quæ im puerūt: Antonij q; Casari optanti accommodatissimā præ buisse occasionē. Ratiocinabimur.) colligemus. Omnia 10 perfecti.) quæ Senatus fieri uetuerat, cum Respub. adhuc flaret. Scelus in scelere.) ac si diceret, scelus maximū & inuidiū. Scelus fuit leges soluere, scelus patrum nō restituere, cum alienos restitueret. Patruī.) C. Antonij. Si seue riu.) quia occurrebat, quoniam seuerus, ne patruū quidē re stituere passus est. atq; Lenticulā collusorē suū de alea con demnatū restituit. Idcirco, inquit, restituit, quia optabat cū eo ludere, & cum cōdemnato ludere nolebat. locatur autē Cicero. Perdiderat Lenticula: & hac causa restituiti, ut quod in alea perdiderat, beneficio legis à te de restitutione 20 eius late dissolueret. Quod perdiderat.) ut ludēs, & alie num quod perdendo cōstauerat, lucrado persolueret. Ab sentē credo.) hæc, inquit, potuerūt afferri à te rationes, quia absens condemnatus est, quia indicta causa, quia nulla lex de alea prius lata, quia ui & armis oppressus. Hęc enim fer me dici solent, cum iniuste quempiam condemnatū ostendi mus, & restituendum asserimus. Sed nihil horum asserre in causam potuit Antonius. De alea.) Aleam ab inuen tore dictam tradit quidam. Est autem tabula lusoria, quæ & latruncularia, & pyrgus & alueus & alueolus uoca tur, rotunda illa tabella rotule instar, quæ mouetur. hinc in prouerbio est, lacta alea est, quum sic incepta est res, ut desistere integrum non sit. quod Iulius traieciturus Rubi onem usurpauit. pro euentu rei dubio ponitur. Lucanus: Placet alea fati Alterutrum mensura caput. De alea lusu & aleatoribus titulus est lib. xi. Digestorū. Senatuscōsulto olim uetiū est in pecunia ludere, præterquam si quis cer tet hasta uel palo iaciendo, uel currēdo, saliendo, luctādo, uel pugnādo: quod uirtutis causa fiat. Quod de patruo.) C. Antonius iniuste dicebatur dānatus, pecunia corruptis 40 iudicibus: uir deinde bonus & repub. dignus ferebatur: sed nihil apud Antonij efficiebatur. neq; enim quicquā ad eum restituendū cōmouebatur, & tamen, inquit Cicero, igno scerem ego patruo, si ita res ut dicitur, haberet: cum præfer tim cōdemnatū esse pro nihilo sit: quoniam facile omnes qua uis causa cōdemnati, restituantur ab Antonio. Hominē.) Licinū Lenticulā. Vel.) etiam. In integrū.) in pristinū statum & locū. In eodem Tribunatu.) Pompeio ex Ita lia pulso cum optimatibus, cū prius q̄ eum persequeretur, in Hispaniā proficisci statuisset Casar, oppressurus (ut ipse 50 dixit) exercitum sine duce, & mox ad ducē rediturus sine exercitu (nam Petreius et Afranius, qui Hispaniē si præe rant exercitui, haud magno opere rei militaris periti erant) Lepido Prætori Urbē, Antonio Tribuno Italiā custodien dam cum præsidij mādauit. Conculcandā.) nō lustran dam & custodiendā, sed uastandā potius. Qui nō fuit.) Erat enim in Pompeianis castris Cicero. Scientiæ uestræ.) cum plura uos meminertis Antonij flagitia q̄ possim ipse me minuisse. In effedo.) curru. Effedum uehiculo genus apud Belgas Gallos primò reperit. Virg. Belgica uel molli me lius ferret effeda collo. Trib. pl.) cum stomacho dictū est.

Aperta.) quod erat multo indignius, ac minus ferēdū. uehe batur enim etiā clausa, ut Iuuenalis ait: Nanq; facit somnū clausa lectica fenestra. Legitur &, in exhedra. sedē autē si gnificat & locū ad sedendū cōstitutū. Gracū est. Necessa rio.) necessitate, quādam ascriptione. iniquo animo ferret Antonius, nisi ita fieret. Rheda.) uehiculo genus, & hoc Gallicū, ut ait Fabius, uocabulū, quo Cicero utitur: sicut item petorritū, quo Horatius. Cum lenonib. comites ne quissimi.) Erat inter maxime familiares Sergius, & Cy theris quidā ex eadem palestra mulierculā amās: erat soor ta & aleatores: & hoc comitatu Italiā peragrabat Anto. lectica delatus, aureas pateras ueluti in pompa circumsē rens. Ducebatur & leones ad rhedā ligati. & quod maxi mē homines torquebat, honestissimæ domus scortis & mi mis pro diuersorij tradebantur: per lucos & amniū ripas prandia sumptuosissima parabatur: plerisq; indignē feren tibus quod Casare periculosa gerente bella, & labores ma ximos toleratē, Antonius tam luxuriose Italiam calcaret. quare reuersus postea Casar, ueniam Dolabellæ dedit, quæ Antonio erat inuisus: & tertij Consul creatus, nō Am. sed Lepidū sibi collegā assumpsit. Fœcūditatē calamitosam.) nam cum Antonij peperit Iulia, calamitates peperit pluri mas. Præfecturas.) De municipijs & colonijs A. Gellius. Præfectura uerō prouincia est. Augustus in præfecturas 11. totā diuisit Italiā, quas alij regiones uocant, Græci in ap xies. Et præfecturæ quidē gubernadæ, hoc est, in pluribus unius regionis ciuitatibus ac locis aut prætor aut procōsul præficebatur. Lubricē.) incōstanter & uariē, ac dubia fide. Lubricus proprie locus est in quo neque as insistere: et lubrica res, quā nō facile teneas, & quæ de manibus labi tur, ut anguilla. Hinc homo lubricus. & Ciceroni legimus lubricū fidei fuisse obiectū. Dissimillimorū sui.) ac si di ceret optimorū. Fuit foelix.) quando uicit, & res ei pro uoto successit. Cauiū esse uoluit.) nam cauū ueteranis uo lebat esse senatus: quod in prima Philippica dictū est. Se cuti sunt.) Casarē in patriā ruentem, sub quo militabant. Quæsiuisti.) urbem egressus mutata ueste, & rheda meri toria in Galliā uectus ad impellendū contra patriā Casarē. In inuidian.) odium. Ibi me nō occidisti.) Hoc obieerat 40 Am. responderat quidē Cicero: sed sibi ipsi minimē satisfē cerat: quare idē nūc repetit. Sanctus.) inuiolabilis. Præ ferim & c.) nam cum meam nosse in dicenda sententia li bertatē, & hæc mea in patriam charitas te nō lateret, illo ipso tempore quo me (ut ais) seruasti, uidere & tibi persua dere potuisti hæc facturū & dicturum quæ facio & dico. Mimulæ.) Volūniæ. Quid est?) sic ait, quasi id negare uellet Antonius. Si te.) Argumentum à maiori ad minus. Municipiorū.) quæ cū Mimulæ strati, ut pudere debuif set. Ne exercitus quidem.) te puduit, ubi maior multo li centia. Tot dierū.) ab urbe. Quæ hominē.) forti enim & continentē sequi crediderant uirū, & imbecillē ac lasti uum cognouere. In oppida.) in alienas possessiones, & eorū in primis qui Pompeij & bonorū partibus fuissent. Magister equū.) Casar enim dictaturā iam inuaserat. Suo iure cum Hippia.) Mimus hic erat, et impurissimus. quasi uerō ad nomē alludit. nam imos equū significat, unde Hip pias, quasi fas esset magistro equitū cum eo suo iure uiuere, cui equi nomen esset. Sergio mimo.) de quo dictum est prius. Equos.) legitur et Aquinos, hoc est Aquini oppidū municipes: quod nō placet: nam Aquimates dicit inferius. Vctigal.) qui ei uectigal pederēt, et quos Sergius locaret quibus

quibus uellet. Repentinus.) subitarius, & nulla causa.
 Tu istis faucibus.) Est hic per ratiocinationem amplifi-
 catio, ut ad id quod exioli uoluit Cicero, ratio adduceretur.
 obiecturus enim Antonio merum & uomitum, sic ait.
 Fauces uero ac latera ad ebrietatem minime sunt octosa.
 nam respicientes ad hanc, possumus aestimare quantum ille
 uini in Hippiae nuptijs exhauserit, quod ferre & coquere
 non posset gladiatoria corporis firmitate. Postridie uo-
 meret.) quod iam ex amicis, ut Plutarchus tradit, togam sub-
 iecit. Immanibus.) ingemibus. & hic quod idem
 ait, amplificatio est: siquidem tanta uis fuit uini erumpen-
 tis, ut non casum afferret aut uoluntatem, sed necessita-
 tem, ubi minime deceret uomendi: & cibus non recens,
 ut accidere interim solet, redderetur, sed qui in posterum
 diem redundaret. Hasta posita.) cui subiciebant ea
 quae publice uenundabant, & eorum bona qui hasta,
 hoc est, bello superantur: quia signum armorum prae-
 cipuum est hasta. Pompeius Festus. Cicero in Officijs: Nec
 uero unquam bellorum ciuiliu semen & causa deerit,
 dum homines perdit hastam illam cruentam & memine-
 rint, & sperabunt. Iouis Statoris.) quam Romulus bel-
 lo Sabino uouit suis fugentibus, & intra ueterem Pa-
 latij portam compulsis, illicq; exaedificauit. Stator autem
 uocatus est Iupiter, quod orantem Romulum ut fugam
 suorum sisteret, audiuit. Liuius auctor libro primo ab Vr-
 be cond. Tam cemens.) uiuebant enim Pompeij filij, &
 redire in patriam, ac sua recuperare bona posse credeban-
 tur. Sectionis.) uenditionis. H. st. m. illam.) Caesaris,
 sub qua ciuium qui contrariae fuerant factionis, bona uen-
 debantur. Alia omnia.) praeter Pompeij bona. Isto lo-
 co.) ist. f. milia. Sector.) emptor. nam uirumque signifi-
 cat, & emptorem, & uenditorem. Heluo.) ab eluendo
 dictus est heluo, is qui bona sua immoderate consumit:
 quod aspiratur, ut auditas magis comprobetur. sic enim
 uox incitator per aspirationem Pompeius Festus. Co-
 pias.) maximas diuitias. Ingressus.) tanquam gur-
 ges quidam & uorago & cum fille hoc ait, simul & ma-
 gnitudinem diuitiarum hoc uerbo significans Pompeij, &
 nimiam Antonij ac importunam auiditatem. Persona de-
 mima.) ueluti persona de aliquo mimo & histrione assum-
 pta, qui modo reges agit, modo priuatos: modo dominum,
 modo seruum: nunc latum aliquem, nunc tristem alium.
 Varia erat Antonij persona, & pro fortunae conditione
 nunc tristis uultus, cum egeret: nunc latus, cum abunda-
 ret. Numerus.) mensura. Quae numerum & mensuram si-
 gnificant, inuicem pro se poni solent. Quae Charybdis.)
 De tropis praecipiens Fabius, crescere nonnunquam hyperbo-
 len inquit, alia insuper addita: & hic sequitur, Oceanus
 medius fidius. Apothece.) loca in quibus uinum, oleum,
 triticum, & alia id genus reponuntur. Latine horrea & re-
 positoria possumus dicere. De apothece uini Plin. loquitur.
 Hypotheca pignus est. Conchyliatis.) Laudat hanc
 amplificationem Fabius, & Cicerone inquit tantum de M. An-
 tonij luxuria si gere non potuisse, quantum dicendo ostendit,
 Conchyliatis re-istromatis Cn. Pompeij lectos in ser-
 uorum cellis fuisse stratos. Nam cum hoc ita esset, aliquid
 amplius in ipsi domino necesse erat cogitare. Cochyliata in
 genere sunt purpuraria, quarum succo purpureus tingitur co-
 lor: unde cochyliata uestis. Et Iuuenalis ait cum stomacho
 de Graecis loquens: Horum ego non fugiam cochyliata hoc est
 cochyliata & purpureas uestes, quibus sunt indignissimi.

+
 vide supra fol. 563

Peristroma graeca dictio stragula uestem significat & eu-
 leum. enim circum, & peristroma uero extendendo, sterno: quod
 circumsternuntur huiusmodi uestes: quae etiam peristroma
 ta nominantur. datiuus & ablatiuus numeri multitudinis in
 his nominibus in bus exeunt, & in is, ut poematibus, &
 poematis. Plautus: Lectum, inquit, est in poematibus, &
 Pöpeij. Hortos.) Pöpeianos. Tu ingredi.) Reperitio est
 aptissima cötemioni & inuentioni habet enim acrimoniae
 plurimum. Rostra.) nauium, quae pro foribus erant affixa ma-
 10 ritimarum uictoriarum monumenta, quas Pöpeius de piratis
 adeptus fuerat. Postibus haec affigendi Romanis mos fuit,
 quem Virgil. ad regem Latinum transfudit, dicens:
 Multaq; praeterea sacris in postibus arma,
 Captiui pendunt currus, curuaq; securis,
 Et crista capitem, & portarum ingentia claustra,
 Spiculaq; clypeiq; creptaq; rostra carinis.
 Ete.) Pompeio dissimillimum, & illa domo indignissimum.
 Tua.) tenuissima. Tuos.) nulli in re cum Pompeio con-
 ferendos. Stabula.) Veluti stabula quaedam & diuersoria
 20 in quibus impuri ac m. f. iij per noctem. nam stabula diuer-
 soria etiam, in quibus diuersari, hoc est, ad tempus habi-
 tare, & ex uinere possunt homines. Iureconsulti de caupo-
 nibus loquuntur & stabularijs. Trichnys.) Qui est lo-
 cus discumbendi, a tribus toris seu mensis dictus. ibi enim
 comedebant, praecipue in conuiuium accepti: cui apparant
 do qui praerat, architrachinus uocabatur. Popina.)
 sunt in quibus cocti quippiam uenditur: ubi qui uersaren-
 tur gula indulgentes, popinones sunt appellati: quod Mar-
 cellus ait. Tiberius Caesar, inquit Tranquillus, adibus
 30 negocium dedit popinas ganasq; usque co. in hinc, ut
 ne opera quidem pistoria proponi uenalia sinerent. Fru-
 gi.) modestus ac temperans. & iocatur. Illam suam.) Vo-
 luntariam mimam suas res sibi habere uisit. ac si dicat, si-
 40 cit cum illa diuortium. nam quod ait Paulus titulo de di-
 uortijs, in his & reuortijs his ut bantur uertis: Tuas res
 tibi habeto. Item, tuas res tibi. gito. Ex duodecim ta-
 bulis.) Ex uide duodecim tabularum, quae uult ex causa
 fieri diuortium: & nisi. dicta causa (sunt autem plures)
 ratum non esse. Nullum autem diuortium ratum erat, nisi
 40 septem ciuibus Romanis puberibus adhibitis. Exegi.)
 expulsi. hinc dicuntur ex. Ete reges. Spectatus.) ipse
 interpretatur. subius gens & probatus. Virgil. Et rebus spe-
 ctata iuuenus. At quam crebro usurpat, & Consul &
 Antonius.) Frequenter hoc usurpabat Antonius, & Con-
 sul & Antonius iubet, uel edicit, non Consul Antonius.
 quasi emphasis quaedam & uis atq; auctoritas suo inisset
 nomini proprio. sed insolenter & superbe nomen: quod re-
 50 prehendit & iniecit Cicero. Auis tuus.) M. Amo-
 nius orator, qui Consul fuit. Dixisset.) se & Consulem
 & Antonium. Colliga meus.) in Consulatu, C. Antonius.
 Solus es Antonius.) hoc est, impudicissimus & nequissi-
 mus. Earum partium propria.) ac si diceret, earum actionum.
 Opera tua.) per te, & tua causa. Natum.) Ordo nati-
 ualis, nascitur quippiam, coalescit & augetur, in usum inde
 deducitur. Et bello.) Africanum intelligit, quod cum Sci-
 pione & Iuba ac reliquis Pompeianis in Africa gestum est.
 Antesignanus.) custodiendis signis & uexillis praepositus.
 Quem locum obtinisti.) ac si dicat, uilem locum &
 60 conditionem. Antonius hanc sibi dicebat causam fuisse cur
 bello Africano non interesset: quod parum gratiae in his quae
 prius gesserat, uideatur consecutus: cum domus Pöpeiana
 precium

477
 precium ab eo exegisset Caesar: qui reuersus ex Africa,
 quasi parum equus Antonio, Dolabelle inimico eius ue-
 niam dedit: & tertium Consul factus, Lepidum, non Anto-
 niam collegam uoluit. Quo numero.) quo ordine, &
 honoris gradu. Pro domo.) Pompeiana. Pro sectione.)
 emptione bonorum Pompeij. A me C. Caesar pecuni-
 am.) sub. postulat? & sunt Antonij uerba. Ne potuit
 quidem.) sine me uincere. Rogauit.) cum Tribunus ple-
 bis essem, rogando tuli. Leges in populo libero, ut Romae
 quondam, iniussa populi latae non erant: et quoniam
 10 rogari, hoc est interrogari populus solebat, rogationes di-
 cebantur. Atteius Capito legem definiit, generale iussum
 populi aut plebis, rogante magistratu. Ius postulabas.)
 nam quod ius erat & equum, petebas Antoni. Praecla-
 ra illa tabula.) in qua bona quae tua esse asseuerabas & di-
 uendebas, descripta erant. sic inquit deridendo. Praeter
 partem Miseni.) praedia ad Misenum (quod dictum est)
 obtinebat Antonius cum socijs. Auctionaretur.) uende-
 ret. nam bona Pompeij a Caesare empta non persoluto pre-
 20 cio, rursus uendere coactus est Antonius. Auctio, uenditio
 quaedam est in loco celebri. hinc auctionari, publice &
 sub hasta aliorum bona uendere. Deferre precium in au-
 ctione, licitari est: qui uero defert, licitator dicitur: et quo-
 nam in huiusmodi uenditione alius alio maius precium pol-
 licetur, auctio nominatur. Maculosa.) aut uaria, ut in
 aulis uidemus maculas, & colorum uarietates. Virgili-
 us: Aut maculose tegmine lyncis. Aut foedata. nam seruo-
 rum & impurissimorum lectos: ea sterni & ornari passus
 erat Antonius. L. Rubrij.) cuius hereditatem dolo et cal-
 liditate (quod prius dictum est) inuasit Antonius, quare
 30 ueri heredes fieri hanc auctionem prohibebant. decretum
 Caesaris interponentes, quod scilicet ipsis si qua essent An-
 tonij bona deberentur, a quo Rubrij hereditate essent pri-
 uati. Harebat.) dubitabat incertus animi. Nebulo.)
 Pöpeius Fest. Nebulo, inquit, est qui non pluris est quam
 nebula, aut qui non facile perfici potest quilibet sit, nequa
 & nugator. Scio aliter & Donatum & Marcellum dice-
 re. Sica.) Sicarios per abusionem uocamus qui caedem
 telo quocumq; commiserint, inquit Fab. Tam bonus gla-
 diator. ueluti gladiator, qui Caesarem quocumq; ibat comi-
 40 tabatur: & ad id alludit, quod in ciues Romanos Antonius
 saepe gladios strinxerat. Rudem.) uacatione & cessa-
 tionem ab arte gladiatoria. nam rudis scemiuino genere
 uirga est, qua donati gladiatores, emeriti erant, et cogi ad
 certamen & pugnam amplius non poterant. Iuuenalis:
 Hic Sergius olim Accepta rude cepisset Veiento uideri.
 Hinc Horatius de se per similitudinem ait: Spectatum satis,
 et donatum iam rude, quæris Mœcenas iterum antiquo me in-
 cludere ludo. Et Ouid. Me quoq; donari iam rude, tempus
 erat. Aliquando.) sero scilicet. Ut ait.) praedit enim hanc
 50 causam ignauie. Ista causa.) Caesaris. Ter depugnauit
 Caesar.) in Thessalia cum Pöpeio, in Africa cum Scipione
 & Iuba, in Hispania cum Pompeij liberis. In Hispani-
 ensi.) quae ad Cordubam & Mundam pugnata est, tanto
 Caesaris periculo, ut desperatis rebus etiam de consciscen-
 da sibi morte cogitauerit. graue tunc Dolabella uulnus ac-
 cepit. Si de meo iudicio quaeris, nollem.) affuisse omni-
 bus pugnis Dolabellam. Principia saepe possunt reprehendi,
 60 & tamen constantia ac perseverantia laudatur, id quod
 in te desideratur Antoni. Tu uero quis es? si de te, in-
 qui, quaeramus qualis es. Cn. Pompeij liberi.) Cn. &

Sextus. Hec.) patria. nam utriusque partium Pompeia-
 nis & Caesarianis communis erat patria: ac si diceret, non
 quod cum alijs commune illis erat, repetebant tantum, sed
 priuata etiam, quae tenebas tu. Deos penates patrios.)
 Qui fuerint dii penates, & Macrobius & Dionysius in-
 uestigant. Focos.) ubi sacra fiunt. Latrem suum fami-
 liarem.) quem singulae uenerabantur familiae, & cui ad
 focum rem diuinam faciebant. Plautus in Aulularia: Ego
 sum lar familiaris. Qui sint lares, docet Ouidius in Fa-
 stis. Ii.) Pompeij liberi. Tamen erat aequissimum.) puta-
 10 batur non iniustum pro rebus pugnare quas iam tibi uen-
 didicisses, ne eriperentur. Sectorem.) in auctione uenden-
 tem quae a Caesare redemerat Pompeij bona. Qui uero
 Narbone reditus.) inhonestus scilicet, qualem infra descri-
 bit. nam digreditur interim Antonio respondens, quae se-
 rat enim cur tam subito ex ipso cursu, cum in Graeciam na-
 uigaret, redisset: id quod in prima Philippica dictum est.
 Suum cum illius comparat habitum, quo in reditu uterq;
 usus est, dicens: Cum nuntiatum Romae esset Caesarem ex
 20 Hispania uictorem aduenire, ciuitatis primores ferè om-
 nes obuiam prodire: cumq; Antonius etiam quamlongis-
 simè processisset, et exortus rumor esset Caesarem occisum
 esse, hostesq; in Italiam properare, illico in urbem Antoni-
 us redijt. famuli ueste indutus noctu domum uenit, & se-
 se Fuluae uxori talem exhibuit, qualem Cicero per nota-
 tionem describit. * Est autem Narbone ablatiuus, a no-
 minatiuo Narbo. Intelligit enim de Narbone Marcio, de
 quo Cic. pro Fonteio, & Velleius Paterculus, qui hanc
 coloniam deductam tradit Porcio & Marcio consulibus:
 30 ex quo existimari potest a Marcio Marcij nomen traxisse.
 Hiero. Ferra. * Non tenebris.) ut tu Narbone redij-
 sti. Cum calceis & toga.) Qui ciuilibus habitus est. Ca-
 ligit.) quae sunt militares & castrenses: unde C. Caesar Ca-
 ligitae cognomen traxit, quia paruulus manipulario habi-
 tu inter milites educatus est, quod ait Traquil. unde cali-
 gati, armati ea parte corporis quae tibialibus munitur.
 Nec lacerna.) quae & ipsa militaris est uestis, minor ca-
 pitio, ut ait Festus: quod sic dicitur, quoniam pectus ca-
 pit, & indusium operit, id quod intra omnes uestes corpo-
 40 ri adheret. Var. autor. Quicquid intra capitium & to-
 gam, hoc est uestem exteriorcm, sumebat, ferè subuculam
 dixerunt. Ne tu mecum.) Ne, certè aut ualde. Ex omni-
 bus.) Ea gratia in Galliam profectus erat Antonius,
 cum aduenire Caesar nuntiaretur, ut Consulatum ab eo,
 fauore municipiorum et coloniarum Galliae rogaret. erat
 enim inuiturus quartum Consulatum Caesar, & dignum
 se consulatu iudicabat Antonius, quod magister equitum
 extitisset. Municipia uero & coloniae ius habebant ciui-
 tatis Romanae, & dandi suffragij comitijs consularib. ad
 50 quae caligatus & lacernatus cucurrerat Antonius, roga-
 turus ut pro se ad Caesarem intercederent: quod uehemen-
 ter reprehendit Cicero. nam neq; sic eundem fuerat, neq;
 rogandus Consulatus, sed petendus: & olim, inquit, cum
 petebatur Consulatus, per uirtutem & bonas artes, non
 autem unius Caesar rogabatur, petere solebamur Consula-
 tum. quasi tunc eum rogaret Antonius: ideoq; non pete-
 retur, quod unius rogandus esset. Antonium Iulium in quar-
 to, de quo diximus, Consulatu collegam sibi assumpsit.
 Decima ferè.) circa meridiem. nam diei initium Roma
 60 nis a media nocte est. ut Aulus Gellius & Macrobius do-
 cent. Meridie cibum sumebam hora decima. Martialis: Ho-
 x rali-

ra libellorum decima est Eupheme meorum, Temperat ambrosias cum tua cura dapes. Ad Saxa Rubra.) locus in uia Cassia inter urbem et Veios, quorum Liu. meminit lib. 2. ab Vrbe condita, dicitur: Ita fusi, retro ad Saxa rubra, ubi castra habebam. Illic perierunt Fabij illi trecenti. Cassia uero uia erat, quae in Liguria per Tuscia ducebat, à L. Cassio Longino strata, qui Trib. pl. C. Mario et C. Flaaco Consulibus plures leges ad minuendam nobilitatis potentiam tulit. Consul postea à Tigurinis Gallis in finibus Allobrogum cum exercitu casus est. Delituit.) ut cognosceret re uera tatisper quid in urbe ageretur (nunciatum enim erat Caesarem interfectum) ut uelle uidetur Cicero, quod se componeret, et ueluti tabellarius ab Antonio missus, uxori se exhiberet. Ianitor quis tu? Scilicet es, inquit. A Marco.) scilicet Antonio. Ad eam.) Fuluiam. Caput autem literarum.) initium literarum hoc continebat. Illinc.) à minima Voluminia.

Hanc.) Fuluiam. Nequam.) qui ne tanti qui deus est, quam id quod habetur minimi, quasi nequicquam. Ut catamittum.) mollem et effeminatum catamittum, inquit Pomp. Fest. pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iouis concubinus. et nos sic uocamus scorta mascula. Terrore nocturno.) Rumor enim falsus de Caesaris caede exortus erat, et Antonius noctu urbem ingressus, trepidationem auxerat. Multorum dierum metu.) Creditum enim est Caesarem occisum, quod Antonius ex medio itinere retro erat conuersus. Domi.) apud uxorem. L. Plancus.) C. Munatij Planci frater, et Ciceroni amicissimus. Praedes tuos.) Cum L. Plancus. Trib. pleb. quia multa Antonius debebat populo pro Rep. ab eo empti, et soluendi tempus erat transactum, praedes, hoc est res pro Antonio in sponcione obligatas, uenditurum se mimaretur, productus in concionem Antonius, ideo se inquit rediisse, ut rem suam ageret: inuehiq; in eum illico coepit populus, quippe qui nouerat alia causa rediisse, rumore illo de Caesaris caede exorto. Praes autem est quod populo se obligat, interrogatusq; à magistratu si praes sit, ille respondet, praes. Festus et Varro idem. Praedes autem hic accipias non sponsores, sed rem sponcione à praedibus obligatam. Dicacem.) conuiciantem. dicax enim mordax est. Caesari ex Hispania redeuntium.) quo tempore omnes ciuitatis primores obuiam Caesari prodire, et Antonius quamlongissime, sed celeriter et iuit et rediit, exorio (quod prius dictum est) de Caesare interfecto rumore. Rursus inde processit obuiam, tanti à Caesare factus, ut in eodem curru uerberetur. Strenuum.) diligentem, et rei gerendae audacem.

Rursus nescio quo modo.) insensus enim prius ei uisus fuerat Caesar. Habebat.) erat hac natura et moribus. Quem plane perditum.) sciebat enim nihil non ausurum eum qui aere alieno esset oppressus, cupiunt namque huiusmodi homines res nouas semper. His rebus.) ironicos, quod perditus et egenus. Cum ipso.) Caesare. Nihil queror.) ac si dicat, nihil dico. Impulsus.) à Caesare ad petendum Consulatum. Ille.) Caesar. Interuertit.) fraude abstulit. et per translationem locutus est. nam interuere, est rem commodatam aut depositam aut creditam callide doloq; ne domino restituitur, efficere. Adscripsisti.) addidisti. In istum.) Antonium. Hic.) Antonius. Cum primium.) Hoc in prima Philippica dictum est, Caesarem quartum Consulem cum Antonio, se magistratu abdicare constituisse, et in suum locum Dolabellam, inuito Antonio, cui erat inimicus, renunciarum Consulatum inuississe: Antonium uero Augurem obiecisse auguriam.

Tunc in Antonium est inuectus Dolabella acerbissime, nec pauciora ab eo audiuit. Senatus autem re infecta est dimissus. Occiso postea Caesare, insignia Consulatus Dolabella suo iure accepit, et se Consulem gessit. Antonius uero collegam sibi esse depositis inimicitijs passus est.

Proficisceretur in Parthos Getasq; contra quos expeditionem apparabat: Getis, ut insultantibus: Parthis, ut Crassi ulcisceretur iniuriam, illaturus bellum, instructo iam exercitu sex et decem legionum pedum, equitum decem millium, et Ioniū transmittere iussit: quod scribit Appianus. Quem negat regem.) scilicet Caesarem, et tamen re uera rex erat, cum faceret semper pro iure suo omnia, et diceret. Eo sacerdotio.) Auguratu. Comitum.) Dolabella creandi consulis. Auspicijs.) iure auspiciorum per Fustiam et Heliam leges, quas Fustius et Helius Tribuni tulerunt, ne agi cum populo liceret, nisi de caelo prius seruatum esset, hoc est nisi captatis prius auspicijs. Agere uero cum populo, est rogare populum ut suis suffragijs iubeat aliquid aut uetet. quod si aues non admittent, obnunciabant Augures, hoc est non esse agendum quippiam significabat. Et sicut intercessio Tribunalium est, hoc est impedimentum rei agendae, quod à Tribunali magistrati affertur, ita obnunciatio Augurum. Vel impedire.) antequam haberentur. Vel uitiare.) postquam habita sunt, uitio factum Consulem ostendere, quod seruatum de caelo non sit, et aut tonuerit, aut pluerit. Minus facere potuisses.) ac si dicat, multo plus impedire Consul comitia potuisses. Vide ne etiam facilius.) hoc est, multo facere potuisses facilius. Nos.) Augures. Nunciationem.) ut mox docebit. Etiam spectionem.) ius inspicendi, et praesentiam exhibendi auspicijs. Nunquam sobrio.) sic distinguenda.

Impudentiam.) temeritatem. Est autem impudentia huiusmodi, dixisse in Senatu multis mensibus ante se Dolabella aut prohibitorum comitia auspicijs, aut impeditorum: id quod fecit. Quisquam ne diuinare.) Impediri comitia antequam auspicijs capiatur, non possunt: quoniam quod uitij in auspicijs futurum sit, diuinari non potest: nec nisi uitium acciderit, prohiberi ipsa possunt comitia. De caelo seruare.) auspicia caelum obseruando captare. Quod neque licet comitijs per leges.) Heliam et Fustiam. Comitij seruare de caelo non licebat, donec scilicet cum populo agebatur. ante fieri id conueniebat. Non habuit.) non completis comitijs. Nunciare.) quid acciderit, aut pluisse, aut tonuisse. Nam Ioue tonante, agere cum populo non licebat, nisi id per sudum, hoc est sereno caelo fieret. Hinc ait Virgil. Læuū significans augurium, Caeli de parte serena intonuit læuū. Verum implicata.) inscitia declaratur, quoniam de auspicijs loquens ritum ignorat auspiciorum, nec scit prohiberi per Augurum comitia non posse, cuius tamen nunciare sit aut pluisse aut tonuisse, et uitio creatum ostendere, si aut tale aliquid acciderit, aut seruatum de caelo priusquam comitia haberentur, non fuerit. Impudentiam uero in eo est, quod ea impeditorum minabatur, quae impedire nisi causa adesset, non poterat: et sic de futuris, ac si explorata ea haberet, loquebatur. Apparitor.) minister. Apparere, praesto esse magistrati et regi significat ad quadam dignitatem, ac ueram ostentationem. Virgil. He louis ad solium seuiq; ad limina regis Apparet. Rogabit.) Caesarem. In aduersam lecticam.) Caesaris, quae ille uehebatur. Inferens.) immittens dum illi supplicat. Beneficia.) gratias, ut uulgus dicit. A collega.) Caesare. Eae Dolabella.

bellae.) cum abdicare se magistratu Caesar uellet, et Dolabellam Consulem renunciarum iussisset. Sortitio praerogatiuae.) Creandis Consulibus comitia habebantur Centuriata, populus in classes erat diuisus, classes uero in centurias, quae per magistratum ad data suffragia conuocabantur. Praerogatiua uero suffragiorum erat cum trib. aut centuriis obtinebant, sed sorte, ut primae suffragium ferrent. Nam quod ex Luio et alijs scriptoribus licet cognoscere, nomina tribuum in urnam conijciebantur: et cuius nomen eductum prius fuisset, illa praerogatiua habebat, hoc est prius de candidatis iudicium ferebat: et suam aperiebat sententiam: et aut dignos magistratu qui petebant, aut indignos renunciebat. Eratq; ueluti scrutinium, quod caeterae ferre semper sequebantur. Praerogatiua enim, quod ex Pediano licet colligere, duo significat, et cum quibus qui benefactoribus nobis est, adhuc integro beneficio, aut dicto aut facto aliquid praesignificat de sua in nos uoluntate et studio: et sunt tribuum praerogatiuae, quae prima suffragium ferunt ante iure uocatas. Iuris enim fuerat, quo facilius in comitijs concordia populi firmaretur, bina de iisdem candidatis comitia fieri, quorum tribus prima praerogatiuae dicebant quos uellem magistratus fieri. Secunda iure uocata, quod in his sequente populo, ut saepe contingit, praerogatiuarum uoluntatem, iure omnia completerentur. Ergo praebant iudicio et sententia quae per sortem habuerant praerogatiuam, sequebantur reliquae: et ferre semper ille obtimebat magistratum, in quem tribus primae praerogatiuae inclinassent. Quiescit.) Antonius. Renunciatur.) Dolabella à centurijs quae primam nocte erant praerogatiua.

Tacet.) Antonius. Prima classis.) Centuriarum primae classis iure uocata, post uoluntatem et iudicium tribuum habentium praerogatiua. In classes populi diuisit Ser. Tullius: quod tradit Linius libro primo ab Vrbe condita. Suffragia.) omnium centuriarum, ut fieri solet creandis Consulibus. Confecto negotio.) cum renunciatus Consul esset suffragio omnium Dolabella. Bonus Augur.) ironice. Lelium dices.) eam praese ferens grauitatem, quae Lelium quodam fuisse legimus. Alio inquit die.) hoc est, non licet hodie Consulē renunciarum Dolabellam, quod uitio electus est, nec consentiunt auspicia. Lelij duo fuere illustres, eodem C. praenomine: alter Scipionis superioris, alter posterioris amicus: sed is in primis eloques fuit, sapientis ademptum nomen, de quo plura Cicero de Claris oratoribus ad Brutum. Libro de Amicitia sic ad eum Fannius gener loquitur: Vnum te sapientem et appellant, et existimant. Et paulo post: Te autem alio quodam modo non solum natura et moribus, uerum etiam studio et doctrina esse sapientem. Quid uideras? praepetes aues aut oscines.

Quid senseras? ut pluuias. Quid audiueras? ut tonitrua. Nec enim.) nihil profecto aut uideras, aut senseras, aut audiueras. Nec de caelo te seruasse dixisti.) sed tantum, non hoc die. Neq; hodie dices.) te de caelo seruasse, cum quippiam fieri prohibes, sed tantum pro iure tuo, et insolenter ac impotenter loqueris, dicens non hodie.

Id igitur obuient uitium.) Caesar, quod saepe diximus, quartum Consul creatus, Antonium sibi collegam assumpsit. Staturat autem Consulatum simul atq; iniisset, deponere, ita ut in eius locum Dolabella subrogaretur: cuiq; renunciarum à classibus et centurijs Consulē calendis ipsis Ianuarij iussit. Antonius obiecit auguria. Inuectus autem in Dolabellam, dixit non posse illum sine magna Reip. calamitate, ne-

glecta religione auspiciorum Consulē fieri. Euenit, inquit Cicero, uitium quod tu prauidisti: sed illa à te praedicta calamitas, in te potius quam in Kemp. futura est. Spero.) credo. Ementita auspicia.) quae ementitus tu es, nulla enim erant quae Dolabellae comitia impedirent. Populum.) frenentem suffragia in creando Consulē Dolabella. Obstrinxisti.) aligasti, impedisti. Auguri.) Caesari, qui et ipse Augur erat. Nunciasti.) obiecisti auguria, et intercessisti. Ne acta Dolabellae uidear conuellerē.) tanquam irrita esse dicere, quoniam tu uitio creatum nunciasti. Ad nostrum collegium.) ut decernat fuerit ne uitio creatus, an contra, et sint eius acta stabilia et rata. nam postquam animaduersum fuerat etiam finito magistratu quempiam (ut apud Luuium et alios historicos legimus) uitio fuisse creatum, et contra auspicia, acta eius omnia irrita habebantur et rescindebantur. Neq; enim uerus magistratus fuerat, non ritē creatus: neq; constituere ea poterat quae ad eiusmodi magistratus ius et potestate spectabant. Quadiu tu uoles.) uiuo Caesare Dolabellam Consulē fieri passus non est: eo mortuo collegam sibi esse ultro uoluit. id quod in prima Philippica est dictum. Sed si nihil est.) causa enim aliqua adijcienda fuerat. Confitere te et c.) ideo dixisse, non hoc die, quoniam sobrius tunc non esses, et in alium differri diem uelles, quo sobrius esses. Augur.) ego. A collega.) te. erant enim in eodem augurum collegio Antonius et Cicero. Pulcherrimam.) ironice. ac si dicat flagitiosissimam. Ad Lupercalia.) De origine, appellatione, ac cursu Lupercorum, multa Plutarchus in Romuli uita: multa item Ouidius Fastorum libro secundo. Historia uero hoc habet: Caesar triumphali amictus ueste Lupercalio die pro rostris sedens currentes spectabat. Erant autem adolescentes nobiles nudi ac uncti, loris albis obuios caedentes, inter quos Antonius et Consul et Lupercus. Is propius ad Caesarem accedens, diadema capiti eius imposuit: quod, detorqueus caput, semel ille et secundoreiecit, non sine maxima totius Romani populi letitia et plausu: quippe qui regium nomen et habitum ferre non poterat. Cumq; idem diadema Caesaris statim imposuisset Antonius, Flauius et Marullus Tribuni pleb. abstulere, sumiq; à populo collaudati. à Caesare uero ob id diu taxat non multo post magistratu priuati. quae causa Bruto et Cassio, caeterisq; conturatis maturadi de Caesaris nece consilium extitit. auctor Plutarchus. Hoc Antonio factum Cicero infectatur acerbissime. Sudat.) quod accidit his quibus id obijcitur crimen quod et graue est, et dissimulari non potest. Iuuenalis: Rubet auditor, cui frigida mens est Criminibus: tacita sudat praecordia culpa. Et sudat quidem uerecundia, et pallet reprehensionis timore. Aristoteles, cur et pudore erubescimus, et timore pallecimus, quare in Problemat. utriq; eodē. pro uario animi affectu, ferē contingit tempore. Ne nauseat, faciat.) ne uomat: quod facere solem hi quibus. seminae nauis foetor stomachum mouit. Iuuenalis: Illa marium Nauseat. Inde nautea herba grana nigra qua coriarij utuntur. t in s mutato, ut Festo placet. In porticu Numicia.) quam Numicus extruxit, in qua uiri principes conuenire nonnunquam solebant. illic aliquando Antonius nauseam fecit. * Minutia magis legi debere putat Hiero. Ferr. in hunc locum, auctoritate Victoris adductus, qui, Regio, inquit, nona circum Flaminiū coninet, et stabula quatuor factionum sex, porticum Philippi Minutia ueterem, et frumentariam. * Rhetoris.) Sexti

Clodij. Collegatus.) Iulius. Coronatus.) laurea. Aliud enim corona, aliud diadema. Corona datur priuatis: diadema uero est insigne regum. Fascia, quæ circumligatur coronæ aut capiti regis. Alio circumligo est. Ut te esse Consulē.) nam quod Luperçū decebat, hoc est, nudum & currentem esse, Consulē non decebat. Collegā.) quem parem haberes, quæreas habere superiorem. Tentares.) experireris, neq; enim populus id pati poterat. Ad pedes.) Casaris. Tibi uni peteres.) ac si dicat, tolerabile id fuisset, si tibi uni petiisses seruire. Hæc cruentat oratio.) stimulos habet & pungit ipsa. Infastis.) in quibus festorum dierum ac totius anni fit descriptio. De die.) in luce uersari. In diem.) præsentis diei habere rationem, de crastino nihil cogitare: quod corruptissimi et imprudentissimi faciunt. Ideone.) De his omnibus nota historia. Quid egisses.) nam contra te dicturus Casar erat. Paratum.) ad respondendum mihi, quem audieras contra te dicturū, & ementita à te auspiciis, quibus tamen parendum à nobis fuerat, uellemus nollemus. Incidi.) nolens, & præter consilium. Quæ tua fuga?) Nam occiso Casare, abiectis Consulatus insignibus, & mutata ueste, delituit Antonius, ac mox prodijt, cum nihil hostile fieri audisset, & se in Capitolium recepisse coniuuratos: ad quos filium pro obfide misit, ut descenderent hortatus, quæ prius sunt à nobis dicta. Eorum.) coniuuratorum: sed in primis Bruti, qui Antonium occidi ueluit. Similem tui.) ad naturā & mores rediturum. In eadem Telluris.) ubi habitus est Senatus de præsentis rerum statu, ac Repub. componenda. Actum.) præsentibus interfectores, qui missis in Capitolium obsidibus descenderant. Subitō.) quia Repub. & libertatem defendebat Cicero. Quod tibi inuideris.) fuisses enim in Repub. cum omnium gratia princeps, nisi ad tyrannidem animum coniecisses, & sempiternam laudem tibi uindicasses. Mentem.) consilium & uoluntatem.

Per obsidem puerum nobilem.) per filium M. Antonij, eisi Lepidi quoq; filium in Capitolium pro obfide missum legimus. & nobilem inquit Cicero, ironicè, sequitur enim, Bambalionis nepotem. Non diuturni magister officij.) quia timor facit nos in officio esse, sed non diuturno. Quæ dum timor abest.) quæ semper comes est, nisi cum timentes. Tua illa pulchra laudatio.) ironicè, quam in Casaris funere habuit Antonius, qualis autem fuerit, apud Appianū licet cognoscere. Cum Casare laudasset Antonius, eiusq; indignam mortem deplorasset, acerbe in interfectores inuectus, studium uero populi in celebrando furere laudasset, ac iustitiam recitasset, quo Casari fidelitatem erant polliciti, uehementer circumfusam multitudinem commouere uisus est. Cum autem imaginē Casaris, quæ machina quadam circumagebatur ex cera facta, ad caput iacentis posita, & uulnera illa quibus est confossus, præ se ferens quidam sustulisset, sese cominere uulgus ulterius non uoluit, cadauer in rogo cremandum reliquit, ad interfectorum ædes cucurrit. Cinnam quendam tribunum, noninis similitudine deceptum, & Cinnam illum esse ratum, qui Prætor in occisum Casare fuerat inuectus, trucidauit. Domum L. Bellieni Senatoris combussit. à Dolabella altero Consule egrè repulsum. Fugere ex urbe percussores, ac in prouincias pleriq; abire à Casare uiuo decretas. Illa miseratio.) cū uestem à pectore discidit, & in lachrymas conuersus. Casaris corpus nudum protulit, et eius uulneribus proficissam ac sanguine foedatā uestem. Semiuulatus.)

Accensa Antonij oratione & actione discurrere coepit ad percussorum domos multitudo, sic ut semiuulatus caduer relinqueretur. * Hoc uerbo & pro Milone usus est, infelicissimis lignis semiuulatus, nocturnis canibus dilacerandum reliquisti. Vshulare dicitur autor: obsceni carminis: am bustulatum Plautus. Fuligine absterxi.) qua denigratus fueras in Casaris cremando cadauere, ut dolorē tuum populo indicares. Præclara senatuscōsulta fecisti.) Hæc omnia sunt prius dicta. Vanib. int.) uendebatur. Sibec manent.) ac si diceret, si durant diutius quæ facit Antonius. Domesticis nundinis.) mercatu ac foro quod domi agit, in quo omnia uedit. Vbi est.) Hæc pecunia interceperat Antonius, ut est iam dictum. Funes.) ex bonis interfectorum & proscriptionum redactæ. A tributis.) quæ uirtim pēdimus. Vindicare.) ut immunes à tributis essemus. Non insciente te.) ac si diceret, te conscio & uolente. Sed unum egregiū.) Deiotarus Tetrarcha Gallogræciæ & Paphlagoniæ, Senatui populūq; Romano amicissimus, & rex à Cicero Senatus populūq; Romani nomine adiecta Armenia appellatus, in partibus fuit Pompeianis, & cum auxilijs in Pharsaliam uenit. Victo postea Pompeio, Casari satisfecit. equites quos imperauit, & pecuniam misit. diuertentem apud se in Luceno castrulo, cum aduersus Pharnacem proficisceretur, hospitio suscepit, rursumq; postulatam pecuniam Casari numerauit. Accusatus deinde est à Philippo quodam medico seruo suo, Castore nepote subornante, & aliorum criminum, & quod diuertentem apud se C. Casarem occidere cogitauerat. Cicero præclara illa oratione, quæ est in manibus, defendit. Casar indignatus, Deiotarum ad ueterem Tetrarchiam redegit: adempta Mediæ, & quibusdā Græcis qui comitati in bellis cum fuerant, tradita: ac item Armenia ablata, quam Senatus concesserat. Casare mortuo, quicquid ereptū fuerat, illico recepit. Sed Antonius cum Legatis eius qui Romæ erant, inscio tamen Rege, & Regis hospitibus (quorum unus erat Cicero) dissuadentibus, pactus est, si certam pecuniam acciperet à Deiotario, edictum se prolaturū, quo adempta, ex Casaris uoluntate restituerentur. Insectatur hoc & irridet Cicero: & meditare, inquit, Antoni de syngrapha, hoc est de cautione per tuam & contrahentium tecum Legatorum scripturam facta: nam quæ amiserat Deiotarus, ea recepit, & sine ullis Casaris commentarijs tenet, et iure quidem tenet: quod ostendit Cicero. Proposito.) in pariete, ut ab omnibus legi posset. Huic ordini.) Senatorio. Massiliensibus.) quos uehementissimè odit Casar, quod in partibus Senatus & Pompeij fuissent, quod obfidionem & extrema omnia passi essent, id quod & Lucanus scribit, & legitur in Casaris commentarijs. Hinc postea triumphans Casar portari in triumpho pompa etiam Massiliam uoluit, eisi minus licebat, quod socia semper fuerat populi Romani. Hinc illa Ciceronis in Officiorum libris lamentatio: Itaque uexatis & perditis exteris nationibus, ad exemplum amissi imperij, portari in triumpho Massiliam uidimus: & ex ea urbe triumphari, sine qua nunquam nostri imperatores ex transalpinis bellis triumpharunt. Plura de Massilia, quæ Narbonensis prouincia metropolis quondam fuit, commentario quarto Strab. scribit. Tetrarchiam.) Gens quæ unius esset lingue, diuisa olim in partes quatuor, in totidem scissa dicebatur tetrarchias: quare singule suam habebant tetrarchiam, & iudicem

em et ephorū tetrarchæ ipsi subiectos. autor Strab. Hæc unius eripuit.) si unius eripuit, nunquā reddidit mortuus. Quibus uerbis? frequens erat in decreto quod Antonius fixerat ex commentarijs, ut dicebat, Casaris, æquū est restitui Deiotaro Armeniam, non iniquum Mediæ tetrarchiæ reddi: & similia. quam uerborum complexionem, hoc est implicationem deridet Cicero. Affui.) semper defendi. Aequum dixit.) Quoniam eisi defendebat crimen Deiotarus, deprecatione tamen utebatur: fateor, dicebat, peccasse, nec æquum quicquam postulare à Casare: & tamen ignoscat postulo: & quæ peto, pro sua summa humanitate concedat. HS centies.) sic pactus cum Deiotari Legatis fuerat Antonius, ut centies daret sestertium. Regis hospitium.) quos plures Romæ habebat: Cicero enim & Pompeius hospites fuere Deiotari. In Gynæceo.) locus domi est ubi sole uersantur mulieres: sicuti Andromitis, ubi uiri. uxor mulier est. Vnere.) uenditæ sunt, & quotidie uenduntur. Suo Marte.) sua auctoritate & robore, in prouerbio est. Nemo iure consultus.) nemo à te de iure interrogatus. duæ hic partes, iure consultus. Ne iste quidem.) Sex. Clodium (ut opinor) intelligit rhetorem, cuius consilio hæc faciebat. Auctorem.) Casarem. Quorum imitatores.) Nonnulli ex Antonij sectatoribus chirographa ab eo proposita in multorum beneficium imitabantur. nam & ipsi scribebant, & uenalia proponebant in publico, ut qui uellent, hoc uel illud beneficium emerent: non aliter quàm gladiatorum libelli proponi solent, in quibus nomina continentur eorum, & patriæ atq; ætas, cuius item sint, ut sciant qui emere aut conducere uolunt. nam adiles & Prætores munus edebant gladiatorij: & Aedilis Casar ludis & reliquæ munificentie adiecit gladiatorum munus aliquanto paucioribus quàm destinauerat paribus. nam eum multiplici undique familia comparata aduersarios exteruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam Romæ habere liceret, ut Tranquil. ait. Vel libellos, gladiatorum compositiones. Cicero in Epistolis ad Cælium: Quid enim? ne hoc tibi madasse existimas ut gladiatorum compositiones? Nam libellus etiam duorum pluriūmue significat pactionem. Ouid. Dum loquitur, tangitq; manum, poscitq; libellum. Possumus etiam eos accipere libellos, in quibus pugnae gladiatorum erant descriptæ, quibus legendis uulgus oblectabatur. Venales autem ab his qui inde lucrum quærebant, circumferebantur. Appendantur.) quod fieri solet quoties maximus numerus est. Prisci cum signata adhuc pecunia non esset, pendebant eas, non numerabant: hoc graue uocabatur, sicut quod numerabatur, signatum. unde pendere tributa, & pendere poenas. Post M. Brutum.) qui Proconsul Cretam obtinebat. Ne prouincia.) ut desineret tributum pendere, & libera esset, nec amplius prouincia & uectigalis haberetur. Constringendus.) arguendus & conuincendus hoc decreto quod tu dicis Casaris esse. Dicebat enim Antonius Casarem hoc decreuisse. Et dic mihi, inquit, Antoni, Creta non potuit liberari uiuo Casare, si hæc Casaris uoluntas fuisset? nam ad Brutum quidem tunc nihil pertinebat. cur statim postquam illinc discederet Brutus, liberam esse uoluisse? Certè apparet neque coguisse neq; uoluisse hoc Casarem: sed id agitur P. C. ut hoc decreto Antonius à Cretensibus pro immunitate pecuniam accipiat, Respublica Cretam prouinciam amittat. Omnino.) nihil quisquam uoluit emere, quod hic nō sue

rit paratus uendere. De exulibus.) Legem proposuerat, qua exulibus sub certa pecuniæ pactione reditus liber esset in patriam. Cicero non dolere se dicit quenquam restitui in patriam: sed id ferre permolestè & reprehendere, quod idem pari conditione omnibus reditus patet, cum dispar causa exilij fuerit. Et inquinatos.) confusos, commixtos ac uelut foedatos, tanquam par omnium fuerit causa. Simili.) in qua reliqui restituti. Loco patrii.) C. Antonij, qui fuit in partibus Põpeianis, & idcirco exul à Casare factus: de cuius reditu ferre distulit Antonius, cū de alijs Casare occiso referret. eundem restitutum postea Antonius ad censuræ petitionem impulit, subornatis uilissimis & indignissimis quibusdam qui competitores fierent: id quod & risus hominum mouet, eiusmodi personas censuræ candidatos fieri: & querelas, quod uir clarissimus & Consularis honestissimus sic ludibrio esset Antonio: & tamē haberi ea comitia postea non est passus. Comparasti.) constituiti decida opera. Fulmen sinistrum.) Fulminibus, quid aut faciendum esset, aut cauendum, moneri se à Ioue putabant homines. Sinistrum fulmen uitium erat comitijs. Cicero lib. 2. de Diuinatione, Comitiorum solum uitium est fulmen, quod idem omnibus reb. optimum auspiciū habemus, si sinistrum fuerit. Cum sis religiosus.) Quoniam Augur tu es & religiosus, tuos auspicijs subesse non existimas, & te ac tuos extra omnia auspicia positos esse tibi persuades. ironicè autem loquitur. In septemuiratu.) Petierat C. Antonius Septemuiratū, M. Antonio ad petitionē impellente. ab eodem repente destitutus est. Septemuiri epulones dicebantur. septem enim erant collegæ in hoc magistratu quod ad sacra pertinebat. Datū autem ijs est hoc nomen, quoniam indicēdi Ioui ceterisq; dijs epulas potestatem haberent. auctor Pompeius Festus. Eorum filie à Vestæ sacerdotio excusationem merebantur, quod A. Gell. tradit. Interuenit.) tanquam ad rem certam affuit. Quid metuisi? credo.) Id ne metuisi, ne non posses negare saluo capite, id est uiuus? ac si diceret, ne non posses negare quando uelles: quoniam quando uoluisse, negare omnino potuisses. Vel saluo capite, salua et integra fama. C. Antonij, quæ idcirco adesse uoluisse, ut maiore afficeretur dedecore, cum negare Septemuiratū ei integra posses fama. Sorore.) patriæ. Alia conditione.) alia uxore Calpurnia. Probrj.) adulterij cū Dolabella.

Instimulasti.) accusasti. Tua cognitio.) quæ tu solus notasti & nouisti. Pacis causa.) id quod in prima Philippi ca est dictū. Si sunt falsa.) Dianæ. Cū consilio.) alijs adhibitis. Percussatione.) cū mortuo Casare ueteranorū colonias lustrasti, ut eorū studia tibi conciliares. id quod fecisset Antonius, nisi Octauius impedisset. Capuam deducere.) scilicet coloniā. uoluit illuc coloniā deducere, sed Capuam prohibere: et parū absuit quin occideretur. non ergo adiit, sed penè adiit: hoc est parum absuit quin adiret. Vel Capua deducere, ueteranos scilicet, & secum ducere. Illud penè.) ut adeas & pereas, non penè adeas. Simile est illud Propertij, Quod quæris quare, non habet uel penè tollatur, & te interfecto, peregrinatio tua nobilitata sit. id enim significat quod r. Philip. declarat: Vestri hoc consilium Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera est. illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. illi in quā urbi conanti è manibus est ereptus Antonius. Hieron. Ferr. Cui urbi.) quali, & quàm contra te irate

Capua. Tua ista.) ac si diceret, in te ipsum hæc admit-
tis, & dedecus priuatum tuum. Qui cum de uectigali-
bus.) semper enim publicus fuit, & uectigal populo Ro-
pendit. Glandifera.) Ipse interpretatur, & fructuo-
se subiungens. Casilinum.) Campanie oppidum ad flu-
men Vulturnum situm, in quo Prænestini milites quingen-
ti & xl. & una nonnulli Perusini sic obstinatè Hannibalis
obsidionè pertulere, ut fame uexati, lora ac pelles scutis de-
tractas, & mures item essent. nucibus quoque à Romanis
per Vulturnum amnem misis uixere. auctor Liu. lib. 23.
ab urbe condita. Consulisti me de Capua & c. possesne
Capuam coloniam deducere? ego, inquit, idem respondi,
quod de Casilino respondera. De Capua negaui posse illuc
colonia nouam deduci, quò auspiciò & rite deducta an-
tea esset, & incolumis maneret. dixi idem quod de Casili-
no dixeram, addi novos colonos ueteribus extinctis posse.
hoc enim significat adscribi alijs, addi, & adiungi. Ut
uexillum uideres.) Ideo nouam coloniam Casilinum de-
duxisti, ut inter ueteres & novos colonos ortis discordijs
& bellis ciuitas uastaretur & desolaretur: uel potius ut tu
hostiliter inuaderes oppidum, & euerteres. Aratrum cir-
cunduceres.) Sicuti aratro condentes urbes præsci designa-
bant, unde ait Virg. Interea Aeneas urbem designat ara-
tro: sic delentes, ubi muri fuerant, aratrum circunduce-
bant. auctores Porphyrio & Acron. Horat. lib. i. Carmi-
minu, Iræ altis urbibus ultimæ Stetere causæ cur perirent
Funditus, imprimeretq; muris Hostile aratru exercitus in-
solens. Penè perstrinxisti.) quia parū absuit quin Capuam
ipsam euerteret, eius imminuto territorio, quod est circun-
iectus urbi cuiuspiam ager. Perturbaturū.) cum præta auspi-
ciorū religione illuc noua duceret colonia, quò antea auspi-
catorū ducta est. M. Varronis.) Qui fuit togatorū litera-
tissimus, & quo nemo unquã doctior, ne apud Græcos qui-
dem fuit, ut ait Lactantius. Decem ante Ciceronem annis
natus est, cui scriptos de Latina lingua dedicauit libros. In
partibus fuit Põpeianis. eo mortuo Antonius fundū eius Ca-
sinatem occupauit, uenisse sibi à Cesare dicens: quod sa-
ctū negat Cicero. Et si ab hasta.) Esto inquit, tabulæ em-
ptionis sub hasta factæ ualeant nunc, hoc est uim & robur
obtainent, quia re uera non obtinent: & tabulæ inquã nõ
tue, & à te factæ, sed Cesaris: & tabulæ illæ Cesaris, in
quibus debitor tu apparebas, non hæc quas tu cõmentus es,
& falsò Cesaris esse asseris, quibus te liberasti, & alienū
es dissoluisti. Varronis quidem Casinatē fundum uenisse
sub hasta à Cesare, nemo dicit. Nullius.) quã Varro-
nis scilicet. Rem ullam esse detractam.) quod scilicet di-
cis. Quid.) scilicet dices. nam scripsit ad te Cesar ut red-
deres Casinatē fundum, quem interceperas. Dominus.)
Varro. Ab hora tertia.) statim post mediam noctem.
Quã dispari domino.) Cic. lib. 1. Offic. Odiosum, in-
quit, est, cum à prætereuntibus dicitur: O domus antiqua,
heu quã dispari domino dominaris. quod his temporibus
de multis licet dicere. Inquilino.) Dominus in suo habi-
tat, inquilinus in alieno priuato, & propriè in conducto,
sive in urbe, sive ruri. Sallustius enim M. Tullium Romæ
inquilinum dixit. Cum meritorijs.) non liberis scilicet
in masculis sortis. nam illa tẽpestate pueros non liberos man-
gones aut uendebant, aut commodare etiam precio ab-
utendos solebant, sive etiam ipsi pueri, permissu domi-
norum, sive suo iure prostabant, meritorij uocabantur. Scor-
ta.) meretrices. non autem sicut dicimus meritorium pue-

rum, sic meritoriam puellam, sed meretricem. Inter-
na.) ab Interamna, quod est Campanie oppidum, non pro-
cul ab Aquino: sic dictum, quòd inter duos amnes iacet in-
unum confluentes, Melpim et Lirim. auctor Strabo. Ob-
solebant.) turpia & scæda erant. Obsoleo, inquinor est, ex-
obs & oleo. Est & obsoleo, de ficere. Cicero: Hoc uerò à
plerisq; eorum desertum obsoleuisse. unde obsoleti, squali-
di & sordidi. Horat. Caret obsoleti sordibus tecti. Stul-
tè Aquinates.) scilicet egere, qui obuiam processere. Ana-
gnini.) Insignis in Campania olim urbs fuit Anagnia,
quod ait Strab. de qua Maro, Quos diues Anagnia possit.
Deuij.) extra uia. In Sidicinis.) Ciuitas Osorū in Ca-
pania Theanum est, Sidicinū uocatum. auctor Strabo. Pu-
teolos.) In Campania maritimum oppidum est Puteoli,
Cumanorum olim emporium, in supercilio quodam con-
structum, Dicæarchia prius uocatum. Romani frequen-
tes Hannibale Italiam bello uexante habitauere, & à pu-
teorum frequentia Puteolos appellauere. Sunt qui ab aqua
rum putore, quæ sulphuratæ & malè olesentes per totum il-
lum & Baiarum & Cumarum sunt tractum, dictos mal-
lint. Ut Basilium.) Fuit hic in partibus Cesarianis, &
& postea Antonianis, cuius & Lucanus meminit. Dum
tu abes.) Aberat Antonius, ut colonias circūiret ueterano-
rum, & eos sibi conciliaret: quod est prius dictum. Col-
legæ tui.) Dolabella. Metum & arma.) hoc est territum
à te Dolabellam mutasse uoluntatem. De celo.) de sum-
ma laude, qua in celum usq; perueniebat. Erant gladij.)
Cinnæ, Syllæ, & Cesaris dominatus. Agmine quadra-
to.) Aelianus quadratis aciebus Persas & Siculos isos tra-
dit, et maiorem ferè Græcorum partē: confisos eas & pos-
se componi facilius, & equitandi societatem, expeditio-
nisq; usum seruare multis in rebus præstantius. Onofan-
der qui ad Anastasium Cesarem pulcherrima de re mili-
tari scripsit commentaria, contra tiorè quadratoq; agmi-
ne mouere exercitum, quàm alio modo, satius et tutius pu-
tat. Lecticas.) quibus gestabatur Antonius cum sui simi-
libus. Leges Cesaris.) de quibus dictum Philippica pri-
ma. Numerum annorum.) ut prætoria plus quàm annū,
consulares plus quàm biennium tenerentur. Sine pro-
mulgatione. priuata auctoritate, re ad populum minime
relata. Ut tolleret.) latas illas à Cesare. Promulgauit.)
contrarias. Testamentum.) Cesaris. Signa, tabulas.) Si-
gna statuae sunt, & sculptorū artificium: tabulæ uerò pi-
cturæ, & pictorum opera. In ulla Scipionis.) quæ erat
in Tiburtino. Is.) Cesar. Puluinar.) Hæc omnia tri-
buebantur deorum immortalium honori, puluinar, simu-
lacrum, fastigium. Puluinaria lecticæ erant deorū, & le-
ctuli qui in tẽplis sterni cõsueuerunt: unde puluinaria festi-
Horatius, Nunc Saliaribus Ornare puluinar deorum.
* De hac re ita Florus: Ita q; non ingratis ciuib; omnes
in Cesarē congesti honores, circa tẽpla imagines, in thea-
tro distincta radijs corona, suggestus in curia, fastigium in
domo: ut fortasse quod nostra lingua Baldachinum est,
fastigium nominaretur, à forma, ut opinor, ducto nomine.
Hieron. Ferra. Fastigium.) templum, & altius edifici-
um. Est flamen diuo Iulio Marcus Antonius.) Cum sto-
macho inquit: quoniã eius imitabatur tyrannidē, et uelut
minister erat illius consuetudinis. Cur non inauguraret?
cur nõ per auguria consecraris, sacerdotio præfuturus: nõ
inaugurari, hoc est augurio cõsecrari sacerdotes futuriso-
lebant, & item loca quæ numini dicabantur. Ex auguri-
uerò

uerò contrā, cum extra sacrum & phanaticam causam
ponebantur, & in prophauum usum reuocabantur. Su-
pone diem.) elige diem quo inaugureris. Qui te inaugu-
ret.) quia scilicet nullus futurus est. Quero deinceps.)
Cum mortuo Cesari diuinos honores tribui uellet Anto-
nius, tulerat ad populum, ut quinto die ludorum Roma-
norum Cesari sacrificaretur: idq; scitum fuerat, & tamē
honorem Cesari Antonij lege concessum, non exequaban-
tur: ideoq; Cicero, cum ludi Romani celebrarentur, quo
tempore hanc habebat orationem, et quintus esset eorum
dies, fortasse, inquit ignoras heri diem quartum fuisse, ho-
diernum quintum esse, hoc est diem Cesari lege tua decre-
tum. Ludorum.) Ludi Romani Magniq; uariè appella-
ti annui fuere. equi pugilesq; certabāt, à Tarquinio Pri-
scio instituti, designato circō, qui postea Maximus est di-
ctus. fiebant hi ludi mense Aprili. initium erat sexto Idus.
Cur non sumus prætextati? In prætexta ludos & sacri-
ficia Rom. celebrabant. An supplicationes.) Cesari pa-
rentalia & supplicationes decreuerat Antonius, quibus
postea diem addiderat in auspiciò: quare piaculum com-
missum erat, id quod obiicit Cicero. Puluinaria nolui-
sti.) respicisti, cum concederentur. Acta Cesaris.) Cum
acta cuiuspiam dicuntur, nõ solum quæ ille egerit, sed quæ
honoris tributa fuerint, etiam intelligamus. Apertiorē.)
propter id quòd nudato pectore concionatus est. Valuæ
Concordiæ.) illic enim haberi Senatus solebat. Descri-
bo.) designo. Debet tertiam pensionem.) Etenim duos
prius habuerat maritos Fuluiam, Publium Clodium, & Cu-
rionem filium, quod antea diximus. ambo perierant, alter
à Milone occisus, alter cum exercitu in Africa circumuen-
tus: uterq; Reipublicæ infestus, quoniam uterq; hostis. Ter-
tia ergo pensio dicebatur Marcus Antonius eius maritus,
ut periret. Habet populus Rom.) Octauium significat.
Exemplum facti reliquerunt.) ut quod egerunt ipsi, alij
imitentur, & te occidant. Hi primi.) Brutus & Cas-
sius. Confer.) compara. Cum nummatione.) cum
copia nummorum & lucro. Si propter innocentiam.)
scilicet non metuis. innocens enim iudicia nõ timet. Quid
timendum sit.) ut occidatur. Quæ est autem uita, & c.)
ac si dicat, periculosissimum est diu à suis timeri. Nisi
uerò aut maioribus.) quod non est ita. A quibus est in-
terfectus.) nam & Decimus Brutus & Cassius, C. Trebo-
nius, Tullius Cimber, Cesari fuere amicissimi, pluri-
busq; ab eo affecti beneficijs. In illo.) Cesare. Lite-
ratura.) scientia literarum atque eruditio uaria, quæ in
Cesare fuit. Non multos annos regnare.) Meditatus
quidem est regnare, sed non multos annos, quia non ea e-
git quibus durare in regno & ferri posset diu. Monu-
mentis.) edificijs. Congarijs.) Mensuræ genus congrus
est, chus item dictus, sex capit sextarios. Quicquid libera-
litate erogabāt ueteres, congrarium prius dixerunt. Tenuit
inde consuetudo, ut pecuniam significaret quam impera-
tores militibus, principes uirum gratuitam distribuiebāt.
Tranquillus in Iulio: Ex reliquo quoque ordinum generè
uel inuitatos, uel spontè ad se commeantes uberrimo con-
gario prosequerentur. Idem in Octauio: Congaria popu-
lo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summe, modò quadra-
genos, modò tricenos, nonnunquam ducenos quinquage-
nosq; nummos. Macrobius: Augustus cum ab eo Pacuuius
Taurus congrarium peteret, diceretq; iam homines uulgò
loqui, nõ paruam sibi ab illo pecuniam datam: Sed tu, in-

quit, noli credere. Inusta.) inflata, impressa. Profite-
or.) aperte eloquor quid facturus sim. Representari.) re-
nouari & restitui in præsens tẽpus possit. Quod iam diu
parturit.) Parere, est in lucē edere, & enixā esse: parturi-
re uerò, desiderare eniti & parere. Ab hinc annos 20.)
cum de coniuratis actum est. Consulari.) mihi. Ut ita
& c.) bene merentibus rectè, malè merentibus, ut Anto-
nio, malè.
GEORGII TRAPEZVNTII IN
II. Philippicam Annot.
Hæc est secunda Philippica, quæ Ciceroni mortē
attulit. Respondet aut crimini. & maledictis An-
tonij: deinde uehementissimè & acerbissimè in eū inuehi-
tur. Quò nã meo fato.) Ab admiratione & indignatio-
ne incipit & format sententiã suam. Hoc tamen affirmati-
uè dicit: hoc fato uideor esse susceptus & natus, ut omnes
Reipublicæ hostes qui fuerunt his anni: uiginti, mihi etiã
fuerint hostes. In alijs.) Catilina, Pisone, Vatinius, Clo-
dio. Ultro.) nõ à me prouocatus, nullis iniurijs à me affe-
ctus. Ut uiderere.) id est, in quo tu es mihi uisus audacior
quã Catilina. Quid putè.) Numerat causas quæ uideri
possunt adduxisse Antonū ad maledicendū de Cicerone:
quæ cum non sint idoneæ, ad extremū unam subiicit, quæ
uidetur esse uera. In uita.) quantum ad mores. In gratia.)
quantum ad beneuolentiã ciuiū. Detrahi.) maledicti, un-
de detractores dicuntur. Sed etatis flore collectam.) No-
tat impudicitiam M. Antonij. Domū meam uenturas.)
scilicet causa audiēdi, quod Græci dicunt ἀγορεύειν. C. Cu-
rionem.) scilicet filii, cuius à nonnullis fuerat: cuius cõsue-
tudine ita perditus ac nequã euasit, ut ducentorū ac quin-
quaginta talentorum æs alienum contraxerit: quod cum
Curio filius dissoluere conaretur, Curio pater domo illū
expulit: ex quo Clodio se adiunxit. cumq; illi uis parare-
tur, in Asiam se contulit, & Gabinio in Iudæos exerci-
tum ducenti præfectus equitū fuit. Nominauerunt.) scilicet
cum Ciceronem cooptauerunt in locum demortui.
Tu nec soluendo eras.) id est non poteras soluere æs alie-
num. Vnam tribū sine Curione ferre potuisses?) Quasi
dicat, non suppetebat tibi pecunia quam in ambitum collo-
cares. Ipse uictor.) scilicet Cesar. Fac potuisses.) id est,
concedamus quòd potueris. Quod si esset.) Hoc dicit: Si
non adimere uitam, esset beneficium: illi quibus Cesar
non ademit uitam, cum posset, quòd eum interfecerunt,
ingrati sunt habendi & uituperandi: sed ipsi laudantur
ergo non adimere uitam, non est beneficium. Cum tu
reliquias Reip. dissipauisses.) credo propter quatuor illa-
millia talentorum quæ à Calpurnia uxore Cesaris acce-
pit. Offensione aliqua interposita.) id est, si qua offen-
sio inter eos interesset, si qua in re se offendissent post mis-
sas literas. Ineptia.) insulsa, absurda, non loco, non tem-
pori, non personæ, non rei apta, conuenientia. Ut Mu-
stella Tamisio.) ut Mustella solum, & non alijs, scire ali-
quid uidearis. Erant aut Mustella & Tyro Numisius mi-
lites Antonij ac latrones. Sicarios.) facinorosos, à fisci
qui est breuis gladius. In quo habes sciētia quæstuosam.)
hoc est, tu es egregius magister faciendorū chirographo-
rum, ex quo magnum assequeris fructum & compendū.
Officij, beneuolentiæ.) id est, red. arguo te nõ reddidisse of-
ficium mihi, non beneuolentiã. Prouidit.) cavit, pro-
spexit: sicut imperium Cesaris, seruitutē populi Rom.
x 4 Ex Sy-

Ex Syria.) cum in Palaestinam profectus templum Iudaorum profanauit. Non ut parenti gratias ageret.) Nam pater patriæ appellatus est: unde est ille uersus, Roma patrem patriæ Ciceronē libera dixit. Referret acceptam.) Acceptum referre, tractū est à rationibus & libris, in quos cum pecuniam creditam accipimus, acceptum ferre dicimur: cum uerò pecuniam credimus, expensum ferre dicimur. Illa nefaria Senatusconsulta.) Per contrarium accipiendum est. nam ea Senatusconsulta facta sunt referente Cicerone. quibus supplicium sumptum est de parricidis, et Respublica ab interitu liberata. Scrib.e.) γραμματικὴς Græcè. Capere.) χωρεῖν. Confitentur.) ui scilicet. Fatemur autem sponte. Consciorum indicij.) & multorum aliorum, & Ceparij cuiusdam in primis, qui retractus, fide publica interposita, totam cōiurationē patefecit. Patriæ parricidio.) Parricida dicitur non utique solum is qui parentem aut patriam uiolat, sed qualemcumque hominem occidit: ut indicat lex Numæ Pompilij, ijs composita uerbis: Si quis hominem liberū sciens morti dedit, parricida esto. Voce literarū.) quæ deprehensæ sunt ad pomem Miluium, cum legati Allobrogorū capti sunt.

Sceleratorum arma.) scilicet cessisse meæ togæ. Monumentorum meorum.) id est scriptorum. In omni genere.) & in philosophia, & in arte dicendi. Operis successus.) id est subsequenteribus & secundarijs, quod Græci dicunt ἀπορροή. Iuuentuti utilitatis.) quia facti sunt docti & eloquentes. Nomini Romano laudis.) quia Romani Græcos antea tantum belli gloria superabant: post Ciceronem etiam ingenij laudem sibi arripuerunt. Compilatis.) Alij oppulatis. Compilare à pilis, ita furari ut nepilus quidem relinquatur. Questio non satis prudenter illa quidem constituta.) Hoc dicit, nam cum ueteri lege de morte hominis queri posset, lege noua per Pompeiū lata quesitum est M. Bibulo Consule: cuius collega fuit Cæsar, qui in eo Consulatu ita impotenter ac male se gessit, ut collegam suum in Senatum uenire prohiberit: quo tempore iactati sunt duo uersus: quorum alter est: Nam Bibulo fieri Cōsule nil memini. Quam charitate.) id est non charitate, est enim abnegatiua cōiunctio. Persequi.) scilicet numerare, ἀναδύν. Aemulum.) imitatorē. Stuporem.) κατὰ ληθῆ. Edormi crapulam inquam.) Simile illud Terentianum: Ibo in angulum, ibi interea hoc uilli edormiscam. Tanta causæ indormiētem.) id est in tanta causâ. Vindices.) Vindices sunt facinoris nō commissi, ultores iam commissi. Siquidem.) quia. Atrocius.) crudelius. Si ab urbe.) Prætori plus quam decem dies ab urbe abesse non licebat. Distinctius.) elegantius, clarius, apertius. Retexo.) rursus texo, & ordior quasi aliam telam. Narbone.) ciuitas Hispaniæ. Illud Castianum.) Castius solitus est dicere, cum factum negatur, nullū esse firmitus argumentum, quam uidere cui ea res aliquid commodi afferat. Officina.) taberna. Nundinæ.) mercatus. Immunitatum.) ἐπιπέλας. Vectigalium.) ἐπιπέλας. Tot duces.) Sicut Pompeium, Afranium, Petreium, Catonem, & alios. Exercitus.) legiones, in Pharsalia cum Pompeio, in Africa cum Iuba & Scipione, in Hispania cum Petreio & Afranio. Angoribus.) doloribus. Contulit.) communicauit. De summa re.) de tota Rep. Quid sequeretur.) quid spectaret, quasi finem ἔσχατον. Paphum.) Insula & ciuitas est. Sectorem.) Sectorem Pompeij appellat M. Antonium, quod bona Pom-

peij in primis à Cæsare redemisset: inde cum Cæsar præciū domus poposcisset, iratus est Antonius, quod prolatio eius in Cæsarem studio, pro tantis laboribus ac periculis illam pecuniam Cæsar ipsi non remisisset. Sunt autē sectores, qui prædam publicam redimunt. Fasciæ.) fascies totius corporis lineamēta. Statura.) longitudo, proceritas corporis.

Compotorum.) συμποσίω, Dicere.) Dicta per excellentiam uerba falsa & iocosa intelliguntur, ut est apud Terentium, Vnum dictū de melioribus. Campi Leonini.) qui est in Sicilia publicus. Prætextatum.) cum nondum uirilem togam sumpsisset. Decoxisse.) mercatorū fidem fefellisse. Quāuis.) scilicet constitutus esset locus ei qui fortunæ uitio decoxisset, non suo. Intercessisse.) fidem suam interposuisse, spondisse. Inde itum Alexandriam.) Expulsus Antonius et exclusus à patre Curione, primum Clodio se adiunxit. inde eo meiu relicto, in Asiā se contulit, ubi & corpus & in dicendo se exercuit: post Gabiniū aduersus Aristobulum in Iudæos exercitiū ducem præfectus equitum fuit. cumq; Ptolemæus regno expulsus Gabiniū se ut reduceret, decem millia talentorum pollicitus, obtinere non posset (timebat enim Gabiniū sine auctoritate senatus exercitiū Alexandriam ducere,) hortatu Antonij eam expeditionem suscepit. Misenum.) Villa Antonij ad mare posita. Est autē locus iuxta Baias. à Miseno tribicime Acneæ dictus est, de quo Virgil. in sexto Acneid. Misenum Aeolidē, quo nō præstantior alter, Acne ciere uiros, Martēq; accendere cantu. Ut mihi satisfieri pateret te.) id est ut acciperem tuam excusationē et purgationem.

Et gratia.) propter gratiam Cæsaris, id est ut gratificarer Cæsari. Custoditus.) id est habuit te ad custodia corporis mei, quemadmodum alios nobiles permultos. Sine Senatusconsulto.) Scire uos oportet, Curionem filium, cum antea bonarum partium fuisset, commutata uoluntate popularem esse factum, & Cæsari fauere coepisse: quod quo facilius efficere posset, & Cæsar ea quæ ceperet, assequeretur, sua gratia atque opibus efficit ut M. Antonius Tribunus plebis feret: inde ut Augur esset, in quo quidem Tribunatu cum Marcellus Consul legiones conscriptas Pompeio attribueret, & alias scribendi potestatem faceret, Antonius intercessit: & plebiscito eas legiones Bibulo in Syria aduersus Partibos bellum gerenti mittendas auxilio censuit. Eodem tempore consulib. & magna parte Senatus literas à Cæsare missas in Senatu palam recitare prohibentibus, Antonius ui Tribunitiæ potestatis recitauit: in quo multorum animos & studia ad Cæsarem commutauit, quod eis literis Cæsar nisi iustū ac mediocre nihil postulare uidebatur. Itē cum in Senatu sententiæ rogarentur, utrum Senatui uideretur, Cæsarem, an Pompeium arma deponere, & pluribus Cæsarem tantum arma dimittere oportere uideretur: Antonius cum surrexisset & quæsisset, placeret ne Pompeium & Cæsarem simul arma deponere, & legiones dimittere, ab omnibus est collaudatus: cumq; omnes eam sententiā decernerent, Cato & Lentulus prohibere, & Antonium ex senatu eiecerunt: quare uim timens Antonius, conducto uehiculo seruili habitu unā cum Cassio ad Cæsarem se contulit. Fulcire.) sustinere: unde etiam fulcra lectorum dicuntur. Mancipatiū.) uenditiū. Addicta.) consecrata, destinata. Circumscriptus.) oppressus. Exequi cladē potuissent.) qui fugere potuerunt, & ea clade supergredi, & eam calamitatem obire. Omnē sobolē.) omnem sectum

quasi sententem Republicæ. nam in iuuenibus spes est sufficiens prole, quemadmodum in agnis & iuuenis uiuus. Idcirco Virgil. Modò nāq; gemellos Spem gregis &c. Dicitur autē soboles à sobolescendo, id est crescendo. crescant enim & succedunt parentum & seniorum ætati.

Exterminatam.) ἵσθησθαι, extra terminos & fines positam. Affluxit.) prostrauit. Ratiocinabimur.) συζητήσμεθα, colligemus. Cuius tamen scelus in scelere coegressite.) Scelus fuit, leges soluere: scelus, patrum non restituere, alienos cum restitueret. In Hispaniam profectus, cum pulso ex Italia Pompeio, ne quid hostium à tergo relinqueretur, ad Afranium & Petreium Pompeij duces persequendos profectus est: quo tempore urbem Lepido commendauit, Antonio negociū dedit ut Italiam lustraret. Conculcandam.) non lustrandam. esset enim leue uerbum, nec tantæ importunitati conueniens. Non fui.) quippe qui in castris tum eram Pompeij. Exhedra.) sedes. Mima.) scilicet Cytheris. In rheda.) in uehiculo. Magister equitum.) Nam Cæsar dictator erat. Hasta posita.) Unde subhastare dicitur, cum hasta posita eorum bona uenduntur, qui hasta hoc est bello uincuntur. Copias.) facultates, diuitias. Ingurgitauisset.) id est tanquam gurgis quidam & uorago uumisset. Apothece.) repositoria. ἀποθήκη. Suggerantur.) subministrantur, subijciuntur. interdum enim in alea multū nummorū perdebat. Importunissimum.) impurissimū, improbiissimū. Importunū illud dicitur, in quo nullū est auxiliū, uelut solet esse portus nauigantibus. Diuersari.) ad tēpus habitare, unde diuersoria dicuntur quod ex itinere diuertere solemus. καταδραστήριον ἵσθησθαι, ἵσθησθαι Græcè. Vestibula.) Vestibulum uel à ue, quæ est particula diminutiua, & stando quia ibi non stetur: uel à uestiendo, ut quidam uolunt. Rostra.) quæ à Pompeio foribus suspensa sunt, cum de piratis uictoriam reportasset. Spolia.) quæ ex alijs uictorij & terrestribus bellis superatis hostibus domum retulit. Mimam illam suam suas res sibi habere iussit.) quod ab his fiebat qui uictorum faciebant. Nam uxoribus dotem suam retinere iubebant. Pro triclinijs popinæ sunt.) Triclinium locus est ubi discumbitur, id est cœnaculum. Popinæ sunt loca gulosorum, ubi coquantur res ad gulam pertinentes. Causam scilicet repudij. Ei bello.) quod in Africa gestum est cum Scipione & Iuba, & reliquis Pompeianis. Numero.) gradu honoris. Rogauit.) cum Tribunus plebis essem, unde dicuntur rogationes. Auctionari.) Auctionarij qui bona sua per præconem uendunt. Hoc interest inter subhastare & auctionari: subhastare, est bona hostium & inimicorum proponere: auctionari, priuatorum. Collisa.) fracta. Mancipia.) quicquid manu capi potest. Nebulo.) epibetum nequam serui, quos comici idcirco appellant, quod nebulas dominorum oculis offundunt, & eos decipiunt, aut quod leues & futiles sint quasi nebula. Proficiscitur in Hispaniam.) secunda expeditione aduersus Pompeij filios. Gladiatore.) Gladiatorem appellat M. Antonium, quod gladios in ciues Romanos exercuerit. Rudis uirga quædam siue baculus qui dabatur gladiatoribus emeritis, id est quibus per ætatem artem finire licebat, in signum uirtutis. Qui uerò Narbone rediit.) Nam cum Romam nunciatum fuisset Cæsare Pompeij filium superasse, multi congratulatum ex urbe obui-

am exierat: inter quos cum esset Antonius, repensimo sed sed falso nuncio allato de morte Cæsaris, statim Romam reuertit. Lacerna.) quæ minor captio est, sic dicta. Latini uerò pars uestimenti. Delituit.) aut timens, quoniam hostes occupasse urbem dicebantur: aut certè ut liberior perpotaret. Ad saxa rubra.) Cassia uia, qua uer erat Roma in Galliam per Tusciam: dicta Cassia, quia à Cassio erat strata. Catamitum.) pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iouis concubinus. Dicacem.) Dicaces dicuntur faceti & mordaces & σωμαμακροί τινος. Cæsari ex Hispania redeunti.) Quo tempore Cæsar per Italiam lectica ueheretur, secum semper in lectica habuit Antonium: & Romam reuersus, & quartum Consul declaratus, Antonium collegam sibi adiunxit. Interuerit.) Interuertere, dolo auferre. Dicitur autem hereditas interuerti, & patrimonium, & pecunia. Vel impedire.) antequam eligeretur. Vel uitare.) postquæ electus fuisset.)

Asseruauit.) affirmauit. Aut id facturum esse quod fecit.) ut si diceret auspicia uitiosa fuisse, & Dolabellā uitio creatum fuisse. Seruare de celo.) Est nunciare aut fuisse aut intonuisse. Ioue enim tonante, cum populo agere non licebat. Verū implicata inscitia imprudentia est.) Imprudentia in eo fuit, quod de futuris diuinatorum se dixit: inscitia in eo, quod morem ac ritū religionis ignorat: cū nesciat uitio creari posse neminem, nisi eū qui plente aut tonante Ioue delectus sit. Obstrinxisti populum Rom. religione.) ut piaculum fieri oporteat. Vitiosus.) uitio creatus. Lupercalia.) festa Panis παύρος, dicta à lupis arcendis. discurrebat iuuenes nudi per lasciuiam pellibus obuiam occurrentes diuerberando. Nauscet.) quod Græci dicunt ναυλάω, à naue quæ nauſcā facit. Amictus.) in-dutus. Toga purpurea.) τὴν πορφύρεαν. Coronatus.) ἀσπίς coronatus. Differt autem corona à diademate, nam corona etiam ciuium priuatorū est, siue magistratum gerentium, honoris causa delata: ἀσπίς inſigne regū est. est autem fascia quæ capiti religatur. Cum plangore.)

Plangor luctus & doloris. Plausu.) Plausu lætitiæ. In fastis.) Fasti libri sunt in quos referebantur acta Consulū. *Hanc eandem rem indicat locus in epist. ad Brutum: Ego enim D. Bruto liberato, cum lætissimus ille ciuitati dies illuxisset, idemq; casu Bruti natalis esset: decreui ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur. Adscribebatur autem quid in fastis ad aliquem diem sic: Hoc die, exempli gratia, Brutus erupit Mutina: Antonius Cæsari regnum detulit: Cæsar uti noluit. hoc in fastis antiquis apparet. Hieron. Ferr. Multis post seculis.) Seculum ad tempus centum annorum extendi existimabant. Beneficio eorum.) Marci Bruti potissimum consilio & iussu. Tua miseratio.) quam omnibus mouit Antonius, cum uestē Cæsaris sanguine respersam pro concione ostendebat. Semiuſtilatus.) nam ne totū cadauer combureretur, Dolabella prohibuit, expulsis foro improbis & seruis. Fulgure.) suailla. Vambant.) uendebantur.

A tributis.) Tributa sunt quæ à priuatis in publicum tribuuntur. Appendantur.) De more antiquo, nam cum pecunia nondū signata esset, ere penso, non numerato, solvebant. Unde pendere pœnas etiam dicimus, ab eo quod ere graui cū uterentur Romani, eo penso, nō numerato, solvebant. unde etiā pensiones dictæ, & pendere tributū. Ingnatos.) mixtos, turpes, fœdos. Destitisti.) reliquisti, deseruisti. Sororē tuā.) scilicet patruelē, ergo nō germanā. Infimu-

Insimulasti.) falso accusasti. Stipatum armis.) Stipatores dicuntur custodes cuiusque corporis, à stipe quam accipiebant mercedis nomine. Percussationem tuam mense Aprilii.) quo tempore mortuo Cesare colonias veteranorum lustravit, ut eorum studia sibi adiungeret: quod & effecisset, nisi Octavius magna ex parte impedisset. Vel penè non adieris.) Parum enim absuit quin occideretur. Grandifera.) grandem numerum frumenti ferentes. Vexillum.) à uelo vexillum, sicut à talo taxillus. Territorium.) est quantitas agri uniuscuiusque; urbis seu castelli, quantum eius iurisdictio extenditur. Sestertium.) dicitur quarta pars denarii, quo tempore is decussis ualebat, id est dipodius et semis. Fundum.) Fundus dicitur ager, quod planus sit ad similitudinem fundi uasorum. Quam multos.) quot.

Otectā.) Tritum est prouerbium: O domus antiqua, quam dispari dominare domino. in eos dictum qui ipsi ne quā bonos habuerunt parentes ac maiores suos. Bustū.) Bustū dicitur locus in quo mortuus est combustus et sepultus. diciturque bustum, quasi bene uisum. Vbi uerò combustus quis tantummodo, alibi uerò est sepultus, is locus ab urendo ustrina uocatur. Sed modò busta sepulchra uocamus. Obduruimus.) callum obduximus. Irritum.) non ratum. Legauit.) testamento reliquit. Ludorum Romanorum.) Ludi Romani ludi magni dicebantur, siue Circenses, siue Consualia. Prætextati.) Prætexta uel stis erat nobilium puerorum. Describo.) designo, interdum lacero, carpo, noto. Tertiam pensionem.) Nam duos iam nupserat, qui propter seditionem fuerant interfecti, de Clodio meminì, de altero non item. Confer.) compara. Iudicia.) ipsa litigatio disceptantium, iudicatio, poena, locus ubi agitur causa, ipsi etiam iudices: quemadmodum *δικαστήριον* τὰς τὴν πόλιν ἀποπέμπειν ἀδικησάντων, καὶ τὴν ἀποπέμπειν τὴν τιμωρίαν. Literatura.) scientia literarum. scripsit enim ad Ciceronem librum de Lingua Latina. Non multos regnare meditatus est annos.) hoc est, non se exercuit multos annos ut regnaret.

Congiarijs) Congiarium dabant Imperatores militibus, aut domini siue tyranni, cum pecuniam uirum gratis dabant. Repraesentari.) impraesentiarum restitui. Immaturam.) acerbam. Perfuncto.) qui perfunctus sum, & obij honores.

PHILIPPI BEROALDI IN II. Philippicam Annotationes.

HAcc est illa Philippica omnibus Antonianis anteponenda, quam diuinam esse merito appellant, de qua sic seriò scripsit poeta Satyricus: Ridenda poemata malo, Quam te conspicuae diuina Philippica fame, Volueris à prima quæ proxima. Hac omnes rhetoricæ partes continentur, quæ ad demonstratiuum genus pertinent. siquidem laudes & uituperationes ex his locis sumuntur. estque tripartita distributio, in animum, & corpus, & extrapostita. Corporis, ualetudo, dignitas, uires, uelocitas. Extraneæ res, honos, pecunia, genus, potentia, atque his contraria. Animi autem & laus honesta, & uituperatio uehemens est. Nunc M. Tullius, utpote diuinus orator, oratoricè ac eloquenter uituperat Antonium, ab animi potissimum maculis & fordibus: quæ uera uituperatio est.

Quid putem? contemptumne me? Quintilianus inquit: Verum eloquentiæ ut indecora iactatio, ita non nunquam concedenda fiducia est. Nam quis reprehēdet hæc,

Quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in reb. gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid despicere possit Antonius. Auguratus petitionem.) M. Tullius in Bruto refert se uocatum ab Hortensio oratore in collegium Augurum, & inauguratum ab eodem. Docet Plin. in epistolis, Augurum dignitatem fuisse perpetuam, neque Auguri dum uiuere adimi solitam. Collegium Augurum ex Auguribus numero nouem constabat: cautumque erat, ut numerus eorum impar esset. Allegebantur non solum de Patricijs, sed & de plebe. Græci, ut autor est Dionysius, *αὐροράδης* uocant. Plinius in s. Naturalis historie, Auguria, inquit, periculis fecere. Apud Romanos sacerdotum collegium uel maxime solenne est. Vnam tribum ferre.) Suffragium tribulium & suffragatorum unius tribus. At beneficio usus sum tuo.) In epistola ad M. Antonium ita scribit: Nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus: tum his temporibus Respublice mihi ita commendauit, ut chariorem habeam neminem.

Vino lustrisq; confectus.) Mala lustra bono epitheto dixit Horatius, intelligi uolens nequitia, libidinis, gula diuersoria. Lustratus à Grammaticis luxuriosus exponitur, uidelicet à lustris, de quibus Plautus: Id apud scortum corruptelæ & liberis lustris studet. Idem in Cassina: Vbi fuisti? ubi lustratus? ubi bibisti? Idem in Pseudolo: Ex conspectu heri si sui se abiderunt, luxuriantur, lustrantur, comedunt. Est enim lustrari, lustris operam dare.

Literas recitauit.) Apuleius in Apologia reprehendit filium Pudemille, quod literas maternas publicauerit, & in cœtu frequentissimo legerit: Contra laudantur Athenienses, qui ex captiuis epistolis Philippi Macedonis hostis sui unam epistolam, cum singule publice legerentur, recitari prohibuerunt, quæ erat ad uxorem Olympiadem conscripta. hosti potius pepercerunt, ne maritale secretum diuulgarent, præferendum ratas commune propriæ ultioni. Iam in uideo magistro tuo.) Non Curionem intelligi uult, ut Commentatores hallucinantur: sed Sextum Clodium, Latine simul Græcæque eloquentiæ professorem, male oculatum, & dicacem, qui cum M. Antonium rhetoricen docuisset, ab eo mox Consule ingens congiarium accepit: & ut post paulò docebit, duo millia iugerum Sexto Clodio rhetori assignauit Antonius, & quidem immunita, ut tanta mercede nihil sapere doceret. De hoc Sexto Clodio scribit Tranquillus in lib. de Grammaticis & Rhetoribus. Si uerbo negarit.) Potentissimum est, ut inquit Quintilianus, & longè facillima tuendi se ratio, si quod obijcitur, negari potest. Quod enim uerbum in istis literis.) Opimor significari epistolam illam Ciceronis ad Antonium, cuius initium est: Quod mecum per literas agis, unam ob causam mallor coram egisses. in calce huius epistolæ clausula talis legitur: Ego quæ te uelle, quæque ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam.

Non tractabo ut Consulem.) Scitum est illud oratoris Domitij: Cur ego te, inquit, habeam ut principem, cum tu me non habeas ut Senatorem? Lucius quoque Crassus similiter Philippo inquit: Ego te Consulem putem, cum tu me non putes Senatorem? quæ uox, ut inquit Quintilianus, honestissima est libertatis. Quinetiam à M. Tullio in L. Pisonem non dissimilis est deprompta illa sententia: Ego Consulem esse putem, qui Senatorem in Republica non

non putauit? & sine eo consilio Consulem numerè, sine quo Romæ Reges quidem esse potuerunt? Quoniã id domi tuæ est, quod fuit illorum utriusque fatale.) Fuluiam intelligit uult, quæ trigama fuit, hoc est tres habuit maritos, Clodium, Curionem, & M. Antonium: quæ cum duob. iam maritis fuisset fatalis atque pestifera, præfagit orator eandem consimile infortunium & fatum Antonio allaturam: tanquam Clodius, Curio, & Antonius non magis suo, quam uxoris infausæ fato perierint. Alibi sic inquit: Etenim ista tua minime auara coniunx, quam ego sine contumelia describo, nimis debet diu populo Romano pensionem tertiam.

Meo beneficio patriam se uisurum.) In primo de Officijs sic refert: Mihi quidem certè uir abundans hoc tribuit, ut dicebat Cn. Pompeius multis audientibus hoc tribuit, ut dicebat frustra se tertium triumphum deportaturum fuisse, nisi meo in Rempublica beneficio ubi triumpharet, esset habiturus. Vitam refert acceptam.) Epistola quadam ad Atticum scribit hoc ad hæc sententiam pertinens: Crassus surrexit, ornatisimèque de meo consulatu locutus est, ut ita diceret, se quod esset Senator, quod ciuis, quod liber, quod uiuere, mihi acceptum referre. quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam uideret, beneficium meum uidere. Lucius Cotta.) Is supplicatione decreuit Ciceroni patefacta conuentione, & supplicio de coniuuratis sumpto, cui Senatus est assensus. Nemini autem contigit unquam talis honor togato, nam decerni supplicationes consueuerunt ijs qui extra urbem bellum gerunt. Qui honos habitus est togato ante me nemini.) Vbiq; librorum gloriatur M. Tullius sibi in toga soli supplicationes fuisse decretas, qui maximus honor uictoribus bello ductibus datur. In inuictiuis contra Catilinam, consimiliter inquit: Meo nomine supplicationem decreuistis: qui honos togato habitus ante me est nemini. Et paulò post: Ceteris semper bene gesta, mihi uni conseruata Reipublice gratulationem decreuistis. In sororis sue.) Iulia ex Cæsaris familia, L. Cæsaris soror, Antonio M. Antonij oratoris filio nupsit: foemina primaria, et nulli etatis suæ pudicitia cedens. post mariti mortem nupsit iterum Publio Cornelio Lentulo, qui cum L. Catilina coniuurauit, & supplicio Cicerone Consule & uindice coniuurationis est affectus: unde uehemens Antonij in Ciceronem odium, quippe qui dicere solebat, uirtricis sui corpus non prius ad sepulturam concessum, quam id mater supplex à Ciceronis uxore impetrasset. sed falsò hoc prædicabat. nam nemo supplicio affectorum ob eam coniuurationem sepultura est prohibitus. Alienus.) non affinis, aut propinquus. Sororis.) Lucij Cæsaris. In sororis sue uirum.) Lentulum intelligit: qui unus fuit ex popularibus Catilinae coniuurationis. Vitrici.) Lentulum significat.

Dat natalia.) Lego natalitia. sic enim appellat conuiuia luxuriosa ad celebrandum natalem diem peculiariter struata. Phormioni, Gnatoni.) Nomina sunt parasitorum notissimorum ex Terentiana lectione. Ballioni.) nomen est Plautini lenonis ex Pseudulo, qui Bustirapus, Sociostraudus, Legirupa periurissimus, conuicio lenonio appellatur. In oratione pro Roscio Comædo: Nam Ballionem illum improbissimum et periurissimum lenonem cum agit, agit Cheream, persona illa lutulenta, impura, iniusta, in huius moribus natura uitæque est expressa. Item in oratione pro Cecinna: Sextus Clodius cui nomen est Phormio, nec minus confidens quam ille Terentianus Phormio. Cliuū Capitolinum.) De cliuo Capitolino mentio est apud Liui-

um sic scribentem: Hunc ducem secuti, nequicquã reclamantibus Tribunis, in cliuum Capitolinũ erigunt aciem. Meminerunt & Iurisconsulti Titulo ad legem Aquiliam his uerbis: In Cliuo Capitolino duo plaustra onusta mulle ducebant. Meminit & M. Tullius plurib. in locis. Sua manu, uoce penè literarum coacti.) In Catilinam scribens sic ait: De coniuuratis introductus est Statilius. cognouit manum & signum suum: recitatae sunt tabellæ. & post paulò: Atque ibi uehementissimè perturbatus Lætulus, tamen signum & manum cognouit. Ad sepulturam uirtricis.) Ferunt uehemens illud Antonij odium in Ciceronem, hinc initium traxisse, quod scilicet conuerti solebat Antonius cadaver Lentuli uirtricis sui non prius ad sepulturam datum, quam id mater supplex impetrasset à Ciceronis uxore: sed hac quidem in re sanè mentiebatur Antonius: siquidem nullus ex Catilinianis coniuuratis, qui tunc supplicio fuerunt affecti, sepultura prohibitus est. Nisi accessisset etiã disciplina.) Rhetorici doctores inter attributa personæ enumerant educationem & disciplinam, ex quo argumenta ducuntur. In quo considerare oportet, apud quos, & quo more, & cuius arbitratu sit educatus: quos habuerit magistros, quibus amicis utatur. In latidem Drusi cecinit Horat. Augusti paternos in pueros animus Neronis, Doctrina sed uim promouet insitam. Annaduersio.) Punitionem intelligit & poenam qua affecti sunt coniuurati ex Senatusconsulto. Cedant arma togæ.) Hic est uersiculus ille notissimus, Ciceroni frequenter obiectus. Nanque & Piso dicere solebat: M. Tullius, non illa tibi inuidia nocuit, sed uersus tui. nimis magna poena te consule constituta est. scripsisti enim uersum, Cedant arma togæ. Quem uersum ita Piso interpretabatur, taquam diceret Cicero, sibi togato summum Imperatorem Pompeium esse cessurum. Et ita uolebat Pompeium isto uersu factum esse inimicum Ciceroni. Verum Cicero ita uersiculum suum enarrat, ut dicat se more poetarum loquutum, significare uoluisse bellum ac tumultum paci atque ocio concessurum: cum pacis insigne sit & ocij, toga: è contrario autem arma, tumultus atque bellum. Hisq; oppilatis impetum tuum compressisset.) Huius historiae commemorat in oratione pro Milone, cuius uerba subscripsi, quæ sunt hæc: Nuper cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauisimamque adolescentis nobilissimum Reipublicæ partem fortissimè suscepisset, atque illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dii immortalis fuit, cum se ille fugiens in scalarum tenebris abdidisset: hæcenus Cicero. Oppilatas autem tabernæ scalas exponere obseptas oclusasque, & obturatione quasi quadam tenebricosas. quod uerbum à pile inflexum est. In frequentius usu recentiorum medicorum est, oppilationem atque oppilatos homines dicere, quorum meatus oclusi sunt, & quasi obstipati. Sed cum uerba hoc genus uulgaria sint, nulloque eruditorum consensu fulcianur, fugienda censeo, ne ex consuetudine uitiosus sermonis, uitiose loqui & barbarè consuescamus. Quid attinebat noua lege queri.) In oratione pro Milone: Hanc uerò questionem, etsi non est iniqua, nunquam tamen Senatus constituendam putauit. Erant enim leges, erant questiones, uel de cade, uel de ui: nec tantum morem ac luctum Senatui mors Publij Clodij afferebat, ut noua questio constitueretur. Ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur.) Cæsar Galliam

Galliam utramque Illyrico adiecto lege Vatina obtinuit in quinquennium: deinde effecit Crasso Pompeioque admittentibus, ut in alterum quoque quinquennium sibi imperium prorogaretur. quam legem cum impediret Cato, à Trebonio tribuno plebis ipsius legis auctore in vincula ductus est. Nec absentis ratio haberetur. Conseruata Publii Clodij cæde Republica, cum Senatus unum Consulem nominatimque Cn. Pompeium fieri censisset, egit Caesar cum Tribunis plebis ut id ad populum ferrent, ut absentem sibi petito secundi consulatus daretur: itaque lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in petitione Consulatus haberetur, inuito et contradicente M. Catone: ipso quoque M. Tullio reclamante: qui in epistolis ad Atticum sic tæxat Pompeium: ille provincie propagator, ille absentis Caesaris in omnibus adiutor. Idem etiam in tertio Consulatu postquam esse defensor Reipublice cepit, contendit ut decem Tribuni plebis ferrent, ut absentis ratio haberetur.

Ad Casarem detulisset. In hanc sententiam sic scribit ad Atticum: Omitto illi uetera, quod Casarem in Republicam ille aluit, iuxta, armavit. Ille Gallie ulterioris adiutor, ille gener. Societatem coisses. Signate dixit: nam coire societatem proprie dicimus copulare, coniungere, contrahere. sic et iurisconsulti, qui purissime elegantissimeque scripserunt, locuti sunt, à quibus sic scriptum est: Societas coiri potest uel in perpetuum, uel ad tempus. Item societatem coire et re et uerbis et per nuncium posse nos, dubium non est. Item duo societatem coierunt ut Grammaticam docerent. Alter etiam Hala. Ex duobus Brutis qui tyrannocloni fuerunt, id est Caesaris tyranni interfectores, alter M. Brutus paterno genere ab illo Iunio Bruto ducit originem, qui Tarquiniarum Regum exactor extiterat: materna uero stirpe oriundus erat ab Hala Scruilio, qui spurium Melium Largitionem frumentaria regni affectum, in medio foro Romano obruncavit. quem Cincinatus Dictator in propatulo ita laudauit, M. De uirtute Scruili esto liberata Republica. Itaque M. Brutus imaginem Bruti ob stirpem paternam, imaginem Scruilij Hala ob originem maternam coluit. An Cato Trebonio persuasi. Hic M. Antonium Consulem iuxta fores curie remoratus est, inducto ex industria: magis colloquio, donec Caesar in curia à conturbatis interficeretur. Tullius Cimber. Hic est ille Cimber, quem uinolentum fuisse et ebriosum indicat Seneca in epistolis ad Lucillum. huic tamen de Caesaris Dictatoris cæde tam credit: res est, quam Cassio, qui tota uita aquam bibit. Tullius Cimber in hac rem ita locutus est: Ego, inquit, quempiam feram, qui unum ferre non possum? Patrie parentem occidere. Caesar inter cæteros honores et titulos cognomen quoque patris patrie accepit: quod populus comprobauit, qui columnam Casari in foro dedicatam inscripsit parenti patrie. Occidere autem parentem patrie haud dubie atrocissimum est quodsum. Hinc quidam scriptores parricidium appellauit Caesaris necem, et interfectores Caesaris parricidas, quos M. Tul. Tyrannoclonos uocabulo pulcherrimo nominauit. Placuit, ut inquit Tranquillus, Idus Martias parricidium nominari, tanquam parens patrie Caesar illo die fuisset occisus. Cur Legatorum numerus additus. Maiores nostri imperatoribus dederunt decem Legatos ex Consularibus, quod consilium foret dispensandæ honestandæque uictoriae: quibus legiones et auxilia uniuersa obtinerebant. autores Linius et Vegetius. De his Legatis nunc

intellige. Celatum me ab ipsis. Coniurationis in Casarem expers fuit M. Tullius, quamquam amicissimus coniuratorum: qui, ut historici prodiderunt, pertimuerunt hominis naturam perinde ac meticulosi, et etatem senescentem, in qua robustissimis etiam uiris solent animi inieperere. Fuit autem Cicero micropsycho, et nihil minus quam ad bella natus. Tanquam in equum Troianum. Ex electione poetice sit notum, proceres principesque Grecorum inclusos fuisse in equum Troianum: de quo composita apud prisca fabula sunt eodem titulo. Plinius autem equum Troianum fuisse machinam muralem, qui uere artes appellatur: cuius fabricator fuerit Epeus. M. Varro indicat Epeum hunc qui dicitur ad Troiam fuisse equum Troianum, fuisse coquum, et Argiuis cibum curiosum: idemque à Plauto sumptum eorum quomodo epibeto nomenclatum.

Non solum Regem, sed etiam regnum. Significat secum Casarem Antonium quoque fuisse interfectorum, ut unum cum rege regnum quoque tolleretur. In epistolis ad Atticum: Sublato, inquit, tyranno, tyrannida manere uideo. Item epistola quadam ad C. Cestium Casaris dictatoris uiolentem. Vellem, inquit, adibus Martijs me ad cenam inuitasses: profectio reliquiarum nihil fuisset: nunc me reliqua ueltra exerceat. His planè uerbis symbolicos et cum seria quadam mordacitate significat, se si coniurationis participes fuisset, Casarem cum Antonio fuisse sublaturum.

Hoc consilium cepisse. Coniurati in unum congregati cum multo adposuissent, illud inter se agitare, an ad eam rem perficiendam M. Antonius esset inuitandus. Quod cum nonnullis placere, contradixit Trebonius, ostendens mentem Antonij se antea tentauisse, cum Caesar ex Hispania reuerteretur: Antonium uero recusasse, nec tamen id unquam Casari indicasse, sed tacuisse fideliter. His Trebonij uerbis communiti, iterum consulti uere an unum cum Casare Antonium trucidarem, sed hoc prohibuit Brutus, cæcens eam rem, quam pro legibus ac libertate suscipere, carere omni iniuria oportere. Illud Castus, cui bono fuerit. Lucius Cassius fuit summa uir scruentis, qui quoties quaestor in alicuius esset, in quo querere tur de homine occiso suadebat atque etiam præbat iudicibus (hoc quod nunc Cicero admonet) ut quereretur cui bono fuisset perire eum de cuius morte querebatur. Ad quem è domo Casaris delata. Ad M. Antonium, utpote Casarianum Consulem, Casaris amici se conuenerunt: ad quem et Calpurnia uxor pecuniam à Casare relicta detulit, et penes eum deposuit. erant autem quatuor mille talenta. Accepit et Casaris commemoraria, in quibus decreta iudicataque erant perscripta. Hinc Antonius quodcumque ipsius animo collibuisse faciebat: alijs magistratus dabat, alijs immunitates, multi Senatores facti, plerique ab exilio reducti. et hæc omnia faciebat quasi à Casare antea decreta. Quamobrem iocantes Romani, eos omnes Charonitas siue Necronitas appellabant: quia si quid illis obiectum erat, continuo ad mortui Casaris chirographa confugebant. An ille quenquam plus dilexit. In oratione ad Pontifices pro domo sua: Quod par amicitia fuit unquam in hac ciuitate coniunctus, quam fuimus inter nos ego et Cn. Pompeius? Præterea tantopere M. Tullium dilexit Pompeius, ut inuidi illam in sermionibus Cn. Cicero nem appellarent. De summa re dissentientes. In oratione de provincijs consularibus consimiliter dictum est: Po-

steaquam sum penitus in Republicam ingressus: ita discipuli et crubescis: albus, ut aiunt, aterus sis, nescio. Porphyrio commentator Horatianus, apud Horatium canentem, uel tu mutabilis, albus et ater: interpretatur album bonum et liberalem significari: atrum uero malum et sordidum. Præterijt. In testamento omisit. Præteriti dicuntur, qui in testamento minime nominantur. dictio frequens apud Iurisconsultos. Præteritos quoque uocamus eos, qui in petitione magistratus repulsam patiuntur. Præteriti senatores dicuntur, qui in electione Senatus præteriti sunt, et loco mouentur: qui quondam in opprobrio non erant: postea facti sunt ut ignominiosi haberentur. In aliena uilla declamasti. Villam Metelli Scipionis significat, in qua complures dies commentatus est Antonius, ut ad respondendum paratior esset. uerum ut idem ait epistola quadam ad Cassium, Quæ in lustris et in uino cōmetatio potuit esse: itaque omnibus usus est uomere, non dicere. Item in quinta Philippica: In Tiburtino Scipionis declamauit, sitim querens. hæc enim ei causa solet esse declamandi. Lege Roscia. Hanc legem theatrale uocant: de qua Horatius, Roscia dic sodes melior lex, an puerorum Næmia? Hæc lege cauebatur, ut proximis ab Orchestra quatuordecim gradibus spectarent ij quibus census foret quadringentorum sestertiorum. De coëctoribus. De coëctore dicuntur mercatores et debitorum, qui diminuto patrimonio fluxa fide creditores fallunt circumscribuntque. Annotat Plinius Crassum, qui primus diues cognominatus sit, de coëctore creditoribus suis. Res de coëctore, dicitur Columella pro diminuta est, et deterior facta. Inde etiam Alexandria contra religionem. Designat illud tempus quo Ptolemæus Aegypti rex ab Alexandrinis eiectus, Romam uenit: quem Pompeius suscepit, Senatuique commendauit, ac de reductione eius in regnum diu uariis actibus. Rex ipse per Pompeium reduci cupiebat: tandem à Gabinio reductus est contra auctoritatem Senatus, contraque religionem librorum Sibyllinorum, de qua intelligi uult M. Tullius in epistolis ad Lentulum his uerbis: Senatus religionis calamnia, non religione, sed maliciose uolentia, et illius regie Largitionis inuidia comprobatur. In epistolis quoque ad Quintum fratrem sic refert: De rege Alexandrino factum est Senatusconsultum: cum multitudine eum reduci, periculosum reip. uideri. Tradunt historici, Antonium magnarum rerum cupidum, et Ptolemæi gratia permotum, persuasisse Gabinio, ut eam provinciam suscipere, regemque Alexandrinum in regnum reduceret. qua in expeditione complura et fortitudinis et industrie militaris facinora nauauit Antonius. fuit et magna illius apud Aegyptios fama et existimatio. Suam quisque domum. Hoc dictum accipe propter Pompeium, cuius domum post Pompeianam factionem profugit: antea possedit Antonius. Fuit autem Pompeianorum domus in Carinis, quam olim inhabitauit Tibertius: mox ex ea in hortos Mecænatianos transmigravit.

Tanquam Sisaponem tenebas. Ciuitas est in Hispania, ubi olim celeberrimum fuit minium. Hinc Plinius Sisaponensi a miniarum magnificat. Id unum perditis refugium. Suetonius in hanc sententiam scribit: Tum reorum, aut obætorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat Caesar: nisi quos grauior criminum uel inopia luxuriæ uis irgeret, quod subueniri posset à se. his planè palam bello ciuili opus esse dicebat. Vitrici tui. Léntullus significat Catilinae coniurationis popularē. In te id de creuit Senatus. Senatus M. Antonium et Curionem atque Quintum Cassium Tribunos plebis patrocinium absentis Ca-

seni ab illo, ut in illa disunctione sententiae, coniuncti tamen amicitia maneremus. Te sectorem esse fateare. Vtrique M. Antonium Pompeij sectorem insectanter appellat in hac oratione post paulo scribit, cum sector sis isto loco natus. Deinde ait, O Pompeij sector. Atque inibi ex interuallo: Tum erat equissimum, contra Cn. Pompeij pugnare sectorem. Sectores autem sunt, ut docet Aesonius in interpretatione Verriarum, qui bona condemnatorum in auctionibus emebant, et postea pro compendio suo uendebant: dicti sectores ex eo, quod spem lucri sui sequuntur. In libro Annotationum copiose diligenterque perscripti de sectoribus et de sectione, ubi enarratum illud Casaris ex Commentarijs, Sectionem eius optati uniuersam Caesar uendidit. Corn. Tacitus: Vbi que basta et sector, et inquieta urbs auctionibus. A Luciano quoque scite dictus est populus Romanus sector sui fauoris, quia scilicet fauorem suam uendebat candidatis, spem lucri secutus. Nunc à Cicero M. Antonius sector Pompeij dicitur et indignanter appellatur, quoniam in subhabitatione bona Pompeij redemerat, cum nemo alius tam impudens inueniretur qui ad illud scelus sectionis auderet accedere. Ne totis quidem respondebo. Facetum et mordacem in Pompeium fuisse Ciceronem legimus: qui epistola quadam ad Atticum sic scribit: Ego uero que fugiam, habeo: quem sequar, non habeo. Idem cum ad Pompeium uenisset, dicens se sero eum uenisse, respondit, Minime sero ueni. nam hic nihil parati uideo. Interroganti Pompeio ubi gener eius esset Dolabella, respondit, Cum socero tuo. Apud Grecos scriptores comperio hæc quoque mordacitate Pompeium à Cicero in castris fuisse perstrictum, cum post pugnam Pharsalicam Nonius quidam dixisset ad hunc aquilas septem, que sunt Romanorum signa, superesse, et ob id ut bono animo essent, hortaretur. Recedens, inquit, ad moneres, si aduersus graculos pugnaueris. Acceptum hæc reduntibus retuli. Honestissima locutio est, expensum ferre, et acceptum referre, apud Iurisconsultos, oratores, et scholam omnium eruditorum. Expensa ferimus, que alijs damus: accepta referimus, que ab alijs accipimus. hinc prius in codice accepti et expensi uocant, in quo accepta et expensa perscribuntur. M. Tul. in oratione pro Roscio Comelio: Quomodo sestertia ter centum quinquaginta tria in codice accepti et expensi non sunt? Item: Vtrum cetera romana in codice accepti et expensi digesta habes, an nos? Ex hac negociatoria consuetudine ductum est decentissimè illud Plinianum de fortuna: Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: et in tota oratione mortalium sola uerumque paginam facit. Referre acceptum hæreditatibus, est profiteri et scribere se hæreditatibus accepisse ducentes sestertia. Albus aterus fueris, ignorans. Prouerbialis locutio est de eo qui qualis sit, non magnè pendimus. Catullus in Casarem prouerbum hoc usurpat, cum ait: Nec scire utrius albus, an ater homo. hanc Catullianam mordacitatem signat Quintilianus, cum sic scribit: Negat semper scire aliquis poetarum, utrum Caesar ater sit, an albus homo. Inania. Apud Apuleium in Apologia: Etiam liberator te nuper usque albus an ater esses, ignorauit: adhuc hercle non satis noui. Consimiliter apud diuum Hieronymum libro contra Heluidium prouerbiale hoc dicendi genus deceter usurpatum legimus, ita scribentem: Quare bal-

bus et crubescis: albus, ut aiunt, aterus sis, nescio. Porphyrio commentator Horatianus, apud Horatium canentem, uel tu mutabilis, albus et ater: interpretatur album bonum et liberalem significari: atrum uero malum et sordidum. Præterijt. In testamento omisit. Præteriti dicuntur, qui in testamento minime nominantur. dictio frequens apud Iurisconsultos. Præteritos quoque uocamus eos, qui in petitione magistratus repulsam patiuntur. Præteriti senatores dicuntur, qui in electione Senatus præteriti sunt, et loco mouentur: qui quondam in opprobrio non erant: postea facti sunt ut ignominiosi haberentur. In aliena uilla declamasti. Villam Metelli Scipionis significat, in qua complures dies commentatus est Antonius, ut ad respondendum paratior esset. uerum ut idem ait epistola quadam ad Cassium, Quæ in lustris et in uino cōmetatio potuit esse: itaque omnibus usus est uomere, non dicere. Item in quinta Philippica: In Tiburtino Scipionis declamauit, sitim querens. hæc enim ei causa solet esse declamandi. Lege Roscia. Hanc legem theatrale uocant: de qua Horatius, Roscia dic sodes melior lex, an puerorum Næmia? Hæc lege cauebatur, ut proximis ab Orchestra quatuordecim gradibus spectarent ij quibus census foret quadringentorum sestertiorum. De coëctoribus. De coëctore dicuntur mercatores et debitorum, qui diminuto patrimonio fluxa fide creditores fallunt circumscribuntque. Annotat Plinius Crassum, qui primus diues cognominatus sit, de coëctore creditoribus suis. Res de coëctore, dicitur Columella pro diminuta est, et deterior facta. Inde etiam Alexandria contra religionem. Designat illud tempus quo Ptolemæus Aegypti rex ab Alexandrinis eiectus, Romam uenit: quem Pompeius suscepit, Senatuique commendauit, ac de reductione eius in regnum diu uariis actibus. Rex ipse per Pompeium reduci cupiebat: tandem à Gabinio reductus est contra auctoritatem Senatus, contraque religionem librorum Sibyllinorum, de qua intelligi uult M. Tullius in epistolis ad Lentulum his uerbis: Senatus religionis calamnia, non religione, sed maliciose uolentia, et illius regie Largitionis inuidia comprobatur. In epistolis quoque ad Quintum fratrem sic refert: De rege Alexandrino factum est Senatusconsultum: cum multitudine eum reduci, periculosum reip. uideri. Tradunt historici, Antonium magnarum rerum cupidum, et Ptolemæi gratia permotum, persuasisse Gabinio, ut eam provinciam suscipere, regemque Alexandrinum in regnum reduceret. qua in expeditione complura et fortitudinis et industrie militaris facinora nauauit Antonius. fuit et magna illius apud Aegyptios fama et existimatio. Suam quisque domum. Hoc dictum accipe propter Pompeium, cuius domum post Pompeianam factionem profugit: antea possedit Antonius. Fuit autem Pompeianorum domus in Carinis, quam olim inhabitauit Tibertius: mox ex ea in hortos Mecænatianos transmigravit.

Tanquam Sisaponem tenebas. Ciuitas est in Hispania, ubi olim celeberrimum fuit minium. Hinc Plinius Sisaponensi a miniarum magnificat. Id unum perditis refugium. Suetonius in hanc sententiam scribit: Tum reorum, aut obætorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat Caesar: nisi quos grauior criminum uel inopia luxuriæ uis irgeret, quod subueniri posset à se. his planè palam bello ciuili opus esse dicebat. Vitrici tui. Léntullus significat Catilinae coniurationis popularē. In te id de creuit Senatus. Senatus M. Antonium et Curionem atque Quintum Cassium Tribunos plebis patrocinium absentis Ca-

Galliam utramque Illyrico adiecto lege Vatinia obtinuit in quinquennium: deinde effecit Crasso Pompeioq; admiratoribus, ut in alterum quoq; quinquennium sibi imperium prorogaretur. quam legem cum impediret Cato, à Trebonio tribuno plebis ipsius legis auctore in uincula ductus est. Nec absentis ratio haberetur.) Conflata Publij Clodij cæde Republica, cū Senatus unū Consulem nominatimq; Cn. Pompeiū fieri censisset, egit Cæsar cum Tribunis plebis ut id ad populum ferrent, ut absentis sibi petitio secundi consulatus daretur: itaq; lex lata est, ut ratio absentis Cæsaris in petitione Consulatus haberetur, inuito & contradicente M. Catone: ipso quoque M. Tullio reclamante: qui in epistolis ad Atticum fictaxat Pompeium: ille provincie propagator, ille absentis Cæsaris in omnibus adiutor. Idem etiam in tertio Consulatu postquam esse defensor Reipublicæ cepit, contendit ut decem Tribuni plebis ferrent, ut absentis ratio haberetur.

Ad Cæsarem detulisset.) In hanc sententiam sic scribit ad Atticum: Omitto illa uetera, quod Cæsarem in Rempublicam ille aluit, auxit, armauit. ille Gallie ulterioris adiutor, ille gener. Societatem coisses.) Signate dixit: nam coire societatem proprie dicimus copulare, coniungere, contrahere. sic & iuriconsulti, qui purissime elegantissimeq; scripserunt, locuti sum, à quibus sic scriptum est: Societas coiri potest uel in perpetuum, uel ad tempus. Item societatem coire & re & uerbis & per nuncium posse nos, dubium non est. Item duo societatem coierunt ut Grammaticam docerent. Alter etiam Hala.) Ex duobus Brutis qui tyrannocioni fuerunt, id est Cæsaris tyranni interfectores, alter M. Brutus paterno genere ab illo Iunio Bruto ducebat originem, qui Tarquiniolorum Regum exactor extiterat: materna uero stirpe oriundus erat ab Hala Seruilio, qui Spurium Melium largitione frumentaria regnū affectantem, in medio foro Romano obruncauit. quem Cincinatus Dictator in propatulo ita laudauit, M. C. uirtute Seruili esto liberata Republica. Itaq; M. Brutus imaginem Bruti ob stirpem paternam, imaginem Seruili Hala ob originem maternam colebat. An Cato Trebonio persuasi.) Hic M. Antonium Consulem iuxta fores curiæ remoratus est, inducto ex industria iōgiore colloquio, donec Cæsar in curia à coniuratis interficeretur. Tullius Cimber.) Hic est ille Cimber, quem uinoletum fuisse et ebriosum indicat Seneca in epistolis ad Lucilium. huic tamen de Cæsaris Dictatoris cæde tam credit: res est, quam Cæsar, qui tota uita aquam bibit. Tullius Cimber in hanc rem ita locutus est: Ego, inquit, quempiam feram, qui unum ferre non possum? Patriæ parentem occidere.) Cæsar inter cæteros honores & titulos cognomen quoq; patris patriæ accepit: quod populus comprobauit, qui columnam Cæsari in foro dedicatam inscripsit parenti patriæ. Occidere autem parentem patriæ haud dubie atrocissimum est quod suum. Hinc quidam scriptores parricidū appellat Cæsaris necem, & interfectores Cæsaris parricidas, quos M. Tul. Tyrannocionos uocabulo pulcherrimo nominauit. Placuit, ut inquit Tranquillus, Idus Martias parricidium nominari, tanquam parens patriæ Cæsar illo die fuisset occisus. Cur Legatorum numerus additus.) Maiores nostri imperatoribus dederunt decem Legatos ex Consularibus, quod consilium foret dispensandæ cohonestandæq; uictoria: quibus legiones & auxilia uniuersa obtinebant, autores Liniuset Vegetius. De his Legatis nunc

intellige. Celatum me ab ipsis.) Coniurationis in Cæsarem expers fuit M. Tullius, quinquam amicissimus coniuratorum: qui, ut historici prodiderunt, pertrimerunt hominis naturam perinde ac meticulosi, & atatem senescerem, in qua robustissimis etiam uiris solem animi inuicere. Fuit autem Cicero micropsycho, & nihil minus quam ad bella natus. Tanquam in equum Troianum.) Ex lectione poetica sit notum, proceres principesq; Grecorum inclusos fuisse in equum Troianum: de quo composita apud Priscos fabule sunt eodem titulo. Plinius autem aries appellatur: cuius fabricator fuerit Epeus. M. Varro indicat Epeum hunc qui dicitur ad Troiam fuisse equum Troianum: fuisse coquum, & Arguis cibū curasse: id est, à Pluto summicum coquinario epibeto nominatum.

Non solum Regem, sed etiam regnū.) Significat se cum Cæsare Antonium quoq; fuisse interfecturum, ut unā cum rege regnum quoq; tolleretur. In epistolis ad Atticum: Sublato, inquit, tyranno, tyrannida manere uideo. Item epistola quadam ad C. Cassium Cæsaris dictatoris uiolatorum: Vellem, inquit, Idibus Martijs me ad coenam inuitasset: profectio reliquiarum nihil fuisset: nunc me reliquie uestræ exercent. His planè uerbis symbolicis & cum seria quadam mordacitate significat, se, si coniurationis participes fuisset, Cæsarem cum Antonio fuisse sublaturum.

Hoc consilium cepisse.) Coniurati in unū congregati cum multa disposuissent, illud inter se agitare, an ad eā rem perficiendam M. Antonius esset inuitandus. Quod cum nonnullis placeret, contradixit Trebonius, ostendens mentem Antonij se antehac tentauisse, cum Cæsar ex Hispania reuerteretur: Antonium uero recusasse, nec tamen id unquam Cæsari indicasse, sed tacuisse fideliter. His Trebonij uerbis commoniti, iterum consultauere an unā cum Cæsare Antonium trucidarent. sed & hoc prohibuit Brutus, cærens eam rem, quam pro legibus ac libertate suscipere rent, carere omni iniuria oportere. Illud Cassium, cui bono fuerit.) Lucius Cassius fuit summa uir severitatis, qui quoties quæstor iudicij alicuius esset, in quo quæretur de homine occiso, suadebat atque etiam præbat iudicibus (hoc quod nunc Cicero admonet) ut quæretur cui bono fuisset perire eum de cuius morte quærebatur. Ad quem è domo Cæsaris delata.) Ad M. Antonium, utpote Cæsarianum Consulem, Cæsaris amici se conuenerunt: ad quem & Calpurnia uxor pecuniam à Cæsare relicta detulit, & penes eum deposuit. erant autem quatuor millia talenta. Accepit & Cæsaris commensaria, in quibus decem ta iudicataq; erant perscripta. Hinc Antonius quodcūq; ipsius animo collibisset faciebat: alijs magistratus dabat, alijs immunitates, multi Senatores facti, pleriq; ab exilio reducti. & hæc omnia faciebat quasi à Cæsare antea decreta. Quamobrem iocantes Romani, eos omnes Charonitas siue Necronitas appellabant: quia si quid illis obiectum erat, continuo ad mortui Cæsaris chirographa cōfugebant. An ille quenquam plus dilexit.) In oratione ad Pontifices pro domo sua: Quod par amicitie fuit unquam in hęc ciuitate coniunctus, quam fuimus inter nos ego & Cn. Pompeius? Præterea tantopere M. Tullium dilexit Pompeius, ut inuidi illum in sermionibus Cn. Cicero nem appellarent. De summa re dissentientes.) In oratione de prouincijs consularibus consimiliter dictum est: Posteaquam sum penitus in Rempublicam ingressus, ita dis-

sensi ab illo, ut in illa disiunctione sententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus. Te sectorem esse fatere.) Vbiq; M. Antonium Pompeij sectorem insectanter appellat. In hac oratione post paulo scribit, Cum sector sis isto loco natus. Deinde ait, O Pompeij sector. Atq; inibi ex interuallo: Tum erat æquissimum, contra Cn. Pompeij pugnare sectorem. Sectores autem sunt, ut docet Afsonius in interpretatione Verrinarum, qui bona condemnatorum in auctionibus emebant, & postea pro compendio suo uendebant: dicti sectores ex eo, quod spem ludicri sui sequuntur. In libro Annotationum copiose diligenterq; perscripti de sectoribus & de sectione, ubi enarrat illud Cæsaris ex Commentarijs, Sectionem eius operi uniuersam Cæsar uendidit. Corn. Tacitus: Vbiq; hasta & sector, & inquieta urbs auctionibus. A Lucano quoque scite dictus est populus Romanus sector sui fauoris, quia scilicet fauorem suum uendebat candidatis, spem lucri secutus. Nunc à Cicerone M. Antonius sector Pompeij dolere & indignanter appellatur, quoniam in subastatione bona Pompeij redemerat, cum nemo alius tam impius inueniretur qui ad illud scelus sectionis auderet accedere. Ne iocis quidem respondebo.) Facetum & mordacem in Pompeium fuisse Ciceronem legimus: qui epistola quadam ad Atticum sic scribit: Ego uero quæ fugam, habeo: quem sequar, non habeo. Idem cum ad Pompeiū uenisset, dicens ferò eum uenisse, respondit, Minime ferò ueni. nam hic nihil parati uideo. Interroganti Pöpeio ubi gener eius esset Dolabella, respondit, Cum socero tuo. Apud Grecos scriptores comperio hac quoque mordacitate Pompeium à Cicerone in castris fuisse perstrictū, cum post pugnam Pharsalicam Nonius quidam dixisset adhuc aquilas septem, quæ sunt Romanorum signa, superesse, & ob id ut bono animo essent, hortaretur. καλὸς, ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ἡ καλοῖσι ἐπολιτεύμαρ. Rectè, inquit, admoneres, si aduersus graculos pugnaueris. Acceptum hæreditatibus retuli.) Honestissima locutio est, expensum ferre, & acceptum referre, apud Iuriconsultos, oratores, & scholam omnium eruditorum. Expensa ferimus, quæ alijs damus: accepta referimus, quæ ab alijs accipimus. hinc prius codicem accepti & expensi uocant, in quo accepta & 40 expensa perscribuntur. M. Tul. in oratione pro Roscio Comodo: Quomodo sefertur ter cētū quinquaginta tria in codice accepti & expensi nō sunt? Item: Vtrum cætera nomina in codice accepti & expensi digesta habes, an nō? Ex hac negotiatoria consuetudine ductum est decemissimè illud Plinianum de fortuna: Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium sola utraq; paginam facit. Referre acceptum hæreditatibus, est profiteri & scribere se ex hæreditatibus accepisse ducentes sefertur. Albus aterus fueris, ignorans.) Prouerbialis elocutio est de eo qui qualis sit, non magnopèdimus. Catullus in Cæsarem prouerbium hoc usurpat, cum ait: Nec scire utrū sis albus, an ater homo. hanc Catullianam mordacitatem signat Quintilianus, cum sic scribit: Negat se magni facere aliquis poetarū, utrum Cæsar ater sit, an albus homo. Inania.) Apud Apuleiū in Apologia: Etiam libenter te nuper usq; albus an ater esses, ignorauit: adhuc hercle non satis noui. Consimiliter apud diuum Hieronymum libro contra Heluidium prouerbiale hoc dicendi genus deceter usurpatum legimus, ita scribentē: Quare balbulis & crubescis? albus, ut aiūt, aterus sis, nescio. Porphy-

rio cōmentator Horatianus, apud Horatiū canentē, Vultu mutabilis, albus & ater: interpretatur album bonū & liberalem significari: atrum uerò malum et sordidū. Præterijt.) In testamento omisit. Præteriti dicuntur, qui in testamento minimè nominantur. dictio frequens apud Iuriconsultos. Præteritos quoq; uocamus eos, qui in petitione magistratus repulsam patiuntur. Præteriti senatores dicuntur, qui in electione Senatus prætereuntur, & loco mouentur: qui quondam in opprobrio non erant: postea facti est ut ignominiosi haberentur. In aliena uilla declamasti.) Villam Metelli Scipionis significat, in qua complures dies commentatus est Antonius, ut ad respondendum paratior esset. uerum ut idem ait epistola quadā ad Cassium, Quæ in lustris & in uino cōmetatio potuit esse: itaq; omnibus usus est uomere, non dicere. Item in quinta Philippica: In Tiburtino Scipionis declamauit, sitim quærens. hæc enim ei causa solet esse declamandi. Lege Roscia.) Hanc legem theatralē uocant: de qua Horatius, Roscia dic sodes melior lex, an puerorū Nenia? Hac lege cauebatur, ut proximis ab Orchestra quatuordecim gradibus spectarent ij quibus census foret quadringentorum sestertiorum. Decoctoribus.) Decoquere dicuntur mercatores & debitores, qui diminuto patrimonio fluxa fide creditores fallunt circumscribuntq;. Annotat Plinius Crassum, qui primus diues cognominatus sit, decoxisse creditoribus suis. Res decoxit, dicitur Columella pro diminuta est, & deterior facta. Inde itum Alexandria contra religionem.) Designat illud tempus quo Ptolemæus Aegypti rex ab Alexandrinis eiectus, Romam uenit: quem Pompeius suscepit, Senatūq; commodaui, ac de reductione eius in regnum diu uariq; acti. atū. Rex ipse per Pompeium reduci cupiebat: tandē à Gabinio reductus est contra auctoritatē Senatus, contraq; religionem librorum Sibyllinorū, de qua intelligi uult M. Tullius in epistolis ad Lentulum his uerbis: Senatus religionis calumnia, non religione, sed maleuolentia, & illius regie largitionis inuidia comprobatur. In epistolis quoque ad Quintum fratrem sic refert: De rege Alexandrino factum est Senatusconsultum: cum multitudine eum reduci, periculosum reip. uideri. Tradunt historici, Antonium magnarum rerum cupidum, & Ptolemæi gratia permotum, persuasisse Gabinio, ut eam prouinciam suscipere, regemq; Alexandrinum in regnum reduceret. qua in expeditione complura et fortitudinis et industriæ militaris facinora nauauit Antonius. fuit et magna illius apud Aegyptios fama & existimatio. Suam quisq; domum.) Hoc dictum accipe propter Pompeium, cuius domum post Pompeianam factionem profligatam possedit Antonius. Fuit autem Pompeianorum domus in Carinis, quam olim inhabitauit Tiberius: mox ex ea in hortos Mecænatianos transmigravit.

Tanquam Sisaponem tenebas.) Ciuitas est in Hispania, ubi olim celeberrimum fuit minium. Hinc Plinius Sisaponensia minaria magnificat. Id unum perditis refugium.) Suetonius in hanc sententiam scribit: Tum reorum, aut obærorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimū erat Cæsar: nisi quos grauior criminum uel inopiæ luxuriæ uel uis urgeret, q̄ ut subueniri posset à se. his planè palam bello ciuili opus esse dicebat. Vitrici tui.) Lentulus significat Catilinæ cōiurationis popularē. In te id de creuit Senatus.) Senatus M. Antonium & Curionem atque Quintum Cassium Tribunos plebis patrocinium absentis Cæsaris

faris acerrimè suscipientes, è curia, deinde ex urbe summa cum ignominia cieci: qui in seruli ueste rheda meru oria miserando habitu ad Caesarem perfugerunt. M. Antonius clamitabat nullas in urbe leges ualere, potestatem Tribunitiam sublata, omnibus qui bonum equūq; defendant, periculum capitis imminere. Quae res praetextum occasio nemq; honestissimam Caesari praebuit armorum ciuiliū. De hac re Lucanus, Expulsi ancipiti discordes urbe Tribunos Victo iure minax iactatis curia Gracchis. Tua illa pestifera intercessio. Marcello Cōsule legiones Pompeio decernente, intercessit Antonius, rogationem ferens ut praesentes copiae militares in Syriam mitterentur aduersus Parthos. Deinde cū Senatus epistolas Caesaris legi prohiberet, ipse Tribunitia potestate, quae sacrosancta est, subnixus recitauit, multorumq; mentes flexit: qui cum hanc rogationem promulgasset, placerent Caesarem & Pompeium ab armis discedere, exercitusq; dimittere, eam summo studio uniuersi comprobauerunt: Antoniumq; laudantes hortabantur ut eam legem perferret. quod Consules non permisere. Intercessio autem propria est Tribunorum, qui antiquitus creati uidentur non iuri dicendo, sed intercessionibus faciendis. Sylla cum Tribunitiae potestatis uim comminasset subneruassetq; intercessionē tamen liberam reliquit. unde Caesar merito conquestus est apud milites potestatem Tribunitiam ab aduersarijs suis penitus infractam esse, & intercessione praeter fas esse nudatam. Adiecta sententia. Mancipata uenditaq; Caesari. Illud uulnus inflictum. Eiectionē intelligi uult, quae expulsus eiectusq; à Senatu cum Curione & Quinto Cassio ad Caesarem confugit. Circumscribitur Antonius. Circumscribere est insidiari, fraudare, circumuenire. Circumscriptores, ut inquit Seneca, dici solent qui aliquid sustulerunt. Circumscriptio semper crimen sub specie inuoluit: semper circumscriptio per ius ad iniuriam uenit.

Nulla causa iusta contra patriam. Sententialiter cecinit Silius, Succensere nefas patriae. Imperfecit Ant. Is mortem afferre dicitur, qui causa mortis fuit. Plutar. cum huiusce Tullianae sententiae mentionem faceret, negat id sibi uerum uideri. Neq; enim, inquit, tam leuis erat Caesar, neque ita facile irae impetu ferebatur, ut omnia perturbare cuperet & bellum patriae inferre ob M. Antonium sortitatum expulsam ad se confugientem. uerum illa magis Caesarem inpulerunt ad arma contra patriam capiendam, quae Alexandrum Magnum Cyrumq; olim extimulauerant, amor uidelicet immoderatus dominandi, & principatus furiosa cupiditas, quae cunctis affectibus flagrantior est. Ut Helena Troia. à simili ducitur argumentum, ut docet Martianus citans hoc testimonium. In his patrii nulla mentio. Caium Antonium significat, Marci Tullij collegam in consulatu: qui post Consulatum condemnatus & extorris factus, in insula Cephalaria diu uixit, totamq; insulam perinde ac praedium subiectā habuit: mox ab exilio reuocatus, uita defunctus est. Cum Caesar in Hispaniam. Caesar profecturus in Hispaniam, antequam Pompeium trans maria sequeretur, Lepido praetori Urbem, Antonio Tribuno pl. Italiam praesidiq; commisit: qui in maxima licentia peccandi constitutus, multa libidine contumeliosq; patrauit. Caesar tamē ex Hispania uictor reuersus, Antonij errata neglexit: gnarusq; illum uirum fortem esse, & manu promptum, eius opera deim-

ceps in bello non frustra est usus. Effedo. currus nomen est, unde effedarij dicti, qui ex effedo depugnant: qui et alio nomine couinarij nominantur, à couino peculiari curru Britannorum, ut docet Cornelius Tacitus eo uolumine quod condidit de uita Iulij agricolae soceris sui. Non no retricem. de qua Gallus poeta libros condidit. uerum Volunna ex eo est appellata, quod Volumnij ciuis Romani liberta fuerit. de hac mima Cytheride dilecta Antonio sic scribit Plinius noster: Primus Romae ad curru Icones iunxit M. Anto. & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam, tempore illo generosos spiritus iugum subire prodigo significante, nam quod ita uectus est cum mima Cytheride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Omiserat mulieris foecunditatem calamitosam. Consimile est illud Apuleia num ex apologo. O infelix uterum tuum Pudentula. O sterilitas liberis potior. O infausti decem menses. Praefecturas. Praefecturae appellabantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinae agebantur. et erat quaedam earum Respublica, neq; tamen magistratus suos habebant: in quas Praefecti Romani mittebantur quotannis qui ius dicerent. Se suo iure cum Hippia uiuere. Ferunt M. Antonium in Hippiae mimi nuptijs coenatis, tantum uini per uniuersam noctem hausisse, ut sibi postridie necesse fuerit in propatulo uomere, quodam ex amicis togam subiciens te. Hippias autem cum nomen sit quasi ab equo deriuatum, qui Graece dicitur hippos, cumq; M. Antonius magister equitum Caesaris Dictatoris foret, ueluti alludens M. Tullius scite inquit M. Antonium suo iure uiuere cum Hippia, tanquam magistrum equitum cum equitatio, id est, cum eo mīmo cuius nomen equum sonat. Vestigiales. tributarios stipendiariosq; hoc est qui uectigal et lucrum sergio mīmo conficerent: de quo Plutarchus sic scribit: Erant inter maximè famulantes Sergius mīmus, & Cytheris quidam ex eadem palaestra mulierculā amans. Tu istis faucibus. Quintilianus in octauo de amplificatione scribens quae sit per ratiocinationē, sic habet: Amplificatio alibi posita est, alibi ualet: & ut aliud crescat, aliud augetur: inde ad id quod extolli uolumus, ratio deducitur. Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate. Quid fauces & latera ad ebrietatem? mīnum sum ociosa: nam respicientes ad haec, possimus aestimare quantum ille uini in Hippiae nuptijs hausserit, quod ferre & coquere non posset illa corporis gladiatoria firmitate. haec tenus Quintilianus. Porcius Latro declamator egregius, & Nasonis poetae magister, haec uerba Ciceronis decem usurpans, inquit: Videbis illas fauces, per quas Cn. Pompeij bona transferunt: illa latera, illam totius corporis gladiatoriam firmitatem, uidebis illum pro tribunali locum, quem magister equitum uomitu foedauerat. In coetu uero populi. Quintilianus: Crescit oratio minus aperte, sed nescio an hoc ipso efficacius, cum citra distinctionem in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur, ut de uomitu in Antonij Cicero: In coetu uero populi Romani, negocium publicum gerens, magister equitum. Singula incrementum habet. Per se deforme, uel nō in coetu uomere, in coetu iam non populi, populi etiā non Romani, uel si nolum negocium ageret, uel si non publicum, uel si non magister equitum. Quod autem uomitor esset, Antonius, signat

signat Epigrammatista illo uersu, Quod uomis Antoni, quod luxuriaris Apici. Plinius quoque taxans ebrietatē scribit haec digna memoratu: M. Antonius audivissimè apprehenderat hanc palmam, edito etiam uolumine de sua ebrietate, quo patrocinari sibi ausus, approbavit planè, ut equidem arbitror, quanta per temulentiam mala terrarū orbi intulisset, ex igno tempore ante praelium Actiacum illud uolumē euomuit. quo facile intelligebatur ebrius iam sanguine ciuium, & tanto magis cum sitiens. Hasta posita. Subhastationem auctionemq; bonorum Pompeij à Caesare factam esse dolenter ostendit. De hasta quam posuit Sylla, uendens bona ciuium Marianorum, de hasta Caesaris, pluribus in locis fit mentio, & est à nobis in commentarijs frequenter annotatum. Sector sis. id est emptor bonorū Pompeianorū. de sectorē paulo ante dictum est. Plutarchus in hanc sententiam: Bona Cn. Pompeij sub hasta uendita mercatus est Antonius: sed exigi à se precium molestē ferebat. aitq; se ipse hanc ob causam in bello Africo non fuisse, quod parum sibi uideretur in ijs quae prius gesserat, gratiae consecutus. Heluo. uorator & gurgēs. Heluonem ueteres dixere bona sua immoderatē consumentem: & heluari, patrimonium comesse, & gulae indulgere. M. Tullius Catonem librorum heluonē decenter appellat. In oratione pro Sestio: Virum ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comedisti, quod tu meo periculo gurgēs ac uorago patrimonij heluabare? Aul. Gell. Pletrique in patrimonij amplis heluarentur. Persona de mimo. Personae histrionicae mutabiles sunt & uariae. modo enim histrio agit opulentum & regem, modo egenum & humilem. Talem fuisse Antonium significat, qui repente ex diuite factus sit egens ob heluationes popinationesq; & luxuriam exuperantissimam. Apud priscos uectularia uita eorum dicebatur, qui repente largiter haberent, repente nihil. Apud poetam nescio quem. Neuium significat, quod Festus Pompeius euidenter ostendit sic scribens, Partus ponitur pro parato. Neuius, Male parta, male dilabuntur. Consimilis est illa Plautina sententia: Male partum, male disperit. Metellus inter decem res quas optimas habuit, gloriatus est se pecuniā magnam bono modo partam habuisse. Plato in Gorgia can-

perbole alia insuper addita. ut Cicero in Antonij: Quae charybdis tam uorax: utiturq; hoc toto Ciceronis exemplo ad hyperbolen explicandam. Tricarius declamator in sua foria qua deliberat Cicero an Antonij deprecetur, hoc totum eleganter usurpat, cum sic ait: Quae charybdis est tam uorax: charybdis dixi: quae si fuit, animal unum fuit: uix melius fidius oceanus tot res tamq; diuersas uno tempore absorbere potuisset. huic tu saeuenti putas Ciceronē posse subduci? Conchyliatis C. Pompeij peristromatis. Quintilianus: Quid M. Tullius de Antonij luxuria tantum fingere saltē potuisset, quantum ostendit dicēdo, Cōchyliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorū in cellis stratos lectos uideres? Conchyliata peristromata, & Cn. Pompeij, et in cellis seruorū, nihil dici potest ultra: & necesse est tamē infinito plus in domino cogitare. Sunt autē peristromata aurea et stragula uestimenta, quae et peripetasmata nominantur. Conchyliata accipe purpurea, & purpurarū infectis precioso colorata. De conchylijs apud Plinium in nono. De conchyliata ueste apud Suetonium in primo cōmentario. De peristromatis siue peristromatibus ubiq; librorū meorum crebra est mentio. Est autē peristromatis hoc in loco septimus casus, ut poematis, epigramatis, pro epigrammatibus & poematibus, frequenter utuntur. sexcenta praestō sunt exempla, & ratio grāmatica. huiusmodi nomina uidentur apud priscos secundi ordinis fuisse, ut hoc peristromatum, hoc emblemātū: quod & Priscianus Martianusq; notificant. Tanta nequitia. Nequitiam hoc in loco intelligit luxum uitae prodigum, effusamq; prodigalitem, quae Graeci ἀσώτια uocant. Consimiliter dixit Claudius in primo Annaliū, Luxuria et nequitia pecuniā magnam consumpserat. & omnia mala, ut dicere solebat P. Africanus, probra & flagitia quae homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia, atq; nequitia. Rostra spolia cum asperxisti. Signa pro uestibulo Pompeianae domus affixa fuerunt spolia hostilia, & nauium rostra, quae ex bellis piraticis Pompeius reportauerat. Haec hostium spolia affixa in foribus. & circa limina, ut inquit eleganter Plinius, erant animorū ingentiū imagines: quae nec emptori refringere liceret: quae etiā dominis mutatis domus ornamenta erant: cratq; haec stimulatio summa et ingens, exprobrantibus. te-ctis quotidie imbellē dominū intrare in alienū triumphū.

Pro triclinijs popinae sunt. Popina est locus in quo esculentiora cibaria concinnantur, & scite concinnata uenduntur: diuersoriumq; est nequitiae & gulae. Inde popinones dicti ganeones & gulosi: quorū Deus popina est. hinc & popinatio nuncupatur heluatio & uoratrīna, quam graeco uocabulo ἀσώτια appellant. Horatius, Fornix tibi & uincta popina incutiunt urbis desiderij. Frugi factus est temperatus, abstinent, moderatus. De frugali tate copiosè scripsi in commentarijs Tusculanarum. Frugalitati aduersatrix est luxuria, id est prodigētia. Quintilianus: Est argumentorum locus ex contrarijs, si frugalitas bonum, luxuria malum. Suas res sibi habere insit. Intelligi uult inter Antonium & Mimam Cytheridem factum esse diuortium. namq; in repudijs, id est in renunciationibus comprobata sunt haec uerba: Res tuas tibi habeto. Item, res tuas tibi agito. hinc ait matrona Plautina à marito diuortens: Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas. Si dignitas in nomine. Ex nomine proprio interdum argumenta ducuntur. sic apud Euripidem nomen Polynicis ut argumentum morum frater incesit. sic

Vide supra. 509.

Cicero in Verris nomen iocatus dicit ius Verrinū nequā, & quod Siculorum bona conuerteret. Cæsar fortasse seruasset.) Clementiam Cæsar in uictoria belli ciuilibus admirabile exhibuit. In acie Pharsalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deincepsq; cuilibet suorū unū quē uellet partis aduersæ seruare cōcessit: nec ulli ferē perisse nisi in prælio reperiuntur. laudatur uox Cæsaris illa plena clementiæ, Neminē nisi armatus occidi. Appellatus es de pecunia.) Verbum est proprium creditorum, qui debitores de pecunia significanter appellam. Quintilianus: Pauper eras, & maximē à creditoribus appellabar. Item, non debuit tibi pecuniam: nunquam me appellasti. Fœnerator Alphius dicere solbat, ut inquit Columella, bona nomina fieri mala, si nunquam appelles. Pro sectione.) Emptionem Pompeij honorum significat. De sectione & sectionibus supra abundē dictum est. A me Cæsar.) Sermocinatio est oratoria, quæ fit cum alicui personæ sermo tribuitur, & is exponitur cum ratione dignitatis. Conformatio uerò est, cum res muta sit loquens, & ei oratio attribuitur ad dignitatem accommodata: sicuti Cicero Rem publicam facit loquentem. græco uocabulo profopopœiā uocant. Leges rogauit.) Tribunus Antonius dum morem gerit Cæsari, multas leges perniciosas tulit. Leges autē caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est, cum scilicet magistratus rogat populum, Velitis iubeatisne Quirites hoc & illud fieri: Nisi autem populus aut plebs rogetur, nullum plebis aut populi iussum fieri potest. hinc leges appellauerunt rogationes. Nullis nec caligis, nec lacerna.) Ut existimem legendum esse gallicis, facit Aulus Gellius, qui gallicas docet esse soleas & calciamenta cœminatorum, quib. calciatos uiros ingredi nequaquam decorum sit. sic & paulò infrà legendū est, Cū gallicis & lacerna cucurristi. hoc enim est illud turpe crimen quod apud Gellium Castritius rhetor à M. Tullio obiectatū esse M. Antonio seuerè differit. Autumat Aulus Gellius uerbum id esse nouum, nec diu ante ætatem M. Ciceronis usurpari coeptum. Videntur Gallicæ tam fuisse uiris indecoræ, quàm Sicyoniæ calcei, de quibus dixit ad Lyfiam Socrates: Si mihi, inquit, calceos Sicyonios attulisses, non uiterer, quāuis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent uiriles. Lucilius Sicyonia id calciamenti genus neutraliter protulit illo uersu, Et pedibus laua Sicyonia demit honesta. At uidete hominis leuitatē.) Aulus Gellius citat hoc Ciceronis testimonium, docens leues à ueteribus dictos esse uiles, et nullo honore dignos: & leuitatē, quasi uilitatem, tāquam hoc uocabulo isti in Antonio dedecora notentur, quod in caupona delitesceret, quod ad uesperam perpotaret, quod ore inuoluto iter faceret, ne cognosceretur. Inde Cassia ad urbē aduectus.) In libro annotationū copiose, nec minus diligēter annotauimus, legē dum esse hoc in loco non Cassia, sed cistio. Est autē cistium uehiculi genus, quo M. Antonium celeriter ad urbē aduectū esse intelligi uult. Cisiy meminit Ausonius illo uersiculo, Vel cistio trijugi si placet insilias. Idē M. Tullius in oratione pro Roscio Amerino: Decem, inquit, horis nocturnis, sex & quinquaginta millia passuum cisiy peruolauit. A cistio cistarius dictus ipse rhedarius, hoc est ipsius cisiy auriga et moderator. Iurisconsultus in titulo locati, Cistarius dum ceteros transire contendit, cistium euertit, et seruum quassauit uel occidit, puto ex locato esse in eū actionem. Non me fallit Cassia uia esse Italiae celebriorē, quæ discriminat

Hetruriam, à Cassio qui eum strauit, nominatam, & commentatores simpliciter exponere tanquam per uiam Cassiam significet Marcum Antonium domum reuēsse: sed uerior, purior, eruditior lectio est quam tradimus, & a ceterorum testimonio comprobata. O hominem nequam.) Veteres hominem nequam dixerunt nihili, neque rei, neque frugis bonæ, quod genus Græci ferē ἀνοήτων, ἢ ἀδυστοῦ, ἢ ἀκακοτροποῦ appellant. Hoc nomine probra ludibriosa & turpia quæ ingeruntur in Antonium, continentur. Catamitum.) Catamitum pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iouis concubinus. Inde pueri meritorij & mascula sortis catamiti nominantur. Prædes.) Vades, in re capituli sponsores appellantur: qui in re numaria dati, prædes dicuntur. Ausonius: Quis cum lis fuerit numaria, quis dabitur prædes. Peditanus prædes fidei iussos interpretatur, sic scribens: Prædia sunt res ipse: prædes homines, id est fidei iussos: quorum res, bona prædia non uno nomine dicuntur. Consul.) Cæsar quartum creatus Consul, Antonium sibi adsciuit collegam. constituerat autem se magistratu abdicare, & in suum locum Dolabellam substituere: qua de re etiam ad Senatum uerba fecerat. sed indignatus Antonius, inimicum sibi in Cōsultu collegam adiungit, uehementer est inuectus in Dolabellam. Itaq; infectare Senatus dimissus est. deinde cum Cæsari in sententia perseueraret, & Consulem renunciari iussisset, obiecit auguria Antonius, effecitq; ut Cæsar tunc ab incepto desisteret. Erat sanè in Dolabella non minus nequitia atque improbitatis, quàm in ipso Antonio: feruntq; aliquando cum quis Antonium Dolabellamq; apud Cæsarem accusaret, diceretq; illos tanquam insidiatores & rerum nouarum molitores esse cauendos: respondisse Cæsarem, se non uereri eiusmodi nidos & comatos homines, sed graciles illos & palleues, Cassium scilicet & Brutum designantem. Cognitur in Senatu.) congregamur, coimus. Senatus est coactus, dicitur historica eloquutione. Etiam spectionē.) Augurale uerbum est spectio: poniturq; pro inspectione. Apud prisca scriptores lego duntaxat spectionem fuisse datam Auguribus sine nuntiatione, ut eo consilio rem gererent magistratus, nec alios impedirent nuntiando. sed hoc in loco secus sentire uidetur M. Tullius, qui nuntiationem solam assignat Auguribus, ceteris uerò inspectionem. De celo seruare.) De celo seruare is dicitur, qui captat auguria, qui tonitrua, fulmina, tempestates obseruat, quibus uitiosi magistratus creabantur. Lucanus: Nec celo seruare licet, tonat augure surdo. Ioue tonante, fulgurante, nefas erat habere populi comitia. uitiū enim comitorū est fulmē, quod alijs in rebus optimum auspiciū habebatur, si sinistrū fuisset. Sortitio prærogatiuæ.) Tribuum Romanarum quæ suffragium ferunt, duo sunt genera. Altera prærogatiuæ dicuntur, altera iure uocata. Prærogatiuæ sunt, quæ primæ suffragium ferunt: secundo uerò loco iure uocata, quæ ex magna parte prærogatiuarum uoluntate in creatis magistratibus sequebantur. Prima classis.) De classibus in quas distributus erat Romanus populus, lege Licibus in quas distributus erat Romanus populus, lege Licium et Dionysium. Prima classis homines, classici nominantur, qui ceteris erant opulētiores: ceteri infra classim. Vitiōsus Cōsul.) Vitiōsus dicitur magistratus uitiō creati. Tales ferē semper magistratu abdicabantur. A collega requiro.) Ego augur à collega Antonio, q & ipse in colloquio legio augurū est cooptatus, id requiro. Ad Lupercalia.) In Epist.

In Epist. Cicero olim ita scripsit: Data Lupercalibus, quodie Antonius Cæsari. quamuis huic clausulæ nihil addiderit, obtinueritq;: tamen nihil hic aliud intelligi poterat q̄ hoc, diadema imposuit. auctor Quintil. Campus Leontinus.) In campo Leontino, qui Siciliae uberrimus est campus, duo millia iugerum Sexto Clodio rhetori assignauerat M. Antonius, ut se pro tanta mercede nihil sapere doceret. Es nudus concionatus.) Luperci nudis subligaculis tantum succincti in Lupercalibus discurrebant. res notissima. Itaq; cum Antonius esset Lupercus, merito nudus. In diem uiuere.) In secundo de Oratore: Barbarorū, inquit, est in diem uiuere: nostra consilia sempiternū tempus spectare debent. In diem uiuere est nihil cogitare de crastino: & ut inquit Horatius, Quid sit futurum cras, noli inquirere, sicut olim Hebræi dictabant, Edamus & bibamus, cras enim moriemur. De Megarensibus dictum est: Aedificant tanquam semper uicturi, edunt & bibunt tanquam cras morturi. Tu in nostras domos immisisti.) In hac funebri oratione & naniā M. Antonius prætextā Caij Cæsaris interfecti cruentam præferri iussit in funere, quæ in furorē egit populum Romanum. sciebatur interfectum eum corpus deniq; ipsum impositum lecto erat: at uestis tamen illa sanguine madens pilo suffixa, lacerataq; uulnibus, ita representauit imaginem sceleris, ut non occisus esse Cæsar, sed tum maximē occidi uideretur. Probrum infimulasti.) Veteres probrum pro stupro posuerunt. Infimulare probrum, est accusare de stupro & adulterio. quod uerbum ferē semper genituo iungitur. Sorori & uxori tuæ.) Signat M. Antonium uxorem duxisse C. Antonij patris filiam. Tales sorores patruales appellantur, sicut fratres patruales ex duob. fratrib. nati. hinc illud Nasonis: Frater erat, fraternam peto. Fundū Casinatē.) Ad uictum optima fert ager, Campanus frumentū, Falernus uinum, Casinas oleum, Tusculanus ficum, mel Tarentinus, piscem Tiberis. Quam dispari domino tenebantur.) Ampla domus de decoro domino saepe fit, si est in ea solitudo: & maximē, si aliquando alio domino solita est frequentari. Odiosum est enim, cum à prætereuntibus dicitur: O domus antiqua, quam dispari domino dominaris. Ornata est dignitas domo, non tota ex dome querenda: nec domo dominus, sed domino domus honestanda est: sicuti in fundo Casinate uilla Varroniana domino honestabatur, quo nemo inquam homo doctior fuit: de quo celeberrimus est ille uersiculus, Vir doctissimus undecunque Varro. Sed cum M. Antonius fundum uillamq; Varronianam inuassisset, meritò à prætereuntibus dici poterat, O domus, quam dispari domino dominaris? Quod Brutus patronos adoptasset.) Mos fuit iste priscorum, ut singulae nationes, atque adeo populi patronos Romæ peculiare haberent, in quorum essent clientela. Sic Sicilia patronos Marcellos habuerunt: Lacedæmonij in tutela Claudiorum extiterunt: Fabius Sanga patronus fuit Allobrogum: quin etiam municipes mei Bononienses fuerunt in tutela Antoniorum, secutiq; sunt partes Antonianas in bellis ciuilibus: unde fit, ut cum patroni clientibus parentum loco sint, nephas esse uideatur Bononiensem quempiam Antoniorum nomen incesse, & Antonios stilo perstringere. Quod semper obtentum est.) Plinius uolumine Epistolarum quinto sic scribit: Mihi defuncti uoluntas (uereor quam in parte iurisconsulti quod sum dicitur accipiant) antiquior ipso iure est. Quintilianus

senior in Declamationibus, Testamenta ultima rata sunt. Testamentum est potentissima defuncti proxima uoluntas, consignata iure legibusq; ciuitatis. Ut haberet puluinar.) Nomina sunt hæc honorum qui dijs immortalibus tribuuntur. Suetonius de Cæsare Dictatore scribēs ait: Ampliora etiā humano fastigio decerni sibi passus est, sedem auream in curia & pro tribunali: thesam & ferculum circensium pompa: templa, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mensis ex nomine suo. Fastigium.) Queri solet quid intelligi uelit nomine fastigij: num dignitas fastigio humano celsiorem, an templum fastigio inclutum, an consecrationem? nanque apud Herodianū in Seweri imperatoris apotheoſi (sic enim dicitur consecratio relatioq; in numerum deorum) legitur extructum fuisse suggestum lignis ingentibus, compactum specie quadrangula, æquis lateribus in fastigij formam, extrinsecus intextis auro stragulis, atque ebo-reis signis varijsq; picturis exornatum: intrinsecus uerò positum est minutum tabernaculum: tertiumq; item & quartum semper superiore contractius. possis eius edificij formam comparare turribus his quæ in portibus extruuntur, naues nocturno igne dirigentes, quas uulgò pharos appellant. Flamen ut Ioui.) M. Varro de flaminibus hæc prodidit: Flamines, quod in Latio capite uelato essent semper, ac caput cinctum habebant filo, flamines dicitur horum: singuli cognomina habent ab eo deo cui sacra faciunt, ut Martialis, Vulcanalis, Dialis, qui à Ioue est.

Debet diu tertiam pensionē.) Allegoricōs intelligi uult Fuluiam tanquam uxorem fatalem atque pestiferam, iam pridem duos priores maritos Clodium scilicet & Curionem peremisse: tertium superesse Antonium, quem perinde ac tertiam pensionem satisdebeat atque persoluat. A quibus est interfectus.) Cæsarem Dictatorem plures amici consecrunt, ut inquit Seneca, quàm inimici, quorum non expleuerat spes inexplebiles. In testamēto plures percussores in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit: Decimum Brutū etiam in secūdis hæredibus. M. Brutus princeps coniuratorū, Cæsaris filius creditus est. hinc Cæsar cum in se irruentem animaduertisset, græcè dixit, καὶ εὐὶ τῶν κῆρυκων: & tu o fili illorum es? Literatura.) modò eruditio, aliàs grammatica significatur. Quintilianus: Grammaticæ, quam in Latinum transferentes literaturam uocauerunt, fines suos norit. Martianus, ἡ μαθηματικὴ dicitur in Græcia, Romulus literaturæ nomen adscripsit, quamuis infantem me literacionem uoluerit nuncupari. Affectator grammaticæ, nunc literatus dicitur: literator antè uocabatur. hinc illud Catullianum, Manus dat tibi Sylla litterator. apud græcos grammatodidascalos uocitatur. Cōgrarij.) in commentarijs Tranquilli anno tauimus congiarium & donatiuum ita disparari discriminariq; ut congiarium ponatur pro munere Imperatoris quod populo datur: donatiuum uerò pro eo quod militibus erogatur. Pariat quod iam diu parturit.) Cōsimile est illud Liuianum: Proinde omittite Saguntis atq; Iberi mentionē facere, & quod diu parturit animus uester, aliquando pariat. Grammatici autumant uerba hæc quæ desinunt in rio, meditationem significare, & nominari meditationem: mihi non tam meditationem uideatur, quàm desideratiua, quod & diuus Augustinus affirmat. hinc illud Epigrammatici poeta, Cœnaturit Vacerra, non cacaturit. Itidem à Sidonio dictum est, Incitatus semel animus necdum scri-

pturire desineret. M. Varro enpturientē uocat emendi cupidum, & enacem, sed super uerbis id genus alibi plura. M. Tullius dixit, Philosophi mortuū, id est mori desiderant. Mortem immaturam Consulari.) Cum inuehatur in Catilinam uiginti annis ante, quo tempore detra oppressaq; coniuratio est, dixit hęc uerba in Senatu: Deinde si quid obtigerit, equo animo paratoq; moriar. neque enim turpis mors forti uiro potest accidere, neque immatura Consulari, nec misera sapienti. Varius Geminus declamator dans consilium Ciceroni ut roget Antonium, ait: Spero me Ciceroni meo persuasurum ut uelit uiuere. Quod grandia loquitur, & dicit, Mors nec immatura Consulari, nec misera sapienti: non mouet me. Idiotam petit. ego bellē mores hominis noui. faciet, rogabit. nam quod ad seruitutem pertinet, non recusabit. iam cololum tritum habet: & Pompeius illum & Cæsar subiecerunt. ueteranum mancipium uidetis. Complura alia in Ciceronem scurrilia dixit, ut illi mos erat.

BARTHOLOMÆI LATOMI IN II. Philippicam Annot. ARGUMENTVM.

Postquam Cicero liberius de Repub. & de Antonio dixerat, offensus ille grauitate, uenit post aliquot dies in Senatum: & meditata oratione conquestus de iniuria Ciceronis, multis maledictis in personam eius inuectus est. Non respondit illo die Cicero, prohibitus ab amicis propter arma Antonij, quibus ad manifestā uim spectare uidebatur. Sed aliquantu post confirmatus opibus Octauij, qui hæres Cæsaris erat, et offensus Antonio, gratiaq; et autoritate Senatus ueteranorumq; præsidio ad parem potentiam profectus, respondit hac ornatissima oratione, & quidem præfenti in Senatu. In qua primò obiecta crimina diluit: dein de insectatur uitam hominis: & per omnes gradus ætatis uitia colligens, criminosè commemorat quæ ab illo unquā priuatim aut publicè commissa fuerunt. Oratio est absolute eloquentiæ in demonstratiuo genere, uisuperationem personæ cum criminum purgatione continēs. Status prioris partis tam multiplex, quod diluuntur crimina: posterioris & principalis, an talis sit Antonius qualis à Cicero ostenditur: hæc est qualitas demonstratiua: ut non ad probationem, sed ad ostentationem multis locis figurisq; amplificationis tradatur. Incipit à querela, quæ ad fauorem accommodata est, ex qua mox ad criminum depulsiōnem descendit.

Quoniam meo fato.) Quiritur de fortuna sua, & simul terret aduersarium, & improbitatem illius amplificat. Atque hoc in alijs minus.) Contentione aliorum amplificat improbitatem Antonij. Quid putem? contemptum ne.) Enumeratione colligit ueram offensionis causam, & utitur schemate subiectionis. Illud profectò.) Infert quod dixi, cum epiphonemate. Cui prius quàm de cæteris reb.) Ingreditur reprehensionem maledictorum. Contra rem suam uenisse.) Specialis propositio est. Fuerat familiari cuidam Ciceronis lis cum Q. Fundo Bambalione socero Antonij (nam plures habuit uxores) cui Cicero aduocatus fuerat. hic reprehenderat. defendit Cicero. Familiari.) domestico. Quis ille fuerit, non constat. ab officio defendit. Contra gratiam.) scilicet Antonij, quam exte-

nuat. Intercessoris iniquissimi.) Videtur tribunū quempiam pleb. significare, qui in iudicio intercesserit in gratiam Antonij, uel ut mutaretur ratio iudicij, uel ut proferretur dies, quod commodū esset Q. Fundo, in commodum aut Ciceronis familiari. Nam res non extat. Sed hoc idcirco.) Exprobratio libertini affines Antonij. Sed hoc.) Correctio. At enim te, etc. Hoc breuiter negat, cū exprobratione famosæ cōsuetudinis cum C. Curione: de quo uide de Plutarchum in uita Antonij. At enim.) Profert obiectionem ex persona aduersarij. Pudicitia.) Nam profuturatur se C. Curioni. Sed nec.) Auguratus petitionem.) Hoc quoq; negat, & confirmat uanitatem à tempore. Fuerat Cicero cooptatus in Augurum collegium in locum M. Crassi, qui in Parthis perierat. Auguratus.) Eadem forma qua consulatus. O incredibile.) Per exclamationem. Quo enim.) Infert à tempore illum mentiri. Tu nec soluendo.) Qui soluendo non erant, uel damnati repetundarū, nō poterant augurati ptere. Soluendo.) eras oppressus ere alieno: plus debbas quàm soluere posses. Poteras.) Aliud argumentū extempore. Curio.) amasius tuus. Non esset.) Interrogatione acrius instat. Vnam tribū.) suffragiū unius tribus. Ferre potuisses?) Interrogat: quod dici non potest. Cuius etiā.) Hoc obiter addit ad dicti confirmationem, & ad notandā uolentiam Antonij, qui fretus auxilio Curionis, competitorum uide de foro expulerat. Familiares.) scilicet Curionis. De ui.) Hoc lædit hominem. At beneficio sum.) Hanc obiectionē ita reprehendit, ut primò neget beneficium fuisse, deinde qualitatem scilicet facti sui defendit: quorum alterum habet finitionē, alterū qualitatem comparatiuam. Quanquā illud.) Correctio ad temperandum dictum. Malui me.) Addit causam cur fecerit. Sed quo.) Redit ad institutū. nam hoc obiter inseruit ad temperandū dictū. Sed quo beneficio.) Non uult hoc beneficium dici, quoniam sine scelere committi non potuerit. beneficium aut liberum & gratuitum esse debet, & cum honestate coniunctum. Probat se sine scelere occidi nō potuisse, ipsius Cæsaris iudicio, quod profert per contentionem ex maiori. Historia pertinet ad illud tempus quo post Pharsalicam pugnam Antonius in urbem remissus à Cæsare, Ciceronem Pompeianas partes secutum Brūdisij offenderat. Tu.) Antonius minor Cæsare. Nisi tu.) Declarat similitudine odiosa. Nam crimen crimine defenditur. Quod si esset.) Ex contrarijs. Nunquam ij.) Cæsius & Brutus. Quale autē beneficium.) Aliud argumentum ex adiunctis: quod item ad differentia pertinet. Id.) quod tu iactas. Sed sit beneficium.) Concedit rursus quod extorsit, et nihilominus obtinet defensionem: qui ordo ex incremento est firmissimus in argumentando. Defendit autem qualitatem facti sui ex comparatione, & mitigat quod fecit, & profert tyrannidem Antonij, cum amplificatione. Gradu.) intelligit gradum dignitatis. Quid.) pro aliquid. Quid nō.) Est uirtus. Reliquias.) Post C. Cæsarem, qui temp. euertit. Promulgatæ. in publico propositæ. Lustrisq; sortis. At ego.) contentio cum persona Crassi. At etiam.) Transit ad aliam obiectionem. At etiam literas.) Antonius protulerat literas Ciceronis ad arguendam eius inconstantiam: quam rē Cicero primò ut inhumana, deinde ut stultā, postremò ut iniquam reprehendit. et accommodatur locus odio in Antonij. Consuetudinem.) in literis mittendis. Quid hoc.) Amplificat ad locum

communem. Seria.) grauit. Sit hoc.) Ad aliud transit. Sit hoc inhumanitas.) Arguit stultitiam, & obiter lædit & irridet hominem. Quid habes.) inopia. Stultitiam.) Obijcit ei uim, quod armatos in senatū cōduxerit, stabant enim in prostibulo. Obijcit hoc orator, ut lædat aduersariū. Sed quid oppones.) Redit ad institutā sententiam, de qua breuiter deflexit. Sed quid.) Est reuocatio uerbi. Subiungit sententiā per fictionē. Quo me te teste.) uim est, quo tacite significat Antonium ex chirographis Cæsaris questū facere. Questuosam.) Hoc opportunè introductur ad lædendū aduersariū. Iam inuidco.) Hoc urbanè dicitur, & cum uenustate in fine sententiæ ex contrario docemus homines sapere, non contrariū. Quintilianus uertat ne nobis fingamus stultū aduersarium. At ego non nego.) Arguit iniquitatē obiectionis ex tacita uel translatione. nam sensus subest, non nego me scripsisse: sed tu obijcere non debes, quoniam amicus scripsi. & profert in testimonij uerba aduersarij, quæ extremo loco ex uim ita euerit, ut augeat benignitatem suam. Translatio apud Rhetores est, cum nō defendimus, sed depellimus actionē. Quod enim.) Declarat. Crimen.) pro criminatione. Et profert uerba Antonij, qui locus sapit profopopœiā. Ad ciuem.) non ad tyrannum. At ego tuas.) Vicissim confert suā modestiam cum uanitate Antonij, quam ex illius ad se literis commemorat. Quendam de.) intelligit filium P. Clodij. Adiuuasq;.) Hoc uult simulatū fuisse, & mox confirmat ex causa. Quid enim.) ex maiori. Veruntamen quid.) Respondet falsum et fictum esse. Cæsaris lege.) Cæsar legē tulit, ut reduceretur. Sed uidelicet.) inopia, per occupationem irridet, & occurrit responsioni Antonij. Meam gratiam uoluit.) uoluit mihi debere gratiam à Clodio, eleganter dictum. In quo.) in qua re, id est in reducendo Clodio. Lege lata.) à Cæsare. Sed cum mihi P.) Postulat beneuolentiam, & offensionem insectationis deprecatur. Est preparatiuicula ad sequentem locum orationis. Non tractabo ut.) Relatio ex pari, quam tamen minuit ex diuersa parte, ut suam potentioorem efficiat. Ut igitur intelligeretis.) Mirè proponendo obiectionem, eam in argumentum trahit, & mox coniungit defensionem, quæ est ex remotione. Verbo.) nomine. Re.) senatus actus, consilij. Quid enim.) Declarat. Ordinis.) Omnia sunt decreta sententiæ senatus. Hoc tu homo.) Acrius inuadit personā: & reprehendens stultitiā, profert aliā defensionem ex bonorum iudicio, in quo & obiter taxat Clodium, & parem illi exitum Antonio ominatur. Hęc tu.) Defendit absolute. Duplex est defensio, absoluta, et assumptiua. Sapiens.) inopia. Non solum.) Valla diceret, ne dum eloquens. Quis autem.) Mox profert testimonium. Obiter facta mentione Clodij, idem factum illi intēdit sicut Clodio. Quoniam id domi tuæ est.) Fuluiā uxorem intelligit, post Clodium & Curionem Antonio nuptam: quæ ambitiosa erat mulier: & maritos ad immoderatasopes instigabat. Non placet.) Profert auctoritates illustriū uirorū, et concitat orationē crebra enumerationis iteratio ne. Non placet.) Facit contentionē. M. Antonio.) inopia. habet ad contemptū. Crasso.) qui in Parthis periit. Hortensio.) qui eloquentissimus fuit, & par Ciceroni. Sed quid.) Correctio pœnitentiæ. Sed quoniam illis.) Profert uirorum testimonia, ex quibus Cotta & Lentulus sententiā dixeram Consule Cicerone in deprehensos conu- 60 uiratos. Reliqui.) superstites. Togato.) Senatori.

In sororis suæ uirum.) P. Lentulum significat, qui fuerat inter conuirtos. nupserrat huic Antonij mater post mortem illius Antonij patris. Vitricum.) Is est matris meæ maritus, non pater. Hunc tu cum.) Deflectu bona occasione ad reprehendendam nequitiam Antonij in gerenda Repub. Hunc.) L. Cæsarem. Vitrici.) P. Lentuli. In sororis.) inopia. Ad quos.) Exclamatio ad indignitatē.

Ad eos.) Respondet. Hodie non descendit.) Inducit profopopœiam. O foeditatem hominis.) Mirè inducit uerba populi de Antonio, ad exprimendam indignitatem. O foeditatē.) Exclamat indignitatē. Tu.) Conuersus in aduersarij personā, acrius instat. Ad eum.) inopia. Tuus uidelicet.) inopia. Adeo ne.) Grauis increpatio. Florens.) ante dominatū Cæsaris. At etiam.) Transit ad aliā obiectionem. At etiam ausus.) Resellit aliam obiectionē, oppositis actis illius temporis quod arguebat Antonius. habent uim ex testimonijs. Ut illa credo.) Ironiçs loquitur, & Senatus consulta intelligit se consule facta in conuirtos. et uidetur imitari uerbiū Antonij, cū dicit Nefaria.

illa nefaria.) inopia. O miserū.) Per exclamationem resellit. Loquare. mentiare. In hoc templo.) in æde Concordiæ. Nomē non dedit.) Milites dabat nomina, ubi delictus fiebat ex singulis classibus: deinde dicebant omnes sacramento, qui milites huiusmodi congregant, sunt conquiritores. Etenim cum.) Est causa cur ciues nomina darēt, à tempore. Sua manu.) Grauiſſima testimonia. Parricidio.) in patrē & patriā. Dux.) Seipsum intelligit. Ad sepulturam.) Hęc obiectio coheret cū superiori, non tam re quàm tempore. Ad sepulturā corpus.) Et hoc negat, reprehendens impudentiā mendacijs ex Clodiani testimonij remotione, quod sumit ex maiori. nam testimonia interdū & ubi desunt ualent. Fab. lib. 5. Superatū.) Hoc obiter inserit ad uituperationē hominis. Quid aut tibi.) Reprehendit stultitiam obiectionis, & aduersam esse ostendit.

Disciplina.) magister P. Lentulus. Cic. in hac tota ferè oratione insectatur Antonium ab infantia, ut eum in odium ducat, de qua re uide Quintilianū. Tam aut eras.) Interpretando pugnantia colligit. Laudare aut & reprehendere, sunt pugnantia. Homo disertus.) inopia. Vituperari.) quod est offensum apud Rhetores. Iam illud cuius.) Aliam repugnantiam ostendit, qua pugnet facta Antonij cū oratione. Simile est illud in Euangelio de festuca in oculo fratris, & trabe in suo, &c. Inter subfellia.) in Senatu. Cella.) sacellū. Salutare.) ad salutem Reip. in conuirtos. Accusa senatū.) Cōcessionem insultat in impudentiam hominis. Ityreis.) Ityrei fuerunt in Palestina Iudæa, in qua Antonius sub Gabinio militauerat. Hęc ordinem.) Senatū. Nihil profectò.) Cōclusio. Quid est enim.) Enthymema ex contrarijs. At etiam quodam.) Reprehendit ineptiam obiecti uersiculi, & criminetur aduersarium, & studia sua defendit. In quo est.) Hęc est inopia. Obiter autem perstringit hominem à nequitia. In quo est tua culpa.) inopia est, quasi hoc dictum ineptum fuerit, non Antonij culpa, sed sua, qui uersiculi autor fuerit. Mima.) histrionica mulier, Hippia prius appellata, quæ postea ab illo Volumnia, &c. Cedant arma.) Notus est ille uersiculus, qui iactatus à Cicerone de Consulatu suo, tractus fuit ad inuidiam, & frequenter illi ab inimicis obiectus. Erant autem duo: Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. O fortunatam natam me Consule Romam. At postea.) Ex an- 9 4 - titheft

tūhesti percellit Antonium. Queramus.) Confert se cum Antonio, suamq; togam cum armis illius. Tantum dicam breuiter.) Præteritio Rhetorica. Reipub.) cōsulendo. Subcisiuis.) à subcidence, detrahēdo, amputādo. Vt meæ uigilia.) Ab honesto & utili. Quidnā hom.) Hoc refellit argumentando ex maiori, & simul eodem crimine repetit Antonium. Argumentatio est: Si tibi cum fauerem, nō suasi: nec suasi Miloni, cui fauere nū potui. Stricto.) nudo, de qua re fit mētio in defensione Milonis, & c. quæ oratio extat. Oppilatis.) oclusis, forib. obiectis. Sed quid.) Hæc particula adfert quandā uehementiā. At ego.) i p u a. At ego.) Est argumentū à superuacuo et maiori. At letatus.) Defendit ex tempore. Quamquam de morte.) Corrigit & improbat Clodianū iudiciū, ut iure cæsum arguat, ergo defensio est ex qualitate. Quæstio.) iudicium, de qua re est apud Asoniū. Noua lege.) à Pōpeio lata. Quid ergo?) Ad coniecturā reuertitur, & requirit testimonia. Quod uerò dicere.) Refellit à tempore, se integra re conatum fuisse Pompeium abstrahere à Cesare, postea nō potuisse. Hoc ex historia pendet, & pertinet ad causam ciuilem. Ego illū.) Exponit rem. Quid ego.) Negat se efficere hoc potuisse, erat enim arcta gratia inter illos. Duo tamen tempora.) Proficitur conatum suum in impediendis crescentibus opibus Cesaris, quibus ille ad tyrannidem prouectus fuerit. Sed hoc negat reprehendi posse. Prorogaretur.) scilicet lege Treboni. Absentis.) Cesaris. Atque idem.) Sequitur ordinem temporum. Cœpisset.) Pompeius. Bellū.) à Cesare. Meaq; illa.) Hoc testimonij loco profert. Grauitatis.) Pōpeij. Hæc mea.) Cōclusio huius loci. Tu tuis.) Ex antihesti lædit aduersariū. Sed hæc.) Abrūpit hunc locū. Illud uerò recēs.) Hoc primū refellit coniecturā, deinde qualitātē defendit. Præuaricatorē.) Præuaricator, qui colludit cæ aduersario, qui causam sumit defendendam, sed simulatē. Quis enim meum.) Argumentatur ex testimonijs. Cuius autem.) Subest argumentatio, quam dialectici uocāt ex secunda figura. Omnium coniuatorū nomina fuerūt diuulgata: Meum nō fuit diuulgatū: Ergo ego nō fui inter coniuatos. Citius dixerim.) i n i p o n i a. Quam uerisimile.) Confirmat quod protulit argumentum, à sua persona. Etenim si.) Est argumentum à superuacuo. Illis.) existentib. Vterq;.) Marcus & Decimus, qui fuerunt ex eadem familia orti. Auctorem.) Auctor est alicuius rei effector. Qui etiam sine.) Hoc factum fuit in bello ciuili in Aegypto. Auunculi.) Cn. Pompeij. Sed mea.) u r i t a t e. Quo etiam.) Hunc obiter laudat. An L.) Omnes ordine narrat. Longū est.) Abrūpit orationē. At recordamini.) Refellit probationē Antonij. Acutus.) i p o n i a. Cesare interfe.) Refert uerba aduersarij, quæ per se infirma sunt & friuola, & refert cum quadam elusione. Quir mihi.) Respondet orator. Vide ne illa.) Soluit in diuersum interpretando. Tu autem, & c.) Facit offensum aduersario, & simul populi iudicio defendit. Ingređitur autem iam alteram partem responsionis. Ecquis est.) Addit causam cur excipiat Antonium. Occiderant.) uoluntate & studio. Sed stuporem.) Pergit defendere qualitatem, & simul pugnantia colligit. Exclamauit.) nominauit. Ergo ego.) Infert enthymema ex repugnantibus. Appel lat Ciceronem, quod conscius fuerit: Marcum laudat, quod fecerit. Est sit in uerbis.) Profert & rerum pugnantia: ex qua euincit interfectores Cesaris non parricidas, sed li

beratores patriæ esse, ipsius Antonij testimonio. Argumentationem acriter tractat, cum increpatione, qua soliditatem hominis exagitat. Primò constituit propositionem syllogismi hypothetici, deinde adiungit assumptionis probationem, postremò concludit. Brutorum.) Significat Marcum & Decimū. Edormū.) Increpat hominem, & insultat. Crapulam.) uini ingurgitationem, facit eum quasi ebrium in Senatu. Illorum.) coniuatorū. Tu homo.) Assumptio, cuius probationem profert ex testimonio Antonij. Date.) à te. Sequitur.) Ex repugnantibus. Sed tamen hæc.) Colligit conclusionē totius quod efficitur, nempe gloriosum esse quod sibi obiectum sit, nec se iam negare, sed confiteri. in quo est species ironiæ, audacius concedentis ex causæ fiducia. Quintilianus lib. 8. et 9. facit duas species ironiæ, alteram inter tropos, alteram inter schemata. hæc inter schemata est. Liberati sunt.) Hæc est intentio & conclusio argumentationis. Retexo.) muto. Metaphora sumpta à lanificio. Scribam.) Cōcludit increpando aduersarium, et irridendo. Ad illos.) Brutum & Cassium. Etenim uereor.) Causa. Quæ enim res.) Descendit in amplificationem, & rem uerbis extollit. Prò sanctē.) Exclamatione attollit rem. Consilij con iurationis interfecti tyranni. Tanquam in equum.) Venusta & illustris comparatio, ad rei amplificationem inserta est. At ego etiam.) i p o n i a. Quid enim beatus.) Commutatione uerborum frequētat eandem sententiam, expolitio illa efficitur ex adiunctis. Illos.) interfectores Cesaris. Tu uerò.) Concessio. Sed unam rem.) Hoc dicit in Antonium, quem significat unā cum Cesare tollendum fuisse: & sententiā iterat, allegoria sumpta à poëtis, ut modestius loquatur. Regem.) Cesarem. Sed regnum.) Intelligit Antonium. Stylus.) Alludit ad pugionem quo interfectus est Cesar. Quamquam si interfici.) Transfert grauiorem suspicionem in Antonium, et loquitur per ironiam. non enim uult uerum esse quod obijcit, sed redarguit impudentiam Antonij in alijs insectandis. Seuocari.) ante curiam, scilicet. Quod si te in iudicium.) Ex spe commodi facit suspicionem credibiliorem in Antonio, quam in cæteris. Cui bono fuerit.) Verberant L. Cassij iudicis, cum de facto quærebatur. Asonius refert hunc Cassium seuerum fuisse iudicem. Hæc.) ne uincaris. Metaphora sumpta à uelis. Qui maximo.) Enumerat quod commodum secutus sit, & facit criminosis enumerationem. Tabulas.) Cesaris, in quibus acta tenebantur. Officina.) ea est in qua res fiunt: taberna, in qua uenduntur. Nescio quid.) Abrūpit hunc locum: & interpretatur quæ dixit, ne quod modo laudauit, tribuere uideatur Antonio. Libero te.) Respondet. Castra mihi Pompeij.) Dicit se pacem consuluisse, idq; defendit ex bono publico, remouens suam personam, & interuū clarissimorum uirorum deplorans. Respub.) Distributio in personas. Dolebam.) Causa cur in tanta tristitia fuerit. Perituram.) bello ciuili. Neque uerò.) Occurrit obiectioni, ne & ipse timuisse uideatur: & à suare mouet persona. Illos ego.) u r i t a t e. ubi suam personam remouit, alios profert. Mihi enim.) u r i t a t e. defendit quod dixit de pace. Vt alia.) incommoda. At uerò Cn.) Hoc ut falsum refellit, et docet qualis sibi fuerit cum Pompeio dissensio, quid ille de se iudicari. Alterum ad causam in coniectura, alterum ad testimonium pertinet. Quid uerò.) Remouit causam dissensionis Pompeij

ante profert illius testimonium. Ab eo.) Pompeio. Me uisisse plus.) u r i t a t e. est, si uera est lectio, uel quod me plus uisisse, uel meo ampliore aspectu: quod latine durius est, dicit enim aspectum suam Pompeio spem attulisse, quod ab eo uisus esset. Et eius.) Amarior indignatio, ad concludendum. Sectorem.) Sector est bonorum redemptor, qui spem lucri secutus, emit uniuersa bona, ut in auptione reuendat. Insectari.) Facit paronomasiam. inter se collidunt. Ne iocis quidem.) Hoc ita præterit, ut tamen obiter defendat ex communi humanitate. Verum tamen.) u r i t a t e. Quod autem.) Hoc insert in bonam partem. Negasti uenire.) negasti me constitutum fuisse heredem. Plures amici.) Hoc ut falsum refellit, & quod multo improbius est, obijcit Antonio. Sert. CC.) Sunt quinquies centena millia coronatorum. Acceptum hereditibus.) Id est ex hereditatibus accepti. Modus loquendi natus ex tabularum rationum, in quas accepta & expensa referebant. Hereditatibus.) acquisitiuus datus. Quamquam in hoc genere.) u r i t a t e. loquitur. non enim felicem, sed improbum esse uult, qui in alienas hereditates irrepserit. Me nemo.) Declarat & ad dit causam. Casinas.) gentile, sicut Arpinas. Albus atriue.) Prouerbi. alis figura ex contrarijs. Ne nomen.) fratris sui filij. Quem nunquam uiderat.) Hoc uult incredibile uideri, ut quod diuersum est probet, nempe Antonium fr. uide ad hereditatem peruenisse. Subest argumentum ex diuersis, aut ex remotione. Quæ prædia habuerit) quasi diceret, nunquam cognoui hominem, sed dedi operam ut prædia ipsius cognoscerem. Quamquam hoc maxime.) Pater Antonij perliberalis fuisse traditur, unde mortuus magnum es alienum filio reliquit. Hæc ut colligeres.) Insurgit acrius, & reprehendit declamandi ineptiam, ac proinde stoliditātē hominis. Iam enim quoniā.) Transit ad alteram partem orationis, qua uituperat Antonium, & breuiter mouet attentionē. Incipit autem à pueritia, & ordinem ætatis persequitur, criminose commemorans tum priuata tum publica flagitia, interposita frequēti amplificatione. Illud tamen audaciæ.) Primi 14. gradus in theatro lege Roscia equitib. assignati erant, ex quibus spectarent proximè post Senatū. Muliebrem stolam.) Figuratē obijcit masculam Venerem. Sestertium sexages.) id est, centum quinquaginta coronatorū. Sed iam.) Abrūpit orationem oratorie. Sed reliquū uitæ.) Renouat attentionem, & transit ad alia. Ad hæc.) Ad dit causam cur festinet ad alia, prætermittis prioribus. In cidamus.) prætermittamus, compendij gratia amputemus. Intimus.) Accingitur ad rem. Fax.) omnium seditionum auctor. Inde itum Alexandriam.) Antonius cum Gabinio Ptolemaem expulsum à suis, in regnum reducere rat, tamen si id fieri uetaretur & Senatusconsulto, & Sibyllinis uersibus. Itum.) ab Antonio post Clodij Tribunatum. Sed habebat.) i p o n i a. Perniciosissimus fuit Gabinius. Quicum.) cum quo. Qui tum.) Persequitur ordinem temporis, significat turpem fuisse reditum. Domum dico?) Correctio. Tanquam Sisaponem.) Obscure comparatio. clarum tamen, si Sisaponem esse urbem Hispaniæ intelligas, ad quam miniaria celeberrima fuerunt. Miniarij autem genus hominum, ut opinor, a totum & dissolutius uiuens, quales hodie Minerarij in Germania: unde apparet comparationem esse ductam. Plinius libro 60 facit mentionem. Sisaponem.) solimariam. Satis

fieri.) ut in gratiam tecum redirem, ut me placabilem præstarem. Cumq; eam.) Hoc commemorat ad referendum maledictum Antonij. Satis esse facturum.) satis poenariū daturum. Id enim.) Addit causam cur cucurrerit ad Cesarem potius quam ad alium imperatorem. Ibi.) apud C. Cesarem. Aduolas.) Omnia uerba sunt odiosa. Vt in eo.) Addit causam. Vitrici.) P. Lentuli. Accipite nūc.) Renouat attentionem, dicturus de Tribunatu quem Antonius pro Cesare populariter ac seditiosè gesserat contra auctoritatem senatus. Vide Plutarchum in uita Antonij. Priuatum.) Criminosè sententiā exponit, qua significat Antonium fuisse autorem belli ciuilis. Consulere.) ut dimitteret exercitum quem habebat in Gallia. Mancipatum.) Mancipatum, id est addictum. uerbum iuris est de rebus quæ contractu seu emptione alienantur. Consilij uestris opposuit.) Consultabat senatus de adimendo exercitu Cesare, & de armando aduersus illum Pompeio, ne Rempub. armis inuaderet. cui consultationi intercessit Antonius. Ita que unā cum Cesare hostis fuit iudicatus. In te autem M. Antoni.) Conuertitur in Antonium criminosa accusatione, & hunc locū amplificat uersando cōmutatis uerbis. & diutius in eo commorando, amplificationem ducit à iudicio senatus, ab infamia sempiterna, ab audacia Antonij, & in cōmodis Reipub. Rhetores uocant cōmorationem hoc genus amplificandi. In te M.) u r i t a t e. in Antonium, & oratio acrior redditur. Et tu.) Hoc per indignationem dicit. Iudicatus.) u r i t a t e. Intermissa.) suspensa ad tempus. Quid cupidē.) Obiurgat acrius. Adolescens.) Aetas tanto grauior audacia. In huiusmodi amplificationibus spectandæ sunt circumstantiæ quibus res nostra fulcitur, ut securior sit. Cum te.) Iterum repetit quomodo fecerit, quo animo, qua pertinacia. Addicta.) mancipata C. Cesari. Tum illud.) Redit ad hunc, ad iudicium senatus. Vulnus.) u r i t a t e. at ipsa comparatio auget. Tum contra.) Est eadem sententiā, quam rursus iterat. Dedit arma.) id est commendauit Rempublicam. Tu tu.) Tertio loco iterat eandem sententiā. Geminatione urget, & adfert uehementiam. Dedit.) Hæc ab historijs pendet. consule uita Antonij. Quid enim.) Confirmat testimonio Cesaris. Intercessio.) Tribunitia, quæ sacrosancta erat. Circumscriptus esset.) id est potestate prohibitus, ac ui repulsus. Circumscribere est uerbu iuris, circumuenire & quasi septa circū dare. Circūscriptio, quasi iuris diminutio. Omitto.) Oratoria præteritio. Tibi.) Quarto repetit eandem sententiā. in hoc loco Plutarchus dissentit. O miserum.) Hanc sententiā supra posuit, quam repetit de infamia Antonij. Cos.) Exaggerat rem enumeratione, & singula augent. Prætorij sunt, qui prætorum aliquando gesserunt, sicut Senatorij. Vt igitur.) Similitudo. Doletis.) Enumerando incommoda, uehementius premit, crebra conuersione ad nomen Antonij facta. Omnia enim.) Epiphonemate concludit. Vt Helena.) Bona comparatio. Reliquæ.) Enumerauit primam actionem in senatum Antonij: trāsit nunc ad alia. Patruj.) Patruus Antonij fuit C. Antonius. collega Ciceronis in consulatu, postea repetundarum damnatus. Si seuerus.) Correctio rhetorica. nam occurrit defensionis, & remouet utrunque quod dici potest. Licinium.) Hoc ita refert, ut uituperet. Quasi uerò ludere.) Illud obiter, & rem urbanitate perstringit. est i p o n i a. Quam attulisti.) Improbatur restitutionem aleatoris, ut patruj negligentiam

gligenti. an exaggeret. Pertinet enim ad comparationē ex minori. nam si alienū propinquo anteferre, improbū est: quanto improbius, si id nequiter & contra leges fiat.

Absentem.) *ἰσωνία*. Lege.) legitimum, lege coonstitutum. Patruo.) Antonio. At uir.) Similis *ἰσωνία*. Ego tamen.) Apprehendit aliud, in quo arguit nequitiam Antonij. Hominem uerò.) *ἀντιθέσις*. Lege quæ.) Si non legitime damnatum, eadem lege restituas. In eodem.) Persequitur reliqua. Conculcandam.) non administrandam.

Lustratio.) circuitio per omnia municipia. Scio me in rebus.) Occurrit dubitationi, ne quid fingere uideatur. Est præmunio quæ ad ea quæ dicturus est. Versari.) hoc est, de rebus notissimis dicere. Etenim.) Hæ congeries rem quodammodo maiorem efficiunt. Lectica.) in uehiculo Gallico. Vehabatur in effedo.) Inuidiosa *καὶ ὀδυροῦς*, qua turpitudinem itineris ante oculos subijcit. Fabius hanc figuram uocat subfigurationem. Sed Volumniam.) Hæc proprio nomine uocabatur Cytheris: sed Volumnia appellata à patrono cuius liberta erat. Mima.) hystriónica mulier. Mater.) Iulia. O miseræ.) Exclamatio dolentis & miserantis Ciceronis in matrem Antonij. Iste ueligijs.) memoriam flagitiorum suorum reliquit. *ἀναπόσις*. infixit hominum memoriæ sua flagitia.

Reliquorum factorum.) Hoc *ἰσωνίως* dicit. reprehendit enim tempus Pharsalicæ expeditionis. Et lubricæ uerfatus.) Hoc uidetur cohære cum præcedenti sententia, ut legatur, Difficilis reprehensio & lubrica. Lubrica.) id est anceps & incerta: ducta metaphora ab unctis athletarum corporibus. Fœlix.) per uictoriã. Sed quoniam.) Abrumpit hunc locum, estq; *ἰσωνία* tacita, qua cõplectitur Antonij. Ducē.) Cæsarē. Tamēne.) *ἰσωνία*. Victor. Persequitur ordinē temporis post Pharsalicam pugnam. Thessalia.) ex Thessalia. ibi me.) Hunc locum supra posuit, quem hic renouat. Quanquam nemo.) Opponit militum iudicium. Tanta enim.) *ἀντιθέσις*. Sanctus.) inuiolandus. sancire uocamus propriè firmare. Sed fac te.) Concedit rursus quod reprehēdit, ne pertinax uideatur in contemnendo beneficio: & culpam dictorum confert in Antonium. Tueri.) conseruare. Mira oratoris prudentia & moderatio in dicendo. Præsertim cum te hæc.) hoc est, cum nihil noui tibi obijciatur. Venisti Brundisium.) Pergit ad cætera. Mimulæ.) Diminutio augendi causa flagitij. Quid est.) Instat, urget, exagitat hominem. Quod sit.) Enthymema rhetoricū, ornandi causa. Quis qui nescierit.) Hoc inuidiosissimum est, propter calamitatem ciuium. Secutus.) secuta legendum est. intelligitur Mimula. Percursatio.) scilicet à te facta. Militum.) ueteranorum. Fœda.) turpis & crudelis. In urbe.) Roma. Constitueretur.) crearetur.

Cum Hippia.) Hippias minus fuit, cuius nomine alludit ad magisterium equitū Antonij. Eadem allusione addit equos uectigales Sergio mimo traditos, hoc est, tributarios Reipub. nomine, quibus Sergius præfesset. Quid ego.) Præteritio rhetorica, alij uocant *ἀντιθέσις*, & est species Ironiæ. Cogebat.) Addit causam dicti. Aliorum.) ciuium Romanorum. Erat ei.) Ita defendit, ut grauius criminetur. Sed hæc.) Abrumpit hunc locum, festinans ad alia. Robustioris.) uiolentioris: quæ cõmittuntur ui, nõ nequitia. Leuitatis.) nequitie. Tu istis faucibus.) Hæc referendo habent amplificationem ex tacita ratiocinatione. nam ad fauces & latera respicientes, colligimus quan-

tum uini hauserit. uide Quintilianum de amplificatione. Est congeries, uel incrementum. Hoc genus amplificationis uim habet extollendæ rei. Lateribus erat uastis, & robusto corpore & amplo Antonius. Vomere.) Argumentum magnæ ebrietatis, & intemperantiæ. Si inter.) Amplificatio ex cõparatione. Dicimus inter cœnam, uel inter cœnandum. In cœtu uerò.) Et in his amplificatio inest, in quibus continenter prolatis, semper aliud priore maius subiungitur. Hæc uocatur incrementum apud Quintilianum, & est tertia species. In cœtu.) Est reddito cõparationis. Esculentis.) comesis, uel in cibo natantibus. Esculentum, quod aptum est esui. Gremium.) est imago quædam & expressio, non ad oculorum sensum tantum, sed & narium. Veniamus.) Abrumpit hunc locum, & transit ad alia. Miserum me.) Prorumpit in affectum priusquam sententiam absoluat. Et est uox dolentis. deplorat enim bonorum Pompeij auctionem, quam Antonius fecerat, cuius insectatur sceleratam importunitatem. Bona inquam Cn.) Iterando nomen Pompeij, rem amplificat. tantum enim semel dicit, quo nihil maius esse potest. Expectantibus.) Hoc cum detestatione pronunciandum est. sectionis.) auctionis, emptionis. Præsertim.) Rem amplificat. Audacia.) Ergo audacior quàm ceteri omnes. Subest pars comparationis. Tantus igitur.) *ἀποστροφὴ* ad Antonium. Exprobrat illi stuporem.

Vt primum cum.) Persequitur ordinem facti, & luxuriam uituperat, totumq; cum amplificatione. At quàm.) *ἀντιθέσις* tacita. Insolenter.) superbè & intemperanter.

Gurgitauisset.) immerfisset. Persona de mimo.) id est de fabula, in qua idem histrio modò pauperis, modò diuitis personam agit. Repentè diues.) tanquam mimus.

Nescio quem.) Næuium intelligit: cuius tamen nomine abstinet, ne studiosus eius artis uideatur. itaque & reiectoria particula utitur. Nescio.) Sic decet grauem uirum, ne uideatur huius rei studiosus esse. Sed diebus.) Et hic amplificatio est, ut res fiat maior. Maximus.) Respicit ad cados. Non illa.) Obiter defendit Pompeium, ne uideatur ipse luxuriosus fuisse. Quæ Charybdis.) Amplificatio hyperbolica. Scriptum.) hoc est, inscriptum, scriptura notatum: ut cum tituli inscribuntur clausis rebus. Saggerebantur.) inter cætera eueniebant. simul minuit. Conchylia.) Hoc dictum habet ingentem amplificationem ex tacita ratiocinatione. nam si tantus luxus seruorum fuit, quantum necesse est in domino ipso cogitare? Conchylia.) conchylis tincta. Tu ingredi illã.) Hoc separatè exaggerat cum uehementi increpatione. Nec uerò te.) Fingit credibiliter in Antonium, quæ sceleratis accidere solent: atque hæc sunt poetarum surria. Me quidem.) Delabitur in commiserationem.

Popina.) tabernæ rerum esculentarum. Esi iam negat.) Occurrit defensionem, quam fictis ad imitationem uergat. bis eludit. imitatur aut uerba in diuortijs usurari solita: Tuas res res tibi habeto, tuas res agito, quæ ita demurrata erant, si causa legitima ex duodecim tabulis accessisset. At quàm, &c.) Hoc superbè et ineptè usurpabatur ab Antonio, cum quid ediceret uel imperaret: quare merito reprehenditur. Cur ei bello.) Arguit inconstantiam in suscepto bello persequendi, & de eadem re Cæsaris offensionem obijcit. Quo numero.) Offensionem Cæsaris cum amplificatione cõmemorat, ex persona, & meritorum circuitu stantia. habet locus uim iudicij Cæsaris in Antonium. Et

+ uide supra p. 565. 2.

ne omittit.) *ἰσωνία* est, qua defendentis specie, & inducta Antonij personæ, scelera eius enumerat. Cum repente à te.) Tabulam bonorum Pompeij significat in auctione propositam, quam Antonius facere cogebatur ut precium festinis dissolueret. Præclara illa.) *ἰσωνία*. Hanc tu auctionem.) Heredes L. Rubrij, decreto Cæsaris interposito auctionem prohibebant, quæ Antonius bona eorum inuassisset. Ergo aliud flagitium Antonij ex alio infert. Hunc igitur, &c.) Enthymema rhetoricum ex contrarijs, ad hominis contemptum. Feruere non potest.) Propter mortem Cæsaris, quæ falso nunciabatur. Quoniam modo.) Reprehendit ab exemplo. Ter depugnauit.) Amplificatio inconstantie. Sed tamen consilium.) Occupatione interpretatur quid reprehendat. nam ex adiunctione turpe fit, quod per se erat honestum: ut bellum susceptum non persequi, & ciuile bellum. Tu uerò.) A persona arguit oportuisse Antoniam potius interesse bello in Hispania, quàm Dolabellam. Hæc quum.) Concludit sententiam, & summam proponit quam exposuit. Antu.) Iterat quod dixit, cum increpatione. Qui uerò Narbonæ.) Hoc proposito in aliud delabitur, quod sibi ab Antonio fuerat obiectum. *σχῆμα* facit minus præparatam orationem, cum uelut aliud ex alio occurrit. Nam quod querebas.) Hoc ita eludit, ut ineptam interrogationem Antonij fecerit magis ridiculam: & simul contraria confert, suum cum illius reditu conferat. Gallicis.) Gallicæ solæ appellabantur uiris, præterea decoræ. Rogabatur.) flagrabatur. Cucurristi.) per Galliam, ut colligeres suffragia. Decima.) hora quarta post merid. em.

In gratiam redeas.) Blanda ironia, sed tanto amarulentior. Consulatus noster.) De suo consulatu loquitur, & obiter confert cum Antonij. Cisto.) rheda. Cauponula.) taberna uinaria. Inuoluto.) obiecto. Tabetarius.) Antonius. Caput.) summa. Ferre.) dolorem mulieris. O hominem.) Exclamatio contemnentis nequitiam Antonij. Ergo ut.) Inuadit Antonium cum increpatione. Catamitum.) effœminatū. Ne L. Plancus prædes.) Prædes sunt fideiussores: prædia, bona eorū sponcione obligata. sed hic prædes pro bonis *ὑπερῆκτος* usurpatur. Dicacem.) urbanum. Nugis.) rebus leuibus. Sirenum.) sedulum. Præclare commendatus.) *ἰσωνία*. Nihil queror de.) Cæsar induxerat Dolabellam ut Consulatum peteret, sed ubi dies uenit, ipse petiuit, & collegam assumpsit Anto. mox constituit bellum Parthis inferre, & Dolabellam sibi subrogare. de quo cum ageretur Cælendis l. m. in Senatu, restitit Antonius, qui inimicus erat Dolabellæ, & se auspiciis oppositum esse denunciabat.

Nihil queror.) Præteritio. Quæ dixit, dii boni? Exclamatio admirantis indignitatem. Dolabellam Consularem.) Obiter cum indignatione excurrit in eos qui Cæsaris tyrannidem defendebant. Iussurum.) Verbum tyrannicum. Ut comitia auspicijs.) Reprehendit inscitiam auspiciorum in Antonij. Sed cum Cæsar.) Reuocat se ad insituta sententiã. Ante mensibus.) antequam fierent comitia Dolabellæ. Nos.) Augures. Quisquamne diuinare.) Negat uitium denunciari posse, & complexione probat quod neq; comitijs de celo seruare liceat per leges: & ante comitia si seruatum sit, obnunciari debere. Atque illo die.) Ingressitur reprehensionem consulatus. in quo uide in quantum uarietate rerum, tamen ordinem temporis sequatur. Colligit uaria flagitia & scelera Antonij. Ad idus

Martias.) usque ad eadem tyranni Cæsaris. Apparitor.) qui præsto est ad exequenda imperia Magistratus.

Ipse.) Antonius. Rogabat.) suppliciter, humiliter. Lecticam.) Cæsaris. Venderet.) ad questum suum. Sortitio prærogatiuæ.) Mira breuitate ordinem rei gestæ perstringit. Similis est *βραχυλογία* apud Terentium: Effertur, inuis, &c. Dies.) aderat. Prærogatiuæ.) scilicet fit. Vocatur.) à magistratu per præconem ad ferendum suffragium. Confecto.) lato suffragio. Lælium diceres.) Lælius fuit augur, singulari auctoritate, familiaris minori Africano. Læli diceres.) Ridicula cõparatio, cum *ἰσωνία* Senferas.) terræmotū. Audieras.) tonitruū. Id igitur.) infert quod ex enumeratione relinquatur: confirmatq; illi ementum fuisse auspiciis. Ego hercule.) Cõcludit cum amplificatione. Religione.) metu numinis. Consuli.) Dolabellæ, quod non oportuit. Nolo plura.) Abrumpit hunc locū, & addit causam. Quæ.) acta Dolabellæ. Col legum.) scilicet Augurum. Sed arrogantiã.) Ex uno in aliud trãsit. Quam diu tu uoles.) Vituperat quod Dolabellam repudiatiū, postea sua sponte assumpserit. quam leuitatem oratoriè arrogantiã appellat. Voles.) Subaudi, est. Si nihil.) Urget rem complexione. Sed ne fortè.) Regreditur unde progressus est, ne prætermittat singulare facinus Antonij. Pulcherrimam.) *ἰσωνία*, quasi diceret flagitiosissimam. Non dissimulat.) Insultatio quasi in uitium, qui non possit tergiuersari amplius. Sudat.) Hoc obiter ad irridendū hominem. Quæ potest.) Proponit rem cū amplificatione. Rhetoris.) scilicet Clodij. Cam pus Leontinus.) quem tu dedisti totum tuo Rhetori. Coronatus.) triumphali habitu. Diadema.) Hoc erat flagitiosissimum. Diadema, fascia quæ circumligatur coronæ, aut capiti regio. à *Διαδῆμα*, circumligo. Captabas.) à C. Cæsare. Tibi uni.) Subiungit obiurgationem. Et hoc figuratè in Antonij dicit, qui in iuuentute muliebria passus est: quam rem supra taxauit. O præclaram illam.) Exclamatio irridentis. aliud ex alio inuadit. Quid hoc.) Vehemens insultatio in Antonium. Vereor ne.) Dubitatione præmunio quod liberius dicturus est. intelligit autem Brutum & Cassium, à quibus Antonium unã cum Cæsare interfici oportuisse significat. rem complectitur enthymemate. Vereor ne.) Hoc schema habet uim ex minori. Abiecerit.) Abijcere minus est, imponere maius. In fastis.) In libris quibus anni descriptio continebatur. Iam, iam.) Acris & criminosa inuectio. Vrberem.) patriam tuam Romam. De die.) sicut de nocte, eadem figura facit *παρωνομασίαν*. Vbi.) Hoc amplius urget quod dixit. Quæ.) quas leges. Ideone.) Profert contraria exempla. Manlius.) ex saxo deiectus. uide Liuium in 5. Sed ad auspiciis.) Non redit ad eandem rem, sed ordinem temporis persequitur, & reprehendit quod facturus erat Antonius, nisi cæsar interisset. Audiebam.) Hoc dicit loco testimonij. Paratum.) instructum oratione. Sed incidi in id.) Breuiter distinguit orationē, dicturus de his quæ mortem Cæsaris secuta sunt, de quib. insituta fuit oratio. Sed incidi.) Perpetuè persequitur ordinē temporis. Quæ tua.) Hæc orationis distinctio ad renouandã memoriã pertinet. O mea semper.) Exclamatione accusat infelicitatē suorum consiliorū. Similè.) ad mores rediturum. Optimis.) Cassio & Bruto. Post tertium.) ab interfecto Cæsare. Armati.) ab Antonio collocati. Qui tibi illi dices.) Amplificat rectè facta, ut malè facta mox grauius

uius uituperet. Mentem.) consiliū & sententiam. Obsidem.) Hoc ex historia pendet. Obses est, qui datur à uictori. Bambalionis.) Hoc obiter dicit ad uituperationem. Quamquam te bonum.) Rursus interpretando corrumpit quæ modò extulit, ne ueram & integram laudem tribuat Antonio. Magister.) auctor, qui statim ab officio recedit. Oderunt peccare boni, &c. Funeri.) C. Casari. habuit tum temporis Antonius miserationem, & non solum uerbis rem exagtauit, uerum etiam corpus confussum populo monstrauit: quo uiso, in insaniam & rabiem ita ferebatur, ut mox ad ulciscendum Casaris in terfectores impetuose curreret, &c. Tua illa pulchra.) Loquitur cū illusione, et finus Casari factū infectatur. Pulchra.) *ἡρωϊκία*. Faces.) Significat rogū C. Casaris, quæ Antonius sua manu accendit. Deflagrauit.) combusta est. Idem tamen.) Est urbana comparatio, quæ ducta est à rogo Casaris. Præclara.) in speciem, ut uidebatur. sapit hic locus *ἡρωϊκίῳ* ex persona Antonij. Immunutatis.) uacationis à bonis publicis. Cuiusquam ben.) scilicet tabula. Naufragia.) Bona metaphora. Inspectantibus.) Sequitur criminosa narratio factorum Antonij. Veniebant.) uendebantur. Singulatim.) priuatis hominibus. Dabatur.) uendebatur. Stante Repub.) salua. Nundinis.) pactionibus. Instat rursus in Antonium, & obijcit in teruersam pecuniam. Septies millies.) Septuages quinque centena millia coronatorum sunt. 17 miliones cum dimidio. In tabulis.) in quibus erat summa pecuniarum scripta. Iis.) Pompeianis. Argumentum ex consequentibus. Sestertium quadringentes.) decies centena millia coronatorum. Dissisti.) dissoluiisti. Sed unū.) Profert ridulam impudentiam ablatæ pecuniæ à Deiotaro. nam huic abstulerat Casar, restituit Antonius, pactus ex syngrapha centies sestertium ab legatis eius. HS centies.) Sunt ducenta & quinquaginta millia coronatorum. Hospitem.) Deiotarum. Præsens.) Casar. At quibus uerbis? Profert uerba decreti, quo rem apertius coarguit. Mira.) Ironia. Complexio.) comprehensio. At ille.) Casar. Semper enim.) Suum interponit testimonium. Viros.) scilicet facta est. HS centies.) hoc est, ducenta & quinquaginta millia coronatorum. Gynæceo.) in conclauis mulierum. Hoc obiter addit ad uituperationem Antonij, quod decreta fecerit inter mulieres. Qua ex syngrapha.) Monet nihil actum esse cum legatis, & locum ex iure profert. Qua ex syngrapha, qua ex cautione. Suo Marte.) per se. Ne iste qui tibi est à consilijs.) Quis sit, incertū est. Ille uir.) Obiter laudat Deiotarū. Tanquam gladiatorum.) Opinor pugnas nobilium gladiatorum significari in membranis ad uiuum expressas. Appendantur.) ad staterā. Liberant.) accepta pecunia. M. Brutum.) qui prætor obtinebat Cretam. Vestigalibus.) quæ pendebantur quotānis populo Ro. Tu mentis.) Vehementer inuehit. An Casaris.) Arguit uanitatem decreti ex tempore, quod uerisimile non sit Casarem eiusmodi decretum fecisse: nec si fecisset, posse ualere, quoniam ad Brutū Creta adhuc nihil pertinuerit. Omnino.) Epiophonemate concludit hanc infectionem. Et de exulibus.) Interrogat quod dici non potest, oratoriè. Nullus infector.) Improbatur legem, & subditiuam arguit coniecturis. Eorum.) exulum. Inquinatos.) ignominia affectos, notatos. Reditus.) scilicet tardiores. Quorum causam.) Argumentum ex coniecturis. Cur eos habes.)

Delabitur ad reprehendam impietatem in patrum. Intelligit C. Antonium. Quem etiam.) Colligit & alia crimina. Eamq;.) Singularis impietas in patrum. Petitionem.) Id est, eos competitores subornasti. Cur autem.) Varia hoc in loco colligit. An quia.) Rursus in terrogat quod dici non potest. Sinistrum.) ad sinistram partem. Interuenit.) C. Antonius. Credo.) *ὑπόνοια*. Omnibus eam contumelijs.) Erumpit uehementius, et obijcit multa crimina, quæ gradatim attollit. Contumelia est iniuria cum contemptu. Sororem.) patruelem. Alia conditione.) alio matrimonio. intelligit Volumniam. Quis interpretari.) Amplificat frequenti & criminosa dubitatione, quam singulatim in personas spargit. Sed ad.) Cōtinuat ordinem temporis, & excitat auditorem. Locus hic pendet ex historia. Ad chirographa.) Casaris. Dixisset.) falsò, & mendacis fuisse. Si sunt.) Obiter coarguit Senatū. Veniunt.) ueniuntur. Cōplexio rhetorica. Cum consilio.) cum consiliarijs (sic uocant) adhibitis. Quem.) consiliarium. An es.) Interrogat quod negari non potest. An eas.) ad quas te, donec armatus esses, comparasti. Cum Capuam deducere conatus es.) coloniam. Antonius conatus fuerat Capuam nouam coloniam deducere ex ueteranis militibus, ut studia eorum sibi adiungeret: sed prohibitus fuit à Campanis, & penè interfectus. Tollatur.) negocium perficiatur. Agrum Campanum.) Rem profert cum amplificatione. Militibus.) Casarijanis ueteranis. Infligi.) Comparatio. id est dolebamus. Leontino.) in Sicilia. Agrum.) scilicet dedisti. Te sanum.) Est festiua deflexio à corpore ad animum. Est etiam *ἡρωϊκία*. Sed ad.) Reuocat se ad institutum. Insolentia.) superbia & arrogantia. Ut uexillum.) Adit causam inuidiosam. Ut uexillum uideres.) Hæc erat solennitas in colonijs deducendis, uel condendis urbibus. nam erecto uexillo, sulcus aratro profindebatur in modum futuræ urbis, quem primigenium appellabant. Vomer est instrumentum quo terra profinditur. Territorium.) ager. Perturbatione.) uiolatione. Aduolas.) id est inuadis. uerbum uolentia, & iniuria. Et si ab hasta.) Occupat, et contendit ex abūdanti, quod tamen à bonis Varronis remouet. Ab hasta.) ab auctione. Valeant. uim habeant. Et si.) Concedit. Hastam.) auctorem. In foro figebatur hasta, si alicuius bona uendenda essent, quæ præco pronuntiabat. Misisse.) Alia obiectio. Ipsum enim.) A superuacuo. De fortunis.) de bonis. Nullius.) *παρρησιᾶ* confirmat. Quod si.) Occurrit uarijs obiectiōibus, & anteuerit omnes Antonij defensionem. Quid si etiam scripsit.) Hoc uult factum fuisse à Casare, sed Antonium non obtemperasse. Alia causam.) scilicet iustā. Aliam confidētia.) iniustā. At quā multos.) Infectatur luxuriam, & fortunam uillæ deplorat. Tertia.) Octaua ab ortu solis. Tecla.) uillæ Varronis. Hæc uidentur sumpta esse ab aliquo poeta. Iste.) Antonius. At uerò te.) Amplificatio ex contentione studiorum. Natabant.) inundabant. Meritorijs.) cinedibus quasi dicas, cum meretricibus. Obsolebant.) obsolebantur. Quum inde.) Persequitur cetera, & ordinem flagitiosissimi itineris describit. Ut mortuus.) Ridicula comparatio. Habitabant.) officij causa præsolabatur. De uiij.) id est, à uia diuersi, longius à uia siti. Incredibile.) Obstantiam arrogantiam in quoquam esse. Tamen.) Obter hoc addit, ad uituperationem. Quid ego.) *ῥητορικῶς*

rhetorica. Magno quidē.) Obiter laudat factū, & probat. Non ut te.) Hoc in loco facit *ἡρωϊκίῳ* ad Antonū, & concludit sententiā. Clientes.) Clientes inferior, qui colli patronum: patronus, qui inferiorem sumit in tutelam. suntq; relatiua. Interea dum.) Descripsit peragratiōnem. nunc tempus illius describit. omnia cum uituperatione. Bustum.) C. Casari erectum. Ut constabat.) Hoc addit loco testimonij. Cōdidisti.) scilicet metu, animo. Quid euenit.) Loquitur de Dolabella, qui optimus fuit consul, sed postea ab Antonio corruptus. Collegam quidē de coe.) id est, de summa gloria in summam inuidiam coniecit. Pro uerbis metaphora, in caelo esse, est summis laudibus celebrari, in honore esse. Sed certè uel dissimilis.) Significat Dolabellam corruptum quidem ab Antonio, sed minus quàm illum peruersum esse. Qui uerò.) Reddit ad illius aduentum Roman, & amplificat rem comparatione. Regnantem.) dominantem. Absconditi.) erant ueracum diores quàm Antonij. Agmine.) Rem oculis subijcit. Quadrato.) quasi in procinctu stantes, ad prælium ituri. Atq; his.) Quæ dixit, leuiora facit, ut grauiora subuigat. Substitus comparationis, & amplificationis. Mirabilia.) *ῥητορικῶς*. Qui chirographa.) Exponit ista mirabilia quæ dixit. Præclaras.) serio loquitur. Prorogauit.) contra legem Casaris. Prorogauit.) auxit, extendit. In publicis.) Quod dixit, exponit. Leges alias.) Casaris. Obtentum est.) ratum fuit. Signa.) Exponit quomodo sit rescissam. Populo.) scilicet Romano. De portauit.) sibi surripuit. Et tu in Casaris.) *ἡρωϊκίῳ* eludit uerba Antonij, & inconstantiam eius reprehendit in defendendis honoribus Casaris: simul inuehens in *ῥητορικῶς* illius, quàm uiuo Antonius lege decreuerat. Tu illum, tu illum amas mortuum?) Hæc geminatio efficacius eludit. Immo si diligenter attenderis, offendit, siquidem in secundo fit mirò. certè in uetustis codicibus non est. Hiero. Fer. Puluiar.) lectum stratum in Capitolio, & alijs templis. Simulacrum.) effigiem ipsius Casaris. Fastigium.) Fastigium moles erat pyramidis in modum in altum extructa, quam uarijs picturis ornata in consecrationibus duorum erigere solebat. Flaminem.) sacerdotem, qui ipse erat sacerdos. Est ergo.) *ἡρωϊκίῳ*. Cefsis.) differs. Quæ non in augurare.) Significat hæc omnia irrita esse. Inaugurare.) consecrare. Siue quod tyranni, &c.) Vtrunq; nefas. Quæro deinceps.) Sumit occasionem ex tempore. Prætextati.) Uebantur prætextati in ludis, & festis diebus. An supplicationes.) Supplicationes mortuo Casari præter ceteros honores ad dederat Antonius, ut parentalibus celebrarentur. Quæres placidæ ne.) Occupat & interpretatur quod reprehendit. Metiri.) facere, aestimare. Quid ad hæc.) Est inculpatio quædam. Apertiore in dicendo.) Scomma ex ambiguo. Apertiore.) nudiore, nam & ad corpus referunt. aliud refert dicēdo, aliud notat. Ille.) *ἡρωϊκίῳ* urget grauius. Hiscere.) mutire. Hunc unum diem.) Acriter instat, & exaggerat obiectiōnem. repetitio auget. Valere.) fore, à uolendo dicta. Præsidij.) Occupat defensionem. Nonne igitur.) Nunc defensionem conuertit in uituperationem & criminationem. Sed nullum.) Delabitur in comminationem, & perorat. Est conclusio orationis. Septum.) munitum. Eripiet.) Minatur. Consilijs.) tyrannicis. Etenim ista tua.) Volumniam intelligit, quæ ante Clodio & Curioni, deinde Antonio nu-

perat. & est omniatio ex fato mulieris. Auara.) *ἡρωϊκίῳ* *ῥητορικῶς* dicit, & *ἡρωϊκίῳ*. Sine contumelia.) est *ἡρωϊκίῳ*. Pensionem.) mortem Antonij. Habet populus Rom.) Brutum & Cassium intelligit, in quibus denunciat præsidium fore defendendæ Reipub. Et est locus facultatis in coniectura, qua quæ minatur, futura esse probat. Præsidium.) omnis defensio. Vitæ est.) cæde C. Casaris. Habet quidem.) Iterat eandem sententiam. Nobilissimos.) Brutum & Cassium. Cedam.) Occupatio. Quam.) quantum uolent. A Republica.) *ἡρωϊκίῳ*. Et nomen pacis.) Addit causam suscipiendi facinoris, quæ optimus quisq; ad depellendam tyrannidem impellatur. Sed inter.) Habet uim ex minori. Bello.) suscepto contra tyrannum. Quod si seipos.) Occupat oppositiōnem, & profert alia, ut causam impulsione ab exemplo liberatorum patriæ, quorum factum amplificat tyrannidarum comparatione. Abstulerunt.) si cesserunt insidijs & gladijs Antonij. Tarquinium.) Amplificat, & docet, de quo est apud Lium in 2. & 3. lib. Iunium intelligit. Hi.) Cassius & Decimus & M. Brutus. Appetem.) Casarem. Cælo.) id est amplissimam gloriam & immortalem. Et si.) Ipse exponit hanc gloriam, quam sunt secuti. Recordare.) Concludit, & confert præteritam gloriam Antonij cum tyrannico lucro, & remissius mouet. Letitiam.) quasi recuperata libertate. Nummatione.) pecuniaria copia. Sed nimirum.) Omittit gloriæ commemorationem, & ad periculum reuertitur. Sed nimirum.) Correctio. Sentiant.) ut febricitantes. Stupore.) Sensus ammutio est, & priuatio. Sic libidinosi.) Apta comparatio. Iudicia non timeat.) Occupat securitatem, & refellit. Vim.) potentiam tuam. Quod si non rursus occupat, & aliud opponit, quod confirmat exemplo Casaris ex maiori. Interfectus.) *ἡρωϊκίῳ*. An tu es ulli.) Perstat in comparatione, & ex ea ducit aliud argumentum coniecturæ, Casarem perisse, ergo Antonium facilius periturum. Lenierat.) conciliauerat sibi, adiunxerat. Monumentis.) spectaculis & ludis. Congarijs.) liberalitate. Epulis.) publicis. Monumentis.) edificijs. Ceteris uerò.) *ἡρωϊκίῳ*. Sed ex plurimis.) Argumentum ex tempore: periculosius appeti dominatum post mortem Casaris, quàm tyrannide nondum cognita. Hæc igitur non.) Concludit, & congregat argumenta. Hæc solem fieri in epilogs. Sed de te.) Correctio. Defendi Rempublicam.) Ostendit fidem suam erga Rempub. & tacitè Antonio minatur. Catilinæ.) ex ex maiori. Repræsentari.) restitui. Utinam aliquando.) Allegoricòs optat ut populus Romanus tyrannos armis expellat: se afferendæ libertati defuturum non esse, etiam si occumbendum sit. Duo modò.) Pathetica & plena fauoris optatio, qua orationem concludit.

CHRISTOPHORI HEGENDORPHINI in II. Philipp. Annot.

Ratio hæc patim est iudicialis, partim demonstratiua. iudicialis quidem, quod criminibus & maledictis Antonij in ea respondet Cicero: Demonstratiua uerò, quod uehementissimè & acerbissimè Antonium uituperat. Quoniam meo fato.) Exorditur ab expositione infortunij sui, cum admiratione, & indignatione. Nec uerò.) Occupatiuncula. Te miror Antoni.) Admiratur Antonium nec aliorum malis à lædenda Repub. abstrerri, &

non lacesitum à Cicerone alicum existere. Tu ne uerbo quidem.) Beneuolentiam captat, quod ultrò ab Antonio prouocatus, ei respondere cogitur. Contèptumne me.) Beneuolentiam captat, quod Antonius in se Cicerone habeat nihil quod contemnat. Cui priusquam.) Propositio est, cum captatione & docilitatis & attentionis. Contra rem suam.) Primum crimè Ciceroni ab Antonio obiectum.

An ego.) Confutatio obiecti criminis, & argumentum ab honesto. Non uirtutis specie.) Subindicat M. Antonij impudicitiam. Sed hoc idcirco.) Inuidiosum est quod hic narrat: nam ad inuidiam foci Antonij hoc commemorat. Donum meum uentitatas.) Secunda obiectio Antonij. Næ tu.) Confutatio est à falso. Auguratus petitionem.) Tertia obiectio Antonij. Quo enim tempore.) Confutat à falso, quod nec Antonius auguratum petere potuerit, ut qui datus fuerit de debito ducentorum ac quinquaginta talentorum. Poteras autè, &c.) Nam eo tempore electus est Cicerone augur, quando M. Crassus perijt ad Parthos, & in eius locum Cicero successit. Sine Curione.) Ambitum Antonij notat. At beneficio.) Quarta obiectio de Ciceronis ingratitude erga Antonium. Quo?) Dissimulatio.

Sed quo beneficio.) Subiectio. Beneficio.) Caesar quum Pompeium uicisset, dabat negocium Catoni Vticensi, ut Ciceronem classibus & copijs naualibus præficeret. Verum Cicero, recusata ista conditione, Brundisium fugiebat: ubi Antonius collocatus, eum, ut puta Pompeianum, & recusantem imperium Caesaris, interficere potuisset, si modo uoluisset. uide Appianum li. 2. Bellorum ciuilium. Quem ipse uictor.) Confutatio à maiori, & quod non debuerit Antonius se Ciceronem Brundisij interficere. Ex latronibus.) Inuidiose hoc dictum est. Fac potuisset.) Concessio est. Quod est aliud.) Confutatio ab extenuatione beneficii, & quod ipsius non sit beneficii.

Quos tu ipse.) Vrgit Antonium suo ipsius de interfectio-ribus testimonio. Sed sit beneficium.) Concessio. In quo potes.) Se non ingratum erga Antonium esse probat.

An de interitu.) Subiectio. At illa querela.) Confutatio subiectio est. Et quidem cuius temperantia.) Congeries flagitiorum Antonij in prima oratione enumeratorum. Reliquias.) Intelligit opinor quatuor millia talentorum que à Calpurnia uxore Caesaris mutuo accepit Antonius. At etiam literas.) Quinta obiectio Antonij ex literis Ciceronis facta. Quis enim unquam.) Locus est communis, quam immane, quam capitale facinus sit, literas amicorum arcanas propter quandam offensionem in apertum proferre. Sed quid oppones.) Ad obiectioem ex literis suis ab Antonio factam redit. Magistro tuo.) Sexto Clodio Latine lingue iuxta ac Græcæ doctore clarissimo, de quo Suetonius de Grammaticis & Rhetoribus claris. Quod enim uerbum.) Mea sententia intelligit epistolam cuius initium est, Quod mecum per literas agis, scriptam ad Antonium: de qua uide lib. 14. epistol. ad Atticum.

At ego tuas literas.) Anticategoria, id est recriminatio per occupationem est. Tuas literas.) Initium literarum Antonij est, Occupationibus est factum, &c. quas quoque uide lib. 14. Epistolarum ad Atticum. Veruntamen.) Nullam fuisse Antonij rogandi causam de reducendo quodam ab exilio, indicat. Sed quum mihi.) Diluturus atrociam quadam crimina sibi ab Antonio obiecta, nouo quodam exordio utitur. Multa dicenda.) Attentionem captat. Pro me.) Beneuolentiam captat, quod pro se dicere uelit.

Vt prouocatus.) Beneuolentiam captat, quod prouocatus respondere Antonio cogatur. Quid enim.) Probat consilium suum re ipsa senatus fuisse. Vtriusq; fatale.) Fuluiam intelligit, cuius fato Clodium, Antonium, Curionem perituros esse ostendere uult. Non placet.) Repetit obiectioem Antonij. At placuit.) Inductione uitur, probans nulli non bono uiro Consulatam suam placuisse.

Qui honos.) Amplificatio honoris sibi decreti. Huius ego alienus.) Anticategoria est, nam Antonij Consulatam recriminatur. Hodie non descendit.) Dialogismus est. Neminem nominabo.) Intellectio est. Osecratem.) Exclamatio pathetica. Tu quum principè.) Exaggerat hoc, quod relicto auunculo suo, tam malis consultiuibus utatur Antonius. Tuus scilicet.) Epiphonema ironicum. At etiam ausus es.) Respondet Antonio obijcieni quod in cliuo Capitolino armatos seruos collocarit. Siue illa tibi.) Dilemma est. Quis enim.) Se armatos seruos in cliuo Capitolino non posuisse probat. Quis enim nomen.) A se nullam uim snatui illatam, dum de pœna coniuuratorum consultat, confirmat. Etenim homines.) Exaggeratio sceleris coniuuratorum, è qua probat quod omnes ultrò sibi operam promiserint. Se urbem inflammare.) Distributio est. Ad sepulturam.) Obiectio Antonij est. Hoc uerò.) A falso confutauit, ut quod capitalissimus suus hostis dixerat.

An uerebare.) Antonium uituperat à praua educatione. Tam autem eras excors.) A pugnantibus & contrarijs confutat. Vitricum tuum.) Pugnantia & contraria ostendit. Im illud.) Repetit superiorè Antonij obiectioem de cliuo Capitolino. Ab Ilyrcis.) Ilyrcæ regis Palæstinæ pariter & Iudææ, in qua M. Antonius rei bellicæ operam dedit, unde & non parum multos inde milites & satellites abduxit. Quid enim est dementius.) Repugnantiam probat. Cedant arma.) Obiectio Antonij est. At postea.) Recriminatio est. Nec uerò tibi de uersibus.) Reiectio est. P. Clodium.) Obiectio Antonij est. Quidnam homines.) Regerit obiectum crimen gratia inuidiæ constandæ. Si tum occisus esset.) Paradoxon est. Sed quid.) Ad obiectioem Antonij redit.

Quamquam de morte.) Correctio est, qua leuiter perstringit Pompeium quæstionem nouam de cæde Clodij constituentem. Quid ergo.) Subiectio. Ego M. Bibulo.) Confutatio obiectioem. A mea familiaritate disiunxit. Quum scilicet Cicero legationem Cesari pactam abnegasset, & se ad publica uertisset. auctor Plutarch. in uita Ciceronis. Stulti erat sperare.) Distributio. Duo tamen tempora.) Parrhesia, id est licentia est. Vtinam Cn. Pompei.) Apostrophe ad Pompeium. Hæc mea.) Epilogus consultationis. Sed hæc uetera.) Transitio est. Cesarem meo iudicio.) Obiectio Antonij. Iam uereor.) Confutatio obiectioem. Quis enim meum.) Confutatio à falso. Occultatum dico?) Correctio. Etenim si auctores.) Probat singulos coniuatores alia quam Cicero nis consilia habuisse, quibus ad occidendum Cesarem commoti sunt. Hala.) A quo matris Seruiliæ respectu oritur dus erat. hic Hala Spurium Melium largitione frumentaria regnum adfectantem, in medio foro obrutauit, auctore Liuius in 4. Non spoliatio dignitatis.) Nam Cesar eum nullo honore fungi passus est. An C. Trebonio.) Probat plerisque se ut Cesarem interficerent, ne suadere quidem ausum fuisse, ut qui amantissimi Cesaris fuerint. Vanum ergo esse, consilio Ciceronis Cesarem interfecitum.

At quem-

At quemadmodum.) Diluit suspitionem, è qua Antonius Cesarem consilio Ciceronis interfecit coniecerat. Quam mihi potissimum.) Inuersio cause gratulationis M. Bruti. Quid enim interest.) Probat consequentiam argumenti. Etenim, &c.) Confirmatio. Sed stuporem.) Antonium stuporis arguit, quod Ciceronem, qui conscius fuerit coniuurationis in Cesarem, sceleratum appellarit: & M. Brutum, Cesaris interfectorem, honore semper affecerit. Sic enim dixit.) Mimesis est. Esto.) Concessio.

Nunquamne intelligis.) Vrgit Antonium argumento à disunctiuo: Aut parricide sunt interfectores Cesaris, aut uindictes libertatis. Sed uindictes libertatis sunt, ergo non parricide. Cogitationem sobrii hominis.) Exprobrat ebrietatem Antonio. Neque quicquam esse medium.) Nam in disunctiuo argumento necesse est alteram partem esse ueram, alteram falsam. Si parricide.) Interfectores Cesaris non esse parridas, à premijs quibus ab Antonio adfecti sunt, probat. Scribam ad illos.) Summa est, gloriæ sibi esse quod etiam inter confectos cædis Cesaris numeretur.

Quæ enim res.) Exaggeratio cædis Cesaris, à magnitudine rei. Qui locus est.) Distributio. Et si meus ille stylus.) Hoc est, si hoc negocium meo arbitrio, meoque artificio commissum fuisset. Sumpta metaphora à fabularum auctoribus, quorum stylo & calamo fabula tota conficitur. Quamquam si interfici.) Regerit crime: sibi obiectum in aduersarium Antonium. Quamquam illud quidè fuit.) Ratiocinatio est. Nam à spe condonorum, Antonium Cesaris occidendi consilium cepisse probat. Respondi maximis criminibus.) Transitio est. Fateor enim me.) Parrhesia utitur, se enim doluisse liberè fatetur. Dolebam dolebam.) Conduplicatio. Neque uerò.) Præoccupatio. Illos ego præstantissimos.) Causam doloris sui indicat per distributionem. At uerò Cn. Pompeij.) Obiectio Antonij est.

An ille quenquam.) Confutatio obiectioem. Ego incoluntati.) Regressio est. Quod autem habebat.) Enthymema est. Paphum.) Oppidum Cypri, ab Agapenore conditum, non procul ab Alexandria distans. uide Pomponium Melam libro 2. Te sectorem esse.) Sectors dicebatur, qui bonæ condemnatorum in auctionibus emebat, et postea pro cõpendio uendebat. Dicitur sector, quod spem lucri sui sequeretur. ita Asconius Pedianus. Ne iocis quidem.) Pompeio dicenti Ciceronem serò uenisse, respondit Cicero, Minime serò ueni. nam hic nihil parati uideo. Interroganti Pompeio, ubi nam gener eius esset Dolabella: respondit, Cum socero tuo est. Tamen si modò.) Non intempestiue se usum iocis probat. Hereditatem mihi.) Obiectio Antonij est. Vtinam hoc tuum.) Confutat obiectum crimen, & à recriminatione, & à falso.

Te is quem nunquam.) Ab indignitate rem exaggerat. Velim mihi dicas.) Accusat Antonium, quod malis artibus hereditates alienas adierit. Quamquam hoc maxime.) Tacite paupertatem Antonio exprobrat. Hæc ut colligeres.) Epilogus criminum sibi obiectorum ab Antonio. Vini exhalandi.) Ebrietatè Antonio exprobrat. Et uerò adhibes.) A præceptore Antonium uituperat. Vide autem.) Collatio aui & Antonij in agendis causis. At quanta merces.) A mercede præceptori data Antonium infectatur. Iugerum.) Columella libro sexto: Duo, inquit, ætus, iugerum efficiunt longitudine pedum 240. latitudine pedum 20 quæ utraq; summe in se ductæ, quadratorum pedum faciunt millia 28. & octingentos. Sed

dicam.) Reiectio est. Iam enim.) Transitio. Nec enim omnia.) Attentionem parat. Vis ne igitur.) Secunda orationis pars, in qua uitam Antonij infectatur. Tenes ne memor.) Pueritia Antonij percipit. Quatuordecim ordinibus.) Lucius Roscius Otho Consul legem tulit, ut in theatro Equitibus Romanis ordines uiginti quatuor spectandi gratia darentur. Hæc Pompon. Læti in libello de legibus Romanis. Sumpsisti uirilem togam.) Adolescentiam Antonij incessit. Primò uulgare sortum.) in foemina statim mutatus, & non secus ac sortum uulgare te prostituiti mercede flagitiosissima. Quoties te pater eius.) Verisimile facit, quod Curio cum Antonio rem habuit. Recordare tempus illud.) Narratio facti cuiusdam est. Sestertium sexages.) id est centena millia sestertiorum, id est centum quinquaginta millia aureorum. Sed iam supra.) Occupatio. Sed reliquum cursum.) Attentionem cum docilitate captat. Intimus erat.) Quid Antonius apud Clodium fecerit, cum summa Antonij infectione commemorat. Molitus est.) Intelligit Cicero quod Antonius Fuluiam uxore Clodij de stupro appellarit. Quid dicam.) Intellectio est. Inde itum.) Quid cum Gabinius Antonius egerit, narrat. Aut qualis.) quam inhonestus. nam Antonius omnem pecuniam quam ex regis Ptolemæi largitione acceperat, in itinere absumperat. auctor Plutarchus in uita Antonij. Quam domum.) Infectatur Antonium, quod nullam propriam domum habuerit. Quæ autem erat domus.) Hoc dicere mihi uidetur propter domum Pompeij, quam Antonius uicto Pompeio à Cesare possedit. Venisti è Gallia.) Quid egerit Antonius è Gallia ad questuram petendam domum reuolans. In quo demiror.) Antonium mendacij accusat. Deinde coniuo.) Quid in questura Antonius fecerit. Sine Senatusconsulto.) Quia non licebat questori absque Senatusconsulto in prouincia proficisci. auctor Pomponius Læti de Magistrat. Ro. Id enim unum.) Eadem Suetonius in uita Cesaris. Aduolas egens.) Paradoxon est. Accipite nunc quæso.) Quid in tribunatu Antonius designarit, & quid ei à senatu obtigerit. Nam cum L. Lentulo.) Narratio est. In te M. Antonij.) Apostrophe ad Antonium est. Id decreuit, &c.) Nam senatus M. Antonium & Curionem & Cassium acerimos absentis Cesaris patronos, primum è curia eiecit, deinde cum summa ignominia ex urbe exegit, & in exiliu ire coegit. Quid cupidè, &c.) Amplificat intercessionem Antonij. Sed sapius.) Nam Marcello Consule legiones Pompeio decernente, Antonius intercessit, rogatione ferens, ut presentes copie Bibulo in Syriam aduersus Parthos mitterentur. Præterea quum Cesar epistolas senatui misisset, & eas senatus legi in publico nollet, Antonius fretus Tribunatu, literas in publico recitauit. auctor Plutarchus in uita Antonij. Tu tu inquam M. Antoni.) Repetitio propter uehementiam. Causam belli, &c.) Nam Antonius in exilium eiectus, assumpta ueste seruili, uelut rheda, ad Cesarem confugiens, senatui accusauit: nullas in urbe ualere leges; ius tribunitium sublatum esse: ijs qui æquum & bonum defenderent, periculum capitis imminere dixit. auctoribus Plutarcho in Cesare, Appiano in libro secundo. Omitto quam hæc falsa.) Per occupationem Cesarem perstringit. O miserum te.) Exaggerat hoc quod Antonius auctor belli ciuili fuerit. quamquam Plutarchus id uerum esse negat. Consules ex Italia.) Exaggerat factum Antonij à uiris in bello ciuili ex Italia expulsi. Et est distributio. Ut

igitur in feminibus.) A simili exaggerat. Interfecit Antonius.) Complexio uel *συναπλοκή*, quando proprium nomen crebro repetitur. uide Fabium libro 9. Ut Helena.) Exaggeratio à simili. Reliquae partes Tribunatus.) Commemoratio quae reliquo tempore Tribunatus sui Antonius fecerit. Cuius tamen scelus.) Propositio cum attentione est. In his patrii.) Accusat Antoniam impietatis. Patrii.) C. Antonij, collegae Ciceronis in Consulatu, qui post Consulatum condemnatus, in insula Cephallenia exulauit. Si seuerus, si misericors.) Dilemma est. Beneficio legis dissolueret.) Hoc est, ideo Antonius legem de restitutione Licinij tulit, ut quod Licinius in alea perdidisset, restitutus rursus lucraretur. Quam attulisti rationem.) Communicatio est. Absentem credo.) Fingit causas propter quas Antonius Lenticulam restituerit, et est fictio. At uir bonus.) Subiectio Antonij. Nihil id quidem.) Reiectio. Hominem uero.) A circumstantijs exaggerat nequitiam. In eodem Tribunatu.) Commemoratio aliud factum Antonij, quod Caesare in Hispaniam proficiscente fecerit. Scio me in rebus.) Beneuolentiam et attentionem parat. Vehementer in effedo.) *ἐκεί*, est, id est splendida descriptio uertute, qua Antonius uetus est in lustratione municipiorum. O miserae mulieris.) Exclamatio pathetica. Praefecturas.) Praefectura dicebatur quondam in Italia, in quibus et ius dicebatur, et nundinae agtabantur. Et erat quaedam earum Respublica, nec tamen magistratus suos habebant: in quas praefecti Romani mittebantur quotannis, qui ius dicerent. Haec Beroaldus. Et lubricus uersatus.) Quomodo in bello cum Caesare Antonius uersatus sit. Si potest ulla.) Correctio. Victor Thessalia.) Repetit quod supra ab Antonio obiectum consutaui, nempe quod Antonius Ciceronem quem Brundisij interficere potuisset, non interfecit. Venisti Brundisium.) Ex obiectio Antonij Cicero occasionem insectandi libidinem Antonij arripit. Si te municipiorum.) Exaggeratio est flagitij Antonij. Italiae rursus.) Quae flagitia Antonius in Italiae peragrationse fecerit, narrat. Sed haec quae robustioris.) Transitio est per occupationem. Tu istis faucibus immanem Antonij uinolentiam et uomitum insectatur. Ista gladiatoria.) Amplificatio est per ratiocinationem. Fab. in s. Si inter coenam.) Amplificatio est à minori ad maius, uel à circumstantijs. Veniamus ad splendida.) Insectatur Antonium, quod solus Pompeij bona publicae auctioni subiecta, emere ausus fuerit. Me miserum.) Narratiuicula adfectibus plena. Bona inquam.) Repetitio est propter longiorem parenthesis. Inuenimus est nemo.) Pathos ab Antonij indignitate. Tantus igitur.) Exaggerat flagitium et furor Antonij à circumstantijs. At quam insolentem.) Insolentiam Antonij in inuadendis Pompeij bonis reprehendit. Sed ut est apud Poetam.) Profusionem honorum Pompeij in Antonium insectatur. Poeta is Nauius est, autore Festo Pompeio in dictione Partus pro paratus. Maximus uini.) Distributio est. Charybdim dico.) Est amplificatio ab hyperbolarum cumulatione, ut annotauit Fabius libro 5. cap. de Tropis. Nihil erat clausum.) Hypotyposis, id est luculenta descriptio luxuriae Antonij. Quamobrem.) Clausula. At eiusdem aedes.) Insectatur Antonium, quod et aedes et hortos Pompeij ingredi ausus sit. O audaciam.) Exclamatio indignabunda. Tu ingredi illam domum.) Interpretatio est cum interrogatione. Quam

domum.) Exaggeratio facti Antonij ab impudentia. An tu illa.) Ab ornatu domus Pompeij. Nec uerote unquam.) A fictione. Necesse est.) Exaggeratio ab hyperbola. Nisi ex optimo more.) Hoc est, Pompeius in ista domo sua optimis institutis usus est, et sanctissime uxorem, liberos, familiam suam rexit. Fuit enim ille uir.) A persona Pompeij. Frugi factus.) Ironia est. Illam suam.) Iocatur cum Antonio, quod se cum minima diuortium fecisse dixerat. Suas res sibi habere iussit.) Verba solennis sunt et repudij et diuortij. L. 2. ff. de diuortijs. At quam crebro.) Insectatur Antonium quod in edictis et literis et Antonius et Consul copulatiue scripserit. Nam si dignitas.) Ab exemplo confirmat in nomine proprio dignitatem non significari. Sed omitto.) Occupatio est cum transpositione. Cur et bello.) Insectatur Antonium, quod cum bellicuilibus auctor fuerit, bello per C. Caesarem in Africa gesto abfuerit. Itaque quem locum.) Irridet Antonium, quod parum gratiae ex rebus in Pharsalia gestis apud Caesarem consecutus sit. Cuius tum Imperatoris.) Sermocinatio est odiosa. Dictatoris magister.) Amplificatio est à dignitatibus Antonij. A me Caesar.) *ἐγώ* est, id est defectus uerborum, irato accommodatus. Ego ad illum.) Caesarem sine se non potuisse uincere probat, sed odiosissime. Ego leges.) Amplificatio per distributionem. Quorum facinus.) Locus à consequentibus. Illa tabula.) In qua bona quae tua esse adfirmabas, descripta erant. Posseset suum dicere.) Nam quum Antonius bona Pompeij à Caesare emisset, nec soluendo esse posset, rursus diuendere coactus fuit, et ita praeter miserum praedium suum nihil reituit. Auctionis uero.) Antonium bona Pompeij reuendere coactum criminatur. Vestis Pompeij.) *ἄσπετος* est à circumstantijs. Prohibuerunt.) dicitur, nec, si quae bona Antonij superessent, eis deberi, ut qui ab Antonio bonis paternis spoliati essent. Quippe in his ipsis.) Antonium, caedis Caesaris Iulij accusat. Proficiscitur in Hispaniam.) Criminatur et reprehendit Antonium, quod Caesarem in Hispaniam proficiscentem, tam sero sequutus sit. Rudem accepisti.) id est uacationem ab arte gladiatoria. Erasmus in Prouerbijs. Sed tutò.) Timiditatem Antonij perstringit. Quoniam modo.) Consutat obiectio Antonij, et eum timiditatis arguit. Si de meo iudicio.) Praecipatio est. Cn. Pompeij liberi.) Antonij obiectio. Esto fuerit.) Consutat Cicero obiectio. Repetebant.) Cōgeries est. An tu Narbone.) Antonio uomitum exprobrat. Qui uero Narbone.) Perstringit Antonij ex Narbone reditum. Et tamen querebat.) Digressio est ab instituta recriminatione, quomodo in Graciam nauigaturus, ex itinere redierit Romam. Primum luce.) Facetia admiscet. Caligis.) Beroaldus ex Gellio legit Gallicis. Sunt uero Gallicae, soleae et calciamenta effoeminatorum, quibus uiros ingredi indecorum erat. uide Gellium libro 13. cap. 2. quanquam et caligis potest legi, ut sit antilithon uocum. Ex omnibus omnium.) Ad institutum redit, narrans quomodo ex Narbone Antonius redierit. At uide.) Attentionem captat. Saxa rubra.) Locus inter urbem et Veios. autor Liu. in 2. Inde Cassia.) Beroaldus legit cissio. Est uero cissium uehiculi genus, quo M. Antonius uelociter Romam aduectus est, qua uoce et Cicero in oratione pro Roscio usus est. *λαμια*, quis tu?) Dialogismo exornat narrationem. Misericors.) Ironia. O hominem nequam.) Exclamatio. Catamitum

Catamitum.) hominem mollem et effoeminatorum, alioqui masculum scortum. autor Valla in Raudens. Icarco urbem.) Quid malorum Antonius falso nuncio de obitu Caesaris fecerit. Et domi quidem.) Noua narratiuicula. Sed nimis multa.) Correctio cum transpositione. Caesari ex Hispania.) Narrat quomodo tandem Antonius rursus Caesari ex Hispania redeunti obuiam processerit. Habebat hoc.) Caesarem obiter proscindit atrociter. Nihil queror.) Dolabellam excusat. Qua in re.) Perfidiam Caesarem quam Antonium accusat. Veniunt Caediam Lanuarij.) Narrat quomodo Dolabella in Consulatu circumuencutus sit. Quem negant regem.) Caesaris tyrannidem incesit. In quo primum.) Antonium stuporis accensat. Sed uide te impudentiam.) impudentiam Antonio impingit. Per leges.) Et hoc per legem Fustiam et Heliam scilicet. Verum implicata.) *ὑπόμνη* est. Atque illo die.) *ἡμεῖς* est, id est adhortatio. Quis unquam.) Vituperat Antonium ob ambitionem qua in petendo Consulatu apud Caesarem usus est. Sortitio prerogatiuae.) Tribus Romanis bisariam suffragia ferebant, aut per prerogatiuam, aut per iure uocationem. Per prerogatiuam dabantur suffragia, quando tribus aut centuriae obtinebant, sed sorte, ut primae suffragia ferrent. Quid uideras.) *ἄσπετος* est. Conuellere.) irrita facere, nam si uitio creatus Dolabella Consul fuisset, omnia eius acta irrita fuissent. Sed arrogantiam.) Arrogantiae insolentiaque; Antonium accusat. Non dissimulat.) Irridet Antonium amarulentem. Quae potest esse turpitudinis.) Exagitat Antonium, quod mercedem praepetori datam pessime collocarit. Acaedis ad sellam.) Insectatur Antonium, quod diebus Lupercalium diadema capiti Caesaris imposuerit. Tu diadema imponebas.) Contentio est. Tu ergo unus.) Amplificatio facti Antonij. At etiam.) Subiectio ironica. O praeclearam illum eloquentiam.) Irridet Antonium, quod nudus in Lupercalibus coram Caesare concionatus sit. Quid hoc turpius.) Exaggeratio facti Antonij. Verror.) Per occupationem ostendit Antonium, dignum esse qui uita priuaretur. At etiam adscribi.) Ab indignitate argumentum. Sp. Cassius.) Qui in agraria largitione ambitiosus in socios, et quia pro siculo frumento pecuniam acceptam populo retribuui iusserat, necatus est. autor Liuius libro secundo ab Vrbe condita. Sp. Melius.) Sp. Melius eques Romanus frumenta populo Romano sua impensa largitus est, et ob id factum conciliata sibi plebe regnum adfectans, à Seruilio Hala magistro equitum iussu Cincinatti Dictatoris occisus. Liuius in quarto ab Vrbe condita. Sed ad auspicia.) Ad auspicia Antonij redit, per commorationem. De quibus rebus.) Communicatio est. Num etiam tuum.) Odiosum est quod hic narrat. Quae tua fuga.) Insectatur Antonium, quod occiso Caesare, abiectis insignibus Consularibus, et mutata ueste fugerit, et sese illatebrarit. O mea semper.) Exclamatio pathetica. Post tertium diem.) Narrat quid Antonius à caede Caesaris fecerit. Quanquam te bonum.) Correctio dictorum. Tua illa pulchra laudatio.) qua in funere Caesaris usus es. uide Appianum libro secundo. Miseratio.) quum scilicet ueste à pectore discissa, lachrymans corpus Caesaris nudum produxisti, et praetextam Caesaris cruentam protulisti. Funesta pecunie.) redacta scilicet ex bonis Pompeianorum interfectorum. Sestertium quadringentis.) id est decies cenena millia aureorum corona-

torum. Ita Budeus. Sed unum egregium.) Irridet Antonium, quod accepta pecunia Deiotaro regi à Caesare ablata restituere promiserit. Modò equum.) Verba sunt ex decreto Antonij, quod Antonius ex commemorarijs, ut ipse dicebat, Caesaris affixerat. Rex enim ipse.) Antonium irridet, quod se ex commentarijs Caesaris Deiotaro sua redditurum promisit, quae Deiotarus suo pte Marte recuperare potuerit. Sciebat homo sapiens.) Locus à iure gentium. Ne iste quidem.) Intelligit, ni fallor, Sex. Clodij. Quid de innumerabilibus.) Insectatur Antonium, quod ex chirographis falsis nullum pecuniarum contraxerit. Gladiatorum libellos.) Libelli gladiatorum, in quibus pugnae gladiatorum descriptae erant. At quam caeca.) Proscindit Antonium, quod Cretam uectigalibus liberarit. Tu mentis compos.) Exaggeratio est. At huius uenditione dec.) Ironia amarulentia. Et de exulibus.) Cauillatur legem Antonij de exulibus latam. Cur eos habes.) Obiter hic impietatem Antonij in patrium C. Antonium ostendit. Et risus hominum.) Propter abiectos homines, quos competitores cum patrio constituerat. Et querelas moueret.) Hominem adeo clarum scilicet, et uirum Consularem ab Antonio ludibrio haberi. An quia Tribunus pl.) Ironia est. Fulmen sinistrum.) Quod in solis comijs uitium est, ut scribit Cicero lib. 2. de Diuinatione. Alioqui fulmina sinistra, seu laeva, prospera existimantur, quoniam laeva parte mundi ortus est. autor Plinius lib. 2. cap. 54. Nulla auspicia.) Ironia est. In Septeuiratu.) Cicero lib. 3. de Oratore: Pontifices, inquit, propter sacrificiorum multitudinem tres uiros epulones esse uoluerunt, ut ludorum epularia sacrificia facerent. deinde numerus epulorum auctus est adeo, ut septem fuerint numero epulones, et ut hic locus Ciceronis indicat. Crede ne saluo.) Ironia est. Sorore tuam.) Ostendit M. Antonium uxorem C. Antonij patrii filiam duxisse. Tales sorores patriales uocantur, sicut fratres patriales ex duobus fratribus nati. Quis interpretari potest.) Amplificatio est partim à distributione, partim ab incremento. Acta enim Caesaris.) Accusat Antonium, quod multa egressse Caesarem dixerit quae nunquam ab eo acta sunt. Quas Calpurnij.) Accusat Antonium, quod non conueniens steterit. Antec.) Inopinatum est. O praeclearam illam.) Irridet Antonium, quod quum Capuam coloniam deducere conatus sit, Campani eum prohiberint. Agrum Campanum.) Antonium accusat, quod agrum Campanum publicum et uectigalem in priuatorum hominum usum redegerit. Quid id iam querat.) Agrum Leoninum ab Antonio in priuatum usum redactum damnat. Sed ad iter.) Correctio. Casilinum.) Oppidum Campaniae ad flumen Vulturum situm. Coloniam Casilinum.) Criminatur Antonium, quod coloniam Casilinum deduxerit contra auspicia. Ut uexillum uideres.) hoc est, ut discordiam et bellum inter ueteres et novos colonos concitares. Et aratrum circumduces.) hoc est ui occupares, et euerteres. Nam ut ueteres urbem extructuri, eam aratro designabant, unde Virgil. 5. Aeneid. Interea Aeneas urbem designat aratro: ita deleturi urbem, aratrum circumducebant. autor Porphyrius et Acron interpretes Horatij in 1. Odauum. Quo in heredu.) Inopinatum est, et Antonium insectatur, quod fundum Varronis ui inuaserit. Varronis quidem.) Comoratur in narratione, quam inique Antonius fundum Varronis occupauerit. Misisse te, dicit.) Antonij obiectio. Ipsum enim

expectari.) Responſio Ciceronis ironica. Remoue gladios illos.) Ironia eſt Ciceronis. Haſte Caſaris.) hoc eſt, uenditionis honorum Pompeianorum facta à Caſare. At quàm multos dies.) Quomodo Antonius in uilla Varronis uixerit. O teſta ipſa miſera.) Exclamatio pathetica eſt. Quinquam.) Correctio. Studiorum enim.) Collatio rerum quas & Antonius & Varro in Caſinate fecerit. At uerò te inquilino.) *κατ'ὀνόματι* eſt, id eſt luculenta deſcriptio conuiuij luxurioſi. Aquino.) Quid Antonius Aquini, Interānae fecerit. Quid Anagnini.) Quid Anagninae Antonius fecerit. Quid ego illas.) Occupatio. In Sidicinis.) ciues Campaniae grauiſimos. Nam Sidicinum ciuitas Oſorum in Campania eſt. autor Mela. Vexauit Puteolanos.) Proſcindit Antonium, quòd immeritò Puteolanos uexauit. Interea dum tu abes.) Accuſat Antonium, quòd Dolabellam collegam ſuū metu & armis à factis præclaris abſtenuerit. Qui uerò reditus.) Qualis reditus Antonij fuerit Romā, oſtendit. Memineramus Cinnam.) Ab exemplis exaggerat crudelitatem Antonij. Agmine quadrato.) *κατ'ὀνόματι* eſt. Calendis Iunijs.) Quae Antonius à reditu ſuo in urbem Romanam Calen. Iunijs fecerit, inſectatur. Illa mirabilia.) Ironia eſt. Numerum annorum.) Scilicet ut Prætoriae prouinciae pluſquam annum, Conſulares pluſquam biennium ualerent. In publicis actis.) Locus à diuiſione. Signa, tabulas.) Per diſtributionem probat Antonium teſtamentum Caſaris uiolaſſe. Puluinaria.) Puluinaria lecticae erant deorum, & lectuli: quibus in templis ſtratis, dijs honorem habebant. Faſtigium.) Vel dignitatem faſtigio humano (ut inquit Suetonius) amplioſem, uel templum faſtigio inclutum. Flaminem.) id eſt ſacerdotem, ſic dictum, quòd uelato capite eſſet ſemper. Porrò flamines cognomina habebant ab ijs dijs quibus ſacra faciebant. Sic diuo Iulio.) Ironia acerba eſt, & tacita inſectatio tyrannidis Antonij. nam uult dicere, M. Antonius fuit flamen Caſaris, id eſt miniſter & imitator tyrannidis Caſaris. O deteſtabilem.) Exclamatio pathetica eſt. Quero deinceps.) Antonius, quum ab obitu Caſaris, ei diuinos honores habere uellet, ad populum tulit, ut quinto die ludorum Romanorum Caſari ſacrificaretur. id quod populus ſciuit. Sed Antonius iſtum honorem Caſaris non executus eſt, id quod Cicero exagitat. Ludorum Romanorum.) In quibus equi puglesq; dimicabant, à Tarquinio Priſco, ut in Circo agerentur, inſtituti. Agebantur uerò ſexto Idus Aprilis. uide Liniuſ libro primo ab Urbe Con. An ſupplicationes.) Antonium contra auſpicia diem unum ſupplicationibus Caſaris addidiſſe deſtatur. Aut undique.) Exagitat quòd aliquos honores Caſaris ſeruet, aliquos deſerat. Niſi fortè uis.) Inopinatum eſt. Auum tuum.) M. Antonium, de quo Plutarchus in uita M. Antonij. Ille nnuquam.) Irridet Antonium, quòd nudato pectore concionatus ſit. Sed præterita.) Correctio eſt. Hunc unum diem, hunc unum.) Conduplicatio eſt. Cur armatorum corona.) Exaggerat Antonium, quòd omnia loca armatis compleuerit. Armatorum corona.) Hoc factum eſt, quando Antonius reſponſurus orationi primæ Ciceronis, Senatum ingreſſus eſt. Præſidij ſui.) Obiectio Antonij eſt. Nonne igitur.) Reſponſio ad obiectionem. Sed quoquo modo.) Minatur Antonio exitium breui futurum. Etenim iſta.) Argumentum à fato uxoris. Penſionem

tertiam.) Allegoria eſt. nam uult intelligi Fuluiam mulierem eſſe fatalem & peſtiferam, & antea Clodium & Curionem maritos interfeciſſe: quare tertium maritum, Antonium ſcilicet, breui quoq; interfectum iri. Habet populus Ro.) Eſt locus à iuuenibus, quos Reſpublica Romanorum habuit. Et nomē pacis.) A dulcedine nominis pacis, & à ſeruitutis amarore minatur. At exemplū.) Ab exemplo facti, id eſt cædis Caſaris, minatur Antonio exitium. At exemplum, &c.) Hoc eſt ut ita tyranni Reipub. interficiantur, ueluti Caſar interfectus eſt. Illi quod nemo fecerat.) Collatio eſt cædis Caſaris, cum factis alijs quibuſdam. Hi primi.) Caſarē quoq; iure interfectū probat. Præſertim cum illi.) A laudabili argumentū. Recordare illud.) Eſt locus ab antefactis honeſtis & laudabilibus Antonij. Recordare.) Epilogus orationis eſt, in qua hortatur Antonium ut reſiſta tyrannide, Reip. deſenſione ſuſcipiat. Sed nimirū.) A ſimili expolitio. Iudicia non metuis.) Subiectio. Si propter innocentiam.) Dilemma eſt. Quod ſi nō metuis.) Argumentū à periculo quod à ſuis Antonio imminet. Niſi uerò maioribus.) Argumentū à maiori ad minus. Antu es.) Collatio Caſaris et Antonij. Fuit in illo.) Encomion Caſaris. Eſt etiā congeries. Non multos annos.) Nam uixit Caſar annos quinquaginta ſex, & imperauit poſt finē belli ciuilibus tres annos, & ſeptē meſes. auctor Suetonius. Congarijs.) Congariū eſt donatio imperatoris, ut ſcribit Seneca libro quarto de beneficijs. dictum congariū à congio. Eſt autē congius meſure nomē, ſex capax ſextariorū, ut Priſcianus auctor eſt. Hæc igitur.) Eſt locus à laude tyrannidarū. Et cum illum.) Argumentū maiori ad minus. Ego de me ipſo.) Se perpetuū Reipublicæ deſenſorē fore dicit, & Antonium non unquam formidaturum.

IODOCI BADIO ASCENSII IN II. Philippicam Annotatio.

Nemo unquā puer emptus libidinis cauſa fuit tā in domini poteſtate.) Lego in domini, non ut Maturantius Domitij, omnis enim ſic emptus domini habet, nō omnis Domitij. Dubito autē an cum quibuſdā legā poteſtatem: quia A. Gellius id à Cicerone contra rationē grammatice dictū notauit. Mirè autē in clauſula ſequenti participia & uerba eiſdē temporis, proſternens, lachrymas, cōmendabat, orabat, ſine coniunctione cōſtruntur: ſed diſtincta pronuntiatione iuuantur. Tanquam Siſaponem.) Locus eſt in Hiſpania. Siſapo minimum effodiendibus communis. Metallarij autem cerebri ſunt, & poſt quaſtum aleæ aut potationi operam dantes: unde digni Ciceroni niſi qui Antonij ſodales forent: idcoq; dixit ipſum Miſenem tenere cum ſocijs tanquam Siſaponem.

IOACHIMI CAMERARII IN II. Philippicam Annotatio.

Quam multa ioca ſolent eſſe in epistoſis.) Idq; mihi placet. Veneti tamen, & alij Loca, non loca. Inde Caſſia celeriter ad urbem aduectus.) Intelligendum Caſſia uia. Et ſit quidem mentio Caſſie uie in XIII. Philip. Sed ego tamen hoc loco aſſentior lectioni Venetæ, Inde ciſſio ad urbem aduectus. Ciſſium enim uehiculi genus eſt, ad celeritatem expeditum. Primum eorum reditus inquinatos.) Ita ſerè omnes libri, cum facile cuius apparere poſſit, legendum Aequatos.

MICAE

MICAEI TOXITAE RHAE TI Poëtae Laureati in Philippicam Marci Tullij Ciceronis secundam Commentarius ex Scholis Ioannis Sturmij pomeridianis.

ARGUMENTVM.

Eſt cauſa, quæ in ſenatu aguntur, plerunq; ſunt delibetatiue: tamen in eas etiam laudes & uituperationes perſonarum cadunt. Itaque hæc oratio tota ſerè demonſtratiui eſt generis. Inſectatur enim Antonium, atque per omnes uite gradus eius uitia cōmemorat. Sed quia Antonij calumnijs reſpondet, pars illa in genere uerſatur iudiciali. Habuit enim Antonius orationem contra Ciceronem, cui Cicero, ab amicis prohibitus, propter illius potentiam, non eo die, ſed inſequentibus aliquot diebus hæc oratione reſpondet. Cum autem omnis demonſtratio figurarum omnium, atque ornamentorum, unde etiam exornatio dicitur, capax ſit: ideo hæc oratio quia grauis eſt, & ornatum habet maximum, Philippicarum omnium eſt elegantiffima.

Partes.

Habet autem exordium, reſutationem, confirmationem, perorationem.

Exordium.

Ut breue huius orationis eſt exordium, ita eſt & totum comparatum. Duo igitur in eo facit: primum enim ſe laceſſitum ab Antonio, reſpondere oſtendit: deinde cauſas inimicitiarum Antonij inueſtigat erga ſe, idq; enumeratione atque remotione. Fiuut autem hæc omnia, ut aduerſarium in inuidiam trahat, ſibi uerò ſenatorum beneuolentiam comparet. Quoniam autem ad confirmationem properat, & res inuidioſa eſt, paucis conqueritur, & querela ſubiungit reiectionem.

Reſutatio.

Pars altera eſt reſutatio, quam neceſſario præpoſuit confirmationi: ut ea quæ obſtare illi poterant, dilueret, ne uiolaſſe Cicero amicitiam uideretur. Ad hanc autem partem accedit proſitione: & primum ſe amicitiam non uiolaſſe oſtendit.

Confirmatio.

Hanc confirmatio ſequitur: in qua M. Antonij uita omnē narratione in diſcurſu percurrit, & quid in ſingulis ætatis ſuæ gradibus egerit, ita demonſtrat, ut omnia quaſi oculis ſubiſciat. Habet igitur hæc pars grauiſſimam M. Antonij uituperationem, ut non meritò creditum olim ſit propter hanc orationem Ciceronem uita ab Antonio fuiſſe ſpoliatum: quòd Lucanus etiam his uerſibus uide tur indicaſſe:

Ingenio manus eſt, & ceruix caſa, nec unquam ſanguine cauſidici maderunt roſtra puſilli. O fortunatam natam me conſule Romam. Antonij gladios potuit contemnere, ſi ſic Omnia dixiſſet. ridenda poemata malo, Quam te conſpicue diuina Philippica fame, Volueris à prima quæ proxima. Neq; id ſanè mirum. quotus enim quiſq; eſt, ſi malè agat, qui audire uerum poſſit a quo animo: in tanta præſertim

potentia, in quantatum Antonius erat? Atq; hæc pars de monſtratiui generis eſt.

Status.

Status igitur eſt *κατὰ τὴν ἀρετὴν*, an talis ſit Antonius, qualem eum eſſe Cicero oſtendit. Neq; enim ſe Antonius ſolū, ſed amici quoq; eius defenderunt ipſum. Non igitur planè eſt *ἀνακρίσιον* genus *ἰστορικόν*: ſed ſtatum ſepe habet, cum dubitatur, ſit ne aliquis talis, qualem ſiue laudando, ſiue uituperando eſſe eum demonſtramus.

Peroratio.

Pulcherrima peroratio eſt: quā in partes duas præcipuè diuidi poſſe iudico. in prima uariè cū Antonio agit, et prolixè ſatis: in altera de ſe breuiter. pars prior eſt *καθολική*: poſterior *ἰδιόμοτος* habet mixtū *τῶν ἀλλοθῶν*. In illa nūc Antonio minatur, nunc eū terret, nūc hortatur: nunc ad minas, nunc ad territationē atq; adhortationē redit cōparationib. ſimilitudine, *καὶ ἀναπλοε*. in hac uerò, hoc eſt, parte poſtore, perorās de ſe dicit breuiter atq; *ἰδιόμοτος*. ita tamen, ut etiam *καθολός* adiungat.

Genus dicendi atq; cauſæ.

Cauſæ genus partim eſt *ἀλλοθῶν*, defendit enim ſe cōtra Antonij criminationes: partim *ἰστορικόν*: quoniā totam Antonij uitam uituperando demonſtrat. Quia uerò omnium Philippicarum eſt grauiſſima, ornatumq; habet maximum: ideo, ut antè etiam dixi, elegantiffima eſt, et in ſublimi dicendi genere uerſatur.

Quoniam meo fato.) Incipit à querela, cui poſtea cauſarū inueſtigationē ſubiungit. Primum enim ſe laceſſitū ab Antonio oſtendit, ne amicitiam uiolaſſe, aut nulla de cauſa ad uituperandū Antonium accēſſiſſe uideretur. Hac ratione beneuolentiæ ſibi, Antonio inuidiā, ut dixi, cōparat. Eſt igitur pars prima huius exordij *ἰδιόμοτος*. Vocamus autem Fatum nomen moderans uniuſcujuſq; curriculum uite. Vignui.) Tot enim anni interceſſerant inter conſulatū Ciceronis & mortem Caſaris. Bellū.) Verbuſ ſignificans poſuit uehementie cauſa: bellū enim publicū eſt, ut hoſtis quoq; publicus eſt. Sed inimicus priuatus eſt. Nec uerò.) *ἀποδιωγίς*: orator enim nō omnia perſequitur, nec omnia probat: ideo ponit *ἀποδιωγίς*, reiectionē occupationis, quia res eſt manifeſta. Vtimur enim reiectionib. uel in reb. notis uel inuiſis. Itaq; hic cum de ſe loquatur Cicero, ſibiq; comparare beneuolentiā ſtudeat, noluit nominare hoſtes ſuos, cum hoc eſſet ſenatorib. notum de quo dicit. Mihi pœnarū.) Clodius enim à Milone, Catilina contra patriā pugnas eſt occiſus. Illi.) Catilina, & P. Clodius. Te miror.) Declinatio ad aduerſarium per cōparationem. odium enim eius conſert cum odio Catilinario & Clodiano, qui duo Reipub. cauſa ad inimicitias à Cicerone erant prouocati: ſed Antonius ultro Ciceroni factus fuit inimicus. Eſt autem hic argumentum ex repugnantibus & loco conſequentium. Imitari enim & perhorreſcere, ſunt inter ſe pugnantia: imitari & non perhorreſcere, conſequentia. Quorum facta imitere.) id eſt, uitam. Atque hoc in alijs minus.) Enthymemati ſubiungit aliam cōparationem. cum Catilinæ enim & Clodij factū Antonij factum conſert: eumq; inuiſiore cauſa inimicitias ſuſcepiffe quàm illos oſtendit. Voluntarius.) *ἰδιόμοτος* *ἐξ ὀφείας*. **z 4** **Laceſſiti.)**

cientes, utimur particula et. Ita repub.) id est uel quae cōserua-
tores patriae oppugnat, Hirciū et Pāsam. Ita.) cōtra auguria
et auspicia. Ut igitur.) Principiū refutationis altere: id enim
ipsam rem adgreditur, et criminib. Amonij ijs respōdet, quae
sunt publica. Consul.) Cōsularis dicitur, q̄ cōsulatū aliquādo
gessit, nō cuius maiores gesserūt. Cōsul uerō, q̄ iā gerit. Quid
enim.) Descendit se remotione: Si qd mali factū est in meo cōsu-
latu, factū uestrū est: si quid bene, uester est honos, non meus.
Si cōsulatus meus noxius fuit, senatus in causa fuit: is enim sta-
tuit, confirmauit, et iussit. Constituit.) Consulis erat rogare
sententiā, et deinde cōstituere. Consilio.) Eundē ordinē ser-
uat: primū est, cōsulere: secundū, autoritate id confirmare: ter-
tium, idē sequi. Hæc tu.) Propositio inductionis oratoriae.
Ostēdit neminē cōsulatū suū improbasse, nisi P. Clodiū: et ex
inductione multorū quam instituit cū reprehensione personae,
propositionē uniuersalē facit. Eloquēs.) Accepit hoc uulga-
ri modo hic pro disertō, et studioso eloquētiā, quasi dicat, tu
q̄ nō solū orator es, sed etiā philosophus. Est reprehētio ex re-
mōtione. Clodiū.) id est, præter Clodianos. Hypallage: ut per
Hāribalē Pœnos intelligimus. Id domi tuæ est.) scilicet latro-
cinū domesticū. At placuit.) iā sequitur enumeratio sigulorū,
ex quib. uniuersalē cōcludit. Proximē.) De futuro tēpore di-
cit et de præterito. Designati.) Designati cōsules insequētis
anni sunt, declarati præsentis. Multis.) id est, multis in rebus.
Prouidit.) Pro p̄spicere et intelligere posuit: ut uidere pro si-
gere, et cuitare, ut mox sequitur, cū dicit: Nō uidit, id est, cuita-
uit. Nō uidit.) id est, qd̄ tuū cōsulatū sua morte fugit, et cuita-
uit. Loquitur aut̄ de Catone Viticēsi, qui seipsum occidit. Qui ut
ne.) Adūgit probationē inartificialē. Cōplexus.) Mos erat
Romanorū, brachijs se mutuo amplecti salutationis loco: ut ui-
detur eos uaria genera salutationū habuisse, coniūctionē ma-
nuū, oscula, cōplexum, et uerborū salutationē. Sed quoniā.)
Viui plus mouēt sua autoritate q̄ mortui: hi dolorem, illi con-
statiā mouēt. Primū nominauit eos, q̄ autoritatē habuerūt,
deinde mortuos, nunc eorū facit mentionē, qui nō solū autori-
tatē habebāt, sed etiā constantiā retinere poterāt. L. Caesar.)
Amplificationē incipit cōparatione. cōfert enim suū cōsulatū
cū cōsulatu Antoniano. Seruauit aut̄ hāc personā ad extre-
mum p̄pter ordinē, ut eo melius ac cōmodius ad alterā compa-
rationis partē pueniat. Amunculus.) Hoc in loco est sororis
maritus. Oratione. uehemētia. Cōstantia.) actionis. Gra-
uitate. personae. Dixit.) in meo cōsulatu. Vitricū.) P. Len-
tulū Spintherē, quē Cicero iugulari curauit. Hūc tu.) L. Ce-
sarē. Habere.) seq. Autorē.) Autor est principij, præceptor
uerō morū: autor factorū, præceptor consiliorū. Huius.) L.
Cotta. Alienis cōsilijs.) id est, huius alieni: mutauit casum,
p̄pter casum insequentiē. Oratores enim sæpe impetu oratio-
nis rapiuntur, et mutāt casus, genera, et personas. Retulisti?)
Referre ad aliquē de re aliqua, est aliquē in consiliū adhibere.
Ad quos refert.) iam trāsit ad alteram partē cōparationis,
quae est dissimiliū. Audiēdi.) ferendi. Descēdit.) in curiā et
Senatū. Dat natalitia.) Damus alijs natalitia, cum nos sum-
ptus facimus: celebramus aut̄, cum etiā personā nostrā honora-
mus. Gnatonij.) Mutatio personarū, et præteritio oratoria.
nō præterit rē, sed p̄sonas: neq; eā præterit, sed substituit alias
personas Comicas. O sceditatē.) Significatio rei turpis, non
uult nominare adulatores Antonij. Est aut̄ sceditas omniū ui-
tiorū esse cōiū, terminus, comes, et ancilla. Flagitiosa aut̄ scedita-
tas est, quae flagris digna est. O impudentiā.) Hæc sunt scedita-
tis cause. Principē senatorē.) Princeps senator dicitur, qui
primus aut inter primos, aut rogat, aut rogatur semētīā. Fuit
apud ueteres hæc uox adiectiua: nos absolutē usurpamus. Ci-

uem singularē.) Cuius singularis dicitur, cuiusmodi alius non
reperitur, nec reperiri facile potest. Qui domū suā.) Depri-
mit personā Antonij. Tuus uidelicet.) Vehemēs probatio et
testimoniū eorū quae prius dixit. Salutare aut̄ dicitur, qd̄ ad-
fert in malis remedium. Pudorē.) Pudor uultus est, pudicitia
animi. Quondam florens, id est, qui quondam florebat. At
etiam ausus es.) Aliud crimē publicum pertinet eolē, scilicet
ad confirmationē: ut ostēdat cōsulatū Antonij fuisse pernicio-
sum, nō salutare. Et quāuis ad prius p̄tineat, tamē disjunctū,
ut eo melius refutare possit. Agit aut̄ contra hoc solū inficia-
tione, et se Capitolij cliuum seruis impleuisse negat, sed uiros
bonos, nō seruos fuisse dicit. Quid aut̄.) Hæc inierectio fa-
cta est p̄ correctionē: corrigit enim seipsum. Credo.) Ironia
est. Nefaria.) salutaria. hic Syllogismus faciendus est: In Sena-
tusconsultis nō opus est armatis militib. ego senatusconsultū sa-
lutaria agitaui: ergo nō opus habui armatis militibus. Omi-
ser.) Hactenus adduxit rationē: nūc trāsit exclamatio-
ne ad probationē inartificiofam, et dicit se tabulis probaturū.
Quis enim.) Enumeratio testimoniorū. Nomē dedit.) No-
men dare, est nō solū nomē suū appellare, sed etiā se obstringe-
re. Non pot.) Hyperbole oratoria. Et enim cum.) Redit ad
artificialē probationē. Nefarij.) Catilina et Lētulus. Patri-
cidio.) id est, de bello patriae illato. Catachresis est. Indicijs.)
Index est rei obscurae, certae, et tacitae. Cōsensisse.) cōtra-
se. Est hic productio spiritus. Praefertim.) Particula est sub-
cōtinuatiua, qua periodos cōnectimus. Ad sepulturā.) Aliud
crimen publicū quod ei Antonius obiecit, qd̄ P. Lentulū Spin-
therē trucidarit, et sepeliri uerit. Indignū autē uidebatur, ei
uem Rom. sepultura prohiberi, et lesa maiestatis crimē, si id
iniussu populi ac senatus fieret. Cicero igitur cōcedit quidem
factum esse, sed suū non esse factū. Est igitur defensio assumpti-
ua, qua se defendendo, aduersariū reprehēdit, eumq; malū esse
oratorē dicit. Fuit aut̄ apud Romanos summū, aduersarij uiti-
tia ostēdere. In principio crimē ponit, deinde statū, et ratiocina-
tionē pro negatione facti: tertio digressione in uituperatio-
nem p̄sonae: quarto facit reditū ad ipsum statū, eiq; tractat p̄
distinctionē: quae cū partes duas habeat, duas quoq; habet pro-
bationes. Hoc uerō.) Amplificatoria ratiocinatio. Fuit.)
Malo legere fui, causa enim remota est, si fuit legas. Quā-
tem.) Egressio in calūniā, atq; uituperationē pro-
p̄na. Rem enim relinqt, et personā uituperat, ostēdēs Antonij
similimū P. Lentulo. In memē.) id est, quo statuere potuisti
reducere in memoriā. Disciplina.) Hoc uocabulo utitur lai-
mi latius q̄ graeci. Est autē disciplina totius rei quae cumq; disci-
tur: et sunt disciplinae disciplina et doctrina. Tā aut̄.) Altera
pars calūniæ. prius educationē ei obiecit, nunc artē obijcit, q̄
malū habuerit præceptorē oratorē. Coherētia.) Sic uocat
hic ea quae in Partitionib. dicit cōsentanea, et ab Aristotele
appellatur ὁμοῖα. Dissimilia.) ab Aristotele ἁπορίαι dicitur.
Vitricum tuū.) Ad rē et ipsum statū assumptū hie redit,
à quo ad calūniā personae declinauerat. Non negat factū, sed
inde in senatū trāsfert, dicit comprehensionē fontū suam fuisse
se, animaduersionē uerō senatus. In scelere.) id est, unū ex cō-
iuratis fuisse: ut dicimus in causa esse. Cōprehensionē. iustitia-
diam, uinacula. Ita qd̄.) Distinctio status in duas partes quib.
suas adūgit p̄bationes. Iā illud.) Redit ad superius crimē, an-
tē obiecerat Cic. qd̄ cliuū Capitolij repleuisset armatis militi-
bus et sceleratis. Id negat Cic. et nō seruos, sed adulescētes no-
biles fuisse dicit: itē ciues bonos, et omniū ordinū homines. de-
inde interposuit crimē aliud de Lētulo: iā facit reditū ad prius
id ei Cic. nūc uerē obijcit. Audac.) fortē. Habemus. n. apud A-
ristotelem

risibilem, uocabula uirtutum facile in uocabula uitiorum
posse mutari, et contrā: idq; in genere demonstratio. ut, Si
quis liberalis sit, dicamus eum esse prodigum: si profusus,
liberalem. Est autem fortitudo medium inter audaciam et
timorem. Vnde Horat. dicit: Virtus est medium uitiorum
utrinque redactum. Subsellia.) Subsellia erant minora
scamini iudicum: sed dicebantur etiam subsellia curiae et
senatus. Cellā.) Locum subterraneum sic uocamus: est
autem generale uocabulum. à celando enim dicta est cel-
la, ut dixi antē. Accusat senatum.) Redit ad pri-
mam defensionem. Ego non fui cum seruis, sed cum ado-
lescētib. Rom. nobilibus et senatoribus. Copula-
latus.) Copulare de amicitia dicitur: inde dicimus ami-
cos copulatos. Iyrei.) Ostendit Antonium alienos ha-
buisse seruos. Nihil sapis.) Obijcit ei stultitiam. Im-
pudenter dicere.) nihil aliud est quam mentiri. Repu-
gnantiam.) Non memini me hoc uocabulum alibi apud Ci-
ceronem legere. Quid enim est.) Repetit ὁμοῖα καὶ κληρονομία: est
autē demerita, furiosa stultitia. At etiam.) Quartū cri-
men, de Ciceronis uersibus: notus autem est uersus Cicero-
nis, Cedant arma togae concedat laurea linguæ. et, O for-
tunatam natam me consule Romam. Hos uersus etiam
inter cetera Ciceroni obiecit. Cicero primum se defendit,
et fatetur esse uerum: deinde Antonium reprehendit,
quod non tantum didicerit ut sciat uersum componere, sed
ne literas quidem nouerit. Non disputat igitur, sed sim-
pliciter uerum esse carmen dicit: et sic à statu cōnectu-
rali declinat. Facetus.) is dicitur facetus, qui ὑπερβολὴ
est. Salis.) facetiarum. obijcit ei matrimonium. Tra-
here.) Emphasin habet: trahimus enim ab inuitis, et in-
uicitiis: accipimus à uolentibus. Cedant arma.) ἄλλοισιν ὁμοῖα:
haec enim in persona Antonij dicit. Arma.) gloria mili-
tariū. Togae.) domesticae et ciuili uirtuti ac admini-
strationi. Toga.) Ipsa pax, est hic mutua criminatio: et
καὶ ἀλλοῖσιν ὁμοῖα in uoce toga. prius enim eam loco uirtutis do-
mesticae posuit, et arma pro gloria militari: hic togā pro pa-
ce, et arma pro bello ponit. Libertati.) paci. Postea.) hoc
tēpore post illam cōiurationē. Neq;.) iam sequitur ipsa
criminatio. hactenus enim se defendit, nūc ostendit studiū
suum in uile fuisse iumentū: et pop. Ro. honorificum: si-
mul etiam irridet aduersarium, et ei omnium literarum
imperitiā obijcit. Desuisse.) in actibus ciuilibus.
Monumentorum.) Libros suos sic uocat. quidam scri-
bunt monumentum, quidam uerō monumentum: in illis ἱερ-
οποιεῖς est: utrumque autem à monendo uenit. Operis.)
laborib. Suctisuis.) extr. ordinarijs. P. Clodiū.) Refu-
tat aliud crimē: primū ὁμοῖα καὶ κληρονομία: quoniā iam aduersa-
riū idē antea uoluisse facere dicit, quod postea Milo fecit.
deinde negat suo id factū esse suis. paucis aut̄ et mēbro
uno omnes accusationes delet. Transgressus.) confecisses.
Oppilatis.) clausis. Oppressisset.) repressisset. Sed quidē?)
ὁμοῖα καὶ κληρονομία: signū cōcedit, se fauisse Antonio
occisore Clodiū: rem uerō signatā non cōcedit, quod ei
fauisset, ut occideret: idq; aduersarij etiā testimonio. Est
aut̄ fauere nihil aliud q̄ auere ut res fiat. et fauemus ante
rem et negociū gessit: gratulamur post rē factā. At ego
fauisti.) ἱεροποιεῖς ad singula respōdet: et corrigit hic atq;
emendat argumentationē. Si in secunda figura argumēte
ris à consequente, fiet ὁμοῖα καὶ κληρονομία: si ab antecedente, ὁμοῖα καὶ
κληρονομία. Nō fauisti: satis enim prudens fuit Milo. Scilicet.)
Argumentū ex habitu personae ἱεροποιεῖς. Animus, duo

luntis, beneuolenti. At letatus.) Alii obiectio signi con-
sequenti: quod primū defendit ὁμοῖα καὶ κληρονομία, et ex proprio
iudicio cōmune facit: letatus sum, sed cū omnib. ciuib.
deinde negat se letatū fuisse. Quāquā de morte.) Argu-
it factū alienū, et non praesens esse. Noua lege.) Pōpeia.
Querī.) iudiciū fieri.) Quæsitū.) id est, iudicatū tamen
est. Refutat hoc in loco ipsius testimoniū. Quod uerō di-
cere ausus es.) Sextū crimen de inimicitia Caesaris ac Pom-
peij, quod refutat distinctione temporū, et negatione rei
praecipuae, et confessione rei praeclearae. Est aut̄ hoc cri-
men magis inuidiosum q̄ superius: quia utrāq; partē Lesif-
set. Adq; multis uerbis.) Paucis proponi crimina et acu-
sationes debēt, ut etiā antē dixi: sed plurib. saepe uerbis ui-
mur propter alterius orationē, ut in hoc loco. In eo.) Pro-
positio distinctionis, quae sit negatione facti, qua elabatur.
Ego M. Bibulo.) Inficiatio κατὰ παραμολογίαν, in consu-
latu quidē Bibuli Pompeiū à Caesaris cōiunctione auoca-
re studui: sed postquam Pompeius se Caesari totū tradidit,
non feci. Fuit aut̄ eo tēpore Caesar cum Bibulo consul, cu-
ius cum propē nulla esset autoritas, boni omnes bellum et
inimicitias inter Caesarē et Pompeiū cupiebant. Ipse e-
nim.) Ratio cur Caesar felicior fuerit. Postea uerō quā.)
Confessio absoluta absq; particula aduersatiua. Duo ta-
men.) id est, ego duob. temporib. contra Caesarē fui. estq;
occupatio qua cōfessionē hanc corrigit. Inciderūt.) Inci-
dunt res præter spem: ueniūt expectatē. Imperiū.) Galli-
cum. Pateretur.) Pompeiū. Fieri.) scilicet senatuscōsul-
tum. Haberetur.) in comitijs, designatōq; cōsule. Quo-
rum.) ἱεροποιεῖς. Atq; idem.) Depulsio facti, et recitatio
sententiæ suae quā in senatu dixit. Seroq; sentire.) id est,
sero eorum poenitere eū cepisset. ponit sentire pro poenite-
re. sic poenitētia graecè ἐπινοία, unde μετανοεῖν sentire di-
cunt. Inferri.) à Caesare. Pax est in publicis reb. cōcor-
dia in priuatis: cōpositio in offēnsione. Grauitatis.) cō-
stantiæ. Prudentiæ.) Prudentia quasi prouidētia dicitur,
propterea quod prouideat res futuras. Vtinā Cn.) Ora-
tionem suā ponit testimoniū loco. Hæc mea.) Conclusio hu-
ius refutationis, quae habet ac rē aduersarij reprehensionē.
Sed hæc uetera.) Aliud crimē. obiecit aut̄ Antonius Ci-
ceroni tres caedes, Clodij, Pompeij, ac Caesaris. Cicero ne-
gat ὁμοῖα καὶ κληρονομία, negat tū hic se fecisse, quod optat et laudat.
Sed hæc uetera.) Digestio refutationis. Recens id dicitur,
quod postremū, et nouissimē factū est. Interfectū.) sci-
licet esse. saepe hoc uerbū oratores omittūt. Caesarē meo
cōsilio.) Factum praeclearū fatetur, à se uerō factū esse ne-
gat: nō quidē apertē, sed obliquē optatō ut fuisset caedis au-
tor. Quod turpissimū est.) scilicet litigatorib. Ne præ-
uaricatorē.) Ironia partim ridentis, partim irascentis. Est
aut̄ præuaricator, qui causam aduersarij rei uiuat. appone-
re præuaricatorē idē est quod cōstituere. Meis ornaret.)
καὶ ἑσθλοῖς. Alienis.) scilicet Brutorū, Cassij, Domitij et
ceterorū. Nomem occultatū.) ἱεροποιεῖς per contrariū
uerbum. Quis enim.) Negatio. Meū nomen.) id est, me
nominari. Societate.) Societas in bonā partē, cōiuratio
in malam accipitur. Gloriosum uerō in bonā semper, cum
de re dicitur, id est, gloria dignū: cum de persona in utrāq;
partem. Quam uerisimile.) Argumentū à toto ad partē
et personarū qualitate, siue ex cōiunctis, quae sumuntur
ex locis circūstantiarū. Tot hominib.) Totū est. Partim
obscuris.) Distributio totius. Obscuri in clarescere cupi-
unt: q̄ quo sunt pauperiores, eo propter facilitatē factum
corrum-

corrumpuntur. adolefcetes uerò, quia linguaces sunt, secreta facilius aperium, nec celare res possunt. Obscuro post eadem Caesaris. Etenim si desiderarentur, id est, si non essent. illis autoribus, id est, his autoribus uiuentibus. Impellerem, id est, impellere possem.

Quorum uterq;.) Argumentatio ex enumeratione omnium atq; singulorum: è quorū personis ostendit, suo opus non fuisse cōsilio. Habet igitur hic locus exemplum quomodo singula eodem spectantia separatim sint tractanda. Sunt autem hæc argumenta probabilia quidem, non tamen necessaria. Qui magna familia nati sunt, & qui sunt magno animo præditi, hi opus consultore non habent: Percussores Caesaris è magna familia nati, & magno præditi sunt animo: ergo consultore me opus non habere. Minor quidem est confessio: sed maior neganda est distinctione. igitur Cicero maiorem omisit, minorem tractauit enumeratione, quæ magis ad percussorū laudem pertinet, quàm ad argumentationem. L. Bruti.) qui eiecit Tarquinium Superbum ex urbe. Imaginem.) Habebat enim Romani maiorum suorum imagines perpetuas. Alter.) D. Brutus. Hale.) Qui occidit Spu. Melium. His igitur.) Conclusio oratoria & omnino aloga. Ab alienis.) id est, à me. A suis.) à mortuis, erat enim mortuorum imago. ideo sophisticum argumentū est, quod apud uulgus & indoctos quidem ualeat, sed à Socrate irrideretur.

Quid C. Caspius.) Persona tertia: Brutos coniunctè enumerauit nunc scorsim omnia nomina ponit. Damnatum.) tyrannidem. Potentiam.) opes & diuitias.

Sine his.) Brutis & Haliis. In Ciliciam.) in bello Ciuili. Rem.) eadem. Cn. Domitium.) Persona quarta. Habet autem etiam argumentum ex loco coniunctorum: Qui iustas odij causas habet, alterius consilio atque autoritate opus non habet: sed Cn. Domitius iustas odij causas habuit: ergo Minor probatur: Quia auunculum amisit, & auctoritatem propter Casarem. Quia uerò oratores sæpe propositiones solent omittere, ideo sæpius uentur pro syllogismis & inductiōibus, quàm syllogismis ueris. Interitus.) scilicet bello ciuili. An C. Trebonio.) Persona quinta: quam tractat primum ratiocinatione: Amicis hostium nihil est cedendum: Trebonius fuit amicus hostis scilicet Caesaris: ergo, nec concedere ei potui, nec consilium dare. deinde personæ laude. Quo etiam.) iam sequitur laus personæ, obsequio τὸ ὑποσημειωμένον.

Gratiam.) id est, beneficium, maior autem est gratia quæ statim fit, quàm quæ tardè. Vnius.) Caesaris: fuit enim in bello ciuili semper cum Casare, ut habemus in commentarijs etiam Caesaris. An L. T. Cimber.) Sexta persona, quam eodem modo tractat, quo priorem. Quem ego.) Conclusio cum laudatione facti. Beneficiorum.) à Casare acceptorum. Quid duos Seruilios.) Vt Brutos in principio coniunxit, ita nunc Seruilios coniungit in fine, qui ambo in coniuratione fuerunt. Lōgum est.) Ab soluto enumerationis ἀπὸ ἀπολύσεως. Nam quia infinitum est recensere indiuidua atq; species, ad extremum sententiam generalem ponere est necesse, quæ genus rei comprehendimus. Tum.) preterea. At quemadmodum.) Primum laudauit factum: tum negauit se fecisse: ut tamen fecisset, optauit. deinde enumeratione personarum suo consilio non fuisse opus, comprobauit. quibus omnibus P. C. excitauit. nunc in hoc loco rationem adfert à τῷ ἀλλοθι: ac concedit signum: signatum uerò, hoc est, se consilium de

diffe non concedit: quo in loco chromate utitur. quæ eo diligentius omnia obseruanda sunt, quo maior est Cicero collocationis artifex. Coarguerit.) crimen suum probauerit. Casare interfecto.) Rursus inuenit signum consequens meliore interpretatione cōsiliij, & uoluntatis, & semetia Bruti. Inquit.) Antonius. Cur mihi.) Chroma, & causa finalis inuersa ac mutata. Tu autem omnium stultissime.) Trahit aduersarium in odium, & ostendit criminationem eius non solum ad se pertinere, sed etiam ad senatum. est autem hic maior propositio, posita, ex minore facta. Voluisse.) Velle & letari scilicet similia: ut criminosa est uoluntas, ita etiam letitia: hæc enim uoluntatis est signum. Si igitur uelle crimē est, etiam letari: Sed omnes boni sunt letati, ergo omnes crimem commiserunt. Quid enim.) Probatio maioris. Suasorem.) Suasor est ante factum, probator post factum. Aut quid.) Altera ratio omnino rhetorica & sophistica: habet enim petitionem principij, & ἰσχυρῶς. illum regnare.) Casarem. Omnes enim.) Ego lego pro enim, ergo: nisi pro certè intelligere enim uelis. Quantum in ipsis fuit.) id est, quantum in eorum uoluntate fuit. Consilium & ratio occidendi. Sed stuporem hominis.) Alia argumentatio. uituperat Antonium, et ostendit eum fuisse imperitum: stultus enim est, qui autorem facti laudat, & probatorem uituperat. M. Antonius autorem facti laudat Brutum, & probatorem, id est, me uituperat: ergo stultus est. Suspictum esse.) confectum fuisse. Pugonem.) à purgendo dicitur pugno, quod non casum, sed pūctum feriat: nec definitur magnitudine, sed a modo. Stillam.) sanguine. Esto sit in.) Facit hic orator aditum transitione, per concessionem ad probationem necessariam. Hactenus enim omnia probabiliter egit. Inter necessarias argumentationes numerantur conclusiones simplices. Vt, ego fui Athenis, cum ille Romæ occideretur, ergo non occidit: deinde enumerationes plenæ: tertio dilemata. Hic Cicero insuit dilemma, quod proprie dicitur comprehensio duorum, in quorum altero necesse est aduersarium capi. Antequam autem ad dilemma ueniat, aduersarium calumniatur. deinde ipsum dilemma proponit hoc modo: Vel parricide fuerit, qui Casarem occiderunt, uel uindices libertatis. Si parricide, cur honoris causa à te sunt nominati? si uindices patriæ, ne mihi meum consilium exprobes. Consul.) quoniam consul es: consulum enim erat primum de re pub. sententiam dicere uel rogare. exultat autem hic orator liberius, & aduersario obijcit stultitiā. Edorm.) Hic est calumnia & uituperatio aduersarij, atq; ad iram prouocatio. Semper autem ei crapulā obijcit. Faces.) Veteres Romani olim metaphorice utebantur facibus, ut nos fustibus. inde uenit aduocare faces: ut hic dicit an aduocanda faces? q. d. uellet. tu nimium diu dormis, opus haberes ut baculo excitereris, uel fuste. Metaphora est Romana. Vtrum illis.) Propositio dilemmatis. Gesserunt.) Gerere medium est: dicimus enim bene & malè rem gerere. Vindices.) Vindicamus armis, recuperamus in re & iudicio: uindicamus honores, recuperamus amissa bona. Attend.) Renouatio propositionis cum calumnia. Punctum temporis dicitur, quod tam parum est, ut diuidi non possit. Medium.) scilicet inter parricidam & liberatorem patriæ. Inter affirmationem & negationem nihil mediū est: quare si dilemma plures quàm duas habet partes, uitiosum est. Aut peccauerunt tyrannicide, aut non

non peccauerunt: Si peccauerunt, cur eos laudas? Si non, cur me uituperas. Familiaris.) Familiaris est in ratione uite, socius in rerum cōmunicatione. Consiteor eos.) Propositio exaggerata incremento uerborum. Sicari- os.) Sicarius, qui sicam gestat, tamen non occidit. Multi sunt sicarij, qui nō sunt homicidæ: sed omnes homicidæ sunt sicarij. Parentem patriæ.) id est, bonum principem. Tu homo sapiens.) id est, insipiens. est enim ironia, & remotio firma. remouet enim non solum negando, sed etiam approbando. I. fuit aditus ad dilemma. II. eiusdē propositio. III. amplificatio. IIII. nunc est remotio quæ habet τὸ ἀλλοθι. Honoris causa.) Loco tituli Romani olim dicebant, Quæ honoris causa nomino. & cum sic dicebant, non solū bonū uirum esse aliquē putabant, sed uirtutē etiam ac dignitatem habere eum iudicabant. Te referente.) Refert is qui primus sententiā rogat. Legatorū.) Legati sunt in uilitia, qui imperatorū sunt uicarij. Atq; hæc.) Conclusio. Sequitur.) Alterum membrū. Quid est.) Irridet aduersarium propter ignorationē philosophiæ: & factū confitetur. Distinctus.) Διακρίτως. Sed tamen hæc est sententiā.) Cōclusio dilemmatis, ut uocat Cicero in Academicis quæ est. Aristoteles οὐκ ἀποδέχεται. Itaq; iam.) Confessio post refutationē ex abundantia nō necessaria: concedo me fecisse, quāq; nō est uerū. & est reditus ad uotum. Prius enim optauit se autorē esse, iam ad id redit. Etenim uereor.) Ratio ex ἀλλοθι rerū differentiū. Me ab ipsis celatum.) id est, me non adhibuit ab ipsis in consilium. Quæ enim res.) Hic est illa absoluta depulsio: Tu fustis fautor, & consiliū dedisti. dedi, & feci rectè: quoniam nihil in hac urbe gloriofius accidit. Post rem defensam per membra debiliora deuenit ad argumentationē firmiorem. In huius me.) Comparat factum hoc cum facto Græcorum. Principibus.) scilicet Reipub. Pugnabunt olim imperatores magis quàm milites gregarij: & in equo Troiano principes solum erant. Ego etiam gratias.) Amplificatio illius absolutionis. Utitur enim rursus exaggeratione & hyperbole: & dicit omnes locos eorum aduentu letari, cum tamen non letentur. est igitur ἀλλοθι. In re enim incredibili exaggerāto ad credibile descendit. Incipit autē ἰσχυρῶς, dum gratias illi agit. Tanta enim.) Ratio gratiarum actionis. Quid enim.) Sequitur exaggeratio. Qui homines.) Quæ iam sequitur credibilia sunt. Literæ.) scriptores. Tu uerò ascribe.) Permissio, quæ redit ad inficiationē perfectā qualitate absoluta. Estq; refutatio antecedentis à cōsequenti: regnū nō sustuli, ergo nec regē. Pertinet autē negatio ista ad absolutionē. Ita enim negat ut uelit amplius esse factū: est igitur negatio mixta absolutione. In numerū.) parricidarum. Vnam rem.) me fuisse autorē, & consilium dedisse occidendi Casaris. est enthymema τὸ ὑποκείμενον, minore propositione omis- sa. τὸ συνυμνῶν, enim solū est positum. Etsi meus stylus.) Bis idem dicit. quod enim prius proprijs uerbis dixit, idē nunc dicit translatis. Est autē pulcherrimū παρὰ τὸ ἄλλοθι in uocabulo styli: qui & poetarū atq; oratorū est, & militū instrumentū: milites enim stylos uocāt pugiones. apud illos uerò pro scriptione capitur siue ipsa dictione, quoniam ueteres stylo in tabulis scribebant. Atq; hæc metaphora ad rem expoliendā usus est. Cum autē metaphora omnis obscuritatem habeat, ideo aliquando uel prænititur, uel subiungitur proprium. Hic à proprio ad similitudinē transit. Stylus.) id est, si meus pugno uel gladius. Non unum.)

Altera metaphora: est enim geminata. Totam fabulam.) postremū actum conficere. Confecissem.) Scriptoriū & poetarū est conficere & facere fabulas, itē docere: histrio num autē & actorū, agere. Vendebat enim poeta ad libus suas fabulas, quas histriones agebat. Ideo etiā docere illas cogebantur. Quanquā si interfici.) Redit ad suū ἀντίθετον, id est, cōtrariam accusationē: & ignauā illi obijcit. Est autem inter ἀντίθετον & ἀντιπαρθεσίαν differentia: quod in hac mutua accusatio est, in illo uerò & accusatio & criminis in alium remotio. Sed confunduntur tamen etiam apud Hermogenē, qui ἀντιπαρθεσίαν pro ἀντιπαρθεσίαν sepe ponit. Voluisse.) cupiuisse mortem Caesaris. Interficere- tur.) Superiorib. proximis calendis Ianuarij. Seuocari.) Seuocant, qui communicant consilia secreta: appellant, qui palām aliquid indicāt. Ego autem.) Concessio ἰσχυρῶς, cum adiuncta uituperatione, quæ fit distinctione priorum. Laudo.) Laudamus rectè facta: gratias agimus benemeritis: ignoscimus crimina. Iudicasti.) coniurationem aperuisti. Iudicamus res certas et tacitas: quæ mysteria sunt, præ- nunciamus: quæ obscura sunt in uerbis, interpretamur. Virum.) Ratio ἀλλοθι. uir autem à uirtute dictus est. in quo uirtus est, & præcipuè fortitudo, is uir dicitur. Græci uirū à fortitudine, Latini à uirtute uocant: hi à genere, illi à specie. Antonium igitur tam fortē esse nō iudicauit Cicero, ut adeo præclarū factū auderet. Quod si te in iudicium.) In hoc loco trahit ipsum aduersarium in inuidiam, & pro criminatione uitur ratione, & hoc syllogismo: Qui maximam utilitatem cepit, is autor habeatur. Huius probatio inartificialis est: quia Caspius sic dicere solebat. Tu autem M. Antoni maximam utilitatem ex eius morte cepisti. Ergo tu autores es mortis illius. Maiorem non tractat, nec conclusionem: quia non uult ei tantum tribuere laudis, ut cōcedat eum inter coniuatos fuisse. Minorem solum tractat inuidiæ causa. est igitur ἀλλοθι, nec uera argumentatio: quæ tamen argumentationis habet speciem. In iudicium.) id est, si hæc res non ageretur in senatu, sed in foro. iudex enim semper debet sequi legem: senatus autem liber est, & utilitatem atq; honestatem reipub. respicit. Vsurpatur.) ἀτακτως probatio maioris propositionis. Cui bono.) Romani olim bonum uocabant utile more ciuili. philosophi autem bonum uocant utile coniunctum cum honesto. Hereas.) ne uincaris. ita etiam pro Quintio dixit. Est autem metaphora sumpta ab aibus & piscibus quæ retibus capiuntur, præcipuè tamen ab aibus, quæ etiam fisco capiuntur. Tibi tamen.) Probatio minoris. Ad adē.) in adē. sic causam agere ad iudicē dicimus, pro apud iudicē. Erat autē in adē Opis arariū, quod Antonū perripisse ostendit. ergo furē uult intel- ligi. Et enumerat hic omnia cōmoda quæ ex Casaris bonis perceperit. Cuius domus.) ἀπαρτίμενος corū, quæ ad Antonium peruenerunt ex bonis Casaris. Officina.) Officina dicitur proprie in qua aliquid efficitur, & ab opifice nomen habet: taberna uerò ab ipsis tabulis. Etenim quæ res.) Conclusio atque propositio in hoc loco est generalis ipsius enumerationis. Sententiā est: Ergo nulla res egestati & æri alieno subuenire potuit quàm mors Casaris. Vehementiora sunt quæ antecesserunt. Nescio.) iam orator suam rationem ac methodum ostendit. Non concedit ut hactenus audiimus, eum in numero coniuratorum fuisse. Hoc enim erat eum magnis honoribus afficere: igitur se non argumentandi, sed uituperandi causa hæc dixit- se ostendit.

se ostendit. Crimen. hęc accusatio & intentio. mediū est uocabulū: est enim et bonū et malū crimē. Gaudere.) id est, fructū ex morte Cesaris percipere. dico te nebulonē esse, cum Cesarē defendas, & tamē bona eius dissipēs. Romani utebātur hoc uocabulo pro uti: ut etiā nunc quidā barbarē dicūt, gaudere priuilegio. Respondi maximis.) Antonius obiecit Ciceroni duo. I. quōd se cum Cn. Pompeio coniunxisset. II. quōd deseruisset Cn. Pompeiū. Cicero primum negat se fuisse autorē belli ciuilib, et semper pacis fuisse studiosum. Quod ad secūdū attinet, dicit se id necessariō fecisse. Fuisse enim uilius ad Cesarē redire, et multos ciues seruare: q̄ cum Pompeio manere, & multos perdere. Est ergo hic status qualitatis assumptiuus cōparationis. Accedit autem etiam ad hoc crimen transitione, quę fit κλάω. Respondi.) Transitio. Hęc uerba in fine VII. criminis in curia quadam posita sunt: sed huc pertinent. Criminib.) obiectionib. Castra.) deserta, id est, partes Pompeianas, quas deserui. nō ponit totiū crimen: nam quę odiosa sum, dissimulanda sum oratori, ut Crassus lib. 1. docet. Tempus.) belli ciuilib. Quo quidē.) Proposuit crimen breuiter, nunc refutatio sequitur. Primum autem consilium suum defendit καὶ ἀποδείξω, quā τὰ ἀβυσσώματα consilij sui ostendit, si senatus illud fuisset secutus. deinde causas Antonij duas, cur Pompeij castra deseruerit, refutat ἀντιτίθημι: quarum una metus fuit, altera Ciceronis in dicēdo petulantia. Tertiō locos refellit καὶ ἀποδείξω. Si ut.) Defendit consilium suum, eius τὰ ἀβυσσώματα ostendens ἀποδείξω. Tum hodie.) τὰ ἀβυσσώματα, ea enim futura erant, si Ciceronis consilium senatus tū secutus fuerat. Egeres.) id est, non liberasses te aere alieno bonis Cn. Pompeij bello enim ciuili M. Antonius sector bonorum Pompeij factus, ab aere alieno sese liberauit, diuesq; factus est. Nos.) Populus Rom. conquestio breuis: conqueritur enim amissam libertatem. Fateor enim me.) Nunc Antonij causas refellit. prima est, propter metū castra deseruisti. hanc tractat II. confessione συγρηλακί καὶ ἀποδείξω. II. expositione cause, cur metuerit. III. negatione συγρηλακί. IIII. repetitione ἀποδείξω, ut latius explicet ea quę proposuit antē. est igitur tractatio κλάω. Mœstitia.) Mœstitia & mœror in omnibus aduersis, periculis & damnis. Luctus est ex morte. estq; hoc speciale, illud generale. Si idem.) id est, uictoriam Cesaris. Dolebam.) Rationis, cur metuerit, expositio per remotionem: remouet enim causam sui metus in pericula & mala. Verbum autem Dolebam emphaseos gratia geminatum est, ut orationem augeat. Neq; enim eram.) Occupatio rationis aduersarij, atque refutatio eius καὶ ἀρνήσιω συγρηλακί. Ponit autem non causam pro causa, iustitiam scilicet atque imperitiam, timoris: doctrinam uerō ac peritiam, fortitudinis. Frangere animo.) id est, timerem. Quę.) uita est contrariorum oppositio. Memanens.) diuturnior esset. Angor est animi, dolor uerō corporis. angores mox uocat molestias. Dimissa.) amissa. amittimus nolentes, dimittimus uolentes. Illos ego prestantissimos.) Iam sequitur comparatio. Inter duo mala minus eligendum est. Satius erat redire ad Cesarē, et multos seruare, quā cum Pomp. manere & multos perdere. habet autem hęc comparatio primū propositionem: Reipub. lumina uiuere cupiebam. deinde enumerationem. generalem tamen: tot consulares, tot prætorios, tot honestissimos senatores &c. Qui si.) Iam ponit

causam finalē Quę sententiā si ualuisse.) Repetitio ἀποδείξω propter maiorē explicatione eius quod antē proposuit: Tu hodie egeres, nos &c. ut autē dixit prius consilium & autoritatē ualere, sic iam dicit sententiā ualere id est, pōdus habere. et qd' antē dixit egeres, idē nūc dicit: nunq̄ in hoc ordine, uel potius nunq̄ in hac urbe māsisse. Repetit igitur alijs uerbis ac sententijs rem eandem. Victoria spe.) propē enim erat uictoria. At uero Cn. Pompeij.) Alterius causę castrorū desertorum refutatio. Refutat autem hanc primū ἀποδείξω, & ἀντιτίθημι loco ponit interrogationem, quę uehementior est: deinde signo ostendit, sibi Pompeium nunquam inimicū esse factum: tum ἀντιτίθημι facit rationum utriusq; quartā probat testimonijs, Pompeium semper honorificē eius meminisse: quinto redit ad ἀντιτίθημι: postremō rejicit tractatione longiore. Oratio mea.) scilicet quam habui in C. stris Pompeianis. An ille quenquam.) Interrogatio ἀρνήσιω. quasi dicat, neminē ille plus dilexit quā me. antecedens est. consequens, ergo oratione mea illum a me non alienauit. Cum ullo.) iam signa ponit: dilexit neminem plus quā me. quare? quia cum nemine sapius sermones habuit: quia cum nemine sapius conuulit consilia. Quod quidem.) ἀντιτίθημι. De summare.) id est de pace. Nam Pompeius nullam pacem cum Cesarē facere uoluit. Cicero autem suscit. Sed & ego quid ille.) Conferat rationes Pompeij cum suis rationibus. Pompeius habebat unicum finem, dignitatem: & ad hanc bello ciuili aditū sibi facere uolebat. Cicero duos fines habuit, dignitatem & incolumitatem. Pompeius dignitatem habere uoluit cum periculo, Cicero sine periculo. Incolumitas autē & uitę & honorum dicitur. Presenti.) quam armis uoluit retinere. Dissensio) offensio. Haberet.) rationes scilicet & causas. Quid uerō.) Sequitur iam ἀρνήσιω ratio: probat enim testimonijs Pompeium honorificē semper de ipso sensisse. Consularis.) Cn. Pompeius. Pharsalica.) post pugnam Pharsalicam. Nunquā.) Nūc rem ponit κατὰ τὸ ἀρνήσιω. Mentio de me.) scilicet facta est honorifica mētio est, quę laudē alicuius habet. Desiderij.) Desiderij est absentis. Cum me.) ἀρνήσιω. Plus.) difficultatē uictorię. Speraſse.) facultatē uictorię. Et eius.) Redit hic ad ἀντιτίθημι καὶ ἀντιτίθημι. Cur dicit me inimicū Pōpeio fuisse, cui semper amicus fuit: cum tu semper in eū animo hostili fueris? Sectorē.) mancipē honorū. malo legere sectorē. est autē sector, qui alterius bona sequitur, id est, emitt. Erat autē iniustū sectorū nomen apud Romanos, qui emebant bona innocentium ciuium proscriptorum. Sed omittatur.) Reiectio longioris tractationis. erat enim res manifesta. Bellum.) castra Pompeij. Nimirū scilicet.) propter bona Pompeij. Ne iocis.) Malo legere, de iocis. loci fuerunt, Serō uenis Cicero: at hic, non serō, inquit. Nihil enim uideo paratū. At ille, ubi est gener meus? Cicero respondit: Cum Socero. item Pompeius dixit in sua manu uictoriam esse: respondit Cicero, si tibi negocium esset cum mulieribus &c. Erant quidem.) Concedit se iocatum esse, neq; negat factū: sed defendit rectē factum esse ex loco coniunctorū. Si modō homines.) Si modō humani sunt. Argumentū sumptū ex loco coniunctorum. in Partitionibus inflexionem uocat. Relaxantur.) animos relaxant. Quod aut idem.) Defendit se ἀρνήσιω: obiecerat illi timorem, id est, mœsticiam, quę ex timore uenit. Item locū, quę duo inter se sunt contraria: hic uerisimi-

uerisimile esse respondet se in utroq; fuisse moderatū, quoniam utriusq; illi obijciat. Hereditates mihi.) Alia criminatio: Cicronem esse hominem nouum, et ideo non habere hereditates multas. Defendit autem se hoc in loco trib. modis. Primum coniectura: negat enim nullas sibi hereditates obuenisse: deinde comparatione, sibi beneuolētia hereditates obuenire, Antonium aliorū hereditatē per uim & fraudem adire: tertio ponit ἀντιτίθημι: & dicit nepatris quidem hereditatem ad Antonium peruenisse: cū Antonius Ciceroni obiecerat, ipsi nullas hereditates obuenire. post illam ἀντιτίθημι, egreditur in scōmma: & dicit Antonium non esse bonum oratorē, sed declamatorē. Vtinam.) Informat negationem optatione, & dicit: Vtinam uerū diceres. plures enim mei amici uiuēt. Animorum autem coniunctio. amicos, usus & consuetudo necessarios facit. Sed qui istuc.) Denunciatio testimonij, informati interrogatione: quę figura, quoniam uehementis est, crebro in oratorum orationibus usurpatur. Vult autē probare tabulis expensi & accepti, quōd multas adierit hereditates. Ego enim.) Probatio coniecturę in artificia, scilicet tabularū. idcirco dicit, acceptū retuli. Acceptū retuli.) Quasi dicat, ego tabulis meis accepti & expensi uolo probare me amplius H S 200. accepisse. Amplius uerō ad continuam refertur quātitatem. Quāquā in hoc genere.) Iam sequitur comparatio ἀντιτίθημι. ostendit enim suā amicitiam, sibi hereditates cōparasse: Antonium autem per uim & fraudem aliorum hereditates inuasisse. Commodus.) hereditatis. Animi dolor.) luctus. Luctus enim est animi dolor propter aliterius mortem, qui nobis charus aut utilis fuit. Te is quē.) Transit alteram partem comparationis, hereditates scilicet Antonij, quę pars ἀντιτίθημι habet. Amarit.) Amor enim uehementis esse, et perfectus, nisi in presentibus, nō potest. Tameſi enim absentes amemus, in eo tamen magis desiderium est, quā charitas. Q. Furij.) Nomina sepe mutabantur in adoptionib. inde est quōd non retinuerit hic nomen familiae suę Rubriorum, quia adoptatus erat a Furio. Heredem fecit.) Facimus heredem scripto: facitamus & nomina mus uoce, ore, ac palām. Quē nunquā uiderat.) scilicet te M. Antonium. Ac.) Particula corrigentis & modeste pro, aut saltem. multos enim uidere possumus, quos tamen non salutamus. Velim mihi dicas.) Altera probatio. Argumētatur quasi ab exēplo in III. figura. L. Rubrius & L. Tursecius te heredem fecerunt: Hi autē fuerunt ignoti tibi: ergo ab ignotis factus es heres. unde sequitur, quōd dolo et fallacijs heres illorū factus sis. Prædict.) id est, quam hereditatem. In multas præterea.) Reiectio. nō enumerat cetera: sed quoniam duplici fuit usus probatione, iam a singularib. quasi ad uniuersale ac commune uenit. Tanquā heres.) falsus scilicet heres. Inuadere, est per uim contra iura & leges. adire autē iure. Quāquam hoc.) Iam est ἀντιτίθημι. Tu ne patris quidem hereditatem adijisti. Dicit aut hoc propterea, quia pater eius fuerat prodigus, ut nihil ei potuerit relinquere. Hęc ut colligeres.) Reprehēsiō atq; irrisio personę, qui malus atq; imperitus sit orator: quę crimina etiā antē habuimus. In aliena uilla.) Ostendit eū nō domi suę facere orationes, sed apud alios. Tū uerō.) Derisit ingenij eius: nunc etiā magistratū eius deridet. Cōpotorū.) Factū est ad imitationē Græcorum, qui συμποσίον dicunt. Rhetorē.) Rhetor uocabulū græcum est, idē quod sophi-

sta: qui dat præcepta rhetorica, & in umbra suos exercet. Romani uerō utebantur eo tanq̄ latino. Sic autē Græci ipsos oratores uocabant. τοὺς λόγιους. apud Latinos orator nomē erat honoris. Salsum.) Ironia est. Salsus dicitur, qui oratione sua mordet. sed hic pro adulate accipitur. Sed materia.) Correctio ironiæ. Dicta dicere.) Nouum, pro scommata dicere. id est, dicteria & ridicula. Græci dicunt σαλπίον. Vide aut.) Comparat iam cum Antonio auum suum M. Antonium, quem in lib. de Oratore introducit. Sensim.) cū iudicio et meditatione. Cursim.) subito & temerē. Aliena.) contraria. At quanta.) Hoc in loco orator accusationem liberam ponit: ad hunc tamē locum pertinet. Ostendit enim eū furē esse, & de pecunia Reip. cum satisfacere suis magistris & declamatorib. Audite, audite.) Geminatio propter ἀρνήσιω, ut antē. Assignasti.) ex publico. Agros & prædia proprię assignare dicimus, id est, certa magnitudine, certisq; positis terminis, alicui donare. Immutati.) Immuta sunt, quę nec publicę, nec priuatim seruiūt. Nihil sapere.) ut stultior fieres. Nūc etiam.) ἀντιτίθημι interrogatio. Sed dicā.) Transitio ἀντιτίθημι, qua ad alterā huius orationis partem uenit. ἀντιτίθημι, dicā alio loco de agris, quos &c. transitio: Respondi criminib. Antonij: nunc de ipso dicā. Inquinauit.) id est, turpissimis hominib. dedit. consequens est pro antecedente. Iam enim.) Hactenus ἀντιτίθημι fuit: nunc transitio sequitur. modū aut sibi præscribit eorū, quę de Antonio est dicturus: ut semper habeat, quod de eo possit dicere. Hac suspitione scelerū, quā ei Cicero mouet, ostendit eū ita turpem esse, ut nō possit eū satis una oratione depingere. Emēdatore.) id est, qui me, moresq; meos, ac populum Rom. uult corrigere. ὑποψία est. Nec enim.) id est breuiter dicā. Est aut hęc ratio subiūcta nō propter rem, sed propter particulam quędā, quę significationē habet quantitatē. Nouus ueniam.) id est, semper noua crimina adferam. Quā facultatem.) Quasi occupatio est, quę confirmat id quod postremō dixit, se semper noua allaturum esse crimina. Vitiatorum.) Vitia sunt in ipsa natura & habitu, peccata uerō in effectu. Vis ne igitur.) Sequitur confirmatio, quę est orationis huius pars tertia, & ad genus demonstratiuū pertinet. omnē enim Antonij uitā per omnes uitę gradus percurrit: & quid in quauis etate fecerit, demonstrat. Cum igitur duplicē demonstratiuū genus finem habeat, laudem ac uituperationem: postremum in hac parte solum habet propositum, & in uituperatione ad finē orationis usq; uersatur, in qua nature, ætatisq; sequitur ordinem, & a pueritia ad senectutē usq; uituperando peruenit. Vis ne igitur.) Communicatio, quę ordinis habet κατὰ τὸ ἀρνήσιω. Sumit autē initium pueritia ab anno VII, usque ad annum XVI. qui adolescentiæ erat initium. Tenēs ne.) Duo ponit pueritię Antonij crimina. primum, quōd prætextā decoxit: alterum, quōd uiolarit legem L. Roscij Othonis. Primū breuiter tractat: primū in interrogatione, deinde obiectione, tum ironiā. Prætextatum.) Erat prætexta uestis Romanorum, quę illis in pueritia dabatur, cum quadam etiam pecunia, de quare L. Baius uidet. Per prætextatum igitur, prætextam intelligit: quā si quis absumpsisset, decoctor prætextatus sui, siue prætextę dicebatur. id quod Antonium fecisse ostendit. Patris.) Obiectio cum concessione. De patre M. Antonij loquitur, qui fuit prodigus: nō de auo, qui frugalissimus fuerat. Etenim est pietatis.) id est, impietatis. Est enim ironia

ironia. Religio est erga deos, pietas erga parentes. uituperat aut hic cum, ut qui non solū de se fateatur, sed patrem etiam accuset. Prætextatū tuum decoxisti, quod factū non potes defendere, nisi exemplo patris. At si id facis, impius es. patrē enim tuū dehonēstare non debes. Illud tamen.) Aliud crimen, quōd fecerit in quatuordecim ordinibus, cū esset deceptor. Ordinib.) gradibus, id est, in subfelliorū diguitatibus. L. autem Roscius Otho consul legem tulit, ut in XIII. ordinib. primo subfello senatus federet, deinde post senatum equites, ut spectarent ludos. quibus sese deceptor adiuungere nō audebat. Legi igitur uiolatæ eum accusat. Deoquere.) Hoc uocabulum hic propriè et impropriè accipitur. Nostro uitio dicimur bona deoquere, fortune autē uitio amittere. fortune uerō uitio deoquere sua aliquis dicitur, cum ægrotus prodigaliter omnia medicis elargitur. Sūpsisti.) Propositio. id est amissus es in uirorum numerum. Vituperat nunc adolescentiam, quæ à toga sumebat initium. Muliebrem.) Propter tuam libidinem. Toga à tegendo dicta est, quōd omnia inferiora tegat. stola à demittendo, quōd usq; ad talos demitteretur. Per togam autem sæpe genus uitæ uirilis intelligimus, ut per stolam muliebris. Primò uulgare scortum.) Explicatio eius quod præcedit. Est enim metaphoricum, quōd dixit muliebrem stolam, per quam intelligit uitam luxu perditam. Primò autem de tempore dicitur, primū de ordine rerū. Scortum) scilicet eras. Ostēdit Antonium profuisse suam adolescentiam et florem ætatis. Est autem hic in uerbis amplificatio: nō enim in rebus solum fit, sed etiam in uerbis. ideo generis demonstratiui est propria.

Vulgare.) uulgatū et præstitutū omnibus. Merces flagitij.) id est, adolescentiæ uenditæ propofita erat. Sed citò.) Amplificatio. A quæstu meretricio.) id est, non uoluit te esse scortum uulgare et commune, sed proprium.

Meretrix.) à merendo dicitur, quōd corpore era meret. Stolum.) Indicat fuisse consuetudinē, nouis nuptis dari stolam à maritis. Nemo unquam.) acerba at que uehemens. Quoties te pater.) Probatio ipsius criminis, à signis et loco coniuictorum. Quidam uolunt genus demonstratiuū non habere statum: id tamen nō est omnino uerum. Vbiq; enim est probatio, ibi etiā status est. Videtis igitur hic, quomodo crimen sit exponendū. Limē.) Extenuatio amplificationis causa. Voluit pater, ne pedē poneret in ædes suas. Custodes posuit.) Primum signū. custos est non solū in conseruandis ac præsentib. reb. sed etiam in abarcendis, et absentibus. Cum tamen.) Alterum signū est. Nocte socia.) Incrementū est in uerbis. Hæc aut tria ferè Ouidius habet:

Nox et amor, uinumq; nihil moderabile suadet. Pro uino hic Cicero habet mercedem. Nox adiuuat, ut socia: libido hortatur, et stimulos admouet, merces uerō cogit. Domus illa.) Curionis. Scis ne.) Tertium signum, tristitia scilicet patris. Mærens.) Ex mærore ægrotus factus est. Participia sepe numero causam significant.

Filius.) Curio scilicet. Prosternēs.) Posuit duo participia, ut poëtæ aliquādo duo adiectiua. Contra patrē.) id est, apud patrem. Peteret.) pater. Pro Cōqueretur autem, posuit Peteret. Antonius sexages sestertium debebat, pro hac summa Curio intercesserat. Confirmabat.) iurecurādo assuebat. Exiliū.) scilicet uoluntariū. Tui disidij.) tuum disidium et alienationē tuæ uolūtatis et amoris tui, ex qua ali: natione et disidio nasceretur desi-

derium. propter rem enim inhonestam obscure loquitur sic prius petere, pro cōqueri dixit. Quo ego tempore.) Quartum signū. Ego eodē tempore pro te intercessi. Florentissimæ.) Florens familia, propter amicos et opes dicitur. Vel potius sustuli.) inuestigatores. Aes alienum.) conflatum Antonij nomine. Rei familiaris facultatibus.) id est sua pecunia. Familiaritate.) Familiaritas à familia dicta est. est autem coniunctio uitæ quotidiana, et idē quasi uictus. Hæc tu cū.) longioris enumerationis. Habetis hic exemplū tractandæ uituperationis. 1. Propofitionē posuit. 2. expositionē. 3. amplificationem. 4. probationem. 5. reiectionem tractationis longioris. Gladijs.) armatis istis. Admissisti.) Admittimus aliquid in nobis, cum ipsum scelus in nostrum corpus admittimus, estq; propria in stupris locutio. Sed iam supra.) quæ rationem subiunctam habet. Ostendit enim pudorem suum orator, dum non uult minus impudica commemorare. Sunt quædam.) Ratio idē, quæ sibi beneuolentiam comparat, Antonio odium et inuidiam, propter suspicionem turpitudinis. Audire non possis.) non audies: id est, quæ uerecundus amicus tibi non possit dicere. uocant grammatici. figura est sententiæ, non uerborum. Sed reliquū.) Transitiō ad insequentia per quam adiuictam habet rationem, quam docilitatis atq; attentionis locus sequitur. Dicit enim se adhuc de ijs dicturū, quæ ante ciuile bellum egerit, quibus et docilitatē et attentionē parat. Vita.) uirilis, id est, ætatis uirilis. Celeriter perstringam.) Attentio, ac docilitas. Ad hæc.) posteriora. Ratio quæ peto.) agitur, id est postulatio, ut attentē audiatur. Habet autem subiunctam occupationis loco. Ut quanquam.) siue occupatio. Debet enim.) Ratio. Tametsi.) Hoc etiam ad attentionē pertinet. Incidamus.) id est, prætereamus, et breuiter perstringamus qua re lector fit attentus. Nimis serō.) id est tardē, post longā morā. Extrema.) Non solū de temporib. sed etiam de reb. dicitur. Intimus erat.) Sequitur nūc breuis multorū scelerū cōprehensio: et primū, qualis in Clodij Tribunatu fuerit. Est hic breuitas, quæ sepe numero conglotationem effectorum habet, ideoq; amplificationē. breuiter enim reliqua Antonij uitia percurret. Intimus dicitur, qui particeps est omnium cōsistorū. Qui.) Antonius. Fax.) scilicet erat. Eius.) Clodij. Mollitus est.) Obijcit ei alia supra. Quid dicam.) Præteritio oratoria. Inde itum Alexandriam.) Alterum crimen. Ad regem enim Ptolemæum Alexandrinum reducendū, Gabiniū contra senatus autoritatē impulit. Hæc omnia facta sunt eo tempore, quo primus liber Epistolarū Ciceronis scriptus est, in quo hæc de re habetur. Contra senatus.) Quia senatus uoluit sine exercitu reducti, illi cū exercitu reducerunt. Religiones.) id est, carmina Sibyllina, et uoluntatem Sibyllæ. Sed habebat.) Ponit occupationē loco criminationis. Dicit enim Gabiniū non minus esse malum, quàm Antonū. Inde.) ex Alexandria, ciuitate Aegypti. Prius.) Expositio. Vltimā Galliā.) Transalpina, ad C. Cæsare, ad Belgas. Domū.) in Italiā ad suos. Quæ erat.) dictionis, atq; emendatio, quæ obijcit ei prodigalitatē. quasi dicat, quàm quæ erat domus tua. Domum dico. Secunda correctio. Miserum.) id est, præter unam nullā, Omnis enim debet carere modatio.

Quia autem hac hyperbole ad summum peruenit, temperat eam exceptione secundæ correctionis, ut uitet opinio non mendacis, atque temeritatis. Sisaponem tenebas.) id est, tanquam ciuitatem luxu perditam. obijcit: obijcit tamen, propter historie ignorationem. Venisti.) scilicet Romam. seruat ordinem, et de quæstura eius nūc dicit. Patrem tuum.) Cæsarem, quem tanquam eius patrem nominat. Dicere aude.) id est, mentire. Acceperam enim.) Probatio. Cæsaris literas.) scilicet tuo rogatu scriptas, et impulsis. Satisfieri à te.) ut paterer tibi reconciliari, et permitterem tibi petitionem quæsturae. Num sum passus.) id est, tu facile impetrasti à me reconciliationē, propter cōmēdationē Cæsaris. Ita in Epistolis lib. 1. dicit: Ne precib. nostris quidē locum reliquit. id est, permisit, et fecit quæ uoluimus. Custoditus sum.) id est, honor meus, et mea dignitas à te defensa, sine cultu fuerunt. Obseruatus à me.) id est, summo honore te prosecutus sum: et tu fuisti meus defensor in quæstura. Quo quidē tempore.) Redit ad illud quod prius indicauit. Obiecerat enim Antonius, quod suauis Ciceronis Milo Clodij occidisset: Cicero dicit, Tu autem me non rogante uoluisti eum occidere. In foro.) in petitione quæsturae. Inturijs.) offensionibus. In quo demiror.) Hæc tibi beneficium ab Antonio præstitum exposuit. nūc ponit. Demiror aliquando significat contrarium. Ut honestare, dehonestare, aliquando augmentū: demiror, id est ualde miror. sic decus, dedecus, etc. Ultro.) Refertur ad participium deferentem. Deferimus officium ante gestionem: deinde dicimur præstare et facere: tertio præstitisse et fecisse. Quanquā.) Correctio criminatiois: Tu, inquit, tum eras fortior quàm sis hoc tempore. In eo.) in prosequendo ciues malos. Ad meā gratiā.) ad priuatā amicitia. Quæstor es factus.) Persequitur ordine narrationem: et nunc quomodo ad Tribunatū peruenit, explicat. Sine senatusconsulto.) Magistratus enim sine Senatusconsulto, lege, et ordine, non poterant aliquo proficisci. Id enim.) Hic ponit causam finali. Dicit eum profectum esse ad Cæsarem propter commodū priuatum. Egestatis.) Multi enim sunt perpauperes, qui tamen nō sunt oborati. Sed quia poterat illud excusari, si per fortunam esset factum, addit nequitia et perditis uitæ rationibus, ut ostendat eum malis rationibus ac artibus ad eas alienum peruenisse: quod excusari non potest. ita ei uulnus infligit immedicabile. Expleuisses.) Exple hic proimplere ponit, contra grammaticos. Si hoc.) Vitrici tui.) id est, Lemuli. Accipite nunc.) Facit transitionem ad maiora et magis publica crimina. Ostendit enim eum fuisse autorem belli ciuilib. idq; probat ideo, quia fuerit à senatu iudicatus hostis. Primum igitur Tribunatus sui crimen fuit, quōd senatui sese opposuit. Fecit in nos.) Committit et facere aliquid in se, idē significant. In se.) Quia uenditit florem ætatis, et se quoq; uenditit ipsi Cæsari. Impie.) impietas est, quæ ad uersus patriā atq; parētes committitur: nefas, quod in deos. Omnia sunt geminata hic. Ab huius.) Antonij. Omnium malorum.) belli ciuilib. Nam cum.) Hactenus fuit transitiō, quæ attentionē fecit. Excitauit enim auditores magnitudine rei, quam commemorare uoluit. Iam sequitur breuis et concisa expositio, probationis loco adhibita. Calend. Ianuarij.) id est, in petitione consulatus. Labentem et propē.) Propter potentia Cæsaris. Labi-

Quia

dicuntur, quæ ruinam minantur: quæ autē ruinā faciunt, cadere dicuntur. minus est ergo illud, quā in hoc. Si sana mente esset.) id est, si fuisset. Consulere.) ne scilicet absens consulatum peteret, et ne prouinciā Galliam prorogari in decēnium postularet. Mancipatum.) Res mancipata dicitur, quæ nostra manu est capta, et uendi potest. Opposuit.) Opponimus nos apertè, et in periculis manifestis: obducimus aut nos clā et per insidias, et in petitione magistratus. Securi.) eiusmodi iudicio pœnæ. Metonymia est. Occiderunt.) condemnati sunt. In te aut.) Probatio expositionis à signo necessario. quia te senatus iudicauit hostem. Tot luminaribus.) tot egregijs uiris, quos reipub. uocat lumina. Togatum.) domesticum, perduellionē. Et tu.) Reprehensio atq; obiurgatio: est enim hic et reprehensionis particula. Ego conseruator.) siue ex contrariorū oppositione ratiocinatio. Commemoratio.) id est, mentio: est enim exaggeratio. Fit aut commemoratio uerbis, memoria solum cogitatione. Dum genus.) turpissimæ intercessionis, à temporis circūstantia. Intercessio.) pro cōsulatu Cæsaris, et prouincia Gallicana. Sequitur iā defensio senatus. Quid cupide in senatu.) Obiecit orator Antonio, quōd pro Cæsare cōtra senatū egisset. sequitur iam defensio senatus, et expositio maior totius facti. Et omnia quatuor quæ prius tractauerat, hic repetit exponēdo, ut in memoriā senatorū reuocet. id aut in reb. gratis solet fieri. Quid cupidē.) quasi dicat nihil. Temere.) Multa sūt cupidē, quæ tamē nō temerè, sed cū consilio et ratione fiunt: temerè aut sūt, quæ sine cōsilio atq; ratione fiunt. Cum tu unus.) Tyrānis tolerabilior est in sene, quàm in adolescente. ergo est exaggeratio. uerba grauiasunt, et sonantia. Salute populi.) id est, libertate. nullū enim præstantius est in Repub. bonū, quàm libertas: quæ cum uiolatur, etiā leges uiolantur. Neq; id.) tempore. Sæpius.) Hoc factū est, cū Cæsar cuperet sibi prorogari prouinciā in decēniū, et sui absentis rationē haberi: quod senatus recusabat. Tecū agi.) deliberari tecum et disceptari. Quid agebatur.) quid à te contēdebat: Est aut hic cōparatio uoluntatis ac petitionis senatus, cum petitione ac studio Antonij crudeli. Cum te neq;.) Pars altera comparationis, quæ enumerationem habet factam distinctione uerborum priorū. Nam quæ pars exaggeratur in comparatione, prolixius aut sæpius semper est tractanda. Exēplum est in 1. ecloga Vergilij, in qua multis modis felicitatem Tityri poëtæ amplificauit. Ita hic de Antonio Cicero dicit prolixius. Principes.) Hoc est iniquum, ut principes rogent, cum potius debeant imperare. est igitur non natura proprio rum, sed fortuna. eum enim in locum erat Respublicæ, ut sic fieri conueniret. Maiores natu.) prudentiores. Agendo.) instando et postulando. Vendita.) scilicet à Cæsare. Adiecta.) scilicet ipsi Cæsari. Tū illa.) Renouatio probationis tertie. hoc est signi. Tentatis.) à frequēte senatu apud te. Vulnus inflictum.) id est, condemnatio, pœna imposita. Condemnationē enim et pœnam Antonij læsa maiestatis sic uocat. Paucis.) ut C. Fimbriæ, Saturnino, Gracchis. Dedit.) arma imperauit. Imperijs.) ducib. quos ita uocat per populo Rom. in diuersis regionibus cōstitutis, quos imperatores propter uictorias appellabant. Potestatibus.) magistratibus. antē uocauit imperia. Quæ.) arma. Tu, tu inquam.) Cri-

44 3 minatio

minatio summi illius expositionis, quam ante proposuit, à causa finali omnium quæ exposuit. Vult enim ostendere, eum à senatu iudicatum esse hostem. geminatione uerò orationem auget. Princeps.) primus. Periurbare.) subiugare, redigere in seruitutem. Intercessio.) scilicet tribuniplex. Circumscribitur.) deceptus & illusus à senatu. Est παρὰ λόγου, qua utimur in uerbis proprijs, cum unicuique rei proprium uocabulum addimus. ut prius etiam habuimus, Neq; principes rogando, senatus agendo, &c. Omīto quā hęc.) Refutatio auxiliorum Cesaris per præteritionem: & conclusio eius quod propositū est. Hęc.) scilicet quæ dicta erant à Cesare. Quim falsi.) Falsa in coniectura sunt, leuia in qualitate: quæ etiam si uera sunt, momentum tamen non habent. Prasertim.) Status absolutus. Est autem hæc sententia philosophica, sumpta ex libris Politicis Platonis. Nihil de Cesare.) Conclusio. Tibi causam constitisse.) te autorem fuisse & causam belli. In persona tua.) tuo tribunatu. Persona enim proprie dicitur hominis conditio & qualitas.

O miserum.) Exaggeratio atque amplificatio per conglobationem singulorum post rem narratam & expolitam. incipit autem ab exclamatione, & à repetitione sententiæ illius, quam prius dixit, comme noratio tui sceleris. Condensatq; his omnia quæ facta sunt in unum locum, ut magnitudinem sceleris & calamitatis ostendat. Si nō intelligis.) scilicet turpitudinem tuam. Alterum signum est stulti alterum perditū animi. Mandari literis.) scilicet ab historicis populi Romani. Facit autem hoc in loco επιμνησθῆναι non uerborum, sed rerum. Consules.) Designatos, Marcellum & Lætulum. iam mala enumerat, ex quorum commemoratione ostendit, melius fuisse unum hominem perire quā plures. estq; hic conglobatio effectorū quæ facta sunt. Consulares.) scilicet electi sunt. Exequi fugam.) id est, fugere. Exequi cladem.) id est, uitare. Est hic ἀναστροφή. Prætores.) Prætores sunt, qui iam gerunt præturam: prætorij, qui gesserunt. Sobolē.) Soboles iuuentutis est, in qua spes est ciuū. Rempub. libertatē, salutem populi. Ut igitur.) Altera amplificatio, καὶ ἰσοπέδιοι, qua rem exaggerat. Vix autem inueniuntur apud Ciceronem exemplum elegantius exaggerationis & amplificationis, quā hęc est. In seminibus.) id est, ut semen est causa arborum & stirpium. Doletis tres.) Redit ad conglobationem, & ipsa effecta συμπλοκῆ, complexione pulcherrima. nec enim eadem uerba repetit, sed ἰσοδυναμοῦντα. deinde conclusionem habet figuratam occupatione. Tres.) Pompeij, Scipionis, & Catonis. Eripuit.) In malam partem accipitur. metaphora sumpta ab ijs qui habent libellos accepti & expensi. Omnia deniq;.) Conclusio. Quid autem.) Occupatio. Ut Helena.) Redit ad similitudinem. Belli, pestis, exitij.) Hęc enim tria etiam Roma, ut ante Troia, fuit perpeffa. Reliquæ partes.) Perseuerat orator adhuc in tertia parte suæ narrationis. Incipit à pueritia, à qua ad adolescentiam, & inde ad etatem uirilem peruenit, quæ tribunatum habuit. Ideo persequitur iam alterum tribunatus eius crimen.

Partes.) facta reliqua, quæ in tribunatu egit. Principia.) id est, primis temporibus. Repub. id est, libertate. Quæ senatus.) Quod senatus uictur. In scelere.) in scel' erato tribunatu. quem idcirco ita uocat, quod esset uendit us. Rest: uebat.) Vocabulum melius posuit pro detiore. calamitosos pro condemnatos. Patru.) C. Anto-

nij, qui reptundarum condemnatus, in exilium relegatus fuit. M. autem Antonius non illum, sed alienum, scilicet Lenticulam restituit: quod signum est mali hominis. Ita hic reuocationem Lenticulae condemnat: primò, quod sine causa fuerit reuocatus, quia uir malus fuit: deinde, quod contra leges. nemo enim inuito senatu eum reducere poterat. Si seuerus.) si poena persequi uoluit. Dilemma est.

Cur non in omnes.) cur nō in Lenticulam etiam? Suos.) in patruū suum C. Antonium. Sed omīto.) Præteritio. Lenticulam.) Propositio: Antonius reuocat collusorē suum. De alea.) propter lusum aleatorium. accipitur autem, de hoc in loco in partem deteriorem. Collusorem.) Vocabulum medium, hic in malam partem. Quasi uerò.) Ironica irrisio. Sed ut quid.) Occupatio quæ habet criminationem maiorem. obicit enim illi crimina, quibus rempub. dedecore afficit. Vnum est, hominem condemnatum contra senatum restituit: alterum, quod etiam ere alieno eum liberauit. Perdiderat.) Perdimus consilio, amittimus inconsulto. Quam attulisti.) Vituperat hic factum absolutē: & omnia quæ aduersarij obijcere poterat, diluit. Nam ut defensio est absoluta, & assumptiua, sic etiam accusatio. Oratorem igitur omnes assumptiones, quæ ab aduersario adferuntur, refutare oportet. Absentem credo.) Conglobatio eorum omnium quæ ab aduersario obijciuntur, ironica. Relatum.) accusatum. Postremo.) Absolutio accusationis. Nihil horum.) ἰσχυρισμός breuis obiectionum omnium. At uir bonus.) Licinius scilicet Lenticula. Transit sic à statu actionis ad statum comparisonis. Nullum fuisse de alea iudicium.) id est, nulla lege accusatum, & condemnatum. absq; lege enim nemo accusari & condemnari poterat. At uir bonus.) Remouet remotionem, & à statu actionis ad statum comparisonis transit. Nihil ad rem.) scilicet hæc defensio. Pro nihilo.) id est, nulla de causa condemnatum. Si ita esset.) si nulla de causa condemnatus esset.

Hominem.) Refutatio utriusque status, actionis & comparisonis. Status actionis, est lex constituta de alea: ergo non est sine lege condemnatus. Comparisonis: Est uir nequissimus, ergo restitui non debuit. ἰσχυρισμός est in hoc loco. homo autem nequam est, homo non frugi, qui sibi inutilis est, sceleratus, qui alijs nō est frugi: nefarius, qui deos nihil habet pensi. signū igitur ponit impudentiæ. Studiū.) rationē suæ uitæ scilicet aleatoriæ. In eodem uerò.) ἀποστροφή est, et exaggeratio. Omnis aut exaggeratio, atq; omnis ἀποστροφή rem notam et credibilem, quam sub oculos subiiciat, habere debet, qualis hæc est, ut Cicero ipse fatetur. Et quanquā adhuc nihil probauit, uult tamen rem ob oculos ponere, tanquam testimonium absolutum. Ut autem uideatur eum esse periurū, dicit ea esse in tota Italia nota, quæ commemorat. Quia uerò unius generis scelerū f. fiduū parit, ideo quemadmodū proximè scelerum genera mutauit, ita etiā hoc in loco illo mutat: & commemorat hic facinus impiū & impudicū commissum in matrem suā, quam minus quā meretricē amauit. Concilianda.) propter quotidianum usum. Ostendit istum tribunum plebis quasi hostem fuisse Italiæ. metaphora à sentibus sumpta. Vagationē.) Latam profectiōē sic uocat.

Scio me.) Præmunio, quoniā de rebus manifestis loquitur. Oratio mea.) Oratio mea non poterit esse iam clara & perspicua, quā uestra scientia. Ecquod enim.) Admiratio oratoria, καὶ ἰσχυρισμός, qua auditores excitat. Laure-

Laureati.) triumpales. Laureæ dicitur uictoriæ: esse dicitur uoluptatis erat uehiculum. Ut ergo differunt uictoria & uoluptas, sic esse dicitur & laureæ. Lectica.) erat molle uehiculum mulierum: quasi paruus lectus propter similitudinē. Mimā.) Meretrix Antonij, Citheris uocabatur. Est autem mimā mulier histrionica. Municipales.) Municipalem uocamus hominem rusticum, qui in rure habitabat. Rustici sunt moribus, rusticani etiam genere uitæ.

Necessarij.) Obuiam procedunt homines honoris causa uolentes, & libenter: necessarij uerò inuiti. Volumni.) Habuerat illa mimā patronam qui uocabatur Volumnia. i quo Antonius eam redemerat: ideoq; illi hoc nomen indidit. Sequebatur.) ipsa Volumnia. Lenonib.) Lenones sunt uenditores & quasi mancipēs meretricum. Reiecta.) postremo loco reiecta. Omiserat.) Post rei indignæ expositionem exclam. at. Fœcunditatem.) Pro factu posuit. Dicitur autem fœtus de uro partu, fœcunditas de muliere. Est igitur ἀναπόλοια uerbi amplificationis causa posita. Horum.) lenonum & mīnarum. Conclufio huius ἀποστροφῆς. Reliquorum factorum.) Repe-

tit beneficium Antonij, de quo in principio huius orationis dixerat, quod ei uitam non eripuerit. et ut crimen hoc repetit, sic etiam defensionem. deinde aduersarium recriminatur. Est autem hic præparatio, ante rei commemorationem, qua rei magnitudinem, & periculum ostendit, unde sibi beneuolentiam & attentionem parat. Reprehensio.) Accusationem uocat difficilem reprehensionem, propter rerum uarietatem. lubrica uerò, propter personarum offensiones. Lubricus locus esse dicitur, in quo quis facile labitur: sic reprehensio lubrica, in qua quis facile offendit. Metaphora sumpta est ab ijs qui iter faciunt. Habent autem adiectiua apud oratores triplicem coniunctionem: aut enim utrumq; præcurrit, aut utrumq; sequitur, aut diuiduntur: ut hic, Difficilis est sanè reprehensio et lubrica. Saturauit.) iam est ipsa caluina & criminatio generalis, in qua non ad personas descendit, sed in genere manet. Dissimulorum.) optimorum. Notationē pro ipsa re posuit. Fœlix.) beatus. Si potest ulla.) ἰσχυρισμός non oratoria, sed philosophica. Sed quoniā.) Reiectio eius quod antea constituit, se dicturū esse de factis eius, quæ periculosa sunt. Sequitur igitur reiectio eorum. dicit se nolle tamen dicere de bello, &c. sed transiturū esse ad Antonium. Cautū.) Quoniā uolumus parcere ueteranis. Veterani sunt milites, qui ante erā stipēdia fecerunt. estimabuntur multitudinē præliorum et stipendiorum, non annorum numero, aut etate.

Secuti sunt.) id est, necessarij obtemperarunt. De genere.) de qualitate. Cicero semper genus uocat id quod apud oratores qualitas dicitur. Victor ē Theffalia.) Comemoraturus ea quæ libidinosè, spurcè & intemperanter egit M. Antonius, ne in eum propter beneficium præstitum ingratus esse uideatur: præoccupat id, & beneficium fuisse negat. Victor.) post uictoriam. Ibi me non occidisti.) quoniā. Quanquā.) Hactenus sententias ἀποστροφῆς habuimus: nunc post ἰσχυρισμόν defensio uel refutatio sequitur, quod nō sit beneficium Antonij, sed totius exercitus, qui Ciceroni propter conseruatam patriam parcendū esse duxit. Tanta enim.) ἀποστροφή cum ratiocinatione oratoria. Ponit enim causam quam obrem illū non occiderunt. Patrie.) in patriam. Sanctus esse.) Sanctus est, qui perpetuò coli, nunquam uiolari debet. Sed fac.) ἀποστροφή, concessio, Non est beneficium, non occidere, nam si

esset beneficium, etiam latronum esset. Hoc enim est discrimen quod boni præsent, latrones autem non adimunt. Neq; à te.) ἰσχυρισμός. Habere.) Accepisse, habere, & non eripere, non sunt relatiua: sed dare, & accipere. Tue ri.) rationem beneficij accepti reddere. Contumelias.) iniurias. Hęc.) quæ iam commemorabo. Inseruit autem particula hæc sæpius consequentibus nominibus, quā precedentibus. Venisti.) Relinquit defensionem beneficiorum, & criminando elabitur. Hactenus enim refutatio fuit. iam uituperationem subiungit, & factum M. Antonij libidinosum commemorat. In sinum.) Ostendit molliciem & libidinem eius. Tue mimule.) Dedecus est, imperatorem cum regina incedere, ut habemus in Terentio. Diminutio autem non solum paruitatem ostendit, sed aliquando etiam res gratas & charas. Sic somnulum, id est, gratum somnum: sic uetulas res, id est, ualde charas: uoculam, uocem ualde suauem. Aliquando tamen etiam contemptū & uituperationem habet. ut, uetula, rhetorculus. Veteranus proprie de persona dicitur, ueteranus miles, &c. Quid est.) Post indicationem rei, sequitur iam remotio testimoniorum, quia res sit manifesta. Quis est, inquit, qui hæc negare posuit? ostendit esse testatum, & probatione non egere: est igitur criminatio ἀναπόλοια. Si te municipiorum.) id est, municipum. Obiurgatio est. Veterem.) Veteranus proprie de persona dicitur, deinde per ἀναστροφή ad res refertur. hinc dicit, exercitus ueteranus, itē legio ueterana. Viā.) In epistolis ad Atticum habemus: Brundisium distat trium dierum, scilicet uia. hic eam formulā perfecte posuit. Ita liæ rursus.) Enumeratio breuis reliquorum factorum absque commemoratione locorū. Rursus.) pro postea positum est. Eadem.) scilicet Citheride mimā. Crudelis.)

Sic uocat propter direptionem militum & uim. Deductio.) Ducimus exercitum ad pugnam, deducimus ad quietem. In urbe.) Ostendit hominem esse uoluptatibus perditum: ideo uim etiam meminit. Eius.) scilicet Cesaris. Cum Hippia.) scilicet mimā ostendit eum & mimam & mimum in delicijs habuisse. Alludit autem ad nomen Hippie: quoniam Antonius erat magister equitum, putauit se habere potestatem in Hippiam, quæ duxit nomen ab ἵππῳ. Quid ego istius.) Reiectio ceterorum. Percurrit omnia leuiter sine amplificatione. Eripas.) scilicet sibi. Datas.) per ipsum diuisas. Cogebat egestas.) Defensio ironica. noto hereditates eius enumerare: ostenderem enim eum fuisse furem & direptorem alienorum bonorum. Repentinus hæres.) Repentini heredes dicuntur, qui fraude ueros hæredes circumscripterunt, & ut ac fraude ad hereditates peruenerunt. Sed hæc.) ἀποστροφή longioris tractationis, siue ἰσχυρισμός, quo transit ad commemorationem fœdi & deformis facti. habet autem hæc expositio amplificationem, quæ facta est cōgrendo & ratiocinando. Tu istis faucibus.) Ratiocinatio: Habere magnas fauces, et ampla latera, et uentrem magnū, qui multum possit capere, & tum ita inebriari, ut euomas, intemperantis est hominis & immodici. Exhauseras.) Ex fonte exhaurimus, non ex scypho. ostendit os eius esse cacabum. O rem non modò.) Exclamatio & ἀποστροφή, propter rei indignitatē, quam probat argumento à minori ad maius. Singula autem uerba emphasis habent.

Si inter cenam.) Argumentum à minori ad maius, quo ut dixi, rei indignitatem probat. Esculentis.) Esculentia sunt, quae semel sunt comesta. Sed hoc ipse fatetur.) Commemoravit facinus foedum, luxuriosum, & libidinosum, ebriosis hominis & indulgentis crapulae, iam transit ad crudele & impium. In priori habuistis exemplum amplificationis in re foeda: hic est exemplum amplificationis in re crudeli & misera. Sordes.) uitam priuatam & uitiosam. Splendida.) id est, ad maiora scelera. Splendorem uocat uitam publicam, crapula est humile scelus, crudelitas maior est, & coniuncta cum audacia. Caesar se recepit.) Expositio, plerumque enim in uituperatione Cicero primum ponit sententiam, quae rem totam oculis subijcit: deinde de narratione, tertio uituperationem. Vituperamus autem personam, exaggeramus rem. Post octavum Cn. Pompeium, qui à Ptolemaeo rege Aegypti decollatus est in nauis, caput missum ad Caesarem, qui bona eius proscripsit. Ea Ammonius emit & obliuiscit. Mea autem.) Correctio oratoria, ut eum in contemptum adducat. Infelix.) hostis recipit, hostis enim felix esse non potest. Felix esse non potest.) Repetitio. Hasta posita.) id est, bona eius proscripta & publicata, signum est pro re signata, per metonymiam, siue *παράλληλον*. Me miserum.) *παρρησιαστικόν*, quia grauis est oratio, & res crudelis. Ostendit se debere lachrymari, sed non posse propter minus magnum periculum. Consumptis enim.) id est, tamesi lachrymari non possum. In magnis enim malis lachryma cito arefcunt, propter terrorem ac timorem, hanc ob causam scelerati non flent, ipsa sententia genus orationis ostendit esse *παρησιαστικόν*. Omnis autem epenthesis, parenthesis, & epembole facit orationem obscuram, corriguntur tamē epembole epanalepsi, id est resumptione antepositorum uerborum. Voci praeconis.) ipsi hasta centumuirali. Vna in illa re.) Significatio aliorum effectuum. Dolemus cum dolemibus, tristamur cum tristantibus, &c. Non igitur exponit rem, sed ostendit effectum astantium: facitque *πικρὸν* in eadem sententia. Seruitutis.) tyrannidis. Ciuitas.) populus, continens pro contento. Seruitutibusque.) id est, tamesi animi scirent, saepe participia occupationem significant. Expectantibus.) Hic est exitus huius narrationis, & *πρὸς διέκδοσιν*. Impius.) Impius dicitur, quia uel in patriam, uel parentes, uel liberos peccat: non ergo minus est impius, qui peccat in patrem patriae. Sectionis.) emptionis. Praesertim cum tot.) Ratiocinatio est, qua ostendit magnam Antonij audaciam. Habetis hic exemplum quomodo res crudelis & tristes sunt exponenda. Formidasset.) id est, homines formidasset. *καταδραγὴν*. Tantis igitur.) Vituperat nunc personam, & increpat: eicque minatur, dum quem hoc flagitium habiturum sit exitum, ostendit. furor insaniae plus igitur hoc est, quam illud. Vel, ut.) *παρρησιαστικόν*. Ut primum.) *ἀρχή*, primum ex loco repugnantium: sunt enim inter se opposita, scilicet esse, & esse loco natum honesto: deinde à persona. Erat enim Pompeius ita de repub. meritis, ut non posset nisi impius bonorum eius sector fieri. Est autem sector maniceps bonorum, à sequendo dictus, uel à seclato, quasi sector, quod bona alicuius persequatur, uel sector, à secandis collis proscriptorum. Non te.) *ἐπιμονή* uerborum & incrementum. At quam.) *ἀναστροφικόν*, indignatur, ut populū quoque ad indignationem commoueat. U-

stia charior.) Iusticia in suos, si ueritas in hostes. In eius.) Comutat crudelitatem & tristitiam, & credit ad commemorationem facti facti, ut pareat ei rursus inuidiam & contemptum propter incontinentiam eius. Persona.) hystriolica. De mimo.) ex numero mimorum, uel propter mimum, potest enim etiam significari quod ipse fuerit *μυμιχός*, & ut delectabatur mimis, sic arte quoque eorum sequebatur. Nescio quem.) id est, apud poetam suae farinae. saepe dissimulamus locum aut autorem uel propter dissimulandam curam & diligentiam, uel propter contemptum. Est enim haec sententia poetae inimici, cuius nomen, ne uideatur esse studiosus inimicorum, dissimulat per contemptum. Maximus uini.) Respicit uasa quibus uinum metimur, non enim dicitur numerus uini: ideo improprie loquitur. Pondus.) Permagnam pondus uocat magnam quantitatem argenti. Vestis.) Vestem uocamus, quicquid uestit aliquid. Sic mensarum tegumenta, uocamus uestes: item stragula. Quae Charybdis.) Amplificat coparatione, quam exaggerat emendatione uerbi *καταδραγὴν*, facit autem incrementum à contento, à quo ad ipsum continens uenit. omnia sunt *ἐπιμαρτυρία*. Nihil erat clausum.) id est, omnia aperiebantur, ponit hic *διεσπαστικόν*, ut satisfaciatur cupiditati auditoris. Nihil erat scriptum.) nullum testamentum, nulla tabula fuit uacua. Codonabantur.) cumulate donabantur. Apothece.) id est, res repositae et absconditae, ascendit paulatim. Apothece uocamus, quicquid ad reponendum ualet. Alia mimis.) Interpretatur uocabulum nequissimus. Pöpeij.) Hoc inuidiosum est. Videres.) uidere potuisses. Peristromata.) Peristromata uocat hic quas prius uestes uocauit. Est enim peristroma nihil aliud quam uestis stragula, & utitur graeco uerbo, ut ostendat eas uestes allatas fuisse à Graecia. Quam obrem.) Conclusio quae amplificationis comprobatione habet, saepe enim oratores facto uico amplificationis loco, conclusiones ponunt: ut in hoc loco, in quo aequè ratiocinando atque comprobando personam amplificat. At eiusdem.) Nunc ad amplificationem rei singularis transit, ad adium scilicet possessionem: quarum uastationem atget, ut etiam inuidiam atget Antonio. Cum enim res sunt uniuersales, oratores ipsis utuntur: cum sunt res uel personae singulares, quae amplitudinem atque dignitatem habent, *ἀναστροφικόν* utuntur, & scelerum magnitudinem ostendunt axiomaticibus. Aedes & hortos.) scilicet redimit & praeficit. O audaciam.) Exclamatio *ὀνειδιστικόν*, bonorum enim uiuorum est in rebus indignis indignari, habet autem omnis exclamatio *ὀνειδιστικόν*. Audaciam.) impudentiam & impietatem. Tu ingredi.) *πικρὸν* in eadem re triplicis constantiae. Tu illud sanctissimum.) *προσωποποιία*, tribuit enim parietibus sanctitatem. Ut enim poetae sensum rebus multis tribuunt, sic etiam oratores. Ratiocinatio est, qua impudentiam eius ostendit. fuit enim Pompeij domus sancta, hoc est Pompeius in ea sancte uixit. Antonius autem omne genus sceleris in ea exercuit. Importunissimum.) Importunum est, quod rebus conficiendis obstat, quod portum est oppositum, in portu uero esse, est in tranquillo esse, importunissimum igitur uocat dijs hominibusque in se ipsum. Quam domum.) *ἀναστροφικόν*, Antonius enim omnes in ea libidines exercuit. In qua.) Alludit ad illud uulgatum, *ὅτι μὴ φρονεῖν, ἢ δίσσοις ὀβίθ*, est autem sententia Epicureorum. An tu illa.) Profert *ἀναστροφικόν* aduersarij, quo magis iudicem excitet. Vestibula.) Prime partes adium sunt, quae partes interiores adium uestiunt. Spolia.) ab hostibus ablata.

ablata. Sine mente.) Homini autem proprium mente esse praeditum. Sine sensu.) Sensus omnium animante est commune est. Te.) id est, tua uita. Tua.) id est, res tuas. Tuos.) necessarios. Mente consistere.) id est, tranquillum esse, non esse mente motum, id est, non insanire. Necessesse est.) Obiectio. Me quidem.) *προσωποποιία*, hic enim uidendi sensum tribuit parietibus, ut ante sanctitatem domui. Fuit enim ille uir.) Inflammandi iudicem causa Pompeianae uirtutis memoriam renouat. Stabula.) Haec quorum sunt: ut cubacula hominum, triclinia honestorum, popinae uero turpium. sunt igitur contraria. Frugifaculus est.) Ironia. Mimam illam suam.) Ridiculi & *καταδραγὴν* ratio. Et si iam negat.) Occupatio, quae permissionem habet ironicam *κατ' ἐπιμαρτυρίαν*. Poterat enim obijci Antonium frugifaculum esse, quod mimam dimississet, concedit eum honeste fecisse, sed ironice, & frugifaculum esse negat, quoniam praeter hoc nihil honeste in sua uita egerit. Est enim frugi, qui rebus suis non solum utitur recte, sed etiam amplificat, quem Graeci *χρησὸν* & *χρησιμὸν* appellant. Sibi habere.) id est, ex aedibus suis auferre. Ex XII.) id est, ex lege XII tabularum. Causam.) Rationem reddit. Exegit.) è domo. Spectatus.) id est, qui laudatus est propter res domesticas & priuatas, metaphora sumpta à ciuibus qui solebant à populo spectari. Probatus.) *καταδραγὴν* & *ἐπιμαρτυρίαν*. Nihil honestius.) *ἀναστροφικόν* & *ἀναστροφικόν*, nihil honestius, non in scortatione est. At quam.) Contra Antonij formulam agit notatione nominis, quod in inuidiam trahit, quoniam Antonius nomen suum ubique in legibus, edictis & mandatis usurpabat cum conuictione: quod arrogans et ridiculum erat. fit autem notatione non solum interpretatione rei sine nominis, ut fons, quod per se aquam fundat: puteus, quod in eo aqua putrescat, sed etiam deprauatione, ut in hoc loco. Hoc est dicere.) Interpretatio amarulenta. Nam si.) *καταδραγὴν* ex loco testimoniorum *κατ' ἐπιμαρτυρίαν*. Si aliquid dignitatis in nomine esset, ita etiam auus tuus dixisset: sed non dixit: ergo nullus est in nomine dignitas. Nisi solus.) id est, nisi dicas te solum nominari Antonium. Sed omitto.) *ἀπαρρησιαστικόν*, qua transit ad id quod obicit ei prius, ciuiliis eum belli autorem fuisse. Tria autem praecipue in hac uituperatione ostendit, primum crudelitatem eius, tum quod patriae bellum intulit, tum quod multos uiros bonos trucidauit, deinde de auaritia. Postremo impudentiam eius. Est autem odiosa & acris increpatio qua eum reddit contemptum. Cum enim bellum illud excitasset, non miles, sed spectator solum fuit: ita tamen, ut opes quidem suas ex eodem auxerit, sed non satisfecit pro domo, hortis atque sectione. Ciuile bellum.) Primum crudelitatis signum, patriae bellum intulit. Quod natum.) Bellum dicitur nasci propter causas, consilari propter socios, suscipi propter imperatores. Cur ei bello.) Comoratio *κατ' ἀναστροφικόν* uerborum. duas autem causas ostendit desertae ab Antonio militiae, unam, timiditatem: alteram, libidines, utrumque non solum in imperatore, sed etiam in milite turpissimum, ideoque tales qui sunt, contemnimus. Libidines, uoluptates & scortata. Gustares.) Hic auaritiam eius notat. Verba sunt significata, plena, graui, ideoque *ἀναστροφικόν*. Est autem gustu sanguinem ciuilem, è bello ciuili utilitatem capere, quia ciuium utilitas & bona, sunt ciuium sanguis, ut sudor rusticorum, utriusque Germanis usitatum est, ostendit igitur eum

ex ciuium miseria locupletatum esse. Vel potius.) *καταδραγὴν* uerbo significantiore facta, alioqui idem sunt gustare & exorbere. Antesignanus.) Alterum crudelitatis signum, multos uiros bonos occidit. Is est antesignanus, qui ad prima signa constitutus est, ita Antonium uocat propter pugnam Pharsalicam, in qua sola fuit. Cum enim Pompeiani in ea uicti essent, Antonius, quia sibi timebat, & libidibus solum studebat explere animum, cum Caesare profectus ad persequendum Pompeium non erat. Nobilissimum.) genere. Clarissimum.) rebus à se gestis. Quorum.) *ἀναστροφικόν*, qua magnitudinem crudelitatis eius ostendit. Quibus rebus.) Redit ad desidiam & timiditatem eius, facilius erat bellum gerere domi, quam in remotis locis, ideo in Pharsalia tantum mansit. Tantis.) tam magnis. Quem locum.) q.d. nullum, ostendit eum nec patriae, nec socijs fidelem fuisse, contra patriam enire arma sumpsit, Caesarem deseruit. Cuius tu.) Enumerat praecipua quae eo bello egerit, & ostendit desertam à se militiam esse, estque uehemens accusatio. Belli princeps.) Princeps belli dicitur de initio, crudelis autor de praelio, praede socius, post uictoriam, testamenti filius, de trophaeo testamento haeres factus. De pecunia.) de debito. Domus.) Pompei. Sectio.) Emptione ac redemptione. Sectio autem & sector aliquando à sequendo dicuntur, quod proscriptorum bona persequatur, aliquando à secundo, quasi sicarius & collorum sector. Primo responsum hoc in loco uerum, falsum, apertumque cum obscuro. Ferociter.) impudenter. Et ne.) Excusatio & concessio acerba & ironica, odiosam enim habet, nam cur iusta dixit? quoniam autor belli ciuiliis fuit, quod grauissimum erat crimen. A me.) scilicet petere potest. Ponit nunc Antonij responsum *κατὰ μέγεθος* siue *διὰ μέγεθος*, sunt autem cogitata haec, non pronunciata. Ego ad illum.) Sequitur nunc falsa confessio, nam tamesi uera dicat Cicero, nunquam tamen Antonius illa confessus esset, est autem confessio facta per eiusdem uerbi, cuius membrum tertium habet *ἀπαρρησιαστικόν*, id est, enumerationem partium. Totum est, arma contra patriam tulit, quod postremo loco ponit, partes sunt, consules, imperatores, senatus, populus, dii patrij, aere, foci, has prius enumerat, omnes autem sub patria comprehenduntur. Ego causam attuli.) Idem sunt, adferre causam alicuius rei, in causa esse, & autorem esse. Ego leges.) scilicet pro Caesare, alterum membrum. Ego arma.) id est, ego Caesari autor belli & uictoriae sui, tertium membrum est, quod habet, ut dixi, ex uerbo enim Patria dilatata est oratio, quae reliquas partes omnes sub se comprehendit. Focos.) Res necessarias uocat focos, ut aquam, ignem, &c. sine quibus uiuere non possumus. Num sibi soli uicit.) Occupatio, ergo Caesar sibi soli, non etiam socijs uicit, hoc est praedam ergo cum socijs diuidere ille noli? Quorum.) Verba Ciceronis sunt, qui respondet *ἀλλήλων ἰσωνίαν*, ex consequentibus recte illos de praeda participare, qui sceleris fuere socij. Ius postulabas.) contra Caesarem, quoniam res pro arbitris confici non poterat, etiam hoc est *ἰσωνίαν*. Sed quid ad rem.) *ἀποδραγὴν*. Tabula.) uestrae scilicet pactiois. Tabulam.) rerum à te occupatarum. Ex quibus.) Amplificatio interrupta fuit

vide Antonium Re
lib 8. c.
343. et supra
479. Tomo 2.
fol. 506. Tom.
fol. 520. 21

fuit autem Misenum uilla Antonij, quam unā cum Pompeij bonus ferē consumpserat. deridet igitur eum, quod tabulas sine rebus attulerit. Auctionaretur.) auctionari uel let. Antonius uerò.) *ἄποδοσις*, qua auditorum animos mouet. Vestis.) Vestis generale est, indumentū speciale. uestis igitur est, quiddam ex panno est. Collisā.) cōrita. Ut doleremus.) *ἄποδοσις*. Hęc tamē.) Cōmemorauit orator quomodo Pōpeij bona rursus uendere sit coactus. nunc reliqua percurrit quę facta sunt inter mortē Cn. Pōpeij, & uictoriam C. Caesaris. Auctionem.) Auction publicā est bonorum alicuius uenditio. prohibere auctionem, est sibi primas iure prætório postulare partes. Prohibuerunt.) id est, satisfieri sibi uoluerunt, antequam feret uenditio. uulgo dicunt arrestare. Hærebat.) dubitabat, metuebat. Pro Roscio, hærebat posuit pro cedebat. metaphora ab ijs qui clam fugunt, & in spinis hærent. Quò se.) Interpretatio. Temporibus.) auctionis. Domi.) in ædibus Caesaris. Percussor.) *ἄποδοσις*. possumus enim ad heredem referre, & ad Casarem. Utinur hac ubi aliquid uolumus dubiè interpretari. est autem percussor propriè, priuati hominis licitor & carnifex. licitor publicus est. Deprehensus.) Deprehendimus propriè abscondita & tecta, inuenimus amissa, reperimus nostra. rarò aliud pro alio ponitur. Inuehens.) Dicimus inuehi in aliquem, & inuehere, ut Cicero inuehit in Antonium, scilicet orationem suam. est igitur hoc *ἄποδοσις*. Proficiscitur.) scilicet contra Pompeianos. Transit iam ad aliud. Paucis prorogatis.) id est, pauci prorogantur dies. prorogari, est rogando impetrare dilationem. Ne tum.) post ipsam auctionem. Tam bonus gladiator.) Rei ac uocabuli deprauatio *ἄποδοσις* amarulentam. militum enim proprium est, stipendium facere, & emeritum esse. gladiatorū uerò, digladiari ac donari rude. Est autem odiosum uocabulum gladiator, qui etiam sicarius dicitur. Hunc igitur.) Euthymema ex contrarijs, & minore ad maius, quo eum reddit contemptum. Partibus.) uictorijs. Id est.) Interpretatio. Pertimescat.) Timesco & pertimesco actiue etiam ponuntur. Profectus est.) id est, conatus est proficisci. potest etiam legit. Profectus est tandem aliquando. Peruenire.) Proficisci, est suscipiemis iter: peruenire, perficiemis. Quonam modo.) Refutatio ab exemplo, per syllogismum expository, qui uel ad refutationem, uel ad *ἄποδοσις* spectare solet. Aut non.) Disiunctio *ἄποδοσις*. Ter depugnauit.) Depugnare, est ualde pugnare. Ostendit autem *ἄποδοσις* Antonium inconstantem: Dolobellam uerò, quod tamen eum fecisse nollet, constantem. Consilium.) Quia partes Caesaris, contra Pompeium ac patriam, est secutus. Si de meo.) Occupatio, qua ostendit quid nam reprehendat. Tu uerò.) Ostendit causam illi deserere militiæ non fuisse, argumento à persona sumpto. Esto, fuerit.) Concessio *ἄποδοσις*. Causa.) calamitas. Repetrent.) Pompeiani. Legibus.) hæreditatis. Tamen erat æquisimum.) Probabili argumento, non tamen uero, ostendit eum debuisse toti bello interesse. non enim si sector bonorum fuit, uitam etiam persequi debuit. Ponit causam pro persona. Sectorem.) M. Antonium, mancipem, qui mancipio sibi Pompeij bona comparauit. An tu.) Auget odium factio foedo. In mensas hospitii.) Hospitiū est, omnia liberaliter dare: eorū uerò qui hospitio excipiuntur, uti frugaliter ijs quę dantur.

quod quomodo Antonius fecerit, signo ostēdit. Qui uerò Narbona.) Digressio in obiectionē Antonij, quod è Græciã rediisset: cuius causas in prima Philippica exposuit. Primum autē ponit uiuperationē Antonij, argumento ab absurdo sumpto. Tu turpissimè rediisti, & me audes interrogare quomodo redierim? deinde causam reddidit sui reditus: tum comparatione siue ostēdit suum reditū fuisse honestū, illius uerò mollē ac turpē. Narbone.) id est ex Gallia Narbonensi. Cur su.) id est, celeri profectio ne ex Græcia. Reuertissent.) Romā. Nuper.) in prima scilicet Philippica. Volui etiā.) Nunc causam ostendit sui reditus planè *ἄποδοσις*. Ante Calend.) id est, ante creationem et designationē consulis. creantur consules in annum præsentem, designantur in futurum. Nam quod quærebas.) *ἄποδοσις*, qua ostendit discrimen reditus sui, qui honestus fuit: & Antonij, qui fuit inhonestus, eiusque turpitudinē obiicit. Luce.) id est, palam & honestè. Tenebris.) id est, non in tenebris, hoc est, non clam & inhonestè ut tu. Toga.) id est, Romanorum more uestitus, non cum caligis & lacerna ut tu consulatū petiturus, ut mox dicet. At etiā.) Accommodat hoc ad orationem subitam, dicunt enim oratores multa probabilia, non tantum necessaria. quamuis autem uideantur omnia subito dicere, tamen multa quę dicunt, domi scripserunt antè quam dicunt. Ne tu.) *ἄποδοσις*. Si scis.) id est, nam scis. Nequitia.) uanitatis. rem enim non frugi, nec ad propositum pertinentem, uocamus nequitiam. Ex omni omnibus.) Exaggeratio *ἄποδοσις*, qua exponit Antonij reditum, de quo coepit dicere. Magister equitū uideret.) Ostendit eum falsum fuisse magistrū equitum. Peteres.) Petimus legitime, rogamus precibus in petitione ius & consuetudo est, absq; precibus, quia uiri boni omnes uiri possunt: rogatio, quia precibus fit, nec legitime, non minus quam ambitio uituperatur. petitores igitur dicuntur ante magistratum, college uerò in magistratu. At uide.) Attentos reddit in magna rei significatione. estq; hic exemplum narrationis breuis, & inter se ostendit causas duas reditus Antonij. 1. amorem. 2. auctionem. Lenitatem.) Antè uocauit nequitiam. Quodam.) utilissima. Inde cisio.) Cisijs Romani utebantur in profectioibus celeribus. Quis tu.) *ἄποδοσις*. In collum inuasit.) Hoc est amantium, ut amplecti amicum: quod Græci dicunt *ἄποδοσις*, hæc est prima causa. Homo misericors.) Acerba & odiosa ironia. O hominem nequam.) *ἄποδοσις*, est autem nequitia in mollitie, & uita non frugi: scelus est in uita. metaphora. Domi.) priuatum. Foris.) extra domum. Hęc est altera reditus sui causa, ne Plancus prædes suos uenderet. Productus.) Priuati homines in concione & foro, senatus in rostris accusabatur. accusabant tribb. pleb. ut censores notabant mores. Rei tue.) propter prædes tuos. Dicacem.) id est, à populo es irrisus. Sed nimis multa de nugis.) *ἄποδοσις*, qua transit ad commemorationem, quomodo Antonius Casari reconciliatus factus sit consul: et quomodo uerq; Dolobellam contempserit & illuserit. Se niterq; Dolobellam contempserit & illuserit.) id est remis.) *ἄποδοσις*, siue *ἄποδοσις*. De nugis.) id est, sarcasmodi, quibus minoribus, qualis fuit accusatio, quod timore Casarem deseruerit. Ad maiora ueniamus.) *ἄποδοσις* Casari ex Hispania. *ἄποδοσις*, tamen & acris. Celeriter isti.) Verbis ostendit Antonij celeritatem. Fortem

Fortem.) Fortitudo in periculorum contēptu est: strenuus in susceptione laborum. Factus es ei.) Caesaris reprehensio est. Nescio quomodo.) Extenuatione amplificat. Habebat hoc.) id est, natura Caesaris erat eiusmodi. Recipiebat.) Est autem signum ingenij malè morati & callidi. His reb.) ære alieno & egestate. Renunciari.) postquam creatus est consul. renuuciabat autem præce. Nihil queror.) Excusatio Dolabella: cupiebat enim eum ab amicitia Antonij reuocare. Impulsus.) à Casare ut Antonio crederet. Inductus, elusus.) ab utroq;. Qui in re.) in creatione consulis. Interuertit.) Terentius dicit intercept. interceptimus rem, interuertimus magistratum. Ascripsisti.) Ascribere alicui suam uoluntatem, id est, aliquem probare se alicui. Dolabella perfidi am commemorat. Calendis autem Ianuarij consules creantur. In istum.) M. Antonium. Hic iratus.) propter Casarem. Hic autem.) Persequitur institutā commemorationem de consulatu Dolabella, & commemorat fraudem utriusque & Caesaris & Antonij. Facit autem hoc non solum ad odium patrum conscriptorum aduersus Antonium commouendum, sed etiam ut Dolobellam ab amicitia M. Antonij auocet, qui se post mortem Caesaris cum Antonio coniunxerat. Hic.) Antonius. Ostendisset.) significasset. Proficiscitur.) contra Parthos, iussurum.) Verbum Tyrannicum. Consules interrogabant, populus autem iubeat: si quis igitur alius iubeat, ille ius populi sibi arrogabat. denotat ergo hic tyrannidem Caesaris. Quę negant regem.) Occupatio subiuncta uerbo, non sententiæ. Regem.) scilicet fuisse, & affe-
30 classe tyrannidem. est hic continuatio sumpta ex occasione præcedentis uerbi, iussurum. Oratores postremis locis collocant uerba uel sonantia, uel significantia: aliquando continuationem sequuntur. Sed cum Casar.) Nūc ostendit quę se opposuerit Antonius Dolabella. Hic bonus.) Antonius. ironia est. Præditum.) donatum à populo. Auspicijs.) Auspicia non solū auspicum sunt, sed etiā augurum. Vel impedire.) Impedimus ante nunciationē consulis: post nunciationem uitiamus. uitare est uocabulum latinum & bonum. Sed latini tamen magis fœdare & de fœdare dicunt. In quo.) Vituperationem subiungit alterationi. habet autē hoc genus orationis asperitatem, propter interiectiones: et uel improbationē uel cōprobationē habet interiectā. Stupiditate.) Stupor in nō intelligendo est, et in re cognita impudentia post rem cognitā abiectus pudor. Cicero Antonium de utroq; redarguit. Stupor autē & stupiditas differunt ut habitus & dispositio. est enim stupor animi quædam inclinatio. stupiditas uerò ipsè habitus. Istuc.) Ostendit stultitiam eius, quod nesciuerit quid propriè sit augurium. Nos.) Augures. Esto.) Concessio, qua eum impudentiæ coarguit, qua
50 contra leges egerit, ut autē stupiditatis & stultitiæ. Neque enim.) Ratio *ἄποδοσις*, quæ *ἄποδοσις* habet. Nunquam sobrio.) Perinde est ac si dicat ab homine impudenti, non petēda prudentia. habet hoc uocabulum *ἄποδοσις*. est enim sobrietas in cognoscendo & temperantia. ac semper grauitatem habet, siue ad animum, siue ad corpus referas. Sed uidete.) Iterum attentionem renouat. Multis autē mensibus.) Hoc impudentiæ est. probat autem impudentiā eius testimonio Antonij atq; euentis. Prohibiturū.) Prius dixit impedire, & uitiorum. sed illa fuerant species. Auspicijs.) obseruatione auspicioꝝ. Diuinare.) prou-

dere. Qui uitij.) Vitia in auspicijs sunt, cū ipsa comitia uentiantur. Leges.) Aeliā & Fustiam. Verū.) Cōcludit hoc in loco id quod proposuit. Implicata inscitia.) Vocat hic implicatam inscitiam, quæ uitium aliud habet coniunctū, id est, impudentiā. Atq; illo die.) Consulatus Antonij deuisus fuit in duo tempora: unum fuit, cum collegam habuit Casarem, de quo hæcenus dixit: alterum cum Dolobellam habuit collegam, de quo nunc agit. Quis uitiam.) Vituperatio *κατὰ συκροσιν*. Apparitor.) Is est qui iussa magistratus exequitur. Humilis.) Casari. Ad uersam lecticam.) in qua Casar sedebat. Ecce Dolabella.) Iam quid altero consulatus sui tempore sit actum exponit: & ordinem temporis obseruat, & ostendit omnia facta esse ex composito. Comitorum dies.) quod Dolabella debuit Casari succedere. Sortitio prærogatiue: quiescit.) Sortitio prærogatiue erat, cum tribus primis sorte consulem creabat. Confecto negotio.) id est, postquam renunciatus esset Dolabella consul. Bonus augur.) Iterum ironia est. Lælium dices.) Et propositio, & approbatio ironiam habet. O impudentiam.) Manet in duobus uitijs, stupiditate & impudentia. Nec enim te de celo.) Seruamus de celo sensibus præcipuis oculorum & auditus. Quid uideras.) *ἄποδοσις*. Ante.) ante Calendas Ianuarij. Ego Hercule.) Iam concludit ipsam improbitatem atq; impudentiam illius. Eminentius auspicia.) Eminentius auspicia, est falsa fingere uitia. Obnunciasti.) Renunciamus consulem creandum, obnuncianus non creandum. Nolo plura.) Concludit locum superiorem per argumentationem necessariam, & ad Lucercaliam transit. Sed arrogantiam hominis.) Propositio dixi eum transire, concluso loco superiore, ad argumentationem necessariam, quæ solet subijci post probabiles rationes. Utitur autem hic dilemmate, quo Antonium uincit. Vel uerè nunciasti, uel falso. si falso, necesse est te non fuisse sobrium: si uerè, debes rationem reddere. Sic in utroque reprehenditur. Est autem arrogantia in rebus alienis. Insolentia in alienis præter solitum & non crebrò usitata. Est ergo insolentia, quædam rara & singularis arrogantia. accipitur tamen in bonam etiam partem. ut, Quid tu Athenis insolens? Quamdiu.) *ἄποδοσις* ante argumentationem. Voles.) pro uis. futurum enim pro præseni ponit. Vitiosus dicitur consul, in cuius creatione obuenit uitium, cum de celo aliquid animaduersum est, ut cum uel pluit, uel fulgur uisum est, uel eiusmodi aliquid euenit. Salua enim auspicia dicuntur, in quibus nihil tale accidit. Si nihil est.) si nullam uim habet, pars prima dilemmatis. Nunciat.) obnunciat. Renunciamus non uitiosa, obnunciamus uitiosa. Nunciare, generale est. species sunt, renunciare & obnunciare. hoc in malam, illud in bonam partem sumitur. Cum dixeris.) confecto negotio. Sin est.) Pars altera dilemmatis. Augur.) Ego meo iure requiro, qui augur sum. ponit autem rationem siue causam loco rei. Sed ne fortè.) Reprehendit hęc Antonij facinus qui C. Casarem in Lupercalibus conatus est regem facere. Post reprehensionem autem ponit narrationem interruptam, singulis enim partibus adiungit uituperationem. & uariè hunc locum tractat. Multis.) id est, propter res gestas eius multas. Rem unam pulcherrimam.) Vchemens & acerba *ἄποδοσις* est. Quilibet.) Declinatio ad factum ridiculum, uidetur etiam

etiam hic locus ex tēpore dictus esse. Ad Lupercalia.) ad facinus Lupercale. de his sacris, ut annotavi etiā antē, ui Alexan. ab Alex. dicta sunt, quasi ab arcēdis lupis. Apparet esse commotum.) *παρορμητικὸς* est. Commoti sunt, qui irati sunt, quiq; commotum stomachum habent. Commotio autem stomachi, uel ad iram, uel ad appetitum refertur. à paragrammate igitur sumpta occasione, transit ab ira ad uentriculum. nec de commotione animi dicit, de qua instituta est oratio. Modò ne nausect.) id est, ne uomat. antecedens pro consequente, quia hoc illud est modestius. Quæ potest esse.) id est, quæ potest esse defensio scelerati & turpissimi facinoris. Propositio *κατ' ἐπιθυμίαν*. Cupio.) Acerba irrisio, & quasi *σαρκασμὸς*. sed interrupta, ac breuis, quæ græci *ἐπιθυμία* uocant. est enim *ἐπιθυμία* curta rerū expositio ac complexio, quæ in rebus notis utimur: *ἐπιθυμία* uerò plena et perfecta rerū expositio est. ea in ignotis utimur. Sedebat.) ita sequitur narratio. Collega.) C. Cæsar. In rostris) In rostris sedebant quorū erat iudicare: pro rostris, qui dicebant. Ad fellā.) ad Cæsarē.

Ita eras.) Reprehensio *κατ' ἀντιπαράθεσιν*. Lupercus.) Lupercus ab arcēdis lupis dicitur: Consul uerò à cōsulendo, quod patriæ cōsulere debeat. Lupercorū erat propriū, perpetuò esse insolentes: consulem autem grauitas decebat, & modestia. Tu.) *σύγκρισις* ex contrarijs. Diadema.) regni insigne erat: corona non solum regni, sed uictoriæ etiam. Toto foro.) id est, totus populus ingemiscit. Unde. iam rursus expositionē rumpit, & idem repetit quod dixerat, & ad refutationem transit. Cum plangere.) id est, luctu. Tu ergo unus.) Rursus reprehendit. cum autē res non est nota, nec tamen probatione longa opus habet, breuitate utuntur oratores, sed singulis subiiciunt reprehensiones. Qui.) id est, qui cum Cæsarem regem facere uelles. Collegā.) socium. *κατάχρησις*. collega enim magistratus dicitur, non regni. Tentare.) scilicet diademate tuo. At etiam.) Duæ causæ uidebantur esse quæ mobrem Cæsarem regem facere uellet: una, ut particeps fieret regni: altera, ut reconciliaretur Cæsari. Occupatione utitur: aut fecisti propter regnū, aut propter misericordiam. Si propter misericordiam, tibi, non populo regnum petere debebas. O præclaram.) Ironica exclamatio. Pergit in illis quæ facta sunt in Lupercalibus, & iterum reprehendit eum. I. quòd diadema Cæsari imposuerit. II. quòd sua oratione Cæsarē nudus cōmendauerit. III. quòd factū Cæsarem in fastis rescribere curauerit. Nudus) Lupercienim nudi incedebāt. Turpius.) Turpitudine est animi, quæ celata esse potest: sceleritas autem oculis obijcitur. Dum te stimalis fodiam.) id est, num expectas orationem acriorem quàm hæc est. Metaphora sumpta à bobus. Stimulis autē habere opus dicuntur, qui nulla re excitari possunt. Lacerat.) lacerare debet. Cruentat.) id est, sanguinē aspergit. est enim cruor sanguis uiolentus, hoc est, uiolenter effusus. Vereor.) Repetit primam reprehensionis partē, quòd Cæsarem regem facere uoluerit. Primum autem se præmunuit, deinde affectum animi ostendit. tum argumentū à minore ad maius docet, Antonium uiuere non debere.

At etiam inscriptio.) Vituperatio altera, de oratione ad Cæsarem. utitur eadem methòdo, qua proximè est: scilicet *ἀφ' ἡσυχίας*. In fastis.) Vide Vallam. hic ablatiuo utitur. Ad Lupercalia.) Lupercalibus. C. Cæsari dictatori.) Omnia grauiasunt. Dictatura autē ad tempus tantū durabat, scilicet quàm diu bellū esset, qui igitur finito of-

ficij tempore dictaturā non deponeret, tyrannus erat, ut Sylla fuit. Populi iussu.) Hoc erat mendacium. Vii noluisse.) Boni reges utuntur regno: mali inuadunt. propriè igitur hoc in loco uti ponitur. Iamiam. Dissoluta hæc sunt. Est autem hic summa, & totius negocij complexio, de diademate regio: quæ grauissimam habet reprehensionem. Ocium.) ciuium. Urbem.) hominum societatem.

De die.) Die laborandum est, nocte qui scendum. in diem autem uiuere est hominum dissolutorum: qui conueniunt rebus presentibus, futuri rationem nullam habent. Vbi enim tu.) *ἀντιπαράθεσις* ex contrario *κατ' ἐπιθυμίαν*. Cur enim Antonius amat ocij perturbationem? quia propter scelera in pace nequit consistere. Consistere.) Consistere dicimus, cum tuti sumus & quieti. Qui locus.) *ἐπιθυμία*. ibi enim pax est, ubi leges sunt ac iudicia. Dominatu.) id est, regio: nihil enim regnum aliud est, quàm dominatus regnum.

Idcò ne.) Exaggeratio ab exemplis eorum, qui propter regnum aut expulsi, aut necati sunt. Exactus.) à populo Romano. Constitueretur.) Cōstituantur res uoluntate ac iudicio. Sed ad auspicia.) quæ scilicet tu uiolata esse dixisti. Reprehendit non quod fecit, sed quod facturus erat idib. Martijs, nisi fortuna obsitisset. Redeamus.) Sic dicit, quia antē etiam meminit auspiciorum uitatorum. Egiss.) nisi Cæsar scilicet moruus esset. Ementitis.) Ementiri auspicia dicitur is, qui falsò obnunciat, et se de cœlo obseruasse dicit, cū tamen non obseruauit. Passiue hic ponit, quia ostendit Antonium de cœlo non seruare, sed mendacium dixisse. Illum diem.) Calend. Martias. Sustulit.) *ἀπόδοσις* est. Interitus.) Mors & interitus in bonam semper partem sumitur: nec & cades in malam.

Sed incidi.) Conglobatio eorū quæ mortē Cæsaris consecuta sunt. Incidi.) Propositio. non autē temere delabitur in hæc cōmemorationē, sed occasione præcedenti: idcòq; dicit incidi. Ingressa erat oratio.) Dicimus ingredi in aliquā rem, et oratione in rem aliquā ingredi. Quæ tua fuga?) post mortē Cæsaris. Obijcit ei fugam. nihil autē magis uituperandum est, quàm timiditas in imperatore, quæ auctoritatem eius omnem tollit. Formido.) Hæc causa et antecedens est: fuga consequens & effectum. formidabat autem propter conscientiam scelerum, idcò ad desperationem uicæ est adactus. Quæ desperatio?) *ἐπιθυμία* est & incrementum. est autem etiam desperatio effectus formidinis. Beneficio eorum.) Brutorum, Cassiorum, Cæsariū, &c. Recepsisti.) Recipimus nos fugiendo. Omea semper.) Duo hic facit. I. ostendit ea euenisse quæ prouidit. II. inuidiam Antonio conciliat propter mendacium.

Omea.) Exclamatio propositionis loco. Frustra uerissima.) Vera erant auguria Ciceronis, quoniam euentū habuere suum frustra autem uera, quoniam animaduerte re illa ciues Rom. noluerunt. Dicebam.) *ἀφ' ἡσυχίας* breuius. Trent.) in Capitolium. boni enim & Antonium & coniuuratos accedebāt. Redirent.) ad M. scilicet Antonij domū. In sententia.) quæ de tua inconstantia habebam.

Importunissimo.) Impor. unus est, cui fidendum non est: homo periculosus. differunt tamen: importunus enim de personis, periculosus de rebus dicitur. Post diē tertium.) postridie. Postero die dicit Cæsar. Cum omnes.) Ratio cur inuitus uenerit. Obsiderent.) Obsidemus inuadendo & oppugnando: item urbē, cum exercere hostem uolumus. Inuideris.) non consulueris. Qui tu uir.) *ἐπιθυμία* est. Memem.) eam scilicet quam tu habebas. Puerum.) filium.

573 filium. M. Antonij.) id est, tuū. mutat personā. Bamba- lionis.) Jocer Antonij. Quinquā.) Correctio *κατ' ἀντιπαράθεσιν*, & distinctionē rerū, & uerborū. Timor non diuturni.) Locus cōmunis est. Metū diuturnitatis malum esse custodē, ut in Officijs etiam docet. Sunt enim affectus non habitus, sed motus subiti: nihil igitur possunt efficere.

Improbum.) *ἀντιπαράθεσις*. timor te bonum fecit, audacia improbum. Etsi tum.) Alia correctio *ἀντιπαράθεσις*. mores enim aduersarij malos etiam tum fuisse, signis indicat, cum ab alijs optimus esse crederetur. atq; hoc plurimum ad inuidiam Antonio commouendam facit. Optimum te.) da to scilicet coniuuratis filio obside. placebat hoc populo, & aliquid esse uidebatur, sed nihil erat. Me dissentiente.) Quoniam putabam natura eum ita malū esse, ut uere bonus fieri non posset. in quo prudentiam suam ostendit. nec enim sefellit eum sua de Antonio opinio. Præfuit.) Signum est: Tu præfuiti funeri Cæsaris: ergo fuisti malus. Nunc autem eum uocat tyrannum, quòd habetis nō fecit: quoniam pro multis bonis uiris pro uiro uiro malo scilicet M. Antonium dicit. Sceleratissime.) Vel ad Cæsarem refertur, unde quidam legunt Sceleratissimi: uel ad Antonium, quod malim, & rectè legitur sceleratissime. qui enim tyranno fauet, is sceleratus est. Tua illa.) *κατάχρησις* trium capitum orationis Antonij. quæ ut perniciosam Reipub. reprehendit. Primum caput fuit. personæ Laus: alterum, prouocatio populi ad misericordiam: tertium, cohortatio ad C. Cæsaris necem uindicandam. Vitur autem eiusdē uerbi *κατάχρησις*. ter enim sua repetit propter uim.

Laudatio.) C. Cæsaris. Pulchram uocat propter uerborum elegantiam. Potest etiam esse ironia. Tua miseratio.) Populum enim ad Lachrymas prouocauit, non solum uerborum, sed etiam, quia Cæsarem nudum atq; trucidatum populo spectandum proposuit. Tua cohortatio.) ad Cæsaris necem uindicandam. Tu, tu.) Geminatio propter uehementiam. est autem geminatio continens uerborum repetitio. iteratio non continenter uerba repetit, sed alia habet interposita. Illas faces.) Quæ sint illæ faces, ipse exponit diuisione. Semiuustum.) Hoc latinum est. semiu stare uerò non est latinum. Tu illos.) Conglobatio effectorum, in qua semper ordinem temporis debemus sequi, & euenus in sperati: quorum uarietas nunc malitiam, nunc contemptū significat. hoc in loco utrumq; est. Impetus perditorū.) Ostendit eius malitiā in oppugnandis uiris bonis. miserū est, cū à bonis oppugnatur boni: quia à malis, non itē. Immittere personā, & immittere impetus alicuius dicimus, id est, homines impetuofos. sed uitauit *ἀντιπαράθεσιν* Cicero. Vi, manuq;.) Vis affertur singulis. manus pluriū est. Idē tamen.) Ad secundā conglobationis partē uenit: & quid boni egerit, ostendit. Fuligine.) rogi, à cuius fumo fuliginosus factus erat. Reliquis diebus.) post datū filiiū obsidē. Fecisti.) quasi semetia & consilijs mutatis. Ne qua.) Cæsar reliquerat in suis aclis multa, quæ daturus illis erat quib. faucebat: has tabulas Antonius reseruabat. Beneficij.) officij. Beneficiū est principis aut magistratus donatio. Meministi ipse.) Tria enumerat: primū, de exulibus reuocandis, aut non reuocandis: de immunitate: de abolitione dictaturæ. Appellat Antonij cōscientiā. Sophistica igitur & imperfecta est probatio. illi enim magis probabilia per minus probabilia, & minus obscura per obscuriora probant. In perpetuū.) Pro Flacco dicit in sempiternū. Quo quidē.) *κατάχρησις* ad expositionē

contrariā, qua ipsum comēptū reddere conatur. Constituta.) *κατάχρησις*, qua redit ad primā amplificationis causam. quæ enim amplificare uolumus, sepe iterāda sunt. sunt autē cōstituta, quæ firma & stabilia atq; cōfirmata sunt. Nau fraga.) Allegoria. Nū me igitur.) Confirmatio iudicij sui argumento *κατὰ τὴν* tabularū cōtrariarū *κατ' ἐπιθυμίαν* figuratam interrogatione, quā loco propositionis ponit: Antonius nō me sefellit. Inspeciātibus.) Cōfirmatio: quia tabulas immunitatis in Capitolio fixit. Ciuitas.) populi Romani. Nō tā.) Pro nō tantū: *ἀπολογία* est. Sigillatim.) id est, singulis. de persona dicit. Itaq; si hæc.) *ἐπιθυμία* oratoria. Manent.) scilicet istæ tabulæ. Stante Reipub.) Antē dixit constituta. stat autē & bene cōstituta est Reipub. quæ libertatē suā retinet. Sed unū egressū.) At hīc contra impudentiā Antonij ridiculā: eiusq; contra Deiotarū regē de cretū statu duplici sefellit. Vocabula inuidiosa sunt. egregiū bonā in partē accipitur, pro eo quod est omnū præstatiūsimū: sumpta metaphora ab excellentia, quasi ex grege fit. alioqui grex de reb. dicitur deterioribus: ut grex hominum, pro uulgo, sicut turba. hic ironicè pro ridiculo ponitur. Fixū.) scilicet est. Ut figere legē, sic decretū figere dicimus. quæ enim à populo fixa sunt, ea fixa esse dicuntur. quod igitur populi est, de Antonio dicit. sunt igitur inuidiosa uocabula. Quo.) decreto. Proposito.) populo & senatui. lex dicitur referri senatui & ad senatū, promulgari populo, proponi utriq;. In ipso dolore.) propter occupatā tyrānidē et Antonij scelus. nō enim propter mortem Cæsaris uocat dolorē, sed propter res indignè gestas per milites Cæsaris. Quis enim.) Ratio *ἀντιπαράθεσις* post rē probatā, quā postea alia ratione cōfirmat: estq; ppositio. Aequē.) scilicet inimicus. Huic ordini.) Senatorio atq; equestri. Cæsar enim de Massiliē sib. triūphauerat, quod ei Cic. obijcit in 2. Officiorū. Is igitur.) Propositio maior. Minor fuit: Deiotarus fuit inuisus Cæsari. Maior sequitur hic, Nemo inuisus restituitur in locū priorē. Cōpellarat.) Deiotarus. Probatio minoris. Hospitē.) C. Cæsare. de hac re in oratione pro Deiotaro habetis. Cōpellamus autē cōmonefaciēdo ac postulando. Imperat.) C. Cæsar. Omīssa est particula aduersatiua. Collocarat.) Collocare in tetrarchiā, est cōmittere partē tetrarchiæ tutandā. Huiusmodi enim quadripartitā regionē tradebant suis ducibus. Quod autē in priuatis rebus est recipere, in publicis est collocare. Ex Græcis.) nō ex militibus Rom. atq; hoc magnā uim habet. in Partitionibus oratorijs uocatur uehementer proponere. Hæc.) *ἀντιπαράθεσις* contrariorū. At quibus uerbis.) Hic probat scripto, esse falsum. Quib. uerbis.) scilicet chirographi. Sibi.) Cæsari. Modò.) in aliqua parte. Mira.) Vituperatio uerborū decreti *κατ' ἐπιθυμίαν*, qua eū inscitie arguit. Cōplexio.) cōpositio siue cōprehensio. Sturmus interpretatur cōplexio, id est, dubitatio. cōplexā enim rē uocamus implicatā & dubiā. Non uidetur iniquū, ergo æquū. nō sequitur. Probatio inartificialis est. At ille nunquā.) Cæsar scilicet. Ratio est minoris. Syngrapha.) Ad uersarius dicit: Deiotaro ex chirographo Cæsaris omnia sunt restituta. respōdet Cicero nō esse restituta, quia ei semper fuerit inuisus. Deinde, quia ei Armeniā abstulerit & tetrarchiā. Hic refutationē p occupationē & remotionē ponit, contra probationē inartificialē. Fuit aut chirographa nostra manu, syngraphæ cōsensione pluriū. Quo in loco.) Alia refutatio: proxima facta fuit per remotionem & occupationem: Syngrapham quidem esse factam, sed non

uolare: quia ex timiditate et imperitiâ facta sit, et sine uoluntate hostiū. Hic aliam ponit refutationē. Quod quisq; p se occupat, ab alijs nō est opus accipere. Deiotarus sua occupauit, quæ a tyrano erant occupata: Ergo a Cesare accipere nō fuit opus. Vanierē. id est, uēdite sunt, et uēduntur. Quæ ex syngrapha.) q. d. nihil ex ista syngrapha probabis. Rex enim.) Propositio minor: Deiotarus sua mortuo Cesare recuperauit. Nullis commemorarijs.) id est, nullo cōmentariōrū permissu, nō solū enim factorū, sed quoq; faciendorū Caesar fecit cōmentarios. Sunt enim cōmentarij cum præsentiū, tum etiam futurā rerum. Sua sponte.) suo iure, nemine repugnante. Sic nostro Marte fit, quod fit nemine iuuante. Sciebat.) Defensio minor: Quod aliquis suo Marte recuperat, non habet opus ab alio accipere: Deiotarus suo Marte recuperauit sua: Ergo. Sed posset aliquis obijcere, malē fecisse Deiotarū, ideo defendit hic eum Cicero statu qualitatis absoluto, quod rectē fecerit ex iure gentium. ius.) scilicet gentiū. Eripissent.) scilicet ui. Nemo igitur.) Conclusio totius defensionis. Sed repetit solum postremā argumentationē. Inuenitur autem istud uocabulū consultus cum duobus compositis, cum sapientia et iure. dicimus enim sapientiæ consultus, et iure consultus, uel iuris. Poëtæ absolute utuntur. ut, Consultus Apollo. Ex ista syngrapha.) In syngrapha sufficit subscriptio et obsignatio, in chirographo non. Illa enim duobus pluribus uel consensientibus, chirographū uel nostra manu scribitur. Non enim a te emittit.) Confirmatio conclusionis a signo. Ille uir fuit.) Laus Deiotari κατὰ οὐκ ἐπισημασμένη. quæ cū senatus uituperatione ex loco repugnātiū est cōiuncta. Quid de cōmentarijs.) Rursus mentionem facit cōmentariōrū Cesaris, ad maiorē inuidiam cōmouendam. Eadem Antonius perpetuæ dictaturæ cupiditate laborabat, qua ante illum Caesar: sed inopia pecuniæ affequi illam non poterat. Quamobrē Cesaris cōmentarios deprauiuit, ex illisq; ingentes pecunias collegit. Infinitis.) Hoc ideo dicit, quia nihil certi inueniri poterat. ideoq; utraq; utitur quantitate. Chirographis.) Chirographus cōmentarij est contemū. Imitatores.) Ostēdit eū deprauiasse Cesaris cōmentarios per eos, qui aliorū manus imitari poterant, quorū tunc multi erant. Tanquā gladiatorū.) Similitudo. libellos pro gladiatoribus ponit: quorū paria laustæ uendebāt. Itaq;.) Proponit rem grauiissimā, ut in inuidiam eum trahat. Acerui numerū.) id est, pecuniæ immensa. Construūtur.) Metaphora ab adificijs. Construere autē dicimus et substruere: et utriq; rerum est magnarum. Appendantur.) id est, magnis ponderibus estimantur. Ostendit Antonū non satis habere ad pecuniam numerandam ocij, omnis solutio fit uel pondere, uel numero, uel estimatione. At quæ cæca.) Ratiocinatio ἀφ' ἑπιπέδου: ex multis iterum præcipuē obijcit Antonio auaritiā, et stuporem. auaritiā cæcam uocat, præ qua uidere nequit, se minime consentanea scribere, quod stuporis est. arguit igitur eum mendacij. Nuper fixa.) Probatio cecitatis. Liberantur.) id est, a uectigalibus liberantur. Ne sit prouincia.) id est, ne sit uectigalis populo Ro. dicitur prouincia, quasi procul deuicta. Tu memis es.) Iam stupiditatē eius reprehendit τὸ κενὸν: quo allato, omnis soluitur cōtrouersia. sunt autē memis non compotes, qui sunt melancholici, et sunt uinculis constringendi atq; uincendi. An Cesaris.) τὸ κενὸν. Liberari.) illa liberari prouincia dicitur, quæ libera sit: et soluta alterius urbis legibus ἀνελευθέρως fit.

hoc est suis utitur legibus. Decreto Creta.) τὰς ἐξ ἑσπερίας. Pertineret.) nō obuenerit. At huius uenditione.) Occupatio est, ἀπὸ τῆς οὐραίας figurata, per decretum tabulam intelligit, qua liberauit Cretā. in tabula enim leges ac decreta continentur. contemū igitur pro cominente. Et de exulibus.) κατὰ βίβλος ad legem de exulibus latam, in qua impiam eius fraudem reprehendit. primum negationis loco acri utitur interrogatione. tum se præmunuit contra obiectionē: tertio argumentatur contra legem hanc, et ipsum Antonium. Nullius insector.) Præmunuit contra obiectionem inhumanitatis. Tamum queror.) Nunc agit contra legem, primum κατὰ ἀσπίδα siue διαπίδα eorum que in Antonij lege reprehēdit: deinde crebris interrogationibus, atq; altercatione. Primum eorum.) σοχασμὸς, qui comparatione rerum habet differentiū. reprehēdit hic inæqualitatē in reuocandis exulibus: eosq; sine ratione ab Antonio reuocatos esse ostēdit. Aequatos reditus.) Vt in pœnis, ita etiam in pœnijs obseruanda est proportio. æquari igitur eorū reditus possunt, qui causam habent similem: qui dissimilē, eorū etiam reditus dissimiles esse debent. Deinde nescio.) Alterū reprehensionis caput, quod reliquos exules non similiter restituerit. atq; hic fraudem eius impiam ostendit. Neq; enim.) Duo fuerūt, Sex Pompeius, et C. Antonius: qui fuerint ceteri, ignoratur. Cur tuæ.) Interrogationes crebra, quibus cum urget, et altercatio. Tu loco patrii.) id est, patris esse cum patruo esse. Petitionē comparasti.) Comparat petitionē, qui prehensat. Vide epist. ad Atticum. Risus hominū.) propter ineptias tuas. Querelas.) propter fraudem. Comitia.) censoria. erat enim consilia, ista comitia habere. Cum sis religiosus.) Ironia. Eundem.) C. Antonū patrum. Credo ne.) Ironia. Filiam eius sororem.) Insimulat eum hic impietatis, ut antē iniquitatis et iniusticiæ accusauit. Et primum exponit ipsum factum, deinde exaggeratione utitur. Expositio habet incrementū rerū, exaggeratio uerborū. his enim duobus modis fit omne incrementū. Eius.) Expositio. patrii tui C. Antonij, quem ab exilio non restituit, cum alios nebulones restituisset. Eicisti.) repudiasti cum ignominia, atq; contumelia. est enim eicere significantius quā repudiare. Falsa conditione.) causa. sententiā ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Perspecta.) exoptata. scelus enim erat apud Romanos illis temporibus sine causa aliquā repudiare. Ideo hic adijcit falsa. et sententiā ἀπαρῶν ἡλικίῃ: utitur, ne uideatur sine causa rem exaggerare, id quod est puerile. de qua re uide lib. 3. Rhet. Aristot. Probri.) Aliquis insimulat aliquē probri, etiam inter amicos, et priuatos: ille in frequentissimo senatu pudiciss. forminam insimulauit. Quid.) sceleris. Exaggerat hic a circumstantijs loci ac temporis. insimulauit eam probri, ac insimulauit adulterij: ubi in frequentissimo senatu. quando? Calend. Ian. quibus creantur consules. Ita non simpliciter rerum incrementū est, sed etiam exaggerationē habet a circumstantijs. Frequentissimo senatu.) id est, in senatu sepe enim oratores tollunt propositiones, ubi eas grammatici ponunt: sepe ponunt, ubi illas grammatici tollunt. Calend.) Tempus addit probationis loco. Nam Calend. Ianuarij crebantur consules, et frequentissimus erat senatus. Stuprum.) id est, adulterij. Rerum enim incrementū est, quoniam a minoribus uitijs ad maiora ascendit. Sic res additæ rebus, maiores eas efficiunt. Quis interpretari potest? Hactenus expositionē habuisti, quæ habuit incrementum rerum. iam sequitur exaggeratio quæ habet incrementum

mentum uerborum, quod sit, distinctione uerborum significationum, quod res siue partes exaggeratio siue incrementum habuit. Interpretari.) pro uero nomine appellatam. inuigilatio et distinctio nominis. nescit quo scelus eius tantam uoluntate appellare debeat. Impudentior.) qui putant nullam habere. Qui in Dolabellam.) Vocat eum in odium Dolabellæ. Improbior.) Qui contra ius et equitatem facit. Impurior.) Impuritas animi est. Crudelior.) durior, et immior. spurcē.) spurcē dicere, est propter rem, propter personam. Sed ad chirographa.) In re ad crimen publicam, quod iuitauerit acti Cesaris: eaq; a senatu non esse comprobata, ostendit distinctione. senatus comprobauit acti Cesaris. quæ ea quæ Cesar egit. quamobrē pacis causa. Deinde ponit ἀπαρῶν ἡλικίῃ: quæ uero tu Antonium eum egisse dicis, non comprobauit. quare? quia uita illi illa. utraq; pars suas habet causas. deinde ἀπαρῶν ἡλικίῃ ponit per dilemma necessarium. tertio σοχασμὸς: non fuisse approbata consilio. Cognitio.) chirographorū. Acta enim.) Hæc actus arijs fuit ratio. Quæ quidem.) Firmamentum contra rationem aduersarij distinctio. Non ea.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Vnde ista.) Plenior probatio contra eandem aduersarij rationem. ista.) scilicet acta, quæ tu uita. Quo autore.) Quis scripsit illa chirographa. Si sunt falsa.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ et refutatio uehemens per dilemma necessarium. Approbantur.) ab Antonio. Cur ueniunt.) cur non consilio potius quā in emptione probantur. Aut enim uera erant, aut falsa. si uera, non erant uendenda: si falsa, non erant probanda. Negat enim consilio approbata, quod obijci poterat. At sic placuerat.) Occupatio oratoris, non aduersarij. Ex calendis.) statim a Calendis. Quod fuit.) iam sequitur σοχασμὸς, negat consilio approbata fuisse acta. est enim optimum docendi genus, dum in re eadem immorari. Aduocasti.) Aduocamus illos quos uocamus consiliarios. utitur etiam pro Quintio hac uoce. Anas.) exobectasti. Refutat aduersarij rationem, et ostendit uolentū fuisse consiliū in peroratione eius. Peragratit.) peragratione coloniarū: ostēdit quare amicus fuerit stipatus. Oratores sepe approbationes cū propositionibus in una cadēq; sententiā coniungunt, ut in hoc loco. O præclarum.) Nunc occasione capta ex ratione consilij, quod nullum sit habitū, obijcit ei uenundationē Capuensē: crimē publicū, quomā agrum Ro. populi collusoribus suis diuisit. Incipit autē huius criminis expositionē ab exclamatione. quæ ironiam habet. ponit hic ἀπαρῶν ἡλικίῃ ante rem narratam. Penē nō.) quoniam propē interfecit fuit. Vel potius.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Cui.) quali. Utinam.) ὅχι. At quā nobilis.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ, resumptio: non uerborum, sed rerum. redit enim ad principiū exclamationis. Illa.) quæ sequitur. Eximebatur.) soluebatur, id est, destinebat esse uectigalis. Tamē infligi.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Mimos dico.) Hæ sententiæ epiphonematis loco ponuntur. In agros.) Diuisit agrum Campanū nimis suis. mutauit autem constructionē propter diuisionē. poterat dicere, nimis distribuit: sed uoluit utriusq; sexum designare. Quid iam querar.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ. perficit enim hic quod promissit, nempe se dicturū de agro Leontino et Campano. Est autem ἀπαρῶν ἡλικίῃ, cum præmonetur aliquid, quod non statim explicatur. ante enim se de hoc agro dicturū esse promissit. Sic quoq; poetæ suas habent proclamationes. Agro.) partito et diuiso hominibus iniquis. In populi.) id est, quā diu in pop. Rom. patrimonio fuerunt. Glandifera.) Arationes pro

præ dicuntur fructuose, sed non glandifera. quod propriam quercus, et aliarum arborum. Aduingunt autem oratores proprio sepe improprium. Arationes.) Agri actionem pro ipsa re subiecta posuit. Ex hoc loco, et Vergilij Georgicis, potest colligi, Romanos series quercuū habuisse per agros suos. unde glandifera uocabatur, a glādibus: fructuosi, a fructibus. Medico.) Istud etiam antē habuimus. Quasi.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Sanum.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ in hac dictione. nam et mens sana dicitur, et corpus. unde illud: Curandum est, ut sit mens sana in corpore sano. Est autem paragramma, cum dictio accipitur in bonam et in malam partem. ut ἀπαρῶν ἡλικίῃ, significat Thracum more uiuere, et fallere. hoc exemplum habet Aristot. lib. 3. Rhetor. Rhetori duo.) scilicet millia Sex. Clodio rhetori. Sed ad iter.) Redit ad rem a qua prius declinauerat. Sunt istæ duæ figuræ semper simul, declinatio a re, et reditus ad eandem. neq; elegans esse declinatio sine reditu potest. Deduxisti.) Dicimus deducere coloniam, et deducere Castilinum. facti τὸ ἀπαρῶν ἡλικίῃ et reprehēso est. quasi dicat: tu malē deduxisti, quia Cesar autē deduxerat. De Capua.) scilicet deducenda. Castilino.) scilicet deducendo. Posses ne.) iam maior sequitur per interrogationem imperfectam, quam Cicero perficit: ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Auspicato.) ex sententiā augurum. hoc uerbum Antonius in sua oratione omiserat. Adscribi posse.) Adscribimus propriè, cū deficit: deducimus, ubi nihil est. Hoc ergo rei est integræ, illud deficientis. Liiuis supplementa militum uocat. Rescripsi.) respondi. Tu autem.) Amplificat expolitione ea quæ hactenus tractata sunt: et quo pacto ab Antonio factum sit, repetit latius. Elatus.) instigatus. Insolentia.) ἀπαρῶν ἡλικίῃ sic uocat. Insolentia nihil aliud est, quam animi petulantia. propriè significat rarum. ut, Quid tu Athenis insolens? Aratrum.) Ostendit modum deducendi coloniam et diuidendorum agrorum. aratro enim agri denotabantur. Cuius.) aratri. Ferē.) Correctio ἀπαρῶν ἡλικίῃ. Territorium.) spacium agrorum sic uocat. Ab hac.) iam transit ad commemorationem alterius sceleris, quod Antonius commisit contra M. Varronem, cuius fundum contra ius et fas Antonius abstulerat. Religionum.) auspiciorum. Aduolas.) celeriter proficisceris. ostendit cupiditatem eius. Sanctissimi.) Egregia M. Varronis laus, unde Antonij scelus maius etiam apparet. sanctissimus dicitur, qui minime uiolandus est, cui concedi omnis autoritas, et omnis obedientia præstari debet. sic leges, uiros, et legatos sanctos uocamus. Integerrimi.) cuius conscientia nullo scelere est contaminata. Eodem inquires.) De his etiam antē habuisti. Est autem hoc in loco ἀπαρῶν ἡλικίῃ, non responsio aduersarij. Introduce enim Cicero aduersarios sepe turpissima de se fatentes. Si ab hastā.) id est, si uerò emisti publicè. illi enim redimere aliquid ab hastā dicuntur, qui publicè aliquid emunt. Tabulæ.) Cesaris chirographa. Cesaris.) uera chirographa. Tuæ.) falsæ. Varronis.) Hic negationem aduersarij, quæ est: feci rectē: emi enim ab hastā. Respondet Cicero: Non emisti ab hastā. emisti enim falsis et uitiatis tabulis. Atq; hic status est qualitatis. nūc ad statum firmiorem transit, coniecturam scilicet. Hæc enim firmior est qualitate, quia dicit eum omnino non emisse. Quis hastam.) Venit ad propriam rei notam. Misisse.) iam est alia aduersarij ratio: etiamsi non emi ab hastā, tamen a Cesare emi. Hanc etiam refutat. Magnū fuit.) Ironia

nia. quasi dicat, certè magnū fastidium, te tamdiu eum expectare, donec rediret. Quis uerò.) Negat interrogando uehementiæ causā. Nullius.) Parenthesis posita est ad maiorem confirmationem. Pluribus curæ fuit.) quàm ipsius Varronis. Quod si.) Legendum est Quid. ueritas est, ut impudentiam eius ostendat. Remoue.) Rursus hic est significatio subitæ orationis. Gladios.) Sicis. obicit ei quòd armatus cum hominibus stet armatis. At quàm multos.) Propositio summa. Hactenus exposuit quomodo uillam M. Varronis sibi comparauerit contra ius, quòd nec sub hasta emerit, nec à Cesare, nec ueris chirographis Cesaris. Iam sequitur, quomodo in illa uilla uixerit: et Antonij inhabitationem cum Varronis confert. Turpissimè.) libidinosissimè. Perbacchatus.) Auget præpositione significationem. ubicunq; autem est, ibi orator uerborū habere delectum debet. Ab hora.) id est, explicata rei partitio. numerabāt autem horas cum ipso die, postquam sol oriebatur. hac enumeratione propositionis partes explicat. Testa misera.) scilicet uillæ Casinalis. Sequitur iam amplificatio, quæ primū sit exclamatione, deinde comparatione. Quamquam.) Corrigimus uerba non solum grata, sed etiam odiosa: non substituit nouum uerbum, quia non habuit satis significans. id eo repetit solum epitheton eius, imperfecta igitur est correctio. nec corrigi potuit. quoniam est autem herus, priuatus est: dominus tyrannicum est. utebantur tamen pro hero etiam Romani. Studiorum enim.) uehemens, et acris. Diuersorium.) Museon, bibliothecam sic uocat. Antè.) scilicet cum à Varrone inhabitabantur. Dicebantur.) Incrementum omisit unum, scilicet legere: sed comprehenditur sub cogitatione. Non enim potest esse cogitatio, nisi præcesserit lectio. Explicat autem et amplificat eo numero uirtutem Varronis, quo scelus Antonij explicauit. Iura pop. Romani.) Explicatio postremū. At uerò te inquilino.) Reditus ad primam partem, amplificationis gratia. Quæ enim amplificare uolumus, primo et ultimo loco ponere debemus, ut hic fecit Cicero. Primū enim de Antonio, mox de Varrone dixit. nunc ad Antonium redit. Dicitur autem inquilinus, qui non in suo, sed alieno loco habitat: minus est quàm locator. Personabant.) Natabant pauimentata uino.) Inueniuntur pauimenta in pauimentis, non pauimenta. Ingenui cum.) Socrates uult contrarium unū esse oppositū, ut seruum et ingenuū. Cicero hic tertiu opponit, meritorū scilicet ingenuo. Habent autē hęc significationē uitæ libidinosæ. meritorius dicitur, qui meretur aliquid turpe. unde etiā meretrix. Casilino.) Id sequuntur quæ superbe egit. Iure.) aptè et decore. In de Romam.) Aliud superbè ab eo factum. Stultè Aquinates.) Fatetur pro persona Antonij, sed ad dicit necessitate id esse factum ab Aquinatibus. Quid Anagnini.) Hi plus fecerunt quàm alij. Cum essent deuij.) Deuius dicitur, qui a uia est remotus. Incredibile dictū.) illos uenisse deuios. Quid ego.) Nunc ea commemorat quæ crudeliter ab eo sunt facta. Istius minas.) Mine sunt uerbis, contumeliæ re ipsa. Vocat hęc contumelias. Iudicio, studio.) Amicitia à prudentia incipere debet: alioqui nunquam erit firma. Primū enim amici deligendi sunt, deinde diligendi. Charitate.) Charitas est ardens amicitia. plus est quàm beneuolentia. Brutos.) Decimum et Marcum. Quos.)

scilicet Bassillum et te. Habere clientem.) Argumentatur à contrario. Qui non sunt digni ut sint clienes, illi etiam non sunt digni ut sint patroni. Tu Antoni et Bassille non es digni ut sis clienes, ergo non es digni qui pro patronis habeamini. Interea.) Hoc in loco declarat animum eius hostilem, astutum, et contumeliosum in patriam. Collegæ tui.) Dolabella. Bustum.) scilicet Cesaris, quod Dolabella curauit eueri. Concidisti.) Concidere dicunt latini, quod Græci unde dicitur. Quid euenit.) Nunc causam ostendit, cur Dolabellæ animus sit mutatus. De celo.) id est, summis honoribus. id est, collegæ tui omnes honores abstulisti, omnibus laudibus eū spoliasti. in celo esse dicuntur, qui de celo detrabi dicuntur, cum eadem spoliantur. Qui uerò reditus inde Romam.) Exposuit hactenus orator quæ Antonius egerit in istis locis quos nominauit: nunc uenit ad reditum eius Romam. Habet autem hęc expositio duo, comparationem duplicem, personarum et rerum: et conglobationem effectorum. enumerat omnia quæ fecit spurcè, petulantè, libidinosè, et iniquè. Reditus.) fuit Casilino et Antigninis. Memineramus.) Hęc incipit comparatio. Eius propositio est: Maior fuit metus Antonij quàm Cinnæ, qui maximus tyrannus fuit. Est autem hic incrementum non in personis, sed in personarum additionibus: potentem, dominantem, regnantem. Estq; impar comparatio. unum enim cum tribus comparat. Omnis enim comparatio uel equalis est, uel inæqualis. Erant fortasse gladij absconditi.) id est, erat fortassis uis aliqua, non tamen uolentia nimis. Est autem hic comparatio rerum: prioram enim fuit personarum. Ista.) Antoniana. pars altera comparationis. Quæ.) id est, quam contra consuetudinem. Quanta.) quàm uolentia. Agmine quadrato.) Vult ostendere omnes uias et plateas impletas fuisse militibus et sicarijs. Sicæ.) Sicæ sunt proprie latronum gladij: est igitur nomen speciale. Atque his quidem.) Transitio ad maiora. dicit hęc uulgaria esse, cum sint maxima: sed quia uulgaria uidebantur, amplificauit ea. Obdurauimus.) Tacita exprobratio et conuicium. ostendit enim populum liberum tyrannum fugere. Obdurescere dicuntur, qui callum obducunt. metaphora significans est, et odiosa: ideoq; ad extremum posita. sumpta est à mercenarijs. Cal. uisij.) sententia, quæ ad animos senatorum commouendos plurimum ualet. ostendit populum liberum fugere tyrannum nouum et nondum comprobatum. magna igitur est exprobratio. Diffugimus.) Hoc signum est metus. At iste.) Est etiam hic comparatio. Vitur autem hac uoce iste, cum contemnit aliquem. Atque hic conglobationem effectorum ponit. Pneumatica igitur compositio est. proponuntur enim effecta membratim. Qui senatu.) Malo legere quæ si: nisi qui pro quasi accipias. Non egeret.) Erat enim tyrannus. Discessu.) intelligit illud uocabulum Diffugimus. ponit igitur hic uocabulum lenius. Mirabilia.) Mirabile hic uocat quod est contra omnium opinionem et expectationem. græci παραδόξον uocant. Efficit.) Facinus facere dicitur, qui inchoat: efficere, qui designat. hoc magis usitatum est quàm illud. Qui.) Iam proprie ponit illa facinora. Euerit.) Eueritimus leges fixas proprie: abrogamus autem apud populum, et ad populum, ut ad eundem promulgamus. Concutere.) id est, aliqua ex parte

581 mouere: concutiuntur, quæ etiam non franguntur. Prouincijs.) Prætoribus prouinciarum, et proconsulibus, quibus dabantur ad quinquennium. aliquando tum prorogabantur ultra. Prorogauit.) id est, auxit. Vitur hac uoce improprie. Prorogamus enim proprie ad populum. sed maluit hoc uti, quàm minus usitato. Idemque.) Vituperatio ex repugnantibus sumpta, quæ rem habet vituperandi. Pugnant autem defendere alicuius acta, et eadem rescindere. Acta Cesaris rescidit.) Rescindimus contracta, et ea quæ scripto continentur: concidimus priuata, et ea quæ extra contractum sunt. in Epist. dicit, Concidi epistolam tuam innocenti. Acta ab agendo dicta sunt. Ponit hic in conglobatione effectorum sententiam generalem, ut priuatum factum grauius efficiat. Tria autem in lege requiruntur: promulgatio magistratus, ius populi, et fixio, postquam promulgata et iussa est. Leges.) lex est actum grauiusimum, quia publicum. Testamentum firmissimum, propter ultimæ voluntatis uoluntatem, quam leges nolunt uiolari. Sine promulgatione.) id est, iniussu populi. hoc in prima Philippica est probatum. Alias.) scilicet Cesaris leges, id est, ueras leges sustulit. falsas promulgauit populo. Obtennum.) id est, ratum, seruatum: obtinemus quæ aliorum potestate in periculum uocari possunt. Retinemus ea quæ perire non possunt, nisi nostra uoluntate: ideoq; in illo maior est difficultas. Signa.) Pergit iam in conglobatione effectorum. Signa uocantur omnia facta, sculpta, fusa, siue sint excauata, siue non. omnis autem imago signum est, sed non omne signum est imago. Deportauit.) id est, magnis oneribus proferri curauit. emphasis enim est in uocabulo. Et tu in Cesaris.) Amplificationem sequitur uituperatio atque ostendit se cuius omnia euenisse quàm uoluerit: et cum exprobratione enumerat ea, quæ cucnerunt. Et.) Hęc particula, cum non est copulatiua, semper indignationi seruit. Diligens in memoria.) id est, in colendo absente. Tu illum.) quæ fit duplici uerborum geminatione. Simulacrum.) statuem. Puluinaria.) Hęc quatuor requirebantur, cum quis referretur in athenas. habebant autem dii singula puluinaria, in quæ residebant eos adoraturi. Atque hęc primū fuit Romanorum apothosis: quæ deinde fuerit, ex primo Herodoti libro intelligitur. Flamiam.) Est enim ara siue sacerdote ociosa. non poterant autē comparari flamines, nisi consulis auguribus. ideo sequitur mox: Quid igitur cessas, etc. Est ergo.) Ironica comparatio impar. Quid igitur.) Adhortatio ironica. Diem.) inaugurationis. Odete stabilem.) quæ uehementem habet uituperationem. Siue quod.) Ratio ex diuisione. Vide qui te inauguret.) Quasi diceret, nemo te inaugurat. Mortui.) id est, à bonis uiris occisi et interfecti. Non licebat autem mortuos, id est, occisos inter deos referri. Ostendit igitur Iulium inter deos referri non potuisse: primū, quia fuit tyrannus: deinde, quia mortuus, id est, interfectus. de Romulo aliter historici scribunt: ideoq; relatus in deos est, non autem Remus. Quæro deinceps.) Pergit orator in instituto suo sermone. Ostendit enim M. Antonium postulasse à populo, quæ non potuit impetrare, Cesaris scilicet apothosis, et ut Casari tribueretur quintus dies ludorū. Ex quo

intelligitur, Casarem mortuum turpem repulsam esse passum. Horatius turpem esse repulsam dicit. intelligi igitur eam quæ est in publica ambitione. In circo.) Circus uocabatur ab ipsa forma: quia locus in quo ludi agebantur Romæ, circi habebat formam. Cesaris.) diuinitati Cesaris. pauci dii erant, quibus ludi dabantur: ideo summus honor erat quæ causa fuit ut Antonius quintum diem peteret, in quo Iulij ludi instituerentur. Cur honorem.) Irridet Antonium iterum. Puluinaria noluit.) Tollenda est interrogatio. Usquequaq;.) id est, aut ipsa etiam puluinaria conserua: quæ, ne res uideatur tristis, adhiberi non uis. Quæres.) quæ quid sit, multi non intelligunt. Vocamus enim sententiam proprie, libertatem loquendi, et uocari. Sed tu qui acta.) Relicta re, id est, postulatione Antonij, ad uituperationem personæ uenit Antonij, qua Antonium mollem esse ostendit. Confert enim cum M. Antonio auum suum. hic reorum suorum pectora, ille suum pectus ostendebat. est igitur comparatio inuidiosa, qua ad perorationem munit aditum. Auum tuum.) M. Antonium, quem Cicero introducit in tribus libris de Oratore. Disertissimum.) Non dicit eloquentissimum, quoniam Antonius se eloquentem dici uolebat. Apertioem.) id est, molliorem et delicatorem. Est quidem ambiguum, sed subijcitur interpretatio. apertus enim etiam simplicem significat. Formosissimum fuisse, ex multis Ciceronis locis intelligitur. tacite igitur eum in inuidiam trahit. Simplicis.) Ironia est in hoc uocabulo. Respondebis ne.) Assueatio, quæ fit primū interrogacione, deinde commemoracione per idem significancia. Sed præterita.) quæ non est pergit et festinat ad perorationem. et ideo facit mentionem eius rei postremò, quæ maxime obstat libertati populi Rom. armatos scilicet Antonium habere milites. significat autem custodiam, quæ signū est affectatæ tyranniæ, fuitq; semper Romæ odiosa. Hunc unum.) id est, factum huius diei. per geminationem, et idem significans uerbum. Cur armatorum.) Inuidiosa senatus et armorum descriptio. Corona.) Alioqui enim corona populi Rom. erat inermis. eam armauit Antonius. Nonne igitur.) Refutatio per statum absolutam. defendebat enim se Antonius status assumptiuo, quòd coactus præsidij causa armatos haberet milites. Est autem status absolutus assumptiuo semper melior. Sed nullum est istuc.) Iam incipit peroratio, quæ in partes duas diuisimus. in prima uariè cum Antonio agit, idq; prolixè: in altera de se breuiter. illa est, in qua Antonio comminando, eum terret, uituperat, atque ad mentem sanioem cohortatur: ita, ut hæc omnia inter se misceat. Vbiq; ferè mixta est amplificatio. Primū autem hic digreditur in locum communem, quem tractauit etiam in prima Philippica: sicut esse amari, quàm odio haberi à suis ciuibus. Sed hic fusius tractat, quàm in priore oratione. Eripiet.) eripimus celeriter, extorqueamus uel eandem uim habuisset geminatio, eripiet, eripiet. sed quia prius usus fuit hac figura, iam idem significantibus utitur per extorquebit tibi ista.) Excitat populum territando aduersarium. I. à malis eius consilijs. II. à spe iuuentutis. Quæ enim pericula metuit, ille ad cauendum ea excitatur. at quid peius erat in libero populo, quàm pacis tempore habere arma?

quo igitur pericula maiora esse uidemus, eo magis excita mur. Iſtis cōſilijs.) malis et peruerſis, et cōtrareligione.

Penſione tertiam. id eſt, mortē tertij ſui mariti. occide rat enim duos maritos. dicit ergo, ſi ciues Rom. non occi dent te, tamen uxor tua te trucidabit, quæ duos prius tru cidauit. Habet populus.) Iarſurus uenit ad generalia. ge neratim enim Brutorū et Caſſiorū meminit, qui occiderūt Caſarē. iterū igitur excitat et confirmat populum ac ſe natum ſpe auxiliorum et præſidij publici: ſcilicet iuuen tutis, quam tum reſp. habebat. commiſcetur igitur ter rittatio excitationi, ut oleum igni. Recuperauit.) Po teſt enim ultio eſſe ſine recuperatione. Ad quos.) Bru tos, Caſſios, et Caſcas, etc. niſi intelligat Octauium Au guſtum Caſarem. quamuis putem eum magis loqui de ty rannicidjs, quorum deinde etiam mentionem facit.

Et nomen pacis. Nam occupationes interponit, ne ſine cauſa amplificare uideatur. omnis enim amplificatio ne ceſſariō adhiberi debet: ideoq; eandem ab occupatione ſe pe incipiunt. Et nomen pacis, etc. παρομοιωσις eſt. ſed in ter, etc. αντίθεσις, quæ habet comparationis κατὰ τὸν εἶδος. eſt autem rerum hæc comparatio. Pax eſt.) Αἰσχροῦς δὲ comparatione rerum differentiū. Sunt autē hæc etiam generalia. definitiones ſunt factæ κατὰ τὸν εἶδος: pax enim non eſt libertas, ſed quaſi libertas. Seruitus.) Ex eodem definitionis genere. Quod ſi ſeiſſos.) Altera occupa tio. At exemplum.) id eſt, memoriam. ἀντιθεσις.

illi quod.) Proſcriptio comparationis. Tarquiniū.) Altera comparatio, quæ eſt παραδειγματικὴ. habet uerò et iam argumentum minoris ad maius: quo oſtendit nullam cædem fuiſſe iuſtiorē C. Iulij Caſaris cæde. Habet e nim omnis comparatio rationem aliquam. ut hic: Si ap petentem regnum licet occidere, etiam regem: Sed ap pe tentem regnum licet occidere: ergo etiam regem. Bel lo.) publico conſenſu. Quod cum.) ἐπιτιμωσις ἐπιτιμωτικὴ. laudat enim factum coniuratorum: et quid de illo ſenti at, oſtendit. Præclarum atque diuinum.) Incrementum eſt in his uerbis, et proprietates. poſſunt autem præclara et diuina eſſe, quæ imitari tamen non poſſumus. Imit andum.) contra te. Præſertim.) Ratio παραβολικὴ.

Vix cælo.) id eſt, maior uidetur, quàm cœleſtis aliqua gloria. Eſſi enim.) Excitatio eſt ab immortalitatis præ mio quod ſunt conſecuti. Recordare igitur.) Tertia com paratio, qua Antonium ad uiam meliorem adhortatur. Conſert enim inter ſe facta eius contraria καὶ ἐπιτιμωσις, quæ ſit uerbis idem ſignificantibus, Recordare, pone an te oculos, conſer eum, etc. Cum nummatione.) Num matio et nundinatio idem ſunt. differunt tantum ut an te cedens et conſequens. hanc enim illa ſequitur. Sed nimirum.) Similitudo uehemens, quæ uituperationem ha bet obliquam. Libidinoſi.) Hoc probauit antè. Faci noroſi.) Propter deſenſionem malorum. Sed ſi te.) ἀποδοκιμασις acris et acerba, qua iterum territat eum: ſepe enim territtatio excitationi commiſcetur, ut dixi an tē. Fœdiſſimis factis.) Facta fœda uocat, facta libidi noſa. Iudicia non metuis.) Occupatio. Si propter in nocentiam.) λῶσις ἀλιημερικὴ. Quod ſi non metuis.) A lia occupatio. Tui te.) λῶσις per aſſeuerationem. Ni ſi uerò.) Ironia ἀπαβολικὴ. Ant ues.) Quarta compa ratio ἀντιθεσις: eſt enim altera ex parte clauda. Habet autem hæc argumentum minoris à maiore: Si Caſar non po tuit uiros bonos beneficijs retinere amicos, multo minus

tu poteris crudelitate. Facit autem hæc comparatione Antonium magis inuidioſum, quàm Caſar fuerit, cuius multas uirtutes enumerat. et loco propoſitionis ponit interrogationem, quæ eſt uehemēior. Fuit in eo.)

Incipit hanc comparationem ab enumeratione uirtu tum Caſaris, quæ rationem habet propoſitionis. Pro poſitio comparationis eſt, tu cum Caſare comparandus non es. Ratio propoſitionis, Quia ſuit in eo, etc. quod in te non eſt. Suos.) Brutum ſemper uocauit filium ſuum. Clementiæ ſpecie.) id eſt, ficta clementia. eſt enim ſpecies imago rei alicuius, non res uera. Me tu.) meticuloſæ clementiæ. Cum illo ego.) Hic eum conſert cum Caſare: eſt igitur comparatio ἀντιθεσις, id eſt, clauda, κατὰ τὸν εἶδος. Hæc igitur.) Iam comminatione ad uerſarium percellit iterum, quæ ſit tyrannicidarum lau de. uariè enim dixi eum cum Antonio agere, et prolixè: partim, ut eum in uiam reuocet, ſi obſequi ue lit: partim, ut contra eum excitet ſenatum atque po pulum. Tarditas.) Ad Q. Fabij alludit factum. Qui unus Romanam cunctando reſtituit rem. Reſpice quaſo.) Nunc poſtremò eum adhortatur, ut in uiam redeat. Mecum ut uoles.) Amicitiam ei denunciat ratiocinatione minoris ad maius. Sed tu ipſe.) Pars epilogi altera, in qua perorat: et facta ἀναμνησις de ſuo in rempublicam ſtudio atque uoluntate commemorat ἀντιθεσις, admixto tamen τῷ παραδειγματικῷ. Deſendi.) ἀντιθεσις, quæ habet paria relata paribus uerborum differentiū ἰσοδυναμοῦντων. differentia ſunt, adolescens, ſenex: ἀντιθεσις ἀνταποδοτικὴ, deſendi, non deſeram: comempſi, non peti meſcam. Corpus.) uitam. Repræſentari.) reſti tuti, præſentem oſtendi. Vtinam.) Votum ἀποδοκιματικὸν. Etenim.) Ratio ex comparatione minoris ad ma ius. Duo modò.) Votum alterum κατὰ ἀντιθεσις, quo concludit ἀντιθεσις.

IN III PHILIPPI CAM FRANCISCI MATVRANTII Comment.

Cum expeditionem Caſar Dictator in Dacos, et inde in Parthos deſtinaret, C. Octauium Accia Iulia ſororis filia, et Cn. Octauio natum, quem in ſami liam nomenq; adoptauerat, Apolloniã præmiſiſt. ubi, cum Caſar occiſus eſt, ſtudijs uacabat adolescens. Poſtquã ue rò rem accepit, achæredem ſe relictum comperit, urbem repetijt, et hæreditatem adiit, multis quidem dehortan tibus, et Antonio (ad quem ut paternum amicum pri mum rediens ſe contulerat) deſipere affirmate, quòd iam oneroſam adiret hæreditatem, et nõ potius abſtineret. Pe tiente autem Octauio tantum ex Caſaris pecunijs, (omnes enim interceperat Antonius et tenebat) quantum ad diſſol uendos cuique Romanorum tricenos ſeſtertios ſatis eſſet, quos publicè et priuatim Caſar legauerat, et negante Antonio, graues inter eos inimicitie orta ſunt: ſed rediere tamen non multò poſt in gratiam, actumq; eſt per commu nes amicos ut in Capitolio congregarentur. multa ultro citroq; habita uerba, acriterq; ab utroque expoſitata ſunt: nec multò poſt hoſtes rursus facti, uarijsq; ab Antonio contumelijs Octauius affectus. Eram in Macedo nia legiones quinque, illuc à Caſare ad Parthicam expe ditionem præmiſſæ. Antonio uerò Macedoniam ſorti tus,

tus, quòd in eam Getæ excuſſuri nunciabantur: et illis præſectus legionibus, ut tamen in Italiam traduceret, me ditatus eſt, et per L. fratrem Brundiuſium euocatas ſibi adiungere conatus. Galliam autem quæ cis Alpes eſt, et D. Bruto à Caſare decreta, et poſtea à Senatu confirma ta tenebatur, tradi ſibi Macedonia loco poſtulauit. memi nerat enim redeuntē à Gallia Caſarem Pompeium ſu peraſſe. quæ res à Senatu negata eſt, et publicè priua tumq; ad Decimum miſſi, qui et prouinciã retinere, et alium parare exercitum hortarentur. Tãtiſper Octauius uidens non modò ſe ut puerum ab Antonio contemni, ſed etiam populo Rom. libertatem eripi, omnes militum ue teranorum colonias luſtrauit: et quibuſcunq; rebus ac numeribus potuit et milites et plebem ſibi concilians, ſe ad Senatum, et Ciceronis (qui princeps in Rep. tunc erat) auctoritatem contulit. Cumq; poſtea Antonius cum qua tuor legionibus ueteranorum et alijs militibus in Galli am proſciſceretur, Octauius ſuadente et hortante Cice rone, quia alia uia obſiſti facilius Antonio poſſe non uide bat, honorificis decretis eſt ornatus, et Proprator cum nouis Conſulibus Mutinam, intra quã Decimus ab An tonio obſidebatur, ire iuſſus. Antonius uictus fugatusq; eſt: Decimus obſidione liberatus. Cum ergo deſignati Cõ ſules Paſſa et Hircius Calenais Ianuar. Conſulatum iniriuri eſſent, et habendus tunc demum Senatus, non ex pectatis ipſiſ Calendis, id egit Cicero, ut Senatores cogere rentur: et hanc habuit orationem, quæ et ipſa in deſibe ratiuo genere eſt. omnes in M. Antonium accendit: et ut hoſtis patriæ (quandoquidem D. Bruto eripere prouin ciam uolebat) iudicaretur, ſuadet Senatui. C. Caſarem ad oleſcentem laudat: aliqua eius in ordinem illum merita com memorat, ornandumq; auctoritate aliqua hortatur. In odium adducit Antonium: cum Tarquinio Superbo colla tum, multo crudeliorem immanioremq; eſſe oſtendit. qui locus comparationis eſt pulcherrimus. Galliam prouinci am laudat, et Decimū extollit uerbis. obiectam ab An tonio C. Octauio generis obſcuritatem purgat. de turpiſſi ma prouinciarum ſortitione, et pluribus Antonij ſcele ribus uerba facit: ſuamq; de tota re in ſine orationis pro fert ſententiam.

Erius.) Cum exceſſiſſent urbe Antoni us et Octauius, et per Italiam diſcurre rent, colonias luſtrauent, ueteranos præ mijs allicerent, legionesq; ſolicitarent, neque multis diebus habitus Senatus eſ ſet, neque conuocari, quòd aberant Conſules, Antonius et Dolabella, poſſet, expectarētq; Calēde Ianuarie qui bus iniriuri magiſtratum noui erant Conſules: Cicero ta men id egit, ut ante Calendas Ianuarias Senatus cogere tur: et ne ulterius diſſerretur, quin de ſumma Reipubli cæ referretur et ſtatureretur, effecit. Exorditur uerò per metum, quem iniicit à periculo expectationis et dila tionis, dicens: non ut ſacrificij, ſic conſilij et rei agendæ, in qua ualeat occaſio, tempus certum expectandum eſſe. Tempus.) occaſio rei gerendæ. Proſtigato et perditio.) Pedanus perditū dicit eſſe, quod inueniri non poteſt: pro ſtigatum, quod poteſt. utrunq; ad corruptiſſimos mores re fertur. Dicimus enim proſtigatum et perditum adole ſcentem, qui ſic uitij fertur præceptus, ut nullus ſperetur ad uirtutem reditus. Verbum uerò proſtigo quid ſignificet, Aulus Gellius docet libro 14. cap. 5. Expectantur.) Cum

dolore hoc inquit et ſtomacho. Breue tempus.) Nocuit ſemper diſſerre paratis. Fugit.) non re uera fugerat, ſed C. Caſaris metu, à quo ſtrui ſibi inſidias palam uidebat, ad ueteranos ſolicitandos et legiones exceſſerat. Priuatis.) C. Caſaris. Peſſifer reditus.) ſi legiones illas quæ ex Ma cedonia Brundiuſium redierant, ſibi conciliaſſet, et obſe quentes habuiſſet. Non enim effudit.) cum effundere in aniter et inutiliter ſit proijcere. In hoſpitis teſtis.) ubi hoſpitijs reuerentia abſtinere à tali crudelitate debuifſet. de his paulo poſt dicturus eſt Cicero. Os uxoris.) Volum inæ mimæ, quam quocunq; ibat, ſecum ducebat Antonius. eſi etiam Fuluiã poſſumus accipere. Magna uerò Antonij exprimitur crudelitas, qui in uxoris conſpectu ciues Ro manos ſic iuſſerit iugulari. Cicero Philippica s. Brundu ſij in ſinu nõ modò auariſſimæ, ſed etiam crudeliſſimæ uxo ris delectos Martiæ legionis Centuriones trucidauit. Priuato conſilio.) cum certior factus eſſet Octauius, Anto nium Brundiuſium proſectum eſſe, ueritus ne cum qua tuor illis rediret legionibus, et ſe præſidio deſtitutum op primeret, in Campaniam abiit ad colonias à patre miſſas et deductas, et ut ſecum militarem ſolicitauit: ſinguliſq; qui ſe ſequerentur, drachmas pollicitus quingentas, decem millia hominum contraxit. Explorata eius uoluntate, ſena tus quòd Antonij hoſtis ueniret, ingredi urbem permiſit. in templo Caſtoris conſtitit. reliquis dimiſſis, tria millia re tinuit. Interim exercitus contumax cepit eſſe. Antonius intelligens quæ ab Octauio et Romæ et in colonijs ſie rent, reliquum exercitum proſperare Ariminum iuſſit: ip ſe, una tantum cohorte aſſumpta, Romã uenit: ubi legio nes Martiam et Quartam ex his quæ Brundiuſij erant, Octauio ſe adiunxiſſe, et Martiam quidem Albe eſſe ac cepit. quare uehementer commotus, eſi de his quæ egerat Caſar et agebat, uenerat uerba facturus (ſenatus enim iam coactus erat) tamen pauca locutus de prouincijs, et ſup plicatione M. Lepido decernenda, omnino intactum lin quens Octauium, abiit ad portas, et urbem egreſſus, Al bam contendit, ut Martiam legionem, ſi poſſet, à propo ſito abduceret, ac ſibi reconciliaret. Sed ab Albanis muris repulſus eſt ab eadem legione, quam nunc laudat Cicero. inde Tybur, nec multò poſt Ariminum, ubi Gallicæ prou inciae iniriū olim fuit, proſectus eſt, bellū contra Decimū, qui prouinciam non deponerebat, geſturus. Legionib. uerò imponi ab imperatorib. nomina ſolebant uel ab ordine, ut prima, ſecunda, et deinceps: uel à robore, ut Martia: uel ab alia quauis cauſa. Longo interuallo.) nam ſenatus à Calendis Iun. uſque ad 13. Calendas Ianua. haberi libe rē non potuerat. Opportuniorem.) quoniam in loco natura munitiſſimo ſita eſt, in excelſo ſaxo, et propè in Urbis conſpectu. Caſaris.) Octauij. Edictum De cimi Bruti.) quòd ille proponi mandauerat, quo uolunta tem et ſtultum ſuum declarabat. Sui nominis.) Iu nij Bruti, qui exactis Regibus libertatem populo Roma no peperit. Illi regibus parere.) Pulcherrimus locus com parationis per contentionem et rerum et uerborum. Sed ſuperbus habitus eſt.) quòd cognomē facta indidiſſe, tradit Lilius. Ex moribus datū, tradit Florus, et in omnes eū ſuperbio graſſatum, omniq; crudelitate grauiorem fu iſſe. Barbari.) Ilyros prius dixit. Neglexit.) ut et ſu præ dictū eſt. Collega.) Dolabella. Inſigniter.) notabili ter et aperte. Vniuerſis prouincijs.) ut Crete. Humi le.) uile. Quorū intererat.) quib. utile erat. Nundina tur.)

bantur. ueluti nundinis & publico mercatu ac foro emebant. Sueffæ.) quæ Volcorum quodam metropolis fuit, ut Strabo ait. eam Pometini incolebat, à quibus Pometina cognominata est: inter quam & Formias Minturnæ sunt: sic à Setino sinu, iuxta quam sita est, uocata. Eos.) ciues Romanos, quos in custodiam dederat hos Octauio ad sollicitandas colonias miserat: quos deprehensos Antonius custodiendos primò dedit Sueffanis, deinde iugulauit. Trecentos uerò Brundusij trucidatos milites significat ex quatuor illis legionibus quæ ex Macedonia Brundusium redierant, quas indignatus quòd centum duntaxat singulis drachmas daturum pollicitus esset, & simul iridentes, atque omnia perturbantes, petitos à Tribuno trucidauit. quod Appianus scribit. Pro populo Rom.) contra hostes populi Romani. A legionibus.) Martia & Quarta. Relictis sacrificijs.) quæ facere solent in prouincias profecturi magistratus. Ante lucem.) nam uenit in urbem, ut dictum est: & pauca locutus in senatu, cucurrit ad portas, & Urbem ante lucem est egressus. Nuncupauit.) nominatim & propalam uouit. Cum prætor aut Consul exercitum aduersus hostes ducturus, eo prius lustrato, nominatim uota facit, nuncupare uota dicitur: cum uerò tantum mente promittit, non etiam profert & pronunciat, concipere: unde nuncupata & concepta uota.

Ne in metu quidem.) neque enim maximo metu abstinere, quin & potaret & scortaretur, ac se cum foedissimis hominibus & Mima Volumnia oblectaret. Qui Gallia prohibet.) Decimus Brutus. Quid cõsequi ipse.) regnum & tyrannidem. Conspirasse.) consensisse. quam obrem Tribuni plebis, cum abessent Consules, retulerunt de Senatu habendo, & præsidium statuendum esse censuerunt, quo haberi Calendis Ianuarijs tutò posset. Cicero hac sententia statuendi præsidij interpretatur potestatem de tota Republica dicendi, & quoddam præiudicium de Antonio fieri: metuendum scilicet esse. Tantisper autem Cicero, quid faciendum sibi uideatur, docet, dandam scilicet auctoritatem ducibus Octauio & Decimo: spem premiorum militibus Martiæ & Quartæ legionis ostendendam: Antonium hostem non uerbo, sed re iudicandum. Consules.) noui. Nam si ille Consul.) Si Antonium, inquit, Consulem fatemur esse, peccasse legiones Martiam & Quartam confiteamur necesse est, quæ cum secutæ nõ sunt, & flagris dignos atque animaduersione more Rom. Fustuarium.) Fustuarium is est: qui flagris cædit. & ob aliquod commissum scelus militè uerberat. In Cesarem maledicta congessit.) quoniam Cesare iactabat fuisse concubinum: id quod re uera etiam fuit. Cicero in epistola ad Cesarem ipsum Octauium: Cui nulla uirtus, non ullæ subactæ & ad imperium adiunctæ prouinciæ, nulla dignitas maiorum conciliaffet oppem potentium: sed forma per dedecus, pecuniam, & nomen nobile consecratum impudicitia dedisset. Deprompta.) qualis ipse fuit in pueritia & adolescentia, talè Cesare esse mentiens. Caesaris.) Dictatoris. Filio.) adoptiuo filio. Naturalis enim Cn. Octauius, decedens Macedonia, quæ in prouinciâ ex Prætura sortitus fuerat, priusquam profecti se Consulatus candidatum posset, morte obiit repentina, ut Træquillus ait. Aricina mater.) Obijciebat Antonius quòd Aricina matre natus esset, quasi Trallianam aut Ephesiâ diceret, cum Aricinam dicebat: quasi in pari dedecore esset, Aricinos parentes, ac Trallia

nos seu Ephesios habere: cū barbaræ sint urbes Tralles & Ephesus: & Iuuenalis cū stomacho & pro infamia dixerit, Hic Trallibus aut Alabandis Exquilias, dictumque petum à uimine collem. Aricia est Italiæ ciuitas insignis in Appia uia, Romanum municipium, & stadijs centum sexaginta ab urbe distans, ab Archilocho & ab Aricia puella Attica sic dicta, Hippolyti, postquam reuixit, uxore. Tralles ciuitas in Phrygia Mæandrum transeuntiu occurrens, in uertice quodam plano sita. Ephesus ciuitas & ipsa Asia in Ionia, Amazonu opus. Omnes qui sumus è municipijs.) Romani principes ex municipijs originem traherant. Foederatū.) Sociæ enim populi Rom. ciuitas Aricia fuit. Proximitate.) Proxima enim urbi est. Voconia.) C. Voconius Aricinus fuit, is qui Trib. pl. plures leges tulit, inter quas, ne quis cæsus, hoc est pecuniosus, haredem unicam relinqueret filiam. Ille autem census erat, qui centum millia in professione detulisset sestertia: quam legem Cato ille Censorius magna uoce, & bonis lateribus iam annos septuaginta natus suasset. Scatinia leges.) Scatinus & ipse Aricinus Trib. pl. legem inter ceteras tulit, quæ puerorum concubitores, quos à pueris Græci uocant, graui supplicio afficerentur: quam legem tum mox in se expertus est, cum M. Claudij Marcelli Aedilis Curulis filium de stupro appellasset. neque sacrosanctæ dignitas, implorato frustra collegarum auxilio, quoru nemo intercedere uoluit, iudicio eripuit: estque uno teste, illo ipso qui tentatus fuerat, conuictus & damnatus, auctor Valerius. Hinc multæ sellæ Curules.) multi patricij magistratus, qui sellæ super currum sedentes uehebantur. nam à curru curulis sellæ & magistratus dicuntur: detracto altero, unde corripitur syllaba. Plebeij magistratus pedibus ibant. Patrum.) maiorum. Lautissimi.) splendidissimi. Tusculanæ.) Prima Antonij uxor (tres enim, ut diximus, habuit) Tusculana fuit, & M. Fundi Bambalionis filia, hominis Tusculani, et libertinæ conditionis. Tusculum urbs olim clara, in urbis cõspectu sita. Sanctissimæ femine.) Acciæ matris Octauij. Tranquil. Acta M. Acto Balbo et Iulia sorore C. Caesaris genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatorijs imaginibus à matre magnum Pompeium artissimo coningebat gradu: sumctusque honore Præturæ, inter uiginti uiros agrum Campanum plebi Iulia lege diuisit. Tuæ coniugis.) primæ illius Tusculanæ. Bābalio.) M. Fundus cognomento Bambalio. Nullo numero.) uilissimus. Hesitantiam.) uitiū linguæ. & erat balbutiens. Stuporem.) infantiam. Ex contumelia.) ex contemptu, quòd eum contemnebant homines, sic uocabant. At auus huius.) Occurrit dicēs Bambalionis huius auum nobilem fuisse. respondet, stultumque fuisse dicit, Tuditano illi similem, de quo Valerius Maximus: Quam certæ, quam etiā notæ infamie Tuditanus, ut pote qui populo numos sparserit, togamque uelut tragicam uestem in foro trahens maximo cum hominum risu cõspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit. Cum palla & cothurnis.) tragico habitu. Vellem hanc contemptionem.) Vellem ita contemneretis et uos pecuniam, sicuti ille contempsit uxoris tuæ auus: stulti omnes effectis, ut ille fuit. ironice enim loquitur. Iulia natus.) Octauius Iulie nepos sororis Iulij Caesaris fuit, ex Iuliorum familia natus Antonius. Cuius pater.) antequam Iuliam duceret. Fregellanam.) Fregellæ ciuitas est Capanæ in Volscis, quas Liris præterfluit, & ad Minturnas eripit magnam prius:

prius: inde cum defecisset, deleta à Romanis, et in uicium redacta. Ipse.) Antonius. Libertini.) M. Fundi Bābalionis. L. Philippus.) primores hi erant ciuitatis ea tēpestate. Non pœnitere.) non pudere. Idē etiā.) Antonius. Qu.) Ciceronis filium. Edicto.) quod contra Octauium proposuerat, accusabat quòd Octauio hereret, eumque sequeretur. Compellationē.) accusationē. Gladiator.) Cū stomacho hoc inquit. Hunc.) Quintum Ciceronem. De patris.) Quinti. Patris.) mei Ciceronis. Idem supplicium.) Minabatur enim Ciceroni, & reliquis bonis qui contraria erant uoluntatis, id supplicium quo Cicero coniuratos affecerat: & laudare uidebatur Ciceronem, quasi imitari uellet. Cum uerò factum Ciceronis in puniendis coniuratis commemorabat, fore existimabat ut inuidiam in Ciceronem hac commemoratione seueritatis eius cõcitaret. Refricat.) repetit & innouat. & à ciuitate est translatio, quam si quis iterum atque iterum fricet, recrudescit uulnus. In extremo.) in ultima edicti parte. Quæ sunt perditæ consilia?) Propter Ciceronem præcipue ea uerba edicto adiecerat in fine Antonius, quem timore arbitrabatur nõ affuturum. Et Caesaris.) Octauij. Atroci.) crudeli. Tristi.) graui. Terentius: Tristis seueritas inest in uultu. Si epulæ.) quæ honeste sunt, et honestis apparantur: cum popinæ impudicorum sint, & foedissimorum ganeonū. In quod templum.) Capitolium. Per Gallorum cuniculum.) per uiam subterraneam à Gallis Senonibus olim effossam, dum Capitolium obsiderent. Cuniculi leporum genus sunt, inquit Plinius, quos Hispania sic appellat. hi terram sub qua habitant, asidue effodiunt: à quibus fossæ subterraneæ cuniculi sunt dicti. Martialis: Gaudet in effosis habitare cuniculus antris, Monstrauit tacitas hostibus ille uias. Corrogati.) precibus adstricti. Dignitatis suæ.) si enim meminissent quinam essent, exorari se ab Antonio non stuisent, neque conuenissent omnino: & timuissent, cum timendum esset, cumque de Antonio ea excitata fama esset, ut nihil non hostile expectari ab eo posset. Consularis quidam.) unus ex his qui conuenerant, non ignorans relaturum & dicturum de Octauio Antonium, scriptum attulerat quid diceret. Quid est aliud.) Ratiocinatio pulchra. Qui non audeat de eo referre, qui contra se Consulem exercitum ducit, is se Consule non esse, sed hostem indicat: Antonius non est ausus contra Cesare hæc agentem referre, ergo se hostem indicat Antonius. Alterum.) aut Cesare, aut Antonium. Ille.) Octauius. Quam in edictis Spartacū.) Spartacus Chrysus & Oenomaus gladiatores, effracto Lentuli cuiusdam cognomino Bartiati ludo, cum triginta haud amplius eiusdem fortunæ uiris erupere Capua: seruisque ad uexilla uocatis, decem millium statim cõtraxerunt exercitum. Complures contra hos missi imperatores, omnes superati sunt, Clodius, P. Vreanus, Gellius & Lentulus Consules. à Crasso tandem uicti & deleti, ipse Crassus ouas est urbem ingressus. In rebus tristissimis.) mœstissimis reb. nostris, in quibus ridere nemo debeat, risus tamen cõcitatus est ea in uerbis ineptitudine. Nulla contumelia est quam facit dignus.) Hæc est illa sententiola in edicto Antonij. Dicere autem uolebat Antonius, neque Octauio, neque cuiquam se facere contumeliam, qui dignè et iure faceret. Dicitur irridet Cicero, quia dignus in utranque partem accipitur, bonam & malam. & fortasse, inquit Cicero, Antonius dignum pro eo posuit sic locutus, qui esset in dignitate, quoniam ipse Consul. Quid est porro) ac si diceret, & hoc ignoras: nam contumelia (quod Labeo ait in reconsultus) à contemno dicitur. & est specialis, cum iniuria sit generalis. potius ergo Antonio dicendum fuerat, An ulla est iniuria, quam facit dignus? Nec timor, quem denūciat inimicus.) Alia edicti Antoniani sententiola, in epta sanè. neque enim inimicus denūciat timorem, sed facit. & sic inquit Antonius, quasi amicus denūciat timorem. nam si non est timor, quem inimicus denūciat, quæri potest si tunc timor quem amicus denūciat? Magister tuus.) Sex. Clodius. Ex oratore arator.) Hoc ideo ait, quoniam ei Antonius duo millia iugerum agri Leontini assignauerat, ut tanta mercede nihil sapere disceret, quod inquit prius. Infatuet.) fatuum reddat. Est autē fatuus, qui inepta loquitur, ut ait Donatus: uel planè insipiens, ut alij placet. Tractum uerbum à cibus, qui cum non sapiunt, fatui dicuntur. Quid attinuerit.) quid necesse fuerit. L. Cassio.) Hi quos enumerat, uiri boni erant, & de Republica optime meriti, quos repugnantes libidini suæ oderat Antonius. Cui senatus cõsulto.) Querit cur uenire in Senatum hos prohibuerit: & cui, inquit, Senatus cõsulto ne se obijcerent, & impedimento essent, timebat? De supplicatione fortasse M. Lepidi.) de qua referendum fuerat. id, inquit, erat periculum. ac si diceret, minime. nam ironice ait, cum omnes etiam sua sponte aliquid honoris extrordinarij M. Lepido decerni cogitarent. M. Lepidus magister equitum Caesaris dictatoris fuerat, tunc & Pom. Max. erat, & quatuor præerat legionibus, in Iberiam, cui prouinciæ præfectus à Cesare fuerat, profecturus. in Gallia autem substiterat transalpina non procul à Planco, cuius hæc erat prouincia. Lepido inde uictus Antonius se coniunxit. Supplicationem decerni Lepido amici eius et propinqui (ut mos erat) postulauerant. et quoniam exercitui præfesset, ac Rempublicam probè gereret, & quoniam erat Pontifex Max. solitius erat decerni hic honor. & nemo, inquit Cicero, impedisset, ideoque hos prohibitos Senatu ab Antonio, quòd uereretur ne Senatus cõsulto de talire intercederent, credere non possumus. De legione quarta.) quæ ad C. Octauij transferat auctoritatem. De supplicatione.) M. Lepido decernenda per discessionem.) In Senatu de diuinis prius reb. quam humanis referrebat: & aut infinitè, ut de Republica, gerendum ne esset bellum, agenda pax: aut de singulis reb. finitè, ut indicandum nõ esset bellum Carthaginensibus, hostis ne esset iudicandus Antonius. Tunc cum relatum sic fuisset, Senatus cõsultum fiebat: sed duobus modis, aut per discessionem, si cõsentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquiritas. singuli autem gradatim cõsulebantur. Auctor Aul. Gell. De supplicatione cum referrebat, singuli cõsulebantur bantur semper. Sed quasi ad Antonij factum alludit Cicero, nam statim sese proripuit, & urbem egressus est, quòd prius diximus. Paludati.) Paludamenta omnia insignia sunt & militaria ornamenta. cum enim exit ad bellum Prætor aut Consul, ubi lictores mutauerim uestem, & signa insonuerint, paludatus dicitur proficisci. quòd conspiciuntur qui paludamenta habent, ac fiunt palam, sic dicuntur. auctor Varro. Paludati ergo, ad bellum proficiscentis. Lucis.) noctu enim abiit. Præclara tamen) ironice. Religiosa.) neque enim forte diuisa sunt prouinciæ, sed quam quisque uoluit occupauit. Ille.) Antonius, his omnibus quos enumerat, prouinciæ decreue-

tate, quoniam ipse Consul. Quid est porro) ac si diceret, & hoc ignoras: nam contumelia (quod Labeo ait in reconsultus) à contemno dicitur. & est specialis, cum iniuria sit generalis. potius ergo Antonio dicendum fuerat, An ulla est iniuria, quam facit dignus? Nec timor, quem denūciat inimicus.) Alia edicti Antoniani sententiola, in epta sanè. neque enim inimicus denūciat timorem, sed facit. & sic inquit Antonius, quasi amicus denūciat timorem. nam si non est timor, quem inimicus denūciat, quæri potest si tunc timor quem amicus denūciat? Magister tuus.) Sex. Clodius. Ex oratore arator.) Hoc ideo ait, quoniam ei Antonius duo millia iugerum agri Leontini assignauerat, ut tanta mercede nihil sapere disceret, quod inquit prius. Infatuet.) fatuum reddat. Est autē fatuus, qui inepta loquitur, ut ait Donatus: uel planè insipiens, ut alij placet. Tractum uerbum à cibus, qui cum non sapiunt, fatui dicuntur. Quid attinuerit.) quid necesse fuerit. L. Cassio.) Hi quos enumerat, uiri boni erant, & de Republica optime meriti, quos repugnantes libidini suæ oderat Antonius. Cui senatus cõsulto.) Querit cur uenire in Senatum hos prohibuerit: & cui, inquit, Senatus cõsulto ne se obijcerent, & impedimento essent, timebat? De supplicatione fortasse M. Lepidi.) de qua referendum fuerat. id, inquit, erat periculum. ac si diceret, minime. nam ironice ait, cum omnes etiam sua sponte aliquid honoris extrordinarij M. Lepido decerni cogitarent. M. Lepidus magister equitum Caesaris dictatoris fuerat, tunc & Pom. Max. erat, & quatuor præerat legionibus, in Iberiam, cui prouinciæ præfectus à Cesare fuerat, profecturus. in Gallia autem substiterat transalpina non procul à Planco, cuius hæc erat prouincia. Lepido inde uictus Antonius se coniunxit. Supplicationem decerni Lepido amici eius et propinqui (ut mos erat) postulauerant. et quoniam exercitui præfesset, ac Rempublicam probè gereret, & quoniam erat Pontifex Max. solitius erat decerni hic honor. & nemo, inquit Cicero, impedisset, ideoque hos prohibitos Senatu ab Antonio, quòd uereretur ne Senatus cõsulto de talire intercederent, credere non possumus. De legione quarta.) quæ ad C. Octauij transferat auctoritatem. De supplicatione.) M. Lepido decernenda per discessionem.) In Senatu de diuinis prius reb. quam humanis referrebat: & aut infinitè, ut de Republica, gerendum ne esset bellum, agenda pax: aut de singulis reb. finitè, ut indicandum nõ esset bellum Carthaginensibus, hostis ne esset iudicandus Antonius. Tunc cum relatum sic fuisset, Senatus cõsultum fiebat: sed duobus modis, aut per discessionem, si cõsentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquiritas. singuli autem gradatim cõsulebantur. Auctor Aul. Gell. De supplicatione cum referrebat, singuli cõsulebantur bantur semper. Sed quasi ad Antonij factum alludit Cicero, nam statim sese proripuit, & urbem egressus est, quòd prius diximus. Paludati.) Paludamenta omnia insignia sunt & militaria ornamenta. cum enim exit ad bellum Prætor aut Consul, ubi lictores mutauerim uestem, & signa insonuerint, paludatus dicitur proficisci. quòd conspiciuntur qui paludamenta habent, ac fiunt palam, sic dicuntur. auctor Varro. Paludati ergo, ad bellum proficiscentis. Lucis.) noctu enim abiit. Præclara tamen) ironice. Religiosa.) neque enim forte diuisa sunt prouinciæ, sed quam quisque uoluit occupauit. Ille.) Antonius, his omnibus quos enumerat, prouinciæ decreue-

decreuerat Antonius: quas non rite concessas, ab eo qui concedere nequiret, accipere noluerant, & Senatui se obtenturos esse profusi sunt. De L. Cinna.) Hic praetor erat quindo occisus est Caesar, in quem fuerat inuectus. uestem uero m. litarem quam praebuerat Caesar, reiecerat. erat autem ei affinis militibus uero quibusdam infrequentibus, & domum in quam confugerat, succedere praerantibus, aegre a Lepido est seruatus. Cum postea Caesaris cadauer combureretur, & Antonij oratione concitata plebs ad percussorum curreret domos: Cinna alter Tribunus plebis, qui hic esse credebatur, nominis similitudine errorem faciente, furore multitudinis occisus est. Auctor apianus. Sors diuina. Ironice aut quia sic uocabat Antonius. L. Antonius.) Antonij frater. C. Antonius.) patruus. Vitae. quae ciuitas fuit Africa, in eodem sinu sita quo Carthago, secunda post illam & auctoritate & magnitudine: Carthagine excisa, metropolis & receptaculum Romanorum ad res in Libya gerendas. Duarum.) Sicilia & Hispania, qui enim eis sortiti fuerant, M. Hircius & Qu. Cassius, in Antonij uoluntate non erant.

Adolescentem.) ne uideretur Caesarem Iulium appellare. Qui enim haec fugiens) per se te ita prouincias disturbatas. Custorē ouiu, ut aiunt, lupū) Terentius, Oue lupō commissisti. P. o. ele. Caesaris) quae fuit in foro Romano.

Qui facit) qualis fuit, et ipse respondet. Conglutinatus.) compositus & compactus. Ingenuum.) liberale. Paternum.) paruum & maiorum nostrorum. Si illi tulimus.) Propter Iulium hoc dicit. Poena fatalis.) quod factum quodam populi Romani ut ferremus decretum erat.

Non pertulimus.) aliquando enim a nobis depulimus, Iulio occiso. Huius.) Antonij. Succensere.) ex iusta causa irasci. Graeci uita ad dicunt. Eius.) Caesaris. Hortos.) quos circa Tiberim publice reliquit Iulius. Ex his.) hortiis. Ornamenta.) statuas, tabulas, abacos, mensas.

Ex funere.) a Iulij funere. E Republica.) ex Reipublicae utilitate. Prouincias.) Creta. Caesaris.) C. Octauij.

Fortuna.) rebus ad uotum non fluentibus. Mutilati.) immuniti. Martia & Quarta legionib. deficientib. Ex Myrmillone.) Nim Myrmillo prius fuerat, qui aduersus Retiarum pugnabat, in cuius galca piscis effigies erat. Retiario uero aduersus Myrmillonem pugnante cantabatur, Non te peto, piscem peto: quid me fugis Galle? Hoc genus pugnae instituit Pittacus Mytilenaeus, auctor Papeij Festus. Cedit greges armentorum.) ac si dicat, ipsos ditiores & potentiores spoliati ipsi: reliquos tenuiores operis et seclatoribus suis praede relinquit. Et grex quidem generalius nomen est, armentum specialius: & pro omni multitudine potitur tam hominum quam brutorum, & tam maiorum quam minorum. Vastantur.) uacui & uasti redduntur. Nostris decretis.) ut ijs publicam addamus auctoritatem, qui sua sponte persequuntur. Logo interuallo.) Diu enim, quod prius dictum est, non conuenerant Senatores.

Queremi.) tunc cum in Cicerone dixit, & Cicero in Senatum non uenit. Statim.) subito, neque enim differret cuiusquam optimi interitum. Si Gallia tenere, paulo post.) cum rediret scilicet. Signum date.) ostendite, & praerobis ferre. Ille.) populus. Honestum.) non cedentes, neque fugientes, sed pugnantes. In utraque parte.) & bona & mala Cicero in Epist. iam iisdem illi et boni & mali ciues uidentur, qui uideri solent. Nunc, inquit, quo animo quisque sit, cognoscitur, cupiat ne libertatem, an seruire malit. Cōsules.)

Pansa et Hircius. In posterum.) in ea qua futura coniectamus. Cicero in epist. ad Cellum: Sed ut ab homine longe in posterum prospiciente, a te futura expecto. Seruitutis re cordatio.) Quae fuit duru pati, meminisse dulce est, inquit Seneca. & Aeneas Virgilianus, Forsan et haec olim meminisse iuuabit. Quas ob res.) Conclusio, in qua de tota re sua profert sententiam. Quo, atque edictum.) Ordo, et quod edictum propositum est Decimo Bruti Cōsulis designati, ita scilicet censo, Bruti, et reliqua, ita censo ad summam Reip. pertinere, Senatui arbitrari obtinere prouincias ex Iulia a Decimo Bruto, et reliqua. Decimus Brutus & Cn. Plan cus Cōsules erant designati, Cōsulatum finito Pansa et Hircij magistratu in iuri. & Cn. quidem Placus ueliorē Galliam cum imperio obtinebat, & trib. legionibus. Ad huc Ciceronis sunt epistole li. 10. Lege Iulia.) quia Decimo Bruto Iulius prouincias assignauerat. Cumque.) Ordo est, censo Senatui esse magna cura, &c.

20

GEORGII TRAPEZVNTII IN III. Philippicam Annot.

Serius.) Quo tempore Caesar est occisus, Octauius ex filia nepos, qui Apolloniae literis operam dabat, Romam reuersus ut hereditatem adiret, ab Antonio quae de bonis Caesaris (multa enim ad eum peruenerant) habuisset, repossidere institit. Antonius etate pueri contemnes, atque opibus suis fretus, non modo puerum cludebat, sed libertatem populo eripere conabatur: quod ut facilius efficeret, statim post mortem Caesaris colonias militum ueteranorum omnes adierat, maximisque congressibus ac muneribus militum animos sibi deuinciebat. Cicero igitur quantum reipublicae periculum impendebat prospiciens, intelligensque nullum nisi in armis ac ui praesidium libertati esse, puerum eo animo atque consilio aduersus Antonium adiutum suscepit, ut eius auxilio, quae propter memoriam Caesaris non parum apud milites ueteranos beneuolentia & auctoritate ualidiorum censebat, Rempublicam defenderet. Igitur eo reuerso, cum multae legiones cum secuta fuissent, Antonius pueri uires timens, & populi consensum, Vrbe excessit: et in Galliam cum exercitu transiens, Bruti Mutinae obsidere instituit. Cicero igitur suadet ut Octauius puer auctoritate ornetur: cuius beneficia in populo Romano commemorat ac laudat: & Antonium e contrario uituperans, hostem censet iudicandum. Ab homine profugato.) perditio, confectio: unde & profugata questio, confecta. Respersum.) madefactum, balneatum. Imbutus.) tinctus, infectus. Imbutum autem, est quod cuiuspiam rei succum dat: unde in fantibus an uelint bibere dicentes cum syllaba contenti sumus. Insignite.) egregie. Humile.) abiectum, uile.

Quorum intererat.) quibus utile erat. Nundinabantur.) uendebant. In custodiam.) in custodia. Trucidauit.) atrociter interfecit. atrox, crudelis. Nuncupauit.) unde nuncupata uota dicuntur, quae Praetor uel Consul, exercitum aduersus hostes educens, nominatim proponit, lustrato ante exercitu. Vota uero concepta dicuntur quae non proferuntur, sed tantum mente atque animo concipiuntur. Trallianam.) Trallianae ciuitas & populus in Thracia, sane barbarus, unde Ephefiam.) ex Epheso, quae est ciuitas Cariae. Multa sille enrules.) id est magistratus quibus licebat sella curuli uti, quae admodum aediles curules, Praetores, Consules. Tum palta & cothurnis.) habitu Graeco. Nam pallium, uestis Graecae unde

caunde palliatae comediae. At auus.) Auus, patris matrisque pater, dictus a Graeco uocabulo, quod est apud eos *πατριος*, mutatis quibusdam literis. Abauus dicitur, qui abest ab auo, & est coauus aui. Atauus, qui a tria est aui, id est pater, ut pueri usurpare solent. Fregellanam.) Fregel est ciuitas Auruncorum: quae cum defecisset a populo Romano, bello Italico euersa est funditus, & deleta. Libertinus.) filius liberti. Quos certo scio dignitatis optimarum foeminarum non poenitere.) Quibus scio uxorumsuarum dignitatem uehementer placere, paruam non uideri, & magnopere contentos esse. Cōpellat edicto.) in suo edicto nominat. Refricat.) Translatio a cicatrice uel hulcere, proprie dixisset repetere, uel recolere memoriam. Atroci edicto.) crudo, duro. Atroces enim appellantur ex Graeco, quia illi atrocita appellant, quae cruda sunt: siue atrox dicitur ab eo quod nihil timeat. Terentius enim Graeci dicunt timere. Tristi.) graui. Terentius, Tristis seueritas uel in uultu. Epuia.) honestorum sunt. Popina.) gaueonem & ebriorum. Petulantiam.) impudentiam, luxuriam, insolentiam a petendo dicitur. Conglutinatus.) compactus, conflatus, a glutine. Nihil ingenuum.) nihil liberale, sed omnia seruituta.

PHILIPPI BEROALDI IN III. Philippicam Annot.

Dles affert, & hora potius.) Liuius libro tertio ab Origine urbis, Quid quaeque nox aut dies ferat, incertum est: puncto sepe temporis maximarum rerum momenta uerti. Item lib. 25. Si in occasionis momento, cuius praeteruolat opportunitas, cum status paulum fueris, nequiquam mox amissam queraris. Praeterea, ut auctor est Apuleius, res anceps et periculosa moram non sustinet, sed meliora consilia praeruitur. Superbus habitus.) Veteres sapienter esse dixere, qui respondere dedignarentur. quod & M. Tullius indicare uidetur epistola quadam scribens: Partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondere: partim contumeliosum, quod male respondeas.

Item in prima Tusculana, Quid si te interrogauero, non respondebis: superbum id quidem est. Tarquinio uero superbo cognomen inditum a moribus docet Liuius his uerbis: Inde Lucius Tarquinius regnare cepit, cui superbo cognomen facta indiderunt, quia sacerum generis sepultura prohibuit, Romulum quoque in sepulchro perijisse dictas. Dionysius lib. 4. Antiquitatum Tarquinium scribit a Romanis Superbum cognominatum ex insolentia quadam tyrannica, moribusque superbissimis. Graeca lingua *καυχήτης* dicitur. Seruabant auspicia Reges.) Libro primo de Diuinatione sic scriptum legimus: Principio, huius urbis parens Romulus non solum auspicio urbem condidisse, sed ipse etiam optimus Augur fuisse traditur: deinde Auguribus & reliqui Reges usi, et exactis Regibus nihil publice sine auspicijs nec domi, nec militiae gerebatur. Supplicia in ciues nulla Tarquinij.) Dispiciamus an oratorio magis more, quam historico dictum hoc sit. namque apud Liuum legimus Tarquinium Superbum, cum regnum metu tutandum esse existimaret, ex patribus alios occidisse, alios in exilium egressos, alios bonis multasse. Omnis seruitus misera.) Apud iuriscōsultos seruitus morti comparatur. Praeterea cum innatum sit omnibus hominibus libertatis desiderium, tam dulcis res est ipsa libertas, ut olim Legati Spartanorum praefecto Persarum dederint respon-

sum hoc dignissimum memorati: Seruus tu quidem esse non sibi, libertatem autem nodum expertus es utrum sit dulcis, an non: quae si tibi experta foret, non ut hastis, sed ut securibus pro ea dimicaremus, nobis suaderes. Fustuarium meruerunt.) Castigationem fustium, uirgarumque supplicium, eleganti uocabulo fustuarium appellant. de quo Liuius: Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut praesidio decedit. Inter poenas militares, ut docet Modestinus iuriscōsultus, est fustium castigatio, ignominiosa missio, pecuniaria multa, & militiae mutatio. Errant qui fustuarium exponunt pro eo qui flagris caedit: quem uirgatorum Plautus appellauit. non enim fustuarium homo dicitur, sed neutro genere fustuarium: accipiturque pro supplicio fustium & castigatione. Martianus, quod annotatu dignum est, aliter hunc locum legit, aliterque interpretatur, qui docens argumenta duci a contrario, sic refert: Cicero in tertio Philippicarum contra Antonium, a contrario argumentatur, dicens: Si ille Consul fustuarium meruerit, legiones quid, quae Consul em reliquerunt: ex hac Martiani lectione elicietur sensus talis: Si Antonius Consul ob improbitatem meruit supplicium fustium, ea nimirum legiones quae illum reliquerunt, merentur praemium & laudem. Sed quod cum bona uenia Martiani dictum sit, purior lectio est, ueriorque intellectus ex scriptura inuulgata, & enarratione inueterata. Quis hoc adolescente castior?) Contraria sentit in epistola ad ipsum Octauium scribens, formam per dedecus pecuniam dedisse Augusto Caesari, & ex impudicitia partum nomen M. Antonius Augustum ut effeminatum infectatus est, mereturque stupro adoptionem auunculi. Item Lucius M. Antonij frater probro dedit Augusto, quod solitus sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret.

Ignobilitatem.) M. Antonius libertinum Augusto Caesari proauum exprobrauit Responsum ex pago Turrino, auum argentarium. Idem despiciens etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, & modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Ariciae exercuisse obiecit. Aricina mater.) Actia mater Augusti paterna stirpe fuit Aricina, siquidem patrem habuit M. Accium Balbum Aricinum. M. Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, ei exprobrabat matrem Aricinam, tanquam nasci Ariciae, sordidum foret et ignominiosum: perinde ac Trallianae ac Ephesiae mulieres infamari solent, & male audire: non tam quia barbara, quam quia effeminatae & molles. Nanque, ut inquit Poeta, Emollit gentes clementia caeli. Scatiniae leges.) Vt mihi magistra lectione compertum est, Scatinia lex a Scatinio Aricino lata uidetur esse non tam in stupratores puerorum, quam in ipsos pathicos & molles uiros, qui muliebria patiuntur, quales Satyricus poeta Socraticos cinnaeos appellat, quos tota Satyra infectatur. & ad hunc intellectum referendus est uersus ille notissimus, Citari ante omnes debet Scatinia, uidelicet in eos qui pathici sunt & cinnaedi. De his igitur Ausonius consimiliter scribens, in mollem & effeminatum inquit: Scatiniam metuens, non metuit Titiam. Domitianus quosdam ex ordine senatorio & equestri lege Scatinia condemnauit, quod scilicet parum uiri essent, & muliebria patebantur. Eodem materno genere.) Mater Antonij fuit Iulia ex Caesarum gente, foemina primaria, pudicitiae dotibus nulli possederanda: quae post obitum mariti L. L. Catilinae aduersus

aduersus patriam mox conspirauit. Proditoris filia.) De hoc Numitorio Fregellano proditore mentio est quadam tenus in secundo Rhetoric. In Rhetoricis quoque ad Herennium. Fregellas reperio ob hanc opinor prodicionem perfidias appellari, cum dicitur: O perfidias Fregelle, quam facile scelere uestro contabulistis: ut cuius uxor urbis Italiam nuper illustrauit, eius nunc uix fundamentorum reliquiae maneant. Spartacum appellat.) Scribit Plinius Spartacum interdixisse castris suis, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit, inquit, plus animi fugitiuis nostris. Hic post multos duces Romanos profligatos, tandem a Crasso uictus occubuit. eius cadaver nusquam inuentum est. De hoc Horatius: Spartacum si qua potuit uagantem Fallere testa, et Lucanus: Ut simili causa caderes, qua Spartacus hostis. Quis sic loquitur.) Nescire me fateor cur M. Tullius id genus locutionis in M. Antonio reprehendat, quod est apud eruditos usitatissimum. sic enim omnes Latine loquentes dicunt, Facit contumeliam, dicit contumeliam. Plautus in Asinaria: Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur? M. quidem Cato paulo remotius dixit, In hac contumelia quae mihi per huiusmodi petulantiam factum itur, qua locutione significat iri ad contumeliam faciendam, id est operam dari quod fiat contumelia. Ex oratore arator factus.) Annotatio est, quae et prosonomiam nominant. ex eodem schemate est illud Plautinum: Arare mauelim, quam sic amare. Alludens autem ex oratore ait arator factum Sexium Clodium, propterea quod duo millia iugerum acceperat donatione Antoniana, quae dum uult colere et arare studiosius, studia oratoris quasi dediterat. Ad urbem habiturum.) Elocutio est elegans, sicque usitata ueteribus scriptoribus, ut dicant, ad urbem est Consul, est Imperator cum exercitu, de his qui cum potestate, prouinciali nondum in prouinciam profecti essent. Viuendi cupiditate.) Graeci philosophos uocant uiuendi nimium cupidos: quae saepe cupiditas causa est ut multa homines perpetiantur indecora, dignaque uituperatione. si quidem nullum periculum, nullus dolor, atque adeo nullus mortis metus uirum fortem detruere debet abducereque ab honesto: et ut inquit Epigrammaticus, Summum nec metus dies, nec optes. Vnde merito scriptores incessant M. Aquilium, qui nimis ueluti cupiditate, cum mori gloriosè posset, maluit turpiter seruire Maehridati: et Cn. Carbonem, qui ad supplicium ductus, flebiliter petijt ut sibi alium exonerare liceret, ut ita miserrimae lucis usura diutius frueretur, tam diu moram trahens in sella familiaris, donec caput illi in sordido loco abscinderetur. Turpissimum quoque illud Meccenatis uotum iure iudicatur, quod nullum malum recusabat, dummodo spiritus prorogaretur. Debilem, inquit, facito manu, debilem pede, coxa: tuber astrue gibberum, lubricos quate dentes. uita dum superest, bene est. Compilauit) Compilare, si credimus Asconio, est fraudare, ac furto peruellere, ita ut ne pili quidem in corpore spoliati relinquuntur. Ex eodem fonte et significatu sunt illa quoque, suppilare et expilare. Ex Myrmillone dux.) Multa sunt genera gladiatorum, et nomina. quidam retiarii, alij secutores, nonnulli thraces appellantur. Sunt et Andabatae, qui clausis oculis depugnant. Sunt et Myrmillones, qui peculiari aduersus Thraces componuntur. quod et Ausonius docet illi uersu ex monosyllabis, Quis Myrmilloni contenditur equimanus? Thrax. Pugnare et Myrmillo aduersus retiarium. Erat autem Myr-

millonum armatura Gallica, ipsique Myrmillones ante Galiam appellabantur: in quorum galeis piscis effigies inerat. In uniuersum gladiatores omnes dici possunt arenarii, quod in arena digladiantur. Firmicus Maternus in septimo Mathecos Arenarios nasci scribit luna uidente Saturnum. Idem macherarios uidetur appellare gladiatores quosdam qui machera, hoc est gladio depugnant. De arenariis mentio est apud Iuriconsultos titulo de operis libertorum, his uerbis: Nec arenarius manumissus patrono praestare debet tales operas, quia istae sine periculo uita praestari non possunt. Itē ad Senatusconsultum Trebellianum: Sed et qui magna praeditus est auctoritate, arenarius, uel eius mulieris quae corpore quaestum fecerit, hereditatem restituere cogetur. Dij omen aueriat.) Virgilius, Quod dij prius omen in ipsum conueriat. Nihil detestabilis de decore.) In secunda Tusculana de decore asserit malum maius esse quam sit dolor, inquit: Dolor existimo maximum malo rum omnium, etiamne maius quam de decore: non audeo illi quidem dicere: et me pudet tam cito de sententia esse deicere. Seruitutis.) Dixit Euripides, Suauis est praeteritorum laborum memoria. Sunt tamen quaedam genera malorum, quae non uult qui pertulit, trahere meminisse, ut qui carnifices expertus est, et tormenta membrorum: ut qui infaustas pertulit orbitates: uel cui nota quodam inflicta censoria est.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN III. Philippicam Annot.

ARGUMENTVM.

Cum Cicero grauissimè in Antonium inuectus esset, comotus ille tum factorum conscientia, tum opibus Octauij adolescentis, cui ueteranorum studia adhaerebant, peruersauerat Italiam, ut ueteranis militibus sollicitatis cum exercitu ad urbem ueniret: sed conatum eius represserat Octauius, qui et ipse ueteranorum praesidium priuato consilio comparauerat. quam ob causam territus Antonius, abiit in Galliam, ut eam occuparet. sed cum prohiberetur a D. Bruto, qui eam prouinciam Consul designatus obtinebat, illum Mutinae obsedit. quibus rebus cognitis, cum senatus ad decimum tertium calendis Ianuarij per tribunos plebis haberetur, dixit sententiam de Republica Cicero, quam hac oratione complexus est: ut quae egressus Octauius Caesar, earata essent auctoritate publica: et ut praemia decernerentur legionibus quae illum secuta fuerant: et Caesar imperatoria dignitate ornaretur: item ut prouinciam Galliam retineret Brutus in senatus populique Romani potestate, et ut Antonius hostis iudicaretur.

Serius omnino.) Orditur a periculo Reipublicae: et scenset primo quoque tempore Antonij armis occurrendum esse: quod initium ad conciliationem animorum accommodatum est. Tum breue tempus.) id est, non spacio longum, sed aequiparatione, et periculi admittendi culpa. Quo enim usque.) Delabitur ad rem, et exponit acta Octauij Caesaris cum amplificatione: et illi gratias agendas, et publicam auctoritatem ad defendendam Rem publicam tribuendam censet. Fortissimos uiros.) Hi erant ceteriones Martiae legionis, quae ab Octauio ad Antonium transiit, quos necari iusserat Antonius, quia praemium uilius ab eo promissum, tum multo uosius assernati sunt. Nec uero.) Venit ad legionem. Estque interposita excusatio. Quis enim.) Rem narrat cum amplificatione, et laudat.

laudat. estque obiter eius defensio legis, et c. Quem nolaudat. Addit causam. Fortiorum.) colonorum. historia est apud Liuium lib. 1. ab Vrbe condita. Adolescens.) Octauius. Eorum.) ueteranorum. Consules.) Hircus et Passa. Atque ea.) Transit ad Decimum Brutum. Optimum iudicio.) de Repub. et Antonio. Sed ut dixi.) Remuocatio uerbi. Ociuem natum.) Amplificat laudes Brutum, quorum extollendarum gratia Antonij tyrannidem exaggerat, Tarquinij regis comparatione. Maiorum.) Iunij Brutum. Illi regibus.) Proposuit rem, et nunc explicat oratorie. Illi.) maiores nostri. Oblitio ceperat.) a tempore. Sed superbus.) Comparatio ducta a circumstantiis. Priuatis.) hominibus. L. Brutus.) Concludit. Quid Tarquinius.) Alia pars comparationis, et confert facta Antonij. Seruabant.) Declarat quomodo Antonius auspicia non seruauit, sed cum fuerit Augur, neglexerit. Collega.) Dolabella. Hic.) Antonius. Humile.) indignum liberali homine. Inter quasilla.) Quasilla instrumentum muliebre erat in lanificio, nempe cistella in qua pensae reuoluebant. Graeci κολυμβοι uocant. Nundinabantur.) mercabantur ab Antonio. Pro populo.) contra hostes populi. Sacrificijs.) Imperatores antequam exercitum educebant, sacrificabant. Maius igitur.) Concludit, et ex insectatione Antonij refert quod efficitur, Brutum magnum beneficium in Rempublicam contulisse. Maius.) Hunc locum refert ad laudes Brutum. Bruto.) qui reges exegerat. Quum autem.) Alia amplificatio, quam addit. Impuro.) Describit Antonium. Hunc igitur.) Est conclusio intentionis principalis. Consulem.) Antonium. Faciendam.) Seriam sententiam infert, quam dixit in senatu. Faciendum est.) Illata principali intentione, tacite occurrit dubitationi, ut sententiam suam confirmet. Subest.) Finitio, quam probat ex factis Antonij, item ex iudicio Tribunorum plebis, et ex contrario. Collega.) Caesar. Effet enim.) Declarat. Hunc igitur.) Acriter inuehitur, et singula exaggerat. Consequi.) ut post Casarem regnaret. Nec uero de uirtute.) Confirmatio ex dignitate prouinciae, Antonium ab ea prohibendum fuisse. Nec uero.) Hoc argumentum refertur ad principalem intentionem. Municipiorum.) ciuitatum liberarum. Quamobrem Tribuni plebis.) Profert iudicium Tribunorum plebis de Antonio, quod ex relatione eorum ad senatum interpretatur. Ut senatum.) Rei interpretatione ostendit eorum iudicium et uoluntatem. Quamobrem omnia mea.) Concludit intentionem, et colligit capita sententiae suae. Nam si ille Consul.) Confirmat ex contrario, quod extremo posuit: et utitur argumentatione hypothetica, ex destructione consequentis, quae oratorie explicat. Fustuarium.) id est fustigationem, quae erat animaduersionis militaris. At quam contumeliosus.) Persequitur ordinem, et inuehitur in edicta Antonij, et eos quos ille insectatus fuerat, defendit. De obiectis in Octauium, lege Suetonium. Hinc Voconiae.) C. Voconius legem tulerat, ne quis census unicam filiam heredem relinqueret. Hinc Scatiniae.) Scatinus tulerat, ut puorum concubitores punirentur. Sed si Aricinam.) Refert parem conditionem in aduersarium, et natales Octauij etiam natalibus uxoris Antonij anteponit. At auus huius nobilis.) Hoc totum et cum contentione dicit. De Tuditano parum sano homine fit mentio apud Valerium de testamentis quae rata manserunt. Suis

reliquisset.) Ad Antonium respicit, qui alijs diripiebat. Qui autem.) Confert natalis Antonij cum natalibus Caesaris. et ostendit eos esse pares. Qui autem conuenit.) Arguit inconstantiam, et rursus aliud regerit, quod turpius est, in patre Antonij. Iulia) Julia fuit soror Caesaris dictatoris. Pater.) M. Antonius. Proditoris.) Hi deserant a populo Romano sociali bello. Sed hoc.) Opponit exempla ad resellendam arrogantiam Antonij. Idem.) Transit ad aliud. Compellat.) contumeliose nominat. Gladiatorem.) Non uero nomine appellat gladiatorem, sed oratorie. O admirabilem.) Remouet causam sceleris a nepote. Nam in.) Hoc interpretado pre se conuertit. Optimis.) Romanis. Quasi.) uerborum. Refricat.) reuocat. Sed ipse.) Antonius. Sed ipse quid.) Insequitur ordinem temporis, et reprehendit atrocitatem edicti. Ad VII. Cal.) 23. die Nouemb. Cōsistorum.) Octauij, qui exercitum duxerat contra Antonium. Si quis non.) Hoc non negat Cicero, sed defendit tum finitione, tum qualitate. Tui.) ut tyranni. Sed quum.) Ad aliud transit. Cōcitauisset.) magno quodam impetu. Vino, et.) Respondet per subiectionem. Diem edicti obire.) Obire diem, obire horam, prouinciam, eleganter dictum. Quartum.) diem 23. Nouemb. Nescio.) Ad contemptum dicit dubitatio: uel. Corrogati.) egrè contracti, quia uix quisque bonus Senator audebat adesse. Is enim.) Addit causam. De Casare.) Octauio. Alterum.) Vel Octauium, uel Antonium. ex contrario. Hoc argumentum habet uim praedicti et conscientiae sceleris. Si ille.) Octauius. Tacuerit.) dissimulauerit. Spartacum.) Spartacus fuit nobilissimus gladiator. At in rebus.) Insectatur infantiam hominis, ut in odium adducat. Fabius facit mentionem huius loci lib. 5. de Consolatione. An illa contumeliosa.) Reprehendit obscuritatem: et interpretando alterum absurdum, alterum contrarium facit. Maior.) contumelia, quam quae fit ab homine dignitate praedito. Quid est porro.) Contumelia facere temporibus Ciceronis uidetur minus usitatum fuisse, sed post Ciceronem et hodie est receptum, tamen haec Cato senior et Plautus in Asinaria usurpasse reperiuntur. Deinceps.) scilicet sunt. En.) indignam est. En quare.) Insectatur eius infantiam ab eius magistro Sex. Clodio, et facta suo. et est festina et indignitas ad rei indignitatem. Sed haec leuiores.) Redit ad senatum, et conscientiam Antonij. Quid autem attinuerit.) Vult post senatum prohibitos fuisse, ut honestius de Octauio posset dissimulare Antonius. Quid.) Est argumentum conscientiae Antonij. Cui Senatus.) Occurrit contradictioni. De supplicatione.) Hoc cum elusione et uerborum est pronuntiandum. Ne eius.) Lepidi. Praeclara tamen.) Reprehendit prouinciarum sortitionem factam ab Antonio, quam ne ipsi quidem qui sortiti fuerant, probabant: et uult eandem periculosa fuisse Reipublicae. Praeclare.) uerborum irridet et reprehendit, per irrisionem loquitur. Religiosa.) quasi auspiciata. Ut quae.) Declarat. Apta.) prouincia. est perpetua prouincia. Praeclare.) Serio loquitur. Hominum.) Antonianorum, qui nihil aliud cogitant quam de tyrannide, et occupanda Reipublica. Spectata.) cognita. Repudiavit.) scilicet prouinciam. Sors diuina.) uerborum appellat diuinam. O felicem.) Modò enim.) Addit ridiculam causam. Duarum.) nempe Siciliae et Hispaniae, estque crebra uerborum. O. C. Caesar.) Prorumpit in periculi amplificationem. Etenim in concione.) Confirmat ex dictis Antonij.

Antonij. Et quidem.) Tyrannici uox. Hodierno die.) Delabitur in grauem infectionem Antonij: & exaggerata illius tyrannide, incitat senatum ad recuperandam libertatem. Hæc est peroratio sententiæ. Cuius.) libertatis. obiter commendat suam fidem erga Rempublicam, & excusat quod ille aliquando dominatus fuerit sub tyranno Casare. Abiectione.) quod est ignaui. Dignitate.) quod est uiri fortis. Hanc uerò teterrimam.) Confert Casaris dominatum utcumq; tolerabiliorem, cum Antonij indignitate. Quid est.) Criminosa descriptio ad indignitatem hominis. Quapropter quoniam.) Hortatur moriendum potius esse, quam turpiter seruiendum. Multa quæ in.) Rursus confert Casaris dominatū, cū Antonio: et criminosa scelerum enumeratione, intolerandam eius dominationem ostendit. Necessitas.) dominationis. Etiamne.) Cum indignatione loquitur. Quid hic faciat.) Verbum ex minori. Refertam.) Delabitur in enumerationem scelerum Antonij. Eius.) scilicet Casaris. Domesticum.) omnia domi uedit. Populo Rom. leges.) Vide uehementiam ex celeritate membrorum, et ex similiter desinentibus. hæc autem ostendit qualis futurus sit Antonius, si dominatū occupauerit. locus est hortationis à futuro incommodo. Casaris.) Octauij. Mutilatum.) diminutum: quia duæ legiones ab eo defecerant. Ex myrmillone.) Myrmillones fuerunt Gallici gladiatores, & Gallicis armis utebantur. His uos teterrimis.) Prorumpit in indignationem: & perficiendi facultates proferens, uehementius instat. Ducibus.) Octauius & D. Bruto. Conspirante.) consentiente. Nullum.) Assueuerat loquitur. Si in Galliam.) Occurrit dubitationi. Magnum numen.) diuina quædam potestas. Videtis.) Hoc declarat. Refertum.) completum. Hunc ego diem.) Excusat præteritum tempus quo cesserit Antonio, & nunc operam suam pollicetur. Hæc omnia pertinent ad facultatem.

Inuehens.) composita oratione & meditata, de qua facta est mentio in secunda Philippica. Si enim.) Declarat. Oratoria locutio, cum aliquid proponitur, ut deinde subiungatur explicatio. Græci uocant τὸ πρῶτον. Facultatem.) scilicet temporis. Cogitem.) scilicet ingenio & consilio, prudentia in senatu. Dij immortales.) Addit etiam alias facultates. Gallia.) cisalpinæ. Hanc igitur occasionem.) Hortatur obtestando, & cum seruitutis incommodo ignominiam proponit. Signum date.) significate. bellicæ metaphora, forti & salubri decreto significatæ. Nihil est.) Correctio. Indormierimus.) cessauerimus. Nostis insolentiam.) Confirmat hoc à persona Antonij, & eius cōiuctorib. Quod si iam.) Occurrit iterū dubitationi: & hortatur à minori. Nimium diu.) Repetit argumenta facultatis ad conclusionē. Patefecerunt.) declarauerunt uoluntatem suam. Nimium multi.) Subiungit paucos esse Antonios. Pro multitudinē.) Hæc omnia ad facultatē pertinent. Consules.) Hircius & Pansa. Seruitutis.) sub C. Casare dictatore. Quas ob res.) Colligit summam sententiæ, & concludit. Quas.) Hæc omnia ad sententiæ confirmationē pertinent. Ex q; rep.) pro Rep. ita legendum est. Senatui magna.) Cōcludit sententiā. Hæc omnia possunt in tria capita redigi, primum de Decimo, & c.

CHRISTOPH. HEGENDORPHI
ni in III. Philippicā Annot.

IN tertia Philippica Cicero suadet, ut Octavianus ex fi-

lia Casaris nepos, puer adhuc, auctoritate ornatur. Cuius beneficia in populū Romanū cōmemorat, ac laudibus tollit: in Antonū uerò inuehitur ut quāmaximē. Ceterū oratio hæc partim est suatoria, partim demonstratiua. Suatoria quidē, quia suadet Cicero, ut Octavianus aliquo magis strata ornatur. Demonstratiua uerò, quia Cicero Octauiū laudibus tollit, & Antonū uituperat. Serius omnino.) Exorditur à causis cur senatum ante Calendas Ianuarias, quibus Hircius & Pansa Consulatum imitari erant, conuocandum flagitarit. Contra aras.) Amplificatio à circumstantiis. Ex qua se instructum.) Argumentum à minis Antonij. Quāquam enim.) Præoccupatio est. Tempus breue est. Certus autem dies.) Ad simili locus. Quod confido.) A consiliis futuris Rempublicam consolatur. Quod confido equidem.) M. Antonius Consul cum impotenter dominaretur, legemq; de pro uinciarum permutatione tulisset per uim, Casarem Octavianum quoque petentem ut sibi aduersus auunculi percussores adisset, magnis iniurijs adfecit. Caesar ut sibi & Reipublicæ uires contra eum paraturus, deductus in colonias ueteranos excitauit. Legiones quoque quarta & Martia, signa ab Antonio ad Casarem tulerunt. deinde plures scruia Antonij trucidati, quia & suspecti erant, & ad Casarem descierunt. D. Brutus, ut petenti cisalpinā Galliam Antonio obsisteret, Mutinā cum exercitu occupauit. Hæc Florus Epit. 117. Sūt enim.) Argumentū ab animi cōditione Cōsulum. Quousq; enim.) Ex parte est ad laudem Casaris iuxta beneficia eius in rempub. C. Casar.) Laus personæ Casaris. Incredibile diuina.) Laus partim à mente, partim à uirtute. Tum quū maxime.) Laus beneficij Casaris à tempore. Quū à Brundisio.) Laus à necessario. Nec opinantibus.) Laus beneficij ab inopinato. Inuidio genere.) Laus beneficij à genere. Effudit.) Nam quæ gentas drachmas singulis pollicitus est. Quāquam.) Correctio. Quis est tam ignarus.) Exaggerat beneficium Octauiani. Si M. Antonius.) Locus à futura Antonij crudelitate, nisi Octavianus fuisset. Quippe.) Exaggeratio crudelitatis Antonij. Quippe qui in hospitio tenuit.) Antonium in ciues Romanos crudeliter futurum fuisse, probat argumento à minori. Sic enim perficio.) Cui quidem.) Gradatim ascendit ad suasionem, ut P. C. Octavianum auctoritate ornent. Nec uerò de legione.) Digressio est in laudem Martiæ legionis, quod Antonium reliquerit. Quis enim.) Laus Martiæ legionis à fortitudine. Consedit Albæ.) Vrbs ab Ascario condita. nam Alba in loco munitissimo sita fuit, in saxo edito, & propē in conspectu urbis. Quam potuit urbem.) Laus Martiæ legionis à loco quo consedit. Quarta legio.) Laus quartæ legionis, quod ab Antonio defecerit. Faciendum est igitur.) Suadet ut Octavianus publica auctoritate ornatur, ueteranis & legionibus præmia & honores spondeantur. Virtute enim admirabili.) Hoc uerò recens.) Obiter aspergit laudem D. Bruti. O ciuem.) Exclamatio pathetica. Neq; enim Tarquinio.) Pulcherrima collatio est factorum D. Bruti & Iunij Bruti, Tarquinij, & Antonij. Superbus habitus est.) Quia focerum gener sepultura prohibuit, Romulum quoque insepultum perisse dictans. Vide Liuium in 1. ab Vrbe cond. Secus senit Dionysius Halicarn. in 1. Quod nos uitium.) Argumentū à minori ad maius.

Quid Tarquinius tale.) Collatio factorum Antonij, & Tarquinij. Supplicia uerò in ciues.) intelligit ciues quos Octavianus ad solicitandas colonias miserat. Supplicia uerò.) Hoc rhetoricè magis quàm historicè narrat. Nam Tarquinius cum imperium metu defendendum eximaret, ex Patribus alios occidit, alios in exilium egit, alios bonis multauit. auctor Liuius lib. 1. Maius igitur beneficium.) Conclusio collationis D. Bruti, & Iunij Bruti. Quum autem omnis seruitus.) Argumentum ab uniuersali ad particulare. Faciendum est igitur.) Hortatur senatum, ut D. Brutum publica auctoritate ornent. Nec uerò M. Antonium.) Antonium non esse Consulem probat. Hunc igitur ego Consulem.) Amplificatio per incrementum. Nec uerò de uirtute.) Laus Gallia cisalpinæ, in uiciorumq; & coloniarum Gallia, quod magno consensu in Rempublicam defendendam conuenerint. Quam obrem Trib. pl.) Statutum Tribunorum plebis de habendo senatu, & collocando presidio, quo Calend. Ianuar. senatus turò haberi posset, interpretatur. Intra muros.) Locus à consequentibus. Vobis non inuitis.) Beneuolentiam captat. Ut & præstantiss.) Diuisio orationis. Nam si ille Consul.) Antonium non esse Consulem probat. & est locus à conditionali syllogismo. Si ille Consul.) Prima pars conditionalis syllogismi. Sin autem militibus.) Secunda pars syllogismi conditionalis. At quā contumeliosus.) Ab edictis probat Antonium nequaquam esse Consulem. Primum in Casarem.) Defendit Octavianum Cicero aduersus Antonium, & in Antonium inuehitur. Maledicta.) iactans Octauiū fuisse concubinum Iulij Casaris. id quod uerum fuit, ut testatur Cicero in epistola ad Octavianum. Deprompta ex recordatione.) hoc est, putans Octavianum talem fuisse, qualis ipse adolescens fuerit. Igno. obicit.) Alia obiectio. Consul factus esset.) Nam is decedens Macedonia, quam prouinciam sortitus fuerat, priusquam profiteri Consulatus candidatum posset, morte obiit repentina. Tranquillus. Aricina mater.) Obiectio Antonij. Aricia Italia ciuitas in Appia uia, ab Archilocho & Aricia appellata uide Plinium lib. 3. cap. 5. Porro Aricia mater Augusti, paterna stirpe Aricina fuit. siquidem patrem habuit M. Acium Aricinum. auctor Suetonius. Vetustate antiquissimū.) Laus Aricini municipij. Propinquitatem.) Nam Aricia stadijs centum sexaginta distabat ab urbe. Hinc Voconia.) C. Voconius Aricinus fuit, is Trib. pl. non paucas leges tulit, inter quas hæc non postrema est, ne quis census hæredem unicā relinquat. Hinc Scatinia leges.) à Scatinio Aricino late: inter quas una fuit lata in ipsos molles & effœminatōs homines, qui muliebria paterentur. Sed si Aricinam.) A pari argumentum. Quāquam huius sanctissimæ.) Collatio matris Octauiani, & coniugis Antonij. At auus huius nobilis.) Obiectio Antonij. Tuditanus nempe ille.) Respondet Cicero obiectio. Materno genere.) nam Antonius fuit ortus ex Iuliorum genere, respectu matris. Plutarchus in uita Antonij. Idem etiam Qu. Ciceronem.) Defendit Qu. Ciceronem fratris sui filium aduersus Antonium. O admirabilem.) Exclamatio pathetica. Omnibus horis.) Amplificatio per distributionem. Nam me cisidem edictis.) Se quoq; in edictis ab Antonio perstringit narrat. Sed ipse quid fecit?) Insectatur Antonium, quod quum senatum certo die adesse edicto mandasset, ipsemet abfuerit. Si quis non affuerit, & c.) Ver-

ba quædam ex edicto Antonij. Quæ sunt perdita consilia.) Ciceronis responsio ad uerba edicti. Me auctorem.) παρομ. λογία est. Si epula potius.) Correctio. Per Gallorum cuniculum.) locum subterraneum à Gallis Senonibus olim effossum cum Capitolium obsideret. uide Liuiū lib. 5. ab Vrbe condita. Conuenerunt interrogati.) Irridet Antonium, quod quū in Capitolio conuenerit, de Casare suo hoste nihil referre ausus fuerit. Quid est aliud.) Vt tur ratiocinatione in prima figura, hoc modo: Qui de eo referre non audeat, qui exercitum duxit, is hostis est reipub. Antonius de Octauius qui contra eum exercitum duxit, referre non audeat: Ergo Antonius hostis est reipublicæ. Necesse enim erat.) Antonium Reipub. hostem esse adhuc probat. Si igitur C. Casar.) Argumentum à conditionali. Spartacum appellat.) hoc est, hominem fugitiuum. Plin. lib. 33. cap. 3. Spartacum refert interdixisse castris suis, ne quis aurum haberet, aut argentum. Senecutiolas edicti cuiusdam.) Irridet quasdam sententiolas in edictis Antonianis. An ulla contumelia.) Scripsit Antonius in quodam edicto, se neque Octauius, neq; cuiquam contumeliam facere, ut qui dignè & iure faceret. hoc dictum Antonij irridet Cicero. Quam facit dignus.) Cauillatur ambiguitatem uocabuli Dignus. Deinde nec timor.) Irridet aliam edicti Antoniani sententiolam. Illud quero.) Crudelitatem Antonij, quam in edictis suis ostenderit, narrat. De supplicatione credo.) Ironia est. M. Lepidi.) Quum M. Lepidus & præfuisse exercitui, & Rempub. optime gessisset, & Pontifex maximus fuisset, amici & propinqui eius instabant ut ei supplicatio decerneretur, quæ etiā ei decretæ est. Ac ne sine causa.) Mansuetudo Antonij in senatu ostenditur. Quæ uerò profectio.) Profectioem Antonij ad bellum criminatur. Præclara tamen.) Ironia est. Præclare igitur.) Laudantur Tribuni pleb. quod de presidio senatus & Consulatum ad Patres retulerint. Qui enim carere.) Argumentum à necessitate. Ille autem homo afflictus.) Insectatur sortitionem prouinciarum quam Antonius diuinam dixerat, iudicij amicorum, quod prouincias sibi delatas recuserant. Quid ego.) Occupatio est. L. Cimma.) qui fuit Prætor quando Casar occisus est. auctor Suetonius. O felicem utrumq;.) Ironia est. C. Antonius Macedoniam.) Perstringit quosdam amicos Antonij, qui prouincias sibi oblatas cupide acceperunt. Hunc quoq; felicem.) Ironia. Minus diuinas fuisse.) Qui enim eas sortiti erant, M. Iacius & Qu. Cassius, in Antonij uoluntatem non erant. O C. Casar.) Exclamatio pathetica est ad Octavianum Casarem. Quam improuisam.) Exaggeratio est. Qui enim hæc.) Argumentum à minori ad maius. Etenim in concione.) Irridet Antonium, quod se custodem urbis futurū dixerit, et alia quædam imprudenter effatuuerit. Dixerat se custodem.) A uerbis Antonij colligit eum in Republica pessima facturum, si in ea mansisset. Ad urbem.) Est loquendi ratio de his qui cum potestate prouincialium nondum in prouinciam profecti essent. O præclarum custodem.) Ironica exclamatio. Hodierno die.) Gratulatur Reipublicæ libertatis recuperationem. Pedē ponimus.) Allusio est ad etymologiam uocabuli possessio, quæ est dicta quasi pedum positio. in l. 1. ff. de acquirenda possessione. Hanc uerò teterrimam.) Antonium non ferendum esse docet. Quid est in Antonio.) Est locus à uitijis Antonij. Quæ propter quoniam res.) Hortatur Patres ut de Antonio supplicium

placium sumant, & ut is c' medio tollatur. Aut libertatem.) Argumentum à disunctione. Multa quæ.) Præoccupatio. Alij spe recuperandæ.) Locus à diuisis. Quæ nos necessitas.) Locus à necessitate. Quid hic faciat.) A futura Antonij crudelitate & audacia colligit. Quid hic uictor.) Argumentum à minori. Tanta scelera.) Per distributionem scelera Antonij recenset. Cædis & incendiorum.) Congeries factorum est. L. fratrem expectat.) Crudelitatem L. fratris Antonij criminatur. Ex myrmillone dux.) Retiarius & myrmillo gladiatores erant: cum que retiarius aduersus gladiatorem pugnet, ita ei cantabatur, Non te peto, piscem peto. Nam myrmillo more Gallico in galea piscis effigiem habebat. auctor Festus Pompeius. Cædit greces armentorum.) Partim distributio est, partim. Tempore oblato.) Ab occasione argumentum. Magna uis est.) Sententia est. Videtis re fertum.) Argumentum à populi frequentia. Hunc ego diem.) A sua persona argumentum. Dij immortales.) Est locus ab auctoribus præsidiorum. Si enim ille.) Est locus à malis futuris. Hanc igitur occasionem.) Clausula est. Et amplius: ni orbis.) Ab officio & munere locus. Nihil est quod moneam.) Obliqua monitio est. Non modo crudelē.) A futuro malo argumentum. Nostis insolentiam.) A moribus Antonij. Nostis amicos.) A moribus amicorum. Quod gladiatores.) A simili docet quid faciendum sit, si fortē Reipublicæ finis instet. Nihil est detestabilius.) Confirmatio à sententia. Ad decus.) A natalibus argumentum. Aut hæc teneamus.) Enthymema est. Sunt impij ciues.) Non timendos impios ciues esse dicit. Quorum opprimend.) Est locus à facultate opprimendī impios ciues. Ad ea enim.) Explicat potestatem & fortunam opprimendī ciues impios. Quas ob res.) Epilogus orationis est, in quo omnem suam sententiā de tota re apertè significat. Consulū designati.) D. Brutus & Cn. Plancus Consules erant designati, Consulatum finito Pansa & Hircij magistratu inuituri. D. Brutum imperatorem.) Distributio est.

IN IIII M T CICE- RONIS PHILIPPICAM FRAN- cisci Maturantij Comment.

Iceronis de C. Cesare ornado, Decimo Bruto, Gallia prouincia, Martia & Quarta legionibus, quæ Antonium deseruerant, sententiam, Senatus uniuersus comprobauerat: de reliq; fuerat, ut quicquid ille censuerat, id fieret. Freqvens & cupidus cognoscendi ante curiam populus constitit: ad quem egressus Cicero, quid actum in Senatu sit, refert, & Antonium iudicatum hostem, etsi re magis quam uerbo, ostendit. Cum enim Octauium ornandum, Decimum laudandum, quod Antonium prouincia Gallia excluderet, legiones comprobandas quod deseruerint, dicit censuisse Senatum, manifestè asserit colligi posse, non Consulem illum, sed hostem putari. Ad libertatem recuperandam populum hortatur: in Antonij uerò odium omnes accendit. In deliberatiuo genere posita est oratio. suadet enim Reipublicam defendendam, & libertatem recuperandam: etsi incidit maiore ex parte in demonstratiuum genus. utuperatur enim Antonius. Exorditur per spem quæ ex populi colligit frequentia, quem ueluti cupidum recuperandæ libertatis cō-

uenisse uult intelligi. Suum, sed modeste, laudat studium. Concio.) in unum conuentus. Animus.) semper spera ui, & consequi optaui. Tempora.) occasio rei gerendæ. Lucis.) nam ueluti in tenebris eramus prius. ac si diceret, postquā minus turbulema nobis coeperunt esse. ac si diceret, cum importunum erat, & resisti Antonio non poterat. Nunc non possem.) quia perissem. Reliquarum actionum.) ut transigi reliqua facile possint, postquā nō uerbo adhuc, re tamē hostis est iudicatus Antonius. Eretior.) excitator, et magis in spe: sicuti contrā cadere animus ijs dicitur, q̄ extra spē sum. Nec enim fieri potest.) Ratiocinatio. aut sum impij qui contra Consulem arma compararūt: aut ille hostis, cōtra quē sunt arma suscepta: sed illi qui arma cōpararūt, pij sunt, quod multis rationibus probat: ergo Antonius hostis. Ad ueritatē distindū sufficit alteram partē ueram esse. Patrimonio.) quod effudit, ut supra dictum est. Laudo, laudo.) Conducere, quam *prodiga* Græci dicunt. multum uerò habet uehementiæ. Vel pueri potius.) Correctio, ut sit admirabilior, quòd hæc puer fecit. immortalitatis.) ac si dicat, diuinitatis cuiusdā. Multa.) Repetitio. In dies.) quotidie. Ex hispanis militib;.) qui habentur robustissimi, de quib; Silius: Prodigia gens animæ, & properare facillima mortem. Nanque ubi transcendit flores uiribus annos, Impatiens aui spernit uenisse senectam. Et futi modus in dextra est. Conducere.) quadringentas drachmas singulis pollicentus. Reditum.) Brundisio. Præsidium.) ad Antonij suorem depellendum. Sui patris.) C. Cesaris Dictatoris. Quem.) hostem scilicet duntaxat. Ab eo deo.) Marte. Populū Rom. generatū.) propter Romulum, qui ex Rheia Ilia et Marte natus traditur. Nā.) Ratiocinatio. Luculenta.) clara, à luce. Auctoritatē.) consensum & uoluntatē. Opportuna.) & ad lacesendum, & ad uitandum. est enim in excelsu locata saxo, qua pro noxiō custodiam uel olim Romani sunt, ut Strabo ait. Ate acersita.) cū essent in Macedonia. Nisi fortē uos Quirites.) Hic conijcimus, aut uoce, aut nutu, aut quouis alio signo populum, uel potius acclamatione, hostem Antonium iudicandum significasse. Illam pestem.) Antonij. Rectè & uerè negastis.) scilicet cōtemnendū. D. Bruti edictum.) quod ille Proprator Gallæ & Cōsul designatus proponi curauerat, non cessurum se Antonio prouincia, eamq; pro Senatus arbitrio retenturum. Vel constituendam.) ut Iunius Brutus fecit exactis rebus. Vel recuperandā.) ut paulo antè M. & D. Bruti egerant Cesare trucidato. Quæ est enim alia laudanda defensio) quàm eius qui ab hoste defenderit. Infinita Pompeij.) indeficiens Pompeij bonorū uenditio. Quibus.) latronibus. Si enim.) Cōsentire deos immortales ad Reipublicam conseruandam sic colligit: Dij immortales euentura prodigijs & portentis denunciant: consensus & conspiratio omnium ad eandē rem, sine deorum impulsu esse non possunt: ergo & hæc prodigiorū atq; portentorū loco accipere debemus: deosq; uelle ut Antonius hostis iudicetur, libertas recuperetur. Cicero lib. 1. de Diuinatione: Quia enim ostendunt, portendūt, monstrāt, prædicunt, ostentant, portenta, mōstra, prodigia dicuntur. In foueā.) ut lupus, portenta, mōstra, prodigia dicuntur. In foueā.) ut lupus, ursus, foueis enim terra opertis decipi solent. Noui Conuulsus.) Pansa & Hircius. Incumbite.) instate totis uiribus. Quancquā mortem.) quasi uiri sint ad mortē intr-

pili, & sepe non mortem ipsam, sed genus mortis deuili-pili, & sepe non mortem ipsam, sed genus mortis deuili-pili, & sepe non mortem ipsam, sed genus mortis deuili-pili, & sepe non mortem ipsam, sed genus mortis deuili-pili, & sepe non mortem ipsam, sed genus mortis deuili-

GEORGI TRAPEZVNTII IN III. Philippicam Annot.

Requentia.) Cum Senatus Ciceronis sententiā comprobasset, Senatusq; consultū in eius sententiam factum esset, uniuersum populum Romanū cohortatur ad libertatem recuperandā, maxime cum M. Antonius iudicio Senatus & ipsorū Quiritū & deorū immortalium, hostis Reipublicæ planè sit iudicatus. Alacritatem.) populū. Siue enim prodigijs.) Prodigij à porrò & abigo. Monstrum dictū est uelut monestrū, quòd moneat aliquid futurum. Prodigium uelut prodiciū, quòd prædicat. Portentum, quòd portendat. Ostentum, quòd ostendat. quasi idem significant.

PHILIPPI BEROALDI IN III. Philippicam Annot.

Concio.) Concionem tria significare, ex ueterum lectione sat notū, uidelicet locū suggestumq; unde uerba ferent. item orationē ipsam, quæ ad populum dicitur. item cæctum populi assistentis, quo in significatu hic accipitur. Græci *ἀγοράσιον* uocant. Unde deiberatiuum causarum genus, quod nostri nomine alio concionale dicunt, illi *ἀγοράσιον* appellant. Fūdamēta sunt iacta.) Translatio sumpt. à edificio, cuius fundamenta nisi fide liter icceris, quicquid superstruxeris, corruet. Consimiliter in oratione pro Murena: Bene habet, iacta sunt fundamenta defensionis. Tullianū hoc scitè usurpat. Latentius sic scribens: Bene habet, iacta sunt fundamenta, ut ait eximius orator. Verūm nos nō tam iū fundamenta iecimus, quæ si ma et idonea essent operi proferedo: sed magnis robustisq; molibus edificij toti penè usq; ad summa perduximus. Vel pueri potius.) In epistolis ad Brutum: Cesaris uerò pueri mirifica in dolis uirtutis. Brutus autè Cæsa-

sarem puerū contumeliose magis quam honorificè appellat, his uerbis: Me uerò posthac ne cōmendaueris Cesari tuo: ne te quidē ipsam, si me audes. Valde carè existimas tot annos quot ista ætas recipit, si propter eā causam puerō isti supplicaturus es. Item: Et nunc puerū istū extulit, ut tu iudicares precibus esse impetrandam salutē talibus uiris. Martialium.) Milites Martiæ legionis significat, quæ à Marte deo Romanorum conditore nomen traxit. Horat. Martiales lupos appellat bono epitheto, uel quòd in tutela Martis sint, uel quòd rapaces et impetuosissimi. Martiales apud Larinates appellabantur ministri publici Martis, atq; ei Deo consecrati. Nullus ludus iucundior quam cruor.) Quod de Marte bellorū præside poëtæ tradunt, id Tullius ascribit Antonio, ut ita inhumana hominis crudelitas euidentius planiusq; ostendatur. nam cui cædes & cruor pro ludo est, & ludicro oblectamento, is haud dubiè crudelissimus, & maxime sanguinarius est iudicandus. Mars Græco epitheto dicitur *ἀμολκαρις*, id est sanguine gaudens: quem, ut inquit Horatius, iuuat clamor, galeæq; leues, Acer & Mauri pedis cruentum Vulcanus in hostem. Sillius quoq; de Marte scribens, decent: sime cecinit: Lituiq; tubæq; Vulneraq; & sanguis, clamorq; atq; arma iuuarent. Non pauci memorantur inhumana crudelitate præditi, quibus cædes & sanguis humanus iucundior fuerit quàm cuncta spectacula & ludj. Volesus Asiæ Proconsul cum trecetos una die percussisset, incedens inter cadauera uulū supert o, quasi magnificum quiddā conspiciendumq; fecisset, proclamauit, O rem regiam. Annibalem quoq; illum dirum & Romanis abominatū dixisse ferunt, O formosum spectaculū: cum fossam humano sanguine plenam uidisset. Necnon Vitellij uox illa detestabilis merito taxatur, dicentis optime olere occisum hostem, & melius ciuem. Spartaco.) Spartacum appellat Antonij, quasi alterum gladiatorum principem, ducemq; fugitiuorum, atque latronum uexilarium. de Spartaco antè dictum est, & inuulgata sunt omnia. Belli industria inferior.) In oratione pro Cælio de Catilina scriptum est fuisse per mult. in eo maximarum non expressa signa, sed adumbrata uirtutum: & sicut flagrabant uitia libidinis apud illum, ita uigebant ei. studia rei militaris: qui cū tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauiter, cū iuuentute comiter, cum facinorosissimè audacter, cum libidinosis luxuriosè uibeat.

BARTHOLOMÆI LATOMI IN III. Philippicam Annot.

ARGUMENTVM.

Hæc oratio est eodem argumento, quo prior: & eodem die ad populum habita, quo prior in Senatu. docet enim populum quid actum sit in Senatu, cum laudatione eorum qui Reipublicam defendendam susceperint: & cum insectatione in Antonij, qui hostis iudicatus sit. hortaturq; populum ad libertatem recuperandam. Aliquoties uerò populi reclamatione interruptitur, quod suo loco est obseruandum.

Requentia.) Orditur breuiter à commendatione officij sui, & antecessi temporis excusatione.

Quirites.) Sunt appellati sic à Romulo, à Curibus Sabinorum oppido. Erat magna expectatio huius orationis. Concioq;.) Est ipsa congregatio multitudinis, &

ipse suggestus ex quo uerba fiunt. *Quamquam*.) Loquitur per occupationē. *Simul ac primum*.) *Simul ac, postquam*.) *Ostēdere*.) id est, ostēdere aliquid facultatis, ut in *populo*.) *Hodierno*.) *Accedit ad rem, & narrationē incipit à propositione*.) *Nā est*.) *Declarat quod dixit*.) *Nūc uerō multo*.) *Hic reclamauerat populus, decretū Senatus comprobans: quare consensum eius laudat Cicero, sed ita, ut tamen cohæreat cursus orationis*.) *Erectior*.) *confirmatio*.) *Nec enim*.) *Confirmat sensum populi ex contrario, uel ex remotis*.) *li*.) *Octauius adolescēs, et Decimus Brutus*.) *Hanc igitur*.) *Subiungit*.) *C. Cæsar*.) *Octauius adolescens*.) *Laudo, laudo*.) *Hic iterum reclamauerat concio ad nomen Octauij adolescentis, laudat igitur populū, & beneficium Cæsaris amplificat*.) *Gratijs, mi*.) *propter beneficium in Remp*.) *Vel pueri*.) *Laus ab ætate, per correctionem*.) *Multa memini*.) *Delabitur in amplificationem facti*.) *Qui cum*.) *Exaggerat rem*.) *Insuperatū*.) *Hæc ab oratore adduntur ad rei comprobationē, et amplificationem*.) *Crudelissimis*.) *tyrānicis*.) *Quis est*.) *Amplificat periculum, & atrocitatem Antonij, ut beneficia Octauij explicet*.) *Eum*.) *Antonium estq; approbatio dicti*.) *Deo*.) *scilicet Marte*.) *Ipsa*.) *scilicet legio*.) *Præclara*.) *Hic iterum reclamauerat populus: & uirtutē huius legionis amplificat*.) *Opportuna*.) *ad rem gerendā, & defendendam remp*.) *Quæ expectas*.) *Cōuertitur in absentē Antonij*.) *Iudicia grauiora*.) *grauiores semētias in te*.) *Laudatur*.) *scilicet à Senatu*.) *Legiones*.) *Martiæ*.) *Nisi fortē*.) *ipsonia*.) *Sic arbitrabar*.) *Asseueratē dicit*.) *Quid Dec*.) *Hic reclamauerat populus cōprobans edictū Bruti*.) *Est enim quasi*.) *Laudatio à genere Brutorū*.) *Si consul*.) *Iterū argumētatur*.) *Vtrum, uter hostis sit*.) *Gallia*.) *cisalpina*.) *Quis igitur*.) *Occurrit & simul proponendo comprehendit*.) *Ipsi*.) *qui sequuntur Antonium*.) *Quos nō*.) *Loquitur de ueteranis*.) *Hæc auctio bonorū Pompeij, quam fecerat Antonius*.) *Proposuerunt*.) *Hæc omnia sunt criminosa in Antonianos milites*.) *Quibus*.) *suis militib*.) *Hoc*.) *quia atrox est*.) *M. Antonius, o dij*.) *Imperposita auersio, ad rei atrocitatē*.) *Ita uerō Quirites*.) *Hic cōcio diras imprecabatur Antonio*.) *Sive enim prodigijs*.) *Confirmat quod dixit, diuino testimonio, idq; colligit ex signo*.) *Sive enim prodig*.) *Ex coniectura malum ominatur Antonio*.) *Denunciata*.) *Dixit denunciatum*.) *Sive enim*.) *Hoc declarat*.) *Omnium*.) *ordinū, prouinciarum*.) *Reliquum est Quirites*.) *Altera pars orationis, qua hortatur populum ad libertatē recuperandam*.) *Fertis*.) *ostenditis crebra reclamacione*.) *Faciām*.) *Proponit hunc locum per collationem similitudinis*.) *Videant*.) *ipsi Imperatores*.) *Erectos*.) *attentos*.) *Non est*.) *Profert crudelitatem Antonij, à crudeli periculo & incommodo*.) *Neq; enim*.) *Declarat & apertius facit id quod dixit, & latet argumentum*.) *Nullus*.) *Commutatis uerbis iterat*.) *Non est uobis*.) *Eadem sententia, sed repetita hæc formula loquendi, habet in singulis uerbis amplificationem, ut est apud Quintilianum, Non fur, sed sacrilegus*.) *In foucā*.) *Perstat in translatione*.) *Obruatur*.) *oppugnetur, perdatur à nobis*.) *Si enim*.) *Causa cur obruenda sic hæc belluā*.) *Sed tenetur*.) *Mox ijs*.) *Delabitur in facultatem uincendi*.) *Consules*.) *Hircius & Pansa*.) *Numquam uester*.) *Et hoc ad facultatem pertinet*.) *Agitur*.) *Addit causam cur sit tantus consensus: & delabitur in crudelitatem Antonij*.) *Quamquam mortem*.) *Delabitur in*

uirtutem populi Romani & dignitatem, per correctionem. *Seminis*.) *originis*.) *Hanc retinete*.) *Crebrō repetit adhortationem*.) *Virtus est*.) *Amplificatio uirtutis est enim res quædā diuina*.) *Altissimis*.) *profundissimis*.) *Metaphora sumpta ab arboribus*.) *Hæc maiores*.) *Subiungit exempla*.) *Numantiam*.) *in Hispania belliosissima urbs*.) *Hæc uirtus reclamatione ne unquam Antonio seruiant*.) *Ac maioribus quidē*.) *Remouet pacis condiciones, aliorum hostium comparatione, ut confirmet belli necessitatē*.) *Rationem pacis & fœderis*.) *Fides est condimentum fœderis & pacis*.) *Est igitur Quirites*.) *Cōcludit, & breuiter renouat argumentum*.) *Industria*.) *peritia, scientia*.) *Ille*.) *Catilina*.) *Amisit*.) *Defecerant ab illo due legiones*.) *Vt igitur Catilinam*.) *Pollicetur certam uictoriam, eiq; suam operam promittit*.) *Equidem quantum*.) *Commen-dat suam operam populo, ut gratiam ineat*.) *Hodierno*.) *Profert exemplum, se auctore fuisse huius rei*.) *Serulio*.) *Tribuno pleb*.

CHRISTOPH. HEGENDORPHI
ni in III. Philippicam Annot.

O Ratio hæc ad populum habita est, mixta, partim suasoria, partim demonstratiua. Suasoria quidem, quia suadet populo Romano ut Rempublicā defendat, libertatem recuperet. Demonstratiua, quia subinde in Antonium inuehitur. *Frequentia uestrum*.) *Exorditur partim à spe, quam à frequentia populi captat, ut qui sibi uisus recuperandæ libertatis confluxisse uideatur: partim à suo in defendenda libertate studio*.) *Item colligit enthymaticè*.) *Et alacritatem mihi summam*.) *Beneuolentiam captat à suo studio in Rempub. defendenda, & à spe libertatis recuperandæ*.) *Hodierno enim die*.) *Attentionē occupatur*.) *Nunc uerō multo sum*.) *Propositio: Antonius est hostis Reipublicæ*.) *Aut ille hostis cōtra*.) *A distincti uo argumentum est*.) *Laudo, laudo uos*.) *Argumentum à populari gratitudine est et ad hunc*.) *Sunt enim facta eius*.) *Argumentum à genere factōrū*.) *Multa memini*.) *Exaggerat factum Octauij*.) *Nihil ex omni secul*.) *Hyperbolica exaggeratio est, & à nullo facto seu exemplo*.) *Antonijq; furorē*.) *Exaggeratio*.) *Quis est enim*.) *Argumentum à necessitate est*.) *Non sine exitio nostro*.) *Exitio futurum reditum Antonij, ab ante factis quibusdā eius confirmat*.) *Quod aut erat*.) *Locus à coniugatis*.) *Quem enim app*.) *Confirmatio*.) *Quid legio Martiæ*.) *Laus legionis Martiæ, à nomine*.) *Nam ille si*.) *Argumentū à conditionali est enthymema*.) *Præclara et luculentā*.) *Argumentum à populi reclamatione*.) *Qui se ad senatus*.) *Argumentum ab honesto, à meritis*.) *Hostem illum*.) *Incrementum uocum*.) *Parricidam*.) *Abusio in uoce parricidæ*.) *Albæ confiterunt*.) *Laus Albæ*.) *Huius Martiæ legi*.) *Epilogus argumentorum omnium prædictorū*.) *Quæ expectas M. Anton*.) *Apostrophe ad Antonij*.) *Laudatur exquisit*.) *Interpretatio*.) *Consulē quādam hostem*.) *Argumentū à signis*.) *Nisi forte uos Quir*.) *Correctio tacita*.) *Municipia*.) *Argumentū à consensu municipiorum*.) *Omnes mortales una*.) *Argumentum à suffragio omnium hominū*.) *Quid D. Bruti*.) *Argumentū à Bruti iudicio*.) *Eius edicto perspicere*.) *Quod ille Proprietor Gallie et Consul designatus affigi curarat, se non cessurum Antonio prouincia*.) *Est enim quasi deorum*.) *Argumentum ab auctoribus, à quibus Reipub. genus datum Brutorum*.) *Quid*

IN V. M. T. CICE-
RONIS PHILIPPICAM FRAN-
cis Maturantij Comment.

M exercitum Antonius Ariminum præmiserat, & subsecutus ipse fuerat, in prouinciamq; Galliam uenerat, quam tradi sibi à Decimo postulabat: recusamēq; intra Mutinam obsederat. *res nunciata Romanam est*.) *Novi Consules Pansa & Hircius Ianuarij mensis initio illico Senatum in Capitolū inter ipsa quæ profaciebant sacrificia conuocant, de Mutinæ referunt obfidione*.) *Cicero, & qui eiusdē erant factionis, id agere conantur, ut patriæ hostis iudicetur Antonius, quod Galliam prouinciam ad patriæ oppugnationem inuito Senatu inuasisset: quod exercitum contra Getas in Macedonia missum, in Italiam reuocasset: quod stipatus armatis per urbem incessisset, domum munisset, & omnibus superbior quā annua potestas postulare, uisus esset*.) *Lucius uerō Piso, uir Consularis, & magna auctoritatis, qui absentem Antonium defendebat, uocandum ad disquisitionem censet, & causa indicta minime damnandum*.) *Assensum tamen Cicero fuisse, ut hostis iudicaretur Antonius, nisi Tribunus pl. Saluius intercessisset, & in sequentem diem differendam rem censuisset*.) *Is quo minus & contra Antonium, & de D. Bruto decerneretur quippiam, tam diu obstitit, quoad à Senatu est prohibitus*.) *Tūc et Decimus collaudatus, quod Antonio prouincia nō cessisset: & Octauio honores decreti, ut unā cum Consulibus exercitum ducere, & Consulatum decem annis antequam per leges liceret, petere posset*.) *Decretum præterea, ut militibus qui ab Antonio ad eum transissent, tantundem à populo impenderetur, quantum ipse uictoribus erat pollicitus*.) *Ex quo Senatus decreto re ipsa hostis Antonius est iudicatus: sed cum matris, uxoris, ac paruuli filij tota nocte discurrentium, & potentioribus supplicantiū lachrymis flecti cœpissent, orationem habuit Cicero, qua labātes animos retinuit, ea apud Appianū est: in qua obliquē multa dicit in Saluiū Tribunū, & in Antonij oāiū omnes rursus accendit*.) *cōtradicit L. Piso pluribus, obiecit Antonio à Cicerone diluit, multa ipse obiecit, efficitq; ne hostis patriæ tunc iudicetur: Legatos mittendos suadet, dehortatur Cicero, et non modò non faciendū censet, sed inutile & turpe dicit esse Romano imperio, ad eū Legatos mittere, quem supplicem depositis armis ueniam petere pro tot peccatis ac sceleribus conueniret*.) *Acta eius censet rescindenda, nec Consulem, sed hostem habendum*.) *Nihil illi credendū monet, qui utiliter latas à Cæsare Dictatore leges peruerterit, & nefarias ipse prius tulerit quā scripserit aut promulgauerit*.) *Multa & uera in eum congerit crimina, fœdē ac turpiter ab eo facta commemorat*.) *D. Brutum laudat: ut ei, M. Lepido, Octauio, & L. Egnatuleio honores decernantur, hortatur: suam de præmij Martiæ & Quartæ legionis, ac militi qui ad Consules conuenisset, distribuendis, profert sententiam*.) *Exorditur autem per locum expectationis Calendarum Ianuar. Statim autem suadet non esse ijs assentiendum qui Legatos ad Antonium mittendos, & de pace cum eo agendū retulissent*.) *Est, ut superiores, in deliberatio genere hæc oratio, etsi maiore ex parte uituperatur Antonius. Nihil unquam longius, nā expectami animo, quod ait Seneca,*

omnis celeritas mora est. Qui idem bellum.) Antonium significat, & inuidiose ait, ut Venus apud Virgil. Nautibus infandum amissis unius ob iram. una enim duntaxat perierat. Non expectant.) sed rem agūt clauso intra Mutinā Decimo. Nos autē.) ac si diceret: cum agendū erat, deliberabamus, & tempus consultando conterebamus. qui Demosthenis locus est. Magis exoptent.) neq; enim seruum uidebatur contra Antonium & decernere & agere Consulibus, quippe qui & animo erant praesenti, & certam sumebant spem conseruandae bonorum salutis, & libertatis recuperandae. Eius.) L. Pisonis. Cōsiderem.) fore mihi persuadens, ut eius de mittendis ad Antonū Legatis sententiam minimē sequamini. Nudiūstertius decimus.) Nunc dies tertiusdecimus, quo die Cicero duas proximas habuit orationes ad P. C. & ad Quirites. Ea constituitis.) laudandū Decimum, & prouinciam Galliam, Octauio hores decernendos, legionibus Martiae & Quartae praemia promittenda. Integrum.) liberum. Honestam pax.) si Antonius armis depositis pro peccatis & facinoribus suis ueniam supplex petat. Pacem uult.) Hoc L. Pisonis nomine dicebat. Commendat.) illis gratificando & omnia quae uelint indulgendo. Grauiusimum iudicium.) quicquid ageret, contra uestram agere amplitudinem: & qui ei aduersamur, recte facere. Eos duces.) Octauium, & Decimum Brutum. In colonias.) in Campaniam, & alia loca. Ab Antonio.) quem Iulius deducendis praefecit colonijs. Nōdum haberetis.) qui nondum magistratū inierant. Imperatorū.) Octauij & Decimi.

Dies duodecim.) ex quo quae dixit, decreta erant. Cōtylam.) is unus erat ex impuris & nefarijs qui Antonium sequebantur. Patronos consulares.) defensores. & L. Pisonem tangit. Est enim opinio.) Idem ab Antonij amicis iactabatur. Decretorum aliquem.) Aut Saluum Trib. pl. aut L. Pisonem signat. Neros belli.) sic appellant pecuniam belli neruos. Tu.) Apertē in L. Pisonem & Saluum dicit, quorum uterq; ideo se dicebat Antonium defendere, quod amicus ille esset. Quam patriam.) quae una omnes omnium charitates complexa est, ut ait Cic. in Offic. Mihi pecuniam attribuit.) Verba sunt Antonium defendentis. ideo defendo, quoniam mihi pecunia tribuit. Cicero uerō subiicit, Cupio uidere quid ad haec audeat respondere: ac si dicat, negare non poterit. An non cadunt, &c.) Obiectio est, cui respondet Cic. Ne Cōtyla quidem.) Antonij assecla haec diceret. Eas leges.) de quibus in prima Philippica est dictum. Ille.) Iulius.

Paludes.) Pontinas, quod in eius uita inquit Tranquillus. Moderato homini.) ironice. Antonio.) fratri, quē Trib. pl. diuidendis per totam Italiam agris praefecit. Legem.) de Triumuiris diuidendorum agrorum. neque enim rogatus fuerat populus: & cum legem tulit Antonius, ager cum populo propter tonitrus & imbres effusissimos non poterat. Ferri potuit.) ac si dicat, minimē.

Augur uerecundus.) ironice. Interpretatione.) declaratione Augurum, cum aperta sint per se. Ioue tonante.) Hoc idem Cicero ipse libro 2. de Diuinatione. Tribuni pl.) Praecipue propter L. Antonium dicit, quo Tribuno factum est. Contra acta Caesaris.) quibus uoluit ne praetoriae prouinciae plus quam annū, Consulares plus quam biennium obtinerentur. Ille.) Iulius. Isti.) Tribuni. Hanc legem.) de prouincijs. Antē lata quam scripta.) Scribebatur enim prius, trinundino promulgaba-

tur, in ea inde incidebatur, & tunc demum lata dicebatur. sed haec neq; scripta, neq; promulgata, lata ab Antonio asserbatur. Vbi lex Caecilia & Didia.) quas Cecilius & Didius tulere de rogandis legibus, ut nullam uim haberent, nisi magistratus populum rogaret: nisi itē trinundino promulgarentur per scripta, hoc est tribus nudinis recitarentur, cum omnis etiam ex agris adesset multitudo: ut si quis uellet, intercedere posset. Vbi promulgatio?) Hic distinguendum. Trinundinū.) ubi trinundinis Poenae.) statuē scilicet. Recenti.) nuper lata. Iunia & Licinia.) quam Iunius & Licinius tulerunt, superiores leges à Caecilio et Didio prius latas confirmantes, grauiore poena adiecta. Haec leges.) latae ab Antonio de prouincijs. Cui.) nulli. Quae porro.) Et prohibuit intrare forum Antonius, & tonante Ioue tulit leges. Hanc dubitabit.) ac si dicat, dubitare nō poterit. Cum collega.) Do labela. Eius collega.) in Auguratu. Septis reuulsis.) re pagulis & cancellis, quibus undiq; forum septum fuerat, quod fiebat comitali die. Ouidius: Est quoq; quo populū fas est includere septis. Videres.) uideret quispian. Nō teneri.) non esse obnoxium. De integro.) denuō, ut iterum rogentur, ac si rogatae nondum essent. Septies nulli es.) Haec pecunia ad eadem fuerat Opis, quā translaticiam uocat Tranquillus, hoc est cōmunem, & in medio positā.

Falsis percriptionibus.) donationibus, dicens à Caesare in commentarijs per scriptum, hoc est assignatum donationemq; cuiusdam esse. Alij procriptionibus legunt, hoc est pro scribendis & in exilium mittendis Romanis ciuibus, eorumq; bonis publicandis ac uendendis. Ut praescriptio legatur, hoc est rei uendicatio, non procedit. Auerit.) à possessione Reipublicae ad possessionē usumq; priuatum per fraudem transtulit. Immunes quaestus.) lucrū factū ex immunitatibus prouincijs & ciuitatib. & priuatis hominibus concessis. In ea.) ut rata essent. Exhausti.) omnibus concedens qui emere quippiā uellent. Mulier.) Fulvia. Sibi foelicior quam uir.) Quae enim ex beneficiorū uenditionibus accipiebat, ea etiā conseruabat, cum uir ipse effunderet illico. Quasi lege.) quia dicebatur lege Caesaris restitutus, quae esset in cōmentarijs, cū tamen nulla esset. Quae.) omnia ab Antonio acta. Cōmentarijs.) fictis. Commisci fingere est. Falsa.) quae Senatus neq; nouerunt. Syngrapha.) cautiones per contrahentium scripturam factae. Senatus consulta tanquam facta.) ac si re uera Senatus fecisset, in ararium referrebantur, ubi & leges & Senatus decreta in ea incisa reponerentur. Etiam exterae nationes.) quibus beneficia & priuilegia concedebantur. Hoc genus.) pecuniae. Legem iudicariā.) de qua in prima Philippica est dictū. Homo castus.) ironice. Antesignatos.) Centuriones, & qui ordines duxerant. Antesignani uerō ante signa collocabatur, ut primipili. Minipulares.) qui praerant duabus Centurijs, hoc est ducentis quinquaginta sex. Alaudas.) ex illa legione Alaudarū, de qua prius est dictum. Confessum.) Duo significat confessus, & locū, & multitudinē, ut senatus. & apud Graeci dicūt. Pauet animus.) eorū qui causas orāt, dicere pro reo apud illud consiliū, & apud Cydā Cretensem, qui insule Cretae portemū est. Num ex iudicium, &c.) id est ex his qui delicti iudices solēt. Leges.) quae scriptae sunt. Mores.) qui sunt in consuetudine, nam, quod ait Vlpianus, inueterata consuetudo pro lege non immeritō custoditur: & hoc ius est, quod dicitur moribus constitutum.

Etiam in nostris ciuibus.) qui multi nota aliqua digni non ducuntur. Cortyniū.) ex ciuitate Cortyna, quae illustri fuit in Creta insula. abest autem Africano littore stadijs nonaginta, in campo sita. auctor Strabo. Nam Lyfadem.) & hunc in iudicium numerum elegerat Antonius, corruptissimis & foedissimis moribus, eisi Phaedri philosophi Epicurei insignis ea tempestate, filius erat. Lyfadem.) in hunc iocatur Cicero. Festiuus.) iucundus, lepidus. Cum M. Curio.) is scurra erat & aleator impurissimus, unus ex iudicib. ab Antonio delectis. Conuenire.) conuenire & congruere. nam magna inter molles concordia. Citatus iudex.) ut in confessum ueniat iudicium, per uictorem uocatus. Areopagites esse.) Idcirco adesse nō debere, nec cogi posse, quod Areopagites, hoc est Atheniensis iudex sit. Areopagus locus fuit iudicij Athenis, in quo primum capitis iudicium actum est, quod ait Plinius, & ubi de caede iudicabatur. & quoniam in eminenti loco situs erat, & in composito nomine cum Aene, qui Mars est, pugnae & caedis deus, appellabatur. Aeschylus idcirco huic loco nomē dixit esse, quod ad eum usq; locum Amazones duxere exercitum, quae Martis fuere: uel quoniam illic sedētib. dijs à Neptuno accusatus est Mars, quod à Allrothoum eius filium occidisset: quod ille fecit cōpressa per uim ab eo Alcippe filia sua et Agraules Cecropis filia: quae de re extant declamationes apud Graecos.

Is qui quaestioni praerit.) Antonius indagandae rei praepositus, & excusationi munus reijcientiū. Modō palliati.) pallio uestiti, quo habitu Graeci utuntur. unde palliata eloquentia, et fabula palliata, hoc est graeca dicitur. Toga enim Romanorum uestis fuit. Et Virg. ait, Romanos rerum dominos, gentemq; togatam. An Atheniensium antiquissimas leges negligat.) quibus cauebatur ut qui Areopagites esset, alijs iudicij adesse iudicaturus non posset. tamen enim faciebant in Areopago iudicare, ut turpe ducerent, si quis aibi iudicaret, qui iudex in eo iudicio fuisset. Cretenfis iudex.) Cydas. Alleget. Ius suum explicet. Papinius, Allegetq; suos utriq; à sanguine duos. * Putem magis alleget hic sumi pro eo quod est uelut deprecatoem aut defensorem mittat. querit Cicero, quem possit reus ad eū mittere? quomodo ipse accedat? * Accedatur.)

Cydas. Dura.) difficilis, inexorabilis. Natio.) Cretenfis. Periculum fortunae.) Qui fortunae uarietatem experiuntur quotidie, hi solent esse humaniores. sed iocatur, & periculum significat pecuniarum & bonorum quod in alea Curio faciebat. Solum uertisse.) locum mutasse, & in exilium, quod solucendo non esset, abiisse. Ille demens.) Antonius. Horum nomina.) iudicium enim nomina in ea incidebantur, et in arariū deferrebantur. Saltatores.) tripudiantes. salto enim tripudium est, & saltatio tripudium. Comestationis.) Lasciuior conuictus & amatorius, comestatio dicitur, à uicis quos Graeci uicinas uocant. in his enim habitauerunt prius quam oppida conderentur, quibus in locis alij alios conuictus gratia inuitabant. Interitiam decuriam.) quam ex centurionibus uoluit deligi. Scelerum magnitudo.) Haec causae Antonio suere decuriam illam eligendi, ut eius beneficio tutus esset: & si forte scelerum suorum accusaretur, iudicium elaberetur. Nec ante.) Tunc demum turpes quaesuit iudices Antonius, cū animaduertit per honestos iudices obtineri non posse ut nocentes & scelerati salui essent. nam

boni uiri qui prius iudicabant, minimē Antonio de impro-

bis morem gerebant, quos liberē & audacter condemnabam. Sed illud os.) illud, id est impudentissimum. Cōne fecissent.) honesta iudicia pro uilissimo & sordidissimo habuissent. Notāda locutio: facio te cenē, ut si dicas, facio te stercoreis. Cenium autem lutū est. Ut aueret.) ab honestis spretis iudicibus. Imprimeretur.) ueluti cauterio equo nota inuritur. Cinnam & Syllam.) quorum uterq; Dictator, & insigni crudelitate. Hanc pestē.) Antonium. Clastitius, Mustella, Tyro.) Antonij assecla, scelerati & impuri, ac ueluti duces agminis nefariorū quos armatos habebat Antonius. Barbari sagittarij.) Ilyraei.

Ad aedem Concordiae.) ubi Senatus habebatur. Lecticae collocabatur.) in quib. reposita erant arma. Subsellia.) Ut subsit, inquit Varro, dicitur quod non planē sapit: sic quod non planē erat sella, subsellium. Tribunorū, Triumuirorum, Quaestorum, & minora iudicia exercentiū subsellia dicit esse Asconius: qui nō in sellis curulibus, nec tribunalibus sedebant. Huc etiā nisi uenire.) Hoc in prima Philippica. Fecerat enim hoc idē.) Haec omnia sunt prius dicta. Agmine quadrato.) ueluti illico pugnaturus. Ame.) quia me occidisset. Myrmillo in lasis.) Satis auisim affirmare corruptum esse locum, & Myrmillo Mylasis legendum. Mylasa genere neutro numero multitudinis, Asiae ciuitas in Ionia, in campo iacens admodum fertili, cui supra uerticem mons imminet, in quo albus lapis effoditur. Mylasis Myrmillo L. Antonius, hoc est tanquā Myrmillo pugnauit. In illa gladiatoria pugna.) pugna ta Mylasis. Hic pec.) L. Anton. aestimabat quantum perire debere tributi deberent. nam aestimare, est are obligare, uel punire: unde aestimata poena ab antiquis est dicta. Possessiones.) usum agri aut fundi, non etiam dominium. Huius mendicitas.) nam & mendicus erat, hoc est tenuissimus: & auidus natura alieni ac appetentissimus. Mendē cum dici Verrius putat à mente, quam sefellere fortuna: uel quod precetur quemque ut uitae suae medeatur cibo, ut Festus tradit. Varro inquit à minus dici: cui cum opus est, minus est. Priuato.) homini, à quo adiri se non sinebat. Diuisor Antonius.) Lucius, à fratre Marco praefectus. Nisi uictorem.) Nefaria uox. * Nisi uictorem.) Id dicere incepit Philip. 3. sed ad epilogum conuersus, nō perfecit, dicens: Hodierno &c. * Magistratu. Consulatu. Iter Brundisium.) ad accipiendas legiones quae ex Macedonia redierant. Centurionum.) quos necaret. Impotentis.) insolentis. Quorum ipsorum.) Centurionum quos iussit occidi. Caesar.) Octauius. Patris.) Iulij. Consularem.) L. Pisonem arbitror, uel Q. F. Calenum. Neque sacrificijs.) ut profecturi in bellum uel in prouinciam solent. Impotentem.) superbum. Ii.) Antonius, & eius assecla. In horam.) Sicut in diem dicimus uere, hoc est praesentis dici habere rationem, de crastino nihil cogitare: sic in horam. Dij boni.) Interpositio, qua utimur & cum dolemus, & cum deridemus, aut gaudemus. Isti homines.) similes Antonij. ac si dicat, minimē. Contemnet.) eorū more qui deteriores fiunt rogati. Ardorem municipiorum.) in Antonij suscitātū. Quamuis dicat.) L. Pisonem, et Saluum Trib. pl. Minimis momentis.) Nocuit semper differre paratis. Opinione.) non rectitudine. Tempore ciuili belli Pompeiani, multi, nō quod ita facere cōueniret, Caesarē sequebantur, quae audere: Pompeium deserebant, quem timere animaduertebant. Non enim ad Annibalem mitimus.) hostem & externum ducem,

ducem, sed ad Antonium ciuem. A Sagunto.) Saguntus Celtiberia ciuitas est à Zacynthijs condita, quæ ad Iberi exitum pergenti occurrit. hanc Annibal contra populi Rom. fœdera diruens, belli Punici secundi suscitauit incendia. Cōuenerat enim fœdere primo Punico bello ictō, ut Saguntus libera esset. Hos Legatos Romanorum auditos esse ab Annibale, uanāq; ab eo retulisse responsa, Polybius refert. Liuius nec auditos, nec in castra admissos scribit. ambo in eo conueniunt, Carthaginiem profectos, ut senatus mandauerat, ad ducem ipsum pro uiolato fœdere deposcendum: sed expositis mandatis sic aduersam habuisse Barchinā factionē, ut neglecti despectiq; re infecta Romam redierint. Pro Annibale.) deposcendo.

Aut uolumus, aut possumus.) quasi dicat, minime aut uel le debemus aut posse, cum ea contra eū decreuerimus, quæ decreuimus. Ad Urbē.) Brundisio enim Urbē oppugnatum ueniebat, nisi Octauius terruisset. Edicto allato.) de uoluntate ipsius. Vexillū.) quod tollet Antonius, quoties noui aliquid moliri ciues uoluerint. Peregre.) in Asia Mylasis. Familiam.) gladiatores. Ipse per se sanus.) esto per se sapiat Antonius, per Lucium & alios sanus nunquam erit. Teretur.) inaniter consumetur. Vnde est adhuc.) nam si lenti & pigri in decernendo (quod prius est dictum) non fuissent, bellum non esset. Tarditate Senatus abusus erat Antonius. Omne malum nascens.) Ouidius, Principijs obsta, serō medicina paratur, cum mala per longas inualuere moras. Tumultū.) bellū propinquū ac periculosum declarari esse. sic enim appellabāt uicina bella & Italica, ut Gallicum. Iustitiū.) quod in magnis periculis & timore reipublicæ indici solebat, hoc est iuris dicendi intermissio, ut apud Liuiū sepius legimus. & iustitiū quidē dicitur, quoniam ius stat. Saga.) uisumēta militaria: unde Sagatus. Cicero in Epistolis. Sagati in forū descendimus. Sublatis uacationib;.) ut nulla sit cuiuspiā uacatio & excusatio à bellis. Præter Galliā totam.) Comata & Cisalpinam. Contentionē.) non contra se dicebat bellum parari, sed partū esse contentionē, hoc est dissensionem: sed eam partū quas Antonius dicit, alteri uicti sunt, hoc est Pompeiani: alteri in partibus Cesaris sunt: nisi fortasse quispiam sibi persuadet Cesaris partes dictatoris à Consulibus Hirco & Pansa, qui Cesariani fuerunt, & C. Octauio Cesaris filio oppugnari, quod credibile nō est: ergo nō contentio partium est, sed ipse oppugnatur Antonius. Ad opinionem.) pro uolūtate & desiderio cuiusq;. Septemuirū.) aut ab ipso diuidendis agris cum L. fratre præfectum: aut septemuirū epulonē significat. Capitalem hominem.) flagitiosum, & cuius caput peti debeat ad poenam. Cicero, Capitalis Eteocles, uel potius Euripides. Et uitium ac peccatū capitale dicitur, propter quod committentis caput peti ad supplicium debet. Aliter capitale odium, caput morbi dicimus, quod alterius caput petiūt. Alij Septimium legunt. Quid concupiscas, tu uideris.) Verba Antonij, Tu cogita et elige quid uelis, nullam patiere repulsam. Ne sorti quidē.) ante bona nostra promisit, quæ ea fors & fortuna diuideret, & fierent uictoris occupatis. Ne quid reipublica.) Hoc uti uersiculo Reipublicæ periculosos temporibus solebāt, quod ait sæpe Liuius. Fraudī.) damno & periculo. Etiam in ueteri iure lectum est, Erit ea res fraudi. Cicero in Epistola ad Lentulum, Maiori illis fraudi quam tibi futurum. Sed qui ordo in sententijs rogandis.) Aul. Gellius lib. 4. cap. 10. quid obserua-

tum sit de ordine rogandarum sententiarum ante legē de Senatu habendo, quæ postea fuit lata, scribit. Primitamen ferē Consules designati rogari solebant. Sallustius in Catilina: Tum Syllanus sententiam rogatus, quod eo tempore Consul designatus erat. Seipsa.) nam uera uirtus sua ipsius conscientia contenta est, etiamsi à nullo laudetur: quod ait alio loco Cicero. Muro.) Quæ sunt ueluti murus. & in portento habere maiores Alpes ab Annibale prius, deinde à Cimbris esse superatas, quod Plinius scribit. Præsides.) ad opem ferendam & defensionem præest. nam id significat præsidere, unde præses auxiliator et defensor. Antonio diadema Cesaris imponente.) Luper calibus, quod dictum est prius. Illa.) sub Casare seruitutem. Moderatione.) cum in partibus Cesaris & magister equitum illius esset, exercitumque haberet, plebe quidem uociferante: & ut Cesaris necem ulcisceretur obstante, faciendum esse dissuasit: quod Appianus scribit. Pietas.) quod cum patre senserunt, & contra Cesarē paterna pietate ducti arma sumpserunt. Fraudī.) damno. Sex. Pōpeiū.) is ab omnib; ferē diligebatur. Lepidus suscit acciri ex Iberia, ubi cōtra Cesaris prætores bellū gerebat, eiq; pro paternis bonis in publicū redactis iuices & quinquages decē millia drachmas atticas rependi: maris quoq; imperium dari, quemadmodū parens eius olim habuisset, ut ingruentibus casibus Romanorū classe, ubi cūq; ea esset, uti posset: quod Senatus concessit, etsi Appianus hoc Antonium tradit suscipisse. Patris similitudo filius.) Cn. Pompeius. is apud Mūdā uicti Pompeianis clara fugit. crure saucio, deserta ac auia petit. apud Lauronem oppidum à Casare pugnans occisus est. Solutio & liberatio.) Tributis fuerat hic honor fortasse alijs, sed dominante Casare, ac minime libero Senatu. Simile est illud uenalis de Cicerone: Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. Homo impotentissimus.) insolentissimus. Quæ ipsa exitum non habebat.) quem non inueniebatur cum omnia essent interclusa. Magni honores habuit.) Pulcher locus comparationis. Cinnano & Syllano tumultu Pompeius in Piceno erat, ubi agros habebat, & relictas à patre clientelas: cumq; pierosque optimos & clarissimos ciues ad Syllam proficisci animaduertet, indignum ratus, si solus ipse quietem ageret, ac nō potius cum copijs ad Syllam iret, Picenum omne commouit. tertium & 20. annum agens, prætorijs assumptis propria auctoritate insignibus, Auximi delectum militum habuit: legiones tres conscripsit, cum quibus ad Syllam contendit, omnes quacūq; ibat sollicitas ut à Carbone deficerent, qui caso Cinna partibus successerat, et multo impotentior erat. Ad Syllam proficiscens, tres simul duces se circumuenire in itinere adortos, Carinā, Celiū, Brutū superauit. uictor tandem ad Syllam ueniens, Imperator saluatus est, & in maximo honore habitus. moxq; in Celtiberiam missus, & inde in Sicilia & Africanā: ex quibus prouincijs uictor rediens, Magnus est cognominatus: nec multo post etiam triumphauit. Adolescēs.) trium & 20. annorum. Multo robustior.) quam Octauius, qui erat octo & decem. Paratior.) expeditior: quoniam milites ultra deposebant, cum ueterani inuiti Octauium sequerentur, quippe qui quiescere iam optabāt. In alio genere belli.) pro causa Senatus contra Carbonem, Perpennam, Sertorium: qui erant Senatus & Reip. hostes. Non enim omnibus.) si- cuti nunc Senatus, etsi cum Sylla tunc sentiret Senatus.

Multitu-

Multitudo proscriptorū.) Proposuit illam ingentem tabulam Sylla, & ex ipso Equestris ordinis flore ac Senatu duo millia elegit qui mori iuberentur. Ille.) Pompeius. Aduersariorum partibus.) Carbonis, & cæterorū qui agrum Picenū muniterant, & in sua habere potestate sperabat, sed ab eis auocauit Pompeius. Eo iure quo qui optimo.) Optimo iure ea dicuntur esse, quæ optima conditione sunt. Cic. de lege Agrar. Optimo enim iure ea sunt profecto prædia, quæ optima conditione sunt. Itaque illa queramus.) ut demus imperium & auctoritatē C. Cesaris. Quæ uix consequemur.) hoc est, uix efficiemus ut Antonium coereamus. Pontifex.) pro parte, etsi Lepidus inuaserat Pontificatum. Proprætor.) decreuit à Senatu fisciibus. Eiusq;. honoris. Lex erat Romæ qua ei qui Quæstor fuisset, licebat sequenti anno Tribunatū plebis, Præturā, & alios magistratus petere. Censet ergo Cicero, sic Octauij rationē habendam, etsi Quæstor non fuerit, ut quæcūq; honorem petat, ita habeatur ac si lege petat: idq; agit, ut legibus soluatur annalibus, neque illis sit obnoxius. Leges uerò annales plures fuerunt, & à pluribus late, quibus etas perscribatur cui petendorū magistratum potestas fiebat. Legibus enim annalibus. ac si dicat, ideo etas præscribatur, quia temeritatem timebant, quæ propria est adolescētiae. Et Cicero ait in Catone maiore: Temeritas est florentis etatis, prudentia senectutis: non quod inueniri non queat adolescens qui prudentia senes antecet, nam de Ascario inquit Virg. Ante annos animūq; gerens, curamq; uirilem. Aristoteles nihil interesse inquit, etate quis iuuenis sit, an moribus: neque in annis culpam esse, sed in uiuendo, & perturbatē singula persequendo. Progressum etatis.) ut per etatem petere honores etiam legibus possit. Itaq; maiores nostri.) Ostendit admodum uetustas annales leges non esse, & ambitione quadam latas, dum scilicet egrē ferrent quidam homines æquari sibi honoribus, qui minoris existere etatis, ideoq; uoluisse ut quidam gradus essent petitionis: uerbi gratia, qui 20. annum agerent, Aedilitatem petere possent: qui quadragesimum, Quæsturam & Præturam: qui quadragesimum tertium, Consulatum. & obfuisse dicit has leges: quoniam multi qui potuissent prodesse Reip. si gerere magistratum potuissent, antequam in etate essent qua petere liceret, extincti sunt. Magna indoles, ac si diceret specimen & apparentia, non significatio solum uirtutis. Idem in Offic. In quibus est uirtutis indoles, commouentur. Etsi indoles tunc proprie dicitur, cum maior in pueris elucet uirtus, quam etati conueniat. Rulli.) Vsupat pluralem numerū. Rullus uerò est Q. Fabius Rullus primus ex ea familia ob uirtutes maximus cognominatus, qui magister Equitum à Papyrio Dictatore penē est securi percussus, quod contra eius edictū cum Sani ibus, etsi prosperē, pugnauerat. is solutus legibus. Consul ante tempus factus est: de quo multa Liuius s. & 11. ab Urbe cond. Decij.) P. Decius bello Samnitico Tribunus militum Aulo Cor. Cōsule exercitū in locū iniquum coniectum seruauit. collem enim occupauit imminentem ei in quo Samnites confederant. Consuli occasionem eua dendi dedit. ipse ab hostibus circumseptus erupit. Sequenti anno ante tempus Consul creatus cū T. Manlio, bello Latino se deuouit. Coruini.) M. Valerius Trib. militū bello Gallico, Gallum à quo prouocatus fuerat, insidente ga-

mit. Coruini sibi posterisq; ea causa uendicauit cognomē. Consul proximo anno creatus est ob uirtutem, cum 23. ageret annum. Liuius auctor lib. 7. ab Urbe cond. & Valerius tit. de his quæ magnifica cuique contigere. Superior Africanus.) hic & Aedilis ante annos factus est, & Prætor cum ageret 23. annum, & Consul tunc, cum concedente Collega in Africam traiecit. Valerius Max. Superiori, inquit, Africano consulatus ceterior legitimo tempore datus est: quod fieri oportere, exercitus literis Senatū admonuit. ita nescias, utrum illi plus decoris Patrum Conscriptorum auctoritas, an militum consilium adiecerit. Toga enim Scipionem ducem aduersus Pœnos creauit, arma poposcerunt. T. Flaminius.) T. Qu. Flaminius tempore belli Macedonici & ipse solutus legibus est. Consul enim factus, aduersus Philippum Macedonia regem feliciter pugnauit in faucibus Epiri, fugatum cœgit in regnum reuerti. Iunior quam Consularis.) quem 43. anno licet petere. Iunior & senior communis sum generis. & Cicero ait, Seniore Republica. Cursum celeriore.) Sæpe enim anteit etate uirtus. Nanq; y.) Hæc Octauio obijciebant aduersarij, quibus occurrit. Nihil cum hac gloria.) O quam falleris Cicero, & contra te sum quæ scribis in Offic. lib. 1. sed illud odiosum, quod in hac elatione & magnitudine animi facillimè pertinacia & nimia cupiditas inuascitur principatus. Et totus locus qui sequitur. & Aliud est expetere ueram gloriam, aliud simulare. Multis enim, quod ait Cicero, simulationū inuolucris obtegunt, & quasi uelis quibusdam obumbratur inuisuūq; natura. Eros, oculi, sæpe mentiuntur, oratio uerò sepius. Adolescenti.) fuit enim lubrica adolescentia, corrupta, & ad omne scelus, sed præcipue ad seditiones prona: appetens uerò principatus iam tunc maxime extitit Iulius. Leuitate.) fauore populi sibi largitionibus & malis artibus conciliato. Non possit.) sicut tandem non tulit, sed extinxit. Hoc uidit.) hoc animaduertit, ut ueram gloriam adipisceretur. Memoria domestici doloris.) Iulij patris occisi. id quod multi iactabant, non confidendū Cesaris, qui priuatū accepit uulnus, & ulturus crederetur. Facere nō auderē.) si quid scilicet timē dum esset. Qui ager colonus esset.) Cesar Dictator bellis confectis legem tulit, qua ueteranis præmia distribuit. deductis enim in colonias agrorū certum modum uirtutis assignauit. si quis plus occuparet, adimi & distribui alijs ueteranis, qui prius missis adderetur, uoluit. Quod.) ad quas colonias. De agro Campano.) qui semper populi Romani fuisset, & diuisus nunquam extitisset: quod multis in locis dicit Cicero. Secunda & 35.) scilicet legio. & sic habet uera & antiqua lectio. Extra.) præter.

GEORGII TRAPEZVNTII IN V. Philippicam Annot.

Nihil unquam tōgius.) Cum sententiæ in Senatu dicerentur, & quidam amici Antonij Legatos ad eum mitendos censuissent, Cicero non modo id faciendum non censet, sed omnia eius acta rescindenda: nec eū Consullem, sed hostē habendū. esse uerò nō solum patriæ inutile, sed etiā turpe imperio Romano, Legatos ad eum mittere, quæ deceat armis depositis ueniā pro suis peccatis & facinoribus petere. Falsis proscriptionib;.) falso proscribēdis et in exiliū mittendis ciuib; Romanis, & eorū bonis publicandis. nam proscribere, est ciuem in exilium exigere, & bona

et bona eius publicare. nam eorū nomina in publico scri-
bebantur. Aut præscriptionibus. Præscribi enim res dici-
tur, quæ si mobilis est, ut pecunia, biennio eius sit qui te-
net: si immobilis, decennio inter præsentis, aut viginti an-
nis inter absentes. Auertit.) à possessione Reipublicæ ad
suum ius possessionemq; iniuria & dolo conuertit. Vn-
de & auerti patrimonium & hereditas dicitur. Con-
fessum.) locus ipse & multitudo iudicum sedentium, Græ-
cè *συνέδριον*. Morēsue nouit?) Mos est institutum pa-
trium pertinēs maxime ad religionem ceremoniasq; maio-
rum. Delectus.) de bonis dicitur. Notatio.) de malis.

Festiuus.) hilaris, lætus, iucundus. Areopagites.) consi-
liū Athenis qui de cæde iudicabant, *ἄρειοπαγῆτες*.
Citatus.) uocatus, nominatus. nam ciere nominare est,
unde etiam nomenclatores, qui nominatim aliquem uo-
cant in Senatu ut sententiam dicat. Quæstioni.) in-
quisitioni. Periculum fortunæ.) in alea scilicet. unde pro-
uerbium illud in promptu est, iacta est alea: quo Cæsar
usus fuisse dicitur, cum Rubiconem fluuium traiecisset,
& in alienam prouinciam irrupisset. Solum uertisse.)
patriam commutasse. Comestitionis.) comestorum,
κομιστῶν. Si per amicos licisset.) id est si amici permi-
sissent. Possessiones notabat.) Possessio est usus quidā a-
gri aut ædificij, nō ipse fundus aut ager. Locupletū.) Lo-
cuples à multitudine locorum. Ad Pœnū.) ad Africanū,
Pœnus autem sine diphthongo est quicquid in annum re-
ponitur. Saga sumi.) Hoc sagū, prima correpta, uestis mi-
litaris: hæc saga prima, producta, est mulier perita sacro-
rum, & uir sapiens. nam sagire est acutè & perspicaciter
sentire. Præcept.) *πρόστασις*. Præsidet.) præsidio est, &
præsidij locum tenet. Moderatione.) Qui nō gessit par-
tes, cum Cæsarianus fuisset, & exercitum haberet. Leg-
bus annalibus.) quibus constituebatur quo quisq; tempo-
re, quibusq; annis magistratū petere deberet. Temerita-
tem.) imprudentiā, imperitiā, audaciam. Indoles.) quasi
inoles, ab inolescendo, cum maior quædā uirtus in pue-
ro elucet, quàm ætati conueniat, et magnam quandā spem
de se polliceatur.

PHILIPPI BEROALDI IN
V. Philippicam Annot.

Nudiustertius decimus.) Dicitur passim nudiufter-
tius, nudiusquartus, pro eo quod est, nunc dies ter-
tius est, nūc dies quartus: nec ulterius progredi posse ple-
riq; autumant: quorū opinioni reclamāt celeberrimi scri-
ptores, quorū auctoritas pro ratione est: et in primis Plau-
tus, qui in Trinūmo inquit, Ad forū ibo: nudius tertius cui
talemū mutuū dedi, reposeā. Et hoc in loco M. Tullius, à
quo bis dicitur nudiuftertius decimus, id est nūc dies ter-
tius decimus est. Ille paludes ficcare uoluit.) Cæsar dictator
nō solum Pōrtinas paludes ficcare destinauerat, sed et No-
mentanas, Setinasq; ut ita latifundia panderentur, quibus
multa mortalium millia ali possent. Plin. inquit, Siccētur
Aethiopide herba Pontinæ paludes, tantumq; agri subur-
banæ reddatur Italiæ. Ioue tonante.) In secundo de Di-
uinatione, Ioue, inquit, tonante, fulgurante, comitia popu-
li habere nefas. Hoc fortasse Reip. causa constitutum est.
comitiorum enim non habendorum causas esse uoluerunt.
hinc exiit illud Lucani, Nec cælo seruari licet, tonat Au-
gure furdo. Augustus, auctore Tranquillo, frequentabat
dedicatam in Capitolio ædem Tonantis Iouis. Ait Plin. Lu-

cos & aras & sacra habemus, interq; Statores & Tonan-
tes & Feretrios Elicii quoq; accepimus Iouem. Viti-
sum.) Vitosus magistratus dicitur uitio creatus, cōtra au-
spicia, et augurū disciplinā. Vitū est secundū augures, si
tonet tantum: uitium & calamitas, si tonet & grandi-
net simul, & etiam fulminet. Syngrapha ob signaban-
tur.) Autumat Asconius inter chirographa & syngra-
phas hoc interesse, quod in chirographis tantum quæ ge-
sta sunt, scribi solent: in syngraphis uerò etiam contra fi-
dem ueritatis pactio uenit: & non numerata quoq; pecu-
nia, aut non integrè numerata, pro temporaria uolunta-
te hominum scribi solet. Chirographarium iuriconsulti
decenter appellāt debitorem, qui proprio chirographo se
debere profitetur. O confessum iudicium.) in Epistolis ad
Atticum: Non turpior in talaro ludo confessus quàm hic
iudicium fuit. Cydam Cretensem.) Pronunciatione adiu-
uandum, tanquam hominem nequissimum intelligi uelit,
qui Cretensis sit. Apud Græcos in prouerbio est, *τρίπαλον*
παικίζω, Tria cappa pessima, propter Ciliciam, Cappa-
dociam, Cretam. Nostri hoc referunt ad tres Cornelios, ui-
delicet Cornelium Syllam, Cornelium Cinnam, & Cor-
nelium Lentulū. hi enim per has tres literas designati sunt
in libris Sibyllinis. Altera quoq; parœmia est *κρητίζω*, de
his qui mentiuntur & fallunt, tanquā uerum sit illud E-
pimenidæ, *κρητίζω αὐτὸν ἄνθρωπος, κακὰ θύρα, κακὰ ἄρτια*. id est,
Cretenses semper mendaces, mala bestia, uentres pigri.

Delectus iudicium.) Seruatum est, inquit Plinius, in ho-
diernum diem, ne quis è nouis ciuibus in Decurijs iudiciū
iudicaret. Idem auctor est, ad hoc iudicandi munus pro-
uinciales quoq; admissos. Modò palliati, modò togati.)
Sat notum pallium ita Græcorum esse, sicut togam Ro-
manorum: unde palliate fabule, & togate dictæ. Clau-
dius Imperator, peregrinitatis reum, orta inter aduoca-
tos leui contentione, togatumne an palliatum dicere cau-
sam oporteret, quasi æquitatem integram ostentans, mu-
tare habitu sæpius, & prout accusaretur defendereturq;
iussit. Atheniensium leges.) In oratione pro Flacco: Ad-
sunt Athenienses: unde humanitas, doctrina, religio, fru-
ges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distribute pu-
tantur. Apuleius Athenienses bono epitheto legiseros et
catos appellat. Periculum fortunæ.) Alludit ad aleato-
rem, qui in alea singulis momentis periculū fortunæ subit.
Tradūt auctores Curium aleatorem fuisse notissimum, in
quem est hendecasyllabus Calui elegans, Et talis Curius
pereruditus. Solum uertisse.) Solū uertere, est exilij cau-
sa sedem locumq; mutare, ut eleganter docet M. Tullius
in oratione pro Cecinna: cuius uerba sunt hæc, Exilium
non supplicium est, sed profugium, portusq; supplicij, nam
qui uolunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamita-
tem, eò solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant.
Liuius: Collegæ eorum exilij causa solum uerterunt, bo-
na publicata sunt. Apud Satyrographū peruagatissimum
est carmen, Qui uertère solum, Bais, & ad Ostia cur-
runt. Inter fulmina & tonitrua.) Sæpe diximus quem-
admodum fulminante aut tonante Ioue nephas erat egere
cum populo: & ex disciplina Augurum uitium fieri dice-
batur, si tantum tonuisset: uitium uerò & calamitas, si et
tonitrua & grando & fulmina simul interuenissent.
Neque uotis nuncupatis.) Vota nūcupata dicitur, quæ
Consules prætoresq; cum in prouinciā proficiscuntur, fa-
ciunt: ea in tabulis præsentibus multis referuntur. Nuncu-
pata

pata autem non tam nominata significare auctores tra-
dunt, quàm promissa, & quasi testificata: sicut & pecu-
nia nūcupata apud ueteres dicebatur. Plinius in Pane-
gyrico: Nuncupare uota pro æternitate imperij, & pro
salute ciuium solebant. Augustus uota Tiberium nun-
cupare iussit, negans se suscepturum quæ non esset solutu-
rus. Semper ebrium.) Operæ precium est subscribere
hoc potissimum in loco luculentam illam M. Cælij in M.
Antonium descriptionem, quæ ebrius stertens libidinosus
graphicè describitur, quæ uelut in rem præsentem perdu-
cere audientes uidetur, quæ nihil uehementius exprobra-
ri, neq; manifestius ostendi potest. Verba Cælij hæc sunt:
Namq; ipsum offenderūt temulento sopore profligatum,
totis præcordijs stertentem, ructuosos spiritus geminare,
præclarasq; contubernales ab omnibus spondis transuer-
sas incubare, & reliquas circuniacere passim: quæ tamen
exanimata terrore hostium aduentu percepto, excitare
Antonium conabantur. nomen in clamabant frustra, cerui-
cibus tollebant blandius, alia ad aurem inuocabat uehe-
mentius, etiam nonnulla feriebat: quarum omnium cum
uocem tactumq; noscicaret, proximæ cuiusq; collum am-
plexu petebat. neq; dormire excitatus, neq; uigilare ebri-
us poterat, sed semisomno sopore inter manus centurio-
num concubinarumq; iactabatur. Valerium Flaccum.)
Liuii lib. Hist. 21. Legati eo maturius missi Publius Va-
lerius Flaccus, Q. Fabius Pamphilus Saguntum ad Anni-
balem, atq; inde Carthaginem, si non abstineretur bello,
ad duces ipsū in pœnam fœderis rupti deposcendum.
De his legatis ad Annibalem missis scribit & Silius in 2.
Punicorum:

Tristia magnanimi portabat iussa Senatus,
Primoresq; patrum, Fabius Tirynthia proles.
Huic comes æquato sociavit munere curas
Publicola.

Coloniam.) Mutinam intelligit, quod colonia Roma-
norum deducta est. Conscidistis.) lacerastis, proscidi-
stis, & re quasi ipsa hostem iudicastis Antonium. Om-
ne malum nascens.) Ecclesiastica sententia est, allidendos
esse paruulos ad petram: quod symbolicòs significat, ui-
tia dum nascuntur, esse elidenda: quæ si inueterata fuerint
ad eò roborantur, ad eò ualidum capiunt incrementum, ut
reuellit profligariq; deinceps non queant. Præterita o-
mittamus.) Apud Liuiū inquit Annibal, Præterita magis
reprehendi possunt, quàm corrigi. Saga sumi.) Saga ue-
stimenta sunt militaria, quæ in procinctu bellico sumuntur.
Consulares togati esse solebant honoris causa, cum ciuitas
erat in sagis: ut infra dicitur, Vos saga parate. Item, Saga
cras sumuntur. Sagaria dicitur negociatio sagorum: cuius
meminerunt iuriconsulti, & à nobis copiosè facta est men-
tio in primo commentario Apuleiano. Sagariam intelli-
git uoluit Satyrographus illo uersu, An saga uendenti nu-
bat caupone relicto. M. Varro Sagam docet uocabulum
esse peregrinum. Sublatis uacationibus.) Vi in octaua
Philippica scriptum est, Vacations militiæ non ualent in
tumultu. In calce quoque huius orationis dicit uacatio-
nem militiæ esse extra tumultum Gallicum Italicumq;. Præcept & deuus.) Deuium eleganter dicimus hominem
remotum à uia & ratione uirtutis, qui à Lucretio auuis
nominatur illo uersu, Auuis à uera longè ratione uagaris.
Deuium sortium dixit Horatius à uia publica remotum. Deuij
populi à Cicerone dicuntur, qui à uia militari se-

questрати semoti q; sunt. Alpium muro.) In oratione de
prouincijs Consularibus, Alpibus, inquit, Italiam munie-
rat autè natura, non sine aliquo diuino numine. nam si ille
aditus Gallorum immanitati multitudinij; patuisset, nun-
quam hæc urbs summo imperio domicilium ac sedem præ-
buisset. Plinius quoque lib. 36 sic refert: In portento pro-
pè habuere maiores Alpes ab Annibale exuperatas, &
postea Cimbris. Dixit poeta, Alpes immittet apertas, ex-
posuit Seruius, Alpes muri uice tuebantur Italiam. M.
Lepido.) Pontifici Max. Hunc M. Lepidum in Triumui-
ratu Augustus spoliavit exercitu, relegauitq; Cereos: ta-
men Pontificatū non nisi mortuo illo transferri in se pas-
sus est. maluit enim illum honore uocari, quàm spoliū.
Auctores Seneca et Suetonius. Statuam equestrem) Sta-
tuæ equestres, ut inquit Plinius, Romanā celebrationem
habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. erant autem
ornamentum fori. Lucius Piso prodidit olim statuas circa
forum, eorum qui magistratus gesserant, sublatis omnes,
præter eas quæ populi aut senatus sententiâ statuæ essent.
Equestrium statuarum origo perquam uetus est, cum fœ-
minis etiam honore communicato. Et pro populo Ro-
mano illo ire.) Hunc locum ita emendo, sit Proprætor eo
iure, quo qui optimo: ut sit sensus, Cæsarem Augustum
hoc titulo ornamentoq; decorandum esse, ut sit propræ-
tor eo iure eaq; potestate, qua præditus est quicumque o-
ptimo iure talem honorem gerit. & hoc est quod scribit
Tranquillus, referens Octauium Augustum iussum esse
comparato exercitui proprætoris præesse, & cum Hircio
& Pansa qui Consulatum acceperant, Decimo Bruto o-
pem ferre. Consimiliter paulò infrâ in formula Senatuf-
consulti Tulliani Proprætor nominatur. Legibus enim
annalibus.) Lex annalis quam & annariam uocant, dice-
batur ab antiquis ea qua finiuntur anni magistratus ca-
piendi. M. Tullius in libris de Legibus sic inquit: Eūdem
magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito:
Æuitatem annali lege seruant. Æuitatem more prisco
dixit pro ætatem. Dicitur hæc lex annalis alio quoq; uo-
cabulo comitalis lex Pacato panegyristæ scribenti, maio-
ribus tantam fuisse annorum curam, ut non solum in am-
plissimis magistratibus adipsendis, sed etiam in Prætoris
quoque aut Aedilitatibus capessendis ætas spectata sit pe-
titorum: nec tantum quisque ualuerit nobilitate, uel gra-
tia, uel pecunia, qui annos comitali lege præscriptos festi-
natis honoribus occuparit. Nunc cæset M. Tullius ut Cæ-
sar Augustus soluatur legib. annalibus, posuq; ante tem-
pus honores amplissimos capere. Allegantur exempla no-
bilitium Romanorum, qui admodum adolescentes Con-
sules creati, maximas res gesserunt. Rulli.) Quidam co-
dices habēt Rutiliani. Rullorū quoq; frequens mentio a-
pud scriptores. T. Flaminius.) Hic Consulatū ex Quæ-
stura petijt: unde Tribuni plebis comitia impedire cœpe-
runt, frememes iam Aedilitatem Prætorumq; fastidiri.
nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles
homines tendere ad Consulatū, sed transcendendo mediā,
summa imis cōtinuare. Verū nec sic impedimēto esse po-
tuerūt quin T. Quintius Flaminius cum Sex. Helio Pæ-
to Consul crearetur. At est quibusdam inimicus.) Ob-
iectio per hypophoram est, hoc modo: Timendum est ne
Cæsar Augustus inimicus sit clarissimis ciuibus, his uide-
licet qui patrem suum interemerunt, & ob id desciscat à
partib. Reipub. Dissoluitur hoc per anthyphoram,
ad ut dicat

ut dicat Caesarem adolescentem omnes inimicitias reipublicae condonasse, & publicum commodum priuatis affectibus antepone, cui nihil sit charius ipsa republica. Promitto, recipio.) Recipere significatione minus remota est idem penè quod spondere atq; promittere. In epistola D. Bruti sic scriptum est: Pro Casio & te, si quid me uelit recipere, recipiam. De quibus retulisti.) relationem fecistis, senatumq; consulistis. Inde relationes in senatu fieri dicuntur. Celeberrimi scriptores tradunt de rebus diuinis prius quam humanis ad senatum referendum esse: tum porro referri oportere aut infinite de republica, aut de singulis rebus finite. Auctor est Seneca maiores nostros nouam relationem post horam decimam in senatu fieri ueluisse.

IOD. BADI ASCENSII IN V. Philipp. Annotatio.

Quendam Septimium.) Quia adiecit, collegasuum, legem Septimium, non septemuirum, ut in quibusdam codicibus est. non enim erat Antonius in Septemuirum collegio, sed Augurum, in quo & Septimius est.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN V. Philippicam Annot. ARGUMENTVM.

Calendis Ianuarijs, cum noui Consules ad senatum referrent de republica, & honoribus eorum qui rempublicam defendebant, sententijs amicorum Antonij eo inclinamibus, ut legati mitterentur ad Antonium, qui de pace & concordia agerent: Cicero hac oratione dissuasit eam sententiam tanquam turpem senatui, & periculosam rei publicae: in qua censet non solum legatos mittendos non esse ad Antonium, sed etiam acta illius rescindenda, quod contra auspicia & per uim Consulatum gessit. Deinde decernit qui honores quibus sint tribuendi.

Nihil.) Orditur à querela prolati temporis, propter periculum reip. Quod idem.) Addit causam, & Antonium intelligit. Conuocabamur.) seruius scilicet. Sed querelam.) Colligit & laudat Coß. Consulum.) Hircij & Pansa. Atq; ut oratio.) Accedit ad rem, & improbata sententia Pisonis, laudat senatus constantiam. est initium confirmationis. Atq; ut.) Format hanc sententiam per dissimilitudinem, & anthyphoram. Eius.) L. Pisonis, qui primus sententiam dixerat. Est primus locus à constantia senatus: Non sequenda est sententia Pisonis, quia turpis est, & contra senatus constantiam. Hic enim.) Laudat constantiam senatus. Dies.) calend. Ian. Ordinis.) senatus. Quantum uirtutis.) Idem ualent. Recordamini.) Perstat in amplificatione laudandi senatus. Nudiustertius.) XII. dies ante cal. Ian. aduerbially. Honeſta pax.) Subest argumentum assumptionis. Cui dum.) Obiter refert causas inimicitiarum, & remouet à se, ut conferat in Antonium. Nihil est.) Pergit exequi rem quam instituit. Nudiustertius x.) Aduerbially. Legatos uero ad eum.) Profert inconstantiam, & enumeratione exaggerat. Primum enim.) Declarat enumerando, loquitur pluraliter. Sed adolescentem.) Octauium. Atqui cum.) Com memorat rem. Placet.) Vide inconstantiam & leuitatem. Siquidem.) Declarat. Vtrum hoc.) Obiurgat acrius. Cotylam.) Fuit unus ex contubernilibus & senatorib. Antonij. Patronos.) defensores. Hoc dies.)

Prorumpit in obiurgationem & indignationem. Quae nemo.) Antiptosis. Ut placerent quas fecisset fabulas. Qui.) Consulares. Qui utinam.) Occupat futura aduersariorum sententiam, ut deterreat. Quamquam suspicor.) Parenthesi remouet stultitiam occupationis. Galliam.) transalpinam. Quid hoc.) Reprehendit à periculo publico. Primum.) Declarat quod dixit. Neruos.) Pecuniam uocat neruos belli eleganti metaphora. Si enim quis habet pecunias, ille optime ad bellum gerendum instructus est. est enim ueluti nerui in corpore humano. Excors.) caret mente & ratione. Tu ciuem.) Iterum increpat ex indignatione. Nulla.) Occupat excusationes populi. Amicus.) Propopoeia aduersariorum. An potest.) Et hoc repellit. Mihi.) Alia excusatio. Quid autem.) Profert periculum cum amplificatione. Agitur utrum.) Aperit & ostendit periculum. Populi Romani.) Sunt omnia grauisima. Dubitate.) Subiungit per ironiam. An non cadunt.) Occupat confirmandi causa. et hinc delabitur ad infectionem actorum. Antonij, quae censet rescindenda esse, & Antonium hostem iudicandum. Hæc pars orationis seruit priori. An non.) Occupat quod dici potest, ut confirmet id quod dixit. Hoc me.) Respondet ex minori. Cotyla.) Fuit hic studiosissimus & compator Antonij. Leges.) Caesaris. Paludes.) Pontinas in Campania, quas Caesar decreuerat exsiccare. Quid.) Particula quid, adfert uehementiam orationi, & est apta contentioni, & oratio quasi ascendit. Sed augur.) per occupationem. Quamquam.) Correctione illudit. Ioue.) Declarat. Ioue pro celo. Sexenij.) De prouicijs pratorijs. Promulgata sunt.) Sunt negotiationes interrogatiue. Factam.) latam, est participium à sum, non à fio, non dicimus legem fieri, est nouè dictum. Vbi lex Caecilia.) Caecilia lex & Didia tuebant ut leges ante trinundinum promulgarentur, quam ferrentur, quod postea confirmatum fuit lege Iunia & Licinia, poena etiam adiecta. Vbi poena.) Requirit in Antonium. Leges.) Caecilia & Didia. Ecce.) Arguit leges contra auspicia promulgatas. Hanc eandem rem infectatus est etiam in superioribus Philippicis. Auspicia.) religio auspicioorum. Quid quod.) Aliud uirtutum. Sua nunciacione.) tanquam augur. nunciatur enim auspicia. Sed aufp.) Abrupit hunc locum. Nū et.) De ut Antonij. Primum.) Declarat rem. Praesidia.) armatorum hominum. Quibus de causis.) Concludit, & colligit sententiam suam de legibus Antonij. Quamuis ergo.) Censet orator & testatur leges Antonij rescindendas esse, & bonas promulgandas. Gladiatoris.) Gladiato rem uocat, eo quod armatus per urbem incedebat. Illa uero dissipatio.) Pergit ad cetera acta Antonij. Septies millies.) scilicet sestertium, quae sunt septuages quinque centena millia coronatorum. Perſcriptionibus.) assignationibus per scripturam factis. Auertit.) interuenit, sibi usurpauit. Quid est illi.) Declarat quæstus & mercatus quos Antonius domus sue constituerat. Extrahit.) absumpsit, tanquam uorago quaedam. Decreta.) quasi ante facta à C. Cesare. Immunitates.) libertates. In interiore adiuuante parte.) in gynecio. Nudiustertius.) hoc est mercatus. Hic locus in secunda Philippica est emendandus, ubi scriptum est Numatione, legendum Numinatione. Vir.) Antonius. Auktionem.) numinationem. hoc erat turpissimum, mulierem uendere rempublicam.

cam. Syngraphæ.) Sunt scripturae ex utraque parte factae. Is etiam legem.) Vituperat legem iudiciariam Antonij, quae ille tertiam decuriam adiecerat. Auctor.) Ironicos. Antesignanos.) milites. Alaudas.) ex legione alaudarum, genus militum. O confessum iudicum.) Ostendit indignitatem iudicum, & quosdam nominatim describit. O dignitatem.) Ironia. Sed fac.) Occupat quod dixit, & firmius reprehendit. Vobis.) Romanis. Notatio.) animaduersione iudicum, ut boni & probi ciues eligantur. Cortynium uero.) Argumentatio ex maiori. Cortynium.) Cortyna ciuitas fuit Cretæ insulae, ex qua fuit ille. Cydam.) Nominat quosdam, ut indignitatem illorum ostendat. Nam Lysiadem.) Venit ad alium, & irridendo suam indignitatem ostendit. Festiuus.) urbanus, facetus. ironicos dicit. M. Curio.) erat peritissimus alearum. Quero igitur.) Negat Lysiadem posse iudicem esse. Citatus.) scilicet à quaesitore qui nomine in scriptis iudicium continebat, et unumquemque suo nomine appellabat. Res iudicare.) est iudicem esse, officium iudicis exercere, officio iudicis fungit. Graeculi.) Dimittuntur, ad contemptum dicit. Palliati.) Et hoc ad eulusionem dicit ab habitu. Togati.) Interrogando improbatur. Alleget.) id est defensores adducat, causam defendat. Apud Terentium in Andria: Ne credas à me hunc adlegatum senem. Dicimus etiam ius nostrum allegare, unde allegatio iuris. Quomodo.) qua defensione & eloquentia, instructus scilicet reus. Natio.) Cretensium. At Athenienses.) Ironicos hoc subiungit, & est quasi anthyphora. Faciat.) in alea scilicet. Ludit in hunc Curionem, & contemnit hoc totum genus iudicium Antonij. Sane item.) Et hoc ironicos dicit. Solum uertisse.) Est locum mutare, in exilio esse. Hos ille.) scilicet Antonium, cum indignatione. Nomina.) scilicet conscripta. His.) iudicibus. Nolui.) Apophasis rhetorica. Chorism.) totum sodalitiū. Hæc causa.) Ironia indignationis. Ventis.) Omnia uerbis exaggerat. criminoſe enumerat magnitudinem scelerum Antonij. Quæſti.) scilicet ab Antonio sunt. Sed illud.) Verba sunt corrupta, aut quaedam desunt. Hanc ego.) Arguit leges per uim latas, & rem exaggerat. Sine ui.) iure. Nunc uero.) Ex minori. An illa.) Ostendit leges Antonij latas esse per uim. Regibus.) Spurius Melius, M. Manlius Capitolinus. Cinnam.) Cornelium contra Marianos. Non possum affirmare.) Comparatio ceterorum tyrannorum cum Antonio, quibus illum anteponebat. Stipatos.) munitos. Agmen.) Singula uerba habent uim. facit hypotyposin. Lectica.) in quibus occultabatur arma. Non modo.) nedum. Cella.) templo. Carcerem.) senatum in templo quasi in carcere fuisse inclusum. Huc etiam nisi.) Persequitur reliqua historiae, & ordinem temporis continuat. Supplicatione.) decernenda C. Cesari. Triginta diebus.) Calendis sextilibus. Digestio.) concoctio crapulae. hoc ad uituperationem obiter inseruit. Agmine.) quasi instructus ad pugnam. Etenim.) Hoc facit uerisimile quod dixit. Mylasis.) urbs est in Ionia. Mendicitas.) L. Antonij. Agros.) ablatos à Pompeianis. Que.) Ponit sententiam suam. Notanda.) reprehendenda. iudicandumq; nullos.) Censet diuisionem agrorum rescindendam, & Antonium hostem iudicandum. Septemuirii creati fuerant ad agros diuidendos à L. Antonio Tribuno plebis. Pro ead.) ante eadem. Nisi iudicium.

ctorem.) Tyrannica uox. Quid uero.) Aliud dictum tyrannicum Antonij, quo iudicat eum hostem esse. Quid erat.) Interpretatur dictum Antonij. Quid uero.) Persequitur ordinem rei geste. Vel potius.) Correctio. Effrenatio.) intemperantia & crudelitas Antonij. Impot. animi.) Animus impotens, qui in nostra potestate non est. Vxor.) Fuluie. & hoc obiter uituperat. Quo animo.) Respicit ad scopum orationis, & argumentatur ex minori. Totius orationis scopus est, ne mittantur legati ad Antonium: & ostendit periculum futurum, si Roma cum exercitu uenerit. Descripsit.) diuisit. Descriptio populi in classes, est diuisio. Brundisio.) Casus localis: id est, Brundisio ueniens. Inſeſta.) Inſeſtum est, quod uehementer aduersum uenit. Caesar.) Octauius. Patris.) Caesaris dictatoris. Latronis.) Antonij. facit omnia atrociora uirtute oratoria. Quarta legio.) Nam legiones sequebantur Antonium Brundisio. Consularem.) Puto significari Pisonem. Concidit.) exterritus est animo. Paludatus.) Quod turpissimum est Antonio. Impotentem.) intemperantem. Quid ille fecit.) Prorumpit in argumentationem, & confirmat Antonium hostem esse. Ergo Annibal hostis.) Profert quod absurdum est, ut contrarium confirmet. Si Annibal est hostis, & Antonius est hostis. Depopulationes, uastation.) Omnia sunt hostilia. Hæc ij.) Hic locus corruptus est. Ad hunc, dij.) Redit ad caput sententiae, & aduersarios reprehendit. Legatos.) Redit ad principalem sententiam. Isti homines.) Inuehitur in aduersarios. hæc omnia habent sententiam negatiuam. Denique quamuis.) Negat legatos mittendos esse, propter incommoda que consecutura sint. Ardorem.) studium. Municipiorum.) liberarum ciuitatum. Ut omittat.) Aliud incommodum. Quamuis.) Occupat quorundam sententiam, quorum errorem reprehendit. Legati proficiscantur.) Est propopoeia. Minimis.) Confirmat et declarat quod dixit, ex genere negotij. Inclinationes.) mutationes. est locus communis. Recedat à Mutina.) Ex antithesi docet quid agendum sit. Brutum.) qui Galliam cisalpinam obtinet. A Mutina.) Occurrit contrario exemplo, quod dissimile esse ostendit. Colonia.) Mutinam. Ita ne uero.) Insurgit acrius, & indignitatem ostendit. Ostendit uehementius per illusionem rei indignitatem. Quid interest.) Exaggerat rem. Belli Punici.) Iterat exempli dissimilitudinem. Age si paruierit.) Profert aliud incommodum, nempe offensionis Antonij, quam ex actis senatus ostendit. Ante diem.) Declarat non posse fieri ut populus Romanus hoc ciue utatur: & refert acta senatus. Conſciſiſtis.) condemnasti. Vertit.) auertit à Roma in Galliam. Factum.) scilicet D. Bruti. Qui si.) Aliud periculum. Vexillum.) ducem, imperatorem. Sed hæc minus.) Correctione colligit præcedentem locum, & certius incommodum subiungit ex retardatione belli, & confirmat antegressi temporis exemplo. Hæc.) quae commemorata sunt. Noui.) Coniectura ex persona. Familiam.) gladiatoriam. Belli.) apparandi contra Antonium. Ut primum.) Hoc declarat. Latronis.) Hoc contemptius quam si hostem uocaret. Vel potius.) Corrigit atrociori uerbo. Conuocati.) à tribb. pl. Ieci sententia.) Hoc factum fuit in tertia oratione. Ex eo tempore.) ex decimotertio Cal. Ian. Omne malum.) Gnomo. Verum præterita.) ad 2 Abrum-

Martius restabat, scilicet diuidendus. L. Cæsaris.) qui fuit M. & L. Amoniorū auunculus. Sententiam.) quam dixit in Senatu. Huic.) L. Cæsari. Septemuirum.) L. Antonij & Collegarum, quos Antonius diuidendis ag-
is præfecit. Iacem.) irrita sunt beneficia collata Nucule, & ager ei ab Antonio diuisus. Is au. ē Nucula unus ex Antonij fuit satellitibus. Friget.) qui uidet quæ de creuit, irrita esse. Possessores.) illi quibus L. Antonius agros diuisit. Illa statua palmaris.) illa prior cui inscri-
ptum erat: L. Amonio patrono pop. Ro. quinq; & xxx. tribus posuere. Palmaris, digna. Terent. in Eumch. Id ue-
rò est quod ego puto mihi palmarium. Iano medio.) hoc est in medio Iona. Basilicam Paulus Aemilius in foro Roma-
no extruxit mille & quingentis talentis, qua pecunia Con-
sul unā cum Calidio Marcello corruptus est à Cæsare ut ipsi faueret. hæc inter admirabilia urbis cetera à Plinio lau-
datur. Prope eam locus fuit Ianus nomen. duæ enim illic Iani statuæ fuerunt, in summo una, in imo altera. cum uerò
in locum sceneratores conueniebant. auctores Porphyrio & Acron. Horat. Hoc Ianus summus ab imo Per docet.
Ita nec Ianus medius.) cum stomacho hoc inquit, enim me-
dius Ianus ubi erat posita statua, sit in L. Antonij clien-
tela? Sed nullum unquam in eo loco inuenit Lucius qui
mille ipsi numos mutaret, quasi dicat, nullus ei unquam
credidit, quoniam fallere & decoquere conuenerat. Ferre
uerò acceptam & expensam pecuniam, sermones sunt à
ratiocinantibus & mercatoribus sumpti, qui traditam ab
alio pecuniam annotant ut acceptam: datam uerò alijs, ut
expensam. Mille uerò numeri est singularis, pro eo posi-
tum quod χιλιάς græcè dicitur, et ut mille χιλιάδες, δύο χιλιά-
δες ita unū mille, & duo milia dicuntur: rectè q; & pro-
babiliter dici solet, mille denarium in arca est, & mille e-
quitū in exercitu. Cic. item pro Milone, Ante fundū Clo-
dij, quo in fundo propter insanas illas substructiones fa-
cile mille hominū uersabatur. auctor Gell. Noct. Attic.
lib. 1. cap. 16. Eit. si melius a iud. fuit.) non mittere
legatos, neq; bellum d. fferre. Pauci.) L. Piso, Sulpicius,
& alij nonnulli. Istam uocem.) expectandos legatos.
Turbulentum.) bellum periculosum & propinquum. A
se ortum.) Cicero in Sallustium: Ego meis maioribus
uirtute mea præluxi, ut si prius noti non fuerint, à me
accipiant initium memoriæ suæ. Fui enim homo nouus,
& tamē uirtute nobilissimis uiris est æquatus. Eisdem
gesti in foro labores.) Nullus enim dies erat, quod ipse ad
Quintū fratrem scribit, quo pro reo non diceret. Quos
in petendis.) scilicet gessi. Rudis in Republica? scilicet
sum. Viginti annos.) quod in principio secundæ Phi-
lippicæ dictum est. Voluntarius.) scilicet erit, quod
noluerimus nos seruitute liberare, cum potuerimus.

GEORGII TRAPEZVNTII IN VI. Philippicam Annota- tiones.

Avdita.) Hac cōtione docet Cicero Quirites quæ
acta sunt in Senatu: legatos missos esse ad Anto-
nium, qui mandata Senatus ad eum deferant, quibus nisi
preat, hostis postea iudicetur. hortatur ergo ut interea
dum legati redeant, sint animis ad bellū paratis, quoniam
propemodū exploratum habeat Antonium nec uelle, nec
si uelit, posse Senatus mandata suscipere, & ijs obtempe-
rare. Quam personam.) sumptum ab histrionibus, qui
in comædia uel tragœdia quam personam, seu lenonis, seu

regis ab initio susceperunt, dictis aut factis constanter &
perpetuò seruent, ut sibi conueniant. Vi quamquam
discessio facta non esset. id est cum nondum constaret in-
ter omnes de mea sententia, nec ab omnibus probaretur.
Quæ uobis potest cum hoc gladiatore conditionis, equi-
tatis, legationis esse communitas? quasi dicat, nulla. quip-
pe qui nec ciuis sit, nec hostis, nec homo denique, sed imma-
nis quædam bellua, cum qua hominum generi nulla com-
munitas est, nulla societas. Quid enim ille unquam ar-
bitrio suo.) Ille in sua potestate est & arbitrio, qui ratio-
ni obtemperat: contra qui appetitui, & libidini pareat,
is seruit, nec sui compos est. Procrastinatio.) in diem di-
latio. Primus.) nam qui priore anno prouincia præ-
fuisse, deposito magistratu in Senatu primi omnium sen-
tentiam rogabantur. Labare.) titubare, a, correpta La-
bor auem, a, producta. Tybur.) Hoc Tyburciuitas:
hic & hæc Tyburs, gentile. Retrahitur.) retrahuntur
fugitui ad supplicium. Iam fert in oculis.) In oculis seu
in sinu ferre eos dicimur quos præcipuè diligimus. Pal-
maris.) aut quæ palmā meretur, aut quæ propter palmam
statuta est in signum uictoriæ. Medio Iano.) Tria fue-
runt templa Iani Romæ, de quo Horat. Hoc Ianus primus
ab imo Per docet. Excubabo.) noctu. Vigilabo.) in
die. Habui multas cōtiones.) id est sapienter cōge-
multitudinē in foro, ut cū plebe gerere. quo in loco cōtione
uel pro oratione ipsa, uel pro multitudine accipi potest.

PHILIPPI BEROALDI IN VI. Philippicam Annotationes.

Iterum à me conseruatam Rempublicam.) Nemo non
inuit semel à Cicerone consule Remp. esse seruatiā,
detecta opressaq; Catiliniā coniuratione. iterum con-
seruata uidebatur hoc tempore, quo eodem duce Resp.
respirare uidebatur. Qui in sua nunquā fuerit.) Quem
magis, inquit Seneca, admiraberis, quā qui imperat sibi,
quā qui se habet in potestate. Gentes est filius Bar-
baras impatientesq; alieni arbitrii regere, quā animum
suum cōtinere, & sibi tradere. Plinius de Alexandro Ma-
gno loquens ait, magnus animo, maior imperio fuit: nec mi-
nor hoc facto quā uictoria aliqua, quippe se uicit.
Citra Rubiconem.) De Rubicōne, qui Cisalpinā Galliam
ab Italia determinat, in uulgata sunt omnia. illud addit,
quod à Sidonio memoratur, Rubiconem nominis origi-
nem de glarearum colore puniceo mutuari, quod & Lu-
canus insinuat illo uersu:

Puniceus Rubicon, dum feruida canduit ætas.
Procrastinatio odiosa est.) Silius semetialiter protulit
illud: Pelle meras: breuis est magni fortuna fauoris. A Co-
lumella quoque dictum est, dispendiosam esse cunctatio-
nem: contra plerisque in rebus cunctatio utilis est, cum
celeritas improuida sit & temeraria. Silius: in rem cun-
ctari fuerit: non ulla perenni Auxilio fortuna fouet. Scri-
bit Ammiānus Marcellinus quod cunctatio in magnis du-
ctoribus præcipuum est bonum. Sunt itaq; loci commu-
nes pro cunctatione, & contra procrastinationem. Ab
hoc myrmillone Asiatico.) L. Antonium hoc nomine pro-
broso insectamer appellat, perinde ac gladiatorem famo-
sissimum: de quo supra diximus. Oderat tum, cum ille
tabulis nouis aduersabatur.) Re diligenter studiosq; per-
pensa, docuimus in commentarijs in Tranquillum, & ta-
bulas nouas pertinere ad æs alienum obliuendum, &
ueteres creditorum tabulas abolendas, ut uidelicet de-
buores

bitores creditas cum usuris pecunias creditoribus non
persoluant, & ueteribus creditæ pecuniæ tabulis sublatis,
nouæ tabulæ conficerentur, cum perditii homines & ne-
quam sine nouis tabulis esse non possunt, qui soluendo non
sunt: quæ res in tumultu & in perturbata rep. induci sta-
gitariq; solebat. qua in re illud annot. in dū, quod Fortuna
tiano docente didicimus, lege de nouis tabulis lata, pecu-
niam cum usuris creditam repeti non posse: depositū ue-
rò sine fœnore posse. hinc illa controuersia et exemplum,
petebat ab amico suo quis pecuniam cum usuris quasi cre-
ditam, ille offerebat sine usuris tanquam depositam. inter
moras iudicij lex lata est de nouis tabulis repeti ille pecu-
niam tanquā depositam: retinet iste quasi fœnori datam.
igitur est patronus Antonius.) Clientes sic instituerunt co-
lere patronos, ut statuas eorum in domibus atq; in atrijs
ponerent: quæ fori ornamentum erant auctor Plinius.

Quinti Tremuli.) Ante eadem Castoris, ut Plinij uerbis
utar. fuit M. Tremellij statua equestris togata, qui Samni-
tes bis deuicerat, c:ptaq; Anagnina populū stipendio li-
berauerat. De hoc Liuius uolumine nono, Marcius Tre-
mulus de Hernicis triumphans in Urbem redijt, statuq;
equestris ei in foro decreta est: quæ ante templū Castoris
posita est. Thracem.) Suprà diximus & alibi annota-
uimus gladiatores quosdam peculiari uocabulo Thracem
appellari, qui propriè aduersus Myrmillonem depugna-
bant. Horat. in Epist. ad Lollium, Thrax erit, id est gla-
diator. Olim Domitianus patrē familiās canibus obiecit,
quod Thracem Myrmilloni parem, munerario imparem
dixerat, cum Myrmillo aduersus gladiatorem Thracem
componatur. Existimo legendum, Myrmillo Thracem iu-
gulauit. Nondum instruxerant.) Qui habet fundum et
uillam, ei instruere solet instrumentis necessario. hinc ti-
tulus apud Iuriconsultos est de fundo instructo, & instru-
mento legato. Mart. Præsto domum, plus est: instructu,
minus est.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN VI. Philippicam Annotationes. ARGUMENTVM.

Docet populū Romanū quid actum sit in senatu de
legatione mittenda ad Antonium, & senatusconsultū in-
terpretatur, hortaturq; ut ad bellum certum parati sint,
interposita interim eorum qui in Antonij partibus erant,
conuentione. Habita fuit hæc oratio pridie Nonas Ianua-
rias post tertium diem quā illa superior habita fuerat in
senatu, sicut hic satis ostendit.

Avdita.) Incipit à propositione. ut dociles & at-
temos reddat, statim ab ipsa re incipit. Cuiusq;
sententiæ.) nempe ipsius sententiæ, & aduersariorū. Ag-
tata.) usq; ad pridie nonas. Confecta.) decreta est. Mi-
nus seuerè.) Obiter reprehendit, & temperat orationem,
ne offendat senatum. Dissolutè.) leuiter. Mora.) dila-
tio. Causa.) scilicet belli. Quamobrem.) Per narratio-
nem totum explicabitur. Apuleius.) Tribunus pleb. com-
mendat personā, quod ad beneuolentiā pertinet. Noffe.)
ex hac mea oratione. Causa fortis.) Ingredditur narra-
tionem. Consulibus.) Hircio & Pansa. Ex eo.) ex ea
re. Eo die.) Repetit ea quæ in senatu sum facta. Liber
senatus.) Obiter senatum laudat. Interuallo.) longo spa-
cio interiecto. Conclamastis.) Hoc antea cognouistis in
3. & 4. Philippica. Finem.) propter periculum ab An-
tonio, Fructum.) præmium. Cum uos.) Declarat quem

ceperit. In senatum.) excitatus & confirmatus à uobis
ad patrociniū reipub. Personam.) Metaphora sumpta
à ludis scenicis: ut meminisset quod meum officium esset,
quod munus ad me pertineret defendendæ reipublicæ.

Illatum.) à M. Amonio. Rebus.) sceleribus. Bello
censui.) Commemorat sententiam quam in senatu dixit
rat, qua censuerat tumultum decernendum esse. Saga.)
Vestis erat militaris. cum populus Romanus in sagis erat,
seu sagatus, signum erat belli. Inurias.) illatas ab Anto-
nio. Grauisimi.) periculosissimi. Discessio facta.) hoc
est, res transacta non esset, senatusconsultum non esset fa-
ctum. Obiecta.) Impedimento obiter est interposita im-
probatio. Nam.) Declarat. hæc fuit sententia aduersario-
rum. Inuelligo Quirites.) Hic succlamabat concio. qua-
re excipit & probat eius sententiam contra senatuscon-
sultum, quod tamen mox corrigit. Legatis.) Indignatio,
scilicet mitteremus. Ab his.) legionibus. In Galliam.)
Cisalpinam. Gladiatore.) Gladiatorem uocat uitupe-
randi causa. Communitas.) societas, quæ iure gentium
cunctis inter se hominibus est communis. Quamquam.)
Nunc corrigit, & rursus mitigat. Ita enim.) Declarat
quam uim hæc legatio habeat. Consulem designatum.)
Brutum. Delectus.) militum. Potestate.) sit subiectus
legibus. Facile.) Exponit legationem, et negat eum pa-
riturum esse ex minori. Quid enim.) Probat hanc rem
ex uita Antonij. probatio argumenti ex moribus Anto-
nij. Dissimilia.) quia lenones perdunt, latrones rapiunt et
auferunt. Mulieri.) Fuluie. Itaq; quod.) Cōfirmat conie-
cturā suā prædictione, & ex moribus Antonij, legationē
non pariturū esse, ergo causam belli integrā esse. Quā.)
Aduerbium loci est. Is est.) Ex antefactis uel adiunctis.
Mullibus.) scilicet passuum. Contentiosè loquitur. Ru-
bicon.) limes & terminus Gallie inter Rauennam & Ari-
minum. Saguntum.) Ex adiunctis. Commisisset.) sin-
gulari audacia & scelere. Quid? quod.) Transit ad cæ-
tera explicanda. Habet ignominiam.) per admiratio-
nem. Iusq;.) Imperatori & militibus. Introire.) Iterum
hoc probat ex moribus Antonij. Nec uerò.) Epiphone-
ma, quo confirmat ea quæ dixit de Antonio. Dissolu-
tum.) leue. Atrocitatis.) seueritatis. Procrastinatio.)
Elegans uerbum, dilatio ex uno die in alium. Succur-
rendum.) Addit causam. Eximere.) differre. An ille
non.) Delabitur ad laudes Bruti, amplificandi causa.
Primus.) princeps, qui sententiam primum dicebat. Sed
cum.) uisus est: potuit facere, sed non fecit. Libertati na-
tum.) nempe ex familia Brutorū. Ad hunc.) Dec. Bru-
tum. Legatos, an legiones.) Paronomasia. Sed præteri-
ta.) Abrumpit hunc locū. Sagū.) uctis militaris. Ad sa-
ga iretur.) saga sumerentur, mutaretur habitus. Quere-
mur.) molestè feremus. Non metuo.) Occupat dubitatio-
nem, & remouet. Vertat.) mutet sententiā. Ut ego.) De-
clarat resellendo. Numquā fac.) Per subiectionē. Quid?)
Aliud profert ex persona fratris sui. Labare.) dubitare
de bello persequendo. Myrmillone.) nomine gladiatoris
intelligit Antonium ab armatura, qui cædendo pugna-
bat. A fratre.) M. Antonio. Hic locus sapit uisum. Nam
hic inter illos Africanus.) Dilabitur ad insectationem L.
Antonij, quem unā cum ceteris qui Antonium secuti e-
rant, contemnit. Ista digressio habet aliquid utilitatis, at-
que interim confirmat contemnendo aduersarios. T.
Plancius.) is propter æs alienū cōdemnatus, ad Antonium
dd 4 redierat.

redierat, cum eum ante reliquisset. sed Cicero mirè fingit eum inuitum redisse, quasi & ipse damnarit Antonium. **Vt retractus.**) Hic uidetur aliquid deesse. Incenderit.) Hoc factum fuit in sepultura C. Caesaris. hoc orator addit amplificandi & ornandi causa. Tabulis nouis.) abolitione aris alieni. Oderat tum.) uiuo Casare. Audisse.) Hoc declarat quod dixit. Creditores.) sponsores. Cognomen.) uidetur cognomen ductum fuisse à fide, ut apellaretur Fiducianus. nō potest inueniri hoc cognomen quale fuerit. Hunc.) L. Trebellium. Significat Trebellium casu rectè tum fecisse, non sponte sua & uoluntate: quare laudandus non est. Sed redeo.) **si potius dicitur loquitur cum quadam exprobratione. Recepti.**) Hic reclamabat populus. Colligit syllogismis, deest conclusio. Interrogat & respondet affirmandi causa. Rursus.) iterum reclamabat populus. Confirmat testimonio ipsius statuæ, populum Rom. patronum optasse L. Antonium: quam rem eis ut turpem exprobrat. Tribus.) subaudi posuerunt. Igitur.) iam infert conclusionem. L. Antonius.) Rursus reclamabat populus. Pestem.) precor. **Uranus.** Non modo hic latro. Vide figuram orationis, in qua cum enume ratione inceperit, mox uertit in interrogationem, & permutat ordinem. Nam rectum & simplex erat, nemo unquam tantus fuit, ut dignus esset patronus populi Romani, nedum hic latro. Tutorem.) patronum. Videmus.) Vt indigniorem rem faciat, addit comparisonem. Trebellij.) iuri clarissimi & triumphalis. Mylasis.) urbs in Asia. Ab equitib. pub.) Puto æquè in publico legendum esse. Quem unquam.) Indignatur: significat rem nouam esse & inauditam, ac proinde indigniorem. Sed me.) **30** Abrumpit orationē, ne incurrat in arrogantia inuidiam. Sordidos.) quasi dicat, turpiter egemes. Agrum ijs diuisit.) Occupatio obiectionis Improbum, qui dederit.) Lucium Antonium. Duo bis.) Hoc ad uituperationem addit. Quis est.) Pergit reprehendere. Is quoq;.) iterum occupat defensionē, ut reprehēdat. Semurium.) campum iuxta muros urbis. Campus Martius.) Ad inuidiam hoc dicit, & crimen Antonij. Assignatio.) diuisio. L. Caesaris.) Ille dixerat ut acta Antonij rescinderentur. Nucula.) unius ex satellitibus Antonij. Friget.) abolitus est, extinctus est. Habebant.) Ironica ratio dicti sui. Significat agros fuisse diuisos egenis. Sed illa statuā.) Redit ad statuam cuius ante meminit, & palmarem ironi cōs uocat, quasi triumphalem & palma dignam. Iano medio.) quasi dicas, medio foro. Sunt quidam qui putant tres fuisse, sed hinc non potest colligi. hic ad locum refertur. Clientela.) id est, ut habeat patronum Antonium. Expensum.) Expensum & acceptum ferre, elegans uerbum, quasi referre in tabulas expensi & accepti. Expensum fero, hoc est testificor hoc me tibi debere. Sed nimis.) **50** Redit ad institutum, & hortatur populum, ut ad bellum certum paratus sit. Nugis.) De Plancio, Trebellio, & L. Antonio, uocat nugæ, ad contemptum. Quamquam non.) Obiter reddit rationem cur has personas descripserit. Si melius.) nempe ut nulla mitteretur legatio. Celeritas.) Addit causam. Qui ita.) Obiter reprehendit qui loquebatur pro Antonio. Istam certè.) Minatur ijs, nempe fautoribus Antonij. Extorquebit his res.) irritam faciet. Quo etiam.) quam ob causam. Viginti diebus.) Ab latius temporis. Vixit uiginti annis uel annos, utroq; modo. Deuorate.) Metaphora sumpta à comedentibus qui

pilulas deuorant. Bona similitudo in metaphora. **636** cem afferent.) si paruerit. Si bellum.) si non paruerit. An ego non.) Occurrit inuidia uerbi, & commendat uigilantia suam in republica, atq; eo ipso confirmat animos populi ad bellum capeffendum. A se.) nouum, cuius maiores nullos honores gesserant. Nobilissimis.) Gaiba & Catilina. Rudis.) imperitus earum rerum que ad rempublicam pertinent. Ciuibus improbis.) Primum cum Catilina, deinde cum Clodio, nūc cum Antonio. Quam obrem.) Modestè loquitur. Vnum sentitis.) Loci deliberationi in adhortando. Omnes ordines.) & senatus & equitum Romanorū, & plebis. Venit tempus Quirites.) Postremo loco ponit adhortationem, ab honesto. Fatalis casus.) sub C. Casare. Voluntarius.) tanto turpior. Seruire fas non est.) Ergo bellum honestum. Populi Romani.) Epiphonema.

IOACHIMI CAMERARII AD EANDEM VI. PHILIPPICAM ANNOTATIO.

Nescio quomodo se coniecit in turbam.) Veneti, in urbem. Et ne sic tamen quidem emendatus locus uidetur.

IN SEPTIMAM MATURANTII PHILIPPICAM FRANCISCI MATURANTII COMMENTARIUS.

Egati cum senatus mandatis ad Antonium profecti erant. nondū quid actū ab illis esset audiebatur, & quidnā allaturi essent, omnino incertū uidebatur. Qui uerò Antonio fauebant, & eius fingebant postulata ac respoſa, & pro suo arbitrio interpretabantur, in Cicronem oblique inuehebantur, non oportuisse dicentes iritare Antonium. Veritus igitur Cicero ne ad pacē cum eo faciendā senatus inclinet, si forte ad æquas Antonius cōditiones descenderet: rursus nullo pacto pacem cum Antonio habendam suadet, quoniam turpis esset, quoniam periculosa. Et ne fieri quidem possit omnino, primum contra ea dicit quæ Antonij fautores communiſcebantur. Consulares ad quos scribebat Antonius, aperte tangit. Et quoniam quibusdam de rebus à Consule Pansa relatum in senatu fuerat, quæ est ad rempublicam pertinebant, facileq; explicari poterāt, non tamen ad eas applicare animum senatus maioribus detentum curis poterat: Cicero per occasionem exorditur, parua sed utilia dicens esse reipublicæ, quæ à Consule relata sunt & tribunis, & tamen à ferenda de his sententia aberrare animum curis maioribus implicitum, reipublica in maximum periculum adducta. Consultimur.) rogamur. De Appia uia.) quam Appius Claudius cæcus ab Urbe Brundisium usq; strauit, ideoq; est Appia appellata. Et de uia quidem Appia instauranda (nam Pontinis paludibus proxima, sæpè multis in locis euertebatur) consuluerat Pansa Cos. De moneta.) Roma quatuor uiri fuere, qui uiarum curam agebant. Idem Pansa de moneta retulerat, quam scimus & adulterari nonnunquam, ac idcirco mutari, & nouam fieri. Extiterē in urbe olim trium uiri monetales, auri & argenti flatores, qui bus curæ erat numismata ex auro atq; argento cudere. De Lupercis.) de quibus diximus in secunda Philippica. Retulerant autem de ijs tribuni fortasse: quoniam quæ ad eorū pertinebāt ritū, aliqua ex parte nutabāt, et emendatione indigebant, ut quia uectigalia illis à Iulio cōcessa fuerant

fuerant adempta. A sententia.) de his rebus ferenda. **Suspensus.)** dubius. Vrg. Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi Mittimus. ii.) Pisonem tangit. Auctoritatis pristinae.) quam obtinebat ante occupatam à Iulio rempublicam. Conspirantem.) idem sententiæ Italianam. Expeditos.) promptos & paratos Octauii & Consules. Omnes.) Planci, Lepidi, Octauii. Suus ipſius.) Antonij. Scilicet.) Derisionē habet hæc particula cum amaritudine permixta: ut, Scilicet is superis labor est. Referare.) si exercitus dimitteremus. liberè enim et audacter rueret. Remittere.) tanquam iuris eius sit, & tanquā beneficium concedat. Vltimam.) ulteriores, quam Plancus tenebat. Præclarè.) Ironicè. Caius.) frater ipsius Antonij. ac si dicat, idcirco inde Caium reuocauimus, ut Antonium mitteremus. Sed quæ prouincia.) esto Macedoniam teneat, & non Galliam, quæ tamen prouincia est ex qua excitare bellum & incendium non ualeat? Idem illi.) qui hæc de Antonio fingunt. Quasi prouidi.) Ironicè. Bellicū me cecinisse.) uelut tuba sonū dedisse quo bellum excitatur. Partis.) factionis, cuius sum ipsi. Nequam est homo.) dicentes scilicet non fuisse iritandū Antonium, quoniam nequam homo est. Confidens.) audax nimium. Multi prætereā improbi.) idem scilicet dicunt, quos inquit Cicero, à se incipientes (nam & ipsi improbi sunt) numerare possunt. Vtrum igitur.) ac si dicat, magis ulcisci debemus quando possumus, quam pertimescere: & diligentiores sum qui ulciscuntur, quam qui timent cum possint ulcisci. Populares.) cōmodorū populi & communis utilitatis studiosi. In re una.) In Antonio defendendo. quem impugnari populo gratissimum est. Præclarissima causa.) Antonium persequendi, & opprimendi. Se Consulares.) L. Piso præcipuè tangitur. Tanti honoris.) ut omnia ex commodis reipublicæ & dignitate, nihil ex se mereatur. Hosti.) Antonio. Ille.) Antonius. Improbis ciuibus furorem augeas.) sic est legendum, non autem forum. Tantam.) quanta hæc est contra Antonium. Tempestas.) perturbatio reipublicæ. Curriculum.) spaciū & ueluti stadium. In foro.) causis forensibus accusando & defendendo: sed defendendo potius, quod fecit Cicero diutissimè. In curia.) dicenda sententia. Elaboratum.) labore perfectum. Pacis alumnus.) quem pax aluit. Nam qui ab alio educatus est, alumnus dicitur: & Cicero sine pace, ut subiungit, ciuili, esse quod fuerat, non potuisset. Arrogò.) assumo. est autem arrogare audacter & insolenter sibi ipsi attribuire. Periculose.) Præfatur suaturus contra institutum suum bellum, & reddit attentos. Auctor.) suator. Silenio.) uestro. nemo enim reclamauerat, quod argumento erat non improbari. Cur igitur pacem nolo?) Diuisio est. nam capita proponit earum rerum de quibus est dicturus. Quid est & c.) Dissuadet pacem habendam cum Antonio à turpitudine. Est autem locus comparisonis: si singulis hominib. turpis est leuitas, senatui, quem præcipuè grauitas decet, turpissima. Quòd leuitas futura sit senatus, si cum Antonio pacem egerit, ostendit per ea quæ prius fecit, cum quibus nisi sequentia congruant, non potest suam tueri grauitatem senatus. Cum esset hostis.) quia re uera hostis erat. Vacationes.) ut emeriti essent postea, uacationem haberent, nec cogi amplius ad stipendia possent. Meus collega.) in Auguratu. Quia imbecillitate.) grauisimè enim egrotauerat, ut prius diximus.

Votis.) publice enim pro eo populus uota suscepit. Vacationes omnes sustulistis.) ut cogi ad danda nomina omnes possent. Specie.) ut uideatur. Nobis.) senatui. At legatos misimus.) Obicit hoc ex senatus persona. Cui.) sententiæ meæ. non tamen omnes erant assensi Ciceroni suscipiendum bellum, & hostem iudicandum Antonium. Postridie.) quo die de legatis decreuistis mittendis. Oppressis.) à Casare Dictatore. Iusta.) neq; enim obsisti adhuc tyranno poterat. Liberatis.) Casare trucidato. Armis domesticis.) coniuratorū, nulla extrinsecus adhibita ui. Addixit.) adiecit quibus uoluit & uendidit. Hostis iudicatus.) re tamen, non uerbo. Vt proposui. secundo loco. Offendit animos.) Plures enim periculo mouentur, quam turpitudine. Exploratu.) certum. Ne Caiū quidem.) fratrem M. Antonij. Est enim patronus.) locatur, cum stomacho tamē: et hæc in superiore Philippica dicta sunt. Sua lege.) ac si dicat, nulla lege. id enim propria auctoritate, & sine ullis populi suffragijs cogit: L. Tribunatum plebis Iulio octiso arripuit: Caius uerò frater præturam assumpsit: uisq; sunt hoc pacto sortiri magistratus sua lege, hoc est sorte præturam & tribunatum inter se diuidere: quo facto & plebs, & equestris ordo, qui in centurias diuidebatur, cum ueniebant ad danda suffragia, priuati iure suffragiorum uisi sunt. M. Lucius, & Caius nomine Antonij tres fratres fuere: Marcus Consul erat cum Iulius necatus est, Lucius tribunus plebis, Caius prætor est factus. author Plut. Eosdem magistros.) eosdem improbos & sceleratos, quibus magistris uititur. Ter. Tum si quis magistrū ad eam rem ceperit improbum. Legitur & ministros, scilicet scelerū. Quis unquā omnes tribus.) scilicet deduxit. Gracchorum.) Tiberij & Caij, qui turbulentos & seditiosos gesserunt tribunatus, alter à Scipione Nasica, alter ab Opimio Consule oppressus. Non ita appellauit.) ut gladiatorem dicere solemus crudelem, & facile in quēuis gladios nudantem, etiam si gladiator professione nunquam fuerit, & hoc modo M. Antonium gladiatorē uocat Cicero, sed uerè & seriò gladiatorē appellat Lucium. myrmillo enim Mylasis depugnauerat. Latimè.) aperte ut res habet. Martialis, Si quis autem tam ambitiosè tristis est, ut apud eum in nulla pagina latimè loqui fas sit. Idē: Qui tristis uerba latina legis. Est igitur latimè loqui, aperte, & nulla uti obscuritate, aut circuitu. Cum ornasset Threciditis.) cuiusdam lanistæ comitem amicum suum ornauit, & pro Retiario instruxit, cum eo depugnauit, & fugientem in arena confodit. Nam sequebatur alter, fugebat alter: unde secutor dicitur Iuuenal. Cum Graccho iussus pugnare secutor. Idem ait: Lustrauitq; fuga mediā gladiator arenā. Luculentā plagam.) in facie uulnūs: cuius cicatrix apparet, et in aperto ac luce est. Qui familiarē.) Similis locus cōparationis apud Teren. est in re dissimili: Nam si illum obiurges, uitæ qui auxilium tulit, quid facies illi qui dedit damnū aut malum? Animi causa.) delectationis gratia. Decuriabit.) Qui denis equitibus præessent, Decuriones sunt dicti, primi singularū decuriarū. tres enim crāt in una turma, quæ ex duobus & xxx. cōstabat. unus decurio maior cognominatus anteibat. isq; etiā decanus et dux primus et præstes nūcupabatur. authores Festus, Marcellus, Fronto. Erāt & domi principū decuriones, alijs præpositi, et in municipijs quidē ac colonijs idē quod Romæ senatores. Inde decuriare, est decurie in militia adscribere uel præficere. Agrarios.)

Agrarios.) eos quibus diuisi sunt agri, aut diuidendi. Expulsos.) ex agris suis, ad eos repetēdos. Omni motu.) Quicquid motus et perturbationis in rep. fuerit. Vt nemo sit alius.) etiamsi alius quispiam improbus non fuerit. Bellum gerendū est.) nam quod ipse ait Cic. in Offic. Bellum gerendū est, ut in pace uiuatur. In specula.) in editissimo loco, unde longē lateq; intueri possumus. Vir. Specula Misenus ab alta. Sine culpa senatus.) Qui negligēs in occurrēdo malis imminētibus fuerit. Coagmentari.) coaptari, & quodammodo colligari. translatio est ab edificijs, in quibus coagmenta dicuntur arctae cōmissiones & cōpages, a coegendo, hoc est, cōstringendo. Cic. de Senect. Viuendi finis est optimus, cum integra mente, certisq; sensibus opus ipsa suum eadē quae coagmentauit natura dissoluit. Age, uos ille solus.) ac si dicat, ferri posset, si solus esset. Amplectetur.) amicis ne erit equitib. Rom. Occulta.) quasi dicat, minimē occulta. Bis.) quādo habuit illas orationes ad Quirites, quas interpretati sumus. Duces.) praet enim uobis. Cum in municipijs.) quae erant in auctoritate senatus. Haec autē quae scribit Cicero, ultrō contra Antonium senatus & pollicebantur & agebant. Curam.) quia sic sua sponte omnia faciunt, ut publica cura opus non sit. Firmani.) Insignis Piceni ciuitas est Firmum. Marrucini populi sunt supra Pelignos iacentes, Vestinis finitimi. eorum metropolis Thegete, quae ciuitas & Theate dicitur a Silio. Qui militiā subterfugissent.) qui dare nomina recusassent. Lucio Nasidio.) Fuit is Asculanus municipio, Romanus eques, Ciceroni hospes et amicissimus, cui egregiā contra Catilinā nauauit operam, & nunc contra Antonium non Asculanos solum, apud quos auctoritate pollebat, sed et uicina municipia ad danda nomina sollicitabat. Interdicta.) uetita. Indexerit.) perinde habeatur ac si indexerit. Quo.) ad quam fortunam & uitā. A uectoribus.) ijs qui uehuntur: utrunq; tamen significat uector, & qui uehit, & qui uehitur.

GEORGII TRAPEZVNTII IN VII. Philippicam Annotationes.

Paruis.) Timens Cicero ne senatus missis legatis ad pacem cum Antonio flecteretur, si ille ad conditiones aequas descendisset, suadet nullo modo pacem cum Antonio esse faciendam, quia sit turpis, periculosa, & impossibilis. In principio uerō diluit ea quae fingebantur a fautoribus Antonij de responsis eius ac postulatis: & eos consulares ad quos Antonius literas misisse uidebatur, calidē & artificiosē reprehendit. Appia uia.) qua iter erat in Apuliam, quemadmodum Cassia in Tusciam, Flaminia in Galliam. Remittere.) tanquā de suo iure cōcedere. Bellicum.) Bellicum sonus est quidam & modulatio tubae ad bellum excitandum. Curriculum.) Cursum ipse, & spaciū in quo curritur, quod Graeci appellant ἀπόμας siue σάδιον. Elaboratum.) labore consumptum. Ego alumnus pacis.) ἑρπυδις, qui alui & auxili semper pacem. Praetuectus.) tanquam scopulum siue euripum, siue fretum aliquod.

PHILIPPI BEROALDI IN VII. Philippicam Annotationes.

Quid est inconstantia turpius.) Libro de Officijs primo sic scriptū legimus, Nihil est quod tam deceat, quam in omni re gerenda consilioq; capiēdo

seruare constantiam. Hinc illud Ciceronis penē scurrile in Isauricum: Miror quid sit quod pater tuus homo constantissimus te nobis uarium reliquit. Dicebatur autem Isauricus a patre aliquando casus flagris, unde Cicero uarium illum appellauit, ut qui simpliciter audit, intelligat inconstantem & mobilem, uarioq; animo praeditum: occultē uerō intelligi uelit uarium, hoc est maculosum, & uibicibus, quas lora faciunt, uariatum. Satis multa de turpitudine.) Expedit, ut inquit Quintilianus, expositiones breui interfectione distinguere: ut illud, Audistis quae ante acta sunt, accipite quae nunc insequuntur. Reficitur enim auditor primorum sine, & se uelut ad nouum rursus initium praeparat. Rhetorici doctores exornationem hanc oratoriam appellant transitionem.

Vel potius Antonios.) Tres fuerūt fratres nomine Antonij, Marcus, Lucius, Caius, de quibus in Epistolis ad Brutum sic scribit: Ego sic sentio: trium fratrum unam et eandem esse causam. Patronus iam medijs.) Supra dixit Orator: Ita ne? Ianus medius in Lucij Antonij clientela fuit fuit enim Romae uicus in quo foeneratores consistebant: in quo simulacra iam in summo, in imo, & in medio posita conspiciantur. hinc illud Horatij: Haec Ianus summus ab imo Perdocet: haec recinunt iuuenes dictata senesq;. Idem, Postquam omnis res mea Ianum ad medium fracta est. Cum ornasset Threceditis.) Locus mendosus est, & inexplicabilis, quem nos Marte nostro ita emendare atq; explicare consueuimus, ut legas Threcedidis, hoc intellegendu: L. Antonius gladiator ornauit comitem suum Threcedidis, hoc est armis gladiatorijs, quib. gladiatores illi qui Thraces nominantur, instructi digladiari consueuerunt, & mox eundem in simulacro gladiatoriae pugnae fugentem iugulauit. Ornare Threcedidis eleganter dicitur, pro instruere armis gladiatorijs. Antonius cum Commodum Imperatorem gladiatorem fuisse designaret, decem dicit: Commodus insequitur pugnis maculosus arena, Threcedis princeps arma mouens gladio. Titus Imperator studium armaturae Thracum gladiatorum praeseferat, ut docet Tranquillus. Labitur errore non dubio, qui Threceditis exponunt pro nomine proprio lanista, corruptio uerbo & sensu.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN VII. Philippicam Annotationes.

ARGUMENTVM.

Missis legatis ad Antonium fautores eius in senatu benignius disputabant de causa, & Antonij responsa fingebant, quibus apertius ostendebant se pacem quam bellum malle, improbantes interim Ciceronis sententiam, qui & iritasset Antonium, & nunc nihil aliud quam bellum urgeret. his sermonibus ne forte flecteretur senatus, Cicero hac oratione reprehendit eos homines tanquam corruptos gratia Antonij: ac deinde ostendit bellum omnino necessarium esse, tribus de causis: primum, quia turpis sit pax omnis cum Antonio: deinde, quia periculosa reip. sit postremo, quia nulla fieri possit.

A Berrat.) defleuit. Explicatio.) consultatio. Adducta est.) Omnia proposita re, trāsit ad belli disputationē. Non sine causa.) Queritur de legatione, & accusat eos qui fauebant Antonio, inter quos erat L. Piso, uir consularis. Timui.) Querela. Languoris.) remissionis. Tenent.) non temperant sibi, infigant

populum, in senatu defendunt Antonium. Reuiuiscere.) Bona metaphora inquit reuiuiscere, tanquam extinctus esset senatus. Expeditos.) Octauium & ceteros. Nunc.) priusquam legati uenerint. Alij postulare.) Explanat quae responsa fingant. Alij.) scilicet dictitant. Omnes.) omnibus in locis. Scilicet legatos.) Hoc reprehendit, & ostendit rei indignitatem. Ironia indignantis. Alij.) ex fautoribus eius, hoc fingunt responsum.

Vltimam.) transalpinam. Praeclare.) Iterum ironia, qua reprehendit. Alij.) ex eo genere. Suam.) tanquam propriam prouinciam. Vocat.) quod indignum est. Sed quae.) Negat omnino illam prouinciā Antonio concedendam esse. Incendiū.) bellum. Bellicum.) hoc est, auctorem belli fuisse, Antonij irritasse. Allegoria sumpta de bello. & est prouerbialis metaphora. Patrocium.) defensionem. Irritari.) imitatur eorum uerba ad elusionem. Cōfidens.) audax Antonius. Quos quidem.) Haec rursus sunt Ciceronis uerba. sunt omnia ex imitatione aduersariorum. Virum igitur.) Reprehensio per inuersionem. Non sunt legendi poetae, quia uitia docēt: imō legendi, quia cognitijs uitijs nobis cauere possumus. ita hoc loco est inuersio. Cautio est.) diligentius cauetur. Est mihi cautio, id est uereor, apud Terentium. Atq; haec.) Notat L. Pisonem consularē. Ex quo.) Arguit improbitatem & inconstantiam. Abhorruisse.) odisse optimum ciuitatis statum. Qui enim.) Confirmat ex minori. Populares.) optimatibus relictis studiosi multitudinis. Certum argumentum eorum improbitatis, & fraudis in republica, est maxima inconstantia. Me quidem.) Dissimile exemplū ex sua persona. Popularem.) ut studeam populo. Et quidem.) Amplificat hanc inconstantiam L. Pisonis a persona. Nomine.) consulari. Consulares uocabantur, qui consulatum gesserant. Fauetas.) Amplificat a persona, & nunc acrius insurgit. Hosti.) patriae. Describendas.) Eleganter dictum. Negat Cicero haec esse officia Consularis, sed nequam. Accipiet.) Augēt rem comparatione, et simul tacite probat Pisonem cōsulari nomine indignum esse, dissimile exemplo. C. Pansa.) Deprecatur offensionem. Quamquam.) Colligit & simul eum laudat. Vsus.) Pansa. est mihi usus cum illo homine. Similitudoq;. Vterq; erat studiosus literarū & reip. Perspexi.) ergo testis esse possum. Negare.) Repetit quod ante dixit. Sed etiam.) iam laudat. Non.) praestantissimū dixit, hoc interpretatur. Tempestat.) perturbatio reip.

Itaq;. Nunc parat dicere de bello, & pacē omnem cum Antonio dissuadere. Itaq; ego.) Dissuasurus pacem, deprecatur offensionē, amplificans interim pacis cōmoda, ne interim a sua sententia recedere uideatur. Est igitur praemunitio ad sequentē partem orationis, quae durior est, et ex persona Ciceronis continet. Obserua autem loquum.) quod totū hunc locum cōplectitur interposita pacis amplificatione. Curriculum.) Metaphora sumpta a currētib. id est omne tempus, uel omnis actus industriae & cōsumptus est in propulsandis reip. periculis. Elaboratū.) quod consumptū est. Mediocres.) Modeste loquitur. Alumnus.) qui alitur, non qui alit. Significat se ad pacem alitū esse & profectū. Ego itaq;. Resumptio. Retinenda.) conseruanda uestra dignitatis.

Pacem cum M. Antonio.) Haec est propositio. In reliquam.) in probationē huius sententiae. Praetuectus.) Bona metaphora a nauigantibus. Quia turpis.) Partitur

disputationē in tria. Quid est.) Aggreditur primum, omnem pacem turpem esse. Quid est inconst. Turpitudō ex inconstantia, quam declarat ex amicitis. Quasi uerō.) Vtitur ironia, ut acrius urgeat. Vacationes.) immunitates a militia. Cum Brutum.) De Octauio dixit, nunc de Bruto loquitur, qui reges expulit: ut est apud Liuium. Galliam.) cisalpinā. Quo igitur.) Instat, urget. Collega.) in auguratu. At qua imbecillitate.) Amplificat ex ualetudine Hircij. Aequum.) Addit causam cur profectus sit, & obiter laudat Hircium. Votis.) nam uota populus Ro. pro sua salute suscepit. Vacationes.) immunitates a militia, ne quisquam immunis esset. Armorum.) Argumenta ex adiunctis, significat bellum esse, & Antonium hostem. Milites.) delecti ad bellum. Specie.) in speciem. Nomina dant.) profutentur nomina sua in militia. At legatos.) occurrit defensionē. Heu me.) Legatos ad Antonium missos reprehendit, & hoc se inuito factum fuisse dicit. Qui.) Haec particula adfert uehementiam orationi. Urget.) instat. Flagitari.) postulari. Cui.) sententiae. Pridie.) priori die, & de praeterito tempore et futuro dicitur. Effetis.) Estis legendū est. Quamquam.) Interpretatur legationem, et hunc locum mitigat per correctionē. Ordini.) senatus. Quid refert.) quid interest. Retinenda.) Conclusio. Repetenda.) reuocanda. Siquidem.) Amplificatio ex tempore recuperandae libertatis. Ordo.) senatorius fuit enim oppressus a tyranno C. Cesare. Dominatu.) Caesaris. Ipsa.) arma Caesaris. Extorquenda.) ab Antonio. Quanta enim illa.) Profert indignitatē futuri temporis, si in urbē recipiatur Antonius: & breuiter ex uita & factis illius amplificat.

Consulari.) si fiat pax. Omittam.) dicit se omittere, sed tamen narrat oratoricē. Dicam.) Nunc quantum periculū reip. immineat, si pacem cum Antonio suscipiam.

Dicam deinceps.) Transit ad secundū caput, & periculum colligit ex potentia et scelere trium Antoniorum. Poteritis.) Negat pacem esse diuturnā, sed periculosam reip. Magistratum.) Tribunatū plebis. Suffragiū.) ius suffragij, cum legem Agrariam ferret per uim, & obiter criminose dicit. Patronus fori.) Patronus eorum, legendum est. Ministros.) improbos & seditiosos homines. alij magistratos legunt. Habuit.) scilicet clientes, ut Antonius.

Quem gladiatorē.) Gladiatorē uocat contumeliosē. Augendi causa uerbum interpretatur. Planē.) qui non utuntur figuris, sed proprie loquuntur. Threcedidis.) s. armis. absolute usurpat. Eugentem.) cedentē. Luculentam.) absolutē usurpat. Vituperauit Antonium. Insignem. Qui familiarem.) Vituperauit Antonium. hāc uituperationē nunc accommodat ad causam. Animi.) per lusum, ex minori. Decuriabit.) id est, conuocabit. uetus uerbum decuriari. Expulsos.) Senatusconsulto.

Agrarios.) agrorum diuisionem optantes. Marcus uerō.) De Marco loquitur. Parum multi.) pro pauci eleganter dictum. Praesidia.) defensio. Ego uerō.) inuoluntate ad asseuerationē. Haec ego.) Interpretatur suam sententiam, & periculū quod lateat. Inuolutum.) tectum, amictum, uelatū. Est autem uestri.) Conuertitur ad hortationem. Tanquam in specula.) Eos Consules habemus, eam.) Exaggerat a facultate. Docebo ne coagmentari quidem.) Negat pacem sarciri posse propter odium Antonij, quod per omnes ordines ciuitatis colligit. Oculis intueri.) aspicere. Ore.) pudore.

Quid

Quid ij qui.) de senatu locutus, nunc de militibus. Am-
 plectetur.) amabit. Occultè.) Addit causam cur nun-
 quam poterit amare. Vocauerunt.) Interrogatio ha-
 bet sensum negatiuum. Nam quid ego.) Nunc de equi-
 tibus & populo Rom. Declarauit.) acclamatione sci-
 licet. An cum.) Ad municipia uenit. Firmiani.) Pu-
 to Firmiani legendum. Principes.) primi. Subter-
 fugissent.) deirectassent. His cum.) Ironia. Quæ po-
 test.) Per subiectionem infert. Ut omittam mult.) Com-
 memorat priuatorum offensiones. Mei capitis.) meæ
 uitæ. Vicinos.) Asculanos. Iam uerò.) Ironia. Om-
 nia uidebitis.) Epiphonema, quo concludit. Quorsum
 hæc.) Concludit, & disputationem accomodat ad sco-
 pum orationis. Interdicta & denunciata.) per legatos
 nostros. Brutum.) Ipse declarat. hæc omnia erant
 mandata per legatos. Sed uos moneo.) Hortatur Se-
 natum: & monet periculum cauendum esse. Agitur
 libertas. (id est, agitur de libertate. Pansa.) Pansa al-
 loquitur, qui præerat Senatui. Vectoribus.) ab ijs qui
 uehuntur in nauis. bona & apta comparatio. Hunc.)
 Declarat tempus. Orānis.) Senatus.

IOACHIMI CAMERARII IN
 VII Philippicam Annotatio.

Patronus fori qui tribuni militares fuerūt.) Hoc qui-
 dem non esse plenum, uidere cuius licet. Veneti ita: Pa-
 tronus fori, in quo ei tribuni militares statuerunt. ut sit,
 statuerunt, statuam posuerunt: fortè duriusculè. nisi ausit
 aliquis facere, statuam statuerunt.

MICAEI TOXITAE RHETI P. L.
 in Philippicam M. T. Ciceronis Septimam
 Commentarius: ex scholijs Ioan-
 nis Sturmij Pomeri-
 dianis.

ARGUMENTVM.

M. Antonio post mortem Cæsaris ex urbe eieccto, tan-
 dem nisi sunt ad eum legati ut de pace agerent. Qui cum
 diutius morarentur, & Antonij amici Ciceronem calu-
 mniantes, aliter rem atq; erat interpretarentur, metuens
 ab insidijs Antonij Cicero, aduersariorum calumnias re-
 fellit, & à pace Senatum dehortatur, bellumq; hac ora-
 tione suadet: & ostendit se pacem cum Antonio nolle, quia
 turpis sit, quia periculosa, quia esse non possit. Hæc enim
 tria in hac oratione explicat, postremò senatum ad resi-
 stendum Antonio, et libertatem populi Rom. fortiter de-
 fendendum, cohortatur.

Partes.

Partes sunt: Exordium, Refutatio,
 Partitio, Confirmatio, Per-
 oratio.

Exordium.

Exordium est breuissimum, quoniam unusquisq; au-
 dire consulentem, & auidè audire cupit, si dubitet: et qua
 de re dicturus sit orator, nō ignorat is qui audiet. Quam
 obrem dociles auditores non facit, & magis attentionem
 quam beneuolentiam comparare studet. Exordium au-
 tem totum duplici tractat: uti κατὰ ἀρχὰς, quam Ruffinus
 uocat παρομοιωτικήν. Sed differunt inter se, quia hæc sim-
 plex, & pars illius est, nec compensationem habet: illa ue-
 rò & composita est, & partes habet duas: παρομοιωτικήν

concessionem: cum aliquid aut diuersum, aut contrarium,
 aut maius inducimus. habet igitur semper aduersatiuum
 particulam subiectam.

Refutatio.

ἄνασκειν mox exordium sequitur: antequam enim ad
 consilium suum ueniat Cicero, aliorum consilia confutat.
 Quatuor autem præcipuè in hac parte facit: primum de
 legatorum missione conqueritur ἀνακτικῶς, quod metue-
 rit eam semper, probarit nunquam: & τὰ ἰκάλουσα ostendit
 κατὰ σύγκρισιν: deinde quia refutatio orationis eorum
 qui pacem suadebant, erat odiosa, senatum excitat ne sibi
 ab aduersarijs metuat. tum aduersariorum calumnias com-
 memorans, antequam ad partitionem cause accedit, easdem
 refutat. Postremò ne belli, quam pacis magis cupidus esse
 uideretur, aditum sibi ad sententiæ dictionem parat.

Partitio.

Propositio fit κατὰ διαιρίσιν: totius enim cause parti-
 tionem subiunctam habet: Propositio est: pacem cum An-
 tonio esse nolo: partitio, quia turpis est, quia periculosa,
 quia fieri non potest.

Confirmatio.

In confirmatione probat bellū cum Antonio suscipien-
 dum κατ' ἀντιθέσιν, quia pax omnis cum Antonio turpis et
 inutilis sit, nec fieri possit. Inutilis, quia sit cum periculo
 coniuncta. Status παρὰ ματικῶν est negotialis, rei futuræ: an
 pax sit cum Antonio faciendā, aut suscipiendū bellum.
 Nam amici Antonij simulabam Antonium pacem malle,
 ideoq; bellum dissuadebant, quod Ciceroni obstatat plu-
 rimum. Sunt igitur κατὰ ἀντιθέσιν, quæ partes autor ad Heren-
 nium appellat, tria: turpe, periculosum, ἀδύνατον.

Peroratio.

Hæc pars tota est παρὰ ἀντιθέσιν, id est, ad motum comparata,
 ideo ἀντιθέσιν habet. Hæc autè in ea præcipuè agit: primum
 senatū officij sui comonescit, et ut ab insidijs sibi caueat
 præmonet: deinde conditiones Antonio præscribit: tum
 κατὰ ἀντιθέσιν ponit κατ' ἀντιθέσιν: deinde τὰ ἰκάλουσα ostendit,
 si lenius cum Antonio agatur, ut senatum territet: postre-
 mò ad consulem Pansa redit, eumq; ad fortitudinem ad-
 hortatur.

Genus causæ.

συμβλητικῶν causæ genus est: bellum enim hac ora-
 tione suadet Cicero, pacem dissuadet.

Genus dicendi.

Dicendi formam & orationis genus compositio indicat:
 quæ breues habet periodos. mediocre igitur orationis ge-
 nus est, si cum alijs orationibus conferas: nec tantum or-
 natum habet, quantum aliæ. si uerò cum epistolis librisq;
 philosophicis, omnes grauitatem habent.

Parus de rebus.) Exordium à rebus de quibus deli-
 berabant, ductum est, quarum magnitudinem du-
 plici ostendit ἀντικατὰ ἀρχὰς: prima est, Parus quidem de
 rebus deliberamus: sed tamen necessarijs. Hæc fit κατὰ ἀντι-
 θέσιν. periodus breuis & bimembris est: quod genus com-
 positionis dicendi formam mediā facit. Ac quemadmo-
 dum olim tibijs poetæ fabularū genera, sic oratores com-
 positione orationis ostendebant formam. Sed fortasse.)
 ἀντιθέσιν, quæ affirmationem quidem habet reuocatis:
 sed tamen cum dubitatione pronuntiata: ideoq; dicit:
 Sed fortasse necessarijs. Consulimur.) rogamur senten-
 tias. hic totum ponit τὰς προλήψεις. Patres C.) P. C. ap-
 pellat.

pellat, quia in senatu hæc est oratio habita. Consul.)
 Pansa. De Appia.) Distributio partium: habet enim
 τὰ ἀντιθέσιν. totum, ut hic consulimur. II. partes, quæ distri-
 buendæ sunt: de Appia uia, & de Moneta consul: de Lu-
 percis trib. pleb. De uia autem Appia Cicero in Epistolis
 fam. plura, & pro Milone. per Monetam fortè intelligit
 iunonem, quæ Moneta à monendo dicebatur, quod pro-
 digijs moneret, cuius tum fortè instabant festa. Inde fit ut
 quidā litera maiuscula scribant Moneta. de qua dea uide
 Cicero. de Natura deorū, & de Diuinatione. De Iuper-
 cis.) de sodalibus Lupercis. Lupercal locus erat ubi Ro-
 mulus & Remus educati erant, in quo postea Lupercalia
 instituerunt: de quibus quoniā uariæ sunt opinioniones, uide
 Alexandrum ab Alexandro lib. 4. cap. 12. ubi prolixè de
 hac re disputat. Referunt.) scilicet ad senatum: non so-
 lum consules, sed tribuni etiam pleb. in senatum referunt.

Quarum rerum.) ἀντικατὰ ἀρχὰς altera. Etsi faci-
 lis.) Prima pars paromologia. Explicatio.) deliberatio.
 Cicero dicit explicare consilium & sententiam, & expli-
 catio sententiæ. dicimus enim explicata negotia, quæ iam
 sunt absoluta, perfecta, expedita. Tamen.) Amisagoge
 pars altera, utraque anticatallaxis ex rebus est confecta
 differentibus. Suspensus curis.) Causa erroris. id est du-
 bios pendet. Curis.) deliberationibus rei. Adducta
 est.) Ratio prioris amisagoges, cur sint necessaria res de
 quibus P. C. consuluntur. Est etiam propositio. Maxi-
 mum.) Differunt maximum periculum, & extremum di-
 scrimen, ut maius & minus. Illud in malis est, hoc ubi de
 reip. salute periclitatur. Penè.) propè. molestia est par-
 ticula, τὸ δολιγόν. Non sine.) Pars orationis altera ἀνα-
 σκειν refutatio, quam Aristoteles λίσιν uocat. Est autem
 hic ὁ λίσιν: de legatorum missione, quam semper metuit,
 probauit nunquam. Non sine causa timuit.) Causa &
 antecedens: quoniam periculosa erat & turpis, ut dein-
 ceptus audiret, timuit. Probauit nunquam.) Effectum
 & consequens prioris: causa enim & antecedens fuit timor.
 Legatorum missionem.) Interpretatio loco inter-
 pretati. legatio enim, est legatorum missio. ex una igitur
 uoce duas facit. Istam.) ἀντιθέσιν ad M. scilicet Anto-
 nium. obinuerunt enim in senatu amici eius, ut cum eo de
 pace ageretur. de qua re uide Philippica quinta. Quo-
 rum reditus.) Nunc τὰ ἰκάλουσα ostendit κατὰ σύγκρισιν: sunt
 enim inter se opposita reditus & expectatio, ignoro &
 uidet. Languoris.) molestia. id est, diuturna mora.
 Animis.) populi Romani. Non enim se tenent.) Hic
 est illa excitatio senatus. Reuiuiscere.) id est, rursus
 spem facere pristinae auctoritatis. Quando omnia fiunt
 ex senatus uoluntate & arbitrio, dicitur esse senatus au-
 thoritas. atq; ea est aristocratia. Coniunctum.) Amè
 excitauit senatores, nunc metum tollit κατ' ἀντιθέσιν, quia
 nemo sibi metuens unquam consuluit bene. Con-
 spirantem.) cum populo & senatu. & utitur hic uoca-
 bulo isto in bonam partem. Paratos exercitus.) Para-
 tus dicitur exercitus, quando milites non solum imperati,
 sed etiam coacti & delecti sunt. Expeditos duces.) id
 est non solum designatos, sed etiam ad aciem accantos at-
 que instructos. Iam nunc fingunt.) Propositio est calu-
 mniarum Antonianorum, quas refellit, antequam ad con-
 firmationem uenit. Nulla autem est melior uincendi ho-
 stium ratio, quam bonā spem dare, & deinde fallere, quod

Antonius & ipsius amici faciebant. Eorum igitur hic re-
 sponiones refellit. Alij.) scilicet fingunt. Partitio pro-
 positionis. Postulare.) id proprie imperatorum est. po-
 stulamur enim quasi nostro iure. Dimittitur.) ut arma
 deponamur. Dicitur hoc uerbum de rebus pacatis & bel-
 licis, de bonis & malis. sic dimittere senatum. Scilicet.)
 Ironia, qua refutat illius postulationem κατὰ τὸ ἴδιον, id
 est significatione turpitudinis. Ut pareret.) id est, non
 ut condiciones acciperet. Ferret.) imponeret Romano
 populo. Hæc uerò summæ turpitudinis notam habent.

Referare.) iam ostendit pericula & damna quæ secutura
 sunt. Exteris.) Gallis & Macedonibus, & reliquis na-
 tionibus. Alij remittere.) Aliud Antonianorum fictum
 responsum. primum generale fuit, sed certis conditioni-
 bus, quas hic exponit. Remittere.) concedere. Omis-
 timus totum, intermittimus partem, remittimus relaxan-
 do continuationem. Accipitur etiam pro dare & conce-
 dere, ut in hoc loco. ut remittere ante possessa. item pro i-
 gnoscere. sed hoc minus est latinum. Ultimam.) Ulte-
 riorem. superlatiuus pro comparatiuo uehementiæ causa
 positus est: emphaticòs. Præclarè.) Ironia rursus est.

Alij nihil.) Tertium responsum. Est autem hoc conse-
 quens duorum primorum, quæ uidebantur honesta. nunc
 illa discerpit ut ostendat illorum imperitiam. cum enim
 uideantur diuersa dicere. idem dicunt. Vulgus enim nescit
 diuersim. Prudens dixisset, Petit dimitti exercitum: ergo
 est honestus. Petit ulteriorem Galliam tantum: ergo est
 honestus. Sunt ergo diuisa hæc non natura, sed imperitia
 hominum. Deinde absurdam ponit conclusionem, nihil pe-
 tit inhonesti, cum Macedoniam petit, quoniam frater e-
 ius inde reuocatus est. id enim potius impedire eum de-
 buit. Macedoniam.) Ratio: nihil petit inhonesti. Ra-
 tio, quia solum Macedoniam petit. Cur autem petit? quia
 fratris fuit. est autem hæc inepta ratio & imperita. Non
 enim quia frater inde reuocatus est, concedenda ei fuit Ma-
 cedonia. Reuocatus.) Ironica, per ualde significans uo-
 cabulum, refutatio, quod ad Cicronem attinet: quantum
 uerò ad C. fratrem, propositionis ratio est. Solent enim
 oratores aduersariorum rationes cum sua refutatione ali-

quando coniungere. Sic etiam ironiæ plerumq; defensionem
 & refutationem habent. Sed quæ prouincia.) Occu-
 patio, qua plenius refutat longinquitatem loci: Petit Ma-
 cedoniam, quæ remotissima est prouincia: ergo non po-
 test obesse. Cicero contra totum argumentatur. Prou-
 incia.) tam remota & destituta hominibus. Illa sax.)
 M. Antonij pernicijs reipublicæ. metaphora metaleptica.
 facem enim pro scelere, scelus pro scelesto intelligere o-
 portet. Itaq;.) Alia calumnia. propter hanc meam sen-
 tentiam, quia dico illam esse facem. idem.) Antonia-
 ni. Quasi prouidi.) Ironica laus. Bellicum me ceci-
 nisse.) id est, conclamasse arma: imperasse saga, id est An-
 tonium declarasse hostem. Erat autem sagum indicium
 belli, u. toga pacis. Partis.) Antonianæ. sic.) ut se-
 quitur. representat uerba Antonianorum κατὰ ἀντιθέσιν.

Nequam.) id est quidem nequam. Præterea.) id est, sed
 multi sunt improbi. Est hic rursus illa anticatallaxis, qua
 orationem incipit: Concedo ipsum esse nequam, sed ta-
 men multi sunt nefarij ciues, qui non ponuntur. improbi
 plus significat quam nequam. Antisagoge enim debet fir-
 mior esse quam paromologia. A se.) id est in suo grege,
 numero, uel societate inuenire possunt. obscurum uidetur
 ee illud

illud à se. Non enim latine dicimus, est à Cesare, id est defendit Casarem: sed quemadmodum dico, à Cicerone hæc accepi, id est ex inuenis Ciceronis, sic à se numerare possum, id est in suo numero. Cauendos.) non autem tollendos. Cicero dicit, satius est tollere malos ciues, quam caere. Pertimescendis.) Cauet optime, non qui timet, sed qui tollit. Atq; hæc.) Munit se occupatione contra suspicionem senatus, ne popularis uideatur & plebeius. Antonius enim unus fuit ex senatoribus. Itaq; tacite obiectio ni occurrit. Ex quo.) Refutatio ex loco contrariorum, qui in rebus improbis fuerunt populares, in bonis populares esse non possunt. Optimo statu.) Aristocratiam sic uocat, quæ est optimus ciuitatis status. & senatum intelligit. Populares.) Δημοκρατικός. Improbos.) ἀλιτρώτους. Me quidem.) Constat hic suum factum, & aduersarium increpat. Me.) scilicet fuisse nunquam popularem. Is est popularis, dicit, qui adiuuat multitudinis temeritatem, non qui ei aduersatur. Hæc.) Antonij scilicet & Bruti. Præclarissima.) Præclara causa dicitur, in qua laus atq; honos inuenitur. Et quidem.) Manet semper in eadem re, quam proposuit. alij nitebantur hoc, quod non populares uiderentur, & se Consulares dicebant: Cicero autem uidebatur. Consulares.) Consularis est, qui consulatum gessit: ex consulari familia, qui non gessit. Fauetas.) Conglobatio effectorum, quia probabilia sunt, ex quibus firmum argumentum facere conatur. criminando autem argumentatur, & ostendit non esse consulares. Ita mutat probationem in criminationem. quod diligenter est notandum. Sepe enim oratores non uidentur argumentari, cum tamen maxime argumentantur. De sua spe.) Speramus enim pro nobis & pro alijs. Letus.) id est ad eum commendandum. est signum pro re ipsa. est enim lætitia signum commendationis. Protulisti literas, ergo es amicus: non satis est. Sed lætus protulisti, ergo illi es amicus. Eorum.) improborum ciuium. Et te.) id est, ergo. Particula concludendi est ironica. Accipiet in optimam partem.) Præparat sibi aditum ad dictionem sententiæ suæ: quoniam alij malebant pacem quam arma & bellum ciuile. hoc erat periculosum. Habet autem partes duas ille aditus. primam excitationem consulis, qui patrum conscriptorum est caput: deinde præmunionem suæ personæ, quod semper fuerit pacis studiosus. Excitatio habet laudem Consulis per oppositionem hypotheticam. Non iudicarem C. Pansa consulem esse fortem, nisi obstitet Antonio. Sed quia obstitit Antonio, igitur fortis est. Quia autem grauis & odiosa erat deliberatio, an bellum ciuile contra Antonium esset suscipiendum, ideo ante partitionem posuit refutationem defensionum Antoniorum. Primo igitur loco excitauit auditores, deinde refutauit, tertio consulem laudando excitauit, quarto de se loquitur, & quinto suam dicit sententiam. Accipiet.) quod diciturus sum. Consul.) Eo enim tempore, quo Antonius ex urbe excefferat, consul erat in urbe C. Pansa: extra urbem Hircius, qui obsidebatur Mutina ab Antonio. Fortissimus.) propter uirtutem militarem. Optimus.) propter ciuilem prudentiam. Ostendit Pansam fuisse imperatorem fortem, & bonum senatorem. Etenim dicam.) Hic incipit antitheton, oppositio: Non puto eum consulem, nisi agat fortiter in hoc negotio. Sed agit fortiter, ergo eum putabo fortem esse consulem. Atq; hæc.)

quia hic locus ad genus demonstratiuum pertinet. Viglias.) In uigilando requiritur labor, in curando sollicitudo, in cogitando prudentia. Quamquam.) Exegergasia, repetitio eiusdem sententiæ. copiosius hic explicat quod ante dixit. Expositio latine dicitur, qua uimur, cum aliquid auditorum menti inherere uolumus. Hic tamen magis adhibetur propter laudem personæ. Vfus.) Propter utilitatem amicitia usum uocamus. illi dicuntur usu tibi coniuncti amici, qui sunt tibi necessarij & utiles. Consuetudo.) Ea est in uoluptate. Societas.) Societatem studiorum uocat, quam Græci συζησιον, studiorum collationem. Non enim solum in mercimonijs, sed etiam in studijs socios debemus habere. Eius deniq;.) Propositionis repetitio cum amplificatione alterius partis, in qua persona est. Asperimus.) Asperum est, quod corpori molestum est: acere uero, quod mentem cruciat. Tamen.) Ita excitat cum laudando, ut feruet sibi uis uisuperandi. Idem.) Pars altera antitheti. Mea.) meis temporibus, quamdiu uixi, & meminisse possum. Non quia non.) Redditioni adiungit conditionem. Huius magnitudini.) Amplificat uirtutem Pansæ & laudem ex circumstantia illius temporis. Qui fortis est periculosissimo tempore fortis est, ergo Pansa est consul fortis. Tempestas.) pericula. Temporis.) belli ciuile. Optabili.) oculo & pacato. Magis.) Repetitio minoris propositionis, quæ diuisit in duas partes. in prima personam tractauit. iam minorem perficit, & plenius tractat quemadmodum antea personam. Itaque ego.) iam de se loquitur: & quemadmodum illum excitauit, ita se excusat, & defendit. Inprimis.) id est ante omnes bonos. Omne enim curriculum.) Probat ex loco coniunctorum. Hinc.) ex foro. Dignitatem.) Dignitas est consequens & effectus honorum. Honos enim magistratus est, quam dignitas sequitur. Ego itaq;.) Paucis repetit quod de se dixerat. Alumnus.) Auctor pacis est principij: alumnus, qui constitutam pacem conseruat. Qui quantumcumq; sum.) Præmunitio rhetorica. Ut primo.) id est primo aditu. non enim est particula ordinis. Barbari dicunt prima fronte. Ego ille.) Hæc est propositio: Bellum suscipi nolo cum Antonio, cum addita rationum partitione. Magna spe.) Excitat iudicem. Silenio sum.) Excitat iudicem, metaphora à nauis sumpta. id est cum uestrati ciuitate. Sepe enim oratores auditorum animos intelligebant ex eorum taciturnitate. Quia turpis est.) Propositioni subiungit partitionem. Deliberatiuum genus duplicem habet finem, & συμφέρον καὶ βλαβερόν. Cicero addit etiam impossibile, & inhonestum, quod demonstratiuum generis est caput. Turpis.) Turpe est, quod obstat gloriæ populi Rom. Periculosa.) Periculosum est, quod obstat commoditati populi, ideoq; inutile. Quæ tua.) ἀξίωμα. Proponit, partitur, & petit. Eadem benignitate.) Benignitatem uocat beneuolentiam hoc in loco. sepe benignitatem ponit pro liberalitate, licet improprie. Quid est inconstantia.) Propositio argumentationis. Immoratur autem in re eadem, & ponit idem significantiā. Inconstantia summa est turpitudine: Pacem facere cum Antonio, est inconstantia: ergo summa turpitudine est, pacem cum Antonio facere. Minorem probat, quia nos illum hostem decreuistis. Vide s. Philipp. Quid porro.) Minor propositio: inconstantia est turpis: hostem amicum facere,

facere, est inconstantis. Multis decretis.) illa decreta habuistis in prioribus Philippicis. Quasi uero.) Probatio minoris. ex loco autem coniunctorum multa probabilitia argumenta proponit, quibus declarat M. Antonium delectum esse hostem. Cum Casari.) De Octauio Augurino loquitur. Meritos.) Meritum dicitur id quod negari potest: debitum, quod negari non potest. benemeriti repulsam pati possunt, illi quibus debetur, non facile. Nec tum.) quasi dicat, maxime est iudicatus. alia probatio, quæ fit enumerando. Veterani.) legio Martia, & quarta, quæ erant præstantissimæ ueteranorum legiones. Dolabellam. Vacationes.) Vacationem uocat, quam Græci ἀνάθεον. solebat autem populus militibus diuidere agros, si quando rem strenue gessissent. Omen.) fatum. Quid cum.) Aliud signum ponit. Quo.) scilicet si non ad bellum, si hostis non erat. Collega.) auguratus scilicet, non consulatus. At qua imbecillitate.) Argumentum exaggerat ex circumstantia personæ, & constitutione corporis ipsius. Per se enim argumentum necessarium non erat. Ostendit igitur summam necessitatem fuisse mittendi, quia consul egrotus fuerit missus. Imbecillitate.) Imbecillitas est effectus morbi. Sed animi.) Castigatio & ratiocinatio amplificatoria. Est autem ratiocinatio, quando minus dicitur quam intelligitur. Posset aliquis dicere, cur non robustum misit senatus? Respondet Cicero, animo eum plurimum ualuisse. ita neq; Hircius, neq; senatus uituperari potest. Ineptè faciunt, qui solum uerba in orationibus inspiciunt: sed uerborum & rerum delectus obseruandus est. in quo est omnis eloquentiæ origo. Aequum.) Hic logysson, id est, consilium personæ ad laudem eius ponit. Credo.) in bonam partem hic accipitur, non ironice. Votis.) apud deos immortales. Quid cum delectus.) Pergit ad cætera quæ uocant coniuncta cum negotio. Tota Italia.) Oratores non ita sunt astricti grammaticorum præceptis, ut negligere illa non possint. aliquando enim præpositionibus utuntur, aliquando non. Sed quæ illi uariis usurparunt, ipsi etiam nos uariis uti debemus, & non temerè grammaticorum septa transilire. Vacationes.) Vacationes etiam nonnunquam priuilegia uocant. Armorum.) Arma uel ab armando, id est muniendo uel arcendo dicuntur, quod illis hostes arceamus. Sunt autè omnia illa, quibus munimur. Sequuntur.) scilicet consulem. Specie.) id est uerbo. Paradiastole oratoria occupationis loco facta. Si consuli, ergo non populo. Re & ueritate.) id est re uera. in Rosciana dixit uerbo, re uera autem. Eritiam.) μέλον ἰπαρθεωκόν, pro imò. Non est.) interrogatio conclusionis loco. est enim uehementius apud oratores interrogare, quam concludere. At legatos.) Refutatio firmamenti aduersariorum. Cicero dixit: Antonius est declaratus hostis, quoniam missus est consul contra eum. Contra hanc rationem est inficiationis firmamentum: Non est declaratus hostis, quia legatos ad eum missimus. Non negat firmamentum Cicero, sed dicit turpe esse legatos ad Antonium mittere. Deinde definitionem ponit. Voco autem definitionem, non eam solum quæ tota ponitur, sed eam etiam quæ uerbo aliquid ostendit. Dicit igitur non legationem pacis, sed denunciationem belli fuisse. Huius me miserum.) Querelam præmittit reprehensionem senatus. Quod homines inuiti faciunt, facilius excusare possunt, quam quod ultrò faciunt. Quid.)

Non est missio legatorum, sed denuntiatio belli. Populus enim Romanus non probauit. Primo loco firmamentum posuit. deinde præmunionem & querelam contrareprehensionem senatus. tertio reprehensionem senatus, quod legatos miserit inuito populo Romano. Meam sententiam.) quam habui superioribus diebus, qua legatorum missionem improbaui. Cui.) sententiæ de bello contra Antonium mouendo. Postridie.) postero die. Sic Casar in Commentarijs loquitur. Poetæ dicunt, Postera lux. Ad spem estis deuoluti.) Magna uis est in uerbo Deuoluti estis. Deuoluimur sine iudicio, descendimus in sententiæ consilio. Ostendit autem malorum ciuium sententiam senatum esse secutum. Quam turpe.) Altera reprehensio. prima fuit, Populus legatorum missionem non probauit, ergo senatus mittere non debebat. Ratio sumpta est ex loco differentium. Legiones.) armatos hostes patriæ. Senatum.) patriam deliberantem in senatu. Ad Antonium.) ad hostem patriæ. argumentum ex loco contrariorum. Quamquam.) Castigatio ex definitione. corrigat non ὀπίσθον, sed ὀπίσθεν Retinenda est igitur.) Afferueratio, de qua in Rhetoricis ad Herennium. Affirmat quod est propositum. Retinemus autem præsentia, quæ possidemus. Repetimus quæ amisimus. Constantia.) Constantia uoluntatis est, seueritas in puniendo. Si quidem.) cum amplius non habeat decus & honestatem, &c. Est autem hic repetitio illius reprehensionis, quam posuerat. Quibus.) Hic uidemus quid sit illud desiderare. Sed erat tunc excusatio.) Dixi hoc in loco afferuerationem esse argumentationis. nunc emendat id quod præcessit, & excusat de decus illorum temporum, cuius tamen senatores causa non sint. Tunc.) regname C. Casare. Oppressis.) senatoribus, qui iugum abijcere non poterant. Misera.) miserabilis scilicet excusatio. sepe uititur anticatallaxi. multa enim obijci possunt in deliberatione. quare propria eius est figura. Tum.) post mortem Casaris. Regio dominatu.) id est tyrannide. Armis domesticis ea ipsa.) Anacothia. debebat enim dicere eum ipsum scilicet dominatum regnum. sed respicit id quod antea posuit, de decus, &c. Quod si.) Maior afferueratio sententiæ suæ, id est, si non possumus imperare. Quanta illa erat reipub. turpitudine.) Complexio totius rei. rem enim uniuersam proponit, & turpitudinem eius indicat. Ordine.) senatorio. Cuiq;.) Conglobatio effectorum per præteritionem. scelera enim Antonij prætereundo enumerat. Sine lege.) prætextu actorum Casaris, & tamen contra acta. de quibus in prima Philippica. Sustulit.) uis occupauit. Ciuitati.) scilicet Romanæ. Aut exclusit.) Malim legere, ac. Obsedit.) scilicet ciuitatem. Ut hæc inquam omitam.) Est resumptio, epanalepsis positæ præteritionis. Ne hoc quidem cogitatis.) Post præteritionem proponit insigne eius scelus. Hircium consulem ab eo Mutinæ obsessum, & expugnatum, alia etiam loca enumerat quæ ab eo obsessa & depulata fuerunt. Consulem.) A. Hircium. In eum ordinem.) senatorium. Toties.) id est, tam multis sententijs decretis, ac iudicijs, quæ superius commemorauit. Quam foedum.) scilicet opinione. Flagitiosum.) factum. Foedum est apud homines, flagitiosum re ipsa. Satis mult.) Transitio ad secundum partitionis membrum. Tripartita enim est hæc causa. Proposuit enim pacem cum Antonio esse turpem, periculosam, & impossibilem. pri-

nam partem absoluit, turpe esse cum hoste pacem facere. Nunc ad secundam transit, quod sit periculosum: idque a persona cum ratione ostendit. Tamen.) Correctio sententiae philosophica, quam Demosthenes etiam semper est secutus. Dicunt enim philosophi honestate periculis esse preferendam. Cicero corrigi, pericula quidem honestati postponenda esse, sed tamen nos semper magis timere pericula quam turpitudinem. Ita hic transitioni locum docilitatis addit. Maioris) uulgo. semper enim illius pars est maior. Poteritis.) Locus adiunctorum. Vel potius.) id est imò. est emendatio numero facta. tres enim erant Antonij. Propositio est: Pax cum Antonio futura periculosa est. Ratio: Sunt enim multi Antonij patroni, inter quos L. Antonius est potentissimus: quia triginta tribubus ualde charus est. Quorum.) tribuum. Sustulit.) Qui patronus est, tribuum uult esse suffragia. L. Antonius sua lege tribuum suffragia sustulit: ergo rex est. ex loco repugnantum sumptum. Patronus.) rex, dominator. in malam enim partem et ironicis hic accipitur. Sine suffragio.) illi sunt sine suffragio, qui sententiam non possunt dicere. Iam medi.) id est princeps sententiae dicende de pace et de bello. potest aperire portas belli, et easdem claudere. Odij.) Exclamatione exaggerat indignitatem, quae conspicitur in persona L. Antonij. Sustinere.) resistere. Eosdem.) centuriones et tribules. Quis.) scilicet deduxit in agros. Repetit ea quae proposuit. Omnes.) scilicet trigintaquinque. Gracchorum.) Exaggeratio per comparationem. Cum C. enim et Tibere Gracchi, potentiam L. Antonij comparat. Est autem comparatio exemplorum imperfectorum. personas solum commemorat, nomina. Gracchi potentissimi fuerunt in rep. Rom. sed ualde populares. illos nominatim ponit, Antonium non item. sed per epithetum, propter maius odium, quod facilius excitatur contra uiles personas, quam magnas. Gladiatoris.) Gladiator proprie, et improprie accipitur apud Latinos. proprie latronem uocamus gladiatorem. deinde improprie eum qui pugil est, et qui pugiles docet. Quem gladiatorem.) Dicit, Non appello eum gladiatorem, quod artem nouit: sed myrmillonem, latronem et sicarium. Myrmillo in Asia.) Commemorat hic magnum L. Antonij scelus, et concludit locum. Argumentatur autem a contrario. Si iugulat amicos, quid cum alijs est facturus? Probat hoc quod dixit se illum latine et plane gladiatorem appellare. Fugientem.) Hoc addit, quia fugientibus solet ignosci. Ostendit eum depugnasse in circo, et parum fortem fuisse, quod fugientem iugularit. Luculentam.) Ostendit eum non habere solidam palam. Qui familiarem.) id est, quoniam familiarem iugularit. Subiungit commemorationi (quoniam probrosa fuit) ratiocinationem ex loco contrariorum. Animi causa.) id est in arena et gladiatoria exercitatione. Prae de causa.) in serio negotio. Improbos decuriabit.) id est, in decurias rediget: Tribus malis et seditiosis ciuibus implebit. Agrarios.) qui uirgines de agris diuidendis ipsis militibus. semper autem agrarum seditiosi sunt habiti, ut est in oratione Ciceronis contra Rullum. M. uero Antonius.) Paulo ante ex persona L. Antonij ostendit pacem fore periculosam reip. nunc idem facit ex persona M. Antonij. et primum ostendit alterum turbulentum, alterum potentem. deinde senatum propter potentiam eius territat, eumque admonet officij sui, ut uigilet. postremo suam

promittit diligentiam. His absolutis transit ad partem posteriorem, quod pax nulla fieri possit. Non is erit.) id est an non. Ad quem.) Quod est atrocissimum, postremo posuit. Omni motu.) id est, quantumuis etiam paruo, particula extenuationis est. Vi nemo sit.) id est, etiam si nemo sit. particula concessionis est. ostendit ipsam facultatem, et eam probat. Ii qui una sunt.) id est, quos habet in exercitu. Cesserint.) percussi sunt, metu debilitati sunt. Ipse potentissimus est, nos debilitati sumus. Ego uero.) Comminatio. Si hoc tempore.) id est, si parum constanter decreuerimus. Nec ego.) Occupatio et defensio persona oratoriae. defendit seipsum, et sententiam suam. Poterant enim illi obijcere, Ergo tu non uis pacem respondet, Volo pacem, sed quae non habeat bellum. Bellum.) id est, pacem secum allaturam bellum. Quare.) Commutatio sententiae atque uerborum per contraria. Est autem.) Commonitio. commune facit enim P. C. officij sui. Nostri consilij.) id est nostri officij. In postremum.) inde est prudentia. In hac custodia.) id est, in hac curia. Metaphora. Turpe est.) Excitatio. Scire officium facile est: prestare officium, difficile. amouet igitur metum, ut facilius sit consilij susceptio. Summo consilio.) senatus est descriptio rei pro re ipsa. Poeta utuntur circumscriptionibus in rebus non necessarijs, oratores in necessarijs, ut hic usus est Cicero, quoniam erat significatiuus. Consilium.) intelligentiam. Eos consulens.) iam recitat eos. Equidem.) iam de se loquitur. Monebo.) priuatum. Praedicabo.) publice, presentibus. Denunciabo.) absentibus. Testabor.) in rebus dubijs. iurabo, et deos testes uocabo. Nec solum.) Multum distat inter fidem et curam. Fides in celando et tacendo est: qui non est garrulus senator, is fidus est. Curam et iugulam praestat is, qui senator est princeps. Satis esse.) in senatore. Dixi de.) Transitio ad partem postremam, in qua aduersus ostendit, pacem coire non posse. id quoque ex personarum circumstantijs probat. Dixi.) probat pacem esse periculosam. Coagmentari.) id est coiri. Quae potest esse pax.) iam probat ex ratione ordinis pacem coiri non posse. Primum enim uniuersus senatus inimicus est: deinde ipse senatus uniuerso. Quo ore.) qua impudentia, quantumuis sit impudens, tamen non poterit nos intueri. In malis autem rebus ore, in bonis uero oculis utimur. oculi enim indices sunt animi, et benevolentiae, in quibus habitat uerecundia: in ore autem immodeestia et impudentia. Quibus oculis.) qua beneuolentia. uos enim non potestis eum beneuolentem intueri, ille sine summa impudentia nos non potest aspicere. Qui.) id est quis uestrum. Vos.) scilicet non oderit. Ag.) Concessio. Quid ij.) iam personam deserit, et ad exercitum, et hostes patriae transit. Circumsidem.) Magnitudine ostendit. In gradibus.) cum ageretur de declarando hoste Antonio. Qui uos ad libertatem.) Enumeratio, qua ex loco conuictorum probat pacem coiri non posse. Seruat autem ordinem in enumeratione ista. Pleno.) Plenum est, in quo est aliquod interuallum, refertum quod coactum est, in quo nullum spacium est. Mens atque uoce.) id est, uno consilio aperto et tacito. Mens enim latet, uox non latet. Itaque quod erat.) In media probatione conclusionem ponit: quod saepe faciunt oratores, quando copiosa non est probatio, ne auditor obliuiscatur propositionis. Comitem.) Comes est qui sequitur, dux

IN OCTAVAM MARTI CICERONIS PHILIPPICAM FRAN- cis Maturantij Commentarius.

uperiorem Cicero habuerat orationem, et ut contra Antonium qui Mutinam obsidebat, et D. Brutum Cos. designatum oppugnabat, bellum tandem decernere retur, suaserat. Cumque eorum ualuisse sententia, qui non bellum appellandam, sed tumultum potius censebant: hac oratione et L. Caesaris sententiam cur sit dicta, uidetur interpretari: et illorum arguit ac deridet inscitiam, qui aliud tumultum esse quam bellum interpretantur, cum bellum possit sine tumultu esse, sine bello tumultus esse non possit. differunt enim quod genus et species, et quod animal et homo. nam ut homo omnis animal est, sic omnis tumultus bellum. quod idem non erit, si conuertas, ut omne animal sit homo, et omne bellum sit tumultus. ea enim dumtaxat bella quae uicina essent, tumultus uocauerunt Romani, in quibus periculi uicinitate timor esset multus. Bellum igitur, et quidem grauissimum probat esse. Confutatis autem aliorum sententijs, et imprimis Q. Fufij Caleni suam in exitu orationis quae sit ostendit. Est autem hic finitionis status, qui coniectura sequitur. nam qui non potest dicere non factum aliquid, proximum habet ut dicat non hoc nomine appellandam quod factum est. Est autem finitio, rei propositae propria et dilucida ac breuiter comprehensa uerbis enunciatio. constat enim genere, specie, differentijs, proprijs. Et in hac quidem causa sic praecedit finitione coniectura: hostis est Antonius, non est hostis, sed hostem esse, probatum est pluribus coniecturis: quod laudat legiones, quae eum deseruerunt, quod laudatus et honoratus Octavius, quod commendatus Decimus, et provincia Gallia, quod Cos. designatum et colonia populi Romani oppugnaret, provinciamque uastaret, sequebatur reprimendum esse: Cicero dicebat bellum contra hostem decernendam. In quibus asseruimus nimis hoc uidebatur, et qui Antonio fauebant, non bellum esse, sed tumultum censebant appellandum, quasi tumultus leuius quiddam bello esset. Cicero multo grauius ostendit, et bellum omnino esse. Exorditur autem statim per expositulacionem cum Cos. Pansa, et ad ipsam rem quam primum accedit. Confusius.) perturbatus. Parum sust.) statim enim inclinasti, et ueluti uictus terga dedisti sustinemus enim in bellis irruentium impetum. Ea uirtus.) fortitudo et constantia. Id uerbum.) belli. In diffensione.) multorum concertatione. Ad lenitatem.) ad eos qui lenius se putabant uerbum quaerere. Propensior.) inclinatio. Sententia.) ut bellum diceretur. Propinquitatem.) cum Antonio, cuius erat amicus, luliae matris eius frater. Viro.) P. Lentulo, qui cum Catilina coniurauit. Praecepit.) monuit. Rep. dignam.) scilicet dictum fuisse. Illi.) L. Caesari. In sententia.) ut dicerent decernendam quidem esse, non bellum, sed tumultum. Bellum esse sine tumultu.) nam genus est, et comprehendit, non autem comprehenditur: ut omnis homo est animal, non autem omne animal est homo. Quid est tumultus.) Hec est definitio, quae constat ex genere, quod est perturbatio: et differentia, quae est timor tantus, ut maior esse non possit. Domesticus.) penes domesticum timor. Gallicum.) cisalpinum Galliae. Praeterea.) praeter domesticum et finitimum. Hic.) in hac causa. Gallico.) transalpino et longinquo. Vocationes.)

qui praecedit. Imperatorem.) Imperatorem uocat consulem Hircium, propterea quod a militibus uocetur imperator. et transit etiam ad extraneos: quae etiam causa fuit, quod conclusionem fecerit. Militibus dandis.) Dicimus imperare milites, et dare. Imperamus autem ut demur. Laudandi.) id est honore afficiendi sunt. in hoc loco nominat municipia suae partis. Magna pax.) Conclusio. Cum esdem.) scilicet erit. quasi dicat, nullo modo. Ergo nulla pax cum Antonio cum his esse potest. Quae potest maior.) Euhymema rhetoricum ex maiore et minore, repugnantium uero rerum amissa conclusione: quia antea fuit posita in tertia diuisionis parte. In rhetoricum enim euhymematibus non solum propositiones, sed etiam conclusiones omittuntur. Vbi discordia est, ibi non potest esse pax. in pop. Rom. est discordia, ergo, etc. Multitudinem.) id est senatum, populum, et municipales, quae partes sunt integrales. Ornati.) Ornati dicuntur propter dignitatem, honesti propter uirum. Cuique semper.) Probatio medijs. Gallia.) uteriore. Discordiarum.) Discordia priuatorum est: bellum multitudinis et publicum. Nolite igitur uelle.) Conclusio postremae partis. Quorsum haec omnis.) Peroratio: generalis conclusio totius orationis. sunt enim quaedam speciales singularum argumentationum uel partium: quaedam generales totius orationis, qualis haec est, ad quam uenit per correctionem. se ipsum enim commone facit. enumerationem non habet, sed tota est auxetia, quoniam breuis fuit confirmatio. At uero erecti.) Primum hic senatum officij sui admonet: et ut ab insidijs caueat, adhortatur. seruat ordinem. estque incremētum in uerbis secundum ordinem naturae factum. Ne blanda.) Optima spes uincendi hostem est, blanda oratione circumuenire, dare spem pacis, et obruere non sperantes. Omnia fecerit.) Praeferat Antonio conditiones quae seruandae ipsi sint, si pacem uelit. Interdicta.) Interdicimus uetando, denunciamus iubendo. Differunt haec duo. ut uolo et nolo. Exercitum.) Antonius erat exclusus a Gallia uteriore: sed tamen in Gallia cisalpina erat. Cicero autem noluit eum exercitum ad moenia ducere, sed ad senatum uenire, et pacem petere. Hec si.) Nunc hypothetice ponit uerba Antonij. Si senatus.) Pars altera antithetici. Sed uos.) Hactenus in conclusionem dixit sententiam suam, senatumque cohortatus est. Nunc terreat cos. ostendit enim quid futurum sit, si lenius agatur cum Antonio. Habet autem hic locus grauem personam Antonij reprehensionem, paucis tamen uerbis. Quo.) ad quam uitam et fortunam. Intendit.) Metaphora a iaculatoribus, qui conando intendunt in scopum quem petunt. Te ipsum.) Postremo redit ad consulem, et a quo incepit confirmationem, in eo etiam desinit. Quamquam.) Occupatio interposita per parenthesin. Tamen et summi.) Nonis uerbis ostendit, est autem imperfecta similitudo et inchoata. pars enim altera posita est, altera omissa. Vectoribus.) Vectores passiuè accipiuntur pro ijs qui uehuntur. qui enim uehunt, nauicutores et nauae dicuntur. Apparatum.) scilicet militum. Hac grauitate.) Paucis repetit, quae posuerat antea. Metu et periculo.) Metus est futurarum rerum, periculum instans.

cationes) beneficio senatus & populi publicè uel priuatum concessæ. Medium nihil.) nam induciæ pax sunt. sed temporaria. ne quis de illis fortè obijciat, ostendit per definitionem aliud tumultum, aliud bellum esse: nunc aut argumentatur à consequenti detrimento, si bellum non uocetur. In causam.) in eam in qua nos sumus, & idem sentit quod nos. Quæ pax certior? Ironice. Fortissimum.) alterum Cos. Hircaium. Eius ætatis.) penè puer. Decernendi.) statuendi cum senatu. In pace uersam.) quasi dicat minime. nam hostis est Antonius. Cliterna.) Sic arbor legendum nam Claterna oppidum est Apuliæ, Cliterna uero in medio Parmæ & Bononiæ exiguum oppidum fuit. Cic. in epist. ad C. Cæsium: Paruis omnino iam copijs obsidebatur, quod magno presidio Bononiæ tenebat Antonius erat aut Cliternæ noster Hircius, ad forum Cornelij Cæs. Ex collegæ liter.) sic enim Hircius scripserat. Quæ pax maior? Cum derisu pronuntiandam. Sægia.) militaris habitus ab omnib. sumetur. sic enim decretum fuerat. Cos.) Hircius. Descensuram.) ex Cliterna Mutinam. Cum presidio.) quo tutus ab Antonio esset. Sylla cum Sulpitio.) Ut intelligi res possit facilius, repetenda est alius. Post sociale bellum, cum Mithridates Pontifex Bithyniæ & Phrygiæ aliasq; Romanorum in Asia prouincias inuaderet, L. Sylla Cos. cum Q. Pompeio declaratus, Mithridaticum bellum sortitus est. ad quod anhelans Marius cupiditate accensus, P. Sulpitio trib. pl. multis pollicitationib. sibi conciliauit: et ut consequi quod optabat, facilius posset, novos ciues qui minus possidebāt, & iure ultimo suffragiū ferbant, inutilesq; ferè erant, impellit ut admiseri tribus possent. legem ferre uolenti Sulpitio repugnauit à ueterib. ciuib. est, & in nouos latitudibus lignisq; depugnauit. Res etiam per Coss. dilationibus impedita. post multas tamen conuentiones lex perlatæ est, Q. Pompeio altero Cos. è foro fugiente, eiusq; necato filio, ac Sylla omnia timore concedere coacto. Horum nouorum ciuium suffragijs, qui numer. ueterib. longè erant superiores, lata à Sulpitio lex, qua prouincia Mithridatica adempta Syllæ, & Mario adiecta est: Sylla tamen ueluti contra Mithridatē profecturus, Capuā confestim ad exercitum se contulit, apud quem plurib. de iniuria conquestus est, & Romam reuersus atq; hostiliter ingressus est: Marius & cum eo 12. pulsus & hostes iudicatus, Sulpitius interfectus. Fugiens Marius in Minturnensi palude delituit. captus est à Minturnensibus, & in custodiam apud Fanniam mulierē datus: moxq; emissus in Africam nauigauit. Historia Appian. & Plutarch. scribunt pluribus. De iure legum.) & aliarū, & eius qua tribus admixtæ sunt: & item eius qua decreta Syllæ prouincia Mario data est. Cinna cum Octauius.) Exulum amici, Cinna consule post Syllam declarato cum Octauius, rursus novos ciues, abrogatis per Syllam Sulpitij legibus, ad idem petendum ut tribus admiscerentur impellunt. Et nouis quidem Cinna, ueteribus Octauius fauebat. Vincitur Cinna, pelitur urbe, fugit ad partes: redit Marius Carthagine, Cinnae iungitur: adduntur Sertorius, Carbo: Romam ingrediuntur: plurimas edunt cades: exul fit Sylla: qui uictor postea ex Mithridatica reuersus prouincia, afflictis aduersarijs Dictaturā inuasit. De proximo.) Pompeiano. Bellum ciuile quintum.) Primum fuit Syllæ contra Marium & Sulpitium, quo Marius fugit, Sulpitius perijt: Cinna, Octauij Consulū, quo superior Octauius Cin-

nam expulit, qui confugit ad partes. Secundum Cinna, Marij, Sertorij, Carbonis, qui quadruplici agmine in urbem rediere, & plures ex Romanis principibus trucidauerunt: inter quos Octauium Cos. M. Antonium Oratorem, M. Cr. ssum unā cum filio, Fimbriam, Bebiū, Numitorium, Merulam, Ancharium, & alios nonnullos. Tertium Syllæ ex Asia reuertentis consulibus Norbano & Scipione, cum Norbani ad Capuam fudit exercitum, & apud Sacripontum debellauit omnes hostium copias: totiq; tum in prælijs, tum in urbe. & inermes occidit, quot numerare difficile est, preposita illa ingeni proscriptio tabula, qua ad duo milia ex ipso equestris ordinis flore ac senatu electi qui mori iuberentur. Quartum Cæsaris & Pompeij. Quintum intelligit quod geritur contra M. Antonium. Ignoro causam.) non quod re uera ignoret, sed præ dolore non libet dicere. Exitum.) quod perijt Pompeius. Quintum.) cum M. Antonio. In nostram ætatem.) superiora. sicut hoc præsens. Primum.) Cetera ex d. sensione nata sunt, & ciuiū conuentione: in hoc uero omnes consentiunt, & idem uolunt, scilicet persequendum esse Antonium. Eos secleratos & impuros.) qui Marco haerem & Lucio. Quæ est igitur in medio causa belli posita? Nobis causa belli est, ut defendamus quæ euertere optat & querit Antonius. Prædam.) ut rer. publicam diripiat. Omnibus portis.) quibuscumq; uelit por. is urbis. Quod uelint.) ad quascunq; optent uillas, ad prædita, & quacumq; concupierint ciuium bona. Omnes (afones, omnes Saxæ.) Cæso & Saxa, gladiatores fortasse. certe improbissimi Antonij sectatores. Tusculana, Albana.) uillas & prædia in Tusculano & Albano. Ad aquas Putcolanas.) ac si diceret Putcolanum litus. ad quod prouehi bantur, hoc est perducebantur sse obiecta ut illic prædia haberent, quæ alijs adimerentur. Vei aquas calidas intelligit, quæ in toto illo Batiarum, Cumarum & Putcolano tractu existunt. Hist. Cæsaris.) Hoc idem Cicero ipse in Officijs. Q. Eufusius Calenus.) is senator erat, & sub patris suadendæ prætextu Antonium defendebat. Fuit autem in partibus Cæsaris bello ciuili, & Ciceroni parum amicus, ut in epistolis ad Atticum pluribus cognoscitur locis. Semel enim pacem defendi.) Quasi dicat, non semel, sed pacem semper defendi, & octo studui. Probat errare Calenum, quoniam ea pax quam suadet, seruitus potius sit. Possesse.) scilicet iniustum esse. Antea.) dominante Cæsare, cui charus fuit Eufusius. De illo homine.) Cæsare. De bellis.) Antonio. Atqui es, qui semper.) Sic dicebat Calenus. Quid interest inter te & illos) Qui malis fauet, is non nisi malis cenferi potest. P. N. asicam.) is est qui uir optimus à senatu est iudicatus, & ob insignem prudentiam Corculum appellatus: P. Scipionis Africanus superioris patruelis frater: Cn. Scipionis, qui in Hispania unā cum Publio fratre cecidit, filius. is Tib. Gracchum Africanum ex filia nepotem, Trib. pleb. qui perniciosas leges uulerat, & prorogare sibi magistratū uolebat, omniaq; aduersus nobilitatem moliebatur, Mutio Consule legem cessante, præstitus ut se quicumq; saluam remp. uellet, sequeretur, persecutus in Capitolium oppressit. Num aliter.) quam pater tuus & dicebat & sentiebat. Non omnes.) qui uoluissent perire Tiberium. Quod L. Opimius.) cū C. Gracchus & ipse trib. pl. ea grassaretur uia, qua frater Tiberius grassatus fuerat, & de ea re L. Opimius

mius consul retulisset, censuerunt senatores ut uideret ne quid resp. detrimenti caperet. is Cæsum qui armata familia Auentinum occupauerat, inuasit, & fugientē uel sua uel serui manu interfecit. Qu. Metellum.) Hi omnes armati cum L. Opimio Gracchū persecuti sunt. Qu. Metellum.) qui à deuieta Macedonia Macedonicus est cognominatus, quatuor filiorū pater, supremo tēpore humeris eorū ad sepulturā datus est: ex quibus prætor unus, duo consulares, duo triumphales, unus Censorius. author Plin. P. Lentuli.) huius lib. de claris Orat. meminit Cicero. M. Fuluius.) socius eiusdē furoris. Eius.) Fuluij Flacci. C. Mario.) qui fuit septies consul, & Arpinās. Saturninus.) is seditionum egit tribunatū, multas inuito senatu leges tulit: Nouū cōpeditorem occidit: Q. Numidicū, quod in suas leges nō iuraret, in exiliū abire cōpulsit: Tertio tribunus reelectus, à Mario cōsule tandē senatus auctoritate armato in Capitolio unā cum Glaucia eiusdē furoris socio obfessus est: cumq; se eidē Mario dedidisset, minime seruata fides est: Glaucia fracta ceruix: Apuleius cum in curiam fugisset, lapidib. & tegulis interfectus est: caput eius à Rabirio quodā senatore in ludibriū per cōiuiua circumlatū est. Omnes illo die.) hæc omnes nobilissimæ & illustrissimæ Romæ fuere familiae. Coss. illos.) C. Mariū & L. Valeriū. Vri ac secari.) Ouid. Sed immedicabile uulnus Ense recidendū est, ne pars sincera trahatur. Dura uox. hæc mea. Vno in homine.) P. Clodio. totus autem hic sermo ironicus est. Vehementer.) cum cōtentione, et d. c. i. genere cōcitato: mino uero sedato & leni. Tu illi.) Antonio. Colonia.) Mutinā. Vineæ.) Instrumētum militare uinea est, crates scilicet uiminea, terra et arborū ramis operata, sub quibus milites latēt, muros hostiles arite demolientes, & à saxis tuti, quæ ex propugnaculis deijciuntur. Tres principes.) tres legatos, de quibus iam dictum. Quo melior.) ad P. C. cōuertitur. Quo melior senator uideatur Eufusius, negat se Antonio amicū esse, dicēs eum scilicet Antonium uenisse cōtra se reum, hoc est accusatum aliquando & reum factū, cum suo magno ipsius Antonij scilicet beneficio, qui subornatus in Eufusium & produdus, magni idcirco aliquid cōsecutus esset. Vide quæta.) Omnia ironice, et cum derisu. in contrariū enim uertitur sensus uerborū. Massil.) Massiliensibus Cæsare occiso, quæ uictor ille ademerat, repetitū uenerat à senatu. Cic. ad Att. in epist. Massiliensib. sua reddis: hæc armis (quæ quā firmam habeamus, ignoro) restitui fortasse possunt, auctoritate nō possunt. Q. Eufusius impug.) Cicero Massiliensibus aderat, & defendebat ac iurabat quantum poterat, iureo acerbitatē nunc Eufusij in amicissimā populi Romani ciuitatem inuadit. Homini.) Antonio qui cōtra eum reum uenerat. Triumphus.) de quo inquit in Offic. Cic. Itaq; uentis et perditis ceteris nationibus, ad exemplū amissi imperij portari in triumpho Massiliā uidimus, & ex ea urbe triumphari, sine qua nunquam nostri imperatores ex transalpinis bellis triumpharunt. Illis.) Massiliensibus. Remittebat.) quotidie lenior fiebat. Popularis.) populo fauens, & eius gratiā colligere studens. Sis popularis.) rem populo gratiā facias, et in Antonium, quem populus odit, potius dicas, quam eum defendas. Generi.) Pansa cōsulis: quod ex epistola ad Bruiū colligo, ubi inquit Cicero: Erat præterea in senatu Pansa satis uehemens & acer, cum in ceteros huius generis, tum in socerū. cōquestus in senatu longioratione de Calceno fuerat Pansa, quod Antonio faue-

ret. Iterū legatos.) scilicet censurū mittendos, ut tentaretur, possem ne proficere qui mitterentur, postquā nihil profecerunt qui missi prius fuerant. Quid?) Suspendendum est, & cum indignatione pronuntiandū. ille.) Antonius. quasi dicat, minime faceret inducias. Ame consulem.) Hirciū. Respirauit.) intermissa est. Adhuc legatos.) scilicet mittemus. Sibi.) ipsis legatis. Cōueniendi.) colloquendi. L. Cæsar.) unus ex legatis. Ser. Sulpitius.) qui mortuus est in legatione. A tribus.) nobis, quā à uobis omnibus. Nullū unquam timorē attulerūt.) nam hæc præuiderā & timuerā mea sponte prius. C. Popilius.) is à senatu legatus ad Antiochum missus, ut bello quo Ptolemæum laceffebat, abstineret: cum ad eum uenisset, atq; is præopto animo et amicissimo uultu dextrā ei porrexisset, inuicē illi suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultū cōtinentes tradidit: quas ut legit Antiochus, dixit se cum amicis collaturū. indignatus Popilius quod aliquam morā interposuisset, uirga solū quo insistebat denotauit, & prius, inquit, quā hoc circulo excedas, d. resp. osum, quod senatu referā. continuū rex affirmauit fore ne amplius de se Ptolemæus cōquereretur: ac tum demum manum eius Popilius tanq; socius apprehēdit. Lilius auctor lib. 45. ab urbe cōdita. Valer. lib. 6. tit. De grauiorē dicitis aut factis. Cotylā.) hūc in epist. quoq; ad Att. nominat, & cum stomacho adilitiū uocat. Serui publici.) quib. in munere adilitio utebatur respública. Viranq; prouinciam.) Galliam Cisalpinam, & Macedoniā. Remitto.) quasi sui iuris essent. Impudentissimus uideatur.) impudens sit, quoniā contra remp. arma sumpserit. Dedit.) prius. nam agros diuiserit quibus uoluerat. Cauet.) prospicit, consulit, cautū uult esse illis quibus agros assignauerat. Pugnaces.) Ironice. Maneant.) rata sint. Septemuiris.) quos diuidendis agris præfecerat. Num aut.) Ironice, & cum derisu. Iudiciaria.) qua etiam centurionibus iudicia cōmunicauerat. Comatam.) quæ est transalpina. In tres partes Gallia diuisa est, Belgicam, Celticam, quæ & Lugdunensis dicitur, & Aquitaniam, quæ quondam Aremorica uocata est. Narbonensis enim, quæ inter no mari alluitur, amne Varo ab Italia discreta, alpiumq; iugis à reliqua Gallia, Bracchata nominatur. Subiecta ipsis montibus, & Rauennam usq; producta, Togata est. Acidalifia.) lege de rebus Venereis. nam Acidalia Venus est, dicta ab Acidalio fonte in Orchomeno Macedonia, qui ei & Musis dicatus est. quāquam & propriū potest esse Decurionis cuiuspiā corruptissimi. Esse malo.) quā aliquid dicere. Pro ue consules.) Proconsules postquam finito consulatu abierunt in prouincias. Proconsul huius comitijs * suis proconsulē fecit, hoc est cui prouinciā dedit Macedonia suā auctoritate, et religiosa illa prouinciarum sortitione, ut 3. Philippica dictū est. Repulsam.) consulatus, & tamen prouinciā ei M. Antonius consularem dedit. Lex Cæsaris.) de prouincijs: de qua dictum prius. Et tu.) quia Antonius spaciū prorogabat, sed non quinquennij. L. Piso, & tu L. Philippe.) ij legati cum L. Cæsare et Ser. Sulpitio ad Antonium missi fuerant. Templū.) ubi habebatur senatus. Referebat.) qui Antonio fauebat, senatorū sententias referebat in codicillos, hoc est libellis mandabant & describebat, dabantq; Antonij ad senatum legato Cotylæ. Summis hon.) scilicet functi. Hi.) Antonio fauētes. Venditabat.) uendere et addicere quodāmodo uidebatur. Personā.) decorum. Legatum.) Cotylam.

Reducere.) honoris gratia & deducimus domo in forum, & reducimus domum. Alterum.) libertatem adipiscet. Nam illud quidem.) Occurrit quaestioni, & fieri hoc timore dicit suspicari, non invidia aliqua in se. Qu. Scaeuola.) is est de quo in Laelio, Qu. Mutius Augur Scaeuola. fuit autē p. si ius. eo praecceptore iuris civilis usus est Cicero, quod ipse tradit lib. de Claris oratoribus. ante Syllā & Pompeiū cum Crasso consulatū gessit, quo cum etiam censura functus est. Poni. erat max. cum Mariana clade in senatu occisus est, & fluuiū immersus. Liuius lib. 86. in uestibulo Vestae dum fugeret, tradit necatū. Bello Marfico.) quod cōtra M. Marcos gestum est tempore belli socialis, quod & Italicū dicitur, cum diuersis in locis bella Italiae populi ob negatā ciuitatē concitauerent, Marcius & Latinis duce Popedio mitiū facientibus. Ultra Picenū sum Marci & Peligni, de quibus plura Strabo. Alterius.) meo. iam sexenio.) iam sunt anni sex ex quo pugnari cum Iulio coeptum à Pompeio et bonis omnibus pro libertate. compositis rebus tribus annis imperauit Caesar, paulo amplius quatuor superstes Pompeio fuit. Diutius.) tres annos & amplius. Coeptum frug.) Nam captiui si frugis & industrij fuerint, etiā citius solent dimitti. & liberi fieri. Hoc honore.) qui consulatū gessere. nam mutante uestem populo & saga sumente, consulares togā retinebant, idēq; eorū honori tribuebatur. Nostri honoris insignia.) nos alijs sagatis uideat in cōsulari ueste. Huic hosti.) Antonio. Praeseferant.) aperte ostendant, ac manū dēsimulent. Legatū Antonij.) L. Varium, qui & ipse uenerat cum Cotyia. Prohiberi.) hoc enim suadebat Cicero, nō permitte dū ut rediret Varius, qui Cotyla cognominabatur. Fraudē.) poenae. Primo quoq;.) quocūq; die, quando eis liberit.

GEORGII TRAPEZVNTII IN PHILIPPICAM VIII. Annotationes.

Consulatus.) Superiore oratione quam in senatu habuit cohortatione sua & sententia non tamē potuit ut fautores Antonij non obtinuerint ne bellū decerneretur. Hac oratione consulat illorum sententiā qui non animaduertent si tumultus decerneretur, bellū quoq; decerni. probat igitur bellū esse, & maximū quidem, consulans sententias eorum. ad extremū dicit sententiā quae est posita in fine orationis. Cinna cum Octauiō.) Pulsis Mariis Cinna consul de exulibus reducendis legem ferebat, sed Oct. collega quieti atq; ocio consulens, adiuuante senatu Cinna eiecit. Is postea cum Mario reuersus ultus est iniuriam suam: nam caput Octauij consulis pro rostris propositū est. Fimbria, Crassi pater & filius, Catulus, Merula, sacerdos Ancharius, Qu. Mutius Scaeuola, interfecti sunt. Industria.) labor honestē susceptus, propria uirtus summorum uirorum qui in iure uersantur, & eius quem Graeci ἀπαιρέσις appellant, ab instruo dictum. Quod L. Opimius.) Interfecto Tiberio Graccho, C. Gracchus eius actiones de re agraria suscipiens, cum Capitolium occupasset, L. Opimio consule auctore est interfectus. Conductae uinae sunt.) Prouerbiū quod tunc usurp.ri solet, cum spaciū alicuius rei gerendae aut faciendae sublatum est.

Virgula circumscripta.) id est circumduxit lineas quasdam in modū geometricū, quod dicunt Graeci ὑπογραμμάτι. In codicillos.) in codices & libellos. Venditabant.) gratiam inire stultitiam metu causa, turpiter & ignominiosē. Deducimus.) in forum. Reducimus.) in domum. Sed etiam oculis seruire.) Princeps, inquit, senatus enit

delet et nihil aut dicat aut faciat quod aut aspectu turpe sit aut existimatione, & iudicio alicuius reprehendi possit. Bello Marfico.) bello Sociali, quia tunc Gallia ceterior quasi tota defecit.

PHILIPPI BEROALDI IN VIII. Philippicam Annotationes.

Tumultus sine bello esse non potest.) Apud maiores tria erant militia genera in bellis gerendis. Namq; aut legitima erat militia, aut coniuratio, aut euocatio. Legitima erat militia eorum qui singuli iurabant pro re publica militaturos, nec discedebant nisi completis stipendijs, & sacramento uocabantur. Aut si esset tumultus, id est, si esset bellū Italicū uel Gallicū, in quibus ex periculi uicinitate erat timor multus, unde nomē tumultus deriuatū, tūc singulos interrogare non uacabat. Qui erat ductus ex exercitū, ibat ad Capitolium: & exinde profrens duo uexilla, unū roseum, quod pedites euocabat: et unū caeruleum, quod erat equitū, dicebat, Qui uult rempublicam saluam esse, me sequatur. & qui conuenerint, simul iurabant: & dicebantur ista militia coniuratio. Erat & tertium militia genus, euocatio. De tumultu dixit Poeta: Simul omne tumultu Coniurat trepido Latium. Quint. in septimo docens argumenta duci ab etymologia, ait M. Tull. hinc argumentari, dum definit quid sit tumultus. Item in tertio: In deliberatis interdum est finitio, ut apud Ciceronē in Philippicis, quid sit tumultus. Inter pacem & bellū.) Sunt quaedam, quae ut philosophi & dial. etici subtiliter disputant, medium habent: quaedā uerō immediata, hoc est mediū non habent. exempli causa, mediata sunt album & nigrū: est enim horum melius quilibet alius color, qui neq; candidus sit, neq; niger, ut luteus, uerber, & uiridis. sic inter frigidū & calidū nouimus aliquid mediū esse, quod tepidum uocant. sic al. quis beatus est, al. quis miser, al. quis nec miser, nec beatus. immediata uerō conuaria sunt, quae mediū non habent, ut leuitas & grauitas, ut sanitas & imbecillitas, ut bellū & pax. horū enim nihil est mediū. Immediatior est ista natura, ut alterū semper inesse subiecto necesse sit, ut corpori grauitatē uel leuitatē, sanitatē uel imbecillitatem. Cōsimiliter in rebus humanis necesse est, ut semper sit aut pax, aut bellum, quoniam haec immediata sunt. & horū nihil medium potest inueniri. hinc scitē atq; subtiliter argumetur M. Tullius, tumultū cum pacis non sit, necessarium belli esse. Praesidiū Claterna deicit.) Oraculū Plinianum est, sui quēq; situs & regionis diligentissimum auctorem uideri. Itaq; cum Claterna in territorio nostro fuerit, eiusq; extēte expressa uestigia, non debemus pati haec ab alijs perperam temerēq; proferrī. Fuit enim antiquitus Claterna oppidū in agro Bononiensi, secus Aemylia uiam, inter Bononiam & forum Cornelij, quasi in medietate posita, hodieq; fluuius illic labens, uisus à nostris Claterna nominatur, à quo inditum fuit oppido nomen. In epistolis ad C. Cassium sic scriptū est: Magna praesidio Bononiam tenebat Antonius, erat Claternae Hircaui noster, ad forum Cornelij Caesar, uterq; cum firmo exercitu. proinde errore manifestissimo caecutiunt, qui senioriore scriptura interlita, non Claternam legunt, sed Claternam. Popilius apud maiores.) Plinius à ceteris scriptoribus dissentiens non Popiliū hunc appellat, sed Octauiū, cuius haec uerba subscripsi ex libro 34. quae sunt haec: Non praeteribo Caium Octauiū ob unum uerbum, quo regem Antonio dilaturum se restitūm dicentem, uirga

uirga quam tenebat forte, circumscriptis, & prius quam egredereetur circulo illo, responsum dare coegit. in qua legatione interfecto senatus statuum poni iussit quam occupatissimo loco in Rostris. Haecenus Plinius. Cui fortasse sit aut olim Ciceroni obrepsit ἀντιπροσέτιμα, id est memoriae peccatum. Nisi prius respondisset.) Apud Plut. sic Graecē scriptum est, ἰναυθα πίνυρ ἐκὼς βούλουσα καὶ ἀπὸ πίνυρ, id est hic ergo stans consulta & responde. Annotatione perfugā.) De agro Campano sic scribit in oratione de lege Agraria contra P. Rullum: Ager Campanus hac lege diuidetur, orbis terrarum pulcherrimus. Eundem agrum paulo post appellat subsidium belli, fundamentum uectigalium, horreum regionum, solatium annonae. Ex fundo Campano nunquam malus nuntius auditus est. De Leonino agro qui in Sicilia est feracissimus, ait in Veruinis: Caput rei frumentariae est campus Leoninus, cuius ante haec spes erat, ut cum oblitum uidisses, annonae caritatem non uerereris. Ad Opis.) locutio est usitata e ueritatē, & perinde elegas, ut ad Opis dicas, pro ad eadem deae Opis: sic ad Vestae, ad Telluris, ad Apollinis dicunt. quod & supra memorauimus, & in libro Annotationum suffus explicauimus. Acidalifia.) mēdosus locus hic est, & profusus inenodabilis, quem ego ita emendo enodoq; ut legas à Cyda, Lyside, Curio. sunt enim haec nomina propria iudicum Antonianorum: qui cum essent turpissimi, & à re iudicaria longē abhorrentes, lecti fuerunt ab Antonio: qui à Cicrone per contemptum fastidiumq; atq; indignationem nominantur. hic est uerus sensus, haec lectio sincerissima, quam euidenter ostendit ipse Cicero in quinta Philippica mentionem faciens plenissimā istorū trium, quorum confessum in iudicium subsellijs docet esse turpissimum, ubi ait Cydam fuisse Cretensem, portentum insulae, hominem audacissimum & perditissimum: Lysidem uerō Atheniensem Phaedri filium, hominem festiuum & scurrilem: Curium autem crudelem & aleatorem. Merē nuge sunt & somnia eorum qui Acidalifia legunt, interpretanturq; pro lege Venerea. Non differre uestitū.) id est sumere sagum, quod bellicum gestamen est, à quo consulares immunes erant. Pro populo Romano.) corrige proprietorem. ut enim antē docuimus, Caesar Augustus proprietatis dignitate decoratus fuit.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN PHILIPPICAM VIII. Annotationes.

ARGUMENTVM.

Reuersis legatis ab Antonio, cum senatus non bellum, sed tumultum decerneret, uidelicet abhorrens ab asperiori uerbo: Cicero hac oratione improbens eam sententiā, primò docet bellum decerni, si tumultus decerneretur, & re ipse iam bellum esse. Deinde inuehitur in Qu. Fusium Calenum, qui aperte fauebat Antonio: & reprehendit timiditatem senatus, & legatorū inconstantiam: & responsa Antonij improba, superba, & insidiosa esse ostendit: postremò colligit summam sententiae suae & concludit.

Confusius hesterno.) incipit à reprehensione Panisae, & breuiter acta senatus repetit. Confusius.) negligentius, minus seuerè & diligenter. Parum mihi.) Quod dixit, explanat. Eos.) fautores Antonij. Cedere.) pro tua constantia & uirtute in republica. Non sustinere est uincere aliquem. Virtus.) constantia. Qui-

dam.) fautores Antonij. In discessione.) in senatusconsulto faciendo. Quāquā is quidem.) Excusat L. Caesarem, ut ceteros accuset. nam ceteri non possunt excusari, quod secuti sint sententiā L. Caesaris. Idem.) Addit exemplum. Sororis uiro.) Soror L. Caesaris fuit Iulia, primaria foemina, M. Antonij mater, antē nupta P. Lenulo, qui cum Catilina coniuerauerat. Praecipit.) praescripsit. Se.) ut consulari uiro. Propinquitate.) Antonij. Ergo ille.) L. Caesar. Concludit. At in quo.) Proponit rem quam reprehendere instituit. At in.) Oratorie interrogat, & respondet. haec figura auditorē mouet & excitat. Ignari non.) Breuiter ponit diuisionem, & nomine & re bellum esse probat. Potest.) Nunc ingreditur disputationem: Bellum est ut genus, tumultus ut species. Quid est.) Breuiter definit rem, ut confirmet. Itaq;.) Cōfirmat exemplis. Ignari non.) Breuiter ponit, & illa coherere debent. Status est finitiuus, quid sit tumultus. probatio ex nomine, adiunctis, & contrario sumitur, tumultū bellum esse. Etenim cum inter bellum.) Argumentatio per diuisionem ex contrario. Sed nimis.) Transit ad rem status, Sit ne bellum decretum. Rem.) subiectam. Quam igitur.) Argumentum ex incommodo reipublicae, quod per contrarium sumitur, quem ductum obliquum uocant.

Damus.) Interrogatio habet sensum negatiuum.

Si enim.) Declarat quod dixit. Subest status finitionis, quid sit bellum. D. Brutum.) Colligit alia argumenta ex adiunctis. Fortissimum.) Hircium consulem. Argumentum ex praesidio senatus, alterum ex iudicio Hircij. C. Caesar.) nepos Caesaris Dictatoris. Decernendi.) quando decernendum esset bellum à senatu. Ergo illi.) Ironicos. Consulem.) Hircium. Collegae.) Hircij. Praesidiū.) Antonij. Quae pax.) Infert per ironiam haec omnia sunt belli propria, & insignia. Saga.) uestitus militaris. Erimus omnes sagati, quod signum est futuri belli.

Vtrum.) Confirmat non solum bellum esse, sed maximum. Ceteris enim.) Ceterorum bellorum comparatione probat hoc bellum maximum esse, cuius rei causam ostendit. Sylla.) Declarat exemplis. Lege Plutarchum in uita Syllae & Marij. Necem.) editam crudelissimam à Mario. Ex contentione.) ex contentione ciuium inter se. Consensio & concordia idem ualent. Quae est igitur.) Profert causam huius belli cum amplificatione.

Belli.) contra Antonium. Acerba enumeratione rem amplificat. Dissipet.) in suum usum, ut solet. Auget indignitatem. Miserrimum.) atq; inde indignissimum. Caphones.) Proprium nomen ex socijs Antonij. Agrestis.) qui Antonium fouebat. Si homines.) Parenthesi uituperat. Quid nos.) Conqueritur. Dij meliora.) Aversatio, abominatio, detestatio. Inuitus dico, sed.) Queritur de hasta Caesaris, per quam probat quod dixit. Argumentum comicurae. Hasta.) uictio, bonorum uenditio. nam sub hasta bona Caesaris uendita sunt. Viderunt.) Declarat. Quid nos.) Redit ad comparationem Et ijs.) Antonij igitur.) Multiplicat inuadit Q. Fusium consularē. Haec est altera pars orationis. Amicus.) tacita ironia. Semel.) Ex contrario se defendit: mihi pax est optabilior quam cuiquā ciui. Industria.) Industria est officij persecutio. hic pro diligentia ponitur. Sed quae so.) De integro colligit se, & compellat Fusium, ut acrius

acrius inflet. Sed queso.) Acrius insurgit, ut uehementius aduersarium premat. Dicit sub nomine pacis certam late re seruituram, ex maiorum exemplo. At tu.) Ex dissimili. Etiam si non.) Tacite occurrit obiectioni, eum fore principem, sed principatum eius nomini fore molestum. Nisi forte.) Amara et criminosa exprobratio. In quo bis.) Confutat errorem Caleni. Primum.) Hoc improbum et sceleratum est in reip. sua comoda praefere reip. comodis. Aenea.) sub Casare. De illo.) C. Casare. Quid tandem.) Profert exempla contraria, quibus improbos ciues puniendos esse confirmat. Hic totus locus pugnat contra sententiam Caleni. Primas.) partes metaphoricis sumptum a scenicis. Eius enim.) ἀπολογία. Quod L.) Aliud exemplum. historiae sunt apud Plutarchum in uita Gracchorum. Armis.) persecutus. illi igitur.) Ironia. C. Mario.) Narrauit plura exempla. In corpore.) Bona similitudo. Dura.) ἀδυσπότης. Opponit quod dici potest, et grauius, ut infirmitas. Ego P.) Exprobrat illi lenitate praeteriti temporis. hic locus habet uim exempli. Nam me tecum.) Purgat affectionem, sed locus sapit ironiam. Parua.) Aperta ironia. Coloniam.) Mutina. Quousque.) Acrius insurgit. Conductae.) contractae in unum locum. Tres.) L. Philippus, L. Pisonem, et Ser. Sulpitium. Cum suo magno.) Tacite significat Fusium praeparatum fuisse cum accusaret Antonium. est enim ridicula defensio Fusij, quam occupat orator, et improbitate illius ostendit. Quo melior.) Ironia. Reum.) Antonium. Ego te cum.) Interfecto Casare Massilienses a senatu reperiunt uenerant quae bello ciuili eis ab lata fuerant. Resisterat Fusius, Cicero eos defenderat. unde et nunc oritur querela in Fusium, cum ille fortassis prius die in senatu in eos inuectus fuisset. Quousque.) Reprehendit crudelitatem Fusij contra Massilienses, et illorum infortunium deplorat. Sublata.) portata in triumphum. Per quem.) in quo triumpho. Ingruit.) rei indignitatem. Quamquam.) Declarat quod dixit. Casar ipse.) Amplificat ex maiori. Rursus.) Sapit ironiam hic locus. Antea deterere.) Miratur Cicero quo consilio Fusius haec faciat. Generi.) Pansa consulis, qui gener erat Fusij. Venio nunc.) Praemunitio ad sequentem locum est. reprehensurus est enim senatum. ergo praemunit ne senatum offendat. Quam hesternus dies.) Reprehendit senatus inconstantiam, et ex insolentia Antonij amplificat. Legatos mittamus.) Vult rem indignam esse. nam hoc quidam censerant, hos reprehendit. Tormentis.) bellicis. Consules.) Hiracium, et D. Brutum designatum. Ad hunc.) Exprobrat eis timiditatem. Equidem.) Declarat quod dixit. Hoc.) hac re. Languidiores.) remissiores, timidiores. Utinam L. Casar.) Sulpitius obierat in legatione. L. Casar non fuit ex legatis, sed absens erat propter morbum. Dolere.) Conqueritur de statu reip. Principibus.) Consularibus. Animum.) alacritatem. Quamquam.) Correctio. C. Popilius.) inuehitur in legatos, et rem contrario exemplo amplificat. Pro.) Exclamatio indignantis. Differret.) tergesseretur. Facturus.) discessurus ab Alexandria. An ego.) Enthymema ex maiori. At quam modesta.) Pergit exponere mandata Antonij, et indignitatem amplificat. Haec autem omnia pertinent ad reprehendam senatus indignitatem. Stupore.) scilicet data sunt ab Antonio. Aedilitium.) Ironia ad contemptum. Aedilitius, qui aedilitatem gessit, ut consularis, qui consulatum gessit. At quam.) Redit ad mandata. Priuatus.) sine magistratu, sine impe-

rio, sine aliqua potestate publica. Verba.) scilicet Antonij. Cohorti praetoriae.) quam C. Casar instituerat tyrannus. La garde. Hic est.) Ex agrorum amplificatione ostendit hoc non posse fieri, sed indignissimum esse. Caues.) securos reddit. Quos.) equitum sodalium. Collega.) Dolabellae. Commentariorum.) Casaris. Quid laborat.) Ipse interrogat, ut excitet auditorem, et respondet. Mercatus.) ab Antonio. Sestertium septies milia, septuagies et quinquies centena milia coronatorum. Ne frui di.) ne impudetur, ne reprehendatur. Nucula hoc credo.) Nucula fuerat inter septem uiros, quorum acta senatus resciderat. nam hi diuiserant agros ex lege L. Antonij tribuni plebis. Nihil laborat.) nihil sollicitus est de se, nihil metuit sibi. Elegans locutio. Quid enim.) Ironia. Sed quid.) Crebra ironia. Abrogatur.) Cuius rei facta est mentio in secunda Philippica. Togatam.) quae est trans Alpes. Ociosus.) Recitat mandata Antonij. Non modo.) pro nedum, est frequens apud Ciceronem. Huius.) Antonij. Est enim.) Dixit comitibus hoc obiter reprehendit. Haec tua mandata.) Porumpit in indignationem, et legatorum inconstantiam reprehendit. Haec.) ἀπολογία ad legatos. Tenere.) tueri. Nescio.) Ironia. Nos quid.) Facit contemtionem Cotylae et populi Romani. Hic.) Cotyla. Codicillos.) ut ad Antonium referret, et sententiam nostram ei indicaret. Venditabant.) commendari studebant. Victori.) populo Romano. Nam illud.) Alia reprehensio contra inuidios quosdam occultos. Alicuius constantiae.) intelligit seipsum. Ego Qu.) Scauolam.) Amplificat exemplo dissimili. Omnibus facere.) hoc est fecisse. Graecissimus est. Sexennio.) a morte C. Casaris. Hoc honore.) Docet suo exemplo quid faciendum sit. Non enim.) Addit causam cur ipse sit sagatus. E nobis.) Locutio talis est apud Cellum. Auersi.) negligentes reipublicam. Prae se feram.) nihil dissimulem. Sableuatum.) adiutum. Huic enim.) Occasione sumpta redit ad Cotylam. Varius.) Vocatur L. Varius Cotyla. Quas ob res.) Nunc colligit summam sententiae suae, et concludit. C. Casare.) Octavianum adulescentem. Fraudis.) ne eis impudetur. Quo.) pro ut-

IN NONAM M. T. CICERONIS PHILIPPICAM FRANCISCI Maturantij Commentarius.

 Eruius Sulpitius qui primum in orando, aut certe optimum post M. Tullium locum tenuit, cum aliquando Qu. Mutium Scauolam de re amici sui consulisset, et de iure semel sibi atque iterum interrogatus, ille respondisset, neque tam percepisset, dixissetque Mutius, Turpe esse patricio, et causas oranti, ius in quo uersaretur ignorare: uelut contumelia commotus, iuri ciuili operam dedit, euasitque omnis humani et diuini iuris peritissimus. Ciceroni exiit admodum familiaris, quod et eius ad Ciceronem, et Ciceronis ad eum, indicant epistolae, tametsi aliqua quandoque interuenit offensio, et tunc praecipue cum L. Murenam ab eo reum factum defendit Cicero. Hic legatus cum L. Philippo et L. Pisonem ad M. Antonium Mutinam, illic D. Brutum cos. designatum obsidentem, cum aduersa teneretur ualitudine, profectus est, sed pene impulsus, non tamen inuitus, ut reip. si posset, prodesset: et peruenit quidem ad Antonium: antequam tamen mandata exponeret

665
exponeret senatus, decessit e uita. Actum est in senatu de eo honorando: cumque statuam ei ponendam censeret Cicero, plures et in primis P. Seruilius, non statua, sed sepulchro honorandum ducebant: legemque illis duntaxat qui interfecti in legatione fuissent, statuam poni uelle afferbant. Contradixit Cicero et aequae ponendam omnibus qui in legatione mortui essent, maiores lege probat sensisse. Exorditur per desiderium hominis defuncti, et per ademptum commodum: sed breuissimè narrat, et quidem aptissimè: subiicit deinde diuisionem, quam plures et pulcherrimè sequuntur probationes et refutationes, etiam additis per exempla exornationibus. Genus causae est partim deliberratiuae, et hoc principale (Suadet enim ponendam statuam Sulpitio) partim demonstratiuum, sed incidens, cum laudatur Sulpitius. Status uero legitimus ex scripto et sententia. nam aliter legem aduersarij, aliter interpretatur Cicero. Sapientia. erat enim iuris consultissimus. Ereptus.) immatura morte. Orb. im.) uelut orbem. Ad incertam.) ea metuentes quae metuere omnes possunt. Nulla reuertendi.) graui ualitudine oppressus, et ui morbi. Ita affectus esset.) ita sese haberet. Sibi ipsi diffideret.) spes de uita sua non haberet. Obeundi.) sui muneris exequendi. Qui hunc honorem statuam.) Diuisio est. Eorum.) maiorum. Lartes Tolumnius.) Fidenes stadijs 40. ab Vrbe distabant, ciuitas olim magna, et populo frequens, Romam uero etiam colonia. haec ad Lartem Tolumnium Venentium regem defecere. Quatuor missi sunt a senatu legati, quos Cicero inferius nominat, qui nosi consilij causam quaererent. eos Fidenates Tolumnij iussu occidere. Tribunis militum Consulari potestate, Qu. Cincinnato Cincinnati filio, M. Aemilio, L. Iulio, statuam legatis pro rostris posita sunt. Ipse Tolumnius postea cum Cor. Cossio congressus, caesus est. eius opima spolia Ioui Feretrio relata. author Liuius libro quarto ab Vrbe condita. Cn. Octauij.) C. Rufus uir Quaestorius, Cn. et C. procreauit, a quibus duplex Octauiorum familia defluxit. Cn. et deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis: at C. eiusque posteri in equestri ordine usque ad Casaris Augusti patrem consistere. Et Cn. quidem Octauij legendum est, aliter cum historia non consonaret. Sed id admiror quod apud Plinium scriptum inuenio libro 34. nat. hist. his uerbis, Non praeteribo Cn. Octavianum ob unum uerbum quo regem Antiochum daturum se responsurum dicentem, uirga quam tenebat forte, circumscripsit, et prius quam egrederetur circulo illo, responsurum dare coegit: in qua legatione interfecto, senatus statuam poni iussit quam oculatissimo loco in rostris. Nam circumscripsum uirga a C. Popilio Antiochum in superiore Philippica dicit Cicero. Sed profecto hic Octavianus nepotem Antiochi missus ad explorandos regum Asiae animos circumscripsit, Popilij exemplum secutus, qui auum Antiochum circumscripserat. Nouitati.) Noui enim erant, quorum maiores magistratum non gesserant. Nepotem.) Antiochum eodem nomine appellatum quo auus. Laodicea.) In Media ciuitas fuit Laodicea nomine, a Macedonibus condita: altera in maiori Phrygia, et urbium Phrygarum maxima, de qua hic loquitur Cicero: Lyco flumio proxima est, qui ex Cadmo profluit monte, ubi ipsi imminere. author Strabo. Gymnasium uero locus est ubi uirij ludis exerceri iuuentus solebat: uelut enim exerceo est, et uirgatus, exercitationum corporis

664
praceptor pueros et adulescentes instruens. A quo dam Leptine.) Antiochi iussu. Sola restaret.) nam familia pene interierat Ciceronis tempore. Huic.) Cn. Octauio. Itaque est argumentum a minori ad maius. si, inquit, ereptum communi casu, non autem reipublicae causa, monumentis publicè ob singularem uirtutem honorandum putarem: multo magis nunc persuadere et censere debeo, cum in legatione perierit. mortem uero ei legationem attulisse, et seruari adhuc in uita, nisi profectus esset, potuisse colligi pluribus. Dissimilem sui.) a sua pristina consuetudine uobis parendi discessurum. Is enim profecto.) Optimam hanc uiam uocat Fabius, cum finitione praecedat probatio: ut hic Ser. Sulpitium ab Antonio occisum colligit Cicero, et in clausula demum ita finit, Is enim profecto mortem attulit, qui causa mortis fuit. ergo Antonium occidit. De hoc bello.) Antoniano. Excusationem.) nam morbum excusabat. Seduxit.) seorsum duxit: alias seducere decipere est. Nos.) ego et filius.

Eius.) filij. Eius sententiae.) ut legati mitterentur. Quam iustitiae.) quod ipse interpretatur, quia ad equitatem semper declinabat: cum sit plerumque summum ius, summa iniuria. Gratiae.) gratitudinis. L. Syllae.) tres statuam L. Syllae Dictatoris fuisse, iuxta rostra, sed minores, inquit Plinius libro 34. Id.) sepulturae honorem. Sanctitas in ipso solo est.) Ostendit longè plus esse sepulchrum, quam statuam publicè tribuere: quoniam statuam pereunte, desinit locus ubi posita statuam erat, cuiusquam esse: at uero pereunte sepulchro, locus ipse remanet religiosus, et reuocari in profanum usum non potest. nam adis sacrae etiam diruto edificio, locus sacer manet: et illato semel mortuo in locum quempiam, religiosus est locus, quod iure consulti dicunt. ff. titulo de Rerum diuisione et qualitate. Ita censeo.) Suam, ut consueuit, subiicit sententiam. LEMONIA Rufus.) a tribu LEMONIA quae a pago LEMONIA appellata est, ad portam Capenam uia Latina. nam Rufus a colore dictus est. Seruius praenomen est, Sulpitius nomen. Et in basi.) In lapide qui subest statuam, et eam sustinet. Quaestorius urbanis.) erant enim et castrenses et prouinciales. Redemptori.) Is est redemptor, qui publica et priuata aedificia redimit et conducit faciendae: unde redemptura: quo uocabulo Liuius utitur. qui idem conducunt couchendas sarcinas et onera quaeruis tum publicè, tum priuatim, suis humeris aut mulis aut rheda, redemptores uocantur. Horat. Festinat calidus mulis gerulisque redemptor. Sallust. Et Perpennam forte cognoscit mulio redemptoris. Designet.) Vnde sepulchrorum designatores dicuntur. Horat. in Epist. Dum ficus prima calorque Designatorem decorat lectioribus. et si aliter, sed minus uerè, enarrat Acron.

GEORGII TRAPEZVNTII IN PHILIPPICAM IX. Annotationes.

Vellem dii immortales.) In senatu de Ser. Sulpitio honorando Cicero suadet ut ei statuam decernatur: confutat autem illorum sententiam, qui legem esse dicebant de his qui in legatione interfecti fuissent, ut illis tantum statuam collocaretur. nā docet maiores ea lege sensisse, ut idem honos aequè omnibus haberetur qui propter legationem publicè mortui fuissent. Ereptus.) immatura morte praeventus. trāslatio est de pariete quae summa aetate filium unicum amiserit. Properas festinasque.) propero animo: festino corpore. Maiorū com.) Abstinentus a pecunia, continemus a cupiditate

IN PHILIPPICAM IX.

à cupiditatibus à & libidine. Decoranda.) honestanda.

In basi.) οτι τῆ βασιλειᾷ ὁ ἱπποβαίει ἀνδριᾶσ. Lemo-
nia.) nomen tribus. Designet.) Vnde designatores se-
pulturorum dicuntur. Horat. Designatorem decorat lecto-
ribus atris.

PHILIPPI BEROALDI IN PHILIPPICAM IX. Commentarius.

Vetus hic fuit populi Romani mos, ut legatis in legatione caesis statuæ ponerentur: qui honos amplissimus habebatur: sic Publio Iunio, & Tito Coruncan-
no, qui ab Teuca Illyricorum regina interfecti sunt, statuæ positæ. sic Tullo Cælio, seu Cluuius, Sp. Amio, L. Roscio, C. Fulcinio, à Fidenatibus in legatione interfectis, statuæ in Rostris posuerunt. Annotare annales tripodæas his statuæ in foro statutas. hæc uidelicet mensura honorata tunc erat. Hinc M. Tullius hac oratione suasoria censet Seruio Sulpitio statuam pedestrem statui oportere, qui in legatione perierat: ut ita extet monumentum eius hominis, cui legatio ipsa mortis causa fuerit. Tanquã Ser. Sulpitiũ occiderit Antonius, ut qui mortẽ atrulerit, qui mortis causa extiterit. Ex hac Ciceronis sententia posita statuæ est Ser. Sulpitio, cuius rei et iuriconsulti meminerunt, his uerbis: Hic cum in legatione perisset, statuam ei populus Romanus pro Rostris posuit, hodieq; extat. Ita affectus esset. id est ægrotaret, & graui ualitudine langueret. sic enim absolute, nec minus eleganter dicimus affectum hominem pro ægrotum, inualidũ atq; languentem. Propertius: Iupiter affectæ tandem miserere puellæ. Liuius: Vires corporis affectæ, sensus oculorum atq; aurium hebetes. Cornelius Celsus: Pulmo totus afficitur. Item: At renes ubi affecti sunt, diu malè habent. Item: At lienis ubi affectus est, intumescit. Nouitati inuidebat.) Nouos homines appellant ignobiles, qui nullis maioribus nullaq; claritudine natalium orti sunt. Et ut auctor est Appian. eos nouos Romani solem nominare, qui à semetipsis nulla maiorum dignitate claruerunt. Inde nouitas dicta pro humilitate nataliũ. In oratione de supplicijs: Videmus, inquit, quanta sit inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominũ uirtus & industria. M. Tullium scriptores nouum hominem appellant. hinc illud Satyrogaphi: Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ Municipalis eques. Is mortem attulit.) Ut iuriconsulti prodiderunt titulo ad legem Aquiliam, occidisse dicitur, qui mortis causam quolibet modo præbuit. Item ad legem Corneliam de Sicarijs inquit Vlpianus: Nihil interest occidat quis, an causam mortis præbeat. Hinc illa scholastica controuersia, supràtor decem millia dare debeat. stupratus se suspendit. petitur supràtor ad mortẽ, & contradicit. queritur an capite puniendus sit tanquam causa mortis fuerit, quia stupratus ob id stuprum se suspenderit. Qumtil. in 7. Finitionem, inquit, præcedit probatio, ut in Philippicis Cicero Ser. Sulpitium occisum ab Antonio colligit, & in clausula demum ita finit: Is profectò mortem attulit, qui causa mortis fuit. Cum Sulpitio non sunt comparandi.) Scribit in Bruto Cicero, Ser. Sulpitium in secunda arte primum esse maluisse, quam in prima secundum. Vbi annotandũ primam artem à Cicerone dici eloquentiam oratoriam, secundã uerò iuris ciuilis sciẽtiã, aduersus istorum opinionem, qui legalem disciplinam in summo fastigio, oratoriam artem in imo collocandam per-

tinaciter affirmant. Sed Ser. Sulpitius longè omnium fuit non eiusdem modò ætatis, sed eorum etiam qui fuisse, in iure ciuili princeps. Pictas filij.) De hoc sic refert epistola quadam ad Ser. Sulpitium: Seruius quidẽ tuus in omnibus ingenij artibus, imprimisq; in hac in qua ego me acquiescere scripsi, ita uersatur ut excellat: à me uerò sic diligitur, ut tibi unco cedam, præterea nemini. Pedestris statuæ.) Docet Plinius pedestres statuæ Romæ fuisse in auctoritate longo tempore, cum equestres Romanam celebrationem serius habuerint, orto sine dubio à Græcis exemplo. Mensura autem pedestriũ statuarum tripodæa fuit honorata. Locum gladiatoribus.) Menius cum domum suam uenderet Catoni & Flacco Censoribus, ut ibi basilica ædificaretur, receperat ius sibi unius columnæ, super quam tectum proieceret tabulatis prouolantibus atq; productis, quæ Meniana dicuntur: unde ipse & posterius eius spectare gladiatores possent: & ex illo columna Meniana uocata est, ut in Apuleium latius dixi. Sepulcrum ipsius.) Familiaria sepulcra dicuntur, quæ quis sibi familiarisq; suæ constituit: Hereditaria autem, quæ quis sibi hereditibusq; suis constituit. Auctor iuriconsultus, titulo de Religiosis.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN PHILIPPICAM IX. Annotationes.

ARGUMENTVM.

Seruus Sulpitius in legatione ad Antonium obierat: de cuius honore cum consultaretur, Cicero hanc sententiam dixit, quæ censuit ei statuam ponendam, & sepulcrum publicè faciendum esse. Dissensiebat P. Seruilius, qui sepulcrum tantum decernebat, quòd Sulpitius non ferro, sed ex ualetudine interisset. Contra quem sic disputat Cicero, ut doceat ex uoluntate maiorum non genus mortis, sed causam spectandam esse propter quam aliquis obierit. Status sententia est qualitas deliberatiua ex meritis Sulpitij. reprehensio Seruiliij frustratione continetur, cuius debetur statuæ. Cui accedit interpretatio instituti maiorũ, quæ ad naturam scripti refertur.

Vellem dij.) Incipit querela de morte Sulpitij. Est officiosum exordium, & proinde beneuolentia dignum. Non quòd) Ocurrit offensionem, & interpretatur quod dixit. Illis amereit.) Etiam dicimus amere illum. Sapientia.) Ab eius persona interpretatur. Debilitatam.) Imperfectam. Quòd si cuiquam.) iam aggredditur & laudat Sulpitium, & meritum eius amplificat. In nullo.) Id quod proposuit, per contentionem explanat. Ser. Sulpitius.) Confert quo animo, quo studio Sulpitius profectus sit. Affectus.) scilicet languore dicunt uulgò dispositum esse. Dissideret.) desperaret.

Spiritu.) in ipsa morte. Experiretur.) conaretur, tentaret, subiret. Verbum iuris. Retardauit.) impediuit.

Cuius.) Antonij. Ut igitur alia.) Abrumpit hunc locum, & transit ad reprehendam Seruiliij sententiam.

Hoc Panfa.) Laudat obiter Panfam. Ornandum.) honorandum. Ego autem.) iam opponit suam. Ut causam mortis.) interpretatur maiorum sententiam, quam probat ex causa finali, & exemplis confirmat. Voluerunt.) Confirmat maiorum sententiam. Monumentum.) statuam. est enim quod mortui causa ædificatũ est, & quicquid ad memoriam alicuius factum est. Auda-
cium.) Causa finalis. Exempla.) quæ collegerat Seruilius ad

lius ad confirmandum sententiã suam. In rostris.) in foro Rom. In eam familiam.) Octauiorum, & obiter declarat quis fuerit. Nemo enim tuus.) Hoc obiter dicit ad correctionem suorum temporum. Nam.) Declarat. Regum.) Asie. Classes.) Instrumentum bellicum. In gymnasio.) in palaestra. Progeniem.) gentem Octauiam. Huic.) Octauio. Habita honori.) Obita legendum. Casus.) Fortuna. Nunc autem quis.) Concludit per arripit, & confirmat Sulpitium ex legatione obiisse, & studium eius in Remp. commendat. Secum.) Declarat. Dissimilè.) Erat studiosissimus & uigilantissimus Reip. Discrimine.) periculo. Perturbatus.) propter grauitatẽ eius. Insolenter.) superbè. Non igitur.) Interpretatur mortem Sulpitio allatam. Is enim.) Approbatio ex similitudine. Quocirca ad.) Argumentum qualitatis ab utili, ad quam reuertitur. Extare.) monumentum aliquod. Erit enim.) Declarat. Consecutus sit.) meruerit. Quod si.) Aliud argumentum ex æquo, & hæc omnia ad qualitatem pertinent. Faciamus.) facere debeamus. Vos enim.) Hunc locum declarat. Vos enim P. C.) Probat quod sumpsit, rei gestæ testimonio. Dicendum.) Liberius loquitur. Cum uideretis.) Confert culpã obiter in senatũ: sed interim excusat Senatũ, ne offendant. De sententiã.) sententiã eius mutat. Ut uerò.) Rem ipsam commemorat testificandi causa. Nos.) ego & filius. Mouebatur.) Amplificat. Sententiã.) exequenda. nam ille auctor fuit ut legatos mitterent ad Antonũ. Auctor.) suasor. Omen fuit.) significatio mortis. Reddite igitur.) Conclusio cum cohortatione. Inscij.) Imprudentes. Nam reliqua Ser.) Delabitur ad ceteras laudes Sulpitij. Hic locus sumitur extra causam, extra rẽ. Nam.) est particula inceptiua. iuriconsultus.) non magis iurisperitus, quam iustitiæ exccutor. elegans dictum. Multum etiam.) Mouerit ad filij luctu. Animati.) confirmati in decernendo honore. Quinquã.) Correctio. Effigiem.) Nam in filijs plerumq; parentum mores relucet. Mihi autem recordanti.) A uoluntate defuncti, ex cuius etiam morib. pedestrem statuã confirmat. Mirificè.) Cõfirmat ex morib. Si ipsum.) Sulpitium. Ex ære.) æream siue æneam statuam. Atq; hanc.) Ex ipsius Seruiliij sententiã, cuius uim interpretatur. Hæc sunt capita argumenti. Nam si.) facit sententiã istam Seruilio contrariam, aduersam interpretando. Cur quod.) Ex minori. Maiores quidem.) Sepulcri quã statuæ honorem maiorem esse. Sed statuæ.) Aliud argumentum. Vi.) cum deiciuntur. Solo.) in ipsa terra, quod subiectũ est pedib. nostris. Sanctorum.) augustiora. Augatur.) Concludit. Non debitus.) quin debeat. His enim.) Declarat quod dixit. Lemonia.) Rectius puto legendũ esse, Lemonius. Affectus.) debilitatus. Ponit causam mortis. Contem-
derit.) certauerit. Obiter commemorat totam rem. Censuo placere.) Ita debet sententia coniungi. Gladiatoribus.) Gladiatoribus absolute, subaudi ludis. nam hi in foro dabantur. Quòd additur, Ludisq; puto abundare, & surreptitium esse. irrepit enim ex glossa. nam ludi seneci in theatro dabantur. Locum.) ad spectandũ. Quòd is.) Addit causam. Basi.) in solo statuæ. Basis est solum quod statuam ue. aliquam rem sustinet. Vtiq;.) penultima longa legendum est. Redemptori.) Redemptor est qui opus faciendum conducit certo precio, atq; is fabros & architectos adhibet. Redemptori.) cõductori. Eum.)

Sulpitium. Amplissimè.) amplissima pompa & apparatu. Supremo.) intelligit diem funeris sepulturæ. Ornamentis.) statuæ & sepulchro. Mittere.) proponere. Designet.) propriè dictum. Publicè) à Republica.

IOACHIMI CAMERARII IN PHILIPPICAM NONAM ANNOTATIO.

Sed ipsa mors ob Remp. habita honori fuit.) Vera lectio, Ob remp. obita: ut, Morte obita quales fama est uolitare figurat. Ut hoc magis monumentum gratiæ senatus, & c.) Veneti eleganter sic: Ut hoc magis monumentum, gloria senatus: id est, gloriosum senatui. Seru. Sulp. QV. F. Lemonia.) Ego Lemonia lego, id est, tribu Lemonia. ut Verr. III. C. Claudius C. F. Palatina.

IN DECIMAM M. T. CICERONIS PHILIPPICAM FRANCISCI MATURANTII COMMENTARIUS.

Arcus Brutus ex Italia discedens, in Græciam nauigauit, & inde Athenas profectus est, ubi Theomnesto Academicò, & Cratippo Peripateticò sic operam dabat, ut nihil aliud agere uideretur. Interea tamen bellicam rem non negligebat. Herostratum enim in Macedoniam misit, qui Pompeij reliquias quasdam quæ illic erant, colligeret. Nobiles adulescentes qui Athenis studiorum gratia morabantur, sibi adiunxit: ex quibus Ciceronis filium præcipuè admirabatur ac diligebat, quòd & generosus esset, & tyrannos uehementer odisset. Manifestè deinde sese apperans ad bellum, ab Amistio Prætoris ex Asia redeunte, sibi amicissimo obuiam factò, apud Caristũ nauis aliquot & aris quinquaginta millia accepit: quotquot milites in Pharsalia ex Pompeij copijs uagabantur, ad eum confluerent. A. Cinna equites per Domitiũ abstulit, quos in Asiam ad Dolabellam ducebat. Arma quæ ad C. Antonium Demetriade conuehebantur à Cæsare Dictatore ad Parthicum præmissa bellum, interceptis. Reges & principes finitimos sibi conciliauit: C. Antonium M. fratrem ad copias accipiendas quas Gabinius Epidamni & Apolloniæ habebat, uenientem ut comprehenderet, profectus, aduersam contraxit ualetudinem. cum fame laboraret, Apolloniæ non solum cibaria præbuere, sed iura mœnia sua recepere. C. Antonius uerò & milites qui circa Apolloniæ erant, & Apolloniatas ipsos Bruto obsecuturos uident, Buthrotum perrexit: sed tres in itinere cohortes amissit, quæ à Bruto cæsæ sunt. Loca deinde quæ circa Billidem ualidè præoccupata superare conatus, à M. Cicerone filio commissò prælio uictus est, cui seipsum Caius cum exercitu dedit. Mansit autem in honore apud Brutum, dignitatisq; suæ insignia retinuit, donec exercitum corumpens, neq; reprehensus desistens, nauis impositus custodia traditus est. Appianus tamen interfectum scribit. Ingens iam erat Bruti auctoritas, ingens exercitus. Traj cere in Asiam destinauerat, Dolabellam oppressurus: literas ad senatum dederat. eas Panfa Cos. coactis senatoribus recitauerat, & Brutum laudauerat. Qui Antonio fauebant, & imprimis Calenus, adimendam Bruto auctoritatem, abducendasq; ab eo copias censebant: periculosum asserentes libertati, tantum potentiæ Brutum habere, & rebus communibus officere posse, cum præsertim ueterani omnes ei essent infestis. Cicero per officium consulis exorditur, qui simulatq; Bruti literas acceperat, senatum coegerat, &

rat, & literis recitatis Brutum laudauerat. in Calenum dicit, & eius sententiam confutans, omnes de Bruto suspiciones diluit. De ijs qui Bruto cum copijs se adiunxerant, uerba facit: suam postremo profert sententiā. Tota autem oratio in conuentione posita est & refutatione. Quas partes.) quod officium. Eius.) Q. Fufij Caleni: quem primum omnium, quia focer erat, sententiam rog. rat Panfa.

Quae mens.) consilium. Virgil. Quae facere id possis, nostram nunc accipe mentem. Alterum.) Marcum. Amplissima fortuna.) diuitiae. Summus honoris gradus.) quia Consularis. Eum.) Filium. De tribus Antonijs.) Marco, Caio, Lucio. De scripto.) ex sententia quam scriptam attuleras. Inopia uerbi.) quod aliud tibi uerbum non succurreret, ut accidit multis. Tuam facultatem.) nam ea, in dicendo facultate es, ut desse tibi uerba non possint. Literas Bruti.) hoc censuerat Calenus, Senatusconsulto declarandum literas Bruti bene scriptas uideri: ceterum ab eo dimittendas copias, hoc eleuat & irridet Cicero. Librarium.) quem scriptorem & cancellariū uulgo uocat.

Vsum.) experientiam. Quo S. C. decretū bene scriptas literas? quasi dicat, nullo. Hanc tibi consuetudinem.) bonus inuidendi omnibus non haberes, nemo tibi inuideret, quasi dicat, hac una causate oderunt omnes, quod tu bonos odisti. Detrectare autem est contra recte tractantes facere. Collige te.) respice. Genero tuo.) Panfa. Amplissimi honoris.) Consularis dignitatis. Eos qui diadema.) inuidiose hoc de uno dicit M. Antonio. Vrbe caruit.) de his in prima Philipp. satis multa. In insula.) insulae proprie dicta sunt quae non distinguuntur communibus parietibus, cum uicinis circumiectis; publico aut priuato iunguntur, ad similitudinem terrarum quae fluminibus aut mari immittuntur: sic uocatae, quod in salo, id est in mari sunt.

Luculli adolescentis.) qui fuit Luculli praestantis illius Imperatoris & locupletissimi filius. Vidi Velia.) & hoc in prima Philipp. Proditores.) Antonios. Initio.) in prima Philippica. C. Antonius.) M. Antonij frater, in Illyricum, & Macedoniam missus ad militem colligendum, & prouincias sollicitandas. Tendit dextram.) porrigit auxilium, quod ipse interpretatur. Ornata.) apparatus ad dimicandum. Quod.) praesidium. Ab illo.) M. Bruto.

Tria tenet oppida.) aut paucissima dicit, ut uulgo solet: aut Brundisium, Tybur, Suesam intelligit. In Antonio.) Caio. Medijs interiectus.) nam Caius erat medius, maior eo Marcus, minor Lucius. Et non prohiberetur.) nam prohibuerat in Macedonia eum senatus proficisci. Caesaris.) Octauij. Quem nisi in uia caducae hereditates tenuissent.) Caducae hereditates dicebantur, cum nemo erat qui iure eas adire posset, & uel ad aerarium uel ad fiscum deuoluebantur, aut a potentioribus occupabantur. Et quoniam a certo herede cadebant, caduca uocabantur. Trib. autē modis relicta ultimis uoluntatibus. deficiebant, & pro non scriptis habebantur: uel cum ijs relinquebantur qui in uita tunc non erant, ignaro tamen testatore: uel cum is qui haeres institutus fuisset, aut legatarius uiuo testatore decedebat: aut conditio sub qua relictum aut legatum aliquid fuerat, deficiebat. Lege autem Papii de caductis, relictum aut legatum deficiente conditione uiuo uel mortuo testatore, ad aerarium perueniebat. Legi autem causam dedere ciuilia bella, quibus plurima fiebant caduca, & percuntibus uiuis testatoribus ijs quibus relictum legatumue fuerat, & implere conditiones non ualentibus. Emendata postea lex

est, ut non ad aerarium & fiscum, sed ad proximiores deuoluerentur quae deficerent. Et Iuuen. ait, iura parentis habes: propter me scriberis haeres: Legatum omne capis, nec non & dulce caducum. Abolita postremo penitus est, ut scribitur lib. Codicis s. ti. de caductis tollendis. Cum Apollonia.) Dyrrhachij & Apolloniae copiae erant, quibus Gabinius praerat. Illyricum cum imperio Vatinius obtinebat: sed Caius in Macedonia proficiscebatur. Quid ergo ei cum copijs Gabinij aut Vatinij erat? quasi dicat, nihil. Cum Apollonia.) Macedoniae ciuitas est Apollonia, libera olim & optimis instituta legibus: quam Corinthij et Corcyrei edificauerunt: super Aoum flumini sita, quam Eantē Hecateus uocat: distans ab eo stadijs decem, a sinu uero Rhizonico sexaginta. Dyrrhachium Macedoniae & ipsa libera ciuitas, quam Corcyrei condiderunt, sic uocata a Chersoneso in quo sita est, ante Epidaurum dicta. Auctor Strabo. Appianus a Dyrrhacho Epidauri filio tradit appellatam, lib. 2. de bellis ciuilibus. Hortensio.) qui praerat Macedoniae. Certissimo modo.) sinibus indubitatis. Illius.) Hortensij certus erat exercitus, nec ad eum Gabinij & Vatinij pertinebant copiae. Ac ne cum Bruto quidem.) dicit quispiā. nam occurrit questio, ne cum Bruto quidem aliquid erat Gabinij, Vatinij, & Hortensij copijs, & tamen eas Brutus accepit. Omnes legiones.) respondet, si Resp. ipsa adiudicaret, hoc est attribueret & assignaret has copias quae suae sunt, Bruto assignaret, non Antonio. Nam Antonius ad perniciem, Brutus ad defensionem uteretur. Ipsi milites.) qui se Bruto adiunxerant. Scribit.) Brutus. Captus est.) id quod accidit, diuinat Cicero. nā re uera captus fuit. Aut certe homo uerecūsus.) Ironice. Legatus Antonij.) C. Antonij. Equitatus qui in Syriam ducebatur.) iij quingenti fuere, quos Au. Cinna abstulit, qui eos in Syriam ad Dol. bellam ducebat. Alterum.) quingentos equites praedictos. Cn. Domitius.) is Domitij illius filius fuit, quem in Pharsalica pugna Antonius occidit. de hoc Brutus in Epist. ad Ciceronem: De Domitio & Apuleio quid attinet me scribere? A legato Syriaco.) A Cinna. P. Vatinij qui & antea &c.) Cum Gallias Caesar teneret, & Lucam prouincia suae urbem hybernatum uenisset, Pompeius & Crassus ad eum profecti sunt. facta est inter eos conciliatio & concordia, sic ut omnis Resp. eorum arbitrio administraretur. Conueniunt autem ut Caesar in aliud quinquennium Galliae pro rogarentur, Crassus & Pompeius in sequentem annum Consulatum peterent. Redire Candidati, in campum descendere. Cato L. Domitij sororium suum ad petitionem compulit, ut cum utrouis crearetur, eius libidini repugnaret: sed armis acta res est, & multi occisi sunt, Cato uulneratus: demumq; Pompeius & Crassus renunciati Consulati. Cato cum Domitium opposuisse parum profuisset, & animaduertent inuicem trium principum concordiam primum & maximū ciuile malum esse, Praetura ipse statuit petere. Caesar uero et Pompeius Praetura in Catone Consulatu parem fore uidentes, Senatum multis ignorantiibus habuere, decreueruntq; ut qui Praetores crearentur, confestim magistratum inirent, neq; consuetū tempus expectarent, & ne fraudi esset si quis cum magistratum per ambitum obtineret: ac simul amicos ad petitionē ipsi impuleret, pecuniam qua suffragaturos corrumperent, submittentes. cumq; nihilominus Catonis uirtus superaret, & prima tribus quae praerogatiuam habebat, eum renunciat

set, to-

set, tonitruum Pompeius mentitus est. Vatabant autem auferri agri cum populo loue tonante. Pulsis inde e campo optinatis, magnis largitionibus factum est ut Vatinij pro Catone Praetor renunciaretur: qui anno sequenti in binus reus factus est, & a Cicrone defensus ac laudatus: quod quamobrem fecerit, ipse docet Cicero in epistola ad Lentulum, quae est lib. 1. Familiarium. Hunc Vatinium oderat prius Cicero, quoniam Tribunus pl. Clodio fauerat: extatq; oratio contra Vatinium testem, quae cum proficit & lacerat. Antea.) decimo anno, totidem enim exieram ex quo Vatinium Cicero defendit & laudauit. Paterni.) Brutorum. Materni.) Seruiliorum. Quo minus.) Dec. praecipue a Casare diligebatur, plurimiq; fiebat, et secundus ab eo institutus haeres fuerat. Acrius credo ad sua defendere? quasi dicat, minime. Quam filius.) Octauius. Alter.) Bruius. Quorum uotis.) populi, ut est dictum in prima Philipp. Alter.) Octauius scilicet, cum derisu hoc et stomacho. Comitij Centuriatis.) Comitij centuriata quid sint, prius est dictum. Constant enim ex censu & aetate, fieri uero intra pomerium nefas erat. Se prospicere Reipublicae.) Quia simulam se timere & prospicere ne quid Resp. detrimenti capiat. Illorum simulatio, qui non timent. Sit ignauia, ut credat costimere qui re uera non timent, sed timere se simulant: ipsi qui timent, uehementius timent. Maium.) Interiectio est. Fastidium.) superbiam, a fastu. Non sunt credo innumerabiles? quasi dicat, sumi innumerabiles, ut non sint timendi ueterani. Ingenuo dolore.) non seruili, sed qui ingenuos decet. Potest igitur stare.) quasi dicat minime potest. Quos.) ueteranos. Fat. dem casum.) quo uictus est Pompeius, & Caesar rerum potitus. Hunc uestitum.) sagi. Non enim in spiritu uita est.) hoc est in uiuendo, & spiritu uicendo, sed in actionibus & rebus gestis ac uirtute.

Sed ea nulla est omnino seruienti.) nam qui seruit, uerius mortuus est, quam uiuit. Quod si &c.) etiam si immortales euaderemus praesens periculum effugientes, tamen tanto magis fugere immortalitatem deberemus, quanto seruitus futura esset diuturnior per ipsam immortalitatem. Quam naturae quis debeat.) omnino enim morituri sumus. Charissimum po. Ro. ciuem.) Ironice. Tabulis notis.) quae ne fierent, intercessit Anton. nunc uero ut fiant auctor est. Ipsi rustici.) Homines rustici erant Saxa & Capho. Auertit.) abduxit a rep. & ad Antonij tradidit. Cuius.) Agri. Mimos & mimas.) quibus & ipsis ager Campanus fuerat diuisus. De Apuleio.) de quo Brutus ad Cic. scribit in epistol. A Q. Caepione.) M. Brutus proprio et uero nomine dictus est Q. Caepio Brutus: & tamen M. Brutus appellatus. Senatusconsultis uerum exprimebatur nomen.

GEORGII TRAPEZVNTII IN
X. Philippicam Annotationes.

Magno in dolore.) Allato de morte Trebonij nuncato, quem Dolabella dolo oppressum in Asia crudelissime cruciatum interfecerat: & Dolabella hoste iudicato, cum alij iudicarent priuato imperium deferendum, alij alterum Consulem mittendum ad id bellum, Cicero neutram sententiam probat, quia praeter morem maiorum fiat: deinde quia inutile & inhonestum tum Reip. tum uero Consulibus: sed discernendum, ut id negotium Bruto et Cassio, qui ipsi partim in Graecia, partim in Asia sint,

committatur. Caducae hereditatis.) Caduca sunt hereditates, quae tunc aduentur, quum nemo est qui iure eas adeat. Adiudicaret.) attribueret, assignaret. Fastidium.) arrogantiā. a fastu, id est superbia. Ingenuo dolore.) non seruili.

PHILIPPI BEROALDI IN X.
Philippicam Annotationes.

Brutos ut nō prob.) Magna uis, magnū pōdus est in nominibus. Brutos cū audis, intellige uiros optimos, & libertatis assertores, ac populo Ro. charissimos: Antonios uero accepe nequissimos, & Reip. oppugnatores, ac Romanis inuisos. Proinde nomen Brutorum cum laudatione pronuntiandum est: Antoniorum uero cum uituperatione deprimendum. A te dissentiens.) Senator Tiberius dissentiens in curia a Quinto Atherico, Ignoscas, inquit, rogo si quid aduersus te liberius sicut Senator dixero. De scripto.) Cōsimiliter in oratione pro Plancio inquit, Recitetur oratio, quae propter eius magnitudinem dicta de scripto est. Diuisim autem legendū est de scripto, ut dictiones duae sint. Collige te.) Quid est seipsum colligere, ut inquit M. Tul. in Tusculanis questionibus, nisi dissipatas animi partes rursus in suum locum cogere? Tantam ne patientiam dii boni.) Apoptosis, quam Cicero reticentiam, Celsus obtinentiam, nonnulli interruptione appellant. figura est familiaris indignantibus, quae sensus interruptitur, nec sententia integra enūciatur. ut, Me ne incepto desistere uictum? Et illud Horatianū, Hunc cine solem Tam nigrum surrexe mihi? Apollinares ludos.) Relege quae in primo commentario de Apollinariis ludis fufius explicauimus, quos Brutus Praetor absens fieri procurauit. Cicero in se filio meo.) Per id tempus Cicero filius M. T. Ciceronis sub Bruto militabat: eumq; Brutus cum primis admirabatur, ut pote generosum iuuenē, ac tyrannos exosum, qui Cratippo tunc philosopho in Peripatetica philosophia clarissimo operā dabat. ab hoc C. Ant. praelio uictus capitur. Verū qui in adolescentia specimen maximū futurae uirtutis ostenderat, is mox decoxit, degenerauitq; a seipso: quae scriptores tradunt nihil ex paterno ingenio habuisse praeter urbanitatem: cui ebrietas memoriā omnem subduxit, quem seruit binos uini congios uno potu haurire solitū, Marcoq; Agrippae a marcido ac temulento scyphum impactum. Vatinij iure laudatus.) Nihil notius odio Vatiniano, nihilq; oratione illa Ciceronis in Vatinium testem uirulenta & criminosa celebratius, quem multo saepe perfreuit, et urbana amaritudine perstrinxit. Olim Vatinij morte nūciata, cuius parū certus dicebatur auctor, dixit M. Tul. interim usura fruar. Itē cum audita falsa Vatinij morte Quinū eius libertū interrogasset, recte omnia? dicenti, recte: mortuus est, inquit. Item cum Vatinij pedibus. ager uellet uideri cōmodioris ualetudinis factus, et diceret se bina millia passuum ambulare: Dies, inquit, longiores sunt. In Cōsultu quoq; Vatinij, quae paucis diebus. gessit, notabilis Ciceronis urbanitas circūferebatur, Magnum ostentum, inquit, anno Vatinij factum est, quod illo cōsule nec bruma, nec uer, nec aestas, nec autumnus fuit. Illud quoq; non indignum quod annotetur, Vatinium hominem natum & ad risum & ad odium, scurrum fuisse et uenustum ac dicacem. In pedes suos ipse plurima dicebat, & in fauces inflatas: sic inimicorum (quos plures habebat quam morbos.) & in primis Ciceronis urbanitatem effugit. Attamen cum inimicitiae mortales esse debeant,

ff 2 M. Tullius

M. Tullius oblitus pristini odij, oblitus iniuriarum, ut pote molli ingenio praeditus, Vatinius non solum laudauit, ue rumetiam in iudicio defendit. De quo sic refert Quintilia nus in 11. Dixit Cicero pro Gabinio, & P. Vatino, mi micissimis sibi antea hominibus, & in quos etiã orationes descripserat. Nulli seruieni.) Iurifonsulti seruitutem morti comparant: tanquã mors sit seruituti anteponeuda. hinc uox illa Laconis pueri memorabilis, qui ab Antigono rege captus uenditusq; cum iuberetur à domino matulam ferre, uiriliter dixit, οὐδ' ἄλλοσω. id est non serui. m. mox se praecipitem dedit: atq; ita mori generose maluit, quam turpiter seruire. Pecuniam exigit.) M. Brutus cum à Ly cijs pecuniam poposcisset, eos ad desperationem redegit, ut se omnes ultronea cede, ferro flamaq; perimerent. quod spectaculum prorsus Tragicum haudquaquam Brutus spectare sustinuit. Idem scribens olim ad Pergamemos epi stolam ex Laconismo breuitateq; Spartana sic inquit, Au dio uos Dolabellæ dedisse pecunias: quas si quidẽ sponte dedistis, fasti estis iniuriam: si inuiti, hoc ostendetis: si edi uerso, eas mihi sponte dederitis.

BARTHOLOMAEI LATOMI IN X. Philippicam Annotationes. ARGUMENTVM.

M. Brutus interfecto Cesare, primò urbem, deinde Ita liam reliquerat: meum Antonij: & in Graeciam fuerat pro fectus. ibi cum se nihilominus ad bellum compararet, col lectis alijs copijs, à C. quoque Amonio proconsule, qui à fratre in eam prouinciam mittebatur, exercitũ auerterat. quam rem Pansa Cos. cum ex literis Bruti ad senatum re ferret, ut acta Bruti confirmarentur, Q. Fufius primus ro gatus sententiam, negauerat Bruto tantam potentiam con cedendam esse, quòd ea periculo esset Reip. & quòd ue teranos offenderet. Itaq; Cicero eam sententiam acriter re prehensens, primò inuehitur in Fufium: deinde laudat Brutum, & commodũ ab illo occupatæ Macedoniae osten dit, & remouet omnem periculi suspicionem. postremò collecta summa sententia suo more concludit.

M. Aximas tibi.) incipit à laude consulis, qui Senatũ conuocauerat. Et habere, & agere.) Hibemus animo, agmus uerbis. Declarasti.) Declarat cur oratio fuerit grata. Neminem.) γυναικ. Eas partes. id officium.

Eius.) scilicet Fusij. Necess. attulit.) Adferre necessi tatem eleganter. Dissensio.) Ita obiter se excusat. Quæ est enim.) Inuehitur in Fufium, & liberius obiurgat. Tua oratio.) Ratio legendum. Quæ tua mens.) Instat acrius, & singulis non modò sententijs, sed etiam uerbis argumenta complectitur. Solus oppugnans.) ἰνὸς ὀνόματι ex contrario. Quis est iste.) Perpetua obiurgatio, cum ui tuperatione. Quos.) Instat. Amplissimæ tibi.) Vrget ex emplo contrario, cuius confessionem extorquet. Ac per mitto.) Vult Cicero omnes esse deterrimos. Consules.) Consulis legendum. Hoc uerò.) Parat grauius rephen dere, & aggreditur sententiam Fusij. Literas Bruti.) Re prendit malignitatem in laudandis literis Bruti: & am plificat ab insolentia rei, & à morib. Fusij. Librarium.) amanuensẽ scriptorem. Qui nobis hodie sunt chalcog raphi, ueteribus erant librarij. Vsum.) Parat amplifi care ab insolentia & nouitate. Obrectare.) minuere lau dem, existimationem, & dignitatem. Quamobrem.) Hortatur benignè, & ostendit turpitudinem. Collige.) 60 redi ad teipsũ, noli indulgere inuidiæ, obrectandi studio.

Genero.) Pansa. Legiones abducis.) Pergit ad cetera: & primò ostendit indignitatẽ, si exercitus abducatur à Bruto, deinde periculum Reip. Antonij.) C. scilicet. Imposuerunt.) intelligit Antonianos, de qua refecit mentio nem in secunda Philippica. Ac de.) Amplificat indignita tem ex meritis Bruti. Tantam ne.) Alius locus ex mode ratione Bruti, & charitate erga Remp. Qui quum.) De clarat suam moderationem. Manu.) armis. Apollina res.) quos praetor urbanus faciebat. erat enim muneris ei us & officij. Viam patefaceret.) occasionem daret.

Quanquam.) Correctio. Bruti.) Iunij. Libera toris.) patriæ. Hunc.) Brutũ. Ludorũ.) Apollinarium. Ciuilis.) domestici, intestini. Proditores.) Indignissimum. Cassius.) socius coniurationis. Initio.) in prima. Pati) ab Antonio. Parauit.) absens in Macedonia. At cui post.) Ostendit commodum Reip. ex factò Bruti, quòd ab Amo nio exercitum abduxerit, & quid facturus fuerit Amo nius. At cui.) Exclamatio admirantis. Pulso.) ex Gallia.

Agger.) munus. Audire.) ut animo concidat, abijciat spem occupandæ Reip. Tria tenet.) Extenuat opes An tonij. Insecta est.) inimica. In Macedonia.) ut eam occu paret. Caesaris.) adolescentis Octauij. Volasse.) Am plificat eius celeritatem, ut ostendat periculum. Caduca hereditates.) Caduca hereditas, quæ à certo herede ita decidit, ut à nemine iure adiri possit. Ea in ararium refe rebatur. Alios ad.) Enthymema ex contrarijs. Extru dere.) impellere, ut negotium citius exequantur. Exclu simus.) ne quid moliretur. At quid ei.) Criminatur ul tra praescriptum occupasse, ut consilium belli arguat. Mo do.) numero. Illius.) Hortensij. Ac ne Bruto.) Cum a bũdat. Id enim fortasse.) Occupat quod opponi potest. et defendit Brutum, quòd illi potius quam Amonio exer citus cedere debuerit. Bruto.) scilicet aliquid erat cum le gionibus. Omnes enim exercitus.) Omnes, accusatiuus. Alter.) Facit comparisonem Antonij & Bruti. Alter aduolaret.) Anto. Nec uerò.) Laudat obiter milites, & iudicium eorum probat. Ab hoc igitur.) Reprehendit metum periculi à Bruto, & ex moribus illius & singula ri uirtute suspicionem remouet. Quanquã.) Correctio.

Defuerit.) Ex am factis. Sed iam uideo.) Occurrit, & respondet de uoluntate ueteranorum, quos negat mole ste laturos esse, quoniam eorum causa & Bruti eadem sit. Quasi uerò.) Respondet Cicero per ἰσχυρὰν. Su spectum.) qui auctor fuit coniurationis in C. Cesarem. Magis.) Respondet à pari, à simili. Commune.) in ca de C. Caesaris. Ii.) Caesariani. Ab illo.) D. Bruto. Obsidione.) nam obsidebatur ab Antonio. Ii credo.) ἰσχυρὰν. Caesar.) Iulius. Quorum.) ueteranorum. Decernendum.) dimicandum bello. Quid est.) Acom modat comparisonem ad rem. Pansa id non.) Ab au thoritate Pansæ, Brutum metuendum non esse. Quis etoritate Pansæ, Brutum metuendum non esse. Quis enim.) Subiungit oratoriẽ. Atqui.) ἰσχυρὰν. Prae cepit.) Occupando ostendit, praescripsit. Scilicet.) Ironia. Caesar.) Iulius. De quibus.) Iam serio loquitur.

Quæ, malum, est ista ratio.) Insurgit acrius, & ne gat ueteranis seruiendum esse, si arrogantes sint. Ma lum.) inuicectio auersantis ac indignantis. Postre mò, erumpat enim.) Detestatur turpitudinem se inuitis, & dilabitur ad incitationem occupandæ libertatis. Capessendæ, asserendæ, defendendæ. Tulerimus.) passi fuerimus. Diutius.) à tempore. Hunc uisum.) 60 sag.

figa. Sed ut.) Occurrit oppositioni. Exitus.) euentus. Spiritu.) in hoc sensu corporis. Nostra ciuitas.) A uir tute & disciplina Romana. Ea.) immortalitas. Con curritur undiq; ad comune incendium.) A facultate op primendi Antonij. Repulerunt.) conatum Antonij. Re tulerunt legendum. Vnus Est omnium.) Contemnit uires Antonij, & nominatim quosdam utuperat. Re stituti.) à C. Cesare. Ad has.) ad Brutum redit. Mo lestè.) Ironia. Omnis cogitatio.) Colligit. Tueri.) de fendere. Tentauit.) periculum fecit. Obtineat.) scilicet lege. Quæ cum ita sint.) Format sententiam, & con cludit. Capione.) Forſan ex materno genere hoc nomen sortitus est. Vtriq;.) utiq; penultima producta legendũ, Proximè.) maxime prope Italiam

IN XI. PHILIPPI CAM FRANCISCI MATVRAN tij Commentarius.

Vm Brutus & Cassius Antonium & a micos Caesaris occisi formidantes urbe ex cessissent, aucta illico Antonij potestas est. itaq; ad prouincias occupandas, et ex ercitus qui usquam essent, sibi uendican dos animum adiecit. Cumq; in primis Syriam cuperet iam Cassio decretam, & suspectum se animaduerteret, foreq; colligeret, ut maiorem de se suspicionem excitaret si illam peteret, Dolabellam iuuenem audacem & ambitiosum, quem clam sibi adiungebat Senatus, quoniam Amonio assidue prius fuisset aduersatus, ad Syriam petendam & paratum in Partibus exercitum impulit. Cumque im petrari res per senatum non posset, lege lata ad popu lum, magnis tamen contentionibus, Syria & Parthicum bellum Dolabellæ decreta prouincia est. Erat tunc Asia praefectus Catus Trebonius, unus ex Caesaris percusso ribus, qui Antonium extra curiam detinuerat, dum Ce sar confoderetur. Is ciuitates muro sepiebat, pecunias con gerebat, exercitum parabat, Bruto Cassioq; ut id faceret in primis ad hortantibus. ueniẽtẽ ad se Dolabellam Pergamo & Smyrna non admisit: & quoniam Consul erat, extra muros comitatum parari iussit. cumq; urbes ille in uaderet, neq; tamen proficeret quicquam, ut Ephesi reci peretur, Trebonius mandauit. illic uerò tendemem, ex in teruallo quosdam subsequi iussit. ij recedentẽ Dolabellam nocte superueniente inuenies, nec ulterius suspicati quic quã, paucis relictis qui persequerentur adhuc, Smyrnam se recepere. Sed conuersus Dolabella, & eos qui relictis fue ram ad prius, occidit omnes: Smyrnam contendit: incusto ditam offendit: ad motisq; muro scalis occupat. Trebonius in lecto deprehensus sic occiditur, ut ipse narrat Cic. & Appianus refert. Trebonium supplicasse militibus ut ad Dolabellam duceretur, sponteq; secutum se dixisse. Du cem uerò turmæ cum intueretur illũ, Eia sequere tu: post respondisse, Caput interim nobis praebere, nam ut hoc affe ramus, nobis mandatum. & hoc dicto caput abscidisse. Dolabellam ante lucem pro Tribunali ubi iudicans sede re solebat Trebonius, poni iussisse: exercitui, quòd ex Ce saris fuisset percussoribus, & caput & reliuum corpus ludibrio extitisse. Allato Romam de Trebonij cede nuncio, Dolabella hostis iudicatus est. de quo persequendo cũ in Senatu relatum fuisset, & alij priuato cuius optimo et innocenissimo imperium deferendum, alij alterum Con

sulem mittendum censerent, neutram sententiam probat Cic. dicens praeter maiorũ morem faciendum, si priuato imperium deferatur, & inutile atq; inhonestum tum ipsis Consulibus, tum Reip. si alter Consulum mittatur. Nego cium Bruto & Cassio qui in uicinis erant locis, dandum suadet. nam Brutus in Macedonia uersabatur & Grae cia. Cassius eo consilio ex Italia profectus fuerat, ut Do labellam Syria prohiberet. Exorditur autem Cic. per com modũ quod ex ipso nasci uidetur incommodo quo affecta erat Resp. miserabili Trebonij morte. ut animaduertentes tam atrox Dolabellæ facinus, ab Antonio qui longe cru delior est & scelerator, diligentius uigilantiussq; caueant. Et hoc in hac Philippica Ciceronis fuit consilium, per hanc ex Dolabellæ scelere occasionem magis magisq; in Antonium Senatores accendere, in quem inuehitur, eius sce leratissimos comemorans & audacissimos comites: ac ni hil non ausuros dicens, nisi quamprimum opprimantur. Vel morore potius.) nam dolor est quiddam generalius, moror particularis. utrunq; sic desinit Cicero: Dolor est aegritudo crucians, moror aegritudo flebilis. Crudeli.) quoniam abscissum caput. Miserabili.) qui etiam post mortem ludibrio fuit militibus. Inmanitas.) qualis fer rarum omnem egressã humanitatem. Alter.) Dolabella Trebonium occidit, & Syriam prouinciam occupauit. De altero.) Antonio. patefecit enim quòd cogitaret prou inciam Galliam occupare, ut inde armatus Urbem & imperium inuaderet. Ultra mortem.) sicut in Trebo nio Dolabella. Ecce tibi.) superabundat tibi, ut saepe apud Virgilium: & sermo est iratis congruens. Quo rum.) Dolabella & Antonij, de quorum inimicitijs satis multa dicta sunt prius. In quo potuit.) in Trebonio. Coss.) Pansa & Hircio. A socio furoris.) Antonio. Mortem.) Si enim occidat, existimat naturã poena affici, quia dissoluitur anima à corpore: si etiã torqueat & cru ciet, iracundiæ satisfieri. Ex utraq; parte.) reditu & pro gressu. Marso Octauio.) hic legatus cum Dolabella est profectus. Qui popularetur agros.) Asiaticos. Quã.) rem familiarem. Tenere.) tueri & seruare. his enim erat moribus, eaq; prodigalitate, ut tueri parta nequiret. Hic Senator.) Hoc cum stomacho ait. Ad presentem pas sum.) quæ presentem pascere edacitatem, cum in dies uiuerent, et praesens tantum diei haberent rationem. Nulla suspitione belli.) cum nihil bellicum metuerent ij populi per quorum agros iter habebat. Secutæ colloca tiones.) Nam etsi intra urbes non recipiebat, cum eo ta men colloquebatur, & comatus extra urbem praebat. Fidei.) cui Numa Pompilius dextram consecrauit, ut ait Liuius: quam etiam Plinius in fide inquit appeti. Nocturnus.) scalis noctu ad motis muro. Smyrnam.) Post Clazomenas in Ionia Smyrna est: à qua sinus Smyr neorum. Lydi eam euertere: Antigonus prius, deinde Ly simachus suscitauit. Pars in monte sita est, pars maxima in campo iacet, Melas amnis praeterfluit. De Homeri ori gine cum alijs quibusdam certant Smyrnei. author Strabo qui hoc in loco obsidione à Dolabella Treboniũ captum dicit, & dirutas complures urbis partes. Qui aperte ho stis esset.) sed hostis aperte non erat. nam si hostis fuisset, incautus esset habendus Trebonius, qui sic se opprimi si uisset. Qui ciuis etiam tum speciem haberet.) cum hostis esset patriæ, sicut postea iudicatus est. Miserum.) nam occidi à ciue, miserum est. Quid esset uictis extimescen dum.)

um.) cum hæc sunt, neq; à uictis, neq; ab hostib. sed à ciuib. Consularum.) Treboni. Samario.) is à Dolabella ad Trebonio caput amputandū missus est. Interficere st. tim.) Aliter tamen recitat Appian. Incesto.) turpi, impuro. Questionē habuit.) quasiuit per tormenta, ubi esset pecunia publica ex uectigalib. & tributis. Hoc iugum.) hanc seruitutē, quam nobis ueluti iugum uolunt imponere. Eculeū.) Eculeus tormenti genus est. Equuleus ab equo diminutiū dicitur, & equulus & equula fœminini generis. Modicē.) moderatē. Miserior qui suscipit.) qui peccat. concipit enim qua pœna ob commissum peccatū dignus sit, et torquetur a sidiuē. hinc Iuuenal. ait, Cur tamē hos tu Euasisse putes, quos diri conscia facti Mens habet attonitos, & surdo uerberare cedit, Occultū quatiēti animæ tortore flagellū? Pœna autem uehemens, et multo senior illis, Quas & Cæditius grauis inuenit & Rhadamāthius: Noctē dicit, suum gestare in pectore testem. Crucianta morborū.) ut clauī, podagræ, tormina. Subire.) pati. Regulus.) de quo notissima historia. est autem locus cōparationis à minori ad maius, si crudeles in hoste iudicati sunt Pœni, quanto crudelior in ciue Dolabella est habendus? Alterius.) Trebonij. Alteri.) Dolabella. Recerere noluit.) quia ad prædas et rapinas Antonij sequi maluerat. Quid Bestiam.) is est L. Bestia, qui in præturæ petitione repulsam passus est, & ambitus damnatus, etsi Cicero eum defendit. ipse in Epist. ad Q. fratrem: Ad quartum Idus Februar. dixi pro Bestia de ambitu apud Prætorum Cn. Domitium in foro medio maximo conuentum incidit: in eum locum in dicendo, cum Sextius in uisum in templo Castoris uulnerib. acceptis presidio Bestia seruatus esset. Damnationē.) quia non prætor renunciatus est, sed ambitus paulo post damnatus, frustra defendente Cicerone. Alter Cæsar Vopiscus.) & hic cum Antonio erat homo ædilitius, & tamen consulatū petebat, cum lex esset ut fieri Consul nō posset, qui prætor non fuisset. Erat prætor adolecens, ut per ætatem adipisci magistratū nequiret. Summo ingenio.) ironicē omnia. meminuit huius Vopisci Cicero in Epist. ad Attic. sepe. Vopiscum uocabant ueteres unum è geminis qui recenti utero nasceretur, altero in terempto abortu. ut tradit Plin. Sext. a palm. a.) si accusaretur iterum, difficile esset defendere, & defendēdo uictoriam consequi, cum ad Antonij transierit, et gladiator factus sit. sed hæc iudicij culpa.) quo minus absolueretur: nam defendi quidē ego, ut alijs, sed iudices damnauerūt et extruserūt. omnia tamen ironicē. Nihil aliud nunc agere uidetur.) Antonio hærens, & omnia contra patriā faciens. Illos iudices.) qui damnauerūt sementijs suis: quorū res iudicatas irritas fecimus defendēdo Vopiscū, & irritum iudiciū faciendo, illum absoluendo & restituendo. Neq; hoc in hoc uno est.) hoc est, nō in uno solo irritas fecimus res iudicatas. In eisdē castris.) Antonij. Cæsar.) Iulius. Nescio quis.) Per contemptū sic ait. Ex ultima Celtiberia.) que pars est Hispaniæ, per quam Tagus & Anas flumina decurrunt. Castrorū metator.) qui locos parabat & purgabat metandis, hoc est ponendis castris. Nunc urbis metator, hoc est diuisor. Metari enim diuidere est & partiiri. Horat. Nulla decempedis metata priuatis porticus. Aqua.) urbe. Alienus.) quia ex Celtiberia. Suo capiti dominetur, &c.) quasi dicat, minimē deceat etiam sibi ipsi dominari Saxam, & suo capiti, liberū esse, dum salui et incolumes nos sumus. His.) Saxa et Ca-

phoni. Dotem.) ingentes diuitias à Cæsare ueluti dotem quindā præbitas. Nurr. culas.) ueluti nutriculas, hoc est fructus præd. orū quibus nutritur. Lulina.) ironicē. Lege.) agraria, quam per uim tulit Antonius. Commen-tatus.) effinxit comœdiam. Proserpina.) uenalia propo-sita: sicut proseribi dicitur domus, cum uenalis sit. Tana-procuratorū negligentia.) qui obistere nequib. am quo mi-nus proseriberentur. Infudit uenenū, nō dedit.) Copiam signat præbiti ueneni, quo periret citius. nam maiorem quantit. atē infundimus, minorem damus. Sed non pos-sunt.) ideo enim effundit, quod recepturos sperant. Qui-dius, Quærerere ut absument, absumpta requirere certant: Atq; ipse uitij sunt alimenta uices. Videte P. Decij.) lo-catur cum amaritudine Cic. P. Decius & ipse morib. cor-ruptissimis ject. abatur Antonij. is cum multis deberet, & soluendo non esset, ut caueret creditoribus, seipsum uenalem fecit, et quasi deuouit. Sed qui eū in auctione seipsum uendentē emeret, nullus repertus est. Cautionem.) quia suo capite cauere & satisfacere uolebat. Clariss. uiri.) ironicē. Maiorum suorū.) qui uarijs temporib. bellisq; diuersis se deuouerunt, hoc est mori ultro pro salute exer-citus & recip. uoluerūt. In ea auctione.) cum seipsum sub hasta uenderet. Iuuenalis de perditissimis loquens sui tem-poris hominib. inquit: Quis facile est edem condūcere, flumina, portus, Siccanā eluuiem, portandū ad busta ca-dauer, Et præbere caput domina uenale sub hasta. Exire ære alieno.) liberari debitis quæ confluorant. Cū uenie-ret aliena.) promittebat enim aliena uenditū bona, & hoc pacto seipsum redempturū. Quid dicam quidā mul-ta uidentur furie debitorū.) sic enim conscientia stimula-bat, ut tot uexent furie, quot eius sunt debita. Vindicis.) uictoris, et prohibitoris. nam aduersatus est Antonio, cum legem de nouis tabulis ferre uellet, ut dictum est prius Phi-lippica 6. postea ad id impulit, & ueluti noua tabula ipse fuit. nam sine nouis tabulis saluus esse non poterat. De Planco.) de hoc ut de Trebellio prius dictū. Aquila Pol-leritia.) castellū arbitror fuit ubi nūc ingens ciuitas Aquila: & Polleritia à Polo conditore uel possessore cognomi-nata. Lumen & decus.) ironicē. In græco.) uerbo, uictorū dicitur. Nisi forte iure.) quod fieri non potest, ut iure fratrem occiderit. Copiam.) multitudinē & exercitum. Cum Dolabella.) plurimos occidit Dolabella, & tamen tantam latronū manum non habet. Cum causa.) de qua agitur, ut sit opinio, non animorū dissensio. In eem se-turum.) comprobaturū. Confidens.) audax, improbus, temerarius, impotens, arrogans, superbus. Adiectus.) uio-lentæ destinatus morti, qualē obeunt gladiatores. Quam obrem.) Cum hostis patriæ occiso Trebonio iudicatus es-set Dolabella, restabat ut bello esset persequendus. Rela-tum in senatu de eo est, cui talis prouincia demandare-tur. alij priuatum extra ordinem deligendum, alij alte-rum ex Consulibus mittendum censuerunt. Neiram sen-temiam probat Cicero. Alteram.) de extraordinario imperio. Periculosam.) Sequitur enim: Nam extra-ordinarium semper imperium populare atq; uentiosum, ut non idoneus deligatur, sed quem populi libido uolue-rit. Populus autem leuis ac uenio simius minus recte iudi-care de hominibus nouit, & dignis præfert plerumque in-dignos. Alteram.) de Consulibus mittendis. Alie-nam.) à Consulibus abhorrentem dignitate, et temporum grauitate, ut mox dicitur est. Populare.) populū iudicio

dicio delatum, & populo seruiens. Ventosum.) leue. Bello Antiochi.) quod primum bellum Macedonicum statim sequutum est. Antiochus autem rex Syriæ Thoan-te Aetoliæ principe, & Annibale Pœno, qui uictus & exul ad eum fugerat, adhortantibus: sub prætextu Lysi-machiæ repetendæ, quam in litore Thracio sui maiores posuerant, Romanis bellum intulit. Mouens ex Asia illi-co insulas & Græciæ litora occupauit, sed in Eubœa e-languit. Vnde aduentu tantum nunciato Acilij Glabrio-nis fugit. nec multo post in Syriam se recepit. nauali præ-lio, cui Annibalem præfecerat, duce Acylio Regillo su-peratus ad Myonem adiuuantibus Rhodijs. Cum pro-uincias Consules sortirentur, & Syria bellumq; contra Antiochum, L. Cornelio Scipioni obuensset, Senatusq; quoniam ille infirmo corpore, & moribus minus proba-tus erat, ad C. Lelium Senatus tunc principem inclina-ret, eiq; prouinciam illam decreturus uideretur, P. Scipio Africanus superior L. frater, ut hanc fratris deprecaretur ignominiam, & fratrem laudauit, & se illi Legatum itu-rum ultro est pollicitus: quod gratis à Senatu animis est exceptum. L. uerò Cornelius Asiatici cognomen repor-tauit. nam fratris usus consilij apud Sipylum monem An-tiochum superauit, tunc cum illo congressus, cum pluuia hostium arcus hebetati essent. ipse Antiochus ultra Tau-rum relegatus est, & postea à sodalibus quos ebrius in conuiuio pulsauerat, occisus. Huius sapientis.) de quo superius dictum. Deprecatus.) depulit. Duobus.) primo & secundo. & primo quidem Imperatores fieri Cneus Duillius, Attilius Calatinus, Attilius Regulus, Cæcilius Metellus, Caius Lucretius. Secundo uerò C. Flaminius, Qu. Fabius Maximus, Paulus & Varro, Q. Fuluius, Appius Claudius, T. Sempronius, Claud. Mar-cellus, P. Scipio, P. Filius, M. Liuius, Claudius Nero, omnes Consulares. Dictatoribus.) ut ab Attilio Cala-tino, qui primo Punico bello extra Italiam exercitum pri-mus Dictator duxit. Pyrrhi.) qui rex Epirotarum materno genere ab Achille, paterno ab Hercule oriundus, aduersus à Tarentinis ante primum bellum Punicum in Italiam traxerat, & uaria fortuna cum Romanis consti-xit, uictus apud Heracleam Valerio Leuino, territis ele-phantorum iniustata facie militibus: ipse postea à Curio Dentato Italia pulsus est. Duxere exercitum Consules bello Pyrrhi Valerius Leuinus, C. Fabritius, M. Curius Dentatus. Quam Philippi.) Triab. illi Macedonica gessere Romani: & primum quidem contra Philippum. cause belli à fœdere cœpere, quo rex dominantem in Ita-lia Annibalem sibi sociauerat. aucte inde sunt imploran-tibus aduersus Regis iniuriam auxilium Atheniensibus, Leuino Consule, Att. ilo Rege Pergamenorum, & Rho-dijs adiuuantibus, bis uictus, bis exutus castris, bis fugatus est, mox à Flamio Rege oppressus ad tumulos quos Cy-rocephalus uocant, pace tamen impetrata & regno. Quam post Achaico bello.) quod post tertium Puni-cum bellum & dirutam Carthaginem gestum est contra Corinthios & Critolaum, qui libertate à Romanis ac-cepta contra ipsos usus est. Legatos enim Romanos, du-bium an & manu, certè oratione uiolauit. Metellus Ma-cedonicus Consul exercitum Critolæ & ipsum Crito-laum cecidit. L. Mummius uictoriam alieno labore quæ-sitam intercept. Missus enim Metello successor cum lic-to ribus & paucis equitibus in Metelli castra properauit.

Dineum alterum ducem sub ipfis Isthmi faucibus supera-uit, desertamq; ab incolis ciuitatem diripuit. de Achaïs triumphauit: signa ærea marmoreaq; & tabulas pictas in triumpho tulit, Achaicusq; cognominatus est. Quam Punico tertio.) quo deleta est Carthago. fuere Imperato-res eo bello L. Martius, M. Manlius, à quibus obsideri op-pugnariq; cœpta est Carthago. P. Scipionem.) P. Scipio Aemilianus cum Aedilitatem peteret, Consul à populo dictus est: & quoniam per annos Consulem fieri minimē licebat, legibus solutus est, eiq; Africa prouincia extra sortem data. Cum Aristonico.) Post deletam Numan-tiam cum Aristonico regis Eumenis filio bellum gestum est, cum ille Asiam quæ testamento regis Attali libera esse debebat, occupasset. Consules erant L. Valerius Flaccus, & P. Licinius Crassus, idemq; Pontifex Maximus. Sena-tus populum rogauit quem id bellum gerere placeret. po-pulus Flaccum respondit. cum uerò L. Valerius Flamen Martialis esset, & sacerdotij ratione Crasso Pontifici Maximo subisset, ueritus ab eo est multa dicta, hoc est pecuniaria pœna, à sacris discedere: quam pœnā etsi sta-tim populus illi remisit, uoluit tamen Pontifici parere: i-pse Crassus missus est, & quod nunquam antea acaderat, Pontifex Maximus extra Italiam profectus, prælio au-tem uictus & interemptus est. Sed Marcus Perpenna ui-ctum Aristonicum in deditorem accepit. Duas tantum tribus tulit.) duarum tribuum habuit suffragia, & duas pro se adduxit tribus dumtaxat. Locis autem superior ubi est, L. Valerio, P. Scipione Consulibus, manifestè corru-ptus est. nam P. Licinio Crasso legendum est. Tribunū pl. turbulenti.) qui turbulenti tum solem esse, & omnia impedire. Gabinij rogatione Piraticum bellum Manlio, Mithridaticum Pompeio est demandatum. Nam Ser-torianum.) Dum multos in Hispania duces superasset Sertorius, non contentus senatus P. Metello Pio Numidici filio uiro claro ac belloso, sed sene admodum, & ye-ritus ne in Italiam ille traduceret bellum, Pompeium illi addidit, Consulibus Qu. Catulo, & L. Philippo profici-sci recusantibus. Cumq; inter patres admiraretur quis-piam, rogaretq; Philippum idoniam ne existimaret Pom-peium qui proconsul in Hispaniam mitteretur, non pro- consule respondit, sed pro Consulibus mittendum. Plutar-chus etiam auctor. Quæ igitur hæc comitia.) L. Cæsar hanc dixerat sententiam, ut P. Seruilio Isaurico priuato Dolabellæ persequendi prouincia decerneretur: qua sen-tentia induci dicit Cicero ambitionem in curiam, pericu-losam, ut uel uir præstantissimus ferat repulsam, si suffra-gia in eum non concurrant: aut cateri tali honore uideantur indigni, cum tamen sint pari dignitate, Senatores sci-licet & Consulares. Assenserō.) si assenserō. hoc est, si assensus fuerit quispiam, dabitur ambitioni aditus in cu-riam, ut speret se homines ambiendo quamuis dignitatem posse consequi. Negauerō.) si negauerō. Suffragio.) uo-ce mea, ac ueluti suffragio. Tanq; comitijs.) aut Curiatīs, aut Centuriatis. Quod si.) ironica est concessio. Peta-mus.) quamuis dignitatē ambiamus presantes et largien-tes. Tabula noua.) in qua suffragia nostra designemus aut describamus. Data est pop.) nam L. Cæsius Longi-nus trib. pl. C. Mario, C. Flacco coss legē tulit, ut populus per tabellā suffragiū ferret: qua lege, ut ait Cic. in oratio-ne pro Cornel. de maiest. suffragiorū ius potestatisq; conua-luit. Comit. Cæsar.) nam hoc est comitia quasi habere, es

per suffragia deligere quod neque utile est in senatu, neque omnino decet. Præstantissimus uir.) P. Seruilius. St tibi non sit assensum.) cum de eorum uoluntate. Præteritus.) cum de uno tantum referatur, & de reliquis fileatur. At enim.) Obiectio de C. Octauio. Ille.) Responso. A quo.) Octauio. Aut exercitus adimendus.) quem ipse sua speme cogerat. Eripuisset.) quoniam habebat reuera. Cum paratissimo.) tecum, qui ad dicendum es promptissimus. Homini amicissimo.) P. Seruilio. Illa uero.) Secunda respondet sententia. Quis.) aut Decij. aut quis alius qui ab eo oppugnatur. Ut aut suspitioni crimen.) ut oriatur suspicio, ne prodere uelimus D. Brutum, missis in Asiam et Syriam consulis. Inuidia.) emulacionis materiam eos. præbeamus ex prouincijs: id quod solet accidere in sortitio. Ita decernunt.) sic de prouincijs deliberant quasi liberatus Brutus sit. Rerum natura.) conditio & qualitas rerum. Deriuare.) deducere & diuertere. Sermones hominum.) qui de te sunt futuri, cupiditate prouinciæ D. Brutum deseruisse. Inuidiam.) ex prouincia. Prouinciam.) Ciliciam. Poterat enim Cicero eam obtinere diutius. nihil autem magis timuit, quam ne annum tempus prouinciæ prorogaretur. Ea enim lege acceperat, ut post annum statim succederetur. Reprimere famam.) cupiditatis. Collega.) Hircius. Ei rei.) decernendæ prouinciæ. Deductus necessitate.) quod accidit, cum dare nomina iuuentus à cons. cogitur. Ut id signum.) Palladium Mineruæ simulacrum, quod illo regnante de caelo cecidit. Romam translatum est postea, & in Vestæ templo reconditum. Responsum enim ab Apolline fuerat, cum cecidit: Aetheream seruate deam, seruabitis urbem: Imperium secum transferet illa loci. Plura de hoc Palladio Ouidius libro sexto Fastorum, & Seruius in secundum librum Aeneidos. Quando ueniet consul.) Si consul mittatur, quando in Asiam perueniet? Ne uestigium quidem.) qui omnia Dolabella delebat. At mittent.) Obiectio. dicit quispiam, mittent aliquem consules legatum aut quaestorem de suo numero. Valde mihi probari potest.) ac si dicat, minime illum probabo, qui P. Seruilium non probauit, quem mittendum censebat L. Caesar. Quod ergo ipse nemini putas dandum.) Ad illum loquitur qui secunda sententiæ auctor fuerat, esse scilicet mittendum. Legitimum.) iustum, & qui magistratus, non priuatus existat. Quis igitur est?) facit sibi ipsi interrogationem: & quis, inquit, is est qui hæc habeat, quæ tu habenda ab illo censens? Qui mittatur.) M. Brutus respondet, aut Cassius, aut uterque. Decernerem, ego, inquit, libenter consules aut ipsorum alterum decernerem, si fieri posset. Neque enim Brutus reuocandus est, aut ei adimendus exercitus, quem nos in Græcia ex utilitate reip. colligimus & obstrinximus, ut discedere illum non debeat, quod magis Italiae auxilio possit esse quam Asiae. Vergere.) inclinare & respicere. Non ut ex ipsa acte subsidium habereamus.) non ut B. uti exercitus traiceret in Italiam, & præsentia auxilio esset: sed ut illic consisteret ubi est, sciretque habere se paratum transmarinum subsidium, quod succederet, si forte succumberet. significat ergo magis dandum quam adimendum Bruto auxiliū. Præterea.) Alia ratio cur remoueri ex Græcia Brutus non possit, nec ab eo exercitus abduci. C. Antonius.) M. Antonij frater. Byllidem.) post Apolloniam Macedoniae Bulliaca est, siue Bullis, ei uicina est Amantia. Plinius Nymphæum locum in Apolloniatarum finibus incolere dicit Amantes et

Bulliones. Idem in ora maritima dicit esse oppidum Orientum à Colchis conditum, ubi mittum Epuri, abesse à salentino Italiae promontorio 85. millibus passuum. Orientum uocat Strabo. & deprauatus credo locus est. Epirus uero tem regio est Macedoniae finitima. Etiam de Brundisio.) ut redeat Caius & occupet. Quinquam miror.) miror, inquit, sustinere C. Antonium se tam diu à Bruto obsideri, & non ultro illi se dedere, ac uincula et mancus accipere, ut consueuit. Quod si fecerit Brutus.) si comprehenderit Caium, et in uincula coniecerit. Per se.) sua sponte, ut alias ipse Brutus & Cassius fecere. Ipse sibi senatus fuit.) Uterque sibi pro senatu, quoniam ea egi sponte, quæ senatus imperasset agenda: non expectata senatus auctoritate. Temporibus.) opportunitatibus. Quam moribus.) maiorum institutis. Nec enim.) Diu autem, inquit, iudicauerunt Brutus & Cassius legem sanctissimam, & optimum morem esse, salutem patriæ & libertati studere. Itaque, etiam si de Dolabella hoste persequendo nihil diceretur, interesse ego putarem summorum uirorum, quales sunt Brutus & Cassius, sua auctoritate sine decreto aliquo publico illum persequi. Quorum alterius.) Bruti. Alterius.) Cassij. Studia.) uoluntates. Alienam.) quæ decretam M. Antonio. Equitatum.) de quo prius dixit. Oblitum.) perferum ab obliuio. Ouid. Oblitus à dominæ cæde libellus erit. Sua sententia.) equitatum auferendo. Quæ lege.) Obiectio est, cui respondet. Iupiter.) Qui omnia sanxit iusti & honesti, quæ pro patriæ firmitate, & sapit hoc Ciceronis dictum illud Hæctoris ad Polydamantem fratrem, cum augur em suaderet de rebus gerendis consulendum. lib. 12. Iliados: οὐρανὸς ἄριστος & ἀντιθεὸν ἄριστος ἔστιν ἔστιν ἔστιν. Est enim lex.) Libro de Legibus quoque sic diffinit: Lex est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea quæ faciendæ sunt, prohibetque contraria. Nec multo post ratione & lege cum dijs homines conuinctos esse sic colligit: Homo solus ex tot animantium generibus atque naturis particeps est rationis & cogitationis, cum cætera sint expertia. Quid est autem non dicam in homine, sed in omni caelo atque terra, ratione diuinus? quæ cum adoleuit & perfecta est, nominatur ritè sapientia. Est igitur, quando nihil est ratione melius, eaque & in homine & in Deo. prima homini cum Deo rationis societas: inter quos autem ratio, inter eosdem etiam recta ratio communis est: quæ cum sit lex, lege quoque conciliati cum dijs homines putant di sumus. Alienam.) Dolabella. His uero.) legibus scriptis. Oppressis.) ab Antonio & Dolabella. Sum.) ipsius Cassij. Lege naturæ.) quam definiuit. Sed u. ex.) Suam nunc dicit sententiam Cicero, postquam aliorum impugnavit. Senatui placere.) supple censeo. Eum.) Cassium. Qu. Martio.) is & L. Scæurus procons. fuerat in Syria cum Dolabella decreta est. Persequi.) censeo placere senatui. Asia.) Non eam dicit quæ in tertia orbis parte terminos habet amnes, ab Aegypto mari Nilū, à Mæotico lacu Tanaim: sed eam quam ab Oriente Lycia includit et Phrygia, ab Occidente Aegæa littora, à Meridie mare Aegyptium, Paphlagonia, à Septentrione Bithynia, quæ olim Bebricia & Mygdonia dicta est, deinde à Bithynio rege sic uocata. Est autem in exordio Ponti ad partem solis orientis aduersa Thraciæ, opulenta ac diues urbium, à fonte Sangarij fluminis primos fines habet. Pontus.) Ponticis gentibus ad Pontum Euxinum habitantibus. Teuarchia.) quæ partem quartam obtinet, de quibus prius est dictum. Dynaste.)

Dynaste.) potentes & optimates, unde *Dynastio* potentatus. Utque Panfa.) censeo senatui placere. Alienus.) hic legatus Dolabellæ erat præfectus. C. Bassi.) huius in epistolis crebra fit mentio. Ipsius aequalis ætati.) ac si diceret ab incunctis amicis fuisse. M. Bibulus.) is præerat Syria, ut in epistolis ad Cælium, quæ sunt in libro secundof. miliarium, quo tempore Cicero præerat Ciliciæ, C. Thermus Bithyniæ. Quid faciendum.) Id autem fuit faciendum, quod fecit, ut temp. sequeretur, & arma Pompeij. In recta sententia.) & profecto uoluntas & causa omnibus in rebus, non euenus spectandus: iureque ait apud Ouid. Phyllis: Careat successibus opto, Quisquis ab euentu facta notanda putat. Tyrius.) maxima & antiquissima Phœnicum ciuitas fuit Tyrus, ab omni olim continente diuisa, postea ab Alexandro molibus & aggere conuincta. Calamitates quas passus est ab Alexandro capta, omnes euenit, & seipsum nauigando instaurauit, qua uina re Phœnicæ omnibus semper præstitere. Syria & Phœnicæ.) uicine regiones. C. Cassium.) nam præfuit Syriæ, de quo Cic. in epist. ad Cælium: Cassius, quod mihi magna uoluptas fuit, ab Antiochia hostem reiecerat, Bibulus prouinciam acceperat. Memoria testimonio.) ut recordatione potius quam uoce testes simus. Censorinū.) de quo prius dictum. Sæctorem.) uenditorem bonorum alienorum sub h. sta. Latrocinio.) latronum cœtu: ut seruitium est seruatorum multitudo, & famulitium. Naufraga.) uel qui ipsi tanquam facto naufrago ad Antonium se receperant: uel qui a causis sunt ut multi periclitentur, & naufragam faciant. Vide inquit.) Occurrit cuiuspiam sic dicitur: Si Cassius persequendo Dolabellæ præficeret, ueterum offenderentur, qui eum quod Iulium percussit oderunt. Probat non ita fore, quoniam tria genera sunt ueteranorum. unum eorum qui Octauium sequuntur, & Decimum Brutum liberare obsidione student: alterum eorum qui neura parte sese adiungunt: tertium impiorum, qui sunt cum Antonio. Qui boni sunt, non possunt inquit offendi. nam si saluum uolunt esse Decimum, cur est credibile Cassium odisse? Contra illos malos sumpta sunt arma: medijs illi non sunt timendi: ergo ne ueterani offenderentur uerendum non est, qui quiescunt, neque Octauium neque Antonium secuti. Casaris.) Iulij. Fruantur illis.) ueterani præmijs persolutis. Vel, etiam. Spero.) credo. Aequissimum.) dari quæ spopondimus.

GEORGII TRAPEZVNTII IN PHILIPPICAM XI. ANNOTATIONES.

M Agio in dolore.) Allato de morte Trebonij nuncio, quæ Dolabella dolo oppressum in Asia crudelissime cruciatum interfecerat: & Dolabellæ hoste iudicato, cum alij iudicarent priuato imperium deserendum, alij alterum consulem mittendum ad id bellum: Cic. neutram sententiam probat, quia præter morem maiorū fiat: deinde quia inutile & inhonestum recip. tum uero consulis, sed decernendum ut id negociū Bruto & Cassio, qui ipsi partem in Græcia, partim in Asia sunt, committatur. Samarium.) à Samaria, quæ est regio Assyriæ iuxta Palæstinam. Tortorem.) A torquendo tortor dicitur. Eculum.) Eculum genus est tormenti. Omnium nostrorum.) pro nostrum more antiquo. Ex ultima Celtiberia.) Ea est Hispaniæ regio Celtis Gallis uicina. Castrorum metator.) Metata castra dicuntur, quod metis diriguntur. Scipionē.) eum qui appellatus est P. Scipio A-

fricanus minor: quem filium Africanum maioris sibi adoptauit de Paulo Aemilio. Duas tantum tribus tulit.) id est sibi suffragantes habuit. Ne refragari uidear.) Refragari est suffragio impedire & epugnare, deriuare, detinere. à fluuijs metaphora tracta.

PHILIPPI BEROALDI IN PHILIPPICAM XI. ANNOTATIONES.

C Rudeli & miserabili morte.) Progressa ultra mortem nimirum inhumana crudelitas, & effrata immanitas uideri potest illorum qui in inimicos seuiunt atque grassantur ultra mortem, quibus dici potest illud Maroniam: Vltimus ne tende odijs. Carpitur apud poetas merito conuicio Achilles, perinde ac omnis humanitatis oblitus, qui trahit Hæctorem ad currum religatum, lacerari & semire putans, in quo nullus residebat sensus. Fecerunt præterea non pauci qui inimicos etiam mortuos punierunt. Execratur apud Ennium Thyestes, & dirum cruciatum optat fratri, primum ut naufrago pereat Atreus, ut saxis fixus asperis uisceratus saxa aspergat tabo sanie, et sanguine atro, neque se pulchrum quod se recipiat habeat. Ita ignaris homines in uita mentibus errant, qui in mortuos acerbè seuiunt atque grassantur. Ecce tibi.) Familiare M. Tullio est ut in rebus aduersis inopinatisque atque indignis usurpet id genus elocutionis. In epistolis ad Atticum: Ecce tibi nuntius pueros uenisse Rom. Inusitatum.) inauditum. Dialyton est siue dissolutum: quæ rhetorica exornatio multum habet concinnitatis. Mortem naturæ poenam.) Vetus sententia celebratur: Mors misera non est, sed aditus ad mortem est miser. Contra in oratione pro Milone mortem putat naturæ finem esse, non poenam. In oratione pro Sestio: Nesciebatur uitam breuem esse, cursum gloriæ sempiternum: cum esset omnibus definita mors, optandum esse ut uita quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quam reserua natura uideretur. Hinc à Sestio declamatore dictum est: Vbi est sacra illa uox tua, Mori, natura finis est, non poena? hoc tibi uni non liquet? Caesar mortem adeo leue supplicium putabat, ut cum audisset Carnulium morti damnatum anticipasse eam, exclamauerit: Carnulium me euasit. Et in recognoscendis custodijs, præcanti cuidam poenæ maturitatem, responderit, Nondum tecum in gratiam redij. Ceruicibus caput abscidit.) Vterus maluerunt pluraliter dicere ceruices, quam ceruicem singulariter. primus Hortensius ceruicè dixisse traditur, in oratione contra Vatinius: Fregeris in carcere ceruicem ipsi Vectio. græcè οὐκ εὖ dicitur ceruix: inde *Lucretius* incuruam ceruicem dicunt: quod cum imitari uellet Pacuuius, improspere ac duriter effinxit incuruiceruicum pecus. hinc ait Quintilianus: Cum *Lucretius* uirum miratissimus, incuruiceruicum pecus uix à risu defendimus. Iugum impiorum.) Dolabellam & Antonium significat, qui duo ueluti coniugati copulatique bellum nefarium moliebantur. consimiliter Apuleius iugum sororium appellat sorores duas Psyche perfidiosissimas nequissimasque.

O multo miserior.) Socraticum decretum est, quod est à Platone atque Aristotele principibus philosophorum latissime explicatur, peius esse iniuriam facere quam pati: quod græcè dicitur, *κακίον εἶναι ἢ ἀδικεῖν ἢ ἀδικηθῆναι*.

Dolores non miseros, sed laboriosos.) In secunda Tusculana asserit dolorem non esse malum, & ob hoc consequenter non esse miserum, quamuis res sit tristis, aspera,

aspera, amara, inimica natura, ad patiendumque difficilis.

Caspar Vopiscus.) Vopiscum prisci appellant eum qui ex duobus conceptis uno abortu excluso, ad partum legitimum perducitur. Pollentia expulsi.) Quid si legas Pollentia: quod nomen est urbis transalpinae, ubi lanæ pulli coloris generose censebantur. hinc illud Sili: Fusciq; ferax Pollentia uilli. Fuit et altera Pollentia in Liguria in regione Italiae nona, cuius Plinius meminit. Lysidicum ipsum.) Urbanitas est in uocabuli etymologia. nam Græcè ἀστυς dicitur solutio, ἀστυς iustitia, quasi lysidicus dicitur iusti iustitiæque prauaricator, et qui, ut ait Cicero, iura ipsa dissoluat. Germanum Cimber occidit.) Alter iocus in uerbo. nam cum intelligit à quodam nomine Cimbro occisum esse fratrem, festiuiter alludit ad nationem Cimbrorum et Germanorum, tanquam homo Cimber iure Germanum occiderit. De hoc Quint. in s. Cimber hic fuit à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Huius sapientis patrem.) In lib. de Amicitia, ubi Lælium habitum et nominatum esse sapientem testatur, inquit Fannius ad Lælium: Vnum te sapientem appellant et existimant. Item lib. 3. de Offic. Nemo horum sic sapiens est, ut sapientem intelligi hic uolumus: nec ij qui sapientes habitus sunt et nominati, M. Cato, C. Lælius, sapientes fuerunt. Horatius periphrasi poetica innuit Lælium sapientem nuncupari, sic scribens in Sermonibus: Virtus Scipiadae et mihi sapientia Leli. In laudem Lelii maioris sic cecinit Silius: Magni Dardaniæ Leli decus, omnia felix: Cui natura dedit nullo reueme deorum. Surrexit P. Africanus.) Bello aduersus Antiochum magni Syriæ regem suscepto, cōsules erant Lelius et L. Scipio, qui ambo Græciam prouinciā cupiebant. multum Lælius in senatu poterat. is cum senatus aut fortiri aut cōparare inter se prouincias consules iussisset, elegantius facturos dixit, si iudicio patrū quam sorti eam rem permisissent. Scipio respondit se cogitaturū quid sibi faciendū esset. qui cum fratre P. Africano locutus, iussusque ab eo permittere audacter senatui, renūciat collega facturū se quod is censeret. Cum itaque res noua certaminis expectatione senatum erexisset, P. Scipio Africanus ait, si L. Scipioni fratri suo prouinciam Græciā decreuissent, se illi legatū iurū. hæc uox magno assensu audita sustulit certamen. Experiri libebat utrum plus regi Antiocho in Annibale uicto, an in Africano cōsule legionibusque Romanis auxilij foret: ac propè omnes Scipioni Græciam, Lælio Italiam decreuerunt. Tabula populo data.) Suffragia apud ueteres Romanos uoce ferebantur, existimabaturque nihil in suffragijs esse uoce melius: deinde placuit per tabellam suffragari: unde leges tabellariæ ortæ sunt. Autumat M. T. lib. 3. de legibus tabellariam legem abstulisse omnem auctoritatē optimatum. Suffragia per tabellam lata eleganter tacita uocantur à Plinio in epist. qui scribit ex tacitis suffragijs iocularia multa atque etiam foeda dicta emanare, et multos in suffragiorum tabellis scurriliter illudere. Tantum licentiæ prauis ingenijs adijcit illa fiducia, quis enim sciet? Namque ita latebra quedam data populo uidetur, in qua bonis ignorantibus quid quisque sentiat, tabellam uitiosum occultaret suffragium. Fuerunt autem quatuor leges tabellariæ. prima Gabiniæ, que lata est ab homine ignoto et sordido. Secuta post Cassia est, à nobili homine lata L. Cassio. Carbonis est tertia, seditiosi atque improbi ciuis. Quarta Cælij siue Cratidij. Ad has tabellarias leges referendus est huiusce lo-

ci intellectus. Prouinciā deposui.) In oratione contra Pisonem in hanc sententiā hæc: Ego Antonium collegam cupidum prouinciæ multa in reip. molientem, patientia atque obsequio meo mitigauit. Ego prouinciā Galliam senatus auctoritate, exercitu et pecunia instructam et ornata, quam cum Antonio comunicauit, quod ita existimabam tempora reip. ferre, in cōsione deposui, reclamante populo Romano. Suam lege naturæ.) Natura, ut subtiliter docet Plato in Gorgia, demonstrat ut præstantior plus habeat quam inferior, et potentior quam debilior. Ex hac lege naturæ Hercules Geryonis boues neque emptos neque donatos abegit, utpote naturali ipso iure prescribente, et boues, et cætera omnia que ab hominibus possidentur, illius esse debere, qui præstantior sit atque ualentior. hinc responsum illud Gallorum serox celebratur, qui Romanis querentibus quidnam rei in Hetruria Gallis esset, responderunt se in armis ius facere, et omnia fortium uirorum esse. In decretis canonicis octaua distinctione, euidenter ostenditur iure humano factum esse ut dicitur, hæc uilla est mea, hic fundus est meus, hæc domus est mea, cum lege naturæ omnia omnibus communia forent. In reuera sententiā.) In oratione pro Ligario: Causa, inquit, dubia, quod erat aliquid in utraque parte quod probari posset: nunc melior certe iudicanda est, quam etiam dii adiudicauerunt. Huic sententiæ concinit illud Lucani: Vindex causa deis placuit, sed uicta Catoni. Dolorē inuere.) Translatio sumpta à quadrupedibus, que cauterio et charactere signari solent. Seruorum quoque uultus inscribuntur, et frontes ignito ferramento inuuntur: unde stigmati dicitur, quibus dolor significanter et proprie inuri dicitur. Aetas succedit etati.) In hanc sententiā ait Lucretius, Auspescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur. et à Labeo Mithographo dictum est, Non possunt primi esse omnes omni tempore: Cecidi ego, cadet qui sequitur: laus est publica.

BARTHOLOMÆI LATOMI IN PHILIPPICAM XI. ANNOTATIONES.

ARGUMENTVM.

L. Dolabella proconsul cum Syriā obtineret, in quam inuito senatu ab Antonio missus fuerat, et C. Trebonium Asiæ præfectum noctu Smyrnæ circumuentum, crudeliter in modum interemisisset, eare Romæ nunciata, hostis à senatu iudicatus est: cumque consultaretur de Imperatore in id bellum eligendo, alij censebant priuatum Imperatorem extra ordinem mittendum esse, alij alterum ex coss. Quas sententiā improbens Cicero, hanc oratione dixit, in qua primò deplorat mortem Trebonij, cum graui in Dolabella et Antonio in sefectione: monens, ab utroqueque immmani crudelitate cauendum esse. Deinde improbat contrarijs sententijs, censet bellum contra Dolabellam Cassio et Bruto, qui in ijs partibus erant, mandandum esse.

Magno in dolore.) Incipit à deploratione mortis Trebonij, quam statim confert ad amplificandam Dolabellæ et Antonij crudelitatem. Magno.) Ab ipsa re quasi incipit, habetque uim ad beneuolentiam. est enim gratiosum, interitum clarissimi uiri enumerare. Perspicimus.) Declarat. Alter.) Antonius. L. Cinna.) Contraria exempla, quibus amplificat crudelitatem Dolabellæ. Eæ.) Demonstratio inopinatæ rei. Sed ille.) Dolabella. A socio.) M. Antonio. Quid ergo.) Amplificat ex consilio Dolabellæ. Omnes qui liberè.) Respondet per subiectionem, oratorie. Hospes.) quod grauius est et crudeliter

crudeliter. Incrementum adfert orationi et uehementiam.

Quamobrem.) Hortatur à communi periculo, ut caueant ab Antonio, et libertatem defendant. Brutus.) Decimus. Colliguit.) constrinxit, impediuit. Cursum.) celeriter, ad scelus, non rem gerendam. Quod opus fuit.) Delabitur in narrationem oppressi Trebonij. Totus locus spectat ad incitandum senatum, et confirmandum bellum contra Antonium et Dolabellam. Agros.) Asia in Ionia. hunc autem obiter uituperat ab egestate. Adspem.) scilicet prædæ. Pastum.) rapinam.

Consecutus.) legionem. Secutæ allocutiones.) Obiter excusat imprudentiam Trebonij in insidijs cauendis. Dextræ.) manus. Nocturnus.) clam per insidias. Incautus.) imprudens. Ex quo.) Conuertit narrationem ad scopum. Consularum.) Confirmat narrationem. Neminis.) Addit causam odiosæ. Liberalis.) benignus. Incesto.) impuro. Ceruicibus.) Ceruices que uingunt caput humeris, pluraliter. Quid loquar de.) Prorumpit in affectum, et parem crudelitatem confert in Antonium. Teterima.) Loquitur asseueratè, cum indignatione. Detineri.) impediri. Ponite.) Facit ὑποτίθημι.

Ponite igitur.) Redit ad Trebonium, et necem eius ante oculos subiicit. Urbem.) Smyrnæ. Os.) aspectum, uultum. Infame.) Erat enim famosus impudicitia Dolabella. Magna laus.) Laudat Trebonium, et Dolabellæ scelus amplificat. totum est cum affectu. Est enim sapientis.) Locus communis. Accidere.) quia improuisa tela grauius feriunt. Modicè.) patienter. Quanquam.) Parentes, ad uituperationem. O multo.) iam conuertitur ad Dolabellam. O multo miserior.) Excurrit in locum communem de dolore, et miserum Trebonium uisisse negat, sed miseriores Dolabellam. Dolores.) Est locus communis ex Philosophia, dolorem non esse malum. Perditiissimi.) intelligit Dolabellam. Nam quo.) Hoc quod dixit, probat. Miserior igitur.) Epiphonema.

Cruciatu.) laceratus, excarnificatus. In quare.) in quo supplicio. In ciue.) Ex minori. Nam cæteris.) Negat ullam collationem esse posse. Totus locus affectum habet, sed duplicem: alterum Dolabellæ, et alterum Trebonij. Est rhetorica apophasis, augendi causa. Consilium.) Hoc dicit, quia fuit socius coniurationis in C. Cæsarem. Letatus.) gloriatus. Verecundo.) modesto. Dij.) Est dolentis et poenitentis. Et hic dij.) Purgatio ab imprudentia, quod aliquando amicus fuerit Dolabellæ. Etenim Dolabella.) Redit ad Antonium, et monet etiam amplius ab eo cauendum esse: demonstrat quos habeat socios sceleris impulsores. Primum.) Explicat quod dixit. Quam facem.) quod incitamentum sceleris et audaciæ. Voragnem.) Hæc ad auaritiam referuntur. Nisi forte.) Alij codices sic habent, et rectè, opinor: Nisi forte damnatus etiam à uobis populoque Romano putat altercari uobiscum, homo summo ingenio, summa potentia, etc. quod totum ironicòs dicitur, usqueque tamen. Nisi.) Irristo. Quanquam.) Corrigit quod dixit. Credo.) Et hoc ironicòs. Defendente.) patrono. Palma.) uictoria in iudicio. fuit quinquies ab solutus sexto non potuit absolui. Fide optima.) Ironia. Clarissimum.) Ad contemptum dicit. Qui tamen nunc.) Hi fuerant iudices, ut opinor, qui lege iudiciaria Antonij iudicauerant, quam postea senatus aboleuit. Nescio.) con-

temptum ad obscuritatem, habet diminutionem. Cæsar.) Iulius. Metator.) diuisor. castra metari, est castra ponere. Alijs.) urbibus. Capho.) s. est. Veteranus.) miles. His.) suis affectibus, sectatoribus. hæc omnia sunt criminosa. Dotem.) prædam. Dos proprie in nuptijs, hic transfertur. Antonius hæc bona dederat post mortem Cæsaris. Nutriculas.) Nutriculas, id est fructus quibus alerentur donec maiora acciperent. Pueri primum sunt sub nutricibus, deinde aluntur firmiore cibo. hinc sumpsit metaphoram. Ferrenus.) paterentur. Bellum.) ab Antonio contra patriam. Quid illa.) Ordine describit plures. Est ironia. Diuisores.) agrorum qui uacui erant in Italia. Latam.) ab Antonio. Commentatus.) scripsit. Mimos.) genus fabule. Proscripta.) in auctione, ut uenderentur propter æs alienum. Tanta.) Ironia est. Procurator est, qui alienum negocium agit. At hic.) Scelera quedam commemorat. Prodigè.) Perstat in ioco. Videte etiam P.) Ludit in Publium Decium, et Trebellium. Clarissimi.) Ironia. Deuouit.) id est ad interitum dedit, Antonium secutus. Alludit hoc loco ad exemplum maiorum. alter Decius se uouerat pro republica ad placandam iram numinibus. Emptor.) Ironia. nemo uoluit emere bona illius clarissimi uiri, præter Antonium. Potest etiam non esse ironia. Se exire.) se liberari ere alieno. Furia.) ultrices, que debita ulciscuntur, finguntur à poetis etiam uiuos agitare et uexare. Tabularum nouarum.) Vult Trebellium poenas dedisse quod nouis tabulis resisterit, quia ipsius bona postea fuerint proscripta. Vindicem.) Irrisio facta, et arguta. Ipsum in Græco.) In abundant. illius.) Antonij. Lysidicum.) quasi iure dissolutum, à uerbo ἀστυς soluo, et ἀστυς ius. Nisi forte.) Ludit ex ambiguitate uerbi in Cimbrum qui fratrem occiderat. Germanum Cimber.) Gens Cimbrica occiderit Germanicam gentem. Cum hanc.) Nunc colligit sententiā, et intentionem. Quapropter ut.) Comprobat Fusij sententiā, et suspicionem leuitatis remouet. Ex quo.) Obiter excusat se. Dissidere.) cum datiuo, sicut assentior, id est dissensio à Q. Fusio: est noua figura. Dixit.) Declarat. Nunc quoniam.) Transit ad alteram partem de Imperatore eligendo. Impiorum.) ciuium. Duæ.) Propositio bipartita. Alienum.) inutilem. Nam extra.) Proposuit duas sententiā, nunc pergit improbare. Ventosum.) gratia et fauore collectum, ambitiosum, leue. Bello Antiochi.) Exemplo probat extraordinarium imperium semper à maioribus improbatum fuisse, semperque ordinariū questum. Ordinariū imperium est, quod magistratus ordinarij obtinet: ut consul, uel prætor. Bello.) Locus ab auctoritate. Obuenisset.) sorte. Roboris.) fortitudinis, constantiæ. Animi.) consilij. Negocium.) bellum. Deprecatus est.) precibus auertit. aliquando est precari, aliquando precibus depellere. Legatum.) hodie uocant lieutenant. Punico tertio.) Colligit multa exempla. Seruat ordinem temporum. P. Scipionem.) Minorem Africanum. Cum Aristonico.) Aliud exemplum. Flacco.) L. Valerio Flacco. Tribus tulit.) id est duarum tribuum suffragia. Cn. Pompeij.) Occurrit contrario exemplo Pompeij, et dissimilitudinem ostendit. Turbulenti.) In uerbo est posita infirmitas. Fecerunt Gabinius et Mummus, quorum alter Piraticum, alter Mithridaticum lege ad populum lata mandauerat. L. Cæsar.) L. Cæsar bellum contra Dolabellam P. Scruilio Isaurico mandandum censebat, quod reprehendit Cicero. Comitia.) oratorie appellat

appellat suffragationem in senatu, sicut in campo. quam rem uult indignam esse, & decernende libertati contrariam. Itaq; & ambitionem uocat, hoc est precariam sententiarum tanquam suffragiorum collectionem. Priuatus. is est, qui in magistratu non est. Homini.) Seruilius.

Ambianus.) Ironica concessio. Tabula modo noua.) Populus Romanus cum uoce suffragia ferre amea consuesset, postea ut liberius suffragaretur, tabulam accepit lege Cassia. Quir comitijs.) Ostandit in commodum & iniquitatem huius sententiae. Præteritus.) repulsus.

At enim, nam id ex audio.) Occurrit obiectioni, & dissimilitudinem in Octauio Cesare ostendit. idem fecit supra de Pompeio. Dedi.) ad uocandum occurrit, & respondet ex sua persona. Mihi.) toti reip. Aquo.) adolescente Cesare. Aut imperium.) Per subiectionem. Eripuisset.) hoc si non confirmassetis. Subest tacita finitio.

Conuulerant.) Antonio relicto. Fasces.) insignia imperij, in quibus est auctoritas. Obsecro.) ad uocandum.

Peritissimo.) ab auctoritate. Sed de.) Abrumpit hunc locum. Refragari.) est contrarium suffragium dicere, ob stare, impedire. Eisi.) Correctio. illa uero P. C.) Venit ad alteram sententiam, quam bifariam reprehendit. Dignitate.) Facit obiter quasi partitionem. Aliena a consulum dignitate.) Ita legendum est. Sortiantur.) sortitione eligantur. Parricida.) Antoniani.

Geramus.) A tempore. Consulibus.) Hircio & Pansa. Materiam.) Hoc addit epiphonematicos. Suspicioni crimen.) Si Brutus desertus & proditus esse uideatur. Crimen.) proditoris. Materiam.) causam inuidiae. At uero ita.) Occurrit defensionem, & negat committendum esse, ut Pansa animus a cura liberandi Bruti alio distrahatur, neq; id fieri posse. At uero.) Hoc pertinet ad alterum caput orationis. Decernunt.) Occupat quod dici potest. Restabat.) Reprehendit talem defensionem. Quamuis.) iam ad Pansam conuertitur, ut explanet quod dixit. Clarissimum.) Brutum. Natura.) conditio rerum. Subest in hac sententia.

Deriuare.) transferre. Cogitando.) nedum agendo, quod minus est. Adde istuc sermones.) Ostendit turpe fore Pansa, si Bruto deserto Syriam expetisse uideatur.

Inuidiam.) qua consequetur. Qui.) Explanat.

Prouinciam.) Galliam cisalpinam, hoc fecerat Cicero in consulatu, cum Antonium collegam habebat: & concessit eam Antonio, ut melius semiret de reip. & Catilinæ coniurationi obstitet. Incendium.) Catilinæ coniurationem. Quicum.) cum quo. Parenthesis ad rei confirmationem. Collega uir.) Auet comparatione collegæ.

Collega.) Hircius. Nihil.) Declarat. Decertat.) contra Antonium. Vereor ne exercitus.) Addit in commodum turpitudini. Delectus.) Qui habitus fuerat a coss. Necessitate.) Non quia coacti fuerant dare nomina, quod secundum classes fiebat. Tardentur.) languescant. Quod si prouinciae.) Occurrit improbationem, & pollicetur Coss. prouincias in aliud tempus. Signum.) Palladium. Hunc.) Amplificat Brutum. Vobis.) consuliibus. Agitur.) Ipse declarat quid agatur.

Quid si etiam.) Aliud in commodum, a quo confirmando remouet quæ opponi possunt. Sententia.) quæ decernit ut prouincias sortiantur. Quod.) ut. Ciuitatum.) rerum publicarum. Mittent.) Occurrit oppositioni. De suo numero.) ex optimatibus, ex his qui rem

publicam conseruatam uolunt. Valde.) Ironia. Clarissimo uiro.) ex pari, uel maiori. At hominem.) Alia oppositio: Sophista replicam uocant. Dandum.) extra ordinem. Vnius iudicio.) Ex maiori ad minus.

Expedito nobis.) Ex antithesi uenit ad suam sententiam, & decernit Cassio & Bruto imperium mandandum esse. Legitimum.) non extraordinarium, legibus constitutum. & est quasi quedam partitio. In Italia. Decernerem.) Pergit statim confirmare ab opportuno. Colligassimus.) defixissimus, obstrinxissimus. Vergere.) inclinare. Non ut.) Addit causam.

Ipsa acies.) ipse exercitus Bruti. Transmarinum.) in Graecia. Grauem.) difficilem captu, expugnatiu.

Illyricum.) Jalias Oricum. Quamquam.) Facit correctionem, ne uideatur confirmare partes aduersariorum.

Mancas.) uincula: id est, se dedere, præbere manus, se dare in potestatem. Per se.) suo consilio. Senatus.) auctoritatem senatus. Necessesse est enim in.) Permittit rem consilio Bruti, & hinc utiliter delabitur ad probationem eorum quæ ab illo & Cassio priuato consilio in Graecia & Asia acta fuerant. Locus habet uim defensionis contra obrectatores Cassij & Bruti. Ipse sibi.) ipse statuit suo priuato consilio, suo consilio priuato gessit. Temporibus.) casibus incertis, subitis. Moribus.) legibus. Nec enim.) Quod dixit, confirmat, & explanat. Putarem.) haberem. Alterius.) Cassij. Neq; enim.) Comprobando defendit, & declarat. Macedoniam.) in prouinciam C. Antonij. Sua.) ut sui iuris essent. Oblitum.) contaminatum, penultima correpta.

à lino, facit litum: inde litura. Parricidio.) cæde Trebonij. Nam ni.) Confirmat. Quid C. Cassius.) Quæ dixit de Bruto, eadem confirmat de Cassio. Eo.) ipso. Respondet. Ut omnia.) Declarat. Lex nihil.) Elegans definitio, & uerissima. Ratio.) uoluntas. Quum P. Dolabella.) Colligit sententiam suam, & imperium Cassio decernit. Crudelissimi.) propter eadem Trebonij. Ut ijs.) Addit causam. Iura.) interficiendo proconsulem. Parricidio.) Oratoriè uocat. Placere.) censo ut placeat. Proconsule.) Syria ante Dolobellam.

Imperandi.) curandi in usum bellicum. Deiotarum.) Hic rex Gallograeciae fuit. Tetrarchæ.) qui quartam partem regni obtinebant. Non immemorem.) gratum.

Ab his.) imperatoribus. Successum.) successu datum.

Hoc senatus consulto.) Confirmatio ab animo & copijs Cassij. Animum.) fidelissimum erga reip. Alienus.) Enumerat copias Cassij, & amplificat. Institutus.) Instructus legendum. Laudat ab utili, ad amplificationem. Sylla.) L. Sylla dictator. Fuimus.) Colligit testimonia. Propinquis.) Gallograeciae. In quo quid faciendum.) Deiotarus Pompeij partes secutus fuerat, quamuis pax bello melior fuisset. Delectus.) collectio exercitus. Syria & Phœrcia.) Sunt coniunctæ regiones. Fortem.) à persona Cassij. Peritum.) rei militaris. Magnas.) Hoc explanat. Impetu.) manifestabant incursionem. Cuius.) Addit causam cur laudem hanc maximam prætermittat. Prædicatio.) laus. Omnibus.) nempe Cesarianis. Animaduerti P. C.) Occurrit reprehensionem, & à personis defendit. Animaduerti.) Facit contentionem. Ornari.) laudari, honoribus & imperijs affici. An Antonios.) Sum argumenta ex repugnantibus, & ex pari. Quid D.) Hic subest argumen-

argumentum ex pari. Sectorem.) bonorum uenditorem. à sectando: quod lucrum sectando emerent, ac facerent auctorem. Tantum abest.) Assueuerant subiungit. Ego autem ueteranos.) Ameuertit & aliam obiectionem, quam primo negat, deinde defendit. Quibus sanitas.) Distincta à numero, aut aliquo euentu. Legio.) Legiones habebant notat quos debeat tueri. Qui autem.) Facit tria genera ueteranorum. Saxa se &.) Qui sunt in copijs Antonij. Ego autem.) Colligit summam diuisionis quam fecit Vtrisque, et reip. et Antonio. Tertio.) Antonio manu. Dolorem.) quasi inuro stigma ignito ferro. Metaphoricòs. Quamquam P. C.) Defensio contra ueteranos, ab indigno, & utilitatis contemione. Tyrones.) nouitij, adhuc rudes, quorum multi erant in exercitu D. Bruti contra Antonium. Legiones.) conscriptæ. Cesaris.) C. Cesaris defuncti. Vincunt.) ueteranos. His.) qui remp. defendunt. Illis.) ueteranis. Persoluta.) à C. Cesare. Vel persoluantur.) Correctiua particula, pro imò spondimus.) promissimus.

IN XII M T CICE

RONIS PHILIPPICAM FRANCISCI Maturantij Commentarius.

Egati qui ab initio postq; obsideri D. Brutus cepit, nisi sunt, redierant re infecta, et Antonius urgere obsidionem desisterat nunq; Amici tamē & fautores eius L. Piso & Q.

Fufius Calenus in primis rursus honestæ pacis spem faciebant, & in eam sententiã etiam eos. Hirciũ adduxerat, ut pacem uelle Antonium crederent omnes: idq; ut crederent, multis etiã impellebatur argumentis & signis: ex quo actum in senatu est de legatis iterum mittendis: delectiq; sunt P. Seruilius, & M. Cicero. Compertum inde est falsa fuisse quæ de Antonio ab amicis promissa fuerant, nec ad pacem illam, nisi qua dignitate suam retineret, senatus minueret, descendere uelle. Ergo Cicero deceptos dicit & proditos, ac causam Antonij ab ijs qui huiusmodi de pace dissipauerint sermones, actam, publicam esse neglectam. Hortatur consilium commutent, nec legatos mittant: idq; si fiat, & inuile & turpe reip. fore, pluribus probat rationibus. Multa in Calenum dicit: armis persequendum suadet Antonium, & in incepto permanendũ: nec deesse uim & facultatem ad illum actutum opprimendum. Quod imminet periculum si pax conoedatur, ostendit, & ne concedi quidem honeste posse. In se uero deligendo maxime erratum probat, eamq; legationem & periculosam sibi futuram, & reip. minus utilem: & tamen se totum periculum magis ex reip. commodo, quam ex suo metiri uelle. In deliberatio genere posita est hæc Philippica, ut catera. Exorditur per locũ consolationis à societate in errore. Nam cum alios & eosdem sapientes in eadem re uidemus errare, in qua erratum à nobis est, leuius de errore nostro dolemus. Errauerat quidem Cic. quod Antonij amicis pacis spem afferentibus crediderat: sed in eodem errore reliqui Senatores, & ipse Consul fuerat: ex quo erroris sui de decus modestius ferebat. Falli.) aperte. Decipi.) occulte & per fraudem. Errare.) per se & sua opinione labi. Duo Consulares.) Piso & Calenus. Aliquod uulnus.) aliud quod eum ueluti uulnus cruciaret, & tamen latet.

Apud alterum.) Pisonem. Vxor.) Fulvia. Alter.) Ca-

lenus. Literas mittere.) quod superius dictũ. Deditio-nem.) Antonij. sic enim spondebant eius amici fore ut se dederet. De imponendis.) hoc enim futurum uobis persuadebatur ut leges & conditiones Antonio imponeretis, non re uera acciperetis ab eo, quoniam dare, non accipere uolebat. Quorum in uultu habitant oculi mei.) à quorum uultu oculos nunquam remoueo. Quod si ita non est.) si hæc uera non erant, cur à Pisonem & Caleno mentio facta est tam importunè? neq; enim sine causa credibile erat fieri, etsi negabat uterq; rem ullam nouam ab Antonio allatam, & se quicquid facerent, sponte sua dicebant facere. Existimabam enim non esse integrũ à legatis mittendis abstinere, postquam delecti semel fuerant: et id agebant, ut è senatu amouerent duos acerrimos Antonij inimicos, Ciceronem & Seruilium, ac periculo obijcerent.

Pacificatoria.) pacis, ut dicebant, causa decreta. Nouo consilio.) mittendi legatos. Si in re nihil est noui.) Si nihil ab Antonio nouum allatum est, & permansit in sententia in qua fuerat prius. Præstrinxerat.) clauserat & ob-

cæcauerat. Vicarij.) qui loco alterius ponuntur ut illius uicem gerant, et pro illo sint uel in magistratu, uel in qua-

uis alia re. Capti.) decepti. Ne si à Mutina quidem.) Verba hæc Fufij fuerant, qui in hanc sententiam locutus erat, non esse audiendum Antonium, etiam si à Mutina recederet, nisi in senatu potestate futurum se polliceretur.

Verum durum uidebatur sinere impune abire Antonium, si à Mutina recederet, & se in senatu diceret potestate futurum, & tamen fracti sumus nos, et cessimus Antonio.

Sed dic mihi Calene, recedit ne ipse à Mutina? Valde uobis & c.) Ironice, ac si dicat, minime committendum est ut uos legatos mittendo, & cedendo Antonio, perdati auctoritate. Neq; enim sine uestro dedecore facere potestis, ut illius dignitatis, quæ nulla est, rationem habeatis. Per se.) suo, non fortuna uitio. Si iacens.) sese ante nos prosternens & supplicans. Nobiscum ageret.) Si postularet ne suam amitteret dignitatem. Quamquam.) Voluit dicere, quamquam omnino non audirem. Statim.) Nunc resistendum est, & nihil differendum. Concedenda libertas.) ut nos ipsos illi tradamus & nostram libertatem, ac seruiamus. At non est integrum.) Rursus occurrit obiectioni Caleni. Quid autem.) Responsio. Tritum est pro uerbium, sapientis esse, cum licet, mutare propositum.

Restitui.) reuocari in integrũ. Posteriores cogitationes.) sed prouerbiũ est, posterioris cogitationis & sapientie plenas domos esse. Illa caligo.) qua obcæcati errauimus. A nostris.) à P. Seruilio, quod sequentia mox indicant. Inquit.) P. Seruilius. Nec mirum.) Hæc quæ dixisti contigisse Seruili. Suspicionem.) proditoris, ne nos uideretur & reip. prodere, quod tam repente mutata sententia de pace loqueretur. Professos esse.) aperte ostendisse. Ex duobus.) exercitibus Hircij consulis & Octauij. Lustratus.) pro more Romano. constitutus enim in campo Martio lustrabatur expiaturq; id quod Seruilius Tullius rex instituit. Ut.) quamuis. Insistet.) consistet, non dimicabit. Patauini.) Venetiæ ciuitas Patauiũ cunctas olim eius urbes excelluit. Strabonis ætate censi in ea sunt quingenti equestris ordinis uiri. Idem ait, Priscis annis centum uiginti militum millia misisse constat. Communicata rep.) Donati enim ciuitate fuerant Patauini, et reliqui eiusdem regionis insigniores populi. Eius.) reip. Confissus.) laceratus. Superius Philippica quinta,

Decretis uestris eum conscidistis. Delata.) concessa & tradita: nisi forte locus corruptus est, & relata legendum. nam Philippica quinta ait, Senatus etiam cōsulta pecunia accepta falsa referbant. Peculatus.) furti publici. Venierunt.) uendita sunt. Ea tabulæ.) immunitatū & priuilegorum. Vestitus foeditate.) in sagis, militari ueste de posita. Neq; nostri ordinis.) Senatorij, sed externos socios eorum. Tyrones.) Numisij, Mustelle. In quo.) Sensus est & ordo, neq; in hac legatione esse me conuenit, neque ad consilium deliberationemq; de tali negotio accersiri, in quo si non ad pacem accipiendam ab Antonio corrogamur, & ego à ceteris non dissensero, ita fiet, hoc est, id accidit, ut populus Rom. mihi imputaturus sit, si quid peccauerit Antonius, cum aliquid ei remissum cōdonatumq; de erroribus & peccatis fuerit, aut à uobis liberè concessum. dicet enim mea culpa fieri, qui consenserim, & non ut institueram, perpetuò repugnauerim. Princeps sagorum.) auctor sagis sumendi. Eiuurabant.) ualde iurabant.

Confixum.) quasi uulneratum. De Antonio non laboratis.) non curatis quo animo liturus me sit. Petisio Vrbinati.) ex Urbino Umbriae ciuitate nunc insigni. Ex naufragio.) Loquitur per translationem ab ijs qui periclitantur in mari, & nauis fracta enatant. Luculentis.) amplii. Municipij mei.) Arpinatis. Aquilæ.) apud Aquilam Polleritiam: uel aquilæ primipili, hoc est uexillo Centurionis, et militibus qui sub ea aquila erant. uel Aquila proprium nomen est. Primipilus autem Centurionem significat. Duos praetores.) Erant enim cum Antonio praetores duo, et infra inquit Philippica terdecima, Duo praetores sine causa diffisi se aliquid habituros. horum alter Caius fuit, alter Censorinus. Non trib. pl.) Saxam Decidium. Duos designatos.) T. Hostilium & Visenium. de ijs omnibus superius multa dixit, & plura dicit in sequentibus. Non potero frangere.) si non licebit frangere & depellere, occultabo tamen. Ut optata mors esset.) Quicumq; enim eos repetat animo cruciatus, quibus & uiuum et mortuum affecit Trebonium Dolabellis mori mauult quam ea experiri quæ uictori colliberint, si in eius uenendum sit potestatem. Ad eum exitum.) quem mihi proposueram, ut pro republica perirem. A supero mari.) Adriatico.) Ab infero.) Tyrrheno. Media Cassia.) quæ Veltos ducit & Narniam ac Perusiam. Discriminat.) diuidit ferè per medium. Lentonis Cesonij Septemuiralis.) hic unus erat ex Antonij foedissimo comitatu Hetruscus. huius etiam prius meminuit. Pansa.) uocatiuus est. Ventidius.) & hic Antonianus erat, cognomento Bassus, fuit autem Picens loco humili. mater eius à Pompeio Strabone Magni Pompeij patre Sociali bello quo Asculanos subegit, capta est. de Parthis primus omnium triumphauit, publico funere elatus est. Plura de eo Aulus Gellius libro 14. capite 3. & Plutar. in Antonio. Hic quaedam etiā praesidia habeo.) Ironice, & in contrarium uertenda omnia. Terminalibus.) die festo Termini, cui possessores agrorum uicini sacrificabāt. Calend. Mart. Ouidius Fastorum libro 2. Termine, siue lapis, siue es defixus in agris Stipes, ab antiquis tu quoq; numen habes.

Praesidium statiuum.) firmum & permanens: ut statiuum castra, in quibus diutissime consistit exercitus. Semel cecidi sciens.) quando in exilium abiit, & tempori maluit cedere, quam ferro, cum posset depugnare, urbem media nocte egressus. Lectis uiribus.) operarū Clodianarum,

Cum septus sis.) Obiectio est, cui respondet. Militari uia.) Vias publicas, inquit Vipianus, praetorias dicimus, uel consulares, uel militares, quæ publicè ientur, & cōmearentur. Vicinales uerò quæ in uicis sunt, aut in uias ducunt. Via priuata, quæ in agris quibus imposita est seruitus, & ad alterius agrum ducunt. Num idem.) quod nunc factio. Tramitibus.) uis angustioribus. Sed effugi.) Esto hæc omnia euentura sint. Cn. Pompeius.) Fuere eodem tempore Pompeij illustres tres. Is qui Pompeius Strabo cognominatus est, Cn. Pompeij Magni pater. Qu. Pompeius qui cum L. Sylla consul fuit, & orator illo tempore haud contemnendus. scripta quaedam reliquit, quod Cicero tradit in de Claris oratoribus. & Cn. Pompeius Sexti filius, sub quo adolescentulus militauit Cicero. Is Picentes praelio fudit, & obsedit: propter quam uictoriam Romæ prætextæ aliq; magistratuū insignia sumpta fuere. Consul Marfos acie uicit. auctor Liuuii libro 74. ab Vrbe condita. Bina.) Romanorum, & Marforum. Sylla cum Scipione.) Cum rogatione Sulpitij Mi-thridatica prouincia adempta Syllæ, Mario esset adiecta, Sylla hostiliter cum Qu. Pompeio Consule Urbem ingressus, Marium & socios Vrbe expulit. ad Mithridaticum bellum profectus est. Octauius interim Cinnam pellit. is confugit ad partes Marij. redit Marius. plures caduntur Syllanorum, & nobilitatis cædes fit. Exul & hostis Sylla. sed tandem uictor reuertitur ex Asia. undiq; ei occurritur ab imperatoribus X V. ut ipse dicebat, inimicissimis, quadringentis & quinquaginta cohortes habentibus. inter hos C. Norbanus & L. Scipio erant consules. sed C. Norbanus uictus illico est, & intra Capuam clausus. alterum consulem L. Scipionem Sylla in quanto esset periculo undiq; hostibus circumclusus, animo reputans, ad pacem est hortatus: ad quam cum inclinaret ille, habita sunt plura colloquia. Tamen sper autem à Syllanis, cum commere militibus utriusq; imperatoris per castra liberè liceret, & colloqui, Scipionis argento corruptus est exercitus, & persuasus ut relicto duce suo ad Syllam transfret: factumq; est ut solus penè relinqueretur Scipio. cumq; interim posset, dimissus est. Auctores Liuuii libro 85. & Plutarchus in Sylla. Inter Cales & Teanum.) Cales, de quo fabulosa quaedam tradit Silius, & Teanum cognomento Sidicinum, Oscæ gentis in Campania insignia fuere oppida.

Alter.) Sylla: cum quo omnis erat nobilitas. nam optimatum partem fouebat. Alter.) Scipio. Socios belli.) commilitones & populares. De auctoritate senatus.) per Marium, Sulpitium, Norbanum, Carbonem, ac alios complures diminuta, & penè abolita. id enim conquestus est Sylla. De suffragijs.) de sublato iure suffragiorum. omnia enim pro libidine agebantur paucorum. iure ciuitatis.) quæ amplius ius suum & decus non obtineret.

Leges & conditiones.) de foederibus quibus se obligarent. Non tenuit fidem.) sollicito clam muneribus per emissos à Sylla Scipionis exercitu & traducto. Aui.) Est enim à cæde temperatum, et Scipio dimissus, cum interfieri posset. Aequè.) ita esse ut Scipio fuit, procul à uicinis & periculo. Et si hic non possumus.) Roma, ubi tuti ab Antonio non sumus. Me.) quem ille odit uehementissime. Vna sententia.) ut omnia ad senatum reicienda dicam. Ut bellis confectis.) Mos fuit Romanis, quoties aut populos subegerant, aut regionem aliquam in formam redegerant prouinciae, ut decem aut plures mitterent legatos, qui

qui populorum illorū aut prouinciae statum ordinarent, postulata publicè priuatimq; audirent: & quæ concedenda esse iudicarent; ea concederent, ratq; ea habiturum senatus se recipiebat. nunc sibi & collegis hoc non licere aut permissum esse dicit Cicero, sed ut audiant dumtaxat Antonij postulata, & ad senatum reiciant. Quæ cum agam in consilio.) cum Antonij postulata ad Antonium reiciam. Distineri.) differri. Hoc meum consilium.) omnia ad senatum reiciendi. Certe scio, & cetera.) Occurrit obiectioni. Sed quoniam modo.) & si non timeamus eos, quoniam ne ipsi quidem timeri uolunt. Ad suam uim.) uolentes ut pro eorum potentia omnia decernamus, & ut ipsis libet. Hæc quoq;.) Esto tutus futurus sit accessus, non erit reditus tutus. Vel dignitas.) quæ amissa, haud magno opere in uita superesse optasset Cicero.

GEORGII TRAPEZVNTII IN PHILIPPICAM XII. ANNOTATIONES.

Esti amici & fautores Antonij senatū in eam spem adduxerant, ut crederent M. Antonium consilium mutasse, & ad sanitatem reuertisse, ex quo actum fuerat in senatu de mittendis legatis: postea cognitum est nihil eorum esse quæ de Antonio promissa senatui erant, & illum in senatu perstare, nec ad ullam pacem uelle descendere, nisi quæ dignitatem suam retineret, senatus imminueret. Suetet igitur Cicero ut cum decepti & proditi fuerint, consilium commouent, nec legatos mittant, quod & inutile & turpe reip. futurum sit: se autem quam legationem susceperit, quod ea sibi periculosa, nec reip. salutaris futura sit, uehementissime deprecari. Falli.) fallimur opinione. Decipi.) decipimur ab alijs per fraudem. Errare.) Errant qui certam uitam non uident. Dari uicarij solent.) Vicarij sunt qui gerunt magistratum uice alicuius: unde istorum uicarij dicuntur. Contaminatos.) inquinatos, pollutos. Excitauimus.) excitauimus. Eiuurabāt.) ualde iurabāt. cōpositū est ex e & iuro. Discriminat.) diuidit, & se. Quis mihi praestat.) quis fidem facit.

PHILIPPI BEROALDI IN PHILIPPICAM XII. ANNOTATIONES.

Caleni.) Existimo legendum esse Caleni ut de Fustio Caleno intelligamus, qui fautor erat Antonij, & propugnator. Praestrinxerat aciem animi.) Translatio à praestigatoribus, qui spectantium oculo praestringunt uisum & calliditate nugurum. unde à praestringendo praestigator dicitur, atq; praestigæ. à fulgore quoque translatus, qui oculos praestringit mortalium, ne tueri contra possimus. Plautus: Curate ut splendor sit meo clypeo, ut praestringat oculorum aciem in hostibus. Quamquā sed hoc malo.) Interrupta sententia est per apostrophen sine obtinendam, indignantibus, cupientibus, dolembus familiarem. Consimile est illud Virgilianum, Quamquā o, sed uincant quibus hoc Neptune deasisti. Prodesse dico.) Exornatio rhetorica est, quæ græcè climax, latine gradatio nominatur. Diuus Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana docet Apostolum Paulum uti gradatione, cum ex tribulatione patientiam, ex patientia probationem, ex probatione spem decemissime cōnectit. Lustratus exercitus.) expiatus, recensitus, recognitus. Apud Macedonas lustrandi exercitus solenne erat tale: prior hostiae

pars ad dextram, posterior ad laeuam uia ponebatur: inter hanc diuisam hostiam copia armata traducebantur: praeferebantur primo agmini insignia omnium ab ultima origine Macedoniae regum: deinde rex ipse sequebatur: proxima erat regia cohors, custodesq; corporis. postremam agmen Macedonum cetera multitudine claudebat.

Receptui canente.) Verbum militare est canere receptui, quando scilicet imperator iubet copias ex acie atq; cōstitū in castra reuocari, atq; in tuto collocari. hinc per translationem decemissime dicitur canere receptui, quotiescumq; artem desinimus, & in portum quietis nos conferimus. Quintilianus loquens de oratore, sic inquit: Quare antequam in has etatis ueniat insidias, receptui canat, & in portum integra naue perueniat. Sperantem consulatū.) Quid si legas spirantem dicitur enim perquam eleganter quispiam spirare consulatū, quando superbiam illam & insolentiam atque impotentiam praesert, ostendatq; spiritu & incensu quæ consuli conueniunt. Sic Silius: Mago quatit currus, & fratrem spirat in armis. Si sperantem legas, erit dictio hæc copulanda cum inferiore uolo: ut ita uinctim enuncies, sperantem consulatū Lucium adiungite. Cum alij aduersarium: semper & c.) Cum sit quædam uirtutibus ac uitij uicinitas, utimur decenter proxima deriuatione uerborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberale, pro avaro parcum uocemus, quæ etiam conuaria ualent. sic nonnulli qui fauebant Antonio, non hostem illum appellabant, sed maiore uocabulo aduersarium. Eiuurabant.) Quidam codices habent deierabant. quod probò. est enim sinus, iure iurando affirmabant assererebantq; me iniquum esse & iniurium. Deierare enim ualde iurare est: sicut deamare significat amoris incrementum. hæc enim particula de, frequenter auctiua est: inde de iurium dicitur ipsum iusturandū. Dicimus quoq; eiurare pro ualde iurare, cum e, significet intentionem, sicut nonnunquam est μεπιον επιτηδεον, id est priuata particula, ut in egeido, & eduro. Apud auctores eiurare magistratū est deponere atq; finire magistratum, resolutio illo iure iurando quo iurati accipimus. Quomodo aspiciam hostem.) Hinc illa Porcij Latronis declamatoris sententia: Videbis arames crudelitate simul ac superbia oculos, uidebis illum non hominis, sed belli civilis uultum, uidebis illas fauces per quas Cn. Pompeij bona transferunt: item erit aliquid quod Antonium offendat, aut factum tuum, aut dictum, aut silentium, aut uultus. haud enim placitus es. Petisio Vrbinati.) Vrbinates populi sunt Umbriae, in sexta Italiae regione, cognomine Metaurense, monumentis scriptorum celebres: sed maxime clari principibus nostri temporis, Federico, quo in disciplina militari nemo praestantior, qui Annibali & Scipioni merito comparatur: & duce Guidone Vbaldo, qui eruditione & reliquis uirtutibus principalibus est eminentissimus. Adde & gregas aedes, quæ in tota Italia pulcherrimæ magnificentissimæq; domiciliorum omnium conspiciuntur: in quibus est bibliotheca omnis generis librorum refertissima: adeo ut neq; Pergamenis neq; Alexandrinis bibliothecis, quas extollit uetustas, assurgant. Terminalibus.) Terminalia dies festus est in honorem Termini constitutus nouissima anni parte. Duodecimus enim mensis fuit apud priscaos Februarius, idemq; anni ultimus, quo Terminalia celebrabant, quibus peractis post 20. & 3. diem intercalabant. Horatius: Aut agna festis caesa Terminalibus.

minimalibus. Termonem antiqui terminum dixere. Viginti annus est.) Signat illud tempus quo Catilianam coniurationem detexit, oppressitq; Sui primum capitis custodem.) Prouerbialis est sententia Plautina, Tunica pallio propior est.) apud Græcos celebre prouerbum circumfertur, οὐδὲν ἄλλο ἢ γυῖον, id est, genu crure proximum, cum nihil nobis pensius cariusq; nobismetipsis natura esse uoluerit. Debet unusquisq; in primis capitis sui et uitæ habere rationem. Ne uino quidē permixta temperari.) Scribit Plinius omnem animi impetum cibo moliri et potione. Vetus uerbum est, ut inquit Seneca, à lasso rixam queri, item à sitiente. Ergo hæc animi asperitas dulciore succo mitigatur, et acerbitas morum emollitur.

BARTHOLOMÆI LATOMI IN Philippicam XII. Annotationes.

ARGUMENTVM.

Misiss prioribus legatis ad Antonium de pace, ac responsio eorum repudiato propter conditiones quas petebat Antonius, amici eius postea persuaseram senatui, facturum esse illum quæ imperarentur, et ab armis discessurum: obtinuerantq; ut denuo mitterentur legati, qui de pace transigerent: hosq; P. Seruilium et Ciceronē ipsum decernebant. Verum cum nihil remissius Mutinam urgeret Antonius, et nihilominus de legatis mittendis ageretur, dixit hanc sententiam Cicero: qua primò excusat imprudentiam suam et senatus, quod amicis Antonij crediderint, et quoniam decepti sint, negat amplius legatorum mentionem faciendam esse. Deinde censet quemuis potius quam se mittendū esse: et in eo deprecatur pudorē suum apud Antonium, et periculū uitæ certissimum ostendit.

Et si minime.) Excusat errorē suum, et culpam confert in fautores Antonij L. Pisonem et Calenum.

Errauit.) Habet uim ex pari. Nam.) Explanat. Attulissent.) suassissent in senatu. Eius.) Antonij aliquod incommodum. Apud alterum uxor.) Explanat quod dixit. Liberi.) scilicet erant. Alter quotidie literas.) Q. Fufius Calenus. Hi.) familiares Antonij. Accessit consul hortator.) Hæc omnia pertinent ad excusationem Ciceronis. Consul.) Pansa. Et amplificat personam consulis. Nullam pacem.) Schema per subiectionem. C. Caleni.) Hic locus corruptus est, nempe mutilus, mancus, imperfectus. Mæstitia.) Hæc erant signa mutatae uoluntatis Antonij. Habitant.) perpetuò obseruant, à quorum uultu oculos non dimouent. Quod si non ita est.) Confirmat quæ dixit, ex antea actis: et coarguit dissimulationem Pisonis et Caleni, ut fraudem ostendat. Quod si.) Ex contrario. Potissimum.) scilicet facta mentio est pacis. Implicatos.) impeditos, obstrictos. Negat.) Coarguit dissimulationem. Audisse.) de rebus Antonij, quo in statu essent. Decepti.) Prorumpit in id quod confitendum est. Videbam.) intelligebam, suspicabar.

Præstrinxerat.) obscurauerat iudicium. Pacificatoria.) quod ad pacem perficiendam attinet. Præstrinxerat.) id est hebetauerat. translatum à fulgore, quod præstringens oculos eorum aciem retundit. Includi.) in Mutinam.) Locus habet uim expurgationis ex charitate Brutii. Caritas dicit, honesta ratio. Ne si.) Refert uerba Fufij. Fracti.) uicti sumus. Cessimus.) amicti Antonij. Recedit igitur.) Inducit sermocinationem ad maiorem inuidiam. Nam hæc dicebam Piso et Calenus in senatu.

Nescio.) Calenus respondet. Parat.) ex persona senatus. Credo.) Calenus respondet. Valde uobis.) Ironia ad indignationem. Laborandum.) debetis ualde solliciti esse consultando, decernendo, et c. Per uos.) iustria auctoritate, et beneficio. Iacens.) profligatus, calamitosus, supplex. Quamquam.) Erat aliquid dicturus, et suppressit. Instanti resistendum.) Antithesis. At non est.) Occurrit obiectioni, et reprehendit ab honesto et utili. Postiores.) Prouerbum. Illa caligo.) Error, falsa opinio. Diluxit.) absolute ad diem refertur, pro, res aperta est. Discussa est.) Ostendit rem apertam esse, et consensu hominum confirmat. Viri.) P. Seruiliij. Liberos.) intelligit unicū. Neq; mirum.) Ad Seruiliū conuertitur. Quod si erratum.) Improbatur legationem, quod debilitet et auertat animes à studio belli, et quod turpis sit, et quod pax fieri non possit. Redeamus.) respiscamus, colligamus terrorem. Bona metaphora ab his qui iter faciunt. Portus.) Ad metaphoram respicit anegressam. Quid enim.) Ostendit inutilem esse, immo periculosam reip. Prodesse.) Correctio ad amplificationem, et simul facit gradationem. An uos.) Explanat quod dixit, legationem iam nocuisse. Incendium.) contra Antonium. Præ se tulisse.) aperte ostendisse. Capua.) amplissima et florentissima urbs. Illa impio.) Commemorat merita, ut rem indigniorem ostendat. Conanti.) comprehendere et ulcisci Antonium. Incidimus.) debilitauimus animos militum nostrorum: à cædo, non cado. bona metaphora. Cælestis.) à deo Marte, bellorum præside. Nomen.) fortitudinis. Fluens.) ipso uerbo indicat negligentiam: elabentur. Senatum.) Addit causam.

Pudet.) pudore afficior, pudet me tui dicimus, et bisariam capitur. Ex duobus.) nempe Pansa et C. Cesaris exercitibus. Lustratus.) purgatus, expiatus, more Romano, nempe sue, tauro, et c. Ut non refert.) Etiam si non refrat pedem, si pareat imperatoribus. Insistet.) quiescet. Quis.) Addit causam. Receptui.) Verbum militare receptui canere, est canere ad receptū, ut se recipienti dato signo ex acie. An uos.) quod dixit inuitis, hoc declarat.

Vincere.) antithesis. Quid Gallia.) Admisceat locos turpitudinis. Firmavit.) opposuit se Antonio. Corpus.) omnem ditionem suam, omnes urbes, omnes uires et populos. Omnis.) Gallia. Vritur.) agri uruntur. Patuim.) iuxta Venetias. Iniurias alienati.) Iniurias, propter negatum ius suffragij, unde bellum sociale ortū fuit.

Expertes.) iuris suffragij. Nomen uult indignū esse. Quid si ne potest.) Non posse fieri pacem, cum eam et Antonius repudiaturus sit, nisi concessis quas ipse uelit conditionibus: et senatum eas concedere non posse. Mutuit.) Coniectura ex antea actis, et uoluntate Antonij.

Qui pacis.) Enthymema ad indignitatem. Verecundio.) Ex pari uel minori, modestiorem. Confissus.) iudicatus hostis. contentio ex minori. Senatus consultum fal.) Descendit in turpitudinem senatus. Senatus consultum delata.) Alij legunt relata, et melius opinor: nempe senatus consulta, quæ quasi ex actis Cesaris falso ad senatum retulerat Antonius. Leges.) de prouincijs et diuisione agrorum et iudicijs. Septies.) septuages quinque centena millia coronatorum. Figere tabulam.) est legem aliquam sancire. Refixistis.) improbastis. Obuere.) delere, extinguere. Eius.) Antonij. Hæc omnia ad turpitudinem pertinent, turpem esse pacem facere. Fæd. late.) deformis

deformitate sagorum. Ut Centurionum.) A futura infamia. Eluatur.) expurgetur, pietur. Manet in metaphora. Eluere, est delere. Monumenta.) operum quæ fuerunt extructa circa Mutinam ad oppugnandum. Remittamus.) concedamus quæ postulat Antonius. Nec solum.) Ostendit periculum. At ille.) Ironia, qua occurrit oppositioni, et reprehendit. Tot uno.) Contentione augeatur et amplificatur periculum. Ordinis.) senatorij.

Tyrones.) uiliores homines, ex minori. Pax, non erit pax, sed pactio. Agnomination. L. Pisonis.) Profert dictum Pisonis, quo confirmat. Quos nondum.) Enthymema ex minori. Vbi sunt.) Delabitur ad ignominiam et turpitudinem huius pacis. Didicit.) ex C. Cesare.

Cur non.) Complexio rhetorica. In hac ego.) Descendit in alterū caput de legatione sua: et ostendit quam turpe et periculosum sibi sit, si ipse legatus mittatur.

Ad id consilium admiscar.) ad hanc legationem. Primiceps.) auctor. Eluabat.) alij deterebant, id est affirmabant. Auunculi.) Antonij. Leniorem.) ac proinde equiorem. Non quo.) Occurrit, ne confirmet quod

turpe esset Pansa. Quibus.) Ironia. Ominibus.) scilicet, bonis auibus. Quod si de Antonio.) Deprecatur pudorem suum in conueniendo Antonio, et odium illius in se commemorat. Oculis.) uerecundie meæ. nolite me pudore afficere. Quo enim.) Explanat quod dixit. Congregati.) illum conuenire. Urbinati.) deocto ri cuiusdam. Ex naufragio.) Bona metaphora: comesis paternis bonis, ad arma uenit. Municipij.) Arpini, quæ fuit patria Ciceronis. Aquile.) militibus primi ordinis.

Primipili.) primi uexilli. Aquilam quidem ipsam.) Ita legendum. Fastidio.) Obiter excusat. Sed uncam animam.) Ostendit uitæ periculum, quod uariè colligit ex itinere, ex audacia Antonij, et ex militum offensione.

Vincam.) Schema concessionis. Frangere.) excutere ex animo, et delere. Præfertim.) Interpretatur quod dixit supra, nam contempsit, coniūgat cum inscriptione Doblæ. Spiritus.) uita, salus mea. Is est.) Hoc explanat. Sententijs.) in senatu dicendis. Pertulerim.) Pertulerim abundat: et deinde aliquid deest ad explendam sententiam. Impiorum.) sceleratorū ciuium. Ut non.) Defunt hic aliqua. Hic cum.) Colligit sententiam ex minori. Tres.) Parat explanare quod dixit. Tres uie sunt.) Colligit insidias itineris, uiarum enumeratione. Totus locus ad facultatem coniecturarum pertinet. Illud pignus.) Obiter dilabitur ad laudem Brutii, et affectum.

Pignus.) auctorem et confirmatorē. Tres ergo.) Resunt uerbum ex quo sententiam instituerat. Supero.) Adriatico. Infero.) Tyrheno. Lemonis.) Fuit ex Antonianis. In uia.) Cassia. Præstat.) id est promittit: est uerbum iuris, quo securū facere significamus, ut id de quo conuenit, seruetur, uel adimpleatur. Præstare uitium.) securum reddere. De uitio sic loquuntur iurisperiti. Capite esse.) à me temperaturum. Tenere.) iter facere sine periculo. Tota familia.) Ironia: loquitur de P. Clodio.

Præsidia.) auxilia. Hisce ergo.) Infert intentionē, et confirmat. Suburbū.) in agrū ante Urbem. Statiuum.) Alludit ad militarem. Neq; uerò recuso.) Rursus colligit quæ dixit. Nemo cauior.) diligentior in prouidēdis periculis, et cauendis. Vigessimus.) à coniuratione Catilinae. Ne dicam.) Corrigit, ut modestius loquatur. Timide.) Occurrit obiectioni, et defendit. Timidè hoc dicā.)

Loquitur de Clodiano tempore, quo sponte sua in exilium recesserat, ne per se seditio oriretur in ciuitate. In festo.) In festum, quod tutum non est, periculosum. Solam enim gloriam.) Mortem sine culpa nostra pro patria esse optendam dicit, confirmat exemplo. Solum.) Hic locus habet tacitam occupationē obiectionis. Quis.) Confirmat exemplo. Durè.) inhumaniter. Etenim qui.) Addit causam huius dicti, affirmandi causa. Quam septus.) Occurrit obiectioni, quam soluit temporis et personæ suæ exceptione. Luci.) aduertitū temporis: sic uesperis, interitū.

Militari.) Sunt uia per quas exercitus ducebantur.

Non modo.) Declarat. Hæc ego.) Alia obiectione ex persona aduersarij. Num.) Respondet Cicero. Tramitibus.) Tramites sunt uia angustiores, quæ pedibus teruntur. Attendere.) cogitare, meditari. Sed effug.) Ex abundantia cōcedit quæ obtinuit. Sed effug.) Persequitur reliqua periculi ex odio et audacia Antonij: et diuisionem facit. Actutum.) statim, poetica particula. Immanitas.) Obiter innuit uiolentiā Antonij. Memini.) Amplificat dissimilibus exemplis. Tyro.) nouus miles. Scato.) Dux aduersarij partium. At ille.) Pompeius. Sylla.) Aliud exemplū. Possumus.) Accomodat Antonij colloquiū cum huiusmodi exemplis. Quod si non extra.) Persequitur alterū membrū diuisionis. Casiris.) Pansa et Octauij. Neq; enim.) Confirmat. Ordine.) senatu.

Ne imperitia.) Periculum à militibus, tertium caput. Distineri.) impediri. Certè scio.) Ironia. Quorū.) militum commoda. Firmari.) in actis C. Cesaris, sed non Antonij. Horum.) ueteranorum. Cum enim.) Periculum in reditu. Custodiatur.) Concludit.

IN XIII PHILIPPICAM FRANCISCI MATVRANTII Commentarius.

M Antonij amici et fautores id egerant in senatu, ut iterum de pace acturi ad Antonium legati mitterentur. Sed quoniam comentitia quædā dixisse, et insidiosè extrahere ipsam rem uoluisse, senatumq; in apparatu bellico tardiorē reddere cōperit, obtineri res non potuit, Cicerone in primis dissuadente, et non modò in honestū, sed inutile uel potius periculosum fore, si rursus legati mittantur, proclamante. Et quoniam M. Lepidus ad pacē hortabatur, et Antonium cum suis reconciliandū restituendūq; patriæ suadebat, eius Cic. frangit auctoritatē, et sententiā impugnat. Sex. Pompeiū Cn. Magni filiū S. C. laudandū censet, quoniam suam reip. operam polliceatur, et Mutinam proficisci paratissimum ostendat. Antonium lacerat, eius quædam recitat literas ad se ab Hircio eos. missas, et nefarios quosdam qui sectabantur, enumerat. Multa diluit in se ab Antonio dicta. Est in genere deliberatio oratio. suadet enim M. Lepido non esse assentiendū de Antonio restituendo. Exorditur autem per timorē simulatæ pucis, in quo fuit Cicero. Pacem ipsam laudat: sed illud intuentium dicit, possit ne cum omnibus pax esse, et sit ne aliquod bellum, quod expiandi purgandiq; gratia geratur, in quo bello ipsa pax nisi expiatum id fuerit cuius geritur gratia, seruius sit. Insidiosa.) fraude iniecta et agitata ab Antonij fautoribus. sub prætextu enim pacis dolus latebat: ut tantisper senatus, donec de pace ageretur, omnia pararet remissius: Antonius uerò urgeret obfidionem.

Sylla.) L. Sylla Dictator. Marius.) C. Marius Arpinas V. l. cos. Octavius.) Is qui consul collegam expulit Cinnam de reuocandis ferre uolentē exulibus, & postea ipse Mariano & Cinnano furore perijt, capite à Censorio abscisso. Iterū.) secunda clade postquā ex Asia uictor redijt. Alter Marius.) iunior, qui 27. annorū consulatum inuasit, & patri seuitia similis, armatus obsedit curiā. inimicos trucidauit. sed Preneste à Lucretio Offella obsessus, Pomio Telesino iugulandum se praeiuit. quod Appianus tradit pluribus. Carbo.) qui Cinnanās et Marianas partes secutus est. uictus autē cum in Libyam, atq; inde in Siciliam, & mox in Corsicam fugeret, cōprehensus & ad Pompeiū tractus, ante eius pedes percussorē sensit. caput ad Syllam missum est. De proximo.) bello ciuili Pompeiano. Victorem.) Iulium. Viendum.) considerandum, quoniā cum omnibus pax esse nō potest, & bellū aliquod expiabile geritur, quod necessariū est, & quasi expiandi gratia; tollendū; illos cum quibus pacem agere non possumus. In quo pacto pacis.) si de pace agamus & paciscamur, ut praesenti bello Antoniano, cum quo pax omnino haberi non potest. Lex seruitutis.) iugum sibi seruitutis imponere. Cum Scipione.) de quo in praecedenti Philippica dictum. Cinna.) L. Cor. Cinna cos. cum perniciosas leges ferret, & de nouis ciuibus qui minus possiderent, per omnes tribus distribuendis, & de exulibus, Mario scilicet & cōplicitibus, reuocandis, à collega Octauiō cum sex tribuniis urbe pulsus est, abrogatūq; ei imperium. sed corruptū Appij Claudij exercitiū in potestate redegit. bellum Vrbi intulit, uocatis ad pileū seruis. aduersarios uicit, Octauiū interfecit. iterum & tertio se cos. fecit. lapidibus tandem ob crudelitatem ab exercitu obrutus est. Proximo.) ciuili Pompeiano. De summa grauitate.) uidebatur enim turpe sibi, & reip. minime honestum esse, quicquā Caesari concedere. Postulabat autem ille Galliam & Illyricū cum duabus legionibus: Pompeius contra uolebat illum, ut par erat, priuatū redire, & senatui parere. Hinc seueritas erat Pompeij, inde Caesaris imperandi cupiditas. Antonij.) Marco, Lucio, Cato, hos omnes qui se quuntur, & cōmemorauit Cicero, & cōmemoraturus infra est. Eutrapium.) hic propriū est, aliās comem facitūq; significat. Eutrapius autem urbanitas est, comitas, festiuitas. Alaudae.) milites legionis Alaudae. Seminarium.) ex quibus iudices electi sunt. Est autem hic Seminarium semen ipsum. Caesaris.) Iulij. Vrbi ipsi.) quae ab ipsis debetur. Latera tegentes alios.) satellites. Refixis.) incidantur enim in eis, & affigebantur parieti. Ouidius: Nec uerba minantia fixo Aere ligabantur. Virgilius: Fixit leges precio atq; refixit. Collegam.) Dola bellam. Id ipsum.) pax scilicet esse. Eum.) quicumq; esset qui talia fecisset. At incertus.) Obiectio, cui occurrit dicens efficiendū uirtute esse, ut temeritatem fortunae & culpam non extimescant. hoc est, id agendū ut fortuna obesse non possit. Vix uidentur haec posse seuiumq; animi enim fortitudo, quae pars honesti est, sine sapientia non potest esse: neq; uirtus ulla ex quatuor potest à sapientia abesse. Quamuis sit erudita.) quamuis eruditē respondeat. Sim respon. terit.) sicut respondere eam decet. Posteriora libertate.) ut his libertatē anteponas. Pignora iniuriarum.) obnoxia & subiecta iniuriarum. Illis.) Antonio & comitibus. Si non spiritu.) scilicet uiuimus. Iterum.) seundo proximo ciuili bello Pompeiano, & inclinans ad

pacem, & abhorrens à crudelitate. Ad pacem.) cum Antonio. Familiam.) Lepidorum, quae erat honestissima. Nam cum magnas.) Haec prius sum dicta. Plus quam pro ui.) ac si dicat, plusquam possit, & facultas polliceri queat. Summa nobilitas.) familia. Omnis honor.) per omnes honores cucurrerat. Eius amplissimum sacerdotium.) Pontificatus Maximus. Urbis ornamenta.) quae urbs contulit, ut ipsius & L. Lepidi fratris monumenta esse. Casti.) à cruore ciuili.) ac si dicat, incorrupta, & ex ciuili sanguine non conflata. Opinione.) ut opinetur aliquid conducere reip. quod reuera inutile & inonestum sit, puta pacem futuram cum Antonio, quae sine damno & dedecore fieri non potest. Nuper.) Caesare trucidato, cum & armis agendum non esse censuit, & sextum Pompeium reuocandum. Statuam.) quam Cicero suasisit ponendam. Quod nec L. Aemilio.) nemini horum est posita statua. Qualem Pompeium.) sextum, restitutum. In altero.) Pompeio. In illis.) Antonijs. Fortuna ipsa.) quae uoluit Caesarem uincere. Emit.) à Caesare sub hasta uenditam. Hanc mihi dispensationem deposco.) ne eam iniquo animo feramus. Albanum, Firmantum.) in Albano & Firmano praedia & uillas. Anseres.) Propter Anserem poetā M. Antonij hoc dictū, qui laudes eius describat, cui in Falerno agrū Antonius donauerat. At is non reddet.) Demetriū intelligit, qui Pompeij seruis fuit: sic ab eo dilectus immodicē, ut maiores penē domino diuitias possideret. de cuius insolentia nonnulla Plutarchus. Pompeio trucidato muneribus Caesarem placauit, & inter libertos eius numerari obtinuit. Quasi thesaurum draco.) Dicuntur à poetis thesauris incubare dracones, ut malis Hesperidum, & aureo uelleri. est enim animal oculi tiffimum & uigilantissimum. Illud septies multes.) de quo supra. Eum.) sextum. Quod à patre accipi.) A Pompeio Cicero in augurum collegium est cooptatus, ut alijs locis gloriatur, & nunc se filio Pompeij, quod sibi pater eius praestiterat, redditurū dicit. Cooptari autem proprie dicuntur qui sacerdotū numero & collegio inseruntur. Antonium.) qui in Pompeij locum à Caesare est cooptatus. Legati.) qui ad Sex. Pompeium cum senatus mandatis missi fuerunt. Omnia ne uiris bonis.) Non quicquid licet, idem & libere debet. Si non obstat.) Idcirco enim non obstat, quod resisti saepe improbē agentibus non potest. M. Lepidi Pompei.) Is est M. Lepidus, qui temporibus fuit tertij Punici belli, & senatus princeps sextis Censoribus lectus est. Moriturus iam, praecipit filiis lecto se strato sine linteis sine purpura esserent, in reliquum finis ne plus quam aeris denos consumerent: in ignem specie, non sumptibus, nobilitari maximorum uirorum funera solere. meminit huius Valerius Maximus titulo de Fide publica: & Alexandriam, cum Ptolemæus filio suo populum Rom. tutorem reliquisset, bis consulem & Pontificem Maximum dicit iussisse, amplissimūq; uiri sanctitatem recipere. usibus & sacris comparatam, externae procurationi uacare uoluisse. Huius filius praetor no. nullas urbes Carthagini circumpositas expugnauit. Pro consul aduersus Varios pugnant, cladem si militem ei quam Mancinus ad Numantiam, passus est: & huius Marci hic Lepidus ad quem loquitur Cicero, nepos fuit. Alienis.) abhorrentibus à moribus eius praeposuit. Recemibus.) Iulij. Si auctoritatem interponis.) si repugnare uis, absq; armis repugnata. Non se comem.

inuit.) honoris sui non obliuiscitur. L. Planci.) qui tenebat ulteriorem Galliam. Quatuor consules.) quorum duo in magistratu erant, Pansa & Hircius: duo designati, D. Brutus, & L. Plancus. At periculum est ne opprimamur.) Etsi uisus est Cicero ad praesentem Lepidum loqui, aberat tamen ille, & in Gallia erat, in Hispaniam profecturus. Nunc pacem suademum respondet obiectiombus, qui futurum dicebant ut opprimeremur, si Lepidus quoq; arma inferret patriae: quod erat dubitandum. Is.) Lepidus. Qui fortunati sunt.) felices & amplii in republica. Sanior.) prudemior. illum.) Antonium. Ob hoc unum factum.) quod imposuit diadema Caesari. Eius pueritia.) Antonij. Libidines eorum.) Iulij: cui sese substrauerat. Eum.) Iulium, quem tyrannum diadema imponens uoluit esse. Archipirata.) latronum & piratarum (qui praedones in mari sunt) princeps. Dominis.) domorum. Sementia consularis.) quam Antonius consul per scriptam attulerat contra Octauium ut circumferberetur, & hostis haberetur. Non uis.) quae sunt amplae, & frequentantur. Transitibus.) qui sunt in deuijs. Citius lecta.) per scripta enim attulerat. Caesarem.) Octauium. Sequi.) ponere ire, & insequi. Regredi.) conuerti Romam uersus. Progredi.) in Galliam ulteriorem. De singulis sementijs.) ipsarum literarum. Antonius Hirco & Caesari.) Iulium Antonij literarum, in quod disputat Cicero. Alienum nomen.) neq; enim se consulem aut imperatorem dixit, sed tantum Antonium. scibat enim tale nomen sibi non conuenire. Seduxit.) cum extra curiam detinuit, rem agemibus & Caesarem oxidemibus conuatis. Scurrant.) Sic uocat, quoniam Trebonij pater urbanissimus extitit. Ex eadem humilitate, ex filia M. Fundi Bambalio libertini hominis, etsi locupletissimi. Acerbissimū.) Antonij uerba. Mimarum.) ut Voluminae. Et te o puer.) Antonij uerba ad Octauium. Qui omnia eius nomini debes.) Antonius. Eius.) Iulij. Hic.) Octauius. Id agere.) scilicet te decet Octaui. Et ut uenefica haec.) Antonius. Acutior.) iratior nobis Annibale. Ut quampotentissimus.) Antonius. Hoc agis Octaui, ut Brutus & Cassius sint quampotentissimi. Putes Censorinum.) Censorinus & Ventidius flagitiosi fuere, & in Antonij partibus. Cum, inquit, Brutum & Cassium nominas, Censorinum & Ventidium nominare te existimas. Nimirum.) Antonius. Sic aspiciis castra uestra, inquit, ut priora aspexistis Pompeij castra, quem senatum uocatis. Duo praetores.) Censorinus, & C. Antonius. Sine causa.) nam cum acta Caesaris statueremus firma esse, beneficia quae ille concessit, mutari nolimus. Praetorij.) qui praeturam gessere. Innocens.) Ironice: & Antonij enumerat comitatum. Aedilitij.) aedilitate functi. Laterum & uocis meae Bestia.) scilicet fraudator. pro hoc de ambitu à Sestio accusato dixit Cicero. ipse in epistola ad Qu. fratrem: Dixi pro Bestia de ambitu apud praetorem Cneum Domitium, in foro medio, maximo conuentu: incidit in eum locum dicendo, cum Sestius multis in templo Castoris uulneribus acceptis subsidio Bestiae seruatus esset. Laterū.) quae firma oportet esse dicentibus. nam ea attollit & deprimit respiratio. Cato libro de Senectute: Cum ego quinque et quadraginta annos natus legē Voconia uoce magna & bonis lateribus suasissem. Fidei patronus, fraudator Trebellius.) Ironice fidei patronus. superius sexta Philip

pica inquit: O fides, hoc puto Trebellium sumpsisse cognomen. Fraudator uerò, quoniam creditores fraudauerat. Diruptus.) Herniosum fuisse credimus. Rupti enim uocantur, quibus in scrotum cadum intestina. Martialis: Qui sanet ruptos, dic mihi Galle, quis est? Dirutus.) conuulso & dissipato patrimonio. Columen.) princeps. Deliciarum causa.) oblectationis gratia. Septemuirales.) diuidundis agris cum L. Antonio praefecti. Tullus Hostilius.) is discedens ab Vrbe relicto imperatore suo, cum proderet eum non ualisset, nomen suum portae Urbis inscripsit, & se uere patriae hostem fore professus est. Isauri.) apud Isaurum Lyconiae oppidum, unde nomen regioni quam P. Seruilius subegit, adeptus inde Isauricū cognomen. Balneatorem.) Balneator is est qui balneis praest, et precium ab aduentibus pro balneatura exigit. Martialis: Quos diuidebat balneator elixus. Redit.) redire uult, & ut redeat conatur. Dissimillimis.) ac si dicat, & alij plures hoc idem agunt, ut redire armis uelint in patriam, non adeo scelerati ut C. Plancus est. Fracta sum.) Aquila enim Centurio fregerat, & tamen uiuebat. Decius.) de quo superius dictum Philippica 11. Ironice autem ait, ab illis ut opinor Decijs. Ut munere Caesaris.) Multa enim huic largitus erat Antonius, idq; ex Iulij commentarijs facere dicebat. Ut.) tanquam. Saxam.) ex Celtiberia. Alter.) Saxa Soserenus cognomine. Exitius.) is graecus erat. Philadelphus.) qui & ipse sceleratissimus fuit, & Antonio charissimus. Mutauit calceos.) Aut transmarinum & externum inuuit fuisse, qui calceis erat prius gypsatis. nam creta argentaria pedes uenaltiorum trans mare aduectorum illinere maiores consueuerunt. quod Plinius tradidit. hinc Tibullus ait: Vera loquor, regnum ipse tenet, quem saepe coegit Barbara gypsatos ferre catasta pedes. Et iuuen. de Crispino inquit: Nuper in hanc urbem pedibus qui uenerat albis. Aut reuera illud est, deposuisse calceos Asinum, quibus utebatur prius, & quos ignobiliores gestabant. neq; enim omnes eodem utebantur calciatu. Patricij namq; & nobiliores nigros ferebant calceos luna inscripta, ueluti ab Euandro & Arcadibus deriuati, qui Palatium tenuerunt, & se ante lunam natos crediderunt. Auctor Plutarchus in Quaestionibus. Horatius: Nam ut quisq; infans nigris medium impedit cruce Pellibus, & latum demisit pectore clauum. Martialis: Lunata nusquam pellis, & nusquam toga. Et patriciorum quidem calcei mullet uocabantur: qui prius regum Albanorum fuere: quod ait Pompeius Festus. Marcum Marcellū.) qui à Magio Chione cliente suo Athenis percussus est pugione secundum aurem, cum tamen ei pepercisset Caesar à Cicerone illa pulcherrima oratione exoratus, cuius initium est: Diuturni silentij patres conscripti. De hoc Marcello plura in Epistolis libro quarto. Eius.) Sulpitij. Collegam.) in consulatu. Duos consules.) Quo tempore fugit ex Vrbe Pompeius, & in Epirum traiecit, Consules erant C. Marcellus, & L. Lentulus, qui M. Marcello, & Ser. Sulp. successerant, eos significat Cicero. & Cic. quidem M. Marcelli patruelis frater fuit. Bibulū.) M. Bibulum: de quo plura Cic. in epistolis, & Tranquillus in Iulio, uirum patriae studiosissimum, & constantissimum. L. Domitium.) qui Corfinij captus, & dimissus à Caesare est, ac postea in Pharsalica pugna ab Antonio occisus. Appium Claudium patri.) patruelis is frater Appij Clodij fuit

Ciceroni infestissimi, focer Sex. Pompeij, qui Cn. Pompeij Magni filius erat, ad quem sunt multae Cic. epistolae. Sectorem Cn. Pompeij Antonium. qui bona Pompeij redemit à Caesare, quae postea uenderet. M. Cato. qui se occidit. In illa castra. in qua tot illustres senatores uenerunt.

Victum Ciceronem ducem habuisti. Sic dicebat Antonius, Ciceronem se, non senatum persequi: et ducem intelligebat puto aduersae sibi factionis. Nihil laboro. nam cum uniuersa rep. uictus sit. Fratri tuo. C. Antonio, de quo prius dictum. Africam commisit Varo bis capto. Antonius. Cicero subiicit, sic loquitur cum Hircio consule et Octauio, ut cum C. fratre litigare solet. Plures uero Vari fuere, sed duo Pompeianas et senatus partes secuti, Attilius Varus, qui Pompeij in Libya ductor exercitus, occiso Pompeio, et partibus in Africa superatis, Pompeij liberos secutus, in ipso oceani ostio cum Didio classem Octauij duce cõsistit: et is de quo loquitur nunc Cicero, qui fuit uir consularis, à Triumuiris postea proscriptus, et à libertis proditus, sese in montes proripuit, et in palude latuit Minturnensi: deprehensusque à Minturnensibus, cum esse se latronem à principio asserueret, et ad supplicium traheretur, fessus tandem qui esset, et à turba ductore agnitus, occisus est. auctor Appianus. Is Pompeianis bellis à Caesariis captus fuerat, et dimissus. In Syriam Caesari misit. Antonius. Erat autem Syria prouincia Dolabella decreta. Caesio autem mandauerat ex Ciceronis sententia senatus ut Dolabella hostem iudicatum post occisum Trebonium persequeretur, et ex Syria pelleret. Extra. praeter. Mutiniones. quas Mutinam expugnaturus extruxerat. Casca trib. Antonius. Casca primus fuit qui Caesariis pectus pugione percussit. In hac causa. tam facta, sic dicebat Antonius. Quid ergo id uult Antonius, ut eos qui profuerunt, à rep. remoueremus? nam profuit Casca, profuere Marcellus et Caesetius. Marcellus et Caesetius trib. pl. cum Antonius Luper calibus capiti Caesariis diademam semel atque iterum imponere uolisset, reiectumque ab eo sit ita eius imposuisset, illi co. abstulerunt, laudantque propterea à populo uehementer sunt: sed haud multo post à Caesare magistratu priuati. plura de ijs Appianus commentario bellorum ciuilium secundo. Idem. hoc quod persequimur. b. Iulio. Vestigalia Iuliana Luper calibus. Antonius conqueritur uectigalia à Iulio Luper calibus collegio decreta, adempta esse. Decreuerat autem Iulius Luper calibus redditus ex quibusdam publicis uectigalibus. Est autem uectigal, quod ex publico et priuato capitur locato. Veteranorum colonis deductas lege. et hoc obiecit Antonius, quod negat Cicero. Lege. Iulia. Comitibus centuriatis. ac si dicat, tuas sustulimus perperam latas hanc à Iulio latam, ritè, et comitibus centuriatis, comprobauimus. Horum autem comitorum quae Centuriata uocabantur, uis omnis penes potentiores erat, cum ex promiscuo suffragiorum genere Curia constarent, u. ex Liuii, Dionysio, et A. Gellio colligitur. Perdit. improbitatis moribus. In eum locum. in exitum. Massiliensibus et c. Et hoc obiecit Antonius. Iura. quae adempta à Iulio uictis, senatus eo trucidato reddidit: quod et superius est dictum. Eam ciuitatem. Massiliam. Nemi uem Pompeianum. Hircius in partibus fuit Caesariis, quo uictore et rerum potto Trib. pl. legem tulit, ut nullus Pompeianus gerere aliquem magistratum posset. Tenere. scilicet fas est. Cuius. legis. Lato-

rem. Hircium. De quibus. contra quos. Vt. quamuis sit lex, quoniam rite lata. Apuleiana pecunia. Antonius. C. Apuleius in Macedonia magistratus erat quo tempore Brutus illuc accessit: qui Caesare occiso quibus uis rebus potuit Brutum iuuat, et pecunias suppeditauit publicas quas collegerat quaestor. De hoc Bruto in epistola ad Ciceronem: De Domitio et Apuleio quid atque in me scribere, cum ipsi per se commendatissimi sim? Domitium uero tua auctoritate sustinere debes: sed Apuleius in sua epistola celebrabitur. Tuum fratrem. C. Antonium, ut supra dictum. Securi percussos. à Bruto in Macedonia. Ciuitate donatos. à Caesare Iulio, et eius hospites. et Antonij sunt uerba. Theopompum nudum expulsum etc. Item Antonius. De Theopompo Cicero rescribit: cum de risu. Sergium Galbam. Hunc infamabat Antonius caedis Caesariis, et unum ex percussoribus fuisse dicebat. Eodem pugione. quo Caesarem percussit. Milites autem etc. Et haec Antonius. Quaestoris sui. generaliter dicit, ad id impulsit, ut aut Quaestorem suum qui me sequi uolebat, aut me occiderent. Scilicet, uerba dedimus. Respondet Cicero, sic loquitur Antonius, quasi deceperimus nos legiones. Fatalem. fatis decretam, quoniam uoluerunt fatis tyrannum perire. Cum re. effectum, et uere. Sed maximum. Cicero, Audite, inquit, P. C. maximum et mentu uerborum Antonij, qui inquit, quid non probauit factum ab alijs, aut non fecisti? Quid facis si reuincas? scilicet Caesar. Quid. Cicero respondet. Cn. Pompeium Antonius, imitari, ait, nos oportebit Cn. Pompeium, ut senatum seruiamus, sicut ille seruauit: aut filium eius Sexum si quid Romae potuerit. Per strepitu. Antonius. Ego uero. Cicero. Quid hoc? Antonius, hoc quod facitis, placet ne ueterem. militibus qui uobiscum sunt: ac si dicat, nunc et possunt ad me transire. Nihil uult tam integrum. Cicero. nihil tam liberum illis est, quam te oppugnat Antonium te enim si mei deserueris: stentur. Quomodo uos. Antonius. Venenatis. in quibus re uera uenenum latet. Venenatis. uenit estis. Vane enim possumus est significatio: ut Horatius, Vane uisissima rerum hic aqua. Deprauati. Cicero. quasi dicat, memineris enim corrumpere opus fuit, ut te possumus omnium persequeremur. At milibus. Antonius. Moror. à strepitu. Eum. Brutum. Quam benigne. Cicero, ironice. Per quos si non stentur. qui nisi fuissent, hoc est nisi Antonium deseruissent, non prius Dolabella occidisset Trebonium, quam Anton. D. Brutum. Imperat. risu. Iulio. Parent. stentur. sacrificasse, ueluti uictimam immolasset. Est enim parentare, mortuis sacrificare. unde parentalia sacra mortuorum, de quibus Ouidius in Fastis. Etiam col lege. in consulatu. Concordiae. Antonius. Parum. Cicero. Eademque inhiheret supplicia. Ironice, quasi si illos perdi uellet, etiam uos perdendos curaret. Conseruandus. Ironice. Nullum uisignum. cum acta eius omnia resciderimus. Cauebat. cautum esse: uolebat in conditionibus. Aequus. Ironice. Decempeda. Decempeda pertica est decem pedum, quae architecti et agrimensores utuntur. Nucula. scilicet col lega. Quamobrem uos potius. Antonius. Elegantius. pulchrius. Concurrere. conuenire et consensire. Ingulata. uictis penitus. Si esset ingulata. Cicero. Contingat. ut in gulam. Partes. tuae dicuntur furiose. Illam rem. mortem Caesariis. Quibus. utriusque. Antonius.

Viri nostrum, uel ego cum meis, uel uos cum uestris. Quibus. inimicis. nam coheret cum ludibrosissimis inimicis. Quod spectaculum. ut caderemus. et Antonius loquitur. Vnius corporis. unius uoluntatis, me et uos. Quasi e. Quasi ipse prior pulcherrime dicat, et non respondurum me sibi persuadeat. Inustum. Translatio ab equo, cui nota sit cauerio, ut cognoscatur ex quo sit armento. Patrem. Iulium, Cuius homo ingratisime Flaminium reliquit. Diuini honores mortuo Iulio Antonij lege decreti sunt, ut puluinar haberet, simulacrum, flaminem: et Antonius quidem Flamen cooptatus, sed neque inauguratus est unquam, et honorem Caesari datum lege sua, deserui passus est, ut Philippica secunda dictum est. ex quo ingratum nunc uocat Cicero. Flaminium uero est dignitas et ministerium flaminis. Valerius Maximus: Flaminio abire iussi sunt. Mihi quidem. Antonius. Constat. certum consuetumque est. Sanctissimi uiri. Ironice. An optimi cuiusque. sic conspirauerant, ut optimi cuiusque, sedes et bona, Urbem et Italiam diuiderent. Nec Lepidi societatem uiolare. Antonius. et à superioribus pendet Antonij uerbis, nec patiar. et sic loquitur quasi totum haberet Lepidum, ut in Caesariis Iulij causa habuerat. Id agis. ut infans aut impius credatur Lepidus, si tecum habeat societatem. Nec Plancum prodere. Antonius, scilicet patiar. Prima praesidia. prima auxilia. Se colligit. respicit, et sapere incipit. Si me rectis sensibus. Antonius. Praecipio gaudia. praecipio et occupo, me ipsum occidens. gaudia inimicorum. Praecipias licet. Cicero. Falso nuncio. quo allatum fuerat perijisse. Hac Ant. sent. Totus hic locus ironice legendus est. neque enim tale quicquam fecerant ij ad quos sic Antonius scripserat, sed propius ad eius accesseram munitiones, ipsum oppugnaturi. Denique. Antonius. Quo. propter quod. Nulla specie. nullo respectu. Abductus. auocatus à conuenerio. Partium. ut iactat Antonius. Earum duces. non Antonius et Ventidius, sed Caesar adolescens et Panfa et Hircius duces essent, sed extinctae omnino sunt. Duo cornua. aciei Caesariis, dextrum, sinistrum, quae et caput dicuntur acies, in quas partes acies à fronte per totam sui altitudine secatur. Alteris uobis. Alteris. Antonij. Clausulam. conclusionem. nam clausula est breuis conclusio. Cic. in epist. ad Curionem: Vt illa clausula qua solo. et sunt Antonij uerba, Veniamus aliquando ad clausulam. Bene me nouit. Cicero. nam suadeo non esse mittendos legatos, et proficisci ego nolo. Bellum. bella res. ironice. Veniam. eant. Caesar. Octauius. Patris. Iulij. Cum uenerim. Antonius. Quin tu. Cicero. Si haec uideret. quae ipse proficitur Antonius. Eiectos. ex Italia. Bruti. Decimi. De mandatis et literis. ad senatum. V. C. Scriulio assentior. uero clarissimo, ut de his referatur. sic enim ille censuerat.

GEORGII TRAPEZVNTII IN XIII. Philippicam Annotationes.

Principio huius belli. Cum Antonij fautores quod insidiosè quaesierat, non obtinissent, ut legati de pace ad Antonium mitterentur: hac oratione et auctoritatem M. Lepidi frangit, qui Antonium cum suis reconciliandum ciuitati, et in patriam restituendum censebat: et C. Pompeium Magni Pompeij filium senatus consulto laudandum decernit, quod is omne suum studium, operam, facultates, copias reipublicae polliceatur, et ad Mutinam

ire paratissimum se esse dicat. Heliu. Heliu dicitur est immoderate bona sua consumens, ab eluendo: cui aspiratur, ut auiditas magis exprobratur. fit enim uox incitator. Expedit. conducit, utile est. Archipirata. plus est quam tyrannus, et de eo quasi in tra terminos et cancellos quosdam concludendo. Diueuat. lacerat, diripit. Monumentorum. annalium. nam nomina consulum in annalibus notabantur. Decempedator. Decempeda pertica ad mensurandum: unde decempedator. Elegantius. eligibilis, alias quod ipsius aliquid magis nouit eligere. Lanista. Lanio à lanandis bellis et hominibus. Flaminia. quemadmodum à Saturno Saturnalia, ita à Flamine Flaminia. Recordaris. repetis et recogitas.

PHILIPPI BEROALDI IN XIII. Philippicam Annotationes.

Seminarium iudicium. Scriptores rusticationis tradunt seminarium esse locum cui tanquam nutriciae semina arborum atque pulluli nouellaeque plantae committuntur: ubi adulescunt, mox inde migrant, locanturque in sua sede. hic transitus mirum in modum mitigat etiam siluestres plantas, cum arborum quoque, ut hominum natura nouitatis ac peregrinationis auida sit. docet Cato seminarium loco quamoptimo et stercoatissimo esse faciendum. siccum succosumque et bipalio subactum esse debet, aduenus hospitale, quamisimillimum terrae in quam semina et seminaria transferantur. Hinc translatione decemtiissima seminarium ad alia quoque transfertur pro origine et quodam quasi semine. Sic Martianus Capella monada uocat seminarium numerorum, sic Curtius cohortem Alexandri Magni praetoriam seminarium ducum praefectorumque apud Macedonas fuisse prodidit. sic et Apuleius noster omnium malorum seminarium appellat Herennium Ruf. qui architectus et auctor et origo omnium flagitiorum fuerat. consimiliter et nunc M. Tullius seminarium iudicium Antonianorum Alaudas et ueteranos appellat, tanquam ab his deriuati sint atque propagati iudices nefarii. Reflexistis. reuellit, infirmas, irritasque fecistis. Reflexere enim et flexere disparantur. reflexere est quod fixum est reuelleret, tollere. Virg. Fixit leges precio, atque reflexit. Vix uidentur posse se iungi. Subtiliter sciteque differit diuus Augustus epistola quadam ad Hieron. qui unam uirtutem habet, omnes habere: et cui una defuerit, ei omnes deesse uirtutes: ut uerbi gratia iustus non sit nisi prudens, fortis, temperans, et c. Consimiliter et hoc, ut docet M. Tul. in 2. de Offic. constat inter philosophos omnes: uerum cum ad opinionem communem et intellectum popularem accommodatur oratio, solent ista se iungi, ut uidelicet alios fortes, alios prudentes, alios iustos esse dicamus: quod et in praesentia facit diuinus orator. Antiquius. carius, potius, praestabilis. Probatissima uxor. lego in epistolis Bruti, uxore M. Lepidi sorore fuisse ipsius Bruti: unde M. Brutus Cicerone rogat ut sororis suae liberam obliuiscatur esse Lepidi filios, seque his in patris locum successisse existimet, quorum erat auunculus. In altero pudor, grauitas, moderatio. Longe fallitur M. Tullius, qui in Sexto Pompeio pudore, grauitate, moderationem esse autumat, cum ille paulo mox immutatus exercuerit piraticam, et à uirtute paterna degenerauerit. unde non immeritè

immeritò cecinit Lucanus: Sextus erat Magno proles indigna parente: Polluit equoreos Siculus pirata triumphos.

Firmanum.) Malim legere Formianum, ut significet uillam Pompeij, quam in territorio Formiano possedit: nec longo sanè interuallo disparantur Albanum, Formianum, Tusculanum. Quòd si Firmanum legere libet, deriuabitur prætorij siue uillæ uocabulum à castello Firmanorum, quod in Piceno est, in quinta Italiae regione. De Falerno anseres depelluntur.) Seruius Grammaticus in enarratione illius carminis ex Bucolico ludicro, Argutos inter strepere anser olores, sic commentatur: Alludit ad Anserem quendam Antonij poetam, qui eius laudes scribebat: quem ob hoc per transitum carpsit. de hoc etiam in Philippicis dicit: Ex agro Falerno Anseres depelluntur. ipsum enim agro donarat Antonius. De hoc Anser poeta mentio quoque fit ab Ouidio, ita scribens: Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser. Nec Romani populi præter Casarem.) Emendo, prætorem Casarem, ut sit lectio sincerior, et sensus lucidior ac uerior. nam insectanter carpit quod in literis quas scribebat ad Hircium et Casarem Augustum, neminem appellauerit nomine honoris, uidelicet neque Hircium consulem, neque Casarem prætorem. Est enim mos ut in principio epistolarum scribens ad consulem Hircium, dicat, Hircio consuli salutem. Item, Casari prætori salutem. uerum Antonius per insolentiam instituti propè solennis fuit præuaricator.

Cognita morte.) Verba sunt ex epistola Antonij, que perpendit orator, et perpendendo uituperat. Anni uertentis.) Significanter locutus est. Prisci enim annum Solis uertentem appellauerunt, scilicet cum sol duodecim signorum interualla peruagando redit ad id signum unde coeperit, et ita perficitur signum uertentis anni. Mensē quoque lunarem uertentem dicunt, quem luna cœli circuitione metitur, reuertendo ad id signum ex quo progredi coeperit. Quinetiam annum magnam, qui mundanus uocatur, uertentem appellari posse tradunt scriptores idonei: cum astra cuncta ad eandem metam redierint, unde semel profecta sunt. Suetonius in Caligula: Immensas ope non toto uertente anno absumpsit. Plautus in Persa: Tu si hanc emeris, nunquam hercle hunc mensē uertentem credo seruibit tibi. Mentum mentemque deponeres.) Annomination est siue profonomasia, que decenter fit breui commutatione literarum. Consimile est illud, Ex oratore factus arator. Homo diruptus dirutusque.) Per profonomasiam siue annominationem ludit in uerbis: que cum prolato non mutum disideant, significatione sunt dissimilima. namque diruptus is dicit uidetur, qui enteroelicus est, et uitio hernie laborat, quo in genere morbi lingua tumescunt, et tunicæ testicularum dirumpuntur: ex quo genere multifaria nomina sunt, uidelicet emerocele, epiplocele, hydrocele, sarcocele, et bubonoccele. Dirutum ære militem antiqui dixere, cui stipendium ignominie causa non erat datum, quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum. hinc illud ab Aufonio decentissimè translatum: Procedere mihi inter frequentes stipendium iubebis. sin aliter, ære dirutum facies, ut cumulo carminis in fiscum suum redactò redeat uersus unde uenerat. M. Tullius in septima Verrinarum: Aleatoris Placentini castra memorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est. Columen amicorum.) princeps ac sustinaculum atque futura. dictum est autem per ironiam.

Terentius in Phormione inquit: O bone custos saluē, columen uerò familie. Exponit Donatus columellas apud ueteres dici seruos maiores in domo. Lucillius, Columella hic situs Etrophæzes. Hunc Lucilianum uersum scitissime inseruit epigrammatis suis poeta epigrammatarum.

Ab Hieronymo quoque dictum est perquam eleganter: Saluē columen Palatinæ familie. Existimant Grammatici dici columen et columellam à columnis, quibus edificia continentur. Populus Ro. Casar.) Corrige prætor Casar. significatur autem Octavius Casar, quem prætorem fuisse abundè in superioribus explicauimus. Lanista Cicerone.) Maledictum est Antonij in Ciceronem, quem nomine probroso Lanistam uocat. Est enim Lanista magister gladiatorum, qui gladiatoris similitudinem comparat, pascit, docet, ut eas mox uendat munerarijs, id est ludorum editoribus. probrum hoc maledicentissimum, ita repercutit Cicero, ut in laudem uertat. Flamini.) sacerdotia ad Flaminiem spectantia et ministerium. Flaminiæ uerò dicitur uxor Flamini, quam si amisit, Flamini decedit. Flamini quoque ueteres appellunt Flamini Dialis domum: ex qua ignem nisi sacrum effertur non erat.

Verbum omnino nullum.) Notabile est id quod hoc in loco Cicero demonstrat, uidelicet uocabulum hoc piissimum, non esse Latinum, et in Latina lingua non inueniri, quo usum esse Antonium reprehendit, et ob id hominem arcescit insectare. et profecto dispiciendum est an uerbum Ciceronis etiam quispian ex eruditissimis scriptoribus piissimum usurpauerit. Nam post M. Tullium fuisse in usu id uocabulum, nemo ambigit. Aufonius Gratianum imperatorem lauare uolens, piissimum appellat: cuius contrarium est impiissimum. Vtraque dictio recentioribus scriptoribus frequenter usurpata. Ut ait poeta nescio quis. Vtitur hoc est Ciceroni elocutionis genus, cum nomen poetæ quamuis notissimi suppressere uult, ut dicat, poeta nescio quis, et apud poetam nescio quem. Est autem poetica sententia, prius uitas et flammam iugabili quædam competentia concordari fieri, que naturaliter copugnans: quam inter Antonios et Romam rempublicam gratia sit atque concordia. Consimile est illud: Omnia iam sunt fieri que posse negabant. Optatissimum est uincere.) Demosthenicus est: Longè felicissimum est in bellis uincere fortissimum: si uictoria non detur, pro causa mori. Est tamen iterum aliquid inter dedecora, in patria certe redire: et si uincere non detur, effugere. Hinc olim cum ipse Demosthenes ex prelio apud Cheroneam facto salute fuga quaesiuisset, cumque id quod fugerat probrosè obijceretur, uersu illo notissimo elusit, *ἡνὲρ ὁ φιλῶν ἡμᾶς παλιμμάχηται*, id est, uir fugiens iterum pugnet. Cum hoc.) S. C. de M. Lepido faciendo.

BARTHOLOMÆI LATOMI IN XIII. Philippicam Annotationes.

ARGUMENTVM.

M. Lepidus imperator in Transilpina Gallia, missis ad senatū legatis suadebat pacem faciendam esse cum Antonio, et belli ciuili incommoda uitanda. quam sententiam cum in senatu approbarent amici Antonij, allegantes auctoritatem et potestatem Lepidi, et quod antea Cn. Pompeium Magni filium restituisset, Cicero dissentiens, hanc dixit sententiam, in qua negat ullam firmam et salutarem pacem fieri posse cum Antonio: et frangi intentam Lepidi auctoritatem, uoluntate eiusdem ac meritis in rempublicam et scelera Antonianorum, quos cum Pompeio

rempublicam comprobatis: et confert cum Antonij Pompeium, quantum intersit ostendens, eodemque in loco adiungit insectationem scelerum Antonij: et postremo reuocat literas eiusdem ad Hircium consulem, interpositis breuibus disputationibus, quibus ostendit inimicissimum Antonij animum in senatum et rempublicam, quantumque periculum imminet omnibus bonis, si ille euaserit.

Principio huius.) Are ipsa incipit, et dicit se semper pacis studiosum fuisse: quam amplificat, sed negat pacem cum Antonio fieri posse. Insidiosa.) ergo periculosa. Itaque si.) Amplificat exemplis, et enumerat duces bellorum ciuilium. De proximo.) Casare, auctore belli ciuili calamitosissimi, nuper gesti. Sed hoc.) Hic totus locus figuratur *ἡνὲρ ὁ φιλῶν ἡμᾶς*. Cum omnibus ne pax.) Negat pacem cum Antonio fieri posse, et periculum eius ostendit, amplificans dissimilibus exemplis, et socios Antoniani sceleris commemorans. Bellum expiabile.) id est, cuius damna expiari et sarciri possunt.

Cinna.) Collega Octauij. Dimisisset.) quia nimium cupiebat. Cum Censorino.) Enumerat socios Antonij, homines inimicissimos rempublicæ. Illi naufragia.) id est, homines perditos, metonymicòs. Huc accedunt Alauda.) Milites ueteranos significat ex legione quæ Alauda uocabatur. Exhaustis.) Describit homines. Offendem.) Ironica exclamatio. Lucij.) fratris Antonij. Sanctitas.) religio. Illus locus.) Epiphonema. Ora uobis eorum.) Hypotyposis, qua exprimit Antonianorum insolentiam. Latera tegentes.) comitatum significat. Nisi forte.) Hæc omnia ad coniecturam perueniunt et qualitatem. Nisi forte eos.) Irridet contradictionem, et profert decretorum seueritatem, quibus iritatus sit Antonius.

Nisi.) Ocurrit contradictioni, et irridet. Salutabunt.) boni. Non recordamini.) Nunc serio loquitur, et offert causam. Seneri.) in senatu. Acta.) consultatus. Legris.) de prouincijs et iudicijs, et agrorum distributionibus. Colligam.) Dolabellam. Hostem.) propter interfectum Trebonium. Si esset.) Ex minori amplificat. Factis.) sceleribus, iniurijs. Sed si.) Anitibis. Hi.) Antonius cum suis. Faucibus.) ad perniciem respicit, quod plus est. Quibus.) Confirmat quod dixit fore periculum si isti homines in Urbem recipiantur. et interrogando obtinet, quod negari non potest. At incertus exitus.) Ocurrit periculo belli, et negat fortibus fortunam belli extimescendam esse, sed potius pro libertate moriendum, neque audiendam esse sapientiam, que tuta pacis consilia, libertatis dimicationi anteponat. Locus ferè pro popopecta tractatur, et est comparatio uti is et honesti. Virtute.) Senatores alloquitur. Ordine.) senatu. Quinquam.) Separatim loquitur de fortitudine et sapientia, quantumuis sint coniuncta. sic coniungit docendi causa, non re. Næ.) affirmatiua particula. Responderi.) sapientia. Fortunas.) bona. Posteriora.) uiliora. Vti.) frui. Pignora.) Pignus est quedam obligatio. hic metaphoricòs utitur. illis.) Antonio cum suis. Decertandi.) pro libertate. Aut enim.) Epiphonema.

Omen.) malum presagium, sumptum ex dictis uel factis fortuitis. At enim nos.) Ocurrit auctoritati Lepidi, et primum uoluntatem illius erga rempublicam laudat, et amplificat merita ex restitutione Pompeij, cuius ille auctor fuerat. Deinde opponit auctoritati periculum rempublicæ et scelera Antonianorum, quos cum Pompeio

confert, negans parem Antonij et Pompeij causam esse: interim laudans senatusconsultum quod de Pompeio factum fuerat. At enim.) Sunt uerba ex aduersariorum persona. Ciulli.) contra Casarem. Nullius.) Responderi Cicero, et laudat. Familie.) Erat ex Aemylia.

Nam cum.) Declarat quod dixit. Magnum.) Magni filium. Itaque ei.) Amplificat. hi honores nimirum sunt in tertia Philippica. Pignoris.) obligationibus. Nam pignus est quod interponitur fidei seruade. Summa.) Enumerat. Sacerdotium.) Erat enim Pomifex Maximus. Casta.) integra, incorrupta. Labi.) errare opinione. Talem.) ueram et salutarem, non insidiosam.

Qua.) Ipse explanat dissimilitudine. Putauit.) Putabat legendum. Hæc causa.) Amplificat hunc locum ex honoribus decretis M. Lepido. uide tertia Philippica.

L. Aemylto.) L. Paulo Aemyllo. Aemiliano Scipioni.) Minori scilicet (nam duo fuerunt) qui quoque triumphum gessit propter deletam Carthaginem. Superiori.) Maiori scilicet qui de Cimbris triumphauit. Silentio.) sine sanguine. Licuit.) quamprimum potuistis.

Existimás ne.) Alloquitur absentem, et confert Antonios cum Pompeio. nam aduersarij exemplo Pompeij censebant et Antonium esse restituendum: quod ex dissimilitudine reprehenditur. In altero.) Pompeio. In illis.) Antonijs. Deinde obsecro.) Commoditas restituendi Pompeij, quam Latius exequitur. Cæca.) Ad amplificationem hoc addit. uide commoditatem a fortuna.

Cæsar.) Iulij Cæsaris. Saluis.) integris. Redimet.) Prorumpit in commiserationem eius rei, et locum abruptum. Decreuistis.) Explanat rem quam instituit. hoc fuerat factum senatusconsultum. Dissipatione.) auctione, uenditione. nam bona Pompeij Antonius uendiderat. utitur odioso uerbo. Redegisset.) confecisset.

Formianum.) alij Firmianum legunt. Oppugnant.) quod indignissimum est. Anseres.) intelligit Anserem poetam quempiam, scriptorem laudum Antonij, cui Antonius agrum ex Pompeij bonis in Falerno dederat. ad hunc alludit Virg. nona Ecloga: Argutos inter strepere anser olores. Anseres.) Cicero hic pluraliter per synecdochē. Satis inconsiderati.) Obiter reprehendit bonorum Pompeij emptores. Domino.) Cn. Pompeio. An is non reddet.) Demetrium intelligit, seruum Pompeij, et postea Cæsaris libertum, de quo Plutarchus in uita Pompeij. Quasi thesaurum.) Odiosa comparatio, sumpta ex poetis. Septies nullies.) Septuages quinque centena millia coronatorum, interim adhortatur. Millies.) scilicet sestertium. In primis.) Enumerat que proposuit.

In quo.) in qua re. inserit causam honoris. In primis paternum.) Augur augurē in demortui locū nominando cooptabat: sic fit hodie inter canonicos, qui in uacantibus præbendis ex ordine turni, ut uocant, alios nominant. sic Cicero a Pompeio ante fuit cooptatus. Ac ne illud.) Laudat Pompeij uoluntatem erga remp. Clarissimū.) Lepidum.

L. Paulus.) Nomina legatorum. Eumque.) Pompeium. Copijs.) quas ex Hispania adduxerat. Veteranorum.) militum Cæsarianorum. Est uerò.) Laudat hoc consilium Pompeij. Præsto fuisse.) ut succurreret reip. Atque etiam hoc.) Per occasionem Pompeij disputat de Lepidi officio, quid illum facere deceat erga rempublicam: quia aduersarij dixerant timendum esse ne se cum Antonio coniungeret. Arrogantius.) propter potentiam, superbius,

superbibus, insolentibus. Si enim.) Explanat. At uti.) dicat aliquis. Quid tum?) Respondet Orator. Quid.) Proponit, deinde assumit: Quod non licet, nefas est: quod nefas, scelus, foedum, & turpe. Tibi enim.) Alloquitur absentem, & officij sui admonet. Hisque recentibus.) Casarem intelligit. Quod si auctoritatem.) Auctoritatem senatus anteponit Lepido, quare ne auctoritatem quidem Lepidi paci cum Antonio interponendam esse censet. Quod si.) Ex ipsa figura orationis nascitur quaedam diuifio. Quamquam.) Declarat, & ita anteponit auctoritatem senatus, ut tamen non contemnat Lepidi auctoritatem. Odium.) Explanat & exponit ardorem quem nominauit. Receptui canere.) est reuocare a pugna, uelut si ab opere se recipiant ad ociuum. Casar.) Octavius adolescens. Quatuor.) duos designatos, et duos iam consulatum gerentes. At periculum est.) Renouat obiectionem de Lepido, & coniectura uoluntatis resellit. haec coniectura aperta est a metu incommodi. Prodat.) perdat. Nemo tam se uisus est, ut perferret nauem in qua ipse nauigat. Quis fortunatio.) quasi assumptio. Sanior.) prudentior. Vidit eius coniecturam.) Addit exempla amecti temporis in Lepido, & ex aggerat scelera Antonij. Vidit.) Hic locus ad comparationem pertinet. Qui si.) In insectationem Antonij delabitur ex laude Lepidi. Tyranni.) intelligit C. Curionem. Illo.) Casare. In qua.) Explanat. Teter.) abominabilis, detestabilis. Casare.) Confert Antonium cum Casare. Quadrato.) quasi instructa acie. Municipium.) Municipia erant melioris conditionis quam coloniae. uide Gellium in Noctibus Atticis. Praesidium.) 30 auxilium & defensionem. Casaris.) Octauij adolescentis. Diceret.) Nam cum aspergebat conuicijs. Dominis.) aedium possessoribus. Notaret.) designaret sibi. Concio.) qua suos incitabat. Consularis) opinor Qu. Fusij. Circumscribendo.) opprimendo. Tramitibus.) Tramites sum angustiores callis. Designati.) Decimi. Quod si quis.) Persequitur insectationem Antonij, & literas eiusdem recitat, quibus explicandis incendit odium senatus, & demonstrat pacem cum tali inimico nullam fieri posse. Me attende.) 40 Postulat attentionem. Casarem.) scilicet ascribit. Nomen.) Imperatoris. Gaius.) Significat se pariter gauisum fuisse, & doluisse. Clarissimi.) Iulij Casaris defuncti. Parricidae.) Trebonij. Vertentis.) id est, circumacti & completi, peragratis omnibus signis in zodiae. nam ita loquuntur Astronomi. uox est passiuae significationis, qua tamen carent Latini in participijs presentis temporis: Graeci habent. Eadem figura a quo uel nau uentem dicimus, pro eo qui uehatur. O Spartace.) Qui dux fuerat & auctor belli seruilis, quod grauissimum erat populo Romano. Catilina.) Comparatio est. Nisi quod te Idibus.) Cum interficeretur Casar, Trebonius Antonium ante curiam, ut abesset, longo sermone detinuerat. 50 Peste.) caede, morte. Sicarium.) Trebonium, qui conficius fuit coniurationis in Casaris necem. Scurræ.) Contumeliosè uocat Trebonium scurræ. Casare ornato.) Octauius. Scurra.) qui sine delectu risum captat. Quasi.) Ironia. Ex eadem.) scilicet humilitate, nempe ex M. Bambalionis filia. Acerbissimum.) Hæc uerba sequebantur in epistola. Ornamenta.) s. honorum, 60 que Hircius consecutus est. Confert Antonium cum Hircio,

ut contrario uel dissimili exemplo uituperet. Duplex reprehensio, altera directa, altera indirecta, &c. Mentum mentemque.) Facit agnominacionem ad festiuitatem orationis. O puer.) Octauium intelligit. Eius.) Iulij Casaris. A quo.) Octauius fregerat impetum Antonij. Agere.) subaudi decet. Actionem.) scilicet obijcit. Irrisio. Venefica.) Veneficus hic legendum. Hereticus.) peribis. Nimirum.) Ironica insultatio. Putes.) iterum irridet. Viros.) Brutum & Cassium. Duo praetores.) Confert Antonianos cum senatu, et uituperat. Duo.) Hic locus constat comparatione, ut ostendat indignitatem Antonij, & senatus dignitatem. Duo praetores.) Censorinus & C. Antonius, qui praetores fuerunt eos. Antonio.) & addit causam odiosam. Habituros.) ex beneficijs Casaris. Praetorij.) Praetorij sunt, qui praeturae gesserunt: sicut consulares, qui consulatum. Inuocens.) Ironia est. Lat. & uocis meae testis Bestia.) Cicero Bestiam de ambitu defenderat, accusante P. Sestio. Bestia.) Hoc cum exprobratione dicit in Bestiam. Patronus.) Ironia, imò proditor fidei. Fraudator.) Hoc serio dicit. creditores, qui damus pecuniâ: debitores, qui debent. Dirutus.) perditus, euersus. Diruptus.) erat enim heruosus. facit paronomasiam. Corylauius.) Videtur urbanè loqui, tanquam de duobus. Sic etiam alibi, C. Casare cons. urbanè: debuisset dicere, C. Casare & Bibulo cons. Deliciae.) Ironicos. neminem nominat hic orator sine contumelia, oratoriè. Suo iure.) quia nomine & re hostis erat. Imperatorem.) Opinor Hircium, cui nomen dederat. Balneatorem.) Exprobrat homini fordes & obscuritatē. Neminem autem nominat sine aliqua insectatione. Incendisset.) Post interfectum Casarem, cum plebs tumultuaretur, Plancus dux fuit concitate multitudinis & seditionis. Commune.) quod damnatus in urbem redijt. Perire.) Ludit in hominem, & habet tacitam cogitationem, nempe supplicij. crura enim Latronibus in cruce frangebantur. Aquila.) Centurioni. Itaque Casaris munere.) Decius munere Casaris depugnauerat: in quem ludit, quasi exemplo maiorum se deuouisset pro patria. Maioribus.) Irridet hominem, tanquam degenerem. Per hunc praclarum.) Ironia. Inuuallo.) multo tempore interiecto. Ex ultimis.) Exprobrat illi peregrinitatem. Similitudinē.) improbitatis, & scelorum & flagitiorum. Voluntarius.) sua sponte factus, non a senatu lectus. Apertam.) Declarat quomodo ipse se elegerit. Mutauit calceos.) Senatores calces lunatis utebantur, sicut lato clauo, lunæ imagine insignitis, ad ue presentandam uetustatis originem, ab Euandro & Arca 70 dibus, qui se ante lunam fuisse praedicabant. Hoc igitur.) Nunc enumerat ueros senatores, ut ostendat eorum dignitatem. Hoc igitur.) Confert Pompeianum senatum cum Antoniano. Cessisset.) fracta fuisset. Sed quantum.) Bona coniectura ex pari, imò potius ex minori. Quos uiros.) Per admirationem. Bibulum.) Marcum Bibulum. Maiorum.) duorum Scipionum, quos confert cum Antonij sceleratis. Vtrum igitur.) Instat ut urgeat. Quid uerò.) Iam praetorios enumerat. Vennerunt.) qui neutram partem secuti sunt, nec Pompeij, nec Casaris. Eo libentius.) Transit ad alia. hoc Cicero sibi putat esse honorificum, & fatetur, & defendit. Macedoniam.) quae decreta fuerat eius fratri minori. Et quidem.) Fatetur Cicero eum insultatione. Hic cum.) 80 comprehendit

717 prendit ineptiam Antonij, quod illa obijciat. Non igitur.) Hoc fatetur, et cum insultatione. Cassium.) qui fuit unus ex intersectoribus Casaris. Cause.) bona, iusta, pia, reipublicae. Cascam tribunatū.) Est ueluti perpetua exposulatio. Casarem.) Cessennium legendum. Ut Cessennium etiam a rep.) Defendit obiectum, & contrarium exemplum exprobrat. M. enim Arullus & Cessennius tribuni plebis, quia diadema impositum statuae Casaris detraxerāt, a Casare tribunatu fuerāt moti. Eum.) Cascam. uult indignum esse ut Casca a rep. remoueatur. 10 Cassam.) tyranica. Vectigalia.) Aliud obiectū. Iuliana.) lege Iulia constituta, attributa Luperis sacerdotibus: quam legem Casar tulerat. Luperorum.) Are in personam conuertitur: & breuiter describit hominem ad odium. erat enim temulentus Antonius. Nos sustulimus.) Hoc Cicero negat. Saucimus.) confirmamus. Veteranos.) Loquitur de his qui Antonium secuti fuerant. sic in Antonium hanc obiectionem conuertit. Bello.) ciuili. Facilis.) plana & aperta. defendit, & scelus accusat Antonij, quod ille aduersetur Massiliensi- 20 bus. Neminem.) Alia obiectio & querela. Neminem Pompeianum.) Resellit legis auctoritatem, quae sub tyranno lata fuerit. Hircius enim cum adhuc de partibus Casaris esset, in tribunatu tulerat legem, ne quis Pompeianus honores gereret. Ipsum.) Hircium, qui nunc eos est. Apuleiana.) Alia querela Antonij. Subornastis.) ut bellum gereret. Quid si omnibus.) Respondet, laudat factum, & irridet. est quaedam insultatio cum irrisione. Fratrem.) C. Antonium. Non laudamus.) Negat factum, & contemnit. Magnum.) Ironia. Seruum Galbam.) Alia obiectio. Praesens tibi.) Illudens annunciat malum Antonio. Praesens.) in acie. Aut imperatoris.) Antonij. Scilicet.) Irridet, & simul defendit. Casaris.) Interrogat duo, quorum alterum confirmat, alterum negat. Fatalem.) a dijs immortalibus immittam. Quid faciat, si reuiscat?) Eludit, & stultam interrogationem facit ab inexpectato. Filius.) Cn. Pompeius. Domi- 30 paterna.) Immigrabit.) per senatusconsultum. O nos turpes, si quidem Cn. Pompeium imitaturi simus.) Ironia. Quibus adhuc.) qui nondum alterutri parti se adiunxerunt. Non erat integrum illi homini hoc uel illud facere, id est non poterat, non erat facultas. Eleganter dictum. Imperatorem.) Antonium. Offenderint.) adhuc Casare uiuo. Venistis.) uenidit estis, prodiit estis. De prauati.) Irridet. Inclusis.) intra Muinam cum D. Bruto. Eum.) D. Brutum. Quam benignè.) Irridet ironicos, & insultat, & exagitat aduersam fortunam Antonij. Quam benignè denique.) Irridet & exagitat fortunam Antonij, qui a quarta legione & Martia desertus fuit: & sceleratum illius odium in Brutum ostendit. Ad hostem.) Octauium. Per quos si non stetit.) qui si non prohibuissent. Per me non stat, non impedio. Et iam serio loquitur. Parentasset.) iusta soluisset. Parentare, mortuis iusta soluere, sacrificare mortuis. Collegae.) Casari. Concordiae.) Pergit ad reliqua. Me praecipitem.) qui me perdiderint, hostem patriam iudicauerint, qui sunt auctores mali mei periculi. Conditiones.) pacis. Vix etiam.) Addit alteram causam incredulitatis. sunt argumenta coniecturae. Parum ne uidetur.) Premittit confessionem, & scelus amplificat. Ipse denique.) Omittit ipsam rem, 60 & apprehendit alia quae adiunxerat Antonius. Hoc

quidem.) Irridet amarulenter. Reclisimum.) propter interfectum Trebonium. Quid huic.) Rem exposuit, nunc amplificat. Inhiberet.) intemaret, inferret, irrogaret, infligeret. est nouum. Conseruandus.) Ironia. Foedere.) cum Dolabella. Verecundas.) si dijs placeat. Ut haberet.) Declarat. Alaudae.) milites ex Alauda legione. Acta.) consulatus. Remanet.) Omnia sunt rescissa & abolita ab omnium hominum memoria. Decemperator.) diuisor. Nos.) qui omnes Casariani sumus. Iugulata.) uicta. Contingat.) ut iugulemini. De elegatia.) Irrisio. Partes furiose.) Negat partes, sed bellum appellandū esse scelus. Furiose, est uocandi casus. Persecuti sumus. Obliuione.) actorum Casaris. Ut istidem ornamentis.) De honoribus Casari decretis uide Plutarchum & Suetonium. Vult autem Antonius deceptum fuisse Casarem, quod nimium fiderit senatui propter delatos honores, nec a percussoribus cauerit. Inustum.) Alludit ad stigmata quae seruis olim inurebantur. ad ignominiam hoc dicit. Sempiterna.) scilicet cognoscendum. Vtri ceciderint.) Negat ullum lucrum futurum, si Octauii ceciderint, sed si Antonij ceciderint. Deceptos.) quasi fraude quadam ad hoc bellū impulsos. Flamini.) sacerdotium. nam erat flamen Iulius. Sed iam.) Irridet. Constat.) firmatum & decretū est, firmiter statutum. Homo pius.) Antonius. irridet. Quam fidem.) Ostendit improbitatem & scelus in remp. Tibi cum.) Negat Cicero. Insanum.) ratione & mente captum. Nihil agis.) Refut. it, & tamen temperat, ne quid uideatur affirmare. Pijissimos.) Hoc in usu non erat tempore Ciceronis. Plancum.) Resellit Cicero tanquam falsum quod Antonius sperat. Lucem.) spem, fiduciam. Nisi fortè.) Ironia. Praesidia.) Octauij & Hircij. Si me.) Hic Antonius consolatur se, & enūciat malum aduersarijs. Praecipio.) antecapio, nempe ad solatium, auerterio. Namque si.) Hoc declarat quod dixit. Praecipias licet gaudia.) Detorqueat uerba in diuersum sensum, denuncians Antonium mox periturum esse. Omnes te dijs.) Congeries uerborum ad amplificationem. Sensimus.) Confirmat. Hac Antonij.) Ironicos hoc totum dicit. Abductus.) ab officio. Quod si parium.) Iudicio Casaris iterum negat partes, sed bellum potius totius reip. contra Antonium esse. Respicit ad locum supra positum. hoc ad laudem Casaris pertinet. Subest hic hypothetica sententia. Duo cornua.) Facit comparationē ex re militari. loquitur hic metaphoricis. Clausula.) epistole. Bellū quò.) Bellum quò ueniat. nam hoc cohaeret cum praecedenti dicto legatos non uenire, nempe ut bellū geratur. Erunt credo.) Ironia. Sanctiores.) munitiores, tutiores. Sanctū est, quod firmū est, & nefas uiolare. Patris.) Iulij. Designatus.) Brutus. Quin tu.) Male precatur. Oriens.) Arguit ab exemplo. Hanc ego epistolam.) Colligit quid egerit epistola recitatione, & ad institutum reuertens concludit, renouatis capitibus disputationis. Videret.) intelligeret. Prius uindas.) Affeueranter hoc subiungit. Nescio quis.) Hoc non ad inscitiam, sed negligentiam pertinet, ne hac etate poetarū uideatur esse studiosus. affirmatiua, comparatiua, uel hyperbolica. Monstra.) Prorumpit in indignationē. Moueri.) trāsferri in alias regiones. Casarus.) Octauij. Securus dum.) secundo loco estimandū. Quae cum.) Formatur summam sententiae. Seruilius assentior.) nam Seruilius dixerat ante Ciceronē. Hoc.) quod additum est de Pompeio. 80

IN M. T. CICERO-
NIS XIII. PHILIPPICAM
Francisci Maturantij Com-
mentarius.

Vdiuerat legatos Antonius, ut est dictum prius, mandata senatus spreuerat, de quo et Cicero in primis acerbe nimis coquestus fuerat. obsidere & oppugnare Mutinam non desisterat, nec se discessurum inde propalam dixerat, nisi concessam sibi a populo Romano prouinciam pulso Decimo obtineret. Iulij percussoribus, & bonis omnibus, sed Ciceroni ante omnes minatus mortem erat. fame laborabat Decimus, uer appetebat. quare Hircius & Octauius propius Mutinam castra posuere. post plurima, sed leuia & equestria & pedestria certamina, pugnatu tandem est totis utriusq; exercitus uiribus. Victus est & fugatus Antonius. Romam nunciata res est, sed tumultuariè. Multi censebant deponenda saga, & ad pristinum uestitum redeundum. dissuadet Cicero. Et quoniam totiens cum Antonio concursus est, totiq; utriusq; caedes editæ, non esse ulterius differendū dicit quin hostis ille iudicetur, cum præsertim supplicationes decernantur, quæ non nisi uictoria de hostibus habita decerni solent. Sceleris commemorat L. Antonij, & in Parmenses crudelitatem. De quibusdam dissipatis rumoribus, & timore plurimam ac suo multa dicit, quædam de se prædicat. Laudat Octauium de honore illis tribuendo referri, qui pro patria ceciderunt. suam in fine dicit sententiam, & L. dierum censet decernendas supplicationes, ac constituta a senatu militibus præmia peroluenda. Est in deliberatio genere oratio. statim dissuadet sagamutanda esse togis, id quod plures faciendum censebant.

Arbitramur.) non etiam compertū habemus D. Brutum obsidione liberatum. Letitiæ risus satis est.) ut rideamus & hilares simus. Ordo est autem, Risus Letitiæ satis est uictoriæ pugnae clarissimæ: reditum ad uestitū, confectæ uictoriæ reseruate. Deinde cras sagati prodeamus.) adhuc obsideri Decimū. Huic fauere sententiæ.) ut ad pristinum uestitū redeamus. Vnius ciuis.) Bruti.

Tolte hanc.) quæ Bruto inuidetur. Sortiti.) ut alter Romam ueniret, alter in Gallia præficeretur. Cesar.) Octauius. Primis pestibus.) quæ a M. Antonio paratæ erant & imminebant cum Bruto. usque rediret, nisi Octauius obstitisset. Dolorem domesticum.) de patris cæde.

A quo.) Pansa. Inibi.) in eo ipso loco. Spe.) quam nunc concipimus, euasisse Bruti. Vim fortunæ.) quæ ad huc possit Bruto obesse obsesso. Significatio.) Ostendebant enim se Cicroni assentiri. Et a Propr.) Sic legendum est, Proprietore, id est Octauio. Tertio Cesaris prælio.) quo Octauius conflixit. Si hostium.) si hostes fuere Antoniani, quorum sanguis a militibus nostris est effusus, pietas in patriam militum nostrorum summa fuit: eorumdem uero nefarium scelus uocandū, si ciuium sanguinem effundere. Sed hostes fuerunt, non ciues: quoniam omnes hostes scelere antecessit. Nisi mucrones &c.) quod ridiculum esse dicit. Supplicationes.) Ostendit uehementer errare qui decernendas censeant supplicationes, & gratulandū dijs immortalibus, ac ciues non hostes dicant caesos, quasi probaturi sint decretas pro ciuium cædibus supplicationes. Grate.) ac si dicat minime. De improbis, inquit, & audacibus.) Verba sunt aduersariorū, De impro-

bis & audacibus ciuibus uictis decernantur supplicationes. Clarissimus uir.) Q. Fufius, aut Piso. Quæ sunt.) Sed hæc maledicta in uerbis libris usurpatur. Nec iniusta.) nam qui accusantur in foro & in ciuilibus causis, improbi dici solent, & audaces. Euelli inter.) Deprauatus locus est, & euellunt terminos legendū. Ironicè autem inquit, sic improbi & audaces, Antonius, & qui eum sectantur, uocandi sunt, ut in libris ciuilibus appellantur qui scelus quippiam committunt, cuius cum accusantur, improbi dicuntur & audaces, ut qui terminos euellunt, testamenta falsa pro ueris subiiciunt, aut eiciunt uicinos ex suis prædijs, quod fieri frequenter solet a potentioribus: aut adolecentulos pupillosq; circueuunt: hæc, inquit, faciunt Antonius, & qui eum sectantur, ut improbi & audaces appellandi sint: quasi dicat, minime hæc, sed contra patriam bellū gerunt, & nobis exitū machinamur & minamur. Quatuor coss.) Hircio, Pansa: Decimo, Planco. Suis clauibus.) quas ipsi sibi machinamur. Facinus.) Trebonij cædem. Ab hoc templo.) Capitolio. Parmensium.) in Gallia cisalpina insignis ciuitas Parma est, a fluuio qui eam præterlabitur, sic dicta. Præcludit.) qui quasi præcludit fratris crudelitati. Est enim præcludere prætentare atq; experiri rem. Tractum a citharædis, qui ante legitimum sonum recensent & prætentant chordas. Papi-nius in Achilleide, Magnūq; tibi proludit Achilles.

Quos oportet.) illos quos deos odisse oportet. Antonij.) Marcus & Lucius sanctissimæ & corruptissimæ pueritiæ. Alijs.) ut Parmensium pueris & puellis quos superauerat. Oblita.) scelerata & inquinata, ab obliuio.

Huius colonie.) Parmæ. Callidus.) ironicè. Recardamini.) Nunciati fuerat, tamen si falso, quod mox dicitur, uictoriæ speculum Antonij, & infesto agmine ad Urbem uenire. Magnus timor, & ingens in Vibe fuerat trepidatio. Dissipatis.) diuulgatis. Larum familiæ.) cuiusq; priuata domus deum præsidē. Grauius.) quam hostis. Tribus ductibus.) Pansa, Octauio, Decimo. Ab eo.) Seruilio. Appellaret senatus.) quasi dicit appellaret.

Admemus.) minime. Quanto.) Audita Pansa & Octauij uictoria, gratulabundus populus ad domum cucurrit Cicronis, & in Capitolū quasi uictorē & orantem comitatus est. Tu igitur de te.) scilicet hæc ais gloriabundus: ac si diceret, turpe est. Et quidē inuitus.) scilicet dico, inquit Cicero. Inuiriæ dolor.) quæ nā fuerit, mox declarat. Nōne satis est.) sufficiebat non referri mihi ab ignis uirtutis gratiā: est enim hæc iniuria, eaq; non parua: sed addita est multo maxima, quod finxerūt aliqui me consulatibus insignibus arreptis ad accipiendū imperium descensurū, hoc diluit Cicero. Aliquem ne imperatorē.) sic dicebant qui hos sermones dissipabāt. Crimen in inuidia queretur.) Querēt ne Cicero hoc crimen & scelus cum inuidiā & odio omnium, ut imperator descendat?

Credo hoc.) Nunc Cicero. Consultum.) questum & rogatum, num factus esset se imperatorem Catilina.

In eum.) Cicronē. Quatenus.) qua ratione & quo usq; Ostia.) ingressus. Inuidia mea.) ut odiū in me contulerit. Fons.) origo. Apuleius.) de quo supra dictum.

Malè agereitur.) malè mihi esset. Ieiunio.) uacuo, & idcirco detrahedi cupido, & mordēdi causa, ut ij faciunt qui ieiunio sunt. Crassus.) ille orator, de quo apud Ciceronem de Oratore. Illi principes.) Cato, Bibulus, Fontepius. Malè sentire.) de Republica. Moderari ut mali

Antonium timentes faciebant. Principatus.) ut primus sit. Tu.) quicumq; es qui splendori meo inuides. Quod mihi esset optatius.) quàm tecum de principatu contendere. Fufium certè aut Pisonem significat. Hæc.) me tale esse. Poterat ne fieri.) minime fieri poterat. Ad Antonium.) mitti uoluisse. Itidem.) scilicet memoria tenent, me urum uoluisse semper Venidiū cum alijs tribb. pieb. qui ad Antonium se contulerunt, hostem esse. Coniules designati.) Pansa & Hircius. Discessionem.) senatus consultum per discessionem, cum omnes assentirentur Cicroni. Sustulerunt.) quod ciues hostes appellarem.

Impudens.) incautus & nimis aduertens. Octauij.) qui Cinnam expulit. Collega.) scripsit ne ad te amicum & collegam Iulius, ut de supplicatione ei decernenda referres in senatu? De Alexandria.) de uictoria Alexandria, et Pharnace magni Mithridatis filio deuicto, quem intra quantum quàm affuerat diem, quatuor quibus in conspectu uenerat prostravit horis: quā uictoriæ celeritatem ad Amantium familiarem tribus scripsit uerbis, Veni, uidi, uici. Ne triumphum quidem egit.) Triumphare pro uictoria ciuili belli Romanis legibus non licebat. Et Lucanus ait, Bellageri placuit nullos habiura triumphos.

Superioribus.) Syllæ, Marij, Octauij, Cinnæ. Præter Gabinium.) is est Gabinus qui consul cum Pisonem Ciceroni fuit infestissimus, quo tempore in exilium trusus est. Syriam proconsul tenuit. ob res contra Parthos gestas, supplicationes postulauit. negatæ sunt, Cicrone in primis id agente, ne decernerentur. Hostes.) qui uicti sunt.

Amplissimi.) consulatus. Alterum.) Imperator, quo nomine non appellatur quispiam, nisi cum hostibus conflixisset, & iustam uictoriam adeptus esset. & ab exercitu quidem hoc nomine honorari solebant. Reip. uitam reseruaui.) se morti subduxit, ut diuuius reip. uiuere. Sagitta percussus est, duobus uulneribus acceptis, quibus postea periit. Alterum fecit.) ut uictoria satisfaceret.

Alterius.) ut morte satisfaceret. Illa.) Quartam significat & est sensus: & Quarta legio ac Martia ac Septima ex ueteranis militibus constans, quæ beneficia Iulij seruauerunt, charum sibi esse senatus populiq; Romani nomen docuerunt, cum sic fortiter & strenue pro senatu & populo Romano pugnauerunt. Hoc prælio.) Mutinensi. Cesaris beneficia seruassent.) rata esse uoluisent, quæ Cesar Iulius tradiderat & constituerat. Aquilam.) signiferi manu raptam, cum cunctaretur ille. Huic Ioui.) Capitolino. Dux latronū.) Antonius. Imperium.) fasces ac exercitiū, ac propretoris nomen. Trium.) Pansa, Hircij, Cesaris. Restat.) ut præmia promissa reddamus uictoribus: nam mortuis iam persoluenda sum præmia. A quibus tacentibus.) Tritum est prouerbium, satis flagitare, qui bene scriuit & tacet. Memoria profecti.) ut memorem gratumq; se ostendat. Monumentum.) Polyandrium, hoc est tumultum multorum uirtuti exirudum. Quæ naturæ debita.) omnino enim lege naturæ moriendum fuit. Ex acie pignerari.) ueluti pignus accipere, & ad sese rapere, ac pro pignore quodam fortitudinis tenere. Piorum.) in campis Elysijs, ubi habitant animæ beatorum: de quibus plura Virgilius lib. 6. Reddite.) quia accipimus a Deo hanc uitam, cum reposcit, redditur: unde & defuncti uita dicuntur, hoc est uita officio nobis a Deo attributo. Hæc uita.) quam in terris & in corporibus uiuimus, & unā cum morte extingue-

retur. Quod ipsum.) inhumatum & desertum esse. Ara uirtutis.) ueluti ara quadam uirtutis: quam omnes intuentes uenerentur. Ita censeo.) Ordo est, Ita censeo ob eas res senatū existimare & iudicare, & reliqua, cum C. Pansa consul imperator initium &c. Occisione occiderit.) nullo superstitite. frequens apud Liuium sermo. Occisio potest esse unius aut paucorū: occisio autē generalis est. Desiderauerit.) amiserit. perditā desideramus, unde desiderati dicuntur mortui. Prætor urbanus.) Qui ab senibus consulibus maximus in urbe erat magistratus. Ad omnia puluimaria.) ad omnia deorum templa & simulacra. Re.) effectu.

PHILIPPI BEROALDI IN PHILIPPICAM XIII. Annotationes.

Multis ex literis.) Purior lectio est: Si, ut ex literis. & talis sensus melius quadrat cum sequentibus. uerum dictio illa sicut, est sic emendanda, ut legas, sic id. ex hac lectione intellectus est manifestior, & structura commodior. Letitiæ risus satis est.) Scruentim singula enuncianda sunt, ut dicat satis esse letitiæ, satis esse risus & festiuitatis. itidem illud quod subsequitur, per se plenum est, maximæ præclarissimæq; pugnae extrinsecus sub intelligendum est sum, ut sit casus rectus pluratiui numeri. aliter fluctuat lectio & sententia. Saxa diuiserat.) Saxa nomen est affectus Antoniani, perditissimi scilicet & prostratissimi. Supra carpens cæctum Antonianorum, Casones & Saxas probris est insectatus. Decempeda autem pertica est qua architecti & fabri atq; mensores uti solent. hinc decempedator dictus, qui decempeda agrum metatur. Horatius, Nulla decempedis metata porticus. Sicut autem a numero pedū denum dicta decempeda est: ita a quinq; pedibus nuncupata quinquepeda: quæ, ut ait epigrammatista, Sæpe redemptoris prodere furta solet. Metatores appellant proprie eos qui locum eligunt castris atq; metantur, ut Vegetius docet. hinc illud Lucani, Hesperios audax ueniim metator in agros. Rumoribus dissipatis.) id totum describit epistola quadam ad Brutum his uerbis: Triduo aut quadriduo ante hanc rem pulcherrimam rumore quodam percussa ciuitas tota ad te se cum cōiugibus effundebat: cadē recreata ad duodecimum Calendas Maias te huc uenire, quàm se ad te ire malebat. quo quidem die magnorum meorū laborum, multarumq; uigiliarum fructum cepi maximum: si modò est aliquis fructus ex solida uerq; gloria. nam tantæ multitudinis quantum capit Vrbs nostra, concursus est ad me factus: cum ita usq; in Capitolium deductus maximo clamore atq; plausu in Rostris collocatus sum. Supplicationes decernere.) Mos fuit prætorum Romanorum supplicationes decernere imperatoribus ob res egregie bello gestas. Vni Cicroni in toga supplicationis honos habitus est ob detectam Catilinæ coniurationem: Cesari dictatori ob res clarissimè gestas in Gallia, decreta est supplicatio quindecim dierum: quod ante id tempus accidit nulli. Nunc M. Tullius quinquaginta dierum supplicationes decernit nomine trium imperatorum, Octauij, Cesaris, Hircij & Pansa consulum. Imperatorem appellaret senatus.) Refert Appianus nomē imperatoris maximæ esse apud milites auctoritatis: quem honore prætores rei q; militaris præfecti in maximis belli operibus sibi antiquitus uendicabant: nūc autem, ut uerbis Appiani utar, eum sub

quo decem millia concidissent, hac appellatione dignum, haberi audio. M. Tullius pluribus in locis gloriatur quod imperator appellatus sit ab exercitu ob Pindenillas atque Amanenses profligatos. Idem hoc in loco testatur nomen imperatoris concedi illi solere, qui mille uel duo tantum millia hostium occidisset. Vni. id est mihi. Se enim ipsam intelligi uult, & denotat gratulationem illam, qua, ut paulo ante memorauimus, concursus populi ad ipsum factus est, & ipse usque in Capitolium deductus, atque in Rostris collocatus, maximo clamore uulgus ac plausu. Tristis à Mutina fama. Ut supra memorauimus, triduo aut quadriduo ante uictoriam, timore quodam percussa est tota ciuitas, cum à Mutina fama cladis diuulgata fuisset. Quo quidem tempore omnes se ad M. Brutum tanquam unicum libertatis assertorem cum coniugibus & liberis profugere decreuerunt. Impij ciues. Illos nimirum designat, qui Antonianam sectam sequebantur, Antonioque absentem fauebant. Discessionem facere uoluerunt. Senatusconsultum fieri duobus modis scribunt M. Varro & Gellius. aut enim per discessionem fit, aut per singulorum sententias exquisitas. Tubero ait nullum senatusconsultum fieri posse non discessionem facta, quia in omnibus senatusconsultis, etiam in his quae per relationem fierent, discessio esset necessaria: idque Atteius Capito uerum esse confirmat. De hac discessione intelligi uoluit M. Tullius scribens in epistolis ad Lentulum, Frequentes ierunt in alia omnia. Lilius quoque discessionem significat, cum ait: Sed tum quoque, aut uerbo assentiebant, aut pedibus in sententiam ibant. Hinc non pauci opinantur pedibus Senatores appellatos, qui in alienam sententiam pedibus ibant, cum ipsi sententias non rogarentur. Suetonius in Tiberio: Cum senatusconsultum per discessionem forte fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo.

Nunquam in ciuili bello supplicatio. Si quis apud ueteres Romanos res praecelaras maximeque Reipublicae utiles in ciuili bello gessisset, non appellabatur Imperator, neque ulla supplicationes ei decernebantur, neque aut orationem aut triumphum consequeretur: quia ut necessariae istae, ita lugubres semper existimatae sunt uictoriae, ut pote non externo, sed domestico cruore partae. Ideoque lauream nec senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desiderauit ciuitatis parte lachrymante. Publium Seruilium. Legere malim, Publi Seruili, ut sit casus uocatiuus, quem saluatorium appellant, sermone ad ipsum Publium Seruilium per apostrophem directo, qui id temporis erat in Senatu, qui Collega fuit in Consulatu Caesaris Dictatoris in bello ciuili Pompeiano. Ne triumphum quidem egit. Caesar Dictator profligatis aduersarijs uictor ac uoti compos domum reuersus egit quinque triumphos, primum Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouissimum Hispaniensem. Pharsalica uero pugnae & Pompeianae cladis nullum egit triumphum, nec fas erat ciuem triumphare de ciue. Annotant historici, populum Romanum dolenter grauitere tulisse, cum in triumpho Caesaris Africano imagines Scipionis, Petreij & Catonis, representatae fuissent eo habitu, quo illi mortem oppetierant: adeo omnis ciuilis uictoria perinde ac funesta damnabatur. Praeter Gabinium. In oratione contra Pisonem tradit, Gabinium cum nihil aliud in prouincia Syria egisset, nisi ut urbes depopularetur, agros uisaret, exhereditaret domos, postulasse à Senatu per

literas supplicationem: Senatum literis Gabinij non credidisse, postulantiibus denegasse. unde subuulgus, ait: His ego rebus pascor, his delictor, his praesentior, quod de Pisonem & Gabinio senatus opinatur non secus ac de uirginis hostibus. Alterius omne auertant. Frustra optat M. Tullius, ut dii immortales in Pansa consule omen mortis auertant, cum uulneratus in praelio paulo mox ex uulnere decesserit. Tradunt historici Pansam consulem ictu sagittae in ilibus confusum, delatum esse Bononiam, ibique perisse, cum Hircius collega in acie cecidisset. Rumor dissipatus est, ambos opera Augusti Caesaris occisos, ut solum rempublicam occuparet. Quin etiam Pansa adeo suspecta mors fuit, ut Glicio medicus custoditus sit, quasi uenum uulneri indidisset. Moriens Pansa, ut auctor est Appianus, suauiter Augusto ut Antonio reconciliaretur. Cadauera Hircij & Pansae Augustus Romam, ut illic sepelirentur, deportari iussit. Viriute superabit. Ex hac sententia exij: illud Maroniam, Antea annos annuumque gerens mememque uirilem. & a Persio dictum est, Scilicet ingenium & rerum prudentia uelox, Antea pilos uenit: dicenda tunc candaque calles. Decei no quinquaginta dierum supplicationes. Appianus libro 3. Bellorum ciuilium sic refert: Supplicationes ob res in Antonium gestas, quinquaginta dierum anniuersarias senatus habendas censuit, quot nec unquam bello Celtico aut alijs in bellis decernere Romani. Confirmata duabus legonibus praemia, quae ab Antonio profugerant, singulis scilicet militibus drachmae quinque millia, quasi uictoribus, quae olim promiserat senatus: concessumque solennibus diebus corona florida uti posse. Ad laeuendum errorem proximorum. Plato in eo libro cui titulus est Menexenus, siue Epitaphij, magnifica oratione sinebri prosequitur eos qui in praelio ob patriam ceciderunt, illorum filios fratresque, ad uirtutis ipsorum imitationem hortatur; parentes autem & maiores alios, si qui supersunt, consolatur. Ex Platonicis filia haec Ciceronis tela contexta est, & ex philosophicis Academicis spacijs & placitis maximum oratorem extitisse, cum omnis uirtus & quasi sylvia dicendi ex philosophorum disputationibus ducta sit. Desiderat neminem. Signat ex legione Quarta neminem in pugna occidisse. Desiderati enim historico uocabulo interfecti nominantur. In fuga sceda mors. Consimile est illud Horatianum, Dulce & decorum est pro patria mori: Mors & fugacem persequitur uirum, Nec parit imbelle iuuenem poplitibus, Timidoque tergo. Longior quam haec uita. Anima immortalitatem asserit: de qua scribens in Tusculanis quaestionibus, sic inquit: Nemo unquam nisi spe magna immortalitatis se pro patria offerret ad mortem. licuit esse ocioso Themistocli: licuit Epaminonda: licuit (ne uetera & externa quaeram) mihi: sed nescio quomodo inhaeret membris quasi seculorum quoddam augurium futurorum: idque in maximis ingenijs altissimisque existit maxime, & apparet facillime: quo quidem dempto quis esset tam amens, qui semper in laboribus & periculis uiuere? Monumentum. Iurisconsultus titulo de Religiosis, Monumentum est, inquit, quod memoria seruanda gratia existat. Item monumentum, generaliter res est memoriae inferatur, fiet sepulcrum: si uero nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriae causa factum, quod

Græci cenotaphij appellunt. Consolemur proximis. Plato in Menexeno, Patres nostros ac matres, si cui nostrum supersunt, atque consolatione indigent, consolari oportet, quia deceat facile quaecumque acciderint, ferre. Liberis domestica exempla. Idem Plato: Equidem o uirorum praestantium filij, uos ipse & in praesentia exhortor, & in posterum: quemcumque uestrum nactus fuero, admo-nebo semper & cohortabor, ut quamoptimi euadere contendatis. Id genus quod est pulcherrimum. Socrates apud Platonem sic fermocinatur: Videtur Menexene apud plurimas gentes praecelaram esse in bello occumbere. etenim qui sic e uita migrat, funere & sepulcro magnificentissimo honoratur. Epaminondas Thebanus dicere solebat, in bello mortem esse pulcherrimam. Apud Silium inquit Annibal, Pugnantem cecidisse meum est. Item in elogio Pauli Aemylj: Tibi gloria letho iam parta insigni. Plato quoque ita refert: Profecto cum liceret nobis turpiter uiuere, honeste mori malimus. Parentibus tribuenda censeo. Lex Atheniensium perinde ac optima laudatur, quae parentes & filios eorum qui in bello interierunt, ali iubet, summoque magistratu talium committit curam, uidelicet ne ulla prorsus iniuria parentes horum afficiantur: filios autem educat ipsa ciuitas, studetque ut illis ignota sit orbitas. nam ipsa parentes gerit uicem, & dum pueri sunt, & cum ad maturam aetatem uenerunt, ad officia sua transmittit, omni armatura fulcit & ornatur, patris studia ostendit & memorat, dum paterna uirtutis tribuat instrumenta. hinc ait Apollonia in oratione sinebri: Nempe senectutem uestram priuatim publiceque alemus: & quemcumque ex illorum progeme nati fuerimus, summa beneuolentia complectemur. Cum C. Pansa. Formula est senatusconsulti quod censente Cicerone decernitur. Occidione occiderit. Scriptores stragem magnam atque internecionem significare uolentes, dicunt ad occidionem occidit. Columella scribens de ficis ait: Nam nec ad occidionem occidit, ne apes inertia laborent. Supplicationes ad puluinarum. Lilius: Supplicatio inde à Consulibus triduum ex senatusconsulto indicta est, obsecratiq; circa omnia puluinarum dii: quod bellum cum Philippo iussisset populus, id bene ac foeliciter euenerit. Itē, Obsecratio circa omnia puluinarum facta. Sunt autē puluinarum, ut grammatici docent lectuli qui sterni in templis consueuerunt, et pro templis ponuntur. Resoluturum iungim legendum est, ut sit dictio una, non duae. Plautus in Menech. Perdomisco si resolu argentum quibus debeo. M. Antonius, ut apud auctores idoneos obseruauit, rescripsit orationes maledicentissimas aduersus hanc Ciceronis Philippicam: in quibus inter cetera Ciceroni probro dedit, quod Terentiam immerito repudiasset, quod uirginē senex duxisset uxorem: iocatusque est in Ciceronem perinde ac mollem. Cicero autem obiectum crimen uxorum diluit hoc dicto, quod oburgantibus quibusdam quod sexagenarius Publiam uirginem duxisset uxorem, Cras mulier erit, inquit. Tyro Tullius Ciceronis libertus, & in studijs literarum patroni adminiculator, idcirco uxorem hanc à patrono ductam esse refert, ut ita dissolueret possit es alienum, quo maximo obruebatur. erat enim puella illa opulentissima, eiusque fortunae ac opes Cicero-

nis tutela custodie-

bantur.

BARTHOLOMAEI LATOMI
in XIII. Philippicam An-
notationes.

ARGUMENTVM.

Pugnatum erat ad Mutinam cum Antonio, & uictus fugatusque Antonius magno praelio. quare nunciata Romam, ac simul missis literis ad Senatum à Cos. de supplicatione decernenda, cum fautores Antonij illud etiam adderent, ut saga poneretur in eam diem, et postridie resumeremur donec confectum esset bellum: supplicationes, aiunt, ita decernerent, ut neque imperatores appellarent eos qui tantam rem gesserant, neque hostes Antonij, sed audaces tantummodo & improbos ciues. Dissensiens ab ijs Cicero hanc dixit sententiam, in qua primo reprehendit uestitus mutandi absolutam mentionem factam ante confectam uictoriam. deinde peruersam lenitatem inconstantiamque eorum qui neque Antonium suo merito nomine, neque duces Reipublicae imperatores appellabant, commemorans nefaria scelera Antoniorum, & uirtutem meritoque defensorum Rei publicae amplificans. Postremo decernit praemia & honores militibus, eosque laudat qui in pugna occubuerant, & mortis eorum breuem consolationem inducit.

SI, ut ex. Ab ipsa re incipit, & negat saga ponenda esse, antequam constet Brutum liberatum esse, et ante confectam uictoriam. Ut ex. Comparatio. Optamus. ut liberatus sit omni periculo. Arbitramur. speramus. salutem. liberationem. Ante uero. antithesis. Allata sit. nunciata sit certo scilicet. Letitia. ex uictoria contra Antonium. Confecta uictoria. sicut confectum bellum, id est consummatum, perfectum, eadem figura. Quae autē est. Reprehendit inconstantiam ex contraria sententia à turpi & religioso. Optamusque. ad uestitum ocij & pacis. Turpe. Vide inconstantiam. Gratum. Ergo non religiosum. Adierimus. supplicandi causa.

Atque arguit quorundam maleuolentiam erga Brutum, qui nondum liberato eo tamen saga ponenda esse censebant, nempe ut non tam Bruti, quam reipublicae causa sumpta fuisse uiderentur. Quosdam inuidios Bruti. Vestitum. ad togas. Prodatur. prorogetur. Eleganter dictum prodere memoriae. Tollite. remouete hanc causam. Praeue. peruersa. Vos uero P. C. Hortatur senatum, ut maneat in sententia erga Brutum, & acta de eodem commemorat, quae uim praedictorum obtinent. Locus pertinet ad inconstantiam deuitandam. Vos. Ad constantiam hortatur. Discrimen. quod dubium & incertum est, id est periculum. Ad. iam commemorat acta senatus. Sortiti. prouincias. forte diuiserant more Romano. hoc obiter commemorat amplificandi causa. Pestibus. periculis. Vicijque. dolorem. Hoc ad laudem pertinet C. Caesaris.

A quo. scilicet Pansa in concione. Necessitati uictus. annonae opinor, quae à Consule procuranda erat. Quod sperare. De salute loquitur, & concludit. Imbi esse. prope esse, in articulo, sicut in pro. Fructum. letitiam & redditum ad pristinum uestitum. Reseruare. differri, & nondum mutari saga. Vim. temeritate. Præripuisse. festinatione quadam ante tempus. De hac re. de Bruto liberando, & pace conficienda. A propraetore. Octauio. Consuli. Hircio. Imbuti sanguine. Ad supplicationem uenit, sed ante reprehendit aduersariorum sententiam, qui nomine hostis in Antonio abstinebant. Imbuti.

Significat dimicatum esse inter ciues. Vel madefacti.)
 Correctio, augendi causa. Tertiò.) quod tertium Casar
 bellum commiserat. Pietas.) est. Quousq;.) Subest fi-
 nitio huius loci, an Antonius sit hostis. hoc confirmat Ci-
 cero. Mucrones.) gladios. Tremere.) Hoc interpretatur
 ipse, id est dubitare. ita legendum. Gratiæ.) ironia.
 habet contrarium sensum. De improbis, inquit.) Refert
 uerba, ut opinor, Scruilius, ut absurditate & indignitatem
 ostendat: quem etiam reprehendit, sed modestius quam al-
 ios. Clarissimus.) Scruilius. Euellit terminos.) Locus
 corruptus est. Aut eiciunt.) Loquitur de Antoniis. &
 ironicos profertur. Circumscribunt.) circumueniunt.

His enim uitij.) Commemorat scelera Antoniorum
 cum amplificatione, ut hostium nomine dignos ostendat.
 Subest status finitionis, si quis requirat. Agnoscere.) con-
 fiteri, id est quod nulla barbaries possit committere. est
 castrense uerbum. hoc dictum habet uim amplificandi.

Id eorum consilio.) Id eorum consilio, ita legendum.
 Iupiter.) Capitolinus scilicet. hęc ad amplificationem
 L. Antonij sceleris pertinent. Quos.) Parmenses. Præ-
 ludium.) nempe Antonij uite crudelitatem, ad crimen hoc
 loco pertinet: sumptum à Musis. Insigne.) Pergit in de-
 scribenda persona ad odium. Portentum.) hæc portentose
 & monströse crudelitatis. Resiste.) pernitima corre-
 pta, id est abhorret. Quas enim.) Explanat. Turpitu-
 dines.) significat masculam uenerem ipsi in prima æta-
 te constuprati fuerunt. Latantur.) quod indignissimum
 est. Obiit.) cõtinuata, à uero: polita, conspurcata est.

Est igitur.) infert intentionem. Victam.) superatam
 esse. Qua enim.) Declarat. Subrepta.) ad extenuan-
 dam uirtutem Antonij. Nisi forte.) ironia. Quid tan-
 dem.) Arguit ex minori. Ad expiandas egestates.) Est
 uerbum religionis. Expiandas.) sarcidas. Metator.)
 diuisor, menfor. Recordimini.) ex recenti periculo &
 trepidatione in urbe. Adomesticis.) id est Antonianis.

Hęc à.) Virget intentionem. Itaq; cum supplicatio-
 nes.) Venit ad ueritas et supplicationes, quas ita decernit,
 ut duces recip. ad Mutinam imperatores appellat. atq; in eo
 reprehendit aliorum sententiam, qui hunc honorem illis non
 tribuebant. Subest item uis finitionis. Literis.) cõsulum.

Dierum.) supplicationes. nam decernit 50. dierum sup-
 plicationes, ceteri decreuerunt tantum uiginti dierum sup-
 plicationes. Etenim cui uiginti.) Appianus tradit mo-
 rem fuisse, ut indignus imperatorio nomine haberetur, sub
 quo mille hostium concidissent. Ut non imperator.) Du-
 plex argumentum: alterum ex minore, alterum ex conuexis,
 non est maritus sine uxore. sunt cõnexa. Domestici.) Q.

Fusius Calenus, & L. Piso. Quãto enim.) Affirmat ex
 minori, ex sua persona. Tempus.) senatum. Is enim.)
 Amplificat à loco communi. Tu igitur de te.) Occurrit
 reprehensionem, & excurret in querelam contra improbos
 quosdam, qui de se inuidiosum rurnorē sperserant, & con-
 silium machinabantur ad seditionem excitandam. Inuitus.)
 de me dico. Sed iniurie.) Amittit. Inuchitur in
 maleuolos & inuidios quosdam. Ignaris.) improbis. Sci-
 tis enim.) Explanat quod dixit. Sermonem.) famam.

Cum scilicet.) me sumpturum consulari insigni. Ali-
 quem ne imperatorem.) Inducit uerba aduersariorum, &
 tacitum eorundem consilium ostendit. In aliquem.) Ita
 legendum, Aliquem ne imperatorem habitu: i crimine: cri-
 men inuidie queretur. Inuidie.) Dicimus ad inuidiam.

Credo hoc in gladiatore.) Remouet à se tantum crimen,
 & purgat ex antefactis suis, & ex sceleris magnitudine.
 Non in eum.) scilicet Cicerone. Quibus auspicijs.)
 Ista ad coniecturam pertinent, an ueritas sint. Augur.) de-
 fensor religionis, qui auspicijs præsum. Quatenus.)
 usq;.) Quinquē opinor.) Corripit rursus quod exagge-
 rauit, & incredibile efficit. Hoc.) tantum scelus, me-
 nempe tanquam Catilnam rempublicam oppressuram.

Vnde.) Ipse interrogat oratorē, & respondet.
 Quom ut scitis.) Exponit occasionem sparsi rurno-
 ris, & insidiosum improborum consilium. Partirentur.)
 operas, stationes. Ostia.) ingressus, ad uis, uias pa-
 tentiores. aliàs proprie ostia sunt fluminum, bona meta-
 phora. Conductorum.) qui merce se conuenerunt ad
 me interficiendam. Quæ.) quas res. Fons.) origo.

Doloris.) de dolore meo. Hęc interposita.) Exca-
 usat quod à instituto digressus sit: & quosdam in senatu
 reprehendit, ex quibus potissimum Q. Fufium, & L.
 Pisonem, qui sauebant clam Antonio, & à Cicerone fre-
 quenter assid. bant. Alios parum.) Conquerunt, &
 simul eos reprehendit, & describit. Sed conspecto.)
 Male igitur. Legendum autem: sed cum spe, tum timore
 moderari. Contendit.) si quis mihi inuideat dignita-
 tem. Vitijs.) sua peruersitate. In foribus.) in cam-
 po uirtutis & gloriæ. Tusi.) Indignatur, & insurgit
 in aduersarium, ficiq; propopocam. Tusi ego.)
 Hęc in Fufium & Pisonem dici uidentur. Sed si.) Re-
 dit ad præorem sententiam. Principatus.) De princi-
 patu, eleganter. Ego enim.) Adit causam. Quidam
 molestè.) illa increpatione pertinet in Antonianos, ut eos
 reuocet, & in uiam redigat, est scopus orationis. Ve-
 enim.) Declarat quod dixit. Ordinem.) Senatorem.

Loco.) Consulari, qui principes sumus. Eum uer-
 piunt. Existimant, iudicant. Memoria.) iam confit
 se cum ceteris. Estq; conuentio. Ante diem decimum-
 tertium.) Hoc factum est in tertia Philippica. Princi-
 pem.) uictorem. iudicatum. In quinta Philippica.
 Pacis.) suspectæ, insidiosæ. Veniduum.) Hic erat An-
 tonianus. Designati.) Hircius & Pansa. Discessio-
 nem facere.) Discessionem facere erat, cum propositis da-
 abas pluribus uel principum sententijs, unam eorum ce-
 teri suffragijs comprobarent, ut in eam Senatûs consilium
 fieret. Vo uissent.) Ciceronis sententia fuit exarsa tan-
 quam acerba & aspera in Antonium. Imperium.)
 bellum reliquissent. Sed quod tunc non.) Relabunt ad
 appellatorem hostis in Antonium, & abortitur Senatûm.

De numero sententiarum.) in quas uid. licet discessio
 fieret. nam dictis pluribus sententijs, non in omnes, sed in
 duas tres uel, quæ ceteris potiores uidebatur. pedibatur:
 ex quibus quæ numero superasset, in eam Senatûs consili-
 fiebat. ieiunio animo.) id est uacuo à laudis & gloriæ
 cupiditate, quæ proposita est ijs qui rempublicam defen-
 dunt, non qui tyrannis fau. ut. Ad te ipsum.) Colligit ex
 empla, quib. confirmat ex contrario, supplicationem nun-
 quam nisi de cæsis hostibus decerni, quoniam de ciuibus
 nunquam decernatur. At misit.) in uis. Eos.) Ad-
 dit rationem. Nam mihi.) Contrarium exemplum præ-
 oribus. Quamobrem.) Concludit intentionem ex con-
 nexis. Nemini.) ut supplicatio ob Rem. p. bene gest. ut
 negaretur. Quod ergo illi re.) Commodè redit ad in-
 stitutum inferens ex præcedenti loco imperatoriam appel-
 lationem

lationem in ducibus Reip. cum hostis sit Antonius. nam
 subest uis conuexorum. Deinde subrexit argumentationem
 ex rebus gestis, & meritis personarum, quæ ordine & bre-
 uiter commemorat. Connexa sunt sicuti uxor & maritus,
 seruus & dominus. non possunt separari. Honoris.)
 Consul. Alterum.) uomen consulis. Nomen bene-
 ficij.) Consul. Imperatoris. Casarem.) Octauium.

Auguris.) à uita nostra. Princeps.) iam comme-
 morat rem. Martia.) Fortissima erat lego ex ueteranis.
 Effrenatus.) uehementius. ita commemorat, ut oculis
 subire uideatur. In primis.) in prima acie. Omen
 auerum.) Hoc omne frustra deprecatur Cicero, quoniam
 Pansa ex uulnere paulò post prælium decessit. Hircius au-
 tem, ut tradunt historici, in acie ipsa ceciderat. Sed ap-
 paruit eius rurnum aut nondum Romam peruensse,
 aut superatam fuisse, ne ciuitas perturbaretur. Eduxit.)
 ut sciret, et collige. Scruissent.) non comedissent. In-
 ferret.) in aciem Antonij. Vrbis tectis.) Amplificat rem
 uerbis. An uerò.) Alterium uenit. Imperium.)
 proproptor. Quamobrem promissum.) Absolut hunc
 locum de imperatoribus. et transit ad uirtutes. Præstatum.)
 seruatur. Sed facile.) Correctio. Bene.) bona fide,
 benignè. Tacentibus flagitari.) Prouerbiale. Flagitare
 est quasi in se ipso petere. Admirabilis.) laudabilis.

Duo certè.) Breuis propositio. Placet.) Proposuit,
 numerum ipsam aggreditur. Monumentum.) quod nos
 præterite rei adiuuat. Placet igitur mihi.) Decernit
 honorem militibus qui in acie occubuerant. Martia.)
 quæ primò imperium fecerat in Antonium. Hęc se pri-
 ma.) Commemorat, & effertur in amplificationem. Am-
 plificatione est demonstratiui generis. Desiderat.) amittit:
 id est habet omnes suos saluos. O fortunata.) iam effertur
 in amplificationem. Vos.) iam alloquitur ipsos mi-
 lites. Pignerari.) Pignerari, id est pignori accipere, nem-
 pe ad obligandam ceteros, ut uictoriam non nisi uirtute
 obtineant, cuius Mars ipse est præses. Recidistis.) oc-
 cidistis à cædo, quod est percussio. Breuis uita.) quia
 adhuc uirtutes occubuerant. Insepulta.) in honore &
 neglecta. alia insepulta pro aperto pontis metaphori-
 cos. Nihil sepe.) Amplificat hunc honorem. ut & ur-
 tuem amplificet. Vos.) Delibatur ad commemorati-
 onem debito ram. Moles.) sepulcrum. Sermo con-
 ticefecit.) perpatò omnium sermone celebrabimini.
 Parantibus.) Obiter cõsolatur omnes, patres, liberos, etc.
 loquitur autem distributiuè. Omnibus aliquid commodi
 tribuit, quo læticia incommodi compensatur. Ora-
 tio.) consolatoria. Sed ut aliquando.) Format sum-
 mam sententiæ, & concludit. Versaretur.) in prima
 acie. Occidone occiderit.) Consuetudo loquendi de
 magna cæde. Commemorat merita cuiusq; deinde senten-
 tiam de honore subiungit. Omnia puluina.) Hoc
 est per omnia templa. Cumq;.) ad milites uenit.

Resolutorum.) Puto persolutorum legendum esse,
 scilicet censo. Princeps.) prima. Cederent.) ferro:
 à cædo. uulnerent, trucidarent. Monumentum.)
 sepulcrum. Locandum.) Locat, qui mandat opus
 faciendum. Contribuere.)
 conferre.

HIERONYMI FER- rarij Emendationes in Philippi- cas Ciceronis.

D uestrum consilium, auctoritatemq;.)
 Auctoritatem, libri ueteres: & ita scribi
 oportere, non solum grammatici antiqui
 docent, qui quidem hoc uocabulum ab Au-

geo declinatum tradunt, sed etiam ex antiquorum monu-
 mentorum inscriptionibus apparet. 323 Athenien-
 sumq; renouari uetus exemplum.) Liber Colotianus, &
 alij nonnulli, Reuocant, quod ut eiciam, uerbum proxi-
 mum inferius facit. Sic in tertio libro de Oratore: Acerba
 sanè recordatio ueterem animi curam, molestiamq; reno-
 uauit. 323 Quod tum in sedandis discordijs usurpa-
 uerat ciuitas illa.) Sic liber Langebardicis literis scri-
 ptus, qui cum pleriq; conseruiunt, Quod tum in sedandis
 discordijs erat ciuitas illa. Col. Quod tum in scandalis
 discordauerat ciuitas illa. Nonnulli, Quod tum in sedan-
 dis discors erat ciuitas illa. Vnus atq; alter hoc modo,
 Quo tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa. Quæ
 uarietas hanc in opinionem me adduxit, ut putarem M.
 Tullium ita scriptum reliquisse, Quod tum in sedandis
 discordijs ciuitas illa. Hanc uarietatem ab illis ho-
 minibus emanasse, qui sub omnibus locis, atq; uerbis glos-
 semata subscribunt: qui quidem cum periodo huic aliquid
 deesse uiderent, atq; aliud uis tanquam præteritam retu-
 lissent: in horum postea libris describendis, ducti errore
 librarij suggesta illa uerba, & tanquam adulterina cum
 ueris geminisq; contextuerunt: quæ sensim latius disse-
 minata omnes ferè libros occupauerunt. Tu tamen, ne ni-
 mium nobis sumere uideamur, sic tenuissimè in tuis sit,
 uel ut autè fuit, uel quoniam nullis in libris ueteribus re-
 peritur. Usurpauerat, ut in his duobus est, quos extre-
 mos prouli, dum librum nobis assentientem inueniamus.

323 Summa cum dignitate, & constantia c.) Omnes
 libri ueteres commutatam ordinem. ab his etiam nonnihil
 discrepant. hoc modo, Ad hunc ordinem res optimas de-
 ferebat, nihil tum in C. Casaris commentarijs reperiēba-
 tur, summa cum dignitate, constantia ad ea, quæ quæsitæ
 erant, respondebant. Qui quidem, quod ad ordinem atti-
 net, ualde placent. placent autem propter insequens mem-
 brom, quod ad hoc extremum multo aptius, quam ad
 illud alterum quadrat: nec insolens, ac nouum, ut duo uer-
 ba sublata è medio conuentione dicantur. Cicero in epi-
 stola ad Appium: Quosq; plara uirtutis, industria orna-
 menta in te sunt. & in 13. Philippica: Tamen eorum ora,
 sermones, qui ex eo numero in Urbe relictis sunt. Nisi
 quod erat notum omnibus, deesse non abesse mihi uidetur.
 nam & recentiores retinent, & hoc, quam illud, uerissi-
 milius est. 323 Clarissimo uiro.) C. V. libri ueteres.

324 Senatusconsultum.) S. C. libri ueteres.

324 Alia porò propria Dolobella.) Dolabella. l. u.
 & rectè indicat subtractiones aqueductu, in quibus ita
 scriptum est, P. Cornelius P. F. Dolabella. 324 Qui il-
 lam insepulta sepulcrum effecerat.) Audio quosdam non
 insepulcrum, sed insepulto probare, quibus de causis addu-
 ctos, nescio: omnes certè libri contra faciunt. Ego uerò M.
 Tullium arbitror id loquendi genus ab aliquo uno ex uetis-
 sissimis illis scriptoribus mutuauit, aut certè poetam nescio
 quem imitauit, cuius ipse uersus in libris oratoris profert,

Qua tempestate Paris Helenam in nuptiis iunxit nuptijs. Eum porro à Græcis transfuisse. illi certè in hoc genere frequenter. ut illud est apud Euripidem in Hecuba, ἡμεῖς τὸ ἀνυμφόν, παρβόν τ' ἀπαρβόν. Et apud Sophoclem in Aiace, ἔχθρον ἄλωρα ἄλωρα κ' οὐκ ὄνησιμα. Ut igitur ille nuptias in nuptas appellavit, quod in ijs solennia, ac iusta nuptiarum servata non erant: ita hunc per similitudinem ex istimo finis Cæsaris in sepulchram sepulturam uocitasse, propterea quod raptim, ac turbulente, non more, ac modo factum erat, quod ita fuisse, declaram rerum gestarum Cæsaris explicatores. Sepultura autem ualet interdum humationem, atq; actum ipsum, ut ita dicam, sepeliendi: finis aliàs, et propè exequias ipsas, ut hoc loco, et lib. 2. de Legibus: Nec de mortui laude, nisi in publicis sepulchris, nec ab alio, nisi qui publicè ad eam rem constitutus esset, dici licebat. 324 Magis magisq;.) Magis ac magis. Liber Lang. et alij nonnulli. utrunq; usitatum. 324 Cum suis similibus seruis.) Sui, probro. 324 Mirum mihi uideatur.) Omnes libri ueteres, Mihi mirum uideatur. 324 Nihil per senatum: multa, et magna per se ipsum et absente populo, et inuito.) Multa, et magna per populum, emendo, cum auctoritate ueterum omnium librorum, qui quidem in manus meas per uenerunt, tum etiam ratione adductus: nam primum quis agebat per se ipsum? deinde ipse Cicero multis in locis apertissime ostendit, Antonium egisse per populum. Qui potuit agere per populum (dicit quispiam) et absente populo et inuito? Qui agit per plebem concitatam, per operas conductas, per egeries, seditiosos, facinorosos is agit per populum: si quidem hi quoq; sum in numero ciuium: et rursus per populum non agit, cum et populus, qui uerè populus appellari possit, constet ex uiris bonis, ac bene sentientibus de republica: et ea comitia legitima sint, quorum auctor senatus est, quæ descriptis et titibus, classibus, ordinibus habentur. Antonius igitur cum ferret leges per uim, exclusis bonis, et iure rogandi sublato, non agebat per populum: et rursus agebat per populum, cum ciues improbi, atq; ex numero ciuium merito exterminandi eas sciscerent, ac iuberent. Quid multa? audiamus Ciceronem similiter loquentem in oratione pro domo sua: An tu Populum Rom. esse illum putas, qui constat ex ijs, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, ut uim afferant magistratibus, ut obideam senatum, optent quotidie cædem, incendia, rapinas? quem tu tamen populum nisi tabernis clausis frequentare non poterat. 325 Ut adesset Cal. Ianuarij.) Liber Lang. K.P. Ian. 325. Cum Brundisium.) Liber Lang. Brundisium, semper. 325 Quæ tamen mihi urbs coniunctissima.) Libri ueteres, Vrbs mihi coniunctissima. quæ structura mihi concinnior uidetur. 325 Suspicionis aliquid afferet.) L. Lang. Suspicionis. ut apud Terentium in Andria, Nam qui istec tibi incidit suspectio? Suspicio quoq; unde hoc uerbum declinatum est, pro suspectum habeo, dixit Sallustius: Suspectus, inquit, regi: et ipse eum suspecti. 325 Quæ ita mihi placuit.) Quæ mihi ita placuit, omnes l. u. 325 Nec multo post.) Nec ita multo post, omnes l. u. qui mihi quidem redolere uidentur elegantiam Tullianam. 325 Etiam plus reipub.) Plus etiam reipub. omnes l. u. 326 Rempub. conuenturam Calend. Sextilibus: senatum frequentem fore.) Ita corrigendum est, Rem conuenturam: Kal. Sext. Senatum fre-

quentem fore. Cuius emendationis habemus auctorem non modo Col. librum, sed Ciceronem ipsum in 15. libro epistolarum ad Atticum, de eadem re modo loquentem, Hoc, inquit, afferebant Bruti et Cassij edictum, et fore frequentem senatum Cal. à Bruto, et Cassio literas missas ad consulareis, et pretorios: ut adessent, rogare, summam spem nunciabant, fore, ut Antonius cederet, res conueniret. 326 Remissis Gallijs prouincijs.) Prouincijs Gallis, Colotianus, et alij nonnulli ueteres libri. 326 Ex qua Brutus excederet.) Cederet omnes libri scripti, quod uerbum tamen idem ualet, quod Excedo, ut hic idem in 10. Philippica de eodem Bruto loquens, declarat: Eundem uidi postea Velie, cedentem Italia. Et paulo infra: Cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. 326 Pulcherrimi facti conscientia.) Hoc amplius omnes s. l. Pulcherrimi facti sui conscientia. 326 Neq; perficere poteram.) L. u. Partim Patrare, partim Præstare. Gellius quoq; Præstare, si tamen sine mendo liber est, quem tamen sequor. 326 Præter naturam etiam, præterq; fatum.) Etiam, delendum est, nisi libris omnibus antiquis fidem abrogamus. 327 Idq; nonnullo eius officio debere esse.) Sic omnes libri ueteres, Idq; me nonnullo eius officio debere esse, ex quibus mea quidem sententia, si e modo literam in t mutaueris, omne mendum sustuleris, hoc modo, Idq; me nonnullo eius officio debere, et præ me semper tuli. 327 Ita sine cura consules sunt.) Lang. C. pro Consules. Colotianus, Consul. nonnulli, Consulares. ego sequor impressos. 327 Cum que è uia languerem.) Tres libri scripti, De uia, quos uehementer probro: si quidem ab his scriptores luculentissimi faciunt. Plaut. in Pseud. Nam ut leffus ueni de uia, me uolo curare. Cic. in Acad. Et nisi de uia fessus esset, conuino ad nos uenturum fuisse. Et de Som. Scip. Me et fessum de uia, et qui ad multam noctem uigilasset. 327 Misi pro amicitia, qui hoc diceret.) Qui hoc diceret, omnes l. u. quod aures mea multo magis probat. Edicere autem non modo ualet, edicto iubere: uerum etiam dicere, indicare, atq; etiam enunciare significat. Sal. Is cum se diceret indicaturum de coniuratione, si fides publica data esset: in iussus à eos, quæ sciret, edicere. Cicero de Am. Si prius, quid maxime reprehendere Scipio solitus sit, edixero. Plautus in Men. Omnia hercle ego edictaui. Quid? si corrigamus, Hoc ei diceret. omnino mollius atq; usitatius uideretur. tot librorum tamen consensionem pro nihilo putandam non arbitror. 327 Inuiti secuti estis.) Secuti estis inuiti, L. Col. oratio certè fit et numero plenior, et compositione lenior. 327 Nihil dico quis fuerit ille L. Brutus.) Nos antea tantummodo coniectur aducti, pro Quis, Cui, repositueramus ita, ut ante, Fuerit, notam distinctionis apponeremus: quod omni scriptura diligenter considerata, Cicero mihi uidebatur hoc uoluisse dicere, se nullo modo eos honores, qui dijs immortalibus deberentur, cuiquam mortuo fuisse decreturum. Itaq; cum dixisset, An me cenfctis P. C. quod uos inuiti secuti estis, decreturum fuisse, ut decernerentur supplicationes mortuorum? tum illud addidit, Nihil dico cui non disputo, cui hic honos habetur, nefario. s. tyranno, scelerato, impio. Verù fac fuisse L. Brutum exactorem regu, patriæ liberatore: adducta se L. Brutum exactorem regu, patriæ liberatore: adducta men non possem, et quæ sequitur. Similiter autè locutus est in orat. pro Sex. Cur de capite ciuis: non disputo cuiusmodi

tione pro Sext. Cur de capite ciuis: non disputo cuiusmodi ciuis, et c. Verum hoc antea, ut dixi, coniectura modo ad ductus, nunc eo magis id affirmo, quod à sententia mea antiquissimus quisq; liber ad stipulator est. Erunt tamen fortasse nonnulli, quibus magis arrideat Quoius, Cuius. s. patrio casu, ut sit superiori scripturæ consequens: dixerat enim Mortuorum. quæ sententia ut reprehendi non posset, si alicuius unius libri auctoritate niteretur, ita non magis probanda, cum à scripto recedat: præsertim cum M. Tullius quibusdam legibus ita sit astrictus, ut ijs interdum tamen se relaxet, atq; soluat. si quis tamen id pugnatè defendet, nos ei non ualde repugnabimus. 328 Facile possum defendere.) Possem, o. l. u. perspicue rectum. 328 Partim timeo ne impendat.) Impendeant, l. u. perspicue rectum. 328 Consulares fecit.) L. Colotianus, Cons. Lang. qui cum pleriq; faciunt, Consules. quod ualde placet. 328 Qui sententiâ loco consulari dicunt.) L. Col. et alij nonnulli, Consulari loco dicunt, quos sequimur, ut asperitatè concursus extremi uerbi cum insequenti primo uitemus. sic in 7. Philip. Dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco. 328 In suspensionem pop. Rom. uenire.) In suspensione, Lang. 328 Quod ipsum est turpe.) Effet, non est, o. l. u. quem admodum in oratione contra Pis. locutus est, Pro Aurelio tribunali ne conuiente quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiam hilarioribus oculis, quam solitius eras intuenste. 329 Qui non quid efficere posset.) Extra unum, atq; alterum librum, in quibus Col. (de ueteribus enim loquor: nam recentiores quoq; cum impressis faciunt) reliqui sic, Qui non quid in rempub. cogitauit, sed quid facere ipse deberet. Quæ scriptura diligenter considerata, atq; omnibus ex partibus pertractata, hanc in opinionem discessi, ut huic aliquid deesse potius putarem, quam impressæ superare: cum præsertim, ut dixi, duo uetustissimi libri, atq; ex omnibus minime mendosi hinc sentiant, et sententiâ bona sit, ac bonis uerbis elata. tot librorum tamen consensionem silentio præterire non placuit. de eo conuenit inter omnes, quod illud uerbum Ipse. s. proximum à postremo locum tenet: quo modo quidem multo melius cadit ipsa comprehensio. 329 Benignè tamen me.) Benignè me tamen, o. l. u. 329 Nihil tam esse in actis Cæsaris.) Nihil esse tam, c. omnes l. u. 329 An si cui quid ille promissit, id erit fixum?) Pro Quid, Quod, o. l. u. quod ualde placet. In membro insequenti ueteres libri non discrepant. recentiores ferè pro fecit, fecerit. quod probro: ut duo complectatur et promissa et beneficia. Effet autem planius, si ita dixisset, Quodq; idem facere non potuit, ut multis multa promissa non fecerit? uerbis scilicet coniunctione copulatis. Sed duo membra eodem modo paulo antè extulit, Liberatus cædis periculo paucis post diebus senatus. unicus impetus est fugitui illi. c. Facere autem promissa, non promittere sed promissa seruare significat. quod uel ex hoc loco facile intelligi potest, et lib. 3. de Off. Promissum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit. et 1. Etiam ne furioso promissum facere? 329 Quæ tamen multo plura reperta sunt.) Quæ tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, o. l. u. 329 Pecunia utinam ad eadem Opisaneret.) Ad Opis, o. l. u. loquendi modus et breuis, et elegans, et optimo cuiq; scriptori usurpatus, ut ita dicant, Ante Apollinis, Ad Mar-

tis, In Veneris, pro Ad Martis ædem, In Veneris ædem. Cicero de eadem re loquens in epistola ad Atticum, Rapinas scribis ad Opis fieri. Et 6 Philip. sicut illam, Qu. Trebellij ante Castoris. Plautus in Pen. Ag. quod te agis? Ad. egone? in Veneris. Græci quoq; hoc loquendi genus usurpant. 329 Cruenta quidem illa.) Cruenta illa quidem, o. l. u. 329 Si ita in actis eius fuit.) Eius, ab omnibus l. u. abest. 330 Et toga.) Et in toga, o. l. u. 330 Optima etiam in rep.) Optima etiam repub. o. l. scripti. et rectè. Sic etiam dicitur, Bonis rebus, Saluis rebus, Optimis temporibus. 330 Ne plusquàm biennium consulares.) L. u. partim, Neque: partim Neu. quorum alterum plenum, alterum imminutum. utrunq; idem ualet: utrunq; usitatum. 330 Acta Cæsaris seruari.) Cæsaris acta seruari, o. l. u. cum structura leuior, tum numerus Ciceroni maxime probatus: finitur enim spondeo, creticus huic proximus. 330 Viri fortissimi, atq; honestissimi.) Viri honestissimi, atq; fortissimi, o. l. u. 330 At si feratis.) L. Lang. Atq; pro At. Scale, et alij nonnulli. Ferretis. ut ita fortasse corrigendum sit, Atq; uel Atqui si ferretis: sequitur enim, Probaretis. 330 Hic enim est legis iudex.) Index, liber unus, atq; alter. quod rectum est, et ex se intelligitur. Nemo est enim quin sciat, indicem aliàs librorum, aliàs monumentorum inscriptionem significare. Iam quid hæc sibi uelit in libris, atq; monumentis, perspicuum est. 331 De ui, et de maiestate damnati.) De ui, et maiestate, Lang. cæteris assentior. 331 Istam legem manere.) O. l. s. non M. inere, sed Venire probant ego neutrum satis probro: nam Manere, de legibus latis, non promulgatis dicitur. ut de prouincijs Cons. Quare aut nobis statuendum est legem Aeliam manere, legem Fusiam non esse abrogatam. Rursus Venire legem, pro Ferri, insolitum atq; inusitatum. Quid facien dum, in quibus? censeo tantisper in librorum antiquorum auctoritate delitescendum, dum uerum inuestigemus: si tamen hoc uerum non est, cum præsertim tam illud alterum, quam hoc insolens sit. 331 Velletis aliquid esse populare.) Aliquid uelletis esse, omnes l. u. nonnulli sic emendant, uelletis. ut Antonium modo describat. 331 Quæ est igitur ea cupiditas.) Pro Ea, Lang. Hæc. Col. Sc. et cæteri ferè, ista, quos sequor. 331 Quid est igitur aliud? quam adhortari.) Sic Lang. qui cum pleriq; libri consentiunt, Quid est aliud igitur adhortari adolescentes, ut turbulemi, ut seditiosi c. Ut in 2. libro de Finib. bon. et mal. Quid est enim aliud, esse uersutum? 331 Quam autem ad reipub. pestem furor tribunicus impelli non poterit.) Sic L. Col. et alij nonnulli. quem autem ad reip. pestem furor tribunicus impellere non poterit. quod magis probro, ut hanc habeat sententiam, Quis homo contemptus, tamq; abiectus constitutus in tribunatu, qui natura uehemens est, et uiolentus, non excitabitur ad perniciem, atq; exitium reipublicæ, cum uiderit se armis potentissimi magistratus armatum, ijs autem legum uinculis solutum, quæ ad coercendos furores tribunicios comparata sunt? dixit autem Furorem tribunicium, ut pro Cluent. Spiritus tribunicios, contra Rul. Vim tribuniciam propriam, scilicet tribunatus, atq; ei propè insitam, atq; ingeneratam. 331 Quid? quod abrogatur his legib. Cæsaris.) Quid? quod obrogatur legib. Cæsaris, o. l. u. quod probro. etenim præter quam quod aptius ad sententiâ conuenit: si quidem M. Antonius non leges Cæsaris abrogabat, sed ijs alias leges aliqua

ges aliqua ex parte contrarias ferebat: præterea, quod sciam Legi abrogare non dicitur: nam illud apud Luinium libro 9. Semper antiquæ abrogat noua, sine dubitatione mendosum est: quo tamen mendo libri scripti uacant. pro Antiquæ enim Amiquam retinent. quod autem est apud illum, qui scribit ad Herennium, Cui legi abrogatum, uel derogatum sit: non dubito, quin librarij mendum, atq; ibi quoq; Obrogatum, & paulo supra Obrogatio, non Abrogatio scribendum sit. nam cum de legibus inter se contrarijs controuersia argumentis suggerat, quid tandem momenti poterat afferre lex, quæ amplius lex non erat? at ea, cuius infirmandæ causa lex alia lata erat, etsi tenuem, aliquam tamen defensionem dabat: siquidem non penitus erat sublata. Locum diligenter considera, ibis in sententiam meam. Derogare autem legi, esse, quid ex lege ueteri, noua detrahere: Abrogare legem, penitus tollere: Obrogare legi, prioris legis infirmandæ gratia aliam legem ferre, nemo est qui nesciat. Omnia complectitur uno uersiculo M. Tullius, Quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat. 332 De exilio reducti sunt à mortuo.) Sunt, nullis in l.u. reperitur. hoc amplius Col. & Gad. quod singula membra eodem uerbo finiunt, hoc modo, De exilio reducti à mortuo. ciuitas data non solum singulis, sed nationibus & prouincijs uniuersis à mortuo. et quæ sequuntur. quos mirum in modum probo: nam in alijs libris, aut quid deesse, aut superesse mihi uidebatur: nec mihi persuadere poteram, tam elegantem, tamq; accuratum scriptorem eodem uerbo primum, extremumq; membrum conclusisse, medium tanquam mutilum, & decurtatum reliquisse. Itaq; non dubitabam, quin ex ultimo tollendum esset A mortuo: aut secundum referendis iisdem uerbis suppleendum. quæ in duobus l. antiquis inuenta hanc opinionem mihi penitus comprobauerunt. his autem conformationibus uerborum, quis dubitat, quin optimus quisq; orator distinguat orationem: aut quis hic non agnoscit cam figuram, quæ à Græcis uersibus, à nostris conuersio appellatur: cuiusmodi est illud pro Font. Frumeti maximus numerus è Galliâ, pediatatus amplissimæ copiæ è Galliâ, equitatus plurimus è Galliâ. 332 Quas tu mihi intercessionibus inquis? Quas tu mihi, inquit, intercessionibus? Quas religiones? sic Lang. Col. Sc. hoc amplius Gad. Quas religiones nominas? ut Plaut. in Cur. Quas tu mihi tabellas? quos tu mihi luscios libertos? quos summanos somnias? & in Pseud. Quem Pseudulum? quas tu mihi prædicas fallacias? Et hic ipse in 6. l. accus. Quam mihi religionem naras? quam poenam? quem senatum? illa tamen breuitas mihi magis aridet. 332 Negligimus ista.) Neglegimus, l. Lang. & alij nonnulli. ut enim Perlego, sic Intellego, sic Neglego dicebatur. ut ex uetustissimis libris intelligere licet. 332 Credo illa legitima, quæ Consules populum iure rogauerunt.) Ita sine controuersia corrigendum est, Cedo illa legitima Coss. Populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populusq; iure sciuit. Hoc autem principium erat legum latarum. id apparet apud Frontinum de aquæ ductibus, cuiusdam legis uerba subscribemus, T. (inquit) Quintius Crispinus Coss. populū iure rogauit, populusq; iure sciuit. Probus quoq; has legū notas, P. I. R. P. Q. I. S. sic interpretatur, Populum iure rogauit, populusq; iure sciuit. Eodem accedit auctoritas antiquorum librorum, qui ad unum omnes sen-

736
tentia nostræ suffragantur. 333 Quod est augurum: antedecere ea quæ uitari possunt.) Amicorum, pro augurum. o. l. u. cetera eodem modo. Quid hic augures, aut amici, aut omnino omnia hæc uerba sibi uelint, non discipio: ut ualde suspicer, uel dicam pro certo putem, totum hunc locum, quem supra scripsi, interpretationem esse eorum hominum, qui glossas sub omnibus uerbis subscribunt. nam quod dixerat, de futuris, suggererunt (credo) elegantes illi interpretes, quod est amicorum antedecere ea quæ uitari possunt. quæ uerba librorum imperitia in omnes postea libros irrepserunt. 333 Irasci quidem mihi Dolabella.) Sic Gad. Irasci te quidem mihi Dolabella. Lang. & cum eo multi alij, Irasci uos quidem, quod magis placet. subiungit enim, Quamquam quidem te id facturum non arbitror. 333 Quamquam quidem te.) Quamquam te quidem, o. l. u. 333 Sed promaniam, ut opinor, a quom.) L. col. proponam. Lang. tamen pro impressis stat: atq; uterq; quidem cum suis tanquam ad stipulatoribus, atq; aduocatis. ego Colotianum magis probor: quod is mihi uideatur ad consuetudinem loquendi propius accedere. 333 Contumeliæ dixer.) Magna uarietas in libris antiquis existit: nam partim cum impressis consensum, ut Sc. partim, Contumeliosè, ut Gad. nonnulli cum contumelia, ut Col. & alij nonnulli. qui omnes habent omnino quod sequamur: nam & Dicere contumeliam, rectè dicitur. Plaut. Contumeliam si dices, audies. & Contumeliosè: Cic. de Offic. Cum studiosè de absentibus detrahendi causa aut per ridiculum, aut seuerè, aut maledicè, contumeliosèq; dicitur. & Cum contumelia, ut hic idem in 2. Philip. Quid est dictum à me cum contumelia? Ego tamen hoc extremum sequor. 333 Quam semper in repub. habui.) in rep. semper habui, o. l. u. & uerborum constructio lenior. 333 Ut à quibusdam mihi.) Ut mihi à quibusdam, o. l. u. quod quidem magis implet aures meas. 333 Iudè illi.) Idem illi, o. l. u. ut in substructione aquæ Martia ductus, P. CORNELIUS P. F. DOLABELLA, C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN MARTIAL. COSS. EX S. C. FACIENDVM CVRAVERVNT, IDEMQVE PROBAVERVNT. 334 Morbi causa, quam mortis.) Lang. Morbus, quod si non contemnimus, Mors pro Mortis erit reponendum. Eodem quidem modo loquitur ille qui scribit ad Heren. Cui morbus causa est, cognitorem det. Et Liu. libro 34. Quibus aut emerita stipendia, aut morbus causa essent. & lib. 24. Nisi quibus morbus causa erit. Et paulo infra, Quibus neq; uacatio iusta militiæ, neq; morbus causa fuisset. iudicium tamen aurium funditus repudiatur, ac respuit: cui standum censeo. 334 Homines nobiles.) Nobiles homines. o. l. u. 334 Ea autem est gloria, & laus.) Et à nonnullis u. l. abest. quam probem, hinc poteris existimare, quod id coniectura sustuleram. 334 Expertum uideremus.) Viderem. o. l. u. 334 Quin mihi etiam.) L. u. partim, Quin etiam mihi: partim: Cum etiam mihi. 335 Consensum illum theatri.) Nonnulli u. l. Consensum: quod ego tamen rejicio. nam Theatri consensum dixit Spectatorū consensione, qui uniuersi Dolabellæ plautum spectatorū consensione, qui uniuersi Dolabellæ plautum probauisse. Et in modo est illud in 4. Phil. Quod uos quomque illum hostem tanto consensu, tantoq; clamore approbauistis. Et pro se. Quæ conicio fuit per hos annos, quæ

737
quidem non esset conducta, sed uera, in qua populi Rom. consensus perspicui possent. Et in 2. lib. epist. ad Att. Totius theatri clamore dixit. 334 Beneficio nouo memoriam doloris ueteris abieciisse.) Nouo beneficio memoriam ueteris doloris abieciisse. o. l. scripti. & numerus prior. 334 Hanc tu potuisti Dolabella.) Pro potuisti, notam quam sequitur, immutat ordinem, hoc modo, Hanc tu inquam potuisti aequo animo. c. 335 Cum tuam collegam depositis inimicitijs, oblitus auspiciorum, auguria te ipso augure nunciante illo primo die. c.) Cum ab o. l. u. abest. cetera sic, Tuam collegam depositis inimicitijs, oblitus auspicia te ipso augure nunciante illo primo die. c. Ego sic arbitror emendandum, Oblitus auspicia à te ipso augure nunciata. c. Id enim hoc loco mihi significare uideatur, quod in consequenti oratione declarat, Confecto negotio bonus augur, Lelium diceret, alio die inquit. Et paulo infra, Augur auguri, Consul consuli nunciasti. Et alio loco, Quamdiu tu uoles, uitiosus cos. Dolabella: rursus cum uoles, saluis auspicijs creatus. Et ibidem, Si nihil est, cum augur his uerbis nunciat, quibus nunciasti. Et in 5. orat. Quid, quod cum eo collega tulit, quem ipse feci sua nunciante uitiosum? Cur igitur sentiat Cicero, M. Antonium depositis simultatibus, oblitum auspicijs, quæ augur ipse nunciatur, quorum nunciante Dolabellam cos. uitiosum fecerat, illo primo die, quo senatus in aule Tellaris fuit, suam collegam pro collega habuisse: hanc rem librorum uerba mihi declarare non uidentur. sed nihil affirmo, tantum sententiam meam testificor, quam tum affirmabo, cum unum aliquem librum huius ad stipulatorum nactus ero. Illud quidem pro certo dixerim, non posse mereri Caesaris Antonium Dolabellæ nunciante, sed tam, cum Dolabella in iussu Caesaris Consul renunciat, id quod Appianus, et Dion apertissime ostendunt, qui quidem memorie produnt, Dolabellam, simul ac de interitu Caesaris certior factus sit, statim sua sponte susceptis Consulatus insignibus in publicum prodijisse: habitaq; ad populum oratione temporibus non aliena, in Capitolium ad conuertos ascendisse. Hæc autem de auspicijs disputatio me loci illius pro Cluentio commonuit, Nubi genero socrus nullis auspicijs, nullis auctoribus. In quo tu uide, ne pro auspicijs, auspicijs sit reponendum: siquidem non auspicijs in nuptijs, sed auspices adhibebantur. hic ipse declarat libro 1. de Diuinat. Nihil ferè (inquit) quondam maioris rei nisi auspicijs, ne priuatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant: qui re omiffa nomen tantum tenent. Idem Valerius Maximus tradit, de ijs Plautus, Vltro ibit nuptum: non manebit auspices. 335 Reipublicæ tuus paruus filius.) Sic l. Lang. R. tuus paruulus filius. Scala, K. nonnulli, Carissimus, plures R. P. ut impressi, quos, ut probem, locus ille facit in Catilinam: quem infra scripsi: Nec meam mentem non domum sepe reuocat exanimata uxor, obiecta metu filia, & paruulus filius: quem mihi uidetur amplecti Respub. tanquam obsidem Consulatus mei. tam si paruulus pro paruus reposueris, magis placebit. 335 Qui quidem nulla in concione.) Nullus pro Nulla l. Lang. ut forte esse corrigendum sit, Nullius. res mihi nota. 335 Proximo, altero, tertio.) Tollendus est (meo quidem iudicio) librarij interductus, is qui Proximo distinguunt ab Altero, scribendumq; Proximo altero, pro Po-

tero die. dixit autem Alterum diem proximum, ut Terentius, Proximum uicinum: & Cicero, Pedem superiorem proximum: ut Varro, Proxima superiora loca. nam si quis alterum esse tertium diceret, id quod interpret Terentianus docet (ego, quid semiam, uidero) eius interpretatio esset indigna responsione. sequitur enim Tertio. & quoniam agitur de Altero: illud in 2. libro de Or. pag. 132. Alterum minime est liberale, de prauatum est. Alter enim pro Alterum reponendam est: supra enim dicit, Alterum genus est imitatione admodum ridiculum: sed nobis tantum licet fertim, si quando & cursim. deinde subiicit rationem, Alter enim minime est liberale. sed ad rem, quod sequitur, Deniq; reliquis consecutus dicitur, denique in l. u. non est. 335 Hæc iniusta est.) Iniusta, l. u. res factilis. 335 Ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gentis Manliæ neminem patricium. c.) Libri à uerbis sine mendo sunt, ab interpretacionibus mendosi. sic enim distinguendum est, Ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gentis Manliæ, neminem. & quæ sequuntur. Hoc docet Lilius libro sexto, Adiecte (inquit) mortuo nota sum, publica una, quod cum domus eius fuisset, ubi nunc ades atq; officina Monetæ est, latum ad populum est, ne quis patricius in arce, aut Capitolio habitaret: gentilitia altera, quod gentis Manliæ decreto cautum est, ne quis deinde M. Manlius uocaretur. Quod autem sequitur M. Manlium uocari licet: nulli omnino L. scripti M. retinent, ut uerear ne M. quæ Marcum significat, abierit in Manlium. 335 Quod uidemus etiam in fabulis, ipsis illis.) ipsi illi, omnes libri ueteres, & certe unus Atreus apud Actum hæc uerba tyrannica, ac detestabilia usurpat. quorum auctoritatem si sequimur, Dixerit, non Dixerint, scribendum est. 336 Putas ne illum immortalitatem mereri uoluisset.) Hæc uerba in quinque libris uetustissimis, in quibus est Lang. desunt, desunt inquam, non absunt. sic enim sentio. nam & ea Col. & multi alij scripti libri conseruant: nec eiusmodi sunt, ut à quouis suggeri potuerint. etenim nec ita ualde aperta sunt, nec ab ullo alio (quod quidem sciam) præterquam Ciceroni & Plauto usurpata. ut igitur hæc dilucida faciamus, horum scriptorum loca subiicimus. Plautus in Bacchid. Quem quidem ego ut non exruciem, alterum tantum auri non meream. Et in Men. Neq; hodie ut te perdam, meream deum diuitias mihi. Et in Stic. Neq; ille sibi mereat Persarum montes, qui esse aurei perhibentur, ut istuc faciat. Cicero de natura deor. Quid mereas, ut Epicureus esse desinas? De finib. bonor. & malor. Quid merearis igitur, ut te dicas in eo m. gratum omnia uoluptatis causa facturum esse? Et in sexto in Verrem, Quid arbitrarij Rhegnos mereri uelle, ut ab his marmorea Venus illa auferatur? quid Tarentinos, ut Europam in equo sedentem amittant? Sic enim hunc locum corrigendum puto. Idem Plaut. in Mustel. immutata loquendi forma, significatione conseruata, Quid mercar, quam obrem memiar? 336 Ut propter armorum metuendorum licentiam.) Habendorū, non Metuendorū, omnes ad unū l. u. quod summo opere placet. 336 Miserrimi ipsi sunt.) Miseri o. l. s. 336 Natū te esse.) Natum esse te. o. l. s. 336 Quid enim gladiatorij clamores innumerabilium ciuium?) Gladiatoribus, sine controuersia corrigendum est: nam primū in libris antiquis ita Gladiatorij scriptum est, ut in multis extrema pars sit in litura: in nonnullis etiā, b. sic inter-

sic interlitum sit, ut perspicui possit. Deinde quid est gladiatorius clamor? an qui edebatur à gladiatoribus? At erant ciues Rom. qui clamabant, an pro ingenibus, gladiatos dixit? quis unquam scriptor sic locutus est? quis porro literis tradidit, gladiatores ita magna uoce fuisse, ut gladiatorius clamor ueniret in prouerbiu? Clamores autem innumerabilium ciuium gladiatoribus, id est muneribus gladiatorijs, profectò conuenit. sensus enim iudiciumque populi & gladiatoribus, & ludis maximè perspiciebatur. gladiatores autem non modò serui homines dicuntur, quos lanistæ armorum artem edocebant, quiq; in foro seu quo alio in loco depugnabant populi delectandi gratia: sed eodem etiam uocabulo appellantur ipsa gladiatorum spectacula. Cic. 9. Phil. Circumque eam statuam locum gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius quaque uersus pedes quinq; habere. & lib. 2. ad Att. Gladiatores qua dominus, qua aduocati sibilis conspici. & pro Sex. Tribus locis significari maximè populi Rom. iudicium, ac uoluntas potest, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq; confessu. pro Mur. Nec plebi Rom. eripiendi fructus isti sunt ludorum, gladiatorum, cõuiuiorum. Quin etiam locum illum in eadem oratione mendosum puto, Nec si uirgo Vestalis huius propinqua, & necessaria locum suum gladiatorium concessit huic. non enim Gladiatorium, sed Gladiatores rectum arbitrator: ut sit illi geminum, quod est in eadem oratione, Si gladiatoribus uulgo locus tributim, & item si prandia uulgo essent data. et in 5. lib. epist. ad Att. Is querit ex me, num consueuissim Siculis locum gladiatoribus dare. Quod autem atas Ciceronis gladiatores appellauit, id posterior modò Gladiatorium, modò Gladiatum munus dixit. Liuius: Munus gladiatorium datum ab ijs. Suet. in Cæs. Dict. edidi spectacula uarij generis, munus gladiatorum, ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones, item circenses, athletas, naumachiam. munere in foro depugnauit Furius. quod munere Suetonius, Cicero Gladiatores profectò dixisset: quanquam hic etiam Munera gladiatoria in oratione de Arusp. responsis usurpat. Illud quoque annotatione non indignu est, semper gladiatores à ludis separari, ob eam causam opinor, quòd licet huiusmodi munera delectationis causa darentur, uisum est tamen absurdissimum, rem tam duram, spectacula tam crudelia, tam molli, tamq; clementi uerbo notare.

336 Quid populi uersus? Nonnulli ueteres lib. concursus. quod rectius existimo. 336 Quid ij tribuni plebis, qui uobis aduersantur? Non ij, sed ijs, omnes ferè l. u. & rectè opinor: hoc enim membrum aptum ex superiori pendet. Quid Pompeij statuæ plausus infiniti? quid ijs tribuni plebis? Quòd autem populus Rom. plausum impartiri soleret tribunis, ceterisq; magistratibus, ijs qui gratas ipsi causas complecterentur, atq; agerent, ita notum est, ut testimonio scriptorum non indigeat. 336 Quid Apollinarium ludorum plausus? Sic omnes sine ulla omnino uarietate tam scripti, quam impressi libri. & ego tamen & hos, & illos mendosos, atq; ita esse corrigendos arbitrator: Lud. Ap. uel Apollinar. id est ludis Apollinaribus sexto casu, ut hoc illi sit simile, Gladiatores qua dominus, qua aduocati sibilis conspici. Ludis Apollinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulantè inuectus est. Mendum autem (ut opinor) manauit ex inscitia librariorum, qui cum in his notas incidissent, Lud. Ap. ita Lu

dorum Apollinarium interpretati sunt, quasi hoc explicandum sic esset, Plausus ludorum Apollinarium, uel testimonium potius, & iudicia populi Ro. ac non potius hoc modo, Plausus uel potius testimonia, & iudicia populi Ro. Ludis Apollinaribus, qui datus erat. s. à populo Ro. Bruti nomine commissione ludorum Ap. Quòd autè eiusmodi per notas scriberentur, ita perspicuum est, ut confirmatione non egeat. Vnum tamen locum citabimus. s. lib. epist. ad Att. in quo etiam nunc extant horum de quibus agitur, uerborum notæ: Ut uenationem etiam, quæ post die Lud. Apollinar. futura est, proscriberent. Quòd autem sequitur, Vel testimonia potius et iudicia populi Ro. o. l. u. iudicia. quod maiorem uim habet: si quidem hæc salere non possunt, illa possunt. nam illud, Vobis parua esse uidebantur? Sic o. l. u. Parua uobis uidebantur?

337 Sexagesimo post anno. L. Lang. & alij multi pro Post, habent Tum. Liuius l. 7. Nisi quod pacis deum exposcè de causa tertio, tum post conditam urbem lectisternium fuit. 337 Qui ijs ludis ita caruit. L. Lang. Quid ijs suis. Gad. & Col. Qui ludis suis. quam ueram, germanamq; scripturam arbitrator. Sic enim loquebantur antiqui, ut dicerent Ludos tuos, quos tu feceras: Ludos suos, quos ille fecerat. Ci. pro do. sua. Qui antea uoce praconis à liberis semouebantur, tuis ludis non uoce, sed manu liberos à se segregabant. & in ep. ad Att. Vi spectem ludos suos. 337 Plausus, & clamore leniret. Leniret, non Leniret, tres l. u. quod probò: ut tempori tempus respondeat. est enim supra Tribuerit. 337 Carum suis, quibus est ipse carissimus. Ipse delendum est, omnibus l. antiquis auctoribus. & certè superuacaneum est.

337 Quid eos de nostra uita cogitare cõsatis? O. l. scripti, Vestra. quod uerum est. Dolabellum enim & Antonium designat. est autem argumentum à contrario: Si populo Rom. eorū uita est carissima, quos sperant prorep. ac sua libertate propugnatos, quid de uestra cogitare arbitramini; quos uidet contra se suis opibus uti, nihilq; pretermittere, quin remp. opprimatis, ipsi iugum seruitutis imponatis. 337 Cæpi P. C. reuersionis meæ fructum. O. l. u. Cæpi fructum P. C. reuersionis meæ. 338 Reip. hostis fuerit. Euerit hostis. o. s. l. 338 Quinon bellum eodem tempore. L. Lang. Ex eodem tempore.

338 Nec uerò necesse est à me quenquam nominari uobis: cum ipsi recordemini. Recordamini, o. s. l. quorū quidem consensus fecit, ut putarem ita scribendum esse. Nec uerò necesse est à me quenquam nominari. uobiscum ipsi recordamini. nam statim loci illius pro Cal. uenit in mentem, Ex quibus neminem mihi necesse est nominare. uosmet uobiscum recordamini. Et pro Mur. Nolite à me commoneri uelle. uosmet ipsi uobiscum recordamini. Opinonem meam Colotianus liber cõprobauit. 338 Tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi gloriæ fore putauisti. Sic l. Col. Tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciueis fore putauisti. Quem ut syncerum putem, non solum id fecit, quòd nec id uerbu eiusmodi est, ut ipsum qui uis referre potuerit, & is liber ex omnibus minimè mendosus est, atq; huic unum atq; alterum librum (ut ita dicam) subscribetem postea reperit: sed illud etiā, quòd in Lang. multisq; alijs libris ita scriptum offendi, Tuamq; à me alienationem tibi ad impios ciues fore putauisti. Quòd animaduerso, pro certo habui id uerbum Gloriæ. s. ab aliquo esse suggestum, qui huic periodo

aliquid

741 aliquid deesse uideret. Eandem autem rem iisdem ferè uerbis dixit in V. Phil. Neminem me æquiores reperiet, cui quidem, dum se ciuibus impijs commendat, inimicus esse, quam amicus maluit. Nonnulli pro Ad, Apud reponunt. quasi uerò Ad non ualeat Apud, aut, cum habet eandem uim, non ita ualde usitatu sit. sexcentos locos proferre possem, sed ne multus sim in re minime dubia, ero contentus uno in epist. ad Attic. qui huic geminus, ac simillimus est, Quæ etiā ad ceteros contempti cuiusdam hominis cõmendatio. Ab eadem in scitia deprauatus ille locus est in III. com. belli Gallici, Quod nomen apud omnes nationes sanctum, inuiolatumq; semper fuisse. In ueterib. enim libris non Apud, sed Ad scriptum est. 338 Facillime detrahi posse. L. u. Facillime mihi. Nonnulli, Facile de me. quos magis probò. 338 Suis similib. Sui, nonnulli u. l. quod probò. 338 Se esse hostem patriæ. L. Col. Se esse patriæ. ceteri cum impressis consentiunt: utriq; probabiles. Horu scriptura significantiore, illius concinnior ac numerosior.

339 Quod grauissimum crimen iudico. Quod ego grauissimum, nonnulli u. l. in quib. est Col. 339 Contra rem suam uenisse me. In libris u. est structura leuior, hoc modo, Contra rem suam me, nescio quando uenisse questus est. 339 Sed hoc icæro commemoratu à te puto. Hic locus usq; ad, At enim, deest in omnibus ferè libris: ueribus ij, à quibus non abest, hoc modo, Cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. Hoc idem obijcit in III. Phil. Cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex libertini filia suscepit liberos. Antonium quoque descripsisse his uerbis, quæ sunt in XVI. l. ep. ad Att. pro certo putarem, nisi prænomina discreperent. quanquam credibile non est, quam crebro C. & Q. in libris ueteribus reperiantur locum inter se commutasse. Hæc autem uerba sunt, Ut sciant patris patris sine uallo Lucullano cum ex C. Fadij filia libros habuisse. 339 Nec tu soluèdo eras. Tu nec soluèdo, o. l. u. hoc amplius Col. Incolumè fore putabas. quo numero ita inuatur aures meæ, ut non dubitè, quin ita scriptu sit à Cicerone. 340 His se uita dedisse. His se dedisse uitam, omnes libri scripti. 340 Viros clarissimos. Clarissimos uiros, o. l. u. 340 Abstineris à nefario scelere. Abstineris nefario, o. l. u. ut paulo infra, Abstineris maledicto.

340 Ne te ingratus. Ne in te ingratus. o. l. u. res perspicua. 340 An in illa querela. At, nonnulli scripti l. quod probò; ut eorum mentib. respondeat, qui hoc dicere potuissent, Tu quidem de interitu Reip. queri debuisti, sed tamen id facere sine ulla contumelia Antonij. Quibus respondet, Quid non moderate? quid non amice? Quemadmodum illud ad Cæcinnam, Numquam nisi honorificentiissime Pompeium appellat. At in eius personam multa fecit asperius. Armorum ista & uictoriæ sunt facta, non Cæsaris. 340 Quid dictum à me cum contumelia? Quid est dictum. o. l. u. 340 Et quidem cuius temperantia. Quod quidè, o. l. u. quod tamen abiudico. 340 Stipatus armatis. Armis, l. Lang. & alij nonnulli, quomodo locutus est in hac ipsa oratione, Ad quas te peragratis ueteranorum colonijs stipatum armis retulisti. figura notissima. 340 Quantum tum à me beneficium acceperit. Pleriq; libri, Tum non habent. in quibus reperitur, ij sic: Quantum à me beneficium tum acceperit. 341 Qui paulum modo. Paululum, l. u. 341 Quid

hoc est aliud? quàm tollere. c.) Quid est aliud tollere è uita uitæ societatem? omnes ferè l. u. quod ualde placet.

341 Multa loca. ioca, corrigendum, ut referatur ad seria. ut l. ij. de fin. bo. & ma. Qui cum ioca, seria (ut dicitur) qui cum arcana, qui cum occulta omnia. quod autè sequitur, Inepta esse uideantur, Esse ab omnib. libris abest.

341 Ut Mustelle Tamisio. Mustelle tamè scio, L. Lang. qui cum pleriq; consentiunt. de hoc alio loco. 341 Qui cum hoc ipso tempore. Hoc isto. omnes l. s. quod minimè displicet. nam præterquã quòd tot libros auctores habet, ratione præterea, & scriptorum, qui ita locuti sunt, auctoritate nititur. Ut enim dicitur, Hic ille, hic ipse, ille ipse, ille iste, sic dicitur Hic iste, quod consuetudo quoque bonorum Latinitatis auctorum comprobatur. Cicero pro do. sua, Hunc istum ocij et pacis hostem. Laurentius Val. hunc locum ita citat, Qui cum isto tempore. sed mihi & grauioribus, & antiquioribus auctores duo libri sunt, ccc. non minus annis natu (ut ita dicam.) maiores, quam ipse Laurentius. 341 Quid oppones tandem? Opponas, o. l. u.

341 Quid est minus. c.) Quid enim est minus, patrum u. l. nonnulli, Quid est enim minus. in hoc omnes consentiunt, quòd habent, Enim. 341 Quàm obijcere aduersario, quod ille. c.) Quàm id obijcere, o. s. l. 342 Quid enim interponerem, L. Col. quo modo locutus est in ep. ad Q. Fratrem, Me nihil interpono. Et in Verr. Cur te interponis inuitissimis. c. 342 Quam neq; autoritas. Quæ neq; auctoritas, o. ferè l. u. 342 Vlla esse poterat. Vlla poterat esse, Lang. & Col. & collocatio hæc coagmentata, illa hiulca. 342 Ut pro me dicentem. c.) Ut me pro me dicentem, nonnulli u. l. in queis Col. 342 Modestiamq; cognoscitis. Cognoscitis, l. Col. Ut pro lege Man. Vos Quirites hoc ipso in loco sæpe cognoscitis. Et multis alijs in locis, quæ breuitatis causa relinquo. 342 Ut prouocauit. Ut prouocatus, l. nonnulli. 342 Ut igitur intelligeretis, qualem me esse consularè profiteretur. Qualem ipse consul profiteretur, o. l. u. præclarè: ut sit, Obiecit mihi cõsulatum meum, ut intelligeretis, qualem ipse Consul profiteretur. Confirmatione non eget. Pisoni idem obijceti, idem propè respondit, Quæ cum reprehendis, ostendis, qualis tu. si ita forte accidisset, fueris illo tempore Consul futurus. 342 Quid enim constitui? Sic o. l. u. Quid enim ego constitui? quid gesti? quid egi? 342 Cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem manet. Cuius quidem tibi fatum manet, o. l. u. omnino impressi propius accedunt ad sermonis Latini consuetudinem. tot tamen, tamq; uetustorum librorum quasi conspirationem negligendam non putauit: præsertim cum & grammatici tradant, antiquos ita locutos esse, & id poetæ nescio cuius testimonio confirmant, At tibi poena manet. Quod si sequimur, emendandum erit C. Curioni. 342 Ut eum primum nominem. Primo, o. l. s. Quod tamen abiudico. 342 Placuit L. Catulo. Sic omnes ferè l. scripti, Q. L. Catulo. quod ego interpretor, Q. Lutatio Catulo. ut in Acad. innumerabiles Q. Lutatij Catuli. 343 M. La-beoni.) Glabrioni, emendo. quod ex quodam loco ep. ad Att. licet intelligere, quo in loco horum ferè, qui hic appellantur, omnium mentionem facit, Consularium putat leuioribus fuisse, Catuli, Seruiliij, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottæ, L. Cæsaris, C. Pisonis, etiam M. Acilij Glabrionis, Silani,

Murenae designatorum Coss. Hic autem Glabrio C. Pisonis collega fuit in consulatu. Iam Col. liber sententiam nostram comprobat. 343 D. Syllano. Syllano, o. l. u. ego de auctoritate ueterum monumentorum, Silano. 343

Qui tunc erant Coss. Tum, o. l. s. 343 Qui non mihi uitam suam, liberos, fortunas. Sic o. u. Vitam suam, fortunas, liberos. Quem ordinem quoque seruauit in Pisonem, A me se habere uitam, fortunas, liberos. hoc amplius, quod Reserret acceptam, non Acceptum probant. quod placet.

343 Qui duo est consulari numero. Sic loqui solet Latina consuetudo, ut dicat E numero disertorum, amicorum, ciuium: E numero tribunorum militum, centurionum equitum: cuius rei plurima exempla apud M. Tullium et Caesarem passim licet inuenire. Iam Lilius, ut propius accedam, L. ix. Legatos, inquit, est consularium numero mittendos ad eum Senatus censuit. Et Suetonius in T. Vesp. Curatores restituenda Campaniae est consularium numero sorte duxit. Quorsum haec, inquit: ut uideas rectumne sit, E numero consulari: an Consularium pro Consulari reponendum sit: praesertim cum hoc et eiusmodi caetera per notas scriberentur. ut ex eo facile error creari potuerit.

343 Huius ego alienus consilij consul usus sum. Huius ego consilij alienus. c. 343 Quid ad eum unquam de Rep. retulisti. Et quid, o. l. u. Equid ego, res perspicua. 343 Putatote eum Phormioni alicui, tum Gnato ni. c. Tum pro Eum mihi magis arrideret: sed o. l. refragantur. 344 Qualis siquid nunc esset. Qualis siqui nunc esset, o. l. u. quod proba. 344 Ad sepulturam corpus uitrici sui negat a me datum. At, L. Lang. more ueterum. de quo ita Quintilianus, illa quoque a multis est seruata differetia, ut Ad, cum esset praepositio, D litera, cum autem coniunctio, T. acaperet. Itemque Cum, si tempus significaret, per Q: si comitatus, per C. si uero Quum per duas sequentes uis, scriberetur. frigidiora ijs alia, ut Quicquid C quartam haberet, ne bis interrogare uideretur, et Quotidie, non Cotidie: ut sit Quot diebus. uerum haec iam etiam inter ipsas ineptias euauerunt. Hic quidem liber modo Ad, modo Ac sine distinctiōe scribit. 345 Doleo a te iam omnibus uitij esse superatum. In libris antiquis ordo uerborum est immutatus. sic, Doleo a te omnibus uitij esse superatum. 345 Qui autem tibi uenit in mentem. Quid, non Qui. o. l. u. ut hic ite locutus est pro Ros. Com. Quid ita Flauio sibi cauere non uenit in mentem? et i. l. de or. Heus tu (inquit.) quid tibi in mentem uenit ita respondere? Plau. quoque in Trim. Quid in mentem uenit tibi, istaec dicta dicere? Non ignoro huc eundem, et Terentium Qui pro Quapropter usurpare. ut tibi, Nam qui istaec tibi incidit suspectio? quia. c. Mihi tamen magis probatur Quid. 345 Ut non modo non coheretia inter se diceret. Ut non modo coheretia, Lang. caeteri cum impressis consentiunt. quos sequor. 345 Quanta tecum tibi esset contentio. Quanta tibi tecum, o. l. u. 345 Vitricium tuum in tanto fuisse scelere fatebare. Fuisse in tanto scelere fatebare, o. l. u. praeter unum Gad. qui sic, Fuisse in tanto scelere comprehensum fatebare. Superiorem scripturam sequor. praeterquam enim quod libros, et plures, et uetustiores auctores habet: Ciceronem praeterea ita locutum fuisse alij in locis, inuenimus: ut pro Sylla, Si hic esset in eodem scelere. Qui autem bonorum latinum auctorum ita locutus sit, Comprehensus in scelere, adhuc inueni nemi-

345 Ita, quod proprium meum est, laudasti: quod to-

tius senatus est, reprehendisti. Sic o. l. u. Ita quod proprium meum est, laudasti: quod totum Senatus. c. Ut hic idem dixit in ep. fam. Quod tu ipse tam amandus es, tamque in omni genere iucundus, id est proprium tuum. Et pro do. sua, Non igitur in hoc officio, quod fuit praecipue meum. Et pro Marcello, Totum hoc, quantumcunque est, quod certe maximum est, totum inquam tuum est. ualde placet.

345 Sed qui tantarum rerum repugnantiam non uideat. Tantam, o. l. u. Liber Col. Non qui, sed que, nonnulli. Quia, quod proba. Sic enim interpunctiones ponendas arbitror: Haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter: sed quia tantam rerum repugnantiam non uideas. Nihil profecto sapis. 345 Contra temp. perniciosa arma. Reip. perniciosa, o. l. u. perspicue rectum. 346 In quo est tua culpa nulla. Nonnulla, l. Col. recte. 346

Quid tunc nonne cesserunt? In corrupta uerba, sed perperam (meo qui. dem iudicio.) distincta. Nam sic interpungendum arbitror, Quid? tum nonne cesserunt? illud declarat, quod sequitur, At postea, quod ad Tum refertur. Cic. de prou. con. Tum inquam Byzantij, et postea signa illa, et reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerunt. 345 Operis subiectiuis. Subiectiuis. Lang. Col. Sc. et caeteri l. u. opera autem subiectiua sunt, non principales (ut ita dicam.) sed proxima, quas ludis, et ferijs, scilicet quas a functione muneris in temp. fori, amicos, studijs ac musis damus. Dictae (opinor) subiectiuae ab ijs, quae in agrorum assignationibus subiectiua nominantur: quae sunt tanquam assignatorum finium reliqua: de quibus Frontinus, Subiectiuum, inquit, est quod a subiecta linea nomen accepit. subiectiuorum genera duo: unum, quod in extremis assignatorum finium, centuria expleri non potuit. alterum genus subiectiuorum, quod in medijs assignationibus et integris centurijs interuenit. quicquid enim inter 4. limites minus, quae interclusum est, fuerit assignatum, in hac remanet appellatione, ideo quod is modus, qui assignationi superest, linea claudatur, et subsecetur: nam et reliquarum mensurarum actus, quicquid inter normalem lineam, et extremitatem interest, subiectiuum appellatur. Idem, et plus etiam Agennus et Urbicus tradunt. haec autem, ut scribit Hignus, diuisionum atque assignationum auctores ferè sibi reseruabunt. Ab hac similitudine igitur opera, hora, tempora, quae amicorum, fori, reip. super sunt atque ex ijs cripiuntur, et quasi subsecantur: quae nobis reseruamus, nec perire sinimus, sed in legendis, commentis, indo, scribendo consumimus, subiectiua nuncupantur. Quare apud Var. l. i. de Re rustica, in subiectiuum, non subiectiuum, apud M. Tullium in locis, apud caeteros scriptores eodem modo scribendum est. Haec ex Angeli Colotij thesauris depromptimus, quem omnes a literis non alieni penè uenerari debemus, non solum propter eius eruditionem atque doctrinam propè singularem, sed etiam propter incredibilem quendam in hoc hominum genus amorem et charitatem: ita eius omnis gratia, opes, domus, atque adeo ipse totus omnibus studiosis patet. 346 Sed hoc non huius temporis. Haec o. l. u. 346 Spectante populo Ro. In spe ante l. Colo. et alij nonnulli. utrumque omnino probabiliter. mihi tamen hoc magis arridet. 346 Negociumque transgresses. Negocium, l. u. et ita scribi oportere, docent inscriptiones ueterum monumentorum. 346 Nisi ille se sub scalas tabernae librariae coniecisset. Liber Col. et alter non minoris uetustatis non sub scalas: sed in scalas.

20

30

40

50

60

Quid uerum sit, diuinandum. Asconij tamen uerba subserbere placuit, quae pro Col. uidentur facere: Et cum in scalas quasdam Cominij fugissent. Hanc eandem rem pro scalas commemorat. 346 Quam quisquam tum. Tum, Mil. commemorat. 346 Quam quisquam tum. Tum, Mil. abest. 346 Quid ergo? cum res agebatur, nemo in me dixit: et tot annis post tu es inuentus, qui diceret. L. ueteres partim sentiunt cum impressis: partim pro Et, At: nonnulli ut ut Lang. Col. Id quod mihi aditum patefecit ad inueniendum uerum, atque etiam (fieri potest ut fallar) inueniendum. sic enim corrigendum puto, Quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis. c. Conlati autem mendi causam cum quaererem, hanc inueniebam, quod antiqui ut Ad, et At: Sed, et Set: sic Quod, et Quot: Quid, et Qui: Id, et It dicebant. De Quot apparet Romae in quodam monumento, in quo ita inscriptum est, Monumentum quot filius patri facere debuerat, ipse fecit. De Qui, in quadam sanctione in aes incisa, haec sunt uerba, Id eime fraudi esto: ne uenit ob eam rem populo dare debent. De It Cere in tabula marmorea uetustissima, in qua cum plurimis alijs haec quoque uerba incisa sunt, IN QVO SCRIPTVM ERAT, IT QVOD INFRA SCRIPTVM EST. Librarij igitur cum ad hunc locum uenissent, haec in re haesitantes, uidentes autem, It, uerbum non conuenire: ut alius aliud senserat, ita partim in Et, partim in At, nonnulli in Ut mutauerunt. quod idem opinor euenisse in eum locum, qui est in III. l. de Leg. quem infra scripsi: Quod qui permonet, cum agnihil potest, uim querit, cuius impunitatem amitti haec lege quitur illud, quod sic emendandum arbitror, Cuius impunitatem amitti haec lege, quit illud? intercessor rei male. c. Nam cum illud quasi caput legis interpretatus esset: At, qui turbasset in agendo, fraus actoris esto: Ad aliud huic proximum cum uellet aggredi, dixit: Quid illud? intercessor rei male. c. 347 Praestantissimo ciue. Cui, Lang. et caeteri ferè. Ciue autem, et Cui recte dicitur: ut grammatici tradunt. 347 Atque idem ego, cum iam omnes opes suas, et reip. Pompeius ad Caesarem detulisset, seroque eadem sentire coepisset, quae ego ante multo prouideram. Sic l. u. Atque idem cum iam omnes opes et suas, et populi Ro. Pompeius ad Caesarem detulisset, seroque eadem sentire coepisset, quae multo ante prouideram. 347 Qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam honoraret alienis. Oneraret, o. l. u. ut Lilius l. 4. Laudibusque haud immeritis onerarent, dixit: ut Praeceptis, Plautus: commo ditatibus, Terentius: promissis, Sallustius. 347 Quis enim meum in istius societate gloriosissimi facti nomen audivit? Scripti libri partim sic, Quis enim meum in istius facti conscientia gloriosissimi. Partim hoc modo, Quis enim meum in istius facti gloriosissimi conscientia. In eo congruunt uniuersi, quod Conscientia non Societate probant, quod minime displicet: si quidem non obijciebat Antonius Cicero, quod socius, sed quod conscius fuisset. Hoc ostendit oratio M. Antonij, ex qua locum illum, quem infra scripsi, Cicero transtulit: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionem tenens, Cicero-nem uocatum exclamauit. ex quo intelligi debet, eum conscius fuisse. Hoc uerbum pro Cel. in eadem sententia ponitur, Qui non modo a facti, sed etiam a conscientia suspicione abest. et in 7 accus. Non modo eos persequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, sed etiam illos, ad quos conscientiae contagio pertinebit. 348 Ut fuis-

se in ista societate uideretur socij: cum socij non fuissent. Sic l. u. Ut fuisse in ista societate uideretur: socij non fuissent. Ego sic, Ut fuisse in ista societate uideretur, qui non fuissent. 348 Alter etiam Hala. Abale, l. u. et ita scribi oportere, docent antiqua monumenta. 348 Ab alienis potius consilium peteret, quam a suis? et fors potius, quam domi? Domo, l. Lang. quod uehementer placet. ut Terentius, Petere cibum est flamma. et de Fin. bon. et mal. Quod possit est macello peti. 348 Hanc rem in Ciliciam ad hostium fluminis Cydni confecisset. Cilicia, l. u. perspicue rectum. 348 Si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrarium nauis applicuisset. Naui applicuisset, o. l. u. aperte rectum. 348 Et hos auctoritate mea censetis. Censes, o. l. u. 349 Idque reip. praclarum fuisse tam multos, tum multo ipsis gloriosius est. Tam multos, nullis in scriptis reperitur. Itaque sic arbitror scribendum, Idque reip. praclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. Sententiam meam confirmat Col. L. in quo pro Tum. scriptum est Tan. 349 Cur mihi potissimum? qui sciebam. Libri ueteres partim cum impressis consentiunt: partim pro Qui, Quid, ego, Quod. Supponit enim rationem, qua probabat Antonius, Ciceronem fuisse conscium. Cur tibi (inquit) potissimum recuperatam libertatem gratulatus es? quod sciebas. Itaque in extremo notam interrogandi apponerem, sic, Cur mihi potissimum? quod sciebam? ut illud pro Mil. Quae causa cur Romam properaret? cur in noctem se conijceret? quid afferebat festinatio? quod haeres erat?

349 Omnes enim in culpa. Nonnulli u. l. Erunt. Quod tamen reiicio. 349 Reliquorum quam uelis causam esse. Quam uelis esse causam. o. l. u. quod et compositione mihi uidetur esse concinnius, et numero. 350 Homicidij rei sint, an iudices libertatis. Lang. Homicidae rei sint. Col. Homicidae ne sint. Nonnulli uetustatis non minoris libri, Homicidae sint. nemo quidem certe (de antiquis loquor) Homicidij, quorum consensum, et si libri impressi plus concinnitatis mihi habere uidebantur, si quidem paria paribus referunt: silentio tamen praeterendum esse non duxi. praesertim cum id uerbum neque superior (quod sciam) neque Ciceronis atas usurparit. Quod si non contemnimus, postremum sequemur. 350 Cogitationemque sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. L. u. partim cum impressis consentiunt: plerique, Punctum tantummodo: nonnulli Puncto. omnes probabiles. 350 Suscipe. et ego, qui sum illorum. c. Omnes ferè l. u. Suscipiet. ego. Col. Suscipe. ego, quod probabilius est. Quidam, Et enim, repofuerunt. quod etiam mihi magis arrideret, si uel unum modo librum scriptum haberet auctorem.

350 Cur legatorum numerus additus. L. Lang. et alij multi, Est additus. Col. Numerus actus. ego Auctus emendaram. Quod postea nescio cuius liber, uctus quidem certe, mihi penitus confirmauit. 350 Haec est summa conclusionis meae: quoniam scelere a te liberati sunt, ab eodem te amplissimis praemijs dignissimi iudicati sunt. Dignissimos iudicatos, l. Col. 350 Quae enim res unquam (pro sancte Iupiter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quae gloriosior, quae commendatior erit hominum memoriae sempiterna? Erit, inducendum est, mea quidem sententia, quae tamen unius l. scripti auctoritate nitatur. 351 In huius me consilij societate, tanquam in equum Troianum, includi cum principibus non recusabo. Sic o. l. u. In huius me consilij societatem, tanquam in equum

equum Troianum, cum principibus includi non recuso.

351 *Quinquam quidem illud fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui unius feruire nolebant.* Sic l. Col. *Quinquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui feruire nolebant.* Lang. & cum eo pleriq; In feruire, ego Col. sequor: si quidem in feruire est obsequi, & omnia dicere ac facere ad uoluntatem alterius, ut tuis commodis feruias: Seruire, iugo feruitutis oppressum esse. id quod certe M. Tullius uoluit dicere. Iam uides, unius feruire, alienum esse. dicit enim quispiam, ergo pluribus, non unius feruire uolebam: quod absurdissimum est. Ambitus etiam principum, ut Col. seruat, multo lenius est. 351 *Qui non modo non seruis, sed etiam regnas.* Qui modo non seruis, Lang. ceteri cum impressis consentiunt. quibus assentior.

352 *Conturbatus mihi esse uideris.* Conturbatus esse mihi uideris, o. l. u. quod placet: ut finem uerfus nimis insignis effugamus. 352 *Liberabo te metu.* Libero, omnes l. u. 352 *Ego te dico tantum gaudere.* Tantum gaudere dico, o. l. u. & certe sic uerba procliuus currere uidentur. 352 *Atque omne illud tempus.* Atque illud omne tempus, o. l. u. & oratio lenior. 353 *Florem nobilitatis, ac iuuentutis.* Atque Lang. & cum eo pleriq;.

353 *Ac non in maximis, quorum ego uita consulebam, spe uictoria elati obstitissent.* Hoc amplius o. l. u. Ac non in maximis mihi, c. 353 *Tu nunquam in hoc ordine.* Sic o. l. u. Tu certe nunquam, quod ita placet, ut mihi nunc deniq; sententia huiusce circumscriptionis perfecta esse uideatur. 353 *De summa re dissentientes.* Lang. qui cum pleriq; consentiunt, Re dissidentes: De summa, non habet, nonnulli, De summa Reip. Lang. sequor.

353 *Sed et ego, quid ille est contra ille, quid et ego sentirem, et spectare, uidebat.* Sic o. l. u. Et contra ille, quid ego sentirem, perspicue uerum. 353 *Ego incolumitati ciuium primum, et postea dignitati: ille presentis dignitati.* Hoc extremum uerbum omnium l. scriptorum auctoritate delentum est. 353 *Quid uero ille consularis uir, ac penes diuinus.* Sic o. l. s. ego tamen adduci non possum, ut ita scriptum a Cicerone putem, nam primum quis arbitretur, M. Tullium, cui Pompeij honores, uictoriae, triumphus, uirtutes deniq; notissimae erant, cum uellet eum pro dignitate nominare, sibi usum, hominem satis commode atque honorifice appellare, si consulem uocasset: deinde haec duo epitheta quae Graeci nominant, simul posuisse: quid enim consulari cum diuino? Itaque hac in opinione ante a fueram, ut pro Consularis, reponendum putarem Singularis: quod hoc uerbum optimè cum Diuino cohereret, & ijs coniunctis sapientissime M. Tullius uteretur: ut in 2. lib. de Or. Antonij incredibilis quaedam, & prope singularis, ac diuina uis ingenij. Nunc sententiam mutuo par autem, uel potius idem mendum huiusce mihi mutationis causam dedit, atque adeo longe aberranti coniectura, quasi uiam ferente ad uerum (sic enim existimo) deducentemq; monstrauit. nam in 13. Phil. in extremo, ubi est in impressis, De mandatis literisq; M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior: ibi pro Viri clarissimi, extra unum, qui habet has notas V. C. reliqui ueteres libri, partim Viro consulari, partim Viri consularis, quo perspecto, intellexi eisdem notas, V. et C. scilicet, quae modo clarissimum uirum, modo consulem uirum significant, ut docet Probus: easdem inquam notas, ut illo, sic etiam hoc loco errorem imperitis librarijs obieuisse. atque ea causa cum reliquis

adductus pro Consularis uir, C. V. id est clarissimus uir, ac penes diuinus, sine ulla dubitatione reposui. 353 *Qui cum Pharsalica fuga Paphum profecti sunt.* Perfecti, o. l. u. ut in ep. ad Ap. Pulchrum, *Qui me in castra, et qui trans Taurum persequi non possent.* 353 *Erant quidem illa castra.* Erant illa quidem, multo lenius. 353 *Idem maestitiam meam reprehendit, idem iocum.* Lang. qui cum pleriq; faciunt, Eundem iocum, nonnulli, Et idem, quod fortasse uerum est. 353 *Argumento sit, me.* Pro Sit me, Lang. Simul: nonnulli, Et simul: nonnulli, Est me, quod proba. 353 *Hoc unum uerum crimen.* Hoc tuum uerum crimen, o. l. u. ut supra, *Omne autem tuum crimen est.* 353 *Sed qui istuc tibi uenit in mentem?* Quid, o. l. u. de hoc paulo ante diximus. 354 *Te is, quem nunquam uidisti.* Sic o. l. s. *Te is, quem tu uidisti nunquam.* 354 *L. Rubrius Cassina.* L. Col. Cassinas, alter, Cassinas. e Cassino scilicet oppido, atque hoc quidem probant inscriptiones ueterum monumentorum, T. Cl. Cassinatis conuicti bene merenti fecit Virginia, sic Romae in quodam sepulchro inscriptum est. 354 *Quem nunquam uiderat, ac ne unquam salutauerat.* Ac nunquam, l. u. 354 *Vini exhalandi, non acueni ingenij causa.* Non ingenij acueni, o. l. u. placet. 354 *Declamatas, tum uero adhibes iocis causa magistrum, c.* Et uero, l. Col. & alij nonnulli. 354 *In te, et in tuos dicta dicere.* Dicta, in quibusdam l. u. non est: quos ille, qui de Clar. rhet. scribit, comprobatur: si tamen non mendose scriptus est. Is etiam hoc amplius, quod, non, in te quae uellet diceret: sed, in quem uellet diceret, scriptura habet, l. Col. et Lang. impresses uentur. 354 *Duo milia iugerum.* Ingera omnes l. u.

355 *Dicam alio loco de Leonino agro, et de Campano.* Et de Leonino agro, o. l. u. quod placet.

355 *Quamuis qui fortunae uicio, non suo decessisset.* Quamuis quis, l. Col. quod placet. 355 *Pertegulas dimittere.* Ego, Dimittere. Et si o. l. u. conuati sentiuunt, ut Liuius Dec. 4. Multi proxima nocte funibus per murum demissi. 355 *Tantum enim pro te intercessisse dicebat.* Sic tres l. u. in quibus Col. Tantum enim se pro te intercessisse, quod minime displicet: sic enim uideo Ciceronem locutum in 6. l. ep. ad Attic. Calcar admoet, intercessisse se pro ijs magnam pecuniam. 356 *Iter Alexandriam.* Iter Lang. nonnulli, Irum. 356 *Contra senatus auctoritatem, contra religiones.* Liber Marcelli Ceruini Carinae, quem pro eius eximia uirtute, atque dignitate causa honoris appello: non Religiones, sed Religionem, quod uehementer proba, etenim in legendo, ac peruolutando Cicerone obseruui, quoties hanc eandem rem commemorat (commemoratur enim sapientissime) toties non aliter locutus esse, ut in Pis. Audiret, quam prouincia P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum et auctoritate senatus, et sorte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione deponisset: eam sibi tum adsciscere, cum etiam si religio non impediret, c. Sed quid te obtundat? Sexcenta loca sunt in ep. ad Lentulum. 357 *Acciperam enim.* Enim, in l. u. non est.

357 *Custoditus suum a te: tu a me obseruatus in petitione quaesturae.* Cultus pro Custoditus, l. Col. quod placet, quod autem sequitur, in eo nonnulli pro Obseruatus reposerunt Adiuus, credo ob eam causam, quod ijs obseruatum uidebatur, M. Tullium, qui multis annis natu erat maior, omnibusq; honoribus usus, Antonium obseruasse: quod ut ijs consonum uideatur, huc uerba quaedam ex l. u. de Or. trans-

747
transulimus, Cum Aedilitatem peteret Crassus, eumq; maior natus, etiam consularis Ser. Galba affectaretur. Iam contra illos omnes libri faciunt. 357 *Aduolas egens ad Tribunatum.* Pro Egens, l. Col. habet Eius, quod quantum duriusculi mihi uideatur: quia tamen et paulo infra dicit, iste uenditum, atque emancipatum Tribunatum consilijs uestris opposuit: et liber hic non mediocris uetustatis est, praeterire silentio non placuit. 357 *Vt in eo magistratu, si posses, uirtricui similis esses.* Viri tui similis, o. l. s. optimè, his autem uerbis Curionem designat, qui superiore anno Tribunus plebis fuerat, emptusq; a Caesare ab eius causa perimaciter steterat, quid autem sibi haec uerba uelint, ex eo loco intelligere licet, Sed cito interuenit Curio, qui te a meretricio quaestu abduxit: et tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili, et certo locauit. Sic etiam locutus est Post red. ad sen. Ea q; dixit, quae si eius uir Catilina reuixisset, dicere non esset ausus. 357 *Quae in nos, fortunaeq; nostras, id est uniuersam remp.* Id est in uniuersam, o. l. u. 358 *In minoribus peccatis.* Minoribus in peccatis, o. l. u. multo elegantius. 358 *Nondum tot luminibus extinctis.* Luminibus, tres l. u. in quibus Col. quod ita placet, ut non dubitem, quin hoc uerum, illud alterum substitutum sit. 358 *Neq; frequens senatus agendo.* Sic omnes ferè l. u. Neq; R. eques, aut senatus, quod tamen minime placet, Col. cum impressis facit.

358 *Multis ante tentatis.* Multis rebus ante temptatis, nonnulli u. l. in quibus Col. 358 *Cesari perturbare omnia cupienti.* Omnia perturbare, o. l. u. 358 *Causam demeruisse sui consilij.* Sui dementissimi, o. l. u.

359 *Circumscriptus esset Antonius.* Circumscriptus a senatu esset, pleriq; l. u. in quibus Col. 359 *Sed nihil de Caesare.* L. s. partim Nihil Caesaris, partim Nihil Caesari. 359 *Execui fugam illam, clademq;.* Execui cladem illam, fugamq; o. l. s. 359 *Uroq; uerbo remp.* Mihi omnino magis arrideret, si dempti coniunctione diceretur: ut Cato usus est; Et si bilis atra est: et si lienes turgent: et si cor dolet: et si iccur, aut pulmones, aut praecordia: uno uerbo omnia sana faciet, qua intro dolitabunt. et Plaut. in Rud. quinquam hic quidem plene enunciauit: Fraudis, feceris, parricidij, periurij plenus, legyrua, impudens, impurus, inuerecundissimus, uerbo uno absoluam, leno st. quia tamen uideo Graecos ita loqui: nam quod uno uerbo nostri, illi uerba. Plato in Lyfide, ἀνὰ τῆς τῆς αἰῶνος οὐσίας ἀπὸ τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ σώματος: εἶναι, ἡ περὶ τῆς τῆς βούλοιο, ἡ δὲ περὶ τῆς ἀλάστορος ἡ δὲ περὶ τῆς ἀλαστορίας, ἡ δὲ περὶ τῆς ἀλάστορίας ἡ δὲ περὶ τῆς ἀλάστορίας: et librorum antiquorum ne unus quidem mecum facit: idcirco immutare non ausim.

359 *In seminibus causa est arborum.* Est causa arborum, o. l. u. 359 *Sic iste Reip. causa belli.* Sic iste huic Reip. o. l. u. quod summopere placet 359 *Restituebat multos calamitosos.* Damnosos, Lang. ut fortasse emendandum sit, Damnosos, hoc certe uoluit dicere. 360 *Quod de patruo dicebatur.* De patruo tuo, nonnulli u. l. in quibus Col. 360 *Ego tamen, quoniam condemnatum esse pro nihilo uis.* Et ego tamen quoniam condemnatum esse, pro nihilo est, l. u. 360 *Hominem uero omnium nequissimum.* Verò, omnibus antiquis l. auctoribus delendum est.

360 *Lege, quae est de alea.* O. l. u. qui tamen non se mihi satis comprobant, hoc modo, Vel lege, quae est de alea. 360 *Non uero illo, et mimico nomine.* Non noto illo, omnes l. u. 360 *Voluminiam salutabant.* Consa-

ANNOTATIONES. 759
lutabant, o. l. u. 360 *Sequebatur rheda cum lenonibus: comites nequissimi.* Sic nonnulli u. l. Sequebantur rheda cum lenonibus comites nequissimi, quos proba: ut pro Comitibus nequissimis, meruorios pueros intelligat, id quod paulo infra apertius dicit, Ingenui (inquit) pueri cum meritorijs, sortis inter matres familias uerjabamur. Rheda autem sit sexti casus: ut Sallustius dixit, Equo circumiens: et alter nescio quis, scriptor certe non malus, Equo sequi. Petrus Victorius, quem honoris causa nomino, corrigendum putat, Sequebatur rheda cum lenonibus: comites nequissimi, et mehercule opinionis suae librum, illum quidem non antiquum, sed tamen scriptum, ad stipulatorem habet. Arbitratur enim uir doctissimus, Ciceronem id significare uoluisse, quod Plinius lib. 7. memoriae prodidit, Primus, inquit, leones Romae ad currum iunxit M. Antonius, et quidem civili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam, tempore illo generosos spiritus iugum subire coactos, prodigo significante, nam quod ita uetus est cum nimia Cytheride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Haec Plinius, quae Plutarchus, quae Cicero ipse tradidit. Ego autem praeterquam quod pro uno illi possum uiginti ad stipulatores regegere, in eis treis uetustissimos: praeterea, qui ita loqueretur, ut diceret, Rheda cum equis, rheda cum mulis, id est rheda cum mulis iuncta, neminem adhuc inueni. Iam uero ut rem tam inusitatam ac penes portenti similem tam breuiter attingeret, nec ullos in ipsam orationis aculeos emitteret, ad iudicium ad credendum nullo modo possum. Tu igitur iudicium adhibebis: idq; eliges, quod ad locum aptius conuenire iudicabis. 361 *Difficilis est sanè reprehensio: et lubrica uerfatus in bello est.* Difficilis est sanè reprehensio, et lubrica, A. l. u. 361 *Nihil de genere belli dica.* De belli genere, o. l. u. 361 *Victor Thessalia.* Thessalia, l. u. 361 *Qui tunc tecum fuerunt.* Tum, o. l. s. 361 *Fac te dedisse mihi, quod non ademisti.* Fac id te, l. Col. 361 *Neq; a te habere uitam, quia a te non sit erepta.* Quae a te, c. nonnulli u. l. in quibus Col. 361 *Liceat nunc mihi, c.* Ne pro Nunc omnes ad unum libri scripti, in primo uerbo inter se differunt, nam partim Liceat, partim Licet defendunt: mihi neutrum placet: corrigendumq; arbitror, Licuine: mihi enim hoc sentire Cicero uidetur, Esto, sit beneficium, quod me non occideris, cum posses: ueruntamen, etiam si maxime uoluissim, ut uolebam, potuine illud tueri, cum postea conuictis me confideris, atque orationem contumeliosam in me euoueris: quod tibi certe faciendum non fuit, si tuum erga me beneficium tueri uolebas: cum praesertim me par pari relaturum uideres. Si extrema uerba diligenter attenderis, intelliges profecto, Licuit, non Liceat, neq; Licet, conuenire. Sed testificor sententiam meam: nihil affirmo. 361 *In sinum quidem, et complexum tuae mimulae.* Et in complexum, o. l. u. 361 *Tot dierum tibi uitam.* Tibi tot dierum uiam, o. l. u. 361 *In urbe auri, et argenti.* Et, inducendum de auctoritate omnium u. l. et elegantiae.

362 *Cum esset ille Alexandriae.* Cum ille esset Alexandriae, nonnulli u. l. 362 *Beneficio amicorum eius.* Eius, a. l. Col. abest. 362 *Cum Hippia uiuere, et equos uectigales Sergio mimo tradere.* Sic Lang. Cum proprio uiuere, et equos uectigales serio, c. Sed falsitatis (ut ita dicam) conuincitur testibus, Plutarcho, s. ceterisq; rerum gestarum M. Antonij narratoribus, qui isdem nominibus con-

dem nominant . cum autem dicit, equos uctigales Antonium Sergio mimo traditurum : hoc accipio , equos quatuor factionum, quibus uctigal erat impositum, nulla pecunia Sergio locaturus . Quod autem ij penderent uctigal, declarat Asconius, cuius uerba subscripsi : Diximus iam supra, Syllæ ludis, quos propter uictoriam fecerat, quadrigas C. Antonium, et alios quosdam nobiles homines agtisse, præterea Antonius redemptas habebat ab arario uctigales quadrigas : quam redemptionem senatori habere licet per legem. 362 De iniquissimo genere leuitatis.) Nequissimo, l. u. perspicue uerum. 362 In cætu uero populi.) Deest, Romani. id apud Quim. l. 8. apparet, Singula (inquit) incrementū habent per se deformē . uel non in cætu uerere : in cætu etiam non populi : populi etiam Romani . Superiora quoq; membra aliter apud eundem scripta sunt : Si hoc tibi inter coenam, et in illis immambus poculis tuis accidisset : quis non turpe duceret? 362 Caesar Alexandriam se recepit.) Sic o. l. s. ego tamen non dubito, quin emendandam sit, Alexandria : siquidem similis ueri est, hoc esse factum à Cesare, cum se Romam ex Aegypto recepisset, quā dām esset Alexandria. Sed quid ego arguētor? id Plutarchi uerba quæ infra scripsi, declarabunt, Ἀλεξάνδρῳ ἐπιπέσει τῶν ἀνακτορῶν, ἀλλὰ ἐπειδὴ οὐκ ἔβουλετο, ἀλλὰ ἔπειθ' ἄλλοις σὺν ἄλλοις πάλιν ἐπέσει, ἵνα μὴ ἀποπέσει τὸν ἀνακτορῶν, ἀποπέσει δὲ τὸν ἀνακτορῶν.

362 Si quis Reip sit infœlix, fœlix esse non potest.) L. Col. et alij aliqui sic : Nisi qui Reip. sit infœlix, fœlix esse nemo potest. ut fortasse ita corrigendam sit : Nisi qui Reip. sit fœlix, fœlix esse nemo potest. In hoc certè omnes libri consentiunt, quod Nemo pro Non habent.

363 Circa hastam illum.) Circum, liber unus, atq; alter in quibus Col. 363 Malè parta, malè dilabuntur.) Parata, l. Lang. et alij nonnulli : sed Perperam : nisi Sex. Pompeio fidem abrogamus. Partus (inquit) et pro Nascendo ponitur, et pro Parato Neniis, Malè parta, malè dilabuntur. Et Plaut. in Pœn. Malè partum, malè disperit. 363 Carybdin dico? quæ si fuit : fuit animalium.) Vnum, l. u. Quintilianus et Seneca. 364 Non enim semper iste fœlix.) Ipse, o. l. u. 364 Vrbes et regna.) Hoc amplius, o. l. s. Vrbes et regna celeriter.

364 Os importunissimum.) Impurissimum, nonnulli u. l. ut in 5. Atq; in me absentem orationem ore impurissimo euomuit. Vetusiores tamen libri scripturam impressam comprobant. et M. Tullius in oratione post reditum ad senatum : Si modo, inquit, uultum importunum in forum detulisset. 364 Violentus et furens.) Nonnulli s. l. Violentus. 364 Neq; rebus exteris magis laudandus.) Externis, pleriq; l. u. in quæ Sc ut pro Plancio locus est, Quem externis, quem domesticis nonnullis rebus inferiorem, quā te. 364 illam suam suas res sibi habere iussit : ex duodecim tabulis causam addidit : exegit.) Omnino mihi probantur impressi libri : siquidem Plautus quoq; in Mercat. hoc idem uidetur ostendere, Vxor (inquit) uiro si clam domo egressa est foras : uiro fit causa : exitur matrimonio . Placuit tamen testatum relinquere, quid libri scripti sentiret. nam partim Clausa, partim Clauus, partim Clauos ademūt : nonnulli, Adiecit . nemo quidem certè Causam . Quæ etiam apud Non. Marcellum uerbum Exigō exponentem, atq; huiusce loci testimonio nitentem, ita scriptam est, Clauos ademūt, forasq; exegit.

In superioribus quoq; uerbis libri s. inter se dissident : nam partim Ex duodecim tabulis : partim Ex duodecim tantummodo : et certè utroq; modo locutus est M. Tullius. Primum perurgatum est : alterius exempla supponemus, Discebamus enim pueri duodecim, ut carmen necessarium. Et paulo antè, iam cetera in duodecim minuēdi sum sumptus. Hæc de leg. l. 2. 365 Dixisset aliquando credo auus tuus et consul, et Antonium.) Sic l. Col. Dixisset, credo, aliquando auus tuus et consul, et Antonius : ut fortasse ita sit emendandū, Dixisset, credo, aliquando auus tuus, et cōsul, et Antonius. 365 Nisi solus esset Antonius.) Sic l. Lang. Nisi solus Ant. Scæle, Nisi si solus Ant. Col. Nisi tu es solus Antonius. quem sequor. 365 Quorum Caesar nonnullos fortasse seruasset.) Quos Caesar ut nonnullos, o. l. u. 365 Testamenti, ut ipse dicebat, filius.) Sic o. l. u. Testamenti, ut dicebat ipse, filius, nonnulli, non illi quidem ueteres, sed tamen scripti, pro Testamenti, Testamenti : quod tamen abiudico. nam in 2. quoq; lib. de leg. Hæredē testamenti, dixit. 366 Ac ne potuit quidem.) At, nonnulli s. l. 366 Num sibi soli uicit.) Nonnulli u. l. in quæ Col. Non. 366 Exclusis tuis uocibus.) Excussis, o. l. u. summopere placet. Idem dicit, quod his uerbis Tibullus : Magna loquor : sed magnifici mihi magna locuto Excutiunt clausæ fortia uerba : foras.) Vitur hic ipse pro Sylla, Qui si attulerint neruos et industriā, mihi crede, excutiem tibi istam uerborū iactationē. 366 Ad prædas tuas mihi ites misit.) Ad pedes tuos, liber unus atq; alter : in quibus Col. Qui quidem in hanc me opinionem duxerūt, ut emendandū putarem, Prædes tuos : quod idem hoc loco mihi uidetur significare uoluisse, quod paulo post ijs, quæ subscripsi uerbis, Ne L. Plancus prædes tuos uenderet . Antonius enim Pompeij bonis empta de Cesare, ei prædibus cauerat : ad quos, ut etiam ad Antonium, cum d. pendere nollet, misisse milites Casarem, uerisimile est. Id argumentū etiam nonnihil sententiam meam confirmat, quod in loco supra prolato, non solum Col. sed etiam Lang. et alij aliqui libri non Prædes, sed Pedes scriptū habent. ibi autè Prædes esse scribendū, apud hūc ipsum l. 2. ep. ad Att. de hac ipsa re loquentē apparet, Heri (inquit) cum ex aliorū literis cognouissem de Antonij aduētū, miratus sum, nihil esse in tuis : sed erant pridie fortasse scriptæ, quā d. t. e. neq; ista quidem curo : sed tamen opinor propter prædes suos acurrisse. 366 Sorridata incipit.) Mancupia, Lang. ut Varro de lingua Latina in lege Mancupiorum. 366 Profectus est tamen aliquando in Hispaniam.) Tandè aliquando, o. l. u. 367 Consilium à principio reprehendendū.) A primo, o. l. s. ut in ep. ad Att. Utinā à primo ita tibi esset usam. 367 Tu uerò qui es?) L. Lang. Sc. Col. Quis es? alius non minoris uetus stas, qui cum recentiore ferè faciūt, Quid censes? quod probō. 367 Fuerit partū hæc causa cōmunis.) Fuerit hæc partū, o. l. u. minor certè constructio. 367 In quæ tu inuaseras.) Quæ tu, Lang. et alij nonnulli. utraq; probabilis. 367 Hæc cum peterent armis ijs, quorum erant legibus.) Repeterēt. nonnulli u. l. quod probō. 367 Narbone.) Narbone, o. l. perspicue rectū. 367 Narbone rediit.) Narbone, o. l. De Narbone Marcio Cicero pro Font. Et Velleius Paterculus, qui hanc Coloniā de dactam tradit Porcio, et Marcio oss. Ex quo existimari potest, à Marcio Marcij nomē traxisse. Quod autè sequitur Rediit et tamen querebat : id sic L. Col. Reditus eius tamen querebat.

HIERON. FERRARI EMENDATIONES. 774

774 querbat. c. Reditus eius, placet : tamen non iam probō. Sic igitur corrigendū est, Reditus eius tamen querebat. 367 Volui etiā si possem.) L. u. Si possem, etiā, rectè. 367 Nullis nec caligis.) Gallicis, Aul. Gellius. 367 Ne tu mecū iam in gratiā redeas.) Ne tu iam mecum. o. l. u. Refer ad aureis : probabunt. 368 Ex omnium omnibus flagitijs.) Ex omnibus omnium flagitijs, L. Col. et cerè plus habet cōcinnitatis. 367 Quam quod qui magister.) Quam quod, à Col. et nonnullis alijs u. l. abest : quod uehementer probō. 368 Cum caligis.) Gallicis, Gellius. 368 Inde Cassia celeriter ad urbē aduectus.) Cassio, non Cassio, emendandū est. breuis enim prima syllaba. 368 Ne L. Plancus pedes tuos.) Suos, aut, habuisti, emendandū. 368 Populū in te dicacē etiam reddidisti.) Populū etiam dicacem in te, o. l. s. 368 Factus es ei.) Factus es ei, o. l. u. ualde placet. 368 Impulsus, elusus, inductus.) Impulsus, inductus, elusus, o. l. u. 369 Vide etiā ne facilius.) Vide, ne etiam, o. l. s. rectè. 369 Reliqui magistratus etiā inspectionē.) Varro de lingua Lat. Spectare, dictū, inquit, ab antiquo, quo etiam Ennius usus est. Vos epulo postquā spexit. et quod in auspicijs distribuitū est, qui habeam inspectionē, qui non habent. Sex quoq; Pompeius, Spectio, inquit, in auguralibus pro aspectione ponitur. Horū auctoritate ductus octo ab hinc annis inspectionē emendam. opinionē meam L. Col. approbavit. 369 Dixit Dolabellæ comitia aut prohiberent.) Dixisse, o. l. s. ego, Dixit se : nisi fortè eodem modo dictum est, ut illud pro Rosc. Am. Tene cum ceteri socij tui fugerent, ac se occultarent : ut hoc iudiciū non de illorū præda, sed de huius maleficio fieri uideretur, potissimū tibi parietis istas depoposuisse et Terentij : Seruonij fortunam meam commississe futili? Et Catonis apud Gellium, Insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores, atq; carnificinas per dedecus, atq; maximā contumeliam inspectantibus popularibus suis, atq; multis mortalibus te facere ausum esse? quod tamen non placet. 369 Implicata inscitia.) Inscentia, Lang. 369 Si nescit, quod augurum, nec facit. c.) L. Col. Nec scit, quod augurum. c. quod mihi quidem multo elegantius et concinnius uidetur. 369 Atq; illo die recordamini. c.) Atque ex illo die, o. l. s. optimè : siquidē non illo die solū, sed ex illo die ad illius Mart. tam abiectus fuit. 370 Secunda elisis uocatur.) Vocatur, à l. u. abest. 370 Futurum esse præuideras.) Prouideras, o. l. u. sequor impressos. 370 Consul consuli obnunciasti.) Nunclauisti, o. l. s. et certè omnibus in locis, quibus huiusce rei mentionem facit (facit autem plurimis) semper Nunciare, nunquam Obnunciare dicit. probō. 370 Sed ne fortè multis rebus gestis M. Antonij rem unam pulcherrimā. c.) Ex multis rebus, o. l. s. aperte rectū. 370 In porticu numitia.) Lang. Minutia : nonnulli, Minusia : ego, Minutia, aucto ritate Victoris adductus. Regio (inquit) nona circum Flaminium continet, et stabula quatuor factionū sex, porticum Philippi, Minutiā ueterē et frumentariā. Aliter hæc uerba se habent in libris impressis : nos ea subscripsimus, ut erant in libro literis Lang. conscripto. 370 Quæ potest esse turpitudinis tanta defensio?) Tanta, nonnulli u. l. quod summopere placet. 370 Te esse consulē.) Consullem esse, o. l. u. 371 Auctor regni inuentus esses.) A l. Col. et alijs nonnullis Inuentus abest : et certè superuacuum est, nec dignū Ciceronis elegantiā. 371 Partem

habes sensus.) Sensus habes. idem libri. 371 Cruem. it oratio.) Cruciat, Lang. et nonnulli alij : quod rejicio. 371 Virorū summorum gloria.) Summorū uirorum gloriam, o. l. s. et aures probant. 371 Quid indignius, quā uiuere cum?) Sic o. l. u. Nonne indignius tu tuertis Nonne indignū st uiuere eam, fortasse corrigendum est. 371 At etiam inscribi iussit in fastis, ad lupercalia C. Casari. c.) A scribi, o. l. u. optimè. Hoc amplius ego : quod interualli notā non post Fastis, sed post Lupercalia apponit sic, At etiā ascribi iussit in fastis ad lupercalia, C. Casari. c. Indicat locus ep. ad Brut. Ego enim D. Bruto liberato, cum lætissimus ille ciuitati dies illuxisset, idemq; casu Bruti natalis esset : decreui, ut in fastis ad eum diē Bruti nomen ascriberetur. Ascribatur autem quid in fastis ad aliquem diem sic, Hoc die (exempli gratia) Brutus erupit Murina : Antonius Casari regnum detulit, Casar uti noluit. Hoc in fastis antiquis apparet. 371 In legibus et iudicijs.) Et in iudicijs, o. l. u. 371 L. Tarquinius regno exactus.) Lang. cum eo multi alij, L. Tarquinius regno pulsus, esse glossema : siquidē, Regibus exactis, exactor regū, rectè sine adiunctione dicitur. Sententiā meam Col. liber approbavit. sic igitur emendandū, Tarquinius exactus. 371 Sp. Cassius, Sp. Melius.) Vltimū prænomen à l. u. abest : et certè superuacuum est : ambobus enim idem prænomen erat. 371 Tum etiā tuum de auspicijs iudiciū.) Pro Tum, Lang. et ceteri ferè, Num quod probō. hoc enim sentit Cicero, fortunā quidem populi Ro. illum diem sustulisse, non tamen iudiciū M. Antonij sustulisse : qui quidē interfecto Casare statim Dolabellam sibi collegam esse uoluisse : quo facto se auspicia ementiū esse iudicauit. Sic igitur scribendū, Num etiam tuū de auspicijs iudiciū interitus Casaris sustulit? 372 Quod ijs de rebus.) Iis rebus, Lang. Col. 372 Quæ formido illa die?) Illo die, Lang. et Col. et rectè : si quid ponderis apud nos habet Pedianus. 372 O mea semper frustra uerissima auguria.) O mea frustra semper, o. l. s. aures probant. 372 Irent, et redirent.) Irent, redirent, o. l. u. 372 Equidē inuitus.) Et quidē inuitus. aperte uerum. 372 Non diuturni magister officij.) Diuturnus, o. l. s. impressos tuetur ipse Tul. de Off. cuius uerba subscripsi. Malus enim custos diuturnitatis metus. 372 A te non discessit audacia.) O. l. s. Discedit : et hoc quidem rectum. 372 Funeri tyranni illius sceleratissimè præfuisse.) Sceleratissimi, o. l. s. rectè, meo quidem iudicio. 373 Faces incendisti, et eas, quibus seministrū latus illius est.) Seministratus ille est, Col. l. præclare. Hoc uerbo quoq; pro Milone usus est. Infœlicissimis lignis seministratum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti.) Vshulare dixit auctor obsceni carminis : Ambustratum Plautus. 373 Ut eius omnem propter proximum. c.) Ut eius regni, o. l. u. quod tamen opinor esse glossema. Quod autem sequitur, Tolleres metum : Metum tolleres, L. Col. quem sequor : hic enim numerus uiget, ille alter iacet. 373 Nam me igitur fecellit?) Num igitur me, o. l. u. 373 Potuit sui esse dissimilis?) Sui potuit esse, o. l. u. multo concinnius. 373 Singillatim.) Singulatim, Lang. utrumque usitatum. rectè etiam dicitur Singillatim : nisi omnes libri mendosi sunt. 373 Diminutum est.) Diminutum, Lang. et Scal. 374 Deiotaro Populo Ro. amicissimo.) Sic libri scripti, Po. Ro. quod interpretor, Populi Ro. ii 4 374 Apud

374 Apud mortuum factus est gratus.) Assentior Vbaldino, homini omni liberali doctrina politissimo, atq; accerrimo huiusce generis existimatori: qui pro Gratus re posuit Gratosus. nam ab impressis non discrepant libri scripti, qui quidem integri sunt. hoc autem dixi propter Lang. & ceteros l. u. & multos alios non illos antiquos quidem, sed tamen scriptos: quibus in omnibus deest (sic enim sentio) totus hic locus ab ijs uerbis, Quid de cōmentarijs infinitis, ad eadē ipsa uerba. 374 Syngrapha festertij centies.) HS. centies, uel festertium centies: est o. l. contra faciant. 374 Sine reliquorū hospitium regis sententia.) Hoc amplius, o. l. s. Sine sua, sine reliquorū. c. Ego sic, Sine Sex. sine reliquorum. c. Ut autem in hanc opinio nem discederem, fecit ipse Tullius, cuius locum hoc idem referentem ex 16. ep. ad Attic. huc rei dilucidandae causa transtulimus: Ecquid amas Deiotarū, & non amas Hieram? qui, ut Blefamius uenit ad me: cum ei praescriptū esset, ne quid sine Sexti sententia ageret, neq; ad illum, neq; ad quenquā nostrum retulit. 375 Ciuitates locupletissimae Cretensium uectigalibus liberantur.) Ve uectigalibus, inducendum, non solum omnibus l. s. ita suadentibus, uerum etiam ratione cogente: si quidem scriptores, quibus primae sermonis Latini deferuntur, non aliter unquam locuti sunt. Cic. in proxima Phil. Vendiderit immunitates: ciuitates liberauerit. & 5. Regna data: populi, prouinciaeque liberatae. & de prouincijs consularibus, uectigales multos, & stipendiarios liberauit. Sic Liberare agros, publica, seruos, sine adiunctione dicitur. 375 Omnino uel rei nemo fuit emptor.) Tres l. u. in queis Col. Omnino nemo ullius rei fuit emptor. quos probo. 375 Qui simili in calamitate fuerint.) Lang. & alij nonnulli, Simili calamitate. & certe hic idem similiter locutus est pro Syl. Pari calamitate qui fuerant. 375 Auspicia tuorum sunt.) Sum tuorum, o. l. u. 375 * Quid metuisi? credo ne saluo capite negare non posses.) Sic omnes ferē l. u. Quem metuisi credo ne saluo capite negare non posses. Omnino hic locus mendo non uacat. Quid enim frigidius hac sententia? Credo ne saluo capite negare non posses. Quid dico frigidius? imò uerò cum superiori non cōstat: nam si ita dixisset, Non enim interuenire uoluisi: aliquo modo inter se fortasse cōuenirent: cum autē, interuenirent: pugnantia sine dubio loquitur. Quid, si Necare pro Negare reponatur? scribit enim l. 3. Luuius, L. Valerium, & M. Horatiū coss. lege sanxisse, ut quid tribunis plebis, aedilibus, iudicibus, decēuiris nocuisset, eius caput Ioui sacrū esset: ut hac sit horum uerborum sententia, Cur non passus es, eum fieri VII. uirum diuidū dis agris? nullā ob aliam causam credo, nisi ut quem omnibus contumelijs, ac probris affecisti, hunc etiam saluo capite necare posses. id quod facere non potuisset, si factus esset VII. uir: si quidem sacrosancti sunt. Sic enim & habent nescio quid submorsif atq; stomachosi sententia: & eidem subesset aliud dicentis ac sententis dissimulatio, ea quam Graeci Ironiam uocant: nam cum aliud dicere uideatur, hoc tamen sentit, Antonium eas opes per uim, eam potentiam sibi parasse, ut quenuis occidere possit impunē: esse porro tanta importunitate, impotentia, immanitate praeditū, nihil ut ei inuolatum, nihil sanctum, nihil augustum esse uideatur. Sed non liquere pronunciemus: praesertim cum & omnes libri contra me faciant: & dubitem, utrum Luuius de Decēuiris litibus iudicandis, an colonijs deducendis loqua-

tur. Quid autem sibi uelit, Saluo capite, appare in oratione pro Cæcilio. Cæcinnæ placuit, & amicis, quoad saluo capite fieri posset, experiri. & pro Cluen. Si id praetermittere saluo capite suo potuisset. 376 Si ulla pietas in te.) Si in te ulla pietas, Lang. & ceteri: & lenior constructio. 376 Alia cōditiōne quaesita.) Rectissime: nec libri scripti ab impressis discrepant: quidā tamē pro Alia, Falsa reposuerūt, quasi uerò non M. Antonius eiecit Antonium, Fuluiam sibi desponderit. 376 Odij causam.) O. l. u. Causam odij. 376 Cur approbantur? Probat, o. l. u. 376 At quā nobilis est tua illa peregrinatio? Atq; nobilitata sit tua illa peregrinatio, o. l. u. ego sic, Atq; nobilitata. & quae sequitur, eodem modo. hoc enim membrum superiori connectendū est: notaq; illa, quae post Tollatur est, quaeq; demonstrat sententiam esse terminatam, tollenda. illa autem subdistingtionis quam Grammatici uocant, apponēda: ut haec sententia sit: Tu Capuae minutaris: utinam conere: ut illa, penē, tollatur, & te interfecto, peregrinatio tua nobilitata sit. Id enim significat, quod 12. Phil. declarat. Vestrum hoc consiliū Capua probabit: quae temporibus his Roma altera est. Illa impios ciueis iudicauit, eiecit, exclusit. Illi inquam urbi conanti ē manibus est crepius Antonius. 377 Glandifera, & fructuose ferebantur.) Lang. pro Glandifera, Grandifacere. nonnulli, Gracifera. alij, Grandifere. Grandifacere, alij. Locus meo quidem iudicio ualde deprauatus. 377 Ab hac perturbatione religionū: nonnulli, Ab hac perturbatione regionū: quos etiam magis probo: ut non ad auspiciare referatur, sed ad id, quod territorii Capuae minuerat, Cassilinoq; attribuerat. Si quis tamen illud alterū sequatur, non repugnabo. illud enim cum eo facere uidetur, quod supra dixit, Omni auspiciorū iure turbato Cassilinum coloniam deduxisti. 377 Tu te liberauisti.) Lang. & ceteri ferē, Tute te liberauisti. quod minime displicet. 378 Quod si etiā scripsit.) Quid, o. l. u. 378 Gladios illos parumper.) Parumper illos, o. l. u. sed endecasyllabus penē integer efficitur. 378 Es per bacchatus.) Est, Lang. & ceteri ferē. 378 Quae cogitabatur?) In l. s. non sunt hac uerba. 378 Casilino salutati ueniebant.) Casilino, nonnulli u. l. ego, Cassino: nam uerisimilius est, Casilino, quod oppidum propē erat in conspectu, uenisse salutati, quā Casilino, quod multis millibus passuum aberat a Cassinate fundo. 378 Obsolebant dignitatis insignia.) Obsolebant, l. Col. quod probo. 378 Sed tum nimis inter omnes constabat.) Sic liber Col. Et simul unum est inter omnes. c. Lang. Sc. & ceteri. Simul inter omnes. ut ita fortasse corrigendum sit, Incredibile dictū est, tamen inter omnes. 379 Gladiatorū est princeps.) Gladiatorum, l. Col. ea figura scilicet, quae Pocolorū dixit. de his in l. 16. ep. ad Att. Anagnini sunt Mustella, & Laco qui plurimum bibit. 379 Ut Basilium.) Basilium, Lang. rectē. De Basilio Dion, & Caesar. 379 Casarem regnantē.) Hoc amplius, o. l. s. Modo Casarē regnantem. ut in 5. Cinnā meminē: uidi Syllā, modō Casarē. 379 Sed tamen absconditi.) Sed ij absconditi, l. Col. quod mihi magis arridet. 379 Ita uerò quae & quāta barbaria est?) Sic o. l. s. praeter unum Col. qui hoc modo, Ita uerò quae, & quāta barbaria est? agmine quadrato tum gladijs sequuntur: scutorum lecticas portari uidemus. Quae scriptura si nō omnino in corrupta, atq; uera est, ad uerū certē propius

accedit, multoq; minus deprauata est: nam illa quidē extrema uerba, non dubito, quin sine mendo sint. id apparet ex Phil. 5. Ad hanc pestem agmē armatorum sequebatur: Cl. sicutus, Mustela, Tiro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certū agminis locum tenebant barbari sagittarij: cum autem erat uentum ad eadem Concordiae, gradus complebantur, lecticae collocabantur: non quo ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Ex quo uidere licet, eos, qui in libris pro Lecticas Sicis reposuerunt, lapsos esse. Dixit autem festiue Lecticas scutorum, tanquam de aliquo uase loqueretur: ut Plautus, Cadum uini: hic ipse, Fescinam ficerum. 380 Alias ut tolleretur promulgauit.) Extra Col. sic reliquis. l. Alias ut tolleretur, promulgatas promulgauit. quo. l. minime displicet: ut sit, Alias leges sustulit sine promulgatione: ut tolleretur alias, promulgauit promulgatas, quas Caesar scilicet ante promulgarat, & tulerat. De hac re in prima, Ac de his tamē legibus, quae iam promulgatae sunt, tam queri possumus: de his, quae iam latae dicuntur, ne illi quidem licuit. 380 Tu illum, tu illum amas mortuum?) Auctoribus o. l. u. haec uerborum geminatio tollenda est: & mehercule, si diligenter attenderit, te offendet: si quidem sit in secundo membro. 380 Simulacrum fastigium, flaminem.) L. scripti in magna uarietate uersantur: nam partim Fastidium, partim Fastigium, nonnulli tamen Fastigium: & hoc quidem rectē. L. Florus indicat, itaq; non ingratum (inquit) ciuibus omnes in Casarem congesti honores, circa templi imagines, in theatro distincta radijs coronati, suggestus in curia, fastigium in domo: ut fortasse, quod nostra lingua Bildachium, Fastigium Latina nominaretur, a forma ut opinor ducto nomine. 380 Nam, hodiernus dies quis sit, ignores.) Qui sit, o. l. s. ut in Verr. Qui est, ignorabas: speculatore esse suspicabare. Et Var. Ab suis, qui sit, ignoratur. 380 Te autem ipsam.) Te ipsam autem, Lang. & Sc. 380 Passus es.) Es a l. u. abest. 380 Expecto eloquentiam.) Expecto enim eloquentiam, o. l. u. 381 Ille nunquam concionatus est nudus.) Ille nunquam nudus est concionatus, libri ueteres. 381 Respondetis ne ad haec?) Respondere, nonnulli u. l. 381 Ex tam longa oratione, cui te respondere confidas?) Ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? omnes l. u. 381 Sine armatorum praesidia.) Sine armorum, Lang. 381 Non potes esse, crede mihi d. u. nus.) Sic nonnulli, Non potes, mihi crede, esse deus: nus. alij. ut Sc. Non potes esse, mihi crede, diuinus. quod probo: alterum enim uincit iucunditate numeri, alterum concinnitate orationis. 381 Populo Rom. pensionem tertiam.) Reipub. tertiam pensionem, o. l. u. 381 Postremam malorū omnium.) Malorum omnium postremam, Lang. 381 Sed morte etiam repellendum.) Sed etiam morte repellendum, nonnulli ueteres libri. 382 Qui tamen rex fuit.) Qui tum, o. l. u. pro Licet, nonnulli Licebat. quae placent. 382 Consecuti sunt.) Sint, Sc. l. quod probo. 382 Tamen mortali immortalitatem.) Mortali delendum: si quid ueterum l. consensu, atq; auctoritas ualeat. 382 Recordare igitur.) Igitur, ijdem auctoribus delendum. 382 Cum numeratione.) Nonnulli ueteres libri cum numeratione. 382 Laudis gustum.) Gustatum l. Col. 382 Crede mihi.) Mihi crede, omnes l. u. 382 Quid est autem

multos dies, & noctes timeri a suis?) Quae est autem uita, dies ac noctes timere a suis? l. Col. in quo Cicero ipsū uideor agnoscere. 382 Nisi uerò maioribus habes beneficij obligatos, quā ille quosdam habuit ex ijs, a quibus est interfectus. An tu es ulla re cum eo comparandus?) Sic Lang. & cum eo pleriq; Nisi maioribus habes beneficij obligatos, quā ille quosdam habuit, a quibus est interfectus: aut tu es ulla re cum illo comparandus. Liber u-nus, atq; alter, in queis Col. sic, Nisi uerò aut maioribus. cetera eodem modo. quoniam ita praeter ceteros probo, ut tamen multo magis fuisset probaturus, si pro aut, Tu habuisset: aut certe hoc amplius, sic, Nisi uerò aut tu maioribus. cetera placent. Exemplo enim Caesaris confirmat, suos eum diutius non laturos: idq; ratione duplici: Aut amici (inquit) tyrannorum beneficijs in officio continentur, aut prudentia, & quadam auctoritate rerum gestarum: si beneficijs: ille multo maioribus, quā tu tuos, quosdam ex ijs, a quibus occisus est, deuictos habuit: si prudentia, & rebus gestis: ijs etiam multo plus ualuit.

383 Non multos annos regnare est meditatus.) Non, antea nos concitura sustinueramus: quod mihi dubium non erat, quin aliud Cicero sentiret, atq; illa uerba dicebant: nunc ad coniecturam libri Col. accessit auctoritas.

383 Quod cogitauerat effecerat.) Cogitauerat, idem liber, & oratio numerosius & procliuus currit.

383 Hoc tantum boni est.) Hoc tamen boni est, o. l. s. ut illud pro Rabirio Posthumo, Quae quidem in rebus miserrimis huic tamen tribuenda est maxima. & in Ver. Quibus iniurijs grauissimis: tamen illud erat miserum solatiū. c. Idem mendum est in oratione Diuitiaci apud Casarem: Quod soli ne in occulto quidem queri, & auxilium implorare auderent: absentibusq; Ariouisti crudelitatem, uelut si coram adesset, horrerem: propterea quod reliquis tantum fugae facultas daretur: Sequanis. c. Ut Tamen pro Tannum reponatur, non modō sententia postulat. sed etiā u. l. auctores sunt. 383 Vtiam aliquando dolor populi Ro. pariat.) Non Vtiam, sed Vt, o. l. s. quod uehementer placet. hoc enim membrum superioribus aptum, & colligatū est: ut habeant hanc sententiam, Non dubitarem uel ad uoluntariā mortem proficisci, modō interitū meum quamprimū libertas consequeretur. & id ob eam causam, ut quam rem Populus Ro. tamdiu concupiscit, eius aliquando compos fieret. Omnino qui superiorem inferioremq; scripturam diligenter considerabit, is uidebit, non Vtiam, sed Vt conuenire. 384 Adsum Calendae Ianuarij.) L. Lang. et alij alij, Assum: ut pro Quim. Certe aut apud te, & cos, qui tibi assunt. Veteres quidē illos antiquos ita locutos esse, declarat Plaut. in Pen. Heus Milphio ubi es? Mil. Assum apud te: ecce. Hic, at ego elixum uolo. 385 Quousq; enim.) Quō enim usq; o. l. u.

385 In salutem reip. collocauit.) In salute, omnes l. s. & ab his consuetudo facit. 385 Habenda tamen est.) Hoc amplius, o. l. s. Habenda tamen tanta est. 385 Crude litatis eum.) Eum crudelitatis, omnes libri ueteres.

386 Vt de illius beneficio possimus, quae semiremus, liberē dicere.) Vt illius beneficio, tres l. u. in queis Col. quod ita probo, ut minime dubitē, quin ita scriptū sit a Cicero-ne. Hoc enim sentit M. Tullius Casari auctoritatē esse tribuendā, non quo tum primum potestate haberem dicēdū, quae uellent, de beneficio illius: sed qui a beneficio illius factum erat, ut senatus liberē posset sententiam dicere.

Sic autem loquitur optimus quisq; L. Titinitatis auctor, ut dicat, Meo beneficio uiuit: Meo beneficio patriam uidet: Beneficio tuo liberè possimus dicere, quæ scimus.

386 Quis enim unquam fortior? Eorundem librorum beneficio inueteratum mendum sustulimus: nam sic illi, Quis enim unquam fortior, ac amicus unquam recipi. fuit, quàm legio Martia uniuersa? Vides profectò, quàm bellè inter se respondeant Quis unius, & Uniuersa legio. Eodem modo locutus est pro Domo sua, Et tu unius pestifer ciuis cum restitutum negas esse ciuem, quem eiectum uniuersus senatus non modò ciuem, sed etiam egregium ciuem semper iudicauit? Et in Ver. Non unum te, sed uniuersæ similibus afflictæ in commodis, legationibus ac testimonij publicis persequuntur. & in 2. Philipp. Cum tu unius adolescens uniuersum ordinem decernere de salute reipublicæ prohibuisti. & in 1. lib. epist. ad Qu. Fratrem: Cui semper uni magis, quàm uniuersis placere uoluisti.

386 Comes eius esse amentia noluit. Comes esse eius amentia noluit, liber unus atq; alter: in queis Col.

386 Aut fortiorum uitiorum. O. l. s. Fortiorem uiro rum, sed mendum, me: quidem sententia, librariorum est. quis enim dixit unquam, Ciuitatem fortem uirorum? at illud alterum & elegans, & usitatum est. Cicero Philip. 4. Albæ constiterunt, in urbe opportuna, munita, propinqua, fortissimorum uirorum, fidelissimorum ciuium, atq; optimorum. et in Introitus in Smyrnam, quasi in hostium urbem, quæ est fidelissimorum, antiquissimorumq; sociorum. Et in hac eadem oratione, Quodq; provinciam Gal liam citeriorem, optimorum & fortissimorum uirorum.

386 Gestit, & gerit. Et gestit, & gerit. Lang.

386 Laudetur, & testimonio. Laude, & testimonio. L. Col. quod probo. 387 Libertatemq; populi Rom. Quo delendum auctoribus, o. l. s. & rectè: ut omnia dissolute dicantur. 387 Retenturum in senatus populiq; R. potestate. Potestate, o. l. u. impressos tuetur ipse Cicero in hac eadem oratione in extremo, Exercitum in senatus potestate retineat, nec in hoc consuetudo uaria est. Veteres autem l. cum auctoritas sua, tum illud etiam defendit, quòd ut Esse in mente, & in mentem, In potestate & in potestatem, Relinquere in medio & in medium rectè dicitur: sic Latine loquendi rationis incas (ut ita dicam) transilire non uidetur, qui in potestatem retinere dicat.

387 Qui cum, ut ita fortasse corrigendum sit, Quam est iam repulso. 387 Non crudelis, non impius. Non crudelis, impius, o. l. u. ut hoc uerbum, impius. f. esse glossema, coniectura ducatur ad suspicandum. 387 Maiores nostri. O. l. s. Id maiores nostri, quod uehementer placet. 387 D. Brutus sceleratum, atq; impium regnare patietur Antonium? Sic o. l. s. D. Sceleratum atque impium regnare patietur? quid. c. & rectè: siquidem quod ad primum attinet, nihil erat, quòd inculcaret, quod semel dixerat: dixerat autem L. Brutus: ut nihil opus fuerit præter prænomen apponere. Alterum, si ita dixisset, L. Brutus Tarquinium regem superbum non tulit, superuacaneum non esset: sic enim paria paribus respondisset: quod quando non dixit, Antonium omnino delendum est.

387 Nec tum, ut Antonio senatum habenti. Tamen, non Tum, o. l. s. quod placet. 387 Collega una referente. Hoc amplius L. Col. & reliqui ferè, Referente eo quem. c. 387 Tam insigniter impudens. Insignite, o.

l. s. consuetudo utrumq; probat aurium iudicium, & uerborum constructio magis, Insigniter. 388 Inter ciues illius appendebatur aurum. Sic L. Col. Inter quas illi pendebatur, alter, Inter quas illa. Ego nihil addo de meo: quæ sunt distracta, coniungo: Quasilla, corrigo, id enim mihi significare uidetur hoc loco, quod in 2. Phil. declarat: Syngrapha (inquit) HS centies per legatos uiros bonos, sed timidos, & imperitos sine Sex. sine reliquorum hostium regis sententia facta, in Cynecæo. quo in loco plurimæ res ueniunt, & ueniunt. Atq; etiam apertius in 5. In interiore ædium parte totius reipub. uindictæ. mulier sibi felicitior, quàm uiro auctorem prouinciarum, regnorumq; sciebat. Cum igitur ostendere uellet, Antonium usq; eos fordidum esse, ut omnium rerum publicarum domesticum mercatum institueret, eiq; Fuluiam uxorem præficeret, ut eius sordes non modò res, sed etiam uerbo exprimeret, Inter quasilla dixit: quo quid fordidius? Talastionem in nuptijs Varro ait signum esse lanificij: Talastionem enim quasillum uocabant: qui alio modo appellatur calathus, uas utiq; lanificij aptum. Hæc Sext. Pompeius: at Priscianus libro tertio, Pauca inueniuntur diminutua, quæ non seruent genera primitiuorum: ut hæc rana, hic ranunculus: hic qualus, hoc quasillum. quòd si cui magis arriserit, inter quasillos appendebatur, non pugnabò: præsertim cum & apud Catonem semper hoc uocabulum uirile sit: & ceteri libri ueteres ita mendosi sint, ut in mendo tamen litera s appareat: nam partim, Ciues illius: partim, Ciues illas, nonnulli, Quæ illas. 388 Totum imperium reipub. P. R. omnes l. u. quod placet. 388 Terecentos fortissimos. L. Col. ad terecentos, ceteri hoc modo, ccc. quod ego interpretor terecentos, ut libro secundo de Fin. Terecentosq; eos, quos Sparta eduxerat. Virgil. libro decimo: Ast illa terecentos. 388 Exercitum educebat. Adducebat, o. l. u. & rectè. siquidem non Roma educebat exercitum, sed Romæ à Brundisio adducebat. hoc cum multis in locis ostendit, tum apertissimè in 5. Aduolabat ad Urbem à Brundisio homo impudētissimus, ardens odio, animo hostili in omnes bonos cum exercitu Antonius.

388 Maius igitur beneficium à D. Bruto. Maius igitur à D. Bruto beneficium, omnes l. u. & aures probant.

388 Cum autem est omnis seruitus misera. Cum autem omnis seruitus est misera, o. l. u. 388 Imolerabile est. Imolerabile est, omnes ferè l. u. unus modò sic, Imolerabilis est. Ego sic, Imolerabilis est, more ueterum, qui uocales coniungebant. 389 Tantus autem est consensus. Tantus autem consensus est, o. l. u. 389 Istud etiam statuitis. Illud etiam, Lang. quod probo. 389 Et ut præstantissimis ducibus. Ut & præstantissimis, liber unus atque alter: in quibus Sc. quod probo. 389 Non modò non consul. Non consul modò, Lang. ceteri cum impressis consentiunt, quos sequor. 390 Conservatores reipublicæ iudicantur. Iudicantur, omnes l. u.

390 In Casarem maledicta congestit. In Casarem ut maledicta, o. l. u. 390 Trallianam, aut Ephesinam. Ephesiam, Liber unus, atque alter: in queis Col. & certè Diana Ephesia, Prætor Ephesius, Princeps Ephesiorum dicitur, non Ephesinorū. 390 Notus enim quisq; non est. Quotus enim quisq; perspicue rectum.

390 Scatinæ leges. Lang. Santonia. Col. Attinia. nonnulli Sanctinia. alij Scatonie. sequor impressos.

390 M. Accus Balbus. Omnes l. u. Attius, & apud Dionem

Dionem scriptum est Atia. Seruius tamen nobilis grammaticus interpretatus eum uersum Virg. Alter Atis genitus, unde Atij dixere Latini: propter, inquit, Atiam dixit matrem Augusti, de qua dicit Antonius, Atia Latini mater. uult enim eius etiam maternum genus esse amiquissimum. Hæc Seruius. ex quo intelligi potest, non Accius, neq; Attius: sed Atius esse scribendum. 390 At auus huius nobilis. Huius, à L. Col. & alijs nonnullis u. l. abest: et mehercule superuacaneum est. Quòd autè sequitur, Tuditanus nempe ille: nonnulli u. l. geminant ille. 390 Hæberetis nobilitatem generis gloriosam. Liber unus, Hæberetis, ut sit illis simile, Hæbes de Vatinius, Hæbetis unum uenditionis genus, Hæbetis & honestatem hominis, & auctoritatem testimonij. quod loquendi genus tum solemus inferre, cum quid exposuerimus. Quod tamè ut reijciam, membrum superius facit: quod imperfectum uidebitur, nisi quid addideris, atq; illi simile reddideris, quod est in prima Philipp. Vellem adesset Antonius, modò sine aduocatis: doceret me, uel potius uos P. C. Ego, si quid immutandum est, potius ita corrigendum putarem, Haberet is: ut Antonium modò designaret. 390 Qui autem euenit. Sic o. l. s. ego, Conuenit, sine ulla dubitatione reponendum censeo. quomodo loquitur in 7. Philipp. Qui enim conuenit, ut qui in rebus improbis populares fuerint. c. 390 Ut Iulia natus ignobilis uideatur. Sic L. Lang. ut Iulius Aricina ignobilis uideatur. Col. Is tibi uigilia natus ignobilis. c. Sc. qui cum pleriq; consentiunt, Is tibi Aricina natus ignobilis. c. E recentioribus nonnulli, Is tibi Iulia natus. quorum nullum omnino probo. nam quod ad postremos attinet, Octauus, non Iulia. sed Atia natus est. ut autè natus (uerbi causa) Casare, Casaris etiam nepotem significet, inauditum est. Lang. autem perspicue est, ut uides, mendosus: interdum tamen in eam opinionem me adducit, ut ita scriptum à M. Tullio putem, Ut ista ignobilis uideatur. ut Atiam designet. illa autè litera s, & Aricina, sit glossema subscriptum sub, ista. ex qua primò sit factum, istas, deinde Iulius Aricina. quàm autem ista glossemata libros medijs refererint, nihil attinet dicere, tibi præsertim, qui nec libris studiosè & minù uoluntatus es. Ut autè assensum sustineam, nec in hac opinione consistam, l. Col. cui ex omnibus maximam fidem habeo, facit. Huius enim scripturam consideranti, rursus in mentem uenit suspicari, M. Tull. ita scriptum reliquisset, Is tibi Iulia filia natus. c. Sed hæc fortasse diuiniatio est. tu si ad locum notam apposueris, rectè neo iudicio feceris. 391 Quæ porro amentia sunt? Amentia est, liber unus atq; alter, in quibus Col. perspicue rectum. 391 Quos certè scio. Certò nonnulli u. l. quibus assentior. 391 Omnibus horis. Omnibusq; horis, o. l. u. 391 Nam in eisdem me edictis. Sic omnes l. u. Nam in eisdem edictis, ut fortasse corrigendum sit, Nam me istem edictis. 391 A suis similibus. Sui, Scæle liber. quod ualde probo. 391 Hæc sunt, ut opinor. Hæc sunt, opinor, o. l. u. quod placet. 391 Si quis non assuerit. Siqui, o. l. u. 392 Quorum consiliorum Casaris. Eodè modo o. l. s. ego Casari probo: ut sit, Quorum consiliorum sui auctor Casari. ut illud Acad. P. Cras sum, & P. Scæuolam aiunt Tiberio Gracco auctores legum fuisse. 392 Sed tamen, ut dicitur, currentem. Sed tamen currentem, ut dicitur, nonnulli u. l. in queis Col.

392 Re tristi, & seuera. Ac, omnes l. u. 392 Vitis, & epulis retentus, & alea est. Et alea, in-

ducendum auctore l. Col. cuius auctoritas ut apud me ualeat, insequentia uerba faciunt, Si epulae potius. c. 392

Et ante diem quartum Calendarum Decembris distulit. Et ante diem 4. omnes l. u. à quibus ut dissentiam, proq; Et, in reponendum putem, non solum facit illa causa, quòd adduci non possum, ut credam M. Tullium primum, atq; extremum uerbum coniunctionibus è medio sublatis extulisse, medium non dissolutè dixisse: sed illud etiam, quòd consuetudo Latini sermonis ita loquitur, ut dicat, Comitia distuli in 4. Calend. non 4. tantummodo Calend. & quemadmodum hoc, sic illud etiam, Distulit in ante diem 4. Calend. non Ante diem 4. Calend. quòd autem in ante diem diceretur, exemplis demonstrabimus. Dixi ego idem in senatu, eadem te optimatum contulisse in ante diem 5. Calend. Octob. Et in secundo libro epistolarum ad Atticum, Comitia Bibulus cum Arehilochio edicto in ante diem 15. Cal. Decembris, distulit. Liuius lib. 45. Latine edicta à consule sunt in ante 4. & 3. & pridie Idus Nouemb. Et libro 43. in ante diem 8. & 7. Kal. Oct. Comitijs perduellionis dicta dies est. Et quemadmodum in ante, sic Ex ante dicebatur. Cicero libro 3. epist. ad Atticum, Ex ante diem Non. Iun. usq; ad pridie Calend. Sept. Liuius libro 46. Supplicatio pro concione populo indicta est ex ante diem 5. Idus Octob. quæ etiam in tabula è marmore uetustissima, quæ in pariete Colotianæ domus inclusa est, hæc literæ cum multis alijs incisæ sunt. Ex A. D. V. K. D. E. C. A. D. P. R. K. I. A. N. quod quidem me ducit ad credendum, illi apud Varronem de Rustica libro primo, Dies primi uerni temporis extant ad septimum Idus Februarij. pro quo libri ueteres, Ex Ad 7. Idus Febr. sic esse corrigendum, ex a. d. 7. Id. Feb.

392 Quod in templum ipse. Hoc amplius l. u. Quod in templum tum ipse. Gallos autem in Capitolium egisse cuniculam, præter M. Tullium nullus alius (quod sciam) scriptor memoriæ prodidit: qui pro Cæcinnæ, ut inquit, si Galli à maiaribus nostris postularent, ut eò restituerentur unde deiecti essent: & aliqua ui id assequi possent: non opinor eos in cuniculam, quo egressi erant, sed in Capitolium restitui oportere. 392 Is enim erat dies, ea fama, is impetus eius, qui. c. O. l. u. Is qui. c. quod ualde placet: & ex se intelligitur: & ut aliud ex alio, non alienum uidetur aperire, quid sibi uelint illa uerba, is enim erat dies: atq; huius rei dilucidandæ causa, huc Gellij locum trāstulimus. Ante diem (inquit) 4. Kal. Non. Id. tantquam inominalem diem pleriq; uitant: eius obseruationis an ulla religio sit tradita, quæri solet. nihil super ea scriptum inuenimus, nisi quod Claudius annalium 5. Cladem illam pugna Cæmensis uastissimam factam dicit ante diem 4. Nonas Sextil. Ex his uerbis licet uidere, ante diem 4. Kal. Decemb. quo die senatus habitus est, diem religiosum fuisse. 392 Quid est aliud de eo referre non audere, qui contra se consulem exercitum duceret, nisi se ipsum hostem iudicare? Hæc omnia sunt in uerso ordine in omnibus libris antiquis sic, Quid est aliud se ipsum hostem iudicare, nisi de eo referre non audere, qui contra. c. quod placet. 392 Si ille à senatu notandus non fuit. Sin, o. l. u. perspicue rectum. 393 An ulla contumelia est. Lib. Col. & alij nonnulli pro An ulla, Nulla. nonnulli sic, An contumelia. ego sequor Col.

393 Quid est ergo? Quid ergo? o. l. u. aperte uerum. 393 Hem cur magister. En, o. l. u. ut pro Deiotaro: En crimen,

En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. & pro Sext. En cur ceteri reges stabile esse suam fortunam arbitrentur. In Mercat. tamen Plautus, Hem qui decem talenta dotis detuli? hęc ut uiderem? ut ferrem has contumelias? quod autem sequitur, Ut possideat: Ut, nullis in u. l. reperitur: & certe sic exponendum est. En cur magister ex oratore arator factus sit. en cur possideat duo millia iugerum: ut hominem stultum. c. 293 Tyberinum Canutium.) Liber Marcelli Ceruini Cardinalis, & Dion, Tiberium probant. placet. 393 Cui senatusconsulto.) Cui S. C. omnes libri ueteres præter unum Gad. qui hoc modo, Cur sic. quod tamen reijcio.

394 Præclara tamen fuit Senatus in illo ipso die uespertina prouinciarum religioſa fortitio.) Lang. & ceteri ferē sic. Præclara tamen S. C. in illo ipso die uespertina prouinciarū religioſa fortitio. recte, & præclare, meo quidē iudicio: si tamen post Vespertina notam interſpirationis apponas: duplicem enim plagam infligit Antonio, alteram, quod non legitimo tempore S. C. fecerit: alteram, quod nulla religione fortitus sit. S. C. ante ortum, aut occasum solem facta rata non fuisse: opus etiam censoriū fecisse existimatos, per quos eo tempore facta essent, docet M. Varro apud Gellium. Hinc intelligi potest, cur S. C. uespertina dixerit. Illud etiam præterendum non duxi, quod Lang. pro Sortitio, Sortio: neq; hoc loco solum, sed uniuersis, quibus hoc uerbo M. Tullius usus est: quodq; liber Col. Non in illo ipso die, sed illo ipso: ut pro domo sua, Hunc consulem illo ipso die contendo seruasse de celo. & paulo post, Hora nona illo ipso die tu es adoptatus. & in decimotertio Philipp. Eoq; ipso die innumerabilia S. C. fecit. hunc igitur sequamur. 394 Maximas gratias uobis.) Maximas uobis gratias, o. l. u. & aures probant.

394 Qui enim carere metu, & periculo possemus.) Possumus. Gad. & alij nonnulli l. u. quod placet.

394 Ille autem afflictus.) Ille autem homo afflictus, omnes l. u. id quod non abhorret à consuetudine dicendi. Tullius, At ille homo uehemens, & uiolentus. In quinto Philip. Valde placet. 394 Vir auo, patre, maioribus.) Vir patre, auo, maioribus. ut pro Plancio, Ut pater, ut auus, ut maiores. et in Verr. Amicissimo patre, auo, maioribus. Sed quid hæc ego ita ratio postulat: aliter enim præposterus, atq; omnino perturbatus ordo esset. 394 P. Appius.) P. Opius, liber Col. Scæ. Opius: quorum quid uerum sit, incertum est: illud quidem non dubium, quin Appius sit prænomen, quod cum ita sit, non falsum esse qui potest? 394 Et meus necessarius.) Meus & necessarius, nonnulli u. l. quod tamen abiudico. 394 M. Vehilius.) Pro M. Vehilius, Lang. tantummodo Vel. Col. et Sc. Vel ceteri ferē: quæ nota fortasse uelium significat.

394 De L. Cinna.) Cecinna, nonnulli, u. l.

394 Minus admirabile fecit.) Cæcilius, o. l. u. quod placet.

394 C. Cessidius.) Cessedis, Lang. Col. Cæsius. de Cessidio iurisconsulto Valerius Maximus. 394 L. Antonius.) Pro L. liber Lang. Col. & alij aliqui T. nonnulli Cn. omnino hic locus deprauatus est. quid enim L. Antonius prouinciam sortiretur, qui anno superiori proximo tribunus pl. fuerat: quæ uerba sequuntur, in his quoq; uarietas est: nam pro Maluerunt, Metuerunt multi, Mutauerunt Col. in multis totus hic locus deest. 395 O. C. Caesar.) O. l. u. Casarem: quod tamen reijcio. eodem modo in Orat. O M. Druse, patrem appello. 395 Quid

istud?) Illud, l. Col. quod ualde probo. 395 In possessionem libertatis pedem ponimus.) In possessione magis arderet: sic enim M. Tullium semper locutum animaduertii. quia tamen libri scripti stant ab impressis, et hic idem pro Cæcinnâ dixit, in possessionem uestigium fecero: & l. u. de Fin. in aliquam historiam uestigium ponimus: idcirco immutare non ausim. 395 Ex his tot conglutinatus est.) Ex his tot uicijs, l. Col. Ex his totus, Lang. et ceteri: quos sequor. Pro Clucnio, Et qui esset totus ex fraude, & mendacio factus. Et pro Roscio Comædo, Ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus uidetur. 395 Quæ necessitas ferre coegit, uisq; quædam penè fatalis.) Sic omnes libri ueteres, Quæ nos necessitas ferre coegit, quæ uis quædam. c. 396 Refertam eius domum.) Domum eius, omnes libri ueteres. 396 Ad se omnia ex his.) Ad se ex his omnia, o. l. u. 396 Senatus consultis bene, & è republica factis. quod multo elegantius mihi uidetur: ut in duodecimo locutus est, Brutum Procos. bene, & è rep. & sua,

suorumq; maiorum dignitate fecisse. Et in undecimo, Bene, & è rep. iudicauisse. 396 Vendiderit: immunitate, c.) Vendiderit immunitates, l. u. 396 Armis, & præsidijs populum Ro. & magistratus foro exclusit.) Sic o. l. u. Armis & præsidijs, & populum, & magistratus. Sic emendandum est, Armis, & præsidijs, & populum, & magistratus. nam quod præsidijs rectum sit, Philip. i. declarat. Armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. & s. Sic uerò erant disposita præsidia. 396 Senatum stipauerit armatis.) O. l. u. Armis Col. & alij nonnulli, Stiparit armis: quem si probabimus, exitum uorsus effugemus. 397 Reliquiq; pecoris.) In l. u. hæc uerba sunt absq; coniunctione. 397 Pueri ingenui arripuntur.) Abripuntur, o. l. u. perspicue rectum. idem mendum in Pis. Socios nostros in seruitutem adduxerunt: familias arripuerunt: pro Abduxerunt, Abripuerunt.

397 Hos inquam in urbem recipietis?) Hos inquam, o. l. u. quod probo. 397 Italia: tota ad libertatem recuperandam excitata.) Excitata, L. Col. ut illud in 12. Iuuentutem omnem ex tota Italia exciuiimus. Tamen excitata magis placet: est enim significantius, maioremq; recuperandæ libertatis cupiditatem declarat. ut illud in 4. Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq; iudicio excitatam. 397 Magnum numen.) Liber Gad. & alij nonnulli, Nomen: quod rectum esse iudico. Hæc autem uox admirabilem quandam auctoritatem sonat ex sua opinione constatam. Cic. in epist. ad Att. Hoc tamen spero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in aduentu terrorē. & pro lege Manilia, Quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clariius Pro Deiot. Quantum eius nomen fuerit. et in Philip. 11. Qui imperium habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, & alibi, Tantum eius in Syria nomen, atq; Phœnice est.

397 Videtis ne refertum. c.) Videtis refertum, omnes l. u. placet. 397 Ad quod tempus.) Quod ad tempus, nonnulli u. l. in eis Col. 397 De populi Rom. libertate.) De libertate populi Ro. omnes l. u. 397 Id non modo non recusem.) Tres l. u. In quibus Lang. Idem non modo non recusem. Col. Idem non modo non recusem. quem sequor. 398 Si dormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

398 Indormierimus hoc tempore.) Lang. & alij aliqui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tēpori. atq; hoc quidem non dubito quin uerum sit: ut

405 Omnia alia falsa.) Hoc extremum uerbum nullis in ueteribus libris reperitur. 405 Hac maiores nostri.) Hac uirtute, omnes libri ueteres. 405 In deditioem huius imperij redegerunt.) Sicl. Col. (nam ceteri cum impressis consensuerunt) Dictionem, ego, Ditionem: quis enim unquam sic locutus est, ut diceret, In deditioem imperij nationes redegit? at oppida, milites, & eiusmodi cetera deditioem fecerunt, in deditioem accepti sunt: historicorum libris usitatum. In ditionem uero redigere, ita tritum est, ut exemplis eo superfedam, ne in re tenui ac perspicua, multus esse uidear.

405 Si res ita tulisset.) Si ita res tulisset, omnes libri ueteres. 405 Est igitur Quirites.) Extremum uerbum à libris ueteribus abest. 406 Hic eum ipsum ex exercitum.) Ipsum, nullis in ueteribus libris reperitur.

406 Vestris in me amplissimis.) Amplissimis in me, omnes libri ueteres. 406 Vobisq; amicissimo.) Nobis amicissimo, L. Col. ego ceteris assentior. eodem modo in sexta Philippica: Apuleius homo et multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus. 407 In senatum conuocabamur.) In senatum non uocabamur, si reposeris, erit, opinor rectius. quid dico rectius? immo uero rectè: aliter mentem Ciceronis hæc uerba non exprimunt. 407 Quam gloriam consecuti.) Lang. gloriam, gratiam consecuti. multi alij gloriam, & gratiam. nonnulli, Quam gloriam, quam gratiam consecuti: ut illud in 2. Acus. Vt is hoc iudicio probatus cum populo Rom. & in laude, & in gratia esse possit. 407 Cui dum se ciuibus.c.) Sic omnes libri ueteres. Quamquam. ut fortasse corrigendum sit, Quoi quidem. 407 Nudus tertius decimus fecistis.) Feceritis, omnes libri ueteres. quod placet. 506 Eos duces.) Duces eos, omnes libri ueteres. 408 Inimicum populi R.) Reipublicæ, omnes libri ueteres.

408 Atqui cum cons. nondum. c.) Lang. & ceteri ferre, Atqui consules cum nondum. Cicero tamen hanc obscenam literarum concursioem fugere solet.

408 Honestiora esse legionum decreta.) Honestiora decreta esse legionum, omnes libri ueteres. & oratio numerosior. 408 Senatus decreuit.) Decernit, omnes libri ueteres. quod placet. 408 Dies duodecim profecerunt.) Perfecerunt, nonnulli ueteres libri. quod minime displicet. 408 Præter Cotylam.) Pleriq; libri ueteres, in queis Lang. Præter Cotylam meum. nonnulli Meum, Meum alij. alij Eum. ego, um, corrigo: ut ad iam referatur. atq; ita corrigo Tum. ut sine eo sententia imperfecta mihi esse uideatur. 408 Quid hoc aliud est, quam ad bellum ciuile. c.) Quid est aliud, omni ad bellum c. proba. 408 Sit patriæ prius.) Sic omnes libri ueteres, ego, Patria proba. 408 In qua etiam parentes.) Parentes etiam, omnes libri ueteres. 409 Aut sequimini.) Aut quam sequimini, omnes libri ueteres. similiter Terentius in Phor. Potius quam lites secter, aut quam te audiam. 409 Suis latronibus condonandi.) Condonandorum pro Condonandi, quidam reposuerunt. ego Condonandi, cum omnium librorum, tum locupletissimorum auctorum, qui ita locuti sunt, auctoritate defendo. ut Liuius: Vestri adhortandi causa. & Plautus in Captiuis: Nonnandi istorum tibi erit magis, quam edundi copia. Est etiam apud scriptorem, nescio quem,

Deripiendi pomorum. 409 Populum R. seruitute

opprimendi.) Libri ueteres, P. R. quod ego interpretor, Populi Rom. 409 Dubitate quid agatis.) Sic Lang. Dubitate quid agatis. nonnulli, Dubitatis quid agat scilicet. Quid agatur. s. alij. Dubitate, alij tanquam modo. ego Dubitatis? emendo: ut sit quemadmodum illud Plautinum: Post, argumentum huius cloquar tragœdiæ. quid contraxistis frontem? Et pro Milone: Sed ita si P. Clodius reuixerit. quid uultu extimulistis? et in sexta Philippica: Redeo ad amores deliciasq; uestras L. Antonium, qui uos omnes in fidem suam recepit. negatis? M. Tullius, cum, quid ageretur, aperuisset, atque de gestu intellexisset, sententi orationem suam fidem non fecisse, nec sustulisse dubitationem, tum addidit, Dubitatis? An non cadunt hæc in Antonium? hi uero, qui omnia glossis referunt, cum hunc locum interpretarentur, sub eo cetera illa uerba subscripserunt, que postea à librarijs imperitijs in libris reposita, per omnes ferme permanserunt. 409 Qui cum Cæsaris acta.) Omnes libri ueteres, Qui cum eius. Tu uide ne corrigendum sit, Qui quouis uel cuius acta. elegantius certe esset. 409 De auspicijs non interpretaretur.) Non interpretaretur, ab omnibus libris ueteribus abest. 409 Cum populo Ro. agi non esse fas qui ignorat?) Cum populo agi non esse fas, qui ignorat? sic omnes libri scripti, à quibus etiam sit sermo Latini consuetudo. 409 Vbi pœnæ recenti lege Iunia, & Licinia?) Non fecissem huius loci mentionem, nisi uidissem quosdam in suis libris reposuisse, Vbi penè recentis lex Iunia, & Licinia? qui præterquam quod à scripturalibrorum omnium recedat, præterea uel maxime in eo peccant, quod legem Iuniam, & Liciniam duas leges fuisse crediderunt. quod falsum est: atque ut id planum faciamus, Cicero secundo libro Epistolarum ad Atticum: Qui legem Aeliam, qui Iuniam & Liciniam, qui Cæciliam & Didiam neglexerunt. Et quarto: Nunc ad ea que queris de Catone. Lege Iunia & Licinia seis absolutum. Et contra Vatiniū: Postulatis ne sis lege Iunia & Licinia. & si tibi mendum librarij: est enim scriptum Iulia. fuit autem, opinor, lata hæc lex à L. Licinio Mur. & D. Iunio Silano: qui post Ciceronem Consules fuerunt: & propterea recentem appellauit. confirmabat autem, ut arbitrator, aliam quandam legem ante latam: & hoc amplius erat diligentiſsimè sancta, pœnasq; maximas constituabat in eos, qui ei non obtemperassent. Et quoniam de lege Iunia agitur, opem feramus Asconio, cuius uerba infra scripsi, De legibus Iunij puto uos reminisci: has esse leges Iunias, quas illis Consulibus M. Lucilius Drusus Tribunus plebis tulerit: qui cum senatus parteis tuendas suscepisset, & leges pro optimatibus tulisset, postea ea licentia est progressus, ut nullum in his morem seruaret. Itaque Philippus Consul, qui ei inimicus erat, obtinuit à senatu, ut leges eius omnes uno senatusconsulto tollerentur. Hæc tenus Asconius. Sic autem scribendum est, De legibus Iunij puto uos reminisci, has esse leges Iunias, quas illis Consulibus M. Liuius Drusus. c. Idem fere mendum in secundo libro de Leg. Igitur tu Scias & Apuleius leges nullas putas? Cicero. Ego uero ne Lenias quidem. & alio loco, Vt Lenias consilio Philippi consulis & Auguris. Quibus in locis quin Liuius sit emendandum, nemo dubitabit, nisi qui planè erit in rebus ueteribus tyro, atque peregrinus, latoremq; harum legum M. Liuium Drusum appellatum esse non cognouerit. 409 Aut si au-

spicia M. Antonium non mouerent, sustinere eum aut ferre non posse.) Sic omnes libri ueteres. Aut si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere me non asserere posse. Ego sic arbitror emendandum, Vt, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamen ac ferre posse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbine marum uideretur. Sed illud meum seruo: nihil ut affirmem: tantum testatum relinquam, quid sentiam. Illud quidem omni asseueratione affirmo, libros mihi uideri alios planè mendosos, alios Ciceronis elegantiam non olere. 410 Num ergo etiam armorum interpretes.) Ergo, in libris ueteribus non reperitur. 410 Vt quomodo aditus hostium prohibetur castellis, & aggeribus: ita ab ingressione fori. c.) Sic omnes libri ueteres, Vt quomodo aditus hostium prohibentur, ita castellis & operibus ab ingressione. c. 410 Populum Rom. inu. non teneri.) Romanum, ab omnibus libris ueteribus abest, quod proba. sic pro Domino sua, Drusi legibus que contra legem Cæciliam & Didiam lata essent, populum non teneri. & in duodecima Philippica: Hisq; nec populum, nec plebem teneri. Quid multa? in hoc opinor, uaria consuetudo non est. 410 De ue colonijs in agros deducendis.) L. Lang. & alij nonnulli, De ue colonijs in agrum deducendis. Colonis proba: illud alterum reijcio. Etenim eodem modo, ut impressi, locutus est in septima: Præsertim cum eosdem in agros etiam deduxerit. 410 Quamuis ergo bonas leges.) Leges bonas, omnes libri ueteres. 410 Donationibusq; uerit.) Auertit, nonnulli scripti libri, quibus assentior. sic enim in duodecima quoque Philippica, HS septies millies auertisse Anton. pecuniæ publicæ iudicauit Et Pecuniam uertere insolens, Auertere usitatum. 410 Hæc se ex commentarijs Cæsaris.) Extremum uerbum à nonnullis ueteribus lib. is abest. 410 Mulier sibi faciliior, quam uir.) Sic omnes libri ueteres. mihi tamen dubium non est, quin litera sit adijcienda, atque emendanda in Viro: namq; illud idem mihi uidetur hic locus sonare, quod ille in secunda Philippica: Quis autem meum consulatum præter P. Clodium qui uituperaret, in uocum est? cuius quidem te fatum. sicut C. Curionem manet: quoniam donum tuæ est, quod fuit illorum utriq; fatale. Et ille alter, ista tua minime auara uxor, quam sine contumelia describo, nimium debet diu tertiam pensionem. Fulvia cum P. Clodio fuerat, interfectus est: cum C. Curione, eundem habuit exitum. Quod igitur eo fato nata erat, u. cui nuberet, ei ferro uita eriperetur: idcirco modò fatalem uiro, modò felicior sibi, quam uiro dicit. 410 Auctoritate senatus rescindantur.) Rescinduntur, omnes libri ueteres. placet. 411 Ea se ex actis Cæsaris agere diceret.) Ea se ex Cæsare diceret, omnes libri ueteres. 411 Earum rerum falsæ tabule.) Earumq; rerum, omnes libri ueteres. 411 In quo uos fecellit.) Nos, omnes libri ueteres. 411 Apud consilium illud.) Apud illud consilium, libri ueteres. 411 Num ex iudicium genere, & forma.) Num est ex iudicium, omnes libri ueteres: nonnulli pro Forma Fortuna habent, ut illud: In iudice enim spectari & fortuna debet & dignitas. ego tamen ceteris assentior. 411 Homo præterea festiuus.) Quo nemo præterea festiuus, Lang. Quo nemo præterea magis festiuus, Sc. Quo nemo præterea festiuus, Gad. ego Scal. sequor. 412 Quemadmodum ad hunc reus alleget?) Quem ad hunc reus alleget, libri ueteres.

quod uehementer proba. 412 Habere hospites.) Sic omnes libri ueteres, Hospites habere. 412 Sed illud os, illum impunitatem.) Sic L. Lang. Sc. & alij nonnulli, Sed illud os, illum impunitatem ceni fecissent. nonnulli pro Ceni, Cerni. alij pro Sed, Set. pro Fecissent, Fecisset. alij nihil omnino distinguunt ab impressis: ut ita fortasse corrigendum sit, Et illud os illa impunitate fecisset, ut. c. Vt hæc sit horum uerborum sententia: Quod excogitauit hanc tertiam decuriam, scelerum magnitudini assistendum est: ut auderet, neq; puderet, quod excogitaret, efficere, sicut immanis impudentia. 413 Cognitumq; esset.) Cognitumq; ab omnibus libris ueteribus abest. 413 Hanc quoq; & reliquas.) Lang. Hanc uero. Sc. Ergo. ego sequor impressos. 413 Nunc uero abrogandas censeam.) Hoc amplius plerique libri ueteres. in queis Lang. Nunc uero cur abrogandas censeam? nonnulli pro Cur, Cum. ego, Non, magis proba. 413 Iudico non rogatas.) Rogatas, omnes ferè libri ueteres, in queis Lang. 413 Quod unus M. Antonius in hac urbe post conditam urbem palam secum habuit armatos.) Sic omnes libri ueteres, Quod unus M. Antonius in hac urbe palam secum habuerit armatos, si post conditam urbem. Ex quo iudicari illa uerba, Post conditam urbem scilicet, tanquam glossimata de libris esse tollenda. Habuerit, etiam magis proba. 413 Plus poterunt.) Potuerunt, omnes libri ueteres. perspicue uerum. 413 Non quod ille scuta uellet occulta esse.) Non quo ille scuta occulta esse uellet, omnes libri ueteres, & præstantior numerus. 413 Aperiis ualuis Concordiæ.) Operis, omnes libri ueteres. & rectè. Idem in secunda Philippica: Cur ual ue concordia non patent? Operire domum Catullus, Hostium Terentius, Portam Varro dixit. 413 Vehemens, & uiolentus.) Nonnulli libri Violentus. Ego sequor impressos. 414 Vt digestio potius quam declamatio uideretur.) Sunt aliquot menses, cum in hac opinione sum, membrum hoc esse subdititium: nam id uocabulum Digestio mihi barbarum quiddam olere uidebatur: & insequenti uerba, Sitim quærens scilicet, totum hoc superuacuum, atque adeo sui glossimæ esse clamitabant: constantia tamen librorum, qui omnes ad unum refragabantur opinioni meæ, uehementer me mouebat. Itaque, ne in arrogantiâ offenderem, silentio præterire constitueram. Ecce autem, cum ego & Valdimus, quem honoris causa nominò, quædam inter nos ex eadem oratione conferremus, atque huc incidissemus, & is locum (ut ita dicam) expunctum animaduertisset: Vtrum, inquit, auctoritate librorum, an opinione ductus id facis? Opinione inquam, & ob eam causam in emendationum numerum non retuli. Fidenter, inquit, ascribe sine dubio glossimæ est: eisdemq; rationes, quas ego dudum, cur ita censeret, attulit. Tum ego locum illum profero, Vt digerat multa cruda facilius. Illa quoque glossimæ est, quæ tamen ab omnibus libris scriptis absit. Quod cum scirem, ad hunc, quo de agimus, locum multis annis ante notam, inquit, apposueram. Quo audito omnis mihi est præcisâ dubitatio. Habes & meum, & præstantissimi uiri iudicium. Limatum tu quoque illud tuum adhibebis, atque ea tolles ex libris, si idem tibi uidebitur.

414 Declamauit.) Declamauit, omnes libri ueteres. 414 Hæc enim ei causa esse solet declamandi.) Hæc enim ei causa esse declamandi solet, omnes l. u.

414 Myr-

414 Myr-

414 Myrmillo Milasís depugnat.) Sic omnes libri ueteres. Itaque qui in libris suis, Trallibus, reposuerunt, perperam fecerunt. In hoc tantum mendum est, quod Mylasís scribendum est, 414 Suum in illa gladiatoria.) Suum illa, omnes libri ueteres. 414 Auiditati conuicti.) Auiditate, omnes libri ueteres.

414 Ratum esse, quod egressent.) Quod egressent, omnes libri ueteres. ego, Quod ei egressent.

415 Ad urbem potius.) Ocyus. 415 Quo animo hunc censetis futurum in nos.) Quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, omnes libri ueteres, numerus, & constructio lenior. 415 Profectus est, & profugit paludatus.) Sic Lang. Non profectus est, & profugit paludatus. ego sic, Non profectus est, set profugit paludatus. ut illud in hac eadem oratione, Post discessum latronis, uel potius miserrimam fugam. & in decimatertia: Ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam. Nonnulli ueteres libri opinionem meam comprobauerunt. 416 Quod hic aut non fecerit, aut non faciat.) Sic omnes libri ueteres: Quod hic aut non fecerit, aut faciat, aut molitur, & cogitet. ut idem locutus est in quarta Philippica, Ut non aut is sint impij, qui contra consules exercitum comparauerunt: aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. & secundo libro de Inuentione: Cum autem actio translationis, aut commutationis indigere uideatur: quod non aut is agit, quem oportet: aut cum eo, qui cum oportet: aut apud quos, qui lege, qua poenit, quo crimine, quo tempore oportet. Translatiua constitutio appellatur. Libros ueteres probo.

416 Hec ij, qui in horam uiuunt. c.) Sic libri ueteres, Hec ij, qui in horam uiuunt, non modo de fortunis, & bonis ciuiliam, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. Quidam pro Hec, At reposuerunt. Quod minime displicet: & si omnes libri contra faciant.

416 Hunc, quem uidimus. c.) Sic omnes libri ueteres, Hunc, quem uidimus P. R. restinguet ardorem: municipiorum, atque Italica fringet animos. Aperte uerum. 416 Ista legatio moram.) Hoc amplius libri ueteres, Certè ista legatio. quod magnam & uim, & uenustatem addit orationi. 416 Quamuis dicant, & quosdam audiam dicturos.) Quamuis dicant, quod quosdam audio. c. omnes libri ueteres. ualde placet. 417 P. Valerium Flaccum.) L. Lang. qui cum plerique faciunt, Falcum. nonnulli Anfalcum. nemo certè Flaccum. A Liuiio mentio fit cuiusdam M. Valerij Falconis. Falcones, inquit Sext. Pompeius, dicebantur quorum pollices in pedibus intro curuati sunt in falcis similitudinem. Apud eundem tamen Liuium loco supra citato, Flaccum scriptum est. Genti autem Valeriae id quoque fuisse cognomen, nemo est qui sciat. Flaccum igitur tueamur.

417 Qu. Fabium Pamphilum.) Idem scriptor me pene induxit in errorem: idem tanquam in ueritatis uiam deduxit. nam cum in Lang. quid dico Lang. ? immo uerò in omnibus libris ueteribus pro Fabium, Bebiu scriptum animaduertissimè, isque me tot, taliumque librorum consensus, ut par erat, mouisset: Liuij statim, ut uerum inuestigarem, libros in manus sumpsi: eosque ab impressis stare eum uidissem, in hanc opinionem discessi, ut pro certo ducerem libros ueteres esse mendosos. postea cum eodem cognoscende rei, nescio cuius gratia, euoluerem, in 60 D. C. Bebios Pamphilos incido. Nullum Fabium eodem

cognomine, cum iam studiosius inquirerem, usquam reperio. Itaque sententiam ita mutauit, ut mihi dubium non sit, quin scripti mendo uicent. impressi & Liuij, & Ciceronis libri corrupti sint, atque deprauati.

417 Pro Annib. de hostibus nostris & socijs.) Eodem modo scripti, ut impressi. ego sic corrigendum puto, pro Annib. de hostibus, nostris etiam socijs. quidam in suis libris reposuerunt, Mittebamur ad Annibalem pro hospitibus nostris, & socijs. Quibus, ut omittam, quod longissime ab antiquorum librorum scriptura discedunt, hoc certè probandum est, populi Romani hospites Sargentinos fuisse. 417 Ad nostrum ciuem mittimus.) Sic omnes libri ueteres, nisi paruerit Antonius. Ne Imperatorem, Coloniamque populi Ro. oppugnet, ita ne uerò per legatos rogandus est? 417 Ante diem XIII Cal. Ian.) Sine controuersia scribendum est, Ante diem XIII. Id declarat, quod Nudius tertius decimus supra dixit. 418 Id uos auctoritate publica comprobauistis.) Comprobastis, Lang. & alij aliqui.

418 Vos a quo animo aspiciere.) Animo a quo, omnes libri ueteres. 418 Sine dolore summo uidebitis.) Sine summo dolore, nonnulli ueteres libri.

418 Qui si legatis paruerit.) Libri ueteres partim Quid, partim Quod. 418 Nisi retardatione.) Ex retardatione, omnes libri scripti. 419 Fortunaeque nostrae nota sunt.) Sic omnes libri scripti, Nota sunt. Ego, Notate, probetur si quem admodum illud, Pecunias nostras aestimabat: possessiones notabat & urbanas, & rusticas. 419 Hic ad quem legatos.) En, libri scripti, nonnulli, Em. 419 Qui ne sorti quidem fortunas nostras destituit.) Destinuit, libri scripti, quod probonam Destituit quidem omnino falsum est: siquidem Destituere hoc significat, Non stare promissis, atque etiam, qui a se speret aliquid, hunc in ipso articulo temporis deserere: quod in L. Antonium profectò non cadit: à quo nihil tale expectabatur. Destinare uerò dicitur, cum habeas aliquid cum animo iam statutum, ut facias. Alia quadam notione Destinare uel dei Emere. sed hoc nihil ad rem. Qui locus orbis terrae iam non erat alicui destinatus: iam mente & cogitatione attributus, assignatus, additus ne sorti quidem fortunas nostras destinauit. iam singulorum ciuium bona singulis latronibus descripsit: ut ne hoc quidem integrum reliquerit, ut quisque haberet, quod cuique fors obtulisset: quod erat signum, eam, qui id faceret, sinitre sanguinem ciuium, atque omnium bonorum uite imminere: quippe qui sibi nihil reliquit ad promissa faceret, ut, quod animo intenderat, posset efficere. Destinuit igitur conuenit, non Destituit. 419 Bello inquam certandum est.) Decertandum, omnes ferè libri scripti.

420 Breui tempore libertatem recipi.) Libertatem populi R. omnes libri ueteres, quod probo. 420 Si autem lenius agetis.) Sin. o. l. s. rectè.

420 Quamquam in memoria gratorum ciuium.) Libri scripti eodem modo ut impressi. quidam Atque, pro Quamquam reposuerunt: quod minime displicet.

421 Sed ut hostem arcuit, Galliam, sequi. c. ut illud in quarta: Hunc igitur Gallia qui prohibet. c. 421 Meritò uereque laudetur.) Iure, nonnulli scripti libri, quod placet. 421 Suasque uires non iradidit, sed opposuit.) Hoc amplius omnes libri scripti, Sed opposuit

420 Breui tempore libertatem recipi.) Libertatem populi R. omnes libri ueteres, quod probo. 420 Si autem lenius agetis.) Sin. o. l. s. rectè.

420 Quamquam in memoria gratorum ciuium.) Libri scripti eodem modo ut impressi. quidam Atque, pro Quamquam reposuerunt: quod minime displicet.

421 Sed ut hostem arcuit, Galliam, sequi. c. ut illud in quarta: Hunc igitur Gallia qui prohibet. c. 421 Meritò uereque laudetur.) Iure, nonnulli scripti libri, quod placet. 421 Suasque uires non iradidit, sed opposuit.) Hoc amplius omnes libri scripti, Sed opposuit

421 Meritò uereque laudetur.) Iure, nonnulli scripti libri, quod placet. 421 Suasque uires non iradidit, sed opposuit.) Hoc amplius omnes libri scripti, Sed opposuit

ANTONIO:

773

Antonio: quod ualde placet. 421 Populum Rom. liberum esse uoluit.) Liberum uoluit, omnes libri scripti. ut paulo infra, Qui populum Rom. liberum cuperet. Libri tamen impressi defendi possunt: siquidem eodem modo locutus est in undecima: Qui populum Rom. liberum esse uolumus. 422 Quod imperij populi Rom. lumen fuit.) Imperio, omnes libri scripti. Ego assentior impressis. 424 Ille in aduersariorum partibus agrum Picenum habuit munitum.) Pro Munitum, Inimicum, omnes libri scripti. quod summopere arridet. si tamen ex primis membri huius uerbis, in modo susculeris: aliter enim ad mentem Ciceronis uerba non accedunt: qui quidem ex contrarijs conficere uoluit, Caesaris factum praclarum fuisse, quam Pompeij: siquidem hic ex inimicis aduersariorum, ille ex amicis hostium conficisset exercitum. Picentes autem cum Pompeio consensisse ad Marij partem oppugnandas, refert historia. 424 Ex Antonij amicis, sed amicioribus libertas.) Libertatis, omnes libri scripti. 424 Huius adolescentis hortandi honorandique.) Quidam in locum Honorandi subdiderunt Ornandi. Quid eos mouerit, nescio. omnes certè libri scripti contra faciunt. Equidem, si liceret liberè, atque audacter emendare, pro Hortandi, Ornandi potius reponerem: ut alterum ad laudes referatur, alterum ad honorem: cum praesertim, quid sibi hic uelit ista hortatio, non dispiciam. Libri etiam scripti non Hortandi, sed Oriandi habent.

424 Et pro populo Rom.) Et propro libri scripti. Ego, Sit pro pratore. Scribit Suet. senatum decreuisse. ut Caesar exercitui comparato pro pratore praeset, atque una cum Hircio, & Pansa cons. D. Bruto opem ferret. 424 Milites & ueteranos.) Et, meo quidem iudicio tollendum est. Non longè abieris: haec ipsa oratio in extremo me in tibi opinionem comprobabit.

426 Ciuem clarum haberi.) Eodem modo libri scripti ut impressi. ego Carum probo. comprobant Carum potius quam Clarum multi inferiores loci in eadem pagina. 427 Amicissimo recipi.) Amicissimoque recipi. 427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

427 In quo P. C. non tantum commodum.) Libri ueteres non differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet. 427 Contra legem Iuliam possideretur.) Possiderent, omnes libri scripti. 428 Hisque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita darent, assignarent.) Sic omnes libri scripti, usque militibus. Caetera eodem modo. Ego sic emendandum puto, usque militibus legionis Martiae, & legionis quartae ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis daretur. Nam His militibus quidem, siue is aperte falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarem secuti sunt: ut supra rectè additum est praeno-

latronum ita domesticis stupris, forensibus parricidijs delectarunt, ut. c.) Sic omnes libri scripti, Duo dissimilia genera tenuerunt lenonum, & latronum: ita domesticis stupris, forensibus parricidijs delectatur, ut. c.

431 Noui uiolentiam.) Violentiam, nonnulli scripti libri. 431 Horam exhibere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus.) Eodem modo omnes libri scripti. in quibusdam impressis Eximere, pro Exhibere. quod minime displicet. ut enim Tollere diem, Extrahere diem: sic Eximere diem usitatum. M. Tullius ad Atticum: Metellus calumnia dicendi tempus exemit. Capito apud Gellium, Cato rem, quam consulebatur, quoniam non è repub. uidebatur, perfici uolebat. eius rei gratia ducenda, longa oratione utebatur, eximebatque dicendo diem. erat enim ius senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quicquid uellet alius rei, & quoad uellet. Ex quo liquet, locum illum ad Q. Fratrem, Clodius rogatus, diem dicendo eximere cepit: non esse mendosum. Sed hoc nihil ad rem. Ut igitur Eximere tempus, diem: sic horam, rectè dicitur. 431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

431 Pluris quam T. Plancius.) Sine controuersia scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plancus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui temporibus Milonianis uel accerrimum se Ciceronis oppugnatorem praebuerat, maximamque in eum, quod tanto studio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoque instigante curiam populus incenderat. postea contra opes, ac potentiam Pompeij condemnatus, à Caesare initio belli ciuilibus in integrum restitutus est. 432 O fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro

scripti libri, Remuriam. quid, si Remuriam, uel Remuriam corrigamus: Sext. Pompeius, Remurinus, inquit, ager dictus: quia possessus est à Remo, & habitudo Remi Remoria: sed & locus in summo Auentino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus. hunc locum Plutarchus in uita Romuli non Remoria, sed Remuriam appellat, cuius uerba subscripti: ῥωμαίων οὐν τῶν ἀποδομῶν τῶν ῥωμαίων καὶ ἀράτων, ἵππων ἰσι τὰ φάροντα καὶ σι, καὶ ἰκτινόν ἰσοδολίη ῥαζεν τὴν τῶν ῥωμαίων ἢ χαρῖον τὴν ἄσεν τίνου ἀπρὶ τῶν. ὁ δὲ ἰκτινόν μὲν ὀνομάσθη ῥωμαίων. ὡς δὲ, ῥωμαίων καὶ ἀράτων. Dionysius Aliacharnaseus scribit, Remum cepisse consilium condendae urbis in eo colle, qui postea ex eo inuictus nomine Remoria appellatus est: qui collis, inquit, à Tyberi non longè à Roma triginta stadijs abest. Remuriam ille, qui de regionibus urbis scripsit, Victor in partibus Auentini numerat. illud autem, quod huic subiungit, Campus Martius restabat, nonnihil suauiter opinionem meam: ut quemadmodum hoc sic illud non ad ueritatem, sed ad augendam inuidiam dictum sit. Sed ad meum illud redeo, nihil ut affirmem, tantum, quid sentiam, uel potius suspicem, testatum relinquam. 434 L. Antonio Iano medio patrono.) Iam medijs sine controuersia emendandum: declarat oratio consequens, Patronus (inquit) eorum qui Tribuni militum fuerunt: patronus iam medijs. De Iano medio, ubi consistebant foeneratores. Horat. postquam omnis res mea Ianum. Ad medium fructus est. Etiam M. Tullius libro secundo de Officijs in extremo: & si ibi mendose scriptum est, Ad mediam Ianuam.

434 V. grati: ubi post) XXX libri scripti. 435 Tam inimicus dignatus i. iue.) Eodem modo libri scripti. ego, Dignatus: ut casus casu respondeat. ut pro Flacco: Aut beneficij huius obiectator, aut uirtutis hostis, aut laudis inuidus exitisset. 435 Conatus auertere.) Conatus, omnes libri ueteres. quod ualde placet. 435 Senatum suum sponte bene firmum.) Lang. Bene non habet. ceteri sic, Bene suum sponte firmum. quid uerius, diuini indum est. illud scio, M. Tullium saepe ita locutum fuisse: ut in decimo sexto libro Epistolarum ad Atticum: ubi bene ualentem uidi Puliam. & quinto: Nos enim & nostras sponte bene firmi. 435 Omnibus gentibus imperare uoluerunt.) G. ut bus, in l. u. non est. 436 Tribuni pl. referunt.) Trib. pl. refert, o. l. u. 436 Langoris.) Langoris, omnes libri ueteres. postulat etiam ratio. 436 Iam non fingunt. c.) Sic omnes libri ueteres, Iam nunc fingunt responsa Antonij, ea; defendunt. perspicue rectam. 436 Leges imponeret.) Haec uerba nullis in libris ueteribus reperiuntur. 437 Iidem quasi prouidi ciuis, & senatores.) Nihil mihi emendatius hoc loco, nihil sincerius uidetur, cum in hoc modo libros intueor: cum autem ad ueteres aspectum & mentem refero, facere non possim, quin suspicem aliquid sub his mendis subesse: se scripturam ueterum librorum proponam: ut intelligas, an aliqua tamen ratione ducar ad male suspicandum. Lang. sic, idem quasi prouendicius esset in senatores. Sc. Prouenditius esset in senatores. Alij, prouenditius esset in senatores. Liber Marcelli Ceruini Cardinalis, P. R. uindicius est. h. c. quarum nullam omnino probo: nam haec extrema (etenim cetera perspicue falsa sunt) haec inquam extrema, quae praese fert aliquam tamen speciem ueritatis, nec ipsa mihi constare secum, nec cum inferiori uidetur. nam primum quis

unquam sic locutus est ut diceret, ille P. R. uindicius est, cum libertatis uindictam, propugnatorem; significare uellet? propterea quod seruus hoc nomine conuentionem, quae facta erat contra P. R. libertatem, detulerit. Sed sic hunc fuisse Brutum illum Regum exactorem: quis unquam dixit, Antonius Populi Romani Brutus est? Deinde hi senatores non M. Tullium conuenerant improbitatis, quod contra bonum scilicet ciuem, patriamque amantem bellicum cecinisset: sed imprudemiae, quod iritasset hominem nequam, iracundum, impotentem, confidentem. Vt nam, inquit ille, tam facile uera inuenire possem, quam falsa conuincere. Quod ego quoque uel hoc loco maxime possum dicere. Nullo enim negotio falsa redarguo: uera nullo modo reperio. Quid si sic emendamus? idem quasi P. R. uindices essent, h. c. Omnino melius: ut tamen omnino non acquiescam, atque assentiar. Sequamur igitur impetuosos: praesertim cum bonam sententiam uerbi non manu bonis enunciant. 437 Eos esse cauendos denunciant.) Eos cauendos esse denunciant, omnes libri ueteres. Numerus Tullianus. & ut alij ex alio: hunc locum à Demosthene transiit, ἵππων ἰσι τὰ φάροντα καὶ σι, καὶ ἰκτινόν μὲν ὀνομάσθη ῥωμαίων. ὡς δὲ, ῥωμαίων καὶ ἀράτων. Quod Demosthenes dixit, ἵππων ἰσι τὰ φάροντα καὶ σι: Cicero, à se primum numerare. Varro de lingua Latina: primum praeterij: Mensium, inquit, nomina sunt a fere, si à Martio, ut antiqui instituerunt, numeres.

437 Diligentior causa est?) Diligentior est cautior perspicue rectum. 437 Populares habebantur.) Appellabantur, omnes libri ueteres. 437 De sua specie rum secundarum suarum.) Hoc extremum uerbum omnibus u. l. auctoribus inducendum est, atque etiam (ut mihi quidem uidetur) Latini sermonis elegantia. 438 Ab ineunte aetate illius.) Ab ineunte illius aetate, Lang. 438 Coniunxerit: eius denique.) Coniunxit: eiusdemque curam, Lang. Sc. nonnulli, E usiam curam: quorum utrumuis elegeris, erit multo rectius, quam id quod editum est. 438 Auctor pacis sui.) Pacis auctor sui, omnes libri scripti. Et uerba proliuius currunt.

439 Cum hoc pace uelle subitò coniungi.) Cum hoc sub. id pace uelle coniungi, omnes libri ueteres. Et ambitus cretico, & spondeo clauditur: qui numerus Ciceronis proprius est. 439 Meritos quidem illi honores.) Eodem modo omnes libri. Meritos quidem illos, mihi magis arrideret. Hoc certe consuetudo, atque elegantia Latini sermonis approbat: illud alterum reijcit, atque aspernatur. 439 Sed tamen immortales & singulares.) Singulares, & immortales, omnes libri ueteres. Quod placet. 439 Brutum hominem quoniam illius generis, & nominis natum ad rempublicam liberam iam.) Sic o. l. Ego sic, Omne quodam illius generis, & nominis: ut sit illi simile de M. Bruto in decima Philipp. Cum sui excellentissimam uirtute reip. natus, tum suo quoque iam materni generis & nominis. Natus igitur erat D. Brutus quodam omnino illius nominis, ut quomodo admodum L. illi: Brutus regibus exactis, ita hic infecto tyranno patriam in libertatem uindicaret. Ab eadem ratione dixit in 3. actus. Dixit idem Dol. bellam impetrasse: omen magis P. C. quam causa placuit. Et in Rul. Neque te P. Rulle omnia illa M. Bruti, atque auspicia à simili: furore deterrent & Liuius libro septimo: Redieruntque res ad Camillum, cui unico consuli uel ob aliam dignationem haud subijciendam dictaturae, uel ob omen

777 ob omen saustum ad Gallicam tumultum cognominis diuitem arrogari, haud satis decorum usum est patri-bus. Sed enim haec omnium mentio facta memoriam mihi attulit loci illius de Diuin. libro primo: Prerogatiuam etiam maiores omnes in istorum comitiuorum esse uoluerunt. Et illius in 2. lib. Iam illa, fauete linguis & prerogatiuam omnium comitiuorum. Quibus in locis pro Omnes, & Omnium, Omen reponendum est. id indicat pro Planicio: An tandem una centuria prerogatiua tantum habet auctoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin renouatus sit. Et planius etiam pro Mur. Etenim si tanta illis comitijs religio est, ut adhuc semper omne ualuerit prerogatiua. 440 A. Hircius.) Hoc amplius o. l. u. A. Hircius consul. praeterea ut scribunt: uetera monumenta, non Hircius, sed Hirtius. 440 Milites cum gladijs sequuntur: consuli praesidio sunt: specie consuli. c.) Milites cum gladijs sequuntur consulem: praesidio sunt specie consuli, omnes libri ueteres. praecare. 440 Non est iudicatus Antonius hostis?) Non est iudicatus hostis Antonius? omnes l. u. & finem heroici uersus effugimus.

440 Liberati tum regio dominatu uidebatur.) Hoc tantum libri scripti ab impressis discrepant: quod pro Tum, nonnulli Tam: pro Videbatur, nonnulli Nitebatur, alij Verebatur, Urgebatur alij. Ego sic emendandum arbitror, Sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidam, sed tamen iusta: nunc nulla est liberatis iam regio dominatu: urgebatur armis domesticis: ea ipsa depulsum sententia aperta est. 441 Quanta illa erit.) Quanta enim erit illa. o. l. u. 441 Et Consule designatum.) Et ab o. l. u. abest. recte. 441 Satis multa de turpitudine.) Multa, à Lang. & ceteris fere l. u. abest. 441 Dicam deinceps, quod proposui.) Deinceps, ut proposui, omnes libri u. 441 Antonium uideatis.) Videatis Antonium, Lang. 441 Cum C. Casare magistratum sortitus est.) Magistratus partitus est, omnes libri ueteres. praecare. Quid sibi uelit Cicero, Suetonius in uita Iul. Cas. declarat: Comitibus, inquit, cum populo partitus est: ut exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidetur: pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciatetur: pro parte altera, quos ipse dedisset. ut autem hoc Caesar liceret, L. Antonium legem tulisse, ex oratione Ciceronis licet intelligere. 441 Patronus forti.) Eodem modo libri ueteres. nonnulli non ita ueteres quidem, sed tamen scripti, Patronus eorum. quod rectum esse iudico. ut ex Philippica sexta apparet. Hunc autem errorem genuit (opinor) similitudo literarum. nam cum ueteres illi antiqui literarum formis in scribendo uterentur, Matruscule quae nostra lingua nominantur: quam in sententiam homines doctissimi, atque omnibus ingenijs artibus instructissimi discessionem (ut ita dicam) fecerunt, in eis uir cum omni doctrina, atque uirtutis laude cumulatus, tum uerò bene peritus antiquitatis, & doctus, & intelligens huiusce generis existimator Marcellus Ceruinus Cardinalis: cum igitur huic in modum literas de formarent, hinc fiebat incuria librorum, ut E, & F, propter similitudinem inter se locum saepe commutarent. Hinc innumera bilia menda egregebantur. Hinc pro Planicio. Eorum pressi, pro Forum pressi. ut in epistola ad Pap. Pat. Vrgeo Forum dixit. Hinc libro secundo de Leg. Quod autem eorum id si uestibulum sepulcri usucapi uetat. pro Forum. Forum, inquit Sex. Pompeius, antiqui appellabant, quod

nunc uestibulum sepulcri dici solet. In Varronis quoque lib. 2. de Re rust. ex eadem causa mendum, meo quidem iudicio, constat: Amequan calores aut frigora se exegerint. Quo in loco libri uetustissimi Eregerunt: ego Eregerint: ut in libro primo de Orat. Dum se calor frangat. Hinc ex Eorum, Forum primo: deinde, cum id consequens non uideretur, Fori natum. 441 O dii quis huius. c.) L. u. ne uiuus quidem habet hanc exclamationem. scriptis qui habent, in his, Medij, desideratur: ex quo licet coniectare, Medij in O dii abiisse: deinde utrunque sensum per imprudenciam librorum, in libros irrepisse. Cicero tamen hoc simplici exclamationis genere utitur. ut in epistola ad Quin. Frat. Hic o dii nihil unquam honorificentius accidit. & ad Att. Reliqua, o dii qui comitatus. 442 Cum ornasset Threceditis.) Threceditis, omnes libri ueteres. ego Beroaldo assentior, qui scribendum putat Threceditis: ut sit, Threceditis armis, Threceditis scilicet gladiatorum armatura: ut Ausonius: Threceditis princeps arma mouens gladio. Myrmillones cum Threceditis comparabantur. Declarat Cicero proxima superior oratione. declarat Suetonius in Dom. planius etiam Ausonius, Quis Myrmilloni coponitur? equitatus Threces. Threces gladiatores, inquit Sex. Pompeius, à similitudine parmularum Threcediarum dicti sunt.

442 Qui famularem iugularat.) Eodem modo libri scripti. Ego iugularat probo. 442 Concursum fuerit ciuitum.) Sit, pro Fiat, omnes libri ueteres. 442 Ut nemo sit alius, nisi ij, qui una sunt: & ij, qui .c.) Sic o. l. u. Ut nemo sit alius, nisi illi, qui una sunt: & hi, qui .c. perspicue rectum. 442 Cum bonorum praesidia cesserint.) O. fere l. s. ueteres quidem ad unum omnes sic, Cum bonorum praesidijs cesserint. Quorum consensus hanc in sententiam me adduxit, ut putarem sic emendandum, Cum boni iam praesidijs cesserint. ut illud in Cat. M. Vetatque Pythagoras iniussu imperatoris, id est Dei, de praesidio & statione nitere decedere. 442 Est autem nostri consilij.) Est ueteris consilij, o. l. u. Est uestri consilij, fortasse corrigendum est. Uestri certe, quam nostri, mihi magis arridet. 443 Sed in principe ciue non satis est.) Pro Ciue Priscianus Ciui, o. l. u. non est satis. 443 Vigilantiam.) Vigilantiam, Lang. ceteros sequor. 443 Quibus uicissim uos illum oculis intueri.) Quibus uicissim uos illum oculis intueri, o. l. u. Qui uestrum illud, Quis uestrum, o. l. u. placet. 443 Qui in uestras fortunas imminet.) Lang. & ceteri fere, Qui in uestras fortunas imminet, antequam unquam uobis erunt, aut uos illis? 443 Ad libertatem recuperandam incitauerunt.) Excitauerunt, o. l. u.

443 Curiam populi Rom. non desideretis.) Curiam P. R. non desideret, o. l. u. 444 Esse ullo pacto potest?) Nullo pacto esse potest, o. fere l. u. in quibus Lang. 444 L. Nasidius.) L. Nasidius, o. l. u. de L. tamen Nasidius Caesar in 2. l. bel. ciu. qui quidem refert eum ab Cn. Pompeio cum classe XXV nauium L. Domitio, Massiliensibusque subsidio missum. 444 Qui uicinos suos non cohortatus.) Pro Vicinos, Ciues, Sc. l. 444 Nolite igitur uelle.) Nolite igitur id uelle, omnes libri ueteres. 444 At uerò erecti, citati, parati, armati.) Locus hic mihi nonnihil suspectus est: nam uerbum illud Citati, scilicet armum & aureis grauius offendit: non quo id ipsum nunc primum accipiant: sed uim eius, atque sententias, in quibus poni solet, hoc loco non agnoscit. etenim cum mo-

ad celeritatem significet, ut Citati flumen, agmen, in eum locum citatim contendit: modò laudare & uocare: ut Auctores, libri citantur testes, accusatores, rei, iudices: hic, in utramvis partem acceperis, ad sententiam non satis aptè conuenient: ut interdum ueniat in mentem suspicari, pro Citati, Cuncti esse reponendum. quoniam tamen omnes l. contra faciunt, nobis persuaderi sinamus, Citati hoc loco idem ualere, quod Excitati. 444 Prouinciæ Gallie: à qua c.) O. l. u. pro A, Ei. 445 Vita & fortuna optimi cuiusq;.) Fortunæ, o. l. u. perspicuè uerum.

445 Tamen & summi gubernatores.) Tamen etiam summi, o. l. u. aperte uerum. 445 Metu & periculo remp. liberare.) Remp. metu & periculo liberare, o. l. u.

446 Vicit L. Cæsaris amplissimi uiri.) Vicit L. Cæsar amplissimus uir, o. l. u. quod ut probem, faciūt uerba con sequētia. 446 Ut & lectu sororis moueretur.) Sic o. ferè l. u. Ne in nepotem moueretur, & saluti reip. prouideret. nonnulli, Qui saluti reip. prouideret. Ex quo intel ligere cuiuis licet, hæc esse glossemata, et ideo ex l. esse tol lenda. 446 Quid est enim tumultus? nisi. c.) Quid enim est aliud tumultus? nisi. c. o. l. u. & rectè. 446 Gra uius autem esse tumultum.) Tumultum esse, o. l. u.

446 Medium nihil sit.) Nihil sit medium, Lang. et a- lij nonnulli. 446 Quo quid absurdius dici aut existi- mari potest? Quo quid absurdius dici potest, aut existi- mari? o. l. u. 447 Ut milites fiant sine ui.) Sint, pro Fiant, o. l. u. quod tamen non placet. 447 Quis po- test bellum non esse dicere?) Sic o. l. u. Bellum esse dicere, quod placet: ut hoc membrum æque, ut superiora, aliud dicat, aliud sentiat. 447 Nullam putauit sibi excusa- tionem.) Nullam sibi putauit excusationem, omnes libri ueteres, & lenius. 447 Non expectauit nostra decre- ta.) Vestra, o. l. u. 447 Decernendi enim tempus non dum nouerat.) Venerat, o. l. u. perspicuè uerum.

447 Nihil decerni posse.) Nihil posse decerni, Lang. & ceteri. & numerus Tullianus. 448 Et clarissimo- rum hominum.) Et ut clarissimorum hominū, o. l. u. quod placet. 448 Crudelissimam ulcisceretur necem.) Pro Vlscisceretur, Lang. Puniret, ceteri Puniretur, quos ut se- quar, numerus facit. 448 Penates, aras, focos.) Penat- es, ab o. l. u. abest. 448 Leges, iura.) Iudicia, non lu- ra, o. l. u. 449 Dij meliora.) Lang. & ceteri u. l. Det meliora. recentiores cum impressis faciunt: et rectè. quod enim Gr. τι δὲ φησὶ, nostri Dij meliora dicunt. Id apparet apud hūc ipsum in Catone maiore, Bene Sophocles, cum ex eo quidā iam confecta ætate quæreret, utereturne rebus ueneris, Dij meliora, inquit: libenter uerò istinc, tāquam à domino agresti ac furioso profugit. At Plato, à quo locum illum totidē penè uerbis transtulit, τὸ δὲ φησὶ ὅτι φησὶ ἄλλοις πρὸς τὸ ἀπολιπὼν, ἢ οἷος τὸ ἰδιαίτην συγγένειαν, ἢ οἷος τὸ ἐπι- μὲν ἴσθαι τὸ ἀπολιπὼν, ἀσμενίστατα μὲν τοῖς ἀπὸ ἀπὸ γυροῦ, ὡς πρὸς λήθη τὰ ἄλλα, ἢ οἷος τὸ ἀπολιπὼν ἀπὸ γυροῦ, utitur etiam Liuius, Si spopondissemus urbem hanc relicturam populum Ro? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habi- turum? si sub regibus futurum? Dij meliora, inquis. Et alibi, Bacchis iniuriæ uelle. id ubi mulier audiuit, perturbata, Dij meliora, inquit. Plenè Tibullus enunciauit, Dij me- liora ferant, nec sint mea somnia uera. idem Græcum uer- bi in pluribus exprimens, Dicamus bona uerba: uenit na- tal. Terentius immittit, Bona uerba quæso. Nec in rebus diuinis aliud erat Fauere linguis, quam

Ouidius: *Euinctus uitæ crines albente sacerdos, En Deus est, Deus est: animis linguisq; fauete, Quisquis ad: st, dixit. Sis ò pulcherrime uisus Utulter, populosq; iuues tua sacra colemes. Quisquis adest, uisum ueneratur numen: & omnes Verba sacerdotis referunt geminata, piūmq; Aeneadæ præstant & uoce & mente fauorem.* Euripides autem in Iphig. *τὰς δ' ἐν μίσην τὰ λῶβ' ἐπὶ τῶ δ' ἢν μίσην, ὡς φησὶ ἀντίτι, ὡς οἱ τὸν ὄρα γῶδ.* 449 Viderūt enim ex men- dicis.) Sic o. l. u. Sui enim ex me didicerūt repemē fieri di- uites. ut fortasse corrigendū sit, Sic enim ex mendicis didi- cerunt repemē fieri diuites. 449 Nos libertatem no- stris militibus.) Nos nostris militibus libertatem, o. l. u.

449 Facere commodè non possem.) Commodè facere non possem, o. l. u. 449 Imò alia causa iusta.) Nulla, uel Non, uidetur deesse. 450 Honestatio.) Eodem modo l. s. ut impressi. ego tamen, ut, quod sentio, dicam: Oratio magis proba: ut illud Terentianum: *Quæ sese no- luit in ignē cōijcere, prohibui. seruauit. honesta oratio st.* Et huius ipsius de Off. *Uulgo loquūtur, sese in beneficijs collocandis mores hominū, non fortunā sequi. honesta o- ratio.* Et de Fin. bon. et mal. *Cupit enim dicere, nihil posse ad beatam uitā deesse sapienti. honesta oratio.* Et in 7. Ac. *An bello fugtinorū Siciliam uirtute tua liberatū: magna laus, & honesta oratio.* 450 Pater tuus, quo utebar sene auctore adolescens. c.) Sic Lang. *Quid pater dein tuus, quo utebar sene adolescens.* Alij pro Dein, Deniq; Olim alij, quod proba. Videbatur deesse Non, quod postea in 3. l. s. inueni sic igitur emē. iandū est, *Quid pater olim tuus, quo utebar sene adolescēs, homo seuerus, & prudens non primus omnū. c.* 450 Nam igitur cum, si tum esses, temerariū ciuem. c.) Num igitur, si tum esses, eum teme- rarium ciuem. c. 450 P. Lentulum principem senato- rem.) Eodem modo l. s. ut impressi. ego, Principem sena- tus. ut Dion, ut ceteri rerū ueterū narratores, ut M. Tul- lius in Diuin. appellat, *Tum, cum P. Lentulus, is qui prin- ceps senatus fuit. Et contra Rul. Quod cum à maioribus nostris P. Lētulus princeps senatus in ea loca missus esset. Quid multa: adeo huius illustre nomē, adeo peruagatum erat, hunc principem senatus fuisse, ut ipsum describere cum uolunt, satis habeant, principem nominare. ut Cice- ro de Orat. Prædicaremq; P. Lemulum principem illum. & in Bruto, *Tum etiā P. Lemulus ille princeps. c. Id au- tem asseueranter affirmo, non solum ob eam causam, quod senatus & id genus cetera per notas significabantur: sed hac etiam ratione ductus, quod necessarium mihi uidetur, non modò uerisimile, M. Tullium, cum sententiam Fusij uellet grauissimorum uirorum auctoritate resellere, quo- rum exemplo id assequi uolebat, eos, quam honorificenti- sime posset, appellasse. Ita q; Qu. Metellum, cuius IIII F. cōsulares dixit: ut ex eo colligeres, non solū quā- honoratus, uerum etiam quā natus grandis, atque adeo prudens esset: & P. Lentulum, non principem senato- rem, quod erat, unum propè de multis esse: sed senatus. ut intelligeres, qua grauitate, qua sapientia, quo rerum usu præditus: qui princeps senatus ex tot talibusq; Cōsula- ribus unus potissimum à Censoribus, & Censoribus co- rum temporum lectus esset: qui tamen contra sententiam Fusij non omnes ciues saluos esse uoluisset.**

450 Quid complures alios. c.) Quid, ab o. l. u. abest. 450 Gracchus, & M. Fuluius cōsulares.) Cōsularis sine

sine dubio corrigendum est: & si omnes L. contra faciunt: siquidē C. Gracchus Tribunitius interfectus est, ut omnes historici narrant. M. Tullius in Cat. Interfectus est pro- pter quosdam seditionum suspiciones C. Gracchus cla- rissimo patre natus, auis, maioribus: occisus est cum libe- ris M. Fuluius cōsularis. Et quoniam de M. Fuluius consu- lari agimus, locum illum ualde deprauatum corrigamus, qui est in 4. oratione contra Catilinam, Cum aut iussu Coss. interfectum, filiumq; eius impubrem ligatum à Pr. missum carcerem necandum esse dixit. Ego sic, Cu- ius aut iussu cōsularem interfectum, filiumq; eius impu- brem legatum à p. tre missum in carcere necatum esse di- xit. Consule Velleium, & Plutarchum: discesseris in sen- tentiam meam. Lentulum autē principem illum senatus, autem fuisse Lentuli Suræ, Dion memoriæ tradit.

451 Vri ac secari, quod noceat, patimur.) Sic Lang. & ceteri ferè, Vri secariq; patimur, ut aliquid membro- rum potius, c. multo elegantius. 451 Te uidisse plus, quā me.) Te plus, quā me uidisse, Lang. & alij non- nulli. 451 Sanctum, temperatū.) Temperantiæ, o. l. u.

451 Ego huic uidelicet faueo?) Sic o. l. u. Ego huic, uel illi uidelicet faueo: tu illi. quo modo tamen M. Tullius (quod sciam) nunquam locutus est. 451 Quousq; e- nim pacem dicis uelle te?) Dicis pacem uelle te? o. l. u.

452 Ergo te, cum in Massiliensē. c.) Ergo te, omnes l. u. rectè. 452 Massiliam expugnabis? Oppugnabis, om- nes l. u. rectè. 452 Ut nunc sis popularis.) Nunc ut sis popularis, o. l. u. summopere placet. 453 Ame Con- sules oculosq; legatorum.) L. Lang. Consulem. Nonnulli Cos. ego, Consulibus: siquidem solus Hircius Cos. aderat. 453 Quisquam fortasse Consulium: ut intelligas Hircium iam Consulē, & D. Brutum designatū: ut in 13. Phil. Contra 1111. Cos. gerit bellū. 453 Adhuc legatos.) Ad hunc, omnes l. u. perspicuè rectum. 453 Armis, equis, uiri- bus.) Vbi sunt qui mi libro ita se adducunt, ut non modò præ illo contemnant ceteros, sed etiam legere negligant? negligant autem? imò uerò, dum ipsam pugnaciter defen- dunt, turpēs in errores sepe labantur. Quorsum hæc? di- ces. ut intelligas ueteribus libris habendam fidem omnino maiorem, quā reuoluntibus: sed ita tamen, ut hi non fundi- tus repudientur: siquidem ab emendatis possunt esse de- scripti: nec illi semper oracula funderè iudicētur. Ego (ut scis) duobus ab hinc annis, pro Viribus, Viris reposuc- ram: quibus rationibus adductus, postea dicam. Verum ego qui is semper fui, ut etiam si mecū omnia facerem, as- sensionem tamen usq; cohiberē, dum mihi quis per literas assentiretur: cum Marcelli Ceruini Cardinalis beneficio hic Lang. literis conscriptus in manus peruenisset, & alij multi ueteres libri: nihil mihi prius fuit, quā ut hunc lo- cum uiderē. Libros igitur aperio, inspicio. uideo nihil ab impressis discrepare. Ecce autem non ita multo post tuam professionem Paulus Ricardus, homo cum optimis studijs deditus, tum studiosorū omnium, atq; in primis tui studio- sissimus, librum, non illum quidem uetustū, sed tamen scri- ptum, ad me Neapoli usq; perferendum curat. In hoc cum multa alia præclara, tum hoc, quo de agimus, inuenio. Viris autem pro Viribus reposueram, his rationibus im- pulsus. Primum quod illa uerba Armis, equis, uiribus, cum indigna Ciceronis elegantia, cum à nullo scriptore usur- pata, tum nequa: quā inter se cohærentia uidebantur. At, 60 Armis, equis, uiris, & concinna, & locupletissimis aucto-

ribus usitata, & inter se bellè conuenientia. Luuius libro 35. Omnem se Græciam armis, equis, uiris, omne oram ma- ritimam completurū Et l. 22. Armis, uiris, equis, ameati- bus uiuant. & l. 31. Terreat ex aduerso hostis, omnē ri- pam equis, uirisq; obtinens. Et 5. Quacunq; ibant, equis, uirisq; longè ac late fuso agmine immensum obtinentes lo- ci. Sallustius: Equis, uiris pecunia amissa nunquam defessi sunt armati de imperio certare. Idem, Nullius idoneæ rei cogens, armis uirisq; opulentum. Et hic ipse in 13. Philip. Armis, uiris, pecunia belli principia firmavit Quid mul- ta? ex diuturna obseruatione didiceram, præclaros latini- tatis auctores, cum equitatum & peditatum significare uellent, ita locutos esse, ut dicerent Equos, uiros: idq; adeo tritum fuisse, ut ueniret in prouerbū, ut cum aliquid uel totis uiribus, uel omni celeritate factum ostendissent, his duobus uerbis designarent. Cicero de Off. Cum his, ui- ris, equisq; (ut dicitur) si honestatem tueri, ac retinere sen- tentia est, decertandum est. & 2. lib. ad Qu. Frat. Cursum corrigam tarditatem, tum equis, tum uiris: & quoniam scribis poema ab eo nostrum probari, quadrigis poeticis. Et in ep. ad Var. Nunc quando confecta sunt omnia, dubi- tandum non est, quin equis, uiris. c. Suprà enim dixerat, Amice te calumniatus sum. Non ignoro, quid tradat Era- smus: sed & ipse tota (ut dicitur) errant uia: & tanquam dux non bonus multos alios in eundem rapuit errorem. nam primū omnes libri contra ipsum faciunt: deinde quid equis cum uelis? pugnam, inquit, equestrem ac naualem significat: perinde quasi aut terrestribus bellis omnia sint in equis, aut maritimis, in uelis: ac non potius hæc re- mo, illa pedite maximam partem consulantur. Quis por- rò Græcorum, quis nostrorum hoc prouerbium usurpa- uit, ut si quis quærat, quid sit, cur libros ueteres tanope- re despexerit, pro nihiloq; putauerit, id aliquo tamen au- ctore fecisse uideatur? sed nimis multa de re perspicua.

453 Multo melius hæc tunc. c.) Sic o. l. u. Multo me- lius hæc causa ageretur à tribus, quā nūc agatur ab uno. Nonnulli pro Agatur, Agitur. 453 Deserti, deserti in- quam.) Extrema uerba ab o. l. u. absum. 453 Quam- uis illi de illo.) Illi, à l. u. abest. 453 C. Pompilius apud maiores.) Popilius, nonnulli u. l. quod Liuius approbat: qui hanc eandem rem l. 34. referens, Moti, inquit, Patres precibus Alexandrinorum exemplo C. Popiliū Lenat- em, & C. Decimium, & C. Hostiliū legatos ad finien- dam inter reges bellum miserunt. Popilijs autem cogno- men fuisse Lenatibus, Romæ apparet in tabula marmorea miræ uicistatis, in qua multorum ex ordine Coss. nomina incisa sunt. ex qua etiam didici, non Popilius Lenas, ut est scriptum apud Liuium, sed Popilius Lenas esse scriben- dum. 453 Verbis senatus nunciasset.) Denunciasset, Sc. liber. 453 Ut ab Alexandria discederet.) Alexan- dria, omnes l. u. ego tamen sequor impressos.

454 Non antea renuiciaturam.) Antè, o. l. u. rectè. 454 Auctoritatem Reipab.) P. R. nonnulli ueteres libri. 454 Cui qui non paret.) Cuius qui, o. l. u. ut for- tase corrigendum sit, Cui is qui. 454 Ipse est potius repudians.) Totus, pro Potius, o. l. u. rectè. sic ad Atti- cum: Negem repudiari se totum magis etiam, quā olim in X. X. uiratu putabit. 454 Si uerè tum fuit Aedi- lis.) Si uerò, omnes l. u. elegantius mihi uidetur.

454 His etiam præmia postulet?) Postulat? o. l. u. 455 Nucula hoc credo admonuit.) Hoc, ab o. l. u. abest. 455 Quic-

455 Quicquid contra legem commiserunt.) Ego sic, Qui quid contra. c. ut illud paulo infra, Eorum qui cum Antonio sunt, qui ab armis discesserim. pro Commiserunt, Commiserunt, l. u. 455 Galliam inquit remitto.) Galliam inquit totam remitto, Lang. & Sc. Germani pro Totam Togatam reposuerunt. quod placet.

455 Hisq; suppletis.) His, omnes l. u. 455 D. Brutus, C. Cassius coss.) Nonnulli s. l. M. Brutus. quod probat: siquidem C. Cassij M. Brutus in consulatu futurus erat collega, non Decimus. 455 Huius comitijs C. Frater: est enim iam annus ut repulsam tulit.) Sic pleriq; libri ueteres, in quibus Lang. Huius comitijs C. Frater, eius est enim annus, iam repulsam tulit. Nonnulli hoc amplius, Vel Proconsulis huius comitijs. c. alij, Vel Proconsul huius comitijs. alij sic, Vel huius comitijs C. Frater: est enim annus. c. 455 Ipse autem ut quinquennium.) Ipse autem, a l. u. abest. 455 * At istud uetat lex Caesaris, & tua.) At istud tua & lex Caesaris defendit, Lang. & cum eo pleriq;. nonnulli sic, At istud tu & L. Caesar defendit. Locus meo iudicio mendosus. 456 Vobisq; M. Antonius. c.) Quae, ab o. l. u. abest. 456 Huic se etiam summis honoribus hi.) Lang. pro Hi, Hic. nonnulli, Et se, Hi se, alij. ego, Vt correxeram. opinionem meam Bernardini Maffei liber approbavit. 456 Non animis solum debet, sed oculis.) Sed etiam oculis, o. l. u. 456 In cubiculum admittere, & reducere.) Etiam reducere, o. l. u.

456 Aut libertas parta est uictori.) Pro parta, Lang. & alij nonnulli u. l. Parata. quod placet. 457 Togati esse solent.) Togati solent esse, o. l. u. 457 Ita gerimus nos.) Ita nos gerimus, o. l. u. 457 Quibus geram morem.) Quibus morem geram, o. l. u. 457 Ante idus Martias) Hoc amplius, o. l. u. Ante idus Martias primas. & praclare: sic enim loquebantur antiqui, ut diceret, Ante idus, ante Calend. primas, id est, quae futura erant ab eo tempore primae: secundas, quae post eas anno proximo. Cato de Re rust. Locus uinis dabitur ante Cal. Ian. primas. & paulo infra, Vinu accipito ante Cal. Ian. primas. & Liu. l. 23. Vt frumenta omnes ex agris ante Cal. Iul. primas in urbes munias conueherent. & l. 42. qui ex ca stellis deditis in libertate restitutus ante Cal. Sextileis primas no esset. In tabula quoq; aenea uetustissima cu reliquis uerbis haec quoq; incisa sunt, Veftig: l. anni primi K. Ianuaris secundis Veturis Langenses in publicum Genuam dare debent. Quod ante K. Ianu. i. primas Langenses fructi sunt, eruntq; ueftig: il inuete dare nei debent. et paulo infra, Ante eidus Sextileis primas. 458 Si quis post haec.) Siquis post hoc S. C. omnes libri ueteres.

458 Ser. Sulpitio.) Sulpicio, Lang. & ita scribi oportere, ueterum monumentorum inscriptiones indicant.

458 Renuciare legationem.) Legationem renuntiare, o. l. u. & oratio procliuus currit. 458 Et nobis gratus fuerit.) Vobis, L. Lang. & Sc. 458 Non quod L. Philippo.) No quo, o. l. u. quod placet. ut in 3. l. de Or. Non quo (ut nescio quos dicere aiebant) acui ingenia adolecentiu nollem, sed contra. c. Et in ep. ad Ap. Pulchrum: Non quo quisqua aliter putasset, sed. c. & sexcenta alia, quae breuitatis causa relinquo. 458 Subito creptus.) Subito creptus e causa, o. l. u. quod placet: erat enim profectus, ut causam Senatus ageret. 458 Sibi ipsi diffidetur. Sibi ipse, o. l. u. recte. 459 Opem Reip. afferre.) Ferre, o. l. u. ualde placet. 459 Ad orandum Ser. Sul-

pitium.) Ad honorandum Ser. Sulpitium, o. l. u.

459 Cui legatio ipsa mortis causa fuisse. c.) Sic IIII libri ueteres, in quibus Lang. Cui legatio ipsa mortis fuisse, quod uehementer probat: ut enim Hoc fr. audi, poene, criminis, sic, morti est, recte dicitur. M. Tull. pro Flacco, Quibus odio sunt nostrae securae, nomen acerbitati, scriptura decumae, portorium morti. 459 A quo ipsa exempla nata sunt.) Quo, non A quo, o. l. u. ueteres. 459 Laris Tolumnius.) Sic Lang. Lar Tolumnius Rex Veientium. Alij. Laris Tolumnius, si Priscianus aliquid apud nos ponderis habet, Lar scribendum est: cuius uerba subscripsi: Lar si significat Laris uidio. Laris, Laris facit: sin autem imperatore Veientium, quem maclauit Cossus, Laris, hoc idem Carisius tradit. 459 Nemo enim tum nouitati inuidebat.) Enim, a l. u. abest. 460 Vt nepotem Antiochi regis.) Hoc amplius o. l. u. Antiochi regis, eius qui et recte. hoc enim pronomine uel maxime quisq; optimus Latinitatis auctor utitur, ad id, quod declarari uolunt, aperte demonstrandum: ut hic ipse in Diuix. Tum cum P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit. & Caf. libro tertio belli Ciuiis. In eo numero Valerius Flaccus L. filius, eius qui Praetor Asiam obtinuerat. 460 Laodicea.) Laodicea, omnes libri ueteres, Graeci certe Λαοδικία. 460 Tullo Cluio.) Sic Lang. Tullio Cluio, & L. Roscio, & Sp. Aetio, & C. Fulcinio. Liuius sic, Clauio Tullum. Sp. Antium, & C. Fulcinium, L. Roscium. Plinius, Tullium Celium, L. Roscium, Sp. Matium Fulcinium. 460 Qui profusus est in morte.) Qui est profusus in morte, o. l. u. 460 Mors ob Rempublica habita.) Lang. Pro Rep. habita. ego sequor impressos. hoc amplius, quod Obita scribendum arbitror: ut pro Sext. Quos a maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atq; in Roftris collocatos uidetis. & paulo ante, Statua huic ob Rempublica interfecto in foro statuereur.

460 Luctu publico esse honorandam.) Esse ornandam, pleriq; l. u. nonnulli pro Esse ornandam, Exornandam. 460 Fidelissimaeq; coniugis.) Quae tollendu auctoritate omnium u. l. atq; etiam, ut mihi quidem uidetur, elegantiae. 460 Dissimilem se futurum sui, si paruisset, munus, & c.) Sic omnes l. u. Dissimilem se futurum sui, set munus. c. ut fortasse corrigendum sit, Dissimilem se futurum sui, set munus. c. 460 Qua iter faciebat.) Iter qua faciebat, Lang. & alij nonnulli u. l.

460 Ille properans, festinansq;.) Quae, a Lang. & alijs nonnullis u. l. abest. 460 Ad posteritatis etiam.) Etiam ad posteritatis, omnes l. ueteres. 461 Quin honore mortuo, cui iniuriam uiuo fecimus, faciamus.) Sic o. l. u. Quin honorem mortuo, quam uiuo iniuriam fecimus, facimus. & praclare me. i quidem sententia, si unum modo tanquam apicem, qui in lueram notat, litura sustuleris in hunc modum, Quin honore mortuo. cetera eodem modo: ut sit, Honore faciamus mortuo hanc iniuriam, quam uiuo fecimus. Ita locutus est Caesar libro tertio belli Ciuil. Dandam omnibus operam, ut acceptum detrimentum uirtute sarciretur. Et paulo infra, Tantus incesit ex incommodo dolor, tantumq; studium infamiae facienda. Portius Lat. Aequum enim est, instituta maiorum, atque edicta grauiusimae sanctissimaeq; ordinis quia perstringere uesania tua non es ueritus, ea restituae, ac

461 Tum filiu, meq; seduxit.) Sic o. l. u. Tum filium equitem

equitem seduxit: ut fortasse ita corrigendum sit, Tum F. meq; item seduxit. 461 Vt auctoritatem uestram uitae se diceret ameferre.) Hoc amplius, omnes libri ueteres, Vite sua se. c. & eleganter, & ex praescripto: dixerat enim, Auctoritatem uestram. 461 Aduersari eius uoluntati, liber unus, & alter: in quibus Lang. & numerus plenior. 461 Perturbationi eius.) Eius perturbationi, o. l. u. aures consule: probabunt.

462 Nulla eius legationis posteritatem.) Sic o. l. u. Nulla eius legationem posteritatis inobscurabit obliuio. 462 Aequitate explicamus.) Explicanda, omnes l. ueteres. placet. sic enim locutus est in Bruto, Sic in interpretando, in definiendo, in explicanda aequitate nihil erat Crasso copiosius. 462 Omnes qui ex omni etate.) Omnes ex omni etate, qui, o. l. u. quod multo concinnius est. Quod autem sequitur, Intelligentiam iuris: iuris in u. l. non reperitur. 462 Monumentum gratiae Senatus.) L. u. partim Gratiae, nonnulli Gratia, Gloria alij. ego, Grati. ex se intelligitur, nec ulla indiget approbatione. 462 Vt ille si adesset.) Vt si ille adesset, o. l. u. 462 Est enim ita affectus.) Est autem, o. l. u. probe. nonnulli, ut Lang. pro Affectus, Afflictus. 463 Attine re.) Pertinere, l. u. 463 Debitu patri.) Patri debitum, o. l. u. 463 Relinquere potuerit.) Potuit, o. l. u. quod placet. 463 Hoc honore uestro.) Hoc, delendum, omnibus libris auctoribus. 463 In familiaritate nostra.) O. l. u. In nostra familiaritate. & oratio numerosior. 463 Qualis L. Sylla prima statua est.) Qualis est, l. u.

463 Magnifice enim.) Mirifice, liber unus non medio eris uetustatis. 463 Huius seculi insolentiam.) Huius insolentiam seculi, Lang. 463 Cui nullus honor tribui non debitus potest.) Sic l. u. Cui nullus honos non debitus tribui potest. 464 Cui nullam aliam gratiam.) Cui nullam iam aliam gratiam referre possumus, o. l. u.

464 Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit: cum talis uir ob Rempublica.) Haec uerba desunt in omnibus l. u. 464 Quod hic ob Rempublica.) Is, o. l. u.

464 Quae storiibus urbis imperent.) Quae urbi, o. l. u. Lucteres ego Quae urbi. hoc est, Quae storiibus urbanis. Idem mendum in V. libro accus. Quas ad quae storiibus urbis misit. Et III, Quem praetorem urbis. Et apud Liuium multis in locis. Haec enim per notam scribebantur Urb. quae in eiusmodi rebus non Urbis, sed Urbis significat.

464 Tantam pecuniam redemptori soluendam.) O. l. u. Redemptores soluendam. ut fortasse sic emendandum sit, Redemptori exoluendam: ut illud Terentianum: Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolui. & ita scripsisse antiquos, ex ueteribus monumentis apparet. Statuam patrono praestantissimo testimonium gratulationis exsoluimus. 464 Ser. Sulpitij Q. F. Lemoniae Rufi.) Sic o. l. ego, Lem. Lemonia scilicet sexto casu. Lemonia tribus, inquit Sex. Pompeius, a pago Lemonio appellatur, qui est a porta Capena, uia Latina. Aconius locum illum interpretans, Romilia, Verrem Romilia, inquit, nomen est tribus ablatiui casus: ut sit Ex Romilia. Tribus enim urbanae, rusticaeque, omnes 35. numerantur: ex quibus aliquam necesse est, cuiusque ordinis fuerit, ciuis Romanus obtineat. Moris autem fuit, cum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, significaretur aut praenomine suo, aut nomine, aut cognomine, aut cognatione, aut tribu, in qua censere-

ius ignari, simulq; (ut opinor) cognomen arbitantes, ut hoc superioribus uerbis accommodaretur, Lemoniae patrio casu extulerunt. 465 Pedes triginta quaque uersus designet.) O. l. u. Quoquo uersus assignet. recte: hoc enim uerbum uel maxime ponitur in monumentis, ac limitibus unde illud in marmoribus antiquis, Locus assignatus monumento. Cicero libro tertio ad Atticum: Mibiq; ex agro tuo tantum assignes, quantum meo corpore occupari potest. Quod ad quoquo uersus attinet, ita uerum mihi uideretur, ut in illo quoque altero loco haud sciam an reponendum sit. siquidem Cato, Caesar, caeteriq; primae, ut ita dicam, classis auctores, modo Quoquo uersus, modo Quoquo uersum, nunquam Quaque uersus usurparunt.

465 Non habiturum arb. traremur.) Habiturum non arbitramur. 465 Cum factum gratum.) Cum factum tuum gratum, o. l. u. 465 Quod ego semper sensi.) Semper, ab omnibus libris ueteribus abest.

465 Quas enim partes ipse mihi sumpsit.) Sic omnes l. u. Quas enim sententias mihi ipse sumpsit. quod ualde placet. 466 Quae est enim ista tua oratio Calene.) Eodem modo libri scripti, ut impressi: mihi tamen dubium non est, quin Ratio, non Oratio, rectum sit: ut sit quemadmodum illud in s. Phil. Excogitare, quae tua ratio sit, Calene non possum. Idem paulo infra commutatis uerbis dicit, Quis est iste tuus sensus, quae cogitatio?

466 Qui te sententiam prius rogat.) Non Prius, sed Primum, o. l. u. optime: ut in 5. Sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est. Et in Pis. Quem in senatu sententiam rogabas tertium: idem commutatis uerbis dixit post red. ad sen. Quem Cal. Ian. tertio loco sententiam rogabas. Quid multa? illo modo barb. are locutus esset.

466 Quod mihi maximam admirationem mouet.) Quod me maxima admiratione mouet, omnes l. u.

466 Quod enim tibi cum Brutis bellum?) Sic o. l. u. Quod est tibi. c. 466 Quod omnes uenerari.) Quos omnes pene uenerari, o. l. u. quod ualde placet.

466 Omnes oderunt.) Caeteri oderunt, o. l. u.

466 Bruti similem malis.) Bruti ne similem, o. l. u. aperte rectum. 466 Cur igitur his non faues? eos laudas. c.) Cur non eos laudas. quidam in suis l. reposuerunt quod iudicauerint (credo) haec uerba deesse. nam in l. qui dem scriptis non reperitur. Ego, si testificari licet, non affirmare sententiam suam: pro Eos, Quos reponendum arbitror, hoc modo: Cur igitur his non faues, quos laudas, quorum similem filium tuum esse uis? ut hoc illi respondeat, Brutus melior est. Illud non nihil concinit opinioni meae, quod incredibile est, quam haec litterae, C & Q scilicet, altera alterius locum occupet: idq; non solum ueteribus in libris, sed etiam monumentis appareat: ut Liquisse pro Licuisse: Loci pro Loqui: Quando pro Quo: Corum pro Quorum: Co ad pro Quo: ad: ut primo Quos in Cos: deinde Cos in Eos mutari facile potuerit. Libros tamen tueri possumus, non suggerendo Cur non: sed duobus membris, ut saepe fit, accommodando sed quod testatus sum, multo magis arri-det. 466 D. Brutus melior est, inquit.) Sic impressi, nec scripti differunt. ego tamen nunquam ita scriptum a M. Tullio, uel iurare non dubitarem. nam cum omnis haec oratio & de M. Bruto, et pro M. Bruto habeatur: & M. Tullius de Fusio quae rat, Bruti ne similem filium, an Antonij malit: ut ita responderit, adduci ad credendum nullo modo possum. Quare aut M. pro D. reponendum, aut utrumq;

aut utrumq; quod etiā magis placet, de libris tollendum.

467 Quod quid est aliud, quā. Quid est aliud librarium Bruti laudare: absq; quod. Quam. s. non nulli u. l. quod placet. 467 Aut quo S. C. huius generis. Aut quod, o. l. u. & recte: ut sit, Quando ita decerni uiderit, ut quod S. C. eiusmodi uiderit, decretum. s. a. senatu, literas bene scriptas. 467 Plerisq; in rebus bonos obtrelandi. Bonis probo: & si omnes l. contra faciant, nec me prætereat Luuium eodem modo extulisse, Cuius crimen, nullam probum dicere poterat, eius obtrectare laudes uoluit. Est tamen exemplum solitariū. potest liber esse mendosus. sed ut illud uisitatū, hic sine mendo sit: ut uno eodemq; ambitu, primo per accusandi, deinde per dandi casum enunciarit, adduci ad suspicandum nullo modo possum. 467 Pro amicitia tua iure dolere soleo. Pro amicitia tuam uicem dolere soleo, o. l. u. perspicue rectum. 467 Nempe illis. Eas, o. l. u. ut in proxima oratione, Quos ego orno? nempe eos. & in 4. Acc. At quorum iudicio condemnatum? nempe eorum.

467 Ab Rep. relegatum. A. R. p. omnes. u. u. 467 Quem tandem ciuem habebitis, quem ornatis? Sic o. l. u. Quem tandem ciuem unquam ornabitis? 467 Qui diadema posuerunt. Sic o. l. u. Qui diadema imposuerint, conseruandos: eos, qui regis nomen sustulerint. Apud Nonium Marcellum non Regis, sed Regni scriptū est. 467 Auctoritate publica testata est. Publica auctoritate, o. l. u. 468 Tantā iniuriā. tr. n. quillitatē. in iure, o. l. u. quod tamen abiudico.

468 Sceleratorum hominum aulicis. Sceleratis simorum, o. l. u. 468 Cadentem uidi. Cedentem, o. mnes l. u. 468 Castus lapsis paucis post diebus. Castij classis, o. l. u. quā praeclare, dicere non possum. de Castij classe ad Ant. Nam Castij classē, quae planē bella est, non numero ultra fretum. Nam quod ipse quoq; Brutus in Græciam cum classe transierat: idcirco subiunxit, Castij classis paucis post diebus insequēbatur. Libri impressi meram barbariem redolent. 469 Agger oppugnandæ Italiæ Græci. Nonnulli u. l. Expugnandæ, sed mea quidem sententiā mendosē: his enim uerbis, ac superioribus mihi uidetur exprimere uoluisse illi Xenophomis, quæ sunt in l. 5. οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν, οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν, οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν. Græci dixerunt locum & munitione, & natura munitum, quod incursum in finis hostibus se recipere, atq; inde propugnare possent: ex quo autē ipsi procurerent, ut hostes oppugnarent, atq; in eorum fines insultarent, id ἐπιτίχημα nominauerunt. Demosthenes i. Philip. οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν, οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν, οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν. quo loco interpres, ἐπιτίχημα ἴσθ' ὅτι ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν, οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸν Ἰταλὸν πρὸς τὸν Ἰταλὸν. Hoc uno uerbo cum Tullius reddere non posset, duobus exposuit: illud alterum receptaculum appellauit. ut Caesar libro 2. Bel. ciuil. Migno sibi esse præsidio posse, si pro castello, & receptaculo turrim ex latere sub muro fecissent: quam primò adrepentinos incursum humilem paruamq; fecerunt. huc se referbant: hinc, si qua maior opprēsser at uis, propugnabant. Magis tamen propriè propugnaculum nuncupari posset. ut pro Fonteio, Narbo Martius propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum, & obiectum, sed ad hunc locum non satis aptè conueniret. Oppugnandæ igitur conuenit, non

Expugnandæ. 469 Circumfedit. Circumfedit, o. l. ueteres. 469 A prima ora Græciæ. A primori Græciæ, o. l. u. quod ita reijcio, ut tamen, quid tot libri semirent, testatum relinquere uoluerim. reijcio autem cum M. Tullij auctoritate perimotus, qui in epist. ad Cassium de eadem re non alio modo, sed iisdem penè uerbis: A prima enim, inquit, ora Græciæ usq; ad Aegyptum optimorum ciuium imperijs murati erimus & copijs. tum uerò quòd extra unum Catonem, qui Primorem partem dixit, reliqui auctores (de locupletibus loquor) hoc non ut singulare uocabulum, sed ut multitudinis extulerunt.

469 Nisi incredibilis uis, ac diuina uirtus Caesaris, furentis hominis conatum. c. Sic o. l. u. Nisi incredibilis, ac diuina uirtus furentis. c. & præclare: si quidem his uerbis Brutum describit, non Casarem: cui non cum C. Antonio, sed cum M. negotium erat. 469 Visoleum extrudere. Vix, o. l. u. 470 At ne Bruto quidem. Ac ne cum Bruti quidem, o. l. u. ego si quorū impressos, non enim sententiā Ciceronis est, uel potius eorum, qui Ciceroni resistebant, nihil fuisse C. Antonio cum Bruti exercitu: sed Bruto nihil fuisse cum Vatinijs legibus, atq; Freunici: qui tamen in Illyricum profectus sit alienam præuinciam: e. m. q; atq; eius exercitum occupauit. 470 Aliter uerò. Verò, a. l. u. abest. 470 Summo Hortensij studio. Q. Hortensij, o. l. u. 470 Dignamq; & ipsos, & maioribus ius. Eus, pro uis, o. l. u. 471 Qui decimo anno iure laudatus. Qui & antea iure laudatus, o. l. u. perspicue rectum. 471 Nostri equitatus. Noster, Lang. & ceteri ferè. 471 Tamen eiusdem moderatorem. Idem, pro Eiusdem, o. l. u. et Mirantur, non Mirantur. 471 Suspectū est nomen. Suspectū nomen est, omnes l. u. 471 Aquius D. tamen Bruto iratum omnes. Sic Lang. Et si enim Brutorum cōmune factum, et laudis societas, hæ tamen Bruto irationes hi. Liber uerò Ioannis Scæle uiri doctissimi hoc modo, Laudis societas æquam Brutorum actiōnes ij qui. c. Ego (ut te non præterit) sic emendatā, Et si enim Brutorum cōmune factum, & laudis societas i qua: D. tamen Bruto iratores hi, qui. It autē fecimus ijs rationibus adducti: primum quòd Cicero, cum probare uellet, nomē M. Bruti non magis suspectū fuisse ueteranis, quā D. id nō hoc argumento mihi uidebatur confirmare uoluisse, quòd æquus Deirani irati: quod leue & nugatorium est: si quidem non si quis alteri succenset æquus, is illi continuo uehementius succenset: sed eò quòd omnino erāt iratores D. quā Bruto: qui tamen cum reip. causa ad eum liberandū sui profecti, eadem de causa eo nimis exercitum M. suspicere debant: quò magis illi, quā huic succensent. Deinde quòd articulus ille Laudis societas, quodammodo claudicare uidebatur. Quam sententiā nunc eo magis affirmamus, quòd uiam atq; alteram librum hinc sententiā inuenimus. 472 Obsidione Brutus liberetur. Obsidione Brutus, o. l. u. 472 Amicior cause potest inueniri. Amicior cause quisquā inueniri potest, quā filius, o. l. u.

472 Id in eorum libertatem conuulit. O. l. u. id in eorum libertatem defendendam. c. 473 Sed prospicere reip. Se prospicere reip. nonnulli u. l. quod probo. 473 Amplectere uirtutes. Virtutem, o. l. u. quod placet. 473 Nemo est præter ueteranos milites uir. Hoc extremum uerbum a. l. u. abest. 473 Quos quidem libertatis adiutores. Quos quidem nos libertatis. c. 473 Mentis

473 Mentis huius ordinis gubernantur. Huius mentes ordinis gubernantur: omniq; ad eorum uoluntatem nostra dicta factaq; referentur, o. l. u. 473 Omnis est misera seruitus. Omnis est enim. c. Omnes l. u.

473 Vitæ periculo decernendum est. Decertandum est, omnes l. u. 473 Omnes enim nationes. Enim, meo quidem iudicio superuacaneum est, & à plerisq; l. u. abest. 474 Atq; dignitatem referamus. Atq; l. u. non probant sed Et, quibus assentior. 474 Quod si immortalitas consequeretur præsentis periculi fuga. Fugam, magis arripit: ut illud in 1. Phil. Libertatem pax consequeretur. & lib. 1. de Nat. deor. Aut non omne, quod ortum sit, mortalitas consequatur. & de senectute: Non esse lugendam mortem censet, quam immortalitas consequatur. tam in l. u. Præsentis, non reperitur. 474 Tamen eo magis ea fugenda esse uideretur. Sic o. l. u. Non tamen eo magis ea fugenda uideretur, quòd diuturnior, quod probo: ut sit argumentum ex maiore ductum. si mors fugenda non esset, etiam si nos huius periculi fuga immortalitas esse exceptura, propterea quòd diuturnior seruitus esset: quanto magis, ne seruiamus, id nunc facere debemus: qui si cūserimus ex hoc periculo, tamē non habeamus exploratum, nos ad uesperum esse uicturos: præsertim cum & Romana uirtute digni facturi simus, & uitam cum amoris in patriam gloria commutaturi. 474 Veteranq; primi. Veterani qui primi, nonnulli u. l.

474 Unus est omnium hostis. Unus omnium est hostis, o. l. u. 474 Charsimū reip. ciuem. P. R. ciuem, o. l. u. ut illud in 6. Sed redeo ad amores deliciasq; uestras L. Antonium. 474 Qui ob eam causam. Quid si, o. l. u. quorū consensus fecit, ut emendandum putarem, Qui quisi ut hoc esset illi simile, quòd est in 2. accus. Qui quasi de industria in odiū, offensionemq; populi Ro. irruere uideantur. 474 Saxas, & Caphones. Saxa captans, Lang. & ceteri ferè. Sc. Saxa, Capho. quem sequor.

475 Cum uideant minos. Cum uideant se minos, o. l. u. 475 In illius uiri consilij, atq; factis nec nimum, nec parum unquam fuit. Sic o. l. u. In illius uiri consilij, atq; factis nihil nec nimum, nec parum fuit unquam Quod ualde placet. 475 A XIII Cal. Ad XIII Kal. Ian. omnes l. u. perspicue rectum. 475 Adiungendusq; est Qu. Hortensius. Quo, ab o. l. u. abest. 475 Nam de Apuleio. De M. Apuleio, o. l. u. 475 Quod Pansa os. Quod C. Pansa cos. omnes l. u. quod placet.

475 A Q. Capione Bruto Procōs. Hunc locum non attigissem, nisi in quorundam libris pro Q. M. repositum uissem. quod ab ijs factū his de causis existimo. primum quòd hunc scriptores ferè M. non Q. nominant. deinde Appiani uerbis adducti, ijs quæ infra scripti. μαρτος τῆ βουτῆ ἀποκλιού τῆ ἀδελφῆ. sed Appianus (pace eius dixerim) & ipse propter ignorationem Romanorū moris à ueritate aberrauit: & illos, qui cum duccem secuti sunt, in eundem duxit errorem. Non enim Bruti hoc propriū cognomen, sed commune gentis Seruiliæ fuit: qua familia Bruti mater orta est. Ex quo licet conijcere, hunc M. Brutum à Q. Serulio Capione Seruiliæ matris fratre Germano adoptatum fuisse adoptionem autem, ut pecuniæ, sic nominis hereditatem secutam. Moris autem Romanorum fuit, ut ij, qui adoptabantur, in omnia patris adoptiui nomina uenerent: genus autem patris naturalis ostenderent aut nomine genus, aut cognomine: si nomine, ut illud producerem,

ut ab Aemilio Aemilianus: si cognomine, nihil immutarent. Exempli gratia, M. Iunius Brutus à Q. Serulio Capione adoptatur. Iunius nomen est, Brutus cognomen. Ut igitur hunc iudicio patre significaret: prænomen, nomen, cognomen assumebat hoc modo, Q. Serulius Capio. finge illum Numidicum appellatū esse: id quoq; assumebat. Natura uerò patrem si nomine, sic Qu. Serulius Capio Numidicus Iunianus: si cognomine, sic Q. Serulius Capio Numidicus Brutus: si is qui in adoptionem mancipatus erat, aliquod sibi cognomen inuenerat, id quoq; non deponeretur. Id apparet apud Varronem: Atticus inquit, qui nunc T. Pomponius, nunc Q. Cæcilius cognomine eodem. Quòd ad cognomen gentis attinet, uidemus apud Cælium in ep. Scribendo affuerunt L. Domitius Cn. F. Aenobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio. Hic autem P. Cornelius Scipio à Q. Cæcilio Metello Pio, ut Dion tradit, adoptatus est. De nomine L. Florus indicat, P. Cornelius Africanus Scipio Aemilianus, L. Aemilij Pauli filius, Africani nepos adoptiuus. Ut autē hoc omni assuefactione affirmem, facit argenteū numisma uetustissimum, quòd in manus uenit beneficio Bernardini Maffei, adolescentis cum ceteris optantis studijs, atq; artibus perpolitum in hoc genere multū exercitati atq; uersati: in quo ex una parte hoc erat inscriptū, L. SEST. PRO Q. ex altera, Q. CAEPIO BRVTVS PROCOS. ut in dubiū uenire nō possit, quin hi libri sine mendo sint, ut illi ad Att. mendosi, C. Capio Brutus. 475 Incoluemq; seruet. Cōseruet, omnes l. u. 475 Pecuniasq; Sic l. u. in quibus Lang. Exigatq; à quibus uideatur, ut fortasse pro Mutuas reponendum sit Mutuam. nam uidetur absurdum, cum supra dixerit Pecuniam, postea inculcare Pecunias. 475 Proximè Italiam sit. Proximè in Italia, o. l. u. quòd tamen reijcio. 475 Cumq; literis Qu. Capionis. Cumq; ex literis, Lang. & ceteri ferè.

475 Macedoniam prouinciam. Prouinciam Macedoniam, o. l. u. 475 Quoad ex S. C. Quoad et ex S. C. o. l. u. 477 Arma ceperunt. Sumpserunt, Lang. ceteri ferè Ceperunt, quos sequor. 477 Ecce tergeminum in scelere par. Ecce tibi geminum, o. l. u. atq; hoc loco Geminum ualeat Simile: pro quo non à Budeo repositū fuisse Germanum: ut in partitionibus, librorum ueterum auctoritatem nihil ueritus, ut in Pisonem fecerat: magna admiratione sum affectus. Ut id autem auderet, fecit ea ratio, quòd hæc uox ἀδελφῶν sonat & fratrem germanum, & simile. quasi uerò aut ita omnino necesse Latinis esset, ut quoniam duas res illi uerbo Græci subiiciunt, hi Germani quoq; nomen in istis duabus sententijs ponerent: aut Geminum nō simile significet. Imò uerò nostri melius, quā Græci: qui cum neminem propè fratrem alterum alteri similem uiderent, geminos autem ferè simillimos: omnia si milia eodem uerbo notaauerunt. Quòd si doceo, uir ille doctissimus nihil cause profectò dicet, quin M. Tullium deprauarit: atq; ut ei Ciceronis exempla condonem, qui hoc uocabulum in hanc sententiā crebrò usurpat. Var. 1. l. de Anal. Theona & Diona, quos dicunt esse penè ipsi geminos, inueniuntur esse dissimiles. & ibidem, Si à similibus nominibus similia esse debent, dicemus, quoniam gemina sunt Parmis, Alba, Roma. & in 2. Itaq; gemina facie, negamus esse similia: si sapore sunt alio. & in 3. Qui plura habent eadem, dicuntur similiores: qui proximè accedunt ad id, ut omnia habeant eadem, uocantur gemini simillimi.

millimi. Pacuius, Par fortitudo, gemina confidentia. Sic Horatius, hac in re scilicet una Multum dissimiles, ad cetera penè gemelli. Et alibi, — par nobile fratrum Nequitia, et nugis, prauorum et amore gemellum. Hoc amplius adijcio, sub uoce Germani eam notionem non subesse, quam ipse tradat sed Germanum esse proprium quodanmodo, merum, uerum. sic Plautus dicit, cuidam inditum fuisse nomen Thycurochrysonochrydes, qui Theodoromedes fuerit germano nomine. sic Germanam illuicem, gerras germanas, germanam Græciam appellat. Eodem modo M. Tullius Germanam Ironiam, patriam, iustitiam, germanum negotiatorem, Metellum, Atticum, Campanos, magistris huius artis germanos usurpat. Ex quo in Acad. ubi etiam in impressis, Grauiusius stoticus, scriptum est: non Germanus stoticus Antiochus, sed Germanus stoticus, antiquis auctoribus, non solum consuetudine Latini sermonis ita prescribere. Et in Orat. Cum mutila quedam, et hiantia locuti sunt: germanos se putant esse Thucydidas, ut scriptum est in antiquis, non Thucydidas, ut in impressis. Sed ad rem. Non me praeterit, Tri et Ter praeposita uerbis, corum uim augere: scripturam tamen ueterem ueram et germanam arbitror.

477 Quæ etiam Romæ suscepta. c.) Sic o. l. quæ Romæ etiam suscepta arbitrabatur à socio furoris sui optimè.

477 Omnes qui liberè. c.) Omnes, à l. o. antiquis abest. 477 Statuit ille quidem. c.) Sic liber unus, atq; alter: in queis Lang. Statuit ille tamen non inimicos, sed hostes: maiora tamen in nos. c. ceteros sequor.

477 Quam in hostem supplicia meditat.) Minutatur, Lang. ego ceteris assentior. 477 Tormentum, atq; cruciatum.) Tormenta, atq; cruciatum placet.

477 In beneficij partem numeretur.) In beneficij parte, o. l. u. pro quibus etiam consuetudo sermonis Latini, et numeri ratio facit. 477 Eo maiore studio.) Eo maiore ordine, studiūq; Sc. liber Lang. et alij nonnulli, Maiore animo, studioq; quod probo. 478 Et diripere.) Ac diripere, o. l. u. 478 Alter in Asiam irrupit cursim: ut in Syriam patebat. c.) Sic Lang. Cursim uti Syriam petebat. Scal. Cursim ut in Syriam petebat. nonnulli, Cursim ut in Syriam patebat: qui aliud mihi, ac Cicero sentit, lo-

qui uidentur: qui hoc, meo quidem animo, uoluit dicere, Nihil fuisse, cur Dolabella irrumperet in Asiam: cum uia pateret in Syriam: ut interdū ueni in mentem suspicari, sic M. Tullium scriptum reliquisse, Alter in Asiam irrupit. cur sic? cui in Syriam patebat uia certa, neq; longa. Quid opus fuit cum legione? Vt hæc sit sententia, duo fecisse Dolabellam, quæ nihil attinuerit facere, alterū quod irruptionem fecerit in Asiam, cum uia pateret in Syriam: alterum quod cum exercitu irruerit, cum iter per prouinciam Procos. amici, et necessarii facturus esset. ex quo uult intelligi, eum meditatū, et præceptis Antonij instructum, id facinus conuenisse. 478 Præmissio Marso nescio quo Octauio.) Sic omnes l. u. præmissio Mario Qu. Octauio. Recentiores cum impressis faciunt: quos ut sequar, l. III Appianus facit, cuius uerba subscripsi.

οὐκ ἐπιλάσασθαι αὐτῷ μάργον οὐδὲ δωρηθῆναι ὅς τις φησὶν, ἀλλὰ φέρει πρὸς ἡμῶν φουλάκοντα αὐτῷ λαχόντος, καὶ ἀνακαταμένον τῷ μάργον καὶ ἡμῶν, ἵσθηθε ἡμῶν ἰσθηθε αὐτῷ πολλῶν κατὰ μέτρον ἡμῶν. ἡ δὲ φασὶν ὅτι ἐπέλασσε, ἐμὴν Δολαβέλλαν προύταν πῶν λαφάλλω ἔδεισσε φάλακιν αὐτῷ. καὶ τὴν δὲ πρῶτον φέρειν ἡμῶν ὁρῶν ἀποδιδόναι αὐτῷ. καὶ τὴν δὲ ἰσθηθε αὐτῷ. καὶ τὴν δὲ ἰσθηθε αὐτῷ.

Quem autem M. rsum Appianus, cum Dion Ostauium nominat. Nihil igitur immutandum est. 478 In nulla suspitione.) In, à l. u. abest. 478 Complexusq; summæ beneuolentiæ.) In his uerbis M. Tullium non agnosco: nam primam me illud mouet, quod cætera dissolute elata sunt, hoc unum membrum conuentione copulatum est. deinde cōsequenti non satis aptè atq; scitè conexum. deinde uerbum illud, Summæ, inaniter inculcatum uidetur. Quid, si sic emendemus? Complexus qui sunt uæ, id est ueræ beneuolentiæ. Cætera eodem modo: sic enim nihil esset inane: contraria contrarijs referrentur: omnia membrum dissolutione relaxarentur: hoc, et proximum inter se cum quodam lepore cohererent. Cum tamen o. l. contra factant, pronunciemus amplius. 478 Qui nocturnus introitus in Smyrnæ?) Sic o. l. u. Nocturnus introitus Smyrnæ, absq; in, et Qui. quod placet. hoc amplius Lang. quod Smyrnæ, non Smyrnæ: quod tamen refellit Prifertanus Græci quoq; uerba scribunt. 478 Ne nimis credo in uictorijs liberalis.) In uictoria, o. l. u.

478 Post autem ceruicibus caput abscedit.) Post à ceruicibus, o. l. u. ut illud, Tunicam à pectore abscedit

478 Cum hoste hoc bellandum) Cum hoc hoste bellandum est, o. l. u. 478 Cuius terribilis crudelitate.) A cuius. c. o. l. u. non placet. 478 Iugum impiorum nefarium.) Iugum impium, nefarium: omnes ferè l. u. ut sint duo, quæ uocantur: uel impium pro impiorum.

nonnulli iugum nefarium tantummodo: ut ualde suspicer, ne impium sit glossema. recentiores tamen, impiorum, habent. Illud notatione non indignū est, hic iugum dixisse: quod in principio orationis, Par appellauit, more Græcorū, qui in iugo, et pari ponunt. quod Latini quoq; usum pati, ut Plinius, qui dixit Aquilaram iugum. 478 Miseram quidem illam.) Miseram illam quidem, o. l. u. 478 Ferendum: modicè, si aduenit.) Ferendum modicè esse, si aduenit, o. l. u. quod placet. 478 At Dolabella.) Ac Dolabella, o. l. u. quod meo quidem iudicio rectum est. 480 Crudelitate exercuerit.) Exercuerit, o. l. u. ego tamen sequor impressos. Ita locutus est in Ver. Quæ erat libido crudelitatis exercende. in superatos uictoriam exercendam, in ep. ad Brutum dixit. 480 At in eis corpore lacerando.) Eodem modo scripti, ut impressi l. ego sic a bitror emendandum, Ac in eius corpore lacerando atq; uexando cum animum satiare non posset, oculos paucit suos. Hoc enim membrum ex superiori mihi uidetur aptum. 480 Solemus dicere.) Dicere solemus, o. l. u. 480 Nec grauiora uerè sunt.) Nec uerè grauiora sunt, Lang. quem probo. 480 Quid in ciue de Dolabella iudicandum est?) Quid in ciue Dolabella iudicandum est? o. l. u. ego, iudicandum est. ex se intelligitur. 480 Sit semper istatus.) Semper ipse letatus, o. l. u.

481 At uidetis quot, et quam multos.) Quos, l. u. re est. 481 Petere eum consulatum.) Eum petere consulatum, multo concinnius, et o. l. u. 481 Ille homo summo ingenio.) Ille, ab o. l. u. abest. 481 Ex edilitate confulatum petit.) Sic o. l. u. Ex edilitate ad consulatum: soluatur legibus, c. quod ualde placet: est enim præcisio: sic autem perfectum esset, Ex edilitate ascendere conatur ad consulatum: uel quid eiusmodi. in quo gradus honorum non seruabat: nam cum primus honoris gradus erat Præstura, secundus Tribunatus pl. deinde Aedilitas, post Præ-

tura, extremo loco consulatus: hic ommissa Prætura, Consul fieri

fieri uolebat. Quod erat ita extraordinarium, ut C. Cæsar equalis ille Sulpicij idem cum tenuisset, causa belli ciuili fieri. Declarat Aconius, cuius uerba subscripsi, C. Cæsar Aedilitus quidem o casus est, sed tantum in ciuitate potuit, ut causa belli ciuili contentio eius cum Sulpicio Trib. pleb. fieri: nam et sperabat, et id agebat Cæsar ut omisi Prætura Consul fieret: cui cum primis temporibus iure Sulpicius resisteret, postea nimia conuentione ad ferrum et ad arma processit. De hac re Cicero in Bruto, in tribunatu primum contra C. Iulij illam Consulatus petitionem extraordinaria, ueram causam agens est probatus: et eo magis, quod eandem causam cum ageret eius collega, ille ipse Sulpicius. Et de Resp. Ar. Sulpicium ab optima causa profectam, C. q; Iulio consulatum contra leges petenti resistere longius, quam uoluit, popularis aura prouexit. Est in libro mendum. nam pro C. Iulio, C. Thuficio scriptum est. Hinc intelligi potest, hoc contra leges maximeq; extraordinarium fuisse. 482 A qua cum sit alienissimus.) Sic nonnulli s. l. à qua cum sit alienus, suo capiti nobis dominetur. Qui mea quidē sententia tum erunt planè emendati, si ex Dominetur primam literam detraxeris: quod enim dixerat, Castrorum antea metator, nunc, ut sperat, urbis icarico ut hoc omen auerteret, optaretq; ut in ipsum Saxam recideret, huic subiunxit, Suo capiti nobis saluis omanetur. ut Cel. Te ad Cal. un. subrostrarij, quod illorum capiti sit, dissiparam periisse. Et Plant. in Pœn. Ei Mars iratus est. Ly. uestro capiti istuc quidem. Et M. Tullius ad Att. Multa inquam mala cum dixisset, suo capiti, ut aiunt. c. et in Bruto: Sic Hortensij uox extincta fato suo est, nostra publico. Melius quæso opinare, inquit Brutus. 482 Aliquorum nutriculas prædiorum.) Reiquorum, o. l. u. perspicuè rectum.

482 Contenti essent.) Contenti esse possent, o. l. u. 482 Collegis Antoniorum.) Antonij, o. l. u. 482 Pro alieno se ere deuouit. emptor tamen in ea auetione inuentus est nemo. O hominem ridiculū.) Sic o. l. u. Pro alieno se ere deuouit emptori. hominem ridiculum.

Quod summopere placet. facete autem dixit, Decius pro alieno se ere deuouit emptori, in carmen intuens, quo Decij usi erant in deuotione sui: in quo hoc erat in extremo, Sicut uerbis nuncupauit, ita pro rep. Quiritium, exercitu, legionibus, auxilijs populi R. Quiritium, legiones, auxiliaq; hostium mecum dijs manibus tellurijq; deuoueo. 482 Putare posse.) Putet posse, cum uendat, o. l. u. 482 Quam multa uidetur furie debitorum.) Assentior Vbaldino, qui hunc locum ita correxit. Quem ultæ uidentur furie debitorum. 482 Vindices enim tabulam nouarū.) Eodem modo scripti. Ego tamen non dubito quin Vindicis sit emendandum: siquidem non seipsum M. Tullius his uerbis describit, sed Trebellium: idemq; hoc loco, quod in G. significat, Nam Trebellium ualde iam diligenter oderat, cum ille tabulis nouis aduersabatur. iam fert in oculis, postquam ipsam Trebellium uidit sine tabulis nouis saluum esse non posse. Nam Dolabella legem ferenti de nouis tabulis, Trebellius acerrimè resisterat, creditoresq; defenderat: postea se ere alieno sic obruerat, ut tabula, ut mos erat, prolata sit, bonaq; eius auctione uenierint. Ludit igitur in tabulis nouis, et auctonarijs. Ex hoc etiam liquet cur dixerit, Trebellium ultæ uidentur furie debitorū. 482 Qui præstantissimos ciues Aquila, Pol-

lemia expulit.) Sic L. Lang. Qui potētissimos ciues cum

Aquila potentia expulit. pleriq; sic, Ciues ciuis Aquilæ potētia expulit. Ego sic emendandū arbitror, Quem præstantissimos ciues Aquila potentia expulit. Et ne temerè, non modò audacter fecisse uideamur, scribit Dion Pontium Aquilam unū ex tyrannicidis prælio decertasse cum T. Munatio Planco, eumq; superasse. sed ipsius uerba subscripiamus: ὃς οὐν ταῦτα ἐγένετο πόντος ἀβλάκτι τὸν σφαγόντα αὐτῷ μάχουσιν. Hanc autem rem, eundemq; hominem nunc à Cicerone designari, ex 13. Philip. apparet.

10 Illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum non posse, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt, et uiuit. Hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. Quod ad Pollemia attinet: omnes l. u. Potentia. Quid uerum sit diuinandum. Potentia cerētē oppidum non longè abest à Potemia. indicat Plinius, Ab altero, inquit, latere ad Padum amnem Italiae ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona, Colonia, Trira, Barderata, Industria, Pollemia, Carrea, quod

10 Potentia cognominatur. 483 Lyfidicū ipsum in Græco uerbo. c.) In, præpositio à nonnullis u. l. abest. quod placet. ut de Legibus l. i. A cuius amore Græco uerbo philosophia nomē inuenit. 483 Qui omnia iura dissoluit.) Pro Qui. Quoniam, o. l. u. 483 Bona eius. c.) Eius, ab o. l. u. abest. 484 Scipioni P. fratri.) Sic o. l. u. cum L. Scipioni P. F. Asia obuenuisset. Publij filio. s. nō fratri. Res perspicua. 484 Gestis, et consumata sunt: aut quam Pyrrhi.) Sic o. l. u. Gestis sunt, quam Pyrrhi. Et rectè: siquidem nunquā id uerbum, Consumare scilicet, neq; superior, quod sciam, neq; Ciceronis etas usurpauit: quod inferior postea triuit. Nam in proœmio de offic. Quæ de officijs tradita ab illis, et præcepta sunt, et consumata: hæc extrema à l. u. absunt: ut in dubium uenire non possit, quin de libris tollendum sit. 484 Ipse sibi delegit.) Sibi ipse delegit, o. l. u. 484 Multam populus Romanus.) Romanus, à l. u. abest. rectè. 484 Anno antea.) Antea, o. l. u. aperte uerum. 484 Itaq; populus.) Ita, o. l. u.

485 Negi uerò suffragio meo, tanquam comitijs homini honore amicissimo denegauero.) Sic o. l. u. Videtur suffragio meo tanquam comitijs honorem homini amicissimo denegauisse. recentiores tamen ferè ab impressis faciunt. 485 Tabula modò noua detur.) Modò tabella detur, tres l. u. in queis Lang. quod placet. 485 Cæsari adolescentulo.) C. Cæsari adolescenti, o. l. u. quod placet. 485 Qui illius auctoritatem, imperium.) Qui illius imperium auctoritatem l. Lang. et alij nonnulli. 485 Imperium Cæsari belli necessitas. c.) Sic o. l. u. Cæsari bellum necessitas. f. sces senatus dedit. et præclare et aperte. 486 Arcpub. pestiferi ciues.) A P. R. omnes libri u. 486 Ego uerò mentionem prouinciarum.) Ego uerò mentionem omnino prouinciarū, o. l. u. quod ualde placet. 486 Quos omnes ad Mutinam intenderes. c.) Quo omnes, Lang. ceteris assentior. 487 Istud tuum præstantissimum.) Tuum istuc præstantissimum, o. l. u. 487 Interesse putassem tua.) Tua putassem, o. l. u. 487 Vehementius eo tibi.) Eo uehementius tibi, o. l. u. 487 Quod cælo delapsum.) De cælo delapsum, Lang. Et alij nonnulli u. l. ut illud de fin. bon. et mal. Seruata illa, quæ quasi delapsa de cælo est ad cognitionem omnium, regula. Quod autem sequitur, Custodijs cōmetur, Lang. Tenetur. ut Liuius, Signoq; quod

60 imperij

monium dixisti, inquit, damnati sunt. Et illud Teren. Eum quem dedisti nobis, quas turbas dedit? Et in sermone Latini consuetudine est, ut uocabulum precedat pro uocabulum quod Varro, relatiuum uocant Grammatici. Cic. in Bruto: *scilicet* quam uocant Graeci, hanc suadant appellat Ennius. Et in Partitione. Et ea uel anguste differere, ut Dialectici qui appellantur. Et pro Quinto. Cum uenissent ad uada Volaterrana quae nominantur. Liu. Aeneam sanguinem quam uocant, sacrum lapidem rostro cecidisse. Scala uero noster a suo libro dissentit, atque hunc locum ita corrigendum putat, *Alia spe deditiois, quam amici pacem appellare mallet.* 495 *Neget Piso se scire.* Negat Piso scire se, Lang. & compositio suauior.

495 *Perstrinxerat aciem amici Bruti salus.* Sic Scilicet, Praestrinxerat aciem a Bruti Bruti salus. D. Bruti, corrigendum puto. quod ad Praestrinxerat attinet, ita restum iudico, ut l. s. de Fin. bon. & mal. pro Rab. Posth. in Vat. & omnino omnibus in locis, quibus Aciem, oculos perstringere scriptum est, Praestringere scribendum censeam: siquidem hoc uerbum a praestigiatoribus ductum est, ut docet Asconius. 495 *Ne si in senatus potestate futurum se dixerit.* Ne si in senatus quidem, o. l. u. perspicue uerum. 495 *Valde uobis hercule.* Valde hercule uobis, omnes libri ueteres. 495 *Si iacens id nobiscum.* Si iacens nobiscum aliquid ageret, o. l. u. 495 *Instanti resistendum.* Gad. Statim pro Instanti, ego Stanti, quod iacens dixerat, censendam: ut contrarium contrario referretur: ut illud pro Sextio: Non modo statem defenderunt, sed ne iacentem quidem protegerunt. opinionem meam nonnulli ueteres libri postea comprobant.

495 *Cuiusuis est hominis errare.* Sic l. u. Cuiusuis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare. & numerosior oratio. 495 *Ad eum ire te legatum.* Ad eum te ire legatum, omnes l. u.

495 *Quid si etiam nocuit?* Sic liber unus atque alter, in quibus Lang. Quid si iam nocuit atque obfuit? ut fortasse rectum sit, Quid si iam obfuit: unum & idem uerbum continenter ponatur. 497 *Vestrum consilium hoc Capua probabit?* Vestrum hoc consilium. c. o. l. u. aures mea probant. 497 *Instimmato animo sit futurus.* Futurus sit, o. l. u. 497 *Nomen Martium amittet.* Martium nomen amittet, o. l. u. & structura concinnior, & numerus Tullianus. 497 *Senatum enim secuta.* Sic plerique l. u. Non arbitratur se grauiori oratio in Antonium esse debere, quam senatum. 498 *Vritur omnis: a quo animo belli patitur iniuriam.* Nonnulli u. l. Vritur: omnis a quo animo belli patitur iniurias, quod minime displicet.

498 *Atqui cum ea petebat.* Atqui tum ea postulabat, Lang. & alij nonnulli u. l. 498 *Iudicijs, ignominijsque concisus.* Concessus, Lang. ego ceteris assentior: sic iura, Vestris decretis eum concidisti. 499 *Quando eius obliuiscetur ulla posteritas?* Quando enim obliuiscetur. c. o. l. u. 499 *Num elui praedicatio crudelitatis potuit?* Num eius praedicatio crudelitatis potuit? o. l. u.

499 *Quid est aliud quam non pacem facere?* Quia, meo quidem iudicio, delendum est. 499 *Nec solum pro rogare bellum.* Propagare, o. l. u. quorum utrum minus placeat, nescio. 499 *Illi non deponerent.* Posuerunt, nonnulli u. l. quod proba. 499 *Nonne uos uestris consilijs.* Nonne nos uestris, o. l. u. 500 *Et mustellas Sa-*

Lang. partim Scio: *scio: nemo quidem certe Saxa.* iam illa copula, Et, a nonnullis u. l. abest. ut fortasse ita restum sit, Nolite ne Tyrones quidem Numisios, Mustellas, Scio: scio contemnere. Libri certe ueteres illo loco Philip. 2. ut Mustella Tamisio, *Tamisio: ut fortasse Mustella Scius, aut, quod magis placet, Scius appellatur.* 500 *Quod diu omen auerterem.* Auertant, o. l. u. quod reijcio.

500 *Si tot tam impij ciues.* Ciues, a l. u. abest. 500 *Vt cedamus, abeamus: ut iam inopem & uigilantem prosequamur.* Sic o. l. u. Cedamus, abeamus: uitam inopem uagamque prosequamur, quod placet. 500 *Inuentum omnem ex tota Italia excuimus.* Sic omnes ad uinum l. scripti. Non. Mar. Excusimus. Ego libris assentior. 500 *Meo semper periculo peccet Antonius.* Semper, ab o. l. u. abest. quod placet. 501 *Quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandum.* Sic o. l. s. quoniam sub nomine pacis bellum lateret R. P. repudiandum. Lang. pro quoniam, Quod. 501 *Mentio facta a te pacis.* Mentio a te facta pacis, Lang. nonnulli, Mentio a te am facta, alij.

501 *Mentio ante facta, quae uis impressa et numero et colloca-tione probabilior.* Ego Lang. sequor. 501 *Proficiscatur legati optimis omnibus: sed hi proficiscantur.* Sed hi, omnes l. u. Proficiscantur, a l. Lang. abest: & mehercule seruacaneum est. 501 *Vt declarant de me eius.* Etus de me, plerique l. u. quod aures meae probant.

502 *Mea bona donare se dixit Petisio Vrbinati.* Sic Lang. & cum eo plerique, De meis bonis donare se dixit P. Vrbinati, nonnulli Vrbinati. Val quidem M. i. cuiusdam T. M. Vrbani mentionem facit. 502 *Nec aquilam quidem ipsam.* Ne aquila quidem ipsam, o. l. u. quod placet. 502 *Nec id sit fastidio meo.* Nec id fastidio meo. Lang. & alij nonnulli. 502 *Habendam mihi aliquam rationem esse.* Aliquam esse rationem, o. l. u. & numerosior oratio. 502 *Is enim sum, nisi forte me fallo.* Sic o. l. s. Is enim est: nisi forte me fallo: qui uigilijs, curijs, sententijs, periculis etiam perferat: quae plurima propter acerbissimum omnium in me odium impiorum perulerim: ut non. c. Recentiores cum impressis faciunt: quos sequor.

502 *Hic cum in urbe essem, ac domi.* Hic cum essem in urbe, ac domi. o. l. u. 503 *Cum omnes actiones horum mensium, omnes.* Cum omnes actiones honorum, omnes, Lang. ceteri libri, & actiones bonorum, omnes. c. quod placet. 503 *Quibus nunc in locis sit.* Quibus in locis nunc sit, o. l. u. 503 *Hic ego me uis committam?* Hic ego uis me committam? o. l. u.

503 *Itaque in urbe, si sic licebit, manebo.* In urbe maneo: si licebit, manebo: Lang. alij sic, In urbe maneo, si sic licebit, manebo. 504 *Oderint.* Eodem modo l. s. ut impressi fortasse scribendum est, Adierint. 504 *Nemo minus timidus.* Nemo me minus timidus, o. l. u.

504 *Populo Ro. poenas dederunt.* R. P. poenas Scilicet. quod placet. 504 *Surgere possem.* Exurgere possem. Sc. & alij nonnulli u. l. quos sequor. 504 *In Apennini tramitibus potero facere.* Facere potero.

505 *Grauisime dissentientibus.* Acerbissime, Lang. & alij nonnulli u. l. 505 *Cum P. Velleio Scutone.* Hunc Catonem Appianus & Velleius Paternulus nominant. 505 *Sylla cum Scipione inter Cales.* Qui Scipione pro Scipione reposuerunt, se in historia parum uersatos offenderunt. 505 *Legis inter se conditiones conuenerunt.* Eodem modo l. s. ut impressi, ego sic, Leges inter se con-

se, additionesque tulerunt. ut Leges hic idem ualeant, quod in Ver. eo loco, Huius contumelios scitote Q. Lollium ad Apronij leges conditionesque uenisse. Et apud Liu. lib. 31. Antiochia regi Antiocho cum populo Ro. his legibus & conditionibus esto. Eadem inquam notione, qua dicitur, Leges dicere, Leges imponere. nam, Ferre conditiones, & Referre, tritum. sed nihil affirmo. 505 *In Antonij latrocinio aequae esse, ut hi?* Esse tui, corrigendum putat Vbal dimus. quod placet. 506 *Accipiant & remittantur.* Accipiantur & remittantur. res perspicua.

506 *Semper sententia, auctoritate.* Semper ego sententia, c. o. l. u. 506 *Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt pro populi libertate & dignitate: reip. nimis feroces.* Sic Lang. Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, proque libertate & salute R. P. nimis feroces. plerique, in quibus Sc. sic, Propter memoriam rerum, quas gesserunt pro P. R. libertate, & salute reip. nimis feroces. quos sequor: hoc enim mihi sentire Cicero uidetur, Veteranos illos quidem esse fortes, sed propter memoriam rerum gestarum ferociores esse, quam & P. R. libertas, & reip. salus postulet: ut, Pro, hic idem ostendat, quod eo loco apud hunc ipsam pro Cluentio, Quibus de rebus pro Cluentij uoluntate minimum, pro reip. dignitate parum, pro ustra prudentia satis dixisse uideor. Sic igitur interpunctiones apponenda, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi Rom. libertate, & salute reip. namis feroces.

506 *Horum ego cogitationes.* Cogitationem, o. l. u. quod placet. 506 *Hec quoque pericula tanta si effugerit.* Hec quoque tanta pericula. c. omnes l. u.

507 *Proficiscar omnino P. C.* Sic interpungendum est, Proficiscar omnino P. Conscripti totum. c. 507 *In principio huius belli P. C.* In, ab o. fere l. u. abest. quod proba. 507 *Nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest.* Sic o. l. u. Nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere: quoniam. c.

508 *Cum auctorem ipsum iure caesum.* Hoc loco l. u. inter se dissident. Lang. sic, Cum auctoritate iure caesum fateamur. Sc. Cum ipsum iure caesum fateamur. nonnulli, Cum auctorem iure caesum fateamur. Ego sequor Sc.

508 *Non erat desperandum si conuenissent.* Conuenissent, o. l. u. quod proba. Idem mendum apud Cas. lib. 1. bel. Gal. Si in eo manerent, quod conuenissent. Conuenisset enim corrigendum est. 508 *Hoc uero quod est?* Quid est, o. l. u. quod placet. 508 *Nucula, Numatio.* Munatio nonnulli u. l. recte: T. enim Munatium Plancum significat. 508 *Barbas, Cassios.* Interualli nota fortasse delenda est. nam Barbam Cassium fuisse ex familiaribus Caesaris, apparet ex 13. lib. epist. ad Ait. in extremo, Ac nubi Barba Cassius subuenit: custodes dedit.

508 *Petisium, comitatum relinquo.* Pro Petisium, o. l. s. Petisium quod & si reijcio, librorum tamen consensum silentio praeterire non placuit. 508 *Hoc si Antonius uiolare.* Hoc si M. Antonius recte. 509 *Quam uim anhelitus?* Quem uim anhelitum, nonnulli u. l. in quibus Gad ita locutus est post Red. ad S. Non te illius unguentorum odor, non uim anhelitus. In M. Antonio uinolentiam saepe obijcit: & paulo ante spiritum dixit: ut nihil opus fuerit, hic uim anhelitus incidere: ut mihi dubium non sit, quin hoc probandum, illud alterum reijciendum sit. Hoc enim, meo quidem iudicio significat, Antonios nullum genus contumelie praeteriueros esse, ut ne ab eo qui

dem temperari sint, quin in omnium ora irruerent. 509 *Id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo.* Sic o. l. u. Id ipsum uix stabilibus factis posset. Tres l. non illi u. quidem, sed tamen scripti, id ipsum uix stabiliri fodus posset aliquo modo. ego sequor impressos.

509 *Odisset.* Odisses, l. u. 510 *Ne ego istam sapientiam.* Sic o. l. u. Ne ego sapientiam istam, quamuis sit erudita, audiam, qui, quod ad collationem attinet, placet: quod ad Non, desse, non abesse mihi uidetur. Cic. 3. Tuscul. Ne ista gloria sapientia non magno aestimanda est. & lib. 3. de Fin. Ne ego istam gloriosam memorabilemque uirtutem non magno aestimandam putem.

510 *Atque his uti uelis.* Itaque, his. c. o. l. u. quod placet: ut sint duae (ut Donati more loquar) partes orationis: quem admodum illud, imo ita uolo: itaque postulo, ut fiat.

510 *Pacemque potiamur.* Pacemque, o. l. u. ut illud Terentianum: Patria potitur commodum. 510 *Sin liber uiuis his, in columbisque, esse nullus potest.* Sic o. l. u. Sin ius in columbis ijs nullam esse potest. 510 *Aut enim illis interfectis.* At enim uidetis his, Lang. & cum eo plerique, nonnulli tamen cum impressis consentiunt.

510 *Aut oppressa.* Oppressa, o. l. u. quod placet.

510 *At enim nos M. Lepidus imperator, Pontifex Maximus.* Sic o. l. u. uerum iterum Pontifex Max. L. Lucullus, ut Eusebius literis tradidit, primus imperator appellatus est, Armenia, Mesopotamia, & Nisibi cum fratre regis capta: ac principio quidem nemo hoc honore dignabatur, nisi qui res amplissimas praclarissimasque gessisset. postea is ita peruagatus atque peruulgatus est, ut uel minimis rebus gestis nomen hoc multis tribueretur, neque semel modo, sed iterum ac saepius, ut ueterum monumenta declarant, & Dion memoria tradit. Hac autem appellatione decorabantur duces aut exercitus conclamatione, aut, quod erat opinor, honorificentius, decreto senatus. Aequae hanc quidem arbitror Eusebium notare uoluisse, nam illa altera uetustissima est, id quod uel ex uno loco Liuji intelligi potest: Tum Scipio, inquit, silentio per praenem factis, sibi maximum nomen imperatoris esse dixit, quo se minus sui appellari. hunc autem imperatorem iterum appellatum fuisse, etiam ex epistolis ipsius ad M. Tullium scriptis apparet, in quibus ascribit, M. Lepidus imperator. Res gesta ita obscura fuerunt, ut eorum memoria penitus euanuerit, hoc extat, a Casare Hispanie citeriori praepositum fuisse, & post interitum eiusdem hanc eandem obtinuisse. hoc ostendit Velleius: Antonius, inquit, fuga transgressus alpes, primo per colloquia repulsus a M. Lepido, qui Pontifex Max. in C. Caesaris locum furtim creatus de reta sibi Hispanie, adhuc in Gallia morabatur. ut athen Dion tradit, Narbonensi etiam Galliae praepositus. illud alterum apud belli Alexandrini scriptorem apparet. 510 *Ac mea quaedam officia in illam.* Ac mea quaedam in illam. c. omnes l. u. quod proba.

510 *Adduxit ad pacem.* Ad urbem, o. l. s. quod & si aspernatus sum, nolui tamen praetermittere. 510 *Quos potui amplissimos.* Quam potui, magis placet.

510 *In quibus uos mihi estis assensu.* In quibus mihi uos. c. o. l. u. 510 *Magnis & multis pignoribus.* Pignoribus, tres l. u. in quibus Lang. Grammatici quidem & Pignoris, & Pignoris scriptores extulisse tradiderunt.

511 *Summa nobilitas est hominis, honores.* Lang. sic, Summa nobilitas est, omnis honor ei est. nonnulli sic, Omnes honores

honores, quod probo. 511 Primum ut licuit.) L. Lang. Sc. ceteri ferre l. u. Primum licuit. nonnulli, Quam primum ut licuit, ut fortasse corrigendum sit, Cum primum licuit, hoc certe probat Latina consuetudo, illud alterum rejicit.

511 Prætereo illius ex grege latrocinij neminem.) Lang. sic. Prætereo amo ex grege latrocinij neminem. Nonnulli aro, ego oio corrigendum puto. 512 Hanc mihi dispositionem.) Dispensationem, o. l. u. perspicue rectum.

512 Argentam, vestem, supellectilem uniuersam.) Pro Vniuersam, Lang. Vnum. Sc. Vna. Gad. & alij nonnulli, Vinum: atq; hoc quidem probo. sic in Phil. 2. Maximus uini numerus fuit, permagnū optimi pondus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex. 512 Albanam, Firmanum.) V. l. Formianū. pleriq; Firmianum, in quibus Lang. 512 De Falerio Anseres depellantur.) Depelluntur probo. 512 Ita describe.) Describetur, o. l. u.

512 Prosequitur.) Persequitur, uet. lib. recte. ut illud de prou. Cons. Si idem exirent, persequitur, qui inchoauit. 512 Augur. aus locū: in quo ego cum. c.) In quem, nonnulli u. l. a quibus consuetudo Latina facit: quæ ita loquitur, ut dicat, Cooptarentur patricij in loca uacua, in senatum, in collegium, non in locis, in senatu, in collegio.

512 Augurem louis optimi, maximi.) Augurem louis maximi, Lang. & alij nonnulli. ut in 14. Philip. Hostesq; nefarios huic loui maximi. Sc. tamen liber, I. O. M. sequamur igitur impressos. 512 Silentio P. C. præmittendum.) Prætereundum, o. l. u. quod probo.

513 Quæ n mores eius ferunt.) Quæ n eius mores. c. o. l. u. 513 Etiam si turpia. c.) Etiam ne si, o. l. u. ut illud in 5. Tusc. Etiam ne si sensibus carebit oculorum?

513 Hæc si cogitas M. Lepide, M. Lepidi Pontificis Maximi saceris pronepos.) Sic l. Lang. Hæc si cogitasses M. Lepide P. M. Pontificis Maximi pronepos. Pleriq; in quibus Sc. sic, Hæc si cogitasses M. Lepidus P. M. M. Lepidi pontificis maximi pronepos. Ego sic, Hæc si cogitas: es M. Lepidus potifex Max. M. Lepidi pontificis max. pronepos. quam sententiā eo asseuerantius affirmo, quod fueris, ab o. l. u. abest. 514 Quam antiquis & domesticis malle.) Quam & antiquis, o. l. u. quod placet.

514 De D. Bruti salute certatur.) In D. Bruti. c. o. l. u. Recentiores sequor. 514 Nisi nobis saluis.) Nisi bonis saluis, Lang. quod placet. 514 Vidit quam confectus.) Sic o. l. u. Vidit, quam abiectus, quam confectus esset.

515 Et sceleribus abstinere.) Sceleribus se abstinere, o. l. u. ut in 2. Phil. Quod te abstineris nefario scelere.

515 Dij ipsi immortales præsidium.) Dij immortales ipsi, o. l. u. 515 Quem tamen ille demens.) Tum, o. l. u.

515 Quæcumq; falso diceret.) Lang. sic, idiceret: alij Indiceret: ut fortasse corrigendum sit, Is diceret.

516 Eodemq; die ipso.) Eoq; ipso die, o. l. u. placet.

516 Citius lecta, quam scripta sunt.) L. u. partim Per lata, pro Lecta: partim Delecta. Lang. Delata: quod uerum esse iudico. Siquidem S. C. deferri dicebantur, cum facta ac scripta ad ararium deferrebantur. sic in superiori oratione, S. C. falsa delata ab eo iudicauimus. Et in epist. ad Cornif. omnia tum falsa S. C. deferrebantur. Quod autem ad ararium deferrentur, apparet in 5. Philipp. S. C. tanquam facta ad ararium deferrebantur. Hoc etiam Corn. Tacitus lib. 3. declarat. Factum inquit S. C. ne decreta patrum ante diem decimum ad ararium deferrentur. & Li 60 uius lib. 39. Qui per infrequentiam sursum S. C. factum

ad ararium detulerit. Idem tamen lib. 3. scribit, institutum fuisse à L. Valerio, M. Horatio Coss. ut S. C. in eadem Cereis ad Aediles pl. deferrentur: quæ antè arbitrio Coss. supprimebantur, nunciabaturq; ut hoc antiquis illis temporibus, illud recentioribus factum esse uideatur. Quamquam Pomponius iurisconsultus memoriæ prodatur, non S. C. sed plebiscita ad illos Aediles deferri solita fuisse. Sic autem loqui solet Cicero, cum quid præposterè factū uult ostendere. ut in 5. Quid nonne antè lata quam scripta est quod de lege loquitur: si S. C. Delata dixisset. Quod quidem uerbum me admonuit, ut ex eo loco pro Do. sua, mendum tollerem, Quæ & illud natiuum & hoc delectū malum sanare posset. Ego Delatum corrogo: ut contrarium contrario respondeat. ut illud in 7. lib. acc. Quæ non iam recepta, sed innata: neq; delata ad me, sed in anima sensuq; meo penitus affixa atq; insita est. 516 Aut egredi, aut progredi.) Regredi, aut progredi, o. l. u. perspicue uerū.

517 De singulis sententijs breuiter disputo.) Sic o. l. s. De singulis sententijs breuiter disputo: uelim P. C. c. placet. 517 Satis quidem hæc scitè.) Satis hoc quidè scitè, o. l. u. placet. 517 Quid se doluisse dicat.) Se, ab omnibus libris ueteribus abest. & certe superuacuum.

517 Solutio supplicio parricide.) Parricidæ, nonnulli u. l. ut fortasse corrigendum sit, Parricidij. Parricidæ, certe non conuenit. 517 Cariorem populo Ro.) R. P. omnes l. u. ego ceteris assentior. 518 Qui ex eadem sustulerit liberos.) Sic Lang. sic omnes ferè l. s. Qui ex ea die. Qui quidem tot librorum consensus, ac penè conspiratio hanc in opinionem me adduxit, ut putarem pro Eadie Fadia reponendum: ut Antonio ignobilitatem uxoris obijciat: ut in 3. Eam dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellan in proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex liberti filia suscepit liberos. & 2. Cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Qu. Fadij liberti hominis fuisse. Mulcibus autem non fuisse prænomina, docet Plutarchus. Appellabatur autè uel genis nomine, ut Licinia, Cornelia: uel cognomine, ut Metella, Lepida. Hoc autem icæro dixi, ut cum de nomine patris inter omnes constaret: ex eo nata cur appellata sit Fadia, nemo requireret.

518 Ornatum esse beneficijs Cesaris.) L. u. eē beneficijs C. Cesaris. pro cæ, ego Eis, uel Et, ut sit, Acerbissimum est, te ornatum eis beneficijs: uel, Te & ornatum beneficijs: & talem ab eo relictum id agere. c. aut certe aliquid deest. 518 Sed illa ornamenta.) Illa oia ornamenta, Lang. & Sc. 518 Mentè, mentumq;.) Mentum mentemq; nonnulli u. l. in quibus Sc. quod summopere placet. aliter enim nihil habet salis. 518 Fertissimū uirum sentit, & sentiet.) Virū fortissimū sensit, & sentiet, o. l. u.

518 Est istud quidem nomen.) Est istuc quidem, o. l. u. 518 Qui suam amentiam huic præbet.) Suam amentiam puero

puero huic præbet, o. l. u. & pulchrè, meo quidè iudicio. 519 Patriæ pater est.) Pro Pater est, Parens, nonnulli u. l. in quibus Lang. quod placet: ut Antonij uerbum ponatur. 519 E tuis facinorosissimis.) Facinorosissimis. 519 Et ut ueneficus hac liberetur obsidione.) Et ut uenefica hæc, o. l. u. & paulo post, duobus locis semper: Veneficam, non Veneficum, per contemptum scilicet. ut illud ad Att. Duce filioli Curionis. Et illud de Orat. Quid tu Egilia mea, quando uenis ad me cum tua colu. et lana? 519 Neq; istinc, si cupias.) Neq; te istinc, o. l. u. 519 Cur autè nolim.) Nolui, emendo. res perspicua. 519 Quæ tandem.) Hæc uerba Cicronis, meo quidem iudicio, non Antonij sunt. Itaq; literis, ut ita dicam, minusculis scribenda, sic, Quæ tandem? & ut quod sentio dicam: magis etiam placeret, Qui tandem? ut Qui Quo modo ualeret: et ad illud referretur, quod dicit, Nimirum eodem modo. 519 Potius senatum appellarem.) Senatum potius, o. l. u. 519 Innocens Caius.) Innocens Gallius, o. l. scripti. M. quidem Gallium sectam Antonij secutam, l. 3. docet Appianus. Suctonius quoq; scribit, Tibertium à M. Gallio senatore adoptatum adita hereditate, non tamen abstulisse, quod Gallius aduersariū Augusti partium fuerat. 519 * Coricus laterum & uocis meæ Bestia.) Extr. Lang. Qui pro Coricus Eoricus habet, ceteri l. s. ab impressis non discrepant. qui Testis re posuerunt, id credo pro suo iure fecerunt, non de auctoritate librorum. 20 Quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à suis publicè.) Eodem modo l. s. ut impressi. Ego sic, Quem Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: ut 30 Cotylam tantummodo notet: atq; idem hic obijciat, quod in octaua Philip. Cum ad nos Cotylam mitteret ornamentum, atq; arcem amicorum suorū, hominem Aedilitium: si uerò iam fuit Aedilitius, cum iussu Antonij in conuiuio serui publici loris ceciderunt. 520 Tribuni: ij primū duo designati.) Tribuni, sine controuersia emendandum. Quod autem sequitur, T. Hostilius: Tullius Hostilius, o. l. u. nonnulli de recentioribus, Tullus. quod placet. Iam pro Inscriptis, Aferis Lang. Pro Potuisset, Possset, omnes l. u. 520 Viscius nescio quis.) Qui, Lang. utrum que usitatum est. Cic. in Acad. Et iste nescio qui, qui in scholis nominari solet. 520 Viscius.) Inscius, libri ueteres recentiores nonnulli, Ipsius. Pro Isauri, libri ueteres Nisauri. ut fortasse corrigendum sit, Pisauri. nam Isaurum quidem nusquam genium est. 520 C. Plancius.) T. omnes libri ueteres. rectè. 520 A qua excefferat legibus.) Ex, qui nonnulli ueteres libri. Scale liber, Vnde legibus excefferat. 520 Est etiam ibi Decius ab illis, ut opinor, maioribus Decijs.) O. l. u. Muribus, non Maioribus: et præclare: si quidem Decijs hoc erat cognomen: 50 quod ex Liuto intelligi potest, qui lib. 8. Creauere, inquit, Coss. T. Manium Torquatum III. Et P. Decium Murem. & lib. 10. Coss. noui Q. Fabius Maximus III. P. Decius Mus. hoc etiā in ueterū monumentis è marmore apparet. Librarij hoc ignorantes, Maioribus pro Muribus reposuerunt. Idem propè euenit in locum Frontini de aque ductibus, Appia M. Valerio Max. P. Decio Murena Coss. anno X X post initium Sannuij belli inducta est Appio Claudio. est enim scribendum, P. Decio Mure, non Murena. 520 * Itaq; Cesaris munere Deciorum quidem.) Sic Lang. Itaq; Cæs. munere sit Deciorum

quidem. Sc. Cæs. es numerosè, sed Deciorum quidem. Gad. Cesaris numerose sit. c. nonnulli, itaq; ut Casorum modo, sic Deciorum. c. alij, Itaq; Casorum numero sit. c. alij Cas numero se scit Deciorum quod. quorum nullum omnino probo. Locu deprauatus. 520 Alter Soseranus.) Lang. Saserana. nonnulli, Saxerna: ut fortasse corrigendum sit, Saserana. de quodam Saserana hic idem in epist. ad Attic. de duobus fratribus Saseranis, quorum alteri præ nomen C. alteri P. fuerit, belli Africi scriptor: ut fortasse ob eam causam alter Saserana, seq; in eorum prænomina-bus errare dixerit. 520 Omnes tamen tantā habent.) Sed omnes tamen, o. l. u. quod placet. 521 Eiusq; collegam A. Marcellam.) Eiusq; collegam ante Marcellum, Lang. Nonnulli M. Marcellum. Alij utrumq; A. M. Marcellum: quos sequor: ut Ante ad Modo, M. ad Ser. re fratur. 521 Reliquos præclarissimos uiros.) Clarissimos, omnes libri ueteres. quod probo. 522 Ut M. Arullum, ut Casarem etiam.) Sic Lang. & ceteri ferè, Ut M. Arullum, & Cas. etiam. Ego sic, Ut Marullum, ut Cæ setium. c. quid mihi, uel potius Cicero sibi uelit, Suctonius indicabit, Cum sacrificio, inquit, Latinarum Casare reuerente inter immoedicas, ac nouas populi acclamationes quidam è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & Trib. plebb. Aepidius Marullus, Casetiusq; Flauius coronæ fasciam detrahi, hominemq; duci in uincula iussim: dolens seu parum prosperè motam regni mentionem, siue, ut ferebat, creptam sibi gloriam recusant, Trib. gra. uiter increpatos potestate priuauit. Hoc idè Dion, Plutarchus, Appianus.

522 Vctigalia Iuliana Lupercis ademistis.) Scribit Dion, senatum maximos atq; amplissimos honores Casari decreuisse, in eis tertiam quandam Lupercorum sodalitatatem: quam Iuliam, inquit, nominarunt. Ex quo inter-dum uenit in memè suspicari, Iulianis esse pro Iuliana reponendum. Quod tamen tot libris refragantibus affirmare non amsim. 522 Colonias deductas lege, senatus consulto.) Colonias deductas lege, S. C. omnes l. u. quod placet. 522 An contra legē cœnitijs Centuriatis latam sanximus?) L. scripti ab impressis non diffemiunt Ego sic, Lege Comitij Centuriatis lata. Ut sit, Non sustulimus Colonias, sed sanximus lege comitijs Centuriatis lata.

522 Ex quo iam ipsi sentiunt se unquam exituros.) Sic o. l. u. ex quo ipsi iam sentiunt, se nunquam exituros. 522 Iura belli adempta.) Iure, non Iura, l. u. perspicue uerū. 523 Illud tamen aduertite.) Animaduertite, l. u. quos sequor. 523 Neminem Pompeianū, qui uiuat.) Videtur aliquid deesse. quidā quasi pro suo iure suggererūt, An nescitis: nam libri quidem scripti ab impressis non diffentiunt 523 Qui quasi iam legis.) L. scripti ad unum cum impressis consentiunt. quidā pro Qui quasi, Quisquam reposuerunt. Ego, Qui quaso: nam & ad sententiam conuenit, et liber ille Lang. omnibus ferè in locis, ubi Quæso impressi, is quasi habet. quod hanc in opinionem me ducit, ut putem illud etiam in 5 l. de Fin. Nunc idem, dico inquit, sed ad uirtutes, & ad uitia nihil interesse: quis istud quasi nesciebat: simili ex mendo laborare. certe, Quæso, conuenit: Quasi, perspicue falsum est. 523 Omni quidè meā sententiā.) Omnino meā quidè sententiā, o. l. u. probo. 523 Fetum & Menedmum.) Petrum, o. l. u.

523 Respondebo.) L. u. Respondeo. 524 Præfens tibi ipse.) Præfens tibi & ipse, o. l. u. quod ualde placet.

524 Nescie-

524 Nescie-

524 Nesciebant ueterani.) Ignorabant, Sc. l. quod placet. 524 Non illis senatus auctoritate, an libertatem populi Ro. sequantur?) Aut libertatem populi Ro. sequantur, nonnulli u. l. quod placet. 524 Caesaris ulcisci mortem uolebant.) Caesaris mortem ulcisci uolebant, o. l. u. quod proba. 524 Homo turpis: siquidem imitaturus sum.) Sic Lang. & ceteri ferè. Honor turpes siquidem Cn. Pompeium imitaturus sumus. Ego sic emendam, O nos turpes: siquidem Cn. Pompeium, c. opinionem meam Sc. liber approbavit. 525 Tanto studio consensuq; defendere.) Offenderint. o. l. u. optime. 525 Deprauati aut corrupti sunt.) Deprauati, an corrupti sunt, o. l. u. quod tamen non proba. 525 Quibus persuasum sit.) Est, Lang. & ceteri ferè l. u. 525 Si tamè patiuntur perire.) Si tantummodo patiuntur. c. o. l. u. quod proba. 525 Quam benigne deniq;.) Eodem modo l. s. ut impressi. Ego sic emendum arbitror, Quam benigne. Itaq; usi. c. aut certe sic interpungendum, Quam benigne deniq; usi. c. illud tamen, quod testatus sum, magis placet. 525 Qui iudicauerint Dolabellam hostem.) Hostem Dolabellam, o. l. u. 526 Eademq; inhiheret supplicia.) Qui in l. suis reposuerunt Adhiberet pro Inhiheret, nimis arroganter, me. i. quidem sententia fecerunt: nam primum o. l. contra faciunt: deinde Inhibere uerbum est & usitatum & optimum: & idem ferè ualeat quod Adhibere. Plaut. in Bacch. Hoc tamen hic pacto potest inhihere imperium magister, si ipse primus uapulet. Liu. l. 3. Animis ad imperium inhiherendum imminutis et 4. Pronunciaueruntq; ex collegij sententia, C. Valerio Cos. se damnatum, aliamq; coercionem aduersus intercessionem collegæ delectus causa detrectantibus militiam inhiherenti auxilio futuros esse. ut igitur imperium, Damnum, Coercionem inhiheret: sic Supplicium re etè dicitur. 526 Perfugium scelerum essent.) Effet, o. l. u. 527 Si esset iugulata, nunquam exurgeret.) Resurgeret, Lang. Quod & si non proba, iatroco tamen nolui pratermittere, quod & Poeta, Resurgere Troie regna, Resurgere amorè, & Ouidius Scintillam resurgere dixit. 527 Atq; hoc bello de elegatia.) Atqui, o. l. u. optime. 527 Potius quam populi Ro. defensionem uocas.) A populo Ro. defectionem uocas? Lang. & ceteri ferè l. u. preclare & perspicue. Nonnulli, à P. R. 427 Potius ne Trebonij mortem, quam Caesaris, persequamur?) Potius Trebonij mortem, quam Cæs. persequimur, o. l. u. Ego autem, ut quod sentio liberè dicam: non enim tibi, quid in libris reponas, prescribo: sed, quid mihi uideatur, expono: sic arbitror Ciceronem scriptum reliquisse, Trebonij mortem, an Caesaris persequi. Ut ad singulos Antonij epistolæ articulos accedat, eademq; uerba repetat: ut proximis locis facit. 527 Si qui non molestè tulerunt.) Si, à Lang. & multis alijs l. u. abest. quod placet. 527 Eisdem ornamentis.) Isdem, o. l. u. de hoc Cicero in Orat. 527 Ego lanista: equidem non insipientis.) Pro Equidem nonnulli scripti libri Etenim, pleriq; tamen, Equidem, ego, Et quidem, proba: nam & uetustatem, & uim maiorem habet: & ut nihil celem, etiam magis arrideret iugulari, quam iugulare: siquidem lanista non ipsi depugnabant, sed erant gladiatorum magistri. 528 Nam Cæsari plurima & maiora.) Nonnulli u. l. plura. Quod proba: sequitur enim, Maiora. 528 Flamina cur reliquisti?) Flaminiam l. Lang. & alij multi. Ut fortasse re-

hoc singulare, non multitudinis est. Liuius: C. Claudius Flamen Dialis, quod extra perperam dederat, Flaminio abiit. Fabius Pictor apud Gellium, Vxorem si amisit, Flaminio decessit. Val. Max. Flaminio abire in sui sum. Trogius apud Priscianum, Propter mortem Flaminie, Flaminio abiit. 528 Nec meam quidem conuulsi.) Quidem, à Lang. & ceteris ferè l. u. abest: & mehercule superuacancum est. 528 Homo pius non potest.) L. Lang. & alij nonnulli, Bonus homo non potest. 528 Quam fidem? an optimi cuiusq; sedes, Urbis & Italiae partitiones, sententias dandarum. c.) Hoc l. scripti differunt ab impressis, quod pro Sedes Cædes, pro Sententias partim Sæas, partim Suis, ego scriptura omni diligenter considerata, sic arbitror emendandum, Quam fidem? an optimi cuiusq; cædis, Urbis & Italiae partitionis, suis dandarum diripiendarumq; prouinciarum? Nam primum hoc, Sententias dandarum diripiendarumq; prouinciarum, praterquam quod librorum V. auctoritate non nititur: prater uerba sunt inania: nec ipsi est ulla subiecta sententia, que quidem ad mentem Ciceronis accedat. At quod ego auctoribus L. antiquis repono, dicit quod ad rem pertineat: bonam sententiam habet: bene sensa Ciceronis exprimit: deinde illud, Quam fidem? an optimi cuiusq; cædes, iniustitatum atq; inauditum est. Quis enim sic unquam locutus est, ut diceret, Do fidem eadem alicuius? at Do fidem eadem illius, ut: & aliorum id genus in consuetudine Latina est. Liuius: Vitæ tantum, libertatisq; fidem acciperent. & alibi: Gens fallax, promissi fidem præstitit. & alio loco: Quæ & ipsa fidem induciarum ruperat. 428 Fœdere ac fide sanciretur?) Et, pro Ac, o. l. u. 528 Quamquam affirmare de aliquo difficile est.) De altero, o. l. u. ut ad Brutum: Non soleo mi Brute, quod tibi notum esse arbitror, temerè affirmare de altero. in hoc consuetudo uaria est. 529 Nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorum.) Sic o. l. u. Nisi forte eum subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, maximo equitatu, peditatu Gallorum. 529 Ante aduentum eius.) Ante eius aduentum, omnes l. u. 529 Uttiliora Reip. sim.) Sunt, omnes libri ueteres, placet. 529 Nam si uicti Pœpeiani.) Sic o. l. u. Namq; si uicti Pompeiani tam insolentes sunt. 530 Aut ulcisci parati sunt.) Sim, o. l. u. perspicue uerum. 530 Poterit ne se tenere?) Poterit se tenere? o. l. u. 530 Quo maior adolescens Cæsar maiore deorum. c.) Sic o. l. u. Quo maior adolescens Cæsar, maioreq; deorum, quod proba. 530 Unquam abductus est.) Abductus unquam est, Lang. & alij nonnulli. 530 Quam Cæsar adolescens.) Quam primum Cæsar adolescens, o. l. u. & paulo post, Deinde. 530 Bellum quo ueniat.) Sic Lang. Bellum qd. ceteri ferè, quod. Ut fortasse corrigendum sit, Bellum quidè ueniat. Ut oratio Ciceronis sit, non Antonij, idemq; dicat quod in 5. Phil. eo loco, Ad hunc utrūq; legatos, an legiones ire oportebat? Insequens membrum considerationem emendationem meam tibi non probabit, at illud certe aperiet, hic non Antonium, sed Ciceronem loqui. 531 Cui igni ferroq; minutatur.) Cui ignis ferrumq; c. Sc. l. ego, Ignem ferrumq; ut illud: Atq; huic urbi ferrum, flammamq; minutantem. Hac de re alijs. 531 Quæ postulant, cognoscant.) Postulent, o. l. u. placet. 531 Cum locum tibi relictum non modo ad pacem.) Pro Relictum.

Relictum, quidam Reliquum in suis l. reposuerunt. Quod ualde placet: & si o. l. s. contra faciant. 531 Vir ornatus omnibus & fortunæ & uirtutis bonis.) O. l. u. omnibus & uirtutis et fortunæ bonis. Multo concinnius. 531 Prius undas flammamq;.) Sic o. l. u. Prius undas flammam ut ait. E recentioribus nonnulli, Prius undas flammam, quod fortasse rectum est. 531 Moueri sedibus huic urbi. c.) Moueri sedibus suis huic. c. nonnulli u. l. quod placet. 532 Sceleratorum hostium.) Sceleratissimorum, o. l. u. Apud Non. Marcellam hoc membrum ita scriptum est, Sceleratissimorum hostium exercitum suum, casumq; cognouit. 532 Et ex ea uictoria.) Et, nullis in l. u. reperitur: ut ita fortasse corrigendum sit, & eam uictoriam, que parta est, consecutum. 532 Si cognouissent.) Si, delendum est. 532 Antè uerò quam ea res, quam audissimè ciuitas expectat, allata sit.) Antè uerò autè quam sit ea res, quam audissimè ciuitas expectat, allata, o. l. u. 532 Letitiæ risus satis est.) Nonnulli s. l. vsus, quod proba. 533 Ab eorumdem aris.) Ab eorum aris, o. l. u. 533 Cum uideant illum gloriosissimum.) Gloriosissimum illum, o. l. u. 533 Hunc tantum ei fructum.) Tantum, à l. u. abest. 533 Ad signa iuisse.) Iffe, o. l. u. 533 Consules sortiti.) Sic Lang. Cons. sortitu. Sc. & cum eo pleriq; Cos. sortitu. in hoc omnes, loquor de ueteribus, consenuunt, quod Sortitu, non Sortiti probant. Ego tamen recentiores, qui omnes ferè cum impressis faciunt, sequor: & si me non praterit, Sortitu sortitione ualere, at que eo uerbo M. Tullium semel usum esse, ac posse hunc locum sic explicari, A. Hiricius consul ad bellum profectus est sortitu. 533 Cæsar cum exercitu comparato à primis peditibus.) Cum exercitu per se comparato cum primis, Lang. ceteri hoc discrepant, quod pro Eum, Cum habent: quorum neutrum proba, sed arbitror emendandum, Tum: ut ad Postea referatur. ut illud in l. 6. ad Att. Sed & tum presens, & postea creberrimè non desit rogare. c. Sic igitur scribendum est, Cum exercitu per se comparato, tum primis. 533 Nisi ut D. Brutum liberaret.) D. Brutum liberaretur, o. l. u. 534 Aut imbi esse: ut iam esse confectum. Et spei. c.) V. l. o. partim Mibi, partim Vbi, pleriq; imbi, ut impressi: quos probamus. Imbi autem esse dicebatur id, quod nondum quidem perfectum, sed ita parum ab erat à perfectione, ut iam iamq; perficiendum esset: & ut loquitur M. Tullius, quod non confectum, sed affectum erat. Afranius, Postquam se uidit imbi esse, gnatum paruum amissoribus commendat. Pacuuius, Profecto imbi est: iam iam potuitur frugum. Cæcilius, Liber ne esse non sum: uerum imbi est. Hec à Non. Marcella mutuati sumus. Multus autem ita eo fui, quod in libris quidam pro imbi inceptum reposuerunt: in quo non solū à ueterum l. scriptura discedunt, sed ne mentem quidè Ciceronis assequuntur. Sic igitur totum ex antiquorum librorum auctoritate corrigendum est, Aut imbi esse, aut iam confectum: set spei. c. 534 Quid de hac re sentiat.) Quid hac de re sentiat, o. l. u. quod multo concinnius est. 534 Quæ sunt à Cōsule.) A Coss. id est, Consulibus, sine dubio emendandum. Locus ille declinat, ex literis C. Panfæ, A. Hirici Coss. Cæsaris propr. de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. 534 Duorum Coss. tertio Cæsaris presidio.) Cæsaris praelio, o. l. u. Ego hoc amplius, quod pro Duorum, Duobus repono: quod ita perspicue, meo quidem iudicio, re-

uultis, & dubitare uti. c.) Sic o. l. u. Tremere uultis dubitatis. Nonnulli de recentioribus, Dubitantes: & hoc quidem uerum est. 534 Non iniusta euelli, internecti nota.) Sic Lang. & ceteri ferè, Non iniusta euelli inter nec uote. Ego nihil, aut parum de meo addens, de libris unam modò literam demens, distincta autè, & quasi discreta coniungens, & suo quæque loco componens, mihi uideor in pristinam quasi formam hunc locum restituisse: sic enim corrigo, Non iniustæ belli internecti nota. Bellum autem internectum ualeat Pestiferum, capitale, exitiosum: cum. s. non de imperio ac dignitate, sed de futuris & capite dimicatur: neq; uter imperet, sed uter sit decernitur. Liuus l. 9. Deletaq; Aufonū gens uix certo defectionis crimine, perinde ac si internectino bello certasset. & l. 22. Non internectinum sibi esse cum Romanis bellum: de dignitate atq; imperio certare. Plinius: Habet deinde internectinum bellum cum Ichneumone. Internectum, inquit Sex. Pompeius testamentum est, propter quod dominus eius necatus est. 534 Quod nulla barbaries possit ignoscere.) Sic o. l. u. Quod nulla barbaria possit ignoscere. Quod mihi ita mirabiliter arriidet, ut in eo M. Tullium uideam agnoscere. Idem autem Agnoscere hoc loco significat, quod loco illo pro Mul. Cum tota Italia facti illius gloriæ libenter agnosceret. Pro Plancio: Sequestrem ne Plancium respuerent aures, agnosceret nemo. & pro Celio: lacis adulteria, que nemo non modo nomine, sed ne suspicione quidè possit agnoscere. Dicit idem mutatis uerbis pro Cluentio: Quod unquam Habitus in se admisit, ut hoc tantum ab eo facinus non abhorreere uideatur. Barbari igitur Dolabellæ facinus, ut abhorrens à natura sua, non agnoscerent: ex quo intelligi potest, quam ferum, quamq; immane fuerit, quod homines etiam ad crudelitatem nati respuerent. 534 Id duorum consilio factum.) Id suo consilio, o. l. u. quod proba: quod M. Antonius in sua epistola dixerat, eosdem nobis parcere idem sententibus: id M. Tullius ita interpretatus fuerat, Ita Antonio conuenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, & si posset, etiam Brutum, Cassium, discrediatos necaret. Propterea nunc dicit, Suo consilio factum esse testatur. 534 Nisi eum hinc ipse Iupiter ab his mœnibus repulisset.) Nisi eum hinc ipse Iupiter ab hoc templo atq; mœnibus repulisset, o. l. u. Ego hoc amplius, quod pro Hinc Hic repono: ut paulo infra, Hostesq; nefarios huic Ioui Maximo. Habebatur enim senatus, ut opinor, in Capitolio. 535 Crudelissimè interfecit.) Crudelissimis exemplis interemit, o. l. u. Hoc autem uerbo scriptores graui atq; acerba supplicia dixisse, notissimum est: cur ita, docet Gellius. 535 Proludium illud, & portentum.) O. l. u. Proludium. Ut scilicet quod in pugnis gladiatorijs ad uerum certamen prolusio est: in crudelitate ac sceleribus hoc Lucius ad M. Antonium esset. Est tamè uerbum insolitum, nec ab ullo scriptore, quod sciam, usurpatum: nec bene cum insequenti coheret. Quid, si Propudium corrigamus? aptius omnino conueniret, & usitatum est. Propudium, inquit Sex. Pompeius, dicebant, cum maledictio nulla turpitudinem uolebant: quasi porro pudendum. Quidam Propudium putant dici, à quo pudor et pudicitia procul sint. Plautus in Cur. Quid ais propudium? et: cum nocturnis oculis odium me uocas? & in Bacch. Recede hinc d. rectè, et ut pultat propudium. & in Pcen. Tum audes etiam seruos spernere propudium? 535 Vel, si etiam dijs oderint, quos oportet: omnium deorum.) In Lang. Sc. ceteris ferè l. u.

hæc extrema uerba non reperiuntur. Nonnulli sic, Vel deorum, si etiam dii oderint, quos oportet: quod minime displicet. Recentiores cum impressis consentiunt.

535 Ea q; formidat dicere.) Ea q; dicere formidat, o. l. u.

535 Quas enim turpitudines Antonij libenter cum dedecore subierunt.) Cum dedecore, ab o. l. u. abest, & mehercule superuacaneum est: quis enim turpitudines sine dedecore subit? sic in 4. accus. Qui nulla conditione istam turpitudinem subissent. 535 Quorum scelere crudelitatem constat Carthaginensium uictam esse.) Sic o. l. u. Quorum scelere crudelitatem Carthaginensium uictam esse fateatur. Oratio multo numerosior. 535 Non est hostis putandus.) Hostis Amonius putandus, l. u.

535 Ad expiandas egestates.) Ad explendas, quidam reposuerunt: ut illud de Prouin. Conf. Ad explendas suas cupiditates. 535 A domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt.) Dij malefici, aut isti imperitorum generi, qui sub omnibus rebus glossemata subscribunt: quæ causa libros mendis referit: sed quaedam tamen ita perspicua, ut fugere neminem possint, nisi cum qui planè cæcus ignorantia sit, aut certè omnibus in rebus conuincat. Ut illud in Catil. oratione 4. Ut sui oblitus, alij memoretur. & illud pro Rosc. Amerino: Insutus in culcum: supplicium parricidarum. Et apud Varronem lib. 6. Non solum quod dicitur, malum consilium consultori esse pessimum: sed etiam bonum consilium, qui consulti, & qui consultitur, bonum habendum. Quædam uerò ita figuram ueri fallaciter imitantur, ut difficile sit internoscere: cuiusmodi illud pro Milone: Quid, quod caput audaciæ est? nam Audaciæ, meo quidem iudicio, subditicium est: oculis tamen non intentis, neq; acriter intuenti uerum esse uidebitur. Quorsum hæc oratio? inquit, ego uerba hæc, id est intra mœnia hostes sunt, & si omnes libri contra faciunt, non dubito tamen quin glossema sit, atq; ex eo genere quidem, quod nemini nisi planè hebeti obijcere possit errorem: etenim quid erat, quod scipsum perinde M. Tullius interpretaretur, quasi quicquam nouum aut insolitum extulisset? nonne Domesticas insidias, domesticum bellum, hostes etiam domesticos pro intestinis semel, & sepius usurpauit? quocirca ex libris hæc potes meo periculo tollere.

535 Iam aut foedissimam.) Iam, ab o. l. u. abest.

536 Cum non uni, sed tribus ducibus.) Sic Lang. & ceteri ferè, Cum uni è tribus, scilicet Gad. Cum communiter tribus, quod placet. 536 Quorū uirtute, & consilij felicitate, o. l. u. sic paulo infra. Ita III. Imp. uirtute, consilio, felicitate uno die locis pluribus resp. est conseruata. 536 Noui & singularis debentur.) Noui singularesq; Lang. & ceteri ferè, numerus plenior, & Tullianus. 536 Tanta multitudine hostium interfecta, dico inquam hostium.) Sic Lang. Tanta multitudine interfecta hostium dico ita inquam hostium, quem sequor, est autem sic interpungendum, Tanta multitudine interfecta, hostium dico: ita inquam hostium. Ex se iam intelligitur, nam impressi libri sunt planè barbari. 536 Supplicationis honorem tribuimus? imperatorum. c.) Sic o. l. u. Supplicationem honorum, ego, Supplicationum honorem: ut non modò casus casibus, sed etiam numeri numeris responderent, quod tamen in nonnullis s. l. postea reperi.

536 Is demum est.) Is enim demum, omnes l. u.

536 Siue gratias agebant.) Siue uni gratias, l. u. quod tamen abiudico, aut enim tantum uni membro, aut tribus

addendum fuit: ut uenustatis aliquid afferret orationi.

535 Tu igitur de te, dixerit quissiam.) Tu igitur ipse de te, o. l. u. & præclare, & uenuste. 537 Sed inuiriæ dolore aio me.) Sed inuiriæ dolor facit me, perspicue rectum. 537 Etiam ne eos, qui omnes. c.) Etiam eos omnes l. u. probè. 537 * Per Idus Quintiles.) Hæc prælia, quibus de agitur hac oratione, facta sunt ad 17. Kal. Maias: ut ex epistola Galbæ licet intelligere: uel 18. ut in quarto libro Faustorum apparet apud Ouidium. Nuncius huius uictoriæ Romam uenit ad 12. Kal. Maias quod epistola quadam ad Brutū hic ipse declarat: Triduo, inquit, aut quadriduo ante hanc rem pulcherrimam timore quodam percussa ciuitas tota ad te se cum coruugibus & liberis effundebat: eadem recreata ad 12. Kal. Maias te huc uenire, quam se ad te ire malebat. Hæc autem oratio postridie eius diei habita est. Illa uerba declarant, Cum hesternodie propter eorum res gestas me ouenit, & propè triumphantem populus Rom. in Capitolium domo tulerit, domum inde rederit. Quorsum hæc? ut clarissime perspicuas hunc locum omnino esse deprauatum. Ad restituendum autem & corrigendum l. ueteres mihi nihil sanclucis ostendunt, quò meas cogitationes dirigens ad ueritatem perueniam: nihil enim differunt ab impressis, hoc teneo, hunc diem inter Palilia & Vinalia medium fuisse: ex quo conuictura ducor ad suspiciandū, uel postridie Palilia, uel, quod etiam magis placet, à scriptura enim propius abest, Pridie uinalia esse reponendum.

537 Aliquem ne imperatorem habituri erimus? Crimen inuidia quaeretur?) Sic Lang. & ceteri ferè s. l. Aliquem ne ipseus crimen inuidia quaeretur, unus modò sic, Aliquem ne imp. habituri erimus inuidia quaeretur, & alter, Aliquem ip. crimem inuidia quaeretur, ego sic, Aliquem imperatorem? eis crimen inuidia quaeretur, ut eorum, qui fasces ad Ciceronem delaturi fuerunt, sit oratio consultantium, quoniam modo facile ipsum de medio tollerent. Fasces, inter se dicebant, ad eum deferemus: deinde & uociferando, Aliquem ne imperatorem? & fasces ostentando, Et crimen in eum quaeremus, & inuidiam parabimus: quo in motu, & concitatione populari & operas conductas in eum immittere, & nullo negotio interficere poterimus. Quos autem fugiebat, eam notam, imp. scilicet imperatorem significare: ex eis fecerunt eius, & cum illo copularunt, quod si cui magis arripserit, Aliquem ne imp. crimem inuidia quaeretur: illud sequatur, licet non pugna: habebit enim eandem sententiam, & in libri ueteris auctoritate delitescet. 537 In rep. fieri possit.) Possit, o. l. u. quod probò. 537 Extiterim repemè Catilina?) Existerem, quidam reposuerunt, quod probò.

537 Quanquam opinor nec fuisse tam sceleratū, qui hoc fingeret: nec tam furiosum, qui crederet.) Sic Liber Lang. Quanquam nec fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret: tam furiosum, qui crederet. Scal. Quanquam nec fuisse tam, cetera eodem modo, ut Lang. ego una modo licet detracta, Quanquam nec fuisse, & quæ sequuntur, similitert. quo modo de meliori nota scriptores locuti sunt. Terent. in Adelph. Vah quoniam quæne hominem in animo instituerit, aut parare quod sibi carius, quam ipse sibi? in Phorm. Tamã ne affectum hominem quenquam esse audacia? Et Plaut. in Trin. Nostram ne nutrice here, que nos educat, abalienare à nobis? Et M. Tul. pro Rosc. Com. Prob dii immortales, esse ne quenquam tanta audacia præ-

ditum? Viribus potius suis, quam reip. infelicè.) L. s. non discrepans ab impressis, quidam pro Viribus, Vitijs reposuerunt, quorum ita neutrum probò, ut illud tamen, quam hoc, multis paribus malim defendere. Etenim si quis à me horū uerborū sententiã requirat & causam, cur ita dictū sit à Cicerone, querat: nihil ei omnino mihi uidear posse respōdere: at in illud alterū fortasse aliquid, si non uerū, at saltem quod animos aliqua probabilitate percutiat, afferre possim. Dicam enim id M. Tullium significare uoluisse quod in 2. lib. de Nat. deor. declarat, Quid uerò, inquit, Casarē putamus, si diuinasset fore, ut in eo senatu quem maiore ex parte ipse cooptasset, in curia Pōpeiana ante ipsius Pompeij simulacrum: tot ceterionibus suis inspectatibus, à nobilissimis ciuibus, partim etiã à se omnibus rebus ornatis, trucidatus ita iaceret, ut ad eius corpus non modò amicorū, sed ne feruorū quidem quisquã accideret: quo cruciatu animi uitam acturū fuisse? Illam igitur curiã Pompeianam interpretarer, quam, quod in ea Casar interfectus esset, infelicem appellatã esse contenderè. nam Viribus suis, Casari exponere, cuius etiã mortui nomen aleret apud plurimos, maximasq; uires illi causæ daret. sed ut dixi, nō summo opere placet, nam ut quod ego supra explicauit, id sentiat Cicero, illud tamè Viribus, s. ius & nimis durum, & ualde productū mihi uidetur, quoniam tamen hæc scriptura uenustatis quasi radicibus innitiur, ex libris euellendã nō est: sed tantisper ei standū cenfeo, dum uerum ex tenebris eruamus. 537 Qui hostia, qui urbis portas.) Ostia, Scal. l. Urbis partes, alius nō minoris uenustatis, ut in Cat. Descripsisti urbis partes ad incendia. Sallustius Loca appellat, eandem rem memoriæ tradens: XII. simul opportuna loca urbis incendere: quo tumultu facilius aditus ad eos, ceterosq; quibus insidie parabantur, fieret. Ego tamen, si Ostia mendosam non est, Portas magis probò. 537 Quod ut inuidia mea fieret.) Ut cum inuidia, c. omnes l. u. ut pro Quintio, Omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P. Quintij fieri mallet. 537 Tum impetus conductorum hominū.) Tum in me impetus, o. l. u. 537 Vestrum omnium consecut. c.) Omnium uestrum

re alio loco diximus. 539 Me ex Cal. Ian. ad hanc horam uigilasse reipub. Inuigilasse, quinque l. u. in queis Lang. quod ualde placet: sic enim dicitur, Inuigilare reip. ut indormire causæ, indormire tēpori. Vir. Nanq; alia uictu inuigilant. Et alibi, inuigilant pueri uenatu,

539 Measq; aures dies & noctes.) Dies noctes, Lang.

539 Measq; cohortationibus.) Que, à l. u. abest, quod placet. 539 Idè Venidiū.) Pleriq; l. u. in queis Lang. Idem R. Venidiū, ut ita fortasse corrigendū sit, Idem P. Venidiū, hoc ei certè prænomen fuit: ut ex Dione licet intelligere. 539 Num ego semper hostem? Non pro Num, pleriq; l. u. & rectè: si quidem per Num interrogas quæ negari: per Nō, quæ dici uis: huic Etiam, Non illi respondet. 539 In has sententias.) Has in sententias, o. l. u. quod cōcinnius est. 540 Bellum Octauij.) Octauianū, o. l. u. ut in l. b. 2. de Nat. deor. Quæ nuper bello Octauiano magnarū fuerunt calamitatū prænunciæ. 540 Ad te ipsum P. Scruilium.) P. Scruilium, corrigendū est, perspicue rectum. 540 Publicè deneganda est.) Non modò omnes antiqui libri, sed etiã ratio nobis auctor est, ut Publicè delcamus: etenim quis sententia priuatim denegat? 540 Aut supplicatione decreta.) Decernenda, o. ferè l. u. in quibus Sc. quod ualde probò. 540 Quod ergo illi re, ego.) Quod ergo ille re, id ego, Lang. & ceteri, quod ualde placet, describit autem Scruilium, qui ante ipsum sententiã rogatus est.

541 Hoc ipso nomine qui etiam deuicti sum.) Sic o. l. u. Hoc ipso nomine & eos qui iam deuicti sunt, perspicue uerum. 541 Cum uictores appello imperatores.) Suspitor esse glossema: est enim inane atq; superuacaneum. 541 Esi habet honoris nomen amplissimi.) Honoris amplissimi nomen, Lang. & alij multi, quod placet. 541 Qui primus Antonij immanè & foedam crudelitatem nō solū, c.) Qui primus immanè et foedam crudelitatem Antonij non solū, Lang. & ceteri ferè.

541 Dignus imperator legione Martia.) Aut aliquid me: quidè sententia, huic membro deest: aut proximo inferiori superat: aut enim sic emendandū est, Dignus imperator legione, digna legio imperatore: aut, quod rectius esse iudico atque uenustius, Dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore Pansa: sic enim uocabulū uocabulo, nomini nomē respōderet. 541 Cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset.) Pansa, à duob. tribus uel l. u. abest: in quibus Lang. quod placet. 541 Docuit hoc prælio militibus, his.) Illo prælio militibus ijs, o. l. u. 541 Quæ ullius pulchrioris specie imperatoris accepimus?) Quia nullius o. l. u. ego, Quæ nullius, ut sit, Quæ specie nulli imperatoris specie pulchriorē accepimus, res perspicua. 542 Eo maiora beneficia Casaris.) C. Casaris, o. l. u. 542 Cui cum imperiū dabamus: eodè tēpore et spem.) Sic Lang. et alij multi, Cui cum imperiū, eodè tempore etiã spem nominis eius deferrebamus. 542 Quod cum est secutus auctoritatē nostri decreti rebus gestis suis cōprobauit.) Sic interpungendū arbitror, Quod, cum est secutus auctoritatē nostri decreti, rebus gestis suis comprobauit: ut sit, Quod nomen rebus gestis suis comprobauit, secutus decreti nostri auctoritatem: si quidem res præclarissimas dignasq; imperatore gessit. Sic ferè locutus est in 6. Accus. Nimirū ut hic nomen suum comprobauit: sic ille cognomen. Nonnulli u. l. Consecutus, non

Secutus, quod non probo. 542 Ita trium imperatorum populi Ro.) Duo hæc extrema uerba à l. u. absunt. quod placet. 542 Ipse cõsequi potero.) Usdem L. auctoribus, Ipse delendum est. 543 Quanquã ea, quæ nos promissimus.) Omnes l. u. Quanquam nos ea, quæ promissimus. 543 Studiosè quanquã multa.) Eodem modo l. s. Quidam pro Quanquam multa, Cum alia, reposuerunt. quod si non uerum, probabilius certè est.

543 Cum difficillimo reip.) L. u. partim sic, Quamquam id difficillimo: partim, Quanquã cum. ut fortasse corrigendum sit, Quam quidem cum. c. 543 Flagitari uideamur.) Videmur, o. l. u. 543 In fuga secunda mors.) Mors est, o. l. u. 543 Breuis autem nobis uita data est.) Sic IIII. libri ueteres, in quibus Lang. Breuis à natura uita uobis data est. quod tamen reijcio. reijcio autem ob eam causam, quod insequens membrum, quod paria paribus respondere debet, mancũ quodammodo atq; imperfectũ uidebitur. nam Memoria ad Vitã, Sempiterna ad Breuẽ, Redditã ad Data: A natura, suo tanquam pari carebit: sic enim esset integrum, At à senatu memoria bene redditã uita sempiterna. uel quid eiusmodi. 544 Ad summã laudem gloriamq;.) Sic o. frẽ l. u. Ad laudem gloriamq; summam. 544 Obluione eorum qui sunt.) Qui nunc sunt, o. l. u. utrunq; omnino probabile, & huic scriptori usitatũ. post Red. ad sen. Cn. Pompeius uir omnũ, qui sunt, fuerunt, erunt, uirtute princeps. & pro Lege Man. Non modò eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam uirtute superarit. Sed ex duobus probabilibus id semper uerum iudicandum, quod l. u. comprobant.

544 Nec reticentia posterorũ insepulta esse poterit.) Liber Gad. (nam ceteri ab impressis non dissentiant) Sepulta. quid sibi uelit, perspicuũ est: & cum eo loquendi consuetudo facit: quæ solet eas res sepultas appellare, quarũ dimissa cõmemoratio est, memoriaq; deleta. Ego tamen ut hinc non sentia, neq; Ciceronem more uulgari locutũ existimem, faciũt uerba cõsequentia, Cum uobis immortale monumentũ suis penè manibus. S. P. Q. R. extruxerit. Arbitror enim uirtutẽ Non insepultam propemodum pro Immortali dixisse propter elogia monumentorũ, atq; literas quæ in sepulcris inscribi solent ad declarandas uirtutes, ac facta sepulcrorum. Ab eadẽ causa dixit Horatius, Africano cui super Carthaginem uirtus sepulcrũ condidit. ut enim monumenta sepulcrorum dum manent, tenetur eorum uiua memoria qui ibi siti sunt: sic dum Carthago extabit, Scipionis uirtus ac uictoria celebrabitur. Virtus igitur meritum non insepulta erit: immortalitati cõmendabitur: quod sepulcrum, monumentumq; habebit: cuius inscriptio ipsam genibus omnibus, atq; omnũ seculorum posteritati notam faciet. 544 Adhiberi publicè posset oratio.) Publicè adhiberi, o. l. u. 545 Id genus, quod est pulcherrimum.) Quod esset pulcherrimum, o. l. u. quod probo. 545 Quamobrem quidẽ maximum.) Maximum quidem, nonnulli u. l. quod placet.

545 Virtutem suorum & atatem.) Pro Aetatem, Pietatem, o. l. u. quod scilicet pro patria uita profuderint, perspicuè rectũ. 545 Fratribus tribuenda censco.) Fratribus eadem tribuenda, o. l. u. placet.

545 Exercitumq; hostiũ fecerit.) Exercitumq; eius, & Sc. ceteros sequor. 545 Occisione occiderit.) Eodem

modo o. l. s. Occisione occiderit, probat cõsuetudo: quæ ita loqui solet, cum internicionem significare uult.

545 C. Cæsar imperator.) Nonnulli s. l. Cæsar Propr. imperator: quod minime displicet. in S. C. enim omnia honorum nomina ferè ascribebantur. 546 Ut ob eas res.) Vti, nonnulli u. l. in quibus Lang. quod placet: nam redolet antiquitatẽ, quæ maximè in S. C. retinebatur.

546 Ad omnia puluimaria constituant.) Constituat, o. l. u. 546 Cõplurimos caderent: caperent nonnullos.) Vt plurimos caderent. c. 546 Cumq; sine ulla necessitate.) Sine ulla retractatione, o. l. u. ut Lilius l. 6. Iuniores ad edicũ sine retractatione cõuenerunt. Virtur etiam Cicero in Tusc. lib. 5. & 13. lib. ep. ad Att.

546 His qui sanguinẽ pro uita, libertate, fortunisq; Populi Rom. pro urbe, templisq;.) Hæc omnia demptis conuentionibus dicuntur in l. u. nonnulli, in quibus Sc. pro His, lis. quod placet. 546 Monumentum quàm amplissimum locandũ faciendumq; urbem ad eam rem pecuniam dare contribuere.) Sic l. u. Locandũ, faciendumq; urbem ad eam rem. c. in quibus Ciceronem non agnosco: nam primum, nisi me fallit memoria, hoc Locandũ, faciendũ iubeo, non dicitur: sed Locare, facere iubeo. Verũm fac, ita non esse, ut Locandũ, faciendum dixerit, huic subiunxerit, Dare, attribuere, soluere iubeant, ut tam diuersas res. s. uno uerbo cõprehenderit, adduci ad credẽdum nullo modo possum. deinde si quis iusturandũ in hæc uerba adijciat: si mihi uideatur, Urbem soluere iubeant, à Cicerone scriptum: non uideri profectò iurem: ita mihi non solum ab huius elegantia, sed etiam consuetudine Latini sermonis uidetur abhorrere. sic autem scriptũ reliquisse M. Tullium puto, Monumentũ quàm amplissimũ locandũ, faciendũ curent: ad eam rem. c. Hunc autem errorẽ creauit, opinor, illud quod sepe iam demonstrauit, quod in l. u. hæc literæ C & Q locum inter se sepe cõmutent, quæ causa libros referit erroribus. ut apud hũc ipsum in l. de Nat. deor. Nec tu me celas, ut Pythagoras solebat alienos: nec consulto dicis occulte, tanquã Heracilitus: sed quod inter nos liqueat, ne tu quidem intelligis ubi Liqueat pro Licet: ut in ep. ad Att. Ex quo quidem ego, quod inter nos liceat dicere, mille simã partem uix intelligo. uel, ut similius proferã, Plaut. in Poen. Vin bona dicam fide, quod hic inter nos licet. Intemis oculis contemplare sententiam: ut nos asseueramus, ita esse perspicies. sed ut ad rem: hoc ego sentio. si quis tamen illud magis probabit, Locandũ faciendumq; curent, cum eo non pugnabo.

546 Pecuniam dare, contribuere.) Attribuere, o. l. u. ut illud in 9. Tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent, perspicuè uerum: ut illud alterum apertè falsum: si quidem Pecuniam contribuere non dicitur. hoc autem uerbum proprie in ijs ponitur, qui aliquẽ liberum populũ sub alterius ditione subiungunt. Lilius: Corinthum ijs contributuros in antiqui gentis concilium. & alibi, Phocenses Locrenses cõtribuerunt Aetolis. ij autẽ populi cõtributi dicebantur. Cæs. Oscanes, & Calaguritani, qui erãt tum Oscanibus cõtributi.

546 Ea q; fratribus tribuãtur.) Lang. & ceteri ferẽ, usq; fratribus tribuãtur. Nonnulli tantũmodo, Tribuantur, ego emendandum arbitror, usq; tribuantur. c. Fratribus enim puto esse glossema alicuius imperiti.

547 Si illi uicissent.) Vixissent, S. C. aperte uerum.

IN C. CRISPI SALVSTII ORATIONEM IN M. T. CICERONEM, FRANCISCI SYLVII COMMENTARIUS. ORATIONIS HUIUS, & EIUS, QUAE HUIC CICERO RESPONDET, ARGUMENTUM.

Ille us uenire solet, ut inimicitia grauiore sint inter eos, qui amici aliquãdo fuerunt. Quales fuerunt inter Syllam & Marium, inter P. Sulpitium & Pompeium, inter Ciceronem & Clodium, inter eundem Ciceronem & M. Antonium. C. Sallustium Ciceronis amicum fuisse, satis constat ex historia belli Catilinae, in qua Ciceronem Sallustius commendat. Sallustium familiarẽ suum Qu. Cicero in libro de Diuinatione primo appellat. Inter eos ortæ sunt inimicitia: quia T. Annius Milo Sallustium in serui habitu in adulterio uxoris suæ, filia Syllæ, deprehensum loris cæcãdit, & quum dedisset pecuniam, dimisit: ut est apud A. Gellium capite decimo octauo libri 7. & Seruium libro Commentariorum in Aeneida Virgilij 7. Eam ob rem Milo factus est Sallustio inimicus, multasq; Sallustius Tribun. pleb. occiso P. Clodio in Milonem habuit conciones, ut est apud Asconium Pedianum. Cum Sallustio Milonis causa Cicero inimicitias suscepit. Is enim in oratione pro Milone, inimicitias potentũ pro eo Milone se appetuisse, eiusq; inimicorũ armis corpus ac uita obtulisse dicit. Quum igitur Cicero & Sallustius inimici essent, inter eos in senatu dissensio etiam contumeliosa fuit. Quocirca Sallustius ex tempore hanc orationem in Ciceronem habuit, cui Cicero itidem ex tempore respondet. Orationes sunt demonstratiuæ. Acerbam enim uituperationem utraq; coninet. Ciceronem Sallustius uituperat à uitijs pueritiæ & adolescentiæ, à uitijs domesticis, à domo in qua habitat, à Consulatu perniciosè gesto, à conuuratione Catilinae, à quæstione de conuurationis facta, à iactatione, à leuitate. Vti pro cõmicio usus nõ est, ita nec conclusione utitur: quamuis inchoandæ orationis ratio quædam fuerit, nullus tamen fuit desinendi modus. Est tamen quod coniectem, Sallustium plura non dixisse, quod ad ea solum quæ in oratione extant, Cicero respondeat. Ita autem respondet Cicero, ut alia refutet, alia aut similia in inimicum retorquat, eumq; no uis quibusdã infamet. Quamuis Cicero orationes scribere solitus sit, postquam eas habuerat: hanc tamen à Cicerone scriptam non arbitror, sed à notarijs quibusdam, quum diceretur, exceptã: quod tam absoluta non sit, quàm alia, quas ipse edidit. Hæ orationes multis in locis mendosæ erant, sed nos aduti uetusto quodam è diu Victoris bibliotheca exemplo, aliq; annis abhinc quadragesima Venetijs impresso, & Laurentij Vallæ elegantissimè restitimus. Hæc autem inter Sallustium & Ciceronem comenitio fuit post necem C. Cæsaris.

Rauiter & iniquo animo.) Quæ in nos ab inimicis per contumeliã dicuntur, si nos contemere significemus, inimicos afficiunt grauius. Iudicio.) id est, consilio & sana mente. Morbo animi.) id est, temerè & quada infamia. Petulantia.) id est, ut ait Sex. Pompeius, à petendo dicta est.

M. Tullius de Republica libro quarto: Itaq; à petendo petulantia, à procando, id est, poscendo, procacitas nominata est. Est autem petulantia, ut ait Non. Marcellus, improbitas. Cicero de Oratore libro secundo: illud assequor, ut si quis mihi fortè maledicat, petulans, aut sanè insanus esse uideatur. Hoc in loco petulantia pro ea improbitate, & (ut ita dicam) maledicentia dici uidetur. Laurentius Valla libro quarto, proteruiam esse dicit contumeliã leuiorẽ, procacitatem maiorẽ, petulantiam maximam: id ut probet, hũc Sallustij locum, multosq; ex proxima Ciceronis oratione locos citat. Apud quem hunc locũ ita lego: Si te scirem iudicio animi magis quàm morbo petulantia ista uti. Sed cum in te neq; modũ.) id est, maledicendi finem & mensuram. Neq; modestiam ullam animaduerto.) id est, temperantiam. Malè dicẽdo.) Duas esse uoces, Valla libro tertio significat: ueluti quum dicimus, malè opto, malè precor. Idem scribit, malè audire esse infamari crimina sua audientem: cuius contrariũ est malè dicere. citatq; hunc Sallustij locum. Voluptatem cepisti.) ut Cicero libro Epistolarum familiarium tertio. Hoc uelut tibi persuasas, si rationibus meis à te prouisum esse intellexero, magnam te ex eo & perpetuam uoluptatem esse capiturum. Capere letitiã, detrimentũ, & dolorẽ, dici, alio loco probauimus. Amittere uoluptatẽ, dici, ex hoc loco est attendendũ. Vbi querar? quos implorem?) Adhibitatio est, quæ in augenda re uti solemus. Largitionibus.) Largitionẽ ferè in mala re Cicero quoq; usurpare solet, ut sit aut prodigalitas, aut id quod datur hominibus in corruptelam: ut testibus, ut iudicibus. Se ipse ac fortunas suas uenales habeat.) Huic dissimile non est illud Iugurthæ dictum, qui cum Roma cederet, quò euocatus fuerat: O urbem, inquit, uenale, & citò perituram, si emptorem inuenerit, auctor est T. Lilius lib. 64.

Leges iudicia pop. Rom.) In alio codice scriptũ est, Leges iudiciaq; in alio, Leges, iudicia, rempublicã. In hoc ordine.) senatorio. Reptitius.) Magis placet ut reptitius legatur, quàm ut in alijs codicibus, reptitius. Cicero enim in uilla quadam prope Arpinum se natum dicit, in libro de Legibus secundo. Quia tamen erat ex municipijs, ciuis Romanus erat. Omnibus enim municipibus duæ erãt patriæ: una natura, id est, loci, in quo quis natus esset: altera ciuitatis. ut Cato cum esset Tusculi natus, in populi Romani ciuitatem susceptus est. Reptitiũ dicit, quod tanquã serpens humiliter in Rom. ciuitatẽ irrepsit. L. Torquatus in P. Syllæ accusatione Numam primum, Tarquinium secundum, & Ciceronem tertium peregrinũ esse regem dixit. Cicero in Syllæ defensione, ut regem, ita peregrinũ se non esse ostendit. Negat cuiquã ex municipijs id esse obiectũ, quum Cornelianus, Curius, Cato, Marius ex municipijs fuerint, cumq; hi duo proximi multos habuerim inimicos. Romulum Arpinatẽ, postea Ciceronem Sallustius appellat. Actius.) id est, euocatus, non natus. Infitus.) Translatio ab arboribus est, quæ ex solo, in quo innatæ & nutritæ sunt, in aliud solum transferuntur, & ut ita dicam, transplantantur. A pueritia uixisti.) Hæc scelera quæ Tullio Sallustius obijcit, arbitror esse ex uituperandi consuetudine, magis quàm ex certo animi iudicio. Vt Cicero dicit, L. Cornelio Balbo obiectã esse ab accusatoribus luxuriã, quæ nõ crimine aliquo libidinis,

sed cōmuni maledicto notabatur. Quis enim hęc in Cicerone credat, quę in alijs reprehendere solet? Quod alteri.) In codice sancti Victoris melius est, Quod alicui. Immoderatam eloquentiam.) Aduersarij eloquentiam Cicero commendat, quo nomine eam auditoribus facit suspiciosam. ut pro P. Quintio non nihil se dicit cōmoueri, ne se Q. Hortensij eloquentia in dicendo impediatur. Ne igitur Ciceronis responsioni credatur, insinuat. Apud M. Pisonē.) Cicero in libro de Claris oratoribus, declamantē se quotidie cum M. Pisonē & cum Q. Pompeio, aut cum aliquo commentatum esse dicit. Hunc Pisonē Cicero pro Cn. Planco nobilissimū hominem, innocentissimū, & eloquentissimū appellat. Hunc in lib. de Fin. 4. familiarem suum appellat. & lib. 5. facit eum disputantem de secta Peripateticorum. Flagitiose uenditas.) cum ob patrocina grandem pecuniam accipis. Mercenarium patronum hunc postea appellat. Splendor domesticus.) id est, infamia domus tuę. Ironia est. Tibi animos tollit.) id est, te superbum facit, ut in me sis tantum petulans. Vxor sacrilega.) Terentia Ciceronis uxor non inertis ingenij, audax & ambitiosa fuit, ut in Ciceronis uita Plutarchus scripsit. Cicero libro Epist. ad Attic. 11. scripsit ex Philotimo auditum esse, Terentiam sceleratē quędam facere. Ea autem uixit annos CXXVII. ut ait Plinius lib. 7. Periurij delibuta.) Melius in alijs codicibus est, nobilitata. Nobilitatum enim etiam in malam partē dicitur, ut in lib. de Offic. 2. Testis est Phalaris, cuius præter ceteros nobilitata crudelitas est. Filia matris pellex.) id est, Tullia filia tua, cum qua tu cōcubisti. Vi & rapinis.) id est, pecunia flagitiose cōparata. Nam paulo post dicit, sanguine & miserij ciuium Ciceronem emisse domum. Quam conuersa sit resp.) In codice alio scriptū est, Quam conuersa res sit. Quum in ea domo habitares, &c.) Odiosum enim est, quum a prætereuntibus dicitur, O domus antiqua, quā dispari domino dominaris. Ciceronis domus in palatio fuit. eam P. Crassi antea fuisse, hic Sallustius dicit. Post Ciceronē fuit Censorini, ut ait Velleius Paterculus. P. Crassus uir amplissimus Scæuolę frater fuit, ut ait Cicero in lib. de Or. 1. Haud scio an L. Crassi scribendum esset. L. enim Crassus orator magnificam domum in palatio habuit, quę ei hereditate obuēnit, ut ait Plinius cap. 1. lib. 17. Hunc Budęus libro de Asse tertio, sexages festerium, id est, centum & quinquaginta millibus aureorū nostrorum habitasse dicit. Ut Ciceroni Sallustius obijcit, quod in domo P. Crassi habitet: ita L. Cornelio Balbo ab accusatore obiectū Cicero dicit, quod Tusculanū possideret, quod Q. Metelli, & L. Crassi fuerat. Illud, inquit Cicero, nesciebat accusator, prædiorum nullam esse gentem, eaq; emptionibus sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus tanquā tutelam peruenire. In concilio deorum immortalium fuisse.) Vbi id dicat Cicero, legere non memini, nec puto esse in libris ijs qui extant. Absq; carnificis nomine.) id est, sine ulla crudelitate, si emendata lectio est. Ciuitatis incommodum.) id est, Catilinę coniurationem, ob quam ciues alij in carcere iugulati sunt, alij in prælio necati, alij exilio se multauerunt. In gloriam suam ponit.) Sæpe enim gloriatur Cicero, quod hanc coniurationem Consul oppresserit. In gloriam suam ponit.) Hoc dixit, quemadmodum

in gratiam ponere dixit libro Epistol. familiarium 8. Si quid quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratiā. Idem tamē dicit pro A. Cluentio, ponere in culpa: Omnes qui Oppianicū condemnarunt, in culpa sunt ac suspitione ponendi. Fuerit Cōsulatus tuus.) Videtur significare Sallustius Catilinā ad coniurationem impulsū fuisse, quod uideret in consulatus adeptione sibi patritio Ciceronem hominem nouū præpositū fuisse. Sed certē ante consulatum Ciceroni mandatum, Catilinę coniuratio cœpit: ut idem Sallustius scribit in bello Catilinario. Te magis extollunt.) ut mihi malē dicas. Cum Terentia uore de repub.) Terentia curarum reipub. a Cicerone facta est participans, magis quā ipse ab ea domestica, ut ex Ciceronis sententia Plutarchus scribit. Hanc a Cicerone postquā ab exilio redijt, repudiatam, idem scribit, quod molesta nimis & turbulenta esset, quam postea Sallustius, & postremo Messala Coruinus uxorem duxerunt. Quum legis Plancie iudicia domi faciebatis, &c.) Plautiæ, non Plancie legi debet: ut Sallustius dicit, Catilinā lege Plautiæ interrogatum a L. Paulo. Ut autem caute & cōtem, plautium & plostrū dicimus, ita legem Plautiam & Plotiam dici inuenias. Est autem lex Plotia, quam M. Plotius Syllanus Trib. pleb. tulit de ui, quę est in eos qui rempublicā oppugnauerunt: de qua Sallustius scripsit in Miloniam. Ciceroni postquam abiit consulatu, a senatu mandatum est, ut qui in coniuratione fuissent, inquireret. Eos igitur lege Plotia Cicero interrogabat. Cum tibi alius Tusculanam, alius Pompeianam uillam edificabat.) Tusculana uilla dicta est, quod in agro Tusculano edificata sit: ut Pompeiana, quod in agro Pompeiano. Villam Tusculanā L. Sylla ante Ciceronem possedit, ut ait Plinius capite sexto libri uigessimosecundi. Nihil poterat.) id est, pauper erat. Calumnie proximis.) id est, crimini: aut calumnie tuę, id est, maliciose & mendaci infamatori. Fortasse coniurationi, non calumnie scribendum sit. Quantum patrimonij acceperis.) Significat Sallustius, Ciceronem paruum patrimonium acceperisse, & paruum ex accusationibus & defensionibus quæstum fecisse, comparatione pecunie eius, qua domum emerit, Tusculanā & Pompeianam edificauerit. Vnde colligit, ex sanguine & miserij ciuium tantam pecuniam comparatam esse. Domum paraueris.) id est, emeris. Ciceronem non minoris quinquaginta millibus aureorum coronatorum habitasse, Budęus in libro de Asse tertio colligit. Ea (ut arbitror) domus est, quam ut emerit Cicero a Pub. Sylla, qui tum reus erat, uicies festerium, id est, quinquaginta millia aureorum mutuo accepit, ut est apud A. Gellium capite duodecimo, libri duodecimi. Infinito sumptu.) Ciceronis Tusculanum æstimatū fuisse duodecim millibus & quingentis aureis, Budęus scribit de Asse libro tertio. Infinito.) id est, maximo. Ut in oratione Ciceronis pro Marco Cælio: Nunquam Cælius tam amens fuisset, ut si se iste infinito ambitu commaculasset, ambitus alterum accusaret. Cui potest esse dubium, quin opulentiam istam, &c.) Argumentum ex remotione est, ad hunc modum: Pecuniam habuisti infinitam: igitur aut ex patrimonio, aut ex litibus, aut ex sanguine & miserij ciuium. sed non ex patrimonio, neque ex litibus tantam habere potuisti: relinquitur, ex san-

ex sanguine & ex miserij ciuium corum quos lege Plotia interrogasti. Ex M. Crassi familia.) Ironia est. Eius uirtutem imitatur.) Crassus enim ex paterna hereditate tantū trecenta talenta accepit. prius tamen quā aduersus Parthos exercitum duceret, septem millia & centum talenta coegit: quamuis Herculi facultatum suarum partem decimam consecrasset, pop. Rom. epulum publicum dedisset, ne & mias ternas in singula ciuium capita contulisset. autor est Plutarchus in eius uita, ubi scribit qua ratione tam cito diues factus sit. Rempubicam charam habet.) In codicibus alijs melius scriptum est, Populi Romani curam habet. Amicitie tantum ac uirtutis est.) Melius lego in codicibus alijs, Amicitia tantum ac uirtus est. Perseuerat autem in Ironia. Supplex inimicis, amicis contumeliosus.) Cicero uocatus in iudicium a Clodio Tribuno plebis, quod contra fas ac maiorum leges de coniuratis causa indicta supplicium sumpsisset, adeo fracto animo atq; demisso fuit, ut profuente coma per uicos & angustos amicos iuxta & inimicos supplex orauerit, ut sibi adessent. Mercenarius patronus.) quod mercedis causa reos defendat. Quod idem Hortensio Cicero obijcit de sphinge Verris. Id autem turpe erat. Itaq; Cicero ne in talem incidat suspitionem, in Procemij defensionum causam honestam solet dicere, cur ad defendendum reum accesserit. A turpitudine uacat, &c.) Vacat turpitudine, & uacat a turpitudine, in eadem re dici alio loco docuimus. Pedes fugaces.) Hoc dicit propter Ciceronis exilium. Audet dicere, O fortun. itam natam me Consule Roman.) Quintilianus in libro undecimo, scribens de iactatione oratori fugenda: M. inquit, Tullius sæpe dicit de oppressa coniuratione Catilinæ: sed modō id uirtuti senatus, modō pro uidentia deorum immortalium ascribat, plerumque contra inimicos atq; obrectatores plus uendicat sibi. erant enim uenda, quum obijcerentur. In carminibus uitam peperisset, quę non desierunt carpere maligni: Cedant arma togę, concedat laurea lingue, &c. O fortunatam natam me consule Roman. Et iouem illum, a quo in concilium deorum aduocatur: & Mineruam, quę eum artes edocuit. quę sibi ille, secutus quędam Grecorum exempla, permiserat. Hoc in libris suorum temporum Ciceronem dixisse, Valla adnotauit. Cicero autem libro Epistolarum familiarium primo, P. Lentulo scripsisse se dicit uersibus libros tres de suis temporibus. Natam me consule Roman.) Cicero in Inuictiua tertia in Catilinam, ostendit diem eum quo deprehensi & confessi coniurati sunt, uelut diem urbis natalem celebrandum esse. In tua libidine erant.) id est, in tua uoluntate & potestate. Nam (ut ait Sallustius in bello Catilinario) quum esset coniuratio uulgi rumoribus exagitata, de eā que ad Senatum relatum esset, decreuit Senatus, ut Consules darent operam, ne quid Respublica detrimenti caperet. Ea potestas per Senatum more Romano magistratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, cœercere omnibus modis socios atq; ciues, domi militia que imperium atq; iudicium summum habere. aliter sine populi iussu, nulli earum rerum Consuli ius erat. Sublata lege Porcia.) Romani ueteres morem Græcię imitati, uerberibus animaduertebant in ciues, de condemnatis summum supplicium sumebant: ut est apud Sallust. in oratione C. Cæsaris de pœna coniuratorum, postea lata lex Porcia est,

quę graui pœna sanxit, si quis uerberasset necasset ue ciuem Romanum, ut ait T. Liuius lib. decimo: Lex Porcia libertatem ciuium licitori eripuit. uirgas enim ab omnium ciuium Romanorum corpore amouit: ut ait Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo. Nostrorum omnium.) Omnium nostrū a Cicerone dici solitum, alibi admodum. Nostram omnium, ex grammaticorum præceptione dicendū esset. Neq; licet obliuisci.) id est, non licet pop. Rom. obliuisci seruitutis eius, quam te Consule seruiuit. In codice antiquo scriptum est Seruitutis tuę, non seruitutis suę. Egeris oro te.) Concessio est. Oro te.) id est, quæso. Etiam na aures nostras, &c.) id est, etiam ne inuitis nobis, quę odiosa sunt, & quę nos audire nolumus, iactabis. Onerabis odio dixit, uti Cicero libro Epistolarum familiarium 3. onerare mendacijs: Te autem quibus mendacijs homines leuissimi onerarunt? Cedant arma togę.) Quia pacis & ocij insigne toga est, arma autem tumultus & belli, Cicero more poetarum locutus hoc intelligi uoluit, bellum ac tumultū paci atq; ocio concessurum: ut ipse explicat in oratione in L. Pisonem, quum Piso hunc uersum reprehendisset. In libro quoq; de Officijs. in hoc uersu inuadi se ab inuidis & improbis dicit. Et non armatus.) C. Antonius Ciceronis Consul collega, per M. Petreium Legatum armis Catilinam superauit. Sed quę Cicero fecit, ea togatus fecit. Præter nomen imperij.) Tu enim Consul, Sylla uero Dictator erat. Quem Minerua, &c.) ut de se iactanter Cicero dixit. Italia exulem suis humeris.) Hoc quoq; a Cicerone dictum arbitror in libris de temporibus suis. Ciceroni decimo exilij sui mense tanta singulorum latitia, tanto ciuium studio obutam itum est, ut (quod ab ipso memoratur) se Romam Italiae humeris reportatum res ipsa superauerit: ut in eius uita Plutarchus scripsit. Glorianti Ciceroni humeris se Reipub. de exilio reportatum, Vatinius dixit, Vnde ergo tibi uarices? ut ait Macrobius libro Saturnalium secundo. Romule Arpinas.) Romulus fuit Romę conditor: alterum se conditorem Cicero dixisse uidetur, quum dixit Romam se Consule natam. Ideo Romulum Arpinatem oppellat. Egregia tua uirtute.) Ironia est. Obtines.) id est, constanter tenes. Cui insidias fecisti in ciuitate ancillares.) Ancillares hoc in loco superuacanea uox esse uidetur, nec eam uocē inuenio in codice eo, quum annis abhinc quadraginta Vernetijs Philippus Pincius impressit. Ea autem sententia est: Cn. Pompeio fecisti insidias, cum postquam ab exilio redisti, coluisti & secutus es. A nonnullis persuasus Pompeius est, sibi Ciceronem facere domi insidias. Cicero in oratione pro Domo sua: Desinant, inquit, homines iisdem machinis sperare, me restitutum labefactari posse, quibus antea stantem perculerunt. Quod enim par amicitie fuit unquam in hac ciuitate coniunctus, quum fuimus inter nos ego & Cnæus Pompeius? Quis apud populum Romanum de illius dignitate industrius, quis Senatui sapius dixit? Quis tantus fuit labor? quę similitas? quę contentio? quam ego non pro illius dignitate susceperim? Quis ab illo in me honos? quę prædicatio de mea laude? quę remuneratio beneuolentię prætermissa est? Hanc nostram coniunctionem, hanc conspirationē in republica bene gerendā, hanc iucundissimam uitę atq; officiorum omnium societatem certi homines fictis sermonibus & falsis criminibus diremuerunt: quum iisdem illum, ut me

IN M. T. CICERO. NIS ORATIONEM, QVA C. CRISPO Sallustio respondet, Francisci Syluij Ambiani Commentarius.

A demum magna uoluptas est. Cicero respondet maledictis ijs quae obicit Sallustius, aliq; maledicta in Sallustium reijcit. Ea demum. id est, ea solum, uel ea omnino. hunc enim locum Valla libro sexto ita exponit. Illo. id est, impuro. Quo me uertam. Addubitatio est. Atq; actibus. Laurentius Valla libro quarto inter gesta & acta quid differat scribens, Actus, non actibus hoc in loco scribendum putat. Quod si scribi possit actibus, ut apud Lucanum: Licet ingemes abruperit a stus: minus mirari se dicit, cur Actus apostolorum magis quam acta sicantur. Idem tamen, ut dicit, actus sunt & actiones. Actiones pro actis postea Cicero usurpat: Quos ego habui omnium meorum actionum monitores. Quod autem gesta dici Valla putauerit, apud scriptores uix inuenias. Hi enim res gestas, non gesta dicere solent. Inuidia: gloriam consequatur. Meas enim res gestas praedicem necesse fuerit. id sine aliorum inuidia facere non licebit. Proacacitatis. id est, maledicentiae. Id. id est, propter id. Ausres calent. Sallustij crimina tam saepe auditis, ut saepe audiendo aures uestra quasi caleant. ut cum Virgilius libro Aeneid. quarto, diligenter formicarum in aceruo farris cumulando laborem describere uoluit, illud dixit: Opere omnis semita fruet. Qui ne incipiens quidem peccare, & c. Sententia est: Quam cepit Sallustius peccare, non fuit principio, ut uulgò dicunt, addiscens, sed illico peritus in peccando magister. Quae ratione summam eius improbitatem demonstrat. Nemo enim, ut ait Quintilianus, repente fit malus. Hic autem repente tam improbus factus est, ut omnes uicere improbitate sua, nec postea in uita reliqua ipse fuerit improbius, quam fuit principio. Ponere rudimentum est, facere initium quod rude sit, non politum, nec absolutum. Ingressus est. id est, cepit. Ingredi pro incipere, Quintilianus quam Cicero usurpat saepius. Aggredi Ciceroni magis familiare est. Praetere. id est, uincere. Nihil aliud studet. Ut Titinius in Psaltria, autore Prisciano libro septimo: Ferentianis populus res Graecas studet. Ut lululentus sus cum quouis uoluitari. Ut lululentus sus cum quouis uoluitari uult, ut luti sordes eluat: ita Sallustius improbitate tanquam repletus, eam in alios euomit, ut ea eiecta se eluat. Calumni. id est, maliciosa & mendax infamatio. Fert. id est, habet & iudicat. Nemo ciuis. id est, nullus ciuis: ut nemo poeta, nemo orator, nemo senator, aliq; generis eiusdem multa dici solent. Potest latere. Eius enim uitia inimicus diligenter inquirat. Itaque studet, ut sit & habeatur bonus ciuis. Primum igitur. Absoluto prooemio accit Cicero, ut maledictis respondeat. Ad unum exemplum & regulam. Ut omnium maiores sint ciues Romani & uiri Consulares. Ad id respondet quasi unus reliquus ex familia uir clarissimi, & c. Itemq; ad id, Oro te Romule Arpinas, & c. Aut opinionis aut gloriae. Autore Valla libro tertio illud

metueret, me caueret, monerent: ipsam apud me mihi esse uiri inimicissimum dicerent. Idem in oratione pro P. Sestio de eodem Pompeio: Quem uirum studiosum mei, cupidissimum reipublicae seruandae, domi meae certe homines compositi monuerunt, ut esset cautiior, eiusq; uita à me infidias apud me domi positas esse dixerunt. atq; hanc ei suspicionem alij literis nutiendis, alij nuncijs, alij coram ipsi excitauerunt. Dyrrachio redisti. Dyrrachium fuit urbs & portus in Epiro, quod in Graeciam appellabant, qui Brundisio soluebant. de hac urbe alio loco plura scripsimus. Cicero pro Cn. Plancio suam profectioem describens, Dyrrachium se dicit uenisse, inde in Macedoniam perrexisse. Quum igitur redijt Cicero, Dyrrachio redijt. Quos tyrannos appellabas. ut C. Caesarem, M. Crassum, Cn. Pompeium. Vatiniij causam agis. P. Vatiniij Ciceronis inimicum fuisse, constat ex oratione Ciceronis in eum, & ex libro Macrobij Saturnalium secundo. Eundem Cicero postea defendit & laudauit, ut scribit ad P. Lentulum libro Epistolarum familiarium primo. In libro eorundem epistolarum quinto, est epistola Vatiniij ad Ciceronem, qua se absoluum fatetur. Autore Valerio Maximo libro quarto, De ijs qui ex inimicis amici facti sunt, Cicero P. Vatiniij dignitati suae semper infestum duobus publicis iudicijs tutatus est, ut sine ullo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude. De Sestio male existimas. P. Sestius Ciceronis studiosus admodum fuit. Is in templum Castoris armatos homines deduxit, quo liberius de Ciceronis reditu ageretur. A Clodianis exceptus, plus uiginti uulneribus concisus, mortuus creditus est. Postea à quodam M. Tulio de ui accusatus. Eam Cicero defendit. De eo quod male existimes Cicero, alibi legere non memini. Bibulum petulam simus uerbis ledis. M. Bibulum Cicero laudat in oratione in Vatiniij testem. Bibulo collega Caius Caesar consul abrogauit imperiam, ut est apud Suetonium in uita Caesaris. Is domi quam se continisset, eam Bibuli fortunam quam ille afflictam putaret, omnium triumphis uictorijq; Cicero amictulu: dixitq; eosdem esse qui Bibulum exire domo prohibuissent, & qui se coegissent. ut scribit ad Publium Lentulum libro Epistolarum familiarium primo. Laudas Caesarem, quem maxime odisti. Cauum Caesarem Cicero iratum esse, homines ignari ueritatis putabant, eiusq; saluti inimicissimum esse Publius Clodius dicebat, ut est in oratione pro Publio Sestio. Redisse se in gratiam cum Caesare, Cicero dicit in oratione de Prouincijs Consularibus, negatq; ulli de republica bene merenti se amicum esse non posse. Vbi Caesarem laudat, supplicationem quindecim dierum, stipendium, & Legatos decem ad eum in Galliam mitti debere decernit. Leuissime transfuga. A re militari facta translatio est. Transfuga enim est, qui liber aut seruus, aut hostis uoluntate sua ad hostes transferit, ut ait Sextus Pompeius. Neq; in hac, neq; in illa parte fidem habens. id est, neq; hac, neq; illa pars tibi confidit. Hanc Ciceronis leuitatem exprobrauit D. Liberius, quum dixit eum geminis sellis sedere solitu: ut est apud Macrobius libro Saturnalium secundo.

illud dicitur: Magna autoritate est uir, uel magnae autoritatis, sed raro sine adiectiuo, diu taxat in genuiuo. Nam in ablatiuo nunquam. ut Cicero in Sallustium: Nunquid quos protulit Scipiones & Metellos, ante fuerunt aut opiniois aut gloriae. Est illi igitur sententia: Nunquid Scipiones et Metelli fama & gloriam ante consecuti sunt, quum eos suae res gesta, & uita innocentissime acta commendauit? Nunquid quos protulit. Idem Valla eodem libro scripsit hunc locum ab alijs legi, Nunquid eos quos protulit, & c. ab alijs, Nunquid ij quos protulit, ab alijs, Nunquid quos protulit. Hoc id est, res gesta, & uita innocentissime acta. De nobis, & c. Nobis est pluralis pro singulari. ideo relatiuum, cuius numeri singularis ad rem significatam, non ad dictionem refertur. Meis maioribus. id est, patri, auo, abauo, alijsq; autore Valla libro sexto, omnes qui ante nos fuerunt, qui liberos in nostra ciuitate reliquerunt, maiores dicuntur: qui uero post nos, posteriores aut posteri. His exemplis utitur, ut id doceat, refutetq; Pauli iurisconsulti sententiam, qui maiores esse dixit, qui fuissent ante patres, auos, proauos, abauos, trauos, ut posteriores, qui post trinepotes futuri essent. Praeluxi. Praelucere proprie dicitur seruus, qui ardentem tadam praefert. Suetonius in uita Augusti: Per nocturnum iter lecticam eius fugur perstrinxisset, seruumque praelucem ex animo asset. Per translationem suis se maioribus Cicero dicit praeluxisse. Quemadmodum enim qui tadam praefert, praueci ijs, qui altoqui in tenebris essent: ita Cicero maiores suos, qui tanquam in tenebris erant, uirtute sua illustrauit. Quam turpiter egisti. Sallustij uita quam turpis, quam libidinosa fuerit, legere licet apud Crinum in eiusdem uita. Amiquos uiros. Apud Valla melius scripta est, Amiquos meos. Amiquos autem appellat, maiores Opinione. id est, dignitate & gloria. Cum ijs maioribus meis. Sed si fuerim. In codicibus alijs scriptum est, Sed si fuisset. Respondet ad ea, quae de Consulatu sibi obicit Sallustius. Popularem ambitionem. Ambitionis duo genera significat. unum, quum quis gerens magistratum, operam dat, ut quod utile & gratum populo sit, efficiat: alterum, quum quis petens magistratum, largitione populam corrumpit. contra quam lata sunt leges de ambitu, quales fuerunt Calpurnia & Tullia. Primos ordines ducit. id est, princeps est. In iudicandis maleficijs. id est, puniendis conuratis. Maleficia dicit, pro ijs qui uulgò malefactores dicuntur. Quam uero proscriptioem uocas. Nam dixit Sallustius: Quae crudelissimam proscriptioem ciuium perpessa est. Credo quod non omnes. De ijs enim sumptum fuisset supplicium. Sectestorum ciuium. id est, coniuuratorum. Neque tui piget. In codice alio scriptum est, Nunquid tui piget. Quae in historijs. de bello Catilinae. Ciceronis enim uigilanti, diligentiam, uirtutem in emendanda & opprimenda conuiratione, Sallustius commendauit. Scribentem mentiri. Prima historiae lex est, ut ait Cicero libro de Oratore secundo, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid ueritacere audeat, ne qua suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua simultatis. Eodem quoque eodem in libro autore, historia testis est temporum, lux ueritatis, uita memoria, magistra uita, nuncia uctustatis. Scribentem. id est, historicum. Quam illum. In codice antiquo est, quam illud. Est autem sententia: Tu

de me mentitus es aut in historijs, aut in oratione, quam in me modo in senatu habuisti. nam pugnancia dixisti. In scribenda historia mentiri turpe est, mentiri praesente senatu minus turpe non est. Nam quod aetatem. Nam inceptiua particula est. Nam quod, accipi pro eo quod est, quod autem, aut quod uero, scripsit Valla libro secundo. citatq; locum eum qui paulo post sequitur: Nam quod ista inuitata rabie, & c. Nam quod, significat quod uulgò dicunt, quantum ad id. Aetatem increpuisti. id est, adolescentiam uehementer reprehendisti & uituperasti. ut in oratione in Vatiniij testem: Eius uiri discessum increpas, quem uides omnium ciuium desiderio, ipsius demque Reipublicae luctu esse reuocatum. Sed quid ego de te plura querar. In codicibus alijs melius scriptum est Loquar, quam querar. Cuius semper nocens. Bis enim ad iudicis subfelia Sallustius attractus est. Mutuam tibi gratiam relaturum. Referre gratiam, quia in bonam partem ferre dicimus, in malam hoc in loco dici attendendum est. Tuos. uxorem & liberos. Ex mea re familiari. id est, ex mea opulentia. Ut potius amici mei uiuerent, quam ego testamento, & c. Ut in secunda Philippica: Hereditates mihi negasti uenire, ut inam hoc unum uerum crimen esset, plures amici mei & necessarij uiuerent. Sed qui istuc tibi uenit in mentem? Ego enim amplius sefertium ducen ties acceptum hereditatibus retuli. Quaquam in hoc genere fateor foeliciorum esse te. Me nemo nisi amicus fecit heredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur: Te is quem nunquam uidisti, L. Rubrius Castinas fecit heredem, & c. Ducen ties sefertium ualeat quingenta millia aureorum, ut collegit Budeus de Assse. Furori Tribuni plebis cessi. Publius Clodius Tribunus plebis, ut inimicum suum Ciceronem ulcisceretur, eum uocauit in iudicium, quod de ciuibus Romanis indicta causa supplicium ultimum sumpisset. Res eo redacta est, ut Cicero fieri uel cum Clodio armis decertandum, uel ex urbe discedendum. Ut armis decertaret, amici hortabantur, atque auxilium pollebantur. Sed uidebat Cicero decertari non posse sine magno Reipublicae incommodo: itaque maluit ex urbe discedere, ut fufius dicit in oratione pro Publio Sestio. Quamuis. id est, quamcumq;. Suum annum. quod erat Tribunus plebis. Tribunatus enim annuus erat. Pace & ocio resederunt. postquam abijt Tribunatu. Animo quidem meo. id est, mea uoluntate, meo iudicio. Superet. reliquam uitam meam. Populusq; Romanus frequens. Cicero mense decimo postquam discesserat reuocatus, maxima celebritate exceptus est. Dum enim redeuntem eum complecterentur, eiusq; aduentui gratularentur, diem ferme totum esse consumptum, ut Demostheni Athenas reuertenti contigit. autor est Appianus libro secundo. Neque hercule mirum est. Ciceronis leuitatem in amicitijs Sallustius reprehenderat. Ad id Cicero respondet. Ancillatus sum. id est, seruiui. Ut à seruo seruire, ita ab ancilla ancillari deducitur. Titinius apud Nonium Marcellum: Dotibus delimiti, ultrò etiam uxoribus ancillauit. Hæc autem uox rara est. Me addixi. id est, in temporariam seruitutem dedi, quod faciunt qui operati sunt. Inter seruum & addictum quæ sit differentia, Quintilianus libro septimo de definitione præcipiens, explicat. Ex addictis his

translatio sumitur. Audacias.) Rarum est, ut audacias in numero plurali dicamus. ut Actone in Verrem quinta: Vultis istorum audacias ac libidines aliqua ex parte refecare? Et pro P. Sylla: Quantas audacias, quam incredibiles furoras, quas notas scelerum, quae indicia par ricidiorum, quantos acervos facinorum reperietis?

Audacias timuerunt.) Melius timuerunt, quam metuerunt, ut in codicibus alijs scriptum est. Quicquam posse, nisi pro uobis.) id est, ullam potestatem habere.

Ex uobis potentia freti.) id est, ex uestro ordine senatorio, quales fuerunt P. Clodius, A. Gabinius, L. Piso, C. Caesar. Virtutibus.) id est, fortitudini & strenuitati. Temeritas tua reprehendetur, & c.) Qui amicos etiam minime studiosos reipub. retineas, nec in amicitiam asciscas eos qui reipublicae studiosi sunt. Actio-num.) id est, actorum. Maiorem iniuriam, & c.) Magna est Sallustiorum patris & filij utuperatio. Neque tu si quae in pueritia peccasti.) Legi etiam potest, neque quae in pueritia peccasti. Eadem utrobique sententia est.

Sed qualem adolescentiam egeris.) exequar. Postquam immense gula.) Sallustius in gratiam Caesaris Cn. Pompeium scriptis suis uituperat, eumque ore improbo atque animo inuerecundo esse scripsit. Quocirca Lenaeus Pompeij libertus Sallustium acerbissima satyra laecerat, nebulonem, lurconem, popinonem, listaurum, quasi meretriculam & scortum, & uita scriptisque monstrosum appellans, ut ait Suetonius libro de illustribus grammaticis. Exoleuerat.) id est, praecrierat, & crescendi finem fecerat. Vnde exoleui dicuntur, autore Sexto Pompeio, qui crescere desierunt. Cupiditatibus.) id est, libidinibus. Turpissimè uenalem habuit.) id factum creditum est, ut indices corrumperet, apud quos de adulterio causam diciturus esset. Neque pudet, & c.) Illud saepe facit Cicero, ut idem crimen aut simile in aduersarium retorqueat, quod aduersarius obiecerat.

Tyrocinio.) id est, inscitia & ignorantia. Abijt in sodalium sacrilegij Nigridiani.) Hoc sacrilegium Nigridianum, cuius conscius fuit Sallustius, quod fuerit, legere non memini. Nec de Publio Nigridio Figulo, ut homine doctissimo, ita uiro probatissimo, credendum est.

Ad iudicis subsellia.) Autore Aconio Pediano in Diuinatione Ciceronis, subsellia sunt Tribunalium, Tribunalium uirorum, Quaestorum, & huiusmodi minorum iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subsellijs considebant. Bis ad iudicis subsellia attractus.) id est, bis in iudicium de adulterio uocatus.

Extrema fortuna stetit.) id est, fuit in periculo maximo, ut condemnaretur: ut extrema fortuna sit ablatiui casus. Iudices peierasse.) id est, iudices corruptos esse. iudices enim in leges iurabant, ut obstricti religione iudicarent, ut ait Aconius Pedianus. Primum honorem.) id est, primum magistratum. Hunc locum & ordinem.) In codice sancti Victoris scriptum est, hunc locum secutus est & ordinem respectus, id est, abiectus homo senator factus est. Sibi quoque.) ipsi melius quam sibi scribendum uideretur. id refertur uidetur ad senatum, contra fas à Caesare auctum, ut est apud Macrobius libro Saturnalium secundo. Quum omnibus matribus familiarum opprobrio esset.) In codicibus alijs scriptum est, quum omnibus matrum familiarum uiris. Valla autem libro sexto scribens, opprobrium aliquando in facto

esse, sed saepius in uerbo, idque esse quasi exprobrationem atque conuictum, hunc locum ita legit: Itaque timens ne facinora eius clam uobis essent, quum omnibus matribus familiarum uestris opprobrio esset, confessus est uobis audientibus adulterium. Nam Sallustius, inquit Valla, uel ex eo quod foeminis quibus cum se usum habuisse notum erat, uel quod ipse illis uulgo impudicitiam obieciebat, opprobrio erat. Est autem mater familiarum, quae in manum uiri per coemptionem conuenit: ut est apud Boetium libro Commentariorum in Topica Ciceronis secundo.

Confessus est adulterium.) Ut paulo post, Quem non puduit palam uobis audientibus adulterium confiteri. Sapius amè, à Latinis dici de adulterio confiteri, alio loco scripsimus. Ora uestra.) id est, uestram (ut uulgo dicunt) praesentiam. Erubuit ora uestra.) Genus hoc dicendi annotandum est, quia usitatum non est. Experrecti.) Hoc ad saporem refertur. Ut à te cauere.) Cauo te, & caueo à te, dicimus. Prius usitatus est. de co alio loco plura scripsimus. Studia.) id est, diligentiam nostram & uigilantiam. Per me.) id est, meis uerbis, mea oratione. Censorium elogium.) id est, Censorum testificationem, in tabulas Censorias relatum. De elogio scripsimus in Catonem maiorem Ciceronis. Significat autem, Appium Claudium & L. Pisonem Censores eiecisse Sallustium senatu, propter confessam adulteria, aliasque libidines. Integerrimorum uirorum.) Haud scio an sit L. Piso, quem tam grauiter multis in locis Cicero insectatus est. Id si ita est, reconciliata inter eos gratia credenda est: ut fuit inter eundem Ciceronem & A. Gabinium, quem repetundarum reum Cicero defendit, ut ait Valerius Maximus libro quarto, de ijs qui ex inimicis amici facti sunt. Post illum delectum senatus.) factum à Censoribus, qui te notauerunt. In ea te castra.) id est, in castra Caesaris contra Pompeium. Quod omnis femina reipub.) Translatio est, qua Cicero fecunditatem hominum significat, ut ait Quintilianus libro octauo. ut inuectiua in Catilinam prima: Sin tu, quod te iam dudum hortor, exicris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna & perniciose femina reipublicae. Et inuectiua secunda: O fortunatam reipub. si quidem hanc sententiam huius urbis eiecerit. Sallustius in Catilina: Primum omnium, qui ubique probro atque peiulantia maxime praestabant, uem alij qui per dedecora patrimoniam amiserant, postremo omnes quos flagitium aut facinus domo expulerat, hi Romam sicut in sententiam confluxerant. In ciuili bello Caesaris & Pompeij omnes boni ciues Pompeium, improbi Caesarem secuti sunt. In pace.) ante bellum ciuile. Et idem uictores qui exules.) Ita in codicibus prope omnibus scriptum inuenio. Quia tamen sententia mihi satis libera uisa non est, arbitror legendum, A uictore eo qui exules reduxit. ut ea sententia sit: Sallustium primum in Quaesturam, deinde in senatum à Caesare uictore reductum. Caesar enim, autore Suetonio, Praetorem, Aedilium, Quaestorum, minorum etiam magistratum numerum ampliavit: nudatos opere Censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Quem honorem.) id est, Quaesturam. Ac uerum duxerit.) id est, iustum. Verum pro iusto, & iustum pro uero dici probat Budaeus in Adnotationibus in Pandectas.

Neque aliter uexauit ac debuit, si quis praeda, & c.) Sententia est: Sallustius non aliter uexauit, quam debuit in qui

qui magistratum loco praeda accepisset, si quis praeda loco magistratum accepisset, ut accepit Sallustius. Magna pignora eis dederat.) id est magna dona, quae amoris monumenta forent. Erat exemplar.) quod tanquam imitandum sibi ille hominum grex proponeret. Quo.) id est, in quem gregem, uel in quem Sallustium. In unam uoraginem.) id est, in abyssum.

Cillonum.) id est, cinedorum. Hunc enim locum ita explicat Crinitus capite octauo, libri septimi: ubi ex Sexto Pompeio docet, chilonos appellari, qui sint laboris maioribus: & cilones sine aspiratione, & cum uinol, qui fronte promiuentiore sunt. Sicut in fretis subfederant.) Si enmendata lectio est, sententia est: Omne hoc genus hominum in hoc grege sicut in mari, quod omnis aqua profluit, subfederat. Nulla in parte.) Melius scribatur, Nulla ex parte. Modeste se gessit.) Ironia est. Socij nostri.) Afri. In bello.) id est, si quod bellum gereretur. Fide nominum.) id est, fide debitorum. Mutuam enim pecuniam nonnullis crediderat, quam traiciendam, id est transportandam Romam curarent. Ne causam diceret.) repetundarum. Seferentium duodecies.) id est, triginta millibus aureorum. Mord.) id est, antequam Praetor esses. Relinere potueris.) Relinere, non relinere, in codicibus alijs scriptum est. Hortos preciosissimos.) Hi sunt horti Sallustiani, à scriptoribus Latinis multum celebrati. De his est apud Pomponium Latum in libro de Romanorum antiquitatibus. Villam Tyburti.) Tyburtum enim ut Tybur dicitur. Estque oppidum ab urbe Roma distans millia sex & decem. Hanc uillam C. Caesaris antea fuisse significat. Veteris uilla.) Tyburtina. Non comeso.) Auctore Prisciano libro decimo, à comedo comestum & comestum inuenitur. Quibus rationibus.) id est, quibus modis. Nihil ad omnium scelus.) In alijs codicibus melius scriptum est, Nihil ad tuum scelus. Tandem putas esse, & c.) Bis consularem, itemque bis triumphalem esse, maximum est. Bis autem Senatorem & bis Quaestorem fuisse, id parui duendum est. Nihil est igitur, cur insolentior fiat Sallustius, qui fuit bis Senator, & bis Quaestor, cum bis consularis, & bis triumphalis non sit. Omnium mensarum assecla.) Ab assequendo assecla dictus esse uideatur: ut mensarum assecla fit is, qui alienas mensas sequatur. Nonius uero Marcellus asseclas dictos putat, quod adsint, & omnibus iussis dominorum praesto sint. Itaque assecla serui sunt, aut ministri. ut libro de Diuinatione secundo: Is cum Troginorū ei tetrarchiam eripuisset, & assecla suo Pergameno nescio cui dedit. Et actione in Verrem tertia: Se cum partes essent hospitum recipendorum, tum ipsos tamen Praetores & Consules, non Legatorum asseclas recipere solere. In prima etate.) id est, in pueritia & adolescentia. Postea.) id est, etate maiore. Petulantissima consulari lingua.) insectari, non cosectari, apud Valla libro quarto scriptum est. Moribus tuis.) id est, secundum mores tuos.

IN EASDEM SALLVSTII ET Ciceronis contrarias orationes, Andreae Helmontani à Grauia, Scholia.

ARGUMENTVM IN VTRAMQUE Inuectiuam.

A Pud Romanos duo hominum genera fuerunt, eorum qui in Rep. sese praeter ceteris excellentius gerere studuerunt: quorum alij populares, in gerendo magistratu operam dabant, ut quod utile & gratum populo esset, efficerent: alij nobiles, quaedam iucunda multitudini factitabant, sed tamen iniqua & Reipub. perniciosi. Quocirca inter eos contentiones & similitates fuerunt perpetuae: quod solet usu uenire in his qui sunt impotemibus affectibus, & qui ad enatam occasionem desciscunt, & amicitiae legibus neglectis sibi morem gerunt. Ihusmodi inimicitiae inter Syllam & Marium, inter M. Ciceronem & Catilinam, inter eundem Ciceronem & Clodium fuerunt. Sallustium fuisse Ciceronis amicum, testatur historia Catilinaria, in qua Ciceronis uigilantiam, diligentiam, & uirtutem in erienda & opprimenda conuiratione commendat. Cicero quoque Sallustium amicum & familiarem suum in multis locis appellat. Quantum autem odij inter hunc & Ciceronem extiterit, utriusque uolentiae atque acerrimae conciones ita demonstrant, ut neuter uideri possit satis sui rationem habuisse, dum alteri malediceret. Ciceronis in amicum fit Sallustius ob Milonem praecipuum Ciceronis familiarem, à quo in seruili habitu apud Syllam uxoris filiam in adulterio is deprehensus, postea loris publice casus, dimittitur. Quamobrem cum Milone inimicitias palam suscipit. interim cum non posset Sallustius inimicum ulcisci, eundem plenis omnium probrorum orationibus incessere non formidat: quod Cicero, qui et pro Milonis salute corpus inimicorum armis obtulerat, impatientissimè tulit. Iam mortuo Caesare de quibusdam Reip. necessarijs consultabatur, ubi orta inter eos in frequenti senatu contentione, Sallustius in Ciceronem ex tempore habita hac oratione omnem stomachi crudelitatem exonerat. Quem Cicero itidem apertis conuicijs uerberat.

De compositionis genere.

Inuectiuae haec sunt generis demonstratiui, intemperata plane orationis compositione, conuicijs petulantiae potius quam sententijs exculta, calumniosa, pathetica, ac crebris recriminationibus, amplificationibusque expositae & amplificatae, affectibus uehementijs, subseruientes, qualem ferè dictionem in hoc genere esse uidemus. nam praeter id quod uterque strenuè sese purgent, Sallustius ubique (quod citra eius laudem haud fieri potest) suorum criminum hostem lacerat, Ciceronem uituperat, à circumstantia, hoc est, à uitijs male actae pueritiae & adolescentiae: à fortuna, quomodo subito diues factus sit: à domo, quam possedit ui, rapinis ac miserijs emptam: ab improbitate, quatenus consulatum perniciose gesserit: à ratione, qua uariat rem pro popo poxia, propter questionem de conuicatis factam. item à iactatione, & animi inconstantia. Cicero sanè pugnaci ac subtili recriminatione reuerberat hostem, quem quibusdam lon-

dant longè grauiorib. criminibus infamat, subinde cum- dem suis telis & collimat & trajicit: ut hoc commodius fiat, honestissimum ubiq; aspersum amphidoxum ha- bet, quo & beneuolos auditores facere, & aduersarij calumnias diluere solet. Quam rem maximè uariat ex- polittone oratori.

Grauitè & iniquo animo.) Abruptum est proœ- mium & uehemens, bene accommodatum inuectiuis. Prorumpit in multifariam indignationem, qua ampli- ficat aduersarij crimen, quod idcirco ἰπὸ φωνῆς τῆς ἀτ- tollit, ut prius auditorum animos commoueat, quàm il- le calumniam plenis faucibus reuomat. Quod oratio- nis genus Fabius cap. 4. lib. 1. scribit uehementissimè re- pungere. Quemadmodum igitur nullo proœmij prin- cipio utitur, ita nec epilogi periodo. Iniquo animo.) Simulat illatam iniuriam, ut grauius hostem afficiat. Neq; modum, neq; modestiam.) Paralepsis hæc inuidiã auget, quatenus conuiciandi finem in hoste propemodum inuenerit nullum. Si suam uoluptatem.) Anti- thesis repungit cauillum, quæ periphrasticôs exprimit prouerbij sententiam, quo uti licebit, quoties malum si mili malitia rependimus. Consimili tropo dixit Sopho- cles illud apud Plut. ἡ πρῶτη ἰδέουσι καὶ ἀποκρίσθη.

Vbi querat?) Interrogatio hæc continua uehemen- ter amplificat: purgat se immeritò in hostem commo- tum. Autor ad Herennium opportunè consimilem lo- cum adscribit addubitationi. Diripi Remp.) Com- miserationem ex Reip. incommotis auget hæc circum- stantia. An apud P.R.) Addubitationem technicôs exaggerat, ut acrius odium tacitè hosti conciliet.

Qui ita.) Subiectionis schema. Ut sese ac fortunas.) Idipsum Iugurtha Roma egrediens, O, urbem, inquit, uenalem, & citò perituram, si emptorem inuenerit.

An apud uos.) Epanaphora addubitationem confir- mat. Autoritas.) Hic axiomaticôs capitur. Vbi M. T. leges.) A specie ad genus transit. Quasi unus reliquus.) Descriptio hæc amarè mordet. An non re- ptitius.) Allegoricôs Ciceronem reptitium dicit, quòd tanquam animans aliquod reptile humiliter in urbem irrepserit. Simili morsu Torquatus eundem momor dit,

cum in P. Sylla accusatione Numam primum, Tarqui- nium secundum, & Ciceronem tertium peregrinum re- gem esse dixit. Insitus huic urbi.) Metaphora ab insi- tione plantarum, qua resectæ scissæq; arbores surculos accipiebant: nisi uelut ad arbores referri, quæ ex solo in solum transferuntur. Facta ac dicta.) Fabius scribit alicui facta ac dicta obijcere, plurimum ualere ad conci- liandum odium illi, quem inuisum facere studemus.

Apueritia uixisti.) Vituperat Ciceronem à uitijis pue- ritie & adolescentiæ. cuius uita qualis fuerit, di nosci- tur ex Plutarcho. Quæ uerò Sallustius tanto uiro obij- cit, Tranquillus Iulio Casari eadem communia fuisse scri- bit, potius consuetudini, quàm animi iudicio adscriben- da. Nam istam.) Ciceronis eloquentiam ideo suspici- osam facit, ne eiusdem responsioni credatur. M. Pi- sonem.) Hic Piso nobilis fuit uir, ut eloquentiæ, ita & innocentiæ nomine Ciceroni charissimus, quicum uel declamare uel commentari Cicero solet. Eundem de Pe- ripateticorum secta disputantem facit libro de Finib. 5.

Verum ut opinor.) Amarulento scommate comple- ctitur ratiocinationem, quæ totius negotij criminofam

concessionem habet, multis conuicijs, uarijsq; coloribus amplificata, mirè acerba tum ad generis obscuritatem, tum ad aperiendam reliquorum scommatum lernam.

Atq; hæc est potissimum ἡ πρῶτη, cui subiectiur spar- sim χιτιον. Animos tollit.) Prouerbiali schemate dixit, pro eo quod est, te superbum facit. Eadem figura dixit Horatius, Tollere cornua, pro animo efferri. Vxor sacrilega.) Plutarchus scribit Terentiam fuisse mulie- rem morosam, & in Ciceronem imperiosam, ambuio- sam, ac uehementer audacem, quam ab exilio reuersus Cicero repudiavit, propter sceleratè quædam facta: & uirginem duxit Publiam, quam Popiliam uocat Fabius capite 4. lib. 6. Peruarius delibata.) Per metalepsin ad animum transfert, quod est corporis. Filiola.) Cice- ronem Tulliola erat unice à patre adamata. Nupsit pri- mò Pisoni Craspedi, post cuius mortem Cor. Dolabel- la, uel ut Plutarchus ait, Lentulo, apud quem ex partu decessit. Matris pellex.) Pellicem hodie nominamus uero nomine Amicam, paulo honestiore Concubinam.

Vide A. Gellium, cap. 3. lib. 4. Propudiose hanc pellicem matris dicit, ueluti ipse pater cum filia concubue- rit. Donum ipsam.) Vituperat Ciceronem à domo in qua habitabat, quam rapinis, sanguine, & miserijs ci- uium emptam ait. Perrò Ciceronis domus in Palatio fuit, quam Pub. Crassi Scauolæ fratris antea fuisse, hic Sallustius dicit, qui, ut existimo, nullas aedes in Palatio habuit. Videmus se penumero in prænomi- nibus scriptores dissentire, ut P. Crassum Sallustius eundem intelligat, quem L. Crassum uirum amplissimū & oratore summū

Plinius cap. 1. lib. 17. nominat, qui magnificam domum ibidem habuit. Hanc Cicero mercatus est sexageses fester- tiū, hoc est, iuxta Budæanam supputationem, centum cum quinquaginta millibus aureorum. In concilio deorum.) Hoc dixit Cicero in libris suorū temporum, quos non edidit. Vide Fabium cap. 1. lib. 11. Custo- dem.) quemadmodum à Pompeio destinatus erat Cam- pania et maritimæ oræ. Carnificis nomine.) Id quoq; contumeliose, quoniam ille dixit, sine eade & san- guine Remp. reparatam. Fitq; metabole nominis permuta- tione. In gloriam ponit.) In compluribus oratio- nibus gloriatur Cicero hanc Catilinariam conuira- tionem se Consule suppressam, per quam Sallustius Reip. dispendiū potius illatum ait. Cum Terentia.) Vitupe- rat Ciceronem ob animū in uxorem nimis imbecillum, Huic quoq; suffragatur Plutarchus, qui ex auctoritate ipsius Ciceronis scribit, Terentiam Reip. curarum ab ipso participem quotidie factam magis, quàm ipsum ab eadem domesticarum. Legis Plautiæ.) que erat in eos, qui Remp. oppugnauerant. Ciceroni præceptum erat à senatu, ut omnes conuirtatos hac lege diligentissi- mè interrogaret. Alios morte, alios pecunia.) Hæc attiloga sese protendit in figuram, quam ὁμοειπεῖς Rhetores uocant. Alius Tusculanam.) Partitioe om- nia ueluti in unum ὁμοειπεῖς deducit. Hanc uillam possedit ante Ciceronem Sylla, autore Plinio, cap. 6. li- bri 22. Qui nihil poterat.) Qui nihil potest, is πῶνός ἐστι. Si falsa obijcio.) Subiectionis interrogatio.

Quantum patrimonium.) Innui Ciceronem pertenuè patrimonium accepisse. Verum huic respondebit, quod & Antonio: Quid tibi isthuc uerit in mentem? Ego enim amplius sestertium ducenties acceptum heredita- tibus

tibus retuli. Quæ summa ualet iuxta Budæum, quingen- ta nulla aureorum. Plutarchus quoq; hæreditatis cuius- dam beneficio accessisse illi undecim denariorum myria- das testatur. Quid tibi litibus accreuit?) Testantur se- re omnes scriptores, Ciceronem fuisse hominem mansue- tum & misericordem. Quod certe liquet ex orationi- bus, quam plurimos illum defendisse, quorum defensi- onibus & patrocinijs quæstura propè nullum fecit, com- paratione pecuniæ eius, qua magnificam domum & a- gros comparauerit. Donum paraucris.) P. Sylla reus Cicero domum suam uendidit uicies sestertium. Quæ summam hanc, iuxta Budæum, efficiunt quinquaginta millium aureorum. uide A. Gellium cap. 12. eiusdem li- bri. Infinito sumptu.) Budæus de Asse lib. 3. hanc Tu- sculanam uillam æstimauit duodecim millibus aureorum cum quingentis emptam. Cui potest esse dubium.) Breuis est dictorum anacephaleosis, quam sic colliges: Pecuniam habuisti infinitam. Non ex patrimonio aut ex litibus habuisti. igitur ex sanguine conuirtatorū, quos lege Plotia interrogasti. Homo nouus.) est, qui nul- lis maiorum suorum rebus præclare gestis, sed à sua uir- tute clarere incipit. Consimilem urbis hospitalitatè re- torjit Catilina in eundem. Exeat, inquit, de ciuitate ci- uis, & remaneat inquilinus? Exeat de ciuitate Rom. & remaneat Arpinas. Est autem Arpinū urbs in Samnio, C. Marij & Ciceronis origine clara. Ex M. Crassi familia.) Iste est Crassus qui fuit cœtaneus Ciceronis, cum quo uersatus est in foro, quem in multis negotijs ad- iuuat, cui ipse uicissim detulit multa officia, ut uidere est apud Plutarchum in utriusq; uita. Eius uirtut. imita- tur.) Virtutem Crassi, quam Cicero studiosissimè cele- brauit, habes apud eundem Plutarchum. Attamen po- tissima hæc celebratur à cæteris scriptoribus, quòd in a- nimos liberalis erat adeò, ut omnibus semper eius domus patret, pecunias in super sine fœnore traderet. & cum se militari gloria inferiorem quoq; animaduerteteret, ciui- libus studijs, quàm poterat maximè, auctoritatem & po- tentiam comparare adnuebatur. Itaq; petentibus omni- bus præsto erat, officijs, patrocinijs, pecuniarum etiam mutuis donationibus. Supplex inimicis.) Gabinio & Pifone Cos. Cicero exulat, quoniam præuidit Clodium quæsisse, non tam ut se Roma pelleret, quàm ut seditio- nem aliquam excitaret. Sperabat enim illo exule, mali- tiæ suæ impunitatem fore. Quare ut inimicum suum Ci- ceronem ulcisceretur, eum uocauit in iudiciū, propter leges maiorum neglectas. Quocirca Ciceronis animus frangitur, ac penitus demittitur, ut etiam aperto capite, ac per plateas, amicos pariter ac inimicos supplex ora- ret, ut sibi adesse uellent. Modò harum, modò illarum parium.) est, qui nunc his, nunc illis partibus fauet, am- babus satisfacere uolens. Hanc Ciceronis leuitatem ex- probrauit etiam Laberius, quum dixit eum duabus sellis federe solitum. Macrobius in Saturnal. lib. 2. cap. 3. Mercenarius patronus.) Vitio uertitur Ciceroni, quòd reos mercedis gratia defenderit. Ille itaq; ne in suspicio- nem incidat, adfert semper in orationis principio aliqua honestam causam, quam obrem ad defendendū reum ac- cesserit. Lingua, manus.) Suggillatio hic corporis membrorum, magnam habet energiam ad conciliandā inimico inuidiam, quem odiosum facere studet. Pe- des fugaces.) Hoc, ni fallor, propter Ciceronis exilium

dicit. Idem Demostheni ab Aeschine obijcitur, ἡς ἀπαί- τας ποσὶ καὶ λαβίσει πῶν τὰς ἀναβάς ἰπὶ τὰ φωνῆς τῆς λαοτικῆς. Sic Cicero sibi & Attico, à felici rerum Cæ- sari successu, λαοφίλορ, hoc est, ceruorum instar fugen- dum dicit. Audet dicere.) Fabius cap. 1. lib. 11. Om- nis sui uitiosa iactatio est, eloquentiæ tamen in Oratore præcipuè: affertq; audientibus non fastidium modò, sed plerunq; odium. Reprehensus est in hac parte non me- diocriter Cicero, quanquam is quidem rerum à se gesta- rum maior, quàm eloquentiæ fuit in orationibus utiq; iactator. O fortunatam.) Carmen quod Cicero ceci- nit conuirtatione Catilinæ iam oppressa. Vide Iuuenalis satyram decimam. Fabius loco citato, Vtinam, inquit, in carminibus pepercisset, quæ non desierunt carpe- re maligni. Proscriptionem.) Reprehendit Cice- ronem à quæstione de conuirtatis facta. Iudicia & le- ges.) In hac re erant in Ciceronis potestate & arbitrio. Senatus enim decreuit, ut Consules operam darent, ne resp. quid detrimenti caperet. Cicero præter consuetudi- nem, hoc est populi iussum (penes què quoq; imperium erat) exercitum parabat, sibi pro suo arbitratu domi mi- litiæq; summum ius uendicans. Lege Porcia.) Ro- mani ueteres in condemnatos, priusquam occiderentur, uerberibus animaduertebant. Quam legem M. Porcius abrogauit, aliam ferens, ne quis uerberaret, necaret ue- ciuem Rom. Oro te.) Suspiciosa concessio est. E- geris, perfereris.) Proponomastia uerborum perelegans.

Onerabis odio.) Onerare odio, prouerbialiter dixit, pro eo quod est iactanter quædam odiosa narrare, alijs etiam inuitis, & audire nolentibus. Cedant arma to- ge.) Hic est alter ille inuidiosus uersiculus, quo Cicero gloriatus est, se in toga Catilinariam conuirtationem op- pressisse. Non armatus.) Cicero tamen Consul nulla arma mouit in Catilinam: uerum C. Antonius Cice- ronem collega hostem superauit. Inter te Syllamq;.) Syl- lanæ crudelitatis omnes historiæ plenæ sunt. Cui non ue- retur Ciceronem conferre: tantumq; ab illo distare impe- rij titulo inuuit, quòd hic Consulatum, ille Dictaturam gessit. Sed quid ego.) Vehemens illa profopoeia si- multatem amplificat. Quem Minerva.) Cicero scri- psit tres libros Carminum de suo Consulatu, & alios, quos non edidit. de quibus suorū temporum scriptis P. Lentulo scribit epistolam 8. primi lib. Epist. in quibus hæc de se iactantius dixit. Iupiter Opt. Max.) Iouem propter beneficia, optimum nominamus: propter uim, maximum. Italia exulem suis humeris reportauit.) Plutarchus scribit, aliquot millia ciuium cum magna a- nimi latitia, incredibiliq; studio obuiam Ciceroni iuisse: quòd sibi gloriæ duxit. Gloriant igitur Ciceroni hume- ris se de exilio reip. reportatum, Vatinius ille dixit, Vn- de ergo tibi uarices? Macrobius in Saturn. cœnis, cap. 3. lib. 2. Oro te Romule Arpinas.) Sententiã est: Cum sis Arpini natus, noli te alterum Romulum iactare. Illo enim hemistichio, Natam me Consule Romam, inuuit se alterum ueluti Romulum, hoc est, Romæ conditorē.

Paulos, Scipiones, Fabios.) Articulus color rhetori- cus, hæc nomina propria interuallis distinguit. Quæ in plurali numero quandam similitudinem fortune, indu- striæ, uirtutis, eorum quorum nomina sunt, significant. Sic quoq; Cicero: Quare imitemur nostros Brutos, Camillos, Scipiones, Fabios, Decios, qui remp. optimè gu- bernauerunt.

bernauerunt. Cui insidias fecisti.) Intelligit Cn. Pompeium, qui a certis hominibus persuasum habebat, sibi insidias a Cicerone fieri: quod falsissimum ostendit in oratione Sestiana, ubi haec de suo Pompeio refert: Quem uirum studiosissimum mei, cupidissimum reipub. seruandae, domi meae certi homines compositi monuerunt, ut esset cautior, eiusque uita a me insidias apud me domi positae esse dixerunt: atque hanc ei suspicionem alij literis mutendae, alij nuncijs, alij coram, ipsi excitauerunt.

Ancillaris.) Suggillat Ciceronem, quod Pompeium seruuliter et ancillari more colat. De exilio tuo Dyr-rhachio.) Perstringit Ciceronem de sede exilij Dyr-rhachium enim exul appulit, unde et a decimo mense Romam reuertitur. Similiter lusit Clodius, quum D. Valerio ob nummum negatum irato: Quid amplius, inquit, mihi facturus es, nisi ut Dyr-rhachium abeam, et redeam? Macrobius in Saturn. cap. 3. libr. 2. Tyrannos.) Pompeium, Crassum, et Caesarem intelligit, qui orbis imperium inter se fuerant partiti. Eisdem ante exilium tyrannos ueluti reip. deuastatores aestimauit: quos nunc ab exilio reuersus colit et sequitur. Vatinij causam agit.) P. Vatinius acerrimus hostis Ciceronis fuit, ut constat ex oratione in eundem perorata. Vatinio ab exilio reuersus Cicero Pompeij precibus et Caesaris conuentione uictus, non solum reconciliatus est, sed ipsum insuper saluis eius rebus defendit. In secunda Philipp. P. Vatinius, inquit, qui decimo anno iure laudatus a nobis, et hoc tempore merito laudandus est. Aperuit olim Dyr-rhachij portas Bruto, et exercitum tradidit, et c. Ceterum inter Epist. primi lib. Ciceronis epistola 9. est huius Vatinij ad Ciceronem, in qua amicum, clientem se Ciceronis appellat. De Sestio male existimas.) Non constat, ubi Cicero male existimet de hoc P. Sestio. Huius in oratione Vatiniana meminit religiose. Etiam hunc de uicacitate luculemissima oratione (quae hodie legitur) defendit. Sestius trib. pl. creatus, Ciceronis restitutionem studiosissimè complexus est: itaque parum absuit, quin a Clodianis interficeretur. Bibulum petulantis uerbis laedis.) Hic est Bibulus, qui cum Caesare fuit Consul, et quem Caesar merito irrisit, et foro repulit. Fuit autem homo inuidus, uilis, et imbecillis animi: iam administratione Syriae exanilata, Pompeianas partes sequitur, cuius uniuersae praeficitur classi. Quae praefectura dum strenuè se gereret, seu in patria amore, seu in Caesarem odio, in ualitudinè incidens, Corcyrae naturae coecef sit. M. Bibulum laudat Cicero in oratione Vatiniana. Caesarem laudas.) Catilina omnem penè remp. euertit. Cuius consilij conscius fuisse Caesarem, non parua suspicio fuit. Nam Cicero coniurationis uindex, aperte satis in oratione (quam postea edidit) in Caesarem istius negotij causam refert: atque haec de causa inimicitiae mutuae succreuerunt. Tandem deuicto Catilina cum Caesare in gratiam reductus est. Caesaris eulogium ac laudem celebrem habet in oratione de Prouincijs Consularibus: Ego, inquit, me a Caesare in rep. dissensisse fateor, et sensisse uobiscum: sed expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat: reduxit ordo amplissimus, qui est meorum omnium consiliorum auctor et princeps. Sed quid est, quod in hac causa maxime homines admirentur, et reprehendant meum consilium, cum ego idem decreuerim, quae magis ad hominis dignitatem, quam ad

reip. necessitatem pertinerent? Supplicationem quidem dierum decreui sententia mea, quae res tributa est dijs immortalibus. Sed dignitas uerborum, bonos, et nouitas, et numerus dierum Caesaris ipsius laudi et gloriae concessus est. Aliud stans, aliud sedens.) Prouerbio isto notamus homines inconstanti ingenio, quasi qui tantullo interuallo suam sententiam mutant. Similem animi inconstantiam significat Homericus ille uersiculus Iliados N. οὐρανὸν ἀπαλάξαι, καὶ τὴν ἀμφοτέρων ἀόρατον ἴσθιν.

Transfuga.) dicitur, qui abscedit ab eo quod tuendum suscepit: ducta metaphora a re militari.

IN ALTERAM, QVAE CICERONIS est in Sallustium responsio, Andreae Helmontani Scholia.

Ademum.) Totius responsionis uerborum conuiciorum relatio est, quae planè nullo artificio, sed solito more per summam uerborum syntomiam, calumniae semina in hoste respargit. Totum uehementè est, acris, et amara: prooemium serè interrogationem interponit, ne lae-cens ac depressa uideatur oratio, frequenter admistā habes aporian et amapodosin, quae amare retundunt et concitant aduersarij odium: quibus frequentibus figuris orationis dignitatem illustrat. Vitam agere.) Amplificatio ex similitudine morum et uitae petita, acriter affectum exprimit. Qui ita uixit ut tu.) Prolepticòs infert assumptionem, quae ostendit linguam petulantiam. Illo sermone.) Illo tum prouerbio uocatus sermone, parum uerecundum, nimisq; procacem, ac petulantem.

Quò me uertam?) Rhetorica addubitatione solet frequenter uti Cicero in augenda re. Unde initium sumam?) Repetitio aporiae, ad concitandam maiorem confirmationem. Maius dicendi onus.) Haec praemunitio aufert arrogantiam suspicionem. Conuiciatori.) Inuidiosa uoce utitur, ut hostem in maiorem inuidiam rapiat.

Inuidiam gloria consequatur.) Traductio est artificiosa. Significat enim neminem inuidiae morsum posse fugere, qui sua extollit. Facta, mores.) Asyndeton.

Si forte offendimini.) Praecurrit cogitationem, ut suam antiprosin boni consulant. Huic quam mihi.) Auctoris per comparisonem. Introduxit initium.) Prouerbium in eum qui occasionem, ac ueluti fenestram iurgij patefecerit. Ego dabo operam.) Simili narrationis praeparatiuicula utitur Cicero, quum prolixiore narrationem futuram uidet. Scio me.) Deijcit se, ut maiorem energiam uerba habeant. Oratorie ornatus demonstrationis exprimitur. Sed omnia uetera.) Dilemma confirmat sententiae circumductionem. Aurei calenti.) nostri utriusq; repetitione, et criminum reiteratione. Simili allegoria Persianus ille lector feruere dicitur, pro ardentè et feruenter doctorum scripta uoluerè. Hominem.) Dixit per inosin. Ingressus.) Ingressi pro incipere dixit. Idem in Top. Maiores nos res scribere ingressos, et c. è cursu ipso reuocauit uoluntas tua. Nihil aliud studet.) Studeo cum datiuo uulgare est: cum accusatiuo, non caret gratia et uenustate. Cic. de reditu. Cum uerò literas studere incipit. Plaut. in Mil. Minus has res studem. Horatius: Hoc studet unum. Vide Hadrianum de Latino sermone. Lutulentus sus.) Collatio epexergasia exprimit. Quatenus sus cum sue perlibenter uolutat, ut luti fordes emundet. Sal-

malicia

malicia ueluti plenus, eandem in alios euomere studet, ut se ea eiecta eluat. Non procacitate linguæ.) Refutatio petulantis linguæ additur, etiologiae gratia. Sor-des eluuntur.) Metaphora sumpta a re simili cum superiore. Iam dabo operam.) Attentionem petit, et syntomiam orationis pollicetur, quae plurimū leuat longam narrationis tedium. Neq; haec altercatio uobis inutilis erit.) Fabius lib. 2. cap. 5. Idem scribit, utilissimum esse, utring; habitas orationes legere. Hac enim ratione fieri, ut causas melius norimus, et uitia agnita deuitemus. Nemo cuius.) Nemo pro eo, quod est nullus, per sepe dicitur. Teren. Nemo homo est. Cic. pro domo sua: Cuius est nemo in tanto populo, qui, et c. Primum igitur.) Est species argumentationis, quae Graecis βίαιον dicitur, qua quis ueluti missum ab hoste telum arripit, et in ipsum autorem retorquet. Demōstrat enim et uerba et exempla aduersarij secum facere. Hoc schema fusiis tractauimus in Cōment. quos in 2. lib. Copiae scripsimus.

Quos protulit Scipiones.) Refutatio obiectionis, quam statim reprehensione diluet, parat occasionem re-tationis. Cur nō aequè de nobis.) Antegressae obiectionis conclusio, qua concessionem postulat. De nobis, cuius.) De abusione pluralis pro singulari, elegans caput est apud Val. lib. 3. cap. 11. Et Eras. 1. Copiae. Porro Relatiuum singulare (cuius) ad rem significatā refertur, non ad dictionē. Quasi uerò.) Particula est ironijs aptissima. Ego meis maioribus.) De Ciceronis maioribus nihil certi habemus, nisi quod sint, qui genus eius ad Tullium Appium Volsorum regem referant: et matrem eius locupletem fuisse, constat. Patrem uerò, quif-nam fuerit, nemo describit. Certum est autem, et hoc ipso Ciceronis eloquio, et aliorum autorum scriptis, quod nullos unquam in repub. honores assequutus est.

Praeluxi.) Praelucere proprie dicitur famulus, qui ardentem tadam nobis praefert, quem Λαλῶντες Graeci, et λαμπροφάρον Laertius dixit. μεταφορικῶς dixit Cic. inu-uens claritudinis initium a se generi suo accessisse: quasi dicat, ij tanquā in obscura nocte uitam egerunt, quos mea uirtute illustraui. Vita, quam turpiter egisti.) Vita anteactae rationem plurimū ualere ad confirmandum et refutandum aduersariū, fusiissimè docet Fab. et auctor ad Heren. Porro Sallust. uitam scribit Crinitus fuisse turpissimam et libidinosissimā. Satius est.) Praeclara uolunt, quae addit multum ponderis superioribus. Flo-rere.) μεταλλῆσι seu αὐτοπόροισι est. Neq; me.) Corre-ctio, ut maiorem uim habeant uerba. Virtutis exem-plum.) Quae exemplum uirtutis fuerit, constat ex te-stimonio Catonis apud Luuenalem Satyr. s. Cum ijs.) Scipionibus, Brutis, Metellis, Decijs, Fabijs, praclaris-simis uiris. Qui iam decesserūt, inuidia carent.) Cef-sat enim post mortem inuidia, quae tanquā ignis summa petit: cuius morsum effugere nemo potest, nisi mors i-psum extinguat. Sic Naso lib. Elegiarum 1.

Pascitur in uiuis liuor, post fata quiescit.

Tunc suus ex merito quæq; tuetur honos.

Popularem ambitionem.) Ambitionis genera duo sant: alterum, quum studemus populo, quod utile et gra-tum sit, efficere: alterum, quum eundē pecunia corrup-pimus: in quam Calphurnius lege cauit. Tu uocas.) Personae enallage. Credo.) Verbum quod Graecis ἐπιμα-dicitur, Ciceroni in pleriq; locis ironicum est. Et co-

rum imitatione. Sic de Nat. deorum, ubi de sacrilegis et latronibus loquitur, Credo aut hos mortis timor terret, aut hos religionis. Illis adnumeratus.) aut punitus cum Lētulo, Cethego, Statilio, Cepario, de quibus sum-ptum est hoc ultimum supplicium: aut occasus cum Catil.

Cedant arma togæ.) Obiectionis repetitio per inu-erborum. Superflua quoq; prudenter refecat. Nam tadio-sum fuisse auditoribus, eadem toties obtrudere. Vr-bis incendium.) μεταφορικῶς, nam idem est intestinum bel-lum, et urbis incendium. In historijs.) Quia in Hi-storia belli Catilinarij Ciceronem Sallustius plurimum commendauit. Scribentem mentiri.) Praecipua histo-riæ lex est, ut quae scribuntur, uera sint: hoc enim pacto suspicio gratiae et simultatis tollitur. Hinc, quod cor-pori est oculus, id ueritatem historiae esse, Polybius in-quit. Sallustius in eadem historia Ciceronis commenda-uit uigilantiam et uirtutem in coniuatos, qui repub-licruere et opprimere studuerunt. Hoc ordine.) Ma-gnam emphasin habet, quod dicit, In historijs mentiri turpe est, nihil igitur minus in senatu. Increpisti.) Per translationem dicitur increpare, μεταφορικῶς, repre-hendere seu uituperare. Vide Val. capite 29. libro 4.

Sed quid ego.) Crebra interrogatio excitat audito-res, et uehementer amplificat crimen. Cuius semper nocens.) Bis enim accusatus est Sallustius adulterij: atq; Ciceronis patrocinio semel liberatus. An ullum existi-mas.) Circumductione docet bonas literas femina uir-tutis esse, ijs enim ad gloriae uerticem trahimur. Sed minime mirum.) Delabitur in assumptionem, quae cau-sam reddit huius uanitatis refutationi. Rabie.) Meta-phora a cane rabioso. Inuastisti.) Legit Val. lib. 5. cap. 41. Verum lib. 2. cap. 56. legit inuectus est. Tu uir a uiris.) Expositio superioris sententiae, qua foedam libi-dinem exprimit: significat namq; cinædum, et pathicum esse Sallustium. Gratiam relaturū.) Referre gratiam, hic in malam partem capi, adnotauit Val. cap. 41. lib. 5.

Testamentis eorum locupletior essem.) Cic. diuitem factum amicorum hereditatibus, constat ex 2. Phil. ubi simile scomma ab Antonio obiectum refutat. Heredita-tes, inquit, mihi negasti uenire: uimā hoc unum crimen esset, plures amici mei et necessarij uiuerēt. Sed qui istuc tibi ueni in mentem? Ego enim amplius scstertium du-centies acceptum hereditatibus retuli. Quamquam in hoc genere fateor feliciorum esse te. Me nemo nisi ami-cus fecit heredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iningeretur. Te is quem nunquam uidisti L. Rubrius Cassinas fecit heredē. Ego fugax.) Sum qui legam Egon, sed id nimis comicum uideretur. Est autem interrogatiue legendum, ut uehementius mo-ueat. Furori Trib. pl. cefsi.) Gabinij et Pisonis con-sulatu Cicero pulsus est urbe, furore Clodij Trib. pleb. qui quæsiuit, nō tam ut inimicum patria pelleret, quam ut seditionem aliquam excitaret. Sperabat enim pulso Cicerone scelerum suorum impunitatē, tum facillimum ad ea quae machinaretur, aditum sibi datum iri. Res eō tandem uenit, ut Ciceroni fuerit uel cum Clodianis de-certandum, uel urbe discedendum. Maluit itaq; Cicero discedere, quam decertare: quod futurum uidebat, non absq; magno reip. dispendio. Perbacchatus.) Metapho-ricòs pro furere ac seuire, usurpatur Bacchari. Popu-lusq; Rom. frequens.) Cic. cum reuenteretur Romam ab

exilio,

exilio, maxima congratulatione exceptus est. Ei maximam civitatis partem obuiam iuisse, scribit Plut. Dumque eius aduentum congratularemur, totus dies absumptus est.

Neque hercule.) Diluit obiecta in amicitijs leuitatem. Addixi.) Hic significat mancipare et in seruilē dedere conditionem. tractum ab his, qui alijs obarati, et obnoxij sunt. Vide Vallam cap. 28. libro 5. Ego nihil plus.) Ornandi causa. Nisi leges.) Ait ad id hic aequitatem animi effert. Timuit enim Cicero quicquam contra leges facere. Multi arma.) Inuidiosa est pro-

sopopocia, qua Clodium, Gabinium, Pisonem insectatur, tanquam internecinos reip. hostes. Itaque non est mirum.) Correctio abruptit locum calumnie. Neque me poenitet.) Amphypophora aufert obiectionem, quam claudit suo more ad hostis uituperationem. Estque, ut indicauimus alias. Temeritas tua.) Magna quippe temeritas Sallustij fuit, qui laudanda uituperauit: reprehendenda non reprehendit, et quorum consilium ignorauit. Plura dicerem.) Hac forma frequenter utitur Cicero, quum attentos sibi animos parare studet, occasionem conuiciandi captans. Quid opus est uerbis.) Rhetorica simulatio, ut maiorem uim habeat uerborum ornatus. Monitores.) id est, conscios, idque adulatorie.

Nunc ad te ut reuertar.) Reuertitur ad institutam narrationem, per epanalepsin. Patrem tuum praetercam.) Est praeteritio, quasi dicat, De patre tuo nihil dicam, tametsi mihi maiorum meorum ignobilitatem obieceris. Maiorem iniuriam.) Calumniosa est haec uerborum, qua dicit magnam iniuriam reip. factam, cum nasceretur sic perditus, qui perniciem et dispendium reip. intulerit. Sed qualem adoles.) Mirè describit personam, ut affectum longiori periodo melius exprimat.

Immensae gulae.) Vehemens in descriptionem hostis, quem suis coloribus figurat. Summa enim ars est, quem in calumniae crimen uocamus, eius nequitiam singularem ostendere. Sumpto argumento a consuetudine uitae. Aetas tua.) Artificiose significat occultae rei fodiatem. Exoleuerat.) Exoluit, qui crescendi finem facit. Vnde exoletus sulstamium sortum masculum significat, et pathicum, ac praecipue iam adultum, quem proprie Graeci appellant, quasi uocabulo inde ducto, uel ab quo annus intelligitur. Domum paternam.) Domus Sal. erat iuxta aedem Mineruae, nunc templum D. Virgini sacrum, ubi etiam in ualle prope portam Viminalē, domum Sallustianam extare, testatur Pomp. Latus lib. de Ant. Rom. 5. cap. 23. Viuo patre.) Vendidit uiuo adhuc patre Sal. domum, ut iudices corruptos haberet propitios, apud quos causam de adultério dixit. Neque pudet eum querere.) Procatalepsis haec obiecta extinguit. Solet ferè semper Cicero persimile crimen in aduersariū retorquere. Paterna domo.) Nouè dictum est. Quare notabis idem ius esse possessiuis nominibus, quod et pronominiibus. Tyrocinio.) Ab illis in ofiunt aliqua in cinium abstracta, ut lenocinium, latrocinium, iurcocinium apud Apul. Tyrocinium hic uocat eam imprudentiam et inscitiam, quam in pueris uidemus. Sacrelegij Nigidiani.) Quale sacrelegium istud fuerit, cuius Sallustij suggillat, nobis certe non constat. Neque existimabis dictū de P. Nigidio Figulo, quem

uirum omnium doctissimum et sanctissimum, sibi que

nicij. dicit Cic. in epist. Constat hunc Matheos fuisse callemisum, idque tum ex Suetonio in Augusto, cui inspecta genitura, orbis imperium portendi dixit: tum ex Lucano libro 1. At Figulus cui cura deos secretaque caeli Nosse fuit. Itaque controuersum esse non potest, quin de altero quopiam Nigidio scelerato, et prodige uitae homine, quique Ciceronis tempore omnibus fabula fuerit, intelligendum sit: a quo hominum genere libenter exempla conuiciandi petimus. Subsellia.) Sedes erant munita iudicia exercensium, ut Quaestorum, Triumuirorum, et Tribunorum. Hoc loco notabis iudicum subsellia dici quem ad. Senatorum secunda inuictiua in Catil. Extrema fortunae.) In tali uitae discrimine fuit Sal. nisi corruptos habuisset iudices, haud dubie daturus poenas.

Iudices peierasse.) Peierat qui iusturandum uiolat. Iudices (ait Peditan.) in leges iurabant, ut obstricti religione, iudicium iustum iudicarent. Sal. uero hos iudices corrupti pecuniam uenditae domus. Primam honorem.) Resumptio haec altam reprehensionem inducit.

Despectus.) Hic dicitur abiectus, uilis, et homo nihil: talis cum esset Sal. senator factus est. Sibi quoque.) Dura est haec reciprocatio. Gratius erit si cum Aldo legas, Cuius aditum sibi quoque; sordidissimo homini parauit. Cum omnibus matribus familiaribus.) Valla hunc locum non nihil uariat cap. 44. lib. 6. De matribus familiaribus disertè disputat Aul. Gel. cap. 6. lib. 18. Confessus est adulterium.) Adulterium et incestum Cic. stuprum ferè semper appellat: illud, in nuptiam: hoc, inuidiam, uirginem, uel masculum sortium committitur. Vide Modest. lib. 50. De uerborum et rerum significationibus. Erubuit ora uestra.) Nouè dictum est. Vixit, egeris.) Asyndeton est amara permissionis. Quod si tibi.) Complexio haec probationem adiunctam habet.

Elogium.) est testificatio de alicuius honore, uel uituperatione. Val. cap. 66. lib. 4. Ap. Claudij et L. Pison.) Claudius et Piso censors eiecerunt Sallustium e senatu, propter adulteria confessa. Integerrimorum uirorum.) L. Pisonem inimicum Ciceronis fuisse, constat ex oratione in eundem perorata, ubi appellat eundem hominem sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumatum, plenum uini, somni, stupri, negatque aliud quicquam praeter simulatam irritamque tristitiam in forum attulisse. Pisonem Cicero reconciliatur ab exilio reuersus, cui ex inimico fit amicus integerrimus. De his Ciceronis inimicis, qui post restitutionem facti sunt eius amici, Titulus est apud Val. Max. lib. 4. Nonne uiderer.) Prolepticus infert praenuntiationem. Inurere.) est cauterio stigma indeletile imprimere. Sumptum ab improbis seruis et fugitiuis, quibus ob malefacta nota et stigmata inurebantur. Maculas.) Metaphoricis dicit, pro ignominia et infamia. Cic. Cuius ut adulescentiae maculas, ignominiasque praeterca. Elucere.) Tractum a silloni- bus, qui sordium reliquias a uestibus tollunt. Delectum senatus.) Intelligit sententiam Claud. et Pif. censoribus latam, qua Sallustij nota uerunt. In ea te castra.) nempe Caesariana. Quo enim tempore Caesar contra Pompeium civile bellum mouit, quicumque boni, Pompeij partes sequebamur: mali uero et improbi, Caesarem, quorum gregi se adiunxit Sallustius, qui a Caesare uictore, postea in senatum reductus est. Sentina.) Translatiue ponitur pro sceleratorum hominum receptaculo. Sic quoque in

Catiline

Catilinam: Sin tu, inquit, quod te iam dudum hortor, exieris, exhaerietur ex urbe tuorum comitum magna et perniciosa sentina Reipub. Confluxerant. Sumptum a uentre nauis, in quem quicquid in nauis colligitur aquarum et sordium, defluit. In pace.) antequam Caesar aduersus Pompeium conflaretur. Et idem a uictore.) Inuit Sallustium a Caesare pristino loco restitutum. Quos autem Caesar iam uictor restituerit, et quomodo magistratum amplificauerit, leges apud Trajan. in uita eiusdem. Ac uerum.) Pro iusto Sic Horat. Metiri se quoniam suo modulo ac pede, uerum est. Vide Eras. in Cop. Pignora.) Hic uerba illa sunt, quae mutui amoris memoriam faciunt. Ex illo grege.) Pro eo quod est, eiusdem factionis et contubernij. Sumptum a uita consuetudine, quae (ut ait ille) cuiusque ingenium quale sit declarat maxime.

Exemplar.) Apud Ciceronem haec frequentes sunt uituperationis formulae, Exemplar factionis, sentina Reip. et sex urbis, caeni hominis, putrida caro, scelus ac dedecus, quibus in eos utitur, qui labe ac scelere animos gerunt impeditos atque oppressos. Voraginem.) Allegoricè ponitur, pro malorum contubernio. Alias locus est uorago, immensae profunditatis, unde difficile est emergi, quae Graeci βαρβαρον dicunt. Cillonum.) Exempla uariant, ita ut certam lectionem constituere non liceat, siue Silonum uelis legere, quo nomine fastuosos et superciliosos intelligas: siue Chilonum, ut per hos subturpicula translatione scorta mascula, et cinedos pudore uacuos intelligamus, atque adeo irrumatores, nefandae libidinis hominum genus: sic dictos forte, uti ταῖς χαλδίσις ἀσχηροῦσι μολυόμενοι. Non me fallit tamen, a cillire antiquo uerbo, quod mouere significat, dictos esse Cillonos, existimare quosdam: ut intelligamur illi, qui ceuendo libidine exercent, quos σαυλοσποντιώνιας λαὶ σαυλοσποντιώνιας Graeci dicunt. Sicut in fretis.) Allegoria explicatio. Nam quae admodum in mare omnis aqua profluit: sic uniuersum hoc hominum genus ad haec Reip. sentinam confluerat. At postquam.) Longiore periodo quaedam repetit, ut seruiat affectui. Modeste se gessit.) Amara et acerba ironia, quae sequens clausula explicat. Socij.) Intellegit Afros, qui iam Romanis erant socij, et foedere coniuncti. Horum ararium sic compilauit Sallustius, ut si bellum gerendum fuisset, praesentia inopia non possent. Aphricae interioris.) Sallustius fauore Caesaris factus est Praetor Aphricae interioris. Vnde subito diues factus, in urbe suos hortos magno comparauit: itidem Tyburti uillam ab ipso Caesare, ut statim dicet. Fide nominum.) Non men pro debitore: quoniam qui foenerauit, eius nomen foenerator accipit. Significat Sallustium aliquam pecuniam nonnullis credidisse, quam transportarent Romam. Exhaustit.) Perstat in translatione. Sestertio duodecies.) hoc est, 30. millibus aureorum, iuxta Budaeum. Vnde tu.) Εὐναφορὰ δινασιολογίαρ cōplectitur. Modò.) an

tequam esses in Aphrica designatus Praetor. Hortos preciosissimos.) Viminalis collis hortos Sallustianos habuit, qui praeter amoenitatem, profusissimi sumptus fuerunt, ut etiam annotauit Alexander ab Alex. lib. Genialium dierum 6. cap. 11. Pom. Latus, non procul ab aede Susannae prope portam Collinam fuisse ait, lib. de Rom. antiq. 5. cap. 23. Villa Tyburti.) Villa Tyburtinae, quam a Caesare Sallust. emit, ut et hortorum uestigia, adhuc extare in ualle prope portam Viminalē, testis est Latus lib. citato. Neque piguit.) Circumductio sententiae est, quam solet libenter Cicero repetere, ad maiorem amplificationem. Comeso, sed deuorato.) Sumptum a lurconibus, et mensarum affectis. Simili metaphora dixit Sallust. Comesa matrimoniam. Par tui.) Par ad mores, cum genitiuo.

At hercule. Περὶ βέλους est ironica. Siue tu similis, siue illi.) οὐρείους est, quo nihil argutius: siue enim Sallustius sit similis maiorum suorum, siue maiores Sallustij similes, utroque modo constat eos perditos. Quoniam similis perditum non potest non esse perditus. Vide Scholia nostra in posteriori libro copiae Eras. scripta, ubi hunc tropum fusius tractauimus. Tu C. Sallustij.) Accerrima haec sunt, ut apud strophes. Tantidè putes esse.) Immiscet prolationem statum coniecturalis ex facto, et ex utraque persona: Ego qui bis Consulatum gesserim, itemque bis triumphauerim, pluris facio, quam bis Senator et bis Quaestor fuisse. Quocirca Sallustij nihil restat, in quo insolescas. Carere debet.) D. Hieron. religiose in multis locis citat hanc clausulam, cui illud Plautinum affine est: Qui alterum incusat probri, ipsum se intueri oportet. Item illud Persij Sat. 2.

—Frontem atque uida labella Infami digito, et lustralibus ante saluiss Expiat.— Haec est nostri ingenij caeca φιλαυτία, aliena uitia curiosis oculis perspicere, sua non uidere. Iubent literae tuae prophanae tuae sacrae, hominem prius in se descendere, quam proximi uitam carpat. Nescio enim ut ferè familiaris sit hominibus, omnia sibi ignoscere (quod Velleius Pat. inquit) nihil alijs remittere. Mensarum affecta.) In eos dicitur proverb. qui alienas mensas sequuntur. A parasitis sumptum, qui omnibus inuisis dominorum praesentibus sunt, quouentre placet. In prima aetate pellex.) ἀντιμεταβολή est, cuius haec est sententia: Tu iam tum in adulescentia constitutus, alienas uxores ledebas, interuertens nimirum eis suos maritos: iam uir factus, omnibus sine discrimine maritis illudis, qui eorum uxores illato stupro alienas. Quid enim grauius.) πάθος, et affectus obiter aspersi. Desine.) Conduplicatio haec uerborum ideo per singula λέξιματα repetitur, ut grauior sit sententia. Rutilius hanc, ni fallor, επαναλλαγήν uocat. Finem dicendi faciam.) Absoluit orationem, ne affectus languescat. Con-

similibus finiendi formulis, in alijs quoque orationibus utitur. Mihi ratio habenda est.) Modesta et uerecunda praeteritio, a sua persona.

LECTORI TYPOGRAPHVS.

Cum ferius paulo ad nos allatae essent haec quae sequuntur, Xichonis Polentoni Patavini, Leodegarij a Quercu, Petri Rami, &c. in aliquot orationes Cic. Enarrationes, ut serie qua oportebat inseri non possent, maluimus hoc loco, quanquam non suo, tibi eas dare potius, quam eorum quicquam quae habere in praesentia huius generis potuimus, omittere.

Cuius consilij nostri rationem hic tibi exponere libuit: ne forte, qua ratione hic demum ista subijcere uisum esset, mirareris. Iis igitur fruere Lector, ac uale.

IN ALIQUOT M. T. XICHONIS POLENTONI PATAVINI IN ALIQUOT M. T. Ciceronis orationes Argumenta.

Super oratione, qua Tullius reuocatus ab exilio, Senatui Romano gratias egit, quæ incipit, Si patres conscripti, &c.

Rhetoricorum princeps M. T. Cicero, Arpino ex oppido oriundus, Romam urbem, tum orbis habenas imperij unici continentem, sese contulit. In qua urbe quanquam aduena & humilis genere haberetur, ad maximos tamen magistratus & honores ascendit. Cum autem susurraretur plurimum de coniuratione Catilinae, quæ Fulvia mulier (ut testatur Salustius) in honesta, sed utilis Rom. pop. ob insolentiam Curij cocubinae sui propalauerat, populus Rom. accensus est ad consulatum mandandum M. T. Ciceroni, nam antea nobilitas aestuabat, & quasi pollui consulatum credebat, si quis, quamuis egregius, homo nouus adeptus foret: sed ubi tantæ coniurationis periculum aduenit, postpositis inuidia atque superbia, creati sunt consules, M. Tullius & Antonius. erat enim tum consulatus dignitas in urbe maximus magistratus. At collega suus Antonium, ne quid contra rempublicam sentiret, pacatione prouincia pepulit. Prudenti itaque diligentia sua Cicero Catilinam expulit, expulsam deleuit. Coniurationis principes, Lentulum (qui patricius, ex clarissima gente Cornelia, consulare ipsum imperium quo tunc Cicero eminebat, habuerat, tum uero praetor erat) ac Cethegum, Statilium, Gabinium, Ceparium carcerauit: carceratis demum per iudices rerum capitalium, laqueo gula fregit. quibus tantis uiris nobilissimis infamam morte sublatis, ea res, quam rempublicam liberasset, Cicero tamen maximam contulit inuidiam. nam finito consulatus officio, auctoribus P. Clodio, Cesonio, Calpurnio, Gabino, L. Pisone, & alijs qui tum reip. praesidebant, Cicero in exilium datur, bona eius publice diripiuntur, domus eius diruitur, dirupta in religionis porticum sub Libertatis simulacro consecratur. Expetebat enim ab eo Catilinam, Cethegum, & reliquos, ueluti quos ipse odio, non iure necasset. promulgauerat, quod nunquam Cicero ad patriam rediret, nisi prius illi quos tam crudeliter (ut aiebant) necauerat, reuiuiscerent: uolentes eum perpetuo exulare, cum impossibile homini humano sit a mortuis resurgere. Verum & illorum crudeli & iniquo magistratu exacto, Cicero multo maiori honore & letitia reuocatus est, quam dedecore & dolore pulsus fuerat. Quamobrem ne ingratus tanti beneficii uideretur, in pleno statu omnium in genere, & singulis in specie, qui salutem suam operati fuerant, hac insigni oratione gratias referre, innocentiam suam, perfidiam aemulorum, senatus, totius populi Romani, ac demum uniuersiusque qui repatriationi causam dederat, beneficii commemoras: dicit quoque consuetando, iniuriarum se obliuisci malle, cum satis sibi futurum sit, non solum ad referendam, sed ad commemorandam gratiam eorum, quorum beneficio & uirtute restitutus esset. Dicit etiam se maluisse furori conscribi. pl. aemulorum cedere, quam resistendo periculum in reip. ponere. Est itaque haec oratio constituta in genere demonstratiua, cum uituperet eos a quibus relegatus est, & laudet eos a quibus reuocatus est. Constitutio est coniecturalis. Dispositio autem non ab artis in-

CIC. ORATIONES

stitutione, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata. Primo enim ponit exordium, secundo confirmationem, interpositis aliquibus narratiuiculis. Vltimo ponit conclusionem, per enumerationem.

Super oratione quæ incipit, Cum multa diuinitus, &c. qua restituendam sibi domum eius per Clodium consecratam, ad pontifices perorauit.

Debus uti ex praemis orationibus ostensum est, Cicero ex eo quod patriam a coniuratione Catilinae seruauit, multi aemuli succreuerunt. inter quos P. Clodius trib. pl. consensu consuli ei interdixit, ne in senatu iret: atque poena statuit illis, qui sibi in aliquo subueniret. diripuit quoque bona sua: domum autem, eiecit uxore et filijs, diripuit, & ad perpetuae ignominiae memoriam dirigit, in porticum simulacro de Libertatis consecravit. Verum Cic. etsi (ut ait) potuisset armis furori tribunitio resistere, pro comodo tamen reip. ut exul cedere maluit. Tandem cum caritas nescit, sed famem frumenti isto P. Clodio auctore orta, omnem ciuitatem opprimeret, totius populi concursu, & autoritate senatus, Cicero, ueluti qui summa prudentia semel patriam seruauerat, & qui posset huic caritati remedium inuenire, reuocatus est, & integre ad ciuitatem & ad honores restitutus. In senatu autem rogatus de annonae grauitate sementiam dicere, onus huiusmodi prouisionis imposuit Cn. Pompeio, qui sua integritate annonae prouideret: petijtque a senatu, domum sibi religionis umbra surreptam, restitui. Porro P. Clodius contra obstabat, non debere restitui: accusabatque eum, quod extra ordinem imposuisset onus annonae Cn. Pompeio. Senatus uero ex sententia M. Bibuli delegauit hanc questionem de restituenda domo, collegio pontificum, coram quibus P. Clodius, uti ex huius orationis uerbis elicitur, prius uerba fecit. deinde Cic. hac egregia oratione respondit, diluendo primum obiectionem: deinde ostendit, sibi domum debere restitui, nec potuisse iure consecrari, neque consecratam esse: orans pontifices, ne patiatur eum, quem P. Clodius & omnes boni custodem patriam iudicassent, pati eandem poenam qua adficiuntur reip. euersores, scilicet domum suam taliter sub religione teneri. Haec itaque oratio longa, & penè diuinitus exornata, in genere iudiciali constituta est. Nam continet excusationem seu defensionem. Constitutio autem multiplex est, sed principalis uidetur iudicialis adsumptiua. interponit etiam suspiciones quasdam ex constitutione coniecturali, quare putet pontifices domum eius non iure, sed praeter instituta, & odio consecratam. Dispositio est, non ab institutione artis profecta, sed ad casum temporis, oratoris iudicio accommodata. Primo quidem ponit exordium seu insinuationem. Nam cum turpe uideri possit, domum dijs immortalibus consecratam repeti, & etiam cum auditores, uti aduersarius dixerat, sibi irati uiderentur, & eorum animus esset ab aduersario persuasus, utitur insinuatione, captas beneuolentiam, ne qua pars turpitudinis sibi obesse posset. deinde diuidit, aperies, in quibus non conueniat cum aduersario: exponensque res de quibus sit principaliter dicturus ad purgationem suis, repercutiens in aduersarium obiectionem in se. tandem illam purgationem concludit per enumerationem. Demum post purgationem uenit ad causam principalem, de domo sibi restituenda: ostendens eam nullo iure consecratam. & ibi etiam prius diuidit, petens ueritatem de tam multis dictis extra causam, & pollicetur se inde pauca dicturum. Postremo concludit per conserationem.

XICHONIS POLENTONI ARGUMENTA.

In orationem quæ incipit, Si quis iudices, &c. qua Tullius M. Caelium de ueneficio accusatum coram iudicibus defendit.

Criminatur M. Caelius claræ indolis & discipulus Cicerois per Atratinum Lucium Herennium & Baibum, quod a Clodia, quæ erat soror Publij Clodij, & nupserat Qu. Metello, aurum mutuo sumpsisset, & ei postea, ne reddere cogretur, uenenum per Licinium parasset, proptereaque corrumpere studuisset seruum Clodiae: sed cum id serui Clodiae reuelasset, Clodiam ordinasse seruis, ut locum darent Licinio ad balneas Baianas, & clam misisset amicos qui Licinium, cum traderet seruis pyxidem ueneni, in manifesto delicto comprehenderent. at uero dicunt accusatores, Licinium, amicorum Clodiae insidijs patefactis, dimissa pyxide, e manibus aufugisse. ad probandum crimen adducunt, quod M. Caelius sit iuuenis lasciuus, impudicus, speciosus, secesserit a patre, domum sibi emerit, fuerit unus ex consocijs coniurationis Catilinae, uerberauerit senatorem, uxores aliquorum de nocte a cena redeuntium attraxerit. Erant itaque accusatores pro Clodia multi, sed infestior erat Atratinus, quoniam M. Caelius patrem illius crimine ambitus in iudicium uocauerat. unde sub pietatis specie indixerat, ut iudices etiam diebus festis & ludis hanc causam audirent. Contra uero has accusationes Cicero M. Caelium familiarem & discipulum suum, & dicendi arte peritum defendit hac oratione elegantissima, in qua mirabiliter diluit & confutat crimina obiecta per aduersarios, ostendens patentijs coniecturis M. Caelium non esse reum. demum contra Clodiam ueniens, dicens sibi turpe mulieres inimicitias agere, introducit ueluti ab inferis quendam Cæcum, qui pro eo loquens, mulierem obiurgat. Exinde introducit etiam fratrem quendam minorem ipsius Clodiae, qui ab ea querat causam cur M. Caelium accusari uoluerit. Excusat etiam cursum iuuenilis uitæ, dicens, ferendum esse si iuuentus non parcat pudicitiae suae, si tamen non spoliatur alienam, non effundat patrimonium, non inferat opprobria castis, labem integris, infamiam bonis, si ita aliquem interimat, si non intersit insidijs, si careat scelere, si reuocet se aliquando ad curas rei domesticæ & rei forensis, uti fecit M. Caelius cui inest ratio bonis artibus instituta, & cura ac uigilijs elaborata. Oratio quidem ista est in iudiciali genere constituta. Nam continet defensionem. Constitutio est coniecturalis. Dispositio autem est non ab institutione artis profecta, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata. Primo siquidem ponit exordium, per quod cum causæ genus honestum sit, multum nititur circa ea quæ in exordijs requiri solent. Deinde utitur diuisione, deinde confutat quæ ad causam faciunt in speciali de auro sumpto & ueneno parato. inserit etiam narrationem breuem, simplicem, dilucidam, per quam exponit cum attenuatione accusationem, demum uenit ad conclusionem, sed finis deesse uidetur.

Super oratione quæ incipit, Si auctoritates patronorum, &c. quam Cicero pro L. Cornelio Gaditano de illegitima ciuilitate accusato ad iudices habuit.

Lucius Cornelius Hispanus gente, Gaditanus patria, uir armis & fide probatus, in premium uirtutis a Cn. Pompeio imperatore seu consule Romano, ciuilitate urbis donatus, & C. Cesare praefectus fabricum creatus. uerum gloria ipsius & honoris aemuli nonnulli effecti sunt. unde accusatus est iudicibus, quod nactus ciuilitatem fuerit contra leges & foedera. dicit tamen accusator Cn. Pompeium donasse cum non scienter, sed ignoranter, cum nescierit id legibus prohiberi. At uero defensores eius fuerunt Cn. Pompeius ueluti qui amicus, patronus, largitor fuisset, & M. Crassus amicissimus sibi, ac demum M. Cicero qui eum hac elegantissima oratione defendit, ostendens Cn. Pompeium scuisse leges, & ei licuisse donare, & leges non obstare, &c. Est itaque haec oratio principaliter in iudiciali genere constituta. incidit tamen etiam genus demonstratiuum, cum Cn. Pompeium & L. Cornelium laudet, posset etiam dici quod incidat genus deliberatiuum, cum dicat L. Cornelio inimicari multos, non propter L. Cornelium: sed quia amicus ipsius Cicerois sit, & super eo consulat, prouidendum. Constitutio autem est iudicialis absoluta, cum dicat iure donatum. Est etiam adsumptiua per remotionem criminis, cum dicat a Cn. Pompeio donatum. Est item legitima ex scripto & sententia, cum de interpretatione legum agat. intercurrit causæ constitutio coniecturalis, cum ostendere nitatur eum accusari odio et inuidia, non per proprios suos, sed per amicorum suorum aemulos. Dispositio uero est non ab artis institutione profecta, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata. Primo enim exorditur. Secundo diuidit. Tertio confirmat iure donatum. Quarto intermissa etiam captatione beneuolentiae & diuisione, confutat aduersarij interpretationem legum. demum concludit per conserationem.

Super oratione quæ incipit, Hesterno die, quam Tullius responsi interpretationem factam per P. Clodium falsam fore, sed periculum reip. praemonstrare, ostendit.

Hic ille P. Clodius qui Tribunus plebis consensu Pisonis & Gabinijs consulum, ut ex praecedentibus argumentis & orationibus praemonstratur, Cicero in senatum & communionem ciuium interdixerat. bona eius, uxore & filijs exclusis, diripuerat, domum diruerat, dirutam in porticum de Libertatis consecravit: & ne restitueretur, neque reaedificaretur, quantum potuit, obstiterat. cum senatus auctoritate, consensu populi Cicero restitutus foret, & eius domum liberam fore ab omni religione pontifices iudicassent, contentionem habuit, in qua dixit strepitum cum fremitu in agro Latino auditum esse, quem ex restitutione consecratae domus religionem uiolatam significare, ex aruspicum responso dicebat. questus quoque multum est, religionem taliter pollutam restitutione illius domus quam ipse proprijs manibus consecrasset. Demum etiam frequentem senatu

qui equitibus Romanis dabatur, impedire causam publicanorum uoluit, & minatus est tacita uoce Ciceroni. quare ex curia eiectus fuit. uerum quia eiectione ista nonnulli arbitrabantur Ciceronem uehementius quam sapienti homini conuenire, elatum, & aduersus illum inimicum suum in uisum iratum fore, Cicero ad excusationem sui, & ad accusationem aemuli, hanc elegantiissimam & ornatissimam orationem recte Tulliana eloquentia confertam, ad senatum habuit, per quam dicit se iratum duobus, scilicet Pisoni & Gabinio, qui consules eum quem defendere debuissent, arbitrio & furori aemuli prodiderunt: non autem se iratum P. Clodio cum ipsum punientem dimittat T. Annius, cui deuota & constituta hostia ipse Clodius uideatur. Nititur quoque ostendere quam ridiculosi fuerit illa conicio, in qua is de uiolata religione conquestus sit, qui uiolator religionis & impudice uitae semper fuerit. Nititur quoque ostendere illum strepitum non significare uiolationem religionis, sed praemonstrare mutationem status ex discordia optimatum, & ita aruspices responsum esse, eamque commutationem timendam esse ob scelerata membra P. Clodij. & propterea consulit prouidendum esse ne status reip. commutetur: & constituendas esse dijs preces et obsecrationes, quemadmodum ex responsis aruspicum mouentur. Haec quidem oratio est in genere deliberatiuo. Constitutio est legitima ex controuersia scripti & sententiae, scilicet responsi aruspicum. Est etiam constitutio coniecturalis. Dispositio est non ab artis institutione profecta, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata. Primo enim exorditur. deinde narrat. tertio confirmat primam partem intentionis suae, postea secundam. Demum concludit per amplificationem.

Super oratione qua incipit, Si quis ante iudices, &c. Qua Cicero defendit coram iudicibus P. Sextium de seditione per P. Clodium accusatum.

Publius Clodius qui Trib. pl. homo, ut uult Cicero, facinorosus, permittentibus L. Pisonem & Gabinio cons. quorum alter negligens & lautus, alter horridus & simulatus erat, omnem statum reip. peruertit. cum bonis ciuibus, qui plurimum possent, noua, sed falsa crimina diebus opponeret, in Ciceronem etiam contra fidem datam Cn. Pompeio tandem exarsit: eumque diruta domo, direptis bonis, exclusis uxore & filijs, ciuitate pepulit: cum eius furor, si uoluisset Cicero, reprimere potuisset. His motus Cn. Pompeius, qui uirtute sua imperium populi Romani orbis terrarum terminis diffususset, senatum habuit, quem sua auctoritate rogauit, decerneretur quod Cicero remaneret. Quare P. Clodius consilium inijt interficiendi Pompeij. patefacto autem consilio, Cn. Pompeius tandem inclusus domi fuit. tandem suffragio P. Lemuli, L. Cottae, Milonis, & aliorum bonorum uirorum, referentibus octo tribunibus, decretum est Cicero repatriaret, pro cuius salute missus est P. Sextius ad Cn. Caesarem tunc in Gallia bellam gerentem. Nam P. Clodius seminauerat hoc se facere consensu Caesaris, Cn. Pompeij & M. Crassi. Cum autem dies consilij habendi uenisset, & P. Clodius in istos arma parasset, Q. Fabricius amicus Ciceronis, & P. Sextius qui etiam Trib. pl. erat, aggregata manu seruorum multa nocte taciti Caistoris templum occupauerunt, & ibi aduersario-

rum consilia scrutabatur. At P. Clodius preoccupatus seruo & curia, in amicos Ciceronis impetum fecit. ibi occisus uulneratisque multis, P. Sextius ad eum uulneratus est, ut pro mortuo relictus in templo, uix euaserit. praeterea accusauerunt Clodium P. Sextium & Milonem, quos prius defendit Hortensius, qui sua oratione crimina diluit. Demum Cicero hanc orationem pro eis ad iudices habuit. Quae oratio est in genere iudiciali constituta. Incidit tamen genus demonstratiuum. Constitutio est coniecturalis. Dispositio est non ab artis institutione profecta, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata.

Super oratione qua incipit, Si tua tantummodo Vatini, &c. quam Cicero contra Vatinium falso testificatum habuit.

Gentis Romanae origine, sed non uita integritate Vatinius colloquitur cum Albinouano & T. Claudio habuit: eis consilium dedit, accusarem P. Sextium, T. Cornelium, & T. Annum, quod ad tutelam Ciceronis nocturnorum & seruorum manu collecta, in templo Castoris impetum fecissent in P. Clodium Trib. pl. cuius odio Cicero exulauerat, nec obstante quod patrocinator in consulendo accusatoribus fuisset: & testis adductus, calcato ueritatis dicenda iuramento, negauit se consuluisse, & colloquium habuisse. Praeterea quoniam Cicero accusatos defendat, Vatinius male dicebat Ciceronem, quod tyrannice quodammodo uiueret, nutereturque: potentia opprimere bonos ciues: dicens, multum displicuisse bonis, acutos per Ciceronem fuisse defensos. pluraque alia disseminabat Vatinius in Ciceronem, ut in odium ciuitatis induceret. Cicero autem coram L. Lentulo flamme Martiali iudice hac elegantissima oratione ostendit Vatini consilium, consilium, instructorem & subornatorem accusatum, perierumque fuisse: se uero defendisse amicos iure, & consensu bonorum ciuium, a quibus potissime impellitur hanc orationem habere ad frangendam audaciam, & retardandam loquacitatem Vatini: licet ex sententia sua statuisset silentio praeterire, cum Vatini uita turpissimae qualitas non mereretur tale responsum habere. Aperit quoque quod ambitiosus sit Vatinius, postulando se praetorem fieri: quam audax in conuocando consilium contra leges, quam ne phariseus in magistratu: & quatenus ipsum in odium audientis inducat, & nomen tyranni ostendat, non sibi, sed Vatino conuenire. Memorat hunc Vatini opprimere uoluisse Vectij iudicio ipsum iudicem L. Lentulum, nec non L. Paulum, ipsum Tullium, C. Pisonem generum suum, M. Laticremem. demum, ne uestigium corrupti iudicij appareret, occidisse Vectium. Meminit quoque, quae in Q. Arijepulo fecerit. Item, quod praeter Urbis morem legati se fecerit, gestum legati iniussu senatus adsumpserit. quod leges ab alijs quam a se non putet: quod dicat se auxilio Caesaris amici sui, omnia etiam inuicis dijs & hominibus consecuturum: quod se ipsum hac opinione decipiat, cum interrogatus Caesar apud Aquileiam, quid de quorundam magistratu sentiret, de Vatino dixerit, Vatini gratias nihil fecisse, cum omnia in pecunia posuisset, & propterea amore carere debere. Ista igitur oratio licet uideatur esse in genere iudiciali, magis uidetur in genere demonstratiuo uersari. Constitutio quidem coniecturalis est. Dispositio autem est non ab artis institutione profecta, sed ad casum

casum temporis oratoris iudicio accommodata. Exorditur enim primo. Secundo narrat. Tertio unumquodque in se obiectum particulariter confutat & diluit, atque eadem omnia repercutit, & confirmat in Vatiniuum esse. Ultimo uero proposita amplificatione concludit per enumerationem. Super oratione qua incipit, Si quis uerum P. C. &c. quam Cicero dicere sententiam rogatus de fortiendis prouincijs, habuit adferendum.

In decernendis prouincijs cum Romano in senatu diuersae sententiae haberentur, rogatus Cicero sententiam dicere, consuluit, remouendos esse L. Pisonem, Gabinium & Caesarem Caluentium, qui consulari imperio Syriae & Macedoniae praesidebant, Cn. autem Caesari imperium in Gallos propagandum. Nam ut ipse ait, illorum auidia turbati barbari, prouincias populabant: adeo, ut Byzantij positi, in gremio Romani imperij oppidum relinquere, arcem munire cogentur, atque spoliati a cons. populi etiam supermissi in hyberna exercitu, & ministris scelerum grauarentur: adeo, ut C. Caluentius nisi Vergilius legatus uir bonus & innocens, obuiaisset etiam insignia templis omnia diu sanctissime custodita, abstulisset: propterea senatus eorum literis indicantibus, res per eos bene gestas non credi statuisset, prohibuissetque supplicationes pro eis fieri. Nam & exercitus omnis uix ad unum usque eorum culpa delictus fuerat. Illas itaque prouincias deinceps gubernari, praetores consulit: & imperium illis minime propagari, cum ex interpositione temporis ciuium calamitas, sociorum erumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagetur. Ac uero Caesar gentes Gallicas quas priores imperatores reprimere potius, quam domare studuerint, bello uix perfecto sub ditione Romana posuerit. Nam subactis ceteris gentibus, haec una gens restabat, praeterquam quod ab oceano usque ad ultimam Pontum omnia tanquam unum aliquem portum tutum & clausum Romanus populus possidebat. praeterea periculosum reip. si Caesari bellum Gallicum consummare uolenti, successor qui spem mitteretur: quin imo si redire uellet, cogendum fore, meritumque tum dicit honoribus quibus ipsius sententia senatus inierat supplicationem, uide licet quindecim dierum. dandum item illi stipendium quo exercitum tenere possit. uerum ne quenquam in admirationem ducat quod illos remouendos, hunc confirmandum dixerit, explicat se id ratione reip. dicere, non autem ob causas amicitiae uel odij, quas aut cum illis, aut cum isto gerat. Huius itaque orationis licet genus demonstratiuum ex laude & uituperatione uideatur esse, tamen principaliter deliberatiuum est. Constitutio coniecturalis. Dispositio non ab artis institutione profecta, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata. Nam primo exorditur in genere dubio. secundo diuidit. tertio confutando aduersariorum sententiam confirmat, & concludit illos ex Syria & Macedonia reuocandos. Deinde confutat opinionem dicentium, Galliam aut ulteriorem, aut citeriorem cum Syria coniungendam, ut Caesari prouincia tolleretur: & confirmat ei propagandum imperium, ut bellum inceptum perficiat. Demum explicans quam rationem amicitiae & odij habebat, confutando concludit per amplificationem.

Super quatuor inuectiuis, quarum prima incipit, Quousque tandem abutere Catilina, &c. quas Cicero, tum populi Romani consul, contra Catilinam in Rempublicam conspirantem habuit.

Lucius Catilina, teste Salustio Crispo, qui coniurationem huiusmodi scripsit, nobili genere natus fuit, magna uis animi & corporis, sed ingenio malo prauoque. Huic ab adolescentia bella intestina, rapinae, caedes, discordia ciuilibus, grata fuere, ubique inueniuntur exercuit. corpus patiens inediae, algoris, uigiliae fuit supra quam credibile est. Animus audax, subdolosus, uariis, cuiuslibet rei simulator, ac dissimulator, alieni appetens, sui profusus, ardens cupiditatibus, satis eloquentiae, sapientiae paruus, uastus animus: immoderata uel incredibilia, & nimis alta semper cupiebat. hunc post dominationem L. Syllae libido maxima inuaserat R. P. capiendae: neque id quibus modis assequeretur, dum sibi regnum pararet, quicquam pensi habebat. Agitabatur magis atque magis animus, indiesque ferrox inopia familiaris rei, scelerum conscientia, quae utraque his artibus auxerat, quas supra memorauimus. incitabant eum praeterea corrupti mores ciuitatis, quos pessima ac diuersa mala inter se luxuria atque auaricia uexabant. corrupta namque in ciuitate ratus est, id quod facillimum factu erat, omnium flagitiosorum atque facinorosorum circum se, tanquam stipatorum cateruas habere. his amicis sociisque confusus, opprimendae reip. consilium coepit. ad hoc quietis rebus ipsi consultiu petenti magna spes fuit: sed pecuniarum repetundarum, probatus reus conuictus de arripiedo dominium. quod Fulvia nobilis mulier insolentia Q. Curij consocij cognitum propalauit. quo accensis patrum studijs M. Tullius, Cn. Antonius cons. declarantur. At Tullius cui urbs euenerat, ad euitandum illius dolos & astutias, et perquirendum illius consilia uigilauit. tandem manifesta re apud P. C. publico in senatu Catilinam praesentem inuehit: monetque, ut ex prima inuectiua liquet, urbe discedat. Inde per secundam inuectiuam milites seu Quirites in Catilinam hortatur: monetque, si qui sunt coniurationis complices, abeant. ad Quirites item per tertiam, qualiter coniurationem nouerit, manifestat: rogaturque, grates agant dijs, & is dies perpetuo celebretur. Demum per quartam senatum consulit, quid de coplicibus captis agendum. Sunt itaque haec quatuor inuectiuae in genere demonstratiuo, in quantum Catilinam uituperat: sunt etiam in genere deliberatiuo, in quantum consulit. Constitutio uidetur generaliter coniecturalis. Dispositio uero est non ab artis institutione profecta, sed ad casum temporis, oratoris iudicio accommodata.

Super Conquestionibus seu inuectiuis habitis inter Salustium & Cicero. Grauius & iniquo animo, &c.

Salustius Crispus illustri urbis profapia ortus, adolescentiam literis dedit, iuuentutem armis, scribendo senectutem. fuit enim praetor Iulij Caesaris. Post multa, res gestas populi Romani scribere statuit. Plura scripsit: ex quibus habetur bellum Iugurthinum: habetur conspi-

ratio Catilinae. habetur etiam haec liuorosa conuersio contra M. Tullium Ciceronem: qui est Arpino Campanae oppidulo ex regione Volscorum egenis parentibus originem habuisset, iuorum tamen inopiam liberali studio iubeauit. Rhetoricae scientiae princeps euasit: iuriconsultus et philosophus claruit. Consul quoque conuentionem Catilinam, qua ignis urbi maximus imminabat, extinxit. quibus ubi amorem fuerat meritis, odium: ubi beneuolentiam, inuidiam: ubi laudes, ignominiam: ubi honores, exilium: et demum ubi uitam, perpetuam, mortem sortitus est nam inter ceteros gloriae suae amulos Salustius inuidens illam sibi honoris gradum praestari, cui partem claritate, sanguinis nobilitate se arbitrabatur merito praepondendum, conuentionem siue inuentionem hanc habuit, quatenus famam illius conuicijs denigraret, cui uirtute non poterat se adaequare. Ad eam igitur Cicero, ne tacendo aut fassus, aut timidus putaretur, per subsequenter conuentionem siue inuentionem illi respondit: eoque ardentius, quo eloquentia notior, et causa forte iustior sibi erat. Constituta sum itaque haec constitutiones in genere demonstratio, cum alterum uterque, uirtute rare studuerit. Constitutio quidem conuentionis est. Dispositio autem non ab artis institutione profecta, sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata.

IN M. T. CICERONIS ORATIONEM PRIMAM DE LEGE Agraria contra P. Seruiliū Rullum, Trib. pl. Leodegarū a Quercu Scholia.

ARGUMENTVM.

P. Seruilius Rullus non minus seditiosus aut ambitiosus quam uterque Gracchus, legem tu. ut in suo tribum. tuini. quissimam, dissimulimamque, legis: Ut quae post C. Marium et C. Carbonem Co. publicè data, assignata, uendita, concessa essent, ea omnia eo iure forent, ut quae optimo iure priuata sunt: utque decemuirum cum summo imperio crearentur, qui reip. uectigalia, et agros publicos, Italicos, ac prouinciales diuenderent, ac pecuniam confererent, qua agros colonis quos deducerent, mercarentur. Utque coloniam etiam Capuam deducerent, et ex agro Stelate duodena uiritim iugera, ex Campano dena diuiderent. Hanc rogationem Cicero Consul. prius in Senatu. deinde apud populum bis dissuasit. Trium autem orationum Ciceronis unus hic scopus est, Non esse promulgandam agrariam legem Rulli. quod legis praetextu et coloniarum deductione uelit Rullus Italiam totam occupare, et ad regiam potestatem aspirare. Oratio prima dicta est initio consulatus Ciceronis. Generis est suo. Status negotialis. cui quantum desit, ex sequenti (quae idem argumentum et eandem capitum dispositionem et tractationem habet) potest intelligi. Rullus, in quem habetur oratio, fuit filius Publij Seruiliij Rulli, qui primus apud Romanos solidum in epulis aprum adposuit. ait Plinius libri octauo capite 51. Has orationes quam magni pendat Plinius, ex eo iudicari potest, quod in laudibus Ciceronis, hoc potissimum (libro septimo) exclamatur: Te diceme, legem agrariam, hoc est alimenta sua, abdicauerunt tribus. Et Quintilianus lib. 2. cap. 17. An non diuina Marci T. Ciceronis eloquentia et contra leges agrarias popularis fuit, et Catilinae fregit audaciam?

Vae res aperte. Ptolemæus rex Aegypti, qui et Alexander uocabatur, ab Alexandrinis electus, à Gabinio in regnum redactus est. Is postea moriens, ex testamento, ut Vaterius ait. de fide publica, cap. 2. superstitibus liberis, duobus masculis et totidem foeminis, populum Romanum tutorem reliquit: populūque Aemilium Lepidum Pontificem max. ad tutelam gerendam Alexandriam misit. Alij contra aiebant, ex testamento regis, regnum populi Romani factum. ac dum L. Coita et L. Torquato Co. aperte comenderent Tribum, ut qui de regno Alexandrino cognoscere, ac publicis uectigalibus attribuerem, mitteremur, non obtinuerim. Idem uero occulte tentat Rullus. Quæ res. Intelligit regnum Alexandria. Cuniculis. Translatio ducta est ab uibum expugnationibus: quas cum aperto Marte euerere non possumus, actis cuniculis irrumpimus, hoc est subterraneis fossis et insidijs. Decemuirum. quos cum summo imperio diuidendis agris creat sua lege Rullus. Eisdem Consulibus. Cotam et Torquatam, quibus Consulibus Ptolemæus mortuus est. Dabitur. Ab oppositis locus, ut duo qui sequuntur, Sicorum, uinolentorum: sapientum, furiosorum. appellat autem hic ficos, sobrios: ut uinolentos, ebrios. quo more Persius satyra 5.

— An ficos dedecus obstrum

Cognatis? an rem patri. in rumore sinistro Limen ad obscœnum frangam? dum Chrysidis udas Ebrius ante fores extincta cum face cantos? Proximo capite.) prima parte legis agrariae Rullianae. Heliuo.) Heliuonem impurum uocat, qui turpiter bona patria uorat et prodigit. quo significatu gurgem usurpauit in oratione pro Sestio. Nepos.) Nepotem hoc loco non accipit pro eo qui ex filio fita uel natus sit: sed pro decoctore et prodigo, cui non maior sit cura rerum, quam ei cui pater et uis uiuunt. uel nepotem uocat à nepa serpente, quæ uorat omnes foetus suos, uno dempto. hinc nepotari, luxuriose uiuere. Proscribit.) per scripturam uenale proponit, ac publicat. Vectigalia.) Vectigal à uehendo dictum putant: estque id quod pro rebus ciuitati inuectis, uel euectis, publico soluitur. Hoc est.) Dicit interpretatio, qua inuidiosam legem facit. Superioribus capitibus.) in quibus de hereditate Ptolemæi, et urbibus Italiae actum est. Vigilans et acutus.) Hæc per ironiam et irrisionem dicuntur in Rullum. Sylua Scantia.) Scantia sylua est in Italia, ubi et Scantie aquæ, ubi è petra flamma exire, quæ pluuijs accendatur, prodit Plin. lib. 2. cap. 107. idem lib. 14. cap. 4. ait Varronem uocare uiam Aminæam Scantianam. de qua sic Virgilius: Sunt et Aminæe uites firmissima uina. Aminæ autem fuerunt, ubi nunc est Falernus ager, ut uult Macrobius. Itaque in Falerno agro syluam Scantiam fuisse conijcimus. Censorum pascuis.) Censores uectigalia locabant, et publica pascua municipibus precio tradebant, idque in rationes referbant Plinius lib. 18. cap. 3. de pascuis Censorum sic scribit: Etiam nunc in tabulis censorijs pascua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet: quia diu hoc solum uectigal fuerat. Sensus autem est, in eam syluam ut derelicta et ignoratam prius inuenisti et eruiisti? an potius P. R. possessionem publicis tabulis consignatam proscribis? Appellat ergo censorum pascua, ea quæ in censorum tabulis scribun-

Indagari.) Articulus oratorius, qui synonymia habet. Cofume.) dissipata proscibendo. Attulisti.) inuenisti, eruiisti è tenebris. Tu.) Grauis et plena affectuum repositio. Subsidi. bel.) Nā uectigalia sunt nerui et uires bellorum, et ornamenta pacis. Me inertior.) Si difficilior est querere, quam quæ sita seruare, esset inertissimus Cicero, qui uectigalia quæ à fortissimis Co. quæ sita sint, seruare nequeat. Potuisse.) In uet. cod. legitur, Possit. Triano pleb.) Intelligit P. Seruiliū Rullū. Constitutam.) Quæ fiet mense Ianuario, ut tū res uendatur. Hæc.) uectigales et publicos agros. Ut esset.) Festiuissima irrisio in Rullū. Vederemus.) Rullus uederet. Nūc quoad.) Legendū uidetur, Nūquid. Pomp. opp.) Nā Rullus superiori capite cū de decemuiris creandis ferret, Pōpeiū exceperat, atque ita dignitatē eius oppugnat. Attalenses.) Seruilius Isauros proco. sul deuicit, nonnullasque alias gētes Ciliciæ. In his regionibus. Attalēs et Olympeni locantur à Plinio lib. 5. cap. 32. Agros reg.) quæ Philippi et Persæ regū Macedoniae fuerat: hi duo uicti sunt, Philippus quidē à Flaminio, Perses ab Aemilio. L. Mūnij.) L. Mūnius deleta Achaia dictus Achaicus, aduersus Corinthios missus, uictoria alieno labore quæ sita intercepta. nā cū illos Metellus Macedonicus apud Heracleā fudisset, et duce Critolao priuasset, cū licitoribus et paucis equitibus in Metelli castra properauit. Corinthios apud Leucopetrā uicit, duce Dioneo, quæ domū refugit, eamque incēdit, cōiugē interfecit, et se in ignē precipitauit. excepto eo nemo interijt. Mummius Corinthū signis tabulisque spoliavit: quibus cū totā repleisset Italiā, in domū suā nihil cōtulit: ait Plin. in lib. de uiris illustribus. meminit et Cic. in 5. Paradoxo. Carthagine noua.) Carthago noua fuit in Hispania, condita à Teucro Telamonio: uel ab Hasdrubale, principe Carthagine ueteris. Carthago autem uetus fuit in Africa, condita à Didone. P. Africanus.) Scipio Aemilianus. Veterē.) quæ in Achaia fuit. Carthagenensium.) Id forte ideo dixit, quoniam Carthagenensium regionē post tertium Punicū bellū Africanus non uēdidit, sed Massanissæ regi in prouinciæ formā redactā tradidit. Insignibus atque insulis.) Nūc appellat insignia et insulas, agros uectigales, quos antè uocauit ornamenta pacis. Sunt autem insule, fasciæ in modū diadematis, à quo dependent uittæ ab utraque parte, alij insulas uocat filamenta alba, quibus tēpla ornabatur. Iubet.) In uet. cod. iubet. Paphlagonia.) Paphlagonia est regio minoris Asiae, dicta à Paphlagonē filio Phineji. Pōto.) Pōtus hic est regio minoris Asiae, inter Armeniā et Colchidē et mare sita, dicta à Pōte rege. Est etiā Pōtus mare, quod à palude Mæotide usque in Tenedū protēditur. Cappadocia.) Cappadocia est regio Pōtica, affinis Armeniæ, à qua per Eufratē diuiditur. Hasta præc. insect.) Hoc est, subijcere hastæ præconis, seu uēdere. Omnibus autem sanctionibus. solebat figi hasta. unde factū est, ut hasta aliquādo sumatur pro auctione. Censoribus uect.) Vectigalia nusquam nisi Romæ locare licet, et in cōcione: hi in Paphlagonia et Cappadocia uēdent, nullis testibus aut arbitris, nec uobis præsentibus: est autem locus à maiori. In ultimis terris.) ut in Paphlagonia, Pōto, Cappadocia. In atrijs auct.) Intelligit quasdam porticus publicas, in quibus auctiones fieri solēne fuit, ad quas solebāt cōfluere emptores. In tenebris.) furtim, nō in cōcione. Iam illa.) Argumētatur à minori, Si aduētus senatorū qui titulotenus legationem

gerūt, prouincialibus est acerbus, quāto acerbior erit decemuirorū? Prouincijs, regnis, liberis populis.) Articulus est, oratorius color. Quam acerba.) Tres colores uno uersiculo cōtinentur, Similiter cadēs, similiter destitens, dissolutio. Formidolosa.) nimirum cum tāto imperio. Hereditatū obeunda.) Similis locus est in secūda oratione. intelligitur hoc de liberis legationibus. quæ titulotenus gerebantur. eas ferē senatores, quibus in aliqua prouincia negotiū esset, impetrabāt, ut illic dignitatis titulo facilius syngraphas et res suas persequerentur. Vide Cic. 2. de Leg. Impendere.) Ingruere, imminere, instare. Summo cū imp.) Vide Plin. in uitā Ciceronis. Fases.) Nā antea decemuiros lictores anteibāt cū bacillis. Postea ex lege Bruti et Rulli cū fascibus. id quod ex sequenti oratione apparet. Iudicare.) Gradatio est. Faciēt.) In uet. cod. legitur Facerēt. Hinc.) ex lege Rulli. Nundinationē.) uenditionē legū. significat autem leges et iura fore uenalia, cū fortunis prouincialium. Sylla et Pomp.) In superiori capite ita sciuerat Rullus, Qui agri, quæ loca, edificia, aliudue quia quod publicū pop. Rom. factū sit L. Sylla et Q. Pōpeio Co. id decemuirum uenditō. quo in capite tēporis circūscriptionem addidit ab Sylla et Pōpeij cōsulatu. Præsentem capite citra tēporis definitionē, Quicūque uel ex infinito tēpore ager publicus fuerit, ei grande uectigal imponitō. antiqui dicebāt Sulla, non Sylla: quoniam pro y litera Græca, usurpabant u Latinū.

Liberare.) priuatos facere, ne amplius sint obnoxij reip. et uectigalibus. Vtrū.) Addubitatio per antitheton, ad cōcitantū odiū Rullo. Hiempale.) Hic rex Numidiæ in ora maritima agros habebat, quos Africanus pop. Rom. adiudicarat. postea tamē per Cottā cōsulē in foedere cautū est, ut eos possideret, quod populus haudquaquam iussit. Hic quæro.) Dilemma, quo iniqua agrorum exceptionē ostēdit. Architecti.) authores. Sic in lib. de Fin bon. uocat Epicurum architectū uoluptatis.

Olfecerint.) Allusio ad uenaticos canes, qui non sagacius odoratur leporē aut ceruū, quam Rulliani nūmum. Prouincias.) Congeries, quæ ad amplificationē pertinent. Quod.) Verba legis Rullianæ recitat, de qua sic in secūda oratione sequenti proximè. Vix iam uidetur locus esse, qui tātos aceruos pecuniæ capiat: auget, addit, accumulatur, aurū, argentū, ex præda, ex manubijs, ex coronario, ad quoscunq; peruenit, neque relatum est in publicum, neque in monumento consumptū. id profiteri apud Decemuiros, et ad eos referre iubet. Peruenit, peruenit.) In uet. cod. legitur, Peruenit aut peruenit.

Auro coronario.) Aurū coronariū, ex quo coronæ confiunt. id autem ex collatione dabatur regibus à subditis: postea deinde regionibus. in prouinciæ formā redactis, cū eō magistratus Rom. mitterentur, etsi coronā nō gestabant, tamen manēte et superflite collatione, appellatio aurū eadē remansit. uel potius aurū, ex quo Imperatoribus. qui in prouincia feliciter res gesserāt, coronæ, quæ in triumpho ex collatione cōfectæ gestabatur. Plin. lib. 33. cap. 3. Claudius successor eius, cū de Britāniā triumpharet, inter coronas aureas unā septē pōdo habuit, quā cōtulisset Hispania citerior: alterā nouē, quā Gallia Comata, sicut titulus indicauit. Monimēto.) In uet. legitur, Monimentum. Aerariū.) Aerariū erat populi, fiscus principis. Quæstionē.) iudiciū et actionē. Fausto.) Faustus fuit filius Syllæ. Iurati.) Iudices ita in leges iurāt, ut ex legum

gum præsripto ne latū quidem culmū discendant. Princeps autem legibus solutus est, authore Vlpiano, L. Princeps ff. de leg. Prætermiffam.) Per irrisiōē hoc accipiendū est. Quod.) Aliud legis Rullianæ caput. In illa lege, &c.) Papius cuius Rom. legē tulit, ut peregrini urbe Rom. uti prohiberetur. Iniuria.) Reliquis enim omnibus lex iniuriā facit. Sed cui.) Intelligit Cn. Pompeiū. Videtis.) Cōmunicatio est. Minuetur.) Occupat obiectiōē. Consumetur enim.) Ratio ab adiūctis. Agrorum.) qui uiritim diuidetur. Optimē.) Solutio obiectiōis. Iidē.) Subiectio, qua significat agros emptū iri à uenditoribus. Missos.) Præteritio oratoriā. Vir optimus.) Ironia in Rullū. Ab initio.) Cōplexio, qua iniquā agrorum emptiōē significat. Socer tuus.) Valgius Rulli socer, tumultib. Syllanis priuatos ac publicos agros interuenerat, inq; his Iopinū & Casinatē: ideoq; inuidiosus erat. Possessionis inuidiā.) Cū iniuste possiderēt, possidebāt inuidiose. Coacta.) Cogere pecuniā, est colligere: hinc coactā uocat hoc loco, quæ comparata est. Nō licet.) Subiectio, oratorius color, cū interrogatiōi responsū subijcimus. Esto.) Cōcessio ironica. Inuidie.) Inuidiæ possessores uocat, qui re malè parta, infames & inuidiosi erāt. Pestilētia.) Pestilētiæ possessores uocat, uel qui agros pestilētia uastos habēt, uel qui pestiferē possidēt, & sceleratē. Descriptio.) deductio colonorū, qui habitēt emptos agros à Decemuiris. Quo?) Grauis est interrogatio, qua ostēdit quid per deductiōē coloniarū molitur Rullus, nemp ut tyrannidē inuadat. Machinatoribus.) Machinatores hoc loco uocat inuētores & autores. Sic idē appellat Catilinam, improbiſsimū machinatorē omnium scelerū. Quam præsidij.) Hoc in uersiculo sunt duo colores, similiter desinens, & dissolutio. Ianiculo.) Sex. Pōpeius uult Ianiculū à ianua dictū esse, quod tanquā ianua fuerit, qua pop. Rom. primitus trāsierit in agrū Hetruscū. Solinus aut à Iano dici mauult, qui de suo nomine illud oppidulum appellari Ianiculū. Nō facimus.) Occupat, quod à Rullo diceretur. Primū.) Occupationis solutio, per distributionē. Id cuiusmodi.) hoc est, quantū haberet in diariū. Ut cum.) Interpretatur fraudē superioris scripti. Coarguuntur.) Coarguere pro demonstrare, ut arguere usurpat Virgilius: Degeneres animos timor arguit. Error.) erronea opinio. Nomē.) Cōgeries rhetorica. Templū.) Tum enim in aede Iouis Capitolini habebatur senatus. Arcē.) Tarpeia intelligit, à Tarpeia uirgine illic caesa & sepulta dictā. in ea aut erat Capitoliū. Capuā.) Capuā urbē Campaniæ, alij dictā putant à camporū multitudine, alij à capacitāte, alij à Capy duce: alij à capite, quod esset caput xij. ciuitatū. Superbiā.) Hinc factū proverbiū est, Cāpana arrogātia: uide Chilias Erasmi. Credo.) Ironia est. Credo enim, & scilicet, & si dijs placet, sæpe ironijs accommodantur. Arguit aut à cōparatis, per locū à maiori. Maiores nostri.) Vide T. Liviū lib. 6. secūdi belli Punici. est ergo cōfirmatio per locū ab authoritate. Reddiderunt.) Huc pertinet illud Virg. lib. 6. Aen. Tu regere imperio populos Romanememento: Hæ tibi erūt artes, pacisq; imponere morē, Parcere subiectis, & debellare superbos. Quod.) Rationē adfert, cur omnia reip. insignia sint adempta Capuæ, nimirū ne imperiū arriperet. Credo.) Alia rursus ironia. Si luxuries.) Hæc repetitio habet locū ab exem

plo. Superbiā.) Plin. lib. 3. cap. 5. multa scribit de felicitate Cāpaniæ. felicitatis aut comēs esse solet superbiā. itaq; Cāpani sic fuerunt superbi, ut de illis sic scripserit Cic. in oratiōe habita in Senatu post reditū suū. Capuæ ne (inquit) te putabas, in qua urbe domiciliū quondā superbiæ fuit, consulē esse, sicut eras eo tēpore? Dij immortales.) Exclamatio, qua incutit metū ob potentiam Capuæ: quæ si olim tantū per se potuit, quāto nunc plus poterit, cum uicinariū urbiū ope per Decēuiros adiutabitur? Campanū & Stellatē.) Hos postea cāpos Cæsar cōsul diuisit. Suet. Campum Stellatē maioribus consecratū, agrūq; Campanū ad subsidia reip. uectigalē relictum, diuisit extra sortē 20. millibus ciuiū, quibus terni pluresue liberi essent. Nō quæro.) Oratoria præteritio, qua simulat se nō cōqueri de Capuanis periculis: quæ tamē mirè exaggerat. Caput.) Cōgeries, quæ ad amplificatiōē pertinet. Amisissis.) Plurimū gratiæ & ueneris est in his sequentiū antithetis. Ii quos.) Intelligit Decemuiros, quibus summum imperiū lege demandabatur. Consulē.) Se intelligit: & ad maiore modestiā persona tertia usus est. Populares.) Sic à repugnāti colligit: Nō sunt populares qui cōtra populi uoluntatē & utilitatē conātur euertere temp. Vos aut id facitis: nō estis ingiur populares. Disceptatore.) Disceptatorē pro iudice hoc loco usurpat. Nihil.) Definit quid sit populare, ut se potius quā Rullū populare ostēdat. Spē improbis, timorē bonis.) Antitheta sunt. Alterā Romā.) Intelligit Capuā. Præclara lex.) Per ironiā accipiendum est: ut in sequenti uerbo Credo. Concione.) Gel. lib. 18. cap. 7. concionē tradit significare tria: nēpe locū suggestiūq; unde uerba fiūt: itē cœtū populi adhiētis: itē orationē ipsam, quæ ad populū diceretur. Ita gerere.) Magnifica pollicitatio, qua fauorē emeretur. Frequentissimo.) Frequentem senatū pro copioso & multo usurpat Cicero multis in locis: ut etiā annotauit Val. lib. 4. cap. 96. In prouinciā.) Nā Ciceroni Gallia prouincia decreta erat, quā tamē cōfessim dimisit. Ut possim.) Minatur se repressurū nefarios conatus Rulli. Quam obrē.) Cōclusio, qua ostēdit, quantū periculi impēdat à lege Rulliana, ut ab ea auocet alios trib. pl. Intestimū.) Ut in humano corpore uomica intestina plus habet periculi, sic in ciuitate malū intestinū: hoc est, cōspiratio. Cōsulis.) Hac sui iactantia nō tam utitur, ut insolenter gloriatur, quā ut ad suas partes alliciat trib. pl. et senatores. Honori uelitari.) Velitari honori dixit, pro uelis ac remis, omniq; cōtentione ad honores & magistratus emiti. Metaphora ducta à uelificatione, quando passis uelis nauigatur. Equestri ort. loc.) Plutar. in uita Ciceronis, tradit quosdā referre genus Ciceronis ad Tullū Appiū regē Volcorū. Quin & Eutropius ait, Ciceronē natū Arpini, matre Eluia, patre uerō equestris ordinis. tamē Sallustius in sua inuēctione, exprobrat ei uilitatē generis. quā uidetur agnoscere, cum ita respondet: Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut si prius notis non fuerint, à me accipiant inuitiū memoriæ sue. id quod etiam uidetur fateri in exordio orationis proxime sequentis. Et Iuuenalis satyra 8. cum ait: Hic nouus Arpinas, ignobilis, & modò Romæ Municipalis eques, galeatum ponit ubiq; Præsidium attonitis, & in omni gente laborat. Vide inuēctiuam Catilinæ in Ciceronem.

FRANCISCI IAMMETII TEXTORIS IN ORATIONEM M. T. Ciceronis pro M. Marcello Scholia.

ARGUMENTVM.

Confecto bello civili, à uictore C. Cesare M. Marcello, qui Pompeium secutus fuerat, in patriam suam restitui uolebat: ne Romæ nonnulla, quæ odio prosequeretur, uideret. Sed & fratris C. Marcelli, & Ciceronis à pueritia familiarissimè precibus, ut tempori cederet, uictus, in Urbem rediit. Non tamen antequam Cesar, quem tantopere offenderat, non solum C. Marcelli & lachrymis & supplicis uoce, sed etiam totius senatus deprecatione motus, ignosceret, ac in ueterem libertatem restitueret. Quare ne tanti beneficii esset inmemor, ob amicum restitutum, in laudem Cesaris hanc orationem Cicero habuit. In qua, quod in Marcello restituito tanta clementia usus fuisset, seipsam ac animi sui firmitatem uincendo, quæ est summa uictoria, dicit eum comparasse gloriam finem nunquam habituram. Ob id enim Cesaris triumphos, uictorias, resq; bellicas anteponebat omnium imperatorum rebus pulchrè gestis. Hinc tollit quàm potest diligentissimè suspiciones, quas è uita sua contraxerat: ita tamen, ut non uelit non cauere. Porro cum sibi ac uitæ suæ consuluerit, ab eo contemdit pro reipublicæ salute, ne quid prætermittat, quod ad eius summam utilitatem pertinere uideatur. Ostendit enim, optimis uiris sua humanitate restitutus, ac reipublicæ conseruatis, nihil esse quod possit ad suam dignitatem augendam spectare aut aptius, aut melius, quàm reipublicam prudentia sua constitutam tueri & defendere. Sed non quas debet, sed quas potest, gratias agit Cesari, non tantum ob Marcellum reipublicæ, sed etiam sibi restitutum: quo possit, quemadmodum & ante bellum ciuile, familiariter uti. Nihil enim cum uiciniis, tum beatus accedere poterat, quàm omnino ueris amici commodis non priuari, ac pristinae amicitiae fructum consequi. Hanc orationem porro egit ad Cesarem, quem ob suam immensam clementiam & humanitatem diuina propè eloquentia laudat: ac docet, sua clementia immortalem gloriam consecutum fuisse in Marcelli restitutione. Tandem nititur persuadere Cesari multis argumentis, ne de uoluntate Marcelli dubitet, & suspicetur. Hæc oratio est in genere demonstratiua factorum, ubi raro utuntur narratione. Hic agit gratias pro Marcelli restitutione.

Iuturni silentij, Patres conscripti.) A tempore, & persona Cesaris orditur, & ab eadem captat beneuolentiam, cum dicit, Finem diuturni silentij. Tantam enim mansuetudinem.) Deinde captat beneuolentiam à persona Cesaris. Attentos autem & dociles facit, cum pollicetur se dicturum de diuinis uirtutibus. M. enim Marcello uobis, Patres conscripti, Reiq; publicæ reddito.) Propositio pro narratione, ut uult Quintilianus capite De narratione. Dolebam enim Patres conscripti.) Expositio sui doloris, quod secum Marcellus non esset restitutus, qui Ciceronis emulserat. Versari me in uestro curriculo.) Metapho-

ra à curuli certamine. Ergo & mihi mea pristina.) Conclusio propositionis. Quasi signum aliquod sustulisti.) Translatio à militibus ducta. Intellectum est enim mihi quidem in multis.) Cui plus irascebatur, perpercit. Ille quidem fructum amicitiae uitæ.) Ab antea uita. Ex quo profecto intelligis.) A maiori ad minus. Est uerò fortunatus ille.) Felicitas Marcelli, propter quem omnes letabantur. Quis enim est illo aut nobilitate, aut, &c.) Aetiologia. Nullius tamum est flumen ingenij.) Confirmatio. ubi Cesarum laudat à rebus externis, dum commemorat uictoriam & fortunam & triumphos. Deinde à rebus animi, & maxime ob Marcelli restitutionem. Soleo sæpe ante oculos ponere.) Comparatio. Nec comentionum magnitudine, nec &c.) Congeries. Nec celeritate conficiendi.) A celeritate. Quàm tuis non dicam cursibus, sed uictor.) Correctio. Quæ quidem ego nisi ita magna.) Adiuuatio. Nam bellicas laudes solent quidam extenuare.) Comparat laudes bellicas Cesaris soli gloriæ, quàm dicit esse maiorem. Nam illas multis tribuit, hanc soli Cesari. In armis militum uirtus, locorum importunitas.) Articulus. At uerò huius gloriæ C. Cesar.) Redditio comparationis. Totum hoc quantumcumque est.) Expolitio. Nihil sibi ex ista laude Centurio.) Diluit partitione, illud totum esse Cesaris. Quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina.) Finitio. Nunquam enim temeritas cum sapientia.) Gnome, à repugnantibus. Domuisti gentes immanitate barbaras.) Comparatio rerum externarum, à minori ad maius. Nulla est enim tanta uis.) Gnome. Verum animum uincere.) Summa Cesaris uictoria: & facta Cesaris diuina. Hæc qui faciat, non ego.) Comparatio hyperbolica. Itaque C. Cesar.) Zeugma. Ille quidem non solum nostris, sed penè.) Metonymia. Neque ulla unquam ætas.) Amplificat comparationem ab incommodo rerum bellicarum, ut ostendat non accidisse Cesaris uictoriæ. Obstrepere clamore militum.) Translatio. Victoria quæ natura insolens.) Gnome. Quo studio incendimur?) Hyperbole. Non modò in gestis rebus.) Contentiōnem amplificat à minori ad maius. Cuius mentem, sensusq; & os cernimus.) M. Marcellum intelligit. Quibus studijs prosequemur, quæ beneuolentia complectemur?) Similiter desinens. Parietes medijsfidius C. Cesar.) Metaphora ab inanimati ad animal. E quidem cum C. Marcelli, uiri opt.) Exemplum Epistol. Famil. 48. libr. 4. Meum pectus memoria effodit.) Translatio hyperbolica. Dignitatem suam reddidisti.) Similiter cadens. Hunc tu igitur diem.) Valla libro quinto, capite octauo. Conclusio. Hæc enim unius res est propria Cesaris.) Aetiologia, qua distinguunt partes comparationis. Sicut trophæis, monumentisq;.) Trophæa, spolia sua capta, fixaq; in stipitibus. Nihil enim est opere aut manu factum.) Gnome. Conficiat, aut consumat.) Interpretatio. Florescet quotidie magis.) Translatio. Ita ut quantum operibus tuis.) Contentio. Hodierno uerò die te ipsum uicisti.) Summa uictoria, seipsum uincere. Veror ut hoc quod dicam, non perim.) Attentionem parat. Ipsam uictoriam uicisse uideris.) Tale est: Quum tacent, clamant.

clamant in prima Catilinaria. Clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus.) A clementia Cæsaris. Rectè igitur unus inuictus es.) Conclusio, à repugnantibus.

Atque hoc C. Cæsaris iudicium, Patres conscripti.) Attentos facit, à Cæsaris iudicio. Omnes enim qui ad illa arma.) Dicæologia, gnome. Nam cum M. Marcellum deprecamibus uobis.) Multos & amplissimos viros liberauit, ac reipublicæ restituit Cæsar.

Non ille hostes induxit in Curiam.) Ocurrit obiectio. Quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumq;.) A persona Ciceronis, qui pacis semper amator fuit. Neq; enim ego illa, nec ulla unquam.) Secundo occurrit obiectio, cur sit Pompeium secutus.

Prudens & sciens tanquam ad interitum.) Incrementum. Quod quidem meum consilium minime obsecurum.) Consilium Ciceronis apertissimum. Qui dubitet, quæ Cæsaris uoluntas de bello.) A persona Cæsaris concludit, à sensu contrario. Qui uerò uictor, pacis auctores.) Gnome. A remotione. Atque huius quidem rei M. Marcello.) Contentio. Insolentiam certorum hominum.) Pompeianos inelligit. Quo gratior tua liberalitas.) A liberalitate. Vidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam.) Epanalepsis, præteritio superiorum. Gladium uagina uacuum.) A signo. Ab inferis excitaret.) Adynaton.

Asterius uerò partis, nihil amplius.) Altera pars comparationis. Quidam enim non modò.) Contentio. Ut mihi quidem uideamur dii immortales, etiam si poenas.) Cæsari multum tribuit, cui Dij salutem reipublicæ contulerant. Quare gaude tuo isto tam excellenti.) Conclusio, per quam ponit Cæsaris felicitatem. Ex quo quidem maximus est.) Fructus sapientis. Etsi persæpe uirtuti, tamen plerumque.) Amatori ad minus. Toties de maximis tuis beneficijs, toties de &c.) Repetitio per congeriem. Tamus est enim splendor in laude uera.) Incrementum. Ut hæc à uirtute donata.) Gnome. Noli igitur in conseruandis bonis uiris defatigari.) Hortatur Cæsarem, ne fatigetur in bonis restituendis. Nunc uenio ad grauissimam querelam, & atrocissimam.) Pars hæc quamuis uideatur resillere & confutare Cæsaris suspicionem, & eam hortari ad suæ uitæ custodiam, tamen referri debet ad confirmationem laudatiuam. Nam si qua esset confutatio, fieret per uituperationem. Sed quisnam est iste tam demens.) Ex remotione argumentum. Non est credibilis tantus in ullo furor.) Paradoxum. At si tui nihil cogitam (celeris.) Contentio. Omnes enim qui fuerunt.) Subiectio. Vitam auiserunt, aut tua misericordia retinuerunt, &c.) Similiter cadens. Tante latebræ, tanti recessus, &c.) Metaphora. Tam ingnarus rerum, tam rudis in reipublica.) Incrementum.

Tua salute contineri suam, &c.) Laurentius libro secundo, capite primo. Dies noctesq;.) Prouerbi- um. Casus duntaxat humanos, & incertos.) Gnome. Cum reipublica immortalis esse debeat.) Contentio. Si uerò ad humanos casus, incertosq; euentus.) Repetitio hyperbolica. Nam incredibile est, Cæsarem plus posse quàm Deum. Constituenda iudicia, reuocanda fides, cõprimenda libid.) Congeries: In uno Cæsare & reip. & omnium salus est. Quæ dilapsa iam diffluxerunt, &c.) Translatio. Non fuit recu-

sandum in tanto bello.) Locus communis, Necessitati parendum. Armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset.) Contentio. Omnia belli uulnera curanda sunt.) Metaphora. Satis te diu uel natura uixisse.) Complexio, per Mimesin. Quare omitte quæ istam doctorum.) Conclusio obiurgatoria. Cicero lib. 1. Quæstion. Tusculanarum. Satis te tibi uixisse.) Mimesis. Nunc quum omnium salutem. Anthypophora. Ut fundamenta quæ cogitas.) Translatio.

Quid si istud.) Inuersio. Imò uerò alijs.) Subiectio. Quicquid enim est.) Gnome. Quod strepitu tuarum immortalium C. Cæsaris.) Hortatur Cæsarem, ut gloriæ suæ extremam manum addat. Siquidem gloria est illustris ac peruagata multorum.) A definitione gloriæ. Hæc igitur tibi reliqua pars est.) Conclusio, per expolitionem. Summa tranquillitate & ocio.) Interpretatio. Quid est enim omnino hoc ipsum Diu.) Cæsarem reprehendit particula Diu, quam definit. Omnis uoluptas præterita.) Gnome.

Quamquam iste tuus animus.) Ab animo Cæsaris. Nec uerò hæc tua uita.) Humana uita quid. Illa inquam illa uita, &c.) Definit Cæsaris uitam ab æternitate. Huic tu inscriuas.) Repetitio. Imperia, prouincias, Rhenum, Oceanum, &c.) Asyndeton, per congeriem. Triumphos audientes & legentes tuos.) Quinque enumerat Suetonius. Sed nisi hæc urbs stabilita tuis consilijs.) Nisi reipublicam impetu belli ciuili prostratam constituat, cum in posterum nulla gloria sequetur. Laudibus ad cælum res tuas essent.) Hyperbole. Nisi belli ciuili incendium salute patriæ restinx.) Locus communis: Plus gloriæ confert consilium, quàm fatum. Serui igitur ijs etiam iudicibus.) Conclusio. Nam & sine amore, & sine cupiditate.) Verum iudicis officium. Id autem etiam tunc ad te.) Occupatio obiectio. Diuersæ uoluntates ciuium.) Gnome. Quot homines, tot sententiæ. Erat autem obscuritas quedam.) Dissensio erat sine acerbitate, ut inter Africani & Metelli. Multi dubitabant.) Distributio per repetitionem. Vicit is qui non fortuna, &c.) Cæsarem intelligit. Ingratus est iniustusq; ciuis, &c.) Acclamatio, qua ciues quosdam ostendit ingratos. Ut etiam ille sit melior.) Gnome.

Quæ enim pertinacia est quibusdam.) Contentio. Fracta dissensio est armis, &c.) Translatio. Et in ista sententiâ, quæ cum antea, &c.) Satis diu uixi uel natura, uel gloriæ. Quare omnes te, qui hæc salua, &c.) Conclusio suspicionis in Cæsarem. Hortatur ut uita suæ consulat. Non modò excubias, &c.) Incrementum. Sed ut unde est orsa, in eodem terminet.) Translatio. Maximas tibi omnes gratias agimus.) Conclusio, ubi Cæsari gratias agit, dicens omnium ciuium & suam letitiam ob Marcellum restitutum. Nam ob beneficium collatum habita fuit hæc oratio. Ideo debuit terminari in gratiarum actione. Ut uix C. Marcello, opt. & amantiß. fratri.) Hypozeuigma. Cum id sollicitudine, cura, &c.) Articulus. Curis, molestijs.) Dissolutum, per congeriem. Itaq; C. Cæsaris.) Cæsari suo nomine gratias agit.

40 non fortuna, &c.) Cæsarem intelligit. Ingratus est iniustusq; ciuis, &c.) Acclamatio, qua ciues quosdam ostendit ingratos. Ut etiam ille sit melior.) Gnome. Quæ enim pertinacia est quibusdam.) Contentio. Fracta dissensio est armis, &c.) Translatio. Et in ista sententiâ, quæ cum antea, &c.) Satis diu uixi uel natura, uel gloriæ. Quare omnes te, qui hæc salua, &c.) Conclusio suspicionis in Cæsarem. Hortatur ut uita suæ consulat. Non modò excubias, &c.) Incrementum. Sed ut unde est orsa, in eodem terminet.) Translatio. Maximas tibi omnes gratias agimus.) Conclusio, ubi Cæsari gratias agit, dicens omnium ciuium & suam letitiam ob Marcellum restitutum. Nam ob beneficium collatum habita fuit hæc oratio. Ideo debuit terminari in gratiarum actione. Ut uix C. Marcello, opt. & amantiß. fratri.) Hypozeuigma. Cum id sollicitudine, cura, &c.) Articulus. Curis, molestijs.) Dissolutum, per congeriem. Itaq; C. Cæsaris.) Cæsari suo nomine gratias agit.

50 tua salute contineri suam, &c.) Laurentius libro secundo, capite primo. Dies noctesq;.) Prouerbi- um. Casus duntaxat humanos, & incertos.) Gnome. Cum reipublica immortalis esse debeat.) Contentio. Si uerò ad humanos casus, incertosq; euentus.) Repetitio hyperbolica. Nam incredibile est, Cæsarem plus posse quàm Deum. Constituenda iudicia, reuocanda fides, cõprimenda libid.) Congeries: In uno Cæsare & reip. & omnium salus est. Quæ dilapsa iam diffluxerunt, &c.) Translatio. Non fuit recu-

50 tua salute contineri suam, &c.) Laurentius libro secundo, capite primo. Dies noctesq;.) Prouerbi- um. Casus duntaxat humanos, & incertos.) Gnome. Cum reipublica immortalis esse debeat.) Contentio. Si uerò ad humanos casus, incertosq; euentus.) Repetitio hyperbolica. Nam incredibile est, Cæsarem plus posse quàm Deum. Constituenda iudicia, reuocanda fides, cõprimenda libid.) Congeries: In uno Cæsare & reip. & omnium salus est. Quæ dilapsa iam diffluxerunt, &c.) Translatio. Non fuit recu-

50 tua salute contineri suam, &c.) Laurentius libro secundo, capite primo. Dies noctesq;.) Prouerbi- um. Casus duntaxat humanos, & incertos.) Gnome. Cum reipublica immortalis esse debeat.) Contentio. Si uerò ad humanos casus, incertosq; euentus.) Repetitio hyperbolica. Nam incredibile est, Cæsarem plus posse quàm Deum. Constituenda iudicia, reuocanda fides, cõprimenda libid.) Congeries: In uno Cæsare & reip. & omnium salus est. Quæ dilapsa iam diffluxerunt, &c.) Translatio. Non fuit recu-

RERVM ET VERBORVM IN COMMEN-
TARIIS AD M. T. CICERONIS ORATIONES
præcedentibus memorabilium
INDEX.

*In quo obseruabis, ea quæ litera b adiecta signantur, in secundo horum Com-
mentariorum Tomo esse querenda.*

Litera 103. 32 b	dendum certi dierum numeri cõstituti 185.46	<i>ad</i> 450.24 b	adoptiuorum mos qui Romæ 789.58 b
A particule in cõposi- tione uis.	accusare quàm defende- re facilius 264.26	ad præpositio 87.25 b & 221.51. b pro apud cur Cicero sæpe usurper. 539.3 b	Adramytrium 991.39 Adrianus uiuus exustus 213.58 b
138.55 A fabis abstinendū, pro uerb. 670.6	accusatio 341.46 b. à ma- ledicto quomodo di- scernatur 838.21	ad Opis 427.50 b & 661.18. b	adrymetum 1049.11 adscribere 578.25 b
abacus 208.2 b	accusationes etiam falsæ extimescendæ 835.37	ad Urbem 80.19 b ad ur- bem esse 602.52 b	aduerbia ab adiectiuis nominibus facta 284. 25. b
abauus 593.3 b	accusator unus, patro- nusq; ueteribus 689.20	addicere, addici 88.35 & 89.60 b & 171.5 b & 368.11 & 394.6 b & 839.5 b	aduersariorum consilia plerūq; in exordijs ex- poni 360.9
abdicare 990.21 b	accusatoris, testis, quæsi- torisq; officiū 230.43. & 87.13 b	addicere numo 1850.26 addictus 1794.61	adulterium 840.27 b aduocare 379.56 & 577. 33 b
abdomen 387.16 b	acer 61.54 b	addictus & seruus quorū modo differant 955.26	aduocare et adhibere dif- ferunt 447.42 b
abdomini suo natus. 387.14 b	acerbitas 312.54 b	adduci 467.37	aduocatio 510.42
abiectus 282.22 b	acerbum & iniquū dif- ferre 1865.12	adducti qui ueteribus. 220.25	aduocatus 651.44. & 759.8. & 1450.49. ad- uocati 62.36
abiudicare 85.50 b & 401.20	Achaia undiq; mari fe- pta 31.61 b	adeo particula 397.20. pro certè 239.2 b	aduocati cū arbitris quā- do in rem præsentem uenerint 409.26
abligurire 273.8 b	Achillis crudelitas in He- ctorem taxata 686.13 b	adesse 367.21 b	ædes 503.3
aborius & abortus quo- modo differant 616.5	<i>ἀχρηστία</i> 508.8 b	adhibere et aduocare dif- ferre 447.42 b	ædiles curules unde dia- cti 1866.52
abradere 478.26	Acidalia Venus 658. 42. b	adhuc 221.24 b	ædilitium duo genera. 994.51
abrogare legē 735.16 b	acidini 935.43 b	adiectiuorū triplex con- iunctio 561.31 b	ædilitas 2026. 3. primus magistratus 296.9
abstinens 215.26	acies 976.31 b	ad iunctura 451.59 b & 453. 40. b & <i>ἀδελφότητα</i> 1855. 40	ædilitius 663.59 b
abstinere & continere quomodo differant 666.61 b	aciem autoritatis 238.35 b	aditus 284.14 b	ager & ægrotus diffe- runt 233.43 b
abutili cuius ignoratio- ne 2021.38	aciem præstringere, non perstringere, dicendum 799.19 b	adiudicare 929.3 b	Aegypti reges soli sacer- dotes 916.4 b
Academicos cur secta- tus Cicero 793.15	Acilia lex 80.46 b	adiuncta 510.24	Aegypti ubertas unde. 928.48 b
accedere et aspirare quid differant 528 b	Acmonenses 1033.34	adiurare 542.24 b	Aelia lex 333.53. b & 373. 7 b
accedere, suscipere, reci- pere differunt 48.25 b	acquiescere 2083.25	adiutor et impulsor quo- modo differant 126.56	M. Aemilij Scauri igno- bilis 762.21 Mamer- ci lex 176. b
accensus 109.23 b & 129. 10 b	<i>ἀλιότης</i> 508.7 b	administer 221.49 b	amulari & obrectari quomodo differant. 967.50
acceptum ferre 368.39 & 470.26. referre 461.60. b & 491.5 b & 501.35 b	acroama 1119.46 & 208. 36 b	admirabile quid 2000. 42	ænigma 151.35
acceptum & expensum ferre 211.14	acta 413.9 b & 489.22 b & 581.12. b	admittere 556.13 b	ænos 1032.61
accepti & expensi codex 501.40 b siue tabulæ 211.17	actio 217.2 & 385.15 & 526.14	adolescens 1665.47	æqualis descriptio 979.51
accerere 291.27 b & 972. 39	actio famosa 451.35	adolescentuli neminem accusare audebāt. 3. 18 b	æquitas 377.55. & 900. 28 b & 1804.34 à iure quomodo distingua- tur 771.3
Accia Octauij Augusti mater 588.37 b & 594. 38 b & 601.39 b	actio in rem præsentem 849.40	adolescentes quādo ad- mittebantur ad rēpub. apud Rom. 54.21 b	æquitatis institutio tri- plex
Accipenser 34.13	actio quæ in se cõtineat 64.27 b	adolescentes quomodo Romæ olim instituti. 813.52	
accipere pro intelligere 409.3 b	actionis locus 289.38	adoleſcentum mutabi- litas 604.45	
acclamationis aduersæ causæ quot 952.59 b	actiones olim nullas fuis- se 265.47	adoleſcentibus cur igno- ſcendum 125.16	
ad accusandum & defen-	actionū diuisio 217.5 & 499.1		
	actuarij 413.11 b		
	actus 392.25		
	actum est, prouerbiū 165.41		

plex 540.2
 æquus 1875.21
 ærarium 1798.14 Romæ
 ubi 605.16 b
 ad Aerarium tabulis qui
 deferri soliti 1155.59
 ærarij 749.57
 in ærarios qui referri di-
 cebantur 658.30
 in æreis tabulis leges scri-
 ptæ 412.59 b
 æs olim pendebatur.
 485.45 b
 in æs incidere 412.57 b
 æris usus 412.60 b
 Aeschini dictu 1843.51
 Aesopus & Roscius artis
 ludicræ peritissimi 29.
 55
 æstimare 614.29 b &
 655.24
 æstimare lites 1831.59 æsti-
 matio litis quid 863.17
 æstus 850.12
 ætas 1884.57
 ætas consularis 329.9 mi-
 litaris 277.54
 ætatis humanæ diuisio
 278.36
 æuitas 622.366
 affabrè 86.5 b
 Affectus absolutè quid
 667.27 b
 affectum 254.49 b
 affinis pro consocio 304.
 21 b affines 365.31 b
 affinitas qua re fiat 448.
 6. b
 affinitatis uinculum fir-
 missimum 15.7
 ab Afflicta amicitia qui
 transfugere dicantur
 37.51
 affligere 943.50 b
 affligere & afficere quo-
 modo differant 53.47
 africani maioris dictum
 267.40 b minoris fa-
 tum 1721.54
 age, agite 244.30
 ager à fundo quid diffe-
 rat 458.50
 ager Campanus 378.51 b
 Gallicus 270.47 b Pi-
 cenus 270.49 b
 ager scripturarius unde
 dicatur 271.12
 ager unde dictus 458.
 46
 agere animam 215.60
 agere cum populo 480.
 17 b
 Agesilai apophthegma
 287.36 b
 agger 1000.43 b
 agitare 153.11 b

agnasci, agnatus 543.13
 agnati, cognati 997.40
 agnoscere 727.15 b
 agnoscere & cognoscere
 differre 1337.26
 agraria lex 378.44 à Fla-
 uio promulgata 1672.
 53 cur inueta 891.31 b
 agrariæ legis promulga-
 tio quamdiu durarit
 891.47
 agrariæ legis quis pri-
 mus inuentor 891.48 b
 agrariæ leges à quo pro-
 mulgatæ 356.2 b
 agrarij 315.17 b
 agrestes 315.19 b
 agri fructuosi 578.7 b
 glandiferi 578.6 b
 agricolarum laus apud
 ueteres 138.26
 Agrigentum ciuitas 422.
 55 b
 Ahala pro Hala scriben-
 dum 746.4 b
 alacris 784.26 & 925.
 9 siue alacer 75.10
 alacritas 605.36 b
 alauda auis 415.59 b le-
 gio. ead. 57 b & 428.
 24 b & 438.18 b
 alaudæ 703.42 b
 alaudium 487.31
 Alba urbs 600.46 b ab-
 lulo ædificata 1310.58
 Albana & Sephasia, foro-
 rii nomina 945.40 b
 albanæ aræ 1696.57
 albanum 1831.24
 album iudicium 466.50
 albus aræ, prouerbiu
 501.50 b
 Alcibiadis dictum 9.18
 alea 473.28 b
 aletrinum 1537.25
 Alexander se Diogenem
 esse optat 874.34
 Alexandri magni obitus
 287.37
 Alexandria tres 1512.31
 alienigenæ 327.20 b pro-
 exteris 311.8 b
 alienus 1490.26 & 2091.
 34
 alieni uaria syntaxis
 936.20 b
 alienu tempus 84.22 b
 Aliorum familia clariss.
 635.7
 aliquando pro tandem
 447.20 b
 allegare 613.36 b & 617.
 58
 allinor 86.35 b
 Allobroges popul. 280.

25 b & 290.28 b deuio-
 cti 285.52 b & 987.22 b
 Allobrogum & Auerno
 rum cū Romanis bel-
 lum 239.6
 Allobrogum regnum
 285.47 b
 Alpheni interitus 327.20 b
 Alpheni interitus 28.17
 Altiā 1793.33 Alsiensis uil-
 la 1680.50
 alterni iudices 818.27
 alucolus 473.30 b
 alucus 473.30 b & 1497.
 60
 alumnus 637.42 b &
 641.56 b
 Amantia 683.60 b
 amare & diligere diffe-
 runt 1586.56
 Amatius ab Antonio in-
 teremptus 425.52 b &
 430.57 b & 435.17 b
 Amatiij interitus 406.19
 b & 441.6 b
 ambitio 1786.14 eius
 duo genera 825.37 b &
 837.56 b
 ambitiosi 1036.17
 ambitus 831.3 & 1376.10
 ambitus lex cur aucta
 796.47
 Ambrones à C. Mario
 delati 310.44 b
 ambustulatum 484.5 b
 amentia plus quam de-
 mentia 1257.15
 America quando condita
 129.50
 amicitia 2061.30 unde
 incipienda 579.57 b
 amicitia immortalis.
 395.43 b
 amicitiam & necessitatē
 differre 449.1 b
 amicus 836.6
 Aminæi, Aminææ uites.
 49.50 b
 amita 613.60
 amittere 450.2 b & 610.
 53 à dimittere quid diffe-
 rat 551.54 b
 à μινος 425.23 b & 435.
 6 b
 à μινος lex 430.41 b &
 405.11 b & 447.29 b
 amor à charitate quid
 differat 1821.52
 amoris uis 1953.24 inter
 parentes & liberos
 138.33
 ampliare 125.35 b & 491.
 33
 ampliatio 103.27 b &
 125.40 b à comperen-
 datione quid diffe-

rat 491.36
 amplificationis locutres
 1809.5
 in Amplificatione quid
 præstandum 1558.9
 amplitudo 729.29 &
 1866.49
 An & ne particula 203.7
 Anacænosis 22.57
 Anagnia 488.10 b
 à νάπη ubi 447.23 b
 Anaxagoras cur post
 mortem in patriam re-
 ferri noluerit 1703.13
 Andabatæ gladiatores
 595.57 b
 Angeli Colotij laus.
 744.48 b
 angiportus 1797.22
 angor à dolore quid dif-
 ferat 551.62 b
 angustè scribere 776.1
 anima pro aere 326.22 b
 pro uita 309.53 b
 animæ in homine tres.
 1148.5
 animaduersio 1835.30
 animaduersore & intelli-
 gere differunt 772.2 b
 animaduersore in aliquè
 162.35
 animalia quæ in prodi-
 gijs habeantur 1092.
 21
 animus 20.4.43
 animus est in patinis,
 prouerb. 492.47
 animus morte appro-
 pinquante cur diuisus
 615.45
 animi affectus 510.5
 animi iortitudo sine sa-
 pientia esse nequit 703.
 54 b
 animum à mente differ-
 re 358.12 b
 in animu inducere 228.
 11 b
 animi in plurali quid
 20 b
 animi quomodo concis-
 lientur 463.46
 à νιο 504.20
 annales 721.51 & 1848.
 61
 annales & historiæ quo-
 modo differant 839.
 47
 annales leges 907.61 b
 annalium cura pontifici-
 bus maximis comissa
 839.50
 annalium deriuatio 839.
 41
 Annibal sibij si mortem
 consciscit 287.38
 annomū

annominatio 119.2 &
 250.17 b & 595.24 b
 annona 205.14 b &
 902.34 b & 1800.32
 Annoniana lex 372.61 b
 annus magnus 2016.22
 annus quot diebus con-
 stet 30.46
 annus suus 1723.6
 annus uertens 94.35
 anni duplex obseruatio
 2016.15
 annum Solis, & mensem
 Lunarem, prisca uer-
 tentem nominarunt
 711.29 b
 annorum ratio confusa
 apud ueteres 825.20
 ansa 369.13 ansam reti-
 nere eod.
 Anser poeta Antonij
 711.11 b & 714.35 b
 anseres 704.22 b cur in
 Capitolio alti 109.5
 & 142.20
 anseribus cur Romani
 abstinerint 142.35
 antanaclasis 231.14 b &
 250.20 b
 ante Idus, ante Calend.
 locutio usitata ueteri-
 bus 783.31 b
 antecedens 511.18
 antelucanæ cœnæ 265.
 8 b
 antelucanum 265.14 b
 antelucanus 276.59 b
 à νημερεια 1999.38 quid
 ab à νημερεια diffe-
 rat 550.8 b
 antesignanus 566.36
 antesignani 612.49 b
 Antigoni uisum 274.16
 à νημερεια 347.13 b
 Antiochia 1112.17 &
 1141.34
 Antiochus 681.3 b à so-
 dalibus interfectus
 681.25 b cur Magnus
 dictus 2130.46
 Antiochi filio domus pu-
 blicè ædificata 427.29 b
 Antiochi præfecti à Ro-
 manis nauali prælio
 uicti 290.61
 antiquum 175.56 b pro-
 uili & stulto 452.54 b
 P. Antistij mors 152.6
 & 198.53
 antistites 1256.47
 antithesis 377.61 b &
 eius species 843.27
 Antonianæ Philippicæ
 appellatæ 396.4 b
 C. Antonius exul. 486.
 9 b & 503.50 b &

530.51 b
 Antonius hostis reipub.
 iudicatus 403.39 b
 Antonius in nece Cæsa-
 ris à Trebonio feuo-
 catus 466.48 b
 Antonius in quarto Cæ-
 saris Consulatu colle-
 ga 478.57 b
 Antonius Pompeij fe-
 ctor 468.16 b
 Antonius uomitor 504.
 61 b
 Antonius uxoribus ob-
 noxius 463.2 b
 Antonij consulatus in
 duo tempora diuisus
 570.5 b
 Antonij crudelitas 586.
 13 b ebrietas 505.3 b li-
 bidines 458.13 b &
 470.20 b luxuria 474.
 10 b & 490.30 b ui-
 nolentia 475.2 b
 Antonij in Cæsaris fune-
 relaudatio 483.41 b
 Antonij lex de Licinij re-
 stitutione qualis 531.
 11 b
 Antonij oratoris interi-
 tus 420.23 b
 Antonij res præclarè ge-
 stæ 470.40 b
 Antonij tres uxores 457.
 46 b
 Antonij tres 640.15 b &
 671.11 b
 Apamea 991.18
 à παριδαμια 579.16 b
 apenninus mons 266.3 b
 & 980.44 b
 apertus 786.29 pro fim-
 plici 582.25 b
 à φύλας 571.14 b
 à π. β. λέστυ προς τινος 796.
 15 b
 Apocleti 357.12 b
 à π. β. λέστυ 69.53
 à π. β. λέστυ 1167.21
 Apollinæres ludi cur in-
 stituti 421.13 b & 429.
 32 b & 444.43 b
 Apollinis ædes 331.21 b
 Apollonia 672.10 b &
 1039.42 & 394.34 b
 Apophoreta 208.40 b
 Apophopesis 674.23 b
 à π. β. λέστυ 1191.60
 à π. β. λέστυ 823.20
 apotheca, apothecæ 564.
 475.49 b 493.24 b 25 b
 apothecosis 510.13 b eius
 ratio 581.41 b
 apparere, apparitor
 480.55 b & 522.1 b &
 570.9 b & 924.24 b

I N D E X.
 apparitio 924.27 b
 appellare 58.45 credito-
 rum proprium uerbu
 507.8 b
 Appia uia 291.41 & 636.
 50 b & 639.47 b &
 1608.4 & 328.13 &
 1783.50
 Appius Claud. 706.61 b
 Appij Cl. aduersus si-
 gnorū desertores pœ-
 na 349.3
 apprehensio 437.43
 appropinquare & insta-
 re differunt 273.44 b
 Aprorum capita cur ia-
 nuis præfixa 607.41
 C. Apuleius 708.3 b
 L. Apuleius eloquentissi-
 mus 35.19 b
 L. Apuleius Saturninus
 quando Agrariam le-
 gē reuocarit 893.45 b
 aqua & igni interdicere
 417.2 b
 aqua pluuiæ 766.29
 aquæductus 392.18 &
 547.8 quibus modis
 fiant 728.39
 aquaria prouincia 334.
 17 b & 346.48 b
 aquarij 346.50 b
 aquila argentea 230.4 b
 Aquila Polleritia 680.
 36 b
 aquila signum 230.10 b
 aquilifer 230.11 b
 C. Aquilius iuris peritus
 417.19
 M. Aquilius repetunda-
 rum accusatus 240.61
 Aquilius reprehensus
 595.41 b
 Aquinum 687.2
 ara 218.5
 aratores qui apud Ro-
 manos 55.48 b
 aratrum circumducere
 534.52 b
 aratro urbes olim desig-
 gnatæ 487.22 b
 arbiter 370.10 & 477.31
 853.50
 arbitrum sumere 213.25
 arbitrorum duo genera
 477.35
 arbitrium quid à iudicio
 differat 370.15
 arbitria honoraria 214.
 14
 arbores infelices 720.
 30 infrugiferæ 745.
 19
 in Arborum folijs uete-
 res scribere soliti 154.31
 arcæ 1728.46

arcarum robustearū u-
 sus 1685.38
 à π. β. λέστυ pro uili & stulto
 452.55 b
 Archimedes 643.51
 archipirata 705.15 b &
 710.5 b
 architectus 281.5 b &
 628.5 & 618.0228 & 924.
 37 b
 architrclinus 476.26 b
 arenarij gladiatores 596.
 3 b
 à π. β. λέστυ 613.18 b
 Arcopagites 619.12 b
 Arcopagus 613.15 b
 à π. β. λέστυ 540.30
 Aretium op. 400.23
 argentariam facere 364.
 60 & 457.51
 argentarius 368.19 &
 374.22 & 364.49
 argentariorum duæ ta-
 bulæ 344.6
 argentariorum duo ge-
 nera 364.50 & 468.4
 argentariorum munus
 408.22
 arguere 373.20 & 1465.
 27
 argumētari quid 81.20 b
 argumentari in re clara,
 stultum 212.20
 argumentationum duo
 genera 107.6
 argumentum 113.19 &
 294.10 b & 631.14 &
 822.49 ab argumen-
 tatione quid differat
 69.44 & 2005.12
 Aricia ciuitas 588.4 b &
 601.37 b & 1679.14
 Ariminum 402.35 Gal-
 licæ prouinciæ initiu
 586.40 b
 Aristobulus ab Anto-
 nio captus 470.41 b
 Aristocratia 452.3 b &
 647.12 b
 Aristonicus 682.12 b
 Aristotelis locus 188.43
 & 532.15 sententia de
 anima 750.31
 arma 388.9 & 682.11 &
 649.41 b
 armis, equis, uiris, pro-
 uerb. 781.61 b
 armamentarium 724.20
 & 736.42 & 1301.57
 armariū 682.10 & 724.
 17 & 736.45 & 1491.
 23
 armentū 591.47 b à græ-
 ge quid differat 151.18
 Arpinas Cicero 346.3 b
 Arpinum 833.25 b &

tt 2 954:

954.45 b & 1381.13
Arretium 784.56
arrogantes 1023.11
arrogantia & insolentia quomodo differant. 570.36 b
arrogare 637.45 b
ars sedentaria 309.34 b
sellularia 390.33 b
ἀρρογοῦσαι 588.21 b
Arfinoa urbs 394.59 b
artis etymon 283.37
artis proprium 444.23
artē occultare, artificiosum 140.12
artes pro uirtutib. 343.43 b
articulosus 58.18 & 103.7 & 269.17 b
artificialis probatio quibus constat 1685.46
Aruispices unde dicti 292.33 b
arx quid 5.1 b
Ariconij locus restitutus 768.44 b
ascribere 293.33
ascribi in ciuitatem 293.42
ascriptor 918.46 b
Asculum 1078.15 cur euersum 242.38
ἀσχυλα 578.31 b
Asia 684.51 b duplex 2131.9 regio calida 773.27
Asia fertilitas 321.1
Asiaticorum ratio in signandis literis quæ 981.15
ἀστυα 506.29 b ἄστυα 508.7 b
Aspendij 937.22 b
aspendij citharistæ, pro- uerb. 106.53 b
aspergendi metaphora 369.6
asperitas 55.20 & 447.49 b
asperum & acre quomodo differant 648.15 b
aspicere & inspiciere differunt 202.43 b
aspirare 51.9 b & 381.33 b & 1083.55
aspis 1838.30
asportare à deportare differt 7.50 b
assecta 680.29 & 829.42 b
asseueratio 582.30 b
asfiduus 139.48
as 471.33
asis diuisio 408.41 partes 471.48 ualor 23.3 & 217.49

I N D E X.
assum pro adsum, ueteribus frequens 758.47 b
assumpta 1159.11
astutus 79.11 b & 440.48
ἀστυ 79.11 b
asylum 101.27 b
ἀσυλῆτος usus 377.28 b
at & ad in eadem significatione à ueterib. scri- ptum 745.13 b
ἀτα 593.4 b
atauus 593.4 b
ἀταχυν 484.5
ἀταχία 447.56 b ἀταχία 424.14 b
Atellæ 631.57
Athenæ astu 345.37 b
Athenienses ἀθηναῖοι 1045.44
Athenienses triginta tyrannis parere coacti 404.50 b
Atheniensium laus 620.37 b lex 725.19 b
Athenio dux fugitiuorū 139.58 b
Atia Augusti mater 761.3 b
Atina 1409.37
Atinia lex 131.47 b
ἀτυμ 317.36 b
Atria Licinia 11.2 & 36.51 & 55.38
atrox 593.14 b
attentio quomodo fiat 2125.45
attentionem in omni orationis parte fieri sole 13.53 & 107.57
Attilia op. 896.35 b
L. Attilius Calatinus 681.34 b cur Seranus dictus 935.34 b
Attilium post triumphū agriculturam repetiisse 140.56
ἀτυχίματα 1855.38
ἀτυχία 686.46 b
auctio 57.34 & 91.56 & 261.41 b & 366.19 & 462.4 & 477.20 b & 567.10 b & 662.51 b & 2086.44
auctionem uendere qui dicantur 12.61
auctionari 261.43 b & 366.24 & 462.9 & 477.21 b & 493.46 b
auctionari & subhasta- re quid differat 493.47 b
auctionariæ tabulæ 261.44 b
auctionaria triuia 897.35 b

auctionarium 462.15
auctor 346.48 & 515.43 b
auctor & alumnus quomodo differant 648.36 b
aucupari 519.16
audacia 218.9 b & 238.56 b & 432.57 & 1465.56
audaciam ab impudentia differre 293.51 b
audaciæ in plurali 259.31 b
audax à forti quid differat 436.7
audire 261.2 b
auditores attentique quomodo fiant 271.43
auditorum fauor quomodo conciliandus 484.23
auertere 368.36
augur 728.4 b
augurum in rep. autoritas 349.50 b & 417.56 b & 424.20 b officium 439.24 b responsa 349.44. b obnunciatio 480.19 b
Augustini de prouidentia locus 203.40
augustum 1676.57
Augusti imperatores unde dicti 1786.54
aulæa 1497.10
aulædi 854.9
aulædos esse, prouerb. 772.16
Aurelia lex 83.5
Aurelia Orestilla Carili- næ nupta 224.13 b
Aurelij Cottæ lex 415.15 b & 427.61 b
Aurelium forum 1048.1
aures patientiss. 2031.11
aurum coronarium 695.2
aufcultare 261.2 b
auspicari 112.40 b
auspicium, auspicia 569.36 b & 828.30 & 921.60 b
auspicia à quo constituta 354.18
auspiorum duo genera 753.52
sine Auspicijs nihil olim gestum 606.20 & 828.24
Auster uentus 449.4 b autepsa 161.16 & 173.3 & 122.30 & 205.60 eiusdem ualor 161.18 author 884.29 & 486.31.47
author quomodo scri-

bendum 846.52
authorē sequi 944.51 b
autores consilij 390.18
authoramentū 487.17
authorare 487.15
authoritas 1256.55
ἀυτορῶδεις 417.16 b & 424.13 b
automedon 117.21 & 155.40 & 172.2 & 199.29
autor 374.4 & 393.61 à præceptore quid differat 543.43 b
autoritas 542.27 b & 547.32
autoritas oratori neces- saria 265.31
autoritatem quæ pariat 326.49 & 523.40
autoritatem sequi quan- do dicamur 448.12 b
auus 593.1 b
ἀυθεις & δεισι duas ora- tionis partes lumino- sæ 1200.3
ἀυθεις ubi locum maxi- mē habeat 1200.9
auxilia 1453.0
ἀυθεις & ἰμῆνοι quomodo differant 60.11
ἀυθεις Hermogeni quid 59.18 quid Latinis 453.25 b quibus constat 60.5
B
Acchari 249.2 b & 838.60 b & 969.40 b
Bacchus cur Euhius dic- tus 988.34
Bacchi uaria nomina 1044.25
Baia 1477.40
Baldachinum 488.53 b & 757.30 b
Ballio 497.52 b
balnea 666.8
Balneator 706.4 b & 1495.20
barbā radendi mos quā do inoleuerit 848.30 et 980.20 b & 913.16 b
Barbari cur non Romæ- ciues facti 1574.13
barbari 264.1 b bar- batuli 13
Barbatos ueteres Romæ fuisse 980.17 b
barbula 264.11 b
basilica 796.18 basilica 820.26
basilica à P. Aemilio ex- tructa 611.13 b
basilica foro adiuncta 872.45
benedicere 146.51

bene et beatè uiuere quo modo differat 2095.56
beneficium 573.54 b & 1431.36
beneficium promereri 939.58
beneficiorum acceptorū memorem esse 288.11
in Beneficijs ad ærariū defertur qui dicantur 1115.9
beneuolentia 49.38 & 31.10. unde petēda eod. 44. ex quibus rebus ca- ptetur 1015.29. & 2103.9
benignitas 363.31. à bene- uolentia quid differat 1266.30
Bibulus 837.14 b & 1258.10
M. Bibulus 685.5 b & 706.56 b & 835.38 b
Bibuli consulatus 463.40 b cōstantia 355.39 b cum Cæsare consula- tus 491.34 b
Bibulianus 427.7 b
biremis 106.44 b
biflexus cur dictus 2018.8
Bituitus Auernorū rex 239.19. qualis in trium- phis 239.22
bonum & æquū 531.57
bonū quid Romanis o- lim 550.40 b

bona dea à Rom. mulie- ribus culta 1684.8
bona & fortunæ differ- re 289.28 b
bona hasta subijcere, in- fame 53.30
bona prædia 115.27 b
bona uerba quæso 779.60 b
boni ciues 221.7 b
boni oratoris esse time- re in principio oratio- nis 23.2 b
boni qui 1023.13
bonitarij domini 154.43 b
bonorū possessio 476.40
Bosphorus 776.23 & 859.23.34
bouianum op. 688.60
bractæa uestis 237.3
Brundisini portus com- moditas 408.15 b
brundisium 84.34 b & 281.22 & 408.13 b
1368.21 & 1398.47
Brutiana 385.5
Brutij populi 525.21 & 384.61
Brutus accusator uehe- mens 240.48
M. Brutus Cæsaris filius creditus 510.37 b
Bruti titulo fabula ab Ac- cio condita 430.5 b sub Bruti nomine quid intelligendū 674.9 b
Bruti ludj 425.5 b
Bulbi 473.60. eorum uir- tutes 474.6
Bulliacæ, siue Bullis 683.59 b
Busiris tyrānus 120.7 b
bustuarij 380.61 b
bustum 380.56 b & 421.40 b & 495.17 b & 1672.1
C.
C. Litera 103.32 b cō- demnationis no- ta 170.23
C & Q literarum in ue- teribus libris commu- tatio 741 b & 786.47 b
Cacodæmones cum uno- cis cur pingantur 722.50
cadere 508.8. b
cadere 558.1. b
caducæ hæreditates 671.47 b & 674.1 b
Cæcilia & Didia lex 612.3 b & 624.33 b
Cæcilius cur à Cicerone reprehendatur. 6130 b

I N D E X.
inter Cæcos Iulcus rex, prouerb. 198.7
M. Cælius homo frugi 241.49
C. Cæsar acerrius Cice- roni in Cōsultatus peti- tione refragatus 328.53 b
Cæsar Dictator quinqu- es triumphauit 723.48 b
Cæsar in Capitolio neca- tus 287.43. in senatu confoffus 396.20. b
Cæsar quot annos uiue- rit, regnaritq. 536.23. b
Cæsar rex salutatus 420.43. b & 480.11. b
Cæsar locus restitutus 758.30. b
Cæsaris clemētia 507.3. b cum Pompeio & M. Crasso cōspiratio 463.56. b
Cæsaris Dictatoris a- pophthegma 429.18. b
Cæsaris funus 407.20. b
Cæsaris lex iudicialia 428.2. b & 437.35. b & 442.50. b & 451.19. b
Cæsaris regnū 405.46 b res gestæ 351.15. b triu- phi 1891.55
Cæsari diadema ab An- tonio collega imposi- tum 482.34. b
M. Cæsonius 77.54. b
Caia 850.40
Caicus fluuius 993.7 & 1051.4
Caieta 281.53 portus 324.46
Caij leges 912.12 b
calamitas 369.41 & 475.53 & 910.28 b & 941.41 b
calata comitia cur dicta 919.48. b
calathus 597.19 b
calitrare 1483.50
Calendis Ianuarijs Con- sules designari soliti 1002.26
Cales 696.40 b
Q. Calidius 79.30 b
caligæ 478.32 b
caligarum cur nullum la- tinum nomen extet 1687.41
caligati 478.35 b
Caligula Cæsar unde di- ctus 478.33 b
callidus 386.3
Callisthenis tormentū 1837.57
Calpurnia lex 330.41 b siue Calphurnia 920.18

Calpurnia Cæsaris uxor 412.46. b
calumnia 270.27 b & 370.2 & 529.44 & 1421.12 & 615.10 & 1692.3 & 1801.57.59
calumniari, calūniatores 193.36 & 675.5 & 643.28
Cambyfes qua pœna as- fecerit iniquos iudices 492.20
camerinum 1580.15
Camilli dictatura 406.4 b
uictoria 354.52
Cāpana arrogātia, pro- uerb. 695.24
Campaniæ elegātia 901.40. b
Campanus ager 378.52 b & 661.10 b
campus 396.3 ab agro quid differat 902.31 b cancelli 19.10 & 38.30 & 93.56
cancer 38.31. morbus 317.9. b
candidati 1786.39
canere bellicum 772.57
canere pro prædicere 297.40 b siue diuina re 284.44 b
cantus 365.19 & 459.58
cantus & carmina quo- modo differant 1694.42 & 1806.32
Capena 992.53
capere 491.12 b
capillus pro coma 263.60 b
capitale odium 615.50 b
peccatum eod. 49 b
capitalis causa 757.31 ho- mo 615.46 b morbus 615.51 b
capitalia iudicia 1574.38
capitanei 451.45 b
Capitolū 297.44 b & 556.50 & 988.24 b & 1797.60
Capitolinus cliuus. 462.20 b
tria Cappa pessima. pro uerb. 620.19 b
Cappadoces po. 377.8 b
capua 711.24
caput 867.2 & 975.41 b & 1036.6 & 1474.32
caput abrafum quid no- stra ætate significet 215.53
capitis diminutio 295.59 b triplex 836.35 & 356.10
capitis periculum mula- tis inferre, hominis duri cur 197.3
tt 3 carbo

beati qui 276.10 b
Belgæ pop. 232.60
bellandi uirtus 323.52
bellicū 639.50 b & 906.61. bellicū canere 637.19. b
bellum 249.33 b & 280.42 b & 2059.56 & 2118.52
bellum Italicum trienna- le 244.4
bellum nasci, consari, su- scipi, quomodo dica- tur 565.50 b
bellum Seruile in Italia quando ortū 279.36
bellum sociale 242.41
belli ciuile inter Cæsare & Pompeiū origo 471.26 b
belli cum Iudo similitu- do 287.32
belli facultates 275.62 b
belli neruus, pecunia 611.34 b
belli triplex genus 2121.7
bellorū genera duo 300.15. b
bellorum gerendorum ratio 267.19 b
bene et beatè uiuere quo modo differat 2095.56
beneficium 573.54 b & 1431.36
beneficium promereri 939.58
beneficiorum acceptorū memorem esse 288.11
in Beneficijs ad ærariū defertur qui dicantur 1115.9
beneuolentia 49.38 & 31.10. unde petēda eod. 44. ex quibus rebus ca- ptetur 1015.29. & 2103.9
benignitas 363.31. à bene- uolentia quid differat 1266.30
Bibulus 837.14 b & 1258.10
M. Bibulus 685.5 b & 706.56 b & 835.38 b
Bibuli consulatus 463.40 b cōstantia 355.39 b cum Cæsare consula- tus 491.34 b
Bibulianus 427.7 b
biremis 106.44 b
biflexus cur dictus 2018.8
Bituitus Auernorū rex 239.19. qualis in trium- phis 239.22
bonum & æquū 531.57
bonū quid Romanis o- lim 550.40 b

I N D E X.

Carbo 703. 10 b obni-
miã uiuendi cupidita-
tē reprehēsus 595. 43 b
Carbonis fetus mulie-
bris 280. 20
carbunculatio 266. 17 b
carcer 981. 31 b
carcinoma 317. 9 b
καρκίνωμα 273. 28 b
Cares 990. 12
in Care periculum, pro-
uerb. 990. 7 & 1047. 23
caritas ab inopia quid
differat 1259. 44
carmen 734. 31
carnifex 120. 3 b
carnifices cur uitandi
731. 40
caro 120. 9 b
Carthago duplex in Hi-
spania 896. 46 b & 931.
26 b
Carthaginis euertendæ
causæ 943. 14 b
Casca 707. 30 b primus
Cæsarē percussit 465.
60 b
Casilinū oppidū 487. 5 b
Casinū oppid. 468. 59 b
Cassia uia 479. 5 b &
507. 61 b
Cassia lege cur populus
Rom. suffragia tulerit
797. 5
Cassia tabellaris leges
78. 17 b
Cassinus 748. 16 b
Cassius Longinus à Ti-
gurinis cæsus 479. 9 b
Cassij dictū 78. 20 b &
465. 3 b & 500. 37 b
L. Cassij in criminalib.
questionibus inquiren-
dis sedulitas 230. 36
Sp. Cassij obitus 533. 39 b
Cassiorum familia per-
uetusta 464. 60 b
castellum 371. 8 & 480.
10 & 2124. 50
Castoris ædes 591. 24 b
castra 1848. 36
castra metari 490. 1 b
castrense 1470. 46
castus 991. 22
casus 1079. 52
κατάστασις 433. 12 b & 493.
30 b
κατακλιση 493. 30 b
catamitus 479. 18 b &
494. 8 b & 508. 10 b
& 533. 1 b
κατακλιση 1167. 8
caterua 796. 2
catilina à Cicerone de-
fensus 329. 32 b absolu-
tus 373. 22 b bis 227. 25 b

catilinæ descriptio 606.
39 b & 958. 23 b facino-
ra 224. 10 b & 958. 5 b
ortus 957. 27 b diuer-
sa studia 258. 52 b
catilina repetundarum
accusatus 329. 30 b
Catilinæ uxor qualis
958. 11 b
κατακλιση 784. 12 b
Cato Censorius arator
optimus 935. 51 b
M. Cato cur Murenam
accusarit 788. 11
M. Cato Maior cur sapi-
ens appellatus 794. 30
& 1888. 53
Cato Uticensis cur di-
ctus 2053. 57. eius interi-
tus 461. 46 b apophthe-
gma 287. 33 b & 285. 37
Catonem nō temerē ira-
sci solitum 792. 60
Q. Catuli porticus 220.
2 b
Catulli locus 336. 61 b
cauere & effugere quo-
modo differat 1870. 59
causa quid 434. 5 quotu-
plex 106. 21
causa incognita que 1262.
26
causa liberalis 1035. 50
preclara 647. 19 b
causæ coniectio 1032. 25 b
causæ coniecturalis diui-
sio 1781. 16
causam dicere 925. 12 b
obtinere 9. 39
causa cadere 759. 10
causæ publicæ 110. 13
causarū genera 779. 41
& 2000. 38 & 2114. 16
cella 21. 54 b & 55. 52 b
& 462. 44 b & 545. 8 b
Celtiberia ultima 679. 55
b & 685. 58 b
cementarij 1802. 31
cenotaphium 725. 1 b
censere 568. 47
censi quid dicti 112. 45 b
censores quando iudica-
rint de pop. Rom. mo-
ribus 1503. 32
censores quoto anno
creati 3. 54 b
cenforum officium 3. 56
b & 17. 10 b & 852. 52 b
931. 17 b pascua 852. 61 b
censoria nota 424. 51. b
censui censendo agri qui
dicantur 1054. 20
censura ciuium Roma-
norū quinto quoq; an-
no habita 17. 13 b &
568. 26 & 1114. 42 &

1691. 42 & 1801. 43
centūuiri 522. 36 & 705.
52 eorū electio 383. 27
& 929. 11 b iudicia 383.
35 nomēclatura 383. 31
& 929. 12 b
centuriæ 117. 42 b & 733.
36 & 873. 16 & 924. 43 b
centuriari 1247. 1
centuriata comitia 386.
34 b & 414. 60 b &
423. 58 b & 428. 11 b &
437. 46 b & 451. 28 b
& 825. 55 & 881. 6 & 920.
10 b quomodo fieri so-
lita 919. 55 b
centuriatis comitijs qui
creari soliti 920. 61 b
centurio 325. 34 & 733.
43 & 451. 43 b & 1531. 59
centurio primipili 1532. 1
à Ceræ qualitate literis
accedere auctoritatem
981. 10
cerarium 203. 9 b
ceratæ tabulæ 92. 60 b
quando iudicibus da-
tæ 673. 60
ceræarum imaginum a-
pud ueteres supersti-
tio 1835. 13
Ceres frugum inuentrix
988. 46 cur legisera di-
cta 988. 50 & 1000. 43
1584. 11
cernere uerbum legale
928. 3 b
certare cum usuris fracti-
bus 261. 48 b & 275. 35 b
cerua candida 315. 11
ceruicē primus Horten-
sius protulit 686. 44 b
ceruices pluraliter uete-
res dicere maluisse 686.
43 b & 689. 17 b & 938.
cerussa 384. 54 b (61 b
Cestij declamatoris de
Cicerone egregium di-
ctum 430. 24 b
Chaldei 768. 2 & 901. 10
charitas 579. 60 b & 1866.
5. ab amore quid diffe-
rat 2065. 14
Charonitæ 500. 51 b
charta 1847. 19
chartarum usus apud ue-
teres 469. 61
chelido 114. 23 b
χελιδόνιον 462. 50 b
χελιδόνιον 931. 11 b
χελιδόνιον 1053. 33
chirographum 412. 51 b
& 451. 7 b & 542. 6 b
chirographa & syngra-
phas differre 111. 16 b &
574. 58 b & 575. 24 b &

620. 7 b
chirographarius 620.
chlamys 1839. 50 (11 b
χλαμύς 491. 12 b
chorus unde deriuetur
925. 30
chremesinum 271. 18. b
Christus deprecator no-
ster 1578. 40
Christiano populo dua-
res extimescenda 50. 23
χρηστω 448. 54 b
Chryssippi dictū 252. 11
Chrysogonus 172. 42 e-
ius etymon 159. 38. &
120. 30 & 203. 30
chus 489. 50 b
cibus à uictu quid diffe-
rat 148. 4
cibi fatui 590. 16 b
Cicero à quib. philoso-
phis institutus 793. 35
Cicero equester 266. 19
& 630. 39 b
Cicero in Augurum col-
legiū cooperatus 496.
4 b & quādo 458. 56 b
Cicero in præturæ digni-
tate summis uiris præ-
latus 300. 52
Cicero iuris ciuilib. peri-
tissimus 851. 49
Cicero microscopus.
500. 6 b mitis 708. 40
nouus homo 697. 35
Cicero parens patriæ ap-
pellatus 283. 10 b &
457. 39 b
Cicero quādo equester,
ædilis, prætor, cōsul fa-
ctus 907. 52 b & 961.
39 quando proconsul
in Cilicia 2055. 53
Ciceronis bona à P. Clo-
dio publicata 373. 36 b
Ciceronis competitores
in consulatus petitiō-
ne quot 763. 17
Ciceronis cōstantia 287.
46 b cum Crasso inie-
micitia 459. 57 b
Ciceronis de animæ im-
mortalitate assertio.
724. 47 b
Ciceronis diuitiæ ex ami-
corum hæreditatibus
838. 37 b
Ciceronis domus ex pu-
blico edificata 427. 17 b
Libertati consecrata.
Ead. 37 b
Ciceronis elogiū 399. 22
b exilium 838. 50 b
Ciceronis filius à seipso
degener. 674 Augusti in
cōsulatu collega 315. 16 b
Cice-

I N D E X

Ciceronis filio ebrietas
memoriam omnē sub-
duxit 674. 39 b
Ciceronis gēri 303. 49 b
& 315. 24. b & 360. 01 b
Ciceronis genus 697. 35
interitus 399. 36 b ioci
468. 31 b
Ciceronis liber de Claris
oratoribus cur legēdus
241. 35
Ciceronis mater diues
904. 37 b
Ciceronis maiores 837.
27 b
Ciceronis mortis deplō-
ratio 399. 59 b
Ciceronis odiū in Vati-
nium 674. 42 b
Ciceronis scitē dictum
496. 59 b
Ciceroni Gabinius recō-
ciliatus. 675. 4 b itē Va-
tinius recōciliatus 675.
1 b
Ciceronē aliquādo præ-
teritum cū præterito co-
iungere 964. 21 b
Ciceronem senem, du-
xisse uirginem 391. 36
ciere 619. 14 b
Cilices 280. 38 Cilicia 111.
41 b
Cimbri pop. 238. 52. à Ma-
rio deuicti 286. 26 b
Cimbros sæpe Rom. ui-
cisse 294. 45
Cincia lex 122. 44 b
cincinnatæ stellæ 297.
30 b
Q. Cincinnati ab ara tro-
ad cōsulatum uocatio
192. 29 eiusdem dictatu-
tura 405. 58 b & 140. 32
Cinna ciuis feditiosus
278. 33 & 703. 23 b eius-
dē crudelitas 420. 30 b
circenses ludi 78. 43 b &
495. 25 b & 797. 15
circūductio quid 1506. 54
circumforaneus 618. 14
circūscribere 257. 44 b &
503. 32 b & 518. 42 b &
977. 9 b
circumscriptio 503. 34 b
& 518. 43 b
circumscriptionibus nō
æquē oratores ac poe-
tas uti 652. 23 b
circūscriptor 257. 43 b &
272. 31 b circumscrip-
tores 503. 33 b
circūstatiō 1174. 6 & 102. 46
circumuenire 601. 25 &
1037. 10 circumueniri
1057. 44

circus 582. 3 b circus maxi-
mus 116. 54 b et 489. 15 b
circi tres Romæ 1797. 41
cisiarius 507. 57 b
cisium 131. 21. & 169. 12 &
128. 6 & 507. 51 b 532. 57
b & 536. 57 b & 174. 50
cisium, non cisiium, scri-
bendum 753. 12 b
cisiorum usus 568. 40 b
citare 619. 14 b & 778. 61 b
ciue et ciui rectē dici 745.
35 b
ciues 277. 61 b à colonis
differre 262. 27 b
ciues adscriptitij 293. 35
boni 221. 7 b
ciuica corona 379. 52 b &
1356. 34
ciuilis anni ratio 19. 37
ciuilis belli inter Cæsarē
rem & Pompeium ori-
go 471. 26 b
in Ciuili bello cur suppli-
cationes nullæ institua-
tæ 723. 36 b
ciuiles causæ extra trien-
nium non differendæ
341. 13
ciuitas 741. 24 & 1568. 58
quādo dicatur religio-
ne solui 400. 51 quid
ab urbe differat 344. 55
b unde dicatur 955. 35
ciuitatis mutandæ tria
genera 1572. 8
ciuium duo genera 267.
38 b
cizycum op. 927. 52 b
clam possidere 398. 46
clarissimus 1858. 42
classici 508. 56 b
classicum 11. 40 b & 772.
56 & 854. 33
Claterna op. 655. 11 b &
660. 48 b
M. Claudius Marcellus
Syracusanus expugna-
tor 287. 51
Claudij Pulchri infelix
pugna 291. 14
clausula 1497. 6
claustrum 902. 40 b
clemēs 238. 59 b & 1415. 30
clerici thesaurorū 21. 38 b
cliens 525. 3 b & 1074. 16
à patrono quid diffe-
rat 239. 29
climax 697. 55 b & 1685.
59
cliterna 655. 11 b
cluius Capitolinus 462.
20 b
cloaca 377. 42 & 503. 19
& 1367. 24
Clodius à Milone occi-

sus 463. 27 b ab Anto-
nio fugatus 463. 23 b
clodius Catilinam accu-
savit 329. 31 b
P. Clodius causa cur Ci-
cero exularit 1236. 56
clodius plebeius quan-
do factus 362. 14 b
P. Clodij leges 372. 60 &
380. 26 b
clodium sacra Bonæ de-
uolasse 1684. 19
à Sex. Clodio curia incē-
sa 469. 34 b
coactores 229. 46 & 682.
49 & 1842. 49 & 1871. 27
coagmentari 639. 9 b
codex accepti & expensi
501. 40 b
codex unde dictus 470. 8
cœlibatus Romæ prohi-
bitus 1890. 10
cœliū 404. 36 b pro aere à
Cicerone dici 146. 30
cœli etymologia 147.
56 b
in Cælo esse, prouer. 525.
12. b 580. 13 b
de Cælo detrahi 580.
14 b uel percuti 284.
53 b
de Cælo seruare 350. 27
b & 480. 39 b & 494.
20 b & 508. 43 b
cœptio 815. 60 quibus so-
lennitatib. peracta 997. 6
cœptionis species 850. 12
cœnæ antelucanæ 265. 8 b
cœnum 614. 5 b
Cæpio 677. 12 b
coercere 542. 31 b & 963.
1 b
cogere agmē 281. 17 b iu-
dices 281. 15 b & 675. 47
medicos 281. 16 b pecu-
niam 281. 18 b senatum.
229. 50. & 281. 10 b
cogitare 153. 11 b
cogitare scelus, & senti-
re, differunt 298. 18 b
cogitatio & ratio quo-
modo differat 1426. 15
cognitio 925. 9 b
cognitor 101. 22 b cogni-
tores 191. 41 b & 343. 51
& 367. 11 & 463. 25 à
procuratore quid diffe-
rat 218. 40 item ab ad-
uocato 408. 12
cognomē 635. 4 & 774.
32
cognoscendi uia duplex
948. 35 b
cognoscere 226. 27 &
343. 46
cohors prætoria 266. 22 b

cohortium consideratio
230. 12 b
coire 668. 57 coire sociæ-
tatem 499. 22 b
colere & diligere quo-
modo differant 986. 50
L. Collatinus cur magi-
stratu se abdicarit 701. 15
Collatino seminanti im-
periū cōmissum 708. 51
collega 571. 33 b
collegium 448. 22 b cola-
legia 344. 36 b
collegia sublata 372. 36 b
colligere uerbi usus 385.
16 b & 674. 20 b
colligere se 275. 58 &
447. 58. & 904. 2 b
colligere uasa 208. 20 b
collocare filiam 685. 56
in tetrarchiã 574. 39 b
collybus 203. 3 b
colobia 264. 45 b & 276.
56 b
κόλυβος quid 435. 52
coloniam à municipio
differre 389. 12 b
coloniæ 566. 32
coloniæ duo genera
371. 39 b
colonus 399. 25 & 574. 7
& 1103. 29
coloni à ciuibus diffe-
runt 262. 29 b
colores quid ueteres ap-
pellarint 2123. 7
columellæ 982. 30
columen, columella 712.
8 b & 1035. 46
columna Mœnia 41. 19
b & 668. 16 b
colūm unde dictæ 982. 24
κόλυβος 613. 51 b
comes & dux quomodo
differant 652. 61 b
comites ex Italia qui
1836. 17
comessatio 613. 50 b co-
messationes 1483. 19
comestator 619. 21 b
cometæ 297. 31 b
comitium 107. 38 b &
244. 35 b & 285. 25 b fo-
ro propinquum 286. 32
comitia 415. 6 b & 691. 1
b & 733. 47 & 1656. 12
comitia calata 704. 9 cē-
turiata 386. 34 b & 673.
19 b & 707. 50 b & 812.
24 & 825. 25
comitijs cēturiatis pop-
Romanū in cæpo Mar-
tio conuenisse 782. 37
comitia curiata 812. 26 &
707. 52 b quid à centu-
riatis differant 753. 56
tt 4 comitia

comitia habere quando nefas 619.56.b
cōitia pontificia 1474.14
comitia quando impedi antur 480.38.b
comitorū diuisio 704.7. duo genera 1405.39
ratio 414.57.b
comitorum uitium fulmen 508.47.b
in Comitijis qui mos feruatus 77.20.b
comitiales dies 415.7.b
comœdiæ actus 990.17
κόμικα 435.55
comœcatus 214.8. b & 1525.61
commendare 79.13
commentari 149.19
commentarium & commentarius 405.32. b & 469.16
commentaria 405.28. b & 447.47. b
cōmentarij 575.10. b
cōmentaria reges Rom. scripſiſſe 721.55
commiseratio quando tardum orationis genus postulet 1974.27
commissa 139.45. b
committere 165.50
mittere temerè 371.21
committere & commendare quomodo differat 945.39
item permittere 1864.13
commonitio 1835.34
commodare & donare quid differant 1889.5
commoratio 518.24. b & 735.19
commoti qui dicantur 571.4. b
communicatio 736.52
commutare 900.30. b
comparare petitionem 576.26
b testes 77.22
comparationis proprium 60.26. b
compellare 574.37. b
compendium 970.13
comperēdinare 92.4
b cōperēdinatus 207.59. b
comperēdinati rei 125.15. b
comperēdinatio 97.58. b & 103.17. b & 125.41. b
comperire 250.26. b
competitor 540.26. b
competitoribus suis Cicero prelatas 318.36
compilare 463.24. b & 491.30. b & 595.52. b & 104.50. b

compitalij ludi 372.38. b
complexa res 574.50. b
complexio 574.49. b
cōpositio perorationis πικρατικὴ ubi locū habet 1209.39
comprimere & reprimere differre 232.51. b
comprimere frumētum quid 1260.53
cōpromissum 213.12. & 477.42
cōpromittere & cōpromissū facere quid 213.10
conari 275.58. b
concedere petitionē alicui 540.25. b
concepta uota 592.54. b
conchylia 475.58. b
cōnis adempta 392.4. b
conchylatum 506.17. b & 520.45. b
concidere 580.9. b & 581.10. b
concilium 341.17. b & 803.13
concio 605.44. b
concionis 598.61
concionale caufarum genus 605.50. b
cōcipere pro admittere 257.23. b
cōclauē 111.42. & 144.54
conclusio quomodo occultanda 1201.30
concoquere 220.51
concordiæ templū 462.40. b
tempſa tria Romæ 285.31. b
concutere 580.61. b
condemnationis & absolutionis literę quę apud ueteres 109.27. & 142.10
cōditio 16.19. & 1472.4
cōdonare à donare quid differat 914.37. b
conduplicatio 604.17. b
eius uis 258.12
conferre 378.19. b
conficere 266.34. b
conficere bellum 1031.28
confidens 680.45. b
confidentia 238.56. b
confidere 410.5. b
confirmandi metaphora 54.9
confirmatio 1643.57
confitendi uerbum quomodo à Cicerone usurpetur 158.53
confirmandi metaphora 1471.26. & 1478.34.
pro facere 229.11. b & 969.6. b
confodere 1080.15

conformandi metaphora unde 869.7
conformatio 507.18. b
confugere 303.4. b
congeries 103.5. & 379.50. & 510.36
congiarium 489.51. b & 495.37. b & 536.25. b
congiarium & donatiuū quid differat 510.50. b
congius 489.49. b & 536.27. b
conglutinator 593.20. b
coniectura quibus nitatur 464.29. unde nascitur 106.12
cōiecturæ species 712.54
coniicere petitiones quomodo dicatur 225.36. b
coniuratio Catilinaria duplex 959.23. b
cōniuere 414.1. b & 437.32. b & 1030.11. & 1486.4.6. & 939.57. b
conubia propinquo rū cur non fiant 603.58
conquestio 2004.50
conquistores 255.48. b & 1688.21. & 1729.56
consanguinitas quibus rebus fiat 448.61. b
conscelerati qui 1258.23
conscientia rectæ uoluntatis optima consolatio 227.49
cōscientię cruciatus. 679.11. b
uis 293.46. b & 300.60. b & 305.41. b
consciūs 227.42
consecrare 1288.35
consensere 605.32
consentire 900.36. b
consequens 511.19
conseruare remp. plus esse quàm bene gerere 539.19. b
conseruator 343.13. b
confessores 1029.32
confessus 600.20. & 612.53. b & 619.7. b
consideratus 434.38
conſignare & subscribere 55.29. b
conſilium. 18.9. b & 294.41. b
proiudicij parte 362.2. & 363.14. b
in Conſilium ire 18.7. mittere 18.16
conſilia alterna 361.60. b
cōſilia & domesticas meditationes ſæpe mutandas esse 60.11. b
cōſiſtere 54.6. & 572.13. b
cōſobrini 603.50. & 2025.50

conſpectus à conſeſſu quid differat 1401.50
conſpirare 904.3. b
conſpiratio in bonâ & malam partem 311.9. b
conſtantia 2062.53
cōſtituere iudiciū 449.2
cōſtitutionis notitia unde colligenda 1612.45
cōſtitutiones tres. 1180.28
conſtrictus 962.13. b
conſtruere 575.44. b
conſualia 495.25. b
conſuetudo 738.33. & 881.3. & 1582.42
conſuetudo inueterata pro lege 612.60. b
conſulere 766.22
conſul è plebe cur creati ſolitus 892.33. b
cōſulis etymon 571.21. b
conſules à Tribb. pl. in uincula ducti 354.45. b
cōſules & pratores quādo deſignari ſoliti 801.44. & 825.16
quando magiſtratum inire ſoliti 755.17
quando prium creati 323.5
quomodo ſuffecti 803.6
conſulum creandorum ratio 481.3. b
dignitas. 923.39. b
conſulum proprium 385.14. b
conſularis 647.23. b & 1489.26
quid à cōſule differat 543.5. b & 411.40. b & 641.32. b & 1409.30. & 917.46. b
conſularis annus 907.44. b
cōſulares prouinciæ quę 1056.20. & 1263.29
conſulatus 251.21. b
magiſtratus ampliſſimus 289.25. & 296.40
conſulatum prius deſignari quàm iniri 964.30. b
conſultor 1535.16
conſulens 393.41
abſolute uſurpatum 575.23. b
cum quibus componatur 575.21. b
Conſus deus 78.39. b
contemnere 255.49. b
cōtempus unde 286.29
contendere 277.34. b & 434.57. & 598.11
pro comparare 267.4. b
contentio 103.7. & 1024.23. & 1403.28. & 787.57
eius partes 1179.53
conterranei 1037.53
continentia

continentia 295.24
continuatō quid 1960.24
cōtra multo ſæpius à Cicerone dici, quàm è cōtrario 221.34
contractus 202.27
contradictio 1863.12
cōtrahere frontē 377.2. b
contrarium 258.52
cōtraria immediata 660.34. b
controuerſia 2052.44
à iudicio quid differat 542.4
item à lite 463.1
contubernia 2029.52
contubernalis 1029.43
cōtubernales 1035.36 & 2061.20
contumelia 524.9. b & 932.45. b & 1417.11
cōtumelig 579.56. b
contumeliam & iniuriā differre 590.2. b
cōtumeliā facere 598.35. b
conturbare 1394.25
conuellere 379.14. b
cōuentus 600.19 & 2012.55 & 2062.23
conuerſio 95.33 & 699.28 & 1272.45 & 1796.23 & 1967.30
conuicium 341.49. b & 361.40. b & 1479.37
conuolare 1836.6
cooptare 926.36
b cooptari 704.36. b
copia 954.60
copię 297.23 & 1024.29
copia à uarietate quomodo diſtinguatur 1558.49
copioſus 126.34
copioſum patrimoniū 297.29
copioſa bona 1873.46
Corinthus opulentis. urbs 269.44
à Mummio deleta 107.8. b & 269.38 & 943.18
b cur euerſa 320.18
quando arſerit 122.28
corinthi ſitus 963.50. b
corinthiaci belli cauſa quę 943.43. b
cornelia lex 113.6. b & 117.3. b & 131.41. b & 244.18. b & 460.35. b & 1832.24
Corneliorū familia 238.23. b
cornicum oculos confiſcere, prouerb. 768.25 & 807.10 & 847.38 & 1429.44

901.13 & 1037.54
corollarium 208.38. b
corona 483.2. b
quid differat à diademate 494.33. b
coronariū 899.19. b & 934.13. b
corona ciuica 1395.27 & 1432.38
coronarum in conuiujs inſtitutio 273.17. b
coronarum ratio 379.52. b & 390.56. b
corporis indicia magis quàm animi mouere 59.19. b
corpora effugere, prouerb. 225.53. b
Corrigere 790.48
Corrigere & inflectere quomodo differant 934.9
corrupta iudicia & contraminata quę 12.28. b
Cortyna ciuitas 613.2. b
coruini præclarum facinus 617.60. b
Coruus in medium forum Romæ delapſus 325.58
Cottæ 1219.54
cotyla 723.60. b
cotyna 625.11. b
couinarij 504.3. b
Crabra aqua 954.56. b
liparadān 466.12. b
crapula 466.11. b
Crassipes Ciceronis gener 315.24. b
L. Crassus 232.20
ad cauſas inueſtigandas ſeuerus 149.54
L. Crassi mors 130.13 & 522.15
L. Crassi ſcitè dictū 496.56. b
M. Crassus 833.27. b
Ciceroni in Conſulatus petitione refragatur 328.53. b
Crassi cum Cicerone inimicitie 459.57. b
de Spartaco triumphus 589.52. b
Crassi dictum 523.10
creare magiſtratus rariſſimè à Cicerone dici 162.48
credo 220.55. b
ironicè, poſitum 837.60. b & 369.57
credere pro committere 298.58. b
creditores quando conturbare dicantur 1429.44

I N D E X
crepidæ 1840.15
quorum proprie 381.53. b
crepido 213.60. b
κρηπίδα, prouerb. 6920.23. b
cretula 208.51. b
crimen 551.1. b & 1425.51 & 1868.16
crimen exoriri quando dicatur 1871.5
crimen pro criminatio- ne 513.21. b
crimen quomodo credibile fiat 631.52
criminis deriuatio quando nobis integra 1972.37
crimina antea actæ uitæ, rem probabilem face re 240.4
crinitæ ſtellæ 297.30. b
Critias ceſus 404.59. b
crudelis hominis deſcriptio 606.13. b
crudus 677.17
cruor 572.51. b
crusta 208.42. b
Crustuminum 992.49 & 1585.56
crustuminus ager 992.52
cubile 325.35. b
cubile ac lectulus differunt 309.35. b
culpa duplex 2052.55
culpa unde dicta 1859.8
culleus 169.39
cum & tum quid differant 358.52
Cumanorū prædia 940.17. b
cumulare 1484.6
cuniculus 397.48 & 852.15. b
cuniculi 589.27. b & 694.17 & 895.14. b
cunctatio diſpendioſa 632.48. b
cupiditas 248.46. b
cupreſſi ramus cur ante funeſtam domū Romæ poſitus 235.41
cura à diligentiā quid differat 1579.2
cura & opera quomodo differant 922.12
curatorem quem Solon fieri cauert 918.12. b
curatores 368.22. b
curia 285.24. b & 313.14. b & 825.30 & 1294.14 & 2015.20 & 1432.4
à foro quid differat 433.36 & 1867.17
curia Hostilia 345.43. b
curiæ Rom. 121.10. b
à Romulo inſtitutę 825.44

curiata comitia 414.39
b & 428.15. b & 437.49. b & 451.29. b & 881.10 & 420.29. b
curiatorum & tributorum differētia 920.50. b
curio 472.3. b
Curius aleator 332.40. b & 610.43. b
currere 97.9. b
curriculum 639.51. b & 788.59 & 864.18 & 1929.53 & 641.52. b
currus falcari 241.7. b
curſare 97.9. b
curules ſellæ 588.28. b
cuſtodia 318.26. b & 592.50. b
tyrannidis ſignum 582.35. b
cuſtos 347.10. b
à deſenſore quid differat 1258.43
Cybele 413.27. b & 442.33. b
Cycladum ſitus 313.7
Cydnus fluuius 465.28. b
Cyrenæ 1378.1
Cyrenaica regio cur Penapolitana dicta 931.24. b
κυραϊκὴ 685.47. b
Cytheris meretrix 504.6. b
Cyzicum 273.11 & 306.15 & 1145.55

D
Adūx 837.35. b
damnationis litera cur d 193.42
damnatorum ſtatue in carcere poſitæ 363.43. b
damnum infectum 134.29. b
datum quid 302.39. b
deauratus barbarū 297.59. b & 285.1. b
debitor 1860.68
debitorum fraus in non obeundouadimonio 26.5
decadarchia 364.51. b
de cadarchia 364.15. b
δενάρχω 188.56
decempeda 708.55. b & 710.10. b & 722.28. b & 1641.12 & 1692.36 & 1802.33
decempedor 710.11. b & 722.30. b
decernere & committere differre 1261.59
decernere quaſtionem 1716.30
decidere

I N D E X.

decidere 218.56 & 1057.36
decipi 693.57 b & 697.32 b
decisio 403.47 & 999.6
Decius Latino bello se deuouit 617.58 b
declamatio 114.41 & 781.8 & 863.56
declinare pro uitare 225.51 b
decoctores 256.13 b & 270.55 b & 502.22 b & 966.19 b
decoquere qui dicantur 502.22 b
decorum in orationis principio seruandum 827.31
decretum pro tabula 576.3 b
decreta cur ab alio legi solita 134.30
decuma 1871.14
decumam fenore occupare 986.37
decumanus 469.32 b
decumanum frumentum 271.7
decuria 437.40 b decuria 117.40 b
decuriare 437.41 b & 638.61 b & 1420.54
decuriones 169.21 & 619.9 & 638.54 b
dedecus malum maximum 596.16 b
dedere 567.8 & 1029.33
dedicatio & consecratio differunt 1292.12
deducere 8.15 b & 578.26 b
defendere quam accusare difficilius 9.43 & 164.35 & 224.1
defensoris officium 87.14 b
deferre nomen 208.23 b & 1476.56 & 1492.47
premium 967.23
deferuere 651.25
deficere 237.16 & 713.40
deficere me & mihi 293.51 b
definitio 649.56 b in iure periculosa 348.10
deformare 1467.3
deformatum 33.31
degenerare 1029.58
deierare 698.31 b
deijcere 514.31

deijci de honore 88.19 b
Deiotarus 692.41 b
Rom. populi amicus 484.17
deirium 698.33 b
delator 47.46 b
delectus duplex 1794.32
delectum habere 270.47 b
delecti uiri 357.10 b
delere plus quam extinguere 53.57 b
Deliaci lecti 945.7
deliberare 118.36 b
deliberatio de quibus 709.42
deliberatiuum genus 605.49 b non semper exordium requirere 300.40
deliberatiui generis duplex finis 648.46 b
delibutus 162.4
delicata quae 764.49
Delos diuitijs refertissima 313.9 unde dicta 291.31 & 313.12
Delphicum Apollinis templum 234.40
Delphi in medio terrae 234.32
delubra 280.11 b & 290.6 b a templis differre 345.51 b
Demetrii Phalerei dictum 1798.45 obitus 1838.18
demittere 128.59
democratia 452.3 b eius finis 891.18 b
demonstrare 110.34
demonstratio 241.41 b & 320.39 b
demonstratiui generis duplex finis 554.42 b
Demosthenis laus 395.56 b & 398.41 b illustris sententia 933.39
Demosthenis locus 449.45 & 942.33 & 776.21 b
demum 253.40 b
denarius Rom. 148.11 b & 12.36 & 37.23
denominatio 269.41 b
C. Dentati & Fabricij abstinentia 286.18
denunciare 344.46 & 478.32 & 611.30 & 917.17 b
denunciare testi 972.52
depacisci 189.21 b depacisci. eod. & 156.22

depeculator 83.22 b
deperditum quid iuris consultis 402.55
depopulari 48.1 b
deponere, eiusdemque uariis usus 302.29 b
deportare & asportare, differre 40.20 b
deportare exercitum 295.17
depositus 100.20 b depositi, pro desperati 119.2 b
deprecari 249.51 b & 493.23 & 1399.46 & 1507.48 & 1857.35
deprecari culpam 346.56
deprecatio 436.34 ubi locum habeat 2014.25
in deprecatione quae obseruanda 2064.28
deprecatus est 690.48 b
deprehendere, inuenire, & reperire, quomodo differant 567.22 b
depulsio 263.39 b
deriuare crimen 1668.37
derogare 82.49 derogare legi 735.15 b
descendere 44.7 b
describere 495.26 b & 1033.7 describere sumptum 979.48
descriptio 320.40 b
deserere 890.42 deserere uadimonium 256.19 b
desiderium 765.54
designatus magistratus 754.33
despectus 840.20 b
desperare 256.8 b & 381.43 b
desperati fenes 255.53 b
destinare 772.36 b pro emere positum 772.38 b
destituere 158.18 & 772.32 b
desitutus 13.3
desultor 788.38
desultorius equus 788.2.6.36
detestari 970.5 b
detractionis exemplum 228.48 b
detractores 490.27 b
detrahere aliquem de collo 390.31
detrahi 490.26 b
detractare 671.24 b
detrimentum 115.8 b & 133.30 b

detrudere 514.28
deturbare & repellere quomodo differant 69.16
deuenire 392.27 b
deuenire & descendere quomodo differant 73.52
deuius 524.58 b & 579.53 b
deuij populi qui nam Ciceroni dicantur 721.61 b
deunx 471.32
deuorare 394.46 & 635.61 b
deuotus 226.25 b
deuouere 1277.55
deuouere & dedere, differre 1858.27
Deus causarum pater quomodo intelligendus 205.37
deus in cuiuslibet operis principio inuocandus 233.48
Dei cognitio 1808.55
per Deum iurandum 1932.61
Deum non omnium rerum causam Plato asserit 205.14
Deum, quos affligi patitur, non odisse 1049.45
dij boni 614.51 b
dij magni 78.40 b & 404.38 b
dij patrij 119.39 b & 326.10 b
dij meliora 779.42 b
dij imprudentibus multa fieri 160.48
dij qui nam populi homines immolare solent 235.27
diadema 483.3 b & 522.31 b a corona quid differat 571.24 b & 494.33 b
diadema 483.4 b & 522.32 b
diadema 837.52
diadema 325.60 b
Diana fanum 129.57
Dianium ciuit. 110.50 b
diaporesis 598.45
diarium 469.15
diatyposis 282.51 b
dicarchia 475.5 b et 488.16 b
dicax, dicaces 479.38 b et 494.9 b
dicacitas 10.39
dina 495.31 b
dicendi genus duplex 1955.3
dicendi

I N D E X.

dicendi ratio unde patetur 318.32
dicere ex tempore, boni oratoris esse 59.1 b
dicere 181.21 b & 872.1
dicere causam 1581.11
dicere & ferre sententiam, differunt 663.21
dico, demonstro & explicatio, diff. 58.31 b
dicta 469.15 b & 492.7 b
dictator 448.3 b & 405.54 b & 1777.4
dictatoris creandi ratio 405.49 b potestas 405.51 b
dictatura 251.22 b eidem certum tempus praefinitum 571.60 b imperium semestre 422.33 b
dictaturae nomen Rom. inuisum 674.10 eius utilitas 405.56 b
dictio quot modis a Cicerone accipitur. 64.1
Didia & Caecilia lex 612.3 b
diecula 73.29 b
diei initium apud Romanos 478.59 & 613.19 item ratio quae 799.55
diem praestituere 363.19
in Diem uiuere 509.10 b & 572.9 b
dies atri 847.1 comitiales 415.7 b
dies noctesque, prouerb. 954.53
difficilia pulchra 1807.26
digestio 71.10
digitus post licitationem cur leuari solitus 542.31
digitorum crepitus 941.54 b
dignitas 542.28 b & 648.33 b & 1286.13 & 1415.38 & 1467.35 & 1568.23
dignitas & maiestas quomodo differant 61.13
digressionis finis quis 1778.6
digressiones oratorum unde petenda 63.2
dilemma 60.38 b & 439.22 & 546.35 b quando uitiosum 548.60 b
diligentia in oratore necessaria 30.12 b

diligentia in quibus consistat 49.28
diligere, amare, colere, differre 1119.55
diligere, quam metui, praestare 420.14 b
dilogia 77.15 b & 374.19
dilucescere 291.13 b
dimidium 133.1 b
dimitti 222.33 b
dimittere 336.33 b & 646.5 b
dimouere 379.22
dicaces 1841.35 & 1868.46
Diogenes cur Cynicus dictus 874.24 & 1026.26
Dionis locus 826.3
Dionysia saltatricula. 216.30
Dionysius medicus 273.19 b
diphthara 1811.13
diruptus 711.47 b
dirutus aere miles apud ueteres quis 711.51 b
disceptare 903.12 b
disciplina 544.43 b
discordia a bello quid differat 653.20 b
disertus 34.48 b & 59.52 b
disertum quid faciat 1.62.13 b
dispensare 1870.14
disponere a constituo differat 44.33 b
dissimulare 307.51 b
dissipare 999.47
dissolutus 220.32 b
dissoluere aere alienum 261.9 b & se aere alieno 261.10 b
dissolutum 269.16 b & 325.59 b & 111.34 & 258.5
dissolutus 238.49 b & 679.31
distinguere 866.27
distributio 105.2 & 1778.40
districtus & obligatus differunt 76.47 b
ditrochaei natura quae 1955.52
diuersari 493.29 b
diuersorium 122.37 & 493.29 b
diuenticulum 222.15
diuidere sententiam 1708.1
diuiniatio in Verrem, cur

sic dicta 1.38 & 42.47 b
diuinum 1255.27
diuisio a partitione quid differat 484.40
diuisionis utilitas 1618.38
diuisor 1388.35
diuiso res 90.49 b & 867.32 & 787.9
diuites cur uulgo honesti 979.17 b
diuortium 565.26 b & 605.50 & 46
diuortia quae rata 476.39 b
in Diuortijs quae uerba usurpata 476.35 b & 506.55 b & 520.52 b
diutina 1031.60
diuturnum 1929.23
Dolabella Ciceronis gener 315.24 b in consulatu ab Antonio assumptus 419.43 b ab eodem repudiatum 444.14 b in gratiam Hortensij damnatus 33.47 b
dolabella unde dictus 482.2 eius ingenium quale 677.27 b
dolabellam, non Dolobellam dici 371.52
dolor 312.55 b & 678.20 b & 1875.39 & 2116.16
dolorem non esse malum 689.33 b
dolo cur epitheton malum a ueteribus additum 1051.59
domestica turpitudine 242.17 b
domestici 424.58 b
domi, foris 162.31
domi conditus 866.43
domicilium 115.53
dominiuum quomodo acquiratur 545.37
dominus tyrannicum uocabulum 579.26 b
domini triplices olim 154.42 b
domus uniuscuiusque sanctitas 302.57 b
Domitia uia 228.10
Cn. Domitius 672.34 b cur consul factus 2091.61
L. Domitius 706.59 b Caesaris aduersarius 465.35 b
domitij Oratoris scite dictum 496.55 b
donare & commodare

quomodo differant 1935.21
donatiuum & congiarium quid differant 510.50 b
donum 365.61 b a munere differre 366.3 b
Dores 1046.49
Dorylaui 981.36 & 1034.45
dos 459.20 & eodem 49 & 690.4 b & 1056.52 Romanis graue aes 343.11
dotem dicere! 545.2
dotes cur institutae 459.30
drachma 980.42
draco 704.31 b
draconarij 230.13 b
draconis leges seuerissimae 112.33
dracones pro signo 230.10 b
drusi contentiones 893.48 b
inter Drusi & L. repetundarum quid inter sit 1866.35
dubitatio 135.38 in sua tione, aptissima 2052.18
ducere cur uiri dicantur 470.53
ducere & duci quid Ciceroni 354.58 b
ducere ordinem 415.34 b
ducere pro differre 78.44 b
duci 155.30 b
duella 344.20 & 472.49
ductus quinq; 1951.10
ductus rectus 1950.44
duumuiorum officium 564.18
duplicia iudicia triu esse generum 343.23
in Duplum ire 985.41
depondius 22.61 & 73.13 & 95.46 & 470.11 b
Darius 875.46
Darius 1517.55
in Dus definita, non participia, sed nomina 902.54 b
dynastae 685.1 b
Dyrrhachium 672.14 b & 823.8 b & 1368.34 & 1398.53 ante Epidamnum dicta 672.16 b
E
Ebriosus ab ebrio differt 259.48 b
Ebutijetymon 464.5 & 473.21
Ebra

I N D E X

Ecbatana 167.48 & 319.57
ecce particula 407.43 b & 448.36 b & 480.33 & 605.40
echo 119.14 ubi fiat 1144.55
ecquid 399.15
eculeus 679. 8 b & 1795.43
edere cur sine diphthongo scribendum 783.32
edicere 448.38 b & 517.8 & 732.37 b
edictum 92.42
edititij 818.24 & 865.53
edititij iudices 783.23 & 807.45 & 921.1 & 1339.28
edormire 466.9 b
educi 155.30 b
efferre 1035.28 & 981.60
effrenatus 961.50 b
effugere corpora 225.53 b
effudere 586.7 b & 900.45 b pecuniam 126.41
effusio 900.51 b
egestas 616.41
Egnatia 1536.22
egregium 574.16 b & 1401.31 pro ridiculo 574.20 b
egressio ubi locum habeat 606.38
eiectus 232.56 b & 971.40 b eiecti nautæ 251.54 b
ἐλαπιωσὺς 619.22 b
eiurare 695.18 b & 697.37 b
eiurare magistratū 698.37 b
elementa rerum principia 295.3
elinguis 1029.8
elocutionis attributa uaria 1169.16
elogium 840.34 b
eloquendi duo genera 1855.50
eloquens 1558.5
eloquentis officium 509.53
eloquentia 326.28 Dei donum 47.17
eloquentia oratoria à Cicerone primam artem dici 667.58 b
eloquentiam à loquentia differre 296.50 b
eloquentiam aduersarij cur Cicero extollat 289.50
eludere 20.5 b & 218.4 b & 236.28 b & 961.43 b
eludere 701.3 b & 840.52 b
emancipatio 831.47
emblemata 208.14 b
ἐμβολαὶ 2018.7
ementiri auspicia 570.26 b & 572.25 b
emergere 176.30 b & 385.10 b
eminere ab enitere quid differat 1026.20
empturiens pro emendicupido 511.1 b
enargia 1793.5
enarrare 1938.38
ἐνέργεια 194.14 & 320.39 b
enim particula 219.26 b
enthymema 69.56
enumeratio 86.53 & 119.18 & 164.5.50 defensoris propria 2063.44 quomodo fieri debeat 1862.52
enumeratione quando utendum 98.43
ἐπαρχία 474.25
Epaminondæ Thebani dictum 725.13 b
ἐπιάνησις 708.27 et 736.18
epanalepsi auditorē ualde comoueri 1228.26
ἐπιεικὴς 701.10
epembole quomodo corrigantur 563.32 b
epeus coquus Troiani equi fabricator 1498.2
epeus fumificus 500.15 b
epexegetis 443.41 b & 599.38 b
epexergasia 395.45
ephebus 1052.42
ἐφηβοί 24.41 & 77.8 & 96.24
ephefiæ mulieres infames 594.43 b
ephefus 110.34 b & 588.9 b & 592.58 b & 1032.59
ἐπίδοι 1016.52
ἐπιεικῆματα 70.12
ἐπίεικεια 389.12
epilogus 1588.19 eius dug partes 209.23 officium 711.61. & 1175.30
ἐπιμονή 1184.5
epiphonema 2003.52 ubi locum habeat 2007.24
ἐπιφωτισμὸς 490.29 b
Epirus 684.4 b
ἐπιτεχισμα 787.47 b
epitherapeutis 77.31 b
epitrope 222.57 b
epobelia 449.51
epulū 366.28 b quib. Ro-

mani dare soliti 1001.8
epulæ 593.18 b
epulonū numerus 534.30 b
equester cæsus 437.56 b
equester ordo 904.46 b & 907.29 b quandiu iudicabit 79.26 b
equestris splendor 163.4
equestres statuæ 622.15 b
equitatus Gallicus 987.54 b
equites, ex equestri ordine 415.42 b
equites quamdiu iudicant 724.43 & 1020.25 & 232.49
equus Troianus 466.33. b & 500.7 b
equis, uirisq; prouerb. 782.5 b
equuleus 2082.52
equum adimere, penes quos 415.45 b
Erasmus reprehensus 782.23 b
ergastulum 747.42
ergo pro causa dici 429.52 b
eripere 69.13 & 582.54 b
eripere & auferre differunt 5.10 b & 48.48 b
Eriphyla 208.17 b
errare 446.6 & 693.58 b & 697.32 b & 1331.47 & 2027.1
erratum 909.1 b
error 453.38 b & 451.59 b & 1030.8
eruditus simulationis artificio quis 1329.40
Eryx 26.4 b collis Sicilia: 36.4 b & 619.40
esculentum 520.11 b esculentum lenta 563.2 b
essedarij 504.2 b
essedum 473.59 b & 504.1 b & 561.1 b
et particula 581.35 b
et quisquam, pro ecquis 152.27 b
Ethnici 327.22 b
ethopæia 23.58
etruriæ fauces 220.44 b
euadere 772.32
ἐυαίρια 780.54
euentus futurorum incertus 277.22
euertere leges 580.59 b
euitare 1870.60
Eumachi crudelitas 274.30
euocatio 970.21 b militiæ genus 231.1 b
euocator 231.3 b & 250.8 b
euomere 394.49 b & 1694.6
εὐφύμιος 779.44 b *εὐφύμιος*
Euripidis locus 780.7 b & 846.8
euripidis uersus à Cæsarē usurpati 472.40 b
euripus 777.9 & 860.29
εὐρυμακτομὸς 1256.17
eutrapelia 703.41 b
eutrapelus 703.40. b
ex memoria 283.8 b
ex scripto dicere 283.9 b
exanimatio 315.9 b
exaudire 322.61 b
exaugurari 488.61 b
exclamationis natura quæ 707.28
exceptio 371.58 & 482.52
excipere 166.9 & 281.30 b
excitare 219.49 excitari 1890.1
excommunicandi ratio 22.30
excursio 981.16 b
ἐξήγησις 571.16 b
ἐξήγησις 424.26 b
exemplum, institutum, consuetudo diff. 45.41 b
exemplorum usus 311.49
exequiæ 1671.48 & 1698.1
exercitus 245.15
exhauriri 965.8 b
exhedra 474.3 b
exigere uiam quomodo magistratus dicantur 116.56
exilium 356.60 & 363.46 b & 401.31
exilio decennali quinā ab Atheniensib; mulierum 973.60
eximere diem 774.10 b
horam 774.19 b non men de tabulis 134.47
eximium 25.52 b eximius 64.7 b
exinanire hominem 57.39 b
existere 79.16 & 1018.25
existimare 923.7 b
existimatio 88.31 b & 1403.46
existimationis summæ tria iudicia 362.48
exitiosum 1436.61
exitium 46.41 b
exolescere, exoletus 839.39 b
39 b & 1631.16
exordiendi ratio 1616.61
exordium in omni oratione necessarium 1015.43. longum, uitiosum 627.35
exordij constitutio 1166.22
exordij duo fines 1159.31. in unum 1158.60 uirtus 1160.32 usus 431.24
exordij sententia quomodo interposita 1962.57
exordiorum duo genera 697.1 & 2051.42 triplex ratio 2103.6
in Exordijs quid appropinquare necessarium 362.61
ἐξοπίσθια 493.6 b
exornationum schema 1172.10
ἐξορῶ 839.41 b
expedire 1496.49
expeditores 187.37
expeditio 2122.43
expensum ferre 112.34 b & 368.38 & 501.38 b
expensum & acceptum ferre 635.48 b
experiri 378.19
expetere 393.55 b & 1116.23
expiare 595.54 b
explere 165.6
explodendi ratio 218.3
expolitio 330.35 & 731.28 & 1405.18 quomodo fiat 1206.51 quid ab interpretatione differat 1986.10
expolitioni quid maxime proprium 1967.1
exporigere frontem 377.3 b
expositio quando locū habeat 648.5 b
expostulare 674.39
exprimere 1497.30 & 69.14
exprobrare 139.17
expromere 303.1 b
exsoluere à ueterib; scriptum 785.4 b
exterminari 493.6 b
externum & intestinum contraria 904.40 b
externorum ut uenaliiorum apud ueteres calcei, quales 706.29 b
extra pro præter 223.60 b
extraordinaria 910.34 b
extraordinariæ pecuniæ 311.39

I N D E X.

extraordinarij uocabulo Ciceronem sæpe uti 919.22 b
extremum actum abesse, pro uerb. 466.42 b
extremis digitis attingere, pro uerb. 1477.59
extorquere 582.55 b
exturbare 1089.27 eciuitate 781.32
exultare 975.34 b

F

Faberius Cæsaris scriba 412.35 b
Fabia lex 796.38
Q. Fabius Allobrogicus cur dictus 239.14 & 285.53 b
Fabij cunctatio 584.19 b
Fabij senatoris stragula 314.33
fabri 1582.20
fabulis fictis oratori quomodo utendum 1656.11
facere aliquē cœni, locutio 614.4 b
facere contumeliam 595.18 b potestatem 282.41 b promissa 733.52 b
faceffere negocium 673.28
facetus 545.28 b
faciem hominis animū arguere 215.49
facilitatis uocabulum mediū 453.13 b
facinus 1496.42 mediū uocabulum 296.46 b
finitio quid 654.26 b
facinorosus 2122.55
factor libri 767.60
facultas 116.8 secundus coniecturæ locus 170.56 quid à ratione diff. 62.47 b
facultates unde dictæ 48.39
Fæsula Atlantis filia 262.22 b
Fætulæ 220.44 b à quo conditæ 262.21 b & 783.56
falcarij milites 222.1 b & 241.8 b & 1084.8
falcarij currus 241.7 b
falcones 771.45 b
Falernus ager 679.9
falli 693.57 b & 697.31 b
falx 241.3 b falces 1078.15 & 964.55 b
fama 740.36
familia 477.57 & 1857.51.39
59 familia seruilis 203.17
familia etymon 386.58 & 527.50 & 31.30
familia nomine etiam hæreditatem intelligi 346.45
familia herciscundæ iudicium 370.26 non men unde 409.11
familiaris 539.52 b à socio quomodo differat 549.2 b
familiaritas 556.7 b à necessitudine quid differat 833.48 & 1872.10 quid ab amicitia 1432.28
in Familiaritatē sese innuare 366.31
familiaritatē inter quos Aristoteles constituat 2061.26
famosum iudicium 21.32
fanum 106.61 b
factores 800.32
falces 1835.10 & 2030.53 & 898.16 b
fascia 433.3 b
fasti 494.38 b & 522.43 b fasti dies 767.48 & 846.48
in Fastis ascriptum 754.14 b
fastidire 1786.34 & 1676.55
fastigium 488.54 b & 510.10 b & 525.37 b & 757.30 b
fatalis necessitas 1973.55
fateri 735.37
fatum 435.60 b & 538.26 b & 2058.47
fatum prosperū, aduersum 977.45 b
fati necessitas 426.55 b præter Fatum accidere quæ dicantur 445.10 b
fatorum ratio 285.12 b
fatuus 590.14 b fatui cibi eod.16 b
fauces 963.48 b
fauere 545.55 b & 909.48 b fauere linguis 779.61 b
fauor Ciceroni nouum uerbum 909.43 b
fauoris nomen etiā Ciceronis tempore usurpatum 539.16 b
fauorem quæ faciant 484.33
febris 852.18 b
Februarius 698.58 b
feliciter, prosperè, bene fauente euenire, quomodo differant 881.20
felix 917.25 b
felix sine diphthongo scribendum 917.31 b
ferramenta 282.14 b & 293.20 b & 988.54 b
Ferentum op. 688.47
Feretrii Iouis templum 223.12 b
ferire frontem 377.4 b
ferre acceptam & expensam pecuniam quid differat 631.25 b
ferre punctum 227.28 b
responsum 227.27 b
tribū 1422.10 & 227.28 b
festi dies 366.8 b provinciam integrè ad ministrantibus instructi 987.45
Fesulæ 784.56 & 963.51 b uide Fæf.
ficta & falsa differre 1786.21
fictorium quid 1969.6
ficus 982.8
Fidene 665.24 b
fidentia 238.55 b
fides 272.28 & 326.35 & 444.10 & 903.28 b & 911.26 b & 1369.37 & 1474.59 & 1890.4 pactis condimentum 608.10 b
fides omni utilitati præposita apud Romanos 30.53
fides dea à Rom. culta 253.6
fides & cura quomodo inter se differant 652.31 b
fides publica 292.8 b
inspectata 48.7 b
fidei dextra à Numa Pompilio consecrata 678.47 b
fiducia 1059.45
fiduciæ actio 362.41
fiduciam accipere 341.57 & 450.9 & 986.20
figere 435.15 b legem 574.21 b tabulam 700.58 b
figura 107.22 b figuræ dictionis 1019.15
filij parentibus per sepe similes 794.40
uu Fimbria

I N D E X.

Fimbriani milites cur a Liuiio Valeriani dican- tur 277.47 fines regi. finium regun- dorum 546.58 finitor 705.8 & 425. 29 b Firmanum 711.6 b Firmum op. 639.23 b firmum praesidium 786. 44 fiscina 982.12 fistula plumbea 728. 37 flabellum 987.32 Flaccorum cognomen = tum unde ductum 1015.8 flagitare 922.35 flagrare 390.35 b flamen . flamines 359. 2 b & 510.23 b & 535.31 b & 1776. 60 a quo instituti 359.4 b flaminium 709.14 b flaminia 712.20 b fla- minica 712.18 b C.Flauius 768.12 fletus a singultu quid dif- ferat 1433.45 Flora dea. floralia 212. 44 b florem aetatis amittere 539.59 b Florentia 220.44 b foeditas 543.56 b foedus a flagitioso quid differat 650.58 b foedus 517.23 & 382. 34 foederis ferendi ratio 382.13 foedus & pactio quo = modo differant 3565. 38 foedera imperij 363.53 b foederu percutiendoru mos 363.61 b foederum tria genera Li- uio 1572.58 foenerari 261.52 b foeneratorum uicus Ro- ma 640.20 b foenus unde dictum 1487.36 foetus 561.17 b fori 1498.25 Formianum 711.3 b fornix 86.46 b 90.33 b & 1408.47 fornix Fabianus 75.33 & 1327.41 fortis 351.35 b & 1651. 39 fortitudo 303.30 b &

1694.58 & 1897.37 & 280.13 a strenui- tate quid differat 569.1 b fortitudo & magnanimi- tas in quibus uersen- tur 2127.39 fortuna 79.59 & 1798. 31 & 1826.53 & 1849. 30 fortuna bona cur non aeterna 1936.19 fortuna instantia 1931.24 & 268.43 fortuna rota 383.57 b fortunam maxime in bello regnare 287. 30 fortuna 279.41 b & 505.11 fortunas & bona differ- re 289.28 b forum 285.24 b & 433.30 & 777.61 b pro tribunali 229. 52 b forum Aurelium 229. 47 b fossa 503.14 Frabateria 687.2 fraudatio 277.44 b fraus 363.31 b & 749. 38 & 1779.42 & 377.29 b fraudi esse 615.57 b frater patruelis 1413.36 fraternu 2033.43 Fregella ciuitas 588.60 b & 593.5 b cur perfidiosa 595.4 b frequentatio 103.5 & 250.3 b & 380.12 & 1800.51 & 1812.36 frequentatio & epilo- gus re eadem 258. 26 fretum 348.44 b & 860.40 friuola 1794.15 frons 234.22 b tristitia hilaritatisq; index 636.5 frons pro seueritate 376. 57 b frontis indicia 376.58 b frontem contrahere 377.2 b exporrigere eod. 3 b ferire 377. 4 b fructus 908.39 b fructuosum quibus re- bus accommodetur 578.1 b frugalitas 506.50 b & 241.39 & 992.42 frug. alitas eteru 350.58

frugi 565.18 b & 1428. 61 & 241.52 frui 294.22 & 365.56 & 461.20 triplex praeteritu habet 908. 34 b Frumentaria lex 356. 20 b fucata 848.32 fucus 1847.16 dum licet fugere, ne ex- pectes iudicium, pro- uerb. 443.35 fugitiui 2117.10 fugitiuorum crux 2127.3 fulcire 492.57 b fulmen comitorum ui- tium 508.48 b fulmina sinistra cur pro- spera 534.25 b fulminum iactus 297.36 b significationes 486. 18 b fulminationes 297.37 b Fulvia mulier pestifera 536.1 b trigama 497. 3 b eiuidem mariti 489.28 b M.Fuluius Flaccus 219. 59 b eidem cur trium- phus decretus 773. 47 fundamentum 1414. 20 fundameta 1020. 46 fundamenta iace- re 605.51 b fundare 1826.56 fundatum & constitu- tum differre 1856. 10 fundus 161.24 & 458. 39 & 489.34 & 495. 13 b fundum biennio usuca- pi 584.15 funesta domus 235.33 funestum 733.58 & 969. 25 b & 1256.37 funestum & luctuosum differre 89.53 funestare 733.53 fune- stari 1814.22 funus familiare 366. 18 b furari ciuitatem 1517. 9 & 1559.55 furciferi serui 351.23 b furētis & anhelātis me- taphorae 974.55 b Furfanius 1692.52 furiarum 690.32 furiosus 1257.36 furiosi 277. 45 b furiosi tribuni plebis 1653.15 fuscina 1035.42

Fusia lex 333.53 b & 417.44 b & 124. 26 Fustuarium . fustuaris 587.44 b & 594.4 b G Abinius A. 290. 18 & 721.24 b reus absoluitur 470.57 b Gabinij luxuria 378. 29 b Gabria lex cur inuisa 316.53 Gades 1560.11 & 1565.5 galerita auis 435.60 b & 438.22 b Galliae diuisio 658.36 b Galliae prouinciae termi- nus 344.27 b gallicae 507.30 b & 521.26 b & 532.50 b Gallicani 610.68 Gallicus ager 270.47 b a Gallico bello immuni- tas nulla Rom. coele- sta 279.55 Galli equitatu ualent 282.39 b & 292.27 b Gallicorum bellicositas 279.54 Gallorum in instruen- do exercitu mos 451. 49 b Gallorum natio religio- nibus admodum de- dita 235.18 Gallorum Senonum in Latium expeditio 354. 46 P. Gallius a Cicerone defensio 530.34 b Galtonius 89.13 ganea 272.32 b & 384. 61 b ganeones 257.52 b & 272.32 b & 977.15 b Ganymedes iouis con- cubinus 479.20 b & 494.8 b Gaurus mons 926.48 b gaza 297.52 gaza Persica uox 329.32 223.33 gemina 573.35 b Gemoniae scalae 406.16 b & 448.20 b genae pudoris sedes 377. 11 b a Genere ad speciem ar- gumentum 120.43 b genethliaci 847.19 gentiles 1267.31 gerere 548.52 b gerere se pro ciue 1114. 53 Germa-

Germania pedestribus copis ualet 292. 28 b germanitas 2038.25 gestire 1497.51 & 1885. 50 gladiator 250.54 b & 272.22 b & 651.35 b gladiatores 15.51 & 785.34 gladiatores quando in- ter se coparari dican- tur 48.29 gladiatores Romae infame- 187.16 gladiatorum apud uete- res mos 158.33. ge- nera 595.55. b libel- li 534.12 b gladiatorius clamor 539.2 b gladiatorius animus, prouerb. 187.37 glandiferum quarum re- rum 578. b Glaucia lex 103.10 b gleba 388.4 gloria 424.36 b & 1568.21 & 1873.33 & 1205.19 gloria & admiratio quo- modo differant 1938. 38 gloria uirtutis amplifia- ma 268.47 gloriae cupiditas omni- bus insita 1132.22 gloriae fundamentum, laus 453.45 b ad Gloriam compendia- ria uia 420.9 b gloriosum 546.55 b γλῶσσος 1228.38 γέννησις 699.6 b C. Gracchus ab Opimio interfectus 354.60 & cur 1800.39 C. Gracchi immatura mors 241.30 Gracchi lege quantum a- gri possidere permis- sum 893.12 b Gracchi lex 32.15 b & 203.54 de constitutio- ne prouinciarum con- sularium 284.9 de non admittendis militibus 278.43 Gracchi leges popula- res 307.19 b & 413. 50 b Gracchorum ferocitas 355.60 b Gradatio 113.41 & 697. 56 b gradus Aurelij 990.42

Graci cur fortes & sa- pientes 773.25 Graecorum leuitas 2025. 43 luxuries 1477. 32 Graecorum mos 973. 17 in iurando 359. 53 Graecorum quatuor ge- nera praecipua 1046. 31 Graeco more bibere 109. 3 & 128.49 b pro- uerb. unde natum 1000.14 graculi 1794.4 γραμμῆται 491.11 b γραμματεῖς 510.43 b grammatica a Quintilia- no quomodo diuida- tur 1117.36 grammatices praepa- no reicienda cur 1117. 40 grammarodidascalus 510.49 b grandis 615.37 gratia 1421.57 nomen anceps 299.2 gratia reconciliata 83. 18 b gratiam habere, & gra- tias agere 412.5 b gratias agere & gratula- ri differunt 453.58 b gratiosa prouincia 764.1 gratiosus 8.17 gratio- si 970.5 & 1021.56 & 1057.24 gratuitus 236.33 gratulor 86.50 b gratulari & gratias a- gere differunt 453. 58 b gratum & iucundu dif- ferre 1258.47 grauari 632.49 grauis 374.20 graue 929.5 graue dicendi genus quo- tplex 1355.7 gregarij milites 1356.18 & 1432.34 grex 25.9 b & 591. 46 b gregem de rebus dete- rioribus dici 574. 19 b gurgis pro impuro 852. 31 b gurgustium 381.52 b gustare sanguinem ciui- lem 565.58 b gymnasium 665.59 b γυμνάσιον 665.60 b Gynaeceum 485.15 b

I N D E X. H Abere delectum 225.45 b & 270. 47. b habere gratiam, & age- re gratias 412.5 b & 675.39 b habere pro habitare 194.39 b habitus duplex 538.59 Hamus 979.41 haeres quis & unde dica- tur 476.56 haeredes repentini 562. 46 b haereditas 468.39 haereditas caduca 676. 24 b haereditatem adire 222. 41 haereditate qui olim iu- re ceperint 474.58 & 422.45 haerere 83.58 b & 224.25 b & 550. 43 b pro Hala, Ahala scriben- dum 746.4 b ἀμάρτυμα 453.39 b Hannibalis facinus 410. 13 b uox crudelis 606. 28 b ex Hara productu 386. 40 b hasta 475.15 b & 781. 24 & 897.25 b pro auctione 524. 40 b hasta iudicia 193.59 hastam abicere, prouer- bium 781.20 & 864. 5 & 922.7 hasta cur Romani iudi- cii praefixerint 522. 45 ab Hasta redimere quid 578.50 b hebecere 220.19 b ἠέβησιον 450.24 b hederu uis 273.22 b ἠέδρα 409.38 b Helea opp. 409.37 b Helia lex 333.53 b & 1304.31 helluo 475.32 b & 505.20 b & 710.1 b & 852.30 b helluari 505.22 b helluario 382.2 b ἠέλιον 749.43 b Heraclea 1113.18 in Herba esse, prouerb. 1501.61 herciscere 478.4 Her- ciscundae actio. eod. 12 Hercules & Virgo, duo- riui 926.51 b herus 579.25 b Hesiodi locus 52.38 hesternus dies 280.55 b Hetrusci aruspice dedi- ti 285.9 b ἠετρώσιον 1027.12 Hiempfal 898.55 b Hierosolyma 990.55 Hignia 897.13 b hinc ille lachryma, pro- uerb. 1494.47 Hippias mimus 474. 55 b Hippiae etymon 562. 40 b Hippocratis locus 902. 30 hippopera 1668.19 ἠίππη 474.56 b Hircij interitus 724. 10 b Hirpini populi unde di- cti 954.42 b Hispania ulterior 347. 39 b Hispaniae diuisio 955. 29 b Hispanorum militu laus 604.21 b historia 466.53 & 721. 46 historiae leges quae 276. 61 & 825.54 b & 838. 12 b histrionum uitae genus fordium 30.8 hodiernus dies 279.45 b Homeri locus 842.35 Homeri patria incerta 1119.23 homo 69.61 b capitalis 615.46 b impurus 265.24 b lucens 185. 32 b male moratus 539.40 b nequam 508.6 b sceleratus, nefarius 560.40 b homo frugi omnia recte facit, prouerb. 241. 44 homines noui 215.44 b & 833.20 b & 840. 40 homo facer qui 231.33 b homo homini consule- re, naturale 35.13 hominem Honoris aut contumeliae causa no- minari 215.35 post Hominum memo- riam 1094.45 homo homini deus, pro- uerb. 164.54 & 68. 38

38

I N D E X.

honestum quomodo diuidatur 710.48
honesti qui 70.6 b
honor 648.34 b & 1568.20
honor uirtutis pramiū 287.14 b
honoris gradus 1775.25
de Honore deijci 88.19 b
honores etiam pro magistratibus a Cicerone dici 318.41
honorarium 497.51
horarū ratio que ueteribus 131.12 & 1668.26
Horatij locus 146.28 b & 471.50 & 487.25 b & 488.49 b & 502.28 b & 509.14 b & 605.9 b & 775.25 b
horreū 938.44
horreum 475.50 b
horribile 89.55 & 873.48
Hortēsius Ciceroni prefertur 7.16 b
Hortensius quando consul designatus 289.28
Hortensius rex causarū 98. b in causis agendis diuisione sæpe usus 18.54
Hortensij gestus immodici in perorando 29.50
hospes 675.22
hospitium quid a familiaritate differat 2120.57
hospitiū cōiungendi qui mos apud ueteres. 2096.18
hospitiū ius 386.48 b & apud ueteres rarus usus 2131.46
hostis 166.47 & 1573.31
hostem uincendi spes optima que 653.31 b
hostes unde dicti 614.39
hostes domestici 811.16 b
Hostia urbs 324.52
hostiæ lectæ que 945.5 b
Hostilia Curia 345.43 b
humanitas 326.35 & 1111.23
humanitas, clementia & misericordia, quomodo differant 2063.53
humile 592.48 b
Hyberna 227.38 & 325.46

hybrida animalia que 1020.51
hydia 207.55 b
hypallage 269.40 b
hyperbolæ 133.5 & 1932.57
hypothymides corollæ 273.37 b
Iacere & obijcere inter se differre 53.15
iacere in tutela alicuius 905.25
iacta est alea, prouerb. 473.32 b & 619.18 b
iactari & agitari, quomodo differant 54.5
iactura 1800.42
Ianiculū 701.24 & 901.1 b & 938.55 b & 1802.38
Ianus medius 775.25 b
Iani tria templa Romæ 632.21 b
Iapidia 1530.41
Iapxyuentus 449.5 b
Iberorum dos 343.18
icon 367.7
id ætatis, id tēporis 222.44 b
Idus Martiæ, parricidiū dictæ 499.55 b
Iericho 897.4 b
ignarus 1465.10
ignauus 271.48
ignominia 401.56
ignorantia quid ab ignorantie differat 2003.5
ignoscere 337.85 b
illicebriæ 1471.9
illudere 141.36 & 220.18
imago 581.29 b imagine 212.45 b quibus poni solitæ 906.38 b
imbecillitas 649.22 b
imbuere 242.45
imbutum 592.45 b
immane 935.5 b
immanitas 678.22 b
immaturum 303.33 b
immittere impetus alicuius 573.46 b
immittere personā 573.45 b
immolationes hominū sub Hadriano cessasse 235.61
immunes 424.24 b

immunia 554.18 b
immunitas 447.53 b & 523.18 b
immunitates 491.53 b
immutatio 269.41 b
impedimenta 1668.17
impeditus 1838.51
impendiū Varroni quid 11.12
Imperator quibus uirtutibus imbutus esse debet 243.32
Imperatoris creādi mos 2054.13
Imperatoris nomen 388.20 b quibus apud ueteres concessum 723.5 b
Imperatorem quæ maxime deceant 244.43 & 323.46
Imperatoribus Romanorum supplicationes ob res egregiæ in bello gestas institutæ 722.49 b
imperiti qui 232.47 b
impertitur, impersonaliter positum 294.57 b
impietis & nefariis differunt 119.16 b
impius 561.41 b
impietas 557.53 b
implorare 388.30
impluuium 108.25 b
importare 2098.7
importunus 274.20 b
importunum 229.30 & 493.27 b & 564.52 b & 572.54 b
impotentes 862.58
impresio 1056.33
impresionem dare 997.52
improbus 75.56 & 369.1 b
improbi cur nonnunquam puniendi 794.12
improbos præceptis non emendari 112.36
imprudens aliquid facere 357.53 b
imprudens & ignarus quomodo differant 2021.35
impubes 385.48
impubem & impuberē dici 307.11 b
impudens 345.34 b & 388.28
impudentia 480.32 b
impudentiam & audaciam differre 293.51 b
impulsio & ratiocinatio uoluntatis loci 197.33
impuritas animi 577.8 b

impurus homo 265.24 b
in præpositio 228.23 b
in diem uiuere, in horâ uiuere 614.49 b
in perpetuum 573.60 b
in posteritatem, pro in posterum 228.32 b
in posterum prospicere 592.1 b
inane 1429.30
inaudio 633.25
inaudio 2119.9
inaugurari 488.58 b
inauratum 285.1 b inauratus 297.58 b
incedere 93.6 b
in censum uendi 336.49
incestus 840.27 b & 1683.43
incestus, adulterium, & stuprū quomodo differant 1796.23
incestum 1661.24
incidere in æs 412.57 b
incidere 392.31 b & 700.26 b
incidere & uenire quomodo differant 546.25 b
incisio triplex 1984.39
incisionis species in quibus 1969.11
incolumis 276.45
incommodum & difficultas diff. 47.1 b
increpare 838.21 b
incubare 655.51
incumbere 739.49 & 927.44
incuruicercum pecus 686.48 b
indemnaui 1093.27 & 1529.46
index 357.57 b & 610.47
indicibus præmia proposita 361.36 b
indicare 337.61 b & 357.56 b
iudicare & cōfiteri quomodo differant 682.58
indicere 482.6
indicta causa 925.15 b
indicta causa qui damnantur 744.45
indidem 147.52
indigenæ 417.17 b
indignatio 2116.12
indignus 336.19 b
indoles 617.43 b & 619.35 b
inducere 1832.32
inducere animum 141.26 & 228.12 b
induci & persuaderi, differre 55.24 b
induciæ

induciæ 655.2 b
industria 259.1 b & 659.48 b & 718.8 & 890.24 & 1471.14
industrius 662.59 b
industrii homines 259.19 b
Indutionarius Treuiorum rex 233.4
ineptum 541.58
inermis 611.54
inertes 259.47 b inertia 220.36 b & 262.59 b
infatuere 590.14 b & 1038.18
inferi 979.53 b
inferos esse negat Cicerone 305.59 b
inferre bellum 229.43 b
litem in aliquē 655.37
infestus 135.51 & 244.55
infestum 223.18 b & 626.13 b & 1470.1
inficiatio, inficiatores 263.23, 38 b
informandi metaphora 63.48
informandi fructus qui 18.41
informare 18.38 ætate artibus 18.45
iniula 897.16 b
ingeniosos esse melancholicos 8.5 & 793.5
parum memoria ualere 791.6
ingenium quid 53.42 b
ab animo quid differat 2066.38
ingenuus 308.39 b
ingenui 324.26 b
ingratus 541.18 b
ingredi in rempublicam quis dictus 343.30 b
inhumanitas quid ab amentia differat 542.18 b
inimici pessimi qui 15.27
inimicitie mortales 393.42 b
iniuitas 504.22
iniri ab aliquo gratiam 551.22
inire gratiam 1499.5
initio quæ conueniant 484.36
initijs quæ uerba sint apta 531.9
iniuria 502.43
iniuria & iniustum quomodo differant 454.39
iniuriam a contumelia differre 590.3 b

iniuriam facere peius quam pati, Socratis dictum 686.57 b
iniustus rerum æstimator 1887.59
innocentia 283.46 & 325.29 & 1883.48
innocentiæ legem qui sibi ipsi indicant 310.2
inofficiosum testamentum 131.31
inops 13.3
inquinus 487.54 b & 579.39 b
inquirere & querere differunt 84.31 b
insanus 1680.7
insepultum 729.39 b
insepulta sepultura 448.31 b
insuere 747.6 b
insidiæ 73.8 b
insignitè 592.48 b
insimulare 217.12
insimulare probri 509.26 b
insinuare 462.42 & 912.33 b
insinuatio 912.44 b
insinuatione quando utendum 697.10
insitus 218.54 b & 831.43 b
insolens 252.31 b & 276.16 b & 651.46
insolentia 150.58 & 262.33 b & 524.31 b & 570.38 b & 578.31 b & 901.51 b
inspicere & aspicere differunt 202.43 b
instantia 377.30
instar 748.53
instare & appropinquare differunt 273.44 b
instituere & referre differunt 70.2 b
insula 1032.15 & 943.24 b & 1473.20
insula 671.28.23 b
insultum, insultus 469.13 b & 1461.32 & 1499.39
integer 578.46 b & 926.22
integras res 2003.8
integrum 863.48
integrum esse 2021.43
integritas quid ab innocentia diff. 54.44 b
intelligere et animaduertere quomodo differant 77.2 b
intemperans pro iracundo 336.43 b

intemperantia 262.55
intempestiua conuiuia 1115.53
intempesta nox 449.6 b
intendendi metaphora unde deducatur 127.5
intendere 379.39 b & 1783.16
intentare 379.42 b
inter particula 286.61 b
Interamna oppidum 488.2 b
interamnū 1640.3 & 1678.14 & 1789.13
intercalares dies 42.30
intercalatio 147.42 b
intercedere 1662.1
intercessio, tribunorum propria 480.21 b & 503.20 b
intercidere 2126.49
intercipere 287.5 b
intercisi dies 366.10 b
intercludere 939.16 b
intercolumniū 106.21 b
interdicere de ui 371.57
interdicere & denunciare quomodo differant 653.35 b
interdicere quempiam aqua & igni 417.2 b
interdicti quæ causæ efficientes 497.18 finis 528.15
interdicto deijci a familia qui dicantur 386.51
interdicta 363.47 & 454.50 & 482.11
interdicta prætorū propria 955.21 b
interdictorū finis 503.5
interfatio 59.3
intermittere 450.3 b
internecio 286.60 b & 300.25 b
interpellare 109.32 b & 113.9
interpres 649.20 & 79.23 b
interpunctiones uerborum 767.36
interrex 953.61 b
interrogatio & percussatio differunt 236.40 b
interrimentum 115.8 b & 494.15 b
intestatus decedere quis dicatur 676.25 & 132.15 b
intestina perniciēs 239.11 b
intuere & contemplari differre 1401.53
intus canere, prouerb.

937.19 b
inuadere 553.51 b & 900.5 b
ad Inuentendum tria requiri 8.42
inuersio 438.3 b
inueterascere 82.48 b
inuidia 228.35 b & 256.42 b & 542.11 b & 598.39 & 1566.23 & 1660.40 & 1863.15
inuidia uiro forti metuenda 218.37 b
inuidie morsus 137.50 b
inurendi metaphora unde ducta 1821.36
inurere 840.47. b dolorem 262.52 b notam 224.15 b odium 757.42
ioci quid ueteribus 469.14 b
Ionæ prophetæ factum 323.37 b
ira ab Aristotele quomodo describatur 1760.53
ira fortitudinis cos 793.52
iræ remedium 95.60
irascendi uis in pectore 842.12
irasci & succensere quomodo differant 221.23
ironia 732.39 eius species 516.15 b
irrepere in censum 1517.24
irrogatio 733.6
is qui 784.16 b
Isauricus cur uarius a Cicerone dictus 640.1 b
Isaurum 706.12 b
Isis 404.39 b
Isonella 68.51
Isocratis locus 1129.48
Isocratem tria admirabilia præstitisse 352.16
Isthmum 1207.16
iste quomodo a Cicero ne usurpatū 580.48 b
it & id a ueteribus scriptum 745.14 b
Italia diuisio 474.25 b
iter 392.22 & 503.27 & 547.12
ad iter celerius conficiendum quæ maxime homines moueat 282.18
iterata & geminata differre 1804.11
iterationem a geminatione differre 573.36 b
Ityrea regio 462.47 b
uu 3 &

I N D E X.

inducere 1832.32
inducere animum 141.26 & 228.12 b
induci & persuaderi, differre 55.24 b
induciæ

inducere 1832.32
inducere animum 141.26 & 228.12 b
induci & persuaderi, differre 55.24 b
induciæ

inducere 1832.32
inducere animum 141.26 & 228.12 b
induci & persuaderi, differre 55.24 b
induciæ

inducere 1832.32
inducere animum 141.26 & 228.12 b
induci & persuaderi, differre 55.24 b
induciæ

I N D E X.

& 528.28 b iudicia exercere quando illicitum 486.49 iudicia maiora quæ 1835.23 iudicia priuata & publica quomodo differat 448.19 iudicia publica cur dicta 31.25 b & 114.32 & 925.22 b & quid a priuatis differat 637.24 & 722.9 iudicia quæ corrumpant 544.31 iudiciorum duo genera 361.41 tres notæ 491.38 iudicialis orationis partes quinque 1642.33 iudiciaria lex 356.34 b & 451.19 b & 395.7 b iugerum 529.58 b & 469.21 b per iugum impiorum, quid intelligat Cicero 586.51 b iugulari suo gladio, pro uerb. 395.1 per iugum sororiorum, quid Apuleius intelligi uelit 886.54 b Iulia Antonij mater 594.59 b Iulia pudicitia 497.35 b Iulia lex 83.25 b & 365.10 b & 394.53 b & 416.17 b Iulij ludj 582.8 b iumentum unde dictum 584.45 iumentum appellacione quæ animalia contineantur. 384.55 Iunia & Licinia lex eadē 768.30 b iunior 618.17 b a Iunio Bruto reges eius 464.50 b Iuno Moneta cur dicta 645.7 b eius templum 462.41 b Iunonis Sospitiæ ædes 805.18 Iupiter Stator cur appellatus 965.35 b & 972.30 b iurandi mos apud Romanos 235.3 iuridicalis quid proprium 1976.33 ius 537.22 & 538.16 & 550.35 & 612.61 b & 1804.32 ius ciuile 376.57 & 513.57 eius finis 94.59 ius commune 1218.12

controuersum 772.7 ius cur hodie diffusum. 816.20 ius naturale 540.33 & 599.45 & 1768.52 ius non obtinere 364.14 ius non scriptum a lege scripta quid differat. 1659.23 ius nostrum locupletius quam quod olim fuit 350.50 ius positiuum 539.57 prædiatoriū 1579.34 prætorium 376.59 ius quando tentari dicatur 1833.49 ius quibus constet 738.31 ius quomodo a Cicero ne diuidatur 437.26 & 540.2 ius uetandi 1593.60 iuris definitio 364.20 diuifio 191.31 & 539.44 & 540.49 & 553.38 b & 1211.7 iuris præcepta 396.54 iuris prudentia unde dicta 537.46 iure summo agere 342.47 iururandum 221.10 & 1023.22 & 1492.2 iururandi tres dij 221.15 iururando quando oratores potissimum uocantur 395.18 iuris scientiæ facultas 771.45 iusta 1060.7 in numero multitudinis 133.31 & 1001.12 iustitia 538.60 & 539.41 & 688.3 & 710.50 & 1768.14 iustitiū 615.29 b & 1335.56 & 1416.38 Iuturna 649.6 iuuenes ad bellum apti 243.43 iuuenes pro militibus 278.40 iuuentus quomodo affirmanda 617.28 b

L

Abi 557.61 b & 749.23 labefactare 1001.22 b & 1849.50 Labeo iurifconsultus 461.40 b Labienus tribunus plebis 731.53 laboriosum 1466.15 Lacedæmonij rei bellicæ

studiofiss. 449.37 Lacedæmoniorum mulieres indotatæ 459.39 lacerandi metaphora 72.26 lacerna 478.37 b & 494.3 b laciua 494.3 b Laconis pueri animosum responsum 675.10 b lactare, lactere 297.55 b Lacus Seruilius 198.28 C. Lælius cur sapiens appellatus 82.61 b & 936.55 b Lænas, non Lenas, apud Liuium scribendum. 782.48 b Lætitia 925.13 lamentatio 315.52 b λανθησις 837.36 b lana Milesia 129.11 b languere 259.54 b languor 645.44 b & 2116.19 lanista 102.6 & 131.2 & 187.42 & 174.46 & 712.13 b Lanuuium 804.18 & 1667.24 & 1777.9 lantzman, schantzman, pro uerb. 200.36 Laodicea 665.55 b & 991.29 lapidicina, lapidicina 121.22.24 b lapidare 1075.64 lar familiaris 478.6 b 720.34 b lar & larris quid differat 784.12 b lares domi cur culti 133.56 largitas 896.22 b largitio 818.28 b & 1575.59 & 856.20 b largitor 319.51 b & 896.27 b latere 225.57 b Latialis 1733.20 Latia lis Iupiter 1641.17 latibula 1032.51 & 1848.49 latine loqui 638.42 b Latium 1141.43 & 1569.41 latomi 121.30 b latomia 101.34 b Latona 215.56 b lato 229.44 b latruncularia 473.30 b latumia 101.34 & 121.16 b laudatio 226.57 & 688.42 laudatiui generis proprium 59.50 b laus 1568.19 lauta 1873.44 lautumia 216.8 b Lazarus Bonamicus 206.3 lecti pellibus strati Troianis temporibus. 799.30 lectica, lecticæ 262.34 b & 561.3 b lecticarij 122 & 262.39 b lectissimus 322.4 b lectulum ac cubile differre 309.35 b Lælius sapiens nominatus 687.19 b Lælij duo 481.40 b legatio libera 348.28 b 441.17 b & 448.42 b mandata 448.43 b uotiuia ibid. 43 b legationes 435.31 b duplices 426.25 b legatum quid 460.51 legatus 291.61 & 347.30 b & 690.50 b & 1022.24 & 1413.47 legatus bellicus 1536.8 legati 368.23 b & 549.15 b & 1580.44 legatorum uaria genera 347.31 b legatos uiolare, cur impium apud ueteres 157.13 legio 941.13 b legionem duos tribunos militares habuisse 630.55 b legiones 693.6 b unde nomina fortiter 586.42 b legitimum 692.7 b λεγιονικα 447.56 b lemniscata palma 199.38 lemnisci 153.57 & 177.46 & 199.34 Lemonia 666.34 b Lemonia tribus 670.13 b & 785.51 b Lemonius pagus 785.52 b lenitas 507.45 b & 2026.54 lenocinium 798.29 & 944.56 lenonis officium 62.38 b lenones 104.37 b & 561.14 b Cn. Lentulus cum Lucullo consul 298.26 P. Lentulus princeps senatus 780.35 b Lætulus Sura cur dictus 989.34 b Lentuli Marcellini laus

laudatiui

I N D E X.

laudatiui generis proprium 59.50 b laus 1568.19 lauta 1873.44 lautumia 216.8 b Lazarus Bonamicus 206.3 lecti pellibus strati Troianis temporibus. 799.30 lectica, lecticæ 262.34 b & 561.3 b lecticarij 122 & 262.39 b lectissimus 322.4 b lectulum ac cubile differre 309.35 b Lælius sapiens nominatus 687.19 b Lælij duo 481.40 b legatio libera 348.28 b 441.17 b & 448.42 b mandata 448.43 b uotiuia ibid. 43 b legationes 435.31 b duplices 426.25 b legatum quid 460.51 legatus 291.61 & 347.30 b & 690.50 b & 1022.24 & 1413.47 legatus bellicus 1536.8 legati 368.23 b & 549.15 b & 1580.44 legatorum uaria genera 347.31 b legatos uiolare, cur impium apud ueteres 157.13 legio 941.13 b legionem duos tribunos militares habuisse 630.55 b legiones 693.6 b unde nomina fortiter 586.42 b legitimum 692.7 b λεγιονικα 447.56 b lemniscata palma 199.38 lemnisci 153.57 & 177.46 & 199.34 Lemonia 666.34 b Lemonia tribus 670.13 b & 785.51 b Lemonius pagus 785.52 b lenitas 507.45 b & 2026.54 lenocinium 798.29 & 944.56 lenonis officium 62.38 b lenones 104.37 b & 561.14 b Cn. Lentulus cum Lucullo consul 298.26 P. Lentulus princeps senatus 780.35 b Lætulus Sura cur dictus 989.34 b Lentuli Marcellini laus

32.41 b Leontini campi 492.9 b Leontium 469.26 b Leucopetra promontorium 397.4 b & 408.38 b & 441.23 b leuis 272.43 b leues qui ueteribus 507.44 b lex 381.54 & 413.4 b & 423.52 b & 450.50 b & 477.12 b & 516.42.56 & 581.19 b & 684.32 b & 714.14 lex Acilia 80.46 b Aelia 339.54 b & 373.7 b Agraria 378.44 b & 442.430.41 b & 447.29 b annalis 622.32 b Annoniana 372.61 b Atinia 131.47 b Aurelia 83.5 b & 32.20 b Cæcilia 61.13 b Calpurnia 330.41 b & 781.44 Cornelia 113.6 b & 117.3 b & 131.41 b & 244.18 b & 460.35 b de ui 369.51 b Didia 612.3 b frumentaria 356.20 b Fufia 333.53 b & 334.54 b & 480.15 b Glaucia 103.10 b Helia 333.53 b & 480.15 b iudiciaria 356.34 b & 395.7 b & 451.19 b Iulia 83.25 b & 365.10 b & 394.53 b & 416.17 b Iunia & Licinia eadem 768.30 b Liuia 356.36 b Manilia 298.36 nefaria quæ 1262.24 numaria 131.45 b Papia 671.56 b & 672.4 b Plotia 820.23 b Porcia 119.32 b & 231.44 b & 834.22 b repetundarum 364.59 b Roscia 502.18 b Scatinia 594.47 b Semproniana 231.46 b & 306.23 b Syllæ. 32.8 b theatralis 469.51 b Vatinia 361.60 b Voconia 112.57 b & 131.22 b & 588.14 b & 597.53 b & 610.41 lex contra Gracchi leges 893.37 b lex quæ bona publicanda iubet 120.40 lex quando lata dicatur 423.57 b quando promulgetur 452.45 b legis uirtus 341.8 & 382.3 legi abrogari non recte dici 735.2 b

legem agrariam per uim tulit Antonius 680.4 b legem euertere 380.35 b lege agere 333.3 b in Lege quæ requirantur 581.16 b leges XII. tabularum æreis tabulis inscriptæ 284.57 b & 412.59 b leges philosophorum & magistratus quomodo differant 540.8 leges pragmaticæ 576.4 Scatinia 588.20 b tabellaria 78.17 b legum ferendarum ratio 414.27 b & 477.9 b & 497.31 & 352.50 b & 611.61 b legum utilitas 497.9 & 514.50 de Legibus quibus modis per senatum aliam quid statuatur 1592.60 libellus, libelli 60.49 & 485.36 b libelli pro gladiatoribus 575.41 b liber populus qui nomen 1532.10 liberalitas duplex 1883.28 liberalitas qualis esse debet 1850.36 liberare 858.36 b liberare aliquem culpa quid 1424.13 libertas 324.56 b bonum præstantissimum in Rep. 558.33 b libertas tribus modis olim data 422.25 libertatis amor & brutis insitus 411.53 b libertatis dulcedo 593.60 b libertatis proprium 787.41 libertatem patronorum nomine appellari 125.56 libertinus 593.7 b & 990.30 b Libertinus & libertus differunt 308.48 b & 540.8 b libertini 308.46 b & 324.26 b & 458.34 b & 624.54 & 661.55 & 1774.32 libertus 624.56 liberi 324.23 b &

405.23 b etiam pro unico filio 220.6 b & 447.39 b & 448.34 b liberum, pro libero rum 119.49 b liberos coniugij esse uinculum 12.12 sine Liberis decedere cur bonum 1886.10 libido unde dicta 2382.11 librarioli 1565.24 librarium 1670.32 & 1745.50 & 1780.24 librarius, librarij 542.9 b & 671.19 b & 675.55 b & 913.48 b libripens 571.48 Licinia leges uariæ 366.51 b & 892.45 b licitari 477.23 b licitator ibid. licitor 1795.37 Ligarius genere Sabinus 2033.29 pro eodem oratio quando habitata 1994.44 Ligures fallaces 635.25 Liguria 635.31 ligurire 259.44 b λυγυριον 259.45 b Lilybæum promontorium 173.41 b de Lingua Romana Ciceronis sententia 515.44 linteam 1847.22 lintres 1802.48 Lipara sinula 179.13 b liptote 2122.61 lis æstimata 79.37 b lis iudicialium 113.40 b & 132.28 b litis contestatio 218.49 lites redimere 219.20 litare 1060.18 litem æstimare 98.17 b & 655.18 litera 389.31 literæ 1023.15 literæ iudicatoriæ quæ 1743.23 & 1856.20 literæ, uirtutis semina 838.27 b literarum obfignandarum ratio 282.9 b literator, literatus, literatura 510.40.46.47 b litigatoris uoce interdum uti oratorem 163.46

uu 4 litigiosum

I N D E X.

litigiosum 26.20
litigiosus 769.30 & 1361.52
litura 618.38
littus 549.47
Liuia leges 356.36 b
M. Liuus cur Salinator dictus 271.26 & 305.4 eius cedet 1721.48
Liuus locus 594.7 b
locus religiosus 718.43 & 732.24 & 742.22
locus communis quid, & unde dicatur 111.16 eius finis quis potissimum 111.24
loci cuiusque natura ex ipsis fontibus cognoscenda 1136.42
locuples & copiosus differunt 65.9 b
locuples testis 1035.19
locario 470.53
λογιστής 326.30
Λοισποδίου 838.21 b
loquentia ab eloquentia differt 296.50 b
loqui, dicere & commemorare, quomodo differant 52.3
lubricum 1403.20
lubricus 474.30 b
lubricus homo 474.31 b
lubricus locus 474.29 b & 561.29 b
lucere 291.12 b
Luceres, tribus 101.24 b
Luceria op. 688.54
Lucius Nasidius 639.27 b
in Lucro ponere 1034.55
luctus 553.29 b luctus tristis 1432.58
Lucullea festa à Cyzicenis instituta 273.16
Lucullus præconis uoce cur reuocatus 277.15
L. Lucullus primus imperator appellatus 802.24 b
Lucullus Tigranocerta potitus 275.27
Luculli aduentum Tigrani nunciatus in cruciatu 275.6
L. Luculli dictum 267.42 b
Luculli militum paucitas à Tigrane derisa 275.24
Luculli felix pugna 320.

7 prospera in Pontum expeditio 303.29
spolia in persequendo Mithridate 274.57
Luculli uictoria 265.54
lucus 742.23 & 1811.4
luci 702.10 b
ludi 1465.16 & 779.7 & 1042.2 Apollinares 444.43 b magni 78.36 b 489.13 b plebei 78.49 b Romani 78.35 b & 489.13 b & 495.23 b & 535.42 b Victoriae 78.48 b uotiuui 78.33 b ludos facere 779.11
lupercal 645.11 b & 1476.45
lupercalia festa 494.28 b & 571.3 b
luperci nudi 509.8 b & 571.20 b & 1452.56
lupi Martiales 606.9 b
lurcocinium 839.56 b
lustra 459.50 b & 1457.16 & 1488.45
lustra mala quæ Horatio 496.20 b
lustrari 496.27 b
lustratus quid Grammaticis 496.21 b
luteus homo 185.32 b
luxuria 126.54 & 138.6 à licentia quid differat 88.28
ubi luxuria, ibi & saltatio 761.37
luxuries 33.26
lux pro spiritu & anima 337.10 b
lucis usura 1097.28
lychnus 1498.45
Lyciorum desperatio 675.12 b
Lycij 873.60
Lycurgi disciplina ab Achæis sublata 799.1 & 989.36 lex de dote 343.15
Lydia 1047.10
Lyeus 1044.48
lysidicus 637.8 b & 690.29 b

M

Macedonum cum Romanis bella 394.20 b
macherarij gladiatores 596.6 b
machina 134.24 b & 930.51 b
machinari 962.34 b
machinator 281.4 b
mactare uictimas 231.28 b
mactari 231.20 b & 250.

30 b & 970.25 b
mactus 231.22 b
macula pro ignominia & infamia 840.50 b
maculosum 477.25 b
Maotis 932.7 b
magistrare 497.37
magistratus 497.2 & ibid. 41 & 57.14 & 1404.8 qualis esse debeat 499.28
magistratus Romæ nullus perpetuus post reges expulsos 924.13 b
magistratus uictiosus 620.3 b & 508.58 b
magistratus apud Romanos petendi ratio 617.14 b
magistratum capere 296.25 & 657.27
magistratum gerere quibus licitum 234.58
magistratum tribus rebus declarari 744.40
magistratus duplices Romanæ 329.5
magistratum ordo gerendorum apud Romanos 29.43 b
magistratum duo gradus 1428.19
magistratus omnes binis comitijs fieri solitos 921.17 b
magistri & præcones quomodo differant 72.18
magistri ludi qui 278.20
magistri unde dicti 497.40
magni dii 404.38 b
magni ludi 78.36 b
maiestas 92.49 b & 647.28 & 729.28 & 1533.10 & 1576.61
malè audire 162.59
malè paria, malè dilabi 505.37 b
maledicere 2129.12
maledictio 240.25 & 341.48 b
maledictum 115.15 male dicta 630.16
maleficium 280.23 b maleficia 825.44 b
maleuolentia 219.12
malitia 96.14 & 683.54
P. Malleoli supplicium 146.15
malleoli 134.13 b & 252.23 b & 472.7 b 1640.53 & 1729.23
malum interiectio 411.46 b & 427.45 b

Mamertini pop. 132.17 & 1582.17
manare 317.5 b
maniceps 132.38 & 188.16 & 542.37 & 34.10 b & 133.60 b manicipes 174.56 & 169.14 & 1868.31 & 8.17 b & 40.26 b
manicipi 755.12 manicipi res 806.24
Mancini Attilij triste spectaculum 303.52
C. Mancini cum Numantinis pax 400.54
mancipatio 132.29 quomodo fieri solita 572.38 & 812.45
mancipatio fiduciaria 362.36
mancipatum 518.14 b
mancipio dare 44
mancipium 493.49 b & 545.38
mancipij 831.40
mancipij iure qui ferri dicantur 392.1
mandare 1804.10
mādare alicui magistratum 798.5
mandare se fugæ 227.43 b
mandatarius 201.28
mandatum 201.6 & 370.40
mandatum gratuitum 341.48
mandati contractio 362.25
mandati iudicium summæ existimationis 214.56
mandati obligatio 136.47
manere in conditione 86.18 b
manes 349.37 b
manicata tunicæ 264.40 b & 276.55 b
manicatis tunicis Romæ uti indecorum 264.24 b
manifesto, manifeste 118.42 b
C. Manlij leges 783.12 & 818.21 & 1722.51
manipulus 2029.53
Manlius Capitolinus de Tarpeio saxo precipitatus 419.52 b
M. Manlij interitus 444.16 b & 454.20 b
manubia 116.48 b 117.10 b & 118.8 & 134.61 b & 155.47 & 707.48 & 932.40 b 899.16 b & 1126.20 & 1140.78

& 1287.54
manus 282.23 b & 914.19 b
manum facere 376.44 & 498.35
in Manu esse 956.40
manus conferere 848.40 tendere 326.3 b
manuleatæ tunicae 276.55 b
manumittendi seruos quis modus apud Romanos 746.26
manuprecium 115.61 b
M. Marcellus 796.46 b
Marcellus Geruinus Cardinalis 748.43 b
Marcelli monumentum 242.9
Marcelli tres 374.11 b
mare superum, inferum 1031.37
Marius iunior 703.6 b
Marius popularis 286.22 b
Marius triumphali ueste indutus in senatum cur uenerit 294.43
Marij præclara facinora 288.1 triumphus 310.47 b interitus 387.51 b
Marrucini pop. 639.24 b
Marliani locus 199.47
Mars communis cur dicatur 1681.40 & 1884.43
Mars deus cordis 613.19 b & 606.18 b
Marsicum bellum 659.11 b
Martia idus parricidium cur nominatae 499.55 b
Martiales 605.10 b Martiales lupi 606.9 b
Massicus Capanij mons 936.49 b
Massilia ciuit. 1046.11 & 484.57 b & 978.21 b in triumpho Cæsaris pompa portata 484.50 b
materfamilias 828. b
matres cur filios ardentius ament 604.21
materie nomine quid significetur 1802.51
materiarum 1802.58
in Matrimonium ducere 659.13
matrona 1480.37

7 & 1287.54
manus 282.23 b & 914.19 b
manum facere 376.44 & 498.35
in Manu esse 956.40
manus conferere 848.40 tendere 326.3 b
manuleatæ tunicae 276.55 b
manumittendi seruos quis modus apud Romanos 746.26
manuprecium 115.61 b
M. Marcellus 796.46 b
Marcellus Geruinus Cardinalis 748.43 b
Marcelli monumentum 242.9
Marcelli tres 374.11 b
mare superum, inferum 1031.37
Marius iunior 703.6 b
Marius popularis 286.22 b
Marius triumphali ueste indutus in senatum cur uenerit 294.43
Marij præclara facinora 288.1 triumphus 310.47 b interitus 387.51 b
Marrucini pop. 639.24 b
Marliani locus 199.47
Mars communis cur dicatur 1681.40 & 1884.43
Mars deus cordis 613.19 b & 606.18 b
Marsicum bellum 659.11 b
Martia idus parricidium cur nominatae 499.55 b
Martiales 605.10 b Martiales lupi 606.9 b
Massicus Capanij mons 936.49 b
Massilia ciuit. 1046.11 & 484.57 b & 978.21 b in triumpho Cæsaris pompa portata 484.50 b
materfamilias 828. b
matres cur filios ardentius ament 604.21
materie nomine quid significetur 1802.51
materiarum 1802.58
in Matrimonium ducere 659.13
matrona 1480.37

7 & 1287.54
manus 282.23 b & 914.19 b
manum facere 376.44 & 498.35
in Manu esse 956.40
manus conferere 848.40 tendere 326.3 b
manuleatæ tunicae 276.55 b
manumittendi seruos quis modus apud Romanos 746.26
manuprecium 115.61 b
M. Marcellus 796.46 b
Marcellus Geruinus Cardinalis 748.43 b
Marcelli monumentum 242.9
Marcelli tres 374.11 b
mare superum, inferum 1031.37
Marius iunior 703.6 b
Marius popularis 286.22 b
Marius triumphali ueste indutus in senatum cur uenerit 294.43
Marij præclara facinora 288.1 triumphus 310.47 b interitus 387.51 b
Marrucini pop. 639.24 b
Marliani locus 199.47
Mars communis cur dicatur 1681.40 & 1884.43
Mars deus cordis 613.19 b & 606.18 b
Marsicum bellum 659.11 b
Martia idus parricidium cur nominatae 499.55 b
Martiales 605.10 b Martiales lupi 606.9 b
Massicus Capanij mons 936.49 b
Massilia ciuit. 1046.11 & 484.57 b & 978.21 b in triumpho Cæsaris pompa portata 484.50 b
materfamilias 828. b
matres cur filios ardentius ament 604.21
materie nomine quid significetur 1802.51
materiarum 1802.58
in Matrimonium ducere 659.13
matrona 1480.37

I N D E X.

maritas 971.51 b
Mauritania 348.53 b & 1085.16
μαχανή, μηχανήματα 900.58 b
Mecænatis turpissimum uotum 595.46 b
mecum esse 380.7 b mecum facere 394.12
Medea quomodo patrem retardarit 306.40
Medeæ crudelitas 322.23
scelera 274.36
μεδία κάσσιος 871.4
Media Cassia 695.41 b
medicina 71.4 b
in Medio ponere 56.59 b
medius fidius 69.22 & 1405.11
melancholicos ingeniosos esse 1110.44
Sp. Melij cades 219.17 b & 464.52 b & 533.42 b
membrum 1652. b & 269.19 b
membra quibus exordia constituantur, quæ 1168.1
meminisse & memorari quid differant 310.56 b
C. Memmius 232.14
Memmia lex 170.19
memoria à commemoratione quid differat 558.18 b
ex Memoria exponere 294.37 b
μεμνησθαι 591.32 b
mendacium 98.20
mendicus 270.54 b 614.33 b
Menia columna 617.45
mens 244.21 b ab animo quid differat 358.11 b & 1110.57
menfarij unde dicti 571.55 & 982.33 & 1036.51
menstruum 212.6
mentio minus quam suspicio 56.4 b
mercenarius, mercenarij 236.12 & 675.11
merces 197.36 b
meretrix 488.1 b & 579.47 b & 555.34 b
μεροῦσις 62.48
meritorius, meritorij 487.56 b & 579.46 b
meritum à debito quid differat 649.6 b

Messala 164.25
M. Messala Niger 1078.54
metallarij cerebrosi 536.45 b
μετανοία, Μετανοία 240.1 b & 546.32 b
metaphoris prudenter utendum 1406.5
metari 679.56 b
metata castra 685.60 b
metator, metatores 722.35 b & 1579.49
Metellus Creticus 798.58 & 979.3 Dalmaticus 116.47 b Nepos 802.10 Numidicus diætus 1141.53
Metellitres 77.12 bin Verris causa 164.11
metuere & uereri quomodo differant 88.7
metus 510.32 & 698.38 & 2116.10
metus malus diurni tatis custos 573.4 b
Milesia lana 129.01 b
militaris rei scientia cur uirtutum summa 814.52
militaris uia 696.2 b
militia legitima 660.10 b
militiæ tria genera 231.231.1 b & 660.7 b
militiæ uacatio 228.16
militiam quæ ætas Romanorum finierit 198.37
mille. milia 489.33 & 631.29 b
miluius pons 987.30 b
in Milonem quæ aduersarij maxime iactauerint 1655.39
mima 561.16 b
mimeis 2057.45
mimus 228.24 & 1383.32 & 1415.1 & 1460.42 & 1496.53
mimi uiles habiti 258.36 b
minæ 579.56 b
minæ & formidines quomodo differant 69.21
miniarij 517.58 b
Minotaurus apud ueteres cur in legionibus usurpatus 230.17 b
Minturnæ 926.50 b
Minutia porticus 482.57 b & 753.51 b
mirabile 580.54 b
myrmillo gladiator 603.10 b
Miscenum 492.23 b Anto

nij prædium 471.8
b promontorium 471.7 b
miser 35.18 & 105.41 b & 260.44 b & 1434.24
miser & miserandus differunt 321.37 b
in Miserabilibus quæ ponantur 1214.12
miseria 89.50
miseria & luctus quomodo differant 541.21 b
misericordia 320.30 b & 791.36
in Misericordia mouenda quæ spectanda 1215.55
misericordia qui facile tangantur 1214.3
missum facere, deserere, & differre, quando dicamur 68.56
mitella 1839.46
Mithridates 274.15 in Bithynia benigne excipitur 775.23
Mithridates quamdiu renaruit 776.9
Mithridates tribus bellis ingentibus coluitur 306.22
Mithridatis ad Tigranem fuga 265.51. apparatus 267.40 copie 321.48 classis 273.20 magna strages 306.47. mors 776.42
Mithridatis bellum cum Romanis diurnum 897.22. b & 931.61 b
Mithridatis in Romanos crudelitas 267.8
Mithridatis insomnium 838.56 sæuitia 302.51 & 988.11 & 1840.41 strategema 306.53 & 322.36
Mithridatica 776.41 Mithridatica bella 775.8 & 319.46
mitigare 379.23 b
mitrella 1869.58
mittere iudices in consilium 103.40 b
mittere uocem 970.26
Mitylenæ 705.39 & 928.8 b & 1840.48
moderato quid à modestia differat 542.49 b
modi partes duæ 113.12

I N D E X.

maceror 315. 6 b & 678. 56
mactitia & luctus quomodo differant 551. 40 b
moles 297. 5 b & 944. 12 b
mollis etymon 374. 58
momentum 830. 59
momi reprehensio 1889. 45
monarchia 452. 4 b
monedula auis furaciss. 1053. 4
monstrum 605. 38 b & 1471. 19
monumentum 668. 59 b & 724. 57 b & 729. 26 b & 545. 43 b
mora periculosa 393. 27 b
morbus capitalis 615. 51 b fonticus 770. 17
mors 1822. 42 arumnarum requies 602. 48 miseriarum finis 467. 51 b
mors & interitus quid a nece caedeq; differat 572. 29 b
mors naturae inimica 1229. 54 naturae poena 686. 28 b
mors quando oppetenda 326. 49 b
mors uiolenta 422. 57 b & 426. 57 b & 435. 58 b
mortis causa quae uiro bono esse debeat 52. 9
morti esse, a Cicerone usurpatum 784. 5 b
morte mulctare 317. 21 b
mortui olim lauare & ungi soliti 1671. 28
mos 359. 12 & 437. 27 & 619. 9 b & 880. 60 & 1557. 40 & 1843. 14
mos ab instituto quid differat 79. 43
Mosis & duodecim tabularum leges in aeg. incisae 465. 32
Mosi leges lapideis tabulis inscriptae 284. 60 b
mulcta 356. 31 & 410. 53 b & 570. 8 & 733. 9 & 1783. 14
mulctam sustinere 2095. 14
mulctare 317. 21 b
mulier unde dicta 391. 33
mulieri cur causam agere prohibetur 245.

mulieres perpetuo quondam in tutela 418. 16 & 815. 42 & 849. 46
mulieres sacra facturae quibus ornabantur 1684. 14
multare 746. 17 & 2130. 24
multitudo coeducta 438. 46 b
Muluius pons 290. 49 b
L. Mummius de Achaëis triumphans, Achaëis cum cognominatus 682. 4 b
Mundi partes 954. 28 b
munerare 2087. 22
munia 873. 25
municipalis 562. 6 b
municipes 441. 29 b & 457. 20 & 651. 25 & 1244. 59 & 1468. 9
quid a colonis differant 457. 26
municipium quid, & unde dictum 101. 41
municipia 318. 12 b & 911. 5 b & 1061. 43 & 1101. 14 & 1507. 45 & 1583. 20
municipium a colonia differre 380. 12 b
municipiorum duo genera 138. 48
munus 365. 59 b a dono quid differat 366. 3 b
Murena quando confusum petierit 809. 6
murex 271. 19 b
musica triplex 161. 44
mustellae 542. 2 b
muta loca 1791. 35
mutare ciuitatem 1571. 40
muti 1021. 23
Mutia dies festus 140. 5
Mutia prata 536. 53
Mutius furti reus 329. 51 b
Mutij Scquolae cur appellati 536. 41
Mutij unde dicti 537. 10
Mylasa ciuitas 614. 23 b
mylasis 635. 27 b
myoparo 110. 42 b
myrmillo 591. 39 b Myrmillones gladiatores 595. 58 b
N
N litera 103. 32 b
ne particula 458. 41 b
Narbo Martius ciuitas

478. 27 b & 466. 45 b & 752. 57 b
Naniensis trib. 940. 56 b
narratio 10. 11 & 456. 56 & 1173. 21 & 1774. 43
qualis esse debeat 344. 52 & 371. 43 & 1774. 50 quando locum habeat 759. 37
quousq; perducenda 1669. 2 quid a probatione differat 2107. 60 quomodo aperta fiat 603. 19 quomodo probabilis fiat 1776. 7
narratio a persona incipiendi 603. 27
narratio breuis quae 1666. 13 credibilis quomodo fiat 1643. 51 cum longior est quam par sit, quid agendum 455. 33
narratio cur prokatas dicatur 1173. 25
narratio de quibus rebus fieri soleat 32. 239
narratio dilucida quomodo fiat 343. 45 & 1643. 45
narratio quae a nominandi casu incipit, aperiens 1666. 20 & 1775. 5
narratio triplex 1177. 36
narratio uerisimilis quomodo fiat 130. 31
narrationis dilucidae quid proprium 101. 57
narrationis diuisio. 1173. 3
duo scopi 1775. 9 officium 1173. 22 principium 364. 22
narrationis simplicitatem ad fidem faciendam ualere 343. 55
narrationis uirtutes. 460. 31 & 1643. 33 & 1774. 60
ad Narrationem cum transitus fit, quid oratori praestandum 129. 30
narrationem in deliberationem genus non incidere 301. 11
ad Narrationem perplexam iudex praeparandus 10. 5
in Narratione longiori quid praestandum 365. 35 quomodo auditorum tedium ui-

tandum 131. 13
in Narratione quando aduersariorum persequi infamandae 367. 2
in Narratione quid maxime cauendum 1643. 11
narrationum tres fines 1177. 33
in Narrationibus quae obseruanda 1177. 27
nascendi conditio incerta 279. 58 b
nascor 324. 50 b
natalis 1062. 1
natalis diei celebratio 279. 49 b
natalitia 497. 49 b
natio quid 417. 15 b & 424. 12 b
nationem quilibet sua uirtutesq; habere. 816. 46
natura 1782. 49
natus abdomini suo 387. 14 b
natura & fortuna quomodo differant 875. 54
natura quae occultauit, ab oculis remouenda 451. 1
naturae lex 688. 8 b ordo 476. 53 b
naturalitas, siue neutralitas, quid Gallis 369. 50
nauarchus 215. 22 b
naufragia 715. 21 b
nauseare 494. 50 b
nautica herba 482. 53 b
nauium 494. 31 b
ne longum sit 292. 49 b
Ne pilum ullum, pro uerb. 215. 58
Neapolis 1475. 25 & 1839. 44
nebulo 477. 35 b & 493. 50 b & 121. 21.
necessarium 450. 23 b & 134. 41 & 1776. 55 necessaria 1159. 8
necessarius 132. 6 & 539. 53 b & 1415. 8 & 2021. 42 & 448. 59 b
necessitas quibus rebus fiat 448. 60 b
necessitatem & amicitiam differre 449. 1 b
necessitudo 48. 62 b & 57. 44. & 1413. 31 et 2052. 36
Necronitae 500. 52 b
nedum 946. 27 b
nefandum 100. 27 b
nefarie et impie differunt

119. 16 b
nefarium 100. 27 b
nefas 57. 54 b
negligentia 201. 12
negotium 462. 53 per scribendum 744. 58 b
negotia explicata 645. 20 b
Nemesis 197. 45
nemo, pro nullus 837. 11 b
nemo uates in sua patria acceptus, prouer. 1822. 30
nepa serpens 852. 36 b
nepos 19. 48 & 38. 58 & 272. 34 b pro decocto 852. 32 b
nepotari 852. 37 b
Neptunus 78. 40 b
nequam 238. 54 b & 479. 17 b & 1469. 54 nequam homo 508. 6 b
nequitia 238. 50 b & 506. 27 b & 963. 43 b
nescio 319. 2 b
nex 401. 52
nexa 422. 42
nexus 37. 8 & 755. 14 & 812. 47 & 831. 49
Nicomedes cur populū Rom. hēre dem fecerit 301. 30
Nicomedis in integrum restitutio 266. 20
Nigidius Figulus 839. 60 b
Nilus 1939. 30 eius incrementi significatio. 928. 52 b
niti 1456. 49
nobiles 1040. 28
nobilium pertinacias 17. 9
nocens reus 922. 32
noctes contractiores quae Ciceroni 1666. 33
nocturnum furem iure occidendum 1557. 51
noctua 1228. 46
nomen 764. 44 b nominis 101. 47 b & 154. 17 b & 1479. 50
nomen dare 514. 22 b & 544. 19 b deferri 208. 23 b facere 57. 29
nomen pro debitore 57. 31
nomenclatores 619. 15 b & 800. 27 & 808. 31 & 820. 59 & 875. 6
nomenclatores 269. 2
nomen 424. 23 b
non habet ubi pedem

ponat, prouer. 2062. 30
non nemo, pro aliquis 306. 19 b
norma 830. 50
nota 1467. 39 notae tres 625. 54
notam inurere 966. 16 b
notatio 110. 20 eius usus 565. 31 b
nothus 130. 35
nouae tabulae 261. 20 b & 275. 23 b
nouēdiale sacrum 1078. 9
nouissimi dictione Ciceroni usus, contra Gellium 218. 10
nouitas 667. 37 b
noui homines 215. 44 b & 665. 32 b & 667. 33 & 35 b & 763. 25
nouum 907. 20 b
nox intempesta 449. 6 b
nox mater scelerum 240. 7 b
nox nomine quid intellegendū ueniat 144. 29
nubere 470. 56 & 745. 15
Nuceria 1572. 14
nudiustertius decimus 619. 41 b
Numantia ciuitas 605. 9 b
numaria lex 131. 45 b
numarii iudices 236. 30
numen 731. 46 & 1808. 31
in Numerato habere 459. 52
Numicia porticus 482. 55 b
Numitorius Fregellanus 595. 2 b
nummatio 581. 46 b
nummus 197. 32 b & 474. 13
numo addicere, pro uerb. 368. 16
nunc pro nam 274. 43 b
nuncupare 587. 19 b
nuncupata uota 592. 52 b & 620. 59 b
nundinae 414. 32 b & 467. 13 b & 973. 39
nundinatio 583. 47 b & 898. 21 b
nuptiae inter quos prohibitae 603. 51
nuptiae innuptae quae 731. 6 b
nutriculae 690. 6 b
nutulus 375. 31
nymphae 1891. 35

I N D E X.

Nympharum templum a Clodio incensum 1691. 35

Particula 208. 41 b
O domus antiqua, &c. prouer. 495. 15 b
in O definentia 839. 55 b
obducere 558. 8 b & 722. 13
obdurescere 495. 22 b & 580. 40 b
obire uadimonium 256. 18 b
obita mors 670. 8 b
obligatus a districtus in quo differat 76. 47 b
obligare 259. 41 b & 977. 36 b
obloqui 630. 24
obnunciare 340. 12 b & 418. 57 b
obnunciatio augurum 417. 49 b & 480. 19 b
obrogare 438. 56 b obrogari legi 417. 4 b & 735. 16 b
obrepere 377. 45 b & 1408. 26
obsceni etymon 243. 47.
obscuritatis in oratione uitium 913. 30 b
obseruare 80. 26 b
obseruantia 95. 33
obies 325. 21. & 523. 2 b
obsides qui 315. 22 b & 319. 13 b & 642. 2
obsidere 572. 58 b
obsignatoris officium 62. 58 b
obsignatores 617. 12
obstitentia 2008. 32
obsolescere 243. 46. 49
obstolere 289. 46 & 488. 5 b & 1486. 18
obsonium 148. 8
obstrepere 1932. 27
obrestatio 151. 21
obrestari 954. 45
obrinere 581. 44 b
obrinere & retinere quomodo differant 83. 3
obtingere 303. 23 b & 314. 19 b
obturatores 4110 b
obuallare 907. 38 b
occasio iii. 4 & 114. 24 & 907. 57 b a facultate quid differat 1784. 20
ad Occidionem occidendi 725. 35 b
occupatio 277. 5 & 735.

44 & 866. 56
occursatio 1735. 43
oceanus 324. 57
ociosum 325. 38 b ociofus 309. 43 b & 1935. 35
ocium 325. 39 b & 911. 1 b
ocium consumere 224. 33
Octavius 703. 2 b
Caesaris filius adoptiuus 441. 46 b eiusdem concubinus 587. 47 b & 601. 29 b
oculi animi indices 652. 43 b
oculorum indicia 377. 15 b
oderint, dum metuant. 429. 25 b & 444. 26 b
odij conciliatio 161. 59
odium capitale 615. 50 b
Vatinnianū, prouer. 536. 54 b
odorandi metaphora 936. 6 b
offensus 673. 32
officina 161. 50 & 550. 51 b a taberna quid differat 467. 10 b & 156. 45 b & 309. 18 b
officium quid, & unde deducatur 137. 21 & 871. 34
officia & studia quomodo differant 92. 17
officiorum gradus 602. 30
officium 424. 59 b
officium 391. 11 b
officium 857. 61 b
officium 495. 11 b
olea Mineruae sacra 371. 27
olfaciendi metaphora 6. 6. 31 & 899. 1 b
oligarchia 452. 4 b
Olympena op. 896. 35
Olympia uincere quam apud Graecos habitū 781. 53
olympionices 979. 17
omen 944. 53 b praerogatiuum 778. 11
omittere, intermittere & remittere, quomodo differant 646. 15 b
omnis, particula districtiua 402. 20
onerare commoditarius 745. 45 b laudibus 745. 42 b praecipis 745. 44 b promissis 745. 45 b
opera honoraria 448. 15
opera

Operæ precium 155.38
 operam perdere, prouer-
 bium 84.6.12
 operę pro operarijs 309.
 25 b
 operæ succifiuę 491.24 b
 operire domum 770.31
 b ostiũ. ibid. por-
 tam 770.32 b
 opes 48.34 & 1024.3 for-
 tunę subiectę 366.10
 opes pro præfidijs 453.
 42 b
 opinari 934.46
 opifices 974.31
 opinio 1847.37 à spe
 quid differat 1857.24
 opinio ad præteritum,
 expectatio ad futu-
 rum 30.15 b
 opinionē dupliciter falli
 792.10
 oportet & licet quomo-
 do differant 608.53 &
 1561.60 & 1799.26
 oppilare 463.24 b
 oppilatus 498.47 b
 opponere 558.7 b
 oppositio 434.33 eiusedē
 tres partes 1189.55
 Ops dea 404.37 b & 413.
 27 b & 442.33 b
 per Opem cur ueteres
 terrā significare uolue-
 rint 127.40
 optare pro imprecari
 388.32 b
 optima tempora quę
 69.38 b
 optimates 318.58 b
 optimo iure quę sint
 617.7 b
 oræ 1031.58
 oratio 1257.19 cur inuen-
 ta 47.6 quę multum
 dignitatis possideat
 438.44 quibus maxi-
 mē nitatur 1942.12
 orationis breuitas 601.
 5
 orationis compositio
 quibus modis fiat
 1961.37
 orationis diuisio 54.16
 genera 822.37 & 1169.
 34 & 822.17
 orationis principia qua-
 lia esse debeant 430.6
 in Oratione quę potissi-
 mum obseruanda
 2099.53
 in omni Oratione tria
 præstanda 2114.53
 orationes ornatissimę
 quę 515.14
 orationes præmeditatę

iudicibus cur suspectę
 1650.46
 orationes queribundę
 quomodo efferendę
 607.5
 orationum genera apud
 oratores duo 59.
 54 b
 orator 256.31 & 598.
 30 & 754.41
 orator ex quibus locis
 comparisonem insti-
 tuat 1931.47
 orator optimus quis 50.
 56 qualis esse debeat
 539.35 b
 orator quibus rebus fla-
 dem faciat 539.32 b
 oratoris esse cum doce-
 re, tũ delectare 430.
 4 item diluere crimi-
 na 105.26
 oratoris & dialectici di-
 scrimen 301.60
 oratoris officium 1946.
 35 ornamenta 463.49
 partes quę 431.20
 oratori quid proprium
 147.58
 in Oratore bono spectā
 da tria 60.7 b item
 tria uim maximā ha-
 bere 124.45
 oratores à Græcis quo-
 modo dicti 554.13 b
 oratores à nominandi
 casu narrationem in-
 cipere 2053.16
 oratores grammaticis
 præceptis non esse a-
 strictos 649.35 b
 oratores loco proposi-
 tionum quid usurpēt
 547.35 b
 oratores quando epi-
 phonemate utantur
 2055.58
 oratoribus certum pero-
 randi tempus præstia-
 tutum 17.51
 orbita 117.1 b
 orchestra 662.8
 ordo naturalis 476.
 53 b
 ordinarium imperium
 690.45 b
 ordini insidiari 73.
 14 b
 ordinem ducere 415.
 34 b
 extra Ordinem quære-
 re 1662.5
 Oricum 684.1 b
 ornare Threidicis 640.
 32 b
 ornate & copiose quo-

modo differant 520.
 30
 ornatus 549.50
 ornatissimus quis pro-
 prię dicatur 393.22
 oscitatio & singultus
 quomodo differant
 1727.58
 offensum 605.40 b
 973.53
 ostrum 271.19 b
 ostium Tyberinũ 282.13
 Othij cõtumeliose à po-
 pulo exceptus 778.
 49
 Ottriculana 1797.25 tri-
 bus 940.54 b
 Ouidij locus 247.56 b &
 485.48 b & 509.31 b
 & 555.48 b
 P
 Pacata natio quę
 dicatur 297.58
 pacatę gentes quę
 1263.15
 pactio 382.40 & 415.
 8 & 517.40 & 1565.
 36 & 1573.8
 pactum & conuentum
 quomodo differant
 415.51
 pactorum duo genera
 382.43. & 518.40
 613.18 b
 Palladium 683.26 b
 palliata eloquentia 613.
 28 b palliatę comę
 dię 593.1 b
 pallium 572.61 b & 613.
 28 b
 palmaris 632.20 b
 paludamenta 590.52 b
 paludatus 590.55 b
 Pamphylia 283.19
 pane nihil suauius Pro-
 lomęo uisum 142.
 50
 Panse interitus 724.
 8 b
 Paphus insula & ciuitas
 491.60 b & 468.5 b
 & 529.36 b
 Papia lex 1143.9
 593.3 b
 Papyria lex 897.9 b &
 931.47 b
 parabola 771.24
 505.36 b
 896.2 b
 Parauium 694.55 b
 patefacere 1490.12
 Pater patratus 421.59 &
 566.49
 patres conscripti 404.12
 b & 440.43 b & 447.
 4 b
 patres

paratus exercitus quan-
 do dicatur 645.54 b
 Parcarum æs 788.29
 parcere 303.13 b & 313.
 60 b
 parcere auribus 94.25
 104.1 eius usus
 ibid.9
 1872.15
 parentalia 410.58 b &
 423.15 b & 427.41 b &
 436.29 b & 708.47 b
 parentare 410.59 b &
 427.40 b & 1060.28
 & 708.47 b & 717.53
 b & 1001.33
 parentes 410.60 b cur-
 chari habeantur
 2034.61
 parentum mores plerum-
 que relucere in filijs.
 669.35 b
 491.25 b
 parere 490.4 b
 pariendi tempus homi-
 nis multiplex 616.17
 parma 720.20 b
 parodicon 438.12 b
 paronomasia 250.17 b
 & 836.3
 840.20 b
 parricida 232.39 b & 491.
 16 b & 614.7 & 971.
 11 b & 271.23 b
 parricidę inquietus ani-
 mus 111.54
 parricidarum pœna quę
 ueteribus 104.22 &
 146.6 & 190.8
 pars 832.42
 parsimonia 263.5 b &
 276.34 b à ueteribus
 culta 25.52
 participia quando in no-
 mina transeant 1036.
 42
 particularia audientium
 animos acerrimę iri-
 tare 304.9
 partitio 644.13 quid à di-
 uisione differat 104.
 56
 partitionis duo genera
 1560.30
 parturire 490.4 b
 partus 751.35 b propa-
 to 505.36 b
 896.2 b
 pasqua 694.55 b
 Parauium 694.55 b
 patefacere 1490.12
 Pater patratus 421.59 &
 566.49
 patres conscripti 404.12
 b & 440.43 b & 447.
 4 b
 patres

patres quando autores
 fieri dicebantur 1375.20
 patientia 249.17 b &
 2013.48 & 2062.55
 patres conscripti 945.
 12 b
 pro Patria mori glorio-
 sum 282.5
 patrij dii 119.39 b
 patricij 402.19 & 762.
 21 & 1077.51
 patricij magistratus 921.
 55 b
 patriciorum calcei qua-
 les 706.37 b
 patrimonium 1058.18
 patriũ & paternũ differ-
 re 1415.28
 patronus 8.9 & 525.4 b
 patronus, aduocatus,
 procurator & cognitor
 quomodo differat 4.
 10 b & 463.28
 patronus quando causę
 deesse dicatur 624.22
 patruelles 534.35 b &
 1494.12
 Paulus Macedonum ga-
 zis potitus 297.43
 L. Pauli filij 799.18
 pax, cõcordia & compo-
 sitio quomodo disse-
 rant 546.33 b
 pax & otium quomodo
 differant 498.27
 peccatum capitale 615.
 49 b
 pecuarius 91.41 & 2078.
 39 & 2090.42 & 2127.
 56
 pecuarius canis 2090.57
 pecuarius unde 10.47
 peculiari 742.40
 peculator 73.4 b & 718.
 58
 peculatus 83.31 b & 120.
 35 b & 718.55 & 779.
 54 & 982.12
 peculium 472.13 qui-
 bus permissum 472.
 9 unde dictũ 472.16
 pecunia 896.2 b &
 1804.7 neruus belli
 255.16 b & 611.34 b
 pecunię obedire omnia
 15.11
 pecunię significatio ad
 quę referatur 125.57
 & 363.49 b
 pecunię cupiditas fu-
 gienda 419.3 b
 pecunię uis 84.2 b
 pecuniã redigere 1871.60
 pecunia ludere, olim ue-
 titum 473.37 b
 pedem conferre 1388.39

pedem ubi ponat nõ ha-
 bet, prouerb. 391.16
 pedetentim 86.42 b
 pegas sidus 98.6
 Pegasus 32.38 & 98.9
 pegasi ὑπερβαλινός tabella
 117 98.10
 peierare 840.15 b
 Pelion 1473.47
 pellex 605.18 & 832.
 18 b & 997.20
 pellicum pœna 605.25
 penates 133.50 & 326.
 9 b & 109.6
 pendere pœnas 485.48
 b & 494.57 b tri-
 buta 485.47 b
 pensionis etymon 221.61
 penteris cur annus ma-
 gnus 2016.30
 penula 1793.8
 penus 133.52 & 619.
 26 b
 percellere 1265.4
 percussus 254.20 b &
 270.4 b
 percutatio & interro-
 gatio differunt 236.40 b
 percurrere 1582.11
 percussor 567.20 b
 percussus 270.4 b
 perdere & amittere quo-
 modo differant 560.
 18 b
 perdit qui Ciceroni
 229.41 b
 perditum 585.56 b
 perductores 104.37 b
 & 212.23 b
 perduellio 716.55 &
 729.26 & 1783.20
 peregrinari 1724.49
 peregrinus 1077.16
 peregrini officium 727.
 48 & 1670.9
 perendie 771.26
 perendinus dies 816.8
 perfuga 118.61
 perfugium 303.4 b &
 956.45
 perfunderę 196.22
 Perga opp. 106.59 b
 Pergę 1050.39 & 127.
 50 b
 pergere 528.57
 pergracari 1059.6
 476.2 b
 periculosum 648.50 b
 periculum imminēs cur-
 metum incutiat 51.30
 periculum maximũ & di-
 scrimen extremũ quo-
 mododiff. 645.27 b
 perinde & quasi, parti-
 culę 388.19
 periodus 435.56 & 1506.

56 qualis esse debeat
 1858.58 & quibus cõ-
 stare 48.47
 periodorũ diuisio 1859.
 46
 peripetasmata 476.3 b
 peristroma 476.1 b &
 564.30 b peristro-
 mata 506.15 b
 permittere & committe-
 re quomodo differant
 673.40
 pernicijs 223.20 b
 peroratio 33.12 eius
 duę partes 87.30 &
 1815.22 officiũ 1208.29
 peroratio accusatori po-
 tius quàm reo neces-
 saria 2115.32
 ante Perorationē quid
 præstandum 1584.46
 perorationũ fines 1208.
 35
 perpendicularum 115.8 b
 & 133.38 b
 perpetuare 1086.52
 perpetuum & sempiter-
 num differre 448.17 b
 persequi 491.39 b
 Persij locus 852.24 b
 persona 463.22 & 832.
 43 & 990.18 & 930.
 44 b
 personę attributa quę
 462.24 & 1173.54
 personę metaphora un-
 de ducta 631.60 b
 perspicuitas 153.32 eius
 duo genera 1177.41
 perspicuitatem præstare
 narrationum uirtuti-
 bus 457.9
 persuadendi uim tribus
 inesse rebus 99.54
 peruerfum 1873.23 &
 922.25 b
 pestiferum 1256.37
 pestis 223.20 b
 petere 895.11. b & 965.
 47 b
 petere caput 223.36 b
 cursus 929.25 b & fa-
 mam 223.35 b fortu-
 nas alicuius 223.36 b
 hominem ibid. b
 honorem 223.35 b
 iugulum 223.36 b &
 243.39 b remissionē
 364.46 b rempub.
 223.37 b
 petere quãdo in malam
 partem dicatur 757.16
 petere & rogare quomo-
 do differant 568.31 b
 petitionem comparare
 576.26 b

in Petitione quę obser-
 uanda 2035.12
 petitiones 244.38 b
 petitiones cõiungere quo-
 modo dicatur 225.36 b
 petitor & accusator quo-
 modo differat 220.31
 petulantia 267.13 b &
 593.19 b 817.61 b
 Phalaris tyrannus 120.7
 b & 387.43 b
 phantasia 1694.11 &
 1805.20
 Pharfalia 2036.42
 Phiditia 798.43
 Philippica secunda Cice-
 roni mortis causa 396.
 6 b & 456.15 b eius
 dem præstantia 495.
 44 b & 537.20 b
 Philippicę unde dictę
 445.47 b etiam Anto-
 nianę appellatę 396.4 b
 in Philippicis Cicero De-
 mosthenem imitatus.
 445.45 b
 Philippi Macedonis a-
 pophthegma 255.17 b
 Philippi Macedonis di-
 ctum 84.2 b & 267.1
 φιλίππου μαρτυρία
 reprehensi
 429.6 b
 Philodemus Epicureus
 375.22 b
 Philosophię laus 392.
 38 b
 philosophi Deũ negan-
 tes qui 1695.32
 philosophorũ discepta-
 tio de rerũ origine 146.
 43
 Phormion 487.52 pa-
 rasitus ibid.56.
 philosophus ibid.57
 φλόσι 417.18 b
 Phrygem plagis emen-
 dari, prouerb. 990.2
 Phrygum natio seruilis
 1035.3
 φυλαγία 592.50 b
 Picenum 255.40 b Pi-
 cenus ager 270.49 b
 pietas 112.25 & 248.40
 b & 687.21 & 721.20
 pignorari 729.34 b
 pignus 713.53 b &
 714.9 b pignora
 319.13 b
 pigritia quomodo à Stoĩ-
 cis definiatur 757.43
 pijsimus 712.23 b
 pileus libertatis signum
 250.11 b
 pipa 190.45 b
 piratarum audacia 324.
 54 iniurię 324.12
 xx
 maximã

I N D E X

maxima in potentia mari 324.46 Cn. Piso Ciceronis gener 315.25 b L. Piso Caesaris gener 441.42 b Ciceronis inimicus 840.38 b in Hispania occisus 501.15 Piso Frugi 377.50 b L. Pisonem legem de pecunijs repetundis primum tulisse 18.53 b Pisonem, Calpurnij dicti 501.30 Pittacus Mitylençus 591.43 b Placentia municipium 371.21 b plagam iniicere 865.17 plagarius, plagarij 732.55. & 742.56 plantæ & plantaria differunt 233.26 b plantarium 277.7 b planus 635.34 Plafis 2008.10 Plato ab Aegyptijs facer dorib. sanatus 195.20 Plato quales ciues in re publica requirat 31.8 Platonis locus 779.48 b Plausus 2093.53 Plauti festiua sententia 780.12 Plauti locus 250.15 b & 506.57 b plebenj ludi 78.49 b plenum a referto quid differat 652.55 b plenum & uberius quomodo differant 539.22 b *πλοῦς* 450.49 & 604.18 b & 1493.10 Plotia lex 1461.47 Plutarchi ænigma 960.30 b lapsus 361.22 b e iusdem locus 840.43 pœna 363.33 b pœna æstimata 614.30 b publicorum iudiciorum 367.57 b pœnæ militares 94.8 b pœnitere, pro pudere 419.60 b Pœtarum in scribendo licentia 107.35 Poggij repertor orationũ pro Roscio & Murenianæ 122.15 Polemo Atheniensis 273.61 b Polites fugiendo cæditur 282.10

politia 740.46 Pollentia 687.4 b polliceri & promittere differunt 622.22 & 1830.39 polluere 733.24 polluti qui Romanis habitati 235.37 polluta familia 1687.7 *πολυπράγμων* 1050.10 Cn. Pompeius 696.13 b a pueritia militiæ deditus 323.25 quibus uirtutibus imbutus 278.24 belli piratici confessor 280.44 Cn. Pompeij perorandi lex 18.24 eiusdem obtruncatio 287.42 Qu. Pompeius 696.11 b Pompeius ab exercitu magnus salutat 311.25 & cur 616.53 b & 932.28 b adhuc quæstor aduersus Sertorium missus 296.7 ante ætatem consul factus 329.7 Pompeius eques bis triumphauit 296.43 Pompeius Hierosolymã Romanis tributariã reddit 1048.42 Pompeius innumerabilium pugnarum uictor 776.12 Põpeius Strabo 696.9 b Pompeius Syllæ discipulus a Sertorio dictus 278.54 Pompeij astus in capiendis Hierosolymis 911.5 Pompeij cõtinentia 310.25 mira celeritas in cõficiendo bello piratico 270.11 & 304.23 & 311.29 egregia facinora 279.2 pietas 285.53 Pompeij de Cicerone eulogiũ 311.4 b & 461.53 b & 497.14 b Pompeij & Ciceronis amicitia 500.54 b Pompeij laus 310.59 b & 311.17 triũphus 279.27 pondo 1049.3 ponere 599.14 ponere ante oculos 1930.44 pontificis electio qualis 923.20 b etymon 915.61 b pontus 1145.54 Popilius Ciceronis interfecto 399.46 b

popilius Lanæ scribent dum 782.44.48 b popina 381.61 b popinæ 270.41 b & 476.26 b & 493.40 b & 506.42 b & 520.50 b & 593.18 b popinatio 382.1 b & 506.46 b popinones 382.3 b & 476.28 b popinones 506.44 b populare 17.18 b & 2015.25 & 1458.35 populare imperiũ 680.55 b popularis 657.54 b & 903.7 b & 998.19 b populares 318.57 b & 637.28 b & 735.30 & 744.17 populatio a uexatione quid differat 44.34 b populus cur pro ciuium multitudine 828.10 populus in triginta curiis a Romulo diuisus 923.35 b populus quando iubeat 277.24 populi distributio apud Romanos 828.8 in clas ses 481.32 b & 733.39 & 1866.50 ad Populum ferre 227.52 b cum Populo agere 480.17 b Porcia Basilica a M. Cato ne ædificata 796.20 Porcia lex 119.32 b & 203.56 & 231.44 b & 743.4 *πορφυρίς* 494.32 b porta prætoria 266.26 b portentum quid, & unde dictum 105.53 & 932.61 b porticus unde appellata 1686.51 portitor 934.44 b portorium 150.13 b & 228.59 a quibus exigi solitum 1027.40 portus 943.22 b possessio 505.27 & 619.23 b & 602.57 b possessio ab agro quid differat 505.42 possessionem tria significare 437.37 de Possessione contende re 392.58 possidere 398.45 & 437.46 Posthumi 383.48 postliminium 1547.36

& 1572.22 postulare 477.8 postulare & flagitare quomodo differant 11.31 postulatio, græcis ἀγωγή 453.25 b postulatio iniuriarum 454.36 potes pro diues 354.19 b potestas 240.39 pro magistratu 209.55 b potiri 261.61 b & 275.48 b præceps 119.28 b & 619.30 b præceptoribus plus quam parentibus debent 217.51 præcæpere 209.9 b præclara 1255.34 præcisio 123.8 præco 10.31 & 924.35 b præconum officium 391.17 b quæstus sordidus 34.25 præconium 1875.47 præda 899.15 b præda & manubiæ quomodo differant 155.43 prædator 276.14 b prædes 113.48 b & 508.13 b & 521.38 b 1832.2 & 1846.11 pro rebus sponcione obligatis 479.30 b prædiatores 1535.7 prædiatorium ius 1535.6 prædicare 735.54 & 1556.60 & 1559.31 prædicandi uerbum unde deducatur 930.19 b præditus 165.22 & 1021.25 prædium 460.12.15 prædia 365.29 prædonum bellum quid diu durarit 280.60 prædæ in ærarium Romanæ relatæ 297.36 præfectura 474.24 b & 1409.35. præfecturæ 725.47 & 1380.53 & 987.32 b præfecturæ Italiæ 504.19 b præfectus fabriũ 797.30 præfca 1698.14 & 1811.59 prægnans & grauidum quomodo differant 615.27 præire uoce 1653.40 præiudicatum 599.36 præiudicium 732.24 & 1582.53 quid a iudicio distet 447. b præluce

prælucere 825.22 b & 837.34 b præludere 720.22 b Præneste & Prænestis 221.57 b & 1351.22 & 964.49 b præoccupatione in exordijs locũ habere 451.19 præparatio laudem quæ mereatur 345.49 præpositiones uariè ab oratoribus interdum usurpari 576.52 b præposterum 1097.43 prærogare 1422.56 prærogatiua 77.15 b & 91.1 & 381.30 b & 481.14 b & 914.29 prærogatiuã ferre 1422.47 præ 479.34 b præscribere 918.49 b præscribi quando res dicatur 619.2 b præ se ferre 1582.60 præsertim 544.24 b præsidere 616.11 b & 914.43 b præsidium 468.45 præstare 360.40 & 806.24 & 1001.49 b præstigiæ 697.46 b & 1844.60 præstigiator 697.46 b præstolor tibi & te 229.48 b præstringere 699.53 b præteriti 502.4 b præteritio 56.60 prætexta 113.17 b & 270.24 b & 469.41 b & 554.54 b & 815.59 & 956.5 b & 1141.50 quibus magistratibus cõcessa 352.13 b prætextatus 469.40 b & 492.10 b prætextati 334.33 b & 838.13 prætor 105.6 b & 452.23 & 559.35 b & 1036.45 & 497.54 & 1586.1 prætoris insignia 924.9 b officium. 65.27 b potestas 924.6 b prætor Rom. sex lictores dati 309.17 prætores quibus modis pecuniam in prouincijs conficiant 975.11 prætorum imperiũ 277.33 in prouincijs legati 979.10 prætorij 705.48 b prætoria cohors 266.22 b familia 1326.22 por

ta 266.26 b & 452.28 prætorium tabernaculũ. 105.6 b prætura 1421.48 & 1666.37 præuaricari 643.23 & 1303.12 & 1452.19 præuaricatio 1475.55 præuaricatores 338.23 b & 370.3 b & 384.35 b & 515.33 b & 546.49 b & 627.53 præuaricatorem a patre no differre 464.39 b præuertere 1082.50 præuere Romanis insuetum 1795.16 præuarium 559.55 præuarium possidere 398.50 præcius 1802.46 *πρεσβύτης* 175.60 b pridie 225.15 b & 642.20 b primarius 1037.42 primipilus 695.27 b primipili centurio 1575.33 primoribus labris degustare, prouerb. 1477.50 primum, diuidendi particula 72.19 princeps 918.60 b & 1438.19 princeps ciuitatis pro senatore 447.43 b princeps Senatus 70.20 b princeps senator. 543.59 b principis officium 906.15 b principes a Deo gladiũ cur acceperint 1136.60 principum lapsus omnium grauis. 310.12 principium quale esse debet 2668.46 principiorum ratio quod duplex 1159.21 principijs obstandum. 615.25 b priuatim latinè dici 284.29 b priuatus 219.4 b & 663.61 b & 691.4 b pro Pont. Max. 219.9 b priuilegium 1264.39 *πρωτογενής* 577.56 b probabile bifariam accipi 68.37 b probabile coniecturæ locus 244.5 b quomodo diuidatur 113.26 probabilis narratio 117.849 probatio *πρόδειξις* quibus partibus absoluta

I N D E X tur 1162.58 *πρόβουλος* 787.42 b probum 62.25 & 69.1 pro stupro 509.26 b *πρωγενής* gemina 1173.29 procella 1494.1 proceritas 1483.41 proconsules 1500.46 procrastinare 134.54 & 189.29 procrastinatio 629.19 b 634.41 b Procrustes tyrannus 120.7 b procurator 26.8 & 37.51 & 37.46 & 386.13 & 528.15 & 690.14 b prodere peius quam oppugnare 74.6 b ite plus quam relinquere 414.58 prodigiũ 105.56 & 605.37 b prodigia in aede Sospitæ 805.22 prodigus 319.52 b producere uerbi significata 382.12 b productores 382.13 b proferre 450.49 b profesti dies 366.10 b proficisci 228.61 b profiteri 485.9 & 623.28 & 904.53 b & 519.13 b apud magistratũ 934.19 b profligandi uerbum unde deducatur 137.27 profligata quæstio 592.44 b profligatæ res 84.48 b profligatum 585.56 b profligere 84.46 b profugere qui dicantur. 274.51 profugus 1077.10 profundere 273.6 b pecuniam 632.8 animã 1893.20 prolatare 317.14 b prolektare 1027.1 proletarij a capitecentis quid differant 568.40 prolixum 999.20 in Prologis Terentianis cur nulla Terentij fiat mentio 30.12 prolusio 24.25 b promissa facere 450.55 b promittere uadimonium. 256.19 b promontorium 1032.13 promulgare 414.30 b & 911.31 b

promulgari leges quãdo dicantur 428.35 b post Proœmium quid agendum 455.25 *πρωκλήσις* unde deriuetur 1016.38 quibus constitet 1017.14 prosternere & festinare quomodo differant. 666.60 b Propertij locus 486.54 b *πρωπύλας* 619.30 b propinqui 21.48 b Propontis 859.29 proportio 1033.12 propositio prima proœmij pars 1167.3 propositione constituta quid faciendũ 1168.57 propugnare 380.59 propugnaculũ 787.58 b propudium 820.53 b prorogare. prorogari. 567.28 b & 581.5 b prorumpere 129.7 profæ duo genera 823.21 *πρωσύνιστος* 862.54 proscribere 101.59 & 159.42 b & 263.18 b & 618.61 b & 852.37 b & 993.48 proscribi 1051.38 proscriptio 1053.14 proscriptio legis a Sylla lata 172.46 proscriptiones honorũ 263.16 b proscriptorum bona 188.17 proscriptorum liberi infortunium 189.19 *πρόστυλις* 451.21 profonómasia 595.24 b profopocæia 507.21 b & 1932.54 ea quomodo utendũ 227.3 b profopociam duobus fieri modis 1817.38 profopociam sæpe a Donato mimefim appellari 2026.41 *πρόστυλις* 1160.26 *πρόδουλος* 605.36 b *πρωτοκλυσιανός* 1198.23 proteruitas 1478.44 prouidere 1889.19 prouincia 346.55 b & 575.55 b prouincia urbana 346.60 b prouincia quando libera retur 575.60 b prouinciæ præfectus qualis esse debeat. 2053.31 prudens & sciens quomodo xx 2 modõ

I N D E X.

modo differat 1887.39
prudencia 294.43 b & 326.24 & 516.46 & 546.35 b
prudencia ab attentio-
ne quid differat 54.49
prudencia partes 326.26
psallere 276.62 b
psalmus 452.60 b
psephimata 973.13
Pseudophilippus 773.55
plymythion 384.55 b
Ptolemæus rex Aegypti
852.1 b cur pop. Rom.
hæredem scripserit
705.42
Ptolemæus Auleres quâ
diu regnarit 928.42 b
â suis expulsus 928.38 b
Ptolemæi interitus 978.
59
pubertas 751.38
pubes 728.30 & 751.28
publica quæ 358.3 b
publica iudicia 746.11
publicorum iudiciorum
diuisio 1574.36
publicani 792.33 & 931.
5 b & 1034.30 & 1330.
19 & 1381.56 & 1411.28
publicanorum societas
344.30 b
publicare 1262.27 & 898.
35 b. publicari 318.
37 b
Publicolæ 710.44 &
942.33 b
publicum iudicare 898.
18 b
pudens 345.33 b
pudicitia 267.15 b &
1809.36
pudicus 267.11 b
pudor 267.11 b & 604.
41 & 1413.34 & 1804.
35 â pudicitia quid dif-
ferat 544.5 b
puer 14.24 & 110.23 &
143.46 pueri 19.58 b
pueritia 19.61 b quibus
annis perficiatur 385.
46
pugil 1032.31
pugionis etymon 546.
27 b
pugnis & calcibus, pro-
uerb. 1089.25
pullarij 704.53. & 923.51.
58 b
puluinaria 488.47 b &
535.27 b & 725.42
b
punctum 466.15 b 31.
36 b
punctum temporis 548.
57. b

pupillus 350.41 & 385.
45 & 416.4 & 527.4
purpura 271.16 b & 1050.
20 ab Hercule Tyrio
inuenta 1050.24
purpura regie potesta-
tis signum 321.26 b
pufio 1483.29
putei etymon 565.33 b
Puteoli 347.5 b & 1468.
19 & 488.14 b & 1847.
12
putum pro puro 267.11
b
pyrgus 473.30 b
Pyrrhus Epirotarū rex
410.16 b & 441.61 b
& 681.36 b
Pythagoras in Italia quâ
do fuerit 486.34
pyxis 1494.31

Q Vadrans 1495.13
quadrata acies
488.29 b
quadrigarium 788.50
quadrigarum certami-
na 868.12
quadriremis 106.44 b
quadruplatores 6.21 &
20.10 b & 53.22 b
& 109.20 & 139.21 b
quærere & inquirere dif-
ferunt 84.31 b
quæsitō 363.13 b &
1093.9 & 1420.10 &
77.6 b quæsitores
115.27
quæsitōris officium 87.
16 b
quæso 128.10
quæstio quid 452.23 b &
565.21 & 936.36 &
1111.39 & 1779.5 &
1796.21 & 1716.23 &
410.51
quæstio profligata 592.
44 b
quæstionis munus 925.
25 b
quæstionem ferre 1834.
56 habere 679.5 b &
797.3
in Quæstione status cõ
iecturalis, causam
plurimum ualere 141.
21
quæstiones 121.1 b
quæstiones optimæ quæ
233.33
quæstionum duo gene-
ra 434.9
quæstor 56.21 b & 1022.
27
quæstōres in prouincias
cum prætoribus pro-

fiscis soliti 12.31
quæstōres urbani 2034.
33 eorundem officii
100.50 b
quæstorū genera 2066.
27 officium 2034.31
quæstus duplex 59.6
quæstum facere 228.1
quæstura 296.16 & 763.
40
qualitatis diuisio 538.55
quantū pro quotquot
203.32 b
quaqueuersus â primæ
classis auctoribus nõ
uulratum 786.12 b
quasi 87.31 b
quasi uerò 87.26 b
quasilla 597.18 b quasil-
lum 760.18 b
queribundæ & interro-
gatorie orationes qua-
les esse debeant 153.2
qui pro cui 160.38 b
qui pro quapropter 743.
47 b
quid 624.26 b
quiescere 260.10 b
Quintij causa priuatim
habita 8.38 quando
acta 7.61 & 9.55 & 20.
9. item quibus Consu-
libus acta 8.30
Quintij & Neuij proscri-
ptiones 54.26
Quirinus 270.2 b
Quirites 270.1 b & 400.
15 & 563.26 & 606.
59 b
quit & quid â ueteribus
scriptum 745.14 b
quoad 2024.59
quondam præsentis, præ-
teriti, & futuri tem-
poris 219.22 b
quoqueuersus in qui-
bus rebus usurpatum
786.4 b
quorum bona proscribi
solita 120.55 item
uendi 203.44
quum & tum particula-
rum usus 289.3

R Abieci curatio 195.
27
Ratio 399.30 &
1426.10 rationes 1028
20
rationes domesticæ olim
â quouis assignatæ
469.20
rationum duæ partes
470.25
ratiocinari 493.7 b
ratiocinatio 106.25 &
691.

649.29 b & 1190.11 &
1439.18 & 1767.41
& 1781.18
ratiocinatio coniectura
lis constitutionis iun-
damentum 115.16
Ramnensis tribus 101.24
b
reatus 134.54 b
recens 546.42 b recens
ab alicuius ætate 84.
15 b
receptaculum 1031.20
& 787.52 b & 977.
61
receptatores 978.9 &
1678.59
receptor. receptores ge-
nerales 308.16 b &
1791.29
receptui canere 698.6 b
& 700.47 b & 715.13
b
recessus 1937.4
recipere & excipere dif-
ferunt 1274.12
recitare de scripto 930.
15 b
recognoscere 86.7 b &
221.32 b
reconciliare 83.17 b
recordari 317.58 b
recreare. recreari 257.10
17 b
rectum ab honesto quid
differat 80.31
recuperatores 265.4 b &
65.30 b & 172.29 b &
357.8 & 406.49 & 438.
51 & 1023.48
reddere 1875.61
reddere ratione 469. b
& 368.31
reddi 81.58
reddi & tradi quomodo
differant 2031.6
redemptor 666.39 b &
669.59 b
redimere ab hasta 578.
50 b
rediuia morbus 177.53
& 160.23 quomodo
curetur 160.25
reducere 659.1 b
redundare 905.56 b
referre 382.32 b
referre ad senatum 217.
51 b
referre alicui quid 396.
36
referre gratiam, in ma-
lam partem usurpatū
838.35 b
referre in codicem 210.50
refigere 710.41 b
refragari 686.3 b et
691.

691.20 b
refrenare 933.9 b
refricare 393.58 b & 589.
16 b & 593.12 b & 953.
38 b & 1500.15
refugium non usitatum
Ciceroni 303.4 b
refutatio 1644.28
regia 1783.60
regiones 474.25 b
regium nomen Roman-
nis inuisum 701.13 &
405.45 b & 2092.51
& 2097.10
regnum 452.5 b &
572.16 b
reiectio 494.43 reie-
ctio iudicum 74.45 b
reiecti iudices 100.16 b
reiecere iudices 85.2 b
reiectionis usus 538.
44 b
releuari nauis quâdo di-
catur 257.8 b
religio 890.61 unde
dicta 442.21 â cæ-
remonia quid diffe-
rat 1584.16 item â
pietate 555.1 b
religionis diuisio 443.3
religionis Romanæ ra-
tio 340.50 b
religione exoluere quid
442.54
religione quando quis
soluatur 567.32
religiosus locus 1693.7
religiosi dies 389.7 b
remissi homines 15.28 b
remittere 15.24 b &
450.2 b
Remoria 775.4 b
in Rempubliam ingre-
di quis dicitur 343.
50 b
remp. Rom. omnes po-
litarum formas exper-
tam esse 891.12 b
Remurinus ager 775.2 b
renunciare 1422.41 &
265.21 & 918.30 b
renunciatio 74.41 b
repentinum 1413.53
repetere 455.35
repeto & peto differunt
50.54 b
repetitio figura 218.46
b & 1956.29
repetitio quando uenue-
ritam faciat oratione.
1960.54
repetitio quomodo fiat
450.45
repetitionis diuisio.
1059.54
repetundarum causa

128.35 b
requis acta 240.2
repetundarum lex 364.
59 b
repositorium 475.50 b
repræsentari 490.2 b &
584.30 b
reprimere & cõprime-
re differre 232.51 b
reptitum 818.45 b
repudiandi metaphora
567.58 b
repudiare & abicere dif-
ferre 1405.4
repulsa turpis 582.2 b
reputare 2095.59
requiro & desidero dif-
ferunt 48.33 b
res mancipata 558.5 b
in Rem præsentem ueni-
re 370.54
rem quærere 565.15
res & rationes quomo-
do differant 37.26
res iudicare 625.19 b
res uenales olim in tabu-
la scriptæ 465.24
rescindere 581.9 b
respondere quis dicatur
344.45 b
respublica quando stet.
574.12 b
respuere 1472.7
restinguere 1865.36
restituere uim factam.
377.40
restitui 694.43 b
rei attributa quæ 462.27
rerum attributa 1173.58
rei familiaris conserua-
tio 263.5 b
rei uendicatio 815.37
rerump. genera 452.3 b
retexere 491.48 b
retarius 591.40 b re-
tarij 595.56 b
retarius gladiator 603.
10 b
retinere 390.40 & 541.
14 & 581.25 b
reuiuiscere 1806.13
reuocare 360.52 b
reus 492.10 & 922.31
& 1785.24 & 1402.
44 cur dextra iudic-
cum parte sedere solit-
us 166.27
rei quid proprium 925.
12 b
reum fieri 89.17 b
reo damnato, maiorum
eius imagines clausæ.
1096.42
reo cur plures horæ ad-
agendum datæ quàm
accusatori 600.2

rei qui 62.37
reorum squalor 609.
41
rex 251.42 b
rex cur non prodigus
dicendus 2127.31
regum unctio unde ma-
narit 276.35
regibus Roma expulsis
qui nam iudicant.
747.48
rheda 474.6 b &
1668.5 & 1777.30 &
1794.3
rhedarius 1668.35
rhetor 553.61 b &
1038.8
rhetores quomodo per-
sonam considerent.
1782.30
rhetorica quos locos ha-
beat communes cum
dialectica 1782.43
rhetorum duplex proba-
tio 346.16
rio desinentia uerba.
510.57 b
rixa unde deriuetur
367.20
robur 2064.58
rogandi uerba solennia
quæ 399.46
rogare 562.16
rogare & orare differunt.
3.6 b & 14.52 b
rogatio 507.24 b &
1640.6
rogatio & sortitio quo-
modo differant 1274.3
rogatio legiū fons 428.
37 b
rogationes 477.11 b ro-
gationes tribunitiæ.
350.17 b
Roma â Senonibus ca-
pta 234.46
Roma amisso imperio
sæpe capta 287.45
Roma in ueteri Hetru-
ria 239.8 b
Roma urbs quomodo
dicta 345.37 b
Romæ olim nihil sine
auspicio gestū 233.53
Romam & urbem differ-
re 369.28 b
Romana luxuria unde
orta 760.20
Romani imperij fines.
925.39 b
Romanus pop. gloriæ cu-
pidus 302.44
Romani ludi 78.35 b

Romani cur paribus e-
quis in prælijs usi 788.27
Romani cur paucis a-
grorum iugeribus cõ-
tenti 140.23
Romani duce Lucillõ
primū Pontum in-
gressi 322.4
Romani quâdo togam
uirilem sumpserint.
1469.25
Romani quâdo opes â
mare cõeperint 140.47
Romani togati 379.59 b
Romanorum auaritia.
316.15
Romanorū ciuium stræ-
ges 267.13
Romanorum cum Ma-
cedonibus bella 394.
20 b
Romanorū nono quoq;
die in urbem conuen-
tus 973.34
Romanis quid propriū.
605.4 b
Romanos imperatores
agriculturæ olim stu-
diosissimos fuisse 140.
26
Rom. pellibus pro ten-
torij usus 799.35
Romanos signorū ta-
bularumq; fuisse stu-
diosos 285.60
Romilia tribus 87.50 b
& 940.37 b
Romulus 604.31 b cur
suis ciuibus agricultu-
ram & belligerandi ar-
tem concesserit 138.29
Romulus primus augur
354.11 b
Romuli in Capitolio si-
gnum 285.4 b
Romulū in triginta cu-
rias pop. Rom. diuisisse
797.51
Romulum tres equitum
centurias conscripsisse
797.48
Q. Roscius histrio 29.27
quâdo occisus 187.60
Roscij bona quanti uen-
dita 160.33 â Chryso-
gono empta 188.19
Roscij causa prima â Ci-
cerone habita 8.36
L. Roscij lex 469.48 b
siue Roscia lex 502.18 b
& 530.5 b & 555.8 b
Roscij liber de eloquen-
tia & histronica 216.
53
Roscij opulentia 216.23
pro Roscio orationem
xx 3 quâdo

I N D E X.

quādo Cicero habue- rit. 20. 49
S. Roscij studium in co- roscis agris 14. 17
rostra 291. 48 & 298. 54 & 1493. 53 tem- plum Romæ 355. 19 b
rostra postib. apud Ro- manos affixa 476. 11 b
Rubicon flu. 629. 5 b & 632. 42 b & 634. 32 b
super Rubiconis ponte edictū in marmore in- cifum quale 629. 11 b
rubra saxa 479. 2 b
rudis scemin. gen. 477. 43 b & 493. 56 b
rudem accipere, prouer. 532. 37 b
rudera 1082. 60
rudix 1120. 35
rudium 1203. 60
ruina 966. 37 b rui- næ 1828. 10
rumores sine auctore. 486. 41
rusticanus 1429. 3
rusticus 108. 24
rupti 706. 3 b
P. Rutilij exilium 241. 24

48. b & 646. 52 b & 661. 38 b
Saguntus ciuitas 615. 1 b
Salentini, Brutij, Italiae pop. 205. 55
salis uectigalia cur exigi solita 271. 19
salina 321. 14
salinæ primū ab Anco institutæ 305. 2
Sallustius bis adulteriꝝ accusatus 838. 25 b
Sallustij domus ubi 839. 44 b
salus 469. 12 b & 554. 4 b
salua dicta 469. 13 b
saltare 613. 49 b
saltare indecorum Ro- mæ habitum 265. 27 b & 761. 24
saltatiōis genera 265. 44 b
saltus 31. 10
salubre 772. 39 salu- bria quæ 854. 12
salum, mare cur dicatur. 397. 59
salus 854. 13
salutare 544. 4 b
salutationis mos apud Rom. qualis fuerit. 543. 28 b
Samaria 685. 55 b Sama- rius 679. 2 b
sancire 519. 36 b sanciri 104. 8. 15
sanctiones 355. 56 b
sanctissimus 578. 43 b
sanctum 44. 60 b & 60. 4 & 83. 59 b & 544. 36 & 615. 27 & 718. 48 b & 1531. 18 & 1862. 22
unde deriuetur 315. 57
sanctus unde dictus 355. 57 b & 519. 35 b & 561. 59 b & 1415. 40
sanguis 907. 1 b & 929. 61 b
sanum 578. 3 b
saxa quomodo ab Hermogene diuidas- tur 1856. 60
sapientis esse, cum licet, mutare propositum. 694. 42 b
sapientia 684. 39 b
sarcina 383. 16 b
sarcire 131. 12 b
sartē 131. 10 b
sartum tectum 1218. 46
sarta tecta 131. 12 b
satiare mentem quid. 1682. 48
satisfacere 38. 10 & 92. 40
satisfacere & accipere, re- latua 62. 27

satisfacere 110. 16 b & 471. 15 b
Saturnalia quo die cele- brari solita 282. 3 b & 988. 33 b
Saturni templum cur ta- bulariū dictū 1113. 47
L. Saturninus à Mario interemptus 220. 9 b
Saturnini audacia 356. 24 b
facinus 303. 60 b
saxa 722. 26 b
saxa Rubra 479. 2 b & 494. 6 b
scæuæ 536. 55
Scæuolæ dictum 499. 30
Scalæ Gemoniæ 448. 20 b
Scantia sylua 852. 45 b
Scaphia 208. 13 b
Scapulæ interitus 12. 22
scarlata 271. 18 b
Scatinia lex 594. 46 b & 597. 55 b & 583. 20 b
M. Scaurus 525. 31 si- gnorum multitudine clarus 310. 34
scelerati cur non fient. 563. 28
scelus 2027. 10 & 2058. 26
scena 862. 53
scenici cur agere dicantur 216. 45
scenici subligaculis usi. 1687. 52
schemata quæ in proli- xiorum commatum co- lorūq; continuatio- nem incidunt 1172. 33
schola apud Romanos quid 9. 56 b
scientia quid ab opinio- ne differat 792. 13
scientiā esse excolendam 140. 14
scilicet particula 462. 14 b
Scipio Aphricanus Car- thagine potitus 452. 34
proconsul populi ius- fragio factus 777. 21
P. Scipio Africanus mi- nor 686. 1 b Cartha- ginis euersor 287. 60
Scipio & Cato quando militare cœperint 278. 43
Scipio exul perijt 287. 37
Scipio Nasica 219. 1 b
Scipio quo ætatis suæ an- no occisus 1663. 34
Scipionis monumentū. 1146. 9

præclarè gesta 1119. 35
P. Scipioni Aemiliano, Africa extra sortē da- ta 682. 10 b
sciscere 424. 24 b & 452. 60 b & 1025. 33
sciscere & iubere quomo- do differant 973. 24
scribæ 491. 11 b & 924. 32 b & 999. 49 b
scribarum ordo 308. 17 b
scrupuli metaphora 168. 50
Sfortia claris, dux 193. 11
scurræ 838. 28
scuti etymon 379. 35
scutis albis aut depictis qui usi 379. 36
Sebustiani populi 31. 15
eorundem situs & ap- pellatio 97. 58
secessio 2010. 58 & 2048. 37 à seditione quid differat 2059. 49 & 1975. 46
secessiōes plebis tres Ro- mæ factæ 761. 60
secta 276. 27 & 1486. 23
sectio unde dicatur 566. 24 b
sector 106. 35 b secto- res 108. 31 b & 177. 5 & 468. 8 b & 492. 4 b & 517. 6 b & 529. 38 b & 552. 44 b & 563. 57 b & 685. 24 b & 693. 1 b & 1868. 29 & 50. 2 b
sectorum nomen inius- tum apud Rom. 572. 45 b
seculum 494. 47 b
securus 1056. 35
secutores gladiatores. 595. 56 b
sedentaria ars 390. 34 b & 325. 32 b
sedere pro iudicare 352. 6 b
sed & set à ueteribus scri- ptum 745. 13 b
seditio 1285. 25 & 1465. 45
seges 1781. 19
sella curulis 996. 22 b
sellularia ars 309. 33 b & 325. 32 b
sellularij 309. 33 b
semis in compositione. 369. 3
semihora 731. 62
seminarium 265. 58 b & 277. 6 b & 710. 20 b & 980. 35 b
semitum

femiustulatum 754. 46 b
femiustum 573. 38 b
sempiternū à perpetuo differre 448. 18 b
Sempronia lex 231. 46 b & 232. 47 & 306. 23 b & 668. 48 & 1541. 4
senatori quæ multa in- dicta 427. 14 b
senatores quomodo co- gi in Senatum soliti. 410. 35 b & 436. 25 b
senatorum Romanorū habitus 716. 45 b or- namenta 662. 10
senatus in loco auspica- to iustus 901. 31 b
senatus indictus 218. 22 b legitimus 218. 20 b quando haberi soli- tus 224. 54 b & per- quos 292. 40
senatus unde dictus. 295. 10
senatusconsultum 382. 5 & 294. 34 b & 590. 45 b duobus mo- dis fieri solitum 723. 18 b & 977. 47
senatus maiestas 384. 15 b
senatus potestas ad quæ potissimum delata. 313. 57
senatum aduocandi fas- cultas nulli priuato cō- cessa 314. 1
ad Senatum referre 227. 51 b
Senecæ præclarum dictū 287. 49
senectutem oratori non esse aptam 124. 50
senes desperati 255. 53 b
senior 618. 17 b
senium 1774. 1
sensus communes 509. 5
sententia 582. 13 b cur inter schemata nume- retur 1228. 35
sententiam clam ferre. 625. 60
sententiam ferendi tri- plex ratio 1061. 20 & 18. 35 b
sententiā diuidere quid 1721. 7
sententiarum roganda- rum ratio 282. 58 b
in Sententijs rogandis qui ordo obseruatus. 615. 60 b
sentiendi duplex uis. 1805. 15
sentina 243. 53 b & 840. 35 b

60 b & 938. 7 b rei pub. 223. 55 b
sentire 338. 52 b
sentire scelus & cogitare differunt 298. 18 b
separatio 1957. 4
sepelire 613. 30
Sephasia 373. 29 b & 711. 31
septemuiui epulones. 486. 29 b
septemuiui sacrosancti. 755. 50 b
septemuiratus magistra- tus 486. 26 b
septum 612. 17 b se- pra 1676. 25
sepulchra familiaria quæ 668. 19 b
sequestres qui 79. 22 b & 612. 14 & 1340. 23 & 1413. 46 & 1421. 9 & 1473. 32
Serapiæ fetus 350. 5
Serapis 404. 39 b
serium 541. 58 b
sermo quid, & unde di- ctus 518. 55
sermocinatio 507. 16 b & 1772. 11
Sertorianū bellum 761. 20 & 858. 10
Sertorius in cōuiuio oc- ciscus 268. 25 & 303. 27
seruare de cœlo 350. 27 b & 494. 20 b
C. Seruilius Glaucia in- teremptus 220. 9 b
Seruiliij Halæ præclarum facinus 464. 51 b
Seruilius Isauricus 298. 15 & 461. 28 b & 869. 16
P. Seruilius piratas su- perasse 316. 53
seruire 1890. 54
seruire naturæ 756. 47
seruitia 304. 5 b & 322. 49 b
seruitus à iureconsultis morti comparata 675. 6 b
seruitus iusta 324. 36 b
seruitutis miseria 593. 57 b
Seruius Tullius rex lu- stra primus instituit. 694. 54 b
serui conditio 673. 34 b
serui fugitiui cur crucife- ri dicti 2090. 30
serui soli in crucē olim acti 685. 22
seruorum auxilio in bel- lo uti, ignominiosum. 259. 11 b

I N D E X.
seruorum bellum 323. 39
seruorum consideratio. 308. 54 b
seruorū nullum nomen apud antiquos 481. 11
sestertius 33. 6 b & 197. 32 b
sestertius & sestertiū di- ci 470. 10 b & 495. 11 b
sestertiorū ualor 211. 34
seueritas, accuratio, & diligentia diff. 71. 26 b
seuerus iudex 127. 50 & 671. 57 & 285. 29
seuerus unde dicatur. 285. 32
sexagenarios de ponte deijcere, prouer. 154. 17 & 172. 8 & 199. 41
sextula 344. 17 & 369. 2 & 422. 43
Sextus Clodius rhetor. 496. 38 b
fica 226. 12 b & 460. 37 b & 580. 35 b
ficarius 119. 61 b & 127. 52 & 226. 14 b & 477. 38 b & 490. 55 b & 549. 5 b & 1660. 24
ficariorum & ueneficio- rum pœna 1655. 49
ficus pro sobrio 852. 25 b & 895. 35 b & 1032. 11
Sicilia semper à tyrannibus afflicta 176. 3 b
Siciliæ agri decumani. 469. 30 b
Sicyonij calcei 507. 37 b
sidera cur signa dicantur 860. 52
Sidicinum 555. 12 b & 5488. 13 b
Sidonia uestis 271. 19 b
Sigæum 1120. 53 & 1146. 44
sigillatim 754. 58 b
signiferi 1080. 45
signum, signa 92. 58 b & 581. 28 b & 109. 53 & 488. 42 b & 902. 40 b
signorū apud Rom. tria genera 230. 9 b & 1534. 11
signorum atq; tabularū in Italia quanta cupidi- tas 310. 30
Silanus, nō Syllanus scri- bendum 743. 4 b
simultas unde dicta. 1494. 41
singillatim, singulatim, 754. 57 b
singrapha 576. 53

9 b
singulare & eximiū dif- ferre 1874. 10
Sinope ciuitas 110. 51 b & 130. 5 b & 707. 7 & 932. 34 b
Smyrna 678. 50 b
Sisapo Antonij uilla 471. 10 b ciuitas 502. 51 b & 536. 43 b
soboles 492. 61 b & 559. 36 b
sobrietas in cognoscen- do sita 569. 55 b
sobrini 1332. 19
sobrini & cōsobrini quo- modo differant 37. 13
foccus 1840. 59
socer 390. 17
societas 362. 20 & 448. 23 b & 1262. 31 duplex 341. 36 quando sola- uatur 220. 2 à coniu- ratione quid differat. 546. 54 b
societatem coire 499. 22 b
socium fallere in rebus minoribus, turpe 214. 47 & 449. 57
socij 110. 5 & 872. 25 & 1693. 40 & 1803. 59
Socratici cingdi 594. 50 b
Socratis cōdemnati uer- ba 2028. 3
Socratis dictum 34. 38 & 1520. 55 & 1822. 33 & 2130. 46
sodalis 258. 44 b & 868. 1
sodalitas 448. 23 b
solarium 35. 21 & 77. 38 & 96. 29
solatium à consolatione quid differat 605. 54
soleæ 38. 55 b & 1841. 2
soleatū esse, probrosū 381. 57 b
ad Solem stare 77. 43
solenne 60. 3 & 1776. 47
solennia sacra 1667. 17
solertia 320. 36 b
solitudo 49. 53
solitum quid 51. 48 b
Solonis lex de dote 459. 37 de legibus iustis- tuendis lex 466. 21
Solonis leges tabulis li- gneis inscriptæ 284. 59 b
solui legibus 947. 11 b
solum uertere 401. 38 & 569. 49 & 620. 45 b & 625. 31 b & 1572. 17
solutio quibus rebus

xx 4 fiat

fiat 575.48 b
somnia ducere 22.5
sophisma usitatum in scholis uerbum 910. 18 b
forbere 842.42
fordes 134.51 b
fortes ab auxili quid differat 1796.53
fortiēti tres custodes adiungisoliti 918.27 b
fortiri 156.25 b
fortitio 570.16 b
δωρις 343.14 b
Sparta domitrix iuuentutis 941.47
Spartacus gladiator 589. 45 b & 595.8 b
Spartaci interdictū 602. 16 b
Spartanorum puerorū in perferendis uerberibus constantia 245.15
sparum 1686.45
species 584.11 b & 911. 47 b
specimen quid & unde dictum 20.41 b
speciosiores 458.8 b
spectacula 796.57
spectandi uerbum ad finem pertinere 922. 22 b
spectare unde deductū 753.20 b
spectatissimus 402.47
spectatus 476.41 b & 565.22 b
spectio 480.30 b & 508. 36 b & 753.23 b
specula 239.42 b & 639.6 b & 801.18 & 808.36 & 2089.24
speculator 301.21 ab exploratore quid differat 925.20 item a custode 63.31 b
σπευλωδω 1426.48
spes 698.39
spes est amicorū 54.1 b
spes fallax cur 1830.29
spei commendatio 318. 30 b
spirare consulatum 698. 16 b
spiritus pro aere 317. 44 b
Spoletum 1536.43 & 1581.9
spoliari 1042.14
spondere & despondere quomodo differant. 681.45
sponsa noua cur limen non attigerit 607.25
sponsio 1643.43 & 92.

56 & 345.20 & 372.1 & 409.49 & 483.28
ex Spōso actio cuiusmodi. 409.50
sponsionum formula. 380.27
sponsionum usus 380.24
sportæ 75.49 b
spuriū unde dicti 139.26
squalor 1507.42 & 2065. 81.10
stabula 476.20 b
stare 1024.44 ab alio quo 935.6 cum aliquo 380.10 b
stare in causa qui dicantur 1867.53
stata sacrificia 1677.26
stator 972.26 b
Stator Iupiter 223.3 b & 242.53 b & 475.23 b
statua 705.38
statuē damnatorū in carcere positæ 363.43 b
statuē hominibus miserè necatis cur positæ. 726.41
statuarum collocandarum mos 287.27 b
statuarum pedestriū Romæ autoritas quæ. 668.8 b
statuere 118.36 b
statim unde dicatur 27. 16 b
status 107.22 b
status in usu optimus qui 929.26
status probatio unde sumatur 1153.56
in Statu coniecturali paronum narratione opus non habere 129. 32
statuum dispositio quomodo inuenienda. 1952.26
statuum iudicationes. 1952.55
Stellates campus 942. 61 b
στυπαιωδης 494.32 b
stigmatici 688.28 b
stimulari & excitari differre 1431.6
stipatores 495.1 b
stipatus 925.48
stipendium 1470.41
stipendia mereri 838.52
stipendiarij 209.37 b & 1570.40
stipulari 40.29 & 449. 31
stipulatio 215.46 & 382.49 & 415.13 & 449.27 & 518.27 quo

modo fiat 449.29
stipulator 77.21
stirps 233.2 b
Stoici unde dicti 849. 48
Stoici quid summum bonum dixerint 1889.1
stola quid ueterib. 469. 61 b unde dicta 555. 20 b
Stolonis damnatio 892. 43 b
stomachari 628.18
stragula 162.25 & 206. 15 & 122.32
strepere 1885.6
strictim referre 1472. 22
stridor 937.56 b
στυπαιωδης 476.2 b
στυπαιωδης 1845.12
studium & officium differre 835.52
stultus qui 26.3 b
stupor 491.40 b & 526. 28 b & 569.47 b a furore quid differat. 563.51 b item ab impudentia 569.43 b
stuprum 840.27 b & 1690.59
stylus 549.54 b
suasionis duo genera. 268.34 b
suasor & probator quomodo differant 546. 16 b
subhastare 493.20 b
subhastare & auctionari quid differant 493. 47 b
subiectio 250.7 b & 367. 26 quid a ratiocinatione differat 464.15 & 514.8 & 1793.36
subiector testamentorū 272.25 b & 257.27 b & 977.6 b
subseciuar operæ 744. 22 b subseciuiū ibid. 29 b
subsella 35.14 b & 62. 24 b & 101.25 & 129. 15 & 545.6 b & 840. 9 b & 1099.54 & 1498.34 & 1845.54 & 355.32 b & 614. 15 b
subsidia 896.8 b
subspere 614.14 b
subsortiri iudices 2097. 42
subscribere 865.36
subscriptions 656.5
subscriptores 35.11 b & 7 b & 70.24 b &

239.58 & 784.21 & 865.39 & 1054.52
substruere 375.45 b
subucula 478.41 b
suburbanum 1409.40 & 1839.43 & 122.35
succedere 221.22 & 596. 31 b & 2130.18
succesio 468.43
succesiuæ operæ 491. 24 b
succumbere 937.33 b
Sucro 1517.53 & 1544. 7
sudare qui soleant 482. 44 b
Suessa ciuitas 587.2 b
sufficere consulem 803.2
suffragium de magistratu faciendo quoties latum 783.40
suffragij ius penes quos situm fuerit 296.61
suffragia apud ueteres primo uoce, deinde per tabellâ, lata 687. 45 b
suffragia per tabellâ lata, a Plinio, tacita elegantè dici 687. 50 b
suffragia trium Romanorum quæ 533. 19 b
suffragiorum confusio. 782.16
P. Sulpitius a L. Sylla oppressus 285.58 b
Sulpitius cur se ad ius ciuile contulerit 764. 16
S. Sulpitius iuris peritissimus 664.53 b & 668.1 b
Sulpicius per e scribendum 783.48 b
S. Sulpitij obitus 664. 61 b
summissio 378.56
summum bonum a solo bono quid differat. 1888.57
summum ius 364.12
summum ius summa iniuria, prouerb. 364. 11 & 417.37 & 532. 48
summus honor consultatus 671.10 b
suo Marte, prouerb. 485. 18 b
superbus quis ueteribus 593.33 b
superciliorum indicia. 377.17 b & 215.51
superstus

superstitis 908.20
superstitio 687.26
superstitiosus 442.10
supparum 1687.57
suppeditare 266. 56 b & 277.30 b a præstare quid differat 1260.44
suppilare 595.54 b
supplementa militū 578. 27 b
supplicare 379.61 b & 768.47 & 1407.28
supplicationes 436.20 b & 449.50 b & quando decreta 295.25 b & pro quibus 411. 6 b
supplicationum decernendarum ratio 283. 51 b & 410.27 b
supplicis signum 34.56
suppliciu sumere 317.206
supprimere pecuniam 632.3
suprema munera quæ Virgilio 874.41
suscipere & recipere differunt 7.26 b
suscipere prouinciâ 1495. 35
suspendere cur apud Romanos turpe 720.54
suspitari 1790.1
suspicio 731.52 b
suspicionem etiam carendum esse 429.17 b
sustineo 57.26 b
Sylla a bello Mithridatico quando reuocatus 287.19
Sylla ad senatum cur iudicia transfulerit 872. 31
Sylla cur Cornelius dici uoluerit 714.28
Sylla & Pomp. quando consules 603.42
Sylla crudelitas 285.48 b & 461.61 & 707.49
in proscriptos 189.12 & 2057.22
Sylla leges 356.44 b & 413.54 b & 427.59 b
Sylla pax cum Mithridate qualis 267.22
L. Sylla statuæ 666.23 b
L. Syllâ iudicandi potestatem equitibus sustulisse 125.19
Syllam suos milites locupletasse 780.1
Syllana tyrannis 953.13 b
syllepsis 1805.54

sylogismus hypotheticus 12.176
συλλογισµος 493.7 b
symphoniacus 65.12 b & 1794.23
συµφωνησις 531.2 b
συµφωνησις, συµφωνησις 580.9 b
synecdoche figura 232. 20 b
συνηδνησις 612.54 b & 619. 9 b
syngrapha 412.49 b & 860.22 & 612.42 b & 625.1 b & 1831.15
syngraphæ a chirographis quid differant 111.16 b & 620.7 b & 574.59 b & 575.24 b
συνγραφαις χηρογραφησις 1172. 13
Syracusæ 408.23 b a Marcello expugnata ibid. 26 b
Syri pop. 377.6 b
Syriam & Assyriam pro eodem plerumque dici 941.29 b
T
Literæ usus 296.50
tabella 1061. 11 & 1833. 23 tabellæ 282.7 b
tabellæ tres iudicibus traditæ 1002.31
tabellarie leges 78.17 b & 687.57 b & 908.7 b
tabellarius 282.7 b tabellarij 1034.27
taberna 516.45 b & 1000.19 b tabernæ 325. 21 b & 873.6
tabernam & officinam differre. 309.18 b & 467.11 b
tabernarij 382.3 b & 974. 32
tabescere 976.57 b
tabula 367.55 & 465. 54
tabula Sextia 14.43 Valeria 334.55 b & 354. 51 b
tabulæ 269.51 & 469. 10 & 488.43 b
tabulæ auctionariæ 261. 44 b iudicariæ 1721. 34 nouæ 261.20 b & 275.23 b & 629.60 b pietæ 161.36
tabularium 308.34 b & 718.59 & 732.34 & 742. 42 & 1113.45
tabularius 469.59
tacitus usitatus quam ta

227.1 b
Tages aruspicing autor 1672.29
tenuis 982.48
repula 728.56
Terentilla lex 892.3 b & 917.52 b
Terentij locus 33.45 & 140.57 b & 225.61 b & 229.1 b & 232.25 b & 232.57 b & 233.44 b & 257.2 b & 287.3 b & 303. 25 b & 337.55 b & 338.1 b & 341.22 b & 344.1 49 b & 346.56 b & 347. 11 b & 354.22 b & 380. 10 b & 404.31 b & 458. 43 b & 462.15 b & 462.56 b & 589.22 b & 593.16 b & 743.46 b
tergiuersari 219.49 & 643.23 & 984.58
de Terminis lex Numæ Pompilij 546.16
terræ motus in Frisia minori 204.30
territorium 459.5 & 495. 9 b & 578.36 b
testamentum 510.2 b et 382.46 & 517.46 et 581.19 b
testamentū in officio sum 131.31 b
testamentum quomodo infirmetur 352.25 et 418.11
testamentorū duo genera apud Rom. 1114.61
testamentorū subiector 257.27 b et 272.25 b
testamentarius 272.25 b
testari 395.34
testatio 784.16
testificari 59.51
testimonium 483.58 et 1026.39
testimonium a quibus sumendum 1678.23
testimonium cuiusq; non ualere 97.53
testimonium in reū quibus non licitū 980.31
testimonium legationis 1411.7
testimoniū quomodo et aliis dicatur 484.1
a Testimonio dicēdo, lege Julia qui nam arceantur 973.6
testis oculatus 227.40
testis qui nam admittendus 233.14
testis officium 87.15 b
de Teste detrahere quid

227.1 b
tentare 249.29 b tentari 1672.29
tenuis 982.48
repula 728.56
Terentilla lex 892.3 b & 917.52 b
Terentij locus 33.45 & 140.57 b & 225.61 b & 229.1 b & 232.25 b & 232.57 b & 233.44 b & 257.2 b & 287.3 b & 303. 25 b & 337.55 b & 338.1 b & 341.22 b & 344.1 49 b & 346.56 b & 347. 11 b & 354.22 b & 380. 10 b & 404.31 b & 458. 43 b & 462.15 b & 462.56 b & 589.22 b & 593.16 b & 743.46 b
tergiuersari 219.49 & 643.23 & 984.58
de Terminis lex Numæ Pompilij 546.16
terræ motus in Frisia minori 204.30
territorium 459.5 & 495. 9 b & 578.36 b
testamentum 510.2 b et 382.46 & 517.46 et 581.19 b
testamentū in officio sum 131.31 b
testamentum quomodo infirmetur 352.25 et 418.11
testamentorū duo genera apud Rom. 1114.61
testamentorū subiector 257.27 b et 272.25 b
testamentarius 272.25 b
testari 395.34
testatio 784.16
testificari 59.51
testimonium 483.58 et 1026.39
testimonium a quibus sumendum 1678.23
testimonium cuiusq; non ualere 97.53
testimonium in reū quibus non licitū 980.31
testimonium legationis 1411.7
testimoniū quomodo et aliis dicatur 484.1
a Testimonio dicēdo, lege Julia qui nam arceantur 973.6
testis oculatus 227.40
testis qui nam admittendus 233.14
testis officium 87.15 b
de Teste detrahere quid

testes Ciceronis ætate quando dari soliti 196.32
testes quando produci dicantur 1872.4
testes superstites 373.1
testium duo genera 972.55
testium in subsellijs sessio 219.37
testium mos apud ueteres 14.55
testibus quæ inesse debeant 231.41
teter 1147.33
tetrarchæ 364.14 b & 692.41 b & 1520.60 & 1731.28 & 1804.3
tetrarchia 364.15 b & 484.60 b
Teutones à C. Mario duobus prælijs deleti 310.44 b
Theanum ciuitas 488.13 b & 613.3
theatrum 84.1 & 1025.60 & 1848.32
theatralis lex 469.51 b
theca 208.42 b
Thempsa oppid. 212.57 b
thensæ 116.58 b & 1362.17 & 1396.50 & 1435.6
Theophrasti etym. 623.10
thesium usus 564.38 b
Thesmophoria 988.53
Thessalonica 1368.58 & 1399.14
thera cur damnationis li tera dicatur 1662.50
Thracæ gladiatores 595.56 b & 778.23 b
Thracum mos 290.2 b
Thrasymbuli lex 405.6 b
præclarum factum 404.53 b & 425.26 b
Thucydides 578.12 b
Thucydides Sallustio cur præfæditus 899.59
thuribulum 208.28 b
Thusculum 525.27
Thyestes 387.57 b ab Ennio ob immanitatem execratus 686.18 b
Thyesteæ execratio, pro uerb. 387.56 b
Tiberius Gracchus à P. Scipione Nasica occisus 994.14
Tiberij lætatio 893.15 b
Tiberij Gracchi lex iudiciaria 427.57 b
tibialia Romanis incognita 1798.8
tibiarum usus 848.51

tibicinis Latini modo transire, prouerb 769.37
tibicines Latini qui 815.23
tigna 1802.54
Tigranes Mithridatis gener 318.53
Tigranocerta 275.17
Timolus 1037.18
Titia lex 763.50
Tityi supplicium quid designet 305.51 b
Tmolus 984.20 & 1022.13
toga 113.16 b & 510.48 & 981.38 b & 1147.34 & 1045.6 & 613.29 b & 1839.11
toga sola ueteres Romani amicti 264.52 b
toga uirilil quando sumpta 469.54 b & 760.60
toga unde dicta 555.19 b
togæ usus 380.5 & 379.58 b
togati Romani 276.59 b & 379.59 b
tollere 1863.60 tollere cornua 832.7 b
tonforibus quædiu Romani caruerint 913.12 b
toreuma . toreumata 208.16 b & 391.59 b
Torquatus unde dictus 935.45 b
torror 681.2 & 685.56 b & 682.3 & 1795.36
tractus 1329.53
traeductio 269.41 b duplex 64.5
Tralles. Tralleis 588.8 b & 986.42
Trallianæ mulieres infamatae 594.43 b
Tralliani cur Flacco irati 987.13
tramites 702.4 b
transcribere 618.51
transferre 1263.18
transfuga 836.10 b
transfigere 13.20 & 157.24 & 323.7 b
transfigere & decidere solo eloquendi modo differre 58.56
transigo, expedio, absoluo, diff. 2.61 b
transitio 258.33 & 640.13 b & 1958.23
translatio 114.21 & 513.19

translatitia 113.30 b
transmittere 408.28 b & 449.2 b
transmittere bellum 286.27 mare 281.29
Trebomius à Dolabella crudelissime interfectus 673.55 b & 677.48 b
trepidatio 2124.28
tres uiri separatim quid dicantur 923.60 b
tria cappa pessima 292.36 b
triarum clades 277.8
triarum clades 277.8
triarum quantæ hominum copiarum interfectæ 307.45
tribules 1420.5
tribunalia & subsellia quid differant 416 b
tribunalia in foro 367.51 b
tribunatus totus plebeius 914.14 b
tribuni ærarij 308.14 b & 324.12 b & 721.16 & 1328.58 & 1410.42
militares 78.23 b
tribunorum militarium duo genera 1345.2
tribuni plebis 348.54 b
sacrofancti 417.55 b & 503.14 b
tribunorum plebis auctoritas 417.50 b
tribuni unde dicti 101.32 b
tribunis intercedere concessum 480.21 b
tribunorum officium 61.35 & 79.27
tribunorum usus Romæ 26.54
tribunitiæ potestatis uis 913.20 b usus 926.32 b
tribunitiæ leges unde deductæ 918.11 b
tribunitiæ rogationes 350.17 b
tribus Romæ XXXV. 785.55 b & 101.24 b & 121.9 b & 508.49 b & 908.30 b & 940.36 b
tribus prærogatiuæ 778.23
tribuum diuifores 819.21
tribuum singularium præ-

cones 918.33 b
tributum. tributum 494.54 b & 1028.17
tributum à uectigali quid differat 983.53
tributa comitia 414.60 b & 920.39.46 b
tributarij 1803.60
tricladium 476.23 b & 493.39 b & 1498.26 b
triduo 978.46 b pro intra triduum 260.53 b
trierarchus 106.42 b
triereris 2016.26
trinundinum 414.31 b & 428.44 b & 973.42 & 1270.38
Triphon rex quomodo hostium telum sit elapsus 306.61
triremis 106.43 b
tristis pro graui 389.22 b & 593.16 b
Tusculana uilla 820.30 b
Tusculum 588.35 b & 1328.6
tutela 362.16 & 449.35 & 1056.5
tutela triplex 341.33
tutores honorarij 448.46
Tiberij Gracchi cædes 397.42
Tybur 1538.11
Tyburtum 829.28 b
tyrannidarum honores 420.33 b imagines 1694.31
tyrannis 452.5 b & 704.42
tyrannus 251.44 b
tyranni Atheniensium à Thrasymbulo deuicti 447.28 b
Tyrium sericum 271.18 b
tyria uestis 271.19 b
tyrocinum 839.56 b
tyrones ex agris cur legendi 193.3
Tyrus 685.14 b & 928.36 b
V. C. literæ quid designent 747.56 b
uacatio. uacatio. nes 642.4 b & 1479.2 & 649.39 b
uacillare 276.36 b
uadare 37.38 uadari 92.25
uada unde dicta 59.35
uades 508.12 b
uadimonium 13.41 & 37.33 & 59.12 & 92.26 & 256.15 b & 263.12 b & 270.58 b & 276.48 b & 1470.34
tunica pallio propior, prouerb. 699.4 b et 1470.

uerfari in causa aliqua, quid 49.10
uerficulus 1688.54
uersura 1028.6 & 1456.2
uersuram facere 150.51 b & 223.46 & 1473.6
uere 223.50
uersus 1271.53 & 1865.51
uersutus 386.2
uersutos & callidos quos Cicero appellet 440.56
uertens 715.44 b
uerum pro iusto 83.46. b
uefanus 1257.38
Vesta 326.14 b
Vestæ templum cur non augustum 1683.19
Vestalis ignis 246.36
uestali uirgini quando nubere licitum 246.20
Vestales uirgines 326.13 b ad placandos deos hominesque adhibitæ 246.24
uestibulum 377.22 & 493.31 b & 564.60 b & 1460.10
uestis 564.16 b & 567.7 b
uestitus. mutandi ratio apud Romanos 2065.48
ueteranus 562.19 b & 564.43 b
ueterator 216.9 & 375.43 & 492.51
uetulum 15.53
uetus ad laudē & uituperium referri 130.57
uexandi metaphora unde petita 1020.56
uexare 337.2 b & 911.8 & 1775.17 quid à populari differat 2.37 b
uia 547.15
uia imminuta 384.42
priuata 696.5 b
uiarum in urbe triage nera 1686.47 & 1797.20
uiaticum 1413.7
uiatores 241.57 & 355.50 b
Vibo opp. 1368.7
uicarius 387.38 & 801.61 & 875.61 & 956.12 & 1078.

V

& 1078.32 uicarij 694.20 b & 697.34 b uicinalis uia 696.4 b uicinia 603.40 & 1484.36 uicinitas 603.39 & 1484.35 uicorū inordinatio Romæ unde 711.47 uictoria, natura insolēs 286.58 uictoria parta quānam conseruandi 943.35 b uictoriæ ludi 78.48 b uictoriatu 229.3 uictis nouæ leges imponi solitæ 18.53 b uidelicet particula 462.14 b uidere & cernere quid differant 1805.33 uigilia 280.60 b & 290.56 b uilla 106.55 uillicus 386.36 & 1350.31 & 1429.1 uincere seipsum, præclarum 632.34 b uindicare 815.34 & 1886.21 uindicatio quomodo olim fieri solita 769.4 inter Vindicem & ultorem quid intersit 491.45 b uindicia 815.36 & 1801.60 & 1692.10 uindiciarum lis 132.28 b uindicia 722.27 & 746.28 uinea 657.30 b uineæ cōductæ sunt, pro uerb. 659.53 b uinolentus pro ebrio 852.24 b uiolare 1867.44 uir fugiens denuo pugnabit, prouerb. 660.37 uir unde dictus 62.50 & 550.21 b uiri fortis propriū 246.38 uirum bonum quomodo ueteres laudant 148.23 uiris equisq, prouerb. 782.16 b uirgator 394.11 b

Virgiliij locus 75.23 b & 77.48 b & 78.30 42 b & 80.27 b & 99.42 b & 101.44 b & 110.7 b & 152.27 b & 159.39 b & 222.58 b & 225.44.57 b & 226.19 b & 227.12 b & 230.61 b & 231.20 b & 232.59 b & 233.3 b & 234.31 b & 247.45 b & 254.24 b & 259.55 b & 264.37 b & 270.3 b & 271.20 b & 284.15.55 b & 285.13 b & 297.7 b & 303.14 b & 309.37 b & 310.18 b & 326.7 b & 337.14 b & 344.47 b & 407.46 b & 408.29 b & 409.4 b & 419.60 b & 426.59 b & 438.13 b & 459.52 b & 462.52 b & 473.60 b & 476.12 b & 480.57 b & 487.23 b & 613.30 b & 761.2 b & 852.49 b uirilil ætas confās 604.55 uirilil toga quando sumpta 469.54 b uirtus 232.44 b & 538.59 & 1821.13 uirtus oratoris summa 58.7 b uirtus in oratore max. necessaria 58.49 b uirtutis uis 387.32 b uis 511.40 duplex 482.33 uita hominis in quibus potiss. consistat 673.32 b uitam humanam multis casibus obnoxiam esse 294.11 Vitellij detestabile dictū 606.31 b uitia à peccatis quomodo differant 554.37 b uitia quæ uirtutes 1893.26 uitiare 569.38 b uitiosa quæ 838.52 uitiosus consul 570.42 b uitiosij magistratus 508.58 b & 620.3 b uitricus 514.3 b uiuendi cupiditas repre-

hensa 595.35 b ulcisci 65 b & 260.61 b inter Vltorem & uindictæ quid intersit 491.45 b Umbri unde dicti 139.59 & 780.46 uncia deriuatio 471.44 diuisio 408.46 & 472.49 uncus 746.32 unci quib. impacti 448.19 b uno uerbo 749.42 b Voconia lex 112.57 b & 131.22 b & 588.14 b & 597.53 b & 601.43 b & 1524.33 Volaterræ opp. 24. & 131.38. & 475.24 & 575.15 Volesi crudelitas 606.25 uolitare 390.41 b (b uolumen unde dictum 154.34 Volumnia Antonio dilecta 504.7 b mima 463.13 uoluntarium 450.23 b uoluntatem suam alicui ascribere 569.13 b uomer 524.36 b uomitionū utilitas 2089.9 & 2124.57 Vopiscum prisici quæ uocent 687.2 b Vortumnus 116.50.52 b uota nuncupata & concepta 587.24 b & 592.51 b & 620.59 b uotiui ludi 78.33 b urbana prouincia 346.60 b urbanitas 341.50 b Vrbinates 698.45 b Vrbinum 695.21 b urbs unde dicta 955.33 ad Urbem 139.5 b ad Urbem esse 595.30 b urbem à ciuitate differre 344.5 b item à Roma 369.28 b usquam 404.30 b usq, ad aras amicus, prouerb. 1058.5 ustrina 495.21 b ustulare 484.5 b & 754.49 b

usucapio 384.25 curatio thoritas dicatur 324.39 & 546.39 usucapionis affectus 488.51 usufructuarij agri 365.61 usura 250.50 b & 933.4 b usura pro tēpore 232.24 b cum usuris certare 275.55 b item cum usuris fructibus 261.48 b usurpare 915.45 b ususfructus 365.39 & 460.57 duplex 365.42 usus magister optimus 279.19 utensile 982.14 uti & frui quomodo differant 461.22 Vtica 2022.53 Africæ urbs 2053.59 utilitas in quibus spectanda 301.47 uulgus imperitorū 778.31 uulturius 386.52 b uultus 137.7 & 485.15 & 644.31 & 1845.21 à facie quid differat 105.46 uultus indicia 377.19 b uxor trib. modis haberi solita 997.2 & 770.48 Vxores mortuos maritos quādiu lugere solitæ 616.30 uxores unde dictæ 507.32 X Anthi & Aesopi colloqui 519.38 Xenophontis filij in prælio interitus 247.12 Xenophontis locus 787.40 b & 796.19 b Z Eno mercib. pelfundatis, philosophiæ studet 869.39 Zeno quid sensum appellarit 792.4 Zenonis dictum 869.52 Zonarij 1026.49

SERIES CHARTARUM PRIMI Tomi.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Ssss Tttt Vuuu Omnes terniones, præter a & Rr quaterniones, & Ss duernionem,

Secundi Tomi.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx Omnes terniones, excepto xx quaternione,

BASILEAE, EX OFFICINA IO.

ANNIS OPORINI, ANNO SALV-

tis humanæ M. D. LIII. Men

se Martio.